

שלמי

כהן

אמא

ציוני סוגיות

לחבורת הדף

קידושין

זמן קיץ – אלול
תשע"ה

ביהמ"ד בית שלום

ישיבת מיר
ירושלים

מודה אני למלך חי וקיים, שזיכני לסיים מסכת קידושין. ללמוד וללמד, לברר להקיף ולסדר בקיצור את כללי הסוגיות מדברי רבותינו הראשונים והאחרונים, על כל מסכת קידושין.

ומודה אני ששם חלקי, וזיכני לשבת במבצר התורה ישיבת מיר הקדושה בכלל, וחבורת הדף בביהמ"ד בית שלום בפרט. ובזה אודה לכל בני ביהמ"ד שבשליחותם זכיתי לכל זה. ובסייעתא דשמיא ובזכות הרבים זיכני לברר ולכתוב כל זה, להגיש לשולחן מלכים, חבורת לומדי הדף בביהמ"ד בית שלום ישיבת מיר ירושלים. העמלים ללמוד בזריזות ובעיון ובהיקף, כל מסכת קידושין במשך זמן קיץ ואלול תשע"ה.

השתדלתי לקצר ולהקל על הלומדים, ולהעמיד עיקר צורת הסוגיות. שיוכל הלומד לברר ולהעמיק לפי הבנתו. אמנם מלאכתי נעשית בחפזון, ויש מקומות שמתוך הרצון לקצר שלא נכתב בצורה ברורה, או שלא עמדתי על עיקר הדברים, או שניתי והפכתי וכדו'. ואבקש מהלומדים שיואלו להעיר ולתקן.

ובזה אמסור מודעה, שבאתי רק כשליח המביא דברי אחרים, ונעזרתי רבות בספרים ומציינים רבים, ועל ידם זכיתי ליכנס לסוגיות, לידיעות ולסברות. שזיכני בדורינו שנכתבו ספרים רבים, של הערות שיעורים וציונים, כל אחד בסגנונו היחודי, ונעזרתי רבות בהם.

וכאן המקום להכיר טוב לרבינו ראש הישיבה הגרא"י פינקל שליט"א, המוסר נפשו לחזק ולהחזיק את ממלכת התורה דישיבת מיר, בחכמה ובתבונה, בכל פרט ברוחניות ובגשמיות. ואזכיר בזה את רבני ביהמ"ד המוסרים נפשם עבור הלומדים. ובפרט ראש הביהמ"ד שליט"א רודף חסד וצדקה, המסור בכל כוחו למען הכלל והפרט, בכל עת ובכל שעה.

ובזה אקבע הודאה לאאמו"ר שליט"א ולא"מ תח' שמסרו עצמם לחנכני בדרך התורה, ולהדריכני בדרך ישרה. ועל רוב הטוב שהשפיעו עלי, ועוזרים תמיד בכל דבר. ויעמוד הזכות להצלחתם ולהצלחת יוצ"ח. ולע"נ זקני הר"ר שרגא זאב צימרמן ב"ר שלמה זצ"ל ואשתו זקנתי מרת חוה צביה בת שמעון דב ע"ה, שחיו חיים של צדקה וחסד.

וכן אקבע הודאה וברכה למו"ח הגאון רבי יחזקאל כהן שליט"א וחמותי תח' שעומדים לימיננו, ומשפיעים עלינו טובה במסירות נפש. ויה"ר שיזכו לראות נחת מכל יוצ"ח. עם סיום הכתיבה נסתלק מאתנו זקני חמי הרה"צ ר' חיים צבי הכהן קרפ זצ"ל בליל א' דר"ה, שמסר נפשו כפשוטו בתורה ועבודה, בפשטות וענוה.

ועל כולם מודה אני להשי"ת, ששם חלקי מיושבי ביהמ"ד, ומשפיע עלי ברוב חסדיו שפע ברכה ורוב טוב, בכל יום ובכל שעה. ובפרט בלידת בני אלחנן נחום נ"ו. ויה"ר כשם שעזרתני ללמוד ולכתוב על מסכת קידושין, כן תעזרני להמשיך ספרים אחרים ולסיימם, מתוך ישוב הדעת ושקיעות בלימוד, ובלא טרדות הבלי העולם. ויה"ר שנזכה אני וביתי לשפע ברכה והרחבת הדעת, ולראות נחת מצאצאינו. ושנזכה לגדלם ולחנכם לתורה ועבודה. וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים, יעמוד לי ולזרעי שלא תמוש התורה מפי זרעי וזרע זרעי עד עולם.

מהדורת ביקורת - תשרי תשע"ו - נא לשלוח הערות השגות תיקונים והוספות.

שלמה כהנוב חז"א 36 רמת שלמה ירושלים

טלפקס 025711065 A5711065@gmail.com

ניתן להשיג [חבורת או קובץ מחשב] על מסכת גיטין, נדרים, סוכה, מכות,

ב"ק [ב - עו.], כתובות [ב - צה:], יבמות [ב - פג:], וב"ב [ב - צא:].

פרק האשה נקנית

האשה נקנית וכו'. פרש"י לבעלה. ופרש"י קונה את עצמה, להיות ברשותה להנשא לאחר. משמע דהאשה קנויה לבעלה, לענין שלא תוכל להנשא לאחר. והמאירי ביאר כלומר האשה נקנית למקדש, לענין שלא יהא אחר יכול לזכות בה, ושאינה נתרת לשום אדם¹.

וכ"כ הפנ"י [גיטין מג] דאין קידושין תופסין באשת איש [אף לולי הא דאסורה והוה ערוה²], דכיון דמקודשת לראשון והוה ברשותו, אין לה יד לקבל קידושין מאחר³. והאבנ"מ [מד ד חלק, והביא דלק' [סז]: מבואר דילפי' דאין קידושין תופסים באשת איש, כדן שאר חיובי כריתות. והחזנ"א [קמח לדף סז]: דחה דבעי' לדרשא [לק' שם] לענין דהולד ממזר. [וע"ע קובה"ע ג ט, דב"א ג י, אבה"א אישות ג ב].

והרמב"ן [גיטין ט, ושאר"ר שם, ור"ן שם ג. בדה"ר] שאין אשה זו ממנו של בעל אלא ברשות עצמה היא להנשא [ומש"ה לא נחשב שמוציאה ממנו מהבעל, ואי"צ קיום משום טענינן].

והרשב"א [לק' ו: כתב דהמקדש בהריוח זמן לא הוה רבית גמור, כיון דגופה ממש לא קני ליה. והתוס' הרא"ש [ה. כתב דקידושין נחשב קנין כספו [להאכיל בתרומה], כיון שמושל עליה ומשועבדת לו מיקרי קנין כספו אפילו קנאה בשטר ובביאה. אבל האבנ"מ [שו"ת יז] כתב דנחשב קנין כספו משום דנקנית בכסף. והביא דכ"מ ברש"י [כתובות נח] דאף קידש בביאה, משום דאיתקיש הויות.

בכסף בשטר ובביאה. הרמב"ן [ועו"ר] ביאר דנקט כסף קודם כיון דאקדמיה קרא כי יקח [דדרשי' קיחה משדה עפרון] ואח"כ ובעלה⁴. ושטר דמי לכסף, שכן קונין בו שאר דברים. והר"ן כתב הטעם שרוב קנינים בכסף, ושטר קנינו מרובה. והרשב"א כתב דהני אורחא דמילתא טפי, ועוד דאסור לקדש בביאה [כדלק' יב:].

בכסף וכו'. ומבואר בגמ' [בסמך, וד⁵: דילפי' קידושי כסף קיחה קיחה משדה עפרון, מקנין כסף דשדה. ונח' האחרונים בגדר קנין כסף, דהסמ"ע [קצ א] כתב דקנין כסף קונה דוקא כשנותן פרוטה עבור פרעון דמיו [והשאר זקף עליו במלוה⁶], דומיה דשדה עפרון דהוה שווי השדה. אבל כשהכסף לא ניתן בתורת תשלום, לא מהני כסף בתורת קנין בעלמא [דומיה דקנין שטר וחזקה וחליפין, לשעבד]. והט"ז [שם] חלק דמהני בתורת 'קנין', והביא ראייה דהא קידושי כסף הוה דרך נתינה לחוד, ולא בתורת שיווי מה שהיא שווה. [ואף דילפי' משדה עפרון].

והאבנ"מ [כט ב] כתב דגם באשה שייך כסף שווי⁷.

ועוד חידשו האחרונים [חי' ר' שמעון ב, וב"ק לט ה. גר"ט] דגדר קנין כסף, דבעי כסף החוזר. דאחרי נתינת הכסף יש לו תביעה עליו להשיבו. [וכדמבואר ב"ק ע: דהיכא דנתחייב מיתה א"צ להשיבו, אינו קונה⁸]. ואף לדעת הט"ז דגדר המעות מעשה קנין בעלמא, מ"מ הא דמהני המעות לקנין הוה משום חיוב השבתו.

אבל האפיק"י [א טז יא] הביא בשם האחיעזר דכסף מכירה בעי כסף החוזר. אבל כסף קידושין י"ל דהוה כסף קנין ולא כסף שווי. ומש"ה א"צ כסף החוזר. [וסברת כסף החוזר

1 והמאירי כתב דאינו קונה קנין גמור, שהקדושין עושים אירוסין, ואין הקנין גמור לגמרי להשתעבד לו בשבעה מלאכות ולזכות במעשי ידיה וירושתה ומציאתה ולכל הדברים עד שתבא חפה ותגמור הנשואין.

2 ועפ"ז כתב דאין קידושין תופסים בשפחה חרופה. ואף דאין בה חיוב מיתה. ועוד דנו האחרונים בהא דנח' רב ושמואל אי קידושין תופסים יבמה [יבמות מט: וצב:], דילפי' מגזיה"כ. [ועוד דנו האחרונים אילו לא חל איסור א"א משום אין איסור חל על איסור].

3 והחזנ"א הביא דמבואר [נדרים טו:]: דאינה יכולה לאסור 'תשמישי עליך', דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. כ"ש דלא שייך קידושין כשקנויה לבעל.

4 דילפי' [לק' ט:]: קידושי ביאה מ'ובעלה'. והרמב"ן כתב דלדעת ר' יוחנן [לק' ט:]: דילפי' קידושי ביאה מבעולת בעל, עיקר קנין כסף מדרשא חביבא ליה ואקדמיה. א"נ כיון דכתיב כי יקח והדר ובעלה, ושם ביאה הוא. וגלי רחמנא ובעלה דמשמע בקידושי ביאה. וע' כע"ז בשא"ר.

5 [וע"ע לק' ג: בדעת רב].

6 [וכדאיתא ב"מ עז: ועפ"ז כתב דהיכא דעייל ונפק אזוזי לא קנה].

7 והביא מדברי הרא"ש [ב"מ א מח] דהמקדש בשטר חוב וחזר ומחלו, משלם רק פרוטה, דהוא הדמים שקיבל תמורתו.

8 לולי סברת אתנן אסרה תורה אפי' בא על אמו, ופרש"י דמחוייב בידי שמים. ומש"ה כשמעמיד פרעון, נחשב תמורתו.

היה סברא בפרעון. והאחרונים חלקו דאף כסף קנין תליא בהא דהוה כסף החוזר.

והברכ"ש [ב] הביא בשם הגר"ח דכסף קידושין בעי לעשות מעשה קיחה [להחיל האיסור], ולא רק לקנין [ושוו] בעלמא.

רש"י ד"ה בכסף ובשטר. נותן לה כסף ואומר לה וכו'. **האחרונים** [מקנה ועוד] דייקו דרש"י נקט גבי קידושי כסף [וביאה] צריך אמירה, ואילו בקידושי שטר אי"צ שיאמר. דסגי במה שכתוב בשטר. אבל **רש"י** על הר"ף כתב נותן לה ואומר כן. [והמאירי הביא בשם חכמי ההר דשטר אי"צ אמירה, ושרבותיו פליגי].

והאחרונים ציינו דנח' הראשונים [הו' בב"ש קלו א, ע' לק' ו.] דדעת הרמב"ם דנתינת הגט אי"צ אמירה, דסגי במה שכתוב בו. וה"נ קידושי שטר.

בא"ד ואמר התקדשי לי בביאה זו. **האחרונים** דייקו דגבי קידושי כסף לא הזכיר בכסף זו. אבל לשון הרמב"ם [אישות ג א] בכסף זה¹⁰. והמאירי כתב דהוה לרווחא דמילתא, דהלשון יותר שלם לומר כן. [וע"ע פתח"ת כז ג].

ועוד דייקו דלשון 'התקדשי לי' הוה לשון עתיד, ואילו בקידושי כסף אומר הרי את מקודשת [בלשון הווה]. ושמעתי לפרש דבביאה אומר כן לעדים קודם יחוד, מש"ה הוה בלשון עתיד.

שם. התקדשי לי בביאה זו. רע"א הק' דבקידושי ביאה למאי צריך שיאמר 'לי', דבקדושי כסף שייך שמא מקדשה בשליחות לאחר. אבל בביאה לא שייך כן. וצ"ע.

בי"ש אומרים בדינר וכו' בפרוטה. [בגמ' לק' יא יב. הו' כמה לשונות בטעם בית שמאי]. ומפורש במשנה דאשה מתקדשת במטבע [פרוטה]. אבל בהג' **מרדכי** [תפח] האיך מקדשין במטבע, דהא דעתא אצורתא ועבידא דבטלא. והבי"ש [כז א, לא ה] הביא דבריו דלכתחילה אין מקדשים במטבע¹¹.

כסף ושווה כסף

בפרוטה. פרש"י של נחושת^{12, 13} **והאחרונים** ביארו דנחשב 'כסף' כל שהוא מטבע היוצא. **והרמב"ם** [בפיה"מ, והל' שקלים א ג] כתב דשיעור פרוטה כמשקל חצי שעורה כסף¹⁴. וכ"כ הר"ף [לק' ו. בדה"ס]. **והאבנ"מ** [כז א] הביא מדבריהם ד'כסף' היינו מתכת כסף, ונמסר שיעור כמה כסף צריך. שהרי בזמן משה לא היה מטבע כסף קטן כ"כ [וכמ"ש תוס' לק' יא.]. אבל הביא דמדברי הריטב"א [ורשב"א לק' יא] מבואר דעיקר 'כסף' היינו משום היוצא בהוצאה¹⁵.

והסמ"ע [פח ב] כתב דאפ"ל דה"מ בימיהם, שהיו הפירות והקנינים בזול ובעד פרוטה היו קונים הרבה פירות ולכן היה הפרוטה חשוב כממון. אבל בזמנינו בפרוטה א"א לקנות כ"א מעט מזער. ומש"ה לא סגי בפרוטה לקידושי אשה. וכן ל"מ לפדיון הבן ב' זהובים. והש"ך [י"ד ש א] חילק דנהי דפרוטה לא חשיב ממון לענין קדושי אשה, אבל לענין פדיון הבן הא ב' זהובים הוה ממון חשוב. [ולא בעי' לפי חשבון שיעור שווי ממון

9 **והמאירי** הק' דאם אינה יודעת מה כתוב בשטר האיך מהני. וכתב דאפשר דאירי במדבר בעסקי קידושיה. [וע"ע לק' ה: ו.]. **והרי"ז** [והו' בשלט"ג ה. בדה"ר] כתב דהמקדש בשטר אי"צ לומר הרי את מקודשת לי, וכקידושי כסף שמקדש ע"י הדיבור. אבל בשטר סגי שיאמר זה לקידושיך. [שהשטר מקדש, ובעינן רק גילוי מילתא].

10 **ורע"א** הביא בשם **המב"ט** [א רצא] דמקודשת אף אם לא אמר 'בזה', אבל כשאומר 'תהא מקודשת לי' ל"מ א"כ אמר בזה. וע"ע הג' מרדכי [גיטין תע].

11 [ויל"פ כוונתו מדרבנן]. **והאבנ"מ** [כז ב] הק' דמבואר בכ"מ דמקדשים במטבע. **והמקנה** [ק"א] כתב טעם אחר דאין מקדשין במטבע.

12 **והג' יעב"ץ** ציין כדאיתא [כתובות קי:]: דלא עבידי פרוטה של כסף. **והרש"ש** כתב דכוונת רש"י ליישב קו' **התוס'** [ד"ה וכמה] אמאי שמוה אגב איסור, שהוא כסף.

13 אבל **המאירי** כתב דפרוטה מעורב בו [ללבנה] משקל חצי שעורה של כסף, והזכירו בכל מקום שהיא של נחשת, שהכסף שבה אינו נחשב לכלום, ועיקרה נחשת. [וצ"ב דהא יש ג"כ שווי הנחשת שבו].

14 **ולפ"ז** דינר הוה צ"ץ שעורין [והרמב"ם כת' דהוה כשיעור דרהם מצרי וחצי]. אבל דעת **רש"י** [שמות כא לב] דסלע הוה חצי אונק' [של קולוניא] של כסף. הו' בתוס' בכורות מט: דהוה קבלה בידו. **והרי"ז** [כאן] כתב דסלע הוה משקל ג' מאות חטין, ופרוטה פחות מחצי גרעין.

15 **והאחרונים** העירו ד**הריטב"א** עצמו [לק' יא:] הביא בשם הר"ף ור"ח דשיעור פרוטה משקל חצי שעורה.

בזמנינו]. אבל הפוסקים חלקו דאף לענין קידושין תלי בדין שיעור פרוטה.

והאחרונים חקרו האם שיעור פרוטה הוה סברא של חשיבות, או מכלל שיעורין הלכה למשה מסיני. או דתרייהו איתנהו ביה.

היבמה, וקונה את עצמה וכו'. הרש"ש העיר דהיבמה קונה את עצמה, היינו מהזיקה [במקום שהיבם ל"ק ביבום], ול"ד לקונה את עצמה דאשה דהוה בתר דנקנית בקידושין.

תוד"ה ב"ש. אע"ג דאי קבלה קידו' מאחר הוה ב"ש לחומרא, ומיהו לאו להכי מיתשיל וכו'. [ע' רע"א]. והפ"י הק' דבקידשה בפחות משווה פרוטה בעי גט, למ"ד [לק' יב.] דחיישין שמא שווה פרוטה במדי. [והאחרונים דנו דלמש"כ הרא"ש [יז] דהאי חיישין היינו מדרבנן, א"כ הכא נפק"מ לדאורייתא].

תוד"ה בפרוטה. וא"ת מנלן דשווה כסף ככסף וכו' גבי ע"ע בעי קרא וכו'. והרמב"ן¹⁶ [ורשב"א ריטב"א ור"ן] תי' דבכל מקום דכתיב כסף בקנינים, ידעי' דשווה כסף ככסף. ודוקא גבי גרעון עבד עברי דהוה בע"כ סד"א דבעי כסף דוקא¹⁷.

והתוס' טוך כ' בשם ר"י דבכל מקום סברא דשווה כסף ככסף, וע"ע איצטריך ס"ד ריבוי כסף כסף¹⁸.

ובפשוטו תוס' ס"ל דבעי ילפותא, אבל מסברא בעי כסף דוקא. אבל הגר"ח [אש תמיד, ה' בגר"ח עהש"ס החדש] כתב דאף תוס' מודה דקנין כסף בעלמא תלי' בשויות, ואף שווה כסף מהני. דעיקר הדבר שקיבל תמורה. ותוס' דנו רק בהנך ד', דבקידושין שמחיל דינים על האשה צריך דוקא כסף דקרא [וכמו שמצינו דאין הקדש מתחלל על הקרקע].

האחרונים [דבר"י לח] חקרו בגדר שווה ככסף ככסף, האם הוה משום דעיקר הקנין כסף הוה מצד שוויותו. ואף שווה כסף יש לו שווי. או דהוה משום דאפשר להשיג ע"י כסף. והביא דמצאנו בראשונים דין שווה כלי ככלי¹⁹, וע"כ הטעם משום דאפשר להשיג כסף.

והדבר"י כתב דבזה תליא מח' הראשונים כאן, דדעת הרמב"ן דעיקר קנין הכסף מצד שוויו, א"כ מה לי שווה כסף. ואילו לתוס' עצם המתכת, ומש"ה ס"ד דבעי דוקא כסף. וחקר האם לתוס' בתר דגלי קרא אמרי' דכסף לאו דוקא. או דגדר שווה כסף, משום שיכולים להשיג ע"י כסף.

בא"ד אבל גבי ערכין וכו' מנלן דדרשי' שווה כסף ככסף. ורש"י [ערכין כז.] כתב דילפי' שווה כסף ככסף, כדאמרי' [ב"ק ז'] ישיב לרבות שוה כסף אפי' סובין.

ורש"י [ב"מ קיח.] כתב דבכל דוכתי שווה כסף ככסף, אבל גבי פועל כתיב בל תלין שכרו, משמע בהדיא.

בא"ד ואי מקנה בקרקע לבעי מיטב. והאחרונים [ע' מהרש"א ועצמור"י] דנו דנימא דיו, ואף שווה כסף יהי רק במיטב. [היכא דמקדש בקרקע, ע' בסמוך. דהא מטלטלין כל מידי מיטב].

והחז"א [קמח] כת' דהיכא דל"ל מיטב אין מחייבין אותו לקנות, ויכול לשלם בזיבורית. אלמא אף בזה אמרי' שווה כסף ככסף.

והראשונים [רשב"א וריטב"א ור"ן] הביאו בשם העיטור דאף דשווה כסף ככסף, ל"מ לקדש בקרקע [ומחובר לקרקע] מדין שווה כסף²⁰, וכדאמרי' [גיטין ט:] דל"מ מחובר בגט ושחרור וקידושין²¹. אבל הרשב"א [כאן, וגיטין שם, ובש"ת א אלף רכו] כתב דה"מ בתורת שטר²², אבל יכול ליתן קרקע בתורת כסף קידושין.

16 בפ"י הב'. אבל בתחילת דבריו כתב דילפי' מעבד עברי, דדרשי' אין כסף, אבל יש כסף לאדון אחר. וקאי אשווה כסף.

17 והרשב"א כתב דהא דאמרי' [לק' ח.] 'ישיב' לרבות שווה כסף הוה לרווחא דמילתא. והקוב"ש [ה] הביא דתלי' בגיר' שם אי גרסינן אפי' סובין [בלא ו'], קמ"ל חדא מילתא, אפי' סובין, אבל שאר שוה כסף ככסף פשיטא. אבל תוס' גרסי' ואפי' סובין, קמ"ל תרי מילי, דשווה כסף ככסף, והא דמהני סובין.

18 וכ"כ תוס' [ב"מ נד.] [גבי פדיון הקדש] דלא אמרי' שווה כסף ככסף, דכסף מיותר. ומש"ה אמרי' כלל ופרט למעוטי קרקע.

19 בש"ת הרא"ש [ו כד], ועוד הביא דהרא"ש [ב"ק יא., א יא] כתב דגזלן צריך להשיב כעין שגזל, אלא דאמרי' מה לי הן ומה לי דמיהן. וביאר דהוה משום שווה כסף.

20 והרשב"א הק' דבתוספתא [ד ז] איתא דהמקדש באשירה ובעיר הנידחת אינה מקודשת. משמע דקרקע בעלמא מקודשת. ודן לדחות דנקט הכי אגב סיפא דאף מכרן וקידש בדמיהם ל"מ [כדין ע"ז, ע' לק' נו:]. [והאחרונים דנו דלא משמע כן].

21 והראשונים [רשב"א גיטין כא] דנו מנלן דמחובר פסול בגט, האם נתמעט דלא נחשב ספר, או דבעינן נתינה.

22 אבל בש"ת הרא"ש [א תר, ואלף רלג] הביא דאף שטר קידושין כשר במחובר. [ועי"ש שדן מהגמ' גיטין ט.]. וע' גר"א [לב יא].

מ"ש הכא דתני האשה נקנית וכו'. הרמב"ן [ג.] הביא תשו' הגאונים דכל סוגיה זו הוה בתר הוראה, ומדברי מר רב הונא גאון מסורא²³. וכתב דאפ"ה טרח לפרש ולהקש' ולתרץ, דגמרא דרבנן סבוראי דוקא היא. תוד"ה וכתב. וי"ל דל"ש למיתני סיפא לוקחת את עצמה. הרש"ש הק' אמאי לא שייך לשון 'לוקחת עצמה'²⁴. וכתב דאולי לשון לקיחה שייך בתחילת לקיחה ולא בחזרה.

דף ב:

תוד"ה אי נמי. דאיכא למימר אשר קנה בחזקה או בשטר וכו'. מבואר דהילפותא משדה עפרון, דאברהם קנה בכסף מקנתו. וכ"כ תוס' [לק' כו., וכן ב"ב נד:] דישראל קונה מעכו"ם בקנין כסף. אבל דעת רב האי גאון [הו' בגר"א קצד א] דגבי עכו"ם ל"מ קנין כסף בקרקע. ולפ"ז ע"כ הוה היקש בעלמא קיחה קיחה מכסף [וכלשון הראשונים ג.], ובאמת קנה בחזקה וכדו'.

לישנא דרבנן. העצמ"י [יא:] כתב דנראה דהוה מדרבנן, כדאמרי' בסוגיין. אבל שאר אחרונים [חזו"א] ביארו דחכמים קבעו לשון זה, ועי"ז מהני מדאורי'. [ע' בראשונים ריש נדרים וריש נזיר דכינויים מהני לנדרים אף מדאורי'. ועוד דגבי קידושין אי"צ לשון מסויים, אלא שיהא מובן דזהו כוונתם. ע"ע לק' ה: ו.]

ובחי' בכור שור ביאר הא דהוה לישנא דרבנן ע"י יחוד בעלמא פילגש מותרת, אלא כיון דקידשה אסורה מדרבנן מדין כלה בלא ברכה. ומש"ה אמרי' דמדרבנן הוה לשון קדושה [ואיסור].²

דאסר לה אכו"ע כהקדש. בפשוטו משמע דהוה לשון בעלמא. אבל הראשונים הביאו בכ"מ דשייך לדיני הקדש. דרש"י [לק' ז.] כת' דהא דאמרי' פשטה בקידש חציה, משום דקידושין לשון הקדש. [ותוס' כת' דלפ"ז אם אמר לשון מאורסת ל"א פשטה]. והקוב"ש [נג] ביאר דבקדושין יש קנין ואיסור. והא דקדושין דומה להקדש הוא רק האיסור, ולא הקנין. אלא שע"י שהמקדש עושה האיסור, הקנין הוה בתולדה. וע"י לשון אירוסין המקדש עושה קנין, והאיסור הוה בתולדה מכח הקנין. והרא"ש [לק' פ"ג א, והמרדכי תקכב והג' מרדכי תקמח בשם הר"מ, וש"ע לה ט] כת' דהקדש טעות אינו הקדש, דהוה לשון הקדש. וכן ציין הגר"א [לה כב.]. [ואכ"מ]. והרא"ש ותוס' [נדרים ו:] כת' דילפי' יד' בקידושין, דקידושין אסר לה אכו"ע כהקדש.

והתוס' הרא"ש [לק' נב.] כתב דהקדש וקידושין ענין א', כדאמרי' הכא. ועפ"ז ביאר כוונת הגמ' [שם] דהוכיח דכיון דלא החמיר לענין הקדש [במקדש אינו ברשותו, ולא גזרו רבנן], א"כ אף קידושין אין להחמיר.

תוד"ה דאסר. ופשטא דמילתא מיוחדת לי וכו'. האחרונים דנו האם תחילת הקידושין במה שנתייחד לבעל, או במה שחל איסור א"א לכל העולם. ובדברי התוס' משמע דאף האיסור הוה 'מחמתי'.

בא"ד ומיהו וכו' טלית זו מקודש לי וכו' דבאשה במה שמתייחדת נאסרת, אבל בככר וטלית ל"ש הכי. בפשוטו כוונת התוס' דל"מ מכר בלשון זה, דאיסור גזל שאני מאיסור אשת איש. אבל התוס' הרא"ש ביאר דגבי טלית לא היינו מפרשים כוונתו שיהא קונם כהקדש לכל, להיות לי.

והרמ"ה [הו' בתוס' הרא"ש] פי' כגון קדשי קדשים שמותרים לכהנים, ואסור לזולתם. ואף אשה שנתקדשה הותרה לבעלה³ ונאסרה לאחרים.

וליתני האיש קונה. התוס' טוך פי' דהו"ל לנקוט אגב לישנא דקרא, אע"ג דהוה אריכות טפי.

ה"א אפי' בע"כ, תנא האשה נקנית דמדעתה וכו'. הרשב"א הביא מקשין היכי אשכחן מקנה בע"כ. וכת' דאשתמ' תלויה זובין [ב"ב מח:] דמוכר בע"כ. ואילו בקידושין מבואר שם

23 וכתב ואיהו הוא דאסר כנתא, ובימינו תקנו תקנת מורדת דנהגו הגאונים. וכ"כ העיטור [ד. בדה"ס] דאיהו תני הוי' דאשה נקנית.

24 והביא דרש"י [ר"פ קרח] הביא מדרש תנחומא ויקח קרח, לקח את עצמו לצד א' להיות נחלק מתוך העדה. 1 וביאר דקודם שפרסמו חכמים לשון זה, לשון קידושין הוה הפרשה וזימון, ולא לשון קנין. וזה כוונת התוס' דכשאומר הרי טליתך מקודש לי ל"מ ללשון קנין. [דבטלית לא קבעו חכמים לשון הזה. אבל בפשוטו משמע דתוס' באו לחלק ביניהם].

2 וכ"כ בהג' ראמ"ה כיון דמדרבנן אסור אפי' למקדש [עד שתכנס לחופה], מש"ה נקטו לשון קידושין. 3 ובהג' הרמ"ש [לתוס' רא"ש] דייק דע"י הקידושין הותרה לבעלה, ומבואר כמ"ד דאף פילגש אסורה בלא קידושין. [עכ"פ מדרבנן].

דאינה מקודשת. דהפקיעו חכמים לקידושין. [ואף דמדאור' מהני]. ולפ"ז סוגיין קאי בתר תקנ"ח. [אבל יש שנקטו דכוונת הגמ' בלא אונס, דלא מהני בע"כ].

והרשב"א הביא דדעת **הרמב"ם** דאם אנסו את האיש לקדש, הוה קידושין. אבל דעת **העיטור** דאינה מקודשת. דתלוה וקני לא אמרי' [הו' ברמ"א חו"מ רה]. והרשב"א חלק דאם אמרו תלוה וזבין, כ"ש תלויה וקני.

והאחרונים דנו בסברת העיטור, דאונס לקנות אינו קונה. והאבנ"מ [מב א] כתב דלקנות [ולהכניס ברשות] צריך רצון טפי' [ולא סגי בהסכמה וגמירות דעת, יש תנאי רצון]. והגר"ט [צא] כתב עוד לפרש דלענין לקנות תליא בדידה, ושמא בליבו אינו רוצה.

[והגר"ט הק' בכל תלוי וזבין, הלוקח לא זכה במעות בע"כ. והוכיח דמהני קידושין ע"י נתינה אף בלא זכייה במעות].

האשה נקנית מדעתה. פרש"י [לק' מד]. דבעינן דעת מקנה. [מסברא]. אבל **רש"י** [יבמות יט:] דרש מקרא והלכה והיתה לאיש אחר, מדעתה משמע. [והקרי"ט [אישות ד] הביא דרשא זו, וכתב דהוי אסמכתא].

והאחרונים [שי' ר' שמואל, ר' נחום יבמות שם] תי' דילפי' מגזיה"כ דבע"כ לא נחשב אף 'מעשה קידושין'. ונפק"מ לעינן מאמר [בסוגיה שם], דמשום ההקנאה היה ראוי שיחול בע"כ, דומיה דיבום. אלא דילפי' דיש חסרון במעשה הקנין.

תוד"ה אי תנא. דנקנית משמע מדעתה ומשמע בע"כ. **הרשב"א** ביאר ותפסת מרובה לא תפסת. א"נ [וכ"כ הרמב"ן] דכיון דתלה באשה משמע דתלי בדידה, ומש"ה לא תלו בבעל. אבל יבמה אף דנקנית בע"כ, אבל לא תלי ביבם, דקונה אף בע"כ דידיה⁵.

תוד"ה אתרוג. ויש לנו נפקותא וכו' ואי מדרבנן ה"ה רבעי וכו'. ופשיטא לתוס' דדין כרם רבעי נוהג בחו"ל. אבל דעת **הרמב"ם** [מאכ"א י טו] דרבעי אינו נוהג בחו"ל [ואוכל בלא פדיון], דלא אמרו אלא ערלה. וחלק על הגאונים דבעי פדיון. ובהג' **הרמ"ך** [שם] תמה דכיון שערלה נוהג מהלכה למשה מסיני, א"כ אף רבעי ינהוג. דמ"ש⁶. והגר"ח [שם] ביאר דנח' אי גדר ההלכה דערלת חו"ל דהוה בכלל ערלה הכתובה בתורה, או דעיקר חיובו משום הלכה⁷. ובהלכה לא נאמר רבעי. ואין בזה היקש.

בא"ד [ג.] ש"מ דלא אזלי כלל בירק בתר לקיטה, אלא בתר רוב גידולים וכו' אלא הגדל באיסור אסור וכו'. [ואף דלענין מעשר אזלי' בתר לקיטה ממש, לענין שביעית תלי בזמן גידולו]. והרש"ש [ועוד אחרונים] הק' דגבי אתרוג מבואר דנלקט בשביעית [לפני החג] קדוש בקדושת שביעית, אף דרוב גידולו בששית. ומשמע דכוונת התוס' דרק אותו מקצת שגדל בשביעית קדוש [והא דנקטו רוב, מגדרי ביטול].

אבל **הר"ש** [שביעית ט א] תי' דהתם נגמר גידולם בשביעית, ולקיטה לאו דוקא אלא גמר גידולו.

ובחי' **המהר"ט** כתב דמ"מ לענין איסור ספיחין [אף למ"ד מדאור'] לא נאסרו אלא אסיפתן בשביעית בלבד. וירקות שביעית שיצאו למוצאי שביעית, אף דקדושים בקדושת שביעית [לתוס' כאן], אינן אסורין משום ספיחין [אלא משום גזירת פירות שביעית]. וכ"כ **החז"א** דקרא כתיב לא נאסוף.

דף ג.

תוד"ה לא לחיה. אפי' ידעי' דחיה היא, לא מרבעי' עליה חיה אחרת, כצבי ואיל. אבל **הרשב"א** תי' דאפי' למ"ד כוי בריה בפנ"ע, ספיקתו משום שדומה בצורתו לצבי ולעז, ואי הוה חיה הוה מין צבי, ואין איסור כלאים¹.

4 ועפ"ז כתב ד"ל דאף אי ל"מ קנין בע"כ, גבי קידושין מהני, דהבעל אינו זוכה באשה להחשב ממונו. אלא דחל איסור.

5 **והרשב"א** הביא מהגמ' [יבמות נד.] דאפי' שניהם אנוסים קנה. אבל **הריטב"א** כתב דהא נפל מהגג ונתקע קנה. **והאחרונים** תמהו דמבואר [שם] דנתקע ל"ק, דלא נתכוון לשם ביאה בעלמא.

6 וכתב ואי משום דיליף ממעש"ש קדש קדש [לק' נד:], א"כ לא נחלל פירות כרם רבעי אלא על דבר שיש בו צורה. [ובפשטו פשיטא ליה דא"צ כסף צורי ברבעי. אבל יל"פ דכוונתו דהשאלתות כתב דא"צ בחו"ל יש עליו צורה. ולפ"ז אינה ק' לרמב"ם, אלא תי' דלא דרשי' קדש קדש לענין זה].

7 והביא דהרמב"ם כתב דאין לוקין [אלא מכת מרדות], דאינו בכלל לאו דערלה. אלא איסור חדש מההלכה למשה מסיני. אבל אילו הוה אמרי' דאהדרי' לחיובו, היה לוקה משום איסור ערלה.

1 **והריטב"א מה"ב** כתב דמיני חיה כשירה ובהמה כשירה הוזכרו בפסוק, וע"כ דכוי שייך לא' מהמינים. [וכן

רש"י ד"ה למעוטי חופה. שמסרה אביה לחופה. האחרונים הק' אמאי נקט מסרה אביה. ולא במוסרת עצמה. והפנ"י תי' דקרא איירי בכה"ג. וע' מקנה.

חליפין

למעוטי חליפין וכו' מה שדה מקניא חליפין וכו'. פרש"י קנין סודר. והאחרונים ציינו דמבואר ברש"י [ב"מ מז.] דיש ב' אופני קנין חליפין. א' שמחליף כלי זה בחפץ שכנגדו. ב' שמוכר לו [ולא קיבל מעות], ובא לקיים מכירתו ע"י סודר. [וילפי' תרוייהו מקרא דושלף איש נעלו]. ודעת ר"ת [בתוס' ב"מ שם, וע' לק' כח] דחליפין שווה בשווה מהני בפירות, ונתמעט רק מקנין סודר.

ובגמ' [נדרים מח:] נח' האמוראים האם קנין סודר הוה קני ע"מ להקנות, ומחוייב להחזיר את הסודר אחרי הקנין³ [ואפ"ה מהני הקנאתו להקנות ע"ג. ואכמ"ל הגדר בזה]. או דהלוקח יכול לעכב הסודר אצלו. והר"ן [נדרים מט.] הוכיח דהלכה כמ"ד דצריך להחזיר, דאל"כ אמאי אין אשה מתקדשת וכו' [משמע דבאופן דאינו ע"מ להחזיר מהני אף לקידושין]. אבל השיטה לנ"ל כתב דא"צ לומר דל"מ קנין סודר, דהא לא מטא לידה מידי. אלא איירי בחליפי שווה בשווה, דיש בו שווה פרוטה [ונשאר בידה].

ואשה בפחות משווה פרוטה לא מקני נפשה. פרש"י [בע"ב] דגנאי הוא לה, הילכך בטל תורת חליפין. ותוס' וש"א ר' נתקשו אמאי אינה מקודשת משום גנאי. ועכ"פ היכא דיש ש"פ יקנה⁴. [ע' בסמוך].

שם. מבואר להדיא בגמ' דל"מ קידושין בכלי שאין בו שווה פרוטה. אבל הרשב"א [שבועות לט:] נסתפק בזה. דדעת הגאונים דהא דאיתא [שבועות לט:] יצאו כלים למה שהם, דיש חיוב שבועה אף פחות משווה פרוטה⁵. והרשב"א ביאר דכל כלי, כיון שהוא ראוי למלאכתו חשוב הוא כפרוטה ויתר מפרוטה ויושבין עליו הדיינים. והוסיף דאפשר דאפי' לענין קידושין מהני⁶, וכמו שקונין בכלי [ב"מ מז.] אע"פ שאין בו שווה פרוטה. וביאר דאפשר דקנין משום כסף הוא [וע' בסמוך], ואת"ל דקנין לאו משום כסף הוא, ואין האשה מתקדשת בכלי שאין בו שווה פרוטה⁷, שאני שבועה שהוציאן הכתוב למה שהן. והקצות [פח ג] תמה דבסוגיין מפורש קאי אכלי⁸ [דחליפין בעי כלי], ומבואר דלא מקני נפשה⁹.

תוד"ה ואשה. וקשה ר"ת דא"כ פשטה ידה תתקדש בפחות מש"פ¹⁰. והתוס' הרא"ש תי' דאפי' נתרצית בטלה דעתא¹¹ [וכ"כ הרשב"א לק' יא]. והאחרונים ביארו דאמרי' דלא

- מבואר בגמ' חולין פ. גבי עזי דבאלא [בר], והגמ' דחה דילמא הוה מין אקו, תאו או זמר.
- 2 ופרש"י [שם] דילפי' גאולה זו מכירה [ומקיים דבריו ע"י קנין], תמורה זו חליפין [שמחליף כלי וכו']. ור"ת [בתוס' שם] חלק דילפי' חליפין שאינו שווה מ'לקיים כל דבר' [ואילו גאולה זו מכירה קאי במכירה בכסף או משיכה].
- 3 ובסתמא הקנה רק ע"ד להקנות ע"ג, ולא להקנות גופו. וע' ברכ"ש [וכ"ז בסודר, אבל חליפין שווה בשווה נחית לדין תשלום].
- 4 והדב"א [א א ג] כתב לפרש דגדר קנין חליפין דהוה מנהג השוכרים, כלשון הפסוק וזאת לפניכם בישראל. ועפ"ז ביאר כוונת רש"י דגנאי הוא לנשים, ומש"ה לא שייך בזה תקנת הקנין.
- 5 [וכ"ד הרמב"ם טוען ג' הו"ע חו"מ פח ג, אבל תוס' והרמב"ן שם כ' ובלבד שיהא שווה פרוטה].
- 6 והעירו דקידושין בכלי מהני משום שווה כסף ככסף, והכא הרי אינו שווה להשיג כסף. ומבואר ברשב"א דשווה כסף ככסף הוא משום שווי העצמי.
- 7 ומבואר דהרשב"א הסתפק בגדר קנין חליפין, אי הוה מטעם כסף [ע' בסמוך]. ואת"ל הוה מטעם כסף, א"כ גדר הדבר דכלי חשיב, ואף פחות מש"פ חייבת. וא"כ אף אשה תתקדש בפמש"פ [לכא' בתורת דמים]. אבל אי חליפין לאו מטעם כסף, והוה קנין בעלמא. א"כ אין מקור דמהני פחות מש"פ.
- 8 ועוה"ק דמבואר [תוס' ב"מ מו ולק' כח.] דמטבע איקרי כלי, דראוי לתלותו בצואר בתו. א"כ כל מטבע יהני מדין כלי. ואולי יש לחלק.
- 9 והקוב"ש [יא] כתב לפרש דהכא איירי בסודר, שחוזר למריה. ובצירוף הכי אמרי' דלא מקני נפשא. והרשב"א נסתפק היכא שמקדשה בתורת כסף, דלא הדר למרא.
- 10 מדין חליפין. [דהא קנין כסף לא שייך בפחות משווה פרוטה כלל, אף בלא סברת גנאי]. אבל המרדכי [ריש פירקין תעג] הוסיף [בסוגריים] וא"כ מתני' אמאי תנן פרוטה. ומבואר [דבעל ההג'] הק' בכל קנין כסף יהני בפחות מש"פ. וצ"ע.
- 11 ורע"א כתב ד"ל דכמה פעמים אין רצונה לקדש אף בפרוטה, וביותר מכן דלא יהא נראה דשומא דידה בכך וכך, ומתזלאל למכור עצמה במיעוט הזה.

נתכוונה לקבוע עצמה כתמורתו. ואף נחשב שנתרצית להתקדש, כוונתה בחינם.

בא"ד ועו"ק וכו' א"כ אשה נמי תקני בחזקה כמו שדה. [דנילף מהיקש]. **והרמב"ן תי' דכיון שאין גופה קנוי לא שייכא בה חזקה**¹². [וע' רשב"א].

ור"ת [בסמוך] ביאר דהא פשיטא דלא גמרי' קיחה ככל עיני שדה¹³. וכ"כ הרמב"ן דאנן לא גמרי' גז"ש משדה, אלא גז"ש קלישא בעלמא דקיחה הוה לשון כסף. ומעולם לא הוקשה אשה לשדה כלל.

בא"ד ועוד דלק' בעי שטר מנלן, ליגמר משדה. והמהרש"א הק' דנימא דקו' הגמ' התם היינו בתר המסקנא דלא מקני נפשא. ויש ליישב. ורע"א [תנינא נו] הביא בשם המהרש"א דלא שייך סברת זילא בשאר קנינים [חזקה ושטר]. דדוקא מקדשה בכסף, גנאי לה שהיא אינו ש"פ.

והרמ"ה [הו' בתוס' הרא"ש] הק' מ"ש דמהני שטר אף דלית בי' ש"פ. ותי' דכיון דקונה עצמה בשטר [גט], לא זילא בה מילתא לאקנויי נפשה בגווה. ועוד דגבי שטר כיון דמעיקרא לאו למשקל ממונא קא נחתא¹⁴. ודוקא חליפין, דנחתא לתורת מעות, וזימנין דקפדי אינשי. הילכך כי לית בה ש"פ לא גמרא ומקניא נפשה, וזילא בה מילתא.

והעצמרי ורש"ש הק' דהתם מוכר כותב את השטר, והאיך נלמוד לענין קידושי שטר, שהבעל [הלוקח] כותב. וכע"ז כת' תוס' [ה].

בא"ד לכך נר' לר"ת וכו' משום דהוי כעין כסף דקרא. וכע"ז כתב הרמב"ן דס"ד דחליפין בכלל קיחה, ומדין כסף שריבה אותן הכתוב. וכ"כ עוד ראשונים דס"ד דחליפין קונה מטעם כסף, והא דמהני בפחות משווה פרוטה משום דכלי חשוב. [ע' רשב"א ור"ן]. [אמנם לשון תוס' משמע דהוה דימוי בעלמא¹⁵. וע"ע בסמוך].

והאחרונים העירו דודאי קנין חליפין הוה קנין בפנ"ע [דילפי' מקרא], ואינה גדר שווה כסף להחשב קנין כסף. **והאחרונים** [ח' ר' שמעון א ועוד] ביארו דודאי קנין כסף הוה תמורה לשויית החפץ. אבל קנין חליפין הוה גדר תמורה חפץ מול חפץ.

והריטב"א כתב דחליפין הוה 'תולדה' דכסף¹⁶.

בא"ד ומשני חליפין איתנהו בפמש"פ וכו' הילכך אינו מטעם כסף אלא קנין אחר. בפשוטו הביאו **האחרונים** [רע"א ועוד] דמסקנת הגמ' לתוס' דחליפין לאו מטעם כסף. וכ"כ הרמב"ן¹⁷ **ריטב"א ור"ן.** **והריטב"א** ביאר דזו ראייה דחליפין אב בפנ"ע, ואינה תולדה דכסף.

ובש"ת הרשב"א [ד ס"ס רב] דן האם גדר חליפין מטעם כסף, שמחייב תמורתו [ומהני אף לאחר זמן דשעבוד קיים], או דהוה קנין בעלמא¹⁸. והביא דתלי בגמ' [נדרים מח]: דאי תפס מיתפס¹⁹. [והאחרונים האריכו בזה ע' ברכ"ש ה]. וכת' דצ"ע בסוגיין.

12 ויל"ע דשכירות קרקע נקנית בחזקה, ולכאו' היינו ע"י תיקון גוף הקרקע, אף דאינו מתקן את השימוש. ויל"פ דכוונת הרמב"ן דקנין האשה לא שייכא לממון כלל. [וע"ע קוב"ש כב]. אבל **האחרונים** דנו דקו' התוס' דוקא קנין חזקה באשה שרוחצת פניו וכדו', דהוה מעשה אישות.

13 **ובס' הישר לר"ת** [קמב] כתב תדע, שהרי לא ילפי' קנין שדה בכסף משדה עפרון, אלא משדות בכסף יקנו. אבל גז"ש דקיחה קיחה משדה עפרון ילפינן. והא דקא פריך גבי חליפין ואימא הכי נמי, משום חליפין היינו שוה כסף.

14 **והקוב"ש** [ח] כת' דבשטר לא שייך האי טעמא דאין הקנין ע"י הנייר רק ע"י האותיות.

15 **ור"ת** [בס' הישר תשו' פ] ביאר הס"ד דקנין סודר דומה יותר לקניין כסף, דמקרי חליפין ואי בעי פסיק ליה, משא"כ קנין חזקה דהוה דרך מתנה. [משמע דהנידון ללמוד קנין חליפין מאידך קנינים].

16 **והריטב"א** הק' דע"כ חליפין אינו קונה מדין כסף, דהא אין מטבע, שהוא עיקר כסף, נעשה חליפין. ותי' דמ"מ כסף שאינו טבוע מהני לחליפין [דהוה כלי]. וגזיה"כ דבעי כלי דומיה דנעל. [צ"ב דגמ' [ב"מ שם] מבואר דהטעם דל"מ משום דדעתא אצורתא, ואולי קאי התם למ"ד דפירי עבדי חליפין. וכוונת הריטב"א דלמ"ד לא עבדי אי"צ לזה].

[ולכאו' מבואר בדברי הריטב"א דעיקר קנין כסף הוה בכסף שאינה טבוע, ודלא כאבנא הו' ב].

17 **וז"ל הרמב"ן** דחליפין לאו בתורת כסף הם קונין אפי' כשיש בהם ש"פ אלא חדוש הוא שחדשה בהם תורה, כלומר דין אחר הוא שאינו בכלל כסף ולא שוה לו, ואשה לא אמרה בה תורה קנייה אלא בכסף.

18 **וביאר שחידש** בהן הכתוב דישנן בכלי פחות מש"פ. ונפק"מ שקונה לאחר זמן, אף שנתאכלו המעות, שהכתוב החשיבו כסף.

19 **והאחרונים** [גרנ"ט, זכרון שמואל מז] הביאו דלפ"ז מבואר דקאי דוקא אקנין סודר. אבל קנין חליפי שווה בשווה [דהוה גדר אחר, הו' לעיל], שפיר י"ל דמהני בתורת דמים. א"כ י"ל דמהני לקידושין.

אבל **תוס'** [גיטין לט:]: והרא"ש [גיטין ד כז] כתב דלדעת ר"ת מהני שחרור עבד בחליפין [וכדמשמע בגמ' גיטין לט: 20], דהא חליפין מטעם כסף²¹ [ואף למסקנא], ועבד נחא ליה דנקני נפשיה בפמש"פ.

ועוד ביארו **האחרונים** [בית אפרים חו"מ לט] דכוונת תוס' [דידן] דת' הגמ' דאף דקנין חליפין דמי לקנין כסף, לענין קידושי אשה לא ילפי' דיהני. דכיון דיש חליפין פחות משווה פרוטה, ע"כ בזה לא ילפי' לאשה²². והברכ"ש [ב] ביאר דבקידושין מלבד ה'קנין כסף', בעי מעשה קיחה. ואף דחליפין מטעם קנין כסף, לא נתחדש שיחשב 'מעשה קיחה'. והתוס' ר"ד כת' דכיון דליתנהו בפחות משווה פרוטה, אין גז"ש למחצה²³.

והגר"ח [סה"ז אש תמיד, הו' בגר"ח החדש] ביאר דבקידושין בעי 'מעשה קיחה' [ע' ברכ"ש א], ואף דחליפין מהני לקנין, אבל ל"מ היכא דצריך שעצם הקנין יחיל דין איסור.

בא"ד [לעיל] ה"נ שתקנה אשה בחליפין, כשיש בחליפין שווה פרוטה. מבואר בדברי התוס' דהק' דוקא במקום שיש שווה פרוטה בחליפין. וצ"ב דכיון דס"ד דקנין חליפין מהני אשה [והוה בכלל קיחה דקרא], אמאי בעי שווה פרוטה. ויש שדנו דיש ב' דינים בשווה פרוטה בקידושין, מגדרי קנין כסף, ומגדרי שיעור לקידושין. ואף בחליפין צריך עכ"פ מדין שיעור קידושין.

וה**אחרונים** הק' דאף דל"ק בחליפין, אמאי לא קנה מדין כסף, בשווית שבו. [היכא דלא הוה ע"מ להחזיר]. וכע"ז מצאנו גבי שטר פסול [לק' מח.], דשמין את הנייר, ואם יש ש"פ מקודשת מדין כסף²⁴.

וכ"כ הרמ"ה [בטור יו"ד רסז וש"ך מד] כת' דחליפין ל"מ לשחרור, לאפקועי איסורי, אא"כ שווה פרוטה ומהני בתורת כסף²⁵. והדרישה [שם] ביאר דל"ד לאשה, דזילא מילתא, אף בדין כסף שבו. [וצ"ב].

וכה"ק **התוס' ר"ד** בנותן סודר לאשה, תתקדש בו מדין כסף, כיון דרשאית לעכבו. אף דמחזירה מדעתה. ותי' דאייירי שקידשה במנה, ונתן סודר לקנות וליתן מנה לאחר זמן. דכיון דדעתא להתקדש במנה, ל"מ דמי הסודר. ואף דבשדה מהני קנין סודר לקנות, ויתחייב דמיו לאחר זמן, דילפי' קנין חליפין. באשה ל"מ. וכע"ז כתב **התוס' ר"ד** [ו:]. [והאחרונים האריכו בכוונתו. ע' אבנ"מ כט ב, גרנ"ט ועוד].

בא"ד [לעיל] טפי משטר שיש בו ש"פ, דא"צ שישוה השטר פרוטה, כתבו על איסור הנאה כשר וכו'. משמע בתוס' דאף שטר קידושין ושטר קנין מהני על איסור הנאה. והראשונים נח' בזה. [ובעז"ה יתבאר לק' ט].

בא"ד דל"מ חליפין בעכו"ם וכו' וי"ל דהיינו לבר מחליפין וכו'. ותוס' [בסמוך] הביאו דר"ת היה מקנה בחליפין לעכו"ם. [וכ"ד תוס' בכורות יג., והו' בטור ושר"ע חו"מ כג יד]. אבל הש"ך [שם ל] כתב דר"ת יחידאה בזה, ובשאר פוסקים לא מצאנו דיהני קנין חליפין בעכו"ם.

20 אבל דעת **הרמב"ם** [עבדים ה ג] דל"מ שחרור בחליפין, והראב"ד השיג שהקנין הרי הוא כמו כסף, והביא מהגמ' בגיטין שם].

21 **ותוס'** [גיטין לט:]: ביארו דעבד כנעני נקנה בחליפין [לק' כב:], דדמו לכסף, וכל היכא דכסף קונה מהני חליפין בר מאשה דפחות מש"פ לא מקני נפשה. אבל **הריטב"א** [לק' כב: בשם י"מ] כתב דאינו קונה עצמו בחליפין, דחליפין אינה מתורת כסף, כדמוכח בסוגיין. [וכשיטתו דלמסקנא לא הוה מטעם כסף]. ועוד כתב **הריטב"א** ד"ל דעבד קונה עצמו בחליפין לקנין ממון שבו, אבל לא לקנין איסור. שאין הקנין אלא לקיים הדברים, ודברים לא מהני בעבד כנעני לקנין איסור שבו אלא בעינן שטר או כסף שפודה עצמו לגמרי.

22 וכ"כ ר"ת **בס' הישר** [חי' קמב] ז"ל ומשני דיש חליפין בפמש"פ, ואין לחלק בקנין, ול"ק אפי' שווה פרוטה. והוסיף תדע שחליפין בכלל כסף, דתנן [לק' כו.]. נכסים שיש להן אחריות נקנין בכסף ובשטר ובחזקה, ולא קתני חליפין. דבכלל כסף איתנהו.

23 וכ"כ **התוס' ר"ד** [ו:]: אין היקש למחצה, ואין מקישין אשה לשדה בדין חליפין כלל בין שווין [פרוטה] בין אינן שווין.

24 והקו"י [א ב] הביא דהראשונים שם כתבו דדעתם נמי אנייר. דגבי קנין כסף בעי שיהא דעתו להדיא שזה יהא תמורת הקנין.

25 והסודר כתב דה"מ כשאנו ע"מ להחזיר, אבל הרמ"ה נסתפק בסתם חליפין הניתנין ע"מ להחזיר אי כשווה כסף דמי, ומהני לאפקועי איסור. דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה [לק' ו:]; או לא כשווה כסף דמי.

בא"ד וכ"מ לק' גבי נמכר לעכו"ם וכו' ש"מ דשאר דברים נקנים בחליפין לעכו"ם. הרש"ש הק' ד"ל דהיינו עכו"ם מִיִּשְׂרָאֵל, אבל עכו"ם לעכו"ם לא.

בא"ד וכן היה רגיל ר"ת לשלוח הרשאה ביד עכו"ם וכו'. התוס' סוּךְ כתב ואף דאמרי' [ב"ק ע.] דהרשאה שליח שוויא, לאו בכל ענין שליח שוויא [א"כ לא יהני ע"י עכו"ם]. דהא נפלו קמי יתמי מהני הרשאה. וכה"ק היש"ש [ב"ק ז יג] האיך מהני הרשאה בלא שליחות [וע"ש שהאריך]. ובשולח הריטב"א [טו] נקט דל"מ הרשאה ע"י עכו"ם.

בא"ד ומיהו בזה צריך ליזהר וכו'. הסמ"ע [קכג כא] ביאר דל"מ סודר של העדים²⁶, דהוה בתורת שליחות. וצריך הסודר של הקונה עצמו. והט"ז [שם] חלק דמהני סודר של העדים [כשאר קנין], ואף בעכו"ם מהני נתינת אדם אחר. ותוס' [והש"ע שם] הדגישו לכתוב 'וקנה העכו"ם', דהעכו"ם קונה ע"י הסודר של העדים. ולא יכתוב לשון שליחות, דמשמע דגוף ההקנאה בשליחות²⁷. והקצות [ה] ביאר דהקנאת העדים מהני מדין עבד כנעני [ע' לק' ז.], ואף בלא דין שליחות²⁸.

בא"ד [בע"ב] אמאי איצטריך קרא [לק' ח. בעבד עברי] וכו' דאינו נקנה בתבואה וכלים. דהיינו חליפין וכו'. ומשמע דכוונת התוס' דבעי קרא דחליפין מטעם כסף. אבל רע"א הק' דמסק' התוס' דחליפין לאו מטעם כסף, א"כ מנלן שיקנה בעבד עברי. [אמנם למה שדייקו האחרונים דדעת התוס' אף למסקנא דחליפין מטעם כסף, אלא דא"א ללמוד לקדושין].

ורע"א דן דאפשר ללמוד ק"ו משטר. אבל הק' דדעת ר"ת דמהני חליפין בעכו"ם, אבל ל"מ שטר בעכו"ם [וכמ"ש ר"ת בתוס' ב"ב נד:].

בא"ד תיפ"ל דהוקש לאשה וכו'. ורע"א הק' דאין מיעוט דבאשה ל"מ.

דף ג:

למעוטי חליצה וכו'. הראשונים הק' אמאי לא אמרי' דאיצטריך למעוטי כסף, דס"ד דאיתקיש הוי' ליציאה¹. [ולרובא [לק' ה.] ממעטי' 'וכתב'. ולאביי דאין קטיגור נעשה סניגור. ורע"א נסתפק האם לאביי איצטריך לאשמוע' הך סברא דאין קטיגור². והרשב"א ותוס' הרא"ש תי' דעדיף לנקוט חליצה, שמוציא באשה אחרת.

רש"י ד"ה מה יבמה. דילפי' [יד.] וכו' לה ולא ליבמה. אבל מסקנת הגמ' [שם] דילפי' הנעל, מידי אחריני לא. ורע"א הק' אמאי לא כת' רש"י כמסקנא].

תוד"ה ואין. וא"ת תהא אמה העבריה יוצאה בחליצה וכו'. וכה"ק תוס' דנילף שפחה כנענית שתצא בחליצה מק"ו. והפנ"י כתב ליישב דחליצה מהני להתיר האיסור, ולא מצאנו דחליצה מפקיע קנין הממון.

בא"ד וי"ל דנעשה יוכיח מאשה ושפחה וכו' שכן אינה יוצאת בכסף. והמהרש"א הק' נילף חליצה באמה מק"ו, שיבמה אינה יוצאת בשנים וסימנים ויובל. [ובזה ליכא יוכיח]. וכתב דשמא איכא שום פירא. וקו' התוס' ע"פ הא דמבואר בגמ' דיש ק"ו מכסף. ובח"י מהר"ט תי' דהנך הוה דבר שזמנו קבוע, ומעיקרא אינו נמכר עד ו' או סימנים או עד היובל. ולא חשיב קולא וחומרא⁴. [והאחרונים דנו בגדר יציאת ו' ויובל דעבד עברי, האם הוה בגדר יציאה, או דמעיקרא נמכר עד עכשיו. וע"ע לק' ד, יד:].

ועוה"ק רע"א נילף שפחה כנענית בק"ו דשטר דאינו מוציא ביבמה, ומוציא בשפחה, כ"ש חליצה יוציא בשפחה. ואי משום אשה תוכיח, הא שפחה יוצאת בראשי אברים.

בכסף מנ"ל, ותו הא דתנן וכו' מנלן דמקניא בכסף וכסף דאבואה הוא, אר"י אמר רב וכו'.

26 [ע' תוס' לק' כו:].

27 והקצות ציין דכ"ה לשון התנ"י [הו' במהרש"א] וצריך ליזהר שלא לכתוב וקנינא מיניה, דקנינא מיניה משמע שהעדים שלוחים לקבל הקנין.

28 [אך הגר"ח [מלוה ה] נקט דאף קנין עבד כנעני הוה מדין שליחות, ול"מ בעכו"ם. וע' לק' ז.].
1 ובתלמיד הרשב"א תי' דכוונת הגמ' [לק'] דמקשי' רק צד א', או הוי' ליציאה [לשטר] או יציאה להוי' [לכסף], וכיון דתנן דנקנית בקידושין, ידעי' דאינה יוצאת בכסף.

2 ועפ"ז דן רע"א דנקט חליצה דאיצטריך לכ"ע.

3 והעצמרי' הק' דלא מהני חליצה בקטנה, א"כ לא משכח"ל באמה העבריה. וע' אחרונים.

4 וביאר דגויה"כ דאין קנין בגוף הישראל [או בשדה אר"י] אלא עד הזמן. וכדכתיב קרא עד שנת היובל יהא עמך. וכשפודין מחשב כמה שנים נשארו מהששה או מהיובל, וגורע לפי חשבון. לפי שאינה מכורה אלא עד אותו זמן.

אין כסף וכו'. בפשוטו משמע דילפי' מהכא אף עיקר קידושי כסף. ורב לא יליף קיחה קיחה משדה עפרון, ובה אמרי' [ד:] תנא יליף מכא וכו' [וכ"כ רש"י ד:] דרב יהודה ל"ל הך דרשא. וכ"כ תלמיד הרשב"א. אבל תוס' [ד"ה ואימא לדידה] כת' דעיקר קידושי כסף ילפי' משדה עפרון, ודרשי' אין כסף דהוה דאביה. [ובמסקנת הגמ' ד:] עבדי' צריכותא בין הנך דרשות⁵.

ומבואר בכל סוגיין דילפי' קידושי כסף מדאורייתא. אבל הרמב"ם [אישות א ב] כתב דקידושי כסף ושטר מדאורי', וכסף מדברי סופרים⁶. והראב"ד השיג דזה שיבוש. והרמב"ם [סה"מ שורש ב] ביאר דכל הנלמד מ"ג מידות נקרא מדברי סופרים. וה"ה וכס"מ ביארו דודאי הוה מדאורי' לכל דבר, אלא דנקרא דברי סופרים, כיון דנלמד ע"פ דבריהם. [וע"ע ש"ך חר"מ לג א].

האב זכאי בקידושי בתו

תוד"ה האב זכאי. מפרש בירושלמי [כתובות ד ו] שיש לו זכות שנותנים לו שכר. והאחרונים ביארו דיכול לקצוץ עבור זה שכר [דדוקא בעלים יש לו זכות לקבל תמורה לחפץ. ואילו שליח וכדו' שנוטל שוחד להקנות, ע"י איום שלא יקנה, לא נחשב 'זכות']⁷. קמ"ל דהאב זכאי, דנחשב 'בעלים' ומוכר דבר שלו⁸. [א"נ זיכתה תורה שזכות הקנין שלו, ונחשב בעלים על הקנין].

אמנם לשון המאירי [שהאב זכאי] שנותן לו מתנה ששיאהו בתו, ויקדשה בביאה.

והביאו דהרמב"ן [ויקרא יט כט, וכן השג' לסה"מ ל"ת שנה] ביאר את הלאו אל תחלל בתך להזנותה, לפי שהאב זכאי בביתו בקדושיה בכסף בשטר ובביאה, ולמכרה לשפחה וזוכה גם בקנס האונס והמפתה, והזהיר הכתוב שלא ימסור לזנות⁹. וכע"ז כת' הרמב"ם [נערה ב יז]. משמע דיש לאב זכות לענין זה, אלא דאסרה הכתוב¹⁰. ומבואר מדבריהם דהאב נחשב בעלים על המסירה, ולא רק שליח בעלמא.

ובפשוטו משמע בתוס' ד"ל דסוגיין ס"ל כירושלמי. אבל התוס' הרא"ש סיים ומיהו לפום גמ' דידן קרי זכות שיש לו כח לקבל קידושיה. והתלמיד הרשב"א דייק ממש"כ רש"י שזכאי, שכן מוסר בע"כ. דנחשב 'זכות' במה שהוא מוסרה לביאה בע"כ, ומקבל את השטר [לידו]. [ולא משום שיש זכות ממוני, ליטול שכר]¹¹.

והתוס' הרא"ש ביאר דנקט 'זכאי' גבי שטר אגב אינך. אבל הריטב"א הביא מהירושלמי דאף שטר 'זכאי' בנייר של השטר¹².

אבל יש כסף לאדון אחר, ומנו אביה. התלמיד הרשב"א הק' נהי דכסף קידושין לאביה, מ"מ נימא דלא עיילא לרשות בעל, וצריך מעשה קנין נוסף. וכתב דדרשי' דאם רוצה לקנותה נקנה בכסף לאביה.

והשיטה לנ"ל הק' דנימא יש כסף, דההענקה הוה לדידה¹³. ותי' דאין היציאה תלי באותו כסף, אלא הוה צדקה בעלמא. [וע"ע לק' טז: בגדרי הענקה].

- 5 וי"ל דתוס' קאי בתר הך צריכותא. אבל בתלמיד הרשב"א כתב דהברייתא צריכא לרב, אבל רב ל"ל גז"ש דקיחה קיחה דברייתא.
- 6 וכ"כ רש"י [כתובות ג.] בשם רבותיו דקידושי כסף דרבנן, ומש"ה מהני אפקעינהו [לקו' הגמ']. ורש"י דחה דבריהם.
- 7 ועוד הביא הברכ"ש [ג] דבגמ' [ב"ק קטז., יבמות קו.] מבואר דאף שהבטיח שכר גדול, יכול לומר משטה אני בך. וע"ע תוס' [לק' נב:] דמבואר שדנו האם שייך קידושין בהנאה שנותן לה דבר שאינו שלו.
- 8 ויש שהביאו דמשמע לפ"ז דמעו' קידושין הוה בגדר שווית, ושייך קציצת ממון תמורת הקידושין. [וע' מש"כ לעיל ב.]. ונח' האחרונים כשמקדש בשטר, האם יכול לקצוץ להתחייב ג"כ תמורתו מעות, כשאר מכירה.
- 9 והיינו למי שאין קדושין שלו תופסין בה. [דקי"ל דפנוי הבא על הפנויה אינו בכלל זונה].
- 10 [ולפ"ז הקוצץ שכר אתנן עבור בתו, נתחייב לאב. וצ"ע. ולכאו' הוה ס"ד בעלמא].
- 11 אבל התו"ט [כתובות ד ד] חלק דרש"י מודה לירושלמי, דזכאי לזכות ממון. [והביא תוס' לא הדגישו דרש"י פליג].
- 12 והקוב"ש [יג] הביא מכאן דבמסירת שטר קידושין צריך לזכות בנייר, ודלא כמ"ש הקצות [ר ה] דסגי בנתינה בעלמא, בלא קנין. [וכתב לדחות דהירושלמי לשיטתו דמהני כתבו על איסור הנאה].
- 13 [וע' לק' ד. דנח' הפוסקים האם זוכה במתנה של ביתו. ולכאו' הענקה הוה כמתנה].

ואימא לדידה. האחרונים [אבנ"מ כז ג] דנו אי ס"ד דהאב מקבל קידושיה, והמעות לבת [והמקשן ל"ל סברת השתא וכו' איהי שקלא וכו']. או דקו' הגמ' מנל דהאב מקדש כלל. ותי' דכתיב 'את בתי נתתי'.

הכי השתא אביה מקבל וכו' ואיהי שקלה כספא. פרש"י אפשר שעל חינם זיכהו הכתוב. [וצ"ב סברא זו]. אבל הריטב"א פי' כיון דזיכתה לו תורה שרשאי לקדשה בעל כרחא ושלא מדעתה, איהו חשיב מקנה ובעל דבר וכממונו חשובה בענין זה. וכיון שהוא המקנה, ממילא הכסף שלו. דאילו האב הו' כשליח, האיך אפשר לקדשה בעל כרחא¹⁴.

ורע"א [כתובות מו: ע' בסמוך] ביאר סברת הגמ' דמהיכן תזכה היא בכסף קידושין. דכיון דהאב מקדש, אמאי יהא שלה. [ומבואר בסברת רע"א דכסף קידושין הוה תמורת 'מעשה הקנין'. אבל הקה"י [ד] כתב דקנין כסף הוה תמורת גוף החפץ, וע"כ שייך למי שהחפץ שלו].

ותוס' [ד"ה וכו' תימא] משמע דהוה בגדר ק"ו.

והאחרונים חקרו בגדר זכות האב בביתו, האם נחשב בעלים, והוא המוכר [וכ"מ בריטב"א]. או דשייך לדין שליחות. [ולכאור' כ"ד רש"י דלא כתב כן]. [והביאו דמשמע גיטין כא.] דהא דמקבל את גטה הוה משום שליחות¹⁵.

ותוס' [כתובות מו: הק' לס"ד זו, אמאי איצטריך ויצאה חנם דמקדשה בכסף. הא שמעי' מכי יקח, ומאת בתי שמעינן לה דלא הוי לדידה [ע"פ הצריכותא דהגמ' ד:16].

ואימא ה"מ קטנה וכו' אבל נערה דאית לה יד לקבל קידושין תקדיש איהי נפשא ותשקול כספא. ברש"י משמע דתקדש נפשה, והאב לא יוכל לקדשה. אבל תוס' [סוד"ה וכת' ת] פי' דאף לס"ד מהני קידושי אביה, וקו' הגמ' דמ"מ כשהיא מקדשת עצמה, כסף לעצמה.

ופרש"י ואימא ה"מ דזכי ליה בקטנה, שאין לה יד וכו'. משמע דהנידון דמסתבר שיהא לנערה יד לקבל לעצמה. אבל רש"י [כתובות מו:] משמע דידעי' דקטנה אינה יכול לקדש עצמה. ומשמע דבאמת נערה יכולה לקדש עצמה.

ונח' ר' יוחנן ור"ל [לק' מג:] האם נערה מקבלת קידושיה. דדעת ר"ל דכמו שמקבלת את גטה [לרבנן, דידה יתירה זיכתה רחמנא], אף קידושין. ודעת ר' יוחנן דל"מ להפקיע עצמה מרשות אביה. ולל"ב כיון דקידושין תלי בדעת, אביה ולא היא.

והתוס' הרא"ש כ' סוגיין קאי כר"ל דנערה מקבלת קידושיה, והמעות לאביה. וקו' הגמ' מנלן דהמעות לאביה. אבל הרמב"ן [ושא"ר] פי' דסוגיין כר' יוחנן, וקו' הגמ' דיש לנו לומר שתקבל קידושין. כיון דבת דעה היא [וכמ"ש רש"י].

אמר קרא בנעוריה וכו' שבח נעורים. פרש"י כל זמן שבנעוריה לאביה, דכל שבח הבא לה לאביה היא¹⁷. ובתלמיד הרשב"א הק' נימא דאיהי מקדשת, והאב נוטל כסף. [וכרמב"ן דקאי כר' יוחנן. אבל לר"ל אה"נ, היא מקדשת עצמה והכסף לאביה]. ותי' דלא איצטריך לקבלת קידושיה, דילפי' מנדרים דאוקמי רחמנא ברשות אב לענין לאוסרה, ה"נ יכול לאוסרה בקידושין¹⁸. וכי איצטריך קרא לכספא. [וכ"כ רע"א, ע' בסמוך].

תוד"ה ואימא ה"מ. אע"ג דקרא איירי וכו' נתתי כשהיתה קטנה. כ"כ רש"י [כתובות מו:].

בא"ד דהשתא זבוני מזבין מעש"י מיבעי. יל"ד האם הוה הוכחה, דאינו יכול למכור דבר שאינו שלו [וכ"כ הרמב"ן ע' בסמוך. וכ"מ קו' התוס']. או דילפי' מק"ו, דאם יכול למכור לאחרים, כ"ש דיש לו זכות בה לעצמו¹⁹.

14 וע"כ הא דהאב זכאי בכסף קידושין הוה ממילא, כיון דהוא המקדש. אבל בדברי רש"י מבואר דהוה זכות בפני"ע.

15 והאר"ש [גירושין ג יב] הק' דלק' [מד:] מבואר דהאב עיקר, והנערה יד אביה או חצר אביה. אמנם לכאור' השתא לא ידעי' כי יקח, וכמ"ש תוד"ה ואימא לדידה. ואיצטריך לעיקר קידושין.

16 והשיטתו [כתובות מו:] ביאר דילפי' מיתור דקרא דהוה בבית אביה לכל שבח. [ומשמע דנקט דתלמיד הרשב"א פליג, וס"ל דילפי' מגוף הפרת נדרים. וצ"ב].

17 וכ"מ בשיטתו לנ"ל, אבל סיים וכיון דאיהו מקבל קידושיה ודאי איהו שקיל כספא. וצ"ב א"כ ילפי' משבח נעורים. ומשמע דילפי' קידושין מהפרת נדרים. וצ"ב דבסוגיין מבואר דילפי' מקרא דממונא.

19 [וכ"כ התוס' כתובות מג. דהוה ק"ו ואמרי' דיו. וע"ע תוס' כתובות מז.].

בא"ד וי"ל וכו' כשמכרה מוכר מעש"י, שהרי למלאכתה נמכרת אבל קידושין ל"ש במכר. ותוס' [כתובות מו:] תי' עוד דידעי' דמעש"י הם שלו כל זמן שיכול למוכרה, דהיינו עד נערות. אבל קידושין מתקדשת בו לעולם, ולא שמעי' דהכסף של אביה. וכע"ז כ' הרמב"ן דגבי מכר, דנפקא בימי נערות, ומה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו. אבל א"י לקדשה²⁰, דהא לא נפקא מרשות בעל בנערות ובגרות, ואין אדם מוכר דבר שאינו שלו. קמ"ל.

בא"ד אע"ג שיכול ליעדה, היינו בכסף שנמכרה. וכה"ק הרמב"ן דכשמוכרה לאמה, האדון יכול ליעדה, וע"ז נמכרת לעולם. ותי' דהאב אינו עושה יעוד, אלא התורה זיכתה לאדון ליעד.

ובתלמיד הרשב"א ושיטה לנ"ל הק' דלמ"ד [לק' יט.] מעות הראשונות לקידושין ניתנו [והאב קיבל קידושין יעוד]. [ונילף שיוכל לקבל שאר קידושין]. והשיטה לנ"ל תי' דעיקר המעות לזביני, ומיגו דחל זביני חל נמי הוית האדון. [ועוד תי' דלא איצטריך קרא לקידושי קטנה, אלא שיוכל למוסרה לחופה].

והגר"ח [סטנצל קפב] כת' דפרשת יעוד הוה פרשה בפנ"ע. ומעשה יעוד אינה מעשה קידושין, אלא דע"י היעוד חל קידושין. [וע"ע גר"ח הל' יבום].

ממונא מאיסורא לא ילפי' וכו'. תוס' [כתובות מו:] הק' נילף דאביה יכול לקדשה, דהיינו איסורא מאיסורא [מהפרת נדרים]. וממילא שמעי' דכספא דאביה. וכדאמר לעיל השתא אביה מקבל קידושיה איהי שקלה כספא. וי"ל דקידושין הוה איסורא דאית ביה ממונא, ולא ילפי' מנדרים דהוה איסורא דלית ביה ממונא²¹. ורע"א למד דנחשב אית ביה ממונא, משום כסף הקידושין. אמנם האחרונים דנו דעצם קידושין הוה גדר 'קנין', ומש"ה נחשב אית ביה ממונא.

ורע"א הק' דנילף דאב זוכה בקידושי שטר וביאה דהוי איסורא גרידא. והדר ילפי' גם קידושי כסף מכח דאתקשו הוית להדדי.

תיפו"ל משום מבנעוריה בית אביה, אלא בהפרת נדרים הוא דכתיב. וכ"ה מסקנת הגמ' [כאן וכתובות מו:], דלא ילפי' מבנעוריה. אבל בגמ' [ב"ק פז.] איתא דשבח נעורים דאביה, ובפשוטו משמע דילפי' מהתם. וכ"כ רש"י [שם] בנעוריה וכו' כל שבח נעורים דאביה, אפי' כסף קידושין. [וכן רש"י בכ"מ²² הביא דרשא זו. וכ"כ הרמב"ם נערה ב יד, פיה"מ ב"מ א ה.]. ותוס' [ב"ק שם] הק' דלמסקנא לא ילפי' מהפרת נדרים, וכתב דהגמ' נקטה סימנא בעלמא נקטה^{23,24}. והפנ"י כתב דבתר דגלי קרא דיש לאב זכות, שוב דרשי' מקרא דבנעוריה, לכל שבח נעוריה.

ואלא הא דאמר ר"ה וכו' מנין שמעשה הבת, תיפו"ל מבנעוריה וכו'. המקנה הק' דאיצטריך קרא ללמד דהאב רשאי לכופ את בתו לעבוד [ולא רק שזוכה במעש"י שעושה ממילא]. ע"ש.

תוד"ה וכי תימא. הא בושט ופגם לא ידעי' שיהא של אביה אלא מכח קידושין. ע' רמב"ן וכן תוס' [כתובות מ:] כמה תי' בזה.

דאבוה שייך בגווייהו. פרש"י שבידו לביישה ולפוגמה, דאי בעי מסר למנוול וכו'. והראשונים כתבו דיש לו חלק, שהוא מתבייש. [ע' רמב"ן ושא"ר].

אלא מסתברא וכו' יציאה דכוותיה. פרש"י שבא לתרץ קו' ואימא לדידה וכו'. [ובפשוטו

20 ומבואר בדברי הרמב"ן דהק' דנילף שאביה יוכל לקדש. אבל בתוס' משמע דהנידון רק על כסף הקידושין [וכן דייק הפנ"י דקו' התוס', נילף כסף קידושין לאביה. ולא הק' מעצם הקידושין]. [ולכאור' הוה לשיטתם, דהרמב"ן ס"ל כרש"י דקו' הגמ' 'אבל נערה' קאי אעצם הקידושין. ואילו לתוס' קאי אכסף קידושין].

21 והאחרונים הק' דאף נדרים הוה איסורא דאית ביה ממונא [וכמ"ש תוס' סוטה יז והר"ן נדרים יא, ע"פ הגמ' שבועות לו:]. וכתבו דיש לחלק. והמצפ"א כתב דלא הוה הוצאת ממון, משא"כ קידושין דהוה הוצאת ממון.

22 [ב"מ יב, סנהדרין י, כתובות לט; נדה מז:].

23 וכ"כ תוס' [סוכה כד: שבת קכג: עירובין טו:].

24 אבל הב"ח [חול"מ תכד י] כתב דר' אלעזר [בגמ' ב"ק שם] נסתפק בזה גופיה, האם ילפי' מהפרת נדרים לזכות ממון, ונפק"מ האם זוכה בחבלות. ולסוגיין אינו זוכה.

עפ"ז ל"ק קו' הגמ' ואימא ה"מ קטנה, דבהך קרא אין חילוק].

אבל **רע"א** פי' דכיון דידעי' דהכסף של אביה. שוב ילפינן הקדושין עצמן מהפרת נדרים, דל"ש ביה מעתה ממונא מאיסורא לא ילפינן, כיון דאין הממון תלוי באיסור דבין כך וכך הוי הממון של האב. [וכ"כ תלמיד הרשב"א הו' לע'].

ותוס' [כתובות מו: ד"ה יציאה] ביאר דכיון דשמעי' מהאי קרא דכספא דאביה, הוי סברא דאיהו נמי מקבל קידושיה. דהשתא אביה שקיל כספא, איהי תקדוש נפשה. ורע"א הק' אמאי לא, ונימא דהאב זוכה ממנה כדין שבח נעורים. דבגמ' מבואר איפכא, דכיון דהאב מקדש אין סברא שיש לה שייכות במעות. אבל היכא דהבת מקדשת, י"ל דהאב זוכה ממנה. והשערי חיים ביאר דעיקר סברת הגמ' דלא מסתבר שהאב זוכה ממנה, ומסתבר דהגדר דהכסף קידושין שלו, שהוא בעלים והוא המקדש. [וכדברי הריטב"א הנ"ל]. ומש"ה ילפי' מקרא דיש כסף לאדון אחר, דהאב הוא הבעלים לקדש.

ועוד תי' בחי' ר' שמעון [כתובות מו] דלא שייך כסף קידושין, אם הבת אינה זוכה בכסף, דהאב זוכה ממנה²⁵. והקוב"ש [ג] דן היכא דזוכה לרגע, ומיד פקע זכותו²⁶, האם נחשב כסף לקנין כסף. וכתב דאת"ל דל"מ מתיישב קו' רע"א. אך הביא דהרשב"א [לק' יט]. כתב דמהני שנותן לבת, שמתכוונת לזכות, אע"פ שהאב חוזר ונוטל ממנה משום שבח נעורים.

ובחי' ר' שלמה [ב ל] הביא בשם העמודי אור ליישב ע"פ דברי הרמב"ם [אישות ה ד] דבקידושי כסף יש תנאי שיהא הנאה במעות.

דף ד.

רש"י ד"ה והא לא דמי. דאכתי לא נפיק מרשותיה דאב למעש"י וירושתה. האחרונים הק' דהאב יורש בתו משום קורבה, ולא תליא בהא דהיא ברשותו.

ותוס' [כתובות מו: והתוס' הרא"ש כאן] כת' דהמ"ל דלענין תרומה נפקא מרשותו [של אב בקידושין]. והגר"ז [הו' בהערות הגרמ"ש לתוס' הרא"ש] הק' דבת כהן אוכלת בתרומה מצד עצמה, וע"י שנתקדשה קנין הזר פוסלה. ואינו יציאה מרשות האב.

תוד"ה זרע פסול. דהא כיון שנבעלה לפסול לה פסלה מהכהונה. **המהרש"ל** כתב דל"ל זרע פסול היינו פצוע דכא, דאסור לקהל. אבל דהמשנה [ביבמות] קאי בממזר.

והאחרונים הק' דמשכח"ל שנולד זרע פסול בעיברה באמבטי [ע' חלק"מ א]. וע' שיע' ר' שמואל.

אין לו עיני עלינו. בפשוטו משמע דאות א' וע' מתחלף. והסמ"ע [רעו א] כתב לפרש דרש"י מלשון איין ואפס. ועוד הביא י"מ דהר"ל לכתוב אין לו בן, ומדכתיב בן אין לו, דרש"י דאף הבן אין לו בן. [והק' א"כ בבית מ"ט דרש"י הכי].

זרע זרעה לא איצטריך דבני בנים ה"ה כבנים. **הרמב"ן** [ושא"ר בסוגיין] כתב דלשון זרע משמע אפי' בני בנים. משא"כ לשון בן, דמשמע דוקא בנו. ולשון זרע משמע דוקא כשר, אבל לשון בן ואח אפי' אינו כשר. [וע"ע תוס' יבמות כב. וב"ב קט.].

דקא מתזנא מינה. **תוס'** [גיטין מז:]: כתב דאע"ג דמדאורייתא אינו חייב במזונות בתו, מ"מ איירי קרא דאורחא דמילתא הוא שהוא זן אותה.

ורע"א הק' דהאב מקבל קידושיה, דהוא מקדש, והקידושין שלו [וכמ"ש הריטב"א הו' לעיל], אבל האיך נילף שיזכה במעש"י, לזכות ממנה. והאחרונים [חי' ר' שלמה ב ל, שערי חיים] הביאו לדון דאף גדר הזכות מעש"י, דגוף ידיה הוה של אביה לענין מעשיהם. ולא שזוכה מעלמא.

ואי אשמע' מעש"י וכו' דקא מתזנא, אבל קידושין מעלמא, קמ"ל. **פרש"י** ולא היה דעתו לזונה בשבילים. ובגמ' [כתובות מו:]: מבואר דמציאתה לאביה מדרבנן [משום איבה]. **ותוס'** ביארו דליכא למילף מקידושין, דטרחא להגביה. ואין ללמוד הצד השווה [קידושין ומעש"י],

25 וכע"ז כת' **הקה"י** [ד] דגדר קנין כסף הוה תמורה, וצריך להיות של הבעלים. וע"כ דהאב הוא המקנה. ואילו האב זוכה משום שבח נעורים, אין זה קנין כסף.

26 כגון מוכר בשנת היובל למ"ד מכורה ויוצאת, למ"ד דקרקע מהני לקנין כסף.

דשניהם האב מפסיד, דקידושין מפקעת עצמה ממנו, ומעש"י הוא מפסיד מזונות. [ועד"ז כת' הריטב"א כאן בקיצור, ועוד כתב דלא שכיח]. אבל רש"י [ב"מ יב.] כתב דמציאתה לאביה מדאורי', משום שבח נעורים. וכ"כ הרמב"ם פיה"מ ב"מ א ה, ע' לע' ג:].

והחלק"מ [לז א] נסתפק האם האב זוכה במתנה שנותנים לבתו. והב"ש [שם] כתב דהאב זוכה, ע"פ דברי התוס' [הנ"ל], דילפי' מקידושה כיון דלא טרחא'. [ועי"ש רש"ש]. אבל בשו"ת הרשב"א [ג קמג, והו' בקצות קעו ו] להדיא דהאב אינו זוכה במתנתה².

והב"ש הוכיח עוד דהאב זוכה במתנה, דהא כל הכסף קידושין הוה דאב, ואף דסגי בפרוטה, והמותר הוה מתנה. והבאר היטב [שם] חלק דהכל דמי קידושין, בין רב ומעט. וכע"ז כ' הנהיבות [ער ב] דדמיא למכר הבת, ועוה"ק דהתם נותן ליד האב, ובידו שלא לקדשה, ולא דמי לנותן מתנה ליד הבת.

ורע"א [בגליון השו"ע] [וכן הבאה"ט] הק' א"כ האב יזכה אף בירושתה [שנפלה לה מבית אמה], ומבואר להדיא דאינו יורש, ואף אינו אוכל פירות בחייה. [והאחרונים דנו לחלק דירושה הבאה מאליה שאני. ע' ב"ב קמא].

תושב זה קנוי קנין עולם וכו'. ס"ד דעבד עברי יחשב קנין כספו ויאכל בתרומה. קמ"ל, ופרש"י קמ"ל דאין גופו קנוי כשאר עבדים כנענים. וכ"מ בגמ' [יבמות ע:]: אלמא ל"ק ליה רביה. [ותוס' שם כתב דאע"ג דלק' טז. מבואר דעבד עברי גופו קנוי לענין שצריך גט שחרור, אבל לענין מצוות לא. וע"ע לק' שם]. וע"ע שו"ת אבנ"מ [יז].

אבל הרמב"ם [תרומוט ו ה] משמע דתושב ושכיר לא איירי בעבד, אלא שכיר בעלמא לשנים או לעולם, וכ"ש עבד עברי [וכן דייקו הכס"מ ומהר"י קורקוס]. והק' מסוגיין. ונדחקו דכוונת הרמב"ם שם דתושב ושכיר איירי בעבד עברי שמכרוהו בי"ד, ומינה ילפי' למוכר עצמו. וע' סה"מ ל"ת קלד. וע"ע מנח"ח [רפ ה]. והקה"י [ה].

קנין עולם. משמע דגדר הקנין לעולם, ויובל הוה הפקעה. [וע"ע לק' טו.].

תוד"ה בגרות. וא"ת מיתת האב, ואינה מוציאה מרשות האדון. [וכמסקנת הגמ' טז:], ודלא כר"ל. רע"א הק' דהק"ו היא על שינוי הגוף שיפעל כסימנין. אבל מיתת אב ל"ש זה. ואין יפעול מיתת האב לאדון. דהוא תרי גופי'. ואילו סימנים ובוגרת הוי באותו גוף. וצ"ע.

והמשנ"ל [עבדים ד א] הק' אמאי אמה אינה יוצאת במיתת האב, ומה מכר מה שאינו שלו. דהאב אינו מוריש זכות ביתו לבניו. והוכיח דיש לאב למכור ביתו אף לזמן [שאילו לא מכרה] לא היתה ברשותו. [ולא אמרי' מה מכר].

והאחרונים דנו דהאב נחשב בעלים לעולם, ומיתתו הוה בגדר יציאה. או הגבלה דהבנים אינם ראויין לירש. אבל שייך ע"ז גדר בעלותו. ומש"ה לא שייל בזה מה מכר.

אלא לבגר דאילונית וכו'. פרש"י ואשמוע' קרא שיוציאה ימי בגרות, כ' שנה. והראשונים הביאו בשם הראב"ד דאיירי שנמכרה בת ט"ז, דאל"כ יוצאת בו' שנים ומאי בעי גביה.

ובגמ' [יבמות פ.]. נח' רב ושמואל, דדעת שמואל דכשהגיעה לכ' נעשית גדולה מכאן ולהבא. ורב ס"ל דנעשית גדולה למפרע, ופרש"י [ותוס' שם] דהיינו מבת י"ב³.

והראב"ד [הו' ברשב"א] הק' דכיון דנעשית גדולה למפרע, א"כ נתברר שבשעת מכירה היתה גדולה, ומכירתה בטעות. ותי' דנעשית גדולה למפרע רק משעה שבאו סימני סריס ואילונית. והרמב"ן תי' דלרב איירי שמכרה בעודה קטנה, ונעשית גדולה למפרע, ואיגלאי מילתא שיצאת מבת י"ב ומחצה. [וצריך להחזיר לה מה שעשתה יותר]. וע' בסמוך.

והאחרונים [משנ"ל עבדים שם] העירו במש"כ הרמב"ן [ורשב"א וריטב"א] שיצאת מבת י"ב ומחצה, הא בפשוטו מבת י"ב, מקטנותה יצאת לבגר. ומשמע דהוה קטנה עד שתהא י"ב ומחצה. והנוב"י [אה"ע ת מג] ביאר דא"א להחשב בוגרת עד י"ב ומחצה, ע"כ תשאר קטנה. דבאילונית לא נתחדש 'נערות'. [וע"ע זכרון

1 והקצות [ער, ואבנ"מ לז א] הוכיח דהאב זוכה, דהא אין מזכין עירוב ע"י בתו [עירובין עט:; נדרים פח:], וזיכוי העירוב הוה כמתנה. [והנהיבות חלק ע"ש].

2 [אמנם הרשב"א כתובות שם ביאר דלא ילפי' מקידושין, דהוה שבח גופה].

3 והגר"ח [אישות ב ט ד"ה והנראה] ביאר דגדלות של סריס נקבע בשנים לחוד [דלא שייך אצלו סימנים]. [וכ"מ הרמ"ה ב"ב קנה: קמ]. אבל הפרמ"ג [פתיחה ח"ב יא] ובי"מ [קנה יב] כתב דהוה משום חזקה דרבא, דמסתמא היה ראוי להביא שערות. וע"ע מהר"ט [א נא].

4 [אבל סריס הוה גדול למפרע מבן י"ג. וי"ל דגרס כן בגמ' שם].

שמואל מה א.].

תוד"ה דלא אתיא. ואע"פ שיש סימני אילונית שאפשר להכיר בקטנות, הא אמרי' עד שיהא כולן. רע"א הק' דהיכא דהביאה סימני אילונית כבר יצאת מהרוב, והוה ספק אילונית [וכמ"ש תוס' יבמות פ:]. ומספק אינו יכול למוכרה.

והמשנ"ל [שם] דייק מתוס' דאי סגי בסימן א', אף קודם בת כ'. והק' דבגמ' יבמות מבואר דלכו"ע לא נקריט אילונית עד בת כ'. וכתב לדחוק דהיכא דהביא סימן א' עכ"פ הוה ספק אילונית, ומשום האי ספק שמא תביא סימנים אינו יכול למכור. אבל כיון דעד שתהא כולה, וכל הסימנים אינם ניכרים. [ובסימן א' לא הוה אפי' ספק, ודלא כמש"כ רע"א הנ"ל].

בא"ד וצריך האדון להחזיר וכו'. דכשנעשית בת כ' נתבטל למפרע⁵. אבל התוס' ר"ד כתב דנפק"מ דנמכרה שנה או ב' קודם כ', וכשנמצאת אילונית [בת כ'] יוצאת⁶. והמשנ"ל [עבדים ד א] הק' אמאי נקט התוס' ר"ד כשמואל. הא שא"ר פסקו כרב⁷.

והגרנ"ט [צד] כתב ליישב דיציאת אמה תליא ב'נערות', וצריך דוקא סימנים להוציא מחיוב קנס⁸. אבל הא דנעשית גדולה למפרע [ע"י שנים], אינו מוציא מרשות האב והאדון. ואינה יוצאת עד שתביא סימנים.

דף ד:

אינו דין שתקנה בכסף

אמה העבריה דאינה נקנית בביאה. הרמב"ן [ושאר ראשונים] הק' דאינו קולא בביאה, אלא משום דאין קנינה לשם אישות [וכן איתא בגמ' ה.]. ותי' דעדיפא מינה מקשי', ואכתי אפשר ללמוד מה מצינו מאמה העבריה [ולא מק"ו דביאה].

אבל תוס' [ד"ה אמה העבריה] דנו דשייך ללמוד באמת דאמה העבריה נקנית בביאה. ותוס' [ד"ה מעיקרא] כתבו דהך פירכא שייך אף בשפחה כנענית. והמקנה הק' בשפחה כנענית עובר בלאו דלא יהא קדוש, ואי עבד ל"מ⁹.

תוד"ה מעיקרא. ומה אמה נקנית בכסף אף אשה וכו'. הר"ש טויבש הביא דמבואר דכסף דקנין אישות הוה שווית [וכדעת הסמ"ע קצ, הו' לעיל], דהא כסף דאמה העבריה הוה כסף שווית [דהא מגרעת מכסף קנינה], והאיך נילף זה מזה.

בא"ד ו"ל וכו' עד שתהא ב' פרוטות וכו'. שיהא כדי גרעון כסף, וכדאמרי' [לק יב] דבית שמאי למדו מסברא זו דבעי דינר לקידושין, דכיון דאפקתיה מפרוטה אוקמה אדינר. והמהרש"א [יב:] הק' א"כ ה"נ אמאי סגי בב' פרוטות, נימא אוקמא אדינר [וכמו לבי"ש]. והמשנ"ל [עבדים ד ג] והרש"ש כ' דהכא אליבא דבית הלל דפליגי, ול"ל סברת 'אוקמא'.

והקוב"ש [יח] הק' דאף ק"ו נילף דבעי ב' פרוטות. ותי' דעיקר הילפותא דמהני קנין כסף, והטעם דב' פרוטות לא שייך. אלא דאמרי' אין היקש למחצה. ועי"ש מש"כ לפרש.

תוד"ה היכא דיהבה לדידיה. ויל"פ שאומרת הרי אני מקודשת לך וכו'. משמע דהיינו נתן הוא ואמר הוה. והאחרונים הק' דאמרה היא הוה ספק [לק' ה:], והאיך יתיישב דרשא זו

5 והחז"א כתב דשא"ר לא ניחא להו בזה, דקרא כתיב ואם שלש אלו. התורה שקדה על תקנתא דידה להוציאה מעבדות לחירות. ולדברי תוס' לא משכח"ל כיון שלא יודע הדבר עד אחר שעבדה כל ו', ואין נפק"מ אלא לענין ממון.

6 וכתב דאי לא חל מכר, היתה צריכה להחזיר לו דמי מכירתה, ותנכה מה שעבדה לו. קמ"ל דיוצאת חינוס, כשאר אמה.

7 [אמנם יש שפסקו כשמואל. וכ"מ מדברי הראב"ד. וכ"כ הריא"ז יבמות שם].

8 וכתב דאולי משום דהוה יותר שינוי הגוף. אבל גדלות בשנים לא הוה שינוי בגוף. [ובזה ליכא קרא שיוצאת].

1 ובהג' הר"ש טויבש הק' דאף אמה העבריה הוה פנויה, ודעת הרמב"ם [אישות א ז] דחייב משום לא יהא קדש. וכתב דלדברי המהר"ט [י"ד רל] לא אמרי' אי עביד ל"מ א"כ יתוקן האיסור. ועוד הביא מדברי הפוסקים [אה"ע כז] דבהעראה ליכא לאו.

לצד הב'. וע"ע לק' שם.

והתוס' טו' [ב:] כתב דנתמעט שאומר הרי אני ארוסיך [וכדלק' ה:].

והלא דין הוא ומה יבמה וכו' נקנית בביאה וכו'. בחי' ר' שמעון [יבמות כא] הביא מסוגיין דקנין היבם הוה מדרכי הקנינים. ואף דקונה בלא כוונה, ואשה הקנו לו מן השמים. מ"מ הוה בדרכי הקנינים.

ויש שפי' דזהו דחיית הגמ' דזקוקה ועומדת, וע"פ דברי הר"א משנז"א [בסו"ד התוס'] שביאת יבמה אינה עושה קנין, אלא גומרת קדושי ראשון. וכ"כ הריטב"א דכיון שהיא זקוקה ועומדת הרי היא כארוסה, וביאה שלה עושה נשואין. משא"כ כסף שאינו עושה נשואין. אבל באשה שהיא אירוסין ותחלת קנין, מנין דביאה עדיפא.

מה ליבמה שכן זקוקה ועומדת וכו'. הר"ן [לק' י. ה: בדה"ר] הביא דדעת הר"ף [יבמות נה: יח: בדה"ר, וכ"כ תוס' לק' י. בשם רב' נסים גאון] דע"י ביאה [לשם נישואין] נעשית הוי כמו חופה. והר"ן ביאר דחופה קני משום דקרובה לביאה, ועוד מדין ק"ו דיבמה, שאף זו זקוקה ועומדת.

רש"י ד"ה שכן זקוקה. מחמת קדושי המת. [והאחרונים כת' דלא תליא בדיון 'יש זיקה' לאיסור קרובים. אלא זיקת המת אוסרתו]. ובשרית מהר"ט [אה"ע יח] הביא מדברי רש"י דאיסור יבמה לשוק הוה מחמת אישות המת. [ולא מחמת היבם]. והביא דלק' [יד.] נח' בזה בגמ'. וע"ע אתון דאורייתא.

דף ה.

מה לכסף שכן פודין בו הקדש ומעש"ש וכו'. הגר"ח [מעש"ש ח ז] הביא מסוגיין דגדר חילול מעש"ש מדין קנין כסף, דהכסף קונה את ההקדש להתחלל עליו. וכ"מ ברש"י [לק' כו] דלמד קנין כסף מחילול הקדש.

שטר שמוציא וכו'. הריטב"א כ' כלומר שיש בו כח דהתירא, להתיר האסור. דכח שהתירא עדיפא.

שטר שאין פודין בו הקדש. פרש"י אם כתב שטר על מעות הפדיון, דבעינן ונתן הכסף. [ושטר התחייבות אינו כסף]. והרשב"א הק' דשטר התחייבות ל"מ אפי' בקידושין, אם כתב לאשה לאשה שנתחייב לה. דמנה אין כאן משכון אין כאן [כדלק' ח:]. וכ"פ הרמ"א כט ו, והפוסקים כתבו דתליא הראשונים לק' שם]. והביא ראיה כדתנן [בכורות נא., הו' כתובות קב.] כתב לכהן שהוא חייב לו, חייב ליתן ובנו אינו פדוי. ואפי' כשנתן ל"מ, שלא יאמרו פודין בשטרות.

והמהנ"א [מעות ה] והקצות [קצ ו] דחו דלענין פדיון נתמעט דאין פודין בעבדים ושטרות, ומש"ה אף אין פודין בשעבוד שנתחייב הוא². אבל בקידושין מהני שט"ח דאחרים, וי"ל דה"ה שט"ח דידיה³.

והרשב"א פ' אם כתב שטר 'הקדש זה פדוי', דומיא דשטר קידושין. הרי את מקודשת לי. והקוב"ש [ד] הק' מי יכתוב שטר על הקדש, הא צריך לכתוב מדעת המתחייב. ואפי' נימא דגזבר כבעלים, מ"מ אין לו כח לתת מתנה משל הקדש. וצ"ל דאיירי שפוסק דמים על הפדיון, אלא שחלות הפדיון הוא ע"י שטר כמו כל שטרי קנין במכירה.

אף יציאה בכסף וכו'. פרש"י [גיטין כא:]. וכע"ז עירובין טו:, וסוכה כד:] אם אמר לה הילך פרוטה והתגרשי לי בה. [וכ"מ בתוד"ה סניגור]. והקוב"ש [כג] הק' דלא שייך כשהבעל נותן כסף בגירושין, שיחשב כסף פרעון. א"כ ל"ד לקידושי כסף [לדעת הסמ"ע קצ, וע"ע בסמוך

1 והביא דכ"ה לשון המשנה [לק' כח:] רשות הגבוה בכסף, דהיינו קנין כסף.

2 והקוב"ש [ד] הביא דבתוס' [ב. ד"ה בפרוטה] הביאו כלל ופרט, דאין פודין הקדש בשטר. משמע דומיא דפדיון הבן, דאין פודין בשטרות, והיינו בשט"ח דאחרים.

3 והקצות דחה דאכתי יש לחלק דבשט"ח דאחרים דאין פודין היינו משום דאין גופו ממון, ומשום דאינו קונה השט"ח אלא ע"י הראיה והוא השט"ח ואין גופו ממון, אבל שט"ח דידיה דמחייב עצמו ובזה נשתעבד לו אפשר דזה הוי גופו ממון.

מש"כ האבנ"מ].

תוד"ה שכן. מה לקרקע שכן וכו'. והתוס' הרא"ש כתב דשמא אין אשה נקנית בקרקע. [וכ"ד העיטור, הו' בראשונים לעיל ב.]. ואפי' את"ל דנקנית, י"ל כיון דמכח כסף היא מתקדשת שייך למיפרך שכן פודין בו הקדשות.

והמקנה [קו"א ר"ס כז] כתב דהא דל"מ קידושין במחובר, שהוקש לגט. אינו חסרון מדין 'קרקע', אלא דחסר בגדרי נתינה⁴. אבל עציץ נקוב מהני. ודן דתוס' הק' מקרקע דעציץ נקוב. וע' הג' הר"ש טויבש.

והשעה"מ [ג ג] הק' לדברי העיטור שהוקש אף כסף קידושין לגט, במחובר לא. א"כ לר' יוסי הגלילי [עירובין טו:] דל"מ גט על דבר שיש בו רוח חיים, א"כ אף קידושין ל"מ בבהמה. ומבואר [לק' נא] דאף לריה"ג מהני קידושין בבהמה. ומ"ש מחובר.

בא"ד וי"ל דאיכא למיפרך, שכן קונין מטלטלין אגבן וכו'. [מבואר דקנין אגב הוה מדאורי'. והגהש"ס ציין דדעת תוס' [ב"ק יב.] דקנין אגב מדרבנן. וע"ע ריטב"א לק' כו].

תוד"ה סניגור. דבאמה העבריה, אביה מוכרה. והתוס' טוך תי' דהתם נמכרה לעבדות דין הוא שתגרע פדיונה. והרשב"א כתב דכסף שמוציא באמה העבריה אינו 'קטיגור', דלא נכנסה אלא לשפחות.

ה"נ האי כספא לחוד וכו'. צ"ב דתרווייהו חד כסף. והר"ש טויבש כתב לפרש דקנין כסף ל"מ בלא אמירתו, לכן ס"ד דאמירתו הוה ככתיבת שטר. ועוד פי' האבנ"מ [כט ב] דכסף קידושין הוה כסף שיווי [וכסברת הסמ"ע קצ], אבל בגירושין ודאי לא שייך שיווי [דהוה בע"כ, והבעל נותן לה]. וע"כ לפי הס"ד דאין היקש למחצה, והוקש אף יציאה בכסף. ע"כ היציאה הוה בכסף קנין. ובזה מקשה הגמ' דהוה ב' גדרי קנין. [ומשני טבעא מיהא חד].

תוד"ה על מנת. וא"ת אם מת אביה יכולה היא ליכנס וכו' מת או מכרה מותר וכו'.⁵ ותוס' [גיטין כא.] הק' אף אם מכרה אביה. והרשב"א [שם] הק' דבזה ל"מ הת' יוצאי חלציו. והמהרש"א [סוכה כד: ועירובין טו:] תי' דאפשר שיקנה בית אחר. [ובזה לא הק' התוס'. והאחרונים כת' דתוס' גיטין נקטו שיגרת לישנא].

והקוב"ש [כו] כתב דל"ק כלל ממכר, כיון שהדבר תלוי בדעתו אכתי הויא אגידא גביה, שאם לא ירצה לא ימכור.

והש"ך [ריז יב] כת' דתוס' תי' יוצאי חלציו, היינו כל בתים של יוצאי חלציו. ואפי' ימכור בית זה.

והריטב"א כתב באומר קונם שלא אכנס לקרקע זה של אביך. ואסור אפי' נפל הבית. וכתב דאפשר דאם הבית חזק אין חוששין שיפול בחייה. [וע"ע מש"כ הגר"ח [סטנסל קנב] בדעת הרמב"ם].

תוד"ה שכן. שהאדון מייעד בכסף מקנתה בע"כ של אב. רע"א הק' דלמ"ד [לק' יט.] מעות הראשונות לקידושין ניתנו, הא בשעת מכירה הוה מדעת האב. והיעוד כמו קיום תנאי⁶. והחזק"א [יט] תי' דמהני יעוד אף היכא דהאב מכרה ע"מ שלא ליעד [כדאי' לק' יח]. ובזה הוה בע"כ דאב.

והגר"ח [הל' יבום] כתב דאף למ"ד מעות הראשונות לקידושין, עדיין לא חלו הקידושין, אלא מתורת יעוד [ע"ש].

בא"ד דהא דאמר [יט.] שצריך ליעדה, לא שצריך לעשות מרצונה⁷. אבל דעת הרמב"ם דצריך רצונה. [וע"ל שם].

4 והקוב"ש [ב] ביאר דהוקש למעט 'מחובר'. דהא ודאי אין דין נתינה בכסף קידושין. וביאר דלא נתמעט 'קרקע', דהא גט על עציץ נקוב ועבד מהני, אלא דין מחובר ולא קרקע.

5 והשיטה ל"ל כתב דשאני נדרים דתלי בדעת בנ"א [משא"כ תנאי דסוגיין. וצ"ע].

6 וכבר עמד בזה בס' הצבא [לבעה"מ, סוף מידה ב] ונקט למ"ד מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו, ודוקא שיש שהות ביום מקודשת. וביאר דפריך מה להצד השהו שבהן שכן ישנן בע"כ, כלומר שהיא מקבלת על כרחה שלה, ומדעת הנותן לבדו בלא שום שתוף דעת אחרת עמו.

7 ובס' הצבא [שם] כת' דסוגיין לא שמיע ליה הא דתני אבימי אשר לא יעדה מלמד שצריך ליעדה.

בא"ד אבל קידושי קטנה לאו חוב הוא לה, סופה עומדת לינשא וכו'. והראשונים כ' דמהני סברא זו אף כשמוסרה למנוול ומוכה שחין.

הרשב"א הביא דהירושלמי מק' דנילף דאשה תקנה בחזקה, מק"ו משפחה כנענית [שאינה נקנית בביאה]. ולסברת הרמב"ן ג. ל"ק. ת"ל ובעלה, בביאה היא נקנית ואינה נקנית בחזקה.

והרשב"א ביאר דכוונת הירושלמי דילפי' קנינים דכתיבי בקרא, ולא מרבינן מק"ו⁸. אבל הביא דבגמ' מהדרי' לרבווי קנינים מק"ו. וכתב דצ"ל דק"ו דשפחה לא אתיא דאיכא למפרך מה לשפחה כנענית שאין קנינה לשם אישות כדפרקינן באמה העבריה כנ"ל.

חופה קונה

אמר רב הונא חופה קונה וכו'. יש ראשונים דס"ל דחופה היינו יחוד. [והר"ן (ריש כתובות) והרמב"ן (שם ד.) הביאו דלמדו כן מהגמ' (שם) דנדה לאו בת חופה. וע"ע כתובות נו.]. והר"ן הביא בשם אחרים דחופה אי"צ יחוד⁹, אלא כל שהביאה הבעל מבית אביה לביתו לשם נשואין. [והרמ"א (נה א) הביא כמה דעות מהו חופה].

ורב הונא יליף [בע"ב] חופה שגומרת אינו דין שיקנה. והאחרונים חקרו בגדר קנין נישואין [ע"י חופה], האם נחשב 'מעשה קנין', או דהוה הכנסה לביתו, ונוצר מצב אישות¹⁰. וא"כ צ"ב האיק נילף דקונה קנין אירוסין. [והאחרונים דנו די"ל דזה כוונת קו' הגמ' 'כלום חופה גומרת אלא ע"י קידושין'].

חופה קונה. תוס' ריה"ז פי' קנין אירוסין. אבל המהרש"א [בע"ב] כ' דמהני חופה א' להחשב אירוסין ונישואין¹¹. והתוס' הרא"ש נסתפק בזה, שכת' דכיון שהיא קונה גומרת להאכיל בתרומה. דמה אולמיה חופה שאח"כ יותר מחופה זו. או שמא ביאה שאח"כ גומרת¹². והשעה"מ [קו' חופת חתנים ב] הביא דדעת תוס' [יבמות נז:] דהוה אירוסין.

והמהר"ט [לרי"ף ג.] והמקנה הק' [לצד דהוה אירוסין] האיק מהני חופה להחשב אירוסין, הא אינו ראוי לביאה, דכלה בלא ברכה אסורה. [וק"ל דבעי ראוי לביאה כתובות נו., וע"ע תוס' יבמות נז:]. ותי' דעכ"פ בשעת חופה, מותרת לו לקדש בביאה¹³.

ועוה"ק האבנ"ן [שצד] דהפוסקים הביאו לחוש דחופה קונה, והא אינה ראויה לביאה, דהוה ספק פנויה דאסורה מדאורי'. ותי' דאפ"ה יכול לבוא עליה לשם קידושין ממ"נ.

דף ה:

מה לכסף שכן פודין הקדשות ומעש"ש. [משא"כ בביאה]. תוס' [זבחים ח.; יבמות נז:] הביא מסוגיין דאף דלא שייך פדייה בביאה, הוה פירכא לק"ו. אף במידי דלא שייך. אבל המהרש"ל כתב דבק"ו לא פרכי' פירכא כל דהוא. אלא דהכא אמרי' דיו [ע' תוס'], ולאו ק"ו מעלייתא. א"כ ילפי' בהצד השווה, ובהצד השוה פרכינן פירכא כל דהוא.

8 ופי' משום דנקט ביאה דמפורשת בקרא בהדיא טפי מכסף ושטר.
9 והביא [כתובות יב.] נשאת ויש עדים שלא נתייחדה. וילפי' מדכתיב ואם בית אישה נדרה, דכל זמן שהיא בבית אישה היא ברשותו.

10 והביאו דהמרדכי [תקמו] הביא מעשה ברש"י דמהני חופה קודם קידושין [כשנמצא טעות], ויחזור ויקדש ואיצ כניסה לחופה וברכה של אירוסין ונישואין. ומה בכך דחופה קודם קידושין. וכקטנה שהשיאוה אמה ואחיה. וכן קטן שהשיאו אביו כתובתה קיימת [כתובות פט.], ואף דחופתו קודם קידושין. משמע דעצם הנישואין הוה מצב. ולא תליא בגדרי קנין.

ונח' האחרונים האם מהני להכניס לחופה בתנאי [ואם לא יתקיים תשאר ארוסה], וכן מקח טעות. ורע"א [ש"ת ת נא, כתובות מה.] כתב דכיון דליתא בשליחות ליתא בתנאי [ע"פ הגמ' כתובות עד.], וכתב דתלי במח' [כתו' מח:] האם מסר האב לשלוחי הבעל נחשב חופה [ע"י שליח]. וכ"כ האור"ש [י ב] דל"מ תנאי מטעם זה. [אמנם הביאו דהירטב"א כתובות נו. מבואר דמהני מקח טעות בחופה, היכא דנמצאת נדה]. והשאג"א [צג] נקט דמהני תנאי.

ועוד נח' הפוסקים האם נישואין בעי עדות לקיומא.

11 והשעה"מ הביא דכ"ד הטור. [ולכא' דוקא כשכוונתם לכך, וע' לק' י.].

12 [אבל חופה אחר חופה ל"מ].

13 והאבנ"ן כ' דלפ"ז היכא דהאב מסרה לחופה, ל"ה אף ספק קידושין, דהא אינו יכול לקדשה בביאה שלא מדעת אביה. וע' מקנה [ג.].

כסף יוכיח וכו' הצד השווה וכו'. **התלמיד הרשב"א** הביא שהראב"ד הק' נפרוך מה להנך דהוה קנינים בעלמא, משא"כ בחופה. [דנישואין אינו 'קנין']. ותי' דהוה צד חמור, ולא צד שווה להחשב פירכא.

ורע"א [ג.] הק' דלרב הונא נילף חליפין וחזקה¹ שיקנו באשה מק"ו [דקונין בעלמא]. ועוה"ק נילף בק"ו מחופה. ועפ"ז הק' דחליפין וחזקה יהא גומרת, דהוה ב' מעשים.

והשעה"מ [קו' חופת חתנים ג.] הק' לדעת **תוס'** [יומא יג:]: ע"פ הירושלמי דחופה אינו קונה בבעולה [אלא ביאה]. א"כ איכא למיפרך.

והשעה"מ כ' בדפשוטו לפ"ז אף לא יקנה לרב הונא להחשב אירוסין, דדיו כחופה דנישואין. אך דחה די"ל דקונה, דומיא דכסף ושטר וביאה שקונין, אע"פ שאינן גומרין. והוכיח כן דאל"כ ה"ל ליישב דלא קתני חופה במשנה, דמתנן מילתא פסיקתא קתני בין בתולה בין אלמנה.

אבל החזו"א [סז יט] כת' דהא דחופה ל"ק בבעולה היינו בסתמא, אבל היכא דמתכוון לקנות קנה אף בבעולה.

תוד"ה חופה. וא"ת נימא דיו, אחר כסף². **והתוס' הרא"ש** תי' דהכא הלמד הוא כדי לקנות, וההלמד היא חופה שגומרת. ול"ש דיו אלא כשלמד מעין המלמד³. **והשעה"מ** [חופת חתנים א] הביא בשם ס' **יבין שמועה** [עו] דילפי' במה מצינו, ומש"ה ליכא דיו. דכל היכא דליכא פירכא סגי בדין מה מצינו, אף דנקטו ק"ו לרווחא דמילתא.

בא"ד וא"ת וכו' נימא דכסף גומר אחר כסף, מק"ו דחופה. **ובתלמיד הרשב"א** תי' דשאריו כתיב ובכסף ושטר ליכא קירוב, שהרי יכולין ליעשות ע"י שליח. וביאה פשיטא דמהני לנישואין⁴.

בא"ד [בסו"ד] מאי אולמי' האי כסף מהאי כסף. **המהרש"א** הביא בשם **מהר"י ב"ל** להק' היכא דקידש בשטר, יהני כסף לנישואין. **והמהרש"א** תי' דכיון דכסף ושטר שקולין בתחילת קנין, אמרי' מאי אולמי' האי שטר מהאי כסף⁵.

והמהרש"א הק' דחופה לרב הונא נמי נימא דמאי אולמי' האי חופה מהאי חופה, והאיך יהני נישואין כשנתקדשה בחופה. ותי' דלמ"ד חופה קונה, גומרת מתחילה וחשיב נישואין. [וע' מה שהו' בזה לעיל]. וע' מקנה.

מה להצד השווה שבהן שכן ישנן בע"כ. **תוס'** [בע"א] הוכיח דמה שהאב מוסר את בתו בע"כ לא נחשב בע"כ, דהוה מדעת האב. דהא אף חופה האב מוסר את בתו בע"כ. אבל **התוס' רי"ד** כתב לגרוס דהוה תי' רב הונא, דאף חופה ישנה בע"כ, דהאב מוסר את בתו בע"כ.

אמר רבא ב' תשובות בדבר וכו'. **הראשונים** הביאו דמר **יהודאי גאון** ובה"ג כתבו דלא קי"ל כרב הונא⁶. [כרבא, ואמרי' ג. לאפוקי מדרב הונא. ועוד הביאו בדגמ' יבמות נח. משמע דאינו קונה⁷. ועוד כת' **היש"ש** דלמש"כ תוס' דילה"ק דיו, וע"כ רב הונא ס"ל כר' טרפון. לדין דקי"ל כרבנן ל"ק]. וכו"כ **תוס'** [ד"ה חופה, ויבמות נז:]: 'לדין' חופה אינו קונה.

אבל ר"ח נסתפק להלכה⁸ **והטור** הביא דבריו לחשוש. **והשעה"מ** [קו' חופת חתנים א]

1 **והרשב"א** [בע"א] הביא דהירושלמי מקשה דנילף חזקה מק"ו דשפחה. ועי"ש. [ולדברי הרמב"ן ג. ל"ש חזקה באשה דאין גופה קנוי].

2 **והשעה"מ** הוכיח דלא תלי בר' טרפון, דהו"ל לאביו למימר בפלוגתא לא קמייר.

3 **ובתוס' טו"ך** כת' דל"ש דיו, דהתם גורמת ואינה קונה.

4 **וכ"ד הרמב"ם** [י א] **והרי"ף** [יבמות נה, הו' לעיל].

5 **אולי צ"ל** האי כסף מהאי שטר, דהא קאי בכסף אחר שטר, ולא להיפך.

6 **וכ"כ הרא"ש** בדעת **הרי"ף**. **אבל הרמב"ן** [ה]. כתב דהרי"ף נסתפק בדבר, וכן דרכו של הריף לסתום ספיקות. **והר"ן** [כא: בדה"ר] הוכיח מהרי"ף ורמב"ם דחופה ל"ק.

7 **אבל התוס' רי"ד** [כאן] כתב דהגמ' [שם] הוה מדברי הדוחה, דאימא לך דחופה אינו קונה. אבל י"ל דלהלכה קונה.

8 **ותוס'** יבמות למדו בדעת **רש"י** [שם] דס"ל דחופה קונה [והק' דלא קי"ל הכי]. אמנם **הרמב"ן** ו**שא"ר** [שם] למדו דעת **רש"י** באופ"א.

9 **והרשב"א** ביאר דאף דרבא הק', הא תי' אב"י. ואפשר דרבא קיבל מאב"י. ועוד דרב הונא ואב"י הו' רבים לגבי רבא.

האריך בכל זה.

ורע"א [ב נה, ה' ד:] דן דהמקדש בחופה [כמנהגינו], ולא חלו הקידושין, האם חוששין לקידושי החופה. והביא נידון **הראשונים** בעשה קנין שאינו מועיל, האם קונה בקנין המועיל שעשה. וכתב דקודם שעת קידושין ל"ק בכניסתו לחופה ובהינומא, דבשעה זה אינם מתכוונים לקנין חופה, וקנין שאינו מועיל בשעה אחרת ל"מ. אבל בשעת הקידושין ממש מהני.

א"ל אביי וכו' תנא וכו' מילתא דלא כתיבא בהדיא לא קתני. [אבל גז"ש נחשב 'כתיבא בהדיא']. **הרא"ש** הק' דקתני במשנה מיתת היבם, אף דנלמד בק"ו [לק' יד]. וע' ק"נ [ח]. **ורע"א** [ג:] הק' א"כ האיק אמר' מנינא דסיפא למעוטי חליצה [כדלעיל ג:], הא לא כתיבא, ואף אי מהני לא היה צריך למנות¹⁰. וכתב ליישב דאיצטריך למעט כסף. [אבל הק' אמאי לא נקט בגמ' ג: כן].

הקדמה לדין אמירה בקידושין

בפשוטו ל"צ דין דיבור בקידושין, אלא שיהא מובן לשניהם פירוש המעשה [וכמו בשאר קנינים]. וכ"כ **הר"ן** [לק' ט, ה. בדה"ר] שהכסף הוא שקונה ואמירה אינה צריכה אלא לגלות שנתניה זו לשם קידושין. אבל **התורת גיטין** [קמא סו"י] ביאר דצריך דין דיבור בקידושין [וכמו בנדר], ומש"ה בעי לדין יד' לקידושין¹². והוכיח כן מהא דיש חסרון אמרה היא, דהאמירה הוה חלק מהקידושין. [וכ"ד כמה אחרונים]¹³.

וכ"כ **הבעה"מ** [גיטין מ. בדה"ר] דבקדושין צריך שיוציא בפיו הקדושין בענין שיתבונן לעדים ולאשה, וכדאמר' [בסוגיא] כתיב כי יקח ולא שיקח את עצמו. ועפ"ז כתב דאף גבי גירושין כתיב ושלחה ולא שישלח את עצמו.

אבל **האחרונים** הביאו דמבואר [בסמוך ו.] דמהני עסוקין באותו הענין, ובפשוטו הוה בלא דיבור כלל. [וכ"מ בכמה ראשונים ע' בסמוך. אמנם במאירי שם מבואר דע"ז מהני דיבור דמעיקרא]. ועוד הביאו דהמגרש את אשתו, ולן עמה בפונדקי חיישין לקידושין [גיטין פא] בלא דיבור. וכן קטן שקידש ובעל משגדל [כתובות עג:]. וכן גבי סבלונות [לק נ:] חיישין לקידושין.

וה**אחרונים** [קה"י ו.] ביארו דבעי גמר דעת הקידושין, אלא דמהני ע"י דברים שבליבו ובלב כל אדם. ועוד פי' [ע"פ דברי הרשב"א בסמוך] דצריך עדות על כוונתם לקידושין, ומש"ה בעינן דיבור, או להראות האומדנא לקידושין.

ועד"ז כ' **הברכ"ש** [א] דמהני אומדנא לקידושין, אלא דלא עבדי' אומדנא מלשון קידושין. [דכיון דנתכוון שיחול ע"פ דיבורו, היכא דהדיבור ל"מ, אף בתורת יד ל"מ]. וכ"כ **החזו"א** [לה ז] דלשון גרוע גרע משתיקה.

אך יש שהק' דמבואר [לק' ו.] דלשונות המסופקים מהני בעסוקין באותו הענין. ע"ש.

בקידושין שטר - המאירי [ב.] הביא דדעת **חכמי החר** דכיון שכתוב לשון קידושין בשטר א"צ אמירה¹⁴. וכתב דבעי שידבר מעיקרא, אף דאינו באותו הענין. אבל כתב **דרבננו** פליגי דאף שטר בעי אמירה, כדאמר' בגט. [וע"ע בסמוך דנח' הראשונים בדין אמירה בגט].

10 והביא יסוד לזה **מתוס'** [גיטין ה. ד"ה כשנישאת]. אבל הק' מהגמ' [יבמות ג:] דאיצטריך למעט אף היכא דל"ל צרת צרה.

11 וכ"כ **הנתיבות** [רלה יז] דבקדושין אינו מועיל ריצוי ובעינן דוקא אמירה הרי את מקודשת מהבעל, ואף דאיכא אומדנא דמוכח שנתרצה לא מהני בלא אמירה. ו**הנתיבות** [רמא א] כתב עפ"ז דבעי שליחות לקידושין, דאמירת השליח יהיה כאמירת הבעל, דבקדושין בעי אמירה. דאפי' נתן הוא ואמרה היא אינה מקודשת. וכ"מ באבנ"מ [לה ט].

12 דבפשוטו צ"ב כיון דנחשב יד מוכיח [ויש אומדנא דנתכוונן], אמאי צריך דין יד. ובחי' ר' **שמעון** [נדרים ז] דחה דודאי א"צ אמירה בקידושין, וכתב דאיירי באופן דאין אומדנא דמוכח, בגדרי אומדנא. ואפ"ה נחשב מוכיח בגדרי יד'.

13 ובחי' ר"א **מן החר** [נדרים ו:] כת' דבקדושין צריך שיהא הלשון מבורר לעדים, דאל"כ הוה מקדש בלא עדים. [ומשמע דל"צ לשון קידושין אילו שניהם נתכונו לקידושין, אלא דצריך שיהא מבואר לעדים]. ואילו הלשון משמע ענין אחר ל"מ, שאין העדים נשענים בעדותם במה שראו ושמעו בשעת קידושין, אלא במה שאמרו להם אחר הקידושין.

14 וביאר דדוקא כסף צריך לפרש נתינתו שלשם קידושין, דאל"כ אינו משמע ענין קידושין כלל. דכסף עשוי ליתן להלוואה ולקנין.

נתן הוא ואמרה היא

אבל היכא שנתנה ואמרה הריני מקודשת וכו' אינה מקודשת. הר"ן [נדרים ל.] כתב דקידושין לא נחשב דעת אחרת מקנה, דכיון שהתורה אמרה כי יקח איש אשה, ולא כי תלקח, לא כל הימנה שתכניס עצמה לרשות הבעל. אלא מכיון שהיא מסכמת לקדושי האיש היא מבטלת דעתה ורצונה ומשווי נפשה אצל הבעל כדבר של הפקר והבעל מכניסה לרשותו. הלכך אין אנו דנין בקדושין מצד האשה אלא מצד הבעל.

אמנם הרמ"ה [ב"ב ג גג: רכד] מבואר דס"ל דקידושי אשה נחשב דעת אחרת מקנה. וכ"ד ס' המכריע [נד] 16. מתקיף לה רב פפא. הריטב"א הק' דל"ש לשון 'מתקיף', והול"ל הא גופא קשיא, אלא דלא דק. ודכוותיה בתלמודא 17.

נתן הוא ואמרה היא 'נעשה' כמי שנתנה היא. הריטב"א כתב דלא דק, חסורי מחסרא ונקט הא דפשיטא דל"מ. ודחה דא"צ חסורי מחסרא, אלא ה"ק נתנה היא, או [נתן הוא] ואמרה היא. ותוס' [חולין טז.] כתב ד'נעשה' שייך רק היכא דהטעם שווה. וה"נ חד טעמא הוא, דכתיב כי יקח, ולא שתקח את עצמה. [ותוס' [ב"מ לד. ועוד] דנו בשאר מקומות אמאי לא תי' הגמ' 'נעשה'.

נתן הוא ואמרה היא וכו' ספיקא. פרש"י דדמי לתקח אשה לאיש 18. ובפשוטו משמע דיש חסרון משום שהאשה משתתפת במעשה הקידושין 19. ובדברי הר"ן [נדרים הנ"ל] משמע דנחשב שהיא עושה את חלות הקידושין, ול"מ.

ועוד כתב השיטה לנ"ל דל"ל דמדאורית פשיטא דמהני, דמי כתב כי יקח ויאמר הוא. ועוד דגמרי' משדה עפרון, ובשדה כשהלוקח נותן זוזי מהני בין כשאומר המוכר שדי מכורה לך בכסף זה.

והאחרונים חקרו האם הוה ספק בדין, האם יש חסרון היכא דהאשה נשתתפה בקידושין 20 [וכ"מ ב"מ במאירי, ע' בסמוך]. או דהוה ספק באומדנא, האם דעתם שהבעל יעשה עיקר הקידושין. וכ"כ הריטב"א דטעם הספק, דכיון שנתן הוא חיישין שמא היה דעתו בנתינתו על סתם שלה, ואע"פ שאמרה היא, וכאילו אמר לה הילך כמו שאמרת שתהא מקודשת לי. והאחרונים נח' לענין גדר החזקה האם נחשב ספיקא דינא או ספק במציאות, ע"ע בסמוך. [ותליא בהנ"ל].

והטור הביא בשם הרמ"ה דאם אמרה היא, והבעל אמר הן מהני. והב"י כתב דטעמא דמסתברא היא. אבל המשנ"ל [ג ב] תמה מה מהני אמר הן, דהוה כאילו הסכים לדבריה, והוה כי תקח. וביאר דהרמ"ה ס"ל דהחסרון באמרה היא דלא ידעין אי נתרצה לקידושין, או לשם פקדון וכו' 21.

ורע"א הביא דמבואר בדרישה [חו"מ קצ] לענין מכירה מהני אמירת המוכר, והלוקח שתק [ואף באדם חשוב, דאין ראיה ממעשה הקבלה]. וע"כ דהוה חסרון דוקא בקידושין, משום כי תקח. אבל יש אומדנא על עצם ההקנאה.

ועוד דנו האחרונים לפרש סברת הרמ"ה דבעי' 'אמירה' בקידושין, ומש"ה ל"מ שהאשה עושה חלק מעיקר הקידושין. ומש"ה כשאומר הבעל 'הן', עי"ז נחשב אמירה ידידה. וכ"מ

15 דבס' המכריע הוכיח דאין זכין לקטן מדאורייתא אף היכא דדעת אחרת מקנה, דהא אין קידושין לקטן. ואף דהאשה מקנה עצמה, ואיכא דעת אחרת מקנה.

16 והקה"י [נ א] הביא דתוס' [כתובות נח:]: דנו דלאחר שאתגיייר, הוה הקנאה ל'דבר שלא בא לעולם. ודייק הקה"י דנחשב שמקנה עצמה. דאילו לסברת הר"ן האשה רק מפקרת עצמה. [ויל"ד דאף אם הבעל קונה לעצמו, כיון שבה לקנות נחשב ל'דבר שלא בא לעולם, דעדיין לא נתגיייר].

17 [ע' ב"מ לג: דפרש"י אמתני' קמתמה, ועי"ש בריטב"א. וב"ק עד.]. וכ"כ בס' הכריתות [לשון למודים ש"ג קסה] דמצינו 'מתקיף' שאינו מקשה לשום אדם, אלא שהיה תמיה בעצמו על דבר משנה, וידע שהוא אמת אלא מתמיה לדעת טעמה. [ושוב דחה].

18 והרשב"א והתוס' הרא"ש הביא בשם רש"י דא"כ הוה 'תלקח' אשה לאיש, והק' דבריש פירקין משמע דה"מ לכתוב תלקח בקרא. אלא פי' דהלשון כי יקח, משמע דתלי בדידה.

19 והאחרונים דנו בכמה אופני קידושין, היכא דהאשה משתתפת במעשה [כגון חופה, שנכנסה לחופה במעשה ידיה], אמאי אין בזה חסרון 'תקח'.

20 וכ"כ תלמיד הרשב"א דלא ידעי' בהא דדרשי' כי יקח, אי משמע נמי אמירה. או דקאי אנתניה לחוד, ובזה קפיד קרא.

21 ורע"א הק' א"כ הוה לגמ' לפרש דהברייתא קמ"ל דאפי' נתנה היא, דע"י קבלתו חזינן דהסכים לקידושין. אפי"ה ל"מ מגזיה"כ.

בגור"א²².

והמאירי [ט.] הביא י"מ גבי שטר, היכא שהאב כותב לבעל לקידושין, הוה ספק קידושין. [ולמד כן בדעת הירושלמי²³], וכמו דבקידושי כסף נתן הוא ואמרה היא הוה ספק קידושין. [ומבואר בדעתם דמהני הך סברא שהאשה תעשה עצם הקידושין]. והמאירי חלק שהרי אין כאן נתינה ולא אמירה של הבעל ול"מ.

והאחרונים [פנ"י ד; קוב"ש] הק' דתוס' [שם] דרש דממעטי' קרא ולא תקח, א"כ במה הוה ספק בסוגיין [ולצד הב' במה דרשי' לקרא]. ולדברי הריטב"א דהוה ספק באומדנא, האם כוונתם שהיא תעשה הקידושין. ובתלמיד הרשב"א מבואר דהספק האם החסר 'תקח' הוה במעשה, או אף בדיבור. ועוד כתב בחי' בית מאיר די"ל [לדעת הרי"ף] דנתמעט מדאורי', ומ"מ יש צד דהוה קידושין מדרבנן. [וזה היפך דברי השיטה לנ"ל. וע' בסמוך בשם הריטב"א].

בעסקין באותו הענין - הרשב"א כת' [בשם תוס'] דהכא בשלא דברו מעיקרא בעסקי קדושין כלל, אלא השתא הוא דאמרה לי' תן לי דינר ואתקדש אני לך ונתן לה ולא פירש. אבל אילו דברו בעסקי קידושין, אי"צ דיבור [כדלק' ו.]. וכ"כ תוס' ריה"ז דהיכא דמדבר אתה באותו הענין, תיכף שנתן מקודשת, והוא עשה כל המוטל עליו לעשות. ואין היזק במה שהיא מדברת. וכע"ז לשון הרא"ש. וכ"פ השו"ע [כז ח.]. אבל התוס' ר"ד [ו.] כתב דאמרה היא ל"מ אפי' עסקין באותו ענין, דנראה שדיבור האשה גמר הקידושין. ולכ"כ תלמיד הרשב"א [בתי' הב'] דאמרה היא גרעה, שאין דעתה שתהא נלקחת לו, אלא שתקח היא אותו.

והרשב"א הק' אמאי ל"מ נתן הוא ואמרה היא, הא איכא אומדנא דדעתו לקדש, ואמרי' [ו.] הי' מדבר עמה על עסקי קידושיה. והרשב"א ביאר דאע"פ שהדברים מראין שהוא נותן ע"ד מה שאמרה, והוה כמו שפירש. מ"מ בעי העדאת עדים, והמקדש בלא עדים אין חוששין לקדושין, וכיון שלא פירש [ואפשר שנתן לשם מתנה], אין כאן עדות שמיעה ולא ראייה לשם קדושין. אלא שהם דנין כוונת הלב, ואין כאן עדות²⁴.

ורע"א [וכן הגר"ט צה] הק' דבתחילת דברי הרשב"א מבואר דהוה חסרון ולא כי תקח, ובסו"ד נקט דהוה חסרון עדות. וביאר דסגי דעדי הקיום ראו עיקר המעשה [וכ"כ האבנ"מ [כז ו, ה'] בסמוך] דאי"צ שהעדים ידעו שהאשה הבינה, דעיקר הקידושין תלי בדידה. ואי לאו כי יקח היה סגי בעדות על עשיית האשה, ואי"צ שהעדים ידעו הסכמת הבעל. אבל כיון דבעי עשייה ידיה, ומש"ה בעי' עדות על כוונתו.

הר"ן [לק' ז., ג. בדה"ר] הביא בשם הרמב"ם דהאומרת תן מנה לפלוני ואקדש אני לך [משום ערב], צריך שיחזור הבעל ויאמר הרי את מקודשת לי בזה. והביא אחרים שאי"צ לומר כלל, דכיון שנתן ע"פ מהני, וכמו מדבר עמה על עסקי קידושיה²⁵. ול"ד לנתן הוא ואמרה היא, דכיון דנתן קודם, נמצא דע"י אמירתה נגמרו הקידושין. אבל הכא נתן הוא לבסוף, ע"ד דיבוריה. והר"ן הכריע כדעת הרמב"ם, דהרי איירי בסוגיין דאמר כן בשעת נתינה. ולא אחר נתינה.

תוד"ה הא נתן. מה שלא הזכיר כלל נתנה היא ואמר הוא וכו'. והרמב"ן ורשב"א כת' דנתנה היא ואמר הוא, אין כאן בית מיחוש. ולא הוצרך להזכיר דאין האשה יכולה לקדש עצמה לבעל. אבל הביאו דבה"ג כתב דהוה ספק.

בא"ד דפעמים מקודשת באדם חשוב [לק' ז.]. והרמב"ן והרשב"א חלקו דבקדושי אדם חשוב צריך לומר בשכר שאקבל ממך מתנה התקדשי לי [ואותו שכר שווה פרוטה], נמצא

22 שהגר"א [כז לג] ביאר סברת הרמ"ה דה'ן' הוי אמירה מעליא, ע' נזיר [כ.]. [דנחשב קבלת נזירות].
23 ולשון מה בכך, דהוה ספק. והמאירי חלק דכוונת הירושלמי מה בכך, דאין לחוש לקידושין כלל. אבל הגר"א [לב ח] הביא בשם הירושלמי דמהני שטר של האב [וכמו במכר דהמוכר כותב את השטר]. וכתב ומיהו בגמ' דידן משמע דאפי' בדיעבד פסול.

24 אבל בשחיו עסוקים באותו ענין כיון שהוא בעצמו נתרצה בהם מעיקרא ה"ז כאלו פירש עכשיו בשעת נתינה דאדבורא דנפשי' קא סמיך ויהיב.

25 ומבואר מדבריהם דמהני אפי' בלא אמירת הבעל מתחילה.

שנתן הוא ואמר הוא²⁶. והאחרונים ביארו דדעת תוס' דאי"צ לפרש שמקדש בהנאת קבלה, אלא אומר דמקודשת במנה שנתת לי. ומש"ה נחשב נתנה היא. [וע"ע לק' ז].

והרשב"ש הביא דמשמע בתוס' דאף באדם חשוב ל"מ נתנה היא ואמרה היא, ואינו בכלל הספק דנתן הוא ואמרה היא. [וכן ציין הבי"ש כז כא והעצמו"י]. אבל החלק"מ [שם] כת' דהוה בכלל הספק דסוגיין. [וע' אבנ"מ כז יז].

ורע"א הביא דמדברי הדרשה [ח"מ קצ, הנ"ל] מבואר כדעת החלק"מ, דלענין מכר באדם חשוב מהני אמירת המוכר לבד. וע"כ דאף דאין שום גילוי מצידו מהני. לולי כי תקח.

ספיקא היא וחיישינן מדרבנן. הר"ן הק' אי הוה ספק, א"כ אף מדאור' הוה ספק אשת איש, ואמאי רק מדרבנן. והביא דהרמב"ם כתב דהוה ספק, ולא הזכיר דהוה דרבנן. ובתלמיד הרשב"א [ומצפ"א וחש"ל] הביא דמסוגיין ראייה לדעת הרמב"ם [סו"ה כלאים, טומ"מ ט] דכל הספיקות מדברי סופרים [ומדאורייתא ספק דאור' לקולא].

והר"ן הביא דהר"ף כתב דחיישינן מדרבנן, משמע דלא הוה ספק אלא חומרא דרבנן. והר"ן נסתפק דאפשר דכל ספק קידושין מדאורייתא מוקמי' אחזקת פנויה, וצריך גט רק מדרבנן.

והר"ן הוכיח כן, דמ"ש מכל תיקו דממונא דהעמד ממון על חזקתו, והסכימו בו כל גדולי האחרונים שאפי' תקפו תובע מוציאין אותו מידו²⁷. וצ"ב אמאי הוצרך להוסיף כן, והאיך הביא ראייה ממון לאיסורין. ורע"א ביאר דכוונת הר"ן לשלול דהוה ספיקא דדינא, ומשום החזקה לא ישתנה הדין, ומש"ה ל"מ חזקת פנויה²⁸. ובזה הביא דאפי' תיקו דממונא אזלי' לקולא, בתורת ודאי²⁹.

אבל הר"ן הק' דהר"ף [לק' ח: ד: בדה"ר] גבי כלב רץ אחריה כתב דכל תיקו דקידושין צריכה גט, דהוה ספק דאורייתא³⁰. והמהר"ט [לר"ף] ביאר דהתם כיון דפשטה ידה, ונעשית מעשה ספק קידושין איתרע חזקת פנויה, ולא מעמידים על חזקתה³¹.

והאבנ"מ [כז יח] כתב ליישב [קו' הר"ן] דבסוגיין הוה ספק באומדנא [וכמ"ש הריטב"א הנ"ל], ומש"ה מהני חזקה להכריע מדאורייתא.

והריטב"א כתב דהא דחיישינן רק מדרבנן, דאינו ספק גמור [דדעתו ע"ד נתינתה], שהדין נותן יותר להתיר. אלא דחיישינן מדרבנן לשווייה ספק מקודשת להצריכה גט. [ויש שדנו דכוונת הריטב"א דהוה חומרא דרבנן].

לשוונות קידושין

הריני אישך וכו' אין כאן בית מיחוש. פרש"י דכי יקח כתיב. ולשוונות אלו משמע שלוקח עצמו לה. התוס' ריה"ז הביא איכא מ"ד דהיכא דמדבר עמה בעסקי קידושין מהני, דלא גרע משתק. וחלק דמסתברא דגרע, דאילו שתק היה מובן שנתן כסף לקנותה, ועכשיו ביאר שנתן הכסף לקנות עצמו לה. ואין הקידושין קידושין כלל. [אבל באמרה היא כת' התוס' ריה"ז דמהני].

וכן בגירושין נתן לה ואמר לה וכו' הרי את מותרת לכל אדם הר"ז מגורשת וכו'. בפשוטו היינו דאמר לה בעל פה, ובשעת נתינת הגט צריך אמירה. ותוס' [גיטין עח]. ביאר דבעי' שיאמר לה הא גיטך והרי את מותרת, שלא תהא משלחה וחוזרת³². והבעה"מ [שם, מ].

26 והרשב"א הביא דכ"ד הר"ף והרמב"ם, וכן ציין הגר"א עה"ג. [אבל הר"ן נקט דדעת הר"ף ורמב"ם כתוס'].
27 ודלא כדעת הרמב"ם דמהני תפיסה בספיקא דדינא, דתקפו כהן אין מוציאין מידו. ודעת רשב"ם [ב"ב קסו:] דבתיקו לא מפקיעין מיד התפוס, דהבית דין מסתפק בדין האיך יוציאנו מידו [דהוה ספיקא דדינא].
28 [ונח' בזה הראשונים האם אמרי' חזקה בספיקא דדינא מהטעם הזה, ע' משנ"ל שכירות ז ב. ואו"ש סו"ה טומאת צרעת].

29 [והר"ן הביא ראייה מגדרי חזקת ממון, לדין הכרעת חזקה דמעיקרא באיסורין. וע' קובה"ע עא].
30 וע"פ דברי רע"א כוונת הר"ן להוכיח דבתיקו דאיסורא ל"מ חזקה בספיקא דדינא. ועוד דן הקוב"ש [כח] לפרש דהר"ן ס"ל דחזקת פנויה לא חשיבא חזקה כלל, וכמ"ש הרשב"א [לק' סו] דאיתחזק היתירא לא אמרינן בשום דוכתא.

31 והביא דכ"כ תוס' [כתובות כג]. דהיכא דזרק לה קידושין, ולא ידעי' אי קרוב לו, אין לנו להעמידה על חזקת פנויה להתיר לכתחילה. וכתב המהר"ט דאף מדאור' לכתחילה אסורה לינשא. אלא דאם נשאת לא תצא. וע"ע פנ"י [גיטין כח]. [והאבנ"מ כז יח תמה בזה].

32 [תוס' ביארו דהא דמהני כשנותן לה בסתם וכן בשוטה, היינו שאומר לעדים, והם יגידו לה. וכ"כ הבעה"מ ע"פ דרכו] דכיון שפירש הדבר לעדים אין צריך דעת האשה בגירושין. ודי לנו בשמיעת העדים.

בדה"ר] כתב דבעי' מעשה שילוחין, שהבעל יוציא השלוחין בפיו לאחר כתיבת הגט, שיתבונן הדבר או לעדים או לאשה.

אבל **הרמב"ם** [גירושין א ד] דקאי אלשון שכתוב בגט³³. וכ"כ **רש"י** [ו: גיטין פה:]. ולפ"ז לא בעי' אמירה בנתינת הגט. וכ"כ **המרדכי** [גיטין תמב] דאי"צ לומר הרי את מותרת בשעת נתינת הגט אלא לרווחא דמילתא³⁴. והראב"ד [כתוב שם גיטין שם] כתב דצריך לפרש שלא יהא כמבטל הגט³⁵. והסור [קלון] חלק דצריך אמירה זו בשעת נתינת הגט.

למימרא דסבר שמואל ידים שאין מוכיחות הוה ידים, והתנן וכו'. בפשוטו משמע דשייכא לסוגיה בעלמא דידין שאינן מוכיחות [ונח' בזה אביי ורבא נדרים ו.]. אבל תוס' כתבו דהכא הוה ידים שאינן מוכיחות כלל וגרע.

ומבואר בגמ' דהרי את מקודשת, ולא אמר למאן מהני משום יד שאינו מוכיח. והריטב"א פי' דאע"ג דאינו מוכיח, מ"מ הוה יד, דטפי מסתבר דדעתו לקדש לעצמו. דאין אדם מקדש אשה לחבירו.

תוד"ה הא. דטפי משמע נזירות³⁶, דמשמע מיד, ופעמים שאכל. והרמב"ן כ' ד'אהא' משמע נזירות, שהוא אומר אהא אני בעצמי. דמשמע נזיר שהוא תואר השם. אבל בתענית לא שייך הלשון אני אהא תענית, אלא אהא עומד בתענית. והריטב"א העמיד בהיה מדבר על עסקי נזירות, ומש"ה מתפרש כוונתו לנזירות למ"ד ידים שאינן מוכיחות הווין ידים³⁷.

תוד"ה הכא. ואין לפרש דשמואל מוקי למתני' כר"י וס"ל כוותיה וכו' ומאי קש' אמאי דחיק, משום דס"ל כוותיה. והר"ן [נדרים ה:] יישב דאי לאו דמתני' כוותיה דר' יהודה ל"ה ס"ל שמואל כוותיה. וכ"כ הר"א ממין [בשר'ת הרא"ש לה ה].

בא"ד ועוד דאמר [גיטין פה] וכו', [המשך ו.]. ושמואל סבר כרבנן. כוונת התוס' דשמואל [גיטין כו.]. ס"ל דצריך לכתוב הרי את מותרת לשמה, ואילו לר' יהודה צריך לכתוב אף 'ודין' לשמה. אבל בשר'ת הרא"ש [לה ה] הביא בשם הר"א ממין דאף דצריך לכתוב ודין, אי"צ כתיבה לשמה [דהוה בירור בעלמא].

בא"ד וכן ההוא דכותב טופסי גיטין הוה מוכיחות דאין אדם מגרש אשת חבירו. והראשונים [רשב"א ריטב"א] הביאו דכן דוחה הגמ' [נדרים ו.].

בא"ד אך בריש נזיר [ב:] וכו' ואית ספרים דגרסי' לימא קסבר ל"ה ידים וכו'. ולפ"ז למסקנא ס"ל דהוה ידים [ודלא כסוגיין]. והריטב"א דהוה סוגיות מתחלפות, וסוגיה דהתם באה ליישב דברי שמואל דבלא"ה ל"ה ידים כלל. אבל רב פפא דסוגיין סבר דשמואל סבר דל"ה ידים [וכהלכה וכתבא], ובזה העמיד סוגיין. [ושאר הביאו את הגירסא הא' שם].

דף ו.

ת"ר הרי את אשתי וכו'. הב"י [כז] הביא שר'ת הרשב"א דהאומר הרי את נשואתי לא מצאנו שיהני לקידושין¹, דלא תקרא נשואה עד שתבעל או עד שתכנס לחופה. והב"י [בבדה"ב] תמה דמבואר דמהני הרי את אשתי [וכן לי לאנתו], ואף דסתם אשתי משמע נשואה ממש.

33 וכ"כ התוס' ר"ד דקאי היכא דכתוב בגט, זהו עיקר הגירושין. ואי"צ לומר בע"פ אלא הרי זה גיטך.
34 והביא ראיה דנתן לה והיא ישינה. ועוד הביא מעסקין באותו הענין. וצ"ב דראיה לסתור, והתם בעי' עסקין דוקא.
35 ואי"כ לא בעי' דוקא לשון המועיל. [ולכאנ' ואף לדעת תוס' דהוה משום משלחה וחוזרת אי"צ לשון המועיל]. ועד"ז יל"פ לתוס' ר"ד דצריך לומר הרי זה גיטך.
36 אבל הביאו דבר'ן [פ"ק נדרים] משמע דלמ"ד ידים שאינן מוכיחות מהני אף דאינו מוכח דכוונתו טפי לזה מאשר לזה.
37 והריטב"א פי' דלמ"ד ידים שאין מוכיחות הוי ידים חשבינן ליה פיו ולבו שוין. אבל למ"ד ל"ה ידים אין כאן לשון נזירות, וחשיב כאילו לא הוציא כלום בשפתיו. וכוונת לבו הוי דברים שבלב ואינם דברים.
1 ובפשוטו משמע דאינה מקודשת כלל. אבל הב"י [בדה"ב] כתב דאפשר דכוונתו שאינה ודאי מקודשת, אבל מידי ספקא לא נפקא. וכ"כ הס"ז והב"ש [ח] וחלק"מ [ה] דהוה ספק.

ויהודה הוה רובא דעלמא, ה"ק וכו' האומר חרופתי ביהודה מקודשת וכו'. דדוקא ביהודה מהני לשון מנהגם. והריטב"א [כאן] כתב ש"מ מהני ללועז בלועזית, שנאמרו בכל לשון שמשעותו קידושין באותו מקום. וכע"ז כ' הריטב"א [ריש נדרים] דכינוי נדרים מהני דוקא במקום שמדברים כן. וכ"כ הרמב"ם [נדרים א טז].

והביא"ה [סב א] הביא מסוגיין דהא דתפילה מהני בכל לשון, היינו דוקא במקום שאנשי המקום מבינים לשון הזה. דאל"כ לא נחשב 'לשון'. [ויש שדנו דלשון בפני עצמו ודאי מהני, והכא איירי בדרך כינוי בעלמא. דבמקום אחר לא נחשב הסכמה].

והראשונים הק' אמאי אזלי' [ביהודה] בתר מנהג יהודה, הא אמרי' [שבת צב]. דבטלה דעתו, אף דבהוצל עושים כן אזלי' בתר רוב העולם. ובתוס' הרא"ש [עירובין כח]. תי' דכיון דזהו דיבורם ולשונם לא נחשב שינוי, לומר דבטלה דעתם. והשיטה לנ"ל תי' דבכל המקומות חלוקין לשוניהם זה מזה, ואין לומר בטלה דעתם.²

ובתלמיד הרשב"א תי' דגבי שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, ובזה אמרי' בטלה דעתיה, דלא נחשב מלאכה. אבל קידושין תלי בלישנא דידעה. וביהודה מהני לשון זה.

ועוד תי' דארץ יהודה כוללת כמה עיירות, ומחוז גדול מהני דלא בטלה דעתיה. [והק' א"כ מהני לכו"ע, ובסוגיין מבואר דדוקא ביהודה. וע"ש שדן בזה]. ועוד תי' דלא ילפי' מינה דקידושין בהבנה תלי מילתא, ובשאר מקומות העדים אין מבינים.

והרשב"א וריטב"א [עירובין כח]. ביארו ד'חרופה' הוא מנהג בינוני, שאינו מנהג משונה ומ"מ אינו מנהג מובחר, שיהא ראוי שינהגו כן בשאר מקומות. ומש"ה מהני רק למקומן.

[והעירו דמדברי הראשונים הנ"ל מבואר דבעי אמירה, וגדרי לשון בקידושין. דהא ודאי כוונתו מובנת במקומו, ולא שייך בזה גדרי בטלה דעתו. ואולי זה בכלל תי' תלמיד הרשב"א].

רש"י ד"ה שכן ביהודה. מקרא וכו' בשפחה כנענית הכתוב מדבר, ומעיקרא ס"ד כמ"ד [גיטין מג]. חצי שפחה [והוה קידושין גמורין]. הרשב"א כתב דלפ"ז כיון דקי"ל כר' עקיבא [שם] דחצי שפחה, א"כ בכל מקום מקודשת. והביא דכ"מ ברמב"ם [ג ו].

והרשב"א הק' דבגיטין משמע דאף למ"ד חצי שפחה אינה קידושין גמורין, אלא ספק, ואם נשתחררה יש צד דפקעי קידושין³ [ואכ"מ לפרש ראייתו מהתם]. וכתב דא"כ האומר חרופתי הוה ספק קידושין.

ועוד תי' לדעת רש"י והרמב"ם כיון דלצד חירות מהני יחוד קידושין בלשון זה, מש"ה הוה קידושין. אף דהתם אינו קידושין גמורים. תדע דהא לשון צלעתי מהני ע"ש הכתוב, אף דלא הוה לשון קידושין, אלא משון דנאמרה בענין קידושין.

והר"ן הביא להק' דמ"מ מהני רק בשפחה חרופה, והאיך מהני באשה דעלמא. הא לשון יעוד מהני באמה, ומבעי האם מהני באשה. ותי' דלשון יעוד באמה העבריה הוה לשון מושאל, ולא דוקא אישות. כדאיתא [עמוס ג] הילכו ב' יחדו בלתי אם נועדו. אבל חרופה משמע עצם האישות.

והגר"ח [סטנצל קפב] כתב דקידושי יעוד אינו מעשה קידושין, אלא חלו הקידושין ע"י מעשה היעוד. ולשון זה קאי על מעשה היעוד, ולא על עצם הקידושין. ומש"ה לא נחשב לשון קידושין.

מנא ידעה – מדבר על עסקי קידושין

במאי עסקי' וכו' מנא ידעה מאי קאמר. פרש"י בהנך לישיני דקמבעי, משמע דוקא לשונות הספיקים⁴. אבל הרשב"א הביא בשם רש"י דקאי אכולהו לישיני ואף לקוחתי וזקוקתי, אף דהוה לשון קידושין מנא ידעה.

והריטב"א כתב דאף דהגמ' קאי אלשוונות ספק, מ"מ השתא לדידן דנשים אינן מכירים לספר בלה"ק, אף בלשון גמור ל"מ אא"כ עסוקין באותו הענין. [ועד"ז כתב הרשב"א].

והר"ן כתב דה"מ למימר דידעה מאי קאמר.

2 [אבל יל"ד דחרופה אינו לשון בפנ"ע, אלא כינוי בעלמא. וכל שאר העולם המדברים בלה"ק אינם אומרים כן. ומש"ה הק' הראשונים דבטלה דעתו].

3 דיש מ"ד [שם] דאין קידושין תופסין בחצי עבד, ואף למ"ד חצי שפחה הוה מיוחדת.

4 והרשב"א דייק כן, דבמסקנת הגמ' אמרי' או דילמא למלאכה, ומבואר דקאי רק אהנך.

והרשב"א כתב דבלשונות המסופקים אף דמודים שניהם דנתכונו לשם קידושין ל"מ. אבל בלשון קידושין גמור, היכא דמודה דמבינה⁵ ונתכוונה לשם קידושין מהני.

וכ"פ הרמ"א [כז ב] דלשונות המועילים מהני, אם הבינה דבריו. והאחרונים הק' האיק נאמנת לומר שהבינה, הא בעי עדות לקיומא⁶. ורע"א והאבנ"מ [כז ו] כתב דאי"צ עדות על דעת האשה בקידושין. דסגי במה שיש עדות על עיקר מעשה הקידושין. וע"פ דברי הר"ן [נדרים ל.] דעיקר קידושין הוה מצד המקדש, והאשה מבטלת דעתה ומשוי עצמה כדבר הפקר. ואי"צ עדות על רצון האשה⁷.

אבל הפתח"ת [כז ו] הביא בשם ס' טיב קידושין [י] כתב דאיירי דוקא שהעדים שאלוה [באותו מעמד], ואמרה שהבינה, דאיגלאי מלתא שידעה בשעת נתינה. וכ"ד שר"ת חמדת שלמה [מח מט], והברכ"ש [ב ה] בשם הגר"ח וולאזין [חוט משולש א ב] דצריך עדות על רצון האשה בקידושין. ועוד הביאו דכ"מ בריטב"א [לק' מג].

שם. אילימא בשאין מדבר עמה על עסקי גיטה וקידושיה וכו'. הריטב"א ותוס' הרא"ש כת' דקאי דוקא אקידושין, אבל גט אי"צ דעתה. ונקט לה אגב קידושין. והריטב"א ביאר דבגט עכ"פ בעינן הוכחה מתוך דבריו או מעשיו, דאם אמר כנסי שט"ח, דבטליה לדיבורא קמא.

אבל רש"י כתב וכן בהנך לישיני דגירושין. וצ"ב דדעת רש"י משמע דבגט לא בעי אמירה, וקאי אלשון הכתוב בגט. ובזה ל"מ עסוקין באותו הענין.

והבעה"מ [גיטין מ. בדה"ר] כתב לפרש דקו' הגמ' קאי אף אגירושין, דבעינן שידעו העדים במאי דקאמר. ואף דלא בעי' שיאמר לאשה. בעינן מעשה שילוחין שהעדים ישמעו השילוח שמוציא מפיו.

והראב"ד [כתוב שם גיטין מ. בדה"ר] כתב דאף בגירושין ילה"ק מהיכן נודע שלשם גירושין נתן, הואיל ובלשונות זרות אמר לה דילמא אחוכי קא מחיך בה. ומבטל את הגט [כמו כנסי שטר חוב].

ובתוספתא [גיטין ו ט] איתא להדיא הולך אשתו אצל לבלר ונטל גיטה ונתנו לה ולא אמ' לה הוא גיטיך ר' יוסי או' אם עסוקין באותו עניין מגורשת ואם לאו אינה מגורשת.

שם. ורע"א הק' אמאי לא העמידו בקידושי שטר, שכתב לשון זה בשטר. והוה לשון מסופק, ומש"ה אף שפירש כוונתו בע"פ ל"מ, דהשטר הוה חספא. וכה"ק האבנ"מ [כז ח], ותי' דלשונות אלו אינם לשון קידושין גמור, אלא שיש בהם צד קידושין. ומש"ה ל"מ בשטר קידושין, שצריך לשון ברור⁸.

אך הביא דהרמב"ם [ג ז] כתב דמהני לשונות אלו בשטר. ואף בשטר הוה ספק קידושין.

היה מדבר עם האשה על עסקי גיטה וקידושיה וכו'. בפשוטו מבואר דאי"צ דיבור בקידושין. והמרדכי [תעז] כתב דלאו דוקא מדבר עמה, וה"ה מדברים אחרים לפניו. והב"ח [כז] הביא הגיר' מדברים 'שם' אחרים [משמע דהבעל לא דיבר]. והט"ז [שם ב] חלק דבעי דיבור הבעל, וגרס מדברים 'עם' אחרים.

והמרדכי [תקכא בשם הר"מ, הו' רמא כז ג] כתב דאף כשנתן לה מעות בפני עדים ולא אמר כלום⁹, ושניהם

5 והגר"א [כז ח] כתב דס"ל דקו' הגמ' בכל לשון קידושין דצריך שנדע שמבינה. [ובזה הרשב"א חילק מסברא דבלשון קידושין גמור נאמנת. ואילו לשונות המסופקים אינה נאמנת. וצ"ב דכיון דהגמ' קאי אלשון קידושין גמור, מנלן דלשונות מסופקין גריעין].

6 והאחרונים דנו היכא דהוה ספק לפנינו, האם סגי בראיה זו להחשב עדות לקיומא. וע' דבר"י מ וקה"י ו. והאבנ"מ הביא דמבואר [לק' ג.] דאילו דברים שבלב הוה דברים מהני היכא דאומרת בליבי להתקדש [אף בלא תנאי], ואף דליכא עדים. [וכה"ק המקנה שם].

8 ועד"ז כתב הקוב"ש [לב] דל"מ לשון ספק בשטר. ע"פ מש"כ רש"י [גיטין ט] דלאו כרות גיטא, אף דבאמת ליכא ספק, בעי שלשון השטר יהא מבורר. [וכתב דהרמב"ם דכתב דמהני בשטר ס"ל כשאר ראשונים בגיטין שם].

9 ובחי' תלמיד הרשב"א [ו:]: הביא בשם הרמ"ה דהמנהג שלנו, שמביאין כלות בכנופיא הוה כמדבר על עסקי קידושין, וקיבלה ע"ד כן. ומש"ה מקודשת אע"ג דלא ידעה לשון קידושין.

מודים לשם קידושין מהני כמו בסוגיין עסוקין באותו הענין. והפוסקים תמהו דהא לא דיבר על עסקי קידושין¹⁰. והחלק"מ [ט] כתב דאיידי דדברו מתחיל בעסקי קידושין, וטוען שנתן ע"ד כן, אלא דהעדים לא ראו שדיברו¹¹. אבל הגר"א [כ] ציין [שבועות כו:] גמר בליבו אי"צ להוציא בשפתיו. והא דדברים שבלב אינם דברים, דאולי בתר דעת הלוקח. [ושב כתב אמנם דברי החלק"מ נכונים].

אבל המאירי כתב דהדיבור שבעסקי קדושה הו' במקום הרי את מקדשת לי. שהרי בשעת דיבורו עמה על עסקי קדושה נתרצית לו¹².

ועפ"ז כתב המאירי דצריך שדיבור הראשון יהא לשון המועיל בקידושין. כגון שיאמר תרצי להיות אשתי, או איזה משאר לשונות המועילים. ושיהא לשון שלא יהא בו מקיח את עצמו, אלא שתהא קנויה היא לו. הא כל שאינו כן אינו כלום שאין דיבור בעסקי קדושין מועיל במה שאין קדושין עצמן מועילים.

והתוס' ר"ד כתב דאם אמר לה 'הרי זה קידושך' אינו כלום, ול"ד לגט דאומר הר"ז גיטך. כיון שאין כתוב בכסף דבר¹³. אבל בקידושין בשטר, ואומר בשעת נתינה הר"ז לקידושך מהני. והרי"ז [הלכה ב הו' בשלט"ג] חלק דמהני, שהרי גילה דעתו שלשם קידושין הוא נותנו לה, וכדין מדבר עמה על עסקי קדושה, ונתן לה סתם דמקודשת.

והאבנ"מ [כז יג] הק' א"כ אף הרי את מקודשת [דהוה ידים שאינן מוכיחות], נימא דהוה כמדבר על עסקי קדושה. ותי' דכיון דאינו מוכיח, ויל"פ מקודשת לאחר. א"כ ל"מ אומדנא לסתור לשון הקידושין.

והגר"ח [הו' בברכ"ש א] כתב דאף סגי באומדנא בדעת הבעל, אבל לא עבדי' אומדנא מלשון קידושין.

לעולם במדבר עמה, הב"ע דנתן לה ואמר הנך לישני, או דילמא למלאכה וכו'. המאירי כתב דכיון דיש לפרש הלשון בב' אופנים, הילכך הוה לשון פחות. והתוס' ריה"ז כתב דהחסרון דלא נתברר לעדים כוונתו. אבל אם אמר לעדים מעיקרא מהני. [ואף דלא הוה לשון כלל].

ורע"א דן דלכאו' בלשונות המסופקים הקידושין חלו ע"פ הדיבור, ורק צריך מדבר עמה כדי לברר כוונתם. א"כ אף מענין לענין באותו הענין. ודייק מדברי הגמ' דל"מ כלל מענין לענין באותו הענין. והק' מנ"ל לגמ' הא להק'.

גופא היה מדבר עם האשה וכו' ר' יוסי אומר דיו ור' יהודה אומר צריך לפרש וכו'. וברישא במשנה [מעש"ש שם] נח' לענין פדיון מעש"ש, דלר' יוסי סגי בפרשה ואי"צ לפרש, ולר' יהודה צריך לפרש. והר"ש [שם] כתב דל"ל דאף הרישא איירי במדבר בענין הפדיון. [ומש"ה הוה לשיטתם]. אבל הרמב"ם [בפיה"מ] משמע דאיירי אף בלא זה.

והתוס' יר"ט [מעש"ש ד ז] כתב דבגט אי"צ אמירה בשעת נתינה, אלא דרבנן החמירו שצריך שידבר עמה.

והמשנה ראשונה [שם] כתב לפרש דר' יוסי ס"ל דקידושין הוה לשון הקדש, וגלי קרא גבי הקדש 'כל נדיב לבו' דל"מ במחשבה. ור' יהודה ס"ל דקידושין הוה לשון מיועדת ומזומנת. וסגי שידעו האשה והעדים דאיירי לשם קידושין. א"נ ר' יוסי סבר דפשטיה דקרא 'קידשה' [ותרגום פי' 'דבר'] היינו הנהגה בדברים דברים.

ר"א בר"ש אמר אע"פ שאין עסוקין וכו' אמר אביי מענין לענין באותו הענין. ולרבי בעי אותו הענין ממש. הרשב"א דייק דהוה כתנאי, והני תנאי כהני תנאי, ואף ר' יוסי ור' יהודה נח' מענין לענין באותו הענין. ושמואל דאמר עסוקין באותו הענין, היינו מענין לענין באותו

10 והחלק"מ [ט] הק' דנתן הוא ואמרה היא הוה ספק קדושין וכי בשביל אמירתה גרע. והס"ז [ו] כת' דכוונת הר"מ דהוה ספק קידושין.

11 והמקנה העמיד דאיידי שדיבר מראש שיתן לה כך לקידושין, ושוב הביא. דמהני דיבור הראשון.

12 [והמרדכי [גיטין תע] דייק מלשון הגמ' דאיידי ששאלה עם דעתה להתקדש. ואף שלא הסכימה להדיא, כיון דקבלה אח"כ מהני. וחלק אר' נתן שם דאי"צ גט].

13 וביאר דקדושין הוא לשון הקדש, וכשאמר 'זה יהיה ההקדש שלך' אינו דיבור קדושין כלל.

הענין, לאפוקי נסתלקו לענין אחר. אבל הביא דהעיטור למד דכתנאי קאי אדברי שמואל, ונח' רבי ור"א בר"ש בדעת ר' יוסי אי בעי באותו ענין ממש, או סגי מענין לענין. אבל לר' יהודה ל"מ כלל.

תוד"ה לא יחא. פ"ה לא יחא דין. והתוס' הרא"ש הק' דאפי' בשאר דינים אם אינו בקי לא יורה ולא ידון.

בא"ד שפעמים שתהא מקודשת ומגורשת ולא יבין. הגר"ט [צט] הביא מקשין העולם אם לא יבין ודאי אינה מקודשת. ות' דהיכא דידוע דהוה מעשה קידושין ואמירת קידושין, אלא דמתכוון לשחוק חלו הקידושין. [ע"ש].

בא"ד וקשה, בגירושין מה בכך אם יסבור שאינה מגורשת. העצמו"י הק' דאסורה עליו באיסור פנויה, ולא יחא קדש. ות' דלא הוה איסור חמור כ"כ. ועוד ת' האחרונים דכיון דסבורים דמקודשת הוה מיוחדת לו, ומדאורי' סגי.

אמר לאשה. פרש"י [בע"ב] אם כתב לשון זה בגט. וכ"כ הרמב"ם [גירושין א ד]. אבל הטור [קלו] כתב דאמר לשון זה בשעת מסירה. [וע' מה שהו' לעיל ה:].

דף ו:

אמר לשפחתו הרי את מותרת לכל אדם ל"א כלום. פרש"י דאינה מותרת לעבדים. [ואדרבה גט זה אוסרה בעבדים]. אבל רש"י [גיטין פה:] כתב דגבי מלאכה לא אפקה, וכיון דשפחה היא, ושם שפחה עלה, לא משתריא לבן חורין. והתוס' ריה"ז כתב דשחרור אינו מתיר שפחה לקהל עד שתטבול.

אמר לעבדו אין לי עסק בך וכו'. תוס' ריה"ז כתב דכ"ש אשה דל"ק גופה דלגמרי קאמר. והר"ן [גיטין מה. בדה"ר] כתב דל"מ באשה, אלא בעבד דגופו קנוי. והרשב"א כתב בשם הראב"ד דל"מ, דהוה כאיני אישך, וכתבי ושלחה ולא שישלח את עצמו.

תוס' [ב"ב מג., כתובות פג., גיטין עז., ועד"ז הרמב"ן רשב"א וריטב"א בסוגיין] הק' דבשדה ל"מ לשון אין לי עסק בך. ות' דבעבד משמע אלא תהא לעצמך, וזה לא שייך בשדה. ועוד הביא תוס' [גיטין שם ועוד ראשונים] בשם ר"ת דשאני עבד דזכו ביה משמיא. ותוס' דחו דא"כ האיך מוכיח [גיטין פה:] ובסוגיין דמהני באשה מל"ש משחרור עבד, הא שאני התם דמשמיא זכי.

תוד"ה כשתברת. כלומר מהעכו"ם. ונותן גט מעכשיו שישתחרר לאחר זמן. המקנה הק' האיך מהני שחרור עבד לאחר זמן, הא בשעה שנותן לידו יד עבד כיד רבו. ואינו משתחרר דנימא גיטו וידו באין כא'. והחז"א [לק' כג.] תי' בזיכה ע"י אחר. וע' אמר"מ [כ ח].

מקדש במלוה

המקדש במלוה אינה מקודשת. פרש"י מלוה להוצאה ניתנה וכבר הן שלה, וחייבת מעות אחרים. וכ"מ בגמ' [לק' מז.] דהטעם דאינה מקודשת משום דמלוה להוצאה ניתנה. והתוס' הרא"ש ביאר דאפי' הלוי לה המעות מיד ועדיין הם בעין בידה הני מעות דידה נינהו דמלוה להוצאה ניתנה ולא יחייב לה מידי.

אבל רש"י בתחילת דבריו כתב הטעם דילפי' קיחה משדה עפרון, דיהיב מידי בשעת קידושין. והאחרונים [פנ"י] הק' אמאי בעי ילפותא משדה עפרון.

והאחרונים העמידו דיש ב' אופנים שיחולו הקידושין, ע"י המעות [אם הם בעין]. וכן ע"י עצם החוב. וכ"מ בגמ' [בסמוך] 'ועוד היינו מלוה', ואף דחוב הרבית לא נתייחד על מעות מסוימות בידה כלל. וע"כ דכוונת הגמ' דא"א לקדש ב'חוב'. [ובפשוטו הטעם ד'חוב' אינו מעות לענין קידושין³].

1 וכתב דאף דהרמב"ם לא הביאו, שמא כללו במש"כ וכל כיוצא בו. או דהוה טעות סופר.
2 והרמב"ן צירף הת' דהעבד זכה בעצמו, ובעבד קטן [דאין לו יד לזכות בעצמו, ע' גיטין לט:], זכו בו שמיא. [ועיקר הת' כתי' הא'].
3 והקוב"ש [לד] דן דלכא' תלי' במח' חנן ורבנן [כתובות קח], האם פורע חובו הוה מברית ארי ופטור. אבל לרבנן דחייב לשלם, דנהנה שנפטר מחובו. א"כ אף מקדש במלוה, הא קיבל הנאה זו. והנאה כזו מחייבת

והמלחמות [ב"ק יח. בדה"ר] הוכיח מסוגיין דל"מ מכירה והקדש במלוה ע"פ⁴, דהמקדש במלוה אינה מקודשת.

מלוה דאחרים - ותוס' [לק' מז: ד"ה לעולם] כ' דאף דאפשר לקדש שנותן לה מלוה דאחרים, שנותן לה דבר חדש. אבל מלוה דידה קנאתו כבר, ואינו נותן לה שום דבר חדש. שהרי אותם מעות היו שלה קודם קידושין. ומש"ה אינה מקודשת.

ויש שפי' דחוב של אחרים [עצם החוב] נחשב שווה כסף, וע"י שמוכר לה מקודשת. אבל לא שייך מכירה במלוה שחייבת לו, וע"כ הוה בגדר מחילה. ומחילה הוה גדר סילוק, ואין כאן קבלת דבר חדש.

אבל הר"ן [לק', כ. בדה"ר] חילק דבמלוה דידה, דעתא אזוזי שכבר מחוייבת לו, וליתנהו. אבל מלוה באחרים אין דעתה להתקדש בזוזי, אלא בהנאה דאית בה. והאבנ"מ [כח לא] ביאר דמלוה אינו כסף או שווה כסף⁵. והא דמהני מקדש במלוה דאחרים, משום דמתפרש משום הנאת מחילה.

רש"י ד"ה אינה מקודשת. דקיחה משדה עפרון. האחרונים דייקו דהוה חסרון רק משום דילפי' משדה עפרון⁶, והק' דלפ"ז רב [לעיל ג:] דלא יליף משדה עפרון [דדרש 'אין כסף'], יהני מלוה. ורב [לק' מז.] ס"ל דהמקדש במלוה אינה מקודשת.

במכר - בגמ' [לק' מז.] מבואר דאף מכר ל"מ במלוה. [וכן הביא המלחמות [ב"ק הנ"ל] להוכיח דנחשב אינו ברשותו בכל התורה]. אבל הרמב"ם [מכירה ז ד] כתב דמהני מכירה במלוה, בחוב שהמוכר חייב ללוקח. והביאו דמקורו מפשטות הסוגיה [ב"מ מו, לק' כח ועוד מקומות] דמוכר חמור בדמי שור. [ושא"ר נדחקו דאייירי בהנאת מחילה].

והתוס' ריה"ז [מז.] והאחרונים האריכו בכמה אופנים לפרש האיק דחה הרמב"ם את הגמ' [מז.], ופלפלו דתלי בכמה מח'.

וצ"ב בדעת הרמב"ם מ"ש דל"מ מקדש במלוה, ואילו לענין מכר נחשב דיש כאן מעות. והאבנ"מ [כח טז ועוד אחרונים] כת' ליישב דהרמב"ם ס"ל דילפי' בקידושין משדה עפרון. אבל לענין מכר שפיר נחשב קבלת מעות⁸.

והאחרונים [ע' גרנ"ט צז] ביארו עוד דלענין קידושין בעי נתינת מעות למעשה קיחה [ע"פ יסוד הגר"ח], ואילו למכר סגי בעצם החוב. והאבה"א כתב דגדר כסף קידושין 'מעשה קנין', ואילו כסף מכירה מהני משום שווי המקח, ומש"ה אף חוב הוה שווי המקח.

ועוד כתב האבנ"מ [שם] דדעת הרמב"ם [ע' בסמוך במתנה ע"מ להחזיר] דבקידושין בעינן מעות שיש בהם הנאה. ואף דלענין מכר נחשב דיש כאן שווה כסף, כיון דאינה מקבלת דבר חדש, אין כאן מעות שיש בהם הנאה לקידושין⁹.

והשער"י [זי יב] תי' דבמקח מהני קנין מצד המקנה, אבל קידושין חסר בכי יקח.

הא רבית מעלייתא היא. פרש"י ואמאי קרי ליה הערמת רבית. משמע דקו' הגמ' מהלשון. אבל אף רבית גמור מקודשת. [כן דייק הב"ש כח כו.]. וכ"כ הריטב"א אפי' רבית גמורה מקודשת. דהא קנהו לגמרי, וממון גמור הם שלו, אלא שיש חוב להחזירם¹⁰, ובי"ד מוציאין

לשלם עבורה. וכתב דמילתא דאביי אתיא אליבא דחנן, דק"ל כוותיה.

4 ואף מעמד שלשתן בדין ל"מ, אלא הוה כהילכתא בלא טעמא. וביאר דדמי לדבר שלא בא לעולם.

5 וכתב דהר"ן לשיטתו [כתובות סה. בדה"ר] דשטרות לאו בני גוביינא. דמילי דמזבני בדינרי הוא. והאבנ"מ כתב דכ"ד המלחמות [הנ"ל] דל"מ לקדש במלוה משום דהוה דבר שלא בא לעולם.

6 והאבנ"מ [כז טז] כתב דלפ"ז הוה חסרון דוקא בקידושי כסף, אבל במכר מהני, דבמכר אין הלכה של כסף. [ודלא כגמ' מז.]. ומש"ה פסק הרמב"ם דמהני. [ורב לק' ס"ל דמסברא ל"מ].

7 והתוס' ריה"ז [מז.] כתב דתליא אי דבר תורה מעות קונות. והאחרונים [מרומי שדה מז., קה"י ח] כת' דתלי במ"ד שעבודא דאורי', ומקדש בגוף השעבוד. [ורב ס"ל דשעבודא לא"ד].

8 והגר"ט [ק] ביאר עפ"ז דהגמ' [מז] איירי כשדעתו לקדש ולמכור בגוף המעות, קמ"ל דלהוצאה ניתנה. אבל היכא דדעתו לקנות בחוב, כדן שווה כסף מהני במכר. אלא דשכר החוב הוה פחות מעצם המעות.

9 ודייקו דכ"מ ברמב"ם [ה ג] שכ' שהמלוה להוצאה ניתנה, ואין כאן דבר קיים ליהנות בו מעתה, שכבר הוציאה אותו דינר ועברה הנאתו.

10 וכתב ולא עוד אלא אפי' בחזרה לא מיתקן לאויה, כמו לאו דגזל.

מידו. אבל אם מת אין בניו חייבין להחזיר. אבל דעת ר' ירוחם [הו' בבי"ש] דברבית גמור אינה מקודשת¹¹.

ומשמע מדברי הריטב"א דאירי שכבר גבה הרבית, וחזר וקידש בהם. וצ"ע דבפשוטו בסוגיין קאי קודם שגבה. ואולי נקט כן לרבותא, דאפי' גבה הוה חיוב בעלמא להשיב. והאחרונים האריכו בזה. [וע' אבנ"מ כח כב].

והאחרונים [אבנ"מ אה"ע תד, שער"י ה ג] הביאו דמשמע דאילו אפשר לקדש בגוף המלוה, אף בחוב הרבית אפשר לקדש. והביאו דמבואר דאף דהתורה אסרה לגבות חיוב רבית, בגדרי הממון חל חיוב¹². ומהני להחשב כסף קנין. [אבל החזו"א [מב א] נקט דהתורה ביטלה חוב הרבית, ולא יתכן לקדש בו].

ל"צ דארווח לה זמן. פרש"י ואמר לה התקדשי בהנאה זו שאת היית נותנת פרוטה לאדם לפייס וכו' וכ"ש אם מחל לה כל המלוה, ואמר התקדשי לי בהנאת מחילה [וע' בסמוך]. מבואר דהטעם דמהני הקידושין משום דקצץ כנגד ההנאה [ע' בסמוך]. ובהנאת מחילת מלוה די בכך. אלא דבהנאת הרווחת זמן יש איסור רבית¹³, קמ"ל דלא קץ וכו'.

ופרש"י והערמת רבית הוא דהו', דלא קץ ליה מידי ולא מידי שקיל מינה וכו'. **והראשונים** הק' אמאי לא חשיב רבית במה שמקבל קידושי אשה כתוספת על הלואתו. וכע"ז תמהו **התוס'** שהוא נותן לה זה פרוטה בקידושין, הוי כאילו נתנה פרוטה ממש, והוי רבית גמור. [אמנם **האחרונים** דייקו בתוס' דהק' משום שמרויח דא"צ ליתן פרוטה¹⁴. ולא משום עצם קבלת האשה].

והמחז"א [רבית ט] הביא מדברי התוס' דיש איסור רבית אף דאין הפסד ללוה, כיון שמרויח למלוה ממון. ואף דהאשה לא הפסידה כלום משלה¹⁵. והביא דבזה פליגי שא"ר בסוגיין דכיון דאין כאן 'נשך' והפסד לאשה, ל"ש בזה גדר רבית¹⁶.

והרשב"א תי' וי"ל כיון דגופה ממש לא קני ליה לא הוי רבית¹⁷. אלא שאסור משום הערמת רבית.

והתוס' ריה"ז תי' דאף האשה נהנית בנתינת גופה, דבעלה חייב במזונותיה ובכמה דברים, ומש"ה ל"ה רבית גמור.

רש"י ד"ה לא צריכא. ולא ריבת גמור דלא קץ לה מידי, ולא מידי שקיל מינה. משמע דהיכא דקצץ ה' עבור ד' שקיבל, ושוב מקדש בחוב זה, הוה רבית מעלייתא. [ובזה מודה רש"י לתוס'¹⁸].

בא"ד וכ"ש אם מחל כל המלוה, ואמר התקדשי לי בהנאת מחילה זו וכו'. **והאחרונים** ביארו דמקדש תמורת 'מעשה' המחילה, וכמו רקוד לפני [לק' סג.], שמקדש כשכר פעולה

11 וכ"כ הר"י **מגאש** [בר' חננאל בר"ש בשיטת קדמונים, ובקיצור בעיטור ק עו. בדה"ס] דקניית האשה הוה רבית, הילכך מוציאין אותו ממנו.

12 **והברכ"ש** הביא מהגר"ח דגדר החיוב מדין פסיקה, ואפשר לפסוק חוב מאתיים כנגד מנה [כמו שאפשר לפסוק דמי תמורה לשאר חפצים], אלא דהתורה אוסרתו. ועוד הביאו האחרונים דיש אופן של שכירות מעות, דמתחייב תמורת השימוש בהארכת הזמן.

13 ומבואר דיש אופן של רבית [ובתוס' משמע דהוה מדאור'] אף שאינו קציצה כנגד החוב.

14 אמנם יש לדייק מש"כ תוס' וכאילו נתנה לו פרוטה, משמע דגדר קנין הקידושין דנתייחד ההנאה להחשב כמו פרוטה לקנין כסף. [אבל במה שמרויח רווח בעלמא, ומונע הפסד לא יחשב רבית קצוצה].

15 והביא דכ"כ הריטב"א [ב"מ סג:] דכל היכא דהמלוה מרויח יש איסור רבית. [ועי"ש שהאריך בזה]. ונקט דשא"ר בסוגיין פליגי, ולפ"ז יש סתירה בריטב"א, דבסוגיין כתב כשא"ר.

16 וכדאמר' [ב"מ ס:] דלא מצינו תרביית בלא נשך. וכתב דאין לומר דה"נ נחסרה היא ממון שהיתה יכולה לשקול פרוטה בקידושין. שהרי יכול היה לקדשה בשטר בלא שום ממון.

17 **והקוב"ש** [לה] הק' דנהי דמדאורייתא אין לבעל באשתו שום קנין ממון, אבל לבתר דתקינו רבנן דמעשה ידיה לבעלה, וכן פירות נכסי מלוג הרי יש לו זכיות ממון באשתו. ותי' כיון דהזכיות האלו אינן אלא לאחר נישואין א"כ האירוסין אינן אלא גרמא שיזכה אח"כ בשעת חופה. [אמנם **האחרונים** בכ"מ דנו דנחשב דקנין האירוסין מחייבו למצב שאחר נישואין. וצ"ע].

ועוד הביאו **דבתוס'** [ב"מ קיב.] מבואר דכשמחל לחבירו עד לשלם, מהני מדין ערב. וכמו הוציא מעות ע"פ.

18 **והרשב"א** ביאר רבית מעליא הוא דהא אחשביה איהו בדינר. והו"ל כמאן דשקיל פחות משו"פ בדמי ההוא דינר. [ואף דקבלת גופה לא נחשב קבלת ממון, היכא דקצץ להדיא, נחשב שקיבל מעות].

של הנאת הרקידה. [ואף דלא פירש להדיא בשכר הנאה].

ורש"י [כתובות עד.] כ' דמקדש במלוה, שמחל מלוה שחייבת לו, אינה מקודשת דלהוצאה ניתנה והשתא לא יהיב לה מידי¹⁹. **ותוס'** [שם] הק' דבסוגיין מבואר דמהני הנאת מחילת מלוה. וכת' דלפרש"י צריך לחלק בין מקדש במחילה, ומקדש בהנאת מחילה. ודחו דאין נראה לחלק, אלא דאיירי דאמר לה במעות מלוה שאת חייבת ל²⁰.

ובפשוטו משמע בתוס' [וכן הביאו כמה **אחרונים**, קוב"ש רנו] דהיכא דמקדש בגוף המחילה מהני. [דנחשב קבלת החוב], ודוקא מקדש במעות מלוה ל"מ, דהא ליכא מעות. אבל **בתוס'** **הרא"ש** [ותוס' שאנץ שם] מפורש דכוונת התוס' דאף האומר 'במחילה', נחשב דמקדש בהנאת מחילה. [וכמו רקוד לפני א"צ לפרש בהנאת רקידה²¹].

והרמ"ה [הו' בתלמיד הרשב"א ותוס' רא"ש] הק' האיך עדיף הנאת מלוה, ממלוה גופיה דלא מהני²². ותי' דמלוה גופה מחוסר גוביינא, ולא כמאן דיהיב ליה ממון כי מחיל. אבל הנאת מלוה, שהיה נותן פרוטה למאן דמפיס, כי מקדש בההוא ממונא שכיחא ליה.

והריטב"א כתב דהמקדש במלוה, בגוף המלוה שהיא חייבת, אינה מקודשת שאין דעתו אלא לקדשה בגוף המלוה. ולא בהנאה שמגעת לה עכשיו שנפטרת ממנו. ומקדש בדבר שאינו שלו. אבל אמר לה הרי את מקודשת לי בהנאה שמחלתי לך מלוה זו שהיא מקודשת, כיון שהנאה זו שוה פרוטה, דהנאה בכל מקום חשובה ככסף.

שם. דארוות. **והסמ"ע** [רד טז] דייק מהטור דה"מ אחר שכבר הגיע זמן פרעון, אבל כשמרויח זמן קודם שהגיע זמן פרעון לא נחשב קבלת הנאה מחודשת. **והנתיבות** [שם ג] תמה מ"ש.

דעת ר"ח - **ר"ח** [הו' ברמב"ן ושא"ר, והריה"ז הביא ד"ג כן ברי"ף] כתב דשקלינהו מינה והדר אוזפינהו ניהלה [דהוה שעת הלואה]. **וכ"מ ברמב"ם** [ה טו] דקאי בשעת הלואה. **והראשונים** הק' דלא משמע כן.

והרמב"ם [מלוה ו ג] כתב דהיכא דנתן לו לדור בחצירו אחר ההלואה, הוה אבק רבית, ולא הוה רבית קצוצה, שלא קצץ בשעת הלואה. ומשמע דאפי' שמרווח לו זמנו, כיון דאינו בשעת הלואה אינו קציצת רבית. **והראב"ד** השיג דאם הגיע זמן פרעון, והוא הרויח לו זמן משום דירה, נחשב שעת מתן מעות. וקידושין יוכיחו²³.

והראשונים [רמב"ן רשב"א ועוד] הביאו דעת הר"א **אב"ד** [וכ"כ הראב"ד ו ג] דאיירי במלוה שהגיע זמנה והמעות בידה, דכיון דיכול לגבותם בע"כ הוי כאלו גבאם. **והראשונים** הק' דכל זמן שלא גבה יכול לפרוע מעות אחרית, ול"מ יחוד מעות מסויימים.

מתנה ע"מ להחזיר

אמר רבא הילך מנה ע"מ שתחזירהו לי, במכר ל"ק וכו' אי קסבר מתנה ע"מ להחזיר שמה **מתנה** אפי' כולהו נמי. ומהני אף לקנין ופדיון הבן. **והנתיבות** [קצ ב] הק' לדעת **הסמ"ע** [שם] דכסף קנין צריך להיות דמי שויית ופרעון, האיך יחשב מתנה ע"מ להחזיר לפרעון. ותי' וצ"ל בדוחק דפרעון ע"מ להחזיר מקרי פרעון. [וכתב דזה דוחק, והכריע דהעיקר כדברי הט"ז דהוה קנין בעלמא]. **והאחרונים** ביארו דהכא איירי בפרעון מדעתו, וכיון דשמה מתנה, ותנאי מילתא אחרית. במה שמוסיף תנאי לפרעון אינו מגרע עצם הפרעון²⁴. אבל

19 **והגר"א** [כח כח] ציין דרש"י [כתובות שם] הוה דלא כרש"י בסוגיין. [וצ"ב].

20 **וכ"כ תוס'** [ב"מ מו:] דמהני מכר במחילה, ודוקא במעות מלוה ל"מ. [והגר"א עה"ג שם ציין דכ"ד שא"ר דל"מ מכר במלוה. ע' לע']. [והשעה"מ ה טו תמה על תוס' שם].

21 [אלא דיש חילוק דברקוד לפני אין כאן דבר שראוי לתת עליו שכר, מלבד עשיית צויו. ואילו במחילת מלוה בפשוטו משתמע כתמורה למחילה. ועפ"ז דעת רש"י דהכא צריך לפרש במחילה].

22 **ור' חננאל בר"ש** [שיטת קדמונים] הביא דכה"ק הר"י מגאש, ותי' דכי מחיל עיקר החוב, מקדש במידי דליתנהו בעין. אבל כשמרויח זמנו, מקדש בהנאה ולא בעיקר מלוה.

23 **והרמ"א** [י"ד קסו ב] הו' ב' דעות כשנתן לגור בחצירו אחרי שכבר הלוהו אי הוה רבית קצוצה או אבק רבית. **והגר"א** [שם ז] ביאר דמרויח לו זמן, וכל שעה שמרויח לו הוה כתחילת הלואה. וציין דתלי במח' רש"י ותוס' בסוגיין.

24 ואם לא ירצה, לא יקיים התנאי, ויוכל לחזור ולגבות. [ויש בזה חידוש, דהא תנאי זה מגרע בשווי הפרעון.

פשוט דאינו מחוייב לקבלו בפרעון.

וכה"ק **הקוב"ש** [לו] האיך מהני מתנה ע"מ להחזיר בפדיון הבן, דהוה גדר פריעת חוב. [ונקט דפירעון ודאי ל"מ מתנה ע"מ להחזיר. דאם מקבל המלוה מרצונו הוי מחילה ולא פירעון²⁵]. וכתב דצ"ל דחוב פדה"ב הוה תולדה מהמצווה, וכיון דהמצווה מתקיימת במתנה ע"מ להחזיר, וכמו בכל מתנות כהונה, ממילא מסתלק החוב. [אבל הק' מ"ש ספק פה"ב דאזלי לקולא, בתולדה מהחוב ממון]. והאחרונים הוכיחו דאף דהוה ע"מ להחזיר נחשב פרעון, וכנ"ל.

ותוס' [ח. ד"ה אבל] הק' מ"ש דלא מהני 'לדידי שווה לי' [אלא בסודר ואדם חשוב], הא בסוגיין מהני מתנה ע"מ להחזיר. ומשמע דתוס' נקטו דאינו שווה כל שוויו כיון דמחוייב להשיבו. והא דמהני הוה כעין לדידי שווה לי.

ותוס' תי' דהתם איכא דבר חשוב, דהוי מנה אע"פ שהוא ע"מ להחזיר.

ואי קסבר ל"ש מתנה. ופרש"י [דל"מ במכר], דלאו מידי יהיב ליה. ויל"ד למ"ד מתנה ע"מ להחזיר ל"ש מתנה, האם לא זכה כלל²⁶. או דודאי זכה בזכות זה, אלא דלא נחשב קנין גופו. ומש"ה לא מהני לקנין כסף, וכן לענין לכס דאתרוג.

ובחי' **חמדת שלמה** כתב דלמ"ד מתנה ע"מ להחזיר ל"ש מתנה, אי"צ גדרי תנאי, אלא דגילה דעתו שנותן עד"כ. [וע' בסמוך בשם הקצות רמא ט].

בתרומה יצא ידי נתינה. **רע"א** הק' דרבא [דסוגיין] ס"ל [ב"מ יא] דטובת הנאה אינו ממון, ולמ"ד טובת הנאה אינו ממון מהני תפיסת הכהן, והאיך מהני התנאי ע"מ להחזיר. הא למ"ד טובת הנאה אינו ממון הכהן יכול לתפוס²⁷. והקוב"ש [לז] תי' דדוקא היכא דדעתו לתפוס חל תפיסה, אבל אסור לכהן לתפוס, דתלאו הכתוב בנתינת הבעלים, ומש"ה מוטל עליו לקיים התנאי.

ועוה"ק האחרונים דהמרדכי [ב"מ רמא] כתב דלמ"ד טובת הנאה אינו ממון ל"מ תנאי [דלא נחשב מקנה].

ואסור לעשות משום כהן המסייע וכו'. **הקוב"ש** [לו] ביאר דנחשב 'נתינה' ולא מכירה, דגדר מכירה הוא מה שנתחייב לשלם ע"י פסיקה, ואילו הכא הוה תנאי בעלמא. ותנאי מילתא אחריתא, ואינו חייב לקיים התנאי. אלא דאם לא יתקיים יתבטל הנתינה.

ובפשוטו אף בפדיון הבן יש איסור כהן מסייע [למסקנא דמהני]. והכס"מ [ביכורים יא ח] הק' מ"ט השמיטו הרמב"ם. אבל הגר"א [שה יב] כתב דדעת הרמב"ם דהא דאמר' 'ואסור' קאי דוקא אתרומה.

מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה וכו'. **הריטב"א** [כאן וסוכה מא:] כתב דמתנה ע"מ להחזיר הוה מתנה גמורה, וממון שלו הוא לגמרי, וכשמחזירו צריך הקנאה גמורה. וכ"כ **הרא"ש** [סוכה שם].

אבל **הקצות** [רמא ד, אבנ"מ כח נג] האריך לפרש דמתנה ע"מ להחזיר הוה מתנה לזמן, וחידש דאפ"ה מהני להחשב לכס באתרוג²⁸. [עי"ש]. והביא דכ"כ ר' אביגדור כ"ץ [בשו"ת הרא"ש לה ב] דמקרי קנין הגוף לשעה.

[ומבואר בדברי הקצות דיש ג"כ תנאי, ע"מ שיחזיר לו. אבל אי"צ קנין, דכל שסיים מתנתו נסתיים קנינו ממילא].

ולדברי הקצות נתחדש דאף קנין לזמן נחשב מעות קידושין, דזכות פרוטה לזמן ג"כ יש לו שם פרוטה. וצ"ע האיך יחשב פרעון וכסף שוין].

והראב"ד [הו' ברמב"ן רשב"א ושא"ר, וכה"ק תוס' סוכה מא: ועו"ר] הק' דאמר' [נדרים מח:] כל מתנה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה, א"כ האיך מהני מתנה ע"מ להחזיר, הא א"א להקדיש. והראשונים תי' בכמה אופנים, ואכ"מ.

וכיון שהתנה, שווי הפרעון הוה פחות].

25 והוסיף דבדואי אם יתן לעני צדקה ע"מ להחזיר לא קיים מצות צדקה.

26 ובחי' **תלמיד הרשב"א** הביא בשם **העיסור** דס"ד דלאו שמייה מתנה, דהוה תנאי ומעשה בדבר א'. וקמ"ל דהמעשה בקרקע, והתנאי במעות.

27 [ע"פ מש"כ **תוס'** ב"מ ו:].

28 ועפ"ז כתב דמהני מתנה ע"מ להחזיר לקטן, דקנה לשעה עד שיוצא בה ידי חובתו. ואי"צ שיהא בר הקנאה להחזירו.

תוד"ה לא החזירו. וא"ת הא לא הוה תנאי כפול וכו'. אבל **תוס'** [סוכה מא;], וכן גיטין עה., ותוס' הרא"ש כאן²⁹] כת' דהש"ס אינו מדקדק לשון התנאי, ואיירי שכפל תנאו והן קודם ללא, אלא שמקצר הלשון.

ורשב"ם [ב"ב קלז]: הביא דבממון לא קי"ל כר' מאיר דבעי תנאי כפול.

בא"ד וי"ל דיש תנאי דלא בעי כפול וכו'. וכ"כ **תוס'** [לק' מט;], וכתובות צז. ועוד] דיש דברים דסגי בגלוי מילתא, דאנן סהדי עד"כ עשה.

ומבואר בתוס' דצריך עכ"פ לפרש תנאי, אלא דאי"צ תנאי כפול. אבל **הריטב"א** [סוכה מא;] ועוד **ראשונים** [וכ"פ הטור וש"ע תרנח ה] כתב דאף בסתמא מהני דע"ד כן שיחזיר, שרוצה לצאת בו ידי חובתו.

וכע"ז כת' **הרא"ש** [חולין ח כו] דהמשאל טלית הוה כמי שהקנה ע"מ להחזיר, שיוכל לקיים ציצית. וכ"כ **הרא"ש** [לק' כ] דמהני להשאל טבעת לקדש, דדעתו למתנה ע"מ להחזיר. והט"ז [אר"ח יד ה] הק' מ"ש אתרוג שצריך לשון תנאי.

[ומבואר בתוס' דמהני תנאי שאינו כפול. אבל **הרשב"א** [גיטין עה, ובעה"מ ביצה] הביא דאף דמהני אומדנא לחוד, היכא דנחית לפרש תנאו גרע כשלא כפל התנאי. והשעה"מ ו ב ציין דבתוס' דידן מבואר דלא כן. וע' **תוס'** כתובות נו].

והקצות [רמא ט] דייק דתוס' הק' דבריהם רק אהא דאם לא החזירו לא יצא. אבל בהא יצא יד"ח נחא, דלמש"כ דהוה מתנה לזמן, ובזה לא בעי תנאי כפול. דהוה שיור בעלמא, ולא בגדרי תנאי. אבל היכא דהתנה מהני דאם לא החזירו לא יצא.

בא"ד וא"ת וכו' והא הוה תנאי ומעשה בדבר א' והתנאי בטל, מתנאי בני גד וכו'. וצ"ב דהכא איירי באומדנא ובלא תנאי. ומבואר בדברי התוס' דגדר האומדנא דאינו מבטל הקידושין מצד עצמן. אלא מגדרי תנאי בני גד ובני ראובן, והאומדנא מהני דהוה כאילו פירש תנאו. [וכ"כ **הקוב"ש** לט].

והעיסור [הו' בתלמיד הרשב"א] כתב דהתנאי בכסף [בהקנאת הכסף], ולא בגוף הקידושין. ומש"ה לא נחשב תנאי הסותר למעשה. וכ"כ **האבנ"מ** [לח ו בסופו]. אבל **הגליון מהרש"א** [י"ד שה י] הביא דהש"ע [כט א] כתב הרי את מקודשת בדינר ע"מ שתחזירהו, משמע דהתנאי הוה בגוף הקידושין, ולא רק בהקנאת הדינר. וכה"ג י"ל דגרע וחשיב תנאי סותר המעשה.

תוד"ה ואם לאו. אע"ג דר"י לא החזירו לר"ג, דעתו של ר"ג לכך, שלא היה חושש אלא שיחזור לידו וכו'. משמע דבסתמא צריך להחזיר דוקא לנותן. אבל **הריטב"א** ור"ן [סוכה שם] כת' דעיקר התנאי שיחזור לבסוף לידו. וכ"פ **השו"ע** [תרנח ה], וע' **ביא"ה** [ד"ה ומיהו].

והראשונים [סוכה מא: וב"ב קלז] האריכו לדון מתי בעינן ע"מ להחזיר מידי דחזי ליה. ומתי מהני תנאי דחזרת דמים.

לפי שאין אשה נקנית בחליפין. **תוס'** פי' מדרבנן, דהוה כעין חליפין. **והראשונים** כת' דגרסי' שמא יאמרו אשה נקנית בחליפין [והרמב"ן הביא דכ"ג רב האי גאון].

אבל לגיר' דידן משמע דמדאור' ל"מ, **והרמב"ן** ביאר דכל מתנה שאין בה הנאה לגבי אשה כחליפין הוא. ואתתא בהו לא מקניא נפשה [ע"פ לשון הגמ' לעיל ג.]. והאי נמי אי לא מחזיר לא קני, וכי מחזיר לא מתהניא בהו³⁰.

והרמב"ם [ה כד] כ' דואם החזירתו הרי לא נהנית ולא הגיע לידה כלום. **והאבנ"מ** [כח טז] ביאר [כדברי הרמב"ן] דבקידישין בעי הנאה, דאל"כ גנאי הוא לה לקדש נפשה בחינם. והביא דכ"כ **הרמב"ם** [ה יג] גבי מלוה [הו' לעיל] ואין כאן שום דבר קיים ליהנות בו וכו' ועבר הנאתו. ועוד הביאו **האחרונים** מלשון הרמב"ם גבי ערב [ע' בסמוך].

תוד"ה לבר. הא חליפין גופייהו אמר [נדרים מח:] דאי תפיס לא מתפסי וכו'. אבל **הרמב"ן** [הל' נדרים שם, והו' בר"ן ושאר שם] הוכיחו מהא דנחשב בסוגיין ע"מ להחזיר דאף למסקנא ל"מ תפיסה, והגמ' שם דחויי בעלמא הוא.

בא"ד אפקעינהו חכמים לקידושין מינה. [כדאמר' בכמה דינים כתובות ג. ועוד]. אבל **הרי"א**²⁹ [בשלט"ג ריש ג.] כתב דצריכה גט, דמדאור' הוה קידושין אלא חכמים בטלוה משום

29 וכן **הרא"ש** [גיטין ו ח, ב"ב ח מח]. והג' **מיימוני** [לולב ח ר] בשם **הסמ"ג**.

30 ואפילו נהנה שווה פרוטה קודם שיחזיר, הא לא נתכוונו להנאה זו.

גזירה. ורע"א [תנינא נג] ביאר דלא אמרי' אפקעינהו רבנן לקידושין אלא היכא דמוזכר להדיא.

דף ז.

סוגיית ערב

[ו:] אמר רב תן מנה לפלוני וכו' מדין ערב, אע"ג דלא מטי הנאה לידה קא משעבדא ומקניא נפשה. [ובגמ' הודגש דא"צ שיגיע לידה, אבל לא נתפרש האיך מהני]. האחרונים [מחנ"א רבית טו, רע"א חדשות אה"ע ז] העמידו דנח' הראשונים בגדר החיוב, דיש ראשונים [ע' בסמוך] שפי' דכיון שנותן ע"פ צווי שלה, הוה כנותן לאשה עצמה [ומתקדשת בגוף הממון]. אבל יש ראשונים שפי' דמקדש בהנאה, בההיא הנאה שהוציא מעות ע"פ. [וכדאיתא בגמ' ב"ב קעג: בההיא הנאה דסמך עליו קא משעבד נפשיה¹]. [ורבו הסתירות בדברי הראשונים בזה, והאחרונים האריכו בזה].

וכ"כ הרשב"א דמתקדשת בהנאה שנותן ע"פ דיבורה, וכמו ערב בההיא הנאה שהימניה. ולא מחמת גוף הממון, שהרי אינו מקבלו. והביא דכ"כ הרמב"ם [ה כא] דאומר שמקדש בהנאת מתנה שנותן ע"פ. [משום הנאת נתינה²].

אבל הרא"ש והטור משמע שמקדש בגוף המעות [ואינו מזכיר הנאת קבלתו]. והריטב"א ביאר [דכוונת הגמ'] דלא מטי לידה הנאת המעות שהוציא המלוה. ולא הגיע כסף או שוה כסף ליד הערב, אפ"ה משתעבד בהנאה דמטי ליה, שהלוח לזה על אמונתו. דהנאה בכל דוכתא חשובה ככסף כדפר' בכמה דוכתי³.

אך הגר"ז [פב. מדה"ס] כתב לפרש דאף לרמב"ם מקדש בגוף המעות⁴, ואפ"ה דין ערב ועבד כנעני [ע' בסמוך] תליא בדין בהנאה, משום דיש דין כסף שיש בו הנאה בקידושין, ומלבד דין קבלת מעות צריך הנאה⁵.

אבל תוס' [ב"מ נז; עא:] דכשמלוה ע"מ שיתן להקדש או לנכרי הוה רבית דאורייתא, דבמה שנותן מעות לנכרי והקדש ע"פ צווי המלוה, הרי הוא כנותן למלוה עצמו מדין ערב, וכדאמרי' בסוגיין. [והמחנ"א כת' דלדברי הרמב"ם והרשב"א דמקודשת בהנאה, א"כ אין מקור דע"פ צווי נחשב נתינה. ומשום הנאה ל"ה רבית דאורייתא⁶].

ורש"י [ד"ה נחא לה] כתב [לפרש הצד דמהני רק בקידושין, ולא במכר] דהאשה ניחא לה בקנין כל שהוא, ואפי' בטובת הנאה בעלמא. ומשמע דגדר ערב משום טובת הנאה⁷.

ונח' הראשונים [לק' ח:] כשאומרת זרוק מנה לים ואקדש אני לך, האם חיוב ערב הוה רק ע"י שזוכה בן דעת. או אף כשמוציא ע"פ מעות לאיבוד ג"כ מתחייב מדין ערב. והאחרונים העמידו דלכא' כל הנידון הזה שייך רק לצד דנחשב קבלת גוף המעות, ובזה תליא בקבלת בן דעת. אבל לראשונים דמתחייב משום הנאה, הא הוציא ע"פ. [וצ"ע בדברי הראשונים שסתרו שיטתם בזה].

- 1 אמנם פשטות הגמ' שם לפרש דמש"ה אינו אסמכתא. ואילו עצם החיוב ידעי' ממקום אחר.
- 2 וכן הגר"א [כט ה] ציין על לשון השו"ע 'בהנאת', ולא בגוף הממון, רשב"א [וציין בב קעג:]. [אבל בתלמיד הרשב"א העתיק דברי הרשב"א, ואח"כ דברי הרא"ש וכתוס' ב"מ. ומשמע דאינו סותר].
- 3 ורע"א [שם] דן דלפ"ז לא נחשב הנאה ככל שווי המעות שהוציא. [וכ"כ היעב"ץ דמש"ה נקט תן מנה, דתן פרוטה לא מהני]. אך רע"א הק' דמשמע מדברי הראשונים דאף באומר תן פרוטה, נחשב ככל שווי המעות. [וכן הביא הקוב"ש [מ' מלך' יט. דסגי פרוטה]. וצ"ע.
- 4 ודייק דהרמב"ם [מכירה א ו] כתב דמהני ערב למכר, ולא הזכיר דחל בההיא הנאה.
- 5 והאחרונים [ר' שמואל] דנו האיך מצטרף בגוף המעות, וההנאה שהוא במקום אחר.
- 6 אך הביא דהריטב"א [ב"מ סט:] כתב [בשם רבינו בשם הרמב"ן] להדיא דהיכא דהמלוה אמר ללווה לתת לפלוני, הוה רבית קצוצה. דמה שנותן זה על פיו הוא נותן. אע"ג דלא אתו זוזי לידה דמלוה ולא לשלוחו ולא פרע בהן חובו. ואפי' א"ל זרוק דינר לים, הרי הוא כאלו הגיע לידו וחזר וזרקו לים כיון שזה על פיו זרק. [וצ"ע בסתירת דבריו מסוגיין. וע' בסמוך].
- 7 וכ"כ בשו"ת הרשב"א [ה קנד] דכל שהוא עושה בתנאו ובשליחותו, הרי זה כהנאת רבית הבאה מלוה למלוה. ותדע, שהרי ערב אינו מקבל מיד הלוה ולא כלום. ואפ"ה, בההוא הנאה דקא יהיב ללוה בדיבורו, משתעבד נפשיה כאילו בא הממון לידו. ותן מנה לפלוני, ואתקדש אני לך, מק' מדין ערב, כאילו קבלה היא המנה, שהרי הנאת המנה בא לידה, והרי הוא כאילו קבלה היא.
- 8 ויש לדחות דהיינו לצד דערב ל"מ לקנין, אבל למסקנא דמהני אף בממונא, א"כ הוה גדר קבלת מעות.

ובפשוטו נח' הראשונים בגדר החיוב ערב בממונות. אך **האחרונים** [חי' ר' שמואל] נקטו בדחיוב ממונות תרוייהו איתנהו, דגדר ערב בעלמא דהלווה מתחייב, ואם אין לו לשלם גובים מהערב. ונתחייב בזה בההיא הנאה. אך ערב קבלן, וערב שלוף דוץ [יבמות קט, וע' בסוג' ב"ב קעד.] עיקר החוב על הערב, שהלווהו ע"פ, ומש"ה נחשב שקיבל המעות.

וה**אחרונים** דנו דאפשר דבעי' תרוייהו, דמהני סברת 'כנותן עצמו', כדי שיתחייב תמורתן. אך לא נחשב שקיבל גוף המעות. ובעי' מעות עצמן לכסף קידושין, ולזה בעינן סברת ההנאה. [ועדיין צ"ב].

וה**גור"ח** [סטנסל קעד] כת' [בדעת הרא"ש] לחלק דיש חיוב מזיק אף בזרוק מנה לים, דשפיר הוה לקיחת ממון. אבל לא נחשב כסף קנין, דלעשות קנין בעינן לקיחת ממון ממש.

אע"ג דלא מטי הנאה לידה. [קמ"ל דנחשב מטי הנאה, וכנ"ל⁸]. **בח"י תלמיד הרשב"א** הק' ולימא מדין שטר, דליכא הנאה, ואפ"ה מקני נפשא בשטר שאין בו שווה פרוטה. וי"ל דהכא נחתא אדעתא דממונא. וכל הני הנאות ממונא קרי ליה.

מדין ערב. פרש"י ממה שמצינו בתורה שהערב משתעבד. [והערב משתעבד במעות שהוציאו ע"פ. והאחרונים העירו דבקידושין נתחדש דמהני להחשב 'כסף' לקנין, ולא רק לייצר חיוב]. וה**אחרונים** דנו לצד דמהני בההיא הנאה, אמאי בעי ילפותא מערב. [ע' מחנ"א שם, וקוב"ש מ, ור' שמואל].

אך **הרמב"ם** [מכירה יא טו] כ' דהמחייב עצמו [בפני עדים או בשטר] חל חוב [אף בלא קנין], וכמו שמצאנו שהערב מתחייב בדיבור בעלמא⁹. וה**אחרונים** [מחנ"א ערב א] דנו דבסוגיין מבואר דנחשב הוצאת מעות. בההיא הנאה.

וה**פנ"י** ו**חמד"ש** כת' לפרש דה"נ בסוגיין מהני ע"י התחייבות [בעלמא], ומהני חוב זה לקדש. ולפ"ז כל שאומרת אתחייב לך מעות, מהני חיוב זה לכסף קידושין. [אך הק' דל"מ כן בלשון הרמב"ם [אישות הנ"ל].

וה**הנמוקי** [סוף ב"ב, פא. בדה"ר] כתב דערב מתחייב באמירה בלא קנין, 'דמצי א"ל המלוה אם לא היית אתה לא הייתי מלוה אותו כלל'. [ודייקו דשייך לדין מזיק. ואכמ"ל].

לעיל. תן מנה לפלוני ואקדש אני לך. הרשב"א כתב כלומר וחוזר הוא ואומר לה התקדשי לי בהנאה זו שאני נותן מתנה זו לזה בדבורך. אך **הפוסקים** [בי"ש ל יג, מהר"א ששון קעו, שעה"מ ה כא] דייקו מדברי **תוס'** [ח: ט. ד"ה הב] דא"צ לחזור ולומר כן. וכל"כ הר"ן בשם **אחרים**, וביאר דכיון שהוא נתן על פיה לא גרע ממדבר עמה על עסקי קדושה, אע"פ שלא פירש. [והר"ן העמיד דנח' האם יש חסרון נתן הוא ואמרה היא, היכא דהאמירה היתה קודם הנתנה. וע' לק' ה:].

ו**רע"א** [חדשות אה"ע ז] הביא דנח' הפוסקים [חר"מ קצ] אי במכר מדין ערב צריך הלוקח לחזור ולומר כן. [ואף בלא החסרון 'אמרה היא'].

בסוגיין – הר"ש **איגר** הק' לצד [שר"ת מהר"ל עח, וע' בי"ש ואבנ"מ ר"ס ל] דיש חסרון בכסף קידושין 'טלי קדושין מע"ג קרקע', דבעי נתינה מהבעל לאשה, האיך מהני ערב, דהבעל לא מסר לאשה. ו**רע"א** תי' דמ"מ הקנאת החוב וההנאה הוה ע"פ דיבור, ומעשה דיד' נותן ההנאה.

עבד כנעני

הילך מנה והתקדשי לפלוני, מדין עבד כנעני. דמהני נתינת אדם אחר בשבילו. **פרש"י** דהוה שלוחו, אלא שמקדש משלו. והבעל אינו חסר בהאי ממונא.

אבל **הרמב"ם** העמיד דהבעל חזר¹⁰ ואמר הרי את מקודשת בזה¹¹, והראשונים כ' דעפ"ז

8 אמנם צריכו' דהגמ' [בסמוך] משמע דקמ"ל דמהני אע"ג דלא מטי הנאה לידה. ונתחדש תורת כסף [קלוש] דמהני אף בלא מטא לידה.

9 ובפשוטו כוונתו דמהני דיבורו להתחייב. והר"ן [כתובות קב. סא. בדה"ר] תמה דא"א להתחייב בדברים בעלמא, אלא בקבלת כסף או בקנין או בשטר. ובערב נמי בעינן או קנין או מתן מעות, ובההיא הנאה דקא מהימן ליה. אך **הכס"מ** ציין לדין אודיתא. ו**הקצות** [מ] ביאר דכוונת הרמב"ם [שם] דמחייב עצמו ע"י הודאתו, משום קנין אודיתא [ב"ב קמט].

10 ובתוס' **ריה"ז** כ' דמסתברא שאם נתאכלו המעות קודם שיאמר הבעל לשון זה אינה מקודשת, דהוה מלוה. ול"ד להיכא דהבעל נתן שתתקדש לאחר ל', דאמרי' [לק' נט]. דשעבוד המעות קיים.

11 ולשון **הרמב"ם** דא"ל הרי את מקודשת לי בהנאה זו הבאה לך בגללי. ו**הרשב"א** תמה דדין עבד כנעני לא

הנותן לא הוה שליח כלל¹².

וכ"כ הריטב"א דאיירי שהנותן אינו שלוחו. ומדויק מדברי הריטב"א דאי הוה שליח, מהני שהשליח נותן ממעות עצמו, ואי"צ ליתן ממעות המקדש.

והב"מ [קכ] כת' בשם פר"ח דאף בגט מהני שהנייר שייך לשליח. דדרשי' וכתב הוא או שלוחו. וע"פ סברת הריטב"א דמהני שיהא שייך לשליח. והאר"ש [גירושין ב טו] ביאר דס"ל דגדר שליח דנחשב בעל המעשה, ומהני נתינת השליח משלו¹³. וע' ח"י ר' שמעון [ח].

ובפשוטו נקטו האחרונים [מחנ"א שלוחין טו, קצות קכג ה, רע"א חו"מ קצ]. דמהני אף נתינת עכו"ם לדין עבד כנעני. דלא תליא בדין שליחות. אך הגר"ח [מלוה ה] כתב דל"מ דין עבד כנעני בנכרי. דנהי דהוה גזיה"כ בפנ"ע [ואינו מדין שליחות וזכיה דעלמא], מ"מ כיון דעיקר דינו שתהא נתינת חבירו חשובה נתינה עבורו. ונכרי שלא בר שליחות וזכיה, לאו בר דין עבד כנעני, דהוה ג"כ חלות דין שליחות וזכיה.

שם. מדין עבד כנעני. פרש"י שאחרים פודין אותו, והוא קונה עצמו ויצא לחירות וכו'. ובגמ' [לק' כג:] מבואר דהטעם דקבלת רבו גרמא. [ומש"ה אי"צ דעתו בפדיית העבד].

והאחרונים חקרו האם נתחדש דהעיקר תלי בקבלת האשה, ואי"צ שיצא מתחת יד הבעל כסף. [ומש"ה לא איכפת לן ממי הגיע הכסף¹⁴]. או דנתחדש דנתינת אדם אחר עבור הבעל מתייחס עליו. [וכ"כ הגר"ח הנ"ל].

והברכ"ש [ו] כתב דיש לחקור ע"ד החקירה בערב, האם מתקדשת בגוף הממון. או דבהוה הנאה [דהוה עבור הבעל]. והביא מדברי הגר"ח [הנ"ל] מבואר דנקט דנחשב ממון גמור עבור הבעל [ויחשב עי"ז רבית קצוצה].

ובשר"ת הרדב"ז [ז לו, ה' במשנ"ל ה א] נסתפק אם הבעל זרק לאשה, ובשעה שיצאת מתחת ידו אינה שווה פרוטה, וכשהגיע לידה כבר שווה פרוטה, האם אזלי' בתר נותן בשעה שיצאת מידו¹⁵ [והא לא חסר ליה] או בתר מקבל. והביא דבסוגיין מבואר דקני מדין עבד כנעני, אף דלא חסר מידו. [ומשמע דלמסקנא אי"צ שיבוא הממון מידו. אמנם יל"פ דס"ד דיש תנאי נוסף 'לחסר מידו', ובזה ילפי' מעבד כנעני דלא בעי 'חסר'. אבל עכ"פ צריך שיהא המעות שלו]. ועוד הביא הרדב"ז מהסוגיה [בע"ב ב' ב' בנותיק, דמהני שליחות של ב' בניו. וע"ע בראשונים שם].

והמשנ"ל הק' דהרדב"ז בתשו' אח"כ [לז] דן כשמקדש באיסור הנאה, והאשה הוה חולה שיש בו סכנה, דאף שלאשה הוה היתר, ושויין אצלה ממון. מ"מ איהו לאו מידו יהיב לה ואינה מקודשת כלל. [וע"ע לק' נב: ונו:].

והאבנ"מ [לא כד] הביא דבגמ' [עירובין סב.] מבואר דסגי בפחות משווה פרוטה בשכירות מעכו"ם, ואף דלנותן לא חשיב ממון, אזלי' בתר מקבל. וביאר דילפי' מעבד כנעני דתלי במקבל [וכרדב"ז¹⁶]. אבל הק' לדעת הרמב"ם [ע' בסמוך] דבממון ל"מ עבד כנעני. ותי' דהתם הוא עצמו נתן, אלא דאינו שווה פרוטה. וכה"ג מהני

שייכא להנאה. [וע' לע' בשם הגר"ז]. ועוה"ק הרשב"א דאי"צ אמירת הבעל [וסגי באמירת הנותן, ומדין שליחות]. והאחרונים האריכו בזה.

12 ומבואר בראשונים דנקטו דהא דנקט רש"י דהוה שלוחו, הוה רק לעצם הקידושין, ולא משום גדר נתינת המעות דעבד כנעני. [דהא בעבד כנעני אינו בגדר שליחות ומהני אף בע"כ]. אבל בחי' ר' שמואל [ג] דן דלרש"י בעינן דוקא שליח, להחשב נתינת ממון. [וע' בסמוך בשם הגר"ח].

13 וכע"ז דנו האחרונים לענין קנין אגב האם מהני לקנות אגב השדה של המוכר. ורע"א [חו"מ רב] והמקור חיים [תמח] נקטו דמהני, ואילו החת"ס [אר"ח קטז, ובחי' ב"ב מד] ס"ל דל"מ. והאר"ש כתב דתליא בהנ"ל.

14 והאחרונים דנו דגדר קנין כסף דהכסף מחייב תמורתו [עכ"פ לסברת הסמ"ע ר"ס קצ], א"כ האיך יחייב תמורה לאדם זר. [וע"כ דהגדר דמהני לייחד המעות עבורו. ואפי' לא זכה בהם בפועל].

15 ודבריו צ"ב, דאף אחר שזרקו לה עדיין שייך לבעל עד שיגיע לידה. וממון שלו שווה פרוטה [והא חסר ליה]. ובאמת כ"כ הרדב"ז [שם] בטעם הב'. [ומבואר דס"ד דבעי 'חסר', שהיה בידו שווה פרוטה]. והאחרונים העמידו דהרדב"ז ס"ל דתלי קדושיק מע"ג קרקע ל"מ [אף בקידושי כסף, וע' מה שהו' בזה לק' יב:], ומש"ה תלי בשעה שיצתה מתחת ידו.

והרדב"ז [בהמשך דבריו] דן כע"ז בשליח, דבשעת מינוי שליחות לה היה שווה פרוטה, ואפ"ה מהני שבשעה שהגיע לידה הוה פרוטה. וס"ד דהרדב"ז דיש דין מינוי בגוף הממון. והרדב"ז דחה דאי"צ מינוי שליחות [כלפי קידושי כסף], דהא אפי' ארצי קמי מהני.

16 וכן הביא המנח"ח [שלו], אך הק' דבשדה עפרון מבואר דישאל שקונה מעכו"ם צריך פרוטה [ותוס' שם כ' דילפי' דבעי פרוטה דוקא]. [ולכאו' י"ל דהקו' לשדה עפרון, וקרא דשדה עפרון איירי ב'כסף'. ואף דמהני קנין עכו"ם בלא 'כסף', מ"מ קרא איירי כה"ג].

אף בשדה. אך הדבר¹⁷ [ס"ס מב] ואמרי בינה [קו' קנינים ד] הביאו לשון הרמב"ם [עירובין ב יב] דהקילו בפחות מש"פ משום דהוה היכר בעלמא.

רש"י ד"ה והילך. והוא שלוחו. אבל ל"מ זכין. והרשב"א הביא דלק' [מה:] מבואר דאף בלא מינוי שליחות מפורשת, היכא דארכי קמי ושתיק גלי דעתיה דניחא ליה. ול"צ מינוי שליחות. והביא דכ"כ ר"ח.

אבל הביא דעת העיסור דמהני אף שאח"כ ארכי קמי, וגילוי דאח"כ מהני. והרשב"א חלק. וכתב דאין לומר דזכות הוא לו שתנא היא אשתו, וזכין לאדם. דהא חוב הוא לו¹⁸, שמא ניחא ליה באחרת, וכיון דאגיד גביה לא יתבו ליה אחרית. ואף שיוכל לגרש בע"כ, הרי מפסיד שכר סופר. ועוד דאוסרתו בקרובותיה. [ובעזה"י יתבאר לק' מה:].

רש"י ד"ה מדין עבד כנעני. דתנן [כב:] בכסף ע"י אחרים וכו'. והר"ן [בתו"ד] כתב דגמרי מעבד. ורע"א תמה דק"ל [ע' לק' כג:] דמהני מתנה ע"מ שיצא בו לחירות, א"כ מנלן דעבד גופיה יוצא בכסף ע"י אחרים. וע"כ דמסברא ידעי' דמהני, וכוונת רבא דמהמשה מבואר סברא זו¹⁹.

תוד"ה אם כן. אבל בן חורין לא איתקש¹⁹ וכו' ששמין אותו כעבד. אך תוס' [מגילה כג:] הק' דשמין כעבד עברי, ולא אשכחן דעבד עברי איתקיש²⁰, אלא עבד כנעני. והקצות [תכ] הביא דנח' בזה הראשונים, דדעת רש"י חבלות שמין כעבד עברי, ודעת הרא"ש כעבד כנעני. וכתב דע"כ כ"ד תוס' [כאן] דאדם לא הוקש לקרקע.

והש"ך [ח"מ צה יח] כתב דפשטות הגמ' [סנהדרין שם²¹, ובסוגין] משמע כפרש"י. דכיון דגלי קרא דעבד דינו כקרקע, אמרי' דגלי קרא דגוף האדם כקרקע. ואין חילוק בין עבד לשאר אדם. וזה כוונת הראב"ד [טוען ה ב] שדן דדמי חבלות יחשב דמי קרקע.

בא"ד ועבד נמי פלוגתא היא [ב"ק יב]. אי כמקרקעי וכו'. [ותוס' שם פ' לענין דין דרבנן]. והרמב"ן הוסיף דאמרי' [למסק' שם] דלכו"ע אינו נקנה באגב, דמקרקעי דנייד אינו נקנה.

הכא באדם חשוב עסקי'. הרשב"א כ' וכגון שחזר הוא ואמר לה התקדשי לי בהנאה דקא שקילנא מינך מתנה. וכ"כ הרמב"ם [ה כב] וש"פ. אך הפוסקים הביאו דתוס' [ה: ד"ה הא נתן] מבואר דאי"צ לחזור ולומר הרי את.

והרמב"ם [ה כב] כשהיא אמרה מעיקרא ואקדש אני לך. דאל"כ לא חזינן דדעתה להתקדש בזה. וע' שו"ת הרשב"א [א תריג].

דבההיא הנאה דקא מקבל וכו'. וכעין סברא זו אי' [ב"מ מז]. לדעת לוי דחליפין הוה בכליו של מוכר, בההוא הנאה דמקבל גמר ומקנה.

והרמב"ן [ושא"ר ור"ן] הק' דגבי חליפין [ללוי] מהני בכל אדם, אף בלא אדם חשוב. ותי' דהוה הנאה פורתא. וגבי קידושין אינה מקנה עצמה אלא בהנאת שווה פרוטה. ועוד דהתם נהגו בכך שווה רבנן כאדם חשוב²².

והרמב"ן ביאר דרב [שם] סבר דל"מ חליפין בכליו של מוכר, בהנאת קבלה²³. וביאר דהנאה

17 יל"ע אמאי לא כתב דע"י הקידושין מתחייב לישאנה, ולהתחייב שאר כסות ועונה.
18 ומש"כ דילפי' מאמה, הא גז"ש הוה רק לענין יציאת שטר [דהך קרא, חופשה לא ניתן לה קאי ביציאת שטר]. אבל לא ילפי' שאר קנינים זה מזה.

19 אבל הרמ"ה כתב ש"מ כי היכי דעבד דמי לקרקע והוקש לאחוזה, ה"ה בן חורין. ונפק"מ דאין אונאה במכירת עבד עברי, וכן שכירות בן חורין. והראשונים [ב"מ נו:] כת' טעם אחר דאין אונאה בשכירות פועל. והפרישה [ח"מ רזו מו] כתב דאין אונאה בפועל ישראל, דלא חלקו בשם פועל. והסמ"ע [רכז ס] כתב דכשהשכיר נפשו כפועל שם עבד עליו [וצ"ב].

20 והרש"ש הביא [לק' כח] דנו לענין שבועת אשתבע שאינו עבד. ומוכח דאפי' עבד עברי הוקש לקרקע. ועמדו בזה הראשונים שם. ובגליון מהרש"א ציין רש"י [ב"ק סח: ד"ה גניבה בנפש] משמע דשייך יאוש בעצמו.

21 והקצות [צה ח] הביא דאף שער העומד ליגזא אין מעילה [סנהד' שם], אף באדם עצמו.
22 [והעירו דמשמע דמהני מדרבנן, ואילו הרמב"ן [סה"מ שורש ב] האריך דחליפין הוה דאורי'].

23 והקצות [קצ ג,ד] הק' דבעי' כלי לחליפין, והנאה אינה כלי. ותי' דהנאת אדם חשוב מתחשב בכך לעולם, ולדעת ר"ח כל דבר שקיים לעולם הו"ל דומיא דנעל [ודוקא פרי שמתקלקל נתמעט]. אבל ק"ל דאפילו דברים שאין הולכין לאבוד נמי לאו בכלל נעל הוא ולא עבדי חליפין. [ויל"ד האם קו' הרמב"ן אמאי לא תקנו בהנאת קבלה. או דהק' דמתקיים התקנה, דהנאת כלי יחשב כלי].
והנתיבות [קצ ד] תי' דכוונת הראשונים דהנאת אדם חשוב מהני בחליפי שווה בשווה, וכדעת ר"ת [ב"מ

גופה דמים היא²⁴, ומעות אינן קונות במטלטלין. לפיכך אף בקרקע לא תקנו חליפי סודר אלא בכליו של לוקח. ועוד תי' דסתם חליפין מתנה ע"מ להחזיר, א"כ אינה מתנה של הנאה, לקנות בהנאת קבלתו.

והב"ח הביא [קצ] דלפ"ז ל"מ קבלת מתנה ע"מ להחזיר באדם חשוב, לקנות בהנאת קבלתו. דהא אינו מתנה של הנאה. והקצות חלק דמתנה ע"מ להחזיר הוה מתנה גמורה בתנאי, ויש כאן הנאת קבלה. והראשונים איירי דוקא בסודר, דהוה קני ע"מ להקנות בעלמא [ע' נדרים מח:].

אבל הריטב"א [בשם רבן] כתב דעיקר המח' רב ולוי בדרשא דקרא פליגי אי בועז נתן לגואל אי גואל נתן לבועז, ולרווחא דמילתא נקיט ההוא טעמא כעין טעמא דקרא. והך טעם [דהנאת קבלה] אינה עיקר טעם של לוי.

שם. אדם חשוב²⁵. פרש"י שאינו רגיל לקבל מתנות. והרא"ש [ס"ס א] כתב וצריך חקירת חכם מי נקרא אדם שאינו חשוב להתירה בלא גט. וכ"פ השר"ע [כז ט]. והחלק"מ [כא] ובי"ש [כד] כת' דמשמע דסתם אדם נקרא אדם חשוב, והביאו דברשב"א משמע דסתם אדם לא מקרי אדם חשוב.

והב"ש כתב דה"מ לענין שצריכה גט, אבל לענין ממון [ח"מ קצ], על הלוקח להביא ראיה.

ובחי' תלמיד הרשב"א הביא בשם ר' אברהם אב"ד דלאו דוקא אדם חשוב, אלא איניש דרחימא ליה ומתיקרא איהי בו. אע"ג דלכו"ע אינו חשוב. וכ"כ הק"נ [ע] לפרש כוונת הרא"ש [הנ"ל]. דתלי' בדעת האשה, האם מתכבדת בו, ורחימא ליה. ולא תליא אי חשוב כלפי עלמא²⁶.

הרא"ש [ברכות ט טז, וכ"פ השו"ע רכג ה] כתב דהמקבל מתנה מברך הטוב והמטיב, דאף הנותן שמח במה שמקבל מתנתו [בעשיר]. והמג"א [שם ח] תמה דבסוגיין דדוקא אדם חשוב, דשמח לקבל מתנה. אבל עשיר בעלמא לא, דהרבה עשירים פושטים ידיהם לקבל מתנות²⁷.

והקצות [קצ ד] תי' דלענין ברכה א"צ הנאת פרוטה²⁸. וע"פ דברי הר"ן [ורמב"ן הנ"ל] דגבי חליפין מהני הנאת כל אדם [ללוי], אלא דאינו שווה פרוטה. ורב ל"פ בגוף ההנאה, אלא דס"ל דהנאה ל"מ לקנין חליפין.

וכן לענין ממונא. פרש"י דילפי' קידושין מערב ועבד כנעני, ומדין שניהם. והרמב"ן דייק דלא קאי אקבלת אדם חשוב. שאין אדם מקנה שדהו לאדם חשוב בשכר קבלת מתנה ממנו, ודוקא בקידושי אשה שהיא רוצה בנישואי אדם חשוב²⁹, ויש לה ב' הנאות. ודחה דרש"י לא הזכיר אדם חשוב כיון דלא נפשט. וכל שקונה באשה קונה בשדה, ואף הנאת אדם חשוב. וכ"כ הריטב"א בשם הגאונים. וכ"ד הפוסקים. [אך הרי"ף השמיט כל הא דוכן לענין ממונא. והר"ן תמה בזה].

והר"ן דייק דהרמב"ם הביא לענין ממונא רק לענין ערב, ולא הזכיר דין עבד כנעני. וכתב דס"ל דדוקא קידושין ילפי' מעבד. והאבה"א [מכירה א] ביאר דקנין כסף דשדה גדרו כסף שווי ותמורה, ובזה ל"מ דין עבד כנעני. אבל בקידושין הוה מעשה קנין בעלמא [וע' מה שהו' בזה לעיל]. ובזה מהני נתינת אדם אחר³⁰.

[מן] דמהני אף בפירא.

24 [ומבואר בדברי הרמב"ן דגדר הנאה 'כסף', ולא משום כלי ושווה כסף. וצ"ב].
25 והגל' מהרש"א ציין [ע"ז מד:] דמרחץ של ע"ז, מותר לרחוץ בחינם אבל לא בשכר. ור' גמליאל אף שלא בטובה, נחשב כנותן שכר ואסור. ופרש"י דטובה להם כשהוא נהנה מהם, שהיה חשוב.

26 ועפ"ז חילק דהיכא דהיא אמרה ואתקדש אני לך א"צ חקירת חכם, דהא חזינן דמתכבדת בו. ומש"ה הרא"ש לא הזכיר כן בסוגיין, אלא בס"ס א, כשהיא לא אמרה ואתקדש אני לך.

27 והמג"א ציין שר"ע [י"ד קס טו] דאסור לומר אמור לפלוני שיתן לך, ואלוה לך. דהנאת אדם חשוב נחשב רבית [ועל"ש ב"ח וט"ז]. וכוונת המג"א להעיר דלא הזכיר שם דהאיסור דוקא באדם חשוב.

28 וכ"כ המחמה"ש [שם, ע"פ דברי הס"ז י"ד]. דזה כוונת המג"א בציון הנ"ל. וכתב המחמה"ש דהמג"א סיים וצ"ע, דכיון דההנאה קלישתא דאינו שווה פרוטה, לא יחשב הטבה לענין הטוב והמטיב.

29 [וצ"ב דהנאת האישות שתתקדש בה, ודאי לא נחשב כסף קידושין לחוד. ואי הנאת קבלת המעות לא חשיב פרוטה, האיך מצטרף. ואפשר דיש דין פרוטה בהנאת קבלה, אבל אשה לא ניחא לה בזה, וכיון דרוצה באישות מהני. וצ"ע].

30 [אמנם בפשוטו מסקנת הצריכותא, דתרוייהו שווים. משמע דהוה אותו גדר].

אך האחרונים [דרישה קצ] הביאו דאף הרמב"ם ס"ל דמהני סודר ע"י אחר, ומדין עבד כנעני. אף בממון.

דברי ר"ח - הראשונים הביאו בשם ר"ח דוכן לענין ממונא קאי אהילך מנה ותקנה, דקבלתו והנאה חשוב כלי להקנות. ומהני הנאת הכלי בתורת חליפין. והרמב"ן תמה ע"ז. אבל הרשב"א הסכים לדברי ר"ח במטלטלי כאילו הנאה כלי³¹.

וצריכא וכו' דהא איתתא נחא לה בכל דהו וכו'. וצ"ב מה ס"ד דיהני בלא קנין הראוי. וכע"ז הק' הת"י [לק' מו]. דאיתא שם דס"ד דהיכא דמקרה הנאתה גמרה ומקני בפחות משווה פרוטה, והת"י כתב דאע"ג דל"מ להתקדש בפחות משווה פרוטה, ולא תלו בדידה, בקל עושה צריכותא.

והמחנ"א [רבית יא] הק' דלדעת הראשונים דגדר דין ערב, דהוציא ע"פ נחשב שהגיע ממון לידו, א"כ מה ס"ד דבכל דהו וכו', הא הוה קבלת ממון גמור. וכתב דצ"ל דזהו גופה מסקנת הצריכותא. [וע"ע מש"כ לעיל].

ואי אשמו' ממונא דאיתיהיב למחילה, אבל קידושין אימא לא קמ"ל. האחרונים הק' דילפי' קדושי אשה משדה עפרון. ותוס' [ג.] כת' דילפי' כעין כסף דשדה עפרון שיש בו שווה פרוטה, א"כ האיך ס"ד לחלק ביניהם.

והקוב"ש [מא] כתב ליישב דהיכא דיש גמירות דעת מהני להקנות ממון בלא קנין [וכמ"ש תוס' כתובות קב., הו' לק' ט:]. [ו"ל דאינו כסף קנין, ואפ"ה מהני לגמ"ד³²]. אבל בקידושין ודאי בעי דין קנין. והברכ"ש חילק דכסף קידושין בעי מעשה קיחה, להחיל את האישות, ולא סגי בגדרי קנינים לחוד.

חציין מקודשת

חציין מקודשת וכו' אשה אמר רחמנא ולא חצי אשה. והברכ"ש [ז א] הביא דהגר"ח חקר בדין 'אשה ולא חצי אשה', האם הוה חסרון בחלות, דא"א שתהא חציה מקודשת. או דהוה חסרון במעשה הקידושין. והביא דהגר"ח הוכיח דהוה חסרון במעשה הקידושין, דבגמ' בע"ב מבעי כשמקדש ב' חציין, האם אין אשה מתקדשת לחצאין. והתם בין ב' המעשים תהא כולה מקודשת.

ותוס' [לק' ס.] הק' באופן דמתחיל הקידושין מעכשיו ונגמר אח"כ [שרגי דליבני, וע' בסוגיה שם], ור' יוחנן [שם] ס"ל דכה"ג קידושי ק' תופסים בה. אמאי אין בזה חסרון חצי אשה. ותי' דבסוגיין שייר בגוף האשה. [וכה"ק הרשב"א בסוגיין, וכתב וצ"ע].

והגר"ש איגר [ש"ת רע"א קע] הק' המקדש עובר במעי אמו אמאי אין בזה חסרון חצי אשה. והאחרונים תי' דגדר חצי אשה הוא משום דבעי אישות שלם. ולא תלי בשלימות גוף האשה. והאחרונים [קה"י טז] וע"ע קוב"ש [ש] כת' דהחסרון מגרש חצי אשה גבי גט [ע' יבמות נג: גט למאמר ולא לזיקה], הוה חסרון אחר, דבעי כריתות.

איתתא לבי תרי לא חזי. הרמב"ם [ג ט] כתב וכן האומר הרי את מקודשת לי ולזה, אינה מקודשת. וה"ה ציין לסוגיין. אך האחרונים דנו דיל"פ דהוה משום כל שאינו בזא"ז אפי' בבת א' אינו.

אלא גברא חזי לבי תרי וכו'. הרשב"א ביאר מש"ה כשאומר חציין מקודשת, משייר בקנינו שיוכל לישא אחרת. [וע' ריטב"א האם צריך להתנות שיוכל לישא אחרת³³].

ועוד הביא הרשב"א בשם הראב"ד 'ואיש' למעוטי חצי עבד וחציו בן חורין שקדש [וכדאי' גיטין מג.], וכל הנך לפרש את ספק הגמ'. והרשב"א הק' דהגמ' [גיטין שם] מסתפקת האם מהני, והו"ל להקשות מהך קרא.

והאבנ"מ [לא כא] הביא דדעת הראב"ד דגדר חצי איש, דחל רק בחציו. [ע"ש שהאריך בזה]. אבל לרשב"א נחשב אישות בכולו. אבל הברכ"ש [ז] הביא בשם הגר"ז לפרש דמסברא ל"מ אישות לחצאין [דאשה אינו ממון]. וילפי' מהך מיעוט דשייך זכות לחצאין.

וניפשטו לה קידושי בכולה וכו' האומר רגלו עולה, כולה עולה. המקנה הק' דהתם חל

31 וביאר דאטו באשה ובקרקע הנאה זו כסף ממש היא הנאה יש כאן כסף אין כאן, אלא כדי לקיים כונת המקנה ודעתו אנו רואין הנאתו כאלו יש לה ממש שיתקיים דעתו עליו.

32 וכתב וכן "ל להיפך, דהוה כסף לקנין, אבל אינו ראייה על גמ"ד.

33 וע"ע בראשונים [יבמות מד.].

הקדש על הרגל, ועי"ז פשטא לכולה. אבל באשה, מעיקרא לא חל קידושין לחצאין, ול"ש בזה פשטה.

והקה"י [יג,טו] כתב כיון דאילו יש דין פשטא, לא נתמעט חצי אישות כה"ג. והביא דכע"ז נח' [תמורה י] בעושה עוברין ואיברין תמורה.

והברכ"ש [ז] ביאר דגדר פשטה הוה במעשה הקידושין. והוה מעשה קידושין על כל האשה, ולא משום שמתפשט אח"כ³⁴. וכן מוכח ממש"כ תוס' דתליא באיזה לשון. [וכ"כ הגרי"ז תמורה יא:].

שם. וניפשטו קידושין. פרש"י דהא בלשון הקדש קאמר לה. ועפ"ז תוס' חלקו דהיכא דקידש בלשון 'מאורסת' לא שייך פשטא [וכ"כ תוס' בע"ב ד"ה חציין]. אבל הרמב"ם [ג י] ושו"ע [לא ז] לא חילקו באיזה לשון מקדש.

ובגמ' [גיטין מג:]: איתא דקידש חצי שפחה [דלא שייך בקנינו], ושוב נשתחררה, רב יוסף ב"ח אר"נ אמר פקעו קידושין ראשון. ור' זירא אר"נ אמר גמרי קידושין ראשון. ותוס' [שם] ביארו דכיון דא"א שתהא חציה מקודשת, דדרשי' ולא חצי אשה, מסתבר למימר גמרי או פקעי³⁵. וכמה אחרונים דנו דשייך לסוגיין דפשטא. אך הברכ"ש [הנ"ל] כתב דיסוד 'גמרי' הוה סברא קודמת, היכא דכבר חלו הקידושין. כיון דא"א לחצאין. ואילו בסוגיין הוה גדר פשטא בקבלה³⁶.

הכא דעת אחרת. פרש"י שאם אין האשה רוצה אינה קידושין, וזו לא נתרצה אלא לחצאין. ותוס' [בע"ב ד"ה חציין] ביאר דהאשה אינה מתרצה אלא למה ששומעת.

והרשב"א הק' דאף היא קבלה הקידושין, דעתה שיפשטו בכולה. ומי מעכב. ות' שהיא באה מכח דבריו בלבד, ואילו רוצה להתקדש הו"ל כמקחת את עצמה. ועוד הביא בשם ר"ח כיון דאמרה חציך, לא גמרה ומקנה נפשה. והריטב"א ביאר דלא גמרה ומקנה נפשה אלא במה שהבעל אמר להדיא³⁷.

והתוס' רי"ד כתב דכיון שהדבר תלוי בשתי דיעות [דאינה יכול להתקדש בלא דעת האיש] לא פשטא קדושיה אלא במה שפירשו.

והאבנ"מ [לא יח] כתב ליישב ע"פ דברי הר"ן [נדרים ל] דגדר קידושין דהאשה מטבלת דעתה ומפקרת את עצמה, ואינה עושה הקנאה. ומש"ה לא שייך 'פשטה' מצד מעשה האשה.

והאבנ"מ [לא כב] הק' מ"ש [נדרים כט] היום את אשתי ולמחר אי את אשתי, אמרי' כיון דחל תו לא פקע. דאישות לא פקעי בכדי. ולא אמרי' דדעת אחרת מעכבת. וע' קוב"ש שהאר"ך בכל זה.

והריטב"א [לק' כג:]: כ' דהנותן מתנה לחצי עבדו זכה, כלומר דפשטה מתנה בכולו. ולא סגי שלא יזכה כולו.

תוד"ה ונפשטו. דבריש תמורה [יא:]: יליף רגלה של זו עולה, ובדבר שהנשמה תלויה בו מקרא וכו'³⁸. אך האחרונים דייקו דלדעת רש"י [תמורה שם] ילפי' מקרא דבר שאין הנשמה תלויה בו [לר' יוסי ור' יהודה דאמרי' פשטא], אבל אבר שהנשמה תלויה בו אמרי' פשטא מסברא. ע' ריטב"א.

והאחרונים [שעה"מ ערכין ה יד, אבנ"מ שם יח, רע"א] הק' דהגמ' [תמורה שם] מסתפקת

34 והקוב"ש [נב] הביא דוגמא לזה בקבלת נזירות, דאפילו לא נזר אלא מיין גרידא הוא נזיר בכולו. ונחשב קבלה בכולו, ולא שנעשה נזיר מיין ואח"כ הנזירות מתפשטת בכולו. והגזיה"כ דסגי בקבלת מקצת נזירות להיות כולו נזיר. ה"נ בהקדש סגי שיקדיש מקצת כדי לעשותה כולה הקדש, וההקדש כולו חל מכח המקדיש.

35 אבל בבהמה שהקדיש חציה, ושוב קנה, לא אמרי' דגמרי' הקדושה. [דהשתא ליכא דעת אחרת]. א"נ בבהמה כיון דהיתה כולה בת הקדש, ושייר קצת שלא יחול כולו, הילכך לא גמרי'. אבל הכא חציה שפחה לא היתה בת קידושין.

36 והגרי"ז [זבחים יב.] ביאר דפשטה קדושין על כולה הוא שמהחצי נעשה כולה. וגמרי' הוא שמקדושין שאינם גמורים נעשים קדושין גמורים.

37 וכתב למה זה דומה, ראובן שמכר ביתו של לוי לשמעון, וכתב בשטר סתם 'ביתי מכורה לך', ולוי חתם עליו, לא איבד זכותו. שיכול לומר לו אתה לא כתבת אלא שמכרת לו ביתך וזה ביתי הוא וכן כל כיוצא בזה.

38 והגרי"ז [תמורה יא:]: כת' דחל באבר קדושת הגוף ולא קדושת הקרבה.

האם אף בעוף אמרי' פשטא, מי אמרי' בהמה אמר רחמנא, או קרבן. א"כ כ"ש קידושין דל"מ, דאשה אינה קרבן. והביאו דרש"י [שם] כ' דספק הגמ' באבר שאין הנשמה תלויה בה. אבל הכא איירי באבר שהנשמה תלויה דמהני לכו"ע. אבל דעת הרמב"ם [מע"ה ק טו ב] דהספק באבר שהנשמה תלויה בו. וכ"מ בתוס' דידן [דילפי' לה מרקא].

ודנו דקו' הגמ' דעכ"פ לצד דאמרי' פשטא בעוף, א"כ אף באשה. דקידושין נחשב קדושת הגוף לכמה דינים [וקרבן לאו דוקא³⁹].

והברכ"ש תי' בשם הגר"ח דהא דאין אישות לחצאין, ואילו חל חצי גמרי' לכולו ילפי' מרקא 'ולא חצי אשה'. וכיון דגלי לן קרא דכן הוא, מסתבר דדמי להקדש דיש דין פשטא.

בא"ד אבל אם אמרה מאורסת. האחרונים הק' וכי יש ב' גדרי אישות, של קדושה, ושל קנין בעלמא. והקוב"ש [נג, ועד"ז ר' שמעון יא,יד] ביאר דקידושין הוה קנין ואיסור, ויש אופן שהאדם פועל את הקנין, ועי"ז חל ג"כ איסור. ויש אופן דהאדם פועל את ההקדש, ועי"ז חל הקנין. וכה"ג דמי להקדש, דיש פשטא במעשה הקידושין, וחלה בכולה.

והקה"י ביאר דלא שייך שיעשה איסור בלא קנין, לאסור דבר שאינו שלו⁴⁰. וכיון דבקנין ל"ש פשטא, וממילא ל"ש קדושה. אלא כיון דיש פשטא במעשה ידיה, נחשב דיש בזה אף קנין.

והפנ"י הק' דלענין ידות מבואר [לעיל ה:]: דאף בשאר לשונות מהני ידות. אף דתוס' [נדרים ו] כת' דידות בקידושין הוא משום דהוה לשון הקדש.

הקדש חציה, וחזר ולקחה 'והקדישה'. כ"ה הגיר' לפנינו, דצריך לחזור ולהקדיש [חציו הב']. וכ"כ כמה ראשונים. אך המאירי הביא יש שאין גורסין 'והקדישה'. וכשלקח חצי האחר, תכף שלקחו נתפשטה הקדשה בכלה⁴¹.

והאחרונים ביארו דהוה מדין 'ממרי' [בגיטין שם], ולא משום דין פשטא בסוגיין. ותוס' [גיטין הנ"ל] גרס וחזר והקדיש, וביאר דכיון דיש שיעור מעיקרא ל"ש דין גמרי.

ובגמ' [בע"ב] מבואר דהוה קדושת דמים. והאחי"עזר [ב מד] נקט דהוה קדושת דמים בעלמא. ודייק [ג נא] מרש"י דהוה קדושת דמים בעלמא, ותמכר בלא מום. אבל הגר"ז [סוה"ס עמ' עח] הק' א"כ צריך לחזור ולהקדיש אף חצי זה. [ואכמ"ל].

והשעה"מ הביא דמבואר שיש דין פשטא בקדושת בדק הבית. אבל החזו"א [בכורות יח יח] דחה דבסוגיין הוה קדושת הגוף, וקרי ליה קדושת דמים כיון דאינו ראוי להקרבה.

תוד"ה וחזר ולקחה. הא דנקט וחזר ולקחה, ולא נקט בהמה של שותפין שכ"א הקדיש חציה. [בזה אחר זה, דהוה דיחוי]. ורע"א הק' דהא איצטריך דלא נימא דכשחזר וקנה, מעצמה פשטא קדושה. [וכקו' תוס' גיטין הנ"ל, וכ"מ הנ"ל].

תוד"ה ואפי'. ימכרנו לצרכי עולות חוץ מדמי הרגל. התוס' ר"ד הק' אמאי לא אמרי' דין דיחוי על קדושת הרגל. דהקדש וחולין מעורבין. ותי' דכיון שהיא שלו, ובידו להקדיש השאר לא מקרי דיחוי. [וכ"כ תוס' זבחים יב.].

דף ז:

ש"מ בע"ח נדחים וכו'. פרש"י דאיכא מ"ד [יומא סד]. דאין דיחוי אלא בשחוטין. וכ"פ הרמב"ם.

ש"מ יש דיחוי בדמים. פרש"י בדבר שקדוש רק לדמיו. ועוד כתב הרמב"ן כגון הפריש חטאת ונסתאב, ועבד ע"ז, וחזר בו. דיש דיחוי על קדושת דמים.

והראשונים [רמב"ן ועוד, ותוס' זבחים יב:]: הביאו בשם ר"ח דיש דיחוי על הדמים, דאפי'

39 והאחרונים [קה"י טו] כת' דדוחק מאוד לפרש כן, דבגמ' שם מפורש דהצד דאף בעוף, 'קרבן'. ודוחק לומר לאו דוקא. והקה"י תי' דהספק שם, דבשלמא בבהמה יש ספק דגמרי, ול"ש קדושה בחציו [וכן באשה]. אבל בעוף אין מיעוט ולא חציו. ומש"ה בעי ריבוי לדין פשטא.

40 וציון ש"ת תשב"ץ [ב סז] דהא דאאשה אינה מתקדשת אלא לרצונה, אף בהקדש הוא כן, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו בהקדש. וע"כ דאשה אינה נאסרת בהקדש אלא מפני שקנאה האיש מדעתה והויא שלו. וקנינו ואיסורו באין כאחד. וביאר הא דאיצטריך לעיל ב: דאילו תנן לשון קנין, משמע דמהני בע"כ, שהרי כל קניות כך הם שאדם קונה מה שאינו שלו ועל כרחו של הדבר הנקנה.

41 וכן דייקו האחרונים מדברי רש"י [בע"ב] דלמ"ד דל"ל דיחוי, קריבה כשחזר ולקח. ולא הזכיר שחזר והקדיש.

פדאו, א"א להביא בדמיו קרבן דחל תורת דיחוי.

ועוד הביאו **תוס'** [ויש ספרים', ותוס' זבחים יב. בשם ר' חיים] לפרש דדוחה את תמורתו¹.

תודה שמע מינה. כגון מפרש נקבה לפסחו וילדה זכר, והוי קדושת דמים. אבל בהג' ר' א"ז **מלצר** [לרמב"ן] כתב ד"ל דלדעת הרמב"ם [ק"פ ד ו] אף בלא טעם דיחוי אינו קרב. דומיה דתמורה דאינו קרב לפסח [ע' תוס' פסחים צו:].

בעי רבא חציין בחצי פרוטה, כיון דא"ל חצי פרוטה פסקה. בתלמיד הרשב"א פי' דפסקה לפרוטה. והביא דהראב"ד פי' פסקה לאיתתא. דבשעה שקידש חצי הא', לא היה דעתו על חצי הב'.

חציין בחצי פרוטה וכו'. **תוס'** [זבחים ל.] כת' דל"ש כאן לומר כל שאינו בזה אחר זה, אפי' בב"א אינו [דכרבה לק' נ:], דה"נ כל חצי לבד לא חל. דהתם מיירי כהשני אינו יכול לחול מחמת שחל הראשון תחלה, הלכך בבת אחת אינו, דהי מינייהו מפקת. אבל גבי קדושין ל"מ בזא"ז, דאינו לא זה ולא זה. אבל בב"א תפסי תרוייהו. [וכע"ז כ' תוס' גיטין מב, ובעזה"י יתבאר לק' נא:].

או דילמא מונה והולך הוא, וכו' כל ביומיה מונה והולך. **תוס'** כת' דאיירי שאמר לה בבת א'. וכ"כ **שא"ר** [ריטב"א, ר"ן] דאל"כ פשיטא דפסקא למילתא, ומעשה הראשון ל"מ כלל. אבל **המאירי** הביא גדולי הרבנים חולקים, כדאמר' [בסמוך] כל ביומיה מונה והולך.

לא ניגמרו עד למחר. תלמיד הרשב"א כ' בשם רש"י [אינה לפנינו] דנפק"מ דאינו נאסר בקרובותיה עד למחר. והמאירי כתב דאם קדשה אדם אחר, תפסו קידושיו.

שני חציין בפרוטה, או דילמא אין אשה מתקדשת לחצאין כלל, תיקו. **הראשונים** [רשב"א רא"ש ר"ן] כת' דהך עדיפא מהנך דלעיל, וכיון דקאי בתיקו, כ"ש הראשונות, וכ"ד ר"ח דכולהו עלו בתיקו, ולחומרא. אבל **הרמב"ם** [ג י] פסק בב' ספיקות הראשונות דמקודשת לגמרי. וביארו דפסק כ"את"ל². **והראב"ד** [ושא"ר הנ"ל] הק' דב' חציין [בחד זימנא] עדיפא, וקאי בספק.

והר"ן כתב ליישב [דעת הרמב"ם] דבספיקות הראשונים יש צד מונה והולך [והוה קידושין א"י]. אבל בב' חציין, הא קאמר בפרוטה, וע"כ דעתיה לקדשה לחצאין. ואין אישות לחצאין⁴.

תודה חציין [הא']. איירי דאמר לה הרי את מאורסת⁵. אבל **הרמב"ם** [ג י] **והטור** [לא] נקטו לשון קידושין. **והב"י** ביאר דל"א פשטא בכולו, דבשעה שאמר התקדש חציך לא היה רצונה להתקדש כולו אלא אח"כ התרצה. [וצ"ב]. ואם אמרה מיד דרצונה להתקדש הרי היא מקודשת. וע"ע חי' מהרי"ט ומקנה.

שני בנותיך לשני בני בפרוטה, בתר נותן ומקבל אזלי' וכו'. **תוס'** כת' דכוונת הגמ' בתר מקבל אזלי' [דהאב מקדש ב' בנותיו], דהא הכא נותן בתורת שליחות בניו⁶. [ולשון הגמ' לאו דוקא]. אבל **התוס'** **ר"ד** כתב דהכא הנותן הוה חד, ואילו ב' בני"א יתנו כל א' חצי פרוטה ל"מ. ובחי' **המהרי"ט** כ' כיון דמהני נתינת האב משום עבד כנעני⁷, נחשב חד נתינה. [ובזה ספק הגמ' דמהני בתר נותן ומקבל].

ובש"ת הרדב"ז [ז לו, ה' בע"א] הביא דמהני שליחות של ב' בניו, ואף דלא יצא מכל א' שווה פרוטה. וע"כ

1 **ותוס'** דחו מהגמ' [כריתות כח.] גבי עוף. אך **תוס'** בזבחים הביאו דר' חיים ל"ג שם דיחוי בדמים, אלא דיחוי מעיקרא.

2 [ושא"ר הנ"ל כתבו דמבואר דהכא אין הלכה כאת"ל. ויל"ד דלכאו' הוה סתירה לקבלת הגאונים דבכל מקום הלכה כאת"ל].

3 **והקוב"ש** [עב, עג] ביאר דנח' בסברת מונה והולך, האם הוה מעשה קידושין א'. או דהוה ב' לחצאין. וכו' **בתוס' ריה"ז**. ובתלמיד **הרשב"א** ביאר את"ל כל הנך דבשעה שמקדש חצי, אינו מזכיר חצי האחר. אבל ב' חציין בפרוטה, אשה אמר רחמנא ולא שיזכיר חצאין.

4 **והאב"מ** [לא יח] כתב דהר"ל לתוס' לתרץ דפשטא באשה הוה ספק, והקו' כאן לצד דאין פשטא בעוף, וכ"ש באשה.

5 **והתלמיד הרשב"א** כ' וא"ת בשליחות הבנים, דיו לבא מן הדין להיות כנידון, וכל היכא דלמשלח לא הוה קידושין, האידך יהני לשליח.

7 וכ"כ בתלמיד **הרשב"א** כיון דחזינן דל"צ שיתן, ואפי' נותן אחר במקומו. [ומש"ה לא אמרי' דיו'].

דאי"צ שיצא מהבעל פרוטה.

והאבנ"מ [לא כ] כתב דלפי התוס' רי"ד ומהרי"ט, אף בבנות גדולות יהני מדין ערב⁸. **והאחרונים** [חי' ר' שמעון טו, חזו"א] חלקו דל"ש גדר ערב כיון דאינו מתייחס פרוטה לכל א'.

והאבנ"מ כת' דמדין ערב, שניהם נעשו ערב וכל א' נתחייב [בכולן], א"כ כה"ג יחשב שיש פרוטה לקידושין דכל א'. [עי"ש מש"כ בזה]. **והאחרונים** תמהו ע"ז. ואכ"מ].

בתר נותן ומקבל. רע"א גהש"ס ציין ב"מ [צו]. דמבעי לצד דבעי' שאל לעשות מלאכת פרוטה [דממונא בעינן], מה הדין כשהשאל ב' פרות כ"א פחות מש"פ. בתר משאל ושואל אזלי, או זיל בתר פרות וכל חד ליכא ממונא.

או דילמא בתר דידהו אזלי' והא ליכא. האחרונים דנו בסברת הגמ', האם הוה דין במעשה קידושין, דעצם המעשה בעי פרוטה [ול"מ צירוף]. [או דגדר כסף קידושין שקובעת את עצמה ששווה פרוטה, ול"מ להחשיב ב' נשים בחד פרוטה]. ואפשר דהוה ספק כללי, דל"מ ב' קנינים בחד פרוטה [ואף בשדה⁹].

והחז"א כתב דספק הגמ' האם מצטרף קידושין דב' אחיות להחשב א'. [האם הוה כמוכר ב' שדות, דהאב מוכר ב' בנותיו. או דעיקר הקידושין תלי בדידהו. והאב אפוסטרופוס ושליח במקומן].

והרשב"א [נדרים כט; הו' בר"ן שם] נסתפק האם מהני ב' קנינים בחד פרוטה [לקנות מעכשיו, וכשיחזור ויקנה ממנו¹⁰].

בתך ופרתך בפרוטה. התוס' רי"ד כתב את"ל ב' בנותיך בתר נותן ומקבל, ה"מ די ש"פ בקידושין. ומצטרפין זל"ז. אבל קנין הפרה אינו מצטרף עם קנין האשה. אבל **הריטב"א** כ' דאיירי שמשך את הפרה, והפרוטה כולה לקידושין.

צריכי שומא

צריכי שומא. פרש"י קודם שתקבלם. ושומא דאח"כ ל"מ, וכ"ד תוס'. אבל **הרמב"ם** [ז יח] מבואר דמהני אח"כ. **ותוס' ריה"ז** ביאר דהו"ל כאומר התקדשי לי בזה לאחר שתשומי אותו. וע"ע בי"ש [לא א].

אי דאמר בכל דהו כו"ע ל"פ דל"צ שומא וכו' דאמר חמשין ושווה חמשין. הרשב"א כ' לאו דוקא שאמר בכל דהו, ואפי' בסתמא הוה בכל דהו [והביא כן מהגמ' בסמוך]. ודוקא היכא דאמר להדיא בחמשין אמרי' דקפיד. וכ"כ **הרא"ש** [ע' בסמוך]. אבל **האחרונים** דייקו מדברי התוס' דדוקא היכא דאמר להדיא בכ"ש, אבל בסתמא לא סמכה דעתה.

שם. בכל דהו. פרש"י דבציר מפרוטה לא שוי'. **הב"ח** [לא] דייק דמשמע דאם ספק האם שווה פרוטה ל"מ. והק' דלק' יב. [הו' בתוס' ח. ד"ה אף] מבואר דאף כה"ג מהני. וכה"ק **המקנה** ממש"כ **תוס'** [ד"ה ורב יוסף] גבי שמין את השטר. **והמקנה** ביאר דסמכה דעתה שאם אינו שווה פרוטה רבנן יבטלו את הקידושין.

ובחי' **תלמיד הרשב"א** ביאר דאע"ג דאמר' [לק' מז:] מלוה ופרוטה דעתה אפרוטה, ה"מ דיהבה ב' דברים לפנינו א' בעין וא' אינו בעין. דדעתו יותר במה שבעין. אבל היכא דתרויהו בעין.

לעיל. דאקדיש בשיראי. תוס' [ט]. הביאו בשם ר"ת דדוקא שיראי, דשומתן ידועין קצת, ואין רגילין לטעות בו כ"כ. אבל אבנים טובות ומרגליות, דרגילין לטעות בהרבה יותר משוויים צריכין שומא, דלא סמכה דעתה. ולפיכך נהגו לקדש בטבעת שאין בה אבן. **והרמב"ם** [ז יח] כתב דדוקא שיראי של משי, דהאשה מתאוה להם. והר"ן ביאר דמש"ה גמרה נפשא בלא שומא.

8 **והקוב"ש** [עד] דחצי פרוטה אינו יוצא בדיינים, א"כ אמאי יחשב כסף החוזר. והאיך יתחייב לכל א'. ותי' דעכ"פ חייב בדיני שמים.

9 **והחז"א** דן כשנותן פרוטה לשמעון, ומוכר ב' שדות, א' ללוי וא' ליהודה.

10 ויל"ד דהתם הוה לאחר זמן, ובשעת קנין הב' אין שעבוד המעות קיים, דלא נשאר חוב פרוטה.

והרשב"א משמע דרבה פליג בכל אופן, ואפי' אמר כל דהו, לא סמכא דעתיה. ור"ת הכריע בשיראין להלכה. ואילו הרשב"א משמע דכוונת ר"ת דבשיראין רבה מודה¹¹. וכ"כ תוס' ריה"ז דדוקא שיראי דבקיאי כו"ע בשומא דידהו סמכא דעתא. אבל בשאר מילי מודה רבה.

והרא"ש חלק דאין דרך לעשות שומא לטבעת של קידושין, ולל"ק היכא דאמר בכל דהו אי"צ שומא. [אבל דעת ר"ת מבואר דאף בלא שומא אמרי' דלא סמכא דעתה, אא"כ אמר להדיא בכל דהו].

רש"י ד"ה אי דאמר. התקדשי בנ' זוז, ואלו הדמיהם. אבל בפשוטו משמע דאמר התקדשי באלו, ושווים נ'. [וכ"כ המאירי]. והאבנ"מ [לא א] ביאר דרש"י ס"ל דכה"ג דאמר שווים נ', ונמצא שאינו שווה נ', הוה ככל דין אונאה בעלמא. ואם הוה פחות משתות, המקח קיים כדן אונאה. [וע"ע בפוסקים].

לא סמכא דעתה. ולל"ב החסרון משום דלא קייץ [ויש ראשונים דמשמע דלא חילקו בזה, וע"ע בסמוך].

והמאירי כתב דדוקא היכא דאמר בנ', אבל כל היכא דאינו מזכיר סך השווי, הו"ל כאומר בכל דהו, במה שהן. ואפי' אמרה סבורה הייתי שהוא שוה יותר ולא היה בלבי להתקדש אלא בערך כך, הוה דברים שבלב ואינה דברים¹².

אבל בדעת ר"ת [הנ"ל] מבואר דאין בזה חסרון דברים שבלב. [וצ"ל דכיון דהטעות מצוי, הוה כעין בליבו ובלב כל אדם].

א"ד בכל דהו 'נמי' פליגי וכו'. משמע דפליגי בין בחמשין, ובין בכל דהו. אבל המהרש"א [ח.] דייק מדברי תוס' [ח. מנא, וט. בסו"ד] דל"ג נמי. ולל"ב בחמישים מודה רבה דל"מ. והגרא"א [לא א בסופן] דחה דפליגי בתרוייהו. והוה ב' פלוגתות. דאף לל"ב היכא דאמר בנ' לרב יוסף יש חסרון בגמירות דעת. [ודוחק מנלן דפליגי בתרתי].

תודה ורב יוסף. ומשמע שמין את הנייר לאחר קידושין. וע"א ביאר דאל"כ ניכר דכוונתם לקדש בדמי הנייר. ורע"א הביא דיש אוקימת' לק' שם דאיידי בקידוש שטר, ויש אוקי' דאיידי בשטר חוב, וכתב דבשטר חוב שפיר ל"ל דשמו את הנייר מעיקרא. ואפ"ה נח' בדן מלוה ופרוטה [ע"ש].

מה כסף דקייץ. דמטבע הוה דבר שיש לו שווי מסויים. וצ"ב לדעת הראשונים [וכ"כ האבנ"מ כז א בדעת הרמב"ם] ד'כסף' דקרא הוה מתכת כסף [ואף כשאינו יוצא בהוצאה]. א"כ אמאי חשיב קייץ.

ולצד דגדר שווה כסף, דנחשב במקום כסף, משום שיכול להשיג ע"ז כסף. י"ל דזהו כוונת קייץ. שיהא מסויים שיכול להשיג ע"י כסף.

דף ח.

אף שווה כסף דקייץ. פרש"י משום דילפי' לה מכסף. וכדעת תוס' [ב.]. דשווה כסף בקידושין נלמד מגזיה"כ. אמנם לדעת הרמב"ן [ושא"ר שם] היכא דמקבלת מדעתה מהני מסברא, א"כ הך היקש ע"כ הוה סברא בעלמא. וצ"ב.

והאבנ"מ [כז ג בסופן] כתב דלדעת רש"י ניחא דלא ילפי' שווה כסף אלא דומיה דכסף דקייץ. אבל לדעת שא"ר שווה כסף אינה גזיה"כ. אלא דכוונת הגמ' דל"מ ריצוי דידה. דהו"ל כמו פחות מש"פ, כיון דאינו כסף כלל.

רש"י ד"ה שווה כסף ככסף. ושוה כסף איתרבי, 'שיב'. וע' תוס' [לעיל ב.]. אבל התוס' ר"ד [כאן, ושא"ר ב.] חלקו דכיון דהאשה מתרצה לקבלו, אף מסברא שווה כסף ככסף. ואיצטריך קרא רק היכא דפורע בע"כ בשווה כסף.

תודה אף שווה. וקא מעיין אי אית ביה ש"פ, דלא כרב יוסף. והחזר"א כתב דכיון דכל הספק האם שווה חצי פרוטה או פרוטה, וא"כ ההפרש הוה פחות מפרוטה. ומש"ה לא נחשב חסרון שומא.

והחזר"א יישב בזה את הגמ' [סנהדרין יט:] דלחך אוקימ' קדושי מיכל בק' ערלות, והנידון האם שווין פרוטה.

11 והרשב"א אין נראה, דלא הוה שתיק גמ', ש"מ בכל מידי אי"צ שומא.

12 וכמו כסבור הייתי שהיא כהנת ונמצאת לוי' שמקדשת ודאי [ע"ל ג.]. וכתב דה"מ שטועה בסך השווי, אבל אם היתה אבן של זכויות והיא סבורה שהיא מרגלית הואיל ואין דרך ליתן זכויות בטבעת של זהב הוה מק"ט גמור.

והא לא שמו אותם. וקשה לרב יוסף. וע"כ כיון דדהפרש פמש"פ ל"ש חסרון שומא.

ואי דל' שווה פרוטה וכו'. משמע דסגי בפרוטה לקנין עבד עברי. והמקנה הק' דמבואר [ע"ל יא:] דצריך ב' פרוטות, שיהא ראוי לגרעון. וע' אחרונים. [וע' מש"כ לק' שם].

ואינו נקנה בתורת תבואה, חליפין וכו'. העצמרי ורע"א [לעיל ג.] הק' אמאי צריך מיעוט, ובשלמא לס"ד דהסוגי' [ג., ע"פ תוס'] דחליפין מטעם כסף. אבל למסקנא חליפין לאו מטעם כסף. אמנם יש ראשונים [הו' שם] דאף למסקנ' חליפין מטעם כסף [אלא דאשה לא סמכא דעתה]. והאחרונים [פנ"י, דבר"י לט] תי' דמכירת עבד עברי הוה בגדרי מכר, וס"ד דהוה בכלל לקיים כל דבר. משא"כ קידושי אשה דאינו בגדר קנין ומכר, שיחשב לקיים כל דבר.

והקצות [קצה ח] הביא מש"כ תוס' [ערכין ל.] דכל דבר החוזר לבעליו, כגון מתנה ע"מ להחזיר ושאלה ושכירות, אינו נקנה בחליפין. דהוה כטובת הנאה. והקצות הק' א"כ אמאי בעי קרא למעט עבד עברי, הא חוזר בשט. ות' דמהכא ילפי' הא דחוזר לבעלים אינו נקנה¹.

תוד"ה ומאי ניהו חליפין. אין ע"ע נקנה בחליפין וכו'. ביארו דכוונת התוס' דאף דקי"ל כרב נחמן, א"כ המיעוט בברייתא אינה לאפוקי חליפין. ובזה כת' תוס' דאפ"ה אינו נקנה בחליפין. וכה"ק המשנ"ל [עבדים ב א] דכיון דקי"ל דפירא לא עבדי חליפין, מנ"ל דע"ע אינו נקנה בחליפין. וכתב דמ"מ משמע דהוא דין מוסכם².

אך בשיטה לנ"ל [ותלמיד הרשב"א] כת' דלמסקנא עבד עברי נקנה בחליפין.

בא"ד אבל ע"ע [קונה עצמו, כ"ג הגר"א] בחליפין, כדתני [גיטין לט:] וכו' אבל כליו של לוקח קנתה וכו'. וכ"ד תוס' [גיטין שם], וביאר דחליפין מהני לשחרור, דמטעם כסף. ונח' בזה הראשונים [שם, ורמב"ם וראב"ד עבדים ג.] וצ"ב דתוס' ג. ס"ל [בפשוטו] דלמסק' חליפין לאו מטעם כסף. [וע' מה שהו' לעיל ג.].

אמר רב יוסף מנא אמינא לה דתניא עגל זה לפדיון וכו'. תוס' פי' דמייתי ראייה לל"ק³. המהרש"א ביאר דאף דלא הזכיר שווי נ', מ"מ כיון דאמר לפדיון הבן, ובעי שיעור ה' סלעין הוה כאומר בה' סלעין. והכא ל"ש סברת רש"י דפרוטה מיהא שווה.

והגר"א [לא א] כת' דל"ק אין חסרון, דדוקא אשה לא בקיאי בשומא. אבל גברא בקי הוא [וע"ע שיטה לנ"ל].

והקצות [רמג ד, ואבנ"מ לא ג] הביא בשם העצמרי דמבואר בסוגיין דפדיון הבן תלי בידיעת הכהן. דהכהן הוא אדון בכור זה. והפדיון תלוי בסמכיות דעתו. וכתב דבתוס' מבואר דלא כפר"ח [שו"ת מים חיים ה] דגדר פדיון הבן הוה פרעון חוב בעלמא, ומהני אפי' בע"כ של הכהן. והביא דכ"ד הדרישה [שה א] דנוהגין עכשיו לפדות באבנים טובות ומרגליות בלי שומא, משום דגבי כהן אין צריך דעתו. והוא נגד דברי תוס'⁴.

והקצות כתב לדון דאף לדעת הפר"ח דמהני פרעון בע"כ, היינו היכא דאינו רוצה לקבל. אבל היכא דרוצה לקבל, תלי בדעתו. וא"א לפרוע בע"כ [כדאמרי' גבי פרעון חוב חו"מ כק], ומש"ה צריך שומא. אך דחה דעכ"פ א"צ סמיכות דעת הכהן.

והאחרונים [חי' ר' שמעון טז, שער"י ה כה] הביאו דמבואר כאן דגדר פדיון הבן דהוה הפקעת קדושת בכורה. ולא רק פרעון חוב בעלמא. [ודלא כגר"א יו"ד שה י]. [ובעז"ה יי יתבאר לק' כט.].

אבל הרשב"א [ז:] מבואר דמייתי ראייה לל"ב. דהרשב"א הוכיח מכאן דל"ק היכא דאמר סתמא הוה כל דהו, דהכא אמר סתמא [והוה ראייה לל"ב]. והרשב"א [כאן] ביאר [ע"פ הנ"ל] דבסיפא כשאמר בה' סלעים איירי שומא וקייץ. דאלו במה שאומר טלית זו ה' סלעים לא קרי ליה רב יוסף קיץ. והגר"א [שם] ביאר דכיון שוויים בה' סלעים, הרי מחל העודף.

והגר"א הביא דכ"מ לשון הגמ' 'וכיון דלא קייצי', וכל"ב. [ולפ"ז אף הגמ' דלעיל, דנקט לשון זה קאי כל"ב. ולדעת תוס' צ"ל דלאו דוקא].

1 אך הקשה דמעשה שבועז שדה סופו לחזור ביובל.

2 והקצות [שם] כתב דדעת הרמב"ם דידעי' מסברא דדבר החוזר לבעליו ל"מ חליפין.

3 ולכאז' אף הראיה דלעיל קאי כל"ק. ויל"ד אמאי לא הדגישו כן התוס'. [וע' מקנה].

4 [וכה"ק החז"א דל"ק הוה משום סמיכות דעת, ול"ש חסרון כלל. וכדברי הדרישה. והגיה כן בתוס'].

וכגון דקביל עילויה כהן וכו' לדידי חזי לי וכו'. **האחרונים** [גליון מהרש"א] ציינו לסוגיה [כתובות צא:] דיכול להעלות על דמיהם, מדין מעלינן. [היכא דליכא פסידא לאחרנא].

ובחי' ר' א"ל מלין [כד] כתב לפרש דמהני רק לגדר שווה כסף, דהוה ככסף. [ונחשב החפץ במקום שוויון]. אבל אי נימא דגלי קרא דדין כסף לאו דוקא, והעיקר תלי בשוויון, הא ליכא הכא שווי⁵. [אמנם לפי הצד דגדר שווה כסף משום שוויון, וא"צ לו מעלת כסף. ע' מה שהו' לעיל ב.]. א"כ מבואר דמהני אף בזה לדידי שווה לי].

ויש שדנו [להיפך] שלדידי שווה מהני רק להחשיב עצם החפץ. אבל עכ"פ א"א להשיג תמורתו דמים כמו שרוצה.

שם. והר"ן נסתפק האם מציא אמרה לדידי שווה לי בדבר שאינו שוה פרוטה להתקדש בו⁶. דאפשר דכיון דלא שוה מידי לאו כל הימנה לתת עליו תורת כסף. משא"כ בסוגיין דהוה ממון, ומהני להחשב ה' סלעים. [וכתב דכל הספק כשהעדים יודעים ששווה לה כן, דאל"כ הוה מקדש בלא עדים].

שם. והריטב"א כתב ש"מ אף לענין אונאה, המוכר דבר ששווה ללוקח ו', אף דבשוק שווה רק ה', אין בזה משום אונאה. דבתר ידיה [לוקח] אזלי⁷. אבל אם הסכים רק משום שהוא דחוק בדבר, קציצה ע"י הדחק לא שמיא קציצה [כדאמרי' יבמות קו.], ואפי' נתן לו מעות חוזר וגובה ממנו.

ולכא' צ"ל דכוונת הריטב"א באופן דיווע [שיתכן] ששווה פחות, וגמר דעתו. אבל היכא דטעה בכך ודאי יש אונאה. וכ"כ הנתיבות [רסד ח.]. וע' קצות [רכז א].

אמר רב אשי וכו' כגון רב כהנא דגברא רבה ובעי סודר⁷. **הריטב"א** פי' וקי"ל ודאי דשוה חמש לדידיה אבל כו"ע לא שווי ליה, ול"מ. ואע"ג דקבליה עליה לאו כל כמיניה. והתוס' ריה"ז כתב דדוקא סודר, אבל עגל וטלית כל אדם צריך לו. וכל דבר שאדם צריך פעמים שמשלם יותר מדמיו מפני הצורך. [ועד"ז כתב הרשב"א בסו"ד, ע"פ דברי הרמב"ם].

אבל **הרשב"א** כתב דדוקא גברא רבה, שדרכן של גדולים להתייקר במה שהן צריכין לו. ומש"ה אין כאן הערמה, דשווה לו ממש. אבל שאר בנ"א אין דרכן להתייקר.

אבל **הרמב"ם** [בכורים יא ז] סתם דכל כהן יכול לומר לדידי שוה לי. **והרשב"א** והר"ן תמהו דרב אשי אמר דוקא גברא רבה⁸. **והרשב"א** כתב ליישב דדוקא בטלית [סודר] תלי' בגברא רבה, אבל בשאר כלים כל האדם שוה והכל אומרים לדידי שוה. ואין כאן הערמה.

ובה"ג גרס דגברא רבא וידע למחול, אבל כו"ע לא. **והש"ך** [שה ה] כתב דלפ"ז מתיישב דעת הרמב"ם. וצ"ב דעכ"פ הו"ל לכתוב תנאי זה. וע' שער"י [ה כה].

אבל **הגר"א** [עה"ג, ויו"ד שם] פי' דהרמב"ם מפרש דסברת ידע למחול הוה לענין אונאה. אבל בפדה"ב מהני בכל ענין⁹.

תוד"ה רב כהנא. א"נ י"ל דבשביל אשתו היה לוקח, כדאשכחן [חולין קלב.] אכל בשביל אשתו. [גבי זרוע לחיים וקיבה, והו' בשו"ע יו"ד סא ח.]. אך שאר **ראשונים** [רא"ש ס"ה בכורות ד, רמב"ם בכורים א י, טור יו"ד שה] ס"ל דבפדיון הבן ל"מ¹⁰.

עוד נתחדש בסוגיין דמהני דעת הבעל, דשווה לדידיה, ולא אמרי' שמקבל עבודה, ותליא בדידה.

5 [ועפ"ז מתיישב דברי **התוס'** [ב.] דהביאו מסוגיין דפדיון הבן מהני שווה כסף, ואמאי לא הביאו משנה בבכורות דבכל פודין. אלא דהכא נתחדש דגדרו 'ככסף'].
6 **והרדב"ז** [ז לו, הו' במשנ"ל א, הו' לעיל] הביא מדברי הר"ן דמהני כשווה לאשה שווה פרוטה, אף שהבעל לא נחסר פרוטה. וא"צ שיהא שווה פרוטה אצל הבעל.

7 **פרש"י** ולא אזיל בגילוי הראש. [וע' לק' ל.].
8 **והב"י** [יו"ד שם] כתב דהרמב"ם איירי היכא דשווה כך לשום אדם, אף דלכהן אינו שווה. ובסוגיין דאינו שווה לשום אדם.
9 [והקהלת **יעקב** [לנתיבות ר"ס לא] כת' דבפדיון הבן אין חסרון מרגליות. דבשלמא אשה סבורה להתקדש בהרבה. אבל פדיון הבן אין לכהן זכות אלא לה' סלעים. ועוד כתב דחסרון גמ"ד בסוגיין נתחדש דוקא בקנין כסף ושווה כסף].

10 **והפנ"י** כ' דדוקא מתנות גלי קרא, אבל פדיון הבן ל"מ. **ורע"א** כתב דלכא' תלי' בב' הדרשות [חולין שם].

מקודשת וישראלים

ונתן לה דינר, מקו' וישראלים. ולק' [מז]. איתא דדוקא כה"ג דלא כסיף לתבוע. אבל היכא דיהיב מנה חסר דינר כסיף לתבוע דינר האחרון.

כמאן דא"ל ע"מ דמי וכו'. הרא"ש כתב דאע"ג דלא הזכיר התנאי, דיינינן כאילו התנה וכפל. והרשב"א הביא יש מדקדקין מכאן דתנאי ע"מ' א"צ תנאי כפול, והן קודם ללאו. [דהוה מעכשיו] [וכדעת הרי"ף] [גיטין לז: בדה"ר] והרמב"ם ויז]. ומש"ה הכא הוה תנאי, אף שנותן סתם.

אך דעת הרא"ש דאף דמעכשיו בעי תנאי כפול. והאבנ"מ [כט יד] כתב לפרש דמהני אומדנא, כיון דלא התנה כלל. [וכמ"ש הרשב"א גיטין עה], והביא דכ"מ ברא"ש [שם ט].

והאבנ"מ כתב דלדעת שאר פוסקים י"ל דאינו בגדרי תנאי, ואף אם לא ישלם לא יתבטלו הקידושין. ואפ"ה חייב להשלים, דהוה פסיקת דמים. וכדמבואר [יבמות קו]. דכל תנאי שלא נעשית כתיקונו נחשב קציצת שכר פעולה. [וכ"כ הקצות רמא ט. עי"ש נתיבות שחלק].

ומבואר בדברי האבנ"מ דאף באשה שייך קציצת דמים, כתשלום ותמורה עבור האישות¹¹. [ועוד מבואר דמהני קידושין במקצת מדמי האשה, והשאר זקפן במלוה]. אבל המקנה כתב דל"מ פסיקה לחייב תשלום בקידושין¹².

ואמר רב הונא א"ר כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי. ונח' בזה [לק' ס. וס:], ומשמע דלמ"ד ע"מ לאו כמעכשיו, אינו מתקדשת עד שיתקיים התנאי. וצ"ב דהכא לא התנו להדיא בלשון ע"מ', ואמאי תלי בהא. והמחנ"א [זכיה טו] הביא דמבואר דהגידון ע"מ כמעכשיו האם סתם תנאי הוה מעכשיו, ואף בלשון על תנאי. ולא דוקא לשון ע"מ. אך הביא דהרדב"ז [ד יא] והב"י [חור"מ רז מחו' יד] נקטו דעל תנאי לא הוה כמעכשיו.

והראשונים [כאן] כת' דאם לא השלים אינה מקודשת¹³. אבל אם השלים או מחלה מקודשת. והריטב"א כ' דמסתבר דכופין אותו להשלים או לפטור. ולא לעגן אותה. וע' שא"ר.

מיתיבי וכו' ורצה א' מהם לחזור הרשות בידו. המחנ"א [זכיה כא] הק' דנימא שיכול לחזור כיון דעדיין לא התקיים התנאי. ונתינה בע"כ ל"ש נתינה. ות' דמ"מ כל שנתרצית היא וקבלה הרי זו מקודשת למפרע. והאחרונים כת' דמבואר דנתינה בע"כ שמינה נתינה.

רש"י ד"ה במנה זו. דהשתא לא קבלה כולה, מצי הדרא. מבואר דצריך לחזור בה. והראשונים הק' דאף אם לא חזרה בה, הא לא קבלה מנה כלל. והרשב"א ת' דשאני שיראי, שכשאינו שווה דא"א להוסיף בגופו. אבל מנה אם חסר דינר ראוי להוסיף בו ולהשלים עליו הדינר. [עי"ש עוד]. [ועי"ע גרנ"ט].

ל"צ דיהבי' ניהליה בלילא כו'. [מבואר דמהני קידושין בלילה. וע' לק' יא.]. הרש"ש דייק דהול"ל שקבלו כשה' צרור, ולאח"ז התייתרו ומצאה דינר של נחושת. וכת' דמשמע דאמר' סברה וקיבלה, כיון דהיתה יכולה להתירו מיד ולבדקו. שהרי אמר 'זו', כמות שהוא. אבל הק' דהלשון משמע דבעי ידעה וקיבלה. וצ"ע לדינא.

רב אשי אמר וכו'. הראשונים [רשב"א] הביאו מח' אי קאי במנה זו או מנה סתם למסקנא. וע' גר"א [כט יט].

דנפיק ע"י הדחק¹⁴. הראשונים [ריטב"א, תוס' ריה"ז] כת' דיש ע"ז שם דינר, ומש"ה מקודשת. ומ"מ יחליף, דאי"צ לקבלו¹⁵. והר"ן כתב דמסתמא לא קפדא כל שהחליפו. [אבל

11 [ולפ"ז אף קידושי שטר וביאה, תוכל לקצוץ דמי תשלום. ולכאו' בקטנה כל דמי קידושיה לאביה. ויל"ד דהר"ל לירושלמי [הו' בתוס' ג:]: לפרש דהאב זכאי בדמי קידושיה, אף שמקדש בשטר.

12 [וכ"מ מקו' ה"טז] [חור"מ קצ] דהק' דבקידושין ל"ש כסף שווי ותחילת פרעון. אלא כסף קנין. והאבנ"מ לשיטתו חלק עליו. הו' לע' ב.].

13 והתוס' ריה"ז הביא איכא מ"ד דאע"ג דלא השלים צריכא גט. וטעות היא בידם, דמה בין זה לשאר תנאי. [ויל"פ ע"פ דברי האבנ"מ].

14 ובחי' תלמיד הרשב"א ביאר דאשה אין דרכה לילך בשווקים וברחובות עד שיקבלו המטבע. אבל באיש אמר' דמאן דמוקים אזוזי מקרי נפש רעה [ב"מ נב:].

15 והקד"י [יז] העלה צד לפרש דהוה דינר, אלא שיש בו 'מום' שקשה להוציאו. ועי' שהבעל מקבלו [בתורת החלפה והוצאה], נתקן המום.

אם אינו מחליף, התנאי אינו מתקיים].

ועוד כתב הר"ן דאפשר שאין הקידושין תלויין בכך. ואע"פ שלא החליפו מקודשת, אלא שיש לו להחליפו לה מדין [חוב¹⁶] בעלמא. והק"י [יז] ביאר ע"פ סברת האבנ"מ [הנ"ל] דכל תנאי שלא כתיקונו, מחוייב לקיים התנאי משום פיסוק ושכירות¹⁷.

דף ח:

מנה אין כאן משכון אין כאן. הראשונים הביאו בשם הראב"ד דלא קנה את המשכון. דלא חל שעבוד על המשכון אא"כ קדם חיוב ממון¹. וכ"כ הרא"ש והריטב"א כדעת הראב"ד דלא חל כלל שעבוד. [ואילו חל שעבוד מהני לקדש בו]. [וע' בסמוך דעת תוס']. אמנם יש אחרונים דייקו דעת הראב"ד דיש אופנים שיוכל לחייב עצמו, וע"ז יכול קידושין. אלא דבלשון משכון ל"מ².

והאבנ"מ [כט יא] ביאר סברת הראב"ד דל"ש שעבוד נכסים בלא שעבוד הגוף. דנכסי דבר אינש אינון ערביין, ואם אין לוה, לא יתכן חיוב ערב³. ובה פליג הרמב"ן ורשב"א דשייך קנין משכון אף בלא שעבוד הגוף. ובחי' ר' שמעון [יז] כתב דאף שא"ר ס"ל דל"ש שעבוד נכסים בלא שעבוד הגוף, אלא דס"ל דמשיכת המשכון הוה מעשה קנין לשעבוד הגוף.

אבל הרמב"ן ורשב"א חלקו דכשאומר הריני חייב לך מנה, והקנה לו משכון, קנה השעבוד. אלא דאף דקנה השעבוד במשכון, אין כאן כסף לקנין. דאין כאן מנה אלא מלוה, ול"מ קידושין וקנין כסף. ואף שנתחייב בשטר או בקנין, זכות המשכון לא נחשב קבלת הנאה. ולא קיבל את גוף המעות.

והרשב"א כתב דאפי' הקנה בקנין וקדשה בה, אינה מקודשת. שאין כאן מנה אלא מלוה. ואפי' כתב לה שטר עליו אינה מקודשת. וכ"כ הרשב"א [לעיל ה]. דהיכא דכתב שטר התחייבות ל"מ לפדיון הקדש ומעשר, דאין כאן מעות לפדיון מעשר. וכדאמר' בסוגיין.

אך הריטב"א כתב דלדעת הראב"ד היכא דהקנה בקנין שפיר חל חיוב, ומהני לקידושין. וכ"כ השל"ט ג' לדעת הרא"ש. והחלק"מ [כט ח], ובי"ש [כט י], וגר"א [כט יד] העירו האידן סתם הרמ"א [כט ה] דל"מ שכתב שטר עליו, ואף דדעת הרשב"א דל"מ, אבל לרא"ש מהני.

והאחרונים [גר"א הנ"ל, קצות לט ח, וקצ ו] כת' דכ"ד רש"י [ה]. דמהני שטר התחייבות כמעות לפדיון.

אבל הבני אהובה [ה כג] ובית הלוי [א כג] כת' דאף לרא"ש ל"מ בהתחייבות בשטר⁴. ודוקא נתינת משכון, דהוה נתינת ממון. ולא עצם החוב.

דעת הר"י מגאש – הר"ן [שבועות יח. בדה"ר, וב"מ ד. ונמוק"י שם] הביא דעת הר"י מיגש דאפי' היכא דיש חוב, זכות משכון אינו נקנה במשיכה דכיון דקיי"ל דמלוה אינו קונה [לק' מז].

זבון ההוא אמתא, אותיבי נסכא וכו' פריטי אין כאן נסכא אין כאן. לדעת הראשונים לא חל שעבוד ע"י המשכון [אלא היכא דעשו קנין להתחייב]. ולדעת הרמב"ן ורשב"א אף דחל חיוב, מ"מ לא מהני לכסף קנין. ומבואר כאן דל"מ אף לקנין כסף.

והאחרונים הק' מ"ש מהא דמהני לקדש ולקנות במלוה דאחרים. והריטב"א [בשם י"מ] ביאר דלא מטי שום הנאה, לא מהמנה ולא מהמשכון. ול"ד למלוה דאחרים, דנפיק ממונא מיניה, דהיא זוכה בשעבוד הלווה, והשעבוד יוצאת מרשותו. אבל במה שנתחייב שעבוד לא יצא ממנו כלל. והוה כמקדש במלוה.

16 לפנינו הגיר' [ערב] בעלמא. אך הב"י [אה"ע כט] העתיק דברי הר"ן מדין 'חוב' בעלמא.

17 [והכא אף דעיקר התנאי כתיקונו, אין תנאי על קפידא זו. והוה חוב פסיקה בעלמא].

1 וכ"מ דזה כוונת רש"י 'שאינ המשכון מתנה', דכיון דמנה אין כאן, הילכך ל"ש זכות במשכון. [וכ"כ הט"ז כט ח, וע' ב"ח שם].

2 וכ"כ המהר"ט כתב דדעת הראב"ד משום דאמר שיחייב עצמו מנה, ואח"כ נתן המשכון. אבל היכא דהקנה במשכון מנה מהני. דע"י קנין המשכון זוכה בשעבוד. [והרא"ש פליג בזה דלא מהני]. אך הקצות [קצ ו, ואבנ"מ כט יא] דחה דאף לראב"ד ל"מ כה"ג. והביא דכ"מ בריטב"א. וע"ע חי' ר' שמעון.

3 [אמנם האחרונים הביאו דבכמה מקומות מצאנו דיתכן גדר 'ערב' ושעבוד נכסים על חיוב עתידי, ואף דעדיין לא חל שעבוד הגוף. סגי שיש סיבה לשעבוד הגוף, וכגון בקנס קודם העמדה בדין, וכן הזורק חץ ומת. ע' נמוק"י ב"ק כב, וע' קוב"ש ח"ב יא].

4 אבל הרא"ש [גיטין מ, ד כט] כתב דשטר שהעבד כותב על דמיו מהני כקנין כסף לפדות עצמו.

והמחנ"א [מעות ה] כתב דגבי קידושין יש חסרון דאגיד גביה. אבל רע"א [למחנ"א שם] הק' דמבואר הכא דהוה חסרון בכל קנין כסף. [ע' אבנ"מ כט יב]. והאחרונים ביארו דכיון דלא הוציא ממון מרשותו, נחשב 'לא חסר'. ואין כאן גדר כסף החוזר. ועוד ביאר הקה"י [יח ב] דמקדש במלוה דאחרים דעתו לקדש בשעבוד. אבל בשעבוד דידיה, דעתו לקדש במעות. והא ליתא.

ותוס' וש"ר הק' דגבי אומנין מבואר [ב"מ עח.]. דהיכא דמניח משכון עליו נתחייב, ואף שלא היה מחוייב מעיקרא⁵. והרא"ש הביא ל"מ דאף דל"מ לקידושין וקנין כסף, מ"מ היכא דנותן משכון שיתן מתנה מהני. וכסברת הרמב"ן והרשב"א דכל החסרון דאין כאן קנין כסף. והרא"ש חלק דאין חילוק בין מתנה לקידושין, דבדבר שלא היה מחוייב ל"מ להניח משכון. וכמ"ש תוס'. [ותי' כתוס', דהתם הפסידו וכו'].

תוד"ה מנה. לפי שהאשה נקנית בכסף, והכסף אינו בעין וכו'. משמע דהחיוב חל, אלא דל"מ לקדש בה אשה, וכדעת הרמב"ן ורשב"א. ושוב כתבו תוס' אין לחלק בין מתנה, וכדברי הרא"ש. וכ"מ מתי' הקו' התוס' [בסמוך] דהוה חסרון בגוף ההתחייבות. וע' פנ"י וחזו"א ואחרונים.

בא"ד ודאי אם אמר התקדשי לי במשכון זה, והמשכון יהיה שלך. צ"ב דאם הוה הקנאה גמורה [וכ"מ בעצמו⁶], אמאי חשיב משכון. ומשמע דהוה קנין במשכון לענין זה. וע' חזו"א.

בא"ד ור"ח כהן בשם ר"ת וכו' ואל תחזיר לי המשכון, דאז ודאי יכול לעכב וכו'. דקנה זכות בחפץ לענין לעבו. והב"ח וחלק"מ [כט ט] נקטו דה"ה דמהני לקדש בו אשה, כיון דזכה בו זכות. אך הבי"ש [שם יא] כתב דמהני רק לענין מתנה, ולא לקידושין. והאבנ"מ [כט יא] ביאר דלא קני למשכון, ול"ק בגוף החפץ [דל"מ משכון כשאין חוב]. אלא שהוא מוחל את תביעתו לקבלו חזרה. [ומש"ה יכול לעכבו עד שיתן מתנה. אבל לא הוה כסף לקידושין].

בא"ד וי"ל דהתם גרמו לו הפסד. וצ"ב דאיירי בהפסד ע"י גרמא, ומדינא אינו מתחייב. והאיך יהני התפסת משכון. ויש שפי' דהתפיסו לחיוב בידי שמים.

בע"ח קונה משכון

התם במשכון דאחרים וכדר' יצחק וכו' בע"ח קונה משכון. תוס' פי' דאליס שעבודו להחשב ממון לקדש בו אשה, ולקנות בו עבדים וקרקעות.

והרי"מ **מגאש** [שבועות מד:]. ביאר דאינו קונה קנין הגוף ממש. אלא דקונה זכות זה, וכמו קנה דקל לפירותיו שהוא קנין הגוף הדקל לפירותיו. וכיון שקנה גוף המשכון להחייב זכותא שהיא השעבוד כי מקדש ביה איתתא מיקדשה ליה.

והרמב"ן הק' דהוה רק מקצת קנין, ולענין קידושין בעי גופו של חפץ. ותי' דהמקדש במלוה דאחרים קני [לק' מז:], ואף דאינו אלא שעבוד, ומהני מקצת קנין. ומשמע דמקדש בגוף המשכון⁷.

אבל **בסה"ת** [נא ח"ד ו, הו' בטור חו"מ סו ח] הביא מסוגיין דמהני מכירת שטרות ע"י שמוסר לו את המשכון. ולפ"ז איירי שמקדש במלוה דאחרים, והמשכון הוה רק צורת קנין, וכמו כתיבה ומסירה⁸. וכ"כ השעה"מ [ה כג] לדיוק מדברי רש"י בסוגיין. והביא להק' אמאי תלי בד' יצחק, וביאר דאילו לא קנה משכון אינו יכול להקנות החוב ע"י⁹.

5 ובש"ת הרמב"ן [לח, בסה"ת ובב"י חו"מ ס] כתב דהיכא דטרח ועשה קנין, מצי משעבד נפשיה. ולא אמרי' מנה אין כאן משכון אין כאן. שיכול אדם לחייב את עצמו באחריות שאינו חייב בה. [וצ"ב לשיטתו אמאי הוצרך לזה].

6 והאבנ"מ כתב דהרא"ש השמיט תי' זה. משמע דס"ל דמלא הני שאומר אל תחזיר. וע' תוס' רא"ש.

7 והרמ"ה כתב דדוקא היכא דנסתלק לגמרי ממנו. אבל אם דעתו לפדות ל"מ מסירתו.

8 אבל הקצות [עב לב] נקט דל"מ מכירת גוף החוב ע"י העברת המשכון, אלא לענין גבייה מהמשכון. אבל אילו יאבד המשכון באונס, הלוקח אין לו זכות גבייה על החוב. [ויל"ד אם יפרע הלווה למלוה יחשב פרעון, ועי"ז הלוקח יאבד זכותו במשכון].

9 ולפ"ז לדעת הראשונים דר' יצחק איירי דוקא במשכנו שלא בשעת הלואתו, ה"נ ל"מ מכירת החוב ע"י משכון בשעת הלואתו. והפוסקים הק' דהשו"ע [חו"מ סו ח] סתם בזה.

תוד"ה משכון דאחרים. אע"ג דר' יצחק איירי במשכון שלא בשעת הלואתו וכו'. וכדאי' [ב"מ פב.]. אבל הרמב"ן [ב"מ שם, גיטין לז, שבועות מד; מלחמות פסחים ט: בדה"ר] כתב דהוה דחוי בעלמא. ור' יצחק איירי אף במשכנו בשעת הלואתו. וכ"כ עוד ראשונים.

בא"ד כיון דקונה משכון שלא בשעת הלואתו, בשעת הלואה נמי אלים שעבודיה לחשב ממון לקדש בו אשה. אמנם תוס' בשאר מקומות כת' דמהני אלים שעבודיה לענין שביעית וכדו', אבל לא חשיב ממון לקדש בו אשה. [וכ"ד הרא"ש]. ודעת תוס' [כאן] דמהני זכות זה אף לקדש אשה.

עכ"פ צ"ב טעם 'אלים שעבודו', ובמה תלי בקנין דר' יצחק. והבעה"מ [פסחים, גיטין יט: בדה"ר] כת' כלומר מיגו דמשכחת לה צד דקני ביה כדו"י [כשמשכנו שלא בשעת הלואתו], מהניא ליה נמי תפיסתו שהוא כנגוש ועומד, ולא קרינן ביה לא יגוש. הואיל ואיכא שם משכון בעולם דקניא ליה. וגז"צ. והש"ך [עב ט] האריך בזה.

ושמעתי לפרש דלולי הא דר' יצחק, גדר משכון הוה רק זכות לעכב החפץ כנגד החוב. אבל כיון דאשכחן דהתורה מקנה זכות במשכון [כדו' יצחק] והוה גוביינא, א"כ אף כל משכון יש בא צד זכות גוביינא. וע"ע יונת אלם [יד].

והקה"י [יח] ביאר [ע"פ דברי הש"ך הנ"ל] דמשכון שלא בשעת הלואתו עומד לגוביינא. דהגיע שעת פרעון, ואין לו מה לשלם ולקחו משכון. וב"ד היו גובין ממנו. אבל משעת הלואה, אינו עומד לגוביינא¹⁰. אלא דמ"מ יש לו זכות זה, למצב לכשיגיע שעת פרעון יקנה בלא גוביינא דב"ד. וזהו אלימות השעבוד. וביאר דמשה נחשב 'ברשותו', ומהני בזה מכירתו.

והנתיבות [עב ה] כתב לפרש¹¹ דמשכון שלא בשעת הלואתו אינו יכול לסלקו בזוזי. ומשה אמר' למפרע הוא גובה [ע"פ הגמ' פסחים ל.]. ומשה נחשב ברשותו למכור את המשכון. דהא דא"א למכור שעבוד נכסים, משום דאינו ברשותו. אבל שעבוד זה נחשב ברשותו¹².

תוד"ה מנ"י. פ"ה [פסחים לא:]: להתחייב באונסין. וכ"ד הבעה"מ [שבועות כה. בדה"ר], והראב"ד [שכירות י א.]. וכן הכריע הש"ך [עב ט].

ומשמע דתוס' נקטו דחייב באונסין כדין שואל. [ואף אם אין לו רשות להשתמש, הא כל הנאה שלו¹³]. אבל בבעה"מ משמע דנחשב גוביינא לענין זה.

בא"ד לכך נר' דקנה משכון להתחייב בגניבה ואבידה. משמע דעצם הקנין מהני לענין זה, וצ"ב. [וע' ברכ"ש כתובות נד]. ותוס' [ב"מ פב; והרא"ש כאן] כתב דבההיא הנאה שיכול לקדש בה אשה [בסוגיין], או לקנות בה קרקעות הוה ש"ש. והק' דהא אף במעותיו היה יכול לעשות כן, ותי' דכיון דעכשיו שנוטל משכון אין מעותיו בידו חשיב שומר שכר לפי שיכול לעשות בו קדושין או קנין. ועוד כת' דיכול לקנות בו בחליפין.

תוד"ה צדקה. א"כ כשמברכו ה"ל רבית דברים. הקוב"ש [עז] הביא דמבואר בתוס' דרבית דברים אסור מדאורי¹⁴, ואף דהלווה אינו חסר כלום¹⁵. והק' האיק' יחשב רבית קצוצה, הא לא קצץ בשעת הלואה¹⁶. וכבר עמד בזה הנתיבות [עב טו מהד' שר"ע], ותי' דאיירי שכבר הגיע זמן פרעון, ומשמע דמותר אפי' שבשעה שמחזיר את הכר אמר ליה בפירוש שיברכו. ובשעה זו היה יכול לגבות ממנו, ומרויח לו זמן ונוטלו למשכון כדי להחזירו שיברכהו. ונחשב שקוצץ בשעה שמרויח לו זמן.

- 10 וביאר דלענין שמיטה, רגע קלה לפני שמיטה אינו עומד לגוביינא ממקום אחר, ויש לו זכות גוביינא בו.
- 11 והנתיבות הק' דאם אינו יכול למכור, א"כ לאיזה דבר הוא שלו. ולא מצינו דבר שאינו יכול למכור ולא להשתמש בו שיהיה נקרא שלו, ואין השכל הולמתו.
- 12 והנתיבות ביאר דע"ז מוכר את גוף החוב [ע"ד דעת ר"ת דמכירת שטרות, הוה ע"י השעבוד נכסים]. וכדעת סה"ת הנ"ל. וכיון שנקנה לה החוב במשיכת המשכון מקודשת. וביאר דאיך מ"ד [ברמ"א כח יב] ס"ל לדעתו לקדשה במשכון, ולא בגוף החוב. א"נ ס"ל דל"מ מכירת חוב ע"י המשכון.
- 13 והמלחמות [שבועות שם] חלק דאע"ג דקני ליה כדו' יצחק אין כל הנאה שלו. ואדרבה יש ממנה הנאה גדולה לחבירו שהוא מחזירו אצלו, ועוד שאינו משתמש בו. ומעותיו של זה בטלות אצלו. ולא מצינו שואל שיהא אסור בשאלתו וזה לזה משתמש בו.
- 14 והאחרונים [שער דעה קסא א] הביאו דבר' [כתובות מו. טז: בדה"ר] מבואר דכל רבית דברים הוה דרבנן. וכ"ד סה"ת ור' ירוחם. אמנם הביאו דעת הריב"ש [קמז] דהוה דאורי'. וכ"מ בר' חננאל בר'ש [לע' ו:]: בשם הר"י מגאש דכתב דאף דאשה אינה ממון, הוה כרבית דברים, ויוצאת בדיינים.
- 15 [והק' דהוה תרביית בלא נשך, וע' ב"מ ס:].
- 16 אמנם המרדכי [ב"מ שמ] משמע דרבית דברים בעוד שהוא חייב לו גרע מרבית מוקדמת ומאוחרת. [וצ"ב].

שם. ואי לא הוה קני. הקצות [עב י] הביא מדברי התוס' דכיון דבע"ח קונה משכון, לא נחשב רבית. ועפ"ז כתב דהיכא דקני כדר' יצחק, מותר למלוה ליטול שכר על שימוש המשכון, ואין בזה משום רבית¹⁷. והנתיבות [טו] חלק.

תנם לאבא, תנם ע"ג סלע

נטלתו וזרקתו לים וכו'. בפתח"ת [ל ג] הביא רע"א בשם החכ"צ [קטז] דדוקא תוך כדי דיבור. וצ"י בזה עוד אחרונים. וע' חז"א [מא ז].

ע"מ שיקבלם מקודשת. התוס' ר"ד כתב דאינו בתורת שליח לקבלה, דהאשה לא אמרה לשליח ליטול. ואומר אמרו ל"מ בשליחות, דמילי לא מימסרין לשליח. אלא כיון דאמרה תנם, כאילו נתנה היא בידם.

והתוס' ר"ד כתב דנר' דאף בגט מהני אם אומרת שים ע"ג סלע ואתגרש. כיון דנתן ע"פ צויה כאילו נתן בידה. והאבנ"מ [ל י] כתב דל"מ כן בדעת שא"ר.

דסמכא דעתא, סברה עבדין לי שליחותאי וכו'. פרש"י [ד"ה סמכא] וכי מקבל לה הו' שלוחה ומקדשה. וצ"ב דכיון דמהני משום שהוציא ע"פ ומדין ערב, א"כ אמאי תלי בשליחות. אלא דהנידון בדעת האשה, האם יש לה רצון ודעת לתת לאביה [או דהוה משטה בעלמא].

תוד"ה תנם לאבא. דהתם התחילה היא בדבר, ואיכא למימר וכו' משטה וכו'. רע"א הק' דהתם אמרה ואקדש אני לך, ומש"ה לא שייך משטה. אף אילו הוא הוא התחיל, אבל הכא לא אמרה ואקדש [וכ"כ התוס' ר"ד]. והב"ש [ל יג] הביא מדברי התוס' דאם אמרה תן לפלוני [ולא אמרה 'ואקדש אני לך'] מהני [כשחזר ואמר הרי את מקודשת], דאל"כ לק"מ קו' התוס'.

שם. ואיכא למימר. מבואר דהוה ספק, ואמר' דאין כאן קידושין כלל. דכיון דאין ראייה מהסכמת האשה ל"מ כלל. [וע"ע לק' יב].

תנם ע"ג סלע וכו'. משמע ברש"י דהנידון בגדרי הקנינים, האם נחשב שהגיע לרשותה¹⁸. אבל הרא"ש כתב דהנידון האם גומרת דעתה, ורוצה בקידושין.

תוד"ה אם. פשיטא דאינו קונה, דהוה חצר של שניהם וכו'¹⁹. והרשב"א ורמ"ה ור"ן תי' דכיון דמחזר לקדשה מושיל לה מקומו וקנתה ומיקדשה. והאחרונים [רע"א] הק' באיזה קנין תזכה בסלע להחשב חצירה, ושאלה ושכירות קרקע צריך קנין²⁰. והמחנ"א [שכירות א] ביאר דשכירות נקנית בתחילת תשמיש²¹.

והאבנ"מ [ל ג] הביא דמצינו כו"ב הקנאה בלא קנין [בכורות יח:] דאקנויי מקני ל' בחצירו, ותוס' [שם ד"ה אקנויי] ביארו דאפי' בלא קנין קני דגמר ומשעבד נפשי' ע"ש וה"נ כיון דניחא ליה לקדשה דהוה מצוה גמר ומשעבד. משא"כ במקח וממכר לא גמר ומשעבד נפשיה כולי האי.

והמאירי תי' שאין מקח [דקונה את גוף הדבר] דומה לקדושי אשה. [משמע דכוונתו דלענין קידושין ל"צ קנין גמור במעות. וכ"כ הגר"ס [צא] דהעמדת מעות סגי בקנין כסף, ול"צ לזכות בו]. וע"ע שיטה לנ"ל.

בא"ד ונר' לפרש וכו' אלא כשהסלע שלה סמכא דעתה וכו'. ולא נתפרש בתוס' האין מהני. והרא"ש כתב דנפק"מ אם שוב זרקו לתוך חיקה בשתיקה. [וכ"ה בתוס' הרא"ש ותוס' טוך]. דהנידון בגמ' האם דעתה להתקדש, ואיירי שנעשית קנין כדין. והאבנ"מ [ל ג] כתב דאיירי תוך ד' אמות, או הוא יכול לשומרה דמבואר [גיטין עח:] דמהני אף בקידושין.

והטור [ל] הביא בשם הרמ"ה שאם אמרה תנהו על סלע סתם, אף אם נתן על סלע שלה ל"מ, דדעתו לדחותו.

שם. והרמב"ן והריטב"א כת' דכל הנידון בסוגיין משום שאין דעתה להתקדש [וכמ"ש הרא"ש], אבל אם דעתה להתקדש אי"צ קנין, ואפי' אומרת השלך מנה לים ואתקדש אני לך. דמתחייב מדין ערב, שהוציא מעות ע"פ.

17 וביאר במשובב דאף דאסור למלוה להשתמש בו, מ"מ כיון שקנהו לענין שיוכל למנוע שלוה לא ישתמש, מותר ליטול שכר בעד מה שנותן רשות.

18 [כן דייק הרמב"ן מרש"י, וחלק].

19 והרשב"א הוסיף דאי איירי במניח בקופתה שע"ג הסלע של שניהם, הא נמי פשיטא דקנתה.

20 ורע"א הוסיף דהא דאמר' [ב"ב פה:] דכשבעלה מוכר קלתות קונה, היינו כיון דאינו מקפד ממילא הכלי שלה קונה לה, אבל לא מתורת קנין בחצר בעלה.

21 [ועי"ש שהביא כן מכמה דוכתי. ואכ"מ].

והרמב"ן הביא דמצאנו כה"ג [ב"מ צט.]. דיש חיוב ערב, במשאיל פרה, והכיסה במקל והיא תבא אחרי. [אך תוס' שם פ' דהוה מדין משיכה]. והריטב"א ביאר דמ"ד [שם] דלא מהני הוא משום דלא אמר 'ואתחייב אני לך', ומש"ה לא גמר דעתו. [וכ"כ הריטב"א שם].

אבל הביא מהירושלמי דאם נתן המעות לחרש [שאינו זוכה] אינה מקודשת. והרמב"ן כתב דהגמ' דידן ס"ל דאף בתן לחרש מתחייב מדין ערב²², ומקודשת. משל לאומר לזון בניו קטנים, והוא משלם.

והרשב"א חלק דאין חיוב ערב אא"כ נותן לבן דעת. דאין דין ערבות אלא במי שנותן לבר זכיה ע"פ דבורה. שהערב אינו מתחייב אלא מפני זכיית הלוה. [והביא כן מהירושלמי הנ"ל, אלא כל שלא נכנס תחת ידה אינה מתקדשת]. וכ"כ הרא"ש דמסתבר דאין חיוב ערב אא"כ מטא הנאה לבן דעת.

תנהו לכלב, כלב שלה וכו'. לדעת רש"י מבואר דכלב שלה נחשב קנין. והרשב"א כתב דכיון דמשתרשי לה, הוי כאילו קבלתו²³. אבל התוס' הרא"ש כתב דאף בזה הנידון האם דעתה להתקדש. [ובאופן שעשה קנין המועיל]. והריטב"א כתב דמתחייב מדין ערב. ולתוס' ר"ד [הנ"ל] משום שנתן ע"פ צוויו.

והתוס' ריה"ז הביא איכא מ"ד דאם היה הכלב של שניהם, והכר שווה ב' פרוטות, מקודשת. דמשתרשי בחציו. [ויל"ד דדעתה להתקדש בכולה].

בעי רב מרי, כלב רץ אחריה מהו בההיא הנאה וכו'. לדעת הרשב"א [הנ"ל] לכאן ספק הגמ' בגדרי הממון, האם נחשב משתרשי וקבלת ממון לאשה²⁴. [וע"ע חי' ר' שמעון יח]. אבל לדעת הרמב"ן הספק האם דעתה להתקדש. והר"ן ביאר דאיפשר דהצלה דגופה חשיבא לה טובא וגמרה ומקניא נפשה.

מדאור' חיובי מחייבת לאצולן. הרמב"ן [תורת האדם הו' בב"י יר"ד שלון] הביא י"מ דמחוייב להציל בחינם, ואין לו שכר אלא כפועל בטל [ע' יבמות קו.]. והרמב"ן חלק דרשאי ליטול דמים על הצלה [וכ"כ הראב"ד ב"ק קיז.]. אלא דכיון דפסקא לשלם [יותר מדמיו] מחמת הדחק א"צ לשלם.

וכ"כ הריטב"א [כאן] דמחוייב להצילו, ע"ד שישלמו לו. דהפודה שבוי לא נחשב מבריה ארי, כיון שהוציא מעות ויש לו פסידא. וחוזר ומשתלם ממנו.

תיקן. הרי"ף כתב וכל תיקו דקדושין צריכה גט, דהוה ספק דאורייתא, ולחומרא עבדינן. והאבנ"מ [כז יח] הק' מ"ש מנתן הוא ואמרה היא [לעיל ה:]: דחיישין מדרבנן. והאבנ"מ חילק דהכא הוה ספיקא דדינא, ולא מהני חזקה.

והאחרונים [חמדת שלמה, חז"א] דנו דכ"ז לפי רש"י והרשב"א דהוה ספק בדין [האם נחשב דהגיע ממון לידה]. אבל לדעת הרמב"ן והרא"ש [וכ"כ האבנ"מ כח נה] דהוה ספק בכוונתה, אבל היכא דאמרה להדיא מהני. א"כ הוה ספק באומדנא.

דף ט.

כל הבה מיהבה לאו כלום הוא, כל אשקויי אשקיין לאו כלום הוא, כל שדי מישדא וכו'. תוס' פ' דכיון דהיתה שואלת מעיקרא, איכא למימר דעתא אמיעקרא. והרא"ש כתב בשם הראב"ד דאם אמר בשעת נתינה הרי את מקודשת לי בזה וקבלה, מקודשת. [ולפ"ז עיקר החסרון דלא חזר ואמר 'הרי את מקודשת'].

והתוס' ר"ד כ' דאם היא אמרה 'ואיקדש אני לך' מקודשת.

אבל הרשב"א כתב דהטעם דכיון דהוה אמר בלשון שאלה, 'אי יהיבנא לך מקדשת לי', והיא

22 ומ"מ כתב דאם חזר ונטל מהחרש, יכול לחזור מהקידושין. ואף האשה יכולה לחזור בקידושין. [וצ"ב].

23 יל"ע האם תלי בגדרי נהנה ומשתרשי דמתחייב בחיוב ממון.

24 והקוב"ש [עו] ביאר דומיה דכתובות קח מצוה קעביד ואיהו ממילא. שנהנה מהמצוה, ולא ממנו. ולפ"ז משמע דא"צ לפרוע דמי ההצלה. והק' דהראשונים כת' דחייב לפרוע דמי הצלה, ודן האם תלי בספק הגמ'. [ויל"ד דעכ"פ היכא דנחית ע"ד שלא לפרוע, אין זכות תביעה. וזהו כוונת האשה בסוגיין].

1 אבל הרשב"א חלק דסתמא דמלתא איירי דחזר ואמר לה הרי את מקודשת לי בזה. [ואף דהגמ' לא מפרשת בהדיא]. ועוד דהכא הוה כמדבר על עסקי קידושה דא"צ לפרש.

לא ענתה 'אין', אלא 'הבה'. גליא דעתה דלא בעיא בקדושיו. אלא מתנה היא דקא בעיא מיניה. ועיקר החסרון משום דאמרה עכשיו 'הב', ואף אילו לא היתה מבקשת מעיקרא.

תגא דמלכא. פרש"י נשבע בכתר המלך. והרשב"א הביא דר"ח פי' אפי' נתן לה תגא דמלכא [דבר חשוב מאד], אינה מקודשת.

תוד"ה והילכתא. וי"מ דהיינו במילי דב"ב. וכו"ד הבעה"מ [שבת נג: בדה"ר]. אך דעת שא"ר דבכל הש"ס קי"ל כרבה.

בא"ד ואור"ת וכו' [הו' לעיל ז:]. עוד י"מ וכו' דלא תימא רבה דאיכא דאמרי וכו'. ע' מהרש"א [ח]. ומש"כ שם.

שטר קידושין

תוד"ה כתב. וקשה דאמר [כתובות כא.] וכו' דוקא אחספא וכו'. [דיכול להזדייף]. ותוס' תי' דאתי כר' מאיר. וצ"ב דהתם החשש שיבוא אחר ויזייף, ויגבה בשקר. ואף לר"א א"א לגבות בלא עדים. ועד"ז הק' המהר"ט. וע' ש"ך [מב ב] ונתיבות [שם א].

בא"ד וההיא דהכא דלא כר"מ, דבעי' בשטר קידושין עדי חתימה וכו' ועדים שע"ג החרס לא חשיבי, ואין מוכיח מתוכו כלום וכו'. ויל"ע דלכא' שטר קידושין לא הוה גדר שטר ראייה, שתהא בידה ראייה דקידשה, א"כ אמאי בעי מוכיח מתוכו. ותוס' תי' דמ"מ הוה כשטר בלא עדים, כיון דיכול להזדייף. והרשב"א כתב דשטר קידושין ילפי' מגט, דבעי אינו יכול להזדייף.

ותוס' [ב"ב נא.] תי' עוד דאיירי דכותב בכת"י, דל"ש יכול להזדייף. ועוד הביאו הראשונים [בשם ר"ת] דאיירי הכא בחוקק על החרס.

אבל התוס' ר"ד כתב דהיכא דהעידו העדים שלא נזדייף, אף לר' מאיר מהני². ולא אמרי' דכיון דיכול להזדייף כמאן דליתא, וכמו כתיבה לר' אלעזר [דמהני ביכול להזדייף]. ודוקא לכתחילה לא יעשה לר' מאיר ביכול להזדייף. [והתוס' ר"ד חזר בו ממש"כ בב"ב נא].

מתקיף וכו' הא ל"ד האי שטרא, התם מוכר כותב וכו'. הראשונים הק' מה ס"ד דבעי דומיא לשטר מכר, הא ילפי' ויצאה והיתה. ולא משטר מכר. והרמב"ן ביאר דקו' הגמ' מנ"ל דמקרי שטר כה"ג. והתוס' ר"ד תי' דאף גט אשה הבעל כותב, מפני שהוא המקנה, ומקנה לה גופה. אבל הכא הבעל קנה והאשה מקנה את עצמה לו והיאך כותב הבעל.

והרמב"ן ביאר דקו' הגמ' דהו"ל ללמוד דמהני שהאב כותב את השטר³. והק' דהא ממעטי' כי יקח, ולא שתקיח את עצמה. ותי' דדרשי' הכי בקידושי כסף, דכתיב כי יקח ודרשי' קיחה קיחה דהוה בכסף. אבל שטר אימא הכי נמי.

והרמב"ן [ורשב"א] ביאר דקו' הגמ' 'התם נמי כתיב שדות בכסף יקנו', דאלמא לוקח אמר שדך קנויה לי בכסף. [ואקיש כולו קניות להדדי]. ומבואר בדבריהם דגדר מכירה תליא 'באמירת' הלוקח.

והמאירי [ה:] הביא בשם תוס' דאף בקניית קרקע בכסף דינה ככסף בקדושין, ונתן המוכר ואמר הלוקח או בהפך הרי זה ספק. המאירי חלק דאין הדברים נראין, אלא כל שהלוקח נותן יאמר אי זה מהם וקנה וכל שהמוכר נותן לא קנה.

הכא בעל כותב וכו'. אבל הירושלמי נסתפק האם מהני שטר של האב, והשיב מה בכך. והמאירי הביא י"מ דהוה ספק קידושין⁴. והמאירי חלק דכוונת הירושלמי מה בכך, דאין לחוש לקידושין כלל. אבל הגר"א [לב ח] הביא בשם הירושלמי דמהני שטר של האב [וכמו במכר דהמוכר כותב את השטר]. וכתב ומיהו בגמ' דידן משמע דאפי' בדיעבד פסול.

והאר"ש [ט כ] הביא דדעת הירושלמי דענין הקידושין הוה כמכר, דהאב מוכר את בתו. וכתב דהבבלי פליג, דקידושין הוה עשיית איסור, ואינו בגדר מכירה.

תוד"ה הא. בצד א' דמי לגט, דהבעל כותבו. דהוא בעלים על האישות. ועוד כ' הרמב"ן דאכתי לא קי"ל הוית

2 וכו"מ דעת רש"י [גיטין כב.] דא"צ מוכיח מתוכו בגט, אלא דחיישינן שמא תנשא ע"פ. ולר"א צריכה להביא עדי מסירה כדי לינשא.

3 ולכא' ה"ה האשה [שמוכרת את עצמה]. ולדברי האר"ש [ע' בסמוך] אפשר דהנידון דוקא אצל האב, שהוא כמוכר שדהו. [אבל האשה אינה בעלים על עצמה].

4 וביארו וכמו דבקידושי כסף נתן הוא ואמרה היא הוה ספק קידושין.

ליציאה מקשי' לגמרי.

בא"ד [בסר"ד] הבעל כותבו (בב"ד). הב"ח ושאר מפרשים הגיהו, דהא לא מצאנו שיהא צריך לכתוב גט בב"ד. אבל התומים [ט ב] הביא דנהגו לגרש בפני ב"ד ע"פ תוס' כאן.⁵ והביא סמך לזה מתרגום יהונתן [דברים כד א] ויכתוב לה ספר תירוכין קדם בי דינא.⁶

הכא כתיב כי יקח, בבעל תלה רחמנא. הרמב"ן כ' דאע"ג דקאי בקידושי כסף, איתקיש הוית להדדי. והרשב"א כתב דבכולהו שייך קיחה, ותנן בכולהו נקנית. והריטב"א כתב דעיקר לישינא ד"קח איש' קאי בכל ענין שהיא, ואף דדרשי' קיחה לקידושי כסף. מ"מ קרא קאי בכל אופני הקידושין. ולמעוטי היכא דיהבא איהי לדידיה [לעיל ד:], בין בשטר ובין בכסף. [אמנם הרמב"ן פי' דהמקשן ס"ל דבשטר לא דרשי' הכי].

כתב לו וכו' בתך מקודשת לי וכו'. הרמב"ן כ' דמשמע דאי"צ לפרש שמה. ואף בגט מדינא מגורשת בלא שיפרש שמה. וצריך לפרש שמותיהן משום תקנת ר' גמליאל [גיטין לו]. ושוב כתב דבעי שמו ושמה מדאורי', וכמו גבי גט דבעי' סיפור דברים שכורותם ביניהם,⁷ והביא דכן משמע [גיטין כ.]. וכ"כ הרשב"א דנקט לשון קצר, ולריך לכתוב שמו ושמה.

בין ע"י עצמה, מקודשת מדעתו והוא שלא בגרה. פרש"י מדעתו של אב. הרמב"ן פי' בנערה תורת שליחות. אבל אין שליחות לקטנה, ומ"מ מהני כשאמר לה צאי וקבלי קידושין [לק' יט.], דהוה כאילו האב אמר כל המקדש את בתי מקודשת לו, וכאילו נתן לו ממון. שהרי אמר לו שיקבלם לו, וכמו תנהו לכלב שלי⁸ [לעיל ח:]. וכ"כ הרשב"א דהוה כאומר כל הנותן לבת כסף או שטר, יהא כאילו נתן ביד.

אבל הריטב"א ור"ן הק' דבשלמא קדושי כסף מהני ליד הבת, דלא גרע מתן לכלב [לעיל ח:], ומתורת הנאת האב.⁹ ועוד כתב הר"ן דהבת הוה דאביה ממש, וכל מה שזוכה בו הוה לאב. משום שבח נעורים.¹⁰ אבל קידושי שטר אינו בתורת הנאה, ולקטנה אין יד לקידושיה. ובעי שיגיע שטר לרשות האב, דומיה דגט. [וכת' דע"כ איירי בנערה, ובתורת שליחות].

אמנם תוס' [לק' יט.] כת' דגדר 'צאי וקבלי', דהקטנה יש לה לקידושיה [דילפי' מדין יעוד]. וכ"כ בכת"י ח' הרמב"ן [מד:]: דדוקא יתומה אין לה יד לקדש עצמה. אבל בחיי אביה יד ידיה היא, ולא גרע מחצירו דקונה לו שלא מדעתו בזכות.

והרא"ש [א טו] ביאר דהא דאין שליחות לקטן, היינו כשעשה שליחות לזכות לאחר.¹¹ אבל מהני לזכות לעצמה, בשליחות אביה. ומש"ה מהני שליחותה לעצמה, כאילו קבל אביה קידושין בשבילה. ויש זכיה לקטן כשדעת אחרת מקנה.¹² וע"ע אבנ"מ [לז ג] שהאריך בדעות הראשונים בגדר צאי וקבלי [ובעזה"י יו' לק' יט.].

5 והנוב"י [אה"ע ת קיד] כתב דגט צריך ב"ד. ומש"ה מיאון צריך ב"ד ג', ופרש"י [סנהדרין ב.] כעין דאורייתא. והאחרונים תמהו עליו מכ"מ. ובהג' ברוך טעם [לנוב"י] דייק דתרגום יונתן קאי אכתיבת הגט, ולא אנתנית הגט.

6 והאחרונים הביאו דמפורש בכ"מ דאי"צ ב"ד [ב"ב קעד:]. וכ"כ הט"ז [סדר הגט א] דכשר בקרובים. והרמ"א [סדר הגט ד] כתב דמותר לקבל שכר. ע"ש פתח"ת [ח] ושו"ת חיים שאל [לט י].

7 [ובעי שמו ושמה מדאורי', ותקנת ר"ג שיהיו מפרשין שמותיהם]. אבל המרדכי [גיטין שנד] כתב דלר"א אי"צ שמו ושמה. וכ"מ בתוס' [שם כ.], וכ"כ התוס' ר"ד [שם פה: עה"ג]. אך ההג"א [שם רפ"ג] כ' בשם הא"ז דהולד ממזר.

8 והריטב"א כתב דהוה כאומר זרוק מנה לים, ובהנאה זו שנתן כספו לאיבוד ע"פ.

9 וכ"ד הראב"ד [הו' ברא"ש] דצאי וקבלי מהני משום דהוי כמו שאמר תן ככר לכלב שלי, או ע"ג סלע שלי ותתקדש בתי לך. דהא קטנה לאו בת שליחות.

אבל תוס' [יט.] דחו דהגמ' לומדת צאי וקבלי קידושין מדין יעוד, ויעוד מהני אף שהאב לא דיבר למקדש, שיתן בתורת ערב.

10 ויל"ד דהא מציאת הבת לאביה הוה מדרבנן משום איבה, ולא משום שבח נעורים [וכדאי' כתובות מו:], וע' מה שהו' בזה לעיל ד.]. ויש ליישב ע"פ דעת הפוסקים [ע' חלק"מ ובי"ש לז א, הו' לע' ד.]. דמתנה שניתן לבת זוכה בה האב מדאורי' וכדין מעש"י.

11 וביאר דקטן נתמעט משליחות, משום דכתיב איש בכל דוכתא דאתרביא שליח, בגט ובתרומה ובפסח [לקמן מא.]. והיינו דוקא לזכות לאחר בשליחותו. אבל בקידושי קטנה שהיא זוכה לעצמה בשליחות אביה לא נתמעט.

12 ומש"ה זוכה בגוף השטר. [ומשמע דבעי 'זכיה' בשטר קידושין. ולא סגי בנתינה בעלמא. ודלא כמ"ש הקצות [ר ה] לפרש הא דמהני באיסור הנאה, וכן הא דגיטה וידה באין כא'].

הרי את מקודשת לי וכו', והוא שבגרה. התוס' רא"ש ביאר דהבירייתא חילקה, דבלא בגרה שייך לשון בתך. ובבגרה לשון 'הרי את'. ומבואר ברישא דאף היכא דמקדשה ע"י עצמה משום שליחות וצאי וקבלי, הלשון 'בתך' דהאב הוא הבע"ד. אבל הרמב"ן הביא דביעוד אומר 'הרי את', ואף דמבואר [לק' יט]. דהוה כמו צאי וקבלי. וכן [לק' מה]: קטנה שקידשה עצמה [ומסתמא איירי בלשון הרי את].

והרמב"ן כתב דלאו דוקא נקט 'בתך', וה"ה דמהני 'הרי את'. וביאר כיון שנותן לבת מהני לשון 'את'¹³. וכן ברישא מהני לשון בתך. והריטב"א ביאר דאע"ג דהאב הוה שליח בעלמא ואינו בע"ד [בבוגרת], אי"צ שידבר עם האשה. אלא שידבר אפי' עם אחרים¹⁴. וה"ה מגרש ע"י שליחות אחיה, יכול לכתוב בגט אחותך מגורשת.

הגע עצמך אילו כתב בטר שדי מכורה לפלוני קנה, ואי"צ לכתב שדי מכורה 'לך'.

אבל הר"ן חלק דל"ד לקידושי כסף, שהכסף הוא שקונה והדיבור הוא רק לגלות שהנתינה לשם קידושין¹⁵. [ומש"ה מהני לומר הרי 'את', וכן לדבר עם השליח]. אבל שטר קידושין, צריך שלשון השטר ידבר עם הבע"ד לענין קידושין. וכמו גט שצריך לאש הרי את, ואילו יכתוב בגט אחותך מגורשת, אף שעשאו שליח ודאי ל"מ [וכ"כ הרשב"א]¹⁶. ואף בגט של קטנה מהאירוסין, צריך לכתוב בתך מגורשת [שהאב הוא הבע"ד].

אבל התה"ד [כתבים מו] כתב דבגט קטנה מהני לשון הרי 'את', דהא דהאב מקבל גט של בתו הוא משום דעומד במקומה, כאפוסטרופוס ושליח בע"כ. ובחי' ר' אל"מלין [כן] ביאר דבקידושין האב הוא הבע"ד, והוא מקנה. אבל בגירושין הבת עצמה היא הבע"ד [והאב פועל במקומה. וכדאי' גיטין כא. דנחשב שליחות בע"כ].

תוד"ה הילכתא. [סו"ד] א"נ יל"פ, כלומר מנהג היה כך. הקוב"ש [עט] הביא דמבואר דקנין שע"י מנהג [סיטומתא, ב"מ עד]. מהני מדאורייתא. וכתב דע"כ קאי רק אשטר מכר, דודאי ל"מ קידושין ע"פ המנהג.

אבל הדב"א [ב ס"ס כ] כתב דכוונת הגמ' דהוה מנהג ישן, ומסתמא המנהג ע"פ התורה.

בעי ר"ל שטר אירוסין שכתבו שלא לשמה וכו'. ונח' לענין הראשונים [ע' תוס' גיטין ט. וכב:] האם סגי בצווי הבעל להחשב לשמה¹⁷. או דבעי שליחות. ומשמע דלפ"ז ה"ה שטר קידושין בעי שליחות הבעל.

הויות ליציאות מקשי' וכו'. הר"ן [לעיל ר"פ, א. בדה"ר] הביא דמבואר דשטר קידושין הוקש לגט, ולא קידושי כסף¹⁸. וחלק אדעת העיסור דל"מ קידושי כסף במחובר.

ושוב דחה הר"ן¹⁹ דלענין לשמה לא מסתבר להקיש, שהרי אינה מתקדשת משום טיבועו, אלא מפני שוויו. והגר"א [לב ג] כ' דדבריו דחויין, דהא אמרי' בסוגיין דאיתקיש הויות להדדי. [ואת"ל דל"ש בזה לשמה, האיך נלמד ממנו²⁰].

דף ט:

או דילמא הויות להדדי מקשי' וכו', הדר פשטא הוי' ליציאה מקשי'. דהך היקש עדיף, וצ"ב.

13 אבל הרשב"א חילק דבקטנה ע"י עצמה, מהני בין לשון הרי את ובין לשון הרי בתך. אבל בבוגרת ע"י אביה, ל"מ לשון בתך. דהוה שליח בעלמא.

14 ומשמע מדבריו דמהני אפי' בלא תורת שליחות.

15 [וע' מש"כ בזה לעיל ה: בגדר דין דיבור בקידושין].

16 אלא שהרשב"א לא חילק בין כסף לשטר, אלא דס"ל דמהני ע"י הבת, דאף בקטנה הבת הוה בע"ד.

17 וכ"כ הריטב"א [כאן]. אך הריטב"א בסמוך כתב דלמ"ד דבעי דעת האשה בעי' שיכתב בשליחותה. [וצ"ל דלאו דוקא].

18 והקוב"ש הק' דבגיטין [עח: ופב:] אי' דמקשי' הויות להדדי, לענין קרוב לה, ולענין מקדש חוץ מפלוני. ואף כשמקדש בכסף. וחילק דילפי' דיני קידושין מדיני גירושין, אבל מחובר אינו מדיני גירושין, וה"נ ילפי' לכל דיני קידושין. אלא מדיני השטר, ובזה ילפי' רק לשטר קידושין ולא לכסף. וע"ע קוב"ב [גיטין מו].

19 דאף קידושי כסף הוקש לגט. ועוד העלה הקוב"ש [א] צד דהוקש שטר קידושין לגט, ושוב ילפי' קידושי כסף דל"מ במחובר דאיתקיש הויות להדדי. והק' א"כ מש"ה נילף דקידושי כסף בעי לשמה.

20 והקוב"ש [א] ציין דאיכא מ"ד [בכ"מ] דנין אפשר משאי אפשר. וכ' דאפשר דכוונת הגר"א דאין להעמיד ר"ל כר' אליעזר, דשמותי הוא.

והשיטה לנ"ל ביאר דלא אמר' דון מינה ואוקי באתרה, דבגזי"ש לכו"ע דון מינה ומינה. ובחי' ר' א"ל מלין [כה] כתב לחקור האם ילפי' דין קידושין בשטר [ובזה ספק הגמ' אי אמר' דון מינה ואוקי באתרא], או דגדר ההיקש דדין שטר גירושין מהני אף לקידושין [דהוקש דמהני אף לוהיתיה]. ועפ"ז ביאר דבעי' כל דיני השטר בגירושין, ופשוט דבעי' לשמה. והביא דכ"מ בגמ' [בסמוך] דמקשי' ד'גומר ומכניס'.

שלא מדעתה. פרש"י [כתובות קב:] דצריך לכתוב על פיה. וכ"כ הריטב"א. אך החת"ס [אה"ע ב מו] כתב דאף דבעי' דעת האשה, לא בעי' צווי ושלוחות.

והבי"ש [לו ג] דן היכא דנתרצה להתקדש, ואפי' שלא הסכימה לקידושי שטר, יכול לכתוב שטר בלא דעתה. אך הק' בדברי הראשונים משמע דאפי' עשתה שליח לקבלת הקידושין לא סגי בהכי.

והאבנ"מ [לב ד] הק' דשטר בעי' דעת המתחייב [לדעת חלק מהראשונים, ע' תוס' כתובות כ: וקצות כח ח], והאיך מהני שטר בלא דעת האשה. אמנם הגר"ח [ע' בסמוך] כתב דלא תליא ב'מתחייב', אלא דבעינן דעת בעל השטר. וכ"כ האמר"מ [יח] וקוב"ש [פ]. והאבה"א [עדות ג ד] כתב דשטר קידושין אינו גדר ראייה על האשה לאוסרה.

מה יציאה בעי' דעת מקנה, אף הוי' דעת מקנה. הרשב"א הק' א"כ תסגי בדעת האשה לחוד, שהיא המקנה. דומיה דגט דסגי בדעת הבעל לחוד. ותי' דבעי' דעת הבעל משום דכתיב כי יקה, ודרשי' ולא שתקח את עצמה [ודרשי' כן אף בשטר]. ואי ליכא דעתו הו"ל כמקחת את עצמה.

אף הוי' דעת מקנה. האשה, ובקטנה אביה. והרמב"ם [ג יח] כתב דהיכא דמתקדשת ע"י שליח אפשר לכתוב את השטר מדעת השליח. והרמב"ן ורשב"א חלקו דל"מ דעת שליח לקבלה. דהא גבי גט אפי' אומר אמרו ל"מ, ומילי לא מימסרן לשליח.

והמחנ"א [שלוחין ח] ביאר דהרמב"ם ס"ל דהשליח ידו כידה, ונחשב בעלים לכתובת השטר², ולעשיית שליח אחר. ובזה פליג הרמב"ן דשליח לא הוה כבעלים למנות שליח אחר [דהוה אומר אמרו]³.

והגר"ח [אישות ג] ביאר דבשטר קידושין הבעל כותבו, והוא העושה את השטר. ומגדרי דין שטרות תלי רק בדעתו לחוד. ואף מ"ד דבעינן דעתה הוא רק משום דין לשמה. ואף דהמשנה בב"ב דאין כותבין איירי מדיני השטרות, הא דבעינן דעת האשה ע"כ הוה מגדרי לשמה. דהאשה אינה בעלת השטר.

ועפ"ז ביאר דהחסרון מילי לא מימסרן לשליח היינו בעשיית השטר⁴. אבל כלפי הדין לשמה, סגי דעת השליח.

מאי לאו שטרי אירוסין ונישואין ממש. רש"י פי' שטר קידושין. ושטרי נישואין פרשב"ם [ב"ב קסז:] שטר כתובה. והתוס' הרא"ש [כאן] הק' אמאי צריך דעת האשה. והרמב"ן [שם] ביאר שאף האשה מכנסת לבעל, ומשעבדת עצמה, ואין רצונה שיהא להם עליה כמלוה בשטר. [וכ"כ הריטב"א ב"ב שם].

והתוס' הרא"ש תי' דחד הוא, שטר אירוסין שהוא לצורך נישואין. [וכ"כ הריטב"א]. ועוד כת' הריטב"א דאף כתובה ממש בעי' שיכתב מדעת שניהם. כדי שימסרו אותו בו ביום. ומשום חשש קנוניה⁵.

- 1 ויש שפי' הטעם ע"פ הא דאמר' [זבחים ב:] דסתמא לשמה, אלא דאשה לאו לגירושין קיימא. וה"נ לאו לקידושין לאיש זה קיימא.
- 2 והביא דכ"ד תוס' [כתובות צט:].
- 3 ובהג' ר' א"ז מלצר כתב דהרמב"ם לשיטתו [שם], ומוכח דסובר שהשליח הוא המקדש, שמסרה לו בשליחות זכות קידושין ול"ד לגט.
- 4 והגר"ח [סטנסל קעה] ביאר דגדר לשמה בגט, דבעי' עשיית הגט בעד הבעל, ומש"ה צריך שליחות. אך לשמה דהאשה אינו גדר 'מעשה' ועשיית השטר. אלא דעת בלבד, ובזה מהני שליחות.
- 5 [וצ"ב מ"ש משטר חוב וכו' דתנן התם דכותבין מדעת המתחייב. ואיירי בשטרי אקנייתא, או למ"ד עדים בחתומיו זכין לו. ולכאור' סברות אלו שייכין אף בכתובה].

הן הן דברים הנקנים באמירה. פרש"י [ע"פ הגמ' כתובות קב:] בההיא הנאה דמחיתני אהדדי גמרי ומקני להדדי. ותוס' [כתובות קב.] הביאו דיש דברים שנקנים אפי' באמירה בעלמא, שגמר ומשעבד נפשי⁶. והאחרונים הביאו דמשמע דמהני גמירות דעת גמור, אף בלא מעשה קנין. וכ"כ החזו"א [ב"ק כא ה] דגמר דעת חשוב כעין קנין. והקוב"ש [ב"ב תל] הביא דעיקר כל הקנינים נעשה ע"י המחשבה דגמר ומקני, ומש"ה במקום דאנן סהדי דגמר ומקני א"צ מעשה קנין⁷.

ועוד העלה החזו"א [שם] צד דמהני משום הנאת חיתון, וקבלת ההנאה הוה מעשה קנין דאורייתא. וכדאי' בכ"מ⁸.

וכ"כ המקנה [ק"א נא] דקבלת הנאה הוה כקנין כסף. והמקנה הק' האיך מהני בההיא הנאה, הא אין מטלטלין נקנין בכסף. ות' דהנאה עדיפא טפי מכסף בעין⁹. והוסיף דהכא מבואר עוד אפי' מטבע שאינו נקנה בחליפין, ובפסיקא נקנה אותו מעות עצמו. דרב סתמא קתני, ומשמע אפי' מטבע.

אמנם המאירי עמד בזה, הא דברים בעלמא הוא. ות' דהוה תקנת חכמים¹⁰. וכ"כ הנוב"י [ח"מ ק כח]¹¹.

והריטב"א [כאן וכתובות קב:] הביא בשם הגאונים דמהני הא דרב גידל, אפי' בפוסק מטבע [דל"מ חליפין] ואפי' דבר שלא בא לעולם, ושאינו ברשותו¹².

ובגמ' [שם] אמר רבא דמסתברא מילתא דרב בבתו נערה, דקא מטי הנאה לידיה, פרש"י כסף קידושה לאביה¹³. [ומתחייב תמורת קבלת הקידושין]¹⁴. אבל רב איירי אפי' בבוגרת, בההיא הנאה דקמחיתני אהדדי.

פרש"י ובאותם התנאים אין העדים רשאים לכתוב שטר, דניחא להו שתהא מלוה ע"פ. ובגמ' [כתובות קב:] נח' בזה האם ניתנו לכתב. [פרש"י דגובה ממשועבדים, אף דליכא קנין. ולתוס' נידון הגמ' דאי"צ דעת המתחייב¹⁵], והגמ' [שם] מביאה ממשנה זו, ויש ראשונים שפי' ראיית הגמ' דכותבין שטר [וכרב אשי], אבל לפרש"י הגמ' מביאה ראייה לרב אשי, דא"א לכתוב בלא דעת המתחייב.

והגמ' דוחה דאיירי בשטר אירוסין [וכסוגין, וכרב פפא דבעי' דעת האשה].

ולפרש"י רב אשי ע"כ יפרש כרב פפא. וכ"פ הר"ף [ור"ת, והרמב"ם] כרב פפא ור' שרביא, דהא תי' הגמ' בסוגין הוא דלא כרב אשי. והבעה"מ השיג דאדרבה לרב אשי ניחא. ובה"ג ור' נטרונאי גאון פסקו כרבא ורבינא.

תוד"ה הן. ורשב"ם פי' דוקא כשמתוך התנאים עמדו וקידשו. וכ"כ תוס' [כתובות נג],

6 ועפ"ז ביאר הא דמהני להשתעבד בשטר, דחייב אני לך מנה. אף דאין מטלטלין נקנין בשטר, הואיל וטרח לכתוב שטר גמר ומשעבד נפשיה. ועוד הביאו דלר' יוחנן [ב"מ מט.] מתנה מועטת קנה [להחשב מחוסרי אמנה], אע"פ שלא הגיע לידו, דגמר ומקני.

7 וכ"כ אביו של החזו"א [ח"מ כב] וכלל גדול בעיקר הקנין הוא שיגמור את בלבו להקנות הדבר לחבירו, וחבירו יסמוך דעתו עליו. ויש דברים שקי"ל לחז"ל שבדיבור בעלמא גומר בלבו להקנות לחבירו. ויש שאינו גומר בלבו רק ע"י קנינים למפורשים מה"ת או מחז"ל.

8 [והביא ב"מ טז., צד., גיטין יד., ב"ב קעו.].

9 וציין דכ"כ הב"י [ח"מ קצ] דמהני הנאת נתינה לאדם חשוב דנחשב ככלי, וקנה בו בתורת חליפין.

10 והמאירי הביא יש שפי' טעם התקנה, כדי שלא יטעו לומר שהקדושין תלוין בתנאים, ואילו לא יקיימו התנאים יא ספק בקדושין.

11 וחתנו של הנוב"י [שם] נקטו דמהני מדאור', שחכמינו אמדו דעתו דמחמת דמתחיתני אהדדי גמיר ומקנה באמירה בעלמא כקנין דעלמא. והנוב"י חלק דהוה תקנת חז"ל. וכתב דאל"כ מה בכך דגמר ומקני באמירה, כיון שאין האמירה קנין מה מועיל גמירת דעת. הגע בעצמך שאחד נותן מתנה לחבירו כלי נאה שבביתו ולא נתנו לו וגם לא הקנה בחליפין רק באמירה שאמר חפץ זה שבביתי אני נותן לך ואני גומר דעתי ורצוני שתקנהו מעתה שיהיה שלך בכל מקום שהוא הכי יעלה על הדעת שיקנה ומה בכך שהוא גומר בדעתו

והחזו"א הביא דכ"כ הרשב"א [יבמות סז.] בשם הרמב"ן דהא דאמרי' [ב"ב קמב:] דעתו של אדם קרובה אצל בנו, הוה תקנ"ח.

12 וכ"כ העיטור דא"א מקנה דבר שלא בא לעולם, אלא בפסיקתא.

13 ורש"י מה"ק [הו' בשיטמ"ק שם] כתב ובההיא הנאה גמר ומקנה ליה, ובאמירה בעלמא קני כפל.

14 [ולפ"ז קידש בשטר או ביאה אינו מתחייב. אלא כמו בוגרת]. ולכאור' מבואר מכאן דגדר קידושי נערה, דהאב זוכה [שהוא המוכר], ולא שהאב זוכה ממנה משום שבח נעורים. [וע' מה שהו' בזה לעיל ג:].

15 ודעת ר"ח ור"ת בתוס' דנידון הגמ' האם מתחייב בדיבור בעלמא, או דבעי כתיבת שטר להתחייב.

קב:]: והריטב"א [כתו' קב:] הביא דר"י פליג, ואף בסתמא אמרי' דקידש ע"ד תנאים ראשונים.

ובהג' חש"ל הביא להק' דבגמ' [מו"ק יח.] מבואר דכותבין שטרי פסיקתא במועד, והא אין מקדשין במועד.

בא"ד ור"ת פ' וכו' אבל התם מ"ירי בשניים וכו'. והראשונים [וכן תוס' כתובות קט.] הביאו כן בשם הירושלמי.

בעולת בעל

אי מהתם ס"ד עד דמקדש והדר בעיל. בפשוטו בעי ב' קנינים [וכל א' לבד ל"מ]. ועוד יש שפי' דיש תנאי באישות, שיהא ע"י ביאה. [ע' שערי חיים יב.] ועוד יש שפי' [ע' שיע' ר' שמואל] דכסף עושה קנין הקידושין¹⁶. אבל ה'אישות' חל ע"י הביאה. וע"פ מ"ש הגר"ח [אישות ז] דאף לצד דאפשר לקדש עובר [ואף לצד דחל קנין בעודה עובר. ע' לק' סב:] מ"מ לא חל דין 'מתקדשת', דלא שייך אישות בעובר.

והרמב"ן [ושא"ר] ביאר דרבי [דיליף מובעלה] ס"ל כמ"ד [ר' יונתן ב"מ צד: ועוד] דמשמע א' א' בפנ"ע. ור' יוחנן כמ"ד [ר' יאשיה שם] דמשמע שניהם כא'. וצריך ריבוי על כ"א בפנ"ע.

שם. עד דמקדש והדר בעיל. הרש"ש הק' נילף מקרא דיפ"ת דכתיב ואח"כ תבוא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה, דמשמע דע"י בעילה הות ליה לאשה. וי"ל דהתם נמי איכא לפרושי עד דבעיל והדר קדיש, דבעי שוב והיתה.

א"כ נערה המאורסה בסקילה היכי משכח"ל וכו'. ע"כ ע"י קידושי כסף או שטר, ובלא ביאה. הרמב"ן [כאן, ובס' המצוות שורש ב] כתב דמפורש כאן דקידושי כסף מן התורה, ונערה המאורסה חייבת סקילה ע"י. ותמה על מי שכתב דהוה דרבנן וסמכינהו אקרא¹⁷. וכ"ד רבותיו של רש"י [גיטין לג., וכתובות ג.¹⁸] ורש"י דחה דתשובות קשות בדבר, דהא גז"ש דאורי' היא, ונסקלת ע"י. והרמב"ן הק' א"כ אם נתקדשה, ובא אחר וקידשה, והיה לו לחוש לקידושי שניהם. וכולה מכילתא מוכח דאין חוששין כלל. וכן מצינו [י:] שקידושי כסף מאכילים בתרומה, ואם אינו קונה למה מאכיל.

כגון שבא עליה ארוס שלא כדרכה. הב"י [לג] הביא דמכאן מקור דביאה שלא כדרכה מהני לקידושין, וכמ"ש הרמב"ם [ג ה.]. וע"ע בית הלוי [ג ז].

והשעה"מ [ו"ה אישות] כתב לדחות דהיינו לס"ד דבעי מקדש והדר בעל, דכיון דהוה גמר קנין דמי ליבמה דמהני שלא כדרכה. אבל למסק' דביאה לחוד קני, אין מקור דמהני שלכ"ד.

אבל כתב דכי היכי דילפי' דמהני העראה לקידושין [יבמות נה., וע' בסמוך] בגז"ש קיחה קיחה, ה"נ נילף לענין שלכ"ד. אך כתב דלפ"ז לדעת הר"ף [ע' לק'] אין מקור דמהני.

אבל בריטב"א מבואר דבן נח אינו קונה אשה בביאה שלא כדרכה. דדרשי' [סנהדרין נז:]: והיא בעולת בעל, שנעשית בעל ע"י בעילה. וכתב הריטב"א בשם רב צרפתי דמש"ה תמר היתה מותרת, דמעשה ער ואונן היה דש בפנים וזורה מבחוץ [כדאמרי' יבמות לד:]. ומש"ה יהודה אמר על תמר צדקה ממני¹⁹, שהכיר בה שלא נבעלה כדרכה. [אף שמיעכה באצבע].

משכח"ל קידשה בשטר, גומר ומכניס. הרמב"ם [אישות א ב] כתב דקידושי ביאה ושטר הוה מדברי תורה, וכסף מדברי סופרים. ובסה"מ [שורש ב] ביאר דכל הנלמד מ"ג מידות נקראת דברי סופרים.

וצ"ב דא"כ אף קידושי שטר, נלמד מגירושין, ואמאי נקרא דאורייתא. ובשול"ת הרמב"ם [והו' ברמב"ן בסה"מ שם, ובלח"מ] ביאר דראוי לומר שהכסף והשטר מדבריהם, אלא דאמרי' [כאן] נערה מאורסה דאמר רחמנא בסקילה [ארוסה בלא ביאה] משכחת לה, שקידשה

16 וכשקידש בכסף, שוב לא תפסי קידושי אחר [ע"פ יסוד הפנ"י גיטין מג.]. אף דעדיין מותרת לעלמא.

17 וכתב דאין רוח חכמים נוחה הימנו בדבר זה. וא"כ עקרת תלמוד ערוך בידינו, בכ"מ לומר אסמכתא.

18 ומש"ה יש כח ביד חכמים לעקור קידושי כסף [אבל קידושי ביאה צריך סברת אדעתא דרבנן מקדש]. [ובחי' חת"ס כתב ליישב כוונתם דכיון דילפי' קידושי כסף בגז"ש קיחה קיחה, א"כ תליא ברבנן. והוקש דהפקר ב"ד הפקר, וה"נ יש להם כח להפקיע את הקידושין].

19 [וכתב דלפ"ז מעשה דיהודה לא היתה יבום. אבל הרמב"ן עה"ת ובעלי התוס' שם כת' דהיה יבום, ולפני הדיבור נוחה בכל קרוב. והביאו דכ"ה במדרש רבה פה ו].

בשטר. ש"מ שלדברי הכל השטר גומר ומכניס מן התורה²⁰.

ובחי' ר' אל' מלין [כה] ביאר דגדר ההיקש ויצאה והיתה, דדין שטר גירושין מהני אף לקדש. [ולא הוה ילפו' ללמוד דיש דין שטר נוסף, ופרשת שטר קידושין בפנ"ע]. ומש"ה נחשב בכלל פרשת גירושין המפורשת בתורה, דע"י ההיקש אף קידושין בכלל פרשה זו.

שם. והריטב"א כתב דהמקשן סבר דאף קדושי שטר, בעי קדיש והדר בעיל.

שלא כדרכה וכו'. תוס' [כתובות צז:] הק' מ"ש דלענין כה"ג נבעלה שלא כדרכה לא נקרי' בתולה, למ"ד דבעי בתולה שלימה. א"כ אף בנערה המאורסה לא תחשב בתולה שלימה. ותי' דהכא דרשי' בעולת בעל, בעל עושה אותה בעולה שלכ"ד, ואין אחר עושה בעולה שלכ"ד.

אבל בעל ד"ה עושה בעולה שלא כדרכה. בפשוטו הטעם דהוה ביאת אישות. אבל הריטב"א פ' דכיון דאהני ביאתו לקנותה, אהני לעשותה ביאה גמורה ולדונה כבעולה. ועפ"ז משמע דאם בא עליה שלכ"ד אחר אירוסין אינו עושה בעולה. והחז"א ביאר דרשי' קרא בעולת בעל, בביאה שעושה אישות. אבל קידש בכסף ואח"כ בא עליה שלכ"ד הוה כאחר.

אך מבואר בתוס' [כתובות מח: ד"ה היינו] דבעל שבא עליה שלכ"ד אחר אירוסין, נחשב בעולה. [והשיטמ"ק שם העמיד דהוה דלא כריטב"א].

ותוס' [כתובות כט.]. הק' דמשכח"ל קנס במחזיר גרושתו ונבעלה שלא כדרכה [משמע דהבעל הב' בא עליה שלכ"ד, וכר"י בן כיפר יבמות יא: דדוקא היכא דנבעלה לשני, וכ"כ המהרש"א שם]. והאחרונים [נוב"י ת קנח, רע"א, רש"ש ועוד] תמחו דאין חיוב קנס כה"ג, דבעל עושה בעולה שלכ"ד. והשעה"מ [איסור"ב ג ו] והבית יעקב תי' דתוס' [שם] ס"ל כריטב"א, ואירי שבא עליה אחר שקידש.

ובהג' ראמ"ה [שם] תי' דכוונת התוס' דלענין קנס לא אמרי' דבעל עושה בעולה שלכ"ד.

ובחי' ר' אל' מלין [כז] חקר האם ע"י ביאת הבעל נחשב 'אינה בתולה', או אף דיש לה בתולים, ע"י שם בעילה אסורה לכה"ג, ואין קנס.

שם. החז"א כ' דנר' דה"ה העראה, למ"ד זו נשיקה [ואין בו הוצאת בתולים], דינו כמו ביאה שלא כדרכה. ובעל עושה אותה בעולה ע"י העראה. דבהך דרשא לא כתיב שלא כדרכה.

דף י.

א"ר זירא לענין קנס דכולהו משלמי. תוס' [יבמות נט: וסנהדרין עג:] הביאו דאף הראשונים חייבין קנס, אף בלא הוצאת בתולים. ודלא כמ"ש רש"י [סנהדרין שם] דחיוב קנס הוה אגמר ביאה דיש הוצאת בתולים.

ובחי' הר"ן [סנהדרין שם] כתב ליישב לרש"י קאי בהעראה, דחיוב קנס בביאה כדרכה הוה בגמר ביאה שתהא בת השרת בתולים. אבל יש חיוב אחר בביאה שלא כדרכה [ומילתא אחריתא היא, דהוא משכב אחר], ואף דלא שייך בה השרת בתולים¹.

אבל דעת הרמב"ם [נערה א ח] דאין חיוב קנס שלא כדרכה². והראב"ד השיג. ובהג' הרמ"ך והר"ן [כתובות יד: בדה"ר] השיגו מסוגיין. והתוס' ריה"ז כתב דהרמב"ם יפרש 'כולהו', כל הבאים עליה כדרכה חייבין קנס.

והשיטה לנ"ל [וכן מאירי סנהד' עג:] כת' לחלק דשלא כדרכה ממש פטור, דלא הוה מקום

20 ונראה לפרש כוונתו דנחשב מפורש בקרא [ומן התורה, ולא ע"פ דרשות], כיון דמוכח כן מפרשת נערה המאורסה.

1 אבל תוס' [סנהדרין שם] הביא דבירושלמי כתובות גרסי' הערו בה י' בנ"א, ועדיין היא בתולה, כולו משלמין קנס. ובהעראה מתחייב קנס, ואף דאין הוצאת בתולים.

2 ותוס' [ערכין טו, והתוס' הרא"ש כתובות מ:] דייקו דכ"ד רש"י [ערכין שם], דפ' א' שלא כדרכה תחילה, והנידון על השני.

בתולים. אבל כדרכה חייב קנס, דהוה במקום בתולים, אע"פ שלא הוציאם. [היפך סברת הר"ן הנ"ל]. והמאירי [שם] כתב דלפ"ז סוגיין איירי בהעראה³.

ובתוס' ריה"ז כתב דמ"מ אף מי שבא עליה שלא כדרכה חייב לישאנה, וקרינן ולו תהא לאשה לא יוכל לשלחה. [והביא כן מהגמ' יבמות נט.]. אבל התוס' ר"ד [יבמות שם, והמאירי סנהד' עג:] כת' דאי ליכא קנס, אין חיוב ולו תהא לאשה.

והאר"ש [נערה א ט] דרש מהפסוק [תוס' ריה"ז] ולו תהא לאשה תחת אשר עינה, ועיניו הוה שלא כדרכה [וכמו שדרשו חז"ל 'הו' ברש"י בראשית לד ב]. ועוד יש שביארו דחיוב ולו תהא לאשה הוה עונש על עצם הביאה, ואילו קנס הוה תשלום [כעין גרמי מזיק] על הוצאת הבתולים.

דכולהו משלמי. הריטב"א הביא דשאלו חכמי צרפת, האי מינייהו כיפינן לישאנה. ויש שהשיבו הראשון, שנתחייב קודם. והביא בשם מור' בשם רבו דבדידה תליא רחמנא, דאי אמרה לא בעי' הרשות בידה. וכ"כ הרשב"א ור"ן [כתובות מ:]: בשם הירושלמי שאיזה שתצרה מחוייב לישאנה, ובוררת וחוזרת ובוררת⁴.

תוד"ה עד שיהיו. ור"ת פי' וכו' כלומר באותה מיתה, אם היתה גדולה בסקילה. וצ"ב דהשתא היא קטנה, ואף האשה ממועטת ואינה 'נערה' [מלבד הא דקטנה אין לה עונש]. ומה מהני הא דאילו היתה ראויה לעונש היתה בסקילה⁵.

דעתו על גמ"ב

איבע"ל תחילת ביאה קונה, נפק"מ וכו'. צ"ב דהנפק"מ הפשוטה, שעשה רק העראה. [ותליא בתי' התוס'].

א"נ כה"ג דקני לכתולה בביאה. תוס' [יבמות נט.]. נסתפק כה"ג שאירס אשה, ונעשית בעולה קודם נישואין, האם מותר לישאנה. [דהיכא דקידש, ואח"כ נתמנה להיות כה"ג מותר לישאנה. אבל בגרה קודם נישואין אסורה, דנשתנה הגוף⁶]. וכ' דקצת משמע בסוגיין דמותרת [ולא נחשב אישתני גופה], דלצד [בסמוך] דקידושי ביאה הוה אירוסין, הא בשעת נישואין הוה בעולה.

והרמב"ן תי' דסוגיין קאי כצד דנישואין עושה. אבל הריטב"א כתב דאפי' את"ל נישואין עושה, היינו גמר ביאה [והמשנ"ל יז טו תמה מנלי'].

והרמב"ן [ושא"ר] תי' די"ל דאיירי שנכנסה לחופה בלא קדושין, ומקדש לה התם בביאה. שמיד בשעת קנין ביאה נעשית נשואה לכל דבר.

והמשנ"ל [אישות י ב] הביא מדבריו דמהני חופה קודם קידושין⁷ [ודלא כמשאת בנימין]. [וכ"כ המרדכי תקמו בשם רש"י]. והשעה"מ [קו' חופת חתנים ו] דחה דהכא איירי שבא עליה בתוך החופה, ומיד בשעת קידושין באיו כאחת.

שם. המשנ"ל [ר"ה מכירה] הביא נידון הפוסקים היכא דנשבע למכור, דאמר' אומדנא דאינו רוצה לעבור על השבועה, וגמר ומקנה בקנין כסף. והק' דא"כ אף בסוגיין בכה"ג, נימא הוי כפירש שיקנה בתחילת ביאה, שלא לעבור באיסור דבעולה לכהן. ורע"א [כתובות ל.]. תי' דאף שהכה"ג דעתו לקנות בתחילת ביאה, מ"מ כיון דבסתם כל הבועל דעתו על גמר ביאה, ה"נ דעתה דידה על גמר ביאה. והאשה אינה מצווה על איסור דבעולה לכה"ג.

כל הבועל דעתו על גמ"ב. לפי' הרשב"א וריב"ם בתוס' היינו משום דדעת האדם לקנות בגמ"ב. וצ"ב אמאי אמאי דעתו לכך, ואיזה תועלת יש לו בזה. וצ"ל דהכוונה דכך מתפרש עשיית המעשה שלו. אבל לשאר תי' התוס' כל הבועל, פי' דאין בזה שם ביאה, וסתם ביאה האמור בכל

3 וכו' תוס' [סנהדרין עג:] בשם הירושלמי הערו בה י' בנ"א משלם קנס.

4 ולא נחשב שאמרה לא בעינא, ויפטרו.

5 והקוב"ש [פא] הביא מלשון רש"י [סנהד' שם] דפטור הקטנה משום דלא בר חיוב, ולא רק פטור אונס. [וע' סנהד' נה: דנחשב תקלה, ורחמנא הוא דחס].

6 ותוס' נקטו דתלי בשינוי הגוף, אבל המשנ"ל [איסור יז יז] נקט דדוקא נתמנה להיות כה"ג, דאין שינוי באשה אמר' דהותר. אבל כל היכא דיש שינוי באשה [וכגון בעולה דסוגיין], ל"מ קידש בהיתר.

7 והחלק"מ [נה ט] כתב דמ"מ כל זמן שלא נתקדשה אין חופה קונה קודם הקידושין, רק כשנתקדשה נקראת למפרע נשואה.

מקום הוא גמר ביאה. וכ"כ הבית הלוי [ג ז ד] דלדעת הרי"ף [ע' בסמוך] ל"מ להתנות דעתו אהעראה. [ועפ"ז דן דאפשר דל"מ ביאה שלא כדרכה לקידושין, וע' לעיל].

רש"י ד"ה תחילת ביאה. באירוסין. יל"ד האם כוונת רש"י לאפוקי ביאת נישואין, ודלא כרבינו נסים [בתוס']. או לקנין אירוסין, ותלי בספק [בסמוך] האם ביאה עושה נישואין. והריטב"א [הנ"ל] כתב דאף לצד דביאה עושה נישואין, היינו גמר ביאה. וי"ל דזה כוונת רש"י.

תוד"ה כל הבועל. ואומר רשב"א וכו' העראה ופירש מיד, דמוכח שלא היה בדעתו לקנות מיד. ובפשוטו משמע דהוה אומדנא בדעתו בעלמא.

והרמב"ן [ושא"ר] הק' דא"כ אף יבמה לא יקנה אלא בגמ"ב, א"כ האיך כה"ג מיבם אלמנה מהאירוסין משום עשה דוחה ל"ת [יבמות כ:], הא תחילת ביאה ל"ק. ובגמר ביאה הוה בעולת עצמו, וכדמבואר בסוגיין. [והראשונים בכ"מ דנו האם בעולת עצמו דאורי' או דרבנן. ומש"ה לא שייך גזירה].

[אך תוס' שם כת' דצריך לפרוש, ולא לגמור ביאתו. וזהו כוונת הגמ' גזירה אטו ביאה שניה, היינו אטו גמר ביאה. וכיון דפירש, קנה בתחילתו].

והמשנ"ל הק' דמ"מ יכול לפרש דדעתו לקנות בתחילת הביאה. וביאר דכוונת הרמב"ן להק' דאמאי אמרי' גזירה אטו גמר ביאה, הול"ל גזירה אטו לא התנו. שהוא חשש קרוב טפי.

והרמב"ן כת' דמ"מ אף גמר ביאה הוה בכלל מצוות 'יבמה יבא עליה', שזהו ביאה האמורה בתורה אע"פ שרבתה תורה אף העראה. ועוד דכתיב להקים לאחיו שם ואין אשה מתעברת בהעראה.

והרמב"ן שוב תי' דהבא על יבמתו אף בשוגג ואונס קנאה, דריבתא תורה שוגג כמזיד. ומש"ה לא הלכו אחר דעתו ביבמה כדי שתאמר דעתו על גמר ביאה.

האבנ"מ [לג ב] הק' דמבואר [יבמות נו. לחד מ"ד] דביאת שוגג, ושאר ביאה גרועה ל"ק אלא לדברים הכתובים בפרשה. ואינה נשואה. א"כ כה"ג שייבם, ולא היה דעתו לקנות, קנאה לאירוסין. ואסורה עליו דאזלי' בתר נישואין⁸. והדרא קו' דעשה דוחה ל"ת. וע"כ דכוונת הגמ' [ביבמות שם] שיפרש דדעתו אתחילת ביאה [ודלא כרמב"ן ריטב"א ור"ן]. ושוב הק' לדעת הירושלמי ור"ף והרמב"ם [תרומות ח ו] דכל העראה הוה ביאה גרועה, ול"ק להחשב נשואה. והאבנ"מ כתב דבהעראה לא חשיב אישתני גופא. ותהא מותרת בנישואין [ע"פ תוס' יבמות הנ"ל].

והאחרונים [קר"א יבמות שם, ע' בסמוך] תי' דכשעושה ביאה גמורה, קונה למפרע משעת העראה. [ובדברי הראשונים הנ"ל מבואר דלא כן].

שם. הריטב"א [לק' עז:]: כ' הביא מסוגיין [וכ' למש"כ כאן] דכי אמרי' דהעראה שמה ביאה ומחייב, כשפירש ולא גמר ביאתו. אבל כשגמר ביאתו דעתו על גמר ביאה, ואינה נעשית זונה בתחילת ביאה. [ולא אמרי' דבתחילת ביאה נעשית זונה, ובגמר ביאה בניה ממזרים]. והאחרונים ביארו דנקט דהעראה אינה ביאה חשובה, ורק היכא דאחשביה לביאה יש ע"ז שם ביאה.

[אך השיטמ"ק [כתובות ל] כתב טעם אחר דלא מחלקין ביאה א' לב'. להחשיב את גמר הביאה כבא על הזונה. והקוב"ש [ח"ב י ו] ביאר דגדר העראה כאילו הגיע הביאה השלימה, ואינו מעשה איסור בפנ"ע. והחז"א [יד ט] כתב דלענין איסור זונה, תלי בהא שהיתה זונה קודם המעשה].

ורע"א [רכב יד] הק' דהריטב"א סותר דבריו בסוגיין, דבמסקנא כתב דיבמה קונה בעראה, אף כשלא פירש. ולדברי הריטב"א [לק'] אף יבמה לא אחשביה לביאתו, ולא יקנה היכא דלא פירש⁹.

והדבר"י [מא] כתב ליישב דדעת הריטב"א דהיכא דגמר ביאתו, אף תחילת ביאה הוה ביאה למפרע, ואפ"ה מותר לכה"ג לקדש, דביאה זו מותרת לו. [וכדעת ר"ת ע' בסמוך]. אבל דין זונה לא חל למפרע, דהוה מציאות שחל מכאן ולהבא. וכתב וגדולה מזו דעת הריטב"א [יבמות נו:]: דבאונס לא מקרי זונה, ולמפרע לא גרע מאונס.

8 ועוה"ק לדעת הפוסקים דבנפלה מהאירוסין לכה"ע לא מהני ביאת שוגג.

9 וכן ל"ק קו' הריטב"א דאסר גמר ביאה ביבמה לכה"ג, דהא לא פירש והוה מעשה א'.

בא"ד דמוכח וכו'. הדבר"י [מ] הק' דאף דדעתו היה כן, הא לא יתברר דעתו עד שעת פרישה, ובשעת מעשה הקידושין העדים לא ידעו דהוה מעשה. וציין לנידון הראשונים האם מהני מהני אומדנא בקידושין, ע"י ראיית הטבעת בידה. ע' שו"ת הרשב"א [תשפ הו' ברמ"א מב ד]. ועי"ש.

בא"ד והריב"ם תי' דהיינו כשפירש וכו'. ותלי' בדעתו. **המשנ"ל** [יז טו] כתב דאף זה כדברי הרשב"א דתלי' בדעתו. ומר אמר חדא ומר אמר חדא, ולא פליגי. ובשיע' ר' שמואל [קלג] כתב ד"ל דפליגי אי אמרי' בטלה דעתיה ואינו מעשה קנין.

בא"ד ור"ת תי' וכו' תחילת העראה וכו'. בפשוטו משמע דהוה ספק בגדרי העראה, האם תחילת העראה, או סופו¹⁰. **והריטב"א** הביא בשם ר"ת דתחילת ביאה האמור כאן היינו נשיקת אבר, וסוף ביאה הכנסת עטרה [ותרווייהו העראה]. **והריטב"א** דחה דלא מסתבר דהעראה נקרא סוף ביאה וגמר ביאה. ולא מסתבר לומר שכל הבועל דעתו על הכנסת העטרה. ותו היכי קרי ליה בעולה לכהן גדול לאוסרה עליו משום נשיקת אבר¹¹.

אך בס' הישר [לג] וא"ז [הל' יבום תרנ] הו' דברי ר"ת דפשיטא דצריך לגמור ביאתו, וספק הגמ' האם מתחיל הקנין מתחילת העראה כשנגמרה לבסוף, וחל קנין למפרע. דומיה דישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף. וה"נ היכא דגמר ביאתו, מהני למפרע מתחילתו. [וכ"פ הדבר"י מא בדבריו].

וכן **השעה"מ** [ג ה] הביא **שיטמ"ק כת"י** [סנהד' כא] שפי' דברי ר"ת דמבעיא ליה אם מתחיל הקנין מתחילת העראה כשנגמרה לבסוף, או אינו קונה כלל עד לבסוף. ומש"ה יכול לקדש בביאה דהשרת בתולים וקנין בהדי הדדי אתי ושרי.

וכ' ד"ל דסוגיין כמ"ד העראה זו הכנסת עטרה. והגמ' [יבמות כ דעדל"ת גזירה אטו ביאה שניה] כמ"ד נשיקה.

בא"ד ורבינו נסים גאון תי' וכו' אחר קידושין, דע"י אותו העראה הוי כנשואה וכו'. וכ"כ הר"ף [יבמות שם יח: בדה"ס] דביאה בתר אירוסין קני לכל מילי, דכיון דזקוקה לו הוה דומיה דיבמה, וקונה בתחילת ביאה¹². אבל בקידושין, דהשתא קני לא סגי עד גמר ביאה.

והקה"י [יט] הק' דכל הבועל משמע דתלי בדעתו, א"כ אף נישואין נימא דאין דעתו. וביאר דלעולם דעתו לקנות, שלא יהא בעילת זנות. אלא דאין דעתו שיהא ההעראה מעשה קנין חשוב. אבל היכא דכבר קנויה סגי במעשה גרוע. ועוד תי' דנישואין א"צ כוונת 'קנין'. אלא תליא במציאות, ובזה חל תורת ביתו זה אשתו [יומא יג], ושארזו זו אשתו [סנהדרין כח]. [ובזה דמי ליבמה].

שם. הוי כנשואה כמו חופה וכו'. וכ"פ **הרמב"ם** [אישות י א] שהבא על ארוסתו לשם נישואין זו היא חופתה. [ומשמע אף בלא הכנסה לרשותו]. **והרמב"ן** הק' דלא מצאנו דביאה [שאחר קידושין] עושה נישואין בלא חופה. דהא ביאה דאסורה היא, וכזנות [בבית אביה, ובלא ברכה], והאיך תקנה¹³.

והגרא"א [לג ה] הכריע דל"מ ביאה לנישואין, דכל הבא על ארוסתו בבית אביה, נימא חזקה דדעתו לנישואין, ואין דעתו לזנות. אלא העיקר תליא בכניסה לביתו.

בא"ד וקשה לפי' דקיחה גבי קידושין כתיב וכו'. **והרמב"ן** תי' דכתיב יקח ובעל, וקאי אביאה דבתר קידוש¹⁴. **והרמב"ן** כ' ליישב לפי' הר"ף דאומדני ניהו דמאן דקדיש ובעיל נחא לי' דליקני בכל דהו, ואע"פ שאין משמע דבריו כן.

והמשנ"ל הק' לס"ד [ט:]: אינה אשת איש עד שמקדש והדר בעיל. א"כ מבואר דאף קודם שקנה מהני העראה דביאה. **והשעה"מ** תי' דהתם זקוקה לו [ע"י הכסף], והוה גמר קנין¹⁵. **והאבנ"מ** [לג ב בסופו] חלק דבכסף גרידא אינה זקוקה, דהרי אם תרצה יכולה לחזור בה. [וע' מש"כ לעיל בגדר הק' ס"ד דמקדש והדר בעיל].

10 וכ"כ **המשנ"ל** [שם] **והנובי"י** [אה"ע ת כג] דתליא בדברי הפוסקים [אה"ע כ] כמה הוא שיעור הכנסה דהעראה. וא"כ הוה נידון בכל איסורי ביאה.

11 **והשיטמ"ק כת"י** [הנ"ל] דהק' כדברי הריטב"א. ועוה"ק דפשיטא דצריך לגמור העראתו לקנותה.
12 **והאבנ"מ** [לג ב בסופו] כתב דלדעת הר"ף העראה הוה ביאה גרועה, ואינו קונה אלא לדברים הכתובים בפרשה [הו' לעיל]. ול"מ לנישואין. א"כ כ"ש לא יהיני בארוסה להחשב נשואה. וצ"ע האיך למד הר"ף משם.

13 [וכתב דכ"מ יבמות כט: דל"מ ביאה ביבמה להחשב נשואה].
14 **והרשב"א** דחה דא"כ לעולם לא יקנה עד דקדיש והדר בעיל וכי תימא אתא בעולת בעל וגלי על ביאה לבדה שתקנה א"כ ובעלה לחודה משמע והדרא קושיין לדוכתה,

15 ועוד כתב דא"א להביא ראייה מהתם, דבעולת עצמו לא כתיב להדיא בקרא.

איבעי' להו ביאה נשואין עושה או אירוסין עושה. הגר"ח [סטנסל קעז] חקר מה הצד דנשואין עושה, האם מעשה הביאה הוה ג"כ מעשה חופה, ועשה ב' קנינים יחד. [ועפ"ז מסתבר דאם מפרש דעתו רק לאירוסין, ל"ה נשואה]. או דקנין ביאה אלים מקנין כסף, וקנין הביאה עושה קנין נשואין, אף בלא חופה. [וע' בסמוך].

והאחרונים חקרו מה הצד דל"מ, האם תלי בדעתם, ואיירי דלא היה דעתם לקנין נישואין. או דלא מהני ביאה לנישואין [ודלא כר"נ גאון והר"ף הנ"ל]. או דהוה סברא דמעשה אינו עושה ב' קנינים¹⁶.

והקה"י [יט] כתב דלדעת הר"מ גאון והר"ף ע"כ הנידון דלא יתכן שיחול חלות נישואין כשאינה מאורסת. וספק הגמ' האם מעשה א' סגי לתרויה.

ותוס' [ה: ד"ה חופה] כ' דל"מ כסף אחר כסף להחשב נישואין, דמאי אולמי האי כסף מהאי כסף. דהא הכסף הראשון אין כח לעשות נישואין. ולדברי הר"נ גאון יל"ד מ"ש ביאה אחר ביאה, דקני לנישואין. ול"א מאי אולמי.

והריטב"א כת' דהספק בביאה ראשונה, אבל בביאה שניה פשיטא [אם היא לשם נישואין] דנשואין עושה, דילפי' מק"ו מיבמה, דזקוקה ועומדת. [וכדברי הר"ף הנ"ל].

נפק"מ ליורשה וכו'. התוס' ר"ד כת' דמבואר דהגמ' סברה דיש לארוסה כתובה, דאל"כ הול"ל נפק"מ לכתובה.

והרמב"ם [י א] כתב דאפי' קידשה בביאה אסור לבא עליה ביאה ב' בלא חופה. וה"ה ביאר דהרמב"ם דייק דנפק"מ ליורשה וכו', משמע דאף את"ל נשואין עושה אסור לבא עליה, דמחוסרת מסירה לחופה. ועוד כת' דלא איפשיטא אי נשואין עושה, ומשמע דאביי ורבא ס"ל דאירוסין עושה. [וכ"מ הכס"מ דהרמב"ם פסק דאירוסין עושה. וכ"פ הגר"א לג ה].

והגר"ח [סטנסל הנ"ל, וחי' ר' א"ל מלין ל] ביאר דחופה הוה קנין לנישואין, וגם מעשה להתיר אשה לבעלה. ונהי דאמר' שביאת קידושין מהני אף לקנין נישואין. אבל להתירה לבעלה צריך חופה דוקא ובביאה ליכא חופה, ולכך היא אסורה לבעלה עד שיכניסה לחופה. [וע"ע גרנ"ט ריש כתובות שחילק גדר נישואין לענין ממון, מעצם האישות].

ת"ש האב זכאי וכו' קתני נשאת וקתני ביאה. הריטב"א הק' דהו"ל להביא מרישא האב זכאי במציאתה והפרת נדריה, וקאי בקידש בביאה. וכתב דאיכא למימר דקאי אשאר. אבל בסיפא 'נישאת' משמע דעד השתא לא קתני נישואין. ואפ"כ תי' כי קתני נישאת אשאר.

תוד"ה ומקבל. ילה"ס אם יכול האב לקבל גט לבתו קטנה משנשאת¹⁷, ונר' לר"י דמשנשאת אין האב יכול לקבל. אבל רש"י [יבמות קט]. כתב דנשאת, והאב קיבל גטה, שוב הוה יתומה בחיי האב. וכ"כ רש"י [סנהדרין נה; וסט]. גבי יבום כתב דהאב מקבל גטה. [אף דיבום נחשב נישואין].

והתוס' ר"ד כאן השיג ארש"י¹⁸, והק' דלהדיא תנן [כתובות מו:]: ומקבל את גטה, ואח"כ הוזכר נשאת. והתוס' ר"ד הביא דכ"מ ברש"י [כאן] דדוקא מן האירוסין. [וכ"כ רש"י כתובות שם ולק' מג: ובכ"מ כ"ז שלא נשאת].

ובשו"ת מהר"ם פדואה [טו] כתב דרש"י [יבמות הנ"ל] קאי דוקא בקטנה, ורש"י מודה דנערה שנשאת האב אינו מקבל את גטה. [ובזה יישב דלא יסתור דברי רש"י לק' מג: וכ"מ, וכן בסוגיין נקט מן האירוסין, משום נערה].

16 והקה"י ציין כע"ז נידון הרשב"א [נדרים כט:]: האם פרוטת הקנין יכול להקנות כמה קנינים. וכתב לדחות דהתם הוה חסרון בגדרי גרעון וקנין כסף.

17 ובתוס' חכמי אנגליה הביא בזה מח' למעשה האם האב מקבל גט קטנה שנשאת. והיפ"ע ציין דבירושלמי [יבמות יד א] אית' דמקבל.

18 וציין למה שהאריך בשו"ת הר"ד [מז], וכתב [שם] דאע"פ שהמורה [רש"י] מופלא בכל הדורות ומימיו אנו שותים והוא אשר נתן בנו רוח כמעט לדעת ולהבחין מאומה, אין חכמה ואין תבונה לגדל השם. ואין חכם בעולם שינקת מן השגיאות, כי החכמה אינה תמימה כי אם לד' לבדו וכפי מעלת החכם גדולה כך תעלה על ידו שגיאה גדולה כמו שאמרו רז"ל לפום חורפא שבשתא.

אבל **החזר"א** כתב דתוס' נסתפקו אף בנערה, דהא [לק' מד:] מבואר דאין חילוק בין נערה לקטנה. ועוד הביא מפשיטות התוס' [ע' בסמוך].

והפנ"י הק' מנלן שיקבל גטה בנשואה. והחזר"א כתב דצ"ע מהו מקום הספק, דהא משנשאת יצאת מרשותו לכל מילי. ושמעתי לפרש דכיון דהאב מסרה לנישואין, יש לו בעלות באישות זו, אף בסילוקו. [ואף דלכל מילי יצאת מרשותו]. ועוד יל"פ דהוה כעין דין אפוסטרופוס על דיניה [וכדמבואר גיטין סד דע"י האב משלחה ואינה חוזרת].

בא"ד ולא מוקי כשנשאת כשהיא קטנה. והאחרונים [פנ"י, יפ"ע, חש"ל ועוד] דנו דקטנה אינה חייבת קרן וחומש. [והחזר"א ביאר דכוונת תוס' בנערה, דס"ל דאין חילוק בין נערה לקטנה]. ותי' שיקבל גט בעודה קטנה, ושוב גדלה ואכלה.

והפור"י דן דקאי התם לר"א, ור"א [יבמות סא] ס"ל דכהן לא ישא קטנה [שמא תמצא אילונית, ע"ש עוד]. ומש"ה לא העמידו בקטנה. ותי' דמ"מ אם נשאה אוכלת בתרומה.

תוד"ה וחייבין. דסד"א דלא קני אלא מדרבנן, כביאת בן ט'. וכשיטתם דהוה רק מדרבנן. וע"ע דעת רש"י [לק' יט.].

בא"ד הול"ל אדעתא דהכי לא ייבם. [וכל"כ תוס' סנהדר' נה:]. **רע"א** [ושאר אחרונים] תמה דיבום לא תלי בדעתו, דכיון דהיא אילונית אינה נופלת ליבום. ועוה"ק **האחרונים** דביבום אפ"י ביאת שוגג קנה¹⁹. והרש"ש נדחק דכוונת התוס', דהראשון לא קידש אדעתא דהכי, מש"ה הוה נכרית אצל שני, והוא לא נתכוון לקידושין.

דף י:

ארוסה אוכלת בתרומה

רש"י ד"ה נשאת לכהן. אבל פחותה מבת ג', אין חופתה מאכילתה, הואיל ואין ביאתה ביאה. **ורש"י** [סנהדרין נה:] ביאר דכל שאין לה ביאה אין לה חופה¹. ובפשוטו משמע דאינה נשואה². והרשב"א תמה הא מדאור' ארוסה אוכלת בתרומה, וכה"ג ליכא חשש שמא תשקה. ולא משום סמפון. ולא גרע ממסר האב, דמבואר בסמוך דאוכלת. והשעה"מ [קו' ח"ח ז] הביא מדברי הרשב"א דהיכא דארוסה אוכלת בתרומה, היכא דלא שייך חששות אלו.

ותוס' [יבמות נז:] ותוס' הרא"ש כאן] כתב דפחותה מבת ג' כיון דלאו בת ביאה לא בדיק לה, וגם חוזר ומשלחה לבית אביה. [והרשב"א ביאר דמש"ה שייך שמא תשקה]. והרשב"א כתב דיל"פ אף דברי רש"י דאין לה חופה, היינו דאינו בודקה. ושייך חששות אלו.

אבל **המשנ"ל** [ג יא] נקט דלא פלוג רבנן, וכל ארוסה אינה אוכלת בתרומה. והביא דדעת הרשב"א דמהני חופה אף לפחות מבת ג'³. והביא דכ"ד **תוס'** [יבמות הנ"ל], ומש"ה הוצרך לפרש דאף דהוה נשואה, חיישינן שמא תאכיל. **והשעה"מ** [קו' ח"ח ז] חלק דכוונת תוס' והרשב"א דהיכא דלא שייך חששות אלו, אף ארוסה אוכלת בתרומה. [וע' בסמוך]. ואף דפחות מבת ג' לא הוה נשואה, הק' הרשב"א דליכא למיחש [כמו מסר האב, ע' בסמוך].

והאחרונים האריכו לדון האם ארוסה אוכלת בתרומה היכא דל"ש חששות אלו, האם אמרי' לא פלוג. ותוס' [יא.] כת' דלל"ב אף קיבל מסר והלך אינה אוכלת בתרומה למשנה אחרונה, משום לא פלוג.

ת"ש וכבר שלח ר"י בן בג בג וכו' ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה. ואילו לס"ד ארוסה אינה אוכלת בתרומה מדאור', ולר"י בן בתירה מק"ו. [ורבינא יישב באופ"א]. ופרש"י דנשואה אוכלת משום 'כל טהור בביתך'. ולא דרשי' קנין כספו. **והשיטה** לנ"ל כתב דארוסה

19 והפור"י תי' דמ"מ ביאת שוגג אינו קונה אלא לדברים הכתובים בפרשה [יבמות נו.], וי"ל דאין חיוב מיתה. [וכ"מ ברמב"ן יבמות צו, אך הרמב"ן [יבמות נו.] כתב דחייבין עליה משום אשת איש [בביאת שוגג]. וכ"מ **תוס'** [סוטה כד:].

1 **ותוס'** [יבמות עב.] כת' דטומטום מאכיל את אשתו בתרומה. דכיון דראוי ליקרע נחשב בר חופה.

2 **והשיטה** לנ"ל כתב דאף לרב הונא [לעיל ה.] דחופה קונה, הוה דוקא בבת ג'.

3 וכ"מ **רש"י** [יבמות נז:] כיון דאין ביאתה פוסלתה, אף חופתה לא תפסול. משמע דהוה חופה, אלא דאינו פוסל.

לא מקרי קנין כספו, שאין קנינו גמור ליורשה ולמציאתה ולהפרת נדריה⁴.

אבל פשטות הסוגיות בכ"מ דארוסה אוכלת בתרומה מדאור', וכדעולא. ודלא כברייתא זו [א"נ כרבינא]. אך הרמב"ן [כתובות נז:] הביא רבותיו דרבה [נדרים עג:] דתלה דין אכילת תרומה בהפרת נדרים בהגעת זמן סובר דארוסה אינה אוכלת בתרומה מדאור', ובהגעת זמן נחשב נישואין מדאור'. והרמב"ן חלק.

שאתה בקי בחדרי חדרים וכו'. הקוב"ש [פד] הביא בשם הגר"ח דאף דאי"צ בקיאות גדולה לדרוש ק"ו, מ"מ צריך בקיאות לידע שאין פירכא לק"ו. ואפי' מהלכות אחרות.

ומה שפחה, אין ביאתה מאכילתה בתרומה. הרמב"ן הק' דהוה ביאת איסור, וכיון דאסורה עליו האיך תקנה. ודמי להא דפרכי' [לעיל ד:] שאין קנינה לשום אישות. והכא עדיפא דלא חזי כלל לאישות. ונדחק דלאו ק"ו ממש הוא, והוקשו זל"ז. אלא דנשא ק"ו לחזק הדבר. הכא שייר בקנינו, כלומר ואין מקישין כסף זל"ז. והריטב"א כתב דהוה מה מצינו. ואף דנקט לשון ק"ו.

שם. ורע"א הק' דאיכא למיפרך מה לשפחה דחזקה וחליפי' מאכילתה משא"כ באשה. [ע"ש].

רש"י ד"ה זו שביאתה. ונישאת דפשיטא וכו', דנפק"ל בספרי מכל בביתך יאכל אותו. [וארוסה לא נחשב 'בביתך']. אבל בספרי מבואר דאף ארוסה ילפי' מהתם.

ותוס' [יבמות סח.] הק' אמאי בעי תרוייהו [לעולא דאף ארוסה הוה קנין כספו], ונקטו דכל בביתך הוה אסמכתא.

אבל התוס' הרא"ש [כאן ותוס' שאנן כתובות נז] הביא בשם ר"ת דדרשת קנין כספו דעולא [לעיל ה.] הוה אסמכתא. והק' דמשמע [יבמות סו.] דהוה בדוקא, דדנו עבדי האשה משום קנין שקנה קנין. וע"כ דהתם הוה אסמכתא.

והאחרונים דנו ד"ל דתרוייהו איתנהו, ומקרא דקנין כספו ילפי' שאוכלת מחמת רשות אביה. ואילו בדין כל טהור נתחדש שיש לה דין 'כהן' מצד עצמה, שהיא בביתו של כהן.

ובשול"ת אבנ"מ [יז] הביא מדרשא דעולא, דאשה אוכלת משום קנין כספו [ואף ארוסה], דגדר קנין כספו משום קנין האיסור, ולא משום קנין הממון. וה"נ גדר אכילת העבד מחמת קנין האיסור. והאחרונים [ע' קובה"ע מז, אמר"מ יג] דחו דלא דמי, דאכילת עבד נחשב שימוש האדון, וכבהמת כהן. אבל אשת כהן מתקדשת ואוכלת מחמת עצמה [ואף דילפי' תרוייהו מקרא דקנין כספו⁵].

תוד"ה מה שפחה. מהאי ק"ו ל"ל שתיא אשה נקנית בכסף ובשטר וכו'. וכ"כ תוס' [לעיל ג:].

והתוס' הרא"ש הביא דבירושלמי הק' דתהא אשה נקנית בחזקה, מק"ו משפחה. ומשני 'ובעלה', בביאה נקנית ואינה נקנית בחזקה. וכתב דעפ"ז נתמעט מהך קרא דל"מ כסף ושטר. אבל התלמוד דידן ל"ל הך דרשא כדמוכח כל הסוגיא [לעיל ד:]. [וקרוב לזה כ' הרשב"א לע' ה.].

והתוס' הרא"ש הק' א"כ נילף גז"ש 'לה' 'לה', קניני אשה ושפחה מהדדי. וכתב דע"כ לא דרש הך גז"ש, דטפי עדיף ללמוד לענין קנינים מאשר לחיוב מצוות. ועוד כתב דהך דרשא קאי בשפחה, ואין ללמוד ממנו קניית גויה להיות כשפחה.

רש"י ד"ה היכי דמי. אי נימא ביאה שלאחר חופה כו'. הרש"ש ביאר דכוונת רש"י דמהני חופה קודם קידושין להחשב נישואין. וכ"כ בהג' מרדכי [תקמו] שכ"פ רש"י דחופה שקודם קדושין ג"כ מהני. אבל לכאורה אינו מובן מה דחקו שלא לפרש דר"ל ביאה שלאחריה היתה החופה דומיא דכסף שע"י חופה⁶. וכע"ז הק' התוס' רא"ש, וביאר דכוונת הגמ' ביאה ואח"כ חופה, וכמו כסף ע"י חופה.

והמקנה פי' דכוונת רש"י לרב הונא דחופה קונה, וביאה שלאחריה גומרת. [אבל לחוד עושה אירוסין, וע' מש"כ לע' ה.].

תוד"ה זו. ור"ש מקוצי תי" דלא אמרי' דיו וכו' אלא דין חדש, אבל הכא אנו באין ללמוד

4 ומשמע דנישואה אוכלת משום קנין כספו. אבל הביא דברי רש"י דדרשי' 'כל טהור', וצ"ב.

5 ובגמ' [יבמות סו.] מדמים עבד לאשה גבי קנין שקנה קנין.

6 ובהג' כבוד חופה [לשעה"מ סע' ח] כתב דקידושי ביאה אחר החופה, הוה חופה אריכתא. אבל קדושי כסף בעלמא ל"מ.

7 והר"ש מקוצי בס' הכריתות [בתי מדות בית א כב] תי' עוד [באופ"א] דלא אמרי' דיו בסוף דינא אלא היכא

מהו קנין כספו. והתוס' הרא"ש ביאר דהוה גלויי מילתא בעלמא⁸. וביאר דבן בתירא אית ליה דאשה אוכלת בתרומה 'מכל טהור בביתך', והאי ק"ו מהני לגלות דאף ארוסה הוה בכלל 'ביתך'. וכיון דק"ו אינו עיקר לא אמרי' דיו היכא דמיפרך ק"ו.

דף יא.

תוד"ה עד. ותימה [כתובות שם] וכו' אפ"ה משנה אחרונה מודו כ"ע דטעמא משום סמפון. אבל הרשב"א כתב דעולא ל"ל סימפון, ואף למשנה אחרונה חששו בהגעת זמן לשמא ישקה. וכ"מ רש"י [כתובות מח.; ותוס' שם תמהו עליו]. [וכ"כ הר"ן [נדרים עג:]] משום שמא תשקה, ורע"א בגהש"ס תמה עליו ולדברי הרשב"א נחא].

והרשב"א ביאר דהגמ' [שם נז.] הוה לרווחא דמילתא. א"נ הגמ' שם ס"ל מעיקרא דפליגי בחששות מחודשות, ולמשנה אחרונה משום סמפון. אבל בתר דת' לרב שמואל ב"י דכולהו משום חדא חששא [דסמפון], אלא דפליגי ב"ד שלאחריהם האם מסתלק הך חשש בהגעת זמן. ה"נ לעולא נמי כולהו משום חדא חששא [משום מזיגה] פליגי, וב"ד שלאחריהם ס"ל דאינו מסתלק עד כניסה לרשות הבעל דוקא.

והאחרונים כת' דמשנה אחרונה פליגי, דס"ל דלא פלוג ובשום אופן אין הארוסה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה. [וע' בסמוך].

סימפון בעבדים ל"ל וכו' נמצא גנב. רע"א הק' די"ל דלא חיישינן להכי, דשפחה ועבד אוכלין בתרומה משום רוב וחזקה. דלא נולד גנב וקוביוסטוס. ודוקא גבי אשה חיישינן למיעוטא, שמא נולדה במומין, דליכא חזקה. ועוד דיש חזקת פנויה, וחזקת איסור בתרומה. [וכעין סמוך מיעוט לחזקה]. אבל בעבד יש חזקה דמעיקרא כנגד חזקת מ"ק.

ורע"א נסתפק בזה, האם קטנה נשואה אוכלת בתרומה, או דחיישינן שמא אילונית היא. וסמוך מיעוט לחזקה.

תוד"ה קוביוסטוס. ומה ענין גונב נפשות לחסרון שקלים. ותוס' [חולין צא.; ועוד ראשונים] הביא י"מ דקאי אקו' הא', דבמנין הלויים אתה מוצא כ"ב אלף וג' מאות, ושאלו היכן אזלו ג' מאות אלו, וכי קוביוסטוס הוא שגונב הלויים.

אך תוס' [שם, וכתובות נח, ב"ב צב:] הק' דאין נראה שיהא רוב עבדים גונבי נפשות.

תוד"ה הנהו קלא. פ"ה וסבר וקבל, וקשה לר"ת וכו' אומר לו הש"ל. והרמב"ן תי' דלדעת בן בג בג דלא שכיח ולא חיישינן לסמפון, דא"כ היה קול. א"כ אמרי' דסבר וקביל. והגמ' ב"ב דלא כבן בג בג.

והרמב"ן ביאר דהמומין שהוזכרו בב"מ ניכרין מיד, ואין לחשוש שיאכל בתרומה. א"נ כ"ש דקול אית ליה ולא חיישינן. א"נ לא שכיח ולא חששו רבנן.

בא"ד ורבינו אליהו וכו' דהיכא דקיבל מעות וכו'. משמע דהחילוק דאינו נותן מעות בלא לבדוקו. אך המאירי הביא דהיכא דלא נתן מעות הלוקח מוחזק, והממע"ה.

ורע"א כתב דלפ"ז שפחה כנענית אינה אוכלת בתרומה עד שיתן מעות. ומשום סמפון.

קיבל הלך ומסר. פרש"י דליכא חשש שמא תשקה. ותוס' [סוד"ה עד] כת' דקאי למשנה ראשונה, אבל למשנה אחרונה אף בהגעת זמן אינה אוכלת, דכו"ע חיישי לסמפון. [וכ"כ התוס' הרא"ש וריטב"א].

אבל הרשב"א תי' [דאף למשנה אחרונה] היכא דמעיקרא ליכא למיחש לדעולא, כגון שקבל האב קדושין ומיד מסרה לשלוחיו. דליכא משום מזיגת הכוס דהא ליתא גביה. וכיון דליתא לדעולא לסמפון נמי לא חיישינן דמשנה אחרונה אינה אלא כתוספת על משנה ראשונה. [וע"ד סברת הר"מ מנרבונא].

דיכילנא לעשות הלמד כמו המלמד בסוף דינא לגמרי ולא יהיה למטה ממנו כלל. ואילו ע"י דיו יגרע דינו מהמלמד, א"כ ילפי' מתחילת הדין. וכה"ג ל"א דיו בסוף דינא.

8 והגר"א [ח"מ תיא ג] ביאר דעת הראשונים [ע' רא"ש ב"ק ו. ושיטמ"ק שם ג:] דבור המתגלגל דינו כבור, ולא אמרי' דיו כאש. ודבר הנלמד מהצד השווה אין לו הלכותיהן של תרומיהו לקולא, ולא אמרי' דיו. וביאר דהוה גלויי מילתא. וציוין לדברי התוס' כאן.

9 אבל תוס' דידן הביאו קנין כסף, וע' לעיל.

1 ותוס' [גיטין פו.] כת' דהא דכותב בשטר דעבד זה נקי ממומים, לשופרא דשטרא.

והאחרונים חקרו האם ארוסה אוכלת בתרומה, היכא דליכא הנך חששות. והביא דתוס' [מה: ד"ה ונמצאת] כת' דלא חילקו חכמים בין ארוסה לארוסה, ואף היכא דלא שייך חששות אינה אוכלת בתרומה. ומש"ה קטנה שקידשה אביה ונכנסה לחופה שלא מדעת אביה [ואביה מוחה], נמצאת זרה אוכלת בתרומה. דמשום הנך חששות נחשב שהיא זרה.

אבל תוס' [יבמות נח. ד"ה דהני] כת' דאף דחופה לפסולות אינה חופה, מ"מ אוכלת בתרומה, דהא ליכא למיחש לסמפון ושמא ישקה.²

והשעה"מ [קו' ח"ח ז], ורע"א [למשנ"ל ג יא], ושר"ת אבנ"מ [טז] כת' דהיינו במשנה אחרונה, דאמרי' לא פלוג. והא דאמרי' בסוגיין קיבל וכו', היינו למשנה ראשונה [וכתוס'].

תוד"ה קבל. [ובכתובות מח:] משמע [דבמסר] משום סמפון ליכא למיחש וכו'.³ ועוד כ' תוס' [כתובות מח:] לפרש איפכא, דשמא תשקה שלוחי הבעל.

ובשר"ת אבנ"מ [טז] הביא דמבואר בתוס' [שם] דיש חשש שמא תשקה אפי' בגדולים. [וכ"ד הרמב"ם שכתב שמא תשקה לאביה]. אבל התוס' ר"ד כתב דוקא בניה קטנים.

ב"ש אומרים דינר

שכן אשה מקפדת, אלא מעתה בנתי' דר' ינאי וכו'. תוס' ושא"ר נקטו דכוונת הגמ' דא"א לעשות בזה אומדנא, ולבטל דעתה היכא דפשטא ידה. אבל השיטה לנ"ל כתב דהיכא דפשטא ידה [פחות מדינר] בטלה דעתה, ואף למסקנא. וקו' הגמ' דבנתי' דר' ינאי נימא דאף פשטא ידה פחות מתקרב בטלה דעתה. והגמ' מתרצת דבנתי' דר' ינאי בלילה וע"י שליח לא חלו הקידושין. אבל פשטא ידה לא אמרי' דבטלה דעתה.

וביאר דבלילה וע"י שליח לא שכיחא, ומש"ה לא שייך סברת נתת דברך לשיעורין.

תוד"ה שכן. וקשה א"כ נתת דברך לשיעורין וכו'. והתוס' הרא"ש כת' דלא חשיב לשיעורים, כיון דבדינר כולם שוות דאינן מתקדשות בלילה או ע"י שליח בפחות מדינר.

ורב יוסף אמר טעמ' דבי"ש וכו' כסף צורי. פרש"י ואם סתם הוי מטבע הפחותה שבצורי. אבל משמע ברש"י [בע"ב] דהיינו מעה כסף, ואפ"ה בקידושין אמרי' כיון דאפקתיה מפרוטה בעי מידי דחשיבות, ואוקמה אדינר. ותוס' [בע"ב] הק' דא"כ אוקמא אמעה. והריטב"א תי' דכיון דכתיב 'כסף', ולא כתב רחמנא ממון. כסף משמע כסף צורי, הא אפקיה מפרוטה מפני שאינה דבר חשוב. וכיון דאפיקתיה מפרוטה אוקמיה אדינר שהוא מטבע חשוב.

ורש"י הביא בשם רבותיו דדינר הוא הפחות שבמטבעות צור. והתוס' ר"ד כ' דכסף סתם, הוא דינר, ואילו שקל כסף הוא סלע.

ותוס' [בסוף הע"ב] כתב דאף דכתיב בתורה 'גרה' [שמות ל יג], ומתרגמינן 'מעה', אף שבימי משה לא היה מטבע מעה, אלא היה שיעור משקל. וכמשקל המטבע מעה שעשו בימי אונקלוס.

ופרש"י ובקדושין כסף כתיב, דגמרי' קיחה קיחה. אבל בשאר דיני התורה [דלא כתיב 'כסף'] סגי בפרוטה.

קידשה בלילה. וכן מבואר [לעיל ח.]. דמהני קידשה בלילה. ובס' גט פשוט [קכג לא] הק' מכאן אמש"כ הר"י מנין [סדר הגט נז] ושו"ת הר"א מזרחי [ב לה, הו' בבאר היטב כו ד] להסתפק דל"מ קידושין בלילה, דדרשי' ויצאה והיתה⁴. ויש פוסקים [הו' ברמ"א קכג ה] דאין לגרש בלילה, דהוה דין⁵. והכנה"ג [הג' טור כו] כתב דכבר פשט המנהג לקדש בלילה. וכתב לחוש לכתחילה. אבל הפתח"ת [כו ז] הביא דאין לחוש לזה.

2 ובחי' ר' ראובן [יבמות לט] חילק דהתם הוה גדר חיוב מזונות אישות.

3 והתוס' ר"ד כתב דל"ג הלך, דא"כ ל"ק הבעל. אלא קיבל או מסר.

4 וכמו במכירת יוסף, בעשרים כסף [בראשית לו כח], הוה כ' דינרים.

5 והשעה"מ [ר"ה גירושין] כתב דכל הנידון דוקא קידושי שטר, דהוקש לגירושין.

6 והנוב"י [אה"ע ת קיד] כתב דדוקא גט נשואה נחשב דין, לתביעת כתובתה. אבל ארוסה לא נחשב דין. [ועוד הביא כ"מ דגט ל"ה דין].

ורע"א [ח.] כתב דעכ"פ תליא במח' תנאים [יבמות קד.] אי מהני חליצה בלילה. וי"ל דסוגיין כמ"ד דמהני חליצה בלילה.

דף יא:

והרי טענה וכו' דומיה דכלים וכו'. פרש"י ש"מ אממונא בעלמא קפיד. ולפ' רבותיו ש"מ דאי"צ דינר. וכ"כ תוס'.

ותוס' נקטו דבימי משה לא היה מטבע פחות מדינר [כסף]. והרשב"א הק' דהאיך נימא דסגי ב' מעות, דלא אמרה תורה כסף שאינו יוצא. וכ"ת דמ"מ כסף כל דהו חשיב לאינושי, א"כ נתת דבריך לשיעורין. ויהא דין שבועה תלי היכא דיש מטבע של מעה. והרשב"א תי' דהיה מטבע מעה בימי משה, אלא דלא נקרא 'כסף'. ולשון 'כסף' נקבע לפי מטבעות צור, דהיינו דינר.

והאבנ"מ [כז א] הביא מדברי הרשב"א ד'כסף' בתורה היינו דבר היוצא בהוצאה. ומש"ה הק' דלא אמרה תורה כסף שאינו יוצא. דלשון כסף משמע 'מטבע', ולא מתכת הכסף. והאבנ"מ כתב דכיון דסגי בשוה פרוטה לקידושין [לבית הלל], ע"כ ד'כסף' שהוזכר היינו ממון. דהא לא היה 'מטבע כסף' בגודל פרוטה בימי משה. והחזו"א דחה דמשכחת לה שיקנה לו שותפות במטבע גדול.

והאבנ"מ הביא דמדברי הר"ף והרמב"ם דכתב דשיעור פרוטה חצי שיעור כסף [ע' מה שהו' לעיל ב.]. מבואר דס"ל דתלי במתכת כסף. ולא בדין מטבע. [והחזו"א חלק דלכו"ע תלי בשווי הכסף, וכדאי' יב.¹].

והאבנ"מ כתב דאפשר דהרשב"א קאי לס"ד דכסף דקרא היינו כסף צורי, וע"כ פרוטה היינו יוצאת בהוצאה. אבל למסקנא דמהני כל כסף, א"כ י"ל דהיינו מתכת כסף. ופרוטה היינו שיעור ממתכת הכסף. [אבל בדברי הראשונים משמע להיפך, דלס"ד בעי דוקא כסף צורי, ומתכת כסף דוקא. אבל למסקנא כל ממון בכלל].

והריטב"א הק' לבית הלל דסברי דכסף של תורה ממון הוא [ולא כסף צורי], מ"ש בקדושין סגי בפרוטה, ובטענה בעי' ב' מעין. נימא שתי פרוטות. ותי' [בשם רבו בשם הרמב"ן] דגבי טענה כתב רחמנא מנין, וגלי לן דכסף בהאי דוכתא אינו ממון סתם, אלא מטבע כסף הוא. וכיון דכן אוקמינן אמעין שהוא סוף מטבע. אבל בעלמא שלא ירדה תורה למנין משמע כסף כל שהוא ממון ואפילו פרוטה.

בא"ד והא דקאמר התם יצאו כלים למה שהם וכו' אך שיהא שווה פרוטה וכו'. אבל הרשב"א [שבועות שם] הביא דדעת הגאונים דאי"צ שיהא שווה פרוטה [וע' מה שהו' ג.] [ומשמע דתוס' נקטו דכ"ד רש"י].

והרי מעשר וכו' ותנן הפורט סלע ממעות וכו'. פרש"י אלמא מעיקרא פדה על נחשת. והרשב"א הק' הא שווה כסף ככסף, ואף לבי"ש מהני קידושין בשווה דינר.

והשיטה לנ"ל עמד בזה, וכתב דבמעשר בעי כסף צורה [וכ"כ הפנ"י²], ואצורתא דדינר קפיד רחמנא³. והמקנה דחה דאף נחושת שיש לו צורה. ולא בעי 'כסף' צורה.

והרשב"א [ועד"ז המהרש"א] ביאר דראיית הגמ' דמשמע דמעיקרא פדה פרוטה פרוטה על נחשת, ואח"כ בא לפדות על כסף. דאל"כ אפוכי מטראתא למה לי, על פרוטות ושוב על מעות. אלמא שאפשר לפדות על פרוטה א'.

והרי קידושי אשה וכו' וגמר קיחה קיחה משדה עפרון. העצמרי הק' נילף אשה מהקדש,

1 ונראה לפרש טענת החזו"א ע"פ הגמ' [ב"מ מה] דכסף הוה טיבעא, ושמיין כל יוקר וזול במטבע כסף, וה"נ מסרו לנו שיעור חצי שיעור, דהיינו לפי יחס, לדון כמה ראוי להיות שווה שאר מילי. ע"פ 'טיבעא' דכסף.
2 והרש"ש הק' אמאי לא הביאו קרא ונתת בכסף. ותי' דאי מהתם הו"א דולא קפיד קרא אלא על הכמות. אבל וצרת דרשינן כסף שיש עליו צורה. א"כ מוכח דקפיד ג"כ על האיכות דהיינו צורה דכסף צורי דהוא דינר או מעה.

3 ועוד תי' ע"פ הגמ' [ב"מ נג.] דפרוטה תפסה פרוטה, דפדיון על כל מטבע הוה מעשה בפנ"ע. ול"מ ב' מטבעות להצטרף לשיעור א'. [והביאו דתלי' בדברי הראשונים שם, דלדעת התוס' הרא"ש שם מבואר דהחסרון במטבע. ולא במעשה הפדיון].

דאמר' [לעיל ב:]: דדמי להקדש, דאסר לה אכ"ע כהקדש. ומש"ה סגי בפרוטה⁴. ותי' דהא דאמר' [ב:]: דאסר לה אכולי עלמא כהקדש הוא מדרבנן, דהוה לישנא דרבנן הוא לשון קדושין.

והאחרונים הק' דרש"י [ז:]: נקט סברא זו לענין פשטא, ותוס' [נדרים ו:]: הביאו ללמוד מהתם ידות.

נימא רב אסי דאמר כבי"ש, אלא אי איתמר וכו'. החז"א נסתפק דלעולם יש לקיים דברי רב יוסף, ודעת בי"ש דכל כסף של תורה צורי. ובי"ה פליגי דדוקא כסף קצוב. או דכוונת הגמ' לדחות דברי רב יוסף [וכ"מ בראשונים].

והריטב"א [וכ"מ ברמב"ן] ביאר דאמר' דרב יהודה אמר כסף קצוב, ורב יוסף חלה ושכח תלמודו. [וכיון דרב יהודה לא אמר כן מעולם, אין ליישב בזה דעת בי"ש].

ושל דבריהם כסף מדינה. תוס' [ב"ק לו:]: כתובות סז. כתב דהיינו סלעים, אבל שיעורים שניתנו בזוזין או מנה לא תליא בהך כלל. והרמב"ן דחה חילוק זה, וביאר כוונת רב יהודה דמנה של דבריהם פעמים דהוה של מדינה. והרשב"א וריטב"א ביארו דכל מקום שאמרו סתם, תפסת מרובה לא תפסת. אא"כ מוכח דקאי אצורי

דעבידי אינשי דקרו פלגא זוזא איסתירא. תוס' [סוכה כב:]: הביאו מכאן אלמא איסתרא פחות מזוז.

א"א בשלמא דיהיב לה דינר, היינו דמגרעה ואזלה עד פרוטה וכו'. המנח"ח [מג י] הק' מנלן דנקנית בדינר, והרי נח' הראשונים [הו' לק' יד:]: בעבד שניתן במתנה [ונקנה בשטר] האם שייך בו גרעון כסף. א"כ נימא דנקנית בפרוטה, ויזקוף את השאר במלוה. וגדרי גרעון כסף יהא לפי השווי שקצצו.

והמנח"ח כת' דאה"נ, והא דבעי דינר בסוגיין, שיקצצו דמיה בדינר. אבל לקנין סגי פרוטה. ולפ"ז לבי"ש מהני קנין בפרוטה, ובלבד שיתחייב לה דינר⁵. והאחרונים הק' דדינר לבי"ש הוה דומיה דפרוטה לבי"ה, דהוה מעצם הקנין.

והחז"א תי' דהא דמהני קנין כסף בפרוטה לתחילת פרעון, משום דיוכל לקבוע שזהו השווי. וכיון דאינו יכול לקבוע שווי האמה בפחות מדינר, ל"מ פרוטה לעצם הקנין. וכע"ז כ' הקוב"ש [פח] דהכא התורה קבעה דזהו שומתה, בדינר⁶.

ועוד תי' החז"א דפשטא דקרא קאי בכסף קנין, ומינה ילפי' לשאר כסף.

ובחי' ר' שמעון [ס"ס ב] תי' דבעי' ראוי לגרעון בתחילת הקנין⁷. וכל זמן שלא ישלם לאב יתר הדמים ל"ש דין גרעון יותר ממה שקנאה.

דף יב.

מה יעוד וכו' כל היכא דלא מצי מייעד לא הוה זביני. ופרש"י דאמר לק' [יח:]: וע' יט: וכו'. דאינו מוכר לקרובים⁸. ונח' בזה התנאים [שם], ובי"ש ס"ל דבעי ראוי ליעוד.

והשיטה לל"ל כ' דבי"ה ס"ל [כמ"ד יט:]: דילפי' שמוכרה לקרובים, דכתיב לאמה, פעמים מוכרה אלא לאמה. א"נ ס"ל דלא הוקש אשה לאמה.

ועוד כתב החז"א [לו"ד רש"י] דכוונת הגמ' דאף למ"ד מוכרה לקרובים יליף לה מגזיה"כ גבי יעוד. ואילו בגרעון כסף ליכא גזיה"כ.

וקידושי אשה לבי"ש נפקא מאמה וכו'. בפשוטו הוה מה מצינו או היקש בעלמא. אבל רש"י פי' דגמרי' מקידושי יעוד. והפנ"י ביאר דהיינו כמ"ד [לק' יט]. מעות הראשונות

4 ויש ליישב דפדיון הקדש הוה בפרוטה. וא"א ללמוד מהתם לענין קידושי אשה [ואדרבה הקדש חל בדיבור בעלמא]. ואין להקיש כסף דהקדש לכסף דקידושין.

5 והחז"א כתב לפרש עד"ז דגדר זקפן במלוה, דאף המלוה הוה קנין כסף, אלא דסגי במה שיש ג"כ פרוטה מהני לקנין. [וע"פ דעת הרמב"ן ח: בסוגיה דמנה אין כאן, דהחסרון דאין מעות בעין].

6 ומש"ה א"א פחות מדמיהן הקצובים. וביאר דכל שווי לפי דעת בני אדם, אבל הכא קבעה תורה עכ דאינו פחות מב' פרוטות.

7 אבל העיר דגבי יעוד מהני שאח"כ יהא ראוי ליעוד [בנו קטן שיגדל]. ותי' דהתם אינו מחוסר מעשה. וכן"פ הרמב"ם [עבדים ד יא] שאינה נמכרת אלא למי שיש עליו קידושין. [והריטב"א כאן כת' לאפוקי קרובים או גוי].

8 והחז"א הק' דמבואר [לק' כ:] דמוכרה לפסולים, אף דאסור לייעד. [משא"כ מוכרה לקרובים דלא חל קידושין].

לקידושין ניתנו. ולפ"ז מבואר שמקדשה בכל הדינר.

אבל הרש"ש הק' דרש"י [ד"ה דומיא] כתב הרי את מיועדת, במה שיש לי עליך. דהיינו כמ"ד מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו, ומקדש בשעבוד הנשאר. והאחרונים הק' דבשעבוד הנשאר הא ליכא דינר, והאיך מהני.

כיון דאפקתיה מפרוטה. פרש"י אלמא חשיבותא בעי'. [ואמה נקנית רק בדינר, וכ"כ תוס' יא:ב]. וצ"ב, דהא דלא סגי בפרוטה הוא תנאי בגרעון, ומנלן דהוה דין חשיבות. [וע' בסמוך].

ולא נתפרש בסוגיין במה פליגי ב"ה [ואידך מ"ד אליבא דבי"ש]. והשיטה לנ"ל [הנ"ל] העלה צד דס"ל דא"צ ראוי לגרעון. אך תוס' [לעיל ד: ד"ה מעיקרא] כת' דאמה העבריה בעי ב' פרוטות. וכ"כ הרמב"ם [עבדים ד ג] דאינה נקנית בפרוטה², דבעי ראוי לגרעון, כדי שתגרע פדיונה ותצא. ולפ"ז מבואר דבי"ה פליגי רק בקידושין, דס"ל דלא ילפי' קידושין מאמה [וכאידך תי' בשיטה לנ"ל].

והמהרש"א [כאן] הק' א"כ האיך כת' תוס' [ד:]: דסגי בב' פרוטות, הא אמרי' בסוגיין דאפקתיה מפרוטה, ואוקמה אדינר³. וכה"ק המשנ"ל [שם] מנלן דלא ק"ל אפק' מפרוטה קאי אדינר⁵ [ובי"ה פליגי רק דלא ילפי' לקידושין]. [ובפשוטו י"ל דהוה חידוש, וכיון דלא אשכחן דבי"ה ס"ל הכי די לנו לומר דבי"ה ס"ל דבעי ב' פרוטות, שיהא ראוי לגרעון].

והמשנ"ל תי' דדוקא גבי קידושין שייך סברת אפקתיה, דתליא בחשיבות. אבל אי משום אמה לא תליא בחשיבות, אלא דבעי' שיהא בה דין גרעון. וסגי יותר מפרוטה. אלא בתר דילפי' קידושין מאמה [לבי"ש] כיון דגבי קידושין בעי דינר, אף אמה בעי דינר⁶. אבל לבי"ה דלא ילפי' קידושין, סגי היכא דראוי לגרעון.

והכס"מ [שם] דייק מדברי הרמב"ם דדוקא אמה העבריה בעי ב' כסף, אבל עבד עברי נקנה בפרוטה. [וכן הביאו האחרונים מהגמ' [לע' ח.]: דע"ע נקנה בפרוטה⁷]. והק' מ"ש. ועוה"ק דלק' [יד:]: ילפי' כסף בעבד עברי מאמה. א"כ דיו כאמה. ותי' דאפשר ללמוד 'וכי תשיג, ו' מוסיף [ולשונו משובש קצת, ע' תוי"ט].

והמאירי [יא:]: הביא י"מ דדוקא באמה בעי ב' פרוטות, דהוקש ליעוד [וכמ"ש רש"י]. אבל עבד עברי נקנה בפרוטה⁸. וכשנקנה בפרוטה, אינו מגרע פדיונו.

והגר"ז [בכורות יג.]: כתב לפרש דהרמב"ם מנה גרעון אמה העבריה במנין המצוות, דהוה מצווה על האדון [וע"ע לק' יח.]. ומש"ה בעי ראוי לגרעון. אבל בעבד עברי ל"מ בזה מצווה, אלא הוה זכות של העבד.

רבא אמר וכו' שלא יהיו בנות ישראל הפקר. פרש"י ומדרבנן, דאפקעיה רבנן לקידושין הפחותין מדינר. ועוד כת' הריטב"א דמדאורייתא אוקמי' רחמנא אדינר, שהקפידה על בנות ישראל שלא יהיו כהפקר.

והמקנה ציין דבגמ' [יבמות יד:]: תניא דאף דנח' בי"ש ובי"ה בפרוטה, נהגו ריעות זה בזה [שהיו מודיעים להם מי הוא ממזר לפי שיטתם]. ומשמע דפליגי מדאורייתא, ואשה שנתקדשה בפרוטה, לבי"ש אינה א"א [ותפסי קידושי שני, ועי"ז ממזרים], ולבי"ה אשת איש [והולד משני ממזר].

והמקנה הק' דתלמיד בי"ה שקידש בפרוטה, א"א לומר דקידש אדעתא דבי"ש⁹. א"כ אף בי"ש יודו דכה"ג הוה

2 אמנם יש שדנו דבאמה סגי בב' פרוטות, ומינה ילפי' לקידושי אשה. ואוקי באתרא, דהוה סברת חשיבות, ובעי דינר. אבל בתוס' [יא:]: מבואר דנקטו דאף אמה בעי דינר לבי"ש. וכ"ה ברש"י [ד"ה פלגא] שהעמיד קו' הגמ' אאמה, א"כ אף התי' קאי אאמה.

3 והאחרונים דייק מהרמב"ם דא"צ ב' פרוטות, וסגי יותר מפרוטה. ומהני גרעון.

4 וכ"כ המאירי דלא אמרי' כיון דאפקתיה. ולא ביאר מ"ט. [ולא נתפרש תי' המהרש"א. וע"ע קרנ"ר שתי' קרוב לדברי המשנ"ל].

5 ורע"א [למשנ"ל] כתב דק"ל כאידך שנוי, דלא אמרי' אפקתיה.

6 [ויל"ד האם הוה גילוי דהא דבעי ב' פרוטות הוה משום חשיבות. ועוד אפשר דילפי' קידושין מאמה, ואוקי באתרא דמשום חשיבות, וכיון דאפקתיה אוקמה אדינר. וחוזר ומלמד לאמה דאף באמה ב' דינר].

7 והקוב"ש [פט] כתב לדחות דהתם איירי בקונה מיד עכו"ם. דגבי עכו"ם אף פחות מש"פ שייך גרעון.

8 והקוב"ש [שם] הק' דעבד עברי אינו נמכר אלא בזמן שהיובל נוהג. דבעי' שיהא ראוי ליציאת יובל. ומש"ה נבעי ראוי לגרעון.

9 [ועוד יל"ד באדם אחר, שאינו מתלמידי בי"ש או בי"ה]. ועוד דנו דבקידש בכסף מהני משום הפקר בי"ד [כדאי' כתובות ג.], ויל"ד האם תקנת בי"ד של בי"ש יש להם כח להפקיר ממון של תלמידי בי"ה. [משום

קידושין. וצ"ע הגדרים בזה.

[ויל"ד האם ב"ד של ב"ש גזור, ובי"ד של ב"ה ס"ל דאין מקום לגזור. או דבי"ש ס"ל דבי"ד קדמון תיקן, ובי"ה ס"ל דלא תקנו].

פרוטה. פרש"י [במשנה] של נחשת. **והריטב"א** [ב.] כת' דלא הו"ל לבית הלל למתני 'בפרוטה', דהא בקרא כסף כתיב. ובי"ה ס"ל דלאו כסף ממש הוא, אלא ממון דהיינו שוה פרוטה. ואף פרוטה עצמה שהיא של נחשת הו"ל מדין שווה פרוטה, דלאו כסף היא. **והאבנ"מ** [כז א] הביא מדבריו דפרוטה הו"ל שם ממון, וכל מידי דחשיב היינו ממון. אך העירו בדבריו הריטב"א מבואר דהוסיף הטעם דפרוטה הוה נחשת, אלמא דשם כסף תלי' במתכת כסף. וצ"ב.

ורש"י [במשנה] פי' דאיסר האטלקי הו' מטבע של כסף. אבל ציינו דמשמע בכ"מ דהיה של נחשת¹⁰. [וע"ע בסמוך דהחזו"א נסתפק בזה].

פרוטה כל דהו. הריטב"א כת' כל שיוצאת באותו מקום שיהיו קידושין, דכיון דנפקא בההיא דוכתא חשיבא ממון. אבל **התוס'** **הרא"ש** כ' דאפי' יפחתו ממשקל שבכל מטבע ומטבע, ובלבד שיהיו קצ"ב פרוטות בדינר [הקטן]¹¹.

והחזו"א [סו ח] נסתפק האם פרוטה כל דהו, היינו מטבע קטן היוצא, שזהו סימן דשיעור זה חשוב עדיין לבנ"א. ואין חשיבות פחות מזה. [וכריטב"א]. או בכל דור יש לעיין ולשער 'לפי ערך' הפרוטה שבימי משה.

והחזו"א כת' דנר' כן, שהרי לא היה מטבע פרוטה בימי משה, דהמטבע הפחות היה מעה [לרש"י, ולר"ת דינר. וכדלעיל]. ודחה דאפשר דהיה פרוטה של נחשת בימי משה [אלא דלא היה כסף]. עכ"פ אסיקנא דהשיעור קצוב לעולם בכסף מזוקק.

והסמ"ע [פח ב] כתב דבזמנינו דא"א לקנות אלא מעט מזער בפרוטה ל"מ לקדש אשה. אלא כשיעור שראוי לקנות פירות¹². וכן שיעור ה' סלעים דפדיון הבן הוה לפי החשבון זה¹³. **והש"ך** [י"ד שה א] חלק לענין פדיון הבן. וכתב נהי דלענין קידושי אשה בעי כסף חשוב, אבל בפדיון הבן ה' סלעים הוה שיעור חשוב¹⁴.

והחזו"א הק' דבסוגיין מבואר דאזלי' בתר פרוטה של משה, ולא בתר כל דור ודור.

ובחי' ר' **שמואל** תי' דבסוגיין ס"ד דכיון דחשוב להוצאה מהני אפי' פחות מפרוטה דמשה. קמ"ל דהוה חסרון שיעור, ואין ע"ז שם ממון. ובזה חידש הסמ"ע חסרון נוסף, דהיכא דאינו חשוב לא סגי בשיעור ממון. ואף דהוה טפי מפרוטה דמשה בעי שיעור חשוב.

והאבנ"מ [כז כא בסופו] כתב דאפשר דשיעור פרוטה הוה הלכה למשה מסיני, וככל

דחריפי, וס"ל דאזלי' בתר חריפות לקבוע מי הבי"ד העיקרי].

10 וכל"כ **הראשונים** בכ"מ, וכן מפורש בתוספתא [ב"מ ג]. **ותוס'** [ב"ב קסה:] משמע דיש מקומות שעשו איסור מכסף, ויש נחשת.

11 [וצ"ב במה יש לזה שם 'דינר', הרי הפחיתו מגודלו ומשקלו. ולכאן' כיון דקבעוהו ע"י פחות מטבע הדינר, יש לזה שם דינר. ומשמע דדינר הוא שם כולל לממון חשוב. וקצ"ב פרוטות הוא סימן לחשיבות].

12 **והסמ"ע** כתב דבימיהם, שהיו הפירות והקנינים בזול ובעד פרוטה היו קונים הרבה פירות ולכך היה הפרוטה חשוב כממון. [וע' **רש"י** ב"ב טו: דמי שחייב לפועל חצי פרוטה הולך אצל חנוני, וקונים ביצים או ככר בפרוטה, ומתחלקים. אמנם **בתשו' מיימוני** [אישות יט, וע' ה"א כ] חשבן דבימי חז"ל תבואה היה ד' סאין בסלע, דהיינו קב [גודל כ"ד ביצים] באיסר [ל"ב פרוטות], וכל פרוטה פחות משיעור ביצה תבואה. והוסיף עם שיעור התבואה של עכשיו כמו שהיה בימי החכמים. משמע דבפשוטו נקט דלא נשתנה [ומשמע שדן עפ"י שיעור פרוטה, ויל"ד אמאי לא שיער ע"פ כסף שבזמנו]].

13 **והאבנ"מ** [כז כא] חלק דשיעור פרוטה תלי בשיעור מתכת כסף, ולא בשווי הממון. וכמ"ש ע"פ דברי הר"ף ורמב"ם.

14 ובפשוטו הביאו דהסמ"ע ס"ל דגדר פרוטה הוה ממון שיוצא בהוצאה, ומשתנה בכל מקום וזמן. ודלא כדברי **הגאונים** [ור"ף ורמב"ם] שמסרו בזה שיעור קצוב, חצי שעורה כסף. **והאבנ"מ** [כז א] למד בדעתם דפרוטה כסף הוה שיעור במתכת של כסף. {ועוד נר' לפרש דעת הסמ"ע דחזינו דהוול הכסף בזמנינו. ואף דקי"ל [ב"מ מו] דכספו הוה טיבעא, ושאר דברים מתייקר ומוזיל ביחס לכסף. היינו בסתמא, אבל בזמנו [וכ"ש בזמנינו] דהא חזינו דהוקרו פירות טובא, ע"כ יש לייחס ההוזלה למתכת הכסף. ומש"ה יש לנו לקבוע שווי המטבעות ע"פ יחס כל שאר פירות. אמנם החזו"א לא ס"ל כן.}

השיעורים.

ה"מ בדורו של משה. הריטב"א הק' מאי דהוה הוה בדורו של משה. ותי' נפק"מ למקום שאין יוצאין שם פרוטות דבעינן פרוטה דמשה. [ואף להך ס"ד, במקום דליכא מטבע פרוטה היוצאת בהוצאה¹⁵, אזלי' בתר פרוטה דמשה¹⁶]. והריטב"א ביאר [קו' הגמ'] דהחכמים [בסמוך] דשיעורו, ע"כ במקומן היה פרוטה. דאל"כ היו צריכין לילך בתר פרוטה דבי"ה¹⁷. א"נ היכא דהאשה הקפידה דלא קדשה אלא בפרוטה דמשה.

בפולגתא דהני תנאי וכו' רשב"ג אומר וכו' נמצא פרוטה א' מו' וכו' א"ל בין ידי וכו' אליבא דת"ק. משמע דאף למסקנא פליגי ת"ק ורשב"ג בשיעור פרוטה דמשה. והאמוראים איירי בשינוי במטבעות. אבל הי"פ"ע הביא דברושלמי אי' דרשב"ג לא פליג, ופעמים דזילי¹⁸.

הא דאייקור איסרי. התוס' הרא"ש כ' דה"ה דהמ"ל הא דאייקור פריטי, וקם שיתא באיסרא הא דזול פריטי וקם תמניא באיסרא [והביא דכ"ה בירושלמי¹⁹]. אבל תוס' [ב"מ מו:]: הביאו מסוגיין דמשמע דהאיסר מתייקר ומוזיל, ודנים את ההתייקרות באיסר ולא בפרוטה. ואילו בבביתא משמע דתולים פרוטה באיסר, דאיסר הוה טיבעא טפי מפרוטה²⁰. ותי' דהא דאמר' פרוטה א' מח' באיסר, באיזה איסר אמרו שיש כ"ד דינר, וכולהו משער בדינר²¹.

והשיטמ"ק [ב"מ שם, בשם גליון] תי' דאיסר הוה טיבעא טפי מפרוטה. אבל דינר הוה טיבעא טפי מאיסר²². [ודן דיל"פ דזה כוונת תי' התוס'. ודחה דלא משמע].

אבל החזו"א [שם] כתב דהא דאמר' זול איסרי, היינו שפחתו המשקל, ומשקלו רק ג' שעורות כסף. דאילו משקלו כמקדם, ע"כ יש בו ח' פרוטות. דכספא טיבעא²³.

ועוד תי' החזו"א דאייירי באיסר של נחשת והוזל. ועי"ל דזל איסרי, פי' שהפרוטות של נחשת הוקרו²⁴.

שווה פרוטה במדי

חיישינן שמא ש"פ במדי וכו' הא בקידושי ספק. הרא"ש והר"ן הביאו דדעת הרמב"ם [ד' יט] דהוה ספק דאורי'. אבל הראשונים כת' תוס' [והרא"ש בשם ר"י] דלא הוה ספק דאורי', אלא חומרא דרבנן בעלמא, ומשום גזירת הרואים. דשמא יש כאן אדם ממדי שסבור דשווה פרוטה²⁵. והרא"ש הכריע דמסתבר כן, דאשה לא מקנה נפשא בפמ"ש²⁶.

15 ולא אמדינן כמה ראוי לצאת בהוצאה, וזהו שיעור פרוטה. אלא בעי' מטבע מסויים שיוצאת בפועל.
16 [ויל"ל כע"ז] הא דאמר' [תוס' יבמות עא., ע' נדרים ל:]: גבי נדרים דהיכא דליכא לשון בני אדם, אזלי' בתר לשון תורה. א"נ התורה קבעה דפרוטה של משה נחשב יוצאת בהוצאה בכל דור. אף היכא דלא חזינן הכי בפועל].

ומשמע מדברי הריטב"א דהיכא דיש מטבע היוצאת אזלי' בתרא, ואף היכא דהו' טפי מפרוטה דמשה. ולא אמרי' דמהני פרוטה דמשה לקולא לקבוע דאף בהכי הוה שיעור ממון. [ויל"ע ע"פ סברת האחרונים הנ"ל].
17 [וצ"ב דלמסק' אי' דשיעורו כמה היה פרוטה דבי"ה. א"כ אף לה"א נימא הכי, ובמקום שאין מטבע פרוטה].
18 והרש"ש הביא דכ"מ בתוס' [ב. ד"ה וכמה], ותמה דסוגיין ס"ל דפליגי.

19 והביא מהירושלמי מ"ש נחשת באתרא קאים כספא זיל וכספא יקיר. ומ"ד כספא באתרא קאי נחשת זיל נחשת יקיר [ודעת הגמ' דידן בב"מ דלכ"ע כספא טיבעא]. ונפק"מ האם השיעור א' מח' באיסר הוה שיעור קבוע, או משתנה.

20 והרש"ש פי' דהא דלא פי' הברייתא כמה הוא דינר, א' מל"ה דינר זהב. דהאי תנא סבר כספא טיבעא וזהב פירא. [ע' ב"מ שם].

21 וצ"ב דהרישא פרוטה שאמרו א' מח' הוה משנה בעדיות, והמשך הברייתא [כאן, ובב"מ שם באופ"א] הוה ברייתא. ולדברי תוס' במשנה העיקר חסר.

22 [ולפ"ז חשבון הפרוטות תלי הכל ביחס לדינר]. וק"ק דטפי הול"ל הא דאיקור והוזל הפרוטות, דאף בהם מצוי השינוי.

23 אמנם בתוס' ב"מ מבואר דאף שניהם כסף, יתכן שיוזלו זה מול זה. [ואפשר דהטעם משום עלות הצורך וכדו'. ובדבר מועט אין שינוי משמעותי בכמות הכסף].

24 והחזו"א כתב דאף דמבואר בכ"מ [ע' בכורות נ] שהוסיפו על המטבע, היינו שאר מטבעות, אבל גודל הפרוטה לא נשתנה. ומש"ה אנו חושבין כ"ד מעין בשקל. ובתורה כתיב כ', שהגרה נשאר על מקומה, והוסיפו על השקל.

25 [ויל"ע א"כ אף קדישה בדבר שהוזל ואין בו ש"פ, ניחוש שהרואה לא ידע שהוזל, ויסבור כמו שאתמול היה שווה פרוטה].

והראשונים [תוס' ריה"ז] דנו בדעת הרמב"ם דמהני מדינא, האם הוה ספק שמא שווה פרוטה במדי, אבל אילו ידעי' דשווה פרוטה במדי [ויש כאן אדם שהולך למדי] הוה קידושין ודאי. [וכ"מ ברא"ש בדעת הרמב"ם]. או דמ"מ הוה ספק²⁶.

והרמב"ן כתב דאינו אלא קידושין ספק, שאין לקידושין אלא מקומן ושעתן בלבד [כדאמרי' ערכין כד. גבי הקדש, והיש"ש [יח] הוסיף וכן לענין מקח וממכר²⁷]. ואעפ"כ חששו לספק. [וכ"כ המגיד משנה, והפוסקים הביאו דס"ל אף בדעת הרמב"ם דהוה דרבנן. ודלא כרא"ש והר"ן דדעת הרמב"ם דהוה דאורי'].

והר"ן כתב דאי שוה פרוטה במדי קדושין תורה הן, דכיון שהיא נתרצתה בהן ה"ל כאילו אמרה לידי שווה לי [כדאמרי' לע' ח.]. ואילו ידעי' עדים שדרכה לתת פרוטה באותו דבר מקודשת²⁸, הואיל ושוין פרוטה באי זה מקום²⁹.

והר"ן [לעיל ח.]. נסתפק האם מהני לידי שווה לי בפחות מש"פ³⁰. והקה"י [ב] ביאר דהר"ן כאן תפס דל"מ לידי שווה בפחות מש"פ, כיון דאין בו תורת ממון. ובטלה דעתיה, דלכו"ע לאו ממונא היא. אבל היכא דש"פ במדי, יש לזה תורת ממון. אלא דיש חסרון נוסף דבעי 'שיעור', וכיון דאמרה לידי שווה לי מהני³¹.

והקהלת יעקב [לנתיבות לא ג] ביאר דבעי פרוטה בקידושין מב' טעמים, דילפי' קיחה קיחה, ובזה סגי דהוה ש"פ בשום מקום. ועוד משום דפחות מש"פ לא מקני נפשה, ולזה מהני הא דפשטה ידה וקבלה הקידושין³². וע"ע דבר' [לח ג], אבה"א [שכירות ג].

והרמב"ם [שם] כתב דנר' דדוקא דבר המתקיים שיגיע למדי. אבל אם קידשה בתבשיל או ירק שאינו מתקיים להגיע למדי ל"מ. והרא"ש כתב דלטעם דהוה משום גזירת הרואים אף כשאינו שווה כן.

והשעה"מ [ד יט] כ' כשאמר בחפץ זה ושווה פרוטה, לא אמרי' שמא ש"פ במדי. וכמו [ז]: דאמר שווה חמישין, דלא אמרי' ספק במדי.

שם. הק"נ [י] ובי"ש [לא ו] הק' דמבואר [לק' נג]: שאפשר לקדש במעש"ש, אף דאינו שווה אלא בירושלמי. ולא אמרי' דאין להקדש אלא מקומו ושעתו. [ודעת תוס' נג: דהקידושין חלין מיד מדאורי']. והק"נ תי' כשקידש ביותר מפרוטה, כשיעור שימצא כאן לוקחין בזול, ע"מ שיעלו לירושלים. [וכ"כ הריטב"א נג: אבל הרמב"ן שם כת' דלא כן, ע"ש].

והבי"ש כתב ד"ל כשיש לה דרך להוליך לירושלים, אז היא מקודשת מדאורייתא. וה"נ אשה שבדרך למדי, שווה לה כך. והביא דהחלק"מ נסתפק היכא דיש לה דרך להוליך לאותו מקום, אם הוי קידושין דאורייתא. [ע' תוס' ריה"ז].

והב"ח [בהג' לר"ף ו. ע] תי' דשאני התם דהפירות גופן שוו פרוטה, אלא דאיסורא רביע עלויה בגבולין³⁴. ועוד יש תי' דכיון דאין כאן שום שימוש, מש"ה דנים שכל שוויו כמו בירושלים.

שם. והבי"ש [לא ו] הק' דאף אי שווה פרוטה במדי, הא עדי הקידושין אינם יודעים כן. ואין כאן עדות לקידושין. וכתב דלצד דהוה ספק, העדים יודעים דהוה ספק. אבל לצד

והתוס' ריה"ז חלק דאין מקום לגזירה זו, דבכל מקום יעיינו באותו המקום.

26 והתוס' ריה"ז ביאר דהספק האם אמרו חכמים דוקא פרוטה של מקום זה, או אפי' שווה בשום מקום, שמא יגיע זה לשם.

27 והרמב"ן הביא ראיה מגזל הגר, דפחות מש"ה אי"צ להחזיר [ב"ק קה.]. ולא חששו שמא ש"פ במדי. [ויל"ד דספק ממון לקולא].

28 והבי"ש השמיט לשון זה 'אילו ידעי' העדים דדרכה להתייקר', משמע דנקט דלא הוה תנאי בדין זה. והאבנ"מ הק' דבר' דר"ן מבואר דעיקר הטעם משום לידי שווה לי.

29 וכן ציין הגר"א [י"ד] שה' ח ליקוט האחרון] דכיון דקיבלה, אלמא שוה לדידה ש"פ. והוא ג"כ שוה לשום אדם דאית ליה אורחא להתם.

30 ויל"פ דכיון דיש מדינה שהמציאות הוא כן, מהני דלא אמרי' בטלה דעתיה.

31 [ועפ"ז כ' דאף בקידש בכלי יהני לידי שווה לי, וביאר דזה כוונת הרשב"א [שבועות לט:; ה' לע' ג:]; דמהני קידושין בכלי פחות מש"פ, דחשיבות כלי מהני [כמו להחשב ממון], ועי"ז מהני לידי שווה לי. [והגמ' לעיל ג. ולק' יג. קאי בלא לידי שווה לי, דחסר בשיעור].

32 ועפ"ז דן שכשהאשה אינה יודעת אם שווה פרוטה, לא נחשב פשטה ידה, ואינה מקודשת.

33 והזכרון שמואל [מט] כתב דקידושין ל"צ 'שיעור' ממון, ומש"ה לא שייך הכלל אלא מקומו ושעתו.

34 ועוד תי' דהתם בע"כ צריך להוליכם לירושלים, ושם שווה פרוטה, הו"ל כמקדש מעכשיו ולאחר ל', דכשיגיע הזמן חל למפרע [וצ"ב].

דתלוי בדין במדי, צ"ל דאיירי דהעדים יודעים שכ"ה במדי. והאבנ"מ [לא ז] חלק דנחשב שיש עדים, דאילו היו עדים כאן ממדי היה מתברר. והוה מקדש בפני עדים והלכו למדה"י.

שם. המרדכי [תפט] הק' דלק' [ס:] אמרי' דחיישין שמא יש לו בית כור במדינת הים, ואמאי לא הביא שמואל סייעתא מהתם. [וה"נ ניוחש דשווה פרוטה במדי. ומשמע דס"ל דאילו ש"פ במדי הוה קידושי ודאי]. תי' דהתם הקדושין ברורין הן, והוה תנאי בעלמא, ומש"ה חיישין. אבל הכא הקדושין עצמם אינם ברורין.

שם. במדי. פרש"י כלומר מקום שאין תמרים מצויין. ועוד פי' המצפ"א ושנות אליהו [סוף ברכות] דבמדי היה הכסף בזול, וכדאמרי' [אבות דר' נתן כח א] אין עושר כעושרו של מדי. ומש"ה הפירות יקרים טפי. ואילו גבי גזל [ב"ק קה] אמרי' יוליכנו אחריו אפי' למדי, אפי' ששם אינו שווה לו, אפ"ה שיעור חשיבות ממון בשווה פרוטה.

ייתב רב חסדא וקא משער אי אית ביה ש"פ אין וכו' והא ההוא יומא הוה ביה ש"פ וכו'. **הש"ש** [ג יז] הביא דמבואר מדברי רב חסדא דמהני לשער לאחר זמן, ואם אינו ש"פ השתא מותרת. ואמאי לא חיישין דילמא בשעת קידושין היה ש"פ, ומידי ספיקא לא נפק. וע"כ מבואר דאזלי' בתר חזקה דהשתא, להחזיק כן למפרע. וכ"כ הרמ"ה [בטור לא, ובי"ש וחלק"מ יא] דאזלי' בתר השתא, ואם נמצא ש"פ מקודשת, ואם לאו אינה מקודשת [בתורת ודאי]. [וע' ב"י בבה"ב, ובש"ת ב"י ח קט דהוה ספק].

והש"ש הק' דדעת תוס' [לק' עט.] דל"מ חזקה דהשתא. וכתב דאין לומר דאף דהוה ספק, מהני חזקת פנויה³⁵. א"כ אמאי ישב ושיער, הא אפי' עכשיו פרוטה שמא מעיקרא לא היה ש"פ.

והקה"י [כ] תי' דכיון דלא החזקנו מעולם אבן זה מהני לשער היום, ועי"ז להחזיק למפרע. דכיון דאין חזקה נגדית באותו הדבר, מהני להחזיקו ע"פ חזקה דהשתא. וכל דלא חזינו ריעותא אף לתוס' מהני חזקה דהשתא. [ואף דסותר לחזקת פנויה ממילא]. [וכיסוד זה כתב רע"א יבמות פ.].

ועוה"ק האבנ"מ [לא יג] דכיון דהשערים עשויים להשתנות ל"מ חזקה דהשתא [והביא סברא זו מהמרדכי כתובות רז].

תודה רב חסדא. הכא ל"מ לשנויי קידושי ספק וכו'. ואילו שיער ומצא ש"פ מקודשת בתורת ודאי. וכדעת הרמ"ה [הנ"ל]. [והאבנ"מ הנ"ל כתב דלדבריו מיושב קו' התוס'].³⁵

והאחרונים הק' דמבואר [בע"ב] דר' חסדא התיר בלא גט, ופרשו ממנו רבנן. והאיך נימא דהוה קידושי ספק. והשערה"מ הביא בשם ס' בני יעקב דלדעת הראשונים [ראש וראב"ד בטור קנה] דבגט שפסול מדרבנן, אם נשאת לא תצא. וה"נ חשש שווה פרוטה במדי הוה חשש דרבנן. וי"ל דאיירי שנשאת באיסור.

אמרה ליה אימיה וכו' לאו כ"כ דאסרת אבתרא. צ"ב מה ס"ד דהאם נאמנת לאסור את בתה³⁶. והראשונים הק' דתנן [לק' סה.] דהאם אינה נאמנת שבתה נתקדשה. ובחי' הראב"ד ושיטה לנ"ל כת' דס"ד דהתם איירי שהבת מכחשת [וקמ"ל דהאם אינה נאמנת כלל]. והריטב"א כת' דאיירי דאף הבת מודה לדברי האם. [קמ"ל דאפ"ה ל"מ, וע' בסמוך].

דף יב:

לאו היינו דיהודית וכו' אמרה לי אם קיבל ביד אבוך קידושין כי זוטרת, א"ל לאו כ"כ. **התוס' רי"ד** הק' דתנן [לק' סה.] דהאומרת נתקדשתי נאסרת, שויה אנפשיה חתיכה לאיסורא. והתוס' רי"ד נקט דאף שאינה יודעת בעצמה, כיון דסומכת על דברי אמה, שייך בזה שויה אנפשיה.

35 [אך מהא דישב לברר מבואר דלא אזלי' בתר חזקה. וי"ל דהיינו לענין אפשר לברורי. אבל יל"ד דהא אינו יכול לברר את גוף הנידון, אלא ראייה חיצונית, ומגדרי חזקה דהשתא].

36 **והקוב"ש** [צ] העלה צד דנחשב גילוי מילתא בעלמא, לברר שהדבר שווה פרוטה. וע"פ יסוד הרי"ף [יבמות לט:] דגילוי מילתא כה"ג אי"צ עדים. וביאר דקמ"ל דהיינו דוקא קודם קידושין והכא איירי אחר הקידושין. אמנם הק' א"כ האיך הביאו מדביתהו דר' חייא. וכתב די"ל דהתם כיון דממ"נ מקודשת, אין חזקת פנויה. [וצ"ב האיך ס"ד להוציאה מחזקת הבעל מטעם זה].

והתוס' ר"ד תי' היינו דוקא בדלא אגיד גביה, ואינה מפסדת לאחריו. אבל הכא משועבדת לבעלה, ואינה נאמנת'. ודמי להא דאמר רב נחמן [סוף נדרים] עיניה נתנה באחר. וכל"כ הר"ן [נדרים צ:]: בשם **אחרים** דאשה אינה נאמנת בשויה אנפשה לאסור את עצמו, כיון דמשועבדת לבעלה.

אך שאר תי' הר"ן [ושא"ר שם] נקטו דנאמנת [מלבד היכא דאמר' דעיניה נתנה באחר]. וכל"כ **תוס'** [כתובות סג:], והרא"ש יבמות ספ"ב] דהיכא דשויה אנפשי' א"א להתיר א"א. והמהר"ט [א צב] כתב דאף בסוגיין טעם ההיתר משום דעיניה נתנה באחר² [ותקנו דל"מ, עי"ש³].

שם. דהו"ל צער לידה. ורצתה לאסור עצמה. **תוס'** [כתובות סג:] הביאו נידון באומרת מאיס עלי האם כופין לגרש, וכתבו דיהודית לא רצתה לומר מאיס עלי.

תוד"ה והאיכא. יצא הקול. **הראשונים** [רמב"ן ועוד] כת' דלא חיישינן להא [גיטין פט] דלא מבטלינן קול. דהכא כיון דקידושין קמן, מימר אמרי עיינו רבנן, וכדאמר' בגיטין [שם] דכה"ג לא חיישינן ללעז ע"י הקול. א"נ איירי בקול שלא הוחזק בב"ד.

והרמב"ן הביא י"מ דאמרו שיש עדים שראו ושמעו מיד בקידושין, ויודעים האם שווה פרוטה. [אבל לא שמעו האם ביררו שהיה שווה פרוטה או לא]. וכיון שיתברר הדבר חיישינן. ודחה דמבואר [בסמוך] דפרשי מההוא משפחה, ואחר זמן כבר א"א לברר. והוה כמו דליכא עדים. אלא ודאי עכ"פ קול הוה [דהיה קידושין].

תוד"ה אם. אית ספרים שכת' בהן דמנוולא נפשא. [וכ"ה הגיר' לפנינו ב"ב קלה, ורשב"ם שם כתב דל"ג לה]. **והראשונים** ביארו דאף דיש קול שיש עדים זינתה, לא חיישינן שיש בכך עדים. [וע' תוס' כתובות כג.].

ובתוס' ריה"ז ביאר דמדינא אוקמא אחזקה דפנויה. אלא הכא כיון דקיבלה קידושין איתרע חזקה, ויצאת מחזקת פנויה, ורב חסדא סבר כיון דהשתא חזינן דל"ל פרוטה יש להעמיד אחזקת פנויה דומיה דשבויה.

בא"ד וי"מ אם הקלנו בשבויה דליכא אלא איסור לאו, נקל בא"א דאיכא איסור מיתה. וכל"כ **רשב"ם** [ב"ב קלה.]. **והרמב"ן** דחה דאינו מחוור, דכל בדאורייתא ל"ש איסור לאו ול"ש איסור כרת כדאמר' [יבמות קיט.]. [והאחרונים האריכו בכמה מקומות דגזרו טפי באיסור סקילה. והמשנ"ל [יו"ט א יז] האריך בזה, והביא דדנו לחלק בין חשש להרחקה בעלמא. והביא דדעת **מהר"ם חביב** דיש חילוק בין חיוב מיתה ללאו בעלמא. וק' הגמ' שם דכרת לא חמיר מלאו בעלמא].

ורע"א הק' דבגמ' [ב"ב שם] איירי דכבר מת, ואיסור יבמה לשוק הוה חייבי לאוין. **ורשב"ם** [שם] כתב דכיון דהיא בחזקת איסור חנק עד עכשיו חמיר. וצ"ב.

בא"ד ולא נהירא שהרי שבויה נמי פעמים דאיכא איסור מיתה, שיעבוד עבודה בשבת. [וכה"ק תוס' כתובות כג. בשם ר"ת]. **והאחרונים** [יעב"ץ] נתקשו בדברי תוס', דהוה חששא רחוקה בעלמא.

והאחרונים הק' דקי"ל [לק' סו:] דחלל שעבד עבודתו כשירה. ועוד דבגמ' [יבמות לג:] אמרי' דברוב עבודות טלטול בעלמא, ואין חילול שבת. מלבד הקטרה דתליא למ"ד הבערה ללאו יצאת או לחלק יצאת. וכן שחיטת פר כה"ג, למ"ד דבעי כה"ג. **וההפלאה** [כתובות כג.]. תי' דקאי בשחיטת פר כה"ג, וכמ"ד דבעי כה"ג. ואילו נמצא חלל דאף דעבודתו כשירה, מ"מ אינו כהן. וכ"ש דאינו כה"ג. וע"ע דבר"י [כב].

והשעה"מ [יו"ט ג ד]. **והרש"ש** [כאן] תי' דאף דשחיטה כשירה בזר, מ"מ בשבת בעי' דוקא כהן [ודייקו כן מרש"י יבמות לג:]. וה"נ כיון דנתברר שהוא חלל, אף דעבודתו כשירה, מ"מ לא ניתן שבת לדחות אצלו [וע' בית הלוי ב ט ג], וחילל שבת.

1 **והמהר"ט** [א צב] תמה אדברי התוס' ר"ד דיכולה לאסור הנאת תשמישי. **והשעה"מ** [ט טו] כתב דל"ד, דהתם הוה בגדר נדר, ואילו הכא אמרי' דל"מ נאמנות. וכתב דכוונת המהר"ט דשויה אנפש מדין נדר [כר"י באסאן פ].

2 **והשעה"מ** [שם] כתב דהכא ל"ש עיניה נתנה באחר, דהא אינה יודעת למי. ולדבריה תשב עד שתלבין ראשה. ועוד בסוגיין אמאי לא הביאו מתני' דנדרים, דההיתר משום תקנה דהתם.

3 [ויל"ד לצד התם דמהני משום אפקעינהו לקידושין. וע' ב"מ פה: דראוי לשרות שכינה אבני ר' חייא. ואף דשכינה שורה רק אמשפחות מיוחדות בישראל].

לאו משום (דס"ל) דשמואל. משמע דלא קי"ל כשמואל, וכרב חסדא דלא ס"ל כשמואל. וכ"פ בה"ג. אך הרי"ף ר"ח והרמב"ם [ד יט] פסקו כשמואל, דהא רב יוסף ס"ל כוותיה. והרשב"א [יג]. כתב דה"ק לאו משום דרב ושמואל לחוד פרשי, אלא משום אב"י ורבא. ונפק"מ היכא דקידש בדבר שאינו מתקיים. או דאמר להדיא דשווה פרוטה הכא.

אבל הטור [לא] הביא בשם הרמ"ה דהיכא דחיישנין שמא שווה פרוטה במדי, חששו רק להצריכה גט. אבל אם נשאת בלא גט אין הולד ממזר. והמפרשים ביארו דס"ל דהוה חשש דרבנן בעלמא [ע' לעיל]. [ונח' הראשונים גיטין פו בגט שפסול מדרבנן, מתי החמירו שהולד ממזר דרבנן]. והב"ש [שם יא] וגר"א [שם, ועה"ג כאן] ביארו דמפרש דזה כוונת הגמ' לאו משום דשמואל, דאף דקי"ל כשמואל אינו פוסל את המשפחה. דהולד אינו ממזר.

נגדיה כרב ואיצטריך גיטא כשמואל. הריטב"א כתב דרק משום דחיישנין לדשמואל מנגיד. אבל אי לא אהנו מעשיו כלל לא היה מנגיד. וכ"כ הב"י [ס"ס כו] בשם שו"ת תשב"ץ [א כג]. אך הרשב"ש [יד] חלק, וכדמבואר בסמוך דמנגיד אף במה שמוציא לעז.

ועל דמקדש בביאה. המקנה [כו ד, הו' בפתח"ת שם ה] דייק דהוה רק משום חציף, ואין בזה איסור ארוסה בלא חופה, וכלה בלא ברכה ובלא כתובה. ואף דקי"ל דביאה אירוסין עושה. [ודחה דאפשר דאיייר שעושה קידושין בחופה, וכה"ג הוה נשואה]. וכתב דכיון דהתורה התירה להדיא, אין כח לחכמים לאסור, וכמ"ש הס"ז [י"ד קיז].

והפתח"ת הק' א"כ האיק אסרו משום פריצות. [והא דאמר' דרב מנגיד, ע"כ הוה בגדר איסור דרבנן. ויש שחילקו דחכמים אסרו כל מעשה פריצות, ולא נחשב איסור מסויים על דבר זה].

והר"ן [כתובות עג, לג: בדה"ר] כ' דהמקדש בביאה לא נחשב ביאת זנות [אף שלא נתחייב כתובה, וה"ה דהוה כלה בלא ברכה].

ויש שביארו דהאיסור 'ארוסה' הוא משום דלא הוה 'ביאת אישות', אבל כשעושה קנין הקידושין, מש"ה נחשב ביאת אישות.

תודה ועל. דאיכא למ"ד [רבין] אם בטלו מבוטל ולדידיה ניחא וכו' דתנשא [וחשש ממזרים], ואפי' למ"ד התם [רשב"ג, וכ"פ רב יוסף גיטין לג:], הרי מוציא לעז על הגט. [וכ"כ תוס' גיטין לג:].

ועל דמסר מודעא. פרש"י בגט מעושה בישראל, דמוציא לעז על בניה. משמע דהוה מודעא שלא כדין. והתוס' ר"ד פי' בכל גט, שמסר מעיקרא מודעא בפני עדים [ולא יבטלו את המודעא בשעת כתיבת הגט], והיא אינה יודעת, והולכת ונשאת. ותוס' [יבמות נב.] כתב דאפי' אם היה מבטל את המודעא, מ"מ היה מוציא לעז, דאיכא דשמע במודעא ולא שמע בביטול.

ומאן דמצער שלוחא דרבנן. פרש"י קם עליו ומכחו. והראשונים הק' דאף המכה כל אדם בר נידוי. ובגמ' [יבמות נב.] גרסי' מאן דפקיר' שלוחא דרבנן, ופרש"י לשון חוצפא שמעיז פניו להתיר. ועד"ז כ' רש"י [לק' ע: דביזה].

שלוחא דרבנן. פרש"י שמזמינו לדין. ותוס' [יבמות נב.] הביאו גירסא שלוחא דבי דינא. אך תוס' כ' דיש ללקות בכל שליח של רבנן, אע"ג דלא הוה שליח ב"ד. וכדלק' [ע:]. והת"י [יבמות שם] כתב דלא"ד שליח, אלא צורבא דרבנן.

ועל חתנא דדייר בבי חמוה. פרש"י [ושא"ר] שמא יכשל בה'. ועוד הביא התוס' ריה"ז בשם י"מ [ושיטה לב'] שקידש אשה, ודר בבית חמיו [ומשום פריצות ארוסתו]. והרמב"ם [איסור"ב כא טו] כת' דהוה עזות פנים לדור בבית חמיו [וכמו שאסור ליכנס עמו לבית המרחץ].

4 והמהרש"ם [ב רכו י] הק' האיק נלקה מספק, דשמא אינו קידושין. וילד"ח דמ"מ אהנו מעשיו לאסור ספק איסור.

5 והרשב"א פי' דרש"י לא ניח"ל לפרש כתוס' [ומשום חשש ממזרים], דרב יוסף [גיטין לג:] ס"ל כרשב"ג דאינו מבוטל. [ותוס' יבמות נב. הוסיף דמשמע בגיטין דכ"ד רב. אבל הריטב"א כתב דרב לטעמיה דבטלו מבוטל. אמנם ל"מ דרב ס"ל כן]. והרשב"א דחה דמ"מ איכא חשש לעז, וכת' התוס'.

6 והרשב"א הביא דבספרי דווקני גרסי' ביבמות ומאן דמבזי.

7 וכן מבואר בגמ' [ב"ב צח:] בשם ספר בן סירא ל"מ קל חתן הדר בבי חמיו. אך השיטה ל"ל הק' דשם אי' דהו' קל', ואין איסור דבר.

נהרדעי אמרי בכולהו לא מנגד רב וכו'. **הרמב"ם** [ע' עין משפט] הביא דברי רב אכולהו, דכ"ד רב יוסף בסוגיין. אבל **תוס'** [וכן הרא"ש יבמות ה ב] הביאו דנהגו להקל כנהדרעא. והפוסקים האריכו בסתירות דברי הטור בזה. ע' ב"י [יר"ד שלד] ומשנ"ל [ג כב].

תוד"ה בכולהו. על זה סומכין החתנים בזה"ז וכו'. **בשר"ת באר שבע** [כו בהג'] והג"א [כו יד] תמהו דנהרדעי לא חלקו לענין האיסור, אלא דאין מלקין⁸.

תוד"ה משום פריצותא. שצריך עדי יחוד, ודבר מכוער להעמיד עדים על כך. והעירו לסוברים דקנין חופה הוה יחוד הראוי לביאה, האיך מעמיד עדים בכל חופה. והא"ש [אישות י ב] נסתפק האם חופה ונישואין בעי עדות לקיומא. [ובפשוטו דעת תוס' דחופה א"צ יחוד].

בא"ד וקשה דביבמות מיייתי לה מצוות יבמה וכו' דהא יבמה דאור' אינה נקנית אלא בביאה. **התוס' הרא"ש** [כאן, ויבמות נב]. ביאר קו' התוס' דהא אף אילו קנאה במאמר, מדאור' צריך עדים ליבום אח"כ. וכ"כ **הריטב"א** דבין בתחילה ובין בסוף צריך עדים, דרק ביאה גומרת ביבמה. וא"כ בגמ' [יבמות שם] מה חסרון ביבום בלא מאמר.

וכן הביא **השעה"מ** [יבום ב] דמבואר בתוס' דידן דיבום צריך עדות. אך **הגר"א** [קסו ט] ציין דבתוס' דידן משמע דיבום א"צ עדים. ולכאן' למד דכוונת התוס' להוכיח דאף מתחילה א"צ עדים, א"כ ל"ש סברת מכוער. [והשעה"מ דחה דבתוס' משמע דהק' דהא מדאורייתא אינה נקנית בלא ביאה. ולפ"ז הול"ל דמדאור' קני בלא עדים].

וכן בתוס' **הרא"ש** [יבמות נא:]: מפורש דצריך עדים ליבום. והמשנ"ל [יבום ב ד] הביא דכ"ד **הרי"ז** [יבמות ס"פ יג]. וכ"פ **הרמ"א** [קסו ב]. אבל **בשר"ת הרשב"א** [ד שכח] כתב דא"צ עדים, דאשה הקנו לו מן השמים. וכן דייק **הגר"ח** [יבום ד] מסתימת הרמב"ם. וע"ע **פתח"ת** [קסו ו] ו**קה"י** [יבמות ח].

והגר"ח [שם] ביאר דבעי עדות לקיומי בחלות שהאדם עושה מדעתו, אבל יבום דא"צ דעתם, וקנה ממילא. א"כ ל"צ עדות לקיומי⁹. [וכע"ז נח' הראשונים יבמות קה. אי חליצה בעי עדות לקיומא].

שתיקה לאחר מתן מעות

אמר להו תקדש בד' זוזי דאית ביה וכו' הוה שתיקותא וכו'. אבל אם הסכימה להתקדש מהני. והתוס' **רי"ד** כת' דדוקא משום דהדר ואמר תיקדש לי. אבל במה שאמר ד' זוזי אית בה לחוד ל"מ. שדיבור הראשון אין בו ממש, כיון שהאשה סברה שנותן לה הציפתא לבד, ואין בה שוה פרוטה. [ומשמע דבעי דיבור בשעת קידושין, ולא סגי שיהא מובן מתוך דבריו. וע' לע' ה: ו]. והתוס' **ריה"ז** הביא חולקים דהוה ידים מוכיחות, כיון דמעיקרא אמר לה הרי את מקודשת. והרמ"א [כח ה] בשם **השלטי"ג** כ' דאם חזר ואמר רק הרי בתוכו שווה פרוטה הוה ספק קידושין. [וע' בסמוך].

שם. אמרו ליה וכו' אמר להו. **התוס' ריה"ז** כת' דלגיר' זו העומדים שם אמרו לו, ואין ראה מדברי האשה דנתרצית דוקא אפרוטה. והביא **י"ג אמרה** ליה, שנראה מתוך דבריה שדעתה אאוגדה, אבל אמר סתם, דעתה אכל מה שבתוכו. [וכ"ה לשון הרמב"ם [ה כה] אמרה לו].

והראשונים הק' אמאי לא חששו משום ציפתא, שמא שווה פרוטה במדי. [ובגמ' יג. משמע דלא חיישין לה כלל]. והתוס' **רי"ד** הביא דמוכח דלא קי"ל כשמואל. והריטב"א [יג]. הביא אחרים דאה"נ צריכה גט מספק. והגמ' [יג] דשלחו קאי אמעשה אחר. ועד"ז כ' הר"ן ותוס' **ריה"ז** [יג]. נפק"מ בדבר שאינו מתקיים להגיע למדי.

אבל הרא"ש דחה דשאני הכא דחזר בו ממה שאמר מתחילה להתקדש בציפחא. ואף היא לא נתרצית כשאמר לה שאינו שווה פרוטה. ועד"ז דחה **הריטב"א** דהא אמרה והא לית ביה

8 אמנם גבי חתנא דדר בי חמוה הזכיר איסור, ולא הזכיר שמלקין.

9 והבאר שבע כת' ליישב המנהג דסמכו על דעת הראב"ד [איסור"ב כא טו] שאם יחד לו בית למשכב מותר.

10 והקוב"ש [צא] ביאר דחלות הדין ה' ממילא ולא מכח האדם. וכמו במיתת הבעל דמתרת גם בלא עדים, אף דאיתקש מיתה לגט. וכן בזנות נאסרת על בעלה אף בלא עדות קיומי. [ע' כתובות ט.], דחלות האיסור הוא ממילא.

והשער"י [ז יב] כתב דהראשונים דבעי עדות ביבום, הוא משום דעכ"פ צריך איזה כוונה, לשם מעשה ביאה.

שווה פרוטה, וגליא דעתה שאינה רוצה להתקדש אלא בדבר ששווה פרוטה¹¹ [במקום הזה].
[ולכאור' היינו כגיר' 'אמרה ליה'].

והרשב"א והר"ן כת' דהוא מעיקרא היה דעתו לקדשה בה ובמה שבתוכו, ולא היה דעתו לקדש בציפתא לבד.

והב"ש [כח יד, ה' באבנ"מ יב] כת' דלדעת הר"ן מתיישב דברי השלט"ג [הו' לעיל] דאי"צ לחזור ולומר הרי את מקודשת, דאינם קידושין חדשים. אלא מגלה על נתינתו הראשונה.

בסוגיין - השער"י [ז יב] הוכיח מסוגיין דיש לאשה חלק במעשה הקידושין. דאת"ל [כפשוטו האחרונים ע"פ הר"ן נדרים ל]. דהאשה מפקרת עצמה, ומבטלת דעתה שהבעל יפעל את הקידושין. א"כ ה"נ כיון דקיבלה את הציפתא לשם קידושין [והפקירה עצמה]. א"כ יהי דעת הבעל לקדשה במעות שבתוכה¹².

והשער"י חידש דבעי כוונת האשה בפועל לגוף הקנין, דאף האשה מחדשת איזה חידוש ע"י רצונה.

והשער"י כתב דדוקא בקידושין שייך חסרון זה דשתיקה לאחר מתן מעות, אבל בשאר קנינים ל"מ כן. דבשאר קנין סגי בנתינת רשות, ועי"ז מהני קנין מצד הקונה. אבל בקידושין ל"מ קנין הבעל בלא פעולת האשה.

אמר רבא הוה שתיקותא לאחר מתן מעות. **התוס' ר"ד** כת' דס"ד דכיון דהמעות עדיין בידה בשעה שחזר ואמר לה, [וס"ד] מדלא שדינהו נתרצית. דאי כבר הולכה המעות לידה פשיטא, דמאן מוכח. אבל היכא דאמרה להדיא מהני. אף דמונח כבר כפקדון בביתה.

וכן תניא [לק' מז]. דהאומר לאשה התקדשי לי בפקדון שיש לי בידך מקודשת. **והראשונים** הק' דהוה שתיקה לאחר מתן מעות. והביאו בשם **תוס'** דהתם איירי בשדיך, ובשדיך מהני שתיקה לאחר מתן מעות. [וכמו גבי גזל, ע' בסמוך].

והרמב"ן ושא"ר חלקו דגבי שתיקה לאחר מתן מעות ל"מ שדיך [דאין ראייה ממעשיה שנתרצית]. והתם איירי דאמרה 'אין'.

בשו"ת מהרי"ל [עד ב] כתב דהיכא דהאשה נוטלת מעות הקידושין מיד הבעל ל"מ, וכמו דל"מ טלי גיטך מע"ג קרקע. [וכן נסתפקו בזה המהרש"ך [קנב] הו' בב"ש [ל א¹³], ורשד"ם [עו] הו' במשנ"ל [ג א]. והאבנ"מ [ל א] הביא דהרמ"א ומהר"ם פדואה פשיטא להו דמהני. וכן הכריע החזו"א. וע"ע שו"ת חת"ס אה"ע פב].

והב"ש ביאר דהיכא דבא מידו לידה בתורת פקדון [וכבסוגיין] עדיף. [ועי"ד הא דאי' גיטין עח:].
והמהרי"ל למד דל"מ טלי קידושין, דכתיב ויצאה והיתה ואיתקיש הו' ליציאה¹⁴. אמנם **השיטה ל"ל** [ח:] כת' להדיא דאפי' היה הכסף מונח ע"ג שלה מעיקרא מקודשת, וליכא למימר דאיתקיש הו' ליציאה, ול"מ טלי מעות קידושין מע"ג קרקע. דהיינו דוקא בקידושי שטר, אבל מעות מתקדשת משום הנאה, ומאי איכפ"ל שנוטלת מע"ג קרקע.

והפוסקים ציינו דלכאור' תלי' במח' העיסור ורשב"א ור"ן [לע' ב]. האם מהני קידושי כסף בקרקע, דאיתקיש לגט. או דהוקש רק לענין השטר. [ע' קוב"ש א].

ועוד הוכיח המהרי"ל דבריו, דאם לא כן אי"צ שליחות לקידושין, סגי שיאמר או יכתוב לאשה שתקח אותן המעות ותתקדש בהם. **והאבנ"מ** [ל א, ונתיבות רמד א, הו' לע' ה:] דחה שצריך שליחות לאמירה. [וע"ע לק'].

כנסי סלע זה בפקדון וכנ'. **הפוסקים** דנו היכא דזרק לה סתם, ואח"כ אמר לה הרי את מקודשת, האם אמרי'

11 דהא אפי' נתן לה מנה ואמרה איני רוצה אלא במאתים אינה מקודשת כלל.

12 [ויש לדחות דגדר קנין כסף שקובעת תמורת המעות, וכיון דקבעה תמורת חפץ א', לא יהי לקדשה בדבר אחר].

13 וכ"מ בטור ושרע [ר"ס ל] דכת' דמהני בין קידושי כסף ובין קידושי שטר לזרוק לרשותה, וכמו גט. משמע דגדרי הנתינה שייכי להדדי.

14 **וה"ה** [ח ח] הביא בשם **הרשב"א** דאם לא היו עסוקין באותו הענין, ונתן לה המעות בשתיקה, אף שאומר שנתכוון לקידושין ל"מ. ואפי' חזר ואמר הרי את מקודשת לי ונתרצית צריך ליטול הימנה ויחזור ויתן לה. ומשמע דאפי' נתרצית להדיא ל"מ. וע"כ הטעם משום דהוה טלי קידושין. [ויש לדחות דאמרה שנתרצית מעיקרא, וכיון דזכתה כבר במעות בלא עדים אינו פקדון ידה].

דהוכיח סופה, ושתיקתה מהני. וע' ב"ש [כח יב], והג' בט"ז [ל]. ואכמ"ל.

בשעת מתן מעות. פרש"י דכי קבלתיה אדעתא דהכי הוא. והרמ"ה [בטור כח] כתב דוקא שהאשה נטלתם, אבל אם זרק לחיקה, ולא עשתה מעשה לקבל ל"מ שתיקה כה"ג. אא"כ ארצי מעיקרא דדעתה להתקדש. והב"ח ביאר דלמד כן מסוגיין, דשתיקה ל"מ כלל.

דף יג.

לאו כלום הוא. פרש"י דהאי דשתקה משום דלא איכפת לה. משמע דלא הוה קידושין כלל, ולא אמרי' שמא נתרצית, והוה ספק¹. והפנ"י ביאר דכיון שאין הדבר ידוע לעדים אינה מקודשת. דבעי שיהא הדבר ברור לגביהו.

אבל דעת האבנ"מ [כז ו] ורע"א [לע' ו]. דאי"צ עדות על דעת האשה בקידושין. דסגי בעדות על עיקר מעשה הקידושין. ולפ"ז ה"נ ל"צ ע"ז עדות. [וע"ע מקנה קר"א כז ב].

ועוד תי' האחרונים [חי' הר"מ, חזו"א] דהכא הוה דברים שבלב, שהאשה לא גילתה כלל דעתה בקבלת הקידושין. ואינם דברים.

ובשר' חוט המשולש [א א לגר"ח ולאזין] ביאר דכיון דאין האשה מתקדשת אלא מדעתה, בעי' שיהא מוכח מתוך מעשיה שדעתה לקידושין. [ע"ש שהאר"ק].

בתורת פקדון וכו' סברה אי שדינא מחייבי. הראשונים הק' דאף דבא לידה בתורת פקדון יכולה לומר לו הרי שלך לפניך. והביאו דהר"א אב"ד תי' כגון דאפקדיה ניהלה לזמן ועדיין לא הגיע הזמן. והרמב"ן הק' דה"ל לברייתא לפרש.

והרשב"א נסתפק בדבריו, מי גרע מפועל שיכול לחזור בחצי היום. [ע"ע בפוסקים חו"מ רצג, משנ"ל שאלה יא, מחנ"א שומרים יח]. והתומים [עד ו] חילק דהיינו דוקא ש"ש, דהוה פועל ודמי לעבד, והוה בכלל כי לי בנ"י עבדים וכו', אבל שומר חנם אי"צ שמירה יתירה, רק שלא יפשע בו. ואין זה בתורת עבדות. והקצות [עד א] תי' דגדרי שומרים הוה השתעבדות תשלומין, ואינו בגדר פועל.

והרמב"ן תי' דאמרי' דהאשה טועה, וסבורה שחייבת לשמור. וקו' רב הונא בדרי' דהגיע לידה בתורת קידושין כו"ע ידעי שיכולה לזרוק. ורב אחאי תי' דנשים לא גמירי אף בזה.

והרשב"א הביא דהראב"ד תי' דחוששת שמא יהא רוח או כלב קודם שיגיע ליד בעלים.

והרמב"ן תי' דפקדון א"א לזרוק, וצריך לומר למפקיד 'תא שקול פקדונך מיד ליד'². ודוקא היכא דהמפקיד מסרב לקבל יכול לזרקו ולומר הרי שלך לפניך. והרשב"א נסתפק בזה אמאי לא מהני תוך ד"א. דהא פקדון איתא ברשות מריה ובאחריותו. והא אוקמיה תוך ד"א.

שם. סברה אי שדינא וכו'. פרש"י והא דלא מחאי משום דלא איכפת ליה. הרשב"א הק' שתאמר 'לא'. ותי' דכיון דלא עבדא מידי דמוכח לא איכפ"ל.

אנן לא שמיע לן, אתון דשמיע לכו חושו לה. הראשונים נח' האם חיישינן לדברי רב הונא בדרי'. [וכ"פ הר"ף ובה"ג]. אבל הרמב"ם [ה כה] פסק דבכל אופן שתיקה לאחר מתן מעות ל"ה קידושין. והרשב"א ביאר דהא רבינא לא חייש לה. ולפומבדתי לחוד קאמר לחוש מפני כבוד רבם.

אין שקלי וכו' דשדיך. התוס' רי"ד כתב דה"ה בלא שדיך, היכא דאמרה 'אין', דהסכימה לקידושין ומחלתו לו, ואינה טוענת ידי שקלי. אבל השיטה לנ"ל כתב דדוקא גבי חמס וגזל, דכיון דשדיך, ואגב דשדיך עבדא למעשה דשקלה. ומש"ה אמרי' דמחל לה.

והרשב"א כ' דאפי' מודה דלשם קידושין אינה מקודשת, כיון שלא אמרה בשעת נתינה. דמשמע בכל ענין³. והר"ן פ' הסברא דשמאו חכמים דעת' דלא נח"ל לאקדושי בגזל דידה, אלא בדשדיך או דאמרה אין בהדיא. וכה"ג מקניא לגביה כדי להתקדש בהן.

ורע"א נסתפק היכא דהחזיר גזל שלה והוסיף משלו. האם אמרי' דדעת' להציל את שלה, ואין כאן קבלת

1 ולהלכה הוה ספק, דחיישינן לדברי רב הונא בדרי' ע בסמוך.

2 וביאר דגבי אשה לא דייקנן שיכולה להשיב לו, דה"נ יכולה לומר 'לא בעינא קדושין'. והנידון בסוגיין משום שתיקה ועיכוב המעות.

3 [משמע דכוונתו דבעי' ראיא מתוך דבריה בשעת קידושין. ועוד אפ"ל דכוונתו דדוקא היכא דגילתה דעתה מעיקרא, מהני מחילה. אבל בלב לחוד לא נחשב מחילה אגזילה, והממון אינה שלה].

קידושין. [והביא מל' נב, ע"ש].

קידשה בגזל וכו'. ובשדיך מהני. ופרש"י [לק' נב:] דכי קבילתיה לגזל דידה בשם קידושין אחלתיה. והאחרונים הק' האיך מהני 'מחילה' לגזלן, הא כיון דנגנב ממנו אינו ברשותו. וא"א להקנות דבר שאינו ברשותו. ועוה"ק האחרונים דקאי אדבר בעין, ול"ש מחילה בדבר בעין, דצריך הקנאה.

והאבנ"מ [כח יג] הביא דאף דאינו ברשותו להקנות לאדם אחר, מ"מ הבעלים יכול להקנות לגנב. [ועי"ש שהאריך ביסוד זה מכמה מקומות, וכיסוד זה כתב השא"ג"א צג. וע' בסמוך].

ועוד ביארו **האחרונים** [קהלת יעקב לנתיבות כח ה, אבנ"ג תיט, ע' קה"י כא] דמהני מחילה על החיוב השבה בגזילה. וכיון דפקע חיוב השבה ממילא קנאו הגזלן⁴. [ומש"ה נקט רש"י לשון מחילה].

רש"י [הנ"ל] אחילתיה. משמע דמחל הגזילה וא"צ לשלם. אבל **הרשב"א** הביא דמבואר בירושלמי דחייב לשלם דמי הגזילה, דאינה מוחלת דמיו, אלא הקנה לשם מלוה וחייב כנגדו.

אמר לה כנסי סלע זו שאני חייב, וחזר ואמר התקדשי בו. **הרשב"א** כתב דוקא כה"ג, אבל אם לא אמר לשם פרעון, אף דחייב לה מנה, כיון דאמר התקדשי בה וקיבלה מקודשת. כיון דלשם קדושין יחייב' ופשטה ידה וקבלתיה בשתיקה חזקה למאי דקאמר שקלת'. ואינה יכולה לומר אין שקלי ודידי שקלי [וכמו בגזל לעיל]. ואף דלענין דינא רשאית לתפוס בתורת גוביינא [ע' סוגיית סטראי, שבועות מא], מ"מ לענין קדושין אמרי' חזקת כל הנשים רוצות להתקדש כל שלא הזכיר לה פרעון מעיקרא, לשם קדושין נתכוונה. ומש"ה היכא דשדיך אפי' הזכיר פרעון וקבלה מקודשת, דמסתמא לשם קידושין קבלה. ואפי' חזרה ואמר אין שקלי אינה נאמנת נגד חזקה דלשם קידושין.

אבל הביא **הרמב"ם** [ה יב] כתב בסתמא, אף דלא אמר פרעון מעיקרא.

אשה שגולה – **הפוסקים** דנו היכא דהאשה גזלה מהבעל, ואמר לה להתקדש בה, האם הוה קידושין. ובפשוטו הו' כמו פקדון בידה [לק' מז]. אך **בשר"ת מהר"ל** [עד ג, ובדפ"י עח הו' באבנ"מ כח יג] **ושארית יוסף** [כח, הו' בב"ש כח טז] ס"ל דל"מ. והמהר"ל פי' דכיון דאינו ברשותו של הבעל, ואין בידו להקדיש, א"א לקדש בו. וגרע ממלוה בידה דא"א לקדש בו. ובפשוטו כוונתם דס"ל דא"א להקנות כיון דאינו ברשותו. והאבנ"מ כתב דלפ"ז תלי' במח' **הבעה"מ ומלחמות** [ב"ק יח: בדה"ר] היכא דהגזלן רוצה להחזיר, האם נחשב ברשותו של גזל.

והב"ש [שם] דן דמ"מ היכא דשניהם רוצים יוכלו להקנות יחד [והאחרונים האריכו בנידון זה]. והאבנ"מ כתב דלהקנות לגזלן עצמו ודאי מהני. [ע' לע'].

והאבנ"מ ביאר דכוונת המהר"ל דמ"מ ל"מ לקידושין, דבעי' כסף שלו. וכיון דאינו ברשותו לא נחשב ממונא דנותן, אף דחל הקנין לאשה. והוה כדבר שלא בא לעולם.

והקה"י [כא] כתב לפרש דהא דמהני הקנאה לגזלן, הוה בגדר מחילה וסילוק חיוב השבה. ולא נחשב הקנאת ממונא, ומש"ה א"א לקדש בו אשה.

ועוד כתב **בחי' ר' שמואל** דמהני ע"י קנין מצד הקונה, דהא הנותן אינו יכול להקנות. ולענין כסף קידושין לא סגי בקנין מצד הקונה.

טבעת⁵ שאולה – **הרא"ש** [כ] הביא דנהגו לקדש בטבעת שאולה, ותמה האיך מהני. דהאשה סבורה שהיא שלה, ואינה אלא גזל דאחרים. [ועי"ש]. וכתב דהיכא דשאל לבעל לזמן ידוע ויש לו רשות להשאילו, והודיע לה שהיא שאולה לזמן פלוני. תתקדש בהנאת שימוש להתקשט עד זמן פלוני⁶. וכ"כ **הריטב"א**, שו"ת הרשב"א ו ב, ותלמיד הרשב"א ז; וע' בפוסקים כח יט]. אבל בענין אחר ל"מ, דגרע ממתנה ע"מ להחזיר דהפקיעו חכמים [לעיל ו:].

וכתב **הרא"ש** דמ"מ אם המשאיל השאילו טבעת כדי לקדש בו אשה. אנו סהדי דגמר בליבו ליתן באופן המועיל לקידושין. והו' מתנה ע"מ להחזיר, ויחזור ויקנה מהאשה. או יתן דמיו, כיון דאינו לצעורה [גיטין עה:]. [ואכמ"ל בכ"ז].

4 וכמ"ש האחרונים בגדר קנין יאוש או שינוי. וע' סנהדרין עב [ואכמ"ל].

5 **הרמ"א** [כז א] הביא דנהגין לקדש בטבעת, ע"פ תקוני זוהר.

6 [ויל"ד אי צריך שומא בשווי זכות זה].

כשם שאין האשה נקנית בפחות מש"פ, כך אין הקרקע נקנית. בפשוטו משמע דדינם שווה. אך האחרונים ציינו דבקידושין יש טעם נוסף דפחות מש"פ לא מקני נפשא [וכדלע"י ג. לפרש"י]. וכ"כ התוס' רא"ש [ליישוב קו' התוס'] דלספרים דגרסי [ג.] לא מקני נפשא, ותליא בקפידת האשה ניהא.

וכ"כ הרשב"א ושיטה לנ"ל דבס"ד לא ילפי' שווה פרוטה משדה עפרון. אלא מסברא ידעי' דפחות מש"פ לא מקני.

ועוד העירו לדעת הרמב"ם [ה כד, ויג] דבקידושין בעי כסף שיש בה הנאה מחודשת. משא"כ בשאר קנינים. א"כ האיך תלו 'כשם'.

וכן יש להעיר דע"פ דברי הגר"ח [הו' בברכ"ש א] בקידושין בעי פרוטה להחשב מעשה קיחה, ואילו קנין כסף בעלמא סגי בקבלת המעות.

כך אין הקרקע וכו'. התוס' ר"ד כתב דהמוכר שדהו, ונתן לו פרוטה קנה, והשאר זוקף עליו מלוה [ע' ב"מ עז:]. א"נ כשנותן שדהו במתנה [ואינו יודע לכתוב שטר, והשדה רחוקה דא"א לעשות חזקה] מקבל ממנו פרוטה ואומר שדי קנויה לך בפרוטה זו, דקרקע נקנית בכסף. [וכדעת הס"ז חו"מ קצ, דאף מתנה נקנה בקנין כסף. דלדעת הסמ"ע שם דוקא תחילת פרעון].

כי תניא ההיא בחליפין וכו'. האבנ"מ [לא ו] הביא דאף דאיירי בכלי, כלי פמש"פ ל"מ בתורת כסף. ודלא כרשב"א [שבוע' לט:]. [ע"ל ג.].

תוד"ה כשם. תימה, דהא קניני אשה לא ידעי' אלא משדה. וכמ"ש תוס' [לעיל ג.] דילפי' משדה עפרון דכתיב כסף, ופחות מש"פ לא איקרי כסף. והפנ"י כת' דאף דכתיב 'כסף' בשדה עפרון, דקרא איירי כה"ג, אבל אליבא דאמת נקנית קרקע אף בלא שווה פרוטה. דקונים מעכו"ם בפחות משווה פרוטה, שהרי שווה פרוטה אצל המוכר.

[וכ"כ המקנה [ח.]. והאבנ"מ [לא כד] והמנח"ח [שלן] להביא מהגמ' [עירובין סב.]. דמהני שכירות מעכו"ם בפחות מש"פ. דתליא במקבל המעות. אך האחרונים הביאו דהרמב"ם [עירובין ב יב] מבואר דהוה קולא דרבנן.

ועוד כתב הפנ"י דאיצטריך לפירות וכלים, דמקרבא הנאתה, וס"ד יחסי אף פחות מש"פ [כדאמרי' לק' מו. ע"ש תר"י, וע' לע' ז.].

והרש"ש כתב דאדרבה בקידושין תנן, ואילו במכר אין משנה דבעי ש"פ. והאיך יתלה תניא בדלא תניא.

בא"ד ושמא י"ל וכו' נפק"ל מוציאה חינם. ולא נתפרש להך מ"ד מהיכן ילפי' דבעי שווה פרוטה. [ואם נאמר דמשום דלא מקני נפשה. הא אף אי ילפי' קיחה משדה עפרון, והתם כסף לאו דוקא. א"כ הא דבעי שווה פרוטה הוה מסברא, וכמ"ש הרשב"א ושיטה לנ"ל].

וקשין לעולם יותר מדור המבול שנא' וכו' ונאוף פרצו, ודמים בדמים נגעו, כדמתרגם רב יוסף מולידן בנין מנשי חבריהון וכו'. והראשונים הק' אמאי הוצרך להוסיף התרגום, הא אף ברישא כתיב ניאוף. ועוה"ק דמפורש בקרא דאף בדור המבול ותשחת הארץ משום זנות. והריטב"א תי' דהיא הנותנת דכיון שחטאו בה בדור המבול ונענשו עליה, והם חזרו ושונו בחטאתם שראוי להחמיר בעונשם.

והתוס' הרא"ש תי' דניאוף בעלמא ל"ש מולידן בנין מנשי חבריהן, דרוב בעילות אחר הבעל. אלא קרא איירי באשת איש שנשאת לאחר [שנתגרשה שלא כדת, או דנתקדשה, וסבורה דלא חלו הקידושין].

והפנ"י והיעב"ץ תי' דבדור המבול אין פגם ממזרות, דל"ש ממזרות בגוי, ול"ש מעוות לא יוכל לתקן.

ואילו בדור המבול לא נגזרה על דגים שבים וכו'. תוס' [ב"ב עג:]. והראשונים כאן הק' דבזבחים [קיג:]. איתא דעורזילא דימא במבול היה בתיבה. והא דגים לא היו בכלל הגזירה. וכת' לגרוס [שם] עורזילא דרימא, והוא עופר הראם.

דף יג:

האשה וכו'. הרמב"ן כ' דה"ה איש, כגון זב ומצורע, אלא דכולה מתני' דקנינים דאיירי באשה. והר"ה [קנים שם] פי' דנקט אשה, דפתחי קנינים ופתחי נדה שייכי להדדי. ועוד שהטעות מצויה בנשים. ועוד דבאשה יולדת

7 והריטב"א תי' דקרא דעל כן תאכל הארץ עליה קאי אדמים בדמים נגעו דסיפא, וס"ד דהיינו רציחה. קמ"ל התרגום דהיינו אשת איש.

8 והרא"מ מזרחי [בראשית ו ב] כתב דאגדות חלוקות, וסוגיין ס"ל שבדור המבול לא נכשלו באשת איש, ולפיכך נוצלו הדגים שבים.

היה כבוד ושבח, ואילו טומאת זב ומצורע הוה גנאי.

יביאו יורשים עולתה. בגמ' [זבחים ו.] מבואר דעולת יורשין מכפרת מקופיא.

תוד'ה האשה [הוד' בע"א]. דכל חטאת קודמת לעולות שבאין עמהם וכו'. ותוס' דנו אי הוה לעיכובא. וע' כמה תי' בראשונים כאן. ומשמע בתוס' דהוה מדיני הקרבן. והעירו דבגמ' [מנחות ה.] מבואר דהוה דין מחוסר זמן. [ואכמ"ל]. וע' גר"ז [זבחים ה.].

והרשב"ן כתב דאם לא הקריבה החטאת מחיים היורשים אינם חייבין עולתה. ואף דהשתא [שמתה] בטל ממנה חיוב חטאת, וחיוב עולה כדקאי קאי. מ"מ יורשים אינם חייבים כיון דלא נקבע החוב מחיים. וע"ע מנח"ח [קסח].

שעבודא דאורייתא

אמר רב יהודה אמר והוא שהפרישתו מחיים וכו' אלמא קסבר שעבודא לאו דאורי'. הריטב"א כתב דכ"ז לענין שעבוד. אבל אף למ"ד שעבודא לא"ד יש מצווה לפרוע חובת אביהן [ממעות שירשו], וכדאי' [כתובות פו.]. וכופין על מצווה זו [כדאי' התם, ואכ"מ]. ועד שאתה כופהו בגופו, כופין בממונו, דמצווה הוה על הממון.

רש"י ד"ה לאו דאורייתא. אלא מלוה בשטר, שהוא שיעבדו וכו'. והריטב"א חלק דלמ"ד שעבודא לא"ד, אף מלוה בשטר אינו גובה מהיורשים. וכדאי' [ב"ב קעה.]. וכ"ד תוס' [שם].

והרשב"א כתב דאפשר דהיכא שהוא שעבד להדיא מהני. אבל הק' דק"ל [ב"מ יד.]. אחריות ט"ס, א"כ כל שטר הוה כשעבדו להדיא. וכתב דאפשר דדעת רש"י דדוקא היכא דשעבד להדיא אלים כח השטר, ולא אלים אחריות טעות סופר לשעבד נכסיו מדאורי' כיון שלא נכתב להדיא.

אבל הריטב"א כתב דלמ"ד שעבודא לא"ד אף היכא דמשעבד להדיא. דסבר אין הקנאה לחצאין ושעבוד קנין לחצאין. וכ"ז שהם ברשותו כופין לקיים מצוותו, אבל כיון דנתרוקנו אצל יורשים ולקוחות אינו בדין לגבות מהם, אפי' מלוה בשטר. ומ"ד שעבודא דאורי' סבר דאף דבקנין גמור ליכא הקנאה לחצאין, אבל שעבוד מיתלא תאלי אנסכים. והקצות [לט א] הביא מדבריו דאף למ"ד שעבודא דאורי' ל"מ קנין לעשות שעבוד, דהוה קנין לחצאין. אלא דהתורה שעבדא ממילא, ושעבוד ממילא אין חסרון לחצאין.

ור"י ור"ל דאמרי תרוייהו מלוה ע"פ גובה בין מן היורשים ובין מן הלקוחות. מדאורי' גובה אף מלקוחות, ורבנן הפקיעו את השעבוד מהלקוחות. אבל התוס' ר"ד הגי' ואינו גובה מהלקוחות. [וכדתנן בב"ב שם. דהפקיעו חכמים דאינו גובה מלקוחות].

צריכא וכו' דמלוה הכתובה בתורה 'ככתובה בשטר דמיא'. הרשב"א הביא דמשמע כאן דכתובה בשטר מיהא חל שעבוד. דכתובה בתורה הוה כמו כתובה בשטר [וכדעת רש"י הנ"ל. אך הקוב"ש [צה] תמה דהכא לא שייך הטעם דהוא שעבדו]. והתוס' ר"ד הק' דרבה [ב"ב קעה.]: אמר להדיא דדבר תורה אף מלוה בשטר אינו גובה אלא מנכסים בני חורין, דשעבודא לאו דאורי'. וכתב ד"ל דג' מחלוקות בדבר'. [וע' רמ"ה סוף ב"ב].

ועוד כ' הריטב"א דכוונת הגמ' מדרבנן. דהא תקנו רבנן משום נעילת דלת, ולא פלוג גבי הקדש. שלא יהא כח ההדיוט חמור מההקדש.

תוד'ה מלוה הכתובה בתורה. שלא היו יודעים נתינות אלו אם לא שחייבתו תורה וכו' [אבל מלוה] דפשיטא מה שהוא לזה צריך לפרוע. [וכ"כ תוס' כתובות נו.].

וכע"ז כ' רש"י דמלוה שאינה כתובה בתורה, שלא הוטל עליו חובה מאת המלך אלא מעסקי מעשה עצמו. והמהרש"א הביא תו"י דהק' דהא ערכין הוה מעסקי עצמו, ובזה תי' תוס' שלא היו יודעים נתינות אלו, דהחיוב מכח פרשת התורה. וכה"ק הרשב"א דאע"פ דנזקין וערכין אינה חובה עליו אלא ממעשה עצמו.

והרשב"א תי' שהמערך אינו מחייב עצמו בסך ידוע, אלא שחייבתו מצות המלך לתת לפי שניו, אף שלא הוציא חיוב סך בפיו. וכן נזקין אינו מחייב עצמו בסך ולא במיטב, והתורה

1 וכו' הריטב"א דס"ד דכן דעת שמואל, אבל למסק' ל"מ אף כתובה בשטר. [וע' בסמוך דעת ר"ח דרב פפא ס"ל חילוק זה].

חייבתו. משא"כ מלוה שהוא מחייב עצמו בפירוש בסך ידוע. ולא חייבתו תורה אלא במה שהוא בעצמו מתחייב מרצונו.

[ומשמע מהרשב"א דחיוב הלואה הוא קציצה והתחייבות, שחייב עצמו². ולא מחמת עצם קבלת המעות. ואילו בתוס' משמע דהוה סברא מחמת קבלת המעות].

תוד"ה אמר רב פפא. תימה [ב"ב קעו]. קאמר ר"פ וכו' שלא תנעול דלת, ואינו גובה מהלקוחות דשעבודא לא"ד. [משמע דתוס' גרסו כן להדיא בגמ' סוף ב"ב, אך שא"ר לא הביאו הגיר' כן. אך יש שגרסו בתוס' 'אלמ' שעבודא לא"ד, מהא דהוצרך לפרש הטעם שלא תנעול]. **ותוס'** [ב"ב שם, ושא"ר כאן בשם ר"ת, וכ"ה בס' הישר סח] כתב דהוה כלישנא אחרינא להכא, ולא נאמר 'איכא דאמר' כיון דלא הוזכר במקום א'. וכן הביאו **תוס'** [מנחות נח:] בהדי שאר סוגיות הפוכות.

והר"ף [ב"ב פג. בדה"ס] תי' דרב פפא ס"ל שעבודא דאור³, והפקיעו השעבוד ממלוה ע"פ משום תקנת השוק. אבל גבי יתמי הניחו השעבוד משום נעילת דלת. **והרמב"ן** ושא"ר הק' אמאי הוצרך להוסיף משום שלא תנעול דלת, ואי"צ טעם להעמידו אדאורי'. **והתוס' רי"ד** הוסיף להק' דבשלמא גבי לקוחות שייך תקנה משום תקנת השוק, אבל גבי יתומים מ"ט יתקנו דהא יורשין ירתי ממילא, ואי שיעבודא דאורייתא אמאי קא בעי לירש נכסי דלאו דידהו, דאישתעבדו לאחרני.

והאחרונים [תומים פח יז, ה' בחש"ל] תי' דהאידינא כיון דביטלו רבנן דאין גובין. ע"ז לא סמכא דעתיה, דיכול להבריח ולמכור. ואף מדאורי' בטל השעבוד. וכמו מטלטלין דיכול להבריח. ומש"ה בזה"ז גובה מוירשין רק משום תקנת נעילת דלת.

ועוד הביאו **הראשונים** [רמב"ן ועוד] דרב פפא [כתובות פו.] הק' לדידך דאמרת פריעת בע"ח מצווה, אמר לא ניחא לי למיעבד מצווה. וע"כ דס"ל דשעבודא לא"ד, אלא מגדרי כפיה⁴ [וכדאי' בכתובות שם, וע' בראשונים כאן ואכ"מ].

והרמב"ן הביא דרב פפא נתכוון לפסוק הדין גביה, בין למ"ד שעבודא דאור' ובין למ"ד שעבודא לא"ד. **והרשב"א** הביא בשם **הראב"ד** דרב פפא ס"ל שעבודא לא"ד. והגמ' כאן הביאה דקאי אף לדידך דקי"ל שעבודא דאורי', הפקיעו את השעבוד.

והרשב"א ביאר דאף למ"ד שעבודא לא"ד אצטריך לטעם דל"ל קלא, ומש"ה אינה גובה מן הלקוחות. דס"ד לגבות מן הלקוחות משום נעילת דלת, כ"ה דתקינן במלוה בשטר דתגבה מן הלקוחות.

בא"ד ואו' ר"ח דהכא איירי במלוה הכתובה בתורה וכו' דאמר לע' דשעבודא דאורי'. ולגבי לקוחות הפקיעו את השעבוד. אך **תוס'** [ב"ק יד:] נקטו דלמ"ד מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר גובה אף מלקוחות [ולא הפקיעו את השעבוד].

מיתת הבעל מנלן

אלא מיתת הבעל מנלן וכו'. **התוס' רי"ד** הביא דמצאנו בדברי הנביאים כמה פעמים דאלמנה נשאת לאחר. וכתב דקו' הגמ' דע"כ שיש רמז מן התורה. דאל"כ לא היו הנביאים מתירין אותה.

סברא הוא, הוא אסרה הוא שרתה. **הקוב"ש** [ח"ב כז] הק' דנימא דקדושת הגוף לא פקע בכדי. וכדאמר' [נדרים כט:] דאישות נחשב קדושת הגוף, וקדושת הגוף כיון דחל תו לא פקע. ותי' דכוונת הגמ' דיש באישות קנין ואיסור, וכיון דמת פקע הקנין. וממילא ליכא איסור. [ולפ"ז הא דאמר' קדושת הגוף לא פקע, היינו דקנין האישות לא פקע. אבל אילו קנין האישות פקע, אף האיסור יפקע].

והקוב"ש חקר בגדר האיסור, האם חל כל שעה מפני שהיא עכשיו א"א. או דמעיקרא בשעת קידושין הוה איסור עולמי מעיקרא. וכתב זהו נידון הגמ', דהוה סברא, ושוב הק' דעריות חזינן דחל איסור מעיקרא.

2 ולפ"ז ל"ש חיוב מלוה בקטן שלווה [וכ"מ ברשב"א יבמות קט; ונח' בזה הראשונים ע' שיטמ"ק כתובות קח בשם ר' יונה. ודעת הרמב"ם [מלוה כו י] דקטן שלווה חייב לפרוע כשיגדל].

3 ולפ"ז קי"ל דשעבודא דאור'. ודעת תוס' דידן דשעבודא לא"ד. **והש"ך** [ח"מ לט ב] האריך בדעות הראשונים בזה.

4 וכה"ק **הרא"ש** ו**תוס'** **הרא"ש** [כתובות שם], ועי"ש שתי' את הסוגיה שם באופ"א, דרב פפא מודה דשעבודא דאורי'.

סברא הוא וכו' והא עריות וכו'. ולמסקנא ילפי' לה מקרא. והשער"י [ז' יב ד"ה והנה ביסוד] הביא דמוכח בסוגיין דמיתת הבעל הוה גדר מתיר, ולא העדר אוסר⁵. [וכת' דאפ"ה א"צ עדות קיום, דדוקא דבר שנפעל עי רצון וכוונה בעי עדות קיומא]. והביא דכ"מ [גיטין לט:]: דילפי' עבדו של גר שמת הוה כאשתו, וילפי' דחל מתיר, וחל שחרור.

והביא דכ"ד הרמ"ה [בטור רסז סה] דדוקא בשעת מיתת הגר, אבל לאחר זמן ליכא מיתה מתרת. וע"כ דס"ל דהוה מעשה מתיר בשעת מיתה. שהרי העדר החיות יש ג"כ אח"כ.

והקוב"ש [ח"ב כח] הביא דהתה"ד [פסקים קב] כתב דאשת אליהו מותרת, דדרשי' אשת איש ולא אשת מלאך. והק' מסוגיין דהא ליכא 'מתיר' במיתה. וכיון דנאסרה שעה א', ולא חשיב 'מת' האיך הותר.

והא עריות וכו'. האתנון דאורי' [ס"ס ח] חקר בגדר האיסור עריות לאחר מיתה. דהאם נחשב שנשאר מקצת אישות, או דאסורים משום העבר, דשם אשת אב הוא קורבא משום שהיתה בעבר אשתו של אביו. [ועוד העלו האחרונים צד דכיון כבר חל איסור, ותו לא פקע בלא דבר המתיר].

והאחרונים דנו עפ"ז נפק"מ שומרת יבם שמתה [יבמות יח]. דהותר בקרובותיה. וכן באופן שנפקע האישות [ע' גיטין מג: או ע"י שנעשית ערוה, ע' לק' סח. ויבמות י.].

תוד"ה אלא. תימה מצרי' קרא וכו'. וכה"ק השיטה לנ"ל נילף מדאיצטריך קרא לאסור אשת אב לאחר מיתה.

ותי' דאדרבה איצטריך קרא להתיר אחות אשתו אחר מיתת אשתו. א"נ ס"ד דילפי' מאחות אשה דמותרת⁶. א"נ איצטריך קרא דעדיין במיתה, אבל אף לולי קרא הוה בכרת⁷, וה"נ אשת איש לאחר מיתת בעלה בכרת.

אבל הרש"ש הק' אמאי הביאו מפסוה"מ הול"ל חמותו לאחר מיתה, לר' עקיבא [סנהדרין עו:]: אפיקתיה משריפה, ואוקמא באיסורא. וי"ל דניח"ל להביא אליבא דכו"ע.

בא"ד אחרי שראינו שהתיר הכתוב א"א לאחר מיתת בעלה⁸. וכ"כ תוס' [יבמות נה.]. והוסיף דכיון דיש עריות מותרין, שוב צריך קרא בכולם להתיר או לאסור. והראשונים [שם] כתב דבתר דגלי קרא אשת אח שיש לו בנים אסורה, ילפי' לכל העריות.

והמהרש"א העיר דבגמ' מבואר להיפך, אחרי שראינו דאסר התורה עריות, באי קרא להתיר. [ועי"ש שהאר"ך⁹. והקוב"ש [שם] כתב דעריות גלי דשייך איסור אחר מיתה. אלא דס"ד ללמוד דמיתה מתרת אף שאר עריות. קמ"ל.

תוד"ה לכ"ע בעשה. ודבק באשתו ולא באשת חבירו. והרמב"ן ביאר דאף דנאמר לבני נח [מחיים דבעל]. נאמרה לבני נח ונשנית בסיני, לזה ולזה נאמרה.

ותוס' [לק' כא:] מבואר דאף ישראל מצווה ב'ודבק' כלפי אשת נכרי, בעשה. ועי"ש שא"ר.

והפנ"י דן דבארסוה ל"ש 'ודבק' [וכמו בני נח], א"כ להך ס"ד ארוסה הותר לאחר מיתה [ועי"ש].

והרמב"ן כתב דהאי עשה לאו דוקא. אלא כיון דלא מצינו שהתירה התורה איסור א"א, וכיון דהיתה בכלל איסור ולא הותרה לגמרי, צריך מנין להתירה לגמרי. ולאחר מיתה עדיין נשאר איסור הראשון.

שריא ליבם וכו'. התוס' ר"ד הק' דא"כ א"צ לכתוב 'לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר', דמשמע דבעלמא מותרת לזר. ותי' ה"ק קרא היכא דאין לה בנים מותרת ליבם, הא יש לה בנים כמו שאסורה לעולם

5 והביא דכ"מ בגמ' [יד.] דילפי' להתיר במיתת היבם מק"ו. ודוחה הגמ' בעל אוסרה. והא ליכא יבם, ומה איכפ"ל מי אסרו.

6 ותוס' טוך בשם ר' מנוח הק' נילף ק"ו מאחות אשתו, דגט אין מתיר ומיתה מתרת. וכת' דאיכא למיפרך מה לגט שכן מוציא בעבד. או שמא ממעטי' מוכתב, בכתיבה מתגרשת ולא במיתה.

7 כמו חמותו, וכמ"ד [סנ' עו:]: דקליש איסורה ואין מיתה. [ונח' הראשונים שם, ויבמות צה האם יש כרת בחמותו לאחר מיתה. או רק לאו].

8 והתוס' טוך הביא גליון דאמר' דיו, מה מיתה לא שרי אלא כשאין בנים. וה"נ נימא דיו אסוף דינא. וע"ע מהרש"א.

9 והמ"ה תי' דקו' הגמ' ע"פ הקישא דר' יונה. [ע' לק' סז:].

אסורה גם לו.

תוד"ה מדאמר. אלמנה לכה"ג אסורה, אפי' יבם. [והרמב"ן הביא דכן תי' בירושלמי]. האחרונים [מהרי"ט, מקנה] ביארו דכוונת התוס' דאילו הדין כן הו"א דנתמעט אלמנה לכה"ג מיבום. אבל אליבא דאמת מדאורי' עשה דוחה ל"ת [מן האירוסין]. [וכדא' יבמות כ:].

תוד"ה חדא. דבמקום שמדבר בכל אדם הוה יבם בכלל אחר¹⁰. ועוה"ק תוס' [כתובות פא., סוטה ה:]: דרב אשי [כתובות שם] תי' דאף דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים, כיון שנפלה ליבם נחשב כשתנשאי לאחר. והראשונים הביאו ליישב ע"פ תי' התוס' דידן, דהוה בכלל כל אדם¹¹.

ותוס' [שם] תי' דהתם איירי לענין לשון תנאי ב"ד, ואילו סוגיין הוה ידון לשון הפסוק. והרמב"ן חלק דאי אי' דבלשון תורה אחר ולא יבם, א"כ בשטר כתובה נימא יד בעל השטר על התחתונה, וכ"ש למדרש בלשון תורה.

והרמב"ן כ' לפרש דכוונת הגמ' כאן דפסוק זה דלאיש אחר, ע"כ לא קאי איבם. שהתורה באת להפחידו לחזור לו פן ימות במלחמה ואיש אחר יקח את אשתו. ואי יבם קאמר, הוה טעם הנותנת לו שלא יחזור, שאם ימות ויבם ייבם את אשתו לא ימחה שמו, והול"ל פן ימות במלחמה ותו לא. אלא ודאי אין אחר הכתוב כאן יבם.

ועוד תי' התוס' רי"ד דבסוגיין דוקא משום דכתיב 'ואיש' אחר, אבל בכתובה לא כתוב איש. ועוד כת' דכתיב גבי יבם 'לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר', דמשמע דכל העולם זרים אצלה והוא פנימי, וא"כ היאך קורא בסוגיין היבם אחר. ועוד תי' דלגבי ידיה אף יבם מקרי אחר.

ועוד כתיב ושנאה וכו' איתקיש מיתה לגירושין. הקוב"ש [צז] כתב דלפ"ז יש ב' מתירין בגירושין, מקרא דואיש אחר, ודומיה דגט¹². [ולכא' 'ואיש אחר' הוה גילוי דהאישות אינה אוסרת. ואילו היקש לגירושין הוה גדר מתיר. אבל הקוב"ש נקט דאף ואיש אחר, גלי דיש דין מתיר].

והביא דבריושלמי אי' דשפחה חרופה אינה נותרת בגט אלא במיתה, דהוה חצי אשה. וכתב דע"כ ילפי' מ'ואיש אחר'.

שריא וגומרת. בהג' ראמ"ה ביאר הלשון 'שרי', לאפוקי עשה. ו'גומרת' דא"צ חליצת היבם.

דף יד.

ויבמה ביאה גומרת בה ואין כסף ושטר גומדין וכו'. הפנ"י הק' דנימא דכסף בשטר אינן גומרים ביבום [להתירה לשוק ע"י גט]. אבל אירוסין עושין.

ותוס' [יבמות נא:]: כת' כן לר' נחמיה דמאמר מהני מדאורי', דילפי' מק"ו מאשה [כבסוגיין]. ול"ל הנך מיעוטא. אבל אינו מתיר לשוק בלא חליצה. [אבל יש מ"ד לבי"ש דמאמר קונה קנין גמור, וא"צ חליצה].

ובמיתת היבם וכו'. וילפי' למסקנא מק"ו. והגרא [כח יא] הק' מכאן לאב"י [לעיל ה:]: דבמשנה הוזכרו רק קנינים דכתיב בהדיא, והא מיתת היבם נלמד מק"ו.

אלא מה לא"א שכן אוסרה מתירה¹, אמר רב אשי הא נמי וכו' יבם אוסרה וכו'. משמע דנח' הה"א והמסקנא בגדר איסור יבמה לשוק, אי הוה מחמת אישות המת. או מחמת היבם. וע' מהרי"ט [ב אה"ע יח] וקה"י [יבמות כא].

והגמ' [גיטין פג:]: אי' וכי היכן מצינו זה אוסר וזה מתיר, והרי יבמה דיבם מתיר. ותי' הגמ' דמבעל שרי וקיימא².

והאתון דאורי' [ח] האריך להביא מכ"מ³. וכתב דלכא' תלי בזה אי הוה איסור חדש [ואיסור ביאה בעלמא, ולא בגדרי עריות⁴], או דאישות הבעל לא נסתלק לגמרי, ואסורה מכח הבעל. ותלה במח' רב ושמואל [יבמות צד] אי קידושין תופסים ביבמה.

10 והתוס' רי"ד תי' דהתם מוכר לאחיו מחיים. ול"ש יבום מחיים.

11 והרשב"א הביא בשם התוס' דלענין יבום אין שייך לקרותו אחר, שנושא אשתו להקים לאחיו שם. אבל גבי כתובה דכתב לה לכשתנשאי לאחר, ה"ק לה כשלא תהיי אגידא בי אלא שתוכל להנשא לאחר שלא אני, תטלי מה שכתוב ליכי. ולענין תנאי יבם נמי כאחר דמי, דהא לא אגידא ביה.

12 והקוב"ש הביא דלכא' תלי בזה המח' ראשונים [ע' תוס' יבמות נה: וב"ב קיד] אי לאחר מיתה מקרי 'שאר'. וכ' דאי ילפי' מיתה מגט, פקע שאירות ע"י מיתה כמו ע"י גט. אבל אי ילפינן מקרא דאיש אחר יקחנה, אין לנו מכתוב זה אלא היתר לשוק, ולא הפקעת שאר.

1 משמע דהוה פירכא בעלמא, דלא דמי להדדי. ולא דעצם היתר מיתת הבעל דליכא אוסר.

2 והפור"י כתב דהיינו בתר דילפי' דמיתת הבעל מתרת. אבל לס"ד [יג:] הו"ל להק' מסברא זז, היכן מצינו זה אוסר וזה מתיר.

3 [ועוד ציין לדברי ר"א שנזא בתוס' ד:]

4 [ע' תוס' יבמות לו:, והגמ' ב"ב קלה, והנוב"י ק נד, וחת"ס אה"ע פב].

ותהא א"א יוצאת בחליצה. התוס' טוך כת' דליכא למיפרך מה ליבמה שכן בלאו, דילפי' ק"ו לגבי דיני הקנינים. והא דפרכי' ומה א"א בחנק, עיקר מילתא סמך אמה מצינו.

ועוה"ק התוס' טוך דאמה העבריה תצא בחליצה מק"ו. וכת' דלמ"ד קטנה אינה חולצת ניהא, דאמה קטנה היא.

תוד"ה ותהא יבמה. תימה מה לא"א שכן נקנית בשטר כו'. **הרש"ש** כ' דגם יבמה מה שהיא זקוקה לו הוא ע"י אחיו שנקנית לו בשטר.

דף יד:

סוגיית עבד עברי

עבד עברי נקנה בכסף ובשטר וכו'. נכלל במשנה ג' עבדים. א' מוכר עצמו לישראל [והרמב"ם] [עבדים א א] ביאר התורה נתנה רשות לישראל העני ביותר למכור עצמו. ודוקא שלא נשאר לעצמו כלום, אפי' כסות, מוכר עצמו לצורך אכילה בלבד].

ב' מכרוהו ב"ד. שגנב ואין לו לשלם. שנמכר בגניבתו. ג' אמה העבריה, דהאב מוכר אותה. ונכתבו בתורה בפרשיות שונות, ועוד יש פרשת מוכר עצמו לעכו"ם. ובעי ילפו' לכל עבד בפנ"ע. ע' בגמ'.

ובמשנה [סוטה כג.] א' האשה אינה נמכרת בגניבתה. והרמב"ם [עבדים א ב] הוסיף דאף אינה מוכרת את עצמה. וכ"כ תוס' [ב"מ יב:] בשם הספרי. וכ"ה במכילתא. אבל האחרונים [מהר"ט מהד"ב, משנ"ל א ב] הביאו דהרמב"ן [שמות כא ד] [נסתפק] דהאשה מוכרת את עצמה², ודינה כדין עבד עברי [ואינו בכלל פרשת אמה העבריה]. [והאחרונים תמחו ע"ז מהגמ' ב"מ יב גיטין סד ועוד. ואכמ"ל]. והמנח"ח [מב יח] כ' דעכ"פ ליכא קנין איסור [דהא אסורה בעבד. ע"ל טז].

וקונה את עצמו בשנים וכו'. המהר"ט [לעיל ג:] כתב דעבד עברי מעיקרא נמכר רק עד ו' שנים, ועוד היובל, וכן אמה העבריה עד שתביא סימנים. ומש"ה אין לדמות יציאת שנים ליציאת אשה ושפחה³. והוה דבר שזמנו קבוע, ומש"ה חשבון גרעון כסף הוה כמה נשאר לימי נערו.

והאחרונים חקרו בזה, האם קנוי מעיקרא לו' שנים. או דנקנה לעולם, ו'שנים' הוה יציאה⁴. ודייקו מהלשון 'קונה את עצמו', דהוה בגדר 'יציאה' בשנים. דעצם העבדות הוה דין לעולם, וכשמגיע השנים יש הפקעה ויציאה.

ובשיע' ר' שמואל הביא דלשון הגמ' [לעיל ד.] דעבד עברי נחשב 'קנוי קנין שנים' [משמע דהוה קנין לזמן, עד היובל]. ואילו נרצע נחשב קנוי קנין עולם, ויובל הוה הפקעה. ובח"י ר' א"ל מלין [לא ג] ביאר [ע"פ יסוד הגר"ח] דנחשב דחל הפקעה בגוף המכירה. ואף דהמכירה הוה לעולם, חל בו דין יציאה בשש.

שם. בשנים. בגמ' [בסמוך] נח' ר"א ורבנן האם מוכר עצמו נמכר ליותר מו' שנים. והרשב"א כת' דלפ"ז מתני' במכרוהו ב"ד. וכת' דמתני' קאי אף כר"א, ואפי' במוכר עצמו. והתו"ט כתב ליישב דאף לרבנן, מ"מ יוצא בשנים שקצב במכירתו. שפיר תני סתם דע"ע יוצא בשנים. והא כדאיתא והא כדאיתא. והרש"ש כתב דזה דוחק. והאחרונים הק' דכה"ג אינו בגדר 'יציאה'.

אבל החזו"א [ב"ק כג יא] כתב דמוכר עצמו לשנים קצובות, יוצא במנין השנים כמו בעלמא בו'. ונחשב אפקעתא דמלכא. דלא שייך לחלק קנין עבד לזמנים, אלא הוה קנין סתמי, ויוצא בשנים.

והרש"ש תי' ע"פ דברי רש"י והרמב"ם [ע' בסמוך] דאף לרבנן מוכר עצמו בסתמא, הוה לו' שנים. אלא דיכול למכור עצמו ליותר מו'. ומש"ה נכלל בדין יציאה.

וביובל. המהר"ט [הנ"ל] כתב דמעיקרא נמכר רק עד היובל. אמנם הראשונים [רמב"ן גיטין לז] כת' דעבד שנמכר בזמן היובל, ובטלה היובל, הרי הוא מכור לעולם. אמנם י"ל דהוה לזמן עד שיגיע היובל.

- 1 ובתוספתא [ערכין ה ג] מפורש דאף אם אינו עני, אם מכר עצמו מכור. [אבל המנח"ח [מב יז] כ' דנראה דלא חל, דשטרו קודם].
- 2 ועוד העירו האחרונים [ע' קוב"ש] דהא דמבואר [יבמות מו.] ד'ישראל נמכר בדינא דמלכותא [ויש עליו קנין הגוף], לכאו' ה"ה באשה.
- 3 ואין לפרוץ מה לאשה ושפחה שכן אין יוצאין בשנים ויובל. וכתב הילכך אין שייך לומר יוצאין, דמי הכניסם שיצאו, הא מעיקרא לא מקנו אלא להכי. כדכתיב לא ימכרנו ממכרת עבד, וגזירת מלך שאין קנין בגוף הישראל. וכן בשדה מקנה כתיב במספר שנים אחר היובל, לפי רוב השנים ולפי מיעוט השנים.
- 4 וכ"כ החזו"א [ב"ק כג יא] דקנין עבד עברי אינו קנין זמני, אלא קנין סתמי, ו' הוה אפקעתא דמלכא.

והאחרונים הביאו בדפשוטו משמע בכ"מ דיובל הוה הפקעה. וכמו מכירת שדה מקנה, דעצם המכירה הוה לעולם⁵, ויובל אפקעתה דמלכא [וכלשון הגמ' ב"מ קט. ועוד].

[ובגמ' גיטין מז: מבואר דהמוכר את שדהו בזמן שהיובל נהוג יש ללוקח רק קנין פירות, ולמ"ד ק"פ לאו קנין הגוף אינו מביא ביכורים. אמנם ר' חסדא [שם] כ' דה"מ ביובל שני, שמכר לו ע"ד כן. אבל יובל ראשון הוה אפקעתא דמלכא. וע"ע קוב"ש מו, חזו"א עה ב].

ובגרעון כסף. דילפי' מקרא דיכול לפדותו בע"כ של האדון. [והאחרונים חקרו האם הוה גדר פדיות השעבוד. או ביטול על הקנין הראשון, וע' בסמוך]. והמנח"ח [מב יד ד] כתב דה"מ בע"כ של אדון. אבל מדעת רבו מהני כדין שחרור כסף כעבד כנעני⁶. [וכמ"ש רש"י טז. דילפי' מהדדי]. ונפק"מ דלווה וגואל, וכן לדעת הראשונים [ע' בסמוך] דגרעון כסף הוה רק כשנקנה בכסף. אבל מדין שחרור כסף מהני. ועוד כ' [שם טו] דה"ה נרצע, אף דל"ל גרעון כסף [ע' בסמוך], מהני מדין שחרור כסף.

והראשונים [תוס' טז. רמב"ן וכו'] הק' מ"ט לא הוזכר שטר במשנה, דעבד עברי יוצא בשטר. ותי' דקאי איציאות שהן בע"כ דאדון.

ותוס' [לעיל ח.] כת' דאינו קונה עצמו בחליפין. דומיה דהא דאינו נקנה בחליפין. אך **המהר"ט** [מהד"ב, והו' במנח"ח שם ה] חלק דקונה עצמו בחליפין מדעת האדון. דלא גרע מכנעני.

יתירה עליו אמה העבריה שקונה את עצמה בסימני. **הקוב"ש** [קג] הק' דעבד עברי ל"ש כלל יציאת סימני, שאינו נמכר בקטנותו. וכתב דנכל ביציאת אמה בסימני דאף אינה נמכרת בגדלות, מק"ו ומה מכורה כבר יוצאת וכו'. [וע"ע לעיל ד]. וכוונת המשנה דדין זה אינו בע"ע. [דכל ע"ע נמכר כשהוא גדול].

הנרצע נקנה ברציעה. משמע דהוה מעשה קנין. **והאחרונים** [ר' שמואל, הגר"ח ק' מס' עבדים קנין פירות כג] חקרו בגדר רציעה, אי הוה קנין עבדות חדשה⁷, או דהוה הפקעה על 'ציאה' של שש [לצד דדין העבדות הוה לעולם, וו' שנים הוה בגדר 'ציאה']. [והשיטה לנ"ל לק' כא: דן ללמוד רציעה בכסף וכו', וקנין עבד ברציעה. משמע בגדר קנין].

והשואל בשו"ת הרשב"א [א קלז] נסתפק האם יכול העבד למכור עצמו לרבו [בסוף ו'] כדי להנצל מרציעה. **והרשב"א** השיב דמסתבר דל"מ, דרציעה גזיה"כ כדאמרי' [לק' כ:]: און ששמעה מהר סיני וכו'.

וכה"ק **החזו"א** דכיון דמסתבר דל"מ רציעה בע"כ דאדון, א"כ מה נפק"מ, 'מכור עצמו'. ותי' דלמ"ד מוכר עצמו אין רבו מוסר לו שפחה, בעי רציעה להיתר שפחה. ולאידך מ"ד י"ל דנפק"מ יותר מו' שנים לפני היובל. ועוד ע"י רציעה נמשך קנינו, ושפחה שנתייחדה לו אין רשות לרבו ליקח ממנו.

בכסף מנלן. **הפנ"י** הק' מ"ש מכל מטלטלין דנקנין בכסף לר' יוחנן. והפנ"י תי' אינו 'מיד' עמיתך. ועוד דן דסוגיין כר"ל [ע' בסמוך]. **והשיטה לנ"ל** [כב:]: כתב דל"מ משיכה בעבד עברי כיון דאין גופו קנוי, אלא למעש"י בעלמא.

והקה"י [יח ד] הק' דשכירות מטלטלין נקנה במשיכה. וביאר דהתם קנה קנין שכירות בחפץ, ואינו חייב על הבעלים [אלא הוה של השוכר ממילא]. אבל עבד מחוייב להעמיד פעולתו. ול"מ משיכה להתחייבות.

ובחי' ר' א"ל מלין [לא] תי' דעבד עברי אינו נידון קנינים, אלא חלות עבדות חידשה תורה. ואף יציאתו הוה דין 'ציאה וביטול העבדות. וכ"כ **הגרי"ז** [גר"ח סטנסל קעט] דגדר קנינים אלו, שחידשה התורה שישראל יכול למכור את עצמו לעבד, ושחל עליו השם עבד ונעשה לחפצא של עבד.

תודה הוואיל. וקשה לר"ת שיהא סתמא דגמ' כר"ל. **והרמב"ן** [ושא"ר] כת' דכע"ז בכ"מ דהגמ' מק' בסתם, אף ממ"ד דלא קי"ל כוותי".

ועוד ציינו **האחרונים דתוס'** [ע"ז עא]. הביא דדעת **רש"י** לפסוק כר"ל.

5 והביא דהגר"א באדרת אליהו [משפטים כא] פ' ועבדו לעולם, לעולמי עד. אך היובל בא ומפקיע.

6 וכתב דכה"ג מעניקין לו, כיוצא בשטר. שהרי יצא מדעת רבו.

7 [והעמידו נפק"מ האם מהני רציעה אחר שנגמר ו', וע' לק' כ:].

8 ולא ס"ל סברת הרשב"א דגזיה"כ דבעי דוקא רציעה.

9 וציין כתובות טז. וב"ב צב, דהק' דרוב נשים בתולות, אף דקי"ל אין הולכין בממון אחר הרוב [וע' מה שתי' התו"י ובעה"מ, אך המלחמות שם דחה, וכתב כהנא]. ועוד ציין לק' נא. את וחמור.

בא"ד לכך נר' לר"ת דה"פ כל קנינו דעכו"ם בע"ע וכו'. והרמב"ן [ושא"ר] הק' דיכול לקנות בחזקה. [וכדאי' גיטין לח. דעכו"ם קונה ישראל בחזקת כיבוש מלחמה]. ותי' דאין נכרי קונה ישראל בחזקה, אלא במלחמה כדכתיב וישב ממנו שבי.

[והדבר אברהם [א י] הביא דמבואר מדבריהם דכיבוש מלחמה הוה קנין בפנ"ע, ואי"צ שיהא עמו קנין אחר].

בא"ד מכסף מקנתו, לאפוקי שאינו קונה בשטר. המפרשים דנו בכוונת התוס' אי הוה מיעוט, או גילוי דזהו קנינו. [ותוס' בהמשך משמע דהוסיפו טעמים דל"ש שטר בעכו"ם].

בא"ד לאפוקי שאינו קונה בשטר, דשטר דשטר וכו' מה אחרת וכו', ועכו"ם בתורת קידוש'. ועי"כ שא"ר דאסור למכור אמה לעכו"ם.

בא"ד ועוד נר' לר"ת דאפי' בקרקעות וכו'. [והתוס' טוך הק' דנילף שטר לנכרי. ותי' דקים ליה מקרא או מקבלה דאין שטר קונה בנכרי, אפי' בקרקעות]. וכ"ד ר"ת בכ"מ [תוס' ב"ב נד:, בכורות יד] דל"מ קנין שטר בעכו"ם כלל. [ועי' בית הלוי א כא שהאריך בזה].

והפדה, מלמד שמגרעת פדיונה ויוצאה. פרש"י אלמא בכסף נקנה, דאל"כ מאי מגרעה¹⁰. והרמב"ן [ושא"ר] הק' דאימא קנאה בשטר, ונתן בה כסף בתורת דמים, ומגרעת מדמיה ויוצאה. ותי' בשם ר"ת דכוונת הגמ' כשם שקונה את עצמה בכסף כך נקנית בכסף¹¹. [וכ"כ תוס' לעיל ד: בשם ר' נתנאל].

והתוס' ר"ד [לק' כא:] הביא בשם ר"ת לפרש דהא דנרצע אינו יוצא בגרעון כסף, דכיון דלא נקנה בכסף ל"ש בו גרעון. וכן אב שמכר את בתו בשטר ולא קיבל כסף ל"ש גרעון כסף¹². דכתיב 'והפדה' וכו', ונפק"ל שניקנת בכסף, אלמא משמע הנקנת בכסף יוצאה בכסף¹³. [והמש"ל [עבדים ג ז] הק' דר"ת סותר למש"כ הראשונים בסוגיין בשמו, דאף בנקנה בשטר יש גרעון כסף. דילפי' כי היכי דקונה שקונה את עצמו בכסף, ה"נ נקנה בכסף].

והתוס' ר"ד חלק דבמשנה איתא דקונה את עצמו בגרעון כסף, וקאי אכולהו דרישא. ובין נקנה בשטר או בכסף קונה בגרעון. ואפי' הקנה¹⁴ האב את בתו בשטר במתנה, ולא רצה האב לקבל ממנו דמים יוצאה בגרעון כסף. שכיון שזיכתה תורה לצאת בפדיון מה לי במכר מה לי במתנה. וביאר הא דנרצע אינו יוצא בגרעון כסף, דקנסתו תורה לעבוד עד היובל. ולא זיכהו תורה לפדות עצמו.

והאחרונים הק' דמבואר [לק' כא.] דשיעור גרעון נקבע [לקולא] ע"פ דמי המכירה. א"כ בניתן במתנה מה שייך גרעון. ובחי' ר' א"ל מלין [לא] תי' דעצם הדין גרעון לא תלי בשיעור. והוה דין נוסף לקבוע מהו שיעור הגרעון¹⁵. והחז"א [קמח] תי' דתלי שווי בשעת מקח, דזהו קנייתו. וכאילו קיבל וחזר ונתן במתנה. והק' א"כ אף כשקנאו בפרוטה [ולעיל יא: מבואר דיש גרעון כלפי כסף הקנין]. ותי' דכיון שקצץ פרוטה, היינו דמיו.

והחז"א [קמח] הק' דלדעת ר"ת דאין גרעון כסף בנמכר בשטר, א"כ האיך מהני מכירה בשטר. הא בעי' ראוי לגרעון. והאחרונים תי' דדוקא היכא דשייך גרעון כסף אמרי' דמעכב.

[והמנח"ח [מג י] ועוד אחרונים הק' דלעיל [יא:] הוכיחו דאמה נקנית בב' פרוטות, דאל"כ לא שייך גרעון. והא להנך ראשונים גדר גרעון לא הוה מכסף הקנין. ועי' מש"כ שם].

שם. והרשב"א הק' דאף שטר קידושין נימא האי טעמא, דכשם שקונה עצמה בשטר [גט], אף נקנית בשטר. ואי"צ היקש דיוצאה והיתה. וי"ל דאי לאו הקישא א"א ללמוד שטר קידושין, דהאי שטרא לחוד והאי שטרא לחוד [כדאמרי' לעיל ה.] אבל טיבעא חד הוא.

10 והאבנ"מ [כט ב] הוכיח דגדר קנין כסף הוה כסף שווי ופרעון, ומש"ה שייך גרעון מתשלום שוויו. דאילו לדעת הס"ז [ר"ס קצ] [יש גדר] קנין כסף דהוה מעשה קנין בעלמא, ואף כשאינו תחילת פרעון. [ויש שדנו בדעת רש"י דהוה בגדר ביטול למעשה הקנין].

11 והאבנ"מ [כט ב] הביא אף מדעת הנך ראשונים דכסף דעבד עברי הוה בגדר כסף שווי, דהא גרעון כסף פשיטא דהוה בגדר כסף שווי [לפי שנים], אף כסף שנקנית הוה בגדר כסף שווי.

12 וצ"ב דיוק דברי ר"ת 'ולא קיבל כסף', האם הוה פירוש, דכל קנין שטר ליכא כסף. או דכוונתו לאפוקי דיש אופן דהנקנה בשטר ג"כ משלם כסף, וכה"ג שפיר משכחת גרעון כסף [ודלא כרש"י בסוגיין]. [והר"ד חלק דאף בנותן בתו במתנה גמורה, ולא קיבל כסף כלל יש גרעון כסף].

13 [ונקט דתלי במעשה הקנין]. אך החז"א ביאר דכוונת ר"ת דדרש"י דכסף מקנתו אוגד ומחזיק עבדותו, ודין הוא שיעשה קנין. אבל לעולם אף נמכר בשטר מהני גרעון. ואפשר דזה כוונת הריטב"א בשם ר"ת.

14 והתוס' ר"ד הוסיף ולא מיבעיא הנקנה בשטר וזקף המעות עליו בהלוואה שיוצא בגרעון כסף.

15 וביאר דבזה פליג ר"ת דגדר גרעון דחל במכירתו דין דקניי בכך דמים.

וא"ת תגרש בכסף מה"ט, הא אמרי' [לעיל ה.] אין דבר אחר כורתה.

והרמב"ן כתב דהמ"ל ואם אחרת, מה אחרת נקנית בכסף [קידושין] אף זו נקנית בכסף [כדילפי' שטר, לק' טז.]. אלא דא"כ מנלן בשאר עבדים.

אשכחן מכרוהו בי"ד, הואיל ונמכר בע"כ. **האחרונים** [דב"א א י ה בהג'] חקרו בגדר מכרוהו בי"ד, האם נתחדש דיש לבי"ד כח למכור, או דגדר העונש דחייבוהו למכור עצמו [ומוכר עצמו בע"כ].

והמאירי כת' דהבי"ד מוכרים את השטר. וכ"מ **בירושלמי**. אבל **הרמב"ם** [עבדים ב א] כתב [בין מכרוהו בי"ד, ובין מוכר את עצמו] דעבד כותב הריני מכור לך. [אך **המנח"ח** [מב י] כתב דקאי במוכר את עצמו, והאבה"א [ר"ה עבדים] תמה על דבריו].

אמנם **המאירי** כתב דבמכרוהו בי"ד נותן את המעות לנגנב, ובאמה העבריה נותן לאביה. ובשיע' ר' שמואל העמיד דודאי אין לומר דהנגנב הוא המוכר, אלא דנתחדש דלענין קנין כסף סגי שיתן המעות למי שראוי לקבל ממכרה זו.

רש"י ד"ה מכרוהו בי"ד. והדין נותן שיהא נקנה בכסף בלא חזקה, הואיל ויש לו צד קל שמוכרו בע"כ. משמע דמוכר עצמו בעי חזקה. **והעצמ"י** ופנ"י הק' דחזקה ל"מ בעבד עברי כלל. והפנ"י כתב לפרש דס"ד דבעי תרוייהו. [ולפ"ז ל"ד לקו' הגמ' מעיקרא].

והשיטה לנ"ל כת' דאף אמה העבריה, אביה מוכרה בע"כ. [וכמ"ש תוס' סוטה כג: ע' בסמוך].

ומאן תנא דלא יליף שכיר שכיר. **תוס'** [ב"מ קיא:; וכ"כ **הרמב"ן**] כת' דלמסקנא לא אשכחן מ"ד דלא יליף שכיר שכיר [לגבי עבדים]¹⁶. אבל **הריטב"א** [טו.] כתב דקי"ל לגמ' דאיכא מ"ד דלא יליף שכיר שכיר, וכיון דלא אשכח תנא אחר, למסקנא אמרי' דהוה רבנן דר"א [בסמוך]. [וכל הנך דחויין לא קאי למסק'].

מוכר עצמו מנלן וכו'. **הרשב"א** הק' דלרבנן מתני' איירי במכרוהו בי"ד [דמוכר עצמו אינו יוצא בשנים, ע' בסמוך]. וי"ל דאליבא דר"א קאי אכולהו, ומבעי מנלן¹⁷. א"נ קושטא דמילתא נמכר בכסף, ומבעי מנלן. אף דמתני' לא איירי בהכי.

תוד"ה מוכר עצמו. וי"ל אה"נ אלא איצטריך לדרשא אחרת לגרעון כסף. **המהרש"א** הק' דאף גרעון כסף נילף מנמכר לעכו"ם. **והמהרש"א** תי' דגרעון דנמכר לעכו"ם הוה לפי שנת היובל, וא"א ללמוד ממנו דין גרעון של מוכר עצמו לשש.

והמהרש"א הביא דהמזרחי [עה"ת] תי' דאיצטריך לענין דמפדין בע"כ דאב [לק' יח.]. ועד"ז כ' **המהר"ט** ופנ"י דאיצטריך דבעי ב' פרוטות שיהא ראוי לגרעון [וכדלעיל יב].

וילמוד תחתון מעליון. **הריטב"א** ושיטה לנ"ל הק' דנילף אף שטר בנמכר לעכו"ם. [ולצד בתוס' דנתמעט דל"ש שטר בעכו"ם ניחא]. ותי' דילפי' מאמה, ואמה אינה נמכרת לעכו"ם¹⁸. [וכמ"ש תוס' הנ"ל]. ועוד שטר באמה נלמד משטר קידושין [היקש דאחרת], ועכו"ם לאו בר שטר קידושין [וכמ"ש תוד"ה הואיל].

ועוד תי' דנתמעט בכסף הוא נקנה, ואינו נקנה בשטר [ע"ד הא דילפי' לעיל ח. ואינו נקנה בתבואה וכלים].

ויתר על שש. **פרש"י** אם התנה לימכר י' שנים. משמע דכשמוכר עצמו בסתמא יוצא בו'. [כן דייק הריטב"א מדבריו]. וכ"מ **ברמב"ם**. **והריטב"א** חלק דלא אשכחן ליה דרשא דקרא שיהא סתמא לשש. דקרא לא יהיב שיעור כלל, דכתיב ונמכר לך סתם. ונמכר בפירוש בין ו' ובין יותר, וה"ה פחות מו', כפי שיתנו ביניהם.

16 והק' דהתם הו' מח' אי ילפי' שכיר שכיר לענין בל תלין. וכת' דגבי עבדים הוה מופנה, ואילו התם לא הוה מופנה. וכ"כ **הריטב"א** [כאן] דקו' הגמ' מאן תנא דלא יליף שכיר שכיר, בהאי דוכתא. אבל גבי בל תלין רבי יוסי בר"י לא דריש [שם].

17 [וצ"ב הא ר"א דריש שכיר, א"כ מהו קו' הגמ' בסמוך].

18 דאין עושין אותם אפוטרופוס לעריות. ועוד דלאו בר יעוד הוא. ואפי' למ"ד מוכרה לקרובים [ואי"צ ראוי ליעוד], בר יעוד מיהא הוה.

אבל דעת רש"י דבסתמא נמכר לו, והמהרי"ט נקט דהוה אומדנא, דסתמא לו. וצ"ב דאדרבה נימא דהוה כשאר מכירה ולעולם. והאחרונים ביארו דפרשת עבד נתחדש לו' שנים. ומש"ה לא אמרי' דבסתמא כולה נמכר לעולם.

והחש"ל [ועד"ז בחי' ר' א"ל מלין לא ב] כת' דגבי מוכר ב"ד נתמעטו ב' קראי, וילפי' דעבדות הוה לו', ועוד נתמעט דאינו נמכר ליתר על ו'. ובמוכר עצמו נתמעט רק מהא דאינו נמכר ליתר על ו'.

והשיטה לנ"ל למד כן מקרא דשכיר קריא רחמנא, וא"א אינו יוצא אלא ביובל, הוה תושב ולא שכיר. והשיטה לנ"ל דייק מרש"י דהטעם דנתרבה דנמכר 'יתר על שש', וכ"ש לפחות משש. והק' דלמסקנא דילפי' שכיר שכיר [ולא דנתמעט ועבדך ו' שנים ולא מוכר עצמו]. וע"כ הטעם משום דשכיר קריא רחמנא. [וכנ"ל].

שם בדברי הריטב"א ושיטה לנ"ל מבואר דפשוט דאפשר למכור עצמו לפחות מו'. אך המהרי"ט [מהד"ב] הק' דפחות מו' הוה שכיר ממש, ואינו 'עבד'. [וע' לק' יז]. והמשנ"ל [עבדים ב ג] חילק דעבד גופו קנוי, משא"כ פועל.

אך הביא דברושלמי נח' ב' ברייתות אי נמכר פחות מו', ולכו"ע אינו נמכר יותר מו'. והמהרי"ט נקט דקאי במוכר עצמו, אבל המשנ"ל [שם] דייק דקאי אף במכרוהו ב"ד.

היתר בשפחה

מוכר עצמו אין רבו מוסר לו שפחה. פרש"י ואסורה לו. וכ"ד תוס' [ד"ה ולא] דלפ"ז לא יתכן אהבתי את אשתי¹⁹. וכ"מ תוס' [טו, וסט²⁰]. וכ"ד הרמב"ם [עבדים ג ג].

אך הריטב"א כתב דאף מוכר עצמו מותר בשפחה, אלא דאין רבו כופהו לזה. והביא ראייה דאל"כ אמאי צריך שטר שחרור, הא מבואר [לק' טז]. דהטעם משום דגופו קנוי [ופי' הרמב"ן דיש קנין איסור בהא דמותר בשפחה²¹]. ולא מצינו גט אלא במקום שיש לרב קנין איסור דומה לגט אשה שצריכה גט.

והמשנ"ל והמקנה הק' דמ"מ מנלן, דלא מצאנו בקרא דהותר בשפחה. ואפשר דלמ"ד שכיר שכיר ילפי' היתר זה. ועוד דנו האחרונים דגלי קרא ד'עבד' הותר בשפחה. ואף מוכר עצמו נחשב עבד. וידעי' מסברא דמכלל דין עבדות שהותר בשפחה.

אבל תוס' [יבמות ע: כ] דלענין מצוות ל"מ גופו קנוי. והא דהותר בשפחה כנענית משום דצריך לעבוד את רבו ביום ובלילה, כדכתיב כי משנה שכר שכיר עבדך, דשכיר קרי' רחמנ²².

והאבנ"מ [שו"ת יז] תמה האיך עבודת רבו מתרת לעבור באיסורין, וע"כ דהוה גדר קנין איסור. והיונת אלם [טו] כת' דאף דתוס' [לק' טז]. לא ס"ל כרמב"ן דאף דפקע קנין ממון, נשאר קנין האיסור. אבל מ"מ ס"ל דההיתר הוה מחמת קנין האיסור, אלא דקנין האיסור תלי בקנין ממון.

והקוב"ע [נז ב] ביאר דכוונת התוס' דהיתר שפחה הוה גזיה"כ. וכוונת התוס' דאין ללמוד מזה דקנין רבו אהני, אף לענין שאר דיני מצוות. דגדר ההיתר דוקא משום עבודת רבו, וגזיה"כ הוא.

אין לו אשה ובנים - ועד"ז נח' הראשונים [לק' כ]. כשאין לו אשה ובנים, דהריטב"א כתב שאין רבו מוסר לו שפחה בע"כ. ואפ"ה מותר בשפחה. אבל תוס' [ב"ב יג]. ס"ל דכשאין לו אשה ובנים אסור בשפחה. [וע"ע לק' כ. דעת שא"ר].

ולכא' תליא בהא, אבל האחרונים דייקו מדברי רש"י [לק' כ, וסט] דאף כשאין לו בנים הותר בשפחה. אלא

19 והריטב"א תי' בזה קו' התוס'.

20 דתוס' כת' דר' שמלאי שאמר [לממזר] זיל גנוב וימכר בעבד עברי, הול"ל לר' אליעזר שימכור עצמו בעבד עברי, ואף מוכר עצמו רבו מוכר. וכן הביא הריטב"א דבגמ' שם מבואר דלרבנן מוכר עצמו אסור בשפחה. והריטב"א דחה דהגמ' שם הוה לרווחא דמילתא, דפשיטא דר' שמלאי לא היה נותן עצה לגנוב ולעבור איסור. דהא אפי' גונב ע"מ למיקט עובר באיסור דאורי' [עי"ש בתוס' הרא"ש]. אלא שההוא היה עשיר, ואין לו למכור עצמו בעבד עברי.

21 וכה"ק הרשב"א [טז]. אמאי צריך גט שחרור במוכר עצמו.

22 והקוב"ש [קלג] דן האם חציו עבד עברי [כגון של שותפין וא' שחרר], נימא דעבודת רבו מתיר אף חצי בן חורין בשפחה. ודחה דדוקא מי שעבודת רבו מוטלת עליו. ובחצי בן חורין אינו מוטל עליו עבודת רבו.

דאין רבו מוסר לו בע"כ.

והמשנל [ג ד] תמה על דברי הריטב"א דמפורש בגמ' [תמורה ל.] דהיכא דאין לו אשה ובנים נחשב 'זונה'. דמבואר התם דאין אתנן זונה אלא היכא דלא תפסי קידושין, ותנן דיש ותלין שפחתך אצל עבדי. ומקשה הגמ' מישרא שרי. ותי' כשאין לו אשה ובנים. וכה"ג הוה אתנן זונה²³.

ובשרית רע"א [ת קנט] תי' דהיכא דהאדון כפה את העבד בע"כ, הוה ביאת זנות [דרך מדעתו שרי], ונחשב אתנן.

והקובה"ע [נז ג] תי' דאין איסור, אבל מ"מ נחשב זנות. וקו' הגמ' דהיכא דהאדון מסר לו, עי"ז מתייחדת לו, ולא נחשב זנות [דרחמנא קרי' 'אשה']. אבל היכא דבא עליה מדעתו הוה חפצא של זנות, אף דאין איסור²⁴. וכ"כ הקר"א. [וע"ע לק' כא:].

והקה"י [כב] כת' דהא דהתיר הריטב"א מדעתו בשפחה, היינו דוקא בשפחה של רבו. דאל"כ אינו דרך עבדות. ואף ההיתר של הריטב"א הוה בגדר עבדות, אלא שאינו כופיהו²⁵. ועפ"ז יישב את הסוגיה בתמורה, דכיון דאינו שפחה של רבו, היכא דיש לו אשה ובנים אסור.

רש"י ד"ה רבו מוסר. שיהו לו ולדות ממנה. **היש"ש** [כב] דייק דמשמע דכל ההיתר דוקא במה שמוסר רבו להביא ולדות. ומש"ה כתב רש"י דכשאין רבו מוסר, אסורה עליו. ועפ"ז כתב דשפחה שאינה ראויה להביא ולדות אסור. [והקובה"ע כתב דזה כוונת תוס' יבמות הנ"ל, דהותר רק עבודת רבו].

והמהר"ט נסתפק דהותר רק בשפחה שמיוחדת לו.

והמהרש"א [גיטין מא:] כתב דעבד עברי הותר רק בשפחה של רבו. **והקרנ"ר ושעה"מ** [ג ג] תמחו מהגמ' [תמורה שם] דלהדיא שהותר לו. [וע' נוב"ר אה"ע ת לא, ורע"א ת קנט הנ"ל].

תוד"ה ולא אִזְנָה. ת"ל דאין רבו מוסר לו שפחה וכו'. [והריטב"א הנ"ל תי' דמ"מ מותר מדעתו]. **והשעה"מ** [ג ג] **והמקנה** הק' דמשכח"ל בעבד ממזר, דממזר מותר בשפחה. **והאחרונים** תי' דבעינן 'אשתי', שייחד לו רבו מגדרי העבדות.

בא"ד וי"ל וכ' הוה ילפי' גז"ש, ואע"ג דלא מצי אמר אהבתי. [וע"ע בסמוך]. **והשיטה לנ"ל** [טו]. הק' דבשלמא גבי אמה העבריה ס"ד דל"ש בה אהבתי כלל, אבל מוכר עצמו שייך אהבתי, א"כ יעכב. ותי' דדוקא היכא דשייך 'אהבתי' מעכב. אך הק' [דלק' כא:] מבואר דעבד כהן אינו נרצע, שהרי אין רבו מוסר לו שפחה. והא שום כהן אין רבו מוסר לו שפחה. [ותי' כתוס' דגזיה"כ].

דף טו.

אִזְנָה וְלֹא אִזְנָה וכו'. **התוס' טו'ך** הק' תיפול"ל דל"ש באשה אהבתי את אשתי וכו' [וכעין קו' תוס' יד: ד"ה לא]. ותי' דמ"מ ס"ד דהוקש למכרוהו ב"ד, אף דל"ש 'אהבתי את אשתי'. [וכ"כ **התוס' הרא"ש** יד:]. [וע"ל בשם השיטה לנ"ל].

ותוס' [סוטה כג:], וכן הרמב"ן ושאר כאן] הק' דאשה אינה נמכרת בגניבתה [כדדרשי' שם בגניבתו ולא בגניבתה], א"כ למ"ד מוכר עצמו אינו נרצע, אמאי צריך מיעוט נוסף לאשה. ותי' דכיון דנמכרת בע"כ ע"י אביה, ס"ד דמכירת אביה הוה כמכירת ב"ד. קמ"ל. [אך **התוס' הרא"ש** [יד:] הק' כקו' הנ"ל, והוסיף דהא מכירת אביה כמכירת עצמה].

ודעת **רש"י** [לע' ה.] דהאב מוכר את בתה לשפחות נחשב בע"כ, ור"ת [שם] חלק דנחשב מדעת, וכמו קידושין דאביה [שהאב הוא בעלים].

ועוד תי' **הרשב"א** [והתוס' הרא"ש, ועד"ז השיטה לנ"ל] דס"ד דאשה נרצעת מגזה"כ, דהא סמוך לרציעה כתיב ואף לאמתך תעשה כן, ואף שאינה נמכרת בב"ד. והו"א דהו"ל כהענקה

23 **והרש"ש** כתב ד"ל דהתם פלוגתא חדשה. ודחה דלא משמע. וכתב דלרמב"ם [בפיה"מ שם] ניחא.

24 **והקובה"ע** הביא דה"נ ביאת נכרית בצינעא דמותרת מדאור', והוה זנות.

25 **ובהג'** הק' דמבואר בריטב"א דאף בתר דנפקע קנין ממון, עדיין הותר בשפחה. ואף דאינו דרך עבדות. [אמנם י"ל דמ"מ כיון דהולדות הוה לרבו [בעל השפחה], עי"ז ממילא נחשב עבודת רבו. ואף דאין לו בו זכות ממון].

שמעניקין לה אע"פ שאינה נמכרת בב"ד.

ועוד תי' **הרשב"א** [בחלק מהנוסחא, ושיטה לנ"ל] דאי לא מיעטה אשה מרציעה הוה דרשי' אזנו ולא אזנה. ולא הייתי ממעט מוכר עצמו. ובתר דמיעט קרא העבד ולא האמה, איתור למעט אזנו של זה ולא אזנו של אחר, למעט מוכר עצמו. [והשיטה לנ"ל] הוסיף דאף בהשתא הך דרשא מיותרת, מידי דהוה אתושב ושכיר לעיל ד.].

והחז"א הק' דאמה העבריה היא קטנה ברשות אביה, ואינה יכולה למכור את עצמה. וכיון דכלו שנותיה חוזרת לבית אביה. ומה ס"ד דיכולה למסור עצמה לרציעה¹. וצ"ל דס"ד דגזיה"כ אף לאמתך תעשה כן².

ולא לירושיו, יורשיו אמאי לא וכו' פעולתו לירושיו. **המשנ"ל** [ג יד] נסתפק האם כופין על הענקה, האם הוה בגדר צדקה [ותלי בנידון האם כופין על הצדקה] או דהוה גדר חוב, דשכיר קר' רחמנא. והאחרונים דנו דיל"פ דזהו השו"ט כאן, דס"ד דמצוות צדקה עליו. קמ"ל דהוה שכר פעולה, ושייך בזה ירושה. [וע' בסמוך, ולק' טז:].

והגר"א מחק שלב זה מהגמ', ולא נתפרש כוונתו.

והשיטה לנ"ל כתב דלא אמרי' [בסמוך] מה שכיר פעולתו לבע"ח. דדי לנו שמתקיים הך דרשא בחדא, ביורש. ועוד תי' דלאו לגריעותא קרייה שכיר.

לו ולא לבע"ח

אלא לו ולא לבע"ח. פרש"י דהאדון אינו מגביהו לבע"ח. **והמשנ"ל** [ג טו] דייק מלשון **הרמב"ם** [שם, ובפיה"מ כאן] דאף אחר שבא לידו בע"ח אינו גובה ממנו. והביא דכע"ז מצאנו בצדקה, דאין בע"ח גובה ממנו. [ונח' בזה במרדכי ב"ב תצז, ע"פ התוספתא פאה ד טז].

והקצות [פו ג] ביאר דכיון דמהני מתנה ע"מ שאין לבע"ח רשות בו [וכמ"ש בשו"ת הרא"ש עד ד], א"כ האדון נותן רק כדי לפרנס עצמו. והוה כנותן בתנאי, ע"מ שאין לבע"ח רשות בו. אמנם כ"ז לולי שעבודא דר"נ, אבל אם משתעבד מדר"נ, האדון מחוייב לתת לבע"ח. ול"מ תנאי זה.

והתוס' ריה"ז [וכן סה"ת נא ח"א ה] הביא איכא מ"ד דילפי' מהכא דאף שכירות פועל, לא מגבי' שכירותו מיד בעה"ב, לתתו לבע"ח³. והתוס' ריה"ז דחה דמסתברא דדוקא בהענקה. ואף דשכיר קר' רחמנא, וכל דאיתא בשכיר ילפי' להענקה. אבל הענקה אינו שכירות.

א"ר נתן וכו' מנין שמוציאין מזה ונותנים לזה וכו'. **הרשב"א** כתב דשעבודא דר"נ הוה כעין אפוכי מטראתא⁴. וכתב דלולי חידוש דר' נתן מצי אמר לאו בע"ד ידידי את [וכדאי' כתובות פא: לרבנן דפליגי]. ובזה ילפי' מקרא 'נתן לאשר אשם לו' דאף החייב לחייב לו הוה בע"ד ידידיה, אבל מדין אפוכי מטראתא⁵.

והרשב"א כתב דהא דאמרי' שעבודא דר"נ, דוקא היכא דאינו מוצא לגבות ממנו. אבל היכא דיכול לגבות מיניה מצי אמר הנחתי לך מקום לגבות. [וע' בפוסקים].

והרשב"א [בתוספת מסוף המס'] הק' מ"ט דרבנן [דל"ל דר' נתן] הא שעבודא דאור'. ותי' דלא חל שעבוד על החוב, דשטרות אין גופן ממון של לוח⁶. ואפי' שעבד לו בפירוש משום

1 ועוד צ"ב דאין מעשה קטנה כלום. ועוד הק' **הקוב"ש** [קטו] דרציעה הוה קנס, ול"ש קנס לקטן. ולכאור' לפי הס"ד גדר רציעה הוה הפקעה על היציאה של שנים, ולא קנין חדש].
2 ויל"פ הטעם בזה דהבע"ח צ"ח חייב לשלם מעות כפי שקצץ לו, ובמה שפורע את חובו לא נחשב שנותן לו מעות. א"נ דשייך להא דילפי' 'ולא עבדים לעבדים', דאינו חייב להשכיר את עצמו לפרוע חוב.
3 ומשמע דאם הלווה רוצה לפרוע למלוה הראשון, הרשות בידו, אף לרבנן. אלא דאין לו זכות תביעה. אמנם בהענקה לכאור' מבואר דאינו רשאי.
4 ועפ"ז כתב [דבמעות ומטלטלין] דדוקא מחיים דלווה אמרי' שעבודא דר"נ, אבל לאחר מיתה, כיון דאילו היה גובה ממנו הוה מטלטלי דיתמי. אבל בקרקע כיון דאילו גובה, חוזר וגובה ממנו שייך שעבודא דר"נ [וכדאי' כתובות צב, פסחים לא.]. [ואכמ"ל בסוגי' דהתם].
5 והקצות [פו א] ציין דכ"כ ה"ר [סוף כתובות] דשטרות לאו בני גוביינא, כיון דאין גופן ממון. אך דעת שו"ת הרא"ש [עט ה] והפוסקים [ח"מ ס א, וקא] ס"ל דיש גוביינא בשטרות.

דלא אפשר לחול עליה שעבוד⁷. וביאר כמו שמדאורי' אינו יכול להקדיש או למכור שעבוד שיש לו על אחרים [כדאי' ב"ב קמח].

ובדברי הרשב"א [לעיל] מבואר דאף בתר דנתחדש שעבודא דר"נ, אין שעבוד על השטרות. אלא אפ"ה יכול לגבות מדין אפוכי מטראתא. ונתחדש בתורה דהוא בע"ד דידיה [אף דליכא שעבוד נכסים].

אבל ה^{נתיבות} [פו א] כתב דנתחדש גדר שעבודא דר"נ דיש שעבוד על שטרות. אף דלולי קרא אמרי' ל"ש שעבוד בשטרות, נתחדש שעבודא דר"נ דמהני.

והקצות [פו א] תי' דגדר שעבודא דר' נתן עדיף משעבוד על החוב [בתורת שעבוד נכסים], ונתחדש דהוה כאילו המלוה של הלוח הוא הלוח לו.

והאחרונים דנו לצד [הו' לעיל] דהענקה הוה גדר צדקה, מה שייך בזה זכות תביעה לבע"ח, ושעבוד. ובאמת כ"כ הש"ך והמשנ"ל למסקנא [ע' בסמוך]. וע' קה"י [כג]. ובשיע' ר' שמואל תי' דאף דהוה מצווה, גדרו מצווה ממונית. [וכע"ז החזרת רבית].

שם - השו"ע [פו א] פסק דשעבודא דר"נ הוה בין שלוי [הבע"ח האחרון, שמוציאין ממנו] לוה משמעון קודם להא דשמעון לוה מראובן. ובין שלוה אח"כ. [ודלא כה"א [ב"ק ד, ואו"ז במרדכי שם לא] דדוקא היכא דלוי לוה קודם, ושמעון שעבד חוב זה לראובן]. והגר"א [שם ב] ציין מקור לזה מסוגיין, דפרש"י [ד"ה ולא לבע"ח] דאין האדון מגבה הענקה לבע"ח [ואף דחויב הענקה חל אח"כ]. וצ"ב מנ"ל דאירי לענין בע"ח שקדם⁸. ובשיע' ר' שמואל [וזכרון שמואל] ביאר דכוונת הגר"א דבסוגיין מוכח דגדר שעבודא דר' נתן אינה מדין שעבוד, דל"ש שעבוד וחוב בהענקה, דהוה מצווה בעלמא.

ואידך [תק"ד דר"א⁹] בעלמא נמי לא ס"ל כר' נתן. הרמב"ן הק' דנימא דאידך ס"ל דבע"ח גובה. ותי' דאי ס"ל כר"נ עדיף לדרוש כן.

אך הרשב"א כתב לפרש דרבנן ס"ל דעדיף למעט 'ולא למוכר עצמו', למעט מידי דעבד. ולא בע"ח. ומשמעות דורשין איכא בינייהו. [ועפ"ז נתיישב הא דהלכה כר"נ].

ור"ת [בתוס'] נקט דאין הלכה כר' נתן כלל. ותוס' ושאר' הק' דבכ"מ הו' דברי ר' נתן בסתמא. וכ"פ הרמב"ם [מלוה ב ו] ואף דפסק [עבדים ג יד] דאין נותנים הענקה לבע"ח.

ור' נתנאל [בתוס'] ביאר דלענין שכירות לא קי"ל כר' נתן¹⁰. וכ"כ הלח"מ [מלוה ב ו] בדעת הרמב"ם [אבל המשנ"ל [עבדים ג יב] הק' דלשון הרמב"ם [שם טו] משמע דדוקא הענק עבד אין גובין ממנו]. אך השו"ע [חר"מ פו א ע"פ סה"ת נא ח"א ה] פסק כר' נתן אף דרך שכירות¹¹. [והש"ך נקט דל"ד הרמב"ם, דלא אשתמט בדברי הרמב"ם דאין שעבודא דר"נ בשכירות].

והש"ך [פו ג] כתב לפרש [בדעת הרמב"ם¹²] דהענקה הוה דין צדקה [וכדמשמע קרא], ול"ש שעבודא דר"נ¹³. וכדנתיא [תוספתא פאה ד טז, והרמב"ם מתנ"ע ו יז] מעשר עני אין פורעים בה

7 והרשב"א הוסיף ומיהו היכא דשעבד מטלטלי בפירוש גבי ואפי' מיתמי, משא"כ מלוה. [והרשב"א סתר משנתו בזה בכ"מ, ואכ"מ].

8 ויש שפי' דכוונת הגר"א דקרא 'הענק תענק לו' קאי בשעת חיוב הענקה, דחל חיוב לעבד. ולא בשעת תשלום.

9 תוס' והראשונים הביאו ב' גרס' ר' אליעזר [ושמותי הוא] או ר' אלעזר [והוה יחידאה בעלמא].

10 והשיטה ל"ל ביאר [הא דל"ש שעבודא דר"נ בשכיר והענקה] דבשלמא בלוה אמרי' כי היכי דאשתעבד למלוה אשתעבד לבע"ח שלו, אפי' לבע"ח שהלוה אח"כ. אבל שוכר כיון דלא הגיע לידו ממון מיד הפועל, אע"ג דמתחייב לו שכרו, לא נתחייב לבע"ח דידיה. ועוד דשכיר והענקה עומד ליפרע מיד, הילכך לא משתעבד לבע"ח דידיה. אלא פרעי לאלתר. ועוד דגבי שכיר כתיב ואליו הוא נושא את נפשו [ע' ב"מ קיד], וכן גבי הענקה רחמנא חייס עליה, הילכך יש לעשות קורת רוח ולתת לו ולא לבע"ח.

11 ומפורש טעמיה דק"ל כר' אלעזר [וכהך תי' בתוס']. והסה"ת הביא מ"ד דילפי' מהך מיעוט דאין שעבודא דר"נ אף בכל שכירות. ודחה דהענקה דנתחדש אין שעבודא דר"נ, ולא ילפי' מינה.

12 ועוד כתב הש"ך ליישב דברי הרמב"ם ע"פ דעת הרשב"א [הנ"ל] או הריטב"א דלמסקנא לא תליא בדין שעבודא דר"נ. והמשנ"ל הק' דלפי כ"ז כו"ע מודו דאין בע"ח גובה מהענקה, ואילו ה"ה [שם] כת' דתליא במח' ת"ק ור"נ.

13 וכ"כ הסמ"ע [פו ב] לפרש הא דהטור ושו"ע [שם] פסקו דבכל ענין שחייב לו יש שעבודא דר"נ, משא"כ הענקה דאינה לעבד מתורת חיוב, אלא מתורת ויתור ומתנה בתורת חנינה. [ועוד תי' דאינו נוהג בזה"ז].

את החוב. [וע"ע לק' בגדר הענקה].

והגר"ח [סטנסל קעח] תי' דהרמב"ם [שם יד] פסק דהענקה בעינן דוקא צאן גורן ויקב, ולמעוטי. א"כ במה שמשלם לבע"ח לא יתקיים חיוב הענקה, ושהרי מגיע לעבד רק כספים. ומש"ה מסבירא ידעי' דלא שייך שעבודא דר"נ. [וסוגיין כמ"ד לק' יז. דהענקה בכל דבר].

ובשיעור ר' שמואל הביא דשמע מהגר"ז דאינו יודע אם אביו אמר כן מעולם, דגדר שעבודא דר' נתן לא חשיב שפרע בזה את חובו [דבעינן שיפרע מצאן דוקא], אלא כיון דחייב לראובן, החוב לשמעון עובר לראובן. ומתבטל החיוב הענקה.

[ועוד דנו האחרונים דתרת' אית בהענקה, חוב ממון. ומצוות נתינה. והא דבעי' צאן גורן ויקב הוה מגדרי המצוה. ואילו הא דמבואר בסוגי' דיש בזה שעבודא דר"נ, היינו בצד חוב הממון].

והריטב"א כ' דסוג' לר' טביומי, דאף ת"ק יליף שכיר שכיר. אבל כיון דלא מצאנו תנא אחרת דלא דרש שכיר שכיר, ע"כ הגמ' [לעיל] דיש מ"ד דלא דרש שכיר שכיר, היינו ת"ק דהכא. [וכתב דעפ"ז מתיישב הא דהרמב"ם פסק כר"נ וכתבנן, והו' בש"ך הנ"ל. וכ"כ הגר"א פו ו].

אי מהתם ה"מ מדעתו וכו'. המשנ"ל [ג ג] הביא דהרשד"ם [יר"ד קצו] הק' לדעת הרמב"ם דאיסור שפחה דרבנן, א"כ מה בא קרא להתיר. ותי' דאדרבה מבואר ברמב"ם דילפי' דשפחה אינה אסורה מדאור' מהכא. [וע"ע לק' כא:].

תוד"ה כי טוב. ר"א גרס כשכיר כתושב יהיה עמך, דמהתם ילפי' בתו"כ, סיפור דברים. ותוס' [ב"ק פז:] תי' [אי ילפי' כי טוב¹⁴] דמ"מ ילפי' כיון דכתיב טוב לו, ש"מ דצריך שיהא לו טוב.

אמר רנב"י איצטריך וכו'. התוס' רא"ש הק' דכיון דהגוי"ש מופנה לא שייך פירכא. וצ"ע. וע' חזו"א. והקוב"ש [קז] תי' דכוונת הגמ' דיש סברא דראוי לקנסו. וסברא זו היא ילפותא כמו קרא [וציין דכ"מ בתוס' בע"ב].

דף טו:

רבי אומר באלה הוא נגאל ואין נגאל בשש. והנמכר לעכו"ם הוה מכירה עד היובל. בפשוטו נקטו האחרונים דהיינו בסתמא, אבל אם מוכר להדיא פחות מהני. [וכ"מ ברדב"ז ס' ליק' ב ח]. אבל בחי' ר' א"ל מלין [לא ב] דייק מהרמב"ם [שם] דנמכר רק עד היובל. דל"ש חלות עבדות בפחות.

העצמ"י הק' דלרבנן [יד:] ממעטי' ועבדך ולא מוכר עצמו, וה"נ נמעט ולא מוכר עצמו לעכו"ם. ולדברי הראשונים דבסתמא נמכר לו, ה"נ י"ל דנתמעט דאף בסתמא אינו נמכר לו.

ומה מי שאינו נגאל באלה וכו'. פרש"י נמכר לישראל לא כתיב גאולת קרובים. [לרבי, והגמ' לק' כא. מסתפקת לשאר תנאים]. [וע' תוס' ומהרש"א אי הוה ילפו' בעלמא].

והתוס' רי"ד הק' וכי אם הקרוב רוצה לפדותו ולשחררו אמאי לא יוכל. וכ"ת דלאו בע"ד ידיה הוא, הא יכול לתת המעות מתנה לעבד, ויפדה את עצמו. וכה"ק החזו"א דמהני מדין עבד כנעני [וכדלעיל ז].

והתוס' רי"ד הוסיף דבשלמא אם היה בא לפדותו לשעבוד ל"מ, אבל דעת רבי [ע' בסמוך] דהוה לשחררו. והחזו"א תי' דנפק"מ כשהעבד אינו רוצה להשתחרר.

ועוד כתב החזו"א דאפשר דאף בע"כ של האדון, של"מ מדין עבד כנעני בע"כ של אדון. [והאחרונים חקרו האם מהני פורע חובו של חברו בע"כ של המלוה. וע"ע לק' יח.].

ועוד תי' החזו"א דבגרעון כסף כתיב והשיגה ידו, וממעטי' [לק' כא]. דאינו לוה וגואל. וה"נ במה שפורע אחר עבורו לא נחשב השיגה ידו. וכ"כ האבה"א [ב ז] בשם הגר"א קוטלר.

והתוס' רי"ד תי' דנתמעט רק ממצוות גאולה. וכ"כ הכס"מ [ד ב]. והלח"מ דייק מדבריו דנתמעט רק מהמצווה, ומש"ה רשאין לפדות אפי' בע"כ של אדון. ותמה בזה. וע"ע משנ"ל [שם].

שם. ומה מי שאינו נמכר באלה. המהרש"א [בתוד"ה אמר, סוד"ה תאמר] הק' דאיכא למיפרך מה לנמכר לעכו"ם שאינו יוצא בשטר. וצ"ל דאף נמכר לעכו"ם יוצא בשטר, אף

דאינו נקנה בשטר. והאחרונים העירו דלפ"ז מבואר דשטר עבד אין לו גדרי 'גט', דעכו"ם אינם בתורת גיטין. [וע"ע לק' טז.].

והבית הלוי [א כא ג] כתב דתלי בתי' התוס' [יד:], אבל למסקנת ר"ת אין קנין שטר כלל בעכו"ם כלל.

תוד"ה אמאי. דליקנס' דעבד איסורא. העצמ"י ואחרונים דנו דאף מוכר עצמו לעכו"ם הוה איסור, דודאי אסור למכור עצמו לעכו"ם.

ריה"ג אומר באלה לשחרור ובשאר כל אדם לשעבוד. וכל ישראל יכול לגאול אותו [מיד העכו"ם], ולקנותו לעבד. [דילפי' מקרא, ע' בסמוך]. אבל יש מצווה לקרובים לגאול ולשחררו.

והחזו"א דן האם קרוב יכול לגאול לשעבוד [כשאר אדם] אלא דביטל מצוותו.

לשעבוד. האחרונים דנו כשישראל קונה מהעכו"ם, האם הוה אצלו גדר עבד עברי, ויוצא בשש ומותר בשפחה. או כגדרי העכו"ם. וכן להיפך למ"ד דמוכר עצמו לישראל אינו יוצא בשש, ואילו נמכר לעכו"ם יוצא. האם אמרי' דיו כעכו"ם שמכרו לו.

ר"ע אומר לאלה לשעבוד, ולשאר כל אדם לשחרור. בפשוטו כ"ש דקרובים מהני לשחרור. והחזו"א דן בזה. וע"ע לק' יח.

דף טז.

תוד"ה בעכו"ם. התוס' הרא"ש ביאר דכוונת התוס' למ"ד גזל עכום מותר. וע' בסוגיה ב"ק שם. והחזו"א הק' דמ"מ ה"מ כשדעתו לגזול, וכל שאין דעתו לגזול עדיין עומד בחזקתו. ולא פקע החיוב.

שטר אמה העבריה מי כותבו. התוס' ר"ד כתב דה"ה דמבעי בעבד עברי, אלא דקרא קאי בעבד. וכ"כ הכס"מ [ב א]. ומבואר מדבריהם דילפי' שטר בעבד מהך קרא דאמה. והשיטה לנ"ל ביאר דאיתקיש עברי מעבריה. ומוכר עצמו נלמד שכיר שכיר. וכתב דלמסק' כו"ע ילפי' שכיר שכיר, אך הק' דלס"ד [יד:] דאיכא מ"ד דלא יליף, א"כ מנלן דנקנה בשטר.

ורע"א הק' דלמ"ד [יד:] דלא יליף שכיר שכיר, וילפי' קנין כסף מנמכר לנכרי 'וכי תשיג', והא לדעת ר"ת [יד:] נמכר לנכרי ל"מ שטר.

רב הונא אמר אדון כותבו. דומיה דקידושין. והשיטה לנ"ל כתב דנר' דבעי לשמה. אבל לרב חסדא אי"צ לשמה. אבל החזו"א נטה דהוה ממון בעלמא, ואי"צ לשמה. וכה"ק רע"א דחידוש לומר דשטר עבד עברי בעי לשמה.

והשיטה לנ"ל כתב דלרב חסדא ל"מ יעוד בשטר, ואילו לרב הונא אפשר דמהני הך שטר ליעוד. כי היכי דאמרי' מעות הראשונות לקידושין נתנו, ה"נ שטר ראשון לקידושין נתנה.

באישות מיהא לא אשכחן. התוס' ר"ד מחקו, דמה אישות שייך בשפחה. והר"ה [ס' הצבא סוף מדה ב] הביא דמבואר דקנין אמה העבריה מקרי אישות [והק' דלעיל ה. מבואר דלא מקרי אישות], ותי' הא כדאיתא והא כדאיתא, כנגד זו היא אישות וכנגד זו אינה אישות, וכאלה הרבה בגמ'.
אבל הריטב"א פ' דכח דשטר עדיף דעביד מעשה באישות בין לאיסור בין להיתר.

אמר חזקיה דאמר קרא והפדה מלמד שמגרעת וכו'. הריטב"א ביאר דעבד עברי ילפי' שכיר שכיר, או תחתון מעליון [וכדלע' יד:].

והמנה"ח [מד] הק' דמוני המצוות מנו גרעון כסף באמה, ולא בעבד עברי. וכן מצאנו גרעון בנמכר לעכו"ם, אף דהעכו"ם אינו מצווה במצוות. וכתב דעצם הגרעון הוה מזכותי ממון, ולא שייך בזה מצווה. אלא דנתחדש מצווה על האדון בגדר הגרעון לחשב לפי שנים ולא לפי שווי [עי"ש החשבון]. ובזה לא הוה דין. [ולדברי הריטב"א א"כ אף עבד עברי ילפי' מיניה. וכ"ה הגדר].

ובשטר. הריטב"א [טו.] כת' דאף שטר שחרור עבד עברי צריך לשמה. והמהר"ט [יד: מהד"ב] השיג דל"ד לעבד כנעני דהוה להתירו.

אילימא דכתב לה שט"ח אדמיה היינו כסף. הראשונים הק' דלק' [יח.] מבואר דל"מ שטר לגרעון כסף, דהא נקט מרגניתא בדיה ויהבי' ליה חספא. והראשונים כת' דכוונת הגמ' דעכ"פ מדעת האדון יהני.

ומ"מ הק' הרשב"א דהכותב שטר על דמיו אינו כסף לקידושין. וכשיטתו [לעיל ה., וחי:]. אבל דעת רש"י ה. דמהני שטר שכותב על עצמו לקנין כסף¹. והרשב"א תי' דאכתי לא ידעי' דגופו קנוי, ואינו אלא כחוב. אבל למסקנא כסף אין כאן שטר אין כאן. וצ"ע. וע"ע מחנ"א [מעות ה] ובית הלוי [א כג].

אבל התוס' ר"ד פי' היינו כסף, שיוצא בכסף שנותן, והשטר אינו אלא לראיה בעלמא. וה"ה דמהני עדימכח לעשותו בפני עדים בלא שטר. אלא ודאי אין הדין כן שאין כופין האדון להוציאו עד שיתן לו כסף או שוה כסף ולא שיזקפם עליו במלוה כדאמר' לקמן נקיט

גופו קנוי

לימא ליה באפי תרי זיל, א"נ באפי בי"ד. הר"ן כתב דמחילה א"צ עדים, כדאמר' [לק' סה:]: דלא איברי שהדי אלא לשיקרי. אלא כיון דאמר בפני ב' הוה כאילו החתים שטר, ואינו יכול להכחישו.

אמר רבא זאת אומרת ע"ע גופו קנוי. פרש"י דלא שייך מחילת ממון, אלא בעי שטר שחרור. ובגמ' [ב"ק קיג: הו' לעיל] אביי סבר דהוה הפקעת הלואתו [פרש"י שהלוהו על עבודתו]. ורבא חלק דעבד עברי גופו קנוי. והוה גזילה.

ותוס' [ב"מ צט. והרמב"ן בשם י"מ] הק' דבגמ' [שם] אמר' דל"ק גופו [ויכול לזכות ע"י]. ותי' דהא דאמר' דגופו קנוי היינו לענין שאין גרעונו מחול. והראשונים הביאו דכ"מ [ב"מ יב.]. דאין ידו כידי רבו במציאה ועירוב ופדיון מעשר.

ועד"ז כתב הרא"ש [בשיטמ"ק ב"ק קיג: בשם ר' מאיר] דגופו קנוי לענין מעשי ידיו. אבל אין גופו קנוי לו ממש למציאותו ולולדותיו [שילד מישראלית], ואי"צ גט שחרור.

ועפ"ז יישוב הא דמבואר [בב"ק שם] דאף עבד הנמכר לעכו"ם גופו קנוי. ואילו בגיטין [לח.]. איתא דעכו"ם ל"ק ישראל לגופו אלא למעש"י.

והתוס' ריה"ז כ' כלומר שיש לו זכות בגופו של עבד, וקנאו למעש"י. הילכך ל"מ מחילה. והוסיף דקנינו הוה כמשכון, ומש"ה ל"מ מחילה. אבל הרא"ש [הנ"ל] כת' דס"ד דהוה כמשכון בידו בשביל מעותיו, ומהני מחילה. וכ"ד תוס' [לק' יט.]. דמהני מחילה אף היכא דיש משכון².

והשיטה לנ"ל ומאירי כת' דגופו קנוי למעש"י, דומיה לדקל לפירותיו. והמחנ"א [עבדים א] הביא דכ"ד הרמב"ם [פיה"מ מעש"ש ד ד] דכת' דעבד עברי אין גופו קנוי, אלא למעש"י.

דעת הרמב"ן קנין איסור - והרמב"ן תמה דכל קנין למעש"י יוצא במחילה, בלא שטר. והביא דמבואר [יבמות מו.]. דאפי' כנעני שאם קדם וטבל לשם בן חורין קנה עצמו בן חורין [דמפקיע מידי שעבוד]. אך המחנ"א [עבדים א] הביא דמבואר בכמה ראשונים דל"מ מחילה בשכירות וקנין פירות³. וכתב דמקומו הוא מוכרע, דרבא [ב"ק שם] כתב דמש"ה נחשב גזל, ולא הפקעת הלואה.

והרמב"ן [ורשב"א וריטב"א] כתב לפרש דיש ב' קנינים בעבדות [עבד כנעני]. אחד קנין ממון והוא קנין דמעש"י. ואחד קנין איסור שהוא אוסרו בבת ישראל ופוטרו ממקצת מצוות. וקנין הגוף הזה מצריכו גט חירות ואינו נפקע בדיבור. דומה לקנין אישות שהוא צריך גט להתירו⁴.

ולפיכך אמרו [בסוגיין] שאף עבד עברי יש לרבו בו קנין איסור [וזהו הא דגופו קנוי]. שהרי מתירו בשפחה כנענית, ואין קנין איסור נפקע בלא גט, הילכך הרב שמחל על גרעונו אין

- 1 וכ"כ הרא"ש [גיטין מ., ד כט] דשטר שהעבד כותב על דמיו מהני כקנין כסף לפדות עצמו.
- 2 והשיטה לנ"ל נסתפק בזה האם אף ל"מ מחילה במלוה שיש משכון, דומיה דעבד. או דילמא עבד זכי בתורת מכירה ומשתמש בגופו. משא"כ משכון דהוה רק ערבון על מעותיו. וכיון דמחל המעות, פקע שעבוד המשכון. [ומשמע דנסתפק בגדר המשכון, ולא בגדר עבד].
- 3 והביא דהמהר"ם רוטנברג [שר"ת מהר"ם ד עז, ובשר"ת הרשב"א א תתעג] כתב דאף בשכירות פועלים, גופו קנוי, ול"מ מחילה בעלמא. דבגמ' [ב"מ יב.]: מדמי' פועל לעבד עברי. אך הש"ך [שלג מז] כתב דלא ק"ל כמהר"ם, ולא ילפי' פועל מעבד. [והביא דכ"מ תוס' יז.].
- 4 [והרמב"ן הוסיף דקנין איסור נלמד מקנין האישות]. וצ"ב אמאי נחשב 'קנין', ואיזה תועלת יש לאדון באיסורין אלו. ולכא' הוה חלק מקנין הממון והעבדות, דכדי שיהא קנוי לו בממונו, בעי' שיהא שמו עלי. ושיהא בשם 'עבד'. ומש"ה הגדרת העבדות נקרא 'קנין'.

גרעונו מחול. ומהני מחילה להפקיע קנין הממון, והוה כמפקיר עבדו שצריך גט שחרורו.⁵ [אך תוס' ד"ה לימא] כת' דבע"ע סגי ליה שיפקע קנין ממון. דבלא"ה מותר בבת ישראל⁶.

מוכר עצמו - והרשב"א כתב דלפ"ז מוכר עצמו, לרבנן דאין רבו מוסר לו שפחה, סגי במחילת גרעונו ואי"צ גט שחרור. אבל הרשב"א [לעיל יד:] הביא מכאן דאף מוכר עצמו מותר בשפחה [אלא דרבו אינו מוסר לו בע"כ], ובזה תלי בקנין האיסור.

ומ"מ הרשב"א [לק' יט.] כתב דאמה העבריה יוצאת במחילה בעלמא. דאין לה קנין איסור, כיון דל"ש היתר שפחה.

ועד"ז הק' האחרונים דמבואר [ב"ק שם] דאף נמכר לעכו"ם גופו קנוי, וע"כ דרבו מוסר לו שפחה כנענית. והק' דהרשב"א [לק' כ:] מבואר דנמכר לעכו"ם אין רבו מוסר לו שפחה. והאחרונים תי' דיש לעכו"ם קנין איסור זה, אלא דל"ש היתר בשפחה אלא לעבודת ישראל. ומש"ה אינו יכול למסור לו שפחה. אבל אילו יתגייר, יוכל למסור לו שפחה. [ע"ע קה"י].

והאחרונים [מקנה ועוד] הק' לדברי הרמב"ן דבגמ' [ב"ק שם] מבואר דמשום דגופו קנוי נחשב 'גזילה' ולא הפקעת הלואתו. ולא רק משום קנין האיסור. וכבר עמד בזה הרשב"א [יבמות מו.], ותי' דהתם ה"ק שגופו קנוי לו לענין משכון. וכאילו היא מלוה שיש עליה משכון, דכי שקיל למשכונה מיניה שלא כדן הוה גזל⁷. [אלא דאפ"ה מהני מחילה]. והקוב"ע [נז ד] ביאר דע"כ יש קצת קנין ממון, דלא שייך קנין איסור אם יש שעבוד גרידא.

והגר"ז [בגר"ח סטנסל קעט, ועד"ז החזו"א] כת' דע"פ דברי הראשונים דגופו קנוי היינו קנין איסור, היינו שחל שם עבד. וכיון שחל 'שם עבד', שייך קנין מעש"י מגדרי החפצא של עבדות⁸. וחידשה תורה דע"פ קניני עבדות חל בו שם עבד, ונעשה חפצא של עבד. וכיון דהוה חפצא של עבד צריך גט שחרור. ול"מ מחילה אף להפקיע השעבוד ממון. [והאחרונים העירו דמפורש בדברי הרשב"א ושאר דאף אחר שגופו קנוי מהני מחילה על הממון, ונשאר רק קנין האיסור].

תוס' יבמות - בגמ' [יבמות ע:] אי' דעבד עברי [הקנוי לכהן] אינו אוכל בתרומה, אלמא ל"ק ליה רביה [ופשיטא דחייב בקרבן פסח]. ותוס' [שם] הק' דבסוגיין מבואר דגופו קנוי. ותי' דהיינו לענין דאינו יוצא באמירה בעלמא, וצריך גט שחרור. אבל לענין מצוות לא. והא דמותר בשפחה כנענית הו' משום דצריך לעבוד את רבו ביום ובלילה. [וע"ל יד:]. והרשב"א [יבמות שם] תי' דאף דקנוי גופו, ל"ה קנין גמור. דהא יוצא בגרעון כסף ובשנים וביובל.

ובש"ת אב"מ [יז] כת' לפרש דקנין עבד עברי הוה לזמן מוגבל, ומבואר [נדרים כט] דקנין הגוף וקנין אישות ל"ש לזמן, והר"ן פי' דכל קנין לזמן מקרי קנין פירות. ומש"ה לא הוה קנין כספו לאכילה בתרומה.

שם. אמר רבא זאת אומרת וכו'. תוס' בס"ד נקטו דרבא דייק כן מהברייתא. ודנו דהמשנה חולקת, אך הביאו דבשאר מקומות מבואר דכ"ד רבא. אך הרמ"ה [בשיטמ"ק ב"ק קיג:] כתב דרבא איתותיב⁹, וק"ל דאין גופו קנוי והוה הפקעת הלואתו. והאחרונים נתקשו דל"מ דרבא איתותיב. והאחרונים ביארו דכוונתו דבגמ' [ב"מ יב:] הק' לדברי רבא. ועוד פי' הקוב"ע [נז א] דכוונתו לגמ' [יבמות ע] 'אלמא ל"ק ליה רבו'.

5 והחזו"א [קמז עבדים ה] הביא דמבואר בהנך ראשונים דאף שנפקע השעבוד בדיבור, אפ"ה מותר בשפחה. ותמה בזה. וכתב דנר' דכוונת הרמב"ן דהתורה החשיבתו חפץ, וכמו עבד כנעני. ועי"ז ל"מ מחילה. אך ציין דלהדיא בריטב"א דפקע שעבוד ממון.

6 ולא איכפת ליה שעדיין מותר בשפחה. א"נ ממילא נאסר בשפחה, כיון דפקע קנין רבו. [וכתוס' ביבמות, ע' בסמוך].

7 אבל למ"ד דאין גופו קנוי, הוה שעבוד בעלמא ולא משכון. [וצ"ב אמאי תלי בקנין איסור, והיתר שפחה. ואפשר דתלי בשם עבד. ע' בסמוך].

8 והגר"ז ביאר עפ"ז דברי הרמב"ם [עדות כ ח] שעדים זוממים שנמכר בעבד לוקין. והגר"א הק' דיתחייבו הזמה דמי מעש"י, שרצו להפסידו ממון. והגר"ז תי' שגדר הזממה הוא שרצו להשוותו חפצא של ע"ע, שיחול עליו השם עבד. ומיעטה התורה בגניבתו ולא בזממו דלא שייך כאשר זמם, ומש"ה לוקים.

9 [ולשון הרמ"ה דרבא איתותיב בפ"ק דקידושין. אך הקוב"ע כתב להפוך תיבות אלו, ורבא דאמר פ"ק דקידושין גופו קנוי איתותיב].

והרב שמחל על גרעונו אין גרעונו מחול. וצ"ב תוספת זו. ויש שדייקו דגדר חיוב עבדות, מחמת החוב ממון שיש לו עליו [למ"ד דאין גופו קנוי]. [ועפ"ז גדר גרעון כסף, פריעת החוב הזה]. והא דמהני מחילה [לולי גופו קנוי], הוא על חוב זה.

רש"י ד"ה גופו קנוי. וכי כתב ליה לשון שחרור נפיק, דלא גרע מכנעני. [ולפ"ז צריך כל גדרי שטר שחרור, ויכתב לשמה]. ועפ"ז למד המנח"ח [מב יד ד הו' לע'] דמהני שחרור כסף כמו עבד כנעני [אף היכא דל"מ גרעון].

אבל המהרי"ט נקט דגדר שטר שחרור בעבד עברי, דהוה קנין למחילת השעבוד. ושייך לגדרי גרעון כסף.

והאמר"מ [כד יט] הק' מנלן, דהא עבד כנעני הוקש לקרקעות¹⁰, אבל לא עבד עברי. והאיך מהני קנין כסף.

והקוב"ש [קט] הק' דא"כ יהני אף חליפין. דמוציאין עבד כנעני, ותוס' [ח.] כת' דל"מ בע"ע.

והמנח"ח [שם ה] ציין דהקצות [ר ה] כתב דשטר שחרור עבד כנעני שלא לשמה מהני משום שטר מתנה לקנין הממון, דקונה עצמו. וגיטו וידו באין כא'. [אבל האחרונים חלקו דשטר מתנה לא שייך גיטו וידו באין כא']. והמנח"ח דן דה"ה דיהני בעבד עברי.

תוד"ה לימא ליה. אותו לשון השטר וכו' הרי את בן חורין¹¹, לעצמך וכו', יאמר לו בע"פ. הקצות [רמא ג] הק' דהרי את לעצמך הוה לשון מתנה. ואמאי ל"מ שנותן את עצמו במתנה. אלא ודאי טעמא דעבד עברי גופו קנוי היינו משום דהוא ברשות רבו ממש ואינו יוצא מרשותו אלא בשטר¹². ואינו יכול לזכות בעצמו [אלא מדין גיטו וידו באין כא'¹³]. והאחרונים תמחו דעבד עברי אין ידו כיד רבו¹⁴. [וע' נתיבות].

תוד"ה והרב שמחל. ויש לדקדק דמחילה אי"צ קנין. וכ"כ תוס' [סנה' ו, ב"מ קיב.]. והמחנ"א [זכיה מהפקר יא] כת' דתוס' ס"ל דמחילה הוה סילוק בעלמא¹⁵, ולא הקנאה. והביא דל"כ הרשב"א [הו' בב"י חו"מ קצה]. אבל הביא דעת הריטב"א [בסוגיין] דמחילה הוה הקנאה.

וכתב דנפק"מ בזה האם מהני מחילה בע"כ, דבתוס' [לק' יט]. מבואר דמהני, דהוה סילוק. ואילו לסוברים דהוה הקנאה, י"ל דל"מ בע"כ.

בא"ד כיון שהוא מוחזק בגופו, אין לך קנין גדול מזה. [ומהני מחילת שעבוד עבד, אבל חוב בעלמא לא מהני מוחזק בגופו]. והקוב"ש [קיא] הק' א"כ אף למ"ד גופו קנוי, נימא דאין לך קנין גדול מזה. [וע' לע' בשם הקצות]. ותי' דלמ"ד אין גופו קנוי, סגי בקנין לסלק זכות האדון [ובזה מהני הא דמוחזק בגופו], אבל למ"ד גופו קנוי צריך קנין לקנות את עצמו, ולזה לא מהני מה שמוחזק בגופו. [וצ"ב].

יוצאת במיתת האב לריש לקיש

אמר ר"ל אמה העברי' קונה את עצמה במיתת האב מק"ו וכו'. המהרי"ט [מהד"ב] הק' אמאי איצטריך ק"ו, כיון דהאב אינו מוריש לבניו, נימא מה מכר, ואינו יכול למכור זכות שאין לו. והפנ"י כתב לפרש דזהו גדר הק"ו, דילפי' מהא דיוצאת בסימנים, דאינו יכול למכור זכות שאין לו¹⁶.

10 עי"ש שייסד דגדר שחרור כסף, דהעבד קונה את עצמו.

11 מבואר בתוס' דזהו הלשון שחרור בעבד עברי. והשיטה לנ"ל כתב דכ"ד הרמב"ם דמהני לשון הרי את בן חורין. [ל"מ כן ברמב"ם גבי ע"ע], והביא דהראב"ד חלק דכותב עצמך קנוי לך. [שעבד עברי נחשב ב' בן חורין].

12 והקצות הביא דבש"ת מהרי"ק [צד ג] העלה צד [דהטעם דל"מ מחילה על קנין גופו] דהאדם מוחזק בעבדו, דהוה בביתו וברשותו. ומש"ה כיון דגופו קנוי ל"מ מחילה. והמהרי"ק דחה דאדרבה מבואר בתוס' [גיטין יז.] דהיכא דהוה ספק, העבד מוחזק בעצמו. והקצות דחה דהתם הוה ספק משוחרר, והעבד תפוס בעצמו לצד שהוא משוחרר. אבל בעודו עבד האדון מוחזק. ועוד הביא המהרי"ק מדברי הראב"ד [כתובות יד: בדה"ר] דעבד נחשב תופס בעצמו בקנס. וע' מש"כ הקצות.

13 ויש שהביאו דבתוס' ריה"ז [עה"ג יז: מהד' וילנא] אי' גדר עבד עברי דבעי גדר גיטו וידו באין כא'. אמנם כבר ציינו [מהד' וגשל] דטעות הוא, ושייך לק' כב: וקאי אעבד כנעני.

14 ויל"פ דהיינו בכל מידי דאינו גוף העבדות. אבל גוף העבדות שייך לאדון, וכל מקום שהוא הוה של האדון. [וכתב דלפ"ז ל"מ חזרה תוכ"ד במחילה, וכמו דל"מ באמירתו לגבוה. ואכמ"ל].

15 ועפ"ז דן הפור"י [בע"ב] דל"ל דיוצאת במיתת האב, שנגמר זכותו של אדון. ומש"ה אין לה הענקה. ודן דהא דנדחו דברי ר"ל דהוה בגדר יציאה, א"כ ראוי שיהא לה הענקה. אבל הא דיוצאת לא נדחית למסקנא.

והאחרונים דנו דגדר מכירת האב לאמה, דיש לו זכות לעשותה שפחה. ואינו כמוכר דבר שהוא שלו. ובגמ' [כתובות מז.] ילפי' דמעש'י לאביה מק"ו, השתא זבוני מזבין מעש'י מיבעי. ונח' הראשונים [ע' ת"י כתובות מג. ותוס' כתובות מז.] האם הוה בגדר ק"ו, או דילפי' דאינו יכול למכור דבר שאינו שלו. וע"ע רמב"ן [לע' ג:] דדן ביוצאת בסימנים מה מכר.

ועוד דנו האחרונים דהאב הוה בעלים אף לאחר מיתתו, אלא דהוה חסרון דאינו מוריש לבניו. וזה ל"ש אחרי שמכרו. [וע"ע לק' יז:].

מק"ו וכו' מיתה שמוציאה מרשות אב וכו'. החזו"א הק' דהא דמיתה מוציאה מרשות אב הוה משום דדרשי' 'ולא זכות בנותיכם לבניכם', דנתמעט מדיני ירושה וליכא בעלים. ואינו בגדר 'ציאה'. והחזו"א כתב לפרש דה"נ כשיוצאת בסימנים הטעם דאין לאב זכות. ור"ל יליף ק"ו דנחשב יציאה.

ועפ"ז כתב דא"א ללמוד ק"ו מיציאת ו' ויובל, אך ציין דתוס' [בע"ב ד"ה מה] למדו ק"ו.

שייר מיתת האדון. פרש"י דק"ל דאינה עובדת את הבן. [ויש הענקה. וע' בראשונים בע"ב דדנו דלמסק' אין הענקה]. האחרונים חקרו האם הוה חסרון בדין ירושה [שאין לו בעלות לענין להוריש לבניו, וכ"כ הכס"מ ב יב בשם הרלב"ג. וע"ק יז:]. ואילו בסוגיין משמע דהוה בגדר 'ציאה'. והגר"ז [גר"ח סטנסל] כתב דהוה מזכותי העבד, דאינו עובד את הורש.

והרמב"ם [ב יב] כתב דיש מצווה לומר בשעת יציאה 'צא', ואע"פ שיוצא חנם אף כשלא אמר כן. ודייקו דקאי אף ביוצא במיתת האדון, דהיורש מחוייב לשולחו.

אי משום מיתת האדון לאו שיורא וכו'. הרמב"ן [והריטב"א] ביאר דהוה קו', דניח"ל לדחוקי מתני' שלא נאמר שייר מיד. וכה"ג בכ"מ [כתובות מא., ב"ק טו., סוכה נד., נזיר לח.]: דחקי' להעמיד כיחידאה, ולא לומר דהתנא נחית לשיור¹⁷.

אבל הביא ד"ג [בהנ"ל] 'ואידך', דכוונת הגמ' לפרש לאידך מ"ד דלאו שיור הוה. וכ"כ תוס' [כתובות שם וב"ק שם] דכוונת הגמ' לפרש לאידך מ"ד. דוכי יעמיד כיחידאה להק' על עצמו. והריטב"א ביאר [בשם תוס'] דדרך התנא לשייר ב' דברים, ולעולם אינו משייר דבר א', דא"כ היה מזכיר אותו¹⁸.

והרמב"ן כ' דבסוגיין יל"פ דקו' הגמ' אינה דחייה בעלמא, אלא בטענת ברי. דודאי מיתת אדון לאו שיורא הוה כלל.

דכיון דאיכא נמי באיש. פרש"י נרצע יוצא במיתת האדון. והרשב"א הק' דהבירייתא לא קאי בנרצע, ועבד עובד את הבן. וביאר דליתא בכל איש, שאינו עובד את הבת ואת האח.

והאחרונים דנו לפרש דדעת רש"י דנרצע הוה בגדר יציאה במיתת האדון, אבל עבד שעובד את הבן, היכא דאין לאדון בן. הוה חסרון בזוכה, ואינו בגדר 'ציאה'. ומש"ה אין כאן חיוב הענקה.

תוד"ה מיתה שמוציאה. דאי חופה מוציאה מרשות אדון אין אדם קונה בת חבירו וכו'. והתוס' הרא"ש הוכיח עוד דא"כ שייר תרתי, מיתת האב וחופה.

ומשמע בתוס' דחל חופה [והוה נשואה], אלא דילפי' מסברא דאינו מוציא מרשות אדון. ולפ"ז אם הכניסה לחופה ונתגרשה, הוה יתומה בחיי האב¹⁹. והחזו"א הק' דלפ"ז אף לר"ל משכחת דמציאת אמה לעצמה, כגון שנכנסה לחופה ונתגרשה. ואילו בגמ' [ב"מ יב:] משמע דלא משכחת.

ויש אחרונים שדנו ליישב קו' התוס' דלא שייך חופה, דזכות האדון מעכב. [וע' מהר"ט].

והאחרונים הביאו דבירושלמי איתא דנשואין מרשות אדון. והקוב"ש [קיב] ביאר דהיינו חופה, וכר"ל. [ויש שפי' באופ"א].

17 וכ"כ הראב"ד [ב"ק שם, בשם א' מרבנות] דכ"מ דאמרו תנא ושייר הוה שינוי' דחיקא, ועדיף להעמיד כיחידאה, ולא לשבש דשייר.

18 וכ"כ רש"י [תענית יג:] דלא אורחא דתנא למתני כל מילי ולשיורי חדא. [אבל היכא דשייר תרתי, הדרך להניחם].

19 ועוד יל"פ דכוונת התוס' דכיון דאין לו זכות למוסרה לא חל חופה. דגדר חופה הוה מה שמסורה לרשות הבעל, והכא אף אחר החופה נמצאת בביתו של אדון. ומ"מ ילפי' דל"מ חופה, דאילו מהני חופה להפקיע רשות האב, שפיר הוה חופה.

דף טז:

עד בן י"ב שנה וכו'. רש"י ציין דהגמ' [נדה מו.] מק' דבסיפא אי' בן י"ג. ותי' דברי שא איירי בתינוקת. א"נ תלי במח' תנאים [שם] אי תוך הזמן לאחר הזמן. [ואכמ"ל בסוגיה דהתם].

ד' מעניקים וכו' ואי אתה יכול לומר ד' בא' מהם וכו'. פרש"י קס"ד יוצא בו', יוצא ביובל, מיתת אדון [דנרצע], וסימנים דאמה. והראשונים הק' [להק' ס"ד] אמה יוצאת בכל הני ד'. והרמב"ן נדחק דגבי עבד קאי ביובל בין של רציעה ובין דתוך ו'. וכיון דיובל לא פסיקא באמה, דליתא ברציעה לא קתני.

וכ"ת ה"נ תנא ושייר. השיטה ל"ל הק' מאי שייר דהאי שייר. וי"ל דאלימא ליה להק' מדנחית למנינא לא שייר. והעצמ"י תי' דשייר שטר. [ולפ"ז מבואר דמעניקים ליוצא בשטר, וע' בסמוך].

תוד"ה והא. ול"ל דדייק מדקתני ד' וכו'. אמנם רש"י [כריתות ב:] כ' דכל היכא דתני חושבנא דוקא קתני ולא תימא תנא ושייר. והרשב"א [חולין צג.] הביא מסוגיין דמסתמא כל היכא דקתני מנינא דוקא קתני, אא"כ מפרש לה תלמודא.

מיתת האדון נמי קתני. הרשב"א פי' משום דאין קצבה. [אבל יש הענקה]. אבל השיטה ל"ל כת' דהברייתא ס"ל דאין הענקה במיתת האדון, דאינו שילוח מעמך. והתוס' ר"ד [בסמוך] כת' דלא הזהירה תורה יורשים².

והא אלו קתני וכו'. ע' תוס' הרא"ש [וכן תוס' בכ"מ] דהק' דבכ"מ מצאנו 'אלו' דתנא ושייר.

ויובל יובל של רציעה. צ"ב אמאי חשיב תרתי. ובחי' ר' א"ל מלין [לא ג] חידש דנאמרו ב' גדרי הפקעת יובל, דגדר יובל של רציעה חל הפקעה בגוף המכירה. אבל יובל תוך ו' [דלא עבד שש, וכדאמר' לע' טו.] ונחשב יציאה בפנ"ע. [ודן דנפק"מ לשיעור גרעון כסף³].

ועפ"ז ביאר [שם ד] דדין יובל של תוך ו' קאי אף באשה, ואילו יובל דרציעה קאי דוקא באיש. אף דמכירת ב"ד ל"ש באיש.

תיובתא דר"ל. דאילו היה יוצא במיתת האב, פשיטא היה בזה דין הענקה. אך הפור"י דן ד"ל דיוצאת משום מה מכר ראשון לשני, ואין בזה גדר 'יציאה'.

ובחי' ר' א"ל מלין [לא ה] הק' עוד דמבואר [לע' ד]. דאמה העבריה אילנית יוצאת בבגרות. והו"ל לברייתא להזכיר דיש לה הענקה. ותי' דאף זה נכלל בהא דיוצאת בסימנים, וילפי' [לע' שם] דאף סימני בגרות איכללו בסימני יציאתה. [ועי"ש שייסד דהיציאה הוה מחמת סימנים⁵, ולא מחמת 'נערות'].

תוד"ה מה לסימנים. וא"ת ומה סימנין אע"פ שנשתנית הגוף וכו'. והרמב"ן הוסיף דהא הך ק"ו עיקרו מאב לאדון. ולא מסימנים למיתת האדון. [ועי"ש].

בא"ד וי"ל וכו' דאין זה גוף שקנה וכו'. [בפשוטו משמע דזהו גדר היציאה]. והפנ"י [יח] הק' מהגמ' [ערכין כט] דילפי' ק"ו מכורה כבר יוצאת, שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר. וע"כ דעצם הנערות מוציא, ואף כשמכר כן.

והרמב"ן ביאר דהאדון קטנה זבין נערה לא זבן [וכמו שהאב מכר קטנה, ולא נערה]. שאין מכירה זו עולמית דהא מ"מ סופה לצאת מרשות שניהם בבגרות. הלכך לא מכרה אלא בעודה כמות שהיא היום, אבל מיתת אב שלא נשתנה הגוף לא.

בא"ד וכת' וכו' שכן מוציאין בע"ע, תאמר במיתת האב. הרש"ש כתב דאין לומר דעבד עברי יצא במיתת

1 אבל מיתת אב [לר"ל דיוצאת] נחשב שילוחו מעמך [אף דהוה בע"כ] וכיובל.

2 והיפ"ע הביא דבספרי וירושלמי מבואר דאין מעניקים במיתת האדון.

3 ודייק מלשון הרמב"ם [ב ח] דדין גרעון כסף בנמכר לו', לפי שנים, אף היכא דהוה סמוך ליובל. דהפקעת יובל לא הוה חלק מעצם מכירתו. וכן דייק הרדב"ז [ס' הליק' שם], וביאר דבנמכר לישראל לא כתיב בקרא עד היובל. אך הרדב"ז [שם] דן דמשמע אף מוכר עצמו לעכו"ם לשנים ספורות דמחשבין עד היובל. ותי' דאח"כ, ואיירי במוכר סתם.

4 [ואף דידעי' דיבוא יובל ויפקיענו, מ"מ עכשיו מוגדר שיש לו שווי לעולם. ועד"ז מש"כ תוס' [לע' ח.] דמתנה ע"מ להחזיר נחשב דשווה פרוטה, אף דבפועל השווי להנות ממנו פחות. משא"כ לענין גאולת שדה דנים שווי עד היובל, דנחשב עיקר המכירה עד היובל].

5 ויש שדייקו בהא דאמר' [בתחילת העמ'] דבן ט' שהביא סימנים ועודם בו, הוה סימן. דאף דלענין גדלות בעי ג"כ שנים [ע' יבמות יג.], יציאת אמה תלי בשם סימנים. וצ"ע.

אביו בהיקש מעבריה. דהאב אינו שייך כלל למכירתו, ואין שום סברא שתהא מוציאתו. בשלמא עברי' האב מכרה, וכשמת פקע כחו וקנינו. ומ"מ הוה פירכא לק"ו, אף דלא שייך יציאה במיתת האדון [וכדאיתא לע' ה:].

בא"ד וא"ת ותיתי מבינייהו וכו'. וסימנינן נמי מוציאין מאיש מידי קטנות. אבל הרשב"א הביא דהראב"ד תי' שא"א ללמוד הצד השווה, דהא סימנינן אין מוציאין בעלמא. [ובזה תי' התוס' דנחשב יציאה מקטנות].

אבל הרשב"א כתב דמ"מ איכא למימר הצד השווה שבהן שמוציאין, ומוציאין כאן. [וילפי' מהא דמוציאין כאן, ואי"צ להביא ממק"א].

בא"ד וי"ל דאיכא למיפרך, תאמר במיתת האב שלא מצינו וכו' אע"ג דהיא גופה בעי למילף וכו'. [וע"ד מש"כ תוס' טו: דמה דלא כתיב בהדיא בקרא נחשב קולא לענין ק"ו]. המפרשים הק' א"כ כל ק"ו נפרוך מהך דין שבאנו ללמוד. ע' מהרש"א מהר"ם וכו'.

ענק אמה העבריה לאביה. הקרית ספר [ספ"ג] כתב דהאב זוכה, בכלל שבח נעורים. ונח' הפוסקים [ר"ס לז, הו' לע' ד.]. האם האב זוכה במתנה שנותנים לבתו, ומשמע הכא שזוכה. אבל המשנ"ל [ג טו] כתב דהוה מדין מעש"י, דשכיר קרי' רחמנא [וכדלע' טו].

הא דליתא לאב. הרמב"ם [ג טו] כתב דאם מת האב קודם שיבואו לידיו הוה של עצמה. משמע דלא אמרי' דחל חיוב לאב, והשתא הוה חיוב ממון. וכ"מ בכס"מ. והמשנ"ל הק' דהענקה הוה ממון ולא קנס, א"כ מיד שחל חיוב מורישו לבניו. [ע' כתובות מב.]. והביא דהמהרי"ט פ' דאינו ממון גמור ולא זכי עד שיגיע לידו.

ואין לרבה אלא שכר בטלה. האחרונים [מקנה] דנו אמאי יתחייב שכר בטלה, והא הוה כמבטל כ"ס בעלמא ועוד למה יתחייב האב. [וכמ"ש הריטב"א בסמוך]. ויש אחרונים [דבר"י מב ו, קוב"ש קיד] שתי' דהוה מגדרי השלמת עבדות, וכבורח [וע' בסמוך]. ולפ"ז נתחדש דמהני לתת דמים במקום השלמת העבדות. והדבר"י ביאר דשייך לדין גרעון כסף.

ועוד תי' האחרונים [חי' ר' שמעון ב"מ, והדבר"י דחה צד זה] דהאדון הוה בעלים במלאכה זו, כלפי השווי של דמי שאר מלאכתה. ובשיעור זה הוא שותף במציאה.

ועוד תי' הדבר"י [מב ז] דמתחייב מגדרי נהנה, שנשתמש בפועל שלו, וכתוקף עבדו של חבירו [ב"ק צז].

הגמ' [ב"מ יב:] מק' [אהא דאיתא מציאת ע"ע לעצמו] שיזכה האדון במציאה, לא יהא אלא פועל, והשוכר פועל לעשות כל מלאכות מציאתו לבעה"ב. ור' יוחנן תי' דאייירי בעבד נוקב מרגליות, דאין רבו רוצה לשנותו למלאכה אחרת [וליקוט מציאות]. רבא אמר במגביה מציאה עם מלאכתו [דאינו בכלל עבודת רבו]. ודעת רב פפא דרק כששכרו ללקט מציאות, אמרי' דמציאת פועל לבעה"ב.

ותוס' [ב"מ שם] והרמב"ן [כאן] הק' לרבא דאייירי במגביה עם מלאכתו, א"כ אין שכר בטלה. ותי' דברייתא זו ע"כ איירי בנוקבץ מרגליות. ורבא מודה לדבר"י ר' יוחנן, ומוסיף על דבריו.

ענק ע"ע לעצמו, פשיטא אלא למאן וכו'. הרש"ש הק' נימא כגון שגניבתו יותר מדמיו [וכרבנן יח. דאפ"ה נמכר], וקמ"ל דלא נותנים את ההענקה לאדון לפרוע בו את גניבתו.

ולא לבע"ח⁸, הא מני תוטאי. השיטה לנ"ל כת' דהול"ל ר"א דס"ל הכי [לעיל טו.]. אלא דר"א לא אמר כן להדיא.

והחז"א [טו.] כתב דאפשר דהרמב"ם [ג טו] ס"ל דהך ילפו' ולא לבע"ח, קאי אף בתר שבא לידו. והוה דין נוסף על הא דאמרי' [לעיל טו.] דגלי קרא דלא אמרי' שעבודא דר' נתן. ומש"ה נקטו מני תוטאי, ואילו [לעיל טו.] ל"מ בזה מח'.

תוד"ה והתנחלתם. דמהיכא נפק"ל וכו' דאמה אינה עובדת את הבן. וה"נ לא יעבוד את הבן האב, דאין לו זכות להוריש. ותרי' [כתובות מג. בסו"ד] הוסיף דהשתא זבוני מזבין הוה

6 והקרי"ס שם כתב דאף מציאתה לאביה מדין שבח נעורים. [ודלא כגמ' כתובות מו: דמציאה הוה משום איבה. וע' מש"כ לעיל ג:].

7 והכס"מ דייק דאפ"ה הגיע לידה, אינו מוריש לבניו. ותמה אמאי לא. וכת' דכל שבא לידה כבא ליד אב דמי. והמשנ"ל כתב ד"ל עוד [בדעת הרמב"ם] דאף משחל חיוב כמי שהגיע ליד אב דמי. [ואף קודם גבייה]. ושוב כתב המשנ"ל דלסברת המהרי"ט דאינו ממון עד שיגיע לידו, ה"נ י"ל אף שהגיע לידה לא זכה.

8 והרש"ש הק' דנימא דאייירי בגניבו אלף ושוה פחות שנמכר [לרבנן יח.], וקמ"ל דלא נותנין את ההענקה לבעל הגניבה לתשלום גניבה.

ק"ו, ונימא דיו".

והגר"ז [גר"ח סטנצל, ה' לק' יז:] כ' ליישב דהא דאדון אינו מוריש לבנו, הוה מזכותי האמה שלא לעבוד את הבן, ואינו חסרון בעלות. ובזה גלי קרא דאינו בעלים להוריש לבנו כלל.

בא"ד וי"ל וכו' אבל קטנה וכו'. **המהרש"א** כתב דבסוגיין איירי ביוצאת בסימנים שהיא גדולה, ונקט קרא דוהתנחלתם אגב. והמקנה כתב דאזלי' בתר שעת הפעולה, דנתחייב עבור הפעולה שנעשית בקטנותה. וזכה האב.

גופא אלו מעניקים להם וכו' ר' שמעון וכו'. **התוס' רא"ש** כ' דר' שמעון לא פליג, וקמ"ל יובל של רציעה דלא מני ליה ת"ק. אבל **התוס' ר"ד** כת' דת"ק סבר היוצאין במיתת האדון היורש חייב להעניק להם. ור"ש סבר דוקא אלו ד' שיוצאין בחיי האדון. אבל היוצאין במיתת האדון אין היורש מעניק להן, דלא הזהירה תורה להעניק אלא לו ולא ליורש.

והקצות [לט א] הק' האיך יש חיוב הענקה מהיורשים למ"ד שעבודא לאו דאורי' [אפי' במלוה הכתובה בתורה, ע' לע' יג:]. ואף שהאב נתחייב, הא מת¹⁰. ועוה"ק **הקצות** [סו כו] כשמת פקע שעבוד גופו. ואף למ"ד שעבודא דאורי', הא בעודנו חי לא נתחייב. א"כ האיך נאמר דהנכסים ערבין ליה, דהחיוב בא לו אחר מיתתו.

והאחרונים [קה"י כג ועוד] דנו"י דלמ"ד שעבודא דאורי' י"ל דנשתעבדו הנכסים משעת גורם החיוב¹², וסיבת החיוב. ואף דחיוב בפועל חל רק בשעת מיתה.

[ועוה"ק **האחרונים** האיך יחשב שילוחו מעמך, דבעודו חי אינו נשלח. ול"ש בזה כלל חיוב הענקה. וע' גר"ח סטנצל].

והקצות כתב דאולי חיוב הענקה דמיתת אדון הוה מחמת היורשין, ולא מחמת אביהן המת. **והקה"י** [כג] ביאר דנחשב שהבנים שולחין את העבד. והביא דהרמב"ם [ב יב] כתב דיש מצווה לומר צא, ומסתבר דהיורשים מקיימין חיוב זה.

גרעון כסף אינו יוצא מעמך. **פרש"י** מדעתך, אלא מאליהם. וצ"ב דאף אינך יציאות הוה בע"כ. ומשמע דעיקר הטעם משום דתלי בעבד, שהוא פודה את עצמו. אבל מיתה ויובל נחשב מזל האדון גרם.

והאחרונים דנו האם יש הענקה ביוצא בשטר, ובפשוטו הוה שילוחו מעמך, דתלי בדעת האדון. וכ"כ **המנח"ח** [תפב] **ועצמו"י** [לעיל]. אבל לסברת המהרי"ט גדר יציאה בשטר מדין גרעון כסף. א"כ אין בזה הענקה¹³ [לת"ק].

והחז"א הביא ראיה דיש לו הענקה, דאל"כ כל אדון ישחרר יום קודם יציאה חיובית. ודחה דאפשר דאה"נ מהני טצדקי להפטר ממצוה, וכמו מכניס פירות דרך גגות להפטר ממעשר.

ר' מאיר אומר יוצא בגרעון כסף שילוחו מעמך. **פרש"י** שיהא מקבל הגרעון ומשלחו. דתלי בקבלת רבו [אלא דהתורה חייבתו לקבל]. **והרש"ש** הק' דהא אף נתינה בע"כ שמיה נתינה [לחד לישנא גיטין עה.].

והשיטה לנ"ל [יז]. כתב דאין מעניקין לו כל החשבון [ע' לק' יז.], אלא לפי מה שעבד. אם עבד שנה נותנים לו ב' סלעים ושקל. [אבל יוצא ביובל משמע דמעניקים לו].

והמקנה הק' שהאב ימכור בתו לאמה, ויחזור ויפדנה אחר יום יום א', ויתחייב הענקה לר' מאיר. וכתב דדוחק לומר דשיעור ערך הענקה לפי הזמן שנשאר, והיוצא בגרעון כסף מחשב לפי הזמן שעבד [וכדברי השיטה לנ"ל].

וכ' דלדעת המשנ"ל דהענקה הוה מצווה בעלמא ובי"ד אינן כופין, י"ל דהיכא דיש הערמה

9 ומשמע דמעיקרא הק' דמה מצינו, דומיה דאדון.

10 ועוה"ק **האחרונים** דהוה מטלטלין, ואין שעבוד על מטלטלין. [ונח' הראשונים סוף ב"ב האם מדאורי' יש שעבוד למטלטלין]. וע"ע יז.

11 לפרש אמאי הק' הקצות [מעיקרא] למ"ד שעבודא לאו דאורייתא.

12 [ויל"ד האם נתחייב מתחילת העבדות, דכל חלק שעובד מחייב הענקה לאחר זמן. ונשתעבדו נכסיו משעה זו. או דהמחייב הוה בסוף העבדות, רגע קודם מיתתו].

13 **והחז"א** נסתפק דל"ד לשאר שילוחין, דהוה חיוביות. אבל הכא נותן שטר שחרור קודם זמנו.

בדבר אי"צ לתת הענקה.

ברח או חלה

השלמה בעי. האחרונים חקרו בגדר ההשלמה, האם נחשב דעדיין לא הגיע ו' שנים [וכ"מ ברש"י]. או דהוה חיוב מחודש. [וע"ע בסמוך דלכאור' נח' בזה הראשונים].

והדבר"י [מב ב] חקר האם הוה חיוב השלמת מלאכה או דהוה בגדר 'עבודות'. ונפק"מ האם מותר בשפחה.

והדבר"י דייק לשון הרמב"ם [ג ג ובפיה"מ] שכת' שמותרת לו כל ימי עבודתו¹⁴. משמע דאף בזמן השלמה מותר בשפחה¹⁵. [ובשיטה קדמונית מבואר דאסור בשפחה, ע' בסמוך].

ועוד נסתפק החזו"א האם יש עליו 'שם עבד' בימים שברח. ונפק"מ האם מותר בשפחה בימים שברח¹⁶.

והאחרונים נתקשו לצד דנחשב דעדיין לא הגיע ו' שנים. הא מעיק' נמכר לו' שנים [מסויימין], והאיך יחשב עבד לזמן של אח"כ¹⁷. ובה"ר א"ל מלין [לא ו] הביא משל מחיוב נזירות, דמחוייב נזירות ל' יום, וכל זמן שלא קיים נזירותו ל' יום, רמי עליו חיוב הנזירות לעולם.

שם. בורח. האחרונים דנו היכא דברח ועשה מעש"י לעצמו או מצא מציאה, והחזו"א נקט רשות ביד רבו לגבות מה שהרויח ולחשב את הזמן הזה לעבודות. אבל הדבר"י [מב ז] ובה"ר ר' א"ל מלין [לא ח] דנו דכיון דברח, פקע ממנו שם עבד [וכנ"ל], א"כ מעש"י לעצמו.

שם. השלמה בעי. והשיטה לנ"ל ביאר דאף היכא דהענקה מרובה משיעור ההשלמה, לא אמר' תצא הענקה במקום עבודה. דלא מחייב הענקה עד שישלים עבודתו.

והאחרונים דנו האם יכול לשלם דמים במקום הענקה. ובשר"ת ראנ"ח [ס"ס ה] כתב דפשוט דמהני, וכדין גרעון כסף. וכ"מ בשיטה לנ"ל [הנ"ל, וע"ע בסמוך].

דף יז.

כגון שברח ופגע יובל. פרש"י אחרי כן למחרת. המאירי דייק דהוה זמן מועט, שהאדון אינו מקפיד על השלמה זו. אבל אם ברח שנה קודם היובל חייב להשלים. וכ"כ התוס' ריה"ז בשם י"מ דמשלים כמה שברח, וכיון שהשלים יוצא מחמת יובל שעבר. [וכ"כ המאירי בשם גדולי הדורות]. אבל התוס' ריה"ז דייק מהרמב"ם [ב ד] דאחר יובל אינו חייב להשלים. [וכ"כ המאירי]. [וכן שא"ר דנו בזה].

והריטב"א הכריע דא"צ להשלים, אפי' מדין פורע חוב. דכשברח הוה מבטל כיסו של חברו, ופטור. [אבל קודם יובל מחוייב להשלים מגדרי העבודות].

שם. ופגע היובל. התוס' הרא"ש כתב דמבואר דפשיטא דיובל מוציאו אף שברח, אע"ג דשש אין מוציאו כשברח¹.

אבל הסמ"ג [עשה פג] הביא ע"פ הירושלמי דבורח אינו יוצא ביובל. והכס"מ [ב ד] הק' דמבואר בסוגיין שיוצא ביובל, והאיך דחה סוגיין מפני הירושלמי. ועוה"ק האחרונים דבירושלמי ל"מ דאינו יוצא ביובל, אלא שבורח ברשות עצמו.

14 והביא דבסמ"ג הגיר' כל ימי עבודתו. משמע דבשעה שברח אסור בשפחה.

15 [והביא דהאר"ש דייק באופ"א].

16 והחזו"א ציין לדעת המהרי"ט [הו' במשנ"ל] דהיתר שפחה דוקא שפחה שמסר לו רבו. ושוב הביא מש"כ הריטב"א [לק' כ:]: דאין סברא דחזור להיתר ויחזור לאיסור. [וכוונת הריטב"א דקנין איסור אינו פוקע ושוב חל. אמנם לסברת תוס' [יבמות ע:]: דגדר היתר שפחה מחמת עבודת רבו, א"כ הכא לא הוה גדר השלמת רבו].

17 והחזו"א [ב"ק כג יא] כ' דחלה כל ו' או ברח לא נגמרו שניו. וביאר דקנין עבד עברי אינו קנין זמני, אלא קנין סתמי, וז' הוה אפקעתא.

1 יש לדייק הלשון דשש הוה 'ציאה', ולא שסיים חיוב עבודתו. וכיון שברח אף שהגיע 'שש' אינו יוצא. ובהג' הגרמ"ש [לתוס' הרא"ש] כתב וז"ל נר' דמפרש דגזיה"כ דשש אינו מוציאו בברח, וחייב להשלים. אבל בחי' המהרי"ט כ' דעבודת שש הוה המוציאו וליכא ו' עד שישלים. וכ"נ מפרש"י.

והרש"ש כתב דהיה אפ"ל שברח ונתחייב להשלים אחר ו', ופגע היובל בשני ההשלמה. [ומש"ה פקע חיוב השלמה ע"י היובל]. [וכן המאירי כתב דאירי ג"כ כה"ג].

מהד"ת הואיל ואפיק ליה יובל שילוחו מעמך קרינן ביה. דברי הגמ' כאן תלי במח' [הנ"ל] האם חייב להשלים אחר היובל. דלדעת הרמב"ם דא"צ להשלים, ובזה ס"ד דכיון דהיובל הפקיע עבדותו. א"כ ס"ד דבשעת יובל נחשב שילוח. קמ"ל דכיון דברח לא נחשב 'מעמך'. והריטב"א ביאר דכיון דברח ולא עבד כראוי, התורה קנסתו, ואין לו הענקה דאין שילוחו מעמך.

אבל לדעת ה"מ בתוס' ריה"ז דעדיין מחוייב להשלים, צ"ב אמאי לא יקבל הענקה כשגומר את ההשלמה. [וכמו כל עבד שגומר ו']. ואילו בגמ' משמע דס"ד דנעניק לו ביובל, אף דעדיין מחוייב להשלים.

והשיטה לנ"ל פ' דס"ד נעניק ליה ביובל, ואח"כ יושלים². קמ"ל דכיון דביובל לא היה שילוח מעמך. והשתא נמי אין שילוחו מחמת ו', אלא שילוחו מחמת יובל שעבר ובההיא שעתא לא נתחייב הענקה.

והריטב"א ביאר [לצד דמחוייב בהשלמה] דלאו בתורת עבדות, אלא מדין תשלומין כפרעון חוב. ובן חורין גמור הוא קודם, ול"ש הענקה³.

וכל"כ בס' שיטה קדמונית⁴ כתב דקמ"ל שאח"כ אין דינו כעבד אלא חייב להשלים מדין מזיק. ול"ד למבטל כיסו של חברו, דבפועל לא שייך לומר כן, דהא לא השלים תנאו. אלא ודאי חייב להשלים תנאו או להחזיר כסף מקנתו.

אמר מר יכול אפי' חלה. הריטב"א הביא דקאי אבורח שחלה, דכיון דחלה אי"צ להשלים. שהרי אף אילו הוה גבי אינו שווה לעבודה. אבל הביא מהירושלמי דאירי בחלה ולא ברח. שאינו עושה מלאכת רבו מחמת חולי.

ובירושלמי [הו' ברמב"ן ושא"ר] אי' דהיכא דברח ואח"כ חלה, מצי אמר אילו הייתה אצלי לא היית חולה. ובחלה ואח"כ ברח מצי אמר אילו היית אצלי היית מתרפא מהר.

בעושה מעשה מחט. פרש"י שהוא מעשה קל, והא עביד ליה מלאכה. ותוס' [ב"ק פו.] ביאר דחיוב להשלים היכא דאין עושה שום מלאכה, אבל היכא דיכול לשמור קישואין או פתח. ואמרי דנסתחפה שדהו.

ה"ק חלה ד' נעשה כמי שחלה כל ו', וחייב להשלים. התוס' ריה"ז כתב דכל שחלה רוב שש חייב להשלים. והש"ך [חור"מ שלג כה בסוגריים] דייק כן מדברי רש"י ותוס' בסוגיין, דכל שחלה יותר מג' חייב להשלים. [וכ"מ בתוס' סוד"ה חלה, דתלי במשנה שכר שכיר]. אבל הביא דמשמע מדברי הרמב"ם וסמ"ג דארבע דוקא⁵. [וע' פיה"מ]. אבל המשנ"ל [ב ה] כתב דאף כוונת הרמב"ם ד' לאו דוקא, אלא שתפס לשון הגמ'. דנכנס שנה רביעית.

נעשה כמו שחלה ו', וחייב להשלים. בפשוטו הטעם דנחשב שאינו עומד במלאכת רבו. אבל הריטב"א הק' דנימא נסתחפה שדהו של בעה"ב. [וכמו כל לוקח חפץ]. ות' דכי חלה יותר משלש הוי אומדן דעתא דמוכח דלאו להכי נחת למזבן. וכדי שלא יפסיד הלה לגמרי ממונו חייב זה להשלים.

ותוס' [בסו"ד] כתב טעם אחר, דלא נחשב 'שני שכיר' אא"כ עבד ג'.

והריטב"א כתב דכיון דנתחייב להשלים, משלים כל הו' [ולא סגי בהשלמה עד ג']. שכן הן מידות חכמים, וכדאמרי' [ב"ב צד.] אם בא לנפות מנפה את כולו. [ועוד ציין ב"ב קד.]. והשיטה לנ"ל נסתפק כשחלה ו', ומתוכם ג' שנים עשה מעשה מחט אי די בכך.

תוד"ה חלה. יש שהיו רוצים לומר שאותם שכירים וכו' אם חלו חצי הזמן לא יהיו

2 או יפחות מהענקה שיעור השלמה.

3 ועוד יש שפי' דגדר השלמה מהותו עבדות לזמן, ואין בזה גדר יציאה.

4 ורע"א [בגליון המשנ"ל] הביאו בשם שיטה כת' הו' בס' אש דת נצבים.

5 והגורח"ק [מס' עבדים] ביאר דמקצת השנה ככולה, ואילו עבד מקצת שנה שלישית סגי. אמנם צ"ב דהרמב"ם כ' אפי' מקוטעין.

משלימין וכו'. וכ"ד המהר"ם מרוטנבורג [ד פה, ושם שפה, והו' בתש' מיימוני קנין ללא, ומרדכי ב"מ שמו] דפועל שהשכיר עצמו לזמן דינו כע"ע לכל דבר, דשכיר קרי' רחמנא. ואם חלה עד חצי הזמן לא הפסיד. כ"ש מעבד.

והראשונים למדו כן דבגמ' [ב"מ י.] ילפי' דפועל יכול לחזור בחצי היום, דכתיב כי לי בני' עבדים. מבואר דנחשב עבדות. ותוס' [ב"מ י.] כתב דמותר להשכיר עצמו כפועל, ואינו עובר ב'כי לי בני' עבדים', דדוקא עבד שאינו יכול לחזור בו, ואינו יוצא קודם זמנו. אבל פועל יכול לחזור בחצי היום.

אבל המהר"ם מרוטנבורג [ד פה, תשו' מיימו' שם] כתב דדוקא ו' שנים יש איסור, דג' שנים נקרא שכר שכיר [וכמ"ש תוס' סוד"ה], ולא נקרא עבד. ובהג' מרדכי [ב"מ תנט] כתב דיש ליזהר למלמד או לסופר או שאר מלאכות להיות שכיר דרך קבע סמוך על שולחנו יותר מג' שנים בלא הפסק.

בא"ד וקשה וכו' מת או שאחזתו חמה וכו' אינו נוטל אלא מה שהרויח וכו'. והמהר"ם
[הו' ברא"ש ב"מ ו'] חילק בין היכא דהקדים שכרו. והש"ך [שלג כה] האריך לחלוק.

ועוד חילק הרא"ש בין היכא דהשלים אח"כ מלאכתו אחרי שחלה, ומסתמא ע"ד לקח ומחלו שיחשב אף ימי חליו כמלאכה.

בא"ד דאין לדמותן כלל לע"ע, דע"ע גופו קנוי וכו' אבל מלמד אין גופו קנוי אלא ששכר
עצמו ללמוד עד הזמן. [והחייב שכירות הוה תשלום על מה שיקבל עבודה. ולא תמורת מה שנתחייב לעבוד]. ועפ"ז מהני מחילה וסילוק של פועל. אבל דעת המהר"ם [במרדכי ב"מ שמו, הו' לעיל טז.] דאף פועל גופו קנוי, ול"מ מחילה בעלמא.

ועד"ז כ' המהר"ם [בתשו' מ"י ל, והו' בקצות שלג ח] דפועל שחוזר בחצי היום, דמי לגרעון כסף דעבד עברי. וחשבינן ליה לקולא, דאם הוקר מחשב כפי הדמים דמעיקרא. ואם הוזל מחשב ע"פ הנותר. וכמו עבד [לק' כ.]. והש"ך [שם יט] שתמה דלא מצא כן בשום פוסק.

והחזר"א [ב"ק כג ז] הק' דפועל אינו יוצא ביובל.

שם. ועוד כתב הריטב"א דפועל לא דמי לעבד עברי. דפועל או קבלן הושכר למלאכה זו, ונוטל שכרו לדבר ידוע. וכיון שלא עשאו אע"פ שחלה או נאנס אין לו אלא שכר מה שעשה לפי חשבון.

אבל עבד עברי נשתעבד לו שיכופהו למלאכתו לומר שכל מלאכתו תהא לרבו. ולא לדבר ידוע. ולפיכך אם חלה ולא עשה כלום נסתחפה שדהו של אדון. [אלא דאם חלה יותר מו' חייב להשלין, דע"ד כן לא קנאו, הו' לע'].

והש"ך [שם] ציין דדעת הריטב"א כדעת תוס'. אבל הקצות [שלג י] כתב דהריטב"א הוה שיטה אחרת, לחלק בן נשתעבד מלאכה ידוע או לכל מלאכות. ואף פועל ששכרו לכל מלאכות דינו כעבד.

בא"ד ועוד נר' לחלק וכו' דשנים דשכיר ג' שנים. והרש"ש כתב דלפ"ז נמכר ב' וג' שנים לפני היובל, וחלה צריך להשלים. ואולי שאני יובל דאפקעתא.

והמחנ"א [שכירות פועלים א] דן פועל שהקדימו לו שכרו, האם יכול לחזור בלא החזרת השכר. או רק בהשבת הכסף, מדין גרעון כסף [והאריך להביא דכ"מ בכמה ראשונים]. אבל כתב דדעת תוס' דידן דאין גופו קנוי, א"כ יכול לחזור בלאו הכי. [וע"ע במחנ"א בסימנים שאח"כ].

שיעור הענקה

ה' סלעים שהם וכו' הא קמ"ל דאי בצר מחד מין וטפי מחד מין ל"ל בה. וצ"ב א"כ אמאי

6 דכל קולי ע"ע יש בפועל, כ"ש מעבד דעשה איסור ומכר עצמו.

7 ועפ"ז כתב המהר"ם [ד עב] דאם נשבע לעבוד יותר מג' שנים שכיר הוה שבועה לבטל את המצווה. ושוב נסתפק בזה, דדוקא ע"ע דנמכר סתם לעבד, דהיינו יום ולילה לעבוד לו ולמסור לו רבו שפחה כנענית. אבל נשכר ללמוד או לכתוב או למלאכה לא מקרי עבד.

נקט כלל ה' מכל מין. והרמב"ן הביא י"מ דלכתחילה צריך ה' מין. ודחה דמשמע דלא איכפת לן כלל.

ועוד העלה הריטב"א צד דיכול רק להרבות, ועכ"פ צריך ליתן קצת מכל מין. לקיומי פשטיה דקרא⁸. [ובס"ד חזר בו].

והרמב"ן יישוב הלשון דאגב אורחיה קמ"ל דילפי' שיעור מפדיון הבן.

ונילף ריקם ריקם מעולת ראייה. השיטה לנ"ל ביאר דהגז"ש נמסר סתם ללמוד ריקם, ולא אתפרש מאיזה ריקם. והכריע ר"מ ללמוד מבכור, דכתיב כאשר ברכך. [וכע"ז כת' רש"י בסמוך].

רש"י ד"ה עולת ראייה. ב' כסף. הרש"ש הק' אמאי נקט כב"ש, הא לב"ה [ריש חגיגה] הוה כסף א'.

תוד"ה ונילף. וי"ל דשמא הללמ"ס. הרש"ש ציין דלפ"ז מבואר דילפי' גז"ש מהלכה. ודלא כמ"ש הצ"ח [פסחים פא:]. ועוד ציין בהג' ר"א חבר דבנזיר [נו:]: אי דאין לומדים ק"ו מהלכה.

גמר נתינה נתינה מערכין. התוס' ר"ד הק' דלא מצאנו לשון 'נתינה' בכל ערכי אדם. וכתב לפרש דכוונת הגמ' דילפי' ממקדיש שדה אחוזה, דכתיב ונתן את הערוב וכו', והוא לפי שיעור חמר שיעורי' בנ' שקל כסף. ומשם ילפי' שיעור נ". [והמש"ל ג' יד] תמה דהך קרא איירי במקדיש שדה מקנה, דנפדית בשווי', ורק מקדיש שדה אחוזה הוה לפי חשבון].

ועפ"ז ביאר התוס' ר"ד דקו' הגמ' פחות שבערכין היינו שנה הסמוך ליובל, ששיעור פדיונו לפי חשבון סלע ופונדיון לשנה. והרש"ש תמה דמקדיש פחות מב' שנים קודם ליובל אינו נגאל בגירוע¹⁰.

והאחרונים [רש"ש מצפ"א¹¹] כת' ליישב דכתיב [ויקרא כז כג] ונתן את הערוב, ובגמ' [חולין קלט:]: דרשי' בערכי אדם.

מיכה מיכה גמר. פרש"י דכתיב וכי ימוך. האחרונים [מצפ"א] העירו דכי ימוך כתיב במוכר עצמו, ומבואר דר"ש ס"ל דמוכר עצמו מעניקים לו. [וכר"א יד:].

א"כ מה ת"ל צאן ובקר וכו' מיוחדין שישנו בכלל ברכה וכו'. תוס' [בע"ב, וש"ר] מבואר דהוה כלל ופרט וכלל, הענק תעניק כלל, צאן גורן ויקב פרט, אשר ברכך חוזר וכלל. והשיטה לנ"ל כת' דאף כאשר ברכך הוה פרט.

ועפ"ז יישוב השיטה לנ"ל הא דלא אמרי' מה הפרט מפורש דבר הקרב ע"ג מזבח. אבל תוס' [ב"ק נד.] תי' דבכלל גורן יש כמה דברים שאינן קרבי' למזבח.

אבל הרש"ש דייק מרש"י [בע"ב ד"ה למעוטי] ד'אשר' הוה רבוי. [וכדאמרי' סוטה מו:]. [והוה ריבוי ומיעוט ולא כלל ופרט].

שישנו בכלל ברכה. הרש"ש הק' דיקב היינו יין, וביין עצמו אין ברכה. והאחרונים תי' דייך בא מכלל ברכה.

ראב"י אומר יצאו פרדות וכו', ור' שמעון משבחן בגופייהו. בהג' בן אריה ציין דכע"ז נח' דר"א ורבנן [נדרים לח] האם מודר האה זן בהמה טמאה, דנפשה וגופה לשמים. ואין לבעלים רווח בנפח ושומן¹².

והרמב"ם [ג' יד] פסק דכל שיש לו ברכה מחמת עצמן חייב להעניק, אבל לא כספים ובגדים. והכס"מ כתב דפסק כר' שמעון דמסתבר טעמ'. והכס"מ [בית הבחירה ב' יח] כתב דק"ל כר' שמעון במקום ראב"י, שהוא מרי דתלמודא טפי מראב"י. ומבואר מדבריהם

8 וכן ד' השיטה לנ"ל דבעי קצת מכל מין. וכן נקט הכס"מ [ג' יד] שכתב דהרמב"ם שפסק דסגי לתת ממין א', לאפוקי מר' מאיר. והמש"ל דחה דאף ר' מאיר מודה, וכמ"ש הרמב"ן.

9 וי"ל דהתם תלי בגודל השדה. וצ"ל דמ"מ ילפי' משיעור המפורש בקרא.

10 ואפשר דכוונת התוס' ר"ד דזהו שיעור חשבון הגרעון שבכל שנה, וילפי' משיעור זה [דהגרעון לפי כל שנה, ולא לפי ימים וכדו']. א"נ לא דק, וכוונתו ב' שנים. ועוד אפשר דהמקדיש יותר מב' שנים קודם היובל, ועבר שנה ובא לגרע, יש לו דין גרוע של שנה א'.

11 [וזה כוונת ההג' בגליון, אלא שנשתבש הלשון].

12 והביא דבספרי גרסי' ר' אליעזר [ול"ג בן יעקב], ור"א לטעמיה. [ועפ"ז נחא דהרמב"ם לא פסק כר"א, וע' בסמוך].

דהכלל דמשנת ראב"י קב ונקי הוה במשנה, היינו דוקא במשנה, ולא בברייתא [וכ"כ הסמ"ג ומשנ"ל]¹³. [ודנו בזה הראשונים בכ"מ, ע' יבמות לז רש"י וריטב"א שם].

ועוד כת' רע"א דלמאי דק"ל דילפי' פדיון הבן, א"כ יש להקיש דאף פדיון הבן ל"מ בכ"ז. דאנן תנן בכל פודין חוץ מעבדים שטרות וקרקעות, ואף פרדות. אבל א"א לדרוש למעט כספים, דהא כתיב כספים בפדיון הבן.

בסוגיין - המהרי"ט [מהד"ב, הו' במשנ"ל ג יד] הביא דאם יש לו רק כספים ופרדות נותן לו, דלא נתמעט אלא בחיוב לתת כפי הברכה. אך בפשוטו משמע דנתמעט מכל דין הענקה, דא"א לפרוע אלא בדבר שיש בו ברכה¹⁴.

ובחי' ר' א"ל מלין [לג] כתב לפרש [דברי המהרי"ט] דיש ב' גדרי הענקה. דיש בהענקה גדר חוב, וכדמבואר [לע' טו]. דשייך בו שעבודא דר"נ¹⁵. ועוד נתחדש דיש לו זכות בגוף הנכסים¹⁶, דכל שבא מכלל ברכה יש לו זכות.

ועפ"ז יש שיישבו הא דמבואר [ע' לע' טז: קו' הקצות] דשייך שעבוד נכסים בהענקה, לחייב את היורשים, ואף דק"ל דמטלטלין דיתמי לא משתעבדי לבע"ח¹⁷. וע"כ דהוה זכות בגוף הנכסים.

הו"א בע"ח אין גדולי קרקע לא. תוס' [ב"ק נד: יבמות קד וכו"מ¹⁸] הביאו דבסוגיין בהמה אינה בכלל גידולי קרקע. ואילו גבי קנין בכסף מעשר הוה בכלל. וביארו דלגבי דבר הגדל מהקרקע לא חשיבא בהמה גידולי קרקע.

דף יז:

הענק תעניק, הכל לפי הברכה תן לו. ובספרי דרש' הענק תעניק שאין שיעור להענקה, אלא תתן ותחזור ותתן. והביאו בשם הגר"ז דקמ"ל דכשמוסיף, הכל הוה שם הענקה.

והמשך חכמה [ראה טו] ב' גדרי הענקה, היכא דנתברך הבית בגללו, הוה כמו שכר פעולה ואף יורשים חייבין [וכדלע' טו]. אבל לא נתברך הבית בגללו הוה חיוב רק לו, דחסה התורה על העבד. ובזה שפיר יש למעט ולא ליורשיו, דעליהם לא חסה תורה¹⁹.

ע"ע עובד את הבן

ת"ר עבד עברי עובד את הבן ואינו עובד את הבת וכו' מנה"מ וכו' ו' שנים יעבוד הרי בן וכו'. תוס' [ב"ב קט]. הק' כיון דלענין יבום בן ובת כהדדי, ויעבוד אף את הבת². ותי' דממעט' ועבדך, ולא לאחר. למעט כל שהוא אחר במקום בן. ולענין נחלה בן קודם לבת. ומש"ה נחשב 'אחר'.

שם. והאחרונים [מקנה ועוד] דייקו דאף בן הבן נתמעט, אבל דנו היכא דהאב מת, וירש הבן. שוב יירש לבנו. אבל מת בחיי אביו לא אמרי' משמוש.

הנרצע והנמכר לעכו"ם אינו עובד לא את הבן וכו'. והרמב"ם [ב יב] פסק דאף הנמכר לגר צדק אינו עובד את הבן. [ע"פ הגמ' ב"מ עא.]. והכס"מ ביאר דכתיב [בפרשת נמכר לעכו"ם] 'או לגר', ואף דקאי בגר תושב, אף גר צדק ילפי' מינה. א"נ קרא איירי בגר צדק.

והכס"מ הק' דלענין גאולת קרובים ולוה וגואל ולחצאין ל"מ שיש לגר צדק דין נמכר לעכו"ם. ואפשר דהתם לא שייך הטעם שלא יטמע בין העכו"ם. אבל הא דאינו עובד את הבן אינו מטעם זה, ומש"ה רק לענין זה הוקשו להדדי.

13 [וע"ע יד מלאכי [תטו] דהביא כ"מ דהרמב"ם פסק כראבי אף בברייתא].

14 [וע' מה שהו' לע' טו. בשם הגר"ח דל"ש שעבודא דר"נ בהענקה, דנמצא הפרעון ע"י 'חוב', ולא ע"י דבר שיש בו ברכה].

15 [והאחרונים דנו בכ"מ האם יש גדר 'חוב' לענין מין מסויים. או דעצם החוב הוה חיוב ממון, והמין הוה רק שיעור או תנאי בפרעון].

16 והביאו לשון תרגום אונקלוס שתרגם הענק תענק [דברים טו יד], אפרשא תפריש ליה. [משמע הפרשה וזכות בגוף הנכסים, ולא חיוב אגברא]. [ואילו תרגום ירושלמי פ' מזוודא תזוודון ליה. ותרגום יונתן פ' מדחרא תדחרון ליה].

17 [ויל"ע דהוה מלוה הכתובה בתורה, לפרוע דוקא מזה. ועוד דהכא ל"ש לא סמכא דעתיה, דנתחייב רק בשעת מיתה].

18 [ע' תוס' ערובין כז: שבת עג: עה, כתובות ס. ב"מ פט].

1

2 אבל המאירי [ב"ב קט]. נסתפק האם עבד עברי עובד את הבת, דאפשר דנתמעט רק אח. אבל הביא דגדולי המחברים נקטו דאינו עובד את הבת. [ואולי לא גרס ברייתא זו].

עבד עברי עובד את הבעל, ואינו עובד את הבעל וכו'. הרלב"ג [פ' משפטים, ה' בכס"מ ב יב. וכ"כ ר' הלל בתו"כ] הביא דש"מ דאין האדון שליט למכור את העבד³. ודוקא לבנו מהני ירושה. ומבואר דהוה חסרון בזכות האב.

וכ"פ הרמב"ם [ד' י] דהאדון אינו יכול למכור או ליתן ע"ע לאחר⁴. והביא דבספרי דרשי' לעם נכרי לא ימשול למכרו, דאינו רשאי למכור [וכן מנה הרמב"ם סה"מ ל"ת רסא]. וביאר דגבי אמה הוצרך לכתוב, דס"ד כיון דיכול ליעדה לבנו. ס"ד דאף למכור לאחר⁵.

אבל הגר"ז [גר"ח סטנסל קפא] דייק דמדיני הממונות הוה שלו לענין מכירה [ואין חסרון ב'מעשה המכירה']. ודייק דהרמב"ם [ד ט, י] הסמיכו לדיני יציאות⁶, משמע דהוה מזכותי האמה דאינה נמכרת. ומש"ה דמי ליציאות האמה, דהוה מזכותי האמה לצאת. אבל אינו מהחפצא של האמה, דאין לאדון בעלות עליה לענין מכירה.

והביא ראיה לזה מהא דיש הענקה במיתת האדון, דאי הוה חסרון בבעלות להוריש, ואין כאן יורש כלפי העבד. א"כ לא מקרי יציאה כלל, ואין זה שילוחו מעמך [וע' מש"כ לע' טז: בגדר הענקה במיתת האדון]. וע"כ דהיורש ירש, אלא דזכות העבד שלא לעבוד.

כשהוא או' ו' שנים יעבוד הרי בן וכו' מה ראית, שכן קם תחת אביו ליעדה וכו'. המנח"ח [מב יג, וע"ע שער] נסתפק כשיש לו ב' בנים, האם בכור נוטל פי שנים⁷. או דעבד עברי אינו תורת נחלה כלל, דאינו עובד שאר יורשים, ואינו תורת נחלה אלא גזיה"כ⁸. [ועוד דנו האחרונים דל"ש חלוקת היורשים, דהאחין שחלקו לקוחות הן. ומש"ה ל"ש חלק בכורה⁹].

והאחרונים חקרו בזה, האם הוה גדר ירושה [אלא דנתמעטו שאר יורשים¹⁰], או דהוה גדר מחודש, דקם תחת אביו, דומיה דיבוס ויעוד¹¹. ועוד הביאו האחרונים די"ל דנתחדש גדר ירושה [אף לענין ממון], דבן יורש מדין 'קם תחתיו', ושאני מגדרי שאר ירושות.

מה ראית וכו' להוציא את האח וכו'. מבואר דס"ד דאח עדיף בעבד עברי, ואף דבן קודם בסדרי הירושה¹² [ע' תוס']. ולכא' להך ס"ד הוה דין חדש דעובר עליו זכות העבד [ואף במקום שיש בן]. דאל"כ האין ס"ד דירוש מאוחר יירש¹³.

ובגמ' [ב"ב קח] ילפי' מהך דרשא דבן קודם לאח בנחלה.

והאחרונים [מקנה, ע' ר' שמואל] דנו לצד [ע' רמב"ן עה"ת במדבר כז ט] דאח יורש ע"י משמוש, שהאב יורש והאח יורש ממנו, א"כ האין ס"ד דיירש בעבד עברי. וצ"ל דהיינו בתר מסקנא דהכא. [ולצד הני"ל דבסוגיין אינו בגדרי ירושה, אלא זכות מחודשת לענין עבד לק"מ].

אמה העבריה אינה עובדת את הבעל וכו' הקישה הכתוב לנרצע. רע"א הק' דנילף מק"ו מנרצע, ואי"צ היקש. מה נרצע דאינו יוצא בו' יוצא במיתת האדון. וליכא למימר עבד עברי יוכיח, דהא אמה יוצאת בסימני¹⁴ וצ"ע.

3 והאחרונים הק' בתו תוכיח, דהאב זכאי במעש"י בתו, ורשאי למוכרה. אבל אינו מורישה לבניו. [וע"ל טז. בגדר זכות מכירת בתו].

4 אבל הכס"מ תרומות ו ה משמע דאפשר למכור ע"ע. וע' אחרונים.

5 [ויל"ע בזה בגדר יעוד לבנו, וע' לק' יט.].

6 [וביאר דכוונתו דהרמב"ם בדפו"י הגיר' דמתחיל הלכה י', יתר על אותן הדרכים וכו' אין האדון רשאי למכור. אך כבר תוקן דשורה זו שייך להל' ט. והלכה י' מתחיל אין האדון רשאי למכור. והוה סמיכות בעלמא].

7 והמנח"ח הק' דבגמ' [ב"ב קכו, וכן לק' עח:] מקש' יכיר למה לי, הא בידו לתת חלק בכורה במתנה. והא איצטריך לעבד, דאינו יכול להקנות לו.

8 וציין כע"ז הא דנזיר מגלח על קרבנות אביו דהגמ' [נזיר ל:] מסתפקת אי הוה בגדר ירושה, והאם בכור נוטל פי שנים.

9 ועוד דנו האחרונים דבכור מתנה קרי' רחמנא. ובע"ע לא שייך 'מתנה'.

10 [ולכא' לסברת הגר"ז [הנ"ל] הוה גדר ירושה גמורה אף בעבד, אלא דכיון דבנו קם תחתיו, לא נחשב 'אחר', והמשך אותו עבדות. ועכ"פ י"ל דמוכח דהוה פרשת ירושה אליהם].

11 והזרע אברהם [כג ז] כתב דהוה כאילו האב בחיים.

12 וכעין דרשא זו אי' בב"ב קט. בהא דלענין ירושה בן קודם לאח, ובתוס' מבואר דסוגיין קאי בתר דידעי' דבן קודם. וע"ע מהרש"א ותוס' הרא"ש.

13 [ונח' הראשונים בגדרי ירושה היכא דהיורש המוקדם אינו ראוי לזכות, האם ממילא זוכה היורש המאוחר].

14 וליכא למפרך מה לנרצע שכבר עבד שש, דהיא גופא אכניס בק"ו, ומה נרצע אף שכבר עבד שש אינו יוצא בו' ויוצא במיתת אדון. ועוד נמכר לנכרי יוכיח, דלא עבד שש ויוצא במיתת אדון, וכי פרכת מה לנמכר

בן נח יורש

אמר רבא דבר תורה עכו"ם יורש את אביו וכו'. הריטב"א כת' וכ"ת מאי איכפת לן, נפק"מ לענין גזלו של גוי, דגזל עכו"ם אסור [ב"ק קג.]. שאם יש לו נכסים מאביו אם יש לו ירושה יש בהם משום גזלו, ואם לאו אין בהם משום גזל דהפקירא נינהו. [ועכו"ם שמת ולא הניח בן, כל זמן שלא הגיע ליד אחיו, מותר לישראל ליטלו].

את אביו. המאירי כתב דה"ה דעכו"ם יורש את שאר קרוביו. [וכ"כ החת"ס י"ד קכז]. אבל הרמב"ם [נחלות ו ט] כתב דבשאר קרובים מניחין לפי מנהגם¹⁵.

והקוב"ש [ב"ב שנח] הביא מקור לזה דאברהם אמר [בראשית טו ג] בן ביתי יורש אותי, ולא בן אחיו. וכיון דנכסיו הפקר אליעזר יקדם לזכות¹⁶. אבל הק' דהאבות היה להם דין ישראל [ע"ע יח.]. וכתב ד"ל דהכא איירי קודם שאברהם נימול, ובא בבית.

ורש"י [יבמות סב.] כתב דבגוי בן ובת ירשי כי הדדי¹⁷. והפרי יצחק [ב ס] דייק כן מדאיצטריך בברייתא להזכיר 'ולא את הבת'¹⁸.

ורש"י [שם] כת' דעכו"ם לאו בני נחלה נינהו [כגדרי ישראל], ואף דירושה נהגא בהם [כדאמר' בסוגיין], הא בת כבן ובכור כפשוט. [ומש"ה כלפי דין זה אמר' כקטן שנולד]. ומשמע דירושת בן נח הוה גדר שונה מירשת ישראל.

מכלל דאית ליה יורשים. ובגמ' [יבמות סב.] אמר' דעכו"ם יש יחס אחרי אביו¹⁹. ודוקא נתגיירו אמר' כקטן שנולד. ומשמע דכלפי דיני בן נח לא אמר' רחמנא אפקר' לזרעי' [ע' רש"י ותוס' בכורות מז., וגר"ז שם]. אבל הרמב"ן [יבמות צח.] כתב דאע"ג דרחמנא אפקר' לזרעי', שאני ירושה דגלי רחמנא. ולא אמר' רחמנא אפקר' כמו לענין עריות.

והפרי יצחק [ב ס] הק' דבעכו"ם לא אזלי' בתר רוב²⁰, ושמא לאו אביו הוא²¹. [ואפשר דכן נמסרו דיניהם, ע"פ מי שמוחק אביו].

כי שקיל חילופי עכו"ם שקיל. פרש"י שנהנה מאיסור הנאה. והב"ח [על הר"ף ז: ב] הק' דכיון דאחין שחלקו לקוחות הן, א"כ הדמים הוה דמי ע"ז, דע"ז תופס את דמיו. [כדלק' נו:]. וי"ל דלאו לכל מילי דמי כלקוחות [וצ"ב].

והקוב"ש [קטז, וגליון מהרש"א] כ' דמבואר בסוגיין דיש ירושה באיסור הנאה, דהוה ממילא²². דאת"ל כדעת הראשונים [ע' רשב"א נדרים מח] דאין בעלות וירושה באיסור הנאה, א"כ אף אי הוה ירושה דאורי', הגר לא זכה בחלק האיסור"ה. [וע"ע בסמוך].

אלא מדרבנן. תר"י פי' דלא הוה חליפי ע"ז, שחכמים הקנו לו את ההיתר, והם אמרו והם אמרו²³.

והגמ' [ע"ז סד:] מק' דהא רוצה בקיומו של ע"ז [שלא יאבד עד שיחלקו], ואסור. ות"י דירושת גר הקילו. והחזו"א דן האם בעי סוגיה דהתם פליג, דאף אי נימא דיוורש מדאור' שרי לחלק, דרוצה בקיומו הוה איסור דרבנן. והקילו בירושת גר. והחזו"א דחה דמשמע

לנכרי דיוצא בגאולת קרובי', נרצע יוכיח.

15 והמנח"ח [ת] הק' דהול"ל נכסיו הפקר. ובשיע' ר' שמואל ת"י דהוה בכלל 'דינים' דבני נח שיש להם כח לקבוע, ע"פ מה כפי שיקבעו.

16 אך הק' דרש"י פירש גבי ויריבו רועי לוט, דלוט הוא יורשו של אברהם. ושמא י"ל דכוונת אברהם היתה להעביר נחלה מלוט מפני שלא היה הגון, כמו שיעקב העביר הבכורה מראובן בחללו יצועי אביו, משום דקודם מ"ת לא היה אסור להעביר נחלה.

17 והקוב"ש [ב"ב שנז] הוכיח מתוס' [שם קיט:] דפליג, וס"ל דאף גבי בן נח בן קודם לבת.

18 אבל תוס' [ב"מ עא.] כתב דנקט בת אגב בן, דאפי' נמכר לישראל אינו עובד את הבת.

19 אבל עבד אין לו חייס. ועפ"ז ל"ש ירושה כלל. כדמבואר [נזיר סא:]. והמנח"ח [ת] ציין דהקהלת יעקב למהר"י אלגאזי פלפל בזה.

20 וכמ"ש הפרמ"ג [י"ד סב מ"ז א.]. אבל הנוב"י [אה"ע ת מב] כתב דלחומרא ודאי אזלינן בתר רובא גם בב"נ. דהא אסורין בעריות האב.

21 [אבל למש"כ הריטב"א דכל הנידון כלפי ישראל, אי הוה גזל. וכלפי ישראל אמר' רוב בעילות אחר הבעל].

22 ואף דל"ש זכיה ומכירה באיסור הנאה, דאינו ברשותו. אבל יש ירושה ממילא אף במידי דאינו ברשותו.

23 [ותקנו לו בחלק ההיתר יותר מחצי, כנגד חלק האיסור"ה דלא תקנו].

דבעי' לתרוייהו, דאילו ירש מדאור' הוה חלוקה גמורה, ואיסור דאורי' שנהנה מגוף איסור הנאה. ובזה אמרי' בסוגיין דעיקר הירושה מדרבנן. ועדיין קשה דהא רוצה בקיומו. ובזה אמרי' התם דהקילו בירושת גר. [ע"ש].

תוד"ה חליפי. ואין לומר מטעם ברירה כו'. משמע דקאי למ"ד אין ברירה²⁴. והרשב"א ותוס' ר"ד כ' דדוקא במין א' אמרי' ברירה. אבל הכא איירי בב' מינין, ובב' מינים אין ברירה וכדאי' [בכורות נו:]. וכה"ק רע"א על דברי התוס', וצלע"ג.

אבל הרשב"א הק' דבתמורה [ל]. מבואר דיש ברירה אף בב' מינים, דא' בהדי כלב ברירה²⁵. וכ' דרבא סבר דאף ב' מינים אין ברירה.

והראשונים הביא דתנן [דמאי ו ט, במשנה הקודמת] חבר וע"ה שירשו דמאי יכולים להתחלק. ול"א דמחליף את הדמאי, ואף דהתם ודאי יורש מדאורי'. ורש"י [חגיגה כה:]: פי' דהוה מדין ברירה. והראשונים [שיטה לנ"ל] תי' ע"פ הנ"ל, דהתם הוה מין א', ומהני מדין ברירה²⁶. ואילו בסוגיין בב' מינין.

אמנם תוס' [חגיגה שם] כתב דאף המשנה דעכו"ם איירי הוה מדין ברירה. והטור"א תמה דבסוגיין מבואר דל"ה מדין ברירה. והר"ש איגר כתב ליישב דאף במין א' ק"ל דמהני ברירה רק בדרבנן. וה"נ בסוגיין מהני ברירה בדין רוצה בקיומו [ע' בסמוך]. וכ"נ גבי דמאי דרבנן מהני ברירה.

ותוס' [ע"ז סד:; ותוס' הרא"ש] הוכיחו דאי משום ברירה אפי' נשתתפו מותר, וביארו דמ"ה הגמ' הביאה תניא נמי הכי דנשתתפו אסור. וע"כ דההיתר משום קולא.

ורע"א הק' דנימא דנשתתפו אסור משום רוצה בקיומו. ומה ראייה דירושה דרבנן. ודן דאף בנשתתפו ראוי להקל משום שמא יחזור לסורו. וע"כ הטעם משום דמדאור' זכה לא הקילו.

תרי"ד ה"ה אלא. ואם יחזור לסורו הוה ישראל מומר²⁷, וי"ל שיטעה דיש לו חלק וכו'. והשיטה לנ"ל כתב דהחשש שיתקוטט בעצמו על שנתגיר, ויחזור לסורו מתוך כעסו.

ורע"א כתב דאפשר דהיכא דחזר לסורו, והוה ישראל מומר באמת לא תקנו, ואינו יורש אף מדרבנן. אבל היכא דחזר לסורו לאחר מיתת אביו, י"ל דכבר זכה בירושה בשעת מיתתו.

אין רוח חכמים נוחה הימנו. פרש"י כלומר אין מחזיקין לו טובה, שלא הצריכוהו לכך. משמע דאם רצה לא הקפידו. והרמב"ן הק' דבמשניות הסמוכין בשביעית מבואר דחכמים מקפידין עליו, דומי' דמי שאינו מקיים דבריו.

אבל הרשב"א הכריע כרש"י דהכא במי שהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה אם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו [שמברכים אותן]. ואם לא החזיר אין רוח נוחה הימנו. אבל הורתו ולידתו שלא בקדושה אין רוח חכמים נוחה הימנו לתת לו ברכה ע"ז ולא קללה. ואם ירצה להחזיר יחזיר. ולא אמרו רוח חכמים אינה נוחה הימנו אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו.

דף יח.

תוד"ה כאן שהורתו שלא בקדושה¹. ותימה [ב"ב קמט:]. גבי עובדא דאיסור גיורא וכו'. הראשונים [רמב"ן ועוד] הביאו י"מ דרבא שם רצה להחזיר מחמת מצוות חכמים, ולא משום הקנאה. ודחו דמפורש שם מגמרי טענתא לאינשי ומפסדו לי.

ועוד תי' הראשונים [ר"ש שביעית שם, רמב"ן בשם אחרים] דמרי היה מעכו"ם הבא על בת

24 והמקור חיים [תמח ג] כת' דהתם מדאורייתא המחיר כלב בטל ברוב, ורק מדרבנן אינו בטל [דבעלי חיים חשיבי]. ובדרבנן מהני ברירה. משא"כ אחין שחלקו בכל מקום [לענין ביכורים וכדו'] הוא לענין דאורי' ואין ברירה.

25 והרש"ש הק' דאדרבה מבואר התם דבב' מינים אין ברירה. דא"ל יש ברירה, אינו מחיר כלב, דנתברר דירש חלק זה.

26 והשיטה לנ"ל הק' דהא ראוי לחלק מעושרין לעצמן, ושאינן מעושרין לעצמן. והוה כב' מינים. ותי' דהע"ה אינו יודע מה מעושר, ואפי' יודע אינו מקפיד. הילכך נחשב מין א', ומהני ברירה.

27 והפרישה [רפג ב] כתב דרש"י [הוריות יג.] פי' סורו, יצר שלהם רע. ואילו הרמב"ם כת' למרדו.

1 והרשב"א הביא דגיר' הר"ף הורתו ולידתו בקדושה. ודחה דא"כ הוה ירושה גמורה.

ישראל² [דק"ל יבמות מה: דהולד כשר] ולא נחשב גר כלל, וישראל גמור הוא ואינו ראוי לירש את הגוי כלל. [והא דאמרי' בסוגיין דהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה היינו שנתגיירה אמו³].

כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר וכו'. הרא"ש כתב דילפי' מהא דעשו הוריש לבניו, שהרי הר שעיר לא ירש מאביו. ולפ"ז מבואר דאף בני עשיו הו' ישראל מומר. והרש"ש כ דצ"ל דעשיו גייר את נשותיו [שהראה ליצחק שהולך ישר], דאל"כ הבן מתייחס אחריהם [כדתנן יבמות כב.]. אבל יש שדנו דקודם מתן תורה אף גדר משפחת ישראל נקבע ע"פ האב. וע' בסמוך].

אבל רש"י [עה"ת דברים ב ה] כתב דהר שעיר הוה ירושה מאברהם, דהוה בכלל קיני קניזי וקדמוני⁴. וכן המהר"ט [בחי', ושו"ת ב או"ח ו] דבסוגיין קאי במה שירש מאברהם. אבל זרעו גויים גמורים, דנשא נכריות⁵.

ודילמא ישראל מומר שאני. הרמב"ן [ויקרא כד י] הביא מסוגיין דמעת שבא אברהם בברית היו 'ישראל', ובגוים לא יתחשבו. ואף עשו הו' שראל מומר. והרמב"ן חלק בזה אדברי הצרפתים דמתן תורה הוה גדר גירות.

והפרשת דרכים [למשנ"ל דרך האתרים דרוש א] האריך להביא ראיות אי הוה ישראל אף לקולא קודם מתן תורה.

והקוב"ש [ב"ב שנט] הביא דאמרי' [ב"ב קט:]: משמוש ירושה עד ראובן, מבואר דאף הקרובים קודם מתן תורה הוה קרובים. ול"א כקטן שנוולד. וכן דרשי' דהעם בוכה למשפחותם, שנאסר להם עריות, אף שנוולדו קודם מתן תורה. וציין למש"כ הגור אריה [הו' בהקד' הש"ש ט] דבמתן תורה לא היה כקטן שנוולד כיון דהוה גירות בע"כ, דכפה הר כגיית. ועוד ביאר הגר"ט [כתובות יא] דבגדרי משפחה קודם מתן תורה הוה משפחת ישראל. ומש"ה ל"ש בזה כקטן שנוולד.

והרא"ש הביא מסוגיין דמומר יורש את אביו, דאע"פ שחטא ישראל הוא. לקדש אשה [יבמות מז:]: ולגרש. ודלא כמר רב צמח גאון [הו' במרדכי תצב] דמומר אינו יורש לבניו. ודוקא להוריש לבניו מהני ישראל מומר [בסוגיין⁶].

וכתב הרא"ש דמ"מ אם אפשר, מניחים ביד ב"ד שלא יאכלנו בעמיה [כדאי' כתובות יא.]. וע"ע בפוסקים [חור"מ רפג ג].

יש בעברי שהוא יוצא כו' הרשב"א הק' [בשם תוס'] אמאי לא חשיב רציעה. ותי' דרציעה אינה יציאה, אלא הכנסת שעבוד. ואף דחשיב אינה נמכרת ונשנית, היינו שיציאתה חזקה שאין אחריה מכירה. משא"כ ביציאותיו של עברי שנמכר אחרי נגאל. ומ"מ הק' דנימא הכי אף ברציעה, שיציאת האשה חזקה שאינה חוזרת לשעבוד ברציעה, וצ"ע.

הבית הלוי [א כג] הק' למש"כ הריטב"א [יט.]. דאמה העבריה אין גופה קנוי, דאין קנין איסור שהרי ל"ש בה היתר שפחה. א"כ יוצאת במחילה בעלמא. והול"ל דעברי צריך גט, משא"כ בעבריה. וצ"ע.

ורמינהו יתירה עליו אמה העבריה שקונה עצמה בסימנין. הרשב"א כ' דאע"ג דמקרא מלא כתיב 'כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה ועבדך שש שנים', ניחא ל' טפי להביא מתני' שכוללת כל היציאות.

2 [וכפי' רשב"ם שם דהוא מרי בר רחל, בת שמואל שנשבת ונתעברה מהשבאי, ושוב נתגייר איסור השבאי. אבל תוס' שם חלקו דקאי על גר אחר שנתגייר על אשתו, ובנו מרי הורתו שלא בקדושה].

3 [ויש להעיר דלשון הגמ' גבי מרי דהוה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה, וכלשון הגמ' כאן].

4 כר' יהודה [ב"ב נו.]. אבל ר' מאיר ור' שמעון [שם] ס"ל דקיני קניזי וקדמוני הוה ארצות אחרות.

5 והביא דאי' [נדרים לא.]. דעשיו לא מקרי זרע אברהם. וכת' דאף עשיו עצמו נקרא בן יצחק וזרע אברהם, דבן ברית הוא אלא שפקר, אבל זרעו הוה גויים גמורים. דנשא נכריות.

ווא"ת הא הוה לפני מתן תורה, ובאומות הלך אחר הזכר. וי"ל דאברהם כיון שנתגיירו [דכתיב את הנפש אשר עשו בחרן] לא היה בכלל האומות. ושאר אומות כנכרים גבייהו. ויעקב ובניו לא היו נושאים נשים אא"כ מגיירין אותם.

6 אבל הרא"ש דחה דלס"ד דסוגיין עכ"ם אינו יורש. ואי מוריש לבניו מחמת שהוא ישראל, אף יורש מאביו.

7 דאי' [שם] דלא יהבי' לגירות קטנה קנס, שמה תחזור בה. ומשמע ברא"ש דאף דמדינא ראוי לתת לה, הוה כעין קנס לעכב את הממון, שלא יאכל בנכריות. [ואכ"מ].

כגון שיעדה וכו'. ומש"ה אינה יוצאת בכל הנ"ל. וצ"ב דאחרי יעוד הוה אשתו לכל דבר, ואינו חומרא בעבריה. ומשמע דאף אחרי היעוד הוה גדר אישות מחודשת, מחמת היעוד. [וע"ע בסמוך].

והתוס' ר"ד כתב לפרש דכוונת הברייטא דבעברי אין האדון יכול לעכב ע"י בשום עניין. אבל העבריה יכול לעכב על ידה האדון ע"י ייעוד שהרשות בידו ליעד⁸. [ועפ"ז מתפרש הסיפא אם לא יעדה יוצאת בסימנים].

והרשב"א הק' אמאי לא נקט בברייטא דעברי יוצא בגרעון כסף. משא"כ עבריה כשייעד. ותנ' דלא רצה לסתור רישא לסיפא, דמפדין בע"כ. ויש ראשונים דגרסו גרעון כסף בברייטא, ולא מיתת האדון [וכ"ה בספרי].

והשיטה לנ"ל כתב דאפשר דבזה ל"ש הו"א דאמה העבריה תצא [דלא לבטל הילכתה מינה], דהא אתקדשה בכסף שקנאה. ודוקא שנים ויובל דממילא אתו. ועוד כתב דגרעון כסף בהדי' כתיב ואם רעה בעיני אדוניה, הא אם טובה בעיני אדוניה ויעדה לא יפדנה.

והרשב"א כת' דלא נקט שטר דהוה מדעתו, וכמו דלא הוזכר במשנה. א"נ יוצא בשטר [גט], דדמי האי שטר להאי שטר.

מיתת האדון - והתוס' ר"ד ושיטה לנ"ל ביארו דהא דאי' בברייטא דאינה יוצאת במיתת האדון, היינו כגון אם ייעדה לבנו. או שהוא ייעד ומת בלא בן, שזקוקה ליבם. אבל יש דל"ג לה.

מהד"ת לא ליבטלה הילכתא מינה, קמ"ל. הריטב"א פי' מהד"ת כיון דהני קדושין ל"ד לקידושין דעלמא, דהא הוה בעל כרחי' דאב. וגזיה"כ דמהני. א"כ אין לך בו אלא מה שאמרה תורה, ותצא כהלכותיה דומיא דאמה העברי' דעלמא⁹. קמ"ל. והמהר"ט הק' דלמ"ד מעות הראשונות לקידושין ניתנו אינו חידוש. והאחרונים דנו דמ"מ הוה פרשת קידושין מחמת יעוד, [וע"ע לק' יט:].

והרמב"ם [סה"מ ל"ת רסב] מנה הלאו שאר כסותה ועונתה לא יגרע, שהזהיר כשנשא אמה שלא יענה וכו', וזאת האזהרה כולל אף בשאר נשים, דכתיב כמשפט הבנות, הרי זה בא ללמד ונמצא למד. וקצת משמע דהוה ב' גדרים.

אבל השיטה לנ"ל פי' ולבסוף ו' נכוף את רבה לכתוב גט. ובזה מתפרש מש"כ רש"י 'אם רצתה' לצאת בא' מאלו¹⁰. והיכן מצאנו גדרי יציאת אישות דתלי ברצונה¹¹. ולדברי השיטה לנ"ל הוה מדיני הכפייה.

והאחרונים דייקו דס"ד דיוצאת במיתת האדון, ואף כשייעד לבנו, או זקוקה ליבום [וכנ"ל]. ואת"ל דיציאת מיתת האדון הוה חסרון בגדרי ירושה, האיך ס"ד שיפקיעו אישות היעוד. ובשיע' ר' שמואל הוכיח דאף מיתת האדון הוה בגדר יציאה.

ולא בכפילו. פרש"י אם יש לו לשלם את הקרן, ואין לו לשלם את הכפל. המנח"ח [מב ב] הק' שיגבה מעות אלו לכפל, וימכר לקרן¹². וחידש דבעי' לשלם קרן קודם גביית הכפל. ויש שתי' כיון דבשעת גמר דין היה לו לשלם אינו נמכר.

בגניבתו ולא בזממו. פרש"י שהעידו על א' שגנב, והוזמו. ובגמ' [מכות ב:] דנו האם איירי כשאינן להם לשלם, או מי שזממו עליו אין לו לשלם. ולמסק' בכל אופן אינו נמכר. אבל הרמב"ם [עדות כ ח] כתב כגון שזממו והעידו שנמכר בעבד. [ואכ"מ].

שם. בגניבתו. השו"ת הרא"ש [עח ב, הו' בשו"ע חו"מ צז טו, ע' רמ"א ע ג] הביא בשם בשם ר"ת דה"נ דרש"י ולא בפרעון חובו, ולא במזונות אשתו¹³. ומי שאין לו מעות, אין כופין אותו

8 ואף כשהאב בא לגרע בכסף, יכול ברגע זה למנוע ממנו וליעדה. וכן כתיב בקרא אם רעה בעיני אדוניה אשר לא יעדה והפדה.

9 והרש"ש ציין כע"ז [ר"ה ה] ס"ד דיהא דיני פסח למותר פסח, הואיל ומחמת פסח בא. [וצ"ע].

10 [ו"ל דמוכח כן, דלא מסתבר דכל אישות יעוד הוה עד גדלות. ואין זה גדר אישות כלל].

11 ועוד העירו דבהגיע ו' והיא עדיין קטנה, האיך תלי ברצון הקטנה. וצ"ע.

12 ול"ד רש"י היה אפ"ל כגון שגנב ה' מאות, ושווה אלף, דאינו נמכר אף עבור הכפל.

13 והרא"ש כתב דאפשר דאף ר' אליהו [בתוס' ושא"ר כתובות סג.] דחייב להשכיר עצמו למזונות אשתו מודה בשאר חוב.

להשתכר ולפרוע חובו¹⁴. דכל המשכיר עצמו נקרא מכירה, כדאמר' [ב"מ נו:]: שכירות ליומא ממכר. ועבד עברי קרייה רחמנא שכיר¹⁵.

והקוב"ש [קיד] כתב דכ"ז לשיטת המהר"ם [ע"ל יז]. דפועל דמי לעבד עברי. דאילו לתוס' שכירות פועל אינו עבדות.

ולפ"ז משמע דמחוייב 'לעבוד' להביא מעות, אלא דאינו מחוייב להשתכר, ולהיות עבד עבור כך. אך החזו"א [ב"ק כג כח] כתב דמשמע דאף אינו חייב לעבוד בקבלנות [ולא רק משום דנמכר כעבד¹⁶].

רש"י ד"ה אלא. וה"ה אם גנב ועמד בדין ונמכר וחזר וגנב משיצא לחפשי. משמע דכה"ג אף באדם א', נחשב ב' נידונים. ומשמע דדוקא אחר שיצא לחפשי, ולא אמר' דכיון דנמכר כבר נפסק חיוב הראשון¹⁷. והמנח"ח [מב ה] הק' דבריש דברי רש"י משמע דוקא עמד בדין בב"א. [ויל"ד דאף היכא דעמד בדין, חוזר ועומד בדין].

והריטב"א כתב דכל שנמכר, ושוב גנב חוזר ונמכר. דאינו בדין דמשום שנמכר פעם א', שוב יגנוב ויהא פטור.

והשיטה לנ"ל הביא בזה מח'. וע"ע בדברי הרמב"ם [גניבה ג טו, טז] ומנח"ח [מב ה] שהאריך בזה.

ת"ר גניבתו אלף ושווה ה' מאות נמכר וכו'. הגר"א גרס 'אינו חוזר ונמכר'. וכ"כ התוס' הרא"ש דרש"י ל"ג 'וחוזר ונמכר'. ועפ"ז א"ש כדלעיל. אבל לתוס' גרסי' וחוזר ונמכר¹⁸.

גנבתו ה' מאות ושווה אלף אינו נמכר. השיטה לנ"ל פי' דאי אמרת 'מכר ד' או ה' שנים, ועבדך ו' שנים כתיב. משמע דאינו נמכר פחות. וא"ת 'מכר באלף, וה' מאות יהיו שלו וה' מאות לנגנב. נמכר כולו אמר רחמנא ולא חציו [כדבסמוך]. והחזו"א הוסיף דאין לבי"ד זכות אלא כנגד גניבתו.

ר"א אומר אם היה גניבו כנגד ממכרו נמכר וכו' ולא בחצי גניבתו. בפשוטו משמע דבעי שיהא מכוון, שייגנוב כפי שוויו. והתוס' ר"ד הק' דא"א לצמצם שיהא כנגד גניבתו לא פחות ולא יתר, ואין לך ע"ע נמכר בגניבתו לעולם. והמהר"ט תי' דיכול למחול את העודף. [ויל"ד אי בעי מחילה, או מעמידו בדין רק על מקצת. והשאר ידון עמו כדין גזילה].

והתוס' ר"ד כתב דכל דברי ר"א דאינו נמכר וחוזר ונמכר, אבל ר"א מודה כשגניבה יותר ממכרו דנמכר פעם אחת.

והשיטה לנ"ל כ' דאם הגניבה יותר משוויו ומכרוהו בי"ד לנגנב, נראה דיכול לעכב את ההענקה עבור המשך הגניבה. ואף דאמר' לא לבע"ח, נר' דאי תפס לא מפקי' מיניה¹⁹. הילכך אינו מחוייב ליתן.

דכתיבא ליה שטרא אדמיה. [לכאורה לפי הס"ד, הוה דין על האדון. ובי"ד כופין אותו. אבל לא מהני מגדרי פרעון בע"כ]. והריטב"א פי' דס"ד כיון דכתיב והפדה, דהאדון מסייע בפדינה, והיינו סיועו. [דאילו בכסף בע"כ, אף עבד עברי יוצא].

וע"ע בראשונים [לע' טז]. אי מהני שטר בגרעון כסף. ותי' דהכא איירי מדעתו.

והאמר"מ [כח יט] הק' דקי"ל דאינו לוה וגואל [לק' כ:], דלא נחשב השיגה ידו. וכ"ש כתיבת שטר. ותי' דהכא נחשב מדעת האדון. ובכל אופן מהני. [וכיסוד המנח"ח].

אמאי נקט מרגניתא בדיה וכו'. לכאו' הוה סברא בגדרי פרעון חוב, דאינו נחשב שהעמיד שווי הכסף, דאינו ממון המזומן. ואף דיש ראשונים דמהני שטר להחשב קנין כסף, היינו

14 והשעה"מ [צז ג] דן האם מחוייב בעצמו, אלא דבי"ד אינן כופים.

15 ובש"ת הרא"ש [סח י] הוסיף דאפי' מחייב עצמו להדיא שימכרו לא מהני, דאין עבד עברי נוהג בזה"ז. ול"מ מחילה והתחייבות על צער גופיה.

16 וכתב שם דדוקא לפרעון חוב, אבל לשאר מצוות חייב להשכיר עצמו.

17 והרש"ש הק' אמאי לא סגי במה שעמד בדין לימכר.

18 והתוס' הרא"ש הביא דכ"ה בספרים אחרים של רש"י.

19 ויל"ד לסברת הגר"ח [הו' לעיל טו]. דל"ש חיוב הענקה לבע"ח, דאינו צאן גורן ויקב, ה"נ לא מהני עיכוב חיוב הענקה. וצריך לפרוע לו הענקה, אבל י"ל דחוזר וגובה ממנו.

מדעת האדון. אבל בע"כ לא נחשב.

בע"כ דאב, משום פגם משפחה וכו'. מבואר דמשום גדר מצוות גאולת קרובים פשיטא דאין כופין. אלא משום תביעת פגם משפחה.

ע"ע נמי נכפה לבני משפחה. בפשוטו משמע דנכוף את הקרובים לפדות. והראשונים [תוס' רא"ש, ריטב"א] הק' דמה פשעו הקרובים דנכוף אותם לפדות. ובשלמא האב שמכר בדין שנכוף.

והמהרש"א כתב דקו' הגמ' דבני המשפחה הביאוהו לידי כך, ולא החזיקו ידו קודם שהעני. וכיון דהניחוהו למכור את עצמו כפינן להו לפדות.

והראשונים הק' דלרבי [לע' טו: ולק' כא.] אין גאולת קרובים בנמכר לישראל. [והגמ' לק' מסתפקת דאף רבנן לא פליגי²⁰].

והריטב"א תי' דנכוף את הקרובים ליתן לו כסף במתנה, ויפדה את עצמו. ועד"ז כ' התוס' הרא"ש שם הרמ"ה פי' דנכוף את הקרובים להלוואת לאב, ויפדה בעצמו. וה"נ בעבד עברי ללוו לו, ויפדה את עצמו. ויכתוב שטר על בני משפחה.

והמהר"י בירב תי' דכוונת הגמ' כאן מדעתו של אדון. [וע' תוס' ר"ד לע' טו:].

והתוס' ר"ד [והריטב"א בתי' הב'] פי' דכוונת הגמ' כשמכר א' [מבני המשפחה] את עצמו ויש לו נכסים²¹, כופין אותו וימכור נכסיו ויפדוהו בע"כ.

והריטב"א הק' [לצד דאיירי דהקרובים פודים] כיון דאינם חוששין לפגם משפחה, האיך נכופם. וי"ל מקצתם רוצים ומקצתם אינם רוצים. א"נ עניים ועשירים.

ה"נ הדר אזיל ומזבין לה, הא קתני דאינה נמכרת ונשנית ומני ר"ש וכו'. הכס"מ [ד ב] הק' דהרמב"ם פסק כמ"ד דחוזר ומוכר לשפחות. ואפ"ה פסק דמפדין בע"כ. ותי' דכוונת הגמ' דל"ש לכוף את הקרובים, דחיישין שהאב ויאכל הדמים. אבל אב עצמו לא שייך חשש.

דף יח:

כיון פירש טליתו וכו'. לשון קידושין [ע' בסמוך אי קאי ביעוד או קידושין דעלמא]. והתוס' ר"ד פי' לשון 'ופרשת כנפך על אמתך' [רות ג ט]. ואין זה לשון חופה. דגם הקידושין נקראין כן, שמשעה שקידשה היא נקראת על שמו.

והרש"ש כתב דמכאן מקור למנהג לכסות את הכלה בהינומא'. [וברמ"א [אה"ע נה] מבואר דשייך לנישואין, ולא לקידושין].

ר"א אמר יש אם למסורת. פרש"י דלא כתיב בביגדו, דהברת חיריק הוה ב'. ותוס' הק' דא"א לדרוש כיון דאין רגילות לכתוב י' בתוך אותיות הפעולה. אבל כע"ז כ' רש"י [כתובות סט:]: דרש'י מדלא כתיב ינאחם, אף דאין דרך לכתוב כן. ועוה"ק תוס' דה"נ הר"ל לכתוב ו', בבגדו.

תוס'. בסו"ד וי"מ קרינן ולו יעדה וכו'. הריטב"א הק' דלפ"ז ממעט' דאחר יעוד אינו מוכרה. ואילו בגמ' בסמוך אמרי' דאף דאינו מוכרה אחר אישות, [למ"ד מעות הראשונות לאו לקידושין] שאני יעוד, דהוה אישות דידה.

יעוד אירוסין עושה או נשואין עושה. השיטה לנ"ל ביאר הצד דהוה נישואין, מידי דהוה אמסר האב לשלוחי הבעל. או דילמא התם מסר לשם אישות, והכא לא מסר לשם נישואין אלא לשום מכירה. וכ"כ הפנ"י לפרש דכיון דמכרה האב, הוה כמסירה לחופה. [ולפ"ז סברת הגמ' דבכל יעוד יש ג"כ חופה, ולא שעצם היעוד נחשב נישואין²].

ועוד פי' הפנ"י דקרא כתיב שארה כסותה ועונתה לא יגרע, משמע דמתחייב משעת יעוד.

20 והתוס' ר"ד הוסיף דאף ר"ע דפליג דנגאל בקרובים, הא ס"ל דגאולת קרובים היא לשיעבוד.

21 [והרמב"ם [עבדים א א] כתב דאינו רשאי למכור עצמו בעבד אא"כ נכסים, ואפי' בגדים, ואין לו לאכול. אמנם בתוספתא [ערכין ה ג] מבואר דבדיעבד הוא מכור. אבל המנה"ח [מב יז] דן דאף בדיעבד ל"מ].

1 [וכתב דישר המנהג שהחתן הולך לכסותה, וטוב היה שהוא בעצמו יכסנה]. והביא דזהו שאמרה רות ופרשת כנפך, ר"ל כנפי כסותך.

2 והגמ' [לעיל י.] מסתפקת האם קידושי ביאה נישואין עושה או אירוסין, והגר"ח [סטנצל קעז] ביאר דאלים מעשה קנין דביאה, שפועל נישואין, ולא שיש בזה ב' מעשים. [וע"ע מש"כ שם הצדדים בספק הגמ' שם].

או דילמא דכוונת הפסוק דמתחייב לישאנה אח"כ.

ועוד ביאר ר' אהרן [אוסף חידו"ת כ י] דפשוט לגמ' דמשעת יעוד נוהג בא מנהג אישות [וכלשון הגמ' לק' יט:], ואי"צ מסירת האב לחופה. ואף לצד אירוסין עושה מתחייב שאר כסות ועונה מדיני יעוד, ומתנהג מנהג אישות. וספק הגמ' האם יש לזה גדר נישואין לדינים אלו.

והמקנה הק' לצד דמעות הראשונות לקידושין ניתנו, והוא א"א למפרע [ע' לק' יט:], היינו לענין קידושין. אבל בנישואין ל"מ תנאי³. ותי' דרק הקידושין הוה למפרע, אבל הנישואין הוה מכאן ולהבא.

נפק"מ ליורשה וכו'. התוס' רא"ש כ' דהמל"ל נפק"מ האם חייבת סקילה כנערה המאורסה או חנק⁴. ותי' דאגב דנקט לשון זה [לעיל י.] גבי בעי' דקידושי ביאה נישואין עושה, נקטיה נמי הכא⁵.

והמגיד משנה [אישות י א] כתב דדעת הרמב"ם דאף לצד דביאה עושה נישואין [לענין ליורשה וכו'], מ"מ אסור לבא עליה, דמחוסרת מסירה לחופה. ומש"ה נקטו נפק"מ ליורשה וכו'. אבל לא נחשבת נשואה לענין זה. ולפ"ז בפשוטו ה"נ בסוגיין באמה העבריה מחוסרת מסירה לחופה אחר היעוד, אף לצד דהוה נשואה בביתו לענין הקנינים, מ"מ אסור לבא עליה.

והרמב"ם [מלכים ד ד] כתב דהדיוט אסור בפילגש, אלא באמה העבריה בלבד אחר ייעוד⁶. והאחרונים תמהו דכיון דייעדה הוה אשתו לכל דבר. ויש שפי' דהטעם משום דלא נתחייב לה כתובה. אמנם מפורש בקרא שארה כסותה ועונתה לא יגרע.

ור' אהרן [אוסף חידו"ת כ י] ביאר דע"י יעוד מתחייב שאר כסות ועונה, מגדרי היעוד [ואף לצד דאירוסין עושה]. ואינה מדיני אישות. והוה חיוב בפנ"ע של שאר כסות ועונה מחמת פרשת אמה העבריה. [וכמ"ש הרמב"ם סה"מ ל"ת רסב דעיקר קרא איירי בשפחה, אלא דילפי' מינה לענין אשה]. ואף דהבעל נתחייב בחיובי המזונות מטעם אחר, מ"מ אינו מתחייב בגדרי תנאי כתובה. וכל שאינו בגדרי תנאי כתובה נחשב 'זנות'.

והרשב"א [יט:] הביא בשם הירושלמי דביעוד מעש"י של בעלה, דנעשה כואמר הרי את מקודשת לי ע"מ שמעש"י שלי. וכתב דמש"ה לא אמרו [כאן] נפק"מ למעש"י. והשיטה לנ"ל כת' דהא דלא אמרי' נפק"מ למעש"י, דפשיטא דמעש"י שלו וכמו בהגעת זמן⁷. דכל אימת רשאי ליעדה ולהכניסה לחופה. [לכא' כוונתו דאף למ"ד אירוסין עושה, רשאי לחזור ולהכניסה לחופה בלא מסירת האב].

ת"ש בבגדו בה כיון שפירש טליתו עליה שוב וכו'. וס"ד דגמ' דקאי קרא אקדושי יעוד. **הריטב"א** פ' דס"ד מייירי באמה שהיא ברשותו וזן ומלביש אותה, ומש"ה מהני פריסת טלית לייחודה לאשה⁸. אבל קידושין דעלמא ל"ש פריסת טלית, שהרי עדיין אינו ברשותו עד מסירה לחופה. ובזה פ' הגמ' דלשון בגד, דנתחייב⁹ שאר כסות ועונה. [וצ"ב דבאירוסין אין חיוב שאר כסות ועונה. והאחרונים דנו דמ"מ משעת אירוסין הוה התחייבות לנישואין,

3 ונקט דהוה מידי דממילא. והאריכו בזה האחרונים, ע' רע"א כתובות מו. [והמקנה הביא יבמות קז, אמנם התם איירי בתנאי בגוף הקידושין, וע"כ הטעם משום דאין דעתו לכך לעשות בעילת זנות. אבל עצם התנאי ראוי לחול].

4 **והשיטה לנ"ל** כת' דלר' יאשיה [ע' לע' י.] בקטנה אין חיוב סקילה.
5 **והשיטה לנ"ל** כת' דהא דלא נקט נפק"מ אי אוכלת בתרומה. דהכא אפי' אירוסין עושה לא שייך שמא יגזו לה כוס, דאינה בבית אביה. ואפשר דאף למ"ד משום סמפון, כיון דהיא ברשותו בדקה. ולמשנה ראשונה אוכלת בתרומה. [ונסתפק האם למשנה אחרונה כיון דהיא ברשותו מהני כבדיקת פנים. ע' כתובות נח, ויל"ד דלא הזכיר דלא פלוג]. ועוד דאפי' בלא יעוד נותן לה מזונות, א"כ לא בדק לה.

6 **והגר"א** [כו ז] כתב דהרמב"ם מפרש דהמקומות שהוזכר בתנ"ך פילגש גבי הדיוט [גבי כלב גדעון ופלגש בגבעה], איירי באמה העבריה.

7 [ומבואר דנקט בפשיטות דהגעת זמן מעש"י שלו. ונח' בזה הראשונים, וע' א"ש אישות י].

8 **והרש"ש** כתב דפרישת בגד ה' נוהג רק ביעוד, הואיל דעד עתה היתה לו לאמה לכן נצרך להראות לה אות שמעתה היא לו לאשה, ומכסה אותה בבגדו להורות ששניהן שוין מתכסין בכסות אחד כמנהג איש ואשתו. וכן רות שקראה א"ע אמתו לכן אמרה ופרשת כנפך על אמתך.

9 וכתב דקאי למ"ד [כתובות מח.] מזונות וכסות דאורייתא. דלמ"ד לאו דאור', ה"ק מי שרגיל לתת.

ולהתחייב שאר כסות ועונה].

ואמר רב עמרם הכהן בקידושין יעוד ואליבא דר"י בר"י. פרש"י ואין קידושין אלו ע"י האב, אלא גזיה"כ שיהיו קדושין. והתוס' ר"ד הק' דלקמן [יט]. ילפי' מדר"י בר"י אף לקידושין בעלמא דמהני צאי וקבלי קידושין, ומדאורייתא הוא מקודשת כיון שהאב הרשה אותה. [וע"ע לק' שם].

שם. קדושין יעוד ואליבא דר"י בר"י. מבואר דלמ"ד מעות הראשונות לקידושין ניתנו, נחשב שהאב קידשה. ושוב אינו מוכר לשפחות אחר אישות. הכס"מ [ד יג] הק' דהרמב"ם [שם ז] ס"ל מעות הראשונות לקידושין ניתנו, ואפ"ה פסק [שם יג] דמוכר אחר יעוד, אף דאינו מוכר לשפחות אחר אישות.

והכס"מ כתב ושמא פ' דפירש טליתו היינו קידושין בעלמא ולא יעוד. והלח"מ הק' דבגמ' מפורש דלמ"ד מעות הראשונות לקידושין ניתנו הוה כקידושין ואינו רשאי למוכרה. וכתב דאולי היה לרמב"ם גיר' אחרת, ול"ג כר' יוסי בר"י. וכן ל"ג ולרב נחמן ב"י וכו'.

והמנח"ח [מג] ובית הלוי [א כג] כתב דנפק"מ היכא דנמכרה בשטר, ובזה ל"ש מעות הראשונות לקידושין, וע"כ מהני יעוד בגרעון השעבוד. ותרוייהו איתנהו. ע"ע בהמשך הסוג'.

והמרכה"מ תי' דסברת הרמב"ם דכיון דהבת גומרת היעוד, ע"פ הא דאמר' [יט]. דתלי בדעתה ורצונה, והיא גמרה הדבר. [ואילו סוגיין לס"ד לק' דלא תלי בדעת דידה¹⁰].

והקה"י [כה] כתב לפרש עד"ז, דתלי במח' פיתוי קטנה אי חשיב דעת, דלמ"ד דהוה אונס [כדאי' יבמות לג:], א"כ במסירה ראשונה מסר לה לנישואין. אבל הרמב"ם לשיטתו [סוטה ב ד, ואיסור' ב ג] דלאו אונס, ומש"ה נחשב דעדיין תלי בדעתה.

תוד"ה בשלמא. הא ליתא דהא קטנה אי מסרה נפשא לחופה ה"נ דנפקא, פשיטא דלא. וצ"ב דהטעם משום דלא חל חופה ונישואין. דאין מעשה קטנה כלום. ולא משום דלא אלים להפקיע. וכן תמה הקוב"ש.

דף יט.

יעוד לבנו – בנו קטן

בעי ר"ל מהו שמייעד אדם לבנו קטן וכו'. לשון הגמ' דהאב הוא המייעד לבנו, ועפ"ז מתבאר הספק דמצי מייעד לקטן, אף דאין מעשה קטן כלום.

והרמב"ם [עבדים ד ז] כתב כיצד מייעדה לבנו, אם היה בנו גדול ונתן רשות לאביו ליעדה לו הרי האב אומר לה בפני שנים הרי את מקודשת לבני. אבל רש"י [עה"ת שמות כא ט] כתב דאם ירצה האב, הבן אומר לה הרי את מיועדת לי בכסף שקיבל אביך בדמיון. משמע דהבן עושה עיקר היעוד.

וכן תוס' [ד"ה תרתין] מבואר דהאב יכול לייעד לבנו בתורת שליחות. ומבואר דעיקר המעשה ע"י הבן¹¹.

והשא"א [הוספות א] העמיד דנח' הרמב"ם ורש"י בגדר יעוד לבנו, דלדעת רש"י הבן עושה את האישות. אבל דעת הרמב"ם האב עושה את היעוד [וכלשון הפסוק אם לבנו יעדנה]. וכל"כ הגר"ח [סטנצל קפב] דדעת הרמב"ם דהאב הוא המייעד, שהוא האדון. ואף בלא שליחות הבן, אף שהוא הבעל והמקדש.

והגר"ח ביאר דיעוד אינו גדר מעשה קידושין¹². אלא מעשה היעוד הוה קנין מחודש, ועי"ז נעשית אישות. [ומ"מ ילפי' בסוף העמ' דינים לקידושין מיעוד, כיון שבמעשה יעוד חלין קידושין, צריך שיהא מתאים לדיני מעשה קידושין]¹³.

10 והקה"י כ' דמ"מ צ"ב האיך הגמ' מקשה לרנב"י, הא אף לרנב"י בעי דעת.

1 והלח"מ [שם] כתב דנראה דזה כוונת הרמב"ם, ואף הרמב"ם לא פליג דהבן עיקר, אלא דאירי כשהבן עשה את אביו שליח ליעוד.

2 ועפ"ז ביאר הא דלשון מיועדת הוה ספק לשון קידושין [לע' ו.], דגדר יעוד אינו מעשה קידושין בעלמא.

3 המלבי"ם [משפטים] כתב דאף בנמכר לעכו"ם שייך יעוד, וכגון שבנו נתגייר. [ומש"ה בעי מיעוט לאם נכרי לא ימכור למשול]. והאחרונים תמחו דדמעשה האב. ועוה"ק דגר שנתגייר כקטן שנולד ואינו בנו.

ויש שדנו דבעי תרוייהו, דמסירת היעוד הוה מכח קנין העבדות, ובזה בעינן דין הבעלים. אבל לגדרי אישות בעי' שהבן יה' המקדש.

והפנ"י [לע' ז.] הק' דנילף דמהני נתינת אדם אחר לקידושין [וכמו דין עבד כנעני], מהא דמהני ביעוד נתינת האב עבור הבן מעות הראשונות. והאחרונים דנו לצד דביעוד הוה מעשה של האב, אין ראייה לענין קידושין דעלמא דהבן הוא המקדש.

בסוגיין - והאחרונים [חי' ר' א"ל מלין לד, שיע' ר' שמואל] הק' לדעת רש"י האיך מהני מעשה הקטן. ודנו דרש"י קאי למסקנא [ע' בסמוך] דבעי דעת הבן. וכ"מ בתוס' [ד"ה תרתי]. אבל לספק של ר"ל גדר יעוד ע"י האב.

ועוד פי' האחרונים ע"פ דעת הר"י בר"י דהאב יכול לקדש אשה לבנו קטן מדין זכין [הו' בסמוך]. וע"כ דהיכא דאין חסרון בדעת, מהני קידושי קטן. [וע"ע בסמוך].

או דילמא בנו דומיה דידה. השיטה לנ"ל ביאר כיון דקנה עבד ע"כ דהוה גדול. אבל המנח"ח [מב] דן דיתכן שב"ד ימכרו עבד לקטן. [דדעת אחרת מקנה].

איש פרט לקטן. תוס' פי' דאיצטריך קרא דאינו נענש, אבל האשה נענשת. ותוס' [ערכין ג.] ביארו דס"ד דנקטן נסקל משום קלון, דומיה דבהמה הנרבעת.⁴

והראשונים הביאו בשם הראב"ד דס"ד לחייב קטן שכן נהנה. וכמו דמתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה. והרמב"ן [ושא"ר] כת' דאינו מחזור. והרשב"א הק' א"כ למעט קרא אף גבי אכילת איסור איסור.

והקוב"ש [ק"ח] הק' דמתעסק חייב חטאת, דנחשב שוגג. והכא איירי לענין חיוב מיתה.⁵

אבל הר"א אב"ד [הו' בראשונים] פי' בקטן פחות מבן ט' דאין ביאתו ביאה, ואף האשה פטורה. [וכ"כ בסמג ל"ת קג].

וא"א מייעד א"כ מצינו אישות לקטן. מבואר בגמ' דלולי יעוד ל"ש אישות לקטן. ובפשוטו הטעם דאין מעשה קטן כלום, ואינו יכול לעשות מעשה קידושין. ורש"י [כתובות עג:] כתב דאין קידושי קטן כלום, דלאו בר קיחה הוא, דכתיב כי יקח. משמע דבעי גזיה"כ. והאבנ"מ [מג ב] ביאר דס"ד דדעת אחרת מקנה. וכ"כ בס' המכריע [נד] להוכיח דל"מ דעת אחרת מקנה במתנה, דהא ל"מ קידושי קטן, אף דהאשה מקנה. ודעת אחרת מקנה. [ודלא כדברי הר"ן נדרים ל דאשה מפקרת, ולא הוה דעת אחרת מקנה].

ורש"י מהד"ק [בשיטמ"ק כתובות עג:] כתב דקטן בן ט' קונה אשה בביאה אבל לא בכסף ושטר דאין לו יד.⁶

אבל המהר"ק [לב, דפו"י ל] הביא בשם ר' יצחק בר' יהודה⁷ דאב יכול לקדש אשה לבנו קטן מדין זכין⁸. והראב"ן חלק דל"מ זכיה לקטן, דזכיה מטעם שליחות. ונח' בזה הראשונים בכ"מ [נ"פ הגמ' ב"מ עא; וע"ע לק' מב.]. והמהר"ט [ב אה"ע מא] האריך להק' דבסוגיין מבואר דל"ש אשת קטן כלל⁹. ועוד הוכיח ממסקנת הגמ' דל"מ יעוד לבנו קטן, אף דלמ"ד מעות הראשונות לקידושין, נמצא דזיכה לבן, ול"מ זכין. ובש"ת נוב"י [אה"ע ק סב, סג] האריך בזה.

4 וביאר דאע"ג דתקנו דהפעוטות מקחן מקח במטלטלין, הכא עבד עברי כקרקע [ודלא כתוס' לעיל ז.]. וצ"ב כוונתו דההיקש בנו דומיה דידה הוה מדאוריין, ואף אם תקנו פעוטות ל"מ מדאוריין.

5 [וכע"ז סנהד' נד. דדרש"י גבי הבא על הזכר, איש פרט לקטן, דאף דסוקלין את הנשכב, הקטן פטור].

6 ועוד כ' הרש"ש ד"ל דס"ד דנילף ג' שניהם' לרבו', וכע"ז מרבי' את הולד [ערכין ז].

7 והקוב"ש כתב דמבואר דדעת הראב"ד [דס"ד] דהא דקטן אינו נענש [בכל התורה] הטעם הוא משום דאינו מוזהר, דקטן הו' כמתעסק. והק' דאפי' בנזקין אמרי' דקטן אינו נענש. [ע"ש].

8 והאבנ"מ [מג ב] ביאר דמהני משום דעת אחרת מקנה. והאב"א [אישות ד טז] וזכר יצחק [יד] כ' דקדושי ביאה הוה מציאות אישות.

9 [בן הר"י ברזילי בעל ס' העיתים. ותשובה זו הו' בראב"ן [שו"ת בסוה"ס בשם ר' יצחק ב"ר משה] ומשמע שם דהוה חומרא בעלמא משום חומרת א"א. ושמא נתרצה אח"כ כשגדל]. [והמשנ"ל [אישות ד ז] הביא מתוס' [יבמות לד] דקטן יכול לקדש, וחל לכשיגדל].

10 ובש"ת בית יוסף [ז] הק' דא"כ כל א' יקדש אשה לחבירו, ומשמע [לק' נט.] דבעי שליחות. והשאג"א [הוספות א] כתב דבעלמא אינו זכות. ודוקא באב אמרי' דניחא ליה במאי דעביד אביו.

11 והאבנ"מ [א א] תי' דהמ"ל, וחדא מנייהו נקט יבם קטן. וכדעת רש"י שקנאו.

והאבנ"מ [א א] תי' דשאני יעוד, דיש דין שצריך להודיע. ול"מ זכיית מעות בעלמא בתורת זכין¹².

והאבנ"מ כתב דמ"מ נתמעט ממיתה, וכמו יבמה לדעת רש"י [ע' בסמוך]. ועפ"ז כתב דאם קידש אשה לבנו, ושוב נתקדשה לשני, תפסי קידושי שני. דלא הוה ערוה¹³.

שם. א"כ מצינו אישות לקטן. רע"א הק' נימא דגלי קרא ולא אשת קטן, דל"מ יעוד לקטן. וכמ"ש תוס' [ד"ה דמדאור'] דגלי קרא דאין אישות. וצ"ע.

מהד"ת כיון דמדאור' חזיא וביאתו ביאה, הבא עליה מתחייב בא"א, קמ"ל. פרש"י דקנאה. והראשונים ביארו דאע"ג שהיא אשתו גמורה וקנאה דבר תורה, גזה"כ למעט מחיוב מיתה. והרשב"א הביא דכ"ד הראב"ד. [וע' בסמוך].

אבל התוס' הרא"ש דחה דאם איתא דקני לה מדאורי' לא מסתבר לפוטרו ממיתה. [וע' בסמוך]. והאבנ"מ [א א] נקט דנתמעט אף מחיוב כרת, וכ"כ המנח"ח [לה]. אך הרא"ש [יבום א יז ומשך חכמה קדושים] וקוב"ש [כאן קיט] כתב דחייבין עליה כרת, ונתמעט רק ממיתה.

ודעת תוס' דסד"א דזקוקה לו, קמ"ל דלא קנה¹⁴. וכ"מ רש"י [סנהד' נב:] דכת' פרט לאשת קטן, קמ"ל קרא דאין לו קידושין.

וכע"ז אי' בגמ' [יבמות סח.] דס"ד דמדאור' חזי ליה ואוכלת בתרומה, ופ' תוס' קמ"ל דלא קנאה. ונח' רש"י ותוס' למסקנא האם יש אישות לקטן [אלא דנתמעט מחיוב מיתה], או דנתמעט דאין אישות כלל¹⁵.

תוד"ה ומדאורייתא. אבל ליורשה ולשאר דברים ל"ה כאשתו. והרמב"ן [יבמות צו.] כתב דמשמע בכ"מ דמדאורי' קנה לגמרי¹⁶. וכתב לפרש דהוה כביאת שוגג, וכשמואל [יבמות נו¹⁷]. וביאר דרב [דס"ל דביאת שוגג קנה] ס"ל דהוה גזיה"כ דוקא ביאת קטן, אבל שאר שוגג קנה.

וברמב"ן מבואר דדעת רש"י דגלי קרא דהוה חסרון באישות, דאינו קנין גמור. וכ"מ ברשב"א [בסוגיין, ויבמות נא¹⁸]. אבל הנוב"י [אה"ע ת נד] נקט דהחסרון שאין כאן בעל. אבל כשיגדל חייבין עליה ממילא. וע' ח' ר' שמואל [יבמות טז].

ת"ש א"ר אייבו א"ר ינאי אין יעוד אלא בגדול וכו'. האחרונים דנו אי בעי שיהא גדול בשעת מכירה, או סגי שגדל בשעת יעוד. והמנח"ח [מג יח] כתב דכיון דק"ל דמעוה הראשונות הוה קידושין למפרע, א"כ צריך שיהא גדול בשעה זו¹⁹.

והחז"א כתב דיש לדחות גזיה"כ דמהני נתינת האב עבורו. דהא מודה רב נחמן ב"י אליבא כר"י בר"י דלא חלו קידושין עד שיגדל. [וכמ"ש הרמב"ן, הו' בע"ב].

מדעת ידיה וכו' מלמד שצריך ליעדה. תוס' [לע' ה.] כ' דהיינו להודיעה בעלמא. דהא מהני יעוד בע"כ. והרשב"א כתב דלפרש"י [שם] [דפ' קידושין בע"כ, דמהני מסירת האב בע"כ], יל"פ כפשוטו דבעי רצונה. וכ"ד הרמב"ם [ד ח].

12 ובחי' ר' א"ל מלין [לד] ביאר ע"פ דעת הרמב"ם דהאב פועל את היעוד לבן, אלא דיש תנאי דבעי דעת הבן, ול"מ זכין להחשב מדעתו.

13 [וכשיטתו דהיכא דאין חיוב כרת, קידושין תפסי בא"א, והוכיח כן [מד ד] מהגמ' [לק' סז:], ודלא כפנ"י [גיטין מג] דהקנין אישות מונע [הו' לע' ב.].

14 והחז"א [קל ו] הק' דאף אם ל"ק, הא מ"מ נימא דקיים מצוות יבום. ותפטר בלא חליצה. והוכיח דיבמה אינה נתרת אלא ע"י קנין יבום, ולא סגי בקיום המצווה.

15 והאחרונים הביאו דהרמב"ם [סוטה ב ב, ע"פ התוספתא סוטה ה ג] אי' דנתמעט אשת קטן מהשקאת סוטה. משמע דיש לו אישות. והמנח"ח [שסה] ביאר דאייר ביבמה שקנאה מה"ת [וכרש"י]. וע"ע או"ש [שם], ואחיעזר [א א יג]. והמרכבת המשנה כת' דאיירי באישות דרבנן, ואסמכתא בעלמא.

16 אבל רש"י [יבמות צו.] כת' דזקוקה לו מדרבנן. והרמב"ן הק' דסתר משנתו.

17 ומבואר ברמב"ן דביאת שוגג לשמואל לא קנה לענין חיוב מיתה. אבל הרמב"ן [יבמות נו.] כת' דקנה להחשב ארוסה, ומתחייב מיתה.

18 [וכ"ה לשון האו"ז דלא נגמר האישות]. והרשב"א [יבמות נא:] הביא בשם הר' אב"ד דיבם בן ט' שייבם, אם שוב זינתה אינה נאסרת עליו. דאין לו אישות גמור, כדגרסי' [בסוגיין] פרט לאשת קטן.

19 וכתב דאל"כ מצאנו אישות לקטן, דהוה א"א למפרע.

והרשב"א הוכיח כן דאי גזיה"כ בעלמא דבעי ידיעה, אמאי תלי במעות ראשונות לקידושין ניתנו.

שאני הכא דאמר רחמנא והפדה. פרש"י גזיה"כ שיהא ראוי לגרעון. והרמב"ן כתב דהוה כאילו כבר יצאתה.

פרש"י דיהא עליה גרעון של פרוטה. המנח"ח דייק דבעי פרוטה לפי חשבון קנייתה. ולא סגי בהפעולה שווה פרוטה [וכגון שנתייקר]. דתלי בגדרי הגרעון. ובחי' ר' א"ל מלין [לד ב] דן דמ"מ כיון דליכא שווה פרוטה לפי חשבון קנייתה, ניזל לקולא דיש גרעון לפי שווי של עכשיו.

צאי וקבלי

אמר רבא אר"נ אומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קידושין וכו'. נח' הראשונים בגדר קבלת הקידושין ע"י הבת, אי נחשב דהאב הוא המקדש, ונתחדש רק דמהני נתינת המעות לבת [ע' בסמוך], או דמסר לה שהיא תקדש עצמה.

והראשונים [ריטב"א] תמהו הא אין לקטנה יד לקבל קידושין, ואפי' אין לה אב. [והאחרונים דנו דבעי דעת לקבלת הקידושין, וע"ע בסמוך].

אבל תוס' פי' דקטנה יש לה יד לקבל קידושיה. והרשב"א ביאר דכשאומר לה צאי וקבלי קדושין ה"ל כאלו נותן לה זכותו, דהתורה זיכתה לו להיות עליה שיקבל בה קדושין. והוא מסר שתתקדש לדעתה לכל מי שתראה היא²⁰.

והריטב"א הביא כן בשם י"מ דמהני מדין ידה, דכיון דיש לאב יד לקבל קידושיה, והוא מרשה אותה ומרוקן רשותו אצלה, הרי ידה כידו. דומה קצת להרשאה דעלמא.

וכ"מ ברא"ש [כה] דכ' דאותו כח וזכות שזיכתה לו תורה בקדושי בתו יכול הוא ליתנו להתקדש את עצמה מדעתה. אך בהמשך דבריו כתב דמהני מדין שליחות. וכ"כ הרא"ש [לע' ט, טו] דמהני בתורת שליחות, דיש לקטן שליחות לעצמו, ועי"ז נחשב כאילו האב קיבל²¹. והא דאין שליחות לקטן היינו לזכות לאחרים. [והתה"ד פסקים מט עמד ע"ז דדברי הרא"ש משמע דסתרי רישא לסיפא²². וע"ע בי"ש לז ז ואבנ"מ לז ג].

והריטב"א הק' א"כ יהני אף כשמת אביה, שהרי מסר לה כח לקדש.

והרא"ש [ותוס' רא"ש] ביאר דכ"ז בחיי אביה, אבל יתומה קטנה ל"מ קידושין. דנהי שיש לה כח לזכות לעצמה, אין לה כח להקנות עצמה לבעלה דאין מעשה קטנה כלום. אבל האב מקנה אותה לבעל בקבלת קידושיה, והיא מקבלת קידושיה בשליחות אביה. ואף דאין שליחות לקטן לטובתה לזכותה נעשית שליח. [וע"ע גרנ"ט קה].

אבל יש ראשונים דמהני בסוגיין דוקא בקידושי כסף, ונתחדש דמהני קבלת ממון דהבת במקום האב. והרא"ש הק' דמשמע דנתן רשות אף בקידושי שטר²³. ובשטר ל"ש ערב, דהא לא נהנה. אבל הריטב"א [כאן] ור"ן [לעיל] נקטו דל"מ בשטר. [אמנם לדעת התוס' רי"ד לע' ח: אף בשטר סגי בנתינה ע"פ צוויו, ואי"צ שיגיע לידו].

והריטב"א הק' האין מהני זכיית הבת עבור אביה, הא אין שליחות לקטנה. והביא י"מ דמהני לזכות הממון לאביה, דקטן זוכה לאחרים.

והר"ן [לע' ט, ה. בדה"ר] כתב דמהני קבלת הממון של הבת, דהנאה הוה לדידיה, וכמו תנהו

20 ובכת"י חי' הרמב"ן [מד:]: דדוקא יתומה אין לה יד לקדש עצמה. אבל בחיי אביה יד ידיה היא, ולא גרע מחצירו דקונה לו שלא מדעתו בזכות.

21 והרא"ש הק' נהי דנתינת כסף הקידושין בעי שליחות, וכאילו קבל אביה קידושין. מ"מ נחשב יד לקבלת מעשה הקידושין. [וצ"ב].

22 והקה"י [כו ו] ביאר דל"ש כאן שליחות דעלמא, דזוכה עבור משלחו. ואילו הכא זוכה עבור עצמו. אלא דדין שליחות נחשב דהנאת השליח הנאה לדידיה וכמו במעילה. ועי"ז מהני קבלת הבת.

23 והגרא"א [לז יד] דייק מלשון השו"ע דמהני אף בקידושי שטר. והביא דכ"ד הרמב"ן ורשב"א [לע' ט, טו], דמהני צאי וקבלי לענין לשון שטר קידושין, ודלא כר"ן שחלק שם. וביאר ע"פ סברת תוס' והרא"ש דיש לה יד לקבל לעצמה. וכתב דהא דהרמב"ן הוסיף טעם כאומר תנע ע"ג, דאילו לטעם של תוס' קשה שהרי זכה אביה את הממון ממנה.

לכלב שלה [לע' ח:]. [וכ"כ הרמב"ן ט.²⁴]. והר"ן ביאר דקדושי כסף הוה בתורת הנאה. ועוד ביאר דהבת זוכה לאביה, דשבח נעורים לאביה. וכל מה שזוכה בו חוזר לאביה.²⁵

ומסקנת הריטב"א דמהני מדין ערב. אבל תוס' וש"א"ר כת' דלא מהני מדין ערב, דהא לא אמר למקדש לתת ממון.²⁶ ועוה"ק הראשונים האיק נילף כן מדין יעוד. והריטב"א תי' דילפי' מיעוד [לר"י בר"י] דאע"ג דלא דיבר תחילה עם המקדש. וה"נ כשאומר צאי וקבלי מהני, דסתמא כפי' שכן היתה כוונתו. [וסיים וכו' נ דעת הרמב"ן²⁷].

מדר' יוסי בר"י וכו' ה"נ לא שנא. פרש"י [הוד' בע"ב] אלמא הואיל ומכרה ויודע שהאדון יכול ליעדה לאחר זמן, מדעתה הוה, וכאומר צאי וקבלי. [האבנ"מ [לז ג] כתב דמש"כ רש"י דהוה כאומר, לאו דוקא מצד אמירת האב. אלא דהתורה קבעה דכל מוכר בתו יש דין יעוד. ואפי' התנה ע"מ שלא ליעד, תנאו בטל והוה כמכר ונתן זכות זה].

המרדכי [תקיז] הביא בשם רא"ם דדוקא לר"י בר"י, אבל לרבנן ל"מ קידושין ע"י הבת. והביא בשם ר"ב בס' החכמה דפסק דמהני צאי וקבלי [והוכיח כן מלק' מה]. וכ"פ הרמב"ם [אישות ג יד, ושו"ע לז ז] דמהני צאי וקבלי.

והרא"ש ביאר דמהני אפי' לרבנן, דל"מ דרבנן פליגי בהך סברא שמתקדשת בשויר פרוטה שעליה מדעת אביה.

והקוב"ש [קכא] כ' דנח' אי רב נחמן ב"י הביא ילפוטא מקרא, או דרב נחמן למד כן מדברי ר"י בר"י, ומש"ה הוה גילוי מילתא אף לרבנן.

תוד"ה אומר אדם. וי"ל דהכא ל"ה כאומר לו וכו' יש לה יד לקבל קידושין, מדאשכחן גבי יעוד וכו'. ודלא כרש"י [הוד' בע"ב] דגדר יעוד דהוה כאומר צאי וקבלי.²⁸ האבנ"מ [לז ג] הק' כיון דקידושי יעוד הוה גזיה"כ, האיק נילף ממנו לענין קידושין דעלמא דמהני צאי וקבלי. והאחרונים [קה"י כו] תי' דיעוד הוה גזיה"כ בגדרי דעת קידושין. אבל בגדרי מעשה הקידושין ילפי' מינה לשאר קידושין.

והחז"א כת' דודאי דין יעוד חידוש, דמהני אפי' פסק ע"מ שלא ליעד. מיהו גדרו חז"ל איזה דברים מחודשים, ואיזה מדין קידושין דעלמא. שאין חידוש אל בענין ריצוי האב, דחשיב המכירה כמוסר רשות קידושין לאחרים. אבל יש קניני קידושין ביעוד.

והאחרונים הק' דכ"ז לענין יד' לקבלת קידושיה, אבל עדיין חסר בהסכמת האשה לקידושין, דאין מעשה קטנה כלום. וזה ל"ש ללמוד מיעוד, דמהני בע"כ דאביה ובע"כ [לדעת תוס'].²⁹

והאחרונים [קה"י כו ד] תי' דבזה מהני רצון ודעת האב, שהניח לה להתקדש למי שרוצה.²⁹ דומיה דאמר לך וחזק וקני, דיכול לקנות אף אח"כ כשישן. וכן מקדש לאחר ל' [ע"ע לק' נט: בגדר הדעת בזה]. וה"נ מהני דעת האב להחשב דעת לקידושין.³⁰ והקוב"ע [כט ג] כתב לחדש דחידשה תורה דל"מ קידושי קטן, אבל היכא דמתייחס מעשה הקידושין לבר דעת, סגי בדעת הקטן להחשב מעשה קידושין. ואילו גדול ישלח קטן לקדש אשה [לולי הא דאין שליחות לקטן] שפיר מהני [ומש"ה מהני

24 דהרמב"ן [ט]. כתב דל"מ מדין שליחות, דאין שליחות לקטנה, אלא משום דהוה כאילו אמר האב כל המקדש את בתי מקודשת לו, וכאילו נתן לי ממון. וכדאמרי' [ח:]: שיקבלם לי מקודשת וכן תנהו לכלב שלי מקודשת.

25 והקה"י [כו ב] ביאר כוונתו דאף ביעוד, הבת חוזרת לרשות אביה [וכמ"ש הרמב"ן בסמוך גבי משכון], ומש"ה נחשב ממון לאב. אבל לדעת תוס' נחשב נתניה לבת [ועי"ש אות ה]. [ולשיטתם בסמוך גבי משכון].

26 והרשב"א הוסיף דערב מדבר הוא עם המלוה [משמע דמתנאי הערב שידבר עם המלוה. ואפשר דכוונתו דלא סגי בגילוי דעת דניח"ל].

27 וצ"ע מדברי הרמב"ן [לע' ט]. דמבואר דמהני אף בשטר, וכה"ק האבנ"מ [לז ג]. והגר"ט נקט דדעת הרמב"ן דל"ה מדין ערב.

28 והאבנ"מ כתב דרש"י לשיטתו דיעוד מדעת הבת, וה"נ הוה כאומר צאי וקבלי. אבל דעת תוס' דסגי להודיע, ובע"כ של בת. ע"כ יעוד לא הוה כצאי וקבלי.

29 וכ"כ הגר"ח [יבוס ד] דילפי' צאי וקבלי קידושין, דמהני דעתה רק למעשה הקידושין, אבל עיקר הקידושין הם מדעת האב.

30 [ויל"ע ממש"כ השער"י [ז יב] דלא סגי בסילוק וניחותא דהאשה גרידא, וצריך השתתפות שלה במעשה הקידושין].

בסוגיין³¹].

[אבל מקו' הריטב"א ודברי הרא"ש שדנו דמהני אף במת אביה, מבואר דנקטו דא"צ דעת האב].

והריטב"א הק' לדעת תוס' [וה"מ שהביא] דנותן יד לבת לקדש עצמה, א"כ קידשה עצמה, והאב יוכל לחזור ולמוכרה לשפחות אחר אישות זה. דהא לא הוה אישות ידידה. וכדאיתא בגמ' [יח:]: גבי יעוד. ומשכחת אלמנה שקידשה עצמה, ואף למ"ד מעות הראשונות לקידושין ניתנו. והר"ל לגמ' [יח:]: לתרץ כן. והאחרונים תי' דצאי וקבלי מהני ע"פ דעת והסכמת האב, ונחשב שמסרה ואישות. ולא דמי ליעוד דהוה דין התורה. [וע"ע קוב"ש קכב].

בא"ד ואת האידך היא מתקדשת וכו' והלא קטן ל"ל זכייה מדאור', אין לה יד וכו'³². והריטב"א כתב ליישב במקדש בשטר, דא"צ זכיית ממון. א"נ מקדש בביאה. [וע' לע' אי מהני כ"ז בצאי וקבלי]. או במאכילה ומשקה אותה ש"פ, ומקדש אותה בהנאה זו.

בא"ד בשלמא גבי יעוד אינו אלא מחילת שעבוד בעלמא. [וע' תוס' שאח"כ דקאי למ"ד אין גופו קנוי]. והאחרונים [קוב"ש קכג] ביארו דמחילה הוה סילוק, וא"צ שיזכה בו הקטן. [וע' מש"כ לע' טז].

אבל הריטב"א [בסמוך] כתב דל"מ מחילה במשכון לקטנים, ואף שהחזירו להם לא זכו. דכיון דבע"ח קני משכון [ע' בסמוך] הוא כשותף וצריך בר זכייה לזכות בהקנאתו. וכיון דחזינו דאמה העבריה קטנה זוכה במשכון שמחזירין לה שמעינן דקטן אית ליה זכייה לזכות בממון לעצמו או לאחרים.

בא"ד בדדעת אחרת מקנה יש לה זכיה וכו' שזכה אפי' לאחרים מה"ת. [וכ"כ תוס' סנהד' סח: וכו' מ]. והרשב"א תי' דדעת אחרת מקנה, ושוב הק' דבסוגיין זוכה לאחרים, דהא כסף קדושה דאביה הוא. והק' דמשמע [בגיטין שם] דאינו זוכה לאחרים עד שיגדל ויביא שתי שערות. והרשב"א [בסו"ד] הביא דתוס' פסקו כמ"ד דזוכה אף לאחרים.

והרשב"א תי' שלזכות עצמו נותן דעתו ומתכווין הוא לזכות, אבל אינו נותן דעתו כ"כ לזכות לאחרים. אבל הכא המקדש נותן לה, והיא מתכוונת לקנות לעצמה. אע"פ שהאב חוזר ונוטל ממנה משום שבח נעורי' שזכתה לו תורה מ"מ זכייתה זכייה.

ועוד תי' הרשב"א די"ל דיד דידה כיד אביה היא לזכות לו היכא דאיכא דעת אחרת מקנה דלא גרע מחצרו דקונה לו בזכות שלא מדעתו. [אבל הק' דהוה חצר מהלכת].

והרא"ש הביא לפרש דילפי' מדר"י בר"י דמהני זכיית הקטנה. ודחה [דגבי יעוד] בקל היא זוכה, כיון שאינו אלא מחילת שיעבוד בעלמא.

המקדש במלוה שיש עליה משכון מקודשת. נח' הראשונים האם מקדש ב'מלוה' [וכ"כ הרשב"א³³], או במשכון [וכ"כ הרמב"ן³⁴]. ולתוס' מקדש בהנאת מחילת מלוה [ובזה אין חידוש, כדלע' ו:].

והרמב"ן העמיד שהנידון האם אמר' דדעתה אמלוה, ולא בגוף המשכון.

והרשב"א כ' דקמ"ל דכיון דיש משכון, מהני לקדש בגוף המלוה, שאע"פ שהמלוה אינה בעין מ"מ הרי היא נהנית בחזרת המשכון, בין שהמשכון שלה או של אחרים³⁵.

תוד"ה במלוה. אין לפרש דמייירי במשכון שלא בשעת הלואה, דקני כדר' יצחק וכו'. אבל דעת רוב ראשונים [הו' לע' ח:]: דלמסקנא אף בשעת הלואה קני כדר' יצחק. וכ"כ הראשונים בסוגיין.

ועוד כ' הריטב"א דמשכון שהמלוה הולך ואוכל פירות, ודאי קנה כר' יצחק. ואפי' למ"ד קנין פירות לאו קנין הגוף דמי. והאיך נילף מאמה לשאר משכון.

31 ועפ"ז ביאר הא דמבואר [יבמות לד] דקטן יכול לקדש אשה לאחר ל', שיחול הקידושין כשיגדל. ויש מ"ד [יבמות קט:]: דקידושין קטנה גמרי, וחלין ממילא [ע"ש רשב"א].

32 ומבואר בדברי התוס' ושאר דבעינן זכייה במעות להחשב קדושי כסף. ויל"ד לצד שהעלו האחרונים דקנין כסף סגי בהעמדת המעות, וא"צ מעשה קנין.

33 וכן הרשב"א דייק מלשון הגמ', המקדש במלוה, משמע דבגופה דמלוה מקדש, ולא במשכון. דהול"ל המקדש במשכון שלה מקודשת.

34 והרשב"א הביא י"מ מהא ילפי' דר' יצחק [לעיל ח:]: מהני אפי' בשעת הלואתו.

35 ואילו [לעיל ח:]: הנידון במקדש בגוף המשכון. והביא דכ"מ ברמב"ם. וכתב דכ"ד תוס' שמקדש בגוף המלוה [ודלא כתוס'] לפנינו שמקדש בהנאת המחילה.

והרשב"א הק' בעשה לי שירין [לק מח] הא תפיס להו אאגרי', ויהני מדין משכון.

בא"ד ואפי' אין מחזיר לו המשכון, אלא שמוחל לה המלוה³⁶ וכו' ביעוד מחזיר לה המשכון. אבל הרמב"ן כתב דנחשב שמחזיר את המשכון, דע"י היעוד [למ"ד אירוסין עושה] האב זוכה במציאתה ומעש"י, וכחזרת משכון.

בא"ד וי"ל דפש"ל דאין עיקר היעוד בחזרת המשכון אלא מחמת מחילת שעבוד הלווה. [וצ"ב].

בא"ד ונ"ל לדקדק דסבר ר"י בר"י אין גופו קנוי וכו' דא"כ מקדשה בהקנאת גופה לעצמה. [דגופו קנוי הוה קנין ממון, וע"י הקנאת הגוף נחשב נתינת מעות]. אבל התוס' ריה"ז [טז]. כת' דגדר גופו קנוי דהוה כמשכון [וע' מש"כ לע' שם], והביא כן מסוגיין דקאי למ"ד גופו קנוי, והוה רק משכון³⁷. [וכ"ד הריטב"א יבמות מו.].³⁸

שם. רע"א תמה הא גופה קשה, מנ"ל לרב נחמן דכ"ד ר"י בר"י, והאיך למד דין זה מר"י בר"י. וכתב לפרש דכוונת התוס' דרב נחמן³⁹ ס"ל דאין גופו קנוי [דס"ל דהמשנה פליג אברייתא טז, וכמ"ש תוס' טז. בתחילת דבריהם], ומש"ה דייק כן מר"י בר"י. ומ"מ הק' דכיון דאיכא תנא [לע' טז]. דסבר גופו קנוי, נימא דכ"ד ר"י בר"י. וצ"ע.

אבל הריטב"א כתב ליישב דאף למ"ד ע"ע גופו קנוי, אבל אמה העבריה במחילה סגי לה⁴⁰, דהא לית בה קנין איסור. דלא שייך אצלה היתר לשפחה [וכשיטת הרמב"ן לע' טז. דגופו קנוי היינו קנין איסור].

בא"ד ומיהו י"ל דע"כ לא בהקנאת גופה וכו' דא"כ איך תקדש בלא שטר שחרור ובלא הפקר. רע"א תמה כיון דגופו קנוי, א"כ ל"ש מחילת שעבוד כלל. ויכול לחזור ולשעבד בה, ובמה נתקדשה וצע"ג. והקוב"ש [קכד] תי' דמבואר בתוס' דבעבד עברי תרוייהו איתנהו, קנין ושעבוד, וגדר היעוד במחילת השעבוד⁴¹. וע"י שנעשית אשתו פקע קנין העבדות. [ע"ש].

והשיטה לנ"ל תי' דאלים לשון קידושין, כשטר לשווי מחילתו מחילה גמורה [ואף דגופו קנוי]. ועוד דע"ז קנויה לו שהיא אשתו, ולא נפקא מרשותו במחילת הפרוטה.

דף יט:

אומר לה בפני ב' [הרי את מיועדת לי. כ"ג הב"ח ושיטה לנ"ל]. והשיטה לנ"ל כתב דאף דלשון יעוד הוה ספק באשה בעלמא, שמא למלאכה קאמר. אבל הכא כבר היא מיועדת לו למלאכה, וע"כ כוונתו לקידושין. א"נ שאני הכא דיש לו בה כבר קנין הגוף, ומש"ה מהני לשון יעוד לחוד.

אבל הגר"ח [סטנצל] כתב דלשון יעוד מהני, דנתחדש בתורה פרשת אישות ע"י יעוד. ומ"מ לענין אשה מבעי, שהרי קידושין דעלמא שאני מגדר יעוד.

גדר יעוד - למפרע

שם. בפני ב'. הפנ"י הק' אמאי צריך עדות למעשה יעוד, למ"ד מעות הראשונות לקידושין

36 והרשב"א כתב דהפריזו על המדה דמהני בלא השבת המשכון. [ויל"פ דהיינו למה שהביא דמהני ע"י שעבוד המשכון. אבל לתוס' לפנינו דמהני ע"י המלוה, משום הנאת מחילה. א"כ אף בלא משכון מהני. וקמ"ל דהמשכון אינו מעכב].

37 ואף דלקיחת המשכון נחשב גזל [וכדאי' ב"ק קיג גבי נכרי, ולא השמטת הלוואתו], ע"י מחילה פקע זכותו כמשכון. ואי"צ לחזור ולהקנות לו זכותו.

38 אבל בסוגיין כת' כתוס' וצ"ע.

39 וכתב דאף דרבא אמר כן בשם רב נחמן, ורבא ס"ל גופו קנוי. י"ל דמשמ"י דרב נחמן קאמר, וליה לא ס"ל. והריטב"א ביאר דהא דמדמינן אמה העבריה למשכון מטלטלי, משום דעבד כנעני דאיכא קנין הגוף גמור וידו כיד רבו הוא דאיתקש לקרקע. אבל עבד עברי לא [וע' תוס' לע' ז.], וכ"ש אמה העבריה שאין גופה קנוי כלל ובמחילה גרידתא סגי, ודמי למטלטלי.

40 ועויל"פ כוונת התוס' דע"כ מהני בתורת מחילת שעבוד [ואין גופו קנוי], דאי גופו קנוי ל"ש בזה קנין. [וע"ד קו' רע"א לעיל].

1 וכ"ה בירושלמי. אבל הרמב"ם [ד ז] כתב דאומר לה הרי את מקודשת לי, מאורסת לי. [ולא כתב מיועדת לי].

ניתנו. והוה קיום תנאי בעלמא. וע' מש"כ בזה השער"י [ז טז]. והאחרונים ייסדו [לדעת הרמב"ם] דאף למ"ד מעות הראשונות לקידושין ניתנו, חל האישות רק בשעת יעוד. א"כ צריך עדות בשעה זו, וצריך עדות. וע' בסמוך.

והגר"ח [יבום ד] הק' לדעת הרמב"ם [גרושין ו ט] דאין מעידים על הקטן [עדות קיום], האין מהני עדות בשעת יעוד, דהא קטנה היא. ותי' דעצם קידושי היעוד נעשו ע"י האב, אלא דגזיה"כ דבעי' דעתה להשלמת הקנין יעוד. וכתב דאף למ"ד דלאו לקידושין ניתנו, מ"מ עיקר דעת המתקדשת כבר נעשה ע"י האב בשעת מכירה [וכמו בצאי וקבלי, ולא משום דעת הבת]. וכתב דמש"ה א"צ עדות קיומי על דעתה, דגדר עדות לקיומי תלי דוקא במידי דתלי בדעת. והא דבעי' בפני שנים הוה משום דעת האדון.

ואפי' סמוך לשקיעת החמה. הרש"ש כתב דמשמע דסיוס ו' שנים בשקיעה. וכ"ד תוס' [ערכין לא]. בשם ר' אלחנן דר' שנים מיום ליום, אבל לא לשעות. אבל דעת תוס' [נדה מז:] דהוה מעת לעת לשעות. [וע"ע רש"י ערכין יח:].

שם. פרש"י [ד"ה לרבנן] דרבנן סברי דמעות הראשונות לקידושין, דאם לא במאי מקדשה, דליכא עכשיו מעות. והשיטה לנ"ל כתב דכיון דהוה כמקדשת מעכשיו [משעת מכירה], ממילא מה שעשתה עמו עבודת חינם². דהא כבר איתקדשה ליה משעת נתינת מעות הראשונות.

אבל התוס' טוך [לע' ז:] דן דהוה מלאכה וקידושין בפרוטה. [וצ"ב דבפשוטו הוה למפרע, ולא היתה שפחה. ול"ש תשלום עבור המלאכה. וע' בסמוך].

והרשב"א הביא בשם הירושלמי דנח' האם מעש"י של בעלה, או של אביה. ודוחה הירושלמי דמעשה ידיה של בעלה, דנעשה כאומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שמעשה ידיך שלי.

ונוהג בה מנהג אישות. יש ראשונים דמשמע דהיינו במה שאינו משעבד בה, דהא מחוסר מסירה לחופה. אבל ר' אהרן [הו' לע' יח:] נקט דנוהג מיד שאר כסות ועונה.

מעכשיו לאחר ל', מקודשת לראשון. [אבל במשנה נח: איתא דמקודשת ואינה מקודשת. ודעת רב בגמ' לק' נט: דהוה ספק תנאי וספק חזרה. ועפ"ז כוונת הברייתא בסוגיין דכה"ג הוה תנאי³. ודעת ר' יוחנן [ס.] דהוה כשרגא דליבני, ושייר רווח. אבל בסוגיין איירי בתנאי בעלמא].

משל למאן, אילמא לר"י בר"י האמר אם יש שהות ביום וכו'. והיעוד בשעבוד הנשאר, דמעות הראשונות לאו לקידושין. ואינו למפרע. [וכ"ד הברייתא הב' בסמוך].

אבל לרב נחמן ב"י אף ר"י בר"י מודה דלקידושין ניתנו, והרמב"ן [בע"א] כתב דלפ"ז הברייתא [הב'] דס"ל דתפסי קידושי שני פליג בסברא, דלא הוה כאומר מעכשיו. א"נ משמעות דקרא וייעדנה, מכאן ולהבא משמע. [ואף לרב נחמן נח' ר"י בר"י אי חל יעוד מכאן או למפרע].

רש"י ד"ה לרבנן. דאי לאו מההיא שעתא מתחילי במאי מקדשה השתא. הרש"ש הק' דכיון דמעות הראשונות לקדושין ניתנו ליהוי כאומר התקדשי לי בהן לאחר ל' אם ארצה. א"כ שפיר מהני [וכדאמר] לק' נט. דשעבוד המעות קיים. והאחרונים תי' דכוונת רש"י דכיון דיצאו המעות עבור מלאכת האמה, ל"ש בזה שעבוד המעות קיים. ועוד יש שפי' דכיון דאינה חייבת להחזיר עכשיו, ל"מ נתאללו המעות [דאינו כסף החוזר]. [וע' בראשונים לק' נט.].

[ומ"ד לאו לקידושין ניתנו פליג וס"ל דמהני כה"ג. א"נ חל זכות בגופה, ומקדשה בזכות זה. וע' לעיל גבי מלוה שיש עליו משכון].

תוד"ה משל למאן. ה"נ גבי יעוד, דמעות הראשונות לקידושין ניתנו וכו' קמ"ל כיון דמכר ע"מ ליעד כמאן דאמר מעכשיו דמי. והתוס' הרא"ש [ותוס' טוך] הוסיף דהו' כאלו אמר בפירוש מעכשיו ולכשארצה. והבא עליה משעת מכירה עד שעת ייעוד יש בו איסור אשת

2 [ויל"ד אמאי לא יתחייב לשלם לה על מעש"י ומציאתה].

3 והרשב"א הק' לדעת רש"י א"כ היאך דימו להתם. הכא איירי בתנאי גמור.

איש, דחל הייעוד למפרע משעת מכירה. וכ"כ הפנ"י ומנח"ח [מג יח] דהוה תנאי בעלמא, ולמפרע.⁴

ובפשוטו לפ"ז נתברר שלא נמכרה לשפחות, דהא נתברר דאף מעיקרא הוה קידושין. והאחרונים הק' דהמעות ניתנו מתחילה לשם מכירת אמה, והרי לא נתכוונו לשם קידושין. ועוד דלא מצאנו דבעי עדות לקיומא בשעת מכירת האמה.⁵

ותוס' [לע' ה.] כת' דהמעות לא באו עבור אישות. אבל רע"א [שם] כת' דהוה בגדר תנאי.

והאחרונים נקטו מסתימת הרמב"ם דאף למ"ד דהקידושין הוה ע"י מעות הראשונות, ומש"ה לא תפסי קידושי השני. מ"מ האישות חל מכאן ולהבא ע"י היעוד.⁶ [וכן פשיטא ליה לגר"ח [יבום ד] דל"ה א"א למפרע].

ובס' ראש לראובני [כג] ואבה"א [עבדים ד ז] דגדר הדבר דמעות הראשונות ניתנו, לתת לאדון זכות הקדושין. והאדון הוא בעלים לענין לקדשה [בשבילו או בשביל בנו]. אבל לא חל אישות עד שעת יעוד.

ועוד כתב הקה"י [כה] דיש ב' ענינים באישות, הקנין והאיסור. ובכל אישות לא משכחת זה בלא זה. אבל גדר הדין יעוד דהקנין הוה משעת נתינת מעות, ועושה האיסור בשעת יעוד.

והביאו דבריו שלמי [ח: אית' דלמ"ד מעות הראשונות לקידושין, במאי מיעדה בדברים. משמע דפועל האישות בדבריו].

והגר"ח ביאר הא דלא תפסי בה קידושי שני. דמהני מיהא היעוד דשוב אין הקידושין גומרין אלא מדעת האדון לחוד. ומש"ה אהני גם לענין זה שאינה יכולה לקבל עוד קידושין מאחר. לא ע"י עצמה ולא ע"י אביה. ולענין זה שאין הקידושין תלויין עוד אלא בדעת האדון מהני היעוד שאח"כ למפרע. ודמיא זאת למעכשיו בחדא מילתא.

והחזון יחזקאל [א ג] הביא לשון הרמב"ם [ד טו] דאם בא אחר וקידשה, אם לא ייעד האדון [לו או לבנו], כשתצא יגמרו הקידושין ותעשה א"א [משמע מכאן ולהבא, דעד עכשיו זכות האדון מעכב, ול"א דנתברר דהמעות לא ניתנו לקידושין].

והאבני נזר [תל ג] כתב לחדש דע"י מעשה היעוד לבסוף, חל הקידושין למפרע. ואף לדעת הראשונים דמהני למפרע, היינו דוקא היכא דייעדה לבסוף.⁸

והיזהר רענן [למג"א] כתב באותן ו' שנים אינו רשאי לקדשה לאחר [וכ"מ ברמב"ם הנ"ל]. [משמע דהוה מדיני העבדות, ולא מדין יעוד].

ברירה - ועוה"ק האחרונים אמאי אין בזה חסרון ברירה, דתלי בדעתו האם הוה קידושין לו או לבנו.⁹ והאר"ש תי' דמזכה את המעות בתנאי לבנו [ותנאי זה לא הוה ברירה, דאינו תלוי בב' דברים ע' רמב"ן ושאר גיטין כה:]. ושוב מקדש למי שהכסף שלו. וכל דבר דתלי בעבר אין חסרון ברירה.

[והשיטה לנ"ל [לע' טז.] כת' דאף היכא דמכרה בשטר, מהני שטר מכר ליעוד, למ"ד מעות הראשונות לקידושין ניתנו¹⁰].

תניא אידך וכו' מקודשת לשני דברי ר"י וכו' משל וכו' לאחר ל' יום. הרמב"ן הק'

4 והמנח"ח דן היכא דנשא אחותה, ושוב יעדה, נמצא דהוה איסור למפרע.

5 וצ"ל דאף דע"י היעוד חל למפרע, מ"מ זכות היעוד הוה מזכותי וקניני האדון. וקודם יעוד הוה בגדר קנינו. [ומש"ה הותר לו לשעבד בה, ולא אמרי' דשמא יתברר דהוה מעות קידושין].

6 והאבה"א הוכיח כן, דאל"כ אם זינתה שתאסר עליו למפרע. ואין לומר דהוה אונס, דהא עומדת ליעוד. [ויל"ד ע"פ המהר"ק אי הוה אונס, האם חשיב בגידה כה"ג].

7 אמנם בירושלמי איתא דהוה 'מכבר לכשירצה', משמע דהוה למפרע.

8 ועפ"ז ביאר דברי הירושלמי דאם השיאה לשני מהני. [ויש אחרונים שביארו דחופה הוה יציאה, ודלא כתוס' טז.]. והאבני נזר ביאר דכיון דבא עליה השני, א"כ אף אם יחול יעוד לאדון למפרע, נאסרה עליו מדין סוטה. א"כ לא שייך מעשה יעוד לבסוף, ולא חל מעיקרא.

9 והאר"ש [ד טו] העלה צד דיעוד לבנו מהני שעבוד [ובזה לכו"ע כר"י ברי"י]. אך הביא דברמב"ם [שם] להדיא דאף יעוד לבנו במעות הראשונות.

10 [וקצת קשה דאין בזה לשון שטר מכר]. והמהר"ט [יח.] כת' דמהני אפי' למ"ד אב כותבו. [אבל המנח"ח [מג יח] נקט דל"ש יעוד בשטר מכירה. אלא דכה"ג מהני יעוד מכאן ולהבא, בגרעון כסף].

דלמ"ד מעות הראשונות לאו לקידושין, א"כ הכל לאחר ל' [בשעבוד עבדות]. ואמאי הביא משל מנותן קידושין מעכשיו. ותי' דלדבריהם דרבנן קאמר.

ע"מ שלא לייעד, וחכ"א התנה עמש"כ בתורה. **הריטב"א** כתב דהוה כמפליגה בדברים. [וכ"ד ר"ת בתוס' כתובות נו. ואכמ"ל]. ועוד כתב **תוס'** [כתובות שם] דלולי פרשת תנאים דבני גד ובני ראובן ל"מ לבטל שום מעשה. ומתנה עמש"כ בתורה ל"ד לתנאי בני גד.

דבר שבממון. **פרש"י** שאר וכסות, אבל עונה דצער גוף לא ניתן למחילה. אבל **הריטב"א** הביא **ירושלמי** [ב"מ ז ז] עונה נמי דבר של ממון, שהנאתה היא ויכולה למחול. וכ"כ **השיטה לנ"ל** בשם **ר"ח**. ונח' בזה הראשונים בכ"מ, [ע' משנ"ל אישות ו י].

ו**הריטב"א** כתב דסברת ר' מאיר דא"א למחול קודם שנתחייב. ומש"ה הוה מתנה על מה שכתוב בתורה. אבל אחר שנשאת מודה הוא שיכולה למחול. [והאריכו בזה הראשונים בכ"מ].

אם מקדשה לפסולין וכו'. **פרש"י** דקידושין תפסי בחייבי לאוין¹. **הרש"ש** דייק דמשמע דמותר לקדש לפסולין, ולא רק שיש לו זכות לזה. [ע' לק' סד.]. והק' דאמר' לק' עח [גבי פסולי כהונה] לאביי קידש לוקה.

מה למקדשה לפסולין, שכן אדם מקדש את בתו נערה. **פרש"י** כלומר שהקידושין מסורין בידו כ"כ. ו**הריטב"א** כ' ה"פ דאין ללמוד מכירה מקידושין, שכחו של אב גדול הוא בקידושין יותר ממכירה שהרי מקדש בתו נערה ואינו מוכרה.

דף כ.

ור"מ וכו' בקרובים ס"ל כרבנן דאמרי אין מוכרה. **השיטה לנ"ל** פי' דטפי עדיף לרבות התנה שלא ליעד, מלרבות מכירה לקרובים דלא חזו ליעוד ונעקר דין יעוד. ור"א ס"ל דמרבי' מוכרה לקרובים, אבל התנה ע"מ שלא ליעד תנאו בטל, כיון דראוי ליעוד².

היכא דאיכא צד יעוד. **פרש"י** כשמוכרה לאביו ויש לו בן וכו'. ו**הריטב"א** ביאר דאיך ברייתא פליג דבעי שיהא ראוי ליעוד בעצמו. א"נ ל"פ, וברייתא איירי כשאין לאביו בן. והאחרונים דנו האם מהני היכא דבנו קטן בשעת קנין [לצד דמהני יעוד כשיגדל אח"כ].

והמשנ"ל הביא מהירושלמי דדן כשנשוי אחותה, האם נחשב צד יעוד שאחותה תמות. [ונח' האחרונים במסקנת הירושלמי].

מלא תצא כצאת העבדים. **תוס'** פי' דס"ד דלא גרע בעבד כנעני. וכ"כ **הרמב"ם** [סה"מ שרש ח] דס"ד דילפי' מק"ו מעבד כנעני, וגילתה תורה לא תצא. אבל **הרמב"ן** [שם] הק' דיציאת ראשי אברים הוה קנס, ולא ילפי' מקנסות, ק"ו בעבד עברי. דקנס הוה חידוש. ובהמשך דבריו כתב **הרמב"ן** דלשון הפסוק סתם את עין עבדו או אמתו, וס"ד דקאי בכל עבדים, או דוקא בעבריים שראויים לחמלה.

ו**הרמב"ם** [שם] כתב דהך קרא הוה שלילה, ואינו אזהרה. וחלק על בה"ג שמנאו במנין המצוות. אבל **הרמב"ן** [שם] כ' דהוה איסור, דאם האדון בא לפטור עצמו מדמי העין ולשלוח אותה מביתו, ומנעו הכתוב². ועוד פי' דאם האב יבא לגזלה מבית האדון משום שהפיל ראשי אבריה, שדרך האב בראותה בצרה כה"ג לעשות מריבה להוציאה משם. ובסויע לזה יהא לאו ומניעה³.

תוד"ה שאינו. דס"ד דלא גרע מעבד כנעני. וילפי' מק"ו [וכמ"ש הרמב"ם הנ"ל]. ועד"ז כ' **רש"י** [טז.]. דילפי' דמהני שטר שחרור בעבד עברי 'דלא גרע' מכנעני⁴. [ויל"ד ע"פ דברי **השיטה לנ"ל** [כב:]: דל"ש משיכה בעבד עברי, דאין גופו קנוי. ולא ילפי' מק"ו].

11 והאחרונים דנו האם נימא דמצוות יעוד ידחה ל"ת להתיר לחייבי לאוין. [אמנם אלמנה לכה"ג וכו' הוה לאו ועשה].

1 יל"פ דהיכא דנתרבה מוכרה לקרובים, דהוה פרשת אמה בלא יעוד. אבל תנאי בעלמא שייך לפרשת אמה בעלמא, ובעי' שיהא ראוי ליעוד. ועיל"פ דהטעם משום מתנה ע"מ שכתוב בתורה, דהתורה קבעה דין יעוד [היכא דשייך מצד איסור קרובים].

2 וכמו שצוותה שארה כסותה ועונתה לא יגרע.

3 ועד"ז הלאו בבגדו בה לא ימשול למוכרה [לעי' יח], ובמכילתא מבואר דהוה אזהרה שלא למכור לנכרי.

4 [ויל"ד דאיכא למיפרך שאינו יוצא בראשי אברים].

אמר רנב"י ה"ק וכו' אין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו שפחה. פרש"י על כרחו. והריטב"א כתב דאינו מוסר בע"כ, אבל הוא מותר בה מדעתו⁵. [וכ"מ מרש"י]. וכן דייק המשנ"ל [ג ד] מלשון הרמב"ם דרבו אינו מוסר לו, אמנם תחילת לשון הרמב"ם דאינו מותר. [וכע"ז כתב הריטב"א גבי מוכר עצמו לרבנן יד: דמותר בשפחה מדעתו, אבל דעת שא"ר דמוכר עצמו אסור]. אבל המאירי כתב דאם אין לו אשה ובנים אסור בשפחה. וכ"כ תוס' [ב"ב יג. וכו"מ] דחצי עבד אינו יכול למכור עצמו בע"ע ולישא שפחה [ויקיים 'שבת'], דהא כשאין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו שפחה⁶. מבואר דאסור.

והמשנ"ל [שם] תמה מהגמ' [תמורה ל.]. דהיכא דיש לו אשה ובנים הוה אתנן זונה. [וע' מש"ה בזה לעיל יד:].

שם. אין לו אשה ובנים. המשנ"ל [ג ד] נסתפק אם היה לו אשה ובנים כשנמכר, ונתאלמן אח"כ האם רבו מוסר לו⁷. ועוד נסתפק אם נשא אשה אח"כ. והיש"ש [כב] דכיון דהיה לו בשעת נישואין, הואיל והותר הותר.

שם. אשה ובנים. התוס' הרא"ש כתב דהיינו אשה או בנים, דאז אינו יחיד. וכ"כ רש"י [שמות כא ג.]. והמשנ"ל [ג ד] תמה דבסוגיין משמע דבעי תרוייהו. [וכ"מ בתוס' [חגיגה ב:]] דהביא ע"פ סוגיין דהיכא דלא קיים פריה ורביה ביהדות אינו מוסר לו⁸.

ת"ר נמכר במנה והשבית וכו' מכסף מקנתו. פרש"י כמה מגיע ממנה לכל שנה של שש, שותות מנה וכו'. בפשוטו משמע דכבר נקבע שזהו שיעורו ושוויו. ועוד יש שפי' דגדר גרעון כסף, לפדות ולסלק מעליו את החוב משכון. ומש"ה תליא במעות שקיבל. [אלא דנתחדש דבהוזל דאזלי' לקולא].

והראשונים כת' דאף לענין אמה העברי' מחשבין דמי מקנתה, לגרוע לפי ו' שנים. ובפ' בעלי התוס' [ע"ה"ת שמות כא ח] הביאו בשם הר"י מאורליינש דדרשי' [גבי אמה] דאף האדון מסייע בגירוע הפדיון⁹. וביאר דנמכרה בעודה קטנה ואינה ראויה כ"כ למלאכה, ובשנים הבאים היא יותר גדולה, וכחה מרובה לעשות מלאכה מן השנים שעברו. [והיה ראוי לחשב ביחס לשווי העבודה]. ולכך קרי ליה גרעון שמתחלק בשווה¹⁰.

ולא נתפרש אי הוה דוקא באמה העברי', או אף בעבד עברי הנמכר לישראל או נמכר לנכרי. ובסוגיין משמע דגדר הגירוע דכולהו שווה.

והמנח"ח [מד] כתב לחדש דבאמה העברי' יש מצווה על האדון לגרע, ולסייע בחשבון. וביאר דבכל גרעון כסף היה ראוי שיתבע מה שהיו מעותיו בטלות אצלו, דיש בזה שווי כסף¹¹. וכל הקונה לו' שנים, כשקנה את השנה הו' הפחית בדמי שנה זו, שהרי מקדים מעותיו. [ואין בזה איסור, דהוה דרך מקח]. ועפ"ז כתב דמדינא הדין גרעון הוה כפי ששווה עכשיו [בניכוי המתנת המעות], ותכ' דכן הדין בנמכר לעכו"ם. אבל באמה העברי' הוה מצווה על האדון לסייע בפדיונה ולהחשיב בלא המתנת המעות. [וכ"ז חידוש גדול, ומשמע בסוגיין דבכל אופן החשבון לפי מעותיו בשווה].

אין לי אלא הנמכר לעכו"ם וכו' ידו על התחתונה, נמכר לישראל מנלן, ת"ל שכיר שכיר. משמע דקאי רק לענין הא דהוזל, קמ"ל דאף בזה ידו על התחתונה. אמנם ל"מ להדיא גרעון כסף בנמכר לישראל כלל [אלא

- 5 והקה"י כתב דאף לדעת הריטב"א הותר רק בשפחת רבו, דע"ז הוה עבודת רבו. ולא הותר בשפחה בעלמא [אפי' מסר לו רבו], אא"כ יש לו אשה ובנים. וכ"כ היד דוד.
 - 6 ותוס' [ב"ב שם] הביאו דיש מ"ד אפי' אין לו אשה ובנים רבו מוסר לו. וצ"ב דל"מ מ"ד כזה.
 - 7 ורע"א [למשנ"ל] ציין דהגאון האור החיים ע"ה"ת נקט בפשיטות דלא הקפיד הכתוב אלא על שעת ביאה לרשות האדון. ודייק דאם נשא אח"כ אסור.
 - 8 ורש"י [שמות כא ח] דרש והפדה, יתן לה מקום להפדות ולצאת, שאף הוא מסייע בפדיונה. ומה הוא מקום שנותן לה, שמגרע מפדיונה כמספר השנים שעשתה אצלו, כאלו היא שכורה אצלו. [משמע דנחשב דהאדון 'משתתף'. וצ"ב מה ס"ד שיפדו ביותר משוויין].
 - 9 ולכאז' הוה גילוי בגדרי הממונות, דהתורה קבעה להגדיר כן חלוקת כסף מקנתה. והחזר"א כתב דאם יקבעו מתחילה חלוקה אחרת, כמה משלם על כל שנה, הכל לפי מה שקבעו.
 - 10 והביא דכ"מ [מכות ג.] אומדין כמה אדם רוצה ליתן על מנה שיהא אצלו עכשיו או י' שנים. וה"נ מקדים המעות על ששה שנים.
- { ועוד י"ל עד"ז דבשעה שקונה חפץ שאין לו פירות עד לאחר כמה שנים, ודאי גוף החפץ שווה פחות. ולאחר כמה שנים, כשחוזר ופודה ממנו, ראוי לשימוש מיד. א"כ ראוי שיהא שוויו יותר }.

באמה העברית]. ויל"פ דילפי' כל דין גרעון כסף בנמכר לישראל שכיר מנמכר בנכר.

והריטב"א [טו.] כתב דלמסק' [טו.], דעת רבנן [יד:] דנמכר לישראל אין דינו כמכרוהו בי"ד [דלא ילפי' שכיר שכיר, א"כ הדרא קו' מהיכן ילפי' לה. **והריטב"א** [טו.] כתב דילפי' ו' מוסיף. והחז"א כתב [דלמ"ד דלא יליף שכיר שכיר] דילפי' בהצד השווה. א"נ גדר מכרוהו בי"ד הוה גביית חוב, ובדיני הממון שפיר ילפי' מכרוהו בי"ד ממוכר עצמו.

שם. הנמכר לעכ"ס הואיל ונגאל בקרובים, נמכר לישראל מנלן. משמע דפשיטא לגמ' דנמכר לישראל אינו נגאל לקרובים. **והריטב"א** הק' דהוה ספק בגמ' [כא.] לרבנן. ותי' דכוונת הגמ' דלא כתיבא להדיא. אבל הביא **הראב"ד** ל"ג לקרובים.

תוד"ה הא. אע"ג דמפדין אותו בע"כ. דכופין את האב לפדות, וכפרש"י [לע' יח:]. וכמ"ד דאין מוכרה לשפחות אחר שפחות. [ולפי' תוס' שם י"ל דכו"ע מודים דכופין את האב לפדות, אלא דצ"ב מנ"ל].

כי טוב לך עמך, עמך במאכל וכו'. **הריטב"א** [כב.] מסתברא דלאו עמך ממש, שיאכל מה שהוא אוכל ואפי' פסיוני או חלוט דחשיבא. אלא לומר שלא יתנהג בו מנהג עבד כנעני, להאכילו פת סובין ולהשכיבו ע"ג קרקע. אלא כסתם לקיט ושכיר ישראל, והיינו דפריט פת נקיה ופת קיבר. **והמאירי** כ' בשם **חכמי ההר** שאם יש לבעה"ב בנים ובנות, ומשווהו עמהם יצא יד"ח. ואע"פ שמדויח לעצמו ומענג את נפשו. שלא עמך דוקא אלא עם בני ביתך הבני חורין. [והעירו מדברי הראשונים ע' בסמוך דהביאו מהמשנה ב"מ פג. אפי' אתה נותן כסעודת שלמה, משמע דבעי להשוות עמו ממש].

והמאירי כתב יראה לגאונים שמצוה הוא על האדון, ומדת מוסר ודרך ארץ. אבל אם לא עשה כן אין העבד יכול לכופו בדין. אבל **המהר"ט** [טו. מהד"ב] כתב דהוה חיוב גמור, וכשכר שכיר.

והמאירי כתב דה"ה מי ששוכר שמש קבוע לביתו נוהג בו הדרכים האלו, ואף דדין עבד עברי אינו נוהג בזה"ז, מידת חסידות ודרך ארץ לא בטלה.

וכת' דהרוצה להפקיע חובתו עד שלא יכנס בביתו יעשה תנאי. ואין בזה משום מתנה על דברי תורה הואיל ועקרה אינה אלא מדת חסידות. והביא את המשנה [ב"מ פג.] דר' מתיא בן חרש אמר לבנו דאפי' נותן לפועליו כסעודת שלמה בשעתו לא יצא יד"ח, שהם בני אברהם יצחק ויעקב. ומבואר דמהני תנאי קודם שהתחילו במלאכה.

אבל **הרא"ש** כתב דבסוגיין קאי דוקא בעבד עברי, אבל שכיר הכל לפי המנהג. ומ"מ כת' **הרא"ש** דאף בעבד מהני תנאי. והביא ממעשה דר' מתיא [הנ"ל]. וצ"ב כוונתו, דהתם קאי בפועל, דתליא במנהג המקום או תנאי. והק"נ [ז] עמד ע"ז, וכתב דמכרוהו בי"ד איירי בסתמא. [וצ"ב]. והק"נ הביא דמבואר בדברי **הרא"ש** דמהני תנאי אפי' במידי דצער, ודלא כמ"א [קסט א] דבמידי דצער [ע' כתובות סא.] ל"מ תנאי.

תוד"ה אבקה. ומסברא בא לו עונש על מו"מ מדה כנגד מדה. והתוס' ר"ד כתב דדרשי' סמוכין, כי תמכרו. והאחרונים ציינו דכ"מ ברש"י [ד"ה בשנת].

לא באת לידו עד שמוכר את בתו. **הרמב"ם** [עבדים ד ב] כתב דהאב אינו רשאי למכור את בתו אלא א"כ העני, ולא נשאר לו כלום לא קרקע ולא מטלטלין ואפילו כסות שעליו. והכס"מ ציין לסוגיין לבסוף מוכר וכו'.

תוד"ה כל הקונה. כדאי' בירושלמי פעמים שאין לו אלא כר א' וכו'. **האחרונים** [עצמו"י, מהר"ט, מהר"ם שייך ב"מ סב.] הק' מ"ש מהא מר' עקיבא [ב"מ שם] דחייך קודמין. ותי' דדרשי' 'עמך' מיותר. ועוד כת' **המהר"ט** דגבי פיקו"נ כל א' מחוייב להציל אף את חברו, ומש"ה שייך סברת חייך קודמין.

והמנח"ח [מב יא] כתב דמש"ה השמיטו הרמב"ם, דס"ל דהבבלי פליג.

ועוד יש שהעירו דנימא דלא חל חיוב על האדון, עד שיתנהג במנהג זה. ושוב הוה אונס במצוות כי טוב לו עמך. ולכאו' מבואר דאסור להכניס עצמו לביטול מצווה באונס.

דף כ:

רש"י ד"ה רבות. וכי אפשר להיות מרובות מו' או מעוטות. צ"ב אמאי נקט רש"י שש. הא איירי במוכר לעכו"ם, ולרבי אינו יוצא בשש [אמנם הגמ' בסמוך נקטה ו', וכמ"ד נמכר לעכו"ם יוצא בו']. והול"ל דתלי בשנים שעד היובל. וכ"כ רש"י [ערכין ל:]. ועמד בזה הרשב"א. וע"ע רש"י.

והרשב"א ביאר דקו' הגמ' דמשמע שיש ריבוי ומיעוט בגוף השנה.

גאולתו גאולתו משדה אחוזה גמר וכו' או דילמא לקולא וכו'. תוס' פי' דאינו גז"ש, אלא גלוי מילתא בעלמא. וסברא לדמות מילתא למילתא. [וכן דייקו מרש"י]. אבל הרמב"ן ורשב"א בשם הראב"ד פי' דנתקבל גז"ש זו להקל ולא להחמיר. והריטב"א כתב דגלי קרא בכל דיני עע דאזלי לקולא, דכתיב כי טוב לו עמך.

או דילמא לקולא אמרי'. פרש"י והיכא דהוה קולא גבי' אמרי' דנגאל וכו'. משמע דמעשה הגאולה מיתלא תאלי, דאי התייקר, הוה גאולה מעיקרא.

נגאל לחצאין וכו' אמר אביי את"ל וכו' לקולא זבניה בק' ואשבח וכו'. פרש"י וימעט חצי שניו מעליו. משמע דאף לצד דמהני גאולה לחצאין, היינו לענין למעט חוב השנים. ולא אמרי' דיצא חציו מעכשיו¹.

והרשב"א כתב דל"א דעובד את עצמו רבו יום א', ועצמו יום א'. וכן בשדה כה"ג שיאכל חצי הפירות. אלא כל הפירות של לוקח עד שיפדה כולו.

וכ"כ הריטב"א שנותן חצי דמיו, ועובד ב' שנים ראשונות ויוצא. והריטב"א כת' דאין לומר שיצא, ושוב יחזור לעבוד ב' שנים אחרונים [דמהני גאולה על ב' שנים אלו, ושוב ישתעבד]. דכיון דיש עליו חוב ב' שנים אחרונים², דין הוא שיפרע האדון לאלתר.

והריטב"א כת' תדע דלצד דנמכר לעכו"ם נגאל לחצאין, ה"ה נמכר לישראל [דילפי' שכיר שכיר או ו' מוסיף]. והאיך אפשר שהיום יהא מותר בשפחה³, ולמחר אסור, וכשיחזור לעבוד שוב יהא מותר. אלא ודאי דאינו יוצא עד שיפרע כולו. ומבואר דכוונת הריטב"א דל"ש קנין איסור שיפקע, ויחזור ויחול.

[אמנם הקצות [רמט] הביא מדברי הירושלמי דחצי עבד וחצי בן חורין, עובד את רבו יום א' ומותר בשפחה ביום זה, דאף קנין האיסור מתחלק לימים. והקצות ביאר דס"ל דקדושת הגוף פקע בכדי. ע' נדרים כט:].

והרשב"א כתב דכל הנפק"מ לענין שיכול לכופו לקבל חצי מהדמים [ונפק"מ לענין שיתייקר אח"כ], וכן לענין שדה אחוזה דחצי מהשדה אינו נחלט לכהנים. משמע דאף למ"ד נגאל לחצאין, לא חל גרעון הכסף כלל, אלא דממעט מעליו חוב הדמים. וע' בסמוך.

שם. אמר אביי את"ל נגאל לחצאין. הריטב"א תמה דהא אסיק' דאינו נגאל לחצאין. ובפשוטו משמע דבא לפרש את הספק דלעיל. והריטב"א כתב דכוונת אביי לפשוט דל"מ גאולה לחצאין מטעם אחר, דל"ש בזה קולא וחומרא. דבשעת גאולה עדיין תלי האם יתייקר אח"כ. [ואי"צ לפשוט מקרא].

אמנם הרמב"ם [ב ז] פסק דנמכר לעכו"ם נגאל לחצאין. והכס"מ כתב דסמך את"ל דאביי, וכשיטתו דאת"ל הוה פשיטות. וקי"ל כאת"ל דנגאל לחצאין. אך תמה דאין זה כדאי לדחות פשיטות דרב ששת⁴. וע"ע לח"מ ומשנ"ל.

ועוד מבואר בסמוך [כא]. דאינו נגאל לחצאין ואינו נגאל לקרובים. וע' בסמוך.

הנך ק' פקדון לגבי'. הרשב"א הק' אמאי הוה פקדון, הא איהו קבלי' בתורת פרעון. והא

1 והרש"ש הק' דהו"ל בפשיטות שאם נתן חצי גרעונו, יהא דינו לעבוד את רבו יום אחד וא"ע יום א'. וכדין מי שחציו עבד וחציו ב"ח [גיטין מא]. וכתב דאגב לחומרא נקיט בכה"ג.

2 [ול"א דחל זכות לזמן מסויים. ועיל"ד דאף אי הוה חוב, הא קבעו זמנו].

3 והקוה"י [כב] דייק מדברי הריטב"א דקאי אנמכר לישראל, אבל נמכר לעכו"ם אין רבו מוסר לו שפחה. והק' דלשיטת הריטב"א [לע' יד: וז:]. ל"ש קנין איסור אלא להתיר בשפחה. [ע"ש].

4 ובשרית הרמ"ע מפאנו [ע] כתב לפרש דכוונת אביי דאין צדדי הבעי' שוין, ונתת דברך לשעורים. שהרי משכחת לה לקולא ולחומרא, ומש"ה אמרי' דאיהו דאפסיד אנפשיה, וליכא למיגמר משדה.

דאמרי' דאין נגאל לחצאין, היינו דאינו יכול לכופו לקבלם בתורת פרעון. דאילו בכל חוב יכול לכופו לקבל פרעון על חלק מהחוב [כדמבואר ב"מ עז:]. אבל היכא דקיבלו מדעת, למה לא יחשב פרעון. וכתב דלא מסתבר דהזהירה תורה שלא יחשב פרעון.⁵

ותי' דאיירי שקיבלו סתם. ואילו מדינא הוה פרעון, נפרע. ואל"כ הוה פקדון אצלו.⁶

ובחי' ר' שמעון [כ] הביא דמבואר ברשב"א דאף דגדר גרעון כסף הוה גדר 'קנין'. והכא לא עשה קנין לחצאין. מ"מ הוה ג"כ גדר פרעון, ועצם קבלת הכסף הוה פרעון, ועי"ז מתמעט ערך התשלום שעליו. ואם נתייקר שלו נתייקר. אף דלא חל פדיון וקנין.

המוכר בית בבתי ערי חומה נגאל לחצאין וכו'. ותוס' [לק' סא., וב"ב קג.] נקטו דמקדיש שדה אחוזה דנגאל לחצאין [ע' בסמוך], מהני לגאול חלק מסויים מהשדה [והק' עמש"כ רשב"ם]. והראשונים הביאו דכ"מ ברש"י.

והרשב"א וריטב"א [וכן הרמב"ן לק' שם] תי' דדעת הרשב"ם [ב"ב קג.] דאף היכא דמהני גאולה לחצאין, ל"מ להוציא את חלק מהשדה, ויחזור ויאכל פירות. [וכנ"ל]. וכן הר"ן הביא בזה מח' אי יוצא חצי שדה.

והרמב"ן הביא בשם הראב"ד דאמרי' [ערכין כה.] הריני נותן שנה בשנה אין שומעין לו. שאני התם שהרי שנה הבאה משועבד בשעבוד הראשון. ואינו גאולה עד שיגאלנו להוציא מרשותו לגמרי. [ועי"ד הנ"ל].

והר"ן דן דלכאור' נפק"מ בכל משכון, אם נותן חצי מהחוב, יכול להוציא חצי מהמשכון ממנו. ולסברת הראשונים [הנ"ל] המשכון משועבד לכל החוב [וכ"כ בשו"ת הרשב"א ד רצ, הו' בב"י ורמ"א י"ד קעב ג ללמוד מסוגיין דאוכל פירות עד שיפרע כולו⁷]. אבל לדעת תוס' [סא.] מהני לפדות חצי. ושוב דחה די"ל דהכא הקילה רחמנא, אבל משכון טוען דמשועבד לכל חלק ממנו.

או דילמא היכא דגלי גלי וכו'. השיטה לנ"ל ביאר דנידון הגמ' דלא ילפי' כלל גז"ש, ומש"ה אמרי' היכא דגלי גלי, ואי"צ למש"כ קולא וחומרא.

אר"ש מה טעם וכו'. התוס' הרא"ש הק' דמשמע דר"ש דרש כפילות ולא אמר דיברה תורה כלשון בנ"א, ואילו [כתובות סז:] לא דרש העבט תעביטנו. וי"ל דיש מקומות שנראה להם לדרוש. [ועי"ע תוס' ע"ז כז., מנחות יז., ומשנ"ל דעות ו ז, ממרים א א].

דף כא.

איכא למימר ע"ע הנמכר לעכו"ם יוכיח. הרשב"א כת' דמעיקרא ניחא ליה ללמוד קרקע מקרקע. וכיון דלא קם ללמד מע"ע.

עבד עברי הנמכר לעכו"ם וכו' ואין לוח וגואל וגואל לחצאין. מפורש בגמ' דנמכר לעכו"ם אינו לווח וגואל, ואינו לחצאין. אמנם הרמב"ם [ב ז] פסק דלווח וגואל וגואל לחצאין. ובהא דגואל לחצאין תי' הכס"מ דהרמב"ם סמך אאת"ל דאביי [לעיל]. אבל לענין לווח וגואל ל"מ בזה מח'. ועוה"ק דלהדיא כתיב בקרא והשיגה ידו ע"ז.

והחזו"א כתב דהרמב"ם לא גרס 'נמכר לעכו"ם', אלא ע"ע סתם. וילפי' מסברא דלווח וגואל וגואל לחצאין, דהא אפי' נגאל ע"י אחרים.

ור' אהרן קוטלר [הו' באבה"א ב ז, אוסף חידו"ת יט, ובמשר"א, ועד"ז כ' בחי' ר' א"ל מלין לב] חידש דיש ג' גדרי גאולה, גאולת עצמו וגאולת קרובים וגאולת אחרים. וכוונת הגמ' כאן דבגדרי גאולת עצמו יש תנאי דאינו לווח וגואל, ול"מ לחצאין. אבל כל אדם יכול לבוא עליו מדין גאולת אחרים, דאף העבד עצמו לא גרע מכל ישראל דיכולים לגאולו מהנכרי. וגדר גאולת אחרים הוה מדין פדיון שבויים, ובזה אין חסרון והשיגה ידו וכו'.

וביאר דהאדם אינו יכול לגאול עצמו מדין גאולת קרובים, ואף דאדם קרוב אצל עצמו, אבל אינו דודו או בן

5 והרשב"א נסתפק בגואל פחות מב' שנים, האם מ"מ אם עבר וקיבל בתורת פרעון נפרע. או דאמרי' דגלי קרא דלא מהני. וכתב דמ"מ הכא ליכא לאו.

6 והביא כע"ז גבי אל תפרעני אלא בעדים [שבועות מא:], דהיכא דפרע שלא לפי התנאי נחשב פקדון.

7 אבל הבי"י [בדה"ב שם] הביא דהריטב"א [ב"מ סז:] ס"ל דמשכון נפדה לחצאין, אא"כ התנה בהדיא דמשועבד לכולו.

ודודו. דהתורה הטילה דין על הקרוב קרוב.

וביאר דנפק"מ דדין גאולת קרובים קודם לדין גאולת עצמו, ומש"ה הקרובים חייבים לפדותו, ולא להלוותו שיגאל את עצמו. דהקרובים מחוייב טפי. ודייק בזה לשון הרמב"ם דמנה גאולת עצמו, ואח"כ קרובים, ואח"כ לוה וגואל.

בית בבתי ערי חומה נגאל לקרובים וכו'. בדרך אמונה [שמיטה יא צג] העמיד דרש"י [עה"ת כה יג] מבואר דכשהקרוב גואל, נשארת השדה ביד הקרוב¹. [דומיה דמ"ד טו: לשעבוד]. ואילו החזו"א נקט בפשיטות דחוזר למוכר. [וכמ"ד לעיל לשחרור]. [ועי"ש ציון ההלכה] [קמב קמג, ומס' עבדים ק"פ סז] דהביא ראיות לכאן ולכאן.

וכי יש לך אדם מישראל דאין לו גואלים. פרש"י מנוטלי חלק בארץ. והשיטה ל"ל כ' אף דמשכחת גר שירש שדה אחוזה מאשתו, קרא כתיב ומכר מאחוזתו, משמע אחוזת אבותיו, ולא שירש מאשתו.

הקרוב קרוב קודם. פרש"י דכתיב [בשדה אחוזה] ובא הגואל הקרוב וכו'. וס"ד דכל קרוב בכלל, כיון שלא פירש דודו ברישא והדר בן דודו וכו'. קמ"ל יגאלנו גאלנו לרבות כל הגאולות שיהיו כסדר הזה. והרשב"א הק' דגבי נחלות כתיב לשארו הקרוב אליו, ודרשינן [ב"ב קח:] הקרוב קרוב קודם.

והרשב"א פי' דהו"א הקרוב שיש בידו ספק לגאול קודם. ואפי' ה' בן דודו אמיד ודודו אינו אמיד, בן דודו קודם. דה"ק ובא גואלו הקרוב אליו וגאל, מי שיש בידו ספק לגאול. קמ"ל יגאלנו, ריבה כל הגאולות לעכב, שיהו דוקא כסדר הזה. ואם בן דודו אמיד ודודו אינו אמיד אינו נגאל².

והמקנה [כא:] הק' דקרא כתיב [רות ד ד] דבועז אמר לגואל לגאול, ואם לאו אני אגאל אחריו. משמע דאף דהקרוב הראשון קיים, מותר לקרוב השני לגאול [בשדה אחוזה]. [אמנם יש שפי' כל הפרשה שם בגדרי ירושת יבם]. ותי' דכשהקרוב הראשון נותן רשות רשות וכחו ליורש השני. וביאר בזה דברי הפסוק הקרוב קרוב קודם.

אבל החזו"א נקט דכ"ז כשהגואל הקרוב ידו משגת. ואם הקרוב עני, הקרוב אחריו רשאי לגאול. ומיהו אם יש קרוב עשיר שאינו רוצה לגאול, הקרוב שאח"כ נחשב גאולת אחרים, דל"מ בע"כ של לוקה. וצ"ע. [ועי"ע מס' עבדים ק"פ סה].

אליבא דרבי דאמר [לע' טו:] [ומה] מי שאינו נגאל באלה [קרובים] נגאל בשש, אלמא לא מפרק. הגמ' נקטה דכ"ה סברת רבי אליבא דאמת. ולא הוה רק ק"ו, מהא דלא הוזכר להדיא. ע' תוס' [לעיל טו:] ומהרש"א.

והרמב"ם [ב ז] פסק דאינו נגאל לקרובים. [וכרבי]. אבל הסמ"ג [ל"ת רעה] כתב דהוה ספק אי נמכר לישראל נגאל לקרובים. ורע"א ביאר דלא תלי במח' האם יוצא בו או לשחרור. וס"ל כוותיה בחדא, ובאידיך נסתפק.

כי תבעי אליבא דרבנן. רע"א הק' דר"ע וריה"ג [לעיל טו:] פליגי ארבי בדרשת 'באלה', האם נמכר לעכו"ם יוצא בו. ול"מ דנח' בדין גאולת קרובים, ואדרבה לדבריהם מתקיים ק"ו דרבי. וכתב דאפ"ל [ל"ד הכס"מ ולח"מ] דרבנן היינו תנא דדריש שכיר שכיר. אבל הק' דברייתא כ. דרש שכיר שכיר, ואפ"ה ס"ל דאינו נגאל לקרובים. [עי"ש].

דף כא:

הנרצע נקנה ברציעה וכו'. השיטה ל"ל הק' יהא נרצע נקנה בכסף ובשטר מק"ו, מה לע"ע שכן יוצא בכסף ובשטר. וא"ת יהא ע"ע נקנה ברציעה מק"ו. וי"ל דממעט' אמר יאמר, כשהוא עבד. א"נ ורצע אדוניו כתיב, שיהא אדוניו בשעת רציעה¹.

1 ועפ"ז י"ל דגאולה דרות וירמיה מהני עד"ז.
2 והאר"ש חידש דאין דין גאולת קרובים בשדה בחייו. דקרוב קרוב קודם, והמוכר עצמו נחשב קודם לכל הקרובים. ודוקא עבד עברי, לענין לפדות עצמו לא נחשב גדר קורבה.
1 ומבואר דרציעה הוה כשהוא בעלים בשעת רציעה. וי"ל דמכאן למש"כ החזו"א [כב]. דמהני רציעה אף אחר ו' שנים. דכיון דהאמירה תוך ו', אף דפקע העבדות בסוף ו', חוזר ומתחדש ע"י הרציעה. [ועי' מס' עבדים ק"פ כג]. ואפשר דמ"מ יש לו שם אדון מעיקרא.

וקונה את עצמו וכו'. התוס' ר"ד דן מ"ט נרצע אינו יוצא בגרעון כסף. [הו' לעיל יד:].
והאחרונים דנו האם נרצע יוצא בשטר. ולסברת המהרי"ט גדר שטר מדין גרעון כסף, א"כ י"ל דאינו יוצא בשטר.

לעולם, לעולמו של יובל. הרמב"ן כתב דעיקר הילפותא [ויקרא כה י'] ושבתם אל אחוזתו. אלא כיון שנקט עולם, פי' עולמו של יובל אע"פ שהראיה ממק"א².

ואיתא במכילתא ועבדו לעולם, שהיה בדין ומה כסף [שקונה הכל] אינו קונה אלא עד ו', רציעה שאינו קונה אלא בעבדים אינו קונה אלא עד ו'³. קמ"ל לעולם.

ד"א המרצע להביא מרצע גדול. הראשונים הק' דאדרבה עיקר רציעה במרצע הגדול.
והתוס' ר"ד לא גרס 'להביא', אלא גרסי' 'זה' מרצע גדול. והרמב"ן וריטב"א כת' דבעי דוקא מרצע גדול, שנוקב גודל כרשינה, ומש"ה נעשה בעל מום. [ע' בסמוך]. והמשנ"ל [ג ט] העיר דהרמב"ם השמיטו. [וע"ע חזו"א בכורות כה ד].

ע"ע כהן. בהג' מרדכי [גיטין תסא בשם ר' פטר, והג' מיימוני עבדים ג ח] הביא ראייה מכאן דמותר שכהן ישרת ישראל, ואינו סותר דין וקדשתה, דמהני מחילה⁵. והסמ"ג [עשין פג, והו' במשנ"ל שם] תי' דבשכר מותר. והמשנ"ל [שם] דן דלמ"ד דמותר להשתמש בכהן שאינו מיוחס, הול"ל בכהן שאינו מיוחס. ואפ"ה בעי' ושב, שמא ימצא יחוסו.
והמקנה ומנח"ח [רסט ב] כ' דכוונת ההג' מרדכי להוכיח מהס"ד דנרצע, דהוה בחינם.

ובמכילתא איתא דאין כהן נמכר בע"ע. והזית רענן [למג"א] פי' דאינו נמכר בב"ד. והמיעוט ברציעה במוכר עצמו לר"א.

אין ע"ע כהן נרצע שנעשה בעל מום. הראשונים [רמב"ן רשב"א ריטב"א] הביאו דהירושלמי מק' שירצע פחות מכרשינה, דאינו מום. ותי' שלא יבא לידי כרשינה. [משמע דהוה גזירה, שמא יפסל]. אמנם גם בבבלי [בכורות לז:] הק' כן, ותי' כאן לשחוט [בכור על מום], וכאן ליפסל [דאף פחות מכרשינה פוסל לכתחילה⁶]. והמשנ"ל [ג ט] והמהרי"ט אלגאזי [שם] תמהו אמאי לא הביאו מהבבלי.

שם. הקוב"ש [קכט] הק' דנימא דכהן לא ימכר בע"ע, כיון דאינו ראוי לרציעה⁷. ע"ד הא דא"י [לע' יב.]. ונקט דאמר' כן בכל יציאות העבד, וע' מש"כ שם]. ותי' דרציעה היא קנין למכירה אחרת [כדתנן הנרצע נקנה ברציעה], לאחר שכבר כלתה המכירה הראשונה. ודוקא מילי דאיתנהו בהך מכירה מעכבי.

ר' יוסי דרש ריבוי ומיעוט וכו' מיעט סם. תוס' [בכורות לז:] הק' דברישא א' ולקחת לרבות כל דבר הניקח ביד, משמע דממעט' סם מהתם. ותי' דלא הוה דרשא מהפסוק אלא ה"ק דולקחת, ניקח ביד, משא"כ סם דנתמעט בריבוי ומיעוט.

והגמ' [שבועות ד:] מקשה דבמק"א ס"ל לרבי ריבוי ומיעוט, ע"ש.

רש"י ד"ה ויעשה בעל מום. והא רציעה מצוה. וכן מבואר בסוטה [ח.]. דאין רוצעים ב' עבדים כא', דאין עושין מצוות חבילות חבילות. ובפשוטו הוה מצווה על האדון.

אבל החזו"א [יד:] נקט דהוה רשות⁸ [ותליא בדעת האדון, אם רוצה להשאיר את העבד. וע' בסמוך הא דרבו אינו אוהבו].

ורש"י [סוטה ח.]. כ' דאין רוצעין ב' עבדים של אדון א' בב"ד א' בבת א'. [אבל של שני

2 וכת' דאפשר דעד"ז הא דלעיל [ג:] ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה, כלומר שכן למדנו ממק"א, ממה שנאמר וכתב לה. ואף שעיקר הלימוד אינו משם. [אבל הרמב"ן ג: כתב דהגמ' לא קפיד, ונקט דרשא א' הפשוט. כיון דאינו עיקר מקומו. ועד"ז כ' תוס' בכ"מ].

3 ויש להביא מדברי המכילתא דו' שנים הוה הגבלה בקנין. ולא הפקעה. ועוד משמע דרציעה הוה מעשה קנין.

4 והתוס' הרא"ש כתב דס"ד דכתיב קרא אחרינא מרצע סתם, להכי איצטרך קרא לרבות המרצע.

5 וכו"כ המרדכי [גיטין תא.]. וע"ע ס"ז [או"ח קכח לט] ושאר פוסקים [שם].

6 ותוס' שם דנו אי פוסל מדאור', וגזרו שלא לשחוט בכור עד כרשינה. א"נ פוסל בכהונה דאינו שווה בזרעו של אהרן. א"נ הוה מום עובר, ובעינן שאף לפי שעה לא יפסל.

7 ונקט דהוה סברא דאורי'.

8 ואפשר דרשות בידו שלא לקנות את העבד. אבל צורת הרציעה הוה קיום מצוה. [ויל"ד כע"ז בחליצה].

אדונים שפיר דמי]. ותוס' הק' דמבואר דיש חסרון חבילות בטהרת ב' מצורעים בכהן א', והא דמי לב' אדונים. והמהרש"א [שם] תמה דטהרת מצורע הוה מצווה על הכהן. אבל האדון עושה את הרציעה [וממעטי] במכילתא ולא ע"י שליח, וכ"פ הרמב"ם ג ט"ז]. ויש שתי' דכלפי האדון הוה מעשה קנין, אבל לבי"ד הוה מצווה.

ובמכילתא אי' דדוקא מכרוהו בי"ד נרצע בבי"ד, אבל מוכר עצמו [לר"א יד:]: נרצע בינו לבין עצמו.

חידוש הוא

חידוש הוא, ל"ש כהנים וכו' או דילמא שאני כהנים וכו' מצוות יתירות. פרש"י חידוש שהתיר שפחה כנענית לישראל. ובפשוטו כוונת הגמ' דבכהן יש איסור 'זונה'. ונידון הגמ' האם ילפי' מה לי חידוש להתיר חד לאו⁹.

אמנם דעת תוס' [יבמות סא.]: [לדעת רבא תמורה כט:]: דאין איסור זונה בנכרית, כיון דאינה בת הוי'. אא"כ במופקרת. ולכא' לתוס' אף שפחה שלא נבעלה, כיון דאינה בת הוי' אינו לוקה. וכ"כ הבית מאיר [טז ג] ומנח"ח [רסו יז]. אבל המשנ"ל [ג ג] נקט דאסורה מדאורי'. וציינו דמשמע ברש"י [לק' עז. ד"ה מה להוא] דשפחה אסורה לכהן].

שם. חידוש הוא. תוס' [ד"ה בביאה] פי' דהותר לא יה' קדש. דישאל בשפחה לוקה משום לא יה' קדש. וכ"ד רוב ראשונים [בכ"מ]. וכן תרגם אונקלוס [דברים כג יח] ולא יה' קדש מבני ישראל, לא יסוב גבר מבני ישראל אמא¹⁰.

אבל הרמב"ם [איסור"ב יב יא] כתב דהבא על השפחה מכין אותו מכות מרדות, דהא התורה התירה שפחה לעבד עברי. [וגלי קרא דאין בזה איסור לכל ישראל, וכ"כ המהרשד"ם יו"ד קצו דלרמב"ם הוה איסור דרבנן].

והמשנ"ל [עבדים ג ג] תמה דכאן מבואר דהתורה התירה, והיכי מדמה דאורי' דלרבנן דשפחה אסורה לכהן דבר תורה דהוה זונה. והמשנ"ל נדחק דאף לדעת הרמב"ם אסור מדאורי'. ושוב דחה דהוה מח' תנאים, וסוגיין קאי כדעת תרגום אונקלוס [הנ"ל].

והמקנה כ' דלצד [הנ"ל] דאיסור זונה הוה רק בגירות, ו"ל דזה כוונת הגמ', דאף לכהן אין איסור דאורי'. וכל הנידון מדרבנן¹¹.

והפנ"י תי' דהחידוש הוא במה שמוסר לו שפחה בע"כ. [ולא מגדרי איסורי ביאה].

והגר"ח [סטנשל] תי' דכהן אסור בשפחה משום דהוה ביאת זנות. אבל השפחה לא הוה 'זונה' בחפצא. אלא כיון דלא תפסי קידושין נחשב מעשה זנות. וזה כוונת הגמ' דעבד עברי דהתירה תורה, א"כ לא הוה מעשה זנות, ואין איסור אף לכהן. [ולא הוה בגדר 'מיגו', ומש"ה הגמ' לא נקטה את הלשון הואיל ואשתרי כדבסמוך¹²].

וכע"ז כ' המנח"ח [תקעא]. והמנח"ח הוסיף דהתורה קראתו 'אשתו'.

והגר"ח הביא דבגמ' [תמורה ל] מבואר דתשלום לביאה בשפחה הוה אתנן, אף דהוה ביאת היתר לדעת הרמב"ם. דכיון דלא תפסי קידושין נחשב 'זנות'. אבל תשלום עבור עבד עברי בשפחה מבואר בגמ' דאינו אתנן, דביאת היתר הוא. וביאר ע"פ הנ"ל דכיון דהתורה התירתו, לא נחשב זנות. [וע' מה שהו' לעיל].

וא"ת אין רבו מוסר לו שפחה כנענית תיפו"ל דבעי' אהבתי וכו'. השיטה לנ"ל [לע' טו.]. הביא דאף בכל כהנים ל"ש אהבתי, לא אמרי' דגבי כהנים נאמרה פרשת רציעה אף כשאין לו בנים. דומיה דמש"כ תוס' ושאר [יד:] דס"ד דמוכר עצמו [למ"ד דאין רבו מוסר לו שפחה] וכן אמר נרצע.

9 דהוה מצווה שבגופו [וע' גהש"ס יבמות קא:]. [וע' לק' מב].

10 [ולגבי עשה דוחה ל"ת נח' בגמ' [נזיר מח:], וכן דנו בזה הראשונים בכ"מ. ואכמ"ל. ועוד יש לדון דכוונת הגמ' דלאו דכהנים חמירי, דהא יש מצוות יתירות. אמנם אדרבה אמר' דהוה אינו שווה בכל].

11 אבל תרגום ירושלמי יונתן שם תרגמו לא יה' נפק בר [אזהרה על כל זנות]. וכן רישא דהפסוק, לא תהי' קדשה תרגם אונקלוס לאסור בת ישראל בעבד, ואילו תרגום ירושלמי ותרגום יונתן כ' דקאי אכל מופקרת בזנות. [וכ"כ הרמב"ם אישות א ד].

12 ועוד הביא מהגמ' [ב"ק כח.]. דעבד עברי שהגיע יובל הוה איסור דאורי' בשפחה.

13 ועפ"ז נקט דכ"ז בכהן דהוה מדרבנן, אבל אסור בשפחה מצרית ואדומית, דיש איסור דאורי' נוסף.

14 אמנם בפשוטו הגמ' נקטה הואיל ואישתרי, להתיר מעשה נוסף [לישאנה ביאה שניה]. ואילו בחד מעשה אי"צ הואיל ואישתרי. [אבל הואיל ואישתרי יבמות ז: הוה בגדר מיגו, להתיר איסור נוסף. אמנם שם הוה גדר שונה, דכבר חל היתר].

יפת תואר

כהן מהו ביפת תואר, חידוש הוא וכו'. **הראשונים** הק' דמבואר [ע"ז לו:]: דאין איסור דאורי' בביאת נכרית בצינעא [אלא בי"ד של חשמונאי גזרו].

והרשב"א תי' דבשעת מלחמה איכא ישראל טובא, והוה פרהסיא. ובפרהסיא קנאים פוגעין בו [לולי דהתירה תורה]. [וכ"כ תוס' סוטה לו.]. והתוס' הרא"ש ביאר כיון די' רואין שנכנס להתייחד עמה [במלחמה] נחשב פרהסיא¹⁵.

אבל דעת הרמב"ם [ע' בסמוך] דאף ביאה ראשונה לא הותר במלחמה ממש בפרהסיא. והלח"מ [מלכים ח ב] כתב דמ"מ לקחה בפרהסיא.

והפנ"י תי' דהוה דרך אישות, ודרך אישות אסור מדאורייתא. [וע"ע בסמוך].

והאבנ"מ [טז ג] תי' למש"כ רש"י [דברים כא א] דהותר אפי' בז' אומות [ותלי במח' התנאים סוטה לה: ¹⁶], יש בזה חידוש דיש איסור לא תתחתן. ורע"א כתב דעפ"ז אף ביאה שניה הוה חידוש, דהותר לישאנה [וכ"כ תוס' סוטה לו. דהותר אף שיש איסור נוסף. וכמו כהן בסוגיין]. ועפ"ז מתיישב קו' תוס' ד"ה בביאה דאינו היתר.

[אבל יש ראשונים דאף בצינעא יש איסור דאורי' ¹⁷. והתוס' ר"ד [ע"ז לו:]: כ' דבי"ד של שם גזרו, וקרי איסור דאורי', כיון דכתיב בתורה גבי מעשה תמר].

בביאה ראשונה כ"ע ל"פ, דלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע וכו'. רע"א הק' אמאי איצטריך טעם זה, נימא חידוש הוא ל"ש כהן, וכסברת רב לעיל [וכעין קו' תוד"ה בביאה]. וצ"ע¹⁸.

רב אמר מותר, הואיל ואשתרי אשתרי. [ומיגו שהותר אישה זו, ילפי' דהותר לישאנה]. והרשב"א הק' ביבום אלמנה לכה"ג דהותר ביאה ראשונה משום עדל"ת נימא הואיל ואשתרי¹⁹, ואף ביאה שניה. ותי' דהתם לא שרי קרא בהדיא, אלא דרשי' דאתי עשה ודחי לא תעשה. וכתב הרשב"א דממא לאה דאשת אח שריא רחמנא בהדיא. ומש"ה לא אמרי' ביאה ראשונה שריא, ביאה שניה אסירא²⁰. [וע"ע קובה"ע י ב].

והרשב"א ביאר דשמואל ס"ל דיפת תאר לאו מצוה היא [שלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע], ודמאי למי שאחזו בולמוס שמאכילין אותו עד שיאורו עיניו. ומשם ואילך באיסורי' קאי. וה"נ כיון דנתקרה הדעת אסור.

דחא הו"ל גיורת, וגיורת לכהן לא חזי. קצת משמע דביאה ראשונה, דעדיין אינה גיורת אין איסור לכהנים. ולדעת תוס' [יבמות סא.] י"ל דבאופן שאינה מופקרת, אין איסור זונה. אמנם ודאי דהיתר הקרא אפי' במופקרת. ומשום יצר הרע.

ולדעת תוס' [כב.] ורוב ראשונים ביאה ראשונה איירי קודם שנתגיירה. ובכהן לא הותר לגיירה ולקחת לאשה. אבל הראשונים [תוס' הנ"ל] הביאו דדעת רש"י דאף ביאה ראשונה לא הותר עד כל המעשים. ותוס' [סו"ד שם] הק' א"כ מה חילוק בין ביאה ראשונה לביאה שניה.

והבית שמואל [טו יח] הביא דלדעת רש"י [הנ"ל] מבואר דאף דנשא בהיתר, ועבר ההיתר, צריך לגרשה²¹. [אך דחה דיל"פ דעת רש"י באופ"א, ע' בסמוך].

וראית בשביה, בשעת שביה. פרש"י אם נתן עיניו בשעת שביה. והרשב"א פי' פרט לשנתן

15 [אמנם התוס' הרא"ש [כב.] כתב דבביתו יכול לבוא עליה דשריית בצינעא. ול"א דהכנסתו לתוך ביתו נחשב פרהסיא. וצ"ב מ"ש].

16 אבל הביא דהיראים [רו, בישנים שב] כתב דיפת תואר הותר דוקא שאינה מז' אומות.

17 והר"ן [סנהד' פא] נסתפק דאפשר דאף בצינעא יש חיוב כרת, ואפ"ה הוצרכו לגזור דלא חמיר לאיניש עונש בידי שמים.

18 והפסקי תוס' [לח] כתב דהבא על נכרית יש עשה דאורי'. [ואולי הוא ט"ס, וקאי אא"א, וכתוס']. [ולדברי הגר"ח הנ"ל לא דמי להא דלעיל. וכן ע"פ דברי הגר"ח ל"ק קו' התוס'].
19 [וע' תוס' יבמות כ: דדנו משום דנשאה בהיתר תהא מותרת לו]. וכע"ז יש ראשונים דכלאים בבגדי כהונה מצוותו בכך, וע"ז הותר אף שלא בזמן עבודה. וע' שאג"א [ל]. ובגמ' [מנחות מה.] ס"ד הואיל ואשתרי מליקה לכהנים, הותר להם איסור נבילות.

20 [אף בלא הא דנעשית באשתו. וע' תוס' יבמות ח:]. והרשב"א ביאר דשמואל אסר, דס"ל דלא דמי לאשת אח. דהתם מצוה רמייא עליה, וליכא למימר דביאה ראשונה רמי מצוה, ובביאה שני' אהדרי' לאיסורי'.

21 וכתב דאם נשא שניה באונס או מחמת פיקול, ועבר האונס חייב לגרש. ול"ד לגט דרבנן דאם נשאת ל"ת.

עיניו בה קודם שביה. והתוס' ר"ד פי' בא לומר שמותר לבוא עליה מיד בשעת שביה [וע"ע בסמוך].

כל היכא דקרי' וראית בשביה וכו'. הרמב"ם [מלכים ח ב] כתב דבועל בגיטה אם יצרו תוקפו, ויכניסנו לתוך ביתו. ולא יבעול וילך לו [וכ"כ המאירי בסוגיין]. והמנח"ח [תקלב] הק' הרי כל עיקר עשיית המעשים, שתתגנה עליו וישלחנה. וטפי עדיף כשאינו רוצה. והדבר"י [מג ד] תי' דהיתר התורה לא היתה דרך זנות בעלמא²², אלא היכא דדעתו לקחתה לאשה. אמנם צ"ע דכהן אסור להכניס לביתו, א"כ האיך מהני. וכתב דצ"ל דגבי כהן היתירה תורה כנגד יצה"ר באופ"א.

והדבר"י כתב דלפ"ז מתפרש הא דצריך היתר התורה [וכקו' הראשונים והפנ"י]. דלולי קרא אסור מדאור' דהוה דרך חתנות. וכמ"ש הרמב"ם [איסור"ב יב א] דדרך אישות וחתנות אסור מדאורייתא²³. וכתב דאף דבשעת חיתון הוה גיורת, מ"מ בשעת ביאה ראשונה הוה ע"ד חתנות שאח"כ ואסור.

תוד"ה אשת אפי' א"א. מ"מ עשה איכא, דכתיב ודבק באשתו. [וכ"כ תוס' ע"ז לו:]. ד'ודבק' הוה עשה אף לישראל [וכמ"ש תוס' לע' יג:], ומבואר דאף למסקנא קאי הכי. והמנח"ח [סוף מצוה לה] נקט עפ"ז דכל איסור א"א יש ג"כ עשה.

והרמב"ן הביא בשם היראים, דאע"ג דמיעט קרא אשת אחרים ממיתה, לא נתמעט מאיסור דאור'. וכענין חמותו לאחר מיתה [סנה' עז:].

אבל הרמב"ן ורשב"א הק' דמבואר [סנהדר' פב]. דנשג"ז גזרו מדרבנן, ומשום אישות אפי' דרבנן אין בו. והתוס' הרא"ש תי' דכיון דמפקרי נפשיהו ולא נהגי בתורת אישות, לא חשו לתקן משום דלא מחלפה בא"א ישראל²⁴.

והרמב"ם [מלכים ח ג] כתב בין פנויה, ובין א"א, דאין אישות לבני נח. [משמע דהכא גלי קרא דאין אישות].

והרמב"ן ורשב"א ביארו דס"ד שאינה מתגיירת יפה, שלבה אחר בעלה הראשון²⁵. ועוד תי' הרמב"ן משום דגנאי הדבר ומכוער ביותר הוצרך התורה להתירה.

והאחרונים דנו האם רק בביאה ראשונה צריך חידוש זה, אבל כיון דעשה כל המעשים וגיירה [אפי' בע"כ], גר שנתגייר פקע ממנה אישות הראשון. וכ"כ הדבר"י [מג] דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ופקע ממנה דין א"א. אבל יש שדנו דאישות [אף דבן נח] הוה כעין גדר קנין ממון, וקנין ממון לא פקע בגירות.

והר"ן [סנהדרין נז]. ביאר גדר ההיתר, דע"י כיבוש, קונה קנין הגוף והם ממון שלהם ונפקעה מהם תורת אישות ולוקחה לאשה. וכ' דמש"ה קי"ל [יבמות מח] דמטבילין עבד בע"כ, מפני שאנחנו קונין בו קנין הגוף.

דף כב.

בשר תמותות שחוטות. הרמב"ן ורשב"א הק' דהוה בשר נבלות. וי"ל כיון שדעתה להתגייר תמותות שחוטות קרינן להו. והתורה חששה שלא ישאנה נשואין גמורים קודם גירות, דהוה לאו דלא תתחתן בם.

ולקחת ליקוחין יש לך בה. הרמב"ן ותוס' רי"ד [ע' בסמוך] נקטו דהיינו אחר כל המעשים, דתפסי קידושין. אע"ג דמגיירה בע"כ. והמאירי דחה דאינו מגיירה בע"כ.

[וכדעת הרמב"ם [שם] דאינו מגיירה בע"כ. אבל דעת הראשונים בסוגיין, ותוס' יבמות מז דנתחדש דיכול לגיירה בע"כ. והרמב"ן [עה"ת] ור"ן [סנהדר' נז]. ביארו דהוה מזכותי הכיבוש דקנאה לגיירה].

והמאירי והשיטה לנ"ל בשם הראב"ד פי' לקוחין יש בה, שאם בא אחר וגזלה ממנו עובר

22 והביא דכמו כן דעת היראים [ע' בסמוך] שלא התירה תורה לבא עליה בע"כ.

23 [אבל בדברי שא"ר בסוגיין משמע דאף דרך חתנות, בצינעא שרי].

24 וכ"כ רש"י [סנהדר' שם]. [והתוס' הרא"ש חידש דאף דיש בזה איסור עשה דאורי', מ"מ לא מנו בזה ג"כ איסור דרבנן. דל"ש מחלפה].

25 שלבה הולך אחר בעלה, שאין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי, ולעולם לא ישתכח שם ע"ז מפיה לגמרי.

בגזל¹.

רש"י ד"ה ליקוחין. קידושין תופסין ואע"פ שהיתה עכו"ם. **התוס' ר"ד** גרס בדברי רש"י אע"פ 'שהיא' עכו"ם. [וע"ע בסמוך].

לך לאשה, ולא לאחרים. **פרש"י ותוס'** שלא יקח לאביו או בנו. והריטב"א תמה דפשיטא, דלא התיר התורה אלא כנגד יצר הרע. וכתב לדחוק כגון שחשק ביפת תואר, ואינה מתרצית אא"כ יקח אחותה או בתה, ויתנם לאחרים. קמ"ל דאסור.

שלא ילחצנה במלחמה. פרש"י לבוא עליה. **והתוס' ר"ד** הביא דכוונת **רש"י** שלא ילחצנה ביאה שנייה במלחמה. וביאר דשאר מפרשים פ' שיביאנה דרך כבוד ולא יצערנה. **והרמב"ם** ו**רמב"ן** כת' דהיינו במלחמה ממש, בפרהסיא. [וע' בסמוך]. **והרמב"ן** הביא דעת **היראים** דהיינו לבא עליה בע"כ, אבל מדעתה מותר ביאה ראשונה.

ור"ת [בתוס'] פ' לדוחקה לעשות סדר הדברים, עד שתבוא לביתו².

והמאירי ביאר שלא ילחצנה להביאה בנזיפה או להבהילה להתגייר, אלא בישוב הדעת. [וכדעת הרמב"ם דצריך קבלת גירות].

תוד"ה שלא ילחצנה במלחמה. פ"ה לבוא עליה, משמע מתוך פ' דבמלחמה אסור לבוא עליה, ואפי' ביאה ראשונה לא הותר עד אחר כל המעשים³ וכו'. **ותוס'** [ויש מיישבין] ביארו דמ"מ יש לו פת בסלו. ובסו"ד הביאו דנח' בזה להדיא **בירושלמי**.

אבל **הרמב"ן** כתב ד"ל דבמלחמה אסורה, כלומר כ"ז שהם במחנה. כעין לא יראה ערות דבר, ומשהביאה לביתו מותר ביאה ראשונה קודם כל הדברים האלו. וכן דעת **הרמב"ם** [מלכים ח ג] דאסור לחלצנה במלחמה, אלא יכניסנה למקום צינעא. **והריטב"א** ביאר דבמחנה אסור משום והיה מחניך קדוש, אלא יקחנה למקום פנוי.

וכ"כ **הבי"ש** [טו יח] **ופנ"י וחש"ל** [בסוגיין] לפרש אף לדעת רש"י, דלא הותר במלחמה עד שיכניסנה לביתו, וביאה ראשונה קודם כל המעשים האלו. [אבל תוס' ושאר נקטו דדעת רש"י דלא הותר ביאה ראשונה עד אחר כל המעשים וע' בסמוך].

בא"ד ועו"ק תמר בת יפת תואר וכו' שנתעברה אמה במלחמה וכו' ומש"ה לא חשיבא בת של דוד. ועד"ז כת' רש"י [סנהד' שם], וע' בסמוך. **והתוס' רא"ש** כתב ד"ל דהגמ' בסנהדרין קאי כמ"ד בירושלמי דמותר ביאה ראשונה, ורש"י בסוגיין נקט כמ"ד דאסור. [ותוס' דחו דלא היתה בת של דוד כלל].

והאבנ"מ [ד יב] הק' למ"ד [ע' לק' סז; יבמות טז: ומה] דישראל הבא על נכרית הולד ממזר, א"כ האיך הותר בתמר. ות' דביפת תואר כיון דליכא איסור אינו ממזר. אך הק' דנח' בזה ב' תי' **התוס'** [יבמות טז:] אי תלי בהא דקידושין תופסים לחוד.

והתוס' ר"ד הביא בשם **ריב"א** [עה"ת, ואינה לפנינו] דאף ד' מאות ילדים [סנהד' כא, לק' עו:] היו בנים של דוד מביאה ראשונה⁴. אבל דוד לא קיימם לו לנשים, דהא למלך הותר רק י"ח נשים⁵.

בא"ד דאיכא למימר לפי שמגיירה בע"כ, ואינה גיורת גמורה קרי ליה בשר תמותות. ומ"מ הק' תוס' דלפרש"י מ"ש [לעיל גבי כהן] ביאה ראשונה מביאה שניה, דהא כבר היא אשתו. ומבואר בתוס' [ושא"ר] דאף דהוה בע"כ, נתחדש דחל גירות, ודינה כישראל לכל דבר.

והתוס' ר"ד כתב דילפי' לה מקרא ליקוחין יש לך בה, דאף דלא נתגיירה בלב שלם אחר כל

1 וביאר הא דאי' [סנהד' נז.] דגוי בישראל אסור יפת תואר, היינו ישראל שלקח יפת תואר במלחמה, אע"פ שלא בא עליה עדיין גוי חייב עליה משום גזל. [ומבואר דיש גדר גזל באישות. והאחרונים הביאו כע"ז מכ"מ. ע' סנהד' נח: בן נח שייחד שפחה לעבדו].

2 ובס' **הדר זקנים** [עה"ת] הביא י"מ לא ילחצנה במלחמה, שלא יטול חליצתה ובגדים שעליה במלחמה, והבאתה אל תוך ביתך ואח"כ והסירה את שמלת שביה מעליה.

3 **והמנח"ח** דן דלפ"ז אם עבר ובא עליה במלחמה, י"ל דכבר לא הותר לו. שהרי כל ההיתר משום יצר הרע. [אך **רש"י** לק' עו: משמע דהיו של ישראל, וחילים של דוד, ולא בנים של דוד].

4 **והקוב"ש** [קלא] הביא דהמהר"ט חקר כשיש למלך י"ח נשים האם מותר ביפת תואר. ומשמע בדברי ריב"א דמותר. וילד"ח דאירי קודם שנשא י"ח, שהיה ראוי לישאנה].

המעשים תפסי קידושין⁶. והבן מתייחס אחריו, כדרש'י סמוכין והיה הבן הבכור לשנואה, דאיירי ביפת תואר [וכדאי' בספרי הו' ברש"י עה"ת]. ונחשב בכור, והוה בנו ליורשו. [והביא דכ"ד רש"י, ומשא"כ תמר נולדה מביאה ראשונה].

אבל רש"י [סנהד' כא.] כתב דתמר נולדה קודם שנתגיירה בלב שלם, והיתה אצלו בחזקת יפת תואר. והתוס' הרא"ש כתב דמשמע דאיירי אחר שעשה כל המעשים, ומ"מ הבת אינה מתייחסת אחריו⁷. והתוס' טוך ביאר דחשיבא נכרית דמגיירה בע"כ⁸. וכן ציין הרמב"ן לדברי רש"י, ודחה דמאחר שעשה כל המעשים הוה גיורת אפי' בע"כ, ויש בה ליקוחין לאסור בתה לאחיה.

והאבנ"מ [שם] הביא דדעת רש"י דאיירי אחר שהכניסה לביתו, וגלי קרא דבת נישואין היא. ואפ"ה כיון דלא נתגיירה בלב שלם, הולד מתייחס אחריה⁹. והאבנ"מ דייק מרש"י דמ"מ אחר ששוב נתגיירה בלב שלם, הוה ישראלית גמורה¹⁰, והולד מתייחס אחריה. וכדרש'י והי' הבן הבכור, דמתייחס אחריו ויורשו. [דקאי ביפת תואר, כנ"ל]. והמנח"ח [תקלב טז] נקט דלפ"ז דעת רש"י דהותר רק ביאה ראשונה קודם שתגייר בלב שלם. אבל האחרונים נקטו דהוה חידוש דהותרה לו אף דרך אישות.

וכ"כ הרמב"ן [דברים כא יג] כת' [ע"פ הספרי] ואח"כ תבוא אליה ובעלתה, אין לך בה אלא מצות בעילה. ופי' שדינה עדיין כעכו"ם שאין קידושי כסף ושטר תופסים בה. אלא דהתיר לו בעילתה. ומ"מ אמר קרא והיתה לך לאשה, שהיא אשתו גמורה, ואם זנתה תחתיו תדון כאשת איש. והיא אשתו לגמרי כי התורה הקנתה אותה לו.

והדברי' [מג ב] הביא דהוה חידוש התורה דמהני דיני גירות לענין שיהא מותר לבעול, ויתפוס קידושי ביאה. [אבל אינן קידושין גמורים, ויכול לשולח בלא גט]. וביאר דלא נחשב תפיסת קידושין, אלא כעין אישות עכו"ם.

שם. שמגיירה בע"כ ואינה גיורת גמורה. התוס' הרא"ש והרשב"א הק' דאף אי אינה גיורת, אמאי הוצרך להתיר משום יצר הרע, הא בביתו בצינעא הוה ביאת היתר. [וצ"ב אמאי לא אמר' דנכנסו ליחוד ע"ד כן].

בא"ד ומשה"ק מתמר, א"ל דתמר לא היתה בת דוד. ורע"א הביא להק' האין נשאה דוד העודה מעוברת, הא אסור לישא מעוברת ומינקת חבירו [יבמות מב.]. והשואל הוכיח דאין איסור במעוברת מנכרי. ורע"א דחה דהכא איירי בעובר נכרי דאין מצווין להחיות את הולד¹¹, ואין ראייה לישראלית שנתעברה מנכרי. ועוד דחה דשמה ביפת תואר הותר אף איסור דרבנן זה. א"נ עדיין לא גזרו בימי דוד¹².

אמר יאמר העבד

אם אמר יאמר, עד שיאמר וישנה וכו' אמר בתחילת ו' וכו'. התוס' הרא"ש כ' דלכאורה משמע שצריך שיאמר פעמים בתחילת שש ופעמים בסוף שש [ד' פעמים]. דהא ילפי' דצריך תחילת ו' וסוף ו', וא"כ למה לי 'אמר יאמר'. אלא דצריך אמירה כפולה¹³ בתחילת ו' ובסופו.

6 והתוס' ר"ד בסו"ד כ' שגם ביאה שנייה היא חידוש, אבל לא הותרה לכהן. [ומשמע מדבריו דאין לה דין ישראל לכל דבר, אלא גלי קרא דהוה אשתו ותפסי קידושין. ועי"ז בנו מתייחס אחריו. וע' בסמוך. אבל לכא' דעת תוס' ושא"ר דהוה חידוש דמהני גירות בע"כ, אמנם עי"ז הוה ישראלית גמורה].

7 והתוס' הרא"ש כ' דמהאי טעמא אמר' [חולין קט: בף' כל הבשר אסור לן גויה שרא לן יפת תואר דחשיבא כגויה כיון דבעל כורחה נתגיירה. [ותוס' שם הביאו מהירושלמי דאסור אשת איש ושרי יפת תואר].

8 והמצפ"א הביא בשם ס' ליות חן דלא חשיבא בת של דוד, דהא לא קיבלו גרים בימי דוד [יבמות כד:]. ודחה דקי"ל כולם גרים.

9 והאבנ"מ הק' דכיון דיש בה ליקוחין, יתייחס הולד אחר אביו. וכתב דתלי' במח' האין דרש'י [יבמות כג, ולק' סח].

10 [ויל"ד האם צריך שוב קבלה בב"ד. והאם בעי טבילה, או דסגי טבילה ראשונה].
11 וכתב דאף דלאחר שתגייר ותטבול יחשב גירות לולד [יבמות עח.], מ"מ יכול להתנות שהטבילה שלא יה' גירות לעובר, למ"ד עובר לאו ירך אמו. אך כתב דלמ"ד דעובר ירך אמו נר' דל"ש להתנות בכך, דאין גירות לחצי הגוף. אך ל"ל דהמתין לגייר אותה עד שילדה. והולד השאיר בגיותו עד כ"ד חודש.

12 ועוד כת' ד"ל דתוס' דידן ס"ל כשיטת הר"ש [בתוס' כתובות ס:]: דגרשה מותרת לינשא כיון דלא משעבדא וכן בזונה דעלמא.

13 הקוב"ש [קלב] הביא [בשם הגר"ח בשם המהרי"ל דיסקין] דאיתא במדרש, דמשה רע"ה אמר בתפלתו שיכנס לארץ. אהבתי את אדוני זה הקב"ה, את אשתי זו התורה, ואת בני אלו ישראל, לא אצא חפשי. דמשה ידע שיזכה בטענה זו [וכמו בסוגיין]. והשיב הקב"ה 'אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה', שלא יחזור וישנה, דבעי אם אמר יאמר עד שיאמר וישנה. [וכ"כ הפנים יפות].

[וכן הביא המשנ"ל ג' י' בשם מהריב"ל. ותמה עליו דל"מ כן בפוסקים].

אך הביא **דבירושלמי** דרשי' ואם אמר יאמר צריך שתי אמירות, בסוף ו' ובתחילת ז'. דדרשי' 'העבד' בסוף ו', 'לא אצא חפשי' בתחילת ז'¹⁴. וכתב דשמא לא דרשי' לשון כפלות, וה"ק עד שיאמר וישנה, כלומר אמירה זאת צריך שתהא ב' פעמים, שאם אמר בתחילת ו' ולא אמר בסוף ו' אינו נרצע, משום דכתיב לא אצא חפשי וכו'. נמצא שצריך ב' אמירות א' בתחלת ו' ואחת בסוף ו'.

תחילת שש וכו' בתחילת פרוטה אחרונה. כשמגיע להתחיל פרוטה אחרונה וכו'. והריטב"א כתב דכל שאמר כשהוא עדיין עבד, וה"ה קודם לכן, אם יש לו אשה ובנים. לאפוקי תחלת שש ממש. והמשנ"ל ג' י' כתב דכ"מ מרש"י, אבל הביא דברמב"ם משמע דב' אמירות בשעה א', כשנשאר מן היום כדי שווה פרוטה או יתר מעט. והביא דכ"מ ברמב"ם פיה"מ.

פרש"י פרוטה אחרונה לפי חשבון גרעונה, שעדיין עליו שווה פרוטה. **המנח"ח** [מב טז] דייק דהיינו לפי הדמים שקנאה, ואף דהשתא השווי טפי. דתלי בגרעון. [וע' מה שהו' בזה לעי' יט.].

שם. סוף ו'. **החזו"א** דייק דרק האמירה תוך ו', אבל הרציעה הוה אף לאחר סוף ו'¹⁵. והימים שעד הרציעה הרי אסור בשפחה. [והק' דלא משמע כן]. אבל **המקנה** [כאן] נקט דאף הרציעה תוך ו'¹⁶. וכ"מ **בכס"מ** ג' י' שכתב שהרמב"ם [שם כתב 'שנשאר מן היום'] רמז לדברי הספרי דרציעה ביום ולא בלילה.

והגרח"ק [מס' עבדים ק"פ כג] האריך להביא מכ"מ דמשמע דאי"צ רציעה תוך ו'. ו**בירושלמי** [שקלים] אי' דבט"ו דאדר רוצעין עבד עברי. משמע דקבעו זמן לרציעה, ולכאו' היינו אחר שנגמר הו' שנים.

ולרבו אין אשה ובנים וכו' שנאמר ואת ביתך. **התוס' הרא"ש** כ' דנר' דאי"צ שיהא לרבו בנים. דדרשי' ביתו זה אשה, אבל בנים לא קפיד. וכ"כ **המהרי"ט**, וכ"ה בביריתא ד**מס' עבדים**. אבל **המשנ"ל** ג' יא' כ' דמרבי' 'ואת' דבעי בנים. וע' גבר"א ריש יומא.

לו אין אשה ובנים וכו' את אשתי ואת בני. **התוס' הרא"ש** [לע' כ.] כתב דגבי הנרצע בעי תרווייהו אשה ובנים, כדכתיב בקרא. אבל **הרש"ש** דן דלכא' תליא במח' ר' יונתן ור' יאשיה [ב"מ צד, ע"ל ט:] אי משמע שניהם כא'. וי"ל דכו"ע מודה הכא דהוה אשה או בנים, דאתי את ומפסיק. [וציין ריש מגילה ובטורי אבן שם].

הוא אינו אוהב את רבו. **הריטב"א** הביא דתוס' הק' דפשיטא דאינו נרצע אלא מדעתו ורצונו¹⁷. ותי' דאף דהעבד רוצה להיות נרצע מחמת עניות וכדו', אם אינו אוהב את רבו אינו נרצע.

שניהם חולין מאי, א"ד כי טוב לו בעי', תיקו. **הרמב"ם** ג' יא' פסק דשניהם חולים אינו נרצע¹⁸. והכס"מ פי' דהוה לקולא, ומספק א"א לשעבד בו אף אם העבד רוצה. והא"ש פי' כיון דאף אם ירצה אסור בשפחה, לא שייך אהבתי.

מכאן שרבו חייב במזונות בניו וכו'. **הריטב"א** הק' שהוא אינו חייב במזונותיהן מה"ת, והאיך יחייבו את האדון מה שהעבד אינו מחוייב ומשועבד. ותי' כיון דסתמא דמילתא כל אדם זן מפרנס אשתו ובניו, רצתה תורה שלא יפסידו מפני מכירתו.

והרמב"ן [עה"ת שמות כא ג] כתב דחייב במזונות הבנים בקטנים¹⁹, בזמן שהאב מצוה או

14 [ודעת הבבלי דכיון דיש עליו שעבוד פחות מפרוטה לא נקרא עבד, ואילו לירושלמי דוקא תחילת ז'. וי"ל דאי בעי בצמצום].

15 ובגמ' [ערכין לג.] אי' שבע לנרצע, ופרש"י שפגע יובל בשמינית לרציעתו.

16 וכ"ה פשטות לשון **הרמב"ם** ג' ט' בסוף ו', וכ"כ **הדב"א** [ב כ טז בהג']. אבל החזו"א כתב דאין הכרע בלשון זה.

17 ויש לדייק לפי הס' ד' דאוהב, היינו שרוצה ברציעה, א"כ מבואר דתלי ברצון האדון לענין רציעה, וכמ"ש **החזו"א** [יד:]. אבל למסק' י"ל דאם האדון יודע בעצמו שאוהב את העבד, מחוייב לקיים מצוות רציעה. [אף אם יש לו הפסד בכך וכדו'].

18 ואפשר עוד דרציעה הוה מעשה ב"ד, ותלי בדעת הדיינים. ואין להם זכות לפסוק עליו מחמת הספק.

19 **והרמב"ן** ציין דרש"י [בסוגיין] כתב שקטנים הם. אך המשנ"ל כתב דל"ל דהיינו רק בצריכותא, אבל

נוהג לזון אותם. והמשנ"ל [ג א] כתב דלדעת הרמב"ן החיוב מזונות עד שיהיו בני י"ב. כדאמר' [כתובות סה:] דאין כופין, אבל מייסרין אותו. אבל הביא דעת הרא"ם דחייב לזון רק עד בני ו', דהאב חייב לזון. ודייק דהרמב"ם לא קצב זמן, וחייב לזון הבנים לעולם, אפי' גדולים היכא דסמוכין על שולחן אביהם ואין להם משלהם.

מכאן שרבו חייב במזונות אשתו וכו' אשתו דבת מיכל ומיעבד וכו' צריכא. הרמב"ן [ע"ה] שם] נסתפק האם מעש"י האשה והבנים לאדון כל הימים שהוא זן אותם. וכתב דנר' שהוא נכנס במקום הבעל, וכמו שהבעל זוכה במעש"י אף הוא יזכה²⁰. ועפ"ז ביאר הלשון ויצאה אשתו 'עמו', דאף אשת העבד היתה עם בעלה כשפחה לאדון²¹. [וכ"כ הריטב"א [כאן] דהא קאי בחדקאי²²].

ושבו הביא הרמב"ן מהמכילתא יכול יהא מעשה בניו ובנותיו של רבו וכו', ת"ל הוא, הוא מעש"י של רבו, ואין מעשה בניו ובנותיו של רבו. ונדחק דכוונת המכילתא דיכולים לומר איני נזון ואיני אוכל. אבל אם רוצים ליטול ממנו מזונות, מעש"י לאדון²³.

והרמב"ם [עבדים ג ב] כתב דהמעש"י לבעלה. [והמשנ"ל הביא דלמד כן מהמכילתא הנ"ל].

דף כב:

דלת שומע אני עקורה וכו' ת"ל מזוזה מעומד. והרמב"ם [ג ט] כ' דרציעה בדלת, אף שאין שם מזוזה. אבל בתחילת דבריו כתב דהאדון מגישו בסוף ו' אל הדלת או אל המזוזה. וביאר הלח"מ [ג ט] דיש דין 'והעמידו', וההגשה מהני או לדלת או למזוזה.

אוזן ששמע כי לי בני' עבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו. רש"י [שמות כא ו] כתב דהיינו במוכר עצמו [כר"א יד: שנרצע]. אבל מכרוהו ב"ד אוזן ששמעה על הר סיני לא תגנוב, והלך וגנוב, תרצע.

ותוס' [פסחים פח, ב"ב יג.] הביאו מכאן דאסור למכור עצמו בעבד עברי. והמנח"ח [מב יז] נקט דכוונתו אא"כ אין לו מה יאכל. [וע"ע לק' סט.].

ילך ויקנה אדון וכו'. המפרשים הק' אמאי דוקא בסוף ו' אמר' כן. ומשמע דכיון דחזר ושנה בחטאו. והטור"א [חגיגה ב:] כתב דבכסף שרי למכור עצמו, אבל רציעה מוסר עצמו בחינם.

אמר הקב"ה דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים וכו' ירצה בפניהם. פ"ח [הו'] בשיטה לנ"ל] וכדכתיב יד העדים תהי' בו בראשונה.

עבד כנעני

עבד כנעני. פרש"י [בגמ'] דכל עכו"ם משנמכר לעבד נקראין ע"ש כנען, דכתיב ביה עבד עבדים. [והראשונים דנו דכנענים ממש הוה מז' אומות, והוה בכלל לא תחיי' כל נשמה. והמאירי כ' דכשהשלימו לעבוד אין הורגין, דאינו בכלל לא תחיי'.]

נקנה בכסף וכו'. המאירי כתב דהמשנה איירי בין ישראל הקונה עבד מישראל חבירו, ובין גוי שמוכר עצמו או בניו ובנותיו לישראל. ועוד כתב המאירי דאף קודם טבילה [ולא חל עליו שם עבד] הוה בכלל זה. [וכ"ה בשו"ע יו"ד רסז כג].

ובחי' בית מאיר דן כשנכרי מוכר את עצמו בכסף, האם האדון חוזר וזוכה במעות, דמה שקנה עבד קנה רבו. וכת' דמשמע דהרב אינו זוכה. [אך הק' א"כ בסיפא ו"ל דקונה את עצמו בכסף מכירתו, שמכר את עצמו]. והחזו"א הביא דהקצות [רמט ב, הו' לק' כג:] העמיד נידון האם האדון זוכה אף במעות שהיו לעבד מקודם עבדות. והחזו"א הק' לצד שהדון זוכה, א"כ לא

למסקנא אף בגדול.

20 וביאר כי חמלה התורה על האשה והבנים שחיייהם תלויין להם מנגד מצפים לידי הבעל, ועתה שנמכר יאבדו בצרתם. ולכן צוה את האדון אשר הוא לוקח מעשה ידי להיות להם במקומו. ומש"ה מוטל על האדון חיוב הבעל בלבד, ויקח מעשה ידיהם כאשר יעשה הבעל ויזון ויפרנס.

21 דמעש"י שניהם שלו והוא חייב במזונותיהם, אלא שהרשות ביד האשה ללכת לנפשה.

22 [יל"ד בגדר זכות זה, האם הוה בכלל החיוב מזונות דחייב בתנאי שהמעש"י שלו. או דהעבד זוכה במעש"י, וחוזר וזוכה ממנו].

23 [ויל"ד דמעש"י בניו ובנותיו הוה דרבנן, משום איבה. וי"ל דהמכילתא איירי מדאורייתא].

1 והביא מ"מ דוקא עד שעברו את הירדן [וע"ע תוס' גיטין מו, ורמב"ן ע"ה] דברים כ, י, ורמב"ם וראב"ד מלכים ו]. ובגמ' [סוטה לה:] נח' כנעני מחוץ לארץ האם הוה בכלל לא תחיה.

שייך שימכור עצמו בכסף. דל"ש בזה קנין כסף, דהכסף חוזר לאדון.²

והחזר"א תי' דל"ל דאיירי שצווה ליתן המעות לאחרים מדין ערב [וכדלע' ז].³

בכסף. תוס' [ב"ק צו:] דנו לר' מאיר דס"ל עבד כמטלטלין [לענין שבועה וכו'], האם נקנה בכסף. והפנ"י ציין דר' מאיר קאי בסיפא דמתני', ומשמע דאף לר' מאיר מהני קנין כסף.

ובשטר. **תוס'** [בכורות יג.] כת' דה"מ כשקונה עבד כנעני מישראל אחר, אבל מסתבר דל"מ שטר לקנות מעכו"ם. [והביא כדאי' ב"ב נד: דעכו"ם נסתלק בכסף, ול"מ שטר]. וכדעת ר"ת [בסו"ד התוס' לע' יד:] דל"מ שטר בעכו"ם. אבל לתי' הא' [בתוס' שם] מהני שטר בקניית שדה. וכ"ד המאירי [הנ"ל] דהמשנה איירי אף בקונה מעכו"ם.

אך המאירי כתב דבשדה ל"מ קנין שטר בעכו"ם, ובעבד כנעני מהני. וצ"ב מ"ש. [וע' או"ש מכירה א יז].

בכסף ע"י אחרים. פרש"י דקסבר אין קנין לעבד בלא רבו. **האחרונים** [דב"א א לט יב] הק' לדעת הראשונים⁵ דמהני קנין כסף בשטר התחייבות [מדעת האדון], א"כ מצאנו כסף ע"י עצמו. שכותב שטר התחייבות. וע"ע שיע' ר' שמואל.

אי מה שדה וכו', אף ע"כ חוזר לבעליו ביובול. **המקנה** כתב דמסתבר דהיינו קונה עבד מישראל, שחוזר למוכר. אבל קונה מעכו"ם ל"ש. אך בריטב"א משמע דס"ד הקונה מעכו"ם יוצא לחירות.

תרי' ד"ה ת"ל לעולם. ואין לומר לעולמו של יובל. [כדלע' כא:]. **והרשב"א** תי' דהתם בטר דגלי ושבתם איש אל אחוזתו. וגלי קרא לעולם דלא נילף בהיקש מקרקע שיוצא ביובול. וא"ת איצטרין לעשה, דהמשחרר עבדו עובר בעשה [גיטין לח:] י"ל דמ"מ שפיר ילפי', דהו"ל לכתוב בהם תעבוד, קמ"ל לעולם.

אף בחליפין. לדברי המאירי [הנ"ל] דהמשנה איירי אף בלוקח מעכו"ם, לפ"ז מבואר דמהני חליפין לקנות מיד עכו"ם. וע"ע **תוס'** [לע' ג.] דדנו דמהני חליפין בעכו"ם.

ונח' **הראשונים** [תוס' גיטין לט: ושאר שם, וריטב"א ורשב"א כאן, ותוס' לע' ח.] האם העבד קונה את עצמו בחליפין. ודעת **תוס'** [שם, וכ"כ הראב"ד עבדים ה ג] דחליפין מטעם כסף, ומש"ה מהני אף לענין שחרור. [וע' לע' ג.] **ורע"א** [שם] כ' דהו"ל דהוקש לאחוזתו.

אבל דעת **ר"ח** [שם] ושא"ר דל"מ חליפין ליציאת עבד. כיון דחליפין איתנהו בפמש"פ לא הוה מטעם כסף [וע"ל ג.].

ועוד כתב **הריטב"א** דאף דהעבד קונה את עצמו לקנין ממון שבו בחליפין. אבל לא לקנין איסור שבו. שאין הקנין אלא לקיים הדברים, ודברים לא מהני בעבד כנעני לקנין איסור שבו. אלא בעינן שטר או כסף שפודה עצמו לגמרי. ודמי למפקיר עבדו, ועדיין צריך גט שחרור. ועפ"ז ביאר את הגמ' [גיטין שם] דכופין את היורשים לתת גט.

[אמנם שחרור כסף מהני אף לקנין איסור שבו, וכדאי' במשנה. אבל ר' שמעון [גיטין לט:] חלק דל"מ להפקיע. וע"ע בסמוך].

דאיתא במטלטלין לא קתני. תוס' [יבמות מח.] הק' לשמואל [שם, וגיטין לח] דמפקיר עבדו יצא לחירות, אמאי לא חשיב במשנה דקונה עצמו בהפקר. וי"ל דלא חשיב אלא קנינים דהרב מקנה לעבד עצמו, ואילו הפקר הוה סילוק בעלמא. ועי"ל דמילתא בכל מילי לא קתני. [וע"ד הא דאמר' מילתא דאיתא במטלטלין].

אמר שמואל ע"כ נקנה במשיכה וכו'. הפנ"י הק' מנלן דמהני משיכה בעבדים. ועוד דהא הוקשו לקרקעות, ול"מ משיכה בקרקע. ותי' דהוה סברא דקנין משיכה מהני [ודוקא קרקעות נתמעטו דבעי דוקא כסף]. ועבדים הוקשו לקרקעות לרבו קנינים ולא למיעוט [וע"ד מש"כ **תוס'** לע' ג:]. ועוד אין דנים אפשר משאי אפשר. והמקנה והנתיבות [קצו א] נקטו דאף היכא דשייך משיכה בקרקע [כגון עציץ נקוב, גיטין כב.] ל"ק במשיכה. [וע' בסמוך]. וע"כ דיש לעבדים דין מטלטלין לענין זה [וכתי' הא'].

2 [ויל"ד דמ"מ העבד זכה שעה א'. וכע"ז דנו [ע' לעיל ג:] האם שייך קנין כסף הקטנה, כשהאב חוזר וזוכה ממנה].

3 ועוד כתב דמתני' איירי שישראל מכר לישראל עבד. א"נ עכו"ם מוכר את בנו. [אמנם במאירי משמע דקאי בכל הנך אופנים].

4 וכ"פ **השר"ע** [י"ד רסז כג] דאף קנאו מעכו"ם מהני שטר. [ובהג' רע"א ציין דלא כר"ת]. ואילו גבי קרקע פסק **השר"ע** [חור"מ קצד א] דל"מ שטר בלא כסף. [והמקנה תמה בזה]. אך ע"ש במפרשים דביארו הטעם דל"מ שטר בלא כסף סמיכות דעת, ומדינא קנה.

5 וכ"ד **הרא"ש** [גיטין מ, ד כט]. [וע' לע' ה. טז. יח.].

והנתיבות [רמא ג] כת' דלענין מידי דרבנן דינן כמטלטלין [וכמ"ש תוס' ב"ק יב.], ולר' יוחנן דדבר תורה מעות קונות, משיכה במטלטלין הוה מדרבנן. [וכ"כ הגר"א קצו ג].

והחש"ל כתב לחדש דהך משיכה הוה מדין חזקה. וכ"כ בחי' ר' חננאל בר"ש דמשיכה שתקפו מקרי חזקה. [והרמב"ם [מכירה ב ב] כ' כיצד בחזקה, ובה"ג כ' תקפו והביאו אצלו. אבל החש"ל העיר דהרמב"ם [עבדים ה א] מנאו בפנ"ע].

שם. במשיכה. השיטה לנ"ל פי' דגופו קנוי כחמורו, ומשיכה שייכא במידי דגופו קנוי ממש. ומש"ה תקנו לו משיכה. אבל עבד עברי ל"ש משיכה, שאין גופו קנוי אלא למעש"ה.

משיכה דבמטלטלי איתא במקרקעי ליתא. והאחרונים [פנ"י הנ"ל] דנו האם קרקע ליתא במשיכה, דלא שייך למושכו. או אף היכא דשייך משיכה, לא נתחדש משיכה בקרקע. והנתיבות [קצו א] הביא [גיטין כב.]. דאפי' עציץ נקוב אינו נקנה במשיכה. ואף דשייך בו משיכה, לא נתחדש משיכה בקרקע. [וכ"כ המקנה].

והחז"ר [כאן] ודב"א [א י ב] דחו דעציץ נקוב נחשב חלק מהקרקע [ע"י יניקתו], ומש"ה ל"ש משיכה, דהוה כמושך מקצת החפץ. והוה כמגביה מקצת טלית, דלא נחשב משיכה כלל [כדאי' ב"מ ט.]. [אבל עבד שפיר שייך משיכה].

כיצד במסירה אחזה בטלפה וכו'. ול"צ להחזיק בגוף הבהמה. וע"ע לק' כה: בגדר מסירה.

כיצד במשיכה קורא לה והיא באה וכו'. דכיון דאזלא מחמתיה הוה קנין משיכה, ונחשב שהכניסה לרשותו אף דהוה גרמא בעלמא בגוף המשיכה. והתוס' ר"ד [ב"מ ט. וע' לק' כו.]. חידש דגדר משיכה של בע"ח שונה ממשיכה של מטלטלין, דמשיכת מטלטלין הוה במה שמביאו אצלו⁶. אבל משיכת בע"ח עיקר קנין משיכה במה שקורא לה והיא באה, שעוקרת יד ורגל מחמתו. [ואי"צ הכנסה לרשותו]. ועפ"ז חידש דמהני משיכת בע"ח אף ברה"ר [דאי"צ מקום המיוחד לו.]. [אך דעת שאר ראשונים דל"מ משיכה דבע"ח ברה"ר].

והסמ"ע [קצו ה] כ' דה"ה כשרבו הראשון אומר לו לך אצל לוקח⁷. והקצות ונתיבות [שם ג] תמהו דהא דאזיל מחמת מוכר לאו כלום הוא. ודוקא היכא דאזיל מחמתו הוה מנהיג.

אמר רב אשי עבד קטן כבהמה דמי. דבקטן לא אמר' אדעת' דנפשיה. אבל השיטמ"ק [ב"מ ק. ק: בשם הרמ"ך] נקט דאף לענין שבועה עבד קטן כבהמה. [ושב דחה דשמה רק לענין קנין אמר' הכי⁸]. ולשון הרמב"ם [מכירה ב ד, זכיה ב יז] דקונין אותו בדרכים שקונים בהמה, ובדברים שקונים עבדים. וע"ע אבה"א [מכירה ב ב].

עבד קטן. הרמ"ה [הו' בנמוק"י] כתב דמסתבר דהיינו עד עונת הפעוטות⁹. אולם מדברי הרמ"ך [הנ"ל] משמע דוקא מוטל בעריסה, אבל כל שמהלך ברגליו ל"מ.

ת"ר כיצד בחזקה התיר לו מנעלו וכו'. הרמב"ן [ועוד ראשונים] כתב דדוקא כה"ג דהוה עבדות עבד, וכגון להלבישו ולהוליך כליו לבית המרחץ¹⁰, אבל שאר מלאכות הוה אכילת

6 וסיים דל"ק עד שימשכו בתקיפה או ישתמש בו כדרך שביארנו.

7 דהרמב"ם [עבדים ה א] כת' דעבד כנעני נקנה בה' דברים כסף שטר חזקה חליפין ומשיכה. [ויש להעיר שלא מנה הגבהה. ויש שדייקו דהגבהה בכלל חזקה. וכמ"ש בהל' מכירה, משא"כ משיכה. ובאבה"א חילק בין משיכה דתקפו, למשיכה דעבדים קטנים. וצ"ע].

8 [וע' ריטב"א לק' מז דשאלה אינו נקנה במשיכה, כיון דאינו קונה את גוף החפץ. אבל דעת שא"ר אינו כן, ע' ב"מ צט וב"ק עח.]. והקה"י [יח ד] ביאר דשכירות קנה קנין שכירות בחפץ, ואינו חייב על הבעלים [אלא הוה של השוכר ממילא]. אבל עבד מחוייב להעמיד פעולתו. ול"מ משיכה להתחייבות.

9 [ויש לחקור בגדר עצי נקוב, האם יש לו חשיבות קרקע מצד עצמו. או נחשב 'מחובר' לקרקע].

10 אבל אי גלגלו רחוק ממנו [וכעין הכישה במקל ורצתה לפניו] לא מהני כלל. [ודלא כתוס' ב"ק צח. הו' לק' כו. דאף במשיכת חפצים שייך גדר זה דהוגבה מחמתו].

11 והביאו דכ"מ בכס"מ [מכירה ג ג]. וכ"ד המב"ט [ב קמה] דמהני מעשה המוכר להחשב קנין. ועוד הביאו דבסוגיה [ב"מ צט.]. לדעת חלק מהראשונים מהני משיכה ע"י המקנה. אך הראב"ד [בשיטמ"ק ב"מ פ: פ:] נקט דשאני התם לענין משיכה דשומרים.

12 והרמ"ך ציין דהרמב"ם [טוען י ד] כת' לגבי חזקה, דעבד קטן שאינו יכול להלך מפני קטנותו הרי הוא כשאר מטלטלין [וכדאי' ב"ב לו.]. דעבד קטן המוטל בעריסה חזקתו לאלתר, ואינו כגודרות. [ומבואר דנקט אף התם הגדר דהוה כמטלטלין, ולא גדר חזקה בעלמא].

13 [דמעונת הפעוטות יש לו דעת. ויל"ד דאף צרור וזורקו וכו' יש לו קצת דעת]. ושאר ראשונים סתמו, וקצת היה משמע עד בן י"ג. [ולא מצאתי שעמדו בזה].

14 והרמב"ן ציין דהנעילו הוה שימוש עבד לרב, וכדאמר' [כתובות צו:]. דהכל תלמיד עושה לרבו חוץ מהנך דהוה מלאכת עבד.

פירות בעלמא ואינו קונה [ב"ב נז.]. והרמב"ן כתב שהגביו לרבו [בסמוך] הוה חזקה, דהוה הנאה כל שהוא מגופו. וכמו מציע מצעות בנכסי הגר.

והתוס' ר"ד כתב דהנך עבודות שיעשה העבד לגופו של אדון הוה חזקה. אבל מלאכה אחרת לא מיקרי חזקה, אלא כשמחזיק בו האדון בגופו. [משמע דאף הנעילו והולכת כליו לבית המרחץ נחשב הנאה מגופו, אף דל"ה עבודת עבד].

אבל הרמב"ן הביא דעת העיטור כדעת הירושלמי דקונה באכילת פירות מדין חזקה. וכ"ד הרמב"ם גבי שדה [מכירה א טז, זכיה ב ב] דקונה באכילת פירות.

אמנם גבי עבד כתב הרמב"ם [מכירה ב ב] דחזקה בעבדים הוה כדרך שמשתמשים בעבדים לפני רבן. והכס"מ דייק דדוקא שימוש עבדות, ול"ד לאכילת פירות, דבשעת אכילה ניכר שאוכל שלו. אבל במה שתופר בגד לא מינכר¹⁵.

שם. הלח"מ [זכיה ד] דייק מלשון הגמ' דבכל הנך הוה בין העבד לאדון ובין האדון לעבד. וכמו קנין חזקה. וכ"כ הר"י מגאש [ב"ב נג:].

הגביה רבו לו ל"ק וכו'. פרשב"ם [ב"ב נג:] דל"ש הגביה אלא במטלטלין, דאין דרך להגביה בני אדם. והתוס' ר"ד [שם נב:] חלק דהגביה קונה אף בדבר שאין דרכו¹⁶. וכדאמר' [לק' כו.] דפיל נקנה בהגביה ע"י חבילי זמורות, וכ"ש עבד.

והריטב"א הביא דהגיר' בספרים ישנים הגביהו רבו לו, אר"ש לא תהא חזקה וכו'. ורבנן ל"פ. וכתב דנר' דכ"ד הגאונים [דפסקו כר' שמעון]. וכן הראב"ד [מכירה ב ב] כתב דנראה דכ"ג הרי"ף¹⁷ והרמב"ם. וכ"כ התוס' ר"ד [ב"ב ה"ל].

והרשב"א כתב דקי"ל כר' שמעון, דהא אמר שמואל דעבד נקנה במשיכה, וכ"ש הגביה. וכ"כ ה"ה [שם].

ולפ"ז ת"ק פליג דל"מ הגביה, משום דעבדים כקרקע, ולא מהני הגביה בקרקע [ע' לע']. וכ"כ הגר"א [קצו ג ליקוט] דת"ק ס"ל דאף משיכה ל"מ, דהא איתקיש לקרקע. וביאר דנח' בסברת התוס' [בב יב] אי לענין דאור' הוקש לקרקע. [הו' לע'].

אבל הרא"ש פסק דמשיכה קנה, אבל הגביה ל"ק¹⁸.

והק"נ [ט] הק' מה בין משיכה להגביה. והנתיבות [קצו ב, וקצות שם ג] כתב דהא דל"מ הגביה, דוקא הוגבה מכחו. אבל הגביהו בידו, הגביה גופה משיכה היא שמכניסו ברשותו. אבל החז"א ביאר דסברת ת"ק דלא מינכר הגביה, דמחזי כמשמש ליה¹⁹.

והגר"א [בליק' הרמב"ם] כתב דנח' ר' שמעון ורבנן האם דברים שאין דרכן בהגביה, נקנו בהגביה. וכיון דסוגיה [ב"ב פו.] ס"ל דנקנה בהגביה פסק כוותיה.

ובגמ' [ב"ק יב.] מבואר דעבדים נקנין בקנין חצר [ע"ש תוס']. והנתיבות [קצו ג] נקט דקרקע אינו נקנה בחצר. אבל האר"ש [גירושין א ו] דייק מדברי תוס' [שם] דאף קרקע נקנה בחצר [ע"ש].

אלא מעתה שפחה כנענית תקנה בביאה. השיטה לנ"ל הביא בשם רש"י דקו' הגמ' ע"פ הברייתא [י: ומה שפחה כנענית שאין ביאתה מאכילתה בתרומה.

בביאה. פרש"י דהא אגביה ליה²⁰. אבל התוס' הרא"ש בשם הרמ"ה פי' אלא מעתה שנקנית בחזקת שימוש, תקנה בביאה שהיא משמשתו²¹.

והאחרונים העירו דמבואר דראוי לקנות, אף דהוה מעשה איסור. [והאריכו הפוסקים [חז"מ רח] בדין מקח

15 [ובשעה שלוקח את הבגד, לא הוה חזקה בגופו. וצ"ל דאף כשמעבדו בשדה דאדון, לא ניכר לקיחת עבודתו]. אבל ה"ה כתב דלרמב"ם אף אכילת פירות מהני.

16 וכ"כ הרשב"ם [פו.] דאף מידי דאין דרכו בהגביה, נקנה בהגביה. וצ"ב מ"ש עבד. ולדברי הגר"א [ע' בסמוך] תלי במח'.

17 וה"ה ציין דהרי"ף לפנינו גרס כן, ואפ"ה פסק כר' שמעון, דהא משיכה קונה [וכדברי הרשב"א].

18 וכ"פ הטור [חז"מ קצו] ושו"ע [י"ד רסז כד] דהגביה ל"ק. אבל השו"ע [חז"מ קצו ג] פסק דקנה.

19 ות"י עפ"ז קו' הנתיבות [הנ"ל]. ואף דקנין חצר ומשיכה מהני, היינו כשנראה כמעשה קנין, אבל כשנראה כשימוש, בטל מעשה הקנין.

20 והתוס' ר"ד כ' דהמ"ל כגון דלא הגבי'. אלא דעדיפא משני, דאף כשהגבי', הא זה נהנה וזה נהנה.

21 והעירו דלפ"ז קאי אהגב' לרב, ולא אהגביה רב אותו. [והביאו דיש ספרים דל"ג בגמ'].

הנעשה באיסור²².

והשיטה ל"ל הביא דהגאונים [ע' ר"ף יבמות כב, ה. בדה"ס] כת' דהבא על שפחתו יוצאת לחירות. שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות. וכתב דהיינו דוקא שפחה שכבר קנה. ואילו הכא שעדיין לא קנה, ל"מ בא מיד.

מאן לימא דלאו הנאה א"ל לתרווייהו. ורע"א בגהש"ס ציין דרש"י [סהנ' נח:] ותוס' [יומא פב] דהאשה אינה נהנית בביתה שלא כדרכה. [וכה"ק בהג' מים חיים יומא עז:] וע' מהר"ט.

ועוד משכבי אשה כתיב. וצ"ב האיך נילף בהיקש דל"ק. ועוה"ק הקוב"ש [קלד] דהך קנין משום הגבהה, ומה מהני היקש בגדרי ביאה. אבל השיטה ל"ל פי²³ אלמא אית לה הנאה שלא כדרכה [דאל"כ לא יתחייב, וכמ"ש תוס' ב"ק לב. דהתורה חייבתו על המעשה]. [ולפ"ז הוה ראייה לתי' הא']. ועד"ז כ' הבית הלוי [ג ז].

דף כג.

וזה פירש לחיים¹. פרש"י [כב:] שזוהר שהעבד לא יזכה בעצמו מההפקר, שהעבד לא היה בלא אדון רגע א'. ור"י [בסוף התוס'] כתב דכיון שהיה משעבד עצמו למר זוטרא, לא היה חפץ לזכות בעצמו. [וכאבא שאל שצריך דעת לזכות בעצמו]. והרשב"א כתב דעבודת אחרים מעכבת עליו לזכיית עצמו. [וע"ע בסמוך].

והקצות [עב לז] דן דאף במשכון של גר, היכא דקדם א' ותפס בשעת מיתה יהני, וכדעת רש"י. שהרי אינו בלא אדון אפי' רגע א'². [ואילו לדעת תוס' ל"מ זה פירש למיתה].

ור"ת [בתוס'] נקט דל"ב פליג, דהעבד קודם לזכות בעצמו [וקנין ידיה עדיף מקנין חיצוני].

וכע"ז הק' הקוב"ש [קלו] [לדעת רש"י] דכיון דזכיית העבד בעצמו הוה ממילא [ע' בסמוך], האיך קדים מעשה הזכיה³.

והאחרונים תי' דדעת רש"י דהעבדים 'זוכים בעצמן', ובעי כעין מעשה קנין [וע"ע בסמוך]. ומש"ה זכות הזוכה קדים.

אבל הקוב"ש חידש דהפקר נכסיו של גר הוה עם גמר מיתה [וכדאי' בראשונים דירושה הוה עם גמר מיתה [ע' ב"ב קלז. וקצות רנ ח, רנב א ועוד, ואכמ"ל]. ואילו היתר מיתת הבעל [דאשה] הוה לאחר גמר מיתה. ומש"ה הזכיה בנכסים קודמת להיתר ושחרור העבד.

דתניא גר שמת וכו' עבדים קנו עצמן בנ"ח. רש"י [כב:] מבואר דהגדר דהעבד זוכה בעצמו. וכ"כ רש"י [גיטין לט.] דהן קודמין לכל אדם לזכות בעצמן. [ורבנן ס"ל דאף קטנים יכולים לזכות בעצמן⁴]. אבל ר"י [בסוף ד התוס'] כת' דטעמייהו דרבנן דילפי' דמיתה מתרת.

ואילו רש"י [שם:] פי' דילפי' דמיתה מתרת 'במפקיר עבדו', דילפי' שנפקע האיסור כיון דזכו בעצמן [בגדרי הממון]. [והאחרונים [חי' ר' נחום שם ועוד] העמידו דנח' האם לרבנן הגדר דזוכין בעצמן. או דמהני הפקעת המיתה אף על הממון. ותלו בזה דברי שא"ר בגיטין שם].

אבא שאול אומר גדולים קנו עצמן בנ"ח. לדברי ר"י סברת אבא שאול דהעבד זוכה בעצמו. ור"י [בסוף ד התוס'] כת' שהעבד לא היה חפץ לזכות בעצמו. משמע דצריך דעת חיובי לזכות בעצמו. [וע' אמר"מ כד ה].

22 אבל הר"ן [לע' ט.] נקט דל"ש קנין אישות, להחשב נשואה ע"י ביאת איסור. [אבל יל"פ כוונתו דהבא על ארוסתו לא הוה מעשה אישות].

23 ועוד כת' א"נ כיון דהקשה הכתוב אין לנו לחלק בדין ביאה כדרכה לשלא כדרכה. [וצ"ב].
1 [ור"ש איגר [שו"ת רע"א רכא ו] לצד דהפקר ב"ד מהני להפקיע ולא להקנות יש עצה שבי"ד יקנו לאפוטרופוס, שיפקירו בשעה שהאפוטרופוס יעשה בו מלאכה, וע"ז יזכה האפוטרופוס. ע"ד הא דאמרי' בסוגיין. אך ר"ת בסוגיין דס"ל דל"מ זה פירש לחיים, מש"ה נקט [תוס' גיטין מ.] דאין עצה להקנות לאפוטרופוס].

2 והקצות כ' לחלק דהתם החזיק במשכון ולא בחוב, והלוה קדם וזכה בגוף החוב. ול"ד להכא דהחזיק בעבד עצמו ואינו רגע בלא אדון.

3 והביא כע"ז [תמורה כה] האומר על בכור עם יציאת רובו דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים.

4 [ויל"פ משום דהוה זכיה ממילא, ולא צריך דעת קנין או מעשה קנין].

והמאירי הביא י"מ דאף לרבנן הגדול אינו זוכה בעצמו אלא מדעת, ר"ל שידע במיתת האדון. ועפ"ז ביאר דמר זוטרא נתן לעבד, כדי להרחיקו שלא ידע בשעת מיתת האדון⁵. ואף דקטנים יצאו בנ"ח [לרבנן], ואף שאין להם דעת. שאני קטן דזכו בו שמים [ואבא שאול פליג דל"ל זכיית שמים]⁶.

והמאירי חלק דאין זה דומה לעודד בנכסי הגר, שגופו מיהא זוכה הוא בו אף שלא בידיעה כדין חצרו⁷.

קטנים כל המחזיק בהן זכה בהן. דאינם יכולים לזכות בעצמן [אפי' בזכיה דממילא, דלא תלי במעשה]. והרמ"ה [בטור רסז סה] כתב דאם לא זכה בהם אחר עד שגדלו, כשגדלו אין להם תקנה. שאין בעלים לשחררם. והב"י חלק דמהני היתר מיתת האדון עכשיו. ואילו דעת הרמ"ה דהמתיר מחמת מיתת האדון הוה רק בשעת מיתה⁸. [וע' מה שהו' בזה לע' יג:].

כסף ע"י אחרים

[במשנה] קונה את עצמו בכסף. ובגמ' [גיטין לט:]: הו' דר' שמעון חולק, דשטר גומר ואין כסף גומר בה⁹.

ורבי [שם] הכריע דלא כר"ש דאף הוא נותן דמי עצמו, מפני שהוא כמוכרו לו. ומבואר בגמ' [שם] דמפקיר עבדו דפקע קנין הכסף ל"מ יציאה בכסף. והאחרונים [חי' ר' מאיר שמחה כאן] ביארו דגדר שחרור כסף הוה דרך הקנין ממון, ומיגו שחל שחרור על הזכות ממון מהני לקנין האיסור¹⁰. ועוד חידש האמר"מ [כד, ועד"ז החזו"א קמז עבדים] דגדר שחרור כסף כ'מוכרו לו', וכמו דמהני מכירה לאחרים. [וע"ע בסמוך].

אמר אב"י לעולם שלא מדעתו וכו'. ומשמע בגמ' דילפי' דנתינת הכסף מהני ע"י אחרים, ואין חסרון במעשה הקנין. והאחרונים דנו מ"מ הא"ך מהני חלות השחרור, ונמצא דהעבד זוכה בעצמו בע"כ. ועוד לצד דגדר שחרור כסף גדר כמוכר לעצמו [וכלשון הגמ' גיטין הנ"ל], הא"ך מהני קנין בע"כ של עבד.

ויש אחרונים שביארו דמי שנותן את הכסף נחשב קונה, ופועל את השחרור. [ולפ"ז תלי בצדדים בגמ']¹¹.

ועוד תי' האחרונים [ברכ"ש¹²] דהוה מזכותי האדון לשחררו¹³. [וכע"ז כת' הרשב"א ע' בסמוך]. ובחי' ר' שמעון [ט] ביאר דשחרור עבד הוה שלילה, דנפקע האדון, וממילא זכה בעצמו. דהעבד לא הוה 'קונה' אלא דבר הנקנה.

הואיל וקני ליה בע"כ מקני ליה בע"כ. בפשוטו משמע דהאדון קנה את העבד בע"כ. [וכ"מ ברש"י דקאי אכסף של קניה. וכ"מ ברשב"א ע' בסמוך]. וילפי' יציאה מכניסה, וצ"ב דכשהוה קונה הוה מכירה בין מוכר ללוקח, והעבד הוה חפץ הנקנה. אבל בשחרור הא אין כאן קונה.

ויש שפי' דעיקר סברת הגמ' דהאדון הוא הבעלים, ומכח בעלותו יכול להקנותו [בלא 'קונה']. [ועד"ז כתב הברכ"ש יא ו ע' בסמוך]. אך ברשב"א משמע דילפי' היקש יציאה מקנייה.

ובחי' ר' מאיר שמחה ביאר דעיקר סברת הגמ' להוכיח דשחרור כסף מהני דרך הקנין ממון, ומש"ה תלי בהא קני ליה בע"כ. וכיון דשייך לגדרי הממון מסתבר דמהני להקנותו בע"כ. ועפ"ז ביאר דשאני שטר שחרור דהוה

- 5 וכו' דלא קנה, וכעין עודד בנכסי הגר וכסבור שלו הן [יבמות נב:].
- 6 [אבל דעת שא"ר דכיון דבקטן זכו ביה שמים, כ"ש גדול].
- 7 [וכ"ד שא"ר בסוגיין, דאף לאבא שאול קנה עצמו בגדול]. [ויל"ד ע"פ מש"כ תוס' [ב"ב נד.] דדבר שיודע שמונח בידו וברשותו, ואינו מתכוון לזכות בו, לא אמרי' חצירו קונה שלא מדעתו].
- 8 [ויל"ד דאף בגדול אם לא נתכוון לזכות בעצמו [ע"פ דברי ר"י, או כגון שלא ידע ל"מ במאירי] לא יהני רגע אח"כ].
- 9 ודרש והפדה לא נפדתה וגו' כי לא חופשה. דאף ע"י פדיון ל"מ בלא גט שחרור. [ויל"ד האם רבנן למדו שחרור כסף מדכתיב והפדה לא נפדתה, הא נפדתה ל"ש פרשת שפחה חרופה. או דילפי' מקנין כסף דמוכרה לאחרים].
- 10 [ויש לדחות דמ"מ גדר המעשה קנין כסף, דהוה כסף שווי. ומש"ה לא שייך צורת המעשה היכא דל"ל קנין כסף].
- 11 וכו' כשיע' ר' איצל' מפנוביץ דאין לו זכות לעכב לאדון.
- 12 ועוד כתב בחי' ר' מאיר שמחה דבשעת הקנאה עדיין העבד אינו הקונה דנבעי דעתו, שאימת יתהווה הקונה לכשישתחרר, והוא מצורה לצורה מנקנה אל קונה.

מעשה שחרור, ומש"ה בעי' קבלה' ומגדרי זכין.

והריטב"א כתב דיכול למוכרו לאחרים בע"כ. [דהיינו קני ליה בע"כ, ה"נ מקני ומשחרר בע"כ].

אבל **התוס'** **הרא"ש** שאם נותן הכסף היה בא לקנות לעצמו עבד זה מאדוניו היה יכול לקנותו בעל כרחו, הילכך גם עתה כשבא לקנותו לצורך העבד עצמו יכול לקנותו בכסף זה בע"כ של העבד. [וכ"כ **הרש"ש**]. ולפ"ז הגדר דמעשה הקנין נעשה ע"י נותן המעות.

והתוס' **הרא"ש** כ' דאע"ג דלאדם אחר א"א לקנות בע"כ של קונה¹³, היינו משום דלגבי אדם אחר אין לו כח כלל לעשות לו שום דבר בכסף זה בע"כ.

האי שטרא לחוד. **הרשב"א** הק' לימא דיכול להקנות לאחר בע"כ, והאי שטרא והאי שטרא. ותי' דאביי הק' כשם שנכנס אצלו בע"כ בכסף כך יוצא ממנו בכסף בע"כ.

ובחי' ר' מאיר שמחה ביאר דבשטר ל"ש סברא זו [שיקנהו לאחרים], דשטר הוה גדר שחרור [על האיסור], ולא הקנאה. ולא שייך שאחרים יפעלו את גדר השחרור עבורו.

רבא אמר כסף קבלת רבו גרמה לו וכו'. **פרש"י** דהאדון מקבל לצורך עצמו, ומקנהו מאליו. והאחרים אינם חבין לו¹⁴ [אלא מייחדים המעות לשחרור, ומשמע דמי שנותן המעות אינו פועל כלל בשחרור¹⁵. והאדון משחרר לבד].

והתוס' **רא"ש** כתב דרבא לטעמי' [לעיל ד. דל"ל הנך טעמיה דהאי שטר לחוד [וע"כ ל"ל סברת מקני ליה בע"כ]. אבל הר"ן כת' קבלת רבו גרמה, והוסיף הואיל ומקני ליה בע"כ. ומבואר דיסוד הסברא רבא מודה לאביי. [והאחרונים דנו לפרש].

שם. קבלת רבו גרמה. הגמ' [לע' ז. לומדת דמהני נתינת אדם אחר עבור כסף הקידושין, דילפי' מעבד כנעני. והאחרונים הק' דהתם הוה מדעתו¹⁶, ואילו בעבד איירי בע"כ, וע"כ לא דמי להדדי. ולדעת **הרי"ף** ו**רמב"ם** [ע' בסמוך] דסוגיין כר' מאיר, אבל לרבנן מהני משום זכין, י"ל דהתם קאי כרבנן.

והאחרונים ביארו דמ"מ ילפי' את גדר נתינת המעות, אף דלא דמי בגוף הקנין. [וע' ברכ"ש שהאריך].

ויל"ד בגדר תביעת כסף החוזר כה"ג, האם מתחייב המקדש לנותן המעות¹⁷, או כיון דיחד המעות עבור האשה, האשה יכול לתובעם.

והקצות [ס"ס קכג, קצה ט] נקט הלשון 'כסף קבלת מוכר גורמת', אף במקום נתינה מדין עבד כנעני¹⁸. [ומש"ה אין חסרון אין שליח לדבר עבירה, דאי"צ שליחות וזכין]. ואף דבעי דעת לגוף הקנין, אבל כל שגלי דעתיה דניחא ליה ל"צ דין זכין.

והאחרונים הביאו דהירושלמי דנה באומר הילך כסף ותצא שדה להפקר. ודחה דשאני הכא דמטא הנאה לבן דעת.

לרבנן זכות הוא לעבד וכו' ותנינא זכין לאדם שלא בפניו וכו'. ומהני מדין זכין. **והרמב"ן** כתב דטפי הול"ל דאפי' בע"כ מהני, וכדלעיל קבלת רבו גורמת. אלא דלא מצאנו דרבנן ס"ל הכי להדיא דנוכל להקשות.

והרמב"ן [ושא"ר] כת' דלכאו' אף לרבנן [אליבא דאמת] מהני אפי' בע"כ, משום דקבלת

13 [ויל"ד האם החסרון במעשה הקנין או בתוצאה, דל"מ הכנסה לרשותו].

14 וכע"ז כ' בתוס' ריה"ז דאין אדם עושה מעשה השחרור, שיוכל לעכב. שהאדון עושה לתועלת עצמו, והוא משוחרר מאליו.

15 [ויל"ד וכי יוכל האדון להגביה מציאה ולייחדו עבור תשלום שחרור העבד. או דבעי' עכ"פ שיהא דעת אחרת שמייחד לעבד].

16 [והגר"ח נקט דהוה מגדרי שליחות, ע' מה שהו' לע' שם].

17 **והתוס'** **רי"ד** [כתובות נג.] כתב דמי שנתחייב בסודר לתת לאחר, מי שקנו ע"י יכול למחול המעות [ולמד כן מהא דהאשה יכולה למחול גדר כתובת בנין דכרין שנתחייב לבנה].

18 וכתב שם דהא דמהני קנין חליפין ע"י סודר עדים הוה בתורת עבד כנעני, ולא בתורת שליחות. [וע' לע' ג., ולק' כו:].

רבו גורמת ואף בלא גדר זכות. דלא מסתבר דפליגי בהכי. אבל הביא דהר"ף נקט הטעם משום דהוה זכות. וכ"כ הרמב"ם [ה ב']¹⁹. וכת' הראשונים דלפ"ז לא מהני בע"כ, והיכא שהעבד צווח לא יצא לחירות. [והמפרשים הביאו עוד דמוכח כן בסמוך 'נערבינהו', דמשמע דהוה אותו גדר מדין זכין. והראשונים נדחקו בזה].

וצ"ב לר"ף ורמב"ם מנלן [לגמ'] דפליגי בזה רבנו ור' מאיר.

והאמר"מ [כד ט] כתב לפרש דלדעת הר"ף והרמב"ם גדר שחרור ע"י כסף דהעבד זוכה בעצמו. ומש"ה בעי' גדר 'זכין' לעבד, שיחשב קונה. ואילו לדעת שא"ר ע"כ האדון פועל את השחרור, דל"ש שיקנה לעצמו בע"כ, וע' מש"כ לע"מ²⁰.

והקה"י [כז] דן בגדר הזכיה, האם מזכה את המעות לעבד, ושוב פודה עבדו²¹ [והביא דכע"ז מצאנו בירושלמי²²]. או דמהני קנין במעות של השליח, אלא דרבנן ס"ל דצריך נתינת שליחות. [ודלא כר' מאיר דמהני ע"י אחרים]. וביאר דס"ל דיסוד קנין כסף נתינת הלוקח, וה"נ כשאחרים נותנים בשליחותו נחשב שלוחו כמותו²³. [ובזה השיב רבא לדעת ר' מאיר דהעיקר תלי בקבלה, ולא תלי ממי קיבל].

דברי הרשב"א זכין בע"כ - ועוד חידש הרשב"א דמהני שחרור אפי' בע"כ, ומדין זכין. דכיון דהשחרור הוה זכות גמור מהני אפי' צווח. ולא דמי למתנת ממון [דהיכא דצווח לא חל, וכדאי' ב"ב קלח.], דזכיית ממון לא הוה זכות גמור, דהוה חוב מצד עצמו כדכתיב [משלי טו כז] שונא מתנות יחיה. אלא דקרי' ליה זכות משום דנפשו של אדם מחמדתו. אבל גט שחרור הוה זכות גמור דמתירו בבת חורין ומכניסו לכלל מצות כישראל זכין לו מ"מ. ואפי' עומד וצווח בטלה דעתו אצל כל אדם²⁴.

ושוב הק' דמהני מחאה אף כשזיכו לו במציאה ונכסי הגר ולקט שכחה ופאה. וכן גר קטן [כתובות יא]. הגדילו יכולין למחות²⁵ [אף דהוה זכות גמור].

ותי' דכיון דאילו איתיה לעבד קמן כייפין ליה לקבל בע"כ, כי ליתיה נמי מזכי' בע"כ. דזכות הוא לו. וכיון דיוצא בע"כ זכין לו בע"כ.

ועוד שלא יהא האדון עבד לרבו, ומפסיד רצון נפשו בעקשותו של זה. וגדולה מזו אמרי' [ב"ב יג:] טול אתה שיעור ואני פחות שומעים לו, שלא יהא זה מפסיד בעקשותו של זה.

והברכ"ש [יד] ביאר דמהני מחאה בזכיה מב' טעמים, משום דגילוי שאינו זכות. ומשום דל"מ לפעול עבדו שלא מדעתו. וביאר דב' הסברות של הרשב"א צריכי תרוייהו, דבטלה דעתיה ול"מ לגלות דאינו זכות. וגדר שחרור אינו פעולה עבדו העבד [אלא עבדו האדון], ומש"ה ל"מ שימנע שלא יכניס אצלו.

אבל הריטב"א כתב דאם צווח בשעה ששמע ל"מ כלל, וכדאמרי' [כתובות יא]. הגדילו יכולים למחות. ומהני זכות דאמרי' בסתמא ניהא ליה, ומהני אם שמע אח"כ ושתק. אבל מידי שהוא חוב ל"מ אפי' אח"כ גילה דעתו דניחא ליה.

והרשב"א הק' א"כ אמאי הוה חוב לר' מאיר לצאת לחירות, הא אחרים יכולים לתת כסף, וע"י אחרים יוצא אף בע"כ²⁶. וי"ל דלא ימצא מי שיתן כסף כדי לשחררו²⁷.

19 והלח"מ [שם] ציין דכן משמע ברש"י [ד"ה ושלש מח'] דכתב בדעת רבנן הטעם משום דהוה זכות.
20 אך בחי' ר' מאיר שמחה [הו' בהערה לע'] נקט דמהני שהעבד יקנה את עצמו, דבעודו עבד הרב הוא אדון ובעלים על קבלתו.

21 אך הק' דהא אין קנין לעבד בלא רבו, והאיך יהני כה"ג.
22 דהירושלמי [ב א] ביאר הא דמהני [קידושין] תנהו לעני [וכדלע' ח:] לדעת ר' זירא דהבעל נעשה שליח של האשה לזכות לעני. ודעת ר' הילא העני זוכה לאשה משל בעלה, וחוזר וזוכה לעצמו. וביאר שבמה שמעמידו עבדו העבד, זכה העבד בלא קנין, לענין שבשעה שיוצא מרשותו נחשב שיצא מהשני.

23 [ועיל"פ דאף לרבנן עיקר קבלת המעות מהני ע"י אחרים, אלא דבעי' שהעבד יפעל מעשה הקנין, ויקנה את עצמו. ואילו אדם אחר קנאו אין זה שחרור].

24 וע"ע מחנ"א [זכיה ומתנה ו] דן אי מהני מחאה בזכות גמור.

25 והרשב"א [וריתב"א בסוגיין] נקט דהך מחאה הוה מחאה דאינו זכות לו. [אך דעת תוס' סנהדרין סח: דהוא משום דבעי קבלת מצוות].

26 [והברייתא גיטין יב: הק' דאי בעי זרק גט. ועי"ש תוס' דהק' דמ"מ השתא הוה חוב לו].

27 [ויל"ע דלכא' סגי בפרוטה בעלמא. ולא מצאנו דכסף בע"כ בעי כל שוויו].

גיטו וידו באין כא'

בשטר, ולא ע"י עצמו. וכ"ד ר"ש בן אלעזר [בסמוך]. והגמ' דורשת עד שיצא גט לרשות שאינה שלו, ויד העבד הוא ברשות האדון. ורש"י [לעיל ד"ה באין כא'] הוסיף ואין זו 'קבלה'. והברכ"ש [יב] כתב דהוה חסרון במעשה נתינה, אבל מצד גדר יד העבד אין חסרון. [וע"ע בסמוך].

והא ק"ל גיטו וידו באין כא'. פרש"י כלומר הא מעשים בכל יום. והרמב"ן כתב דאפשר דסמך אמתני' [גיטין עז]. הזורק לתוך ביתה וחצירה, אף דחצירה קנוי לבעל לפירות אמרי' דגיטו וחצירה באין כא' ^{29, 28}. והרשב"א הביא עוד [גיטין יב:] דאי בעי זרק לעבד גט, ומהני קבלה ע"י עצמו [אפי' בע"כ]. [והו' בס"ד תוס' ד"ה רשב"א].

באין כא' ³⁰. משמע דאף בשעת נתינה אינה ידו של עבד [וחצירה של אשה], כיון דנעשו ידו ע"י מהני. והקצות [ר ה] דן א"כ אף הכותב שטר מתנה על קרקע, והניחו בתוך הקרקע, נימא נתינתו וזכייתו באין כא'. דאילו יזכה בקרקע נמצא דבא השטר לרשותו, וע"י יקנה. וחלו תרוייהו משום דבאין כא'.

ועד"ז הק' **הקצות** [בהמשך דבריו] דאף בעבד יוכל לתת לו שטר מתנה, ולהקנות לו את עצמו [דומיה דמפקיר עבדו למ"ד דא"צ גט שחרור]. א"כ אמאי בעי לשמה בשטר שחרור, תיפול דכותב לו הרי את לעצמך והוה שטר מתנה.

והקצות תמה דמאין יהא לו זכות בביתו ובשטר. והאיך יתחיל הקנין בלא הגיע לידו ולחצירו ³¹.

והקצות ביאר דבאין כא' נאמר גבי גט אשה ועבד. דהא מהני נתינה בע"כ, ואי"צ שיזכה דרך זכיה. אלא ודאי ל"צ קנין אלא ונתן בידה ³². [ועפ"ז ביאר הא דמהני גט ע"ג איסור הנאה, אף דאין קנין באיסור הנאה. אלא דסגי במעשה נתינה בעלמא ³³].

ובפשוטו משמע לדברי הקצות דגדר 'נתינה' הוה ליד העבד, ודי בכך אף דידו קנוי לאדון. [ולא משום דבאין כא']. אבל **הקוב"ש** [קלח] כת' דאף לדברי הקצות כיון דידו שייך לאדון, הא אין כאן נתינה. והקוב"ש הק' דהקצות לא הועיל לתרץ, וכמו דל"מ לענין זכיה, ה"נ לא שייך באין כא' לענין נתינה.

והקוב"ש [קמ] כתב לפרש דמצד עצם הנתינה סגי שהגיע ליד העבד. דידו של אדם מקרי רשותו אף כשאין לו בה קנין ממון. אלא דיש חסרון נוסף דלא יצא מרשות נותן ³⁴. **והקוב"ש** ביאר דעפ"ז מתיישב הא דהיכא דבאין כא' מהני, דכיון דבסוף הקנין אינו ברשות נותן מהני. דסוף סוף יצא מרשות נותן ³⁵.

28 **והגמ'** [גיטין עז:] מפרשת דביד אשה א"צ לדין גיטה וידה באין כא', דנהי דקנוי לבעל למעש"י, ידה גופה מי קני ליה בעל. **ותוס'** [שם] פ' דגבי חצר כיון דקנוי לו לפירות הוה כמי שקנה גופו, אבל מעש"י מעלמא אתו. ועוד דיכולה לומר איני נזונת ואיני עושה, אבל חצר קנוי ליה בע"כ. **והרשב"א** הוסיף דבשעת קבלת הגט הוה כאילו אומרת איני נזונת ואיני עושה.

והרשב"א כתב דאפי' למ"ד דאינה יכולה לומר איני נזונת ואיני עושה, מ"מ שאני ידה דזוכה לעצמה מיד אחרים, כשאמרו ע"מ שאין לבעלה רשות בהן, מש"ה זוכה נמי מיד בעלה. משא"כ עבד שאין לו יד לזכות כלל לעצמו. [וע"ע בע"ב].

29 [ומבואר דאין מקום לחלק בין גיטו וחצירו באין כא' דאשה לדין גיטו וידו דעבד].

30 **והקוב"ש** [קלט] דייק מהגמ' [בסמוך] דסברת באין כאחד מוכרחת, דהגמ' מק' דא"א לומר דרשב"א פליג מסברא, אלא דרש"י טעמא דרשב"א מקרא.

31 הא בלא מסובב לא שייך מסובב. [ובפשוטו מבואר דכך ניתנו גדרי התורה, דנחשב בר זכיה היכא דאין מניעה בזכיה זו. שהרי אם יחול אין לו מפריע].

32 ויסוד הדבר כתב ההפלאה [כתובות פו] ד'ונתן' דגט לא תלי בקנין הממון. אך **תוס'** [כתובות לא:] מבואר דדימו קנין יד לדין נתינה.

33 ועפ"ז נקט דל"מ שטר קנין ממון ע"ג איסור הנאה. וכ"כ האבנ"מ [קלט יג]. אמנם בראשונים משמע דאף שטר מתנה מהני [ואכמ"ל].

34 וכמו דשותף קונה מעלמא בחצר השותפין, אלא דאין קונים זה מזה. דהא לא יצא מרשות מוכר. [ועיל"פ דכלפי העולם, מתייחד החצר לשותף זה. כיון דחבירו אין לו נפק"מ בהקנאה זו. אבל בעסק שבין שניהם, החצר אינו מתייחד לקונה יותר מלמוכר].

35 ועפ"ז כתב דיהני הקנאת חצר השותפין, דהשותף יכתוב שטר וינילחנו ברשות המסופקת. דכיון דהגיע

והקוב"ש ביאר דבזה פליג ר"ש ב"א, ויליף מקרא עד שיצא גט מרשותו קודם נתינה. ומש"ה אין כאן נתינה כלל. אבל בעלמא מודה דאמר' באין כא'.

ועוד פי' האחרונים [עד"ז] דעיקר הנתינה סגי בנתינה בעלמא, אלא דילפי' מקרא לר"ש ב"א דיש תנאי שיצא הגט לרשות שאינו שלו. ואף רבנן מודו בחסרון זה, אלא דס"ל דלזה מהני באין כא'. דכיון דע"י זכיתו יצא מרשות האדון. באין כא'. וכיון דעיקר הנתינה מהני, במידי דהוא תנאי בעלמא אמר' באין כא'.

ובזכר יצחק [א ל (א), ושיע' ר' איצל' הרי"ר מפונבויז' ה] ביאר עוד ע"פ מה שחקרו האחרונים בגדר יד עבד כיד רבו, ד"ל דהעבד זוכה, ושוב זוכה האדון ממנו [וע"ע בסמוך]. א"כ י"ל דלזה מהני גיטו וידו באין כא', דכיון דזכה העבד שוב לא זכה האדון ממנו³⁶.

באין כא' – הרשב"א [גיטין נה:] כתב דגנב שמכר והקדיש, אף שאינו בעלים חל ע"פ מעשיו. כיון דע"י קונה ביאוש ושינוי רשות או שינוי השם. וכעין דאמר' גיטו וידו באין כא'. והתם נמי צ"ע גדר הדבר, האיק התחיל ההקנאה. ויל"פ ע"פ הצד דדנו האחרונים דיש לגנב כח להקנות [ע"י קניני הגניבה]. אלא דרשות הנגנב מעכב עליו. ובזה אמר' דלענין השלמת תנאים מהני באין כא', וכמו בסוגיין.

ותוס' [כתובות יא.] כת' דמהני זכיית ב"ד בגירות, אף דאין זכיה לעכו"ם. כיון דע"י זכיה זו נעשה בר זכיה. ומשמע דשייכא לסוגיין, דבאין כא'. וצ"ע גדר הדבר.

ע"י אחרים - והקצות [בסו"ד] כתב דלפ"ז יהני שטר קנין [ואי"צ לשמה] ע"י אחרים, דהא קני נפשי'. אלא דאסור בבת חורין³⁷. וצ"ע. דע"י אחרים מהני זכין אף בלא גיטו וידו באין כא', דהא דר"ש ב"א מודה דמהני ע"י אחרים.

אמנם הר"ן [לק' מב., הו' בסמוך] הוכיח דר"ש ב"א מודה דיש לעבד יד' ומש"ה אחרים יכולים לקבל עבדו³⁸. אלא דס"ל דבעי' שיצא הגט לרשות שאינה שלו [כלומר של אדון], ועבד גופו קנוי לאדון. אבל כשאחרים זוכין בשבילו, הרי יצא הגט לרשות שאינו של אדון.

והאחרונים ביארו דאף כשמזכה ע"י אחרים, העבד אין לו 'רשות' כלל לזכות מיד רבו³⁹. [ולא רק חסרון במעשה הקנין]. ומש"ה לא שייך קנין שטר לזכות בממון של עצמו [אא"כ יחול שחרור].

שם. תוס' [גיטין כג:] הביאו מסוגיין דשחרור עבד מהני משום דידו באין כא', אבל היכא דשחרר את העבד חוץ מידו, ל"מ נתינה בידו. ועפ"ז תוס' [ושא"ר שם] תמהו האיק מהני שחרור עובר ע"י יד אמו. [למ"ד עובר ירך אמן]. אבל הגר"ח [סטנסל] כת' דהא דשחרור מהני ביד הוא משום דכל אדם יש לו יד לענין קנינים. ולא משום דידו קנוי לו. וה"ל מהני יד האם לעובר, אף דהיד נשאר קנוי לאדון. וכתב דמ"מ קשה דכיון דהיד נשאר לאדון [דמה שקנה עבד קנה רבו], הא חסר בנתינה. ועוד דיש חסרון כריתות.

שחרור לאחר ל' - החזו"א [כאן וסא ז] הק' האיק מהני שחרור עבד לאחר ל'⁴⁰, הא לא שייך בזה גיטו וידו באין כא', והוה כמו שלא בא הגט לידו. וכתב דאפשר דאיירי דוקא כשיזכה ע"י אחרים⁴¹. ועוד כת' דאפשר דיש לו יד ליחשב קבלה אף שנשאר עדיין עבד⁴². [ע"י ש"ש⁴³].

ליד השותף, וע"י הקנין נסתלק מרשות הקונה.

36 וכן עד"ז באשה, גדר קנין פירות דבעל שזוכה מכחה. ולא נחשב כשוכר ובעל קנין פירות מעכשיו. [וצ"ע דבכ"מ מבואר דהבעל נחשב בעל קנין פירות. אמנם תוס' [יבמות לו:] כ' [בחד תי'] דקנין פירות דבעל גרע, דאין לו פירות אלא מכחה. ויש שפי' כוונתו ע"ד הנ"ל. [ואכמ"ל].

37 ומשמע מדבריו דנסתפק האם מהני שטר קנין להתיר בבת ישראל, אלא דהק' דלשמואל דמפקיר עבדו אי"צ גט שחרור ודאי מהני. והאחרונים דנו דשחרור כסף למדנו דהיכא דהאדון מקנה לעבד, מהני להפקיע אף את הקנין איסור. וא"כ יל"ד דאף ע"י שטר מתנה יהני. [ע' אמר"מ כד, וחזו"א קמו עבדים שם]. או דדוקא ע"י קנין כסף וחליפין נתחדש, דעצם מעשה הקנין מהני אף להפקיע האיסור.

38 ומש"ה ראוי לומר גיטו וידו באין כא', אלא דסוף סוף לא יצא מרשות האדון.

39 וכ"כ החזו"א [עג טו], דהק' אף עי אחרים לא לקני לא גופו ולא גיטו. [והוכיח כן ממש"כ הריטב"א [בע"ב] דנותן מתנה לעבד ל"מ אף מזכה ע"י אחר]. ותי' מודה ר"ש ב"א בחלות הקנין דאמר' גיטו וקנינו באין כא'. ופליג רק במעשה הקנין שצריך להיות ע"י אחרים. [וע"י ש"ש].

40 והביא דהמשנ"ל [אישות ד ז] נקט דמהני שחרור עבד לאחר ל'. וכן תוס' [לע' ו: ד"ה כשתברר ממנו] משמע דמהני נתינת גט שחרור עכשיו לאחר שיברר.

41 [ויל"ע דלדברי הר"ן הנ"ל אף זכיה ע"י אחר מהני רק משום גיטו וידו באין כא'.

42 ויל"ד האם התנאי שיצא מרשות אדון תלי במעשה הנתינה, או בשעת חלות שחרור.

43 [ועוד דן החזו"א האם מהני שחרור כסף כה"ג, או דבינתיים מה שקנה עבד קנה רבו].

וג' מח' בדבר. פרש"י דרישא דהמשנה הוה רבנן, וסיפא ר"ש ב"א. אבל הרמב"ן כת' דכולה מתני' ר"ש ב"א היא, אלא דכיון דרבנן ס"ל כר' מאיר לענין גיטו וידו באין כא' לא הוה יחידאה.

גמר לה לה מאשה, עד שיוציא גט לרשות שאינו שלו. פרש"י ורבנן גמרי מה אשה מקבלת גיטה [דס"ל דאין סברא לדייק רשות שאינה שלו]. אבל הרשב"א כ' דרבנן ס"ל דלאו לכל מילי גמרי אשה ועבד מהדדי.

והתורת גיטין [גיטין ט] דן דאין חסרון טלי גיטך בשחרור⁴⁴, דהוקש רק לענין גוף השטר אבל לענין נתינה לא הוקש. והאחרונים [חי' ר' שמעון גיטין ד] העירו דבגמ' כאן מבואר דאף בנתינה הוקש. ואפשר דכוונתו כרשב"א, דבזה פליגי רבנן אר"ש ב"א.

דף כג:

תוד"ה מהו שיעשה. אבל אמירתו וכו' שמא מגרע גרע. הרמב"ן ביאר כיון שבא בתורת שליחות העבד. והרשב"א כת' שווייה שליח ואמר האדון הא לך כמו שאמר, דהאדון לא זיכה מדעתו, אלא כמו שאמר העבד. ושליחותו אינו כלום [וכע"ז כ' התוס' רי"ד והריטב"א].

והברכ"ש [יא] ביאר ע"פ מה שיסדו האחרונים [ע"פ הירושלמי בר"ן ב"מ יא:] דשליח לקבלה בממון צריך היא שליח של בעל הממון⁴⁵. וה"נ כיון דהאדון לא נתן ע"ד מינוי שליחות ל"מ בתורת זכין⁴⁶.

וקצת משמע בתוס' דהחסרון משום השליח, שבא בתורת שליחות. ואילו לרשב"א החסרון מצד כוונת האדון [הנותן]. והמהרי"ט ביאר כוונת התוס' מצד העבד [המשלח], דגלי דעתיה שרוצה שיתנו לשלוחו, בתורת שליחות ולא זכין⁴⁷.

בא"ד וי"מ דהכי קמבעי, או דילמא לאו בתורת שליחות וכו', ע"י אחרים ואפי' עומד וצוות. וצ"ב היכן מצאנו גדר 'זכין' בע"כ. וע' ברכ"ש [יא].

או דילמא עבד דאיהו לא מקבל, שליח נמי ל"מ משוי וכו'. אבל ע"י זכין מהני. ולכא"ו מבואר דבזכין אין חסרון 'איהו לא מצי עבד'⁴⁸. והאחרונים ביארו דגדר 'זכין' דהמזכה הוא בעל המעשה, ומהני תוצאות פעולתו עבור העבד. ומש"ה ל"ש חסרון איהו לא מצי עבד⁴⁹. ועוד יש אחרונים שביארו דהחסרון לא מצי עבד הוה חסרון במעשה המינוי [וכדמשמע נזיר יב].

והרמב"ן כת' ומכאן יש לך ללמוד שזכין לאדם שלא בפניו אינו מטעם שליחות. וא"כ [אף מדאורי'] זכין לקטן, אע"פ שאין לו שליחות. [ודלא כדעת תוס' [כתובות יא, גיטין יא: וכ"מ] דזכיה מטעם שליחות. וגרס' [ב"מ עא:] דיש לקטן זכיה מדרבנן. וע' בראשונים בפ' הגמ' לק' מב.].

והרמב"ן כתב לדחות דשאני עבד שישנו בכלל שליחות, שהרי הוא עושה שליח. משא"כ קטן שאינו בכלל שליחות.

והר"ן [לק' מב., טז: בדה"ר] ביאר דקטן אין לו יד למנות שליח, ומש"ה אף אחרים אין זוכין בשבילו מדאורי'. אבל עבד יש לו יד. ואף ר"ש ב"א ס"ל גיטו וידו באין כא' [וכמו בחצר של אשה, גיטין עז:], אלא דגמר מאשה דבעי' שיצא הגט לרשות שאינה שלו, כלומר של אדון,

44 [וכן רע"א [גיטין שם] נסתפק בדין זה. והאחרונים הוכיחו מתוס' גיטין יג. דאין חסרון. אבל הביאו דבריטב"א [בע"ב] מבואר להדיא דאף בשחרור יש חסרון טלי גיטך].

1 והתוס' רי"ד ביאר דהאדון סומך שיד השליח כיד עבדו, ועל דעת זו הוא נותנו. וכיון שאין העבד עושה שליח נמצא שלא זכה לו. אבל כשלא עשאו שליח הוא נותנו לו על דעת כן שיזכה בעבורו וזכין לאדם שלא בפניו.

2 ועד"ז כת' תוס' [ב"מ עא:] דל"מ שליח לקבל ממון מיד העכו"ם [ולזכות עבור המשלח], דאין לו כח לזכות במעות של הנכרי עבור ישראל אחר, כיון דאין שליחות לנכרי.

3 והביא בשם הגר"ח דהיכא דליכא מזכה ליכא זוכה.

4 ובש"ת באר יצחק [או"ח א ענף ג] הביא מדברי תוס' דהיכא דמינה שליח לתרום בדבר שלבל"ע, אינו יכול לתרום מדין זכין [ע' תוס' נזיר יב, תה"ד קפח ה' בפוסקים י"ד שכח ג וקצות רמג]. דקפיד שיעשה ע"י שליחותו. וציין כע"ז תוס' [גיטין סו:] דהבעל מקפיד דיכתב הגט ע"י שלוחו.

5 אמנם הברכ"ש [יא] כתב דאף בזכין יש חסרון אינו לא מצי עבד [ע"ש שביאר בסוגיין. וצ"ב].

6 אבל הברכ"ש [שם] הביא בשם הגר"ח דגדר זכיה אף למ"ד לאו מטעם שליחות, הוה כעין שליחות שפועל עבורו. אלא כיון דילפ' ממק"א לא נתמעט קטן וכדו'.

ועבד גופו קנוי לאדון. וכיון דיש לעבד 'יד' לקבל, אחרים יכולים לקבל לזכות בגט בשבילו, שהרי יצא גט לרשות שאינו של אדון.

ויש **אחרונים** שדייקו בדברי הר"ן דהצד דל"מ שליח של עבד, דאף ע"י השליח עדיין לא יצא מרשות האדון. [דנחשב שליח של האדון]. ודוקא ע"י זכין מהני, משום שפועל ביד של עצמו עבור העבד. ועוד יל"פ [וכ"כ בחי' ר' שמעון גיטין בענין נשתטה] דספק הגמ' משום דאיהו לא מצי עבד, אף דהוה חסרון בהיכי תמצא. ואילו בזכין כיון דיש לו יד, לא איכפ"ל דיש חסרון בהיכי תמצא.

הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו וכו'. ודלא כצד בגמ' [נדרים לה:]: דהוה שליחות דידן'. והאחרונים [מנחת ברוך כ] חקרו לצד דבעי שליחות דידן, האם הוה צורת הקרבה לכתחילה. או דס"ד דפוסל את הקרבן, דבעי הבאת הבעלים⁸.

והאחרונים הק' דעכו"ם מביאים עולות נדרים ונדבות, והא אין שליחות לנכרי. וע"כ דהוה שלוחי דרחמנא⁹.

מי איכא מידי דאנן ל"מ עבדי, ואינהו מצי עבדי וכו' לא שייכא בתורת קרבנות. משמע דמסקנת הגמ' דאין חסרון 'איהו לא מצי עבד' במקום דהוה חסרון בהיכי תמצא. אבל בגמ' [ב"ק קי.] מבואר דזקן יכול לשלוח שליח להקרבה, כיון דעבודתו כשירה ע"י הדחק. אבל לא מהני לאכילה, דאכילה ע"י הדחק הוה אכילה גסה ולא שמה אכילה. ואף דתחילת החסרון בהיכי תמצא, הא בפועל אינו ראוי¹⁰.

ובגמ' [יבמות צט] מבואר דהיכא דאינו ראוי מחמת הספק, יכול לשלוח שליח.

ובגמ' [זירי יב.] מבואר דא"א למנות שליח בדבר שלא בא לעולם, דהשתא איהו לא מצי עבד [ומבואר דהוה חסרון אף במינוי], ויל"ד אי שייך לסוגיין.

תוד"ה דאמר. דאורחא דגמ' דלא מיפשט אלא ממשנה או מברייתא, אע"ג דמצי מיפשט מדברי אמורא. [וכ"כ הראשונים בכ"מ]. והאחרונים העירו דהכא פשטי' מסברא, ולא מדברי אמורא. ומשמע דכוונת התוס' דהביאו דרב הונא בדרי' פשיטא ליה כן.

בא"ד א"נ י"ל וכו' שלוחי דרחמנא דוקא נינהו ולא שלוחי דידן, או דילמא הוה נמי שלוחי דידן. וכ"כ תוס' [יומא יט:]: דהתם מיבע"ל אי שלוחי דידן קצת, דהו"ל שלוחי דרחמנא ושלוחי דידן, או שלוחי דרחמנא דווקא, ואף לצד דהוה ג"כ שלוחי דידן אסור במודר הנאה דקא מהני ליה. אלא נפק"מ אי מקריבים בע"כ¹¹.

והתוס' הרא"ש [נדרים שם] ביאר דמבעי מה שצווה המקום לעשות, האם צווה שיעשה בשליחותו או בשליחותינו.

וצ"ב אמאי בגדר 'קצת' שליחות אין חסרון איהו לא מצי עבד. [וכה"ק הגב"א יומא שם]. והדב"א [א יג ד] ביאר דעיקר דין הקרבה רמי אכהנים, אלא דהבעלים מחוייבים לחזר אחר הכהנים להקריב. וכתב דהוה שלוחו, אבל לא 'שלוחו כמותו', דרחמנא רמי אכהנים דין ההקרבה.

והקוב"ע [עו יז, ועד"ז בשער"ז זז] ביאר דיש מקומות דבעי גדר שליחות שיחשב 'מעשה' [דדוקא הבעל יכול לעשות מעשה גירושין, ונתחדש דאף שליח כבעל]. ועוד יש גדר שליחות שיתייחס הדבר למשלח [ואפי' שליח דרציחה לק' מג, מתייחס העבירה]. והחסרון איהו לא מצי עבד מהני דאינו יכול לעשות שליח במקומו. אבל במקום שיכול לעשות מצד עצמו מהני השליחות לייחס למשלח.

בא"ד ונפק"מ שאם היה מקריב שלא לדעת בעלים וכו'. בפשוטו קאי אסוגיה ד'התם'. [ולצד דבעי קצת שליחות ל"מ שלא לדעתו]. והמהרש"א תמה דלהדיא מבואר [שם] דהנפק"מ לענין מודר הנאה. והגיה בתוס' דבסוגיין הספק האם מקריבין בע"כ¹², דאי משום 'קצת' שליחות מהני בע"כ. [והביא דכ"מ בתוס' יומא נ"ל].

7 ובחי' ר"א מן ההר [נדרים שם] ביאר האם אנו משלחים דורון בידיהם או דהמלך שולח עבדיו לקבל הדורון עבורו.

8 וכתב דנח' בזה תי' התוס' כאן. וע"ע רשב"א ור"ן [נדרים לו].

9 ובחי' בית מאיר וקרא [נדרים שם] תי' דגבי עכו"ם לא הוטל עליו להקריב, ומש"ה מהני שלוחי דידן. והחת"ס כתב דיש שליחות לנכרי לענין זה.

10 והפלת' [סא ו בסופו] נסתפק האיך מהני מינוי שליחות לעיר אחרת, דאיהו לא מצי עביד כי רחוק ממנו הדרך. [ע' רש"י ב"ק מט:].

11 והמנח"ח [תקט ו] הק' דבברייתא [ב"ק קי] מבואר דאנשי המשמר מקריבין בע"כ. ואף לתי' הא' בתוס' קשה דהו"ל לפשוט מברייתא. וכע"ז הק' הגב"א [שם], וע"כ דאף שלוחי דידן מהני בע"כ.

12 אבל רש"י בסוגיין כתב דנפק"מ במודר הנאה. וכגמ' בנדרים דאף הכא הספק האם יש כלל שליחות [וע"כ

והגב"א תמה האיך מקריבין בע"כ, הא להך צד בעי 'קצת' שליחות דידן¹³. ויש שפי' דלצד דהוה קצת שליחות, מהני בדיעבד בלא שליחות.

שם. ועוד הביא הרמב"ן [ושא"ר] י"א דספק הגמ' בנדרים בקרבן של כהן, דאיהו מצי עבד¹⁴. והרמב"ן ביאר צדדי הספק [שם] כיון דגבי ישראל שלוחי דרחמנא ניהו, גבי כהן נמי. או דלמא ישראל דל"מ משוי שליח, רחמנא שווי שליח. אבל כהן דמצי משוי שליח לישוי שליח. [והגמ' בנדרים הביא לפשוט מקינים, דסתמא קתני בין כהנים ובין ישראלים].

והרשב"א הוסיף דה"ה בשחיטה ועבודות בכשרים בזרים. [וכ"כ הראשונים [נדרים לו] דאף דשליח לאו עבודה בעי שליחות הבעלים. וע"ע מנחת ברוך יג].

ורע"א הק' דלפ"ז שחיטה בעי שליחות [וכ"מ לק' מב. דשחיטת פסח הוה גדר שליחות כל ישראל], א"כ האיך טמא שרץ משלח פסחו. הא איהו לא מצי שחט¹⁵. והנוב"י [אר"ח] הק' בכל מקום שהקריבו באיסור¹⁶ נימא דאין שליח לדבר עבירה, ולתקוני שדרתיך ולא לעוותי. ובטלה השליחות. והאחרונים הוכיחו דמ"מ בדיעבד הקרבן כשר.

אין קנין לעבד בלא רבו

נימא וכו' אין קנין לעבד בלא רבו וכו' ורבנן יש קנין וכו'. האחרונים [זכר יצחק א (לא), אמר"מ כה] חקרו בגדר הזכיה של האדון, האם אמרי' דהעבד זוכה, וחוזר האדון וזוכה ממנו¹⁷. או דיד העבד קונה לרבו שהאדון זוכה ישר [דיד ופעולת העבד הוה כעין חצירו, דכל מעשיו וקניניו שייכין לרבו¹⁸].

והרשב"א בשם הראב"ד [ע' בסמוך] מבואר דבזה נח' ר' מאיר ורבנן [לדעת רב ששת].

והאחרונים [אמר"מ שם, ברכ"ש כב, חזו"א עג] ייסדו דיש ב' דינים, הא דיד עבד כיד רבו, דהוה כחצר רבו וממילא מציאתו לרבו. ויש דין נוסף [אף היכא דמזכה ע"י אחר] דאין קנין לעבד בלא רבו, דהרשות של העבד שייך לאדון.

והאחרונים [אמר"מ, חזו"א] כתב דמ"מ במידי דאין לאדון צד זכות [כגון שעשו תנאי, ע' בסמוך] העבד זוכה. דיש לעבד יד לעצמו לולי יד האדון. [ויש שהוכיחו כן מהא דמהני גיטו וידו באין כא', ע' לע']. אמנם מדברי הרשב"א וריטב"א [בגיטין ע' בסמוך] מבואר דאין לו יד לזכות לעצמו כלל, וכל סוגיין דוקא במזכה ע"י אחר.

ומ"מ כת' הראשונים [ע' בסמוך] דהאדון אינו יכול לתת מתנה לעבד [אף בתנאי], ומש"ה בעי' לסברת גיטו וידו באין כא'. [דלא יצא מרשות האדון]. והאמר"מ [כה א] כת' דאף להפקיע מרשות האדון יש לאדון שייכות, דנחשב שיש בזה נפק"מ לאדון. ואין לעבד יד לזכות לעצמו בכל מידי דיש צד שייכות לאדון.

נכסים שהיו לעבד קודם - האחרונים²⁰ דנו האם האדון זוכה אף בנכסים שהיו של העבד קודם שנעשה עבד [שהוא בעלים על כל זכותו של העבד]. או דרק מה שקנה בשעה שהוא עבד²¹. [ובחי' בית מאיר (כב:) נקט דהמעות ששלמו לנכרי לקנותו עבד הוה שלו. ע' לע']. והקצות [רמט

כת' הא'].

13 והגב"א הק' מ"ש בהני דאזלי בתר חלק גבוה ושל הדיוט בטל לגמרי. ואילו לגבי מודר הנאה אפי' אי עיקר שלוחי דרחמנא קצת דידן אינו בטל הקצת לגבי עיקר למישרי במודר הנאה. [והאחרונים תי' דמ"מ הקריב בשליחותו].

14 [וכ"מ ב"ק קי ויבמות צט דכהן יכול לשלוח שליח להביא קרבן, אף מי שאינו בן המשמר. דכיון דמצי עבד עבודה, שליח מצי משוי].

15 ורע"א תי' דטמא כשר לשחיטה בדיעבד, ואפשר דמקרי מצי עביד דהא יכול בעצמו לשחוט דרך גגין או בסכין ארוכה.

16 [וכגון קודם תמיד או אחר תמיד של בין הערביים].

17 והאחרונים [חי' ר' שמואל ח] כת' דכ"ז בסבית הדין, אבל פשיטא דאין רגע א' דשייך לעבד.

18 [והקצות [תכד א] דן בחובל בעבדו, שיש חיוב לעבד, והאדון חוזר וזוכה ממנו].

19 והאמר"מ העמיד מח' הראשונים אי דוקא קנין יד וחצר, או דאף משיכת העבד, נחשב פעולת האדון. והכנסה לרשותו. [ע' בסמוך].

20 והקצות הביא שר"ת לחם רב [קל] דאפי' מה שקנה קודם שייך לאדון, דבכ"מ לא מצאנו קנין לעבד אלא בע"מ שאין לרבו רשות בו.

21 [ויל"ע אם הלך העבד וקנה דבר בממון שהיה לו מעיקרא, האם אמרי' דהדבר הנקנה שייך לעבד, שהוא

[ב] הביא דבכ"מ [סנהד' עא., פסחים פח, נזיר כד:] מבואר דאין ממון לעבד, אא"כ הקנו לו ע"מ שאין לרבו רשות בו. ומשמע דאף אין לו ממון שהיה שלו מעיקרא. והקצות הביא מדברי הירושלמי גבי חצי עבד, דעובד את רבו יום א', ודעת הירושלמי דאף הגוף מתחלק לימים, וביום של רבו זוכה במציאה שמצא ביום של עצמו.²²

שם. השיטה לנ"ל כתב דאף רבנן [להך ס"ד] מודו דיד עבד כיד רבו, ומציאתו לרבו. וכן אשה, אף ירושתה בעל אוכל פירות. ודוקא במתנה, כיון שנתן לעבד ולא לאדון ולבעל, אמר' שהקנה להם שלא יהא לבעל בזה זכות.

והתוס' הרא"ש [גיטין עז:] כת' דאף להך מ"ד דיש קנין לעבד בלא רבו, מ"מ בעי' לסברת גיטו וידו באין כא"מ.²³ [ולא מהני דהאדון נותן לו מתנה בעלמא]. דהא דיש קנין היינו דוקא כשיזכו לו ע"י אחר. ומתפרש ע"פ הנ"ל, דאף למ"ד יש קנין, מ"מ מודה דאין לו יד, ויד עבד כיד רבו. [וע"ע בסמוך].

ואין קנין לאשה בלא בעלה. תוס' [ועוד תדע'] כת' דלא דמי אשה לעבד, דאם נתנו מתנה לאשה הבעל זוכה רק בפירות, אבל הגוף של האשה. [והביאו כן מהירושלמי]. והא דאין קנין היינו דהוה בכלל נכסי מלוג, וכמו ירושתה דהבעל אוכל רק פירות. והרמב"ן כת' דלא דוקא נקט אשה ועבד להקישם זה לזה לכל דבר. אלא דנח' ר' מאיר ורבנן בתרוייהו.

אך הראשונים הביאו דרש"י [סנהד' עא.] כת' דהבעל זוכה במתנה 'דלא עדיף ממציאיתה', משמע דהבעל זוכה לגמרי.²⁴ וכן **רש"י** [בסוגיא] כתב הואיל ובעלה זכאי במעש"י ומציאתה, מש"ה אף אשה כעבד.²⁵ ובתוס' **ריה"ז** כ' משמע מלשונו דמתנה כמצאיה²⁶ [וחלק]. וכן דייק התוס' **רי"ד** [כד]. מדברי **רש"י** [כד. ע' בסמוך].

והתוס' רי"ד [כד.] תמה דאפי' ירושה הבאה מאיליה, זוכה רק בפירות. וכ"ש מתנה שניתן בדעת אחרת לאשה.²⁸

כשנותן מתנה - ועוד הביא תוס' [ושא"ר] דהנותן מתנה לאשתו קונה²⁹ [ב"ב נא:], ואילו אם נתן לעבדו פשיטא דל"מ [והראשונים הביאו דכ"ה להדיא בירושלמי].³⁰ אבל **הרשב"א וריטב"א** הביאו **י"מ דילפי'** עבד מאשה, והנותן מתנה לעבד קנה גוף ופירות. **והראשונים** דחו דגבי גט בעי גיטו וידו באין כא"מ,³¹ הא לאו הכי אינו יכול לקבל מיד רבו.

והאמר"מ [כה ג] חילק דה"מ איירי דוקא בקנין משיכה, דמעשה העבד נחשב פעולת קנין לעצמו. [וס"ל דבכל קנין משיכה העבד קונה לעצמו, והאדון קונה ממנו]. אבל ידו הוה כחצר רבו, ואינו יכול לקנות לו. וכן לענין גט תלי בנתינה לרשותו.

והאמר"מ [שם] הביא דבגמ' [גיטין לט:] מבואר דלמ"ד כליו של מוכר, מהני שהאדון יתן לעבד לקנין חליפין ולהשתחרר ע"י.³² ומבואר דזוכה מיד העבד. א"נ מבואר דאף בגדרי הקנינים אמר' קנייתו ושחרורו באין כא'. [ע' לעי'].

והמרדכי [תצג] הביא בשם **ר' אלחנן** דהיכא דמזכה ע"י אחר, אפי' בעבד מהני.³² [אף בלא

בעל המעות. או דהשתא אין לו קנין בלא תנאי].

22 וכן מבואר ב**רגמ"ה** [ב"ב יג.], אך **ברבינו יונה** [שם] נר' שהאדון לא יזכה בזה.

23 **והתוס' הרא"ש** כ' למאי דקשי' לרבא [שם]. משמע ד"ל דיש בזה מח'. [וצ"ב מנ"ל דרבא ס"ל כס"ד, נימא דס"ל כרב ששת או ר"א].

24 ותוס' כאן דחו דאין לדמות חציאה למתנה.

25 [והשעה"מ נסתפק בדעת הרמב"ם בזה].

26 ולכא' היינו רק לענין ידיה ופעולתה שייך לבעלה. [ומש"ה אף א"א לזכות לאחרים על ידה, ע' נדרים פח:]. אבל יש לה זכות ממון לעצמו. כגון היכא דזיכו לה ע"י אחר.

27 אמנם **הרמב"ן** ו**שא"ר** בסוגיא לא הביאו מדברי **רש"י** בסוגיא, אלא מ**רש"י** בסנהדרין.

28 וכת' דהוא רחוק מן הדעת מאד שזכה הבעל במתנה לגמרי.

29 **ור' אלחנן** במרדכי [תצג] כתב לדחות דהתם נמי איירי במזכה ע"י אחר. והביא דר"י דחה דגבי זכיית עירוב מזכה על ידה. [עכ"פ כשיש לה בית באותו חצר, ע' נדרים פח:].

30 דאיתא בירושלמי דלקבל מתנה מאחר לעצמו מח' ר"מ ורבנן, אבל מרבו לעצמו לא. [משמע דבאדון עצמו אף ל"מ להתנות ע"מ'].

31 **והתוס'** [ב"ב נא גיטין עז.] כ' דהיכא דנתן לאשה קנין פירות לא זכתה בגוף, דכל שלא נתן כולו להדיא ל"מ].

32 **ור' אלחנן** איירי כשבא לזכות מיד האדון. אמנם לכא' ה"ה מיד אחר. ואפשר דמיד האדון סתמא כמתנה,

תנאי]. והריטב"א נתספק בזה, וכתב ומיהו במזכה במזכה ע"י אחר בתנאי ע"מ שלא יהא לו רשות בה ודאי מהני. ועדיין צ"ע.

והאמר"מ [כה ט] ביאר הצד דמהני ע"י אחרים, דמהני זכיה מטעם שליחות עבור העבד. ולא יחשב עבור הרב, דמעש"י אחרים לא שייכים לרב.

אך הרשב"א [גיטין עז:]: כת' דהא דאמר' [בסוגיין] דקונה כשנותנין לו ע"מ שאין לרבו רשות בהן, ה"מ בשזכו לו ע"י אחרים אבל ע"י עצמו כלל כלל לא. דאין לו יד לזכות לנפשיה. ואף דאמר' [לעיל] שהעבד מקבל גט לחבירו מיד רבו של חבירו, ויש לו יד לזכות.

אמר רב ששת וכו' ע"מ שאין שאין לרבו רשות בו. בפשוטו משמע דהוה תנאי בעלמא, וצ"ב דא"כ נימא דלא נתקיים התנאי, וחוזר לנותן. והאחרונים ביארו דכיון דממ"נ אין לאדון אפשרות להנות בממון זה זכה העבד. דלא אמר' מה שקנה עבד קנה רבו בדבר שלא שייך צד הנאה לאדון.

ובחי' ר' שמעון [כא] ביאר ע"פ מה שיסד [בכ"מ, ע"פ תוס' גיטין פג.] דכיון שאם יחול הקנין, יתבטל ע"י התנאי. התנאי גורם מעיקרא שלא יחול הקנין לאדון כלל [כיון שאם חל, אין לו מקום]. ועוד דנו האחרונים ע"פ יסוד הגר"ז [ר"ה נזירות] דנתחדש בפרשת תנאים, דמהני 'תנאי' להגביל את גוף הקנין [שלא יחול חיוב שאר כסות ועונה, וה"נ בסוגיין שלא יחול הזכיה לאדון].

אבל הריטב"א כתב דהכא הוה בגדר שיור. דשייר לעצמו זכות בגוף המתנה. שלא יזכה האדון והבעל. ואף כשאומר לשון על מנת, כיון דלא תלי בעשייה או לא תעשה, אלא הוה מידי דממילא ותנאי בגוף הקנין נחשב שיור³³. ואי"צ דקדוקי התנאים או תנאי כפול³⁴.

וכ"כ בשו"ת הרשב"א [ב קמ] דהוה גדר שיור, דלא נתכוון לתלות גוף המתנה בתנאי זה, ולבטל הקנין. אלא הוה כאילו אמר 'ולא יהא לבעליך רשות בהן'. והרשב"א הביא דכ"מ בנדרים [פח, ה' בסמוך] דנותן לבתו שלא יהא לבעלה זכות, ולא הוזכר תנאי.

והריטב"א ביאר דר' מאיר ס"ל דמ"מ כיון שקנה העבד קנה רבו דכגוף אחד חשיבי. ול"מ שיור שלא יזכה האדון.

[והגמ' בכ"מ [סנהד' עא, פסחים פח, נזיר כד:] הביאה תנאי זה דע"מ שאין לרבו רשות בו. ע' תוס'].]

והרשב"א וריטב"א [גיטין עז:]: הו' לע' כת' דאף לצד דמהני ע"מ שאין לרבו רשות בו, היינו דוקא כשמזכה ע"י אחר. דיד עבד כיד רבו, ואינו יכול לעשות מעשה קנין בעצמו כלל.

אבל האחרונים דייקו מסתימת הרמב"ם [עבדים ה ב, זכיה ג יג, ושא"ר] דמהני אף ע"י יד העבד. [וכן משמע בכל הראשונים בסוגיין]. והחזו"א ביאר דכלפי מידי דאין לרבו חלק בו ממ"ה, יש לעבד יד. ומש"ה מהני לקבל גט מיד רבו של חבירו [וכדלעיל].

וכי א"ל ע"מ' לאו כלום הוא. הרמב"ן [ושא"ר] תמהו דמ"מ כיון שהתנה ולא נתקיים התנאי, הול"ל יחזור לנותן. ובגמ' משמע 'לאו כלום קאמר', משמע דנתקיים המתנה³⁵. וכתב בדברך רחוקה יל"פ דהכוונה דהתנאי ל"מ, ואם האדון יבא לזכות, יתבטל מתנתו.

והרמב"ן [ושא"ר] תי' דהוה כמתנה עמש"כ בתורה³⁶, דכיון דנתן לו לא מהני להתנות שלא יזכה בו. ואף שכפל תנאו ל"מ, שכל תנאי שעוקר את המעשה אינו תנאי. והרא"ש תי' דכל תנאי שסותר המעשה אינו כלום³⁷ [ע' תוס' ב"ב קלז:]. ועוד כתב הר"ן [והריטב"א בשם י"מ]

ואילו מיד אחר צריך תנאי.

33 וציון [חולין קלד.] ע"מ שהמתנות שלי. וכן [ב"ב סד.] שיור מעשר ודיוטא.

34 והקצות [רמא ט] הביא מדברי הריטב"א דאף מתנה ע"מ להחזיר אינו בגדר משפטי התנאים [ודלא כמ"ש תוס' לע' ו: וכ"מ דדנו דבעי כפילות], אלא גדר שיור הקנאה לזמן. [אמנם דעת הראשונים דהוה קנין לעולם, ובתנאי. ה' לע' ו:].

35 וכן לשון ר"א [בסמוך] דכו"ע קני רביה.

36 וכמו מתנה עמש"כ בתורה שמשעה שאמר לאשה הרי את מקודשת לי נתחייב בשאר כסות ועונה, והמעשה לא חל לחצאין לפי שאין אישות לחצאין. ואינו דומה לשאר התנאים שלא קיימן בסוף, שזה משעה שחל המעשה בטל. [וסיים זה טעם רחוק למי שלא העמיק במדות חכמים אבל עיקר הוא]. [וע"ע רמב"ן ב"ב קכה: בגדר מתנה עמש"כ בתורה].

37 וכ"כ השיטה לנ"ל דהתנאי קעקר למעשה, וכנותן לחבירו ואומר ע"מ שלא יהא לך בו כלום. ואמר' דהתנאי הוה דברי הבאי כיון דסתר למעשה. והיינו טעמא דמתנה עמש"כ בתורה תנאו בטל, דתנאי כמפליגה בדברים. [וכמ"ש ר"ת בתוס' כתובות נו, וכ"כ הריטב"א לע' יט:] בגדר מתנה עמש"כ בתורה].

דהוה כמפליגה בדברים כיון דא"א שהתנאי יתקיים. [והריטב"א דחה דהו"ל לגמ' לפרש]. והריטב"א תי' דהך ע"מ אינו בגדר תנאי, אלא שיוור בעלמא [הו' לע'].

והשעה"מ [עבדים ו יב] הק' עמש"כ הראשונים דהוה מתנה עמש"כ בתורה, הא קי"ל בדבר שבממון תנאו קיים³⁸. ובחי' ר' שמעון [כא] והחזו"א [עג יג] תי' דעיקר הטעם דלא מהני תנאי בסוגיין משום דאין קנין לעבד בלא רבו, ולא יתכן בזה זכייה כלל³⁹. ומ"מ שוב הק' הראשונים דנימא דהמעשה בטל, ובזה תי' דכיון דלא מהני תנאי כלל, אף אינו מבטל את המעשה. וכמו מתנה עמש"כ בתורה באופן שהתנאי לא חל.

דברי הראב"ד - והרשב"א הביא בשם הראב"ד לפרש דכאומר 'קני', הוה כאילו נתנו לאדון ממש. אבל לא מהני כשהתנה עם העבד, דהוה כמו שמתנה עם אדם אחר [דיד עבד כיד רבו לזכות ולא לחוב]. ול"מ תנאי אא"כ מתנה עם מקבל המתנה בעצמו. והאבנ"מ [לח כב] הביא דלפ"ז כל זכין ע"י אחר, לא יהני תנאי. דלא מהני תנאי אלא ע"י המקבל. [ע"ש שהק' ע"ז].

אבל בחי' ר' שמעון [כא] כתב לפרש דסברת הראב"ד דכשנותן מתנה לעבד, הרי הוא נותן לאדון. ועפ"ז התנאי שמתנה עמו, שלא יהא לאדון חלק בו סותר לגוף הנתנה. וגדר תנאי שייך רק על חלות, ואילו הכא התנאי סותר ומשנה את עיקר המעשה.

והראב"ד ביאר דרבנן פליגי, [דגדר מה שקנה עבד קנה רבו] דמעיקרא קני עבד, אלא דלכי זכי עבד זכי אדון מכח זכיית העבד. ומש"ה מהני התנאי שהתנה עם העבד. דהו"ל כשאר תנאין דעלמא דמתנה עם מקבל המתנה בעצמו. והאדון אינו זוכה, שכבר קדמו התנאי.

שם. ע"מ שאין לרבו רשות בו. הראשונים [שו"ת מהר"ם רוטנברג תשנ"ג, שו"ת הרא"ש עד ד, פא א, יד רמ"ה סנהדר' עא.] דנו האם מהני להקנות ע"מ שאין לבעל חוב זכות בו. וע"ע אבנ"מ [פה ב] וחי' ר' שמעון [כא].

ור' אלעזר אמר כל כה"ג דכו"ע ל"פ קני עבד וקני רביה. והראב"ד [ברשב"א] ביאר דר' אלעזר ס"ל דאף לרבנן אין יד לעבד כלל ואין לו קנין בלא רבו. [ול"מ ע"מ שאין לרבו רשות בו, ככל הסברות הנ"ל לר"מ אליבא דרב ששת].

ודעת ר"ת דלדעת ר"א אף באשה ל"מ ע"מ שאין לבעליה רשות בו. [ועפ"ז סתמא דגמ' בכ"מ כרב ששת, ודלא כר"א. ע"ע בסמוך].

ע"מ שתצא בו לחירות וכו' ורבנן סברי לדידיה נמי הא לא קא מקני, דהא לא א"ל אלא ע"מ שתצא בו לחירות. משמע בגמ' דהעבד לא זכה שיהא שלו, אלא לענין זכות זה. ותוס' כת' דמש"ה ראוי שיחשב ע"י אחרים, שהרי העבד לא זכה בממון להיות שלו. וכ"כ הריטב"א דלא זכתה עד שעה זו.

אבל השיטה לנ"ל כתב דמ"מ כל קנין שיש לעבד הוא של אדון, ואם יבא העבד לומר לא אצא לחירות אינו חוזר לנותן והאדון יכול לומר דהמנה קנוי לו ע"מ שישחררנו בו.

ובחי' ר' שמעון [שם] כתב דע"כ מהני בתורת שיוור. דאל"כ מ"ש מהא דל"מ גדר תנאי שסותר למעשה.

שם. ע"מ שתצא לחירות. תוס' [סוכה מא:] הביאו דמהני מתנה ע"מ וכו' שתאכלי, ולא אמרי' דכל מתנה דאינה יכולה להקדיש ל"מ [ע' נדרים מח:].

ע"מ מה שאת נותנת לתוך פיק - ובמשנה [נדרים פח. הו' בתוס'] אי' דהמודר הנאה מחתנו, נותן לאשה 'ובלבד שלא יהא לבעלה רשות אלא מה שאת נושאת ונותנת בפיק'. ודעת רב [שם] דהך לשון הוה בדוקא. ותוס' נקטו דהוה כמו ע"מ שתצא בו לחירות דסוגיין.

ור' זירא [שם] העמיד דברי רב כר' מאיר, ור"ת בתוס' פי' דס"ל כרב ששת דמודה ר' מאיר דמהני לשון זה⁴⁰.

38 והאבנ"מ [פה ב] תי' ע"פ מש"כ הרשב"א [לעיל יט: וכתובות נו.]. דהא דמהני בדבר שבממון דהוה כמו ע"מ שתמחול. ואילו בסוגיין ל"מ מחילה, דאין העבד יכול לזכות מיד רבו. וכן באשה, כיון שנשאה תו ל"מ סילוק. [ויל"ד דקודם שזכתה בו, אפשר דמהני סילוק].

39 ור' שמעון ביאר דהתם דהוה ינים שהתורה הוסיפה, ואמרי' דבדבר שבממון מהני לחצאין. אבל בסוגיין אינו הוספה מדיני התורה, אלא הוה גדר וכלל מכללי הקנינים בתורה. וכמו שולד הפרה שייך לבעל הפרה. דמצד עבודתו אי אפשר לעבד להיות בעלים כה"ג.

40 [דנחית חד דרגא מר"א].

דאילו לדעת ר' אלעזר ר' מאיר ס"ל דל"מ כה"ג. וכ"כ הרשב"א דלפ"ז ר"א רב קאי כרבנן. ור"י [בהמשך התוס'] נסתפק דאף ר' אלעזר מודה באשה. וכ"כ הרמב"ן.

ועוד הביא הרשב"א בשם תוס' דבסוגיה דנדרים איירי דאמר ע"מ שלא יהא לרוב רשות בו אלא שתצא לחירות. [או שאמר שלא יהא לך רשות בן]. וכיון דסילק את האדון ואת העבד, לא נתן כלל אלא לדבר מסויים. ואילו בסוגיין איירי דאמר בסתמא הא לך מנה ע"מ שתצא. דר' מאיר סבר דהוה מתנה גמורה, והתנאי לאו כלום הוא. ורבנן ס"ל דכיון דייחד לדבר, אין לו בו אלא שימוש זה בלבד. ולא מתנה גמורה היא. אבל היכא דאמר ולא יהי' לך אלא שתצא בו לחירות או מה שאת נותנת בפך, לכו"א לא קנה אדון או בעל. וסוגיה דנדרים לא שייכא לסוגיין.

ועד"ז כ' הרמב"ן [בסוגיין] דאילו הקנה רק זכות שיצא בה לחירות לא יזכה האדון ממנו. דהא לא הקנו אלא לדבר זה. אלא איירי שהקנה לעבד [ולאדון] ע"מ שיצא בהם לחירות. ולא מהני תנאי זה, שהרי ידו כיד בעלים, ואינו משתחרר בכסף של עצמו⁴¹.

והריטב"א פ' [דבנדרים שם] אין זכות האשה אלא לאחר אכילה ושתייה, וההיא שעתא ליתא בעולם שיזכה הבעל. אבל הכא בשעת התנאי עדיין המעות בעולם. ומש"ה כל היכא דזכי העבד זכי הרב, ואין יד לעבד בלא רבו. ועפ"ז כת' [בסמוך] דהבעל אינו יורש זכות זה.

ע"מ שתצא בו לפסח - תוס' [פסחים פח.]. כת' דלמ"ד קני רבו עד שיתן ע"מ שיצא לחירות, ה"נ איירי שנותן ע"מ שיצא חובת פסח. [ולכא' מבואר דהעבד זכה, דנחשב מינוי ידיה על הפסח⁴². והאדון אינו יכול לזכות ממנו].

ותוס' [יבמות סו.]. הק' דלר' מאיר דאמר אין קנין לעבד אפי' ע"מ שיצא בו לחירות [כר' אלעזר], היכי משכח"ל עבדים שקנו עבדים [דנתמעט שם דאינם אוכלים בתרומה]. ותי' במפקיר עבדו, דפקע קנין הממון דרבו ומעוכב גט שחרור. והאחרונים דייקו דלמ"ד דמהני ע"מ שתצא לחירות, ה"נ מהני שיקנה בהם עבדים כה"ג. [ולכא' היינו כשהקנו לו עבדים ע"מ שימשהו. דאל"כ שוב יזכה האדון בעבדים אלו. א"נ ס"ל דכיון דבשעת זכיה הוה בתנאי, שוב אין לאדון זכות⁴³].

והשעה"מ [עבדים ה] דייק מדברי התוס' דלר' מאיר [לר"א] אין שום אופן שיהא לעבד נכסים, ואף כשיזכו לו ע"י אחר בתנאי. וכן הוכיח דאפי' נכסים שהיו לעבד קודם שמכר את עצמו, קנה האדון [ע' מה שהו' לע']. דאל"כ משכח"ל שקנו עבדים כה"ג.

ורב האי גאון [ס' המקח שער ה, הו' בתוס' ר"ד] כ' שאם נתן אדם מעות לעבד ואמר לו ע"מ שתצא בהן לחירות, והעבד קנה בהן נכסים המקח קיים⁴⁴. והתוס' ר"ד חלק דהא לא הקנם לו אלא שיצא בהן לחירות. ואילו היה קניין לעבד אילו המעות בשום טצדקי שבעולם היה זוכה בהם האדון. הילכך אם קנה מהם נכסים אין קניינו קניין שאינן שלו ואין לו כח בהן אלא להשתחרר בהן⁴⁵. [ועוד צ"ע לדברי רב האי גאון, דהא לא נתקיים התנאי].

ע"מ שאר שימושים וכו' - הר"ן [נדרים שם] הביא מח' האם אף אלא מה שתתכסי. דכיון דייחד לדבר מסויים, ולא הקנה אף לה אלא לאותו דבר [וכ"כ הרשב"א בסוגיין בתר"ד]. או דוקא נותנת לפיך, שאינה זוכה עד שעה שאוכלת, ובשעה זו נאבד מהעולם.

והשעה"מ [נדרים ז ז, ואבנ"מ פה א] העמיד מח' היכא דאמר ע"מ מה שתצרי עשי, האם רשאית האשה לתת לבעל או דהוה גזל בידו. והביא דהמאירי [סנהד' עא.]. הק' דאם הבן סורר גנב משל אמו, א"כ נתברר לא נתקיים התנאי ולא היה מתנה כלל. והאיך יחשב שגזל משל האם⁴⁶. אך הביא דהרא"ש [נדרים שם] כ' דהבעל יורש, ולא אמרי' דלא נתקיים התנאי.

41 וכ"כ הריטב"א בשם אחרים דאינו יוצא לחירות בכספו של אדון.

42 א"נ לענין בעלות לפסח סגי שיחול דין מינוי פסח. דהוה בעלות מסויימת, ולא איכפ"ל האדון זכה ממנו.

43 [וכדעת רב האי גאון, ע' בסמוך. אבל לפי דיוק השעה"מ אין לזה מקום].

44 ושוב לא יזכה האדון בעבדים אלו. [ואף דכבר אין תנאי שלא יהא לאדון רשות בהם. י"ל דהוה כמו נכסים שקנה העבד קודם שמכר עצמו, וס"ל כסוברים דשוב לא יזכה האדון. ודוקא בשעת זכיה אמרי' דשייך לאדון].

45 [וע"ע מה שהתוס' ר"ד דן בסוגיה דכתובות סט:].

46 ועוד הק' המחנ"א [נדרים כ זכיה יג] דכיון דהקנה רק שאתכלי, עדיין שייך לנותן, ולא הוה משל אמו.

בעבד - ובפשוטו השוו הראשונים דין עבד לדין אשה בכ"ז. אך הס"ז [י"ד רסז י] כת' דגבי עבד מהני רק ע"מ שתצא לחירות, אבל ע"מ שתעשה דבר מיוחד ל"מ. והשעה"מ [עבדים ה ב] והקצות [רמט א] הביאו דמפורש ברמב"ם [זכיה ג יד] דאף בעבד מהני כה"ג. וכ"מ בתוס' [פסחים הנ"ל] דמהני בעבד ע"מ שתצא בפסח.

תוד"ה ורבי אלעזר. אומר ר"ת דהלכה כר"מ וכו' ואלביא דרב ששת. אבל הר"ף פסק כר' אלעזר ואלביא דרבנן. [ומ"מ שניהם שווים דל"מ ע"מ שאין לרבו רשות בו, אלא ע"מ שתצא לחירות].

בא"ד שמואל אמר אפי' אמר מה שתרצי עשה ל"ק הבעל וכו'. והמרדכי [תצג] ביאר דמה שתרצי עשי הוה כמו ע"מ שאין לבעליך רשות [בסתם]. ולשמואל מהני ע"מ לחוד, וכרב ששת אליבא דרבנן⁴⁷. וכ"כ הר"ן [נדרים שם] דשמואל קאי כרבנן, ומודה דלר' מאיר צריך לומר שאת נותנת לפיך.

אבל התוס' ר"ד כ' דהמח' רב ושמואל במח' רב ששת ור"א. [וצ"ב דמבואר התם דרב כר' מאיר, ולפ"ז הוה אליבא דרבנן].

אבל דעת הרמב"ם [זכיה ג יד, הו' בר"ן שם] דאף לשמואל צריך לשון שתרצי עשי, ול"מ ע"מ שתצא לחירות לחוד.

בא"ד וקי"ל הלכה כרב באיסורי, ואע"ג דפליגי נמי לענין ממון, מ"מ לענין דינא איתשיל. [ודעת ר"ת דכללי ההכרעה תלי כלפי מה הו' המח' בגמ', והמהרי"ט [ב חו"מ קכד] ביאר דתלי האיך הו' בגמ', דהראשונים שמסרו הכלל סמכו דנחזי אנן על מה הובא עיקר מלתייהו].

אך הר"ן [ושא"ר נדרים שם] הביא בשם הנגיד ר"ש הלוי בשם רב עמרם גאון דכיון דעיקר פלוגתייהו תלי בנידון ממון, הלכה כשמואל בדיני. ועוד דשמואל ס"ל כרבנן, ורב כר' מאיר. ועוד דסוגי' דעלמא דמהני ע"מ שאין לרבו רשות לחוד. [ותוס' בסמוך נדחק דהתם ליישב הברייתא עכ"פ לרבנן].

והרא"ש [ב"ק ד ד] הביא דנח' רב ושמואל בגדרי וסת דילוג לענין וסתות ושור המועד, כיון דעיקר המח' לענין איסורין הלכה כרב, אף דהגמ' מדקדקת מתוך דבריהם לענין איסורי. והרא"ש ביאר דמאיזה טעם עשו חכמי הגמרא כלל זה לפסוק הלכה כשמואל בדיני וכרב באיסורי בכל מקום. לפי שידעו ששמואל היה רגיל תמיד לפסוק דיני ולכן היה מדקדק בהן ויורד לעומקן ומשכיל על כל דבר אמת. וכן רב היה רגיל לדקדק בהוראת איסור והיתר לכן סמכו על הוראותיו לענין איסור והיתר. ולכא' לפי טעם זה אזלי בתר שורש המח'. והמהרי"ט [שם] הק' דהרא"ש פסק הכא כר"ת. וביאר דכוונת הרא"ש דאף דרב היה בקי באיסורי, לא רמי אדעתיה למידק כיון דלאו לענין איסורא אתשיל. וכן איפכא.

דף כד.

תוד"ה אלא. פ"ה בזוזי דידה דנכסי מלוג וכו' וקשה לר"ת וכו' הול"ל ממעשרו ולא מעשר חבירו. והרש"ש כתב ליישב דלדעת רש"י נתמעט דוקא נכסי מלוג, דס"ד דנחשב 'מעשרו' כיון דיש לבעל קנין פירות, קמ"ל דלא תלי בקנין פירות. וכע"ז דרש"י מקרא [גיטין מז:]: שאדם מביא בכורי אשתו, מדין קנין פירות. [וביאר דתוס' לשיטתם [ע' בסמוך] דנקטו דאירי בזוזי דידה ממש, ולא נכסי מלוג]. ועד"ז כת' בחי' אבן העזר⁴⁸.

בא"ד ונר' לר"ת דגרס וכו' ומעשר דידה וכו' ולא אשה, אפי' אלמנה וגרושה. וכ"כ הרמב"ם [מעש"ש ה ב] ורוב ראשונים.

והאחרונים [רש"ש ורצ"ה ברלין] הק' דא"כ המשנה [סוטה כג.] היה צריך להביאו בהדי דברים שבין איש לאשה. אלא דתוס' [שם כג:] תמהו ממילי טובא דלא הוזכרו שם.

בא"ד והא דתני בת"כ וכו' לרבות את האשה, לענין פדיה. והרשב"א תי' דהתם קאי במעשה בעלה, וקמ"ל דהוה שליחות להתחייב בחומש, כשפודה בנכסי מלוג. דומיה דיורש דפודה בשלו⁴⁹.

47 [א"נ י"ל כמ"ד דרבנן ס"ל דיש קנין [בלא תנאי], ואלביא דר' מאיר מהני תנאי].

1 והאבן העזר ביאר דכל א' מהם [הבעל והאשה] אין לו זכות למוכרו בלא חבירו, וס"ד דמש"ה נחשב דהוה שלו. קמ"ל דמ"מ הוא לבד אינו יכול למוכרו בלא האשה.

2 והשיטה לנ"ל הוסיף דס"ד כיון דבחיי האב היה יכול לפדות בלא חומש. עכשיו פודה בחומש.

בא"ד ומה שפ"ה בזווי דידה היינו נכסי מלוג ל"נ דכיון שהם ברשותו ומה שקנתה אשה קנה בעלה וכו' כדאמר גבי מעשר וכו'. תוס' הק' מ"ש דלענין פירות נכסי מלוג אמרי' דחשיב דבעל, ואילו מעות מלוג חשיב דאשה. [והרשב"א תי' דשאני פירות מעש"ש, ע' בסמוך].

ולכא' לכ"ע א"א לפדות במעות נכסי מלוג אלא מדעת שניהם [וכ"כ בחי' אבן העזר], אלא דדעת רש"י דהעיקר תלי בבעל הקרן. ולכא' סברת תוס' דכל שיש לבעל צד זכות בזה, לא נחשב 'אחר'. והחז"א [ס"ס עג] דן [ל"ד הראשונים] מסתבר דצריך להוסיף חומש כנגד שווי הזכות פירות, ולא כנגד שווי הקרן.

ועוד הק' **הרשב"א** דמבואר בקו' הגמ' דכשנתן אחר ע"מ שאין לבעלה רשות בה, למ"ד דל"מ תנאי לא נחשב ממון דידה, אף דאין לבעל אלא פירות. וכתב **הרשב"א** די"ל כיון דנתנו לה ע"מ שתפדי. ויש לה רק זכות זה, הבעל זוכה בכל הזכות. וחשבי' ליה כולו שלו. ואילו נכסי מלוג בעלמא לוקחין קרקע, והקרן קיימת לה. וכשהיא פודה הוה בקרן שלה. והוי' ליה 'אחר' כלפי מעשר של הבעל.

אבל התוס' ר"ד הביא דרש"י לשיטתו [סנהד' עא., הו' לע'] דכשנותנים מתנה לאשה, אין קנין לאשה והבעל זוכה בכולו, כדין מציאה ומעש"י. [והתוס' ר"ד תמה על דברי רש"י].

בא"ד לכן נ"ל דזווי דידה היינו שהקנה ע"מ שאין לבעלה רשות בה. והרמב"ן ורשב"א כת' כגון שהבעל נתן לה מתנה, דכה"ג אינו אוכל פירות. ועוד כ' הרמב"ן או שמכרה כתובתה בטובת הנאה, דאין לבעל פירות [ב"ק פט]. **אנ בכותב ד"ד בעודה ארוסה.** או נשואה וקנו מידו [כת' פג].

והכא במעשר דאתא מבי נשא וכו' ור"מ לטעמי' דאמר ממון גבוה. פרש"י שירשה מאביה. [והשיטה ל"ל גרס כן להדיא בגמ']. ולפ"ז מבואר להדיא דאף למ"ד ממון גבוה יש ירושה במעשר.

והמנח"ח כתב דילפי' דאתרבי יורש בתו"כ מגזיה"כ. ולכא' גדר הדבר דהוה ירושה על הזות דין אכילה. ועיול"פ ע"פ מש"כ הגר"ז [זבחים ו]. בשם הגר"ח אף למ"ד ממון גבוה הוה 'שלו', אלא דמדיני הקדושה דלא ניתן למכירה [ובעז"ה יתבאר בסוגיית לק' נב: עד נד:].

אבל הראב"ד [בתו"כ בחקותי שם] נקט דלמ"ד טובת הנאה אינו ממון, אף אינו יורשו לבניו. והאחרונים [אבי עזרי מעש"ש ה ב] תמהו עליו מסוגיין. ויש שתי' דאף לראב"ד יש לבנים זכות אכילה מכח אביהם, אלא דאינו בגדר ירושת ממון.

ורבנן לטעמייהו דמעשר ממון הדיוט, וקני ליה בעל, הילכך שליחותא דבעל עבדא. פרש"י דהוה נכסי מלוג, וכיון דהמעות של הבעל בעי חומש. [דנחשב שהבעל פודה מעשר דידה]. **ותוס' הוכיחו מהכא דאזלי' בתר קנין הפירות.** והרשב"א כתב ליישב דאירי בפירות מעשר שני העומדים לאכילה, והבעל אוכל את הכל. ובמעשר שני אינו יכול ליקח קרקע. הילכך הוה כולו של הבעל.

ובחי' אבן העזר תי' דפירות נכסי מלוג עומדים למכירה, ליקח בהם קרקע והבעל אוכל פירות. וכיון דיש לבעל זכות למוכרם נחשב ממעשרו. [ואילו מעות מעשר שני אין לו זכות ליקח בהם פירות].

ראשי אברים

תנא יוצא בשן ועין וראשי אברים וכו'. הרמב"ן [בס' המצוות עשה רלה] כתב דיציאת ראשי אברים הוה דין קנס, שוציאנו לחירות בתשלומי נזקו. [ומבואר דהוה גדר 'תשלום' על הנזק]. וכתב דאינו צווי עשה על האדון להוציא לחירות, דהא אין במצוות עשה קנס. ואפ"ה נמנה במנין המצוות, וכמו כל הדינים שמנה הרמב"ם כמצות, וכגון מצוות גירושין.

ורש"י [גיטין כא:] כת' דגט על יד של עבד א"א לקוצצו, דאינו רשאי לחבול בו דהא שייך במצוות. ואם חבל

3 ועיול"פ דנחשב שותף במכירה, וכאילו הוא מוכר. דאילו פדה דרך מקח, אף הפירות שכנגד יהא לו בהם שותפות].

4 [והראשונים לא חילקו בזה]. [ואפשר דלענין גדרי הפדיה, נחשב כולו כדמי הקרן. דהזכות פירות הוה זכות חיצוני. ואף דאם באו לשום שווי הזכות שלו, הוא שווה כן. מ"מ כלפי נידון הגוף, האשה היא בעלים על כל הגוף].

5 דאין לוקחין בדמי מעש"ש עבדים וקרקעות.

6 **וכ"כ ברשב"א** [ב"ק ד: דין דהוה בכלל אבות נזקין. והגר"ח [סטנסל רמז, ע"פ הסוגיה ב"ק עד:] כ' דהוה גדר קנס מיוחד בגדר תשלום האברים. ועפ"ז דן דהיכא דיצא בדמי עינו, מחוייב מהך דין לשלם דמים דמי שינו.

בו בראשי ארים יוצא לחירות, אלמא אינו רשאי לחבול בו.
והרש"ש [שם] נסתפק היכא דקצץ ידו [ויצא לחירות], האם היד שייך לעבד [והק' א"כ הול"ל דהגט אינו שלו], או לאדון.

תוד"ה תנא. ותנא דידן דלא תנא להו משום דסבר צריך גט שחרור. ועד"ז כ' הרמב"ן [כב:] הביא בשם הירושלמי דכיון דתלי במח' [ובפלוגתא לא קמיירי⁷]. ועוד הביא [בשם תוס'] דבקנסא לא קא מיירי, שאם הודה פטור [וכדאי' ב"ק עד:; ובמשנה שבועות לג.]. א"נ שלא שנו במשנתנו אלא מה שיש בו חלוק בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים כגון כסף ושטר.

והאור"ש [עבדים ה ה] הביא דסתמא דמילתא מתני' איירי אף בעבד שלא טבל, וכתב דלפ"ז מבואר מקו' הירושלמי דאף עבד שלא טבל יוצא בראשי אברים. ודלא כמ"ש הרמב"ם [ה ה] דדוקא מל וטבל. ושוב הביא דהרמב"ן [יבמות מה:] כתב דעבד עכו"ם שלא טבל אינו בר קבלת גט, ואינו בתורת שחרור. ולא שייך גיטו וידו באין כא'. ובעי שטר ע"י אחרים. ולפ"ז ע"כ המשנה לא איירי בעבד שלא מל וטבל.

דף כד:

ואי כתב רחמנא עין וכו'. רע"א הק' דאי כתב עין א"א ללמוד ממנו שן, שהרי לענין כמה דינים שן נחשב סתר, וכמ"ש תוס' [בכורות לז. ע' בסמוך] דדוקא הכא אמרי' דגלי קרא להדיא. וכה"ק בשיטה לנ"ל, ות' דחדא מיני' נקט.

מה הפרט מפורש מום שבגלוי ואינו חוזר וכו'. תוס' [בכורות לז.] הק' דכעין כלל ופרט זה איתא [התם] גבי מום, דבעי מומין שבגלוי. א"כ נימא דנטלו שניו יחשב מום¹. ות' דשאני גבי עבד דגלי קרא, אבל אינו מום, שהדרך שנופלים שיניים מחמת זקנה.

ועוה"ק תוס' [שם] דמבואר [בסמוך] דחרשו יוצא לחירות [וע"ע בסמוך ב' תי' בתוס' ב"ק צח. מ"ט חשיב מום שבגלוי], ואילו בהמה חרשת אינו מום². וי"ל דגבי עבד גלי קרא דבדבר קל חשיב מום, שמשתחרר בשינו.

והרשב"א תי' [בשם תוס'] דעבד יוצא בשן, אפי' שיניו הפנימיות. ע"כ דגדר גלוי בסוגיין דומיה דשן ועין. ואילו התם גלוי הוה דומיה דפקח ועוור דהוי גלוי גמור. וכן הריטב"א כתב דלא תלי בהדדי.

והתוס' ר"ד [כה.] חידש דאף בשאר מומין יוצא לחירות [ולא רק בנטילת ראשי אברים]. כיון דילפי' בכלל ופרט דומיה דמומין. אך הביא בשם תוס' בבכורות דשאני גבי מומין לפסול בקרבנות דמרבי' 'כל מום רע'. [והתוס' ר"ד חלק].

אי מה הפרט מפורש מומין שבגלוי ואינו חוזר וכו'. התוס' הרא"ש ותוס' [עירובין כח.] הק' דבכלל ופרט סגי דדמי ליה בחד צד [ע' נזיר לה:]; א"כ מה מקשה הגמ' דבעי דמי בכל הצדדים. ות' דקו' הגמ' אליבא דמ"ד [עירובין כח.] דכללא קמא דוקא, דס"ל דבעי שיהא דומה לו בב' צדדים. אבל למ"ד כללא בתרא דוקא אהני לרבו' כל דדמי ליה בחד צד.

וכת' דאין לומר דקו' הגמ' דכל הנך צדדים שווים, ומנלן לדמות בהא טפי. דא"כ מה תי' הגמ' דיש ריבוי, מאי חזית דמרבה הך צד. וע"כ צד ביטול מלאכה גרע מהנך צדדים.

ועוד תי' תוס' בעירובין דאף למ"ד כללא בתרא, בעי' שישווה בכל הצדדים החשובים. וה"נ קו' הגמ' דהוה צד חשוב, אף שהוא פחות מהנך צדדים. והדבר מסור לחכמים להכיר איזה צד גרוע הרבה.

אלמא תניא תלש בזקנו ודלדל בו עצם וכו'. פרש"י אע"ג דליכא ביטול מלאכה [וכ"מ בגמ'], דעצם דזקן לאו מידי עבד. אבל הרמב"ם [עבדים ה י] כתב דלדל בו עצם יצא לחירות, שהרי ביטל מעשה השיניים הקבועות באותו העצם. והכס"מ תמה מסוגיין.

7 והשיטה לנ"ל הק' דאף יציאה בכסף מח' ר' שמעון ורבנן [גיטין לט:]. ואפשר דר' שמעון יחידאה הוא ומש"ה לא חשיב.

1 ובבהמה אינו מום כלל. וכן כהן שניטל שן א' אינו מום. ודוקא כל שיניו משום דאינו שווה בזרעו של אהרן.

2 ואף באדם פסול רק משום דאינו שווה בזרעו של אהרן. [ונפק"מ דאינו מחיל עבודה].

והכס"מ ביאר דהרמב"ם [גרס] נקט דקו' הגמ' דאינו גלוי, שהרי העור מכסהו. קמ"ל לחפשי ישלחנו.

והמאירי כת' לפרש [דעת הרמב"ם] דאף דבעצם הזקן מצד עצמו אין מלאכה, מ"מ ע"י מתבטל מלאכת השיניים.

ובתוס' ריה"ז כתב לפרש דמרבי' אף דאינו עושה מלאכה גלויה, דהא כל אבר ודאי עושה מלאכה. וחשיב מום שבגלוי כיון דביטל מעשה השיניים הקבועות³.

והשיטה לנ"ל ביאר דעצם הזקן [אינו יוצא], דמעיכרא הייתה אותו עצם מסייע לאכילה ועכשיו אינו בטל לגמרי, אע"ג דמצטער הרבה. ועדיין מסייעו.

ישלחנו רבויא הוא. פרש"י דדרשי' בריבוי ומיעוט. וכ"כ הריטב"א פ' דלא דרשי' כלל ופרט אלא רבוי ומיעוט וריבה. ובחי' מהר"ט ביאר דאף מ"ד דדרשי' כל התורה בכלל ופרט, מודה הכא דדרשי' ריבוי ומיעוט, כיון דכלל בתרא ל"ד לכלל קמא [וציין בכ"מ ב"ק סג.]. אבל יש ראשונים דאף למסקנא דרשי' בכלל ופרט. ולתוס' רא"ש [הנ"ל] למה דקי"ל דסגי דמי בצד דא', מהני כלל ופרט. וכ"כ הפור"י. [וע' אחיעזר ב לד ג].

הואיל וקנס חכמים הוא וכו'. ומ"מ אליבא דאמת הוה בגדר קנס [דאור'], וכדאי [ב"ק עד:]. וע' בסמוך.

תוד"ה הואיל. וא"ת מה בכך, הלא כמה גופי תורה מכח דרשא. וכה"ק המאירי דכלל ופרט הוה מי"ג מידות, והיאך הוא קוראם מדרש חכמים. [וע' אריכות ברמב"ן סה"מ שורש ב]. ותי' שכל כלל ופרט אסמכתא בעלמא⁴. [וצ"ע].

והביא דר' אחא גאון [הו' גם בשו"ת הרשב"א א אלף קפה] למד מכאן דהמקדש בפני עדים שפסולין מדרבנן צריכה גט. [ודנו בזה הגאונים האם הפקיעו את הקידושין]. ובשו"ת הרי"ף תמה מהא דהביא מסוגיין, דאף פסולי קורבא, כולו מדרש חכמים⁵. אלא כל הבא מהמדרש הוה דאורי'. [וע' שו"ת רע"א קמא צד דנתקשה בראיית ר' אחא מסוגיין].

בא"ד לכ"נ לר"ת דגט זה מדרבנן וכו' שמא ימצאנו בשוק. [ע"פ לשון הגמ' גיטין מ:]. ועוד הביא הרשב"א דברי הגמ' לע' שם מקרקע ליה זוזי. וכ"ד רוב הראשונים. והתוס' הרא"ש דהא פליגי בדאורי', ואין זה הכרעה לומר טעם חדש.

בא"ד וריב"א פ' וכו' אבל שאר אברים, גמירי שילוח שילוח מאשה. [ולפ"ז אינו כלל ופרט, אלא ב' דיני יציאה שונים]. ורע"א הק' דא"כ [להך תנא] ישלחנו הוה ריבוי בפנ"ע, א"כ נימא דריבה הכל, ואף שאינו גלוי וחוזר. דלא שייך לומר א"כ שן ועין מאי אהני, דהא שן ועין הוה דוקא, ומידי אחרינא לא [בלא גט שחרור]. וישלחנו לרבות שאר אברים עם גט שחרור ונימא דאף כל אברים. וצע"ג. וכע"ז הק' המהרי"ט.

יליף שילוח שילוח מאשה. [השיטה לנ"ל ותוס' חכמי אנגליה כת' דאינו גז"ש גמורה, אלא דימיון]. ובגמ' [גיטין מב:]: מבואר דלמ"ד צריך גט שחרור, אף קודם גט שחרור אינו רשאי לשעבד בו. והגמ' דנה כיון דמעוכב גט שחרור האם יש חיוב קנס לאדון, וכן האם חבלתו לעצמו. [ויל"ד האם גלי קרא דפקע שעבוד הממון. או דהוה מזכותי העבד דאי"צ לעבוד, שהרי תובע את השחרור. וע"ע בסמוך].

הרי"ף [ט. בדה"ס] פסק כר"ע דצריך גט שחרור. ולא סמכי' אהכרעה דהמכריעין לפני החכמים⁷. והא דאמר' הלכה כדברי המכריע היינו דוקא במשנה ולא בברייתא. וכדאי' בגמ' [שבת מ.]. ועוד כת' הראשונים [תוס' ריה"ז] דאמר' אין הכרעה שלישית מכרעת, כיון דהקדומין לא הזכירו לחלק בזה [ונח' הראשונים בכ"מ מתי אמרי' הכי, ע' תוס' שבת שם ועוד].

3 [ומשמע דכ"ז ילפי' דאי"צ מלאכה גלויה. וצ"ב אמאי לא חשיב מעשה השיניים כמלאכה גלויה].

4 [וציין [סוטה טז.]. דהלכה עוקבת מקרא. [ומשמע דנקט דמילתא דלמד בכלל ופרט נחשב 'הלכה' שסותרת את הפסוק. ואולי קאי דוקא אהנך כלל ופרט].

5 ומשמע במאירי שחילק בין כלל ופרט לשאר דרשות.

6 [והרי"ף לא ביאר הא דעבד צריך גט שחרור. והרשב"א כתב דהוה חשש שמא יתפסנו רבו ויאמר עבדי אתה].

7 אבל בשו"ת הרשב"א [א אלף קפה] הביא דר' אחא גאון פסק כמכריעין [הו' לע'].

8 [והמשנ"ל בית הבחירה א ח תמה על הכס"מ [שם] שדן דהלכה כדברי המכריע, אף בברייתא. ודן דאפשר דכ"ד תוס' שבת שם].

והרמב"ן הק' אמאי פסק הר"ף דין זה, הא בעי מומחין. וכתב דמשמע דס"ל בקנסות אי תפס לא מפקי' [ע' ב"ק טו:]. והאי נמי תפוס הוא ואינו יכול להשתעבד בו, ואפי' למ"ד צריך גט שחרור. וכ"כ הריטב"א דאף למ"ד צריך גט שחרור, כיון דמעוכב גט שחרור אינו יכול לשעבד בו. דלאו קנין כספו הוא [וכדאי' בגיטין שם]. ומבואר מדבריהם דאף בזה"ז, דאינו יכול לתובעו לב"ד, פקע הזכות לשעבד.

וכ' דאף דבזה"ז לא דנין קנסות, מ"מ כיון דאין לו רשות לשעבד בו, משמתינן ליה¹⁰.

אמנם הרשב"א כתב דאין חיוב קנס אלא ע"פ עדים, ואף דתפוס בעצמו. ואף דהאדון מודה אינו חייב לשחררו, ואי מודה בפני בי"ד פטור. וכדאי' במעשה דטבי [ב"ק עד:], ובירושלמי [כתובות ג י] הביאו ממעשה דר' גמליאל וטבי דאף בידי שמים אינו חייב לשחרר.

ובמש"כ הרמב"ן דהעבד תפוס בעצמו, והאחרונים העירו דמבואר דאף בעודו עבד תפוס בעצמו. אבל הקצות [רמא ג] נקט ידי עבד כיד רבו, ולא שייך שיהא מוחזק בעצמו [דאף זה מוחזק לרבו]. ודוקא במקום ספק שחרור, נחשב תפוס בעצמו מחמת הצד דשמא משוחרר. ואילו הרמב"ן מבואר דאף למ"ד צריך גט שחרור¹¹ נחשב תפוס בעצמו, ומבואר דלא כן¹².

על אזנו וחרשה. תוס' [ב"ק צח.] הק' הא בעי' מום שבגלוי. ותי' כיון דלפי מנהגו שמתנהג והולך ניכר שהוא חרש חשיב גלוי. ועי"ל דאי"צ שיהא קלקול בגלוי, אלא שהאבר שיש בו קלקול יהא גלוי.

והראשונים [ה' לעיל] הביאו דאף דלענין מום לא נחשב בגלוי, לענין ראשי אברים נחשב גלוי. ואין דינם שווה.

איהו הוא דקא מבעית. המאירי [ב"ק נו.] כת' דהיה לו [לניזק] לחזק את עצמו. הרמ"ה [בשיטמ"ק ב"ק צא, והביאו דכ"ה בירושלמי] ביאר שהיה לו להרכין ראשו לצד אחר ולא הרכין. אבל אילו אינו יכול להרכין ראשו לצד אחר או להציל עצמו מן ההיזק גירי ידיה אהנו ביה¹³.

ובגמ' [ב"ק צא] ס"ד דהטעם משום דבעי אומד [שהמכה ראוי להיזק זה]. ותוס' [שם] הביאו תוספתא דהוה גזיה"כ 'להכה' עד שיעשה בו מעשה. והק' דהוה דלא כגמ' דידן. והחזון יחזקאל [ב"ק ט] תי' דבעי' תרוייהו, דכיון דיש גזיה"כ דבעי מעשה, מש"ה אמרי' מבעית אנפשי'.

וחייב בדיני שמים. השענה"מ [עבדים ה ז] הק' א"כ אף בעבד יתחייב לשחרר בדיני שמים. ועוד דהעבד תפוס בעצמו. ולצד דבכל חיוב לצאת ידי שמים מהני תפיסה, הא תפוס בעצמו. והרש"ש תי' דבכל קנס אין חיוב ביד"ש¹⁴, ומש"ה לכר"ע ל"מ תפיסה, כדמוכח במעשה דטבי [ב"ק עד:]. והקה"י [כח] תי' דדוקא לענין חיוב מזיק שייך חיוב בדיני שמים, אבל לענין יציאת ראשי אברים ל"מ, דהא לא נחשב מעשה ידיה [עי"ש].

אם יכול להשתמש וכו' נהורא כחישא. הריטב"א כ' דאינו יכול להשתמש היינו למלאכה, אבל רואה דברים גסים. ובתוס' ריה"ז כת' דאינו יכול להבחין בין דבר לדבר בדקדוק.

תניא אידך, כהויה וסמאה וכו'. הר"ן כת' לגמרי. והאחרונים דייקו דהיכא דמעיקרא משתמש ע"י הדחק, והכחישו דאינו יכול להשתמש אפי' ע"י הדחק ל"מ. אא"כ סמאה לגמרי. ע' רש"ש.

הושיט ידו למעי שפחתו, וסימא עובר פטור. ולא אמרי' דהעובר יצא לחירות. [דלכאו' כלפי השפחה לא

9 והרמב"ן הקדים דבריו דבזה"ז ליכא בי"ד להודות לפניהם [ע' ראב"ד ורמב"ן על הר"ף כתובות ספ"ג, טו בדה"ר]. ועוד כיון דפוטרי עצמו מכלום, היכא דהודה ושוב באו עדים חייב [ב"ק עה].

10 [אולי כוונתו כמ"ש הר"ף [פ' החובל] בכל קנסות בזה"ז, דתקנו דמשמתינן עד שיתפשר עמו. וצ"ע האיק מותר לבטל מצוות לעולם בהם תעבודו].

11 אבל למ"ד א"צ גט שחרור, הוא תפוס בצד שכבר פקע ממנו דין עבדות. [וי"ל דאף למ"ד צריך גט שחרור, כבר פקע זכות הממון. והמפקיר עבד, שוב לא אמרי' יד עבד כיד רבו].

12 והקה"י [כח] כ' דאולי לענין לדון בזה"ז סגי דמוחק במציאות, ואי"צ תפיסה ע"פ דין. והקה"י הק' דאינו תפיסה הראויה לקנין [ע' בראשונים כתובות פד, וקוה"ס ח א]. ותי' דסגי תפיסה הראויה לזכות אילו היה הפקר.

13 וכתב דה"מ בגרמא, אבל מזיק בידים לא אמרי' איבע"ל להציל עצמו. [וע' ב"ק כז. ובראשונים שם].

14 וביאר דקנס חידוש הוא, ואין לך אלא חידושו.

נחשב ראשי אברים שאינם חוזרין]. והאחרונים דנו האם אף למ"ד עובר ירך אמו שייך דין שחרור על העובר בפנ"ע.

תוד"ה מיבעי. וי"ל דשאני הכא דאיכא תרתי לטיבותא, שהוא מתכוון לטובה ולא נתכוון לעין כלל. [והרשב"א הק' האיך תלי בתרתי לטיבותא, הא כל טעם בפנ"ע ל"מ].
והראשונים הביאו בראב"ד [וכ"ה בחי' ראב"ד ב"ק כו:]: דדרשי' ושחתה, שהיתה מתוקנת מעיקרא. לאפוקי עין עובר שעדיין לא יצא לאויר העולם¹⁵. וע"ע ברשב"א [ב"ק כו:].
והשיטה לנ"ל כ' דהושיט ידו למעי שפחה הוה אונס גמור. משא"כ בשאר אינו מתכוון דאמר' אדם מועד לעולם¹⁶.

א"ר ששת הרי שהיתה עינו סמויה וחסטה וכו' מ"ט מחוסר אבר הוא. הרשב"א הק' א"כ אף שן [שאינ משתמש בו] יצא משום חסרון אבר. וצ"ע. וכה"ק המהרש"א, וכתב ויש ליישב. והאחרונים תי' דשן אינו אבר חשוב לחייב משום מחוסר אבר.

והשיטה לנ"ל תי' דעין סמויה אינה עומדת ליפול, ומש"ה אף דבטל ממלאכה יוצא משום חסור אבר. אבל שן, כיון דאינה ראויה סופה ליפול. ומש"ה אינו חייב עליו כשהפילו.

יבשה גפה וכו'. מבואר דיבשה נחשב מחוסר אבר. וכ"מ לעיל דהכהו על ידו ויבשה סופו לחזור, אבל אין סופו לחזור לא. וכע"ז מצאנו גבי טריפות דיבש כחור. אבל הרשב"א הביא בשם הראב"ד דדוקא כנף, דכל כחו של עוף בכנפיו. ומש"ה אף כשעדיין מחובר לגופו חשיב מחוסר אבר.

[והאבנ"נ [א"ח א] דן ע"פ סוגיין לענין הנחת תפילין, האם יבשה ידו נחשב כמי שאינו].

דף כה.

עבד שסרסו רבו בבצים. פרש"י דהספק דטמונים בכיס, או דנכרים בחוץ. והרא"ש כ' דוקא כרתן ועדיין מונחין בכיס, אבל אם נתקן מהכיס ודאי הוה מום שבגלוי.

והכס"מ [עבדים ה' י] הק' מ"ש עצם הזקן [דלמש"כ בדעת הרמב"ם] נתרבה להחשב גלוי. ותי' כיון דעדיין תלויין בכיס לא בטלו מלאכתן לגמרי, ויכול להתקשות ע"י הדחק. א"נ דוקא היכא דסופו לייבש וליפול [וכמ"ש רש"י כד:], אבל ביצים שכרתן ותלויין בכיס אין סופן לייבש וליפול.

קרננא. פרש"י יושבי קרנות. והריטב"א פי' דהוה היפל 'המנונא', דהוה יסוד נאמן בביהמ"ד.

משום מחיה. פרש"י שם א' מהנגעים. והרש"ש הק' דאינו שם של נגע, אלא סימן טומאה. והראשונים הק' אמאי נקט מחיה [בשר חי, שהוא סימן טומאה] ה"ל לנקוט כל נגע. והתוס' הרא"ש ושיטה לנ"ל תי' דקרא לכל מראה עיני הכהן כתיב בפריחה בכולו, וכיון דכתיב גבי מחיה, נקט מחיה.

ועוד כת' התוס' הרא"ש דלרבנותא, דהא בסוף טומאה מחיה מטמא. כגון שפרח בכולו, ושוב נראית בשר חי בראשי אברים מטמא.

והרמב"ן [ור"ן] כתב דדוקא מחיה, דבשאר נגעים שיעורן כגריס, ואפשר שיראה בראשי אברים שיעור זה. אבל מחיה עדשה ובהרת גריס סמוך לז' אינו נראה. והאחרונים [רש"ש ועוד] תמהו דאף המחיה מצטרף לשיעור גריס של הנגע. ועי"ש הג' ראז"מ.

והרמב"ם [טומאת צרעת ג ח] כתב הטעם שהמחיה חולקת את הנגע, ומקצתו שופע לכאן, והכהן אינו רואהו כא'. [עי'ש ראב"ד]. והכס"מ ביאר דאף נגע בראש אברים אפשר שיהא נראית כולו כא', אבל כיון דהמחיה בתוכה, אין העין שולטת בכולו כא'. [וכ"כ האחרונים לפרש דברי הריטב"א בסוגיין, דנקט כעין לשון הרמב"ן].

15 והתוס' ריה"ז כת' דעובר לאו בר השחתה, שהרי לא יצא לאויר העולם. [משמע דלא נחשב 'עין' וראשי אברים גלויים].

16 והתוס' ריה"ז כ' שהרי לא ידע דבר להתכוון לו. [ויל"ד דלע' כתב כדברי הראב"ד].

1 אך הביאו דבת"כ דרשו [ויקרא יג ג] וראהו הכהן, עד שיראה כולו כא'. ולפ"ז לא שייך דוקא למחיה.

2 והרש"ש הק' דלא מהני 'סמוך לו', ובעי' שיהא בתוכו.

3 ויל"פ דהך דין ראשי אברים הוה בכל הנגעים, אלא דילפי' שיעור גריס משום דבעינן מחיה מבוצרת, ומינה ילפי' דאף שאר נגעים לא שייך בראשי אברים, שהרי אין שיעור למחיה מבוצרת. [ואפשר לכוון זה בדברי שאר ראשונים].

בכולן עבד יוצא בהן לחירות. הרמב"ם [ה ד, ושו"ע יו"ד רסז] מנה דעבד יוצא לחירות בהנך כ"ד ראשי אברים.⁴ [וכ"מ ברש"י]. אבל השיטה לנ"ל הק' דלא תני [בהך ברייתא] שן ועין וכו', חטיטת עין ודלדול עצם זקן. ותי' דנקט אגב מחיה. וכ"כ הר"ן דה"ה בשאר ראשי אברים.

והתוס' ר"ד כתב דה"ה כל שאר מומין שפוסלים בכהנים, עבד יוצא לחירות. [אף מידי דאינו נטילת ראשי אברים]. דהא דרשי' מאותו כלל ופרט כמו גבי מומין.

אבל התוס' ר"ד בשם תוס' בבכורות [אינה לפנינו] הק' דריס של עין חשיב מום [לענין קדשים], ואילו לסוגיין משמע דתלי דוקא כל העין. ותי' דגבי מומי בכור יש רבויא 'כל מום רע' [ועי"ש שחלק על התוס'].

רבי אומר אף הסיורס וכו'. המקנה הק' אמאי יוצא לחירות בסיורס, הא עבר בלאו, ואין לוקה ומשלם [ועי"ש].

ועוד תניא ושניטל רוב הלשון וכו'. פרש"י לענין מום. והגמ' מקשה בסוגיין לענין עבד. אמנם הרמב"ם [עבדים ה ד] פסק דאינו יוצא לחירות בלשון, ואילו גבי מום [מעשה"ק ז ז] פסק דהוה מום. [וכה"ק הלח"מ עבדים שם].

והחז"א חקר האם לשון נחשב גלוי משום דע"י נתעקם צורתו. או נתגלה לעיתים תכופות חשיב בחוץ. [ועי"ש שהאריך].

רש"י ד"ה רוב המדבר. אע"ג דדיבור בבהמה ל"ש, קרי ליה מדבר וכאדם. והרש"ש ציין דבגמ' [חולין כ] דרשי' במקום ששם אבהמה. ואף גבי זוג המקשקש קרי' דיבור [שבת נח:].

מקום הראוי לבוא בו מים בעינין וכו' כד"ז וכו' ושאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו. פרש"י דראוי לבילה בעינין. והאחרונים חקרו בגדר החסרון 'ראוי לבילה'. ורשב"ם [ב"ב פא:] כת' דהוה כמביא מנחה מן השעורים, דהצווי להביא מנחה באופן שראוי למצותו. ותוס' [נדה סו:] כ' דסברא הוא דכיון דקפיד קרא לכתחלה לעשות המצוה, בעינן שיהא ראוי לכך. ואע"פ שאינו מעכב. דאם לא כן נתבטלה המצוה לגמרי שלא היה יכול לעשותה.

והפוסקים הק' דמדאורי' רק חציצה ברובו מעכב, ואילו בית הסתרים אינו אלא מיעוט הגוף, והאיך שייך בזה חציצה דאורי'. והסדרי טהרה [ש"ט קצח כג] תי' דנפק"מ לענין להצטרף לשאר הגוף.

תוד"ה כל הראוי. סו"ד [בע"ב] וא"ת בטבילה מנ"ל דבעי ראוי, וי"ל משום דכתיב ורחץ את כל בשרו וכו'. וכ"כ תוס' [מנחות יח:] דכיון דכתיב כל בשרו מ"מ, אהני למימר דבעינן ראוי. ואפ"ה לא בעי רחיצה לכתחילה, דנתמעט ידיו אבראי, וכאילו כתיב ורחץ אבראי.

ותוס' [נדה סו:] כתב דסברא הוא דלא בעי ביאת מים לכתחילה, דלא הקפידה תורה אלא שיטהר האדם. וכיון דבדיעבד טהור, לכתחלה נמי לא בעי. משא"כ בילה ואינך דהוה מצוות, הלכך לכתחלה ליעבד.

והרמב"ן [בשם י"מ] והריטב"א כ' דגבי טבילה הוה מדרבנן, וכוונת הגמ' דתקנו דומיה דהא דהצריכו שיהא ראוי לבילה, וכעין דאורייתא. הסדרי טהרה [קצח ש"ט כג, מח] הביא דמדברי תוס' [מנחות יח: נדה סו: וכאן] מבואר דלא כן. והפוסקים [הו' בפתח"ת קצח טז] דנו לצרף דבריהם להלכה.

בסוגיין - הראב"ד [בעלי הנפש טבילה ב, והו' בטושו"ע קצט ט] דייק דדוקא היכא דמצאה עצם, אבל אף שלא בדקה קודם טבילה, אם לא מצאה חציצה אינו מעכב. ול"ד לשאר הגוף דהיכא דלא עיינה מעכב אף בדיעבד.

ועוד כתב הראב"ד [וכ"פ השו"ע קצט יב, וקצח כו] היכא דלא בדקה קודם טבילה, ונתעסקה אחר טבילה בדברים שיש לתלות בהם, תלינן לקולא, ואמר' דהגיע אחר טבילה, הואיל ואי"צ שיבואו בהם המים. והפוסקים נתקשו בטעמם, דמ"מ יש ריעותא בטבילה ונוקמא בחזקת טומאה? ומשמע דהא דמחמירם בדיעבד משום דהיה מוטל עליה חיוב עיון. [וכ"כ הגר"א קצט כז, וסיים וצ"ע]. והש"ך [קצח לג] הביא דהרוקח [שיט] חולק.

4 אך ה"ח [י"ד ר"ס רסז] נקט בדעת הרמב"ם דלאו דוקא הנך, וה"ה אינך ראשי אברים.

5 דרש"י [ד"ה רבין] כת' דשן ועין לא איצטריך למנות, דזיל קרי בי רב הוא. משמע דדוקא הנך יוצא לחירות.

6 דלא שייך לכתחילה ובדיעבד במטהר. [והראשונים דנו בכ"מ היכן מצאנו לכתחילה ובדיעבד בדיני מתיר].

7 והס"ז [קצט יא] כתב לפרש דאין דרך לבוא דבר החוץ במקום נסתר. והסד"ט [ש"ט כה] דחה דודאי רגילות שיכנס לשיניים חציצות.

דף כה:

כתנאי ומעוך, כולם בביצים וכו'. פרש"י אי הוה מום גלוי. והגמ' [בכורות לט:] מפרשת דנח' האם ניכר תליתן בחוץ או כווצן. ובפשוטו משמע דכמו כן נח' לענין יציאת עבד לחירות. אבל הרמב"ם [עבדים ד, ד, ושו"ע רסז כח] פסק דאינו יוצא לחירות. ואילו לענין מום פסק דביצים הוה מום. [וכה"ק הגר"א רסז עא].

ותוס' [בכורות לט:] כת' דאף דנח' בפירוש הקרא לענין מום, מ"מ סיפא דקרא דבארצכם לא תעשו קאי בכל אופן של סירוס. אך הכס"מ נקט בדעת הרמב"ם דאף בזה תלי בהדדי. וע"ע גר"א [אה"ע ה כג].

בהמה גסה במסירה

בהמה גסה נקנית במסירה. פרש"י אבל לא במשיכה, דאין דרכה בכך להוליכה לפניו. ומש"ה מסירה הוה קנין אלימא [וע' תוס']. והריטב"א הק' דאי אין דרכו, א"כ אף בהפקר לא יקנה. [וע' תוס'].
והריטב"א חלק דלא אזלי' בתר אורחיהו לחוד. תדע דהגבהה עדיף מכולהו אפי' בדברים כבדים דלאו אורחי' [וע' ב"ב פו].

וחכ"א בהמה דקה נקנית במשיכה. והגמ' [ב"ב פו:] מקשה כיון דאפשר בהגבהה, הא כל דבר שאפשר בהגבהה ל"ק משיכה. ותי' שאני בהמה דסרכא, ואינו קל להגביהו.

תוד"ה בהמה גסה [הא']. וכ"פ ריב"ם וכו' [ב"מ ח:] מאי לשון מוסירה, כאדם המוסר דבר לחבירו וכו'. ור"י דחה דכוונת הגמ' שם מאן מסר, מי אמר לך חזק וקני. [ואי"צ למסור לידו]. עכ"פ מבואר שם דגדר מסירה הוה מכח המוכר, ואילו הבא ונוטל מעצמו [מהפקר] אינו צורת קנין מסירה.

וכ"כ הריטב"א [לע' כב:] דאף דבשאר קנינים מהני בנכסי הגר בלא אמירת לך חזק וקני, במסירה מעכב דבעי' שיאמר לך חזק וקני.

והרמ"ה [ב"ב עו:] כ' דמסירת ספינה אי"צ מיד ליד, אבל חידש דמהני מסירה מיד ליד בכל המטלטלין. [ומבואר דיש ב' גדרין קנין מסירה].

תוד"ה בהמה גסה [הב']. ועוד דאמר התם [ב"מ ח:] וכו' מנהיג לחוד מי איכא למ"ד ל"ק. ותוס' הוכיחו דכו"ע מודו דמשיכה מהני. אבל תוס' [ב"מ פ'] דהגמ' מקשה מכח סתם משנה דהתם.

בא"ד ומיהו הק' פירכא וכו' ולחלק בין מקח וממכר למציאה ונכסי הגר וכו'. המהרש"א כת' דבזה מתורץ הנך ג' קו'. והאחרונים [פנ"י] פי' דכוונת התוס' דבב"מ שם מבואר דילפי' מינה אף למקח וממכר.

בא"ד וכן סובר רשב"ם דמשיכה חשיבה ממסירה וכו' וכיון דאפשר במשיכה שהוא קנין חשוב, לאו אורח ארעא לקנות במסירה שהוא קנין גרוע. והשיטה לנ"ל הוסיף דליכא שום מעלה במסירה דליכא במשיכה, דהא לא בעי שימסור מיד ליד [וע' תוס' הקודם].

ור"ת [בסמוך] חלק דמסירה עדיפא, וכדעת רש"י. ותוס' [ב"ב עו.] ביאר דהא בעי' מיד ליד. [וכשיטת רש"י וריב"ם לע'].

והאחרונים ביארו דדעת רש"י ור"ת דמסירה עדיף, דהמוכר מסר לו שליטתו על החפץ. והוה מכח בעלים. [ואילו משיכה הוה מעשה של הזוכה גרידא].

בא"ד ור"ת הק' וכי מצוות הן שמבטלות זא"ז, שאין לעשות אלא מן המובחר.¹ ותוס' [ב"ב עו.] הביאו דר"י הביא דכה"ג אמרי' [שם פו.] דהגבהה החשובה מבטלת משיכה². וצ"ב מה הק' ר"ת, הא הק' סברא מפורש התם. והפנ"י כתב דשאני הגבהה דהוא עיקר הקנין.

והריטב"א כ' דחכמים תקנו קנין בכל רשות, וכיון דל"ש משיכה תקנו מסירה. ונח' התנאים בסוגיין האם בהמה גסה אפשר במשיכה, או דכיון דסרכה ומהלכת מדעת עצמה, חשבי' ליה כדבר כבד דיש טורח במשיכתו, ולהביאה לרהי וסימטא, ומש"ה מהני מסירה.

בא"ד וה"ר חיים וכו' שהסימטא רשות של יחיד, והקודם בו זוכה וכו'. ועד"ז ביארו הראשונים סברת מ"ד [ב"ב פד:] דמדד והניח ע"ג סימטא קונה, שנתייחד הסימטא לקנות ללוקח, וכמו חצירו.

1 והפנ"י כתב דמשמע רש"י דהטעם משום דאין דרכו, ולא משום דמבטלין זה את זה.

2 ותוס' הביאו דר"ת שוב הק', א"כ הו"ל להק' מכל הני דהק' התם [פו.], כיון דמשיכה מבטלת מסירה, א"כ אף הגבהה יבטל משיכה. ור"י תי' דאטו בחדא מחתא מחתינהו, ומשיכה חשובה טפי.

והאחרונים [אבה"א מכירה ב ח,ט] חקרו בגדר קנין משיכה, האם הוה מעשה הוראת בעלות או הכנסה לרשותו. והאחרונים [דב"א א כא יא] העלו צד [ע"פ דברי ר' חיים כהן כאן] דגדר כל קנין משיכה, שע"י שמניח שם נתייחד המקום ללוקח, ועי"ז קונה כחצירו ממש. [ע"ע בסוגיה דמשיכה כדי כולה, ב"ב עה:].

בא"ד ולא שום קנין מהני ברשות מוכר. הרש"ש כתב דלאו דוקא דהגבהה קונה בכ"מ.
והסמ"ע [קצז ג] ביאר הא דהגבהה קונה בחצר המוכר, דכל מה שהוא בידו כאילו מונח בביתו. [וכ"כ הרמ"ה ב"ב עו:]. והקצות [שם א] העיר דמהני אף כשמוגבה מכחו, ואינו מונח בידו [ע' בסמוך]. וע"כ דקנין הגבהה אלים ומהני אף ברשות מוכר. [וע' לק' כו. מש"כ הרשב"א, והדב"א א כא ענף ד].

הוא דאמר כי האי תנא דתניא וחכ"א במשיכה וכו'. לפרש"י ור"ת היינו משיכה וכ"ש מסירה. ולרשב"ם ור"י [ושא"ר] הוה משיכה ולא במסירה. והראשונים [רבינו יונה ושא"ר ב"ב עו:] הק' דאביי ורבא [שם] ס"ל דמסירה קונה ברה"ר³. וכי קאו דלא כרבנן. ותי' דבספינה אפי' רבנן מודו דמהני מסירה. אבל בבהמה ס"ל דאפשר במשיכה.

ועוד הביאו דעת הראב"ד דרבנן ס"ל במשיכה איירי בסימטא, ור' מאיר ס"ל דמהני מסירה אף בסימטא [ונח' בדברי אביי ורבא]. אבל ברה"ר כו"ע מודו דמהני מסירה.

וכ"כ השיטה לנ"ל בשם הראב"ד. והביא דעת הר"א אב"ד [להיפך] דמח' ר"מ ורבנן ברה"ר. דר' מאיר סבר דלא אטרחו למשוך לסימטא, ומש"ה תקנו מסירה. אבל בסימטא לכו"ע בעי משיכה.

ר' שמעון אומר זה וזה בהגבהה. הרשב"א כ' דמסתבר דוקא בבהמה [אפי' גסה⁴]. אבל ספינה וכלים גדולים דא"א בהגבהה, קונה במשיכה או במסירה.

אלא מעתה פיל לר' שמעון במאי קני. השיטה לנ"ל הביא בשם הראב"ד דאי פריש שיקנה במשיכה קני אף לר' שמעון, והק' דא"כ הו"ל לגמ' לתרץ כן הכא. וכן הוכיחו הרשב"א וריטב"א מהגמ' כאן דהיכא דל"מ, אפי' פירש להדיא ל"מ. דל"ק באמירה בעלמא⁵. [ע"ע לק' כו.].

והרשב"א הביא שהראב"ד תי' דקו' הגמ' באילם שאינו יכול לדבר. והרשב"א דחה דהא אפשר ברמיזה וכתובה

אמר אביי בחליפין. הרשב"א כתב מהא דמהני חליפין במטלטלין ש"מ דחליפין אינו קונה מתורת שטר או מדין כסף. אלא חליפין הוה קנין בפנ"ע. [וע' לע' אי חליפין מטעם כסף. אך לכאו' מבואר בכ"מ דמהני חליפין אף במטלטלין, ולא מצאנו בזה הו"א אחר].

א"נ בשוכר את מקומו. האחרונים הק' מכאן לדעת הרמב"ם [שכירות ו ה, ושו"ע שיג] דחצר המושכר אינו קונה [בקנין חצר] לשוכר. והש"ך [שיג] תי' דהיכא דפירש להדיא אף לרמב"ם מהני. וה"נ שכרו ע"ד כן. [וע' קצות שיג א].

אמנם דעת העיטור [הו' בש"ך רג א] דאף היכא דהתנה להדיא ל"מ לקנות בחצר שכורה. וע' בית הלוי [ג מו ג].

והמאירי כתב דאף דאמר⁶ [ע"ז טו.] שכירות לא קנה, היינו לענין איסור. אבל לענין הדין קנה. ועוד הביא י"מ דקונה לענין לקנות מה שבתוכו, והוה רשותו להניח בו. אבל לא קני גוף הדבר המושכר.

והרשב"א כ' ש"מ שכירות מקום אינו מדין משיכה. [אך לשון רשב"ם דשכירות מקום הוה משיכה].

מביא ד' כלים וכו'. פרש"י דקני ליה כליו. והאחרונים הביאו דמבואר דסגי במה שעומד רגליו בתוך הכלי, ואף דשאר הבהמה עומד חוצה לכלי. ודלא כמ"ש הנהניבות [רסח ב, קצח ג, תורת גיטין קלט טו] דקנין יד וחצר בעי' שיהא כולו מונח בתוך ידו, ואינו יוצא ממנו⁶. [וכ"כ

3 [ודעת ר"ת לשיטתו דהיינו אף ברה"ר, וכ"ש בסימטא. ואילו דעת שא"ר דוקא רה"ר, דא"א במשיכה].

4 ואפשר דהוה גדר לא פלוג, ואפי' פיל.

5 והריטב"א כת' ולא עוד, אלא כיון דפירש דאין דעתו לקנות במשיכה, ל"ק כלל.

6 ועפ"ז כתב התור"ג [הו' בפתח"ת קלט ד] דצריך להקפיד שכל הגט יהא תוך יד האשה [כשמגרשה בע"כ, עי"ש]. וכ"כ שו"ת רע"א [רכב].

המקנה כו.] ואילו הכא מבואר דסגי דרגליו [ועיקר עמידתו] בחצר.

ואפשר דשאני רגלי הבהמה, דזהו תורת עמידתו תמיד, ובזה נקבע מקומו. [וע' ב"ב עה:].

והאבנ'נ [אה"ע קסא יח] תי' דכיון דשאר הבהמה עומד גבוה יותר מג' טפחים, נחשב כולו עומד בתוך רשותו.

אך **הנמוק"י** [ב"ק ה. בדה"ר] הביא מסוגיין דמניח ד' כלים והוה הגבהה, דמה לי מגביה ע"י עצמו ומה לי מגביה ע"י כליו. [ומשמע ע"ד מש"כ רש"י בחבילי זמורות]. וכן הביאו מפ' **ר"ח ור' ברוך** דהוה כעין הגבהה. וכ"מ **ברמב"ם** [מכירה ד א] שכתב 'הרי זה כמי שהגביהו'. וצ"ע מהמשך דברי הגמ'. [ואפשר דגרסי באופ"א].

והא"ש [מכירה א ד] כתב לפרש דבמה שמכניסו לתוך כליו ורשותו, לא גרע מהוגבה מחמתו. וקנין כליו הוה כעין הגבהה.

תוד"ה שמעת מינה. והמ"ל דא"ל מוכר יקנה כליך וכו'. **והרשב"א** כ' דאף דכל קנין דל"מ, אף כשהתנו להדיא ל"מ, התם משאיל לו מקום לקנות. וכ"כ **רשב"ם** [שם] דהוה כמאן דהשאיל לו מקום לקנות⁸. ועפ"ז תי' **הריטב"א** דהוה בכלל שוכר את מקומו.

דף כו.

בחבילי זמורות. **פרש"י** גבוהין ג', שמעליהו עליהן, דנפקא מתורת לבוד. **הרמב"ן** [ושא"ר] הק' דמסתמא הזמורות בטלין לארץ, ואין כאן הגבהה כלל¹. אבל **השיטה** **לנ"ל** כתב דמ"מ הגביה ג' טפחים מן הקרקע. וביאר דמש"ה בעי ג' טפחים, שהרי לא הגביהו מהקרקע, אלא ע"י חבילי זמורות שהכניס תחתיו. אבל הגביה בידו סגי בפחות.

והראשונים הביאו מדברי **רש"י** דהגבהה בכ"מ בעי ג' טפחים². והביאו **דר"ת** חלק דבכל מקום הגבהה טפח, וכמו לענין שיתוף מבוי מבואר [עירובין עט:]: דסגי להגביה טפח. וכל דתקון רבנן כעין דאורי' תקון. אבל **תוס'** [עירובין עט:]: כת' דשאני שיתוף מבואות דרבנן הקילו בטפח, תדע דהתם אמרי' דמהני טפח, ולא היה לו לאשמוע' הדין הגבהה בכל מקום.

ועוד הביאו **הראשונים** דגמ' [כתובות לא:]: אי' דצירף ידו למטה מג' מהני. ומדין הגבהה. אך הביאו **דרש"י** [שם] כת' דקונה בידו, כי היכי דמהני לענין שבת [משמע דהוה גדר מיגול]. **ותוס'** [כתובות שם] כת' דהיכא דהוה תוך ידו קנה, דלא גרע מגט.

ועוד הביאו **הראשונים** גבי הופך את הגלל [ב"ק כט:]: משמע דהיכא דדעתו לזכות סגי בהגבהת טפח³. **והרמב"ן** כתב דרש"י כבר נשמר מזה וכתב דהכשנתכוון נתחייב בנזקין, אף דלא קנה.

והריטב"א [בסו"ד] כתב דהגבהה סגי בכל שהוא מע"ג קרקע, וכדמוכח זיל טרוף אקן. [וטפח הוה חומרא בזכיית עירוב].

תוד"ה אי נמי. ומפרש הר' משולם וכו' והוא קופץ ומגביה עצמו מהקרקע, דכה"ג אשכחן [חולין קמב. טרוף אקן] דליגבינהו ולקנינהו. [והריטב"א ביאר דנקט כה"ג, כשהגבי' כולו כא', אבל כשמגביה יד או רגל א' לא חשיב הגבהה, כיון דאינך מונחים ע"ג קרקע].

ותוס' [ב"ק צח]. בתי' הא' ביאר דכיון דמתגבהי היונים חשיב הגבהה אע"פ שאינו תפוס בידו. אבל היכא שמפיל מאילן או מעמוד, כיון דהוה דרך נפילה לא חשיב הגבהה. אא"כ תפוס בראשו בידו.

ועוד תי' [דאין חילוק בין דרך עליה לדרך ירידה] דבמטלטלין אין דרך הגבהה בכך, ודוקא גבי יונים

7 ולפ"ז אף בגט יהני כשידה למעלה מג'. [ומדברי התור"ג מבואר דלא כן].

8 **והאחרונים** דנו בגדר הקנין 'משאיל מקום', האם צריך קנין על מקום שהכלי מונח. או דהוה סילוק, ועי"ז חשיב מונח ברשות. וע"ע מהר"ט אלגאזי [בכורות ב כב].

1 אמנם **תוס'** הסכימו לרש"י בזה, וכת' דלדעת ר"ת מהני כלי גובה טפח. [והמהר"ט כתב דבזה פליג ר' משולם בתוס'].
2 אמנם לדברי השיטה לנ"ל י"ל דוקא הכא, דהגביהו ע"ג דבר שעומד על הקרקע, אבל דבר שעומד בידו אי"צ ג' טפחים.

3 **ותוס'** [ב"ק שם, והרא"ש עירובין ז ח] דחה דלקנות מהפקר מהני, דאפ"י הבטה בהפקר קני. [אבל השו"ע [רעג יא] כתב דכל גדרי קנייה מהפקר הוה כמו בנכסי חבירו. ורע"א ציין דלא כהך תי' בתוס']. [והשו"ע ס"ל דק"ל דל"מ הבטה בהפקר, ולא מעשה כל דהו].

ועוד דחה **תוס'** [ב"ק שם] דאירי תוך ידו או כליו, ואי"צ הגבהה כה"ג.

דבע"ח הו' דרך הגבהה בכך, וכמו קורא לה והיא באה או הכישה במקל ורצתה, והלכה מאיליה⁴ [ומהני שגורם פעולת הבע"ח להחשב הגבהה].

והתוס' ר"ד [ב"מ ט:]: חילק דהגבהה בע"ח מהני מה שהוגבה מכחו, אבל גדר הגבהה מטלטלין צריך להכניסו לרשותו, ול"מ הוגבה מכחו.

אבל הרשב"א הק' כיון שעומד באויר חצר המוכר היכי קני ליה לוקח, והא אויר חצירו כחצירו. וסופו לנוח כנח ע"ג הקרקע [כדאי' ב"מ קב.]. וצ"ע.

והקצות [רעג ד] כ' דדעת תוס' דאין בזה חסרון, דהוה בכלל דין דהגבהה קונה בכל מקום. [ואף כשאינו הכנסה לרשות]. אבל הדב"א [א כא ענף ד] ביאר דקו' הרשב"א דכיון דיש כאן סיבת קנין [חצר] דמוכר. ורשות המוכר מונע את הקנין.

וכה"ק הרשב"א [ב"ב עו:; הו' בדב"א במילואים] בכל הגבהה, דעומד באויר רשות המוכר ולא יצא מרשות מוכר. [ע"ש שהאריך, והדב"א האריך בדבריו]. ותי' דכיון דיש דעת אחרת מקנה מהני, וכיון דעקר מהחצר אין אוירו חשוב לעכב.

4 הקצות [רעג ד] כתב דעפ"ז המניח דג מת במצודה למשוך עליו דגים [ע' תוס' לק' נט:], זכה בדגים אלו שהוגבהה מכחו. והנוטל הוה גזל גמור. והנתיבות [שם ג] דדוקא בשעה שעודו בידו, והוא מגביהו [וה"נ בסוגיין החבילי זמורות בידו]. אבל במה שהניח דבר שגורם שיבואו והלך לו לא קנה.

נכסים שיש להם אחריות

נכסים שיש להם אחריות כו'. פרש"י קרקעות, שאחריות הלואה עליהם⁵. ונכסים שאין להם אחריות היינו מטלטלין, דבע"ח אינו גובה. ורע"א הק' לרב נחמן [ב"ק יב.] דאין גובים עבדים מיתומים ומלקוחות [דעבדא כמטלטלי דמין, א"כ שאין להם אחריות, והאיך כללה המשנה נכסים שאין להם אחריות אין נקנים אלא במשיכה, הא עבדים נכסים שאין להם אחריות ונקנים בכסף ושטר וחזקה⁶.

בכסף ושטר חזקה. הראשונים הק' אמאי לא הוזכר חליפין במשנה⁷. [והתו"ט נשאר בקו']. והתוס' רי"ד תי' דחליפין איתנהו במטלטלין, ומש"ה לא הזכירו. [וכדאי' בגמ' כב:]. [וכ"כ המהרש"א כז:].

ובהג' חש"ל כתב דעדיין קשה דתנא דברייתא דמנה לע' חליפין, אמאי לא הזכיר כאן. ותי' דלא פסיקא שהרי שכירות ודבר החוזר לבעליו ל"ק חליפין. [וכמ"ש תוס' כז. וערכין ל.]. וכתב דעפ"ז מבואר במשנה דאגב קונה בשכירות [וע"ע לק' כז:].

רש"י ד"ה בחזקה. או דיש אמצרי וכו'. וכלשון הגמ' [ב"ק ט., ב"מ יד: וכתובות צג.] דלוקח ויצאו עסיקין א"י לחזור מכי דייש אמצרי, ודעת רש"י [שם] דהיינו קנין חזקה. ורשב"ם [ב"ב ק.] פי' דהיינו הגביה גבולות השדה, ולא הילוך בעלמא. אבל דעת תוס' [בהנ"ל] חלקו דמשמע הילוך בעלמא, שהלך ארכו ורחבו לראות עניני השדה, דע"ז גמר דעתו. וכח"ק התוס' רי"ד [על רש"י כאן] דדייש אמצרי לא הוה חזקה.

וכ"כ הריטב"א [כב: דג' מיני חזקה יש בקרקע, א' חזקת קנין, תיקון בגוף הקרקע. ב' חזקת ראייה [אכילת פירות ג' שנים]. ג' חזקת ירידה לקרקע בתורת שלו. כדאמר' מכי דייש אמצרי אינו יכול לחזור בו.

ושאין להם אחריות אין נקנין אלא במשיכה. הגמ' מפרשת דלר"ל [ב"מ מו: ובכורות יג: ועוד] משיכה קונה מדאור'. ולר' יוחנן קאי בתר תקנ"ח.

והר"ן [וכע"ז הריטב"א כה:] כתב דקונה אף בהגבהה ומסירה, ובא לאפוקי כסף שטר וחזקה. ונקט משיכה דרוב קנין מטלטלין במשיכה. א"נ משיכה הוה עיקר, דילפי' דבר הנקנה מיד ליד. ומסירה והגבהה מיניה אתרבו. [והריטב"א כת' דהגבהה ומכירה הוה תולדות דמשיכה]. [אבל יש ראשונים דכת' דקנין הגבהה הוה משום קנין יד וחצירו, ע' רמ"ה ב"ב עו:].

בס' החינוך [שלו] כת' דכל הנך קנינים קבעו חכמים, ואף דדרשו מקרא הוה אסמכתא בעלמא. והאחרונים נתקשו בזה, דמשמע בכ"מ דהוה דאורייתא גמור.

אמר רב וכו' אבל במקום שכותבים את השטר ל"ק. פרש"י דכיון דרגילין בהכי לא סמכא דעת' דלוקח עד דנקט שטר. והרשב"א כת' דשניהם לא סמכו דעתם. ובפשוטו משמע דהוה מדאור', אמנם הרשב"א [בחד תי', ע' בסמוך] מבואר דהוה תקנ"ח.

והשיטה לנ"ל הק' דקרא כתיב שדות בכסף יקנו, אף דהוה מקום שכותבים את השטר, דכתיב וכתוב בספר וחתום. ודחה דלא היה רגילים לכתוב שטר, אלא שידע ירמיה דעתידין לגלות, ומש"ה כת' שטר.

חזקה - הרמב"ן ותוס' הרא"ש וריטב"א כת' דקאי אף אחזקה, דל"ק במקום שכותבים את השטר. אבל הביאו דמבואר ברשב"ם [ב"ב נג: סז:] דדוקא כסף, אבל חזקה [בגוף החפץ] קונה אף במקום שכותבים שטר. וכ"כ בפסקי הרא"ש. [וע' תוס' כז:; ועי"ש בתוס' הרא"ש].

והרשב"א הביא לדייק מהמשנה [ב"ב מב.] בד"א [חזקת אכילת פירות], אבל בנותן מתנה, נעל וגדר. מדשבק מכר ונקט מתנה, ש"מ במכר ל"ק חזקה בלא דמים. והרשב"א דחה [בשם הרמב"ן] דלא נקט מכר דאין דרך לקנות בחזקה. ועוד הביא דבגמ' [ב"ק נא:] לכאור' משמע דחזקה לחוד מהני.

במקום שכותבים את השטר. הרשב"א ור"ן הביאו מח' בשטרי דידן [שכותבים בלשון עבר] דהוה שטר ראייה, א"כ נחשב מקום שאין כותבים את שטר. או דמ"מ לא גמר דעתו. והאחרונים דייקו מלשונות הראשונים דאחרי שכתבו את השטר, נקנה השדה ע"י הכסף

5 והרע"ב פי' 'אחריות', חזרה. שחוזר המלוה עליהם וטורף אותם מן הלקוחות.

6 והרש"ש תי' דכבר שנה [כב:] קנין עבדים בפנ"ע, ואדרבה כלל משיכה דמהני.

7 ור"ת בס' הישר [קמב] תי' דחליפין בכלל כסף, והוה בכלל הא דהוזכר במשנה. והק' מהברייתא [כב:] דהזכירו בפנ"ע. [ותי' צ"ב].

שמעיקרא. [וכקנין לאחר ל].

לא קנה. **תוס'** [כתובות צג]. מבואר דמ"מ אם בא לחזור קאי במי שפרע [וכמו במטלטלין]. אך הב"י [ח"מ רד] הביא מכמה ראשונים דלא מצאנו מי שפרע בקרקע. [וע' פתח"ת קצ].

ואי פירש⁸ פריש. **הרשב"א** [כה; ובסמוך] הביא לדייק דהקניות תלי' בדעת המוכר. ודחה דהכא מדינא שטר לחוד או כסף לחוד סגי, אלא אלא שחשו חכמים דלא סמכא דעת'. ומש"ה מהני פירש. אבל בעלמא ל"מ להתנות על קנין שאינו מועיל. וכ"כ **הריטב"א** [כה; וכז].

אבל **הב"י** [קצח] כתב דאם התנה לקנות מטלטלין בכסף קונה⁹. והג"א [קצח ח] ציין לגמ' כאן. והש"ך [קצח י] חלק. והש"ך כ' דלא שייך להא דאמר' בדבר שבממון תנאו קיים, דהיינו היכא דשייך ענין מחילה. אבל פשיטא שא"י להתנות לעשות קנין מדבר שאינו קנין. [וע' ח' ר' מאיר שמחה].

ובשטר ובחזקה

דכתיב וכתוב בספר וחתום, והאמרת שטר ראייה בעלמא. **הרמב"ן** [סה"מ שורש ב בסופו] הביא דמבואר דשטר הוה ראייה מדאורייתא, ודלא כמ"ש **הרמב"ם** [עדות ג ד]. וכתב דהרמב"ם לטעמיה דקרי לדברי הנביאים דרבנן. וכמה **אחרונים** כת' דהרמב"ם מודה דשטר דמהני לקנין, שוב מהני לראיה. אך הק' דבסוגיין מבואר דאף שטר דהוה ראייה בעלמא מהני מדאורייתא¹⁰. והמקנה תי' דע"י השטר יזכרו העדים, ויבואו להעיד בבי"ד. [וכ"כ בחי' ר' אברהם מן ההר יבמות לא].

ואקח את ספר המקנה. **הריטב"א** כ' דאע"ג דירמיה קנה בכסף [כדכתיב ואשקלה לו את הכסף], מ"מ דייק לישנא דקרא דנחשב ספר מקנה. אלמא שטר לחוד פעמים שעושה מכירה. והרשב"א כת' דעיקר הקנין בשטר כדכתיב ספר מקנה, ודמי מקח בעלמא.

אמר שמואל וכו' אבל שטר מקח ל"ק עד שיתן דמים. **פרש"י** דלא גמר מוכר ומקנה עד שיקבל דמים. [ובעי תרווייהו כסף ושטר¹¹]. והרשב"א כת' ד"ל דסופר הוא דאיתרמי ליה.

והראשונים הק' הא ילפי' מקרא דירמיה דקנה בשטר, אף דהוה שטר מכירה. והרשב"א כ' ד"ל דהוה כמוכר שדה מפני רעתה, כדכתיב [ירמיה לב כד] הסוללות באו העיר לעיר ללוכדה. ועוד כת' **הרשב"א** דמדינא שטר קונה, והכסף אינו מעכב. אלא דלא סמכא דעתיה וירדו חכמים לסוף דעתו דאינו רוצה להקנות.

והריטב"א כ' דאע"ג דבעי דמים, מ"מ כי יהיב דמים קנה בשטר.

עד שיתן דמים. **הרשב"א** הביא י"מ דדוקא היכא דעייל ונפק אזוזי, דכיון דעייל ונפק אזוזי גלי דעתיה דלא גמר דעתו להקנות ע"ד כן. וכדאי' [ב"מ עז:]. אבל **הרמב"ן** [ושא"ר] כת' דגבי שטר אע"ג דלא עייל ונפיק אזוזי לא סמכא דעתיה. והריטב"א ביאר דהוה קנין גרוע, שהרי עדיין המכר ברשותו.

והרשב"א הביא מח' כשהקנו בקנין [חליפין] בלא דמים. ד"א דסתם קנין לכתובה עומד, ולא עדיף משטר. וי"א דאליהם כח הקנין.

תודה על הנייר. **תוס'** [לע' ט]. כת' דקאי כר"א דעדי מסירה כרתי, ומש"ה מהני אף שיכול להזדייף. ואף דאמר' [גיטין כב:] דלא הכשיר ר"א בשטרות, היינו שטרות העומדים לראיה. אבל מהני שטר קנין.

תוס' [שם ד"ה אף] כת' דהחידוש אע"פ שאין בו שווה פרוטה, דס"ד דלא נחשב 'נתינה' אלא כשיש לו שווה פרוטה¹².

תודה ולמה. וי"ל דב' שטרות כותב לו וכו'. [וכ"כ תוס' ב"ב נא, וע' תוס' כתובות מג.]. האחרונים הק' האיך

8 **פרש"י** הלוקח. ובראשונים משמע דתרווייהו לא גמרו דעתם.

9 והקצות [רב ג] ציין מקור לדבריו [בכורות יג:] דבעכ"מ מהני היכא דקיבל עליו לדון בדיני ישראל.

10 אמנם העירו דהרמב"ם בפיה"מ הביא מפסוק זה לשטר קנין. וביארו דבתר המסקנא, אף הך קרא איירי בשטר קנין. ומש"ה הוה ראייה.

11 ומשמע ברש"י דהשטר משום גמירות דעת דלוקח. והכסף משום גמ"ד דמוכר.

12 [קמ"ל דש חשיבות בנתינת השטר. ע' תוס' גיטין כ.]. ונח' הראשונים אי מהני אף כשאין בו שווה פרוטה.

מותר לעשות כן, ומוציא מהבר מצרא שלא כדין. וכה"ק האור זרוע [ב"מ שנא], וכת' דאף דאסור לעשות כן, מ"מ איירי שכן עשה.

ובחזקה, מנלן וכו' ושבנו בעריכם אשר תפשתם, בישיבה. הראשונים הק' ד'שיבה' משמע אכילת פירות, ואכילת פירות אינו קנין חזקה, כדאי' [ב"ב נז.] דל"ק בנכסי הגר. ודעת הרמב"ם [מכירה א טו] דאכילת פירות קונה במקח מחבירו [ודוקא בזכייה מהפקר ל"מ]. ורשב"ם [ב"ב נג:] ד"ה הציע] כתב דכששוכב על גוף הקרקע, ונהנה גופו ממנו הוה חזקה. אף דלא תיקן כנעל ופרץ וכו'. ועפ"ז ביאר הא דאי' [שם] דמציע מצעות קנה, שנהנה גופו ממנו¹³.

וכ"כ הרמב"ן [לע' כב:] דהא דאמר' תפסתם בישיבה, היינו מציע מצעות או תיקון. והתוס' הרא"ש כ' דאורחא דמילתא הדר בבית מתקן המנועול ונועל.

וירשתם אותה. האחרונים [מהר"ט מקנה וכו'] הק' למ"ד [ע' ב"ב קיט] דארץ ישראל מוחזקת מאבותינו אמאי בעי' קנין כלל.

ועוה"ק דקנו בחזקה דכיבוש מלחמה, ואמאי הוצרך קנין ישיבה. והדב"א [א י] חקר האם כיבוש מלחמה הוה קנין בפנ"ע, או דבעי עמו קנין נוסף.

ועוה"ק האחרונים לצד [ע' ראשונים ב"ב קו:] דע"י גורל זוכה כל א' בחלקו, ואי"צ מעשה קנין.

והמהר"ט העלה צד דקאי אחלוקת הארץ ליחידים, וכל יחיד זוכה בחלקו ע"י ישיבה. וכ"כ המקנה. והדב"א [שם ועוד אחרונים] האריך להביא דנח' הראשונים האם אף החלוקה ליחידים היה ע"י גורל ואורים ותומים¹⁴.

ועוד הק' החש"ל דלדעת הה' מיימוני [שכנים ב, ה' ב"ב קנז] חלוקות שותפין אי"צ קנין חזקה גמור. וסגי שכל א' הולך לאורך ולרוחבו. בהילוך בעלמא. ולפ"ז ע"כ הנידון כאן בתחילת הזכיה.

ולר' יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות. תוס' [בכורות יג.] כתב דמ"מ בהפקר ונכסי הגר קנה במשיכה. ותוס' [ע"ז עא.] כתב עוד דאף במתנה דליכא כסף, לכו"ע קונה [גבי עכו"ם] במשיכה¹⁵. אבל הריטב"א [ב"מ מז:] הביא בשם הרמב"ן דאף מתנה אינה נקנית אלא בחליפין או בחצרו או באגב.

והקצות [קצח א] הק' האיך קונה 'חצר', הא אף ידו ממש לא קנה [בהגבהה]. והאחרונים תי' דהרמב"ן מודה דמהני קנין יד ורשותו, כשכולו בתוך ידו. אבל הגבהה [שמקצתו אינו תוך ידו] שייכא למשיכה. ולא קנה.

רש"י ד"ה דבר תורה מעות קונות. כדאשכחן גבי הקדש וכו'. מבואר דפדיון הקדש הוה גדר מכירה. [וע"ע לק' כח:]. והרמב"ן [ב"מ מז:] חלק דלא גמרינן מהקדש להדיוט¹⁶. וכ' דעיקר משמעותיה דקרא בכסף, דכתיב 'או קנה' ודרך קנייה בכסף¹⁷. ותוס' [בכורות יג.] כת' דאשכחן כסף קונה במקום אחר, בקרקע ובהקדש.

קנין אגב

נכסים שאין להם אחריות נקנים עם נכסים שיש להם אחריות וכו'. האחרונים [קה"י [ח"א כג], חזו"י [השמטות ב"ב ב ה] אבה"א [מכירה ג יא] ועוד] חקרו בגדר קנין אגב, האם אמר' דקנין הקרקע מהני למטלטלין [דכיון דהמטלטלין נטפלו לקרקע, מהני להם קניני הקרקע¹⁸. וכ"כ

13 ותוס' שם כ' דבעינן הגבהה חשובה. שיתקן ויסדר את המצעות. ובהג' חש"ל הק' דבסוגיין ליכא הנאה חשובה.

14 והפנ"י כת' לתרץ דמסתמא היו מהנכנסים לארץ שמתו קודם חלוקה, ובניהם חילקו ביניהם כדין זוכים בעלמא.

15 ויל"ד האם סברת ר' יוחנן דחייב המעות מעכב את הקנין [ויל"ע כשזקפו במלוה וכדו']. או היכא דיש קנין עדיף, לא מהני קנין גרוע.

16 ועוה"ק דבהך קרא אימעיט הקדש דאינו בתורת אונאה.

17 ומש"ה לא אמר' מ"ט דר' יוחנן, וכדאמרין [שם] מ"ט דר"ל. משום דר' יוחנן ל"צ ללמוד מק"ו או קרא. אלא סתם קנין במעות קאמר.

18 ויש שדייקו בזה לשון המשנה נקנים עם נכסים שיש להם אחריות בכסף שטרו וחזקה [ומה איכפ"ל האיך קנה את הקרקע], אלא דגדר הדבר שנטפל ונכלל בקנין הקרקע.

הסמ"ע רב ג¹⁹]. או דעצם הקנאת הקרקע נחשב מעשה קנין כלפי המטלטלין.

ועוד העלו האחרונים [דבר"י מד ז ועוד] צד דהקנאת הקרקע הוה מעשה בעלמא לסמיכות דעת, ועי"ז נקנה בדיבור בעלמא²⁰. [וכ"ה לשון הגמ' [ב"ב עז:]: בהר"א דאגב מילי הוא²¹. אבל הגמ' דוחה דאגב לא הוה מילי, ופרשב"ם דמעשה גדול הוא, כמשיכת הממון עצמו].

והאחרונים הביאו דתוס' [ב"ב קמח]. דאף דמהני להקנות חוב באגב, לא הוה 'איתיה בברי', דהא קנין אגב מהני אף להקנות זכות פירות דקל²². ומבואר דאגב לא שייך לגדרי שאר קנינים.

[ועוד מצאנו בגמ' ב"ב מד: דיש גדר שעבוד מטלטלין אגב קרקע. וע' ראשונים שם וריטב"א לק' כז: ושו"ת הרא"ש [עט יב] ואכ"מ].

מנהני מילי וכו'. בפשוטו משמע דקנין אגב הוה קנין דאורי²³. אבל תוס' [ב"ק יב. והתוס' הרא"ש כאן] כת' דקנין אגב הוה מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא²⁴. ומש"ה הביאו [בגמ' ב"ק שם] מכאן דעבדים לאו כקרקע, דהסוגיה התם קאי במידי דרבנן²⁵.

אבל רשב"ם [ב"ב סח. וקנ]. משמע דהנידון [בגמ' ב"ק שם] במידי דתליא בלשון בני אדם. והנמוקי [ב"ק לד: בדה"ר] כת' בשם הרא"ה דעפ"ז אפשר דקנין אגב הוה דאורי, אפ"ה תלי בהא דהאדם סומך עליו²⁶.

והריטב"א חלק דאגב דאורי, והא דעבדים לא נקנו באגב משום דנייד, ובעי' דומיה דערים בצורות²⁷.

והתוס' הרא"ש כת' דנפק"מ אם קידש אשה במטלטלין אגב קרקע, הוה קידושין דרבנן. דהוה קנין דרבנן בעלמא, ולא מהני לדאורי. אבל כמה ראשונים [בכ"מ²⁸] נקטו דקנין דרבנן מהני להחשב קידושין דאורי. והאחרונים ביארו דכיון דתקנו, מהני משום הפקר ב"ד²⁹. ועוד יש שפי' דכיון דנהגו כן, ע"י המנהג נחשב קנין כסיטומתא. והאחרונים³⁰ האריכו בזה, ובעז"ה י' לק'.

ובהג' לתוס' הרא"ש הק' דמבואר [בע"ב] דמהני אגב לענין מעשר. וכה"ק השע"ה"מ [מכירה ג ח] דמבואר [ה"מ מו:]: דאגב מהני לפדיון מעשר. והקצות [רב ה] תי' דמהני לפדיון מעשר, דכיון דתקנו חכמים מהני משום הפקר ב"ד. וקנין דרבנן מהני לדאורי' לפדיית המעשר.

אבל השע"ה"מ [הנ"ל] הביא דתוס' [ב"ק קד:]: כת' דל"מ אודיתא לענין מעשר, כיון דלא קנה מדאורי³¹. ואילו אגב מהני, ומבואר דאגב מהני מדאורי. וסותר לתוס' [שם יב.]. [וכן ציין

19 וכו"כ הריטב"א [לק' כז:]: דאגב עבדינהו כקרקע עצמו וכגוף אחד דמו.

20 ובחי' ר' נחום [גיטין ג:]: כתב לפרש בזה מש"כ הר"ן [גיטין עז:]: דודאי ל"מ אגב בהקנאת הגט [ודלא כרש"י שם, ע' בסמוך], ואילו הר"ן [שם יג:] כתב דל"מ מעמד שלשתן בגט, דהוה תקנ"ח בעלמא. משמע דקנין דאורי' מהני.

21 פרשב"ם דס"ד דהשטר נקנה במילי בעלמא, דנתרצה המוכר למכור. [אמנם רשב"ם [לע' שם] כת' דהוה כאילו עבד משיכה במטלטלין גופיהו. וקצת משמע דאף לס"ד הוה כן. ויש לדחות דקאי למסקנא].

22 אך רע"א [שם] תמה דשאני פירות דקל, דהיכא דקנה אגב יש לו זכות בגופו.

23 והקצות [קז ז] כתב דנר' שאר פוסקים דאגב הוה דאורייתא. [ועי"ש שדן דאף שעבוד באגב מהני מדאורי']. ורע"א ציין דתוס' [לע' ה.] מבואר דאגב מהני מדאורי, דהא הק' פירכא מהתם בדאורי.

24 ומבואר מדבריו דהא דילפי' מקרא דדברי קבלה הוה דאורי. [ויל"פ כדאמר' סנהדרין כב: דבא וסמכי' אקרא]. אבל בהג' לתוס' הרא"ש נקט דכוונתו דכיון דילפי' מדברי קבלה נחשב דרבנן. אך הק' דא"כ אף קנין קרקע בשטר וחזקה נימא דהוה דרבנן.

25 והריטב"א כתב דבגמ' [שם] משמע דאגב מדרבנן. וכוונתו כנ"ל.

26 וביאר שהאדם סומך הדבר המטלטל על הקרקע, שהוא עיקר לעולם. משא"כ עבדים כיון שאין אדם סומך עליהם א"א לסמוך מטלטלין עליהם.

27 וכדאי' במסקנא ב"ק שם. [והריטב"א הביא את הראיה דלאו דאורי, מהא דלמסקנא ל"מ אגב בעבדים. אך בתוס' מבואר דהראיה מהקו' של הגמ', דתלאו בדין עבדים לענין שעבוד].

28 ור' ירוחם כתב דהמקדש במעמד שלשתן [ע' לק' מז:]: הוה קידושין דרבנן. והב"י [כח יג] חלק דכיון דתקנו חכמים נקנו לה המעות, והוה קידושין מדאורי. והר"ן [גיטין לא: בדה"ר] הק' בהא דמבואר דזכייה לקטן ל"מ בפדיית מעשר, הא הפקר ב"ד הפקר. ותי' דאשכחן קנין דרבנן דקלישא מדאורי.

29 או דהעמידו דבריהם, ויש כח ביד חכמים לעקור קידושין של השני שמקדש.

30 ע' אבנ"מ [כח לז], שו"ת רע"א [רכא, רכב כא], דב"א [א א ענף ה].

31 אמנם יש אחרונים שביארו דכוונת התוס' דאודיתא ל"מ, דאינו קנין כלל, אלא הנהגה לדון ע"פ דבריו. [ומש"כ מדאורי' לאו דוקא]. אבל קנין דמהני מדרבנן, י"ל דמהני לדאורי' לפדיון מעשר.

הגהש"ס שם].

ועוד הביאו הקצות ורע"א דרש"י [גיטין עז:]: כת' דמהני נתינת הגט בהקנאה אגב הקרקע³², וע"כ דמהני לדאו'. והתם לא מהני שיפקירו בי"ד את הגט, דלא יחשב עי"ז נתינה. והקצות כתב דיש לדחות דכל דמקדש אדעתא דרבנן ואפקעינהו לקידושין.

ויתן להם אביהם מתנות וגו' עם ערי מצורות ביהודה. הריטב"א כתב דאין לומר דהתם זכו בקנין חצר, דלישנא דעם ערים משמע שזכו בקרקע ומטלטלין כאחת בלא קדימה כלל. [דקנין חצר קונה רגע אח"כ, ולא בשעת מסירה ממש].

וכ"כ הש"ך [קצח ז, רב ג] דבעי שיקנה החצר, ואח"כ יקנה את המטלטלין בתוכה. דאין החצר קונה אא"כ הוה חצירו מקודם. והאחרונים [קצות קצח, חת"ס או"ח קיז] הק' מהגמ' [גיטין עז:]: דמהני תיחוד ותפתח, דהאשה קונה את החצר ומתגרשת³³, וע"כ היינו ברגע א' דאל"כ יש חסרון טלי גיטך מע"ג קרקע³⁴. ובחי' ר' שמעון [ב"מ כג] תי' דגבי גט חשיב נתינה, אף דלענין קנין הוה רק אח"כ³⁵.

והקצות הביא דכ"כ תוס' חיצוניות [הו' בשיטמ"ק ב"מ כה:; והג' אשר"י שם] דחצר קונה דוקא היכא שהחצר היה שלו קודם שבאת המציאה לתוך החצר. אבל היכא שבאת המציאה כשאין החצר שלו ל"ק³⁶.

והתוס' חיצוניות כתב דעפ"ז ניחא הא דבעי [בסוגיא] אי בעינן צבורין בשדהו או לא, ותיפול שקנה משום חצר. וש"מ דחצר ל"ק אלא כשהחצר שלו בשעה שהמטלטלים באין לחצר.

והאחרונים [ר' שמעון שם] כת' דלדברי הריטב"א והש"ך קונה את מה שמונח בחצר רגע אח"כ. [היכא דסיכס כן להדיא]. ואילו לדברי התוס' חיצוניות אינו קונה כלל דבר שמונח בחצר קודם.

ובחי' ר' שמעון ביאר דבעי 'מעשה' קנין, ואף דתכלית הקנין שמונח ברשותו, אבל עיקר המעשה שגורם לקנין הוא מעשה ההכנסה לרשותו³⁷. אבל היכא דהחפץ מונח קודם דהוה חצירו, אין כאן מעשה הכנסה. אבל היכא דהבעלים קנו לשם כך, הבעלים עצמם עושים מעשה ההכנסה.

איבע"ל בעינן צבורים וכו'. הריטב"א הק' דאי בעי צבורין, תיפול שקנה משום קנין חצר. ותי' דנפק"מ בחצר שאינה משתמרת³⁸. [והחת"ס [או"ח קיז] ביאר דאף דדעת הריטב"א [הנ"ל] דקנין חצר ל"מ ברגע שקונה את החצר, ול"ש לקנות 'עמו' מטלטלין, אלא דמ"מ יכול שוב לומר לקנות].

והתוס' חיצוניות [הנ"ל] תי' דכיון דבאה לתוך החצר קודם שהחצר שלו לא קנה. וכן הביא השיטה לנ"ל [בשם ב"ת], ודחה דליתא דמבואר במעשה דר"ג [הו' לק' בסמוך] דהקנו את המעשר ע"י שכירות המקום, ובגמ' [ב"מ יא:]: מבואר דמהני מדין חצר [ודלא כסוגיא], ע' כז. ועוה"ק דאמר' [גיטין עז:]: גיטו וידו באין כא'.

תוד"ה קרקע כל שהוא. משמע דבכל שהוא [ממש] חייבת, וכ"מ בסמוך וכו'. דכל שהוא דהכא דוקא. ותוס' [ב"ב קנ.] כת' דאף דאמר' התם דבסיפא [בשיור במתנת שכיב מרע] כל שהוא לאו דוקא³⁹, ונקט לה אגב רישא. בהני מסתבר טפי דהוה דוקא. והתוס' הרא"ש הק' מנלן דכל שהוא דוקא. ותי' דומיה דפרובול דע"כ

32 והקצות ביאר דאף דגט לאו בר קנין להקנות בסודר, דבעי ונתן. וציין דאמר' [ב"מ יא:]: דחליפין הוה דרך מקח וממכר, ואילו אגב מתקיים 'ונתן'.

33 אמנם רש"י [שם] כתב דמהני משום קנין אגב, והאחרונים כ' ד"ל דלא נקט קנין חצר דא"כ הוה רגע אח"כ, וטלי גיטך.

34 והקצות חילק בין מ"ד חצר מטעם יד או מטעם שליחות. [עי"ש]. ובחי' ר' שמעון תמה בזה.

35 וכ"כ ההפלאה [כתובות פו] דגדרי נתינה לענין גט הוה לתוך ידה ורשותה, ולא תלי בגדר קנין יד. [וע' תוס' כתובות לא:].

36 [ועפ"ז תי' קו' תוס' שם כו. וב"ב נד. דאף אי הוה של אמוריים, הא קנאו בחצר].

37 וכ' כמו קנין משיכה, אף שתכלית המשיכה הוא שהחפץ נמצא אח"כ תחת רשותו, בעי' מעשה הגורם. ואף קנין חצר, החצר פועלת שיהי' החפץ תחת רשות בעליו. ובזה הוה כמו יד, כאילו עשו הבעלים עצמם להכניס הדבר לרשותם.

38 וכתב השיטה לנ"ל דאף דלדעת רב פפא דעת אחרת מקנה מהני אף כשהחצר אינה משתמרת, "ל דהגמ' מסתפקת למצוא ברייתא להדיא דבעי צבורים, וא"כ יהא קו' לרב פפא.

39 ותוס' [שבת קג:] כת' דהא דאיתא שם מעבד כל שהוא חייב, היינו כשיעור השנוי. ולאפוקי ממ"ד דבעי לעבד כל העור.

לא בעי' כנגד כל החוב⁴⁰.

תוד"ה ובוידוי. דבירושלמי פריך וכו', וגם משמע דמי שאין לו קרקע מתודה, כגון פירות לקוחין. התו"ט הק' דאדרבה מבואר בירושלמי דאינו מתודה. והרש"ש כתב לגרוס 'אינו' מתודה. והרש"ש הביא דמשמע דהוה מח' בירושלמי ואידך מ"ד ס"ל דמתוודה [וכדעת רש"י].

דף כו:

רש"י ותוס' ד"ה ולכתוב. אבל אם יש לו קרקע כ"ש וכו' אפי' מחוב גדול וכו'. ורשב"ם [הו' בתוס' ב"ב כז. וגיטין לז. ובתוס' הרא"ש] ביאר דקרקע כל שהוא שווה כל החוב, דאין אונאה לקרקעת. ותוס' [שם] הק' דיותר מפלגא יש להם ביטול מקח [ב"מ נז].

ורשב"ם [ב"ב סו. וקנ]. הוסיף דנחשב שיש עליו משכון. וכ"כ הרש"ש [שביעית י ו].

ולקנות עמה וכו'. הריטב"א כ' מדקא מדמי לפרוזבול עלמא סגי קרקע מושכר או מושאל אצל נותן, וכמו בפרוזבול [גיטין לז.]. ורע"א הביא דמפורש כן במעשה דר"ג [ע' בסמוך], והק' על המהר"ט [א פג] דנקט דל"מ.

והדבר"י [מד] העמיד מח' ראשונים האם סגי שמקנה בקני ע"מ להקנות¹, או דבעי זכות ממש בקרקע. [ותלה בגדר קנין אגב, האם סמיכות דעת, או אגב הקנין].

תלה בה מרגינתא וכו'. משמע דלענין קנין אגב א"צ שיהא כולו בתוך רשותו, וסגי תלוי בו.

הלך ולקח בית סלע סמוך לירושלים. הר"ן הביא דמבואר מסוגיין דל"מ להקנות אגב זכות ד' אמות שיש לו בארץ ישראל, או לקבורה [וכמ"ש תוס' ב"ב מד:]. דא"כ אמאי הוזק לקנות. והביא בשם הרא"ה לחלק דמי שאין לו אב יוכל להקנות אגב זכות שיש לו בביהכ"נ, דמעיקרא הקנו לכל מי שיבוא, ויורש זכות זה מאביו. אבל מי שלא היה בשעת קנין, ואביו קיים האיק יזכה.

והמאירי כ' דלא היה רוצה להודות בשקר. [ולהקנות בקנין אודיתא, כדאי' ב"ב קמט:²]. ועוד תי' דרצה לפרסם נדיבותו, שעושה כן בתורת חסד. אך הביא בשם גדולי הדורות דאודיתא מהני רק בדבר מסויים, שמודה שהוא של פלוני. ול"מ להודות שחייב לו מעות³. [וחלק].

צפוני לפלוני וכו'. הריטב"א כתב דלאו דוקא, וא"צ לסיים מקום מסויים בחצירו⁴. [וכ"פ השו"ע רב ז בשם הרשב"א].

שחלה בירושלים כר"א וכו'. [דלית ליה תקנת דברי שכיב מרע]. והתוס' ריה"ז הק' דיהני משום מצווה לקיים דברי המת⁵. ותי' דלא הוציאו מתחת ידו. [ולכא' כוונתו כדברי תוס' ב"ב קמט] דמצווה לקיים דברי המת הוה דוקא כשהושלש].

ליתיה למקבל. פרש"י ואחר לא היה שם שחפץ בהנאתו של קונה, ליתן כליו בשבילו. [והרמב"ן תמה בזה]. והרמ"ה [ב"ב קסז: ט] כתב דסוגיין כצד [נדרים מח:]: דל"מ קני ע"מ להקנות, וכל קנין סודר אי תפס מיתפס. ומש"ה לא היה מי שרצה להפסיד כליו עבור זה⁶. וביאר דניחא לגמ' להעמיד אליבא דהך מ"ד דקאי אליבא דרב יהודה. וכת' דאליבא דהלכה⁷ מהני קני ע"מ להקנות, ואין ראייה מהכא.

תוד"ה ה"ג. ומכאן מדקדק ה"ר שמעיה דאין מועיל קנין סודר אלא בפני הקונה וכו'. והראשונים הק' מ"ש מכל הקנינים דמהני שליחות⁸. והראשונים דנו האם כוונתו דל"מ שליחות

40 וצ"ב דאף דלא בעי כנגד כל החוב, אולי יש איזה שיעור חשיבות.

1 [והביא דבריטב"א ורבינו יונה [ב"ב מד:]: מבואר דסגי בהכי. ואילו תוס' [שם] משמע דלא מהני].

2 וע' תוס' [ב"ב שם, ומד:]: דמהני להודות על גוף המעות, או להודות שיש לו קרקע, ולהקנות אגב קרקע זה. [ועפ"ז ל"מ הת"י הב' של המאירי].

3 וצ"ב דה"נ בסוגיין איירי בדבר מסויים.

4 אלא דהיכא דמקנהו לו בקנין גמור, צריך לסיים מקום שידע להשתמש.

5 [ואפשר דמצווה לקיים דברי המת הוה מצווה בעלמא, ולא סמך דעתיה].

6 והק' דהמקנה היה יכול ליתן סודר משלו, ויקנה לאחרים שיחזרו ויזכו בו. ודחה דאם יקנה בסתמא, שמא יקחנו ולא יקנה בו. ואי יתנה ע"מ לקנות בו, הא קאי למ"ד דל"מ קני ע"מ להקנות.

7 וכדעת הרמב"ן ושאר [נדרים שם] דהא דתפס מיתפס הוה דיחוי בעלמא. ואליבא דאמת מהני קני ע"מ להקנות. אבל תוס' [לע' ו:]: נקטו דלמסקנ' מהני תפיסה. [ורע"א ב"מ מו. כתב דתוס' בסוגיין קאי לשיטתם].

8 וכה"ק בתוס' סוף [ותוס' שאנץ כתובות נה:]: דאין שום סברא לחלק בין קנין חליפין לשאר קנינים דמהני שלא בפניו, ומזכין שטר ע"י אחר, וכן במשיה.

כלל, או דל"מ זכין היכא דלא מינהו שליח⁹.

והפנ"י ביאר דקנין סודר חידוש הוא, ואין לך בו אלא חידוש. והמקנה ונתיבות [קצה א] כ' דהקנות הסודר הוה חובה, ול"מ זכין ליטול ממנו הסודר. [ולא מהני אף שהשליח בעל הסודר נותנן]. ועוד ביארו האחרונים דגדר קנין חליפין, דהוה קנין על הגמירות דעת שביניהם [וכ"כ הברכ"ש]. ומש"ה כל הקנין שייך בין הבעלי דבר.

בא"ד ופלא גדול הוא בעיני ריב"ן שהרי מעשים בכל יום שקונין בסודר שלא בפני מקבל המתנה וכו' ועוד תדע וכו' אמרי' שקנו מידו¹⁰. והרא"ש הביא דשטר אקנייתא מזכים ע"י קנין שלא בפניו [ב"ב קסז; ב"ב יג]. ועוד ציין [ב"ב קלו, כתובות נה; ב"מ מז].

והרא"ש הביא עוד בשם ר"י הלבן דכתובות [קב; גיטין נא]. איתא איהי דהוא בשעת קנין מהני קנין [למשועבדים], בנתיב דלא הוה בשעת קנין לא מהני בהו קנין [והוה תקנ"ח בעלמא]. משמע דאי הוה הבנות בעולם בשעת קנין מהני להו קנין, אף שהקנין שלא בפניהם. וסתם קנין שבתלמוד קנין חליפין.

ומדברי הסמ"ע [ס"ס קכג] מבואר דהא דמהני סודר של העדים הוה בתורת שליחות. ומש"ה בעכו"ם צריך להקנות בסודר של העכו"ם עצמו [וכמ"ש תוס' [לע' ג.] דיכתוב וקנה העכו"ם, ולא וקני' מיניה].

והאחרונים דנו האם מהני נתינת הסודר בשליחותו [והוה כאילו המשלח נתן סודר שלו¹¹]. או דהשליח נותן משל עצמו, והוא עושה מעשה הקנין לזכות עבור הקון.

אבל הקצות [שם, וקצה ה] כתב [בדעת הט"ז] דאף עכו"ם מהני סודר של העדים, דמהני נתינת אחרים וכדין עבד כנעני [לע' ז.].¹² וכ"כ הרמ"ה [ב"ב קסז]: להדיא דמהני כליו של עדים, משום עבד כנעני. ואף דהוה שלא בפניו, הא קיימא לן דזכין לו לאדם שלא בפניו.

בא"ד משמע בכ"מ דהעדים רגילין לקנות מן המקנה לצורך הקונה¹³ וכו'. והראשונים הביאו דכן תיקן רב עמרם גאון שיקנו ע"י העדים. והעיטור [הו' בב"י קצה] ביאר דתקנו כדי שלא יבואו לחטוף הסודר מיד הבעל דבר, כדי לגמור הקנין ויבוא לאינצויי¹⁴. והמרדכי [ב"מ ש] ביאר טעם התקנה, דסודר של עדים עדיף דהוה שליחותא דקונה ומקנה.

תוד"ה מעשה בר"ג. פי' בקונ' וכו' והיה ממחר לתרום, שהיה ירא שמא יאכלו בנ"א ממנו וכו'. והתוס' ר"ד ביאר דס"ל יש ברירה [ונח' במשנה [דמאי ז ד, והו' גיטין כה: וכ"מ] אי סמכי' אברירה כה"ג]. והפריש מה שאני עתיד למוד. [וכ"כ שא"ר ע' בסמוך].

בא"ד וקשה וכו' אדרבה גרע טפי, שמא יאכלו אף העישור עצמו. הפנ"י ביאר כוונת התוס' דטבל קיל מתרומה [כדאי' יומא פג.], ואף דטבל הוה ג"כ מיתה ביד"ש. ורע"א והרש"ש תמהו דכיון דהתנה מה שאני עתיד להפריש, אדרבה אם יאכלו, ולא יבא לידי הפרשה הוה טבל. וכדאמרי' שמא יבקע הנוד ונמצא שותה טבלים למפרע [ע' תוס' עירובין לז.]. וצע"ג.

והמקנה כתב דכוונת התוס' דגרע טפי, דשמא בני הבית יעשרו [מדין משלו על של חבירו], ואי הוה טבל אהנו מעשיהם. אבל כיון דהפריש גרע, שאוכלים תרומה.

בא"ד ומיהו קשה וכו' חזקה על חבר וכו'. והריטב"א תי' דר"ג היה דעתו לחזור, והך חזקה הוה דוקא כשמת [מתוך ישוב הדעת].

9 והתוס' שאנץ [הו' בסמ"ק מצריך רסט, הו' בס' תוספי תוס'] כת' דדוחק להעמיד [בכל הני, הו' בסמוך] דעשאו שליח [ומש"ה מהני קנין סודר העדים]. ועוד כיון דזכייה מטעם שליחות, שנחשב כאילו עשאו שליח לזכות בעבורו.

10 והקה"י ציין נדרים כז; ב"מ טו, נח, צד, ב"ב ג, קעו. סנהד' כט: [דנקטו 'קנו מידו', לשון רבים].
11 והנתיבות [קצה א] ביאר דאין בזה חסרון שזכין מהאדם, כיון דקנין סודר רק קני על מנת להקנות הוא [וכדעת הראשונים דק"ל הכי נדרים מח:].

12 והקה"י [כט] כתב לפרש דדעת הפוסקים דל"מ בעכו"ם, דל"מ 'דין עבד כנעני' בסודר ושאר קנינים. דבכל הקנינים צריך שהקונה יעשה בעצמו. ודוקא בקנין כסף מהני להחשב קבלת ממון עבורו. דיסוד קנין כסף לא תלי במעשה, אלא בחיוב פרעון. אבל קנין סודר תלי במעשה הקנין, ומש"ה בעי שליחות וכמו משיכה.
13 והסמ"ע [קכג כא] כ' דאגב שמיחדים עדים לזה [שלא יבוא לידי הכחשה], נוהגין ג"כ העדים לעשות הקנין בסודר שלהם להזוכה.

14 ובשרית הרשב"א [מיוחסות קא] הוסיף דכיון שתפס בכנף חבירו שלא מדעתו לא עשה כלום. שאין כאן סודר של קונה ולא של מקנה.

בא"ד ועו"ק וכו' שלא אמר יהא מעשר. והרמב"ן [ב"מ יא] כת' דלעולם קרא שם בצפון או בדרום, אלא דהך משנה לא באה לחדש צורת ההפרשה.

בא"ד ועו"ק כיון דלא קבע מקום לצפון או לדרום מה הועיל בהפרשתו וכו'. [לענין פדיון מעשר]. **תוס'** נקטו דאף דאמר 'שאני עתיד למוד' לא נחשב שנקבע מקומו. אבל **הרמב"ן וריטב"א** כת' דכיון דאמר 'שאני עתיד למוד' אי"צ לפרש צפון ודרום. דלמ"ד יש ברירה חל על מה שמוד בסוף. והוברר הדבר למפרע. וכ"כ **רע"א** והרש"ש.

אמנם **רש"י** כתב דאף דעדיין לא הופרש, הא יש כאן קריאת שם, ומן המותר יפריש מעשרותיו. משמע דעדיין לא חל 'הפרשה', ואפ"ה אהני קריאת שם להתיר לאכול בצד זה. [וצ"ע בגדרי ברירה].

בא"ד [כז]. וקריאת שם, היינו שם בעלים שיבררו הבעלים למי יתנום. ואף דעדיין טבל זיכה לכל א' חלקו¹⁵. **והר"ש** [מעש"ש ה ט, ותוס' הרא"ש כאן, והו' במהרש"א] הק' דלמ"ד [חולין קל, ע"ל נח ועוד] מתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו ל"מ נתינה קודם הפרשה. **והר"ש** תי' דשמא קודם לכן אמר מה שאני עתיד להפריש יהא מעושר, ואח"כ הקנה להם [בסוגיין].

ותוס' [ב"מ יא] הביאו בשם ר"ת דר' גמליאל כבר הפרישם, והיה צריך להוציאם מתחת ידו משום ביעור. **והמהרש"ל** כתב דלשון המשנה שאני עתיד למוד מסייע לתוס' דידן¹⁶.

בא"ד וי"מ משום דחטה א' פוטרת את הכרי מה"ת, ושמא הפרישה קודם שיצא מביתו כדי לצאת יד' איסור דאורי'. מבואר דהפריש חטה א', ודעתו להוסיף אח"כ להשלים את השיעור דרובנן. וצ"ב כיון דכבר הפריש ויצא מבטלו, האיך יוכל שוב להפריש [שיחשב תרומה, ויאכלנו בלא הפרשת מעשר]. ומשמע דכיון דדעתו להוסיף מהני. [וע' בסמוך].

בא"ד ולא נהירא וכי לא היה לו לחוש לאיסור דרבנן. **הדך אמונה** [תרומות ג א בביאור"ה] הביא דמשמע בתוס' דאף בדיעבד שהפריש חטה א' הוה טבל דרבנן¹⁷. [ולפ"ז כוונת התוס' דהיה לו לר"ג לחוש שבני ביתו יאכלו, ויעברו באיסור דרבנן]. והק' דבכ"מ [לק' נח ועוד] מבואר דבדיעבד אהני. [ועיל"פ דכוונת התוס' האיך הפריש כלל חטה א', הא קעבר באיסור דרבנן].

ותוס' [ב"מ יא:] כת' דכיון דתרומה גדולה נטלת באומד, היה קל להפריש.

דף כז.

ומקומו מושכר לו וכו' ש"מ בעינן צבורים בה וכו'. **הגמ'** נוקטת דר' גמליאל הקנה באגב. אבל **הגמ'** [ב"מ יא] הוכיחה דמהני קנין חצר אף דאינה משתמרת [ואינו עומד בצידו]. ורב פפא פ' כיון דדעת אחרת מקנה. **והגמ'** שם דוחה דהקנה להם באגב.

ורבא [שם] דחה דל"מ אגב, דטובת הנאה אינו ממון. ואינו נקנה באגב, וכמו דל"מ קנין חליפין. **והגמ'** דוחה 'ולא היא' מתנות כהונה כתיב בהו 'נתינה', ואגב חשיב נתינה מעלייתא. משא"כ חליפין דהוה דרך מקח וממכר.

והריטב"א ביאר דסוגיין ס"ל דל"מ קנין חצר, דהוה חצר שאינה משתמרת. וכ"כ **התוס' רי"ד** דסוגיין דלא כרב פפא [שם] דמהני דעת אחרת מקנה¹.

15 **וכ"כ ר"ת בס' הישר [תקעג]** דאח"כ כשקורא שם, היה קורא בענין שיהיו מוצאים מרשותו כשיתקנס. [וכתב דהתבואה עדיין לא היה בביתו, אלא בשדה. ומש"ה בעי עומד בצד שדהו. ותי' בזה קו' **תוס' [ב"מ שם]** דמסתמא ביתו היה משתמר].

16 אבל **המהרש"א** כתב דאף כוונת תוס' ב"מ דלא עישר בביתו, ובספינה עישר מדין ברירה [וכדברי הר"ש].

17 **וכ"כ בחי' ר' מאיר שמחה [לק' נח].** והביא כן מהגר"א **שנות אליהו** [פאה א א].
1 **והקצות [ערה א]** פלפל דיש במעשרות ב' קנינים, על זכות טובת הנאה ועל גוף הפירות. ואף דדעת רב פפא דמתנות כהונה חשיב דעת אחרת מקנה, היינו כשיעור טובת הנאה [וכמ"ש תוס' ב"מ ו: דאף דלמ"ד טובת הנאה ממון יש לו זכות רק כשיעור שווי זה]. אבל גוף הפירות הוה של שבט הכהונה, וחצר שאינה משתמרת ל"מ כשאין דעת אחרת מקנה. וע"כ לזה מהני משום קנין אגב, וחיידש דקנין אגב מהני אף בזוכה מהפקר [ע' בסמוך]. ומש"ה בסוגיין הוכיחו מכאן לענין קנין אגב. אבל קנין אגב לא מהני לקנות כשיעור טובת הנאה, דבעלים מחולקים לא שייך קנין אגב. ומש"ה הסוגיה בב"מ לומדת לענין קנין חצר לענין הקנאת שיעור טובת הנאה.

[אך האחרונים נקטו דכוונת הגמ' דלמ"ד טובת הנאה ממון, נחשב דיש לו זכות הקנאה על כל הפרי, ואף דזכותו הוה רק חלק משווי הפרי. מ"מ נחשב דעת אחרת מקנה על הכל. וע"ע לק' נח].

והעיסור (שכירות ל: בדה"ס, הו' בש"ך רג) הוכיח מסוגיין דל"מ השכרת חצר לקנות בקנין חצר. [והש"ך ביאר כדעת הרמב"ם (שכירות ו ה) דחצר מושכרת קונה למשכיר, הו' לע' כה:]. דאל"כ האיך הביאו ראייה דהוה בתורת אגב. והש"ך תמה דבכ"מ [ב"ב פה.] מבואר דשכירות מקום מהני בלא אגב. ועו"ק האיך דחה את הגמ' בב"מ בהכי.

והבית הלוי [ג' מו ג] הביא בשם ס' עטרת חכמים לחלק דדוקא היכא דקונה מהמוכר, אבל היכא דקונה מאיש אחר שפיר מהני.

ועפ"ז כתב הבית הלוי לפרש דבזה נח' הסוגיות אי טובת הנאה ממון, ונחשב דר"ג היה המוכר, וע"כ בתורת אגב. אבל למ"ד טובת הנאה אינו ממון, מהני מדין קנין חצר לזכות בנכסי השבט.

והריטב"א כתב דל"מ אמירתו לגבוה לקיים הנתינה³, דדוקא לחייב עצמו מהני אמירה בעלמא, להתחייב מדין נדר. [וע"ע לק' כח:]. אבל מידי דכבר חייבתו תורה לא שייך אמירתו לגבוה.

ועוה"ק הריטב"א אמאי לא הקנה מדין מעמד שלשתן [וכדאי' ב"ק לו: ע"ש ברי"ף ושא"ר], דר"ג היה הנפקד של ממון העניים⁵. ותי' דלא מיפטר מביעור אא"כ הוציאו מרשותו לגמרי. להקנותו ללוי. [וכ"כ המלחמות ב"ק יח. בדה"ר].

תוד"ה ומקומו מושכר לו. ושמא שכירות אין נקנה בחליפין. וכ"כ תוס' [ב"מ יא:]. דשאלה⁶ ושכירות אינה נקנית בחליפין. ותוס' [ערכין ל.] כ' דכל דבר החוזר לבעלים, כגון מתנה ע"מ להחזיר⁷, א"נ שאלה או שכירות ל"מ חליפין. דהוה כמו טובת הנאה דאמרינן [ב"מ שם] דאינה ממון לקנות בחליפין. [וצ"ב הדימוי].

וצ"ב אמאי לא יקנה שאלה ושכירות, דמ"ש הקונה זכות לפרי מסויים, משאר קניני מטלטלים⁸. ושמעתי

- 2 ועוה"ק הש"ך דהעיסור [קנין] כתב דטובת הנאה אינה נקנית בחליפין [וכס"ד דהגמ' ב"מ שם].
- 3 וכה"ק הגאון [הו' בבעה"מ ב"ק יח.] אמאי ל"מ בזה אמירתו לגבוה. [וקשה לעמוד על כוונתו].
- 4 ונח' הראשונים אי אמירתו לגבוה הוה גדר 'קנין' או נדר גרידא. ודברי הריטב"א כאן סתרי מיניה וביה. וצ"ע.
- 5 ויל"ע דר"ג היה גם מקנה [מדין טובת הנאה], וגם נפקד. ול"מ מעמד שלשתן כה"ג. [ויל"ע דלמ"ד טובת הנאה אינו ממון אינו 'נותן' בגדרי מעמד שלשתן].
- 6 והמהרש"א כתב דכ"ה כוונת תוס' דידן, דהק' דאלי"צ קבלת מעות. וא"כ הוה שאלה. וכ"כ התוס' הרא"ש דנסתפק שמא ל"מ שדה שאולה לקנין אגב. [ודוקא שכורה מהני, וכיון דבע"כ צריך שכירות, אינו קל יותר להקנות בחליפין]. אך הק' דלגמ' [ב"מ שם] דהק' בחצר, הא חצר שאולה מהני בחצר. [והיש"ש [מו] כתב לפרש דדעת תוס' דל"מ שאול לקנין אגב. ומש"ה יש ראייה רק משכירות].
- 7 [וכוונת התוס' להק' אמאי לא הקנה את גוף הקרקע בחליפין, במתנה ע"מ להחזיר. ובזה הוכיחו תוס' דאף מתנה ע"מ להחזיר ל"מ].
- 8 והקצות [רמא ד] הביא מדברי תוס' שם דמתנה ע"מ להחזיר הוה קנין לזמן [וכמ"ש שם, והביא דכ"ד ר' אביגדור כ"ץ בשו"ת הרא"ש לה ב]. דאת"ל דהוה קנין גמור, ובתנאי להחזיר [וכדברי הראשונים לע' ו; ע' תוס' ח.]. א"כ הוה קנין עולמי, ואמאי ל"מ חליפין. [ועוד נר' לפרש דאף לדברי הראשונים דמתנה ע"מ להחזיר הוה קנין גמור בתנאי, היינו בגדרי חלות הקנין. אבל בגדרי אונאה ודאי שהתשלום רק עבור שווי של הזמן שהוא אצלו. ויל"ע דמש"ה ל"מ קנין חליפין, דיסודו לקיים כל דבר, להעמדת ההסכם. ול"ד לשאר קנינים דיסודם זכות בחפץ. וצ"ע].
- 8 [ואפשר דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, א"כ חיוב התשלום הוה עבור השימוש, ולא משום שקנה זכות השימוש. וא"כ גדר הזכות שכירות, שזכה לענין שיוכל ליטול פירות תמורת תשלום. אבל זכות זה אינו קנין ממון, אלא זכות ליטול משל חבירו].

לפרש דא"נ קנין פירות נקנה בחליפין, אלא דגדר זכות שאלה ושכירות, דנכנס החפץ לרשותו, וממילא הוא אוכל פירות מכח הבעלים. ואינו זכות על קנין פירות מסויים. ומש"ה דמי לדבר החוזר לבעליו, דחסר בזכות בגוף החפץ. [וצ"ב].⁹

אבל **הקצות** הק' דמבואר [ב"מ קצות ב"מ קג. קנו מינה מהני במשאל בטובו. ומשמע דהוה בקנין סודר¹⁰. והנתיבות [קצה ד] כתב לחלק דדוקא שאילת ושכירות קרקע שלא נפחת, והוה רק הנאת דירה ושימוש, שאין בו ממש. ומש"ה לא חשיב קנין בגוף הקרקע, ודמי לטובת הנאה שאין בו ממון בגוף החפץ. ולא נקנה בקנין סודר. אבל שאלת מטלטלין שנפחת גוף החפץ בהתשמיש, הוי כאילו מקנה לו בגוף החפץ להשתמש בו ולחזור¹¹.

ועוה"ק **הקצות** הק' דעיקר חליפין כתיב גבי בועז, דהוה גאולת שדה שחוזרת ביובל, א"כ לא הוה קנין עולמי. [וכדאי' גיטין מז: דנחשב קנין פירות].

וה**קצות** [קצה ח] הק' [דלעי' ח]. ממעט' מקרא דעבד עברי אינו נקנה בחליפין. ותיפ"ל דהוה כשאלה ושכירות, דאינו קנין עולמי, ול"מ חליפין. ותי' דהך כלל דשאלה ושכירות לא נקנה בחליפין ילפי' מעבד עברי. וכתב לפרש דעת הרמב"ם דלמסק' לא ילפי' הך קרא, ומ"מ ידעי' מסברא דעבד עברי אינו נקנה בחליפין, דסופו לחזור.

אבל ה**נתיבות** [שם ד] כ' דעבד עברי גופו קנוי וחשוב ממון בגוף החפץ. ועוד תי' דגדר קנין עבד עברי הוה התחייבות לעבוד, ובזה לא שייך הסברא דסופו לחזור.

וה**דברי'** [מב ד] כתב דגדר עבד עברי הוה קנין לעולם, וי' שנים הוה גדר הפקעה [ע' מה שהו' בזה לע' יד: וטז: ועוד]. [וע"ע מצפ"א].

אבל ה**ריטב"א** [חדשים ב"מ יא]. חלק דהא שאלה מתנה ליומא ונקנית בחליפין כמו שנקנה בכסף ובשטר ובחזקה דאמאי לא.

וה**רא"ש** [ב"מ א לא] הק' [על תי' התוס'] דאכתי קשה דהיה להם להקנות קרקע עד זמן ידוע [והרא"ש נקט דאף תוס' מודו כשמקנה גוף הקרקע לזמן]. אלא דיותר קל לתת מעות לקנות קרקע מאשר בחליפין.

וה**ריטב"א** [שם] תי' [בשם הרמב"ן] דא"נ היה יכול להקנות בחליפין, אלא שרצה לעשות הוכחה ניכר לכל שמוציאו מרשותו, כיון דהויא שנת הביעור.

בא"ד ובחליפין לא קתני. **המהרש"א** כתב לדחות דליתא במטלטלין קתני, אבל חליפין איתא במטלטלין לא קתני [וע"ד הא דאי' לע' כב:].

וה**מקנה ורע"א** תי' דלדעת ה**ראב"ד** שכירות מטלטלין נקנה בכסף, דל"ש נשרפו חטיף בעלייה. א"כ איתא במטלטלין.

תוד"ה חוזר. וא"ת מה ירויח בזה אם יחזור בשטר וכו'. **ותוס'** [ב"ב עז]. הק' דכיון דאין מזיק לו, נכתוב לו ממ"נ, כיון דאין מפסיד בכתובה וכו'.¹² [ותי' כמו כן דיש קול]. אבל ה**רמב"ן** כתב שהעדים הוה שלוחיו של מקנה, וכל זמן שאינו רוצה לכתוב, בטל שליחותו. דשטר בעי דעת המתחייב.

אך דעת **תוס'** [ב"ב הנ"ל] דכותבין בלא שליחות המתחייב. וה**אחרונים** דנו דתוס' כאן ס"ל דשטר אי"צ דעת המתחייב [ונח' בזה תי' התוס' כתובות כ: וב"ב מ.¹³]. אבל ה**משנ"ל** [מכירה ו טו] כ' דכיון דצווה מעיקרא, וכבר עשאות שלוחים, שפיר יכולים להעיד על דעת המתחייב. אלא דאי"צ שליחות בפועל, ואף דחזר בו יכולים עדיין לכתוב.

ורשב"ם [ב"ב עז]. כתב דאפי' קנו מידו, יכול לחזור שלא יכתבו את השטר. וה**רמב"ן** הביא חולקים דסוף קנין

9 ועוד צ"ע דלכאור' קנין הגוף לזמן, יחשב זכות בגוף החפץ. ולא רק שעבוד פירות.
10 [ודן דמשאל בטובו לא נחשב סופו לחזור]. ודחה דתוס' [כתובות נה: כת' דלשון קנו מינה י"ל דהיינו בקנין המועיל. [ע"ש]].

11 והוסיף תדע, דהא אמר התם ומהדר ליה קתיה, ואין לך קנין בגוף החפץ יותר מזה, וכן שאלת קרקע כששואל לחפור בו בורות כעין גרגותני, הוי קנין בגוף החפץ ומהני ביה קנין סודר. [ועפ"ז יש ליישב דקרקע החוזרת ביובל דמי לקנין הגוף, ולא קנין פירות].

12 וכה"ק **התוס'** **הרא"ש** [כאן] אמאי יכול לחזור בו זה נהנה וזה אינו חסר דמה הפסד יש לו בכתובת השטר.

13 ורע"א העיר דתוס' [כתובות נה]. כת' כתוס' דידן, ואילו תוס' [שם כ: ס"ל דאי"צ דעת המתחייב. וה**ברכ"ש** [כתובות נח] כת' דדעת תוס' דשטר ראייה אי"צ דעת המתחייב, ודוקא שטר קנין. [וכ"כ רבינו יונה ב"ב עז].

לכתיבה, ואינו יכול לחזור¹⁴.

ותוס' [ב"ב הנ"ל] הביאו בשם ר"ת דבסוגיין איירי במתנה, אבל במכר אינו יכול לחזור מכתובת השטר. שהרי קנה ע"ד שיכתבו שטר. וע' **ותוס'** [כתובות נה.] דכת' להיפך.

ע"מ שתכתבו את השטר חוזר. **התוס' הרא"ש** הביא יש מקשים אמאי המוכר חוזר בזה, מ"ש מכל תנאי דעלמא, דהמזכה ע"מ שיתן מאתים זוז נותנים לו בע"כ ומתקיים המקח למפרע, ואינו יכול לחזור בו ולבטל המקח. וה"נ יכתבו שטר בע"כ.

והביא שתי דאין כותבין את השטר לחובתו שלא ברשותו, שהוא עשאו שלוחים לכתובת השטר, ויכול לבטל השליחות.

והתוס' רא"ש תי' דאפי' אמר זכו בשדה זו לפלוני ע"מ שתתנו לו מאתים זוז יכול לחזור בו ולבטל התנאי והמעשה ולא אמרי' יתקיים התנאי בע"כ ויתקיים המעשה למפרע, משום דתנאי זה אינו אלא פטומי מילתא בעלמא, כיון שהוא טובתו של הלוקח ועליה ידיה רמיא לאתנויי ולא על המוכר. ומש"ה המוכר יכול לבטל התנאי והמעשה בטל ממילא. אבל לטובת המוכר הוי תנאה ואם חזר בו מן התנאי גם המעשה בטל. [וצ"ב דאי לאו תנאי, אדרבה יחול ממילא].

והריטב"א ור"ן הביאו בשם **הרמב"ן** דמבואר הכא דאף דהתנאי לטובת המקבל, יכול המוכר לחזור בו. והלוקח אינו יכול למחול את התנאי. ומשמע דכוונתם דאף דעיקר התנאי הוה לטובת הלוקח, מ"מ דעת המוכר לעכב שיוכל לחזור בו. ונכלל זכות זה בתנאי.

והמגיד משנה [מכירה ו טו] הביא דהרמב"ן למד מכאן דתנאה להנאת מקבל הוי תנאי, ולא אמרי' דבעי דומיא דתנאי בני גד ובני ראובן, ויהי תנאי דוקא להנאת נותן ומעשה למקבל. וש"מ האומר שדי מכורה לך על מנת שאתן לך מאתים זוז חוזר בזה ובזה.

רש"י ד"ה כותבין. כיון דקנו מיניה השתא, א"נ כאביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו. **והראשונים** [הרמב"ן כאן, ורבינו יונה ב"ב עז.] הק' דאי קנו מיניה [אקנייתא] א"כ כבר קנה מעיקרא, ולא שייך בזה קנין אגב. דכבר קנה למפרע.

ורבינו יונה והרשב"א תי' דאיירי בלא אקנייתא, והניח את השטר ביד העדים עד שימסר ללוקח. [וכה"ג כותבין].

והרמב"ן תי' דסוגיין כאביי דס"ל עדיו בחתומיו זכין לו. ומ"מ בעי' שיגיע ליד הלוקח. אך **רבינו יונה** [שם] דחה דכיון דסוף סוף הגיע ליד הלוקח, עדיו בחתומיו זכין למפרע. ול"ש קנין אגב עכשיו.

אבל **הריטב"א** [כאן ושם] כתב דאף דקנה אקנייתא, אפ"ה מהני קנין אגב. דקודם הקנין לא הוה ברשותו¹⁵.

והרמ"ה [ב"ב קסז: ט בסופו] כת' לפרש דאף דקנו מיד המוכר, מ"מ הלוקח לא גילה דעתו שרוצה. ול"מ הקנין לקנות ולחייב את הלוקח¹⁶. ומש"ה מהני החזקה עכשיו לזכות את הקרקע ואת השטר.

וזו היא ששינוי וכו'. **הריטב"א** כתב ש"מ דשטר וכל שעבודו מקרי 'נכסי', ואפי' מתנת ברי. [ע' ב"ב קנ.]. והביא דנקנה אף כל השעבוד ע"י אגב [ע' ב"ב עז.]. ונח' **הראשונים** [ע' תוס' ב"ב קמח, כתובות נה:] האם מלווה ע"פ נקנה אגב קרקע.

שאני שטרא דאפסירא דארעא הוא. ובפשוטו משמע דנקנה ממילא, אף בלא קנין אגב. [וכ"כ הנתיבות ע' בסמוך דמהני בלא קנין אגב]. **והתוס' הרא"ש** הק' דבברייתא מפורש זו היא ששינוי, דהוה מדין אגב. ותי' דאף שטר מהני מדין אגב. וכ"מ בגמ' [ב"ב עז:] דשעבוד השטר נקנה באגב. ולדברי התוס' הרא"ש קאי אף למסקנא דהכא, אלא דנתחדש סברת אפסרא דאי"צ צבורין.

14 וכה"ג כותבין בלא דעת המתחייב. אבל **הריטב"א** חלק דקנין דברים בעלמא, ואין תקנה לדבר לכתוב שטר בלא דעת המתחייב.

15 ואף דע"י הקנין, נתבטל קנין האגב למפרע. [וצ"ע בזה].

16 ואף דמהני אקנייתא להקנות, אילו יחזור המוכר וימכור לאחר או ישעבד לבע"ח. אבל לא שייך הקנין ללוקח, דהא לא גילה דעתו. ומש"ה גוף השדה לא נקנה. [וצ"ע טובא הגדר בזה].

ותוס' [גיטין כב]. נסתפקו האם בשטר צריך לפרש 'אגב וקני' לקנות את השטר. ונח' בזה הרמב"ם וראב"ד [מכירה ו יד].

איבע"ל מי בעי' אגב, ת"ש דקתני כל הני. פרש"י דכתיב 'עמו' ולא קתני 'אגב'. וכ"כ **הריטב"א** [והר"ן בשם רש"י] ד'עם' לא הוה לשון אגב¹⁷. והסמ"ע [רב ה] ביאר דלשון עמו משמע דאשניהן בשוה קאי קנין זה, וזה לא מהני. ומש"ה בעי לשון אגב. אבל הר"ן הביא בשם הרא"ה דלשון 'עם' מהני לקנין אגב. [וכ"כ השיטה לנ"ל].

והקה"י [א כג] כ' דנח' הנך ראשונים ביסוד קנין אגב, האם יסוד הדבר דהמטלטלין חלק מהקרקע, ונקנו יחד. או דהקרקע מהני 'אגב', כמעשה הקנאה עבור המטלטלין.

ובשיטה לנ"ל דן האם מהני קנין קרקע אגב קרקע, שיקנה שדה א' בשטר, ויקנה שאר השדות אגבו. [עי"ש].

והילכתא צבורין לא בעינן, אגב וקני בעינן. הרמב"ם [מכירה ג ט] חידש דה"מ באינן צבורים, אבל היכא דהוה צבורין אי"צ לומר אגב וקני. וכ"כ התוס' ריה"ז דמסתבר דכיון שהקנה כא' קנאו. והר"ן תמה מנלן.

והסמ"ע [רב ג] ביאר דכיון דמונחים על הקרקע הן נקנין עם הקרקע אפילו לא אמר להלוקח שיקנם אגב קרקע, דמחשבינן המטלטלין שעל הקרקע כאילו הן מגוף הקרקע ומחוברים אצלה.

והאחרונים [חי' ר' ראובן ב"מ ז הערה ד] כת' דלפ"ז משמע דיש ב' גדרים קנין אגב, היכא דהוה צבורין נחשב נטפל לגוף הקרקע, ונקנה בקנין הקרקע. ואילו היכא דאינו צבורין, מהני משום קנין גמירות דעת. והקנאת הקרקע מהני.

אבל הקצות [ערה א] נקט דהכל בגדר קנין אגב, אלא דבעלמא בעי דעת אחרת מקנה ואמירת זיל קני להחשב הקנאה א'. אבל היכא דצבורין בה ממילא נטפל להחשב הקנאה א'.

אגב בהפקר - המג"א [ס"ס תרלז] כתב דקי"ל דתלוש ולבסוף חיברו הוה תלוש [ע' בסוגיות ב"ב סו, חולין טז, ובש"ך חו"מ צה], ואף בית העצים והאבנים דינם כתלוש, וכל המוכר בית קונה מדין קנין אגב. והקצות [שם] ביאר דהיינו ע"ד הרמב"ם דכיון דצבורים מהני אף דלא אמר 'אגב'.

והקצות כתב דלפ"ז מבואר דיש קנין אגב אף בזוכה מהפקר [ואין דעת אחרת מקנה], דהא מבואר [ב"ב נג:] דקונה בית מהפקר [בקנין חזקה], ומשמע דזוכה בכולו, ומדין אגב. [וכתב לדחות דקונה את הקרקע בחזקה, ושוב זכה בשאר מדין חצר].

והקצות הביא עוד דבגמ' [ב"ק קיז:] הו' דעת ר' אלעזר דקרקע נגזלת, והגוזל שדה והיה בה פרה רבוצה מתחייב עליה. ופרש"י [שם קיח]. דמטלטלין נקנין אגב קרקע, להתחייב כדין גזלן. ומבואר דמהני קנין אגב אף לזכות בלא דעת אחרת מקנה. וכתב דכ"ז יתכן רק לדעת הרמב"ם [הנ"ל] דהיכא דצבורים בה לא בעי' אגב וקני, דבהפקר המקנה אינו אומר אגב וקני.

והנתיבות [שם] חלק דלא מהני אגב אא"כ דעת אחרת מקנה¹⁸. ובגמ' [ב"ק שם] נחשב גזלן משום קנין חצר¹⁹. ועוד דחו האחרונים [או"ש זכיה ב, מכירה ג טז, דב"א א ג ו] דאף דמהני קנין אגב להחשב גזלן עליו²⁰, לא מצאנו שיקנה באגב להחשב שהוא שלו.

ועוד הביא הקצות דהרשב"א [ב"ק מט:] כת' דהזוכה בשדה מנכסי גר שמת, זוכה אף בשטר. ואף דמבואר [ב"ב עז, ע' לע'] דזוכה בשטר משום קנין אגב, הא קונה בקנין אגב מהפקר. וכתב דבשטר אי"צ שיהא צבורין, וכדאמרי' [לע'] דשטר אפסרא דארעא. והנתיבות דחה דגבי שטר קונה משום סברת אפסרא דארעא, אף בלא קנין אגב.

אך הקצות הביא דבגמ' [ב"מ יא: הנ"ל] איתא [למקשן] דטובת הנאה אינה ממון לקנות אגב קרקע, ומשמע מרש"י דהטעם משום דנחשב שזוכה מהפקר, ולא מהני אגב בלא דעת מקנה. אך הביא דבשיטמ"ק [ב"מ שם]

17 אף דהמשנה והפסוק נקטו לשון עם, הוה סיפור דברים האין קנה. אך הקנין בעי לשון אגב.
18 וכ"כ הנתיבות [רב ב]. וכ"ד הנוב"י [או"ח ת סג] דל"מ קנין אגב בהפקר. ובהג' ברוך טעם ציין דכ"מ תוס' [ע"ז עב].

19 אך הקצות חלק דלא שייך קנין חצר בשדה גזולה, דאף למ"ד דיש קניני גזילה בקרקע, להתחייב עליו באונסין, אבל לא יחשב שלו לקנין חצר.

20 ועוד כת' בהג' ברוך טעם [לקצות] והאר"ש דלענין קניני גזילה מהני הא דהוה מעשה קנין הראוי לקנות אילו היה דעת אחרת מקנה.

מבואר דכוונת הגמ' דהוה קנין גרוע. ולא משום דנחשב שזוכה מההפקר.

איבעיא להו שדה במכר ומטלטלין במתנה מהו. **התוס' הרא"ש** ביאר דמיבעיא להו משום דאגב הוא קנין גרוע הילכך אין לנו לומר אלא כמו שמצינו ביהושפט שהי' הכל במתנה. וה"ה נמי אם היה הכל מכר. ומה"ט נמי אמר רבא לקמן דבעינן שנתן דמי כולן משום דקנין גרוע הוא.

והאחרונים [ע' קה"י א כג] העירו דנימא דהמטלטלין הוה חלק ממקח הקרקע, ונמצא ששילם חלק מדמי כל המקח. ומבואר דלא כן, אלא כיון דקבע דהוה תשלום עבור הקרקע, והמטלטלין מתנה²¹.

וכן הביאו **האחרונים** [דברי' מד] ממעשה דר"ג, דהקנה אגב שכירות הקרקע, ובמתנת כהונה בעי נתינה בחינם. ולא שייך מכירה.

ת"ש וכו' ומקומו מושכר לו. **הראשונים** הביאו דמבואר עוד דמהני אגב בשדה שכורה. **והתוס' הרא"ש** [לעיל, וכן שיטה לנ"ל בשם ב"ת] נסתפק האם מהני אגב קרקע שאולה²². וכן **ר' ירוחם** [בב"י חו"מ רב] והמאירי כאן הביאו בזה מח'. **והאחרונים** הק' מ"ש שדה שאולה משדה שכורה.

שם. המהרי"ט [חו"מ פג] כתב דכ"ז כשהקרקע שלו, והקנה שכירות באגב, אבל היכא דהקרקע רק מושכרת למקנה ל"מ. **והאחרונים** [דברי' אמת, רע"א לפתח הבית] תמהו דמעשה דר"ג, ר' יהושע חזר והקנה את התרומת מעשר. אף דהקרקע היה שכורה בידו. **והדברי'** [מד] כתב [לדעת חלק מהראשונים] דעכ"פ צריך שיהא מושכר ברשותו לזמן מסוים, שיש לו בה הנאת שימוש עד הזמן.

והריטב"א [ב"ב קמט.] כתב דל"מ קנין אגב בקרקע מושכרת ושאולה אלא מדעת משאיל או משכיר, ולא מהני אם מיחה בו. וכ"כ **השיטה לנ"ל** [בתחילת העמ'] דהיה לפני ר"ג ולא היה מקפיד שיקנהו לאחר. דאל"כ אין השוכר רשאי להשכיר.

איבע"ל שדה לא' ומטלטלין לאחר מהו. החזו"י [ב"ב ב ה השמטות] דן דלכא' לא שייך הגדר דנטפל ונכלל בקנין הקרקע, היכא דמקנה לאדם אחר.

ובסוגיין איירי במוכר א', וב' קונים, ולא נתפרש האם מהני שדה מא' ומטלטלין מאחר. והקצות [שם] הביא גדול א' שדייק דפשיטא דלא מהני מטלטלין מאחר, דבעי דעת מקנה. ודלא כמ"ש הקצות דמהני אגב לזכות מהפקר²³.

והקצות תי' דודאי היכא דהבעלים מחלקין לא שייך קנין אגב, ודוקא היכא דהכל הפקר אמרי' משום דצבורין בה חשיב כגוף א'.

והקצות דן עפ"ז הא דמהני לקנות מתנות כהונה בקנין אגב, למ"ד טובת הנאה ממון. האם יחשב ב' מקנין מחולקים. [וע' קה"י ל].

אבל **רע"א** [חו"מ רב א] כתב די"ל דמהני אף אגב הקרקע של שליח מהני. והביא דכ"ד **המקור חיים** [תמח ח' ח]. **והחת"ס** [או"ח קטז, וחי' חת"ס ב"ב מד:] פליג דל"מ.

ואב"א שאני ר"ע דיד עניים הוא. הר"ן הביא דמבואר דאף לצד שדה לזה ומטלטלין לזה ל"מ, אבל לאפוטרופוס של יתומים מהני. וכד"ע דיד עניים. והביא דכ"ד **הרשב"א**. [והמקור חיים] [תמח ט בסופו] כתב דלפ"ז אף שדה לשליח, ומטלטלין למשלח מהני²⁴. אבל הביא **דאחרים** חולקים דדוקא גבאי צדקה, דאם חסר לקופה עליהם לטרוח. ומש"ה יש בזה טובת הגבאי. אבל בשאר אפוטרופוס ל"מ.

21 ויל"ד כה"ג במקנה שדות האם מהני לקבוע עבור מה יחשב תשלום, והשאר מתנה [וע' בסמוך].

22 ומדברי **תוס'** [ב"מ יא; ע' לע' תוד"ה ומקומו] משמע דקונה.

23 ועוד הביא הגדול **דתוס'** [ב"מ כו.] הק' דהזוכה בכולל מהפקר יזכה באבידה שבתוכה משום קנין חצר, ואמאי לא הק' משום קנין אגב, דהא הוה צבורין. **והקצות תי'** דקנין אגב צריך דעת קנין של הקונה. [ודוקא קנין חצר אמרי' דקונה לו שלא מדעתו].

24 וביאר דה"ה שליח אף דהוה שליח רק לדבר זה, יד שליח כיד משלח. [ועפ"ז כת' דבמכירת חמץ סגי אגב הקרקע של השליח].

נתן דמי כולן

אמר רבא ל"ש אלא שנתן דמי כולן וכו'. **התוס' רא"ש** והר"ן ביארו דאגב הוה קנין גרוע, דאינו בגופו של חפץ ומש"ה בעי' דמים. [וע"ע בע"ב].

והמאירי כ' דנר' דהיכא דצבורין, אי"צ לתת דמי כולן. [וכן מוכח לצד דמהני אגב בהפקר. וע' דב"א א ג ה-ח].

פרש"י דמי הקרקע והמטלטלין. והרש"ש הק' דסגי שנתן דמי המטלטלין, דהא עושה קנין בגוף הקרקע, וקנה אפי' לא נתן דמיו²⁵. וכתב להג"ר רק מטלטלין.

מכר לו י' שדות בי' מדינות, כיון שהחזיק בא' מהם קנאם כולם. ובסוף הסוגי' אי' הטעם דסדנא דארעא חד הוא. **הברכ"ש** [טז] כ' דגדר מעשה החזקה בקרקע א', אלא דכיון דשאר השדות שייכי לה, ונטפלין עליה הכל קנה בכלל.

יפה כח חזקה וכו'. השיטה לנ"ל כת' דהמ"ל יפה כח חזקה שקונה בנכסי הגר, משא"כ בכסף ושטר. אלא דכסף ושטר לא שייכי כלל בנכסי הגר, ולהכי עדיף לנקוט יפוי במקום ששייך כסף ושטר, והורע כח.

דף כז:

בד"א וכו'. **פרש"י** ומטלטלין הנקנים עם קרקע נמי כשדה שאינה סמוכה לה דמי, והיינו דרבא. והתוס' **הרא"ש** הק' דילמא שאני חזקה דהוה קנין גרוע, אבל קנה קרקע בכסף ושטר מהני על הכל. ותי' דמ"מ מיייתי סיעתא לרבא דמצינו כיו"ב במקום אחר שמחלק בין היכא דנתן דמי כולן ללא נתן. הילכך בקנין אגב נמי כיון שאינו עושה שום קנין בגוף הדבר אלא שנקנה אגב אחר.

אבל הר"ף והרמב"ם לא הזכירו גבי אגב שנתן דמי כולן [אלא בהקנאת י' שדות]. והר"ן תמה דהשמיטו דבעי דמי כולן. וכ' דגרסו בסוגיין בענין אחר. [וכ"כ הכס"מ]. וכן הביאו המאירי ושיטה לנ"ל דגרסי דדברי רבא קאי אדברי שמואל [ולא קאי בקנין אגב]. והשיטה לנ"ל ביאר דאגב נתנה אלימתא, והוה כמי שמשך המטלטלין².

וה"ה [מכירה ג ח] כתב דהעמידו דוקא עייל ונפיק אזוזי³. ומש"ה סתמו היכא דלא עייל ונפק קנה. והלח"מ הק' דלא הו"ל לרמב"ם לסתום, ועוד דגבי י' שדות כתב הרמב"ם [א כ] דדוקא נתן דמי כולן [ומשמע בלא עייל ונפק].

שנתן לו דמי כולן. **פרשב"ם** [ב"ב נג: וסז]. דכולהו אשתעבד ללוקח בשביל מעותיו. [משמע דמשום שעבוד המעות מקנהו בקל]. אבל תוס' הביא בשם ר"ח דאף במתנה מהני. ובראשונים מבואר דדוקא היכא דעדיין מחוייב דמים, אמרי' דלא גמר דעתו ומעכב הקנין⁴. והראשונים [ב"ב נג:] כת' דמ"מ לא מהני בהפקר ונכסי הגר, דאין דעת אחרת מקנה⁵.

ורע"א [ס"ס קצב] הביא דהרשב"א ור"ן בסוגיין ס"ל דל"מ היכא דנתן מקצת מדמי כל א', אבל בנמוק"י [ב"מ עז:] מבואר דמהני.

והתוס' ר"ד כת' דאם פירש וזקף במלוה מהני. אבל רבינו יונה [בב נג:] והרא"ש [שם] כ' דאף היכא דפירש ל"ק.

תוד"ה במה. וי"ל דמייירי באתרא דל"ק בכספא. וכ"כ רשב"ם [ב"ב סז:]. דהיינו מקום שכותבין את השטר [וכדלע' כו.]. והתוס' **הרא"ש** כתב דלפ"ז מבואר דחזקה קונה במקום שאין כותבין את השטר⁶. [וע' לע' כו.]. והתוס' **הרא"ש** ביאר דאלים קנין חזקה טפי מכסף ושטר משום שעשה מעשה בגוף הדבר מידי דהוה אמשיכה

25 [ובס' הערות כתב דסתמא דמילתא לא פירש עבור מה נתן המעות, ובעינן שיתן דמים כדי שניהם].
1 ויש שדנו ע"פ דברי הראשונים [ע' בסמוך] דהיכא דפירש להדיא לקנות אי"צ דמי כולן. וקי"ל דצריך שיאמר אגב וקני. וכ"כ המקנה. [ואף לדעת הרמב"ם דצבורין אי"צ לומר אגב וקני, הא כת' המאירי דצבורין אי"צ דמי כולן].
2 [וע"ע דב"א א ג שדן במה שנהגו להקנות מכירת חמץ באגב, אף בלא קבלת דמים].
3 וכן המאירי הביא צד דדוקא בדעייל ונפיק אזוזי בעי דמי כולן.
4 ובאחין שחלקו, דעת רבינו יונה והרשב"א ונמוק"י דהוה כדן הפקר. אבל הרא"ש וטור ס"ל דמהני.
5 אבל תוס' [ב"ב נג:] כת' דהפקר אין שעבוד המעות, ומש"ה בעי דמי כולם.
6 והתוס' **הרא"ש** דחה דיש ליישב [ק' הגמ'] דאייירי דהניח משכון, דל"מ בקנין כסף. [ועד"ז מש"כ הר"ש מאייברא בתוס'].
מאייברא בתוס'.

דקניא בלא כסף.

בא"ד ואור"ח דבמתנה מיהא וכו'. אבל לדברי **רשב"ם** [ב"ב הנ"ל] לכאן ל"מ, דאין שעבוד מעות. וכ"מ בתוס' [ב"ב נג:]. והטור ורמ"א [קצב יב] הביא דהרא"ש פליג דמתנה ל"מ.

והגר"א [קצב יט] הק' דמבואר [לעיל] דמהני קנין אגב מטלטלין במתנה, אף דלא נתן דמי כולו. וע"כ דשאני מתנה⁷. וכתב דהרא"ש גרס כרמב"ם דבאגב לא בעי דמי כולו.

והמקנה תי' כדברי הראשונים דהיא דפירש להדיא קנה, וא"כ קנין אגב אי"צ דמי כולו, דפירש אגב וקני.

שם. בחי' חמד"ש העיר דלפי ר"ח הברייתא איירי במתנה, ובזה אמרי' יפה כח הכסף. דאף מתנה נקנה בכסף. ודלא כסמ"ע [ר"ס קצ].

תוד"ה עשר. דאי החזיק באפסר ממש מאי מייתי. [דהא עשה מסירה בכולם]. אבל הרש"ש דייק מדברי רש"י דהאגד בידו. וכן **רשב"ם** [ב"ב נג:].

והרש"ש כתב לדחות [בדברי רשב"ם] דאיירי שמחברים זו לזו ע"י חבל אחר, והאפסר אינו אלא על ראש האחת.

והתוס' רי"ד כ' והוא החזיק בראש האפסר וקנה כולו מפני שאוגדן בידו. וביאר דלא אמרי' שלא יקנה אלא הסמוך לראש האפסר, קמ"ל דחזקה זו מועלת לכולן, שבכולן החזיק. אבל כשאמר לו 'החזיק בזו' ל"מ, אף כשאמר לו ע"מ לקנות כולן. [ולפ"ז משמע דהקמ"ל דמתייחס מעשה החזקה לכל הקרקעות].

א"ד וכו' ואמר לו זו קני. פרש"י הא אמר זו. אבל הריטב"א כתב דלאו דוקא דאמר דוקא זו, דא"כ פשיטא דל"ק אינך. אלא ה"ק שיקנה באפסר זה לכולן או בחזקה זו כל השדות. והברכ"ש [טז] ביאר כוונתו דמעשה המסירה והחזקה הוה דוקא בבהמה זו, ועל"ז יקנה את כולם. ועוד בעינן לסברת סדנא דארעא, דלא יחשב כאומר זו קני. שיחשב עיקר הקנין דוקא בשדה זו.

מי דמי התם גופין מחולקין וכו'. הריטב"א כתב דה"נ מטלטלי דקני בחזקת מקרקעי היינו משום דאגב עבדינהו כקרקע עצמו וכגוף א' דמו⁸.

הכא סדנא דארעא חד הוא. ורב נחמן [ב"ב סז.] אמר [בל"ק] דהמוכר ב' קרקעות דיש בהם ב' תשמישים [חולסית ומצולה⁹], צריך חזקה בכל א'. ול"ד לדשמואל דבחדא תשמישה אמרי' סדנא דארעא חד הוא. אבל ל"ב סגי בקנין א'. וכדשמואל.

והריטב"א [שם] כת' דל"ב דוקא סמוכים מהני חזקה זל"ז. אבל שדות רחוקים, וסדנא דארעא דוקא שדות דהוה חד שימוש. [אבל שא"ר לא חילקן].

ובהג' חש"ל הביא דהרי" באריט נסתפק מר' י' עציץ נקוב, דל"ש סדנא דארעא, ואין קרקע נקנית אגב קרקע.

גלגול שבועה

[במשנה כו.] וזוקקין וכו'. פרש"י [במשנה] המטלטלין זוקקין את הקרקעות לישבע. דזוקקין קאי אנכסים, ולא אבי"ד. אבל הריטב"א כ' דלשון המשנה משמע דהבי"ד זוקקין.

והאחרונים חקרו בגדר שבועת גלגול, האם אמרי' דיש לו זכות להכניס יתר תביעתו לתוך השבועה הראשונה [כיון דבלאו הכי מחוייב לישבע], או דמחמת 'חייב השבועה', חל חיוב אף על תביעה נוספת¹⁰.

7 ועו"ל ע"פ דברי המאירי דהיא דצבורין אי"צ דמי כולו. וי"ל דהתם קאי בצבורין.

8 והריטב"א כת' דהיינו דמהני שעבוד מטלטלין אגב קרקע [ב"ב מד:], ועל"ז טריף מטלטלי מלקוחות כדין קרקע.

9 ופרש"ם [שם] דדרשי' [לע' כו.] במה תפשתם בישיבה, למדנו שאותו קרקע, ואותו העיר שיושב בה קנאו בחזקת ישיבה. אבל עיר א' ל"ק בחזקת חברתה. וה"נ חולסית ומצולה.

10 ותוס' [כתובות יח. סוד"ה מפני] כת' דגדר חיוב מודה במקצת הוה כעין גלגול, כיון שהודה דמחוייב [ממון] בחלק מתביעתו, מגלגל עליו שבועה. משא"כ כופר הכל דנסתלק ממנו לגמרי.

ובגמ' [ב"מ ד.] ילפי' לחייב שבועה בהעדאת עדים, מגלגול שבועה דע"א. והגמ' דוחה שכן שבועה גוררת שבועה. ולחלק מהראשונים מסקנת הגמ' דילפי' הצד השווה [מגלגול שבועה דע"א], דע"י טענה וכפירה הן באין. משמע דחייב גלגול שבועה הוה חיזוק לטענה. [אבל יש ראשונים דלמסקנא ילפי' הצד השווה משבועת ע"א, ולפ"ז י"ל דנח' התרצן והמקשן בגדר שבועת גלגול].

והאחרונים הביאו דהראשונים (הרמב"ם טוען ה יג, וכ"פ השו"ע ח"מ צד ג) נקטו דאף היכא דרוצה לשלם על התביעה הראשונה [כיון דרואה שמגלגלים עליו], לא מהני ליפטר¹¹.

אמר עולא מנין לגלגול שבועה מה"ת וכו'. **הריטב"א** כת' דבעלמא ל"ש גלגול שבועה אא"כ הבע"ד תובע. [וציין לסוג' שבועות מט.]. אבל גבי סוטה הכהן פותח הגלגולין מעצמו¹². דשאני סוטה דהוי איסורא, וכל ישראל ערבין זה לזה ומחוייבין לאפרושי' מאיסורא וחשיבי בעלי דבר¹³. אבל גבי ממון תלי' דטענת הבע"ד. ואין לנו לעשות עצמינו עורכי הדיינין ולפתוח לו שיגלגל עליו.

אך הרא"ש [ב"מ א ד, וכ"פ השו"ע צד א] כתב [גבי ממון] דאפי' לא תבע התובע לגלגל, בי"ד מגלגלין עליו השבועה¹⁴.

ואילו גבי סוטה כת' **הרמב"ם** [סוטה ד יז] דיש לבעל לגלגל, משמע דאם הבעל אינו תובע, הכהן אינו מגלגל¹⁵.

אמן מאיש אחר, האי ארוסה וכו' אלא ע"י גלגול. **תוס'** [סוד"ה ה"ג] ביארו דמאיש אחר ילפי' לגלגל על דבר דראוי לחיוב שבועה¹⁶. וילפי' מארוסה¹⁷ דמגלגלין שבועה אף לקרקעות, דלאו בני שבועה. והראשונים הבי' כן מהירושלמי.

אבל **תוס'** [יבמות נח; והשיטה לנ"ל] בחד תי' כתב דהגמ' [שם] ס"ל דאין לחלק בין איש אחר, ואין לחלק בין ראוי להשביע וקרקעות.

והרמב"ם [טוען ה ג] כ' זוקקין נכסים שאין להם אחריות, שמתוך שמשביע על מטלטלין משביע על הקרקע, דהכל טענה אחת. ו**בח"י ר' שמואל** [ב"מ ה, ובשיע' ר"ש ב"מ ד.] דייק מדברי הרמב"ם דדוקא משום דהוה טענה א'. והק' דמצאנו בכ"מ שבועת גלגול אף בטענות חלוקות. ור' שמואל חידש דיש ב' גדרים לגלגול שבועה, דהיכא דהכל טענה א' נחשב חיוב שבועה א' על הכל. ואי"צ שהבי"ד יגלגלו את השבועה. אבל בב' טענות דעלמא אין מגלגלין אא"כ תובע להדיא.

שומרת יבם. **הגמ'** [סוטה יח:] מביאה מכאן ראייה דשומרת יבם שזינתה נאסרת ליבם, כדבר המנוגא. ודוחה דקאי כר"ע דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין, ודוקא לר"ע נאסרת¹⁸.

אמן על האלה אמן על השבועה. **תוס'** פי' דאמן א' קאי אכולה מילתא. אבל **הגר"ז** [מכתב בסה"ס עמ' פא] דייק מהרמב"ם דאף היכא דהכהן אינו מגלגל יש דין לענות אמן ב' פעמים, על האלה ועל השבועה. דהוה ב' דברים נפרדים, 'שבועה' שלא נטמאה ו'אלה' שמקבלת דברי הקללה שאם נטמאה יבואו בה¹⁹. וכתב דאף מש"כ תוס' דילפי' אלה ושבועה מחד אמן, היינו לענין הילפותא. אבל עיקר עניינת אמן גזיח דצריכה לענות ב' פעמים, ואינו תלוי בדין גלגול.

מי בדקי לה מיא וכו' אין איש מנוקה מעוון וכו'. **פרש"י** שלא בא עליה לאחר שנאסרה בסתירה זו.

11 [ומ"מ הק' הקה"י [במ ד ד] לצד דע"א מחייב ממון ונפטר ע"י שנשבע, היכא דמשלם אין כאן 'חיוב שבועה' כלל, ומה שייך גלגול].

12 וה**מנח"ח** [שסד לד, בדפ"י שסז] כתב דאף לריטב"א אם הבי"ד לא גלגלו להדיא, הוה נידון רק דבר זה.

13 וצ"ב דכל השקאת סוטה הוה בתביעת הבעל, ואם אינו רוצה להשקות אי"צ. ואף יכול למחול על הקינוי. [וי"ל דמחילת קנוי מסלק את הרגלים לדבר. אבל כל שיש לפנינו רגלים לדבר, רמי על בי"ד להפרישו ולברר].

14 ומקורו מהא דילפי' [ב"מ ד] שבועת העדאת עדים מגלגול שבועה, ואף דליכא תביעה. ועוד הביא הגר"א [צד ד] ראייה מסוטה.

15 וה**אר"ש** [טוען א יב] נקט דכ"ד אף לענין ממון. [והביא דכ"ד הריטב"א ב"מ צח, אמנם בריטב"א כאן מבואר דבסוטה לא אמרי' כן]. אך **המנח"ח** [שסה לד בקומץ] נקט דאף כוונת הרמב"ם ע"פ הרא"ש הנ"ל, דהבי"ד רשאיין לגלגל במקומו. אלא דמ"מ היכא דהבעל אמר בפירוש דאינו רוצה לגלגל אין מגלגלין.

16 אילו היה קינוי ממנה. [ומבואר דהקינוי והקפידא אינה חלק מהמחייב של השבועה, דהיה אפ"ל דכל זמן שלא קינא יחשב אינו ראוי לשבועה. וא"כ היה חילוק בין גלגול דאחר שקינה ולא ראו שנסתרה, לגלגול בלא קינוי].

17 וה**אחרונים** העירו דאף ארוסה משכחת השקאה, היכא דקדם בבית חמיה או קידש בביאה [אלא דשינוי דחיקא להעמיד את הפסוק כה"ג]. א"כ אמאי דמי לקרקעות. [ויש לדחוק דעיקר כוונת הראשונים משומר"י. ואולי זה כוונת הריטב"א עי"ש]. וי"ל דכל שלא קדמה שכיבת בעל דמי לקרקעות [ולא תלי באירוסין].

18 אך **הרמב"ם** [סוטה ב ג] פסק דלא כרב המנוגא ודלא כר"ע, ואפ"ה ס"ל לגלגול שבועה על זנות דאירוסין. וע' בית הלוי [ב מ].

19 וכדאמרי' [שבועות לו, ה' בתוס' סוטה יח:] דאמן שייך שבועה והאמנת דברים וקבלת דברים.

והרמב"ם [סוטה בח] כתב שלא בא ביאת איסור מימיו. ובמשנ"ל [שם] האריך בזה.

והרשב"א כת' דאף דלמ"ד [סוטה כה.] דמהני מחילת הבעל על קניו, י"ל שבא עליה ומחל, והוה מנוקה מעוון. מ"מ כ"ש דאינו חוזר ומשקה אחר שמחל לה.

והגמ' [יבמות נח.] הו' ברש"י] דנה דמשכחת דהכניסה לחופה, למ"ד יש חופה לפסולות. והגמ' דנה דמ"מ בעינן קדמה שכיבת בעל. וכגון שבא עליה בבית אביה. והגמ' מקשה דבשומרת יבם ל"ש כה"ג, דאילו בא עליה הוה אשתו לכל דבר. והגמ' מתרצת למ"ד דביאת שוגג ל"ק אלא לדברים הכתובים בפרשה, י"ל בביאת שוגג.

ופרש"י דעולא לא ס"ל ההיא שנויא. ותוס' הביאו בשמו דהוה שנויא דחיקא. ותוס' ביארו דסוגיין ס"ל כמ"ד אין חופה לפסולות. והרמב"ן [ושא"ר] כת' דעיקר קו' עולא משומרת יבם [וכגמ' שם], וסמך אהמשך המשנה.

תוד"ה ונקה. דהא כי מוקי לה ע"י גלגול וכו' אלא כיון דשוגג הוא מנוקה מעוון קרינן ביה. [ולת' התוס' משום דלא ידע שנסתרה]. ומבואר בתוס' דלא שייך גלגול אילו הבעל אינו מנוקה מעוון. והמהר"ט ומקנה ורע"א תמהו דהשתא קאי על השבועה, דכיון דלא ידע שבא עליה שפיר משקה. ועי"ז מגלגל שבועה. ויכולה לישבע²⁰.

והאחרונים [רע"א] ביארו דשבועת סוטה שייכא להשקאה, וע"י הגלגול המים בודקים אף ע"ז. ול"ש שבועה בעלמא אלא במה שהמים בודקים אותה. והביאו דלחד מ"ד [סוטה יח:] משביעין על העתיד, שלא תזנה. ואם זינתה אח"כ המים בודקים [אח"כ].

שם. אלא כיון דשוגג מנוקה מעוון מקרי. והתרי"י [יבמות נח:] תי' דבסוגיין כיון דקינא לה, וחשדה מזנות יש לו לחוש. ומש"ה נחשב אינו מנוקה מעוון. אבל ע"י גלגול הוה שוגג גמור. [וכ"כ הריטב"א שם נח.].

בא"ד וי"ל כיון דבשעת השקאה יודע וכו'. בפשוטו הוה סברא בעבירה בשוגג²¹. אבל המשנ"ל [סוטה ב ח] דן אף היכא דעבר במזיד ושכח יחשב מנוקה מעוון. [עי"ש שהאריך, ודן אי עשה תשובה].

תוד"ה ה"ג. [בסו"ד] היינו אפי' קטן שאין מקנאין ע"י, ועולא ל"ל הך סברא. המהר"ט ביאר דעולא ס"ל דקטן בא לכלל חיוב לאחר זמן. [ע' תוס' גיטין כב: דחשיב בר כריתות].

שם. קטן שאין מקנאין ע"י. היינו קטן בן ט', אף דאוסר את האשה וחייבת עליו. נתמעט [סוטה כו:] 'איש' ולא קטן [עד שיהא בן י"ג]. והמצפ"א ציין דדעת הרמב"ם [סוטה א ו] דקאי התם אקטן פחות מבן ט', דאינה נאסרת כלל. ובזה ל"ש אף ע"י גלגול.

אשכחן סוטה דאיסורא ממונא מנלן וכו'. הריטב"א ביאר דקו' הגמ' דהוה מה מצינו, ולא ילפי' ממונא מאיסורא במה מצינו. ותי' הגמ' דהוה ק"ו. וק"ו ילפי' ממונא מאיסורא. [ועי"ע בסמוך בתוס'].

דף כח.

ומה סוטה דלא ניתן ליתבע בע"א. פרש"י דיליף דבר דבר מממון. ורע"א הק' דנילף מממון דניתן לתבוע ולהשביע בע"א.

ממון שניתן ליתבע בע"א וכו'. דע"א מחייב שבועה. והרשב"א [בסמוך] כת' לפרש דילפי' מהחיוב שבועה דע"א, ומש"ה הגמ' מקשה 'שמא' מנלן, דהא אין חיוב שבועת ע"א בטענת שמא. [והרשב"א הביא כן מ"מ, ונח' בזה הראשונים].

אבל הריטב"א כת' דמשמע דהוה כעין טענת סוטה, בטענת שמא. [דאילו הבעל תובע את הסוטה בברי', בלאו הכי אסורה עליו דשווי' אנפשיה חתיכה לאיסורא. ולא שייך שבועה כלל]. והריטב"א כת' דלפ"ז מבואר בגמ' דע"א מחייב שבועה אף היכא דהתובע טוען שמא. [וכת' וכדעת הר"ף [שבועות מ²], ודלא כר"י מגאש ור' אפרים דע"א אינו מחייב שבועה בטענת שמא].

20 ויש אחרונים שתי' דבתורת מ"מ לא שייך שבועת גלגול, דאילו הטענה השני אמת, ההשקאה פסולה. ול"ש גלגול שבועה אם אין עיקר שבועה.

21 והשעריי [א ד] הביא מכאן דהעובר איסור בשוגג לא נחשב חוטא, אבל כשנתוודע לו נתחדש עליו החטא [ולמד מזה לגדר ידיעה לחיוב חטאת ואשם תלוי].

1 וכ"ד הר"ף, ע' בסמוך. וכ"ד התוס' הרא"ש בסוגיין.

2 וכ"ד תוס' [ב"מ ג.]. והרמב"ן בסוגיין הביא מח'. [וע' בראשונים ב"ק קז].

והשיטה לנ"ל כ' דהא דממון ניתן ליתבע בע"א, דברגלים [לדבר] בעלמא סגי לן. [ומשמע דגדר ע"א לענין שבועה רגלים לדבר. ואכ"מ].

אשכחן בודאי, ספק מנלן. פרש"י ותוס' [ושא"ר] לגלגל מודאי לספק. [דאילו סוטה מגלגלין מספק לספק]. והתוס' הרא"ש כתב עוד דאמרי' דיו, כיון דילפי' מע"א. וא"א לחייב שבועת ע"א בטענת שמא. [וכצד דל"ש שבועת ע"א בטענת שמא³]. ועוד כ' המאירי [והרמב"ן בשם י"מ] דהגמ' נקטה דרגלים לדבר הוה כטענת ברי.

והרמב"ן הק' דאף בממון, שבועת השומרים הוה ספק. והביא י"מ דחשיב 'ודאי' כיון דהפקיד אצלו, ואינו יודע אם החזיר לו. והרמב"ן חלק דחייב שומרים הוה משעת אונס [וכדאמרי' כתובות לד: וב"ק קיב.⁴].

והרמב"ן תי' דקו' הגמ' 'שמא מנלן' בדבר שאין משביעין עליו. אבל בשומרים מגלגלין בשמא כיון שמשביעין בשמא. [וכמו סוטה].

והרשב"א ביאר דע"א אינו מחייב שבועה היכא דטוען שמא [והוכיח כן מכ"מ, וע' לע' דהו' בזה מח']. וקו' הגמ' דכיון דאין משביעין ע"א בשמא [לא ניתן להשביע בע"א], יגלגלו. [וע' בסמוך מש"כ התוס' רא"ש].

שם. שמא מנלן. מבואר דמגלגלין אף במידי דטוען שמא. ותוס' [ב"מ צז.] הק' דלפ"ז היכא דיש שמא ושמא, יוכל לגלגל ממקו"א ויהא הדין מתוך [והק' בסוגיה דהתם]. ור"י תי' דאין מגלגלין כשנתבע טוען שמא⁵. [והראשונים שם צח. האריכו לדון האם יש מתוך בשבועת גלגול, ודעת הראב"ד שם דל"א מתוך. אלא ישבע דאינו יודע].

ועוד כת' תוס' [ב"מ שם] דאין מגלגלין כשטוען תובע טענת שמא⁶, אלא בדבר דדומה קצת. כגון טענת אריסין ואפוטר' דמורי התירא. וכן סוטה דיש רגלים לדבר דכיון דקינא לה ונסתרה, חיישין שמא זינתה פעם אחרת, ויש לחוש שזינתה אף מאירוסין⁷.

והרשב"א הביא י"מ דאין מגלגליו שמא לשמא, ודוקא ודאי לשמא או שמא לודאי. [ושאני סוטה דיש רגלים לדבר].

ודעת הרמב"ן [ב"מ צח. הו' בריטב"א כאן] דאף דאמרי' מתוך בשבועת גלגול, ה"מ גלגול שבא מטענת ברי. אבל גלגול של שבועה בטענת שמא אינו מחייב ממון כשאינו יודע. ועוד הביא בשם מקצת בעלי הוראה דבחייב שבועה בטענת שמא, ובא לגלגל עליו, יכול לשלם את עיקר התביעה ולא יגלגל עליו. [וכ"כ ה"ה טוען ה יג לדעת הרמב"ם].

והריטב"א הביא דהרא"ה הק' מ"ש ודאי משמא. והאבה"א [שאלה ג ד] ביאר דיש ב' גדרים שבועת גלגול, דהיכא דטוען ברי יש גלגול בעיקר החיוב שבועה, דע"י הגלגול חל חיוב שבועה על הטענה הב'. אבל היכא דטוען שמא, טענת שמא לא נחשב כח טענה המחייב שבועה, ול"ש לגלגל על טענה אחרת. אלא דהשבועה גוררת שבועה. ומש"ה היכא דאינו טוען ברי ל"מ. וכיון דאינו 'חיוב שבועה' ל"ש מתוך.

והאבה"א ביאר דילפי' ב' גדרים אלו מהא דסוגיין, אשכחן ודאי, דהטענת גוררת חיוב שבועה. ושוב ילפי' דאף שמא, והוה גדר חיוב גלגול דגוף השבועה גוררת שבועה אחרת⁸.

תוד"ה נאמרה. וי"ל דאי לאו ק"ו בהאי מה מצינו וכו' אבל בתר דגלי ק"ו וכו'. וילפי' במה מצינו. אבל תוס' [ב"מ הנ"ל] כת' דילפי' נאמרה שבועה בחוץ ונאמרה שבועה בפנים וכו',

3 והריטב"א כ' כע"ז דאמרי' דיו דומיה דסוטה דשבועת הגלגול אינו חמור מהעיקר.

4 ונח' בזה ב' הלשונות [בגמ' שם ושם], ומשמע מדברי הרמב"ן דללישנא דמתחייב משעת משיכה [דהא נתחייב במזונותיה], שפיר הוה טענת ודאי להשיב את הפקדון. אך דעת הריטב"א [כתובות שם] דאף למ"ד משעת משיכה, היינו רק לענין שעבוד הנכסים.

5 וכל גלגול ל"מ מיגו דיטען איני יודע, דאינו טוען מרצון איני יודע.

6 אבל הריטב"א דייק דבגמ' משמע דפשיטא דמגלגלין, אלא הק' היכן ילפי'. וע"כ שלא כדעת רש"י וקצת חכמי צרפת שאין מגלגלין שמא על שמא.

7 [ואפשר דכל כה"ג דיש חשש ורגלים לדבר].

8 וצ"ע דהרמב"ן בסוגיין מבואר דמגלגלין משבועת השומרים מכלל ודאי. [ואילו התם מבואר דגלגול משבועת השומרים בטענת שמא אין מתוך]. ואולי הרמב"ן קאי [בשבועת השומרים] היכא דהוה מעין טענה א'.

דהוה גז"ש. והשתא ילפי' כולה מילתא מגז"ש⁹, ותו ל"צ ק"ו.

וביאר דילפי' דמגלגלין אפי' על טענת ספק דומיה דסוטה, אף בדממון לא הוה כעין עיקר השבועה. וילפי' דמגלגלין בטענת ודאי אפי' בדבר שאינו דומה כיון דהויא כעין העיקר כמו בסוטה דמגלגלין כעין העיקר.

בא"ד ואומר רבי דלא על כל ספיקות וכו'. וכל"כ **תוס'** [ב"מ שם] ליישב את הסוגי' שם. והש"ך [צד ז] תמה דבסוגיה דהתם פסק השו"ע [ס"ס שדמ] דמגלגלין, א"כ האיך פסק הכא דלא על כל ספיקות מגלגלין. והפוסקים תי' דהתם נמי איכא ספק לפנינו ומגלגלין [אף דאין רגליים לדבר], וכוונת השו"ע דאין מגלגלין בטענת שמא דאין ספק לפנינו.

עבדי אתה, ההוא שמותי משמתינן וכו'¹⁰. **רע"א** תמה כיון דיש לו עליו תביעת ממון אמאי לא נקבל דבריו, ואינו מוציא שם רע בעלמא. וע' **מקנה**. והש"ש [נ] כתב דאפי' שאינו אומר כן דרך מריבה, כיון דאין יכול לברר דבריו אפי' בע"א, אמר' שבא לגלגל עליו שבועה כדי להוציא שם רע, יהא בנידוי¹¹.

והברכ"ש [יז] תי' דל"ש גלגול שבועה במה שאינו מתחייב ע"פ הודאתו¹². וביאר דכיון דאינו נאמן על הקנין איסור להודות שהוא עבד. מש"ה ל"מ הודאתו אף על הממון. דאילו נשתחרר לא שייך שישתעבד בו.

סופג את הארבעין. **הריב"ש** [צ] הביא מכאן דמכות מדרות הוה ארבעין¹³. ודלא כמ"ש **הריטב"א** ור"ן [כתובות מה, טז: בדה"ר] בשם הערוך דמכות מדרות מכין בלא אומד, עד שתצא נפשו¹⁴. [וע"ע פ"ח תעא ב].

[הקורא את חבירו] **רשע וכו'.** ובגמ' [תענית ז:] אי' דכל אדם שיש לו עזות פנים מותר לקרותו **רשע**. ו**תוס'** הק' מסוגיין, ותי' דהתם מותר דודאי נכשל בעבירה ועומד במדרו, דהכרת פנים ענתה בה.

יורד עמו לחייו. פרש"י כלומר אין ב"ד נזקקין, אבל הוא מותר לשנאותו ואף למעט פרנסתו ולירד לאומנתו. ורש"י [ב"מ עא.] כת' דרגיל להתקוטט כאילו הכהו. והביא ששמע דירד לאומנתו, וקשה בעיני שיתירו חכמים להנקם ולגמול רע¹⁵.

ותוס' [שם] הביאו **תשו' הגאונים** דרשאי לשרוף שליש תבואתו, ותימה גדולה מנין לו זה.

תוד"ה הקורא. מכאן אור"ת וכו' ב"ד חייבין לנדותו. וכל"כ **תוס'** [נדה יג, והו' בראשונים כאן] גבי מקשה עצמו לדעת. אך **הרמב"ם** [איסור"ב כא יח, ושו"ע אה"ע כג ב] כתב דיושב בנידוי ממילא. והג"א [כג ה] כת' דתרויהו איתנהו, דיושב בנידוי. ועוד דמוטל על ב"ד לנדותו. [וע"ע קה"י מו"ק ה].

בא"ד וכן הקורא לחבירו ממזר, אומר שחבירו עבר בלאו. בפשוטו משמע דקאי אאביו שעבר בלאו. והמהרי"ט הק' דשמא נשאת באונס, והולד ממזר. והמג"א [תרו ו] הק' דחשד באביו דבא על חייבי כריתות [דחמיר טפי מלאו]. והמג"א כ' דמדברי דתוס' מבואר דהנידון עליו¹⁶, דעובר בלא יבא ממזר כיון שנשוי ישראלית. ובהג' **יעב"ץ** הוסיף דאף כשהוא פנוי, מסתמא עומד לינשא לבת ישראל.

שלא נמכרת לע"ע. **הריטב"א** כתב דמשמע דלאו הלכתא למשיחא היא אלא לדריה, וש"מ

9 ולפ"ז מבואר דגלגול דודאי וגלגול דשמא הוה גדר א'.

10 **והט"ז** [פז כה] ביאר קו' הגמ' אלמא אינו בר שבועה [דאל"כ לא היו משמתינן]. ובהג' **חל"צ** [שם] תמה עליו אמאי לא ישבע העבד, דהא הושוו לנשים בכה"ת. אלא דכוונת הגמ' דבי"ד אינם נזקקין לטענה זו.

11 [וע' כתובות מא. לחד מ"ד דאין לבי"ד לקבל הודאה במקום שיש בזה פגם משפחה. ועפ"ז יל"ד לענין טענת גלגול].

12 והביא בשם **הגר"ח** דהוה כמ"ש **תוס'** [ב"ק מא: ומו.] דל"ש שבועה בקנס, דכיון דאינו מתחייב ע"פ הודאתו. [ואפשר דאף לראשונים דשייך שבועת מודה במקצת או ע"א בקנס, ומתחייב ע"פ הריעותא. אבל עיקר שבועת גלגול הוה מחמת הכפירה, ולא שייך כפירה במידי דאין תביעה להודות].

13 וכל"כ **הרמ"ה** [הו' בריטב"א כתובות שם]. וכן הביא **שו"ת הרשב"א** [ד רסד]. ובתוס' [נזיר כ: שייך לכג.] נסתפקו בזה.

14 והביאו דכ"מ **ברמב"ם** [חמץ ו יב] דמכין עד שתצא נפשו. [עי"ש רמ"ך ורבינו מנוח]. וע"ע **רמב"ם פיה"מ** [נזיר ד].

15 אמנם **המנוח"ח** [רמא] הביא [יומא כג] דהלאו לנקום נאמר בממון, אבל בצער הגוף הוה מידת חסידות. והק' דהרמב"ם וחינוך ל"מ כן.

16 והביא **משו"ת מהר"י וייל** דמי שקרא לא' ממזר, נחשב שפוגם את אביו, והוה כפוגם שוכני עפר וצריך לבקש מחילה מהקבר. והיש"ש [ב"ק ח מו] חלק דכשואמר אתה ממזר, דעתו היה רק לפוסלו. אף דעי"ז נפסלה ונפגמה אמו, הא יכול לומר לאו אדעתאי. והמהצית **השקל** כ' דזיל הכא ומדחי, ויכול לומר דנתכוון דאביו היה ממזר ולא אמו, או אמו ולא אביו.

דאף בזה"ז אדם מוכר עצמו בעבד עברי. והא דאמר' [ב"מ י. יב: גיטין סה.] שאין ע"ע אלא בזמן שהיובל נוהג, היינו שאין לו דיני עבד עברי הכתובין בתורה ולא הותר בשפחה. [וכ"כ הריטב"א ונמוק"י יבמות מו. 17]. אבל בראשונים [בכ"מ] מבואר דפועל יכול לחזור בו אפי' התנה להדיא, דאין ע"ע בזה"ז. והב"ח [יו"ד רסז יא] כתב דהנמוק"י [יבמות הנ"ל] הוא יחיד במקום כל הנך רבוותא.

והיפ"ע ציין דהירושלמי [שבועות ז] מק' דאין ע"ע נוהג בזה"ז. וכת' דהבבלי ס"ל דקאי כפי הנהוג בזמן הבית.

רבא לטעמיה דאמר עבד עברי גופו קנוי. פרש"י ואינה טענת מטלטלין. משמע דלמ"ד לאו גופו קנוי הוה תביעת מטלטלין [על המלאכה, או החוב ממון שקנאו]. ואילו מ"ד גופו קנוי ס"ל דהוה בגדר קנין ממון. אבל לדעת הרמב"ן [לע' טז:] עבד עברי גופו קנוי היינו דיש קנין איסור. וצ"ב האיך הוה לטעמיה. והריטב"א פ' דלאו ממוןא ממש, אלא תביעת גופו. כיון דגופו קנוי. וכת' דלרבוותא נקטו מדרבא דגופו קנוי, הא תובע ממון. [וצ"ב].

א"ה היינו קרקע. משמע דאף עבד עברי הוקש לקרקעות, וכמ"ש רש"י [לעיל ז:] דאדם הוקש לקרקע. והש"ך [ס"ס צה] הביא דמבואר בסוגיין דעבד עברי הוקש לקרקע [וכרש"י]. והריטב"א ור"ן תי' דלרבוותא, דאפי' קרקע מגלגלין. ומה חידש רב יהודה טפי.

קרקע עבדי אינשי בצינעא. השיטה לנ"ל פ' זימנין מוכרין בצינעא, והא דאי' [ב"ב מב.] דיש קול, היינו פעמים שיש קול, ואם הלקוחות חוקרין בדבר מצי למיקם עלה. אבל עבד ודאי יש קול. והרש"ש כ' דרוב קונים בפרהסיא, אבל מיעוט בצינעא.

כל הנעשה

כל הנעשה דמים באחר כיון שזכה זה, נתחייב זה בחליפין. הרמב"ן הביא מהתוספתא דקאי בין החליף קרקעות בקרקעות, או מטלטלין במטלטלין, או קרקעות במטלטלין או מטלטלין בקרקעות. אך הביא דיש חולקים והביאו דמשמע [ב"ב ג.] דשותפין שחלקו צריך שכל א' ילך לתוך שלו ויחזיק ול"מ חליפין¹⁸.

והגר"א [קצה יא בסופו] כת' דמתוספתא הזו מוכח כדעת ר"ת [תוס' ב"מ מז.] דחליפין שווה בשווה מהני בפירות, דהא מהני אף בקרקע. [וכ"ש דקרקע אינו כלי]. [אבל פשוט דברי הרמב"ן ושאר לא חילקו בזה, ומהני קרקע בכל חליפין, ודינו ככלי].

ודעת ר"ת [ב"מ מז.] דילפי' מקרא דיש ב' גדרי חליפין, שווה בשווה, סודר. ודוקא בחליפי סודר נתמעט פירות [כגון דהוה מנה במאתים]. אבל כשהוא שווה, שפיר מהני בפירות¹⁹. [והאחרונים דנו אי הוה ב' גדרי קנין, וסודר הוה מעשה קנין בעלמא. משא"כ חליפין בשווה בשווה הוה מעשה החלפה. וע' זכרון שמואל. אמנם בראשונים משמע בכל מקום דהכל גדר קנין א'. אלא דהא דבעי כלי ומסוים הוה דוקא דומיה דנעל].

נתחייב זה בחליפין. פרש"י באונסי חליפין וכו'. והרשב"א כ' דאין הלשון מחזור, והול"ל כיון שזכה זה, זכה זה בחליפין. ותוס' כת' דאי ל"ג 'זה', פ' כיון שזכה זה [המקנה] נתחייב לתת חליפיו ללוקח. [וכ"כ הרשב"א בשם ר"ת].

תוד"ה כל הנעשה. וללוי דאמר כליו של מקנה וכו'²⁰. אך תוס' [גיטין מ.] הביאו בשם רש"י דללוי כ"ש כלים של קונה. [ותוס' גיטין שם וב"מ מז. חלקו].

ותוס' [ב"מ מו:] סוד"ה ולרב נחמן] כת' [בחד תי'] דבחליפין שווה בשווה אף ללוי הוה בכלים של לוקח.

ש"מ מטבע נעשה חליפין. פרש"י כשנתנו לו בתורת חליפין. והתוס' הרא"ש הק' במה יש להכיר אם נתנו בתורת חליפין או בתורת דמים. וכתב דרש"י תי' דנתנו בתורת סודר,

17 והב"ח על הרי"ף [ב"מ ס"פ הזהב, לג: בדה"ר] הביא אלפסי ישן דהא דאין ע"ע בזה"ז היינו מכרוהו ב"ד.

18 וכ"ד תוס' [ב"ב ג.] והרמב"ם [מכירה ב י]. וע"ע רמב"ם פיה"מ [ב"ב מב.] ותול"ט שם.

19 וה"ה [מכירה ה א] והגר"א [רג לד] הביא דכ"ד הרמב"ם דכת' [מכירה ה א] כל המטלטלין קונין זא"ז כיצד החליף פרה בחמור או יין בשמן. ואף דפסק דל"מ חליפין בפירא, יין בשמן איירי בשווה בשווה. והגר"א כת' וכדעת ר"ת דחליפין ומקפיד קונין אף בפירות.

20 ועוד כת' תוס' [ב"מ מו.] דללוי יל"פ כיון שזכה בהנאה שקבל ממנו [וכדלעיל ז].

שפירש להדיא. [וכ"כ הרשב"א בשם ר"ת]. והתוס' הרא"ש [והרשב"א בשם ר"י, ותוס' ב"מ מה. כ' דאפי' בסתם כיון דנותן בתורת סודר כדי להחזיר²¹, כיון דגילה דעתו דרוצה שיהא בתורת סודר.

ועוד הביא בשם ריב"ם דכשאומר מעות הללו בחפץ זה, ושניהם בעין, הוה חליפין. דעי"ז נקנה החפץ ע"י. אבל אם אמר חפץ זה בכך, ובשעת נתינת המעות לא הזכיר את החפץ, א"כ הוה דמים ולא חליפין.

ותוס' [ב"מ מו:]: הוכיחו מכ"מ בסוגיין דחליפי שווה בשווה ל"מ במטבע, אף לדעת ר"ת [ול"ד לפירא]. וכ"כ הרשב"א [בע"ב].

תוד"ה ש"מ מטבע. ואור"ת דמטבע כעין כלי, דראוי לתלותו וכו'. אך רש"י [ב"מ מה:]: ס"ל דלרב נחמן דל"מ חליפין בפירי, כ"ש במטבע²². ומבואר דנח' רש"י ותוס' אי חליפין בעי חשיבות כלי, דסגי במידי דהוה 'כעין כלי', דיש לו שימוש ככלי²³.

ורש"י [ב"מ ז. ד"ה כמאן] כת' דלענין סודר פחות מג' לאו כלי הוא, כדאשכחן גבי טומאה. ומבואר דבעי חשיבות כלי לקבלת טומאה.

וכעי"ז נח' [בע"ב] האם בהמה חיה נחשב 'כלי', דרש"י לשיטתו ס"ל דאין לו חשיבות שימוש כלי. אבל תוס' ס"ל דיש לו שימוש והוה כלי.

והקצות [פח ג] הק' דאי מטבע הוה כלי, א"כ אמאי בעי שיעור ב' כסף לשבועה, הא נשבעין על כלי כל שהוא. ואף מעה א' ה'מטבע' הוה כלי. ואולי יש לחלק וצ"ע. והנתיבות [פח א] דחה דלענין שבועה בעי כלי חשוב, ובהמה לא נחשב כלי לענין שבועה. ולענין קנין סודר אפי' תפס מקצת סודר מהני [ב"מ ז. דכמאן דפסיק], ולענין שבועה ודאי לא סגי במקצת כלי²⁴.

בא"ד וע"ל דמה שראוי להוציא ולקנות בו כל דבר חשבי' ליה כלי. ותוס' [ב"מ מה:]: דחו דמבואר [שם מו.] דאף מטבעות שלא הוטבעו מהני חליפין. וע"כ דחשיב כלי מטעם אחר. [אמנם י"ל דאף הטעם דיוצאת בהוצאה מהני להחשב כלי].

והרמב"ן [ב"מ שם] ביאר דפרי [לענין חליפין] הוא דבר הנרקב, ומש"ה מטבע נחשב כלי, דאינו כלה²⁵.

ועוד פי' המרדכי [הג"מ ב"מ תמט] דמטבע נחשב כלי, דכל דבר הנעשה בידי הו' אדם בכלל נעל. והנעשה בידי שמים בכלל פירי.

והגר"א [רג לך] כת' דלדעת ר"ת דחליפין שווה בשווה מהני אף פירא, א"כ י"ל דמטבע אינו כלי. והנידון דכיון דדעת אצורתא ל"מ אף בחליפי שווה בשווה.

ה"ק כל הנישום. פרש"י כל דבר שאם בא לתתו בדמים צריך שומא. דהיינו כל המטלטלין בר ממטבע. ורש"י [ב"מ מו:]: כת' דכל דבר שדגילין לשומור²⁶.

אבל ר"ח [ע"ה ב"מ מז:]: הו' בריטב"א ור"ן] כ' דהא דמטלטלין קונין זה את זה [בחליפין] היינו כששמו אותם בדמים ברורים. דאל"כ לא סמכא דעתיה ולא גמר ומקנה²⁷. והראשונים ביארו דלמד כן מסוגיין. והמלחמות [ב"מ כו. בדה"ר] והריטב"א [כאן] הק' דקי"ל [לע' ז:]: אפי' קידושין דחמירי שיראי אי"צ שומא. ועוד הביאו מהירושלמי דלא כן.

21 ויל"ד תתוס' [לע' ו:]: נקטו דלמסקנא [בגדרים מח:]: אי תפיס מיתפס. ואף דבסתמא מחזיר, לא הוה בתנאי זה.

22 ותוס' שם הק' וכי פליג רב נחמן ארב ולוי.

23 דלענין קבלת טומאה מטבע אינו כלי, וכדתנן [כלים יד ז].

24 והמשובב חלק דאין לנו לחלק בין כלי לכלי. ולענין סודר מהני תפס בשיעור ג' על ג' דהוה כלי לענין טומאה [וכמ"ש רש"י ב"מ הנ"ל], א"כ אף לענין שבועה יהני.

25 ועפ"ז ביאר הקצות [קצ ג] דהנאת אדם חשוב נחשב 'כלי', כיון דמתחשב בכך לעולם. ואינו 'נרקב'.

26 [ומשמע ד'נישום' הוה שם כולל למטלטלין. אבל התוס' ריה"ז כת' דכיון דהחליף צריכין לעשות שומא בדמים כמה שווה יתור. משמע דקאי אהך חליפין, דעדיין צריך שומא].

27 והמלחמות כת' דהיינו דוקא בחליפין שווה בשווה, אבל בסודר קנאו כמה ששווה. אבל בבעה"מ [שם] מבואר דלא כן.

והריטב"א כ' תדע דחליפין מחליפי סודר נפקא²⁸, וחליפי סודר ל"צ שומא דהא איתנהו בפחות משהו פרוטה. אלא הכא לאו דינא נקט, אלא אורחא דמילתא שדרכן של בנ"א לשום אותם. וכת' דמ"מ יש אונאה בחליפין, ודלא כרמב"ם [מכירה יג א].

דף כח:

פירות נמי עבדי חליפין, כיצד החליף בשר שור. לפרש"י אף שור חי הוה פרי, אלא דנקט בשר שור לרבנותא, דהו' פרי גמור. [ורש"י ב"מ מו: ל"ג בשר שור, ואף הכא איירי בשור חי וחשיב פרי]. וכ"ד הבעה"מ [שם]. אבל דעת תוס' ושא"ר דשור חי הוה כלי. והראשונים הביאו דברושלמי אי' דדוקא שור בפרה, אבל לא צבור [פירות] בצבור. משמע דשור חי לא הוה פרי. ולדעת תוס' הטעם משום דחזי למלאכה ומשתמשים בו. והרמב"ן [וער"ר ב"מ שם] פי' משום דאינו כלה. [והו' בב"י קצה דכ"ד ר"ח].

ותוס' הק' דהמחליף פרה בחמור, אלמא קונה בחליפין, ול"ה פירא. והגר"א [קצה יא] כת' לדברי ר"ת דחליפין שווה בשווה מהני פירא, י"ל דאיירי בשווה בשווה. [וכ"כ הרשב"א]. [והגר"א הכריע כרש"י].

אלא לרב נחמן דאמר פירות לא עבדי חליפין וכו'. תוס' [ב"מ מו:]: הק' לדעת ר"ת [תוס' שם מז, הו' לעי'] דמהני פירות לחליפין שווה בשווה, א"כ הו"ל להעמיד את המשנה בחליפי שווה בשווה. ות' דמשמע דאיירי כשאינו שווה בשווה, דומיה דסיפא החליף שור בפרה, דאיירי שאינו שווה בשווה. [והראשונים כת' דכל שהוא מנה במאתים הוה חליפין שאינו שווה בשווה, ול"מ בפרי. ולא רק היכא דהוה בצורת סודר, וע"מ להחזיר].

והרשב"א כתב לפרש את הסוגיה ע"פ דעת ר"ת, דמהני חליפין שווה בשווה אף בפירא. ומש"ה מהני בשור חי. אבל למאי דס"ד, כיון דהמשנה באה לחדש פירא נמי עבדי חליפין, דמשמע דומיה דנעל [דומיה דרישא דאיירי במטבע²], ובאינו שווה בשווה. וקשה לרב נחמן.

כיצד החליף דמי שור וכו'. תוס' [ב"מ מו:]: כת' דקונה במחילת הדמים. והא דאמר' [לע'] ו: ולק' מז. דמקדש במלוה אינה מקודשת ובמכר ל"ק היינו כשמקדש במעות שחייב לו. אבל בהנאת מחילת מלוה מועיל כארווח לה זמנא [לע' ו:], וע"ל מש"כ בזה] ואדבר עליך לשלטון [לק' סג].

וכ"כ הרשב"א [וער"ר] דמהני משום הנאת מחילת מלוה³.

אבל הרמב"ם [מכירה ז ד] פסק דמכור לי בחוב מהני. והראב"ד השיג דמלוה להוצאה ניתנה ואינה כנתינת מעות כלל. והביא דמפורש כן [לק' מז]. דאף במכר ל"מ⁴. וה"ה ביאר דהרמב"ם סמך אגמ' [ב"מ מו:; וכן סוגיין]⁵. [ודחה את הסוגיה לק' מז. מפני סוגיין. והאחרונים תי' בכמה אופנים, ואכ"מ].

והשעה"מ [אישות ה טו] דייק מתוס' [ב"מ סב:]: והריטב"א [שם] דמהני לקנות בגוף המלוה לענין דהמוכר אינו חוזר. אבל לוקח חוזר. וכ"כ הרשב"א [לק' מז]. בשם הירושלמי דהמוכר חייב לקיים דבריו, דלא שכיח. אבל לוקח אין אפי' מי שפרע. והרשב"א תמה בזה.

ובשור"ת הר"י מגאש [קיג] כת' דאף דל"מ במלוה, אבל המחליף 'דמי שור' מהני לקנות. שדמי

28 אמנם רש"י [ב"מ מז.] דרש גאולה זו מכירה, שבאו לקיים ע"י סודר. תמורה זו חליפין, שמחליף כלי בחפץ כנגדו. ודעת ר"ת [תוס' שם] דילפי' חליפין שאינן שווה בשווה מ'לקיים כל דבר'. עכ"פ הוה ילפי' מב' פסוקים, ולא ילפי' חליפין שווה בשווה מסודר.

1 [וקצת משמע כן ברמב"ם פסוק [מכירה ה א] דמהני החליף שור בחמור, או יין בשמן. [ומדין פירא שווה בשווה, וכמ"ש ה"ה והגר"א].

2 וביאר דלמסקנא דאיירי בנישום, א"כ חליפי שווה בשווה הוה דומיה דתשלום כסף. אבל לס"ד דמטבע הוה מדין חליפין, והיינו סודר לקיים הדבר. אף סיפא דפירא איירי כה"ג. ובאינו שווה בשווה.

3 אבל פשוטות תוס' משמע דמהני בגוף המלוה, וכדעת תוס' כתובות עד. [וע' מה שהו' לע' ו:]. אמנם מפורש בתוס' רא"ש [כתובות שם] דכשאומר במלוה, דעתו שיהי משום הנאת מחילה. [וגדר הקנין שווה].

4 והראב"ד הביא מהגמ' [ב"מ סב: וסג.] דמעמיד מלוה ע"ג פירות. ודחה דהתם לענין להחזיר רבית, ולא לענין לקנות.

5 וה"ה ביאר דהרמב"ם אינו מחלק בין הנאת מחילה למלוה עצמו. וסמך אסוגיה דנאמרה במקומה.

השור אינם מלוה אצל הקונה, דנאמר מלוה להוצאה ניתנה⁶. וכיון דאינם מלוה, הו' כמי שהביא לו המעות בעת שקנה ממנו הפרה. וכע"ז כ' השיטמ"ק [ב"מ שם] בשם שיטה. והקצות [קצט א] תמה דאטו מי שנתחייב מעות בעד מקח קנה להני זוזי דאיתנהו ברשותו, ואפי' יחד לו מעות אין מטבע נקנה בחליפין.

והמחנ"א [מעות ד] ונתיבות [קצט ב] תי' דכיון שמכר עבור מעות, כל זמן שלא פרע, יש למוכר רשות לבטל המקח וליטול את שלו⁷. ועי"ז נחשב דקונה ע"י החפץ. ולפ"ז איירי דוקא כשהחפץ הראשון עדיין בעין⁸.

ורש"י [סוד"ה ה"ק] כ' דדמים קונים, כמו חליפין דנעל, אף דנתנום בתורת דמים. וצ"ב במה שייכא לחליפין.

ומילתא דלא שכיחא לא גזרו. פרש"י שיהא חייב לו דמים קודם לכן. קצת משמע דכל מכר במלוה נחשב לא שכיחא. [וכן דייק השעה"מ [ה טו] מתוס' ב"מ סב:]. אבל המהרש"א דייק דהגמ' איירי דוקא במלוה הבא מכח דמי שור. דשאר חוב שכיח שיקנה ע"י.

וכ"פ הרמב"ם [מכירה ה ד] דהיכא דיש עליו חוב מחמת מכר, קונה ע"ז מטלטלין בכל מקום שהוא. שגם זה דבר שאינו מצוי, ולא הצריכו משיכה. אבל חוב בעלמא צריך משיכה. [דחכמים תקנו דמעות אינן קונות⁹]. וה"ה ביאר דבמכר מחמת מלוה הוה מילתא דשכיחא, ותקנו דבעי משיכה. אבל מדאור' מעות קונות וכו"ל. והראב"ד [שם] כתב דדוקא היכא דלא קצץ דמים לשור, דכיון דהדמים אינן ידועין לא שכיח.

שם הראשונים [וכן הג' מיימוני מכירה ה א] הביאו דרב האי גאון [שער יג] פסק דל"מ דמי שור. דכל סוגיין קאי למאי דס"ד, אבל למסקנא הוה נישום דמים. אבל הר"ף [ורמב"ם ה ד] פסק כסוגיין, ואף דאינו מוכח, ילפי' מינ'.

ותוס' [ב"מ מו.] הק' דבכל חליפין נימא נשרפו חטיף בעלייה. ותי' דלא שכיחא.

תוד"ה שמא יאמר. וא"ת אמאי עקרו קנין מעות דאורייתא לגמרי וכו'. מבואר בתוס' דרבנן עקרו קנין מעות, ומעות אינן קונות כלל¹¹. וכ"ד רוב ראשונים. אבל משמע ברש"י [ב"מ מח.] דחכמים לא בטלו קנין מעות, אלא דתקנו שיוכלו לחזור בהם. וכ"ד הבעה"מ [שם] דאהני תקנה שיטרח ויציל, שמא יתיקר ויהא ברשותו. אבל אם לא נתיקר ונשרפו אינו חייב לשלם.

בא"ד ה"ל לתקוני שיקנה המעות עם המשיכה¹². [ויצטרכו ב' קנינים]. ותוס' [עירובין פא: בשם ר"י] תי' דמשום תקנת השוק תקנו דאי"צ ב' קנינים.

בא"ד וי"ל דלהא ליכא למיחש וכו' וכספים אין להם שמירה וכו'. ועוד כ' תוס' [עירובין הנ"ל] דכספים נוח לשמור, ואפשר להציל בלא טורח. משא"כ פירות דהוה טורח גדול להציל.

שם. דלכל הפחות יהא ש"ח. ע' תוס' [עירובין שם] דדן אי הוה ש"ח או ש"ש. ובסו"ד כת' תוס' דלמ"ד דבר תורה מעות קונות רשאי להוציא את המעות, ומש"ה הוה ש"ש¹³.

ותוס' [ב"מ מג. בתי' הב'] תי' דלא הפקיעו חכמים זכות שיש למוכר להשתמש במעות, ומש"ה הוה שואל עלייהו¹⁴.

6 אלא הם אצלו בחיוב גמור בדמי השור שקנה לפי שהם עתה לבעל השור.

7 וולחיות הדבר מילתא דלא שכיחא לפי שהמעות היו מוקדמים אצל בעל הפרה קודם שדבר עמו על קנייתה

8 והנתיבות ציין דכתב כן קצ' ע"פ השיטמ"ק ב"מ עז:.

9 והסמ"ע [קצט ג] כת' דחוב מחמת מכר, עשוהו כאילו המכר הראשון בעין. וצ"ב.

10 והראב"ד [ח"מ רד יג] ביאר דכיון דאיירי בהנאת מחילה [ולא בגוף החוב], אין מקום לחלק באיזה חוב איירי.

11 אבל במקום מצוה יש מ"ד דאוקמא אדאורייתא [ע' חולין פג.].

12 ותוס' תי' דחיישינן דהלוקח יאמר נשרפו חטיף. אבל בחי' בית מאיר ציין דתוס' [גיטין נב:] כת' דלא

חיישינן שהלוקח יאמר נשרפו חטיף. דנעשו ש"ש, דיש להם רשות לאוכלם. [וצ"ל דס"ל דטירחא לתקן ב' קנינים].

13 [אף כשאין דעתו להוציא, ע' ב"מ מג. וכוט.].

14 משא"כ לדעת ר"ל המעות הוה פקדון בעלמא עד שיקנה, אא"כ פירש דמותר להוציא. וכן הוכיח תוס' [שם] מהגמ' [ב"מ מח:]. ותוס' שם בתחילת דבריהם נקטו דאף לר' יוחנן בטלו קנין כסף, ואסור להשתמש במעות. וכ"ד תוס' דידן דהוה ש"ח בעלמא עלייהו.

רשות הגבוה בכסף

רשות הגבוה בכסף וכו'. פרש"י דמעות קונות בהקדש. ורש"י [לע' כו.] הביא דדרשי' ונתן הכסף וקם לו. ורש"י [מנחות צ: מכת"י] כ' אף הקדש שקונה ילפי' לה מונתן הכסף וקם לו. [וע"ע בסמוך בשם הכס"מ]. והמאירי הביא בשם הירושלמי דכתיב לה' הארץ ומלאה, והוה חצר השתמרת לדעתו וקנתה לגבוה¹⁵. ועוד כתב המאירי דלר' יוחנן דבר תורה מעות קונות, וגבי הקדש לא תקנו לבטל הקנין¹⁶.

והשיטה לנ"ל ביאר דגבי הקדש לא חששו לנשרפו חטיף בעלייה, דכל א' יטרח להציל הקדש. [וכל"כ המהרי"ט].

והנתיבות [קצט ד] כתב דכל מי שבידו מעות הקדש יש לו דין גזבר, א"כ אין חילוק בין גזבר זה לגזבר אחר. ועוד תי' הנתיבות דבהקדש לא היו יכולין חז"ל לעשות תקנה שמישיכה קונה [מהקדש] משום חשש דנשרפו חטיף, כיון דמדאורי' אינו יוצא מרשות הקדש ואינו יוצא לחולין בלא מעות, אין החכמים יכולין לעקור מה"ת בקום ועשה. [כדאי' יבמות צ.].¹⁷

שם. בכסף. הגר"ח [מעש"ש ח, ועד"ז כ' החז"א בסוגיין] כת' דמ"מ היכא דמתנה להדיא שיחשב הפירות 'תשלום' עבור המעות, מהני משיכת הפירות לפדות את ההקדש¹⁸. דכיון דגדר חילול הוה דרך מקח, דבמה שחל על החולין דין הקדש נחשב תשלום, ויוצא ההקדש לחולין. א"כ אף בפירות [דהוה שווה כסף], נחשב תשלום על הדין גבוה. [וע"ש שהאריך בגדר חילול מעשר שני].

ורשות ההדיוט בחזקה. פרש"י משיכה. והשיטה לנ"ל כתב דקרקע נקנית בחזקה, ומטלטלין במשיכה. והכל בכלל חזקה, כדאמר' [ב"ב עו:] לך חזק וקני, דקני במסירה.

כיצד אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וכו' אפי' בסוף העולם קנה. המאירי כת' דהטעם ע"פ הירושלמי [הנ"ל] דקנה הגבוה מדין חצר. אמנם רשב"ם [ב"ב קלג:] כ' דכתיב איש כי יקדיש וגו' מוצא שפתיך תשמור. וכל"כ הראשונים [נדרים כט:] דילפי' מנדר, דחל ע"י דיבורו.

והאחרונים חקרו האם גדר אמירתו לגבוה הוה נדר בעלמא, וחיוב לקיים דבריו. אך בדברי הראשונים [רא"ש ר"ן נדרים שם, וב"ק לו: ועוד] מבואר דחל קנין ממש. והראשונים [ב"ק שם] דנו האם יש בזה חסרון אינו ברשותו. והאחרונים ביארו דאף דילפי' ממוצא שפתיך תשמור, ע"ז חל בגדר קנין¹⁹. [וע"ע זכר יצחק לא, שער"י ה כא].

והריטב"א כת' דה"ה הקדש עניים בזה"ז, אמירתו לצדקה הוה כמסירה ממש²⁰. משמע דהוה גדר קנין, כמסירה. והאחרונים [מחנ"א צדקה ב, קצות רצ ג, ריב ג, שו"ת רע"א קמד] העמידו דנח' בזה הראשונים [גבי צדקה], האם אמרי' אמירתו לגבוה להחשב קנין. או דהוה רק חיוב לקיים דבריו²¹.

ובשו"ת ר' בצלאל אשכנזי [טו, הו' בש"ך חו"מ רנה ו] כת' דיש שאלה בהקדש, אבל היכא דבא ליד גזבר ל"ש שאלה. [דומיה דתרומה ביד כהן, נדרים נט.]. [וכל"פ הטור וש"ע יו"ד רנה ו]. והביא דהרשב"א הק' דהא אמירתו לגבוה כמסירה להדיוט בסוגיין, אף בלא בא ליד גזבר. ותי' דאינה כמסירה להדיוט ממש, אלא לענין קנין. ומש"ה היכא דמסור ממש ליד גזבר ל"מ שאלה.

15 והאחרונים העירו דאמר' [ב"ב עט.] דאין חצר להקדש. ונח' הראשונים שם האם ל"ש קנין חצר כלל להקדש, או דקנה להקדש אלא דנתמעט ממעילה. וע' קצות [ר א]. עכ"פ בדברי המאירי מבואר דיש מעילה.

16 [וביאר דהוצרכו לטעם הירושלמי אליבא דר"ל].

17 [והנתיבות נקט דל"מ הפקר ב"ד על ממון גבוה].

18 ואף דבקנין הדיוט אמרי' [ב"מ מד.] דקנין כסף תלי אי הוה טבעא או פירא. משא"כ קנין גבוה, דעצם הקנין הוה החילול.

19 והאבנ"מ [א ב] נקט דאף בבן נח שנדר קרבן אמרי' אמירתו לגבוה. והאחרונים [אחיעזר ג סז, קה"י ע"ז ב] דנו מדברי הרא"ש [נדרים כט:] דשורשו דין נדר, וכיון דגבי בן נח ליכא נדר ל"ש קנין אמירתו לגבוה.

20 והעירו דבזה ל"ש סברת המאירי לומר דחצר הקדש.

21 ובשו"ת הרשב"א [א תקסג] כת' דבצדקה ל"א אמירתו לגבוה. והאחרונים [שו"ת רע"א קמד] האריכו בסתירות דברי הרשב"א בזה. ובשו"ת רב"א [הנ"ל] ביאר דכוונת הרשב"א דמהני היתר ע"י חכם. ורע"א דחה דבריו.

והש"ך ביאר דאף דהוה קנין גמור, מ"מ כיון דקנה מצד הדיבור אתי דיבור ומבטל דיבור, ומהני שאלה. אבל היכא דבא ליד גזבר, וקנאו במשיכה²², תו לא אתי דיבור ומבטל מעשה. וכת' דלפ"ז ה"ה היכא דקנהו ההקדש בקנין חליפין או שאר קנינים תו לא מהני שאלה, דלא גרע כח הקדש מכח הדיוט²³.

והג"ח [מכירה כב] חידש דגדר אמירתו לגבוה, דהדיבור פועל שיהא חפצא של צדקה, ועי"ז ממילא הוה של עניים. אבל הדיבור ל"מ בגדרי הממון בלא קנין²⁴. [ועפ"ז מתיישב הגדר של הש"ך, דע"י אמירה חל שם הקדש וצדקה. אבל ע"י משיכה נקנה הממון].

שם. כמסירתו להדיוט. הריטב"א כת' דאף דבר שאינו נקנה במסירה, כל מידי כהקנאה ידי. בקרקע כחזקה, ובשטרות ככתיבה ומסירה. וכו' הילכך האומר שטר זה לעניים וכל שעבודה לצדקה קנו עניים²⁵. וכו' דנהי דמסירה לא בעי, אמירה 'וכל שעבודה' עכ"פ בעי.

דף כט.

משך ולא הספיק לפדות

משכו במאתיים ולא הספיק לפדותו וכו' נותן לו ר', מ"ט לא יהא כח הדיוט חמור מההקדש. הקוב"ש [ח"ב כ ב] הק' דבשלמא הדיוט קנה במשכיתו, וממילא נתחייב דמים. אבל הקדש ל"ק. ואף הדיוט אילו לא היה קונה, לא היה מתחייב דמים. ומאיזה טעם יתן ר'. וכתב דנראה מזה דשייך 'קנין' מהקדש, ועי"ז נתחייב מאתיים. אלא דעדיין מחוסר חילול ההקדש. וצע"ג.

ובפשוטו לא חל קנין במשיכה זו. אלא דמהני לחייב את הלוקח מאתיים. ויל"ד אם מת או נאנס אחר משיכה, האם מתחייב הלוקח¹. והשיטה לנ"ל נקט שאף אם מת [או נאנס], הפסיד הלוקח. דלא יהא כח הדיוט חמור מההקדש. אבל אם נתייקר ואח"כ מת, ההפסד להקדש. דלאלתר שעמד במאתיים בטל קנין המשיכה².

שם. ולא הספיק לפדותו וכו'. ובגמ' [סוכה מ:] ילפי' מה הקדש תופס את דמיו בין דרך מקח ובין דרך חילול, אף שביעית [ובין כשמוכר לאחר, או פודהו בעצמו]. והקוב"ש [ב כ א] דייק דיש ב' גדרי חילול בהקדש, דרך מקח [דפועל ע"י שנפקע קנין הממון]. ודרך חילול. אך הביא דמבואר דל"ש דרך מקח לחוד [להוציאו מרשות גבוה], בלא תורת חילול³.

שם. נותן מאתיים. בפשוטו משמע דממילא מתחייב מאתיים, אף דפסק לקנותו במנה, כיון דשווה מאתיים ממילא מתחייב ככל שווי'. ויל"ד האם יוכל לחזור בו, או דלענין זה נתחייב במשיכה. ובדברי השיטה לנ"ל [הו' לע'] מבואר דיכול לחזור.

ובגמ' [גיטין נב.] אי' דאף ביתומים דמכרו פירות, והלוקח משך והוקר, יכולים לחזור בהם⁵, דתקנו דנכסי יתומים כהקדש.

22 [ויל"ד דמבואר בסוגיין דבהקדש ל"מ משיכה. ולתוס' [ע"ז עא. הו' לע' כו.] דמתנה דאינו מחוסר דמים לכו"ע קני במשיכה נחא].

23 והק"י [לא] הק' מנלי' לש"ך דמהני קנינים אלו בהקדש, הא הקדש קונה דוקא בכסף. וע"כ דס"ל דדוקא הדיוט שמקדיש ילפי' ונתן הכסף וקם לו. אבל הקונה מיד גזבר הוה בכלל קניני הדיוט. [ע"ש].

24 [ועפ"ז ביאר דל"מ אמירתו לגבוה בחוב, דפרעון החוב הוה כחפץ אחר תמורת החפץ הראשון].

25 [ונח' בזה הראשונים [ב"ק לו:] אי מהני אמירתו לגבוה בחוב, וכן במלוה בשטר שניתן לימכר רק בכתיבה ומסירה].

1 וגבי יתומים [גיטין נב:] מבואר דכיון דלגבי חזרה הוה ברשותם, אף לענין אונסין הוה ברשותם. עי"ש רש"י ותוס' ושאר"ר.

2 ומשמע מיד שהוקר, ויל"ד דא"כ אם חזר והוזל טפי, ההפסד של הקדש. ומשמע דהוה תנאי רק פעם א' אם יתייקר או יוזל. [ולולי דבריו תלי רק בשעת גמר העסק]. וע"ע ע"ז גבי יתומים [גיטין נב:].

3 ועי"ש שהעלה ס"ד דיהני מקח, להוציאו מידי ממון גבוה. ועי"ז פקע הקדושה מדין תרנגולת שמרדה [חולין קלט], דהקדושה תלי בקנין הממון. אך הביא דמבואר דהכל גדר חילול, ול"ש קנין בהקדש בלא חילול.

4 ועוד יל"פ דגדר הדבר דנחשב דההקדש חזר בו. והוה פסיקה חדשה אם רוצה. ואפשר דצריך ידיעה והסכמה מחודשת של הגזבר.

5 [ויל"ד דלשון הגמ' דהיתומים חוזרים. ולא שיש להם זכות לחייב את הלוקח היוקר. ואפשר דשאני גדר תקנת יתומים, ע' תוס'].

ומ"מ היכא דיתומים קנו ומשכו והוזל, רב שישא בד"א [שם] נקט דאינם יכולים לחזור. דהוה רעה לדידהו, שלא ימכרו להם פירות עד שיתנו מעות. והשיטה ל"ל ביאר דגבי הקדש לא חיישינן להכי, דאין עניות במקום עשירות [כתובות קו:], ולא איכפת לן אי לא יהיב בהמה עד דיהיב גזבר מעות.

תוד"ה משכו. וא"ת תיפול"ל מטעם אמירתו לגבוה וכו' כיון דמשכו אינו יכול לחזור. ועד"ז הק' הרמב"ן [ושא"ר] [במשנה] למה לי מעות, נימא אמירתו לגבוה כיון דשמו להקדש. [וע"פ הגמ' ב"ב הנ"ל].

ועוד הביא הרמב"ן דיש אמירתו לגבוה דרך מקח [ערכין כז.]. היכא דאמר הרי היא שלי בכ', וחזר בו ממשכניו מנכסיו עד עד י'.

ותוס' בתי' הב' [בס"ד] כ' דהיכא דלא נתכוון לוותר כלל לגבוה ל"ש אמירתו לגבוה. וכו"כ תוס' [ב"ב קלג:] דאינו מתחייב באמירתו, שהרי אמר לקנות בשווה. ולא אמר ליתן כלום להקדש ולא ויתר כלום משלו. [וגבי בנו של יוסף בן יועזר נחשב דנתכוון לוותר].

אבל תוס' בתי' הא' [ובקו'] נקטו דאף כה"ג שייך אמירתו לגבוה [ותי' דהוה טעות]. והרמ"ה [ב"ב קלג:] תי' דאף דמחוייב מקיים דבריו משום אמירתו לגבוה, אבל לא קני הקדש לזולא ואונסיה עד דשקיל דמי. והרמב"ן הביא י"מ [ליישב את המשנה] דהיכא דלא הוזל יכול לחזור בו, דאין פסידא להקדש, ומש"ה בעי' קנין המעות. [אבל בגמ' כאן דהוזל קשה].

ועוד דנו האחרונים [מקנה ורע"א] נפק"מ דאמירתו לגבוה מהני שאלה, אבל כיון דקנה בכסף לא שייך שאלה. [וכמ"ש הש"ך רנה ו].

והמאירי כת' [דבמשנה] צריך נתינת מעות מצד הגזבר, שמשנתן מעות אף הוא אינו יכול לחזור. והתוס' ריה"ז הביא י"מ דאירי שלא דיבר כלל, אלא שאל את הגזבר בכמה, ומשך בשתיקה. ומש"ה ל"ש אמירתו לגבוה. וכו"כ המאירי בשם גאוני הראשונים דהטעם משום דלא אמר להדיא שפודהו בכך. אבל המהרי"ט כתב [לפרש קו' התוס'] דאע"ג דמשך בשתיקה חשיב אמירתו לגבוה, כיון דעשה כן ע"פ דיבור הגזבר.

והתוס' ריה"ז תי' דאמירתו לגבוה שייך במה שנותן [עכשיו], דאומר שור זה עולה. אבל כשאומר 'אתן' ל"מ, שלא אמר שנותן, אלא שיתן [בעתיד]⁸. ועוד תי' דל"ש אמירתו לגבוה אלא לקנות דבר מסויים, ואילו קנין משיכה מהני לחייבו אף מעות דאינם ברשותו. [ול"ש אמירתו לגבוה להתחייב חוב. אלא מטעם נדר].

והריטב"א תי' דמדינא קציצת מכר לא הוה אמירתו לגבוה, אלא דרבנן גזרו שיקיים דבריו, דדמי לאמירה לגבוה. אבל היכא דאית ליה פסידא [דנשתנה השער] לא החמירו עליו.⁹

והתוס' רי"ד תי' דאירי שלא ידע [בעת שקיבל המעות] דהוה לצורך הקדש. וסבר דהגזבר קנה לצרכו. ועכשיו כשרוצה לחזור בו מודיע שקנה לצורך הקדש קנה דהוה מעות הקדש, ואינו יכול לחזור בו. [וזה חידוש גדול דמהני לקנות בע"כ, אף דלא גמר דעתו להקנות עדיין].

[והרמב"ן לא בירר במה תי' על המשנה בערכין. והתו"ט [כאן] הק' בזה, וכת' דנתחייב מדרבנן. והמג"א [ס"ס קנד] הביא בשם שו"ת צמח צדק [הקדמון עב] דכשמוכרים מצוות, אם חזר בו הקונה נתחייב האחרון את ההפרש. וסיים דלא נהגו כן¹⁰. והפנים מאירות [ב כה] דן דתלי בתי' הראשונים כאן. ועוד דן דשאני צדקות שלנו].

בא"ד וי"ל כיון דבטעות היה שלא היה סבור שישתנה השער וכו'. וצ"ב דכל הקונה דבר, ואח"כ הוזל לא נחשב מקח טעות. אלא דהכא כיון דבאמת לא חל הקנין, אלא דנתחייב ליתן דמים. כיון דבשעת פדייה נותן יותר משווי נחשב טעות.

6 [והאחרונים ביארו דהך תי' קאי אף אתחילת דברי התוס'].
7 ועד"ז כ' השיטה ל"ל דנתנו בתורת פדיון ולא בתורת נדבה.

8 ובחי' ר' ראובן [נדרים ו בהוספה] כ' דתוס' שם ס"ל דאמירתו לגבוה הוה מטעם נדר.

9 ולכאנ' כ"ז שייך בגדרי 'קנין' אמירתו לגבוה. אבל אי משום נדר, מחוייב לקיים דבריו.

10 והרמב"ם [מכירה ט א] פסק דהמוכר להקדש, ואמר לגזבר שימכור בי', אפי' שווה ק' אינו יכול לחזור בו. דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. וכת' הא' בתוס'. וה"ה כ' ד"ל דאמירה בעלמא דרבנן, ועי' קבלת כסף אינו חוזר מדאורייתא. [וכדברי הריטב"א].

10 ילד האם כוונתו דנהגו לחייב את האחרון הכל' או דלא נהגו לכופ כלל

פדאו במנה ולא הספיק למושכו עד שעמד במאתיים, מה שפדה פדוי ואין נותן אלא מנה. **התוס' הרא"ש ושיטה לנ"ל** הק' דתנן [שקלים ד ט יג, הו' ב"מ נז:] דהמקבל עליו לספק סלתות בד' והזול, נותן כפי ששווה אח"כ [בשעת נתינה]. ותי' דהתם בשעה שנתנו מעות לא היה בעין¹¹.

תוד"ה אטו. כיון דהדיוט א"י לחזור, כמו כן הקדש לא יחזור בו. **הרשב"א** ביאר דאינו ראוי שהקדש שמים יתנהג במדה שמקבלים עליו מי שפרע. אבל **הריטב"א** כת' דלא נחשב 'חמור' בהדיוט, דאינו יכול לחזור בלא מי שפרע.

בא"ד ו"ל דל"ד גבי יתמי וכו'. אלא שייפו חכמים כחם הילכך במקום הפסד אוקמא אדינא וכו'. וכ"כ **שא"ר**. [וע' בסמוך דעת הרמב"ם].

והר"ן כת' דהביאו סוגי' זו להלכה, כיון דיש ללמוד ממנה לצדקה, דצדקה נמי קני באמירה¹², ואף לענין קנין כסף הוה כהקדש. [וע"ד הא דאמר' גיטין נב: דנכסי יתומים כהקדש, דאף צדקה היא נכסי יתומים]. והקצות [קצט ג] דן דק"ל דיש דין הדיוט לצדקות שלהו, ורק לחומרא כיתומים. ועוד דן האם חיישנן בזה לזילותא. [ע"ש].

דעת הרמב"ם - הרמב"ם [ערכין ז יג] פסק דהקונה חפץ מהקדש במנה, ולא הספיק למשוך על שעמד במאתיים מה שקנה קנוי, ואי"צ להוסיף דמים. [וכדאי' בסוגיין דאף הדיוט קאי במי שפרע].

אבל **הרמב"ם** [מכירה ט ב] כ' גזבר שקנה להקדש או מכר ההקדש ידו על העליונה. ואם נתן דמים של הקדש והוקרו קנה כדין תורה. ואם הוזלו הפירות חוזר בו, שהרי לא משר. ולא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש. **והראב"ד** הביא דכ"מ [שקלים ס"ד] מי שקיבל מעות לספק סלתות בג', ועמדו על ד' בסלע [שהוזלו], מספק בד' דיד הקדש על העליונה. **והרשב"א** ור"ן **ומגיד משנה** תמהו דהרמב"ם נסתר מסוגיין, דמבואר הכא דהדיוט קאי במי שפרע. וכן סתם משנתו.

וה"ה כ' דמבואר דיש חילוק בין גזבר שלוקח והזולו, דהוה הפסד הקדש. משא"כ בגזבר שמוכר והוקר, דהוה מניעת רווח. וכתב דאינו טעם מספיק.

והכס"מ תי' דדוקא קונה מן ההקדש ילפי' ונתן הכסף דמעות קונות. אבל מוכר להקדש לא ילפי' מהך קרא¹³. אלא הוא משום דדבר תורה מעות קונות, וגבי הקדש אוקמא אדאורייתא. וכמ"ש תוס' גבי יתמי. ומש"ה מדאור' כסף קנוי, וגבי גזבר לא שייך מי שפרע. והמשנ"ל כת' דהוה כמ"ש תוס' גבי יתומים [וחסר בדבריו].

והאחרונים הק' דבכ"מ משמע דאף גזבר שקונה, ילפי' מונתן הכסף וקם לו¹⁴.

והאר"ש [מכירה ט ב] כ' דהיכא דמוכר חפץ של הקדש, הא הקדש שווה מנה שחיללו על שווה פרוטה מחולל [בדיעבד]. א"כ ה"נ יש לגזבר לעמוד בדבריו למי שפרע, ולחלל בפחות. אבל כשקונה במעות, במעות ל"ש לחלל פחות משווים, והדבר הנקנה עדיין אינו הקדש כלל.

והאבה"א [שם] כת' דעיקר תקנת נשרפו חטיף הוה לטובת הלוקח. אלא דע"ז תקנו דאף המוכר יכול לחזור כשהוקר. ומש"ה בהקדש שקנה, שפיר תקנו שיוכל הגזבר לחזור, משום עיקר תקנת נשרפו חטיף, ולא יגרע כח הקדש. וכיון דיש להקדש זכות חזרה, לגבי גבוה ל"ש מי שפרע. אבל הדיוט שקנה מהקדש, לא תקנו לטובת הלוקח. ואי משום שנתייקר, דהוה זכות ההקדש לחזור בו [ואף שחל הקנין], בזה אמר' דכיון דאף הדיוט כה"ג יש מי שפרע, לא חשיב גריעותא להקדש. [ומש"ה לא תקנו חזרה].

כל מצוות האב על הבן

כל מצוות וכו'. **הריטב"א** כתב לפרש דהך משנה הוזכר כאן, דחד מינייהו להשיאו אשה. ואגב דנקט חד מינייהו, כלל הכל. **והתוס' ר"ד** כ' משום דתנא רשות הגבוה בכסף ורשות ההדיוט בחזקה, שיש חילוק בין גבוה להדיוט תנא נמי החילוק שיש בין האיש ובין האשה.

רש"י ד"ה שהזמן גרמא. שהזמן גורם לה שתבא. **האחרונים** דייקו דמשמע דבעי' שהזמן

11 וע' **תוס'** [ב"מ שם] האיך מוציא המעות לחולין בלא פדיון.

12 כדדרשי' [ר"ה ו.] בפ"ך זו צדקה. ועוד דהביא דבנדרים ז. מבעיא אי יש יד לצדקה, דאיתקש לקרבנות. ופסקו הראשונים דיש יד, דאין היקש למחצה. א"כ יש ללמוד לענין צדקה מהדינים האמורין כאן ובגיטין שם.

13 [וע' משנ"ל שהשיג].

14 **והקוה"י** [לא] כת' דשאני חילול דרך מקח, עוסק בהעתקת הבעלות ולא בהעתקת הקדושה.

'גורם' את המצווה, ולא שיש למצוה זמן קבוע¹⁵. אבל הרמב"ם בפיה"מ כתב דחובת עשייתה בזמן מסויים. משמע דתלי בזמן הקיום, ולא בסיבה הגורמת. וכ"מ בתוס' [בסמוך] דכיון דמיום ח' ואילך יחשב זמן גרמא. ובתוס' [לו.] מבואר דאף סמיכה חשיב דאין זמנו בלילה, כיון דאינו ראוי בלילה משום תיכף לסמיכה שחיטה. וע"ע דברי [מה] וקה"י [לב ב.]. ועוד הביאו מהרמב"ן [לק' לג.; ויתבאר לק'].

והאבודרהם [ברכת המצות] כת' דהטעם שנשים פטורים מהמצות עשה שהזמן גרמא, לפי שהאשה משועבדת לבעלה לעשות צרכיו¹⁶. ואם היתה מחוייבת במצות עשה שהזמן גרמא אפשר שבשעת עשיית המצוה יצוה אותה הבעל לעשות מצותו. ואם תעשה מצות הבורא ותניח מצותו אוי לה מבעלה. ואם תעשה מצותו ותניח מצות הבורא אוי לה מיוצרה. לפיכך פטרה הבורא ממצותיו כדי להיות לה שלום עם בעלה. [אמנם ודאי דהוה בגדר פטור גמור, ואף אשה שאין לה בעל].

למולו מנלן, דכתיב וימל אברהם וכו'. האר"ז [מילה קז ה] כת' דאם האב מוהל אסור למנות אחר שליח במקומו. ודוקא היכא דהאב אינו יכול, אחרים חייבים למול וכדאיתא בסוגיא¹⁷. והדרכ"מ [רסד א] תמה מ"ש מכל התורה דאמר' שלוחו של אדם כמותו¹⁸. והקצות [שפב ב בסו"ד] תי' ע"פ דברי התוס' ר"ד [לק' מב] דבכל מצווה שבגופו לא מהני שליחות¹⁹.

והאחרונים הק' דבגמ' [שבת קלג] גבי מילה בצרעת מבואר דאי איכא אחר, ימול אחר. ולא אמר' דהוה מצווה על האב.

אבל בשו"ת מהר"ח אר"ז [יא] כתב דאין חיוב לאב למול את בנו בידו, אלא לעסוק שיהא מהול. דומיה דאינך שהוזכרו בסוגיא, ללמדו תורה, ללמדו אומנות ולהשיטו בנהר, דיכול לשכור אחר ללמדו²⁰. דעיקר מצוות מילה [על גוף הבן²¹] שיהא נימול [ולא מעשה החיתוך²²]. וכי אם מל אחר בלא הסכמת אבי הבן יצטרך הטפת דם ברית. והאחרונים דחו ד"ל דמ"מ רמי על האב 'מעשה' המילה, וע"ע בסמוך.

ותוס' [ע"ז כז.] כת' דאף למ"ד דאשה פסולה למול, מ"מ איצטריך מיעוט דאינה חייבת במילת בנה²³, דס"ד דחייבת לבקש למהלו.

והקוב"ש [פסחים כט] הביא מדברי הראשונים [רמב"ן וריטב"א פסחים ז.] דא"צ שליחות במילה, ונחשב אפשר לעשות ע"י אחר במה שהאב ממנה אדם אחר למול, וע"ז יצא יד"ח. ושוב דחה ד"ל דכוונתם דשליחות אינו מעכב, ונחשב מהול. אבל למצווה בעי שליחות.

15 [אמנם הק' דמבואר [לק' לה. עירובין צו:] דלחד מ"ד תפילין נחשב זמן גרמא משום דאינו נוהג בשבת. ולדברי רש"י צ"ל דהא דשבת א"צ 'אות' אהני דסיבת החיוב דוקא בשאר ימים].

16 וצ"ע דהשעבוד למלאכת בעלה הוה מדרבנן, וכמ"ש תוס' [ל:]: והרמב"ם [אישות יב ג.]. וי"ל דלא קאי מצד זכות שעבוד, אלא רגילה להתעסק במלאכת בעלה, ודרכו להקפיד בכך. [וכמ"ש דהטעם משום ד'אוי לה', ולא תלי איזה שעבוד עדיף וכדו']. {ועפ"ז יש ליישב קו' התוס' ל: לענין כיבוד אב}.

17 וכן הש"ך [חו"מ שפב ד] כתב דמי שיכול למול בעצמו אינו רשאי לכבד אחר למול, ואם עשה כן הוה ביטול מצווה. וכדאמר' בסוגיא דהוה מצווה על האב. דומיה דכיסוי הדם דהוה מצווה על השוחט. [ודייק כן מהרא"ש [חולין ו ד] דנחשב חוטף מצווה]. והתבואות שור [כח יד] חלק דאף דהמצווה על האב, שלוחו של אדם כמותו. [ואין ראייה מדברי הרא"ש. והקצות [שפב ב] ביאר דהראיה מהרא"ש מהא דמבואר דאי האב אינו יכול למול, לא חשיב חוטף מצווה. אף דהאב רוצה למול ע"י שלוחו. עי"ש שדן דכיון דגלי דעתיה אף החוטף יחשב שליח].

18 והקצות כתב דאף לדברי הדרכ"מ היינו דוקא במי שבתורת שליחות. והא דא' [שו"ע י"ד רסד א] הכל כשרים למול אפי' עבד אשה וקטן, היינו דהמילה כשירה. אבל הפסיד המצווה, דלא מתקיים ע"י שלוחו.

19 ונהי דמהני שליח לתלות מזוזה, התם המצווה לדור בבית שיש מזוזה. אבל בכיסוי הדם ומילה, דהוה מצווה למול [בעצמו], אם עשה ע"י שליח לא קיים. דומיה דשליח להניח תפילין או לאכול מצה.

20 וכמו עשיית סוכה, אף דדרשי' 'תעשה' ולא מן העשוי, דעשיית הסוכה הוה מצווה, הא יכול לשכור אחר לבנותו. וכן תפילין יכול אחר לקושרם על ראשו.

21 והביאו דהאר"ז [מילה קד] כת' דמדינא אין חיוב למול נפל, דאין הקב"ה מטיל מצוות על מתים. והר"י פערלא [עמ' קפב] הק' דנימא דהוה מצווה על האב, לשיטת האר"ז [הנ"ל] דעיקר המצווה שהאב ימול בגופו. וע"כ דעיקר החיוב על הבן. [וצ"ל דהחפצא של המילה הוה בגוף הבן, אלא דהאב מחוייב בגופו לעשות מעשה זו].

22 ומשמע דאף גדר מילת עצמו [בגדול] הוה לדעוג, דהא עיקר המעשה בבשרו. וכמו הנחת תפילין, דאפשר פעולת הקשירה ע"י אחר.

23 [ולר"ד התוס' י"ל דאילו מחוייבת במילת בנה, א"כ היא בת מילה. ורק למסקנא דאין בה חיוב מילה כלל נתמעט].

והאחרונים [בית הלוי ב מז, וקה"י לב ג] חקרו בגדר חיוב מילה [אף למול את עצמו], האם הוה מעשה המילה. או שמקיים כל רגע שהוא נימול²⁴. והמהר"ח א"ז [הנ"ל] הביא ראיה מהמעשה [מנחות מג:]: דוד המלך כשנכנס למרחץ, דנזכר על המילה. והא אף בראשו ובזרועו קיים מצוות תפילין ושאר מצוות. ע"כ דבמילה נחשב דעכשיו מקיים מצווה]. והאחרונים דנו דמ"מ 'מעשה המצווה' הוה שעה א', והקיום הוה רק תוצאה מהמצווה.

שם. דכתיב וימל אברהם וגו'. [כאשר צווה אותו אלקים]. אבל הירושלמי הביא קרא [ויקרא יב ג] ביום השמיני ימול בשר ערלתו. וע"כ קאי אביו. והחש"ל דן דגמ' דידן ס"ל ד"ל דקאי הך קרא אב"ד²⁵. וכת' לפרש דהירושלמי סבר ד"ל דאברהם מל את יצחק מדין ב"ד.

מחייבי ב"ד למימהל' דכתיב המול לכם כל זכר. החזו"א כת' דאף דהך קרא נאמר לאברהם, י"ל דשייך רק בדורות [אחר מתן תורה], שהוזהרו על מינוי שופטים, ונכנסו לערבות.

והאחרונים דנו אי הוה חיוב דוקא על הבי"ד. והביאו לשון הרא"ש [חולין ו ח] דהיכא דהאב אינו רוצה למול²⁶, כל ישראל חייבין למולו. והריטב"א כת' דאם ב"ד מלין אותו²⁷, הבי"ד מברכים להכניסו. והמאירי כתב דאם אין שם ב"ד, ראשי הקהל חייבין. [והביא נידון מי מברך להכניסו, הסנדק, או ראשי הקהל]²⁸.

מחייב איהו למימהיל נפשיה. פרש"י כשיגדל. והמנח"ח [ב ד] דייק מהחינוך [שם] דחיוב האב הוא רק בעוד הבן קטן²⁹, וכיון דגדל הבן החיוב רק על הבן. וביאר דאף דשאר מצוות האב על הבן [ללמדו ולהשיאו וכו', ולדעת החינוך אף פדיון הבן] הוה אף בגדול, במילה קרא איירי בקטן.

איהי מנלן דלא מחייבה, אותו ולא אותה. ובפשוטו מבואר דהאם אינה חייבת כלל. אבל המהר"ח א"ז [הנ"ל] כת' דלא ממעט קרא אותה אלא היכא דאיתיה לאבוה. והמקנה דן ד"ל דמחוייבת כמו כל ישראל.

וברגמ' [יבמות עא:]: דנה היכא דאביו ואמו חבושין בבית האסורין, האם מעכב בפסח. ופרש"י דמצוות מילה מוטל עליהם, ומשמע דמוטל גם על אמו³⁰. והמהר"ח א"ז הביא משם דהיכא דליתא לאב האם חייבת למול. והמהר"א [שם] כתב דאף דאינה חייבת למול, מילתו מעכבת אותה באכילת פסח. ומש"ה מוטל עליה למול. אבל היונת אלם [לג] ביאר דאילו איתיה לאם, מעכב באכילת פסח דהאב, כיון דמוטל עליה למול [דלא גרע מכל ישראל, וכדברי המקנה], וכיון דיש מי שמשדל במילתו, מעכב בפסח של האב [אף דהוא אנוס].

לדורות מנלן. בפשוטו קאי אחיוב האב במילת בנו [וכ"מ ברש"י דכ' לאברהם נאמר כן]. והשיטה לנ"ל הק' דלהדיא כתיב לדורות עולם³¹. וכתב דהגמ' קאי לענין אותו ולא אותה.

תוד"ה אותו. וא"ת תיפ"ל דהזמן גרמא, מיום ח'³² וכו'. התוס' ר"ד תי' דיום השמיני אינו

24 [ותוס' [ב"ק נו:]: הק' דאטו מי שיש לו מזוזה בפתחו וכו' יפטר מדין עוסק במצווה. והמהר"ח א"ז [קסא] הוסיף מילה תוכיח].

25 ודן דתלי בדרשא [שבת קלה] אין אמו טמאה לידה אינו נימול לח'.

26 ומשמע מדבריו דכל היכא דהאב אינו מל בעצמו, אינו מצווה ידיה, והוה חיוב על כל ישראל. [ומש"ה החוטף פטור, דלא זכה המוהל ע"פ דיבור ידיה]. והש"ך והקצות [הנ"ל] הביאו מהרא"ש כדברי האר"ז [הנ"ל].

27 משמע דהיינו הבי"ד שהתעסקו במילתו. דאי הוה חיוב על כל ישראל, א"כ ראוי שהמוהל שמל בפועל יברך. [או הסנדק]. והריטב"א כת' דהיכא דהאב מל, הוא מברך להכניסו. ולכא"ו היינו שאב נתעסק במילתו [אף דאינו מל בפועל].

28 [וע"ע מהר"י פערלא לרס"ג עשה יד עמ' קכד].

29 והביא דכ"כ הרמב"ם [ק"פ ה ה] דמילת בניו קטנים מעכבת בפסח. וכן דייקו מדברי הרמב"ם [פיה"מ שבת ספ"ט].

30 אבל האר"ז [צו] וח"י ר"א מן ההר [שם] כת' דאף דאינה חייבת, מ"מ משתדלת למולו. ומש" לא שכיח שלא ימולו אותו [ודלא כרש"י דמוטל עליה]. א"נ נקט אמו אגב שיטפיה. ומבואר לפ"ז דבי"ד אינן נכנסין למולו, היכא דהאב ימול למחר. וכ"כ מהר"ח א"ז [יא]. [ומשמע דחיוב ב"ד לא תלי ביום הח'. וצ"ע].

31 ויש שתי' דקרא קאי אעיקר חיוב מילה. וקו' הגמ' דהאב אינו חייב במילת בנו. ובשרית זכר יצחק [א א] כתב ליישב דקודם מתן תורה האב היה בעלים על בנו. [דעכו"ם מוכר את בנו כעבד]. ומש"ה בעי קרא לאחר מתן תורה.

32 והשאג"א [נג] דן את"ל דמילה בליל ח' כשר בדיעבד [דלילה אינו מחוסר זמן], לא יחשב זמן גרמא.

יום קבוע וידוע בשנה. וגדר זמן גרמא, היינו זמן קבוע.

ועוד העיר הגר"ח [סטנסל] דהזמן ח' ימים אינו זמן בחיוב המצווה, אלא שיעור בגוף התינוק דעד ח' ימים אינו ראוי למילה³³.³⁴ והמרומי שדה הוסיף להק' דלמ"ד [יבמות עב]. דערלה שלא בזמנה אינה פוסלת, א"כ ל"ש מילה קודם ח' דאין עליו שם ערל כלל.

ועוד הביא הדבר"י [מה ג] בשם הגר"ח דאף דמצוות מילה זמן גרמא משמיני ואילך, לדעת הראשונים דהיכא דמל קודם ח' א"צ לחזור ולהטیف דם ברית. א"כ מצוות הטפת דם ברית מתקיים קודם ח'. והדבר"י כת' דדעת תוס' דאף דהמצווה מצד עצמותו אין לו זמן כלל נחשב זמן גרמא.

בא"ד כיון דמיום הח' והלאה אין לה הפסק³⁵. והתוס' הרא"ש הוסיף וכמו פדיון הבן דאין זמנו אלא שלשים, נחשב אין הזמן גרמא.

בא"ד וא"ת אכתי מ"ע שהז"ג דאין מלין אלא ביום וכו'. והרמב"ן [ור"טב"א ור"ן] תי' ה"מ במצוות דגופייהו, אבל מצוות מילה דלאחריני, והיא לא שייכא בה. אימא תחייב מידי דהוה אב"ד דמתחייב. קמ"ל.

והתוס' ר"ד תי' ³⁶ דחיוב האב להתעסק במילת בנו. ונהי דקבוע הזמן לבן הנימול, אבל האב מחוייב להתעסק והעסק ההוא אין לו זמן שבין ביום ובין בלילה יטרח ויכין צרכי מילת בנו. אבל הציצית היא מצוה שתלויה על גופו של אדם ואי הוה מחייבין האשה היתה מצוה תלויה בזמן הלכך פטורה.

והמקנה כת' דכוונת הראשונים דחיוב האב רק ההתעסקות [וכדברי מהר"ח או"ז], ובזה אינו זמן גרמא כלל, דאף בלילה צריך לתעסק עבור היום. אך הדבר"י [מה] וקה"י [לב ב] דייקו דעיקר הסברה דגדר זמן גרמא הוא דהזמן גורם, ואילו חיוב האב במילה תלי בגוף הבן. והזמן הוה בגוף הבן, ולא בחיוב של האשה³⁷.³⁸

והטור"א [חגיגה טז:] כתב ליישב דגדר זמן גרמא שיש למצווה זמן קבוע, וכיון דעבר הזמן עבר המצוה. אבל הכא יש חיוב למול פעם א', והלילה אינו מפסיק את המצווה, אלא דוחיהו שא"א לקיים עד למחר³⁹. ול"ד לתפילין דנחשב זמן גרמא [לק' לה. ועירובין צו:] משום דאינו מניח תפילין בלילה, דכל יום הוה חיוב חדש. ואם עבר יומו, כשמניח למחרת אינו תשלומין. אלא חיוב חדש בפני"ע.

בא"ד וי"ל דאתיא כמ"ד נוהגת בין ביום ובין בלילה. [ולאידך מ"ד לא דרשי 'אותו', ואיצטריך לגופו]. ותוס' [מגילה כ.] תי' דס"ד דכיון דנכרתו על מילה י"ג בריתות ויש בו כרת, תתחייב אמו.

והמהר"ט תי' [קו' התוס'] דמצוות מילה נמשכת כל ימיו כשהוא מהול, ונהי דהמעשה ביום, עצם המצווה כל ימיו. [וע' קה"י מש"כ בזה].

שם. כמ"ד נוהגת בין ביום ובין בלילה. העצמ"י הק' דמילה שלא בזמנו אינו דוחה שבת, א"כ יחשב זמן גרמא. [וכדאי' עירובין צו: לחד מ"ד תפילין נחשב זמן גרמא, כיון דאינו מניח בשבת ויו"ט]. והמהר"ט דחה דיש מצוות מילה בשבת, אלא דארי דאיסורא רביע עלה⁴⁰. והאחרונים הוסיפו דאם עבר ומל בשבת אי"צ הטפת דם ברית⁴¹. [וע"ע שאילת יעב"ץ א לד].

33 ולו יצויר שהולד יהא בן ח' ימים, קודם יום השמיני היה מחוייב בו. וכת' כע"ז כל המצוות מתחייב רק מבן ח' ימים. וכתב ד"ל דכ"ז בכלל תי' התוס'.

34 והאר"ז [צו:] כ' דאין לתרץ כיון דתלוי בלידת התינוק לא חשיב זמן גרמא [דאינו זמן קבוע]. דהא ציצית נמי אין חיובם אלא למי שיש לו ד' כנפות, והוה זמן גרמא [וצ"ב].

35 והמנח"ח [ב ד, הו' לע'] הק' למש"כ דהוגבל מצוותו עד י"ג שנים, א"כ יחשב זמן גרמא, עד שיגדל.

36 ולכא' בזה מתורץ אף הקו' הא', דמיום ח' ואילך. אלא דהתוס' ר"ד תי' קודם מה דאפשר. ועוד יש שדנו דסברת הר"ד דיש חיוב התעסקות ג"כ בלילה, אבל קודם יום ח' אין אפי' חיוב התעסקות. ומש"ה בזה אף לתוס' ר"ד הוה זמן גרמא. [אמנם הרמב"ן ושאר נקטו בדזה מיושב כל הקו'].

37 והקה"י ביאר דהיום אינו גורם חיוב האב. אלא דהחפצא דהבן מחוייב ביום, וחיוב האב תליא בבן. והביא דוגמא לדבר דאשה חייבת בחינוך בניה במצוות אשה דהזמן גרמא, וכדמשמע במעשה דהילני [סוכה ב:].

38 והאר"ז [שם] תי' דהפטור זמן גרמא הוה בדבר התלוי בגוף האדם. אבל הכא מצווה על אחרים, ועל"ג דזמן גרמא מחוייב.

39 ועפ"ז חלק אמש"כ תוס' [לו]. דסמיכה נחשב זמן גרמא כיון דאין סמיכה בלילה. והטור"א חלק דבכל קרבן יש מצוות סמיכה פעם א', וחוזר וניעור מצווה זו למחרת. והמצווה אינה נגרעת בכך, אלא דהוה הפסק בעלמא דנוהג ביום לעולם.

40 ועד"ז כ' השעה"מ [פסוהמ"ק יט ה] לגבי מצוות שריפת קדשים.

41 ועוד הביאו דמבואר [שבת קל, פסחים עב.] דמל בתשיעי בשבת נחשב טעה בדבר מצווה ועשה מצווה.

והשעה"מ [מילה א א ד"ה ואולם] העלה צד דגדר הפטור 'ולא אותה', דילפי' מקרא דחשיב זמן גרמא.

לפדותו

איהי מנלו וכו'. פרש"י דמצוות עשה שלא הזמן גרמא. והחז"א הק' דמ"מ מה ס"ד דתתחייב כלל. וא"א ללמוד אם מאב, הא שאני אב דכתיב למשפחותם לבית אבותם [כדאי' נזיר מט]. ואילו אם אינה משפחה.

היכא דלא פרקיה אבוה מחייב איהו⁴² וכו'. השיטה ל"ל כ' דמ"מ ב"ד אינם חייבין לפדותו. דגבי מילה דרשי' חיוב לב"ד, ולא בפדה"ב. והעצמ"י ביאר דכיון דיש בו חסרון כיס, אין חיוב על ב"ד⁴³.

והפוסקים [י"ד שה' י] דנו האם ב"ד רשאים לפדות יתום קטן, מדין זכין או שליחות [ע' נה"כ שם שהאריך בזה]. אבל הרמ"א [שם בשם השואל בשו"ת ריב"ש] כת' דל"מ פדיון ע"י שליח⁴⁴. והש"ך והט"ז [יא] תמהו מ"ש מכל התורה דשלוחו של אדם כמותו. והביאו דכה"ק בס' צדה לדרך. והחז"א כת' דמהני כדין עבד כנעני [לע' ז].

והגר"א [שם יז] הוסיף וכ"ש כאן שאינו אלא חוב בעלמא שהרי הכהן גובה ממשועבדים [ע' בע"ב]. וכי הפורע חובו של אחר אינו נפטר הלוה. אלא דלכתחלה יותר מצוה באב וכמו מילה ושאר דברים שהאב חייב. [והאחרונים האריכו בגדר פדיון הבן, דמבואר בכ"מ דהוה גדר 'קנין', ולא פרעון בעלמא. וע' לע' ח].

והנתיבות ביאר דל"מ שליחות דהוה כמצווה שבגופו, דבעי לפדות בממון של עצמו. ומש"ה ל"מ שליחות⁴⁵.

מחייב איהו. והריב"ש [קלא] כתב דעיקר המצווה לפדות את עצמו, אלא שבקטנותו אי אפשר ומתחייב האב. ומש"ה כשגדל חוזר החיוב עליו, ולא על האב. וכדאמר' [בסמוך] הוא קודם לבנו.

אבל בשו"ת הרשב"א [ב שכא] כתב דאף כשגדל לא פקע החיוב מעל האב⁴⁶. והחיוב רמי על שניהם, ומי שקודם פודה את עצמו זכה. אך כתב דאם לא רצו לפדות, כופין את הבן [כשאפשר], ולא את האב. אך הביא [מהע"ב] דאם א"א לכוף את הבן, חוזרין לנכסי האב. וכ"כ החינוך [שצב], דכ"מ בקידושין [וצ"ב מהיכן משמע].

והריב"ש ביאר בזה מש"כ הרמב"ם דפדיון הבן ע"י האב מברך 'על' פדיון הבן, כמצו' שמתקיים ע"י שליח⁴⁷. ואילו כשפודה את עצמו מברך לפדות⁴⁸. והברכ"ש [יח] הק' דגבי מילה האב מברך להכניסו, אף שכשהגדיל הבן חייב ולא האב. [ע' לע'].

והברכ"ש [שם ג] ביאר דגבי מילה האב אינו חייב על בנו הגדול, אבל לא פקע ממנו החיוב שהיה בקטנות. אבל אילו היה כן בפדיון הבן, הא כבר נשתעבדו נכסיו, ועדיין מחוייב. וע"כ דאף מתחילה החיוב על הבן.

והברכ"ש כ' דכ"ז משום חיוב המצווה, אבל גדר קיום המצווה הוה על האב. ומש"ה מברך שהחינו, ולא נחשב מצווה שמתקיים ע"י שליח דאינו מברך שהחינו. וביאר דגדר ברכת המצוות נקבע לפי עיקר המצווה, דתלי בצווי⁴⁹. ואילו ברכת שהחינו נקבע לפי קיום המצווה.

כל שאחרים מצווין לפדות, מצווה לפדות עצמו וכו'. תוס' [בכורות מז; ותוס' רא"ש] הק' [לחד מ"ד שם] חלל בן כהן חייב לפדות את עצמו, היכא דמת האב קודם ל' יום. והא אין אחרים מצווין לפדותו. ותנ' דל"ד לאשה דל"ש שיפודה כלל. אבל הכא אם היה לו אב היה פודה. [וע"ע במקנה].

42 והחכ"צ [קה] כ' בשם ס' חוט השני דאין כופין את האב לפדות את בנו, כיון דיש תקנה כשיגדל יפדה את עצמו. [והחכ"צ תמה עליו].

43 [ועוד יל"פ דעיקר הסברא דגדר פדיון הוה חיוב פרעון ושעבוד. וע"כ רמי על ממונו ולא על הב"ד].
44 היינו ממון השליח. אבל החת"ס ונתיבות [בשו"ת חמד"ש לב, הו' בפתח"ת שם טז] האריכו דהיכא דהממון של הבעלים, ודאי מהני אף כשהגיע לכהן ע"י שליח. דהפדיון ע"י ממונו ולא ע"י שליחות. וכ"כ החזו"א דכששולח ממון האב ע"י אחר א"צ שליחות. אא"כ אומר הריני עושה אותך שליח.

45 והחזו"א כת' דאף לדבריו דל"מ שליחות שלא בפני האב. אבל במעמד האב ודאי מהני, שהאב הוא הפודה.
46 והא נשתעבדו נכסיו, ובמה יפקע. [ומשמע דהוה טעם נוסף].

47 והברכ"ש דן דלפ"ז במת הבן אינו מחוייב, אלא דנשאר עליו שעבוד שהיה מתחילה. [מחוייב משום השעבוד]. ונפק"מ שוטה ונשתפה אחר מיתת הבן, דלא נתחייב קודם. והביא דתוס' [בכורות מט]. דנו אי מברך שהחינו היכא דמת הבן [או משום צער]. ומשמע דמ"מ יש בזה קיום מצווה.

48 אמנם לדעת שא"ר דלעולם הברכה 'על', כיון דצריך לכהן לקבל ממנו.
49 ובסו"ד ביאר דודאי האב מברך על קיום המצווה [אף היכא דהבן מת], דהא מברכים על קיום מצווה [אף בשעה שאינו חיובי]. אלא דנוסח הברכה נקבע לפי הצווי, ולא לפי הקיום.

דף כט:

כל היכא דליכא אלא ה' סלעים וכו'. החז"א הק' דיתן לכהן ע"מ להחזיר ויקיים שניהם. [וכדאי' לע' ו: דיצא ידי פדיון הבן]. ותי' דל"מ לתת ע"מ להחזיר אלא מדעת הכהן, דהכהן רשאי שלא לקבל עד שיתן בלא תנאי'.

ר"י סבר וכו' ככתובה בשטר² וכו' בהני ה' פריק לברי, ואזל כהן וטריף לה' משועבדים. פרש"י דאין זה אונאה, דמצוות בנו עליו יותר ממצוות³. ותוס' הק' דאדרבה מבואר בגמ' דכו"ע מודו דמצוות גופו עדיף. והפנ"י תי' דהיכא דא"א לקיים שניהם, מחוייב למצוות גופו. אבל היכא דיש לו לקיים שניהם, יש לו לקיים מצוות הבן קודם, דעיקר מצוותו עליו. [ומצוות פדייתו על אביו]. [ויל"פ דחייב בנו נחשב צורת המצווה לכתחילה, ומש"ה קודם. אבל החיוב לפדות עצמו אף דהוה חייב טפי, אינו מצווה בזמנו].

ואזיל כהן וטריף וכו'. תוס' [שבועות ד:]: כת' דאינו פודה בהם, דאין פודין בקרקעות, אלא ימכרם ויתן דמים לכהן. וכ"כ התוס' הרא"ש [כאן] דבי"ד גובין הקרקע המשועבד, ומוכרין אותו ופודים בדמים.

אבל הרמ"ה כת' דסוגיין קאי כרבי [בכורות נא]. דפודין בקרקעות, ולא נתמעט אלא שטרות.

שם. הרמ"ה הק' האיך יגבה הכהן ממנו, הא הוה מתנות כהונה, וממון שאין לו תובעים. והריטב"א העמיד העמיד במכירי כהונה. והפנ"י כ' דמש"ה תוס' העמידו דעשאו אפותיקי. [ע' בסמוך]. ועוד תי' השיטה לנ"ל דכתב לו הרשאה [דהישראל נותן לכהן זכות לגבות מהלקוחות].

והרמ"ה חידש דשאני פדיון הבן, דנחשב ממון שיש לו תובעים. דהוקש לערכין דהכהן יכול לתבוע ממנו. [ושאני משאר מתנות כהונה]. וכת' ש"מ דכל כהן יכול לתבוע את פדיון הבן בבי"ד, אלא דקודם שבי"ד גבו ממנו יכול להקדים ולתת לכהן אחר⁴.

ותוס' [בכורות מט:]: הק' האיך ישתעבד נכסיו לפדיון הבן, הא נתחייב בפדיון בשעה שהביא שערות, וקנה נכסים אלו אח"כ. ודוקא היכא דשעבד להדיא ק"ל דיש שעבוד על דאיני [ב"ב קנז]. וצ"ל בנכסים שירש מאביו. ועו"ל דחייב פדיון הבן כל שעה רכיב עליה, ומלוה הכתובה בתורה הוה כאילו נכתב השטר בכל שעה, אחר שקנה הקרקעות.

רבנן סברי מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר. ע' בסוגיה [לע' יג:]. והפוסקים פסקו כרבנן. והגרא [שה כט] הק' דכיון דק"ל שעבודא דאז, א"כ יש לו לגבות ממשועבדים. ומבואר דלא פלוג והפקיעו את השעבוד, ולדעת ר"ח [בתוס' יג:]: כ"ז נכלל בדברי רב פפא⁵.

תוד"ה ואזיל. פדה עצמך תחילה, ואם יאמר אפדה עצמי ממשעבדי יאמרו אין נפרעין ממשועבדים במקום בנ"ח, ואפי' פדה יאמרו לכהן הנחנו לך מקום לגבות וכו'. אבל תוס' [בכורות מט:]: כ' דל"ל דפודה בנו קודם. ושוב הק' שיחזרו הלקוחות על ה' שפדה הכהן [משום אחריות⁶]. ותוס' [שם] תי' דאיידי בבני חורין שקנה אח"כ, ולא כתב ללקוחות דאיני.

והרש"ש ביאר דתוס' דידן דחו סברא דכיון דהניח לו מקום לגבות, ואף דכבר פדה בהם את בנו [ואינם ברשותו], לא הוה כמו אשתדף בנ"ח [כתובות צה:], ויגבה משועבדים. דהכא

1 וכת' דבמתנות כהונה נתינה בע"כ ל"ש נתינה, אלא דהכהן צריך לקבל שלא יחשב מבזה מתנות כהונה [וכדאי' בשו"ע י"ד שו ד]. ועוד דן דאף אי נתינה בע"כ שמה נתינה [ע' קצות רמג ד], היינו כשנותן בלא תנאי. וא"כ להטיל תנאי בע"כ.

2 תוס' כ' בנכסים שהיו לו קודם שנולד הבן. והרש"ש כ' לאו דוקא, אלא קודם ל' יום. דלא חל מצוות פדיה ושעבוד נכסים עד ל' יום.

3 [משמע דאף בעודם תחת ידו, מותר לתת לכהן].

4 והביא דוגמא לדבר, דגזבר יכול לתבוע חיוב ערכין, אלא דיכול הנודר להקדים ולתת לכהן אחר. [והעירו דלא דמי, דהא גזבר הוה שליח בעלמא, והעיקר שהגיע ליד הקדש. וצ"ל דהוה משל בעלמא].

5 והגרא דן דלכאז' שא"ר פליגי, ופדיון הבן דלא שכיח לא הפקיעו את השעבוד. אך הכריע דמבואר דהפקיעו. וציין דנח' בזה הראשונים [ע' תוס' ב"ק ח ויד:]: האם נזקין גובה מנכסים משועבדים [או דוקא בעמד בדין]. ודחה דנזקין יש קול.

6 ולכאז' הול"ל בלקוחות בלא אחריות, או מקבלי מתנה. וכ"כ הרש"ש [כאן].

נכסים אלו עדיין משועבדים לפדיונו, ויכול לגבות מהם מיד הכהן⁷. ובחי' ר' מאיר שמחה הוסיף דכיון דפדיון הבן נחשב גבית חוב, וק"ל בע"ח מאוחר מה שגבה לא גבה.

ושבו הביא ר' מאיר שמחה דתוס' [כתוב' צו:] כ' דאשה שגובה בני חורין למזונות, חוזרת וגובה מלקוחות את כתובתה. דכיון דגובה עבור מזונות לא אמרי' דאפסדה אנפשה. ועפ"ז י"ל דאיירי בכהן א', יכול לגבות מבני חורין עבור הבן, ושוב לגבות מלקוחות עבור פדיון גופו.

ועוד דן החזו"א לפרש דכוונת התוס' דכיון דמוטל עליו חיוב פדיונו, י"ל דלא מהני יחוד המטלטלין עבור בנו, דנחשב פדיון עבור עצמו⁸. ולא מהני אמירתו. ואפשר דאף אם הסכים גם הכהן, י"ל דל"מ כיון שמן הדין הוא קדם, והכסף נתפס עבורו. וצ"ע.

שם. הנחנו לך מקום לגבות. הריטב"א [וכן הרמ"ה] תי' דאיירי בנכסים שקנה אחר שמכר משועבדים אלו. [דגדר 'הנחתי' הוא דוקא בשעבוד שהניח בשעת מכירה, אבל לא במה שקנה אח"כ]. והריטב"א ביאר דכיון דהגב' לכהן, שוב א"י לומר הנחתי על נכסים שהיו לו בשעת מכירה. [אבל אילו הנכסים עדין תח"י, אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בנ"ח].

והתוס' הרא"ש דחה סברא זו, דאף כה"ג מצי אמר הנחתי, דהא אם באו לגבות בעוד הקרקע תחת ידו, מצי הלוקח לומר לך אצל בנ"ח. וכיון דנכנס תחת שעבודם, אפי' מכרום, מצו לקוחות לדחותם¹⁰.

ועוד תי' הריטב"א א"נ במטלטלין. ואפי' בשעת גבייה אינו יכול לומר 'הנחתי' במטלטלין. והאחרונים הביאו דכ"כ המהרש"א [ב"ק קח:] דהא דאין נפרעין מנכסים משועבדים במקום כשיש בני חורין, דוקא קרקע. אבל שפיר נפרעין אף היכא דיש לו מטל'. אבל התומים [קיא ג] והקצות [שסז ד] תמיהו דבפוסקים משמע דאין לחלק ואף מטלטלין.

והתוס' הרא"ש הביא י"מ דאיירי במטלטלין. ומשמע מדבריו דהיינו שפורע לכהן קודם, ועי"ז גובה ממשועבדים. אבל בעודם תח"י ל"מ.

ובחי' ר' מאיר שמחה כ' ד"ל דתוס' לא ניח"ל בזה¹¹, דנתכוונו להק' דעכ"פ איכא מ"ד [ע' תוס' כתובות צ.]. דאף במטלטלין בע"ח מאוחר שקדם וגבה לא גבה.

בא"ד והיה לו אפותיקאות בשטר לכהן קודם. המהרש"א כ' דלאו דוקא בשטר ממש, דא"כ לכו"ע יש שעבוד נכסים. אלא שהיו משועבדים למצוות האב, למ"ד מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר¹².

והמהרש"א כת' דאפשר דתוס' נקטו הכי, דאפותיקי כמאן דגבי, דאי הוה שעבוד בעלמא עדין היה ראוי לומר דמצווה ידיה עדיף. והפנ"י כת' דע"כ איירי ששעבד לכהן להדיא, דאל"כ הוה ממון שאין לו תובעים, והכהן אינו יכול לגבות מיורשים ולקוחות.

ת"ר לפדות את בנו ולעלות לרגל. התוס' ריה"ז כת' דאיירי כשאין לו כדי לשניהם. אבל השיטה לנ"ל וכגון שיש בידו לעשות שניהם¹³.

הביא"ה [תרנו ד"ה ואפילו] הק' דמשמע דזה כל מה שיש לו, ואמאי מתחייב לפדיון הבן יותר מחומש נכסיו. והביא"ה חידש דהיכא דמשיג את המצווה בשוויה, חייבה התורה לכל ישראל, ואף כשיש לו רק מעט. ובזה אין פטור חומש נכסיו. אך כ' דזה נגד סתימת כל הפוסקים. ועוד תי' דאיירי במתפרנס ממלאכתו, ולא יגרע פרנסתו במה שיוציא זה על המצוה. וכן להיפך לא יתחזק מצבו במה שלא יוציא.

והחזו"א תי' דכיון דגדר מצוות פדיון ע"י שעבוד נכסים, א"כ חל השעבוד ולא מפטר במה שאין נכסיו מרובים¹⁴. [וכ"כ בחי' ר' שלמה ג.]. והביא כע"ז מחצית השקל וכן קרבן עולה ויורד. דכל

7 [או מיד הלקוחות, למש"ה התוס' הרא"ש שמכרו לאחר].

8 [ומשמע מדבריו דדוקא כהן א', משום דאינו יכול לחזור ולגבות מעצמו. אמנם התם מבואר דמכרה קרקע למזונות, דאף שהוא ביד הלוקח, כיון דהיא עצמה מכרה אינה חוזרת וגובה. ויל"ד דאפשר עפ"ז כיון דתלי בפדיון בנו. ואף בב' כהנים].

9 וצ"ע מ"ש מכל פריעת חוב דיכול לפרוע עבור חוב א', אף כשמחוייב ג"כ חוב אחר [אלא דדנו הראשונים כתובות פה. ושבועות מב האם המלוה יכול לתפוס]. וכ"ש פדיון הבן דתלי במעשה ידיה לפדות. ואפשר דכוונתו משום סברת בע"ח מאוחר שקדם וגבה [כתובות צ.], דלא הוה גבייה כלל [עי"ש תוס' וראשונים].

10 ועוה"ק אם לקח באחריות, יחזור ויגבה משדה זו. [וכקו' התוס' בכורות הנ"ל].

11 [אמנם בפשוטו י"ל דמשמע דה' בנ"ח דומיה דה' משועבדים, והכל קרקע].

12 [ויל"ד בזה למ"ד לאו ככתובה בשטר, האם מהני לשעבד נכסיו, היכא דגוף החוב הוה מלוה ע"פ].

13 וכדאי' בגמ' ואח"כ עולה לרגל. והביא י"מ דהיינו דהדר השיגה ידו לעלות לרגל [וכתוס' ריה"ז], אבל אילו יש בידו, עולה לרגל קודם. וכת' לא נהירא.

14 והגר"ח [סטנצל קנט] כת' דבמצוות פריעת בע"ח מצווה ל"ש פטור חומש נכסיו, דלאחר שהחזיר הוה

שיש לו די שה מקרי עשיר ומחוייב שה, אף דהוה יותר מחומש נכסיו¹⁵.

ועוד הקש' החזו"א דאף יפטר מלעלות לרגל כיון דהוה יותר מחומש נכסיו. וכת' דאפשר דלעולם מחוייב להפריש חומש עבור מצוות. ואם לא הפריש חומש מחוייב כל מה שיוכל.

ועוד י"ל דהוצאת לעלות לרגל קאי אהוצאות אכילה ושתייה. וגם כשעומד כאן היה צריך להוציאן. ואילו הוציאו לפדיון הבן, פטור מלעלות לרגל שלא יהא לו לאכול שם. וישתכר במקומו או יקח מצדקה.

ועוד תי' דהנידון אם רוצה לעלות לרגל, ורשאי להוציא [יותר מחומש נכסיו] לראות את ירושלים ומקדש וכבוד ישראל. ובזה הנידון האם מותר להקדים לפדיון הבן.

ועוד תי' דאיירי שכבר עלה לירושלים ונתחייב עולת ראייה, דיש שעבוד כדין מלוה הכתובה בתורה.

ועוה"ק החזו"א דע"כ יש לו קרקע, דמי שאין לו קרקע אינו חייב בראייה [פסחים ו:16]. וא"כ יגבה הכהן מקרקע זו. ואפשר דהקרקע אינו שווה ה' סלעים. וכיון דאין לו ממון לעלות לרגל פטור, ואינו מחוייב למכור את הקרקע לפטור את עצמו מראיה.

והשער"י [ה ס"פ טז] הביא מסוגיין דגדר החיוב פדיון הבן הוה מחמת המצווה, דאת"ל דהוה חוב ממון בעלמא אין מקום לחלק איזה מצווה רמי עליו טפי. ותלי בגדר השעבוד.

ת"ר היו לו ה' בנים מה' בתולות¹⁷ וכו'. הריטב"א פ' דס"ד דבעי' תרוייהו, פטר רחם וראשית אונן.

ללמדו תורה

והיכא דלא אגמרי' אביו מחייב איהו למיגמר נפשי', דכתיב ולמדתם. [לכא' משמע דהוה חיוב מחודש, במקום אביו]. והשיטה לנ"ל כ' דלא אשכחן קרא לחייב ב"ד היכא דלא אגמרי'. [ובגמ' [ב"ב כא.] אי' דמעיקרא דרוש ולמדתם אותם, דמי שאין לו אב לא היה למד תורה. עד שתיקן יהושע בן גמלא].

והברכ"ש [כז ג] חקר האם הוה כשאר חיובים דהאב על בנו, כמו למולו ולפדותו. וכתב דהוה מחמת החיוב ת"ת דהוה דמתקיים בזה 'ללמד', ומשמע ברמב"ם דאין חילוק בין בניו לשאר תלמידים. אלא דיש דין קדימה בבנו מכל אדם. וכן יש חיוב לשכור מלמד לבנו. והביא כן מדברי הגר"א [יו"ד רמה ז, הו' בסמוך].

ואיהי מנלן דלא מחייבה למילף נפשה וכו' ולא בנותיכם. וכ"פ הרמב"ם [ת"ת א יג] דאשה שלמדה תורה יש לו שכר פחות, וכאינה מצווה ועושה¹⁸.

האגור [הו' בב"י ומג"א מז יד] כתב דנשים מברכות ברכת התורה, דמותרות ללמוד תורה שבכתב. ועוד כיון דחייבות בתפילה שהוא כנגד הקרבנות, חייבות בפרשת הקרבנות. וכ"ש למש"כ הסמ"ג דחייבות ללמוד הדינים ששייכין להם. והגר"א [מז יד] כתב דדבריו דחיוין, וקרא מצווה את בניכם ולא בנותיכם, והאיך תאמר וצונו. [אלא מברכות כמו שמברכים על כל מצוות עשה שהזמן גרמא, ע' תוס' לק' לא.¹⁹].

והבית הלוי [א ו] כת' דמחוייבת ללמוד, מגדרי המצוות. אבל אינו בכלל חיוב מצוות ת"ת.

והגר"ז [הל' ברכות] הביא בשם הגר"ח דגדר ברכת התורה לא הוה כשאר ברכות, ברכה על הצויו. אלא הוה מדיני מצוות ת"ת.

ממון חבירו, ואינו ממון שלו. ועוד תי' האחרונים דעצם השעבוד נחשב דאינו שלו.

15 [אלא דדינו בהישג יד כערכין דמסדרין ומניחין לו כלי ביתו, וכדאי' [ערכין יח.]. אבל מ"מ מתחייב יותר מחומש].

16 [וציין דהרמב"ם השמיט דין זה דמי שאין לו קרקע. ע' טור"א ריש חגיגה].

17 והרמ"ה כת' בתולות לאו דוקא, אלא דלא ילדו, דהוה פטר רחם.

18 וכ' דצו חכמים שלא ילמד את בתו תורה, דרוב נשים אין דעתן מכוונת להתלמד, ומוציאות דברי תורה לדברי הבאי. וכאילו מלמדה תפלות. בד"א בתורה שבע"פ, אבל תורה שבכתב לא ילמד אותה לכתחילה, אבל אינו כמלמדה תפלות.

19 והאחרונים הק' דהש"ע [ז ב] פסק כרמב"ם [ציצית ג ט] דאינם מברכות 'וצונו', ודלא כתוס' [לא.]. וע"כ כגר"ז דשאני ברכת התורה. [א"נ קאי אברכת אשר בחר בנו, דלא הוזכר במטבע הברכה וצונו. אמנם סתימת השו"ע דמברכות אף ברכת אקב"ו לעסוק].

הוא ללמוד ובנו ללמוד הוא קודם לבנו. [דמצווה ידיה עדיף, וכדלע], ר"י אומר וכו'. [משמע דבשוים מודה ר' יהודה דמצוותו עדיף]. והגר"ז [הל' ת"ת א ז] ביאר שגם הוא מקיים מצוה של תורה בלימוד בנו, כמו בלימוד לעצמו והרי בנו נבון ומשכיל יותר בלימודו.

ר' יהודה אומר אם היה בנו ממולח. [והרי"ף גרס ממולח]. הרמב"ם [ת"ת א ד] והרא"ש פסקו כר' יהודה. וכדאי' במעשה בסמוך. וכ"כ הכס"מ דעבד רב אחא עובדא כוותיה והקדים בנו, אי לאו דחזא דלא מחדדן שמעתתיה. דס"ל דהלכה כמותו, או דס"ל דר' יהודה בא לפרש דברי ת"ק.

ובספר חסידים [תתקנז] כת' ב' חברים או אחים או אב ובן, ויש להן מלאכה לעשות, וא' יעסוק בתורה. אם א' שוכח וא' זכרן, הזכרן יעסוק בתורה. ואם השכחן עסקן והזכרן בטלן, העסקן יעסוק בתורה.

כתנינא דז' רישותיה, כל כריעה דכרע נתר חד רשיה. פרש"י דהיה מתפלל על אותו מזיק. [וכרע ז' פעמים בתפילה זו]. ועוד הביא השיטה ל"ל בשם י"מ דקאי כריעות שמו"ע, וכרע בברכת אבות תחילה וסוף וברכת הודאה תחילה וסוף, וכיון דנתור רובייהו מת. א"נ בג' כריעות דג' פסיעות נתור עוד ג', וה"ל ז'.

אי לא אתרחיש ניסא סכינתין. ואין סומכין על הנס. והמפרשים דנו האיק עשה כן אביי. ע' מהרש"ל ומהרש"א.

הא לן. פרש"י בבני בבל שלומדים מחוץ למקומן, דאין צרכי הבית מוטלין עליו לבטלו. ור"ת פי' בני ארץ ישראל דעשירים. והרמ"ה כתב דבבבל שכיחי מזוני [היפך ממש"כ ר"ת], אבל בשאר מקומות ילמד תורה ואח"כ ישא.

והריטב"א הביא י"מ דנשי בני בבל היו עמלות וטורחות אחר מזונותיהם. אבל נשי ארץ ישראל היו מעוננות ובעליהן היו צריכין לטרוח אחר מזונותיהן²⁰.

ועוד פי' התוס' ריה"ז הא לן, דיצרנו מתגבר עלינו. הא להו, שמתוך שהם חפצים בתורה אין יצרם מתגבר עליו.

והרמב"ם [ת"ת א ה] פסק דלעולם ילמד תורה ואח"כ ישא אשה, שיהא דעתו פנוי ללמוד. אבל אם היה יצרו מתגבר עליו, שנמצא שאין לבו פנוי ישא אשה ואח"כ ילמד תורה. והיש"ש הק' דבסוגיין לא משמע דמהני, אבל לתוס' ריה"ז הביא דנראה ברמב"ם כמ"ש²¹ דזהו כוונת הגמ'.

שם. והרא"ש כת' דכולהו מודו דאם א"א לו ללמוד אחרי שישא אשה, ילמוד ואח"כ ישא אשה. והרמב"ם [אישות טו ב] כ' דאם היה עוסק בתורה ומתירא מלישא כדי שלא יטרח במזונות ויבטל מהתורה, הר"ז מותר להתאחר. שהעוסק במצווה פטור מהמצווה²², וכ"ש ת"ת. והאחרונים תמהו דקי"ל דהעוסק בת"ת אינו פטור מהמצווה, ומחוייב במצווה דא"א ע"י אחרים [וכדאי' מו"ק ט'²³].

והגר"ז [הל' ת"ת ג] תי' דהיינו דוקא להפסיק לפי שעה וזמן, דהוה רק ביטול מצות לימוד ועסק התורה תמיד. אבל היכא דיש בזה ביטול מצות ידיעת התורה²⁴, אף ת"ת פוטר שאר מצוות.

והקוב"ש [ח"ב יט] תי' דבמה שמאחר לישא לא הוה ביטול מצווה. [וע' בסמוך]. [ומש"כ הרמב"ם עוסק במצווה לאו דוקא].

20 והריטב"א הק' מהא דר' אביתר דמבואר דאף בני בבל צריכות היו לבעליהן לטרוח אחר מזונות.
21 [וצ"ב דכיון דהגמ' קבעה בסתם כשמואל הא לן, דמתגבר עלינו יצרנו. והאיך הרמב"ם סתם דמותר עד שיתגבר היצר].

22 [ויל"ד לפ"ז מי שלא התחיל לעסוק בתורה [עד שנהי' בן י"ח] האיק הותר להתחיל ללמוד, כשרמי עליו מצוות לישא אשה. ודוקא כשכבר עוסק במצווה יפטר. ולדברי האחרונים דהוה בגדר 'קדימה', ולא פטור עוסק במצווה בעלמא ניחא].

[ועוד יל"ד דאי הוה בגדר 'עוסק' במצווה, א"כ כשעושה הפסקה וכדו', מיד יתחייב לישא אשה. ומבואר דכיון דעיקר עיסוקו בתורה, ולישא אשה סותר עיסוק זה, נחשב לענין זה עוסק במצווה, כל השנים דהוה עיקר עיסוקו].

23 {אמנם גבי כיבוד אב מבואר כע"ז, דנדחית מפני מצווה שא"א ע"י אחרים. ומבואר בר"ף ורמב"ם דת"ת דוחה כיבוד אב. ולכא' הו' פטור כעין עוסק במצווה, דקבלו חז"ל דמצווה זו עדיפא. א"כ י"ל דקבלו חז"ל דת"ת עדיף מדחית פריה ורביה, ומש"ה יחשב עוסק במצווה}.

24 וביאר דמחוייב ללמוד כל התורה שבע"פ באר היטב, בפירושה שהן ההלכות כולן בטעמיהן בדרך קצרה. ואח"כ ישא אשה.

והרא"ש כת' דלא ידע קצבה לאותו לימוד, שלא יתכן שיתבטל מפריה ורביה כל ימיו. דזה מצינו דוקא גבי בן עזאי שחשקה נפשו בתורה [יבמות סב: 25]. והרמב"ם [שם ג] כת' דמי שנפשו חשקה בתורה תמיד, ונדבק בתורה כל ימיו כבן עזאי ולא נשא אשה, אין בידו עוון. והוא שלא יהא יצרו מתגבר עליו.

והקוב"ש [שם ג] כת' ד"ל דבן עזאי לא הוה בגדר 'היתר', דהא ת"ת נדחית מפני כל המצוות²⁶. אלא כיון דנפשו חשקה בתורה הוה כעין אונס. ואין בידו עוון.

תוד"ה הא לן. א"כ אכתי איכא הרהור כיון שהולכים ללמוד חוץ למקומן. והרש"ש תי' דיש לו פת בסלו²⁷. ובהג' יעב"ץ ציין לגמ' [כתובות סא]. דתלמידים יוצאים שלא ברשות. אמנם דוקא כשהניח מזונות או עשירים²⁸.

מ"ט לא פריסת סודרא, דלא נסיבנא²⁹. הגר"א [ח ב] הביא מכאן [וכן כ"מ] דאין איסור מדינא לילך בגילוי ראש. אך דחה דיל"פ לכסות כל ראשו, כדרך הצנועים. וכ"כ הרמ"ה [כאן] דלא פריס סודרא אכולה רישיה. והגר"א [ח ג] הביא דמשמע בסוגיין דבחור לא היה מכסה את ראשו בטלית, אפי' הוא ת"ח. וציין דמשמע [לעיל ח]. דע"ה אין דרכם לכסות ראשם בטלית³⁰.

והטור [שם] כתב דיכסה ראשו בטלית, שלא יהא בגילוי ראש. והב"י כתב דלאו דוקא, דהאיך ילך בגילוי ראש. אלא כדרך הצנועין, א"נ שלא יהא ראשו מגולה מציצית. והדרכ"מ כ' [דאף דמצווה לשמוע לב"י] דמדינא ל"מ איסור לילך בגילוי ראש, אלא הוה מידת חסידות [וכדלק' לא]. וע"ע שו"ת מהר"ל [עב].

ומ"מ כתב הט"ז [ח ג] דבזה"ז אסור משום חוקות הגויים, וכ"ש דבזה יש משום יראת שמים. והגויים נהגו כן לפריקת עול.

עד כ' שנים וכו'. מדברי רב הונא משמע דהוא משום הרהור עבירה, ולא משום מצוות פריה ורביה³¹. אמנם מדברי הגמ' כאן משמע דהוה שיעור למצוות פריה ורביה. וכ"מ ברמב"ם [אישות טו ב]. ובשו"ת מהר"ט [ב יו"ד מז] נשבע שלא ישא אשה עד זמן מסויים, כיון דהוא בן כ' נחשב ביטול מצווה.

והחז"ר כת' דאף בבבל דילמוד תורה ואח"כ ישא אשה, היינו עד כ'. דהא איתא [ברמב"ם] דאם א"א בלא אשה, ולאחר כ' קבעה הגמ' דכל ימיו בהרהור, א"כ הוה כמו לא אפשר בלא אשה. ולפ"ז אין היתר לאחר כ'. [וכ"מ במעשה דרב הונא]. וסיים וצ"ע בפוסקים.

אמנם מפורש ברמב"ם [שם, ושר"ע אה"ע א ג] דבשום ענין לא יעבור כ' שנה בלא אשה וכו' מיהו אם עוסק בתורה וטרוד בה, ומתירא לישא אשה כדי שלא יטרח במזונו ויתבטל מן התורה, מותר להתאחר. [וקאי לאחר יותר מכל]. והפוסקים הוסיפו והוא שלא יהא יצרו מתגבר עליו.

דף ל.

אדידך על צאורי דבריך וכו' משיתסר וכו'. פרש"י השיאו אשה קודם שיגדיל וכו'. לשון אחר הוה רגיל ללמד לבנך תוכחה וכו', דבציר מט"ז אין לו דעת לקבל תוכחה כ"כ, ויותר מכ"ב יש לחוש שלא יבעוט. ולפ"ז לא קאי אלהשיאו אשה].

והתוס' ריה"ז ביאר דהא דאי' [מ"ק יז]. אזהרה למכה בנו גדול [שגורם לו לבעוט], דוקא מכה והולך ומטיל בו יצר הרע.

וחד אמר מתמני סרי וכו'. וכדתנן [אבות ה כא] בן י"ח לחופה¹. והחלק"מ [א ב] ביאר דכל המצוות מתחייב מיד כשהני' בן י"ג, אבל קבלו חז"ל שמצווה זו זמנו אח"כ. דצריך קודם ללמוד תורה, והתחלת הלימוד בן ט"ו²

25 והפוסקים [בי"ש א ה] כת' דברמב"ם מבואר דאין בזה קצבה. והגר"ז [ת"ת ג] כת' דיש קצבה ה' שנים. [ע"פ הא דתנן אבות ה כא].

26 ואפשר דמצוות פריה ורביה גדרו דרך ארץ וקיום העולם, ובזה אמרי' [כשאי אפשר] דחיי עולם עדיף. ול"ד לשאר מצוות דעיקר ת"ת הוא ללמוד ע"מ 'לעשות'.

27 והפור"י ציין דלק' [פב: י] יש צד דמי שיש לו אשה ואינה שרויה אצלו.

28 ולפ"ז צ"ל דטרדת צרכי הבית הוה אף ביש להם מזונות, כיון שנמצא בבית טורדתו.

29 הרמ"ה פי' דנשוי כיון דנכיס ליצריה לא מחזי כיוהרא. [אבל בחור שהולך בצניעות יתירא מחזי כיוהרא].

30 אבל הגר"א [שם] ציין דלע"ה. משמע דאין איסור גילוי ראש מדינא.

31 [ונפק"מ לכאן] לישא אשה שעדיין אינה בת בנים. אמנם בפוסקים משמע דכל שלא קיים פריה ורביה נחשב ביטול המצווה אם נושא שאינה בת בנים].

1 [וכ"פ השו"ע א ג, אבל הרמב"ם אישות טו ב נקט בן י"ז].

2 והגר"ז [הל' ת"ת ג] ביאר ע"פ המשנה [אבות ה כא] דבן ט"ו לתלמוד, וצריך ה' שנים לתלמוד [דומ דה' שנים למקרא ולמשנה], ומש"ה תחלת זמנה הוא מבן י"ח, כי גם אחר הנישואין יוכל ללמוד ב' או ג' שנים

[וכדאי' אבות שם].

ואילו הכא מקרא לבד. פרש"י אין חובת בנו עליו, ומכאן ואילך ילמד הוא לעצמו. והמהרש"א [ח"א בסמוך] הק' דקרא כתיב ושננתם לבנך, ואף משנה ותלמוד³. והמהרש"א כתב ליישב דהכא קאי בבן בנו⁴.

והרמ"ה [כאן, והו' בטור ושו"ע רמה ו] תי' דהכא איירי בדחיקא שעתא דלא אפשר. דאל"כ מחוייב ללמדו תלמוד, משנה, הלכות ואגדות. והחזו"א ביאר דללמדו מקרא הוה מצוות עשה מיוחד. ואינך מחוייב משום חינוך.

והלח"מ [ת"ת א ז] הק' דהו"ל לגמ' לתרץ דהברייתא איירי בדלא אפשר, ורב יהודה א"ש איירי בדאפשר. וע' מקנה.

והגר"א [יו"ד רמה ז] כת' דכולם מחוייבין ללמד, ולא רק לבנו. אלא דלכל אדם אין חיוב להוציא ממון. אבל בבנו נתחדש דמחוייב לשכור מלמד [ע' בסמוך]. ומש"ה בחיוב המחודש על בנו ע"כ הוה רק מקרא, דהא תורה שבע"פ אסור ללמד בשכר⁵ [וכדאי' [נדרים ז] מה אני בחינם].

שם. מקרא לבד. פרש"י ולא נביאים וכתובים. וכ"כ שא"ר. אבל הסור ושו"ע [רמה ו] נקטו הלשון תורה שבכתב⁶. והפוסקים [ב"ח ט"ז] דייקו דמחוייב ללמד את בנו את כל התנ"ך. והש"ך [שם ה] כתב דלא נהגו כן, דסמכו עמש"כ תוס' דתלמוד בבלי בלול מתנ"ך⁸. והרמ"ה הוסיף דמ"מ בעי עד שיסביר לו פירושו.

ואבי אביו מי מחייב וכו'. [ונח' בזה הברייתות]. והרמב"ם [ת"ת א ב, ושו"ע רמה ג] פסק דחייב ללמד את בן בנו דכתיב והודעתם לבניך ולבני בניך וגו', ומצווה ללמד כל תלמידים, דאף הם נקראין בנים. אלא שמצווה להקדים בן בנו לתלמידיו.

והרמב"ם [שם ג] כתב דחייב אדם לשכור מלמד ללמד את בנו. אבל אינו חייב לשכור מלמד לבן חבירו. והכס"מ נסתפק האם מחוייב אף לשכור מלמד לבן בנו. ועוד נסתפק בבן בתו. וע' פוסקים [רמה ד].

ובחי' ר' מאיר שמחה כתב דדייקי הרמב"ם סתרי אהדדי. ו"ל אם בנו קיים, אף דאינו עשיר, הזקן אינו חייב. אבל אל"כ בני בנים הרי הן כבנים ומחוייב לשכור¹⁰.

שם. פרש"י עד היכן, בדורותיו. לפ"ז מבואר דאל"צ ללמד בן בנו. אבל הכס"מ [ת"ת א ב] נקט דמחוייב כל דורותיו. וע' מקנה.

לעולם ישלש. בתוס' מבואר דהיינו שיקבע מכל א' כל יום. והר"ן [ע"ז יט, הו' בגר"א רמו טו] כ' דישלש לאו דוקא אלא יתן לזמן לכל א' כפי הראוי לו.

אבל הרמב"ם [ת"ת א יא, ושו"ע רמו ד] מבואר דהיינו שליש ממש, וכת' בד"א בתחילת

בלי טרדה גדולה כ"כ בטרם יוליד בנים הרבה.

3 ועוד הביא החזו"א דמבואר [לע' כט:] דאם בנו ממולח, בנו קודם. אף דקאי לענין שמעתתא. ואי' באבות [ה כא] בן ט"ו לתלמוד.

4 והמקנה כ' דמדוייק בן בפסוקים, דכתיב והודעת לבניך ולבני בניך, וגבי ושננתם הוזכר בניך לחד.

5 ויל"ד דמ"מ נפק"מ להוצאות הנצטרכות ללימוד, דנתחדש בבנו חיוב. ובאחר אין חיוב. [וצ"ל דמ"מ לא נתחדש גדר חיוב זה אצל אחר].

6 ונקט כן בהדי הסוגיה [נדרים ז] דמותר ליטול שכר כשמלמד מקרא, אבל גבי משנה וכו' אמרי' מה אני בחינם.

7 והגר"א ביאר לבד, לאפוקי מדרשי מקרא [דאינו חייב].

8 [ומבואר דנקט דפוסט אף את החיוב ללמד את בנו כל התורה. וצ"ע].

והגר"ז [ת"ת א] כתב דבזה"ז סומכים שילמוד בעצמו כשיגדיל, משא"כ בימיהם שלא היו הנקודות וטעמים כתובים אלא בע"פ. ומ"מ צריך ללמדו ולחזור עמו פעמים רבות כל פרשיות התורה שבהן כתובות המצות והמשפטים שהתלמוד מפרשן והפסוקים והתיבות ואותיות שבהן הן נדרשין תמיד בתלמוד.

9 והמצפ"א דן דבכל התורה בני בנים כבנים, בר מהיכא דכתיב לשון בנים דוקא, וכמ"ש תוס' [יבמות כב, וב"ב קטו, וכל"מ רשב"ם ב"ב קי:]. אבל הביא דבסוטה [מ:] משמע דאין חיוב כיבוד אב בבן הבן. וע' שו"ע [רמ כד] ובגר"א [לד].

10 והביא דומיה דמש"כ הרשב"א [כא]. בענין קרוב קרוב קודם. אלא דהתם הוה מגדרי ירושה, ואין ראייה לכאן.

לימודו, אבל כשיגדיל בתורה לא יהא צריך לשליש, אלא יקרא לעיתים מזומנות בתורה שבכתב ותורה שבע"פ כדי שלא ישכח דבר, ויפנה כל ימיו לתלמוד בישוב הדעת. והרמ"א הביא דברי התוס' דבתלמוד בבלי יוצא יד"ח כולו.

לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים וכו'. [ע' בגליון שהסימנים כאן אינם תואמים לס"ת לפנינו. וצ"ע ג].

אינהו בקיאי בחסירות ויתירות, אנן לא בקיאי. **הרמב"ם** [תפילין ז יא] כת' דס"ת שהמלא חסר, או החסר מלא פסול. **והשא"א** [לו] כת' דמטעם זה בזה"ז פטורין ממצות כתיבת ס"ת, דאינו יוצא בס"ת פסול¹¹. **והפוסקים** [א"ח קמג] דנו דלענין קריאת התורה מהני בדיעבד בס"ת פסול¹². **והמנח"ח** [תריג ג] חילק דחסר או יתר דאינו משנה המשמעות אינו פסול¹³. **והגינת ורדים** [א"ח כלל ב ו] כת' דכיון דהכריעו על כל ספק במסורות ע"פ רוב ספרים וכדו', סמכי' על הכרעה זו. וע"ע מאירי [הקד' לס' קרית ספר].

דף ל:

להשיאו אשה מנלן וכו'. **הרמ"ה** כתב דאשה אינה מחוייבת להשיא את בנה, דבגברא משתעי קרא. ועוד מי שמצווה לישא מצווה להשיא, והאשה אינה חייבת בפריה ורביה¹. [וכ"כ השיטה לנ"ל].

ובהג' **הרד"ל** לפ"ז לר' יוחנן ב"ב [יבמות סה: ולק' לה]. דאשה חייבת בפריה ורביה, תתחייב להשיא את בנה.

והרמ"ה כתב וכן אומנות, איתקיש חיים לאשה או לת"ת. ומש"ה אשה אינה חייבת לבנה. **והמאירי** כ"ז עוד דכל כבודה דבת מלך פנימה.

ר' יהודה אומר וכו', **א"ב** דאגמרי' עיסקא. **פרש"י** דר' יהודה ס"ל [דחיישנין] דכמה פעמים לא יהא לו במה לעשות סחורה², ועומד ומלסטם. **והתוס'** **ריה"ז** הביא א"ד איפכא.

והרמ"ה פסק כת"ק. וכ"כ **המג"א** [קנו] דחייב אדם ללמד בנו אומנות או לעסוק בסחורה ואם אינו עושה כן כאלו מלמדו ליסטים. אך **הר"י** **לונל** ס"ל דלא סגי ללמדו עיסקא.

והרמב"ם לא הביא חיוב זה במקומו, אבל הביא [רוצח ה ה, שבת כד ה, דיעות ו י] דמותר להכות ולייסר אותם כשמלמדם אומנות, ולשדך תינוק לבית אומנות בשבת. [וע' בנין ציון קכה]. ויש שפי' דהרמב"ם ס"ל דמ"ד **בתוספתא** [הו' לק' פב:] מניח אני כל אומנות שבעולם, ואינו מלמדו אלא תורה פליג. וק"ל כוותיה.

וי"א אף להשיטו בנה, **מ"ט** חיותא היא. **הרמב"ם** השמיט דחייב להשיטו בנה. **והבנין ציון** [קכה] כ' ד"ל דלא קי"ל כהך י"א.

מאי כל מצוות וכו'. **הרמב"ן** כ' דהו"ל להק' הא תני רישא נשים פטורות. אלא דכי הדדי איתמר לפרש את הרישא והסיפא. ודרך הגמ' להעמיד כל קו' במקומו.

אשה אין סיפק בידה, מפני שרשות אחרים עליה. מדברי **הריטב"א** ור"ן [בסמוך] משמע דהוה 'פטור' כל זמן שנשואה. וע"ע תוס' [לד:]. [ויל' דהוה בגדר לא פלוג, דהתורה לא שעבדה את האשה לכך, כיון פעמים שאין סיפק]. וכ"ה לשון **השו"ע** [רמ יז] דפטורה בעודה נשואה. אך **הש"ך** [רמ יט] כתב דנראה דהיכא דהבעל אינו מקפיד חייבת בכל מה דאפשר כמו איש. [וכ"מ ברמב"ם פיה"מ].

שם. **הר"א מזרחי** [ויקרא יט ג] הק' דהך קרא קאי גבי מורא, ובמורא אין חילוק משום

11 ובשר'ת חת"ס [א"ח נב] כתב דמש"ה אין מברכין על מצוות כתיבת ס"ת בזה"ז.

12 **והרמ"א** [קמג ד] הביא [בשם האגור וא"ז ומרדכי] דס"ת שנמצא פסול בחסירות ויתירות, אין מוציאין ס"ת אחר, דשמא אף הס"ת חסר. [אבל **הב"י** שם חלק. והביאו דכ"פ **הגר"ח**, דסמכי' אמסורות דידן בתורת ודאי].

13 **וכ"מ בשר'ת רדב"ז** [ד קא (אלף קעב)], ע' שר'ת רע"א [ס"ס עה]. אבל **הרמב"ן** בסוף ההקדמה לפי' התורה כ' דכל מלא וחסר פוסל, וביאר דכל התורה רמוז באותיותיו צירופי שמות וכו'.

1 **וכע"ז** כ' **הר"ן** דכיון דדברי קבלה נינהו, סברא היא דכי היכי דאשה פטורה מללמד את בנה ומלפדותו משום דאיהי לא מפקדא. ה"נ פטורה להשיאו, דלא מיפקדא אפריה ורביה.

2 **והמאירי** כ' [טעם ראשון] אע"פ שאשה צריכה לאומנות, דיו להיות כת"ת.

3 משמע דהסברא דבשאר אומנות, יכול לעשות אף כשאין לו כלל. משא"כ סחורה צריך שיהא לו קצת להתחיל לשכור עמו. אבל **בתוס' ריה"ז** כת' דפעמים מפסיד בעסק.

רשות אחרים. ותי' דאם אינו ענין למורא, תנהו לכבוד. והמקנה [לא:]: וגור אריה [שם] תי' דהחיוב לעשות צווי אביו הוה מדין מורא, ובזה פטור משום דרשות אחרים.

תוד"ה שיש רשות. ואע"ג דמעש"י לבעלה מדרבנן בעלמא. [ולכאו' אף ז' מלאכות שעושה לבעלה הוה מדרבנן].

ותוס' [כתובות לח:]: הביאו בשם ר"י דילפי' מהכא דנשואין מוציאין מרשות האב. ותוס' דחו דמעש"י לבעלה לא הוה אלא מדרבנן⁴.

נתגרשה שניהם שוים. הריטב"א והר"ן פי' דלא תימא כיון דנפטרה נפטרה, קמ"ל דהדרא לחיובא. ומשמע בריטב"א דעכ"פ בעודה תחת בעלה נפטרה, אף במקום דאפשר לקיים שניהם. [וע' מה שהו' לעיל].

ובהג' הרד"ל כת' דסד"א דיצאת מרשות אב. ושוב אינה חייבת בכבודו. והפור"י כת' דס"ד דעד עכשיו הבן כיבד לבד, השתא הבת לבד⁵.

השווה הכתוב מוראת אב ואם למוראת המקום. תוס' [ב"ק מא:]: הק' דאפשר לרבות 'את' ה' תירא, לרבות אב ואם [ואמאי פירש שמעון העמסוני מלדרוש 'את']. ותי' דכתיב מורא בגופיה, ולא מסתבר ליה לדרוש עשה יתירא. ועוד תי' התוס' הרא"ש [לק' נז:]: דמסתבר ליה לדרוש כעין יראת שמים. ומורא אב אינו כעין יראת שמים.

דף לא.

תניא רבי אומר גלוי וידוע וכו' שכן מכבד את אמו וכו' לפיכך הקדים הקב"ה כיבוד אב וכו'. אבל הרמב"ם [ממרים ו] כת' דהקדים אב לאם לכבוד, והקדים אם לאב למורא ללמד ששניהם שוים בין למורא בין לכבוד. והיפ"ע ציין דכ"ה במדרש. [ובהג' מיימוני הביא את הגמ' כאן].

אסור לאדם שיהלך ארבע אמות בקומה זקופה. פרש"י דהזוקף קומתו נר' כדוחק, שהשכינה משתרבב למטה¹. הר"ן פי' כדי שיראה שיש לו אדון על גביו וסביביו שרואה ויודע כל מצפוניו.

והרמב"ם [דעות ה ח] כת' דת"ח לא ילך בקומה זקופה. והק' דבסוגיין משמע כל אדם². והטור ושר"ע [ב ו] כ' דאסור לילך בקומה זקופה, ולא הוזכר ד' אמות. והט"ז כת' דלא גרסו בגמ' כאן ד' אמות [אלא בסמוך גבי גילוי ראש]. והפרמ"ג [ב א"א ה] כת' דלסברת רש"י אף פחות מד"א. ואילו לר"ן ל"ל ד' אמות דוקא.

ר"ה בדרי"י לא מסגי ד' אמות בגילוי ראש וכו'. הדרכ"מ [ב ב] הביא מכאן דהו' מידת חסידות. [וע' מה שהו' לע' כט:].

והשר"ע [אר"ח ב ו] פסק דלא ילך ד' אמות בגילוי ראש, מפני כבוד השכינה. והמג"א ציין דמידת חסידות אף פחות מד' אמות. [ועי"ש בדברי הפוסקים כמה פרטים בה³]. והמג"א הביא דאי' [נדרים ל] דקטנים מגלו רשיהו, משמע דמותרין לילך בגילוי ראש, וכת' דמ"מ נכון לכסות ראשם, שתהא אימת שמים עליהם. וכדאי' [שבת קנו:].

שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך וכו'. האחרונים דנו האם גדר סברא זו דכיבוד אב אליים. ומש"ה בכל מילי, דמש"ה כבוד אביו עדיף. או דהוה סברא דהשקאת האב הוה קיום אף לכיבוד אמו⁴. והפתח"ת [רמ ט] נסתפק האם דוקא השקיני מים, דאף האם חייבת לבעלה, אבל שאר כבוד דהאם אינה חייבת לבעלה ל"ל דל"ש ק"ו זה. [וע' בסמוך].

ובגמ' [יבמות ו.] ס"ד כשאמר לו אביו לעבור על המצווה, יכול ישמע לו, ת"ל איש אמו ואביו תראו את שבתותי תשמרו, כולכם חייבים בכבודי. והגמ' מפרשת דס"ד דעשה דוחה

4 [וע"כ כתוס' דידן, דהך ילפוטא משום דבפועל אינה אצלו. וא"א ללמוד דיצאת מרשותו].

5 [וצ"ע דלא מצינו בזה חילוק].

1 ובהג' יעב"ץ כת' דע"ד האמת דוחק, שהשכינה מסתלקת ומתרחקת ומסירה השגחת עיני ד'. ונקט 'כאילו' בדרך דמיון מפני הכבוד.

2 והפרמ"ג [ב ה] כת' דאפשר דת"ח פחות מד"א, וכל אדם ד' אמות דוקא. והק' דהא מנלן.

3 ועוד הביאו מס' סופרים [יד יב] דאסור להוציא אזכרה מפיו כשראשו מגולה.

4 ובחי' ר' ראובן [יבמות ד] כת' דהיכא דאף אביו מצווה בדבר, יש חסרון בצווי האב.

ל"ת.

ותוס' [שם ה: ד"ה כולכם] הק' אמאי איצטריך קרא למעט, הא אתה ואביך מצווין בכבוד השבת. וכדאי' בסוגיין⁵. ויל' דמהכא ילפי' לה. **והתוס' הרא"ש** [שם] תי' דהאב אינו מצווה על חילול שבת של בנו⁶. ובזה ל"ש סברת כולכם חייבים בכבודי דהאב אינו מצווה. [ולכאו' נח' בהנ"ל].

שם. נחלקו **האחרונים** באביו ואבי אביו [למ"ד דמחוייב פחות בכבודם], האם אמרי' אתה ואביך חייבים בכבודם. או דמחוייב לאביו מעיקר הדין טפי. [וכע"ז דן **המנח"ח** [לג א] בבעל אמון]. וכ"ד **האליהו זוטא** [שו"ת א, הו' ברע"א ס"ס רמ]. אך בס' **לוית חן** [פ' ויגש הו' בשו"ת רע"א א סח] נקט דאין חיוב בכבוד אבי אביו בעצם, אבל בחיי אביו מחוייב משום סברת אתה ואביך חייבין⁷.

נתגרשה מהו וכו'. הטל להן מים וכו'. **פרש"י** שכבוד שניהם שווה. **הב"י** [יו"ד רמ] הביא בשם ר' **ירוחם** דלא יקדים זל"ז, ושב ואל תעשה. **והב"י** הביא דמשמע ברש"י דיעשה מה שירצה.

והחז"א כ' דנר' דכשיש ב' צווים יעשה מה שירצה. אבל היכא דהאב צווה שיעשה דבר פלוני, והאם צוותה שלא יעשה שב ואל תעשה.

רש"י ד"ה **שבן אלמנה**. ולא צריך אתה למעשה, אלא ללמוד. **והמהרש"א** כ' דשאל עבור אחיו מאמו.

והשיטה לנ"ל ומאירי הביאו **י"מ** ששאל משום בעל אמו. [ולפ"ז משמע דבעודה נשואה מחוייב לבעל אמו טפי, וע' לע'].

שם. ול"צ אתה למעשה. **הנוב"י** [אה"ע ת מה] כת' דלכאו' אף אלמנה דינה כגרושה, דכבר אינה מחוייבת בכבוד אביו, ושניהם שווים. אך **רע"א** [א סח] הביא ד**הב"י** [יו"ד שעון] כ' דהיכא דהאב מקפיד שלא יאמר קדיש על אמו, כיבוד אב עדיף על כיבוד האם. ורע"א הביא דמבואר דהסברא דכיבוד אב עדיף, אף לאחר מיתתו⁸. [וכ' דהסברא צ"ע].

והנוב"י הק' א"כ [ע"פ דבריו דאף לאחר מיתה שניהם שווים] שפיר שאל בן האלמנה למעשה, אם האב צווה לעשות מעשה אחר מיתתו, והאם מקפידה בדבר, וכיון דנתאלמנה שניהם שווים. **והנוב"י** תי' דדין כבוד החי עדיף⁹.

ורע"א הביא דמדברי **הב"י** [הנ"ל] מבואר דלא כן, דכ' דכבוד האב עדיף משום סברת אתה ואמך, ולא משום דכבוד החי עדיף.

ורע"א כת' דילה"ק בסוגיין דעדיין יש נפק"מ, שמא אמו צוותה דבר שיעשה לאחר מיתתה, בדבר הסותר לכבוד אביו. וכיון דתרווייהו לאחר מיתה, הדר נימא נתגרשה שניהם שווים. ומוכח מזה דבאלמנה עדיין אמרי' דכבוד האב עדיף.

ומ"מ נסתפק **רע"א** דשמא ל"ש כלל כיבוד אב בצווי שלאחר מיתה, דכל החיוב לשמוע בצווי הוא משום דעושה להם נחת רוח¹⁰. וכל החיוב כיבוד אב לאחר מיתה הוא במידי כבוד וגדולה בעצם. אבל אין חיוב משום נחת רוח. [וע' לק' בע"ב].

כיון שאמר כבוד את אביך, חזרו והודו על דברות הראשונות. **הרמב"ן** [שמות כ יב] כ' דילפי' כבוד את אביך דעשרת הדברות, דהכתוב לא פירש הכבוד, והוא נלמד מן הכבוד הנאמר למעלה באב הראשון יתברך, שיודה בו שהוא אביו, ולא יכפור בו לאמר על אדם אחר שהוא אביו, ולא יעבדנו כבן לירושתו, או לענין אחר שיצפה ממנו, ולא ישא שם אביו וישבע בחיי אביו לשוא ולשקר.

5 **והאחרונים** הק' דכיון דעשה דוחה ל"ת, שוב אינו סותר צווי התורה. דאף זה מדיני התורה. וע' אמר"מ [יד ב], קובה"ע [יח].

6 וכן באבירה איירי דהאב זקן ואינו לפי כבודו. [יל"ד דהמ"ל דהאב אינו יכול להחזירו. ואפשר דמ"מ נחשב מחוייב בדבר. משא"כ אינו לפי כבודו].

7 ומבואר דאינו רק דין קדימה בעלמא. אלא ע"ז מתחייב כיבוד אבי אביו, במקום אביו, מק"ו.

8 **ובחי' ר' ראובן** [שם] תי' כיון דבשעת צווי האם אמרי' אתה ואביך מצווין, שוב אינו מתחייב.

9 **והאחרונים** ביארו דכבוד דלאחר מיתה הוה רק מדרבנן, וכדלע'. א"נ במה שנודע לה ומקפדת חמיר.

10 דהא דאסור לסתור דבריהם היינו רק לפנייהם, וכמ"ש **הב"י** [הו' לע'].

והיה מפתח מונח, ולא ציערו. **בס' חסידים** [שלז, הו' בבאר היטב רמ טז] כת' דהיכא דהאב שמח ביותר שמקיצו, מצווה להקיצו. ומש"ה מקיצו ללכת לביהכ"נ ולדבר מצווה¹¹. והכא איירי דהאב אינו מצטער על שלא הקיצו.

ולא ציערו. **הראשונים** הק' דאינו חייב להפסיד ממון משום כיבוד אב [למ"ד משל אב, ע' לק' לב.]. **והרמב"ן** כ' דמשמע דהעברת ריוח לאו כאיבוד ממון דמי. ומחייב הבן בביטול מלאכה עבור כיבוד אב, ואף חסרון כיס. ועוד תי' הראשונים דשאני הכא דהוה צער.

בקשו ממנו חכמים אבנים לאפוד וכו' נולדה פרה אדומה בעדרו¹². **תוס'** [גיטין סח., זבחים נד.; סוכה מט., ע"ז כג.; והראשונים בסוגיין] הביאו דע"כ מעשה זו היה בימי בית שני, דהא לא עשו פרה אדומה בבית ראשון [כדתנן פרה ג ה.]. ובעי' שמיר לתקן אבני האפוד. והוכיחו דהיה להם שמיר בבית שני. והא דתנן [סוטה מח.]. משחרב ביהמ"ק בטלה השמיר, היינו בית שני.

אבל **השיטה לנ"ל** כת' דלא היה להם שמיר. ואף דא"ל לפתוח פתוחי חותם לקיים במלואתם [שמות כח ב] מה דאפשר עבדי. וקבעום באורים ותומים אע"פ שהיו כתובים בדיו ולא היו חקוקות.

תוד"ה גדול. לפי שדואג ומצטער וכו' ממי שיש לו פת בסלו. **והריטב"א** הוסיף דהשטן מקטרג, ולפום צערא אגרא.

והתוס' הרא"ש כ' עוד שאין הקב"ה צריך כלום מהמצוות אלא שאומר ונעשה רצונו. הילכך המצווה ועושה הוא עושה רצון קונו. אבל מי שאינו מצווה ועושה לא שייך לומר שעושה רצון קונו, שהרי לא צוה לו כלום. ומ"מ יש לו שכר¹³.

והרמב"ן ביאר דמי שעושה מצוות התורה כתקון, אע"פ שהוא לא נצטוה בהם [כגון נשים וגוים], מקבלים עליהם שכר¹⁴. ול"ד הא דאמר' **בירושלמי** [ע' שבת א ב, הו' בתוס' גיטין ו:]. כל העושה דבר שאינו מצווה בו נקרא הדיוט, דהתם שעושה דבר שאינו מצווה מן התורה כלל שהוא כמוסיף על התורה¹⁵.

והרמב"ן הביא דמש"ה [ר"ה לג.] אין מעכבין את הנשים מלתקוע ביו"ט, ואף שתקיעה שלא לצורך איסור שבות, ש"מ צורך מצוה היא.

הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מהמצוות וכו'¹⁶. בפשוטו משמע דפטור מכל מצוות עשה. וכל"כ **הפרמ"ג** [פתיחה לא"ח ח"ג כט] דסומא פטור רק ממצוות עשה. ויש שדייקו מדברי **הרא"ש** [כאן מט] דדוקא עשה שהזמן גרמא.

אבל **האחרונים** [מנח"ח ב כה] הביאו מדברי **ס' המכריע** [לתוס' רי"ד עח, ע' בסמוך] דאין מצווה אף בלא תעשה דבל תוסיף¹⁷. ובהג' שם תמה על דבריו, והא הוא אדם בר דעת מישראל, והאיך יתכן שיחשב כקטן ולא

11 **והחיי"א** [סז יא] כת' דלדבר מצווה מקיצו, אפי' אינו שמח. שכולם חייבין בכבוד המקום. [ואף דאינו חיוב עליו לדעוג לכך]. וע' ערוה"ש [רמ מ].

12 והגמ' [ע"ז כב:] מביאה ממעשה זה דקונים פרה אדומה מעכ"ם. ולחד מ"ד הושיבו שומר [ע"ש].

13 וכל"כ **הריטב"א** [בשם הרמב"ן] שהמצוות אינן להנאת האל יתברך אלא לזכותינו, ומי שהוא מצווה קיים גזירת המלך. ולפיכך שכרו מרובה יותר מזה שלא קיים מצות המלך. מ"מ אף הוא ראוי לקבל שכר שהרי מטוב לבב וחסידות הכניס עצמו לעשות מצות השי"ת.

14 וביאר שכל דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. **והריטב"א** ביאר דמצוות שצוה השי"ת לאחרים שיש לו בהן רצון יכול לקיים.

[והקוב"ש [קמא] הביא דהרמב"ן [עה"ת ס"פ אחרין] הביא [ע"פ הספרי] דעיקר המצוות ניתנו ליושבי אר"י, ואף האבות קיימו המצוות רק באר"י. אבל בחו"ל הוה קיום צווי בעלמא. והקוב"ש הק' א"כ בחו"ל ל"ש ענין אינו מצווה ועושה, ורב יוסף היה בחו"ל. ותי' [שם קמג] דכ"ז קודם שניתנה תורה, אבל כיון דניתנו המצוות לישראל, יכול להכניס עצמו לחיוב. וע"ד מש"כ הראשונים].

15 **ובדרשות הר"ן** [דרוש ה ד"ה בסגנון אחר] האריך שיש מצות שנצטוו בהן הכהנים ולא נצטווין אנחנו בהם. ולפיכך מי שאינו מצווה ועושה לא יגדל שכרו, כי אפשר שאין רצון השם יתברך בו ובמינו אחרי אשר לא צווה בו, ואע"פ שהתורה כולה דרכיה דרכי נועם, אפשר שיש במצוה טעמים שנתיחדה בהן במי שמצווה ועושה. ואפשר שלא תושלם כונת המצוה וסודה במי שאינו מצווה בה, כאשר תושלם במי שצווה השם יתברך. ולפיכך גדול המצווה ועושה, כי חפץ בו השם יתברך יותר מן האחר באמת. אבל כאשר יגזרו החכמים דבר, כבר הסכים השם יתברך וצוה על כל מה שיגזרו בו, וידוע שתשלם כונתו בנו, ואנו מכניסים עצמנו להיות מצווים ועושים, ולפיכך חביבין דברי סופרים יותר מיינה של תורה, שהם מגלים חפצם בעבודתו עד שגורמין לחדש מצות יהיו מצווים בהם מהשם יתברך.

16 ודעת רוב **ראשונים** דק"ל דסומא חייב בכל המצוות. ודלא כר' יהודה. אבל ר' **ירוחם** [הו' במג"א תקפט א] חשש דהלכה כר' יהודה לפטור סומא.

17 וכן דן **בן הנובי** [או"ח ת קיב] ע' בסמוך, ע"ש שהאריך בזה.

יענש על ע"ז ג"ע וש"ד וחילול שבת¹⁸.

עבידנא יומא טבא לרבנן. היש"ש [ב"ק ז לז] הביא מכאן דאף סעודה שעושים בבר מצוה הוה סעודת מצווה.

והרמב"ן כ' דמשמע דידע דאין הלכה כר' יהודה, דיחידאה הוא. ונקט כן לרווחא דמילתא.

דלא מפקדנא ועבידנא. הריטב"א והר"ן הביאו דמבואר דאף פקח ונסתמא פטור מהמצוות לר' יהודה. דהא רב יוסף היה פקח ונסתמא. וכדאי' באגדה¹⁹ דרב יוסף סמי נפשיה כיון דלא מצי קאי דלא לאסתכולי בר מד' אמות. אבל החיד"א הביא בשם רבו דרב יוסף לא ראה מאורות מימיו.

תוד"ה דלא. מכאן מדקדק ר"ת דנשים מברכות על מ"ע שהזמן גרמא וכו'. ור"ת ס"ל דק"ל כמ"ד דנשים סומכות רשות, ויש להם קיום מצווה²⁰. ודעת ר"ת דלהך מ"ד יש להם קיום המצווה, אפי' סמיכה בכל כחו דיש בזה עבודה בקדשים. ע' בסמוך.

ותוס' [עירובין צו. ר"ה לג. ועוד] ביארו דמ"ד דאינן מקיימות רשות, היינו במקום שיש חשש איסור. כגון עבודה בקדשים, ותקיעת שופר דהוה מלאכה ביו"ט, ותפילין דבעי גוף נקי וכדו'. אבל דעת רש"י [עירובין צו. דהמח' נשים סומכות רשות, האם יש בזה איסור בל תוסיף. [ואף למ"ד סומכות היינו דאין בזה בל תוסיף, אבל אינו דוחה איסור. ול"מ דיש בזה גדר קיום מצווה, אלא באקופי ידה²¹].

שם. מכאן מדקדק וכו'. ותוס' [עירובין צו. ר"ה לג. ותוס' רא"ש כאן, והרמב"ן וריטב"א בשם ר"ן] דחו דסומא חייב עכ"פ מדרבנן, ומש"ה יכול לברך²². [וכדאי' [שבת כג.]. דשייך ברכת 'וצווננו' אף בחיוב דרבנן].

ותוס' [שם] ביארו דרבנן חייבו סומא במצוות משום דהוה ממין בר חיובא. ועוד אם פטור ממצוות נראה כעו"ג. אבל אשה חייבת בשאר מצוות. אבל בס' המכריע [עח] כתב דא"א לחכמים לתקן חייב נשים במצוות שהזמן גרמא, דעוברת בבל תוסיף²³. ואילו דמברכות מתכוונת למצוה ואיכא בל תוסיף. אבל סומא אינו מצווה בבל תוסיף²⁴, ומש"ה מצו רבנן לחייבונה²⁵.

והטור"א [מגילה כד. וש"ת רע"א קסט] הק' האיד אפטר לחייב סומא מדרבנן, הא אינו מחוייב ב'לא תסור'²⁶. ותי' דסומא אינו פטור ממצוות ל"ת [וע' מה שהו' לע'], ומתחייב משום לא תסור. ועוד הביאו דבתוס' [כאן] מבואר דסומא מצווה משום 'לא תשא'.

ובש"ת נוב"י [או"ח ת קיב לבן המחבר] הביא דבתוס' דידן [דהוכיחו מסומא] מבואר דפליג, וסומא פטור אף מדרבנן²⁷. והביא בשם אביו דכ"מ בסוגיין, דאת"ל דסומא חייב מדרבנן, א"כ אין מקום לשמחת רב יוסף, דהא עכ"פ מצווה מדרבנן. ואין לו פת בסלו.

18 ויש שדנו דכוונת ס' המכריע דל"ש בל תוסיף, דכיון דאינו מצווה בכל עשה, לא נחשב הוספה. אבל לעולם מוזהר על שאר לאוין.

19 וכו"ה בש"ת הגאונים [שערי תשובה קעח], ורגמ"ה [מנחות קט.]. ועוד הביאו מסדר הדורות [בשם ס' מקור חיים ס"פ שלח] דרב יוסף ישב בבית אפל מ' יום, וצווה והביאו לפניו אבני שיש, והסתכל בהם ונעשה סגי נהור.

20 אבל דעת הראב"ד בתר"כ, וס' המכריע דק"ל כמ"ד דאינן סומכות רשות.

21 והראב"ד [בתר"כ בתחילתו] העמיד בזה מח'. והאור זרוע [ר"ה רסו] הביא דדעת רש"י דא"א לברך, דהא לא נצטוית. ויש בזה משום בעל תוסיף. [והא דסומכות רשות איירי באקופי ידה. והביא דדעת ר"י בר יהודה היה מתיר לנשי' לברך על כל מצות עשה שהז"ג. ור"ת ביאר דהא מקיימות, וסומכות בכל כחן.

22 [ול"כ תוס' מגילה כד. וב"ק פז. דסומא חייב מדרבנן]. והביא דמבואר [פסחים קטז]. דסומא יכול להוציא בני ביתו בהגדה של פסח, וע"כ דהוה מחוייב בדבר עכ"פ מדרבנן. [ע"ש שדן בזה].

23 וכדעת רש"י [עירובין צו.]. דלמ"ד דאינן סומכות רשות, משום בל תוסיף. וכיון שהבורא פטרן מן הסמיכה אילו יסמכו עברן בב"ת.

ומבואר בס' המכריע דאף אילו חז"ל יתקנו להם, עובר בבל תוסיף. [והאריכו בזה הראשונים ע' רשב"א ר"ה טז. וריטב"א סוכה לא:].

24 והאחרונים הביאו דמשמע כוונתו דאינו מצווה בכל הלאוין [הו' לע'], וכן הבין בעל ההג"ה בס' שם. [ע' מה שהו' לעי].

25 אבל נשים דאי מחייבי להו רבנן עברן בבל תוסיף, דהא מיפקדן בכל לאוין שבתורה כאנשים, אין כח בהן לחייבן ולעקור דברי תורה.

26 [והאחרונים דנו האם יש כח לחכמים לתקן תקנות לבני נח, דהא ל"ל לא תסור. [וע' קוב"ש ב קו' ד"ס]. אמנם הכא ודאי קשה, דל"ש ברכת 'וצווננו' אא"כ הוה בכלל חיוב לא תסור].

27 ודחה דל"ל דכוונת התוס' דאין חיוב לא תסור. [ע"ש].

בא"ד מ"מ יכולות לברך²⁸, ואין כאן משום לא תשא וכו'. והריטב"א [וכע"ז הרמב"ן ור"ן] כ' דאף דאין לנו ראיה לדברי ר"ת, אפ"ה הדעת מכרעת שעיקר הדין כדבריו. דכיון דנשים סומכות רשות והם נוטלות שכר בעשייתן, דין הוא שיהו מברכות. וכדאי הן לומר אשר קדשנו במצותיו וצונו שהרי הם בכלל ישראל שהן מצווים לעשות²⁹. והרמב"ן הוסיף דרשות דמצוה הוא, והקב"ה צוה במצוה זו לאנשים חובה, לנשים רשות, וקרינא ביה וצונו.

והדבר"י [כח] כת' דבסוגיין מוכח דנשים שייכי למצוות עשה שהזמן גרמא, אלא דהוה רשות. [דלא פטרן הכתוב אלא מחיוב המצוה]. דאל"כ האיק יעשה רב יוסף יומא טבא, דהא מפסיד שכר כל המצוות.

בא"ד ואין כאן משום לא תשא. אבל בס' המכריע [עח] כת' דדעת רש"י דא"א לברך, דהוה ברכה לבטלה. דהא לא צווה לא הבורא ולא חכמים. וכ"ד הרמב"ם [ציצית ג ט] דנשים אינן מברכות על מצוות עשה שהזמן גרמא.

אך הגר"א [או"ח יז] ביאר דאינן יכולים לברך 'וצונו', דאין צווי. [ולא משום ברכה לבטלה]. וע' ר"ן [סוכה כב. בדה"ר].

ובאת אמו וקרעתה. בהג' יעב"ץ הק' דמחוייב להפרישה משום איסור גזל, ואף בני נח מצווין. [וע"ע לק' לב.]. וכת' דמשה העמידו תוס' במטורפת בדעתה. וכת' דהרמב"ם [ממרים ו ז] לא הזכיר שמטורפת בדעתה. דס"ל [שם יא] דצריך לכבד אף אביו רשע.

יש מאכיל לאביו פסיוני. השיטה לנ"ל ציין דהתרגום [תהילים קה מ] שליו פסיוני. [וכ"ה תרגום יונתן שמות טז יג].

דף לא:

מאמך קביל מאבוך לא תקבל, דכיון דבר תורה הוא חלשה דעתיה. [יל"ד האם מש"ה ל"מ מחילה, או דאמרי' דאינו מוחל בלב שלם]. המהרש"א [ח"א] כת' דאף דקי"ל [לב.]. דאפי' הרב שמחל על כבודו כבודו מחול, אבל היכא דהרב עושה כבוד לתלמידו, מ"מ חלשה דעתיה.

והר"ן כתב מיהו אם אביו היה מקפיד הרבה יקבל ממנו. והביא כן מהירושלמי דאמרו לו [לר' טרפון] כיון דהוה רצונה זהו כבודה¹. אבל בל"י פרי חדש [יר"ד ס"ס רמ] חלק דאפי' מקפיד הרבה לא יקבל, לא סגי דלא חלשה דעתיה.

רב יוסף כי הוה שמע וכו'. הגליון מהרש"א [יר"ד רמ ז] ציין דמבואר דנתחייב לקום אף דהיה סומא ולא ראה.

וכ"פ הרמ"א [יר"ד רפב ב] בשם ר' מנחם דהשומע ס"ת שעוברת חייב לעמוד, ומש"ה נהגו לעשות פעמונים לס"ת. והגר"א [שם] ציין לכאן.

והנחלת צבי [בשו"ע רמ, ופתח"ת ו] הק' דמשמע [לק' לג.]. דכשיעצים עינו לא חל עליו חיוב. [אף שיודע שעוברים²]. וחילק דדוקא מפני אביו ורבו מובהק חייב, אבל סומא אי"צ לעמוד לפני חכם אחר.

איקום מקמי שכינה. הרמב"ם [ממרים ו ג] פסק דעומד לפני אביו ואמו, כדרך שעומד

28 ועוד הביאו תוס' [בכ"מ] ראיה מהא דסומא עולה למין ז' לקרה"ת. ור"ת דחה דברכת קריאת התורה לאו משום מצוות ת"ת שאפי' בירך והערב נא חוזר ומברך. ועו"ל דאיירי באמצע הקריאה, למנהג דרך הראשון ואחרון מברך. [והגר"ז [הל' ברכות] כ' בשם הגר"ח דלדעת הרמב"ם נשים מברכות ברכת התורה, דברכת התורה שייך לעצם המצווה. ול"ד לשאר מצוות דמברך על הצווי].

29 והקוב"ש [קמב] דייק בר"ן דיש כאן ב' טעמים, דכיון דאנשים נתחייבו. ועוד דאף נשים יש להם שכר. ותמה דמה מהני דאנשים נצטוו לענין נשים. והא דמקבלים שכר אינו טעם לברך 'וצונו'. וצ"ע. [אמנם הברכ"ש [ס"ס יח] חילק דחיוב הברכה נקבע עבור הצווי, אבל מברך בפעול בכל קיום מצווה]. והקוב"ש [קמג] ביאר דעיקר התי' דאף נשים נצטוו בכלל האנשים, אלא דאינו בגדר חובה. ומש"ה שפיר מברכות וצונו.

1 [וצ"ב דהתם קאי באמו, דל"ש חלשה דעתיה. ואפשר דכוונתו דבמידי דבזיון, אף באם היה ראוי לחשוש לחלישות הדעת. ומבואר בירושלמי דמ"מ בכל אופן יעשה רצונה].

2 ויש אחרונים דכת' דהתם אינו יודע מתי נכנס לד' אמותיו.

מפני רבו [וע' בסוגיות לק' לב:-לג:]. ובהג' מיימוניות וכס"מ ציינו דמקורו מדברי רב יוסף דהכא.

והחז"א הק' א"כ אמאי בעי קרא דקימה והידור בפני חכם, יתחייב בקימה מדין מורא³. ות' דדוקא אביו שכבודו מרובה, אבל בעלמא א"צ קימה משום כבוד, אא"כ ריבתה תורה, וכן רבו מובהק מק"ו מאביו.

ועפ"ז נסתפק החז"א בהא דאי' [לג]. דאין חיוב קימה בפני חכם במקום ביטול מלאכה. אבל י"ל דקימה בפני אביו הוה משום מורא, ואף במקום ביטול מלאכה.

שבקה ואזל לאר"י. הרמב"ם [ממרים ו י] כתב דמי שנטרפה דעת אביו או אמו ישתדל לכבדם לפי דעתם. ואם א"א מפני שנטרפה דעתם כ"כ, יניחם ויצווה אחרים לנהוג עמהם כראוי. והראב"ד השיג דאין זו הוראה נכונה. שאם הוא ילך, למי יצווה לשומרם⁵. והר"ן הק' על הראב"ד מסוגיין. וכ' אולי דוקא לעלות לאר"י, ואינו מחזור.

מהו לצאת מארץ לחו"ל וכו' לקראת אמא מהו וכו' נתרצית לצאת וכו'. פרש"י סבור שהיה דעתו לחזור למקומו לבבל. ולפ"ז משמע דר' יוחנן הבין שהשאלה היתה לצאת ע"מ להתיישב לחו"ל. אבל המהרש"א [ח"א] כת' דמשמע דשאלו האם מותר לצאת ע"מ לחזור⁷. [ומהמר"ט כ' דרשאי לא פ' כן, דהא מותר לצאת ע"מ לחזור].

[והאחרונים העמידו דיש ב' גדרי איסור לצאת מאר"י להתיישב שם [וכדאי' סוף כתובות, וב"ב צא]. אף לצורך מצווה לא התירו, אלא לישא אשה וללמוד תורה. אבל לצאת ע"מ לחזור מותר לכל מצווה, וכ"פ המג"א [תקלא ז] דמותר לצאת להרויח או לראות פני חבירו⁸].

והמאירי כ' דאף שכל המצות אינן נדחות מפני כבוד אב ואם, מ"מ מותר לצאת מאר"י לחו"ל לצאת לקראת אביו או לקראת אמו. וכן לשאר מיני כבוד.

אי ידעי לא נפקי⁹. התוס' ריה"ז כת' דאין זה מכבוד שלאחר מיתה. [וכע"ז כ' המהרש"א¹⁰]. אבל השיטה לנ"ל כת' אף דיש בזה מצוות כיבוד לאחר מיתה, שאני הכא דאיכא איסור שיוצא מארץ ישראל לחו"ל. והנוב"י [אה"ע ת מה] הביא דחיוב כבוד לאחר מיתה הוה פחות מחיוב כבוד מחיים. וכמה אחרונים [תפא"י כאן נד] דנו דכבוד לאחר מיתה הוה דרבנן¹¹.

מכבדיה במותו וכו'. רע"א [א סח] הק' מ"ש דאי' [כתובות קג]. דאין חיוב כבוד אשת אביו ואחיו הגדול אחר מיתה, הא כבוד נוהג לאחר מיתה. וכת' ד"ל דדוקא מידי דהוה כבוד בעצם, כגון הזכרת הכ"מ וכדו' נוהג לאחר מיתה. אבל מידי דנחת רוח אינו נוהג. וכבוד אשת אב ואחיו הגדול משום נחת רוח לאביו [וכ"כ הרמב"ן סה"מ שורש ב ע"ש].

ועפ"ז נסתפק רע"א האם מחוייב לשמוע בצווי אב ואם לאחר מיתה, ד"ל דהוה רק משום נחת רוח. דהא דאינו סותר דבריו הוה גנאי רק לפניו. [וכ"כ התוס' ריה"ז בסמוך דלא עומד במקומו

- 3 לכאו' י"ל דבתר דגלי קרא בחכם דנחשב כבוד, ילפי' ק"ו לאביו. [ולא הוה ב' גדרים].
- 4 משמע דאינו ראוי להיות אצלם, ולא ינהג בכבוד כפי דעתם. ומש"ה הוכרח רב יוסף לילך לאר"י. וכ"כ התוס' ריה"ז דהניחה שלא היה יכול לצאת ידי שמים. [ועפ"ז נסמך גמ' זו למ"ד אשרי מי שלא חמאן].
- 5 יל"פ כוונתו דלא סמכ' אפרנס שישמור כדבעי [ע"ד הא דאי' כתובות ע: פרנס עביד שליחותיה עד ל' יום].
- 6 אתרח פורתא וכו'. צ"ב דכיון דר' יוחנן נסתפק, מה חזר ושאלו, והאיך התיר לו ר' יוחנן. ומשמע דר' יוחנן הכריע את ספיקו מפני הדחק. ועוד יל"פ דרב אסי פשיט"ל להיתר, ומש"ה הניח לו ר' יוחנן כרצונו, מאחר דלר' יוחנן לא הוכרע לאיסור. ועוד אפשר דר' יוחנן הסתפק, ומ"מ שאלו ר' אסי מאחר דאינו איסור ברור, י"ל דאינו דוחה דין כיבוד אב ואם.
- 7 והשיב לו המקום יחזירך לאר"י לשלום. ודלא כרש"י.
- 8 אבל הריטב"א [מר"ק יד]. כת' דת"ח או אדם חשוב אסור לצאת אפי' להרווחה, וכ"מ בכל דוכתא.
- 9 והרש"ש כת' לפרש לא נפקי מבבל, ור"ל אי ידעי דאמו תבא אחריו ותמות בדרך לא היה יוצא. ועפ"ז כת' ליישב דעת הראב"ד [ממרים ו י] דאף נטרפה דעתם אסור לעזובם, דאף ר' אסי חזר בו.
- 10 והמהרש"א כ' דאפשר דלא מקרי כבוד למת. והפנ"י ביאר דהחיוב לאחר מיתה הוה דוקא בדבר שיש לו תועלת, כגון לומר שמועה מפיו. והריני כפרת משכבו, ולא לצאת לקראת ארונו.
- 11 וכ"כ התפא"י [פסחים ד בועז ג]. וציינו דכן דייק הגר"י פערלא [מצוה ט עמ' קא] מהחובת הלבבות [אהבת ה' ז]. אך התופעות ראם [רכא ה] דייק מהיראים דהוה דאור', וכ"מ בחינוך [לג]. וכ"כ הרלב"ג [כבוד את אביו].

ולא סותר דבריו וכו' קאי דוקא מחיים].

היה אומר דבר שמועה וכו' אלא כך אומר אבא מרי הרני כפרת משכבו. בתוס' ריה"ז כ' דוקא כשמזכיר בדברי תורה, אבל בשאר מילי אי"צ לזכיר הכ"מ. ומש"ה באמו אי"צ להזכיר הכ"מ. אבל בשו"ת מהרי"ל (כד, הו' ברמ"א רמ ט) כת' דאין חילוק בין אב לאם בזה.

וה"מ תוך י"ב חודש, מכאן ואילך אומר זכרוננו לברכה לחיי עולם הבא. והטור [ורמ"א רמ ט] כ' זכרוננו לברכה, והס"ז העיר דבגמ' איתא זללה"ה.

והס"ז [רמ יב] הק' מ"ש לענין קדיש דנהגו י"א חודש, שלא להוציא לעז דהוא רשע. ותי' דמכל מקום ל"ש לומר זכרוננו לברכה תוך י"ב, דהוה חשש שקר שמא לא הגיע למקומו בג"ע. [וזוה חידוש דל"ש ז'ל' תוך י"ב חודש. דלכאור' הכ"מ הוה תוספת].

והרי"א [הו' בשלט"ג] כ' כשמזכירם בחתימתו כותב זללה"ה, ואי"צ לכתוב הכ"מ כיון דחתימתו מתקיימת לאחר י"ב חדש. והרמ"א [רמ ט] הביא יש חולקים. והגר"א [כב] הביא דאזלי בתר שעת כתיבה. וגדולה מזו מצאנו בירושלמי בדפוסק שנבוכדנצר מת, הזכירו לקללה שחיק עצמות.

ת"ר חכם משנה שם אביו וכו'. ורש"י [סנהדרין ק.]. כ' הקורא רבו בשמו, היינו שאומר פלוני ואינו אומר מורי רבי פלוני. וכ"פ הרמ"א [רמב טו, גבי כבוד רבון] דמותר לומר ר' מורי פלוני. והגר"א [שם לו] כתב דאף להזכיר 'פלוני אבא' שרי, וכדאי' בכ"מ. דמוסיף התואר 'אבא' לכבוד¹². והש"ך [שם כד] דייק דהיינו דוקא שלא בפניו¹³.

והאג"מ [י"ד א קלג] הק' דבגמ' [בסמוך] מבואר דהיה אסור למר ב"ר אשי לומר רב אשי. וכ' דצ"ל דכשדורש ברבים ובפרהסיא חמיר. והביא דעת היש"ש [כאן] דבכל אופן אסור. [ע"ש עוד].

והיש"ש כתב דהא דהרא"ש מזכיר את המהר"ם רבו בשמו, לאפוקי משאר רבותיו¹⁴. והפתח"ת [רמ ב] הביא מדבריו דאם שואלים אותו בן מי הוא, רשאי לומר בן ר' פלוני. דהוצרך להזכיר כיון דאין מכירים.

ובס' חסידים [הו' בכנה"ג, ציינו רע"א רמ] כת' דכשאביו חולה מתפלל עליו בשמו [ואי"צ להזכיר תואר כבוד].

שם. משנה שם אביו. והרמב"ם [ממרים ו ג] כתב דה"ה כשקורא לאחרים ששםם כשם אביו משנה שםם, ודוקא בשם פלאי שאין הכל דשין בו¹⁵. [וכ"פ גבי שם רבון]. והטור [י"ד רמ] והתוס' ריה"ז תמ' מנלן לרמב"ם דין זה. והב"ח נקט דהרמב"ם למד כן מסוגיין. דמשנה שם אביו, היינו לקרוא לאחרים.

אבל הגר"א [רמ ו, רלב לו] ציין מקור לדברי הרמב"ם מהערוך דאביי נקרא נחמני, ורבה שינה שמו אביי [מלשון אבא] כיון דהוה שם של אביו¹⁶. [עפ"ז יל"ד האם נוהג דוקא בחייו].

לא סותר דבריו ולא מכריעו. פרש"י כשחלוקים בדבר הלכה, לא יאמר נר' דברי פלוני. והרמ"ה [הו' בטור רמ] הק' דלא מכריעו הוה בכלל לא יסתור דבריו¹⁷. והרמ"ה ביאר דאפי' נראין דברי אביו, לא יאמר שנראין דבריו.

והב"י כת' דשלא בפניו מותר לחלוק, וכ"פ בשו"ע [רמ ב] לא מכריעו בפניו. והגר"א [ג] ציין דמצינו הרבה שחולקים על רבם ועל אביהם. דרבי חלק על רשב"ג, והטור חלק על הרא"ש¹⁸. אבל הש"ך [ב] הכריע דסותר את דבריו אסור אפי' שלא בפניו. ובתוס' ריה"ז כת' דמותר לאחר מיתה.

12 והאג"מ ציין דכ"כ רש"י [יבמות נז:] ד'אבא' הוה לשון נשיאי ורבי. והאג"מ הק' דבסוגיין מבואר דצריך לומר אבא מרי [אף בלא הזכרת שמו], ולא סגי ב'אבא' לחוד.

[ורע"א] [שבת קטו. וכ"מ] הק' דמצאנו דר' יוסי אמר אבא חלפתא. והביא דבנו הגר"ש השיב דהיכא שהקדים אבא שרי. וכגר"א].

13 אך הפרי חדש [שם] כת' דאף לפני רבו שרי, כמו שאמר יהושע אדוני משה כלאם.

14 והיש"ש ביאר דהטור קרא לרא"ש בשם 'רא"ש' דרך כבוד, כלומר ראש לכל ישראל.

15 והגר"א [רמ ח] ציין דמצאנו דרבי אמר ר' שמעון. [ויל"ד דהזכיר תואר 'רבי'].

16 אבל הבאר שבע [סנהד' קי] העיר דנחמני אינו שם פלאי.

17 והרש"ש כת' ד"ל דס"ד דכיון יש אחר שחולק, מותר לו להכריע כדבריו. וכעין הא דאסור לאמורא לחלוק על התנא, אבל יכול להכיער כתנא יחידי נגד רבים. ועוד יל"פ לסתור היינו לדחות כטעות, אבל להציע דעתו וראיותיו שרי. קמ"ל דאסור להכריע.

18 ובהג' רצ"ה ברלין ציין דבעירובין לב רבי אמר נראין דברי מדברי אבא.

והפרישה כת' כשיש לו ראייה מותר לחלוק¹⁹. והס"ז [ג] כת' דמ"מ אם חולק על אביו ויש אחר שסובר כאביו, יזכיר שם האחר, כיון שיוכל לעשות דרך כבוד. [וציין דכן עשה הטור, דבמקום שחלק על אביו, במקום שיש אחר, נקט שם השני].
והחז"א כ' דדוקא בלשון החלטה, אבל להק' ולטעון מסברא שרי. שהרי כל התלמידים טענו לפני רבם וסתרו דבריהם. [וכ"כ העצמ"י].

איזהו מורא וכו' כיבוד. בס' חרדים [ט לה] והחיי"א [סז ג] כת' דעיקר הכיבוד הוא בלב ולהחשיבם שהם נכבדים וגדולי ארץ.

דף לב.

משל אב

משל מי וכו' ר"נ בר אושעי' משל אב. החז"א הק' מ"ש מכל מצוות עשה דחייב להוציא ממון. והאחרונים דנו דתלי אי גדר כיבוד אב ואם הוה מצוות שבין אדם לחבירו, או בין אדם למקום. ובכל מצוות שבין אדם לחבירו אי"צ להוציא ממון¹.

[ויש שדנו דהוה סברא, דאינו חייב ממונו לחבירו. אבל הברכ"ש [יבמות ג ב] נקט דילפי' ב"מ לג. 'אפס כי לא יהא בך אביון' שלך קודם².]

והחז"א תי' דמצוות כיבוד אינו נופל על נתינת ממון. ולא נחשב קיום בגוף הממון. אבל למ"ד משל בן, חייבה תורה שיתן משל עצמו, ומש"ה אינו יכול ליתן ממעשר.

ועוד כתב החז"א דאפשר דודאי מחוייב משלו, אלא דמבעי האם רשאי ליטול מבני העיר, או דרחמנא רמי עליה, והוה כפורע חובו.

והשואל [בשו"ת רע"א א סח] דן היכא דהאב צווה במידי דחסרון כס, וסותר לרצון האם. כיון דאינו מחוייב לאב, מחוייב לעשות דברי אמו. ורע"א חלק דאף שאינו מחוייב בממון עצמו³, אבל חל החיוב בעצם, ואם רוצה מקיימו. ולא נחשב אינו מצווה ועושה, אלא [כ]נותן מתנה לאביו, ועי"ז קיים שפיר⁴.

משל בן. החז"א כת' דמסתבר דהיכא דיש לאב, אינו מחוייב משל בן. וצ"ב דבראשונים [ע' תוד"ה אורן] מבואר דהיכא דאין לאב, לכו"ע נותן משל בן. ונח' כשיש לו.

מיתבי וכו' כבד את אב' מהונך, בחסרון כס וכו' לביטול מלאכה. השיטה לנ"ל הק' הא הוקש לכבוד המקום דכתיב מהונך. וי"ל דהתם נמי משל הקב"ה, כי מידו הכל ומידו נתנו לו.

לביטול מלאכה. מבואר דמחוייב להפסיד מלאכה למצוות כיבוד אב, דהוה בכלל מצוות כיבוד [לסברת החזו"א]. והחז"א כת' עפ"ז שאם הוא צריך להוציא כסף כדי להגיע למקום אביו לשמשו, ודאי מחוייב.

והר"ש [פאה א א, והרא"ש בסוגיין] כת' לפרש דברי הירושלמי [הו' בתוס' כאן ולא]. דאף למ"ד משל אב, מחוייב לבטל מלאכתו, אף שע"ז צריך לחזר על הפתחים [עבור פרנסתו]. וכ"פ הטור [רמ ה], והביא בשם הרמ"ה דהיכא דאין לו מזונות לאותו יום אי"צ לחזר⁵. ור' ירוחם [הו' בב"י] ביאר דכה"ג לכבוד המקום אינו מחוייב לבטל ממלאכתו לבקר חולים ולנחם אבליים⁶.

ל"צ להעדפה. החז"א הביא דמבואר דהבן מחוייב לכבד את אביו אף בהעדפה, ואפי'

19 [ורק מסברא בעלמא אסור לחלוק].

1 ובגמ' [סנהדרין עג]. מבואר דאף הצלת גופו אי"צ להוציא ממון לשכור פועלים, לולי קרא דלא תעמוד על דם רעך.

2 וי"ל דהתם מבואר דאף אי"צ להפסיד ממלאכתו. והיה בטל מסלע אי"צ להחזיר אבידה. [ואילו בשאר מצוות בין אדם לחבירו לא מצאנו פטור זה]. והברכ"ש כת' דבכיבוד אב ההתעסקות הוה מגוף המצווה, ומש"ה ל"ש פטור זה.

3 ועוד נסתפק רע"א האם ממון הירושה נחשב משל אב, או משל בן. כיון דכבר זכה.

4 ורע"א כת' הגע עצמך אם נזדמן לו ב' מצות עשה באחד אין בו חסרון כס, ובאחד צריך ביזבוז יותר מחומש בנכסיו, וכי נאמר דאסור לעשות המצוה בממונו ולבטל מצוה אחרת כיון דאינו מחוייב לעשות המצוה דחסרון כסו יותר מחומש.

5 [והב"י נקט דבא לפרש, וכ"פ בשו"ע שם. אבל הגר"א נקט דחולק].

6 [וצ"ע דנקט מצוות שבין אדם לחבירו, ובאלו לכאור' אינו חייב ביטול מלאכה כלל. וצ"ע].

בביטול מלאכה. אלא דאינו מחוייב משלו. וכת' דאפשר שאין ידו משגת יותר הילכך פטור. ועוד כת' דאפשר דאייירי בתפנוקים שא"צ בהם, ושרי ליתן לעני תפנוקים ממעשר עני, כל שאינו חסר לעניים אחרים. וכתב דלא משמע כן. ועוד דהכא האב עשיר, שהרי הבן מחוייב לזונו.

כדי שיטול ארנקי ויזרקנו לים בפניו ואינו מכלימו כו'. מבואר דס"ד דאייירי בארנקי של בן. ותוס' [סוד"ה רב יהודה] כ' דע"כ איירי בענין שיש לאב קורת רוח מזה, דאל"כ רשע הוא⁸. אבל מדברי השיטה לנ"ל משמע דאף בלא"ה.

וא"א בשל אב למאי נפק"מ, בראוי ליורשו. [והעירו דא"כ פשיטא דאין לו זכות כלל לומר שלא יזרוק ממנו, וודאי אסור להכלימו, ול"ש כלל למעלת בכיבוד אב]. אבל הרמב"ם [ממרים ו ז] כת' דאפי' זורק ארנקי שלו. והטור חלק דקי"ל משל אב. והכס"מ תי' דמ"מ אינו רשאי לצערו. א"נ אינו חייב להפסיד ממון, אבל אף זה בכלל קיום כיבוד. והק' דבגמ' לא תי' כן, וכת' דהמקשן לא אסיק אדעתיה, והמל"ל.

והגר"א [רמ יח] כת' הרי"ף והרמב"ם גרסו דתי' הגמ' להכלימו שאני, וכי הא וכו'.

והטור הביא בשם הרמ"ה דדוקא להכלימו אסור, אבל אח"כ רשאי לתובעו בדין⁹. והשיטה לנ"ל הביא בשם הראב"ד לפרש כן בדברי הגמ', א"א משל אב מאי נפק"מ מיניה. שהרי יחזור ויתבענו בדין¹⁰. ובזה תי' הגמ' בראוי ליורשו, שהוא ג"כ מפסיד בזה. [ולפ"ז איירי אף למסקנא בארנקי של הבן. ויש ליישב בזה דברי הרמב"ם].

והראשונים הק' דבמעשה דדמא [לא]. דלא ציער את אביו לאבני אפוד, והפסיד משלו. והרמב"ן [לא]. תי' דהתם הוה מניעת רווח¹¹. ועוד תי' הראשונים [תוס' רא"ש שם, ר"ן, שיטה לנ"ל] דאין לו לעשות צער לאביו. [וכל הנידון משל בן הוא במעשה כיבוד]. וצ"ע מסוגיין דמבואר דלמ"ד משל אב מותר להכלימו כשזורק ארנקי. [ודוחק דכוונתם כדעת הרמב"ם]. ואפשר דבסוגיין הותר הוה הצלת ממנו. משא"כ לעיל לא הותר להעיר ולצער את אביו.

ועוד תי' השיטה לנ"ל דהכא איירי לזרוק ארנקי לים, דהאב עושה שלא כהוגן [ודלא כתוס']. א"נ התם לא קאמר דמחוייב לעשות כן אלא לשאת ק"ו מהגוי שיעשה לפנים משורת הדין.

תוד"ה רב יהודה. מדקדק ר"י וכו' אם יעסוק בכבוד אביו וכו' הרי אבידת חבירו קודמת וכו'. [וכ"ה בתוס' ב"מ לג. ותוס' [זבחים צ:]] הסמיכו ספק זה לספק הגמ' חטאת העוף עולת בהמה ומעשר איזה תקדום, דחטאת קודם לעולה, ועולה קודם למעשר, ומין זבח קודם לעוף. ולחד מ"ד מין זבח עדיף, ומקריב מעשר. ומערבא אמר' חטאת עדיף, דעולת בהמה אגבהת' למעשר.

המקנה כת' דנר' דתוס' לא נסתפקו לדינא. דפטור מדינא מהשבת אבידה. ומש"ה מחוייב בכיבוד אב. וכיון דצריך לבטל מלאכתו משום כיבוד אב, כ"ש לבטל מלאכת חבירו¹².

והמקנה ביאר דתוס' הק' בתורת ק"ו, דאבידה ידיה יפטור, מק"ו דאבידת חבירו.

בא"ד ונר' לר"י שיניח וכו'. והמקנה ורע"א [ב"מ שם] הק' דעדיין יל"ד היכא דיש לבן מלאכה להשתכר, דאינו חייב להפסיד משום אבידת אחרים, אבל מחוייב משום כיבוד אב. והמקנה תי' דכה"ג משתמש בביטול מלאכתו עבור אביו, ודאי אמר' דכיבוד אב עדיף. ועי"ז דוחה מלאכת אחרים.

בא"ד [שם] לעשות רצונו בממונו זהו גוף הכיבוד, אבל באבידות כיון שאין אביו נהנה

7 ובירושלימי [פאה א א] אי' מניין אפי' אמר אביו השלך את הארנקי לים שישמע לו, בההיא דאית ליה חורן ובעושה נחת רוח לאביו.

8 דעובר בבל תשחית [וצ"ע דבשל בן, הא עובר בלא תגזול].

9 והמשנ"ל הביא בשם שר"ת מהר"ם לובלין [קלון] דלמ"ד משל בן אינו רשאי לתובעו אח"כ בדין. והמשנ"ל פליג. [ויל"ד כל מאכילו ומשקיהו למ"ד משל בן, האם יוכל לחזור ולתובעו מדין נהנה ומשתרשי. או דילמא נחשב שימוש הבן, במה שהאכיל לאביו].

10 אבל למ"ד משל בן אינו רשאי לתובעו בדין. [וכדברי המהר"ם הנ"ל].

11 וכ"כ הריטב"א [לא:]] והביא דכ"מ גבי מלאכת חוה"מ [מ"ק י:]] דמניעת רווח לא נחשב דבר האבוד.

12 אמנם בפשוטו כוונת תוס' דכיון דעוסק בכיבוד אב, שוב חוזר חיוב השבת אבידה. ואינו לבטל מהשבת אבידה במקום מצוות כיבוד אב. כיון דאינו מקדים ממון ידידה.

באבידה עצמה, אינו חייב להפסיד אבידתו בשביל אביו. והאחרונים דנו האם כוונת התוס' דאין חיוב כיבוד אב כלל [וכן הביא המהר"ק קסו]. אך ל"ל דהוה סברא בחיוב משל בן, דרק בגוף הכיבוד מחוייב משל בן. ולא להפסד שאינו בא לידי כיבוד.

והרמב"ן ושא"ר [יבמות ו.] כתב דהיכא דהאב צווה לבנו לעשות דבר שאין לו הנאה מזה, אין זה עיקר כיבוד¹³. וכדאמר' איזהו כיבוד מאכילו ומשקהו ומלבישו ומנעילו וכו' וכל דבר שיש לו הנאה בו, אבל אמר לו לעשות דבר שאין לו הנאה של כלום אין זה כיבוד שאמרה תורה¹⁴. והרשב"א [שם] סיים וכבוד זה אין בו עשה של תורה שידחה ל"ת.

אבל הריטב"א [שם] כת' דדעת רש"י דאיירי כשמניח מלהחזיר אבידתו בחינם. והריטב"א חלק דאי"צ לשמוע כלל.

והמהר"ק [ס"ס קסו, הו' ברמ"א ס"ס רמ] כת' דאם אביו מוחה בבן שלא ישא אשה שחפץ בה, אי"צ לשמוע לו. והביא מתוס' דמצוות כיבוד דוקא במידי דיש לו הנאה ממנו. והמהר"ק כ' אבל במלתא דלא שייך האב בגווה פשיטא דאין כח האב למחות ביד בנו. [והאחרונים דנו דל"ל דהיינו דוקא במקום הפסד, וה"נ שמונעו מלישא אשה חשיב הפסד].

אבל האחרונים הביאו דבראשונים בכ"מ משמע דמחוייב לשמוע צוואת אביו, אף במידי דאין לו הנאה ישירה¹⁵. והגר"א [שם לו בסו"ד] כת' ועי"ש ברשב"א דמשמע מדבריו דוקא לדחות לאו.

והמקנה [לא: ועוד אחרונים, וכ"כ התשב"ץ ב נג] כת' דכוונת הראשונים דאינו מחוייב מדין כיבוד אב, אבל הוה בכלל 'מורא', וכמו סותר דבריו. [ורע"א [א סח] כת' דהוה משום שעושה לו נחת רוח].

והברכ"ש [יבמות ג] ביאר דאינו עיקר כיבוד, ואם יעבור אינו ביטול מצווה. אבל הוה ג"כ מצווה אלא שאינו דוחה ל"ת. דלענין דחיית ל"ת בעי 'גוף המצווה'. [ומשמע מדבריו דהוה כעין מצוות קיומית]. ובחי' ר' ראובן [שם ה] כ' דכיון דהוה מדין מורא [וכנ"ל], ומש"ה לא נחשב דעצם המעשה מעשה מצווה, ולא שייך בזה עשה דוחה ל"ת [דהוה איסור עשה, ולא קיום עשה]. משא"כ כיבוד דהכיבוד הוה בעצם המעשה.

והחזו"א כ' דמ"מ הוה מצוה בעלמא¹⁶, דרצון התורה בכיבודו ומורא, אלא דאינו עשה גמור. והוה מעין חצי שיעור.

בא"ד דאל"ה פשיטא דאי"צ לשמוע, דרשע הוא וכו'. בפשוטו משמע דהטעם דבמה שאביו רשע אינו מצווה בכבודו כלל. וכ"כ הפנ"י, וכ"כ המאירי [יבמות ג:]. [ואפשר דמשום שזורק ארנקי לא הוחזק כרשע שאינו עושה מעשה עמך לכל דבר, אלא דבמעשה הרשעות גופיה ל"ש חיוב כבוד]. אבל החזו"א כת' דכוונת התוס' דהוה סברא דאי"צ לשמוע במידי שלא כהוגן.

תוד"ה אורי. ופסק היכא דל"ל לאב, חייב הבן לזון¹⁷ וכו'. וכ"כ הראשונים דכופין משום צדקה¹⁸. והבן קודם לכל העולם ומחוייב טפי.

וכ"כ הר"ש [פאה א א] דאי ל"ל הוה כשאר עניים דעלמא. אבל חכמי אייברא [בתוס' חכמי אנגלי'] כת' דהיכא דאין לאב, חייב משל בן. ומבואר דמחוייב מגדרי כיבוד אב. וכ"כ המהרש"א בשם תר"י, וכ"מ בריטב"א ובחינוך [לג].

בא"ד ועוד ראה מירושלמי וכו'. [הו' בתוס' לא]. דאף כשאין לו חייב לחזר על הפתחים. והמהרש"א הק' דלפ"ז משמע דהוה חיוב משום כיבוד אב [וכדעת התו"י הנ"ל]. ואילו

13 ומש"ה כיבוד אב ואם נחשב הכשר מצווה [עי"ש], ואף כשצוהו לחמר אין זה עיקר הכיבוד. וכת' וכן מה שאמרו יכול אמר לו אביו הטמא וכו' להביא פירות קאמר אבל הטמא לחנם אין צריך לומר שלא ישמע לו.

15 ובש"ת הרא"ש [טו ה] כת' דאם אביו צווהו שלא לדבר עם פלוני, אי"צ לשמוע, דהוה דבר עבירה. 16 והחזו"א הביא דברי הירושלמי [הו' בתוס' לא:] דרצונה זהו כיבוד, דצוו לו להניח לאמו לשתות מי רחיצה.

17 ור"ח הביא מהגמ' [כתובות מט:] דאפקי' לזון את אביו. והרא"ש דחה דהתם איירי בכותב נכסיו לבניו. ומש"ה כפהו.

18 והשיטה לנ"ל כת' דלפ"ז תלי במח' ראשונים [ע' תוס' ב"ב ח; כתוב' מט:] דצדקה מתן שכרה בצדה, אי כופין בגופו או דוקא במילי.

מתחילת דברי התוס' משמע דהוה רק מצוות צדקה בעלמא.

והברכ"ש [יבמות ס"ס ג] תי' דמחוייב מדין צדקה, אבל אחרי שכבר נתחייב מדיני צדקה שוב חל חיוב כיבוד אב. דלא נחשב שנותן ממון של עצמו, דהא מתחייב מדיני צדקה. ושוב מתחייב מדיני כיבוד אב.

דילמא רתח וכו'. והאחרונים דייקו מלשון הגמ' דרק אילו יבא לידי כעס, עבר בלפני עוור. והמושיט איסור לא עבר בלפני עוור אם לבסוף לא אכל.

וקעבר אלפני עוור. החפץ חיים [לה"ר כלל ט במ"ח א בהג"ה] הביא דמבואר דאף דאיסור לפני עוור הוה דוקא בתרי עברי דנהרא¹⁹, והכא היה יכול להגיע לאיסור בלאו הכי, אלא כיון דהוא גורם את האיסור, וקרוב לודאי שיכשל ע"י נחשב תרי עברי דנהרא.

תוד"ה דמחיל. שלא יהא נתכוון לאכול בשר חזיר ועלתה בידו בשר טלה וכו'. [ויש איסור לפני עוור אף במידי דאינו עבירה בחפצא]. אבל **הריטב"א** ואפשר דלא החמירו כ"כ בזה משום לפני עור, כיון שהוא לאו כולל. ושרינן בהכי כדי לנסותו ולהדריכו בדרך ישרה אי רתח.

והברכ"י [רמ"ג] הק' אמאי לא חשש משום לפני עוור משום כעס. וכתב דצ"ל דהכיר בו שלא יבא לידי כעס, אלא מקל בכבוד אביו. ויש שהביאו דלא שייך לפני עוור במידות²⁰.

והאור החיים [ויחי נ טו] כת' דל"ש נתכוון לאכול בשר חזיר במצוות שבין אדם לחבירו, אלא דמצווה שבין אדם למקום. [וע' בסמוך אי כיבוד אב הוה נחשב בין אדם למקום].

תיפ"ל דרובא דנסקלין וכו'. אלא הכי איתנייא הנסקלין בנשרפין וכו'. **תוס'** [סנהד' פ:] ביאר דלא אזלי בתר רוב לחייב אותו שהוא פטור מכל וכל. א"נ משום גזירת קבוע.

אל יאמר עברת על דברי תורה, אלא וכו' אבא מקרא כתוב בתורה כך. **פרש"י** והוא עצמו יבין שטעה. והרמב"ם [ו יא] כת' כאילו הוא שואל ממנו ולא כמזהירו. ובתוס' **חכמי אנגליה** כת' בתמיה.

אבא אמר השקיני מים ומצוה לעשות וכו' שאני ואבא חייבים במצוה. ע"ד הא דאי' [לע' לא]. שאתה ואמך מצווין בכבוד האב. [וע' מש"כ שם בזה]. ולתוס' [יבמות ה: הו' לע'] ילפי' סברא זו מהא דכיבוד אב אינו דוחה ל"ת²¹. [ואילו הכא איירי איזה עשה להעדיף].

איסי בן יהודה וכו' תיעשה ע"י אחרים. הריטב"א כת' דדוקא כשלא התחיל, אבל כיון דהתחיל במצווה העוסק במצווה פטור מהמצווה. והוסיף ואפי' אפשר לקיים שניהם²².

כבודו מחול

האב שמחל על כבודו, כבודו מחול. האחרונים חקרו האם מהני מחילה, משום דגדר המצווה הוה חיוב לאב [וכ"כ הגרי"ז [הו' בסמוך] דיסוד החיוב כיבוד רבו הוא משום שמחוייב לרבו, והוה מילתא דחיובא. ומש"ה שייך מחילה]. או אף דחיובו לשמים, מ"מ אי"צ לכבד במידי דמוחל ואינו מקפיד. וע"ד הא דאמר' בירושלמי [כאן] רצונה הוא כיבודה. [וכ"כ הברכ"ש יבמות ג].

בין אדם למקום - והאחרונים [ע' משך חכמה ויקרא יט ג] העמידו דלכא' נח' הראשונים בגדר מצוות כיבוד אב ואם, האם הוה גדר בין אדם לחבירו²³. או דגדר חיובו בין אדם למקום²⁴.

והמנח"ח [לג ג] נסתפק כשעבר ולא כיבד, האם צריך מחילת אביו [כדין מצווה שבין אדם לחבירו], או דסגי

19 וכדאי' [ע"ז ו:]. [ומשמע דקאי הכא משום לפני עוור דאורי', ולא משום מסייע עוברי עבירה דרבנן].

20 וע' ארחות צדיקים [כעס].

21 והרמב"ם [ממרים ו יב] כת' דאפי' אמר לו לעבור אל מצווה של דבריהם. ויל"ד דהכא [הל' יג] לא הזכיר של דבריהם.

22 [וכ"ד הר"ן [סוכה יא: בדה"ר], והאו"ז. אמנם דעת **תוס'** [סוכה כה: והריטב"א שם] דהיכא דאפשר לקיים שניהם חייבין].

23 [וכ"מ ברמב"ם [פיה"מ פאה א א] שכתב דכל שהוזכר שם שאוכל פירותיהם בעוה"ז, היינו במצווה שבין אדם לחבירו].

24 [וכ"מ בחזקוני [שמות כ יא] דה' דברות ראשונות הוה בין אדם למקום].

בתשובה כלפי שמיא²⁵.

והתו"י [כתובות מ.] ר' עזרא הק' האיך ס"ד [יבמות ו.] דכיבוד אב ידחה ל"ת, הא אי אמר אביו לא בעינא ליכא מצווה [וע"ד הא דאמרי' כתובות שם דמצוות ולו תהי' לאשה אינה דוחה איסור]. והתו"י תי' דמיד כשצווה האב מחוייב לקיים דבריו. [ועוד תי' באופ"א]. [והברכ"ש יבמות ג ג ביאר דבקי' התו"י נקט דהוה חיוב בין אדם לחבירו, מחילה הוה קולא. ובזה תי' דהא דמהני מחילה משום שזה כבודו].

וכה"ק התוס' הרא"ש [ב"מ לב.] הא אי אמר לא בעי' ליכא לעשה. ותי' [בשם הר"מ] דל"ד דגבי ולא תהי' לאשה, כי אמרה לא בעינא ליכא לעשה כלל. אבל הכא אי אמר האב השתא לא בעינא, בשביל זה לא ביטל העשה עולמית, ואפשר שיתקיים תדיר בשאר דברים. ועוד אפי' אי אמר לא בעינא שייך עשה דמ"מ מצוה הוא בכל דבר אפי' אמר האב לא בעינא.

אבל בשו"ת הרשב"א [א יח מהר"י אבן פלט] כת' דא"צ לברך על מצוות אלו²⁶, דאי אמרה לא בעינא ליכא עשה כלל [וכלשון הגמ' כתובות שם]. דכיון דאפשר לעוקרו, אף דלא עקרו כמאן דליתא. דהמצווה לא קביע, אלא משום הנאה דהלה. וביאר בזה אף מורא וכבוד אב ואם, ועמידה בפני רבו. הואיל ואפשר למיעקריה להאי עשה ידיהו שהרב שמחל על כבודו כבודו מחול.

ובגמ' [ב"מ ל] מבואר דהשבת אבידה אינו דוחה איסור, דמי דחינן איסורא מקמי ממונא²⁷. ובדברי הרמב"ן מבואר דהגמ' [שם לב.] דאפ"ה ס"ד דכיבוד אב ידחה איסור²⁸. ומשמע דלא נחשב 'ממונא'. אבל השיטמ"ק [ב"מ לב.] הביא גליון תוס' שתי' א"נ עשה דכיבוד נמי חשיב עשה דממונא. פירוש כיון דהוא להנאת אדם.

והקצות [צז א] הק' לדברי שו"ת הרשב"א [הנ"ל] דכיבוד אב אפשר לבטלו, א"כ מה ס"ד דידחה ל"ת. ותי' דהוקש כבודם לכבוד המקום, ומש"ה חמיר. והק' א"כ כיון דחמיר יברך עליו, אף דאפשר לבטלו. ותי' דכת' תוס' [יבמות ו.] דגלי קרא דל"מ הוקש כבודם, ולא דחי כלל.

שם. כבודו מחול. הרדב"ז [א תקכד, ציינו רע"א ועוד] כת' דהוה פטור רק מהעונש, אבל עדיין מצווה לקיים. והביא כן מדברי התוס' הרא"ש [ב"מ לב. הנ"ל]. אבל מדברי שו"ת הרשב"א [הנ"ל] מבואר דאין בזה קיום מצווה כלל.

אפי' הרב שמחל על כבודו מחול וכו' תורה דיליה. הרמ"א [רמב לב] כת' [בשם תה"ד קכז] דדוקא כבודו מחול, אבל ל"מ לענין לבזותו. וכן האריך הריב"ש [רכ, ורשב"א א פד]. והגר"א [רמב עט] כת' דילפי' מכ"ש, מהא דצריך 'הידור' [ע' בע"ב]. והרא"ש [ב"מ ב כא] כת' דאף דכבודו מחול, אסור לזלזל בכבודו.

וכ"כ השאלות אף לגבי אביו. והאחרונים הק' דבגמ' [סנהד' מח.] משמע דמהני מחילה אף אבזיון.

25 וביאר שהרי כבודו במה ששווה לכל אדם, אלא שהש"ת צווה להוסיף לאביו כיבוד נוסף, וביטל מצווה דבין אדם למקום. או דילמא כיון דהקב"ה צווה, שוב הוה בין אדם לחבירו.

26 אבל בשו"ת בנימין זאב [קסט] כת' דאין מברכין אלא על מצות שאנו מקודשין מן האומות, שאין האומות עושין אותם כלל. אבל במצות שאפילו האומות עושין אותן לפעמים לא מברכין כי בהן אין אנו מקודשין מהן כי לפעמים עושין אותם כמונו כגון כבוד אב ואם והדור לזקן.

27 ופ' הרמב"ן [שם] דאפילו בעל אבדה כהן אינו רשאי להטמא בה היאך יטמא זה בשבילה, והרי אם באו בעלים ואמרו לא בעי' לה ליתיה לעשה כלל, הילכך לא דחינן מצות עשה משום מצוה שבממון. [וע"פ הגמ' כתובות הנ"ל]. שאם הפקיר בעליו ממון זה פטור הוא מאותה מצוה, שהרי חייב הוא לומר כן כדי שלא יטמא כהן ששניהן חייבין בכבודו של מקום. ולא גלי רחמנא בכי האי עשה דנדחי. וכ"ש הוא בדבר שבממון, דכל שבשלו אינו רשאי בשל חברו נמי אינו רשאי.

28 והגמ' מקשה דהוה עשה ול"ת, ותי' דס"ד הוקש כבודם למקום. וס"ד דנדחי. וי"ל דילפי' דלא נחשב 'ממונא' מהך היקש. אמנם בגמ' שם משמע דנתחדש רק בתי'.

דף לב:

אפ"ה הידור בעי לעבד ליה בעו. פרש"י לנוע מעט, כאילו רוצה לקום. והמאירי ביאר דראוי שלא יקבל מהם אלא בהדור ובסרהוב עד שיעשו עצמם כמכירים שלא מן הדין הוא. משמע ד'ראוי' לעשות הידור.

אבל הגר"ז [הל' ת"ת] דייק מלשון הרמב"ם [ת"ת ה יא] 'חייב' להדר. וכתב לפרש דיש ב' גדרי כבוד, שחייב בכבוד רבו וכמו אביו. ועוד דין ת"ח בעלמא. והביא לשון הרמב"ם ד'רבו מובהק' יכול למחול. וביאר דמהני מחילה רק על החיוב מדין 'רבו', דיסודו מילתא דחיובא שמחוייב לרבו. ושייך מחילה על החיוב. אבל מצוות הידור נוהגת בכל ת"ח [ע' בסמוך]. ובזה הוה ככל מצווה דמחוייב לנהוג בו כבוד. וכיון דאינו מילתא דחיובא ל"ש בזה ענין מחילה.

אולם הביא דהש"ע [רמז יד] מפורש דמהני מחילה אף בשאר ת"ח [דהוה חיוב הידור]. וכת' דלקושטא דמילתא מהני מחילה בכל מילי וכדאיתא בשאילתות. והביא מהכס"מ דהרמב"ם נקטו לרבותא אף רבו מובהק'.

ויש שדנו האם אף באביו שמחל חייב ב'הידור'. ומשמע בריטב"א דמתחייב. אבל בפוסקים לא הו' גבי אביו. ולסברת הגר"ז ל"ש חיוב זה באביו. והחז"א כת' דהחיוב הידור שלא יהא זלזול לכבוד התורה.

והחז"א כת' דנראה דאין ראוי למחול תמיד, דא"כ היו כולם מוחלים. ומצאנו ר"ש בר רבי ואב"י הקפידו [לק' לג.]. ודוקא הכא משום שמחת נישואין מחל.

מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול², דכתי' שום תשים, שתהא אימתו עליך. פרש"י [כתובות יז.]. ישראל הוזהרו ששימו עליהם שימות הרבה, כלומר שתהא אימתו עליהם³. והריטב"א כת' דאם מוחל על כבודו, לא תהא אימתו עליהם⁴.

ותוס' [שבועות ל:]. נקטו דכבוד מלך חמור, דהא אינו יכול למחול⁵. ודחו דכבוד חכם חמיר מכבוד המלך, דהוה כבוד התורה. אלא דאם מחל על כבודו דתורה דיליה. וכל"כ **ותוס'** [זבחים טז] דהא דמלך א"י למחול דאין זה שלו, אלא של אחרים⁶. **ותוס'** [סנהד' יט]. ביאר דכבוד מלך הוא משום דילפ' שום תשים, וכיון דכבודו בא מחמת צווי המקום א"י להפקיע מצוות המקום⁷.

והקוב"ש [כתובות מז בס"ד] דייק [מהתם] דהוה איסור על המלך למחול על כבודו, ולא רק דאין לו זכות למחול. [והרי אין עליו מצווה לכבד את עצמו]. וביאר דהוה מצווה לכבד את המלוכה, ואף המלך מצווה במצווה זו.

ובגמ' [סוטה מא:] אי' דמ"מ במקום מצווה אף מלך רשאי למחול על כבודו⁸. [ומש"ה שבחו את אגריפס המלך שעמד מפני הס"ת]. **ותוס'** [זבחים טז] ביארו דכשמוחל על כבודו מצוות, ע"ז לא יניח שלא תהא אימתו עליו.

ותוס' [כתובות יז, וסוטה שם] כת' יש למלך לחלוק כבוד לתורה דחשובה יותר. שמראה עצמו שאימת

1 [ובפשוטו חזר בו מכל דבריו, דאין מקור כלל דיש חילוק ביניהם. אמנם משמע דעומק כוונתו דמהני מחילה אף בכל ת"ח, משום דאין זה כבודו [ומש"ה הידור מבעי], ולא משום גדרי מחילה. ובתוספת חיוב דרבו מובהק, מהני מחילה דהוה בזכותי החיוב].

2 **והאחרונים** כ' דאף דמלך מלכי המלכים משיב רוחות וכו', וכדלעיל. מ"מ מלכות דיליה ויכול למחול על כבודו. ועוד דל"ש בזה זלזול בכבוד המלכות, דמלכות שמים הוא במה שמקיים את הברואים.

3 **והמרדכי** [גיטין תא, ושו"ת מהר"ם רוטנברג ד ק, ג ח] כת' דכהן יכול למחול על דין 'וקדשת', דכבודו מחול. ול"ד למלך דתניא כי לה' המלוכה, הממליך מלכים ולו המלוכה. ולהכי ריבה בו הכתוב שימות הרבה, לומר שאין כבודו מחול. [ויל"ד האם כוונתו דהממליך מלכים הוה טעם דל"מ מחילה, דהוה כבוד של הקב"ה. או דנקט לשון צחות, ועיקר הטעם דגלי קרא שימות הרבה].

4 **וכ"כ תלמ' ר' יונה** [בשיטמ"ק כתובות יז]. דלא היה לו לעשות דבר שימעטו פעם אחרת בכבודו.

5 **ותוס'** הק' א"כ אמאי אמרו לינאי המלך לעמוד שיעידו בו, והא אמרי' דעשה דכבוד התורה עדיף, ות"ח אי"צ לעמוד כשיש לו דין תורה. ובחד תי' כת' דבשעת קבלת עדות מ"מ צריך לעמוד [אף ת"ח].

6 **ועד"ז כת' רבינו יונה** [סנהד' יט]. שכבוד המלך של כל ישראל, שהמלך שלהם ניכר, ואינו יכול למחול על כבוד ישראל.

7 משא"כ ת"ח דתורה דיליה, כדדרשי' [ע"ז יט]. בתחילה נקראת התורה ע"ש הקב"ה, ולבסוף נקראת ע"ש שנאמר **ובתורתו יהגה וגו'.**

8 וכן אי' בגמ' [סנהד' יט:] דרשאי למחול על כבודו לעשות חליצה.

השכינה עליו. אבל לכבד כלה ליכא מצווה, דכבודו עדיף⁹.

מפני שיבה תקום

ת"ר מפני שיבה תקום וכו'. **הרא"ש** כת' ד'שיבה' הוה מבין ע' שנים, ע"פ המשנה [אבות ה כא]. וכ"פ הטור ושו"ע. אבל הברכ"י [רמד ד] הביא בשם האריז"ל דכל שהוא בן ס' מצווה לעמוד בפניו [ע"פ קבלה]. והאחרונים ביארו דהיינו זקן¹⁰ [ע"פ המשנה הנ"ל].

ואין זקן אלא חכם שנאמר אספה לי ע' איש מזקני ישראל. הראשונים הביאו דמבואר ברש"י [ד"ה אי ס"ד] דהוה גז"ש. והראשונים הק' דא"כ נבעי סמוכים¹¹. ותוס' [והתוס' הרא"ש וריטב"א] חלקו דהוה גילוי מילתא בעלמא דנקרא זקן¹².

בסוגיין ילפי' דיש חיוב לכבד חכם. ועוד מבואר [לג]. כמה פעמים דיש חיוב בכבוד רבו, אפי' שאינו מובהק. [וכן מבואר ב"מ לג] דת"ח שבבבל עומדין זה בפני זה. ועוד מבואר דיש חיוב טפי ברבו מובהק.

ותוס' [ב"ק מא; ותוס' רא"ש לק' נז]. כ' דהא דדרשי' [שם] 'את' ה' אלקיך תירא לרבות ת"ח, מרב' חיוב 'מורא' דרבו מובהק. א"נ רב מופלג, שהוא כעין רבו. ומפני שיבה תקום קאי בשאר ת"ח.

[וכמ"ש הפוסקים [רמד י, וש"ך שם ב] דגדול הדור דינו כרבו מובהק¹³. והגרי"ז [הל' ת"ת] הביא דנתחדש דין בפנ"ע 'מורא' ברבו מובהק.

תוד"ה זקן אשמאי. פה"ק רשע וע"ה, וקשה וכו' והלא מצווה אפי' לבזותו ולהכותו¹⁴. והרמב"ן הק' דאפי' אביו רשע אי"צ לכבדו, דדרשי' ונשיא בעמך, עושה מעשה עמך¹⁵. ועוד הביא הרמב"ן מהגמ' [גיטין לא:]: ניקום מקמי פלגא. דאף ת"ח בעל מח' אי"צ לעמוד בפניו¹⁶.

והערוה"ש [רמד ב] כת' לפרש כוונת רש"י דעושה מעשה רשע מחמת שהוא בור, ומפני פשיטותו אינו מניח תפילין כל יום ומזלזל במצוות. אבל אינו עושה לשם רשעות.

בא"ד לכך פר"ת לשון שוממין, פתחי שמאי כלומר בור וע"ה¹⁷. וכ"כ הראשונים בשם הערוך. אבל רש"י [מנחות לג:] פי' פיתחי שימאי, מקולקלין ואשמים כמו זקן אשמאי דאמרינן בקדושין.

יכול יעמוד מפניו מבית הכסא ומבית המרחץ, לא אמרתי אלא במקום שיש הידור. **הרמב"ם** [ת"ת ו ב] הביא דין זה לגבי כבוד ת"ח. והלח"מ כתב דה"ה רבו מובהק, דאין סברא לחלק בזה. והפתח"ת [רמד ג] הביא בשם ס' ארבעה טורי אבן לדייק ברמב"ם דדוקא ת"ח, אבל רבו מובהק חייב לעמוד משום 'מורא' וזה שייך אפי' במרחץ. וכ"כ הגרי"ז [הל' ת"ת] דהחיוב לעמוד בפני רבו מובהק נלמד מ'את' ד' אלקיך תירא [ע"פ תוס' ב"ק מא:]. ובזה לא תלי בהידור.

שם. שיש הידור. ובגמ' [שבועות ל:]: הו' מעשה דאשתו של רב הונא באה לדין לפני רב נחמן, ורצה לקום דהוה אשת חבר. אלא דחשש דיסתתמו טענות הבע"ד. ואמר לשמש להפריח בר אווזא, שלא יהא ניכר שקם

9 **ותוס'** [סוטה שם] ביארו דמצוות כבוד שהן חייבין לכבדו גדול יותר ממה שהמלך צריך לנהוג בהם. נמצא דבמה שהמלך מכבדו ליכא מצווה.

10 **והמנח"ח** [רנז] כת' דלדעת התרגום [ע' בסמוך] דילפי' החיוב לקום לוהדרת פני זקן, היינו סבא, א"כ צריך לעמוד בפני בן ס'.

11 [ויל"ד דבשעת לקיחה אפשר דלא הוסמכו עדיין. **ותוס'** נקטו 'מומחין', ואפשר דהיינו ראויין לסמיכה]. אבל רש"י כת' אשא ידעת וגו', אלמא היו זקנים וידועים.

12 **והרש"ש** העיר דגבי אנשי סדום כתיב מנער ועד זקן.

13 ע"פ תוס' [ברכות לא:]: לענין מורה הלכה בפני רבו.

14 **ובש"ת מהר"י וייל** [כח] כת' דהמכה זקן בן ע' אף מבטל מצוות קימה. [ובגליוני הש"ס העיר דלפ"ז דין קימה הותר מכללו אצל חייבי מלקיות. ויל"ד דאף בלא"ה אינו מצווה כלל ברשע].

15 אמנם דעת הרמב"ם [ממרים ו יא] דמחוייב לכבד את אביו רשע. ושא"ר חלקו דדוקא עשה תשובה [וכדאי' יבמות כב; וכן ב"ק צד: ועוד]. אבל הרי"ף [יבמות שם] נקט דהיינו לענין להתחייב על מכתו וקללתו. ואיסורא מיהא איכא. והרדב"ז [שם] הביא מדברי ההגמ' [לע' לב]. דאביו עובר על דברי תורה. ומשמע דאף במזיד ולא עשה תשובה.

16 **ובהג"ז זר זהב** [לריטב"א] דחה דר"ה ור"ח [דהתם] היו גדולי הדור, ומש"ה אי"צ לעמוד לפניו אלא מפני מידת חסידות. וכיון שהיה פלגאי לא רצו לנהוג כן.

17 עכ"פ לת"ק אינו עומד אף בפני זקן המקיים מצוות, ואינו בור. כשאינו חכם בתורה. ויל"ד אמאי לא נקטו. ואפשר דהוה בכלל בור.

מפניה. ותוס' הק' דהוה קימה שאין בה הידור, שלא ניכר שקם מפניה. ות' דמ"מ היה עומד, ואין איסור. וע"ל כיון שהיא היתה יודעת שקם מפניה נחשב הידור. ועוד דל"ד לבית הכסא דליכא הידור כלל.

ובגמ' [מ"ק כז:] א' דחולה א"צ לעמוד בפני הנשיא. ורע"א [בשר"ע שעו א] ציין שבות יעקב [א כו] דהטעם דהוה קימה בלא הידור.

איסי ב"י אומר לפני שיבה תקום, כל שיבה במשמע. משמע אפי' זקן אשמאי [וכ"מ רש"י סוד"ה א' ס"ד, וכ"כ שא"ר]. ולק' לג. מבואר דקי"ל כאיסי בן יהודה. ורש"י מבואר דאיסי ס"ל כריה"ג דזקן היינו שקנה חכמה. וכ"כ שא"ר.

אבל הרמב"ן הביא דהרי"ף פסק כת"ק, דדוקא זקן. ואפ"ה פסק כאיסי דאף זקן אשמאי. והק' דבכולה תלמודא משמע דעומד מפני חכם, ואילו לדעת הרי"ף הכל תלי בזקנה.

והרמב"ן תי' דת"ח אינו חייב לעמוד בפני זקן אשמאי, דאינו לפי כבודו. ודוקא מי שגדל ממנו בחכמה. ומש"ה תלה דין קימה בחכמה. אבל היכא דל"ש פטור ואינו לפי כבודו, חייב לעמוד. ועפ"ז ביאר הרמב"ן הא [לק' לג:] דשמואל עמד לפני רב יחזקאל דבעל מעשים היה, דכיון דאין בזה חסרון זקן ואינו לפי כבודו, נתחייב לעמוד משום שיבה. [ועי"ש].

אבל אונקלוס [ויקרא יט לב] תרגם להיפך, מן קדם דסבר באוריתא תקום [משמע דשיבה היינו חכם]. ותהדר אפי סבא [משמע דזקן כפשוטו, כל זקן במשמע]. והרמב"ן הק' דהוה היפך סוגיין. וכת' דס"ל כריה"ג דיניק וחכם, ואף דדרש'י לה מזקן, גלי זקן אחכם¹⁸.

תוד"ה מ"ש. וא"ת כיון דבהדי שיבה נמי בעי חכמה כדפ"ה לריה"ג [דמשמע דריה"ג לא ס"ל כאיסי], שיבה ל"ל. ור"י תי' דיניק וחכים היינו דוקא מופלג¹⁹.

והראשונים [רמ"ה, ריטב"א, ר"ן] כת' דכל שגדול ממנו בחכמה דראוי ללמוד ממנו אע"ג דלא הוה רבו²⁰.

והרמ"ה כת' ומיהו הידור בעי למעבד [אפי אינו גדול ממנו, ולא למד ממנו], כדאמר' [מכות כד.] גבי יהושפט מלך יהודה. ועוד דלא גריעי ת"ח גבי הדדי מהרב שמחל על כבודו. דאע"ג דכבודו מחול, בעי למעבד הידור. אבל לקום מלא קומתו אינו חייב, אא"כ רוצה לפנים משורת הדין.

והריטב"א הק' א"כ מה נתחדש דחייב לעמוד בפני רבו [אפי' שאינו מובהק, ד' אמות], תיפול דהוה ת"ח²¹. ות' דאפי' שהוא שווה לו, אמרי' [ב"מ לג.] ת"ח שבבבל לומדים זמ"ז והו"ל כרבו, ומש"ה צריך לעמוד.

והריטב"א הביא בשם הר"א ממיץ [יראים רלג] דמדאורי' אין חיוב לעמוד בפני ת"ח, אלא בפני רבו²². ומדרבנן עומד בפני ת"ח²³. [והריטב"א דחה דבריו].

בא"ד אבל אם היו שווים בחכמה, צריך לעמוד היניק בפני הזקן. משמע דאם היניק גדול מהזקן, אין לו לעמוד לפניו. אף דגם הזקן ת"ח. דאינו ראוי שת"ח יעמוד בפני מי שגדול הימנו.

ועד"ז כ' הרמב"ן [הנ"ל] דת"ח לא יעמוד בפני מי שגדול ממנו, וכדין זקן ואינו לכבודו. ועד"ז כ' והריטב"א [לג.] דזקן ואינו לפי כבודו לא יעמוד לפני זקן אשמאי²⁴.

18 וכן ה"ן הביא מדברי אונקלוס דקי"ל כריה"ג. [וצ"ב דקי"ל כאיסי, א"כ ודאי לא קי"ל כדרשת התרגום. ומשמע בר"ן דאף דהוה דלא כגמ' דידן, יל"ד כדברי התרגום כיון דאין נפק"מ להלכה].

19 והש"ך [רמד יא] כת' דעכשיו נהגו שלא לקום אלא מפני ראש ישיבה ואב"ד. ואפשר שלא לחלק בין חכם לחכם השוו מדותיהם. ועדיין צ"ע. והאחרונים דנו האיק מבטלים חיוב קימה דאורייתא. [ודנו דהוה משום מחילה].

20 והתוס' ריה"ז [לג.] כת' דרבו שאינו מובהק היינו שהוא גדול הימנו, א"נ שווה עליו ולמדו קצת. [משמע דשם 'רבו' הוה כל ת"ח]. ורבו מובהק רוב חכמתו.

21 ולדברי ר"י י"ל כשאינו מופלג.

22 ומדברי הריטב"א משמע דרבו שאינו מובהק הוה דאורי'. אבל הסמ"ג [הו' בשלט"ג יד. בדה"ר] כת' אלא בפני רבו מובהק, אבל בהמשך דבריו הביא הא דת"ח שבבבל עומדין זה בפני זה, וצ"ב דהתם אינו רבו מובהק. ואולי כוונתו דהחמירו על עצמן כרבו מובהק.

23 והביא מהגמ' [מכות כב:] כמה טפשי שאינם עומדים בפני ת"ח, משמע דהחיוב לעמוד בפני ת"ח מדרבנן.

24 והביא כדאמר' [לג:] אתון חכימי. ואמר' דשמואל קם לפני רב יחזקאל דבעל מעשים הוה, והו' לפי כבודו

ויל"ע מה שייך כאן הפטור 'זקן ואינו לפי כבודו'²⁵, הא מבואר [ברכות יט:] דהפטור זקן ואינו לפי כבודו הוה בממון. אבל באיסורא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה', ואיסורא ממונא לא ילפי²⁶. ולכא' חוב כבוד ת"ח הוה בגדר 'איסור' ולא ממון²⁷. [ודוחק לפרש כוונת הראשונים דהוה כבוד הבריות, ודוחה בשב ואל תעשה]. ואפשר דנחשב ממונא כיון דמהני מחילה בכבוד רבו, וצ"ע²⁸.

ואפשר דכוונת הרמב"ן כיון דכבודו גדול יותר אינו ראוי שיהא בזה חוב לכבודו. ולא משום גדר 'פטור' והתעלמות.

והרמב"ם [ת"ת ו ט] כת' דזקן מופלג אי"צ לעמוד מלא קומתו אלא להדרו. והטור תמה ע"ז, וכ' דאפשר דכוונתו ת"ח יניק, דאי"צ לבזות עצמו. וסגי בהידור²⁹.

דף לג.

ובטל ממלאכתו. תוס' ריה"ז כת' כשיש שווה פרוטה באותו קימה.

אין בעלי אומנות רשאים לעמוד. פרש"י [חולין נד:] שעוסק במלאכת אחרים, כגון שולחני שמשתכר בשל אחרים למחצה שכר¹. והתוס' ריה"ז הק' אמאי אין רשאים, ישלמו לבעה"ב שכר בטלן². ותוס' [כאן ושם ועוד ראשונים] כת' דאינו חייב. וכ"פ הרמב"ם [ת"ת ו ב]. והר"ן כ' כיון דרוב בעלי אומנות אין עומדים, אם זה עומד נר' כמזלזלים בכבוד ת"ח. והריטב"א כ' שחכמים ידעו שיעשו בזה לפני משורת הדין, ויעמדו אע"פ שאינם חייבין ויתבטלו ממלאכתם, משה אמרו שלא יהיו רשאים.

א"ר יוסי בר אבין בא וראה כמה חביבה מצווה בשעתה וכו'. המהרש"א [ח"א] כת' דאף דלא מצאנו שעומדים בפני שאר עוסקי מצווה, שאני הכא דיצאו הגזברים וכו' לקראתם ויש בזה משום כבוד הציבור. וכ"כ הרמב"ם [פיה"מ ביכורים ג ג]. והתוס' רי"ד כת' דעומדים לפני משום שטורחין לבא מרחוק. אבל מצוה דאין בה טרחה לא.

אבל הרע"ב [ביכורים ג ג] כת' דמטעם זה עומדים מפני נושאי המת, ומפני נושאי התינוק לברית מילה³. וכ"כ ה"ח [י"ד שסא ב] דצריך לעמוד מפני מלווי המת, דהם גומלי חסדים⁴. וכת' דה"ה כל עוסקין במצווה יש לעמוד בפניהם, וכדאמר' בסוגיא. משמע כל מצווה. והפתח"ת [י"ד רנו] הביא שו"ת יד אליהו דצריך לעמוד אף בפני גבאי צדקה⁵.

ודילמא שאני התם וכו' אתה מכשילן וכו'. וצ"ב א"כ איך הביאו הפוסק' הנ"ל לעמוד מפני שאר מצוות. וצ"ל דהיינו כשאין הפסד ממון.

והרמב"ם [פיה"מ ביכורים ג ג] דאף דבשעת מלאכה אין רשאים לעמוד מפני ת"ח, וחייבו אותן כאן לעמוד מפני שהם רבים. וכבוד צבור שאני. ואמרו בתלמוד בדרך היו אומרים שמחתי באומרים לי בית ה' נלך וכו'. [וצ"ע דאין זה מסקנת הגמ'].

דשמואל [וכמ"ש הרמב"ן].

25 ומשמע דאף לקום בפני רבו הגדול ממנו אינו חייב, אילו הוה בזיון עבדו [מצד אחר]. ויל"ע אי אף לקום בפני ס"ת, דילפי' לק' לג: מק"ו מרבו, א"כ דיו כרבו. [אלא דהתם לא שייך גדר מחילה].

26 וכ"כ הגליון בשיטמ"ק [ב"מ לב]. דכיון דכיבוד אב ואם הוה מצווה שבין אדם לחבירו [וע' מה שהו' בענין זה לע'], יש פטור זקן ואינו לפי כבודו. [וצ"ע ממעשה דר' טרפון לע' לא; וע"ע לק' לג: בנו והוא רבו].

27 והגר"ז [הל' ת"ת] חילק דכבוד רבו מובהק הוה בגדר חוב ותביעה, אבל אף לדבריו דין הידור דת"ח בעלמא, וכ"ש שיהא דזקן אשמאי הוה איסור בעלמא.

28 [ותוס' [שבועות ל:]] הביאו שאני ממון דאיתיהיב למחילה. אמנם גבי כיבוד אם דנו הראשונים [ת"י כתובות מ]. דשייך עדל"ת, דמיד מחוייב כל זמן שלא מחלו. והוה גדר מחילה שונה.

29 [יל"ע האם הידור אינו בזיון, ונחשב לפי כבודו. או דהפטור ואינו לפי כבודו הוה כמו מחילה, ועדיין מחוייב שלא לבזות לאידך. אף כשאינו לפי כבודו דידיה].

1 וציין תוספתא [ב"מ ד ז] דהמושיב את חבירו בחנות למחצית שכר, לא יעסוק באומנות אחרת. דצריך ליזהר שיהא עיניו שם ולהשתדל עם העוברים לשאול מה הם צריכים.

2 [ויל"ד דכ"ז שייך בשכיר לפי שעות. אבל מקבל למחצית שכר, אין ידוע האם נגרם לבעה"ב הפסד בזה. וגם אם הפסיד בעה"ב הוה מניעת רווח בעלמא. והוה איסור לכתחילה בעלמא.

3 ושמעתי להעיר דדוקא בעוסק במצווה, ואין חוב לעמוד מפני כל אדם ההולך ליטול לולב. ודוקא גבי ביכורים, דאף ההליכה הוה בכלל המצווה [דכתיב והבאת]. וכן הכנסת התינוק לבית שמלין בו נחשב תחילת המצווה. [וצ"ע].

4 והטור [שם] הביא כן בשם הירושלמי, דאין עומדים בפני המת. אלא בפני מלווי המת, דגמלין לי' חסד. [והביא דמכ"מ בפני אדם גדול עומדים מפני המת עצמו].

5 וכת' דהיכא דמקבלים שכר אי"צ לעמוד.

שמה בהן יושב ומהרהר. פרש"י וטרוד ולא הבין בעברך לפניו. וכ"כ השיטה ל"ל ומתוך כך אינו רואהו, אבל אי הוה חזי ליה חייב לעמוד. דאף דק"ל [ע' בע"ב] דאינו חייב לעמוד בשעה שעוסק בתורה. דוקא עוסק, אבל מהרהר לא.

ל"ק הא בבתי גואי וכו' ה"נ מסתברא וכו' בכ"מ מותר להרהר חוץ מבית המרחץ. ובבתי בראי מותר להרהר. ובגמ' [שבת י.] הוזכרו ג' בתים במרחץ, בית חיצון עומדים לבושין, ומותר במקרא ותפילה ולהניח תפילין. בית אמצעי דעומדים ערומים ולבושים, אסור במקרא ותפילה ואינו מניח תפילין לכתחילה. אבל אי"צ לחלוץ תפילין, ומותר בשאילת שלום. ובית פנימי דעומדים ערומים אסור בשאילת שלום וחולץ תפילין.

והפוסקים העירו דבסוגיין לא הוזכר דין בית האמצעי, לענין קימה והידור. הש"ך [רמד ג] כת' דמשמע דצריך לעמוד, כיון דיש שם שאילת שלום. וכ"פ הרמ"א [או"ח פד] דמותר להרהר בבית אמצעי. והג"א [שם] ציין לדברי הש"ך [הנ"ל].

אבל הערוה"ש [רמד ו] כת' דבבית האמצעי תלי, אי עומד לבוש יקום מפניהם. ומש"ה לא הוזכר בסוגיין דאין בזה דין קבוע.⁶

לאונסיה שאני. [וכע"ז זבחים קב:]. פרש"י דהיה טרוד ומעיין לפני כניסתו למרחץ, וע"כ שגורה בפיו⁸ וליבו. [התה"ד [מא] הביא מדברי רש"י דאף דאין עומדין להתפלל מתוך הלכה שאינה פסוקה, שמה ירהר בתפילה. אבל אין איסור ליכנס למרחץ מתוך הלכה שאינה פסוקה. וביאר שיכול להכריח לסלק מחשבות⁹.

והב"י [פה] הביא רבי' מנחם [ברכות ג ד] דלכתחלה אסור להרהר בד"ת במרחץ, כלומר לשום מחשבתו ולבו לחשוב בדברי תורה, אבל אם היה תלמודו שגור בפיו והרהר לאנסו מותר¹⁰.

יכול יעצים עיניו מקמי שמטי זמן חיובא וכו'. הנחלת צבי [בשו"ע רמ ז] הביא מכאן דאם אינו רואהו לא חל חיוב. וחילק דהיינו ברבו שאינו מובהק. אבל בכיבוד אב מבואר [לע' לא:]: דרב יוסף שהיה סומא עמד לפני אמו, וה"ה רבו מובהק. אבל החזו"א חילק דתלי האם יודע ושומע שנכנס לד' אמותיו, והכא איירי שלא ידע מתי נכנס.

הא לא חזי וכו' ת"ל תקום ויראת. פרש"י היוצר יודע מחשבותיך שאתה מבקש תחבולות להפטר ממצוותו. [וכן [מנחות מא.] דבעידן ריתחא נענשים כשמחפש תחבולות ליפטר ממצוות ציצית. אמנם משמע דאין בזה איסור¹¹].

והביא"ה [קכח ב] כת' דכהן שיוצא לפני רצה, ואינו מברך ברכת כהנים עובר משום ויראת מאלהיך, כדאי' בסוגיין. [וע"ע אהבת חסד ה].

[ויל"ד אי דוקא בכה"ג דנשאר יושב, וביטל המצווה. אבל הערוה"ש [רמד ה] כת' דאף מי שעומד קודם שהגיע זמן החיוב עובר בזה].

אבל רבו מובהק כמלא עינו. הר"ן כת' דברבו מובהק מוכיח הדבר דעומד לכבודו. ומש"ה נחשב הידור¹². אבל הגר"ז [הל' ת"ת] כת' בדעת הרמב"ם דהחיוב לעמוד בפני רבו מובהק הוה מדין מורא, דילפי' 'את' ה' אלקיך תירא [וכמ"ש תוס' ב"ק מא:]. ודין מורא הוה מלא

6 ובהג' רד"ל דן דמסתבר כיון דיש שאילת שלום יש קימה והידור. אך כת' דאפשר דל"ש כיבוד היכא דאין חיוב מזוהר [ע"ד הא דאי' ברכות מז] דאין מכבדין בפתח שיש מזוהר.

7 דלענין הידור תלי בשעת מעשה אי הוה דרך כבוד. ול"ד לדברים שבקדושה דתלי בשם בית המרחץ, אף דליכא עכשיו אדם ערום.

8 והמשנ"ב [פה ח] הביא ר"א [הפרישה] דמחמת אונס יכול אפי' לבטא בשפתיו. והביא דהברכ"י דחה דדיבור אסור בכל גוונא.

9 אך הביא דבגמ' [ברכות כ:] אמרי' דת"ח אסור לעמוד במקום הטינופת, מפני שא"א בלא הרהור דבר תורה.

10 אבל המשנ"ב [פה ח] כת' דמש"כ אם הרהר לאונסו מותר, ר"ל דלא עבד איסורא, מאחר שהיה לאונסו. ברם לכתחילה חובת גברא לדחות ההרהור.

11 וכן [גיטין פא. ועוד] דדורות האחרונים מכניסים פירות דרך גגות לפטור ממעשר. ומשמע דהוה גנאי, ואין בזה איסור.

12 ובהג' יעב"ץ ביאר דרבו מובהק לא שכית, ושפיר ניכר וחשיב שיש בו הידור. א"נ כיון דנשאר בעמידה שפיר דמי, אלא דבת"ח בעלמא אינו מחוייב לכך.

עיניו, ולא תלי בהא דיש בזה הידור.

אביי מביי חזי לאודניה דחמרא דרב יוסף הוה קאמי. בהג' יעב"ץ דייק שקם קודם שראה את רב יוסף [אלא אוזן חמורו], ואף רב יוסף מאור עינים היה ולא ראהו, אלא הוה כבוד בפני אחרים.

אמר רשב"א מנין לזקן שלא יטריח וכו', אמר אביי נקטי' אי מקיף חיי וכו'. אבל במדרש [במדבר רבה בהעלותך טו יז, והו' בתוס' רי"ד] הו' בזה מח', דר' יוסי ב"ר זבידא חלק דצריך לעבור לפניהם, וכשרואין אותך ועומדין מלפניך אתה מביאין לידי יראת שמים. שנא' מפני שיבה תקום ויראת מאלהיך.

והש"ך [רמד ד] כת' דכ"ז בזמניהם שישבו ע"ג קרקע והוה טירחא לקום, אבל בזמנינו אי"צ להקיף. ומ"מ לא יכיון לעבור לפניהם כדי שיעמדו מפניו. והברכ"י [רמד י] חלק דגם בזמן הזה ילך דרך קצרה או יקיף כדי שלא יעבור לפניהם, והכי חזינן לרבנן קשישאי.

שם. השיטה לנ"ל כ' דאביי מקיף אפי' בוקר וערב דאל"כ מה רבותא. [אבל מדברי הראשונים [בע"ב] מבואר דלא כן].

ולא מכסי רישיה וכו'. מבואר דדרך ארץ לכסות ראשו בפני אדם גדול. וכן הביא הגר"א [ח ב] מכאן.

ר' יוחנן הוה קאי מקמי סבי דארמאי וכו'. תוס' [לב:] כת' דלא היה חייב מדינא [אף לאיסי] אלא משום סברת 'הרפתקי' עדו עלייהו'. וכ"כ הר"ן דהוה משום דרכי שלום. אבל ברמב"ם [ת"ת ו ט] משמע דהוה מדאור' להדרו ולסמכו. והכס"מ ביאר דמ"מ כבוד ישראל הוה טפי מכבוד עכו"ם, וסגי בהידור בעלמא. [משמע דקים להו לחז"ל לדרוש כן]. והלח"מ ביאר דהנך אמוראי לא היה צריכין לעמוד בפני עכו"ם, דהוה זקן ואינו לפי כבודו. והשיטה לנ"ל כת' דאירי בחסידי אומות העולם, שמקיים ז' מצוות.

רב נחמן וכו' כמה נחמן בר אבא איכא בשוקא. [וכלשון זה אמר רב יוסף פסחים סח:]. ומבואר בגמ' דסתם רב נחמן הוא רב נחמן בר אבא. ע' תוס' [גיטין לא: וב"ב מו:].

דף לג:

תוד"ה אין ת"ח. ונל"פ דדין זה וכו' הדרין בבית הרב וכו' אבל תלמידים אחרים וכו' שמא יחשידם. והמהרי"ט ביאר דקו' הגמ' מהברייתא, דדרשי' מקרא. ומדאור' אין חילוק בזה, וסברת מפני הרואים הוה מדרבנן.

והמרדכי [תצט] הביא בשם ר' ברוך דהא דאסור לקום אלא שחרית וערבית איירי בת"ח מובהק [להפסיק מלימודו], אבל אנו שמפסיקין לתפילה וכל דבר [כדאי' שבת י], עומד בפני רבו.

והתוס' רא"ש העלה צד לפרש דדוקא לקום לפתחו אסור, דומיה דכבוד שמים. ודחה דא"כ מאי פריך מהא דלא יטריח.

תו"י ד"ה אין ת"ח. וצ"ל דאינו רשאי אינו חייב. וכמ"ש תוס' בע"א, וכ"כ תוס' חולין [נד:]. והאחרונים הק' דהכא יש איסור, שלא יהא כבודו גדול. והמאירי ביאר דאף בתפילה אמרי' ולוואי שיתפלל כל היום [בתורת רשות].

והברכי יוסף [רמד ח] הק' דעדיין קשה [באלו שהו' בע"א] למה הקפידו, כיון דאינם חייבים מדינא. ויש ליישב.

והרא"ש הביא דהרי"ף השמיט דין של ר' ינאי דאין ת"ח רשאי לעמוד. וביאר דנקט דר' אלעזר [בסמוך] פליג, וק"ל כוותיה. [וכ"כ הרמ"ה]. אבל הרמב"ם [ת"ת ו ח] פסק דאינו רשאי. והרמ"א [רמב טז] פסק דאינו חייב [וכת"י].

והמרדכי כת' דכ"ש דאינו חייב לעמוד בפני אב ואם אלא שחרית וערבית, דכבוד רבו עדיף.

תוד"ה ואימא. דכתיב בהו מורא בהדיא. הרש"ש ביאר דדרשי' בהו מורא, כדדרשי' [ב"מ סא:] דנאמר יציאת מצרים אצל משקולות, אמר הקב"ה אני הוא שהבחנתי וכו' אני עתיד ליפרע. וכתב להגיה כן ברש"י.

13 פרש"י מקראות וצרות, וראו נסים ומופסים. והערך פירש 'זמנים'. ותרגום יונתן [איוב יב ה] תרגם נכון למועי רגל [שרגליו מוכנים למעוד וליפול], מכון להרפתקי זימנא.

איבע"ל בנו והוא רבו [של האב], מהו שיעמוד [הבן] לפני אביו. והר"ן [יד. בדה"ר] ביאר ספק הגמ' כיון שחייבה תורה לקום מפני חכם ולקום מפני אביו שקולין הן ואין האחד חייב לעמוד מפני חבריו.

דיש סברא דכיון דהוא גדול ממנו מצד אחר [שהוא רבו], אי"צ לכבדו. [וקצת משמע בגמ' דכל הספק לענין לעמוד לפניו, ועדיין מחוייב בשאר גדריו כיבוד ומורא].

ויל"ד דת"ח שבבבל עומדים זה בפני זה, ולא אמרי' דפטור מלעמוד משום דאף הוא רבו שלו. ומ"ש שיפטר מלעמוד בפני אביו.

והוא רבו. החזר"א כת' דדוקא רבו, אבל חכם בעלמא ודאי חייב לעמוד בפני אביו. כדאמרי' [לא:] דר' טרפון ושאר חכמים כבדו אביהם³. וכת' דמ"מ ל"צ רבו מובהק, דהא רב יהודה לא היה רבו מובהק דרב יחזקאל⁴. וצ"ע. וע' מקנה.

ובגמ' [ב"מ לג.] מבואר דאבידת אביו ואבידת רבו, ברבו מובהק אבידת רבו קודמת [אא"כ אף אביו למדו]. אבל רבו שאינו מובהק אבידת אביו קודמת. [ולכא"ו ה"נ י"ל בהקדמת הכיבוד. וצ"ע].

שאני רב יחזקאל דבעל מעשים. והרמב"ן [לב:] כ' דשמואל עמד לפני רב יחזקאל דבעל מעשים היה, דכיון דהוה בעל מעשים, אין בזה חסרון זקן ואינו לפי כבודו. ומש"ה נתחייב לעמוד משום שיבה. [וכ"פ הש"ע [רמד י] דת"ח רשאי לעמוד בפני בעל מעשים]. והר"ן [יד. בדה"ר] חלק דמשמע בגמ' דחייב לעמוד בפניו מפני שהוא בעל מעשים, ולא מפני שיבתו. דאל"כ עדיין שקולין, דהוא רבו והוא אביו. וע"כ שמחוייב לעמוד מפניו דאיכא תרתי, אביו ובעל מעשים.

ועפ"ז כת' הר"ן דחייב לעמוד בפני בעל מעשים, דהא שצותה התורה בחכם הוא מפני שהחכמה מביאה לידי מעשים. ולא פירשה תורה במעשה כמו בחכמה, לפי שאין הכשר המעשה גלוי. ויתרון הכשר החכמה נראה לכל.

זימנין דאתו אחרי וכו'. התוס' הרא"ש והר"ן ביארו דאין חולקין כבוד לתלמיד במקום רב. ומש"ה היה צריך לעמוד בפני שמואל ולא בפני אביו, אלא דהיכא דאף הרב מחלק לו כבוד רשאי לחלוק כבוד לתלמיד בפניו. [וכדאמרי' ב"ב קיט:].

איבע"ל וכו' מהו שיעמוד אביו מפניו. [ספק הגמ' האם יש 'פטור' בדין כבוד רבו, במקום שהוא אביו. כיון שהבן חייב בכבודו]. הר"ן כת' דהך ספק באת"ל דאביו חייב לעמוד לפניו, אפשר שהוא פטור מלעמוד בפני אביו. או אפשר דשניהם חייבים לעמוד זה בפני זה. [ומבואר מדברי הר"ן דלא יתכן דשניהם פטורים, וכל א' אי"צ לכבד את השני].

הרא"ש כ' דב' הספיקות לא נפשטו, ותרוייהו לחומרא, דהוה ספק דאור'. והאב עומד בפני הבן שהוא רבו, וכן הבן בפני אביו. אבל הר"ן הביא דר"ח כ' דלמסקנא הבן עומד בפני אביו, והאב אינו עומד בפני הבן. וכ"פ הרמב"ם [ו]. וצ"ע למה.

והרדב"ז [מכת"י קסה] כת' דכיבוד אב דאורי', ומש"ה ספק לחומרא. אבל כיבוד רבו ילפי' מריבוי 'את', ומש"ה ספק לקולא'. [וצ"ע דכל הנלמד מדרשת נחשב דאורי' בכל מקום, וספק לחומרא. ודעת כל הראשונים דכבוד רבו מובהק דאורי'. ואף ליראים דשאר ת"ח דרבנן].

ובהג' הרד"ל כת' דאזלי' בתר חזקה מספק, ונתחייב בכבוד אביו קודם שהיה רבו. ומשום חזקה אינו מתחייב בכבוד רבו. [וצ"ע בזה].

והר"ן כתב דאף דבגמ' דידן הוה ספק, נקטי' פשיטות הירושלמי דר' טרפון שהניח כפות ידיו

1 ואפשר דהטעם משום דהוה בפרהסיא.

2 { ועוד יל"ד דמי לא עסקי' דבקטנותו האב לימד את הבן, א"כ אף הבן יתחייב לעמוד משום דין רבו. וכדין ת"ח שבבבל שעומדים זה בפני זה. אמנם בראשונים משמע דהיינו דוקא בשווים, אבל היכא דשוב נתחכם טובא אינו חייב לעמוד בפניו. }

3 [וע' בסמוך בשם הר"ן].

4 [וצ"ע דהראשונים [לב:] דימו חיוב כבוד רבו שאינו מובהק, לדין יניק וחכם].

5 ואפשר דהוה סתירה לדין כבוד ומורא, במה שנותן לאביו לעמוד לפניו. [וע' בסמוך במעשה דהמהר"ם רוטנברג].

6 [ומבואר מדבריו דהנידון משום כבוד רבו מובהק. דאילו רבו בעלמא ילפי' משיבה תקום, וודאי הוה דאורי'. אא"כ נאמר דס"ל כאיסי דשיבה היינו זקן אשמאי, ואף זקן. וחכם דרבנן. והראשונים לא כתבו כן. וצ"ע].

7 [ואפ"ה יש צד בגמ' דכבוד רבו עדיף. אבל בגדרי הספיקות, מספק אי"צ לעמוד בפניו].

תחת רגלי אמו שתילך עליהם. וחכמים אמרו דעדיין לא הגיע לחצי כבוד. ואם איתא היה אסור לה לקבל, אילו ר' טרפון לא היה חייב לעשות כן לאביו כשהוא תלמידו⁸. [והב"י וכס"מ כת' דאף דמעשה זה אי' בגמ' דידן [לע' לא:], מ"מ משמע בירושלמי דפשיט"ל סברא זו, ומש"ה לא נסתפק שיעמוד בפניו. ומש"ה שבקי' ספק הבבלי משום פשיטות הירושלמי].

וההפלאה [כתובות קג.] הביא דמצאנו שלמה המלך השתחוה לאמו. וכן יוסף השתחוה ליעקב אביו, ואף דמלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, וע"כ דכיבוד אב עדיף. ועוד הביא בגמ' [כתובות שם] פשיטא דבני רבי מחויבין לכבד אדם. ואף דא' מהם היה נשיא.

ועוד הביאו **האחרונים** דבגמ' [כתובות סב:] אי' מי איכא אבא דקאים מקמי ברי [אף דהתם לא היה רבו מובהק, אלא כת"ח שבבבל, מ"מ פשיטות הלשון משמע דל"ש כלל].

והרא"ש כ' דהוה ספק, ומש"ה אמרו עליו על **המהר"ם מרוטנברג** שמיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו, ולא רצה שאביו יבא עליו. **והרדב"ז** [שם] תמה דכיון דקי"ל ספיקא דאורי' לחומרא, א"כ הו"ל לעמוד בפני אביו. וכ"ת דאיכא בזה זלזול בכבוד התורה, ליתא דמחויב לעמוד מדאו'. ותו דהא יכול למחול על כבוד התורה. וכה"ק **הדור"מ** [רמב"ד] דהיה לו למחול, ותי' דהיה בפרהסיא, ויש לחוש מפני הרואים שאינם יודעים שהוא רבו. וכת' דאם היה דש בעירו יקום לפניו.

והרדב"ז ביאר דלא הלך אצל אביו, שחשש שאביו יקום לפניו. ולא רצה שאביו יבא אצלו, דזהו זלזול במה שאביו בא אצלו. וכת' דכ"ז ליישב מעשה המהר"ם, אבל אינו ראוי שיעשו כן, אלא ילך אצל אביו ויעסוק בכבודו, ואם ירצה אביו לעמוד בפניו יעמוד⁹.

שם. **התו"ט** [אבות ד' יב] נקט דהך ספק הוה אף גבי אחיו הגדול [דמרבי' [כתובות קג.] חיוב כבוד באחיו הגדול], ומש"ה היכא דהקטן הוא רבו מהדין שקולים. [ואינו חייב לכבודו כרב]. ומש"ה דרשי' באבות דר"נ [הו' ברע"ב שם] מהא דאהרן אמר למשה בי אדוני דלעולם יהא כבוד חבריך כמורא רביך. אף דהיה ראוי לנהוג בו כחבר.

איבע"ל רכוב כמהלך דמי. **פרש"י** רבו רכוב, האם צריך לעמוד בפניו. אבל המקנה כת' דספק הגמ' היכא דהתלמיד רכוב.

והתוס' הרא"ש כת' דהמ"ל ממעשה דאביו וחמור דרב יוסף [בע"א], אלא נחא ליה לפשוט מברייטא.

ת"ש **טמא יושב תחת האילן וכו' טמא, טמא עומד וכו' טהור**. [כ"ג **רש"י** ע"פ התור"כ]. דנחשב 'מושב' של הטמא ע"י ישיבה. אבל **במשנה** [נגעים יג ז, וכן הו' ברכות כה, וכו"כ **הרמב"ם** טו"ז י' יב] הגיר' **טמא עומד טמא, טמא עומד טהור**. **והר"ש** [נגעים שם] כת' דהכל א', ובסוגיין קרי 'לעומד' בשם יושב¹⁰. ואף בעמידה ועיכוב בעלמא טמא. וכ"כ **הרמב"ן** **והריטב"א** דמושב הוה לשון עכבה.

ותוס' [יבמות קג;]. והו' ברמב"ן [כת' דדוקא גבי תחת האילן [שאינן מחיצות] בעי' שישב, דדרשי' בדד ישב. אבל מצורע הנכנס לבית, אפי' עובר נחשב 'יושב' כיון שיש מחיצות. וכדין אהל המת. [אלא דדין אוהל המת חמור, דחלון טפח מביא את הטומאה. ואילו לענין מצורע סגי במחיצה י']. אבל **רע"א** ציין דבר"ש [נגעים יג יא] מבואר דאף בבית, כשהטמא עובר טהור.

זאת אומרת רכוב כמהלך. **פרש"י** דלאו בתרי' אזלי', אלא בתר בהמה הנושאתו וכו'. [וכ"כ **הר"ן** דהבהמה נחשבת כרגליו]. משמע דהגדר שהוא נטפל לבהמה, וכאילו הוא הולך. **והאחרונים** דנו דאבן מנוגעת אין ראה שחשב 'הליכה', אלא דלא נחשב קביעות ישיבה.

ותוס' [ב"מ ט;]. **ותוס'** רא"ש כאן [הק' מ"ש דאמר' בסוגיין דרכוב כמהלך, ואילו התם אמר' דספינה לא נחשב חצר מהלכת. דספינה מינח ניח ומיא ממטו ל'. ותי' דחצר מהלכת תלי בהא דהוה דומיה דיד, ואף יד ממטי ליה גופו. תדע דאגוז ע"ג מים לא נחשב הנחה [שבת ה:]].

8 וצ"ב כוונתו דתלמיד שייך רק במי שלמד ממנו, ואמו לא למדה ממנו תורה. ואולי כוונתו שהיה גדול הדור. [ומשמע ליה דהמעשה היה אחר שנתפרסם]. ומשמע בר"ן דכל כבוד אסור לקבל, ולא רק לעמוד לפניו. [ועיול"ד דאי מהני מחילה, י"ל שמחל על כבודו].

9 [והביא דיעקב אבינו נענש מפני שלא כיבד את אביו [מגילה יז], ואף שיצא ברשות, כיון דקבע מדעתו ז' שנים לעבוד ברחל נענש].

10 משמע דכשעומד במקומו מטמא. אבל הרמ"ה [כאן] כת' דאינו מטמא אלא יושב, ותנא דידן עומד קרי ליה.

והרמ"ה כת' ש"מ לכל מילי דבעי עמידה או ישיבה, רוכב חשיב מהלך. ונפק"מ לתפילה וברכה מ"י. וכ"כ ר' יונה ברכות כ: בדה"ר, אך דן בדביעבד מהני, כיון דאינו מתבטל כוונתו ע"ז.

ק"ו לפני לומדיה עומדים¹² מפניה לא כ"ש. משמע דהחויב לעמוד בפני ס"ת עדיף. והראשונים הק' דבגמ' [מכות כב:] אית' להיפך כמה טיפשאי¹³ שאר אינשי¹⁴ שעומדים בפני ס"ת ואין עומדים מקמי גברא רבה, שרבנן עדיפי שמפרשים את התורה. מבואר מעלת גברא רבה עדיף. והתוס' הרא"ש ותוס' ר"ד תי' דלעולם ס"ת עדיפא, אלא דהתם קאמר טפשאי דילפי' ס"ת מת"ח [וכ"כ הר"ן בשם תוס'].
ועוד תי' הר"ן דס"ת עדיף, ומ"מ צריך לקום אף בפני לומדיה, ומש"ה קרי להו טפשאי דלא סברי דראוי לעמוד.

והמהר"ט תי' דבסוגיין ילפי' ק"ו מלומדיה, אף דאינו 'גברא רבה' אלא בעל שמועות ותלמודו בידו, אפ"ה נחשב זקן שקנה חכמה. ואילו במכות קאי את"ח מורה הוראות, דעדיף מס"ת. ועד"ז כת' עוד אחרונים¹⁵.

ובש"ת יד אליהו [ד] כת' לפרש דהנידון [במכות שם] איזה עדיף, אילו נזדמנו יחד, שיכול לקיים מצות קימה לפני ס"ת במקום א' ובמקום אחר יכול לקיים מצות קימה לפני ת"ח¹⁶. והני טפשאי ס"ל דקימה בפני ס"ת עדיף, והולכים למקום שמקיימים כבוד ס"ת.

והבית מאיר כת' דהתם לא קמו בשעה שעסקו בתורה [ע' בסמוך], דזהו תורה וזה לומדיה. וקרי להו טפשאי כיון דקמו קמי ספר תורה.

שם. מפני לומדיה עומדים מפניה לא כ"ש. העמק ברכה [הל' כבוד ס"ת] כת' דילפי' מהך ק"ו אף כל דיני כבוד ומורא. וכל דיני כבוד ס"ת שפסק הרמב"ם [ס"ת י י, יא] דמצווה לייחד מקום לס"ת ולכבד ס"ת יותר מדאי, ולא ירוק כנגדו וכו' וישב באימה ויראה. הכל נלמד מק"ו דכבוד ומורא רבו. [והכל הוה דין דאוריין].

כיון שעבר ד"א יושב. פרש"י דאינו יושב עד שיעבור ד"א שניות. אבל הרמב"ם [ת"ת ו ו] גרס דיושב מיד, ואב ב"ד יושב כשיעבור ממנו ד"א.

ובגמ' [הוריות יג: הו' ברי"ף] גרסי' כשהנשיא נכנס כל העם עומדים ואין יושבין עד שיאמר להם שבו כשאב ב"ד נכנס עושין לו ב' שורות מכאן ומכאן עד שיושב במקומו. חכם שנכנס א' עומד וא' יושב עד שישב במקומו. והתוס' הרא"ש ביאר דהתם בביהמ"ד דיושבין שורות, ואילו בסוגיין איירי ברה"ר.

אבל תוס' טוך הביא בשם ר"ת דהך סדר בהוריות נתקן בימי רשב"ג, כלומר לא לפניו ולא אחריו.

והסמ"ק [לב הו' בש"ך רמד יא] כת' דבה"ז ליכא דין נשיא ואב"ד. והש"ך ביאר דראשי ישיבות ואב"ד שלנו דינם כחכם, ומש"ה לא נהגו לעשות שורה לאב ב"ד.

שנא' והביטו אחרי משה. פרש"י משה היה נשיא. המצפ"א הק' דמשה היה מלך, ואין ראייה לנשיא¹⁷. ותי' דלא נחשב מלך עד אחרי לוחות שניות.

11 וכ"כ המג"א [קסז כז] לענין ישיבה דקביעות זימון, דאף כשיושבים בעגלה יחד צ"ע אם מצטרפים להחשב יושבים כא'. אבל כת' דבספינה מצטרפים [דמינח נייח, וכן"ל].

12 המהר"ט כ' דהך ק"ו למ"ד דילפי' יניק וחכים, אבל לת"ק [לב:] י"ל שאני זקנה.

13 בש"ת יד אליהו [ועוד אחרונים] דייקו דקרי להו 'טפשאי', דלא איירי שעברו ובטלו חיוב קימה. [דא"כ הו' רשיעי].

14 והאחרונים דייקו דלא איירי ברבו אלא 'שאר אינשי', כלפי ת"ח.

15 והש"ש [הקדמה אות ע] הביא בשם המהר"ל [תפארת ישראל] התורה ניתנה ע"י נביא, ואילו מעלת חכם עדיף מנביא [כדאי' ב"ב יב:]. ולכך החכמים הם עיקר התורה והשלמתה. ואל יפלא האיך אפשר דהאדם יברר בחכמה דברי הנבואה, דהכל מהש"ת הטבע והחכמה והנבואה, הבריאה והתיקון. והוה כמי שיש לו כרם, ואדם אין לעבוד. אולם אם ישכור פועלים יעשה פרי, אמנם הכרם עיקר ולא הפועלים. ובלעדי ת"ח א"א לדעת איך לקיים התורה. אבל ע"י תיקון החכמה, התורה היא העיקר. ומש"ה אם עומד בפני הפועלים, כ"ש בפני התורה עצמה.

16 [והביא מהירושלמי [ביכורים ג ג] שיש מצוה לישב במקום שיכול לקיים מצות אלו, וכן מהגמ' ברכות כא. ועירובין כח:].

17 [וע' מש"כ לע' לב: אי מעלת המלך דבעי כבוד טפי].

מצוות עשה שהזמן גרמא

ת"ר איזהו מצוות עשה שהזמן גרמא וכו'. הרמב"ן כת' דתנא ושייר, ולא בא למנותם כיון דלא תני 'אלו'¹⁸.

ובגמ' [ברכות כ:]: מבואר דנשים פטורות מקריאת שמע, דהוה מצוות עשה שהזמן גרמא¹⁹. ודעת המ"א [ע א] דמ"מ חייבות בזכירת יציאת מצרים, דהוה בין ביום ובין בלילה²⁰. והשא"א [יב] חלק דהוה חיוב על כל יום ולילה בפנ"ע, ונחשב זמן גרמא²¹ [אף דאין הפסק].

ודעת רש"י [ברכות כ:]: דבמצוות דרבנן ל"ש הך כלל דמצווה עשה שהזמן גרמא פטורות²². ותוס' חלקו דאשכחן הלל דהוה דרבנן, ונשים פטורות [סוכה לח.]. משום דהזמן גרמא²³.

וציצית. תוס' [לד. ד"ה ותפילין] הביא דנח' בזה אי הוה זמן גרמא. ותוס' [יבמות ד.]. הק' נימא דהוקש ציצית לכלאים, וכיון דנשים מוזהרות בשעטנז יתחייב בציצית. ות' דהיקש [לפטור זמן גרמא] עדיף מסמוכין²⁴. והרמב"ן [כאן] ת' דאיצטרך היקש להתיר כלאים בציצית. משא"כ גבי מצה ליכא למדרש למילתא אחריתי ודרשי' סמוכין.

דף לד.

רש"י ד"ה ותפילין. א"נ שבת וי"ט לאו זמן תפילין, הילכך כיון דאיכא שעתא דלא מחייב בה זמן גרמא הוא. משמע דכל שיש זמן דאינו מחוייב הוה זמן גרמא. וכן דייקו מדברי הרמב"ם [בפיה"מ] דכל שיש לו זמן קבוע נחשב זמן גרמא. והאחרונים [דבר"י מה, קה"י לב] העמידו דכ"ד תוס' [לק' כט. ולק' לו.]. אבל רש"י [במשנה לע' כט.]. כת' שהזמן גורם להם שתבא. משמע שהטעם משום שגורם.

ולפ"ז י"ל דה"נ הטעם דאינו נוהג תפילין בשבת וי"ט, דהוה אות. משא"כ שאר ימים דבעי אות, נמצא דהאות גורם לחיוב.

והרמב"ן [כאן] כת' דספירת העומר אין הזמן גרמא. אבל הרמב"ם [תמידין ז כד] וחינוך [שו] כ' דנשים פטורות, וביאר הכס"מ דהוה מצוות עשה שהזמן גרמא. דזמנו קבוע מט"ז בניסן. והדבר"י [מה ד] כת' כיון דאינו מצד עצם הזמן, אלא משום קרבן העומר. ואילו היה זמן העומר ביום אחר, אף מצוות ספירה ביום אחר. ומש"ה לא נחשב שהזמן גורמו.

והאב"נ [א"ח שפד] כת' עוד דכיון דתלי במחרת הפסח, ונשים איתרבו לכל חיובי יום הפסח, נתחייבו אף בספירת העומר.

יש שתי' דספירת העומר, סופר את הימים. ואינו 'זמן' למצווה, אלא הזמן הוה עצם המצווה¹.

תוד"ה ותפילין. ותימה וכו' למ"ד ציצית חובת טלית, דכלי קופסא חייבין וכו' והתם ליכא זמן גרמא בין ביום ובין בלילה חייבין. ורע"א תמה אמאי תלי בחובת מנא, דילמא בלילה רשאי שיהא מונח בקופסא בלא ציצית. וד' יאיר עיני. וכה"ק הרש"ש².

בא"ד ואור"י כיון שחיובו במה שהזמן גורם לבישתה ביום, יש לה ליחשב זמן גרמא וכו'.

18 [וע' לע' טז: ד'אלו' לא אמרי' תנא ושייר. וע' מש"כ שם].

19 [אלא דס"ד דחייבות דיש בה מלכות שמים].

20 וכן דן המ"א [נח ז] אילו זמן ברכות קר"ש כל היום וכל הלילה, נשים היו חייבות. והשא"א [וכן רע"א שם] חלקו דקריאת שמע של לילה בלילה, ושל יום ביום.

21 והקדן אורה [ברכות ה.]. הק' דאף תלמוד תורה כתיב והגית בו יומם ולילה.

22 ועפ"ז מחק הא דגרסי' [שם] דס"ד דנשים פטורות מתפילה, דהזמן גרמא דכתיב ערב ובוקר וצהריים.

23 [ובמ"א] [ע א] דן עפ"ז דפטורות מברכת קר"ש וקידוש לבנה].

24 והרמב"ן הביא שתי' דהך היקש הוה בב' פסוקים, הילכך לא אמרי' כל שישנו בזה ישנו בזה.

1 [וכסברא זו כ' החכמת שלמה [בשו"ע תכו] דקידוש לבנה לא נחשב זמן גרמא [ודלא כמ"א שם], דהחיוב לברך בכל פעם שנתחדש. אבל מצד עצם המצווה אינו זמן גרמא].

2 והתוס' הרא"ש עירב קו' התוס', ומשמע דהקו' משום דתליא אי הוה כסות יום או כסות לילה. ובזה חיזק קו' דלמ"ד כלי קופסא ודאי לא תלי בשעת לבישה.

יש שפי' דבשלמא בכמה מצוות דהוה חובת גברא, יש חילוק בפעולת הגברא בין יום ללילה. אבל למ"ד חובת מנא אין סברא שיהא תלוי בזמן, אלא בחפצא דהמצווה.

[וכ"כ תוס' מנחות מ:; והרא"ש הל' ציצית א.]. והתוס' הרא"ש חלק דמנלן דתלי בכסות מיוחדת ליום, הא י"ל דלמ"ד חובת גברא כשמתעטף ביום חייב, אף בכסות מיוחדת ללילה. ונקט הלשון 'כסות לילה', לישנא דקרא אשר תכסה וכו'. וכו"ד הרמב"ם [ציצית ג ז] דתלי בזמן הלבישה, ואף אם לובש בגד לילה ביום חייב. [וע' בפוסקים או"ח יח].

והר"ן כתב דאף דכסות לילה ביום פטור, מ"מ גם כסות יום בלילה פטור. דתלוי אף בזמן. ואינו חייב עד דאיכא תרתני, כסות המיוחד לראיה וזמן ראיה.

ונתחדש בדברי התוס' דנחשב זמן גרמא, כשגורם סיבת המצווה, במה שנחשב כסות יום. ואף דאין זמן קבוע לקיום המצווה. והאחרונים העמידו דאף דדעת תוס' [כט. ולו.] דתלי בקיום בפועל, י"ל תרוייהו איתנהו. ובין היכא דהוה זמן גרמא בסיבה או בקיום פטורות. וע"ע ס' קונטרסי שיעורים.

תוד"ה מעקה. תימה לרבי וכו' בכל הני כתיב לאו וכו'. בפשוטו קו' התוס' דאף דאינן בכלל העשה, חייבין במצוות אלו משום הלאו, ובזה תי' ה"מ דנפק"מ לענין עשה דוחה ל"ת. [והר"ר יוסף מא"י חלק דהך ל"ת אינה נדחית].

והפנ"י תי' דמ"מ נפק"מ במה שיש עשה, דהוה מצווה בו יותר מבשלוחו. אבל מניעת לאו בעלמא לא. והמנח"ח [תקמ"ח] כת' דנפק"מ דאשה יכולה לשלוח עכ"ל או קטן לבנות מעקה.

אבל הר"ן הק' [וכן דייק רע"א בדבריו, וכ"מ ברמב"ן] דכיון דחייבות על הלאו, חייבות אף על העשה שבהן. וכדאשכחן גבי יו"ט, דאף נשים מצוות בעשה ולא דחי שריפת נותר ללאו דיו"ט³. ובזה הביא תי' התוס' דמ"מ יש נפק"מ, ובמקום דליכא לאו אינן חייבות על העשה.

ועוד תי' הר"ן דשאני גבי יו"ט דהוה שב ואל תעשה, והל"ת והעשה באין כא'. ומש"ה תרוייהו חלו על האשה⁴. אבל בהנך דסוגיין הל"ת דמעקה חל בשעת עשיית הבית [ע"מ] שלא לעשות מעקה, והעשה בא אח"כ. דאף הבונה בית שלא ע"מ מעקה מחוייב אח"כ לעשות מעקה. ומש"ה י"ל דנשים שפיר פטורות. [ורע"א ביאר דהר"ן לשיטתו דנקט דהיכא דיש ל"ת, מצווה אף משום העשה].

שם. א"כ האיך יהיו נשים פטורות, הא השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה⁵. והרמב"ן [והו' בריטב"א] תי' דאינו מצווה במצוות אלו, ואע"ג דאית בהו ל"ת העיקר תלי בעשה. דהלא תעשה בא לקיומי לעשה. שיש עשה לעשות מעקה ובו הרצון והכוונה, ואח"כ ולא תשים, כלומר לא תעכב לעשות מצווה זו ואילו היו פטורות מהעשה, ל"ש לאו.

והקוב"ע [ח ט] **וקה"י** [לב ד] הביאו כסברת הרמב"ן דהעוסק במצווה פטור בפרוטה דרב יוסף, והבית יעקב [כתוב' מט:] הק' דהא יש ב' לאוין גבי צדקה. אלא כיון דהלאו בא לחזק את העשה. וכיון דפטור מהלאו, ל"ש עשה⁶.

בא"ד ובמעקה ל"ש לא תשים אלא בבונה בית מתחילה ע"מ שלא לעשות מעקה⁷. [דוקא כשעשה 'שימה']. והמנח"ח [תקמ"ח] כת' דהרמב"ם חולק דהלאו בכל אופן.

והחז"א [ח"מ ל'ק' יח ט] דבגמ' [ב"ק טו: ומו.] דרשי' דחייב לסלק הזיק משום לא תשים, אף היכא דליכא 'עשייה'. ותי' דהתם אינו לאו גמור. אלא אבזרייהו דלא תשים, שעושה דבר השנאו לפני המקום.

בא"ד ובאבידה נמי שנטלה ע"מ להחזירה וכו' וגם ליכא לא תגזול. וכ"כ תוס' [ב"מ כו:] כיון דבשעה שנמלך לגוזלה כבר נתיאשו⁸. [וכ"כ האחרונים לגרוס בתוס' כאן].

ומבואר בתוס' דהאשה מחוייבת להשיב [קודם יאוש], מחמת הלאו דלא תוכל להתעלם, אבל אין לה עשה⁹.

3 [ולא כתוס' בס"ד דגדר הדבר העשה אלים].

4 והרמב"ן [בס"ד] כת' אבל בשאר מצוות שיש בהן עשה ול"ת חייבות הן בשניהם. כדאמר' [שבת כד:] וביצה ח: דאינו דוחה ל"ת ועשה, ואיש ואשה שווין בדבר זה. ומבואר כדברי ר"ן.

5 {ואפשר דכוונת התוס' דגדר הא דהשווה הכתוב, דגלי קרא דכל שנולד ממנו עונש הושוו נשים. א"כ גלי דחייבים במצווה זה}.

6 והקה"י [לב ד] כ' דאפשר דאף תוס' מודו דגבי צדקה הוה אזהרה לקיים העשה.

7 והמהרי"ט [הו' בשעה"מ ע"ז יב] הק' אמאי לא נימא כל שישנו בלא תשים דמים, ישנו בעשיית מעקה דומיא דמצה. ותי' דדוקא גבי מצה דתרי מילי גינהו דרשינן מדסמיכניהו קרא.

8 [דדעת תוס' דאף דנטלה ע"מ להשיב חל יאוש, אלא דעדיין מחוייב להשיבו. אבל דעת הרמב"ן ב"מ שם דלא חל יאוש].

9 אמנם ע"ד הר"ן [הנ"ל] דכל היכא דיש לאו, מחוייבת אף אעשה. ה"נ דחייבות בעשה דהשבה. ונידון התוס' למצוא לאו בלא עשה.

[ולפ"ז צ"ל דהלאו לא תוכל להתעלם קיים אף אחר שנטלה, ומחייב להשיב עד יאוש].

בא"ד ושילוח הקן נמי כגון שלקח האם ע"מ לשלח דהשתא ליכא לאו וכו'. ומבואר בתוס' דלא כמ"ש הר"י אבן פלט [בשו"ת הרשב"א א יח] דאין ברכה במצוות שילוח הקן, דהוה מצווה הבאה בעבירה, דרך כשעבר בלא תקח נתחייב לתקן בהשבה¹⁰. [דומי' דהשבת גזילה].

והאחרונים הביאו דמבואר בתוס' דלא כמ"ש החור"י [סז, הו' בפתח"ת רצב א] דמי שנזדמן לו קן מחוייב בעשה דשילוח הקן, אף כשאין דעתו לקחת כלל. דא"כ הו"ל לתוס' לומר בפשיטות נפק"מ לפטור אשה כה"ג מהעשה. ומבואר בתוס' דדוקא היכא דדעתו ליטול שייך עשה.

בא"ד וי"מ דמ"מ איכא נפק' וכו' דאתי אשה ודחי ל"ת. מבואר דס"ל דאף היכא דנשים מצוות משום הלאו, נתמעטו מהעשה. [ורע"א העמיד דדעת הר"ן דלא כן, הו' לעיל].

בא"ד אך הק' הר"י מאר"י וכו' אשה אינה חייבת בעשה דיו"ט דהוי זמן גרמא וכו'.¹¹ אך החינוך [רצז, ושכא] כת' דנשים מצוות בשביתת הרגל. ובהג' המשנ"ל [שם רצז] ביאר דאע"ג דהזמן גרמא, כיון דאיכא לאו מוזהרות אף אעשה, וציין דכ"מ ברמב"ם [סה"מ עשה קנט]. [וכדעת הר"ן הנ"ל].

ורע"א [משניות שבת עד] נסתפק האם נשים מצוות משום שביתת בהמתו בשבת¹². [וע"ע מנח"ח מוסד השבת ח]. והפרמ"ג [או"ח שה א] הביא דהר"ן [שבת מד. בדה"ר, הו' בב"י אר"ח רצא ומג"א שם יא] כת' דהוקש זכור לשמור, ואשה ישנה בכל מעשה שבת. משמע אף בעשה. [ויל"ד אי אף עשה דיו"ט בכלל].

והאחרונים [צל"ח ביצה ל.] הביאו דמבואר בקו' התוס' דנשים אינן מצוות אף בעשה [שהזמן גרמא] שהוא בשב ואל תעשה¹³. אבל הפנ"י [ביצה ל.] דן דחייבות בתוספת יוה"כ, משום דהוה עשה בשב ואל תעשה. [וכ"כ עוד אחרונים¹⁴]. והצל"ח דחה דבסוכה כח: ילפי' לה מגזיה"כ מהאי טעמא¹⁵, ואדרבה מבואר התם דהא לאו הכי פטורות דהוה זמן גרמא¹⁶.

בא"ד וכי תוכל להדליק בשמן שריפה ביו"ט וכו'. דלגבי אשה אתי עשה דשריפת נותר ודחי ל"ת דיו"ט. והאחרונים [פנ"י] הק' דאף העשה דשריפת נותר הוה זמן גרמא, ונשים אינן מצוות.

והדבר"י [כח ג] דאף דאינה מצווה במצוות עשה שהזמן גרמא, מ"מ יש לה קיום מצווה¹⁸, וכמ"ש הראשונים [לע' לא]. דמש"ה יכולה לברך. וסגי בקיום המצווה לדחות ל"ת. [והאחרונים האריכו האם מצווה שאינו חיוב דוחה ל"ת. ואכמ"ל].

והטור"א [חגיגה טז] הק' דאשה תהא לוקה על נותר, דאצל אשה אינו ניתק לעשה [וכדאי' פסחים פד: דאינו לוקה משום דניתק לעשה]. [וע"פ מש"כ הפנ"י דאינן מצוות, והדבר"י [כח ה] חלק יש לה קיום עשה]. ותימ' לומר דאצל אשה חמיר¹⁹.

10 [אמנם י"ל דתוס' לא פליג ביסוד החיוב, אלא דס"ל דהיכא דנוטל ע"מ להשיב אין איסור. דומיה דמש"כ תוס' [פסחים כט:]: דאין איסור להשהות חמץ ע"מ לבערו. אמנם בתוס' מבואר דאח"כ אי"צ לשלח. וע"כ דאינה עוברת כלל].

11 ובס' תיבת גמא [תזריע] הק' כל מילה בשבת, אשה תמול [למ"ד כשירה למול]. דמצווה רק על לאו דשבת, ולא על העשה. וציין לתוס' דידן דמ"מ הל"ת אלים. [ורע"א ציין לדברי הר"ן דאשה מצווה בעשה דשבת].

12 ובהג' מתלמיד [ברע"א] הביא מהגמ' [שבת נד:]: מעשה בפרתו של ראב"ע, דאמרי' דהוה של שכנתו, והיה צריך למחות. ומבואר דמחוייבת משום שביתת בהמתה.

13 והאב"נ [תפא ה] הביא מהא דנשים הותרו לאכול חוץ לסוכה. [ונקט דהוה בגדר לאו הבא מכלל עשה. והאחרונים חלקו בגדר מצוות סוכה. ואכמ"ל].

14 הבית מאיר [בשו"ת רע"א ג פ]. וכ"כ הפרמ"ג [פתיחה ח"ב יד] דמשמע דנשים חייבות במצוות עשה בשב ואל תעשה. אלא דהק' מנלן.

15 אבל הפרמ"ג [תרח מ"א א] הק' דיפטרו בתוספת יוה"כ משום זמן גרמא. ורע"א תמה דכ"ה להדיא בגמ', ומש"ה בעי ילפותא.

16 וכן התוס' הרא"ש [לק' לה]. נקט דהוה עשה שהזמן גרמא, אלא דגלי קרא דנשים חייבות. [וע' מש"כ שם].

17 וכה"ק רע"א [ג פ]. ורע"א ביאר אריכות לשון הגמ' [שם] דלא תאמר דתוספת יוה"כ הוה בכלל יוה"כ, ובזה פ' הגמ' דחלוק לענין עונש, ע"כ דהוה ענין בפנ"ע והזמן גרמא.

18 וכ"כ בקר"א לס' מקור חיים, דאף נשים אם ישרפו יקימו העשה.

19 ועד"ז דן ע"פ דברי הרמב"ם [תמורה א] דהיכא דהלאו כולל יותר, לא חשיב ניתק לעשה כלל. א"כ אף לאנשים לא יחשב ניתק לעשה.

והקה"י [לב] תי' דגדר ניתק לעשה דהוה תורת תיקון ללאו, ואף דהתורה פטרה אשה מקיום העשה, אבל ל"מ דפטורה מתיקון הל"ת²⁰.

ועוד תי' הקה"י דאנשים מחוייבין לשרוף מה שהותירו הנשים. ולא תלי דוקא בבעלים, אלא דהוה דין בחפצא של הנותר דבעי שריפה²¹.

בא"ד עשה שיש עמו לאו, אף הלאו אלים. [דהעשה מגלה על הלאו דאינה נדחית]. אבל דעת ריב"א [הו' בתוס' חולין קמא]. דהיכא דאין עשה דוחה ל"ת ועשה, מ"מ אם עבר אינו לוקה, דהל"ת נדחית. ולא אמרי' דהלאו אלים. [ועוד נתחדש בדברי ריב"א דאף דבפועל דינו שב ואל תעשה, ואינו מצווה הל"ת נדחית]. [והאחרונים האריכו בדבריו. ואכמ"ל].

מנלן, גמר מתפילין וכו'. פרש"י דילפי' במה מצינו לפטור נשים. והשיטה לנ"ל הק' מנלן לחייבם, והא בעי [לק' לה]. ריבוי לחייב נשים בלאו [דכל התורה נאמר בלשון זכר]. [אמנם הגמ' בע"ב מק' מנלן דחייבות במצוות שלא הזמן גרמא].

וביאר דקו' הגמ' נילף לחייב ממצה שמחה והקהל. א"נ דכתיב גבי עשרת הדברות כה תאמר לבני יעקב, אלא דכיון דאשכחן מיעוט מזמן גרמא, איצטריך [לק' לה]. לרבות ל"ת.

רש"י ד"ה מה ת"ת. דכתיב [והודעת] לבניך ולא בנותיך. הרש"ש העיר דלע' [כט:]: דרשי' ולמדתם אותם את בניכם, ולא בנותיכם. וכן העיר בגליון ע"ד תוס' [ד"ה גברא]²².

והרמב"ם [ס"ת ז א, סוף סה"מ, וכן החינוך תריג] כת' דאף מצוות כתיבת ס"ת נשים פטורות. כיון דאינן מצוות בתלמוד תורה. והשאג"א [לה] האריך לדון בזה.

תוד"ה גברא. והא דכתיב כי הוא חיך וכו' וי"ל דקרא לא קאי את"ת וכו'. אבל המצפ"א ציין דהגמ' בכ"מ דורשת דקאי אתורה.

ובהג' יעבץ כתב דמצוות בת"ת בהלכות מצווה ידיהו. אבל הבית הלוי [א ו] כת' דאף דחייבות ללמוד מצוות ידיהו, מ"מ עצם הלימוד לא הוה מצוות עשה וכמו באנשים. [וע' מה שהו' בזה לע' כט:].

בא"ד אבל מזוזה דליכא מיעוטא כלל. [וכ"כ תוס' שבת לב:]. והגליון מהרש"א הק' דבגמ' [יומא יא:]: יש ס"ד למעט 'ביתך' ולא ביתה, קמ"ל דגברא בעי חי. ודרשי' ביתך דרך ביאתך²³.

והתוס' רא"ש תי' דלא דרשי' כי הוא חיך ואורך ימך, דגברא בעי חי. דלא משמע כ"כ נתינת טעם כמו למען ירבו ימיכם.

והרי סוכה וכו' טעמא דכתב רחמנא האזרח להוציא את הנשים וכו'. ובגמ' מבואר דס"ד דילפי' לחיוב, קמ"ל האזרח לפטור. אמנם רש"י [סוכה כ: וכמה ראשונים] כת' דפטורה מסוכה דהוה מצוות עשה שהזמן גרמא. והרש"ש [שם] הק' דילפי' לה מדכתיב האזרח. ותי' דגלי האזרח דלא ילפי' [מתשבו, או מפסח]. והוה בכלל שאר מצוות שהזמן גרמא. וכת' הרש"ש דנפק"מ לעבדים דאילו הוה פטור 'האזרח' לפטור נשים, עבד אינו אשה [וציין למשנ"ל מלכים י ז, ע' לק' לה:]. אלא דהדר קרא דהוה מצוות עשה שהז"ג.

שם. השיטה לנ"ל הק' נימא דאף הם היו באותו הנס [דבסוכות הושבת]. ותי' דה"מ במצווה דרבנן, אבל מצוה דאור' לא²⁴. וכ"כ תוס' [פסחים קח: ומגילה ד. כט:].

ור' יוסף איש ירושלים [בתוס' מגילה] כת' דא"א לחייב נשים במצה משום שהיה באותו הנס, דס"ד להקיש מגז"ש ט"ו ט"ו מסוכות לפטור. והאחרונים ביארו דנקט דגבי סוכה ל"ש

20 [ומחוייבת מחמת חומר הלאו]. ויל"ד ע"ז בדברי התוס' [כאן] בשילוח הקן, היכא דלקח האם ע"מ לא לשלח, תתחייב לשלח.

21 וכן הביאו בשם הגינת ורדים [כג] דאפשר שישירף ע"י אחר.

22 {ואפשר דהוה ב' מיעוטים, דיש ב' חיובים בת"ת ומצוות 'ושננתם' אין הזמן גרמא, אבל מצוות 'והגית' סגי פעם א' ביום ובלילה [ע' נדרים ח.], ובזה הוה זמן גרמא [ע"פ סברת השאג"א יב], דכל יום הוה חיוב חדש, וזמן המצווה עובר. ולעיל [כט:]: ממעט' לנשים מקרא דולמדתם, ויש להעמיד המיעוט על החיוב 'והגית' דהזמן גרמא. ועדיין יתחייבו משום ושננתם, קמ"ל והודעת לבניך, דנתמעטו מכל דין ת"ת אף שאין זמן גרמא}.

23 והתוס' הרא"ש כת' דמה"ט [גברא בעי חי] אין לדרוש במזוזה בניכם ולא בנותיכם.

24 [ואף מצווה דאור' אינו חייב מדרבנן].

25 [והלבוש [תרמ] כת' דרק מצווה שעיקרו דרבנן חיזקו משום דהיו בנס, ועשו חיזוק יותר משל תורה, שלא יבואו אנשים להקל בזה].

סברת 'היו באותו הנס'. והק' רק גבי מצה.

והשעה^מ [חמץ י א] כת' דלא היה לנשים נס. והחת"ס [א"ח קפה] ביאר דבמדבר רק במלחמה ישבו בסוכות, ואשה אין דרכה למלחמה.

אמר אב"י סד"א וכו' תשבו כעין תדורו, אף סוכה איש ואשתו. [יל"ד האם הוה גילוי לחייב נשים. או דבכלל חיוב האיש, שאשתו תהא אצלו]. ולמסק' לא בעי סוכה איש ואשתו. אבל בגמ' [ערכין ג:] ס"ד לפטור כהנים לסוכה, דבני עבודה ניהון, ובעי' תשבו כעין תדורו, איש ואשתו. קמ"ל דחייבין בלילה²⁶. וי"ג שם בענין אחר].

דף לד:

אדילפי' מתפילין לפטור וכו'. הריטב"א ביאר דלחומרא מקשי' [וכע"ז כת' תוס' בסמוך].

ראיה. לעלות לרגל. אבל תוס' [חגיגה ב.] הביאו מהירושלמי דנשים חייבות בראיית פנים בעזרה, ופטורים רק מקרבן ראייה. ותוס' הביאו דהגמ' דידן ס"ל דפטורין כל עלייה לרגל.

אמר אב"י אשה בעלה משמחה. פרש"י אין חובת שמחה תלויה בה, אלא על בעלה. ור"ת [בסו"ד התוס'] פי' שהחובה מוטלת על בעלה משלמי שמחה שלו. והריטב"א הק' דהא מניין בהדי מצוות שהאשה חייבת. והריטב"א כ' דחייבת בשמחה, אלא דא"א ללמוד מהכא, כיון דהוה ע"י בעלה.

ובגמ' [ר"ה ו:] נח' ר' זירא בסברא זו. והרמב"ם [חגיגה א א] פסק דנשים חייבות במצווה זו. והראב"ד השיג לא בקרבן, שתעלה עם בעלה, והוא ישמח אותה. [כאב"י]. ומשמע דהרמב"ם לא פסק כאב"י²⁷. וכן הרמב"ם [ע"ז יב ג] מנה מצוות עשה שהזמן גרמא דנשים חייבות, וכלל שמחה.

והלח"מ [מעשה"ק יד יד] ביאר דלמסק' [לה.]. דילפי' מתפילין בהיקש, שוב ל"צ תי' הגמ' דבעלה משמחה. ומ"מ דנו האחרונים אמאי פסק דלא כאב"י. [ע' שאג"א סו.]. ורע"א [ת קנג] הביא דבגמ' [לה.]. הו' בהדי ג' כתובין הבאין כא', ודלא כאב"י.

ובשר"ת רע"א [א] דן דנפק"מ בזה לענין אשה ששכחה יעלה ויבא, האם מחוייבת לחזור, או דאינם מצווה משום שמחת יו"ט [דהוה חיוב של בעלה²⁸]. ורע"א הביא דהלבוש [תקצז] כת' דמי שמתענה בר"ה, אסור במלאכת אוכל נפש [דאין לו חלקיהו חציו לה], ומ"מ אשה מותרת, דמשועבדת לבעלה. ורע"א ביאר כוונתו דמקיימות מצוות שמחה משום שעבוד בעלה. [ע"ש].

והמנח"ח [רסד ג] דן אשה שמת לה מת ברגל, הא ליכא אצלה מצוות שמחה שידחה את האבילות.

שם. בעלה. התוס' ר"ד כת' אף דבקרא [דברים טו יד] כתיב ושמחת בחגך וכו' ובתך, ולא הוזכר אשתו. מ"מ כיון דבת חייבת, אף אשה חייבת. ואף בת אביה משמחה. אבל הרש"ש [בע"א] דן דקאי אקרא [דברים יד כו] ושמחת אתה וביתך. [וציין דבסוכה כז: הביא בזה מח].

בשרויה אצלו וכו'. האחרונים הביאו דמבואר דיש חיוב מיוחד לגר סמוך לה לשמחה, ומשמע דהוה טפי מכל חיוב ענין עירך.

תודה אשה. וקשה לר"ת וכו' אבל בזמן ביהמ"ק אין שמחה אלא בבשר וכו'. אבל השאג"א [סה] הביא מהרמב"ם [סה"מ עשה נד] דאף בזמן ביהמק דין שמחה בכל מיד.

ותוס' [מר"ק יד:] כת' דשמחת הרגל [בזה"ז] הוה דרבנן. והשאג"א האריך דהוה דאורי', והו' בשע"ת [תקכט, ומשנ"ב שם טו].

בא"ד ועוד משמע מתוך פ"ה דאינו חייב להעלותה לירושלים, ומיהו במס' חגיגה וכו' ועוד אי שמחה בכלי פשתן, יכול לעשות בביתו. והאחרונים ציינו דמדברי הראב"ד [הנ"ל] מבואר דעיקר המצווה שתשמח עמו, ומש"ה צריכה לעלות עמו.

תודה ה"א. הו"א דילפי' ראייה מהקהל. ובגהש"ס ציין דרש"י [זבחים נז.] כתב דאף בגז"ש ב' כתובין כא'

26 והרמ"א [תרלט ב] כת' ליישב המנהג שלא לישון בסוכה בארצות הקרות, דא"א לישון עם אשתו. והמג"א [ח] הק' דבסוגין [סוכה כח] לא דרשי' כן, ותי' בשם הש"ל דקמ"ל דא"א לחייב את האשה מחמת חיוב הבעל, אבל הבעל פטור כשאינו יכול לישון עם אשתו.

1 אבל תוס' [ערכין ב:] הביאו דברי הירושלמי דחייבין ראייה, דהוה מדרבנן. והוה אסמכתא.

2 אבל הכס"מ יישב דהרמב"ם ג"כ ס"ל כאב"י.

3 ועוד דן רע"א [בהשמטות שם] דהחיוב בסעודת פת הוה משום כבוד, ולא משום שמחה. דהא בשבת ליכא דין שמחה.

אין מלמדים' [ולא רק בבנין אב]. והרש"ש ציין תוס' [פסחים סד: וערכין יד:] דכת' דב' כתובים הבאין כא' מהני למעט, דלא נילף בעלמא בגז"ש.

ואנא אמינא טפלים חייבין נשים לא כ"ש. הרש"ש הק' דהוה חיוב על האבות להביא את הטפלים [וכדאי' חגיגה ג], א"כ נימא דיו דאף חיוב נשים על בעליהם ושרויין אצלם. [ועי"ש].

תוד"ה נשים. דאי כתב מוראו לא כתב מזוזה. היינו דלא יכתוב חיובא דנשים, וכמ"ש תוס' לע'. **ורע"א** הק' דגבי מזוזה ליכא יתור, דכתיב למען ירבו ליתן שכר. וממילא ידי' דנשים חייבות, דבעו ג"כ חיי. וצ"ע.

בא"ד. והרמב"ן כ' דאף כיבוד ילפי' דאשה חייבת, דכתיב למען יאריכון ימך. ותי' דמ"מ כבוד ומורא הוה חד, ולא נחשב ב' כתובין כא'.⁴

ותו מצוות עשה שלא הזמן גרמא מנלן דחייבות. הרמב"ן ביאר דבמה דילפי' במה מצינו א"א לדייק מדפטורות בזמן גרמא, מכלל דחייבות כשאין הזמן גרמא. אבל בסמוך דילפי' בהיקש שפיר דייקנן כן.

תוד"ה נילף. דמורא נמי אינה חייבת היכא דרשות אחרים עליה [כדלע' ל:]. יש שדייקו מתוס' דהוה בגדר 'פטור', דאשה נשואה פטורה ממורא. דא"א דבפועל אינה יכולה לקיים, א"כ אינו גרעוהא במצוה. ואילו **הש"ך** [רמ יט] כתב דהיכא דאפשר לקיים שניהם חייבת בכבוד אביה. ויל' דמ"מ הא שיש קדימה לשעבוד בעלה [היכא דא"א לקיים שניהם], הוה גרעוהא ופטור בחיוב לאביה.

שם. האחרונים [הו' לע' ל:]. העירו דלכא' סברת סיפק בידה לעשות שייך בכבוד. דאילו מורא, לא סותר דבריו וכו' ע"פ רוב לא שייך לשעבוד בעלה. והמקנה [לא: תי' דבכלל מורא לא לסתור צויו, ואם אביה צווה לעשות צריכה לקיים דבריו. ופעמים שסותר מלאכת בעלה או כבוד בעלה.

דף לה.

מכלל דמ"ע שלא הזמן גרמא חייבות. **פרש"י** מדאיצטריך לפטור. ותוס' כת' מדלא כת' ההיקש גבי מצווה שלא הזמן גרמא.

ותוס' כת' כ"ש לא הזמן גרמא. מבואר דאף לולי קרא יש סברא לחלק בין זמן גרמא ללא הזמן גרמא. וברמב"ם משמע דטעם החילוק משום דלאו זמן גרמא 'תדיר'. ולדברי האבודרהם [הו' לע' כט:] הטעם משום דקבוע לו זמן, וסותר את שעבוד בעלה.

רש"י ד"ה דרכו לכבוש. **פרש"י** את הארץ במלחמה. והוקש פריה ורביה ל'וכבשוה'. אבל **הרע"ב** [יבמות ספ"ו] כת' דרכו לכבוש את האשה [ועד"ז כ' רש"י בראשית א כח].

הניחא וכו' אלא למ"ד תפילין מצוות עשה שלא הזמן גרמא וכו'. **פרש"י** א"כ יש ללמוד איפכא, דשלא הזמן גרמא נשים פטורות. מבואר ברש"י דאף למ"ד דתפילין לא הוה זמן גרמא, מ"מ נשים פטורות. וביאר **הריטב"א** דאף הך מ"ד ס"ל דתפילין הוקש לת"ת לפטור. [אלא דא"א ללמוד ממנו, דהא תפילין אין הזמן גרמא].

אבל **המהרש"א** הביא דמפורש בגמ' [עירובין צו: וכו' תוס' שם] דלר' יהודה ור' מאיר נשים חייבות בתפילין.¹ [וס"ל דלא הוקש לת"ת].

ועפ"ז קו' הגמ' פשוט, דא"א ללמוד לפטור מתפילין, דהא חייבות בתפילין.² וכ"פ **התרי"י** [הו' במהרש"א].

והפנ"י ושעה"מ [שבת יט כג בסו"ד] כת' ליישב [לרש"י] דקו' הגמ' דפטורות מתפילין, אבל למסקנא דילפי' ב' כתובים הבאין כא', א"כ שוב אמרי' דחייבות בתפילין. [אבל בריטב"א

4 [ויל"ד דהתם הגז"ש אכולה מילתא, דהגז"ש גופה הוה יתור. ואילו הכא בא גז"ש לרבות רק ראייה, שיתחייבו].

5 ויל"ד אמאי הוצרך לזה, הא אף כבוד איצטריך דס"ד דרשות אחרים עליה.
1 [וכ"כ **השיטה לנ"ל**]. והמהרש"א דייק דכ"ד תוס' דידן [ד"ה משום דהוין] דלא הזכירו דהוה ג' כתובין משום דפטורות בתפילין. {אמנם צ"ע בדברי התוס' הרא"ש, דבקו' הגמ' כאן נקט הך ג' כתובים דתפילין. ואילו במסקנא כת' כדברי התוס' דדוקא דלא כר' יוחנן ב"ב הוה ג' כתובים. ולדברי האחרונים דלמסקנ' לר' יהודה חייבות בתפילין נוחא, ורק לס"ד חייבות}.

2 [ולפ"ז עיקר הקו' מהא ידיע' ממקורא דס"ל דחייבות בתפילין]. **ורע"א** העיר דק"ק אריכות לשון הגמ', דה"ל להק' בפשיטות אלא לר"מ ור"י דנשים חייבות בתפילין מא"ל, ואמאי האריך דתפילין לא הוי ז"ג. הא ר"מ ור"י ס"ל הכי בהדיא, מאיזה טעם שיהא.

מבואר דלא כן].

והריטב"א הביא י"מ דר' מאיר ס"ל דחייבות תפילין. והק' א"כ [בסמוך] נילף שלא זמן גרמא לחיובא מתפילין. [וכה"ק השיטה לנ"ל ע"ש].

ומבואר בריטב"א דאף למסקנא נשים פטורות בתפילין לר"מ ור"י, וצע"ג האיך מפרש את הגמ' [עירור צו:].

וכל ב' כתובין הבאין כא' אין מלמדין. פרש"י ומש"ה ילפי' מבנין אב. ותוס' חלקו דב' כתובין הוה כמו מיעוט, דוקא הני חייבות אבל אחריני לא. והמהרש"א הביא תר"י דחלק להדיא ארש"י, דא"צ ללמוד בבנין אב, דכיון דב' כתובים לא ילפי' חיוב אלא פטור. וכן בכל דוכתי דאמר' ב' כתובים הבאין כא' אין מלמדים, היינו דילפי' איפכא, בלא קרא אחרינא³.

ובס' הכריתות [לשון למודים א א, הו' בשעה"מ שחיטה ב] כת' לפרש הטעם דמ"ד ב' כתובים הבאים כא' מלמדים, ד"ל מילתא דאתיא בבנין אב טרח וכתב לה קרא [כדאמר' לע' ד. גבי ק"ו, ובזבחים נז. מבואר כן אף בבנין אב והיקש]. [ומ"מ ג' כתובים הבאים כאחד לכו"ע אין מלמדין]. ומ"ד אין מלמדין ס"ל דוקא ק"ו אמר' מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא. אבל בגז"ש לא אמר' הכי.

שם. הרע"ב [ברכות ג ג] כת' דנשים פטורות מתפילין, דהוה מצוות עשה שהז"ג, אלא דס"ד להקיש למזוזה וכו'. ורע"א העיר דלא ילפי' משום דהוה זמן גרמא, אלא תפילין ילפי' מת"ת. ואדרבה מהכא ילפי' פטור מצוות עשה שהז"ג.

מצה⁴. ונח' התנאים [פסחים צא:] האם אשה חייבת בקרבן פסח, דילפי' במכסת. והתשב"ץ [א ג] כת' ד"ל דלא הוזכר כאן, דהוה בהדי חיוב מצה. ומשמע דסברת השואל [בתשב"ץ שם] דכיון דיש כרת בפסח, לא הוה בכלל שאר מצוות עשה. [אלא בכלל עונשין, ע' בסמוך].

שמחה. פרש"י ולא ס"ל כאביי דבעלה משמחה. והתוס' טוך כ' דאף לאביי חייבת לעלות כדי שישמחנה בעלה, וחשיב בכך ג' כתובים באין כא'.

תוד"ה משום דהוי. אלא דמ"ע שלא הז"ג, אימא דפטורות מת"ת ופדה"ב, וי"ל דל"ל כריב"ב וכו'. **המהרש"א** כת' דהמ"ל מילה. והביא תר"י [לעיל] דהמ"ל מילה. ותי' דתוס' ס"ל דכיון דל"ש מילה באשה ל"ש באין כא'. וכ"כ **השיטה לנ"ל** דלא ילפי' ממילה, מה למילה דלא שייכא בה. ומש"ה אף אינה חייבת למול את בנה⁵.

ועוה"ק **המהרש"א** דהמ"ל דהוה ג' כתובים בהדי תפילין, למש"כ רש"י דהך מ"ד ס"ל דנשים פטורות מתפילין. והוכיח דתוס' ס"ל דהך מ"ד ס"ל דחייבות [וכדאי' בעירובין צו: הו' לעיל].

בא"ד וא"ת לאביי וכו' וי"ל דמוקי לה בקידוש היום וכו' דכתיב זוכריהו על היין. ובגליון ציין דבגמ' [ברכות כ:] הו' דכ"ד רבא. אבל דעת אביי שם דהוה מדרבנן. ותימא האיך תוס' כת' כן בדעת אביי. ורע"א תי' דתוס' לא קאי ליישב לדעת אביי, אלא דכוונתם דמשמעות סתמא דגמ' [לד:] דק"ל כאביי דבעלה משמחה. [עי"ש שפּלפּל עוד].

[ורע"א תמה דילה"ק אמאי הגמ' שיירה קדושת היום].

שם. והתוס' הרא"ש תי' דתוספת עינוי יוה"כ הוה זמן גרמא, ומרבי' אשה דכתיב אזרח, וליכא אזהרה או עונש, אלא הוה עשה בעלמא⁶. [וכדאי' סוכה כח:]. והוה ג' כתובים. והדבר"י [מה ה] כת' ליישב דתוספת יוה"כ לא נחשב זמן גרמא, דהא התוספת אינו חלק מיוה"כ עצמו, דנאמר שזמן י'

3 **וכ"כ תוס' [ב"מ י:]** דילפי' דאין שליח לדבר עבירה מב' כתובים הבאין כא'. אבל רש"י [זבחים מו.] כת' דב' כתובים אין מלמדים, ולא מיייתנין ראייה מיניה. וכ"כ רש"י [לק' מג.] ב' כתובים הבאין כא' אין מלמדים, הילכך ילפי' מסברא.

4 וכן הביאו **בכללי התלמוד** [סוף מסכת ברכות]. וע"ע קוב"ש [ח"ב כא ב.]. ונובי [אה"ע עה ה.]. ויל"פ דכולי האי לא תלינן בהכי. [דכך היא המידה לדרוש ולא להעמיד כיתור דטרח וכתב לה. {ולולי דבריו י"ל דמ"ד ב' כתובים אין מלמדים מודה דאמר' טרח וכתב לה קרא, אלא דקבלו חז"ל צורת הדרשא כן. וכעין הא דיצא מהכלל ללמד שלא כענינו {].

5 {שמעתי לפרש [טעמא דקרא] הא דנשים מצוות במצוות אלו, אף שהזמן גרמא, דטעם הפטור משום שמשועבדות לגדל ילדיהם, אבל שמחה והקהל הוה אף על הטף, וכן מצה הוה בהדי והגדת לבנך דהוה על הטף].

6 **והשעה"מ** [מילה א א] העלה צד דגדר המיעוט בנשים ממילה, דנחשב זמן גרמא.

7 **ורע"א** [שם] דן דנפ"מ בסומא לר' יהודה דפטור דוקא ממצוות עשה שהז"ג [וכ"מ ברא"ש לע' לא.], א"כ צריך כל הנך לחייב סומא.

8 **ורע"א** [ג פ] ביאר דכיון דאין בזה עונש, לא נחשב חלק מחיוב היום. אלא חיוב תוספת בעלמא.

תשרי או ט' תשרי הוא הסיבה. אלא דמכח היותה כ' צריך להוסיף מחול על הקודש. ול"ה מצד עצמותו. [וי"ל דילפי' מקרא דלא נחשב זמן גרמא].

מנה"מ וכו'. [דנשים מצוות בלאוין]. והשיטה לנ"ל [לד]. הביא דמבואר הכא דלולי דגלי קרא [עונשים], נשים אינן מצוות בכל דיני התורה, דכל התורה כתובה בלשון זכר.

ובתי' הב' כת' השיטה לנ"ל דאף נשים בכלל בסתמא, דכתיב כה תאמר לבית יעקב, אלא כיון דאשכחן פטור במצוות עשה שהזמן גרמא איצטריך קרא לחייבם בל"ת.

ועד"ז דן המנח"ח [ח ד] דכל הנידון בסוגיין במצוות ל"ת שהזמן גרמא. אבל מצוות ל"ת שלא תליין בזמן ודאי חייבות. ואך דחה דבגמ' [יבמות פד:] מבואר דס"ד דאינן מצוות היכא דאינו שווה בכל. אף דל"ה זמן גרמא.

השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה וכו'. תוס' [ב"ק טו. וכו"מ] כת' דהיינו היכא דבהפרשה נאמר בלשון זכר. אבל היכא דכתיב 'איש' בעי ריבוי לאשה.

לכל עונשין. פרש"י ולאין עונש מלקות הן. [וכ"כ רש"י פסחים מג.¹⁰]. והתשב"ץ [א ג] נשאל דמנלן דנשים חייבות בלאו שאין בו מעשה, דכמה לאין יש בתורה שאין בהם עונש. והתשב"ץ תי' דדרשי' בהך פסוק 'כל חטאת', וכלל בזה כל עבירות התורה. ואף דילפי' [בסמוך] הצד השווה לעונשין וכפרה, מ"מ למסקנא כל חטאות התורה בכלל. [ודלא כרש"י].

וכן דן המנח"ח [ח ד] לרש"י מנלן דנשים חייבות בלאו שאין לוקין.

והפרמ"ג [פתיחה ח"ב יד] נסתפק בדעת רש"י האם נשים מצוות בלאו שאין בו מעשה, דאין עונש. והביא הרמב"ם [ע"ז יב ג] מבואר דמצוות. והביא דבגמ' [תמורה ב:] לגיר' רש"י ס"ד דאינה לוקה על תמורה, דכתיב אשה יעשון דתלי במעשה. אבל תמורה אין בו מעשה דדיבורא תליא מילתא. קמ"ל [דאפ"ה לוקים].

רש"י ד"ה דבי ר"א. לאו לפרושי מתני' וכו'. התוס' רא"ש דייק דלפרש משנתינו דחייבין בכל הלאין די לנו בדרשא דלכל עונשין, דעונש הלאו במלקות. והתוס' רא"ש הק' דבגמ' [בסמוך] אמר' סד"א משום כפרה חס רחמנא עלה [דקאי בפרשת חיוב קרבן]. וכת' דהכל לפרש את המשנה, דכיון דאשכחן שהשוה הכתוב אשה לאיש בכל המקומות הללו, סברא הוא דקרא מוקמי' לכל עונשין שבתורה דשייך בהו חטאת. ושאר דיני התורה בהצד השווה. א"נ בתר שהשווה איש לאשה בכל הני דוכתי, סברא הוא לאוקומי ריבויא לכל העונשים [אף מלקות].

ובגמ' [יבמות פד:] דרשי' לא יקחו, דאף האשה מוזהרת בפסולי קהל וכהונה. [דכל היכא דהוא מוזהר יהא מוזהרת]. ואמר' דלא ילפי' מהא דסוגיין, דה"א שאני לאו שאינו שווה בכל¹².

אשר תשים לפניהם, השווה הכתוב אשה לאיש וכו'. פרש"י [ב"ק טו.] כולן בכלל. ותוס' [שם] הק' דקרא קאי אדיינים, דדרשי' [גיטין פח:] לפנייהם ולא לפני הדיוטות. ונח' תי' התוס' [שם, נדה ג, שבועות כט:], גיטין פח, ותוס' רא"ש כאן] האם אשה כשירה לדון.

ותוס' תי' [בחד תי'] דלפניהם קאי בין אדיינים ובין אנידונים, ולענין נידונים כולל נשים [והדיוטות], אף דפסולין לדון.

תוד"ה משום כפרה. היכא דכתיב בה עונש לנשים בהדי' וכו'. והריטב"א כ' דכיון דכמה מצוות ל"ת אתרבו להדי', ה"ה לכולהו. [ולפי' איתרבו בכל ל"ת דילפי' מעריות וכדו'. ואף לולי הא דאיתרבו בסוגיין לעונשין. וצ"ע דמשמע דילפי' מהכא].

דף לה:

תוד"ה איש. ולא דוקא, דהא איתקיש עבד לאשה לחייבו במצווה כאשה וכו'. רע"א והרש"ש תמהו אמאי הוצרך להוכיח מעבד הא דאשה חייבת במצוות. הא במשנה תנן

9 ומש"כ תוס' [בכ"מ] דדוקא פרשה דנאמרה לשון 'איש' בעי ריבוי לאשה, אבל לשון זכור לא, י"ל דהיינו למסקנא דהכא.

10 ורש"י [יבמות פד:] הוסיף אבל עשה לא הוה עונש הילכך פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא.

11 אבל שא"ר גרסו כל"א ברש"י שם [וכ"ה בגמ' לפנינו] משום דאינו שווה בכל.

12 והגמ' מקשה א"כ אמאי איצטריך למעט ולא בנות אהרן גבי טומאה, הא אינו שווה בכל. ותי' דהיינו בתר דילפי' 'לא יקחו'.

דחייבת במצוות עשה שהזמן גרמא. והעצמו"י ביאר דקו' התוס' מהלשון דבסוגיין אמרי' דלאו בת מצוות, ואילו התם אדרבה ילפי' לחייבו במצוות [דהוה בת מצווה].

והמגי' למשנ"ל [מלכים י ז] דן האם ילפי' לחייב עבדים במצוות, דומיה דאשה [והביא דכ"מ בתוס' ב"ק פח.]. או דהוה גדר 'פטור', דפטור מכל מצוות שאשה פטורה¹. ונפק"מ האם פטור רק מצוות עשה שהזמן גרמא, או דדיו כאשה בכל מה שאשה חייבת. אף במקום שהפטור של האשה מצד אחר².

והמשנ"ל [שם] תמה דתוס' [חגיגה ב] דנו דעבד יתחייב בפריה ורביה, והא דיו כאשה, ואשה פטורה³. והמשנ"ל כת' דיל' דעבד הוקש לאשה רק לענין מצוות עשה שהזמן גרמא, ולא שאר פטורים. ונשים פטורות משום דאינם בכלל וכבשוה, אבל עבדים שפיר הוה בכלל. ובזה לא ילפי' לפטור מאשה. [ע' בסמוך].

ורע"א [ברכות כ] תמה דמ"מ דיו כאשה, והאיך נילף טפי. והאחרונים דנו דאף לצד דילפי' לחיוב מאשה, מ"מ ילפי' לפי הכלל דהוה מצוות עשה שהזמן גרמא. אבל היכא דיש פטור על הגוף של אשה, ל"ש פטור זה גבי עבדים⁴.

והני נשים הואיל וליתנהו בהשחתה וכו'. תוס' [שבועות כ: כ] כת' דאף דבכל דוכתי מקשי' לחומרא, הכא ל"ש ללמוד לחומרא דהוה בכלל השחתה. דהא ל"ל זקן. [ויל' דכ"ז בכלל דברי הגמ' בסמוך].

ומנלן דלא איתנהו בהשחתה וכו'. האחרונים [חזו"א] חקרו האם אמרי' דנשים אינן מצוות בלאו דהשחתה, או דזקן דידהו לא הוה זקן. [ונפק"מ לעבד, ע' בסמוך]. ובפשוטו נח' בזה אי הוה סברא, או קרא.

והריטב"א [ור"ן במשנה] כת' דמ"מ אשה אינה חייבת כשמקפת אחרים [לרב הונא נזיר נז:], דכיון דאין אשה בדין ניקף, אף ליתא נמי בדין מקיף, דדרשי' תרווייהו מ'לא תקיפו'.

תוד"ה הר"י ויל' כגון שהביא זקן אחר רוב שנותיו וכו'. ותוס' [יבמות פ: והתוס' הרא"ש] תי' דאחר שהוא בן כ', וכבר הביא כל סימני סריס, אין בכך כלום שמביא זקן. ועוד תי' הריטב"א בסריס אדם⁵.

דילף פאת פאת מבני אהרן. פרש"י דנתמעט ולא בנות אהרן. למסקנא ילפי' דנשים פטורות מהך גז"ש, ולכאו' משמע דהוה פטור בגברא.

והרמב"ם [ע"ז יב ב] פסק דאשה פטורה, כל שישנו בבל תשחית ישנו בבל תקיף וכו' לפיכך העבדים חייבים, שיש להם זקן. [וכ"פ הר"ן במשנה יא: בדה"ר]. והכס"מ ביאר דהרמב"ם פסק כטעם הראשון [לעיל], דאין לה זקן.

והלח"מ כת' דהרמב"ם פסק כן לחומרא, דלא הכריע ב' הטעמים. [אמנם החינוך ושר"ע [קפא ז] נקטו הלשון דחייבים].

והמשנ"ל תמה דלמסקנ' ילפי' גז"ש פאת פאת, א"כ אינו פטור משום דאין לה זקן. א"כ נקיט עבד לאשה לפטור⁶.

והחזו"א כת' לפרש בתר דנתמעט זקן של אשה, אוקמי' על סברא משום דאינו זקן הראוי. [ונפק"מ לסריס], ממילא יש לחייב עבד. [ואף דהך סברא ל"מ לחוד לפטור, בתר דגלי קרא

1 ורע"א [ברכות כ.] כת' דכ"מ בתו"ט [שם ג ג]. ורע"א הק' דאדרבה הך ילפו' בשפחה חרופה, ובלא"ה הוה אשה. [וע"ע רע"א י"ד רסז].

2 והקוב"ע [יא ג בסוגריים] כת' וצ"ע וכי לענין שנות גדלות נימא דעבד יהא גדול ב"ב שנים כאשה. אלא דהוא בטבע בריאתו, ובזה ל"ש להקיש.

3 [והמשנ"ל דן דכיון דמצוות פריה ורביה נאמרה קודם מתן תורה, א"כ עד שנתנה תורה נאמרה לבני נח. ובנתינת התורה אמרי' דניטלה מבני נח, וניתנה לישראל. ועכ"פ מעבדים לא ניטלה].

4 [והרש"ש סוכה כ: כת' דמש"ה כת' הראשונים דאשה פטורה מסוכה דהוה זמן גרמא, ולא משום מיעוט 'האזרח', ונפק"מ דאף עבדים פטורים]. והגר"ז [ערכין ג.] דן דאילו נשים חייבות משום שהיו באותו הנס, מ"מ יש לפטור עבדים. דהא לא היו בנס. ואצלם הוה זמן גרמא. [והוכיח מזה דהפטור היו באותו הנס גלי דל"ש בזה פטור זמן גרמא].

5 [ונקט דאף סריס אדם אינו מצווה בהקפת הראש והזקן. ויל"ד האם דוקא כשאינו ראוי לזקן מחמת חולי].

6 ועוה"ק רע"א דבגמ' [ב"ק פח.] ילפי' הצד השווה מה לאשה שכן אינה במילה קטן יוכיח. ולהרמב"ם נפרוך מה להני [אשה וקטן] דאינם מצוות על ההקפה משא"כ עבד. וצ"ע.

דפטורה, קי"ל לחז"ל דזהו גדר הפטור].

והמשנ"ל [מלכים י ז] כת' ליישב דעבד הוקש לאשה רק לענין מצוות שהזמן גרמא, ולא לענין הק' מיעוט דזקן.

ומ"מ הק' **רע"א** [ברכות כ:]: דכיון דכל מצוות של עבד ילפי' מאשה, מנלן דמצווה במצווה זו. וצ"ע.

והקוב"ע [יא ג] ביאר דלא ילפי' עבד מאשה אלא היכא דהפטור משום 'אשה'. והא דאשה פטורה מהקפה משום דאינו השחתה. אילו יהא לה זקן היתה חייבת, אלא דזקן אשה לא מקרי זקן. ואפי' אם כל הילפותא לחיוב עבד מאשה, מ"מ יש לחייב מהך טעמא.

ורע"א [יר"ד רסז א] כת' דיל' דעבד אינו חייב למול את עצמו [אלא דהאדון והבי"ד חייבין למולו], דהוקש לאשה'. ולא דמי להקפת הראש, דהא אשה פטורה ממילת בנה, אף דשייך בה. וע"כ דהוה גדר פטור.

רש"י ד"ה הפסיק הענין. שיש הפסק בינתים כגון לה יטמא. **הפנ"י** ביאר ד'לה יטמא' לא קאי אבני אהרן, ולא בנות אהרן. דאף נשים מצוות לטמא לקרוביהם, דהוה עשה שאין הזמן גרמא. [וכמ"ד [סוטה ג] לה יטמא מצוה]. [והביא כן מהתוס' ר"ד אלא דיש ט"ס בדבריו].

וכ"ד **הראב"ד** [אבל ב ו] דאף נשים בכלל חייב זה [וכדחניא [כתובות פט ועוד] אשתו ארוסה, אינה מטמאת לו]. אבל דעת **הרמב"ם** דדוקא בני אהרן שמצווין שלא לטמאות לרחוקים, מצווין לטמאות לקרובים.

לכדתנאי יכול גילחו במספרים יהא חייב ת"ל לא תשחית וכו'. **החינוך** [רנב] דייק בדעת **הרמב"ם** [ע"ז יב ז] דפטור אבל אסור. אבל **הריטב"א** [מכות כא.] כת' דמותר. וכ"כ **הכס"מ** אף בדעת **הרמב"ם**.

ודעת **הרמב"ם** [ע"ז יב ו] דאף איסור פאת הראש הוה בתער'. [וכ"כ **התוס' ר"ד** כאן בשם **התוספתא**]. אבל דעת **תוס'** [שבועות ב:] דאף במספרים לוקה. [ועי' ש"ש גהש"ס ושו"ת חת"ס יו"ד קלט ואכ"מ].

רש"י ד"ה לטומאת נגעים. ובסימני נתקי ראש וזקן שער צהוב. **האחרונים** דייקו דאף נתק הוה נגע של שינוי מראה. אבל **הרמב"ם** [ט"ז ח א] כת' דנתק נקרא כשיפול השער וישאר מקום השיער פנוי. **והראב"ד** [שם] הביא דכ"מ בתור"כ שא"צ שינוי העור, אבל בתוספתא נר' שיש שינוי בעור הנתק'.

לטהרת נגעים. **פרש"י** דטעונה תגלחת וצפורים. [וצ"ב הס"ד דיש חילוק בין איש לאשה בדין טהרה]. **והרש"ש** כת' לפרש [דלא כרש"י] לענין תגלחת טהרה, דנחשב מקום שער דחייב גילוח. ובזה קו' הגמ' דיש לו חשיבות זקן לענין טומאה, א"כ ה"ה בעי גילוח.

והתוס' ר"ד כת' היכא דנולד נגע חצי גריס בזקן וחציו בעור הבשר, קמ"ל דטהורה ואינו מצטרף.

הקרחא שאינה אלא במקום שער. **הרש"ש** דייק דמשמע דכל מקום שער, אפי' זקן. ולא דוקא ראש. וכמ"ש **הנמוקי** [מכות כ: ע"ש].

דף לו.

קרח ד' וה' קרחות. [ע' מכות כ. בגדר החיוב].

מנין לרבות כל הראש, ת"ל בראשם וכו'. **הרש"ש** כת' דסמך אגז"ש קרחא דבסמוך, דאל"כ אי לא כתיב בראשם [ולא גז"ש] ה"א בכל מקום כינוס שער אסור. א"נ לקולא, דדוקא בשיפוע הקדקוד לאחוריו מקרי קרחא, וכמ"ש **רש"י** [ויקרא יג מא].

ואין לי אלא כהנים וכו', ישראל מנלן וכו' נאמר כאן קרחא וכו'. **ותוס'** פי' דאף במה מצינו ילפי' פירוש המצווה מכהנים לישראל, כיון דכתיב בתרויהו.

והרמב"ם [סה"מ ל"ת קעא, לאוין מד] כתב דהוכפל גבי כהנים וגבי ישראל, להשלים הדינים. [והכל מצווה א', ולמסק' אין חילוק בין כהן לישראל].

והמנח"ח [תסז א] נסתפק אם התרו לישראל בלאו דכהנים האם לוקה, או דסבר מלעיגין בו. ואפשר דכיון דהכל לאו א' חשיב התראה.

בין לאביי ובין לרבא האי בנינים אתם מאי דרשי וכו'. [אליבא דאיסי]. **והרש"ש** כת' דה"ה דקשה לתנא דמתני'. **והתוס' רא"ש** עמד בזה, וביאר דקו' הגמ' דמסתבר דסברת איסי דדרשי' בנינים ולא בנות, אא"כ איצטריך למילתא אחריתי.

7 [והמנח"ח [ב ח] דן האם עבד חייב במילת בנין].

8 והעירוני דכן משמע **ברש"י** [ד"ה הקפת] דנקט לשון 'המשחית'.

9 **והכס"מ** כת' דהרמב"ם הכריע כתור"כ שהוא יותר סמכא מהתוספתא.

אין אתם קרויים בנים דברי ר"י, ר"מ אומר בין כך קרויים בנים. משמע ברש"י דהדר מקרי בנים [מעליא] ע"י תשובה. והמהר"ט הק' מה ס"ד שלא יחשב בנים.

ובשרית הרשב"א [א קצד, ה' ברמ"א שעב ב] כת' דמומר מטמא באוהל המת, דק"ל כר' מאיר דקראי קדייק. ואף לר' יהודה לא נפיק מכלל אדם, דאינו בהמה שלא יטמא באוהל. שכן קידושיהן קידושין [יבמות מז:]. והגר"א [שעב ד] ציין לדברי ר"מ כאן, וסנהדרין [מד.] אע"פ שחטא ישראל הוא. [ומשמע דנח' בלא שחזר בתשובה].

הסמיכות

הסמיכות וכו'. תוס' [סוטה כג:] הק' אמאי לא הזכיר כל הני דמתני' במשנה [שם כג.] דמה בין איש לאשה.

חוץ ממנחת סוטה ונזירה שהן מניפות. הרש"ש דייק דקאי אף מנחת נזירה [וכ"כ רש"י]. וביאר הרש"ש דהיינו החלה ורקיק'. [ולא מנחת נסכים]. דהתנופה בזרוע בשילה [של השלמים] וחלה ורקיק [במדבר ו יט].²

סמיכות דכתיב דבר אל בני ישראל סומכין, ולא בנות ישראל סומכות. ובמנחות [צג:] דרש' ידו ולא יד אשתו. ותוס' [שם] ביארו דהתם איירי בקרבן בעלה, דס"ד שסומכות משום דידה כיד בעלה.

שם. 'בני' ולא 'בנות'. וכן דרש' [לה:] לענין טומאה³. והמפרשים הק' דבכמה פרשיות כתיב דבר אל בני ישראל, ואף נשים בכלל⁴. והר"א מזרחי [ויקרא כא א צוי' בגהש"ס] תי' דבכל מקום אמרי' דהשווה הכתוב אשה לאיש, דהוה בכלל המצווין. ודוקא היכא דאיכא יתור ממעט' ולא בנות.

וכתב דבצווי אמרי' השווה הכתוב אשה לאיש, אבל היכא דלא הוה צווי, ממעט' בנות. ומש"ה ולמדתם לבניכם, דהוה צווי על האב [ולא על הבנים], א"כ נשאר כמשמעותו בנים ולא בנות. וכן בסוגיין תנופות וסמיכות וכו', א"א לפרש בנים וה"ה בנות לחייבן בסמיכות והתנופות, משום דהני מצות עשה שהזמן גרמא הוא והנשים פטורות. ומש"ה דרש' בניכם ולא בנותיכם, דפסולות.

והרמב"ן כת' דאף דאיתרבו נשים לכל התורה, היינו בצווים. אבל הכא דרש' בני אהרן ולא בנות אהרן מדלא כתיב הכהנים. וכן נתמעטו מסמיכה, דאינו 'פטור' ממצווה, אלא מדה היא שסמיכה נוהגת באנשים ולא בנשים. דהכשר קרבן של אנשים בסמיכה ושל נשים בלא סמיכה, וכה"ג ממעטינן נשים.

בני אהרן ולא בנות אהרן. מבואר דס"ד דאף בנות אהרן יש להם דין כהונה לעבודת הקרבנות. [ותוס' בע"ב דנו לענין בגדרי כהונה]. ויל"ד בגדר המיעוט, אי הוה פסול באשה [דומיה דאינן]. או דהוה גילוי דנשים לא הוה כהנים [לענין עבודה].

והחזו"א הק' מה ס"ד דהיו כשרים, הא מצאנו דאהרן ובניו נמשחו, ואילו פנחס שלא נמשח לא היה לו דין כהונה. א"כ הבנות שלא הומשחו⁵, מנלן דיהא להם כהונה. ולא הו"ל לרבות טפי מכל זר. ותי' דמ"מ טפלין לאביהם ואוכלות בתרומה. ועוד הביא דנח' בגמ' [חולין קלב.] אי דרש' כהן ואפי' כהנת לענין מתנות כהונה⁶. וכת' דיל"ל דהנך מיעוטי רק להך מ"ד. [וכ"מ בתוס' ר"ד].

תוד"ה הסמיכות. נר' דמהגשות ואילך מיירי בכהנים⁷. אבל תוס' [מגילה כ:] כת' דתנופה והגשה אי"צ כהן, דהוה קודם קמיצה. ורע"א [שם] ציין לתוס' דידן, וצע"ג. והק' דבקרא

1 וציין דתוס' [מנחות נב:] הק' דלא אשכחן לחמי תודה דאקרו מנחה.

2 וכ"כ התוס' ר"ד דקאי אחלה ורקיק, וחלק ארש"י דקאי אמנחה.

3 וכן לע' כט: את בניכם ולא בנותיכם.

4 וכה"ק המג"א [יד ב] אמאי לא נמעט נשים בעשיית ציצית, כדדרש' בסוגיין בני ישראל ולא בנות ישראל.

5 [ויל"ד מנלי' דאינם בכלל משיכה, ואפשר דבשעה שנמשחו היו לאהרן רק ד' בנים ולא בנות. ובנות שנולדו אח"כ הוה בכלל].

6 [ואפי' נשאת לזר, וע' מה שהו' בזה לע' ח.].

7 ורש"י [סוטה יט.] ביאר דהגשה הוה תחילת הקמיצה, ואין זר קרב אצל מזבח. והרמב"ן כת' בשם ר"ת דמקמיצה ואילך מצוות כהונה קאי במה שכתוב בפסוק זה, אבל הגשה כתיב בקרא אחרינא.

כתיב הקריב אותה בני אהרן. [וקאי בהגשה כדאי' בסוגיין ובסוטה יד].
והתוס' הרא"ש כת' צ"ע אי פתיתות ומליחות כשירות בזר, והא דאמר' [מנחות כ.] גבי מליחה בזר, וכי זר קרב. אבל אינו ראייה שיפסול.

תוד"ה הקבלות. וא"ת תיפו"ל דכולהו מצ"ע שהז"ג, דכתיב ביום צותו. המהר"ט הק' דהא עיקר קרבן זמן גרמא, דאינו אלא ביום. ואפ"ה נשים חייבות. ואין לומר דאפשר ע"י אחרים וכו'. דהא מבואר בתוס' דאף סמיכה ותנופה דא"א ע"י אחרים פטורים משום שזמן גרמא. [וע' קה"י לב ב].

והריטב"א תי' דהפטור זמן גרמא, ה"מ במצוות שהם חובה, אבל הנך אינן חובה לגמרי, אלא להכשיר הקרבן אם ירצה שיעלה לרצון, ול"ש פטור הזמן גרמא.⁸

בא"ד שהרי אינן נוהגות אלא ביום וכו'. והטור"א [חגיגה טז:] חלק דכה"ג לא הוי זמן גרמא. דדוקא היכא דיש זמן קבוע, וכשעבר הזמן אזדא לה ובטלה מצותה, ואין לה תשלומין. [אלא כשיבוא רגל אחר יתחייב שוב, ואין תשלומין למה שהיה⁹]. אבל סמיכה חוזר וניעור המצווה, ומשום שאינו נוהג בלילה אין זה מצ"ע שהז"ג ואינו אלא הפסק בעלמא כיון דנוהג בימים לעולם. [ועפ"ז כת' דאף מילה למ"ד דאינו בלילות לא נחשב זמן גרמא, ודלא כתוס' כט.].

בא"ד וי"ל דמ"מ איצטריך וכו' לא הוה ידעי' דהעבודה פסולה. והתוס' הרא"ש כת' מידי דהוה אמילה דאיכא למ"ד [ע"ז כז.] דכשירה למול, אע"פ שאינו אלא ביום. [ואינה מצווה במילה]. ומשמע דאף למ"ד דאין בזה קיום מצווה [דנשים אינן סומכות רשות], מ"מ עבודת הקרבן לא תלי בקיום המצווה. [וע' דברי"י כח ו].

בא"ד ומיהו מסמיכה קש' וכו'. ותוס' [מנחות צג:] ביארו דסמיכה בעי יום, דתיכף לסמיכה שחיטה, וא"א אף בסוף הלילה תיכף לשחר, דהא קרבן תמיד קודם¹⁰. ועוד הביאו דתנן [מגילה כ:] דכל היום כשר לשחיטה וסמיכה, דהוקש וסמך ושחט¹¹. ורע"א תמה דאין מניעה מצד הלילה, ואף ביום בעי' תיכף לשחיטה, ואמאי יחשב זמן גרמא. וצלע"ג¹².

והדבר"י [מה ג] כת' דמבואר דדעת תוס' דנחשב זמן גרמא כיון דעכ"פ יש זמן לקיום מצוות סמיכה, אף דנקבע זמנו משום ההיכי תמצא. ומבואר דדעת תוס' גדר זמן גרמן לא בעי שעצם הזמן מחייב את הסמיכה. [וכת' דתוס' לשיטתם לע' כט. וע' מש"כ שם ולע' לד.].

בא"ד ואם נעשה סמיכה בנשים אין הקרבן פסול. וע"כ דהוה פטור ב'מצוות' סמיכה. והאחרונים [מקנה, ע' עמק ברכה חגיגה] דנו בעי' סמיכה משום הכשר הקרבן. אלא דאינו מעכב. ואף דאשה אינה מחוייבת מדיני המצווה צריכה לסמוך משום גדר הכשר הקרבן.

ותוס' [מנחות סא:] הביאו דדרשי' ב' דרשות, דאין סמיכה בגוי, ועוד דרשי' קרבנו ולא קרבן חבירו. וי"ל דס"ד דיסמוך אחר בשבילו, ול"ד לקרבן חבירו דבר סמיכה הוא. ותוס' הק' אכ אף אשה נמי לבעי מיעוט שלא יסמוך אחר בשבילה. ושמא יש מיעוט. א"נ כיון דגלי קרא בעכ"ם ה"ה אשה. [והאחרונים הביאו מדבריהם דבעי סמיכה משום הכשר הקרבן, ואף באשה דנו דיהני ע"י אחר].

וי"ל וכו' איתקש סמיכה לשחיטה, כשירה בנשים. ורע"א הק' דעיקר קו' התוס' היתה דבסמיכה ל"ש כשרות ופסלות, דהוה רק חיוב מצות סמיכה. [וכיון דהזמן גרמא, אין להם מצווה זו]. ואף בשחיטה ג"כ אין נשים מצוות על שחיטת קדשים דהוי זמן גרמא, אלא דהשחיטה כשרה ואינה מחוללת. ואף דילפי' בהיקש לסמיכה, ל"ש מצווה. וצלע"ג. [והביא

8 ועוד דן הקה"י [לב ב] דקרבנות אין היום 'גורם', אלא דין בחפצא של הקרבן דל"ש בלילה. [וע' לע' כט.].
9 ונתחייב שוב חיוב מחדש, וכתב דאף תפילין, בכל יום הוה מצווה מחודשת, ואם הפסידו, למחרת אינו תשלומין.

10 אבל הפרמ"ג [פתיחה ח"ב טו] הביא כע"ז בשם הר"א מזרחי, ותמה ע"ז דאפשר דתיכף לשחיטה הוה מדברנן. ועוד מי לא סמך חצי שעה סמוך לאור היום ומתוודה. [ואישתמטתי' דברי התוס'].

11 ומשמע דלטעם הב' סמיכה פסול מדינא בלילה. דומיה דשחיטה, דהוה בכלל ביום צוותו. ולטעם זה ל"ק קו' רע"א.

12 וז"ל רע"א ואני בער לא אדע דמנ"ל לרבותינו בעלי תוספות לומר דזה מקרי זמ"ג, דהא אין המניעה מצד לילה, אלא דכלל הוא דסמיכה יהי' תיכף לשחיטה, וזהו גם ביום ובלילה א"א לסמוך לשחיטה וגם ביום בלא תיכף לשחיטה ליכא סמיכה, וצלע"ג.

דכה"ק הפנ"י וכן הטור"א חגיגה יז.

בא"ד ותנופה נמי איצטריך וכו'. התוס' הרא"ש העמיד קו' דתנופה נמי הוה חובת בעלים, ואמאי איצטריך למעט נשים. ות' דהוה חובת בעלים עם הכהן.

דף לו:

תוד"ה חוץ. וי"ל דמיירי שלבשו בגדים. בגליוני הש"ס הק' דעוברת בלא תלבש. עי"ש. [ויל"ד להך ס"ד האם לא נתמעטו נשים כלל מעבודה, א"כ בגדי כהונה ניתנו אף לנשים. אך ק"מ בתוס' דעברו ולבשו בגדים].

א"נ י"ל כיון דלא נצטוו בבגדי כהונה וכו'. המקנה ביאר דכתיב גבי בגדי כהונה את אהרן ואת בניו. ולא בנותיו.

[דאף דדרשי' [שם] אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם, והוה זר, ה"מ היכא דיש חיוב בגדים. אבל משכחת כהונה בלא בגדים].

הזאה דהיכא וכו'. הרמב"ן וריטב"א הביאו דהראב"ד הק' נוקמה בהזאת שמן של מצורע, דכתיב ויצק על כף הכהן השמאלית והזה באצבעו. ות' דהתם לא כתיב כהן בהדיא בהזאה, אלא ביציקה. ועדיפא מינה אמרי'. והראשונים ת' דלשון הזאות סתם משמע הזאת דם, ולא הזאת שמן. ומיהו כולה בכלל.

אי דפרה אלעזר כתיב בה וכו'. פרש"י ואפי' שאר כהנים פסולים. ותוס' כת' דכ"ז למ"ד [ר' מאיר יומא מב:]: לדורות בכה"ג. אבל לחד מ"ד [ר' יהודה במשנה פרה ד א] לדורות אף בכהן הדיוט. ות' דלהך מ"ד כוונת הגמ' דכיון דאיתרבי רק כהן הדיוט, אין ריבוי לנשים.

תוד"ה אי דפנים. ונר' להר"ם דאע"ג דפר העלם דבר מרבי' דעבודתו כשירה אפי' בכהן הדיוט. וכו'. האחרונים ציינו דבתור"כ [לפנינו ויקרא ג ו] מרבי' מרובה בגדים. אלא דמצוה במשוח, ואם קיבל כהן אחר כשר. ומשמע דתוס' גרס' 'כהן' [אף ברישא], וכ"ה בילקוט שמעוני. ולדעת רש"י י"ל דמרבי' דוקא מרובה בגדים, ולא שאר כהן.

אבל דעת ריב"א [בתוס' יומא נז. ד"ה אני] דבבית שני לא הביאו פר העלם דבר, דבעי דוקא כהן משיח. ונקט דה"ה בכל חטאת הפנימיות. ותוס' [שם, ומגילה ט:]: דחו דבריו ע"פ התור"כ [הנ"ל, וכגיר' הנ"ל] דמרבי' דכשר בכל כהן. והא דתנן [מגילה ט:]: דמרובה בגדים אין פר הבא על כל המצוות, היינו שחיוב פר כשהמשיח הורה לעצמו וחטא הוה דוקא במשיח. אבל הקרבת פר העלם דבר של ציבור הוה בכל כהן.

והאחרונים [טור"א מגילה שם] האריכו דמצאנו [הוריות ו.] דבבית שני הביאו פר העלם דבר של ציבור [ודלא כריב"א]. והשעה"מ [ר"ה עיוה"כ] הביא דבסוכה נו. מבואר דשייך לאנשי משמר, מבואר דקרב בכל כהן. [ועי' ערו"ל נ].

והרמב"ם [מעשה"ק ה טו] כת' גבי פר כהן משיח דאם קיבל שאר כהן כשר. [בדיעבד]. וע"פ התור"כ וכתוס'. והמשנ"ל העיר דהרמב"ם לא הזכיר דאף פר העלם דבר בעי כה"ג לכתחילה, וכמ"ש תוס' דידן. וכת' דבסוגיין מבואר דאף פר העלם דבר בעי כהונה לכתחילה, דאל"כ אמאי לא העמידו בזה.

תוד"ה כהן מכניס. וא"ת והא הוה חציצה וכו'. אבל רש"י [מכת"י מנחות צד, והו' בתוס' סוכה מז: ותוס' רא"ש כאן] עמד בזה, וכת' דכיון דעיקר תנופה כתיב גבי בעלים 'על כפי הנזיר' לא איכפ"ל דיש חציצה לכהן.

ותוס' [סוכה שם, והתוס' רא"ש כאן] דחו דתנופת כהן ובעלים ילפי' מהדדי בהיקש. והגר"ז [מנחות סא:]: כת' לפרש [דברי רש"י] דבגוף התנופה אין חסרון חציצה, אלא דגבי בעלים כתיב על כפי הנזיר, דיש דין שיהא מונח על יד הבעלים. ועבודת התנופה הוה מעשה הנפה, ובזה לא בעי' עצמו של כהן, ומש"ה אין חסרון חציצה. ודוקא בבעלים בעי על ידו.

1 ולפ"ז הא דנקטו אלעזר כתיב ביה לאו דוקא. דאלעזר היה סגן, אלא דילפי' לדורות בכה"ג. ודוקא כה"ג דומיה דאלעזר. וכ"כ הב"ח [עה"ג]. אמנם הרמ"ה [במשנה, ומהר"י בירב] נקט דבעי דוקא סגן, ושאר כהן פסול. וצע"ג מהמשנה [פרה ד א].

2 והתוס' הרא"ש כת' דסוגיין פריך למ"ד לדורות בכה"ג.

3 [ויל"ד דבפשוטו הוה גילוי בעלמא דסגן לאו דוקא].

4 אבל המצפ"א ציין דבספרי [בהעלותך] משמע דפסול וכרש"י.

5 ולכאור' מבואר דאף לכתחילה כשר בכל כהן.

והתוס' ר"ד כת' דקו' מעיקרא ליתא, דגבי כהן אין חסרון חציצה, דלא כתיב 'ידיו' [כבעלים], וודאי יד בעלים הוא חוצצת בנתיים. והגר"ז [שם] דייק מלשון הרמב"ם [מעשה"ק ט ז] דעיקר התנופה שהכה יניף ע"י יד הבעלים.

ועוד הביא התוס' ר"ד תי' דדוקא ה' שותפין א"א להשים ידיהם בלא חציצה, אבל ב' בנ"א אפשר.

בא"ד וי"ל דל"ד דהכא ה"ט דל"ה חציצה דגזיה"כ דבעי' כהן ובעלים. הקה"י [לג] כת' בדפשוטו סברת התוס' דגלי קרא דלא איכפ"ל בחציצה, ודוחק. וכתב לפרש דכיון דהוה חד תורת תנופה, כחד חשיבי⁶. ול"ש בזה חציצה. משא"כ גבי שותפין, החיוב של כל א' להניף הוה מחמת חלקו, שהוא בעל הקרבן. ומש"ה דנים בפנ"ע.

בא"ד עוי"ל וכו' אוחז הכלי למטה והבעלים אוחזין למעלה וכו' דה"נ אשכחן גבי ביכורים שהכהן אוחז בשפתיו וכו' ה"נ איפכא. המהר"ט הק' דתנן [ביכורים ג ו] דבעלים אוחז בשפתיו, וכהן ידו למטה. וכן הביאו תוס' [סוכה מז:]. וכת' להג"י כן בדברי התוס' כאן. ותוס' [סוכה מז:] ותוס' רא"ש כאן] הק' דבירושלמי [סוטה] משמע דיד הכהן נוגע בבעלים, דדנו דהוה פריצות. ומיהו מצ' למימר דחששו שפעמים נוגעין זה בזה ע"י שמתעסקים בתנופה.

כל מצווה שהיא תלויה בארץ

תוד"ה כל מצוה. בירושלמי פריך אמאי לא תני חלה וכו'. מבואר דחלה נחשב תלויות בארץ, ותוס' בסמוך כת' דדומה לחובת הגוף. וכ"כ הרא"ש דהוה כעין חובת הגוף. [ע' בסמוך].

בא"ד ואין לומר לפי שאינם אלא מדרבנן וכו'. והתוס' רא"ש הביא בשם ר"ת דקו' הירושלמי אחלה דהוה דאורייתא⁷, דקסבר כמ"ד [כתובות כה, נדה מז]. דחלה בזה"ז דאורי', ואילו תרו"מ בזה"ז דרבנן. והתוס' רא"ש דחה [כתוס'] דאף כלאים דרבנן, וכדאמר' בגמ'. אבל השיטה לנ"ל כת' דקא"י⁸ כמ"ד ערלה וכלאים⁹ הללמ"ס, ולא נתמעט מידי דדרבנן.

בא"ד אבל תר"מ וכו' גזרו אעפ"י הסמוכות לאר"י וכו'. [וכ"כ תוס' ע"ז נט. וכו' מ]. והרמב"ם [תרומו' א] פסק דתקנו דוקא ארץ שנער מצרים אמן ומואב, שהם סביבות אר"י. אמנם יש ראשונים דס"ל דהחיוב מדרבנן בכל מקום.

בא"ד והיינו טעמא דגזרו על החלה וכו' דומה לחובת הגוף, שהרי החיוב ע"י גלגול וכו'. ועוד כת' האחרונים [רש"י] דפירות חו"ל שנכנסו לארץ, וגלגלם בארץ לר"ע נתחייבו בחלה [וכ"פ הרמב"ם תרומו' א כב]. והר"ש [חלה ב א] דרש כן מקרא. ומשמע דהוה מדאורי'. אבל הכס"מ שם נקט דהוה מדרבנן.

ואילו פירות חו"ל שנכנסו בארץ, ומירוח בארץ לכאור' לא נתחייבו. והרמב"ם שם פסק דחייבים מדרבנן. והכס"מ [שם] הק' מ"ש דהא הוה דאורי', ודן דאף לענין חלה הוה דרבנן. והאחרונים נקטו דחיוב חלה הוה ע"י הגלגול. משא"כ תר"מ תלי בגוף הפרי. אך הגר"א [י"ד שלא כט בס"ד] העלה צד דאף פירות שצריכין מירוח, כשעשה מירוח בארץ נתחייבו [מדאורייתא].

בא"ד אבל תר"מ אינן מוטלות אלא על מי שיש לו קרקע. התו"ט כ' דאף שמי שקנה טבל נתחייב לעשרן, מ"מ עיקר החיוב ותחילתו היא על בעל הקרקע. והרש"ש כ' דלקוח פטור ממעשר.

וציינו דתלי במח' ר"ת וריב"א [תוס' ב"מ פח.]. אי פטור לקוח הוה לפני מירוח [שאינו 'זרעך'], או דוקא אחר מירוח.

בא"ד עי"ל וכו' משום תני בירושלמי רבותינו שבחו"ל וכו' עד שבאו הרובים וביטלו וכו' שהרי משועבדות למלך וכו'. וכן הביא תוס' [ע"ז נט.]. בשם ר"ת בזה"ז אי"צ להפריש תר"מ, דקרקעות שלנו לשועבדות למלך, ודינא דמלכותא דינא¹⁰. ור"י דחה דאף בימי חז"ל היה טסקא לקרקעות [כדאי' ב"ב נד:]. ועוה"ק דהרבה

6 וכ"כ הריטב"א [מכות יח:] דהתורה עשתה יד שניהם כא'.

7 ומשמע מדבריו דלהך מ"ד אף חלה בחו"ל הוה דאורייתא. דלא תלי בקדושת הארץ.

8 [והשיטה לנ"ל כת' דהגמ' דידן ס"ל דהמשנה קאי כמ"ד הלכה. ועפ"ז יישב חלה, דנוהה רק מדרבנן בחו"ל].

9 וצ"ע בגמ' [לח:] אי' דיש מ"ד ערלה הלכה, אבל כלאים לכו' דברי סופרים.

10 ומשמע מדבריהם דר"ת קאי בזמנו, ולא בא לפרש דברי הירושלמי דהרובים בטלו. אבל בתוס' דידן וחולין מפורש דבא לפרש הא דבטלו. ולפ"ז י"ל דהורו ובטלו.

קרקעות יש [היום] שאין בהם טסקא, ולא נהגו להפריש תרומה.
ותוס' [חולין ז.] הביאו בשם ר"ת דהרובים בטלו, משום דמשועבדות למלך. וביארו דמעיקרא היו מפרישים דוקא מקרקע דל"ל טסקא.

שם. וילה"ק דקנין לעכו"ם להפקיע מיד תרומה, היינו שמפקיע ממנו קדושת הארץ. וא"כ מה מהני הפקעה בחיוב דרבנן דפירות חו"ל דבלא"ה אינו אר"י. [ואפשר דמ"מ תקנו רק במה שהוא ברשות ישראל, דע"ז דמי לאר"י. ועי"פ דגדר החיוב דרבנן הו' טפי על הגבול].

והמהרי"ט אלגאזי [בכורות פ"ד מ"ז ב כב. בדה"ס] חידש דגדר החיוב מדרבנן בתרומת חו"ל, דהוה מצוות הפרשה בעלמא. ולא תקנו טבל. ומש"ה אוכל והולך ואח"כ מפריש. [אבל ה"ט"ז יו"ד שכד טו כת' דהוה מדין ברירה].

ודעת כמה ראשונים דעמדו למנין ובטלו את התקנה. אבל דעת רוב הראשונים דמדינא נוהג אף בזה"ז¹². אמנם כת' בתשו' הגאונים דלא נהגו כן בזה"ז. [והראשונים הביאו בזה כמה טעמים].

בא"ד וי"ל דאין קנין באר"י להפקיע ביד מעשר. בפשוטו כוונת התוס' דתלי במח' [גיטין מ"ז]. האם יש קנין לעכו"ם להפקיע מיד תרומה, וקי"ל כמ"ד אין קנין. אבל העצמ"י ביאר כוונת תוס' דלכונ"ע שעבוד למלך אינו קנין להפקיע מיד מעשרות. [ודוקא לענין חיוב דרבנן בעלמא מהני].

והאר"ש [שכנים ד י] ביאר דשעבוד למלך לארנונה הוה כמו שותפות עכו"ם. ודקי"ל באר"י דשותפות עכו"ם אינו פוסל. אבל כיון דאיכא מ"ד [חולין קלו] דשותפות עכו"ם פוסל מתרומה, כל המיקל בארץ הלכה כמותו בחו"ל.

בא"ד ומן הירושלמי שהבאתי יש להוכיח דערלה וכלאים נוהגת בשל עכו"ם וכו'. וכן האריך תוס' [ע"ז סג:] והרא"ש ושאר' בשם ר"ת¹³. ועוד הוכיח לאסור מהגמ' [יבמות קכב.] דעכו"ם שהביא פירות נאמן לומר של ילדה או זקניה, מבואר דילדה אסור משום ערלה. ובסתמא איירי שהביא משדה של עכו"ם¹⁴.

אבל השיטה לנ"ל כת' [בשם ר"ת] דנטיעת גוי לא קרינן ונטעתם, ואין איסור ערלה. והא דתנן [ערלה א ב] והנכרי שנטע, היינו אריס נכרי בשדה ישראל. ונטיעת גוי בשדה ישראל אסור¹⁵. אבל הריטב"א כת' דונטעתם ממעט מה שנטעו גוים בארץ קודם שנכנסו ישראל לארץ, שאין ערלה נוהגת בו.

ובהג' פור"י כת' דלכאור' אפ"ל דערלה וכלאים נוהג בשל עכו"ם דוקא בארץ, אבל בחו"ל דהוה הלכה בעלמא הוה רק בשל ישראל¹⁶.

בא"ד וכ"מ [ע"ז לה:] וכו' גבינת העכו"ם וכו' מפני שמעמידים בשרף ערלה, בשל עכו"ם. והמרדכי [תקא] הק' דמשמע דאף בחו"ל אסור, והא ספק ערלה בחו"ל מותר [ע' לק' לט.]. וכת' דצ"ל דהיו מעמידים רק בשרף של ערלה ילדה, אבל לא מזקנה. אבל הריטב"א [לח:] תי' מ"מ כיון דבארץ אסור משום ערלה, ועי"ז אסור גבינתם בארץ לא חלקו בגזרתם ואסרו אפילו בחוצה לארץ¹⁷. ורע"א [משניות ערלה, וע"ע בח' לח:] ביאר דהטעם של גזירת גבינות אינו ידוע כ"כ [כדאי' בע"ז שם], ומש"ה לא רצו לחלק בגזירה זו. ואף דלא גזרו בזה בחו"ל.

בא"ד אע"פ שאין אנו יודעים וכו' היה לנו לילך אחר הרוב וכו'. מבואר בתוס' אף דקי"ל

11 והגר"ח [תרומות א כב] כת' דשאני גדר סוריה, דתקנו שיחשב אר"י. אבל פירות חו"ל תקנו תרומה על גוף הפירות.

12 והגר"א [יר"ד שלא ב] הביא מהגמ' [בכורות כז.] דבימי רבה נהג תרומה בבבל. וכת' דלא כמ"ש תוס' [חולין ז. וע"ז נט.] לחד תי' דבזה"ז לא נהג. ובתוספת מעשה רב [קו] הו' דהגר"א קנה קרקע לקיים מצוות תרומה [בחו"ל, בארצות הרחוקות]. [אמנם ודאי לא עישר כל מה שאכל].

13 אבל השיטה לנ"ל הביא דר"ת הוכיח דערלה בשל עכו"ם מותר.

14 אבל השיטה לנ"ל דחה דאיירי שהעכו"ם שהביא ואומר דהוה משדה של ישראל, דבשל עכו"ם לא איכפ"ל דהוה ערלה. והוכיח כן דהא של עזקה הן, שדה מעוזקת בשמיטה, ע"כ משל ישראל. דמשל עכו"ם מה איכפ"ל בשביעית. [הא פירות נכרי אינו נאסר משום שמור ונאבד. אבל דעת הראב"ד שם ובעה"מ סוכה דאף פירות נכרי אסור משום שמור ונאבד].

15 והשיטה לנ"ל הביא בזה מח' האם יש חיוב חלה אריס עכו"ם בעיטת ישראל.

16 [והגר"ח [מאכ"א י טו] חקר האם גדר ערלה בחו"ל הוה בכלל פרשת ערלה באר"י. או חיוב מחודש מהלכה למשה מסיני].

17 [וי"ל דזה כוונת התוס', וכל קו' על עיקר הגזירה בארץ, אף דהוה משל עכו"ם. ולא בגבינות דחו"ל].

[ע' לק' לח: ולט.] דספק ערלה בחו"ל מותר, מ"מ היכא דיש רוב איסור אסור. והמהרי"ט העיר בזה ע"ד התוס', וכ"ד הר"ן [לק'] דספק ערלה מותר אף כשיש רוב איסור. אבל הרא"ש כת' דיש להתיר שרף משום ספק ערלה בחו"ל.

דף לז.

ר"א אומר אף החדש. מסקנת הגמ' [בסמוך] דר"א לחומרא, ולאסור חדש בחו"ל, ואילו דעת ת"ק דחדש נוהג רק בארץ. ובגמ' מבואר דכ"ד ר' ישמעאל. ולק' [לח.] נח' בזה ר' שמעון ור' אלעזר בר"ש.

ותוס' [סוד"ה כל] כת' דנראה דנוהג בחו"ל, וכ"פ הר"ף [כאן] והרמב"ם [מאכ"א י ב] והשר"ע [רצג ב] דחדש בחו"ל אסור. והר"ף כת' דקי"ל כסתם משנה [ערלה ג ט] דנוהגת בכל מקום. והמפרשים נתקשו דהוה סתם ואח"כ מח', ועוד בב' סדרים אין סדר למשנה. והאחרונים תי' דסתם בעיקרא דמילתא עדיף.

ובגמ' [מנחות סח:] נח' האמוראים האם קי"ל דחדש בחו"ל מדרבנן או מדאורי' [ונפק"מ האם צריך להחמיר בזה ספיקא דיומא, עד י"ז. וכדין יו"ט שני בחו"ל].

ובפשוטו נח' אליבא דר"א דחדש אסור בחו"ל, אי הוה דאורי'. אבל הב"ח [רצג] תמה דמפורש בסוגיין [בסמוך] דלר"א הוה דאורי'.

ותוס' [מנחות שם] ציינו דנח' בזה בסוגיין. משמע דמ"ד דרבנן פסק כת"ק, ואף לת"ק אסור מדרבנן [וכ"כ תוס' טו, ע' בסמוך]. והאחרונים הק' דלת"ק מותר, דדוקא כלאים דרבנן.

ועוד הביאו הראשונים [תוס' טו] דתנן [מנחות פג:] דמנחת העומר אינו בא אלא מהארץ. ובגמ' [שם פד.] הו' דנח' בזה התנאים, ומ"ד שעומר בא אף מחו"ל משום דס"ל חדש בחו"ל דאורייתא. משמע דסתם משנה [דמנחות] ס"ל דעומר דוקא מהארץ, משום דמתיר רק באר"י.

אמנם הפנ"י [ק"א כאן] הביא דדעת הרמב"ם אינו כן, דפסק [תמידים ז ה] דמנחת העומר בא דוקא מהארץ. ואף דס"ל דחדש בחו"ל אסור מדאורי'.

ובתוס' טו הביא ר' יצחק בר"מ דקי"ל כר' ישמעאל דחדש בחו"ל דרבנן, דבמשנה הו' בלשון חכמים. ומתני' דמנחות עיקר דקתני גבי הלכות עומר. ועוד הביא בשם הר"א דטול דחדש בחו"ל מדרבנן, וגזרו דוקא אותן הסמוכין לאר"י. וכ"ד ר' ברוך [ס' התרומה, הו' בשו"ת הרא"ש ב א] דקי"ל דרבנן גזרו רק בארצות הסמוכות, דומיה דתרו"מ. והמג"א [תפט יז] ביאר דר' ברוך ס"ל דאף לת"ק חדש אסור מדרבנן, ודוקא במקומות הסמוכין. וקי"ל כת"ק דלא ידעי' אי הוה מח' ואח"כ סתם, ומ"מ לת"ק הוה דרבנן.

חדש של עכו"ם - ותוס' [כאן] הוכיחו מהירושלמי דחדש נוהג אף בשל עכו"ם. וכ"כ שו"ת הרא"ש [ב א]. וכ"פ השר"ע [רצג ב]. אבל הב"ח [רצג] הביא דהמנהג היה להקל בחדש של עכו"ם⁵. והביא ר' אביגדור כ"ץ בשם ריב"א דחדש בחו"ל אינו נוהג בשל עכו"ם. ובפסקי תוס' [מנחות ר] הביא בזה מח'.

והב"ח הביא מהגמ' [ר"ה יג.] דמקשה האיך הביאו קרבן עומר כשנכנסו לארץ, הא כתיב

- 1 והגר"א [שם ב] כת' כ"פ כל הראשונים חוץ מס' התרומה. ואמוראי [מנחות שם] כולחו ס"ל דנוהג בחו"ל.
- 2 והאחרונים הק' על הר"ף דהביא מסתם משנה דערלה. [וע"כ ס"ל כרמב"ם].
- 3 וכת' דמס'ה לספיקא לא חיישינן. [ועי"ש שדן דהוה דבר שיש לו מתירין].
- 4 וכת' ליישב בזה מנהג העולם להקל, אבל בעל נפש יחמיר במה שאפשר לו לזהר.
- 5 והס"ז [רצג ד] כת' דבמדינות אלו שהוא שעת הדחק דחיי' של אדם תלוי בזה כדאי הוא ת"ק לסמוך עליו בשעת הדחק, כיון דלא איפסקא הלכה בפירוש בגמרא כר"א. והנה"כ והגר"א [שם] דחו דכבר איפסקא כר"א, ול"מ להתיר בשעת הדחק.
- 6 והפרמ"ג [תפט א"א] כ' ואשרי מי שנזהר, ובעונותינו הרבים הדורות חלשים ואי אפשר לזהר כל כך בזה. וכת' דאין לשום גדול להורות הוראה לאיסור היפך המנהג שנהגו להיתר ע"פ גדולי ישראל. ומי שהורגל בשאר פרישות ומפורסם לחסיד רשאי לנהוג לאיסור, ולהחמיר לעצמו מדת חסידות. ולא יורה לאחרים דלא ליתי לאינצויי. אבל כמה פוסקים כת' דהותר רק בשעת הדחק.

קצירכם, ולא של עכו"ם. והשאג"א [חדשות] דחה דהרמב"ם פסק דעומר אינו בא מחו"ל, ואפ"ה יש איסור חדש. א"כ אף אינו בא משל עכו"ם, והוה בכלל האיסור.

והב"ח נקט דכוונת הנך ראשונים דאין איסור חדש בשל עכו"ם, כיון דא"א להביא ממנו עומר. אבל האחרונים חלקו [וכנ"ל]. וביארו דס"ל כצד דחדש בחו"ל מדרבנן, ולא החמירו בשל עכו"ם.

והרי תפילין ופט"ח וכו'. פרש"י דאשכחן דבבבל הניחו תפילין⁶. ותוס' ושאר הק' נימא דהניחו תפילין מדרבנן.

והרמב"ן הביא דקו' הגמ' ע"פ הירושלמי דדרשי' ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה, ושמעתם את דברי אלה על לבבכם וגו' והיו לטוטפת בין עיניכם ולמדתם אותם. הא למדת דת"ת ותפילין נוהגים בין בארץ בין בחו"ל. וכיון דק"ל דתפילין נוהג בחו"ל, ו'ביאה' לאו למעוטי חוצה לארץ. וממילא שמענו אף פט"ח, דכתיבי כי הדדי והוקשו.

והרמ"ה כתב דסמך אקרא דחזקאל [כד יז] פארך חבוש עליך, ודרשי' דהוה תפילין. [וע' מקנה שהק' משם אשא"ר].

והשיטה לנ"ל הביא בשם הראב"ד דמצינו דנהג פטר חמור במדבר [במדבר ג מה]⁷, ותפילין הוקש מפטר חמור בפרשת והיה כי יביאך [שמות יג טו]. א"נ משום דהוקש לת"ת למען תהי' תורת ה' בפיך.

שם. תפילין ופטר חמור. ותוס' פי' דקו' הגמ' מדלא תני במשנה⁸. המקנה כת' דלדברי הירושלמי ל"ק, דל"ש תפילין ופטר חמור אצל עכו"ם ומש"ה לא שייך למשנה. [וכה"ק העצמאי ומהר"ט דתפילין אינו נוהג בשל גוי]. ותי' דדעת הבבלי [לתוס'] דחלה לא נחשב חובת קרקע, כיון דחל רק ע"י גלגול. והוה חובת גברא. ועוד דאף פירות חו"ל שנכנסו לארץ נתחייבו בחלה [הו' לע'].

אבל רש"י [ד"ה חובת קרקע] כת' שמוטלת על הקרקע או גידוליו כגון תרומות ומעשרות חלה וכו'. מבואר ברש"י דאף חלה נחשב חובת קרקע, דהוה בגידולי קרקע. וכדעת הירושלמי [הנ"ל].

חובת קרקע וכו'. תוס' [ב"ב פא.]. הק' אמאי איצטריך למעט ביכורים דאינו מביא מחו"ל. הא הוה מצוה התלויה בארץ, ואינה נוהגת אלא בארץ. והביא י"מ דבכורים הוקש לבשר בחלב, וס"ד שינהוג אף בחו"ל כמו בשר בחלב.

והביאו דרשב"א תי' דביכורים לא נחשב מצוה התלויה בארץ, דל"ד לתרו"מ וחלה, דגוף הפירות מחוייבין בתרומה דטבל נינהו ואסורין באכילה, ומש"ה חשובין תלוין בארץ. אבל בכורים אין החיוב תלוי בפירות אלא באדם דאף שלא הפריש בכורים אינו נאסר באכילה. ועוד מדלא חייב תרומה ומעשר עד שיתמרח בכרי מוכח שהחיוב תלוי בפירות, לפי שלא הגיע עדיין זמן חיובן. אבל בכורים חובת הגוף נינהו כעבודה זרה, שאין החיוב תלוי בפירות אלא באדם. ואפי' בעודן באילן מתחייב. ואף דאם אין לו אי"צ לקנות, מ"מ חובת הגוף נינהו כמו חובת ציצית דאע"ג דאין חייב לקנות טלית כשאין לו חשיב חובת הגוף.

אבד תאבדון וכו' מה ע"ז וכו' ונוהגת בין בחו"ל. הרמב"ן תמה דהך קרא איירי בחיוב לעקור ולשרש אחרי ע"ז [ולא האיסור לעבוד ע"ז]. ואימא דנוהגת בארץ, דכתיב אשר אתם יורשים אותם את אלהיהם, ובחו"ל אי"צ לרדוף אחריה. [וכדאי' בספרי]. [אמנם הרמב"ם ע"ז ז א] כת' דהחיוב לעקור ע"ז הוה אף בחו"ל, ונתמעט רק שא"צ לרדוף אחריה⁹.

והרמב"ן כת' דילפי' מהך קרא 'כי אם אל המקום' גם איסור במות, ובמות אסורות אף בחו"ל. והריטב"א ביאר דבגמ' נקט ע"ז שדינה מפורש יותר, ולא דק. א"נ דהאי ע"ז היינו במות, עבודה זרה ממקומה. ועד"ז אי' [ב"ב קי.]. יעבוד אדם עבודה זרה ואל יצטרך לבריות, והיינו עבודה שהיא זרה ממנו.

6 ותוס' הביאו דמצאנו [בכורות יא.] דנהגו פטר חמור בבבל. והרמב"ן כת' דאפשר דאף פטר חמור הק' דידע דמעשים בכל יום שמקיימים אותו.

7 ובהג' מראה כהן האריך לדון אי ילפי מפדיון הבכורים בלויים במדבר.
8 ורע"א ושאר אחרונים תמהו דבמשנה הו' אף כלאים דרבנן, וכמ"ש תוס' לע' לענין כלאים. אמנם הרש"ש [בסמוך] כת' דיל"פ דקאי אכלאי אילן דהוה דאורייתא. וכמ"ד [לח:] ערלה הלכה למשה מסיני.

9 [ע' ע"ז מה:]. וי"ל דאף הרמב"ן ס"ל כן, אלא דהק' מנ"ל לגמ' להוכיח כן, אימא דכל הך חיוב לעקור הוה רק בארץ.

הרמב"ם [מאכ"א י י] כת' דמדאור' ערלה אינו נוהג בחו"ל [אלא משום הלכה למשה מסיני] דכתיב בבואכם. והלח"מ כת' דא"צ קרא, דהוה בכלל כל מצוות התלויות בארץ, והך דרשא נדחית בסוגיין. מ"מ דרך הרמב"ם להביא דרשא הפשוטה אף דאינו עיקר.

אביע"ל או דילמא לקולא פליגי וה"ק ת"ק חוץ וכו' וכ"ש חדש דמושב כ"מ שאתם יושבים וכו'. השיטה לנ"ל ביאר דת"ק לא הזכיר חדש בהדי ערלה וכלאים, דהני הוה הלכה לממ"ס. ואילו חדש כתיב קרא בכל מושבותיכם.

כ"מ שנאמר מושב אחר ירושה וישיבה. ול"ד לחלה שנתחייבו מיד כשנכנסו לארץ. [ולר"א אף חדש נאסר מיד]. והאחרונים הק' דלכא' קדושת הארץ הוה ע"י כיבוש, א"כ האיך נתחייב בחלה מיד ארץ, ובחו"ל פטור. והקובה"ע [סב ב] תי' דלענין חלה תלוי בהא דארץ ישראל מוחזקת לאבות. והחזו"א [שביעית ג א] תי' דמיד כשנכנסו לארץ חל קדושת הארץ [וכמ"ש הרמב"ם תרומות א ה], והוה מיעוט לענין תרומות ומעשרות.

דף לז:

ר' ישמעאל סבר לא קרבו נסכים במדבר. פרש"י היחידים, אבל ציבור נתחייבו. ותוס' [זבחים קיא.] כת' דאינו יודע מי הזקיקו לפרש דהקריבו נסכי ציבור. [ד"ל דנסכים דנשיאים הוה הוראת שעה בפנ"ע]. ושמא דייק לשון הספרי.

תוס' [מנחות מה:] הביאו בשם רש"י דלא קרבו לחם [דב' הלחם] במדבר, דלא היה להם אלא מן. ותוס' חלקו דמוכח [יומא עה:] דאומות העולם היו מביאים להם. ור"ת פי' דכתיב כי תבואו, ולא נתחייבו עד שבאו לארץ. ותוס' [שם] הק' א"כ מ"ש הקרבן של הכבשים דהביאו, דכתיב באותו פרשה. ותי' דהלחם איקרי ביכורים, ומש"ה דוקא מהארץ. א"נ דדרשי' ממושבותיכם.

אמר אביי האי תדר"י מפיק וכו' ביאה בתורה סתם. פרש"י דהך ברייתא ס"ל דאפי' כתיב ביאה לחוד [בלא מושב] אינו אלא לאחר ירושה וישיבה. ע' חזו"א [קמח] שדן באיזה פרשה יש נפק"מ ביניהם.

מלך. פרש"י [ד"ה ופרט] דכתיב כי תבא וגו' וירשתה וישבתה בה, ואמרת אשימה עלי מלך. אבל הרמב"ם [מלכים א א] כת' דמיד כשנכנסו לארץ נצטוו. משמע דהחיוב מיד בלא ירושה וישיבה². ולכא' נקט דלא קי"ל כהך ברייתא. [וע' אחרונים].

ועוד העירו דמשה רבינו היה לו דין מלך, אף במדבר. [וי"ל דהמיעוט הוה מפרשת מינוי מלך, ואילו מלכות דמשה רבינו לא היה ע"י מינוי נביא וסנהדרין].

מיד דהוה אחלה. פרש"י דכתיב בבואכם, משונה ביאה זו, כיון שבאו נתחייבו. המצפ"א ביאר דדרשי' בבואכם משמע תחילת ביאה³.

תוד"ה הואיל. עי"ל דס"ל כי האי תנא, שבשבילה תיכנס לארץ וכו' לפי שהיו רובם ערלים. [פי' הספרי דרש"י הביא ס"ל דהיה ראוי שיביאו פסח במדבר]. והמהר"ט ושעה"מ [ק"פ ט ט] הק' דעכ"פ בשנים הראשונות רובם מלו. דהנולדו במצרים נימולו.

וכת' לפרש דכוונת התוס' דמילת זכריו מעכבתו, שלרובם נולדו בנים במדבר. וכ"כ הרמב"ן [בהעלותך ט א, וביבמות שם]. [וחשיב גנות שהם גרמו שלא ינשב רוח צפונית]. אך תוס' [יבמות עב.] דחו פי' זה, דהיכא דא"א למול מילת זכריו אינו מעכבת⁴. והביאו מש"ת זית רענן [ב ז ז] דכיון דהם גרמו לכך, לא נחשב אונס. ומילת זכריו מעכבת.

והמקנה פי' דכל היוצאים ממצרים מלו ולא פרעו, ובשעת מתן תורה נתחייבו בפריעה, ולא פרעו עד שנכנסו לארץ [ע' תוס' יבמות עא:]. ומש"ה כולם נחשבו ערלים.

ועוד יש שפי' שהצטרפו עליהם רוב ערב רב, שלא מלו כראוי. [ומבואר דאפ"ה חל הגירות].

והחזו"א פי' דהיה גזיה"כ לא להביא פסח, דגלי קרא דדוקא בשנה שניה יביאו פסח, שצריך גילוי לכל שנה. ובזה ביארו תוס' הטעם, כיון שיגיעו בסוף מ' יהיו רובם ערלים. ולא היה

1 [אינה לפנינו, ורש"י לפנינו כת' דהלחם אינו בא אלא מלאך].

2 וכ"כ בעל הטורים [דברים כו א] שנצטוו למחות זכר עמלק מיד בכניסתן לארץ [סנהדרין כ;] ושם מבואר דהוה אחר מינוי מלך].

3 וציין כע"ז [סוטה מא] בבא כל ישראל, [חולין קלח] ובקוצרם תחילת קצירה, [ר"ה י.] גבי באחת.

4 ותוס' שם כת' דעשו פסח אבל לא כתיקונו.

רצונו יתברך להתחיל בפסח ולחזור ולהפסיק⁵.

שם. רובם. והאחרונים הק' אמאי יעכב הרוב את המיעוט, הא בשאר פסולים הרוב אינו מעכב את המיעוט⁶. והמהר"ט כת' דשמא היינו בשאר פסולים, דרובן זבין, הזב אינו ראוי, ומש"ה אינו מעכב המיעוט. אבל בניו ערלים, כיון דגברא חזי, אף הרוב מעכב את המיעוט, דלא מקרי קהל. והאבנ"ן [תקלה] תי' דהכא איירי קודם שקבלו ערבות בערבות מואב, ומש"ה אין שם 'ציבור' בלא רוב.

גא"ד שלא נשבה רוח צפונית, לפי שהיו נזופין בעון מרגלים. וכדאי' [יבמות עב.], ועוד אי' שם שלא לפזר ענני הכבוד. ופרש"י [שם] בעוון מעשה העגל. ותוס' [שם] חלקו שמחל להם הקב"ה על העגל, אלא ממעשה מרגלים.

גבי שבת וכו' תבעי קידוש כמועדות. פרש"י קידוש בי"ד. **פרשב"ם** [ב"ב כקא.]. שיקדשו א' בשבת, להיות שביעי לו שבת. דומיה דמועדות, שנקבעין ע"י קידוש ר"ח. החזו"א הק' למ"ד [ר"ה כד.]. דהיכא דנראית בזמנו אי"צ קידוש בי"ד, א"כ שבת לעולם לא יתכן קידוש בי"ד. אמנם דעת המנח"ח [ד ב] דעכ"פ צריך קבלת עדות ובירור בב"ד⁷.

קמ"ל. דבכל מקום ואי"צ קידוש בי"ד, דהא ליכא בי"ד בכל מושבות [וכ"מ ברש"י]. ובגמ' [ב"ב שם] ממעטי' מדרשא אחרת, ע"ש תוס'.

מושב דכתיב גבי מצה ומרור וכו'. הרמב"ן [ושא"ר] כת' דמרור לאו דוקא, דהא לכו"ע מרור בזה"ז דרבנן.

סד"א הואיל וכתיב על מצות ומרורים וכו' בזמן דליכא פסח לא, קמ"ל. וכדעת רבא [פסחים קכ.]. דמצה בזה"ז דאור', אבל דעת רב אחא ב"י [שם] דמצה בזה"ז דרבנן, דילפי' על מצות ומרורים.

והראשונים הק' דבסוגיין משמע דילפי' ליה ממושב, ואילו רבא [שם] יליף מבערב תאכלו מצות, דהכתוב קבעו חובה, אע"ג דליכא פסח. [ותוס' [לפנינו] הביאו דבגמ' [שם] דרשי' כן, והמהר"ל תמה דליתא התם, ומחק לדברי התוס'. ואולי יש להג' בתוס' להיפך, ע"ד הראשונים].

והרמב"ן כת' דגלי מושבות דלא נימא דוקא טמא ודרך רחוקה. ושיטה לנ"ל תי' דאי מהתם הו"א בחר"ל דליכא פסח, וילפי' מושבות בזה"ז. וכת' רב אחא ב"י איצטריך מושבות לחור"ל, ודוקא בזמן דאיכא פסח.

והרמב"ן כת' דר' אחא ב"י דרשי' למעט מצה הנאכל בכל מושבות, לאפוקי חלות תודה [פסחים לו:].

והשיטה לנ"ל הק' מושבות דכתיב גבי שבועות מאי איכא למימר. ותי' סד"א דוקא בזמן שיש שתי הלחם ועוה"ק מושבות דכתיב גבי יוה"כ, ותי' ס"ד בזמן דליכא קרבן אין יוה"כ מכפר.

ויאכלו מעיבור הארץ ממחרת וכו' מעיקרא לא אכול. דהיה אסור להם חדש. ור"ת [בתוס'] כת' דעכ"פ אכלו מתבואה ישנה. אבל הר"ש [חלה ב א] תמה דתבואה של אשתקד הותר ע"י עומר שאשתקד. ותי' ושמה כיון דלא חל איסור חדש עד השתא, א"כ לא קרב העומר במדבר. דביאה כתיב ביה ואז נאסר הכל ואפי' ישן. ולא היה להם ממה לאכול.

תוד"ה ממחרת. הק' ר"א אבן עזרא וכו'. **תוס'** [ר"ה יג.]. הביאו דכבר הק' כן בירושלמי, ונח' בירושלמי האם מחרת הפסח הוא ט"ו או ט"ז. [במח' ר"ת ור"י].

והמקנה כת' דקודם מתן תורה הלילה הולך אחר היום, ומש"ה במצרים ט"ו נחשב מחרת הפסח. אבל כשנכנסו לארץ אחר מתן תורה היום אחר הלילה, וט"ז הוה מחרת הפסח.

5 אבל למ"ד דחל חיוב אחר ירושה וישיבה, א"כ אף מעיקר החיוב לא היה ראוי שיתחייבו.

6 ולדברי החזו"א ניחא דאינו בגדר פסול, אלא טעמא דקרא.

7 אבל האחרונים הביאו דהיראים [רנט] וריטב"א [ר"ה כ.]. מבואר דליכא מצווה כלל כה"ג לקבלת עדות. וע' עמק ברכה [קידוש החודש].

8 ויל"ד דהא מהני קביעות הלוח, ע"פ ב"ד בדור א', וכמו קביעות הלוח דידן.

דף לח.

אקרוֹב עומר וכו'. **השיטה ל"ל** כת' דהיינו כמ"ד [זבחים קיג] דיש מנחה בבמה. אבל למ"ד [שם] דאין מנחה בבמה לא הקריבו עומר, והאיר המזרח מתיר. וכמ"ד דהיכא דליכא עומר האיר המזרח מתיר. ודלא כר' יהודה [מנחות סח, סוכה מא:] דהיכא דליכא עומר אסור עד הערב.

אקרוֹב עומר והדר איכול. בדברי הירושלמי [הו' בתוס'] מבואר דלא אכלו מצה בשנה זו, דהריטב"א ביאר דבעי ה' מיני דגן. [והאחרונים ביארו דאף דהמן יש לו טעם כל המינים, מ"מ לצאת ידי מצה בעי' שיבא ממין חטה].

אבל המהרש"א כת' דלדעת ר"ת [בתוס' לעיל] אכלו מצה מהישן. [ודלא כירושלמי]. ועוד תי' הירושלמי דאכלו משל תגרי עכו"ם. [והמקנה הביא הטעם דאין חדש בשל נכרי. ועי' ל' דאיידי בתבואה של שנה קודמת. והגר"א בירושלמי כת' דודאי לא נהג חדש במה שגדל קודם שנכנסו לארץ].

שם. הטור"א [ר"ה יג.] הק' דבגמ' [חולין יז.] מבואר כשנכנסו לארץ הותר להם לאכול משלל אפי' כתלי דחזירא. א"כ כ"ש תבואה חדשה. והטור"א תי' דאר"י מוחזקת לישראל מאבותינו, ומש"ה התבואה שגודלת לא נחשב שלל עכו"ם. ודוקא משלל העכו"ם הותר להם.

והאחרונים [קו"א שם בשם אור חדש] תי' דלא הותר להם אלא מה שמצאו מזומן, ולא לקצור'. ועוד תי' הטור"א דדוקא איסור נבילה וטמא הותר להם, אבל איסור שיבוא לידי היתר לא הותר להם.

והגר"ז [מנחות סח.] תי' דהיינו דוקא מאכלות אסורות, ואילו גבי חדש יש עשה, להקריב והדר לאכול [וכמ"ש תוס' מנחות שם].

תוד"ה אקרוֹב. בירושלמי מק' ויבא עשה ודחי ל"ת וכו'. **המקנה** הק' דאי' [פסחים לו] דאינו יוצא בטבל, כיון דלא היה עובר משום חמץ, דאין איסור חע"א. ומשמע דכיון דעדל"ת לא נחשב איסור ויוצאין בה. **והשאג"א** [צו] דן דהרמב"ם [חמץ ו ז] פסק דאינו יוצא מצוות מצה במצת טבל וכדו', ואמאי לא אמרי' יבא עשה ודחי ל"ת, וכקו' הירושלמי³. [ולתי' הב' בתוס' דמאורי' דחי]. וע"ע קה"י [לד ב, ד].

והאר"ש [חמץ ו ז] חידש דעשה על הגברא אינו דוחה איסור חפצא, אלא דהירושלמי ס"ל דחדש הוה איסור גברא.

והשעה"מ [נדרים] הק' דלרב יוסף [פסחים לח] בעי ראוי לז'. והאחרונים דנו דכיון דמיום ב' והלאה שרי, ואף ביום הא' הותר לאכול כזית, יחשב ראוי לז'.

שם. השעה"מ [יסוה"ת ה ח] הק' דהו"ל לאכול שלא כדרך הנאתו [ע"י שיערבו דבר מר], ויקיימו שניהם. והוכיח דשלא כדרך הנאתו אף אינו יוצא מצוות אכילה. **ורע"א** [שם] כת' דמ"מ שלא כדרך הנאתו אסור מדרבנן, וי"ל דאז כבר נאסר אותו דרבנן, והעמידו דבריהם שלא לאכול. ובס' **טעם המלך** [לשעה"מ] חידש דכיון דמתכוון לצאת בזה חובת מצה, מיגו דהוה אכילה לענין מצה עובר באיסור.

בא"ד ומתרץ דאין עשה שקודם הדיבור וכו'. **האחרונים** הק' דבירושלמי ליתא הכי, אלא תי' דאינו דוחה ל"ת שאינה כתובה בצידו. **והר"ש** [חלה ב א] הק' ע"ד הירושלמי דתנן [יבמות כ.] דאיסור מצוה ואיסור קדושה חולצות, ומדאורי' עדל"ת. אף דפרשת יבום לא כתיבא אצל איסור זו. ודחה

1 ובהג' ברוך טעם [שם] תי' דבמה שקצרו הם לא הוה בכלל שלל, ואף אי שלל לאו דוקא, עכ"פ בעי' מינים שהם בכלל השלל.

2 [וצ"ע א"כ מה שייך בזה עשה דוחה ל"ת לדברי הירושלמי, ע' בסמוך].

3 **והזכר יצחק** [פ] חידש דיש ב' גדרי חיוב אכילת מצה. ואף במצוות בערב תאכלו מצות אינו יוצא במצת איסור. מ"מ מחוייבין משום קרא דעל מצות ומורורים. ונפק"מ דבזה ל"צ לחם עוני וכו'.

4 ומשמע דכוונת הר"ש להקשות ממשנה על הירושלמי, אמאי חולצת הא אינו עולה ליבום. [ובזה תי' גזיה"כ דחולצת]. ובתוס' טוך כת' דהתלמוד שלנו אינו סובר כן [דבעי כתובה בצידו] בכל מקום.

ד"ל דס"ל דחולצת, דרבי רחמנא יבמתו דיש לך אחרת שעולה לחליצה.

והר"ש כ' לפרש דקרי 'אין כתוב בצידו' כיון שלא נצטוו יחד. דמצה נצטוו במצרים, וחדש בביאתן לארץ [וע"ז סמכו תוס' כאן]. ומ"מ הק' הר"ש דמבואר [שבת קלב] דמילה דוחה עשה דצרת, אף דלא נצטוו בזמן א'.

והאחרונים [מהר"ט, שאג"א צו] הביאו דמשמע דעשה דקודם הדיבור קיל, והק' דבגמ' [יבמות ה:] מבואר דאין ללמוד עשה דוחה ל"ת מהא דמילה דוחה שבת, שכן ישנו לפני הדיבור. מבואר דישנו לפני הדיבור הוה חומרא, וסיבה שידחה לל"ת⁵. ותי' דהתם נשנית אחר הדיבור.

והקוב"ע [ז א] יישב דל"ת חמיר מעשה, אלא דגדר עשה דוחה ל"ת דניתנה העשה אף במקום הלא תעשה. משא"כ עשה דקודם הדיבור, בשעה שמצטוו מצוות מצה לא נכלל בזה אף איסור במקום לאו, דעדיין לא היה לאו.

בא"ד א"נ י"ל דגזירה כזית ראשון אטו כזית שני. המהר"ט הביא דכע"ז מצאנו [יבמות כ:]: גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה. וכ"ה בתוס' טוך. והתו"ט [כלאים ח ב] הביא מכאן דיש גזירות שגזרו בימי הנביאים, אף דלא הוזכרו בקראי.

ובתוס' טוך מבואר דבאו לתרץ קו' הירושלמי, כיון דבבלי לא מצאנו כלל זה דעשה שאינה כתובה בצידו [או קודם לדיבור]. ועוד כת' ד"ל דאכלו חדש ודחי, וההיא אכילה לא חשיב, דהוה כזית בעלמא⁶. והביא בשם ר' יחיאל דדרשי' [מכילתא בא ח] ז' לישן וו' לחדש, גלי קרא דלא דחי.

בא"ד אטו כזית שני. מבואר דכזית שני אינו בכלל המצווה לדחות. והקה"י [לד] העיר מכאן למש"כ האחרונים⁷ דשיעור אכילת מצה ניתן למטה, אבל כל מה שמוסיף לאכול [קודם שהסיח דעתו] הוה בכלל קיום המצווה. א"כ אף כזית שני הותר לו. ודוחק לומר דכוונת התוס' גזירה אטו כזית שניאכל אחר שהסיח דעתו.

ועד"ז הק' האחרונים לדברי הגר"א [מעשה רב] דיש קיום מצווה באכילת מצה כל ז'. ומבואר דודאי לא דחי לל"ת.

והמנה"ח [קט ג, ו טז] הק' דק"ל דא"א לצמצם, א"כ האיך יוכל לאכול רק כזית. [שאם יאכל טפי עובר באיסור חצי שיעור, ואם יאכל פחות לא יצא]. וחידוש דהתורה ניתנה לבני אדם, ושיעורי המצוות ניתנו בצמצום לפי דעתינו⁸.

והקוב"ע [ז ו] הביא בשם הבית הלוי לתרץ דמותר לאכול עד שיודע ודאי שיש לו כזית, כיון דא"א לקיים המצווה בלא"ה, וכ"ז הותר מדין עשה דוחה ל"ת. והקה"י [לה] הוסיף דהוה כמו הכשר מצווה.

והר"י אייבשיץ [הו' בקו"א לשאג"א צו] הק' דמבואר [יומא פ., תמורה טז] דבימי אבל משה נשכחו ש' הלכות, ובכללם שיעורים. א"כ האיך יוכלו לאכול כלל מצה משום עדל"ת, דשמא יאכלו פחות ולא יקיימו מצווה כלל. ולא הותר לאכול יותר משיעור המצוה⁹. ותי' דנתחייבו לאכול פחות מכשיעור. ואין איסור חצי שיעור, כיון דאילו יאכל שיעור שלם הוה בהיתר. ומה דאפשר לתקן מתקנינן. [והאחרונים דנו האם יש ענין וקיום כלל בחצי שיעור באכילת מצוות].

והקה"י [לד] הביא לתרץ דדוקא שיעורי איסור, דנפק"מ רק לענין עונשין נשכחו. אבל שיעורי מצווה לא נשכחו, כיון דבאו למעשה.

ועוד תי' הקה"י ע"פ דברי האחרונים [הנ"ל] כל שקובע דעתו לשם מצווה בכלל קיום המצווה. כל כמה שאכל לשם מצווה בכלל המצווה¹⁰.

5 וכה"ק הר"ש כנ"ל.

6 ורע"א כת' דע"כ צ"ל כן בדעת התרצן דלא היו צריכים.

7 העמק שאלה [יתרו], וכ"כ המהר"ל [פמ"ח].

8 וכת' דכל מקום דהמצווה ניתן כן אין להק' א"א לצמצם. דהתורה ניתנה לבני אדם על הארץ, והמצווה והאזהרה לפי כוחינו. והתורה ציוותה לנו שיאכל בצמצום, ותלי בדעת בנ"א.

9 ויש שדנו דהמרור מבטל הא דיותר מכשיעור. דדוקא מצוות אין מבטלין זה את זה. [ועי"ש שדנו בזה].

10 [והביא דגם מצווה שאינה חיובית דחי ל"ת, וכדאמרי' גבי חליצה [יבמות כא.] דבדידיה תלה רחמנא. ועי"ש].

ועוה"ק הקובה"ע [זו] האיך אמרי' עשה דוחה ל"ת, הא קודם שהשלים השיעור עובר באיסור חצי שיעור. קודם שהשלים מצות אכילת מצה. ותי' דמ"מ נחשב בעידנא, דהוה חלק מקיום המצווה השלם. ועוד תי' דל"ש איסור חצי שיעור היכא דאין איסור בשיעור השלם.

והיו מסתפקים מהמן שבכליהם. בס' הערות הק' האיך הותר להם להשאיר מן בכליהם. [עי"ש]. ולכא' כאן נאמר להם להדיא להניח. ואפשר דאף ירד כשיעור ל' יום בב"א.

וכי מ' שנה אכלו, הלא מ' שנה חסר ל' יום וכו'. השיטה לל' כת' וא"ת נימא מקצת השנה כשנה. ע"כ הנך מ' שנה מיום ליום. דאל"כ נמצא מ"א דחצי שנה מניסן עד תשרי יחשב שנה, וחצי שנה מתשרי עד ניסן גכ יחשב שנה.

והאחרונים [גליון מהרש"א, יעב"ץ] דנו דהראשונים [רא"ש פסחים י מ] כת' בכ"מ דדרך להזכיר מנין ולא להשיגח פחות א'. וה"נ י"ל כן.

תוד"ה צא. בעוד ג' ימים, מלבד יום שעמד וכו' ויהושע אמר מקצה ג' ימים, ודוחק לומר דחלוק וכו'. המהר"ט כת' דל"ג דג' ימים היינו ימים שלימים, וביום השלישי היינו ג' למנין, שהוא ד' מהצווי.

וע' רש"ש

תניא רשב"י אומר ג' מצוות נצטוו בכניסתן לארץ וכו'. האחרונים דייקו דמשמע דחל רק כשנכנסו לארץ, ופליג אמ"ד דלעיל דנהג חדש אף במה שגדל קודם שהגיעו לארץ.

רש"י ד"ה שהרי במדבר לא זרעו וכו'. והחז"א הק' דהא הביאו להם תגרי אומות העולם, ונוהג ערלה וכלאים בשל נכרי¹¹. וכת' דילפי' מקרא דנהג רק כשהגיעו לארץ.

שם. במדבר לא זרעו. העירו דבמדבר [שיר השירים ד יג] אי' דכשהיו ישראל במדבר הבאר היה מעלה להם מיני דשאים וזרעונים ואילנות. ומשם היו מביאים נסכים¹². וכ"כ תוס' [חולין פח:] דשמא כשהיו ישראל במדבר היה מצמיח.

כלאים אינו דין שינהגו וכו' וה"ה לערלה וכו'. מבואר דדעת רשב"י דכלאים וערלה בחו"ל הוה דאורייתא, דילפי' מק"ו מחדש. [וע' תוס' בע"ב במה המשנה בערלה חולקת].

רש"י ד"ה ואסורין. תקדש לשון הקדש. רע"א [בגהש"ס] הק' דלקמן [נו:] דרש חזקיה פן תוקד אש. ור אשי דדרש הקדש נדחה. וצ"ע¹³.

תוד"ה וה"ה לערלה. והק' ר"ת הרי הפרי שגדל אסור לעולם ואין לו היתר. ותוס' [פסחים מד:] הוסיפו דרך האילן הותר אחר ג', והרי האילן לא נאסר מעולם, אלא הפרי. אבל תוס' [כאן בסו"ד] הביאו דר"י תי' דאאילן קאי, ומש"ה יש היתר לאיסורו¹⁴. והאחרונים העמידו דכ"ד רש"י, דעיקר האיסור ערלה הוה באילן, וממילא הפרי אסור. ואילו דעת ר"ת דהשם ערלה שייך רק על הפרי, ופרי זה אין לו היתר.

בא"ד ופר"ת דערלה זו בשנה ד' וכו'. [נטע רבעי]. השעה"מ [מאכ"א י טז] הביא דמבואר דדעת ר"ת דרבעי אסור בהנאה¹⁵. אבל דייק מהרמב"ם [שם] דנטע רבעי אסור רק באכילה ולא בהנאה. ושוב דחה דל"ל דכוונת ר"ת דאחר הביעור אסור בהנאה.

ומבואר מדברי ר"ת דאף רבעי ילפי' בק"ו שנוהג בחו"ל [לרשב"י], ומשמע דאיסור רבעי הוה חלק מאיסור ערלה. [וע' בע"ב].

תוד"ה וה"ה [הב']. [בע"ב] וטבל וכו'. המהר"ט הק' האיך יתכן שינהג טבל אם אינו נוהג תרומה, ומה יפרישו. ותי' דכוונת התוס' דכיון דהוה טבל, ע"כ נוהג בו תרומה. [ובזה תי' התוס' דל"ש ללמוד חיוב טבל בק"ו, שהרי קיל מתרומה]. [וע"ע פנ"י ומקנה].

והמהר"ט הק' דע"כ טבל חמור מתרומה, דהא תרומה ישנו בשאלה, ול"ש שאלה בטבל. ותי' דע"י שאלה אף התרומה חוזר להיות טבל.

והמהר"ט נקט דל"ש איסור טבל אלא היכא דיכול להפריש תרומה. אבל השא"א [צז] כת' דעיסה חמץ

11 ואפשר דעיקר הציווי שייך על גדילת הפרי, ובזה אמרי' כת' דרש"י דע"כ לא נצטוו בפרשה זו.

12 [אבל בפשוטו הביאו מתגרי אומות העולם].

13 ואין לומר דדרך רש"י לנקוט ה"א, דאף תחילת הסוגיה כחזקה.

14 ועד"ז כת' תוס' [פסחים שם בשם ר"י] דאין איסורו איסור עולם, שלא חל איסור על היוצא מהעץ אחר ג' שנים. [והמהרש"א שם דייק דתוס' שם קרי לה אין איסורו איסור עולם, ואילו לתוס' דידן נחשב היתר לאיסורו].

15 וכ"מ בס' הישר [ע ו]. וכ"כ רבינו יונה [שערי תשובה ג פג]. [וע"ע לק' נג:] האם מעשר שני נחשב איסור הנאה בגבולין].

בפסח הטבול לחלה חייב משום טבל, אף דל"ש להפריש ממנו תרומה [וחלה]. דשם טבל לא תלי במה שמחוייב להפריש תרומה¹⁶. והאחרונים דנו בדבריו מ"מ¹⁷.

בא"ד [שם] איסורו אינו אלא מחמת תרומה לא חמירי מיניה. וכ"כ תוס' [יבמות פו.]. ובאתון דאורי' [ב] האריך בגדר איסור טבל.

אבל האחרונים [מצפ"א ועוד] ציינו דנח' [יומא פג] לענין מאכילין אותו קל קל תחילה אי תרומה קיל או טבל.

דף לח:

השמטת כספים ושילוח עבדים שאע"פ שנצטוו לאחר כניסתם לארץ וכו'. פרש"י דהגמ' מפרשת דילפי' בזמן שאתה משמט וכו'. ותוס' פי' דק"ל לגמ' דלא נקבע שנת שמטה עד ירושה ושיבה.

דתניא רבי אומר, בב' שמטות הכתוב מדבר, בזמן שאתה משמט וכו'. יל"ד בגדר הך ילפותא, האם הוה היקש בעלמא בדין השמטת כספים. או דהוה גילוי דלא נחשב 'שנת שמטה'. [וע' מקנה]. וע' בסמוך.

איפוך אנא במקום שאתה משמט, ולא בחו"ל. השיטה לנ"ל פי' כיון דחובת הגוף הוא עדיף לנו לתלותו בזמן, ולא לתלותו בארץ. [קמ"ל 'כי קרא מ"מ'].¹

תוד"ה השמטת. ורש"י פי' [גיטין לו.] דקרקע אינה נשמטת אלא מחרישה וזריעה וכו' כדדריש בירושלמי, דהוקש ליובל וכו'. ותוס' הק' דהעיקר חסר, והו"ל לגמ' לפרש הא דשמטה דעבודת קרקע אינו נוהג בזה"ז. [שהרי נח' בזה, וכמ"ש רש"י שם]. ועוה"ק הראשונים [תוס' גיטין שם] דהגמ' [מ"ק ב:] הביאה ברייתא דרבי דשמטה דחרישה וזריעה בזה"ז הוה מדרבנן, ולדברי רש"י אין זה גוף דברי רבי.

ועוה"ק הראשונים דהירושלמי [גיטין הנ"ל] דרשו דשמטה דחרישה וזריעה אינו נוהג בזה"ז מהיקש זה ב' שמטות, דהוקש ליובל. והאיק ילפי' ג' שמטות מחד קרא². והאחרונים דנו דבאמת הוה חד היקש, וכל שמטה בכלל. והא דנקט רבי ב' שמטות' לאו דוקא.

ודעת תוס' [ורמב"ן ושאר בגיטין שם] דילפי' שמטות שביעית משמטות יובל. ומהך דרשא רבי יליף בין שמטות חרישה וזריעה ובין שמטות כספים דאינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג³. [והבית הלוי ג א האריך להעמיד דעות הראשונים בכ"ז].

והכס"מ [שמטה ד כה, ט ב] דייק מדברי הרמב"ם⁴ דס"ל דשמטה דחרישה וזריעה בזה"ז דאורי', ורק שמטות כספים מדרבנן. וביאר דהוקש שמטות כספים לשמטות יובל דקרקעות חוזרות, דדמו אהדדי. אבל חרישה וזריעה לא הוקש. וכ"כ המהר"י קורקוס [שם ט ב], אך בס"ד חזר בו דהרמב"ם [מכתי' שם י ט] מפורש דאף חרישה וזריעה בזה"ז דרבנן.

והאחרונים תמהו [ע"ד הכס"מ] דגמ' [מ"ק ב:] הו' דברי רבי ללמוד דחרישה וזריעה בזה"ז דרבנן⁵. [והאחרונים

16 [וע' פסחים לג ואכמ"ל].

17 והקוב"ש [פסחים קנב] הק' דמשמע בכל דוכתי דדין טבל תלי בחיוב תרומות ומעשרות. והביא דהמיעוט עשר תעשר ולא לקוח, דא"צ להפריש תרומה, אבל מנלן דלא הוה טבל. וכן עיסת שביעית נתמעט [בכורות יב:] מחיוב חלה, וא"צ להפריש. וצין לתוס' כאן.

וכת' לחל' דהמיעוט ראשית ששיריה ניכרין, הוה חסרון שאינו יכול להפריש, אבל אינו פטור מתרומה, ומש"ה אפשר דהוי טבל.

1 אבל הרמ"ה [במשנה] כת' [דאף בזמן הבית] מדאורי' שמטות כספים אינו נוהג אלא באר"י ובזמן הבית. ומ"מ מדרבנן נוהג. וצע"ג דבגמ' כאן דחינן דלא תלי בהא. ואולי גרס בענין אחר. א"נ נקט דתנא אחר פליג, וס"ל כהך ס"ד.

2 [וע' ירושלמי שביעית י ג באופ"א]. אמנם רש"י [גיטין שם] משמע דילפי' ממקור'א דשמטה אינו נוהג בזה"ז, אלא דהביא סייעתא מהירושלמי לדין זה [ובאמת הוה דרשא אחרת].

3 והרמב"ן [גיטין שם, ובס' הזכות שם] כת' דלפ"ז היה ראוי לפסוק כרבנן דשמטה בזה"ז דאורי' [וכדמשמע מ"ק ב:] דרבנן פליגי ארבי, ועי"ש שדן דמסקנת הגמ' גיטין שם דקאי אף לרבנן, וכ"כ רש"י ותוס' שם. אמנם דעת הרמב"ם [שמטה טז] דאף למסקנא פרוזבול מהני רק לרבי, והראב"ד השיגו.

4 דהרמב"ם [ד כה] סתם דנוהגת אף שלא בזמן הבית. והאחרונים העירו דכ"כ הרמב"ם [תרומות א א] גבי תרומה, אלא דסיים [שם כו] דבזמן שאין רוב יושביה עליה בטלה קדושת הארץ. [והראב"ד שם עמד דסתר משנתו]. [אמנם דבהלכות שמטה לא סיים דדוקא בזמן שרוב יושביה עליה].

5 והמים חיים [גיטין שם] כת' דבגמ' [מ"ק שם] מבואר דרבנן פליגי ארבי. ואילו לענין שמטות כספים ל"מ

כת' דהוה מח' הסוגיות⁶.

ובגמ' [גיטין שם] מבואר דלרבי שמיטת כספים בזה"ז מדרבנן. ותוס' [שם] כת' דתקנו שמיטת כספים אף דלא תקנו יובל מדרבנן. אבל דעת הראב"ד [לר"ף שם] דבזמן בית שני תקנו אף יובל מדרבנן. ועפ"ז כת' דבזמן שאין ב"ד באר"י, שוב אינו נוהג יובל אף מדרבנן. וכן שמיטה אינו נוהג אף מדרבנן. וכ"ד הרד"ה [הו' בסה"ת מה א ד].⁷ והרמב"ן [ס' הזכות שם, והו' בסה"ת] האריך לחלוק.

ועוד הביא הסה"ת בשם העיטור בשם הר"י אלברצלוני דבזה"ז דשמיטת כספים דרבנן, תקנו דנוהג רק בארץ, ולא בחו"ל.

ערלה הלכה והכלאים מד"ס

והכלאים מדברי סופרים. ובגמ' [לט.] מבואר דהיינו כלאי הכרם. והרמב"ם [כלאים ה ד] ביאר למה אסרו כלאי הכרם בחו"ל, ולא אסרו כלאי זרעים. מפני שכלאי הכרם חמורין הם שאם נזרעו באר"י הרי הן אסורין בהנאה. וכיון שהן אסורין בהנאה בארץ אסרו לזרען בחו"ל.

תוד"ה הערלה. דקסבר האי תנא וכו' למעוטי שדה בחו"ל⁸ וכו' ערלה וכו' כלאים יוכיחו. והשיטה לנ"ל כת' מדאיצטריך הלכה לממ"ס לאסור ערלה [לר' יוחנן], אלמא לא דיינינן ק"ו.

ושוב כת' השיטה לנ"ל [לט.] דהך מ"ד ס"ל דחדש בחו"ל אסור מהלכה⁹, ולא ילפי' ק"ו מהלכה. [אבל הק' מנלן לאביי [לז.] דר' ישמעאל ס"ל דמותר, י"ל דחדש אסור משום הלכה. ע"ש].

אר"י אמר שמואל הלכות מדינה. [מדרבנן]. והשיטה לנ"ל חידש דיש חילוק בין דברי סופרים, אינו לוקה מלקות מרדות. א"נ לא מקרי עבריינא.

עולא א"ר יוחנן הלכה למשה מסיני. הגר"ח [מאכ"א י טו] חקר האם ערלת חו"ל הוה בכלל דין ערלה הכתובה בקרא, דבאה ההלכה לגלות אקרא, דערלה נוהגת בכל מקום. או דעיקר האיסור מחמת ההלכה, והו' פרשה בפנ"ע.

והגר"ח כת' דנפק"מ האם לוקין עליו, דאם נימא דהוה גילוי דערלה הכתובה בקרא ילקו עליה. ואף דנאמר בהלכה להקל בספיקות, ילקה היכא דהוה ודאי. והביא דהרמב"ם [שם כא] כת' דלוקה מכות מרדות. וע"כ דס"ל דהוה פרשה בפנ"ע, מחמת ההלכה. אבל החז"א [בגליונות] כת' דאף אי הוה בכלל ערלה הכתובה בקרא, אין לוקין כיון דלא נאמר בהדיא אף בחו"ל.

והגר"ח הביא דבשאלות ובה"ג כת' דבחו"ל הוה הלכה, אלא מאי כי תבאו, זמן ביאה [וכדלע' לז:]. ומבואר דגלי ההלכה דערלה דקרא הוה אף בחו"ל. [והוצרכו ליישב דקאי דוקא אזמן ביאה].

והשיטה לנ"ל [לט.] כת' דערלת חו"ל אינו אסור בהנאה, דנחית חד דרגא מערלת אר"י¹⁰. וכ"ד התוס' רי"ד [סוכה לה.]. [אמנם מדברי תוס' [סוכה שם] משמע דאסור בהנאה]. וע' בסמוך.

ובשו"ת חת"ס [יר"ד רצו] כת' דלא שמענו חיוב לשרוף בערלת חו"ל. והפנ"י [ברכות לו] כת' דבחו"ל אין חיוב שריפה. וכ"כ תוס' ר' אלחנן [ע"ז כב.]. אמנם בשערי תשובה [ג פג] כ' דחייב בשריפה.

והרמב"ם [מאכ"א י טו] הביא בשם גאונים דכרם רבעי בעי פדיון אף בחו"ל. [וכ"ד תוס']

דרבנן פליגי. וי"ל דק"ל בזה כרבנן.

6 והבית הלוי [שם] כת' דתלי במח' האם קדושת הארץ בטלה [ע"ש]. וסמך דבריו ע"ד הירושלמי [שביעית י ג].

7 והרמ"א [ח"מ סז א] הביא ד"א דאין שמיטת כספים נוהגת בזה"ז [אפ"י מדרבנן]. והפוסקים [שם] הביאו דכן נהגו במדינותיהם, וכבר צווח ע"ז בשר"ת הרא"ש [עז ב, הו' בטור שם]. ובשו"ת הרא"ש דן דכיון דנהגו כן, הוה כאילו התנה שלא תשמט. וע' בפוסקים שהאריכו בזה.

8 ומשמע דרשב"י [בע"א] פליג, ואף כלאי זרעים דאורי' בחו"ל.

9 [וצ"ב מנלן לחדש מ"ד חדש בזה].

10 [ויל"ד האם כוונתו דהוה איסור בפנ"ע, ובזה לא מצאנו איסור הנאה אלא איסור אכילה. אמנם יותר משמע דהסברא נותנת שיהא נחית דרגא, אף דמהראוי להשוות דיניו לגדרי ערלה, כיון דחזינן שספיקו מותר, הסברא נותנת דלכל מידי נחית חד דרגא, ואף לענין איסור הנאה. {ויל"ד לסברא זו לענין רבעי}].

לע' ב:11, ושא"ר¹²]. והרמב"ם חלק דהא דערלה נוהגת בחו"ל מהלכה [וכדאי' בע"ב], אבל רבעי אינו נוהג¹³.

והגר"ח [שם] ביאר דדעת הרמב"ם¹⁴ דערלה בחו"ל הוה חיוב בפנ"ע מחמת ההלכה, ונאמרה הלכה על ערלה, ומנלן ללמוד ממנו לחייב רבעי. ואילו דעת הגאונים דהוה מכלל ערלה דקרא, וממילא אף רבעי הוה בכלל.

ועוד יש שדנו דסברת הגאונים דרבעי הוה חלק מדין ערלה, דאסור עד שנה חמישית, אלא דבשנה רביעית מהני פדיון. [וכדמשמע מדברי ר"ת בע"א]. ומש"ה ע"כ נוהג בחו"ל.

וירק נמכר חוצה לה וכו'. פרש"י ויש לחוש שמא מירק שגדל בכרם הוא וכו'. הרמב"ן [ב"ב כד]. הק' דק"ל דרוב עדיף מקרוב, א"כ נימא דבא מרובא דעלמא. ותי' דכיון דהדרך למכור על פתח הגינה, נחשב כמי שהוא במקומו. ודבר המצוי במקומו ודאי עדיף על רוב¹⁵.

ובלבד שלא ילקוט ביד. [גבי כלאים]. פרש"י שהחבר עצמו ביד. בפשוטו משמע דאיירי בודאי כלאים, ואפ"ה כל שאינו מלקט בידים התירו [וכ"נ שהבין הר"ן בדעת רש"י והרמב"ם]. והראשונים תמהו דספק הותר, והכא הוה ודאי כלאים. ובתוס' ריה"ז כת' לפרש דקסבר דגזרו ערלה וכלאים רק בשל ישראל, ולא בשל עכו"ם. וביארו דמ"מ גזרו שלא ילקט בעצמו, דמיחזי ככלאים של ישראל. [והגר"א הוסיף בקו' דק"ל דכלאים נוהג בשל עכו"ם].

אבל הר"ן הביא אחרים דאיירי דוקא כשיש בגן אילנות היתר ואיסור, דרק חלק ערלה. ובאר"י אסור כיון דנמכר על פתח גן אמרי' דודאי הוה ממנו, והוה ספק האם מהערלה. ובסוריה מותר מספק. אבל גזרו שלא יכנס לשדה.

והב"ח [עה"ג] הגי' ברש"י דאיירי באופן של ספק כלאים [ומשמע דהוה באופן דהוה ספק בדיני כלאים¹⁶]. ומש"ה לכתחילה אסור ללקט ממצב הספק, אבל כל דפריש קמן מותר.

והתוס' הרא"ש יישב [לדעת רש"י] דהוה ספק האם הירק מאותו כרם או ממקו"א. וכ"מ בשו"ת הרמב"ם [ע' בסמוך].

וכ"כ המרדכי [תקב] אף שהיה לנו לתלות מחמת קרוב שליטת מאותו הכרם של ערלה ודאי, הואיל ואין שום כרם של היתר סביבותיו. אפ"ה מותר הואיל ואין רואהו ממש לוקט גוף הערלה ודאית, א"כ אין בריא לו שהיא ערלה ותלינן לקולא.

ולעיל גבי ערלה פרש"י יורד ולוקח, שלוקח מהמלקט, כשיש ערלה וזקנות¹⁷ [דהוה ספק מהיכן ליקט]. ובלבד שלא יראנו, פרש"י לוקט מן הערלה, משמע מודאי ערלה. אבל הב"ח הגי' שלא יראנו לוקט מספק ערלה¹⁸. וכ"כ התוס' רי"ד דכשיורד לתוך השדה נראה יותר ודאי ואסור בסוריה. אבל בחו"ל אפי' רואהו לוקט, אלא שאינו יודע מהיכן, שרי.

אלא לדידך נתני וכו', האמר ליה שמואל לרב ענן תני או זוזי וכו'. הרמב"ם [מאכ"א י יא] פסק בשניהם דירק נמכר חוצה לה מותר, שמא בא מעלמא. והוא שלא יראה אותו בוצר מערלה או לוקט מהירק. ומשמע דנקט כדברי שמואל להשוות דין ערלה לכלאים. והר"ן הק' דמשמע ברמב"ם דאיירי בודאי ערלה וכלאים, א"כ מה מהני דאינו רואה מעשה הלקיטה.

11 ותוס' [שם] כת' דדוקא בכרם, דכיון דהוה מח' [ברכות לו] אי נוהג בשאר אילנות, בחו"ל הלכה כדברי המיקל. אלא שתוס' דנו דאפשר דמדרבנן נוהג לכ"ע בשאר אילנות, א"כ אף בשאר אילנות. וע"ע רמב"ן [ר"ה ו] ורשב"א [ב"ק סט]. [ודעת רב אחא גאון [הו' בר"ן] דדוקא בכרם נוהג רבעי [למ"ד בברכות לו כרם רבעי], אבל לא בגפן יחידית. והביא דהרמב"ן חלק ע"פ הגמ' ברכות שם].

12 [וכ"מ ר"ת [בתוס' בע"א] אלא דתוס' קאו כמ"ד דילפי' מדאורי' מק"ו. ולהך מ"ד ודאי אינו פרשה מחודשת].

13 והביא דהא אפי' סוריא אינו נוהג בו פדיון רבעי. והר"ן הביא דמקורו ע"פ הירושלמי. [וע"ע בגר"ח].

14 והתורות זרעים [תרומות ג ט] ביאר דיסוד החיוב רבעי הוה להעלות את הפירות לירושלים. ונתמעט חיוב הבאה מחו"ל [תמורה כא, ע' ב"ק יב:], וממילא אי"צ פדיון.

15 וכ"כ השיטה לנ"ל דהאי קרוב עדיף מרוב, דרגלים לדבר דמוכר מפירות גינה זו.

16 וכ"כ להדיא הרמ"ה דאיירי דלא ידעי' אי נזרע מתחילה במפולת יד, או דהכרם היה מעיקרא. וכו' יאשיה [בע"א] דבעי מפולת יד, וביאר הרמ"ה דאף הפירות אינם נאסרים אלא מדרבנן. [ע' בסמוך דעת שא"ר].

17 וצ"ב דרש"י שינה את האומדנא, דגבי ירק נמכר חוצה לה הוה ספק מעלמא [ואין צד היתר קמן]. ואילו בערלה יש לפניו חלק היתר.

18 וכשיטתו דלא הותר ודאי ערלה. [וה"נ בכלאים איירי בספק, וכמ"ש הרמ"ה].

והמפרשים ביארו דמ"מ יש ספק שבא ממקו"א, ואפי' מתוך הכרם יכול לתלות דהביאו ממקו"א. [וכ"מ בשו"ת הרמב"ם ע' בסמוך].

והרמ"ך [שם, והו' בר"ן] הק' דכיון דק"ל כר' יוחנן דערלה הוה הלכה למשה מסיני, א"כ אי"צ להשוות דינם. והכס"מ תי' דנקט להחמיר בכלאים ע"פ דברי מר בריה דרבינא.

ובשו"ת הרמב"ם [קל, הוד' מהד' פרנקל במקו"צ מאכ"א שם] ביאר דספק מותר, ואפי' חזקה ידיעתינו שהוא כלאים או ערלה מותר¹⁹, עד שנראה כן בעינינו. והירק הנמצא חוצה לה אפשר שבא ממקום אחר. ואפי' רואהו לוקט, בחו"ל מותר דשמה הביא אלו ממקו"א. ואילו בסוריה היכא דרואה ירק יוצא מהכרם אסור. ובאר"י אפי' אינו רואה כלל שיוצא, אלא שעומד בציוד.

בזה"ז – תוס' [יבמות פא.] כת' דלמ"ד תרומה בזה"ז דרבנן, ובטלה קדושת הארץ, א"כ אף כלאי הכרם בזה"ז דרבנן. ומבואר דנקטו דהגדר דבטלה קדושת הארץ לגמרי, ואף לענין כלאים וערלה²⁰. והמשנ"ל [מאכ"א י יא] כת' דאף בזה"ז ספיקא מותר, דהא בטלה קדושת הארץ.

אבל המהרי"ט [א כה] נקט דערלה באר"י בזה"ז דאורי'. [וכ"מ בעוד ראשונים, והאחרונים²¹ הביאו דכ"מ סתימת הרמב"ם [מאכ"א שם] ושו"ע יו"ד רצד²²].

והאחרונים הביאו דהרמב"ם [ביה"ח ו טז] כת' דקדושה ראשונה קיימת, ורק לענין מעשר ושיעית וכי"ב פקע קדושת עולי מצריים.

והחזו"א [שביעית ג יא] כת' דאף לסוברים דערלה וכלאים בזה"ז דרבנן, מ"מ לא הקילו בספיקות. דתקנו דיש חיוב כדין אר"י [וכמו לענין תרומה]. ולא כדין ערלה בחו"ל.

דף לט.

ספק לי ואנא איכול. פרש"י לקוט שלא בפני', שיהא ספק אצלי. אף דהוה ודאי אצל המלקט, מותר לו להאכילו. והר"ן [הו' בסמוך] כת' דגבי ערלה נתקבלה הלכה להקל בספיקות, אף כשיש ספק לפנינו. ומש"ה מותר להאכיל את חבריו, ואין בזה איסור לפני עוור.

והאחרונים כת' דאף למ"ד דערלה דרבנן, נאמר קולא טפי מכל ספק דרבנן. דבשאר ספק דרבנן מי שיודע שהוא איסור אינו רשאי להאכיל למי שאינו יודע. וגבי ערלה הקילו².

והאחרונים [שער"א ו, קוב"ש קוב"ב לש"ש יג] ביארו דגדר ההיתר דהידיעה הוה חלק ממרכיבי האיסור, ולא נחשב חפצא דאיסורא אא"כ יודע שהוא ערלה אסורה. ולא דמי לשאר הכרעות בספיקות, דאף היכא דנתבטל ברוב, מי שיודע ומכיר את האיסור אסור להאכילו לאחרים, ועובר משום לפני עוור. ואף דלחבירו הוכרע להיתר, חפצא דאיסורא קיימת. ולגרום לחבירו לעבור בחפצא דאיסורא הוה ג"כ מכשול. אבל הכא ליכא אפי' חפצא דאיסורא³.

19 והאחרונים הביאו דכ"מ בדברי הר"ן [בסמוך] דמותר אפי' במקום שמסתבר שהוא איסור, ומשמע דאף כשיש רוב איסור. והאחרונים [קוב"ש ב מה יג] הביאו דתוס' [לו: דדנו האיך נהנין מהכרמים] מבואר דהיכא דהרוב ערלה אסור אפי' בחו"ל. דהכרעת רוב נחשב ודאי. והמהרי"ט [שם] הק' ע"ד התוס' דספק מותר. [והאחרונים האריכו בזה בכ"מ האם רוב נחשב ודאי].

20 וכ"ד תוס' [גיטין ב.] דמקום שלא נתקדש ע"י עולי בבל אינו בכלל חיבת אר"י.

21 ערוה"ש [יו"ד רצד י], צ"ח [ברכות לו:], ארעא דרבנן [כ שכא], מלבושי יו"ט [חובת קר' יז], מנח"י [ז צו], דרך אמונה [פתיחה מע"ש].

22 כ"מ בהל' אר"י לטור. והביאו דהרדב"ז ועוד קדמונים בכ"מ דנו נידונים בערלה [באר"י בזה"ז], ולא הזכיר צירוף דאין קדושה בזה"ז.

1 וקצת משמע שצוהו ליטול מהערלה. וצ"ל דיטול אף ממה שאינו ערלה, דאל"כ הרי יודע שעושה צויו.

2 [ולמש"כ השיטה לנ"ל דגדר 'הלכות מדינה' קיל משאר איסור דרבנן. י"ל דהוה בגדר מנהג בעלמא, ומש"ה שרי].

3 [אמנם אף באיסור דרבנן אסור להאכיל. ולכא' זה דלא כמ"ש הנתיבות [רלד ג] דהעובר איסור דרבנן בשוגג אין בזה איסור כלל, ואי"צ כפרה תשובה. וכמי שלא עבר דמי. ולדברי הנתיבות צ"ל דהא דאסור להאכיל חבירו איסור דרבנן הוה אסור על המאכיל. ובכלל הא דאסור רבנן שלא לאכול, נכלל שלא להאכיל. ולפ"ז צ"ל דבאיסור ערלה לא גזרו שלא להאכיל].

והס"ז [י"ד רצד טו] כת' דספק ערלה בחו"ל קיל מספק כלאים [ומכל ספק דרבנן], וטעם נכון בדבר וכו' דאף באיסור דרבנן מ"מ כל הרחקות שנוכל לעשות לכתחלה אמרינן הרחק מן הכיעור. משא"כ בערלה שבפירוש אמרה תורה דספיקו מותר א"כ כל שאין ודאי ערלה אין מקום להחמיר. והיתר גמור יש בדבר כאלו ודאי לנו שאין שם ערלה.

שם. השיטה לנ"ל הביא י"מ דשמואל לטעמיה דס"ל הלכות מדינה. אבל למ"ד ערלה הלכה, לא הותר לספק אהדדי. אבל הק' דלכא' הלכה כר' יוחנן דהלכה, ואילו אמוראי בתראי ספקי אהדדי, ומר בריה דרבינא דהוא בתראי מתני לקולא. וצ"ע.

וכ"כ **הכס"מ** [מאכ"א י יא, וב"י י"ד רצד] בדעת הרמב"ם וטור דהשמיטו הא דספקי אהדדי, דס"ל דכ"ז לשמואל. אבל קי"ל דהלכה, ואסור להאכיל אהדדי. ורק ספיקות שרי. והחינוך [רמז] כת' דספק ערלת חו"ל מותר, ואינו נזקק להודיע לחבירו שבא לאכול מערלה שלו, כלומר שכל זמן שלא ידע ודאי שהוא ערלה מותר. והמנח"ח [רמז יד] דייק שלהאכיל בידים אסור.

אבל **התוס' רי"ד** [סוכה לה, ושלט"ג שם יז. בדה"ר ה' במג"א תרמט כ] פסק דערלת חו"ל ספקי אהדדי.

שם. ספק לי. השמעתתא [א ב, והמנח"ח שם] תמה דערלה אסור בהנאה, והנותן נהנה כשנותן לחבירו, שמחזיק לו טובה⁴ [כדאי' בתוס' פסחים כב: וע' עירובין סד, והקה"י לז האריך בזה]. ואף כשנותן לו מפירות הפקר. והאחרונים כת' ד"ל דהכא סיפק לו מהפירות שלו. ואינו מחזיק טובה על הפירות.

אמנם לדעת **התוס' רי"ד** [סוכה לה]. **ושיטה לנ"ל** [בסמוך] אין איסור הנאה בערלת חו"ל. [דכך נאמרה הלכה].

והתניא ספק ערלה וכו'. פרש"י ואי ודאה הלכה, היכי מזלזלינן בספיקא. **הרמב"ן** [סה"מ שורש א ד"ה וכן מצינו] הביא מכאן דהלכה למשה מסיני ספיקו להחמיר. ועפ"ז הק' [שם שורש ב] עמש"כ **הרמב"ם** דהללמ"ס נקרא דברי סופרים, כיון דאינו מפורש בקרא. והא ודאי ספיקו לחומרא⁵. וכ"כ **החינוך** [רמז] אע"ג דבעלמא ספק הללמ"ס לחומרא, לענין ערלה קבלנו בפירוש דהוה לקולא. אבל **הרמב"ם** [שחיטה ה ג] משמע דספק הלכה למשה מסיני מותר⁶.

אשתומם כשעה חדא. [לשון הפסוק דניאל ד טז]. פרש"י [חולין כא]. שתק והיה מחשב מה יענה. **והתוס' ריה"ז** כ' כלומר עמד בבהלה ומשומם כמו שעה.

כך נאמר [פרש"י הללמ"ס] ספיקא מותר ודאה אסור. הר"ן הביא דיש שלמדו מכאן דהא דאמר' דספקא דאורי' לחומרא הוה מדאורי'. דאי הוה מדברי סופרים [וכדעת **הרמב"ם**] האין אמר' הכא שהוצרכה הלכה להתיר ספקא.

ובשר' חוות יאיר [קצב סא] כת' דאף לדעת הרמב"ם, מדרבנן ספיקא לחומרא. אלא דכאן הותר הספק להדיא מהלכה, ומש"ה לא היו חכמים אוסרים מה שההלכה התיר להדיא [וציין למש"כ הס"ז י"ד קי].

והר"ן תי' דהכא אצטריך למשרי כל שנוול בו שום ספק⁷, ואפי' ספוקי להדדי שרי [וכדלעיל] ואילו בשאר איסורין עובר בלפני עוור. [ועוד ציינו **האחרונים** דהכא הותר אף דאפשר לברר הספק]. [וע' מה שהו' לעיל].

4 **והאבנ"ן** [או"ח שכו ב] דן דאינו מתכוון שיחזיק לו טובה. **והגרש"א** [לש"ש] תי' דלתת מתנה אסור רק מחמת ספק, דשמא לא יחזיק לו טובה. [ואף דהוה ודאי ערלה, הותר ספק הנאה].

5 **והעירו** ד"ל דקו' הגמ' היכי מזלזלינן בספיקא, וכדלע' דאירי אף היכא דאיבקע איסורא קמן. וע"ע בסמוך.

6 **והרמ"ך** [שם] השיג דבסוגיין דספק הללמ"ס אסור כמו ספק דאורייתא. וכן **הריב"ש** [קסג]. **והשיירי כנה"ג** [הג' ב"י או"ח קס כג, צוין בפרמ"ג פתיחה כוללת א יב] ציין בזה מח' קדמונים.

והפרמ"ג [פתיחה להל' טריפות] **והנוב"י** [י"ד ת קמו ד"ה ואמנם] הביאו דבתוספתא מקואות [ה, הו' בר"ש שם ו ז] מבואר דדבר שעיקרו דבר תורה, ופירושו מהלכה למשה מסיני ספיקו לחומרא. [וכ"פ **הרמב"ם** מקואות ח ו]. משמע דדבר דעיקרו בהללמ"ס ספיקו לקולא. ועוד הביאו **שרית הרשב"א** [מיוחסות רסג] דנידיו הוה מדברי קבלה, ומש"ה ספיקו לקולא.

7 **שהרמב"ם** [כלאים י כז, ואיסור' יח יז, אבוה"ט טז, טומ"מ ט יב] כת' דכל הספיקות בין בטומאה בין במאכלות אסורות בין בעריות ושבתות אין להם אלא מדברי סופרים.

8 **והמרדכי** [תקב] כת' דאף היכא דנאבד ערלה בקרקע, הכל מותר מספק. [ומשמע דס"ד דקבוע בקרקע חמיר].

ועוד מבואר בגמ' [ברכות לו.] דאפי' במח' תנאים, כל המיקל בארץ [אפי' יחיד כנגד רבים⁹], בחו"ל הלכה כמותו¹⁰.

והש"ש [א ב] ביאר דכיון דעד ג' שנים אסור, היכא דיש ספק אם הוא ערלה נחשב איקבע איסורא. [שמתחילה היה בו צד איסור]. ועוד דן דיש חזקת איסור [חזקה דמעיקרא שעדיין עומד באיסור הראשון]. ואף שמעיקרא נאסר לזמן שייך חזקת איסור. וביאר דאף שהחזקה על האילן, מהני לפירות כחזקת האם לבת [ע' תוס' כתובות כו.]. וסיים וצ"ע.

אבל **הט"ז** [י"ד רמד יג] כת' [לפרש דברי הטור] דכוונת הגמ' לא נאמר הלכה להתיר ספיקו, אלא מדחילק בין ערלה באר"י לערלה בחו"ל דהוה הלכה, ע"כ חלוקין לענין ספק.

ומ"מ כ' הר"ן דספקא דאור' אסר דבר תורה, שהרי מתחייב אשם תלוי. וכ"ת שאני התם דאיתחזק איסורא, הא נח' [כריתות יז:] אי בעי' חתיכה מב' חתכות, ולא משמע דבזה נח' התנאים. [והאחרונים כ' דהרמב"ם ע"כ ס"ל דנח' בזה התנאים. וע' ש"ש א, ושער"י א ב בכ"ז].

ועוד הביא הר"ן מהסוגיה [לק' עג.] דשתוקי מותר מדאורי' משום דדרשי' ממזר ודאי. ומשמע דדוקא ממזר ילפי' גזיה"כ להתיר ספק, אבל שאר ספקי אסור. [ובעזה"י יתבאר לק'].

חקתי תשמרו, חוקים שחקקתי לך כבר. פרש"י שהזהיר את נח וכו' דבני נח הוזהרו עליהם וכו'. ולפ"ז קאי כר"א דכלאי זרעים אסור לעכו"ם אבל התוס' הרא"ש [ותוס' סנהדרין ס.] כת' דשמואל קאי אפי' לרבנן, דחוקים שחקקתי היינו הצווי שאמר הקב"ה לאילנות במעשה בראשית שיצאו כל א' למינהו. ואף דעכו"ם לא נצטוו בזה. ור"א [סנהד' שם] למד מכאן דעכו"ם נצטוו, אבל לרבנן ילפי' ממעשה בראשית.

תוד"ה תני חדש. אין סברא לומר שיהא מחמיר בכלאים טפי מערלה. [וצ"ב אמאי תלי בהדדי]. ורע"א הק' דנימא דכלאים דמתני' היינו הרכבת אילן דהוא דאורי'. ולמ"ד ערלה הל"מ בלא"ה י"ל דמתני' חשיב רק דאורייתא [ע' תוס' לו.]. וכלאים היינו הרכבת אילן, ור"א פליג בערלה ואף קאי על כלאים וצ"ע. [ולכאור' כ"ז לדעת רש"י [הנ"ל] דרבנן פליגי בהרכבת אילן. אבל לתוס' [הנ"ל] דרבנן מודו באילן, א"כ אין לומר שבזה מוסיף את'ק].

והכתיב שדך. פרש"י המיוחד לך, וחול' לא הקנו לו מהשמים. **והריטב"א** פי' דבחול' אין קנין לישראל, דהוה קנין ארעי. **והריטב"א** הביא בשם ר"ת דבחול' מותר להשכיר בית לעכו"ם, אף שמכנים לתוכו ע"ז, דהאיסור לא תביא תועבה אל ביתך קאי באר"י. דבחול' לא מקרי ביתך [וכ"כ תוס' ע"ז כא. בשם ר' חיים, ור"י שם פליג¹¹]. ואע"ג דמזוזה נוהגת בחול' דנחשב 'ביתך' הא ק"ל דהוה חובת דר וחובת הגוף, ודרש'י ביתך דרך ביאתך.

דקא זרע חטי ושערי בי גופני וכו' כר' יאשיה דאמר עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד. פרש"י דדרש'י לא תזרע כרמך, דזריעת הכרם תהא כלאים. והכא אף שהיה חטה ושעורה, לא היה מפולת יד.

ונאמרו ב' חידושים בדברי ר' יאשיה א' דבעי דוקא ב' מינים [חטה ושעורה], שהיא כלאים עם הכרם. ב' דבעי שיהא במפולת יד עם החרצן¹², ואילו הכרם נטוע ועומד אינו לוקה.

אבל **הריטב"א** [וכ"מ ברמב"ן ועוד ראשונים] ל"ג חטי ושערי. וההוא גברא זרע מין א' בכרם. וכ"כ הרמ"ה [והו' ברא"ש מס' קטנות כלאים ד] דבמין א' בכרם הפרי אינו נאסר¹³. אבל ב' מינים בכרם גזרו אפי' בחול'ל¹⁴. דסוף סוף כי צמחי דמי לאיסור דאורי', ואינו ניכר היכא זרע מתחילה.

והרמ"ה הוסיף דבארץ גזרו לאסור [אפי' בהנאה] אף מין א' בכרם. אבל בחול' לא גזרו בו כלל. [וע"ע בסמוך].

9 [והגמ' מקשה א"כ אפשר להקל אף כדברי ב"ש, ותי' דבי"ש במקום ב"ה אינה משנה].

10 **פרש"י** [שם] דכיון דאינה של תורה, הלך אחר המיקל. וצ"ב דהא עיקר המח' בערלה דאור', וספק דאור' שנתגלגל לדרבנן דנו האחרונים דספיקו לחומרא. ועוד דאף בדרבנן א"א לפסוק כנגד הרבים. ולכאור' הול"ל למימר דהקילו, וכמסקנת סוגיין.

11 וע"ע שא"ר [ע"ז שם], והביאו **בירושלמי** מפורש דבחול' מותר. אבל **השר"ע** [י"ד קנ י] סתם לאסור.

12 **והחז"א** [כלאים ב ח] כ' דמסתבר דכל דלא אשרוש החרצן נחשב בת א'. והביא דמפורש **בירושלמי** דא"צ שיהא בגומא אחת, אלא כשיעור הרחקה.

13 [והרמ"ה] [לפנינו] משמע דבארץ לא נאסר מדאורייתא, אבל מדרבנן נאסר. ובחול' לא גזרו. אבל הרא"ש נקט בדעת הרמ"ה דב' מינים הוה דרבנן בין בארץ ובין בחול'. ולפ"ז חד מין אף מדרבנן לא גזרו].

14 [וגרס דבסוגיין איירי במין א'. וע' לע'].

תוד"ה לא ק"ל. ונר' וכו' אבל מכלאי זרעים מתחייב מב' מינין. אבל תוס' [חולין פב: ותוס' ראש] הביאו דבגמ' [בכורות נג:] משמע דל' לר' יאשיה כלאי זרעים. [ועי"ש שתי'].

בא"ד ונר' דהלכה כר' יאשיה, אע"ג דאשכחן כמה משניות דלא כוותיה וכו'. ומשמע בתוס' דלר' יאשיה אינו נאסר כלל אא"כ הוה תחילת זריעתו כך. אבל הרמב"ם [כלאים ה ז] פסק דאף דאינו לוקה, מ"מ אסור לזרוע זרעים [אפי' מין א'] בצד הגפנים, והפירות נאסרו. ומבואר דמעשה הזריעה אסור, ונתמעט רק ממלקות. [ובפשוטו משמע דהוה אסור דאורי']. ועוד מבואר דאף הזרוע מין א' סמוך לגפנים, הפרי נאסר. וכו"ד היראים [הו' במדכ'].

והרמב"ן הק' דא"כ בסוגיין אמאי לא אסר עליו, והכריז שפירותיו אסורין. והרמב"ן כת' דהרמב"ם סבר דעדיין לא הגיעו לשיעור פול, ופחות משיעור זה אינו נאסר¹⁵. והריטב"א ור"ן דחו דמ"מ היה לו למחות שזרע ע"ד שישאר כן, וסוף אסור לבא.

והרמב"ן [חולין פב: והר"ן כאן, ותוס' ריה"ז] כת' ליישב דאירי במעביר עציץ של ב' מינים. ור' יאשיה מודה בב' מינים בכרם דהפרי נאסר, אף דאינו תחילת זריעתו. ורק מלקות ד'לא תזרע' תלי בהא דהוה מפולת יד¹⁶.

והרא"ש [הל' כלאים ד] תמה עמש"כ הראשונים דהפרי אסור בלא מפולת יד. וכת' דהוה מדרבנן¹⁷. אמנם בשאר ראשונים משמע דהוה מדאורייתא. וכו"כ הרמב"ן והראב"ן [נג].

דף לט:

אמר רב שמעיה לומר שאם היתה שקולה מכרעת. ולפ"ז בפשוטו הסיפא שאינו עושה מצווה א', היינו שהוא שקול. אבל הרמב"ם [בפיה"מ, והרע"ב] פי' בסיפא דהיה רוב עוונות. והתוי"ט פי' דאמר' [ר"ה יז]. דמטה כלפי חסד [וכקו' התוס']. [ועי' ריטב"א [ר"ה שם] שהאריך בהא דמטה כלפי חסד].

אמר אביי מתני' דעבדין ליה יום טב וכו'. פרש"י דהוי רובא זכויות, נפרעין ממנו מעוונותיו בעוה"ז. והרש"ש כת' דנראה לפרש"י דתו' ל"צ להא דרב שמעי'. וחלק על התוי"ט שהביא את שניהם.

הא מני ר' יעקב דאמר שכר מצווה בהאי עלמא ליכא. הרמב"ם [הל' תשובה ט א] הק' דכתיב בתורה שאם תשמעו יגיע לכם כך, שובע ושלוש וכדו'. [ועי' מהרש"א ח"א שהאריך בזה]. והרמב"ם תי' דבאמת יתקיים פסוקים אלו, אבל אין זה שכר המצווה. אלא הבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמה תמיד, יסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כגון חולי ומלחמה ורעב וכי"ב, וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה כגון שובע ושלוש ורובי כסף וזהב, שנשב פנויים לעסוק בתורה, ונזכה לחיי עוה"ב. [עי"ש דבריו באריכות].

ודילמא מהרהר וכו'. בשר"ת עונג יר"ט [יט בסו"ד] הק' דילמא נתכוון שלא לקיים מצווה. [ואף למ"ד מצווה אל"צ כוונה, בע"כ לא יצא]. וחידש דכל מצווה שאין שיעור לקיום מצותו, וכל אימת שעושה אותן יש בהם קיום המצווה אין כח במחשבתו לסתור ולבטל כח המצווה. ומאילו הוי מצווה. ומש"ה בכיבוד אב ואם ושילוח הקן כל אימת שעושה אותן כשנזדמנו לו הוה קיום המצווה, ול"מ מחשבתו לסתורה.

והא"ר אלעזר שלוחי מצווה אינן נזוקין. השיטה לנ"ל כת' דאף לר' יעקב דאין שכר מצווה בעוה"ז, מ"מ מצווה בעידנא דעסיק מגנת עליו. [עי' סוטה כא]. ואפי' אם מהרהר בע"ז אינו ראוי ליפרע ממנו בעוד שהוא עסוק במצווה.

בהליכתן שאנן. וה"נ איירי בהליכה לכיבוד אב, ואחר ששילח את האם. והתוס' רי"ד גרס בחזירתן שאנן. והשיטה לנ"ל הביא אית דל"ג לה, שהיה מביא גוזלות לאביו [ועדיין עסוק בגוף מצוות כיבוד אב]. והתוס' רי"ד תי' שזרק את הגוזלות ואח"כ נפל.

התם סולם רעוע הוה דקביע הזיקא. השיטה לנ"ל ביאר דקביע הזיקא שייך לענין שלוחי מצווה, דאין לו לסמוך על נס. אבל אילו יש שכר אריכות ימים בעולם הזה, היה צריך להגן

15 והראב"ן [נג] כת' דהזרע יאסר אח"כ, אלא דאיהו לא עבד איסורא דנשמתי.

16 והרמב"ן [חולין פב:] ביאר דלענין איסור הפירות אין חילוק כלל בין זרוע מעיקרא. אלא דלרבנן הוה בב' מינים, ולר' יאשיה בג' מינים.

17 והביא דדעת הרמ"ה דגזרו כן אפי' בחו"ל.

1 ועי' בראשונים יבמות ו. האם כשטורח לבשל וכדו' לכיבוד אב נחשב גוף המצווה, או הכשר מצווה].

אף היכא דשיכיח הזיקא.

ועוד פי' דכ"ז ק' על ר' יעקב, ורבנן השיבו דע"כ סולם רעוע הוה. ור' יעקב לא דק, וסבור שלא היה רעוע.

והאחרונים הביאו מכאן דמי שעשה מצווה במקום סכנה, נחשב מעשה מצווה. [ול"ד למילה במקום חולה].

ואחר מאי הוא, א"ד כה"ג חזא וכו' נפק חטא. ובגמ' [חגיגה טו.] ה' החטא. [ותוס' [חגיגה שם] ה' באריכות מהירושלמי כל המעשה]. והתוס' טוך ושיטה ל"ל הק' דמבואר [חגיגה שם] דחטא משום דראה את מטטרו וכו' וקיצץ בנטיעות. ותי' דהא והא גרמא לו שיחטא.

תוד"ה מחשבה. ובעכ"ם איפכא וכו' ול"מ שעשה עשיו וכו'. המהר"ט הק' דמבואר [לע' יח.] שהיה לעשיו דין ישראל. ותי' דהכא לא תלי בדין ישראל, אלא שעכ"ם למודי רעה. וכן בישראל כששנה בעבירה זו. אבל עכ"ם כיון דעושה בזדון, וכולהו הותרו אצלו, אף שלא עשה עבירה זו.

דף מ.

סליק וייתיב בגווה וכו'. [וכן במעשה דרב כהנא]. מבואר דמסרו נפש. והמלחמות [סנהדרין יז: בדה"ר] הביא מכאן דגילוי עריות יהרג ואל יעבור, אף היכא דהוה הנאת עצמן [ודלא כבעה"מ שם].

והרמב"ן [שם] כתב דאין לומר דמסרו עצמן לפנים משורת הדין, דכל מי שדינו יעבור ואל יהרג אסור לו למסור עצמו. ולא שמענו בחולה שיש בו סכנה בשבת ימסור עצמו למיתה. אמנם דעת הרמב"ם [יסוה"ת ה אד, דרשאי למסור את עצמו [וע"ע תוס' והרא"ש ע"ז כו:]].

והריטב"א [כאן] [בשם מורו] הק' דביאת נכרית בצינעא ל"ה גילוי עריות, דהא אין איסור דאורייתא בביאת נכרית [כדאי' ע"ז לו:]. ותי' דמעשה היה בפרהסיא. ובפרהסיא במזיד קנאים פוגעים בו, ומש"ה נחשב גילוי עריות ויהרג ואל יעבור אפי' להנאת עצמן² [וכ"פ הרמ"א אה"ע טז ב]. אבל בצינעא יעבור ואל יהרג. ואסור למסור עצמו, ואם מסר עצמו מתחייב בנפשו.

אמנם הנמוקי' [סנה' יח. בדה"ר] כת' דנכרית שאנסה לישראל לבא עליה אפי' בצינעא, יהרג ואל יעבור. דהוה מהעבירות החמורות, כיון דזימנין חייבין עליו, דבפרהסיא קנאין פוגעים בו. הילכך אפי' בצינעא [דליכא כרת] הוה בכלל אביזריהו דעריות. דאשה זו פעמים שהיא ערוה גמורה.

והמקנה כת' דל"ה דהיו כהנים, וכהן לוקה על ביאת נכרית [מופקרת] משום זונה. ומש"ה נחשב זנות.

אבל בחי' ר' יונה [סנהד' עד:]: כת' דדוחק לומר דאירי בפרהסיא. ועוה"ק ר' יונה דדוקא כשהעכ"ם הורגו ואל יעבור, אבל לא הותר להרוג עצמו לינצל מאיסור³. ותי' דהני רבנן מסרו עצמן מפני שידעו שיעשה להם נס.

אמר רבא ב"א טוב לשמים וטוב לבריות זהו צדיק טוב וכו'. פרש"י דאלו [דהך משנה] איירי בטוב לבריות. וצ"ל דאף תלמוד תורה נחשב טוב לבריות. והשיטה ל"ל פי' דאיירי בלומד תורה ומלמדה לאחרים. ועוד יש שפי' דע"י לימוד התורה מתעלה כל העולם [וכדאי' בזוהר, ה' בנפש החיים שער ד].

והרמב"ם [פיה"מ פאה א א] ביאר דמצוות אלו הוה בין אדם לחבירו⁴. ושכר מצוות בין אדם למקום הוה לעוה"ב, אבל מצוות שבין אדם לחבירו, ע"ז ישיג תועלת אף בעוה"ז, דאף זולתו נהנה מהמצווה. וכל מצוות שבין אדם לחבירו הם בכלל גמילת חסדים.

תוד"ה ויעשה מה שליבו חפץ. פר"ח ח"ו שהותר לו וכו'. ועד"ז פרש"י [המפרש מו"ק יז.]: כת' בשם רב האי גאון דכיון דלבש שחורים וכו' אני ערב ששוב אינו חפץ בעבירה. אבל תוס' [חגיגה טז.] חלקו על ר"ח, דמה שלבו חפץ, משמע לגמרי. דמוטב שיעשה חפצו בסתר.

והתוס' הרא"ש [כאן] כת' דאין משמעותו לשון היתר, אלא כלומר מוטב שיעשה מה שליבו חפץ בסתר. והמהרש"א ומהר"ט דנו דאף לדעת ר"ח כוונת הגמ' דעדיף שיעשה כן, ולא יחלל שם שמים. אלא דנתקשה דל"ש שהגמ' תאמר 'עשה', דל"ש היתר בזה.

והרא"ש [מו"ק ג יא] הביא [דלפר"ח] הא דיצרו מתגבר עליו, פי' מבקש לשתות במיני זמר ולשמוח בשמחה המרגילה לידי עבירה.

- 1 אמנם הר"ן [סנהד' פא] נסתפק דהחויב 'כרת' [מדברי קבלה, ה' בגמ' שם הוה אף בצינעא].
- 2 אבל שאר עבירות בפרהסיא דוקא היכא דמתכוון להעבירו יהרג ואל יעבור, אבל להנאת עצמו יעבור ואל יהרג. וכ"כ הש"ך קנז יב.
- 3 ובהג' הרד"ל כת' דל"ל שחשש שמא יתגבר יצרן. והקובצה"ע [מח' ה] ציין בדבדרי המלחמות [הנ"ל] מבואר דאף מותר להרוג את עצמו. ע"ש שהעמיד דנח' ביסוד הא דיהרג ואל יעבור.
- 4 [ומ"מ שילוח הקן נתחדש דיש שכר בעוה"ז. אלא דהוה מטעם אחר, ולא נכלל בכלל זו].

והרא"ש [שם] כת' דליתא לדר' אילעאי אלא אף שמתגבר יצרו של אדם עליו, מיבעי ליה לאותובי יצריה. דק"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים.

זה המסתכל בקשת. ובגמ' [חגיגה טז.] דרשי' מדכתיב [יחזקאל א כח] כמראה הקשת אשר יהיה בענן ביום הגשם כן מראה הנגה סביב הוא מראה דמות כבוד ה'. והתוס' ר"ד [חגיגה שם] כת' לפרש דלא קאי לענין זהירותו, שאין זה כבוד כלפי למעלה. אלא כמו שאין אדם יכול לכון מהו מראה הקשת, שבמקום שנראה לו אדום נראה לו ירוק וכל מיני מראות ואינך יכול לכון בו מראה ברור. כך מראה השכינה אינם יכולים לכון בבירור מה הוא.

והריטב"א ציין לדברי הרמב"ן [ע"ת בראשית ט יב] שפירש ע"ד האמת דקשת הוא מידת הדין של מעלה שהוא קשה. ונתתי בענן משל לא' שהיה בידו סולת רותח, וביקש ליתנו ע"ג בנו, ונתנו ע"ג עבדו.

והאבודרהם [הו' בב"י או"ח רכט] הביא תשו' מהרא"ש שביאר שדוקא להסתכל בו הרבה אסור. אבל כשרואה את הקשת ומברך עליו לא נחשב בראיה כמסתכל. כי המסתכל מוסיף ומדקדק בהבטתו יותר מהרואה.

דף מ:

לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וכו' העולם נידון אחר הרוב. הו' ברמב"ם [הל' תשובה ג ד]. וע' במפרשי אגדה.

בתוהא על הראשונות. פרש"י מתחרט על הטובות שעשה. ומבואר דע"י החרטה מאבד את השכר. והר"ן [נדרים כג.] כת' דהנודר לדבר מצווה, כגון טענת אם יפתחו לו נדרו בחרטה יאבד שכר תענית שכבר נתענה¹. ומש"ה צריך פתח.

והקובה"ע [ביאורי אגדות ג] הביא דמבואר דע"פ סברא כיון דמתחרט על מעשיו שעשה, ביטל את הראשונות. והק' א"כ סברא אף ע"י חטא יהני התשובה לעקור את העוון². ואילו במסילת ישרים [ספ"ד] מבואר דהוה חידוש שתשובה עוקרת את החטא [דהוה נגד הדין שיוותר על החטא שעשה]³.

והקובה"ע ביאר דיש ב' חלקים במצוות, שהמצוות מכוונות על התכלית ולתקן את האדם [וציין למש"כ בס' דרך ה' ד]. ועוד לקיים צווי הש"ת. ובמה שתוהא על הראשונות איבד מצוותיו, היינו בחלק של קיום צווי הש"ת. אבל התיקון שנעשה אינו נעקר ע"י חרטתו. וכן לענין תשובה, ע"י חרטה מתוקן המרד⁴. אבל תיקון לקול החטא הוה חידוש.

כל שישנו במקרא ובמשנה ודרך ארץ. משמע בראשונים דהיינו שעוסק במשא ומתן [וכ"מ רש"י מא.]. וכן פרש"י [אבות ב ב] דרך ארץ הוא סחורה [וכ"ה בפיה"מ לרמב"ם אבות שם]. אבל הרמב"ם [בפיה"מ כאן] כת' דדרך ארץ הוא חבורת בני אדם, בנחת ובמוסר⁵. וכן יש ראשונים [באבות שם] שפי' מידות טובות.

והתוס' ריה"ז [כאן] כת' [ע"פ הגמ' בסמוך] דהחכם מצד חכמתו יגיע אל המעשה השלם והטוב, והוא קנים המידות הטובות והממוצעות. אבל מי שהוא בעל תכונות טובות לבד לא יגיע אל החכמה. וגם מעשיו אינו עושה ע"ד האמת והישר, כדאמרו חז"ל ולא ע"ה חסיד.

וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בד"א אינו מהישוב. הסמ"ע [לד מב] פי' דאינו בשום א' מהם. וכ"כ הר"ף [פסחים טז. בדה"ר] דהא דאמרי' [חגיגה כב.] מקבלים עדות מע"ה, היינו בדאיתא בדרך ארץ ומצוות. [דאילו ליתא בהנך תלת פסול לעדות, וכדאי' בסמוך]. אמנם יש ראשונים דהא דאי' [חגיגה שם] שהקילו לקבל עדות מע"ה [שלא יבנה במה, אבל מדינא אסור] איירי בע"ה דסוגיין, דאינו בשלשתן.

תלמוד גדול או מעשה גדול. האם יעסוק בתורה או במעשים. ע' תוס'. והתוס' ריה"ז הביא בשם הירושלמי

1 [וצ"ב דהא אינו מתחרט על הא דקיים דבר מצווה, אלא מתחרט על קבלת המצווה. וכ"ה הנוסח בהתרת נדרים דידן].

2 [ומדה טובה מרובה].

3 והביא דשאל כן את החפץ חיים, והשיב לו דתשובה מיראה אינו מתחרט ותוהא על הראשונות, דאינו מתחרט על המעשה עצמה, אלא על העונש. ואילו היה נמחל העונש, לא היה מתחרט כלל. [ותוהא על הראשונות הוא רק באופן דמתחרט מגוף המעשה, ולא מתולדות מהמעשה]. והקובה"ע הק' דלפ"ז עכ"פ תשובה מאהבה יהני לעקור מסברא, ולא משמע כן בספרים.

4 { אמנם יש לדייק מדברי המסילת ישרים דאף עצם מה שעבר אמימרא דרחמנא נחשב פגם [ומרד, שאינו משעבד עצמו לעבודת הבורא]. ואף דנחשב צדיק מכאן ולהבא, אף פגם זה אינו מתוקן אלא מחסדו יתברך שחידש תיקון התשובה.}

5 והרמ"ה [כאן] כלל את שניהם, מלאכה וריצוי הבריות.

דהיינו כשיש מי שיעשה את המעשה. אבל כשאין מי שיעשה את המעשה, מעשה קודם⁶. ופי' כדאי' [מ"ק ט]. דמצווה שא"א ע"י אחרים דוחה ת"ת⁷.

והאחרונים הק' דודאי גדול ת"ת, דתנן [פאה א א] דשכר ת"ת כנגד כולם. ובגמ' [מ"ק ט:]: אי' דאפי' חפצי שמים לא ישווה בה. ובירושלמי [ריש פאה לחד מ"ד] אי' דכל המצוות אינם שווים לדבר א' מהתורה. ואפשר דכ"ז אחר מסקנא דהכא⁸.

תוד"ה תלמוד גדול. ומשני הא למיגמר, כלומר וכו' לאגמורי לאחרנא עדיף טפי ממעשה. אבל תוס' [ב"ק יז. בשם השאלות] כת' [להיפך] ללמוד לעצמו, לימוד עדיף שמביא לידי מעשה. אבל ללמוד לאחרים, מעשה עדיף⁹. והשיטמ"ק [שם בשם ר' ישעיה] תמה האיך ללמוד לעצמו יהא עדיף מללמוד לאחרים, שמזכה את הרבים.

קסבר יובל מתחילתו משמט. פרש"י מתחילת השנה, מיוה"כ. והתוס' הרא"ש ושיטה לנ"ל הק' מהו 'קסבר', הא לא מצאנו מ"ד דיובל משמט בסופו. [וקסבר לאו דוקא. והשיטה לנ"ל מחקו]. אבל האחרונים [מקנה, רש"ש] כת' לפרש [ל"ד רש"י] דמ"ד מתחילתו היינו ר"ה, דאילו מיוה"כ הא יש מקצת שנת ק"ד¹⁰, ונחשב שנה נוספת. וכוונת הגמ' למח' [ערכין כח: ר"ה ח:]: האם יובל משמט מתחילתו, או מיוה"כ.

תוד"ה יש אומרים. וי"ל שחטף פחות משווה פרוטה. האחרונים הק' דגזל פחות משווה פרוטה אסור, והרמב"ם [גזילה א ב] כת' דהוה איסור דאורייתא. ואף אי הוה איסור דרבנן פסול לעדות מדרבנן [כדאי' בשו"ע חו"מ לד ג]. ומשמע בתוס' דאינו איסור גמור¹¹. והגליון מהרש"א ציין לדברי הש"ך [י"ד רלט כ] דאיסור דרבנן חמיר טפי מחצי שיעור דאסור מהתורה. דשבועה חל על חצי שיעור כיון דאינו מפורש בתורה. אבל איסור דרבנן איכא לאו דלא תסור, ועוד דהעמידו דבריהם.

בא"ד והר"א מפרש כגון שהולך אצל המוכרים, וטועם מעט כאילו הוא רוצה לקנות מהם. והתוס' הרא"ש ציין כההיא [שבת קכט]. לענין הקזה, דפרש"י [שם] שמי שהקיד דם ואין לו מה לאכול, יקח זוז פחות שאינו יוצא בהוצאה, וילך לחנות ויטעום כאילו רוצה לקנות, ויתן את הזוז, ולא יקבלנו החנווני. וילך ויעשה כן בחנות אחרת ז' פעמים. [ומבואר דאינו ראוי לעשות כן, אבל אינו גזל גמור¹²].

בא"ד ור"ת מפרש שאוכל סעודת פת, דגנאי ביותר. והתוס' הרא"ש הוסיף שאוכל ומברך בשוק.

הדרן עלך פרק האשה נקנית

6 וכו"כ המאירי [בשיטמ"ק ב"ק יז] דאם היא מצוה עוברת יקדים את המצוה ואח"כ תלמוד [ואח"כ הביא את הנידון מעשה עדיף].

7 [ויל"פ דאף דת"ת גדול, מ"מ צוותה התורה לעשות. והלומד שלא ע"מ לעשות וכו'].

8 [ושמעתי לפרש ע"פ הגמ' [שבת פט]. דמשה השיב למלאכים כלום אתם עושים מלאכה וכו' אב ואם יש לכם וכו', דהתורה ניתן לבני אדם שיש להם 'מעשה', ואף דלימוד התורה של המלאכים יותר בשלימות. וע"כ דעיקר התורה [בעוה"ז] הוא 'מעשה'. ובזה נתחדש דלימוד מביא לידי מעשה, דיש בחינת לימוד התורה ששייך לבני אדם. ומש"ה אמר' דלימוד גדול, שהרי יש בו מעשה].

9 והמאירי [ב"ק שם] ביאר [כ"מ בתוס'] דאם הוא צריך ללמוד, יקדים לתלמוד שהתלמוד מייפה את המעשה ומשלימו והמצוה מהודרת יותר כשיוצאת מפי היודע עניינה. ואם מאותם היודעים ואינו צריך ללמוד אע"פ שרוצה ללמוד לאחרים אינו דוחה את המצוה בשביל לימוד אחרים.

10 והרש"ש ציין דאף מ' לחלה לא הוה שלימות, דהתורה ניתנה בו' או ז' סיון.

11 והאחרונים ציינו דמבואר [סנהד' נו] דישאל מוחל על פמש"פ. ודוקא גבי עכו"ם אמר' [ע"ז עא:]: דמתחייב משום דצעריה לישראל.

12 [דאסור להציל עצמו בממון חבירו]. ולכאור' הוה גניבת דעת, ולא גזל. [ולפ"ז יהא מותר לעשות כן בעכו"ם. וצ"ע].

בס"ד

דף מא.

פרק האיש מקדש

תוד"ה האיש מקדש. אלא בב' בבות אבל בב' תיבות לא. והבאר **שבע** [הוריות ב', צוין בגהש"ס] **ועצמו** ביארו דבב' בבות י"ל דחדא חדא שמעינהו ותנינהו, דרבי שנה בבא א' ואח"כ נתחדש לו הבבא הב' [וע"ד הא דאי' יבמות ל', שבועות ד:]. אבל בב' תיבות ל"ש. והאחרונים דנו בכ"מ דיש לא זו אף זו בחד בבא². ואכ"מ. אבל התוס' הרא"ש וריטב"א כת' דהמ"ל לא זו אף זו קתני, אלא היכא דאפשר לפרושי מפרשי'.

מצוה בו יותר מבשלוחו. מבואר בר"ן [ועוד ראשונים, ע' בסמוך] דהיינו מצווה פריה ורביה. ודעת הרמב"ם [אישות א ב, וסה"מ ריג] דקידושין הוה מצווה³. [ע"ע שו"ת ר"א בן הרמב"ם נג שהאריך בזה].

אבל הרא"ש [כתובות א יב] כ' דברכת האירוסין אינו ברכת המצווה. דאינו מצווה לקדש אשה. ויכול לקיים מצוות פו"ר ע"י פילגש. ומש"ה ל"ד למצוות שחיטה, שאם רוצה לאכול בשר מחוייב לשחוט, ואפקי' קרא בלשון חיוב וזבחת ואכלת. אבל הכא יכול ליקח פילגש, וכתוב כי יקח, משמע דאינו חיוב. אלא הוה ברכת השבח, אשר קדשנו במצותיו והבדילנו מן העמים, וצונו לקדש אשה המותרת ולא עריות.

והאחרונים העמידו דלדעת הר"ן מבואר דנאמר מצווה בו יותר מבשלוחו אף בהכשר מצווה⁵. וזהו הא דהביאו מהכנות לשבת, דהוה הכשר מצווה. ואילו לדעת הרמב"ם איירי בגוף מצוות קידושין. [וע' בסמוך].

מצווה בו יותר. פרש"י דכי עסיק גופו במצווה מקבל שכר טפי. [משמע דהו' סברא בחיובו במצוות. ולא משום שנחשב דעצם המצווה מקיים טפי בכה"ג]. והתוס' ריה"ז כ' דכל מצווה שמוטלת עליו יעשה בגופו, ולא ע"י שליח. ור"ח [שבת קט]. כת' שקיום המצווה באדם עצמו טפי עדיף מבשלוחו.

ובשו"ת מהר"ם מרוטנברג [ד תלב] הביא דנהגו דהיכא דקידש ע"י שליח, נוהגין לחזור ולקדש. דמצווה בו יותר מבשלוחו. אבל הריב"ש [פב] האריך לתמוה אחרי שכבר קידשו ל"ש שוב לחזור ולקדש [ע' גליוני הש"ס]. והמרדכי [תקן] כת' דאסור לחזור ולקדשה, דע"ז יאמרו דל"מ קידוש שליח.

והמאירי הביא נידון כשקידש ע"י שליח, האם השליח מברך כשאר ברכות המצוות. או דלא נגמר המצווה עד שתבנס לחופה. [וע"ע בראשונים כתובות ז]. ועוד הביא ר"א דהיכא דקידש ולא ראה אותה, השליח אינו מברך כיון דיש נדנוד חטא בדבר.

שם. והמג"א [רנ ב] כת' דה"ה כל מצווה, יש מצווה לעשות בעצמו⁶. אבל היד המלך [שבת ל ו, צוי' בפתח"ת לה] כת' דבכל מצווה דנעשית בממונו אין קפידא שיעשה ע"י, והוזכר דוקא בהכנה לשבת, דאם השליח מכין אינו מתייחס כלל למשלח, וכן בקידושין דאם המשלח מקדש במעות של עצמו. והפתח"ת דחה דבריו מפני המג"א.

ובשו"ת מהר"ח אר"ז [קכח] הק' דנהגו לעשות שליח להפריש עיסתו ולשחוט בהמתו. ותי' דדוקא גבי קידושין דהוה מצווה שיש בו הנאה למשלח ולא לשליח [דאדרבה נאסרת עליו], אבל בכל מצווה שהוא ושלוחו שווים, ל"ש מצווה בו. [וצ"ב].

והתבואות שור [כח יד] כת' דכ"ז דרך בזיון, אבל כשמכבד גדול למול במקומו וכדו', דהוה דרך כבוד, אין

1 והבאר **שבע** חילק דאי אמרי' דרבי לא ידע, ואח"כ לא רצה למחוק מה שכבר לימד, א"כ אף בזו וא"צ לומר זו נימא הכי. אבל אי הטעם משום דראשון ראשון שנה. אבל היכא דאמרי' זו וא"צ זו, אפי' בזא"ז. א"כ כ"ש בבבא א' בתוכ"ד.

2 ע' **ס' הכריתות** [שער ג כט], ואף דכת' כתוס' [שער ב יח]. וי"ל דאף בחד בבא שייך לא זו אף זו, אלא דהוה דוחק טפי. וכוונת התוס' דבתרי בבות מתיישב טפי לומר לא זו אף זו.

3 וכ"כ הריב"ש [שצח] שקידושין הוה מצווה ולא דין בעלמא, שהרי תקנו ברכה כשאר מצוות. אבל גירושין אין מצווה בו יותר, דהו' דין.

4 וכדעת הראשונים דפילגש הותר ליחיד, ע"י שמייחדו לו בלא קידושין. דאילו לדעת הראשונים דבעי קידושין, אף פילגש הוה ע"י קידושין. אמנם דעת הרמב"ם [אישות א ג] דלא הותר פילגש ליחיד, אלא למלך.

5 והפרמ"ג [א"א תרכה בסופו] דן מצווה בו יותר מבשלוחו בבניית סוכה. והפרמ"ג נסתפק האם עדיף לבנות ע"י שליח מיד [במוצאי יוה"כ] דמצווה הבאה לידך אל יחמיצנו. או דמצווה בו עדיף.

6 ובפשוטו היינו בכל מצווה. אבל בתוספת שבת [הו' בשע"ת שם] נקט דכוונת המג"א בהכנת שאר סעודת מצווה. והמג"א [תלב ה] כת' אף בבדיקת חמץ, יבדוק גם בעצמו, דמצו' בו יותר מבשלוחו. [ובזה סגי בקצת מהמצווה. ולכ' למד כן מכבוד שבת שסיגי במעשה א'].

בזה חסרון מצווה בו יותר מבשלוחו.

כי הא דרב ספרא מחרין וכו'. הרמב"ם [שבת ל ו] כת' דחייב לעשות דברים שהם כבוד השבת, שזהו כבודו. [אבל השו"ע [או"ח רנ א] כתב ישתדל]. והגר"ז [רנ ק"א] הק' דמצווה בו יותר מבשלוחו אינו חובה. וכה"ק הביא"ה מסוגיין, וכת' דאפשר דמש"כ הרמב"ם 'חייב' לאו דוקא.

והאחרונים ביארו דהרמב"ם ס"ל דדרשי' 'והכיננו' [שבת קיז.], דעצם ההכנה לשבת הוה מעש מצווה [ולא הכשר מצווה]. ועי"ש במשנ"ב. אמנם צ"ב א"כ האיך הביאו מזה בסוגיין.

והמשנ"ב [רנ שעה"צ ט] כת' דלא אמרי' במצווה שמוטלת על גופו דהוה אפשר ע"י אחרים, ואין מבטלין ת"ת, דבזה הכבוד שבת מוטל על גופו. והתם איירי במצוות חסד וכדו' אף אחר יכול לעשות לו טובה. א"נ דוקא כבוד שבת חמירא. ועי"ש גר"ז [רנ בק"א].

שיבוטא. הגהש"ס ציין תוס' [ע"ז לט]. דהביא מסוגיין דשיבוטא [עז הים] הוה דג טהור.

אסור לאדם שיקדש אשה עד שיראנה וכו'. פרש"י אם יכול לקדש בעצמו וכו'. וכ"כ הסו"ר [לה] והב"י ביאר דאם א"א לראותה, כגון שהיא רחוקה לא יניח מלקדשה משו"ה.

והרמב"ם [איסור"ב כא ג] פסק דמותר להסתכל בפני פנויה לבדקה, כדי שיראה אם היא נאה בעיניו לישאנה. ואין בזה צד איסור, וראוי לעשות כן. [וה"ה ציין מקורו מסוגיין]. והראב"ד השיג דאמרו [ב"ב קסז]. דצורבא מרבנן שהולך לקדש אשה לדבר ע"ה בהדי, דילמא מיחלפה מיניה. אלמא אין דרך ת"ח בכך. וה"ה תי' דצורבא מרבנן אינו רגיל בהסתכלות צורת נשים, וע"י שבדקה פעם א' יכולים להחליף.

והמהרש"א [ב"ב טז. ח"א] הק' אהא דמבואר [שם] דאברהם אמר שמעיקרא לא ידע ששרה יפת מראה, א"כ האיך נשא אברהם את שרה בלא שיראנה, הרי קיים אפי' מצווה דרבנן. וי"ל שראה אותה מעיקרא קודם שנשאה, אלא דעברו יותר מס' שנים וסבר שאינה עומדת ביפיה. א"נ רק כשנימול קיים שאר מצווה, ונשאה מעיקרא.

וכי איתמר דר"י אסיפא וכו' מצווה בה יותר מבשלוחה. דאף באשה שייך סברא זו. והר"ן כת' דאע"ג דאשה אינה מצוה בפריה ורביה מ"מ יש לה מצוה מפני שהיא מסייעת לבעל לקיים מצותו. [ובשר"ת הר"ן [כז, ולב] הביא מסוגיין דהאשה מתקדשת נחשב דבר מצווה לענין נדרים]. והשיטה לנ"ל תי' דמדרבנן מיהא מפקדה. א"נ יש לה שכר כאינה מצוה ועושה [וכ"כ היש"ש]. והמאירי כ' דאע"פ שאינה מצווה בפרו, מ"מ המצווה נעשית על ידה. ועוד אף שאינו עשה גמור, מ"מ אינה נפקעת מהמצווה לגמרי.

והאחרונים [מקנה] כת' דלדעת הרמב"ם [אישות א ב] הוה משום מצוות קידושין. [הו' לעי']. וברמב"ם [סוף סה"מ עשה רמח] מבואר דמצווה זו נוהגת אף בנשים.

ועוד תי' הק"נ והמקנה דאשה מצווה לינשא משום מצוות שבת. וכמ"ש תוס' [חגיגה ב] בחד תי' דאשה מצווה משום שבת.

והב"ח [לז] כת' דבאב המקדש את בתו ל"א מצווה בו, ואפשר ע"י שליח. דבלא"ה אינו מצווה דגופו. אבל החלק"מ ובי"ש [לז ו] אף באב מקדש הוה מצווה בו יותר.

רש"י ד"ה דו. לגבי דידה ליכא איסור. והשיטה לנ"ל כת' א"נ משנה יתירא קמ"ל דאף אם הוא ראה אותה, והיא לא ראתה אותו.

המקנה ונוב"י [ק עז] הק' האיך מהני קידושין ע"י שליח כשלא ראה, הא כיון דעובר איסור נימא דאין שליח לדבר עבירה¹⁰ [וכצד שהשליחות בטילה, ע' לק' מב:]. [ואף באיסור דרבנן אין שליח לדב"ע, עי"ש בנוב"י]. ותי' דיש להעמיד כגון שאינו יכול לראותה [וכה"ג ליכא איסור וכו"ל]. א"נ כשיועד שלא תתגנה עליו¹¹. [אמנם בדברי רש"י מבואר דאיירי באופן שהבעל עבר איסור].

7 והחיי"א [סח ז] נסתפק במקום שאם יעשה ע"י שליח יהא מהודר יותר, איזה עדיף.

8 ורש"י [שבת קיט.] כת' דכבוד שבת הוא במה שמראה שהוא חשוב.

9 ועי"ש ב"ש [א ב]. ורע"א [שם] ציין לשר"ת הר"ן [לב] דמבואר בסוגיין דאשה מצווה להנשא, ומקרי דבר מצווה לענין התרת נדר. אך דייק דהר"ן לא הזכיר משום שבת.

10 [ויש שדנו דאין איסור בעצם הקידושין, אלא דגורם שנאה. ול"ש אין שליח לדבר עבירה אלא בגוף העבירה].

11 והעירו ע"ז מדברי המהרש"א [הנ"ל] דנקט דבכל אופן יש בזה איסור גמור.

אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה וכו'. **הרמב"ם** [אישות ג יט, ושו"ע לז ח] כת' דרשאי לקדש את בתו קטנה, אבל מצוות חכמים שלא יקדש כשהיא קטנה, עד שתאמר בפלוני אני רוצה. ומשמע דאינו איסור גמור¹². אבל הבי"ש [לז יא] כתב דלא ק"ל כרב [דסוגיא] דהוה איסור, אלא מצווה בעלמא¹³. והחלק"מ [שם] חילק דהיינו כשנתרצית הקטנה. והבי"ח כת' דאי"צ נערה, וסגי כשגדלה ואמר שרוצה בפלוני.

תוד"ה אסור. ה"מ גדולה דכיון שנתרצית ליכא למיחש שמא תחזור. והרשב"א כת' דגבי קטנה יש לחוש דלמא ידברו עליו, ומתוך שדעתן קלות תתפתה ותשנאנו. משא"כ גדולה. ובתוס' חכמי אנגליה כת' דבקטנה ל"ש טב למיטב, כיון שהיא קטנה אין לה דעת להבין.

שליחות

שליחות מנלן, ושלח מלמד שהוא עושה שליח. האחרונים [אר"ש גירושין ב טו, לקח טוב א ועוד] חקרו בגדר שליחות, האם השליח נחשב בעל דבר, דגדר השליחות 'מסירות כוחות' שיוכל לעשות מעשה כבעלים, או דהוה 'ידו אריכתא', וכאילו הבעלים עשה את המעשה¹⁴. והאחרונים תלו נידון זה במח' הראשונים היכא דנשתטה המשלח, דדעת הרמב"ם [גירושין ב טו] דאם אחזו שטות לשמלח בשעת מעשה השליח, הגט פסול [מדברבנן¹⁵, ומדאורי' כשר]. והטור [אה"ע קכא] חלק דאינו גט כלל. והקצות [קפח ב] העמיד דדעת הרמב"ם דכיון דבשעת מינוי שליחות היה בר דעת, נעשה שלוחו וכמותו. ואי"צ שיהא משלח בשעת מעשה¹⁶. והקצות נקט דה"ה היכא דהמשלח מת מהני מעשה השליח¹⁷. אבל האחרונים דנו דכיון שמת בטל עצם השליחות. [ואכ"מ].

האחרונים [אר"ש אישות ג יז, שער"י ז ז, ח' ר' שמעון שליחות י, קובה"ע עו ז] העמידו דיש ב' אופנים של שליחות. דיש מקומות דמעשה אדם אחר לא מהני כלל, ובעי' שליחות שיחשב מעשה בעלים. ובזה נתחדש גדר השליחות 'מסירות כח בעלות', כדאשכחן גבי גיטין וקידושין דהשליח יכול לעשות כבעלים. אבל גבי שליח לדבר עבירה וכדו' אי"צ כח המשלח, ומ"מ שייך דין שליחות למעשה ['ידו אריכתא'] ליחס את המעשה למשלח¹⁸. ובפשוטו הוה ב' גדרי שליחות, וצ"ב דבסוגיא דנו ללמד זה מזה, ובצריכותא לא הוזכרו סברות אלו¹⁹.

והאחרונים דנו דאף בגדר שליחות מעשה, דנחשב ידו אריכתא, מהני רק שמתייחס התוצאה למשלח. אבל לא נחשב כאילו עשאו ממש²⁰. [והאחרונים [נתיבות שמח ד] דנו דאמירה לנכרי בשבת יתחייב סקילה משום שליח²¹. וע"כ כיון דהעבירה לא נעשית בידי ישראל המצווה, לא נעשתה עבירה כלל²²].

ושלחה מלמד שהיא עושה שליח. התוס' הרא"ש הק' אמאי צריך ב' קראי, אף לשליחות

12 וכו' מ'תוס' דכ' דבזה"ז משום הגלות התירו איסור זה. ואי הוה איסור דרבנן, צריך מנין אחר להתירו. ויש שדחו דאף דהוה איסור גמור, מ"מ תלי בטעם 'ואהבת' [וכדלעיל], ומש"ה היכא דסברת 'ואהבת' מורה להיפך מותר.

13 והמרדכי [כתובות קעט] כת' דמאן לימא לן דהלכה כרב, דכמה אמוראים [ע' לק' פא:].

14 ויש אחרונים [אפי"ק ב מד] שהעמידו את החקירה באופ"א קצת, האם אמרי' דשלוחו כמותו לכל מילי [ומש"ה מהני אף היכא דנשתטה, שהרי עומד במקומו], או רק לענין עשיית השליחות.

15 שלא יאמרו ששוטה מגרש. [וע"ע פר"ח אה"ע קכ ב]. ועפ"ז דן הקצות [שם] דגבי ממון שפיר מהני שליחות.

16 אבל הקה"י [ב"מ כג] דן דאף אי הוה ידו אריכתא, ל"ל דמהני מחשבת השליח עבור המשלח, וכלפי זה יש לו דעת, מכח מינוי בשעה שהיה בר דעת. [אמנם האחרונים דנו דשוטה נחשב דאינו 'בר דעת', ולא הוה חסרון רק שבפועל צריך דעת לקנין זה].

17 ועפ"ז ביאר מש"כ רש"י [גיטין ט: דל"מ שחרור לאחר מיתה, כיון דמת חייל עליו רשות יורשים. ולא משום דל"מ מעשה המת]. ועד"ז כת' רש"י בכ"מ. וע' תוס' [גיטין יג.], ועי"ש מש"כ בזה.

18 והאחרונים [שיע' ר' שמואל] דנו דכ"ה בשחיטת קדשים, דהשחיטה הוה שחיטה, אלא דמתייחס לבעליו.

19 והקה"י [ב"מ כג] כ' דע"כ ב' גדרי השליחות שייכי להדדי. והא דהשליח נעשה כבעלים אינו 'זכות' בפנ"ע, אלא כתוצאה מהדין שהוא כיד המשלח עצמו. [ועפ"ז דן דבמיתת המשלח ודאי פקע גדר השליחות].

20 והקוב"ש [קו' שמוע' ב"מ ח] הק' דנימא דהוה כשנים שעשאוה [השליח והמשלח], ול"מ שחיטה ע"י ב'. והוכיח דשליחות לא נחשב כאילו עשאו המשלח.

21 דכיון דשליח בר חיובא יש שליח אף לדבר עבירה [וכדאי' ב"מ י: ע' לק' מב:]. [אמנם תוס' ב"מ שם כת' דאף בדבר עבירה אין שליחות לעכ"ל].

22 והקוב"ש [שם] כת' מבורר דשליחות לא נחשב דהמעשה עצמו הוה כמו שעשאו משלח. [וע' בסמוך גדר שליחות במצוות שבגופו].

האשה. ו"ל דהו"א דהבעל מגרש מדעתו שייך שליחות. אבל האשה מתגרשת בע"כ לא אלים מעשה דידה כ"כ שתוכל למנות שליח. [ועד"ז כת' השיטה לנ"ל].

והפנ"י תי' עוד דשליח האשה הו"ל מילי [ע"ע בסמוך], וס"ד דאף שליח ראשון ל"מ במילי. קמ"ל דק אינו עושה שליח. [וע"ע בסמוך].

ועוד פ' הפנ"י דשליח הבעל ילפי' דעשיית השליח כעשיית הבעל, אבל אכתי לא ידעי' דנחשב 'ונתן בידה'. דע"י שליחות לא יחשב ידה ממש, שהרי בכל מקום דבעי' יד ממש ל"מ שליחות [כמו סמיכה, וע' בסמוך לענין מצוות שבגופו. וע"ע בע"ב]. קמ"ל דהיא עושה שליח, ומקרי ידה.

והשער"י [ז ז] כת' דבשליח לקבלה [גבי גט] ל"ש גדר שליחות דידו אריכתא, דהרי אין בקבלת הגט מעשה האשה כלל. וע"כ דגדרו מסירת כח הגירושין²³. והאחרונים דנו דל"ש בזה אף גדר מעשה בעלות, אלא דנקבע יד השליח להחשב יד האשה, ומקום גירושין. [והוה גדר חדש של שליחות].

והרשב"א [כאן] כת' דשליח האשה צריך מינוי בפני עדים [וכדתנן גיטין סד.], אבל שליח הבעל אי"צ עדים [לקיומין], וכל ששניהם מודים שהוא שליח סגי בזה. וצ"י דכ"כ הרמב"ם [אישות ג טו]. אבל הראב"ד [שם] השיג דאף שליח קידושין צריך עדים [דלא דמי לשליח הולכה בגט, שגיטו מוכיח עליו²⁴].

והגר"ח [גירושין ו ט] ביאר [דעת הרמב"ם] דשליח לקבלה צריך עדות לקיומי [להחשב ידו כידה, ומקום הגירושין]. אבל שליח להולכה אי"צ עדות לעצם השליחות, אלא לבירור בעלמא. ומש"ה מהני היכא דמודים.

והרמב"ם [גירושין ו ט] כת' דקטנה אינה עושה שליח לקבלה, כיון דשליח לקבלה צריך עדים, ואין מעידים על הקטן²⁵ שאין בן דעת גמור. והראב"ד השיג דאין טעם לזה. אלא דקטן נתמעט משליחות, ואף שליח להולכה [הו' לק' מב.]. והגר"ח ביאר דכוונת הרמב"ם דשליח לקבלה צריך עדות לקיומי, ומש"ה ל"מ מעשה העדים לאשווי ידו כידה, דאין מעידים על הקטן.

ודעת הר"י מגאש [הו' בראשונים גיטין כג, הו' בע"ב] דעבד יכול להיות שליח להולכה בגט, והא דבעי' שיהא בתורת גיטין וקידושין היינו דוקא בשליח לקבלה. והאחרונים ביארו ע"פ הנ"ל, דגדר שליח לקבלה דנחשב ידה לגירושין.

מצוות שבגופו - התוס' ר"ד [לק' מב:] הק' אמאי ל"מ שליח לכל דבר מצווה, ויאמר אדם לחבירו שבסוכה בעבורי הנח תפילין בעבורי²⁶. ותי' דלאו מילתא היא שהמצוה שחייבו המקום לעשות בגופו, האיך יפטר הוא ע"י שלוחו והוא לא יעשה כלום. וביאר דגירושין ובקדושין מהני כי הוא המגרש ולא השליח, שכתב בגט אנא פלוני פטריה וכו' וכן נמי האשה למי היא מקודשת כי אם לו והיא אשתו. וכן בתרומה הוא נותן התרומה מפירותיו וכן בפסח הוא אוכלו ועל שמו ישחט ויזרק הדם. אבל בסוכה ה"נ השליח יכול לעשות סוכה והוא יושב בה. אבל אם ישב בה חבירו לא קיים הוא כלום, וכן לולב וציצית וכל המצות.

והאחרונים [חת"ס או"ח א רא, בית אפרים חו"מ סז, ועד"ז כ' האו"ש וברכ"ש ע' בסמוך] ביארו דסברת התוס' ר"ד דהתורה צוותה מצווה על גופו, ובזה ל"מ שליחות שיתייחס עליו מה שמונה התפילין על ידו²⁷.

23 והשער"י [שם] נקט דאף שליח הבעל, הא דיש עליו 'שם בעל' לכתוב לשמה וכדו', הוה מידי דממילא דל"ש גדר שליחות [ע"ע בסמוך בדין מצוות שבגופו]. וע"כ דהוה גדר שליחות של מסירות כח בעלות.

24 והגר"ח כת' דהרמב"ם ס"ל דהוכחת גיטו מוכיח עליו ל"מ לעדות קיומא.

25 ובפשוטו כוונתו כדאי' [ב"ק קיב.] דאין מקבלים עדות שלא בפניו, וקטן נחשב שלא בפניו. והגר"ח כת' דכוונת הרמב"ם דהכא העדים מקיימין את עצם השליחות, ומש"ה לא מהני כלל.

26 והקוב"ש [קו' שמוע' ב"מ ח] חידש דגדר שליחות לא נחשב כאילו עשאו משלח, ועפ"ז תי' דאף אם ישלח שליח לעשיית מצווה, יתייחס עליו השכר ותוצאת המעשה. וכמו שמתייחס עליו עונש העבירה. אבל סוף סוף לא קיים מעשה מצווה.

27 אמנם נראה דעיקר קו' התוס' ר"ד היתה 'מנלן'. ובזה תי' האחרונים דהוה סברא, דמצוות אכילה תלי במציאות, ול"ש בזה שליחות.

28 והחת"ס ביאר שלא הקפיד הקב"ה על מלאכה בשבת אלא על איברי בעלי חיים של ישראל הוא ועבדו ושוורו שינחו אבל המלאכה לא איכפ"ל. נמצא האיסור הוא על הגוף ועל כן לא שייך שלוחו כמותו אפילו יש שליח לדבר עבירה, ואילו היתה הקפידה במלאכה, אפי' שע"כ נעשית בגוף מ"מ שייך שליחות כמו

אבל הקצות [קפב א] הק' דמבואר [לק' מב:] דאף בדבר עבירה שייך שליחות²⁹ [לולי הא דאין שליחות לדבר עבירה, ולשמאי הזקן יש שליחות לדבר עבירה], אע"ג דהמשלח אינו עושה כלום. והא"ש [שלוחין א] הוסיף דמבואר [מג.] דאף בחלבים ועריות שייך להתחייב ע"י שליח [לולי הא דזה נהנה וזה מתחייב].

והא"ש [שלוחין א] כתב לחלק דבמצוות כוונת התורה שיאכלו כל ישראל מצה וכדו', ול"מ שא' ימלא כריסו עבור כל ישראל. דיתבטל ע"ז כוונת התורה. ושליחות מהני דוקא בשחיטת פסח, שהענין של חבריו, ונשחט לשמו של חבריו. וכן קידושין חלו דהוה אשתו של חבריו. אבל באיסורין המכוון של התורה שישאל לא יעשו כלל מעשים אלו. ובין מתייחס לשליח או לחבריו עובר על המכוון של התורה בשווה. ומש"ה ראוי שיהא בו דין שליחות.

והברכ"ש [כ] כת' בשם הגר"ח [ועד"ז הקוב"ש כתובות רנג] דדוקא בדבר עבירה דהתורה צוותה על התוצאה שייך שליחות, אבל היכא דהתורה צוותה על מציאות מסויימת, צריך שיהא בגופו³⁰.³¹ והברכ"ש כת' לפרש דזהו סברת זה נהנה וזה מתחייב. [וע' מש"כ לק' מג. דבראשונים משמע דלא כן].

והקצות תי' דל"ש שליחות אלא במידי דעשייה, והביא דכ"כ הרא"ש [נדריים עב:] דל"ש שליחות על 'שמיעה' [להחשב שמיעת הבעל בנדריים], דבמידי דממילא ל"ש מינוי שליחות. ומש"ה כשהשליח מניח תפילין על ראשו, לא סגי שיתייחס למשלח מעשה הנחת התפילין, דהא אינו על ראשו. ואין גוף השליח כגוף המשלח [להחשב שמונח על ראשו], דבמידי דממילא ל"ש שיתייחס עליו. וכן בציצית וסוכה במה דתלי בגופו הוה מידי דממילא, ול"ש שיתייחס. אבל בפסח וקידושין וגירושין הו"ל כאילו הוא עשה את המעשה. והרי נגמר המעשה [וא"צ שיהא בגופו]. והא"ש [שלוחין א] נקט דכוונת הקצות דכל היכא דיש מעשה, מהני שליחות. והק' א"כ יהי שליח לאכילת פסח, דהוה מעשה. וא"ת דהוה מצווה התלוי בגופו, הא אף חלבים ועריות מבואר [לק' מג.] דהיה שייך שליחות.

והא"ש כת' לחדש דבמצוות שבגופו, קודם שקיים המצווה ע"כ מתייחס לשליח. ואחר שקיים המצווה אינו יכול לעשות שוב מעשה מצווה, דהוה כמו מי שאינו בתורת הדבר³².

ובשר"ת מהר"ח א"ז [קכח] כ' דכל המצוות [תפילין וציצית סוכה ולולב ואכילת מצה] ל"ש שליחות. אבל שחיטה והפרשת חלה מהני שליח, דאין מצוותן אלא שתתקן העיסה. ומדכתיב גבי תרומה 'גם אתם' אשמעינן שעיקר מצוותה רק לתקן העיסה וליתן חלה לכהן³³. וכן שישחט הנשחט. וכן קידושין עיקר המצוה שתהא לו אשה מקודשת. וכן בגירושין ובהפרשת תרומה ושחיטת קדשים ובקביעת מזוזה ועשיית מעקה.

ובגמ' [כתובות עד.] אי' דל"מ תנאי בחליצה, דדוקא במידי דאפשר לקיים ע"י שליח מהני תנאי. אבל חליצה א"א לקיים ע"י שליח, מש"ה א"א לחלוץ בתנאי. [והאחרונים דנו מנלן דל"מ חליצה ע"י שליח³⁴. עכ"פ לכא' הגדר דהוה דין מעשה בגופם, ולא גדר קנין מכח הבעלות]. ותוס' [שם] פי' דהיכא דהמעשה כ"כ בידו שיכול לעשות שליח סברא שיכול להטיל תנאי³⁵. ומבואר דמעשה שאפשר ע"י שליח הוה ברשותו טפי.

29 הקפידה במאכלות אסורות חלב ובשר בחלב דשייך שליחות אלא שזה נהנה וזה מתחייב לא אמרי'. [וד"ק דהתוס' ר"ד העמיד קו' בדף מב:, ובזה הק' מ"ש מצוות מדבר עבירה. אמנם לא נתבאר בזה התי' מ"ש מעבירות].

30 והגר"ח [בסה"ז אש תמיד] כת' באופ"א דשליחות שייך רק במעשה שעושה 'בעלים', אבל מצוות שבגופו לא שייך שליחות על המעשה, שהוא דין בגופו שיהא תפילין מונח על גופו. [ולא תלי בבעלות]. וכת' ליישב דשמאי [לק' מג.] למד שליח לדבר עבירה מקרא 'אותו הרגת' [לחד לישנא שם], וילפי' מגזיה"כ. ולא מתורת שליחות דכה"ת.

31 ובהג' ברוך טעם [לקצות קפב] ציין דהרא"ש [ב"מ ז ו, ע"ש תוס' צ.] כת' כת' דאין איסור שישאל ישלח נכרי שליח שיאכל נבילה.

32 [אבל תוס' גיטין כב: כת' בחד תי' דקטן נחשב בתורת גיטין, כיון דסופו לגדול].

33 ומבואר מדבריו דלולי הך גילוי, ס"ד דמצוות הפרשת חלה הוה מצווה שבגופו. ולפ"ז אף אי ילפי' דין שליחות בשחיטת קדשים וכדו', בעי גילוי גבי תרומה. [וצ"ע דבגמ' [בע"ב] לא משמע כן. וע' מש"כ לק' שם בשם הטור"א חגיגה י:].

34 והמהר"ח א"ז [קכח] כת' שמא ילפי' חליצה דומיה דיבום. א"נ כתיב וחלצו נעל מעל רגלו. [והאחרונים כת' דהיבם אינו עושה מעשה, במה שהיבמה חולצת לו. ולסברת הרא"ש הנ"ל ל"ש שליחות. אבל מ"מ יל"ד דיהי שליח של היבמה].

35 והקוב"ע [עז] ביאר דלא נחשב שהאדם פועל את החלות, אלא הוה מידי דממילא, וחל מאיליו ע"י מעשה זו. [וע' גר"ח הל' יבום].

שליח עושה שליח - מילי

מלמד שהשליח עושה שליח. והאמר"מ [יח ד] הביא מקשים אמאי איצטריך קרא דשליח עושה שליח, דכיון דשלוחו כמותו דנחשב בע"ד [וכצד דהוה מסירת כוחות], א"כ ממילא יוכל לעשות שליח. והאמר"מ תי' [דלולי קרא] י"ל דלא חל השליחות עד השעה שעושה מעשה, ולא נחשב כמותו עד השעה שפועל.

וכבר עמד בזה הריב"ש, שהריב"ש [רכח] כת' דמהכא ילפי' לכל התורה, אף לענין קודש [כדאי' בע"ב]. דבתר דגלי דבכל התורה יש שליחות, הא דשליח עושה שליח הוה גילוי מילתא בעלמא.

ועוד תי' דגבי פסח ילפי' דשלוחו כמותו, וממילא הוה כבעלים לעשות שליח. שהרי קרא השליח בשם כל הקהל. אבל בגירושין לא ילפי' דהשליח כבעל, אלא דמרבי' דיכול לגרש ע"י שליח. ומש"ה איצטריך ריבוי דשליח עושה שליח. וגלי קרא דאף בגירושין שלוחו כמותו, ומש"ה לא איצטריך קרא דמהני שלוחו כמותו.

אבל המאירי כ' דרבותיו נסתפקו האם שליח עושה שליח בשאר שליחות, או רק בגיטין וקידושין דנתחדש להדיא.

והאחרונים חקרו בגדר שליח דשליח, האם השליח הראשון נסתלק, והשליח השני הוה שליח של הבעל. או דהראשון נשאר בע"ד, ומעשה השני מתייחס לראשון, ועי"ז מתייחס לבעל. והקצות [קפח ב] הביא בשם מהר"ם פדאוו [סדר הגט י, ה' בט"ז קמא כו] דהשליח הראשון יכול לבטל את השני³⁶. אבל בפשוטו נח' בזה בגמ' [גיטין כט:] האם מהני היכא דמת ראשון, ומסקנת הגמ' דכולהו מכח הבעל³⁷.

מילי - ונח' [גיטין כט.] בשליח להולכה בגט, דלת"ק יכול לשלוח ביד אחר [אא"כ הקפיד 'את הולך', ולרשב"ג אינו יכול לשלוחו ביד אחר. ובמשנה [שם] איתא דהיכא דחלה משלחו ביד אחר, ולחד תי' קאי לת"ק, ודוקא חלה יכול לשלוח ביד אחר. איבע"א קאי ב'את הולך', וכיון דחלה יכול לשלוח. ואיבע"א כרשב"ג, ומודה היכא דחלה. ותוס' [שם] כת' דהא דדרשי' [בסוגיין] דשליח עושה שליח, היינו היכא דאין הבעל מקפיד. [שגילה דעתו שאינו מקפיד, או היכא דהשליח חלה³⁸].

[ויל"ד האם מדינא שליח עושה שליח, אא"כ הבעל מקפיד שיעשה דוקא בעצמו³⁹. אבל ברשב"א [ע' בסמוך] מבואר דכשאינו מקפיד הוה כנותן רשות ומינוי שליחות אף ע"י אחר].

והגמ' [שם כט.] מקשה דנח' [במשנה שם סו.] כשאמר לשליח ולעדים לכתוב ולשלוח גט, האם יכולים לעשות שליח אחר. ואב"י תי' דתלי בקדיפא דבעל. ודעת רבא דהתם [בשליחות לכתובת הגט] מילי נינהו, ומילי לא מימסרין לשליח⁴⁰. [ועי"ש ברמב"ן ושא"ר].

ופרש"י [שם ל, וכע"ז סו:] ואין בדברים כח להיות חוזרים ונמסרים לאחר, אבל גט דאית ביה משא חוזר ונמסר. ומשמע דכל החסרון 'מילי' הוא לענין שאינו עושה שליח. אבל פרש"י [שם עא:] משמע דלמ"ד מילי לא מימסרין לשליח, ל"ש כלל שליחות בדברים. וכ"כ המהרי"ט [א קכז] דלא מהני להקדיש ע"י שליח, דהוה מילי [ויש חסרון אף בשליח הראשון]. ועי"ע רע"א [גיטין לב⁴¹].

שם. הריב"ב א"כ ע"פ דברי פרש"י דדרשי' תרי ושלחה, ודרשי' חד ו' לשליח הבעל שעושה שליח. וחד קרא לשליח האשה שעושה שליח. אבל לדעת ר"ח הוה חד קרא, ויל"ד האם ילפי' שליח הבעל, וגלי אכולה. ואפשר דהריבוי ו' קאי אכולה.

36 והאחרונים [קה"י גיטין כ ג] דחו דלעולם הוה שליח של הבעל [וכדמבואר בגיטין שם], ומ"מ הראשון יכול לבטלו, כיון דהוא מינהו אתי דיבור ומבטל דיבור. [וצ"ע בכל קנין וכדו' ע"י שליח, האם השליח יכול לבטלו].

37 והקצות [שם] דחה דאף היכא דמת, מהני שליחות למת. וכמ"ש [הו' לע'] בדעת הרמב"ם.

38 והרמב"ן [גיטין כט.] כת' דרבנן פיר' דהיכא דחלה לא קפדי. א"נ מדאורי' אף בלא חלה מהני, אא"כ הקפיד כששמע.

39 וכ"כ התשב"ץ דהוה כאומר לגרש בימין וגירש בשמאל. [דאף דמצד עצם השליחות יש לו זכות לגרש אף ע"י שליח דשליח, הבעל הקפיד שיעשה שליחותו באופן מסוים, בגופו].

40 והגמ' מפרשת נפק"מ בשליח [לכתובת שטר] מתנה, פרש"י דהתם ליכא בזיון, אבל יש חשש מילי לא מימסרין לשליח. והגמ' הביאה דדעת רב דמתנה אינה כגט, ודעת שמואל דל"מ שליח מתנה [משום מילי].

41 ורע"א כת' דתלי במח' [שם סו:] האם מהני אומר אמרו. והאמר"מ [יח ו] והקה"י [גיטין כד] ביארו דבשליחות מילי השליח לא נחשב בע"ד עד שיעשה מעשה.

בשליחות האשה - והראשונים [בסוגיין] דנו דשליחות האשה הוה מילי, דאינה מוסרת לידו שום דבר. א"כ האיק עושה שליח, הא הוה מילי. והתוס' ר"ד כת' דשליח האשה אינו יכול לעשות שליח אחר, דהוה מילי. כיון דמסר לו דברים בעלמא.

והרשב"א הביא בשם הרב ברצלוני דהיכא דעשאו שליח בקנין אלים, ויכול לעשות שליח. [וצ"ב גדר הקנין, את מה קונים. ומהו שליחות 'אלים' ⁴²].

והרשב"א תי' דאיירי כשנתנו רשות לעשות שליח, ומדעת בעלים מהני. דהא מהני 'אומר אמרו' ⁴³. וכן כשחלה השליח או נאנס. ולא באו כאן ללמד אלא שהשליח שלהן ממנה שליח, כדיניה. [וכ"כ הריטב"א]. [וע' רמב"ן גיטין סו: שהאריך בכ"ז].

[ומבואר ברשב"א דאומר אמרו נחשב שהשליח הוא עושה את השליח השני. דהא ילפי' מקרא דהשליח עושה את השליח. אלא דאנו לענין דלא חשיב מילי ⁴⁴. ודלא כמ"ש רע"א [גיטין לב]. דגדר 'אומר אמרו' דהבעל עושה את השליח השני, והוה שליח למינוי בעלמא].

אבל המרדכי [גיטין תכ ס"פ האומר] הביא בשם הר"ב בס' החכמה דשליח לקבלה אין חסרון מילי, דקבלת הגט הוה גמר הדבר. וכל היכא דנגמר הדבר ע"פ לא חשיב מילי. ודוקא התם דהוה שליחות לכתובת הגט, ועדיין מחוסר נתינה ⁴⁵.

בשליח קידושין - והתוס' ר"ד דן דאף שליח לקידושי כסף יחשב מילי, ואפי' מסר לו שום חפץ [מעות הקידושין]. דלא דמי לגט, שהגט הוא דבר המגרש. ואם נאבד אין כח לשליח לגרשה. אבל בקידושין, אם נאבד החפץ של הבעל יכול לקדשה משלו ⁴⁶, נמצא עיקר השליחות מילי ולא ממסרן לשליח.

והרד"מ [ורמ"א ס"ס לה] הביא [בשם השלט"ג] דכל היכא דמסר לו חפץ לא נחשב מילי. וכת' דה"ה מסר לו טבעת לקידושין הוה כמסר לו חפץ. ובש"ת שבות יעקב [ב קלט] חלק דדוקא שטר וכן מפורש בתוס' ר"ד [וכנ"ל].

והמרדכי [תקה] הביא בשם הקדוש מרדוש ⁴⁷ דשליח לקידושין אינו יכול לעשות שליח אחר, אף דמסר הטבעת בידו, דדוקא גבי גט דמתגרשת בע"כ שליח עושה שליח. אבל בקידושין תלי ברצון האשה, ומש"ה נחשב מילי.

והקצות [רמד ב] כת' דלפ"ז אף שליח לתת מתנה יחשב מילי. דא"א לתת לו בע"כ. והנובי [אה"ע ק עה, הו' בקצות קפב ב] הק' דבתר חרם דר' גרשום דאין מגרשין בע"כ, אף גט תלי בדעת האשה, ואולי לא תרצה. ויחשב מילי ⁴⁸.

מה לגירושין שישנו בע"כ. האחרונים פי' דהבעל הוה בעלים גמור במעשה ידיה. והתוס' הרא"ש כ' כיון דבקל נעשה מעשה הילכך נעשה נמי ע"י שליח. [וע"ע בע"ב].

והפני' דן דנימא דאף תרומה הוה בע"כ, דתלי רק בבעלים. [ומהני בע"כ של הפירות].

ואלא הא דתנן וכו' תורם כדעת בעה"ב וכו'. הפני' ורש"ש העירו דיש ללמוד מכמה משניות קודמות דמהני שליח לתרום. והפני' כת' דבאינן משניות י"ל דמהני מדין זכין.

42 וכה"ק הריטב"א [לעיל] דאפי' שליחות של ממון לא מקני מידי דלבעי קנין, וכ"ש שליח דגיטין וקידושין אין מקום לקנין.

43 ועג"מ [גיטין סו:]: נח' אי מהני אומר אמרו. והרמב"ן [שם] כת' דה"מ בשליח לכתובת הגט, שצריך לשמוע את פיו. אבל בשאר שליח ודאי מהני מינוי ע"י אחר. דאי"צ מינוי בפניו. אבל הרא"ה [הו' בר"ן שם לג. בדה"ר] כת' דה"מ כשממנה שליח מסויים שלא בפניו, אבל היכא דאמר אמרו לדעתכם, ותלי בדעת השליח שייך למח' האם שליח עושה שליח.

44 [דנחשב שליח של השליח, כיון דיש צווי ומינוי של הבעל. וצ"ב].

45 [והקצות [רמד ג] הביא דמשמע התם דאף אחר שהשליח כתב את הגט, צריך שהוא בעצמו ימסור [והביא דהגט פשוט קכ נסתפק בזה]. ואף דעכשיו מסירת הגט הוה גמר דבר. ומשמע דכיון דבשעת מינוי היה מילי, שוב ל"מ בזה למנות שליח אחר. והקצות ביאר ע"פ סברת התוס' ר"ד דיכול לתת מעות אחר. ה"נ היכא דעשאו שלוחים כתבו ותנו, דאף אחר שנכתב הגט יכולים לכתוב גט אחר, א"כ שוב הוה מילי.

46 [מדין שליחות לריטב"א [t], או דין עבד כנעני].

47 [כן העתיק ה"י ס"ס לה וכל האחרונים. אמנם במרדכי אי' מדרוש].

48 ועוה"ק הקצות [רמד ב] בגמ' [גיטין כד]. דאשה מבאיא גיטה [בתורת שליח להולכה], וכי מטית התם עושה שליח אחר לתת לה. הא כיון דהאשה יכולה לבטל שליח שני [ע"פ דברי המהר"ם פדאווה הו' לע' דשליח ראשון מבטל שליח שני], א"כ השליח אינו יכול לגרש בע"כ, והוה מילי [ואינה יכולה למנות שליח זה]. וכת' דצ"ל דאיירי באומר אמרו.

[אמנם דעת הרשב"א [לק' מב, נדרים לו.] דל"ש זכין בתרומה. והקצות [רמג ח] ביאר זכין לאדם אמרי, זכין מאדם ל"א. ע"ל מב.]. ויש שביארו דהיכא דעושה כמו שמצטווה פשיטא טפי דמהני. אלא דבהך משנה מבואר דהשליח נחשב בעלים, ואף כשיש קצת שינוי בדבר. והמקנה דן דיהני הפרשה ע"י מחשבת המשלח.

דף מא:

שכן ישנו המחשבה. פרש"י נותן עיניו בצד זה. וסגי בנתינת עינים. וכדתניא [גיטין לא., בכורות נט.] דמהני לאבא אלעזר בן גמלא לענין תרו"מ. ותוס' [שם ושם, והרשב"א כאן] כת' דילפי' דין מחשבה אף לתרומה גדולה, ורבנן ל"פ בזה¹.

ותוס' [בכורות שם] הביאו דנתחדש דמהני הפרשה בלא דיבור, במחשבה. והביאו כן מהגמ' [שבועות כו:]: בלא הוציא בפיו.

ועוד פרש"י [בכורות נט.] מחשבה, שמחשב ב' לוגין שעתיד להפריש [כדאי' גבי ב' לוגין שעתיד להפריש], ונקרא מחשבה כיון דאינו מפרישו. ותוס' [בכורות שם] ביארו דלפ"ז מחשבה היינו אף דיבור, כיון דאינו עושה מעשה.

והרשב"א הביא י"מ דקאי אף לרבנן דפליגי, ואיירי שנטל והפריש, אבל לא קרא שם.

והא דתנן צא ושחוט וכו' מנלן וכו' ושחטו אותנו כל קהל וכו'. הפנ"י הק' דהו"ל לגמ' להק' מכל שחיטת פסח, דיש עליו מנויים [דכתיב תכוסו], והא ע"כ רק א' מהם שחט. [וע"ע בסמוך]. אבל התוס' הרא"ש [בסמוך] כת' דילפי' הכא אף היכא דהשוחט אינו שותף². [ותוס' מב. ד"ה ודילמא] הביאו כן ממשניות. וי"ל דקו' הגמ' סמך ע"ז. וכ"כ השיטה לנ"ל.

מכאן ששלוחו של אדם כמותו. פרש"י דשלוחו כמותו בשחיטת קדשים. בפשוטו משמע דבעי שליחות בשחיטת כל הקדשים, שיתייחס לבעלים. ומשמע דאל"כ פסול. וכן הוכיחו האחרונים [מקנה] מדברי תוס' [ד"ה נפקא].

והאחרונים [נוב"א אה"ע ק עו ועז, מנחת ברוך יד] הק' דבכל קרבן שנשחט שלא כדין יפסל, דאין שליח לדבר עבירה. וחסר בזה שחיטת הבעלים.

ועוה"ק האחרונים [בשם ס' פנים מאירות כאן] דקי"ל דעכו"ם נודרים נדבות כישראל, והא אין שליחות לעכו"ם. ואין כאן שחיטת בעלים. [והאחרונים האריכו בזה].

ויש שתי' דקרבן נכרי לא נחשב הקרבה עבור הנכרי, אלא כקרבן בעלמא בלא בעלים. ומש"ה אי"צ שליחות בעלים.

ועוה"ק האחרונים האיק שוחטין קרבן של יורש, דליכא שליחות למת. [וצ"ל דנחשב שהיורש הוא המקריב. וע' שיטמ"ק ערכין ב בהשמ'].

והפנ"י דן דאפשר דדוקא קרבן פסח גלי קרא דבעי שחיטת בעלים, ולא שאר קרבנות. [ודלא כמשמעות רש"י]. וכ"כ התוס' רא"ש לתרץ על קו' תוס' [ד"ה נפקא]. ע' בסמוך. אך המנחת ברוך [יג ענף ב] הביא דבפסחים [ז. ע"פ רש"י] מבואר דמברך ל'שחוט בשחיטת קדשים [ולא ע"ל], דהא בעי שחיטת בעלים³.

והאר"ש [מקואות א ח] כתב ליישב דבעי שחיטת בעלים למצווה. אבל אינו מעכב⁴. [וע"ע מנחת ברוך שם שהאריך בזה].

ויש אחרונים [שו"ת טיב גיטין הו' במנח"ב יג] כת' לפרש דאי"צ שליחות לשחיטת קדשים, אלא דמ"מ ילפי' מהא דנקרא בלשון הפסוק 'ושחטו', אלמא דמתקיים בזה שליחות. [אמנם בראשונים בסוגיין מבואר דלא כן].

ועוה"ק האחרונים [מצפ"א] דקי"ל [לע' כג:] דכהני שלוחי דרחמנא, דמי איכא מידי דאנן לא מצינן עבדי'. [ולחד תי' בתוס' עכ"פ הוה ג"כ שלוחי דידן]. והאחרונים תי' דבסוגיין קאי לענין שחיטה, דכשר בזר. ואנן מצינן עבדי'. [וכמ"ש הראשונים [לע' כג:] לתרץ דהגמ' שם דנה האם

1 והק' אמש"כ רש"י [בכורות שם] דרבנן פליגי במחשבה.
2 והתוס' הרא"ש כת' דקרא סתמא איירי בכל ענין, אפי' אין לו שותפות. ותוס' [מב.] תי' דאיירי שא' שוחט פסחים הרבה, וע"כ אין לו שותפות אלא בא'.
3 והמצפ"א ציין דכ"מ ברמב"ם [ברכות יא יב, ג].
4 ויש שדנו דהיכא דנשחט בלא שליחות בעלים הקרבן כשר, אבל לא יעלה לבעלים לשם חובה [דומיה דשלא לשמה. ע' זבחים ב.].

כהני שלוחי דידן, לענין שחיטה⁵. או כהן לכהן].

אלא מכאן ששלוחו של אדם כמותו. התוס' הרא"ש הביא דהר"י מאורליינש הק' נימא דמהני מדין זכין. ותי' דשחיטה לא הוה זכות, דמצווה ידידה ניחא ליה למעבד [וע"ד הא דאמר' נדרים לו: גבי הפרשת תרומה]. וכ"כ הריטב"א. והריטב"א הק' דהא עשאו שליח וגלי דעתיה דניחא ליה [ואינו מקפיד לעשות בגופו⁶]. ותי' דילמא גזיה"כ שיעשה בגופו ולא ע"י זכין.

ועוד תי' הריטב"א דאי משום זכין, אם אח"כ מוחה בטלה זכייתו⁷. [ואף דמתחילה מינה שליח, וגילה דעתו. יכול לחזור ולמחות בזכייתו]. וכת' דמש"ה הביא המשנה דאוכלין עם הראשון. ול"מ מחאה אח"כ.

והתוס' הרא"ש כ' דלמש"כ [לק' מב.] דזכיה מטעם שליחות, אף זכין הוה מדין שליחות. [וע"ל גדר זכיה מטעם שליחות].

מה לקדשים שכן רוב מעשיהם ע"י שליח. והר"ן הוסיף ואדברה ע"י שליח דוקא, ולא ע"י הבעלים⁸ [שהוא זר]. פרש"י כל עבודת הקרבנות ע"י כהנים שהם שלוחים. העצמ"י דייק דתלי בספק הגמ' [לע' כג:]: אי כהנים שלוחי דידן, ורוב מעשיהם מתייחסים לבעלים מגדרי שליחות. והק' דלמסקנא [שם] אי' דשלוחי דרחמנא. וכת' דאף לצד דשלוחי דרחמנא, מ"מ אינו נעשה ע"י עצמו. וכוונת הגמ' איכא למיפרך דאינו נעשה ע"י עצמו⁹.

רש"י ד"ה שכן ישנו במחשבה. גמר בליבו לומר שור זה עולה וכו'. האפיק"י [א כד י] הביא בשם הגדול ממינסק שדייק דחל ע"פ מחשבה אף דהיה דעתו להוציא בשפתי, ולא היה דעתו להחיל ע"פ מחשבתו. ודלא כמ"ש הטור"א [חגיגה י, ע' רא"ש נדרים ב.]. דאף מידי דחל במחשבה, היכא דדעתו שיחול ע"פ דיבור לא חל ע"פ מחשבתו. [וע"ע דב"א א טז בהשמטות].

תוד"ה נפקא. פרו של אהרן וכו' מכלל דבשאר קדשים ל"ב בעלים. והתוס' הרא"ש תי' דהתם יש להם שותפות [וכחילוק הגמ' לק' מב.¹⁰], דהכהנים אחרים מתכפרים עמו¹¹.

ועוד תי' התוס' רא"ש ד"ל דדוקא פרו של אהרן, אבל שאר קרבנות אימא דאי"צ שליחות ודעת בעלים כלל, ואפי' הבעלים מוחה בו. אלא בפסח כיון דכתיב ושחטו אותו וכו', מלמד שצריך שכולם ישחטו. וגלי שכששחט א' נחשב כאילו כולם שחטו.

בא"ד וי"ל וכו' דבחטאת כתיב אותו אפי' בע"כ, דין הוא שיעשה שליח וכו'. [כ"ה לפנינו]. ולפ"ז מבואר דכיון דמקריבין בע"כ הוה סברא טפי שנחשב ידידה, ומהני שליחות. אבל המהרש"א תמה דל"מ בשום מקום דמקריבים חטאת בע"כ, ואדרבה אי' [ערכין כא.]. דחייבי חטאות אין ממשכנים אותו. אלא חייבי עולה דרש"י [הו' לק' נ.]. יקריב אותו מלמד שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני.

והאחרונים [קרנ"ר ועוד] דחו דתוס' [כריתות יב. ויבמות פז:] כת' דכשאין דעתו להקריב [כגון שסבור שאינו חייב] אף בחטאת ממשכנין.

והמהרש"א גרס להיפך דבחטאת לא כתיב אותו, הילכך דאין מקריבין אותו בע"כ, דין הוא שיעשה שליח. אבל שאר קרבנות שמקריבין בע"כ לא. וביאר דבמקום שאין כופין אותו נחשב בעלים טפי, ובדין שיעשה שליח.

והחת"ס [או"ח קעו] ובית מאיר הגי' בתוס' דבחטאת לא כתיב אותו [ולא בעי' לרצונו],

5 אמנם לפ"ז צ"ע דהיה לגמ' [כג:]: לפשוט דשלוחי דידן, מהך קרא דושחטו, דנחשב שליחות של כל כלל ישראל. וי"ל דהמ"ל דהוה למצווה, א"נ שאני פסח.

6 ומבואר בריטב"א דנחשב זכות, אלא דחיישינן שמא מקפיד לעשות בגופו. וכיון דגלי דעתיה, מהני משום זכין. [ויל"ד בזה].

7 וע' ריטב"א [לע' כג. ובמש"כ שם] בגדר הא דמהני מחאה בזכין. [ואכמ"ל].

8 ומשמע דלעולם גדר קדשים הוה תורת שליחות, אלא דא"א ללמוד מכאן לכל התורה, דבשאר דינים התורה הקפידה על 'בעלים'.

9 [ויל"פ דעיקר הצד השווה דלא בעי' גופו של בעלים, דס"ד דהוה מצוות שבגופו, שהבעל עצמו יכתוב את הגט. וכן שאר דיני התורה. קמ"ל דילפי' פרשת שליחות. וא"א ללמוד מקדשים, דרוב המצווה ניתן באופן של שלוחי דרחמנא].

10 [אמנם הגמ' כאן לא נחית להכי, דקו' הגמ' מהמשנה דחבורה שאבד פסחו, ויש שם שותפות].

11 [ובהג' טל תורה כת' לפרש דזהו כוונת התוס', משום דיש לו שותפות. אלא שהוסיפו דעדיף משאר שותפות, דהוה שותפות בע"כ. דהכהנים מתכפרים בו בלא מינוי].

ומקריבין בע"כ. דגבי עולה כתיב לרצונו, וכופין עד שיאמר רוצה אני. ומש"ה סברא הוא דשייך בדידיה [ובגופו]. אבל גבי חטאת [היכא דכופין], מקריבין בלא דעתו כלל, ואי"צ שיאמר רוצה אני. הילכך מסתבר דאי"צ מעשה ידיה, וסגי בשליח.

תיתי חדא מתרתי וכו'. ולמסק' ילפי' צד השווה גירושין וקדשים. וכ"כ הרשב"א והר"ן דעיקר הילפו' מבינייהו¹². והא דאי' [ב"מ עא:] דשליחות דכל התורה ילפי' מתרומה דכתיב אתם גם אתם, לאו דוקא. אלא מדגלי בתרומה דאין שליחות לנכרי, על הכלל כולו בא ללמד.

אבל רש"י [ב"מ כב.] כת' מהכא נפק"ל שלוחו של אדם כמותו בתרומה. [וע"ע בסמוך מש"כ בזה הטור"א].

שם. תוס' [יבמות קא:; וערכין ב.] הק' דילפי' [שם גבי ב"ד של חליצה] וקראו לו ולא שלוחן, ונילף מהתם דאין שלוחו כמותו בכל התורה. ותי' דיש כמה כתובים הבאין כא', דגבי מדידת עגלה ערופה דרשי' ויצאו הן ולא שלוחן. וגבי סמיכה דרשי' [מנחות צג:] ולא שלוחו. והפרת נדרים [נדרים עב:] לר' יאשיה. ועוד ציין הגהש"ס [שם, ומשנ"ל עבדים ג ט] דגבי שמירה בבעלים [ב"מ צו.], ועיר הנידחת [סנהדרין קיא:] ויצאו הם ולא שלוחם, ולקראו לכהן בנגעי בתים דרשי' [בתורה כ מצורע ה ז] שלא ישלח שליח. וכן תמורה ורציעת ע"ע [בירושלמי כאן].

ולכא' הגדר בכל הני דנחשב שהן מצוות שבגופו, דבעי' גוף הב"ד וכדו', ומש"ה לא מהני שליחות. ויל"ד לדברי האחרונים [הו' בע"א] אדרבה מסברא ידעי' דמצוות שבגופו אי"צ שליחות¹³. ויל' דלולי דגלי קרא בכל א' ס"ד דהמצווה ב'מעשה' הב"ד, ולא הוה ידעי' דבעי' שיהא בגופו.

ותוס' [שם] הק' א"כ נילף שליחות מהנך, מדאיצטריך למעט כל הנך. ויל' דאי לאו דילפי' שליחות הוה דרשי' כל הנך למידי אחריני.

ובגהש"ס ציין לרש"י [ויקרא כד יד] ורגמו כל העדה, במעמד כל העדה, מכאן ששלוחו של אדם כמותו¹⁴. ויל' דבעי' לגופו, דלולי קרא לא ידעי' דצריך בזה שליחות כלל].

דא"ר ינאי אתם גם אתם מה אתם בני ברית וכו'. וכן הו' בגמ' [ב"מ עא: גיטין כג.]. ומסקנת הגמ' [ב"מ שם] דאין שליחות בין עכו"ם לישראל ובין ישראל לעכו"ם. וכן אין זכין. אמנם דעת רש"י ב"מ שם דיש שליחות ישראל לעכו"ם לחומרא.

הריא"ז [גיטין א א כו, בשלט"ג גיטין יב. בדה"ר] הביא מהרמב"ם [גירושין ג טו] דמומר או מחלל שבת דהוה כגוי, ואין לו שליחות¹⁵. והריא"ז חלק דיש לו גט וקידושין. [וע' שו"ע אה"ע קכג ב, ורמ"א קמא לג, ומג"א [קפט] ואבן העזר שם].

ונח' הפוסקים האם יש שליחות עכו"ם לעכו"ם, דבשו"ת משאת בנימין [צז, הו' בש"ד רמג ה, וקצות קפח א] נקט דעכו"ם לעכו"ם הו' שליח. [דהוה דומיה דאתם]. אבל המג"א [תמח ד] ובי"ש [ה יט] חלקו דלא נתחדש תורת שליחות.

הא ל"ל קרא וכו' לפי שאינו בתורת גיטין וכו'. מבואר דהוה סברא. ורע"א [ת קלט] הק' על רש"י [ב"מ צו.] שכת' דילפי' אתם גם אתם, דומיה דמשלח. שיהיו דינו נוהגין בו. ואילו עבד לא נוהג בו דין שואל, דאינו משאיל כלום בלא רבו].

ובשיע' ר' שמואל תי' דהיכא דאינו בתורת גיטין הוה סברא דא"י לגרש. אבל התם איירי כשיש חסרון בהיכי תמצא. ובזה ילפי' מגזיה"כ.

אר"ח ב"א אר"י אין העבד נעשה שליח וכו' לפי שאינו בתורת גיטין וכו'. האחרונים [קובה"ע כט] חקרו אי הוה מיעוט בדין שליחות, או דהוה חסרון דאינו יכול לפעול מעשה הגירושין¹⁶.

12 אבל הר"ף כת' רק את ר' יהושע ב"ק דילפי' שליחות משחיטת קדשים. והר"ן כת' דלאו דוקא מיניה לחוד, אלא מבינייהו.

13 ועוד נימא דהוה ב' כתובים הבאין כא' דאף מצוות דבגופו מהני שליחות.

14 [וצ"ע דאי הוה תורת שליחות אמאי בעי במעמדו. הא שליחות מהני שלא במעמדו].

15 והאחרונים דנו דלדברי המשאת בנימין [ע' בסמוך] עכו"ם יוכל להיות שליח של מומר, או מומר של מומר אחר.

16 ותוס' [גיטין כב:] דנו האם בכתיבת גט יש חסרון דלאו בני כריתות, ואינו בתורת גיטין. ותי' דלצד דא"צ שליחות שליחות לכתובת הגט, ל"ש לפסול משום דלאו בני כריתות. [ויל"ד האם הוא משום דהוה חסרון

לקבל גט. פרש"י [גיטין כג.] דה"ה להולכה, דכולה חד טעמא הוא¹⁷. [וכ"ד הרמב"ם גירושין ג טו]. אבל הראשונים [גיטין שם] הביאו דעת הר"י מגאש פסול דוקא לשליח לקבלה, אבל יכול להיות שליח להולכה. והרמב"ן [שם] ביאר דשליח להולכה הוה שליח בעלמא¹⁸, אבל שליח לקבלה נחשב ידה לגירושין. [וע' מה שהו' בע"א בגדר שליח לקבלה].

והב"ש [לה יד] נקט דל"ר מגאש מהני עבד אף לשליח קידושין [והק' דהשו"ע השמיטין]. אבל השע"מ [גירושין ו ו] והאב"מ [לה ט] נקטו דה"ר מגאש מודה דל"מ מעשה העבד בשליחות קידושין.

והתוס' ר"ד [שם כג:] הביא מ"ד דאף עבד הבעל יכול להיות שליח להולכה, דיד עבד כיד רבו. וכאילו רבו נתנו לו. והתוס' ר"ד דחה דהא דמהני נתינה לעבד דידה דהגיעה לרשות כחצירה [וכ"כ תוס' שם]. אבל ל"מ נתינת העבד.

תרומת עכו"ם

רש"י ד"ה תרומתן תרומה. ליאסר לזרים¹⁹. המרומי שדה דייק דאינו תרומה גמורה, וזר האוכל אין בזה חיוב מיתה. ועוד יש שדייקו דאין חיוב נתינה לכהן.

והמרומי שדה כת' דעפ"ז ל"מ תרומת עכו"ם להחזיר את האיסור טבל. ודלא כמ"ש תוס' [ושא"ר] דנפק"מ לישראל שקונה ממנו.

בא"ד דקסבר וכו' ומירוח עכו"ם אינו פוטר. אבל הרמב"ן רשב"א ריטב"א כת' די"ל כשמירח ישראל ברשות נכרי. וכ"כ תוס' 'ואח"כ מירוחם ישראל', ומשמע דהיינו פועל. ומבואר דנקטו דתלי מי עושה את מעשה המירוח. וכ"מ בגמ' [בכורות יא:]; אבל רש"י [שם] פי' דאירי באריס [ועי"ש תוס' ושיטמ"ק עה"ג דדנו בדבריו. ואכמ"ל].

והמהר"ט אלגאזי [בכורות ד נא] העמיד דדעת רש"י דפטור מירוח נכרי תלי מי הוא בעל הפירות. וכ"מ רש"י [גיטין מז.]. ואילו דעת שא"ר [הנ"ל] דתלי מי עושה מעשה המירוח.

והתוס' חיצוניות [בשיטמ"ק בכורות יא:] הוכיח דתלי בבעל הפירות, מהא דמהני מירוח הקדש לפטור. ואף דהגזבר עושה את המירוח.

והאחרונים [מהר"ט אלגאזי] הביאו דגבי חלה תנן [חלה ג ה] דישאל שגלגל עיסה של עכו"ם פטור מחלה. ובתוספתא [חלה א] אי' מלאי של ישראל ופועלים נכרים חייב בחלה²⁰. ולכא' גלגול הוה כמירוח. והשיטמ"ק [מנחות סז.] תי' דלענין גלגול, ילפי' עריסותיכם. ותלי מי בעל העיסה, ולא מי עושה הגלגול. ואילו לענין מירוח ילפי' 'דיגון', דתלי בפעולת הדיגון.

והמהר"ט אלגאזי חילק דשאני פועל, דידו כיד בעה"ב. והכא איירי כשהישראל ממרח ואינו פועל. ועד"ז כת' הקה"י [לח] דמירוח ע"י גרמא נחשב מירוח. ופועל לא גרע מזורה ורוח מסייעתו ומעשה הבעה"ב. משא"כ שליח שעושה מרצונו הטוב²¹.

שם. ועוה"ק התוס' הרא"ש והראשונים [הנ"ל] נימא דאתי למעוטי היכא דהקדימו בשבילים חל תרומה [דעדיין לא חל פטור מירוח]. ומבואר מדבריהם דע"י מירוח נכרי חל 'פטור'. אמנם תוס' [מנחות סז:] ונדה טו:] נסתפקו דאף אחרי מירוח נכרי לא הותר אכילת קבע. דילפי' דמירוח נכרי אינו מחייב, ודינו כקודם מירוח ואסור באכילת קבע²². והקה"י [לח] כת' דלפ"ז אף אחר מירוח יהני הפרשת העכו"ם.

תוד"ה העובד כוכבים. וקשה לפי' דמשמע דפליגי ביש קנין וכו'. המהרש"א הק' דרש"י

בשליחות. או דהוה סימן, דאי"צ מעשה בעלים. אבל הב"ש [קכג ה] נקט דדעת הרמב"ם דאי"צ שליחות לכתובה, ואפ"ה בעי בני כריתות.

17 והריטב"א [כאן] כת' דקבלה לרבותא, אע"ג דאיתיה בע"כ. [ומבואר דס"ד דשליח האשה לקבלה קיל, דיטנו בע"כ. אבל בפשוטו נקטו דכוונת הגמ' [בע"א] דיטנו בע"כ, היינו דשליח להולכה אלים כח הבעל].

18 והאב"מ [לה ט] ביאר דסברת הר"י מגאש דהולכת הגט אי"צ אמירה אלא מסירה בעלמא. דלשון הגירושין כתוב בגט. וכל שבא לידה מכה הבעל, מהני הגט.

19 אבל רש"י [גיטין כג:] כת' דעבד איתיה בתרומה שאסור לעבד לאכול טבל, ואם יש לו טבל שניתן לו ע"מ שאין לרבו רשות בו מפריש תרומה הימנו ותרומתו תרומה דעבד כאשה בכל מצות. [וצ"ע דהנך טעמי ל"ש בעכו"ם].

20 וכ"כ השיטמ"ק [מנחות סז.] דמעשים בכל יום דעכו"ם מגלגל עיסה של ישראל, וחייב בחלה. [ולא אזלי' בתר מי שעושה גלגול].

21 והביא כע"ז [לק' מב:] גבי שליח לדבר עבירה מבואר [לתוס' ב"ק נו.] דשליח לא נחשב גרמא.

22 והקה"י כת' דל"ל דאף הצד דמותר באכילת קבע, דכיון דאינו יכול לבוא לידי קביעת גורן אין איסור קבע. אבל אינו פטור.

משמע דכו"ע אית להו אין קנין, אלא דת"ק ס"ל דמירוח פוטר. וכ"כ להדיא שא"ר²³. והמהר"ם ביאר דכוונת התוס' דס"ל דהדרשא דמירוח עכו"ם תלי בדרשא דיש קנין. [וכ"כ תוס' גיטין מז. דמתוך פרש"י משמע דתלי בהדדי. אבל תוס' חלקן].

אך המהרש"א דחה דהא להדיא נח' [מנחות שם] האם יש קנין. א"כ קשה דהמח' דיש קנין תלי בדין מירוח. וע"כ דדין מירוח אינו ראייה לדין יש קנין. [וכ"מ בראשונים בסוגיין]. אלא דכוונת התוס' דלמ"ד יש קנין ע"כ תלי במח'.

בא"ד וי"ל דמייירי שלקחום קודם מירוח וכו' ופטורא דלוקח אינו אלא לאחר מירוח וכפר"ת. [וכ"כ הרמב"ן ושא"ר כאן]. ותוס' [ב"מ פח.]. הביאו דדעת ריב"מ להיפך, דפטור לוקח דוקא קודם מירוח. ותוס' [גיטין כג.]. תי' דהכא גדל הרבה ברשות עכו"ם, ולא נחשב לקוח. א"נ כשזרעה עכו"ם, ומכרו לישראל והביא שלישי ביד ישראל²⁴, וחזר וקנה ממנו. ותוס' [ב"מ שם] כת' שלריב"ם דוקא לוקח מישראל פטור, אבל לוקח מעכו"ם [למ"ד אין קנין להפקיע] חייב, דלא נחשב תבואת זרעך של מוכר, אלא של לוקח.

אבל התוס' רי"ד דייק דנכרי יכול לעשר דוקא תרומה דנפשיה, שגדל בשדהו. אבל לקח מישראל אינו יכול לעשר, אלא ישראל הקונה ממנו.

בא"ד וי"ל דטעמא וכו' דאמר ר"ש וכו' בני ישראל ולא עכו"ם, אלמא ממעט להו מקרא. דהוה מיעוט אף היכא דהפירות בני חיובא, דל"ש בהם הפרשה. [וע"ע בשא"ר באופן דומה]. [אבל לרש"י הו' חסרון בהכי תמצא, ועי"ז ילפי' דאינם בכלל הפרשה²⁵].

והרמב"ם [תרומות ד טו] פסק דמדאורי' אינו תרומה. אלא מדרבנן, משום בעלי כיסין [ע' מנחות סז.]. ובדוקין אותו אם אמר שהפריש לדעת תרומת ישראל, וא"כ ינתן לכהן [מדרבנן]. ומשמע דפסק כר' שמעון [וכ"מ בקרי"ס שם]. וכ"כ הלח"מ [אישות ג יז] דהרמב"ם פסק כר' שמעון.

והמהר"י קורקוס כת' דלדעת הרמב"ם למסקנ' [מנחות שם] סברת ת"ק דמהני מדרבנן. ודחה לסוגיין דמבואר דלת"ק מהני מדאורי'.

אתה גם אתם ל"ל. תוס' [גיטין כג.]. כת' דאף ר' שמעון מודה דבכל התורה אין שליחות לעכו"ם. אף דמבואר בגמ' [שם וב"מ עא.]. דילפי' אתם גם אתם, ור"ש לא איצטריך. מ"מ כיון דדרשי' שליחות בתרומה, ובעי גם אתם, מסתמא לא מרבי' בעלמא אלא דומיה דאתם.

והטור"א [חגיגה י: צו' בגהש"ס] הק' [דלק' מב.]. ילפי' שליח לדבר עבירה במעילה, חטא חטא מתרומה. א"כ איצטריך לכתוב שליחות בתרומה, ללמוד ממנו מעילה. וכת' די"ל דאכתי לא אסיק אדעת', ואה"נ למסקנ' צריך.

ובקור"א [שם] כת' דבגמ' אי' אימא אתם ולא שלוחכם, ואף לרבנן י"ל דס"ד דנתמעט שליחות בתרומה. ולמסקנא בעי קרא ללמוד שליחות לגופיה. והביא מדברי רש"י [גיטין כג.]. דדרשי' 'גם אתם' לרבות שלוחכם, ואיתקיש שליח לשולחו מה אתם בני ברית וכו'. [ולא הוה יתור לדרוש דומיה דמשלח, אלא היקש בעלמא].

ולא שותפין. התוס' רי"ד הק' דתנן דמהני שותפין תורמים. ותי' דהתם בשותפות באכילת פירות, וניחא להו שיתרמו זל"ז, ושייך בגוייה²⁶. ואילו הכא בחולקין הפירות, דאין לו זכות בחלק חבירו כלל²⁷.

ובירושלמי [הו' בר"ש תרומות א א] אי' דלכתחילה לא יתרום, גזירה אטו היכא דמקפיד. אבל בדיעבד הוה תרומה.

23 אבל הרשב"א ציין דר' מאיר [ע"ז כ: ס"ל דיש קנין, וכן ר' יהודה [ב"מ קא.].

24 [ולא אמרי' דגדר 'זרעך' תלי בתחילת החיוב, בהבאת שלישי. ואפשר דתוס' דידן פליג בזה].

25 אמנם אף לרש"י כיון דאין היכי תמצא אמרי' דעכו"ם לא הוה בכלל 'אתם'. [ול"מ אף כשהפריש קודם מירוח. ויש ליישב בזה קו' הראשונים דעיקר הפרשה קאי בהפרשה אחר מירוח. וכיון דבעכו"ם לא משכח"ל, מש"ה אינו יכול להפריש אף קודם מירוח].

26 [וצ"ב דהא ק"ל דא"א לתרום מגדרי זכין, ע"ע בסמוך. וי"ל דהכא הוה כנותן רשות מעיקרא. ועוד משמע בתוס' רי"ד דשותף עדיף משום מיגו דמהני לנפשי', וע"ד הגמ' [בסמוך] דיש לו שותפות].

27 ותוס' [תמורה יג.] כת' דלר"א חל תרומה בחלקו, ומקצת מעשיו חלו.

והרמב"ם [תרומות ד ח,י] פסק דשותף שתרם מהני. ועי' ש מהר"י קורקוס [הו' בכס"מ].

אתם ולא אפוטרופוס. אבל בגמ' [גיטין נב.] אי' דאפוטרופוס תורם ליתומין, להאכיל אבל לא להניח. ותוס' [גיטין מ., והרשב"א כאן, והרמב"ן שם נב. בתי' הא'] ביארו דמהני מדין הפקר בי"ד.

ועוד תי' הרשב"א דאסמכתא בעלמא היא, ומדינא יד אפוטרופוס כיד היתומים לכל דבר. [ומשמע דכח אפוטרופוס שונה מדין זכין²⁸]. אלא דתקנו שלא יעשר להניח, דנראה כמזלזל בנכסי יתומים. וסמכו אקרא.

והרמב"ן [גיטין נב.] הביא דבסמוך אמרי' דאפוטרופוס זוכה ע"מ לחוב בנכסי יתומין, דילפי' מקרא ד'נשיא א' דכל מה שהאפוטרופוס עושה בנכסי יתומין עשוי מן התורה, דזכין לאדם שלא בפניו. וכל מה שצוו חכמים לאפוטרו' קיים דבר תורה. [ועי' בסמוך].

והש"ך [נה"כ יו"ד שה] ביאר דכיון דתורם משל יתומים על של יתומים נחשב דמקיים המצווה בדידה, ומהני מדין זכין.

והרמב"ם [תרומות ד י וטושו"ע שלא לח] לא חילקו בין להאכיל ולהניח. אבל הרמב"ם [נחלות] חילק בזה. והכס"מ כ' דבהל' תרומות סמך עמש"כ בהל' נחלות. והש"ך [שם] ביאר דמדינא תורם בכל מילי, וכת' הב' ברשב"א. אלא דהוה תקנה מדיני יתומים, ולא הוה דין מגדרי תרומה. ומש"ה לא הזכירו בהל' תרומות.

ולא התורם שאינו שלו. פרש"י [גיטין נב.] הך סיפא טעמא דרישא, כלומר הנך כולו אינם שלו [וכ"כ תוס' כתובות ב:], א"נ זו ואצ"ל זו קתני.

דף מב.

ודילמא שאני התם דאית ליה שותפות בגוי'. האחרונים דנו האם מהני לשחוט [בלא שליחות] כיון דיש לו בה שותפות. או דהו' סברא דמהני טפי שליחות כה"ג. והמהר"ק [נב] כ' דמהני משום דמיגו דזכי לנפשי' זכי לחבריה.

ורש"י [ב"מ ח.] כת' דאף דאין שליח לדבר עבירה, שותפין שגנבו דזוכה אף לעצמו אמרי' מיגו דזכי לנפשי'. אבל הקצות [שמח ג] דייק מדברי רש"י דדוקא הגביהו יחד, ומהני מיגו דזכי לנפשי' לענין קנין הגביה [שלא יחשב מגביה חצי חפץ]. דאילו הגביה על דעתו ועי' דחבירו לא אמרי' מיגו דזכי לנפשיה לחייבו משום גניבה.

[ולכא' סברת 'אית ליה שותפות' הוא לענין להחשב מעשה בעלים, דלענין ליחס התוצאה לחבירו, במה עדיף דיש לו בה שותפות. ואפשר דמ"מ מהני לזה זכיה ב'מיגו'].

תוד"ה ודילמא. שאמר לו רבו צא ושחוט הפסח. השעה"מ [ק"פ ב יד] ועוד אחרונים [פנים מאירות, רע"א ת קלט, רש"י¹] הק' דנימא יד עבד כיד רבו [וכדאי' ב"מ צו. לענין בעליו עמו, שפעולת העבד כהשאל רבו עמו].

והפנים מאירות ורע"א [לשעה"מ] תי' דדוקא בממון אמרי' דיד עבד כיד רבו, ולא במידי דמצווה. והביא דכ"כ הראב"ד [בשיטמ"ק ב"מ צו.]. ועוד כת' רע"א [בשו"ת שם] די"ל דבתר דנתחדש דשלוcho כמותו, אף עבדו כגופו. אבל קודם שנתחדש פרשת שליחות, בעי' שיהא בגופו ממש.

בא"ד אבל לריב"ק וכו' ר"ל דא' שוחט פסחים הרבה וכו'. והרמב"ן כת' דדרש אותו לשוחט, וה"ק ושחטו אותו האיש שהוא כל קהל עדת ישראל כלומר שהוא שלוחם. א"נ ריב"ק דרש קרא יתירא, וללמד על כל שליח. דל"צ קרא יתירא היכא דאית ליה שותפות בגוי'.

אלא מהכא ויקחו להם איש וכו'. פרש"י א' לוקח לכל משפחה². [ומזכה לכל המשפחה]. הגר"ז [הל' ק"פ] הביא דבכל הקדשים תלי בבעלים לענין להתכפר בקרבן. אבל באכילת פסחים [דתלי באכילה] ילפי' דבעי מינוי, שיהא בעלים על הממון. אבל החזו"א [פסחים עח.; פח.] כת' דאינו גדר זכיית ממון, אלא שנעשה בעלים לענין לקיים מצוות פסח.

28 והירושלמי [הו' בר"ש תרומות א א] חילק בין אפוטרופוס לשעה ואפוטרופוס לעולם.

1 ועוה"ק הרש"ש דאף יד פועל כיד בעה"ב יהני [וכדאי' ב"מ י:].

2 [ויל"ד דאיצטריך ללמד דבעי שליחות כלל].

3 ויל"ד היכא דקנה ממעות של כולם, אף בלא תורת שליחות נקנה כל חלק לבעל המעות. ואפשר דאף קנין מעות ל"מ בלא שליחות.

והתוס' הרא"ש הק' דילמא איירי בשה חולין⁴, ומנלן שליחות בהקדש. ותי' דקי"ל דנמנין ומושכין ידהו עד שישחט, ומסתמא איירי בכל ענין, אף שהוא כבר קדוש. א"נ בחולין לא איצטריך.

איש זוכה ואין קטן זוכה. פרש"י למעט שאין לקטן כח לזכות לאחרים במקחו. ורש"י [פסחים צא:] הוסיף דאין הקטן זוכה, דאין נעשה שליח. ו**תוס'** [פסחים שם, וכה"ק **תוס'** גיטין סד: ע"ע בסמוך] הק' אמאי איצטריך קרא, הא אין שליחות לקטן וזכיה מטעם שליחות [ע' בסמוך]. וכת' דמהכא קי"ל דאין שליחות לקטן⁵ [אף היכא דדעת אחרת מקנה]. אבל הריטב"א כ' דבעלמא יש זכיה לקטן [ע' בסמוך] אלא נתמעט גבי פסח, דגלי לן קרא דבהא ל"ל זכיה לאחרים.

שם. איש זוכה ואין קטן זוכה. התוס' הרא"ש הק' דמ"מ ממילא נשמע שליחות, דאיש זוכה⁶. ותי' דל"ל דהיינו דוקא כשיש לו שותפות.

תוד"ה איש זוכה. וא"ת ול"ל קרא והא קי"ל דאין יד לקטן. [כדאמרי] [גיטין לט ולע' כג.] גבי גר שמת, דקטנים לא זכו בעצמן]. אבל **תוס'** [פסחים הנ"ל] כת' דיש יד לקטן לזכות היכא דדעת אחרת מקנה. [וכ"ד **תוס'** בכ"מ דקטן קונה מדאורי' היכא דדעת אחרת מקנה].

ובפשוטו גדר דעת אחרת מקנה, דקל יותר לקנות. דהמקנה פועל את גוף ההקנאה. ועוד דייק הקצות [רלה ד] מדברי הרמב"ם דמהני מדין זכין. [וכצד דמהני זכין לקטן מדאורי', ע' בסמוך].

ותוס' [גיטין סד:] הק' [לאידך גיסא] דלמ"ד [בגמ' שם] דקטן זוכה אף לאחרים [ותוס' שם נקטו דהיינו מדאורי'], מ"ש פסח דנתמעט דאינו זוכה. ותוס' תי' דקרא איירי כשאין דעת אחרת מקנה. ובלא דעת מקנה אין לו יד לזכות לעצמו או לאחרים. וכ"כ **תוס'** [סנהד' סח:] דנתמעט דאינו ממנה אחרים עמו על הפסח היכא דאין דעת אחרת מקנה. א"נ סוגיין כמ"ד [גיטין שם] דקטן אינו זוכה לאחרים.

[ולפ"ז ל"ל דתוס' פסחים קאי כמ"ד בגיטין דקטן אינו זוכה לאחרים, ולדידיה קאי אף כשדעת אחרת מקנה. ואין מח' בין התוס'].

אבל הריטב"א כ' דאפי' תימא דיש לקטן זכי' מדאורייתא, גבי פסח גלי לן קרא דלית ליה זכיה לאחרים.

בא"ד דס"ד הואיל ושייך באכילת פסחים, וצריך להמנות וכו' שה לבית ואפי' קטן⁷. ובפשוטו תוס' תי' דאף דאין לקטן זכיית ממון [עכ"פ בלא דעת מקנה, וכן"ל], גבי פסח נתחדש דיש לו יד'. [והעירו דכ"ז לדין אכילת פסח. דלענין זכיית ממון מ"ש ממון זה ממון אחר].

[והעירו דמשמע ברש"י דקמ"ל דאין קטן זוכה בכל קנין, ולא קאי דוקא אפסח].

ולפ"ז סוגיין ס"ל דשה לבית אבות דאורייתא, ויש לקטן מינוי על הפסח. וכ"מ בגמ' [גיטין כה, ופסחים פח.]. אבל מסקנת הגמ' [גדרים לו.] דשה לבית אבות לאו דאורייתא. ואי"צ מינוי לקטן. [ונח' בזה הסוגיות. וע"ע תוס' פסחים פט., וע"ע גר"ח ק"פ ה ז, וסטנצל כז כח].

ואלא הא דא"ר גידל וכו' תיפו"ל שליחות מהכא. נח' הראשונים האם קו' הגמ' אמאי איצטריך התם קרא, נילף מכה"ת. או דנילף מהכא לכה"ת. דהריטב"א פי' כלומר נילף מהני

4 [דבשעת קנין הוה זכיית ממון, ואח"כ כל א' יקדיש חלקו].

5 [וכ"מ רש"י שם]. אבל **התוס' הרא"ש** [כאן] דחה דמסתבר דילפי' מאתם גם אתם. [וה**תוס' הרא"ש** תי' דאיצטריך לאשמו' דלא תימא שה לבית אבות דאורי', ויש לו כל דין גדול. אף לענין שליחות. וע"ד מש"כ תוס' בגיטין, ע' בסמוך. ומשמע בתוס' רא"ש דקמ"ל דשה לבית אבות לאו דאורי'. וכת' האחרון בתוס' גיטין].

6 ולדברי התוס' הרא"ש [לעיל] ל"ל דהיינו דוקא חולין, ואכתי איצטריך קרא לקדשים.

7 [וכ"פ הש"ע חו"מ רמג, אבל הש"ך רמג ו חלק, וחילק בין גדול קצת]. ודעת **התוס' ר"ד** [גיטין מ: דל"מ דעת אחרת מקנה מדאורי'. והאחרונים הביאו דכ"מ ברש"י [סוכה מו:]. והרשב"א בסוגיין נראה כמסתפק בדבר. [והשעה"מ] [לולב ח'] הביא מתוס' דידן דאין לו יד כלל, ול"מ דעת אחרת מקנה. אמנם האחרונים העמידו דל"ל דכוונת תוס' דאיירי כשאין דעת מקנה, וכתוס' בגיטין וסנהדרין].

8 **ותוס'** [גיטין סד:] כת' דכיון דשה לבית אבות דאורי', הוה לענין פסח כמו גדול. [וגלי דאף דהוה כמו גדול, א"י לזכות לאחרים]. א"נ היא גופה קמ"ל דשה לבית אבות לאו דאורי'. ואין לו כח לזכות לא לעצמו ולא לאחרים.

לעיל לענין חלוקת הארץ. [וכ"מ ברמב"ן]. אבל השיטה ל"ל כת' דא"צ קרא לשליחות בקידושין וגירושין. ונהי דבעי קרא בקדשים, דחולין מקדשים לא ילפי'. אבל נילף מהכא לקידושין וגירושין.

והשיטה ל"ל הק' דמ"מ בעי קרא דשליח עושה שליח. וי"ל דהנשיא היה ממנה א' ממשפחה לכל בית אב.

והרמב"ן הק' דהא יש לו שותפות בגוויה. [לכאן' לפ"ז קאי אחלוקת השבטים, דיש לו שותפות. אמנם בראשונים בסמוך מבואר דקאי אחלוקת המשפחות והיחידים בשבט, ובזה אין לו שותפות]. וכת' דכ"ש דילפי' משאר שותפות. והביא י"מ דלא נחשב שותפות, כיון דעומד לחלוקה.

והרמב"ן וכו' והא קטנים וכו'. פרש"י דהוה קטנים בנוחלי הארץ וכו'. והגר"ש איגר [בחי' רע"א כתובות יא.] העלה צד דמהני לזכות חפץ לישראל ולעכו"ם, דמיגו דזכי לנפשי' זכי נמי לחבריה¹⁰. וא' מחכמי קאליש הק' עליו מסוגיין, דלא אמרי' מיגו דמהני לגדול מהני לקטן. והגר"ש תי' דהכא ילפי' מהא דהנשיא זכה לכל א' את חלקו. ודוקא בקניית חפץ א' אמרי' מיגו שיהא שליח לזה ולזה. אבל בזוכה שני חפצים א' לזה וא' לזה ל"ש מיגו.

והא קטנים לאו בני שליחות וכו'. פרש"י דגבי ושלח ושלחה [דגט] איש כתיב, ומינה ילפי' דאין קטן עושה שליח. ורש"י [ב"מ עא:] כת' דכי כתיב שליחות בגדול, שראוי לתרום, ונדרים איש כתיב¹¹.

ומדברי רש"י ותוס' [פסחים צא: הנ"ל] מבואר דנתמעט איש זוכה, ולא קטן. ומינה ילפי' דאין שליחות לקטן.

אבל תוס' [גיטין סד:] הק' האיך מהני [להך מ"ד] לזכות לאחרים, הא זכיה מטעם שליחות, ואין שליחות לקטן [להיות שליח של אחרים]. ותי' דאין למעט קטן אלא במילתא דליתיה, כגון תרומה דליתיה בתרומה דנפשיה. אבל זכיה, כמו שזוכה לעצמו זוכה לאחרים.

והמהרש"א [שם סה.] כת' דלפ"ז מופלא הסמוך לאיש יכול להיות שליח להפריש תרומה.

והפנ"י [גיטין שם] הק' א"כ אמאי ל"מ קטנה להיות שליח לקבלה, הא איתא בקבלה דנפשי'. והתורת גיטין [שם] תי' דקטנה מתגרשת בע"כ, ולא נחשב עשייה ידיה. והקצות [קפח ב] כת' דל"מ שליח לקבלה, דבעי עדות וכמ"ש הרמב"ם.

הרמב"ם [גירושין ו ט, הו' לע' מא.] כת' דקטנה אינה עושה שליח לקבל גיטה, דבעי עדים. והראב"ד השיג דילפי' אתם גם אתם, בני דעת, שהשליח ומשלח צריכים להיות בני דעת¹². והקצות [שם] ביאר דשליח לקבלה הוה מידי דשייכא בה, ומש"ה הרמב"ם איצטריך סברא נוספת משום חסרון עדות.

זכין

מנין שזכין לאדם שלא בפניו וכו'. דעת תוס' [בכ"מ¹³] דזכיה מטעם שליחות. והרשב"א [בסוגיין] הביא דתוס' הביאו דכ"ד רש"י.

ותוס' [כתובות יא.] ביארו דאנן סהדי שעשאו שליח [וכ"כ הרא"ש נדרים לו: גיטין א יג:]. והקצות [קה א] הק' דהא אין דעתו למנותו שליח, וק"ל [ב"מ כב:] דיאוש שלא מדעת ל"ה יאוש. א"כ האיך מהני מינוי השליחות.

והקצות כת' דאף הראשונים דס"ל דזכיה מטעם שליחות, הוה גזיה"כ [כדילפי' בסוגיין נשיא א¹⁴] דנחשב שלוחו. וק"ל דמהני משום פרשת שליחות, ולא משום דהו' ידו ממש. ונפק"מ

9 והשיטה ל"ל הק' דממונא מאיסורא לא ילפי' [כדלע' ג:]. וכתב ליישב דהכא ילפי' בק"ו. ופי' דהתם בזכיית האב בהפרת נדרים הבת אינה מפסדת.

10 [וע"ד מש"כ רש"י ב"מ ח. דמהני מיגו דזכין בגניבה, אף דאין שליח לדבר עבירה].

11 ורש"י [גיטין כג.] כת' דל"מ שליח חש"ו דלאו בני דעה, דגבי שליחות איש כתיב, דדרשי' איש שה לבית אבות, א' לוקח לכולם.

12 והקצות כת' דהראב"ד לשיטתו [נזירות ב יג] דהפרשת תרומה דמופלא הסמוך לאיש לאו דאורי'. אבל הרמב"ם [נדרים יא ד] ס"ל דהוה דאורי', א"כ ל"ש ללמוד דומיה דאתם.

13 [כתובות יא., גיטין יא: וסד; נדרים לו: ב"ב קנו: ועוד].

14 וכ"כ רש"י [ב"מ יא:] זכין, דאנן סהדי דניחא ליה שיהא שלוחו.

15 וכדעת רש"י [וכ"ד הריטב"א] דאף למסקנא הוה מדין זכין. אבל לדעת הרמב"ן והר"ן ושיטה ל"ל למסקנא

דעכנ"ם וקטן דאין בהם פרשת שליחות, ל"מ זכין.

והרשב"א הביא דלמדו כן מהגמ' [ב"מ יב.] דחצר מהני במידי דזכות, דלא גרע משליחות דזכות הוא לו. [וכ"ה בתוס' סנהד' סח:].

לאו מטעם שליחות - אבל הרשב"א וריטב"א [כאן] כת' דבסוגיין ש"מ זכיה לאו מדין שליחות, ואדם זוכה אף למי שאינו בן שליחות. דאל"כ מה תי' הגמ' זכין, הא היו קטנים דלאו בני שליחות וזכיה.

והריטב"א כת' דתוס' תי' דעדיפא מיניה הק', וסמכי' אמסקנא. [ודלא כפרש"י דאף למסקנא הוה מדין זכין]. והר"ן כת' דהגמ' לא מקשה דאין זכין לקטן, דאין ראייה ממקו"א דאין לקטן זכין. ונימא דגזיה"כ הכא דיש לו זכין. אבל אליבא דאמת מבואר בגמ' [ב"מ עא:] לגיר' דידן, הו' בסמוך דזכין לקטן מדרבנן, אבל מדאורי' אין זכין כיון דאינו בתורת שליחות.

ועוד הביא הרשב"א להוכיח דזכיה לאו מטעם שליחות דמבואר [לע' כג: לר"ש ב"א] דעבד כנעני מתגרש ע"י זכיה, שמזכה הרב מעצמו¹⁶ ע"י אחרים שלא בפניו. וע"כ דזכיה לאו בתורת שליחות [דהא אינו יכול לקבל גיטו, ולחד צד בגמ' שם ל"מ משוי שליח].

אבל הר"ן [כאן] דחה דעבד יש לו יד לקבל גיטו, אלא דילפי' מגזיה"כ דצריך שהגט יצא לרשות שאינו שלו. וכיון דעבד גופו קנוי לאדון, ל"מ נתינה ביד שלו, אבל שפיר מהני שאחרים זכין ע"י. אבל קטן אין לו יד לעצמו כלל¹⁷, אף אחרים אין זוכין לו מדאורי'. [וע' מה שהו' לע' כג בדברי הר"ן].

זכין לקטן - ודעת רבינא [ב"מ עא:] דנהי דאין שליחות לנכרי, זכין לו 'מדרבנן' מידי דהוה אקטן, אע"ג דל"ל שליחות יש לו זכיה 'מדרבנן'. והגמ' דוחה דקטן אתי לכלל שליחות, אבל עכר"ם לא אתי לכלל שליחות. [כ"ה בגמ' לפנינו]. והרשב"א [שם] הביא דהראב"ד גרס זכיה 'דאורייתא' אית ליה [ול"ג מדרבנן¹⁸]. והרשב"א כת' [לגרוס] דגבי קטן יש זכיה מדאורי', ומינה ילפי' דיהא לעכר"ם זכיה עכ"פ מדרבנן.

והרמב"ן [שם] הק' דבסוגיין מבואר דזכין לקטן [מדאורייתא]. וכת' די"ל דלמסקנא נדחה, ואינו בתורת זכין. וכ' דאע"ג דזכיה לאו מטעם שליחות, כדמוכח בקידושין¹⁹, מ"מ אין זכין לקטן [אלא מדרבנן]. אבל הרמב"ן הביא דמדברי רש"י מבואר דאף למסקנא מהני מדין זכין, וזכין לקטן. והרשב"א כת' דבכולי תלמודא משמע דיש לקטן זכיה דאורי'.

ועוד הביא הרמב"ן [שם] דגבי גר קטן [כתובות יא.] משמע דזכין לקטן מדאורייתא. וכה"ק תוס' [כתובות שם] ונדחקו דמהני מדרבנן, ויש כח ביד חכמים לעקור.

והרמב"ן דחה דשאני גירות, אבל בעסקי ממון אין זכין לקטן. ותוס' [סנהד' סח:] כת' דגירות אי"צ גדר זכין [עי"ש].

והרש"ך [הו' בסמוך] דחה דע"י ב"ד שאני.

ותוס' [כתובות יא. בסו"ד] כת' ליישב דהא דל"מ שליחות לקטן ה"מ בדבר שהוא קצת חובה, כגון להפריש תרומה [שרוצה לעשות מצווה בעצמו]. אבל היכא דהוה זכות גמור יש לו שליחות.

ועוד חי' רע"א [כתובות שם] דהא דאין שליחות לקטן, גדר החסרון דאינו יכול לעשות מינוי שליחות. אבל היכא דאתינן עלה מדין 'זכין', מהני שליחות לקטן. [אף לצד דזכין מטעם שליחות²⁰]. והאחרונים דנו דע"כ צ"ל כן בדעת רש"י, דבמסקנת סוגיין ס"ל דמהני זכין לקטן. ואילו בעלמא ס"ל דזכין מטעם שליחות.

גדר זכיה לאו מטעם שליחות - הקצות [שם] כת' דלמ"ד זכין לאו מטעם שליחות, הוה גדר יד ממש'. וצ"ב גדר דין יד זה [ומשמע דכוונתם דומיה דחצר מטעם יד]. ובפשוטו משמע דהוה

אינו מדין זכין. ועוד כת' האחרונים [קה"י ב"ב לו ד] דילפי' מקניית פסח ד'איש זוכה', וכדלע"י.

16 [לכא' כוונתו משום פעולת המזכה].

17 וצ"ב בדעת אחרת מקנה יש לו יד. ובפשוטו הטעם דל"מ זכין לקטן משום דאינו בתורת שליחות.

18 [וכן תוס' כתובות יא. הביאו בזה ב' גרסאות]. אבל הרמב"ן כת' דאין שומעים להגיה הספרים.

19 ובפשוטו כוונתו לסוגיין, אמנם צ"ע מנלן דאף במסקנא קאי הכי. וי"ל דכוונתו לעבד כנעני [לע' כג].

20 והעירו דכ"ז לדברי הקצות דגדר זכיה מטעם שליחות, דגזיה"כ דהוה שליח בלא מינוי. דאי משום אומדנא ואנן סהדי ל"מ בקטן.

גדר ידו אריכתא מחודש²¹.

אמנם כת' **האחרונים** [קה"י ב"ב לו ד] דגדר זכין הוא שהמזכה פועל במעשיו עבור הזוכה. דאילו שליחות נחשב מעשה המשלח, אבל זכין מהני כח השליח לקנות עבור השליח. אבל הברכ"ש [טו ד] הביא בשם הגר"ח דאף למ"ד זכיה לאו מטעם שליחות, הוה גדר שליחות ממש שפועל עבור חברו. אלא דכיון דילפי' מקרא אחרת לא נתמעט קטן מפרשה זו. [וצ"ע מהא דלעי' כג].

זכין בתרומה - והרשב"א כ' בשם תוס' [וכ"ה בתוס' רא"ש ותוס' נדרים לו:]: להוכיח דזכיה מטעם שליחות מהא דמהני זכין בהפרשת תרומה, וכתב שליחות בתרומה, ואי לא הוה כשלוחו ל"מ לתרום, אע"ג דזכות הוא לו. והרשב"א [נדרים שם] תי' דתורם משלו על של חברו שאני. [ואכמ"ל בזה].

אבל ה**תה"ד** [קפח הו' ברמ"א י"ד שכח] כת' דבמקום שיתקלקל העיסה, המשרתת יכולה להפריש חלה מדין זכין. דאנן סהדי דניחא לבעלים [שאינו יכול להפריש בעצמו]. והקצות [רמג ח] הביא דמקו' הרשב"א [ותוס' הנ"ל] מבואר דל"מ זכין להפרשת תרומה.

והקצות ביאר [סברת הרשב"א] דגדר זכין הוה כשמקבל איזה דבר. אבל כשאנו זוכה לו ל"מ ניחותא לשליחות²². והאחרונים [אחיעזר א כט י] הביאו מדבריו דתורת 'זכין' הוה דוקא זכין לאדם [להכניס לרשותו], ואין זכין מאדם. [וכ"כ המרכבת המשנה [גירושין ו ג ד"ה גס]. והאחרונים הק' על יסוד זה מכ"מ.

וה**אחיעזר** הביא בשם ס' ברית אברהם [אה"ע קא יט, וכ"כ החזו"א אה"ע מט י] כת' דכוונת הרשב"א דהפרשת תרומה לא נחשב זכות, כיון דיכול להפריש בעצמו²³.

וה**ברכ"ש** [יט] כ' דכוונת הרשב"א דיש גזיה"כ גבי תרומה, מה אתם לדעתם [וכדאי' ב"מ כב], וגלי קרא דל"מ זכין.

זכין בקידושין – בפשוטו מבואר בראשונים [ע' לק' מה:]: דמהני זכין אף בקידושין [היכא דהוה זכות], אבל הגר"ח [סטנסל קפז, ובברכ"ש י] דייק מהרמב"ם דמהני זכין לאשה, אבל ל"מ זכין לאיש. דבעי 'מקדש' שיעשה מעשה קיחה. דהרמב"ם [אישות ג יד] כת' יש לאיש לעשות שליח לקדש וכו', וכן אשה גדולה וכו'. וצ"ב אמאי נקט גדולה גבי אשה. וביאר הגר"ח דפשיטא דאין מעשה קטן כלום, וע"כ קאי לענין זכין. וקמ"ל הרמב"ם דל"מ זכין לקטנה. אבל לאיש לא הוצרך לחדש, דהא ליכא זכין בקידושין כלל.

דאיכא דניחא ליה בהר ולא ניחא ליה בבקעה. הריטב"א ביאר דהא דאי' דכ"א קיבל בהר ובקעה, היינו דכל שבט קיבל הר ובקעה, אבל בחלוקה לאנשים, יש שקיבל בהר ויש בבקעה. [וכ"כ תוס' ב"ק פא: והראשונים ב"ב קכב]. ואיכא למימר דאיכא דניחא ליה דרוב חלקו בהר, או רוב חלקו בבקעה.

ואלא לכדברא בר"ה וכו' לחוב ע"מ לזכות. פרש"י כלומר לא לזכות שלא בפניו גרידתא, אע"פ שפעמים חלוקה זו לחובתם וכו'. מבואר ברש"י דמ"מ מהני מדין זכין. ואף למסקנא ילפי' מהכא דין זכין. [וצ"ע דלדעת רש"י זכיה מטעם שליחות, והאיך מהני זכין לקטן²⁴. והו' לעיל].

וה**תוס' הרא"ש** כת' דלמסקנא מהני מדרבנן, דתקנו לטובתו [אע"פ שיש לו קצת חובה בדבר]. והא דדרש מקרא, אסמכתא בעלמא היא, דהתם ע"פ נביא ואורים ותומים.

אבל ה**ר"ן** כת' דתי' הגמ' דלא הוה מדין זכין, אלא מדין אפוסטרופ' דיש לבי"ד לפקח על נכסי הקטן. וחלוקתן גילוי מילתא בעלמא היא [וכ"כ הרמב"ן ב"מ עא:]. [משמע דעיקר התי' דחלוקת שותפות אינו הקנאת חלקים, אלא בירור בעלמא].

[והגמ' ב"ב קו: אי' דהאחין שחלקו, כיון דעלה גורל לא' מהם, קנו כולם [מדין בריה], דילפי' מתחילתו של אר"י דהיה קנין. והגמ' מקשה אי מה התם בקלפי ואורים ותומים. אלא משום בההיא הנאה. ועי"ש בראשונים, ועי"ג גר"ח [שכנים ב]. ואכמ"ל].

ועוד כת' **השיטה לנ"ל** דהתם הוה ע"י ב"ד.

וה**ש"ך** [נה"כ שה] הביא מסוגיין דבי"ד יכולים לזכות אפי' במידי דהוה חובה קצת, כדילפי'

21 והברכ"ש [טו] כת' דגדר זכין מהני מכח דעת קנין של הזוכה, דכיון דהוה זכות לו ניחא ליה. [ובעי' גדר זכין למעשה הקנין]. משא"כ גדר שליחות, דמהני דעת השליח עבור המשלח, אף היכא דהוה חוב.

22 והקצות [שפב ב] הביא מזה דל"מ זכין למול את בנו. דבדבר שהוא של בעלים ל"ש זכיה, אלא שליחות.

23 [ועפ"ז היכא דיתקלקל העיסה, אף הרשב"א מודה דמהני זכין. וכסברת התה"ד].

24 [ולכאו' צ"ל דשאני זכין דבי"ד].

נשיא א' [לפרש"י]. ועפ"ז תי' הא דמהני זכיית ב"ד בגר קטן [ותוס' כתובות יא. הק' בזה], אלא דב"ד שאני. ואפי' היכא דאין שליחות וזכיה מהני כח ב"ד.

שם. לחוב ע"מ לזכות שנא' ונשיא א'. השיטה לנ"ל הק' דהתם הוה אורים ותומים [והנשיא אינו עושה חוב]. ותי' דחלוקת השבט ע"פ אורים ותומים, אבל הנשיא היה בורר חלקים לבתי האבות²⁵.

תוד"ה לחוב. וקשה דאמרי' [גיטין נב.] וכו' לחוב ע"מ לזכות. והריטב"א הביא [בשם הרא"ש] דהכא איירי באפטרופוס שמינהו ב"ד, דכחו יפה. והתם איירי במינהו אבי היתומים. ודחה דמבואר התם דאיירי בכל אפטרופוס.

יתומים שבאו לחלוק

מעמידין להם אפטרופוס וכו'. פרש"י [כתובות ק. גיטין לד.] מעמידים אפטרופוס לכל א' מהקטנים. והמרדכי [תקח] הביא דר"י הסכים לכך, ועי"ז האפטרופוסין חולקין ביניהם בלא גורל, וכאילו עשוהו היתומים. אבל ר"ת גרס אפטרופוס, וב"ד מעמידים אפטרופוס א' לכולן, ובוררין [לשון רבים] קאי אבי"ד. [וע' תוס'].

תוד"ה יתומים שבאו. אור"ת דדוקא שבאו. [כולם]. אבל המרדכי [תקנז] ותוס' הרא"ש וריטב"א ור"ן [וכ"ה ברמב"ם] כ' דאיירי גדולים וקטנים, וגדולים באו לחלוק, ובלא דעת קטנים כלל, דקטנים לאו בני דעה. דומיה דחלוקת הארץ. ותוס' דחו דשאני התם דהוה ע"פ הדיבור.

תוד"ה ובוררין. מלשון בוררין היה מדקדק ר"י בלא גורל. הריטב"א דייק שהב"ד בוררין ולא האפטרופוס, דהול"ל ובורר [דנקט דהעמידו אפטרופוס א']. אלא דכל מידי דיתמי ע"י ב"ד הוה ע"פ אפטרופוס, להפך בזכותם יותר. וכ"כ הר"ן.

והר"ן ביאר דמעמידים אפטרופוס שיהפוך בזכותיהו בכל מה שאפשר, אבל ב"ד אין ראוי לעשות כן, שלא יהו נראין כעורכי הדיינין.

בא"ד ור"ת מפרש וכו' וגם צריך שומת ב"ד וכו'. והתוס' הרא"ש ביאר דמשמע דצריך שומא, מסתברא דיעשו גורל [וכי טריחותא וכו']. ומעמידים אפטרופוס לשמור לכל א' חלקו. [וכ"כ תוס' גיטין לד.].

בא"ד ודוקא בדבר דל"ש גוד או איגוד. והריטב"א [בשם ר"י] ביאר דגוד או איגוד מכר הוא, ואין לאפטרופוס רשות למכור בנכסי היתומים [גיטין נב.]. וכ"כ הסמ"ע [רפס ה'²⁶]. אבל האחרונים ב"ב יג. דנו דגוד או איגוד הוה מגדרי חלוקה].

והריטב"א כת' דאין ראיה מעבדים [יבמות סז, הו' בתוס' הקודם]. [והריטב"א נקט דהוה גוד או איגוד, וי"ל דחלקו דבר אחר כנגד העבד, הוה כגוד או איגוד²⁷]. דהתם הוה תקנה משום הפסד תרומה. וגם אין זכותו של עובר עדיין ברי, דספק נקיבה.

הגדילו יכולים למחות וכו' ברוחות²⁸. השיטה לנ"ל כת' דשמואל פליג אהא דרב גידל אמר רב, דכיון דזיכה ע"י כח ב"ד אינו יכול למחות. [ומבואר בדבריו דלשמואל אף בחלוקת הארץ היו יכולים למחות].

והריטב"א כת' דכל שהגדילו שעה א' וידעו ולא מיחו מחלו, ושוב א"י למחות. דומיה דגר קטן שהטבילו ע"ד ב"ד [כתובות יא.], וכיון דהגדיל שעה א' א"י למחות²⁹. ומיהו מחאה שמחמת טעות יכולים למחות עד שימחלו להדיא.

דף מב:

האחין שחלקו לקוחות הן וכו'. [וכמ"ד אין ברירה, ומוכרים זה את זה חלקו. ותוס' גיטין מח. הביאו מכאן דרב נחמן ס"ל אין ברירה]. משמע דלמ"ד יש ברירה ויורשין הן, דהוה

25 רש"י [עה"ת במדבר לד יז] פ' כל נשיא היה אפטרופוס לשבטו, לברור לכל א' חלק יפה.
26 והס"ז [חו"מ שם] השיג דב"ד רשאיין למכור נכסי יתומין, והכא איירי בב"ד. וע"כ הטעם דשמא לא ניח"ל בחלוקה כנגד מעות.

27 [וע' ברשב"א לע' יז: דבחלוקה בב' מינים לא אמרי' ברירה].

28 ורש"י [יבמות סז:] כ' דמ"מ מהני החלוקה לפירות דעד מחאה.

29 ומבואר דאף בסוגיין הוה מחאה בגדרי ז'כין'.

בירור חלקים בעלמא ול"ש אונאה. ורע"א [גיטין מח.]. הק' דאף למ"ד יורשין, אטו יורש גרע לענין אונאה.

א"ל לתקוני שדרתין. הרשב"א כת' דהמקח בטל לגמרי [ולא אמרי' דקנה ומחזיר אונאה. ונח' בזה תי' התוס']. וביאר דכיון דהלוקח יודע שהוא שליח המקח בטל. והא דאיתא [ב"ב קסט:] השליח צריך לחזור וליקח איירי דקנו סתם ולא אמר שהוא שליח.

תוד"ה אבל. ור"ת מפרש, והכא מיירי בשליח של לוקח עצמו. והריטב"א [בע"א] כת' דכיון דהוה ע"י אפוטר' הבי"ד אינם מדקדקים בו כ"כ, ומש"ה כשיש טעות כ"ש חוזר.

ובגה' הרד"ל כת' דלדעת רש"י י"ל דהכא התנו בשומא דבי"ד אף רבנן מודו לרשב"ג, דהא התנה להדיא.

או הותירו שתות. הר"ן הביא בשם הרמב"ן דהותירו קאי בגביית בע"ח, שירד ע"פ שומת בי"ד. דאי מכרו לאחר הוה הפסד דלוקח. [ונתאנה לוקח לא תלי בדין יתומין. אבל הרא"ש [כתובות יא טז] כת' דה"ה כשנתאנה הלוקח. כיון דמוכר חוזר, אף לוקח חוזר].

דאמר רבה כל דבר שבמידה וכו' אפי' כ"ש חוזר. פרש"י דבדמים אדם מוחל, דא"א לצמצם. אבל טועה במידה הוה טעות, ואדעתא דהכי לא עבד. [יל"פ דהסכימו למכור קרקע מסויים, אבל זו חפץ אחר. משא"כ שווי הרי קבעו שווי למקח זה. והוה טעות רק בסיבה. אבל רש"י משמע דעיקר הטעם דא"א לצמצם שווי, ומצוי טעות עד שתות].

ורשב"ם [ב"ב קג:] הק' דמבואר [התם] דהיכא דנמצא חסר או יתר, קנה ומחזיר לפי חשבון². ורשב"ם תי' דדוקא במטלטלין חוזר בטעות במידה, אבל בקרקע ק"ל לרבנן דניח"ל לקנותו בכל אופן. וה"ק אם נמצא חסר אשלים וכו'.³ ותוס' [שם קד. ומנחות סט, ו] וב"מ נו: [הק' דבסוגיין מפורש דאף בקרקע אמרי' טעות במידה חוזר. אלא דהתם איירי שבאין למדוד עכשיו, והמוכר אינו אומר שמדד, אלא סבור שהוא כך. ויודע שיש בו פחות או יותר, וכוונתו לפי חשבון בית סאה.

ודעת הר"י מגאש [ב"ב קג:] ד'חוזר' היינו שהאונאה חוזרת, אבל המקח אינו בטל.

ודעת הרמב"ן [שם, ור"ן כאן בשם אחרים] דהיכא דאפשר להשלים את המקח משלים המקח. ודוקא היכא דא"א להשלים בטל.

והשיטה לנ"ל תי' חלוקה שאני, דכיון דיש לו חצי מקרקע זו אינו רוצה שיחסר מחלקו ויעלו לו דמים.

תוד"ה ג. וקשה לר"ת דמשמע דיתר משתות יש להם אונאה. וכ"ה פשטות הגמ' [ב"מ נז.] דביטול מקח יש להם. אלא שתוס' [בסמוך, ובכ"מ] כת' דהיינו דוקא יותר מפלגא. וע"ע תוס' [כתובות צח.]. ודעת הר"ף [ב"מ שם] דהוה מח' הסוגיות אי יש להם ביטול מקח. וק"ל דאין ביטול מקח בקרקעות.

אין שליח לדבר עבירה

השולח את הבעירה ביד חש"ו. תוס' [ב"מ י: והמרדכי כאן] כת' דאף בקטן ל"ש הטעם שליח לדבר עבירה [לחד לישנא שם], דהא לאו בר חיובא. אלא דקטן לאו בר שליחות הוא כלל. אבל הריטב"א [ב"מ שם] כת' דלא איירי ששלח אותם להזיק, אלא שנתן אשה ברשותם. והזיק ע"י מעשה החרש⁵. והמחנ"א [נזק"מ ז] תמה דבסוגיין מבואר דאיירי [אף] כששלח אותם להזיק. [וכן הוכיח המאירי ב"ק נט:].

ביד פקח, נימא שלוחו של אדם כמותו. פרש"י ויתחייב שולחו ולא השליח. מבואר דהשליח פטור מדין שליחות, אבל התוס' רי"ד כת' דהשליח ודאי חייב, והנידון האם גם המשלח חייב, ונפק"מ אי ליכא לאשתלומי מהשליח⁶.

1 [ולכאן] לולי פרשת אונאה כל מה שסיכמו הוה דמי המקח.

2 והרשב"א [שם] הביא י"מ דהיינו אם רוצים להעמיד את המקח. אבל יכולים לחזור.

3 ויל"פ דכוונת רשב"ם דעיקר סברת טעות במידה הוה אף בקרקע, אלא דמ"מ דעתו לקיים מקח חדש כע"ז, ומש"ה עכ"פ מחזיר הדמים.

4 ותוס' [ב"מ מו:] כת' עפ"ז אף לענין חליפין, דעד מנה במאתיים נחשב שווה בשווה. [ויכול להחשב דמי המקח].

5 וכ"מ בגמ' [ב"ק כב: וט:] דאיירי אף בכה"ג. אלא דלכאן' הגמ' דידן מדייקת דאיירי אף היכא דשלחם להדיא.

6 ומשמע מדבריו דשייך לדין 'כי ליכא לאשתלומי' לר' נתן דב' דהזיקו כא' [ב"ק נג.]. דנחשב ב' אחראים על מזיק א'. [ולא אמרי' דכל א' מתחייב בפנ"ע, וכדין רצה מזה גובה [ב"ק קיב.], דהתם כל א' עשה

והאר"ש [אישות ג יז] נקט דלמ"ד יש שליח לדב"ע [שמאי בסמוך] השולח להרוג הוי כאילו הרגוהו שניהם, השליח והמשלח. דאף דמתייחס מעשה ההריגה אל המשלח, בודאי לא שלל פעולת ההריגה מן השליח.⁷

שאני התם דאין שליח לדבר עבירה. האחרונים הביאו דרש"י [גיטין ג] מבואר דאסור להזיק, שכן חייבה תורה לשלם. [אבל היזק שאינו ניכר אסור מדרבנן. ולפ"ז אף גרמא הו' רק מדרבנן]. והטור [שעח] כ' כשם שאסור לגנוב ולגזול כך אסור להזיק. וע' קה"י [ב"ק א].

דאמר' דברי הרב ודברי התלמיד⁸. [ומסברא אין שליחות. אמנם תוס' ב"מ י: כת' דלמסקנא הוה גזיה"כ. וע"ע בסמוך מג.].

והסמ"ע [קפב ב] כת' דהמשלח אומר סברתי שלא ישמע לי. משמע דהוה סברא בדעת המשלח.¹⁰ ורע"א [ב"מ י: חלק¹¹ דא"כ כששולח מומר יהא שליחות. ובאמת כ"כ התשב"ץ [קנו, ה' ברמ"א שפח טו] דמי שהוזק במסירות, השולחו חייב לשלם. דל"ש בזה דברי הרב ודברי התלמיד, דמפורסם שאינו שומע דברי הרב. [וכסברת הסמ"ע¹²]. אבל הש"ך [שם יז] תמה בזה¹³.

ורע"א [שם] כת' דל"ש שליחות, כיון דלא היה לשליח לשמוע לו. [והוה סברא מצד השליח¹⁴]. וכ"מ ברש"י שכת' דהוה כמו שנעשית מאיליו [דהתורה לא החשיבה שנעשית מחמתו].

והקה"י [לט] דן היכא דהמשלח שוגג והשליח מזיד, דלסברת הסמ"ע סבור שישמע לו. ואילו לסברת רע"א מ"מ ל"ש שליחות. והביא תוס' העמידו קו' הגמ' [במעילה] כשהמשלח שוגג, ומבואר דנחשב שליחות לדבר עבירה.

ועוד הביא הקה"י [שם ב] נפק"מ היכא דלמשלח אינו עבירה, ולשליח הוה עבירה. והביא דהקצות [קה א] נח' בזה על הפנ"י¹⁵.

והיד רמ"ה [סנהדרין כט]. כת' דדוקא היכא שטוען 'סבור הייתי' אמרי' דאמר' אין שליח לדבר עבירה. אבל כשאינו טוען הוה שלוחו¹⁶. [וצ"ע].

שליח שוגג - ותוס' [כאן, וב"מ י: וב"ק עט.]. דייקו דסברא זו מהני דוקא במזיד, אבל בשוגג יש שליח לדבר עבירה. [דל"ש סברת דברי הרב]. ותוס' שאנץ [בשיטמ"ק ב"מ שם] כ' דאף למסקנא דילפי' מקראי, מ"מ הטעם משום דברי הרב.

אבל הריטב"א כת' דהגמ' נקטה סברא שהוא ע"פ הרוב, אבל הוה גזיה"כ דאין שליח לדבר עבירה. ואפי' ליתא להאי טעמא כגון שהוא שוגג. ועוד כת' הש"ך [שמח ו] דאף שוגג, רמי עליו לחוש ולברר אם אינו איסור.

והריטב"א הוכיח דאפי' בחצר ס"ד [ב"מ י: דאין שליח לדבר עבירה. אמנם תוס' [שם ושם] כת' דבריהם ע"פ תי' הגמ' דשוגג לאו בר חיובא¹⁷. ול"ש אי בעי לא עבד, שהרי לא ידע להמנע.

מעשה מזיק בפנ"ע, ואילו הכא תרוייהו חייבין על מעשה א'.

7 ולכאור' היינו כתוס' ר"ד, ודלא כרש"י. א"נ ל"ל דדעת רש"י דעיקר החיוב מתייחס למשלח, ומש"ה מתחייב המשלח, והשליח פטור משום דהמשלח משלם. אבל היכא דאין למשלח מה לשלם אף רש"י מודה דהשליח חייב. [משא"כ ברציחה דאינו גדר תשלום ותרוייהו חייבין]. והמח' רש"י והתוס' ר"ד מי נחשב עיקר העשייה.

8 והגמ' [סנהדרין כט]. אי' דהיה לנחש הקדמוני לטעון כן, אלא דאין טוענים למסית. ותוס' כת' דמ"מ כיון שניתנה תורה מסית חייב, שמצווה שלא להסית, ומש"ה לא שייך דברי הרב ודברי התלמיד.

9 והר"ף כת' הטעם דברי הרב ודברי התלמיד וכו'. והר"ן כת' דלאו דוקא. וכ"מ תוס' [ב"ק עט.]. דתלי בידיעת המשלח.

11 ועוה"ק רע"א דהשותפין שגנבו שהגביהו כא', הרי רואה ויודע עכשיו שגונב [אף חציו לעצמו]. ומה שייך כסבור שלא ישמע לי.

12 והגור"א [שם פו] ציין לדברי רש"י [ב"ק נא]. וסברא הוא [דאין שליח לדב"ע] דאמר' ליה דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים.

13 וכה"ק הקצות [שם יב] דאין זה עיקר הטעם. [והאמר' בינה [קנינים יט] כת' דאף התשב"ץ כוונתו משום מיק ולא מגדרי שליחות].

14 וכ"מ ברש"י [ב"מ י: דכת' ולא היה לו לעשות. [מתייחס לשליח].

15 דהפנ"י כת' דתופס לבע"ח ל"מ משום דהוה שליחות לדבר עבירה [במה שחב לאחרני]. והקצות חלק דלמשלח אינו עבירה.

16 וכדאי' [סנהדרין כט.]. דנחש הקדמוני היה לו טענה דברי הרב ודברי התלמיד [אלא דאין טוענים למסית]. [ובגמ' שם הנידון לענין חיוב מסית [קודם צווי התורה על עצם ההסתה, עי"ש תוס'], אבל הרמ"ה למד משם לענין שליחות לדבר עבירה].

17 והש"ך חלק דמשמע דתלי אי הגברא בר חיובא, וה"נ הוה דין בר חיובא. אף דאינו יודע ליזרה.

והש"ך [שם] האריך להכריע דאין שליח לדב"ע אף בשליח שוגג. וכ"כ הטור"א [חגיגה י: 18]. והקצות [שמח ד] הביא ראיה [ב"ק לב:] הוסיף לו רצועה גולה, דטעה הדיין במנין. ונימא דהשליח שוגג, ובשוגג יש שליח לדב"ע, ויתחייבו הבי"ד גלות. [והאחרונים תי' בכמה אופנים. ואכ"מ]. ובהג' ברוך טעם [שם] תי' דהיכא דיש עונש על השוגג אף בשוגג אין שליח לדב"ע.

והגמ' [ב"מ י:] דנה האין מהני חצר לקנות גזל [לצד דחצר מטעם שליחות], הא אין שליח לדבר עבירה. ורבינא תי' דדוקא בשליח בר חיובא אמרי' אין שליח לדב"ע¹⁹. ורב סמא אמר דוקא היכא דהשליח אי בעי עבד אי בעי לא עבד²⁰.

שם. התוס' טוך הק' אמאי איצטריך הך טעם, דהאין נילף שליחות מהתם [קדשים תרומה וגירושין], מה להנך דהוה בעבירה. וי"ל דהו"א כ"ש בדבר עבירה יש לחייב המשלח.

שם. פרש"י אין שליח חשוב שליח, שיתחייב שולחו וכו'. [משמע דהנידון לענין עונש העבירה]. ותוס' [ב"מ י:] בתי' הב' כת' דכהן שקידש גרושה ע"י שליח, למ"ד אין שליח לדבר עבירה לא חלו הקידושין. אבל תוס' בקו' ובתי' הא' משמע דס"ל דהא דאין שליחות היינו לענין שאינו לוקה [דהעבירה אינו מתייחסת עליו], אבל גוף הקידושין חלו. אבל האחרונים [נוב"י אה"ע ק עה, ושעה"מ מעילה ז ורע"א קכט] דנו ד"ל דתוס' בתי' הא' נדחק ליישב לשון הגמ', ולא פליג בדין. אבל בתוס' ר"פ ותוס' שאנן בשיטמ"ק שם להדיא דהתי' הא' ס"ל דהשליחות חלי²¹.

והרמב"ם [מעילה ז ב] כת' דאף במעילה, היכא דנתערב איסור אחר אין שליחות לדב"ע²². וההפלאה [כתובות לד] הביא דמבואר דמשה השליחות בטל. והנוב"י [אה"ע ק עה והלאה] האריך טובא לדון בכ"מ דהשליחות בטילה. וחלק על הר"י מהמבורג [הו' שם עו] דס"ל דהשליחות קיימת. [וע"ע קה"י ב"מ טז²³].

והנוב"י [שם] כת' דאין סברא לחלק בזה, דאילו השליחות קיימת [לענין המעשה], אמאי לא יענש על זה. והשער"י [ז ז] תי' דיש ב' גדרים בשליחות, מסירת הכח להחשב מעשה בעלים. והא דמתייחס המעשה למשלח. וביאר דשליח לדבר עבירה נתמעט דא"א לייחס את המעשה למשלח. אבל מ"מ נתחדש מסירת הכחות, ומש"ה גוף המעשה נחשב מעשה בעלים. אלא דאינו מתייחס למשלח²⁴.

איסור דרבנן - ובשרית מהר"ט [א קטז] נסתפק האם אף בעבירה דרבנן אין שליח לדב"ע [והשליחות בטל]. וע' משנ"ל [רוצח ב ב].

והנוב"י [שם] דן עפ"ז דהמגרש אשה בע"כ ע"י שליח ל"מ, דעובר על חרם דר' גרשם ואין שליח לדב"ע [אף בעבירה זו], ובטל השליחות²⁵.

הלואות רבית - בשרית רש"י [קעז, הו' במדכי ב"מ שלח וברמ"א קס טז] כת' דמותר לישראל לשלוח ישראל אחר ללוות ברבית מישראל. דלא אסרה תורה אלא רבית הבא ממלוה ללווה²⁶. ואי משום שליחות, אין שליח לדבר עבירה. והשליח אינו עובר איסור, דרבית לאו ידידה²⁷. וסיים דאין לפרסם הדבר. והב"י [קס, וכ"כ

18 והקוב"ש [כתובות קכ] הביא דתוס' [ב"ק עא. ד"ה בשלמא] כת' [גבי טביחה] דאירי שהשליח שוגג, וסבור שהוא של גנב. ומבואר דאף בשוגג אמרי' אין שליח לדב"ע.

19 פרש"י [שם] דכיון דאף הוא מצווה, דאמר' דברי הרב ודברי התלמיד וכו', לא היה לו לעשות.

20 ותוס' [ב"מ שם] כת' דאף להך לישנא, כיון דאילו ידע שהיה גנוב לא היה לוקח, נחשב כמו חצר דבע"כ מותבי' ביה. והשיטמ"ק שם בשם גליון ביאר דל"ק נחא טפי, דהיכא דלא ידע פשיטא דלא חשיב בר חיובא, דנימא דברי מי שומעים.

21 והקה"י [שם] ציין דהרמב"ן ורשב"א [ב"מ שם] העתיקו רק את התי' הא'.

22 [והמשנ"ל [גניבה ג] נקט דאף בטביחה ומכירה אם שלחו לטבוח בשבת, בטל השליחות, דנתערב איסור אחר. ודלא כמ"ש בטור [שנ, וע' תוס' ב"ק עא.]. וע' קצות רצב].

23 והקה"י הביא דרוב האחרונים נקטו דהשליחות בטל. וציין לשו"ת מהר"ט [א קטז], שעה"מ [מעילה ז] בשם מהר"י אלפנדר, טור"א [חגיגה י:], חת"ס [אה"ע א], פרמ"ג [שושנת העמקים י] ועוד, וכ"ד החז"א [שביעית, לענין היתר מכירה]. והביא דכ"מ בפרי"י [הו' בקצות קה א] דתופס לבע"ח ל"מ משום שליח לדב"ע. והקה"י כת' דכן מוכח לסברת הסמ"ע [הנ"ל] דסבור הייתי שלא ישמע לי.

24 ומשמע לפ"ז דכל שליח לקדש אשה, כולל תרוייהו, מסירת כח בעלות. ואף חוזר ימתייחס [מעשה ומצוות הקידושין] למשלח. ואילו הכא בדבר עבירה נשאר מעשה השליח. {אבל עצם הקידושין חלו, אף דלא הוה מעשה הבעל}.

25 והקצות [קפב ב] כת' דהיינו דוקא שלח לגרש בע"כ, אבל היכא דעשאו שליח סתם. אף שהשליח עשאו ע"י העבירה מהני. [וכמ"ש המשנ"ל גניבה ג לענין טובח בשבת].

26 והמהר"ק [יז] כת' דכ"ז כשלא כתב לו שטר, אבל היכא דיש שטר, הרי הלוח נתחייב למלוה רבית קצוצה. [ומ"מ נחשב שליח בר חיובא, כיון דהוא בר חיובא במקום אחר. ודלא כמ"ש תוס' דהיכא דהשליח שוגג נחשב לאו בר חיובא].

הגר"א שם לה] כת' דשום פוסק לא נקט כרש"י, ומשמע לי שלא התיר רש"י זה מעולם, אלא תלמיד טועה כתבו. [ועי"ש בדרכ"מ ז ושאר פוסקים].

[ויל"ד האם כוונת רש"י דלא חל התחייבות הלווה²⁸, דהשליחות בטילה. או דהשליחות והלוואת הרבית קיימת, ומ"מ לא נעשית מעשה הלוואה באיסור²⁹]. ורע"א [ע"ג השר"ע שם] הק' דמ"מ מעות הישראל הגיעו ליד ישראל, והשליח מעשה קוף קעביד.

שם. פרש"י הרי הוא כמי שעושה מאיליו. הגליון מהרש"א דייק דמשמע דפטור אף בדיני שמים, וכדעת תוס' [ב"ק נו]. דשולח ביד פיקח פטור מדיני שמים. ותוס' [שם, והתוס' הרא"ש כאן נסתפק בזה] כת' דהאומר לעדים להעיד עדות שקר פטור בדיני שמים, דאינו סבור שישמע לו. ודוקא שוכרם חייב. [וכ"פ הרמ"א חו"מ לב ב].

אמנם הריטב"א כת' דהמשלח חייב בדיני שמים [היכא דהשליח אינו משלם³⁰]. והש"ך [לב ג] הביא דמבואר בסמוך [מג]. דיש חיוב 'דינא זוטא' בדיני שמים. וכן הביא התוס' הרא"ש [כאן], דמסתבר דאף בממון יש עונש.

והגר"א [לב ב] דחה דהיינו דוקא ברציחה, שהרי חייב להצילו משום לא תעמוד על דם רעך, וכ"ש שלא יאמר לו להרוג³¹.

והחכ"צ [קלח] והקצות [לב א] כת' דאף לתוס' נענש בידי שמים, אלא דלא נחשב גרמא להתחייב ממון ביד"ש.

[והמשנ"ל [רוצח ב ב] והש"ך [שם] הק' דגבי נחש הקדמוני מבואר [סנהדר' כט]. דהיה לו טענה משום דברי הרב ודברי התלמיד, ומבואר דמהני אף בדיני שמים. והמגיה למשנ"ל [בשם המשנ"ל] ורע"א [שם] תי' דהתם נהנו, ואמרי' [מג]. לא מצינו דזה נהנה וזה מתחייב, ומש"ה ל"ש לחייב מדין שליחות. אלא משום הסתה].

והדתינא וכו' עשה שליחותו בעה"ב. דיש שליחות, אף דהוה דבר עבירה. והאחרונים הק' לדעת התוס' ר"ד [הנ"ל] דאף למ"ד יש שליח לדבר עבירה, מ"מ השליח חייב, הא במעילה חזינן דהבעה"ב חייב ולא השליח. והנתיבות [רוצח ה] רמז לזה, וכת' דבמעילה השליח פטור דכיון דנקנה למשלח [בהגבחה השליח], יצא לחולין ונעשה של המשלח. והשליח אוכל משל המשלח, והתירא קאכיל³².

תוד"ה אמאי. דה"נ משמע [ב"ק עט]. וכו' נתחייב גנב במשיכת השומר. אבל הנמוקי' [ב"ק שם כט. בדה"ר] ביאר דברי הגמ' שם באופ"א. [וע"ע בש"ך שמח ו].

בא"ד ואור"י דהכא אפי' נזכר השליח קאמר דמעל בעה"ב. [ונחשב מעילה בשוגג, כיון דהבעה"ב היה שוגג]. אבל האחרונים [ברוך טעם לטור"א] הביאו דברמב"ם [מעילה ז ב] מפורש דאף כשהשליח שוגג הוה גזיה"כ במעילה, ובכל התורה אין שליח לדבר עבירה.

ובחי' ר' מאיר שמחה תי' דאף דבכה"ת אמרי' דהיכא דהשליח שוגג, היה לו לשמוע לו. אבל חיוב מעילה הוא על השוגג, משום דה"ל לעסוקי אדעתיה שמא הוא של הקדש. וה"נ השליח יש לו לעסוקי אדעתיה, ומה עדיף מיניה.

והתוס' ר"ד ושיטה לנ"ל תי' דבמעילה איירי אפי' שוגג [דליכא למימר דברי הרב], אלא דכיון דאילו היה מזיד לא היה מתחייב [דאין שליח לדב"ע], לא שייך חיוב אשוגג. דמי שחייב על המזיד, חייב מעילה בשוגג.

בא"ד דתני נזכר בעה"ב. רש"י [לק' נ]. פי' דכיון דנזכר לאו שגגה היא לגביה, ול"ש אצלו חיוב מעילה. והוה כשליחות בכל התורה, דאין שליח לדבר עבירה. והקצות [שמח ד] ורע"א

28 [וצ"ב דא"כ המעות גזל בידו, דהא המלוה נתן ע"ד שיקבל רבית. ועוד וכי בשופטני שמשלם רבית שאינו חייב. ואפשר דמשלם כדי שלא יקפיד על שימוש במעותיו, אף דבאמת לא חל חיוב. וצ"ע].

29 ובגליון מהרש"א [שם] הק' דעכ"פ נתחייב בידי שמים.

30 והריטב"א ביאר דשולח ביד פקח פטור אפי' בידי שמים, דנשלם הגיזק מהפקח. [וכ"כ המאירי ב"ק נט:]. משא"כ שוכר עדי שקר.

[אבל לדברי התוס' ר"ד הנידון בסוגיין לחייב את המשלח היכא דאין לשליח לשלם. ולכא' מבואר בריטב"א דלא כתוס' ר"ד].

31 והאחרונים ציינו לדברי הרמב"ם [רוצח ב ג] דדרשי' גבי רוצח 'מיד האדם וכו' אדרוש את נפש האדם' זה השוכר אחרים להרוג את חברו. ובפירוש נאמר בשלשתן לשון דרישה, הרי דינם מסור לשמים.

32 ולמד מזה לענין שליחות יד, דהשליח פטור משום דבמעשהו נקנה החפץ למשלח. והשליח לא עשה קנין.

הביאו דמבואר דאף דהשליח שוגג אין שליח לדבר עבירה, ודלא כתוס'. אבל רש"י [חגיגה י: כ] כת' דאנן סהדי דלא ניח"ל בשליחותיה³³, והוה כאילו ביטלו.

שאני מעילה דילפא חטא חטא מתרומה. פרש"י לרוב דברים נלמד מתרומה. וה"נ ילפי' שליחות במעילה, אף דהו' דבר עבירה. השיטה לנ"ל הק' דאיכא למפרך מה לתרומה דאינו דבר עבירה. והמנח"ח [קכז כה, כט] דן האם אף במעילה במזיד יש שליח לדבר עבירה³⁴, והמשלח לוקה³⁵.

והתוס' הרא"ש הק' נחזור ונילף תרומה ממעילה, דיש שליחות אפי' לדבר עבירה. וי"ל דכל מעילה הוה עבירה וכי מוקמי' שליחות בגז"ש ממילא הוה דבר עבירה. אבל תרומה מסתמא אינו עבירה, וא"א ללמוד.

ובפשוטו משמע דנתחדש מעילה בשליח. אבל במשנה [מעילה כא.] אי' דאף השולח חרש שוטה וקטן, בעה"ב מעל. והגמ' מק' דלאו בני שליחות. ור"א תי' דעשאם כמעטן של זיתים [תוס' פי' דהבעה"ב ניחא ליה במעשיו]. ור' יוחנן תי' דמ"מ עושים שליחות, וכדאי' דמהני הנחת עירוב ע"י קוף. ובפשוטו משמע דמסקנת הגמ' שם דהמשלח חייב משום שגרם להוציא לחולין, ול"ש לגדרי שליחות³⁶. וכה"ק הפני.

והשעה"מ [סו"ה מעילה] תי' דמ"מ סוף סוף לא היה לו לשמוע לו. ונתחדש דלא אמרי' דברי הרב וכו'.

והנתיבות [קפב א] תי' דשליחות דמעילה לא ילפי' מ'אתם', ולא נתמעט בו קטן ונכרי. ושפיר מהני מדין שליחות³⁷.

והקוב"ש [ק' שמוע' ב"מ ח] הביא דברי הנתיבות דקטן נתמעט רק היכא דבעי' דין שליחות לגוף המעשה³⁸. אבל היכא דבלא"ה המעשה קיים, אלא דצריך דין שליחות לייחסו למשלח, בזה לא נתמעט קטן³⁹. [ויל"פ דבריו ע"ד מש"כ השער"י הנ"ל].

ובחי' ר מאיר שמחה תי' דקטן לאו בני דעה נינהו, ומתחייב המשלח על שגרם למעילה. אבל פיקח איבע"ל לעסוקי אדעתיה, ומש"ה אינו מתייחס למשלח. וסיבת פעולתו משום שגגת השליח, ומש"ה בעי' גדר שליחות.

והגר"ח [בסה"ז אש תמיד] הוכיח מזה דנידון אין שליח לדב"ע, לענין ליחס את העבירה. ולא לענין לבטל את השליחות [ע' לע']. דהא מעילה אי"צ גדר שליחות, ואף אם יתבטל השליחות יתחייב כמו קטן. אלא דהוה נידון שליחות לדב"ע לייחס את עונש מעשיו.

שליחות יד וכו'. הסמ"ע [רצב י] כת' דהמשלח חייב בשליחות יד היכא דהשליח לא ידע, או אין לו מה לשלם⁴⁰. ותמיהו כולם דגלי קרא בשליחות יד דיש שליחות אף דהוה עבירה. והש"ך [רצב ד] תי' בשם אביו דגבי שליחות יד הכא גלי קרא רק לענין זה לחייב המשלח, ולא לפטור את השליח [ולא הוה גילוי דמהני בגדרי שליחות דעלמא].

אמנם לדברי התוס' ר"ד [הו' לע'] אף הנידון דיש שליחות לדב"ע ל"מ לפטור את השליח, אלא לחייב את המשלח.

הרמב"ם [מעילה ז ב] כת' דבכה"ת אין שליח לדבר עבירה, חוץ ממעילה. והמהרי"ט [כאן,

33 והקצות [שמח ד] כ' ואע"ג דדברים שבלב לאו דברים, כיון דאנן סהדי בבטולו הו"ל דברים שבלב כל אדם דהוי דברים. והאפיק"י [ב מד] הק' דהא לא נודע לנו קודם מעשה. [ועי"ש].

34 [ודן האם ההיקש לתרומה הוה בכל פרשת מעילה, או רק בחיוב קרבן. ותלי בזה האם בקרקעות לוקה משום מעילה].

35 וכת' ליישב בזה קו' התוס', דהמשנה משמע דקאי אף לענין מלקות.

36 ותוס' [מעילה כא:] הק' דילפי' מעילה מתרומה, א"כ נילף דבעי' שליח בר דעת. ותי' דכיון דמעילה תלי בהוצאה מרשות גבוה, מסתבר דבכל אופן שיצא מתחייב, דאין קפידא בבר דעת.

37 ובהג' ברוך טעם [לנתיבות] הק' דלא כתיב שליחות במעילה, אלא דילפי' מתרומה. ועוה"ק האחרונים דבמעילה [שם] מבואר דאפי' קוף, וע"כ לא הוה מדין שליחות.

38 והקוב"ש ביאר דהא דאין שליחות לקטן הוא היכא דאנו זקוקין לדין שליחות לאשווי' שם מעשה' למעשיו של הקטן. ועוד דכה"ג הגבירא הוא חלק מן השם והחפצא של העבירה, בזה אין שליחות לקטן אף בדבר עבירה.

39 והקוב"ש הביא דעד"ז מבואר בתוס' [מעילה כא: הנ"ל] דכל שליחות דהתוצאה קיימת, יש שליחות אפי' לקטן. אך הביא דתוס' [ב"מ י: הו' לע'] דאין שליחות לקטן בשולח בעירה פליג.

40 וצ"ח לר"ס קפב, דא"כ הא קי"ל דאין שליח לדבר עבירה.

והו' בקצות רצב] הק' דהשמיט שליחות יד וטביחה [ע' בסמוך]. והמהרי"ט תי' דבהנך לא הוה מדין שליחות, אלא דחיובו משום שפשע וגורם השליחות יד והטביחה. וחיובו על פשיעתו, ולא מגדרי שליחות. ומש"ה מתחייב אפי' ע"י נכרי וקטן דלאו בר שליחות. ומ"מ נחשב ב' כתובין הבאין כא' [אף דאינו גדר א'], כיון דאילו שתק, הוה ילפי' אידך מינה. אבל למסקנא הוה גדר שונה.

והקצות [רצב] כת' לפרש דברי הסמ"ע ע"פ המהרי"ט, דלא נתחדש שליח לדב"ע בשליחות יד. אלא דנתחדש דהמשלח חייב משום גרמא, ומ"מ אין טעם לפטור את השליח.

רש"י ד"ה לחייב. או על הדיבור, שאם אמר או חישיב⁴¹. **התוס' הרא"ש** דייק דחייב אמתשה לחד, וחלק דמחשבה היינו דוקא דיבור. וציין [ב"מ מג; והב"ח ציין דכ"כ רש"י שם, ועי"ש תוס' ותוס' שאנץ בשיטמ"ק]. וכן מחשבת פיגול הוה דיבור.

והריטב"א כת' דמחשבה דהכא היינו דיבור [ולאו דוקא שמהרהר בליבו], אלא דא"צ להשמיע לאזניו נקרא מחשבה. וכדאמר' [ברכות טו]. לא יברך בליבו וכן ביטול חמץ אמר' בליבו, והיינו שאינו מוציא בשפתיו.

דף מג.

מה מכירה ע"י אחר. **פרש"י** אינה מתקיימת אלא ע"י אחר, הגב מוכר והלוקח לוקח. והשיטה לנ"ל הק' דהלוקח גופיה מזבין, ומנלן ע"י שליח. והביא א"ד דהדרך למכור ע"י סרסור. וכת' דלא נהירא. ותי' דמכירה לא הוה דבר עבירה, א"כ מתחייב ע"י שליח. דהבהמה כבר נגנבה¹. [ויל"ד דמ"מ גדר חיוב ד' וה' הוה קנס על המכירה, ומבואר דסברת שליח לדבר עבירה לא תלי בחיוב עונש וקנס שע"י, אלא האם יש בזה איסור].

רש"י ד"ה ולמ"ד אין מלמדן. ול"ל למילף ממעילה וטביחה, ומסברא אין שליח, ד"ל דברי הרב שומעים. **והאחרונים** [רש"ש] ציינו **דרש"י** לשיטתו [לע' לה]. דב' כתובים הבאין כא' היינו דלא ילפי' מיניהו, אבל אין מקור ללמוד להיפך, אלא דהדרי' לסברא. אבל דעת **תוס'** [שם] דב' כתובים הבאין כא' ילפי' דבעלמא הדין להיפך. וכ"כ **תוס'** [ב"מ י:]. איכא דיליף דאין שליח לדבר עבירה משחוטי חוץ, ואיכא דיליף מב' כתובים הבאין כא' דיש שליחות, ואין מלמדים. [אלא מלמד להיפך]. וכ"כ הריטב"א [הו' לע'] דלמסקנא הוה גזיה"כ ולא תלי בטעם זה.

למעוטי ב' אוחזין וכו'. **פרש"י** שפטורין מחטאת. והרש"ש כת' דהל"ל לפטור מכרת.

והריטב"א כת' דאף דב' שעשו פטור בכה"ת, הכא איצטריך, דסד"א דנילף מב' שהעלו ע"ג מזבח².

הוא ולא אנוס וכו'. **הרמב"ן** הביא י"מ דבא למעט מקרבן חטאת. **והרמב"ן** כת' דבא למעט מכרת [וחייב קרבן].

הראשונים הק' וכי איצטריך קרא למעט אנוס מכרת, הא כתיב ולנערה לא תעשה דבר. **והראב"ד** [הו' ברשב"א] תי' דסד"א הוקש לרצח יהרג ואל יעבור, ונקט שוגג ומוטעה אגב אנוס. ומשמע בראב"ד דבמקום שדינו יהרג ואל יעבור, אם עבר חייב כרת. אבל **הרמב"ם** [יסוה"ת ה ד] כת' דאף היכא דדינו ליהרג, כיון דעבר מחמת אנוס אינו נענש³. וכ"ד **תוס'** [יבמות נד].

והרמב"ן כת' דבא לפטור מכרת, ונקט אנוס אגב שוגג ומוטעה.

ותוס' [זבחים קח:] תי' דאיירי באומר מותר⁴.

והתוס' הרא"ש פי' שעדים העידו דבהמה זו אינה קרבן⁵. שוגג שהוא סבור שהוא חולין. מוטעה שסבור שהוא בפנים, ונמצא בחוץ.

והשיטה לנ"ל כת' שהחליפו לו בלא ידיעתו. דמאי ה"ל למעבד. וביאר דשוגג כשידע שיש לפניו ב' בהמות א'

41 משמע דרש"י דייק מחשבה כמעשה, היינו מחשבה כדיבור. אבל בפשוטו היינו כמעשה לקיחה והגבהה.
1 וביאר דס"ל כמ"ד [ב"ק סח]. דחיוב מכירה קודם יאוש, אף דלא אהני מעשיו לקנות ע"י יאוש. [ואפשר דתלי בנידון האחרונים [קצות ונתיחות לד ג] בחולק עם הגב]. [ואף דקרי' ב"ק סח שנה בחטא, מ"מ אין בזה תוספת איסור].

2 [ויל"פ דכל א' עושה 'מעשה' עבודה בחוץ. וקמ"ל דהחיוב על 'שחיטה'].

3 **והרמ"ד** [שם] חלק על דברי הרמב"ם. אמנם בסו"ד כת' דמ"מ אין חיוב כרת, דרחמנא ליבא בעי. אבל עונש בידי אדם חייב.

4 [ע' מכות ז: וט].

5 אמנם אפ"ה חייבין חטאת כדמבואר [יבמות צב].

של קדש, דה"ל למידק. ומוטעה ע"י אחרים. וביאר דכל כה"ג אין חיוב חטאת, אא"כ שוגג באיסור עצמו, שאינו יודע שאסרה תורה לשחוט בחוץ.

אותו הרגת. השיטה לנ"ל כת' דהתם לא שייך חיוב מיתה, שהרי לא הרגו, אלא הניחו שנתנו מול מלחמה חזקה. אלא דמ"מ עיקר העונש תליא בדוד. ש"מ דאף היכא דקטליה בידים, השולח יתחייב ביד אדם. [ע' בסמוך].

והשיטה לנ"ל הק' דהא הוה התראת ספק [ולחד מ"ד ל"ש התראה], דילמא השליח לא יהרוג. וכה"ק הפור' דליכא התראה תוכ"ד, ובעי' שיתיר עצמו למיתה. ודוחק להעמיד דוקא בחבר. והשיטה לנ"ל תי' דהכא איירי בשליח שהוא כבוש תחת ידיו, דמסתברא לא יעבור על מצוותו. א"נ הוה כהורג בלא התראה, וכונסים אותו לכיפה [סנהד' פא:].

והנוב"י [אה"ע ק עה] הוכיח מהכא [לתי' הא'] דאיירי דלא ידע השליח דהוה דבר עבירה. דאי ידע, הא הוה התראת ספק, הרי מחוייב לשמוע דברי הרב ולא דברי התלמיד.

מ"ט דשמאי. הראשונים [רשב"א ריטב"א] כת' דאף דשמאי דרש מקרא, מ"מ אפשר לדרוש לאידך גיסא דאינו נענש. [כדבסמוך].

אי אתה נענש וכו'. הריטב"א כת' דילפי' אפי' ביד'ש, דבידי אדם לא איצטריך.

אמר רבא את"ל סבר שמאי וכו' צא בעול. הפני' ונוב"י [אה"ע ק פ יא] ורע"א הק' לדברי תוס' [מב:] דשליח שוגג יש שליח לדבר עבירה, הול"ל אליבא דהלכה, ובשליח שוגג.

שלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב. בפשוטו הוה סברא דל"ש להעביר את האחריות היכא דההנאה הוא אצל השליח¹⁰. והברכ"ש [כ] כת' בשם הגר"ח דלא שייך שליחות היכא דהחיוב משום ההנאה, דהאיסור תלי בגופו¹¹. וע"ד מש"כ התוס' רי"ד [מב; ה' מא]. דל"ש שליחות במצוות.

והאחרונים [אתון דאור' כד, ע' רע"א פסחים כד]. חקרו בגדר איסור מאכלות אסורות, האם מתחייב משום 'מעשה' האכילה. או דעיקר החיוב משום ההנאה, בצורת אכילה. והקה"י [ס"ס מ] כת' דמדברי התוס' [ע' בסמוך] לכאו' מוכח דעיקר החיוב על ההנאה.

תודה שלא. וא"ת הא איכא מעילה וכו' דמיד שאגביהה שליח קנאו. קצת משמע דעיקר הסברא דהוה בשעה אחרת. [ולא משום דחיוב מעילה על הקנין, ולא על ההנאה. וכדברי האחרונים].

ובתוס' טוך כת' דאע"ג דהמשאיל קרדום מעל [ב"מ צט.], והמשאיל נהנה קצת [שמחזיק לו טובה], אין לדמות הנאת שאלה להנאת אכילה ובעילה. [וע' בסמוך].

בא"ד אמנם מסופק היה ר"י¹² באומר לשליח הושיט ידך ותהנה מהסיכה וכו' לא עשאן שליח אלא מן ההנאה. והתוס' טוך ביאר דאכילה ובעילה, החיוב בשביל האכילה ובעילה שנהנה השליח. אבל ברחיצה או סיכה בשל הקדש, החיוב משום שנתן לו רשות להפסיד הקדש¹³, והמשלח מעל.

והחכמת מנחם ביאר דכיון דיש גם הנאה וגם קנין, ל"ד לחלבים ועריות.

6 וביאר דפטרה רחמנא, דומיה דשבת שלא חייבה תורה אלא מלאכת מחשבת. [דנחשב כעין מתעסק].
7 [והנוב"י [ת עז] כת' דאף למ"ד שמה התראה, היינו לענין חיוב מלקות, ולא לענין חיוב מיתה. וצ"ע מכ"מ, ואכ"מ].

8 [ולכאו' השיטה לנ"ל נקט דהתראה בשעת מינוי השליח נחשב התראה בשעת מעשה עבירה, וכהדביק פת בתנור [שבת ג.]. אלא דהוה ספק האם יצליח מעשה זה להרוג. ואילו הפור' נקט דעיקר ההתראה בעי שעת מעשה עבירה].

9 וצ"ב דא"כ ל"ש סבור הייתי שלא ישמע לי [וכע"ז קו' הנוב"י בסמוך]. וע"כ דהוה מיעוט בדין שליחות. [ואפשר דאינו בגדר 'שליח', היכא דאונס לעשות ע"פ צווי בע"כ].

10 והנוב"י [אה"ע ק עה] ביאר שכיון שהוא נהנה להנאת עצמו עושה ולא הוי שליח. ועוד ציינו לדברי הג' ברוך טעם [לש"ך חו"מ לב ג] דהנחש לא היה 'משלח' שיאכלו בשליחותו, אלא מסית שהם יאכלו ויהנו.

11 והברכ"ש הק' דחיוב רציחה הוה דוקא בגופו, וכח גברא. ותי' דעיקר החיוב על התוצאה, אלא דיש תנאי שיחא ע"י כח גברא. ומש"ה מהני שליחות.

12 רע"א הק' דמבואר בקו' התוס' דהק' דלא מצאנו זה נהנה, ושוב קשה הא מצאנו זה נהנה וזה מתחייב. וכת' דיש לחלק.

13 [ומשמע מדבריו דחיוב מעילה משום ההפסד. אמנם אף נהנה בדבר דאינו נפסד יש חיוב מעילה].

והאחרונים [גר"ח הל' מעילה, ברכ"ש כ, קה"י מ] ביארו ע"פ היסוד דגדר חיוב מעילה משום גזל הקדש [וכדמבואר בתוס' כתובות ל:, וכמ"ש הגר"ח הל' מעילה]. ואף דהוה ע"י מעשה הנאת השליח, המחייב על ההנאה. והברכ"ש ביאר הצד דמ"מ פטור¹⁴, כיון דסו"ס לא משכחת הגזל אלא באופן של הנאה, הוה בכלל זה נהנה וזה מתחייב¹⁵.

והקה"י נסתפק היכא בשאר עבירות, היכא דהיה הנאה במעשה, אבל האיסור אינו מצד ההנאה. כגון חילול שבת ע"י ההנאה, שבלעיתו זו היא הנאתו. האם נימא דל"ש זה נהנה וזה מתחייב.

והגר"ח [הל' מעילה] דייק מהרמב"ם דל"ש בזה זה נהנה וזה מתחייב. דהרמב"ם [מעילה ז א, ב], כ' דאף השולח שליח לאכול בשר עולה, [אף דעולה הוה קדושת הגוף, וחיובו משום הנאה], המשלח מעל. דגבי מעילה גלי קרא, אף דבכה"ת אין שליח לדבר עבירה. והגר"ח דייק דאף בכה"ת לא אמר' בזה זה נהנה וזה מתחייב. כיון דעיקר החיוב גזילת הקדש, ולא משום הנאתו.

בא"ד או התחמם בגיזי עולה. האחרונים [קה"י] הביאו דגיזי עולה הוה קדושת הגוף. ולפ"ז מבואר דאף מעילה בקדושת הגוף הוה בגדר גזל. ודלא כמ"ש ה^נתיבות וע"כ דאף מעילה דקדושת הגוף גדרו כגזל הקדש.

בא"ד או דילמא זה נהנה וזה מתחייב ל"א. וכ"כ תוס' [מעילה יח: וכא:]: דלא נתרבה שליחות במעילה במידי דהנאה, וכדאי' בסוגיין ל"מ זה נהנה וזה מתחייב. ודוקא מעילה שע"י הוצאה יש שליחות, ולא מעילה שע"י הנאה.

והתוס' הרא"ש [כאן] ביאר דלא מרבינן שליחות דמעילה אלא כעין תרומה שאין לתורם שום הנאה. ולא נתרבה שליחות היכא שהשליח נהנה. [וכ"כ התוס' סוף בסו"ד]. ורע"א הק' דלפ"ז הו"ל לרבא לחדש סברא זו במעילה, להלכה. ולא רק אליבא דשמאי. וצע"ג.

שליח נעשה עד

קידש אשה ולא אמר להם אתם עדי, ה"נ דל"ה קידושין. פרש"י דדוקא בהודאה צריך שיאמר 'אתם עדי', אבל בעלמא לא. וכ"כ שא"ר.

והרשב"א וריטב"א [בשם הרא"ה] כ' דאפ"ה היכא דהטמין עדים אחורי גדר אינה קידושין, דמצי אמרה ששתקה משום שסבורה שאין שם עדים, וקידושין בלא עדים אינו כלום. [והיא לא הסכימה למעשה קידושין]. והריטב"א הוסיף בדבר שצריך עדות בגוף הדבר לא חשיבי עדים אחורי הגדר. ול"ד לעשה קנין בינו ובין חבירו והטמין עדים אחורי גדר, דהתם לא איברו סהדי אלא לשקרי [לק' סה.].

והמהר"ט [לרי"ף] כת' דאפי' אמרה בליבי היה להתקדש, הו"ל דברים שבלב. והוה מקדש בלא עדים, כל שאין העדים יכולים להעיד על כוונתה.

והמהר"ט דן היכא דקבלה קידושין בפני עדים ונמצאו פסולים, והיו עדים אחרים אחורי גדר. כיון שהיא סבורה שיש עדים, אינה יכולה לומר שרצתה לשחק. וכת' דמסתבר דאינה מקודשת עד שיתכוונו לעדים. דבעי' שידעו העדים שהיא רואה אותם. [וציינו הבי"ש מב יא.]. והאבנ"מ [מב ז] הביא מלשון הריטב"א דכיון דקידושין בעי עדות לגוף הדבר, ל"מ עדות אחורי הגדר. דבעי שהבע"ד יתכוונו לעשות מעשה בפני עדים [אלו].

והשער"י [ז ה] חלק דבעי כוונה לקנין. אבל לא שייך דין כוונה שיהיו העדים רואים. וביאר דכוונת הריטב"א דהוה חסרון בעדות, דשמא הבע"ד מקפידים שלא יראו מעשה זו. והעדים צריכים לראות את הא שיש עדים.

והשער"י ביאר שהעדים הוה חלק ממעשה הקידושין, דהא גורמים ומסייעים לחלות הקידושין. ומש"ה אם בעלי הדברים לא נתכוונו לעשות מעשה בפני עדים, אין כאן מעשה קידושין. ול"מ כוונת העדים, דהעדים אינם עושים המעשה¹⁶.

14 והקה"י ביאר הצד דל"ש שליחות, דמאחר דמעשה הגזילה ע"י הנאה, וא"א לייחס ההנאה למשלח. והכלל דזה נהנה וזה מתחייב לא הוה דוקא כשהעבירה הוא ההנאה.

15 וצ"ב לשיטתו דהא כאן חיוב התורה אינו על גוף ההנאה, אלא כגדרי תשלום וקנין. [ואפשר דגדר גזל ומעשה לקיחה ע"י הנאתו ג"כ חשיב מידי דממילא, דתלי בלקיחת הגוף ולא בגדרי הקנינים. ומש"ה לא שייך שאדם אחר יתחייב ויחשב שעשה לקיחה זו. אף שתוצאת החיוב בגדרי גזל].

16 ועפ"ז כת' דבגירות יחייב שהב"ד רואים מבחוץ.

ומבואר מדברי הראשונים דבעי' דאף האשה תדע שיש עדים. והעירו ממש"כ האבנ"מ [כז ו, ה' לע' ו.]. דאי"צ עדות לקיומי על הסכמת האשה לקידושין. שהרי רק מפקרת עצמה.

והריטב"א כת' ומיהו היכא דיש במעמד ההוא כשרים ופסולים צריך לייחד עדים, דאל"כ עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. וביאר דכיון דקידושין בעי עדים בשעת מעשה מגזיה"כ, יש צירוף עדות בשעת ראייה. ואף שאין דעתם להעיד בב"ד. ולא דמי לשאר עדות שמתקיימת רק כשמעידים בב"ד. וכת' דאין כן דעת המפרשים. [ותוס' [מכות ו.]. והרא"ש [שם] כ' דדוקא היכא דהעידו בב"ד פוסל]. [וע' קצות לו א ושער"י ז ד. ואכמ"ל].

דבי ר' שילא וכו' שלוחו של אדם כמותו הו"ל כגופיה. **האר"ש** [גירושין ב טו, ובחי' ר' מאיר שמחה כאן] ביאר דנח' בגדר שליחות, האם אמרי' דהוה כאילו עשה המשלח [ידו אריכתא], או דהגוף של השליח נעשה כהמשלח. והשליח נחשב בעל דבר¹⁷. וכת' דנפק"מ האם מהני שהגט יהא שייך לשליח, או דבעי' שיהא שייך למשלח¹⁸. [וע' מש"כ לע' מא. בגדר שליחות].

אבל **האבנ"מ** [לה א] הק' דאף אי הוה 'כגופו', הרי אין לו רוח ממון בעדות זה. ואף בע"ד היכא דנסתלק מגרמת ממון יכול להעיד [וכדאי' ב"ב מג. דשותפין מעידין זל"ז ע"י סילוק¹⁹]. והביא דכ"כ **הריב"ש** [פג] דקי"ל דשליח נעשה עד, אע"ג דהוה כמותו בכל עניני השליחות. כיון דאינו נוגע בדבר יכול להעיד, ואינו בע"ד לגמרי. ולא קי"ל כמ"ד דהוה בע"ד לגמרי ואינו יכול להעיד. והאבנ"מ הביא דלפ"ז נח' האם בע"ד שאינו נוגע בדבר כשר להעיד²⁰.

והריב"ש כתב [עפ"ז] דאם השליח אומר שקידש, המשלח אסור בקרובותיה, דהשליח הוה כמותו, ונאמן לאוסרה עליו²¹ [ואף דקי"ל כרב].

והאחרונים דנו דכיון שיש עליו שם בעל דבר, י"ל דפסול לעדות, דנחשב דהוה נוגע בדבר להחזיק דבריו. [אף דאין לו הפסד ממון בזה].

ובהא דנקט האבנ"מ [והריב"ש] דבע"ד שאין לו רוח ממון כשר לעדות [אף דמעיד על עצמו²²]. אבל **השער המשפט** [קמ ז] כת' לפרש דעת **הרמב"ם** [טוען יב ב] דל"מ עדות השוכרים לחזקת ג' שנים [היכא דצריכים להעיד שגרו ביום ובלילה], 'שזה הדבר תלוי בה'. וביאר השעה"מ דאינם יכולים להעיד על עצמן. אף באופן שאין להם נפק"מ בדבר. [אבל שאר מפרשים ביארו באופ"א].

ועוד העירו **האחרונים** [ע"ד קו' האבנ"מ] דאף דבשעת מעשה היה בע"ד, אבל כיון שנגמר המעשה שוב אינו בע"ד דגוף האישות. והוה כמו שותף שנסתלק²³. **והקוב"ש** [ב"ב קז] כת' לדון דבסוגיין כל הנידון לענין עדות לקיומי, ובשעת מעשה עדיין הוא בע"ד. אבל לאחר מעשה ראוי להעיד. [אבל התורת גיטין [קמא ט] כת' להיפך, ע' בסמוך]. וכ"כ **השער"י** [ז ד], ושוב דחה דמבואר בסוגיין וכן לענין ממונא [וכן ברש"י, ע' בסמוך]. אף דל"צ עדות לקיומא.

והשער"י [שם] חקר האם צריך 'עדות' בשעת ראייה, או סגי שראויין להעיד ולברר אח"כ²⁴ [והביא דכ"כ **הפנ"י** בסוגיין]. אבל הביא **הריטב"א** [הנ"ל] מבואר דבעי עדות, שיתקיים לפניהם. וכ"מ

17 **והגר"ט** [קן] כת' עוד לפרש דפליגי מי עושה את החלות, האם אמרי' דהשליח עושה את המעשה, והמשלח את החלות. או דאף השליח פועל את החלות הקידושין. ועי"ל דנח' האם בעל הפעולה נחשב בעל דבר, או גדר בע"ד הוא מי שהוא בעל החלות.

18 ע' **פר"ח** [קכ ג]. ועוד ציין לענין קנין אגב, האם מהני אגב קרקע של השליח [ע' לע' כז.], ואי חשיב כגופיה שפיר מצי להקנות. [וכע"ז לענין מעות קידושין, דדעת רש"י [ז.]. דמעות של השליח מהני בגדר עבד כנעני, ודעת הריטב"א [שם] דמהני מעות של השליח, שהוא המקדש].

19 ועוד הביא [לק' עג:] דנאמן המוכר להעיד למי מכר.

20 אמנם מדברי הריב"ש משמע דנח' האם הוה בע"ד לכל דבר, או רק לענין עניני השליחות. ואי הוה בע"ד לכל מילי פסול לעדות. [וצ"ב, דהא כת' דאין לו נפק"מ. ולכא' משמע דנחשב דיש לו שייכות ושם בע"ד אף לתוצאה של המעשה].

21 [והקצות] [קכד] הביא מזה דמהני הודאת בע"ד ע"י שליח. **והאחרונים** [קוב"ש] ביארו דהוה משום שהאמין לו [גיטין סד.]. וציין למש"כ השמעתתא ב בסופן]. עכ"פ מבואר בריב"ש דתלי בשם בע"ד.

22 ועוד הביאו **האחרונים** את הגמ' [ב"ק ח, ב"מ יד וכתובות צב] דהא דיש לו דין בע"ד לטעון בב"ד הוה רק משום שיש לו נפק"מ בדבר.

23 **והקוב"ש** [ב"ב קז] הביא כן את קו' האבנ"מ.

24 **והקוב"ש** ציין דבקצות [נב א בשם המהרי"ט] נקט דעד שנפסל ע"י עדותו, מ"מ בשעת ראייה כשר, ומהני לקיום הדבר. אף דאינו ראוי לברר אח"כ. ובקצות [מו] העלה צד דאלם יהא כשר לעדות קיומי, אף דאינו ראוי להעיד.

ברמב"ם [גיר'ו ו ט ה' לע' מב.] דאין מעידים על הקטנה, אף דיכולים להמתין ולהעיד עד שיגדל²⁵. ע"כ בעי' 'עד' בשעת קיום הדבר. [ועי' שדך בכ"מ].

והשער"י דן דמשעה שיש עדים, יחול מכאן ולהבא כאילו חל מעיקרא²⁶.

רש"י ד"ה שלוח נעשה עד. בין ששלח ממון לבע"ח וכו'. [כדאי' בע"ב]. ולדברי האו"ש [הנ"ל] מבואר דאף שלוח לפרעון חוב, אמרי' דשלוחו כמותו. ונחשב בע"ד ואינו יכול להעיד.

אבל **החת"ס** [או"ח רא] כת' דהא דהוזכר בסוגיין שליחות בפרעון חוב, אינו דין שליחות, אלא הליכות עולם שפורע ע"י שלוח, ואף ע"י נכרי או קטן. דהיכא דשולח מעות לפרעון, ל"מ אמר לאו בע"ד ידי את, ויבוא השליח ליתבע ממני, אלא זהו צורת פרעון. ול"ש לגדר שליחות דנלמד מקרא לעיל²⁷.

והר"ף הביא בשם **הירושלמי** מעשה דכפר בפקדון, וחייבו שבועה ע"פ הכתף. [ומבואר דשייך לסוגיין דאין שלוח נעשה עד]. והאחרונים הביאו דאף כתף בעלמא נחשב גדר שליחות. [והראשונים הק' דכיון דתקנו שבועת היסת הוה נוגע בעדות [וכדאי' בע"ב]. והר"ן כת' דאירי שפטר מעיקרא. ועוד תי' הק"נ [וש"ך קכא נז] דאירי שהבעה"ב היה אצל²⁸, ומש"ה אינו משיבוע היסת].

א' שלוח וב' עדים דברי ב"ש, וב"ה כולם שלוחין ואין שלוח נעשה עד. האמר"מ [יח ו] כ' דמ"ד כולם שלוחים, מבואר דחל השליחות מיד בשעת מינוי, גם קודם עשיית הפעולה. וע"י מינוי לחד נפסלו לעדות. וכת' דאולי ו"ל דכ"ז למ"ד דשלוח אינו נעשה עד, משום דשלוחו כמותו, וידו וגופו של השליח הוה ממש של משלח. [ולא התייחסות הפעולה]. ומש"ה חל בשעת מינוי. אבל למה דק"ל דשלוח נעשה עד, א"כ לא הוה כמותו. ו"ל דלא חל השליחות עד שעת מעשה. ומש"ה שייך חסרון מילי.

ועוד יש שפי' דסברת מ"ד א' שלוח וב' עדים, דכוונת הבעל למנות א' להיות מתוכם שליח. ולא מינה את השאר לשלוחים. והאר"ש [אישות ג טז] הביא כן מהירושלמי [ועי' שביאר].

ורב כב"ש, איפוך. הרשב"א כת' דרב מתני' הפוך, אבל דבי ר' שילא לא מפכי [וקאי כב"ש]. ובתני' הא' כת' **הרשב"א** דקו' הגמ' דרב הוא מתלמידי ב"ה. אבל אין קו' דדבי ר' שילא קאי כב"ש²⁹.

והילכתא שלוח נעשה עד. אבל **הרא"ש** [גיטין ד ב] הביא בשם **הירושלמי** דשלוח להולכה צריך ליתן גט בפני עדים, ואין השליח עולה משום ב'. וכן במינוי שליחות, אין השליח עולה משום ב'. שהרי הוא במקום בעל. והטור [אה"ע קמא יא] כ' דהרא"ש הביא כן להלכה. והק' דק"ל דשלוח נעשה עד. והטור כת' דכוונת הרא"ש דהשלוח אינו עולה במקום ב', אבל מצטרף עם ע"א. והב"ח [שם, ובי"ש שם יא] חילק דהיכא דשלוח מביא גט [לבד], החמירו דצריך ליתן בפני ב' עדים, שנראה כמו הבעל³⁰. אבל היכא דב' שלוחים הביאו, ניכרים דהוה עדים.

והתורת גיטין [קמא ט] כת' לפרש דלענין עדי קיום לא מהני הא דשלוח נעשה עד, שהרי עומד במקום הבעל. וסוגיין איירי שבאין להעיד אחר שנעשית המעשה. דומיה דוכן לדיני ממונות.

והכלבו [עה, הו' באבנ"מ לה ב] נסתפק האם דוקא בשליח המקדש אמרי' שלוח נעשה עד, או אף בשליח האשה לקבל גט או קידושין. [ועי' ע' חי' ר' שמואל גיטין יח בכל זה].

דף מג:

אבל גירושין ניחוש שמא עיניו נתן בה. הרמב"ן הק' דבכל עדים לא חיישינן להכי,

25 וכיון דאין מעידים לקטן שלא בפניו חסר בשם 'עד'. משא"כ ראיית עדות בלילה אינו חסרון בעד', אלא חסרון בעדות בב"ד.

26 והשער"י דן האם עדות לקיומא הוא שיראה את המעשה או יעידו על התוצאה.

27 וכת' דהמערב שלוחו כמותו שנאמר בסוגיין, לגדר שליחות כמותו בכה"ת הוה כמערב כלאים.

28 [ויל"ד היכא דהבעלים לפנינו, והכתף הוה סבל בעלמא, א"כ אין זה 'שליחות' כלל]. והר"ן כת' דנקטו כתף לרבותא דאף שהוא שכיר. אבל הק"נ [א] כת' דהרא"ש ס"ל שלוח דוקא, אבל שכיר לא נעשה עד.

29 [וצ"ב דדבי ר' שילא הוה אמוראים, והאיך נאמר שהם מתלמידי ב"ש. ואי' בכ"מ דבי"ש במקום ב"ה אינו משנה].

30 והב"ש [שם] כת' דהיינו בשעת מסירה, אבל יכול להעיד אח"כ על המעשה.

וכדתיניא [גיטין סז, יבמות כה:] דעדיס החתומין יכולים לחזור ולקנותו, ולא חששו רבנן. והכא לא לקחו כלום [ואין להם הנאה כלל בזה].

והרמב"ן תי' דהכא כיון דשוניהו שלוחין מימר אמרי בעל הימוני מהימן לדידן ולא דייק בתר סהדותא דידן, קמ"ל רב נחמן. ועוד תי' הרמב"א דאמרי' [יבמות כה: גיטין סז]. דוקא מעשה לא חיישינן [לחתום על הגט], אבל דיבורא אמרי'. וס"ד דכיון דמעידים ע"פ נחשב דיבור, קמ"ל כיון דהדבר נגמר ע"פ נחשב מעשה.

השלוחין נוגעים בעדותם

אי קסבר המלוה חבירו בעדים צריך לפורעו וכו'. פרש"י היכי מהימני לומר נתננו למלוה וכו'. בפשוטו משמע דכשמקיים שליחותו ונותן למלוה הוה גדר פרעון, ותלי' האם פרעון צריך עדים. אבל בגמ' בסמוך מבואר דהוה משום 'מיגו' דהחזרנום ללווה.

ורע"א הק' דאם יכולים לתת למלוה בלא עדים [ואינו פשיעה], א"כ יהיו נאמנים שהחזירו ללוה, במיגו שפרעו למלוה². ושוב אינם נוגעים. ואם נימא דאף הנתינה למלוה צריך להיות בעדים [וכדמשמע ברש"י הנ"ל], א"כ אמאי נקט דהוה 'נוגעין', הא הוה בע"ד גמור. דהא הם עצמן צריכים להביא ראיה שקיימו שליחותם. [אלא דע"י דנאמנים בענין הפרעון, אף הם פטורים לשלם]. וצ"ע.

[וכן מבואר בריטב"א [ע' בסמוך] דהוה נוגעין [דוקא] ולא בע"ד, והאבנ"מ [לה ו בסו"ד] נתקשה בזה. ע' בסמוך. וע"ע ח' בית מאיר].

ותוס' [כתובות פד: וב"ב לד., והרשב"א כאן] הק' בהא דא' [כתובות פה.] במעשה דאבימי דהיכא דהשליח פרע בלא עדים, המלוה נאמן לטעון סטראי. הא השליח הוה ע"א, וכשיש ע"א מחוייב שבועה דאורי', וא"י לטעון סטראי. ותוס' תי' דאיירי בתר תקנת שבועת היסת [וכדבסמוך]. [והרשב"א דן דל"ש בזה שבועת ע"א, ע"ש].

והריטב"א [ור"ן שם] כת' דבאופן דהשליח פשע ומחוייב לשלם ניחא³, דנוגע בעדותו והוה בע"ד ואינו נעשה עד. וצ"ב דהא יש לו מיגו דהחזרנו לו. וביארו האחרונים דכיון דהשליח יודע שנתן למלוה, א"כ הוה בע"ד ממש. וצריך לעדותו להפטר מחיוב הפשיעה. [וכקו' רע"א הו' לע'].⁴

והש"ך [קכא מה] הביא בשם ראב"ן דבסוגיין איירי דוקא כשיש ב' שלוחים, דסבורים כיון דיש ב' שלוחין אי"צ ליתן לפני עדים אחרים. אבל בשליח א', מצי טען לתקוני שדרתיך, והיה לך לפרוע בעדים שלא יכפור. וכמעשה דאבימי [וכסברת הריטב"א]. אבל הש"ך הביא דשאר ראשונים לא חילקו.

שם. המלוה חבירו בעדים. פרש"י דפעמים מסרו לשלוחים בעדים. אבל היכא דמסר לשליח בלא עדים נאמן שהחזיר. דהמלוה את חבירו בלא עדים, נאמן שהחזיר שהרי האמינו. והרמב"ן הוסיף דהפה שאסר הוא הפה שהתיר, אינהו אמרי' דהוה שליח, ואינהו אמרי' שעשו שליחותם.

[הב"ח גרס] ואי קסבר וכו' אי"צ לפורעו בעדים, הני עדים ל"ל וכו'. והרשב"א ביאר דהלווה נאמן שפרע, אף דאינו טוען ברי שפרע. חזקה שליח עושה שליחותו, ועוד שהם אומרים שעשו שליחותם. ואף כששלח ע"י קרובים ופסולי עדות. ולתי' הגמ' לא נחשב טענת ברי, וצריך עדות.

הני נוגעים. התוס' ר"ד כת' [לענין קידושין] כיון דנוגעין אינה מקודשת. דהוה מקדש בלא עדים, ואפי' שניהם מודים [דבעי עדות לקיומין]. וכ"מ בר"ן.

והרשב"א [בע"א] נסתפק בזה האם מהני כשהיא מודה, דהא ל"מ הודאה לקידושין. ושוב כת' דמ"מ כיון שהיא מודה אינם נוגעים בעדות. וחזרו להכשירם.

1 והשיטה לנ"ל ביאר דעדים בעלמא כסיפא מילתא להעזי בפני הבעל לומר שגירש אשתו. ועוד שמא יביא עדים להזימם. אבל בשלוחים הבעל אינו יכול להביא עדים להכחיש. ועוד שהוא מאמין לדבריהם, דחזקה שליח עושה שליחותו. וכ"כ הרש"ש דחיישינן שמא הבעל נתן להם גט, ונאבד להם. והבעל לא ידע לערער. אבל שאר עדי גירושין הבעל יערער.

2 [וציין דתלי במח' ראשונים היכא דאמר אל תפרעני אלא בעדים, האם מהני מיגו. אבל כת' דתוס' דידן ס"ל דמהני מיגו דנאנסו].

3 [אבל כת' דבגמ' שם מבואר דקאי אף באופן שאינו חייב לשלם. וע"כ צ"ל כתוס' או כרשב"א].

4 וע' תוס' הרא"ש ושאר מנלן דאיירי בעדים.

והרא"ש הביא בשם ר' יונתן הכהן דהיכא דהאשה מודה שקבלה הכסף, אלא טוענת שקבלה לפקדון מהני עדותם, דשוב אינם נוגעים.

וכה"ק המהר"ט [לר"ן] כיון דמודה שקיבלה המעות, הוה פקדון בידה. ושוב אינם נוגעים, ויהני הקידושין. והמהר"ט נדחק כשהאשה מעכבת את הכסף, ומש"ה פשעו בשליחות שנתנו לה מעות, ולא חלו קידושין. והאבנ"מ [לה ג] כת' דסברת הר"ן [ותוס' רי"ד] דבשעת קידושין עדיין אינה מודה, והוה מקדש בלא עדים. ול"מ שאח"כ יוכשו העדים⁵. אבל דעת הרשב"א דהוה עדים מעיקרא אלא דנוגעין, וכיון דנסתלק נגיעתן הוה כשרים⁶.

והשער"י [ז ה] הק' א"כ אף היכא דמכחשת, הא יכול לבוא לידי בירור [ע"י הודאתה], א"כ אין חסרון בעדות לקיומי. ובראשונים ל"מ כן. וחידש דבאמת לא חל הקידושין עד שיהיו עדים כשרים. ומהני מעשה הקידושין הראשון, וכשיתברר אח"כ חל, וכאילו חל מעיקרא.

ומשמע בתוס' רי"ד דלא הוה קידושין כלל. אבל הרשב"א [ע' בסמוך] מבואר דהוה פסול מספק, וצריך גט מדאורי.

ומיגו דיכלי למימר וכו'. פרש"י ובתורת עדות, שאינם נוגעין בעדותם. והשיטה לנ"ל כת' דאינם נאמנים מדין מיגו, דלא אשכחן מיגו להפסיד את המלוה, דאי בעי אמרי' שהחזירו ללווה. אלא כיון דיש מיגו, אינם נוגעים בדבר. ונאמנים בתורת עדות. [וכ"כ הריטב"א ע' בסמוך].

והש"ך [חור"מ כו נח] הביא בשם המהר"ט [ב חור"מ לג] דל"מ מיגו מגברא לגברא. והש"ך הביא מסוגיין דכה"ג הוה מיגו גמור. והנוב"י [חור"מ ק יט] והנתיבות [צב ב] תי' דהכא לאו מיגו [דהא הוה להוציא], אלא דנאמנות עדות. אלא כיון דיש להם אופן להפטר מהני.

ומגו דיכלי לומר אהדרינהו ללווה. והראשונים הביאו מכאן לפסוק דהולך לאו כזכי. והמרדכי [תקח] הביא בשם ראב"ן [פא] דאיירי שאמר לשון צאו ופרעו. וכ"כ השיטה לנ"ל דמיירי שאמר להולך בתורת שליחות. והריטב"א כ' דיכולים לומר שקבלו ע"ד שיוכלו להחזיר ללווה. ועי"ז פטורים מהמלוה. והנידון הולך כזכי אינו ענין ללווה כלל. [והש"ך [חור"מ קכא מד] הביא דברי הריטב"א דמיירי דליכא עדים שאמר הולך].

והשתא⁸ דתקון רבנן שבועת היסת וכו'. יל"ד האם כוונת הגמ' כיון דנשבע בטענת החזרת ללווה, מש"ה אין לו מיגו. או אף בטענת קיום השליחות יש שבועת היסת.

והראשונים הק' דשבועת היסת הוה רק בטענת ברי, והכא הלווה אינו יכול להכחישם שלא פרעו למלוה, וראוי שיהיו נאמנים שעשו שליחותם. והרמב"ן תי' דכיון דע"כ נתנו או למלוה או למשלח, ושניהם טוענים ברי שלא קיבלו [תקנו] שמצרפין טענתם. וחשבי' ליה טענת ברי וחייב שבועת היסת⁹.

ומשמע דמשביעין ע"פ צירוף טענת העד. אבל הגר"א [עה נח בליק'] על דברי ה"א דמשביעין שבועת היסת בטענת שמא כשיש רגלים לדבר [וכדעת רש"י ב"מ כו:], וציין לסוגיין.

והקצות [פח ה] הביא דמבואר בסוגיין דשבועת היסת א"צ ב' כסף. דאל"כ נפק"מ היכא דבשליחות ליכא ב' כסף.

שם. שבועת היסת. דעת הרמב"ם [שלוחין ט ה, ושו"ע צג ד] דכל שליח צריך לישבע

5 והחז"א [חור"מ ח ח] תמה [על הרשב"א] דכיון דתלי בהודאתה, הא בשעת קידושין ליכא עדי קידושין, שיכולה לכפור והוה נוגעין. והאיך מהני עדות לקיומי.

ודעת הקצות [רמא א] דבמזמן א"צ עדות קיומי, דיכול להתקיים ע"פ הודאתו. [וסגי בצד שיוכל להתברר. ואף כשלא הודה לבסוף]. והחז"א [לק' סה.] חלק דבשעת מעשה עדיין לא הודה, ול"מ. [ולשיטתו בסוגיין. וע"פ הנ"ל נח' בזה הראשונים].

6 [ומשמע באבנ"מ דלא סגי שמתברר אח"כ, אלא דעדים נוגעין הוה כמו ספק פסול, ומתברר הפסול אח"כ].
7 [ויל"ד דהא מבואר דנחשב הלואהו ע"י עדים].

8 התוס' הרא"ש כת' דאע"ג דרב נחמן תקנה, מימרא זו קודם תקנה. והמרדכי [תקי בשם ראב"ה] הביא דהירושלמי [ע' בסמוך] שהביאה ראייה ממעשה של רב, ע"כ קודם תקנה. אך הביא דעת רבותינו [וי"ג רש"י] דנתקן בימי התנאים.

9 והשיטה לנ"ל כת' דכיון דהלווה לא מצי למיקם עלה דמילתא, ואין בטענתו רמאות, מש"ה תקנו שבועת היסת.

10 ויל"ד דבגמ' [ב"מ כו] מבואר דאין מצרפין ב' שותפין לטענת ברי.

שבועת המשנה, כדין שותפין ואפוטרוף. ובשורת הרשב"א [תתקכ, הו' בב"י שם] הק' מסוגיין, דקודם תקנת היסת נאמנים. והאבנ"מ [לה ה] תי' דדוקא בדבר שהמשלח אינו יודע יש חיוב שבועה. אבל בטענת אהדרינהו ללווה אי"צ שבועה, דא"כ מצי פטר נפשי. ואף דדעת הרמב"ם דל"מ מיגו לאפטורי משבועה, מ"מ כיון דמצי פטר נפשי שוב לא הו' נוגעין.

והראשונים הק' דיכול לפוטרו ולמחול החיוב שבועת היסת.

והריטב"א כ' [בשם ר' אשר בר משולם] בעי' תחילתו בכשרות, דכל זמן שלא פטרום עדיין הם פסולים¹¹. ואף בנוגעים בעדותם יש פסול תחילתו בפסלות¹². וכת' דל"ד לבני העיר שנגנב ס'ת שלהם [ב"ב מג.]. דמהני סילוק, דהתם היו בע"ד. [וכ"כ הרשב"א ב"ב שם בשם הראב"ד דבע"ד אינו עד, ומש"ה לא נחשב תחילתו בפסול. וע"ע רא"ש מכות ספ"ק].

והאבנ"מ [לה ו] הק' מה לי בע"ד בכולו, ומה לי במקצתו. ואפי' נוגע בדרך רחוקה ונפלאה נחשב בע"ד ממש¹³. והאבנ"מ כת' לפרש דאינם פסולים משום נוגע, אלא משום דהוה עד הצריך שבועה. [ולא הוה פסול בע"ד].

והתוס' הרא"ש תי' דאין הלווה רוצה להערים ולהפסיד את המלוה¹⁴. ועוד תי' דכיון דמעיק' העיד [כשהיה נוגע בעדות], אף ששוב פטרום ל"מ, דהשתא נמי יחזיקו את השקר שלהם.

ועוד תי' הריטב"א דהכא במה שמוחל לו מרויח לו. וכ"כ הרשב"א והר"ן דאין סילוק מועיל כשיש לו הנאה בזה. והשיטה לנ"ל ביאר דבההיא הנאה דקא מסלק להו הוה כמו שנותן שוחד. אבל הנתיבות [קכא יד] כת' דאין לפסול עד משום שעשה לו טובה. אלא דהכא הוה נוגע [אף קודם תקנת שבועת היסת], אלא דיש לו מיגו. וכיון דנאמנותו הוה רק מדין מיגו, חיישינן שמשקר משום שוחד¹⁵.

והאבנ"מ [לה ו] תי' דמ"מ ע"י סילוק לא יחשב עדות קידושין, והביא בשם ס' משפט צדק [חור"מ כב] דל"מ סילוק בעדי הודאה, דמצי טען שהודה בפניהם משום דלא היו יכולים להעיד. וה"נ גבי קידושין בעי' שהמתקדשת תעזוב דיש כאן עדים כשרים, דהא ל"מ עדים אחורי גדר [וכמ"ש הראשונים בע"א].

ומ"מ כת' הראשונים דהיכא דבתחילת השליחות האמינום בלא שבועה מהני.

תוד"ה וכן. בירושלמי וכו' אבל בכסף לא, וי"ל דהווא בתר שבועת היסת. והראשונים [רשב"א, מרדכי, שיטה לנ"ל] הביאו דבירושלמי ר' יוסי פליג דכיון שהאמינה תורה, אינו נוגע בעדות.

ולדעת תוס' צ"ל דס"ל דאף כשיש שבועת היסת נאמן. והרשב"א כת' דדעת ר' יוסי דהחמירו דצריך גט. דמקודשת דבר תורה, והפסול נוגע הוה רק מדרבנן. וכע"ז כ' המרדכי [תקי בשם רשב"ט] דר' יוסי סבר הוה קידושי ספק. [אף דהוה נוגעין]. והפוסקים הק' אמאי הוה ספק או דרבנן¹⁶.

והראב"ה [במרדכי] פליג דע"כ הירושלמי קאי קודם תקנת היסת¹⁷.

והשיטה לנ"ל ביאר דדברי הירושלמי משום דכסף יכולים לחלק ביניהם. [וע"ד הצריכותא של הגמ']. וקודם שבועת היסת.

והר"ן תמה שהר"ף והרמב"ם [אישות ג טז] פסקו דשליח נעשה עד. ולא הזכירו [גבי קידושין] דהיינו קודם תקנת היסת. והביא דכה"ק הרמ"ן¹⁸. וכה"ק הרשב"א על בה"ג¹⁹.

11 והאבנ"מ הביא דהבעה"ת [כט, הו' בב"י קכא] כת' דכיון דתלוי בידו למוחלו, א"כ מעולם לא היה תחילתו בפסול. אבל היכא דתלי באחרים יש פסול נוגע. [וכע"ז כ' המרדכי ב"ב שם דלא אמרי' תחילתו בפסול, דבידו להסתלק].

12 וכ"ד הרמ"ה [ב"ב מג, הו' בסמוך]. אבל תוס' [ב"ב שם] דבנוגעין אין תחילתו בפסול דהפסול תלוי בממון. והמרדכי [ב"ב תקלט] כת' משום דאינו פסול לכל עדויות, אלא לעדות זו.

13 והקצות [לז א] הביא מח' סמ"ע ולבוש האם נוגע בעדות פסול משום בע"ד, או משום חשש משקר.

14 וכ"כ המרדכי בשם רבינו יחזקאל למה יפטרם, הרי הם חייבים לו.

15 ותלמיד התוס' רא"ש כ' בשם ה"ר אלחנן דיש עליהם תרעומת, דלמה לא פרעוהו. לכך הם נוגעים בעדות. ומשום תרעומת שעכבו ממנו יש לפסול לעדות. [וצ"ב דבסוגיין מבואר דיש לו מיגו. ועוד דהוה מאמינם שלא עיכבו ממנו. ואולי יש ליישב ע"ד הנתיבות].

16 והב"ש [לה ג] כת' דעד הצריך שבועה הוה פסול דרבנן. והאבנ"מ כת' דהנוטל שכר להעיד אינו פסול מדאור' [וציין לקצות לד ד]. [וכיון דבידו לפוטרו ולהסתלק מהני לעדות קיום].

17 והאחרונים [קה"י] הביאו דהירושלמי הו' ממעשה דרב, דקדים לתקנת היסת.

18 והרמ"ן כת' ובלבד שתודה שקבלה הכסף. [וכמ"ש הרא"ש בשם ר' יונתן].

19 ועוד כת' הגר"ס דהפסול נוגע הוה מדרבנן, וע"ז רבנן בטלו את הקידושין משום הפקר ב"ד הפקר. וכיון

והאחרונים [קה"י מא, גרנ"ט קן] תי' דמ"מ מהני הנך עדים לקיומי, כיון דבידם ליתן מעות למשלח, ועי"ז אינם נוגעים. וסגי שיש צד שיהיו כשרים לעדות להחשב עדות לקיומי. ומש"ה מהני הודאת המקדש או מתקדשת, שהרי מודים דהקידושין היה לפני עדים.

בא"ד אבל בשטר. והראשונים [רשב"א, ר"ן] כת' דדוקא שטר שאין בו שווה פרוטה.

רש"י ד"ה והשתא. הרי הדין קצוב [שבועות מד:]: גבי חנווני על פנקסו. הריטב"א דייק מרש"י דאף בסוגיין נשבעין שבועת המשנה, כדן חנווני על פנקסו. והוה שבועה כעין דאורייתא.²⁰ וכ"ד הבעה"מ [בסוגיין] דבתר דתקנו שבועת היסט אזלה ליה מיגו, וחל שבועת המשנה וכמו חנווני. והראב"ד [כתוב שם] והמלחמות ושאר חלקו דהעדים נשבעין שבועת היסט. דכיון דאילו טענו החזרנו ללווה נאמנים בהיסת, השתא בטענת החזרנו למלוה נאמנים בשבועת היסט.

והרי"ף כת' דעכ"פ שבועת המלוה הוה כעין דאורייתא, כעין חנווני על פנקסו. והשיטה לנ"ל ביאר דהא נוטל מהלווה ומפסידו, ואינו טענת רמאות. ואף דהלווה טוען שמא, מ"מ חזקה שליח עושה שליחות. אבל התוס' רי"ד חלק דאין להשביע את המלוה אלא מפני שנשבע השליח, ולהפיס דעתו. וכיון דהשליח נשבע שבועת היסט, אף המלוה ישבע היסט. וכ"כ הקה"י [מא ב.]. וכ"ד הרמב"ם [שלוחין א ז] דשניהם נשבעין היסט. והר"ן תמה עליו. [וע"ע ש"ך קכא מט].

והרשב"א והר"ן הביאו דדעת הר"י מגאש [בשבועות] והרמב"ם [מלוה טז] [גבי חנווני ופועל] דהיכא דמת הפועלים או חנוני, איך נוטל בלא שבועה. [כיון דאינו מפסיד פעמים]. והביא דהרמב"ן חולק בדבר. [עי"ש].

תוד"ה והשתא. דרחמנא אמר ע"פ ב' עדים יקום דבר וכו' עדים שהטעונים לישבע, אין ממש בעדותם.²¹ והגליון מהרש"א כת' דאפשר דהוה מדרבנן, וציין דכ"כ החלק"מ [לה ג].

והר"ש מקינון [הו' בש"ך פב כללי מיגו כה] כת' דל"מ מיגו היכא דצריך לישבע בטענה זו. וכדאי' בסוגיין. והש"ך כת' דהלשון מוטעה, וכוונתו למש"כ התוס'. ובהג' ברוך טעם כת' דמש"כ אינו ענין למיגו. אלא דכיון דצריך שבועה אינו עד.

והרמ"ה [ב"ב מג.] הק' כקו' התוס', דכיון דנשבע שוב יהני עדותו. ותי' דכיון דתחילתו בפסלות [שהוא נוגע], פסול.

[וי"ל דתוס' לשיטתם [ב"ב שם] דבפסול התלוי בממון לא אמרי' תחילתו בפסול. אבל הריטב"א הק' כקו' התוס' דאחרי שנשבע יהא כשר לעדות, ואף דכת' דבפסול נוגע אמרי' תחילתו בפסול. ומבואר דקו' דלא יחשב נוגע כלל, כיון דיכול לישבע].

והריטב"א הק' ה"נ נימא ה"נ עד דאינו נאמן אלא במיגו, האיך יהני עדותו. והריטב"א תי' דמדינא כשר לעדות, אלא דנוגע בעדותו. וכיון דאי בעי אמר אהדרי' אינו נוגע בעדותו. [ואי"צ נאמנות מיגו. וכ"מ רש"י ד"ה יכלי]. אבל הנהיבות [קכא יד] דייק מדברי התוס' דהק' דהוה מיגו בתרי, אלמא מתורת מיגו אתינן עלה.²²

ותוס' [כתוב' יח: וכ"מ] דנו דיהני מיגו במקום תרי ותרי, ומבואר דנקטו דשפיר מהני צירוף מיגו לעדות.

היא ואביה מקבלין גיטה

רש"י סוד"ה היא ואביה. אבל מן הנישואין וכו'. רע"א [בגהש"ס] ציין לרש"י [יבמות קט. וסנהדרין סט.] דהאב מקבל גט לקטנה שנשאת. [וציין דתוס' לע' י. נסתפק בזה]. ורע"א כת' דלפ"ז מש"כ רש"י דמן הנישואין אינו מקבל גיטה קאי אנערה.²³ ולא נמשך א'אבל קטנה. דקטנה שנשאת האב מקבל את גיטה.

דחל הפקר, שוב אי"צ לשלם, א"כ אינם נוגעים בעדותם.

20 אבל המלחמות כת' דדעת רש"י דאין חילוק בין שבועת המשנה לשבועת היסט, ואף שבועת המשנה נקראת בשם שבועת היסט [וכמ"ש רש"י [כתובות פז] דשבועת המשנה נחשב היסט].

21 והמרדכי כת' דכיון דצריכים שבועה נפקי מתורת עדות, שהרי נוגעין הם בעדות קצת. והרשב"א כת' דכיון דאתה מצריך שבועה, נפקי מתורת עדות, והוה בע"ד. [משמע דכיון דחל עליו שם בע"ד בנידון זה, לא פקע פסול זה. ולא חסרון בגדרי העדות].

22 [ולכא' יש לדחות דכוונת התוס' להק' מסברא, דב' אינם יכולים לכוון דבריהם].

23 וכ"כ מהר"ם פדואה [טו] דכוונת רש"י [הנ"ל] דוקא קטנה. אבל נערה שנשאת אביה אינו מקבל את גיטה. ועפ"ז יישב דאינו סותר לרש"י בסוגיין. אבל החזק"א [לע' י.] נקט דאין חילוק בין נערה לקטנה. ולדעת רש"י הנ"ל, וספק התוס' קאי בין בנערה ובין בקטנה.

ר' יהודה אומר אין ב' ידיים זוכות כא' וכו'. **בשרית הרשב"א** [ד שכד, הו' בב"י ר"ס קמא, ובשו"ע קמא ד] כת' דהיכא דהוה מדעת אביה, שפיר מהני לתת לה גט. וכתב דה"ה לדעת הר"ף [ע' בסמוך] דאף רבנן מודו דל"מ נתינת הגט לקטנה, מ"מ היכא דהוה מדעת האב מהני. [וכ"כ הרשב"א [א תשפט], והשיטה לנ"ל [מד:] וכ"מ ברמב"ן בסמוך²⁴].

וביאר דהא אפי' בקידושין מהני לדעת האב, דאומר אדם לבתו קטנה צאי וקבלי קדושין [לע' יט.].

ועוד הביא הרשב"א דמבואר [בסוף העמ'] דהחילוק בין גט לקידושין, דמפקעת עצמה, כלומר ואינה יכולה להפקיע את עצמה מרשות אביה אלא מדעתו. הא מדעתו מהני.

והמהרלב"ח [נז, הו' בבה"ב שם] כת' דאין לעשות מעשה ע"פ דברי הרשב"א האלו, דכ"ז לשיטת הרמב"ן [לע' ט]. דמהני צאי וקבלי בקידושי שטר. אבל לדעת הר"ן [שם, ה. בדה"ר] דצאי וקבלי מהני רק בקידושי כסף. ומדין ערב. א"כ אף בגט ל"מ ליד של קטנה. והביא דכ"כ הנמוקי' [כאן] בשם הריטב"א והראב"ד דל"מ גט אף מדעת אביה.

תוד"ה תנן התם. פ"ה וכו' אבל קטנה ד"ה אביה ולא היא וכו'. [כ"ה בסו"ד רש"י, ומחקו הב"ח]. וכ"כ רש"י [גיטין סה. ופה.]. ובסו"ד כת' תוס' דרש"י חזר בו²⁵ [וכמ"ש רש"י לפנינו] דה"ה דפליגי בקטנה.

וכן דעת הר"ף [גיטין לא. בדה"ס] דקטנה שיש לה אב, אביה מקבל גיטה ולא היא. [ובמשנ"ל גירושין ב יח האריך בזה].

והרמב"ן [כאן, ומלחמות שם] הביא דכ"מ בירושלמי²⁶ [גיטין שם ב] דלרבנן קטנה אביה ולא היא. נשאת היא ולא אביה.

והרמב"ן הק' [לסברת הר"ף] מ"ש קטנה מנערה. וביאר דנערה איתרבי' [ידה יתירא] בתורת שליחות אביה, ומש"ה דוקא נערה שיש לה שליחות. אבל אין שליחות לקטנה²⁷, ולאו בת זכיה היא בשל אחרים²⁸, ומש"ה אין לה יד לקבל את גטה. והא דאי' בגיטין ידה יתירא, לאו דוקא יד', דא"כ תהא עושה ביד שלה שליח [ע' לק' מד:]. אלא ש"מ דאין לה יד [לעצמה] אלא שתכניס עצמה לרשות אחרת²⁹. [ולפ"ז לכאו' אף מדעת אביה ל"מ. ודלא כשור"ת הרשב"א הנ"ל. וצ"ע דהרמב"ן בשם הר"א אב"ד כת' דמהני מדעת אביה].

והשיטה לנ"ל ביאר דכיון דלאו בת זכיה היא, כי אית לה אב בטל ידה לגבי אביה. דכיון דאיכא יד מעליא [של אביה], לא שבקינן יד אביה ונתנו לה יד. ועוד דגופה קנוי לו לגמרי, דהא מצוי לזבוניה. אבל נערה אית לה לדידה יד מעליא, וזוכה לאחרים אע"פ שיש לה אב. וכי אין לה אב מתקדשת והרי היא כגדולה לכל דבר, י"ל דיד יתירא זכי רחמנא לאב.

ורש"י [גיטין סד: במשנה] כת' דנערה מקבלת גיטה, ואביה נמי זכאי לקבלו, ומיהו יד ידה כדקיימא קיימא דהא גדולה היא. ואם היתה יתומה היא מהוה את עצמה, והיא מקבלת את גיטה והשתא נמי ל"ש. והגהש"ס [שם] תמה מה הביא רש"י מהא דמהוה את עצמה. הא אף קידשה אביה ונתינתה מקבלת גיטה.

והאחרונים ביארו דכוונת רש"י דכיון דמצאנו דיש לנערה יד חשוב לענין לקדש את עצמה [ביתומה, כשאין לאב זכות]. מסתבר דלא נתבטל ידה לגמרי אף במקום היד של האב.

ובגמ' [גיטין סד:] רבנן סברי ידה יתירא זכי לה רחמנא. ור' יהודה סבר במקום יד אביה, יד שלה אינו כלום. פרש"י לגמרי אוקמה רחמנא ברשות האב. ותוס' [שם] כת' דיד דידה עיקר, ונוסף יד האב. וסברת רבנן דלא ניתן יד שלה לבטל היד של אביה. ור' יהודה פליג דע"י האב בטל היד שלה. [וכ"מ רש"י הנ"ל].

24 אבל השואל [ברשב"א שם] נקט דספק קטנה צריכה ב' גיטין, א' לבת וא' לאב. והרמב"ן כאן כת' דחזר בו בא' מהם. ובמלחמות בגיטין כת' דמסקנת רש"י כרי"ף.

25 ועוד הביא מהתוספתא [ד יא] והירושלמי נתגרשה בתי אין הקטנות בכלל. וביאר הרמב"ן דבקטנה ל"ש כלל שתתגרש ע"י עצמה. [וכת' לדון דסתמא כר' יהודה].

26 [ואף דבהך שליחות א"צ מינוי. ולכאו' מבואר דל"מ שליחות קטן, אף היכא דל"צ מינוי. ודלא כמ"ש רע"א [כתובות יא, הו' לע' מב.].

27 [וצ"ב אמאי הוסיף הרמב"ן הלשון דלאו בת זכיה היא. ומשמע דל"מ אף דעת אחרת מקנה. ולכ' כוונתו דלאו בת זכיה עבור אחרים].

28 וכיון דהוה יד שפועל לאחרים, לא מצאנו דקטן יכול לפעול לאחרים.

ותוס' [שם] נקטו דלדעת **רש"י** [שם סה., והרי"ף ע' בסמוך] דקטנה אינה מקבלת את גיטה, א"כ יד יתירא היינו היד שלה, דנוסף בנערה. שהרי בקטנותה האב קיבל. [ותוס' חלקו דלא משמע כן].

אבל **הרמב"ן** [מלחמות שם] נקט דאף לסוברים דקטנה אינה מקבלת גיטה, מ"מ יד האב הוה ידה יתירא. אלא דע"ז נתבטל יד הבת. וכ"כ התוס' ר"ד [שם עה"ג].

בא"ד ומיהו קש' [לק' מד:] וכו' אבל מתחילה הוה ס"ד דמיירי בשיש לה אב וכו' ש"מ קטנה יש לה יד לקבל גיטה. והרמב"ן כת' דבכ"מ הו"מ למימר ולטעמין, ולא דייקין מס"ד דהגמ'.

ועוד הביא הרמב"ן בשם **הר"א אב"ד דאיירי**³⁰ במקבלת מדעת אביה³¹. ומש"ה קטנה מקבלת. ואפ"ה נערה אינה עושה שליח [אף דהוה מדעת אביה, וקי"ל דשליח עושה שליח], שלא נתן לה רשות לעשות שליח, אא"כ פירש. ועוד דקי"ל מילי לא מימסרן לשליח [ע' לע' מא.]. ומש"ה אם אין לנערה כח לעשות שליח מדין עצמה, ל"מ בתורת שליחותו של אב.

ועוד כת' **הרמב"ן** [ור"ן כאן, ומלחמות שם] דהמח' הנ"ל תליא בנידון הגמ' [מה:]: האם קטנה הוה יד אביה או חצר אביה. ולצד דהוה יד אביה, אף קטנה מהני דידה יתירא.

אבל למסקנא דחצר אביה ול"מ משוי שליח, א"כ הוה בתורת שליח האב, ול"מ קטנה כלל. שקטנה שיש לה אב אין לה יד לשום דבר, בין להכניס לרשות אביה ובין להפקיע. ודוקא נערה דישה לה דעת [וישנה בתורת שליחות וזכייה], ירדה תורה לסוף דעתו של אב שהוא רוצה שתכניס עצמה לרשותו. ואין לו קפידא בגירושין שישנן בע"כ.

תוד"ה וכל. ור"מ פ' דקטנה מתגרשת ע"י אביה וכו'³². [והרמב"ן הביא דכ"ד בה"ג]. והר"מ [ר"ת] ביאר [ע"פ הירושלמי] דכיון דישה לה אב ויכול לשמור אותה. אבל **הרמב"ן** כת' הטעם דכיון דהאב מקבל את גיטה למה לי שמירתה. והטעם תלוי בשמירת הגט, ולא שמירת עצמה.

וכ"כ **התוס' ר"ד** [גיטין סה.]. דהוה מיעוט ב"ד. ואע"ג דל"צ דעת האשה בגירושין, יד מיהא בעי. אבל אביה לא נתמעט.

[וע' תוס' יבמות קיג: ותוס' טוך כאן שהאריכו בדברי הירושלמי]. וע"ע **רע"א**.

והפנ"י [גיטין סד:]: הק' דמבואר [גיטין כא., ע' לק' מד:]: דהאב מקבל את הגט, דהוה שליחות הבת. והא קטנה דאינה יכולה לשמור את גיטה, וליתא בתורת גט, א"כ הא"כ מהני שליחות האב.

מפקעת עצמה מרשות אביה. התוס' הרא"ש כת' דאין הפקעה בקידושין, אלא הא דהאב אינו מיפר נדריה לחוד³³ [לע' ד.]. אלא דהוה תחילת הפקעה, דע"י הקידושין עומדת לינשא. ומדברי הרמב"ן [ע' בסמוך] מבואר דנחשב הפקעה במה שאינו יכול לקבל קידושה מאחר.

רש"י ד"ה גירושין דמכנסת עצמה. דאביה נמי ניח"ל שתקבל היא. משמע דהוה כעין גדר זכין. [ומ"מ מהני בע"כ, אפי' צווח]. וכע"ז כ' **הרמב"ן** [הנ"ל] דירדה תורה לסוף דעתו של אב שרוצה שתכניס עצמה לרשותו.

אבל **החזו"א** כת' דלאו דוקא משום דניח"ל [דהא אפי' מוחה מהני], אלא דזיכתה תורה לאב זכויות וכחות. והכא אינו 'זכות' במה שמקבל האב ולא היא.

מאמר דמפקעת עצמה מרשות אביה. הרמב"ן כת' דביבס אינו מפקיע לענין הפרת נדרים, שאין היבס מיפר נדרי יבמתו³⁴ [יבמות כט:; נדרים עד.]. אלא מפקעת שא"י לקבל ממון למוסרה

30 [ובהג' ראז"מ פ' הך משנה דקטנה התקבל].

31 ואף דקטנה ל"מ בתורת שליחות, מ"מ מהני ידה עבור אביה. וכדין צאי וקבלי. וכמ"ש בשר"ת **הרשב"א** הנ"ל. [ודלא כמ"ש **מהרלב"ח** בשם **הנמוק"י** בשם **הראב"ד**. {אמנם בנמוק"י הנדמ"ח ל"מ}].

32 והא דאינה יכולה לשמור את גיטה קאי בקטנה, וכדעת **הראשונים** [הנ"ל] דאף הבת מקבלת את גיטה. **והרמב"ן** הביא בשם **רב האי גאון** דאיירי ביתומה קטנה או שנשאת, וכדעת **הר"ף** דקטנה שיש לה אב אינה מקבלת גיטה. [ועוד י"ל נפק"מ מדעת האב, וכמ"ש בשר"ת **הרשב"א** הנ"ל דכשאמר לה האב לקבל את גיטה. וצ"ע אמאי לא כת' הרמב"ן כן].

33 ולכאור' כוונתו דאין לאב בזה הפסד.

34 ולכאור' תלי בספק של הר"ן [נדרים עה.]. למ"ד דהיבס אינו מיפר נדריה האם האב מיפר לבד. ע' רש"ש [ומשמע ברמב"ן דמיפר].

לא' מהאחים. דע"י המאמר נפסלה לאחים. [ועד"ז כת' התוס' רא"ש].

דף מד.

רש"י ד"ה קידושין דמדעתה. דבעינן דעת המקנה. אבל רש"י [יבמות יט:] דרש והלכה והיתה לאיש אחר, מדעתה משמע. והאחרונים הק' אמאי איצטריך קרא, ומה"ט שיוכל לקדשה בע"כ. [והקרי"ס [אישות ד] כת' דהוה אסמכתא].

והאחרונים [ר' נחום שם, ע' ר' שמואל לע' ב:] ביארו דרש"י [שם] קאי לפרש את דברי רבנן [ע' בסמוך] דל"מ מאמר בע"כ, דילפי' מקידושין. והרי יבמה זקוקה ועומדת, ואי"צ דעת ידידה לחלות הקנין. וע"כ סברת רבנן דחסר במעשה הקידושין, היכא דהוה בע"כ. ובזה למד רש"י מגזיה"כ.

גירושין דבע"כ וכו'. תוס' [גיטין כא.] הביאו דמבואר בסוגיין דאב מקבל גט בע"כ [של האב]. ועוד הביאו דבסמוך [בע"ב] מבעי דהוה כחצר אביה, משמע דמהני גדר חצר אביה שלא מדעתו. וכמו דמהני חצר האשה שלא מדעתה.

והשיטה לנ"ל כת' דלר' יוחנן קטנה אין לה יד במקום אביה. אבל לר"ל יש לה יד אפי' במקום אביה, אפי' קידושין דמדעתה. ואלימה ידה, ואף יכולה לעשות שליח [והגמ' בע"ב כר"ל]. והביא כן מהירושלמי.

התם במאמר דבע"כ וכו'. הראשונים הק' דברי שא דהברייתא מבואר דקטנה ל"מ. ולרבי אף בקטנה יעשו מאמר, דהא מאמר בע"כ. והמלחמות [גיטין שם] הביא מכאן סמך לדעת הרי"ף דקטנה [ברשות אביה] אינה מקבלת גיטה¹.

והשיטה לנ"ל תי' דגדר מאמר שמקנה את נפשה, וקטנה לאו בת קנין להקנות נפשא. ואף דתקנו מאמר בע"כ דומיה דביאה דיבמה. תקנו בע"כ, היכא דאיתה מדעתה. ולהכירא בעלמא דאינה כקידושין בעלמא.

והתוס' ר"ד כת' דה"מ להק' כן, אלא למסק' קאי כרבנן דאין קנין אלא מדעת. ושאני מאמר דזקוקה ועומדת.

דתינא העושה מאמר שלא מדעתה, רבי אמר קנה וכו' גמר מביאה דיבמה וכו'. [תוס' [יבמות שם] כת' דגמר לאו דוקא, דהא הוה מדרבנן]. והאחרונים דנו דמשמע דפליגי בגדר מאמר, אי הוה קנין יבום, או בגדר קידושין². ועוד יש שדנו [ע"פ הנ"ל] דצורת המעשה הוה כגדרי קידושין, אף דעצם הקנין הוה קנין יבום.

פרש"י כגון אם זרק לה כסף וכו'. האחרונים [דב"א ב יח א] הק' דהיכא דזרק לה אינה זוכה בכסף בע"כ. והגר"ט [צא] חידש דלענין קנין כסף אי"צ זכיה בכסף, וסגי בנתינה בעלמא³. [שעומד לרשותה]. [ע"ש].

הואיל וזקוקה ועומדת, השתא דאתית להכי ר' יוחנן נמי וכו'. פרש"י אף לטעם הראשון, דמפקעת עצמה מרשות אביה. ושאני הכא דזקוקה ועומדת. אבל התוס' ריה"ז כת' לפרש דאף לרבנן דל"מ מאמר בע"כ, שאני הכא דזקוקה ועומדת⁴.

בה ובשלוחה לא. הרמב"ן הק' דילמא לאפוקי דשלוחה לא, אבל ע"י עצמה מהני. ותי' דהול"ל דמקדש בשלוחו, ולא ליתני בו. דאי משום סיפא ש"מ למעוטי 'בה' אתא. והפוסקים נקטו דמצווה בו יותר מבשלוחו אף האב מקדש את בתו, ולכא' דייק' מ'בה' דסיפא. והרש"ש כת' דהאב מיפקד מדברי קבלה 'ואת בנותיכם תנו לאנשים', א"כ כ"ש דמצווה בו.

ובשלוחות ס"ל כר' יהודה. המהרש"א כת' דשליחות לאו דוקא, דהנידון על קבלת הבת גופה. וביאר דקבלת גט ידידה מקרי שליחות, ויד אביה [וכדבסמוך].

1 ולפ"ז לרבי יש מאמר ביתומה קטנה, דמהני בע"כ. והר"ף מודה דיש ליתומה יד לגט. [והשיטה לנ"ל חלק].

2 והגר"א [קסו ח] ציין דמהני שליח למאמר, דק"ל כרבנן דמאמר ל"מ בע"כ. [דילפי' מקידושין, ולא מיבום].

3 והביא מהא דמהני צאי וקבלי, אף לדעת רש"י [סוכה מו:] דמדאור' אין זכיה לקטן, אפי' היכא דדעת אחרת מקנה.

4 [והשיטה לנ"ל כת' להני ב' לישני].

צווח ר"ל ויצאה והיתה. השיטה לנ"ל כ' דרבנן ס"ל דיש סברא לחלק, דגט בע"כ. ואף דאין משיבין על ההיקש, כיון דיש טעם לחלק לא הוקש לכל מילי. ואיצטריך לקדושי שטר [לע' ה.]. והתוס' ריה"ז כ' דע"כ לא דמי בהא מילתא, דהא גירושין בע"כ. ועוד פי' דפליגי דלא אמרי' דהוקש לכל מילי, אלא היכא דאיתמר איתמר והיכא דלא איתמר לא איתמר.

א"ל רב אבין בר סמכא הוא וכו'. וכע"ז מצאנו [פסחים נב.; ברכות לג: ועוד] דדנו על אמורא האם הוא בר סמכא ומדייק בדבריו.⁵

דף מד:

כיד אביה דמיא או כחצר אביה. הריטב"א [במסקנא] כת' דמשמע מכאן דהא דאמרי' [גיטין סד:] ידה יתירא זכי ליה רחמנא, היינו יד דידה. יד אביה הוא עיקר ואלים מדידה. וידה טפל, דהא לא משוי שליח. וכ"כ תוס' שם בדעת רש"י [הו' לע' סד:]. אבל תוס' [שם] הרמב"ן [הו' לע' ובסמוך] ושאר נקטו דכוונת הגמ' יד יתירא, דהיד של האב נוסף.

והאר"ש [גירו' ג יב] הביא דמבואר בסוגיין דהאב עיקר, ואין לנערה רשות להתגרש אלא במקום אביה. והק' דבגמ' [גיטין כא.] מבואר דאדרבה דהאב נחשב שליח דידה², דהגמ' מביאה שליחות בע"כ, שהרי אב מקבל גט לבתו קטנה בע"כ. וכ"מ [גיטין סב:] איש הוה שליח לקבלה, שכן אב מקבל גיטיו. וכ"מ בגמ' [לע' בע"א] ובשליחות ס"ל כר' יהודה, וכמ"ש המהרש"א.

והאר"ש כת' דמ"מ האב מקבל את הגט במקומה. ודמי לגדר שליחות, דהשליח נעשה בע"ד ע"י המינוי. ואף דהאב הוא בעלים ואינו בגדר שליח, מ"מ ילפי' מינה דמהני שיפעל במקומו, אף במקום דהוה בע"כ.

והאחרונים [אבי עזרי אישות ג יד] תי' דבעינן תרוייהו, דה"ד המתגרשת' העיקרי היא ידה, אבל האב הוא ה'בעלים' על ידה, והוא ה'זוכה' בגירושין.⁴

והמאירי [גיטין שם] כת' דלמסקנת הגמ' [שם] הא דאב מקבל בע"כ, אפשר דהאב לאו שליח מיקרי אלא הרי הוא במקומה לגמרי.

והרמב"ן [מג.; ומלחמות בגיטין, ובר"ן כאן ע' בסמוך] ביאר דזהו שורש ספק הגמ' כאן, האם נוסף לה יד האב, ויד דידה כדקיימא ומשוי שליח [ויד אביה לאו דוקא]. או יד אביה מבטל את ידה, והיא פועלת במקומו.

אבל התה"ד [כתבים מו] נקט דהבת עיקר, דהא דהאב מקבל גט של בתו הוא משום דעומד במקומה, כאפוטרופוס ושליח בע"כ. וכת' דאף למ"ד דע"י יד אביה, בטל יד דידה. דכוותיה אפוטרופוס דיתומין, האפוטרופוס הוה יד יתומין וע"ז בטל יד דידהו.⁵

והתה"ד הביא מהגמ' גיטין דיד יתירא זכי רחמנא לאב, דיד דידה עיקר. ואף יד אביה דידה היא. ומש"ה אף קטנה ארוסה המתגרשת ע"י אביה ראוי לכתוב בגט לשון הרי 'את'. דהבת עיקר. [אבל המהר"ט אה"ע ו האריך לחלוק בזה].

והתה"ד כת' דאף דלענין קידושין לשון הגמ' [לע' ט.] בתן מקודשת לי, כלפי האב. הא חילק ר' יוחנן [לעיל] דלקידושין אביה ולא היא, ומב' טעמים [מפקעת עצמה, ובע"כ].⁶

5 [ומשמע דמסקנת הגמ' כאן דלא ידעי' האם הוא בר סמכא, אלא דבזמן קצר לא תולים בשכחה].
1 והאר"ש [שם] הוסיף דהאב זוכה את הנזיר של הגט. דהוה בכלל כל שבח נעורים לאביה. ועפ"ז ביאר דעת העיטור דספק נערה וספק בוגרת צריך לתת את הגט לה ולאביה. והראשונים חלקו דהא לכו"ע מהני יד של נערה [דק"ל כרבנן]. והאר"ש ביאר דכיון דזיכתה הנזיר עבור אביה [מספק], לא נחשב קבלה לדידה. ובשיע' ר' שמואל [ג:] כת' דאף לצד דהוה גדר שליחות, אינו שליחות דעלמא. אלא האב זוכה בגט.
2 ומשמע דכוונת הגמ' דמצאנו שהאב יש לו דין שליח. ולא אמרי' דאיש אינו בתורת קבלת גט. [אמנם רע"א [שם] פי' דאיש נחשב בתורת קבלת גט, שהרי האב הוא מקבל הגט].
3 ועד"ז כת' הקה"י [יג ב] דפעולת הגירושין כולל ב' ענינים, הקנאת גופה ופועל היתר. [וכנגד הקנין והאיסור של האישות]. ומצד היתר הגירושין בעי שיגיע ליד האשה, שזהו הגוף שמתירה. ואילו מצד ההקנאה ראוי שיהיני לאב, שהוא הקונה.
4 וכדאי' [כתובות ע.] דלא תקנו תקנת פעוטות כשיש להם אפוטרופוס.
6 וכ"כ בשו"ת הרדב"ז [ח"ו ב אלפים שלב] דלענין קידושין יד אביה ולא ידה, אבל לענין גירושין יד יתירתא רבי רחמנא, וכסברת ר' יוחנן. הילכך כותבין לכתחלה הלשון לנוכח האשה כשאר גיטין.

והאחרונים כת' דמ"מ לענין קידושין ודאי שיד האב עיקר⁷. וכדמבואר [לע' ג:] דזיכתה תורה שיחשב בעלים המוכר את שלו. וכ"מ [לע' ה.] דמה שהאב מקדש את בתו לא נחשב דמהני בע"כ⁸. ומדברי התנ"ד מבואר דהוה מחמת הנך ב' טעמי, וכסברת ר' יוחנן. אבל בשיע' ר' שמואל [לע' ג:] ביאר דכיון דקידושין הוה זכות, מסתבר דהתורה זיכתה שיחשב הוא המוכר, ולא שליחות דידה⁹.

שם. או כחצר אביה, ועד דמטיא גיטה לידה¹⁰. בפשוטו משמע דספק הגמ' בין לר' יוחנן ובין לר"ל [והחז"א הביא דכ"כ הריטב"א]. אבל השיטה לנ"ל [בע"א] כת' דלר"ל ודאי דהבת הוה בעלים לקדש את עצמה, ואינו בתורת יד אביה. ונידון הגמ' לר' יוחנן דעיקר היד דאביה. והביא דכ"ה בירושלמי. [וכ"כ החז"א מסבירא דנפשי].

דהו"ל חצר משתמרת שלא מדעתה. והתוס' הרא"ש כת' דהמ"ל דהוה חצר מהלכת. וכ"כ הריטב"א דל"מ אא"כ כפות וישן [וכדאי' גיטין עח, ע' תוס' שם כא.]. והקוב"ש [קוב"ב גיטין ג] הק' דאף אי הוה יד אביה נימא דל"מ 'מהלכת', דאינו דומיה דידה¹¹. ות' דגדר יד אביה, דהבת היא עושה הקנין. דומיה דעבד שקונה לרבו, דיד עבד כיד רבו. ואין בזה חסרון שמהלך מרבו.

איתיביה קטנה שאמרה וכו' הא נערה וכו'. רע"א הק' לדעת רש"י [סנהד' סט., הו' לע' מג:] דהאב מקבל גט של קטנה נשואה, ורע"א נקט דאפ"ה אינו מקבל גט של נערה [הו' לע' מ: וי.], א"כ הו"ל לגמ' לתרץ דאירי בנשואה. וכת' דלמש"כ רש"י [קודם חזרה] קטנה אביה ולא היא. וע"כ היינו למסקנא, וכמ"ש הרמב"ן והר"ן. א"כ אין להביא ראיה מהס"ד.

הא נערה וכו' הב"ע בשאין לה אב. תוס' [מג:] הוכיחו [מהס"ד] דקטנה מקבלת את גיטה, אף כשיש לה אב. ודלא כדעת רש"י [קודם חזרה, והר"ף]. והרמב"ן [מג:], ומלחמות גיטין, ור"ן כאן] תי' דלדעת המקשן דקטנה כיד אביה, א"כ יד האב יד יתירא הוא. ואף קטנה מקבלת את גיטה. ואילו הר"ף קאי למסקנא דל"מ שליח, דכחצר אביה היא. וע"כ נערה במקום האב אלא אינו כשליח אביה¹². ומש"ה קטנה שאינה בתורת שליחות ואין לה יד בשל אחרים כלל. ואין לקטנה שיש לה אב יד לשום דבר להכניס עצמה לרשות אביה ולא להוציא. אבל נערה כיון שישנה בתורת שליחות וזכייה ירדה תורה לסוף דעתו של אב שהוא רוצה שתכניס עצמה לרשותו ואין לו קפידא בגירושין שישנן בע"כ.

קטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה

שמא נתרצה האב בקידושין. משמע דכל הנידון האם חיישינן שמא נתרצה, וכשנתרצה ודאי הוה קידושין. [וכ"כ רש"י וע"ר [מה:] דמ"ד [שם] דלא חייש להא דסוגיין, משום דלא חיישינן שנתרצה. ואילו נתרצה לכ"ע מהני. אבל הרמב"ן [שם] העמיד דדעת הר"ף [ע"ש] דלהלכה ל"מ אף נתרצה ל"מ. ולפ"ז פליגי ביסוד הך קנין]. [ועפ"ז מתבאר החילוק היכא דשידכו].

אמנם צ"ב האיק מהני בלא הסכמת האב בשעת מעשה. והרי קטנה אינה יכולה לקדש את עצמה [אפי' יתומה, וכ"ש כשיש לה אב].

והרשב"א הביא בשם הראב"ד דאירי שנתקדשה במעמד האב, וכיון דשתק נעשה כאומר צאי וקבלי קידושין [וכדלע' יט.]. והרשב"א דחה דמבואר בכ"מ בסוגי' דלא אירי במעמד האב. וכ"ד שא"ר דאירי שלא בפניו. [וע' בסמוך].

ועוד הביאו הראשונים [רשב"א ור"ן, וס"ד בתוס' הרא"ש בע"ב] י"מ דחיישינן שמא נתרצה

7 וכ"כ בחי' ר' א"ל מלין [כו] ביאר דבקידושין האב הוא מקנה. אבל בגירושין הבת עצמה היא הבע"ד, והאב פועל במקומה.

8 ובחי' הר"ן [גיטין כא.]. עמד בזה, ות' דכיון דאין לקטנה יד לקבל קידושה, מש"ה נחשב קבלת האב כקבלתה, ולא נחשב בע"כ. אבל בגט יש לה כח לקבל גט כשאין לה אב, מש"ה נחשב בע"כ.

9 וצ"ב א"כ האיק הגמ' מדמה דין נערה לענין גירושין לדין קידושין, לענין שתקבל היא עצמה. דכיון דהאב הוא הבעלים, אין סברא שאף היא תוכל למכור חפץ שלו. משא"כ גירושין דהוה שליח דידה. [וצ"ל דסברת ר' יוחנן לאפוקי מההיקש דיצאה והיתה. וע' בראשונים לע'].

10 [קצת משמע דספק הגמ' בילפותא, האם ילפי' פרשת 'בתו' מפרשת יד או מפרשת חצר].

11 [והביא דכ"כ בחי' הר"ן [גיטין שם] דאין חסרון מהלך ביד, דיד אינה מהלכת מהקונה. אבל אילו יהא מהלך מהקונה ל"ק].

12 שמתנה תורה בדבר שמכנסת עצמה לרשות אביה ולא זכתה לעשות שליח.

האב קודם קידושין, והוא צאי וקבלי. ודחו דלא משמע כן בסוגיה¹³.

עכ"פ מבואר דמהני נתינת הקידושין ליד של הקטנה, משום גדר צאי לקבלי קידושין, אלא דנתחדש בסוגיין דאף דהאב לא אמר לה להדיא צאי וקבלי, ולא גילה דעתו דניחא ליה. אפ"ה היכא דנתרצה אח"כ מהני.

ונח' הראשונים [לע"ט. ויט.] האיך מהני צאי וקבלי קידושין, הא אין מעשה קטנה כלום. ודעת הריטב"א [יט., והר"ן ט.] דגדר צאי וקבלי דנחשב שהאב אמר למקדש לתת לבת, ומדין ערב. אבל הריטב"א [שם] הביא י"מ דמהני משום דהאב מרוקן זכותו אצלה. ועי"ז יש לבת כח לקדש את עצמה. ועד"ז כת' הרשב"א [שם], וכ"מ בתוס' [יט.]. והרא"ש [שם כה, וט. טו] הוסיף דיש לקטן שליחות לעצמו.

והאחרונים הק' דמ"מ האיך מהני, הא בעי דעת לקבלת הקידושין, ואין לקטנה דעת. והאחרונים [קה"י כו ד] כת' דמהני דעת האב¹⁴.

והריטב"א הק' במה נתקיימו הני קידושין, הא קטנה ל"ל זכייה לזכות לאב. ולאו בת שליחות היא. ואיהי גופה ל"ל יד מעצמה. [וכשיטתו דאף צאי וקבלי מהני ערב, והכא לא אמר כן מעיקרא]. [וע' בסמוך מש"כ הרמב"ן בכ"ז].

והריטב"א תי' כשיתרצה האב בקידושין, הוה כאילו האב אומר הכסף שנתת לבתי, הניח לה [ואל תטלנו]. והוה כאומר תן מנה לפלוני ותתקדש בתי, ומדין ערב.

וכתב בריטב"א דהנ"מ כשהכסף עדיין בעין בשעה שמתרצה האב. דאי לא במה מקדשה, שהרי לא הניח לה שום כסף ע"פ. וכת' דבבתו נערה א"צ שהכסף יהא בעין בשעת ריצוי, דנערה בת זכיה היא. ומיד כשזוכה הרי זוכה הכסף לאביה. וכי שמע האב ונתרצה זכתה למפרע, דזכין לאדם שלא בפניו.

והריטב"א כת' דאף דצאי וקבלי הוה מדר"י בר' יהודה [ונקט דרבנן פליגי, אבל שא"ר יט. נקטו דלא פליגי]. הכא אף רבנן מודה, דחל בשעה שנתרצה אח"כ. ואילו התם חל מיד בשעת מעשה [בלא ידיעת האב].

וכ"כ המרדכי [תקיג] דהיכא דנתאכלו המעות קודם ששמע האב ל"מ. אבל דעת הרשב"א דמהני אף שנתאכלו המעות, וכמקדש לאחר ל' [לק' נט.]. וכ"ד הרמ"ה [הו' בטור].

והאבנ"מ כת' דסברת הריטב"א דנתינת המעות לבת מהני רק מדין ערב, א"כ כל זמן שלא ניתן בצווי האב לא נחשב מעות קידושין. וכיון דנתאכלו ה"ל מלוה¹⁵.

ועוד כת' האבנ"מ דלדעת ר' יונה [הו' ברא"ש כתובות יא ז] קטן שלוה א"צ לפרוע כשגדל. א"כ כיון דנתאכלו אין כאן חיוב כלל. וכ' דצ"ל דדעת הרשב"א והרמ"ה דמחוייב לפרוע [וכדעת הרא"ש שם]¹⁶.

והרשב"א ביאר דהוה כאילו קידש אותה ע"מ שירצה האב [לק' סג.]. וכל שנתרצה שעה א' אח"כ מהני. והאבנ"מ כ' דאף לדעת הריטב"א צ"ל דמעיקר' המקדש נתכוון לזה, שיגמרו הקידושין בשעה שנתרצה האב [וע"י נתינה מדין ערב].

נתאכלו המעות בקטנה - ובגמ' [יבמות קט:]: יש צד דלר"א קידש קטנה וגדלה, גדלי בהדה [אע"ג דלא בעל]. והרשב"א [שם] ביאר דעשאוּם כהתנה בשעת נתינה, שתהא מקודשת

13 והריטב"א ביאר דאף דלק' [מה:] גבי אב חיישין שמא עשאו שליח מעיקרא, התם בגדול דבר דעת. אבל בקטנה לא חיישין שהאב אמר צאי וקבלי. [ויל"ד עפ"ז בנערה]. אבל ברמב"ן [בסמוך] מבואר דאח"נ [בשדיך] חיישין שמא אמר צאי וקבלי. אבל אין זה עיקר החשש דסוגיין.

14 ובחי' ר' שמעון [יט, ושער"י ז ו] ביאר דבעי דעת האשה בקידושין לב' דברים, לנתינת רשות [וכמו כל מכירה דמהני לך חזק וקנין], ועוד בקידושין בעי' השתתפות האשה בקנין, דע"י קבלת המעות מפקרת את עצמה. וגדר צאי וקבלי מהני נתינת רשות של האב. אבל בעי' מעשה הבת למעשה הקידושין. ובזה נתחדש דמהני צאי וקבלי, דיש לקטנה דעת לענין לבטל דעתה ע"י קבלת המעות [שהוא דעת האשה בקידושין]. ומ"מ ל"מ קידושין ביתומה, אף דיש כאן מעשה קנין, הא בעי' נתינת רשות של בעלים. ול"מ קטן בכל מילתא דאתינן עלה משום בעלות, וכמו דל"מ לך חזק וקנין בשלה.

15 וכת' האבנ"מ דל"מ מחול חובך לפלוני ואקדש אני לך, דהא אפי' מוחל לה ל"מ. והאחרונים דנו דל"ד, דכלפי האב הוה חיוב ערב, בההיא הנאה. אף דאינו ממון שראוי לקדש בו בעין. [והאבנ"מ נקט דגדר ערב משום דהוציא המעות ע"פ. וע"ז].

16 [וע' בסמוך מש"כ ע"פ דברי הרשב"א יבמות קט:]. ועוד יל"פ דאף דהמלוה לקטן, לא נשתעבד להחזיר. אבל אם נכנס לרשות קטן, חייב להחזיר. וכן מתחייב לשלם על מה שנהנה. ורק ל"ש השתעבדות. [וע' תוס' ורשב"א לע' יג:].

ועפ"ז ה"נ נקבע הכסף [ע"פ אומדנא] כתשלום הקידושין, ומש"ה נחשב שעבוד המעות קיים.

לאחר גדלות. וכמו קידושין לאחר ל' דמהני אע"פ שנתאכלו המעות¹⁷. שנשאר עליה שעבוד הדינר שנתן לה בקידושה. וכ' דאע"פ שהיתה קטנה בשעת קבלת המעות, ואינה משתעבדת דרש"י כי יתן איש אל רעהו, פרט לקטן¹⁸. אפ"ה כיון דתקנו רבנן נשואין, ה"ה משתעבדת מדאורי' בכסף קידושה. והמשנ"ל [אישות ד' ז] ביאר אף דמעכשיו א"י לקדש את עצמה אין בזה חסרון דבר שלא בא לעולם, דמחוסר זמן לאו דמחוסר מעשה¹⁹.

והאבנ"מ [לז' יב] כת' דק"ל דל"מ, והנותן מעות לקטנה הוה חסרון דבר שלא בא לעולם, ואם נתאכלו ל"מ. והגר"ט [קז] ביאר דהא דק"ל [יבמות שם] דלא אמר' גדלי בהדה, דכיון דנתנו את המעות עבור קידושין הדרבנן, ליכא פרוטה עבור קידושין דאורי'.

שם. שמא נתרצה האב. הרמב"ן [מכת"י] כת' דהו"ל קידושין למפרע. והביא כן מדברי רש"י²⁰ [ד"ה והוא ששידכו]. והרמב"ן הוכיח כן מהגמ' [מה:] דאוכלת בתרומה, דמעכשיו נשואה היא. והאבנ"מ [לז' יב] העמיד דכ"ד תוס' והרא"ש דחל למפרע. אבל הביא דדעת הרמ"ה והרשב"א והריטב"א [הו' לע'] דבשעת ריצוי חל מכאן ולהבא.

והטור [לז' יא] הביא דעת הרמ"ה דאף דשתק בשעת שמיעה, ונתרצה אח"כ, הוכיח סופו על תחילתו שנתרצה בשעת שמיעה. וחל הקידושין למפרע משעת שמיעה.

והרמב"ן [שם] הק' האיך מהני למפרע, הא בשעת שליחות לא ידעי' דניח"ל²¹. ותלי במח' רבא ואב"י [ב"מ כב.] גבי יאוש שלא מדעת, דלאב"י כל מילתא דמתעבדא קודם שליחות לאו כלום הוא, אע"ג דניח"ל לבסוף. וכדאמר' [שם] גבי תרומה ועודהו הטל עליהם.

וכ' הרמב"ן דאין לומר דיש לקטנה יד כל היכא דלא קפיד האב²². דהא קטנה היא, ואין לה יד אפי' היכא דמת האב. והרמב"ן תי' דזכות הוא לאב להשיא את בתו, ומצווה דרמי עליה הוא. אע"ג דהוה חוב לו לענין הפרת נדרים ומעש"י. ומהני 'זכין' אף בלא דעתו²³. [וע"ע לק' מה: בד"ן זכין בקידושין]. וכ"כ הר"ן [כאן] דכל שנתרצה לבסוף מהני מדין זכין. [והאבנ"מ דייק דאינו זכות גמור. ומש"ה מהני דוקא אם שמע האב לבסוף ונתרצה, אבל אם לא שמע לבסוף ל"מ²⁴. וכן מפורש ברמב"ן].

והרמב"ן [שם] הוסיף דאף דכשמת אביה אין לה יד ול"מ מעשה קטנה, בחיי אביה היא יד ידידה. ולא גרע מחצירו שקונה לו שלא מדעתו בזכות. הילכך כל שנתרצה לבסוף מהני.

והחז"א [מט א] כת' דלא חשיב מקדש בלא עדים, ולא חשיב דברים שבלב שאינם דברים [לק' מט:]; כיון שידוע לכל העולם שיש כאן ספק של זכות. [וע"ע לק' מה:].

זכין בהסכמת האב - והאבנ"מ [בסו"ד שם] הק' במש"כ הר"ן [והרמב"ן] דמהני משום זכין. האיך מהני זכין לענין דעת האב, לדברי הרשב"א [נדרים לו:; הו' לע' מב.] דל"מ הפרשת תרומה מדין זכין, דגבי שליחות גזיה"כ אתם גם אתם דבעי לדעתכם. [וע"כ דזכיה לאו מטעם שליחות]. ונקט האבנ"מ דזכין לאדם אמרי', אבל ל"מ זכין היכא דאינו הקנאה לאדם [וכמ"ש בקצות רמג ח, הו' לע' מב.]. וכת' האבנ"מ דאף דמצאנו [לק' מה:] קידושין ע"י זכין, היינו לבעל, שזוכין לו אשה. אבל הכא אינם זוכין לאב 'חפץ', והוה נישואת בעלמא²⁵. וצ"ע. ובחי' ר' שמעון [יט] והחז"א [מט]

17 אבל רש"י [שם] משמע דהוה למפרע. [וצ"ע אי הוה דוקא].

18 [ע' ב"ק קו: ובפשוטו משמע דהמיעוט בחיוב שומרים. אבל מבואר ברשב"א דנתמעט דקטן אינו מתחייב חוב. [וכר' יונה הנ"ל] ומ"מ מבואר מדבריו דמהני תקנ"ח לשעבד את הקטן, ויהני מדאורי' כשתגדיל].

19 [וביאר בזה דברי רש"י ותוס' יבמות לד, ע' אבנ"מ מג א.]. [אמנם י"ל דהתם איירי שהמעות בעין. וכדברי הראשונים בסוגיין].

20 אבל השער"י [ז' ו] כת' דמש"כ רש"י למפרע לאו דוקא. [ועפ"ז ביאר מש"כ רש"י מו. דמהני מחאת הבת, אבל הרמב"ן שם ביאר באופ"א]. וצ"י כ' רש"י [סב.]. דהמפריש תרומה במחורב כשיתלש, חל למפרע. וע"כ כוונתו דמועלת מעשה הראשון לאחר"כ, שהרי א"א שיחול תרומה במחורב.

21 והרש"ש כת' ד"ל דמהני למפרע, משום דק"ל יש ברירה להחמיר [ע' ביצה לט], אבל לא לקולא. אבל הק' דבגמ' מבואר הצד דל"צ גט, שמא לא נתרצה האב. ולא משום דל"מ ריצוי ידידה. וכת' דמ"מ דעת רב [ביצה לז:] דיש ברירה אפי' לקולא.

22 [ומש"ה כל שלא קפיד מהני, ואי"צ גדר 'שליחות' מדעתו].

23 והביא דכה"ג אי' [יבמות קיח:] דמהני לזכות גט במקום קטטה.

24 אבל זכות גמור מהני אף אם לא שמע לבסוף. אבל דאם שמע מהני מחאה [וכדאי' כריתות כד: וב"ב קלח., וגבי גר קטן כתו' יא.]. אבל המחז"א [זכ"י ו] דייק מדברי הר"ן דזכות גמור ל"מ מחאה [וע' ריטב"א לע' כג.].

25 [והאבנ"מ נקט דלא סגי בנישואת בעלמא של האב, מדין זכין].

האריכו לחלוק על יסוד הקצות, וס"ל דמהני זכין אף היכא דאינו זכין לאדם. [וכונת הרשב"א באופ"א].

בקידושי ביאה - והאבנ"מ הביא דמבואר [לק' מו.] דאיירי בסוגיין אף בקידושי ביאה. ובקידושי ביאה ע"כ חל למפרע, דאל"כ כלתה קנינו. וקשה לריטב"א ורמ"ה דמהני רק מכאן ולהבא. והאבנ"מ תי' דאף הריטב"א מודה דמהני זכין למפרע, וכמ"ש גבי נערה. וכל קו' הריטב"א דל"מ קבלת המעות של הקטנה. אבל בקידושי ביאה שפיר מהני זכין לדעת האב, ועי"ז מהני למפרע²⁶.

שם. שמא נתרצה האב. הראשונים כת' דאילו שמענו שנתרצה מיד כששמע הוה קידוש ודאי. והרמב"ן והתוס' הרא"ש כת' דאילו מיחה האב מיד כששמע לא חיישין כלל. [וכ"כ תוס' מו.]. והרמב"ן ותוס' רי"ד כת' דאף דעכשיו האב צווח לפנינו אח"כ צריכה גט, דחיישין שמא כששמע מעיקרא נתרצה. ול"א הוכיח סופו על תחילתו.

אבל הרשב"א דייק דאפי' בצווח האב מעיקרו [כששמע] חוששין²⁷. וביאר דכל מאן דמקדש קטנה שלא לדעת אביה יודע דל"מ קדושו אלא א"כ נתרצה האב, ומקדש ע"ד שיתפייס האב. והוה כמתנה ע"מ שירצה אביו. ומבואר [לק' סג.] דהמתנה בפירוש ע"מ שירצה האב, אף שצווח מעיקרא, כיון דלבסוף נתרצה מקודשת, שהרי נתפייס. ולא התנה שירצה בשמיעה ראשונה אלא שיתרצה בקדושה. ואף שמת האב חוששין שמא נתרצה שעה אחת סמוך למיתתו.

אפכוה. פרש"י לידע אם יודה רב לדברי שמואל, ואפכוה משום שאוהבו של שמואל היה. והאחרונים ביארו דעי"ז יהפך לברר דבריו. והשטיה לנ"ל כת' דהפכוה משום דחששו דאם היו אומרים דשמואל מחמיר, שמא רב היה חושש לדעת שמואל להחמיר. אבל הרש"ש ציין דרש"י [גיטין נט] פי' [בסוגיה אחרת] דאפכוה ע"י טעות.

והוא ששידכו. פרש"י דאיכא לספוקי שמא נתרצה כששמע, והו"ל קידושין למפרע²⁸. התו' רי"ד הביא בשם הר"ף דאף בלא שידכו, היכא דנתרצה מהני. אלא דלא חייש. [וכ"כ הריטב"א. וכ"כ רמב"ן ושאר לדעת רבינא לק' מה:].

והתוס' רי"ד הק' אטו ירד לסוף דעת בנ"א, וק"ל דלעולם לא יתרצה בשעת שמיעה. וניזל לחומרא שמא נתרצה. והתוס' רי"ד פי' דדעת עולא דכיון שבשעת קבלת קידושין לא ידע, ולא היה רצונו שם, לא מהני כלל. ול"מ מה שנתרצה עכשיו, דהא מעיקרא לא נתרצה. ול"א איגלאי מילתא.

והרמב"ן [לק' כ'] דה"ה דיש לחוש שמא אמר לה אביה צאי וקבלי קידושין [וכמו שדנו מה. לחוש גבי הבן, היכא דשידך וכמ"ש הרמב"ן שם]. אלא דנקט חשש דשיכחא.

עולא אמר אפי' מיאון א"צ. פרש"י שאין מעשה קטנה כלום בחיי אביה. ויל"ד האם רש"י בא לפרש אמאי א"צ מיאון [לאפוקי מיתומה, או האב הפקיר]. או דרש"י בא לפרש את הס"ד דלא חיישין אפי' בשדיך. ועי"כ הטעם דל"מ ע"י הבת כלל.

תוד"ה קטנה שנתקדשה. ונר' דה"ה נערה²⁹ וכו' דאין מיאון בנערה וכו'³⁰. וכ"כ הרמב"ן והרא"ש [ושאר] דבקטנה דאפשר לתקן מיאון תקנו. אבל נערה הצריכו גט, ואף דא"א לתקן מיאון³¹. דבכמה מקומות הצריכו גט מספק ולא חששו שיאמרו דאין קידושין תופסים באחותה. והתוס' הרא"ש כת' דשמא נערה צריכה הכרזה שלא היו קידושין דאור'.

ועוד כת' הרמב"ן דגבי קטנה חששו שיאמרו שנתרצה האב, כיון דאין מעשה קטנה כלום בלא ריצוי האב. אבל נערה יאמרו שחכמים הצריכו גט משום יד דידה³². ולא יסברו שנתרצה האב.

אבל הראשונים הביאו שבשאלות נקט נערה, ותקנת מיאון זה שייך אף בנערה.

26 [אבל לרשב"א משמע דל"מ דעת האב לקטנה. ולא משום חסרון במעשה].

27 ודייק כן מהמעשה [מה:] דהוא אומר לקריבאי. ואף דסתמא דמילתא מיחה מיד.

28 והמלחמות והתוס' רי"ד דייקו מדבריו דחל למפרע. [וע' מה שהו' לעיל].

29 והרא"ש הוסיף דכ"ש דיש לחוש שנתרצה האב במעשה דידה.

30 [ולכאור' ה"ה קטנה בשעת קידושין, וגדלה קודם שמיאנה. צריכה גט וא"צ מיאון. וע' לק' מה. גבי חליצה].

31 והתוס' רי"ד הוסיף דאילו מצרכינן להא מיאון נפיק חורבא ליתומה שקדושה אמה ואחיה לדעתה ויאמרו דאפי' גדלה תמאן.

32 וביאר שיאמרו דכיון דיש לה יד חשו רבנן לקידושין דידה, או משום דאתי לאיחלופי בנערה שאין לה אב.

תוד"ה אלא. וי"ל דשלמא לשמואל וכו' והכא מיירי בדלא שידך, ולהכי ל"צ אלא מיאון. נתחדש בתוס' דצריכה מיאון משום מעשה הקטנה, וכדין יתומה. [ולא משום ריצוי האב. ולכא' אף במוחה]. והריטב"א ביאר דהך מיאון גזירה אטו יתומה, ולחומרא. [ויל"ד דנימא דאינך אמוראי יודו היכא שהאב מיחה מעיקרא נימא הך גזירה].

ועוד כ' הרמב"ן לתרווייהו פריך דאף לרב צריך גט, א"כ דינה בחליצה.

רש"י ד"ה מעשה יתומה בחיי האב. ואח"כ קידשה את עצמה וכו' מדרבנן תקנו נישואין לקטנה שלא ינהגו בה מנהג הפקר. משמע ברש"י דהבת מקדשת את עצמה. [וכן דייק הבי"ש קנה ה מדברי רש"י גיטין סה.]. אבל יש ראשונים דדוקא אמה ואחיה מהני לקדשה. אבל מעשה קטנה בפנ"ע ל"מ. [אמנם הכא איירי ביתומה בחיי אביה, דאביה לפנינו, אלא כיון דנשאת יצאת מרשותו. ולכא' אף יצאת מרשות אמה ואחיה ע"י הנישואין. והבי"ש [שם ב] רמז לזה].

דף מה.

אלא דקדשה איהי נפשא וכו'. תוס' פי' דאיירי בקידשה עצמה לחוד, וצריכה מיאון. ולא הוה אישות מחמת האב. אבל שידכו הוה שפחות אחר אישות. [ובפשוטו משמע דע"י השידוכין נחשב מחמת האב. אבל בתוס' הרא"ש מבואר דהטעם משום דחיישין משום ריצוי האב. והנך קיד' מחמת האב. ע' בסמוך]. והרשב"א [מד:]: הך' דמבואר [לע': יח:]: דבמה שמוכרה לשפחות לא נחשב שמסרה לאישות [למ"ד מעות הראשונות לאו לקידושין]. ומי אלים שידך האב ממוכרה לשפחות. וילפי' [לע': יט.]: דין צאי וקבלי קידושין מדין יעוד, למ"ד מעות הראשונות לאו לקידושין. [ומבואר דע"י צאי וקבלי לא נחשב שפחות אחר אישות].

והרשב"א הוכיח מכאן [כקו' התוס'] כרש"י [ע' תוס' מד: ד"ה מאן] דלעולא אף שידכו אי"צ גט. ונחשב קידשה עצמה.

והריטב"א [לע': יט.]: עמד בזה, אמאי לא תריץ בדאמר צאי וקבלי, דהוה קידושין מחמת הבת [לדעת תוס' וה"מ שם דנותן יד לבת לקדש עצמה וקידשה את עצמה], דלא הוה קידושין ידיה [של האב], ויחזור וימכרה. וכמו גבי יעוד. והאחרונים תי' דצאי וקבלי מהני ע"פ דעת והסכמת האב, ונחשב שמסרה ואישות. ואף דילפי' מעשה הקידושין מדין יעוד, הא לא דמי ליעוד דהוה דין התורה. [וע"ע קוב"ש קכב, וקה"י, וגרנ"ט קז.]. [ועפ"ז מתורץ אף קו' הרשב"א].

והשיטה לנ"ל תי' דאף דלענין איסור חיישין שמא נתרצה האב, אפ"ה יכול למוכרה. דלענין ממונא בחזקתיה קיימא, וטוען ברי שלא נתרצה בקידושין.

שם. הרא"ש הך' לדעת השאלות [הו' בתוס' בע"ב] דקטנה שהלך אביה למדינת הים, מהני קידושי אמה ואחיה, נימא שקידשוה אמה ואחיה ונתאלמנה, ואח"כ חזר אביה. והוכיח דל"מ כה"ג.

תוד"ה אלא לאו. כיון דשידך היינו כמו שקידשה אביה וכו' אבל לשמואל בלא שידכו, וצריך מיאון. [וכמ"ש תוס' לע' דלשמואל צריכה מיאון לחוד]. והתוס' הרא"ש ביאר דכיון דצריכה גט מחמת שמא נתרצה האב, הוה כאילו קידשה, ושוב אי"ל למוכרה אחר אישות.

בא"ד ומיירי שכך אירע שלא מיאנו, אלא גירשה, דאמת הוא שנפסלה לכהונה וכו' כיתומה, ואם גרישה נפסלה לכהונה. ובהג' ברוך טעם ציין דכ"מ [כתובות ק; יבמות קח, עי"ש מח' בזה].

ואינה ממאנת לזיקתו. מבואר בגמ' דהיינו דאי"צ מיאון לזיקה. אמנם יש מ"ד [יבמות קז:] בקטנה שקידשה אמה דל"מ מיאון בזיקה.

צריכה מיאון שמא לא נתרצה לא בראשון ולא בשני וכו'. רש"י הך' דאף נתרצה האב בראשון, הוה גט יבמין דרבנן, וקידושין תופסים באחותה. וכו' דלאו דוקא. וע' תוס'. והבעה"מ תי' דמ"מ אם נשאת אח"כ לשני, אם נתרצה בראשון, מהני מדין יבום. דיבום אי"צ דעת האב, דיבמה יבא עליה בע"כ. וכיון דנישואין צריכה מיאון, גזרו מיאון אף בארוסה [ע"י מאמר], שלא תחלוק. כיון דבתר שנתייבמה צריכה גט ומיאון, והאיך תהא ארוסה קלה מזו.

תוד"ה צריכה. וא"ת ל"ל מיאון, כיון דצריכה חליצה וכו'. והתוס' ר"ד תי' דהחליצה הוה לאחר שתגדל,

1 וקצת משמע דנקט דכוונת התוס' דהשידוכין הוה מסירה לאישות. דע"ז גרם לאישות. [ולא משום הסכמתו לקידושין, וכתוס' רא"ש].

2 [דנח' התנאים יבמות קה: האם קטנה חולצת]. ולכא' ע"כ הך מיאון בעודה קטנה, דכיון שגדלה ל"ש

ובעודה קטנה יש לחוש שמא יקדש אחותה. [וכ"כ הרש"ש].
 והרמב"ן הביא י"מ דחיישין דיש שראה הגט ולא החליצה. וא"ת ניחוש שמא לא יראו המיאון. אין דנים אפשר משאי אפשר, ומה דאפשר לתקוני תקנו.
 והריטב"א ביאר דיסברו דהוה גט גמור. דיש חילוק בלשון הגט, ולא יגרש בלשון גט יבמין, דהכא הצריכו לשון גט 'אינתתא' שמא חלו קידושי הב'.

בא"ד כי יעלה על לב בנ"א שנתרצה לשני ולא לראשון, דהראשון עשה שלא כהוגן וכו'. והרמב"ן כת' דיש לחוש שיאמרו כיון דדייקו כ"כ להצריך גט במאמר שלא מדעת, ע"כ דמו דקידושי קמאי טעות הוה, שהאב מיחה בראשון ולא בשני. ועוד כת' שמא יאמרו דבתר חליצה קידש, דתפסי קידושין בחלוצה.

בא"ד ומה שהצריכו חליצה אינו אלא לרווחא דמילתא וכו'. והתוס' הרא"ש [והרמב"ן בשם י"מ]. כת' דשמא יסברו דהצריכו חליצה, משום דאין מיאון בזיקה [ע' יבמות קז]. א"נ סבורים דטפי עדיף לחלוץ מאשר ללמד למאן, וכדאמר' [יבמות קט]: התרחק מהמייאונים.

תודה הכל. ניחוש שמא יאמרו אין קידושין תופסים באביו וכו'. ועד"ז הק' התוס' רא"ש לר"ל [יבמות י:]. ניחוש שמא יאמרו דאין קידושין תופסים לאחים בצרה. וי"ל דצרה וחלוצה מיבדיל בדילי מינייהו.
 והראב"ד [כתוב שם] תי' דאין תקנה לזה ע"י מיאון. שיתלו שעשה מאמר, ועושה מיאון במאמר. דאין דעת הבריות לתלות שממאנת בקידושי המת.

שם נתרצה הבן

ברתיך לברי, אמר רבינא אפי' למ"ד וכו'. הרמב"ן ביאר דאיירי דהבן היה שדיך בה. דכיון דשדיך יש לנו לחוש לכל צד קידושין. והב"ח [לז] הק' דכיון דשדיך וגילה דעתו שרוצה בה, א"כ יהי מדין זכין [וכדאי' בע"ב]. וכה"ק המהרש"ך [א ו]. והב"ח כת' דאף דנתרצה בשדוכין, שמא עדיין לא נתרצה לקדש. עד שיתן לה מעות משלו. והאבנ"מ [לז יא] הביא מסוגיין דשדיך לא הוה גילוי דעת כל כך שרוצה לקדש.

אבל הפנ"י העמיד בדלא שדיך. והט"ז [שם] כת' דהך שדיך איירי בסיפור דברים, ולא היה הסכמה ביניהם.

דף מה:

שם נתרצה הבן ל"א. פרש"י דגברא דייק ונסיב, ובן אינו ברשות האב. והשיטה לנ"ל כת' דהבן סבר דא"צ למחות, שהרי לא מנסבא לי' בע"כ. אבל אב הו"ל למחות. א"נ משום דניח"ל שבתו תתקדש שלא תגדיל ברשותו.

והשיטה לנ"ל דייק דאין חוששין בסתמא, אבל אי ניחא ליה מקודשת, ולמפרע. דליכא למימר מכאן ולהבא, דהשתא לא אמר הבן מידי.

ודילמא שליח שוי' וכו'. רש"י [בסמוך ד"ה בפירוש] מבואר דשייך לסברת חייש' שמא נתרצה האב. וכ"כ הרמב"ן.

הריטב"א [תוס' ריה"ז בשם הראב"ד ועוד ראשונים] כת' שמא שליח שוי' בעדים, והלכו למדינת הים.

אבל הרא"ש [בסמוך] דקדק דא"צ עדים במינוי שליחות קידושין. וכ"כ הרמב"ם [אישות ג טו], והראב"ד השיג דהוה מקדש בלא עדים, ול"מ הודאתן דהוה חב לאחרני.

והכס"מ כת' דמסוגיין מוכח דא"צ עדים, דאי צריך עדים הא אמרי' [כתובות כג] עדים בצד אסתן ותאסר. [והאחרונים דנו דלכא' המח' בעות לקיומי. ולא בבירור דהעדים].

אבל הרש"ש כת' לפרש דק' הגמ' דראוי לגזור, שמא יסברו דעשאו שליח.

והר"ן כ' דה"ה כל המקדש אשה לחבירו, היכא דשדיך חיישי' שמא מינהו שליח. אבל הביא דדעת תוס' [וכ"כ תוס' הרא"ש] דדוקא באב שמפקח ענין הבן. והכס"מ [שם] כת' דחששו כאן טפי מבעלמא, דאין אדם מקדש אשה לבנו שלא מדעת.

מיאון [וכמ"ש תוס' ושאר מד:]. א"כ צ"ב קו' תוס' ושאר. וצ"ל דכוונתם דכיון דבקרב תחלוץ, משום חששה מועטת אי"צ לתקן מיאון.

לא חציף איניש לשווי לאבוב שליח. תוס' [לק' נט.] נדחק דהא דאי' [שם] דרבין חסידא הלך לקדש אשה לבנו, איירי דארצי קמי ושתיק. ואיכא למימר דסמך עליה¹. דהא לא חציף לשווי' שליח וכבסוגיין. ובהג' יעב"ץ אף דמצאנו בתורה דשכס עשה את אביו חמור שליח לקדש, התם גוי עז פנים. אך הק' דמצאנו גבי שמשון.

והר"ן הק' נחוש שמא הבן אמר כל העושה רצוני יהא שליח. וכה"ג נחשב שליח [כדאי' כתובות ע:]. ות' כיון דלא חציף, אנו סהדי דאף שאומר כל השומע קולי, אין אביו בכלל.

ודילמא ארצוי ארצי. פרש"י הבן קמיה אביו, וגילה לו דעתו, והאב נעשה שליח מאליו, דזכין לאדם שלא בפניו. והרא"ש הוסיף וזכיה מטעם שליחות, וכדפרי' [לע' מב.]. והתוס' ר"ד חלק דאין זה זכות, שהרי נאסר בקרובותיה.

והרמב"ן [מד: מכת"י] כת' דכל היכא דנתרצה לבסוף חשבינן ליה זכות, משום דמצוה רמי עליה [להנשא], וסופו לינשא ועומד ליאסר בקרובותיה. אבל במקום שחושבין שלא יתרצה אמרי' דהוה חוב. ואף במקום שהוא זכות גמור בצווח מעיקרא אין זכין לו שלא בפניו.

והרמב"ן [חולין לט.] הביא איכא דקש', בהא דאי' שמא נתרצה הבן, הא הוה חוב לו, שהרי מתחייב בשאר כסות ועונה², ונאסר בקרובותיה. והביא ר"א דאפי' דבר שהוא חוב לו, כיון שהוא רוצה נחשב זכות, וזכין. אלא בדבר שהוא חובה יכול לחזור בו³ כל זמן שלא נודע לו, אבל במידי דזכות אינו חוזר. והרמב"ן חלק דאין חבין אלא מדעתו ובשליחותו. אלא דקידושין אינו חוב גמור, שרוצה לישאנה ולאסר בקרובותיה, מלישב בטל. ומצוה קעביד, וכל שישא אשה יאסר בקרובותיה.

והרמב"ן [חולין] הביא ר"א משום דבן ניה"ל במילי דאבוב. וכן הא דשמא נתרצה האב משה, דמסתמא ניה"ל במה שבתו רוצה, וכדאמרי' [מא.]. אסור להשיא בתו וכו'עד שתאמר בפלוגי אני רוצה. ומסתמא ניה"ל אע"פ שהוא חוב לו במקצת דהא נפיק מרשותו, ואם נתרצה הוה כזכות לו.

והאבנ"מ [לז יב] כת' דאף למש"כ [בקצות רמג ח, ע"פ דברי הרשב"א נדרים לו:] דמהני זכין רק לזכות לאדם, ולא לזכות מאדם. מ"מ מהני זכין בקידושין, שמקנין לו אשה.

וכ"כ הקצות [שפב ב] דהיכא דגילה דעתו שרוצה לעשות ע"י שליח, מהני שליח מדין זכין. והק' א"כ יהני אומר אמרו, כיון דגילה דעתו. ות' דזכין הוה דוקא בדבר חדש, אבל דבר שהוא של בעלים ל"ש זכין אלא שליחות⁴. ובהג' ר' שמעון [יט] פליג דמהני זכין אף כשאינו מקנה לו דבר חדש, ומהני הפרשת תרומה אפי' משלו על של חבירו. וכן [כתובות יא.] מהני זכין בגירות, אף דאינו מקנה לו דבר חדש. ומנין לנו לבדות כללים חדשים בדין זכין.

אבל התוס' ריה"ז הק' אם לא עשאו שליח ל"מ שנתרצה הבן, ובשלמא גבי ממון תלי בדעת נותן, והמקבל צריך רק לזכות במתנה. ומש"ה מהני זכין ע"י אחר, דזכין לאדם שלא בפניו. אבל בקידושין צריך שיאמר דברים⁵ שיקנה בהם האשה. והא דמהני קידושין ע"י אחר, משום דשלוחו של אדם כמותו. [ומבואר דכוונתו דזכיה אינו בתורת שליחות, ובקידושין בעי 'מעשה קידושין'. משא"כ בממון דמהני מעשה המזכה עבורו חבירו. ובזה פליג הרא"ש [הנ"ל] דזכיה מטעם שליחות].

וכ"כ הגר"ח [סטנסל קפז] דל"מ זכיה לקדש לו אשה [ודייק כן מהרמב"ם⁶], וביאר דבקינים מהני זכין כאילו יש כאן דעת קונה או מקנה. אבל בקידושין בעי מעשה ידיה. דאמרה

1 [ובמעשה [שם] לא נתרצית להתקדש לבן, וקידשה האב לעצמו. ומקשה הגמ' דהוה מנהג רמאות לקדש לעצמו. ובזה ביארו תוס' דאף דלא מינהו שליח להדיא חשיב רמאות].

2 [ואף דבפשוטו החיוב שאר כסות ועונה הוה משעת נישואין, מ"מ בקידושין נתחייב בזה].

3 [יל"ד האם המזכה יכול לחזור].

4 [ומשמע מדבריו דנקט דאף למ"ד זכיה מטעם שליחות, וע"י מינוי התורה נחשב מעשה מטעם הבעלים. אלא דנתחדש מינוי זה רק במידי דאינו עליו 'בעלים', וע"י זכין נעשה בעלים. אבל כשהוא כבר בעלים, בעי 'מעשה בעלים', ומש"ה זכין מאדם לא אמרי'. ואפשר דהוה גזירה"כ מה אתם לדעתכם. ועפ"ז עיקר החילוק בין מקום שהוא כבר בעלים. ומתיישב ק' האחרונים דמצאנו זכין בגירות וכדו' אף דאינו הקנאה מחודשת. ומ"ש מילה. דהתם ל"ש בזה מעשה הבעלים].

5 [מבואר דבעי 'אמירה' לדברי הקידושין. וע' מש"כ בזה לע' ה:].

6 שהרמב"ם [אישות ג יד] כת' יש לאיש לעשות שליח לקדש וכו', וכן אשה גדולה וכו'. וצ"ב אמאי נקט גדולה גבי אשה. וביאר הגר"ח דפשיטא דאין מעשה קטן כלום, אלא דס"ד דהרמב"ם דיהני זכין לקטנה, לענין קבלת הקידושין [כיון דהאשה אינה עושה מעשה הקידושין]. קמ"ל דדוקא גדולה, דאין זכין לקטן [והגר"ח ביאר דקמ"ל דזכיה מטעם שליחות]. אבל לאיש לא הוצרך לחדש, דהא ליכא זכין בקידושין כלל. [והאבנ"מ הנ"ל נקט להיפך, דמהני זכין לאיש, דהוה קבלת דבר חדש. אבל לא לאשה].

תורה כי יקח [ול"מ מעשה דידה וכדלע' ה:], דבעי מעשה קיחה דידה. וה"ה דלא מהני של אדם אחר.⁷ [וע"ע ברכ"ש י].

שם. והרא"ש כת' דיש לדקדק מכאן דכל היכא דגילה דעתו שרוצה לקדש אשה פלונית, מהני לזכות, ולא מסתבר לחלק בין אב לאחר.⁸ וכ"כ ר"ח [הו' ברשב"א לע' ז]. דל"ש מינה שליח בפני עדים, ואפי' ארצי קמי וקידשה מקודשת. והרשב"א [שם] הק' אמאי בעי' ארצי קמי, הא אף בלא"ה הוה זכות שתהא אשה זו קנויה לו, וזכין לאדם שלא בפניו. וכ' דאפשר דהוה חובה, שמא רוצה באחרת. וכל כמה שהיא אגידא בו לא יחבו' ליה אחרת.⁹ [וכדאי' כתוב' סד].

והחז"א [מט טו] דן האם כל שגילה דעתו נחשב זכות. או שמא אף דחפץ בכך לא הוה זכות. ושמא רוצה לקדש בעצמו ובמעותיו. ודוקא הכא דארצי קמי [ורמז שרוצה ע"י זכין].

והר"י יצחק בר' יהודה¹⁰ [הו' במהר"ק לב] השיב לר' נתן המכירי דאב שקידש לבנו הקטן אשה, צריכה גט, שמצינו בכל מקום שזכין לאדם שלא בפניו.¹¹ ועוד מאחר שלא מיחה בקידושי אביו עד שהיה בן י"ג וחצי, חיישי' דארצויי ארצי קמיה אחר שגדל ושתק ואח"כ חזר בו, ומש"ה צריכה גט.¹² ונח' עליו ר' שלמה בר' שמשון ור' קלונימוס איש רומי. והמהר"ק האריך לדון דתלי בראשונים בסוגיין אי קי"ל שמא נתרצה הבן.¹³

ובש"ת ב"י [קידו' ז] הק' דשמא אינו זכות כלל. דהא קטן הוה שלא בפניו. [ול"מ לגלות דעתו דניחא ליה בה].

עדים - והרא"ש [ומרדכי תקיג] כת' דיש לדקדק מכאן דמינוי שליחות אי"צ עדים. דאת"ל דצריך עדים ל"מ ארצי בעלמא. [והו' לע' בזה מח']. ומבואר דהרא"ש דייק מסוגיין דאת"ל דצריך עדות, ל"מ אומדנא בעלמא. והב"ש [לה יב, וכ"מ חלק"מ שם] כת' דלדעת הראשונים דבעי עדים, י"ל דגילה דעתו בפני עדים. [וסגי שהעדים יודעים את האומדנא]. והשער"י [ז טו] דן דל"מ עדות לקימא על גילוי דעת.

שם. ארצי. פרש"י הבן לפני האב. אבל התוס' ר"ד פי' דהאב ארצי קמיה מילי דשליחות, ושתק הבן. [והראשונים הביאו גיר' 'ושתיק']. ועי"ז מסתמא הוה שלווחו. [ול"ש לדין זכין כלל]. [הרמב"ן דחה דלא משמע כן].

ובתוס' ריה"ז [ושיטה לנ"ל בפ' הב' פי' דארצי [האב קמי הבן] אחר מעשה שקידשה. והואיל ושתק ודאי נתרצה.

והרשב"א [לע' ז]. הביא בשם העיטור דמהני ריצוי אחר הקידושין. והרשב"א כת' דאין נראה. ולכא' הטעם דמהני דהוה מעות פקדון אצל המקדש עד שיתרצה האב [וכמ"ש הרשב"א מד: גבי בת]. [וצ"ב אמאי לא ניחא לרשב"א בזה].

והשיטה לנ"ל הביא די"ג ארצי קמי ושתיק. והשיטה לנ"ל הק' הא שמא חזר בו. ודן דהוה ספק ספיקא [שמא לא נתרצה, ואף נתרצה שמא חזר בו]. ותי' דאי ארצי לא תלי' שחזר בו.

א"ל בפירוש וכו'. פרש"י וכ"ש לשמא עשאו הבן שליח. [כל זמן שלא שמענו שהיה

7 [ויל"ד בכוונת הגר"ח האם קאי למ"ד זכיה לאו מטעם שליחות. אך בדבריו נקט דבקטנה ל"מ, דזכי' מטעם שליחות. משמע דאפ"ה ל"מ באיש {וכ"מ לשיטת הגר"ח דאף למ"ד לאו מטעם שליחות הוה גדר כעין שליחות, אלא מקרא אחרינא}. וצ"ב דאי הוה מטעם שליחות, הא מהני שליח להחשב קיחה דידה. וצ"ע].
8 וכ"פ הש"ע [לה ד] יש מי שאומר דהיכא דגילה דעתו שחפץ באשה פלונית, ואמר לו לשדכה לו, אף דלא מינה שליח לקדש מקודשת.

9 וכת' וכו' יגרשנה. וי"ל דחייב לשלם שכר הסופר, ועוד אתה משיאו שם רע שמגרש אשתו. ועוד שאתה מטריחו אחר סופר ועדים. ועוד דנאסר בקרובותיה.

10 [כל אלו קדמונים מתקופת רש"י ורבותיו].

11 ונקט דמהני זכין לקטן. [וע' לע' מב. דנח' הראשונים [במסק' הגמ' שם, וב"מ עא:]] אי זכיה לקטן מדאורי' או מדרבנן. והאחרונים האריכו לדון בדבריו דלע' יט. מבואר דלא משכחת אישות לקטן. ולתוס' נתמעט מקרא דאין אישות לקטן.

12 ואף דמוחה עכשיו ל"מ. ואינה יוצאה בלא גט שלא יהיו בנות ישראל הפקר. ואין לפקפק באיסור אשת איש.

13 והמהר"ק הביא מהמרדכי [כאן] שדעת ראב"ה ורבינו אליקים וראב"ן ורבינו מאיר ובנו רבינו שמואל דמהני ריצוי האב למהוי קדושין. אבל דעת הר"ף והרמב"ם והר"מ מקוצי והר"י מקורביל דאין חוששין לריצוי האב אפילו נתרצה בפירוש.

מעשה כן]. אבל השיטה לנ"ל נקט דלא חיישי' דארצי [ועדיין חיישי' שמא עשאו שליח, אלא דלא חציף]. והק' ניוחש שמא ארצי [האב] קמי', ואמר הבן 'אין'. וי"ל כיון דלא חציף לאשוויי שליח אי ארצי לא הוה אמר אין, דחציפא מילתא. אבל הביא דיש דל'ג' ושתק, ואיירי שארצי [האב], ואמר שיקדשנה ועי"ז הו' שליח ואין כאן חציף [ואפ"ה לא חיישי', וכרש"י].

בפירוש אמר מר דל"ס הא דרב ושמואל. פרש"י אא"כ שמענו. **והרמב"ן** דייק דהיכא דשמענו שנתרצה האב מקודשת. [וכ"ד תוס' **והרא"ש**]. אבל **הר"ף** כת' בין נתרצה ובין לא נתרצה לא הוה קידושין. [וכ"ד הרמב"ם ג' ג]. וכ"כ **התוס'** **רי"ד** דל"מ רצון של אח"כ, דלא היה בשעת קידושין.

והרמב"ן הק' דפשוטת הגמ' משמע דאין חוששין, ומנ"ל לר"ף דאף היכא דבהדיא ל"מ¹⁴.

תוד"ה בפירוש. ופסק הרי"ף ובשאלות דהילכתא כרבינא. והרי"ף הביא דכ"פ כולוה רבוותא כגון רב אחא ובה"ג ובש"ת רב האי גאון. אך הביא דאיכא מאן דחש להא דרב ושמואל. וכ"ד ר"ח. והריטב"א כת' דהלכה כרב ושמואל, ודלא כרבינא ועולא.

בא"ד ועוד פסק בשאלות דר"א קטנה שהלך אביה למדנה"י שיכולה להתקדש¹⁵, **דתקנו רבנן משום הפקר**¹⁶. **והרא"ש** [ח, ותוס' הרא"ש] חלק דלא תקנו אלא ביתומה. וכת' דמ"מ אין לאוסרה משום שתחשב כפנויה ועומדת אצלו בזנות. דכיון דדרך קידושין ונשואין היא אצלו אין זה זנות. מידי דהוה אקטן שהשיאו אביו, דאף דלא תקנו נישואין, לא חשיב כאילו היא בזנות אצלו, אפילו היא גדולה ובת עונשין. [וכ"כ תוס' סנהד' עו: ויבמות סב; אבל דעת הרמב"ם [אישות יא ו] דהוה זנות. ועי' ב"ח וחלק"מ א ג].

בא"ד ושלח לו ר"ת לדברין אם מת אביה במדנה"י תאסר לכל אדם וכו'. ובגהש"ס ציין למהרש"א [ח"א סוטה י]. שכת' לפרש דיהודה שאל את תמר, שמא קיבל בך אביך קדושין, והשיבה יתומה אני. [עי' שרשי]. והמהרש"א פי' דאל' שמא קיבל אביך קדושין מאחר בלי ידיעתך בקטנותך [ואף שעכשיו גדלה]. והשיבה יתומה אני, שמת אבי בהיות בבטן אמי.

בא"ד והשיב ר"מ שמא יקדש אמרי' וכו' [גיטין כח:] חיישי' שמא ימות. ור"ת חלק דכל שעה ושעה י"ל דעדיין לא קידש, ול"ד וכו' שמא ימות, דשעה א' קודם מיתתו. והאחרונים ביארו [לסברת ר"ת] דל"מ חזקה להכריע דבר שתלוי בעתיד¹⁷.

ורע"א הביא דבירושלמי [גיטין ספ"ג] הק' ניוחש שמא יבקע הנוד, ותי' תמן למפרע נתקלקלה, והכא מכאן ולהבא. וכדברי ר"ת.

ובפשוטו ר' מנחם ס"ל דדנים עכשיו להתירה על כל זמן העתיד, והו' שמא ימות. ואף דבכל שעה הוה שמא מת¹⁸.

והנובי [יו"ד ק נו] כת' לפרש דהר"מ מיוני ס"ל דכל מכניס עצמו לאונס, נחשב שמא ימות. שלפני המעשה צריך לחוש דבשעת גמר מעשה יהא אסור¹⁹. ול"ד לאכילת תרומה, שאם ימות בעלה לפנינו תפלוט התרומה, ואין איסור על אח"כ²⁰ [ומש"ה כל הנידון על רגע זו, והוה שמא מת]. אבל אף לינשא, דחיישין שמא אב יקדשנה באמצע הביאה, ועי"ז הגמר ביאה הוה באונס. א"כ צריכה לחוש שמא יקדש ברגע שאח"כ [והוה

14 [ועי' דברי התוס' רי"ד י"ל דכוונת הגמ' דבשעת זכייה אין חוששין שמא נתרצה. ומש"ה אף אח"כ ל"מ].

15 **והמרדכי** [תקטו] כת' דהיכא דהלך האב למדינת הים מזכין לו כסף קידושין ע"י אחר. דילפי' זכין מקרא דנשיא א' [לע' מב]. אבל אין קטנה זוכה לאביה. דדרשי' איש זוכה ואין קטן זוכה.

16 **ובהג' יעב"ץ** הק' א"כ תאסר ע"פ דיבור אמה מדרבנן [ולק' סה. מבואר דאינה נאמנת]. [ויל"ד דיכולה למאן. ועוד דוקא מדעתה יכולה לקדשה. ועוד דכשאיבה קמן, ודאי ל"מ מעשה אמה].

17 **וכ"כ הנובי** דבכל הלימודים לא אשכחן אלא לשעתא דאוקי אחזקה, אבל להבא לא אשכחן ולכן לא מצינן לסמוך אחזקה להבא. ועוד כתב **הנובי** [שם עה] לפרש [לר"ת] דשמא ימות [בעתיד] אינו נגד החזקה, שהרי סופו למות. [וכ"כ הריטב"א גיטין כח:].

18 **ובגהש"ס** ציין לתוס' [יומא נה:] הק' דנימא דלא העמידו שופרות למעות קינים [עי' ש], שמא תמות אשה א', והוה חטאת שמתה בעליה. **ותוס'** תי' דבכל שעה ושעה מותר דהוה שמא מת. ול"ד להתם דאסורה שעה א' קודם מיתה. ומש"ה נחשב שמא מת [והגהש"ס [שם] ציין לתוס' דידן].

19 **וביאר** דכל מידי שאם יתעביד בפנינו יבוא עי"ז מכשול, ולא היה אפשר להנצל, אנו חוששין. **והשער"י** [ב ט] חלק דגדר איסור מכניס עצמו לאונס, תלי באיסור של אח"כ. וכיון דברגע של אח"כ יהא מותר משום 'שמא מת', ל"ש בזה איסור מכניס עצמו לאונס.

20 **ובהג' רמ"ב לוריא** [לנובי"] הק' דאסור ללעוס תרומה ע"ד לפלוט, דהוה הפסד. אלא דסמכי' אחזקה, אף דאח"כ תהא אנוס בזה.

שמא ימות]. וכל שעה יש לחוש כן, ולעולם לא היה חזקה מבוררת.²¹

והשער [ב ח] כ' [כע"ז] דסברת הר"מ מיוני משום איסור יחוד.²² וחקר האם איסור יחוד הוא על אשה שהיא עכשיו ערוה, או משום שברגע שאח"כ תהי' ערוה [ושמא יכשל]. [ונפק"מ אשה שעדיין לא ערוה, ובזמן מועט תהא ערוה]. וכ' דהר"מ מדמה לשמא ימות דעכשיו אסורה עליו ביחוד, שמא יקדשנה אביה ברגע שאח"כ. [ול"מ חזקה על להבא]. ובזה פליג ר"ת דאיסור יחוד תלי במי שהיא כבר ערוה.

והרמב"ן כת' דחוששין שמא יקדשנה, ואין מתירין לזה. ואף שבכל שעה י"ל עדיין לא קידש, כיון שהיא ברשות אביה אינה עומדת בחזקתו של זה. ול"ד לעבד כהן ובת כהן שאוכלין בתרומה דהתם קיימי בחזקתייהו. ועוד דהתם הכהן חושש שלא להכשיל את עבדו ובתו, אבל הכא אינו יודע שקידשה אמה, שיזהר שלא להכשילה.

בא"ד ולכי גדלה גדלי נישואין בהדה, ולכי אתא אב ל"צ לקדשה.²³ [כ"ז מדברי בה"ג]. הבה"ג נקט לשון הגמ' [יבמות קט: קט:] לר"א דגדלי בהדה אע"ג דלא בעל. אמנם לא קי"ל הכי, ולכא' כוונתו היכא דבעל, וכמו כל קידושי יתומה. דאי"צ לחזור ולקדש מדאור'.

ה"מ דרך כבוד וכו'. **הרמב"ן** כת' בסתמא אמרי' דשתיקותי' ראייה שמסכים. אבל דרך בזיון לא תלינן שמסכים, וע"כ מרתח רתח, ואין ראייה משתיקותו. אבל כשאמר צאי וקבלי מהני, אלא דלאו אורח ארעא לומר צאי וקבלי, ולא חיישינן להכי.

ההוא דאמר לקרבאי וכו' אתא קריביה באיגרא וקידשה, אביי אמר וכו' רבא אמר וכו'. **הראשונים** פי' דהקרב קידש את הבת, ובזה אמרו אביי ורבא דהכא לא חיישינן שמא נתרצה האב.

והרי"ף הביא **איכא מ"ד** דקי"ל כרב ושמואל [ודלא כרבינא], דאשכחן אביי ורבא כוותייהו. **והרמב"ן** וריטב"א כ' דהכא חיישינן טפי, דכיון דמוכחא מילתא שדעתו היה לזה, אלא כפואו.²⁴ [והיכא דהסכים להדיא, אף רבינא חייש וכדלע']. [והרי"ן דייק דהרי"ף ס"ל דאף היכא דנתרצה מתחילה לא חיישי'].
והריטב"א כת' דע"כ איירי דשדיק לקרובו מעיקרא, דבלא שדיק לא חיישינן. אבל **השיטה** לנ"ל כ' דיש רגלים לדבר וחיישי' אף בלא שדיק.

והרמ"ה [הו' בטור ושו"ע לז יב] כת' דכיון דהאב גילה דעתו מעיקרא שדעתו לזה, והלכה היא וקידשה את עצמה, חיישינן. [ואף שהאב חזר בו].
אבל **הרשב"א** [ושא"ר] כת' דאף דאביי ורבא ס"ל כרב ושמואל, קי"ל כרבינא שהוא בתראי.

והרי"ף כתב לפרש דחיישינן שמא מדעת אביה נתקדשה בחשאי.

נשאת

והלך אביה למדינת הים ועמדה ונשאת. **הרמב"ן** נקט דשייך לנידון נתקדשה שלא לדעת אביה, דתלינן שמא נתרצה האב. והק' דהרי"ף ושא"ר פסקו דלא חיישי' שנתרצה בקידושין, ומ"ש נישואין [דפסקו לחשוש]. הרי שניהם ברשות אביה, ויותר הוא מפסיד בנישואין מבקידושין. **והרי"ן** תי' דהכא מעיקרא ניח"ל וקידשה לו. והו"ל כאילו אמר מעיקרא שתנשא לו, כל שלא מיחה.

והרמב"ן [מכת"י מד:]: הוכיח מהכא דהיכא דנתרצה האב מהני למפרע, ואוכלת בתרומה בינתיים.

אבל **האחרונים** דנו [לדעת שא"ר] דגבי נישואין אי"צ 'דעת קנין', וכדמבואר **במרדכי** [תקמו] דמהני נישואין של קטן. ועפ"ז יל"פ דמהני מעשה הבת, ע"י נישואת של האב.

אמנם למש"כ **האבנ"מ** [לז יב] דהריטב"א חולק רק בקידושי כסף, דאין מעשה קטנה כלום. אבל היכא דיש 'מעשה הקידושין' [כגון ביאה], כו"ע מודו דמהני למפרע א"ש. [וכ"כ החזו"א].

21 [ויל"ד בדשבתות ויר"ט תהא מותרת, ועי"ז יש לה חזקה מבוררת שעה א'].

22 [ובס' הערות כת' כע"ז משום קריבה דערויות].

23 [וצ"ב דמ"מ אם עודה קטנה ואביה בה, יקדשנה. דבינתיים אינם קידושין גמורים. ואמאי חייש רק כשתגדל].

24 **והשיטה** לנ"ל הביא ד"ג כן ברי"ף דהא רגלים לדבר, ומש"ה חיישי'.

והמרדכי [תקטז] כת' דקטנה שקידשה אביה, ל"מ חופה שלא בפני האב [אפי' מת], דחופה במקום קנין קיימא. אבל הביא דר"ת חלק דכיון דעברו ל"ב חודש ודאי מהני [אפי' מת]. [ומשמע מדבריו דר"ת פליג דל"צ דעת למעשה החופה. אלא דאין לה זכות להפקיע מרשות האב. אבל כשהגיע הזמן, לאו כל כמיניה לעכב. ומהני שלא מדעת האב].

והרמב"ן [שם] הק' ניוחש שמא לא ישמע האב לעולם [ע"פ מש"כ דדוקא היכא דשמע לבסוף מהני]. ותי' דהוה מילתא דעבידא ואגלווי, דחברך חברא אית ליה וכו' עד סוף העולם. ולענין תרומה דרבנן לא חיישינן שמא ימות קודם שישמע. ועוד תי' דכיון דקדשה והלך למדינת הים, יודע שהבעל יתבע ותנשא, וניחא ליה בנישואין. אלא שאם בא ומיחה אמרי' דגלי דעת' דלא ניחא ליה.

תוד"ה ונמצאת זרה. זרה מדרבנן, ואע"ג דל"ש וכו' אפ"ה לא חילקו רבנן בין ארוסה לארוסה, כלומר כיון שאין חופתה חופה גמורה וכו'. והרשב"א חלק דאמרי' [לע' יא]. דהיכא דל"ש חששות אלו, כגון קיבל עליו מומין, אוכלת בתרומה. והמשנ"ל [אישות ג יא] האריך בסתירות בדעת התוס' האם אמרי' לא פלוג. [ע' מה שהו' לע' י: יא].

והאחרונים [שעה"מ [קו' ח"ח ז], ורע"א [למשנ"ל ג יא], ושר"ת אבנ"מ [טז] ועוד] חילקו דלמשנה ראשונה ארוסה אוכלת בתרומה בהגעת זמן, וה"ה בכל מקום שאין חשש סמפון או שמא ישקה. אבל למשנה אחרונה גזרו לא פלוג, וכל שאינה נשואה אינה אוכלת.

והתוס' הרא"ש [הרשב"א בשם תוס'] תי' דאף בסוגיין הבעל אינו חושבו לחופה, ואינו מייחדה אצלו. וכיון דאין חופתה חופה הוא אינו בודקה [וכחופה לפחות מבת ג' שנים, ע' לע' י: ויבמות נח:]. והרשב"א דחה דהתם אין ביאתה ביאה ולפיכך אינו מייחדה אצלו. ועוד אם היה חושש משום מחאת אביה, אף הוא אינו כונסה וכיון שכנסה חזקה אינו חושש ומייחדה הוא אצלו. וצ"ע.

והשיטה לנ"ל תי' דהוה חשש משום דאמרי אינשי דעד עכשיו ארוסה אוכלת בתרומה, כיון דמכאן ולהבא [שנתברר דהוה שלא מרצון האב] אסורה, ונמצאת זרה למפרע. ולאו כו"ע ידעי' דארוסה אוכלת מדאור²⁵.

ועוד הביא בשם הראב"ד דה"נ שייך חשש סמפון, דשמא מצא מום, ורוצה למחות רק בפני האב. ודחה דבריו.

רב אסי אמר אינה אוכלת, שמא יבוא אביה וימחה, ונמצאת זרה למפרע. המשנ"ל [תרומות ז יז] דייק דהוה חשש מספק, והא הוה חשש דרבנן²⁶. והמשנ"ל הביא דלא הקילו בספק תרומה [משמע דכוונתו כיון דעיקרו דאורי'].
והאחרונים הביאו דיש כאן חזקת איסור. ונח' הפוסקים האם ספק דרבנן לקולא היכא דיש חזקת איסור. [והש"ך [י"ד קי כללי ס"ס כ] החמיר, והפ"ח [שם טו] הקיל²⁷]. ולפ"ז משמע דפליגי בזה האמוראים בסוגיין.

והאחרונים דנו דהכא חיישינן טפי, שמא סופו להתברר. ויראה לכל שאכלה זרה תרומה. וע"ע אבנ"מ [ש"ת טז].

תוד"ה הוה עובדא. ואע"ג דחש לה רב, לא חזר בו, אלא חומרא בעלמא שהחמיר אנפשיה²⁸ כמו שמצינו וכו'. והרא"ש דחה דכיון דרב החמיר על עצמו, אף אנחנו נחמיר כוותיה. ואין ראייה ממגילה, דהתם סמכי' אדברי ר' יוחנן דהקיל לגמרי [ולא כרב שהחמיר לנפשי'].
תוד"ה אוקי. ואפי' הוא מוחזק וכו' אלא בחזקת יורשי האשה, דתפיסתו שלא כדין. ומוקמי' בחזקת מ"ק. והקובה"ע [כז א, לז ט, וקוב"ש ב ח] הביא דהרא"ש [ע' בסמוך] כת' הטעם משום דרוב ל"מ להוציא ממון. ולפ"ז מבואר דאף ל"מ להוציא מחזקת השבט. דאין הולכין בממון אחר הרוב, ואף נגד חזקת השבט. והקונה"ס [א ז, ו יא] נסתפק האם רוב

25 [וצ"ב דהוה גזירה לגזירה. ויל"פ דכיון דלא ידעו דארוסה אוכלת מדאור', נראה לאינשי שהיא זרה ואוכלת בתרומה, דהוה דאורי'].
26 דתרומה בזה"ז דרבנן.

27 [ותליא במח' ר' יוסי ורבנן מקואות ב, עירובין לו].
28 ובהג' הראמ"ה הק' דהחמיר שם לאחרני [שבא לשאול], והאיך נקיל אנו לכתחילה במידי דהוא גופיה לא הקיל למעשה.

מהני נגד חזקת מ"ק. [האם הוה גדר חזקת ממון, או חזקה באיסורין]. [וע"ע קצות פב יג, וש"ש ד כד]. והקובע"ע הק' דחזקת השבט לא עדיפא מחזקת מרא קמא.

בא"ד ואע"ג דשרי לה לאכול בתרומה, דמה"ת ארוסה אוכלת בתרומה, כדפ"ה. והרא"ש [ותוס' הרא"ש] כת' דלפ"ז אינו מטמא לה. [דהוה דאורי']. והרא"ש העלה צד לפרש שרוב פעמים אין האב מוחה, ומסתמא ניח"ל לאב בנשואי' כיון דכבר נתקדשה לדעתו, ומש"ה אכלה בתרומה דאזלי' בתר רובא. ודוקא בממון לא אזלינן בתר רובא. ולפ"ז היה מותר אפי' ליטמא לה. אך דחה דא"א לומר כן, דהא רב [ב"ב צב] הוא דאמר דהולכין בממון אחר הרוב.

נתקדשה שלא לדעת ונשאת שלא לדעת וכו'. **התוס' רי"ד** הביא דר"ח פסק כרב הונא, והק' דלא קי"ל כרב ושמואל לחוש לקידושין, א"כ האיך נחוש כשנשאת אח"כ. ותי' דכיון דנשאת מהני גילוי דעת דמוכחא מילתא דניחא ליה, שהרי עומדת בביתו בתורת אישות. [ומבואר דנקט דאף למסקנא שייכא לנידון רב ושמואל].

והאבנ"מ [לז י] כת' דדוקא היכא דאביה כאן ושתק אמרי' מדשתק הסכים. אבל היכא דהאב במדינת הים שנתקדשה ונשאת לא חיישינן לה. [ודלא כב"ש שם יד שהביא מכאן דהיכא דנשאת חיישינן].

ועוד כת' **האבנ"מ** דאף כשאביה כאן. הא קי"ל דבשעת קידושין לא חיישינן שנתרצה. ואי משום ששתק בשעת נישואין, הא לא קידש. וכת' די"ל דרב הונא לטעמיה [לע' ג]. דחופה קונה. וכיון ששתק ונשאת, אמרי' דהאב הודה ומהני החופה כקידושין. אבל לדידן דקי"ל דחופה אינו קונה, אף דיש כאן ריצוי [מכאן ולהבא], הא ליכא קידושין.

ויל"ד דכוונת התוס' רי"ד [הנ"ל] דכיון שהיא בביתו ומשמשתו, חזקה שבעל לשם קידושין. [כדאמרי' כתובות עג: אדם יודע וכו'].

והאחרונים דנו דלדברי הראשונים דמהני ריצוי להדיא, י"ל דהך שתיקה אלימתא נחשב כריצוי, וחל מעיקרא.

והגר"א [לז לא] הביא בשם **הריב"ש** דמסתמא שמע בין אירוסין לנישואין, דהוה י"ב חודש. וע"י הנישואין אמרי' דנתרצה. והביא דמכאן מקור לדעת **הרמ"ה** [טור שם] דכיון דנתרצה לבסוף הוכיח סופו על תחילתו, וחל למפרע משעת שמיעה.

רב הונא אמר אוכלת. ולס"ד שייך לנידון דלעיל, דאוכלת בתרומה מחמת ספק שנתרצה. וכ"כ **הרא"ש** דאף בזה אינו יורשה. [ואף למסקנא]. **והאחרונים** הק' דהכא אף הקידושין ע"י אומדנא, וא"כ מהני לענין שאוכלת בתרומה דאורי'. וצ"ל דמדאור' סמכי' אאומדנא לענין קידושין. ורק לענין נישואין ל"מ לירושא. וה"נ הוה ארוסה מדאור'.

דף מו.

תוד"ה נראין. ונר' דתרי ר' ירמיה הו'. ובהג' **יעבץ** העיר דלפ"ז ב' ר' ירמיה בר אבא הוה.

רש"י ד"ה הואיל. או הפקיר זכותו שיש לו בה, או שתיקתו הודאה וכו'. [והו' בר"ן]. מבואר דרש"י הביא ב' צדדים אי מהני משום הודאת האב [ונכלל הסוגיה דלעיל, ע"י ריצוי האב]. או דהוה סברא חדשה, דחפיקר זכותו. **ובתוס' ריה"ז** כ' דכיון דעשאה הכל לעצמה, יש לחוש שסילק עצמו וכאומר צאי וקבלי קדושיך. [וצ"ב דהך גילוי דעת הוה לאחר מעשה הקידושין].

והאבנ"מ [לז ו] הק' דלשון רש"י 'הפקיר זכותו' ל"ש לצאי וקבלי, דגדרו שנתן לה כח לפעול. [ואילו הוה הפקר בעלמא, לא עדיף מיתומה דל"מ קידושין². דאין מעשה קטנה כלום]. **והאבנ"מ** תי' דבקדושי ביאה אי"צ מעשה האב או האשה, וסגי במה שמבטלת דעתה [ע"ד מש"כ הר"ן נדרים ל], ודוקא קידושי כסף ושטר צריך להגיע ליד האב, וצריך גדר צאי וקבלי. **והאבנ"מ** כת' דה"נ לדעת רב הונא [לע' ג] דחופה קונה, אי"צ מעשה האב.

1 **ותוס'** [פסחים קו:]: כ' דברוב ספרים גר' בברכות רב ירמיה, ובקידושין רבי ירמיה. ובגליון שם צויין בדפוס שלנו הוא להיפך, בברכות רבי ירמיה, ובסוגיין רבי ירמיה.

2 **והרא"ש** [יט]. הק' דיתומה לא גרע מצאי וקבלי. ותי' דהאב הוא המקנה. אמנם ע"פ דברי הרמב"ן [מד:]: י"ל דהוה מדין היד של הבת].

אבל הפנ"י והמקנה נקטו דמש"כ רש"י 'הפקיר זכותו', דע"ז מהני מדרבנן, וע"י שהפקיר זכותו הוה כיתומה, ויש לה קידושין מדרבנן³. ואוכלת בתרומה דרבנן [וכדאי' יבמות פט:].

יכולים לעכב

אמר רב בין היא ובין אביה יכולין לעכב. פרש"י הואיל ובשעת קבלה לא נתרצה האב וכו' חוזרת ול"מ תו ריצוי האב. ובתוס' [ד"ה בין] כת' הטעם דאילו היה האב יודע, לא היה מתרצה. [ותלי באומדנא, וכ"כ התוס' רא"ש].

אבל מבואר בתוס' דנקטו דרש"י פליג⁵. וכן הרמב"ן [מכת"י מד:]: נקט דכוונת רש"י דמהני משום 'חזרה'.

ובפשוטו הטעם כראשונים דחל קידושין בשעת ריצוי האב, מכאן ולהבא. והרמב"ן הק' דהא מהני ריצוי האב למפרע [והאיך אפשר לחזור]. ות' דכל זמן שלא נתרצה האב הקידושין תלויין, וחוזרת דאית דיבור ומבטל דיבור [וכדלק' נט:], ואע"ג דחיילי למפרע.

וביאר דמשום דבעי' שהאב יתרצה בפירוש או בשתיקה. אבל אי אמרת [דהוה זכות גמור] ומסתמא ניח"ל, ומהני ריצוי שלא מדעת [אף דמהני מחאה], א"כ קידושין אלו אינן חסרין ריצוי משעה ראשונה, והיא אינה יכולה לעכב.

שם. לדעת תוס' מבואר דיכולה לעכב רק עד שישמע האב. וכ"ד הרמב"ן [הנ"ל]. אבל הרמב"ם [ג' יג'] סתם דבין היא ובין אביה יכולים לעכב. והכס"מ נקט דכוונתו דאף אח"כ יכולים לעכב. והמהר"ט תמה וכי לעולם מיתלא תלי, ומתי גומרים הני קידושין. והאבנ"מ [לז טו] הביא בשם בנו דיכולה לעכב ברגע של גדלות. [וע"ד הא דאי' כתובות יא. הגדילו יכולים למחות, בשעת גדלות]. וביאר ע"ד הרא"ש דצאי וקבלי מהני ע"י שקטן הוה שליחות לטובתו. ומש"ה כשיגדל מהני מחאה על הזכייה.

שם. המהרש"ך [א ו] הק' [ע"פ הנ"ל דמהני מחאה אף אח"כ] הא מבואר לעיל דהצריכו מיאון. וכיון דמיאנה יחשב מחאה. ושוב אי"צ גט. והעצמרי' תי' כשהבת באת לקיים הקידושין, והאב מעכב צריכה גט. ובחי' ר' שמעון [יט] חילק דגדר מיאון, שאינה רוצה את הקידושין מעיקרא. ואילו הא דיכולים לעכב, הוה בגדר 'חזרה', לבטל לכאן ולהבא⁷.

איתיביה וכו' אם מאן ימאן וכו'. וס"ד דאייירי היכא דפיתה לשם אישות, וקמ"ל דיכולה לעכב [דאי"צ גט]. משמע דאף קידושין ביאה שייך לסוגיית נתקדשה שלא לדעת אביה.

והתוס' ר"ד הק' הא לא שדיך [ונקט דכו"ע חששו רק היכא דשדיך. ע' לע' מד:]. אמנם לשא"ר היכא דהאב גלי דעתיה לכו"ע מהני. ותי' דבנערה אי"צ שדיך, כיון דבת דעת בכל מקום שנתרצה מהני. [משמע דבנערה מהני 'דעת' הבת לקידושין⁸, ע"י סילוק קפידת האב]. והתוס' ר"ד כת' דנידון הגמ' קאי רק לענין דבעי גט, אבל אף לכו"ע יש לה קנס.

תוד"ה קרא בעיא. ול"ל דקרא ה"ק שאם יבא אביה לקדשה, שתוכל בתו למאן, דפשיטא שייכול לקדשה בע"כ. אבל תוס' [כתובות לט:]: בחד תי' כת' דהכא גלי קרא דתוכל לעכב בקידושין. והר"ן [שם] ביאר דהתורה נתנה לה רשות לעכב, כיון דעינה אותה בע"כ.

3 והפנ"י כתב דמכאן סיוע לשאלות [הו' בתוס' לע'] דאף בחיי האב תקנו [כשהלך למדינת הים].
4 והתוס' רא"ש כ' דכולה מילתא תלי בסברא, והא דאסמכוה אקרא, אסמכתא בעלמא. [וכתוס' כיון דעיכבה, מסתמא לא ניח"ל בע"כ].
5 אבל בפשוטו משמע בתוס' דנח' רק כמה זמן יכול למחות, אי דוקא כל זמן שלא שמע האב. [אמנם למש"כ הרמב"ן דעת רש"י דהוה מדין חזרה, ותוס' נקטו דהוה מדין אומדנא. וי"ל דמודה דחזרה מהני רק כ"ז שלא הסכימו שניהם].
6 {ואפשר דמ"מ הו' אומדנא שיוכלו לחזור כל זמן שלא נתברר הקידושין, דעדיין מיתלא תלי. ודוגמא לדבר מש"כ תוס' כתובות מז. דיש אומדנא אילו היה יודע שיהא טריפה קודם השלמת המקח לא היה רוצה}.
7 ולכא"ו נראה להיפך, דגדר מיאון חרטה מכאן ולהבא, שא"א בה יותר. ואילו 'לעכב' היינו לגלות דאף קודם הוה חוב.
8 [והריטב"א [מד:]: חילק בין נערה לקטנה לענין זכיית מעות הקידושין, והאם מהני למפרע. אמנם משמע בתוס' ר"ד דחילק באופ"א, משום עצם הדעת לקידושין].

בא"ד ומשני, שמשלם קנס וכו' ואף דמיאון דידה ל"מ שלא תנשא לו, מהני שמשלם קנס. אבל הרמב"ן תמה דהיכא דהמפתה כונסה ודאי אינו משלם קנס. והאחרונים תי' דהאב מקדשה לאישות בעלמא, ולא נחשב אישות של פיתוי, ומש"ה ל"מ לפטור מחיוב קנס.

בא"ד א"נ נפק"מ היכא דבא עליה ונתיינתמה. ועד"ז כת' הריטב"א או שבגרה. והרמב"ן כת' דבשעת העמדה בדין האב אמר שרוצה, ואח"כ היכא ממאנת, ושוב חזר בו האב. דאי משום מיאון של אב, הא בשעת גמ"ד היה ניחא ליה.

והאחרונים [קוב"ש שם קלז, וע"ע אפיק"י ב מב] הביאו דלפ"ז מבואר דהכל תלוי בשעת העמדה בדין, והיכא דבשעת העמדה בדין נתרצה האב שיכנוס אין חיוב קנס. והקוב"ש כת' דלפ"ז לכאור' ה"ה להיפך, היכא דבשעת העמדה בדין לא רצה לכנוס, נתחייב קנס. אף דאח"כ כונסה. וצ"ע בדברי הרמב"ן [בקו' על תוס'] מבואר דאין חיוב כה"ג. [וצ"ל דמהני העמדה בדין לפטור, ולא לחייב].

והריטב"א הביא לפרש דהאב אמר הריני מתרצה אם היא מתרצה. [וכ"ד ח' הרא"ה כתו' שם]. והריטב"א דחה דכה"ג האב לא נתרצה לגמרי, [דהא כשהיא אינה רוצה, אף הוא אינו רוצה], א"כ משום עיכוב האב לחוד ישלם קנס.

א"ל אב"י צריכה קידושין לדעת אביה. פרש"י קידושין אחרוני. [והראשונים הק' דאב"י [לע' מה:] משמע דס"ל כרב ושמואל, אלא משום דשדיך אמרי' שארית ישראל, והרשב"א כת' דמ"מ דחי, דלא תסייע לרב ושמואל].

והרשב"א הביא בשם הראב"ד דכוונת הגמ' דבעי' שיתרצה להדיא להנך קידוש'. וע' תוס' ר"ד.

התקדשי לי בתמרה

התקדשי לי בזו, התקדשי לי בזו, אם יש בא' מהם ש"פ. דכל א' הוה מעשה קידושין בפנ"ע. והחזו"א דן היכא דיש בכל א' שווה פרוטה, נימא דכל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת א' אינו [כדלק' מט: ג.]. וכת' דע"כ הוה קידושין א' בב' תמרות⁹.

ובחי' ר' מאיר שמחה הק' דכיון דקידשה בראשון, אמאי נתן לה כלל התמרה הב'. וע"כ דלא היה כוונתם דסגי בתמרה הא' [עי"ש].

והמאירי כת' דאין מצטרפין זל"ז, והקידושין הוה בא' מהם, והשאר כעין מתנה או פקדון.

ואם לאו אינה מקודשת. הריטב"א ותוס' ריה"ז כ' דמ"מ הוה ספק קידושין, דשמא הוה ש"פ במדי. וכ"כ הרמב"ם [ה כו.]. ודעת הרמב"ם [ד יט] דלא חששו בירק שיתקלקל, ואינו ראוי להביאו למדי. אבל עיקר הק' חשש היא לגבי תמרה [לע' יב.], ותמרה ראוי להתקיים¹⁰.

בזו ובזו ובזו אם יש ש"פ בכולן מקודשת. ובגמ' [בסמוך, ומז. ומד.] מבואר דנחשב 'כללא', ומעשה קידושין א'. ה"ט"ז [י"ד רכח מט] הק' אמאי לא נימא ד'או' בזו קאמר.

וה"ט"ז חלק אמש"כ בשו"ת הרשב"א [ה רס, הו' בב"י י"ד רכח מ] דהנשבע שלא ילווה אלא ברשות ראובן ושמעון, דתלי במח' ר' יאשיה ור' יונתן [צד: ועוד] האם מהני רשות של כל א', או דמשמע שניהם כא'. וק"ל כר' יונתן דמשמע א' א' בפנ"ע. וה"ט"ז תמה דכיון דמשמע גם שניהם כא', א"כ סתם נדרים להחמיר. ובשו"ת חכ"צ [ד] חלק דסברת ר' יונתן דכל זמן שלא פירט הכתוב 'יחדיו' משמע כל א' לחוד¹².

והחכ"צ תי' דבסוגיין 'בזו ובזו', כיון דמשמעות שניהם יחד סותר זא"ז, דאם הוא כלל ל"מ באוכלת. ואם הוא פרט אינו מצטרף לפרוטה.

שם. והב"ש [לא יג] כת' בשם רבינו ירוחם היכא דיש הפסק בין דיבור לדיבור יותר מכדי דיבור, חיישי'

9 ובעזה"י יתבאר [לק' שם] אי אמרי' הכי אפי' היכא דהוה חסרון בהיכי תמצא.

10 [פי' דהוה ב' גדרי תשלום, אבל מעשה קידושין א'].

11 [ומבואר בדבריהם דאף דאוכלת מיד בשעת קידושין, מ"מ בשעת נתינה היה ראוי להביאו למדי. ועי"ז חשיב שווה פרוטה].

12 והחכ"צ כת' דהרשב"א סבר דעיקר הפי' הוא כל א' בפנ"ע, עד שיפרוט לך יחדיו. ועוד פי' דס"ל דב' הפירושים אמיתיים, ועיקר משמעותו הוא בין שניהם יחד ובין כל א' בפנ"ע. והחכ"צ תמה לסברת ה"ט"ז, א"כ נחשוש לקידושי ספק [היכא דאינו מתקיים להוליכו למדי]. וכת' דע"כ מחלקים בין לשון תורה ללשון בנ"א. והביא דכ"כ בשו"ת הרא"ה מזרחי [א נב] דבלשון בני אדם, כשמקבל עליו לדון ע"פ ראובן ושמעון, היינו שניהם כא'.

שמא חזר בו.

מאן תנא, אמר רבה ר' שמעון היא וכו'. **הרמב"ם** [אישות ה כו] פסק כמשנה דידן. אבל בשאר מקומות [נדרים ד יא, שבועות ז י] פסק דע"י ו' הוה כלל. והתוס' **ריה"ז** הק' דהרמב"ם סותר דבריו. וכת' דמשמע דהסיפא בזו ובזו הוה כלל. משמע דבזו בזו הוה פרט, וכו' מאיר. והכס"מ [נדרים ד יא] כת' דהרמב"ם פסק כסתם משנה בכלל, דראה רבי דברי ר' שמעון בקידושין. [ע"ד הא דאמר' ביצה ב.].

והאבנ"מ [לא יד] כ' דסמך אירושלמי דמתני' כר' יהודה דהוה פרט. והירושלמי דחה דר' יוחנן ס"ל דהוה כלל וגם פרט [כדאי' שבועות לח.], דחייב שבועה על כ"א, ומ"מ מצטרפין לפרוטה. [ע"ש שהאריך].

אלא אסיפא, אפי' בקמייתא, הא מלוה היא. **המהרש"ל** דייק דלמ"ד מקדש במלוה מקודשת מהני, כשיש שווה פרוטה בא' מהם. ול"ש לצרפם לפרוטה אא"כ יש ש"פ במקום א'. [וע' פנ"י]. [וכן מבואר בתוס' ר"ד, ע' בסמוך]. אבל **המהרש"א** חלק דלמ"ד דמהני מקדש במלוה, אף ע"י צירוף יהני. ו**המהרש"א** כת' דקו' הגמ' דלמ"ד מקדש במלוה ל"מ, אף בקמייתא ל"מ. ולמ"ד דמקדש במלוה מהני מצטרף כולו לשיעור פרוטה. [וכן מבואר בריטב"א בפ' דברי רש"י גבי ש"מ חוזרין].

ועוד כת' **האבנ"מ** [לא טז] דאין בידו לקדשה בפחות מש"פ. ומש"ה הוה כמו דבר שלא בא לעולם, ומבואר [בכורות מט] גבי פדיון הבן תוך ל' דכיון דאינו יכול לפדות עכשיו ל"מ נתאכלו המעות. וה"נ בקידושין בפמ"ש"פ אם נתאכלו ל"מ¹³. [אבל **האחרונים** חילקו דהתם אינו בידו לפדות כלל, ומש"ה נחשב דבר שלא בא לעולם. אבל הכא ראוי לקדשה, אלא דמעות אלו ל"מ].

שם. הא מלוה היא. בפשוטו משמע דהק' מסברא. אבל **הריטב"א** גרס כיון דלא גמרי קידושין ה"ל מלוה. [ובסר"ד הביא דיש דל"ג לה] ו**הריטב"א** פי' דכוונת הגמ' [לסברת התוס'] דכיון דלא גמר את הקידושין בדעתו, ע"כ הוה מלוה. וע"ע בריטב"א [בסמוך] האריך לפרש הצדדים בזה.

תוד"ה ואפילו. וא"ת כיון דבתורת קידושין אתו לידה היכי הוה מלוה וכו'. ו**רע"א** תמה אמאי תלו תוס' דבר זה מסברא [והביאו רק ממקדש לאחר ל'], הא מפורש בגמ' [מז]. דהיכא דאמר 'באלו', אף שאוכלת מקודשת, וע"כ הטעם משום דנגמר הדיבור [וכת' התוס'], ונתנה לה בתורת קידושין. ו**רע"א** הוסיף דמבואר [גבי 'באלו'] דאף כשאוכלת קודם גמר הנתינה מהני [דהוה בתורת קידושין]. ואילו גבי מקדש לאחר ל' היה אפ"ל דדוקא התם דנגמר כל הנתינה דקידושין¹⁴, רק חסר הזמן דל' יום.

[והראשונים [רמב"ן, תוס' הרא"ש בע"ב] הביאו מקור לדברי התוס' מ'באלו'¹⁵].

ו**הרשב"א** [לק' מח] כת' דהיכא דעושה שכירות עבור הקידושין, ל"מ כמו 'באלו'. דהא השכירות אינו קיים בעולם [ובעז"ה יתבאר לק'].¹⁶

בא"ד הא אמרי' [לק' נט]. וכו' לאחר ל' וכו' אפי' נתאכלו המעות. ולשון הגמ' [נט]. הני מעות לאו למלוה דמו ולא לפקדון דמו, דמתאכלי ברשותא דידה, ובתורת קידושין יהבי' ניהלה. והר"ן [נט. כד. בדה"ר] הוסיף דנהי שאם תחזור בה מהקידושין צריכה להחזיר המעות, מ"מ הדבר ברשותה. וכת' דאם המקדש חוזר בו, אינה צריכה להחזיר המעות, דאי לא במאי מקדשה, הרי אינו קנוי לה עד לאחר ל'¹⁶, ונתאכלו בינתיים. [וכ"כ התוס' **הרא"ש** בע"ב¹⁷]. אבל **הב"ש** [מ ב] הביא דבש"ת **הרא"ש** מבואר דאם הבעל חזר צריכה להחזיר המעות. [ואפ"ה כשאינם חוזרים לא נחשב מלוה].

בא"ד וי"ל דיל"ח הרי הדיבור נגמר קודם שנתאכלו. [ויל"ד האם הוה חילוק דיני, או רק באומדנא]. והתוס' **רא"ש** [בע"ב] ביאר דהתם נתנם לאלתר בתורת קיד', אבל בסוגיין לא נתן לה להתקדש בו, עד שיגמור כל נתינתו. הילכך אינה קונה עד שיגמור כל הנתינה, והו' פקדון אצלה, וכשאוכלת נעשה מלוה¹⁸. [והרמב"ן הוסיף דהוה שליחות יד בפקדון]. ועפ"ז ביאר

13 וצ"ל דהא דמבואר [מז]. דמהני 'באלו', היינו משום דהכל לפניו קודם דיבור, אף שנותן לה א' א'.

14 [והושלם 'מעשה הקידושין'].

15 ו**הרשב"א** כת' דגבי 'באלו' יהיב לה בדיבור א' אלא שקבע הזמן שיחול אח"כ.

16 ואילו נאמר דקנאם מיד, ומ"מ צריכה להחזיר אח"כ, א"כ הוה מלוה.

17 וז"ל **התוס' הרא"ש** [דבסוגיין] כיון דלשם קידושין נתנם וחזר בו יש לו להפסידם כמו שהיה מפסיד אם אמר לאחר ל' יום, דנתנם לאלתר להתקדש לזמן שאח"כ.

18 והתוס' **רי"ד** ביאר דלאו משום [שהיא] יכולה לחזור. דהא אף 'באלו' חוזרת. אלא דהכא תלה כל הקידושין

דל"ד ל'באלו', דהתם כשנגמר דיבורו מיד הוה בתורת קידושין. אבל בזו ובזו, כשנגמר דיבורו כבר אכלה את הראשונות, והן בתורת מלוה.

ועוד פי' התוס' הרא"ש דכשאמר בזו ובזו כיון שחלקן זו מזו, אפי' גמר דבריו¹⁹ אינו מקנה לה בתורת בתורת קידושין עד שתקבל אחרונה. וכ"כ הרמב"ן דכיון דתלה הקידושין בכולם, עדיין אין רשות להוציאם עד שיתן כולם, והוה שליחות יד בפקדון. אבל היכא דנתן לה מיד לשם קידושין, מהני כשאוכלת אף שעדיין לא גמר לתת, ועדיין לא חל הקידושין.

והטור [לה] הביא בזה מח', דדעת הרמ"ה דאם גמר כל דבריו קודם שקבלה, מצטרפות אפי' אכלה ראשונה ראשונה²⁰. ודעת ר"י דכיון דחלקן זו מזו אינו מצטרף. והב"ח [שם] כת' דכ"ד תוס' דידן, דכיון דלא נגמרו הקידושין הוה מלוה²¹. אבל הי"ש והשעה"מ [ה כ] נקטו דתוס' דידן ס"ל כרמ"ה [וכצד הא' בתוס' הרא"ש].

והתוס' הרא"ש כ' דבסוגיין כשחזר בו קודם נתינה אחרונה חוזרים המעות, כיון שלא באו לידה בתורת קידושין. משא"כ כשאמר לה התקדשי לי באלו וחזר בו, אין המעות חוזרים.

והרשב"א נסתפק האם רב ושמואל פליגי בסברא זו. ותלי בדברי רש"י [בע"ב] ותוס' [בע"ב ד"ה ושמ"מ וד"ה דאיתמר].

הרי שולחן וכו'. התוס' רי"ד ביאר דלכאור' משמע פירוש המשנה, כשולחן ערוך, שכשאמר בזו ובזו הן כללא ומצטרפות, וכשאוכלת ראשונה ראשונה האכילה מפרדת אותן שלא יצטרפו. אבל כשאדם מדקדק בה נמצא שאינו יודע בה כלום. [שהרי הוה מלוה]. וכאדם שהכל מוכן לפניו וקהו שיניו ואינו יכול לאכול.

תרי"ד ה"ה אימא. אע"ג דלא תלי בדידה להתקדש בפחות מש"פ כדאמר' בפ"ק²². והברכ"ש [ב ב] הק' [לעיל ח.] ס"ד דתבואה וכלים מקרבא הנאתה, ומש"ה ל"צ שווה פרוטה. [ואינו פשיטא]. ותי' דהתם איירי בגדר קנין כססף. אבל לקידושין בעי פרוטה מדיני 'מעשה קיחה'. ובזה לא תלי בדידה.

הפרי"י הק' דמבואר [לע' ח.] דמצי אמר לדידי שווה לי ש"פ. והר"ן [שם] דן דבפחות מש"פ ל"מ לדידי שווה לי. א"כ שפיר הוה רבואה.

ש"מ המקדש במלוה אינה מקודשת. פרש"י מדקביל הך אתקפתא. מבואר דהך ש"מ היינו מדברי רב אמי [והמקשן²³]. אבל לולי דברי המקשן יל"פ דברי המשנה אף למ"ד מקדש במלוה מקודשת. וכדברי המהרש"ל [הנ"ל] דאף למ"ד מקדש במלוה צריך שיהא בא' מהם ש"פ. אבל יש ראשונים [ע' ריטב"א מז.] דמשמע דהך ש"מ היינו מהמשנה, דלמ"ד מקדש במלוה מהני לקדש אף כשיש ביניהם שווה פרוטה [וכקו' המהרש"א].

מלוה ופרוטה

ש"מ מלוה ופרוטה דעתה אפרוטה. בשו"ת הרשב"א [א אלף רלג] דייק דבעי' דוקא דעתה אפרוטה. דדעתה שהקידושין יחולו בפרוטה, שהוא בעיני²⁴. ומחילת החוב הוה תנאי בעלמא²⁵. אבל אילו היה דעתה על שניהם, דבר הראוי ודבר שאינו ראוי, אינה מקודשת. והמהר"י וייל [הו' בסמוך] כת' הטעם דדעתו אפרוטה, דאדם יודע דל"מ קידושין במלוה.

באחרון, דלא חשיב נתינה לקידושין עד האחרון. אבל 'באלו' כללם בדיבור א', וכולם שוות. [וכצד הא' בתוס' הרא"ש].

19 [ונפק"מ היכא דאכלה ראשונה אחר שאמר 'בזו' אחרון, ועדיין לא נתן לה].

20 והב"י ציין דכ"ד רש"י [ע' בע"ב].

21 והאבנ"מ [לא טז] ביאר ע"פ דברי הר"ן [הנ"ל] דל"מ שעבוד המעות קיים אא"כ נתנו, ואילו הוא יחזור בו אינה חייבת להחזירה. ועפ"ז ביאר דהכא כל זמן שלא קיבלה הכל, לא נגמר המעשה. ואם הוא חוזר צריכה להחזיר. [אמנם רש"י בע"ב לא ס"ל סברא זו].

22 יש שפי' דכוונת הת"י למשנה [ב.] או לגמ' [יג. או ח.] דל"מ קידושין בפחות משווה פרוטה. אמנם צ"ב דלא חזינן התם ד'פשיטא' דלא תלו בדידה. ואולי הא קמ"ל הכא. ויש שפי' דבגמ' [ג.] אי' [לפרש"י] דאשה בפחות מש"פ לא מקני נפשא, ואף שפשטה ידה [ומש"ה ל"מ חליפין], ועפ"ז דנו דהוה סברא פשוטה דל"מ.

23 [וכ"כ הריטב"א]. [ויל"ד בדברי הריטב"א מז.]

24 וכ"כ המחנ"א [שכירות יד] דל"ש מלוה ופרוטה דעתה אפרוטה, אלא בפרוטה בעין. אבל פועל דעתו על כל הפעולה [ע"ל מח:].

25 והביא דהוה כעין מקדש במנה, ונתן לה דינר [ע' לק' מז., ולע' ח.]. דהקידושין חלין בדינר, ונתחייב מנה [כתנאי בעלמא].

והפרישה משמע דעתו אפרוטה משום דיודעים את הדין דמלוה ל"מ. והאבנ"מ [כח לט] חלק דמבואר [כתובות עד]. דטעי אינשי בקידושי מלוה. וע"כ דמהני משום שהוא בעין.

אבל רש"י [סנהד' יט:; וכן הרמ"ה שם] כת' דמ"ד דעת' אמלוה, דחשיבא²⁶. משמע דאי דעת' על תרוייהו מקודשת.

ולכאו' כ"ה מסברא, דהא יש כאן דעת למעשה הקידושין. והאבנ"מ [כח לז] ביאר סברת הרשב"א דהוה כמו קני את וחמור [ב"ב קמג], דלחד מ"ד כיון דהחמור ל"ק, תלה אף קנייתה בזה. ולחד מ"ד קנה מחצה, ואי' [שם] עפ"ז דאם הפריש תרומה, ומקצת נמצא מר, חל לפי חשבון. ולפ"ז ה"נ דעת האשה להקנות חציה כנגד המלוה. וה"נ החסרון דהוה חציין בפרוטה [ע"ל ז:]. והאבנ"מ הק' דהיכא דקידש בלשון קידושין נימא פשטא בכולה, וכמ"ש תוס' [לע' ז:] דחציין בפרוטה איירי בלשון אירוסין, אבל בלשון קידושין אמר' פשטה [ע"ש ז:]. וכת' דאפשר דרבא [דסוגיין] ס"ל דאת וחמור ל"ק כלל.

והאחרונים [אבה"א אישות ה טז, חי' ר' שמעון ב, קה"י א ב] חלקו דלא הוה ב' קנינים, ולא דמי לאת וחמור, אלא דהכא קבעו כולה כדמי הקידושין. ולא היה דעתה כלל להתקדש חציה בתמורה לחציין²⁸.

ובשר"ת רע"א [ת נו] הביא דמבואר [לע' ג.] דגנאי לאשה להתקדש בפחות מש"פ [דנחשב תמורתה, ע"ש במהרש"א]. ועפ"ז דן דאף בשווה פרוטה פעמים דהוה זלזול לה. ומש"ה היכא דהיתה דעתה להתקדש תמורת כולה, אפשר דגנאי להתקדש בחלקו²⁹. [ודעתה שיחול הקידושין כנגד כולה. ואף דאין לה הפסד בזה, דמקבלת אף את המלוה, מ"מ הוה זלזול להתקדש בפרוטה, ובעינן לזה דעתה].

ובשר"ת מהר"י וייל [קפא, הו' בבי' אה"ע קכט טז] כת' דהיכא דנותנים ב' גיטין [מחמת ספק בשם וכדו'], יתנו בזה אחר זה. דאם יתן שניהם בבת א', יש לחוש דמי קצת למלוה ופרוטה, ולחד מ"ד דעתה אמלוה. וכיון שדעתו לעשות ע"פ שניהם ל"מ. ואף דק"ל דבמלוה ופרוטה דעתו אפרוטה, דאמר' דאדם יודע דל"מ קידושין במלוה. אבל הכא אינו יודע איזה עיקר³⁰.

והר"ש איגר [שו"ת רע"א רכא ה בסוגריים] דן היכא דדעתו לקנות בב' קנינים, הא' מועיל והא' אינו מועיל, דודאי קנה בקנין המועיל³². וכת' דלא דמי לסוגיין, דתרוייהו הוה קנין א', וכל המנה יחד קונה. ודעתו ששניהם ביחד יפעלו קנין³³.

ובגמ' [סנהד' שם לחד לישנא] העמידו דנח' שואל ודוד במקש במלוה ופרוטה, דשואל נתחייב עבור הריגת גלית, וקידש את מיכל בק' ערלות פלשתים [דשווה פרוטה לשונרא]. דשואל סבר דעתה אמלוה. ודוד ס"ל אפרוטה.

ובגמ' [לק' מח: לחד תי' גבי דנו בזה גבי שכירות. וכן מבואר [לחכמים מח.] דשמן את הנייר, ולחד אוקי' איירי במקדש במלוה. וכדן מלוה ופרוטה דעתה אמלוה. [וע' לק' שם, וע' תוס' לע' ז:].

שם. דעתה. לשון הגמ' דתלי בדעת האשה. וצ"ב דהאיש פועל הקידושין. ויש שהביאו מכאן ראייה ליסוד השערי' [ז יב, הו' לע' יב.] דאף האשה פועלת בקידושין, ומסלקת עצמה ע"פ קבלת המעות

26 [משמע דוקא דהוה חוב גדול. אבל במלוה של פרוטה בעלמא, דעתה אפרוטה. ויל"ד דבסוגיין איירי במלוה דתמורות דכמה פרוטות].

27 וכתב דאפשר דדוד קידש בלשון אירוסין, ולא בלשון קידושין.

28 והאבה"א כת' דל"ד להפרשת תרומה, דמבואר [לק' ג.] דאי' לחצאין. משא"כ קידושי כסף, אף לצד דהוה כסף שווי, לא נחשב חצי כנגד חצי. כיון שאין קידושין לחצאין. ולא שייך כלל קידושין לחצי הגוף. וכ"כ הקה"י [א ב] דגדר קנין כסף צריך לקובעו כתשלום עבור הדבר הנקנה. [וע"ע קה"י ג.]. וכ"כ האבנ"מ [אה"ע קיט מא] דבתרומה מהני לפי חשבון, וכל מדה יפטור חצי כור, אבל בקידושי אשה כשמקדש אשה בשני פרוטות אי אפשר שכל פרוטה יקדש חצי.

{ויש להעיר דגבי גרעון כסף [ע"ל כ:] אף דל"ש מכירת עבד לחצאין והו' חד מכירה, דנים שנחשב 'כסף קנין' על כל שנה לפי חשבון}.

29 ועפ"ז דן דאין להביא מכאן ראייה לענין קנין המועיל, וקנין שאינו מועיל.

30 וצ"ב דאדברה, כיון דנסתפק בדבר, דעתו שכל א' יחול בפנ"ע. ואין צד דתרוייהו יחד משלימין זה את זה להחשב קנין א'.

31 והתורה"כ [רג א] דן חליפין בכלי ופרי, האם מהני דומיה דמלוה ופרוטה. אלא דהכא אינו בעין.

32 והר"ש איגר [שם] הביא ע"פ הנמוקי' [ב"מ י] דאף היכא דדעתו לקנות רק בקנין שאינו מועיל, כיון שעשה [באותו שעה] ג"כ קנין המועיל, כיון דיש לו דעת קנין קנה. דבגמ' [שם] אי' כיון דנפל גלי דעתיה דבנפילה נ"ל לקנות ולא בד' אמות, וביאר הנמוקי' דקנין ד"א תקנ"ח, והוה כאומר א"א בתקנ"ח. הא בקנין דאורי' קונה. והר"ש איגר הביא דלדברי הרשב"א [ע"ש] איירי כשדעתו לקנות בשני הקנינים [וכנ"ל].

33 [ומש"ה אין דעתו לקנות בחצי ממעשה הקנין]. וכ' משא"כ התם דלא שייך דקנין הד' אמות והנפילה יחד ישתתפו לקנין א', אלא כוונתו שיקנה בפנ"ע].

דידיה. ועוד ביארו **האחרונים** דהכא הוה סברא בקביעת התמורה³⁴. וכ"ה ע"פ דברי רע"א [הנ"ל] דהוה סברא של זילא מילתא.

אבל רש"י [סנהד' יט:; ותוס' חגיגה טז] העתיק דדעתה דמקדש.

והחז"א [מג א] העיר דבסוגיין הבעל לא ידע שתאכל את התמרה, ובשעת נתינתו לא היה סיבה להתכוון דעתו טפי אפרוטה.

דף מו:

ש"מ מעות בעלמא חוזרים. **פרש"י** כל קידושין שאינן קידושין. [משמע דה"ה קידושי טעות וכדו']. **ותוס'** [ושא"ר] פי' היכא דלא גמר דבריו.

וברמב"ן משמע דשייך לנידון [ב"ב קמה]. האם קידושין לטיבועין ניתנו. אלא דהתם איירי באופן שחל הקידושין, אלא דיש תנאי להחזיר אם לא תנשא. ואולי כוונת הרמב"ן לגמ' [כתוב' עו:]: דקידושי טעות לכו"ע חוזר, ולטיבועין ניתנו. [אמנם ל"מ שם חולק].

שם. **ש"מ**. **פרש"י** דאי אמרת דהוה מתנה היכא דלא חלו הקידושין, א"כ אף שאוכלת מהני לקידושין. [ואף דלא נגמר דיבור הקידושין]. **והריטב"א** ביאר דמ"מ הוה לשם קידושין, ולא אמרי' דהוה מתנה בעלמא.

ומבואר בריטב"א [בהמשך] דעפ"ז מצטרף הכל לשיעור פרוטה [וש"מ מהמשנה]. [אמנם לסברת המהרש"ל ותוס' ר"ד י"ל דכיון דאינו בעין אינו מצטרף לפרוטה].

ומבואר לרש"י דאף בסוגיין, התמרה הראשונה תלי' בנידון מקדש אחותו, אי הוה לשם פקדון. [ותוס' חולקים]. **והרמב"ן** [וריטב"א] הק' הנידון מעות בעלמא פקדון או מתנה שייך במקום שאין תופסין קידושין, כיון דא"א שלשם קדושין ניתנו כדמפרש בגמ' אדם יודע וכו', אבל הכא גמר מעשה הקידושין.

והריטב"א ביאר דעת רש"י דכשנותן את הראשון לשם קידושין [ועדיין לא חלו הקידושין] תלי' בנידון אי באחותו הוה פקדון או מתנה. דאי באחותו הוה פקדון, ה"נ כל זמן שהוא בעין הו' פקדון [ומצטרף]. וכשאוכלת הוה מלוה. אבל למ"ד דבאחותו מתנה, א"כ ה"נ משעה ראשונה הוציאו מרשותו והוה 'מתנה לשם קידושין'. ול"ד לאחותו דהוה מתנה גמורה, והכא לא הו' מתנה גמורה, דכיון דאפשר בשום צד דגמרי קידושי וחיילי. אלא מתנה לשום קדושין.

וכת' דלפ"ז אף באוכלת הו' ל לצרף, דהא ניתן לשם קידושין [דומיה ד'באלו', וכקו' התוס' בע"א]. וע"כ דמעיקרא הוה לשם פקדון. וכשאוכלת הוה מלוה בעלמא.

וכת' וכת' דאף דהוה לשם קידושין אינו מצטרף זל"ז [וע"ד סברת המהרש"ל הנ"ל], א"כ אף בעודו בעין לא יצטרף, דהא מיד כשהגיע לידה קונה [דהוה מתנה לשם קידושין]. ובמשנה מבואר דכשהוה בעין מצטרף, והיינו דאקשי' דהוה מלוה.

[ומבואר בריטב"א דלמ"ד מתנה תלי בסברת 'אדם יודע'. אבל מ"ד פקדון, כל שעדיין אינו קידושין הוה פקדון. ולא לשם קידושין].

והריטב"א כ' בשם **ר"מ** דכוונת הגמ' ש"מ מהיכא דהוה בעין מצטרף, אלמא לאו מתנה היא אלא פקדון, ומש"ה וכי אכלה הו' שליחות יד. דאת"ל דהוה מתנה, א"כ קמיתא נמי. וכ"ת א"כ יחזור, הא הו' מתנה לשם קידושין ויצטרף.

דאיתמר המקדש אחותו. **הראשונים** הביאו דכ"ג רש"י, וסברת מעות בעלמא חוזרים תליא במח' רב ושמואל. **ותוס'** הק' ע"ז, וגרסו אתמר, דהוה מילתא בפנ"ע.

תוד"ה דאיתמר. אבל הכא דאינו יודע אם יחולו אם לא, שמא נתן לשם מתנה. **המהר"ם** הביא דמבואר בתוס' דכיון דמסתפק בדבר, א"כ הוה סברא טפי דדעתו למתנה [כיון דלא התנה]. והא דאמרי' בגמ' 'אדם יודע' לאו דוקא ידיעה ודאית. [וצ"ע מהמשך הגמ', והמהר"ם נדחק בזה]. וכ"כ **הנתיבות** [שנו ב]. אבל **הפנ"י** כת' דדוקא גבי קידושין אמרי' דדעתו לקרב דעתה לקידושין.

בא"ד ועוד דאי גרסי' דאיתמר קשה דרב אדרב וכו'. **והשיטה לנ"ל** כ' דאפשר דרב ס"ל דמלוה ופרוטה דעתה

אמלוה. וע' ריטב"א.

ושמואל אמר מעות מתנה, אדם יודע וכו'. ובגמ' [ב"מ טו:] נח' רב ושמואל בהכיר בה שאינו שלו ולקחה, האם אמרי' דהוה מעות מתנה או פקדון. וצריכא דאין דרך לתת מתנה לנוכראה, אבל אחותו וכו'. קמ"ל דאין חילוק. [והתוס' הרא"ש וריטב"א ותוס' ר"ד כת' דכ"מ בסוגיין דלאו דוקא אחותו].

ומשמע דרב ג"כ מודה ד'אדם יודע', אלא דס"ל דתלי' בפקדון טפי, דכסיפא וכו'. ולפ"ז משמע דנח' בגדר נתינה סתם, האם עצם הנתינה נחשב מתנה [אא"כ גלי דעתו דהוה ע"ד פקדון]. או דעצם הנתינה נחשב פקדון [כל זמן שלא גילה דעתו לשם מתנה²].

המפריש קמח לחלה

המפריש חלתו קמח אינה חלה וכו'. פרש"י דכתיב עריסותיכם. הרמב"ן הק' ד"ל דקרא איירי לכתחילה³, וכמו בתרומה דכתיב דגנך, דאיגן, והיינו לאחר מירוח. ואם הקדימה בשבלין תרומתו תרומה, וקרא קאי לכתחילה, לומר שלא נתייב בתרומה עד שעת דיגון⁴. ותי' דגבי תרומה רחמנא רבי', דדרשי' [ברכות מז. ועוד] דאם הקדים מעשר, אי"צ להוציא ממנו תרומה גדולה, ומוקמי' לה בשהקדימו בשבליים. וממילא ש"מ דחייל שם מעשר בשבלין. [וכ"כ הרא"ש תרומות א י].

והתוס' ר"ד תי' דגבי תרומה כתיב [פסוק אחר] עשר תעשר את כל תבואת זרעך, ואע"ג דלא אידגן קרי תבואה זרע. והשיטה ל"ל כת' דעריסותיכם לא מקרי אלא עיסה. אבל תבואה בשבלין מקרי דגן. [ואף דדרשי' דאיגן].

ועוד כת' הרמב"ן דגבי תרומה נמי נתמעט קודם שהביא שליש⁵. ויש ג' שלבים בתבואה לחיוב תרומה, וכנגדם בחלה. דקודם שהביא שליש ל"מ תרומה כלל, וכנגדו קמח. ומשנתנה מים עד גלגול, אוכלים ארעי ומהני הפרשת חלה [וכדתנן חלה ג א]. וכמו פירות קודם מירוח. וכ"פ הרמב"ם [בכורים ח ב]. אמנם דעת תוס' [גיטין סא:] דל"מ הפרשת חלה קודם גלגול כלל⁶.

והגר"ח [בכורים ח] בתחילת דבריו ביאר דל"מ הפקר [קודם גלגול] לפטור מחלה [וכמו כשהפקיר תבואה דפטור מתרו"מ], וכת' דקמח קודם גלגול הוה כמו קודם שגדלו הפירות. והגר"ח הק' דעכ"פ יהי כשהפקיר את הקמח אחר נתינת המים, וברמב"ם משמע דל"מ⁷. והוכיח דלא נאמר 'פטור' ובא הלוי בחלה. וכשהפקיר בשעת גלגול פטור, משום דלא חשיב עריסותיכם.

ועוד כ' הגר"ח [ד"ה אלא דנר'] דחלה קודם גלגול לא דמי לתרו"מ. דבתרו"מ הדגן הושלם, אלא די' תנאי שיהא דגן. אבל בחלה לא הושלם המחייב של חלה עד הגלגול⁸. ולענין חובת חלה דינה כקמח דאינה בכלל עיסה כלל. והא דמהני הפרשת חלה משעת נתינת המים, הוא דין מסויים שמהני קריאת שם, ואף דאכתי לא חשיבא שעת חובה כלל. ומש"ה לא שייך פטור הפקר. והחז"א [בגליו'] השיג דאין דרשא לכ"ז, אלא דילפי' מתרומה [והביא דכ"מ בירוש'].

זימנין דאית לי' לכהן פחות מה' רבעים קמח, והאי ואליש בהדי הדדי, וקסבר נתקנה עיסתו. פרש"י דסבור די' עליו שם חלה, ואינו מצטרף להשלים את השיעור. והתוס' הרא"ש כת' דלא נקטו שיאכלנו בטבלו, דלא שכיח שיהא בחלה [לבד] שיעור חלה.

והמנחת שלמה [א ס] הק' האיך מותר לכהן לערב חלה שקיבל בהדי חולין, והא אין מבטלין איסור לכתחילה. ולדעת האבנ"מ [ש"ת יח] הוה איסור דאורי' דמשמרת, ואף היכא לדעתו לשומרו בקדושה. והקה"י [הו' שם]

- 1 [וע"ע לח"מ [זכיה ו כ] ומשנ"ל [עבדים ד א] שדנו בפסקי הרמב"ם].
- 2 [אמנם בכל מקום שראו נתינת מעות, נאמן לטעון דהוה מתנה. אא"כ הוה כלים העשויים להשאיל. וע"ע שבועות לד: היכא דטוען מנה מניתי לך, והוא הכחיש, והוחזק כפרן. ואף שהעדים אינם יודעים האם הוה פקדון או מתנה. הא הוחזק כפרן. ועי' תוס'].
- 3 [ויל"ד האם כוונתו מצווה לכתחילה. או דהוה עיקר החיוב וזמן מצוותו. אבל אין קפידא מדאור' בדבר].
- 4 והיראים [קמח] למד דל"מ התורם בעודו שבולין, אא"כ מפריש לכשיעשה גורן. וכה"ג אין חסרון דבר של"ב לעולם. [וצ"ע מכ"מ].
- 5 ובסו"ד הרמב"ן כת' דקמח הוה כמו פירות מחוברים. ובהג"ר אזול"מ תמה דבתחילה כת' דוקא גדל פחות משליש. והביא דק"ל [שו"ע י"ד שכז א] דהמפריש קמח ואומר שיחול שם חלה כשיעשה עיסה מהני. והטור [שם בשם הרא"ם] למד כן מפירות מחוברים [לק' סב:] שמפריש לכשיתלשו. ואילו פירות קודם שהביאו שליש ל"מ. [וע"ע תוס' נזיר יב].
- 6 [והתם [חלה ג א] איירי כשנתגלגל מקצתו, מפריש על חלק זה. ואיירי כשאין בנשאר שיעור חלה].
- 7 והחז"א [בגליונות] כת' דסמכו אמש"כ פטור הקדש, ויגיד עליו ריעו.
- 8 ודלא כרמב"ן שהשווה נתינת מים לתבואה.

השיב דעם התערבות לא נחשב איבוד, אלא במה שנוהג בו כחולין. וכיון דתקנו דאינו בטל [אלא בק'], וע"כ ינהוג בקדושה, אין בזה ביטול משמרת.

והאמרת אדם יודע וכו' יודע ואינו יודע, דסבר משום טירחא דכהן. התוס' ר"ד הביא
"מ ד'אדם יודע' משום דכתיב עריסותיכם. והק' א"כ אמאי יתלו טעמא דקרא. אלא דאדם
יודע, משום שרואה כל העולם מפרישין מהעיסה ולא קמח.

והריטב"א ביאר דקו' הגמ' על סברת רבינא דאדם יודע. ומקש' הגמ' דאינם יודעים הלכה זו, ומש"ה חששו לתקלה. [וא"כ ל"ק לשמואל דיחשב מתנה].

והשיטה לנ"ל הק' א"כ האיך הק' [לעיל] דאדם יודע, נימא דסבור הכהן מחל ונתקנה עיסתו, ואין דעתו למתנה בעלמא אי לא חל. והריטב"א ביאר דהבעלים אינם יודעים אם כהן נתרצה, א"כ ע"כ נתנו לשם מתנה. אבל הכהן סבור שמהני מחילה ידיה שיחול חלה. ומש"ה גזרו להחזיר. והמהר"ם כת' דמ"מ כיון דמסתפק האם יקבלו ממנו, דעתו לשם מתנה מחמת הספק [ע"פ מש"כ בתוס' דהיכא דאינו יודע אם יחול הוה סברא טפי שיהא מתנה].

והתוס' ר"ד ביאר דהוה קו' לשמואל, דלולי שמואל ל"ל דלעולם אין מפרישין מקמח, ולא יזלזלו. אבל לשמואל דהוה תקנה משום חורבא, א"כ ה"נ אמאי גזל ביד כהן.

הנקוב על שאינו נקוב, תרומה ולא תאכל וכו'. פרש"י דהוה מהחיוב על הפטור, 'תרומה' שאין הכהן צריך להחזיר, והכהן אסור לאכול דהא טבל גמור הוא. [משמע דלא הוה תרומה, ונקרא תרומה לענין דאי"צ להחזיר]. ותוס' [יבמות פט:] הביאו ריב"ן דלא חל על ע"ז שם תרומה [אפי' מדרבנן], אלא לענין שצריך לתת לכהן. ואינה אסורה לזרים. [וכ"ד התנ"י ע' בסמוך]. ור"י חלק דכיון שפוטרת את שאינו נקוב [דחייב מדרבנן], חל עליו שם תרומה דרבנן. כמו המפריש משאינו נקוב על שאינו נקוב.

עד שיפריש עליה תרומה ממקו"א. פרש"י לאו דוקא, וה"ה מיניה וביה. אבל תוס' [יבמ' פט:] ותנ"י שם] כ' דוקא ממקו"א, דכיון שהפריש ממנו תרומה, גזרו שמא יאכילו השיריים לזרים.

תנ"י ד"ה מן הנקוב. וגם אין הבעה"ב חייב להפריש עוד משאינו נקוב וכו'. דהקילו חכמים
דאי"צ תיקון אחר. והשיטה לנ"ל כת' דודאי צריך להפריש שוב, שהרי לא חייל תרומתו. אלא דהמשנה נוקטת חיוב דאור' טפי.

ואיבע"א לעולם כהן מיצת ציית, וקסבר בעה"ב וכו'. פרש"י דכהנים זריזים וכשרים הם, דאין נותנים תרומה אלא לכהן חבר. [חולין קל:]. ועוד פי' הרמב"ן שהכהן אוכל חלה, ואינו מפסיד בהפרשתו כלום⁹.

משאינו נקוב על הנקוב תרומה ויחזור ויתרום. פרש"י [יבמות פט:] דהוה מהפטור על החיוב, ולא חל שם תרומה. אפי' הכי גזרו רבנן ליתנו לכהן הואיל וקרא עליו שם תרומה. ופרש"י אע"ג דהוה טבל [דהא לא חל שם חלה], לא חיישי' דהכהן אוכלו¹¹, דהא אינו נקוב הוה חיוב דרבנן.

אבל השיטה לנ"ל [הו' לע'] נקט דהכהן צריך להפריש עליו מיניה וביה. [וע' בסמוך].

תרי מני וכו'. הריטב"א הק' דבגמ' [יבמות פט:] נח' בזה אי בחד מנא ציית, וקיל' כר' נתן בר הושעיא דאף בחד מנא ציית. דהא ק"ל דאין כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בקום ועשה. וכת' דסוגיין קאי אליבא דשמואל, וק"ל כרב דהוה גזל ביד כהן משום דנתן לשם פקדון¹².

אם אינו קדוש נשיאות חטא למה. תוס' [ב"מ נו.] ביאר דמשמע בקרא דאהפרשה גרידא איכא נשיאות חטא, ולא משום שאוכל בלא הפרשה אחרת.

תוד"ה אם אינו קדוש. א"כ קשה וכו' דעבר אמילתא דאמר רחמנא. והתנ"י [יבמות פט:]

9 והתוס' ר"ד נסתפק בזה, נהי שלא חל שם חלה לינתן לכהן, אפשר דמהני לפטור את האינו נקוב, דחיובו דרבנן. אבל בתנ"י משמע דמהני להתיר, משום דחל חיוב לינתן לכהן. [וע' לע' בדברי רש"י].

10 [ויל"ד דמפסיד, שאינו ראוי לימי טומאתו]. והשיטה לנ"ל חלק על סברת הרמב"ן [ודבריו צ"ע].

11 בפשוטו משמע דמותר לכהן לאכול, אבל יש לדחות דכוונת רש"י דודאי צריך להפריש, אלא דלא גזרו שמא לא יפריש. דהוה דרבנן.

12 והמ"ל דלא ק"ל כקו' רבינא. ואדם אינו יודע שאין מפרישין חלה קמח. ואף דבעלמא מעות מתנה.

כ' דנשיאות חטא משמע דהאיסור לעולם עליו. ואם אינו קדוש כלל, צריך לחזור ולתרום¹³. והתוס' הרא"ש תי' דאם אינו קדוש, הוה כאדם המטלטל תבואתו ממקום למקום, ולא קרי' 'בהרימכם', ולא שייך נשיאות חטא. והתוס' הרא"ש [ב"ב פד:] ביאר דל"ד לכה"ג שמקדש אלמנה, דביקדושין עובר בלא יקח. אבל הכא אם אינו קדוש א"כ לא עשה כלום. כי לא נתכוון שלא יהא תרומה. ובהג' ראמ"ה תי' דליכא איסור אלא מצווה שלהא מחלבו. ולא גרע מלא הפריש כלל.

ועד"ז כ' הגר"ח [סטנסל] דמעשה ההפרשה מן הרע אינו גוף האיסור, אלא מה שאינו תורם מן היפה, ולו יצויר שאחר ההפרשה מן הרע יכול לתרום עוד הפעם מן היפה לא היה בזה איסור כלל. וכיון דל"מ ואינו קדוש, הרי תורם שוב מיפה ולא עבר כלל אמימרא דרחמנא. והגר"ז ציין דכ"מ בדברי רשב"ם [ב"ב פד:] נשיאות חטא ל"ל הא לא עבד ולא מידי, ויחזור ויתרום מן היפה. ולא תשאו חטא בהרמכם וכו' הא אם תרימו מן הרע תקדש ואין תקנה להחליפו ולא לחזור ולתרום.

והמקור ברוך [לא] דן דהך דין מהיפה הוה דין בנתינה, ולא בהפרשה. ומש"ה בהפרשה לא עבר אמימרא דרחמנא. דהוה גרמא בעלמא.

בא"ד וי"ל וכו' [מז:] דאיכא ב' חטאים, דהויא תרומה מן הרעה¹⁴. ור' בונים איגר [בח' רע"א] ביאר דאם עבר ותרום מהרעה, יכול לתקן ע"י שאלה ונעקר התרומה. וכוונת התוס' דאם מניח את התרומה, ואינו נשאל עליו ולתקן מה שעשה עובר עדיין בחטא. משא"כ מי שעבר אמימרא דרחמנא ולא חל המעשה, אין העבירה חמור כ"כ¹⁵.

דף מז.

אבל א"ל באלו אפי' אוכלת נמי. וע' מש"כ בזה [לע' מז:]. התוס' רי"ד כת' דאע"פ שנתנו לה א' א', והיא נוטלת ואוכלת קודם שגמר נתינתו מהני. וכ' דאם יש בראשון שווה פרוטה, מיד חלו הקידושין. [ולא אמרי' דדעתה על כולם].

והשלט"ג [יט: בדה"ר] הביא בשם הרי"ז דכשמקדש 'בכל התמרות שאתן לך', אם היית אוכלת, הרי האכילה מפרדת ביניהם. ובעת גמר קידושין הוה מלוה. והפוסקים נקטו דכוונתו דאף באלו ל"מ אוכלת. אבל ברי"ז [לפנינו] אי' דאם ייחד לפניו ואמר לה התקדשי לי באלו, אף אם היתה אוכלת מקודשת. [וכוונתו דלשון 'בכל התמרות' לא הוה כלל].

והגר"א [לא יד] כת' דלכא' משמע מדברי רבא דדוקא 'באלו', אבל אמר בזו ובזו וגמר כל דבריו ואח"כ אוכלת ל"מ. [וכדעת הר"י הו' לע' מז:]. אבל הביא דברייתא [בסמוך] אי' בזו נוטלת ואכלתו וכו', אבל אם אכלה אחר גמר כל הדיבור מהני. [וכרמ"ה הו' לע'].

האי באלון ברמון באגוז היכי דמי וכו' היינו בזו ובזו ובזו. [וממ"נ, אי קאי כמ"ד דהוה פרטא, האיך מצטרף. ואי קאי כמ"ד כללא, האיך מהני אוכלת, וכדבסמוך].

בזו נוטלתו ואכלתו בזו נטלתו ואכלתו, ועוד בזו וכו'. [כ"ה לפנינו]. הרמב"ן והריטב"א הביאו דכ"ה גירסת הגאונים, וב' ראשונים בלא ו', ואחרונים ו'. ומש"ה מוקמי' כרבי דל"ש כזית כזית ול"ש כזית וכזית. והריטב"א הק' א"כ איך ר' אמי יפרש את המשנה. אבל האחרונים פי' דלר' אמי קאי כר' שמעון, דבין בו' ובין בלא ו' הוה כלל. והריטב"א גרס בכולם ו'.

הניחא וכו'. פרש"י דקאי אברייתא. והריטב"א הביא אחרים דכל הברייתא מדברי רבי, ומאי אם בכולם שווה פרוטה, בא' מהם. [דכיון דפרטי הוה אינו מצטרף]. והריטב"א הביא בשם רבו דרבי קאי לחומרא. ומ"מ מחמירים להחשיבו כלל, ומש"ה מקודשת לחומרא.

הא מני רבי היא דאמר ל"ש וכו'. פרש"י תנא בזו בזו תרי זימני, ועוד בזו ועוד בזו, דבין ע"י ו' ובין בלא ו' הוה פרט. אבל הריטב"א גרס בברייתא הכל בו' [הו' לע'], ועפ"ז הק' אמאי העמידו כרבי, נוקמא כר' יהודה [שבועות לח]. דלא לך לא לך הוה פרט. ולא לך ולא לך הוה פרט [וכמ"ש שמואל שם, דכללו של ר' יהודה הוה פרטו של ר' מאיר ופרטו של ר' מאיר הוה כלל של ר' יהודה]. וכת' דסוגיין כר' יוחנן [שם] דס"ל דר' יהודה מודה דלא לך הוה פרט.

13 והשיטמ"ק [תמורה ה. כה] כת' דמשמע דיש נשיאות חטא גדול משאר עבירה. משום דאהנו מעשיו.
14 וכ"כ תוס' [תמורה ה.] בשם הר"ש משאנן דבלא"ה ידעי' דיש נשיאות חטא, מדכתיב מכל חלבו, קמ"ל לא תשאו.

15 וכת' דעפ"ז נתחדש דהתורם מהרע על היפה ונתערב, אינו בטל, דיש לו מתירים, דמוטל עליו לשאול על נדרו. [ע' נדרים נט.].

המקדש במלוה

המקדש במלוה אינה מקודשת. פרש"י אפי' ישנה בעין. הפנ"י ושעה"מ [ה יג] ביארו דרש"י נקט דרב איירי אפי' בעין, דבגמ' [בסמוך] מבואר דרב איירי אפי' כה"ג. [אמנם ברש"י בע"ב מבואר דרב א"ש אף למ"ד דבעודו בעין מקודשת].

ולשון הרמב"ם [ה יג] דאינה מקודשת, דמלוה להוצאה ניתנה, ואין כאן דבר קיים ליהנות בו מעתה שכבר הוציאה אותו דינר ועברה הנאתו. ובפשוטו משמע דוקא משום שהוציאה הדינר, אבל בעודו בעין מהני [וכן דן המהרי"ט ו; ובי"ש כח יט]. אבל הב"י [כח, ובאר היטב שם] כת' דאפי' בעין, וכוונת הרמב"ם דכבר זכתה במעות להוצאה, ומש"ה אינו של הבעל. וכ"כ התוס' רי"ד [ועוד ראשונים] דאפי' איתיה בעין, שייך טעם זו להוצאה ניתנה, ולא יהיב לה מיד.

ואב"י [לע' ו:]: אמר דהמקדש במלוה אינה מקודשת. וכת' התוס' רי"ד דהכא עיקר הסוגיה, ולע' נקט אגב הנאת מלוה. ועוד דנו האחרונים דהתם הנידון לקדש בגוף החוב, אבל הכא נתחדש דא"א לקדש במעות ההלואה אף בעודו בעין.²

והריטב"א כת' דלא הביאו סיעתא לרב מהמשנה [לע' מו, וכדברי הגמ' שם ש"מ המקדש במלוה אינה מקודשת. ומבואר בריטב"א דראיית הגמ' מגוף המשנה³, ולא כמ"ש רש"י והריטב"א שם דהראיה מדברי ר' אמ"י]. ות"י דאיכא לאוקמי סיפא דאוכלת ארישא, וכדאוקי רב גופיה לע'. [ואוכלת לרבותא]. ותו דהתם איירי דליתא בעולם שכבר אכלתו. והכא קמ"ל אפי' שעדיין לא אכלו.

מלוה להוצאה ניתנה. פרש"י והו"ל כי דידה, ולא יהיב לה מיד. [וע"ע בע"ב]. ומש"ה לא מהני לקדש במעות שנתן להלואה. והאחרונים הק' דמ"מ יוכל לקדש ב'שעבוד', וכמו מלוה דאחרים. וכה"ק תוס' [בע"ב ד"ה לעולם] מ"ש ממלוה דאחרים. [ועי"ש].

והאחרונים דנו האם החסרון דחוב לא נחשב 'ממון בעין'. או דהוה חסרון ב'נתינה' [וע"ע תוס' בע"ב].

ורש"י [לע' ו:]: כת' דילפי' קיחה משדה עפרון, דיהיב לה מיד בשעת קידושין. משמע דהוה גזיה"כ דבעי מעות דוקא. אבל מסברא ראוי להתקדש בשעבוד המעות. והאבנ"מ [כח טז] הק' א"כ במכר יהני, דהתם ליכא גזיה"כ.

ומבואר [לע' ו:]: דמהני קידושין בהנאת מחילת מלוה. והריטב"א כת' דהמקדש במלוה דעתה אמלוה, ולא אהנאת מחילתו. עד שיאמר בפירוש בהנאת מחילתה. [וכע"ז כת' הר"ן, וע"ע בע"ב].

ופרש"י [בסוה"ע ד"ה אפילו] דלמ"ד המקדש במלוה מקודשת, בההיא הנאה דמחיל לה גבה. וצ"ב אמאי נקט הנאה.

מר סבר לאו להוצאה. פרש"י אלא להעמידה בעיסקא שתהא מצויה בכל עת שתתבענו. והתוס' רי"ד חלק שדבר זה רחוק מן הדעת⁵. והתוס' רי"ד פי' דמ"ד מלוה לאו להוצאה

1 אבל כת' דבכל הסוגיה לא משמע כן.

2 אמנם רש"י [לע' ו:]: הביא את סברת הגמ' כאן, דמלוה להוצאה ניתנה, וכבר הן שלה, ומעות אחרים היא חייבת לו.

3 [דאי אמרת מקדש במלוה מקודשת, א"כ יצטרף אף חצי פרוטה שאכלה. וכדברי המהרש"א לע'. אבל לדברי המהרש"ל [ותור"ד שם] אילו מהני לקדש במלוה א"ש מתנ' טפי, דאוכלת ראשונה שיש בה פרוטה מקודשת. ומ"מ כיון דאוכלת אינו מצטרף חצי חצי פרוטה].

4 והברכ"ש [ד ב] חקר האם נחשב דהמעות אינם שלו, דכבר קנה הכסף. או דהחוב נחשב 'מעות', ומ"מ לענין קנין צריך מעות בעין.

5 דרחוק לומר שסתם מלוה הוה דוקא לעיסקא, בלא שיפרש. וכה"ק החזו"א וכי אין רגילות ללוות כדי לאכול. [ולדעת רש"י אפשר דלהך מ"ד תלי אם פירש בשעת הלואה. וקמ"ל דאף בסתמא, לא נשתעבד להעמידו בעיסקא. ויל"פ דכל הלואה הוה מעות של המלוה, וצריך נתינת רשות להשתמש. והשתמשות עסק הוה השתמשות פחות, ומש"ה צריך תוספת רשות לענין הוצאה].

ניתנה היינו שכל זמן שעודה בעין לא זכה בה⁶. וע"י מחילה הוה נתינת כסף⁷. ומ"ד להוצאה ס"ל דאע"פ שהוא בעין אינה של מלוה. ונמצא שלא נתן לה כלום. [ועד"ז נח' בגמ' בע"ב האם מלוה ברשות מלוה, ולפ"ז הכל מח' א'. ולרש"י הוה נידון בפנ"ע].

דעת רבא [ב"מ קד:]: דהנותן עיסקא, הוה פלגא מלוה ופלגא פקדון, אבל אף חצי המלוה משועבד לעסק הפקדון. ואינו רשאי להוציאו ולשתות בו שיכרא. ומש"ה גובין ממנו מיורשים [ולא נחשב מטלטלין דיתמי דלא משתעבד לבע"ח]. ובתשרי מיימוני [משפטים יב] כת' דמ"מ הוה מלוה⁸, וא"א לקדש בו אשה⁹, ושביעית משמטתו. אבל הקצות [סז ב, ואבנ"מ כח יח] כת' דמדברי רש"י נראה דהיכא דמחוייב להעמידו בעיסקא דינו כפקדון לענין קידושין. והקצות נקט דאפי' דגוף המעות אינם בעין, ומשועבד להעמידו בעיסקא ומקודשת. והחזר"א ביאר דהוה כמלוה שיש עליו משכון. וע"ע אמרי בינה [הלואה סג יט].

אימא סיפא ושויים במכר וכו' א"א מלוה להוצאה ניתנה במאי קנה. הראשונים הביאו דמבואר בגמ' דאין חילוק בין כסף קידושין לכסף קנין בעלמא. ומלוה אינו קונה במכר. וכ"כ הראשונים [רשב"א, ריטב"א] מהירושלמי דל"ק קרקע, ובמטלטלין אין מי שפרע. [והרשב"א הביא דבירושלמי מבואר דמ"מ מהני לענין דהמוכר אינו חוזר. והרשב"א תמה בזה]. והראשונים הק' אמאי השמיטו הר"ף, וכת' דסמך אמש"כ דל"מ לקידושין¹⁰. [ופשיט"ל דאין לחלק בין מלוה למכר].

והאחרונים הק' דגבי יש דמים שהם כחליפין [ב"מ מו: ולע' כח:]: מבואר דקונה מקח בדמי מחילה. [ועדיף מנתינת מעות, דהוה מילתא דלא שכיחא]. ותוס' [ב"מ מו:]: כת' דקאי במחילה. [פי' בהנאת מחילה, ע' מש"כ לע' כח:]. וכ"כ הרשב"א [שם] דהוה בהנאת מחילה.

ובשרית הר"י מגאש [קינ] תי' דמלוה להוצאה ניתנה, ומש"ה לא יהיב לה מעות. [ול"מ אף למכר]. אבל מי שהחליף דמי שור' [דהוה חיוב תשלום עבור המקח], לאו להוצאה ניתנה, והוה חיוב גמור¹¹. ומש"ה מהני לקנות במקח. [אמנם האחרונים נתקשו במה נתייחדו מעות אלו עבור המקח הזה¹²].

ועוד הביאו הראשונים דבגמ' [ב"מ סב:]: מבואר דמהני פסיקה [לחייב ליתן לו יין] בבא לחוב בדמיהם, וע"י חוב מתחייב להעמיד המקח. והרשב"א תי' דבאמת לא נתחייב, ואפ"ה מהני שלא יהא בזה משום רבית. [וכ"כ הראב"ד ז ד]. אבל יש ראשונים [שם] דהוה בהנאת מחילת מלוה¹³.

אבל הרמב"ם [מכירה ז ד] כת' דמהני מכירה בחוב. והראב"ד השיג מסוגיין. וה"ה כת' דהרמב"ם סמך על הסוגיה [ב"מ מו:]: לע' כח:]. ועכ"פ צ"ב מסברא מ"ש דמהני לקנין כסף, הא ליכא מעות בעין, ומ"ש מקידושין.

והאבנ"מ [כח טז ועוד אחרונים] כת' ליישב דהרמב"ם ס"ל דילפי' בקידושין משדה עפרון. אבל לענין מכר שפיר נחשב קבלת מעות¹⁴.

והאחרונים [ברכ"ש ז ד, גר"ט צז] ביארו עוד דלענין קידושין בעי נתינת מעות למעשה קיחה [ע"פ יסוד הגר"ח], ואילו למכר סגי בעצם החוב. והשער"י [ז יב] תי' דבמקח מהני קנין מצד המקנה, אבל קידושין חסר בכי יקח. והאבנ"א כתב דגדר כסף קידושין 'מעשה קנין', ואילו כסף מכירה מהני משום שווי המקח, ומש"ה

6 וכ"כ החזר"א דנראה לומר כן, אבל מה נעשה שרש"י לא פי' כן.

7 [ומשמע דאפ"ה הוה גדר 'מחילה', ולא נתינה מחודשת. וצ"ע].

8 ודוקא לענין מטלטלין אצל בניו, אמרי' דאסמכתייהו עליו, דאינו רשאי לכלותו. [וכע"ז כ' רש"י ב"מ קד:].

9 והביא ראייה מדברי הגמ' דפקדון שקיבל עליו אחריות היינו מלוה. והקצות תמה דהגמ' קאי על החלק שנאבד ואינו בעין. אבל פקדון בעין ודאי מקודשת.

10 והריטב"א הוסיף דאפי' קידושין ספק לא הוה.

11 ומשמע דכוונתו דאין לו רשות לעכב את המעות אצלו, ולהוציאם בהוצאה. אלא עומד לפרעון [וצ"ב]. ועד"ז כת' הראשונים דהקפת החנות לא נחשב הלואה [לענין השמטת שביעית], אלא עומד לפרעון [דלא קיבל רשות להשתמשות במעות]. [ושמעת' לפרש במלוה אם אינו מחזיר, הוא סותר לשעבודו מכאן ולהבא. משא"כ במכר אם אינו משלם, מתברר מעיקרא דזכייתו בכסף שלא כדין. ועי"ל מלוה המעות הוה של מלוה, וצריך נתינת רשות להשתמש, ונתינת רשות להוצאה. וכיון דיש לו רשות להוציא. אבל במכר מחוייב לשלם, וכל זמן שלא שילם עדיין לא שילם, אבל אין לו 'זכות' להוציא את המעות הפרעון].

12 ע' קצות [קצט א]. אבל המחז"א [מעות ד] ונתיבות [קצט ב] העמידו דוקא כשהחפץ הראשון בעין. וע' סמ"ע [קצט ג].

13 [והאחרונים דנו בכוונת תוס' שם. ואכמ"ל].

14 והגר"ט [ק] ביאר עפ"ז דהגמ' [מז] איירי כשדעתו לקדש ולמכור בגוף המעות, קמ"ל דלהוצאה ניתנה. אבל היכא דדעתו לקנות בחוב, כדין שווה כסף מהני במכר. אלא דשכר החוב הוה פחות מעצם המעות.

אף חוב הוה שווי המקח.

והתוס' ריה"ז כת' דסוגיין כר"ל דקנין מטלטלין במשיכה, וקרקע נלמד משדות בכסף יקנו. דבעי' דוקא כסף¹⁵. אבל לר' יוחנן דדבר תורה מעות קונות, ל"ש מלוה בעין ול"ש מעות הלואה¹⁶. ומבואר מדבריו דר' יוחנן ס"ל דקנין כסף [אף בקרקע] לא ילפי' מקרא דכתיב 'כסף'. והאחרונים ביארו דדעת ר' יוחנן דהמקור לקנין כסף, שכן רוב קנינים בכסף¹⁷.

[ומבואר מדברי התוס' ריה"ז דנתינת המלוה יכול להחשב קנין תשלום, אלא דאינו דומיה ד'כסף' דקרא].

ועוד דנו האחרונים [מקנה ו; מרומי שדה מז, קה"י ח] דתלי במ"ד שעבודא דאורי', ומקדש בגוף השעבוד. [ורב ס"ל דשעבודא לא"ד].

ועוד כתב האבנ"מ [שם] דדעת הרמב"ם [ע"ל ו:] דבקידושין בעינן מעות שיש בהם הנאה. ואף דלענין מכר נחשב דיש כאן שווה כסף, כיון דאינה מקבלת דבר חדש, אין כאן מעות שיש בהם הנאה לקידושין¹⁸.

והנתיבות [שדמ א] כת' לפרש דברי הרמב"ם ע"פ מה שייסד דפרעון חוב אי"צ קנין, וכיון דיחד הדבר לפרעון ומתמצה המלוה, תיכף נהי' של המלוה. והא דאי' בסוגיין ושווי במכר דל"ק, היינו מדין קנין מעות¹⁹. אבל מהני כשמייחד קרקע או מטלטלין [ובלא קנין] מגדרי פרעון חוב²⁰.

התקדשי לי בפקדון וכו'. **הקצות** [קפט א] הק' לט"ז [שם] דס"ל דנפקד אינו קונה פקדון בקנין חצר, שהרי מקומו מיוחד למפקיד. א"כ האיך קנתה הפקדון להתקדש. והמרחשת [ב לו ענף ג] תי' דכסף קידושין סגי בנתינה, ואי"צ קנין. והאמרי בינה תי' דאיידי במטלטלין, ובקנין חליפין. והריטב"א כת' דוקא שאמרה אין, דהוה שתיקה לאחר מתן מעות.

אם נשתייר הימנו שוה פרוטה מקודשת. הרמב"ן כ' דכיון שאמר לה באותו פקדון שיש לי בידך, קבלה עליה ספק אבידתו. דמשמע אם מעט ואם הרבה תטול ותתקדש, לפיכך אינה יכולה לומר סבורה הייתי להתקדש בכולו ואיני מתרצה לשוה פרוטה. [ועד"ז הרשב"א וריטב"א]. אבל הרא"ש העמיד דוקא כשלא ידעה כמה סכום הפקדון מעיקרא²¹.

והביאו דבירושלמי אי' שאם אמר לה 'בכל מה שהפקדתי בידך' אינה מקודשת עד שיהו כולן קיימין²².

והראשונים הביאו בשם **בה"ג** דאם נשתייר שווה פרוטה מקודשת, ומתחייב להשלים. וכדר' אלעזר. **והתוס' ר"ד** חלק למה ישלים הבעל, וכי הוא חייב באחריות הפקדון או נתחייב ליתן לה כל הפקדון²³.

והב"ח ופרישה [כח] כ' דהיכא דחייבת באחריות על הפקדון מקודשת [אף שידעה ששוה יותר], דהו' מלוה ופרוטה. **והב"ש** [שם יג] כ' דאינו מוכח, דל"ל דאינה רוצה להתקדש במה שמחוייבת לשלם. **והאבנ"מ** [טו] הק' דבגמ' [בע"ב] מבואר דאחריות היינו מלוה, ולא אמרי' דאין רצונה להתקדש בזה. וכ' דמ"מ היכא דסבורה דהכל בעין ל"מ, דהא דמלוה ופרוטה מהני דדעתה אפרוטה שהוא בעין. אבל היכא דסבורה שהכל בעין, דעתה אתרוייהו. וכ"כ הס"ז [יב].

שם. אם נשתייר. האבנ"מ [לא א] הק' דלא שמאומה מעיקרא, ותקשי לרב יוסף [לעיל ח]. דאפי' אמר כל דהו

15 **והבית הלוי** [א כא] הביא דדעת רב כר"ל.

16 והביא כן מהגמ' [ב"מ מח.] דלר' יוחנן כשמייחד כלי להלוואתו קנה.

17 וכמ"ש הנמוקי [ב"מ מו:], ודלא כרש"י [לע' כו.] דילפי' ונתן הכסף וקם לו.

18 וכ"מ ברמב"ם [ה יג] שכ' שהמלוה להוצאה ניתנה, ואין כאן דבר קיים ליהנות בו מעתה, שכבר הוציאה אותו דינר ועברה הנאתו.

19 וכת' [קצט ב, וקהלת יעקב כח ז] דבקידושי אשה ל"ש שהיא תהא הפרעון למלוה. וכת' דנפק"מ דקנין מעות מהני אפי' יותר משווי הקרקע, ואפי' נותן פרוטה במתנה ע"מ להחזיר. ואף דמתנה ע"מ להחזיר ודאי לא יוכל להחשב פרעון חוב. [וע' מש"כ בזה לע' ו:].

20 **והנתיבות** [קצט ב] כת' כן למ"ד [אביי פסחים לא] למפרע הוא גובה. ומעות הראשונות ניתנו לקנות החוב. וכת' דאף רבא מודה היכא דעבר זמן פרעון, דשוב יכול לגבות בע"כ, והוה למפרע הוא גובה.

21 **והתוס' ר"ד** כ' כגון שגילתה דעתה דניחא לה להתקדש בכל דהו.

22 **והריטב"א** כת' ומיהו חסרון דפחות מש"פ אינו חסרון, ולא קפידא בשום דוכתא.

23 **והשיטה ל"ל** הק' להיפך דדעתה על הכל. וכת' דשמא דהתם איהו אטעי' אבל הכא היא טעתה. ולא נר' דמ"מ אדעתא דמנה איקדש.

בעי שומא וקייץ.

דף מז:

האי פקדון ה"ד, אי דקביל עליו אחריות היינו מלוה. מבואר דאין מקום לחלק בין מלוה [שנתן מעות בתחילה] לחוב מחמת אחריות. ולמ"ד המקדש במלוה מקודשת אף באחריות [ולכא' אף התחייבות בעלמא].

ובמלוה אע"פ שנשתייר וכו' רשב"א אומר משום ר"מ מלוה ה"ה כפקדון, במאי קמפלגי וכו'. רש"י הק' נימא דפליגי במלוה להוצאה ניתנה, וכסברת המקשן. ופרש"י דסוף סוף כתנאי אמרה לרב. ומשמע ברש"י דאליבא דאמת רב קאי אליבא דכו"ע. אבל הרשב"א וריטב"א חלקו דרב איירי אפי' לא הוציא כלל אינה מקודשת¹. [דהא בגמ' בסמוך לא העמידו אליבא דרב, כשלא הוציא].

מלוה ברשות בעלים לחזרה וה"ה לאונסין. פרש"י דאם בא מלוה לחזור בו ולתובעה חוזר וכו'. ולא אמרי' דמיד כשהגיע ליד לזה זכה בגוף המעות [להחשב שלו, ויתחייב תמורתם], ואף אין לו קנין לענין להשתמש. [והמלוה יכול לחזור].

שם. לחזרה. דעת הרמב"ן [ב"ב קסז; ובסה"ת מח א א] דמלוה שעשה שטר, ע"ז נתחייב להלוואת ללווה, ואינו יכול לחזור בו. והרשב"א [שם, ושו"ת אלף נד] הק' דבסוגיין מבואר דעכ"פ כל זמן שהמעות ביד המלוה יכול לחזור בו². [וכ"פ השו"ע חו"מ לט יז]. והגידולי תרומה הק' דהכא ליכא שטר. והש"ך [לט מט] הביא דהרשב"א ביאר כוונתו דקי"ל שעבודא דאורי', ובשעת קבלת המעות נשתעבד. ואפי"ה יכול לחזור בו³.

ואמינא להו לאונסין כו"ע ל"פ וכו'. דאף דעדיין לא זכה בגוף המעות נתחייב באונסין⁴. דכל הנאה שלו, ולא גרע משואל. [והביאו דנח' בזה [ב"מ מג. וכוט.] האם זכות השתמשות במעות מחייב באונסין].

והאבנ"מ [כח לח] וקצות [עב לד] ביאר דאיך מ"ד סבר דהמלוה עשה מצוה כשהלווהו, ולא נחשב כל הנאה שלו להתחייב באונסין.

אלא הא דרב הונא השואל קרדום, לא ביקע בו ל"ק. ובגמ' [ב"מ צט.] נח' ר' אמי דקנה במשיכה. ור' אלעזר אמר כדרך שתקנו משיכה בלקוחות, תקנו אף בשומרים. [ותוס' ב"ק עט. כת' דג' מח' בדבר, דר"א ס"ל מדאור' כרב הונא. ותקנו חכמים דכר' אמי. אבל רש"י [ב"מ שם] משמע דר' אלעזר ס"ל כר' אמי, אלא דס"ל [כר' יוחנן] דכל משיכה הוה מדרבנן].

והריטב"א תמה אמאי לא יקנה שואל במשיכה, והא שאלה הוה מתנה ליומיה⁵. והוה כמתנת מטלטלין בעלמא לזמן, דמשיכה קונה. ותי' בשם רבו דשאלה אינו קונה גוף הכלי, אלא תשמיש שבו. ול"מ משיכה בגוף הכלי עבור התשמיש, שאין משיכה קונה אלא במושך הדבר הנקנה⁶. [וכ"כ הריטב"א ב"מ צט., ודבריו מחודשים, ובפשוטו מהני משיכה לקנות זכות זה. וע"ע קצות שז א].

וכ' וכ"ת דהכא קונה קנין הגוף לתשמישו, כדקל לפירותיו וכי"ב. לא אשכחן הקנאת גוף

1 והרשב"א כת' דע"כ כתנאי אמרה לשמעתי, ולא דייקין עליה נימא כתנאי אמרה לשמעתי [וכדלעיל], משום דמייקרא הקש' לרב, דכולהו ס"ל דהיכא דנשתייר מקודשת. וכיון דתי' כחכמים [דקי"ל כוותי'], לא חיישי' אי אתי דלא כרשב"א.

2 [דכל זמן שהם בידו ל"ש לומר דהוה להוצאה].

3 והש"ך דחה דבסוגיין איירי דהלווה רוצה להחזיר, אלא דרוצה לתת מעות אחרים. והנידון האם צריך להחזיר מעות אלו. אבל לעולם יש לו זכות להוציאם.

4 ויל"ד דהמלוה פירות והוזלו ונאנסו [ועדיין לא הוציאם], להך מ"ד יתחייב רק כשעת אונס, וכדין שואל. ולא כלוה. וצ"ע.

5 [כ"ה לשון הגמ' ב"מ נו: שכירות ליומיה ממכר]. והריטב"א נקט דה"ה שאלה. אבל הריטב"א [ב"מ צט.] חילק דשאלה אינו נקנה במשיכה, אבל שכירות מכירה ליומיה והוה בכלל משיכה דלקוח.

6 וכת' כשם של"מ מסירת אותיות לענין השעבוד שבהם [למ"ד דבעי כתיבה ומסירה ע' ב"ב עז.]. [וצ"ב דהתם השעבוד הוה על ממון בעלמא, ואילו הכא השימוש יוצא מהחפץ. ומשמע מדבריו דגדר קנין שאלה ושכירות דהוה חוב על הגביר. וצ"ע].

לפירות אלא היכא דהפירות יוצאין מגופו, כקרקע לפירותיו⁷. אבל נותן כלי לתשמיש, דאינו יוצא מגופו לא שמענו שיהא נקנה במשיכה או בשום קנין. ואפי' את"ל דמהני ליתן כלי לפירותיו ולתשמיש, וקני במשיכה. היינו בלוקח, והמקבל אינו מתחייב באחריות החפץ⁸, משא"כ בשואל דל"ק גופה [וגדר שואל אינו גוף לפירות, אלא העמדת פירות⁹]. ולפיכך אינו נקנה במשיכה והגבהה.

ועוה"ק הריטב"א האריך מהני קנין ביקוע, דל"מ קנין בכלי ע"י תחילת מלאכתו. ות"י דהוה תקנ"ח כדי לקיים לדבריהם, שלא יחזור בחצי מלאכה ויפסיד פעולתו. ומדינא ל"ק. אבל המחנ"א [שכירות א] והקצות [קנג ג] כת' דבקונה קנין שימוש, ומהני אכילת פירות לקנין שכירות.

לימא כתנאי אמרה לשמעתתא. פרש"י דדעת ת"ק דמלוה אינו ברשות בעלים לחזרה, א"כ סבר דאף שואל קרדום זוכה במשיכה. ומבואר דלהך ס"ד מ"ד דברשות לוה, משום שיש לו שעבוד השתמשות [ולא משום דמלוה להוצאה ניתנה, וכבר זכה בגוף המעות]. והריטב"א ביאר דמ"ד מלוה ברשות בעלים לחזרה ס"ל דלא יהיב ליה גופא אלא תשמיש המעות [וחייב באונסין], מש"ה לא מקני במשיכתו עד שיתחיל להוציא.

ע"כ ל"פ אלא במלוה דלא הדרא בעינא וכו'. פרש"י הילכך מיד הוה ברשותיה, ואין המלוה יכול לחזור. שהרי הלוה לקבל מעות אחרים. ומשמע דהגמ' חוזרת בה בסברא זו. דמיד זכה בגוף המעות.

אמנם רש"י [ב"מ ד.] כת' שאומר הילך, לא הוצאתים והרי הן שלך בכל מקום שהן. ובפשוטו איירי במלוה, ומבואר דהלוה עדיין לא זכה בגוף המעות. ויל"פ דאף למסקנת סוגיין יש ללוה רק זכות השתמשות [לענין הוצאה].

ודעת ר' ירוחם [הו' בב"י ושר"ע עב לח] דנכרי שלוה מעות, ונפלו לו ומצאן ישראל, יחזיר למלוה. והדרכ"מ [שם יז] תמה דמעות הלוה הוה לגמרי ברשות הלוה. [והתומים [עב נד] כ' דשייך לסוגיין. וע' ש"ך וגר"א שם שביארו באופ"א].

נימא כתנאי וכו' והירשה עליהם. פרש"י דכתב לה הרשאה. והריטב"א הק' דאי הקנה כראוי, א"צ הרשאה¹⁰. ואי לא הקנה כראוי, הרשאה ודאי ל"מ לקדש בו אשה. דל"ק גוף המעות, אלא הוה נתינת רשות כעין שליחות¹¹. ובמאי מקדשה. והריטב"א כת' דהרשה פי' שהשליטה עליהם, וזכתה בהם. וע"כ היינו במעמד שלשתן [וכדאי' בסמוך] דאין קנין אחר במלוה ע"פ.

תוד"ה לעולם. ויל' דודאי מלוה דידה וכו' ואינו נותן שום דבר חדש, שהרי אותם מעות היו שלה קודם קידושין, אבל מלוה דאחרים וכו' דנהי דאין המלוה בעין מ"מ זכות הוא לה כאילו הוא בעין. ומבואר בתוס' ד'זכות מלוה' יכול להחשב כסף קידושין, דמלוה דידה חסר בנתינה, דאינו נותן לה דבר חדש.

והתוס' הרא"ש הוסיף דבשט"ח דאחרים מקודשת במה שמשליטה על הלוה להוציא מידו, ומוסר בידה השעבוד. [אע"ג דניתן להוצאה אצל אחרים]. ול"ד למלוה דידה, שאע"פ שמוחל השעבוד אינו נותן לה דבר שלא היה ברשותה, ול"ד לנתינת כסף דשדה עפרון. וכע"ז כת' הרשב"א דאע"ג דנתינה להוצאה אצל האחרים, מ"מ כיון שהוא מוציא השעבוד מרשותו ומכניסו לרשותה הו"ל כנותן פרוטה מידו לידה. ול"ד למלוה שעמה, דאינו מכניס לרשותה דבר מחודש ששעבודה היה בידה.

ובפשוטו משמע דשייך קדושין במעות המלוה, אלא דחסר במעשה הנתינה. דאינו נותן דבר חדש. אבל מלוה דאחרים הוה דבר חדש.

ועוד שמעתי לפרש דעיקר הקידושין ב'שעבוד', דהזכות גביה נחשב דבר השווה כסף. אבל במלוה דידה ל"ש

7 והוסיף דאף נותן בית לדירה, כיון דקרקע עולם וחזי לפירות ממש, ומש"ה חזי להקנות דירה.

8 אא"כ קיבל על עצמו להדיא.

9 והוסיף הריטב"א דמש"ה חייב באונסין ממילא [ואי פטרו הוה פטור אחר]. ואי קני ליה, היכן מצאנו דלוקח מתחייב על אונסי ממונו.

10 וכ' דלא כדעת הראב"ד [ע' הש' מכירה ו יא, ובסה"ת נא ד ה] דאף כשנמכר בכתובה ומסירה צריך הרשאה.

11 ועוה"ק העצמון דמדינא דגמ' ל"מ הרשאה במלוה ע"פ [ע' תוס' ב"ק ע.], אלא משום תקנת הגאונים. [ואף לצד דמהני במלוה ע"פ, הוה משום שליחות]. אמנם לס"ד איירי במלוה בשטר.

לקדש בזכות גבייה זו, שהרי 'מוחל' לה החוב. [וכמ"ש רש"י [בכ"מ] דמקדש ב'מחילת' החוב]. דגדר הנתנה שנפקע הזכות גבייה¹², ואינו משליט אותה לגבות מעצמה¹³.

אבל לשון הר"ן דבמלוה דידה כיון דלהוצאה ניתנה הול כדידיה ולא יהיב לה מידי, ואין דעתה אהנאה¹⁴. אבל מלוה דאחרים, דעתה אהנאה דאית בה, ולא בזוזי.

והקצות [קא ב, ריא ה, ואבנ"מ כח לא] ביאר דמהני מגדרי הנאה, וכמו הנאת מחילה. משום דאין דעתה אזוזי. וביאר דדעת הר"ן דגוף החוב לאו כסף מקרי ולא שווה כסף. [וכמ"ש הרשב"א [כתובות צח, ושו"ת תתקכט] דמש"ה שטרות לאו בני גוביינא]. אך השער"י [ה ט] כת' דאף לר"ן ע"כ דהחוב מקרי כסף. וכוונתו דהיכא הנאה מחודשת מקרי כסף. דאל"כ אמאי ל"מ פדיון הבן.

והמלחמות [ב"ק יח. בדה"ר] כת' דל"מ להקנות מלוה, דהוה דבר שאינו בעין [עי"ש רי"ף ובעה"מ]. והוכיח כן דהא המקדש במלוה אינה מקודשת, וכן במקח וממכר אלמא כדבר שלא בא לעולם דמי. והקצות ואבנ"מ [שם] הק' דהא מלוה דאחרים מהני. ולמש"כ רש"י ותוס' החסרון במלוה דידה משום דהוא כבר שלה. וע"כ דדעת הרמב"ן דמלוה לא חשיב בעין כלל. אלא דבר שלב"ע¹⁵. והא דמהני מלוה דאחרים משום הנאה, וכמ"ש הר"ן.

ועוד כ' הקצות [ריא ה] כ' דמלוה ע"פ לאו כסף הוא אלא מילי בעלמא, אבל שטר חוב מקרי בא לעולם, די ש בו קנינים. וכן היכא דמקנה בתקנת מעמד שלשת¹⁶.

דא"ר פפא האי מאן דזבין שטר, צריך למכתב ליה קני לך הוא וכל שעבודיה. פרשב"ם [ב"ב עו.] דאל"כ מצי אמר נייר בעלמא זבני לך. [ומבואר מדבריו דקאי אליבא דרבנן¹⁷]. אבל תוס' נקטו דלרבי צ"ל בע"פ היא וכל שעבודיה. [ודברי רב פפא קאי אף לרבי, וכ"כ תוס' ב"ב עו:¹⁸]. ומ"מ כ' התוס' הרא"ש דמלשון רב פפא דנקט צריך למכתב יש לדייק דאין הלכה כרבי.

דף מח.

תוד"ה המוכר שט"ח. י"מ ה"ט דלמחול משום דקנין שטר מדרבנן, ולא אלים להפקיע כח הראשון שלא יוכל למחול. וכ"כ הרמב"ם [מכירה ו יב] דהטעם דחזר ומחלו מחול, משום דמכירת שטרות דרבנן. דמן התורה אין הראיה נקנית. וצ"ב דבכל קנין דרבנן נחשב שלו לגמרי, ומ"ש הכא דיכול עדיין למחול. והאחרונים ביארו דמדינא ל"ש מכירה על החוב. ואף דתקנו חכמים, הוה בגדר קנין על קנינו. ועיקר השעבוד למלוה הראשון.

והתוס' הרא"ש הק' כיון דכתב איהי וכל שעבודיה, אמאי ל"מ מכירה על שעבוד נכסים מדאורי, דקרקע נקנית בשטר¹. והתוס' הרא"ש תי' דכיון דהוה שעבוד בעלמא, ולא אתי לידיה, לא מצי מקני. [אף את השעבוד נכסים²].

12 [אמנם דוחק דהתוס' הרא"ש לא הדגיש לפרש הטעם דל"מ, אלא הא דל"מ בגוף המעות].

13 [והאחרונים דנו האם שייך לקנות חוב על עצמו, ולהיות מחוייב לעצמו. ע' תוס' כתובות פא:].

14 וכ"כ הריטב"א דאיהי דעתה אמלוה ולא אהנאה דידה שנפטרת ממנה עד שיאמר לה בפירוש בהנאת מחילתה.

15 והאבנ"מ הוסיף דאף למש"כ תוס' [ז:]: דאזלי' בתר מקבל [ואצלה בא לעולם, ע"י סילוק השעבוד הוה ממון גמור], מ"מ בעי' שיהא כסף של מקדש.

16 דגדר תקנת מעמד שלשתן דהיכא דמקנה בו מקרי דבר הנקנה. אבל לא אמרי' דנחשב בא לעולם לענין שאר קנינים [ולקנות בחליפין ואגב מתוך שיוכל להקנות במעמד שלשתן]. [ואפשר משום דהוה מילתא בלא טעמא, ולא נחשב דבר הנקנה לענין שאר מידי. ואפשר דבזה פליג הבעה"מ].

17 [ובבעה"מ שם כת' דבעי לכתוב כן, ול"מ אמירה בע"פ. וע"ע משנ"ל מכירה ו יא].

18 ותוס' [ב"ב שם] תלו בזה מש"כ דמוכח מסוגיין דאין הלכה כרבי, דכיון דרב פפא קאי. ובסו"ד כת' דאף אי רב פפא קאי רק לרבנן יש להוכיח דכן הלכה, דאמאי נקט אבע"א דכו"ע אית להו דרבנן. הול"ל דכו"ע לית להו דרב פפא, דהא הלכה כרבי.

1 וכה"ק תוס' [ב"ב עז]. אמאי ל"ק ג'ם' שעבוד הקרקע. [משמע דכשיש שעבוד נכסים, אף שעבוד הגוף נמכר. וכ"כ לשון תוס' ב"מ נו: בשם ר' חיים דקנה את השטר מה"ת אם יש ללוה קרקעות. משמע דהו' תנאי שיש בחוב קרקעות. ולא שקנה רק את שעבוד הקרקע].

2 אבל תוס' [כתובות פה:] הק' האיך מהני מכירת שטרות, בשלמא כשיש לו קרקע חל בשעבוד נכסים, אלא במלוה ע"פ וכו'. ותי' דהוה מדרבנן. ומשמע דהוכיחו מהתם דכל גדר מכירת שטרות הוה מדרבנן, אף כשיש לו קרקע. אמנם י"ל דלא חזרו ממש"כ בקו' דמהני עכ"פ מכירה מדאורי' על השעבוד נכסים, אלא

אבל דעת ר"ת [הו' בתוס' הרא"ש וריטב"א מ:ז], וכן בראשונים [רא"ש ריטב"א ר"ן] כתובות פה: דיש מכירה לשטרות מה"ת על השעבוד נכסים³. דשני שעבודים יש על הלואה, א' שעבוד נכסים⁴, ועוד ב' דגופו משועבד לפרוע לו. ויכול למכור שעבוד נכסים, אבל קנין אינו נתפס על שעבוד גופו של לווה. הילכך כל זמן שלא מחל גובה חובו מנכסים של לווה. אבל אם מחל לו פקע שעבוד גופו של לווה. וכשנסתלק שעבוד הלואה נסתלק שעבוד נכסיו, דנכסוהי דאיניש אינון ערבין ליה.

והריטב"א הק' דכיון דלא מכר שעבוד הגוף, האיך יכול לתבוע מהלווה. וכ"ת דבכלל מכירת שעבוד נכסים יש הרשאה לגבות מיניה⁵, א"כ כשמת המוכר יתבטל ההרשאה, ותבטל המכירה. ותי' דנעשה כאילו הלווה אומר בשעת מתן מעות, משתעבדנא לך ולכל דאתי מחמתך כ"ז שלא תמחול.

וכת' הריטב"א לפיכך כשהמוכר גר ואח"כ מת, דפקע שעבוד הגוף, גובה הלוקח מהלווה. דהא כבר הוא משועבד לו כ"ז שלא פטרו המלוה או יורשיו⁶. אבל דעת סה"ת [נא ו יא, וכ"פ השו"ע סו לז] דכשמת הגר, פקע המכירה. והש"ך [שם קיח] הביא דברי הריטב"א.

והר"ן [כתובות שם] הק' א"כ האיך גובין משעבוד נכסים כשמת הלווה. דלדעת ר"ת היכא דמחל ופקע שעבוד הגוף א"א לגבות שעבוד נכסים, א"כ מ"ש היכא דמת. והר"ן תי' דכל זמן שלא פקע השעבוד מחמת המלוה גובה ממנו. והקצות [סו כו, ומשובב לג] ביאר דהיכא דפקע שעבוד הגוף משום דליתא ללווה, לא פקע שעבוד נכסים. ומש"ה כשמת הלווה הוה כמי שהלך למדינת הים, דגובים מערב. משא"כ כשנפרע או מחל החוב הוה הפקעה כלפי הנכסים.

אבל התומים [סו מג] חידש דיתומים מתחייבין בשעבוד הגוף דאביהם⁷ [והאחרונים כ' דדוקא כלפי הנך נכסים].

והראב"ד [מכירה ו יב] כת' טעם אחר דכשמחל הלווה אומר ללוקח לא שעבדתי את עצמי לך⁸. והקצות [סו כו] כ' דהוה סברא נוספת דאף דהמלוה מכר זכותו, מ"מ הלווה מצי אמר לאו בע"ד ידידי את. [והביא דכ"כ רש"י כתובות פה:]. אבל הגר"ח [סטנצל קכח] כ' דכוונת הראב"ד כר"ת.

בא"ד וכ"מ [ב"ב קמז:] וכו'. ותוס' [ב"ב עו; כתובות פה; והתוס' הרא"ש] הביאו את הראיה, דאי' [שם] דותנו במתנת שכיב מרע היורש אינו מוחל, והגמ' מקש' דא"א דמתנת שכיב מרע מדרבנן אמאי אינו מוחל. אלמא דיכול למחול משום דהוה מדרבנן. אך תוס' [שם, והתוס' הרא"ש בשם ר"ת] דחו דכוונת הגמ' דאי אמרת דמתנת שכיב מרע דאור', הוה בגדר ירושה⁹. ומש"ה יורש אינו מוחל. אבל מכירה בעלמא, אף דהוה דאור' מצי מוחל.

ורבינו יונה [ב"ב שם] הק' [על ראיית התוס'] דמאיזה טעם עדיף מתנת שכיב מרע משאר מכר [דל"מ בשטר חוב], וע"כ דהא דמהני בשטר מדאור' הוה משום דהוה גדר ירושה.

ותוס' [ב"מ נו; וב"ב וכתובות ה"ל, והיראים קכז] הק' מדאיצטריך למעט שטרות מאונאה, אלמא יש מכירה לשטרות מה"ת. ותוס' דחו כגון שהלואה בלא שטר, ונתן לו מעות לעשות עליו שטר.

דל"מ לגבות בה. וגדר כתיבה ומסירה הוה רק מדרבנן.

3 ותוס' [ב"מ מו:] כ' בשם ר' חיים דהיכא דיש שעבוד קרקעות, מכירת שטרות קנה מה"ת. שמוכר לו שעבוד שיש לו בקרקעות.

4 אבל התומים [סו א] הק' דשמואל [סוף ב"ב] ס"ל דשעבודא לאו דאורי'. וכת' דע"כ ס"ל כרשב"א [ע"ל יג:]: דהיכא דפי' השעבוד מהני.

5 והוסיף דל"ש תביעה על שעבוד נכסים בלא לתבוע שעבוד הגוף. וכדאי' [ב"ב קעד].

6 ומשמע מלשונו דע"י הרשאה נשתעבד למורשה [שליח], אלא דהוה בתנאי שלא ימחול המוכר. ולכאור' לפ"ז לא שייך לדברי ר"ת דשעבוד הגוף אינו נמכר [דהא ס"ל דנשתעבד, אלא הוה תנאי בעלמא]. ואפשר דכוונת הריטב"א דאף גר שמת לא פקע עצם שעבוד, והמורשה יכול לגבות שעבוד זה, כל זמן שלא מחלו.

7 ול"ד ללוקח, דגובין מחמת שעבוד נכסים לחוד, דהשעבוד הגוף אצל המוכר. וכ"כ ה^הנתיבות [ק"ב ה] והגר"א [קז א]. אבל המשובב [לג] חלק. והק' דמבואר בתוספתא [וכ"פ השו"ע] דאף גר שמת גובין מנכסיו. אף דאין שעבוד הגוף כלל. ול"ש יתמי כרעי דאבוהון.

8 והשיטה לנ"ל הביא צד דאף כשמכר שטר ע"י כתיבה ומסירה, מצי אמר לאו בע"ד ידידי את. וביאר דאפ"ה סמכא דעתה, דאי המוכר גובה את החוב, חוזרת וגובה ממנה. וסמכא דעתיה. א"נ איירי דכתב שטר הרשאה עליהם.

9 דדרשי' [ב"ב קמז]. יש לך העברה אחרת שהיא כזו.

או מצא מלוגמא דשטרי לאחר יאוש וחזר ומכרן לבעלים¹⁰. והרמב"ן [ב"ב עז] כת' דהיכא דמכר שטר, ולא חזר בו עד שגובה שייך דין אונאה.

שם. והרמב"ן [ב"ב עז]. הק' דאת"ל מכירת שטרות דרבנן [ומש"ה מחלו מחול] א"כ האשה לא תהא מקודשת גמורה¹¹. וכ' דאפשר דכוונת הגמ' דצריכה גט מדבריהם. אך כת' דאינו מחזור. והפנ"י תמה דמבואר בסמוך דמהני מעמד שלשתן לקדושין, אף דהוה קנין דרבנן.

והאבנ"מ [כח לג] והדבר"י [נו א] ביאר דהרמב"ן סבר דגבי מעמד שלשתן מהני משום הפקר ב"ד, ומש"ה הוה קידושי דאו'. אלא דכוונתו להקש' לר"ף דהטעם דמהני מחילה משום דהוה רבנן. והא ע"כ יצאה מרשותו מדאו', דהא מקודשת בו.

והכא באשה סמכא דעת' וכנ'. יל"ד האם הוה חסרון דוקא במקדש במלוה, ולא מצאנו בשאר דברים דלא סמכא דעת' שתוכל להנות ממנו, ולא תתקדש. ושמעתי דכל השווי של מלוה דאחרים, משום שראוי לקבל ממנו כסף¹². וע' ח"י חמדת שלמה.

והמהרש"א [ב"מ טז]. כת' לפרש [תוס' שם] דדוקא אשה לא סמכה דעתה ויראה שיחזור וימחול, אבל במכר מהני. דאינו ירא שהמוכר שיחזור וימחול להפסיד לעצמו. אבל דייק דרש"י [בסוגיין] פירש להיפך דאף לר"מ דוקא אשתו סומכת, דלא שביק ידיה ומחיל לאחריו. אבל במכר לכו"ע לא סמכא דעתה, ולא קני. וע' ש"ך [קצ א].

והקצות [קצ א] כת' דלמש"כ תוס' [ב"ב קמז; ע' בסמוך] מבואר דדוקא אשה לבעלה בוושה לתבוע בב"ד. אבל בעלמא סמכא דעתה.

ותוס' [ב"ב קמז:] הק' דלמאן דדאין דינא דגרמי יתחייב לשלם¹³. ותוס' הוכיחו דמשום דד"ג מתחייב רק דמים שנתן עבור מכירת השטר, ולא כל שוויו. והרא"ש [ב"מ א מח] כת' דמש"ה אם ימחול אין לה אלא פרוטה דמי הקידושין¹⁴. והאבנ"מ [כט ב] הביא מדברי הרא"ש דגדר כסף קידושין נחשב דמי המקח, ולא כסף קנין בעלמא. והאחרונים הביאו מכאן דנחשב דשווי האשה פרוטה¹⁵. [וצ"ב¹⁶].

ותוס' [ב"ב שם] דחו דמ"מ לא סמכא דעתה, דיש לה בושת לתבוע מבעלה בב"ד.

והאבנ"מ [כח לו] הק' דעכ"פ סכמא דעתה לשווה פרוטה¹⁷. ומבואר בסמוך דשמין את הנייר, דסגי לה בפרוטה.

10 **והמהר"ק** [ג] **והכ"צ** [הג' ט"ז קסג] דנו האם מבואר מהכא דהני יאוש בשטרות. וע"ע **קצות** [סו א].

11 **והדבר"י** **אמת** [קונט' ז ג] הביא דהרמב"ן סבר דקנין דרבנן ל"מ דאו'.

12 ועוד שמעתי לפרש דהוה חסרון בנתינה, דהחוב עדיין אגוד אצל המקדש. דבידו למחול.

13 [ולכאו' כוונת התוס' דמש"ה לא ימחול, דאי משום דבסוף תקבל מעותיה, הא המעות עדיין אגידא אצלו. אמנם צ"ע א"כ מה תי' דצריכא לתבוע בב"ד, הא תוס' הוכיחו דלא ימחול. וצ"ל דעיקר הקידושין הוה עכשיו, ונתן כל מעות הקידושין. אלא דסמכא דעתה, דאף אם יש בזה איזה חסרון, ישלם לה כל שוויו].

14 ולכא' מבואר ברא"ש דאף היכא דחזר ומחל לא נתבטלו הקידושין. דבשעת קידושין היה שטר הראוי לגבות, והמחילה מכאן ולהבא. **והאבנ"מ** [כח לב] דן היכא דמחל החוב [לולי החסרון דסמכא דעתא], דעדיין תהא מקודשת. וכמו היכא דבא בע"ח וגבה מעות הקידושין. דק"ל דבע"ח מכאן ולהבא גובה. [ובשעת קידושין נחשב שווה כסף]. [ועי"ש שהביא תשב"ץ ג פה שדן בזה].

15 **והב"ש** [לז א] הביא דהא כל הכסף קידושין הוה דאב, ואף דסגי בפרוטה, והמותר הוה מתנה. **והבאר היטב** [שם] חלק דהכל דמי קידושין, בין רב ומעט.

16 ויש לפרש דאשה אינה ממון [ול"ש שווי בשוק], ומש"ה כל שלא קבעו שווי נחשב רק כשיעור פרוטה, שהוא הפחות שבדמים. [ויל"ד במקום שנהגו להקפיד על קידושי דינר וכדו', האם יחשב שווי האשה דינר לענין מחילת המלוה].

והקה"י [י א] כת' דעיקר מה שהאשה מקנה את עצמה הוה מחמת שרוצה להנשא, ואינו דמי שווי אלא מעשה קנין. אלא שהגמירות דעת חל ע"י הכסף. וכשמוחל על השט"ח מתחייב רק הדמים שראוי שתקבל עבור הקידושין. [ויל"ד במקום שרגילים לקדש בשטר, יתחייב רק דמי שטר].

17 אמנם למ"ד [לע' ח:] דבעי שומא משום דלא סמכא דעתה, ואף שיודעת דשווה עכ"פ פרוטה. ומבואר דהיכא דשווה טפי, אלא דלא סמכא דעתה גרע. [ולכאו' אין ראייה משמין את הנייר, דהנייר הוה ממון נוסף דמהני בפנ"ע. וסמכא דעתא לגמרי בממון זה].

מעמד שלשתן

מלוה ע"פ וכו' במעמד שלשתן וכו' ומר סבר ל"ש מלוה. ורש"י הביא מהגמ' [גיטין יג:]:
דתקנו הילכתא בלא טעמא.

והב"י [כח] הביא דעת ר' ירוחם דמקודשת רק מדרבנן, דהוה קנין דרבנן. והב"י כת' דאינו מוכח, ואיכא למימר דהקנו רבנן המעות, וכיון דהקנו לה הוה כאילו נתן לה כסף ומקודשת מדאורי'. ומבואר דכוונתו דהפקר ב"ד הפקר מהני להקנות, ועי"ז הוה קנין מדאורי'. והאחרונים¹⁸ האריכו מתי אמרי' דקנין דרבנן מהני לדאורי'.

והאבנ"מ [כח לג] הביא מדברי הרמב"ם [תרומות ט י] דמשמע דקנין דרבנן ל"מ לאכילת תרומה. והביא דכ"ד רש"י [ב"מ מח]. דאף דחכמים בטלו קנין כסף, אם המוכר לקח הכסף וקידש בהם אשה מקודשת מדאורי'. והאחרונים דחו דכוונת רש"י דאף רבנן לא ביטלו זכות המוכר במעות. [ע' מחנ"א מעות יא].

ור' ירוחם ס"ל דהוה רק מדרבנן. ויש אחרונים דנקטו דס"ל כדעת הראשונים [רבינו יונה ב"ב ק]. דהפקר ב"ד מהני להפקיע, ולא להקנות. ומש"ה קנין דרבנן לא נחשב 'שלו' מדאורי'. ועוד יש שפי' דהנידון האם גדר כל קנינים דרבנן משום הפקר ב"ד, או דקבעו גדר קנין דרבנן¹⁹. ועוד דנו האחרונים דל"מ קנין דרבנן להחשב נתינת ממון לקידושין, דלא נחשב שהוא הקנה לה את הממון²⁰.

ועוד חילק השערי' [ה ט] דשאני שט"ח דאינו בר הקנאה מדאורי'. והשערי' [וכן דב"א א א ענף ה] ביאר דכל קנין דרבנן מהני מדאורי', דלא גרע ממנהג הסוחרין [במיד דבר הקנאה מדאורי']. אבל היכא דל"ש קנין מנהג, ע"כ דהוה קנין דרבנן בעלמא.

והאחרונים [שעה"מ לולב ת, ברכ"י אר"ח תרנח ו] הק' דמבואר [סוכה מו:] דהקנאת קטן [אפי' בפעוטות] לא מהני להחשב 'לכם'²².

ועוד כת' האבנ"מ [כח לג בסו"ד] דכוונת הב"י ע"פ דברי הר"ן דהא דמהני מלוה דאחרים משום דדעתו אהנאה. וה"נ יש כאן הנאה. [אף דלא קנה גוף השטר].

תוד"ה כי קאמר. ש"מ וכו' המקנה במעמ"ש ומחלו אינו מחול. [וכ"כ תוס' גיטין יג: ב"מ כ. ב"ק פט. וכו', וכ"פ השו"ע חו"מ סו כט]. הפנ"י הק' דהא מעמד שלשתן דרבנן, א"כ מה עדיף מכל קנין דרבנן [דמש"ה מהני מחילה לתוס' הנ"ל והרמב"ם]. וכתב דעשאהו כשל תורה.

והריטב"א ביאר דמעמד שלשתן הוה שעבוד של הלוה, ומש"ה ל"מ מחילת המלוה. [וע' ברכ"ש גיטין כה ג].

והאבנ"מ [כח לד] הק' דא"כ החוב אינו בא מכח המלוה, אלא מכח הלוה [דגדר מעמד שלשתן שנשתעבד הלוה עליו], ומדין עבד כנעני. והק' דכלפי הלוה הוה מלוה דידה, ואינו כסף קידושין דאגידא גבי'. [וכת' דלסברת הר"ן דמלוה דאחרים מהני משום דדעתה אהנאה, ה"נ דעתה אהנאה.

והרא"ש [גיטין א יז] כת' דמעמד שלשתן נקנה אפי' השעבוד הגוף, ונסתלק הראשון לגמרי, ול"ד לכל מכירת חוב דהשעבוד הגוף נשאר אצל המוכר²³. [וע"פ סברת ר"ת הנ"ל].

אבל הרמב"ן דחה דכסיפא מילתא ולחזור ולמחול [כיון דהבעל אמר לפניו], ומש"ה סמכא דעתה.

ועוד כ' הרמב"ן [כאן, וב"ב קמד., והריטב"א כאן] דלהך לישנא פליגי בתרוייהו. [והגמ' נקטה

18 [ע' שעה"מ לולב ת, אבנ"מ כח לג, ל ה, חת"ס י"ד שיד, שו"ת רע"א [רכא ו, רכב כא] אמרי בינה [קנינים טו], דברי' [ס"ס נח], קה"י [ב"מ מב]. ועוד. והמחנ"א [קנין משיכה ב] כ' דהפקר ב"ד הפקר, אבל לא לעשות מי שלא בא לידו כבא לידו.

19 [ומהני כל ב"ד לענין שאין בזה איסור גזל, ועי"ד דין הפקר. אבל לא הפקיעו את הממון].

20 והר"ן [גיטין לא: בדה"ר] הק' [גבי זכיית קטן] אף דהוה דרבנן, אמאי ל"מ לפדיית מעשר, הא הפקר ב"ד הפקר. ותי' ומיהו אשכחן זכ' דרבנן דקלישא מדאורי', דהמוכר שט"ח חוזר ומחלו וכו'. אלמא כיון דלא אלימא זכייה דיליה כדאורי' מצי מחיל וכו'. [ומבואר דהכא הוה קנין דרבנן קלישא, ומש"ה מהני מחילה]. אך דחה דהתם י"ל דהם אמרו והם אמרו וכו'.

21 ועפ"ז כ' הנוב"י [אה"ע נד] דאם הבעל קונה בקנין דרבנן, ודאי יוכל שוב לקדש בו אשה.

22 והשעה"מ [שקלים א א] הביא דמהני שקטן ששוקל. והשעה"מ [לולב ח י] הביא [סוכה לא]. גבי סבתא דמהני הפקר ב"ד לצאת בסוכה. והאבנ"מ חלק דל"צ 'לכם' בסוכה.

23 והרא"ש הוכיח כן, דעיקר התקנה משום תקנת השוק, ואם יוחל למחול בטלה עיקר התקנה, שלא יסמכו הסוחרין על מעמד שלשתן. והקצות [קכו ה] תי' ע"פ דברי הרמב"ן בסוגיין דמ"מ כיון דאמר לפניו סמך דעתיה שלא יחזור ויחציף.

הלשון אליבא דאיך לישני. ולעולם מחול בכל אופן]. ולפ"ז אף במעמ"ש למסקנא ל"מ, דלא סמכא דעתה. וכת' לדייק דכ"ד הר"ף שהשמיטו.

וכן **הש"ך** [סו צז] תמה דלא אשתמט בשום מקום דל"מ מחילה במעמד שלשתן. והש"ך כ' דל"מ מעמ"ש בשטר, ע' בסמוך.

ותוס' [בכ"מ] הק' א"כ האשה יכולה למכור כתובתה [עבור תשלום נזקין] במעמד שלשתן, ושוב לא תוכל למכור. [ובגמ' ב"ק פט. משמע דאין עצה בדבר]. ותי' דל"מ מעמד שלשתן בכתובה תחת בעלה, דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים, ושמא ימות בחייה²⁴.

והר"ן הביא דהרמב"ם פסק דמקודשת במעמד שלשתן, ע"כ ס"ל דלא מהני מחילה. דאל"כ לא סמכא דעתה. אבל הקצות [קכו ה] כת' דל"ל דהרמב"ם ס"ל כרמב"ן דכיון דהוה לפניו סמכא דעתה.

בא"ד והא דקאמר המוכר שט"ח וכו' מחול, היינו דוקא כשאין הלווה בפניו בשעה שמכר. ומבואר דמהני מעמ"ש אף במלוה בשטר [עכ"פ ע"י כתיבה ומסירה]. והש"ע [ח"מ סו כ] פסק דמהני מעמד שלשתן בשטר [אפי' בלא מסירת השטר], היכא דכתב לו הוא וכל שעבודו. אבל הריטב"א [כאן] כת' דל"מ מעמד שלשתן בשטר דאין גופו ממון²⁵, ובעי כתיבה ומסירה. והש"ך [סו ע] כת' דמשמע בריטב"א דאפי' ע"י כתיבה ל"מ. ודלא כש"ע. והביא דכ"ד הרמב"ן [בסה"נ נא ח"ג ד].

והמהר"ם [כאן] הוכיח דל"מ מעמד שלשתן במלוה בשטר, דאל"כ אמאי לא העמידו את כל הברייתא דנח' בדין מעמד שלשתן.

והש"ך [סו צז] כת' דל"ש מעמ"ש במלוה בשטר [וגרע ממלוה ע"פ], שכל זמן שהשטר ביד מוכר עדיין מחוייב הלווה למלוה, משום טענת פרעתי. ואף אם יתן את השטר ללוקח [בכתיבה ומסירה], מ"מ לא הוה תקנת מעמ"ש. ועוד כ' דאפי' את"ל דחל מעמ"ש על החוב, מ"מ לא יחשב מלוה בשטר.

שמין את הנייר. פרש"י דדעתה נמי אנייר. רע"א דייק דבעי שיהא דעתה להדיא אנייר [וכן מלוה ופרוטה, בעי שיהא דעתה להדיא אפרוטה], ולא סגי דדעתה להתקדש בקנין המועיל. [וע' מה שהו' בזה לע' מו.].

ותוס' [לע' ז:] הק' דמשמע דמהני לשום אחרי קידושין, והא לחד לישנא דרב יוסף [שם] צריך שומא לפני קידושין, שיהא קייץ. וכת' דלהך לישנא צ"ל דשמוה מעיקרא.

אלא בשטר חוב דידה, ובמקדש במלוה וכו'. ורבנן ס"ל דמקדש בנייר של השטר חוב. הרשב"א כת' דלכא' מבואר דהמוכר שטר חוב וחזר ומחלו, הלוקח אי"צ להחזיר את הנייר. דאל"כ האיך תתקדש בנייר. אבל הר"ן [כ. בדה"ר] כת' דבמלוה דאחרים לא אמרי' שמין את הנייר. דנייר של לוה הוא, ואי מחיל ע"כ מחזיר את הנייר.

והקצות [סו כז] האריך לדון הא הלווה נותן את דמי הסופר והשטר משלו, א"כ האיך יוכל לעכב הנייר [לרשב"א]. ודן דמ"מ מהני כדין משכון, עד שישלם מדמי הנייר. והקצות הק' דהוה משכון בשעת הלוואתו, ועוד דלא נתנו בתורת משכון. והקצות חידש דהלווה נותן את הנייר למלוה במתנה גמורה [ועי"ש שהאריך].

תוד"ה אילימא. דא"ל וכל שעבודיה, והכא מיירי דלא אמר. בהג' ראמ"ה הק' דכיון לא קנתה החוב, אף הנייר מחזירה, והאיך נימא שמין את הנייר. ובגליון מהרש"א ציין דכ"כ הר"ן [כתובות]. והקצות [שם] ציין דכ"ד הרמב"ם דגבי שט"ח דאחרים לא הזכיר דשמין את הנייר.

אבל הריטב"א [כאן] כ' דלר' מאיר אף דלא זכתה בשעבוד בלא כתיבה ומסירה, זכתה בנייר מיהת במסירה [וכדאי' ב"ב עז. וכי לצור ע"פ צלוחיתו הוא צריך]. [וכדעת תוס'].

בשטר שאין עליו עדים וכו'. פרש"י שטר קידושין. וכ"כ שא"ר. אבל התוס' ר"ד הביא מפרש דקאי בשטר חוב על אחרים, ואין בו עדים אלא שהלוה מסרו למלוה בפני עידי מסירה. והתוס' ר"ד חלק דאם יש עדי מסירה, והודה שחייב לו²⁶, אמאי צריך עדי מסירה. ודוקא גט ושטר אירוסין צריך עדות, דל"מ הודאת פיו.

24 **ותוס'** [ב"מ כ.] כת' דלא תקנו אלא בדבר שראוי לגבות מיד, אבל כתובה שמא תמות וכו'. [ולדברי הרא"ש [כתובות ה א] דחייב כתובה חל רק בשעת גירושין נחא טפי. ואפשר דזה כוונת תוס' בשאר מקומות].

25 [וצ"ב דאף דהשטר אין גופו ממון, מ"מ המנה שבשטר גופו ממון. ואולי כוונתו להקנות שטרות המונחים אצל נפקד. ולא איירי במסירת השטר בלא כתיבה. א"כ לא שייך לתוס' כאן]. והקצות [סו כד] הביא דתוס' [גיטין יג.] כ' דל"מ מעמד שלשתן בשטר שחרור, דלא תקנו בשטרות דאין גופן ממון. אבל הביא דהר"ן [שם ה. בדה"ר] פליג.

26 ולא פרע [דאל"כ לא צריך הודאתו]. ומבואר דפשיט"ל דשטר שאין עליו עדים, אף למ"ד עדי מסירה כרתי,

[וצ"ב כוונתו דהאיך מהני מכירת שטרות בכתובה ומסירה, דלר' מאיר אין בזה שם שטר].

ורבנן מספק"ל אי כר"מ אי כר"א הילכך שמין את הנייר. ופרש"י [לעיל] דר' מאיר ס"ל דאין דעתה להתקדש בנייר אלא במה שכתוב בה. ואפי' נייר שווה פרוטה. וכ"כ תוס'. והרמב"ן [בשם י"מ] ביאר ללישנא דקאי בשטר חוב, א"כ פליגי במלוה ופרוטה, האם דעתה אפרוטה. והרמב"ן הק' דבחד אוקימתא [בע"ב] ר' מאיר ס"ל דדעתה אפרוטה. ות' דשאני שטר דאין דעתה אלא לראיה שבו. א"נ ס"ד השתא כאידך לשונות לק'. והרמב"ן כת' דלמסק' דקאי בשטר אירוסין ר' מאיר סבר דדעתם לקדש בשטר, ואין דעתם לקדש בכסף. ומש"ה אין לשום דמי הנייר.

אבל הרמב"ן [ושא"ר] כת' דר' מאיר מודה דשמין את הנייר²⁷, אלא קאי כשהנייר אינו ש"פ. דאל"כ מנל דפליגי בהא, נימא דרבנן ס"ל דעדי חתימה כרתי, אלא דהוסיפו דשמין את הנייר. והו"ל לגמ' לפרש דנח' בהא.

והריטב"א ביאר דטעמא דמסתבר הוא שדעתו לקדשה במה שאפשר. ואפי' למ"ד מלוה ופרוטה דעתה אמלוה, התם הוא היכא דזכיא בתרווייהו, אבל הכא דלית לה מלוה, ולא מיקדשא במידי אחרינא דעתה אנייר, דמלוה אין כאן ופרוטה יש כאן²⁸.

ורע"א הק' דאף אם הנייר אינו שווה פרוטה, מ"מ שמא שווה פרוטה במדי. וא"כ נימא דהוה ס"ס, ספיקא דדינא שמא הלכה דעדי מסירה כרתי ועוד ספק במציאות שמא ש"פ במדי. ות' ע"פ דעת הראשונים [הרא"ש בשם תוס' לע' יב]. דשמא שווה פרוטה במדי הוה חומרא דרבנן. וכת' דלסוברים דהוה ספק דאור', צ"ל דפליגי בהא דדעתו אנייר. ול"ג דמספקא להו.

תוד"ה ורבנן. ל"ג ואם לאו אינה מקדושת, צריכה גט מספק שמא ש"פ במדי. רע"א הק' דבמשנה [מו. א] אי' אם לאו אינה מקדושת, וע"כ היינו קידושי ודאי. וצריכה גט מספק שמא ש"פ במדי [וכמ"ש הרמב"ם והריטב"א ותוס' ריה"ז]. וכת' לפרש דהיכא דהנידון אי ש"פ, שפיר י"ל דאם אינה פרוטה אינה מקדושת, היינו דאינה ודאי פרוטה. אבל היכא דיש ספק מצד אחר, ל"ש לומר אינה מקדושת.

ר"ל שטר אירוסין שכתבו שלא לשמה וכו'. ע' מש"כ בזה [לע' ט].

כתבו לשמה ושלא לדעתה. ע' מש"כ בזה [לע' ט:].

ישנו לשכירות

עשה לי שירים וכו'. ומקדש בפעולה שעושה לה [ומבואר בסמוך דהיינו כמ"ד אינה לשכירות אלא לבסוף]. ורש"י [בע"ב] פי' שלשם קידושין מוחל שכרו. והקוב"ש [ב"ק קמד] הק' דהאיך יהי 'מחילה' להחשב מעות קידושין²⁹. וכת' דמתקדשת בגוף הפעולה, שהפעולה שעושה עבור חבירו מחייבו לשלם³⁰. וביארו דרש"י נקט מחילה, דאיירי שקבעו שכר לפעולתו, וקודם שגמרו מוחל שכרו עבור הקידושין.

והרשב"א הביא דמבואר [לק' סג.] דאף רקוד לפני מקדושת, אע"פ שאינו מגיע לידה שום דבר אלא השחוק.

אילימא אותו ממון, מכלל דת"ק ס"ל אפי' אותו ממון נמי לא, אלא במאי מקדשה וכו'.

נאמן לטעון פרוע. [וצ"ע].

27 והרמב"ן כת' מכאן אתה למד לכל מי שמקדש בשטר פסול, שאם הנייר שוה פרוטה מקדשת.

28 [וצ"ע לסברת רע"א].

29 ואף דהקדוש' גרמו שלא תתחייב לשלם, וק"ו מה המוחל לה מה שכבר נתחייבה אינו קבלת כסף, כ"ש כשעושה שלא תתחייב מתחל'.

והא דלמ"ד ישנה לשכירות מתוע"ס, א"א שתתקדש בהגעת הפעולה לידה, משום שכבר נתחייבה לשלם עבור זה, וא"כ הפעולה כבר היא שלה קודם הקידושין, אלא שמוחל לה החוב וזה הוי מקדש במלוה.

30 והוסיף דאפי' בלא פסיקה, כגון היורד לתוך שדה חבירו מתחייב לשלם על הפעולה, וע"כ דנחשב שהגיעה הנאה לידו.

[ויל"ע דהנחיא באומן וכדו', דיש שבח בעין. אבל רקוד לפני, אם רקד לפניו [בלא קציצה] ודאי לא יתחייב מדין נהנה או משתרשי. ואינו נחשב קבלת מעות כלל. וצ"ל דמ"מ היכא דהוה ע"פ קציצה נחשב קבלת גוף הפעולה, שעושה עבורה. ואם לא תתרצה להתקדש צריכה לשלם עבור פעולה זו. וכמ"ש הראשונים בגדר הא דשעבוד המעות קיים].

פרש"י כלומר דכיון דעשאן מקודשת, אף דלא באו לידה. ומבואר דפשיטא דאינה מקודשת עד שיבוא לידה. ותוס' [ב"ק צט.] הק' הרי מתקדשת במה שמוחל³¹ שכר פעולתו, ותתקדש מיד שגמר פעולתו [ואי"צ שיגיע לידה]. וכה"ק הרשב"א כאן.

ותוס' [בתי' הא'] כ' דאין דעתה להתקדש עד שיגיע ממון לידה. אבל הרשב"א הק' דהו"ל שכירותו מלוה משעת גמר הכלי עד שעת נתינת הכלי לידה. והו"ל כהתקדשי לי בשכר שעשיתי עמך³².

והרשב"א כת' דאה"נ מקודשת בשעת גמר הכלי, וה"פ אילימא אותו ממון, כלומר גמר הכלי דהיינו ממון. מכלל דת"ק סבר אפילו אותו ממון נמי לא, כלומר אע"פ שלא נגמר הכלי וכו'.

אבל תוס' [שם בתי' הב' בשם ר"י, והרשב"א בתי' הב'] תי' דאף שמתחייבת השכירות ראשון ראשון, מ"מ אינו יכול לתובעו עד שיגיע לידה, ואין חשוב שנותן לה כלום עד שעה שיכול לתובעה בדיו³³. דאפי' למ"ד ישנו לשכירות מתחילה וע"ס, אינו משתלם אלא לבסוף. ומש"ה אפי' שניהם רוצים שיחול הקידושין קודם שיגיע לידה ל"מ. [ואילו לתי' הא' היכא דהתנו שיחול מהני].

והרשב"א ביאר דאין הקידושין נגמרין עד שיחזור הכלי לידה³⁴. ואם קידשה אחר בינתיים חלו קידושי שני, דאין הקידושין נגמרין, ואפי' למ"ד אינה לשכירות אלא לבסוף.

ועוד פי' הרשב"א דהקידושין חלין מיד בגמר הכלי, ובלבד שיחזירם לה. [דהוה תנאי³⁵]. וקו' הגמ' אילימא דלא החזיר לעולם. ולפ"ז אם בא אחר וקדשה אחר שעת גמר, כשיחזירם לה פקעי קדושי שני ונגמרו קדושי ראשון [וכמו בתנאי, לק' נט:].

והריטב"א [ושיטה לנ"ל] מבואר דאף השבת החפץ הוה בכלל השכירות, ונחשב דעדיין לא נגמר השכירות.

ומבואר דנח' הנך תי' מתי נחשב קבלת הנאת השכירות, בדפשוטו תליא בגמר הפעולה [וכ"ד תוס' בתי' הא', והרשב"א בתי' הא' והג']. אבל תוס' בתי' הב' חידש דיש כאן תנאי של הנאה.

והבי"ש [כח לח] דייק [מלשון התוס'] דאף לדידן, היכא דמקדש בהנאת מחילת מלוה, מהני דוקא היכא דמטא הנאה, ולא בשכירות שלא החזיר³⁶. והבי"ש נסתפק דאף מלוה תוך זמנו, ל"מ הנאת מחילה³⁷. וכת' ומיהו "ל דגבי שכירות כל זמן שאינו משיב הכלי אין שם הלואה כלל. והקצות [קכו יג] ביאר דע"י השבת הכלי חל מלוה למפרע, אבל מעיקרא גרע מחוב תוך זמנו. [ע' בסמוך].

והבי"ש הק' דמבואר [בסוגיה ב"ק שם] דאף היכא דנאנס הכלי מתחייב שכרו, אף דאין שם מלוה עד שיגיע לידו. ותי' דמ"מ הכלי אינו תחת ידו. [וע"ע בסמוך מש"כ הריטב"א]. והאבנ"מ ביאר דכיון דאומן אינו חייב באונסין, האונס הוה חזרה ידיה.

הכא בישנו לשכירות מתחילה ועד סוף³⁸ וכו'. פרש"י כשנגמרה כל פרוטה ופרוטה נתחייב

31 וצ"ב מהו הלשון 'מחילה' [וע' בדברי הקוב"ש הנ"ל]. ויל"פ כיון דקצץ מתחילה לשלם כסף, מש"ה נקבע פעולתו בשכר, ומעביר חיוב זה [ומש"ה קרי ליה מחילה].

32 ולכאור' כוונתו תוס' שאמר כן מעיקרא, ובשעת גמר הכלי הכסף ניתן לקידושין, וכקידושין לאחר ל'. [וצ"ב קו' הרשב"א].

33 וכ"כ הרשב"א [בתי' הב'] אלא שאין הקדושין נגמרין עד שיחזיר לה הכלי שאין מגיע לידה שום ממון ושום הנאה אלא משהחזיר לה הכלי, ולא נתכוונה זו אלא שיחזיר לה הכלי לאחר גמרו. ומ"מ אינה מקודשת בכלי אלא בשכר פעולתו שבא לו במכוש אחרון.

34 וכת' הרשב"א דאף דמהני רקוד לפני, כיון שרקד הרי הגיע לה ממנו מה שהיתה חפצה בו ומתכוונת לו. וגמר השכירות מעיקרא, אלא דהוה תנאי בעלמא.

35 והאבנ"מ [כח מ] חלק דתוס' איירי דוקא למ"ד מקדש במלוה מקודשת.

36 וכ"כ המחנ"א [קנין מעות ג] דקצת משמע בדברי תוס' [הנ"ל] דל"מ לקדש בהנאת מחילת חוב תוך זמנו, שהרי לא מטי הנאה לידה. דעדיין לא היה מחוייב לשלם.

37 וכע"ז נח' [חולין כט:] גבי שחיטה אי ישנו לשחיטה מתחילה ועד סוף, או דאינה אלא לבסוף. וה"ש שחיטה' הוה רק במשהו האחרון. [ונפק"מ בשחיטת פרה, ממתי מטמא בגדים].

38 וה"נ נח' האם המחייב של השכירות הוא בכל משהו [בתנאי שיהא חלק מהסיכום השלם], או דחלות החיוב על כולו יחד. [וכעין כור בל', דכל שלא סיים מדידת כולו יוכל לחזור, כיון דהכל מקח א'. ולא נתחייב אלא כנגד כולו].

השכירות, הילכך כשמחזירין ה"ל מלוה למפרע³⁹.

והקצות [קכו יג] דייק מדברי רש"י דגרע מכל חוב תוך זמנו, דעדיין לא חל חוב עד שמחזיר לה הכלי. אלא דע"י שמחזיר הכלי לבסוף נעשה למפרע מלוה, אבל קודם שמחזיר לה הכלי לא הוי עליה שום מלוה כלל [וכן צידד הבי"ש הנ"ל דאין שם הלואה]. ומש"ה הגמ' [לעיל] מקש' 'במאי מקדשה', דאף למ"ד מקדש במלוה מקודשת, דוקא כשהחזיר לבסוף. דעדיין לא חל חיוב אלא אח"כ למפרע, וגרע ממלוה תוך זמנו⁴⁰.

ועפ"ז ביאר סברת **ש"ת הרא"ש** [סט יא, ה' בשו"ע קכו יח] דשכירות אינו נקנה במעמ"ש. והש"ך [שם עו] תמה עליו. והקצות ביאר דמ"מ כיון דבשעת ההמחאה לא היה חוב מבורר, מש"ה לא חל בו דין מעמ"ש, ואף דאח"כ חל למפרע⁴¹.

והנתיבות [צה ב, ע"פ מש"כ התומים שם ד] ביאר דדמי השכירות משועבדין להעמדת המשך השכירות. וביאר דזהו טעמו של תוס' [ב"ק צט.] דל"מ קידושין עד שיחזיר.

שם. והרשב"א הק' דמ"מ זכי בכל פורתא מהשכירות בתורת קידושין, ומ"ש מהמקדש לי 'באלו' [לע' מז.], דמתאכלי ברשותה. **והרשב"א** תי' וי"ל דהתקדשי לי באלו מהני הואיל ואיתנהו כולהו קמן, ומונה והולך. אבל שכירות בשעה דאית' להאי פורתא ליתיה להאי, ולא אתי האי עד דאזיל איך. ומש"ה לא חזו לאיצטרופי כלל⁴².

וכה"ק **התוס' ר"ד** [לק' סג, ובסוגיין בקיצור], ותי' דהא דתנא 'שאדבר' ו'שאעשה' הוה שידוכין, שאין נכון לומר אדם לאשה הרי את מקודשת לי בסלע שאתן לך מחר או לאחר שעה, דבעינן שתהא נתינה בשעת אמירה. וה"נ ל"ש בשכר שאעשה⁴³. וצריך לומר לאחר שדובר ולאחר שעשה הרי את מקודשת לי בשכר שדברתי ושעשיתי.

והט"ז [כח סעיף יד] תמה האיק מהני בשכר שאעשה עמך, הא בעי דיבור קידושין אח"כ, ובשעת אמירת קידושין הו' מלוה. **והאבנ"מ** ציין דהתוס' ר"ד [שם] ביאר דבריו, ע"ש. ועוד כ' דלמש"כ **התוס' ר"ד** [כאן] איירי שאמר לשון קידושין בשעת החזרת הכלי.

והט"ז חלק דמהני אמירה הראשונה לקידושין ואף שיש הפסק ביניהם. דהא אפי' מענין לענין באותו הענין סגי [לע' ו.], שהדבר הקודם מורה על הנתינה בסתם שהיה לקידושין, כ"ש כאן שאומר בפירוש תחילה שבשכר הפעולה תתקדש.

והקה"י [גיטין יח] הביא דמבואר דעת התוס' ר"ד דבעי אמירה למעשה הקידושין⁴⁴. **והאחרונים** האריכו בזה, וע' מה שהו' [לע' ה:].

והאבנ"מ [כח מא] תי' דהכא בשעת אמירה הפעולה הוה דבר שלא בא לעולם. והביא מש"כ **הר"ן** [לק' נט, כד. בדה"ר] דהא דמהני נתאכלו המעות במקדש לאחר ל', הוא משום דזוכה בכסף, ואם חוזר בו מהקידושין הכסף שלה. אבל בדבר שלא בא לעולם ל"מ מחילה⁴⁵, ואם מקדש בשכר שאעשה יכול לחזור ולתבוע שכרו. ומש"כ הוה מלוה⁴⁶.

ועוד יש להעיר דהיכא דמעיקרא קבעו פעולתו עבור הקידושין, א"כ לא קצץ שכר כלל⁴⁷. ולא שייך לומר

39 אמנם י"ג ברש"י 'ליפרע' [וכ"ה בב"י דפוס ישן]. [ולפ"ז כוונתו דהוה זמן פרעון. ויל"פ כן אף לגיר' דידן].

40 אבל **הרמ"ה** [בשיטמ"ק ב"ק צט.] כ' דלמ"ד ישנו לשכירות מוע"ס ישנה זוכת האומן אצל בעה"ב, כמלוה את חברו לזמן קצוב.

41 **והקצות** כת' דומיה דכתובה דל"מ מעמ"ש משום דלא נתברר חיובו, אף דלבסוף כשמת הבעל נתברר החיוב, והיה לה חוב למפרע, דהא גובה ממשעבדי למפרע משעת כתובה. אלא כיון דלא הוברר דאפשר שלא תבוא לידי גבייה. וה"נ כיון דכל זמן שאינו מחזיר הכלי לא הו"ל עליו שום חוב אלא כשמחזיר לו הכלי נעשה מלוה למפרע].

42 **והאבה"א** [ה טז] כת' דאינו מובן, דהא מ"מ ראוי להצטרף.

43 ולפ"ז היכא דעשה השכירות בעודם עסוקים באותו הענין מהני.

44 [ויל"ד דמ"מ נתינת הכסף מעיקרא לשם קידושין, ויהני אמירת הקידושין לבסוף. ומבואר בתוס' ר"ד דלא נחשב שעבוד המעות דקידושין ע"י הנך שידוכין, אלא ע"י 'אמירה'].

45 **והחזר"א** [נח ה] חלק דא"צ הכא לדין 'מחילה', אלא דעושה אצלה בתורת מתנה. [ואפשר דתלי בנידון האם מהני לך חזק וקני בדבר שלא בא לעולם. אבל הכא עדיף, דהא הפועל הוא מביאו לעולם, וברגע שבא לעולם עושה לדעת מתנה. ואולי מ"מ לא שייך גדר התקדשי לי 'באלו'].

46 אך הק' דלפ"ז לר' מאיר דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם יהני. ובסוגיין מבואר דאף לר' מאיר ל"מ. ע"ש.

47 וע"פ מש"כ **הרא"ש** [ספ"ק דב"מ, ה' לע'] נחשב הקידושין כפרוטה. ולרבינו יונה [ב"ב פז. ה' בסמוך] היכא דכל השכירות פרוטה חל.

דכל פרוטה הוה מלוה⁴⁸.

שם. פרש"י כל פרוטה ופרוטה, וכ"כ רש"י [ב"ק צט]⁴⁹. והתוס' ר"ד כת' דליכא למימר דכל חצי פרוטה הוי מלוה, דכל פחות מפרוטה לא חשיב לאקרוי מלוה. אבל רש"י [ע"ז יט:] כת' כל פורתא ופורתא. וכ"כ הרשב"א כלומר וכל פורתא ופורתא הויא מלוה עליה וכי מצטרף לפרוטה מלוה היא. ולמ"ד ישנו לשכירות, כי מלי לפרוטה מקודשת⁵⁰. וכ"ד התוס' ריה"ז [סג.] ע' בסמוך.

והאבנ"מ [כח לט] כת' דלא ידע כוונת התוס' ר"ד אמאי לא יחשב חצי פרוטה מלוה. ומבואר דדעת הר"ד דלא חל גדר קציצת השכירות על פחות מש"פ, ולא נהיה חוב עליו⁵¹.

פרוטה אחרונה - והתוס' ר"ד הק' תתקדשה מיהת בפרוטה אחרונה דאתיא עם גמר כלי, דהא למ"ד ישנו לשכירות כל פרוטה מצטרף ומתחייב כא"ס⁵², ולעולם בפרוטה אחרונה תתקדש. והתוס' ריה"ז [לק' סג.] כת' להדיא דהקידושין חלו במכוש אחרון שאין בו שווה פרוטה. [וכסברת הרשב"א הנ"ל].

עכ"פ לפ"ז באופן דכל מעשה שווה פרוטה, אף למ"ד ישנו לשכירות מוע"ס תתקדש. והט"ז הק' דאדבר עליך לשלטון, ליכא למימר בדדיבור האחרון אין בו שווה פרוטה. [וע"ע מחנ"א שכירות יד].

והתוס' ר"ד תי' דגם הפרוטה האחרונה הויא מלוה גבה עד שיגיע כלי לידה. שהרי נתחייב השכירות מכי גמרה, אע"פ שהכלי בידה. והקידושין הוה בשעה שמחזיר את הכלי [וכתוס' ב"ק הנ"ל]. וכ"כ הבי"ש [כח לח]. וכת' דלמ"ד אינה לשכירות אלא לבסוף, החיוב שכירות בשעה שמחזיר לה הכלי, הלכך לאו מלוה היא⁵³.

ורע"א הק' דא"כ רקוד לפני [לק' סג.] תתקדש בפרוטה האחרונה, דקבלה פעולתו מיד, ולא תלי בהשבה, ותתקדש בפרוטה אחרונה. וצע"ג. [וכה"ק האבנ"מ שם]. והוכיח דכל חצי פרוטה הוה מלוה, וכסברת הרשב"א ותוס' ריה"ז.

אמנם לדברי התוס' ר"ד [סג.] אה"נ היכא דאמר לשון קידושין מעיקרא מהני מדין התקדשי לי באלו. ורקוד לפני הוה שידוכין בעלמא, ואף הפרוטה אחרונה. ואם יאמר לשון קידושין במעשה האחרון אה"נ יהני.

והדרישה [כח לו, ופרישה שם] כת' ליישב דדעתה היתה להתקדש בשכירות כל המלאכה, ולא רק בפרוטה. ול"ש מלוה ופרוטה דדעתה אפרוטה, כיון דאינו נותן לה פרוטה בעין. דלאו דינא גמירא וכל השכירות שוה אצלה. [והאבנ"מ שם לט] ציין למש"כ [שם לז] בגדר מלוה ופרוטה, דדוקא משום דהפרוטה בעין. ולא תלי בדיעת הדין. וע' מש"כ לע' מו.].

ובגמ' [ע"ז יט:] מבואר דלמ"ד ישנו לשכירות מתחילת ועד סוף, פועל לבנות ע"ז שכרו מותר, דלא חל שם ע"ז עד מכוש אחרון, ומכוש אחרון אין בו שווה פרוטה⁵⁴. [והשעה"מ [אישות ה כ] דן דמבואר שם דלא כתוס' רי"ד].

שכירות של פרוטה - ורבינו יונה [ב"ב פז.] כת' דאפי' למ"ד ישנו לשכירות, וכל פרוטה הוה מלוה. היכא דכל השכירות הוה רק פרוטה מהני. ועפ"ז ביאר דברי הגמ' [שם] דלך יפה קרקע כ"ש. דעד שיתחייב לו פרוטה אינה נעשית מלוה עליו, וכשנתחייב לו פרוטה קנה הפשתן מיד. ועוד דבתלישה כ"ש מחייב עצמו, ואין כאן מלוה⁵⁵.

והאחרונים העירו דכ"ז לדעת התוס' ר"ד דמצטרף לשיעור פרוטה. אבל לדעת הרשב"א הא מ"מ הוה חצי חצי

48 ואפשר דמ"מ אם האשה תחזור בה צריכה לשלם כל שווי בשוק, ומש"ה יחשב דחל שעבוד המעות על כל פרוטה.

49 אבל הדרישה [כח לו] כ' דמש"כ רש"י פרוטה לאו דוקא. ואפי' חצי פרוטה הוה מלוה, ונקט פרוטה שיעור קידושין, ואגב הצד דמהני.

50 [היכא דהתנה דסגי בפרוטה].

51 והאחרונים הביאו דמבואר [גיטין יב:] דלא חל הקדש בפחות מש"פ. וע"ע תוס' [גיטין מג.] אי שייך מקח בפחות משווה פרוטה.

52 והוסיף דליכא למימר דחצי פרוטה הוה מלוה, ולא נשאר פרוטה עם גמר כלי. דהא כל פחות מפרוטה לא חשיב מלוה.

53 [ויל"פ דהשבת הכלי הוה בכלל השכירות, וחלק זה אינו לו שווי תשלום פרוטה. א"נ דהוה תנאי בעלמא דהנאה].

54 [ותוס' שם] הק' הא אסור להנות מדמי ע"ז אפי' פמש"פ, ותי' דהעכו"ם לא היה מפחית משכרו עבור מכוש זה, ומש"ה לא נחשב דמי ע"ז כלל].

55 ולפ"ז היכא דהוה מעשה ממושך, אף דקצץ בו רק פרוטה ל"מ.

פרוטה, ול"מ להצטרף.

והמחנ"א [שכירות יד] למד לפ"ז דה"ה שידוכין, דכל התשלום עבור מעשה א' [שאם לא סיים השידוך אין לו שכר כלל⁵⁶] שפיר קני. וכת' דצריך להתיישב מאדבר עליך לשלטון [לק' סג.]. ודייק מדברי הרמב"ם דהתם אינו מתחייב כל זמן שלא הועילו דבריו לשלטון. [ע"ש, ודן דבטור מבואר דלא כן].

והביאו **הריטב"א** [ב"מ מח.] כת' דהיכא דייחד כלי לשכר פעולתו, קנה כל חלק וחלק בשכרו. אבל **ברמב"ן** [שם] מבואר דלא קנה.

והמרדכי [ב"מ שיח] כת' דלמ"ד ישנו לשכירות, אשה מתקדשת בו. וצ"ב דמבואר דבשכר שאעשה ל"מ, אף היכא דאמר כן מתחילה⁵⁷. והמחנ"א נקט דכוונתו כרבינו יונה היכא דעשה ע"ד קידושין, כולו כפרוטה או בפרוטה הראשונה.

מר סבר אינה לשכירות אלא לבסוף. פרש"י [בע"ב] כשמחזירין לה. **הריטב"א** פי' בסוף היינו כשמחזיר הכלי לבעלים. דאת"ל בסוף בשעת השלמת המלאכה, הא מיד נעשה מלוה. וכי מהדר הוה מקדש במלוה. ונח' בזה תי' הרשב"א [ע' לע'].

והשיטה לנ"ל כת' דלמ"ד אינה לשכירות אלא לבסוף, עד שיודיענו שסיים, ויראנו לה אם הוא מתוקן יפה.

והט"ז [שם] הביא מדברי רש"י דדוקא במידי דתלי בהשבה. אבל שכיר אצל חבירו [דאין כאן השבה], מתחייב כל חלק וחלק. והאבנ"מ [שם] דחה דבריו תלי בגמר השכירות.

דף מח:

תודה דכ"ע [תחילת בע"א]. אין לדקדק מכאן דהלכה ישנו לשכירות וכו'. אבל **הרשב"א** הביא דר"ל [לק' סג.] דייק מהמשנה דל"מ להתקדש בשכר, וסתם משנה דישנו לשכירות מתחילה ועד סוף.

בא"ד ואין נפקותא לענין חזרה וכו'. דכל היכא דסיים מלאכתו זהו סוף ידיה. אבל **הריטב"א** [בע"א] כת' דלמ"ד ישנו לשכירות אם לא עשה אלא מקצת משתלם לפי חשבון. [משמע דיש בזה נפק"מ]. וכן נאנס הכלי משתלם מהבעלים, דחייבין לו מלוה. ומ"מ זמנו ליפרע לבסוף [וכמ"ש תוס']. אלא דפועל יכול לחזור בו בחצי היום היינו סוף מלאכתו.

בא"ד ואע"ג דישנה לשכירות מוע"ס, אינה משתלמת אלא לבסוף. משמע דהוה רק זמן פרעון. אבל לדברי **הקצות** [הנ"ל] לא חל חיוב עד שעה זו.

בא"ד כדאמר' [ב"מ סה.] כשכיר שנה בשנה. [גבי שכירות בתים]. אבל **הקונ' הספיקות** [ז ה] כת' דל"ש ישנו לשכירות מוע"ס אלא בפועל. אבל שכירות קרקע ליומא ממכר ומהני לקנות בה. [ומשלם על גוף הקנין]. והאבנ"מ [כח מו] הביא דתוס' דידן משמע דלא כן, ובעי' גזיה"כ כשכיר שנה בשנה [וכמו שכירות פועל].

אומן קונה בשבח כלי. פרש"י באומן קבלן, שמשביחו קונה זכות בכלי, דכל מה שמשביח אינו מלוה על הבעלים, אלא זוכה בכלי. וכשמחזירו לו בשכר הקצוב, בההוא שעתא הרי הוא כמוכרו לו.

בפשוטו משמע ברש"י דכל השבח שהשביח האומן שייך עליו [שהרי הוא יוצרו]. אבל **הקצות** [שו ד] הביא מהר"ש הלוי [ח"מ ד] שחידש דהאומן קונה בכל הכלי, שנתהפך חומר הכלי אל הצורה אשר נתן². והקצות הביא דהתה"ד [שט] כת' [בשם המרדכי] דיש לו רק זכות כפי השבח ששיבת. ועוד דאין לו זכות לעכב את גוף הכלי. והביא דכ"מ לשון רש"י [ב"ק צט.]. [וכ"כ הרשב"א ב"ק שם].

והקצות [שם] הק' במקום שהשביח יותר משכרו, האיק' יוכל הבעה"ב לסלקו ע"י נתינת

56 [יל"ע בזה, דאפ"ה בתר דסיים הדבר מתחלק השכירות עבור כל פעולה שעשה. ואף שהוא בתנאי שיסיים, ע"ז חל החיוב למפרע על כל מה שעשה].

57 **והדרכ"מ** [אה"ע כח ז] העמיד כוונת המרדכי כשעשה מלאכה אצל אחרים, ומיד שעולה שכרו שוה פרוטה יכול לקדש בו אשה, מדין מעמד שלשתן. [ודלא כפוסקים הנ"ל דל"מ מעמ"ש בפועל שלא סיים מלאכתו].

1 [וכמ"ש תוס']. וצ"ב א"כ אף נאנס הכלי או שבא לחזור, למ"ד אינה אלא לבסוף נימא הכי. ומשמע דכתב כן רק למ"ד ישנו לשכירות, לענין התשלום. [ול"מ לענין עצם השעבוד]. א"נ בשעת חזרה עדיין לא השלים, ואין לו זכות לבטל מלאכתו.

2 וביאר בזה דברי הראשונים [ע' תוס' ע"ז עה: והרא"ש שם לה] שדו כשאומן עכ"ם תיקן, האם מתחייב שוב טבילת כלים. וכת' דמ"מ אין שמו עליו.

שכרו. ואי משום פסיקא ראשונה, הא יוכל לחזור בו. ועוד דהוה דבר שלא בא לעולם. והקצות חידש דאינו קנין גמור להיות כשל האומן ממש, אלא יש לו בה קצת קנין לקדושי אשה, כמו בע"ח דקונה משכון לקדושי אשה. אבל השבח הוה של בעל הבית. וכת' דמ"מ עדיף מב"ח קונה משכון, דאם הבע"ח הזיק את המשכון [יותר מכדי החוב] צריך לשלם. אבל אומן יש לו קנין בשבח כלי לנזקין, ואפי' עלה שבחו יותר מדמי שכירותו אם חזר והזיקו פטור [כדמבואר בב"ק שם].

והקצות כת' ודע דמכי פרע דמי שכירותו שוב אין לאומן בשבחו כלום, וממילא שבחא דבעל הבית. וכמו במלוה על המשכון מכי פרע ליה זוזי דהלוואה אפילו בעל כרחו שוב אין למלוה במשכון כלום. [ועי"ש בנתיבות].

הרשב"א כ' דק"ל דאינו קונה בשבח כלי [וכ"ד הר"ף ורא"ש [ב"מ קיב.], אבל הרא"ש כ' דק"ל דקונה.

אם הוסיף נופך. השיטה ל"ל הביא איכא מ"ד דהא דמהני מלוה ופרוטה דוקא מחובר לזה, כנופך. ודחה דליתא.

דתניא בשכר שעשיתי עמך אינה מקודשת וכו'. פרש"י [ב"ק צט:] הואיל וכבר החזירה לה הוה מלוה גבה. משמע דקודם שהחזיר מהני. וצ"ל דהיינו משום דנגמר השכירות בשעת השבה. אבל לדברי הרשב"א [הנ"ל בע"א] אף בלא החזיר, כיון דנגמר מלאכתו הוה מלוה, ולא ניתן לקידושין עד אח"כ. [כ"כ רע"א].

והרא"ש [לע' ח.; א י] הק' דהכלי הוה משכון לשכרו, וכדאי' [ב"מ פ:] דנחשב שומר שכר משום דתפיס אאגריה. ומלוה שיש עליו משכון הוה קידושין [וכדלע' ח: 3]. והרא"ש הוכיח מכאן דדוקא משכון שלא בשעת הלוואה קני כדר' יצחק. [ודלא כתוס' ח:] דאף בשעת הלוואה הוה שעבוד אלים ומהני לקידושין, הואיל ושלם בשעת הלוואה קני כדר' יצחק].

והרמב"ן חלק דדוקא משכון דאהכי תפסוה מעיקרא⁴, אבל כלי לגבי אומן לאו בתורת משכון אתפסוה מעיקרא⁵. והר"ן כת' דלא חשיב משכון ידיה עד דליתבעו מיניה ותפיס ליה אאגריה⁶.

והראשונים הוכיחו כן דאומן הוה מח' אי הוה ש"ח או ש"ש, אף דמשכון לכר"ע ש"ש. ורע"א כת' דתוס' הק' כן לשיטתם [לע' ח:] דכוונת הגמ' דכיון דשלא בשעת הלוואה קנה כדר' יצחק, אף בשעת הלוואה אלים שעבודיה. וה"נ אף דאומן לא הוה ש"ש, מ"מ אלים שעבודיה. וחשיב קצת ממונו לקדש בו.

ועוד תי' הרשב"א דדוקא באומר הבא מעות וטול את שלך הוה משכון, אבל האומר טול את שלך והבא מעות, ואפי' אומר גמרתיו [נסתלק משמירתו] כדאי' [שם פא.], ומש"ה לא הוי כמלוה על המשכון.

אבל הקצות [עב כג] כת' דכל זמן שלא החזיר לא הוה מלוה כלל, רק אח"כ למפרע [ע"פ מש"כ בקצות ככו יג]. ומש"ה לא שייך קנין משכון, דהא ליכא הלוואה כלל.

ועד"ז דן רע"א דאף אי הוה הכלי אצל האומן בתורת משכון, אף דנשתעבד לשכרו, במה קנה קנין במשכון. והר"ן [שבועות יח. בדה"ר בדעת הר"י מגאש] מבואר דצריך קנין במשכון⁷, ומלוה אינו קונה במכר [וכדאי' לע' מז.].

ורע"א כ' דאף ל"מ לקנות בשכר פעולתו למ"ד ישנו לשכירות, דהא כל חצי פרוטה נעשה מלוה [וכרשב"א, ע' בע"א⁸], וליכא פרוטה בעין לקנות המשכון. ועפ"ז כ' דלמ"ד אינה לשכירות, ל"ל דגמר הכלי קונה משכון.

והקצות כת' דבאופן דעיקר עשייתו לשם קידושין, א"כ אין דעתו על שכרו. ול"ש שיהא משכון. [ור' ירוחם איירי דוקא היכא דמתחילה עשה שלא לשם קידושין].

3 והרשב"א הביא דתוס' רבותינו הצרפתים עמדו להם בקו'. והדרכ"מ [כח ז] הביא בשם ר' ירוחם דכל אומן, היכא דעדיין אצלו בשכרו, מקודשת כדן מקדש במלוה שיש עליו משכון. והבי"ש [כח לט] ביאר דכוונת ר"י כשמגלה דעתו [וכר"ן]. אבל הדרכ"מ סתם בזה.

4 וקני ליה אי מדר' יצחק [לע' ח:] אי מדר' יוסי בר' [לע' יט.].

5 וכ"כ הרשב"א דאינו מעיקרא בתורת משכון. אבל הריטב"א כ' דהכא איהו תפיס מנפשי'. [וכ"כ הסור בשם הרמ"ה]. אבל הקצות [עב כג] ציין דתוס' [שבועות מד.] כת' דמשכון שלא בשעת הלוואה הוה לזכרון דברים, אבל לולי הא, לא חילקו בהגיע לידו בתורת משכון.

6 וכ"כ השיטה לנ"ל דמסתמא מחזיר הכלי ואינו תופסו. אבל היכא דאמר תפיסנא, ואינו מחזיר עד שיפרע הוה משכון ומקודשת. דדעתה אמשכון.

7 ול"מ משיכה. והא דמהני משכון שלא בשעת הלוואתו גזיה"כ כאילו גוביינא דב"ד.

8 והביא דהתוס' ר"ד לא ס"ל כן [הו' בע"א].

והר"ן והריטב"א הוכיח דאילו קנה קנין משכון אין בל תלין⁹. והקצות הק' דל"מ כן, אלא דהיכא דהטלית ביד אומן אין בל תלין, משום דעדיין לא הגיע זמנו עד שיחזיר הטלית. דהחיוב שכירות חל בשעת החזרה. [וע' מה שהו' לע']. אבל אילו נגמר החיוב, אלא דהכלי נשאר אצלו בקנין משכון, מנלן דאין בל תלין.

בשכר שאעשה עמך מקודשת וכו'. **התוס' ר"ד** כת' דצריך לחזור ולומר לה הרי את מקודשת לי, דלא מהני שאומר הבעל הרי את מקודשת לי בכסף שאתן לך, ויחזור ויתן לה לאחר זמן. [כשאינם עסוקין באותו הענין]. וכמו גבי גט אם אמר אדם לאשתו הרי את מגורשת ממני בגט שאני עתיד ליתן לך, שאין זה הדיבור כלום עד שיאמר לה בעת נתינת הגט הרי זה גיטך. והט"ז חלק. [הו' לעיל].

הטעה

בכוס של יין ונמצא דבש וכו' אינה מקודשת. **בתוספתא** [ג י] אי' יטלנו הימנה ויחזור ויתן לה. **האבנ"מ** [לח יב] תמה אמאי לא מהני שיחזור ויאמר הרי את מקודשת בזה. והאחרונים דנו דכוונת התוספתא דהוה שתיקה לאחר מתן מעות.

וה**אבנ"מ** תי' ע"פ דברי הראשונים [ע' תוס' ב"ב צב: וב"ק מו:] דמקח טעות הוה הלואה. א"כ להוצאה ניתנה וצריך לחזור ולזכות. אך הק' דבחפץ מסויין בעין לא מסתבר דמקח טעות הוה הלואה, ורק במעות¹⁰. וצ"ע.

וה**אר"ש** [אישות ג א] הביא מדברי **התוספתא** דטלי קדושין מע"ג קרקע ל"מ [וכדעת המהרי"ל עד, הו' באבנ"מ ל א]. ואף דמהני פקדון שיש לו בידה, דהנתינה הראשונה הגיע מידו. אבל הכא דהנתינה הראשונה היתה בטעות גרע מפקדון. [וצ"ב]. ושוב דחה דכיון דהמקדש ידע שהוא של זהב, ונתן לה ע"ד כן, רשאית להוציאו. ועדיף ממקח טעות.

דבש. **התו"ט** כת' דהיינו משקה שעושים מדבש, דמסתמא נתן לה לשתות דומיה דין. והג"א [השמטות מט:] חלק דהוה דבש בעין, דמשמע במשנה דחשוב יותר מין.

ע"מ שאני עני ונמצא עשיר אינה מקודשת, רש"א אם הטעה לשבח מקודשת. ובפשוטו ת"ק פליג, דכל שהטעה הוה מקח טעות. אבל הירושלמי מפרשת דרבנן ס"ל שיש קפידא משום כשהוא עשיר איכ' טרחא רבה עליה. וכן פי' כל הנך בבי [מט:] דיש בזה קפידא. והב"ש [לח מד] דייק דאם אין קפידא כלל בזה, אף אם שינה לא בטלו הקדושין מש"ה. אך הק' בתנאי ששמו יוסף [דמבואר בתוספתא ב דאינה מקודשת] מה קפידא יש בדבר. [וע' בסמוך].

במה שבתוכו ולא בו. **הגר"ח** [סטנסל] הק' דכיון דהכלי הוה של הבעל, הוה טלי קידושין מע"ג קרקע. [וככלים של לוקח ברשות מוכר דספק אי חשיב נתינה לענין גט, גיטין עח.]. ויש פוסקים [ע' ב"ש ואבנ"מ ר"ס ל, הו' לע' יב:] דאף בקידושי כסף יש חסרון טלי קדושין מע"ג קרקע. וע' שיעורי ר' שמואל.

הא במיא. פרש"י דלא חשיבא ולא היתה דעתה אלא בכלי. והריטב"א ביאר דמיא לא חשיב, ולא מזי לקידושין. דלית ביה שוה פרוטה. [ומש"ה אינה זוכה במים כלל]. אבל דעת ר"ת דבמים בטל אצלו ומצטרף לקידושין. ודעת הרמב"ם כתוס'.

ובתוס' **ריה"ז** ביאר [לדעת הרמב"ם] דמים הוה משקה הצריך לכל, ואינו ביוקר. וכת' דין אין צריך לכל, ומש"ה דעתה על הכלי.

הא בחמרא. דעת רש"י דדעתם איין. ומחזיר את הכלי. ולתוס' דעתם אכלי, דחשוב טפי מהיין. והשיטה ל"ל כת' דגבי יין בו ובמה שבתוכו. שהרי הניחו בידה¹¹. אבל ציהרא, כיון דמסתפק מעט מעט משאל לה הכוס.

וה**תוס' ר"ד** כ' איירי כשאמר התקדשי לי בכוס זה, אבל כשאמר כוס זה של דבש, מוכח שכוונתו למה שבתוכו.

תוד"ה הא. אבל בציהרא במה שבתוכו, דחשוב יותר מהכוס. הרש"ש כת' דלפ"ז מבואר דציהרא חשוב יותר

9 [דומיה דאומן קונה בשבח כלי].

10 [אמנם העירו דה**תוספתא** קאי אדינר של כסף, דהוה מעות ולא על כל המשנה].

11 והוה ראייה ממעשה המקדש אחר הקידושין.

מיינ. והק' דמאי פסקא, הא תלי במקומות. והביא דבגמ' [ע"ז לד:] מבואר דיש מקומות דיין שווה יותר מציר, ויש מקומות שציר שווה יותר מיינ. ואי ציהרא הוה שמן, הא מבואר [נזיר לא:] דבגליל יין חשוב יותר משמן. וכת' דאולי דהכוס שמשמש לשמן חשוב פחות מכוס ששותים בו יין¹².

ול"ל לר' שמעון יין ונמצא חומץ וכו'. **הרשב"א** הק' דהכא הוה ב' מינים, והול"ל המשנה [ב"ב פג:] של זית ונמצא של שקמה שניהם יכולים לחזור. [דאילו יין וחומץ נח' רבי ורבנן לענין מעשר אי חשיב מין א']. ות' דאלומי לקו' דאפי' במין א' הוה מק"ט, משום דאיכא לניחא ליה בהא [וכדאי' ב"ב פד:], כ"ש בב' מינים. דהא איכא דניחא ליה בכסף ולא בזהב, לפי מקומו ושעתו.

א"נ גבי קדושין שאינה מחזרת להתקדש במין ידוע, אלא שהוא אומר לה התקדשי לי בכך, אין קפידתה אלא בתועלת הדבר והנאותו. ומש"ה בעי דאיכא דניח"ל בכסף, דמאי איכפ"ל, אדרבה המשובח חביב, ואנן סהדי דניחא לה. וכל הנך כהן ונמצא לוי רק משום דאיכא דניחא ליה. הא לאו הכי לא נחשב מקח טעות.

תוד"ה איכא דניחא. פי' כגון שצריכה כסף להשלים. והשיטה לנ"ל כת' דכספא חריפי מדהבא, וניחא לה בכסף¹³.

והתוס' ר"ד תמה דבשלמא גבי ב' מינים, איכא שצריך את זה. אבל זהב וכסף הוה טיבעא, ובכל מקום יכולה להוציא דינר של זהב במקום דינר כסף, ויחזירו לה ק' דינר כסף. וי"ל דמ"מ הוה ב' מינים הן. ודמי ליין וחומץ, שאע"פ שיוכל להחליף חומץ ביין ויריח בו הוי מקח טעות. דאמר חומץ אני רוצה.

והב"ש [לח מה] כת' דכל דברי תוס' אליבא דר' שמעון. אבל לרבנן אף בלא איכא דניחא ליה חשב שינוי.

והלך והלוה של זהב וכו' מר סבר מראה מקום. **הרשב"א** הק' ודלמא מתנה מועטת הוא רוצה ליתן לה ולא מתנה מרובה. ואינו רוצה להשלים דמי זהב. והביא **דתוס'** תי' שהלך וקדשה בזהב שוה דינר של כסף¹⁴. ועוד תי' **התוס'** דהשליח מוחל לו המותר [וכ"ה בתוס' הרא"ש, ותו"י במהרש"א]. ו**הריטב"א** כ' דאף בסתמא, השליח משתלם מבעה"ב רק במה שהוציא ע"פ. ולא במה שהוסיף מדעתו.

אבל **הרשב"א** דחה א"כ לא שייך קפידא במידי דאינו מפסיד כלל¹⁵. וכדמבואר [לק' ג]. דסברת קפידא הוה דדוקא כשהלך למקום אחר דממלו מילי. אבל במידי דלא קפדי אינשי לא הוה קפידא [וכדאי' כתובות עב:].

ו**הרשב"א** כ' דמ"ד מראה מקום הוא לו ס"ל דאנן סהדי דניח"ל, דחזקה רוצה הוא להתיקר בית חמיו וארוסתו.

א"ה התקדשי לי, דהתקדשי לו וכו'. **הרשב"א** הק' דנימא דאמר לשלוחו לקדש אשה, שאמרתי לה התקדשי לי בדינר כסף וכו', וצ"י בבלייתתה, והטעה דסבורה שהוא כמו שאמר השליח. ות' דהול"ל הטען, דהטעה אף השליח. א"נ כה"ג אמרי' דהוה קפידא, דמהדר לקדש דוקא בדינר כסף. ואילו בסוגיין אף שאמרה ליה בדינר כסף, הוה סיפורי דברים, ולא בקפידא קאמרה והלכך מקודשת.

מראה מקום הוא לו. **החכמת מנוח** ביאר דכיון דרגילים לומר כמראה מקום, אילו היה מקפיד היה צריך להדגיש לשליח, שלא יסבור דהוה מראה מקום.

דקא צייר בבליית'. אבל אם ראתה בשעת מעשה, וקבלה הוה קידושין. ו**הרשב"ש** הוסיף דשתיקה דאח"כ הוה לאחר מתן מעות [לע' יג].

והתוס' רא"ש כ' דאף יין ונמצא דבש איירי שהכוס מכוסה.

כולהו ס"ל מראה מקום הוא לו. [ו**הרמ"ה** כת' דנקטי' בכללא דלית הילכתא כחד מינייהו]. ו**הרשב"א** כ' דהא דלא חשיב רב [צ"ל רבי] [ב"ב עו:] משוך פרה וקני דמראה מקום הוא לו, ואפשר במסירה. דלא חשיב אלא הנאי דפליגי במתני'.

12 וילה"ק מאי פסקא, ותלי האם נשתמש בכלי חשוב או לא.

13 וכ"כ **תוס' חכמי אנגליה** כסף יוצא בהוצאה, אבל זהב הוה פירא.

14 ובתוס' **הרא"ש ומהרש"א** בשם **ת"י** אי' [כע"ז] דלא קידשה בכל הדינר אלא בשווה דינר של כסף מתוכו. ו**המהרש"א** כת' דיש לכוון עד"ז דברי התוס' דהיכא שהטע האשה בממון ל"פ ר' שמעון. [אבל בפשוטו גרסו פליגי אר' שמעון].

15 אבל **הריטב"א** כת' דרבנן סברי דמקפיד שלא לקדשה אלא בכסף, לא מדיליה ולא משל אחרים.

והשיטה ל"ל כ' דהתם אמרי' דקפדא דמשיכה קנין מעולה, ועוד שהוא קשה מהמסירה. [וצ"ב דכ"ש דמ"ד מראה מקום שייכא להך כלל].

דף מט.

מקושר. פרש"י וכותב שיטה, ושיטה חלק וכופל וכו'. ויכול לעשותו פשוט, פרש"י דאורי שמפסיק בין השיטות מה בכך. אבל דעת תוס' [ב"ב קס. ותוס' הרא"ש כאן] דאין הפסק אויר. ודוחק לכפול ברווח הקטן שבין השורות.

רש"י ד"ה מראה מקום. ולת"ק הוי קפידא, א"א שתקבלנו אלא שם, ואין זה שלוחה במקו"א. [וע' בצריכות' בגמ' נ.]. והמחנ"א [גירושין ב, ג לג] דייק דאף לת"ק הטעם משום דיש טעם בדבר להקפיד.

והמחנ"א הביא דנח' בזה הקדמונים בשינוי שאין טעם כלל לקפידא'. וכת' דלכאו' נח' בזה רבה ורב יוסף [גיטין סה:].

אבל בשבח יוחסין. פרש"י לא ניחא לה בשבח מפני שהוא מתגאה. והתוס' ריה"ז שדעת מקצת בני אדם שאין רוצין להתחבר עם גדול מהם שמתגאה עליהם.²

ובגליוני הש"ס הביא שו"ת הרא"ש [א ב] [דיכול להפקיד שלא לגור עם אדם אחר] כי הדבר ידוע שאין הדירה מקובלת עם כל אדם בשוה. יש מפני חשיבותו שאדם בוש ממנו. ויש מפני גריעותו שאדם בוש לדור עמו.

רש"י ד"ה אבל. ע"מ שאני ממזר ונמצא נתין. מבואר דנתין עדיף. והרש"ש הק' דבסוף הוריות אי' דממזר עדיף מנתין [דממזר בא מטיפה כשירה]. ואולי לענין יוחסין נתין עדיף, ותלי אי בניהם מותרים.

והריטב"א הביא בשם הירושלמי³ נתין ונמצא ממזר זרעא דישאל בעינן. מבואר דממזר הוה פחות. [ואולי הוה ט"ס, ע"ש].

והגר"א [בע"ב מהשמטות] גרס ממזר ונמצא נתין, נתין ונמצא ממזר. [אבל לפנינו הגיר' נתין קודם]. דבכל הני בבי חשיב [שנמצא] לגנאי קודם. ומבואר מדבריו דממזר עדיף. וכמו בהוריות.

כיון שקרא ג' פסוקים וכו' ר' יהודה אומר עד שיקרא ויתרגם. הרמב"ם [ח ד ושו"ע לח כה] משמע דצריך לקרוא ולתרגם כל התורה. והסוד רמ"א חלקו דדי בג' פסוקים.

דף מט:

ואפי' במסכתא דכלה. פרש"י ברייתא [מסכתות קטנות] שאין עומק בה. אבל הרמב"ם [ח ה] כת' דרשה שדורשים ברגל. [וכ"כ תוס' שבת קיד. בשם ר"ח].

ובגמ' [שבת קיד.] אי' דת"ח שראוי לימנות פרנס על הציבור, כשיודע בכל מקום, אפי' במסכת כלה. ופרש"י בכל הש"ס, ואפי' במסכת כלה, דלא רגילי בה אינשי. וזה נתן לבו לגרסה. ותוס' [שבת שם] כת' דהתם נקט לה לחשיבות, דהיינו ששואלו בכל מקום, ואף במס' כלה. ואילו בסוגיין סגי בדבר א' בכל מקום. והריטב"א ביאר דמסכת קטנה וקלה היא, ומחמת כן אינה שגורה בפי חכמים. ובזה אמרו התם דבעי' שיהא בקי אף במידי דאין דרך להיות רגילין בה.

מקודשת שמא הרהר תשובה בדעתיה. הרמב"ם [ח ה] והרא"ש כ' דהוה ספק קידושין. אבל המאירי משמע דהוה ודאי קידושין. ובשו"ת הרא"ש [יז א,ב] כת' דדוקא משום חומרא דא"א חיישינן להכי.

והרשד"ם [אה"ע י] הביא בשם הסמ"ק מצורין בשם רש"י דאף המקדש בפני עדים פסולים [וחזרו בתשובה אח"כ והעידו ע"ז] צריכה גט, שמא הרהר תשובה בדעתו. והרשד"ם כ' דכל הפוסקים לא חששו לזה. ובסוגי' שאני דאמר שהוא צדיק יש לחוש שמא הרהר לקיים תנאו. אבל בעדים לא שייך כן. [וכ"כ הלח"מ שם, ובגליוני הש"ס ציין עוד].

והבי"ש [לח נה] כת' דאם הוא אומר שהרהר בתשובה נאמן, וכמו בכל תנאי שנאמן

1 והביא דנח' למעשה דהרא"מ החמיר בשלח שליח לגרש בתנאי, אף דבשעת כתיבת הגט כבר נתקיים התנאי, ל"מ לתת לה סתם. [והביא דכ"ד שו"ת פ"מ א מד.]. והביא דהר"י נ' בולט עשה מעשה להתיר, וכ"כ בשו"ת ב"י והרדב"ז. [וע' שו"ת פרח שושן אה"ע א א].

2 [ע' יבמות סג. נחית דרגא נסיב איתתא, פרש"י לא תקח אשה חשובה ממך שמא לא תקבל עליה. סק דרגא בחר שושבינא, פרש"י בחר לך אדם חשוב להדבק אחריו להיות אוהב טוב].

3 [ליתא לפנינו]. ועוד הביא הריטב"א בשם הירושלמי דהטעם בנמצא כהן, דלא ניח"ל בטירחא דכהנותא. ובירושלמי [לפנינו] אי' יכולה היא מימר לא הוינא בעייתא די רוחיה רבא עלי.

שקיים התנאי, והיא א"י להכחישו¹. ומ"מ נסתפק בתנאי ע"מ שאני רשע, האם נאמן לעשות לנפשו רשע.

שמה הרהר תשובה. הבי"ש [לח נה] הביא דר"ו הביא פלוגתא אם גזל, האם מהני הרהור תשובה קודם שהחזיר הגזילה. והחלק"מ [מד] ביאר דאע"פ שלא נקרא בעל תשובה עד שיחזיר הגזילה, מ"מ נקרא צדיק².

והמנח"ח [ססד א] כ' דבפשוטו עיקר התשובה הוה בלב, ועי"ז מתכפר, ומש"ה נחשב צדיק בסוגיין. ומצוות וידוי פה הוה מצווה בפנ"ע. ומי שעשה תשובה בלב, ולא התוודה בפה נתכפר. אלא חסר מצוות וידוי. אך הביא דמבואר ברמב"ם [תשובה א] דכפרה תלי בידוי דברים³. וכת' דמ"מ נקרא צדיק, אף דלא נתכפר על מה שעשה כבר⁴.

ט' נטלו חזירים. הריטב"א הביא דכ"ה טבע החזירים. ועוד הביא י"מ דקאי אאדום, כדכתיב [תהלים פ יד] כרסמנו חזיר מיער, ודרש' באגדה דאדום נקרא חזיר, דעתיד הקב"ה להחזירו לישראל לעתיד לבא.

ע"מ שאני כהן

ע"מ שאני כהן. ובמשנה [לק' סב]. אי' כסבור הייתי שכהנת, מקודשת, שלא הטעתו. בפשוטו משמע דע"מ הוה גדר תנאי גמור. ולשון המשנה דהבעל התנה לטובתה⁵. ומ"מ אי' בש"ע [לח א] דמהני אף שהאשה תעשה תנאי בקידושין.

אבל החת"ס [עב, הו' בפתח"ת לח יד] דן דה"ה גילה דעתו קודם, ואי"צ תנאי דוקא. אלא משום סיפא דאומרת בליבי היה להתקדש. דאי הוה גילוי דעת מעיקרא, אתי דברים שבלב בשעת קידושין ומבטל דברים שבלב שגילה קודם.

בן עיר ונמצא בן כרך וכו'. פרש"י ישיבת כרכים קשה וכו'. וכת' דבן כרך ונמצא בן עיר, אע"פ שהטעה לשבח הוה טעות. המהרש"א הק' דלפ"ז הוה שבח ממון, והו"ל לר' שמעון לחלוק. וכת' דלולי דברי רש"י י"ל דאיכא דניח"ל בהא ואיכא דניח"ל בהא, וכדאי' [כתובות קי] דבכרך שכיחי כל מילי. ופשיטא לגמ' שם דשיבת כרכים עדיף. אלא דהביאו מפסוק דשיבת כרכים קשה. וכה"ק הפרשת דרכים [דרוש ז]. וע' חש"ל.

והראמ"ה כ' דתלי ברצונו, דמי שרוצה לדור בכרך ורגיל בטירחא להביא פירות, הוה מעליותא. ולר' שמעון תליא האם מרוצה בכך או לא.

ע"מ שביתי קרוב למרחץ. משמע דהוה שבח, ולכאו' הוה שבח ממון. וצ"ב א"כ אמאי לא הק' הגמ' [בע"א] דפליג ר' שמעון. אבל השיטה לנ"ל כת' דיש בזה ג"כ חסרון דהאזיר אינו טוב מחמת הבלא דבית המרחץ.

אע"פ שאמרה בליבי היה להתקדש לו. ומבואר בגמ' דל"מ משום דהוה דברים שבלב. ואף למ"ד דברים שבלב הוה דברים, מ"מ לא מהני לסתור דיבור מפורש.

והפנ"י הק' דהכא הבעל התנה, והאיך [ס"ד] דמהני דברים שבלב דידה בתנאי שלו. ובחי' ר' שמואל [יב] כת' דנחשב תנאי שלה כיון דהתנה לטובתו, אף דהוה ע"י דיבור הבעל. ועוד יל"פ דהך תנאי הוה מחמת קפידא, ואומרת דאינה מקפדת.

והמקנה הק' תיפול דהוה מקדש בלא עדים, דהעדים סבורים דלא נתקיים התנאי. ותי' דגילתה דעתה בפני עדים. והאבנ"מ [כז ו] תי' דאי"צ עדות על דעת האשה בקידושין. [וכ"כ רע"א לע' ו, ע' מש"כ שם בזה, וע"ע רע"א כאן]. ועוד תי' האחרונים דתנאי מילתא אחריתי, ול"צ עדות על קיום התנאי. וע"ע קה"י [ו ג].

1 והישועות יעקב [אה"ע לח יד] כת' דאם הוא בחזקת רשע ופסול לעדות אינו נאמן שעשה תשובה.

2 דשם צדיק תלי במעשה צדקות, ואף שלא נתכפר מעבירות שבידו.

3 והביא דכ"כ רש"י [שבועות יג]. דבעי וידוי להחשב 'שבין', להתכפר ביה"כ.

4 והביאו דכ"ה לשון האור זרוע [קלב] דמיד כשהרהר בתשובה הרי הוא כצדיק גמור. אלא שצריך לצער עצמו להתכפר על מה שעשה. והביא ראייה מסוגיין, דהוה צדיק ע"י הרהור, אע"ג דעדיין לא עשה שום דין [מעשה כפרה].

והקריט ספר [תשובה א] כת' דאע"ג דנקרא צדיק גמור משהרהר תשובה בלבו [דכתיב עונה בה [במדבר טו לא] בזמן שעונה בה, שלא הרהר תשובה בלבו ונפש], אפ"ה לא קיים מצוות תשובה אלא עם הוידוי שהוא גמר התשובה.

5 [ואף שהבעל יודע שהוא משקר].

שם. הרשב"א [כתובות עג.] הק' אמאי ל"מ משום מחילת התנאי, למש"כ הראשונים [שם] דמהני מחילה בתנאי. ובפשוטו הא דמהני מחילה בתנאי הוא משום דאמר' דלא התנה אלא ע"ד כן שיקפיד [וכ"מ תוס' כתובות עד:]. אבל בשו"ת הרא"ש [מו ב] מבואר דהוה משום אתי דיבור ומבטל דיבור. [ע' קוב"ש ב מב]. והראב"ד [אישות ז כג] נקט דצריך עדות על ביטול התנאי. [ע' גר"ח סטנסל וברכ"ש כג]. והרשב"א הוכיח דל"מ מחילה אלא בתנאי של ממון, מטעם הריני כאילו התקבלתי. אבל שאר תנאי ל"מ מחילה.⁷

והר"ן [שם לג: בדה"ר] הביא דתי' דאי מחלה אח"כ, ואמרה רואה אני אותו כאילו הוא עשיר ה"נ דמקודשת. אלא איירי בשלא מחלה. אלא שהודית דבשעת התנאי בלבה היה להתקדש לו. [וכ"ה בחי' ר' קרשקש שם].

והר"ן חלק דכי אמרה דעתי היה להתקדש לו, בכלל דבריה מחילה של עכשיו, שמתחלתה ועד סופה לא הקפידה. ואי איירי דוקא במקדחת השתא, ה"ל למתני הכי בהדיא.

והר"ן תי' דאה"נ מחילה מהני. אלא זו שאמרה דבלבה היה להתקדש לו, הורע כחה ואינה יכולה למחול. דדוקא בתנאי להנאתה יכולה למחול ולומר הרי אתה לי כאילו היית עשיר, שהקידושין תלויין בדעתה עד שתקפיד. אבל זו שמשעה ראשונה לא היתה מקפדת, ואעפ"כ התנתה כיון דדברים שבלב אינן דברים⁸ נתבטלו קידושיה לאלתר, שלא להנאתה התנתה. אלא תנאי גרידא היה, ובטלו הקידושין מיד. [וע"ע אבנ"מ לח יד].

דברים שבלב

ובעידנא דזבין לא אמר וכו'. פרש"י דאדעתא למיסק מזבנינא וכו'. **והרשב"א** כת' דאיירי שאמר קודם מכירה, ואפ"ה כיון שלא אמר בשעת המכר קרינן להו דברים שבלב דדלמא בשעת המכר חזר בו מכוונתו, ורוצה למכור בין עולה או לא. אבל אם לא אמר לא בתחילה ולא בסוף פשיטא דאפי' דברים שבלב לא הוו. דא"כ כל מוכרין יהיו אומרים כן כשרוצין לחזור בהן. וכע"ז כת' הר"ן **והרא"ש**.

והאחרונים דנו האם הוא משום דאינו נאמן. או דכה"ג לכו"ע דברים שבלב ל"ה דברים. וכל הנידון בסוגיין דוקא היכא דיש קצת גילוי.

אבל **התוס' ר"ד** מבואר דאיירי דלא אמר כלל. אבל אם אמר מעיקרא, בטל המקח.

אמר רבא הוי דברים שבלב, ודברים שבלב אינם דברים. **החז"א** כת' דאיירי שהמוכר טוען שהיה בליבו להדיא על התנאי. אבל אם לא עלתה על דעתו לחשוב ע"ז אין כאן אפי' דברים שבלב. שהרי אינו אומדנא דמוכח [וכמ"ש תוס'].⁹

הרמב"ן הביא דר"ת [ס' הישר קנז] הק' דאמר' [תרומות ג ח, ובכ"מ] דנתכוון לומר תרומה ואמר מעשר, לא אמר כלום עד שיהא פיו וליבו שווים. ול"א דדברים שבלב אינם דברים.¹⁰ ותי' דשאני טעות, דאין דבורו דבור, דלישנ' הוא דאיתקיל ליה, אבל הכא שהי' בלבו לומר רוצה אני ואמר רוצה אני. וכ"כ **תוס'** [פסחים סג. וערכין ה. ועוד]¹⁰ דהיכא דטעה בדיבורו אינו דיבור כלל.

והרמב"ן הוסיף דדמי להאדם בשבועה פרט לאנוס, והני נמי אונס הן. אבל בסוגיין אמר מה שהיה בליבו לומר.

כשאין חסרון נאמנות - **ותוס'** [גיטין לב.] כ' דכל שלא נודע כוונתו בשעת מעשה, דברים

6 אבל **רע"א** נקט דכוונת הראב"ד דחל קידו' מכאן ולהבא משעת מחילה. וכ"ד הר' פרץ [הו' במהר"ק לב] דמהני אף דנתאכלו המעות.

7 ויל"ד דהכא הבעל התנה ולא האשה, ואף דהתנה להנאתה, האיך יהני מחילה דידה [וכע"ז הק' הפנ"י ע' בע"א]. [דדוחק לפרש דאיירי דהאשה עושה תנאי, וכשו"ע הנ"ל]. ולכאור' כוונת הרשב"א דתלה בדעתה, ומש"ה מהני מחילה דידה. עכ"פ לשו"ת הרא"ש ודאי ל"מ אתי דיבור דידה ומבטל תנאי דידה.

ועוד יל"ד דאי איירי השתא דתרווייהו רוצים בקידושין יקדשנה מכאן ולהבא [ולדברי ר' פרץ הנ"ל אף דנתאכלו המעות]. אלא דאיירי דלא אמר לשון קידושין עכשיו. או דהבעל או אשה חזרו בהם וכדו'.

8 [ואף דדברים שבלב אינם דברים לבטל התנאי, מהני דברים שבלב לפרש דלא הוה תנאי של קפידא].

9 **והאחייעזר** [ב כד] נשאל דהתם איירי בתרומה, ובתרומה דברים שבלב הו' דברים, ומש"ה אזלי' בתר מחשבתו. ואין ראיה לכל התורה.

10 [ובתוס' שם הביא ב' תי' האם עכ"פ מה שאמר בליבו חל].

שבלב אינם דברים. אע"פ שנאמן לומר כך היה בלבי. וכן דנו כל הראשונים בסוגיין אף לצד דמהני דברים שבלב, האיך נאמן. אבל החל"צ [קטו, הו' בפתח"ת מב ה] כת' דהיכא דיש לו מיגו נאמן לטעון שלא נתכוון בקידושין, אלא להשטאה בעלמא¹¹. [וחלק אמש"כ החלק"מ [מב ב] דל"מ מיגו]. [והשער משפט [פז כה] תמה עליו מכל סוגיין].

והשיטה לנ"ל [ג]. הביא ב"ה דהחסרון דברים שבלב משום דאינו נאמן. והשיטה לנ"ל דחה דבריהם. אבל בשו"ת הר"ד [נג] כת' הטעם דדברים שבלב אינם דברים שאין מאמינים לו שהיה בליבו על היום.

אומר בליבו היום, אונס - ובגמ' [נדרים כח]. אי' דנוודים להרגין וכו', ואוסר כל פירות העולם עליו אם אינו של בית המלך, ואומר בליבו שאוסר היום. ואע"ג דדברים שבלב אינם דברים, גבי אונסין שאני.

והרמב"ן [בשם ר"ת] ביאר דהטעם לפי שהוא מוכיח שהוא מערים לישבע לחרמין, והדבר ברור שהוא נשבע לזמן קצר יותר ככל מה שהוא יכול לדחותם ולא הוי דברים שבלב. והרשב"א ביאר בשם היראים דטעמא דהרגין משום דסתמן כפירושן, שדרכן של בנ"א המדברים עם ההרגין לומר כך ולא שינה זה לשונו מלשון שאר בני אדם¹². ודברים שבלב הוה רק כשהוא סותם דבריו ומוסר למחשבת לבו, במה שדרכן של בני אדם שיהיו מפרשין לשונם ואינם סותמין דבריהם כמו שסתמן זה.

אבל תוס' [שבועות כג]. כת' דהיכא דאמר שלא אוכל סתם, ונתכוון למין א', מהני מחשבתו לפרש דבריו. כיון דאין סותר דיבורו. ומ"מ מצווה לפרש דבריו.

ותוס' [גיטין לב]. כת' דדברים שבלב הוה דברים, כיון שלא חשש לפרש רוצה שיתקיים הדבר בכל ענין. אבל היכא דאונס, ועושה כל מה שיכול לעשות, קמ"ל דאף כה"ג עשאוהו כדברים שבלב, ומדרבנן. ותוס' ביארו דכיון שקצת דומה לדברים שבלב לא חשיבא עקירת דבר מה"ת.

אבל האחרונים כת' דמשמע ברמב"ם דהוה קולא משום שנאנס.

ותוס' בסו"ד כ' ועוד נר' לר"י דברים שבלב אינם דברים אפי' היכא דקי"ל שנאנס למפרשם, כדמוכח [בסמוך] כופין עד שיאמר רוצה אני. [ולפ"ז צ"ל כדברי הראשונים הנ"ל].

והתוס' הרא"ש [כאן] כת' דמשום אונס שרו רבנן, ואפי' למ"ד אין כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת, אין זה עוקר דכיון דתקינו רבנן הכי הו"ל כמפרש.

ובשו"ת הר"ד [נג] כת' דאינו נאמן שהיה בליבו מהיום, אלא אומרים לו מעולם נדרת ועכשיו אתה רוצה לחזור בך. אבל במקום אונס אנן סהדי דעקר את הנדר בליבו. ולא היה פיו וליבו שווים. ונאמן לומר שלא היה בליבו אלא יום א'.

ועפ"ז ביאר ר"ת הא דאי' במס' כלה דר' עקיבא היה נשבע, ומבטל בליבו. דהתם נמי חשיב מחמת אונס, דאמרו לו היאך אתה מגיס דעתך לחלוק על דברי רבותיך. וכיון דהוא אנוס יכול לפרש דבריו.

והרמב"ן תי' דבמעשה דר"ע היה מיפר בלחש בפיו. וקרי ליה 'בליבו' כיון שאינו משמיע לאוזן¹³. שהרי התם היה עוקר מה שמוציא בשפתיו לגמרי, ואפי' במקום אונס מהני רק לפרש דבריו [שאומר היום]. ול"מ לעקור דבריו לגמרי.

ועוד כתב השיטה לנ"ל ושמוא כשהוא מבטל לגמרי בליבו מה שבשפתיו דברי פיו בטלין. אבל הכא לא ביטל לגמרי, אלא אדעתא דלעלות לאר"י. [והוא חידוש גדול, היפך דברי שא"ר. ולפ"ז כשטוען שנתכוון לשטות מהני]¹⁴.

ובגמ' [גיטין לד]. נח' אביי ורבא בגילוי דעת בגט, ותוס' [שם לב]. פי' דוקא שנודע לנו כוונתו בשעת מעשה, אלא דלא אמר כן בהדיא. והרמב"ן ביאר דכיון דגלי דעתיה בדבור סתם בשעת מעשה מהני, אבל הכא ליכא

11 ויל"פ דכוונתו דוקא היכא דטוען משטה, ולא נתכוון כלל לדבריו. אבל להטיל תנאי וכדו', ודאי לאו כל כמיניה. ועוד אפשר דאיירי שטוען שהיה בצורת מעשה משחק. והוה כמו לשון אחר. [וע' אבנ"ן אה"ע קלג].

והשער משפט כת' [להיפך] דאיירי שאמר שום תנאי בליבו, ובזה מהני מיגו. דאינו סותר דבריו להדיא. [וצ"ב דאף זה דברים שבלב].

12 והמרדכי [כתובות רנד] הביא דברי הרא"ם שסתם המדברים להרגין כך דרכן. ולא משום דמחשבתם מבטל דבורם, דלאו בדידיה תליא מילתא אלא בלשון העולם. וכתב דהמפרשים גבי אונסים התירו מחמת האונס משתבש, עפ"ב דקדושין ובפ"ג דשבועות.

13 [כענין שאמרו ברכות טו. לא יברך אדם ברכת המזון בלבו וכו' והיינו שאינו משמיע לאוזניו].

14 ועוד תי' השיטה לנ"ל א"נ שאני נדר הואיל וניתן לשאלה מהנו דברים שבלב, וצ"ע.

גלויי דעתא בעידן זביני כלל דהא לא אמר כלום. וכ"כ הרשב"א דהתם גילה דעתו, אף שאמר דברים סתומים, מ"מ ל"ה כדברים שבלב. ומיהו ק"ל דל"מ גילוי דעתא עד שיפרש ממש.

לפרש בב' מינים - והרמב"ן הק' מהגמ' [נדרים כ.]. דנדר בקרבן, נאמן לפרש דנתכוון בליבו לקרבן של מלכים. ותי' דקרבן גבוה וקרבן מלכים ב' מינין וב' גופין הן, אף שיש להם שם אחד. וכשנדר סתם ופירש לא נדרתי אלא מאחד מהן אינו אלא פירוש דיבורו ואינו עוקר מה שאמר בפיו ולא מתנה עליו תנאים אחרים. אבל [לק' נ.]. האומר הביא לי מחלון פלוני, נכלל מה שיש בחלון, וכשהוא אומר לא אמרתי אלא מכיס פלוני הוא מתנה תנאים אחרים [ע"ש מה שהביא מהרמב"ם].

והרשב"א הביא את הגמ' [נדרים כה.], שבועות כט.]. האם נשבע ע"ד עצמו, דקורא שם החפץ, ונשבע ע"פ כוונתו. וכת' הרשב"א דלמסקנא אמרי' דלא מהני. דבטלה דעתו.

מחשבה בידות ובתרומה - ועוה"ק הרמב"ן האיק' מהני [נזיר ב.]. כשאומר אהא 'כזה'. [אף דהדבר מסור לליבו לפרש כוונתו]. ותי' דהתם רבי קרא ידות נדרים. **והריטב"א** ור"ן ביאר דכל מה שהענין מוכח מתוך דבריו אף שלא השלים מהני מדין ידות דאתרבו מקרא להדיא.

אבל **הרשב"א** הק' דאפי' את"ל דרבי קרא, נילף מהתם דדברים שבלב הוה דברים. דהא הגמ' [בסמוך] רוצה לפשוט מיקריב אותו בע"כ, ולא אמרי' דשאני התם דגלי קרא.

ועוה"ק הרשב"א נילף מתרומה דמהני במחשבה. וליכא למימר דהוה חידוש בתרומה, דא"כ האיק' פשיט מיקריב אותו. [ונימא דאף התם גזיה"כ דכופין אותו, ולא איכפ"ל לדבריו שבלב. ע"כ דאינו גזיה"כ. וה"נ בתרומה]. **והשער המשפט** [צח א] תמה דמפורש בגמ' [שבועות כו.]: דתרומה והקדש הוה ב' כתובים הבאין כא' דחל ע"פ מחשבה, ולא ילפי' לכה"ת. ובכל נדר ושבועה בעי לבטא בשפתיים.

ובנדרים מהני אהא כזה מדין ידות, דע"י דין ידות נחשב דיש כאן ביטוי שפתיים. אבל עכ"פ בעי' שיהא מוכח. **והאחיעזר** [ב יט ג, ועד"ז הברכ"ש א ג] ביארו דבנדר ושבועה בעי לבטא בשפתיים, ואף אי דברים שבלב הוה דברים [וכן אומדנא דמוכח], הא אין כאן ביטוי שפתיים. ובזה גלי קרא דתרומה אי"צ ביטוי שפתיים, ומ"מ הק' הרשב"א דאי דברים שבלב אינם דברים, לא מהני אף בדבר דמהני מחשבה¹⁵.

והרשב"א ייסד דכל כה"ג אין בזה חסרון דברים שבלב, דכל הסוגיה קאי לעין לבטל מה שאומר בפיו. אבל כל שהדברים שבלבו אינן מבטלין מעשיו אלא מקיימן הוה דברים. ומש"ה נזיר שאמר בלבי ה' להיות כזה שהי' עובר, או מחשב בתרומה שאין דברי לבו מבטלין שום דבר, מהני דברים שבלבו¹⁶. ול"ש לסוגיין¹⁷.

והאחרונים [שער המשפט צח א] הביאו דהר"ן [ריש פסחים] הק' האיק' מהני ביטול חמץ בלב, הא דברים שבלב אינם דברים. ומבואר דכל דבא לפעול ע"פ מחשבה שייכא לדברים שבלב, אף כשאינו סותר המעשה.

והשעה"מ העמיד דנח' הרשב"א והר"ן אי מהני מחילה בלב. [וע"ע אמרי בינה כ ו].

והקצות [יב א] הביא דהמהרש"ל [לסמ"ג עשין מח] נקט דמהני מחילה בלב. והביאו ראייה מאלמנה שלא תבע כתובתה כ"ה שנים [כתובות קד.]: דנחשב מחילה בלא דבור¹⁸. **והקצות** תמה דל"מ מחשבה מועיל בשום מקום, מלבד גזיה"כ [שבועות כו.]: כל נדיב לב¹⁹. וכת' דאפשר דמחילה הוה גדר 'סילוק', ומש"ה מהני בלב²⁰

15 **והברכ"ש** הביא בשם הגר"ח דידות מהני משום דהוה התחלת לשון, ואילו דברים שבלב אינם דברים לא יחשב התחלת לשון. ואף היכא דנזיר עובר לפניו, יל"פ כוונתו באופ"א. [וע"ש שביאר דבסוגיין מדברים שבלב מפרש דכל המכירה הוה בתנאי. ול"ד להפקר בלב שחל ע"פ דיבורו].

16 **ועוה"ק** השעה"מ א"כ מהני 'אהא' מדין דברים שבלב, ואמאי בעי שיהא נזיר עובר לפניו.

17 **וכ"כ השיטה לנ"ל** דהא דאמרי' [שבועות כו.]: גבי הקדש] גמר בליבו אי"צ להוציא בשפתיים, התם אין דבריו שבלב סותרין שום דבר. אבל הכא זבן בלא שום תנאי, לא אתא דברים שבלב ועקרי ליה לזביני.

18 **והקצות** ציין עוד טענו חטין והודה לו בשעורין [ב"ק לה.], וכן גיגת לבי"ש מפקיר [שבת יחף ע"ש תוס']. [דהוה בלב כל אדם].

19 והביאו דמשמע **במרדכי** [סהנד' תרפא] דל"מ מחילה בלב. וכ"כ **היש"ש** [ב"ק ג לד] דל"מ מחילה בלב. [וסותר להנ"ל].

20 **ובסו"ה הגר"ח שמואלביץ** [עמ' קעז] חידש דמחילה הוה גדר רצון, ולא עשייה.

[וכ"כ המחנ"א הפקר יא]. והקצות הביא בשם המהר"ט [חור"מ מה] דהיכא דידוע לכל העולם מהני, דהוה דברים שבלבו ובלב כל אדם. [והקצות כת' דהוה כמ"ש הראשונים גבי נדרי אונסין].

והמאירי [כאן] הק' האיך מהני ביטול חמץ בליבו. ותי' דמהני דוקא במקום שיש סרך אונס, כגון תלמיד לפני רבו. ועוד כתב שלא אמרו אינן דברים אלא במקום שיש בו טענה עם אחרים, אבל שבועה וביטול חמץ דברים שבלב דברים. ועוד שזו שבבטול אין כאן דברי פה שיהיו דברים שבלב סותרות אותם ולא אמרו אינן דברים אלא לענין סתירת מה שנאמר בפה [וכסברת הרשב"א].

בכוונת לשמה - החל"צ [א] הק' בהא דאמר' [גיטין כג]. דנכרי אדעתא דנפשיה, שיאמר שעושה על דעתינו. ושוב הוה דברים שבלב, ולא איכפ"ל מה בליבו. ותי' דאנן סהדי דאין דעת נכרי לכך, והוה כאילו פירש. וחילק דכ"ז בכוונת מצווה, אבל כוונת הקנאה לא איכפ"ל דאין דעתו לכך.

אבל האחיעזר [ב כד] תי' דגדר כוונה לשמה תליא בכוונתו. ול"ש בזה דברים שבלב אינם דברים. ואף שאמר בפיו שכותב את הגט לשמה, תליא במחשבתו. ואם באמת באותו שעה אינו מחשב לשמה הגט פסול. ודברים שבלב אינם דברים הוה היכא דלא בעי' לשמה, כמו במקח וממכר ונתינת הגט. אבל לא בכתיבת הגט.

תוד"ה דברים שבלב. וקשה הא בעי' תנאי כפול וכו', ורשב"ם וכו'. ותוס' בסו"ד כת' דמהני אומדנא. אבל דעת רשב"ם דהא דמהני אומדנא בכל התורה הוה דלא כר' מאיר, דלר' מאיר בעי דוקא תנאי. [וכ"כ הרשב"א גיטין עה].

והתוס' הרא"ש הק' עוד דאף לענין גיטין מצינו גלוי דעתא בגיטא מילתא [גיטין לד.], ואף דבעינן בהו תנאי כפול [ונקט דלדעת רשב"ם ל"מ אומדנא כלל]. והרמב"ן דחה דמה ענין גילוי דעתא בביטול הגט ממש, להיכא דמתנה בו תנאי.

והתוס' הרא"ש כת' דאף לענין איסור מהני אומדנא, וכדאי' [ב"ק פ]. דלא נתכוונה אלא להגון לה.

בא"ד ורשב"ם פי' אבל בממון לא בעי' תנאי כפול²¹. תוס' נקטו דדעת רשב"ם דבעיקר הדין יש חילוק בין ממון לאיסורא. האחרונים [פנ"י, רע"א] כת' דרשב"ם [ב"ב קלז]. ביאר דבריו דק"ל כרבנן, אלא דגבי גט חיישינן לדעת ר' מאיר לכתחילה, לרווחא דמילתא. וכ"ד הריטב"א ור"ן בסוגיין. [ועפ"ז לק"מ קו' התוס'].
אבל הראב"ד [זכיה ג ח, הו' ברמב"ן] חילק דדוקא גיטין וקידושין צריך תנאי כפול, משא"כ בממון²². ותוס' דחו דכל תנאי ילפי' מבני גד ובני ראובן, דהוה ממון. והראב"ד תי' דהמוכר קרקע ואומר שאינו נותן אא"כ יעשה לו כך, האיך נוציא [מיד המוכר] כשלא עשה בו מה שהתנה²³. משא"כ תנאי בני גד ובני ראובן לא היתה מוחזקת ביד ישראל, ואינו דומה לקרקע המוחזקת לו לאדם מירושתו או ממקחו. [וצ"ב]. והמאירי [לק"ס א]. תי' שכל שע"פ הדבור ורוח הקודש הוה כאיסורין, וראוי לדקדק בהם²⁴.

והאחרונים ביארו דבממון תלי בהסכם, דכל תנאי שבממון קיים. וע' שערי חיים ושיעור' ר' שמואל.

בא"ד גבי אתרוג ע"מ להחזיר. המהרש"א ביאר דאף דבכל הפרק הוזכר ע"מ שאני כהן, ולר' מאיר איירי שכפל תנאו [וכמ"ש תוס' גיטין עה.], מ"מ אמורא יש לפרש דבריו יותר.

בא"ד ואומר ר"י דצריך לחלק, ויש דברים שאי"צ תנאי כפול אלא גילוי וכו'. [ותוס' [לע' ו:]] דאם פירש הוה תנאי, אע"פ שלא כפל. ואף מתנה ע"מ להחזיר סגי בתנאי שאינו כפול].

21 וכו"כ הראשונים [גיטין עה.]. בשם שו"ת הר"ף. והרמב"ם [זכיה ג ח, אישות ו יד] הביא כן בשם רבותיו דאי"צ תנאי כפול והן קודם ללאו בממון. והרמב"ם חלק דצריך ראייה. והראב"ד השיג דאע"פ שאין ראייה לדבר, זכר לדבר וטעם גדול יש לדבר, ואיך יתכן דזה מוכר קרקע ואומר וכו' אא"כ יעשה לי כך, ונוציא אותו מידו.

22 ויל"פ דאף בממון אם בא בגדרי תנאי, ילפי' מתנאי בני גד וכו', אלא דיש אופן דכל גדרי הממון תלי בדעת נותן [ע' בסמוך עד"ז דעת הרמב"ן], ואי"צ פרשת תנאי.

23 והראב"ד ביאר אבל גיטין וקדושין אומדן דעתא הוא, מכיון שנתן דעתו לגרש או לקדש אינו אלא כמפליג בדברים וקירוב הדעת וריחוק הדעת. ואין תנאי מועיל בו לרחק ולקרב אא"כ חזקו בכפילו ובכל העניינים שנתפרשו בו כי כולם חזקו התנאי הם. [וצ"ב].

24 ועוד כ' או שמא קאי לדעת ר' מאיר, ור"מ סובר אף בממון, אלא שאין אנו פוסקים כמותו אלא בגיטין וקדושין.

ותוס' [כתובות צז]. ביארו בדבר שאין רגילות לעשות [כגון למכור מלבושיו ע"מ לעלות לאר"י]²⁵ לא סגי בגילוי דעת, דאל"כ לעולם אי"צ תנאי כפול. וצריך גדר תנאי.

וה**תוס'** **הרא"ש** ביאר דאין לדמות אומדן דעתא לתנאי. דהיכא דהענין מוכיח לא גמרינן מתנאי ב"ג וב"ר. ודוקא בדברים שאין הענין מוכיח אלא מחמת תנאי שהתנה, התם בעינן תנאי כפול לר"מ ולרבנן תנאי. אלא דיש אופן דאין הענין מוכיח אלא ע"י שגילה דעתו, ומש"ה אם לא חשש לפרש אמרי' דדעתו דמהני בכל אופן. [וצריך גילוי דעת, ולא תנאי].

ובש"ע ר' שמואל חקר באופן דמהני אומדנא, האם הוה מפרשת תנאי [מילתא אחרית, וע' תוס' נו. דמשמע דבלא פרשת תנאי א"א לבטל המעשה]²⁶, או דהוה סברא בפנ"ע²⁷. [ותוס' [לע' ו:] מבואר דיש חסרון תנאי ומעשה בדבר א' אף היכא דל"צ תנאי מפורש].

וה**ריטב"א** כת' דבכל דוכתי אמרי' אומדנא, דהענין מוכיח לאו דברים שבלב, אלא בפי כל העולם ובליבם. אבל הא אינו מוכיח כ"כ, דאימור זוזי איצטריך.

שם. אלא גילוי מילתא. אבל הרמב"ן הביא בשם אחרים דמהני גילוי דעת, אבל מי שעשה תנאי ולא כפלו גרע. וכ"ד הבעה"מ [ביצה כ., י. בדה"ר] והרשב"א [גיטין עה.].

וה**רמב"ן** תי' דהכא מוכר ע"ד מעשה של עצמו, שדי מכורה לך אם אעלה לארץ ישראל, ומש"ה אם לא עלה ודאי בטל מקח. וקרוב הדבר לאסמכתא הוא, שעל דעת כן עשה ולא גמר אלא בכך. משא"כ במתנה על חבירו כגון תנאי בני גד וב"ר צריך תנאי. כשתולה תנאו בדעת אחרים, שגמר ונתן על ספק התנאי, ואינו רוצה בביטול מעשה שבו²⁸.

וכ' הרמב"ן דמ"מ לר' מאיר צריך לכפול דבריו. דר"מ לית ליה בשום מקום מכלל לאו אתה שומע הן, לא לענין עצמו ולא לענין אחרים. וכדאי' [גיטין מו:] [וע' לק' סא: ושבועות לו:].

בא"ד וגם יש דברים דאפי' גילוי מילתא לא בעי וכו'.²⁹ וכ"כ תוס' [גיטין עה., כתובות צז.] דיש ג' ענינים בדיני תנאי.

ור"ח [הו' בתוס' ר"ד] כת' דאף בסוגיין כל היכא דמוכחא מילתא דאדעתא דהכי זבין הדרי זביני. דאזלי' בתר אומדנא. והראשונים [ריטב"א] ביארו דהוה דברים שבלביו ובלב כל אדם³⁰.

וה**רי"ד** חלק דאפי' דברים שבלב אינם דברים, ולא הוציא בפיו בשעת מכירה³¹. וה**רי"ד** תי' דיש חילוק בין מתנה למכר³². דבמתנה אזלי' בתר דעתו. [ויותר מבואר בפסקי הרי"ד]. וכן העתיק ה**ריא"ז** [בשלט"ג כתובות צז.].

וכ"כ ה**הג"א** [ב"ב ט יח] בשם **ריב"ם** דגבי מתנה היכא דגלי דעתיה אמרי' דדברים שבלב הוה דברים, ול"ד למכר וקידושין דלאו כ"כ לומר לא היה בדעתו. [והו' ברמ"א חו"מ רז ד].

וה**אבה"א** [מכירה יא ט] דייק דכ"ד הרמב"ם [זכיה ו א] שכת' דבמתנה אומדן דעת הנותן. משמע דיש חילוק בזה בין מתנה למכר.

ויל"ד בסברת החילוק, האם במתנה אזלי' בתר דעתו לחוד. כיון דתלי רק במעשה ידיה לא היה צריך לפרש דבריו כ"כ³³. או דהוה סברא בעצם, דבמתנה תלי ב'רצון', ואילו מכר סגי בהסכמתו.

וה**גור"א** [רז יד] כת' דמש"כ תוס' דמהני אומדנא, לדברי ה**ריא"ז** אי"צ לחלק בזה. [וכן מפורש בתוס' ופסקי הרי"ד].

25 וכן דייק ה**רא"ש** [כאן] מרש"י דנקט קרקע דוקא. אבל ה**מהרש"א** כת' דיל"פ כוונת רש"י דבמטלטלין הלוקח מוחזק. [והעירו דמשמע במהרש"א דבקרקע המ"ק מוחזק, אף דהוה ודאי מכר, ובא לחדש תנאי].

26 ויל"פ עפ"ז מש"כ ה**תוס'** **רא"ש** דלא גמרי מתנאי בני גד ובני ראובן היינו דבעינן דוקא לשון התנאי, אבל מ"מ ע"י האומדנא חוזר לפרשת תנאים.

27 [וכ"מ בבעה"מ [ביצה, ע' בסמוך] בתחילת דבריו דבממון סגי באומדנא, ואי"צ פרשת תנאי].

28 אבל הכא תלה תנאו בעצמו לא גמר ונתן, דאי לא תימא הכי כל אסמכתא קניא עד שיכפול תנאי שבה.

29 אבל **תוס'** [ב"ב קמו:] אהא דאי' דאזלי בתר אומדנא, כת' צ"ע אי שייכא לדברים שבלב.

30 וה**חזק"א** כת' דנרא' דהיכא דמהני מדין אומדנא דמוכח, היכא דאמר שהיה בדעתו בלא תנאי קנה. [ויל"פ דבעי' בליבו' ובלב כל אדם].

31 והוכיח כן, דאם לא היה ידוע דדעתו לעלות לאר"י פשיטא דאינו נאמן. וע' לע' מש"כ בזה הראשונים.

32 אבל ה**תוס'** **רי"ד** [ב"ב קמו:] לא חילק.

33 אמנם אף בנדרים דברים שבלב אינם דברים. אלא דמהני אומדנא, דהכל תלי ברצונו ודעתו. אבל מכר מחוייב לאחר.

דף נ.

אמאי הא בליבו וכו'. [גבי קרבן, וכן גבי גט]. **הרשב"א** [מט: ביאר כיון דמתחילה גילה דעתו, י"ל דכן כוונתו בשעת מעשה. אלא כיון דלא אמר בשעת מעשה נחשב דברים שבלב¹. והתוס' **הרא"ש** פ' דמסתמא לא ניחא ליה, כיון דעושה מחמת האונס. ואף שיש לתלות קצת דניח"ל, מדלא גילה דעתו בשעת מעשה, מ"מ דברים שבלב הוו.

ועו"ל דקו' הגמ' דבודאי בלבו לא ניח"ל. ואף דאנן סהדי דאינו רוצה, כיון דבפיו אומר רוצה אני, ל"מ הך אומדנא להכחיש פיו². כיון דבעלמא דברים שבלב אינן דברים. [אבל אילו דברים שבלב הוו דברים מהני להכחיש את פיו].

והרמב"ן הק' א"כ אף גט מעושה שלא כדין, וכן ע"י גוים, נימא דדברים שבלב אינם דברים³. וכת' דהומ"ל ולטעמך. ועו"ל דהיכא דהוה שלא כדין אנן סהדי דלא ניחא ליה⁴. אבל כדין אמרי' ליה עביד דינך, והוה חשש בעלמא שמא לא ניח"ל [וכת' הא' של התוס' הרא"ש]. וכת' הרמב"ן דלפ"ז תי' הגמ' דודאי ניח"ל, ואינו מחוור⁵.

ותוס' [גיטין לב]. הביאו דמבואר הכא דאף היכא דהוא אונס דברים שבלב הוו דברים. וקש' מהגמ' [נדרים כח, ה' לע'] דמהני אונס. עי' לעיל.

דילמא שאני התם משום דמצוה לשמוע דברי חכמים. הרמב"ם [גירושין ב כ] ביאר דאף דהוה באונס הגט כשר. דמאחר שהוא רוצה להיות ככל ישראל, אלא שיצרו תוקפו ואונס הוא בדעתו הרעה. וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו, ואין זה אונס⁶.

רב הונא [ב"ב מח]. חידש דתלויה זבין מהני, דאגב אונסי' גמר ומקני. והגמ' מביאה ראיה מהא דכופין לקרבן ולגט, אלמא דמחמת אונס מהני. ודוחה הגמ' דאנן סהדי דניח"ל בכפרה, ומצוה לשמוע וכו', וכמו בסוגיין. והרשב"א כת' דהגמ' המ"ל דלרב הונא [שם] הטעם משום אגב אונסיה גמר ומקנה, וחדא מב' טעמי נקט. [ומשום אגב אונסיה אמרי' דגמר ומקנה, ואין כאן אפי' דברים שבלב].

ועוד תי' **הרשב"א** דהך טעם דכפרה עיקר, דאל"ה לא הוה לרצונו. והוה תלויה ויהיב. ובזה ס"ד דהגמ' [ב"ב שם] דמשום דניח"ל בכפרה דמי לתלויה זבין. והמקשן בב"ב שם ידע הטעם דניח"ל בכפרה, דמס"ה לא חיישי' לדברים שבלב. אלא דס"ד דניח"ל נפשא דכפרה הוה כזביני. ודחי דלמא טפי עדיף טובא משום דאנן סהדי בהא דניח"ל בכפרה, ובגמ' דעת מייתי ל'.⁷

וכיון דלגבי קרבן נקט לטעם דאתמר עליה התם, נקט נמי גבי גט טעמא נמי דאתמר התם.

ורע"א [ס' וזאת ליהודה] תי' דקו' הגמ' [שם] דאנן סהדי דלא ניח"ל, והוה בליבו ובלב כל אדם. ובזה תי' הגמ' דאגב אונסי', וי"ל דדעתו לקנות. ואפ"ה מקשה הגמ' [כאן] דשמא לא גמר ומקני. והוה ספק, ודברים שבלב אינם דברים. ותי' דמצווה לשמוע, ותלינן דאף אין

- 1 והשיטה לנ"ל כת' דכיון דהוה ע"י כפיה רגלים לדבר דלא ניח"ל. ולב"ה כיון דמקמי הכי גלי [וכרשב"א].
- 2 וביאר דאע"ג דבעלמא היכא דאנן סהדי אזלי' בתר אומדן דעתא, היינו משום דהוי כאלו התנה בפירוש שעל מנת כן הוא עושה. אבל הכא שמכחיש בפיו מה שבלבו, דבפיו אומר רוצה אני, אע"ג דאנן סהדי דאינו רוצה אזלינן בתר פיו.
- 3 **ותוס'** [ב"ב מח וכו'] כת' דגט מעושה שלא כדין הוה כמו תלויה ויהיב. אמנם קו' **הרמב"ן** דלגמ' כאן אזלי' בתר פיו, אף דאונס. [ובלא סברת אגב אונסי']. א"כ אף תלויה ויהיב י"ל דניזיל בתר פיו. [וע' בסמוך].
- 4 והרשב"א הוסיף דהוה בליבו ובלב כל אדם, וכדאמרי' גבי מברחת. [והריטב"א נקט כפי' הב' של הרמב"ן].
- 5 ומבואר דב' פ' הרמב"ן תלי בב' פ' התוס' הרא"ש האם קו' הגמ' דודאי לא ניח"ל [והתי' דשמא ניחא ליה], או דשמא לא ניח"ל [והתי' דודאי ניחא ליה]. [ובזה תלי הרשב"א ורע"א ע' בסמוך].
- 6 והרמב"ם ביאר שאין אומרים אונס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב מן התורה לעשות, כגון מי שהוכה עד שמכר או נתן. אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו, אין זה אונס ממנו אלא הוא אנס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו.
- 7 ועפ"ז אף בגמ' [שם] המ"ל משום דהוה דברים שבלב. וכל טעם לחוד סגי.

כאן דברים שבלב. ועד"ז הביאו בשם הגר"ח⁸. וע"ע שערי חיים [נא] באופ"א.

והרשב"א הק' אמאי לא יליף מתלויה וזבין, אף דלא ניחא ליה, אלא דאמר' דברים שבלב אינם דברים⁹. וי"ל דהתם אגב אונסא וזוזי גמר, ולא שייך להא דהכא.

אמר רב יוסף מהכא וכו' כסבור וכו' מפני שלא הטעתו, ואמאי הא אמר סבור הייתי וכו'. הראשונים הק' דהכא לא גילה דעתו, א"כ אמאי ניחוש להכי¹⁰. והתוס' הרא"ש והרשב"א תי' דקו' הגמ' דמשמע דמקודשת ודאי, ואף אם קיבלה קידוש' מאחר ל"מ. ועוד תי' התוס' רא"ש דדייק מדנקט הטעם מפני שלא הטעתו, ולא משום דאינו נאמן¹¹.

שאני התם דלחומרא. פרש"י דאינה מותרת לאחר בלא גט. השיטה לנ"ל כת' דמשמע ברש"י דדברים שבלב הוה ספק. ותמה א"כ גבי ממון נוקמא אחזקת מ"ק¹². אלא הטעם דאינו נאמן, אבל גבי קידושין החמירו רבנן. וחישינן שמא בדעתו להתקדש אף דאינו כהן, אף דמקמי הכי גילה דעתו. וכ"כ התוס' רי"ד דהטעם משום דאינו נאמן, אלא דהיא אסורה, דשוי' אנפשיה¹³.

ורע"א נקט דסברת הגמ' משום דאינו נאמן. [דלא מסתבר דהוה ספק אי דברים שבלב הוה דברים]. וכת' דלפ"ז מבואר מבואר בגמ' דלא כתשו' מיימוני [נשים ג בשם מהר"ם רוטנברג¹⁴] דהשליח נאמן לומר שטעה בדיבורו ואמר הרי את מקודשת 'לי' במקום לפלוני.

וביאר דע"א נאמן באיסורא היכא דלא איתחזק איסורא [ואפי' בדבר שבערוה], ואע"ג דכל כמה דלא אמר איתחזק לן ביה איסורא כל כמה דלא אמר [שבפשוטו החזקנו אותה מקודשת ע"פ המעשה שראינו], כיון דלדברי העד אינו בא להתיר איסור מכאן ולהבא לא מיקרי איתחזק איסורא¹⁵.

ורע"א דחה דכוונת התשו' מיימוני דהתם מיד נתעורר לנו הספק, דכיון דשלחו לקדש למשלח, אין ראוי לקדשו לעצמו. ויש מקום לומר דטעה בדיבורו. אלא דמ"מ דן המהר"ם דלרגע קט היתה אסורה מחמת הספק, נימא איתחזק איסורא. ובזה תי' דמהני העד לברר, ולדברי העד ליכא חזקת איסור. אבל בסוגיין אין סיבה להסתפק דלא היתה כוונתה לכך. א"כ הוחזק האיסור רגע א'¹⁶.

ודילמא שאני כיון דאתני' לאו כ"כ דעקרה לתנאי. הריטב"א ביאר דכיון דדברים שבלב סותר לדיבור פיו, משא"כ במכר ע"ד שיעלה, דאינו סותר דיבור פיו ממש, אלא שמוסיף עליו.

[אמנם לדברי הרשב"א הו' לע' דוקא היכא דסותר קצת. אבל עכ"פ מהני לפרש, דאינו סתירה גמורה].

והרש"ש כת' דעפ"ז נדחו אף אינך קוש', דכיון דאמר להדיא להקריב ל"מ כשסותר בדעתו. אבל דיין דרש"י הואיל ולא מיחתה, משמע דקאי למסקנא. [וצריך לחלק דמחמת אונס לא נחשב סתירה גמורה].

8 והגר"ח [הו' בסה"ז ברית אברחם, ובשיע' ר' ב"ב כג] ביאר דמעיכא ס"ד דניח"ל בכפרה היינו דמסתמא ניחא ליה, וסגי בהא כיון דהוה דברים שבלב. ודוחה הגמ' דודאי ניח"ל, ידיע' בבירור שהוא רוצה. [ועי"ש עוד].

9 והרשב"א כת' דהיכא דמסר מודעא אינו דברים שבלב [אף שבשעת מעשה מכר בסתם], אלא דברים מגולין הם לעדים. אלא שהוא ירא מלגלותן בשעת מעשה מחמת אונסו.

10 ולשון הרשב"א הק' דהכא אינו אפי' דברים שבלב, שהרי לא גילה דעתו. [ולכא' נפק"מ היכא דגילתה דעתה מעיקרא בפני עדים].

12 [ומבואר דאף היכא דיש מעשה מכירה לפנינו, ובא לחדש תנאי המבטלו, מוקמי' בחזקת מ"ק].

13 והתוס' רי"ד הביא דמבואר ברש"י שאסורה לעלמא. וחלק דלאו כל כמיניה למיסרה אעלמא, אלא משום שוי' אנפשי'.

14 [הו' שו"ת מהר"ם רוטנברג אלף טו, והג' מרדכי תקמח, ובמרדכי תקכב בקיצור].

15 ועוד כת' דהאשה לא נתרצית להתקדש לשליח. דאמר אומרת דהא דשתקה משום דלא ידעה מאי קאמר כי לא הבינה לשון הקדש מהימנא, דעד אחד נאמן באיסורין היכא דלא איתחזק איסורא. והכא ודאי לא איתחזק איסורא דלא איתחזק מעולם שנתרצית לו, ואדרבה איתחזק להפך שנתרצית לראובן ולא לשלוחו. ועוד אפי' היכא דאיתחזק איסורא ע"א נאמן היכא דהוי בידו.

16 ומ"מ רע"א הק' לטעם הב' [בסו"ד התשו' הנ"ל], משום מיגו דבידו לגרשה. ה"נ בסוגיין נימא מיגו דבידו לגרש. אע"כ דלא חשיב מיגו, דאינו רוצה ליאסר בקרובותיה.

נזכר בעה"ב, שליח מעל. פרש"י בעה"ב פטור, דלאו שגגה הוא גביה וכו' אבל השתא דאיפטר בעה"ב רמי מעילה אשליח ככל התורה דאין שליח לדב"ע, והעושה מחייב. האחרונים העירו דמבואר ברש"י דאף היכא דהשליח שוגג אין שליח לדבר עבירה, ודלא כתוס' [לע' מב: ועוד].

ולדעת התוס' ר"ד [לע' מב:] דאף היכא דיש שליחות לדבר עבירה, ומתחייב המשלח, מ"מ עיקר החיוב על השליח. וצ"ל דשאני מעילה דגלי קרא דמתחייב המשלח, וכיון דמעל ויצא לחולין לא יתחייב השליח [ועד"ז כ' הנהיבות [רצב ה.]. משא"כ הכא דלא מעל המשלח, יתחייב השליח.

אבל רש"י [חגיגה י: פ'] דכיון דנזכר בעה"ב אנו סהדי דלא ניח"ל בשליחותו, ומהשתא לאו שלוחו הוא. היכא דאנו סהדי דברים שבלב ובלב כל אדם מהני. [וע' מה שהו' בזה לע' מב:, וע' אפיקי ים ב מד].

ואמאי הא קאמר בלבי וכו'. ומבואר דלמ"ד דברים שבלב הוה דברים, לא הוה שליח אלא למה שצווהו. ואף דגרס לו למעול. [וצ"ב דהא השליח אינו יכול לדעת כוונתו¹⁷].

ודילמא שאני התם דלמיפטר נפשי. ואינו נאמן. והתוס' הרא"ש הק' האיך יביאו חולין לעזרה משום סברא זו, הא שמא הוה חולין בעזרה. וכת' דשמא מעל הוה לענין קרן וחומש, ואינו מביא קרבן.

תוד"ה היה לו. דנהי דאין אנו מאמינים וכו' מ"מ מזיד הייתי הוה טענה מקובלת יותר. המהרש"א ביאר דלפי' הא' אינו נאמן בטענת מזיד. [וכ"מ בתוס' הרא"ש].

והר"מ [בסו"ד התוס'] הביא ראייה דנאמן לטעון מזיד, כדאי' [ב"מ ג:], וכריתות יב. לחד לישנא [דהאומר לא אכלתי נאמן, מיגו דאי בעי אמר מזיד הייתי. ותוס' שם הק' דמבואר בסוגיין דאינו נאמן דמשוי נפשי' רשע¹⁸. [וכת' דכוונת הגמ' שם מתרצין דיבוריה דלא אכלתי שוגג. והיכא דנתכוון לטובה שלא להביא חולין לעזרה נאמן, אף דמשוי נפשי' רשע¹⁹]. והרשב"א תי' דהתם יש לומר מיגו, דמעיו פניו בפני שנים ומכחישו, ולדעתם בטענתו משים עצמו רשע כדי לפטור עצמו מקרבן. דיש לו מגו דאם רצה פוטר עצמו במזיד. אבל הכא ל"מ מיגו, שהרי משוי נפשי' רשע.

בא"ד והר"מ פ' ודאי מזיד הייתי אנו מאמינים לו יותר וכו'. וכ"כ תוס' [יבמות כה:]: דפשיטא דנאמן לומר מזיד, אלא כלומר דאינו אומר ברצון בענין דמשוי נפשי' רשעא. וכן הביא תוס' [ב"ב לג.] מסוגיין דאף דנאמן בטענה זו, ל"מ מיגו כיון דאינו מעיו לטעון²⁰.

וא"ד אדעתא למיסק, והא סליק. בפשוטו משמע דאמר' דמכר ע"ד עלייה בעלמא. אבל הריטב"א כת' דאע"ג דמסתמא דעתו למידר, כיון דגילה דעתו לעלות, אין לנו אלא מה שהוציא בשפתיו.

אי בעי סליק. פרש"י ובדידיה תלי מילתא, ולא בטלה זביני. והרמב"ן ביאר כיון דלא התנה, אבל כל היכא דהתנה יכול לומר שאינו רוצה לקיים תנאו, ובטל המקח. ואין כפייה בתנאי לקיימן. והריטב"א כת' דמוכח מהא דאין הלכה כר' מאיר. [ע' מה שהו' לע'].

דאיתיליד אונסא באורחא. פרש"י [לל"ק] ה"ק דאי בעי למיטרח ולאהדורי בתר שיירתא. ולל"ב סגי צד עיכוב. והריטב"א כת' בשם ר"מ [לל"ק] דהיה יכול לעלות לפני שנולד האונס. והביא דמשמע ברי"ף להיפך, דלל"ב אמר' שהיה יכול לעלות קודם.

כנסה סתם ונמצאו עליה נדרים, תצא שלא בכתובה. פרש"י אבל גיטא בעי, מדבריהם מספיקא. ובגמ' [כתובות עג:] הק' מ"ש דבעי גט. רבה ורב חסדא אמרו דגט מדבריהם. ורבה

17 והשיטה לנ"ל עמד בזה. ודן דאירי שיש ב' כיסים, והו"ל לשליח לחזור ולשאול את בעה"ב איזה כיס. ועוד פ' דכל היכא דאיהו הוה עבד הוה טעי, כי עביד שליח הוה שליח שעשה שליחותו. אבל הכא אי הוה אזיל איהו לא הוה טעי, אלא שטעה בדיבורו. ומיהו השתא דדברים שבלב אינם דברים ל"ל.

18 ועוה"ק התוס' דהוה מיגו במקום עדים.

19 [וכ"כ תוס' ב"מ ג:]. ותוס' נקטו דסברת אין אדם משים עצמו רשע שייך אף בנאמנות זו. ולא רק בתורת עדות. ונח' בזה הראשונים. והאחרונים האריכו בזה [וע' יבמות כה:; כתובות יח:].

20 ועפ"ז ביאר את הגמ' [שם] דל"מ מיגו דלקוח כיון דיש קול דאינו לקוח. אף דמ"מ היה נאמן בטענת לקוח.

אמר מספק. [ורע"א תמה דרש"י כלל שניהם כא', ואולי ט"ס היא וצ"ל מדבריהם א"נ מספיקא].

ונח' [שם] אי איירי בקדשה על תנאי וכנסה סתם. או בקידשה סתם וכנסה סתם. [ועי"ש].

דף נ:

סבלונות

וצריכא וכו' אבל פחות מש"פ אדם יודע שאין קידושין בפמש"פ וכי קא משדר אדעתא דקידושין משדר. הרמב"ן הק' דמשמע דקמ"ל דלא אמרי' אדם יודע דאין קידושין תופסים בפחות מש"פ. והק' דלע' [מו:] אמרי' ש"מ מעות בעלמא חוזרין, אלמא אדם יודע שאין קדושין תופסין בפחות מש"פ, וגמר ונתן לשום פקדון, ולשמואל לשם מתנה [לפרש"י שם, אבל לתוס' לא שייך למח' רב ושמואל].

ותי' הרמב"ן דהתם דהדר יהיב לה אחריתי, ואמר בזו ובזו נראה שהוא יודע שאין תופסין קדושין בראשונה שהיא פחות משהו פרוטה.

ועוה"ק הרמב"ן דבכתובות [עג:]: אי' דקידש בפמש"פ ובעל, אדם יודע שאינו קידושין, וגמר ובעל לשם קידושין. ותי' דלאו קושיא היא דאדם יודע ואינו יודע הוא. וגבי סבלונות להקל, שכשם שסמך עליהם וקידש, סומך בהן עכשיו. אבל מתוך שאינו עושה בעילתו זנות, לעולם הוא מתנה בלבו שאם אין קדושיו הראשונים קדושין שתהא בעילתו לשם קדושין. דכל הבעל לא מחית לספיקא שתהא בעילתו זנות¹.

והריטב"א כת' דהא דאמרי' [שם] אדם יודע לאו דוקא, אלא דכוונתו לקידושין שלמין.

אבל היפ"ע הביא דבירושלמי אי' הנך טעמי דאף בעילה ל"ק, דע"ד קידושין ראשונים.

שם. [ברישא ב' נשים בפרוטה] דקא נפיק ממונא מיניה טעי, אבל פמש"פ וכו'. הראשונים הק' א"כ אמאי תני רישא דפחות מש"פ. והרמב"ן כת' דלא זו אף זו קתני. ועוד תי' דלא בקיאי אינשי בין פרוטה לפחות מש"פ כל שהוא. אבל ב' נשים בפרוטה, דלכ"א הוה חצי פרוטה, אימא אדם יודע שאין קדושין תופסין בפחות מש"פ. קמ"ל.

אבל קטן וכו'. הריטב"א דייק דקמ"ל דאף קטן אינם יודעים, והק' הא כר"ע ידעי דאין מעשה קטן כלום, אפי' בממון. ותי' דהכא טעי, דסבור דהשתא דגדיל גדלי קדושיו בהדי', ונתקיימו קידושיו אע"פ שנתאכלו המעות². דוגמא להא דאיכא מ"ד [יבמות קט:]: בקטנה שנתקדשה וגדלה, דכי גדלה גדלי קדושיה בהדה³. [ומהני המעשה של קטנים, לאחר שיגדלו].

רב הונא אמר חוששין לסבלונות. פרש"י ששידך, ושלח סבלונות בעדים, חוששין שמא קידושין הן. אבל דעת תוס' והרי"ף והגאונים דחוששין שמא קידש מעיקרא.

הרמב"ן דייק דאמרי' חוששין לסבלונות, אלמא בשם סבלונות הוא שולחן. והאיך נחוש שיהו קדושין⁴. וע"כ דחייש' שקידש מעיקרא. ואע"פ ששניהם אמרו שלא היו קדושין אחרים מעולם חוששין.

אבל האבנ"מ [מה ג, ד] דייק לשון רש"י [במשנה] דבסוגיין איירי דוקא כששלח דברים שדרך החתן לשלוח חתן כללה. אבל בשאר מתנות לא חיישין.

ופרש"י שמא שלח בעדים. וכשיטתו דבעי עדות לקיומא. והפוסקים [אבנ"מ מה א] כת' דאף לא מהני עדות הכמנה, או ב' פעמים ששלח בפני ע"א.

והפוסקים נקטו דאף לדעת הגאונים אם אין עדים ששלח נאמנים שלא קידש מעיקרא במיגו. [אלא דלזה סגי בעדות בירור]. אך החלק"מ [שם א] כת' דאף כשמודה ששלח סבלונות בלא עדים אסורה. דאינו נאמן במיגו נגד המנהג⁵.

1 והרמב"ן כת' ותדע שהרי אף המקדש על תנאי ובעל אמרינן אחולי אחיל לתנאיה וצריכה גט, ואע"פ ש"ל סבור היה שיתקיים תנאו ולפיכך בעל, אלא דאמרינן לא מחית איניש נפשי' לספיקא לפי שאינו רוצה שתהא בעילתו בעילת זנות.

2 [והמשנ"ל נקט דבאמת מהני כה"ג, לפרש דברי רש"י ותוס' [יבמות לג.]. וע' מה שהו' לע' מד:].

3 [ויש לחלק דהתם איירי במתקדשת, דאי"צ מעשה קנין דידה. ואילו הכא במקדש].

4 [וכ"פ הרמ"א [מה א בשם הר"ן] דלדעת רש"י היכא דפירש להדיא לשם סבלונות לא חיישין].

5 [וע' בפוסקים בכללי מיגו]. ויל"ד דהיינו רק במקום דכלוהו מקדשי והדר מסבלי.

והפוסקים חששו לתרוייהו. והריטב"א ור"ן כת' נפק"מ היכא דאבי החתן שולח, דל"ש בזה חשש קידושין. ועוד האריכו הפוסקים [ב"ש, אבנ"מ וכו' מה א] כמה נפק"מ בדבר.

תוד"ה חוששין. וקש' להר"ם וכי שדיך מאי הו', והא בעי' שידבר מענין וכו'. והראשונים כ' דדעת רש"י דשידוכין הוה כמדבר עמה⁷. והריטב"א פי' דכיון דאיכא שידוכין וקידושין גרועין דמעיקרא הא חשיב כעסוקין באותו ענין שכל אדם רוצה לגמור קדושין. ושלח ע"ד כן. [ודייקו מלשון הריטב"א דמשמע ששלח את השליח להדיא לשם קידושין].

והאחרונים [מהרי"ט, פנ"י וחזו"א] כת' דדרך סבלונות חיישינן טפי. והגר"ז [ע' בסמוך] כת' דהמנהג דמקדשי והדר מסבלי נחשב אומדנא במקום דיבור של קידושין. [וע' מש"כ לע' ה: אי בעי דיבור של קידושין].

אבל הרא"ש תירץ דמכל מקום חשש קדושין איכא. משמע דס"ל דהא בעינן מדבר על עסקי קדושין ועסוקים באותו ענין, היינו שיהא ודאי קדושין. ובכל מקום דאין עסוקים באותו ענין הוה ספק קדושין [היכא דשדיך].

אמר רב פפא באתרא וכו'. הרמב"ן ורשב"א כת' דאף במקום חדש דליכא מנהג [ע' ב"מ פג:], חיישינן שמא נהג כמנהג מסבלי והדר מקדשי, שכל מקום שאין מנהג רואין אותו כמחצה על מחצה. ועוד כ' הרשב"א דחיישינן שמא דעת הרוב לנהוג מקדשי והדר מסבלי⁸. אבל השיטה לנ"ל כת' היכא דליכא מנהג כגון בעיר חדשה לא חיישינן, כיון דאיכא חזקת הגוף, ועוד מדלא הזכיר לשון קידושין. [ולכא' היינו כפרש"י, והרמב"ן ורשב"א קאי כגאונים].

וכ' הרשב"א דהא דחיישי' למיעוטא [לגיר' ר"ח], דוקא כשיש מיעוט שעושין כן ברגילות, אבל היכא דלעתים מקדשין במקרה ואח"כ מסבלין אפי' מיעוט לא מיקרי. והמהר"ק [קע] ביאר דהתם איירי שחששו שלא ירצה להטיל ממונו בספק, ליתן לה סבלונות והיא תאכלם או תבלם ושוב תחזור בה, אבל אם לא היה מקפיד מליתן הסבלונות מקודם, אינו מחמת קפידא, ול"ש חשש.

ועפ"ז כ' הרשב"א דבמקומות שלנו שאין עושין כן ברגילות, ליכא אפי' מיעוט. ומש"ה במקומות אלו אין חוששין לסבלונות כלל ומעשים בכל יום ואין חוששין להם. [והשו"ע מה ב הביא דיש מקומות שנהגו לחשוש].

תוד"ה ה"ג. וקשה היכי קאמר ניוחש למיעוטא והוי להקל וכו'. והרמב"ן כ' כלומר הואיל ואין קדושין לפניך, אלא שאתה חושש שמא קדש, נימא זה מן המיעוט הוא שהרי לא קדש, קמ"ל דמיעוטא כמאן דליתיה דמי.

והבעה"מ כת' דסמוך מיעוטא לחזקה, ואשה זו בחזקת פנויה היא. קמ"ל דמיעוטא כמאן דליתא, ורובא וחזקה רובא עדיף. ודבריו צ"ב דאף מ"ד סמוך מיעוטא לחזקה, מהני רק שיהא ספק [ועד"ז הק' המלחמות]. [וע' ע' בסוגיה לק' פ.].

הרשב"א כת' דלפרש"י וי"ל דכיון ששלח סתם ולא פי' לשם קדושין מסתמא לא לשם קדושין שלח⁹.

בא"ד ור"ח גרס איפכא וכו' קמ"ל דחיישינן למיעוטא ומקודשת וכו' משום חומר דאיסור א"א. והת"י [עה"ג] הביא דאשכחן דחיישי' לחומר א"א גבי מים שאין להם סוף. וכ"ה ברא"ש ותוס' רא"ש. וכ"כ תוס' [בכורות כ:]. אך הראשונים הק' דהתם יש חזקת איסור. ואילו הכא האין נחשוש לאיסור.

והבעה"מ כת' דכיון דרבנן קמאי [רב הונא ורבה] חששו לסבלונות שיהיו קידושין. [וכדעת רש"י]. רב פפא לא ס"ל הכי, אלא חשש שמא קידש מעיקרא. [וכדעת שא"ר]. ומ"מ חשש לסברתם לסמוך למיעוט דמקדשי והדר מסבלי, ומש"ה חיישינן. והמלחמות השיג דאמר' מאי הוה עלה, אלמא כי חיישינן לסבלונות לחוש לקאי,

6 והאבנ"מ הק' דאף משום ראייה שקידש לא שייך בזה, דהאב אינו נאמן להודות שקידש את בנו.

7 והרשב"א כ' כיון דשדיך הוה כמדבר עמה על עסקי קדושין, דמידע ידעי שניהן בכך וגם העדים דעתם לכך. וכ' ואין זה נכון. והמשנ"ל [ג' ח] הביא מהר"ק [קעא] בשם הרשב"א דשידוכין לא נחשב מדבר עמה על עסקי קידושיה. והמשנ"ל הביא דברשב"א [א תקנח] מבואר דבאתרא דמקדשי והדר מסבלי הוה כמדבר עמה על עסקי קידושיה. ורע"א ציין דברשב"א בסוגיין להדיא חלק על רש"י, ולא נחשב כמדבר עמה.

8 אבל הרשב"א הביא דהראב"ד כת' להיפך.

9 והשיטה לנ"ל כת' [לרש"י] וא"ת היכי ס"ד דאיתרע רוב. ות' כיון דאיהי ברי ואנו שמא, ומסייע לה חזקה ומיעוטא. קמ"ל דאזלי' בתר רוב. ועי"ל לא הזכירו לשון קידושין רגלים לדבר דלא נתן לשם קדושין.

ולא משמע דהוה חשש חדש.

והרמב"ן [בחי' ובמלחמות כב. בדה"ר] כ' דהאי רוב אינו רוב גמור, אלא רוב של מנהג, ואם רצו אין נוהגין כן, ופעמים שאדם נוהג כמנהג המיעוט. ואינו דומה למה שאמרו רוב נשים מתעברות ויולדות ומיעוט מפילות שהוא רוב של חיוב וטבע. והואיל והיא איסורא דאשת איש חששו למיעוט זה. וכ"כ **הריטב"א** דכה"ג ודאי חיישין למיעוט.

והאבנ"מ [מה ב] **וש"ש** [ד ו] דייק דברמב"ן מבואר דהוה רוב, אלא דבאיסור אשת איש החמירו. אבל בריטב"א משמע דל"מ כלל רוב התלוי במנהג. והק' דרוב קונים לרדיא [ב"ב צב]. הוה רוב התלוי במנהג, ואפ"ה אזלי בתרא.

והשמעתא כתב לפרש עד"ז מש"כ תוס' [סנהד' ג:] דרוב גמור מהני אף בממון, ורובא דרדיא 'לא חשיב כהנך רוב', ומש"ה לא סמכי' עלה בממון. ולא נתפרש במה לא חשיב, וביאר דהוה רוב התלוי במנהג.

ועוד כת' **הריטב"א** דכיון דשינה מהמנהג, דרובא מסבלי והדר מקדשי לאלתר, והאי גברא שלח ולא קידש עד עכשיו, ומש"ה חיישין.

והתוס' **ריה"ז** הביא צד דגבי יוחסין לא סמכי' ארוב [כתובות טו]. אא"כ יש תרי רובי. ודחה דאיסור אשת איש הוה איסור, ולא יוחסין. וכת' דהטעם דחששו שמא יתפשט מנהג המיעוט, ויעשו הרוב כמותן. [הוה גזירה בפנ"ע].

שם. ומשמע ברמב"ן ורשב"א דהנך ב' גרסאות תליין בפ' הסוגי', והר"ח לשיטתו חששו לקידוש' קודמין, ומש"ה חיישין למיעוט. ואילו לרש"י לא חיישין למיעוט להחשב מיעוט¹⁰. ומשמע דלרש"י הוה חששא בעלמא. וכה"ג לא חששו.

והגר"ז [לפני הל' גירו' יד: בדה"ס] כת' לפרש דלדעת רש"י חששו להנך מעות. ומש"ה דוקא באתרא דנהגו כן הוה אומדנא וכדיבור, וכמו פירש¹¹. [והביא כע"ז [כתובות עג] המקדש על תנאי ובעל סתם, דאמר' דחזקה דאינו עושה בעילת זנות. והוה קידושין בלא דיבור ע"י האומדנא]. אבל באתרא דהרוב לא נהגו כן, ל"מ קידושין כיון דלא פירש, וליכא אומדנא¹².

וכע"ז כת' **הבית מאיר** [מה א] דבמקום שאין רוב שנהגו כן ל"מ, דליכא עדות קידושין. דהעדים אינם יודעים שהוא מהמיעוט¹³.

אך **הבית שמואל** [מה ד] כת' דאף לדעת רש"י יש לחוש במקום שהמיעוט נהגו כן.

הוחזק שטר כתובה וכו'. **הרמב"ן** כת' דהכא ודאי חיישי' לקידושין הראשונים [וכדברי הגאונים]. וכת' ליישב לפרש"י דאיירי דשלח לה סבלונות [וקאי אסוגיין דלעיל, כגון דרובא מסבלי והדר מקדשי], אם הוחזק שטר כתובה בשוק מהו לחוש לאותן סבלונות. [וכ"כ הריטב"א לכל הפי'].

והחז"א הק' דכותבין כתובה לבעל בלא האשה. [וע' ב"ב קסו; ובמש"כ לע' ט:]. א"כ יוכל כל א' לאסור אשה שלא מדעתה. [ע"ש].

מקדש ב' אחיות - כל שאינו בזא"ז

המקדש אשה ובתה וכו'. **האחרונים** הביא דמפורש דדין אשה ובתה הוה בקידושין. ודלא כהא דמשמע בתוס' [יבמות ב: וצז]. דתליא בנישואין, דמקרי שאר. [ע' שעה"מ חופת חתנים ה, ופתח"ת טו ה, ובית מאיר טו יג]. **והקה"י** [ב] תי' דאף דהאיסור תלי בנישואין, מ"מ לא תפסי בחברתה קידושין. דכיון דקידש האשה עומדת לינשא. והקרובותיה נחשבין אשה שאינה ראויה לינשא. [ותלי בחקירת האחרונים בהא דלא תפסי קידושין בחיבי כריתות, דהוה 'סימן' דהוה ערוה].

תוד"ה לא תקח. פי' לכל א' וא' יש דין אחות אשה. [לענין זה דלא תפסי קידושה]. **והשיטה לנ"ל** כ' דגלי קרא דלא הוה צרות זל"ז. וא"א לומר על חד מנייהו יותר מאידך הילכך תרוייהו לא תפסי כלל¹⁴.

10 **והמקנה** כת' דלרש"י אינו רוב התלוי במעשה, דתלי במחשבתם. ומש"ה הא בהא תלי.

11 ונקט דצריך אומדנא של דיבור בקידושין. אבל אי"צ דיבור מפורש [וע' מש"כ בזה לע' ה:].

12 [ויל"ד בהא דאיכא דמקדשי והדר מסבלי, אם נוכל לברר מי הם אנשים אלו. וא"כ על הצד שהוא שייך למיעוט הזה, יש אומדנא אף ע"פ המיעוט. אלא דלאחר מעשה אנו לא ידע'].

13 [וגדרי עדות תלי במנהג של הרוב].

14 ומשמע דהוה סברא דהי מנייהו יותר מאידך הילכך תרוייהו לא תפסי כלל¹⁴. גדר בילפותא, ומש"ה דרש' כן בקרא.

תוד"ה אי הכי. [ע' מהרש"א]. וי"ל וכו' דקא פגע באשת אחיו שלא במקום מצווה. **האחרונים** [אמר"מ ז יח, ח' ר' שמעון יבמות שם, וחז"א] העירו דמשמע דאף זו שנפלה ראשונה והותרה, חוזרת לאיסור אשת אח וכתה. והק' מכאן לדעת הרשב"א [יבמות מא.] דאינו חוזר לאיסור אשת אח.

אמר רבה כל שאינו בזא"ז אפי' בבת א' אינו. הריטב"א פ' כל מעשה דאילו נעשה בזא"ז חל רק הראשון. כגון מקדש ב' אחיות וכי"ב, אף כשעושה אותו בב"א לא אמרי' שיתפוס א' מהם. אלא אם אפשר דחייל תרוייהו מהני. ואם א"א דחייל בתרוייהו לא חייל אפילו בחדא מינייהו. וכיון דלא אפשר שיהו שתיהן מקודשות אין אחת מהן מקודשת. ועפ"ז כת' דתמורת עולה ותמורת שלמים, כיון דאפשר דתרוייהו יחולו [כל א' חציו] מהני¹⁵.

וכ"כ **תוס'** [עירובין ג.] כת' דהאומר תמורת עולה ותמורת שלמים, חל חצי חצי. ואף דבזה אחר זה לא חלו, כיון דאפשר להתקיים שניהן. כדאמר התם דתרעה עד שתסתאב ותמכר ויביא בדמי חציה עולה ובדמי חציה שלמים¹⁶. [וכ"כ התוס' הרא"ש והרשב"א כאן]. [וע' בסמוך מש"כ תוס' גיטין מב. וזבחים ל.].

אבל הקובה"ע [כה] הביא דמדברי **הרשב"א ותוס' הרא"ש** [נא]. מבואר דלולי החידוש של רבה היו קידושי שניהם תפסי¹⁷. [והוה קידושין שאינם מסורים לביאה בתורת ודאי].

[דבשלמא ה' שקידשו אשה א', יכולה להיות קנויה רק לא' מהם. אבל גבי ב' אחיות אין סברא דיש סתירה בין האישות, אלא דע"י קדושי כל א', חברתה הוה קורבתו].

והמנח"ח [רג ג] העיר דאילו יחולו קידושין בתרוייהו, עי"ז כל א' נאסרת עליו בכרת, ולדעת **רש"י** [לק' סח, ויבמות מט:] כיון דנעשית ערוה פקעי קידושיה [וכמ"ש **האבנ"מ** יח¹⁸]. [וחלו לרגע, ועי"ז מיד נפקע]. ובפשוטו לדעת **רש"י** לא יתכן קידושין בערוה, וע"כ הכא חל חד מינייהו. והנך ראשונים יסברו כתוס'¹⁹. **והאחרונים** דנו דהכא אם יפקע הקידושין, שוב לא הוה ערוה. א"כ לא פקעי²⁰. [וצ"ע].

גופא אמר רבה וכו' ובגמ' [עירובין ג.] הו' דברי רבה לענין מי שקובע שביתת העירוב בח' אמות, דלא חל כלל²¹. [והו' שם כל הסוגי' דידן]. ובתוס' [בכ"מ, ע' בסמוך] מבואר דהוה סברא דהי מינייהו מפקת²². **והאחרונים** דנו בגדר יסוד זה, מה מונע מהקידושין לחול. הא כל מעשה בפנ"ע הוה קידושין ראויין. וצ"ל דכך ניתנו דיני התורה, דל"מ באופן שסותרין זא"ז. ויש שדנו דגדר הדין דקידושי תרוייהו נחשב מעשה קידושין א'. ומעשה זו לא יתכן כלל.

והגמ' [נדרים סט:] מסתפ' כשהבעל קיים והפר את הנדר בב"א מהו, ופשוטו מדרבה. ופי' **הראשונים** דלא חל הקמה או הפרה. אבל **הרמב"ם** [נדרים יג כב] פסק דהנדר נתקיים. **והר"ן** [שם] תמה על דבריו. **והפוסקים** תי' בכמה אופנים²³.

והגר"ח [שם] כת' לפרש דהכלל דכל שאינו בזא"ז שייך רק היכא שמצד הדין אינו בזה אחר זה [דסותר זא"ז], אבל היכא דהוא רק משום דלא יצויר שיהא בזא"ז, אמאי לא יהני בבת א'. והא דל"מ קיום נדר אחר שהופר הוא משום דליכא נדר, ולא משום דההפרה סותר

15 ולכאור' זהו תי' הגמ' [בסמוך] דאי' לחצאין. אמנם בדברי הריטב"א לא משמע הכי. [אמנם הריטב"א לק' פי' 'הואיל' ואיתיה לחצאין].

16 [ותוס' שם כת' ועוד פי' ר"י טעם אחר. ולא נתיישב לפירושו ההיא נדירים. וע"ע בסמוך].

17 וכו' לשון הרמב"ן [נא:] דאיכא אינשי דסברי דשניהם מקודשת, ולא ידעי הא דרבה. אבל דעת **תוס'** דכשנעשית ערוה לא נפקע קידושין. [והמנח"ח [שם] נקט דהוה כלל דכל היכא דלא תפסי קידושין, אף פקעי קידושיה שנתקדשה מעיקרא. אבל האחרונים נקטו דהוה רק בערוה, דגדר הא דאי קידושין תופסים בעריות, דלא שייך אצלה אישות].

18 אמנם צ"ע דהפ"י דייק **מרש"י** [נא.] דס"ל כרשב"א. וכן **הרשב"א** [יבמות יא.] נר' דס"ל כרש"י דפקעי הקידושין.

20 ובאמת **המנח"ח** העמיד דבריו כשא' מהם קידושי שפחה חרופה, דאף אם א' יפקע, השני ישאר. [ולא אסוגיין].

21 ובגמ' שם בפשוטו שמואל פליג. אבל תוס' [שם מט:] כת' דשמואל לא פליג בסוגיין, אלא דגבי עירובין דרבנן הקילו. ועו"ל דהוה כאומר יחול על ד' מתוך ח'.

22 **והקובה"ע** [כה ו] חקר היכא דקידש ג' נשים, ב' אחיות מאב, וב' אחיות מאם. דיתכן שיחול קידושי ראשונה ושלישית [דאינם קרובות], אבל אי חייל שני לא יתכן שיחול אינך. וכת' דנראה דיחולו ראשונה ושלישית, כיון דממ"נ שניה לא חל, אין שפיר יחולו הנך. דהשני' אינה יכולה לעכב על קידושי שלישית, כיון דבלא"ה מעוכבת מחמת קידושי ראשונה. [ולא שייך הי מינייהו מפקת]. וצ"ע.

23 עי"ש דב"ז וכס"מ ומחנ"א [נדרים לח] וט"ז [ולד לח] ואו"ש [שם].

להקמה. ומש"ה אף בבת א' ההקמה חלה. ודברי הגמ' קאי רק דההפרה לא חל²⁴. והחזר"א [בגליונות] השיג [ע' בסמוך].

ומבואר דהגר"ח נקט דסברת 'כל שאינו' הוא משום דהמעשה הב' סותר את הראשון. שהרי אף בתר דחל ימנע ממנו, א"כ אף קודם שחל נחשב שסותר. ומש"ה דוקא במידי דסברי אהדדי. אבל מדברי כל הראשונים [תוס' בכ"מ] מבואר דבכל מקום דל"ש בזא"ז נתחדש סברא דל"ש שיחול באופן שסותר להדדי. [ע' חזו"י השמ' לנדרים].

שם. התוס' ר"ד הביא מקש' דק"ל דאין איסור חל על איסור, ואינו בזא"ז. ואיתנהו בבת א', דבאיסור בת א' חייב ב'. וכ' דאין זו קושיא של כלום, דהא דאין איסור חל"א משום שהוא מוזהר ועומד. אבל כשבאים ביחד [כגון אשת איש ואשת אח] חייב שתיים, דהי מנייהו מפקת. וכ"ת שלא יחול א' מהן ויהיה פטור, אלו הם דברי בדות. והך סברא שייך דוקא במה שאדם אוסר בפיו. [כגון קדושי האחיות והמעשרות בין מעשר דגן בין מעשר בהמה ולחמי תודה].

ותוס' [בכורות ט.] כת' דל"ש כל שאינו בזא"ז אלא מידי דתלי במעשה. אבל בקדושת בכור הבאה מאליה [שיצאו בבת א', למ"ד אפשר לצמצם] לא אמרי' הכי, ואע"ג דשייך הי מנייהו מפקת. [וע' בסמוך גבי מעשר בהמה].

והקוב"ע [כה ג] כת' דהתוס' ר"ד פליג, ואף באיסורין הבאין מאליהן. אמנם יש שפי' דזה עיקר תי' התוס' ר"ד.

ובחי' בית מאיר [בכורות שם] הק' דגבי בכור אינו בזה אחר זה, משום דאינו פטר רחם. ואילו בבת א' תרוייהו פטר רחם. [ואין כאן סתירה]. **והקוב"ע [כה ב] כת' דא"כ יתקדשו שניהם בתורת ודאי.** ומבואר [שם] דאף למ"ד אפשר לצמצם רק א' בכור, דיתכן רק א' בכור. ומטעם זו אינו בזא"ז.

דף נא.

המרבח במעשרות וכו'. פרש"י המפריש א' מחמשה וכו', ואינו בזא"ז שאם הפריש עישור וחזר והפריש עישור לא חל שם מעשר על האחרון. ויל"ד דבשלמא אם הפריש ב' פעמים מעשר בב' אחת, י"ל דלולי דברי רבה יחול [א' מהם, או שניהם, או חצי מכל א']. אבל הכא עשה הפרשה א' על הכל. ואין זה מעשר הפרשת 'מעשר' כלל. וצ"ל דנח' ב' מעשי הפרשה [דממילא מתפרש כך, או דאמדי' בדעתיה כן]. א"נ נחשב הפרשה על כל חטה בפנ"ע¹.

מעשרותיו מקולקלין. השיטה לנ"ל פי' דהוה טבל ומעשר מעורבים זב"ז. ולא אמרי' דנתקן אף חלק העודף במעשר, ויהא מעשר וחולין מעורבין, דאיהו לא נתכוון לזה.

שאני מעשר דאיתיה לחצאים, דאי אמר תקדש פלגא פלגא דחיתתא. פרש"י וה"נ חל לפי חשבון. ובפשוטו יסוד התי' דכל הפרשה חל בחציו. וע"ד מש"כ הראשונים [הו' לע'] דתמורת עולה ושלמים תרוייהו חיילי [בחציו], ומש"ה לא שייך להא דרבה². וצ"ב דהא הפריש סאה שלם, ואינו בזא"ז, ומה מהני הא דאפשר פלגא דחיתתא. וכע"ז הק' הבית מאיר³.

ולפ"ז חל באמת חצי כל חטה. ויכול להפריש מיניה וביה לפי חשבון. אבל פשטות המשנה דהוה ספק היכן חל, וצריך להפריש ממקו"א.

והראשונים הק' דבגמ' [בסמוך] משמע דמעשר אי' הוה לחצאין ניחא הא די' וי"א מעורבין, ולא אמרי' דחל לחצאין. ור"י [בתוס' עירובין ג.] פי' דאיתיה לחצאין אם אמר חצי מכל חטה יהא מעשר על פירות אלו. ושוב אמר חצי מכל אלו⁴. [וכה"ג נחשב איתיה בזא"ז]. **והרמב"ן פי'**

24 [ויל"ד לאינך ראשונים האם ס"ל דהפרה סותר להקמה, וע' חזו"א בגליונות שהשיג כע"ז על הגר"ח. או דל"ל יסוד הגר"ח].

1 [ויש כאן ק' מעשי הפרשה, ובזא"ז יתכן רק נ' מתוכם. ומש"ה מקשה הגמ' דשום א' מהם לא יחול].
2 [וצ"ע דהראשונים לא ציינו דברי הגמ' כאן. ואדרבה פי' את הגמ' כאן באופ"א. וצ"ל דנקטו דלא נחשב ב' מעשי הפרשה. וצ"ע].

3 [ולמש"כ דנחשב הפרשה על כל חטה בפנ"ע ניחא. ולפ"ז עיקר התי' דיש מקום לשניהם לחול, וכמ"ש הראשונים לעיל].

4 **ור"ח** [עה"ג עירובין ג.] פי' אילו אמר חצי כל חטה מאילו ב' איפות מעשר הן קדשו. וכיון שא"א לברר איזהו חציו הקדוש נתפס גם חצי האחר. [וצ"ב כוונתו דנתפס גם האחר].

[עד"ז] דכוונת הגמ' 'הואיל' ואיתא לחצאין, הילכך בבת א' תפס כולה.⁵

ותוס' [גיטין מב.] כת' דהנותן מתנה לב' כל א' קנה חצי⁶, ול"ש כל שאינו בזא"ז [שהרי בזא"ז הראשון קונה], דדוקא היכא דהא' מונע את השני מלחול [וכמו ב' אחיות, דקידושי הראשון מונע את השני מלחול]. אבל הכא ל"ק בזא"ז משום דכבר נסתלק הנותן. ולא משום דלא חזי לקנות. וסיימ' דאין לדמות ממון הראוי לחלק ואיתיה לחצאין כדאמר [כאן] גבי מעשר.

ותוס' [זבחים ל.] כת' דתמורת עולה ותמורת שלמים חל חצי, דמשכחת בזא"ז כשאומר חציה תמורת עולה, ואח"כ חציה תמורת שלמים⁸. והאחרונים גרסו בתוס' דאיתא לחצאין [וכוונתו לסוגיין⁹]. ועוד תי' דכל שאינו איירי כשא"א לקיים שניהם מחמת שסותרין זא"ז, כגון מקדש אשה ובתה דהי מינייהו מפקת וכו'. אבל הכא מקיימי תרויהו. וכמו כותב נכסיו ל' עבדיו, דכ"א קנה חצי. דנחשב מקיימי תרויהו. [עי"ש שהאר"ך בכמה סוגיות].

ועד"ז ייסד הגר"ח [הל' נדרים הנ"ל] דסברת 'כל שאינו' שייך רק במקום שסותרים אהדדי. אבל במקום דהוה חסרון בהיכי תמצא, חייל. ועפ"ז מתיישב הא דתמורת עולה ותמורת שלמים, וכהתחלת לשון התוס' גיטין. אך תוס' שם משמע דהנידון משום דתרויהו חייל בחצאין. אבל במקום דהאי מינייהו מפקת, תרויהו לא חייל אף כשאינו סותר. וע"ע חזו"י.

והחזו"א [בגליונות, ודב"א ג' בהג', וג' לב ב'] השיג המרבה במעשרות, דאינו יכול להפריש ב' פעמים מעשר משום דאינו טבל. והוה חסרון בהיכי תמצא ואינו סותר להדדי¹⁰. ובס' ברכת אברהם הביא דהגר"ז השיב דהוה דין דא"א להפריש פעמים מעשר. [וביאר דהוה חסרון במעשה ההפרשה, דנאמר דין להפריש דוקא שיעור עשירית. וע' ר' שמואל].

והרי מעשר בהמה וכו' יצאו ב' בעשירי וקראן עשירי, ו' ו"א מעורבין וכו'. פרש"י דהשני יש עליו שם שלמים, כדין קרא ל' תשיעי ולי"א עשירי הוה שלמים. דכיון דלא קרא עדיין עשירי [דנעקר שם עשירי] חל שם מעשר על ה"א, להקרב שלמים. דהעשירי הוה דין מעשר אף כשלא קראו עשירי. אבל אינך שנקראו בטעות בשם עשירי חל דין מעשר לענין שקרבים שלמים¹¹.

ופרש"י [עירובין נ. בסו"ד] אלמא מדחל שם מעשר אחד מינייהו, אע"ג דלא קדיש בזא"ז, אפ"ה כי קראן בב"א קדיש חד. וכן **תוס'** [סוכה טו: בקו'] הביאו דקו' הגמ' דלא יתקדש לא זה ולא זה כיון דאפשר לצמצם, ואף דעשירי מאליו קדוש. [וכ"כ הריטב"א].

ותוס' [עירובין נ. בתי' הא'] ביאר דע"כ ס"ל דאפשר לצמצם, דאת"ל דא"א לצמצם לא היה חל על השני דהא איירי דלא נעקר שם עשירי. וא"כ הול"ל מעשר וחולין מעורבין, דעשירי מאליו קדוש¹².

[אמנם מבואר לפ"ז דלמ"ד אפשר לצמצם חל על שניהם קדושה, ומעשר ושלמים מעורבין. ויל"ד האם חל קדושה על השני ממילא, דשניהם הוה עשירי¹³, אלא דלענין הקרבת מעשר יש דין שרק א' יהא מעשר. ועוד אפשר דדין מעשר ממילא חל רק על א', ועל השני חל ע"פ דיבור פיו, דכיון דהוה בב"א בצמצום מהני קריאת שם. אף דלא נעקר שם עשירי. ותוס' באינך תי' כת' דאף היכא דאינו בב"א ממש].

5 **והריטב"א** ביאר וכיון דאית ליה האי קולא, אית ליה נמי איך דאיתיה בבת אחת. ומתורת הואיל אתינן עלה.

6 ואף בכותב נכסיו לב' עבדים, דכ"א קונה חצי. ולא נחשב שייר קנינו. עפ"ז תוס' נחלק אמש"כ רשב"ם דאף ב' שטרות דכתב לכל א' חצי נכסי והקנה בב"א ל"ק, דכל א' שייר בקנינו. ובזא"ז ל"ק [אפי' הראשון], וכדרבה. [ועי"ש חזו"א. וצ"ב במה שייך לסברת רבה].

7 **והמהר"ם** ביאר דהוה סברא בפנ"ע 'ועוד' דאין לדמות. ועוד דנו **האחרונים** דהוה פ' לתחילת דבריהם. [אמנם בתוס' זבחים מבואר דהוה ב' תי'].
8 [וצ"ב אמאי לא אמרי' פשטא כה"ג].

9 וכ"כ הרא"ש [נדרים סט:] דתמורת עולה ותמורת שלמים בב"א תרויהו תפסי, אע"פ שאינו בזא"ז, דאיתיה לחצאין.

10 ובפשוטו "ל דדברי הגר"ח קאי לתי' הגמ' דאיתא לחצאין, וע"פ דברי תוס' גיטין [הנ"ל], אך בגר"ח מבואר דנקט דהוה סברא פשוטה.

11 [וע' רש"י עירובין נ. הנפק"מ בין מעשר לשלמים].

12 אבל **הריטב"א** [כאן] כ' דלמ"ד א"א לצמצם מתיישב שפיר. [דתלינן דהוה בזא"ז, ואפ"ה ו'א קדוש]. וקו' הגמ' למ"ד אפשר לצמצם, הא חזי' דצמצם. [ואפשר דכוונתו דאה"נ תרויהו קדשי לשלמים ע"פ דיבור פיו, וכמו למ"ד א"א לצמצם. אלא דליכא חד שהוא מעשר].

13 [ותלי בחקירת הקובה"ע האם חלו תרויהו לולי דברי רבה. ועוד אפשר דגדר מעשר בהמה כעין הפרשה על טבל, וי' בהמות יש להם כח להקדיש רק בהמה א'].
על טבל, וי' בהמות יש להם כח להקדיש רק בהמה א'.

ותוס' [בכ"מ] הק' דלפ"ז מבואר דאפשר לצמצם. ועוד פי' **תוס'** [עירובין וסוכה שם, ובכורות יח.] דקאי כמ"ד א"א לצמצם, והשני קדוש מחמת דיבור, שקראו עשירי. כיון דאין יכול להכיר איזה יצא קודם, ונתכוון לקרות שניהם עשירי קדשו תרוייהו [אף דלא נעקר שם עשירי]. וכ"כ השיטה לנ"ל בשם הראב"ד דאף דא"א לצמצם, הא קרא שם על תרוייהו יחד, ומיגו דחיייל אהאי חיייל אהאי וכיון דהוה בבת א' וכמאן דעקר שם עשירי ממנו.

ולפ"ז קו' הגמ' דבזא"ז נעקר שם עשירי ממנו, א"כ אף [כשנראה לנו] בב"א לא יחול ע"פ דיבור פיו¹⁴. [אבל עשירי האמיתי מאליו קדוש].

ולפרש"י [הנ"ל] מבואר דאף במידי דחל ממילא, דעשירי מאליו קדוש, אמרי' כל שאינו בזא"ז. והאחרונים הק' מכאן לתוס' [בכורות ט. ה' לע'] דלית בכו' ל"ש כל שאינו, כיון דהוה מאליו. אך לתי' הב' בתוס' הנידון בסוגיין על ה"א, דחל ע"פ דיבורו.

ויש שדנו דזהו תי' הגמ' דאיתיה בטעות, וחל ממילא. ולא תלי בדידיה. ועוד דנו האחרונים דמבואר בראשונים [נדרים יח:] דמעשר בהמה נחשב דבר הנדור, דחל ע"פ מעשה ידיה שהוציאו מהדיר. [וע"ע או"ש עירובין ז ו].

שם. דליכא לחצאין. פרש"י דאינו יכול להוציא ב', ולומר חצי מכל א' יהא מעשר. ורש"י [עירובין ג.] כת' דאי אמר חצי מהבהמה יהא חולין וחצי מעשר, לא אמר כלום. דכל אשר יעבור תחת השבט וכו'¹⁵.

ותוס' [עירובין ג.] ותוס' הרא"ש כאן [הק' דאף אי איכא לחצאין, א"כ היה ראוי שיחול פלגא דכל א'. ולא מעורבין. וכת' דהמ"ל, נקט הכי דקו' אמאי לא יחולו כלל. ור"י תי' דכוונת הגמ' לחצאין, דכיון דאיתיה בזא"ז לחצאין, מהני לחול תרוייהו [בבבולן]. [והו' לע'].

והגר"מ **זמבא** [הו' בקוב"ש ח"ב מכתב עמ' פ] דן שאם יעשה חצי בהמה מעשר, ע"ז יהא הדין פשטא בכולו¹⁶. ושפיר הוה מעשר. וכת' דמש"ה נקט רש"י דידן שאמר על ב', דל"ש פשטא בדבר שא"א להיות.

שאני מעשר בהמה דאיתיה בטעות וכו' דתנן קרא לתשיעי י' וכו'. משמע ברש"י דקאי אעשירי, דחל מאיליו אף דלא קראו בשמו. [ולפ"ז עיקר התי' דחל מאיליו]. והרש"ש העיר דלשון הגמ' [עירובין ג.] שאני מעשר בהמה דאית' בזא"ז בטעות. משמע דהנידון משום דקרא לתשיעי בטעות, והו"א דהקדש טעות אינו הקדש. ונתחדש בגזיה כ' בדט' וי"א קדושים אף בטעות [ע' נזיר לא: ולב.]. [ולפ"ז קאי דקדושת הפה איתיה בטעות, וכתוס' שם בתי' הב' ובסוכה ובכורות].

והרי תודה וכו'¹⁷. הראשונים הביאו בשם הראב"ד דליתא לחצאין דהוה פרוס. [אבל המהרש"א תמה בזה, ע' רש"ש].

מ' מתוך פ'. **תוס'** [מנחות עח: ועי"ש פ. וע' תוס' רא"ש] דאף למ"ד אין ברירה מהני כה"ג, דהכא קדשי כל היכא דאיתנהו. וכשיבא להפריש ד' חלות של תרומה צריך להפריש י"א חלות מכל מין ומין דאל"ה דלמא שקיל דחולין, דר' יוחנן ס"ל אין ברירה. [אבל למ"ד יש ברירה יכול להפריש].

אבל **התוס' רי"ד כ'** דהכא דמי למקדש א מה' נשים, דכל א' צריכה גט, ולא תלי בברירה. דכיון דבשעת הקדש לא סימן איזה קידש, כולן הוה ספק מקודשות. ואפי' למ"ד יש ברירה אין לומר שנוציא הקדש לחולין על ידי ברירה. שאין לברר דבר זה כיון שלא תלה בדבריו. [וע' בסמוך דנח' בזה הראשונים].

מר סבר לאחריות קא מכוין. פרש"י [עירובין ג.] שאם יאבדו או יטמאו, יפטור בחציין, וכאומר יקדשו מ' מתוך פ'. והאחרונים הק' דכ"ז כשנאבד קודם שחיטה, אבל הכא קאי בשעת שחיטה. ואם נאבד חלק אחד שחיטה, הוה ספק איזה נאבד. אא"כ למ"ד דאמר' בזה ברירה. ובפשוטו הכוונה דבהפרשה הראשונה נתכוון

14 [וצ"ב דהא א"א לצמצם, ואינו בבת א' כלל. אלא דנתחדש דכיון דאינו ידוע לנו, חל אף על השני שם מעשר. ובמה שייך לדין 'אפי' בב"א אינו'. ואפשר דהטעם משום דהוא קרא לתרוייהו עשירי בבת א', וכלפי קריאת שם ידיה הוה בב"א, ומש"ה דמי לנעקר שם עשירי. ובזה מקשה הגמ' דע"פ היסוד של רבה ל"מ מעשה ידיה כלל].

15 [ולכא' היינו לשיטתו דקאי אקדושת עשירי, אבל לתוס' [בתי' הב', וסוכה] דהנידון על קדושת ה"א. מנלן דא"א לקרוא לחצי י"א י'].

16 ודן אי שייך פשטא בדבר שקדוש מאליו, או רק ע"פ קדושת פיו.

17 פרש"י שאם שחט על מ', וחזר והפריש וכו'. והרש"ש [עירובין ג.] תמה דלאחר שחיטת הזבח לא קדשי, אפי' לא הפריש אלא את אלו.

לאחריות [אם יאבד קודם שחיטה].

והרמב"ן פ' דהכא תלינן טפי באחריות, מפני שאחריותן עליו להתכפר. מה שאין כן בשאר אלו הנזכרים כאן. דאינו מתחייב מדינא.

קידושין שאינן מסורין לביאה

תיפ"ל דהוה קידושין שאינן מסורין לביאה. פרש"י אפי' לא קידש אלא א' מהם וכו'. והתוס' הרא"ש ורשב"א [בשם תוס'] כת' דהיכא דקידש את שניהם [לולי סברת רבה] פשוט טפי דהוה קידושין שאינן מסורין לביאה, דאסורה בודאי. אבל מקדש א' מהאחיות אסורה רק מחמת הספק¹⁸.

ועפ"ז יישבו הא דמבואר בע"ב דרבא ס"ל דמקדש ב' אחיות לא חלו הקידושין, ואילו בגמ' כאן מבואר דאי"צ לסבור כרבה.

והרשב"א ביאר עפ"ז דעת אביו, דמשמע [לע'] דפליג ארבה, מ"מ קידושי ב' אחיות לא תפסי דהוה קידושין שאינן מסורין לביאה בתורת ודאי¹⁹. [ועוד כת' דאביו קיבלה מרבה].

אבל הרמב"א [לק' ס.] בהא דלר' יוחנן דמקדש מהיום ולאחר ל' הוה גדר שרגי דליבני, וקידושי ק' תופסין בה. וכת' הרמב"א דמ"מ אסורה על כולם [בתורת ודאי], וקאי כאביו דקידושין שאינן מסורין לביאה הוה קידושין.

קידושין שאינן מסורין לביאה. פרש"י קידש א' מב' אחיות, ולא פי' איזה מהן, דאינו יכול לישא א' מהם. וכע"ז מצאנו בכ"מ המקנה 'אחד משנים', ומבואר [מנחות קח:]: דהמוכר בית מבתי מראהו גרוע. ואם נפל א' מהם מראהו נפול, דיד בעל השטר על התחתונה.

והקוב"ע [מב אב] הק' דהו' ספק איזה קידש, אבל קידש רק א' מהם. וכלפי שמיא גליא דאותו שקידש מותרת לו. וכע"ז אמרי' דאף למ"ד שחיטה שאינה ראויה ל"ש שחיטה, היכא דהוה ספק מחוייב בכיסוי. דשמא כלפי שמיא הו' ראוי [ע"ש שדן כע"ז בכ"מ]. וכת' דמבואר דגדר 'ראוי לביאה', תלי בהא דראוי בפועל²⁰. [וע' בסמוך בשם החזו"א].

והקוב"ע כת' לפרש עד"ז דברי הרשב"א [הנ"ל] דאף אביו מודה דקידושין שבעצם אינן מסורין לביאה הוה קידושין. אלא דספיקות הוה ראוי בעצם.

והקוב"ש [ח"ב לד ג] חקר האם הקנין חל על בית מסויים [ואשה מסויימת] וקמי שמיא גלי איזה בית נקנה לו, והוה ספק ואליהו יוכל לברר²¹ איזה בית נקנה לו²². או דלא חל הקנין על בית מסויים, אלא הוה ספק בעצם המציאות. כיון דאין טעם שיחול על א' יותר מהשני, אלא חלות הקנין על סתם בית.

וכ"כ השער"י [ג כב] דאין שום סיבה או טעם שיתייחד הקידושין על אשה א'. וע"כ דגם במציאות האמתית לא נתיחדה אשה מיוחדת לקידושין. אלא דחלות הדין קידושין נקבע שקידש א' מב' נשים²⁴. ומש"ה דינם שאסורים כמו ספק, אבל אינו כשאר ספיקות, דהאיסור הוא משום שמא במציאות אסורה בודאי, ואילו כאן כל חלות הדין ספק. אלא דלהנהגת המעשה עלינו להתנהג עם כ"א

18 ובפשוטו כוונתם דאיסור ספק קיל מאיסור ודאי. ועי"פ דהיכא דאסור מחמת הספק, גוף הקידושין אינן אוסרים. אלא דהוה איסור מצד אחר.

19 אבל התוס' הרא"ש כת' כן בדעת רבא, דהוה פשיטא טפי. ולעולם י"ל דאביו פליג אף בהא.

20 והביא כע"ז הא [ב"ב פא:]: דאינו ראוי לקריאת ביכורים, אף דהוה מחמת הספק, נחשב 'אינו ראוי' לבילה. והחזו"א [קובץ ענינים שם] כתב אין מה לברר. [וכוונתו כשער"י דאין סיבה שיחול על א' יותר מחברתה].

21 והקוב"ש ביאר עפ"ז מש"כ רש"י [גיטין ט]. דהיכא דשייר קרקע שאינו ידוע ל"ק. ותוס' הק' מ"ש מבית מבתי. וכת' לפרש דאיירי בקנין שטר, וקנין שטר צריך שיהא מוכיח מתוכו. והכא אינו מוכיח מתוכו איזה קנה. וכת' דצ"ל דהא דאי' בסוגיין [בע"ב] דמקדש א' מבנותי, איירי בקדושי כסף ולא בקדושי שטר. והחזו"א [קובץ ענינים] השיג דמבואר [גיטין מב.] דמהני שטר על 'חצי נכסי' אף דאינו מסויים. וע"כ דסגי במה שמוכיח בשטר את כל העשה. ואף דיש לב"ד ספיקות בדיון.

22 והקוב"ש [שם ח] ציין דמצאנו [סנהדרין יז.] דכ"ב אלף לויים הוה פדיון לבכורות, ומשה הטיל גורל לש' הנותרים לחיוב ה' סלעים [ואפשר דכוונתו לדייק דמשמע בגמ' דמשה הכריע כן מסברא]. והתם נמי אין שום טעם לומר שפלוגי חייב פדיון יותר מחבירו, ואפ"ה מבואר דאפשר לברר ע"י גורל. א"כ אף אליהו יוכל לברר ספק כזה. וע"כ דהמציאות מצד עצמה מבוררת, וחסרון ידיעה הוא אצלינו [והגורל הוה גדר בירור, על מציאות שכבר חל]. והחזו"א השיג דהתם תחילת הצווי היה דהעודפים יתנו בגורל, ונתחייבו במצווה ע"י הגורל. ומשה רבינו כוון לדעת המקום בפ' המצוה.

24 וביאר דמעשה הקידושין, נתינת הכסף והאמירה שנתן הכסף הוא בין כולם. ומש"ה סיבת דין חלות הקידושין שא' מתוכם מקודשת.

כדין ספק²⁵, כיון דראוי שיחול הקידושין על כל א'. [וצ"ב גדר חלות קידושין אלו].

והחזר"א [בס' קובץ ענינים] הביא מסוגיין דאי אליהו יוכל לברר, א"כ האיך יחשב קידושין שאינן מסורים לביאה^{26, 27}.

והשער"י כת' דהגמ' [יבמות מא:] דהספיקות חולצות, ונחשב ראוי ליבום משום דאם יבוא אליהו, איירי דוקא בהוכרו ולבסוף נתערבו [וכמ"ש רש"י ותוס' שם]. אבל קידש א' מב' נשים לא נחשב ראוי לברור²⁸. [וכ"כ **הבית מאיר** [צלעות הבית א] דמקדש א' מב' אחיות נחשב אינה עולה ליבום, דל"ש אם יבוא אליהו²⁹].

שם. אינן מסורין לביאה. **פרש"י** דשמא זו היא אחות אשתו. **האחרונים** הק' דנעמיד כ"א על חזקה [ואף דממ"נ א' אסורה והוה כב' שבילים והיכא דבאו לישראל בזא"ז מותרין כתובות כז.], ומותרין וראויין לביאה [עכ"פ מדאורייתא]. **והקוב"ע** [מב ב] תי' דהוה כבאו לישראל בבית א', ואסורין מדרבנן. ואף מחמת איסור דרבנן נחשב אינו ראוי לביאה [ומדאורי' לא חלו הקידושין]. דתליא בהא דראוי בפועל, דומיה דאיסור ספק. [אך בהשטות הביא מהתוס' **הרא"ש** ב"ב פא: דאינו ראוי לקריאה מחמת איסור דרבנן נחשב ראוי].

והאחרונים דנו דע"פ היסוד של השער"י דחל קידושין מסופקין [בתורת ודאי] על תרוייהו, ולא שייך כלל הכרעת חזקה. דאין כאן ספק כלל מה האמת. [ויל"ד בזה, דמ"מ נמסר שגדר הנך קידושין הוה כגדרי הספיקות. א"כ יהי דין חזקה].

תוד"ה קידושין. וקשה דהא חייבי לאוין וכו'. **הפנ"י** העיר דילפי' להדיא [לק' סח.] דקידושין תפסי בחייבי לאוין.

והאחרונים העירו דאמרי' התם דדוקא חייבי כריתות לא תפסי קידושין, א"כ בסוגיין דהוה איסור מחמת ספק [ולצד דהקידושין תפסי בה, הא כלפי שמיא גליא דאחותה אינה ערוה. אלא דאסורה מחמת חסרון ידיעה, ואינה בגדר עריות. וע"כ דהכא הוה סברא בפנ"ע דאינה ראויה, מחמת חומר איסור כרת].

בא"ד לכ"נ לפרש וכו' כלומר שאיסור הביאה ע"י הקידושין וכו'. [ובפשוטו הוה סברא דאף דנתחדש קידושין באשה אסורה, לא יתכן קידושין שמצד עצמן אוסרין, וסותר מהות האישות³⁰]. **והמקנה** הק' דהמקדש א' מב' אחיות, נאסרת מחמת קידושין דחברתה. אבל קידושין דידה מסורין לביאה. ומשמע דכוונתו ליישב דהוא קידש שניהם כא', והוה מעשה קידושין א'.

ובפשוטו דעת **רש"י** דאף שלא מחמת הקידושין³¹. וכ"מ לשון **רש"י** [יבמות כג:]: שאין סופן לבא לידי ביאה. ומשמע דכל קידושין שאין סופן להביא לידי ביאה אינן קידושין. ושאינן חייבי לאוין דהוה גזיה"כ.

[ויל"ד האם נתחדש גדר קידושין בפנ"ע, דלא בעי היתר. או דנתחדש דחייבי לאוין נחשב איסור חיצוני. והאשה ראויה. וע' בסמוך].

שם. שאיסור ביאה ע"י הקידושין. **רע"א** הק' תמה הא מבואר [לק' עח.] דמחזיר גרושתו אינו לוקה עד שקידש, דדרך ליקוחין אסרה תורה. [וכן נח' שם באיסורי כהונה]. הרי דלא נאסרה עליו בלא קידושין, והקידושין גורמים שתהיה אינה ראויה לביאה. ואעפ"כ תופסין

25 וצ"ע היכא דבא על שניהם, וכי לא יתחייב כרת וחטאת בתורת ממ"נ. והרי בכל א' אין סיבת איסור מושלם, והאיך יתכן בזה חיוב חטאת כשלא עבר איסור התורה.

26 ויל' דכוונתו ע"פ הגמ' [יבמות מא:] דהספיקות חולצות, ונחשב דעולות ליבום, כיון דאם יבא אליהו יאמר הא קידש. ומבואר דחסרון ידיעה דיוכל אליהו לברר נחשב 'ראוי'. אמנם **הקוב"ע** [ה טו] חילק דלענין אינו עולה ליבום סגי במה שעומד להתברר בעתיד. [וכ"מ מדברי **התוס'** **רא"ש** שם לה:]. אבל לענין קידושין שאינן מסורין לביאה, תלי בהא דבשעה ראשונה אינה מסורה. והביא דכ"כ **הריטב"א** [יבמות כג: בחד תי', ע' בסמוך].

27 [ולפ"ז בשאר ספק משעה ראשונה לא יחשב קידושין שאינן מסורין לביאה. אבל לקוב"ע כל ספק אינו מסור].

28 אמנם העירו **הרשב"א** [יבמות שם] מבואר דקאי אף בקידש א' מב' נשים. [אלא דקאי אספיקות לרבנותא].

29 [ויל"ד ח דיש **אחרונים** שנקטו דכוונת הגמ' [יבמות מא:] אם יבא אליהו, שקרוב הדבר להתברר. ולאו דוקא נקטו אליהו].

30 [ובגיטין [פב:] מבואר אף להיפך, דקידושין שאינן אוסרים לשום אדם, אינו קידושין].

31 [וכן הביאו מדברי **הריטב"א** לק' ס. הנ"ל].

לרבא. וצל"ע. [וכה"ק ההפלאה כתובות נט:].

וכע"ז הק' האחרונים לדעת הרמב"ם [איסור"ב טו ב] דכל חייבי לאוין אינן לוקין אא"כ קידש³².

והערוך לנר [יבמות כג:] תי' דמ"מ לדעת הרמב"ם פנויה אסורה מדאורי'. א"כ לא נתחדש איסורה ע"י קידושין אלו³³.

ובהג' ראמ"ה תי' דאף מעיקרא נאסרו בביאה דרך קיחה, והקידושין הוה תנאי בצורת האיסור. ולא חל איסור מחודש ע"י. והקובה"ע [נ א] דן עוד דהקידושין והביאה הוה ב' חלקי האיסור. ולא שחל האיסור ביאה ע"י קידושין.

ורע"א [ב קנג, הוד' לע' לה.] דן המקדש א' מב' אחיות ממזרות, אף דבלאו הקידושין אסורה, מ"מ נחשב אינה ראויה לביאה, דהא מ"מ עתה על ידי הקדושין ניתוסף איסור חדש, דאחות אשה^{34, 35}.

והאחרונים [רע"א שם, אבנ"מ מא א] הק' דהגמ' [גיטין מג.] מסתפקת חצי עבד שקידש בת חורין, הא אינו ראוי לביאה. ומבואר בגמ' [יבמות מה:] דחצי עבד שקידש, אמרי' דאתי צד עבדות ומשתמש באשת איש. א"כ נוסף איסור ע"י הקידושין³⁶. ורע"א ביאר דאף דבלא"ה אסור עליה משום צד עבדות, הא ע"י הקידושין נוסף איסור א"א, דומיה דאחיות ממזרות. [והאבנ"מ נסתפק בסברא זו]. ורע"א דן דלרבא אה"נ, אבל האבנ"מ הק' דהתם הוה אינו מסור לביאה בתורת ודאי, ולדברי הרשב"א [הנ"ל] אף אב"י מודה דלא חל קידושין.

והחת"ס [גיטין שם] תי' דבעל הקידושין הוה רק הצד בן חורין, ועל הצד הזה לא נוסף איסור³⁷.

ורע"א דן לצד דסומא אינו מוזהר אף בל"ת [ע' מה שה' לע' לא]. אם סומא יקדש חצי שפחה הוה מסור לביאה. ובן קנין אישות הוא אף דאינו מסור באיסור א"א.

ברירה - הריטב"א [בגליון הכת"י] הק' צ"ע גדול דלמ"ד יש ברירה הקידושין הוה מסורין לביאה מתחילתן. וכה"ק הריטב"א [יבמות כג:] [והתוס' ר"ד [כאן]].

והתוס' ר"ד תי' דכיון שהיה ספק בעת הקידושין ל"מ ברירה לומר זו אני רוצה, דנימא הוברר הדבר שזו קדש. שהרי לא ידע איזו קידש. ואילו היה אומר 'איזו שארצה' בודאי יכול לסמוך על הברירה כיון שתלה ברצונו, אבל זה שקידש מתחלה בספק שלא בריר איזה קידש אין לומר שם ברירה.

והאבנ"מ [מא ב] הק' דמצאנו [יומא נה] ברירה גבי דמי קנים [שמתה א' מהם], אף דלא תלה ברצונו³⁸. והאחרונים הביאו דכן מצאנו ברירה [בכורות נו:] במחליף 'י' בהמות בט' וכלב, דיוכל לברר איזה כנגד הכלב [אף שלא פירש בשעת מעשה]. וכן אחים שחלקו, דמהני ברירה לקבוע שזהו חלקו המגיעו, אף דבעיקר דין הירושה אין סיבה שיתייחד לזה יותר

32 ונח' האחרונים בדעת הרמב"ם האם רק אינו לוקה. או דלא הוה איסור דאורי'. עי"ש כס"מ ואו"ש.
33 וביאר דבאחיות, כל פנויה מותרת לו לקידוש ביאה. וע"י הנך קידושין נאסרת. אבל חייבי לאוין, בלא"ה פנויה אסורה, ואסורה נמי בקידוש ביאה.

34 וביאר דאין איסור חל על איסור, ולא חל איסור אחות אשתו על איסור ממזרות דאין כאן לא כולל ולא מוסיף, מ"מ האיסור אחות אשה יש כאן אלא דלא מחייב תרתי וכדאמרי' [יבמות לב:] נפק"מ לקוברו בין רשעים גמורים.

35 והקובה"ע [מב יב] כת' דתלי האם בעי' ראוי לביאה בפועל או מצד הדין. ולדעת רבא דתלי בפועל א"כ מה לי חד איסורא ומה לי תרי איסורי. דמצד הדין גם עכשיו ליכא איסורא לצד חירות, ובפועל גם קודם הקידושין לא היה ראוי לביאה, והקידושין לא גרמו למניעת ביאה יותר מקודם הקידושין.

36 והאבנ"מ כת' ומיהו בגמ' [יבמות שם] לא קאי הכי. והאחרונים [קה"י גיטין לב] הק' דלא מצאנו דנדחה דין זה.

37 והקובה"ע [מב א,ב] כת' דתלי האם תלי בהא דאינו ראוי לביאה בעצם, או במציאות אינו ראוי. והכא הצד המקודש ראוי ע"פ דין, אלא שאינו יכול לבעול מפני צד עבדות דאגיד גביה, ודמי לאיסור ספק. ומש"ה אף לרשב"א תלי במח' אב"י ורבא.

והוסיף [שם יב, הו' לע'] דהכא בלא"ה אסורה קודם קידושין, ובין מצד המציאות ובין מצד הדין לא יחשב שהקידושין אוסרין.

38 והאחרונים ציינו דהת"י [שם] ביאר דנתקן שיתנו כן מתחילה. ואל"ה ל"מ ברירה.

מזה.

ובאמת **תוס'** [בכורות נו:]: הק' בזה וא"ת מה יועיל, הא אין ידוע איזה כנגד הכלב. ותי' דכיון שיש ברירה, יש לדבר להיות תלוי בדעתו. דמסתמא כך דעתו מתחילה דאותו שיברור הוא כנגד הכלב. והאחרונים הק' דמ"מ גבי ירושה קשה, דירושה הוה מאליה, והאיך תלי בחלוקת העתיד³⁹.

והקה"י [יומא טז] דייק דהתוס' ר"ד פליג וס"ל דכל שסתם דבריו ל"מ לפרש [וכ"כ התור"ד [לע'] גבי חלות תודה]. ודלא כתוס' בכורות⁴⁰.

אבל **תוס'** [תמורה ל., וסוטה יח.]. נקטו דאף בלא"ה אמרי' ברירה, והק' דכל איסור שנפל להיתר, נזרוק א' ואיך יהיו מותרין, ומשום ברירה. [ותוס' סוטה חזר בו.]. ו**תוס'** [תמורה תי'] ואומר **מורי הרמ"ר** כלל גדול בדין זה דודאי כל דבר שהוברר האיסור מתחלה ואח"כ נתערב בהיתר לא סמכינן אברירה, כיון שתערובתו היה באיסור. אבל הני תערובתן בהיתר כי האיסור לא היה מבורר קודם תערובתו ולאחר התערובת נולד האיסור אז סמכינן אברירה. [ועי' בסמוך]. [אלא דק"ל דבדאור' אין ברירה].

והריטב"א [יבמות] תי' דאיירי כשלא בירר אפי' לבסוף, כגון שתלו במי שיברור האב או אדם אחר וליתיה בעולם שיברור⁴¹. א"נ דהכא בשקדש סתם ולא אמר איזה שארצה או שירצה פלוני דבהא ליכא דין ברירה⁴² [וכתוס' רי"ד].

ועוד תי' **הריטב"א** דמ"מ נחשב קידושין שאין מסורים לביאה, דבעי מסורין מתחלתן ממש משעת קיחה. [ואילו הכא מחוסר מעשה ברירה]. וכ"כ **האבנ"מ** [שם] דכיון דבשעת קידושין לא תלה באיזה שירצה, א"כ כשמברר אח"כ מהני רק מכאן ולהבא⁴³.

והגר"ח [סה"ז אש תמיד] תי' דעצם מעשה הקדושין לא מסור לביאה, ואף דראוי ע"י ברירה ל"מ, דבעינן שיהא מסור מצד עצם הקדושין.

בדברי **תוס' תמורה ה"ל** - **רע"א** [בשו"ע י"ד טז] למד מדברי **תוס' תמורה [הנ"ל]** דכל שהאיסור נולד בתערובת מהני ברירה [ולא הוברר האיסור מתחילה]. ועפ"ז כת' רע"א דהיכא דנתערבו בהמות, ואח"כ נשחט האם של א' מהם [ועי"ז נולד איסור אותו ואת בנו, ובשעת לידת הספק כבר היה בתערובת], יכול להוציא א' מהם, ומהני ברירה להיתר איסורו⁴⁴. אבל **השער"י** [שם] **וקוב"ש** [ב ל"ד ו] תמנהו האיך מהני ברירה, הרי המציאות האמיתית מבוררת איזו אסורה, רק אצלינו הוה חסרון ידיעה. ואפשר שיזדמן לידו המותרת והאיסור נשאר בתערובת⁴⁵.

אבל **החזר"א** [קובץ ענינים] הביא דביומא שם הנשים הטילו, כל א' צרור כספה, ואח"כ מתה א' מהם. ואין ידוע איזה היא של המתה. אף דהוה ספק מחמת העבר. ובורר א', והשאר קריבים. [ור' **אלחנן** [הו'] שם בתשו' אות ח] ציין דכה"ק **התרי** [יומא נה] האיך מהני.

ו**השער"י** **וקוב"ש** ביארו דכוונת **תוס' תמורה** דוקא העושה חלות שאינה מבורר, דמעיקרא

39 והקה"י [יומא טז] תי' דירושה שאני התורה אמרה שהנכסים נופלים לירושה, ודין הירושה מתחלקת לכל יורש כפי חלקו. והוי כאילו אמרה תורה שהנכסים נופלים לירושה ולחלקם בין היורשים. וכמו שפירש דבריו.

40 והקה"י כת' לחלק דהמקדש א' מב' אמרי' דהיה לו לפרש, ולתלות בכוונתו. ומדלא פירש אמרי' דחל בכל אופן. משא"כ גבי חלוקה עיקר עסקו בדבר אחר, ולא אמרי' דה"ל לפרש. [והתוס' ר"ד מודה לתוס' בכורות].

ועוד הביא הקה"י דמצאנו ברירה [ביצה י] גבי טומאת פתחים מאיזה סוף המת לצאת. וכת' דהתם כל עיקר סיבת הטומאה במה שעומד לצאת משם. משא"כ שאר מקומות דסיבת האיסור מחמת עכשיו, ול"מ ברירה.

41 [וצ"ב א"כ אמאי לא חלו הקידושין, הא בשעת קידושין ראוי לברור].

42 וקצת משמע מלשונו דאף קו' משום דמסתמא כוונתו ע"ד שיברר, ולא משום דין שכל ספק יוכל לברר. [אבל האבנ"מ נקט דקו' הריטב"א ע"ד תוס' בתמורה].

43 וציין דכ"כ לגבי תרומה, בקצות [סא ג] דהיכא דאמר ב' לוגין שאני עתיד להפריש נחשב שיריה נכרין. אבל אם אמר ב' לוגין 'בתוכה' תרומה, לא נחשב שיריה נכרין. אף דאח"כ רשאי לשתות ע"פ ברירה [ע"פ תוס' תמורה ה"ל], מ"מ בשעת הפרשה לא היה מבורר.

44 [ולכא"ה הטעם דאיסור שלא הוכר בפנ"ע קיל].

45 וקשה תרתי, א' במה תיחד לקיחתו על א' מהם, דאין שום קשר בין סיבת האיסור לברור בהמה זו. ב' ועוד דנשאר הספק במקומו. [ובזה י"ל דעכ"פ כבר לא יחשב איקבע איסורא].

לא חל על א' מסויים אלא שא' משניהם קדוש. ומש"ה מהני ברירה לקבוע איזה.

קני את וחמור

הרי כולכם מקודשת בכלכלה וכו' קני את וחמור. בפשוטו קאי אגוף הקידושין. [וכ"מ ברמב"ם וש"א דלא הזכיר כלכלה]. אבל המהרש"ל [חכמ"ש ב"ב קמג.] דדייק מהכלכלה, דמשמע דהנכריות קנו כולה, ויתחלק לג' חלקים⁴⁶.

והתוס' ר"ד הק' דהתם קאי בב' קונים [הוא והחמור], ואילו הכא הנידון כלפי דבר הנקנה [נכריות ואחיות]. וכת' דמ"מ ילפי' מינה כמו שהאדם אינו קונה עם החמור, כך אין דבר נקנה עם מי שאינו נקנה⁴⁷.

ועוד תי' דהנידון על הקנאת [מעות] הקידושין, שהקנה לנכריות ולאחיות. וכמו שלא קנו אותם האחיות כך לא יקנו הנכריות. [וכמהרש"ל].

קני את וחמור הוא ואת וחמור ל"ק. פרשב"ם [ב"ב קמג.] כיון דבקנין א' שיתף שניהם, לא נגמרה בדעתו להקנות לזה בלא זה כלום, וכיון דחמור ל"ק איהו נמי ל"ק⁴⁸.

ובגמ' [שם] נח' בזה דרב נחמן ס"ל קנה מחצה [פרשב"ם לא תלאן זב"ז]. ורב המנונא אמר דל"ק כלל. ורב ששת ס"ל דקנה הכל. פרשב"ם אדם יודע דחמור אינו קונה, וגמר בדעתו שמי שיוכל לקנות קנה. ומבואר בלשון רשב"ם דהוה נידון של אומדנא. אבל הקוב"ש [ב"ב תקא] ביאר דגדר הדבר דהוה הקנאה א' לשניהם⁴⁹, ומש"ה כיון דא' אינו ראוי לקנות, ממילא חבירו יזכה. [ולאידך מ"ד אמרי' בטלה מקצתה].

והאחרונים [אבי עזרי] דנו להעמיד דהוה נידון בגדרי הקנין [ולא באומדנא].

שם. ואת וחמור ל"ק וכו'. פרשב"ם [שם] דכי היכי דאחיות ל"ק, אף נכריות לא יקנו. אלא ש"מ מה שיש בידו כח לקנות, יקנה הכל כרב ששת. וצ"ב דאף לרב נחמן דקנה מחצה ניחא, דהנכריות ראויות לקנין, ותתקדש⁵⁰.

וכ"פ הראשונים [רשב"ם בשם ר"ח, והרמב"ם מכירה כב יב, שו"ע חו"מ רי ג] כרב נחמן בדיני⁵¹. ותוס' [שם] כת' דכוונת הגמ' [כאן] להק' לרב המנונא, אבל להלכה ניחא⁵². וכ"כ הרמב"ן [כאן] דלרווחא דמילתא אף למ"ד ל"ק כלל⁵³.

והרמב"ן תמה על בה"ג שהעתיק 'הראויה'. וכה"ק הראשונים על הרמב"ם [אישות ט ב] דכתב הראויות לביאה.

והרא"ש והריטב"א וה"ה חילקו דבסוגיין איירי דאמר כולכם ומש"ה גרע, והתם איירי דאמר לך ולך [וכן פלוני ופלוני].

46 ולא אמרי' דחלק שייך לאחיות. והמהרש"א [שם] חלק דאין שום דיוק דמשמע דקנו כולה. [וע' קצות רי ה, וגר"ח סטנסל שפלפלו].

47 וכ' כגון מקנה פירות דקל [שגדלו] עם פירות העתידין להתגדל, כמו שלא קנה פירות שנה הבאה, כך ל"ק פירות אלו אף שהם בעולם.

48 ורגמ"ה [עה"ג שם] כת' דדימה קנינו לחמור, כ"ה דחמור ל"ק כלום, ה"נ את נמי לא תהא קונה כלום. [משמע דהוה תנאי].

49 ויסוד זה כת' הגר"ח [עדות יד] דהנותן מתנה לב' בנ"א, נחשב חד מתנה לשניהם.

50 והמהרש"ל [הנ"ל] תי' דקאי אכלכלה, ומשמע דקנו כולה. והגר"ח [סטנסל] כת' דכיון דקאי אפירות בכלכלה, ואילו נשאר חלק מהכלכלה למקדש, הוה חצר השותפין דאינן קונים זה מזה. ולא קנו פירות הקידושין. [ואי משום שא' מהם הגביה, הא הוה סחורה בפירות שביעית, ואין שליח לדבר עבירה. ע' לק' נב]. אמנם העירו דהרמב"ם לא הזכיר כלל כלכלה.

51 אבל המאירי [שם קמב:] הביא דיש פוסקים שלא קנה כלום, ומביאים ראיה מסוגיין. וכ"ד הרי"א [בשלט"ג שם]. וכ"כ המרדכי [ב"ב תרה] [ועפ"ז דן היכא דהקנה קרקע ומעות בקנין סודר, האם אמרי' מתוך שלא קנה קרקע, או דקנה תרוייהו]. אבל הגר"א [רג מב] דחה דכוונת המרדכי היכא דכולל בדיבור א' [וע"ד הראשונים ע' בסמוך].

52 וכ"כ הרמ"ה [ב"ב שם] דהך גמ' לאו מדברי אביי ורבא, אלא דהגמ' טורחת ליישב לרב המנונא. והמ"ל דאביי ל"ל דרב המנונא.

53 והריטב"א הביא דכע"ז בכ"מ קו' הגמ' אליבא דחד מ"ד. וכע"ז [כתובות טז]. כיון דרוב נשים בתולות נשארות, למ"ד הולכין בממון אחר הרוב. ואף דקי"ל כשמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב. [וכ"כ הרמב"ן לע' יד:].

והר"ן כת' דבסוגיין קנה כמה נשים כא', וכה"ג אמרי' דהדרך ליקח מקח רע עם מקח טוב ביחד, ומש"ה נחשב שתלאן זב"ז, ואם לא קנה א' לא קנה כלל.

והמאירי [ב"ב שם] כ' דאף שלענין ממון את וחמור קנה מחצה, לענין קדושין אינן קדושין כלל. וביאר בשם רבותיו שבממון המקבל כיוון לקנות רק מחצה, והרי נצטרפה מחשבתו למעשה. אבל קדושין הוא סבור לקנות חמש נשים [ואינו] קונה אלא ג' אף כשתאמר קונה כאת וחמור והילכך ראוי לומר שלא קנו כלל.

ועוד חילק הרש"ש דקידושין הוה כמו הקדש, ויש סברא דנדר שבטלה מקצתה בטלה כולה. ועוד דן דמשום עדות לקיומא נימא עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. והקצות [רי ה] הביא בשם בנו דהכא איירי בשליחות, ואמר' מיגו דהשליחות בטל.

והריטב"א הביא בשם הראב"ד דהתם איירי שהמקנה סבור שכולם קונים, הילכך דעתו שכל א' יקנה מחצה [לרב נחמן]. ואף אם א' ל"ק לא בטל קנין אידך. אבל הכא יודע דאין האחיות מתקדשות, כדברה. ומש"ה אמרי' שהתנה דעתו שקנה כחמור, ומשטה בו⁵⁴. והריטב"א כת' דאינו נכון, דהתם איירי אף כשאינו יודע שחמור ל"ק. תדע דהא עיקר פלוגתא בדבר שלא בא לעולם. [וצ"ב דזהו כוונת הראב"ד, דהתם איירי שאינו יודע ומש"ה הוה מח' אחרת].

דף נא:

אלא לאו א' מכס. פרש"י דלאו את וחמור הוא, דאם קידש זו לא קידש זו. וצ"ב דהא מ"מ אינו ראוי לביאה, ולא חל לא זה ולא זה, ועי"ז יתבטלו אידך. והרמב"ן ביאר שכל אחת מהן ראויה היא להתקדש לו, ואילו פירש איזו מהן היתה מקודשת. ואע"פ שעכשיו אינה מקודשת, כיון שראויה היא לקדושין הללו לאו כחמור הוא¹.

והאבנ"מ [מא ג] הביא דדוקא בדבר דאינו ראוי לזכיה, אמרי' דהוה קני את וחמור. אבל הכא הוה ראוי לזכיה, אלא דלא חלו הקידושין. והביא דכ"כ המרדכי [ב"ב תרה]. [אמנם צ"ב מסברא, והאחרונים כת' דלצד דשייך לגדר בטלה מקצתה ניחא טפי. אבל יש שדנו להיפך, דעיקר הסברא משום אומדנא דתלאן זו בזו, ודעתו לתלות במה שהיא ראויה. ולא במה שחל בפועל].

והחז"א הביא דאף מרבה במעשרות וכדו' ל"א קני את וחמור, דהוה בר קנין אף דלא קנה.

והרמב"ן הביא בשם הראב"ד דבב' אחיות הכל יודעין שאין קדושין תופסין בהן, הלכך הוה כאומר לנכריות קני כחמור [וכמ"ש הריטב"א בע"א בשם הראב"ד]. אבל גבי אחת מב' אחיות דילמא קסבר קדושין שאין מסורין לביאה הוו קדושין. [והרמב"ן דחה דבריו].

ורבא מתרץ וכו' או א' מאשה ובתה וכו' נעשה כמי שקידש אשה ובתה וכו'. התוס' רא"ש ורשב"א [בע"א] הביאו דמבואר דמקדש אשה ובתה פשוט טפי, וע"כ היינו כדברה דכל שאינו בזא"ז וכו'. [ודנו דהגמ' בע"א דנה אמאי נדחק רבא לטעם זה]. ודחו דהוה משום שאינו לביאה בתורת ודאי. [וע' מה שהו' בע"א].

לא שביק מצווה דרמי עליה וכו'. [דהיינו קטנה דברייתא]. הריטב"א הק' דאסור לקדש בתו קטנה [כדלע' מא]. ותי' דאפשר דאיירי כשיש בה דעת ונחרצות בדבר. [וכ"כ הב"ח [לז] דא"צ גדולה ממש]. א"נ בנערה שהיא ברשותו. ורע"א כת' דאפשר דרבא לא ס"ל כרב.

רש"י ד"ה דרמיא עליה. דכתיב ואת בנותיכם וכו'. מבואר ברש"י דהך קרא איירי טפי בקטנה [או נערה] מאשר בוגרת.

לאפוקי מדר' יוסי דאמר לא מחית נפשי' לספיקא. פרש"י להזכיר שם גדולה, שאם ישתכח הדבר. וצ"ב שהרי בשעת קידושין פירש איזה בת. וצ"ל דמ"מ כיון דזוכר עכשיו שהזכיר שם גדולה, אמדינן דלא היה מכניס עצמו לספק.

דיקא נמי דקתני איני יודע. השיטה לנ"ל הק' דבגמ' [נזיר נז]. מדייקים להיפך דאיירי שנזרק ביניהם, דקתני ואיני יודע משמע דלא נודע מעולם. [וכה"ק בחי' בכור שור יבמות כג:]. והשיטה לנ"ל תי' דהדיוק בסוגיין דאי איירי שקידש א' מתוכם א"כ לא תלי בידעתו. דאפי' נתכוון לא' דברים שבלב אינם דברים. דאיהו חדא מינייהו סתמא קדיש וליכא

54 והרמב"ן [בע"ב] הביא את דברי הראב"ד כפי' הסוגיה שם, ולא כחילוק בין סוגיין לסוגיה דהתם. והק' כריטב"א.

1 והשיטה לנ"ל ביאר דלרבא לא נחשב את וחמור, דאי מברר לשונו תפסי, אלא דהשתא לא בירר. אבל אמר כולכם, הרי חל על הכל.

2 ולפ"ז מבואר דאמר' 'נעשה' אף בדבר שהוא מסברא אחרת, ודלא כתוס' [חולין טז]. דדוקא היכא דהטעם שווה שייך 'נעשה'.

למיתלי בחד יותר מחברתה. והתם דייקין דהול"ל ידעתי ושכחתי, דלא נטעה.

שם. דיקא וכו'. **תוס'** [יבמות כג: והתוס' רא"ש] כת' דאביי ס"ל דאין יודע משמע הכי והכי. [ולאביי איירי אף במקדש א' מב³]. אבל **רע"א** [שם] כת' דאף לאביי מתני' איירי כשהוכרו ולבסוף נתערבו. וקמ"ל דלא אמרי' נמתין עד שיתברר ספיקם קודם חליצה. דהשתא הוה אינה עולה ליבום מחמת הספק [וע"ד מש"כ רש"י ותוס' יבמות מא:].

א' חולץ וכו'. **בתוס' חכמי אנגליה** הק' הא כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה [ע' יבמות מא: וכו.]. ות' דהתם מדאור' היכא דשייך יבום מה"ת. [וצ"ב כוונתו].

זה נותן ב' גיטין. **הקוב"ש** [ב לד] דן אמאי לא סגי בגט א', ויכתוב עבור מי שקידש. ויחשב לשמה בכל מקום שהיא. ולדעת **רש"י** [גיטין ט] י"ל דל"מ דאינו מוכיח מתוכו. אבל לדעת תוס' יחזיק. [ואף דיש על כ"א גדר קידושין בגדר ספק]. **והחז"א** [קובץ ענינים] השיג דבעי 'לשמה' ו'שמה'.

דף נב.

ת"ש דתני תביומי לזה ה' בנים וכו' תיובתא דרבא. דהוה קידושין שאינן מסורין לביאה [דשמא אחות אשתו, וכן שמא אשת אחיו]. ויל"ד דכלפי איסור אחות אשה כל א' מותרת הוה ספק ספיקא, שמא הוא לא קידש כלל. ואת"ל קידש שמא קידש אותה, ולא אחותה¹. וכע"ז כלפי איסור אשת אח. ויל"ד האם מצטרפין ב' שמות איסור.

וחליצה מא' מהם. **החז"א** ביאר דקמ"ל דלא חשיב חליצה פסולה דצריכה חיזור [ע' יבמות כו:]. דאינו אלא מחמת ספק. [וע' רמ"א קע ה גר"א].

תוד"ה והילכתא. ולא מבעי אם שידך בא' מהם בשם וכו', אלא אפי' לא שידך, אלא שנתרצו בפה וכו'. וצ"ב דנתרצו בפה היינו שידכו. **והמהרש"א** ביאר דשידך היינו קישור התנאים, כמו שאנו עושים². והביא **תרי"ד** דמאחר דקיבל עליו חרם תקנת הקהילות בעבורה.

בא"ד יש לנו לומר דאדעתא דהכי, דשארית ישראל וכו'. [וכאביי לע' מה:]. **והתוס' הרא"ש ורמב"ן** ושא"ר הביאו מהגמ' [נא:]: לא שביק מצוה דרמי עליה. [ומהני אומדנא זו במקום דברים שבלב]. **והרמב"ן** דחה דהתם כגון שקדש כל אחד אחת מהן ידועה ועכשיו לא ידעו איזו, לפיכך הולכין אחר שדוכין והעסק שנתעסקו בהן. אבל במקדש סתם אפשר שאין הולכין אחר אומדן דעתם.

ורע"א תמה **דהרמב"ם** [ט ח] פסק הא דאין הבוגרות בכלל, משום דלא שביק. ואף היכא דנתקדשה סתם. [דלאביי איירי אף בלא הוכרו]. א"כ ראייה גדולה דמהני אומדנא כע"ז. וכת' דצ"ל דלא מדמי' אומדנות אלו להדדי.

אך הביא **דבהג' מיימוני** [שם] כ' דאפי' מבורר לנו דעתו של המקדש על הגדולה, אין מחשבתו מבטלת דבר שהוצאות מפיו משמע איפכא, שדבריו בלב אינם דברים, הואיל ושינה מלשון העולם שמבררים הקידושין. ודייק דמשמע דכל אומדנא שבעולם ל"מ, דהויין דברים שבלב. והא אף הא דלא שביק הוה אומדנא. ועוה"ק דבכל הש"ס מהני אומדנא. וכת' דצ"ל דכוונת הה"מ כשאין אומדנא בשעת מעשה, אלא ניכר מתוך מעשיו אח"כ.

בא"ד ואף ר"ת חזר בו ולא עבד עובדא. **והרמב"ן** הביא **שרבינו סעדיה גאון** השיב שכולן צריכות גט. ומדברי הראשונים מבואר דאף היכא דשידכו חיישינן.

תוד"ה ביע"ל קג"פ. ור"ת מפרש ימי לידה [נדה לז.]. **והרמב"ן** הק' דא"כ הול"ל י' של ימי, **והריטב"א** כת' דיש לדחות דכיון דנקט י' דאוש, שינה לשונו. ומ"מ כת' דקבלת הגאונים מכרעת.

והראשונים ביארו דהא דאיצטריך לפסוק הלכתא כאביי בסוגיין, אף דרבא איתותיב. אלא דנתן סימן דלית הלכתא כותיה אלא בהני. **והתוס' רי"ד** תי' דרבא היה יכול לתרץ בדוחק א' מבנותיך פלוני' מקודשת לא' מבני פלוני, ולעולם בשהוכרו ולבסוף נתערבו.

פירות שביעית. **פרש"י** דס"ד דלאו ממונו דזוכה נינהו, קמ"ל כיון דזכה הוה ממונו. **הפנ"י** ביאר דס"ד דהוקש קדוש מהקדש. וכ"כ **השיטה לג"ל** אע"ג דכתיב בה קדש. אמנם

3 [ואף בהא אמרי' דחולצת. ולא אמרי' דאינה עולה ליבום או דהוה חליצה פסולה מחמת הספק. ויל"ד לדברי האחרונים דעצם החלות אינו מבורר. וצ"ל דאה"נ מדאורי' פטור בלא כלום. והך חליצה הוה מדרבנן. וע"ע בית מאיר צלעות הבית א].

1 ואפשר דאפ"ה נחשב קידושין שאינן מסורין לביאה, דמחמת הקידושין האלו אין היתר ביאה. אלא משום צד דליכא קידושין. וצ"ע.

2 ויל"ד האם לפ"ז שידכו שהזכר בכ"מ [לע' יג. ולק' בע"ב לענין מקדש בגזל, ודין מקדש בלא שידוכי לע' יב:] היינו דוקא שטר שידוכי.

פשטות כוונת רש"י דגלי קרא דיש דינים והגבלות בשימוש בפירות שביעית, וגדר הדבר דיש לו זכות רק לענין אכילה. ולא נחשב דגוף הפירות שלו.

ויש שדנו דגדר איסור סחורה בפירות שביעית משום שמשמש בדרך בעלים. והפירות ניתנו רק לאכילה דידה.³

ועוד פרש"י א"נ ס"ד דלאכלה ולא לדבר אחר. דהותר רק מכירה שמביא לידי אכילה, ואסור לקדש בו אשה. וכ"מ [ע"ז סב.] דאסור לפרוע חוב בפירות שביעית.⁴ ותוס' כת' דקמ"ל דאפ"ה בדיעבד מקודשת. אף דעבר באיסור סחורה. אבל התוס' ריה"ז כת' דקמ"ל דלא אמרי' דהאשה מתקדשת כסחורה דמי.

ותוס' [ע"ז סב. ד"ה נמצא] כת' דאף דאסור לפרוע חוב בפירות שביעית, מותר לקדש אשה [כדאמרי' הכא⁵], דמשום פריה ורביה הקילו. ושוב דחו בדדיעבד חל הקידושין, ואסור לכתחילה.

והשיטה לנ"ל הביא דמפורש בירושלמי ש"מ אין מקדשין אשה בפירות שביעית, והכא דיעבד⁶. [ודלא כתוס' הנ"ל].

והר"י מהמבורג [בנוב"י אה"ע ק עו] הק' האיך מהני שליחות שקבלה א' עבור כולם, הא עוברים משום איסור סחורה דפירות שביעית. ונימא דאין שליח לדבר עבירה, ובטל השליחות. והנוב"י [שם עז] השיב דאף דהמקדש עבור באיסור שביעית, אין איסור לזכות בפירות. והנשים נטלו הפירות לצורך אכילה [והאיסור סחורה על המוכר⁷].

אך הקצות [קפב ב] דחה דמ"מ הוה שליח אף של הבעל כה"ג. וע"פ היסוד שכת' תוס' [ב"מ עא:]: דל"מ שליח לקבל חוב מיד עכו"ם, משום דבעי' שליחות של בעל הממון.

והקצות תי' דאף דהוה לדבר עבירה אמרי' מיגו דזכי לנפשי' [וכמ"ש רש"י ב"מ ח.]. [והאחרונים חלקו דל"מ מיגו דזכי לנפשי' בשליח לדבר עבירה]. והמקנה תי' דעשאה שליח להתקדש בכל דבר, ולא רק בדבר עבירה. ועוד תי' דאינה שליח בגוף הקידושין, וקבלה מדין ערב⁸.

והגר"ח [סטנ'] תי' דאיירי בכלכלה שיש בו פירות, ועי' שליחות לקנות הכלכלה. ועי"ז קונה את הפירות בקנין כלי [חצר], ובלא שליחות.

ש"מ קידשה בגזל אינה מקודשת, ואפי' בגזל דידה. פרש"י ולא אמרי' מדקבילתיה אחלתיה [בגזל דידה]. ובגזל אחרים לפני יאוש פשיטא דל"ק וכדבסמוך.

ורע"א [יג.] הק' הא מעורב אף גזל דאחרים, ונימא דדעתא להתקדש בכולה⁹. [דהא א' האחיות אינן מקודשות¹⁰, ונתן לד' דבר ששייך לכולן]. וכת' דאם נימא דומיה דשביעית

3 והביאו דהרמב"ם [פיה"מ סנהד' ג] ביאר דסוחרי שביעית פסולין לעדות, 'שלוהין ממון שאינו שלהם לעשות סחורה'. [אך הרמ"ה שם כו. משמע דמשום שעובר עבירה משום חימוד ממון].

4 אף כשליקט לאכילה והותר. [אבל יש ראשונים דללקט למכור הוה בכלל איסור סחורה, אף דהוה לצורך אכילה. ע' תוס' ורמב"ן [ע"ז שם] ותוס' ר"ה כב.].

5 ויל"ד אמאי ס"ד דמותר לכתחילה. ויל"פ דמסתימת המשנה משמע דאין בזה איסור. או מצריכותא דהגמ'. א"נ את"ל דאסור, לא הוה מהני [משום גדר זכות ממון, דאינו בעלים לענין זה. ול"מ דהאשה נהי' בעלים. או דין אי עביד ל"מ].

6 והשיטה לנ"ל הק' אמאי א"צ לאכול כנגדה [כדתנן שביעית ח ח דאם לקח בהמה טמאה יאכל כנגדן]. דאשה צייתה לבעלה לאכול הקידושין בקדושת שביעית. [וצ"ע דהגמ' לק' נו. לא חילקה בזה. ודוחק לחלק בין מעש"ש לשביעית].

7 והגהש"ס [ע"ז שם] ציין כן ע"ד התוס'. וכה"ק המשנ"ל על תוס'. והמצפ"א [ע"ז שם] ציין דדעת ר"ת [ביצה לו] דהתירו שבות משום פריה ורביה [ומותר לישא אשה בשבת]. ואף דדעת הירושלמי [יומא א] דלא התירו. א"כ ה"נ י"ל דהירושלמי לשיטתו דלא התירו.

8 וכ"ד הכפות תמרים [סוכה לט], אך המקנה בסוגיין כ' דהוה איסור אף על הלוקח.

9 ועד"ז הביאו בשם הגר"ח שמואלביץ דהוה שליחות רק לזכיית הממון, ומקודשת ע"י עצמה. ולקנות הממון ליכא איסור.

10 והמהרש"ל [ב"ב קמג. הו' לע' נא]. כת' דכוונת הגמ' את וחמור, דמשמע דקונה את כל הכלכלה בשביעית. [אבל בגזל תלי בתי' רע"א].

11 ולמ"ד קידושין שאינן מסורין לביאה ב' האחיות אינן מקודשות. ורע"א כת' דלרבא [לע' נא:]: איירי דאמר כולכם וא' מהאחיות, א"כ י"ל דהאחיות קנו חצי, ואינך חצי [וכדאי' ב"ב קמג. באומר נכסיי לפלוני ולבני]. א"כ הנכריות ל"ק חלק האחיות. ולק"מ. ורק לאביי דאיירי דכלל כולם הראויות לביאה קשה. ורע"א כת' דע"ז הפלפול יל"פ דמש"ה רש"י [בסוגיין] כת' ונחשבי' קידושין שאינן מסורין לביאה ל"ה קידושין [ולא נקט ש"מ דהוה קידושין וכהלכה]. דע"כ ס"ל כרבא, דאל"כ ננקוט ש"מ אף מעורב גזל דידה ואחרים.

דהוה לאחר יאוש¹², הא חלק דאחרים שפיר קונה. וכל החסרון משום גזל דידה. ועפ"ז הוכיח רע"א דקידשה בגזל דידה אמרי' אין שקלי ודידי שקלי, אף היכא דמעורב אף ממון אחר. דאמרי' דשתקה מחמת גזל דידה, ול"מ אף שנוסף פרוטה.

ועוד תי' רע"א דאיירי בשווה ה' פרוטות. וא"כ אף דעתה על שליש, הוה חסרון פחות משווה פרוטה. ומבואר בריטב"א [לע' מח.] דחסרון פחות מש"פ אינו חסרון.

והחזר"א תי' דמ"מ הן סבורות שכולן יתקדשו, וכל א' נחתה אדעתא דחומש דידה. ואף דהמקדש נתן לה טפי [ולא קנתה], מ"מ לא היתה דעת שלה ע"ז.

ואפי' במקום שנעשית צרה. פרש"י אע"פ שצרה אינה נאמנת, שליחות מיהא כיון דעבדא עבדא. והרא"ש חלק דאין זה שום חידוש דהא נתרצית להיות שליח, ואמאי לא יהני¹³. ותוס' כת' היכא דקיבלה קידושין סתמא. והרא"ש כת' דע"כ איירי דמינו אותה שליח מעיקרא, דאל"כ האיך מהני קבלתה¹⁴. וביאר דע"כ אמרה לה מעיקרא קבלי בשביל כולם, והיא שתקה וקיבלה סתם. קמ"ל דאמרי' דסתמא קיבלה בשביל כולם, אף שנעשית לה צרה¹⁵. [ולא אמרי' דקיבלה רק אדעתא דנפשה].

והבית מאיר כת' עוד דס"ד דכמו דלענין זכיית עירוב [נדרים פח:] ל"מ זכיה מיד בעלה. ה"נ נעשית צרה ואינה יכולה לזכות מיד בעלה¹⁶, אלא משום מיגו דזכי לנפש, וכדאי' [נדרים שם].

קידושין שאינן מסורין לביאה, דמספ"ל אי כאב"י אי כרבא. פרש"י דודאי קמ"ל מתני' או דהוה קידושין [אי איירי דקידש שניהם, וכס"ד נא.¹⁷], או דל"ה קידושין [אי איירי שקידש א' מהן, וכדחייט רבא].

והשעה"מ [זיב] הביא דהריטב"א [לק' ס.] כת' דר' יוחנן [לק' שם] דמהיום ולאחר ל' מהני כשרגא דליבני דרווחא שביק, ס"ל דקידושין שאינן מסורין לביאה הוה קידושין. אבל רב [שם] מוכרח לפרש מתני' באופ"א, דהא נסתפק בדין קידושין שאינן מסורין לביאה.

תוד"ה והוא. וא"ת מאי אתא ר' יוחנן לאשמועי' וכו'. [דפשיטא דגבגב אינו בעלים להקנות¹⁸]. אבל בחי' ר' מאיר שמחה הביא דיש מ"ד בירושלמי דאין מוציאין מהשני. ואפי' בעוד הגזילה בעין [ולא נתייאש] אין מוציאין מהשני [כיון דהזלן נתחייב לבעליו]. וכ' דלפ"ז י"ל דחל ההקדש, כיון דאין מוציאין מיד ההקדש. [ואף הגזלן יוכל להקדיש, כיון דע"י חל ההקדש. דומיה דיאוש וש"ר לדידן].

בא"ד וי"ל וכו' אבל לחומרא סד"א אם קידש מקודשת, והשתא נחא וכו' דר' יוחנן, אפי' איסור דרבנן לית בה. והרשב"א ביאר דהי' ראוי להחמיר ולומר דקדשה בגזל מקודשת דעשאוהו כשלו לקדושין.

אבל התוס' רא"ש כת' דס"ד דמקודשת גזירה אטו דלאחר יאוש. קמ"ל רב דאינה מקודשת כלל. ואהא קאמר ר' יוחנן וכו' כמו שר"י לא החמיר לענין הקדש, ואפי' מדרבנן ולא חייל עליה שם קדושה. דהקדש וקידושין ענין אחד הן כדאמרי' [לע' ב:]: דאסר לה אכ"ע כהקדש¹⁹.

והריטב"א כת' דקמ"ל ר' יוחנן דאפי' משום חומרא דהקדש לא חיישי' שמא נתייאש, עד שמענו בהדיא שנתייאש²⁰. ולא חיישי' לדר' שמעון דסתם גזילה יאוש בעלים.

12 וצ"ע דלשון הגמ' דקידשה בגזל אינה מקודשת, אפי' גזל דידה. מבואר דאיירי אף בגזל דאחרים [קודם יאוש].

13 [ויל"ד ע"ד] הא דאמרי' דעכו"ם אדעתא דנפשי' קעביד, דאנן סהדי דאינה משעבדת עצמה לרצון המשלח. ומש"ה לא נחשב שליחות].

14 ויל"ד דבמה שהבעל אומר בפני כולם, כיון דהסכימו לכך נחשב מינוי שליחות. וברא"ש לא משמע כן. [וצ"ע].

15 והחזר"א ביאר דאיירי דלא אמר לשון שליחות, דנימא דמחמת שתיקותא הוה שליח. אלא הוה השערה.

16 [ויל"ד דהיינו דוקא בנשואה, ואילו הכא קאי מאירוסין. ועוד דהכא בשעת קבלת הקידושין, דקודם קבלתה עדיין לא הוה ידה דבעל].

17 [ורש"י קאי כמ"ד את וחמור קונה]. אבל לתי' אב"י דאומרת הראויה לביאה, ל"ש דיוק מגוף המשנה. דאוקימתא זו חסירה במשנה.

18 ותוס' [סוכה ל'] כת' דילפי' לה מקרא. ומ"מ כת' דהוה דין פשוט ממשניות וברייתות בכ"מ. והביאו דמבואר בתוס' הרא"ש דעצם הקידושין שייכא לגדרי הקדש [ולא רק בצורת החלות]. וצ"ב.

20 ויל"פ דכיון דכח המקדיש הוה מדיני הממון, ואף שיש לו ספק ממון, כיון דהוחזק בחזקת מ"ק לא חיישינן להקדש או קידושין כלל. [וקמ"ל סוגיין דדין האיסור הוה תולדה מגדרי הממון].

דף נב:

הא דשדיך. פרש"י דכי קבלתיה לגזל דידה אחלתיה. ועי"ז קנה הגזלן, וחזר וקידש אותה בזה. ומבואר דהנגזל יכול למכור את הגזילה לגזלן, והאחרונים הק' דגזל הוה אינו ברשותו והאיך מהני 'מחילה' לגזלן.

ויש אחרונים [ב"ש כח טז בשם השארית יוסף] דאף דהבעלים בפנ"ע א"י להקנות, בצירוף מעשה הגנב מהני [דבין שניהם הוה ברשותו].

והאבנ"מ [כח יג] הביא דאף דאינו ברשותו להקנות לאדם אחר, מ"מ הבעלים יכול להקנות לגנב. [ועי"ש שהאריך ביסוד זה מכמה מקומות, וכיסוד זה כתב השאג"א צג, וע' בסמוך].

ובחי' ר' שמעון [ב"ק לד] ייסד דאף דאינו ברשותו של מוכר, מהני נתינת רשות. ומהני קנין מצד הקונה [כיון דאחר הקנין יהא ברשותו].

ועוד ביארו האחרונים [קהלת יעקב לנתיבות כח ה, אבנ"ג תיט, ע' קה"י כא] דמהני מחילה על החיוב השבה בגזילה. וכיון דפקע חיוב השבה ממילא קנאו הגזלן¹. [ומש"ה נקט רש"י לשון מחילה].

רש"י [הנ"ל] אחלתיה. הרשב"א דייק דנתקבלה גזלתה ונתקבלה קדושיה ושוב אין לה עליו כלום. [דהוה מחילה על גוף הגזילה]. והרשב"א [כאן, ולע' יג.] חלק דנהי דאמרי' דניחא לה שיקדשנה בו [שהרי שדיך], אך אין כאן מחילה גזלה. והוא שישלם לה מצד אחר. והביא דכ"מ בירושלמי רוצה היא בקידושיה, ויהא חייב לה סלע.

אשה שגזלה - והפוסקים דנו היכא דהאשה גזלה מהמקדש, ואמר לה להתקדש בה, האם הוה קידושין. ובפשוטו הוה כפקדון בידה דמהני [וכ"מ ברמ"א כח ה]. אך בשו"ת מהר"ל [עד ג, ובדפ"י עח ה' באבנ"מ כח יג] ושארית יוסף [כח, ה' בב"ש כח טז] ס"ל דל"מ. והמהר"ל פי' דכיון דאינו ברשותו של הבעל, ואין בידו להקדישו², א"א לקדש בו. וגרע ממלוה בידה דא"א לקדש בו.

והב"ש [שם] דן דמ"מ היכא דשניהם רוצים יוכלו להקנות יחד [וע' תוס' ב"ק סח:; והאחרונים האריכו בנידון זה]. והאבנ"מ כתב דלהקנות לגזלן עצמו ודאי מהני. [ע' לע']. והאבנ"מ ביאר דכוונת המהר"ל דמ"מ ל"מ לקידושין, דבעי' כסף שלו. וכיון דאינו ברשותו לא נחשב ממונא דנותן, אף דחל הקנין לאשה. והוה כדבר שלא בא לעולם.

והקה"י [כאן] כתב דהא דמהני הקנאה לגזלן, הוה בגדר מחילה וסילוק חיוב השבה. ולא נחשב הקנאת ממון, ומש"ה א"א לקדש בו אשה.

ועוד כתב בחי' ר' שמואל [י ג] דמהני ע"י קנין מצד הקונה, דהא הנותן אינו יכול להקנות. ולענין כסף קידושין לא סגי בקנין מצד הקונה.

ההיא איתתא דהוה משי כרעא במשילכא דמיא וכו'. הריטב"א הק' לא ידענא מאי אתא לאשמועי' בהא. דדין גזל דאחרים לא תלי בהא³. וכת' דמדוחק יל"פ דקמ"ל דאילו לא היה גזל, אע"ג דשדא בה [בעודה רוחצת] ושתקה מקודשת, ולא אמרי' דשתקה משום דמתעסקת ברחיצתה⁴. וכת' ואינו נכון⁵.

קידושין ע"י יאוש ושינוי רשות

לית דחש לר' שמעון וכו' יאוש בעלמא הוי. אבל היכא דנתייאש מהני קידושין. והרמב"ן [ורשב"א וריטב"א וה"ה ז] ביאר דכיון דנתיאשו הבעלים קנאתו האשה ביאוש ושינוי רשות, וכיון שהיא קונה אותו אף הוא קונה אותה. אע"פ שהוא לא קנה גזילה כשהיא

1 וכמ"ש האחרונים בגדר קנין יאוש או שינוי. וע' סנהדרין עב [ואכמ"ל].
2 והאבנ"מ כתב דלפ"ז תלי' במח' הבעה"מ ומלחמות [ב"ק יח: בדה"ר] היכא דהגזלן רוצה להחזיר, האם נחשב ברשותו של נגזל. [והאחרונים דנו דמנלן דדעתה להחזיר, אם לא יקדש אותה שמא לא יחזיר].
3 וכה"ק התוס' ר"ד [הוד' לק' נד: בסוגריים] מה צורך ספר לנו זה.
4 והביאו דכע"ז אי' בגמ' [גיטין סג:]: דהשליח הביא גט, והיתה לשה, ואמרה יהא בידך. [ועי"ש בראשונים].
5 [כ"ה בכת"י]. וחולק על הדין הזה, דודאי כל שמתעסקת ברחיצה א"א להחשיבו 'שתיקה' בשעת מתן מעות. ועי"כ צ"ל דאמרה 'אין'. [ודעת הרמ"ה [בטור כח] דכל שזרק לתוך חיקה, ולא עשתה מעשה לקבלו, אינה מקודשת בשתיקה זו. אא"כ אמרה הן].

ברשותו דיאוש כדי לא קני.

והריטב"א כת' דכ"ר ב' הא דגזלן יכול להקדיש אחר יאוש, דקנה הקדש ביאוש ושינוי רשות, וכשר לקרבן שלו [לולי מצוה הבא בעבירה]. ואף דלא קנה הגזלן קודם שהקדיש. והר"ן [לק' נו; כג. בדה"ר, וכע"ז הרשב"א] הביא מסוגיין לענין איסור הנאה, דהמקדש בדבר שאסור בהנאה על המקדש מקודשת, כיון דהיא מותרת להנות ממנו, וקנאתו מחמתו. והר"ן כת' דומיא דמקדש בגזל דאחרים [ביאוש בעלים], אף דיאוש כדי לא קני וכל זמן שהוא בידו אינו קנוי לו, אפ"ה כיון שקנאתו היא בנתינתו מקודשת. [והר"ן למד מכאן דא"צ שיהא ממון של המקדש, והעיקר תלי דהאשה זוכה בממון].

והמשנ"ל [אישות ה א] האריך לחקור אי בעי' שיהא ממון משל המקדש, או דסגי במה שהאשה זוכה להיות שלה. ונפק"מ בדבר שאסור בהנאה על המקדש. [והא דילפ' [לע' ז]. מעבד כנעני, אף דהמקדש לא חסר ממונא. האם קמ"ל דהעיקר תלי בקבלת האשה. או דבעי דעכ"פ הנותן יחסר ממון. ועוד הביא [לע' ז]: ב' בנותיק לב' בני דגבי האב איכא פרוטה, ע"ש תוס' ור"ד].

והמשנ"ל הביא דבש"ת רדב"ז [ז לו] נסתפק כשבשעה שהמקדש זרק לא היה שווה פרוטה, וכשהגיע לידה הוה שווה פרוטה, האם אזלי' בתר נותן בשעה שיצא מידו, ולא נחסר פרוטה. והכריע דל"צ שיהא חסר למקדש. ומשמע במשנ"ל דהעיקר תלי במה שהאשה זוכה בזה.

אך הקה"י [כא] כת' דודאי בעי' שהממון יבא לה בתורת קנין דמים. דאטו אשה שתקנה מעות מהפקר עבור הקידושין מי מהני. וכן דן השער"י [א י, ה כ] דמבואר [ב"ק ע:]: דהיכא דאי תבע קמן בדינא אי"צ להחזיר ל"מ בתורת קנין כסף. [דבעי' כסף החוזר].

והאחרונים חילקו דה"נ בא לאשה מחמת המקדש. דהגזלן יכול למנוע מאחרים מלזכות בדבר הגזול [וכמ"ש תוס' ב"ק טז]. אלא דיש לדון אי בעי' שיהא חסר לו מעות, דלא היה בעלים על הממון לעולם [וכ"כ האו"ש ה ז]. [ועוד יש לחלק בין היכא דהיה שלו, אלא שלא היה שווה פרוטה, להיכא דאינו שלו כלל].

והמשנ"ל בס"ד הביא דהר"ן [הנ"ל] כת' דמתקדשת אף היכא דהממון אסור למקדש. אבל הביא דהריטב"א [לק' נו:]: ס"ל דהיכא דאסור למקדש ל"מ⁷. והמשנ"ל הק' לריטב"א האין מהני גזל ע"י יאוש ושינוי רשות.

והמשנ"ל הביא דלשון המגיד משנה והריטב"א דאף הוא קונה אותה. וביאר דבגזל הסיבה אשר תמנע שתתקדש הוא לפי שאינו שלו [דיאוש כדי ל"ק], וכיון שהיא קנאתו בשינוי רשות אף הוא קונה אותה⁸.

והקצות [שנג א, ואבנ"מ כח ד] הביא דהרשב"א [גיטין נה:]: ביאר דגנב שהקדיש מהני משום יאוש ושינוי השם [ע' ב"ק סז], דהקדשו וקנייתו באין כא'. וביאר בזה לשונות הראשונים [הנ"ל] דאף הוא קונה אותה, דאף הגנב קנה את הגזילה [מדין באין כא'⁹]. [אבל האבה"א [אישות ה ז] כת' דכוונת הראשונים דקנה אותה, את האשה].

והקצות כ' דמבואר דההקדש הוה מכח הגזלן¹⁰, דע"י השינוי גם הגזלן קונה ובאין כא'. ואיכא מקדש, והוה מדידה. וכת' ד"ל כן אף בשינוי רשות, דאף המוכר קונה משום דבאין כא'. ועי"ז אף בקידושין נחשב ממון משל הבעל. [והאבנ"מ כת' דעפ"ז נדחית ראיית הר"ן].

והקצות [ורע"א] כת' דכ"ז שייך אם נימר דשינוי רשות הוה בגדר קנין 'שינוי', אבל למש"כ תוס' [סוכה ל: ועוד ראשונים] דשינוי רשות הוה משום דבהתירא אתא לידיה א"כ ל"ש באין כא'. וכלפי הגזלן לעולם הוה באיסורא אתא לידיה, וע"כ דרק הלוקח קנה. [וע' בסמוך].

6 והביא מהסוגיה דמהני מדין עבד כנעני. וכן הא דב' בנותיק.

7 ובס"ד הביא דכ"כ הש"ת הרדב"ז [ז לז] כת' דל"מ לקדש באיסור הנאה אף שהאשה הוה חולה שיש בו סכנה. דאף שלאשה הוה היתר, ושזין אצלה ממון, מ"מ איהו לאו מידי יהיב לה ואינה מקודשת כלל. והמשנ"ל הק' סתירה ברדב"ז.

8 משא"כ באיסור"ה דהסיבה המונע [שהדמים אסורין בהנאה למקדש] עדיין קיים אף לאחר שבאו ליד האשה. דהמקדש אסור לעולם בדבר זה.

9 והאבה"א [אישות ה ז] תמה דהוה ב' דברים סותרים הקנאת החפץ וזכיותו, והאין נימא דקונה את הגזילה ע"י הקנאתו. [וי"ל דאף הקצות לא נתכוון דהממון שייך למקדש רגע א', אלא דהגזלן נחשב 'מקנה' הממון, דע"י השינוי רשות אף יש לו זכות בגוף בגוף הממון כלפי מצב שינוי רשות. וכע"ז דנו האחרונים דגדר שינוי רשות, דהגזלן נחשב 'מקנה'].
10 דההקדש אינו יכול לזכות לבד.

אמנם הרא"ש [ב"ק ז ב] כת' דקי"ל דיאוש [לחוד] קונה לחומרא מדרבנן [וכרבה ב"ק סו.], ואם קידש בה אשה מקודשת צריכה גט. [והו' ברמ"א כח א בשם ר' ירוחם דמקודשת מדרבנן]. והיש"ש [שם ז] ושאר פוסקים תמהו דהוה יאוש ושינוי רשות, ומהני מדאור'.

והדרישה והב"ח וחלק"מ [שם ד] כת' דנפק"מ בגזל דידה [דל"מ שינוי רשות], ובדלא שדיך. והט"ז ובי"ש חלקו דיכולה לומר ידי שקלי". [עכ"פ נפק"מ כשאמרה 'אין'].

והק"נ [פ"א יט אות ה] ת' דדוקא שדיך מהני יאוש ושי"ר, דמסתמא לא ניח"ל לקנות גזל על ידה. והחז"א דחה דמ"מ קיבלה הקידושין.

והפ"ח [לרא"ש ב"ק שם ט] כת' דל"מ שהאשה קונה ע"י, דברגע הקידושין לא היה משל המקדש. וכ"כ הקצות [שנג א] ורע"א [גיטין נה] דדעת הרא"ש דבעי' שיבא ממון המקדש. ואף דהאשה קונה ע"י יאוש ושי"ר אינה מקודשת אם אינו ממון של המקדש. והקצות ביאר דאף שא"ר [הנ"ל] ס"ל דבעי' שיהא הממון של המקדש, אלא דס"ל דכיון דבאין כא' נחשב שקנאו הגזלן, וקידש בו אשה. אבל דעת הרא"ש דגדר שינוי רשות, דאצל הלוקח בהתירא אתא לידה [ואינו קנין שינוי]. אבל הגזלן אינו יכול לקנות כלל. ומש"ה לא נחשב ממון של המקדש.

וכ' דע"כ הגמ' בסוגיין קאי כמ"ד יאוש לחוד קני [עכ"פ] מדרבנן. ומש"ה הוה ממון המקדש. ולא משום יאוש ושי"ר.

אבל האר"ש [ה ז] חלק דל"צ שיבא ממון המקדש, כדמוכח מקידשה במעילה, דבמה שהוציא מעות ההקדש ונתחייב במעילה מקודשת. וה"נ הגזלן נתחייב¹². ותלי בנתינה של המקדש, דאילו לחטוף מהגזלן בע"כ צריכה להחזיר לו [וכמ"ש תוס' ב"ק סט.].

ועוד ייסדו כמה אחרונים [חזו"א ב"ק טז ד, אמר"מ לב מ, קוב"ש ב"ק טו] דהגזלן נחשב שהוא 'מקנה' את הגזילה ללוקח. דמהני הקניני גזילה לענין זה. [ומש"ה מתיישב דנחשב נותן המעות לקדש את האשה]. אמנם ברא"ש מבואר דלא סגי בהכי, ובעי' שיחסר ממון.

כלך אצל יפות

במוזא דשמכי, א"ל מאן אחלך. הרמב"ן הביא י"מ שאם שווה ב' פרוטות כיון שאחת מהן שלו ודאי מקודשת. והרמב"ן הק' דלפ"ז בשוה פרוטה, הוה ספק שמא מחצה שלו שוה פרוטה במדי. אלא שאני הכא דאמר התקדשי לי 'בזה', ודעתם לקדש בכל המוזא, ולא בחציו¹³. עד שיאמר לה התקדשי לי בחלקי שבמוזא. וכ"כ הרמב"ם [ה ט].

והאחרונים העירו דמ"מ גדר שותפות הוה ספק, דלמ"ד אין ברירה נחשב ספק שמא זה חלקו המגיעו [ע' תוס' גיטין מז.], והוה עכ"פ ספק קידושין. [ואפשר דקודם חלוקה משועבד חלק כל א' לחבירו, וכמ"ש הר"ן נדרים מה. ואף דהגוף שלו, אינו יכול לקדש אשה].

ה"מ במוזא, אבל כישא מצי א"ל אנא שקלי וכו'. פרש"י דהדרך שהאגודות הן שוות. ורשאי לחלק א' לעצמו לפי חשבון. והתוס' ריה"ז ביאר דמוזא שיש בהם גדולים וקטנים, ומש"ה אמר' מאן שם לך. והתוס' ר"ד ציין דכן היא בגמ' [ב"מ סט] דאמר' מאן שם לך, דבעי' שומא ג' ששמו הדבר בשווי'. ואין לו כח לחלוק בלא דעת בעל הבית.

אבל התוס' רא"ש כת' דכיון דשקיל בלא מדה לא היה דעתו לתת לבעה"ב כנגדו. ובעה"ב מקפיד כשנוטל בלא מידה.

והנמוק"י הביא בשם הריטב"א דש"מ דכל דבר שהוא בחזקת שותפות, אף דיוצא מתחת יד א' מהם אם קידש בו אינה מקודשת, ולא חיישינן שמא חלקו.

לא אמרו כלך אצל יפות אלא לענין תרומה וכו'. פרש"י שיועיל למי שנטל שלא ברשות, דנימא גלי אדעת' דניח"ל. [ובתרומה דעומדות לתרום¹⁴ מהני גילוי דעת לבסוף, דאף

11 והאבנ"מ [כח ד] דן דכיון דקנאו, ואין עליו אלא חיוב דמים ל"מ ידי שקלי. אך הק' דקי"ל דלענין ממון ל"ק יאוש, א"כ ל"ש חומרא לענין קידושין.

12 ושוב חילק האר"ש דגבי גזלן מתחייב משעה ראשונה [כפי שהיה שווה בשעת גזילה], משא"כ גבי מעילה נתחייב בשעה זו.

13 והתוס' ר"ד ביאר דלא סמכא דעתה לאיקדושי אלא בכולה, והו"ל התקדשי לי במנה זה ונמצא מנה חסר דינר.

14 ובגמ' [ב"מ שם] מבואר דהטעם משום מצווה. והב"י [ע' בסמוך] כלל שניהם בלשונו [משמע בעי תרווייהו].

מעיקרא ניחא ליה].

ותוס' הביאו להגמ' [ב"מ כב.] העמידה דלאביי דיאוש שלא מדעת ל"ה יאוש [ואף דהשתא ניח"ל לא מהני דיחול מעיקרא, דנימא דאף מעיקרא ניח"ל]. וע"כ איירי דעשאו שליח. ובגמ' [שם] אי' ה"נ מסתברא [דעשאו שליח] דגבי תרומה כתיב אתם גם אתם.

והגרנ"ט [ב"מ קנא] ביאר דהיכא דצריך חלות כו"ע מודו דל"מ למפרע. אלא הכא משום ניחותא ס"ד דתרומה סגי בניחותא [ואי"צ שליחות]. קמ"ל דצריך דעת. והא דאי' [ב"מ שם] ותסברא אתם גם אתם, אינו גזיה"כ דוקא בתרומה, אלא כל היכא דצריך חלות בעי' שליחותו, דגלי קרא דצריך מעשה בעלות¹⁵.

ותוס' כת' דה"נ איירי דעשאו שליח¹⁶. והאחרונים [רע"א ורש"ש] הק' דסוגיין הוה רבא, ולרבא יאוש שלא מדעת הוה יאוש, א"כ י"ל דמהני בלא עשאו שליח. וכ"כ הרמב"ן [בדעת רש"י] והתוס' ריה"ז.

והתוס' ריה"ז הק' א"כ אמאי נקטו הר"ף והרמב"ם [ה ח] סברת כיסופא, הא קי"ל כאביי. ות' דנפק"מ אם יגיד כן קודם קידושין. [ולשון כלך אצל יפות אינו הסכמה אף מכאן ולהבא. ודלא כרש"י]. והתוס' ריה"ז כ' דמסתברא דאף דמהני בתרומה היכא דהוסיף, והסכים. היינו דתרומה נטלת במחשבה. אבל מתנה אינו קונה במחשבה. [וצ"ע בדבריו].

ועד"ז כ' הרמב"ן וריטב"א כת' דגבי קידושין דאף בלא עשאו שליח, קס"ד דכי היכי דגבי תרומה מהני עשאו שליח, והוי כלך אצל יפות גלוי דעת גבי יפות, אע"פ שמתחלה מסתמא נעשה שליח רק לבינוניות. ה"נ הכא הוי גלוי דעתא ואמר' דמינח ניח"ל. ה"נ גבי קדושין כיון דהשתא ניח"ל מקודשת, אילו איתנהו בעין בידה [ולא נתאכלו], דזוכה מכאן ולהבא, והשתא מתקדשת¹⁷.

אבל הרמב"ן דקדק מדברי רש"י דלמפרע לא ניח"ל, משמע דמכאן ולהבא ניח"ל. וחלו הקידושין מכאן ולהבא.

והשיטה לנ"ל כת' דאף בתרומה מהני אף דלא שוי' שליח, וחל עתה כשאומר לו כלך אצל יפות. [וע' בסמוך].

ועוד כ' הריטב"א דדחיית הגמ' 'לא אמרו אלא בתרומה', היינו דמינהו שליח. ומש"ה סגי הוכחה כל דהו לגלוי דעתו דניח"ל. ולהכי לא גמר' מינה לעלמא היכא דליכא שליחות קודם, דכלך אצל יפות יחשב גלוי דעת דניח"ל.

דעת הרמב"ם - והרמב"ם [תרומ' ד ג] הביא הא דכלך אצל יפות מהני בתרומה, ולא כת' דעשאו שליח. והכס"מ [וב"י י"ד שלא, וט"ז שם טו] כ' דסמך אסוגיין דאיירי דלא עשה שליח. כיון דעומד לתרם, ועוד דהוה מצווה. ומש"ה מהני גילוי דעת למפרע. ול"ג [בב"מ שם] ה"נ מסתברא, אלא ותסברא. [או דלמסקנא לא קאי]. [וכ"כ הגר"א י"ד שלא עו].

והקצות [רסב] הביא דכן מבואר [עירובין עא]. דמהני ביטול רשות [גבי דיוריו האוסרין עירוב] למפרע¹⁸, כדין כלך אצל יפות¹⁹.

[וע' מש"כ התוס' ריה"ז [הו' לע'] בדעת הרמב"ם].

אבל המהר"י קורקוס [בסו"ד] כ' ליישב דחל מכאן ולהבא, וכדברי השיטה לנ"ל²⁰. וכ"כ הבית שמואל [כח מד] דכוונת הרמב"ם דחל התרומה משעה שגילה דעתיה דניח"ל. וכ"כ המשנ"ל בשם הירושלמי [תרומות א א]. [ודלא כגמ' ב"מ]²¹.

15 והחז"א כת' דאף דמצאנו [לע' מד:] דהיכא דקרב הדבר דהוה זכות גמור, סגי ניחותא אח"כ. היינו במידי זכות. אבל לתת לאחרים צריך דעת. ולא סגי דאינו מקפיד, קנין צריך דעת מקנה. ואין זה זכותו דנימא 'זכין לאדם'.

16 והתוס' רי"ד תמה דמפורש בברייתא ותרם שלא ברשות, אלמא בשלא עשה שליח מיירי. [וצ"ע מהגמ' ב"מ שם].

17 אבל גבי תרומה כיון דמעיקרא לא שוי' שליח לא חיילא השתא.

18 אבל החז"א ציין דתוס' [עירובין שם] פ' באופ"א.

19 ועפ"ז דן הקצות דמי ששכח לבטל חמצו, מהני אח"כ למפרע. והנתיבות [שם] והחז"א תמהו ע"ז.

20 והביא דשוב מצא כן בשיטה א' לא ידעתי שם מחברה.

21 [ובתחילת דבריו כת' מהר"י קורקוס דהרמב"ם דחה את הגמ' ב"מ מפני סוגיין]. וכ"כ החז"א דכוונת הרמב"ם דמהני הפרשת התרומה מכאן ולהבא, ואף דנסתר מהסוגיה [ב"מ שם], עכ"פ יל"פ כן בדעת הרמב"ם. [דלדברי הב"י העיקר חסר].

שם. לא אמרו כלל אצל יפות אלא לענין תרומה וכו' אבל הכא משום כיסופא. המחנ"א [גזילה ב] דייק דאילו הבעה"ב לא ידע שלקח מעיקרא, והשתא א"ל טול מיפות. א"כ ליכא למימר דמחמת כיסופא אמר כן, ונחשב דגמר בכל ליבו. ומשמע דכיון דהשתא נחא ליה מעיקרא נמי נחא ליה, ומקודשת למפרע.

וביאר דל"ד ליאוש שלא מדעת, דמתייבש בע"כ משום שהדבר אבוד ממנו. אבל בדבר שרוצה מדעתו מהני²².

ועד"ז כ' הש"ך [ח"מ שנח א] [אי לאו דמסתפינא] בדבר שידוע שהבעה"ב אינו מקפיד מותר ליקח. ול"ד ליאוש שלא מדעת, דאינו מייאש אלא משום שא"י היכן הוא, והוא בע"כ. וחלק בזה אמש"כ תוס' [ב"מ כב.] דמבואר דהיה אסור לרבנן ליטול פירות מהאריס בלא דעת בעה"ב.

הקצות [רסב א] כת' דמ"מ היכא דיש נחותא דמצווה מהני [אף לדעת תוס' ב"מ] כמו תרומה, לדעת הרמב"ם דבסוגיין איירי בלא עשאו שליח. והביא הפוסקים [ט"ז או"ח תרלז ד, רמ"א תרמט ה] נקטו דמותר ליטול אתרוג של חבירו, או לישב בסוכתו שלא מדעתו. משום דניח"ל לאינש למיעבד מצוה בממוניה, ואף דהשתא מיהא לא ידע. וע"כ משום נחותא דמצווה שאני דלא בעינן ידיעה.

ובשיעור' ר' שמואל כת' דמהני קנין מצד הקונה, ע"פ נחותא של המוכר. [וע"פ יסוד ר' שמעון]. וע"י התרצות המוכר, הלוקח יכול לזכות לעצמו קנין גמור. דמהני קנין מצד הקונה. [ודלא כתוס' ושאר בסוגיין דבעי שליחות. ואפשר דכ"ד התוס' ריה"ז].

והרמב"ם [ה ח] סיים דאם קידש בדבר שאין בעה"ב מקפיד, כגון תמרה או אגוז הרי זו מקודשת מספק. והב"ח [כח] וט"ז ובי"ש [מה] כת' דהוה ספק שמא מ"מ מקפיד. אבל המשנ"ל והפרישה כת' דאיירי דוקא בפחות מש"פ²³, ומקודשת מספק משום ספק ש"פ במדי. [והמשנ"ל הביא דכ"כ התשב"ץ כת"י ב].

רש"י ד"ה לא אמרו. משום כיסופא הוא דאמר, אבל למפרע לא נחא ליה. משמע דמכאן ולהבא מותר לקחת. [וכן דייק הרמב"ן. אבל לענין תרומה וקידושין משמע דלא מהני מכאן ולהבא. כיון דלא חל בשעתו לא חל אח"כ. והרמב"ן הוכיח דלא כמ"ש דהנידון בסוגיין שיחול הקידושין מכאן ולהבא. וכן דלא כמ"ש האחרונים בדעת הרמב"ם דהתרומה מכאן ולהבא].

והבי"ש [כח מד] הק' דבגמ' [ב"מ כב.] מבואר דאף מכאן ולהבא מר זוטרא לא אכל. וע"כ דאף מה שהסכים עכשיו הוה משום כיסופא ולא מהני²⁴. וכת' ד"ל דהכא איירי בסרסור שיש לו שותפות בו. ומש"ה ע"י נחותא מהני מכאן ולהבא.

והרש"ש כ' דמר זוטרא החמיר על עצמו ולא אכל. משום דלא מחל בנפש חפיצה אלא משום כיסופא²⁵.

המקדש בחלקו

תוד"ה המקדש. וא"ת מי גרע מהמקדש ע"מ שאדבר עליך לשלטון, אע"פ שלא נתן לה כלום, אלא שעשה לה הנאה. [ומתקדשת בשכר פעולתו, או במה שגרם לה הנאה מהמלך]. והתוס' רא"ש ביאר הקו' כיון דא"י לאכול אא"כ נתן לה, א"כ יש בהנאה זו שוה פרוטה. ואפ"י לא יהיב לה מיד, כמו ע"מ שאדבר עליך לשלטון דלא יהיב לה מיד.

והפנ"י ביאר דאף דמצאנו [לע"ז]. דמהני קידושין מדין עבד כנעני, אף דהבעל אינו חסר. התם הנותן חסר, ומש"ה תוס' הביאו מאדבר לשלטון דמהני אף ששום אדם אינו חסר.

בא"ד וי"ל וכו' אבל הכא טובת הנאה אינה משלו, דהא ממון גבוה הוא, ואינו יכול ליקח ממון²⁶. ומבואר דאינו רשאי ליטול שכר עבור מה שמעמיד לה ממון שאינו שלו²⁷. ובזה לא אמרי' טובת

22 והמחנ"א הביא תוס' [לע"מ:] דכל דבר דאין דרך הבעלים להקפיד לא מקרי גזלן. [ובמה שאינו מקפיד סגי, דלא נחשב בע"כ]. [ויל"ד דהתם איירי בדבר מועט דאינו רוצה שיטול. אלא דאינו מקפיד כ"כ].

23 ולפ"ז יל"פ דגזל פחות משווה פרוטה הוה מחילה. וזוכה בו להיות שלו.

24 והרש"ש הק' דכיון דנתן לו רשות, לאו כל כמיניה לומר דהוה משום כיסופא.

25 וכת"ב אל תלחם את לחם רע עין, אכול ושתה יאמר לך.

26 והתוס' רא"ש כת' [דהתם ראוי ליטול שכר, הילכך הוי כאלו יהיב לה שכר הפעולה] אבל הכא כיון דאין מכר חל עליו ולא מחייבא ליתן לו כלום, אף דנהנית שו"פ לא מיקרי ממון ולא יהיב לה מיד.

27 [ומי שמעמיד לחבירו ממון מהפקר, אינו רשאי ליטול ע"ז שכר]. ועד"ז יסוד האחרונים לפרש דברי הירושלמי [בתוס' לע"ג:] דהאב זכאי בקידושי ביתו, דרשאי ליטול שכר על גוף הביאה. דנחשב בעלים

הנאה ממון. וצ"ב אמאי ל"מ משום שכר פעולתו. ומשמע דכיון דהגיע לידה ממון [מגבוה], אינו רשאי ליטול ע"ז שכר. ול"מ לקידושין.

והברכ"ש [ג] נסתפק היכא דקצץ להדיא עבור מעשה מחילת אכילתו, האם מהני להתנות²⁸. וכת' דאפשר דאין לו אפי' זכות של תנאי.

והחז"א כ' דבמה שמושך ידו אין חיוב משום שכר פעולה, שאין הפעולה אלא בעושה מעשה ולא בהעדר מעשה. והוכיח כן מתוס' [כתובות פב. ד"ה פומבדיתא] דבמה שפורש מלפסול יבמתו לא חשיב פועל לזכות במה שהבטיח לו נכסים תחת זה²⁹.

בא"ד בתו"י אע"ג דאית ביה ש"פ שיכול למוכרה וכו'. הרש"ש כת' דמשמע דנח' תוס' והתו"י האם יכול למכור זכות האכילה [ואפ"ה לא חשיב ממון לקידושין]. והפנ"י הק' דמשמע בכ"מ דאינו יכול למכור חלקו. ועוד אילו יכול למכור, אמאי ל"מ לקידושין. והאחרונים דנו דמש"כ התו"י שיכול 'למכור' לאו דוקא מכירה.

והרש"ש כת' דמדברי התוס' יש לפשוט ספק המשנ"ל [ה א, הו' לע'] האם סגי שהאשה תקבל מעות הקידושין, או דבעי' שיבא הממון ממנו. ובתוס' מוכח דאזלי' בתרי' [ואף דהאשה מקבלת שווי ממון, הא לא הגיע מהבעל].

אמנם לכאו' ל"ד דגדר ממון גבוה לא נחשב שהאשה קיבלה מעות כלל. [אמנם הרש"ש דייק מלשון התוס' דהחסרון משום 'דאינה משלו'].

והחז"א כת' שלא נתנה תורה חלקו אלא למצות אכילה [שאין אחר יכול ליקח מצוותו], אבל אינו יכול להעביר זכותו לאחרים. ואף אם נתן לאחר, יכול לחזור וליקח ממנו, שאין קנינים במצוות³⁰. וכיון שהוא משך ידו מהמצווה כל א' רשאי לאוכלו. ואם נתן לא', רשאי אחר לחטוף מידו.

נימא מתני' דלא כריה"ג וכו' שהן ממונו. הקצות [תו א בסופו] הק' דמ"מ קדשים [מחיים] אסורין בהנאה³¹, והאיך אפשר לקדש בו אשה. [ועד"ז הק' לענין נזיקין, למה יתחייב בעלים על ממון דאיסורי הנאה]. וצ"ע כעת.

והקצות כתב לדון דבכל איסור הנאה אינה מקודשת, דאין לאשה בהם הנאת כלום, אבל קדשים קלים יש לה הנאה לאחר שחיטה וד' עבודות. אבל הק' ממש"כ תוס' [ע"ז סב.] דאף באופן דאפרן מותר, מ"מ אינו ממון לקדש בו.

והאחרונים [חי' ר' שמעון ב"ק טז, קה"י ב"ק יג ג ועוד] חילקו דבשאר איסור הנאה דחייה רחמנא, והקפידה התורה לאבדו. אבל בהקדש טעם האיסור משום דמיוחד לגבוה. אבל הנאה צדדית שאינה נוגע מותר, דלא הקפידה תורה על עצם ההנאה³².

אפי' תימא ריה"ג וכו' אבל לאחר שחיטה, כי קא זכו משלחן גבוה קא זכו. פרש"י בין כהנים בחזה ושוק, ובין בעלים בבשר. אבל רש"י [במשנה] כת' בחלקו, עם אחיו הכהנים. ודלא כמ"ש כאן דאף חלק הבעלים הוה משלחן גבוה. וע' פנ"י ואחרונים.

ותוס' [ב"ק יב:] כת' דפשיטא דחלק הבעלים אפי' אחר שחיטה שלהן לקדש אשה ולכל דבר, דעיקר הקרבן שלהם דוקא חלק בעלים. וכל הנידון על חלק כהנים. [ומשמע דחלק בעלים הוה שלהם ממילא מכח הבעלות הראשוני, וכ"כ תוס' ר"פ ב"ק שם. וע' בסמוך].

והגליון מהרש"א דייק כן מהרמב"ם [ה ה] שכ' כהן שקידש בחלקו. משמע דבעל הקרבן נחשב ידידה³³.

ובסוף הסוגיה [ב"ק יג.] אי' מתנות כהונה שאני [ותוס' גרסו 'אלא']. והרמב"ן [כאן] הק'

ע"ז, ולא דין אפוטרופוס. דא"כ השכר לא היה שלו.

28 ולצד דמהני, א"כ עיקר תי' התוס' דדעתו על גוף הממון, ואינו משלו. ואין דעתם על הפעולה.

29 וילד"ח דהתם הטעם משום דמצי אמר משטה אני בך, [וכמו יבמות קו.] כיון דהוה שלא כהוגן.

30 ומש"ה אם פסק דמים לחבירו, אין חבירו מתחייב הדמים, שהרי לא זכה מיד הנותן כלום.

31 ואף קדשים קלים אסורין בהנאה מדאורייתא, וכמ"ש רש"י [פסחים כז:]. [ועי"ש שהביא עוד].

32 ור' שמעון הוסיף דכמו שיכול למכור סוכתו בחג. ועוד הביא מדין פטר חמור דיכול לקדש בביני וביני. [ועוד דנו האחרונים במעש"ש בגבולין, דאסור בהנאה].

33 וציין למשנ"ל [מעילה ד ח] ולח"מ [בכורות ו ב] שדנו אי ק"ל כריה"ג.

דרש"י [כאן] כת' דבין חלק כהנים, משמע דאף חלק כהנים הוה ממון הדיוט לריה"ג [עכ"פ מחיים]. וכת' דלפ"ז סוגיין פליגא. והרמב"ן [וכן רשב"א וריטב"א] כת' דאפשר לצאת ידי שתיהן דתנא 'חלקו' משום חלק בעלים, כלומר לאחר שחיטה משל גבוה הוא ומחיים הוי ממון. אבל משום חלק כהנים הוא הדין מחיים דאינה מקודשת דאינהו אפי' מחיים משל גבוה זכו.

אבל **תוס'** [שם] כת' דלמסקנא ריה"ג מודה בחלק כהנים אף מחיים. ולפ"ז אין חילוק בין מחיים ללאחר שחיטה. והגמ' דידן קאי לס"ד דהתם.

משלחן גבוה קא זכו. תוס' ריה"ז כ' כלומר לא ניתנו אלא לאכילה. [כדילפי' בסמוך גזיה"כ].

ובגמ' [ביצה כא.] אי' [דלבית שמאי] אין שוחטין נדרים ונדבות ביו"ט [וגרע מבהמה של שותפין], דכהנים זכו משלחן גבוה. ופרש"י דה"ה בעלים בשאר הבשר, כעבד הנוטל פרס מבית רבו, וכל השחיטה לשם גבוה. [וכשיטתו דאף חלק בעלים הוה ממון גבוה]. אבל **תוס'** [ב"ק יב:] כת' דכוונת הגמ' [ביצה] דעיקר השחיטה בשביל גבוה, ולא לאכילת הבעלים. [ולא משום הבעלות על הבשר³⁴].

אבל **תוס'** [ביצה כא.] כת' דאפי' לריה"ג דאמר משולחן גבוה זכו, מ"מ אותו ממון זכה משלחן גבוה, דהא עיקר הקרבן בשביל גבוה. והלכך נהי דהוי ממונו לקדש בו את האשה, מ"מ כל העבודות לצורך גבוה הם עושים. ומבואר דדעת תוס' [ביצה] דחלק בעלים לאחר שחיטה הוה ממון הדיוט [דגרס 'אלא' בב"ק]. אלא דס"ל דהך ממון הדיוט משלחן גבוה זכי [ולא שנשאר לו ממילא כיון דהקרבן שלו]. וביארו **האחרונים** דהוה כמו שהכהנים חולקים בגזל הגר, דע"י החלוקה הוה ממונו לכל צרכו. וע' בסמוך.

וכי אשה בעזרה וכו'. **רש"י** פי' דאסורה ליכנס. ו**תוס'** פי' דלא שכיח. והמהרש"ל ביאר דודאי לא לישאל הלכה בא, אלא לקפחני³⁵.

א"ר יוסי וכי וכו' ר' יהודה אומר מקודשת. השיטה לנ"ל כת' דלבתר דשמע [ר' יהודה] דמילתא דשכיחא היא נתיישב בדבר³⁶.

ר' יהודה אמר מקודשת. **השיטה לנ"ל** הק' לר' יהודה איזה הנאה יש לאשה בזה [הא אסורה לאוכלה³⁷], אי משום דמוכרת לכהן, הא קודש תופס את דמיו. וי"ל דהכהן מתחייב דמיהם ומושך ואוכל ואח"כ משלם. דכה"ג אינו חל איסור על הדמים [ע' ע"ז סב:].

תוד"ה וכו'. ול"ד דלא אשכחן דנשים אסורות ליכנס בעזרה וכו'. והתוס' הרא"ש ביאר כיון דחשיב עזרת נשים, ועזרת ישראל ועזרת כהנים, וכמו שאסור לישראל ליכנס לעזרת כהנים אלא לצורך³⁸, ה"ה נמי אשה בעזרת ישראל. [וע"ע יעב"ץ].

בא"ד ועוד תנן שהשחיטה כשירה בנשים, א"כ יכולה ליכנס. **האחרונים** [רש"י] ביארו דכוונת התוס' לפרש דמשכח"ל שיכנסו לצורך. אבל מגוף המשנה דהתם אין ראייה שרשאית ליכנס, דהא אפשר בסכין ארוך, דומיה דטמא [שהוזכר שם].

בא"ד לכך נ"ל וכו' אין רגילות שתכנס³⁹. והמהר"ם רוטנברג [בתשב"ץ קטן שצ"ז] כ' הטעם דלאו אורח ארעא, פן יתגרו בה פרחי כהונה⁴⁰.

מה אש לאכילה וכו'. הרש"ש ציין דמדמה אכילת אדם לאכילת מזבח. [וכן זבחים יג; ע' זבחים לא].

34 וכ"כ **הרשב"א** [כאן] בשם **תוס'** דאע"ג דחלק בעלים חשוב ממון מ"מ עיקרן לצורך גבוה קאתו ולכך אינן קרבין ביו"ט.

35 וצ"ב דבימי ר' יהודה לא היה עזרה, ובלא"ה הוה הילכתא למשיחא. ומ"ש שכיח או לא שכיח. [ועוד דתוס' בכ"מ ציינו דהגמ' מסתפקת מילתא דלא שכיח כלל].

36 [וצ"ב דהברייתא קאי אף בקדשים קלים, ונפק"מ בכל העיר. והיה לו לשים ליבו לדון בדין קדשים קלים].

37 אמנם האב [כהן] מקבל קידושי בתו, ויכול לאוכלו.

38 [אבל בעזרת ישראל מותר ליכנס שלא לצורך. ונח' בזה הראשונים. ואכ"מ].

39 והתוס' רי"ד כת' אלא סברא היא דמה טיבן של נשים בעזרה והא לאו בני סמיכה נינהו.

40 ועפ"ז מחה על שנהגו למול בחיקה של אשה. ואף שבעלה אצלה, לאו אורחא ליכנס אשה מקושטת בין האנשים ובפני השכינה. [ועוד דאינה מצווה, ולמה לה לחטוף מאנשים המצווה].

דף נג.

תודה וסמך. וא"ת והא ר"י לא דריש סמוכין וכו'. ותוס' [יבמות ד.] תי' א"נ דנחשב 'מוכח' דלא כתיב בפרשת ויקרא. א"נ משום דמופנה 'איש כאחיו' מיותר. וה"ה בכה"ת דרשי' היכא דמוכח ומופנה, ונקט משנה תורה דבמשנה תורה קי"ל דכולהו מוכח או מופנה.

ובהג' מהר"ב רנשבורג [עה"ג שם] ציין דהראב"ן ס"ל דדוקא במשנה תורה דרשי' לר' יהודה, דמשה סידר פרשה אחר פרשה לידרש. אבל כל התורה מפי הגבורה, ואין מוקדם ומאוחר.

והריטב"א כת' דהוה היקש, דכתיב וזאת התורה. ולא סמוכין בעלמא. [וכ"מ בתוס' רי"ד].

דנניא מנין שאין חולקים מנחות כנגד זבחים וכו'. פרש"י כפי דמים וכו'. האחרונים הק' אמאי רש"י הוסיף משום דמים. ולכאור' כל שחולק חלק כנגד חלק נחשב מקח. [דכיון דהוה ב' קרבנות ע"כ הוה מקח, וע"ע בסמוך].

כך אין חולקים בקדשים קלים, איש חולק וכו'. בפשוטו משמע דרק מקרבן לקרבן, אבל בקרבן א' חולקין. וכן פרש"י טול אתה חלקי במנחת ראובן, ואני אטול במנחת שמעון. אבל בחד מנחה מהני. וכ"כ תוס' [מנחות עג.] בתי' הג' דנתמעט רק שאין חולקין קרבן כנגד קרבן, אבל קרבן א' שפיר חולקין. אבל בתחילת דבריהם כת' דהא דאיתא איש 'חולק', לאו דוקא, דאינו חלוקה גמורה.

ועוד תי' דחלקו, אלא דלא חילקו לענין שיהא שלו לקדש בו אשה. וכ"כ תוס' [שבת קמט:] דהא דמטילין חלשין [גורלות] בקדשים שלא יחטפו. אבל ל"מ גורל וחלוקה שיהא שלו לקדש בו אשה.

והחז"א ביאר דלכו"ע יש חלוקה במצוות האכילה. אלא דכיון דל"ש חלוקה מנחות כנגד קרבנות, אף ל"ש מכירה. [ע"ש].

ותוס' [זבחים מד:; והתוס' רא"ש כאן] הק' דמבואר [מנחות שם, ב"ק קי:] דאף גזל הגר, אין חולקין גזל הגר כנגד גזל הגר [ופרש"י מנחות שם דמשלחן גבוה זכו]. אף דהוה שלו לקדש בו אשה. ותוס' זבחים תי' דגלי קרא 'לך ולבניך', לקדש בו את האשה. דלאחר חלוקה הוה שלו לכל צרכיו. [וע' תוס' מנחות עג. כע"ז].

והשיטה לנ"ל ביאר דל"ד לקדשים דעדיין לא נגמרה מצוותן דהכפרה נגמרת באכילת כהנים, אבל גזל הגר כיון דחלקוה הכהנים נגמר הכפרה.

אבל השיטה לנ"ל [נב:] כ' דהא דקאמר [שם] אין חולקין גזל הגר, דלא כר' יוסי. [אלא כר' יהודה דממון הדיוט. וצ"ב למה דאמר' הכא דר' יהודה חזר בו].

וכרב מי לא תניא² והתניא הצנועין מושכין ידיהם והגרגרנים חולקים. פרש"י דס"ד דחלקו דרך עילוי, ונוטל ממקור³ א'. והגמ' מביאה דיש חלוקה דרך עילוי. ועוד פי' השיטה לנ"ל 'ידיהן' כמו חמש ידות [בראשית מג לד], חלקין.

והחז"א כת' לפרש [דלא כרש"י, ואפשר לכוון ע"ד השיטה לנ"ל] דקו' הגמ' דאי ס"ד אין דין חלוקה א"כ דשאי כהן אחר לחטוף חלקו [דאין לו זכות לומר לאחר שיקח במקומו]. אבל אי יש דין חלוקה, א"כ במה שנוטל חלק הצנועין [ע"י סילוק] נחשב חוטף.

רש"י ד"ה הצנועין. מושכין ידיהן ממנו, דלא מהני להו מיד. משמע דאין מצוות אכילה כלל פחות מכזית. וכן הביא המנה"ח [קלד ב] מסוגיין, דכיון דבפחות מכזית לא היו מקיימין המצוה משכו ידיהן. ומבואר דפחות מכזית אינו מצוה כלל, ומש"ה לא נטלו. והוכיח מכאן דל"ש חצי שיעור במצוות עשה. [ואם אינו אוכל שיעור שלם, אין טעם לאכול כלל]. דאל"כ לא היו מושכין ידיהם אף בלפחות מכשיעור.

אבל התר"י [יומא לו.] כת' דמי שהגיע לו כזית לא היו מושכין ידיהם כי דימו לקיים מצות אכילה. אבל כיון שהגיע פול לא היה מצות אכילה לגמרי, שלא היו שביעין ממנו. וכ' התר"י דהיכא [דשביעין ממנו] מיקיימא מצות אכילה. ד"ל דלא בעי כזית לגמרי אלא כזית עדיף וחשיבא אכילה. והבית הלוי [א ב ז, וכן ג נא ג] הביא מזה דמתקיים מצווה אכילת קרבן, אף

1 והתוס' רא"ש ביאר דהתם דרשי' אשר ישיבו, לאחר שהשיבו וניתן לכהן נחלק ביניהם. אבל קודם חלוקה לא הוה שלו.

2 והתוס' רא"ש והריטב"א כ' דהמ"ל דנשנית קודם חזרה.

3 והריטב"א ביאר להר"א הלשון חוטפין בסיפא, דכיון דכ"כ הורגלו הגרגרין לחלק דרך עילוי, באו לידי חטיפה.

כשכל א' אינו אוכל כזית. וביאר דמצוות אכילת זבחים הוה מצוה שהזבח יאכל, ואינו דין אקרקפתא דגברא שהוא יאכל [כמצוה וקרנן פסח]. אבל בשאר זבחים כל שהזבח יאכל סגי [ואינו צווי על אדם מיוחד], ולא נאמר שיעור כזית בזה.

מאי חולקין חוטפין וכו'. פרש"י לעולם אין בו דין חלוקה, והגררן היה חוטף חלק חבירו. ופי' תוס' דחטפו מחלק הצנועין שנסתלקו.

והמנח"ח [קלד ב] הק' היאך משכו ידיהם כיון שזכו, והא אין יכולים ליתן ולמכור חלקם לאחרים [למסקנא], דהוה ממון גבוה. ותי' דהתורה זיכתה למי שרוצה. אבל מי שלא בא לחלוק, לא זיכתה לו תורה כלל.

מעשר שני

מעש"ש וכו' מנה"מ לה' הוא ולא לקדש אשה. ובגמ' [נד:] מבואר דסברת ר' מאיר משום דהוה ממון גבוה, ולפ"ז מבואר דילפי' דהוה ממון גבוה לה' [וכ"מ בריטב"א].

ובגמ' מבואר דר' יהודה סבר דמעש"ש ממון הדיוט. אבל הרמב"ם בפיה"מ והרע"ב כת' דסברת ר' יהודה דבמזיד קידש שהרי חלל המעש"ש⁵, דהמעש"ש מתחלל. ור' מאיר ס"ל דאינו דרך חילול. ומשמע דילפי' מהך דרשא דאינו דרך חילול. [והתוס' חלק דלר' מאיר לא איצטריך טעם דאינו דרך חילול. דהא ס"ל דהוה ממון גבוה]. ורע"א תמה מה שייך פדיון וחילול בלא כסף צורה⁶. וע"כ דאף לר' יהודה המעות נשארין בקדושתן, והיא צריכה לאוכלה בירושלים. ותמה אף על התו"ט דנקט דלר' יהודה איצטריך קרא.

אבל בחי' ר' מאיר שמחה הביא דדעת הרמב"ם [מעש"ש ז יד] דהלוקח מים ומלח או פירות מחוברין כו' לא קנה המעשר אעפ"י שיצאו המעות לחולין. וה"נ כשקידש אשה.

והרמב"ם [ה ד] כת' דהמקדש אשה במעש"ש אינה מקודשת, שאין לו לעשות בו שאר חפציו עד שיתחלל. והגר"ז [זבחים ו.] דייק אמאי איצטריך טעם זה, הא קי"ל [לק' נד:] דמעש"ש ממון גבוה, ואינו שלו לקדש בו. והגר"ז הביא בשם הגר"ח דמעש"ש הוה ממון של הבעלים, והא דאמרי' דממון גבוה ואינו יכול למכור ולתת הוא משום דין בחפצא משום קדושת המעש"ש, שאינו בדין מכירה ומתנה. דניתן רק למצוותו לאוכלו בירושלים. [ובגדרי הבעלות הוה של הבעלים, אלא דמגדרי הקדושה אינו יכול למוכרו. ונחשב כעין אינו ברשות].

אבל בפשוטו משמע בראשונים דממון גבוה נחשב דאינו ממון שלו, אלא משולחן גבוה אוכל. ותוס' [ב"ק סח:; ויבמות פח.] כת' דרק הבעלים פודין מעש"ש [ומשמע דקאי אף למ"ד ממון גבוה], דהבעלים זכאין לאוכלו בירושלים. ול"ד להקדש דמאחר שהקדיש יצא מרשות בעלים. [ומשמע דכוונתם דנחשב 'שלו' משום גדר 'זכות אכילה'.

והגר"ז כת' דעפ"ז פשיטא דמוריש זכות מעש"ש לבניו [דירושה הוה ממילא]. [וכן מבואר לע' כג. דמוריש לבניו]. והביא דהוא דלא כראב"ד [בתור"כ בחוקות ח פ"ב י] דהא דמוריש לבניו הוה למ"ד ממון הדיוט. והאחרונים דנו דאף דיש לו בעלות על הזכות אכילה, מסתבר דהוה שלו להורישו לבניו.

דף נג:

אמר קרא הוא בהוייתו יהא. פרש"י גבי מעשר לה'. והרמב"ם [מעש"ש ג יז] כת' דמעש"ש ממון גבוה, דכתיב לה' הוא. והמהר"י קורקוס ציין לדברי רש"י דהא דא' במסקנא בהויי', סמך ארישא דלה' הוא.

מעש"ש בגבולין

[במשנה נב:] במעש"ש וכו' ר' יהודה אומר בשוגג לא קידש [דהוה מקח טעות וכדבסמוך],

4 אמנם בתוס' משמע דנתייחד חלק מסויים לצנועין, ואילו לדברי המנח"ח מתחלק בשווה בין העומדים להתחלק [הגררנים].

5 [אבל שוגג אינו חילול. וע' לק' נו. דנח' בזה הראשונים]. וכ"כ רש"י [בכורות ט:;] במזיד קידש, דמתכוון לחללו.

6 וכ"כ תוס' [בע"ב ד"ה אף] דבמעילה גלי קרא דבמזיד מתחלל, אבל מעשר כל היכא דאיתא שם מעשר עליו.

7 וכ"כ בחי' ר' שמעון [ב"ק לד ה, ושערי' ו טז] דמבואר דגדר הזכות אכילה הוה כבעלות לכל דבר, ובעי בעלות זו לפדיון. [ולט מהני היכא דאינו ברשותו. דהפדיון תלי בדין בעלות האכילה]. אבל העונג יר"ט [צג] דייק דכוונת התוס' דיש לבעלים זכות לעכב שלא יחללו, מחמת הזכות אכילה שלו. אבל לא חשיב 'בעלות' [וע"ע מקד"ד נח ד].

8 וצ"ע האם אדם מוריש זכות אכילתו בקדשים לבניו [לולי איסור אונן].

במזיד קידש [דממון הדיוט]. ובהקדש במזיד קידש [ע"י מעילה, ע' בסמוך] ובשווג לא קידש [לר' יוחנן דהוה מקח טעות, וכדבסמוך. ורב נד. פליג] דברי ר"מ, ר"י אומר בשווג קידש [דיש מעילה אפי' בשווג], במזיד לא קידש [דס"ל דאין מעילה במזיד, ע' בסמוך].

רש"י ד"ה וחדא. [נפק"מ] אם בדקונה ואמרה רוצה אני, ואינה מקפדת. [ויל"פ ע"פ מש"כ החז"א [מט:]] דהא דדברים שבלבו ובלב כל אדם הוה דברים, הוא דוקא אם נתכוון לכך להדיא. אבל כשאנו מקפיד לא אזלי' בתר עלמא. ועוד יל"פ דנחשב גדר תנאי של הבעל, ותלה דעתו בקפידת האשה. ומשמע דא"צ לבדוק. אבל אם בדקה נאמנת.

ור' יעקב אומר וכו'. פרש"י דאמר לא ידענא, אמר אטו איפכא מי ליכא לפרושי. משמע דר' יעקב נסתפק בזה [וא"כ י"ל דלא שבקי' פשיטות דר' ירמיה משום ספק דר' יעקב. אמנם בשיטה לנ"ל בסמוך כ' דרבא ורב חסדא ס"ל כצד דבהקדש איהו נח"ל].

משום אונסא דאורחא. תוס' וכל הראשונים נקטו כפי' הב' ברש"י דהוא סברא בדעתו, פן תעצב וכו'.

אבל רש"י [בפי' א'] פי' שהמעשר אין כאן שווה פרוטה, שלא ניתן להוציאה אלא בירושלים וכו'. ותוס' כת' דמשמע מתוך פי' שיחולו הקידושין כשיגיעו לירושלים. [דמעש"ש בגבולין דינו כאיסור הנאה, ולא שייך בו קדושין. ע' בסמוך].

והשיטה לנ"ל ביאר דמחוץ לירושלים הוה ממון גבוה ומצי הדר ביה [ע' בסמוך]. ונעשה כאומר הרי את מקודשת כשאעלה לירושלים. וביאר דאין משום שלא בא לעולם, דאינו אלא מחוסר הבאה². [אבל במאירי משמע דאף דהוה ממון גבוה, חל קידושין עכשיו. שמקנה הזכות אכילה³].

אך התוס' רא"ש כ' דלפירוש זה משמע שאין בו אלא שו"פ מצומצם בירושלם וכי מדלת מיניה טרחא ואונסא דאורחא אינו שוה כאן פרוטה, שאם היה כ"כ מן המעשר שהיה שוה בכאן פרוטה היתה. וכה"ק הרמב"ן [ורשב"א וריטב"א] הק' לרש"י דלדבריו היכא דהוה שיעור גדול, שווה כאן פרוטה. שימצא מי שיתן לה פרוטה ע"מ שיעלה לירושלים ויאכל שם⁴, דכה"ג אין הדמים נתפסין בקדושתן. והשיטה לנ"ל תי' דמ"מ דהיא סבורה ששווה טפי.

ובתוס' חכמי אנגליה הק' אי לית ביה שווה פרוטה אמאי תלי בהא דניח"ל, אף אי מסכמת אינו שווה פרוטה. אמנם משמע ברש"י דהבעל מקבל עליו אחריות הדרך, ועי"ז נחשב שווה פרוטה. וצ"ב במה נתחייב, הא לא קיבל עליו האחריות⁵.

והראשונים נקטו [כפי' הב' ברש"י] דאף כשווה כאן פרוטה חל קידושין עכשיו, ומדינא אי"צ להשלים כפי טורח ואחריות הדרך. והבי"ש [לא ו] הביא דמבואר דמהני ששווה בירושלים, אף דבמקומו אינו שווה. והוכיח דאף היכא דשווה פרוטה במדי תהא מקודשת מדינא. ודלא כראשונים [לע' יב]. דמדינא דנים רק לפי מקומו ושעתו.

וכת' דאפשר דאירי כשיש לה דרך להוליך לירושלים אז היא מקודשת מדאורי'. אך הביא דהחלק"מ נסתפק אף כה"ג אי מהני מדאורי'.

ובחי' ר' מאיר שמחה [אות ח] כת' לחלק דהתם איירי בפירות, דהוא דבר הנישום. ומי יתן בעדו פרוטה. ואילו בסוגיין איירי במטבע של מעש"ש. [ומטבע נחשב שווה פרוטה מצד עצמו, ולא משום שיכול להוציאו. וכת' דזה כוונת הירושלמי].

ולדעת רש"י לפי' א' [ע"פ דברי הראשונים הנ"ל] מבואר להיפך, דתליא במה שישלמו כאן כדי להביא לשם. ולא מהני הא דשווה בירושלים, וצ"ב מ"ש ממדי [לראשונים דהוה מדינא]. והשיטה לנ"ל כת' דאע"ג דחיישי' שמא שווה פרוטה במדי, התם ליכא טעות והכא איכא טעות.

- 1 וביאר דל"ד להיכא דשווה פרוטה במדי, דמ"מ הוה ממון כאן ומקודשת עכשיו, אף דהכא לא שווה פרוטה.
- 2 [ומבואר מדבריו דאי לאו הכי הוה דבר שלא בא לעולם, ולא חל לאחר שיבוא לעולם. ול"מ לך חזק וקני דבר שלא בא לעולם, ונח' בזה האחרונים].
- 3 דהמאירי כת' דאף דחוץ לירושלם ממון גבוה הוא, מ"מ במזיד מתקדשת, הואיל והיא יודעת בכך סומכת היא על אכילתו בירושלים. ואף אונס הדרך אינו מציל [אולי צ"ל מוטל] עליו הואיל וידעה בו שהוא מעשר.
- 4 [אמנם למש"כ בסמוך דבירושלמי אי' דאסור לעשות כן מדרבנן].
- 5 ועוד צ"ב אמאי אמר' דהאשה סמכא דעתה שישלים לה אחריות זה, ומ"ש ממנה חסר דינר.

ובחי' ר' מאיר שמחה תי' דהתם מהני דמצי אמרה לדידי שווה לי, כיון דשווה במקום אחר. אבל הכא אסור במקום הזה ולא מהני דשווה במקום אחר.⁶

תוד"ה איהו. משמע מתוך פי' שלא יחולו הקידושין עד שיגיעו לירושלים. [דבגבולין הוה ממון גבוה או איסור"ה, ע' בסמוך]. וכ"כ השיטה לנ"ל [וע' לע' דהתוס' רא"ש ושא"ר חלקו דאין זה כוונת רש"י]. וצ"ב דהא כוונתם לקידושין עכשיו, והאיך יהני לאחר זמן.

בא"ד וקשה דפריך [בכורות ט: וכו'] בגמ' [שם] אי' דלר' יהודה פטר חמור אסור בהנאה [קודם שפדאו], דהא צריך פדיון וקפיד בשה. ומק' הגמ' והרי מעש"ש, ותנן ר' יהודה אומר במזיד קידש. והגמ' מתרצת דאף בפטר חמור מקודשת, והאשה צריכה לפדותה בשה, ומקודשת בהך דביני וביני [וע"ע לק' נז:]. ותוס' [כאן ושם] דייקו דמקודשת מעכשיו בגבולין. אבל השיטה לנ"ל כת' דהיינו מסקנת הגמ' שם, דאשה יודעת וכו', ואינה מתקדשת עד שתבוא לירושלים. וכן פטר חמור נעשה כאומר התקדשי לי לאחר פדיה.

והאחרונים הביאו דעכ"פ מבואר בגמ' [בכורות שם] דמעש"ש אסור בהנאה עד שיעלה לירושלים.⁸ והאחרונים הק' א"כ האיך יוכל למכור ולקדש בה אשה, הא אין מכירה באיסור הנאה. וכן מבואר בראשונים בסוגיין דיכול למכור מעש"ש ע"מ [שהקונה] יעלה ויאכל בירושלים. [ואף דבעלמא המוכר פירות מעש"ש נחשב פדיון, והמוכר מעלה את המעות. היכא דהתנו אינו נפדה, והלוקח מעלה את הפירות⁹]. ותוס' הוכיחו מהגמ' [לק' נד:]: דבגבולין לר' יהודה יכול לתת במתנה [והאחרונים העירו דהא נהנה, שמחזיק לו טובה].

והשעה"מ [ה ד, וכן חמץ ו] העמיד דנח' הסוגיות אי מעש"ש בגבולין נחשב איסור הנאה. והמקנה [כאן ונד:]: חילק דפירות מעש"ש אסורין בהנאה בגבולין. אבל מעות מעש"ש לא נחשב איסור"ה, דיש דין לקנות פירות לאכילה בירושלים [וע"ע רש"י ותוס' לק' נה:]. וע"ע רש"י [פסחים ז].

והמנחת ברוך [לד, וק] כת' דאף דמעש"ש בגבולין הוה איסור"ה יש בו צד היתר, דכיון דעומד להנאתו לזכות אכילה, יכול למוכרו. וכת' דה"ה כל איסור הנאה דיש לו זכות לבעלים מהני מכירה.

ובחי' ר' מאיר שמחה [אות יא] תי' כיון דבידו לפדות על שווה פרוטה נחשב 'שלו'. ומש"ה כשהמער שווה כמה פרוטות האשה יכולה לפדות על ש"פ, ולהתקדש באיך [דומיה דגמ' שם דמתקדשת בביני וביני]. וכיון דר' יהודה ס"ל דהוה ממון בעלים, נחשב שהאשה היא בעלים לפדות בפרוטה. [וע' מש"כ בזה לק' נז:].

והרא"ש [בכורות א יא] כ' דמותר למכור פטר חמור, וליטול הדמים העודפים על הפדיון [ביני וביני]. והא דאסור בהנאת דמיו כגון שהלוקח אינו יודע שהוא פטר חמור. [ויל"ד האם כה"ג נהנה בחלק שכנגד דמי הפדיון. או כיון דדעתו לקנות כולו מעכשיו, נחשב דכולו דמי איסור].

ומ"מ המנחת ברוך הביא דמבואר בירושלמי [מעש"ש א א] דאסור למכור מעש"ש שהקונה יעלה לירושלים, משום גזירה. שדין התורה שכל א' יעלה ויאכל מעשרותיו, ולא שא' יעלה עבור כולם. [אמנם הרמב"ן ושא"ר הק' על רש"י דאם שווה כמה פרוטות יכולה למכור כאן, ומבואר דלא ס"ל הכי¹⁰].

והשעה"מ כת' דמש"כ רש"י ב' לשונות [א"נ לא רמי אחריות וכו'], כוונתו דתלי במח' אמוראים [בכורות ט:]: האם מעש"ש בגבולין נחשב איסור הנאה.

בא"ד וכן משמע [לק' נד:]: הפודה מעש"ש וכו' אלמא משמע דמעש"ש בגבולין הוה ממון הדיוט לר' יהודה. [ויכול ליתן במתנה]. אבל השיטה לנ"ל כ' דהתם נמי שנתן לו, דכי מפיק ליה בירושלים להוי שלו. ונהי דמצי הדר ביה כל זמן שלא עלה לירושלים. אבל אם לא חזר

6 ועד"ז שמעתי לחלק דהתם לבני מדי היא חשובה כן בכל מקום. ואילו הכא אף לבני מדי אינו שווה. ויל"ד בזה.

7 וכן מבואר תוס' [לע' לח.]: דרבעי אסור בהנאה. והמהר"ט הק' דלא מצאנו דהוה איסור הנאה. והשעה"מ [מאכ"א י טז] דייק מהרמב"ם דמותר בהנאה.

8 ואפשר דתלי במח' ר' יהודה ור' שמעון בפטר חמור. ולר' שמעון דפטר חמור מותר בהנאה, אף מעש"ש בגבולין מותר בהנאה. [עכ"פ סוגיין כר' יהודה].

9 וע"ע לק' נו. דלכאור' נח' בזה רש"י והראשונים.

10 [ודעת הרמב"ן [לק' נח.]: דאף איסור"ה דרבנן לא חל קידושין. וכ"כ הרמב"ן [נו: וחולין ד:]: דאין דמים לחמץ בפסח, משום דאסור לכתחילה למוכרה. אף אם דמיו מותרין].

בו מהני מתנתו, ומוסיף חומש בפדיון המעש"ש. [וצ"ב דבשעת פדיון אינו בעלים. ובעי גדר שליחות הנותן. ואמאי מוסיף חומש].

בא"ד וקשה [סנהד' קיב:] דבגבולין לכו"ע ממון גבוה וכו' וי"ל דאע"ג דלר' יהודה ממון הדיוט אפי' בגבולין, לאו חלה היא להתחייב בחלה, דאינו ראוי שם לאכילה. ורש"י [סנהד' קיב:] כת' ב' פ'. דבגבולין הוה ממון גבוה [וכס"ד דתוס' כאן, וכ"ד תוס' סוכה לה.], והתוי"ט [סוכה ג ה] כת' דכ"מ מהמשך הסוגיה בסנהד'¹². ל"א כיון דבשעת חיוב חלה אין היתר אכילה, לא קרינן עריסותיכם. וכמסקנת התוס' [וכ"כ תוס' ב"מ צ, בכורות ט; והרשב"א ושא"ר].

והשאג"א [צז ד"ה והשתא] הק' דמצאנו דברים אסורין דנחשב 'עריסותיכם' ו'דגנך' ו'לכם' [באתרוג]¹³. ותי' דתליא באיסור הנאה, ואף מעש"ש בגבולין נחשב איסור' [וכדמבואר בבכורות ט; הנ"ל]. והקה"י [מב] תי' דגבי חלה תלי דעצם העיסה תהא של ישראל [וראוי לאכילתו] בשעת חיוב הגלגול. וי"ד לתרומה דתלי בפרי בעצם. [ועי"ש שהאריך בכמה סוגיות].

אלא הקדש איהי לא ניח"ל דנתחיל הקדש ע"י וכו'. פרש"י דמה הנאה יש לה בחילולו, אם לא תקבל יצטרך לקדשה בהיתר משלו.

והבי"ש [כח ג] חידש דאף בגזל שייך הסברא דאיהי לא ניח"ל להתקדש בגזל, אף דבקדושו קונה ביאוש ושינוי רשות. [ודן לדעת הרמב"ם דהלוקח חייב לשלם דמיו לנגב]. והנוב"י [אה"ע ת עז] דן דר' יהודה חולק בהקדש. ותי' דר' יהודה פליג בהקדש, דס"ל דיש מעילה בכל אופן. אבל גבי בגזל שע"י קיום הקידושין יש שינוי רשות ונגמר הגזל, ואילו יתבטלו הקידושין לא נגמר הגזל, כו"ע מודו דקפדא.

ועוד כת' [ד"ה גם מה] דהיכא דאמרה לא ניחל בגזל ודאי מהני [וכמ"ש רש"י דנפק"מ אם בדקונה].

והא דאי' [לע' נב:] דקידשה בגזל דאחרים לאחר יאוש מקודשת, דוקא כשהיא יודעת שהוא גזול. אבל אל"כ לא ניח"ל שקונה ע"ז. ועפ"ז כת' ליישב מש"כ הרא"ש [ב"ק ז ב, הו' לע'] דהוה קידושין משום דק"ל דיאוש קונה לחומרא [אף קודם שינוי רשות], י"ל דהיינו כשאינה יודעת שגזול. דאי משום יאוש ושינוי רשות אמרי' דלא ניח"ל להתקדש בגזל.

אלא איהו מי לא ניח"ל לקנות אשה ממילא. רש"י הק' אע"פ שעליו לשלם להקדש [כדין מעילה. והתוס' הרא"ש הוסיף דמתחייב אף אשם]. ותי' דהשתא מיהא ניח"ל, דשמא אין לו משלו עכשיו כלום.

בהקדש

[במשנה נב:] בהקדש במזיד קידש וכו' דברי ר"מ. ותוס' פי' דילפי' מקרא דיש מעילה אף במזיד דרך גזילה, דילפי' 'מעל' מסוטה. וכן ר' אושע'י [נה]. הביא דעת ר' מאיר דהקדש מזיד מתחלל, מהני לחוב בדמיהם. [עי"ש רש"י ותוס'].]

ובמשנה מבואר דאשה מתקדשת ע"י הקדש [במזיד ר' מאיר, ובשוגג לר' יהודה]. והאחרונים הק' דלא הגיע המעות מהבעל. [ותלי בספק של המשנ"ל ה א האם בעי' מעות של הבעל]. והאו"ש [ה ז] הוכיח דסגי שהגיעו המעות לאשה, אף דלא הוה מחמת הבעל. ועי"ל ע"פ דברי האחרונים דגדר יאוש ושינוי רשות, כיון דע"י השינוי אף הגזלן ראוי לקנותו¹⁴. והשתא נמי האשה קונה מחמתו.

[ועוד דהמקדש מעל ונתחייב תמורתו, ועי"ז ראוי לזכות בהקדש. אלא כיון דנתנו לאשה היא זוכה. והוה כדין עבד כנעני ממש, דהבעל אמר להקדש שיתנו לה מחמתו].

ולא נתפרש להדיא במה פליג ר' יהודה דהקדש שוגג אינה מקודשת. וברש"י [נד:] מבואר דלר' יוחנן נח' ר' יהודה ור' מאיר האם הקדש מתחלל בשוגג. ופרש"י דתלי בסברת ר' יוחנן דהוה מקח טעות¹⁵.

11 **ותוס'** [סוכה שם] נקטו דנחשב דיש לו היתר אכילה [וי"ל פ' משום דראוי להעלותו לירושלים. א"נ משום דראוי לפדיון]. אבל אין לו דין ממון. [ולתוס' דידן הוה להיפך].

12 **דהגמ' מק'** מהדין יגנזו [גבי עיר הנדחת], ובשלמא אי הוה ממון גבוה ניחא קו' הגמ'. אבל אי הוה מיעוט גבי חלה, מנלן דאף עיר הנדחת. עפ"ז נקט **רע"א** [ריש מעש"ש, הו' בתפא"י שם] דאף לר' יהודה דממון הדיוט ל"מ מכירה בגבולין, וצ"ע. [וצ"ע מלק' נד:].

13 **וכה"ק הכפות תמרים** [סוכה לה].

14 **[וכמ"ש המשנ"ל דהסיבה שמונע קנין הגזלן נסתיים אחר הקידושין. או כדברי הקצות ורע"א דאף הגזלן קונה, ובאין כא'].**

15 **ונקט דבר פדא ס"ל כר' יוחנן. אמנם דעת ר"ח [הו' בשא"ר שם] דבר פדא הוה סברא חדשה.**

והתוס' ר"ד כת' דר' יהודה ס"ל דשגגת הקדש ל"ה קדושי טעות. דבשלמא שגגת מעשר הוה טעות דאינה יכולה ליהנות ממנו חוץ מירושלים. אבל הקדש כיון דנתחלל רשאת ליהנות ממנו. ואינה חוששת במה שנתחלל ע"י¹⁶.

אבל **האחרונים** [פנ"י] הביאו דמשמע דסברת ר' יהודה דיש מעילה בשוגג, דהא מ"מ הוציא. ואף דהוה טעות דאילו ידע לא היה מוציא. וכ"כ הנוב"י [אה"ע ת עז] ד"ל דר' יהודה מודה דלא ניח"ל באיסור, אלא דס"ל [דגזיה"כ] דלא מתבטל ההוצאה [דהא מ"מ יש כאן 'מעשה גזילה' מהקדש].

והמאירי כ' דא"י לומר דלא ניח"ל דיתחלל ע"י, דבמעילה הכל תלוי במוציא.

והאחרונים [ר' איצל', קובה"ע נה א ועוד, ויבואר לק' נד:] חקרו בגדר החיוב מעילה, דמתחייב לשלם מעילתו וההקדש יוצא לחולין. האם תחילת הדין דמתחייב לשלם מעילתו, וע"י שחיוב המעילה יוצא ההקדש לחולין, דהוה כעין פדיון. או דמעשה המעילה [ששימוש הדיוט מחלל את ההקדש] ומוציא לחולין [משום גזיה"כ¹⁷], ועי"ז מתחייב לשלם מה שמעל [והוציא לחולין].

ור' איצל' [שיעורי הגר"י מפוניבז' טו] כת' לפרש דבזה נח' ר' מאיר ור' יהודה, דר' יהודה סבר דהיציאה לחולין תלי בחיוב המעילה. דכל שנהג בה מנהג חול, מתחייב מעילה וצריך להחזיר אחרת שאינו פגום¹⁸. ומש"ה אף בשוגג מתחייב במעילה. וכיון דנתחייב במעילה יצא לחולין. אבל ר' מאיר ס"ל דהחיוב תשלום הוה תולדה מהיציאה לחולין. והמעשה לקיחה שלו מוציא לחולין, ומש"ה כ"ש מזיד דנתכוון להוציאו. [וכיון דהוציאו, מתחייב לשלם]. אבל היכא דהוה בטעות לא יחשב 'מעשה הוצאה'.

אשה אינה מתקדשת, מעות מהו שיצאו לחולין. **התוס' הרא"ש** ביאר דקס"ד דאע"פ שאינה מקודשת, איפשר שיצאו לחולין. דכיון שהמעות ניתנו לשם קידושין אינם חוזרים, כמו התקדשי לי באלו ולא גמר נתינתם דמעות אינם חוזרים [ע"ל מו. מו:].

אבל **השיטה לנ"ל** כת' דאפשר דמיבעי לצד [לעיל] דאיהו ניח"ל [ומש"ה המעות יצאו לחולין], ורק איהו לא ניח"ל ומש"ה אינה מתקדשת.

א"ל אשה אין מתקדשת, מעות האיך יצאו לחולין. לדברי התוס' רא"ש והשיטה לנ"ל [הנ"ל] משמע דהכריע דהמעות חוזרין, דיש תנאי אף בנתינת המעות. אבל **האחייעזר** [ב מז ב] העמיד דהנידון בגדרי מעילה, האם דין מעילה תלי במה שעושה צורת קנין דהוה 'מעשה הוצאה', או דבעינן קנין בפועל¹⁹. והעמיד דבזה דנו רבא ור' חסדא, דרבא נסתפק דהואיל ועבר אמימרא דרחמנא [אע"פ דלא אהני מעשיו] יצא לחולין²⁰. ורב חסדא פשט דהא בהא תלי דכיון דאשה אינה מתקדשת לא יצאו המעות לחולין.

אך **הקובה"ע** [נה ב] כת' דר"מ סבר דשוגג הוה קנין בטעות, ומש"ה אינו 'מעשה הוצאה' כלל. ול"ש מעילה²¹.

והנוב"י [אה"ע ת עז ד"ה ואמנם לברר] הק' [לספק של רבא] הא אילו מעל אף אם יתבטלו הקידושין, א"כ ל"ש סברת לא ניחא ליה שיתחלל ע"י, דביטול הקידושין לא יגרמו שלא יתחלל²².

16 ולפ"ז מח' ר' יהודה ור"מ בהקדש הוה בדעת האשה. וכ"מ ברש"י [נד]. דרב ס"ל דל"ל להנך טעמי דר' יוחנן, ומשמע דפליג על סברת ר' יוחנן דלא ניחא ליה. ולא משמע דפליג משום דלא איכפ"ל דהוה טעות.

17 ודוקא במקום פרשת מעילה, דהא המועל בקרקע. וכן מזיד לר' יהודה [ע' לק' נה]. אינו יוצא לחולין.

18 [ומשמע דכוונתו דאינו חיוב מצד המעשה שלו, אלא מצד עצם החפץ. ובזה אין חילוק שוגג למזיד].

19 [ע"ש שדן בסוגיה דב"מ מח. דקנין כסף אחרי שרבנן בטלו את הקנין].

20 [ובסוגריים ציין דהוה כשיטתו, דרבא תמורה ה' ס"ל דאי עביד ל"מ, ואפ"ה לקי הואיל ועבר אמימרא דרחמנא].

21 והביא כע"ז דלמ"ד [ב"ק סח] דחיוב טביחה הוה קודם יאוש, אף דלא אהני מעשיו. היינו דוקא היכי דלא אהני מעשיו משום שאינו שלו. אבל אילו היה טעות במכירה, דאף אם היה שלו לא היתה מועלת מכירתו, אין כאן מעשה כלל. וה"נ בהקדש לר"מ דס"ל דהוי קנין בטעות.

22 [ויל"ד בזה לצד דהוה משום דאיהו לא ניח"ל. וכן יל"ד אף משום נחותא דידה, אמנם בזה אפשר דהיכא דמתבטל הקידושין לא נחשב 'על ידה', אף דהמקדש מעל].

והנוב"י כת' דמ"מ רבא נסתפק דמבואר להדיא בקרא דיש חיוב מעילה בשוגג. ולר' מאיר צריך לידחק דהיינו דוקא מעילה של הנאה [וכמ"ש תוס' ושאר נד:]. ואילו רישא דקרא דילפי' מעילה במזיד קאי במעילה של הוצאה [וכמ"ש תוס'], ובעי סכינא למפסק לקרא, דרישא וסיפא קאי באופ"א. וביאר דרבא סבר אולי לא נוציא קרא מפשטיה, וגזירה"כ דיצא לחולין אף לר"מ. [וכ' דכן דעת ר' יהודה, ע' לע'].

ורב חסדא השיב כסברא הנ"ל, דאי המעות לא יצאו לחולין, אמאי אינה מתקדשת. [וקו' הגמ' להיפך, אי יצא לחולין אמאי לא תתקדש²³].

א"ל אף במכר ל"ק. פרש"י דאין מעילה לר' מאיר אלא באוכל וכו' אבל המוציא מעות הקדש, שם הקדש עליהם בכל מקום שהם. ותוס' הוסיפו כיון דאי הוה ידע לא הוה מפיק. וכגמ' לעיל דסברת ר' מאיר משום טעות, דאינה רוצה. וכ"כ השיטה לנ"ל דאף במכר ל"ק, משום דתרווייהו לא ניח"ל שיתחלל על ידם.

אבל התוס' רי"ד כת' דרב חסדא ס"ל דלר"מ הקדש שוגג אינו מתחלל אלא דרך כילוי, אף לולי דהוה טעות. ורב חסדא פליג אר' יוחנן. [וקצת משמע כן מסתימת לשון רש"י דאין מעילה בהוצאה כלל. אבל התוס' רי"ד כת' דדברי רש"י מוכיחין דר' יוחנן ס"ל כרב חסדא דלר' מאיר אין הקדש שוגג מתחלל²⁴].

וכע"ז כ' הראשונים [נד:]: בשם ר"ח בדעת בר פדא [אבל שא"ר לא ציינו דכ"ד רב חסדא]. אבל רש"י [שם] כת' דסברת בר פדא דלא ניח"ל שיתחלל ע"י.

שם. אף במכר. השיטה לנ"ל כת' [בשם הראב"ד] דהיינו במכר. אבל מתנה שהמקבל מרוויח, וכיון דאיהו לא מעל ניח"ל במתנה. [ותלי בדעת המקבל, וכצד לע' דהקדש איהי לא ניח"ל, אבל איהו ניח"ל²⁵]. ועפ"ז יישב דהמשנה [מעילה ב:]: קאי אף לר' מאיר. [ודלא כשא"ר דלר' מאיר כל מעילה דרך הוצאה לר' מאיר הוה מקח טעות. וע"ע לק' נד:].

תוד"ה אף. ואין מעילה לר' מאיר אלא באוכל קודש וכו'. [ע"ע לק' נד:]. והמקנה [לע' מג. וכאן] הק' דלר' מאיר דאין מעילה של הוצאה [בשוגג], אמאי איצטריך רבוי שליח למעילה. הא משום שנהנה מהקדש אמרי' דלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב [לע' מג.]. וכת' דנפק"מ היכא דהמשלח שוגג, ושליח מזיד.

ובחי' ר' מאיר שמחה [ז] דן היכא דמעל בשוגג, ובאותו שעה אכל אף במזיד, דכה"ג יש לחייב אף בשוגג, כיון דאינו שב מידעתו.

ועוד דנו האחרונים דיש מעילה באומר מותר, דנתכוון למעול, אלא דסבור שאין בזה איסור.

ודעת ר' יהודה דהקדש מזיד אינו מתחלל, דקרא איירי דוקא בשוגג דמתחייב קרבן מעילה. והאחרונים כת' דמ"מ הלאו של מעילה קאי אף במזיד [וכדמבואר בכ"מ]. [וע"ע לק' נד:].

בא"ד ומיהו במעשר וכו', דבמעילה הוא דגלי קרא בדמזיד מתחלל, אבל מעשר כל היכא דאי' שם מעשר עלי. ובחי' ר' מאיר שמחה כת' לפרש דהקדש הוא ברשות גבוה ועומד לצרכי גבוה, ואינו של הבעלים [המקדיש²⁶]. ומש"ה כי גוזלו לעצמו, גזלו מרשות גבוה. אבל במעש"ש אף דהוה ממון גבוה, מ"מ תכליתו לצורך הדיוט לאכילה, ובעלים זכי ביה²⁷. ומש"ה לא שייך לומר שגוזל מרשות גבוה. ואף אם גוזל מעש"ש של חבירו, אין סברא שיפקע ממנו שם מעשר. ול"ש גזל מרשות גבוה, דאף דהשתא דשל גבוה הוא, עיקרו ג"כ לצורך הדיוט.

ר"מ לדבריו דר' יהודה קאמר וכו'. הראשונים [רמב"ן ועוד] הק' דר' מאיר ל"ל מעילה בהוצאה כלל, א"כ מהו ל'דבריו'. וביארו דקאי אהא דנח' [ב"מ מג.]. האם מותר לו להשתמש. ועוד תי' דנפק"מ האם מעל הגזבר. [ועוד הביא י"ג בענין אחר].

23 [ולפ"ז אינו כלל דל"ש מעילה כשאינו יוצא לחולין]. וצ"ע דלשון הגמ' להיפך, מעות האיק יצאו. ולא משום הקידושין.

24 והאחרונים דנו היכן מוכח הדבר ברש"י. ומפורש ברש"י [נד:]: דכת' דבר פדא [דאמר דלר"מ הקדש שוגג אינו מתחלל], ס"ל כר' יוחנן.

25 אבל שא"ר כת' דכל מעילה [של הוצאה] בשוגג חוזר, דהוה מקח טעות. ולכאור' כוונתם דאזלי' בתר דעת הנותן. ואפשר דקאי כצד דאף איהו לא ניח"ל. וצ"ע.

26 ובעלים דיד' כאחר דמי. וכ' ראייה שהרי אחר יכול לפדות הקדש של חבירו [יבמו' פת., ע' תוס' ב"ק סח:].

27 [ואינו יכול לחלל מע"ש של חבירו, ע' תוס' ב"ק סח:].

דף נד.

כתנות כהונה

אמר רב חזרנו וכו'. פרש"י אלא בין שוגג ובין מזיד מתחלל, ורב פליג אסברת ר' יוחנן משום דלא ניח"ל¹.

אבל ר"ח [הו' ברמב"ן וריטב"א] גרס אלא א' שוגג וא' מזיד אין מתחלל². ודוקא כתנות כהונה דקילא קדושתיהו יוצאין לחולין ע"י מעילה במזיד. [ולעולם מעילה בשוגג הוה דוקא במידי דאכילה].

בכתנות כהונה, הואיל וניתנו ליהנות בהן, שלא ניתנה תורה למלאכי השרת. פרש"י דאין מעילה בשגגתן וכו'. והתוס' ר"ד ביאר דר' מאיר בא לחלוק דיש אופן של שוגג שלא קידש, כגון כתנות כהונה.

ופרש"י דאין מעילה בשגגתן שלכך הוקדשו מתחילה להנות שוגגין וכו'. מבואר דהטעם דע"ד כן הקדישין. [וכ"כ הריטב"א בסוגיין]. והמקד"ד [לה ג] הק' דכיון דבאו ממעות תרומת הלישכה, א"כ האיק אפשר לשייר בקדושתן³.

אבל הריטב"א [יומא סט.] כ' דאין לומר דלב ב"ד מתנה עליהם שלא יהיו קדושין למעול בהם, דהיאך אפשר שיהו קדושין לחצאין. דע"כ בגדי קדש הם⁴. ות' כיון דאשכחן כמה קדשים שאין בהם מעילה [כגון שלמים וקדשי מזבח דלא חזו להקרבה], ואף קדש זה עשאו הכתוב כאחד מהם לפי שלא ניתנה תורה למלאכי השרת.

רש"י ד"ה בכתנות. שוגג וכו' רק שלא יתכוון לחללם. הפנ"י כת' דמש"כ רש"י שוגג היינו לאפוקי נתכוון לחלל. אבל המקנה דייק דרק שוגג הותר, וכל שנתכוון להנות שלא בשעת עבודה ב'מזיד' מעל [וקידש האשה]⁵.

ורש"י [לק' סו.] כ' דרשאי ללבוש בגדי כהונה [הציץ] שלא בשעת עבודה, וכדאמר' בסוגיין דמותר להנות מהם. ותוס' [שם] הק' דאדרבה בסוגיין מבואר דמיד צריכין לפושטן. ושלא לצורך אסור. ור"ת ת' דגזיה"כ בציץ דכתיב על מצחו תמיד.

והגמ' [יומא סח:] מסתפקת בזה, האם בגדי כהונה ניתנו להנות בהם⁶. ומסקנא הו' ברייתא במקדש' בין בשעת עבודה ובין שלא בשעת עבודה, אבל במדינה אסור. ש"מ מותר להנות מהם. אבל תוס' [שם] כ' דהיינו כשלבש לצורך עבודה. אבל אסור לכתחילה ללבוש שלא בשעת עבודה. ושאיני ציץ דדינו על מצחו תמיד.

והרמב"ם [כלי המקדש ח יא] פסק דמותר להנות, לפיכך לובש שלא בשעת עבודה. והמהר"י קורקוס [שם] האריך אי דוקא ביום שעובד.

והריטב"א [יומא סט.] ביאר דכיון דאישתרי ואפילו לאחר הפשטה דילמא משתלי כהן ונהנה לאחר הפשטה. אך הק' דאף באיסור כלאים בבגדי כהונה נימא הואיל ואישתרי אישתרי, כיון דלא ניתנה תורה למלאכי השרת. ות' [כנ"ל] דמצאנו הקדש דאין בו מעילה. [וע"ע רמב"ם וראב"ד [שם] האם כלאים דאבנט הותר. ואכ"מ].

לזר - והריטב"א כת' והואיל והותר שגגתם אצל כהנים, ה"ה אצל זר. שלא חילקה תורה

1 [ומשמע דל"ל הק' אומדנא. ונח' רב ור' יוחנן באומדנא, אבל לעולם אילו יש אומדנא דאדעתא דהכי לא היה עושה, אין מעילה בשוגג]. וכ"כ השיטה לנ"ל דכו"ע סברי דשוגג ומזיד מתחלל מהדין. אלא דר' יוחנן ס"ל דחוזר משום טעות, ורב לא ס"ל הכי.

2 והביא אית דגרס בין בשוגג בין במזיד מתחלל. ודחה דסוגיא דשמעתתא לאו הכי סלקא.
3 ות' דאף דבאו ממעות אלו, י"ל דא"צ דוקא דרך חילול, וקדושתם ע"י קדושת פה, ומש"ה אפשר להתנות.

4 יל"ד האם עיקר כוונתו דל"ש קדושה לחצאין. או דלא שייך שיור בכלי שרת, שהרי הוזמנו ומשמשים לצרכיהם.

5 והתוס' ר"ד כת' דר' מאיר סבר דבשוגג לא קידש, והואיל וניתנו ליהנות בהן בשגגה. אבל במזיד קידש שלא ניתנו ליהנות מהן מזיד. [משמע דלא הותר להנות כלל במתכוון].

6 והגמ' הביא דאם רצה הכה"ג לבשם בשעת קריאה"ת, ודוחה הגמ' דילמא שאני התם דהוה צורך עבודה.
7 והתנ"י [שם] כת' דהיינו כל הר הבית, ולא רק בעזרה.

בדיניה שיהא קודש לזה וחולין לזה. אבל המאירי כת' דכיון שיש לו צד שימוש, אף אחרים אין מועלין בה. כגון בשר חטאת ואשם אחר זריקה. והמאירי תמה א"כ אף היכא דבלו אח"כ, הא אין מעילה בבשר חטאת כיון שהיה לו היתר לכהנים, אף שנפסל אח"כ. ותי' דהיתר הנאתם משום שלא ניתנה תורה למלאכי השרת, ואינו היתר מרווח. ואין זה קרוי שעת היתר לגמרי⁸.

השיטה לנ"ל כת' דר' מאיר סבר דכל דבר שיש בו היתר לכהנים אין בו מעילה. ור' יהודה פליג דלבישה שלא בשעת עבודה יש מעילה.

והרמב"ם [מעילה ה' יד] פסק דכתנות כהונה אין מועלין בהן, דהא ניתן להנות מהם. והאחרונים [פנ"י] הק' דר' יהודה פליג. והמקנה תי' דלא קי"ל כרב, אלא דילפי' משיירי לישכה.

תוד"ה בכתנות. וא"ת וכו' הא כלי שרת הן וכו'. והרמב"ן והריטב"א תי' דאין קדושת הגוף בבגדי כהונה ככלי שרת, שאינן אלא מכשירי עבודה ואין משתמשינן בגופן. והמשנ"ל [כלי המקדש ח ה] הק' א"כ יהני פדיון, ומבואר דבגדי כה"ג נגנזין. והשעה"מ [מעילה ה' יד] תי' דהתם איכא גזיה"כ 'והניחם שם' דל"מ פדיון. [אבל יוצא ע"י מעילה].

והרמב"ן וריטב"א כת' דלפ"ח [הנ"ל] י"ל שאע"פ שכתנות כהונה ככלי שרת, יוצאין הן לחולין, דקילא קדושיהו מפני שנתנו ליהנות בהן, וכשם שנשתנו קדושתיהו משאר הקדשות [לענין מעילה], כך נשתנו משאר קדשי הגוף.

ת"ש כתנות כהונה שבלו וכו'. השיטה לנ"ל [וכה"ק המשנ"ל מעילה ה' יד] הק' דהא כל דבר שנעשית מצוותו אין מועלין בו, דתרומת הדשן ובגדי כה"ג דיוה"כ ב' כתובין הבאין כא' ואין מלמדין [יומא נט:]. ותי' [בשם הראב"ד] דאף דלא ילפי' לעלמא, כתנות כהונה ילפי' בגדי כה"ג דיוה"כ, דדמי להדדי [וכ"מ במאירי].

אבל המשנ"ל דייק מהרמב"ם [כלי המקדש ח ו] דעשו פתילות מבגדי כהן הדיוט. ואילו בגדי כה"ג היו נגנזין. ע"כ דלא ילפי' מהדדי.

ועוד תי' השיטה לנ"ל דלא מקרי נעשית מצוותו דאילו לא בלו השתא נמי חזו למצוותן. [והמשנ"ל [שם] נסתפק בשאר כלי שרת שניקב או נשבר, האם פקע קדושתו, דנעשית מצוותו].

והמקנה כ' דמועלין בהן משום דעדיין עומדים לפתילות למנורה, וכדאי' בגמ' [שבת כא.]. דעושין פתילות למנורה מבגדי כהונה שבלו. ומסתמא הקדישם ע"ד כן, דלאחר שיבלו יעשה מהן פתילות למקדש, ומש"ה לא נחשב נעשו מצוותן⁹.

ובמשנה [סוכה נ:] אי' דהדליקו לשמחת בית השואבה בפתילות מבגדי כהונה. ותוס' [שבת כא.] הק' האיך מותר להדליק לשמחת בית השואבה, הא לאו צורך קרבן הוא. ומבואר בסוגיין דיש בהם מעילה¹⁰. ודוחק לומר לב ב"ד מתנה, דמה צורך יש להתנות בזה. ועוה"ק בת"י [עה"ג שם] דלא מצינו לב ב"ד מתנה בזה, כיון דכבר קדשו לבגדי כהונה, תו לא נפקי בחולין בלא פדיון¹¹. [דגדר לב ב"ד מתנה הוה תנאי או שיו, אבל הכא מעיקרא היתה קדושתן לעולם. והאיך יהני תנאי שיפקיע קדושתן אח"כ¹²].

ותוס' תי' [בשם ר"י] דהוה לכבוד הקרבן, ומש"ה חשיב צורך קרבן. והמאירי ושיטה לנ"ל כת' דשמחת בית השואבה שאני דהוה צרכי רבים. מידי דהוה אשיירי לישכה דעושין

8 ומשמע דמ"מ בשעת היתר גופן כיון דמותר לכהנים, אין מעילה אף לזרים.
9 ועפ"ז כתב דדוקא הכתנות, אבל מכנסיים ואבנטים נעשית מצוותן ואין מעילה. דלא היו עושין מהן פתילות למנורה. ולכך היו מדליקין בשמחת ביה"ש ממכנסיים ואבנט [ועפ"ז תי' קו' תוס' שבת ה' בסמוך].
10 ועוה"ק האחרונים דאין מורידין מקדושה חמורה לקלה. ע' שפ"א [שבת כא].
11 משמע דמהני פדיון ותוס' ריה"ז [הנדמ"ח שבת שם] תי' דהיו פודין אותן ומחללין קדושתן על המעות. א"נ שמחת בית השואבה הוה דאור' [דררשי' ושאתם מים בששון], ומש"ה מותר ממילי דהקדש. [וע"ד התי' של תוס'].
12 וצ"ע למש"כ תוס' בסוגיין דהוה קדושת הגוף [כדין כלי שרת], ול"ש בהם פדיון. [וע"ע שבועות יא:].
12 אבל בדעת תוס' מבואר דמהני תנאי להחשב דיש שיוור בקנינו מעיקרא.

כחומת העיר. ועוד דשמחת בית השאבה הוה ענין הקדש [וכתוס' שם].

והמשנ"ל [כה"מ ח ו] הק' במש"כ התוס' דנחשב צורך קרבן לדחות, הא מבואר דשמחת בית השואבה לא דחי שבת וי"ט, אפי' שבות בעלמא. ע"כ דלא היה בזה צורך קרבן. וכתב לפרש דכוונת התוס' דנחשב צורך לענין הא דלב ב"ד מתנה, וכוונת התוס' ע"פ תי' הראשון.

אבל האחרונים [שפ"א שבת שם, אבה"א שם, ועוד] חלקו דכוונת התוס' דכיון דהו' צורך קרבן, ושימוש גבוה ליכא משום מעילה. אף דלא דחי שבות. וקו' התוס' לא היתה דהוה מעילה [דהוה שימוש מצווה, ולאו להנות נינהו], אלא דאינו צורך כ"כ שיהא ראוי להפסיד הקדש.

מאי לאו אפי' לא בלו. התוס' רא"ש כ' קס"ד דלרבנותא נקט בלו דלא תימא דפקע קדושה מינייהו כיון דלא חזו תו לעבודה.

ואין מועלין בעתיקים, ר"מ אומר וכו'. ובתוס' מבואר דנח' אם הוצרכו האם חוזרין ולוקחין משיירים¹³. אבל הרמב"ם [מעילה ו יג] פסק אין מועלין בשיירי לישכה. ופסק [שקלים ב ו] פסק דאם לא הספיק חוזרין לשיירי לישכה¹⁴. והשעה"מ [שקלים] כ' דאף דיכול להביא ממנו קרבנות, לא חיישינן שיביא קרבנות, שיהא בו דין מעילה. וק"ל דחומת העיר אינו קדוש.

ואמאי נימא הואיל וניתנו להנות וכו'. והרמב"ן הק' נימא דמועלין בשיירי לשכה כשלקחו בהן דבר שלא ניתן ליהנות בו. אבל בחומת העיר ומגדלותיה שניתנו ליהנות לא. ותי' דמשמע דמועלין בעתיקין דהיינו במעות עצמן. ואי ס"ד דאין מעילה בחומת העיר אף במעות אין מעילה, שהרי הם עומדים אף לדבר שאין מועלין בו ואין מעילה אלא במיוחדין לה'.

והמקד"ד [א ז] הביא דכע"ז מצאנו [נזיר כד:] דאין מעילה במעות סתומים [שהפריש לקרבנות נזיר, שמעורב בהם עבור השלמים], דכל זמן שהם סתומין אין מעילה, שראויין להביא מכל המעות שלמים. אבל כשלקח מהם חטאת או עולה יש בהם מעילה. וה"נ כיון דיש צד שיבוא לבניית חומת העיר אין מעילה. אף דיתכן שיקריבו ממנו קרבנות, וראוי שיהא בו מעילה.

והמקד"ד [שם] הק' דבגדי כהונה באו מתרומת הלישכה, א"כ נימא דאין מועלין בתרומת הלישכה, שהרי ניתן להנות בבגדי כהונה. ואי נימא דעומד לקרבנות, ה"נ נימא בשיירי הלישכה דעומד לקרבנות. ומה איכפ"ל דעומד נמי לחומת העיר¹⁵. וצ"ע.

והשיטה ל"ל כת' דאף דר' יהודה פליג בכתנות, בחומת העיר מודה דשיירי הלישכה כל עצמן לחומת העיר ומגדלותיה קיימי שהם צרכי רבים דאין בהם מעילה¹⁶.

רש"י ד"ה והא חומת העיר. שלא ניתנה תורה למלאכי השרת להיות זהירים מלהנות מן החומה לישב בצילה¹⁷. והרמב"ן וריטב"א הק' דאין מעילה במחובר לקרקע¹⁸. ובהג' ראז"מ תמה דיש מעילה בתלוש ולבסוף חיבור [מעילה כ.]. וכה"ק השעה"מ [מעילה ה ה]. ועוה"ק דאיסור לכתחילה מיהא איכא.

והרמב"ן חלק דא"צ לטעם דא"א להיות זהיר. דהא חומת העיר ניתנה ליהנות בהם, שמתחלה נבנו על מנת ליהנות בהן. ואין לך דר בירושלם שאינו נהנה בהם. וכ"ד התוס' ר"ד.

והתוס' ר"ד דחה דכוונת רש"י דהמעילה בשוגג [ואילו מעל במזיד ומתכוון לגנוב חייב]. והנאת החומה אפי' במזיד שרי¹⁹.

אבני ירושלים שנשרו מועלין בהם. השיטה ל"ל הק' דמבואר לעיל דכיון דבלו מועלין בהן, וה"נ נשרו. ותי'

13 והמקד"ד הק' דאף לרבנן מביאין מהם עולה לקייץ המזבח [אף דאינו ראוי לקרבנות חובה].

והכס"מ ביאר דהא הפכ' בסוגיין [וע' שעה"מ שהאריך לדון בדבריו].

14 [ואפשר דיש לחלק דתרומת הלישכה, מחוייב לעמוד לקרבנות ומש"ה יש בו מעילה, אף דיתכן שיתברר לשימוש אחר. אבל שיירי הלישכה אינו מחוייב לקרבנות, אלא סתמא עומד לכל מה שצריכים].

16 אבל כתנות כהונה יש להם מעילה משום דנעשית מצווה שעבד בהן עבודה. [משא"כ דיש מעילה במעות הלישכה, דעומד לקרבנות, כיון שתרמו מעות אחרים, נתברר דמעות אלו אין בהם מעילה. משא"כ כתנות כהונה, דשמשו לגבוה].

17 [ע' פסחים כו. וע"ז מח: בדין הנאת צל].

18 והרמב"ן תי' דבתלוש נמי נהנו שהרי על מנת ליהנות תקנום וחברום והעלו לדימוס.

19 [וכע"ז נח' הפנ"י והמקנה בדברי רש"י לעיל].

דעומד להחזירן לחומה. אבל אם האבן נשבר דאינו ראוי להשיבו, מועלין בהן²⁰.

לא תימא ר"מ, אלא אימא ר' יהודה וכו'. ובע"ב אמרי' תרי תנאי אליבא דר"י. והראשונים הק' א"כ נימא כר' מאיר, ותרי תנאי. והרמב"ן ורשב"א תי' דבלא"ה מוקמי' [נדרים יא.] להך משנה כתנאי אליבא דר' יהודה.

והתנן וכו' כירושלים וכו' תרי תנאי ואליבא דר"י. מבואר דנח' בדין חומת העיר. אבל הר"ן [נדרים יא.] ביאר דהוה נודר בדבר הקרב בירושלים. [ולפ"ז לכו"ע ירושלים לא קדשה]. והרא"ש [נדרים שם] הביא דכ"ה בירושלמי. והשעה"מ [שקלים ד ח] הק' מסוגיין.

דף נד:

תוד"ה תרי. וי"ל דבהא פליגי [דמ"ד כתובות קו:] ס"ל אין מועלין בשירים, וכמ"ד ירושלים אינה קדושה וכו'. [ומ"ד קדושה ס"ל דנעשית מבדק הבית]. אבל התוס' רי"ד כ' דאיך תנא ס"ל דירושלים לא נבנית משיירי הלשכה. וע"ע מקד"ד [א ז] דהאריך בדעת הרמב"ם.

בר פדא

אמר עולא משמי' דבר פדא וכו' ולא אמרו שוגג מתחלל אלא לענין קרבן בלבד. פרש"י דהמעוה בכל מקום הם של הקדש. ומבואר דדעת עולא לבר פדא דמעילה בשוגג ל"מ להוציאו לחולין. ומ"מ יש חיוב קרבן.

[ומק' הגמ'] מאחר דאין מתחלל קרבן במאי מחייב. ובפשוטו הגמ' דוחה דחיוב מעילה מיתלא תלי בהוצאה לחולין, ואם אינו מוציא לחולין ל"ש חיוב קרבן. וסברא זו תלי' בחקירת האחרונים [הו' לע' נג:] האם החיוב תשלום וקרבן הוה תולדה מהחילול [ולפ"ז מקש' הגמ' בפשיטות דכיון דלא נתחלל, ל"ש חיוב מעילה]. או דעצם המעילה מחייב תשלום וקרבן, וכתולדה מהחיוב מתחלל. והאחרונים ביארו דמ"מ מק' הגמ' דילפי' דיוצא לחולין מפרשת מעילה. וכל היכא דאינו בכלל פרשת מעילה [קרקעות וכדו'], אף אינו יוצא לחולין. וה"נ בשוגג לר' מאיר.

והרש"ש כת' דסברת הגמ' כאן הוא דלא כרבא [תמורה ה] דס"ל דאי עבד ל"מ, ואפ"ה לוקה משום דעבר אמימרא דרחמנא. אבל האמר"מ [מא ד"ה והנה הרמב"ם] כת' דקו' הגמ' רק על חיוב קרבן ותשלום. אבל חיוב מלקות הוה אף כשלא אהני מעשיו, דעבר אמימרא דרחמנא.

והאחיעזר [ב מז ב] כת' דמבואר בגמ' דאין חיוב מעילה על צורת קנין, אלא בעי' קנין בפועל [והעמיד דכ"ה מסקנת הגמ' לע' נג:]. אמנם לסברת הקובה"ע [נה ב, הו' לע' נג:] הנידון בסוגיין משום דהוה 'טעות', ומש"ה אין כאן 'מעשה הוצאה'. [ולפ"ז קו' הגמ' דכיון דלענין החילול הוה מקח טעות, אף לענין הקרבן].

תוד"ה קרבן מי מחייב. דלא היה חייב בהוצאה אלא באכילה או בהנאת הגוף. והתוס' רא"ש ביאר דדוקא ההנאה מתחללת, ומש"ה מתחייב קרבן ע"י. אבל גוף הדבר לא יצא לחולין.

אבל דעת הרמב"ם [מעילה ו ה] דאף בקדושת הגוף יש חיוב מעילה כשנתנו לחבירו [ואף דלא יצא לחולין]. והראב"ד כת' דמקורו מהתוספתא דגבי עולה נתנו לחבירו כולם מעלו [ע' ל' נה.], אך הראב"ד כת' דהוה משובש. והשעה"מ [שם] ציין דבתוס' דידן מבואר דבקדושת הגוף אין חיוב מעילה משום מעשה הוצאה [ודלא כרמב"ם].

והקובה"ע [נה א] העמיד דמבואר ברמב"ם [כצד בחקירה הנ"ל] דעצם המעילה מחייב לשלם, ואף אם לא אהני מעשיו להוציא לחולין. [והחיוב אינו תולדה מהיציאה לחולין]. והאחיעזר [ב מז ב] הביא דברמב"ם מבואר דמעילה תלי בצורת קנין, ואי"צ קנין בפועל.

והשעה"מ תמה על הרמב"ם מסברת הגמ' 'וכי מאחר דאינו מתחלל קרבן במאי מחייב'. ויש אחרונים [עמודי אור קו הו' באחיעזר, או"ש שם, קה"י נדרים כה] שכ' דדעת הרמב"ם דמתחייב

משום הנאה, ע"י שנתנו לחבירו ומחזיק לו טובה¹. ולא משום מעילה של הוצאה. [והרמב"ם מודה דל"ש מעילה של הוצאה כשאנו יוצא לחולין²].

והאחיזר [שם ד, אמר"מ מ ב³, ועוד אחרונים, ע' קה"י שם] כת' ליישב דגדר מעילה של קדושת הגוף שאני. דבקדושת דמים עיקר המעילה הוא משום דררא דגזל⁴, ומש"ה ל"ש חיוב מעילה אא"כ גזל לבסוף⁵. אבל חיוב מעילה דקדושת הגוף הוה מצד עצם ההנאה, אף אם לא אהני מעשיו. [וע"פ יסוד הנתיבות [כח ב] דמעילה דקדושת דמים שייכא לגזל, אבל מעילה דקדושת הגוף הוה מחמת איסור ההנאה⁶]. ובסוגיין דמעילה של קדושת דמים תלי בהא דמתחלל. אבל במעילה דקדושת הגוף דעת הרמב"ם דלא תלי במה שיוצא לחולין.

והקובה"ע [נה ב, הו' לע' נג:]: כת' דכוונת הגמ' [כאן] דלר' מאיר הוה קנין בטעות, ומש"ה לא הוי מעשה הוצאה כלל. אבל הרמב"ם איירי באופן ששייך מעילה, אלא דבקדושת הגוף ל"מ להוציאו לחולין.

ועוד כת' **האחיזר** [שם ה] דסברת ר' מאיר דחיוב מעילה משום מעשה ההוצאה. ובשוגג כיון דלא נתכוון ליטול מהקדש אין כאן מעשה מעילה כלל, ולא נחשב מעשה הוצאה מהקדש. ובזה מקשה הגמ' דא"כ אין כאן עבירה, ול"ש חיוב קרבן. אבל לר' יהודה במזיד ליכא חיוב מעילה, אף דלוקה משום דעבר אמימרא דרחמנא. ואפ"ה ליכא חיוב מעילה אא"כ מעל ויצא לחולין. ומש"ה תלי באהני מעשיו.

ור' איצל' [הו' לע' נג:]: כת' דהגמ' כאן כר' מאיר דהחיוב מעילה מחמת שהוציא לחולין. אבל הרמב"ם ס"ל כדעת ר' יהודה דהמעשה ידיה מחייב במעילה.

אלא כי אתא רבין וכו' לא אמרו שוגג מתחלל אלא לענין אכילה בלבד. פרש"י וה"ה להדלקת הנר ולכל הנאה, אבל אין מעילה בהוצאת מעות, דלא נפקי מרשות הקדש. ורש"י [לעיל] כת' דבר פדא ס"ל כר' יוחנן, והטעם משום דלא ניה"ל שנתחלל הקדש ע"י⁷. [ומשמע דבכל הוצאה אין מעילה משום דלא ניה"ל⁸].

אבל הראשונים [רמב"ן וכו'] הביאו בשם ר"ח דלהוציא כל ההנאות [דאין מעילה בשוגג], ודוקא אכילה. **והריטב"א** כת' דאכילה לאו דוקא, אלא כל היכא דאיכא כילוי קרנא כדרך הנאתו מעל בשוגג⁹. **והראשונים** חלקו דבכל הנאת הגוף יש מעילה בשוגג [וכרש"י ותוס']. ולאפוקי דרך מכר.

ולפר"ח בר פדא הוה סברא חדשה, דר' מאיר ס"ל דאין מעילת הנאה בשוגג.

תודה לא אמרו. ויל' דהתם נמי איירי ששקל כנגדן, שנהנה מגוף השקלים. [אף דאינו מחסרו או גורם כילוי כלל]. **והשיטה לגיל** [נג:]: תי' כגון שנתן לחבירו [ולשיטתו דר' מאיר מודה דרך מתנה, דהמקבל ניהא ליה]. א"נ שחילל ע"ג אבנים וישב עליהם. ונהנה מהם. או שהתיכן ועשה [מהסלעים] כלים ונשתמש בהם.

- 1 וכו"ה לשון הרמב"ם [בפיה"מ מעילה] מפני שנהנו.
- 2 **והאחיזר** [שם ג] חלק דברמב"ם [בהלכות] מבואר דעיקר החילוק משום קדוה"ג, וקאי אשינוי רשות דלעיל.
- 3 **והאמר"מ** [מ ג] כת' דמש"כ הרמב"ם דכל א' מתחייב, היינו מגדרי חיוב קרן דגזילה. ואף דגזול הקדש נתמעט מכפל, חייב קרן.
- 4 וכת' דאף דמתחייב היכא דנהנה ולא פגם [ולכאור' כל שלא פגם ל"ש גזל], ותי' דנחשב גזל על שווי ההנאה. [וכ"מ ב"ק כ; ואכמ"ל].
- 5 ומבואר באחיזר שנקט דלצד דמעילה תלי בגזילה, היינו משום דנתחייב מחמת גזילתו [ומש"ה הוה תולדה מהא דיצא לחולין]. {אמנם לכאור' מש"כ הראשונים [ע' תוס' כתובות ל:]: דמעילה תלי בגזילה, היינו דגדר 'מעשה הלקיחה' דמעילה תלי בגדרי הזכות ממון בהדיט, האם נחשב גזילה. ו'מעשה גזילה' פוגם בהקדש. אבל לא משום דאהני מעשיו}.
- 6 [ויסוד לזה מהת"י [כריתות יג:]: אבל הגר"ח [מעילה] ושער"י נקטו דאף מעילה דקדושת הגוף תלי בגדרי 'מעשה גזילה'.
- 7 ומשמע דאף סברת בר פדא משום דלא ניה"ל. {אמנם יש מקום לדחוק בדברי רש"י דבר פדא ס"ל דמעשה שינוי רשות בשוגג לא חשיב מעשה שינוי רשות [ואף בלא גדרי מקח טעות], ומש"כ רש"י דלא נפקי מרשות הקדש, דכל מקום שהם בי גזא דרחמנא. ובר פדא ס"ל כר' יוחנן דקידש שוגג אינו מתחלל [ומש"כ רש"י דלא ניה"ל הוה מבדרי ר' יוחנן. ובר פדא פליג בטעם]}.
- 8 ומשמע דאף מתנה [וע' מש"כ בזה לע' נג: דלכאור' היינו כצד דתרווייהו לא ניה"ל]. אבל השיטה לגיל כת' דהטעם דהלוקח לא ניה"ל, ובמתנה יש מעילה.
- 9 וכן הביא הרשב"א לתרץ דכתנות כהונה איירי שעשה פתילות דמקלא קלו, דהוה כאכילה דכלו לגמרי.

אמר רב אדא ב"א הלכה כר' מאיר במעשר וכו'. פרש"י דממון גבוה הוא. וכ"פ הרמב"ם [מעש"ש ג יז] דמעש"ש ממון גבוה הוא שנאמר לה' הוא. לפיכך אינו נקנה במתנה וכו' [וכדאי' בסמוך] ואין מקדשין בו אשה אשה, ואין מוכרין וממשכנים אותו וכו'.

אך הרמב"ם [חמץ ו ח] פסק דיוצאין מצוות מצה במעש"ש בירושלים. וכ"פ [בכורים ו] דפטור מחלה. ובגמ' [פסחים לז; סוכה לה]. אמר רב אסי דכ"ז כר' יהודה, דלר' מאיר בעי דין ממון. והראשונים [ר' מנוח שם] כ' דהרמב"ם פסק כמ"ד [שם] דסגי בהיתר אכילה ואי"צ דין ממון.

אבל הלח"מ [חמץ] כת' דצ"ל דכוונת הרמב"ם לחלק בין גבולין לירושלים, ומש"כ דהוה ממון גבוה היינו בגבולין. אבל קי"ל דבירושלים הוה ממון הדיוט. [וע"פ הגמ' [סנהד' קיב:] דגבולין לכר"ע הוה ממון גבוה, ע' תוס' לע' נג:]. והשעה"מ [שם] כת' דהגמ' דידן לא חילקה בין ירושלים לגבולין. וכיון דמבואר בסנהדרין דיש לחלק, א"כ אין ראיה דהלכה כר' מאיר, דהתם איירי בגבולין. והדרא לכלל דהלכה כר' יהודה. אך עכ"פ תמה דסתימת הרמב"ם דהטעם משום דהוה ממון גבוה, והאיך לא פירט דדוקא בגבולין.

הואיל וסתם תנא כוותיה. התוס' הרא"ש הק' דילמא סתם ואח"כ מח' היא, דבתרי מסכת אין סדר למשנה. ותי' דהוה כרבים לגבי יחיד. והרשב"א כ' פירוש לפירושם כיון שלא נתברר שהוא סתם ואח"כ מח'. [וכ"כ תוס' [בבמות מב:] דאין לנו לומר דרבי חזר בו, עד שנר' בפירוש]. והרשב"א הק' דבכ"מ [ב"ק קב. ועוד] פרכי' הכי, ותיפ"ל דהוה כרבים אצל היחיד. ועוד דא"כ נימא ג"כ דתרי סתמי עדיפי מחדא סתמא, דהוה כרבים. ומבואר [בבמות קא; ובסמוך] דאין חילוק בין חד או תרי או תלתא סתמי.

והרשב"א כת' דעיקר הטעם דבית הלל קאי כוותיה.ו. א"נ דתנן בבחירתא [וכדאי' בסמוך].

דתנן כרם רבעי וכו' מ"ט דב"ה גמרי קודש קודש ממעשר. פרש"י דסברי ממון גבוה כמעש"ש, ולא קרינן ביה כרמך. והאחרונים דנו לצד דכת' רש"י [סנהד' קיב:] דחוץ לירושלים כו"ע מודו דהוה ממון גבוה. והשעה"מ [שם] כת' דע"כ סוגיין פליג. ועוד תי' האחרונים דקרי' 'כרמך', דמותר לאכול במקום אכילתו.

אך השיטה לנ"ל כת' דראיית הגמ' דסתמא קאמרי בית הלל אפי' כרם בירושלים. אבל כרם מחוץ לירושלים לכר"ע ממון גבוה.

תוד"ה גמר. ולא בשנה שלישית. [וששית דנוהג מעשר עני. וכ"כ הריטב"א]. אבל הרמב"ם ורשב"א כת' שביעית [שמיטה, דאין מעשרות כלל]. ותוס' [ב"ק סט: והראשונים] הביא כן מהירושלמי.

וכר' יהודה במעשר וכו' בין שניתן לו במתנה וכו'. פרש"י דלמ"ד ממון גבוה לא מצי יהיב ליה, וכאילו אינו שלו. ולא הוה בעלים, ולא קרינא ביה ממעשרו. והמהר"י קורקוס [מעש"ש ג יז] דקדק מרש"י דאף דיש איסור למכור מעש"ש, אבל אין איסור לתת במתנה, אלא דלא חל המתנה. דכאילו אינו שלו.

אבל המאירי [כאן] כת' דאף למ"ד ממון גבוה אם עבר ומכרו מכור.

כגון דיהיב בטיבליה, וקסבר מתנות שלא הורמו כמי שלא הורמו. פרש"י דאיכא למ"ד בעלמא [ע' לק' נח:] כמי שהורמו דמי. אבל הך משנה סבר דכל זמן שלא הורם לאו ממון גבוה הוא, דאין שם מעשר עליו לכולם¹⁰.

אבל התוס' ריה"ז כת' דאף דקי"ל דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו [לק' נח:]. קי"ל דמהני מתנה, דאוקימתא בעלמא היא ולא סמכי' עליה¹¹. א"נ לשוי' ממון גבוה לאו כמי שהורמו. דלא קרייה רחמנא לה' עד שקרא שם מעשר. והביא דכן מוכח בדעת הרמב"ם דס"ל [מעשרות ו כא] דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו. ואפ"ה פסק [מע"ש ה א] דכשניתן במתנה מעות חומש. וכ"כ מהר"י קורקוס [מעש"ש ג יז, והו' בכס"מ שם] דדהרמב"ם נקט דדוקא להא מילתא אמרי' דלאו כמי שהורמו, דרק אחר שהורם ונקרא שם מעשר כתיב לה', להחשב ממון גבוה.

ועד"ז כ' השיטה לנ"ל [בתי' הב'] דהא דאמרי' כמי שהורמו הוה ממון כהן. אבל קדושתיה לא חייל עד שעת הפרשה.

[והעירו דמבואר לפ"ז דהדין 'ממון גבוה' הוה דין נוסף מחמת קדושת המעשר¹², ומש"ה לא חל עד הפרשה. אבל בפשוטו גדר בעלות המעשר הוה דגבוה, וכיון דבשאר מעשרות אמרי' דשייך לכהן אף קודם הרמה. א"כ אף מעש"ש שייך לגבוה].

10 [וכ"כ התוס' רא"ש [לק' נח.] דלאוקימ' [שם] דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו [וזכה הכהן בטבל, ועי"ז בן בתו ישראל אי"צ לתת לכהן] פליגא אהך משנה].

11 והתוס' ריה"ז ביאר דקי"ל כהך משנה משום גזיה"כ דבית הלל קדש קדש ממעשר, ולא משום דלאו כמי שהורמו. [וצ"ב האיך מהני לענין מתנה].

12 וכיסוד הגר"ח [הו' בגר"ז זבחים ו, הו' לע' נג.].

ועוד תי' המהרי" קורקוס דהרמב"ם פסק דמתנה אינו כמכר, ואף דא"א למכור ממון גבוה. מהני מתנה. ובחי' ר' מאיר שמחה [אות י] תי' דקודם מירוח ודאי לאו כמי שהורמו¹³ [דהא שרי לאכול ממנו]. ואם נתנו מתנה אחר מירוח, הא ע"ז פטור ממעשר מדאור' מדין 'לקוח' [וכדמבואר ברמב"ם מעשר ב ב]. דהוה לקוח ופטור¹⁴. ואף דחיב מדרבנן, בחיוב דרבנן לא אמרי' כמי שהורמו [וציין מכות כ.].

דיהיב ליה כשהוא סמדר¹⁵. הראשונים הק' לוקמא אפי' כר' יוסי וכגון שנתן קודם שהוא סמדר. והרשב"א [בשם רש"י] וריטב"א תי' דבא לחדש כרבנן, דאין הלכה כר' יוסי. א"נ מקמי סמדר לא חשיבי מידי וכפירות שלא באו לעולם חשיב. והרשב"א דחה דמשעת חנטה קנה לר' מאיר, וקרינן ביה עבידי דאתו.

והרמ"א [חו"מ רט ד] כת' דאף לרבנן יכול להקנות אחרי שחנטו הפירות, ונחשב בא לעולם. [ומקורו מרש"י ב"מ סו:16]. והקצות [רט ב, ואבנ"מ מ יג] ציין דבריטב"א [ורשב"א] בסוגיין מבואר דלרבנן נחשב שלא בא לעולם. ורק לרבנן מהני.

ורע"א תמה דאף לר' מאיר האיך יהני, דהא בשעה שיבא לעולם הוה ממון גבוה. והא דמהני לר' מאיר הקנאה בדבר שלא בא לעולם דוקא אם יוכל להקנות כשיבוא לעולם [וכדמוכח לק' עח: ב"ב קכז: נכסים שנפלו לו כשהוא גוסס]. אבל הכא לעולם אינו ברשותו, דקודם שהוא סמדר מקרי לא בא לעולם, וכשיבא לעולם יהא ממון גבוה. וצע"ג.

ת"ש משך וכו' נותן סלע ומשתכר סלע. [דחל מכר, אף דהמעשר אינו נפדה]. אבל הרמב"ם [בפיה"מ שם] ביאר את המשנה באופ"א, במוכר בירושלים. [וע"פ הירושלמי]. וע' רמב"ם [מעש"ש ח ז] וראב"ד ונר"כ שם, והגר"ח [שם]. ואכ"מ.

דף נה.

בהמה שנמצאת וכו'. פרש"י ורוב בהמות היוצאין ממנה זבחים שהיא ראויה וכו'. והפנ"י הק' כיון דכל הנידון משום 'רוב', א"כ מה הגמ' מקשה דילמא זבחי שלמים לא הוה, הא יש לסמוך מיעוט חולין למחצה עולות. ואפשר להקריב עולה [מדין ס"ס]. וכת' דנראה דמדינא מהני הך ס"ס, אלא דהוה חומרא דרבנן לחשוש לכל ספק דאפשר.

והפנ"י הק' דמבואר בהך משנה דרוב מעות בירושלים הוה מעש"ש, א"כ ניחוש דהביאו שלמים זה ממעות מעש"ש¹. והאיך מהני להפקיע קדושת מעש"ש, דאין פדיון למעש"ש בירושלים. [וע"ע מקנה]. אבל בחי' ר' מאיר שמחה [נג]. הביא דאי' בירושלמי [מעש"ש ג ב ושם א ב, והרמב"ם מעש"ש ז יח] דכיון דהקדיש לשלמים פקע דין מעשר. ואם הומם נפדה, ויוצאת לחולין.

זכרים עולות. הרשב"א [נדרים לה:] הביא בשם בעלי התוס' דהק' דלצד דכהנים שלוחי דידן האיך מקריבין בלא דעת בעלים [ואכמ"ל בגדר שלוחי דידן]. ותי' דכיון דנאבד ניח"ל לבעלים. וע"ד הא דאמרי' גבי תרומה כל הרוצה לתרום יבא ויתרום.

אמר ר' אושע'י בבא לחוב בדמיהן. פרש"י שבא לקבל על עצמו חוב כל דמיה, וכו' מאיר דאף מעילה במזיד יכול להוציאה. וה"נ יכול לחללה. והראשונים חלקו דלא מצאנו פדיון בתמימים. והראשונים חלקו דהוה דרך גזילה. ובדעת רש"י מבואר דילפי' דכיון דמהני דרך חילול ומעילה, אף מהני מגדרי חילול של פדיון.

והתוס' ר"ד כת' דהגזבר יכול לקנות עבור הקדש בכל צורך הקדש, וה"נ יחשב צורך

13 ודייק דהרמב"ם [מעשר ו כא] נקט ממורח. וכ"כ הרש"ש [כאן].

14 ור' מאיר שמחה ביאר דאמרי' דחל מכר, וע"ז הוה לקוח ופטור ממעשר. ולא אמרי' איפכא דהשתא הוה כמי שהורמו, ואינו יכול ליתן, וע"ז עומד להרמה [ול"ש בזה פטור לקוח]. [ויל"ד דעכ"פ בחלק החולין שבו חל מתנה והוה לקוח, וע"ז ל"ש הפרשה אלא לפי חשבון]. וכ' דאמרי' באין כאחת, וציין דכ"כ הרשב"א [גיטין נה:] גבי גנב שהקדיש דחל יאוש ושינוי השם משום דבאין כא'. והכא נמי ההפקעה מחיוב מעשר והמתנה באין כא'.

15 והרמב"ם [מעש"ש ט ב] העתיק בוסר. והכס"מ הק' דבוסר גדול מסמדר, ומנ"ל דאף בוסר מותר. ע"ש.

16 והקצות [שם] ביאר דמהני מכירה על מה שגדל כבר בא לעולם, וע"ז מה שגודל אח"כ הוה ידידה. [וע"ע לק' סב:].

1 [וכמ"ש רש"י ותוס' פסחים ז. דרוב הבהמות בירושלים נקנין ממעות מעש"ש].

הקדש לחלל בדמיו. וביאר דהא דאמרי' ר' מאיר היא, משום דר' אושע' אמר הפרזה גדולה שיהיו תמימין נפדין. וה"ק דכי היכי דאשכחן דהפריז ר' מאיר בקדשי בדק הבית דמתחלל במזיד אף שלא מעל, ונמצא שאין מעשהו כלום². ואפ"ה אמר דיצא לחולין. ה"נ י"ל שהפריז גם בקדשי מזבח.

תוד"ה אמר. לכך פר"י וכו' והכא מיירי שנתכוון לגזולה ולקנותה מיד המקדיש ולזכות בה, וכה"ג שרי, ואחר שהוציאה עלה בדעתו לחוב בדמיהן. הרש"ש ביאר דאחר שהוציאה לחולין בא לתקן ספיקא. ואיירי דמעיקרא לקח ונתכוון לגזולה³. ובכה"ג שרי לחלל, כיון דהבהמה כבר יצאת לחולין⁴. וכן פי' המהרש"ל [בע"ב]. אבל המהרש"א ביאר דבא מעיקרא לצורך תקנה. והותר לעשות מעשה גזילה, כיון דהוה צורך גבוה. והביא דכ"מ בתו", וכ"מ בתוס' רא"ש ורמב"ן וש"א⁵.

והרש"ש הק' דאם היה דעתו לצורך להקריב לעצמו לא יחשב 'מעילה' [וציין שקלים ב ב וברע"ב שם].

וקדושת הגוף מי מתחלל והתנן אין מועל אחר מועל וכו'. הרשב"א ביאר דס"ד דסתם משנה ר' מאיר. וכת' דאף דדעת ר' מאיר [לע' נד:] דאין הקדש מתחלל בשוגג אלא אכילה, ובהך דמשנה מבואר דאף רוכב מתחלל. הא אמרי' לעי' שם דה"ה כל הנאה. [והרשב"א לע' ביאר דלאפוקי מקח וממכר]. א"נ כרב [נד:] דר' מאיר ס"ל בין שוגג ובין מזיד.

אבל רש"י [בת' הגמ'] כת' דע"כ ר' יהודה היא, מדקתני אין מועל אחר מועל, אלמא מקמא נפיק לחולין, דאי במזיד ליכא [קרבן] מעילה.

אין מועל אחר מועל אלא בהמה⁶ וכו'. פרש"י לפי שאינו יוצא לחולין. ומתחייב במעילה [לתוס' נד:] מתחייב משום שנהנה, ולרמב"ם [מעילה ו ה] מתחייב אף במה שהוציא. ע' מה שהו' לע' שם]. והאחרונים דנו דלצד דגדר מה שנתחלל במעילה, הוה ע"י חיוב המעילה, דהוה כעין פדיון. משא"כ בקדושת הגוף דל"ש פדיון, מש"ה אינו יוצא לחולין. אבל לצד דעצם המעילה מוציא לחולין [ועי' מתחייב תשלום], צ"ל דק"ל לגמ' דבקדושת הגוף אינו ראוי לצאת ע"י מעשה מעילה בעלמא [דומיה דהא דל"ש פדיון]. ומש"ה אינו בכלל פרשת מעילה. [וע' קובה"ע נה].

ולפרש"י החילוק בין קדושת הגוף לקדושת דמים, משום דקדושת הגוף אינו יוצא לחולין [ע"י פדיון, וכן ע"י מעילה]. אבל בחי' ר' אל' מלין [ב מב] דייק מהרמב"ם דהוה דין דגדר מעילה של קדושת הגוף שאני. דהרמב"ם [מעילה ו ה] כת' ויראה לי שדין מנחות ועופות כדין הבהמה שכולם קדושת הגוף. וצ"ב אמאי אתי עלה מסברא, הא פשיטא בכ"מ דלא שייך בהו פדיון.

ורא"ל ביאר דדין מעילה של קדושת דמים גורם יציאה לחולין, שחיוב המעילה בעד שמוציאו לחולין. ומש"ה נחשב כעין פדיון. אבל חיוב מעילה דקדושת הגוף בעד 'מעשה ההוצאה' לחוד [וכמ"ש האחי"ע, הו' לע' נד:], ומש"ה אינו סיבה כלל להוציאו לחולין⁷. [ועפ"י ביאר מש"כ תוס' [מנחות נא] דבפרה אדומה אין מועל אחר מועל, דהוקש לחטאת. ואף דיש לו פדיון. אלא דגלי קרא דהוה בכלל פרשת מעילה דקדושת הגוף, ואין בו דין מעילה של קדושת דמים].

תוד"ה אין. כשהוא סבור שהכלי של חבירו, ואז הוא מתכוון לגזולה, כדין שליחות יד. המשנ"ל [מעילה ו ד] הביא דדעת תוס' דאף דנתכוון למעול רק בחלק, חל בו דין שליחות יד, ונחשב שמעל בכולו [וכדאשכחן ב"מ מג: דהשולח יד בפקדון ליטול מקצת מתחייב בכולו].

ותוס' [ב"מ צט]. העלה צד דכל שלא נתכוון לגזול את גופו, אלא דעתו להחזירו אחר ביקוע. ומש"ה יצא לחולין רק מה שנתכוון, ושאר הקרדום של הקדש. והמשנ"ל [שם] כת'

2 [ומשמע דהו' גדר חילול, אלא דילפי' מר' מאיר דכה"ג שייך חילול, כיון דהפריז. ואף דאינו פרשת מעילה].

3 [ואפשר דבשעת גזילה לא היה סבור שהוא של הקדש].

4 וצ"ב דאמאי נחשב 'חילול', דכיון דהבהמה יצאת לחולין הוה פורע חוב בעלמא.

5 והר"ן [נדרים לה]. דן בקונמות למ"ד דיש להם מעילה, אי יצא לחולין ע"י מעילה. והקובה"ע [נד יג, ונה] הביא דמ"מ גדרי מעילה תלי במעשה הגזילה. אף דלא תלי קדושתן בדין ממון. [ול"ד להקדש דהיכא דפקע הדין ממון פקע קדושתו, וכדמבואר גבי תרנגולת שמרדה].

6 ולא רק שא"א להוציא קדושת הגוף לחולין, אלא דאין כאן סיבה כלל להוצאה. דחיוב מעילה זו אינו בגדר 'פדיון'. [ולכא' מדויק דאילו היה דינו כקדושת דמים, היה מוציאו לחולין. ואף במידי דלא שייך פדיון, היה שייך שמעילה מוציא לחולין].

דמשמע **בריטב"א** [נד; וכן תוס' רא"ש ושא"ר שם] כפי' זה, דאין חילוק בין סבור שהוא שלו או סבור של חברו, וכל החילוק בין נתכוון לגזול כולו.

אך **תוס'** הביאו דר"י דחה דשואל שלא מדעת נחשב גזלן על כל החפץ. [ויל"ד האם כוונתו דמש"ה נחשב 'מתכוון לגזול' על כולו. שהרי מתכוון לעשות מעשה שנחשב לקיחה על כולו. או דע"פ דין נחשב לקיחה על כולו. ולא תלי בכוונתו].

[וע"ע תוס' ב"מ שם שדנו היכא דהשאל לחבירו. האם מעל בכולו, או כדי הנאת השאלה. ועי"ש במשנ"ל ואכ"מ].

בא"ד וראיה לחלק וכו' סבור שהוא שלו וכו' גבי נטל אבן וכו' באבנים המסורות לגזבר, וגם הגזבר לא נתכוון להוציאם. **רע"א** כת' דתוס' נקטו דגזבר לאו דוקא, וכל מי שסבור שאינו מוציא מרשות שהוא בא אינו מועל⁷. אך הביא **תתוס'** [מעילה כ.]. כת' הטעם דכ"ז שהוא ברשות גזבר הוא ברשות הקדש. משמע דוקא גזבר, שהוא מקום הנחת ההקדש⁸. וכן **תוס'** [שם כא.]. כת' דמסתמא איירי בגזבר [שמונח ההקדש ברשותו]. דדוקא משום דהוה גזבר של הקדש, ואי לא"ה אף דאינו סבור להוציא מרשות שהוא שם⁹. [וע"ע משנ"ל שם שהאריך בזה].

ותוס' [ב"מ צט. ומנחות קא.]. נקטו תרוייהו, דזבר מושאל בידו ואינו מתכוון להוציא מרשות שהוא שם. והמשנ"ל דייק מדבריהם דגזבר דוקא, ודלא כתוס' דידן. אך **רע"א** נקט דעיקר כוונתם משום דאינו מתכוון לוציא מרשות שהוא שם, וכתוס' דידן.

ותוס' [חגיגה יא.]. כת' דגזבר אינו מתחייב משום שליחות יד [למ"ד אי"צ חסרון], דשאני הכא דכל היכא דאיתא בי גזא דמלכא. [ומבואר דס"ד להתחייב טפי משום דהגזבר הוא שומר. קמ"ל דלא שייך בזה שליחות יד, ודלא כתוס' דידן].

בא"ד ועוד ראיה [כתובות לד:]. וכו' כסבורים הם דשל אביהם וכו' אבל כסבורים שהיא פקדון וכו'. [הך 'אבל' הוה דיוק של התוס', ולא מדברי הגמ' שם]. **הרש"ש** [ועוד אחרונים] תמחו מה ראיה מהתם, דפשיטא דמי שנתכוון לגזול נתחייב כדן גזלן. ודוקא סבורין של אביהם פטורין מדין אונס. [וכמ"ש תוס' ב"ק כז: ועוד]. ומשמע בתוס' דנקטו דטעם הפטור דכיון דסבורין דהוה ברשותם לא נחשב 'מעשה גזילה'. אבל אי הוה מעשה גזילה ל"ש פטור אונס ד'ולענדה לא תעשה דבר'¹⁰.

מד' יהודה נשמע לר"מ וכו' אע"ג דהקדש מזיד מתחלל, קדה"ג לא מתחלל. ודוחה הגמ' התם לא וכו' הכא קא מכוין לאפוקינהו לחולין. ולכא' כוונת הגמ' דלר' מאיר החילול ע"י 'מעשה ההוצאה'. ומתפרש הדבר ע"פ מש"כ ר' **איצ"ל** [שיעור הגר"י מפוניבז' טו, ה' לע' נג:]. דסברת ר' מאיר דנחשב מעשה שלו להוציא לחולין. ובזה פליג ר' יהודה.

אימר דשמעת לר' מאיר בקדשי קדשים, בקק"ל מי שמעת. **פרש"י** קדשי קדשים כולוהו הו' לגבוה, ודמי לקדושת בדה"ב. [והרש"ש הך' דבשר חטאת ואשם נאכל לכהנים. ובעולה העור לכהנים¹¹].

ותוס' כת' דהא איכא מעילה, אבל קדשים קלים ליכא מעילה. [וכ"כ **תתוס'** רי"ד משום מעילה].

והרש"א כת' דקדשי קדשים שייכא מעילה בכולוהו. משא"כ קדשים קלים רובו להדיט דלא שייכא ביה מעילה. והשתא קס"ד דכיון שיש לו חלק בקדשים קלים, כשמתכוין לגזול לא חשיב כמוציא מרשות הקדש ומכניס לרשות בעלים. [ועד"ז תתוס' רא"ש ורשב"א].

והשיטה **לנ"ל** כת' דקדשי קדשים הוה זילותא רבה, ומש"ה יצא לחולין. אבל שלמים לא הוה זילא מילתא כ"כ.

א"ל וכו' ק"ו וכו' קדשים קלים לא כ"ש. ור' **איצ"ל** [שם] ביאר דסברת המקשן דבקדשים קלים אין מעילה [כיון דיש לבעלים בהם אכילה, ואין בהם קדושה כ"כ]. וכיון דיש צד חול, לא הקפידה תורה במה שנוהג מנהג חול. ובזה דוחה הגמ' דלסברת ר' מאיר החיוב מצד עצם הפגם. ובזה אין חילוק בין קדשים קלים.

7 וכו' כ' תוס' [ב"ק כ:]. ולא הזכירו כלל דאיירי בגזבר.
8 והתנודת הכרי [רצב ב] הביא דמשמע **מתוס'** [חגיגה יא] דכיון דמפקדין ביד גזבר, יד גזבר כיד הקדש ולא שייך להוציאם מרשות הקדש. ועפ"ז למד דשומר אינו נחשב גזלן על הפקדון לולי פרשת שליחות יד, דידו כיד בעה"ב [וע"ע בראשונים ב"מ מג].

9 והר"ן [נדרים לד:]. חידש דמי שהקדיש ככר הו"ל כגזבר, ומש"ה אין בו מעילה עד שיתן לאחרת. ומבואר דתלי בגדר 'גזבר', דנחשב שומר של הקדש. ולא תלי האם דעתו להוציא לחולין או לא.

10 וכן דן ר' שמואל. [וע"ע קצות [כה א] וזכרון שמואל [נו] ועוד אחרונים בדיון גנב בשוגג].

11 [ויל"ד דמשלחן גבוה זכו. אמנם לדעת רש"י אף בעלים בקרבן שלמים דידהו משולחן גבוה זכו].

שם. והתוס' הרא"ש הק' דאכתי ניחוש שמא בכור ומעשר נינהו, דקדושתם מאליו¹² ול"ש בהו שיצאו ע"י חילול. והתוס' רא"ש תי' דאף להך שנוי' לא יאכל עד שיומם, ותאכל כמעשר. אלא דס"ל דיכול להפקיע צד קדושה שעליה בלא מום, ואי"צ להמתין להקריב שאר קרבנות. וקו' הגמ' דאף קדושת שלמים צריך להפקיע ממנו.

אבל הרש"ש כת' דמבואר בתוס' [ד"ה קדשים] דקאי אף בבכור ומעשר שאינן נפדין. ואפ"ה מהני גזילה להוציאם לחולין ונשחטין בלי מום [לר' אושע'].

ובחי' ר' מאיר שמחה [אות ד] כ' דהנך דלאו בני פדיון אף לר"מ לא מהני ע"י גזל. דאיכא למפרך מה להנך שכן נפדין ע"י מום.

[והעירו דמהני גזילה אף בבשר הקדשים להפקיע קדושתם¹³, ואנן תנן [לע' נב:] דהמקדש בחלקו אינו מקודשת [אף במזיד לר' מאיר]. ומ"ש מהקדש במזיד שמתקדשת משום גזל. וצ"ע].

דף נה:

תהי בה ר' יוחנן וכי אומרים וכו' עמוד וחטא וכו'. פרש"י דאסור לחלל תמימים. ולדעת הראשונים הוה חטא, דחילול זה נעשית דרך 'גזילה' מהקדש. אבל המהרש"ל נקט דכוונת התוס' [בע"א] דאיירי דגזלו מתחילה, וביאר דמ"מ מיחזי כאילו תמימין נפדין, דמי יודע מה היה במחשבתו כי אם הוא לבדו'. [ואף דאליבא דאמת נתחלל בגזילתו, גזרו דעומד בקדושתו].

וכי אומרים וכו' עמוד וחטא בשביל שתזכה. ובגליון הק' דאמר' [עירובין לב:] דניח"ל לחבר דלעבד איסורא זוטא ולא ליעבד ע"ה איסור רבה. והאחרונים [יעב"ץ, רש"ש] ציינו תוס' [שבת ד.] דהתם היינו שלא יעבור על ידו [שהוא נתן לו את הטבל], הא לאו הכי לא עוברים איסור. ובלא"ה אינו מובן דהכא אינו כדי להמנע משום איסור, אלא לתקן הזבח. ואמאי יהא מותר.

דילמא תודה הוא. הפ"י דן אמאי ניחוש להכי. וכת' דבלא"ה כ"ז לחששא בעלמא, ומש"ה חששו אף לזה.

והשיטה לנ"ל הק' דניחוש דהוה תמורה. ותי' דתמורה לא שכיח.

תוד"ה דמייתי. וא"ת וכו' באותה עצמה יתנה וכו'. ובאמת הרמב"ם [פסוה"מ ו יח, והמאירי כאן] כת' שמתנה בבהמה זו, ויביא נמי לחם. והלח"מ הק' דקי"ל דאין מביאין קדשים לבית הפסול [ואף דתוס' כת' דהך משנה ס"ל מביאין לבית הפסול, האין הרמב"ם העתיקו להלכה?]. ובס' הערות [הגריש"א] תי' דמדינא סמכי' ארוב [וכקו' הפנ"י בע"א], אלא דהוה חומרא בעלמא לחשוש לתקוני זיבחה. ומשום חומרא בעלמא לא חשיבא מביא קדשים לבית הפסול [ואילו יוותר ליום ב' אפשר דיסמכו על רוב להתירו באכילה]. [ועד"ז כת' האבה"א שם].

ובס' הערות חקר האם הדין ממעט אכילתו משום חשש שיביא לידי נותר, או עצם הא שמטיל עליו דין הממעט אכילתו [אפי' דהוה מחמת הספק]. וכת' דהכא דהוה חומרא בעלמא לא נחשב שמוסיף דין איסור.

ועוה"ק הלח"מ האין מכניס לחם לעזרה [וכדברי התוס']. והאבה"א [שם] תי' דקי"ל [מנחות עח:] דאף כשהלחם אינו בעזרה קדוש, דלא בעי 'על' בסמוך. וכת' דמ"מ אינו יכול לקיים מצוות תנופה, אלא דתנופה אינו מעכב³.

בא"ד ע"כ האי תנא ס"ל [כר' שמעון זבחים עה:] דמביאין [קדשים לבית הפסול] מדקתני פסח שלא בזמנו וכו'. אבל הראשונים הביאו בשם הראב"ד דאף הכא חיישינן שממעט אכילתו. והק' [כקו' התוס'] ממותר פסח.

והמקד"ד [קונ' ה ג] חקר הא דמותר פסח נאכל ליום ולילה, האם הוא מין קרבן בפנ"ע דזהו זמן אכילתו. או

12 ומשמע בתוס' רא"ש דהטעם דל"ש פדיון משום דהוה קדוש מאליו [ולכא מקדיש]. [ויל"ד דהאחרונים הביאו מהראשונים נדרים יט דמעשר נחשב דבר הנדור לענין התפסה בנדר].

13 ועוד העירו לפ"ז האוכל פיגול ונותר [ושאר פסוה"מ"ק] במזיד, נימא דכיון דנתכוון לגזול פקע מהם שם הקדש. ויעבור באיסור מעילה, אבל ל"ש כרת באכילת הפיגול.

14 ואפשר דבתר שחיטה דיני אכילת הקרבן הוה גדר איסור אכילה, ולא משום דיני קדושה. ואף אם יגנוב ל"מ להפקיע דיני הבשר [ואף דין ממון גבוה, דאינו יכול לקדש בו אשה לא יפקע].

1 ומשמע דנאמן בזה, אלא דל"מ להוציא.

2 והאר"ש [שם] כת' דכיון דמקום אכילתם שווה לא חשיב ממעט אכילתו, דבלא"ה עיקר מצוות אכילת שלמים ביום ראשון.

3 [ויל"ד דהא אינו ראוי לתנופה מחמת הספק, ונימא דאינו ראוי לבילה מעכבת. ואפשר דזה כוונת התוס'].

דהוה שלמים, אלא דנשאר עליו דין אכילת יום א' מחמת הפסח. וכת' דנפק"מ היכא דהומם והביא בדמיו אחר, דבבהמה זו מעולם לא היה דין פסח, וי"ל דנאכל ב' ימים. והביא דנח' בזה תוס' והראב"ד, דהראב"ד ס"ל דבהמה זו שבא במקום מותר פסח נאכל ב' ימים, ואינו ממעט אכילתו.

תוד"ה ודילמא אשם הוא. ואשם אין טעון סמיכה, הא סמיכה לא מעכבא וכו'. **האחרונים** תמהו דמבואר בכ"מ דאשם בעי סמיכה. והפנ"י ביאר דכוונת התוס' דהכא אינו בעלים ומש"ה א"א לסמוך על האשם. אבל שלמים כיון דהוא פודה ומקריב יכול לסמוך. **והמקנה** חלק דמ"מ מקריב עבור הבעלים, ושליח אינו סומך כלל. ותי' דכוונת התוס' דמתנה דאם אינו אשם הוה שלמים, ובזה הוה שלמים ידיה וסומך.

והמקד"ד [יח ג] הביא [מתוס' מנחות סא] דהיכא דא' מביא נסכים, ע"ז יוכל לסמוך על הקרבן [ולא נחשב שליח]. וה"נ י"ל דכוונת התוס' דהמקריב מביא נסכים משלו ומש"ה סומך על השלמים. אבל אין נסכים לאשם ומש"ה אינו יכול לסמוך.

שם. הא סמיכא לא מעכבא. תוס' [גיטין כח: וכו"מ⁵, והתוס' רא"ש כאן] הק' דמבואר [בכ"מ] דמ"מ אין לעשות קרבן לכתחילה בלא סמיכה. [ומש"ה במקום ספק וכדו' פטרו מקרבן]. ותי' דשאני הכא דאין תקנה לקרבן זו אלא להקרב בלא סמיכה. ול"ד לגמ' [זבחים עד:]: דיש תקנה ע"י רעייה.

והשואל [ברע"א] הק' דתוס' [חגיגה ד, שבת קלו:] הביאו דמבואר [פסחים פט.]. דלכתחילה אין לנו לתקן קרבן כדי לבטלו מסמיכה. ומ"ש הכא דמתקנים הכי. ורע"א כת' דתוס' [פסחים פט.]. הוסיפו דרובן שלא כהוגן, וס"ל דדוקא מש"ה. ואי לא"ה מתקנים כה"ג.

בא"ד שנסכי נדבה מזלפין ע"ג אישים. אבל הרמב"ן ותוס' הרא"ש הביאו דנח' בזה תנאים [זבחים צא:]. **והשעה"מ** [פסוה"מ ו יח] ביאר דכוונת התוס' דהך משנה ר' שמעון [דמביאין קדשים לבית הפסול, וכדלע']. ור' שמעון ס"ל לאישים. אך הביא דדעת **תוס'** [מנחות צא:]: דהיכא דמקדיש להדיא מודו כו"ע דלספלים. וכ' דע"כ ס"ל כשר מקוצי [בתוס' שאח"כ]. ועוד הביא דהמשנ"ל [מעשה"ק יא יא] כת' דל"מ להתנות, דנסכי נדבה צריכים מלח.

ועוה"ק **התוס' רא"ש** דגבי אשם מצורע מצי מתנה, דאשם מצורע חייב נסכים [וכקו' תוס' אח"כ]. **והתוס' הרא"ש** תי' דפשיטא ליה לתלמודא דתנא לא מספקא ליה שיהא אשם מדלא קתני זכרים עולות ואשם. **והרמב"ן** הוסיף אבל תודה הוה בכלל שלמים. [אף דמביא בפנ"ע].

ותוס' [זבחים עז.]. כת' דסוגיין כמ"ד דאשם תלוי אינו בא נדבה. אבל למ"ד [שם] מתנדבין אשם תלוי, אי אשכח בן ב' יתנה באשם תלוי [שלן]. [ולדברי הר"ש מקוצי א"א להתנות].

תוד"ה ודילמא אשם נזיר. והר"ש מקוצי פי' דשמא היום או למחר וכו' ויביא חולין לעזרה, דהוי אשם שנתכפרו בעליו וכו'. **והרש"ש** כת' דאינו יכול להתנות שאם יביא בעליו אשם יאז זה שלמים. דכל תנאי להבא תליא בבריירה. וקו' הגמ' למ"ד אין בריירה. [וע"ע חזו"א].

תוד"ה אשתכח. באשם רועה וכו' והדמים לקייץ המזבח. [וקו' הגמ' דבמה שנוכל לחשוש ולתקן נתקן]. וצ"ב דהא דילמא לא נתכפרו עדיין בעליה, ואינו עולה. וכ"כ **התוס' רי"ד ומהר"י קורקוס** בדעת הרמב"ם [פסוה"מ ו יח] דכת' דאין לו תקנה. וע' חזו"א. **והשיטה לנ"ל** כת' דיצניע את המעות.

אבל **התוס' רי"ד** כת' דאם כפרו בעליו הוה לקייץ המזבח דהוה עולת ציבור, ולא לעולת יחיד. [וצ"ב מאי נפק"מ בזה].

4 ולענין שלמים ה'מביא' יכול לסמוך. אבל באשם כיון דיש מתכפר, ל"מ דאדם אחר יסמוך עליו.

5 [מנחות סב: זבחים עה, בכורות סא, יומא עד].

6 ועוד תי' **רע"א** דאף **תוס'** [חגיגה ושבת] מודו, אלא דהתם באין לתקן רק צד הספק של זכר, ובזה אמרי' אם באתי לדון אם זכר הוא ממילא חייב בסמיכה, והוי כמו ממ"נ דאם נקבה הוא אין צריך לקרבן ואם זכר הוא אתה מבטלו מסמיכה. וחשיב כמו שלא כהוגן.

7 [והאשם הזה ירעה עד שיתנאב, וכמ"ש תוס' ד"ה אשתכח].

אין לוקחין בהמה ממעות מעש"ש

תוד"ה אין לוקחין. פ"ה [בפי' הא'] וכו' דכתיב וצרת הכסף וכו'. והשיטה לנ"ל כת' דאע"ג טבעא אפירא לא מחללין [דכתיב וצרת, וכפרש"י], בדיעבד מתחלל. [וכ"כ הראב"ד לרי"ף סוכה יט: בדה"ר].

ותוס' חלקו ולא נהירא היינו דוקא דרך חילול וכו' אבל במקח להוליך בהמה ולאוכלה בירושלים שרי. מבואר דאף חוץ לירושלים שייך גדר 'ונתת הכסף בכל אשר תאוו'.

ותוס' [סוכה מ:]: הק' דחוץ לירושלים מותר רק דרך חילול וכדאמרי' [ב"מ מד:]: דאסור לחלל כסף על זהב, דטיבעא אפירא לא מחללין. ותי' דהכא להעלות בהמה זו ולאוכלו בירושלים. אך הביאו דהוה מח' בירושלמי.

אמנם דעת תוס' [ב"מ מד:]: דמחוץ לירושלים אין מחללין טיבעא אפירא [וכרש"י דחוץ לירושלים שייך רק גדר 'וצרת הכסף'. ודוקא היכא דא"א בענין אחר⁸ הותר לקנות בהמה כדי להעלות לירושלים⁹].

בא"ד וא"ת כיון דטעמא משום גזירה וכו' דמשמע דאפי' דיעבד ל"מ. בפשוטו משמע דראיית תוס' מהדין, דמשום גזירה ל"מ בדיעבד. אמנם המהרש"א [בסמוך] נקט בדעת תוס' דיש מקומות שתקנו להפקיע את הפדיון. ולפ"ז צ"ל דקו' התוס' כאן דלא משמע דהפקיעו.

דף נו.

ואם לקח בשוגג יחזרו דמים. מבואר ברש"י דהוה מקח טעות מצד הלוקח, דאף שלקח בטעות נתחלל המעש"ש, וחל קדושת מעש"ש על הבהמה בידו. ומבואר דעצם המכירה גורם לחילול אף כשלא היה כוונתם לכך. [וכ"כ הגר"ח [מעש"ש ח] דהוה חילול ממילא ע"י המקח]. אבל התוס' הרא"ש ורשב"א וריטב"א כת' דהוה טורח אצל המוכר, דהמעות בידו קדושים בקדושת מעש"ש וצריך להעלותם לירושלים¹. ולא ניח"ל משום טירחא דאורחא. ומבואר דבשוגג, כיון דלא היה דעתם לחללו המעש"ש אינו מתחלל על הבהמה.

תוד"ה ואם לקח. וא"ת מה קנס וכו'. המהרש"א ביאר דכוונת התוס' להק' במזיד, דבשוגג לא שייך קנס. והמהר"ם כ' דקו' התוס' מדאמר רש"י דכופין את המוכר להעלות, משמע דלא ניחא ליה. [וכע"ז כ' הראשונים בע"ב].

תוד"ה במזיד. התם איירי בבעלת מום, אף בדיעבד משום גזירה שמא יגדל עדרים. אבל הרמב"ם [מעש"ש ד ו] כ' דחילל על בהמה ל"ק מעשר, שמא יגדל עדרים. אבל שחוטים מהני. ושוב כת' [שם ז טז] אין לוקחין בהמה חוץ לירושלים, לקח בהמה וכו' מזיד תעלה ותאכל בירושלים. וצ"ב מ"ש הכא דלא קנסו בדיעבד. והכפות תמרים [סוכה מ:]: ביאר דדרך חילול קנסו. אבל דרך מקח אין לקנוס את המוכר לענין בדיעבד.

בא"ד [שם] בבעלת מום, אין מתחללין בדיעבד גזירה וכו'. המהרש"ל הק' מאחר שמן התורה מתחלל, איך יחזרו דמים למקומן ויוציא המוכר הבהמה לחולין [וכמ"ש תוס' נה: ד"ה אין]. ותי' דאה"נ צריך המוכר להעלות לירושלים, אלא שאף הלוקח צריך להעלות הדמים. אבל המהרש"א הביא תר"י שהק' היאך יש כח לחכמים לעקור החילול שחל על הבהמה כו'. ותי' דאין זה בתורת חילול אלא בתורת מכר. ויש כח ביד חכמים לבטל המכר², ונמצא שלא חל מעולם קדושת מעשר על הבהמה. [ומבואר דחילול המעשר הוה חלק מהמכר בעצם, דאילו הוה מעשה פדיון, לכאור' האיך יהני הפקעת המכר להפקיעו³].

8 והשיטמ"ק [שם בשם גליון] ביאר דכיון דהמעות אינן יוצאות בירושלים ליכא למימר ונתת הכסף בכל אשר תאוו, ומש"ה הותר ליקח בהמה.

9 אבל תוס' [נו. סוד"ה במזיד, וב"ק צז:]: כת' דאיירי [שם] כשא"א בענין אחר, משום הא דאין לוקחין בהמה משום שמא יגדל עדרים. [ולא חששו משום טיבעא אפירא].

1 והתוס' הרא"ש הביא דהלשון 'יחזרו' דמים משמע כפרש"י, דאי הוי משום טעותא דמוכר הו"ל למימר תחזור הבהמה למקומה.

2 משמע דמבטלים את המכר [מכאן ולהבא, כמי שלא נמכר מעיקרא], ועי"ז לא נחשב תמורת איסור הנאה. ועוד יל"פ דמעיקרא תקנו שמכר כזה לא יחשב מכר, והפקירו שלא יחשב מכר כה"ג [ולא משמע כן].

3 והקוב"ע [נה ד] הביא דכע"ז מצאנו דהיכא דהפקיעו חכמים קנין כסף עי"ז לא נחשב 'אתנן'. דגדר אתנן

אשה יודעת וכו' מתקיף לה ר' ירמיה והרי בהמה טמאה דאדם יודע וכו'. התוס' ריה"ז כ' כלומר כולו שייכי דמעשר, ולדידך דכיון דאשה שייכא אמרי' דיודעת כל הדינין, ה"נ נימא כל בנ"א יודעין כל הדינים. ותי' הגמ' אשה חבירה, דסתם אינשי לא בקיאי בכולהו דינין דההוא עלמא, ומתני' איירי באשה שלמדה כל הדיני מעש"ש⁴.

תוד"ה אבל במתכוון. ועו"ק מאי לפני עוור איכא, אם לא יקח ממנו יקח מאדם אחר, ול"ש לפני עוור אלא בתרי עברי דנהרא. אמנם המשנ"ל [מלוה ד ב] כת' דחד עברא דנהרא הוא דוקא היכא דהיה יכול ליטול לבד. אבל במקום דאדם אחר היה מושיט לו, פשיטא דהוא עובר כשמושיט⁵. [דאף הוא עובר איסור, ומ"מ העבירה נעשית ע"י הושהט שלי].

והביא תוס' [חגיגה יג] דהיכא דאיכא עכ"ם אחר שרוצה ללמד אין בזה משום לפי עוור. אבל ישראל אחר חשיב לפני עוור.

ומדברי תוס' כאן מבואר דלא כן. אבל הרשב"א הק' [כעין קו' התוס'] דהכא המעות ביד הלוקח, ואילו רצה להוציאן לחולין מי מעכב. וכל שבידו לעשותו, בסיוע אינו עובר משום לפני עוור.

בא"ד ועו"ק וכי משום קנס נאמר יחזרו דמים למקומן. המהרש"א [בד"ה במזיד] הק' דהא יש כח ביד חכמים לבטל המקח [וכדברי התו"י הנ"ל]. והמהרש"א כת' דכוונת התוס' דמשום קנסא דלפני עוור אין זה כדאי לבטל המכר כיון דמדינא חל הקדושה על הבהמה. [ויל"פ כוונתו דלא הוה קנס בגוף הדין מעשר. אלא חיצוני].

בא"ד לכך פר"י וכו' כלומר שהתנה עם המוכר שלא תחול קדושת המעות על הבהמה וכו'. דאף דמעש"ש מתחלל דרך מקח, היכא דהתנה להדיא שלא יתחלל חל המכירה. [ולכא' היינו כמ"ד ממון הדיוט, דלמ"ד ממון גבוה ל"מ מכירה אלא חילול]. והריטב"א פי' עד"ז דהלוקח נתכוון שהמעות יהי' קדושים ביד מוכר ולא יתחלל על הבהמה⁶, ובין שוגג ובין מזיד, בין אם המוכר ידע שהוא מעות מעשר. [וקצת משמע דאי"צ תנאי להדיא, וכל שנתכוון הלוקח לכך אין כאן פדיון].

וכן נקטו הרמב"ן [ושא"ר לע' נג:] דיכול למכור מעש"ש חוץ מירושלים [בלא חילול], ע"ד שהלוקח יעלה לירושלים. אמנם בדעת רש"י י"ל דל"מ מכירת המעשר ע"מ שלא יפדה. ואפשר דעצם המכירה נחשב פדיון דרך מקח. וכמו שלא מהני למכור פירות שביעית וע"ז ע"מ שלא יתפוס פדיונו⁷.

אין לוקחין בהמה טמאה וכו' במעות מעש"ש. תוס' [ע"ז סב: בתחילת דבריהם] כת' דמסתבר דכל מידי דלא מתחלל עליו המעשר נחשב סחורה ואסור [כמו שאסור לפרוע חוב]. [ולפ"ז אין חילוק בין בהמה טמאה להיכא דמתנה שלא יתחלל].

אך תוס' [שם] דנו דמשמע דמותר לקנות במעש"ש מלבושין דהגוף נהנה ממנו⁸. והק' דמשמע דאינו מתחלל אלא על פרי מפרי וגידולי קרקע. ותי' דהקדושת מעשר אינו מתחלל על הבגדים, ואפ"ה שרי ליקח. והמעות בקדושתן.

ותוס' [יבמות עג. וב"מ נג, ותוס' רא"ש] הק' דמשמע בכ"מ דניתן רק לאכילה ושתייה וסיכה, ואין לעשות שום סחורה במעש"ש. ובחד תי' כת' דתלי בר"מ דממון גבוה הוא, ולר' יהודה מותר לקנות מלבושים⁹. ועוד תי' דמדרבנן אסור לקנות מלבושים, ומדאור' שרי.

והתוס' הרא"ש כ' דל"ל דל"מ משום גזירה שהמוכר לא ישמור את הדמים בקדושתם. ודחה דאין טעם מספיק לחבר ידיע [וכדאי' בסוגיין].

תוד"ה מתקיף. ופי' ריב"א דאין זה אלא קנסא וכו' ולעולם מעות קדושת ביד המוכר. ועוד

4 תלי בחלות הקנין. וחילק דלענין מעילה תלי במעשה הקנין. ומעשה הקנין לא תתבטל ע"י הפקר ב"ד.
וכת' מ"מ לענין דם טומאתה סופרת לעצמה, ובעלה נשען עליה. דלגבי הא מילתא כל אשה היא חבירה.
אבל בעלמא מי שיועד מקצת דינו דינו שווה למי שאינו יודע כלל.
5 וחלק בזה על הפ"מ דכ' דהיכא דהמלוה בלאו הכי מלוה מעות אלו ברבית, אין איסור לפני עוור ללווה.
6 משמע דקאי בדעת הלוקח לבד, ואילו תוס' משמע דצריך להתנות עם המוכר [ועפ"ז ל"ש א' שוגג].
7 [אא"כ נותן מתנה, בתנאי שלא יחשב דמיו וכדו'].
8 ודייק כן לא נתתי ממנו למת, הא לחי דומיה דמת לוקחין.
9 [וכת' דלפ"ז הא דאמרי' [לע' נד:] דליכא אלא חד סתמא כר' יהודה [ולפ"ז הנך סתמות כר' יהודה], מ"מ יש יותר סתמות כר' מ].

ת' **תוס'** [ב"ק סח:]: דכיון דמדינא המקח בטל, המעות הן גזל ביד המוכר¹⁰. וס"ל כצנועין [ב"ק שם] דיכול לפדות אף דבר שנגנב ממנו. [ודלא כר' יוחנן דל"מ בדבר שאינו ברשותו].
והריטב"א ת' דכיון דלא אתו לידי מוכר בתורת גזל, אלא בתורת מקח טעות. ואילו אתא קמן לא היה מעכבם והיה מחזיר, כפקדון חשיב ויכול להקדיש ולחלל מעשר בכ"מ שהוא.
והקצות [שנד ד] הביא דעת תוס' דאף דהוה פקדון, כיון דאינו עומד להחזירו נחשב אינו ברשותו. [וע"ע תוס' ותוס' ר"פ ב"ק סט:].

בא"ד והר"מ מפרש שהלוקח יכול לחלל המעשר ביד המוכר וכו' אבל בההיא צנועין וכו'.
דמהני מגדרי זכין רק היכא דהבעלים בעצמו יכול.

והאבנ"מ [כח יג] הביא דמבואר בדברי ה"ר מאיר דהיכא דאינו ברשותו אף היכא דהנגזל והגזלן הקדישו יחד ל"מ. [ודלא כמ"ש הבי"ש [שם טז] ע"פ דברי השארית יוסף דבריצי שניהם חל הקדש]. אך האבנ"מ חילק דמהני הקנאה, דלענין שימוש זה דעת שניהם שווה שיקנה, ועי"ז הוה כפקדון וקנאו. אבל לענין חילול ל"מ, דאינו יוצא מרשותו.

והרש"ש [ב"ק סט.] כתב דאף אם שניהם יחד מהני, מ"מ לא שייך שליחות. דגבי שליחות אמרי' דמי איכא מידי דאיהו לא מצי עבד שלוחו מצי משוי [כדאמרי' קידו' כג:11]. וכיון דכל א' לחוד אינו יכול לחלל, ל"מ בזה זכין. ומש"ה התוס' הדגישו דזכין מטעם שליחות.

הרמב"ם [מעש"ש ט ז] פסק את המשנה של צנועין. ובש"ת **הרשב"א** [מיוחסות קנו, ה' בכס"מ] תמה דמבואר [ב"ק סט.] דהך משנה קאי כמ"ד דמהני חילול בדבר שאינו ברשותו. [ודן דהרמב"ם פסק כלישנא שם סט: ואכ"מ, וע"ע כס"מ שם¹²].

ורע"א [וכן הקצות סא ג בשם אחיו] ת' דהרמב"ם קאי בשנת שביעית דהוה הפקר, ובזה שפיר מהני מדין זכין. וכדברי ה"ר מאיר כאן. [וזכיה מטעם שליחות]. ודיוק הגמ' משאר שנים דהוה גזל.

בא"ד [שם] דהא זכיה מטעם שליחות וכו' וה"נ אמרי' [נדרים לו:]: התורם משלו וכו' זכין וכו'. אבל **תוס'** [ב"ק סח:]: תמהו בזה אמאי ל"מ לפדות מדין זכין, אף דאינו ברשותו. ובפשוטו תוס' שם פליגי, וס"ל דמצטרף מעשה המזכה להחשב דישנו ברשותו. אבל **המהרש"א** [שם] כת' דקו' התוס' דקאי אף לאחר יאוש, דהוה של המלקט לגמרי.

דף נו:

טעמא דברח הא לא ברח קנסינן למוכר. **התוס' רא"ש ורמב"ן וריטב"א** כת' דהוה קו' אעיקר הברייתא דקתני יחזרו דמים למקומם. אלא דמעיקרא לא ס"ד דמשום קנסא הוא אלא מדינא שהמעות של מעשר הן בכ"מ, ואם ברח אין קונסין ללוקח. אבל השתא דאמרן דכשברח קונסין, בשלא ברח נמי היה הדין לקונסו ללוקח.

תוד"ה מסתברא. וי"ל דהקנס וכו' מסתמא לקח ביוקר ליפטר עצמו מלעלות וכו'. והתוס' **הרא"ש** ביאר¹ דבסתם חזרת המקח לא חשבי' קנס ללוקח. אבל סתם מוכר הוא תגר וכשאינו מוכר הוא מפסיד. ומסתמא מקח זה לא עשה אלא משום מעות מעשר שני שהיו בידו, ועתה שהוציא אלו המעות וצריך להעלות אחרים כנגדם זהו קנס.

המקדש באיסור הנאה

המקדש בערלה וכו' אינה מקודשת. תוס' [ע"ז סב. ד"ה בדמיהן] בתחילת דבריהם נקטו הטעם משום דלית ביה שווה פרוטה. ובת' **התוס'** חידשו דאסור משום דחשיב כמכירה, ויש לו הנאה כשמקדש אשה, דגמרי' קיחה קיחה משדה עפרון. וזה ל"ד לקיחה דשדה עפרון שראוי לקנות בו חפץ או הנאות. [וע"ע בסמוך].

והאחרונים [שער"י א ט, קוב"ש ח"ב קו' ד"ס א ה] חקרו האם הטעם משום דלא שווה

10 [וס"ל דהמעות חוזרין בעין, וע"ע בע"ב].

11 [וע"ע לק' עא., ולעיל מט: ביסוד זה].

12 **והמהר"י קורקוס** [שם ט ב] כת' דכיון דבשעה אמירה הוה ברשותו מהני הפדיון, אף דאח"כ יצאה מרשותו. [והגרי"ח [זכין ד] חילק דק"ל מעש"ש ממון גבוה, ומש"ה א"א לזכות מהפקר. ומהני חילול על של הפקר. ול"צ בעלות ידיה].

1 **והתוס' רא"ש הק'** וא"ת מאי פריך לקנסיה ללוקח, וכי אין טוב שנקנסו שניהם בחזרת המקח, ששניהם פשעו, ממה שנקנסו הא' לבד.

מיד', כיון התורה אסרה להשתמש². או דהוה דין בחפצא, דלא נחשב 'ממון'. דמשום דין האיסור שבו נחשב כעפרא בעלמא.

ועוד כת' שר' רע"א [קכט, ובמערכה יא בסו"ד] דלת' התוס' [ע"ז הנ"ל] הטעם אינם קידושין משום דנהנה ע"ז, ואי עביד ל"מ³. והאחרונים [אבנ"מ כח נו] הק' דאביי [תמורה ה] ס"ל אי עביד מהנ"י. ורע"א ת' דאף אביי מודה היכא דאילו לא מהי יתוקן העבירה. וה"נ אילו לא חלין הקידושין אין עבירה, דאם אינה מקודשת הרי לא נהנו⁵.

אמנם צ"ב לפ"ז מה הוסיפו תוס' [שם] דל"ד לשדה עפרון. ומשמע דהוא טעם נוסף דל"ש בזה קנין כסף, דאין לו שם ממון לענין לקנות. ויש שפי' דילפי' מהתם דכל מידי דאינו ראוי לקנות בו [כיון דאסרתו תורה], הפקיע תורה שלא יחשב 'שם ממון'. ומש"ה ל"מ לכסף קנין.

ועוד דן השער"י [א] י' דאינו רשאי לתבוע דמיו, משום איסורו. וכל היכא דאין תביעה על דמיהן לא נחשב מכירה [וכדאי' ב"ק ע: דבעי כסף החוזר. ועוד ביאר דכיון דאסור על המוכר, נחשב דאינו חסר בזה. ומש"ה אין חיוב לשלם].

וכן כשמוכר איסור הנאה מבואר [ב"ק מה⁶ ועוד] דאינו מכור, ויש ראשונים [רשב"א נדרים מז. ושר"ת א תרב] דנקטו דאיסור הנאה אינו 'שלו'. אך רש"י [ב"ק מה.] כת' הטעם משום דאינו ברשותו. ול"מ מכירה בדבר שאינו ברשותו [וע' קצות תו⁸]. וע' בית הלוי [א מח ועוד אחרונים⁹] דהאריכו להעמיד דעות הראשונים אי יש בעלות באיסור הנאה¹⁰.

אמנם תוס' [כתובות לג:] דנו האיק יש מכירה [לחיוב ד' וה'] בשור הנסקל, ות' דאם ימכרו לנכרי אינו תופס את דמיו. והאחרונים הק' האיק מהני מכירה לנכרי, הא אינו ברשותו. ומשמע בתוס' דהוה בגדר 'מכירה'¹¹. ובחי' ר' שמעון [ב"ק לד] כת' דכיון דאח"כ יהא ברשותו של לוקח מהני קנין מצד הקונה¹². אבל יש אחרונים שדנו דכוונת התוס' דמהני לחיוב ד' וה', דנחשב 'צורת מכירה'.

ועוד הביאו הראשונים [ע' בסמוך] מהירושלמי דהמוכר איסור הנאה 'אינו דמיו'¹³, ובפשוטו כת' הראשונים משום דהוה מקח טעות. אמנם מבואר בראשונים דאף כשמוכר

- 2 [אף בעברין שרוצה להשתמש באיסור, קבעה תורה דאין לו שווי].
- 3 וכן המשנ"ל [אישות ה א] בתוך דבריו העלה צד דל"מ קידושין היכא דהמעות אסורין על המקדש, משום שנהנה ע"י קידושין. [אמנם האריך שם בנידון האם בעי' שיהא פרוטה משלו. ומשמע דסברא זו לא קאי למסקנא]. [ויש ראשונים דמשמע דזה היה קו' הגמ' [נדרים מז: הו' בסמוך], ע"ש תוס' ונמוק"י.
- 4 והאבנ"מ כת' דכוונת התוס' דל"ש להחשב כסף שווי [לקנין כסף], כיון דהמעות הוה גזל ביד המוכר. דאינו רשאי לדרוש תשלום עבור חפץ זה].
- 5 וכל היכא דיתוקן העבירה אף אביי מודה דאמר' אי עביד ל"מ. דאי לא חלו הקידושין אין כאן כלל עבר אמימרא דרחמנא. ול"ד לתמורה דלולי קרא היה מהני, וגלי קרא דלא יעשה תמורה, והוא עובר על צווי זה. וצ"י דכ"כ הסו"א ר"ה כח. לפרש הא דלא יצא בשופר של איסור"ה [למ"ד מצוות ליהנות ניתן], דלא אזהר רחמנ' להדיא שלא לתקוע בהן, אלא אזהר שלא ליהנות מן הקדש. והשתא אי אמר' דלא יצא אין כאן איסור כלל, אלא דממילא האיסור בקיום המצוה תלי'. וכיון דהו"ל מצוה הבאה בעבירה כו"ע מודו בכה"ג דלא מהני ואינו יוצא י"ח. [אבל בפשוטו הטעם שם משום מצווה הבאה בעבירה. ולא שייכא לאי עביד ל"מ דרבא תמורה ד].
- 6 אך תוס' [שם] כת' דלדעת ר"ת דשור הנסקל אינו נאסר מחיים [ע' בסמוך] כוונת הגמ' שם דהוה מקח טעות. ולפ"ז אין ראייה דל"מ מכירה בעלמא. [וע"ע לק'].
- 7 והריטב"א [סוכה לה.] הביא בשם הראב"ד כיון דאינו רשאי להנות מאיסור"ה, לא קרי' ביה לכס, דאין בו דין ממון [ע"ש בגמ' דיש צד ד'לכם' תלי ב'דין ממון', ונפק"מ במעש"ש], דל"ל בה מיד', ומאן דגזיל מיניה לא הוה גזלן. [והריטב"א ביאר דאף מעש"ש למ"ד ממון גבוה אין בו דין ממון, אף דמותר באכילה, אבל אינו רשאי להנות ממנו בענין אחר]. והריטב"א חלק דודאי כל מילי דהוה ידיה וברשותיה, שאין בו זכות לאחרים לכס קרינא ביה.
- 8 והקוה"י [ב"ק ל ג] ביאר דנחשב אינו ברשותי כיון דהאיסור מונע ממנו תשמישין.
- 9 נוב"י [אר"ח קיט], אבנ"מ [כח נו], חת"ס [י"ד קל], מנחת ברוך ק, וקו' בסוף שר'ת הריב"ש, קה"י [נדרים לב] ועוד.
- 10 והבית הלוי [שם יא] כת' דאיסור"ה הוה כמו יאוש, דלא פקע בעלותו.
- 11 ואפ"ה אינו תופס את דמיו, והעירו דהוה דלא כירושלמי. ע' בסמוך.
- 12 והקוב"ש [כתובות קיז] הביא דמבואר בתוס' דהא דאין מכירה באיסור"ה הוה חסרון מצד הקונה, ואילו לרש"י הוה חסרון במוכר.
- 13 והסמ"ע [רלד ו] כת' דהמוכר דבר והלוקח מכרו לעכ"ם, ושוב נמצא דהיה איסור הנאה, מחזיר לו הדמים. וכת' שהרי דמיו אסורין בהנאה למוכר עצמו [וכדעת רש"י ע"ז, ע' בסמוך]. ורע"א [שם] כת' הטעם דהמעות גזל בידו, שהרי איסור"ה כמו הפקר. ואינו דמי החפץ. ודמי לגזל איסור הנאה ומכרו לנכרי. [ולכא' כוונתו לירושלמי. וצ"ב].

לעכו"ם [דאין כאן שום טעות], לא נחשב דמים ותמורת האיסור, אלא מתנה או גזל בידו. ומבואר דיש סברא דל"ש תשלום על דבר האסור. [דאין לו שם ממון¹⁴, או דלא חל המקח משום דאינו שלו¹⁵, או אינו ברשותו וכנ"ל].

והמשנ"ל [ה ז] הביא [דמבואר בירושלמי] דכיון דהתורה אמרה שלא ימכרם ולא יחליפם ואסרה כל הנאות, נמצא שדבר זה אין לו דמים. ואף כשמכרו לנכרי. ואם לקח בעדו דמים אינן אלא גזל או מתנה בידו.

איסור הנאה דרבנן - ונח' הראשונים [לק' נח.] המקדש באיסור הנאה דרבנן האם חלו הקידושים. ודעת **תוס'** [נח., וחולין ד: ועוד] והרא"ש לחלק בין חמץ בשעות דרבנן, דאיכא חמץ דאורייתא. ועיקרו דאורייתא. אבל איסור דרבנן שאין עיקרו דאורייתא תפסי קידושים. ועפ"ז כת' **תוס'** [חולין שם והפוסקים] דאף המקדש בחמץ דרבנן בשעות דרבנן, כיון דתרי דרבנן הוה כמי שאין לו עיקר מהתורה.

אבל דעת **הרמב"ן** ושאר [נח. וכן האריך **הריטב"א** כאן] דבכל איסור הנאה דרבנן לא חלו קידושים. וכ"מ ברמב"ם [אישות ה א].

ורש"י [פסחים ז.] כת' דהטעם דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, והפקר ב"ד הפקר¹⁶. אבל **הריטב"א** [כאן בשם רבנו] כת' דהשתא לאו ממונא הוא כיון דרבנן אסרוה. וקידושים בעי ממונא. והבי"ש [כח נב] כת' דמה לי אם אסור מדאורייתא או דרבנן, הא אינו נותן לה כלום.

והריטב"א כת' דל"ד למקדש בעדים הפסולים מדרבנן, דמדאורייתא הוה עדות מעליא. וכיון דמקודשת מה"ת לא מפקעי רבנן קידושים בכדי. [אבל **ש"ת הר"ף** כ' דהמקדש בעדים פסולין מדרבנן אינה מקודשת, דכל המקדש אדעת' דרבנן מקדש. וחלק על הגאונים דצריכה גט¹⁸].

והמהרש"ל [חכמ"ש כתובות לד.] תמה מ"ש דמבואר [שם] דשחיטה שאינה ראויה מדרבנן נחשב שחיטה, ואילו המקדש באיסור דרבנן הפקיעו חכמים קידושים. וכתב דלדעת **הרא"ש** [ותוס' לק'] דדוקא היכא דעיקרו דאורייתא הפקיעו קידושים, י"ל דאף עיקרו דאורייתא יחשב שחיטה שאינה ראויה [דמעשה שבת לא נחשב עיקרו דאורייתא]. וכ' דלדעת **הרמב"ם** דכל איסור דרבנן לא תפסי קידושים קשה.

ורע"א [ועוד אחרונים] תי' דלענין קידושי כסף הטעם משום דלא חזי למידי¹⁹ [וכמ"ש **הריטב"א** ושאר ראשונים]. ואף דהוה מחמת איסור דרבנן. אבל הנידון שחיטה שאינה ראויה דבעי שיהא 'ראוי'.

אבל **הקוב"ש** [קו' ד"ס הנ"ל] הביא דרש"י הוצרך לפרש דהפקיעו רבנן, ומבואר דאיסור הנאה דרבנן נחשב שווה כסף, שהרי אם ירצה יעבור וימכרנו לנכרי. ומש"ה הוצרכו לתקנ"ח. וכת' דמבואר דהא דאיסור"ה אינו ממון לא תלי בהא דאינו ראוי במציאות, אלא דהוה דין הפקעה²⁰. [ועד"ז כת' השער"י א ט].

תוד"ה המקדש. הא שרי שלא כדרך הנאות²¹. **והרמב"ן** ושאר חלקו דעכ"פ אסור מדרבנן [וכדמשמע פסחים כה:], ודוקא לחולה שרי שלא כדרך הנאות [שם]. אבל בלא חולי אסור, דאמרו דאין לוקין אלא כדרך הנאות, ואיסורא מיהא איכא. והמקדש באיסור"ה דרבנן אין חוששין לקידושים.

והמשנ"ל [ה ג, ויסוה"ת ה ח] כת' דמבואר בתוס' דאף מדרבנן אין איסור שלא כדרך. דהא עיקרו דאורייתא, ובמידי דעיקרו דאורייתא לכו"ע אינה מקודשת. [ושעה"מ שם הביא דכ"ד היראים במדרכי פסחים דשלא כדרך הנאות מותר. עי"ש שהאריך טובא].

אפרן - ועוה"ק **תוס'** [פסחים כט. וע"ז סב., והראשונים כאן] דמותר להנות מאפרן, דכל

14 א"נ כדברי רע"א משום דעי"ז המוכר נהנה, ואי עבד ל"מ. ועי"ז מתבטל המקח.

15 וכ"כ **החת"ס** [י"ד קל] דסברת הירושלמי דאיסור"ה אינו שלו, ומש"ה אינו דמי מכר.

16 [וצ"ב אמאי בעי תרווייהו, דאי הפקיעו והפקירו המעות ל"צ תנאי בעצם הקיד'. ויש ליישב בכמה אופנים].

17 הו' **בעיטור** [אות ק קבלת עדות] ובשו"ת **הרשב"א** [אלף קפה].

18 **והרמב"ם** [ד ו] ושו"ע [מב ה] פסקו דצריכה גט מספק, אבל אם בא לכנוס צריכה קידושים אחרים.

19 וכ"כ **הבי"ש** [כח נב] דלכא' נר' דבכל איסור דרבנן, הא אינו נותן לה כלום. ובפשוטו משמע דכיון דבפועל לא חזי לא הוה כסף קידושים [ואף היכא דארי רביע עלי']. אבל **בח"י ר' שמעון** [ב"ק טז ב ועוד] נקט דהחשיבוהו חכמים כדבר שאינו ראוי להנאה [והנהנה ממנו כשוטה]. והוה הפקעה בחפצא.

20 [ועי"ש שהאריך דיש דינים שתלי בדין אינו ראוי בעצם בדין, ויש מקומות דתלי במציאות].

21 ועוה"ק **הגב"א** [יומא עג:] דהא יכול לאכול פחות מכשיעור. וע"כ אסור עכ"פ מדרבנן. והק' לס"ד דהגמ' שם דלר"ל מותר לכתחילה. ובסו"ד הביא מהירושלמי [שם] דאיסור הנאה אסור אפי' פחות מכשיעור.

הנשרפין אפרן מותר. ותוס' [פסחים בת' הב'] והרמב"ן ור"ן תי' כשאין באפר שווה פרוטה [וכתי' התוס', ע' בסמוך].

ותוס' [פסחים בת' הא'] כת' דכמו שהוא עכשיו לא שוי מדי. ומש"ה אף דאפרו מותר אין בו מעילה ואין מקדשין בו אשה. וגרע מגורם לממון²².

והרשב"א כת' דהשתא מיהא לית להו דמים דאסור למוכרן, ואי משום אפרן הא אינו בעולם. ולכי קלי ליה כגופא אחרינא דמי, ואינו הדבר שקדשה בו. ואף דאמר' [לק' סב:]: דכל שבידו לאו כמחוסר מעשה, הכא דהגוף נשתנה לגמרי לא. והשער'י [א ט] הק' דהא מ"מ שווה למכירה, דהקונים משלמים כדי שיוכל להנות באופן זה, אף דהוה גופא אחרינא. והוכיח דאיסור'ה נחשב דבר שאינו ראוי ע"פ דין, ומש"ה לא נחשב ממון. ולא משום דהלוקחין לא ישלמו. וכיון דצד זה מתחדש אח"כ לא נחשב צד בחפץ. ועוד יל"פ כוונת הרשב"א דמעכשיו אסור למוכרן, כיון דכולו אסור בהנאה. דקו' התוס' דכיון דיש בו צד היתר, אפשר למכור צד ההיתר [ע"ע בסמוך]. ותי' דגופא אחרינא, ועכשיו ליכא צד היתר. אם ימכרנו נהנה מאיסור'ה.

וכע"ז כ' הריטב"א דהשתא לית בהו דין ממון אינה מקודשת דכי שריף להו לבערינהו לאו ידידה נינהו. וכל הקודם זכה באפרן. [והאחרונים [אבנ"מ כח נו] כת' דע"כ ס"ל דאיסור הנאה הוה הפקר, כיון דאין בו צד שימוש היתר. ומש"ה הקודם זוכה בצד היתר שנתחדש²³].

אבל תוס' [ע"ז סב. ד"ה בדמיהן]²⁴ תי' שכל זמן שהוא בעין אסור למכור מה"ת, וכמו כן אסור לקדש בו אשה דחשיב כמכירה ויש בו הנאה כשמקדש את האשה. דגמרי' [לע' ב.]: קיחה קיחה משדה עפרון, וזה ל"ד לקיחה דשדה עפרון שראוי לקנות בו חפץ או לשאר הנאות. [והו' לעיל]. ומש"ה אף שיש לו צד הנאה א"א לקדש בו, דע"י הקידושין נהנה. [או דהשתא הוה איסור'ה דאין עליו שם ממון].

והתוס' רא"ש תי' ולפי מה דפרישית לעיל [לכא' נב: מקדש בחלקו] שאין אשה מתקדשת אלא בדבר שהמכר חל עליו.

שם. האחרונים הק' דלא שייך מכירה באיסור הנאה. ולדעת הראשונים דאיסור הנאה אינו שלו, או משום דאינו ברשותו. א"כ מה הק' **תוס'** [וכל שאר ראשונים הנ"ל] דרשאי להנות שלא כדרך, ובאפר.

ועוד ילה"ק דאסור להנות ע"י מכירה. ואף דהותר להנות שלא כדרך הנאתו, הנאת המכירה הוה כדרך הנאתו.

ובתוס' [ע"ז סב. הנ"ל] משמע דעמדו בזה, דבקו' נקטו דהא דל"מ מכירה באיסור'ה משום דלא שווה מדי. ובזה תי' דנהנה כשמקדש בו את האשה. ועוד דלא דמי לקיחה דשדה עפרון. ועד"ז מש"כ **התוס' רא"ש** דלא שייך במכר.

והבית הלוי [א מח ו] הביא דמוכח דדעת **תוס'**²⁵ [כאן] דאיסור הנאה הוה שלו לקדש בו אשה²⁶. אלא דלא שווה מדי, והכא כיון דיש בו צד הנאה, הרי שווה. [וכתי' דהוה כמו יאוש, דלא יצאת מרשות בעלים].

אבל החזו"א [מ יב] כת' דפשוט לרבותינו דבשווי הזה יש להם קנין, ומצי לקדש. ולא אמרי' דנהנה במכירתו [אף דמכירה הוה הנאה אסורה], דאינו נהנה אלא ממה שיש ליהנות הן בהיתר. ולענין הנאת היתר חשיב כממונו. והביא דמצאנו כע"ז [בכורות ט;], הו' לק' נז: ולע' נג:]: דיכול לקדש אשה בפטר חמור בביני וביני²⁷ [ששווה יותר מהשה].

והחזו"א [שם יג] כת' דכ"ז בדבר שבחפץ עצמו יש צד איסור והיתר. אבל כשלמוכר אסור לגמרי, אף דללוקח שרי, חשיב איסור'ה. והביא דכ"מ [תוס' לע' לו:]: דאסור למכור ספק ערלה, אף דמותר ללוקח [שאינו יודע

22 ויל"ד דכוונתו דהשריפה הוה דין 'מתיר', ועכשיו אין בו צד היתר כלל.

23 וצ"ע דדעת הריטב"א סוכה לה. דאיסור הנאה הוה שלו.

24 ובתחילת דבריהם נקטו דאין בו שווה פרוטה.

25 [אמנם כה"ק כל הראשונים כאן, ותי' משום איסור דרבנן. ואף דדעת הרשב"א בעלמא דאיסור'ה אינו שלו].

26 והביא דכ"מ מהא דחייב בטביחה ומכירה ד' וה' [וכקו' תוס' זבחים עא, סנהד' פ.]. [אמנם תוס' כתובות לג: תי' כשנמכר לנכרי].

27 **והרא"ש** [בכורות א יא] כת' דרשאי למכור פטר חמור כשהלוקח יודע שצריך לפדותה.

שהוא ערלה]. ומהאי טעמא אסור למכור איסור'ה לנכרי, ולחולה שיש בו סכנה²⁸.

והר"ן [ע"ז יח: בדה"ר] כת' דישאל הזוכה בע"ז מהפקד זכה, ואף דאסורה בהנאה ואין בה דין ממון²⁹. אפ"ה כיון דמהני ביטול בע"ז [של עכו"ם] מצי זכי בה³⁰. ומכאן דאפשר לישאל לזכות בחמץ של פסח מעכו"ם³¹ [כיון דמותר אחר הפסח]³².

והקה"י [נדרים לב ח] כת' דיל"פ ע"ז כוונת התוס' [ושא"ר כאן] דבגוונא דיש צד היתר יש זכיה.

שם. והריטב"א כת' דאף דהותרה לחולה. מ"מ אסור לאשה למכור לה איסור הנאה, וליטול דמיו. דהמכירה אסורה. תדע דכל איסור הנאה מותר לחולה שיש בו סכנה, ואפ"ה אסור למוכרה לו בדמים, דאם כן נמצא נהנה באיסורי הנאה של תורה. וכיון דאסור למכור לא חשיב ממונא כלל.

והריטב"א כת' דאפי' היא חולה שראויה ליהנות בה אינה מקודשת, דלאו ממונא יהיב לה. אבל השיטה לנ"ל כת' דאיידי שהיא אינה חולה. והמשנ"ל [אישות ה א, ה' לע' נב:] נסתפק בדין זה, האם יכול לקדש אשה חולה באיסור'ה דרבנן, כיון דהיא מותרת בו. מי אמרי' דאיסור'ה מה שנתן לה אינו מועיל כלום ואילו הכא יכולה להנות. או דילמא כיון דאסור עליו, ואינו שווה לו כלום, נמצא שלא נתן לה פרוטה. [ועי"ש שהאריך טובא אי בעי' שהמקדש יחסר ממון, או דסגי בהא דחשוב אצלה ממון. ועוד נסתפק באיסור הנאה דאורייתא לאשה חולה שיש לה סכנה, דמותרת לאוכלה³³].

והמשנ"ל הביא מדברי הריטב"א דל"מ. וכן הביא דבשור'ת הרדב"ז [ז לז] דאף היכא דהאשה חולה שיש בה סכנה אינה מקודשת³⁴, דאיהו לאו מידי יהיב לה³⁵. אבל הביא דהר"ן [ע' בסמוך] כת' דכה"ג מהני.

והריטב"א כ' אא"כ אומר התקדשי באותה הנאה שיש לך שנתתי לך דבר שתתפאי בו, ויש בהנאה שווה פרוטה³⁶. [ולכא' היינו כק' התוס' נב: דהמקדש בחלקו בקרבנות, תתקדש בהנאה שמעמיד לה דבר זה. ומשמע דאה"נ אם יפרש הכי בהדי' מהני³⁷].

בא"ד וי"ל בכאן מיירי דליכא ש"פ אלא כדרך הנאות. וכ"כ תוס' [פסחים כט.], ועפ"ז תי' הא דל"מ לקדש אף דראוי להנות מאפרן. אבל הרשב"א חלק דסתמא קתני כל המקדש

28 [וכ"כ הריטב"א דהיכא דהותר רק לחולה שאין בו סכנה, אסור למכור לחולה. דחולה לא נחשב 'צד היתר' כלפי ברי].

29 אבל איסור'ה דאין בו צד היתר ל"מ לזכות מהפקד. דאינו ממון. ומ"מ דעת הר"ן [נדרים מז, ופה]. דיש ירושה באיסור הנאה. דס"ל דאיסור'ה הוה דבעליו [דלא פקע ממנו שם בעליו], וירושא הוה ממילא. אבל ל"מ מעשה קנין. [ע"ע קה"י נדרים לב ד].

30 [ואף דע"י שזוכה הוה ע"ז של ישראל, ומתבטל צד ההיתר. מ"מ כיון דלולי זכייתו היה בו צד היתר מהני. וצ"ע].

31 [אבל חמץ של ישראל, שייך לבעליו, ואינו ברשותו למוכרו].

32 והקה"י [נדרים לג] הק' דבשור'ת הר"ן [כז לב נג נה] מבואר דאשה שאסרה דבר בקונם ל"מ להתקדש בו. והק' דהא יש צד היתר, שיכולה לישאל. א"כ יש לה זכיה. [ובשור'ת הרשב"א א תרב] מבואר דהטעם משום דלא קנתה, ולדברי הר"ן אמאי לא קנתה. וכת' דלר"ן הטעם דלגבי דידה לאו ממונא ואינו שווה פרוטה, אף דקונה אותו.

33 והעירו דאף דנדחה איסור הנאה מפני פיקוח נפש, מ"מ הוה בגדר דחווה. ואף לגבי דידה אין לזה שם 'ממון', ואינו ראוי למכירה. וא"כ אף היא אינה יכולה לזכות באיסור'ה. ואף לדידה אסור בשאר הנאות [והאחרונים העלו צד דעצם הקנין נחשב הנאת איסור]. ולכא' סברת המשנ"ל דכיון דבפועל יכולה להנות ממנו ולאוכלה ראוי שיחשב ברשותה. [א"נ אף הזכות בעלות הותר מפני פיקו"נ כדי למנוע מאחרים מליטול ממנה]. אמנם אין ראיה בזה מאיסור הנאה דרבנן לחולה שאין בו סכנה, דיל"ל דהוה גדר הותרה.

34 והרדב"ז כת' דכיון דאמר רחמנא דליתבי לה ממונא, ומאי דיהיב לה השתא לא שוי ממונא דאיסור דרבנן רביע עליה, אינה מקודשת.

35 והמשנ"ל הק' סתירה ברדב"ז [הו' לע' נב: וז.]. [אך י"ל דכוונת הרדב"ז דאף מותרת להנות ממנו, לא חשיב ממון. וכמ"ש לעיל].

36 [משמע דבעי' שנדע שיש בהנאה שווה פרוטה. וצ"ב דכל שהחפץ שווה פרוטה, יש בהנאת נתינתו פרוטה. ואפשר דמ"מ הנאת נתינה של דבר שאינו הפסד לו הוה קצת פחות, אף דהיא נהנית פרוטה. א"נ כוונת הריטב"א דנחשב שווה פרוטה].

37 ועי"ל דל"ד דחלקו בקדשים הוה משל גבוה. ואין לו זכות ליטול שכר על דבר שהוא של אחרים. אבל איסור'ה אינו של אחרים [ולדעת הריטב"א סוכה לה. הוה שלו, אלא דאינו רשאי למוכרה], ומש"ה רשאי ליטול שכר פעולה משום דבר הפקר.

בערלה וכו' אינה מקודשת. ועוד דומיא דשור הנסקל קתני, ומשמע בכולו שיש בו שוה כמה פרוטות. ועוד דגרסי' בתוספתא המקדש באשרה ופירותיה בעיר הנדחת וביושביה כו', אף שהן מן הנשרפין ויש באפרן יותר משהו פרוטה אינה מקודשת³⁸.

והגבירא [יומא עג:] הק' דא"כ מ"מ צריכא גט, שמא שווה פרוטה במדי³⁹. [וע"ע רע"א לק' נח. שפלפל בזה].

בא"ד א"נ י"ל וכו' כיון שהאשה סבורה ליהנות דרך הנאתו⁴⁰ וכו'. המשנ"ל [ה ג] כ' דב' תי' התוס' לא פליגי אהדדי, ומתני' איירי בין סבורה דמותר בהנאה. ובין ידעה, אלא דאינו שווה פרוטה⁴¹.

והגבירא [יומא עג:] הק' א"כ אמאי דוקא איסור'ה, הא אף איסור אכילה הוה מקח טעות [כדמבואר בכורות לז]. ועוה"ק דמתני' איירי אף היכא דידעה שהוא איסור'ה, וכדמבואר [בכורות ט: וי; הו' לק' נז:] דמתקדשת בביני וביני, וע"כ היינו כשיודעת.

והאבנ"מ [כח נו] כת' דע"כ לא איירי משום מקח טעות דיוקרא וזולא, ומשום דסבורה ששווה טפי. אלא דסתם קידושין אינה מקפדת בשווי [והוכיח כן מהא דמהני בפטר חמור ביני וביני]. ודוקא הכא דשלא כדרך הנאתן לא מקרי הנאה [ומש"ה התירה תורה]. ומש"ה מקפדת, דממון זו אינו ראוי להנאה.

והחזר"א [מ יב] כת' דאיירי שהיא יודעת שהיא איסור'ה, וסבורה ליהנות באיסור. וקמ"ל דלאו מידי יהיב לה [כיון דדעתה על הכל]. ולא אמרי' דעכ"פ דעתה על שווי שלכ"ד הנאתו. [וסיים דצריך לחלק בין הא לשמין את הנייר, לע' מח.⁴²]

בא"ד וא"ת אמאי לא חשיב פיגול וכו'. המהרש"א הק' דתנן [לע' נב:] המקדש בחלקו, ואף פיגול הוה בכלל מוקדשין. ותי' דתוס' פסיקא להו דפקע איסור מוקדשין מפיגול. והקרנ"ר חלק דמשמע [נדרים יב] דלא פקע מיניהו קדושתם⁴³. והקרנ"ר תי' דמ"מ לריה"ג חלק הבעלים הוה ממון הדיט [וכמ"ש תוס' ב"ק יב, ע"ל נב:], ונפק"מ בפיגול ונותר דחלק בעלים.

ועפ"ז ביאר המהרש"א הא דלא תפסי דמיהן [דתוס' דנו הוה בכלל המשנה, דמכרן וקידש בדמיהם מקודשת], אף דקודש תופס את דמיו. והרש"ש חלק דל"ש תפיסת דמים בקודשה אלא דרך פדיון [ובקדושת דמים דבדק הבית או בע"מ שיוצא לחולין ע' פדיון]. ואילו הכא בקדושת קרבן, ול"ש פדיון בפיגול ונותר שיוצא לחולין, ואינו תופס את דמיו⁴⁴. [זולת מדין תמורה⁴⁵].

בא"ד והא דלא חשיב חמץ בפסח דקסבר כריה"ג דשרי בהנאה⁴⁶ וכו'. אבל הרמב"ן כת' דתנא ושייר, דשייר חמץ בפסח, ונותר ופיגול⁴⁷.

בא"ד ושביעית אחר הביעור. [ומשמע דכוונת התוס' דאסור בהנאה]. הרש"ש ביאר דתוס' ס"ל דהיכא דלא ביערו אסור בהנאה, וע' תוס' [פסחים נב:] בגדר ביעור. [ע' מהרש"א].
והמהרש"א כת' דמ"מ לא המ"ל, דהא שביעית תופס את דמיו [כדלק' נח.⁴⁸]. ולפ"ז כוונת התוס' ליישב הא דלא נקטו.

38 והקה"י [מג] הביא דמשמע ברשב"א דאפר עיר הנידחת מותר, כיון דהוה מהנשרפין. והק' דעיקר קרא [ולא ידבק מאומה] גביה כתיב, וכמ"ש תוס' [תמורה לד.]. [ע"ש].

39 [וי"ל דלדעת תוס' דהחשש שווה פרוטה במדי, גזירה שמא יהא כאן א' מאנשי מדי שיראה. וכ"ז בחפץ בעין, ולא בשומת צד הנאה].

40 והרש"ש כת' דל"ד להא דר"א [לעיל ח. ומז]. התקדשי לי במנה ונתן לה דינר ה"ז מקודשת וישלים, דהכא לא סמכא דעתה שישלים.

41 [והבית מאיר [כח כא] כת' דסתמת הפוסקים דאי"צ לתי' התוס', וע"כ כשא"ר הנ"ל].

42 דאמרי' דדעתה להתקדש בכל אופן דאפשר. [ואולי יש לחלק דבקישה בשטר, דלא נחתה לתשלום, ואמרי' דאמדי' דדעתה אף להתקדש בקבלת הנייר. אבל היכא דקידשה בממון אחר ששווה הרבה, לא מהני דדעתה אף על דבר זה בפנ"ע. [ובמלוה ופרוטה בעי' שיהא בעין, ודעתה על זה בפנ"ע]. אבל היכא דדעתה להתקדש בכל החפץ, ודאי אין דעתה על שווי פרוטה מתוכה].

43 והרש"ש ציין דתנן [כריתות ג ד] דיש מעילה בנותר, וכן מבואר [מעילה ג:] דיש מעילה בפיגול.

44 וציין לרש"י [סוכה מ:] דהא דקודש תופס את דמיו היינו פדיון. וכת' דלפ"ז ל"ק [לק' נז]. שעגלה ערופה יתפוס את דמיו.

45 וע"ע תוס' [ב"מ נה. ד"ה פרה].

46 והשיטה לנ"ל כת' דבפלוגתא לא קמיירי. ואף דנקט בשר בחלב וחולין בעזרה דהוה מח' [ע' לק' נז:], הנך מח' לא הוזכרו במשנה.

47 והרמב"ן דחה דאפשר שהם בכלל קדשים ששינו למעלה אינה מקודשת.

48 [ונח' האחרונים אי אף לאחר הביעור תופס דמיו].

והרמב"ן כת' דלא נקט ע"ז במשנה, דע"ז תופס את דמיו, ול"ש סיפא מכרן וקידש וכו'. והביא דתניא בתוספתא המקדש בין נסך, בע"ז, בעיר הנדחת ויושביה⁴⁹, בעורות לבובין, באשרה ובפירותיה, בבימוס ומה שעליו, במרקוליס ומה שעליו, ובכל דבר שחל עליו איסור ע"ז. כולם אע"פ שמכרן וקדש בדמיהן אינה מקודשת.

מכרן וקידש בדמיהן

מכרן וקידש בדמיהן מקודשת. פרש"י דאין הדמים נתפסין באיסור, כדאמר' [לק' נח.]. והרמב"ן ושא"ר הביאו מהירושלמי שהטעם משום 'כשאין דמיהן', אמר רבי חנינא זאת אומרת שמקדשין בגזלה. והראשונים ביארו שהמעות הן גזל ביד המוכר, שהרי אין דמים לאיסור הנאה. ולפיכך מקודשת, כיון שאין דמיהן, שאין תופסין את דמיהן לאסור. ומש"ה אע"פ שנהנה עכשיו הנה גזול בידו. שאין להם דמים. [וע' מה שהו' לעיל אמאי נחשב דאינו דמיו].

והמשנ"ל [ה ז] הק' מה ס"ד לאסור דמיהם, הא נתמעט שאר איסור"ה דאינן תופסים דמיהם לאסור. וביאר דמ"מ למוכר שהחליף היה צריך לאסור משום דמה לי הן מה לי דמיהן [וכדעת רש"י הנ"ל]. קמ"ל אינן דמיו.

והרמב"ן כת' דאף דק"ל דאין מקדשין בגזל, יל"פ דאיירי שהכיר הלוקח ואמר' דדעתו למתנה, וכשמואל [לע' מו.]: א"נ מכרן לעכו"ם. ועוד כת' הראשונים דאף לרב יל"כ כשאמר ע"מ שיוציאם לו.

ועוד כת' הרשב"א אפי' מכרן לישראל, וכמ"ד סתם גזילה יאוש בעלים⁵⁰. וכת' דמ"מ קרי להו דמיהן, כיון דלא הכיר בה לוקח, ומחמתן הוא דיהיב ליה דמי.

והרמב"ן כ' דאף כשמוכר לישראל, כיון שהמעות ניתנו להוצאה ובתורת מכר, הנה הלוואה בידו ומקדש בהן אשה. אע"ג דהוה מקח טעות, וכשיחזור בו ישלם מביטו. והריטב"א הוסיף דאף דמכיר המוכר, לא נתכוון לגזול אלא שיהיו אצלו במלוה. [וצ"ב דהא הוציא מיד זה ברמאות].

אבל המאירי הביא בשם גדולי המפרשים דכוונת הירושלמי בשאין דמיהן, כלומר שלא קדש באותם הדמים עצמם. שאותם הדמים ודאי הוה גזל, אלא שלקח בהם אי זה דבר וקדש בו. וזה שאמרו מקדשין בגזילה פי' בגזילה כי האי שאין הדמים בעין אלא מאי דאית מחמתייהו. [וצ"ב אמאי חשיב מחמתייהו, במה שגנב ממוכר אחר].

ותוס' [כתובות לג.]: כת' דיש מכירה בשור הנסקל, דאם ימכור לנכרי אינו תופס את דמיו⁵¹. והאחרונים העירו דמבואר דלא כירושלמי, דחל מכירה לנכרי [א"כ הוה דמיו]. ואפ"ה דמיו מותרין. והשער"י [א י] כת' ליישב דהא דהחפץ תופס את דמיו הוה דוקא באופן דהחפץ מחייב תשלום, והוה בגדר חיוב גמור. וכיון דהוה דבר האסור כלפי המוכר, ואינו רשאי לתבוע דמיו, אינו נתפס כדמי החפץ. ואפ"ה המכירה חלה, דכלפי הלוקח [הנכרי] אינו דבר האסור. [אמנם משמע דהדמים אינם גזל בידו].

שם. וקידש בדמיהן. הריטב"א כ' דהא תנן 'וקידש', לאו דוקא בדיעבד. דאפי' לכתח' רשאי להוציא המעות.

אבל רש"י [ע"ז נד.]: הו' ברא"ש כאן] כת' דאע"ג דאיהו [המחליף] אסור להנות ממנו, דההיא הנאה מטיא ליה ע"י הערלה. אבל איהו לאו מערלה לא מטיא. ודוקא קידושי אשה, אבל לאתהנויי מינייהו מדרבנן אסור⁵².

ותוס' [ע"ז שם] כ' דיש ליתן טעם שאין האשה דומה כ"כ לחליפי דמים⁵³, א"נ משום פריה ורביה לא גזרו. וכן רש"י [חולין ד.]: כת' דדמי איסור הנאה אסורין למחליף עצמו. ותוס' [חולין שם] ביארו דכוונת רש"י דהדמים אסורין מדרבנן למחליף.

ותוס' הביאו דהוא ספק הגמ' [נדרים מז.]: בעי רמי ב"ח האוסר קונם פירות אלו על פלוני,

49 [ומבואר בתוספתא דעיר הנדחת תופסת את דמיו. וצ"ב דאינו איסור ע"ז, אלא כדין שאר נגמר דינו. אמנם בתוספתא מבואר הטעם כל דבר דחל איסור ע"ז].

50 [וכדעל' נב: דיכול לקדש מדין יאוש וש"ר]. ובמה שהטעיהו נחשב גזלן [אף דאינו דרך אלימות].
51 וצ"ב אמאי תוס' הוסיפו דאינו תופס את דמיו. ומשמע דאילו דמיו אסורין אינו חייב משום טביחה ומכירה, דהא לא אשתרשי בחטא.

52 [ותוס' חולין ד: דייקו מסוף דברי רש"י דהוה איסור רק מדרבנן. אבל מתחילת דברי רש"י היה משמע דטעם האיסור משום דע"ז משתמש באיסור"ה].

53 וכ"כ תוס' [חולין ד:]: והרא"ש [כאן] דאסור רק כגון פירות וכלים שהוא דבר הניכר.

האם אסור בחליפי הקונם⁵⁴. והראשונים ביארו דספק הגמ' האם אסור מדרבנן על המחליף. והוה ספק בכל איסור⁵⁵. והגמ' [שם מז:]: מביאה ת"ש מהמשנה דידן דמקודשת. ודוחה הגמ' לכתחילה הוא דלא, ואי עבד עבד. [ולפ"ז רש"י פסק לחומרא⁵⁶. אמנם הר"ן שם פסק דחליפין מותרין, דהוה ספק דרבנן].

והרא"ש הק' אמאי איצטריך רש"י לטעם דהקילו בקדושי אשה, הא מבואר בגמ' [נדרים] דלכתחילה אסור אף לקדש אשה. ובדיעבד בכל דבר מותר⁵⁷. [וכה"ק המהרש"א חולין ד: בדברי התוס' שם]. אבל המהרש"ל [חולין שם, וכ"כ המשנ"ל ה א] ביאר דכוונת רש"י דאחר שקידשה בדמי איסור⁵⁸, היה ראוי שלא יהנה ממנה. דנהנה עכשיו מדמי האיסור⁵⁹. [אף דהוה חליפי דמיו של האיסור⁶⁰]. והקילו משום פריה ורביה [מאחר שכבר קדש], א"נ משום שדמי איסור⁶¹ הוא דבר שאינו ניכר, ומש"ה לא החמירו ביה בדיעבד. והר"ן [נדרים שם] כ' דקו' הגמ' [שם] דאת"ל דאסור מדרבנן, היה צריך לחזור ולקדש⁶². [שלא יהנה מאיסור⁶³].

ורש"י [חולין הנ"ל] הוכיח כן דאל"כ מצאנו דמים לחמץ בפסח שאם רצה מוכרו לעכו"ם, ותנן [פסחים לא:]: דפטור מהתשלומין⁶⁴. אך תוס' [ורמב"ן וריטב"א כאן, וחולין שם ועוד] דחו את הראיה דא"כ מצאנו דמים, כיון דלכתחילה ודאי אסור למכור מדאורייתא, מש"ה לאו בר דמים הוא.

והרמב"ן [ושא"ר כאן, וכן חולין שם ועוד] הביא דמהירושלמי יש ללמוד שאף המחליף עצמו מותר בהנאת הדמים, שאינן דמים לאיסורין. ודלא כרש"י⁶⁵. אבל המשנ"ל [ה ז] כת' דנידון הירושלמי לאסור משום דמה לי דמיהן, אבל לעולם נחשב 'דמי האיסור' ה'. שהרי בע"ז תופס את דמיו. ועפ"ז כת' דאינו סתירה לדברי רש"י⁶⁶.

שם. הרשב"א והר"ן כת' דאף לדעת רש"י [הנ"ל] דדמי איסור⁶⁷ אסורין עליו, מ"מ המקדש בדמיהן מקודשת, דלגבי דידה שרו. וכיון דמותרת ליהנות מהן וקנאתן היא מחמתו אף היא מקודשת לו. הא למה הדבר דומה למקדש בגזל אחר יאוש [לע' נב:]. דאע"ג דכל זמן שהוא בידו אינו קנוי לו [דיאוש כדי ל"ק], אפי' הכי כשנתנו לה מקודשת, ובידה הוה יאוש ושינוי רשות. ה"נ היא קנאתו בנתינתו והוה הנאה הבאה לה מחמתו. [וע' מש"כ לע' נב: בדברי⁶⁸].

והמשנ"ל [אישות ה א] הביא דמבואר בר"ן דאף דהדבר אסור בהנאה על המקדש מהני, ולא בעי' שיחסר לו ממון. אבל דעת הריטב"א [הנ"ל] דאף שהאשה חולה וראויה להנות באיסור⁶⁹ה דרבנן אינה מקודשת, דלאו ממוןא יהיב לה.

והרא"ש [נדרים מז:]: ביאר ראיית הגמ' מהא דקידש בדמיהן, דאי אסור עליו הא לא יהיב לה מיד. ומבואר דאף דאסור רק עליו ל"מ קידושין.

54 אמנם הר"ן [ריש חולין, ועוד ראשונים] חלק על רש"י ולא הזכיר דברי הגמ' בנדרים, ורע"א תמה דלא הביא דמפורש בגמ' נדרים. [ודוחק דסמך אמש"כ דק"ל לקולא בספק זה. ד"ל דרש"י הכריע לחומרא]. ומשמע דיש ב' טעמים לאסור דמיהן, והר"ן חלק דעכ"פ סברת רש"י ל"מ. [וצ"ב].

55 [וצ"ב דכיון דרש"י הכריח לאסור מסברא, דאל"כ משכח"ל דמים לחמץ בפסח, הו"ל לגמ' לפשוט כן].

56 [וחליפי דמי האיסור⁶⁰ אינו אסור. והק"נ כת' אבל רש"י ס"ל דחליפי חליפין דהאיסור⁶¹ נאסר. וכמהרש"ל].

57 אך הנמוקי' [שם] בשם הר"ש דלא חשיבא הנאה ממש, אולי הוא קונה אדון לעצמו.

58 וכ"ד הראב"ד [נדרים ה טז] דצריך לחזור ולקדש.

59 וצ"ב דמאחר שכבר קידש והיא אשתו, מה מהני שיחזור ויקדש. [ואין פדיון באיסור⁷⁰ה]. ואפשר דבמה שחוזר ונותן לה מעות, נמצא דכבר לא משתרשי ליה מחמת איסור הנאה [וכ"מ במשנ"ל נדרים שם]. [א"נ תקנו רבנן שתחשב כעין ספק מקודשת, ומדינא צריך לחזור ולקדש קידושין דרבנן].

60 [ולפמ"ש תוס' והרא"ש דכוונת רש"י דאסור מדרבנן, א"כ מדאו' יש דמים לאיסור הנאה. אלא כיון דרבנן אסרו, שוב אינו שווה כלל].

61 ויל"ד דבאופן שלא קיבל דמים עד שאכלו, אינו תופס את דמיו [וכדאי' ע"ז סב:]. וכ"כ השיטה לנ"ל. א"כ עדיין משכח"ל דמים כה"ג. ואפשר דכ"ז בגדרי חליפי שביעית, דנחשב דמיו ע"פ דין. אבל לדעת רש"י הדמים אסורין למחליף כדי שלא יהנה, ולא תלי בגדרי חילול הדמים.

62 אמנם הרא"ש [כאן] העתיק דברי רש"י, ואח"כ העתיק דברי הראשונים כשמכרן לנכרי או ישראל והכיר ונתן ע"ז מתנה, והביא דברי הירושלמי. ומבואר בדבריו דאינו סותר זל"ז.

63 והמהניא [מאכ"א ח טז] כת' אדרבה מבואר בירושלמי כדעת רש"י, דכל שמכרן לגוי הוה דמיהן כיון דאינו גזל. ומש"ה המעות אסורין למחליף מדרבנן. [אמנם הראשונים נקטו דדעת הירושלמי דאף מכרן לגוי הוה גזל בידו. ועוד נקטו דרש"י קאי אף במכרן לישראל].

64 והמשנ"ל ואחרונים נקטו דהרא"ש [ב"ק ז ב] פליג בדין יאוש ושינוי רשות, דמהני רק מדרבנן.

והאפיקי"י [א טז] הביא מבואר [ב"ק ע:]: דלא קנה בקנין כסף היכא דאינו יכול לתובעו. [דבעי' כסף החוזר]. א"כ היכא דלדידה הדבר אסור בהנאה ואינו יכול לתובעו⁶⁵, והאיך יהי לקדש בו אשה⁶⁶. ואף דלדידה הוה דבר המותר. [ומה שהר"ן הביא ראייה מגזלן ל"ד, דגזלן יש לו תביעה על הדבר הגזול, דצריך ליפטר מהגזל וכמ"ש תוס' [ב"ק סט:].

והביא [באות יא] דהאחיזור השיב לו דלחומר הקו' צ"ל דקידושי כסף הוה בגדר כסף קנין [וכדעת הט"ז [ח"מ קצ] דגדר קנין כסף כמעשה קנין בעלמא], ואינו גדר כסף שווי [וכדעת הסמ"ע שם⁶⁷]. [אבל האחרונים נקטו דסברת כסף החוזר שייך אף לדעת הט"ז⁶⁸].

ובשול"ת הרשב"א [א תרב] כת' דהיכא דאסור לדידה, ל"מ דהוה ממון לכל העולם. ומש"ה אשה שאסרה בקונם א"א לקדש אותה בה. ול"מ הא דחזי לאחריני, או הואיל דאי בעי מיתשיל. דאינה יכולה להתקדש אלא בדבר שיש לה הנאה, והאיך יהי לה הנאת אחרים⁶⁹.

ואפי' אם תשאל על נדרה אח"כ⁷⁰, הא כיון דבשעה שקבלו אינה יכולה לזכות בו ואינו שלה שוב אין לה בו זכות. דכיון דבשעת מתנה לא זכה שוב אינו יכול לזכות. [ומבואר דס"ל דאין זכיה באיסור הנאה, וכ"ד הרשב"א נדרים מז, ע"ע שול"ת הרשב"א א קעח ותשמו].

גרם הנאה - והגמ' [ע"ז סב]. מביאה מכאן דפועל לעסוק באיסור הנאה, שכרו אינו אסור. ופרש"י אלמא איסור'ה דמיהן מותרין, כ"ש שכר פעולתו. ותוס' [שם] פ' דס"ד דאף פועל לעסוק בע"ז, דלענין שכר פעולה ל"ש תפיסת דמים. [אלא דס"ד דגזרו משום דנהנה מע"ז, והביאו מהכא דלא גזרו]. ומ"מ הגמ' דוחה תופס דמיו, תוס' ריוא לקנוס דהוה קצת כעין דמים.

ותוס' [ע"ז סב. ד"ה והתנן] ביאר דאף לענין פועל הנידון היה לאסור לאחרים [דמשמע במשנה שם דאסור לאחרים], ומש"ה אין לומר דבקידושין הקילו [וכדעת רש"י הנ"ל].

והר"ן [שם] בשם הרמב"ן ביאר דס"ד דכל גרמת הנאה [מחמת איסור] אסור בדיעבד, אע"פ שאינו דמים לו. ומש"ה הק' מדמיהן, וע"פ הירושלמי דאינו דמיו, אלא גרם איסור'ה.

והר"ן [שם] הק' דמ"מ לס"ד א"כ כל איסור'ה תפסי דמיהם, שהרי אסור אכו"ע מדין גרם הנאה. וכת' דע"כ אף לס"ד הוה איסור דרבנן.

והקוב"ש [פסחים צד] כת' דע"פ הירושלמי [לדברי הנך ראשונים] דהא דאסור להנות באיסור'ה ע"י שמוכרה לנכרי, דהוה גרם הנאה. אף דאינו דמי הנבילה⁷¹.

ולדברי הירושלמי יל"ד האיך ע"ז תופס את דמיו [ע' לק' נח.], הא אינו דמיהן. ודוחק דחליפי ע"ז אסור משום דהוה גרם הנאה, אף דאינו דמיו ממש]. ולכא' מבואר דאף דאין דמים לאיסור הנאה [משום שאינם שלו, או דאינו ראוי ליטול ע"ז מעות], מ"מ נתחדש גבי ע"ז שיחשב דמיו⁷². [ואפשר דהו' כגדרי פדיון האיסור, ולא מחמת תביעת המוכר].

שם. מכרן. תוס' [חולין ד: הנ"ל] כת' דודאי אסור למכור איסור'ה מדאור' דהגמ' לומדת דנבילה מותר בהנאה מהא דזורקו לכלבים. וכ"כ הר"ן ופסקי הרא"ש [נדרים מז]. דודאי אסור [מדאורי'] להחליף לכתחילה, דנהנה מאיסור הנאה. [אמנם היכא דיש צד היתר יש שדנו שמותר למכור צד היתר זה. וע' לע' וכן לע' נג:]. אבל בפ' הרא"ש [שם מז:] והתוס' ר"ד [שם] מבואר דספק הגמ' [בנדרים] האם מותר להחליף. אף דאסור להנות מגופן, החלפה אינו הנאה מגופן. והמשנ"ל [שם] תמה ע"ז.

65 ויל"ע בזה דאף דאסור בהנאה הא כשעדיין בעין הוה ידיה, ויכול לתבוע שלא תאכלנו. אלא דאינו רשאי לתבוע תשלום והנאה ע"ז, אבל גוף הדבר הוה שלו.

66 ואף דמסיק [שם] אתנן אסרה תורה אפי' בא על אמו, הא פרש"י ותוס' [שם] דת' הגמ' משום דקים לה בדבריה מיניה חייב לצאת יד"ש. אבל בעלמא בעי' שיוכל לתובעו. [והביא שם צד אחר בסוגיה דהתם].

67 אמנם האבנ"מ [כט ב] נקט דכסף קידושין הוה כסף שווי.

68 [והביאו דבב"ק שם לחלק מהראשונים איירי בחליפין. ואפי'ה גדר הקנין שייך רק במידי דיש עליו תביעה. [ולא משום גדר תשלום].

69 ובשול"ת הר"ן [כז ועוד] הביא דכשהאשה נודרת מכל כסף קידושין, ל"מ לקדש אותה. דהוה קונם לדידה. ורע"א [בשול"ת רכח יז] דן דלא הו' כסף קידושין אא"כ חלו הקידושין, ועי"ז הוה איסור'ה ולא חלו הקידושין. ומש"ה בפועל לא יחול הנדר כלל [ודן דל"ש התרה].

70 וצ"ב דחכם עוקר את הנדר מעיקרא. [ואפשר דכוונתו דהוה איסור, דאסור לה לזכות. ואף ל"מ למפרע כיון דמעיקרא אסור לזכות. וצ"ע. אמנם בפשוטו הוה דין דאינו ראוי לזכיה, א"כ מעיקרא שפיר זכתה].

71 אמנם י"ל דלולי הא דאסרתו תורה היה נחשב דמיו, וי"ל דגלי קרא דאינו רשאי להנות דרך מכירה ממש. ועי"ז לא שייך הנאה זו. [וכע"ז מצאנו בכ"מ דיש איסורים דא"א לעבור עליהם בתר דאוסרתו תורה]. ואפשר דלקי משום דעבר אמימרא דרחמנא.

72 ונתמעט דשאר איסור'ה אינו תופס דמיו. [והמשנ"ל [שם] עמד בזה, דאין לומר דהירושלמי בא לתת טעם לגזיה"כ דבאיסור'ה אין הדמים נתפסין, דמה לנו לתת טעם לגזיה"כ]. וע"ע רע"א [הו' לק' נז:].

והשיטה ל"ל כ' בשם הר"מ דמותר למכור איסור הנאה לכתחילה, שאין זה הנאה אלא כשנהנה מגופן כגון צביעה והדלקה וסיכה וכי' ב"ב⁷³. והקש' דילפי' דנבילה מותר בהנאה.
והקוב"ש [פסחים צד] כת' ליישב דילפי' מדקרי ליה 'או מכור לנכרי', דרחמנא קרייה מכירה⁷⁴. ואילו הוה איסור⁷⁵ לא תחול המכירה.

עגלה, שור הנסקל, עגלה ערופה, צפורי מצורע מנול

תוד"ה מנין. שלא ידליק, סד"א דשרי דמכלה אותו קמ"ל. משמע דס"ד דהותר להנות בשעת קיום מצוות שריפה [דומיה דתרומה טמאה. וע' תוס' ב"ק קא.]. ותוס' [ב"ק שם] חילקו דאסור להנות מההדלקה דהשמן הוא בעין בשעת הדלקה. ול"ד לגחלת, דהעצים כבר אינם בעין [ע' פסחים כז:]. דבשעת הנאה כלה האיסור⁷⁶.

רב אשי אמר פן יהיה קדש, אי מה קדש וכו' אלא מחוורתא וכו'. רש"י [לע' לח.]. הביא דדרשי' תקדש לשון הקדש, ובגהש"ס [שם] תמה דאין זה המסקנא דהכא. [ואף לא הס"ד דמעיקרא].

איני יודע שנבילה היא וכו'. תוס' [ב"ק מא. ד"ה איני] הק' נימא איצטריך לבן פקועה. [וקמ"ל דכשנסקל דאסור באכילה. אבל היכא דשחטו לא]. ותוס' תי' דבלא"ה פריך שפיר. ולמסקנא ילפי' מבשרו, אע"ג דשחטי' כעין בשר.

והתוס' רא"ש [כאן] תי' דברייתא דידן ר' מאיר [דס"ל דבן פקועה צריך שחיטה]. והיראים [קיא] הוכיח כן, דמש"ה נקטו בסוגיין את ר' אבהו, ולא חזקיה [ע' בסמוך].

ועוד תי' השיטה ל"ל [ותוס' ר"פ ותוס' שאנץ בשיטמ"ק שם] דאטו נימא דקרא כתיב דוקא לבן פקועה⁷⁷.

ובתוס' ר"פ [שם] תי' דאף בן פקועה סקילתו זו היא שחיטתו, א"כ שמעי' דשחטו אחר שנגמר דינו אסור. ור' ישעי' [בשיטמ"ק] ביאר דאף בן פקועה צריך 'נחירה'⁷⁸.

והריטב"א בשם רבו [ורא"ה ה' בשיטמ"ק שם] תי' דע"כ כיון דסקלי' אסור באכילה, דכי אמר רחמנא 'סקול' משום קנסא דבעלים ולא משום קנסא דשור. אלא ודאי אמרה תורה שיהא דינו כנבילה, אף בבן פקועה דא"צ שחיטה⁷⁹.

אבל התוס' ר"ד [כאן, ודעת זקנים שמות כא כח] כתב דכיון דהיכא דשחטו קודם גמר דין מותר, א"כ בן פקועה בשרו אינו אסור דכבישרא בדיקולא דמי. ואף דבן פקועה שנגח והמית ממיתין אותו, כדי לסלק הנזק מן העולם. אבל בשרו מותר. ודמי לשור ששחטו בו שנים או רוב שנים והמית את האדם שאין בשרו נאסר כיון שהוא שחוט.

ועוד תי' התוס' רא"ש דאילו בן פקועה נאסר אף דהוי כשחוט קודם גמר דין אסור, כ"ש שחטו אחר שנגמר דינו⁸⁰.

שם. איני יודע שנבילה היא. המנח"ח [נב טז] הק' אמאי ל"א דסקילתו זוהי שחיטתו, כדאמרי' [יומא סד.]. דחיותו לצוק זוהי שחיטתו⁸¹ [לענין אותו ואת בנו]. א"כ ע"י סקילה מותר באכילה, ואמאי הוה נבילה. [אמנם האחרונים [ע' אחיעזר ב ז] דנו דהא דחיותו זוהי שחיטתו הוה לענין טומאת נבילות, ולענין איסור אותו ואת

73 [ואפשר דכ"ד רש"י [חולין ד: הנ"ל] דמש"ה נחשב דיש לו דמים. דאין לומר דדעת רש"י דכל שבפועל יכול למכור לנכרי [אף באיסור] נחשב דיש לו שווי, דהא מצי להנות ולאכול את כולו. אלא דאסור לו].

74 והקוב"ש העיר דהא איירי בקרא במכירה לנכרי, ולדעת תוס' [כתובות לג: ה' לע'] מהני מכירה באיסור⁷⁴ לנכרי [דכלפי הלוקח נחשב ברשותו]. וכת' דדעת הרא"ש דלא כתוס' הנ"ל, ואף כשמוכר לנכרי לא חל המכירה. [וכמ"ש הראשונים בסוגיין בדעת הירושלמי דאף המוכר לנכרי אינו דמיו].

75 [וצ"ב דהא אי הוה שרי למכור, אמאי לא תחול מכירה. ואדרבה הוה שלו לענין מכירה. ויוכל למכור לנכרי].

76 [ומשמע דהוה סברא, ולא דילפי' מהכא. א"נ יל"פ דזהו הצריכותא דתוס' כאן].

77 אבל הרשב"א [שם] דחה דכמה מקומות אשכחן דדחיק קרא ואוקים.

78 וכ"כ הפרשת דרכים [דרך אתרים א, ה' בפתח"ת יו"ד יג ד] דבעי נחירה, דלא גרע ממפרסת. ודלא כס"ז [שם]. [ולכא' לא בעי נחירה בסימנים. ולא דמי לעוף למ"ד דלא בעי שחיטה לעוף, דבעי מעשה בסימנים].

79 [ולפ"ז כוונת הגמ' דאיני יודע שאסור, מדין הסקילה. וצ"ב אמאי תליא בדין 'נבילה'].

80 לפרש"י דנאסר ע"י הגמ"ד.

81 וכ"כ תוס' [חולין פב] בשם ר' משה אף לענין עריפת עגלה. אבל התוס' הרא"ש [שם] דחה דעריפה אינה בסימנים, ובזה לא אמרי' זוהי שחיטתו [אלא מליקה ושחיטה דהוה בסימנים]. א"נ שעיר המשתלח הדחיה מתרת האיברים בהנאה, העריפה אוסרתה. ועד"ז כ' בס' הישר [ש"ת נב] [וכ' דאם בא לחלוק בין הפרקים] לחלק בין דחיית צוק שהוא הכשר מצוה, ואילו עריפת עגלה שהיא לכפרת חטא.

בנו. ועדיין האוכלו לוקה משום לאו נבילה⁸². ועוד דחה **האחיעזר** [שם בסוגריים] דסקילתו אינו ענין מתיר דקרבן, אלא אדרבה הוה גדר עונש⁸³.

מגיד לך שאם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה, בהנאה מניין וכו'. בפשוטו מבואר דע"י הגמר דין נאסר אכילה והנאה. וכן תניא [ב"ק מה]. דלאחר גמ"ד מכרו אינו מכור וכו'. ובפשוטו נקטו הראשונים דאסור בהנאה ומלאכה וגזזה. אבל דעת **ר"ת** [ס' הישר פד, והו' בתוס' לק' נז; ובק לג ומה. וסנהדרין פ. וזבחים עא. וכריתות כד.] דשור הנסקל אינו נאסר מחיים. ומותר בגזזה ועבודה, אלא דאסור לענות הדין⁸⁴.

ור"ת הביא דכולה שמעתתא [כאן] משמע דאינו נאסר מחיים, אלא נאסר ע"י שחיטה. וכת' דהא דאי' [לק' נז:] רובע ונרבע בעדים [שנגמר דינם] הוה בע"ח ונאסרין, היינו דמחיים חל דין, שאם שחטן יאסרו⁸⁵. [וע"ע לק' שם].

ולדברי **ר"ת** הא דשור הנסקל אסור בהנאה, משום דאינו ראוי לימכר. דאינן רשאים לענות את דינו ולעכבו לחרישה. [ולפ"ז משמע דחל המכר על גוף השור, אלא דנחשב דאינו ראוי לשימוש]. עוד כת' **ר"ת** דאין לו מכר משום דאין לו בעלים. [ולפ"ז מבואר דאף דמותר להנות בינתיים, יש לו דין איסור לגבי מכירה⁸⁶].

ותוס' [זבחים עא. וסנהד' פ. אה"כ כת' דלדברי **ר"ת** יכול למוכרו לרכוב עליו עד בית הסקילה, או ליהנות מעט עד שעת סקילה⁸⁷.] והא דאינו במכירה משום דהוה מקח טעות. אך כת' דמש"כ **ר"ת** דאין לו מכר לא נוכל לקיים.

שם. ורע"א כ' דמ"מ מהני שחיטתו לטהר מטומאת נבילה⁸⁸. מידי דהוה אשחיטת טריפה, וכדתניא [מנחות קא: ⁸⁹]. ודן מ"ש מבהמת עיר הנידחת דהגמ' [סנהדרין קיב.] מסתפקת האם מהני להוציאה מידי נבילה. [וע' בסמוך בשם העונג יו"ט]. אבל **המאירי** [סנהדרין קיב.] כתב דה"ה שור הנסקל ששחטו לאחר שנגמר דינו, הוה ספק האם השחיטה מטהרת⁹⁰.

כדר' אבהו. תוס' [ב"ק מא.] כת' דלרווחא דמילתא נקטו כדר' אבהו, כיון דלא איצטריך לאכילה תנהו לאיסור הנאה.

והרמב"ן כת' דהול"ל כדחזקיה [פסחים כא:]; דאף חזקיה מודה דלא יאכל משמע דאסור בהנאה. אלא דחזקיה לא אמר כן להדיא אלא בחמץ בפסח, ואילו ר' אבהו בכה"ת. והיראים [קיא] תי' דסוגיין כר' מאיר, ומש"ה נקט דר' אבהו [דמבואר בפסחים דר' מאיר כר' אבהו].

נכתוב קרא לא ינה. ורע"א [ש"ת קצ] הק' דילמא להכי נקט לשון אכילה דשיעורו כזית, ולא פרוטה. והוכיח דאף לשון לא יאכל הנאותו בפרוטה. [והאחרונים פסחים כב: האריכו בזה].

ואימא ה"מ היכא דבדק צור וכו'. **פרש"י** דסקילה היא, אבל אינו נבילה. **ותוס'** [ב"ק מא:]: **פי'** דאף דשחיטה בצור כשירה, כיון דהוה כעין סקילה אסרה תורה. [וצ"ב, ומשמע דנאסר משום דנחשב 'נסקל', וצ"ב א"כ מה איכפ"ל דשחיטתו כשירה. וע"כ דגדר הדבר משום חסרון שחיטה וצ"ב]. **והריטב"א** [ורא"ה שם] הוסיף דאף דלא מת ע"י ב"ד, מ"מ כיון דהוה כעין מיתת ב"ד אסור.

82 [שהרי אף מליקה נחשב אכילת נבילה בכמה מקומות. ואכמ"ל]. עכ"פ נפק"מ לפ"ז דאסור לשחוט בנה ביום שנסקל [דק"ל שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה].

83 ועד"ז הביא בשם **הגר"ח** [בס' אש תמיד] דשור הנסקל משכחת לה בין בבהמה טהורה ובין בטמאה, א"כ לא יתכן דשם שחיטה על סקילתו.

84 ועפ"ז דן **ר"ת** דהיכא דנתערב באחרות, דאין חיוב לסוקלן, מותרין כולן בהנאה.

85 ועוד הק' מערכין ז: דאיתא דזו גמר דינו אוסרתו. ודחה כלומר חל איסור מחיים שאסורה אף לאחר שחיטה.

86 **והדברי** [לה ד] כתב לפרש כוונת **ר"ת** דכיון דאסור להשהותו [משום עיניו הדין], מש"ה נחשב דבר שאין בו זכות השתמשות, וחשיב אינו ברשותו. [ומש"ה אינו יכול להקנותו]. ואף דמותר בהנאה.

87 וכת' דעפ"ז מתיישב הא דב"ק עא. דיש חיוב ד' וה' בשור הנסקל, אף דכל שאינו במכירה אינו בטביחה. דישנו במכירה לענין זה.

88 **ורע"א** הק' אמאי לא אמר' דהסימנין אסור' בהנאה, ומיכתת שיעור'. [ואין כאן שחיטה, אלא מחתך בעפר]. וכה"ק בתקובת ע"ז [לק' עב]. ותי' דל"צ שיעור אורך ורוחב הסימנים [ולרבנן ל"א מיכתת אלא בדבר דצריך שיעור] אבל לר' שמעון עומד לשריפה הו"ל כעפרא בעלמא.

89 ונפק"מ דבעי כיסוי הדם, דק"ל שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה. וכן דאסור לשחוט אותו ואת בנו.

90 **ותוס'** [וחולין קמ.] נסתפקו בהמת עיר הנידחת אי עבר והקדישה והקריבה האם הקרבן כשור, דהא לשריפה קיימא.

ואף בבן פקועה יש חילוק בין עשאו גיסטרא או ע"י אבן⁹¹.

ודוחה הגמ' אטו סכין, דכיון דעיקר הדין שחיטה אף בצור⁹², א"כ אין לחלק כלל בין צור לסכין.

ובש"ת עונג י"ט [סח] כתב לפרש [דגדר הך ילפות] דמעשה א' אינו יכול להחשב גם שחיטה וגם סקילה⁹³. וכיון דנתקיים דין סקילה בצור, אסור באכילה, דלא חל שם שחיטה. [אבל למסקנא אסור אף כשלא נתקיים דין שחיטה].

מאת בשרו, את הטפל לבשרו. העירו דמשמע דגדר האיסור דהעור נטפל לבשר [ולא שחל על כל הבהמה דין איסור הנאה].

דף נז.

כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא פירש. פרש"י דירא לרבות שום דבר להשוותו למורא מקום. [וע' מהרש"א ח"א ב"ב"ק שם]. והשיטמ"ק [ב"ק שם בשם ר' ישעיה] כתב דבקרא דואהבת את ד' לא פירש. דיל"פ ואהבת את עבודת ה'.

תוס' [ב"ק מא: ד"ה כיון] הק' אמאי לא דרש למורא אב ואם, דהוקש לכבוד המקום [לע' ל:]. ות"י דלא ניח"ל לדרוש לאוקמי בעשה יתירא. והתוס' ר"פ [שם] כ' דנהי דהוקש כבודם, מוראם לא איתקיש. והתוס' רא"ש [כאן] תי' דלא ניח"ל לרבויהי אלא כעין יראת ה'.

לרבות ת"ח. תוס' [ב"ק שם] הק' דהא כתיב מפני שיבה תקום [לע' לב:]. ות"י דהכא ברבו מובהק, או רב מובהק שהוא כעין רבו. והגר"ז [הל' ת"ת] הביא דלפ"ז ילפי' דין כבוד ומורא ברבו מובהק. ואילו שאר ת"ח הוה דין קימה והידור. וברבו מובהק תרווייהו איתנהו. [וע' לע' לב:].

בעגלה ערופה. האחרונים הק' דעגלה ערופה באה משל ציבור, א"כ אף לולי איסור"ה אינו שלו לקדש בו אשה. [וע"ע עונג י"ט ו בהג', וס' נחל איתן יד ג].

כפרה כתיב ביה. הראשונים הק' א"כ יהא תופס את דמיו כקדשים, וכדפריך [לע' נו: גבי תקדש דכלאי הכרם]. ויל"ג ברש"י דתי' דהיקש היא, ואין משיבין על ההיקש. [והריטב"א דחה]. והתוס' ר"ד וריטב"א תי' דהכא לא קרי ליה קודש, ול"ד אלא לכפרה לחוד. והרש"ש [נו:]: תי' דפדיון ותפיסת דמים שייך רק בקדושת דמים. אבל כפרה משמע קדושת קרבן. ואין פדיון בקדושת הגוף, ואף אינו תופס דמיו.

רש"י ד"ה כקדשים. והקדש אסור בהנאה, שהרי מועלין בהם. הרש"ש כת' דלאו דוקא, דאף בהמת שלמים אסור להנות [כדאי' ר"ה כח], אף דאין בהם מעילה מחיים. אלא מילתא פסיקא נקיט דכפרה לא כתיבא בקדשים קלים.

תוד"ה כפרה. דבכריתות [ו:] מפיק ליה שם תהא קבורתה. [דילפי' עגלה ערופה ממת]. והריטב"א ותוס' ר"ד הביאו דבגמ' [ע"ז כט, סנהד' מז:]: ילפי' איפכא, דגמרי' דמת אסור בהנאה מעגלה ערופה בג"ש דשם שם. והוא מסוגיות המתחלפו' בתלמוד. [וע"ש תוס'].
בא"ד ויל' דתרוי' צריכי, ה"א לאחר עריפה נעשית מצוותו. והתוס' ר"ד כת' דס"ד דאתיא עריפה ומכשרי לה, דומיא דשחיטה בקדשים.

שם. ובחי' ר' מאיר שמחה [הערה לה] הק' דתתקדש עכ"פ בעור, דהעור של העגלה ערופה מותר בהנאה. וציין תוס' [נדה נה.] כת' דהעור של עגלה ערופה מותר, דילפי' כפרה מקדשים. ועור של קדשים מותר². ויל"ד דדעתה על כולה [וע' תוס' נו:].

91 [והרא"ה ביאר] דבזה דוחה הגמ' אטו סכין, דכיון דאין חילוק כלל בהכשר הזבח, הו' בכלל שחיטה.
92 תוס' פי' דבשלמא אי צור אתי מרביא, י"ל דנתמעט הכא דין שחיטה בצור [משום שנתקיים בו כעין סקילה].

93 ועפ"ז ביאר דדוקא בעיר הנידחת אמרי' [סנהד' קיב.] דל"מ שחיתו לטהר מידי נבילה, דכיון דדין מיתתו בסייף, כששוחט בסכין אין ע"ז שם שחיטה אלא הריגת בי"ד. משא"כ בשור הנסקל דע"י סכין לא נתקיים סקילתו. [וע' לעיל דהמאירי לא חילק בזה].

1 וכע"ז כתב התוס' ר"פ, ור' ישעיה [בשיטמ"ק] דהתם הוה היקש, אבל לא הושוו לגמרי.
2 ותוס' [שם] דנו דמש"ה אף עור של מת אינו אסור בהנאה מדאור', דילפי' מעגלה ערופה. [אך בתי' הא' שם נקטו דאסור בהנאה].

והאו"ש הביא דלמ"ד [זבחים קד] דקדשים שנפסלו קודם הפשט אף העור נשרף, הא בעגלה ליכא הפשט, ואף העור אסור בהנאה.

ר' יוחנן אמר משעת שחיטה. פרש"י ומשולחת מותרת. ותוס' וש"ר חלקו דמשולחת אסורה משעת שחיטת חברתה עד השילוח³. דמשמע במשנה דקאי אתרוייהו. וכת' דלדעת רש"י קאי צפורי דעלמא.

והתוס' ר"ד הביא דמפורש במשנה [נגעים יד ה] נשפך הדם תמות המשתלחת⁴. [ורע"א ועוד אחרונים תמהו על רש"י].

והחז"א הק' אמאי לא תאסר משום דהוקצה למצוותו, וכדין נוי סוכה ואתרוג [שבת כב., סוכה מו:]. וכת' דאה"נ והנידון כאן אף היכא דניתק ממצוותו. ועוד תי' דמחמת מוקצה למצווה נאסר רק באכילה [דיש בו ביטול המצווה], ולא שאר הנאה. ועוד דעדיין ממונו הוא, ויכול למוכרה.

ר"ל אמר משעת לקיחה. החז"א כת' דהיינו משעה שהזמינו למצוותו. והחז"א דן האם הזמנה מעכבת במצוותה [עי"ש].

התם אית ליה גבול אחרינא. התוס' רא"ש כת' דעגלה כתיב הורדה. אבל הבאת צפורים לא כתיב. ואף כשהם אצלו מהני. והחז"א כת' דילפי' מהתם דכשנתייחדה למצוותה אסורה, ועגלה ערופה בעי' שתהא מיוחדת מעיקרא [משעת ירידה]. וה"נ צפורים בעי' שיהיו מיוחדין מעיקרא.

והתוס' ר"ד ביאר די' להעמיד בבציר, דתפסת מרובה לא תפסת.

ואי ס"ד מחיים אסורה לאחר שחיטה מבעיא. התוס' ר"ד פי' שהרי איסורה מחיים מפני שהוא קודש מכשיר, איסור שבו להיכן הלך, כיון שאף לאחר שחיטה שמו עליו. שאין זה דומה לבע"ח הניתרי' באכילה בשחיטה, דע"ז יצאו משום אבר מן החי.

טריפה בבני מעיה⁵, דלא חל עלה קדושה כלל. פרש"י דבשעת לקיחה לא היה חזי. והחז"א כת' דאף דלחד מ"ד המקדש טריפה לקרבן חל קדושה [שמואל תמורה יז.], אפשר דהכא מודה דלא תלי בהקדש, דאין בהן מעילה. וכל שאינו ראוי למצוותה לא הוקצו למצוותו.

תוד"ה שחטה. וקשה וכו' שמא הטרפות בא אחר הלקיחה וכו' תאסר מספק. והשיטה לנ"ל כת' דכוונת רש"י כגון שהגליד המכה, דידוע שהיה ג' ימים קודם [וכדאי' כתובות עו:]. [וכ"כ התוס' ר"ד].

והחז"א כת' די' כגון חזקת היתר, שלא נתייחדה למצוה. וכ"ת אדרבה נוקמא בחזקת שלימה, הא טריפה קמן. ותרתי לריעותא, וכמו מקוה שנמדד ונמצא חסר, דמוקמי' בחזקת טומאה משום דחסר לפניך [וע' לק' עט:]. אך כת' דתלי' בתי' התוס' [חולין י.] אי תרתי לריעותא בעי' דוקא חסר ואתאי.

שחטה שלא באזוב. הר"ש [נגעים יד א] הביא דבעי שיקח האזוב וכו' קודם שחיטה, ואף דלשון המשנה שחט ונטל עץ ארז, מעיקרא מייתי להו. אך פשוט לשון הרמב"ם [טו"צ יא א] דלקחם אח"כ [כן דייק המשנ"ל שם]. והרש"ש [נגעים יד א] כת' דלפ"ז שחטה שלא באזוב היינו שלא מצאו אח"כ אזוב.

מ"ס שחיטה שאינה ראויה ל"ש שחיטה⁶. פרש"י דאינה ראויה למצוותה. והחז"א כת' דל"ש לדין שחיטה שאינה ראויה דכה"ת, דהנידון שחיטה שאינה ראויה לאכילה, האם נחשב שחיטה בדינים התלויים בשחיטה. והכא הנידון שחיטה שאינה כמצוותה האם אוסרתה. אך הריטב"א משמע דר' שמעון לטעמי' בכה"ת שחיטה שאינה ראויה ל"ש שחיטה. וכ"כ הכס"מ [טו"צ יא ז].

והמשנ"ל [טו"צ יא ט] כת' דכ"ז בפסול חיצינו. אבל הביא דבתוספתא אי' דנמצאת טריפה או שאינו דרור

3 והמשנ"ל [טו"צ יא א] כת' דהא דאי' [תמורה לד:] צפורי מצורע דהוה מהנקברין, ע"כ היינו השחטה. דהמשולחת הותרה בשעת שילוח. והשעה"מ [שם ז] תי' דנפק"מ כשמתה ולא נשלחה.

4 והתור"ט [שם] הביא דילפי' לה בתר"כ, מנין שאם נשפך הדם תמות המשתלחת וכו' ת"ל את הצפור החיה.

5 והשיטה לנ"ל ציין די' אופן שינוי בבני מעיים אינו פוסל בעוף [חולין נח:] [והאריכו הראשונים שם ובפוסקים יו"ד מז א].

6 ומ"ד שמה שחיטה לאוסרה, אבל עכ"פ ל"מ לטהרת המצורע. וכ"כ הר"ש [שם].

אינה נאסרת. וביאר דהיכא דהפסול הוי בנשחטה לכר"ע שחיטה שאינה ראויה היא ואינה אוסרת.⁷

לא מצינו בע"ח שאסורין. פרש"י איסור עולם. הרשב"א הק' והא משולחת עצמה אסורה, ואפי' לר' יוחנן שעת שחיטת השני [וכתוס' ד"ה משעת, ודלא כרש"י] וי"ל דהתם משום דעומד למצוות שילוח. והשיטה לנ"ל תי' אינו איסור עולם [וכרש"י].

והרשב"א הק' הא איכא עגלה ערופה, וא"ת שאני התם דאיסורה מחמת שעומד לעריפה, א"כ מאי קא מקשה משור הנסקל ורובע ונרבע דהנהו נמי אין איסורן אלא מחמת שנגמר דינן למיתה. וי"ל דרובע ונרבע אין עיקר איסורן אלא מחמת מעשה שנעשה בהן מחיים. משא"כ בעגלה ערופה שעיקר ירידתה לנחל איתן לדעת עריפתה. וכת' דלפ"ז ל"ק ממוקצה, והגמ' נקט לה אגב נעבד.

והרש"ש כ' דה"מ למיפרך ג"כ מבהמת חליפי ע"ז [כדאי' ע"ז נד:].

דף נז:

מוקצה. פרש"י בהמה שהוקצה לתקרובת ע"ז. דמהני הקצאה לשם תקרובת, אבל המקצה בהמה להתשחות לה אינה נאסרת ע"י הקצאה [וכדאי' ע"ז מד:]. והרשב"א כת' כגון שנתנו לכומרים והאכילוה כרשיני ע"ז [וכדאי' תמורה כט, ואכמ"ל].

והרי רובע ונרבע בעדים. פרש"י דבני סקילה נינהו, וילפי' [לעיל נו:]: דמשנגמר דינו נאסר, אפי' שחטו. [ואף דקרא איירי בשור שהרג אדם, ילפי' מינה אף רובע,⁸ כיון שנגמר דינו לסקילה].

אבל תוס' [כריתות כד.] הביאו דעת ר' אפרים דדוקא שור שהרג נאסר, ולא ילפי' דאף רובע ונרבע יאסר כשנגמר דינו לסקילה אינו נאסר. ותוס' [שם] דחו מהגמ' [כאן], והביאו דמפורש כן בתוספתא [ב"ק ד.].

תוד"ה וא"ת הרי רובע. וא"ת לפר"ת דמותר בהנאה כ"ז שהוא חי וכו' כלומר שהזהיר הכתוב שלא לשוחטו כדי לאכול הבשר. דמחיים חל איסור הנאה כלפי המצב שיהא שחוט [וע"ע תוס' זבחים עא. וסנהדרין פ., וע' מש"כ לע' נו:].

שלא יעמוד ביפו וכו' אלא עומד בעיר וזורק חוץ לעיר. המשנ"ל [ט"ז יא א] נסתפק האם יש דין דוקא לעמוד בעיר. או דאף כשעומד חוץ לעיר מהני. ודייק מדברי רש"י [כאן] והרמב"ם [שם] דדוקא עומד בעיר.

והביא בשם הקרבן אהרן דאף דבשעת טהרת המצורע עמד חוץ לעיר [דהמצורע אסור ליכנס למחנה], שוב יכנס לתוך העיר ויזרקנו. [והביא דכ"כ הסמ"ג עשה רלז]. והמשנ"ל חלק דמצורע משתלח מעיירות המוקפות חומה [שיש בהם קדושת מחנה ישראל], אבל עומד בשאר עיירות.

והרש"ש הביא דבמדרש רבה [ס"פ מסעי] מבואר דאלף אמה הסמוך לעיר קרויין 'חוץ לעיר', והוא נוי העיר. וי'שדה' הוה אח"כ. [ובזה נידון הסוגיה דאי"צ לזרוק בשדה, אלא זורק חוץ לעיר, לצד השדה]. וכ' דקשה לכוון לשון הגמ' עד"ז.

רבא אמר לא אמרה תורה שלח לתקלה. [ובחולין קמ. אי' דצפורי עיר הנידחת נתמעט משילוח הקן, דל"א תורה שלח לתקלה⁹]. והמשנ"ל [מעילה ז ו] וכמה אחרונים הביאו דכוונת הגמ' משום דאסור לבטל איסור לכתחילה. והשעה"מ [מאכ"א טו כה] הביא דמבואר דמדאורייתא אסור לבטל לכתחילה, וכדעת הראב"ד [הו' בראשונים חולין צח: והר"ן שם לה: בדה"ר]. אך דעת תוס' [שם] ושאר דאסור לבטל איסור לכתחילה הוא מדרבנן.

והנוב"י [י"ד ת מה] הוכיח מכאן דתוס' מודו דאסור לבטל יבש ביבש לכתחילה, ונח' רק בביטול לח [דהטעם מתבטל].

ועוה"ק האחרונים דהכא לא נתכוון לבטל את האיסור [דאין דעתו ליקח מהציפורים], ולכא' לא שייך איסור לבטל.

7 [ולכאן' הול"ל דל"ש בזה הזמנה מעיקרא, וכדלע'].

1 [וע' רמב"ן [ב"ב קטז:]: שביאר דברי הגמ' תמורה שם באופ"א, ולעולם נאסר בהזמנה בעלמא להקרבה].

2 [וקו' הגמ' בין משור הנסקל ובין מרובע, והראשונים כ' דנקט רובע בעדים, אגב נעבד ונרבע בלא עדים. והשיטה לנ"ל כת' דנקט רובע ולא שור הנסקל, דעדיף ליה מה דלא גרמו מעשיו [של השור], דנרבע אחרים גרמו לו.

3 ובגמ' [יומא סז:] אי' דאברי שעיר לעזאזל מותרין לא אמרה תורה שלח לתקלה.

ועוה"ק דאי משום איסור לבטל, לא יחשב 'תקלה' [דמשמע אכילת איסור]. אלא דאסור לזרוק ולגרום תקלה.

ורע"א [לס' תיבת גמא, הו' ברע"א השלם] ביאר דמסתמא לא עשתה תורה מצוה לבטל איסור בידים.

והשער"י [ג ו] הוכיח מסוגיין דהא דאמר' דע"י ביטול ברוב, האיסור נהפך להיות היתר, היינו דוקא כשנתערבו יחד. אבל הכא הציפור עומד בפנ"ע. ולא חל עליו דין היתר ביטול. **והקוב"ש** [קו' שמועות חולין נה] כת' לפרש דההיתר ביטול הוה רק לאחר שנודע התערובת, דע"י שנסתפק בדבר הוכרע ע"פ רוב. אבל כל זמן שלא נודע התערובת אין כאן ספק שיתירנו. [וציין למש"כ בקוב"ע נח ב].

ועוד כת' **הקוב"ש** [שם] דיל"פ דאף דהותר מדין ביטול ברוב, מ"מ סיבת האיסור קיימת. אך כת' דדוחק לפרש כן בגמ' דקראו 'תקלה'.

בשער נזיר וכו' קדש יהיה. אבל **רש"י** [ע"ז עד]. כת' דאסור בהנאה דכתיב ונתן על האש אשר תחת הזבח. **והגר"ז** [הל' נזירות כז. בדה"ס] כ' דיש ב' סיבות לאיסור. דשער התגלחת דינו לשלוח תחת הדוד, וכיון דעומד למצותו ראוי לאסור. ומלבד זה כל השער אסור בהנאה דילפי' קדש [וכדאי' בסוגיין], ואף כשלא גילחו כדן. [עי"ש שהאר"ך].

נימא מתני' דלא כר"ש וכו'. **והגמ'** [בכורות י: בל"א] מק' דאף כר' יהודה לא אתי', דתיקדש בביני וביני. ותי' הגמ' כגון שאינו שווה אלא שקל, וסבר כר' יוסי בר' דל"מ פדיון בשה פחות משקל. וכ"כ **הרשב"א** [כאן] דאם החמור שוה יותר משקל, מקודשת בההיא טפיאנא דביני ביני. והגמ' כאן סומכת אתי' דהתם. א"נ דמשמע במשנה דקידש בכולה, ולא בביני וביני. **והאחרונים** [שעה"מ אישות ה ד] העירו דהמ"ל דהאשה סבורה להתקדש בכולה [וע"ד מש"כ תוס' לע' נו: וע' מש"כ שם]. ודנו דקו' הגמ' דמשמע דמתני' מילתא פסיקא קתני.

אך **האב"מ** [כח נו] הביא מכאן דכל שהוא שוה פרוטה לא קפיד בשוויו. כיון שתוכל להנות דרך הנאתו. אבל **התוס' ר"ד** כת' דאע"ג דיכולה לפדותה ולהנות, קודם פדיון אסור בהנאה, ולא נתן לה כלום. **והאחרונים** [גבר"א יומא עג; מהר"ט אלגאזי בכורות א ח, ו. בדה"ס ועוד] תמהו דהתוס' ר"ד נסתר מהגמ' [שם]. **והתוס' ר"ד** [נדרים מז]. בעצמו חזר בו, ודחה מש"כ כאן]. ויש שביארו דתלי בב' לשונות בגמ' בכורות שם, והתוס' ר"ד נקט כאינך לישנא. [וכ"כ **הבית מאיר** כח כא].

והמהרי"ט אלגאזי כת' דהתוס' ר"ד פי' דכוונת הגמ' [בכורות] איירי כשקדשה לאחר פדיון [ואיירי דאמר כן להדיא⁸]. אבל קודם פדיון ל"מ [דעדיין כולו איסור⁹]. והמוכר פטר חמור ע"ד לפדות יכול לחזור בו קודם פדיון.

והתוס' ר"ד הביא דה"ה הקדש דבמזיד לא קידש [לר' יהודה נב:], מפני שלא נתחלל והקדש כדקא קאי. ואע"פ שהאשה יכולה לחללו על שוה פרוטה. דק"ל [ב"מ נז.]. דהקדש שוה מנה שחללו על ש"פ מחולל, אפ"ה כל זמן שלא חיללן אינה מקודשת. דבשעת קדושין לא מדי יהב לה, וה"ה הכי נמי הכא.

וכה"ק **התוס' חיצוניות** [בשיטמ"ק השלם בכורות שם] דתתקדש בביני וביני בהקדש, דיכולה לפדות על ש"פ. אמאי ל"מ לתקדש בהקדש. ותי' דדוקא בעלים יכולים לחללו על שוה פרוטה ולא אחר⁹.

והמהרי"ט אלגאזי [שם] הק' [על קו' התור"ד ות"ח] דאסור לכתחילה לפדות פחות משוויו¹⁰. ובהג' ברוך

4 שהרי אם יתרבה אח"כ מין האיסור, חוזר וניעור.

5 אפי' גלחוהו ליסטים.

6 ועוד תי' בחי' ר' מאיר שמחה דאחר שמת כבר אינו בר פדיון. וי"ל דאיירי בפטר חמור שמת [בלא עריפה].

7 **והבית מאיר** [שם] דייק כן אף מסתימת הרמב"ם וש"ע דנקטו דאינה מקודשת.

8 וע"ד דעת **רש"י** [לע' נג:] לפירוש תוס' והשיטה לנ"ל שם.

9 וכ"כ **תוס'** [מנחות עא; ותמורה כז:]. אמנם **תוס'** [ביצה ה:] לא חלקו בין בעלים לאחר. [וע"ע טור"א

מגילה כג; דב"א א טו ה בהג', מנח"ח כב א].

10 **והתוס' ר"ד** [נדרים מז]. חזר בו, וכת' דלכתחילה אסור לפדות הקדש על שווה פרוטה.

טעם [לבית מאיר כח כא] תי' דק' הראשונים דסתמא משמע דאפי' קידש בזה"ז בהקדש אינה מקודשת. ובזה"ז לכתחילה פודה על שווה פרוטה.

פטר חמור אסור בהנאה דברי ר"י וכו'. **הרמב"ם** [בכורים יב ד] פסק דפטר חמור אסור בהנאה, ואם מכרו דמיו אסורין. **והראב"ד** השיג למה לא יתן דמיו לכהן ויהנה בהם, דהא פודין פטר חמור בשווי. וכי מאיסור הנאה הוא שתופס את דמיו¹¹. **והכס"מ** ציין דמבואר [בכורות י:] דאסור אף בהנאת דמיו. אך **רש"י** [שם] פי' דהיינו שהשכירו לאחרים. **והרא"ש** [בכורות א יא] חילק דהיכא דהלוקח ידע שהוא פטר חמור, ודעתו על ביני וביני, מותר למכור. אבל היכא דהלוקח אינו יודע, אסור.

ורע"א כת' דע"כ איירי באופן שמעשה המכירה לא יחשב כפדיון, דהא פודין בכל דבר. אלא איירי שמכרו בפחות מדמיו, דל"מ פדיון אלא בשווי. ועוד אפשר דל"מ פדיון אלא כדעתם לך.

ועפ"ז כת' **רע"א** דכל איסור"ה לא אליהם לתפוס פדיונו¹², ומש"ה אינו אסור את דמיו. אבל פטר חמור דנתחדש דאליהם למתפס פדיונו לאפקועי איסורא, ה"נ אליהם למתפס פדיונו לאסור דמיו [היכא דלא חל פדיון, וכו"ל].

[**ורע"א** הביא סמך לזה, דהראשונים [תוס' יבמות פא: ועוד] כת' דגבי ע"ז הקילו דמהני להוליד הנאה לים המלך [במקום תערובת]. כיון דע"ז תופס דמיו [ונחשב דמיו]. ואף דל"ש פדיון בע"ז טפי משאר איסור"ה, אפ"ה אמר' כיון דאליהם למתפס פדיונו לאסור דמיו, מש"ה בנתערב הקילו דלהוי כמו פדיון. דיש שייכות יותר שם פדיון בע"ז, כיון דתופס לאסור דמיו, ה"ה להתיר. וה"נ י"ל בהיפוך, כיון דאליהם למתפס פדיונו לאפקועי איסורא מגופו, אליהם ג"כ למתפס פדיונו לאסור דמיו].

ועפ"ז כת' **רע"א** דכ"ז מחיים, אבל לאחר עריפה [או שמת החמור] שוב ל"ש פדיון. ומש"ה לא אליהם למתפס פדיונו לאסור, כמו כל שאר איסור"ה.

מה שלי בשלך אסור. פרש"י לפי שאין להם מי יתירנו. **ותוס'** פי' דאין להם תורת קדשים.

ובפשוטו משמע דלתוס' קדשים בחוץ מותרין בהנאה. **והאחרונים** הק' דמבואר [ב"ק עב, חולין מ.] דשחט פורתא אסרה בהנאה. **והמקנה** תי' דבתר דילפי' חולין בעזרה, חוזר ומלמד לאסור שחוט' חוץ בהנאה. וכ"כ החזו"א [בכורות יח יז, ה' בקה"י מד ה].

ובגליון מהרש"א כת' דלס"ד לפי' דכל שלך בשלי אסור, ולא תלי בשחיטה. א"כ חולין בעזרה אף בנחירה אסורין. אבל למסקנא דוקא שחיטה, והביא דכ"פ **הרמב"ם** [שחיטה ב ב, ע"ע בסמוך], וכ"כ **רש"י** [כריתות כו:].

תוד"ה מה. והק' הר"מ וכו' קדשים שמתו יצאו מידי מעילה, וכמ"כ נאמר שהשחיטה תוציא מידי אמה"ח וכו'. **והמהר"ם** כת' דמ"מ יש איסור הנאה דאור' [לדעת רש"י], דאיסור קדש לא פקע מינייהו ורק יצאו מידי מעילה.

והבית מאיר כת' דאף תוס' נקטו כן בכוונת רש"י, אלא שהק' דה"ה די"ל דיהא מותר אף באכילה. [ועד"ז כ' הרש"ש].

והבית מאיר הק' דבשאר קרבנות הזריקה מוציאה מידי איסור הנאה, ול"מ דהשחיטה מתרת האיסור קדשים. ומעין תבא היתר. ודוקא לענין מעילה אמר' דכיון דאינו עומד לקדשי ה' ליכא מעילה [וכן בשאר פסולי מוקדשים דע"י שחיטה מדאור' ליכא מעילה].

והאחרונים¹³ העמידו דנח' רש"י ותוס' האם יש איסור הנאה בקדשים היכא דאינו עומד לגבוה. אך **הקה"י** [מד] הק' **דרש"י** [מעילה ג] כת' דחטאות המתות אסור להנות מדרבנן. [אבל מדאור' אין איסור הנאה]. והקה"י חילק דחטאות אין להקדש ענין בפדייתם [דאף דמי החטאת אין דין הקרבה]¹⁴, אבל שאר קדשים שמתו הוה חסרון בהיכי תמצא דל"ש העמדה והערכה.

והבית הלוי [א לא] כת' דסברת רש"י דבשחוט' חוץ בשעת שחיטה היה ראוי לפדיון, דראויין לאכילת אדם. ובשעת פרכוס ראוי לפדיון [דנחשב ראוי להעמדה והערכה, והביא דנח' בזה בתוס' ב"ק עב. וחולין פ:], ומש"ה בשעת שחיטה קיימי בקדושתן. ושוב לא חל היתר שחיטה אח"כ.

11 **והמהר"י קורקוס** הביא גיר' בהשג' הראב"ד שהשיג דאסור למוכרו, אבל אינו תופס את דמיו [בדיעבד].

12 וכדאי' בירושלמי [ה' לע' נו:] דאינו דמיו.

13 ע' אר"ש [מאכ"א ד יז].

14 והביא דמבואר [גיטין כח:] דחטאות המתות נחשב 'חולין בעזרה'.

בא"ד [שם] מידי אבר מן החי ויהיו מותרין באכילה. מהרש"א ומהר"ם נתקשו בכוונת התוס' דנקטו אמה"ח ולא איסור קדשים. והרש"ש ביאר דכל קדשים שמתו יש איסור מחמת נבילה, אבל הכא דנשחט ל"ש איסור נבילה. [משמע עוד דס"ד דגדר האיסור משום דעדיין נשאר עליו דין הקודם, ולא חל היתר שחיטה. וצ"ע].

אי מה שלי בשלך ענוש כרת אף שלך וכו'. התוס' רא"ש כ' דאף דאין עונשין מן הדין, היינו עונש ב"ד. אבל עונש בידי שמים עונשין מהדין. והאחרונים [או"ש איסור"ה ב ז] הביאו דנח' בזה¹⁵.

והשעה"מ [שחיטה ב א] הביא נידון אי עונשין במה מצינו. ועוד הביא דברי ה"ה [מאכ"א ב א] דהיכא דיש לאו הבא מכלל עשה עונשין מהדין¹⁶.

פרט לחולין שלא ישחטו בעזרה. ועוד מצאנו [מנחות מח., ב"ב פא: ועוד] איסור להכניס חולין לעזרה [ודנו תוס' דהוה דוקא במידי דיש כעין הקרבה]. ולחד פי' ברשב"ם [ב"ב פא:]: ילפי' לה מהא דאסור לשחוט חולין בעזרה, וה"ה כל הכנסת חולין. [אמנם ודאי אינו נאסר בדיעבד]. ועוד כת' רשב"ם דהוה מדרבנן בעלמא.

מנין לרבות את העופות. פרש"י שאין שחיטתן מפורשת בתורה. [משמע דאף דהוה דאור', נחשב קולא כיון דאינה מפורש]. אבל הרשב"א כת' דקאי כמ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה. ובפי' הא' כת' חיה בשחיטתה כבהמה, בב' סימנין. משא"כ בעוף שניתר בסימן א'.

דף נח.

ובבשר בחלב. פרש"י ר' שמעון לטעמיה דמותר בהנאה. האחרונים דנו אי גרסי' [נז:]: ר"ש בן יהודה בשם ר"ש [בן יוחאי] [וכדאי' חולין קטז:]. או גרסי' ר' שמעון סתם. ועוד כת' דכיון דר"ש בן יהודה היה תלמידו של רשב"י שייך לנקוט לטעמיה, ומסתמא ס"ל כוותי'.

אלמא חולין בעזרה לאו דאור'. פרש"י לא איסור שחיטתו, ולא איסור הנאתו. אלא גזירה אטו קדשים. ורש"י [פסחים כב.]: הביא דנח' [בסוגי'] אי חולין שנשחטו בעזרה אסורין בהנאה מדאור'. ותוס' [שם] דייקו דס"ל דלכו"ע אסור באכילה מדאור', וחלקו דמשמע דלהך מ"ד אין אסור מדאור' כלל. וכן הביאו דבגמ' [נזיר כט:]: אי' דמביא קרבן עוף משום חינוך, דס"ל חולין שנשחטו בעזרה לא"ד, ומותר לאכול¹⁷.

והרמב"ם [שחיטה ב ג] פסק דהאוכל חולין שנשחטו בעזרה לוקה מכות מרדות. והכס"מ הק' אמאי פסק כמ"ד דרבנן. וכ' ד"ל דלעולם דאור', אלא דלא נאמר לאו, ומש"ה לוקה מכות מרדות. ורע"א הביא דברמב"ם [גניבה ב ח] כת' להדיא דיש חיוב ד' וה' בטביחה בעזרה, הואיל ואוסרין מדבריהם. וכ"מ מדברי הרמב"ם [מאכ"א טז ו]. [והאחרונים האריכו לדון אמאי פסק דהוה דרבנן. ואכמ"ל].

תוד"ה אלמא. וא"ת הא משמע דאיכא איסור דרבנן וא"כ האיך תקדש הן, והאמר רב [פסחים ז.]: וכו'. והרמב"ן כת' ד"ל דקו' הגמ' דע"כ לאו דאורי', אבל אי הוה דרבנן י"ל דר' שמעון ל"ל דרב, וס"ל דבאיסור הנאה דרבנן מקודשת. [וזה כוונת התוס' בסו"ד דכת' דלרש"י למסקנא אפי' לר' שמעון אינה מקודשת. והך ס"ד דבאיסור"ה דרבנן מקודשת לא קאי].

ועוד כת' הרמב"ן [ורטיב"א לע' נו:]: דכוונת הגמ' דכיון דלאו דאור', י"ל דס"ל דרבנן לא אסרוה בהנאה אלא באכילה.

בא"ד וי"ל דהתם איכא מיהא שעות דאורי', לפי מה שפר"ת וכו'. דלדעת ר"ת בחמץ דרבנן אינה מקודשת דוקא בשעות דאורייתא [דהוה חד דרבנן], דומיה דשעות דרבנן [וחמץ דאורי']. אבל בתרי דרבנן מקודשת. וכ"ד הרא"ש [כאן]. אבל תוס' הביאו דדעת רש"י דאפי' תרי דרבנן חמץ דרבנן בשעות דרבנן אינה מקודשת. ועפ"ז נקטו תוס' דה"ה כל איסור דרבנן דאין לו עיקר מהתורה ל"מ לקדש. וכ"ד הרמב"ם [אישות ה א], והרמב"ן ושאר [הנ"ל].

ופרש"י [פסחים ז.]: הטעם דל"מ קידושין משום דאפקיענהו רבנן לקידושין. אבל הריטב"א [נו:]: כת' דהכא אמר רחמנא ליתב ממונא, ומאי דיהיב השתא לאו ממונא הוא, דהא איסור דרבנן הוא¹⁸. וכ"כ הבי"ש [כח נב] כת'

15 דרש"י [זבחים יד.] מבואר דעונשין מהדין. אך רשב"ם [ב"ב פח:]: מבואר דאין עונשין, וכן תוס' [חולין קטו:]: [ופשטות הירושלמי [ע"ז ה יב.]. [וע' מכות יד.].

16 אך הביא דהמוצל מאש [כ] כת' דהיינו דוקא לענין מזהירין מהדין, ומ"מ אין עונשין אף כשיש גילוי של עשה. אבל הביא דהר"א מזרחי נקט דאף עונשין מהדין כשיש גילוי.

1 והעצמרי העיר דלמסק' ליכא בזה מח' בסוגיין [אלא עיקר המח' שם].

2 אך תוס' [זבחים סח. ד"ה אימר] העלו צד דדוקא בעוף לא הוה דאור' [ודלא כברייתא דלעיל].

3 והריטב"א כת' דל"ד למקדש בפסולי עדות דרבנן, דדעת הגאונים דצריכה גט. אמנם הבי"ש הוסיף דכל

[דהוה מסברא] דמה לי אם מדאור' מותר, מ"מ מחמת גזירות חז"ל אסור בהנאה ואינו נותן לה כלום. ועוד הביא הב"ש דהמקדש בדבר שהקנין מדרבנן, כגון מעמד שלשתן קנה אותה מדאור' [ע"ל מח.]. ה"נ להיפך, דבר שאינו שלו מדרבנן אינו קונה כלל. והאב"מ [שם נד] חלק דאיסור הנאה [אפי' דאורי'] הוה 'שלו', ול"ש בזה הפקר ב"ד. והאב"מ כת' דתלי' במח' [לע' ו: גבי מתנה ע"מ להחזיר, דלדעת רוב ראשונים מקודשת אף דאין לה הנאה, דכיון דנותן לה ממון מהני. אבל לדעת הרמב"ם [ה כד] דל"מ מתנה ע"מ להחזיר, משום דלא נהנית [דגבי קידושין בעי ממון שיש בו הנאה]. ה"נ איסור' דרבנן.

והראשונים הביאו דהירושלמי [א א] הביאה ברייתא דמהני קידושי שטר איסור הנאה דרבנן. [ודעת הירושלמי דאף שטר לא מהני באיסור הנאה]. ומקשה הירושלמי פליגא על רב דהמקדש בחמץ מו' שעות לא עשה כלום. ותי' הירושלמי תמן בגופו קידש, וחמץ מו' שעות ולמעלן טב הוא כלום. והאחרונים ביארו דכוונת הירושלמי דלענין שטר תלי בהא דהוה ממון בעצם, ואיסור' דרבנן לא נחשב מופקע בחפצא. ואילו קידושי כסף תלי בהנאה בפועל, ואינו שווה כלום.

ורע"א [נו: דן] היכא דהאשה לא ידעה דהוה איסור' דרבנן, האם חוששין לקידוש' לתוס'. ד"ל דאין לך מקח טעות גדול מזה. [והאר"י].

שם. והראשונים [רמב"ן, תוס' רא"ש] הביאו מתקרובת ע"ז, דבפשוטו משמע [חולין יג: דלרבנן מותר בהנאה מדאור' [וילפי' ע"ז כט: מקרא דדברי קבלה, ומשמע דהוה אסמכתא], ואילו בתוספתא [כאן] אי' דהמקדש ביין נסך⁶ ועורות לבובים וכו' אין חוששין לקידושין. אבל תוס' [חולין יג: ועוד] כת' דרבנן מודו דהוקש למת לענין איסור הנאה [מדאור'], ונח' רק לענין טומאה. וכן הוכיחו הרמב"ן ותוס' רא"ש מהך תוספתא⁷.

והתוס' רא"ש [ותוס' ב"ק עב:] דחה דיש דברים שהחמירו באיסור הנאה דידהו דל"מ אף לקדש אשה⁸. [וכתוס' כאן].

ותוס' [ב"ק שם בסו"ד] כת' דהאיסור אכילה ודאי הוה דאורי'. והשעה"מ [חמץ א ג] כת' דכיון דהאיסור אכילה הוה מדאור' נחשב חד דרבנן, ולכ"ע לא תפסי קידושין. אבל רע"א [במערכה] כת' דאיסור אכילה לא נחשב שורש דאור'. והוכיח כן מתוס' [חולין, ע' בסמוך] גבי חולין בעזרה.

ורמינהו ר"ש אומר חולין שנשחטו בעזרה ישרפו, וכן חיה וכו'. פרש"י דאי הוה איסור הנאה מדרבנן אי"צ שריפה [אלא קבורה]. [ועוד⁹] את"ל דרבנן אין לגזור חיה אטו בהמה, וכ"ה מפורש בגמ' [חולין פה: הו' בתוס'].

ומשמע [שם] דמדינא חיה אינו בכלל חולין בעזרה¹⁰. ותוס' [חולין שם, והתוס' רא"ש] הק' דבברייתא [לע' נז:] מייתי קרא לאסור אף חיה ועוף. ותי' דהברייתא דלע' דלא כר' שמעון.

ועוד פי' תוס' [שם] דקו' הגמ' אמאי גזרו שריפה אטו בהמה. אף דבהמה גופה לא הויא בשריפה אלא גזירה אטו קדשים שיצאו לחוץ, ובחיה ליכא למטעי אטו קדשים. מ"מ כיון דאסירא מיהא דאור' לא חשיבא גזירה לגזירה, וכולה חדא גזירה. אבל אי איסור' דרבנן אמאי חיה בשריפה. והתוס' רא"ש הביא דכ"כ רש"י [כאן, והעתיק כל סו"ד רש"י, וכגיר' רש"ל 'ואפי'], ואף חיה בעזרה אסור' מדאור', אלא דקו' הגמ' אמאי גזרו שריפה. [אך התוס' רא"ש כת' דמשמע בגמ' שם

4 ולפ"ז יהינ במכר. אבל הקובצה"ע [הו' לע' נו:] כת' דלענין קנין כסף תלוי במידי דראוי בפועל, וכיון דרבנן אסרו נחשב 'אינו ראוי' [ועפ"ז החילוק של הירושלמי דלענין קידושי שטר תלי בראוי בעצם].

5 אבל יש ראשונים נקטו דעת הבבלי דמהני שטר איסור הנאה, דומיה דגט [גיטין כ.]. והו' מח' ברמ"א [לב ד] וע"ע שו"ת הר"ן [כז], אבנ"מ [קלט יג], קוב"ש [ח].

6 [יל"ד האם היינו יין שנתנסך, דהוה תקרובת גמור. או אף סתם יינם דאסור בהנאה. אמנם עכ"פ כיון דיין שנתנסך אסור בהנאה מדאור', י"ל דסתם יינם הוה כעין דאור' ואינה מקודשת].

7 וכן הוכיח תוס' [ב"ק עב:] מהא דהשוחט לע"ז אינו חייב ד' וה'. [עי"ש בשיטמ"ק אריכות שא"ר]. והריטב"א [כאן] ביאר דלא באו חכמים להקל עליו [ולפטור מחיוב טביחה ומכירה] אלא להחמיר.

8 ותקרובת ע"ז אף אי הוה דרבנן אסרו כל הנאות, אף לקדש בה אשה. אבל חולין בעזרה אי הוה מדרבנן, אי קידש אשה מקודשת.

9 ולכאור' הוה טעם חדש. ותוס' [חולין פה:] הביאו רק תחילת דברי רש"י מדקתני שריפה, ותוס' הק' דבגמ' [שם] מבואר דעיקר הקו' אמאי גזרי' חיה אטו בהמה.

10 ותוס' [חולין שם, והתוס' רא"ש] בשם ר"ת כת' דהגמ' מדייקת כן מהברייתא, דנקט 'וכן', אלמא דאינו בכלל עיקר חולין בעזרה.

דהנידון על עיקר האיסור אכילה, ולא משום דין שריפה].

והתוס' רא"ש הק' אמאי לא תי' דהברייתא איירי בחיה בעזרה, דלר' שמעון הוה דרבנן [וכצד הא' הנ"ל], ומש"ה מקודשת. ותי' דסתם חולין בעזרה משמע בהמה.

הב"ע שנשחטה ונמצאת טריפה, ור"ש לטעמיה דשחיטה שאינה ראויה ל"ש שחיטה. פרש"י לטעמיה דכל חיובו איסור הבא ע"י שחיטה אינו חל בשחיטה שאינו מתיר לאכילה. [ונחשב כנחירה בעזרה, ומש"ה אינו אסור בהנאה].

והרמב"ם [שחיטה ב ב] פסק דשחט טריפה בעזרה מותרת. והכס"מ תמה אמאי פסק כר' שמעון. ועוה"ק האחרונים דבכל התורה פסק דשחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה. והשעה"מ [שם] כת' דמ"מ לענין כיסוי הדם פסק [שחיטה יד י] דאין חייב בכיסוי אלא שחיטה הראוי לאכילה, דכתיב אשר יאכל. וכדתנן [חולין פה]. בלשון חכמים. וה"נ גבי חולין בעזרה כיון דכתיב וזבחת ואכלת, משמע דבראוי לאכילה הוא דאסור קרא. [ועי"ש שהאריך]. ועי"ע רע"א [במערכה] שהאריך בכ"ז¹¹.

מנלן. [דלא תפסי דמיה]. התוס' רא"ש כת' מדבעי תלמודא מנ"ל משמע דאי לאו קרא הו"א מסברא שהדמים אסורים משום דהוי כאלו נהנה מן האיסור עצמו. [ומשמע דמה"ט אסור לכל ישראל, ולא רק למחליף]. והק' א"כ אמאי איצטריך קרא דע"ז תופס את דמיו. ותי' דס"ד דאיצטריך לחליפי חליפין. [ומסברא רק חליפין אסורין, ולא חליפי חליפין].

והראשונים [נו:]: הביאו מדברי הירושלמי דהטעם דלא תפסי דמיהם, דאינו דמיו. [ועי' מש"כ לע' נו: באריכות].

ב' כתובים הבאין כא'. תוס' טוך הק' דהא איכא הקדש ומעש"ש. וכ' דלא דמו להנך, שמתחללין ע"י פדיון.

ובתוספתא [ד ז] אי' דאף עיר הנידחת 'וכל דבר שחל עליו שם איסור ע"ז' תופס את דמיו¹². ויל"ד מנ"ל¹³.

והשאלות כ' דישאל רשאי למכור תרומה שירש מאבי אמו¹⁴, ואינו תופס דמיו כיון דלא יצא לחולין [ואינו 'פדיון']. ועי' גליוני הש"ס.

[ודעת הרמב"ם [בכורים יב] דפטר חמור תופס את דמיו. ורע"א ביאר דכיון דנתחדש בו גדר פדיון, ע"ז תופס את דמיו אף כשאינו פודה. ה' לע' נז:].

תודה ושנ. וא"ת וכו' שהרי אינם שווים, דשביעית אחרון אחרון נתפס וכו' וי"ל מדכתיב כי חרם הוא, משמע דאתא לדרשא וכו'. אבל הרשב"א ותוס' ר"ד כת' דהו' מצי לאקשוי דלא דמי אהדדי, וצריכי. [ולפ"ז למסק' הוה מיעוט חרם הוא].

בא"ד ובע"ז [ע"ז נד:]: איכא מ"ד חליפי חליפין אסורין. [דנח' האם נתמעט הוא ולא חליפי חליפין, או למעוטי ערלה, כסו"ד הגמ' כאן]. ויל"ד למ"ד חליפי חליפין אסורין, האם הוא משום דנחשב דמי הע"ז, דאמורי' מה לי הן מה לי דמיה ב' פעמים. או דהחליפין אסורין. והוה חליפין דחליפין.

והרש"ש הביא דפשיט"ל לתוס' דלמ"ד חליפי חליפין אסורין, החליפין נשארו באיסורן. וכת' דל"ד י"ל דכיון דתפסי חליפיהן תחתיהן, יצאו החליפין ונכנסו אלו. דומיה דדמי שביעית. וי"ל דמהני כעין דרך פדיון. [ועי"ע בסמוך].

יצא בשר ונכנסו דגים וכו'. פרש"י דחילופיהן יוצאין לחולין [ע"י מכר¹⁵], דדוקא פירות גופייהו כתיב תהיה בהוייתו תהא¹⁶. מבואר דהדין תופס את דמיו מישך לגדר חילול ופדיון.

והקה"י [שביעית כ ד] הק' דאי הוה גדר 'תופס את דמיו', א"כ האיק יצא הפרי שני לחולין. [ואיק יפקע

11 ורע"א דן דבטריפה אין איסור חל על איסור, ואסור באכילה משום איסור טריפה, וליכא דררא דאיסור חולין בעזרה. ומש"ה לא גזרו הנאה. ודן לפרש דראיית הגמ' מספק טריפה.

12 אמנם העירו דהרמב"ם [ע"ז ז ט] השמיט הא דעיר הנידחת. [וצ"ע].

13 וי"ל דק"ל דהוה בכלל שם ע"ז. ועי"פ דכתיב ביה חרם. [ויל"ד א"כ הוה ג' כתובין הבאין כא'].

14 [ע' תוס' [יבמות סו:]: דתרומה אסור רק בהנאת כליו לזרים].

15 ובגמ' [סוכה מ:]: נח' אי דרך מכר או אף דרך פדיון.

16 [ומשמע דמסברא היכא דתופס את דמיו, היה ראוי שיחשב 'פדיון' על דבר האסור. קמ"ל קרא בהוייתו תהא].

הקדושת שביעית], וע"כ דהוה מדין מעשה חילול ופדיון. [דומיה דמעש"ש והקדש]. אמנם משמע [סוכה מ:]: דדין תופס דמיו דפרי ראשון ופרי שני מישך להדדי. ומשמע דהוה סברא דכל שתופס את דמיו ראוי לצאת לחולין¹⁷ [לולי גזיה"כ דבהוי' תהא].

ונפק"מ בזה האם יוכל למכור פרי שני [דמי פירות שביעית] ע"מ שלא יתחלל [ויהא קדושת שביעית ביד מוכר], דאי הוה מגדרי פדיון, מבואר בראשונים¹⁸ [לע' נו. וכן נג:]: גבי מעש"ש דשייך למכור ע"מ שלא יתחלל¹⁹, ומתכוון שיהא דמים קדושים ביד מוכר²⁰. אבל אי הוה משום 'תופס את דמיו' ל"ש להתנות שמוכר ע"ז ופירות שביעית ולא יתפוס דמיו^{21,22} [וע' חז"א שביעית י יג, יג יג, וקה"י הנ"ל, ודר"א שמיטה ו נח].

טובת הנאה

המקדש בתרומות²³ וכו' אפי' הוא ישראל. פרש"י קס"ד אפי' שאינו לו אלא טובת הנאה, וגם היא לא זכתה אלא בטובת הנאה זו וכו'. השעה"מ [אישות ה ו] דייק דאילו קידש כהנת, שזכתה בהם זכות גמור, אף למ"ד טובת הנאה אינה ממון, מקודשת. דהא קבלה ממון. וכת' דתלי' בספק המשנ"ל [ה א ה' לע' ז. נב: נו:]: אי אזלי' בתר קבלת ממון דידה [אף דאינו שווה ממון לו]²⁴.

ובשאלתות [קרח קלב בסופן] נסתפק בזה, האם ישראל יוכל לקדש בו כהנת או לתת לכהן לקדש את בתו, ותלה בנידון טובת הנאה ממון. [ומבואר דלמ"ד טובת הנאה אינו ממון ל"מ, אף דהאשה זוכה בממון גמור. ולכא' כצד הב' במשנ"ל].

וצ"ב דהא יש דין נתינה לכהן, והאיך יוכל להחשב תשלום עבור האישות. ומתנות כהונה בעי דוקא דרך נתינה, ולא דרך מכר [וכדאי' ב"מ יא:]. [ועכ"פ ביטל מצוות נתינה²⁵]. ול"ד לסוגיין דנותן זכותו לישראל אחר, והוא יתן לכהן²⁶.

בא"ד דקסבר טובת הנאה ממון. פרש"י שבידו לתתם לכל מי שירצה. ור"ח [פסחים מו:]: כת' דאף דצריך לתת לכהן, אבל יש לו לבחור לתת לכהן שיחזיק לו טובה. ורש"י [פסחים מו:]: וכ"כ תוס' ריה"ז כאן] כ' שיש לישראל ליתן לכל כהן שירצה וליטול דבר מועט מאוהבו²⁷ של כהן שיתנו לו. [ויל"ד אי הוה סימן דיש לו בו זכות ממון. או דהוה סיבה, דכיון דיש לו בזה צד ממון נחשב 'ממונו'. וכע"ז חקר הפרי יצחק ב נ²⁸].

ומבואר בסוגיין דלמ"ד טובת הנאה ממון יכול למכור זכות זה לישראל אחר [ומש"ה מהני לקדש בו אשה], דנחשב ממון שניתן במכירה. [וע"ע [בע"ב] דיש צד דע"ז נחשב דכל החפץ שלו].

17 וכן נקט הרש"ש [הנ"ל]. [ואפשר דהוה סברא דוקא היכא דסיבת האיסור מחמת דמיו. וכיון דתפס במק"א אזל סיבת האיסור].

18 אמנם י"ל דדעת רש"י [נג: ונו.] דל"מ אף במעש"ש. [וצ"ע].

19 ואפשר דבמעש"ש בעי' כוונה להדיא שיתחלל, ולכא' נח' רש"י והתוס' רא"ש ורשב"א וריטב"א [נו:]: במוכר מעש"ש שווג האם מתחלל. [לולי המקח טעות]. [ונפק"מ הלוקח בשווג במעות שביעית, יהא דינו דקדוש ביד המוכר א"כ נתכוון לחללו. וצ"ע].

20 [ויל"ד דאפשר דיש בזה משום איסור סחורה, וכן במעש"ש אפשר דאסור, ומש"ה קנסו במתכוון].

21 אלא באופנים של הקפה [ע' ע"ז סב:]. או דרך מתנה והבלעה.

22 והקה"י [שם] דן דיש בו ב' דינים. והביא דכ"מ בירושלמי [מעש"ש א א] דתופס דמיו [לו יצויר שלא יפדה]. [וי"ל דהא דשביעית תופסת את דמיו, הוה מגדרי איסור, דנתינה רק לאכילה. לענין מכירת סחורה נחשב איסור הנאה, אא"כ גוף מכירתו רק לאכילה].

23 ור' ירוחם כ' בשם הרמ"ה דלכתחילה אסור לקדש בתרומה. [וצ"ב אמאי].

24 אך השעה"מ דחה דכיון דנתאסרה לישראל אסורה בתרומה מדאורי'. והרש"ש [נדריס פה:] כ' דעכ"פ נפק"מ במקדש בתרומה ע"י האב הכהן [בקטנה או נערה]. וכן ישראל שקדש בת כהן במתנות כהונה [זרוע לחיים כו', דמותר לזרים] מקודשת, דלדידה הוי טובת הנאה גדולה דהוי ממון. ואע"ג דלא נתן לה מידי דהיה לו רק טובת הנאה [הקטנה, אינו ממון] מ"מ מקודשת כיון דבאה הנאה לה מחמתו.

25 ועד"ז כת' הגליוני הש"ס דאסור לעשות כן, דאין לך כהן המסייע יותר מזה. ועוה"ק דלכהן היה בו זכות קודם, ודמי למלוה דידה [וציין תוס' לע' מז:].

26 ואפ"ל דכוונתם דמוכר לכהן 'טובת הנאה' [שיתן הוא למי שרוצה, והכהן נותן לעצמו]. [ולא משמע כן בסתימת דבריהם].

27 אבל הכהן אסור לתת לסייע בבית הגרנות [וכדתיניא בכורות כו:]: הו' ברש"י לע' ו: ובתוס' ריה"ז כאן] שנא' שחתם ברית לוי. אבל ישראל אחר רשאי ליתן לבן בתו כהן [וכדאי' שם כז:].

28 והביא דדנו בזה השעה"מ [אישות ה ו] ומהר"ט אלגאזי דבמתנות זרוע ולחיים אינו רשאי ליטול דינר מישראל. ומבואר דתלי בהא.

ותוס' [לע' נב:] כת' דהמקדש בחלקו כיון דהוה ממון גבוה, אינו יכול לקדשה במה שמעמיד לה חלק²⁹. דהטובת הנאה אינו משלו, דהא ממון גבוה הוא. ואינו יכול ליקח ממון. [ולא ניתנה לו זכות לתבוע מאוהבו של כהן, עבד שמעמיד לו חלק ממון גבוה]. וצ"ב מ"ש ממון כהונה ממון גבוה. וצ"ל דבמתנת כהונה נתחדש דנותן לכל מי שירצה³⁰, ונתחדש דיש לו זכות זה [אף דגוף התרומה אינו שלו]. א"נ כיון דהתרומה מעיקרא הוה מפירותיו, אמר' דזכות זה נשאר שלו.

אמר עולא טובת הנאה אינו ממון. וא"א לקדש בה אשה. ובסמוך מבואר דאם נגנב [ונאכל] אין לו תביעה על דמיו. ובגמ' [נדרים פד:] מבואר דנפק"מ במודר הנאה הנאה, האם יכולים כהנים לקבל מתנות ממנו. ובגמ' [פסחים מו:] נח' לענין חמץ, האם יש איסור בל יראה כשהפריש חלה³¹.

האחרונים דנו מהו סברת מ"ד דאינו ממון. ובפשוטו ס"ל דאף דרשאי לתת לכל כהן שירצה, לא נחשב זכות ממון³². והאחרונים חקרו אי לא נחשב שווי ממון³³ [ויש חסרון בכסף לענין קידושין³⁴]. או דאינו יכול להעביר זכות זה [ע' בסמוך]. והשא"א [עז] דן דל"מ ביטול חמץ בטובת הנאה, דהא אינו ממון.

אבל המקור חיים [תלא פתיחה ג] כת' דמהני ביטול והפקד בטובת הנאה. וכת' דהטעם דל"מ לקדש בו אשה, אף דשווה כסף [ונותנים ע"ז ממון], אבל לא מקרי ממון וזכות בגוף החפץ. ומש"ה אינו נקנה במשיכת החפץ³⁵.

והאחרונים [קר"א נדרים פה] הביאו דבירושלמי [נדרים יא ג] אי' דנח' האם רשאי לתת מעשרותיו בטובת הנאה³⁶. אבל הגר"א [יו"ד רכז בסופו] כת' דהירושלמי פליג אגמ' דידן, דלגמ' דידן נח' אי טובת הנאה 'ממון', ולירושלמי לכו"ע אי יש לו טובת הנאה הוה ממון, אלא דנח' האם רשאי ליטלו. [וע"ע פרי יצחק ב נ].

כשתפס הכהן – הרמב"ם [תרומות יב טו] כת' דאם הכהן לקח שלא מדעת בעלים זכה, שאין לבעלים מהן אלא טובת הנאה. וטובת הנאה אינה ממון. [משמע דלמ"ד טובת הנאה ממון יש לו תביעה להוציאו מיד הכהן]. אבל **תוס'** [ב"מ ו: בחד תי'] כת' דאף למ"ד טובת הנאה ממון, אם תפס הכהן, אין לבעלים תביעה אלא על דמי טובת הנאה שבו. והכהן זכה בגוף התרומה. ו**תוס'** [חולין קלא.] משמע דאף למ"ד טובת הנאה אינו ממון, מ"מ יש לו זכות טובת הנאה, ויכול להוציאו מיד כהן לתתו לכהן אחר.

והש"ך [רעו ד] נקט דכל מי שיש לו זכות טובת הנאה, היינו בעודו תחת ידו. אבל אינו יכול לתובעו מיד אחרים [אף כשישראל תפס ממנו]. [וע"ע בע"ב].

ובגמ' [ב"מ יא:] נח' אי טובת הנאה הוה ממון להקנות אגב קרקע וכדו'. והקצות [ערה] דן דל"ש לנידון טובת הנאה ממון [דסוגיין וכל הש"ס]. והשערי [ה ו, ובחידו' שם טו, ועד"ז קוב"ש חולין ס, וקה"י ב"מ יז] ביאור דנח' בגדר הקנאת טובת הנאה, האם מקנה בתורת בעלות. או דהוה אפוסר', שיש לו כח הקנאה

29 ובפשוטו משמע דרשאי להעמיד את התרומה לכהן אחר לאכול, אלא דאינו רשאי ליטול ע"ז שכו. [אבל החז"א [שם] נקט דכוונת התוס' בת' דאינו רשאי להעמיד חלקו לכהן אחר. וכיון דנסתלק מאכילתו, כל הכהנים שווים בו. וצ"ע].

30 [אבל חלקו באכילת קדשים, דינו לאכול לבד. ואף אי נימא דרשאי להעמידו לכהן אחר, לא ניתן לו זכות זה מעיקרא].

31 [והגמ' דוחה דנח' אי אמר' הואיל ואי בעי מיתשיל].

32 ויל"ד האם הוה ספק בדין תרומה, מהו גדר הזכות של בעל הפירות. או דהוה סברא בגדר 'זכות נתינה' וטובת הנאה.

33 והרמ"א [יו"ד קס כג] כ' דהמלוה מעות ע"מ שכל מלאכה שבאה לידו יתן אותה למלוה אסור, ולמ"ד טובת הנאה ממון נחשב רבית קצוצה. [ומבואר דהוה נידון מסברא בגדרי הממון, ולא מח' דיני נתינת תרומות וכדו'].

34 [ויל"ד דנפק"מ בזה דאף אינו יכול לקצוץ דמים תמורת נתינה זו. ואף דישראל רשאי לתת לו דמים שיתן תרומה לבן בתו, לא נחשב גדר תשלום דמים. אלא כעין שכר פעולה. וע' תוס' [לע' נב: הו' לע' בסמוך] ולע' ג:].

35 ועד"ז כת' **המחנ"א** [הל' טובת הנאה] דבשעת קידושין לא מטייא לה שום הנאה [ואף שע"ז יכולה לקבל רווח דמים מאוהבו ישראל]. ולא דמי לתן מנה לפלוני ואקדש אני לך דמקודשת בהנאה זו, דהתם בשעת הקידושין יש לה טובת הנאה ונהנה כבר, משא"כ הכא דבשעת קדושין לא מטייא לידה שום הנאה ובמאי תתקדש. וכת' דלפ"ז טובת הנאה אינה ממון פ' דאין לו בה קנין ממון כדי שיוכל לקדש בו את האשה [שהרי אסור ליקח עליו דמים]. אבל מ"מ קנין כל דהו אית ליה בגוף המתנות כדי ליתנה לכל כהן שירצה, והכהן אינו יכול להוציאה מיד בעל הבית שלא מדעתו. [והמחנ"א הוסיף דק"ל אסור לומר לישראל תן לי פרוטה ואתן לה לבן בתך כהן].

36 וכן הביא **המחנ"א** [הנ"ל] דהרמב"ם וטור פסקו דאינו רשאי ליטול דמים בזה. [ודייק שהסמיכו דבריהם בזה].

להקנות הדבר³⁷, אף דגוף הבעלות אינו שלו.

וקסבר מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמי'. פרש"י לכך זכה הכהן בחייו, ואף יורש זה יפרישנה וימכור לכהנים. ורש"י [בע"ב ד"ה ורבי יוסי] ביאר דלמ"ד לאו כמי שהורמו, צריך היורש הזה לתת לכהן, ואין לו בהן אלא טובת הנאה והיא אינה ממון.

והמחנ"א [הל' טובת הנאה] דייק דאף דמ"מ ירש את הזכות טובת הנאה, ויכול לתתו לכל כהן שירצה³⁸. אבל הרמ"א [רעו ו] הביא [בשם מהרי"ק קסא ומהר"ם פדואה סה] דאינו מוריש טובת הנאה לבניו. [והש"ך ד] נדחק דאירי משום שאינו תחת ידו, ולעולם אין תביעה בטובת הנאה כשאינו תח"י. אבל בעצם הזכות שייך ירושה. והקצות [שם ב] הביא בשם השל"ה דק"ל טובת הנאה אינו ממון, ומש"ה אינו מוריש זכות טובת הנאה לבניו. ואין להם זכות לתת כספי צדקה ידידה לאחרים. וכן ליתא שום הקנאה בעולם בזה³⁹.

דף נח:

כתנאי הגונב טבלו וכו' ר' יוסי בר"י אומר אינו משלם אלא דמי חולין שבו וכו'. השער"י [ה ו] הביא דמבואר דחלק התרומות ומעשרות לא נחשב שלו, אף קודם שהפריש תרומה. דזכות שבט הכהונה הוה קודם הפרשה [עי"ש]. [ומבואר דהיינו אף לולי הא דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו].

והשער"י כת' דאין לומר דנחשב 'שלו', אלא כיון דמחוייב ליתנו לכהן אינו רשאי לתבוע תשלום ע"ז. דא"כ אמאי תליא במ"ד טובת הנאה ממון, דאף אי אין לזה 'שם ממון' [אחר הפרשה], הא עדיין הוה שלו, וש לו בה שימוש זה².

אבל הקה"י [ב"מ י] כת' דלמ"ד לאו כהורמו, אף לענין ממון לאו כמי שהורמו [והביא דכן מבואר לע' נד: דאינו ממון גבוה³]. וכת' לפרש דהא דאי"צ לשלם על כולו, דאצל בעליו אינו שווה, דהא מחוייב להפריש תרומות ומעשרות. [וכצד שדחה השער"י].

והגמ' [נדרים פה]. העמידה דנח' כמי שהורמו [ולא הוזכר שנפלו מבית אבי אמו]. והר"ן פי' דכיון לאו כמי שהורמו, והוה כחולין שבו. [וכ"ג התוס' ר"ד בסוגיין]. ודוחה הגמ' דאי טובת הנאה אינה ממון מה לי הורמו⁴. [וכנ"ל].

מאי לאו וכו' דמ"ס טוה"נ ממון. הרמב"ן [ורשב"א, והר"ן נדרים פה]. כת' דהיינו דמי חולין שבו לגמרי, ודמי טובת הנאה שבתרומה.

אך בפשוטו משמע דמשלם כל דמי הטבל⁵ [וכ"מ הרש"י אף דמי תרומה ומעשר שבו]. והריטב"א [בפי' הב' כ] דלמ"ד טובת הנאה ממון חשיב כאילו היא כולו שלו לגמרי, משום ההוא טובת הנאה שיש בו. והקצות [ערה א, רד ג, קה"י ב"מ י ועוד אחרונים] הביאו דדעת הריטב"א [למ"ד טובת הנאה ממון] דתרומה נחשב של הישראל, אלא דיש מצוות נתינה לתת לכהן⁶.

והשיטמ"ק [נדרים פד:] הביא בשם הרא"ם דפעמים דמי טובת הנאה הוה כנגד כולו, שבלא"ה היה נותן משלו לקרובו או לאוהבו⁷.

37 ודימוהו לגדר 'קני ע"מ להקנות' [ע' רשב"א נדרים מח:], שהוא שלו רק לענין זכות הקנאה ולא לשום תשמיש אחר.

38 [ויש לדחות דהזכות טובת הנאה באה לו מחמת שהפריש התרומה, ואי"צ גדר ירושה מאבי אמו].
39 והקצות ביאר דאף שצווה לתת לצדקה מסויים ל"מ, דבשלמא בחייו שליחותיה דבעלים עבד, דהבעלים יש להם רשות לחלק. אבל היכא דמתו הבעלים פקע טובת הנאה לגמרי.

1 וכ"כ תוס' [סוכה לה. פסחים לח.] דטבל נחשב שיש שותפות לכהן ולוי, ולא נחשב לכם. [וע"ע מנחת ברוך צו ענף ב, עונג יו"ט פח].

2 ועוה"ק האחרונים דיש לו אפשרות לפוטרו כדן לקוח וכדו'. ומש"ה יש לו בזה צד ממון.

3 וה"נ אינו ממון שבט הכהונה. אבל האחרונים דחו דהדין ממון גבוה הוה תולדה מהקדושה. משא"כ זכות שבט הכהונה. [והשער"י שם ביאר דק"ל לחז"ל דגדר נתינת מתנות כהונה, דהתורה זיכתה לכהנים זכות בגופו. וע"ז יש לו מצוות נתינה. ועוד יש שפי' דאף בתרומה זכות שבט הכהונה הוה תולדה מהמצווה. אלא דכבר חל דין זה בגוף הממון, שעומד להפרשה. ועי"ז יש זכות לכהנים אף קודם חלות האיסור].

4 ופי' הר"ן דהא פתיכי ביה תרומה ומעשר שאין לו בהן כלום. והשיטמ"ק [שם] בשם הרא"ם כת' דסופו ליתן לכהן, ואינו שלו.

5 וכ"מ ברא"ש [נדרים פה.], וסתימת הרמב"ם [גניבה ב ד].

6 [ויש לדחות דהריטב"א כת' 'כאילו', וכוונתו ע"ד התוס' ר"ד או כרא"ם].

7 [ויל"ד האם כוונתו דרך כה"ג נותן לו כל דמי טבלו. או כיון דפעמים הוא שווה לו, יש לו זכות תביעה על

והתוס' ר"ד כת' דכיון דבר תשלומין הוא חייב ליתן פירות כאשר היו. ולא מהני כפי טובת הנאה שבהן. [וצ"ב⁸].

והפ"ח [סא כה] כת' דמשלם לבעלים, והוא יתן לאיזה כהן שירצה. והפ"ח [סא ד] חלק דהוה תשלום עבור טובת הנאה [דהוה של הבעלים]. וא"צ ליתן לכהן. [ותליא בהנ"ל].

ומר סבר טובת הנאה אינו ממון. פרש"י [ד"ה אלא דמי] דאמר ליה [גנב] לאו בע"ד ידידי את. ובפשוטו משמע למ"ד טובת הנאה אינו ממון א"י לתבוע שיחזיר לו⁹. והרש"ש הביא דמבואר דלמ"ד טובת הנאה אינו ממון, אין לו זכות לתבוע טובת הנאה מיד אחרים, והביא דכ"ד הש"ך [ח"מ רעו ד, הו' לע']. אך הביא דבשו"ע [פז לה] מבואר דיש בזה תביעה. וכ"ה משמעות הרמ"א [רעו הנ"ל] דדוקא ביורשין. וכת' דאולי ה"נ איירי ביורש¹⁰. ועוד פי' דהגידון כאן לענין כפל¹¹. והאחרונים חילקו דהכא איירי כשאכלו, ולמ"ד טובת הנאה אינו ממון אין לו תביעת תשלום כנגד הטובת הנאה. אבל בעודו בעין יוכל לתבוע להוציא את גוף התרומה ולתת לכהן¹².

רש"י ד"ה ה"ג. וזכה אבי אמו וכו' שאף מעשר ראשון לכהנים מדקנסי עזרא. [אף לר' עקיבא דקודם קנס לכהן ולא ללוי¹³]. והריטב"א [בע"א] העלה צד דכלפי מעשר איירי באבי אמו לוי דוקא. והרש"ש הביא דדעת הרמב"ם [מעשר א' ד] דאף קודם קנס אין מוציאין מעשר של הכהנים מידיהם.

ואבע"א דכ"ע כמי שהורמו וכו'. הרמב"ן כת' דאף דרבי [ב"ב כג:]: ס"ל דלאו כמי שהורמו. שמא סבר כוותיה בחדא ופליג בחדא. א"נ ה"ק מכאן לא תפשוט.

והראשונים הביאו י"ג לאו כמי שהורמו. [וכן העתיקו תוס' ב"ב כג:]:¹⁴. והרמב"ן ורשב"א הק' א"כ מתני' מני.

הרמב"ן ורא"ש [ושא"ר] הביאו דר"ח פסק טובת הנאה ממון, דכ"ה מסק' הגמ' [נדרים פה:]. אולם הרמב"ם [אישות ה' ו, תרומות יב טו, גניבה ב ה] פסק דאינו ממון¹⁵. וכמסקנא דהכא. [וע"ע מהר"ט י"ד ה, ש"ך [ח"מ שג], וגר"א [ח"מ פז קיב].

והכא בדשמואל קמפלגי, דאמר חטה א' פוטרת. התוס' ר"ד חידש דמשום מצוות נתינה מחוייב להפריש שיעור חשוב, כדי לקיים מצוות נתינה [וכדאי' חולין קלז: דצריך ליתן נתינה חשובה לכל כהן¹⁶]. וכת' ומיהו אע"פ שמצוותו בכך, אם תרם חטה א' ואינו רוצה לקיים מצוה זו, הכרי נותקן ויצא מידי טבלו אלא שלא קיים מצוות נתינה¹⁷.

והמשנ"ל [מתנ"ע ו ז] כת' דמצוה מן המובחר להפריש כדי נתינה, כדי לקיים מצות ונתן. ובין כשיש לו הרבה או מעט מדאורי' יש שיעור נתינה. ומדרבנן קבעו שלא יפחית משיעור א' מחמישים, אפי' יש לו הרבה¹⁸.

[כולן].

8 ואפשר דכוונתו דיש לתשלומין דין ממון תרומה, והישראל נותנו לכהן [בדמי טובת הנאה]. [ואף דאין בזה קדושה]. וקצת משמע כן ברש"י, דהישראל תובע לתת לכהן [ואומר לו לאו בעל דברים ידידי את]. ואינו תובע זכותו בטובת הנאה.

[ולכא' ע"כ הוא כן, דהא קי"ל [חולין קלא]. דהמשתרשי מתרומה חייב לשלם לכהן, א"כ אף לדעת הריטב"א דיש חיוב תשלום מלא לישראל משום טובת הנאה, כיון דקיבל התשלום יתחייב לכהנים, דהא משתרשי ליה מתרומה. וצ"ע].

9 ולגיר' לפנינו משמע דאף כשהוא בעין אצל הגב. אבל בנדרים [פד:] הגיר' 'ואכלו'. אבל בעודו בעין יש לו תביעה להחזיר תרומה. וכ"כ הרמב"ם [גניבה שם]. [אמנם בטבל בלא"ה בעודו בעין תובע להחזיר כל הטבל בעין, והגב אינו יכול לעשר ולהפריד חלק זה].

10 ודייק דמש"ה קרי ליה 'של חבירו'.

11 [והראב"ד [גניבה ב ד] כת' דקאי אכפל].

12 וכ"כ תוס' [חולין קלא. הו' לע']. [ויל"ד אי תוס' ב"מ ו: והרמב"ם פליגי בזה].

13 [ע' יבמות פו, ב"ב פא: כתובות כו, חולין קלא: ותוס' בכ"מ הנ"ל].

14 וחילקו דתנא דהתם [דסל כמי שהורמו] סבר כוותיה בחדא. א"נ מתנות זרוע ולחיים שהם נכרות אית ליה כמי שהורמו.

15 וכ"פ בקיצור פסקי הרא"ש ובטור [י"ד שלא].

16 ולא יחלק לכמה כהנים. ופרש"י [עירובין כט]. דבציר מהכי לא הוה נתינה.

17 והביא כע"ז התורם בשוגג מהטמא על הטהור, דמה שעשה עשוי. אע"פ שחיסר מצווה. [דאינו ראוי לכהן]. וע"ע רמב"ן [סה"מ סוף שורש יב] אי מצוות נתינה הוה מצווה נפרדת מההפרשה.

18 והנובי' [י"ד ת רא] כת' דגבי חלה שיש שיעור עשרון [מדאור'] יש שיעור נתינה דאורי' א' מכ"ד או ממ"ח מעשרון. [ושיעור הפרשה זו הוה לכתחילה מדאורי']. ואפי' עיסה ק' מאה, מדאורי' סגי בשיעור נתינה דא' ממ"ח מעשרון. ורק מדרבנן בעי' שיעור א' ממ"ח מעיסה זו. [ותמה דלא הזכירו הפוסקים דין זה. וציינו

אבל תוס' [גיטין כ. ועוד] הביאו דנקרא נתינה אף בפחות משווה פרוטה, דהא בתרומה חטה א' פוטרת את הכרי, אע"ג דכתיב תתן לו¹⁹.

שם. ובחי' ר' מאיר שמחה הק' דהא מ"מ מצווה להפריש כשיעור מתנות חשובות, א"כ אין לבעלים זכות זה. ועוה"ק דמדרבנן יש שיעור א' ממ' נ' או ס' [ע' תוס' לע' מא.], ומש"ה יחשב דאינו של²⁰.

ותי' דאי משום חיוב הפרשה גרידא עדיין נחשב 'שלו'. דתרומה הוה ממון שאין לו תובעים. אלא דבעיקר תרומה נתחדש דאם אינו נותן, באין ונוטלין ממנו בע"כ [וכדאי' נדרים פה.], ומש"ה לא נחשב שלו. אבל כיון שיצא יד"ח דאורי' נחשב שלו. וככל גזל דרבנן דאין מוציאין ממנו בדיינים [וכמ"ש הרמב"ם גזילה וטז].

הנוטל שכר לדון דינו בטלים. תוס' [בכורות כט. כת' דאיירי שנוטל בתורת אגרא שכר טרחו, וקנסו משום דעבר על 'מה אני בחינם'. ובגמ' [כתובות קה, ה' בריטב"א] אי' דאפי' נטל שכר משניהם²¹. ואילו היכא דנוטל להשתדל לדונו יפה ולהפך בזכותו הוה בתורת שוחד. [וכ' דאפי' שנתכוון לדון דין אמת, ולזכות את הזכאי הוה בכלל שוחד].

והרמב"ם כ' דכל דינו בטלין, ולא רק הדין שנטל עליו שכר. וכת' דנרא' דא"צ הכרזה [כשאר פסולי עדות דרבנן], אלא בטלין מעצמם²².

להעיד עדותו בטילה. הרמב"ם כת' כיון שלא רצה להעיד אלא מחמת שכר אין זו נקראת עדות, והחשוד בכך עדותו בטלין עד שיודע לך שלא נטל שכר בעדות זו. וכת' דאם החזיר ממון לבעלים וחזר והעיד באותה עדות עצמה מקבלין הימנו, שאין זה פסול לא מתחלתו ולא בסופו, אלא שכל זמן שהוא נוטל שכר קנסוהו רבנן.

ומהרי" בן לב [א יט, ה' בקצות לד ד ורע"א לד יח] נסתפק האם נוטל שכר להעיד פסול מדאור' או מדרבנן [משום קנס דעבר על מה אני בחינם]. ומהרי" ב"ל דן דמשמע דמדאורי' כשר, ומבואר דלא חשד' ליה שמשקר משום רוח הממון²³. ועוד כת' ד"ל דאה"נ אם נוטל שכר הרבה פסול מדאורי' דוקא במקום שנוטל רק כפי שכר טרחו [וע"פ תוס' בכורות הנ"ל גבי דיין].

ל"ק כאן בשכר הבאה ומילוי. הרשב"א [במשנה] דייק מרש"י דמקדש בשכר [פעולת] הבא' ומילוי. והביא דכ"מ בראב"ד [פרה ט ג.]. והרשב"א חלק דבמשנה משמע דמקדשה באפר הפרה ובמי חטאת, וזה מקדשה בשכר הבאתן. ועוד דלא הוי דומי' דמקדש בתרומה ומעשר. ועוד דלמ"ד ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף א"א לקדש במלאכה [וכדלע' מח. ולק' סג.].

והשיטה לנ"ל תי' דאיירי ששכרוהו ב"ד ומילא, ונתן לה [את האפר], ותיטול היא השכר מב"ד. ומקודשת כדן דמשכון דאחרים²⁴. ועוד תי' כגון דאמר הרי את מקודשת בההיא הנאה שהיתה נותנת שווה פרוטה למי שיביא לה אפר, וכדאי' [לע' ו: בהנאת מלוה מקודשת].

והרשב"א כת' לפרש שמקדש בגופן ממש, ואית לה הנאה מינייהו שאף היא נוטלת פרוטה ממי שצריך להן, מחמת טורח הבאתן ומילויין. וכ' דכ"נ שפי' ר"ח והרמב"ם. [וכ"כ הר"ן ותוס' ריה"ז].

והרשב"א בתחילת דבריו כת' דאע"ג דהני איסור הנאה הן, והביא דברי רש"י דהוה שכר טירחא²⁵. אמנם

דאישתמ' דברי המשנ"ל ותוס' ר"ד הנ"ל].

ועוד כת' הנוב"י דאפשר דתרומת גורן, ע"כ אין דין שיעור חשוב בנתינתו. שהרי מי שיש לו פירות מועטין, מחוייב להפריש ולתת משהו. וע"כ מתקיים שיעור נתינה בפחות.

19 [ומתקיים מצוות נתינה. וצ"ל דהשיעורים בגמ' חולין שם למצווה מן המובחר. א"נ לא נאמרו בתרומה].

20 והביא דמשמע בכ"מ [לא ידעתי מקורו] דנחשב טבל מדרבנן עד שיחזור ויפריש כשיעור דרבנן. [והביא דכ"כ השנות אליהו פאה א א.].

21 [ומבואר [כתובות שם, ובכורות שם] דמותר ליטול שכר בטלה. ואכמ"ל].

22 ומש"ה לא קתני אין דינו דין ואין עדותו עדות.

23 **ומהרי" ב"ל הק' א"כ אמאי נוגע בעדותו פסול לעדות. ודן דפסול נוגע הוה משום שאדם קרוב אצל עצמו, ולא משום חשש משקר [וע' בפוסקים ר"ס לז.]. ועפ"ז כת' דנוגע בעדות פסול אף בדבר שהוא לחובתו, ולא דמי להודאת בעל דין דה"ל כמאן דנותן לו מתנה. [והאחרונים הביאו מדבריו דהודאת בע"ד הוה משום התחייבות. ועי' קצות [שם] ועוד אחרונים שהאריכו בזה].**

24 [וע' בראשונים [לע' מח:] האם כל אומן נחשב משכון, דתפיס אאגרי'.]

25 **ורע"א [ה עז] הביא דמבואר ברשב"א דשרי ליטול שכר טירחא בדבר האסור בהנאה [ע' ע"ז סב.]. והק' על הרמ"א [י"ד רצד ח, ורבינו יונה שער"ת ג פג, ותוס' פסחים כב:] דאסור להשתכר באיסור הנאה [דנחשב שנהנה בהם, שמקבל עי"ז שכר]. [וי"ל דשאני הכא דהאיסור' הוה מחמת דעומד למצוותו, א"כ במה שמשכר למצווה אינו סותר לאיסורו. וע' כע"ז נב: גבי קדשים].**

לדעת הרשב"א נוטל שכר מגופן ממש, ולא נתפרש אמאי אין בזה חסרון איסור²⁶. ולכאור' צ"ל דחזר בו, דלא נחשב איסור²⁷.

שם. המקד"ד [לה א] הק' האיך יוכל לקדש באפר פרה [לדעת הראשונים הנ"ל דמקדש בגוף האפר], הא פרה אדומה באה ממעות לישכה, ואינו שלו. ותי' דשלחו אפר לשבטים. וכת' דלב ב"ד מתנה, שיהיו נתנין להם²⁸.

שם. שכר הבאה וכו'. פרש"י דמילתא דטריחא, ורחמנא לא רמי' עליה. ומש"ה שרי למשקל אגרא²⁷. והאבה"א [גזילה יב ג] כ' לדעת רש"י כל מצווה שיש בו טורח מותר ליטול שכר, אף על גוף המצווה²⁸. ועוד פי' תוס' ריה"ז דאין זה עיקר המצווה.

הדרן עלך פרק האיש מקדש

26 **ותוס'** [בכורות כט. התוס' רא"ש כאן] כת' דהא דתנן 'ואפי' ישראל' לא קאי אאפר פרה, דמה רבותא בישראל טפי מכהן. [ומשמע שם דרש"י נקט דקאי אף בזה]. והמקד"ד כת' ליישב דמה שנשלח לשבטים, ניתן לכהנים כדי להזות. וקמ"ל דאף לישראל נחשב 'שלו'.

27 **ורש"י** [בכורות כט.]. ביאר דאגר טירחי' שקיל, ולא שכר המצוה. אבל שכר הזאה שהיא הכשר מצוה אסור. 28 [ויש לדחות דקאי בהכשר מצווה, וכמ"ש רש"י בכורות הנ"ל. והכשר מצווה דאינו טירחא הוה בכלל מה אני בחינם. אבל קים להו לחז"ל דהכשר מצווה של טירחא אינו בכלל מה אני בחינם].

והאבה"א הביא מהרמב"ן [תורת האדם הו' בטור ושו"ע יו"ד שלו ג] דרופא אסור ליטול שכר החכמה, אבל מותר ליטול שכר טרחתו ובטלה. והאבה"א ביאר דטירחא היינו אף טירחא דמצווה. וע"ש שדן בסוגיה [ב"מ לב] פריקה בחינם וטעינה בשכר.

פרק האומר

והלך וקידשה לעצמו וכו'. המדכי [תקב] כ' דאיירי דקידשה במעות של עצמו. דאי במעות המשלח ה"ל קידשה בגזל²⁹.

תוד"ה האומר. וי"ל דמיירי וכו' והיא ידעה דקידשה לנפשיה, מהד"ת לצורך משלח קאמר [ותהא מקודשת למשלח, כ"ה ברא"ש], קמ"ל דלא. והב"ש [לה כב] ביאר דס"ד דהוה דברים שבלב [דהלשון משמע למשלח], קמ"ל דלי' משמע דלצורך עצמי.

בא"ד והיא ידעה. משמע דאי לא ידעה פשיטא דל"מ. אבל הרמב"ן כת' דס"ד דהוה כמטעה אותה. והר"ן ביאר דאילו ידעה דהוא שליח לא היתה מתקדשת³⁰. ועד"ז כ' השיטה ל"ל³¹.

והתוס' ר"ד כת' דס"ד דלהקניט עשה, ולא נתכוון בכל לב, וכן האשה נמי. קמ"ל דקידושין הן.

ועוד פי' התוס' רא"ש ורשב"א דסד"א כיון שנהג בה מנהג רמאות ועשה שלא כהוגן, לפיכך יעשו לו שלא כהוגן וליפקעינהו רבנן לקדושי מיניה [ע"ד הא דאי' יבמות קי"ג].

שם. והרא"ש כת' דהיכא דטעה שליח, אין כאן בית מיחוש. דהקדש טעות ל"ה הקדש³². והג"א [לה כב] ציין דקידושין מטעם הקדש, וכדלע' ב: דאסר לה אכ"ע כהקדש. [וצ"ב אמאי הוצרך לזה].

והמהר"ם מרומב"ג [תשו' מיימוני נשים ג, ה' מרדכי תקמז, ובמרדכי תקב] כת' דהשליח נאמן לומר שטעה, דע"א נאמן באיסורין היכא דלא איתחזק איסורא דאשת איש. ועוד דבידו לגרשה. וכל"ש הכא דרגלים לדבר שטעה, ושליח עושה שליחותו. ועוד שמא היא לא הבינה שאמר 'לי'. [אבל המדכי [תקב] בתחילת דבריו] הביא תשו' אחרת ממהר"ם דאינו נאמן לומר שטעה.

והאחרונים [ע' פתח"ת מב ג ובעזה"י יתבאר לק' סג: וסה:] דנו האם ע"א נאמן בדבר שבערוה היכא דלא איתחזק איסורא, ובפשטו מבואר במהר"ם דמהני. אך השמעתתא [ו ג] הכריע דל"מ כיון דילפי' דבר דבר מממון, וצריך עדות [וע"ע לק' סה:]. וכת' לפרש דברי התשו' מיימוני³³ דדוקא היכא דידוע שהוא ודאי דבר שבערוה, דאיתחזק איסורא דערוה. אבל ע"א נאמן שלא היה כאן דבר שבערוה. ובזה הוה כשאר איסורין. והשער"י [ז יד] ביאר דע"א נאמן לברר, כיון דאינו שינוי של דבר שבערוה³⁴. [וע"ע אבנ"ג קכז ה].

שם. והפוסקים [חלק"מ ובי"ש לה כג, והג' חכ"צ לט"ז יא] הביאו דמבואר בתוס' היכא דדעתם למשלח, מהני לשון 'לי' להתקדש למשלח. אמנם האבנ"מ [לה יב] כת' ד"ל דהיינו לס"ד דתוס', אבל למסקנא דמשמע לשליח עצמו [היכא דנתכוון לכך], אפשר דל"מ למשלח. ועוד כת' ד"ל דכוונת התוס' [ושא"ר] דמהני משום דעסוקין באותו הענין, שמסר לה דברי השליחות, ומש"ה מהני אף בלא שאמר 'לי'. [עי"ש].

שם. הרשב"א ור"ן הביאו ירושלמי דהיכא דלא הוחזק השליח בעדים, והוא אומר לעצמי קדשתי והיא אומרת לראשון, מותרת. [והשני אסור בקרובות], והיא אסורה בקרובי ראשון כדין שו' אנפשי', וכדתנן לק' סה.]. ואם היא אומרת איני יודע, חזקה שמקודשת לשני. אבל הוחזק שליח בעדים, חזקה שמקודשת לראשון. ואם אומרת איני יודע, צריכה גט משניהם. והרשב"א הביא דהרמב"ם [ט יח] פי' דתלי במינוי השליחות אי

29 [והב"ש [לה כא] כת' דה"מ בדבר מסויים. אבל במעות לא נחשב גזל].

30 [וצ"ב דסברא זו אף אם תתקדש לאחר, ואומרת אי הו' ידענא דפלוגי בדרך לקדשני וכו'. ובמה עדיף שהוא שליח ויכול לקדש לפלוני].

31 והשיטה ל"ל כת' דאיירי מעיקרא אמר הראשון לאשה שיקדשנה ע"י שליח, ובא השליח וקידשה לעצמו ולא הודיעה שהוא שליח. דס"ד דהיא אומרת אי הוה ידענא דפלוגי שווייך שליח לא הוה מקדישנא לך.

32 [ולכא' יש לחלק דהכא אינו שלא כהוגן בגוף האישות. אלא כלפי אדם אחר].

33 וכ"ה בדברי מהר"ם מרומב"ג [ע' בסמוך].

34 והש"ש בתחילה כת' דעיקר סמיכת התשו' מיימוני משום מיגו [הטעם הב'], אך הביא דברמ"א משמע דאפי' משלח כהן נאמן, דליכא מיגו [ע' רשב"ם וטוס' ב"ב קלד. אי מהני מיגו להתיר לכהן. וי"ל דהכא גרע, דאיירי ששוב קידשה לכהן].

35 והחז"א ביאר דאיירי שיש ספק לפנינו, וא"צ לעשות מעשה [בדבר שבערוה] ע"פ העד. ונחשב נידון נאמנות רק לענין איסור.

היה בפני עדים³⁶. והראב"ד כת' דתלי אי הוחזק אצלה ונתפרסם שליחותו³⁷. [והרא"ש ג' יג] תמה על דברי הירושלמי].

ובפשוטו איירי דהשליח קידשה סתם, והנידון לפרש כוונתם. אך הר"ן הק' דא"כ הוה דברים שבלב. וכת' דאיירי דפירש להדיא, והעדים אינם זוכרים³⁸.

וכן וכו' לאחר ל' יום, ובא אחר וקידשה תוך ל' יום מקודשת לשני. הרמב"ן הביא בשם הירושלמי דכיון דמקודשת לשני, לא חלו קידושי ראשון. אבל אם השני גירשה או מת בתוך ל', חלו קדושי ראשון³⁹. [מדלא קתני במשנה 'ואינה מקודשת לראשון']. ולא אמרי' כשפשטה ידה וקבלה קדושין משני חזרה בה מראשון.

והירושלמי מפרשת דאם היה לו אח זקוקה ליבום [ולא חל קידושי ראשון]. והרמב"ן ביאר דהיינו כמ"ד דאין קידושין תופסים ביבמה. אבל ק"ל [יבמות צב:] דצריכה גט, וה"נ צריכה גט⁴⁰.

והרשב"א חלק דמ"מ כיון דנתקדשה לשני חזרה מקידושי ראשון, ופקעי קידושי ראשון לגמרי ואינה יכולה לחזור שוב ולהתקדש, דהא בטלה דיבור קמא⁴¹. וכת' דכיון דלר' יוחנן [נט.] יכולה לחזור בה, דאתי דיבור ומבטל, כ"ש היכא דקיבלה קידושין, דאליה מעשה ומבטל דיבור⁴². [וכ"ד הרא"ש]. והר"ן דחה דהיינו למה שהמעשה מוכיח. והכא לא חזרה בה להדיא, וי"ל דדעתה שאם לא יהי קידושי בתרא, לא יתבטל קידושין ראשונים. [וכ"ד הריטב"א].

והרשב"א הביא דכ"מ [יבמות קח.] דכשעמדה ונתקדשה לאחר חשיב מיאון על הקידושין הראשונים. ועוד הוכיח מ"מ [לק' נט:] דחלו קידושין שני, וע"כ דהוה חזרה מהראשון. והר"ן דחה דקטנה שקדשה אמה לאלתר, כשמקבלת קידושין מאחר סותר לקידושין ראשונים, ומש"ה נחשב חזרה ומיאון. אבל הכא קידושין ראשונים לאחר ל', ובזה לא חזרה שלא יחולו לאחר ל' אם אפשר⁴³.

שם. והרשב"א ור"ן הביאו ירושלמי הרי את מקודשת לי ל' יום, מקודשת [לעולם]. ואף דגבי הקדש יוצא בלא פדיון, אשה אינה יוצאה בלא גט [וע' בגמ' נדרים כט:]. ואמר ר' יצחק בר אלעאי דוקא בשקדשה בכסף, אבל אם קדשה בשטר ל"מ [דהקוש לגט, דבעי כריתות]. והרשב"א כת' דמסתברא דמקודשת, ותו לא פסקא [וכדאי' גיטין פג:].

בת ישראל לכהן תאכל בתרומה. הרמב"ן והריטב"א הק' פשיטא, דכיון דלא אסרוה משום ערוה, האיך יאסר משום תרומה הקל. וכת' דאגב סיפא.

מעכשיו ולאחר ל' יום וכו'. דעת רב [נט:] דהוה ספק תנאי וספק חזרה [שיחול רק לאחר ל', וקדם קידושי שני]. ולשמואל הוה תנאי [והנידון תוך ל']. ולר' יוחנן [ס.] הוה שיעור, ותפסי קידושי שניהם [כשרגא דליבני]. ועוד מצאנו [לק' סג, ע"ש תוס'] מעכשיו ולאחר ל' בדבר שלא בא לעולם, דחל לכשיבוא בעולם. ומהני 'מעכשיו' שנגמר מעשה הקנין [ואפי' נקרע השטר לתוס', ולרמב"ן דאינו יכול לחזור בו. ובעזה"י יתבאר לק']. והאחרונים ביארו דבדבר שבא לעולם ל"ש כה"ג, דכיון דשייך שיחול מיד, חל לאלתר. וא"כ דוחיהו שיחול לאחר זמן.

בת ישראל לכהן וכו'. המפרשים הק' דפשיטא, דארוסה אינה אוכלת בתרומה למשנה אחרונה [כתו' נז, ע' לע' י]. והמהר"ט הוסיף דאפי' נכנסה לחופה אח"כ, הא אינה ראויה לביאה, והאיך תאכל. ואפי' שניהם כהנים.

או בת כהן לישראל לא תאכל בתרומה⁴⁴. הרמב"ן הביא בשם הירושלמי דקמ"ל שאפי'

36 והר"ן ביאר דכיון דלא נתברר שליחותו, מסתמא לא נתרצית בכך.

37 והר"ן כת' דהראב"ד לשיטתו [ג טו] דכל מיני שליחות צריך עדים. ואילו הרמב"ם לשיטתו [שם] דא"צ עדים.

38 [ומבואר כשיש עדים שנתקדשה, ואינם זוכרים למי, שייך לדין שוי' אנפשי'. וצ"ע לק' סג:].

39 אבל מת לאחר ל' לא חלו עליה קדושי ראשון.

40 והרמב"ן הוסיף דליכא למימר כיון שהיא זקוקה ליבם אחר, שוב אינה מתרצה בקדושין הללו של ראשון, דאפי' לר' יוחנן [נט.] דאמר חוזרת לא אמר אלא כשחזרה ואמרה כן, ומשום דאתי דיבור ומבטל דבור אבל בלא חזרה בדבור ממש לא, ועוד דאדרבה ביבום לא נחא להו לנשי.

41 [וכוונת הרשב"א דל"ש לחזור בה מהדיבור של הביטול, ולהחזיר את הקידושין. וכ"כ בשו"ת הרשב"א ד פד, ה' לק' נט:].

42 ומשמע דאף ר"ל מודה דע"י מעשה חוזרת.

43 ובחי' ר' שמעון [כג] הק' דהא נתקדשה לעולם, ולא קידושי זמן. ודוחק דנימא דחזרתה מיתלא תאלי אם ימות תוך ל'. וביאר דל"מ גלוי דעת שאינה רוצה, ובעי דוקא ביטול להדיא.

44 ויל"ד האם המשנה קאי כשהשני קידש, אבל הרמב"ם בפי"מ כ' דמשעה שנתקדשה מעכשיו ולאחר ל'

השני כהן. וביאר דסד"א כיון שהשני כהן ואביה כהן, אין כח בקידושי הראשון להוציאה מחזקתה שהיתה אוכלת ברשות אביה⁴⁵, קמ"ל. והאחרונים העירו דהשתא ודאי מקודשת ויצאת מרשות אביה, והאיך מהני חזקת אביה. ושייכא לנידון מחזיקין מאיסור לאיסור. והאחרונים [ע' מש"כ יבמות סח:] חקרו בת כהן שנתקדשה לכהן האם אוכלת בתרומה אף מחמת אביה [דדוקא קידושי זר פוסלין]. ולפ"ז אתי שפיר דעדיין היא בחזקת אביה.

ומשמע דהיכא דתרוייהו כהנים אוכלת ממ"נ. אבל הפ"י כת' דאפשר דאינה אוכלת, דלא מיקרי קנין כספו לשום א' מהם, דבעינן כספו המיוחד לו⁴⁶. ועוד כיון דלא חזיא ליה לביאה.

אלא שנהג בה מנהג רמאות, ותנא דידן הלך ברמאות. והרמב"ם [ט יז] כת' דאסור לעשות כן, וכל העושה דבר זה וכן כו"ב במקח וממכר נקרא רשע. [וכדאי' בסמוך] ומבואר דהוה דין א'. אבל בפשטות משמע בראשונים דרמאות ורשע הוה ב' גדרים⁴⁷.

והמהרש"ל [חכמ"ש ויש"ש] כת' דלא שייך מהפך בחררה בקידושי אשה, דיכול לומר לא נחא לי באחרת. ולא דמי לקרקע שיקח במקום אחר. [וע"ד סברת התוס' בהפקר]. ועוד כת' ד"ל דהקילו משום פריה ורביה⁴⁸.

והמהרש"ל כת' דהסיפא דקידש לאחר ל' יום, הוה ג"כ רמאות, דפשטות המשנה 'וכן' משמע דקאי ארמאות. דכיון דהראשון קידש אסור לשני לקדש. אבל היפוך בעלמא אין חשש [וכנ"ל].

שם. הנוב"י [אה"ע ת עא עב, הו' בפתח"ת לה ט] דן היכא דהשני קידש ע"י שליח, האם אמר' דאין שליח לדבר עבירה [ויתבטלו הקידושין]. וכת' דעיקר העבירה במה שלא קיים שליחותו, שחבירו סמך עליו. ואפי' לא קידשה לעצמו כלל. וא"כ שוב מה שקידשה לעצמו אינו מוסיף בזה חטא, ובקידושין ל"ש אין שליח לד"ע. והעירו דמשמע בכל הסוגיה דאילו מניח ואינו מקדשה לעצמו לא עבר איסור⁴⁹.

דף נט.

דאי תנא לחבירו וכו' דסבר לא טרח. והרמב"ם [בפיה"מ] כת' צריכותא להיפך, ד'חבירו' אינו מרמיהו [וסמכא דעתיה]. וקמ"ל מתני' דאפ"ה מה שעשה עשוי.

סבר אדהכי אתא איניש אחרינא וכו', הריטב"א ביאר דהוה זווג שני', דאלו בזווג ראשון האמר שמואל [סוטה ב.] בת פלוני לפלוני². ומיהו אפי' זווג ראשון שייך שמא יקדמנו ברחמים, וכדאי' [שם].

איבע"ל לאודועי, סבר אדהכי וכו' הטור [לה] כת' דצריך להודיע. אבל הס"ז [יד] דייק דהרמב"ם ושו"ע השמיטו. וביאר דלמסק' כיון דיש בזה אופני הפסד לא חייבו כלל.

רבה בר בר חנה³ יהיב זוזי לרב וכו' מה שעשה עשוי. [אף במכירת שדה]. הרמב"ן הק' דבתוספתא [ב"מ ד] אי' דאף דהשליח קנה לעצמו, מוציא ממנו בע"כ. והביא בשם בעל המתכות דהכא קנה בזוזי דנפשיה. והריטב"א כ' דאפי' בזוזי דמשלח, היכא דפירש להדיא קנה לעצמו. וכ"ד הרמב"ם [מכירה ז יב]. [וע"ע ב"ק קב:].

נקרא רשע. בהג' מיימוני' [חובל ה ב] הביא בשם ראב"ן שפוסקים דינו לקרותו רשע ופסול לעדות, וכשנגדו

אינה אוכלת. דספק ארוסה.

45 ומשמע ברמב"ן כיון דהשני כהן, וצ"ב דהא עד עכשיו לכא' לא אכלה מספק [וכנ"ל], והאיך לחזור ותאכל מחמת ספק השני. [ואפשר דכוונת הרמב"ן דבהא פשיטא דאזלי' בתר חזקת פנויה, ואוכלת בתרומה אף דיש ספק לפנינו].

46 [ע' ב"ק צ.].

47 והבית שמואל [לה כ] אמש"כ השו"ע דהוה רמאות, כת' דהרמב"ם כת' דנקרא רשע. [ומשמע דבא לחלוק].

48 וציין ע"ד הא דחילק רש"י [ע"ז נד.], ע"ש תוס' הו' לע' נו:] לענין לקדש בדמי איסור הנאה.

49 [ויל"פ כוונתו דאילו השליח לא יעשה שליחותו, א"כ בלא"ה לא יזכה המשלח, ושוב אין מניעה שיקדשנו לעצמו. ואף דהשלמת הרשעות במה שלוקח לעצמו, חלק זה לחוד לא הוה דבר עבירה].

1 דרבין חסידא כבר היה לו בן. והביאו דלפ"ז מבואר בריטב"א דכיון דאצלו הוה זווג שני, אף אילו לאשה הוה זווג ראשון שייך שמא יקדמנו. ולא הוכרז מעיקרא. אך התוס' רא"ש [סוטה ב.] כת' דאם הוא זווג ראשון לא' מהם נגזר קודם לידה.

2 והשיטה לנ"ל כת' אף בשדה, ואע"ג דאמר' [שם] שדה פלונית לפלוני, אפשר שיקנה אותו לבסוף. [אבל גבי אשה קאי בזווג ראשון].

3 [התוס' רא"ש ורשב"א גרסו רבה בר חנה, בן חנה אחי אביו של רב, שהיה גדול מרב. ולא רבה בר בר חנה שהיה תלמידו].

נשבע ונוטל עד שישוב מרשעו ויקבל דין.

והריטב"א [וכן רמב"ו ב"ב נד:] הביא בשם ר"ת דהיכא דנקרא רשע מחייבין אותו להחזיר דמיו. וחלקו דאין חיוב לשלם⁴. כדמוכח [בסמוך] לא מר נחית וכו'. והחמדת שלמה [ח"מ ד, ה'] בפתח"ת רלז' תי' דבשוגג דאי"צ לשלם.

תוד"ה עני. וקשה דתנן ונפל לו עליה וכו', וכן הא דתנן מי שליקט, ופירש טליתו וכו'. **והרמב"ן** [ב"ב נד:] דחה דהתם לא היה יודע בו ומהפך, ולא ע"י טרחו באה לו. ועוד דחה ד"ל דנקרא רשע, אלא דינא קמ"ל.

ועוד כת' דגבי פאה מעבירין אותה הימנו⁵, מפני שכל העניים מהפכין כמותו אחר הפיאות, ולא הוא בלבד מחזר אחריה. וכ"כ התוס' ר"ד דגבי פאה לא ה"ל זה מהפך בה יותר מן האחרים, שהרבה עניים היו עומדים שם ללקט הפאה, וזה קפץ ונפל עליה וכו' ומנע ארים מללקט, ומש"ה מונעין אותו ממנה וילקטו כולן ביחד. אבל אילו הא' היפך אחר ההפך עד שמצאו, וקפץ אחר ונטלו רשע הוי.

ועוד כת' **התוס' ר"ד** דדבר מועט דלא קפד אינשי אינו בכלל מהפך או גזל דדרכי שלום.

בא"ד ואור"ת דאיסור דמהפך וכו' למה מחזר, ילך למקום אחר וכו' אבל אם חררה דהפקר ליכא איסור, שאם לא יזכה בזאת לא ימצא אחרת⁶. [ודעת **רשב"ם** ב"ב נד: דאף בהפקר נקרא רשע, וכן הכריע הרמב"ן שם].

והסמ"ע [רלז ב] ביאר דדעת **רש"י** נקרא רשע דהוה כנוטל במה שכבר זכה בו הראשון. ואילו דעת **ר"ת** הוה דין ועשית הישר והטוב לחפש במקו"א⁷.

והרמב"ן [ב"ב שם, ה' בש"ך רלז] כת' דלדעת ר"ת כל דרך מקח הוה רשע, ואפי' לקח בפחות מכדי דמיו, אין לחלק במכר. [וצ"ב].

והמהר"ט [לרי"ף, ה' ברע"א בשו"ע רלז] כתב דאם מהפך לקבל מתנה ובא אחר ליטול, אף אם הראשון שוב רוצה ליתן מעות למוכר, כיון דנחית בהיתר לא מקרי רשע.

והרמ"א [רלז א] פסק דהיכא דמחוסרין עדיין פסיקה מותר לשני לחזר. **והגרא** [ט] ביאר דחששו אף להפסד המוכר [שיוכל להעלות את השני בדמים⁸]. [וכ"כ הרמ"ה דחיי דמוכר עדיפין].

ועוד הביאו הביאו **הראשונים** דתנן [גיטין נט:]: דעני המנקף בראש הזית, הוה גזל מפני דרכי שלום⁹. אף דהוה הפקר. **והריטב"א** חילק דשאני התם דכיון שטרח בהן וחבטן ונקפן כדרך שבנ"א עושין סמכא דעתיה, משא"כ בנפל עליה ופירש טליתו עליה שלא טרח בה.

בא"ד ומיהו קש' [ב"ב כא:]: **מרחיקין את הדג, אע"פ שהוא הפקר**. וס"ד דהגמ' ללמוד משם דיכול לכופ' שלא להושיב חנות בצד חנות, **והגמ'** דוחה דשאני דגים דיהבי סיארא. ופרש"י [שם] דהראשון בטוח שילכדנו, והר"ל כמאן דבא לידו, ונמצא זה מזיקו.

והר"י מגאש [ב"ב שם] ביאר דהדגים משלחין שלוחים, וע"י שרואים שיש מצודה אחרת מתרחקים, ונמצא פסקת לחיותיה לגמרי¹⁰.

בא"ד ונר' דהתם משום שיורד לאומנתו וכו' דקא"ל קפסקת לחיותאי. וכ"כ **תוס'** [גיטין

4 **ובשו"ת מהרש"ל** [לו] תמה שיצא מפי ר"ת. **והרמב"ן** [שם] כת' דאפשר דבנכסי עכו"ם שנסתלק המוכר העכו"ם [ב"ב שם] מתחייב דמים. דע"י משתרשי ליה, דע"י מעותיו הפקירו העכו"ם.

5 ומשמע דפליגי תי' הרמב"ן האם מעבירין אותו הוה דין קנס ליטול ממנו [וע"כ דלא מקרי הנוטל רשע]. או דאם נטל זכה.

6 **והריטב"א** ביאר כיון דבמעוה אתה קונה, הניחה לעני זה שהיפך בה ואתה קח במקום אחר, כי הרבה כיוצא בזה תמצא במעותין. אבל בהפקר אינו נקרא רשע, דחיי קודמין לכל אדם כי אימתי ימצא הוא אחרת כיו"ב של הפקר.

7 וביאר דדעת **תוס'** כל הפקר הוה כמו פאה, ורש"י מחלק דשאני פאה דכל עניים מהדרים אחריה לזכות בה, משא"כ דבר הפקר ומתנה דבא לפרקים ואין יודעים שימצא שיהדרו אחריה [ומש"ה נחשב דהראשון חיזר קודם]. כיון דזה כבר בא ליקחנו ולקבלו, השני רשע.

8 [ויל"ד דאף אחר פסיקה יכול המוכר לחזור בו. וצ"ל דכיון דיש בזה משום מחוסר אמנה [ב"מ מט], לא חששו להפסד ידיה].

9 ויל"ד האם כוונתם דדרכי שלום הוה גדר 'רשע' דסוגיין. ובפשוטו הוה תקנה בפנ"ע, אלא דהק' דאם אי' משום סברת ר"ת דאינו יכול ליקח במקום אחר, לא היה ראוי לתקן שיחשב גזל דרבנן.

10 [ומשמע דהיכא דגורם שלא יבואו גרע מהיכא דלוקח לעצמו].

ס: [דאיירי דאומנתו בכך, ומש"ה מרחיקין משום דא"ל פסקת לחיותי¹¹]. [והמרדכי גיטין תח] כ' דלכתחילה מרחיקין אבל גזל ליכא].

ובדברי התוס' [כאן ושם] מבואר דס"ד דפסקת לחיותי ודין רשע הוה חד דין. ומשמע דאף למסקנא הוה סברא דעדיף לענין הפקר. ולפ"ז ב"ד כופין במהפך בחררה [משום 'רשע', וכמו בפסקת לחיותי]. אלא דת' דבמקום חיותא מהני אף בהפקר.

והמהרי"ט [בח' לר"ף, ה' בפתח"ת רלז ב] הק' היכא אשכחן דבעני המנקף שההנוטל יקרא 'רשע'. והביא דדרשי' [סנהד' פא]. דיוורד לאומנות נקרא רשע¹². וכ' דאף דיוורד לאומנות חמיר טפי [לענין הפקר], דפסיק לחיותיה. מ"מ לענין חבירו ילפי' מיניה. [והפתח"ת שם הביא דנח' הקדמונים האם יורד לאומנתו אסור מדאורי¹³].

והמרדכי [ב"ב תקטו והג' מיימוני ו ח] הביאו בשם **רב יוסף ט"ע** דלמדו מכאן דין מערופיא [כשיש לוקח קבוע אצל א', אסור לחבירו לשחדו ולשכנעו שיבוא אצלו. דלוקח קבוע נחשב כמו יהב' סייארא.

בא"ד ועוד או' ר' מאיר אביו של ר"ת וכו' וכיון שזה פירש מצודתו תחילה וע"י מעשה מתאספים, הוה כאילו גזל לו. [משמע דכל שגרם לדבר הפקר, אינו ראוי שאחר יטול ממנו¹⁴. ואף דאינו יכול ליטול במקום אחר. ומש"ה נקרא 'רשע']. **והקצות** [רעג ד] כת' דלולי דברי התוס' י"ל דכה"ג הוה גזל גמור, דכיון דהדגים הוגבהו מחמתו, קנה בקנין הגבהה. דומיה דחבילי זמורות [לע' כו.]. **והנתיבות** חלק דדוקא היכא דבעודם בידו הוגבה מחמתו. אבל מי שהניח זמורות על כלונס והלך לו, ואח"כ בא פיל והגביה את עצמו, לא הוה הגבהה. דנחשב גרמא בעלמא.

ועוד פי' **הרמב"ן** [ב"ב כא: ונד:]: **והריטב"א** [כאן] דאחר שנתפסו במצודתו של זה [וקנאו בכליו], כיון דרואין מזונות שם יוצאין.

בא"ד [סו"ד] אבל אם שכר בעה"ב מלמד וכו' דנימא אין רצוני אלא לזה¹⁵ וכו'. **האחרונים** דייקו דמשמע דקאי אדברי ר"ת. **והנתיבות** [רלז ב] ביאר דמהני סברא זו להחשב כדבר שאינו מצויה. ומש"ה תלי בסברת התוס' במציאה. אבל לרש"י אף במלמד אסור.

נתאכלו המעות

ואע"פ שנתאכלו המעות וכו' והני ברשותא דידה מתאכלי, הני בתורת קידושין יהבינהו ניהלה. **פרש"י** אבל אלו לא ניתנו לה להוציאן אלא ע"מ שתתקדש, ומש"ה כי אכלה דידה אכלה¹⁶. וצ"ב דמ"מ נתאכלו המעות, ואינן בעין.

והראשונים הק' מ"ש מכל הקנינים דאמר' דכלתה קנינו. [וכדאמר' נדרים מח: הדרא סודר למריה. וכתובות פו: דצריך שיהא מונח ברשות הראוי לקנין].

ותוס' [יבמות צג, ועד"ז כתובות פב]. ביארו דהוה קדושין בכסף, דאפי' נתאכלו המעות חשוב כל שעה כאילו הם בעין, שהמעות נשארו אצל המקנה ואם לא נעשה הקנין היה מוטל עליו להחזירם וחשוב כאילו הם בעין לשם קדושין¹⁷.

ובחי' ר' **שמעון** [קנין כסף ג] ביאר דקנין כסף אינו מעשה קנין בעלמא, אלא דבהקנאת הכסף ראוי לחול על המקבל חיוב תשלום הכסף, וע"י שמתרצים שתהיה הקרקע או הקדושין פרעון בעד הכסף חל הקנין והפרעון,

11 [ומשמע דסברת פסקת לחיותי שייך רק בעיקר אומנות. ולא בכל מקום שרוצה להרויח].

12 דדרשי' ואת אשת רעהו לא טמא [יחזקאל יח ו], שלא ירד לאומנות חבירו, וכתב בתריה [שם שם כ'] צדקת הצדיק עליו תהיה ורשעת הרשע עליו תהיה, אלמא רשע מיקרי בחדא מהנך.

13 והביא **דבש"ת משאת בנימין** [כז] כת' דהוה גזל דאור', וכ"כ **בש"ת הרמ"א** [י] דאפי' עכו"ם שיוורד לאומנתו נחשב גזל גמור. והו' **בש"ת חת"ס** [חור"מ עט]. אך הביא דהב"י כת' דהוה דרבנן בעלמא. וע"ע ארעא דרבנן [תצט].

14 וכ"כ **החת"ס** [חור"מ עט] דכיון שהוא המציא את ההפקר אין להם רשות בזה. **והאחרונים** העירו דאף מנקף בראש הזית והפיל זיתים, טרח והמציאם.

15 **והסמ"ע** [רלז ח] ביאר דבהסברת הלימוד ועיונו אין מלמדים שוין וה"ל כדבר שאינו מצוי. **והרמב"ן** כת' פי' שמלוה כגון זו [שניתן על דעת קידושין] קונה, שלא אמרו מלוה אינה קונה אלא לפי שמשעה ראשונה שלה היא ולא גמרה ומקניא נפשה. [משא"כ הכא אינו שלה, אלא ע"ד להתקדש. וקצת משמע דמתקדשת במעות לבסוף].

17 **והמרדכי** [תקכה] ביאר דאשה נקנית בכסף, ואם לא תתקדש היתה צריכה להחזיר הכסף. משא"כ במשיכה לאחר ל' אין בו ממש. וכת' דה"ה קנין סודר הוה ככסף [ואין כלתה]. [והא דאי' נדרים מח: דכלתה, היינו משום שמחזיר הסודר].

ולפי זה לא שייך כלל בקנין כסף הך דינא דכלתה קנינו, דכל זמן שראוי לחול עליו חיוב דמים תמורת הכסף ואיכא שיווי דמים במה שיהיה הקדושין פרעון על זה זהו בעצם קנין כסף.
משא"כ המקדש במלוה, כיון דמעיקרא [בשעת הלואה] לא פסקו שיהא עבור הקידושין, לא נחשב קנין עבור האשה. [ע"ש שהאר"ך].

והר"ן כ' ומיהו משמע שאם הוא חוזר בו אינה חייבת להחזירה, דאל"כ במאי מיקדשה¹⁸, הרי אינם קנויים לה עד סוף ל' והרי נתאכלו בינתיים¹⁹. אבל המהר"ט חלק דמ"מ בינתיים הם ברשות מקדש, ואם הוא חוזר בו צריכה להחזיר המעות.

והב"ש [מ ב] הביא דבש"ת הרא"ש [ה' בסמוך] משמע דאפי' היכא דחוזר בו צריכה להחזיר המעות. [ואפ"ה כיון דבא לידו בתורת קידושין מהני]. אך רע"א [בש"ע] חילק דבש"ת הרא"ש איירי בקידש בתנאי, והיכא דלא נתקיים התנאי צריכה להחזיר. ולא מקרי חזרה.

והאחרונים חקרו האם מהני משום דהמעות שנתקבלו מעיקרא הוה לקידושין. או דחשיב נתינת ממון בסוף הל', כיון דמעיקרא ממון זה נתייחד עבור קידושין.

והאבנ"מ [מ א] הביא מדברי הריטב"א [כאן, ולע' ו:21] דמתקדשת בהנאה שקבלה [בתחילת הל'], שרשאית לעשות בהם כרצונה, ונתן לה רשות להוציאן. והאבנ"מ ביאר דסגי שנשאר עדיין ברשות שלא יחשב דכלתה קנינו²². ועי"ז מהני מעשה קנין הראשון, כיון דנשאר הנאתו. והביא דעד"ז מבואר בר"ן [הנ"ל]²³.

אבל הרשב"א כת' אע"פ שהמעות אינן בעולם, מ"מ כיון שאם לא נגמר הקנין יש עליה להחזירם²⁴, מש"ה רואין אנו אותם כאלו הן בעין. ובאותה הנאה היא מתקדשת, וכענין שהיא מתקדשת בהנאת מלוה.

והרשב"א כת' דה"נ מהני מקדש בשכירות [למ"ד אינה אלא לבסוף וכדלע' מח. ולק' סג.]. דאע"ג דמ"מ שכירות זה אינו בעולם ומחוסר גוביינא הוא, אפ"ה כיון דלא ירדו בו לדעת מלוה והנאת שכירות ישנה בעולם, שאם לא תתקדש לו צריכה ליתן לו שכירותו. ורואין אנו אותו כאלו הוא בעינו להתקדש בו.

והאבנ"מ נקט דכוונת הרשב"א דמתקדשת בהנאת מחילת מלוה, דכיון דאם לא היה מתרצה לקידוש' לא היה נותן מעיקרא. ומש"ה דעתו לקדש בהנאה. אבל שאר מלוה המעות הם כבר אצלה ול"מ. והאחרונים חלקו דכוונת הרשב"א דמתקדשת בקבלת הממון שיש בסוף הל'. דהוה הנאת ממון, שהרי אי"צ להחזיר החוב. [ועי' ברכ"ש ח, וקה"י מו].

ועד"ז כת' האבנ"מ בדעת הר"ן דכיון דיהיב לגמרי לשם קידושין, מש"ה בסוף הל' אינו בגדר מלוה. אלא כמו למ"ד אינה לשכירות אלא לבסוף, דמקדשה בההיא הנאה שלא יהא עליו חוב. [דאף דהפעולה כבר נעשית, כיון דלא חל חוב ממון מהני לקדש בו].

18 וכ"כ התוס' רא"ש [לע' מו:] דהמקדש לאחר ל' וחזר בו מפסיד המעות. ומש"ה לא דמו למלוה משום דנתנם לה לאלתר בתורת קידושין להתקדש לזמן שקבע לה, ואם חזר בו בתוך הזמן מ"מ המעות קנויות לה. ולא דמו לפקדון דברשותא דידה קא מתאכלי. [ובזה ביאר החילוק בין התקדשי בזו ובזו, דעדיין לא נגמר נתינתו, ואם יחזור בו לא יפסיד].

19 והאבנ"מ [בס"ד שם] כת' דכן משמע לגבי פדיון הבן, דאב שפדה בנו תוך ל', אינו רשאי ליטול את המעות מהכהן ולפדות אצל כהן אחר. [וצ"ב מהיכן דייק כן. ועוד העירו דלשמואל [ע' בסמוך] איירי התם במעות בעין, וכי לשמואל לא יהא רשאי לתבוע מעותיו ולפדות אצל כהן אחר].

20 אבל האבנ"מ [תנז] נקט דאף כוונת הר"ן דצריכה להחזיר שווי המעות. וכוונת הר"ן דניתן לשם קידושין, וזכתה בגוף המעות להוצאה.

21 דהריטב"א [לע' ו:1] הק' דעד ל' יום הם בתורת מלוה ברשותה, ומתקדשת אף דליתנהו בעולם בשעת חלות הקדושין. ותי' דכיון דלתורת קידושין נתן לה, הרי הוא כאילו פירש שתתקדש לו בהם לאחר ל' יום בהנאה שהלוה אותם לה ונפטרת מהם. דודאי להכי אקדמינהו ניהלה ויהיב לה רשותא לאנפוקינן שתינה בהם ותתקדש בהנאתה. אבל במלוה [בעלמא] בתורת מלוה הגיעו לידה, ושלח להם לגמרי והוא בא לקדשה בממון שלה אינה מקודשת.

22 והביא כע"ז גבי משיכה [כתובות פו:] דהר"ן [שם מה: בדה"ר] ביאר דסגי שעומדת בסימטא בסוף ל' [אף דליכא עכשיו משיכה]. כיון דעדיין היא ברשותו מהני משיכה הראשונה. ובחי' ר' שמעון [קנין כסף ב] חלק דל"ד דבמשיכה מה שהחפץ נמצא בחצירו של הקונה זה גופא הוא סוף כל משיכה, וכיון שעדיין עומד הדבר ברשותו הרי עדיין לא כלתה המשיכה.

23 וכ"כ הרמב"ן [ספר הזכות כתובות פו: מד: בדה"ר] שכת' דגבי גט מתגרשת בקבלה הראשונה, כיון עדיין הוא ברשותה של אשה [בסוף ל']. ודומה קצת למה שאמרו דמקודשת אע"פ שנתאכלו המעות ואינם בידה בשעה שחלין קדושין עליה.

24 דכיון דלשם קדושין ניתנו בתחלתן. וכת' משא"כ במלוה דעלמא דמעיקרא ניתן להלוואה, ולא לקידושין.

שם. לפקדון ל"ד פקדון ברשותא דמרא קא מתאכלי. פרש"י דנימא דאם לא נשתייר שווה פרוטה [בעין] אינה מקודשת [וכדלע' מז]. והיכא דהיא אוכלת את הפקדון מבואר [לע' מז]. דנחשב מקדש במלוה, וביארו הראשונים דמתחייבת לשלם כדן שליחות יד בפקדון, ועי"ז הוה מלוה.

ותוס' [לע' מז]. כת' דדוקא היכא דנגמר הדיבור של הקידושין קודם שנתאכלו המעות, נחשב דנתאכלו ברשותה [לשם קידושין]. אבל התקדשי בזו ובזו כיון דבשעה שאכלה לא נגמר [מעשה] הקידושין, נחשב מלוה אצלה. [והראשונים חילקו באיזה אופן, ע' מש"כ שם].

ובשר"ת הרא"ש [לה ט] כת' דהמקדש על תנאי, יכול לבטל ולהוסיף ולגרוע, ואף אילו חשיב כתוספת ולא כביטול, מתקדשת מכאן ולהבא, ואפי' אם נתאכלו המעות וכדאי' בסוגיין. ומקודשת בקיום תנאי השני²⁵.

שם. ובגמ' [בכורות מט]. דעת רב דהפודה בנו תוך ל' ונתעכלו²⁶ המעות פדוי, מידי דהוה אקידושי אשה לאחר ל'. ושמואל חלק דגבי קידושין בידו לקדש עכשיו, ואילו תוך ל' אינו בידו ומש"ה ל"מ נתינה לשם פדיון [וכדבר שלא בא לעולם²⁷]. ובגמ' [שם] מבואר דהיכא דהמעות עומדים בעין מהני אף לשמואל. ותוס' [ב"ק ע. בסו"ד] כת' [דלשמואל] לא ניתנו המעות להוצאה [אלא הוה פקדון בידו].

והאחרונים העירו דלדעת הרשב"א [ע' לע'] דגדר הקנין לאחר ל' הוה בהנאה, א"כ מבואר דמהני הנאה לפדיון הבן, ולא נחשב כשטרות שאין גופן ממון²⁸. והקה"י [מז] הק' [להיפך] דלדעת הרשב"א מתקדשת בהנאה בסוף הל', א"כ מה איכפ"ל דבשעת נתינה הראשונה לא בא לעולם.

נאבד באונס - והסמ"ע [קצא ט, הו' בקצות שם ג] כת' דכשנאבדו המעות באופן שאילו נתבטל המקח [או הקידושין] אינו יכול להפרע ממנו [שנאבדו באונס], בטל המקח²⁹. והס"ז [שם] השיג דכיון דניתנו לשם קידושין, דידה אכלה. ואפי' נאבד ברשותו נאבד. [וע"ע מהר"ט אלגאזי בכורות ח עז].

וכן רע"א [שו"ת קמא רד] נסתפק בנאבד באונס, דאף אם חזרה בה לא היתה חייבת לשלם. [דלא דמי להיכא דניתן בהלוואה, דאף שלא הוציא אמרי' דלהוצאה ניתנה, לע' מז:].

והנתיבות [שם ד] כת' דתלי בדברי הר"ן והרשב"א [הנ"ל], דלר"ן מעיקרא מקני נפשא בהני זוזי. ולרשב"א אמרי' דמ"מ כיון שאם לא נגמר הקנין יש עליה להחזירם, [בסוף הל'] רואין אנו כאילו הן בעין ובאותה הנאה היא מתקדשת וכו'. ולפ"ז אם נאבדו באופן שהיא פטורה מלשלם, כגון שנאנסו, לית לה הנאה ולא מיתקדשה.

וכן בחי' ר' שמעון [קנין כסף ג] כת' דכ"ז אי בעודו בעין יכול לחזור ולתבוע המעות. אבל מדברי הר"ן מבואר דאינו יכול לתבוע.

בשטר - והראשונים כת' דהמקדש בשטר לאחר ל', לא מהני אא"כ מונח ברשותה בסוף הל', וכדאמרי' [כתובות פו:] גבי גט. וכן [לק' ס:] למ"ד ע"מ לאו כמעכשיו, היכא נקרע השטר. אך המאירי הביא בשם קצת רבנותיו דאף קדושי שטר [ואבד השטר] וביאה מהני לאחר³⁰. [וצ"ב, ולכאו' הטעם דנגמר 'מעשה הקידושין'].

והרשב"א כת' דהיכא דיש בשטר שווה פרוטה מהני, וכדאי' [לע' מח]. דהמקדש בשטר שמיין את השטר אם יש בו שווה פרוטה, דדעתו נמי אנייר והוה ככסף קידושין. ואבנ"מ [מ ד] הק' דהא דעתם לקדש בשטר לאחר ל' [אם לא יקרע], וממ"נ אם זכתה מעכשיו בשטר, ליכא תורת שטר לאחר ל'. ואם לא זכתה מעכשיו, האיך מהני דעתה אנייר. ולסברת הר"ן דדוקא משום דזכתה מעיקרא. וצ"ע. [וכת' דלסברת הרשב"א אתי שפיר, דאף כשלא זכתה מעיקרא מהני].

25 והבי"ש [מ ב הנ"ל] הביא דאף דהמקדש חוזר בו, יש לו תביעה על הכסף חזרה. ורע"א [שם] חילק דשם לא נתקיים התנאי.

26 [כך הגיר' שם ונדרים כט: מלשון עיכול]. פרש"י שאינן בעין. ואילו בסוגיין הגיר' נתאכלה, לשון אכילה [משמע דהאשה אוכלת].

27 [ולכאו' נח' האם מחוסר זמן נחשב דבר שלא בא לעולם, וע"ע משנ"ל [אישות ד ז], אבנ"מ [מג א] מהרי"ט אלגאזי [שם], ועוד].

28 וכ"כ המנח"ח [שצב ו] דכל דבר שנחשב הנאה לענין קידושין [רקוד לפני, תן מנה לפלוני מדין ערב, קבלת אדם חשוב] מהני לפדה"ב. דשווה כסף ככסף. אך האמרי בינה [פדיון הבן ה] נקט דהנאה נחשב אין גופו ממון, ול"מ לפדיון. [ובמלואי חותם [מ א] הביא דלמש"כ הר"ן [הו' לע' מז:] דמלוה דאחרים מהני בקידושין בההיא הנאה, א"כ הא דנתמעט שטרות מפדיון, היינו ההנאה. וצ"ע].

29 והקצות [קצא ג] דן דמתחייב באונס כיון דתלי בדידה לקיים המקח והקידושין, ואם חזרו הר"ל גזלן למפרע וחייבין באונסין.

30 וצ"ל דיש חילוק בין גט [דצריך שיהא מונח ברשותה] לקידושי שטר.

חזרה – אתי דיבור ומבטל דיבור

לא בא אחר וקידשה וחזרה בה וכו'. אבל אם לא חזרה בה מהני גילוי דעת הראשון לאחר ל³¹. והמחנ"א [זכיה טז] חקר האם מהני קנין לאחר ל' היכא דנשתטה תוך ל³² [האם מהני שהוא בר דעת בשעת עשייה ראשונה, או דגילוי דעת דמעיקרא מהני רק שיחשב שעושה בסוף הזמן].

והא"ש [זכיה יב טו] הביא **דבירושלמי** [גיטין ז א] נח' בזה ר' יוחנן ור"ל, וביאר דלר' יוחנן שיכול לחזור בו, מש"ה בעינן שבשעת גמר הקנין יהא ראוי להקנות. אבל לר"ל דאינו יכול לחזור, לא איכפ"ל בדעתו בשעת גמר הקנין.

והאחרונים העירו דלפ"ז מהני משום דעתו בסוף ל', א"כ סברת ר' יוחנן שמגלה דעתו שאינו רוצה³³. והאחרונים חלקו ודייקו דסברת ר' יוחנן דאתי דיבור ומבטל. ואף לר' יוחנן הושלם כוונתו בתחילה, ואתי עלה משום 'ביטול'.

וחזרה בה. התוס' רא"ש כ' דצריך לדקדק אף בדידה, האם יכול לחזור בו. וכת' דנר' דאין לחלק ונח' אף אם הוא חוזר. [ונקט מח' בדידה דומיה דמתני' דאירי בדידה, שהיא קבלה קידושין מאחר]. ועוד כ' הרא"ש [ג] דר"ל מודה דהוא חוזר, דדוקא באשה קאמר דנתינת המעות לידה חשיב כמעשה³⁴.

והמקנה ביאר דאצל האשה קבלת הכסף נחשב 'מעשה'. אבל נתינת הכסף של הבעל לא נחשב מעשה, דאפשר ע"י אחרים.

אתי דיבור ומבטל דיבור. האחרונים³⁵ חקרו בגדר אתי דיבור ומבטל דיבור, האם מהני מכאן ולהבא או למפרע³⁶.

ובש"ת הרשב"א [ד פד] דן היכא דביטל השליחות, ושוב חזר וביטל את הביטול, האם מהני. והרשב"א כת' דביטול שייך רק על דיבור המביא לידי מעשה [כגון מקדש לאחר ל', ושליחות], אבל ל"מ ביטול על דיבור של ביטול³⁷.³⁸

והקוב"ע [עו יב, וקוב"ש ב מב ג] כת' דמבואר ברשב"א דאתי דיבור מכאן ולהבא [ומש"ה ל"מ לבטל ביטול שכבר נעשית]. אבל אילו מהני למפרע אין טעם כלל לחלק בדיבור של ביטול. אבל השערי חיים [גיטין נא] נקט סברת הרשב"א דל"ש ביטול לביטול, ואדרבה מבואר דמהני למפרע [ומש"ה הוצרך סברא זו].

ובש"ת הרא"ש [לה ט] כת' דהמקדש על תנאי יכול למחול על התנאי³⁹, דאתי דיבור ומבטל דיבור. [וכיון דנתבטל התנאי, חלין הקידושין⁴⁰]. והקוב"ש [ב מב] נקט דאירי אף בתנאי לשעבר, והביא דלפ"ז מבואר דמהני הביטול למפרע⁴¹.

31 ובחי' ר' שמעון [כג] כת' דודאי א"צ לרצונו כל הזמן, דהרי אם שכח או ישן או יהיה מוטעה בדיון חזרה לא יתבטל המעשה. אלא הענין שבידו לעקור המעשה שלא יהיה כח בהאי מעשה להועיל על הענין שעשה, וזהו ענין אתי דיבור ומבטל דיבור.

32 והביא דבפשוטו מבואר [לק' עח: וב"ב קכז:] דלר' מאיר ל"מ להקנות נכסים שנפלו לו כשהוא גוסס. ודחה דהתם לא היה בעלים בשעת הקנאה, ומש"ה בעי שיהא בר דעת בשעת הקנאה לבסוף.

33 ובחי' ר' שמעון [שם] ביאר דמ"מ בעי חזרה, דאל"כ מהני הדיבור הראשון. ומהני הדעת הראשון אף כשאינו רוצה. ומשום גילוי דעת ל"מ לולי דין אתי דיבור ומבטל דיבור, דנחשב מחשבה גרידא. והביא דהריטב"א [בסמוך] כת' דאם חזר בו שלא בפני עדים חשוב כמחשבה, ולא אתיא מחשבה ומבטלת דיבור.

34 אבל התוס' ר"י הלבן [כתובות ב:] כת' [דלר' יוחנן] מ"מ מחזירה המעות ומפקעת הקידושין, אבל המקדש פשיטא דאינו חוזר, מאחר דאין הקידושין אצלו אלא אצל האשה.

35 [ש"ת גליא מסכת [לר' דוד מנווארדוק, אה"ע ג], קוב"ש ב מב, קה"י גיטין כה, שערי חיים גיטין נא, חי' ר' שמואל גיטין יח ועוד].

36 והביא דהש"ך [ח"מ רנה ו] כ' דהתרת נדרים הוה משום אתי דיבור ומבטל דיבור [ומהני למפרע].

37 ומ"מ דן הרשב"א דנחשב מינוי מחודש [אף שלא בפניו], דכיון דגילה דעתו שרוצה שיגרשנה מהני.

38 [וכ"כ הרשב"א נח:]. אך הפתח"ת [מ ד] הביא דבס' גט מקושר [ג ג כו] נסתפק בזה.

39 והביא כדמבואר [כתובות עב: ועג:] דכיון דכנס מחל את התנאי. אמנם תוס' [שם עד:] והר"ן [שם] מבואר דמהני משום דמעיקרא התנה ע"מ שיקפיד.

40 וביאר דהא לולי חידוש תנאי דבני גד המעשה קיים, שהמעשה בפנ"ע ראוי להתקיים בלא קיום התנאי. ואף דילפי' דתנאי יכול לבטל המעשה, היכא דבטל התנאי מהני המעשה [דעצם המעשה הוה על כל הצדדים. ועל"ע לק' סא].

41 אמנם האחרונים דחו דיל"פ דכוונת הרא"ש דהוה תנאי להבא, ע"מ שיקפיד. ומש"ה מהני ביטול מכאן ולהבא.

שם. וחזרה בה. הריטב"א כת' דוקא שחזרה בפני ב', אבל חזרה בינה לבין עצמה לאו כלום הוא⁴². ואפי' ששמענו אחורי הגדר ל"מ. [ומשמע דכוונת הריטב"א דבעי עדות לקיומי על ביטול השליחות]⁴³. והאבנ"מ [מ ג] כת' וצ"ע. והאחרונים דנו האם כוונת הריטב"א דשלא בפני המקדש אינו חזרה בלא עדים [דהוה דברים שבלב], או אף בפניו.

ור"ל אמר לא אתי דיבור ומבטל דיבור. בס"ד משמע כל דיבור, אבל בסמוך מבואר דעת ר"ל דהו' מעשה כל דהו'.

והשיטה לנ"ל דן דלר"ל היכא דהחזירה לו המעות לסתור הקידושין. ודחה דליתא.

והשער"י [ה כב] ביאר דר' יוחנן סבר דגדר הקנין שלאחר ל', אם המעשה קיים היא גורמת הקנין. [ובע"כ המעשה של עכשיו אינו סיבת הקנין, שהרי אם כלתה קנינו ל"מ]. והדיבור וכוונה של עכשיו, עושה כח המעשה שגורם קנין לאחר ל'. ועד ל' הוה דיבור גרידא, ומש"ה יכול לחזור. ור"ל פליג וסבר שדין זה שכבר הותחל תהא סיבה להועיל להקנין, ומש"ה נחשב מעשה. ולא אתי דיבור ומבטל מעשה⁴⁴.

איתיביה ר"י לר"ל ביטל, אם עד שלא תרם וכו' וקאתי דיבור ומבטל דיבור. וס"ד דלר"ל ל"ש ביטול על מינוי השליחות [וכ"ה לל"ב בע"ב]. אבל אחרי שתרם ל"מ ביטול. ובפשוטו הטעם דכבר חל שם תרומה. וע"ע תוס' [בע"ב].

והרמב"ם [תרומות ד ט] העתיק משנה זו דוקא כשישנה [וע"פ הירושלמי]. והראב"ד השיג דכ"ז אליבא דר"ל, וק"ל כר' יוחנן דאף בלא שינה. ועוה"ק הטור [יר"ד שלא] דאם שינה, אפי' לא ביטל שליחותו ל"מ. והמהר"י קורקוס תי' דאיידי בשינוי קטן דאין לדרך להקפיד. וכת' דהרמב"ם ס"ל דגבי תרומה אין דרך להקפיד, ומש"ה ק"ל דל"מ חזרה. אבל היכא דשינה מהני חזרתו.

שאני נתינת מעות ליד אשה דכמעשה דמי. פרש"י מעשה מיהא הוי לחול לאחר ל', והא דקרי ליה 'דיבור' משום דלא הוה מעשה גמור. ור"ל מפרש⁴⁵ מה שאמר דל"מ ביטול לדיבור, היינו דדיבור שיש בו נתינה דכמעשה דמי [והוה דיבור אלים].

והריטב"א פי' דס"ד ד'כמעשה דמי', משום דעבד מעשה בהדי דיבור. ומש"ה אקשי ליה משולח גט, והדר פריש ליה דשאני התם כמה דלא מטי גיטא ליד האשה לא מגרשא, פירוש דה"ק דשאני נתינת מעות ליד האשה שכל מעשה הקדושין עשוי ואינו מחוסר מעשה, וממילא חיילי לאחר ל' [אי לא הדרי בהו]. ול"ד לעושה שליח לתרום ושולח גט שהוא מחוסר מעשה השליח. [ומש"ה חשיב דיבור]. [וכע"ז כת' הרמב"ן בסו"ד].

ומבואר דס"ד דגדר 'מעשה' תלי ב'פעולה', ולמסקנא משום החלות.

רש"י ד"ה אלא בשינוי מעשה. שיעשה בה מעשה לקלקלם שישברם או ינקבם וכו' [ושבירתן מטהרתן], וכן עד שלא קיבלו טומאה אין עולין וכו' עד שיתחיל לשוף לשבץ ולגרר. המהרש"א דייק ברש"י דיש חילוק דמשקבלו טומאה [נטמאו] צריך מעשה קלקול. ואילו כשלא נטמאו, ורוצה להעלות מתורת קבלת טומאה [ולבטל השם כלי], סגי שיתחיל לשוף. [ונכללו בלשון המשנה, דעולין ע"י שינוי מעשה⁴⁶].

והמהרש"א כת' דמש"כ רש"י לשוף ולשבץ וכו', הוה מעשה לתקן, וצ"ן דנח' [שבת נב:]. בזה דרבנן ס"ל דאף מעשה לתקן מהני. ור' יהודה ס"ל דדוקא מעשה לקלקל. אבל מעשה לתקן לאו מעשה הוא. ורש"י [כאן] נקט דלא כר' יהודה.

והמהרש"א כת' דה"מ היכא דלא נטמא [אלא בא לבטל ממנו שם כלי מכאן ולהבא]. אבל היכא דכבר נטמא, אף ת"ק מודה דבעי מעשה לקלקל⁴⁷, וכמ"ש רש"י [ברישא] שישברם או ינקבם.

42 ועוד כת' הריטב"א דגבי הרשאה לא מהני לבטל שלא בפניו, אם יש לשני הפסד ממנו. וכת' דכה"ג תקנו בגט, והתם נח' [גיטין לג] האם אפקעינהו לקידושין ואף בדיעבד אינו מבוטל. אבל גבי ממון ודאי מפקעינן, והפקר בית דין הפקר.

43 וע' רע"א [גיטין לב] דדן דלצד דצריך עדות במינוי השליחות, ה"נ בביטולו. וע' רמ"א [קמא ס.]. וע"ע תוס' [גיטין לג]. ור' שמעון [הנ"ל] כת' דסברת הריטב"א דנחשב כמו מחשבה. דכל זמן שאינו חוזר בפני עדים חשוב כמחשבה, ולא אתיא מחשבה ומבטלת דיבור.

44 וע"ש שהאריך לדון דאף גדר חזרה תוכ"ד הוה משום דאתי דיבור ומבטל דיבור, ובזה אף ר"ל מודה, כיון דעדיין לא הושלם עשייתו. [ולפ"ז עיקר המח' בגדר קידושין לאחר ל'. אמנם בחי' ר' שמואל [גיטין יט] נקט דר"ל ס"ל דלא אתי דיבור ומבטל. דמשמע בסוגיין דעיקר המח' בכח לבטל].

45 ורש"י נקט 'והא דקרי ליה דיבור', דר"ל מפרש מה שאמר מתחילה. אבל הרמב"ן בתי' א' [הו' בע"ב] כת' דר"ל חזר בו מהך משנה.

46 [וצ"ב הא"ך כלל תרומהו בחד לשון].

47 ומשמע מדבריו ד'מעשה לקלקל' דר' יהודה היינו שבירה גמורה [דאינו ראוי לשימוש, וכדאי' בכ"מ דשבירה המטהרת היינו כשאנו ראוי למלאכתן הראשונה]. אבל בפשוטו אף ר' יהודה מודה דסגי בשינוי

אבל המגיני שלמה [שבת נב, ה' בפנ"י שם נב:] הביא מדברי רש"י [כאן] דהמח' ר' יהודה דוקא כשכבר נטמא [ורש"י קאי כר' יהודה, וצריך שבירה], אבל קודם שנטמא כו' ע מודו דמהני מעשה לתקן.

והחז"א [כלים כט יח] כת' דאין חילוק בין ביטול כלי מקבלת טומאה, להיכא דמעליהו מטומאתו. אלא שדיבר רש"י בהווה היכא דנטמא פעמים אדם משבר לטהרו, אבל אין אדם משבר לסלק קבלת הטומאה. ומיהו התחיל לשבץ מהני אף לטהרו מטומאתו, דהשתא מקרי גולמי כלי, ואף טומאתו הראשונה פקע. ומש"כ רש"י היינו דהתחיל לשבר, ועדיין אינו שבירה גמורה, דא"כ לא תלי בשינוי מעשה דידיה.

ובפשוטו מבואר ברש"י דשבירה הוה משום שינוי מעשה, והמעשה מוציא מיד היחוד כלי הראשון. וצ"ב תיפוק ליה דמכאן ולהבא ליכא כלי הראוי לקבלת הטומאה ומש"ה טהור [וכן נדחק החז"א הנ"ל בדברי רש"י]. והאחרונים [קוב"ש פסחים קנה, משנת ר' אהרן טהרות ל] הביאו דדעת רש"י ד'שבירה' הוה גדר 'מטהר', והביא דכ"מ ברש"י [זבחים צה, וע' תוס' חולין עג]. דקריעה מבגד גדול מטהר, אף היכא דנשאר שיעור בגד קטן.

דף נט:

אלא מיד מחשבה מיהא תפיק. ור"ל הוכיח דלא אתי דיבור ומבטל, והרמב"ן הק' דהא הוה דיבור גרידא, ואף ר"ל מודה דחד דיבור מבטל דיבור חבריה, וכמו בתרומה. [וכקו' התוס']. והביא ד"ג איתיביה [סתם], דהוה קו' לתרויהו.

והרמב"ן והריטב"א הביאו י"מ דאיירי דאיכא מעשה, שנותן הכלי לבהמה, דהוה כמעשה [כל דהו]. והרמב"ן תי' דר"ל ס"ל דלא אתי דיבור ומבטל דיבור כלל, ומיהו לההוא תנא דתרומה, שאני נתינת מעות לאשה. ועוד כת' דר' יוחנן ור"ל פליגי סתם, ור"ל הק' מכל הכלים, ושוב ר' יוחנן הק' מתרומה. ור"ל הדר ביה מדיבור ודיבור גרידא, וקם בשיטתיה דדוקא נתינת מעות ליד האשה, דהוה מעשה זוטא. [והגמ' הקדימה קו' ר' יוחנן].

ועוד תי' הרמב"ן דאף ר"ל ס"ל דילפי' דמחשבה דטומאה כי מעשה, אלא דס"ד דמהני ההיקש להחשב כמעשה כל דהו, וכנתינת מעות ליד האשה. [ותי' ר' יוחנן דהוה מעשה גמור].

א"נ [אף מסברא] מחשבה דטומאה נחשב מעשה כל דהו, כיון שהוא מוריד כלי ליד טומאתו, ומשחשב עליו הרי הוא מזומן לקבל טומאה. ואהני מחשבתו שמבל טומאה בסתם בלא דבור ומחשבה אחר, כי היכי דאהני נתינת מעות דתתקדש בהם אע"פ שנתאכלו. אבל העושה שליח לתרום, כל זמן שלא תרם אינו מעשה כלל. דהשליח יכול לחזור בו, ומחוסר מעשה שלא תרם. [וכ"כ הריטב"א]. וכע"ז כת' התוס' טוך דמחשבה דכלי חשיב מעשה, שע"י המחשבה נחשב כלי גמור.¹

והתוס' טוך הק' לסברא זו, א"כ מה מקשה הגמ' לר' יוחנן. וכה"ק הרשב"א הא למה הדבר דומה לשלח שליח והפריש תרומה, דל"ש חזרה אחר שהפריש, דהוה מעשה גמור. [וזוהו קו' התוס'].²

ותוס' תי' דהמחשבה אינו מטמא, אלא מביאתו לידי תורת קבלת טומאה.³ והתוס' טוך ביאר דהכי פריך כיון דדיבור הקידושין מתבטל ע"י דיבור אחר, דלא אלים לפי דלא נגמר. ה"נ מחשבת הורדה תתבטל ע"י מחשבה אחרת קודם גמר הדבר, דהיינו קודם שישתמש בכלי ע"י מחשבה ראשונה.

תוד"ה מיד. אבל אם משתרים ביטל וכו' ואפי' תרם השליח במחשבה וכו' אלמא לא אתי דיבור ומבטל דיבור. והרש"ש כת' ד"ל דע"י מחשבתו נתפסת שם תרומה, ומש"ה הו"ל

מעשה קטן, אלא דס"ל דבעי שינוי לגריעותא [שמגרע כפי שימוש זה], ואילו ת"ק ס"ל דכל מעשה כל דהוה מהני.

1 [ועפ"ז ביאר הא דלא הק' מתני' דתרומה אמתני' דכלים].

2 [וכ"כ הרשב"א דכיון דעדיין לא ירד לטומאה ס"ד דהוה כמחשבה גרידא. ור' יוחנן תי' דנחשב מעשה, אע"פ שעדיין נטמא].

3 והמהרי"ט ביאר דמחשבה דטומאה מועיל לאחר זמן, כשיגע שרץ. [והוא חידוש, דלכא' חל 'שם כלי', מיד כשהוא ראוי לקבל טומאה. והטומאה הוה רק נפק"מ].

4 אבל כיון דנשתמש ל"ש ביטול. [ויל"ד האם השימוש קובעו להחשב כלי לענין קבלת טומאה. או דהוה משום יחוד במעשה, ולא אתי דיבור ומבטל מעשה].

והשער"י [ה כב] הק' כיון דחל כבר שם תרומה, האיך ס"ד דיוכל לבטלו [מכאן ולהבא] ע"י אתי דיבור ומבטל דיבור. הא קדושה לא פקעה בכדי. והוכיח שנחשב שהדיבור הראשון מועיל בכל שעה ושעה,

כמעשה⁵.

והאחרונים דנו האם כוונת התוס' דכל הפרשת תרומה נחשב דיבור⁶ [דהא ישנו במחשבה, ואי"צ 'מעשה הפרשה']. או כוונת התוס' דמהני ביטול השליחות, ועי"ז נתבטל התרומה שהשליח כבר הפריש. ובזה תי' התוס' דכיון דהשליחות פעלה 'מעשה', לא שייך ביטול אף בדיבור הגורם למעשה.

תוד"ה לא קידשה. דאי אמרה לשליח אין רצוני, פשיטא דאינה מקודשת וכו'⁷. אמנם מבואר ברש"י דהנידון בסוגיין אף בפני השליח [ולא חילק בכל זה]. והתוס' רא"ש תמה על סברת ר"ל, האיך יוכל לקדשנה שלוחה בע"כ, אף שעומדת וצווחת.

שם. דאי אמרה אין רצוני וכו' דאטו וכו' לא מצי חוזרת. ומשמע דביטול לפניו אי"צ גדר 'דיבור מבטל דיבור'⁸. והאחרונים [קובה"ע כט השמטה, קה"י גיטין כה] כ' דבפשוטו משמע דהטעם שהיא עיקר הבעלים, ולא כל כמיניה דשליח לעשות חלות בע"כ של הבעלים. [דהא אינו רוצה קידושין אלו עכשיו].

והאחרונים הק' א"כ אף שלא בפני השליח, יהני גילוי דעת דאינו רוצה. וע"כ דסגי ברצון של השליח⁹ [אף בלא ידיעת ורצון הבעלים. וכל זמן שלא 'ביטול' שליחותו מהני מעשה השליח אף לר' יוחנן, אף שהמשלח אינו רוצה]¹⁰.

והקובה"ע וקה"י [וע"ע חי' ר' שמואל גיטין יט] ביארו דכוונת התוס' דגדר שליחות שייך רק במה שעושה ע"פ צויו ובגרמתו. אבל לא נתחדש גדר שליחות במה שהשליח עושה נגד רצונו של בעלים¹¹.

והקובה"ע חקר היכא דהשליח שכח שהוא שליח, ועשה ע"ד עצמו, האם מהני מעשיו למשלח. וכת' דלכאור' יהני, דהא מ"מ יש לו גדר שליחות¹². אך הביא דלמש"כ תוס' [כאן] ל"מ, דבעי שיעשה מכח צווי הבעה"ב.

אבל המהרש"א כת' דסברת התוס' דאמירתו לשליח לפניו עדיף¹³, ודיבור כזה ודאי מהני לבטל דיבור הראשון [אף לר"ל¹⁴]. ועפ"ז חילק בין שלח אחריו שליח, דכיון דלא דיבר בפניו ל"מ.

וסיבת התקיימות של חלות התרומה הוא ע"י הדבור. ועפ"ז כת' לפרש דזהו תי' התוס' דהוה מעשה, דמשעה שחל הדין בפועל לכו"ע עוד שום סיבה אחרת לעולם. ומש"ה לא שייך חזרה.

והביא דמבואר [תמורה ג:] דתמורה נחשב בדיבורא עבד מעשה. ועוד ציין תוס' [גיטין סז. ד"ה דיבורא]. ולפ"ז צ"ב אמאי הק' תוס' דוקא בהפרשה ע"י שליח. {ובאמת למש"כ הש"ך [הו' לע'] דהתרת חכם הוה מדין אתי דיבור ומבטל דיבור, אה"נ מהני לישאל על תרומתו אצל חכם [כל זמן שלא אתא ליד כהן, נדרים נט.], דאתי דיבור ומבטל. אלא דיש גזיה"כ לא יחל דברו, דהוא אינו מבטל לבד. ואולי ס"ד דכיון דהוה דיבור ע"י שליח, יוכל לבטל}.

וכ"כ הריטב"א [בע"א, בשם מורי] דכיון שהוא אומר לו שאינו רוצה בשליחותו היאך יעשנו בע"כ, ומאיזה טעם לא יוכל הלה לחזור בו ובמה זכה השליח. ואינו דומה לחזרת קידושין שיש הפסד לאיש שהודית לו בקדושי וחוזרת בו שלא בפניו. והריטב"א דחה דמשמע דאף בפניו [וכרש"י].

והקה"י הק' דלחד מ"ד [גיטין לג] היכא דביטל חלק מהשליחים אמרי' דבטלו מקצתן בטלו כולן, וע"כ היינו בגדרי 'ביטול'. ודן דלמש"כ תוס' כאן ביטול בפניו אי"צ גדר 'ביטול' [א"כ לא יתבטלו שאר שלוחין]. ותי' דמ"מ יש בזה ג"כ גדר ביטול. ותרוייהו איתנהו ביה.

אך הקה"י כת' דמ"מ לצד [ע' לע' מא.] דגדר שליחות דהוה ידה אריכתא [ואין לשליח גדר בעלות לפעול מצד עצמו], לכאור' ודאי ל"ש לעשות נגד רצון הבעלים. וכת' דאם גילתה דעתה שאינה רוצה בגוף הקידושין ע"כ מהני. אלא דהכא גילתה דעתה רק שאינה רוצה בשליחות. ולא נחשב חזרה מפורשת על עצם הקידושין.

והקה"י הביא דכ"כ התורת גיטין [קמא ס] דל"מ מסירת מודעא על הגט לאחר שמינה שליח, אא"כ מבטל השליח.

והאחרונים ביארו דאף דגדר שליחות שנחשב כבעלים, אמנם נתחדש רק ד'שלוחו' כמותו. ורק כשעומד במקומו ובשליחותו. אבל היכא דעושה לעצמו ל"מ. [ובחי' ר' שמואל שם כת' דבמקום שליחות מעשה [כגון שליחות לדבר עבירה], דבר פשוט הוא דנחשב שליח רק במה שעושה מחמתו. ואם חזר וצוהו להיפך ל"מ. והנידון כאן בגדרי בעלות].

וורע"א [ח"מ קפב א] הביא בשם שו"ת הרשב"א [עט, ולא מצאתי] דנתקיימו מעשה השליח, אף דלא ידע שנתמנה.

ויסוד זה כת' הרמב"ן [גיטין לב:]: [דאף לר' יוחנן] בעי ביטול בפני עדים או ב"ד, דאל"כ לא אלים דיבור שני לבטל. אבל היכא דהבעל אמר לשליח [בפניו] הוה דיבור אלים ומהני לבטל.

ובחי' ר' שמואל [שם] הק' דמשמע בסוגיין דר"ל ס"ל דלא אתי דיבור ומבטל, א"כ אף דיבור אלים לא מהני לבטל. [ובשלמא הרמב"ן הנ"ל איירי אליבא דר' יוחנן]. [אבל המהרש"א נקט דאף ר"ל מודה דסברא הוא דדיבור אלים מהני לבטל].

איתיביה ר' יוחנן לר"ל השולח גט לאשתו והגיע בשליח וכו' תיובתא דר"ל. והתוס' הרא"ש תמה וכי ר"ל לא ידע משנה זו. ותי' דר"ל היה מחלק שום חילוק בין גט לקידושין, ולא היה כדאי בעיני בעלי התלמוד לסדרן בתלמוד, והעמידו דבריו בתיובתא¹⁵.

והריטב"א הק' דהכא איירי בביטול בפני השליח, א"כ האיך הביאו להק' על ר"ל. וכ' דמבואר דאין חילוק בין ביטול בפני השליח לשלא בפניו. [ודלא כתוס'].

והמהרש"א [הנ"ל] העמיד דקו' הגמ' משלח אחריו שליח, דמהני לבטל אף דאין כאן דיבור של הבעל לשליח. והמהרש"א ביאר דדוקא דיבור הבעל לפני השליח אלים. ועוד ביארו האחרונים דהשליח אינו יודע האם להאמין לשליח הב', ולא נחשב שסותר צווי המשלח.

ועוד כ' בחי' ר' מאיר שמחה [וזה כוונת הריטב"א בסו"ד] דקו' הגמ' מהסיפא, דמהני ביטול בפני ב"ד [שלא בפניו].

ובירושלמי [גיטין ד ב תרומות ג ב] ה' דסברת ר"ל דל"מ ביטול שלא בפני השליח. [אבל בפני השליח מודה]. ור"ל הביא ראיה מגט [דל"מ ביטול השליחות שלא בפניו, אלא בפני השליח], ור' יוחנן דחה חומר הוא בערוה. ור' יוחנן הק' מהסיפא דמהני ביטול בפני ב"ד, ותי' כחו ב"ד מיופה. [אבל הגמ' דידן ל"ל סברת כח ב"ד יפה לענין ביטול השליחות]¹⁶.

מהו שיחזור ויגרש בו וכו' רב ששת אומר אינו חוזר ומגרש. דהביטול מהני בגוף הגט. [והגמ' מקשה מ"ט פליג רב נחמן, וע' בסמוך אי פליג בדין או באומדנא].

והריטב"א הק' [בשם רבינו] היכי קס"ד כלל לדמות בסוגיין, דכיון שהגט נכתב ונחתם כראוי א"א לבטלו. [וכן ילה"ק מהו סברת רב ששת]¹⁷.

והק' האיך מדמה הגמ' לחזרת האשה, שעדיין לא תפסו קידושין ולא נעשה בה שום מעשה אישות. והאשה שחזרה בה מהקידושין ואח"כ נתרצתה, יכול הלה לחזור ולקדשה בכסף ההוא בעצמו. ואע"פ שאמרה בפירוש שלא תתקדש לו בכסף ההוא לעולם, דלאו כל כמינה לבטל הכסף מדין ממון שלא תתקדש בו¹⁸.

והביא דרבו תי' דע"י שאמר מתחילה לעדים כתבו וחתמו ותנו, ובשליחותו עשאוהו, הוי הגט לשמה. וס"ד דכל כמה דלא הגיע הגט ליד האשה יוכל לבטל הגט, ולומר שתבטל שליחותו למפרע. והוי כאילו עשאוהו מדעתם ולא הוי לשמה ופסול. ורב נחמן סבר דכיון שנכתב ונחתם על פיו והוי לשמה, ותו לא אפשר לבטלו שלא יהא לשמה.

והמחנ"א [גירושין ג טו] ותורת גיטין [גיטין לב; וקמא ס] הוכיחו מהכא דכתיבת הגט בעי שליחות¹⁹. דאת"ל דא"צ שליחות העיקר תלי בכוונת הסופר לשמה. וכיון שנכתב לשמה מה שייך כאן אתי דיבור לבטל.

ובפשוטו משמע דגדר הביטול על השליחות [דומי' דשליח להפרשת תרומה, ואף שאח"כ כבר חל התרומה. ע' תוס' לע'].²⁰

אך האחרונים [ע' ח'י' ר' שמואל גיטין יט] דנו דלמש"כ הריטב"א דאתי דיבור ומבטל 'למפרע', א"כ אף אי לא בעי גדר שליחות, הא מ"מ בעי צווי הבעל להחשב לשמה. ואתי דיבור ומבטל הצווי למפרע, וכמי שלא צווהו²⁰.

15 וכת' דכן יש לפרש בכל מקום שסותר דברי האמורא מתוך המשנה.

16 ובחי' רמ"ש [בסוגרי'] כ' דאפשר דהירושלמי ס"ל דמעשה ב"ד נחשב בפניו, ומש"ה זכין בב"ד הגדילו אינו יכולים למחות [ע"ל מב].

17 [ויש להעיר דהריטב"א לא הק' כלל מסברת רב ששת. די"ל דס"ל דיש לבעל זכות לבטל את הגט. אלא דהק' האיך מדמה הגמ' להא דלא אתי דיבור ומבטל מעשה].

18 [וכסברא הזו כת' ראשונים למסקנא בדעת רב נחמן, ע' בסמוך]. אבל הרמ"ה ביאר דל"ד למעות, דמעות לאו מחמתיה דבעל ואשה. אבל כתיבת הגט תלי בדעתיה דבעל. ואי לא כתב מדעתיה לשם גירושין אינו גט. ומש"ה כדיבור דמי, ואתי דיבור מבטל דיבור.

והרמ"ה כת' דה"ה קידושי שטר מהני ביטול. [דאף שטר בעי לשמה, וכדלע"ט. ויל"ד האם שטר קידושין בעי כתיבה בשליחות].

19 [ונח' בזה תוס' ושא"ר גיטין כב:]. והריטב"א הנ"ל הזכיר שליחות, אמנם האחרונים העירו דדעת הריטב"א [גיטין כב:] דא"צ שליחות, ולפ"ז עיקר כוונתו שיעשה בצווי הבעל].

20 ובחי' ר' שמואל הביא דהמחנ"א ותור"ג נקטו דאתי דיבור ומבטל רק מכאן ולהבא. {אמנם המעיין בדבריהם מבואר דס"ל דאת"ל דהא דבעי צווי הבעל רק משום דסתם אשה לאו לגירושין קיימא [וכדא' זבחים ב:], א"כ כל שנעשית אתמול ע"פ צווי יחשב לשמה. ולא שייך בזה עקירה למפרע. דמעשה מציאות לא שייך עקירה למפרע.}

ועוד ביאר הקוב"ע [עו יג, ועד"ז כת' ר' שמואל בשם ר' שמעון] דמהני ביטול [מכאן ולהבא] דגט צריך כתיבה לשמה, הכוונה שיהא הגט מיוחד לשם גירושיו אשה זאת משעת כתיבה עד שעת גירושין [ובע"י כתיבה לשמה, דיוחד זה הוה ע"י הכתיבה דוקא]. והבעל יכול לעקור יחוד הגט מכאן ולהבא, ובע"י שיהא מיוחד לגרש בשעת הגירושין.

ועוד כת' הבר"ש [גיטין לט א] דהטעם דמהני ביטול, דנחשב דלשון הגט פועל את כריתות. [והלשון הכתוב נחשב כעין דיבור הבעל. ושייך ביטול על דיבור זה].

ותוס' [גיטין לב: וש"ר שם, והתוס' הרא"ש כאן] הק' דאם כתב ס"ת לשמה א"י לבטלו, ולא אתי דיבור ומבטל מעשה. **ותוס'** תי' דכל זמן שלא הגיע ליד אשה לא חשיב גמר מעשה, ויכול לבטל²¹.

והקוב"ע [עו טו] דייק דאף בלשמה דס"ת היה שייך ביטול, אלא דהוה 'מעשה' [ולא אתי דיבור ומבטל מעשה²²]. [והאר"ך שם דביטול שייך רק בחלות שנחשב ע"י עשיית האדם. אבל חלות דהוה ממילא ע"י מעשיו, כשחיתה וחליצה לא שייך ביטול. וכת' דלפ"ז מבואר דלרב ששת לשמה דכתיבת ס"ת נחשב עשיית האדם²³. וע' בסמוך במה פליג רב נחמן].

וקי"ל הלכתא כותיה דרב נחמן וכו'. דחוזר ומגרש, **והריטב"א** פי' אלמא לא אתי דיבור דביטול, ומבטל דיבור ראשון שאמר לעדים לכתבו ולחתמו כראוי. [ודלא כר' יוחנן דמבטל, וקשיא הילכתא].

ומבואר דס"ד דסברת רב נחמן [דחוזר ומגרש], דלא אתי דיבור ומבטל דיבור. [וס"ד דהגט הוה דיבור]. **והראשונים** הק' א"כ ה"ל להק' על רב נחמן מהמשנה, ואמאי הק' מהילכתא. **והר"א אב"ד** [הו' ברמב"ן] תי' דעדיף ליה להק' הילכתא אהילכתא. **והרמב"ן** חלק דכל היכא דאיכא לאקשווי ממתני' לא מהדר' בתר פירכי אחרני'. ועוד דרב נחמן אמרה אמתני', דנתבטל השליחות, וחוזר ומגרש בגט. ואהדורי אפירכי למה לי. **והרמב"ן** תי' דשליחות הוה שליח דיבור גרידא, ואתי דיבור ומבטל דיבור. אבל כתיבת הגט הוה מעשה כל דהו כיון שנכתב לשמה וכדין. ומקשה הגמ' דדמי לנתינת מעות ליד האשה.

ועוד תי' **הריטב"א** דס"ד דביטול מהני דוקא לפני השליח [וכמ"ש **תוס'** ד"ה לא]. א"נ ביטול בפני ב"ד, שכח ב"ד יפה [והביא כן מהירושלמי, הו' לע']. אבל בעלמא לא אתי דיבור ומבטל.

תוד"ה מתורת. פי' מסתמא אינו מתכוין לבטל, ולפ"ז אם אמר בפירוש וכו'. **וכ"ד הרמב"ם** [גירושין ו כא], **והרמב"ן** הביא דכ"ג ר"ח. **והגהש"ס** [גיטין לב:] ציין דכ"מ ברשב"ם [ב"ב מ:] שכ' דל"מ ביטול קודם כתיבה אא"כ ביטלו אחר כתיבה.

בא"ד דה"ה כמו מעות שאינן מתבטלות, דמאחר שהגט כתוב כהילכתו א"י לבטלו²⁴. **וכ"כ הרמב"ן** [כאן וגיטין] דלאחר שנכתב כדין אין אדם יכול לבטל למפרע²⁵, למה זה דומה לאומרת הריני חוזרת²⁶ שלא אתקדש 'בכסף זה' לעולם. **והקוב"ע** [עו יא] ביאר דכתיבת הגט נחשב חלות דין מאליו, וביטול שייך רק בדין שנפעל ע"י האדם²⁷.

אבל הביא **דתוס'** [גיטין לב:] כת' הטעם דל"מ ביטול בגט לרב נחמן, דכיון דנגמר הגט [וראוי לגרש בו] הוה מעשה.

21 **והקצות** [סה ח] הביא בשם **הריטב"א** [ישנים ב"מ יג] דאף בשטר בממון שייך ביטול, ואם זרקו לאשפה ל"מ. **והקצות** כ' דמ"מ למ"ד עדין בחתומיו זכין לו, הוה מעשה ול"מ ביטול. אך הביא **דהב"ח** וט"ז [שם] נקטו דאף למ"ד עדים בחתומיו זכין לו מהני ביטול].

22 אבל אילו יבטל מתחילה מהני [ואולי יהי חזרה תוכ"ד אחרי הכתיבה]. וכת' דלפ"ז יכול להטיל תנאי בכתיבת ס"ת, שאם יתקיים התנאי תהא הס"ת כשירה.

23 וציין לדברי **הראב"ד** [ברשב"א נדרים יד:] דשייך התפסת נדר בס"ת, דקדושת האותיות נחשב דבר הנדור.

24 **והריטב"א** כת' ומיהו אם אומר קודם כתיבה כל גט שאכתוב יתבטל, מהני משום כתיבת מודעא.

25 [ויל"ד בכוונת הרמב"ן 'למפרע', האם כוונתו דכל ביטול דאתי דיבור מהני מכאן ולהבא. או דאף דביטול למפרע, ל"מ בכשרות הגט].

26 [יל"ד אמאי נקט הלשון כלפי האשה. ועוד דהאשה עדיין לא קיבלה מעות, ואף אי שייך ביטול על המעות, וכי שייך ביטול בדבר שאינו שלו או מעשה שלו. והול"ל דהמקדש ביטל את המעות קידושין. ובזה יל"ע דעיקר הקידושין תלי בקבלה דידה, ולא בנתינתו].

27 [ולפ"ז נח' רב נחמן ורב ששת בגדר כל כתיבה לשמה]. ועוד יל"פ דכוונת התוס' דכיון שנגמר עשייתו, וראוי לגרש בו הוה כמו מעות הראויין לקדש, ונחשב מעשה. ומש"ה ל"ש ביטול [למפרע] על עשייתו.

והביא דתוס' [גיטין פח.] כת' דקודם שגמר כתיבת הגט מודה רב נחמן שיוכל לבטל [החצי שכתב]. וביאר דהיינו לטעם דאחר שנגמר כתיבתו נחשב מעשה, והיינו משעה שראוי לגרש בו.

מהיום ולאחר מיתה

יְתִיב רב חסדא קדושי שני במאי פקעי. הרשב"א [נח:] הק' נימא דקידושי ראשון קדמו, וכשפשטה ידה וקבלה קדושין משני אינו חזרה גמורה, אלא שאם מת ראשון או חזר בו תוך ל' יום שתהא מקודשת לשני. אבל אם הראשון לא חזר בו מקודשת לראשון ופקעי קדושי שני. והרשב"א הוכיח דכל שפשטה ידה וקיבלה משני, נתבטלו של ראשון לגמרי ולעולם אי"צ ממנו גט [ודלא כירושלמי הו' ברמב"ן שם, וע' מה שהו' לע'].²⁸

אבל הר"ן הוכיח להיפך, מהס"ד דהגמ' מוכח דלא אמרי' דכשקבלה קידושין מהשני הוה חזרה מהראשון. ואף דהגמ' דוחה דלא שייך פקע, אבל לאחר מיתה דפקע קידושי שני, שפיר חייל קידושי ראשון [אף למסקנא].

ורע"א [נח:] כת' דאינו ראייה, דתלי הא בהא, דאי לאחר ל' יום פקעי קידושי שני, אי"צ כשקבלה קידושין אין בזה חזרה מהראשון, ולאחר ל' יחולו קידושי ראשון. אבל השתא לפי האמת דא"א שיפקעו בכדי, וע"י שקבלה קידושי שני לא יחולו קידושי דראשון [אא"כ ימות השני], בזה אמרי' דהוי חזרה דאין דעתה לענין אם ימות או יגרש.

אסיפא מתני' לה וכו' מעכשיו ולאחר ל', אמר רב ואינה מקודשת לעולם וכו' לרב מספ"ל תנאה הואי או חזרה וכו'. פרש"י אם לא אחזור בי בתוך שלשים יום יהו קדושין מעכשיו. והרמב"ן [וריטב"א] הק' דהא לא התנה להדיא שיוכל לחזור בו, ולא מצינו המקדש מעכשיו שיוכל לחזור בו. ועוד נימא נמי שהתנה שהיא תוכל לחזור, כשם שהתנה הוא בעצמו אם לא חזר בו. וע"כ דלא מספקין לה בתנאי שלא פירש²⁸.

והרמב"ן [וריטב"א בשם תוס'] פ' דה"ק מעכשיו יחולו הקדושין אם יבואו ל' יום, כלומר אם הקב"ה יקיים אותנו ויגיענו לל' יום. ואם מת תוך ל' יום לא תהא מקודשת²⁹.

והרשב"א חלק דאדרבה לשונו משמע חזרה טפי ממיתה, וה"ק מעכשיו תהא מקודשת ובלבד שכל ל' יום יהא ברשותי לבטלן. שרוצה להמלך לחזור כל ל' יום, ואינו תנאי שבלב.

אך הרשב"א הק' מהצריכותא של הגמ' [בסמוך] לקרובה קאתי, דאימא מודה דתנאה הוה. [ומה שייך סברת לקרובה, דדעתו לחזור בו]. וכת' דמ"מ אינו חוזר בו מעכשיו, אלא שרוצה להרחיב הזמן שיוכל לחזור.

אבל רש"י [ד"ה ושמואל אמר] כ' דאינה בספיקא אלא לאחר ל', שמא ימות הראשון וכו'. [דתנאה הוה]. ומבואר דרש"י מודה דתלה תנאו אף שמא ימות. וכה"ק האבנ"מ [מ] ז' דלדעת רש"י תלי בחזרה, והא לא חזר. ולא מצאנו דיהא תנאי אף שלא ימות, והק' דלמש"כ הרשב"א דהוה תנאי דוקא שיחזור בו³⁰. והאבנ"מ תי' דגדר התנאי שיהא באופן שיהא בדין קידושין לאחר ל' [ובין מת ובין חזרה]³¹.

עכ"פ צ"ב אמאי רש"י נקט הכא חשש מיתה, ולא חזרה. והשעה"מ [ז' יב] תי' דמבואר דעד ל' יום הוה מקודשת ואינה מקודשת, ואמאי לא תנשא לראשון. ושוב לא יחזור בו, דאינו עשוי לקלקל עצמו דנמצא בא על אשת איש³². ומש"ה נקט רש"י החשש שמא ימות.

שם. תנאה הוה. רע"א [שו"ת קמא רא] הק' דהא לא כפלי' לתנאי, ולדעת כמה ראשונים [ע' לק' סא] אף תנאי דמעכשיו צריך תנאי כפול. וכת' דשמואל מוקי מתני' דבכפליה לתנאי. אך אי איירי דכפליה לתנאי, האיך הוה ספק לרב. ותי' דאה"נ כוונת רב דאיירי בלא כפליה, והוה ספק תנאי ולא מהני תנאי דידיה. ושמואל פליג דודאי תנאי ובדלא כפליה, המעשה קיים. ומש"ה

28 ואם אתה חושש לתנאי של חזרה אנו יכולין לחוש לכל תנאין שבעולם שאדם מתנה על אשתו ואין לדבר סוף. ועוד כת' הרש"ש דטפי הול"ל אם תזנה עד ל' יום.

29 ובתוס' ריה"ז כת' דתנאה הוה היינו דהתחילו הקידושין מהאינדא, ולא גמרו עד ל' יום. אבל אינם יכולים לחזור בהם. ואם מת תוך ל' אי"צ חליצה ויבום שהרי משעה ראשונה נתן לה קידושין שלא יגמרו עד לאחר ל'. [ומשמע דזהו מהות קנין שלא נגמר, וע"ד ר' יוחנן ס. וצ"ע]. ולשמואל ספק תנאי [ותלוין כל ל', שאם ימות מקודשת לשני] וספק חזרה, שלא רצה שיחול עד לאחר ל'.

30 [ובשלמא אי סברת רש"י דנחשב תנאי לכל דבר דאפשר [וכקו' הרמב"ן], י"ל דבין חזרה ובין מיתה בכלל]. ויל"ד וכי נימא דאף נקרע השטר וכדו'.

31 [ועד"ז כ' הראשונים, ע"ל ס.]. אך רע"א [לשעה"מ] ציין דמבואר ברש"י [יומא יב] דחיישין שמא לא יקיים התנאי, אף דמקלקל עצמו.

העמיד את המשנה בכפל.

והחזר"א [נ ג] ביאר דמהני גילוי דעת, ואי"צ משפטי התנאים [ע"פ הרשב"א גיטין עה, וע' לע' מט:].

אי חזרה הוי. **פרש"י** דקאמר איני אומר מעכשיו אלא לאחר ל' יום, וחוזר ממאי דאמר מעכשיו. והרשב"א הק' דל"מ חזרה תוכ"ד בקידושין [וכדאי' נדרים פז, ב"ב קל.]. והעלה לתרץ דכוונת הגמ' דה"ק מעכשיו אני נותן המעות, והקידושין יחולו לאחר ל'. ואינו חזרה ממש, אלא כעין חזרה. וכת' דאינו נכון כלל.

והרשב"א וריטב"א תי' דאיירי שאמר כל זה קודם נתינת המעות, ולא נגמרה נתינתם עד שאמר כל הלשון הזה. ואפי' קידשה בפקדון שמונח בידה, לא גמר הקידושין עד לאחר שגמר דבריו. וכבר קדמתו חזרה. והתם איירי שנתן קידושין, וכיון שנמגרו הקידושין אינו יכול לבטלן.

אמנם **הב"י** [אה"ע לח] כת' דאף דלא מהני חזרה תוכ"ד בקידושין, היכא דהוה בלי הפסק, אמרי' דראש דבריו אסיפא סמין. ומהני אמירת התנאי אחרי הנתינה. [ומשמע דחילוק בין הפסיק כל שהוא, לרצף א'] ויש **אחרונים** שהעירו דמדברי הרשב"א מבואר דאף בלא הפסק ל"מ בקידושין. אמנם י"ל דהב"י איירי דוקא היכא דמפרש דבריו, דלא סיים מעשה הקידושין, דראש דבריו אסיפא סמין³³. אבל הכא דחוזר בו, ע"כ הוה דיבור בפנ"ע³⁴.

ועוד דנו **האחרונים** לדעת **רשב"ם** [ב"ב שם] דמדינא מהני חזרה תוכ"ד בקידושין, והוה חומרא דרבנן משום לעז.

והתנאי מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט דברי חכמים. פרש"י דמספ"ל אי הו' תנאי או חזרה. [וע' בסמוך לר' יוחנן].

והגמ' [ב"ב קלו.] מק' דלענין מתנה אמרי' דמהיום ולאחר מיתה מהני. ומפרשת הגמ' דגבי ממון ה"ק גוף מהיום ופירות לאחר מיתה [והריטב"א פי' דאפשר לקיים הלשון הכי]. אבל בגט ע"כ הוה ספק תנאי וספק חזרה. [דליתיה כלל לאחר מיתה וליתיה לחצאין. וע"ע ברשב"א גיטין עב.].

ותוס' [יבמות צג, וע' לק' סג.] כת' דמעכשיו ולכשיבא בדבר שלא בא לעולם, הוה מעשה קנין מעכשיו. ואף רב מודה דאינו תנאי או חזרה. דבדבר שלא בא לעולם א"א בענין אחר [דא"א להקנות מעכשיו]. ועוד דהכא דאומר מעכשיו לבסוף ליכא להסתפק כלל.

שם. מהיום ולאחר מיתה. ודעת **רוב ראשונים** דה"ה מעכשיו ולאחר מיתה. אבל דעת **הרמ"ה** [הו' בטור קמה ג] דמעכשיו ולאחר מיתה הוה גט. דכה"ג לכו"ע הוה תנאי. ורע"א [כאן] הביא דבס' **מכתב מאליהו** הק' דבסוגיין מבואר דקאי אף אמתני' דידן, דתנן מעכשיו ולאחר ל' והוה ספק חזרה³⁵.

ובגמ' [גיטין שם] מבואר דר' יוסי ס"ל דאף האומר 'לאחר מיתה' לחוד [נחשב לרבנן ספק תנאי, ולרבי ודאי תנאי], דס"ל זמנו של שטר מוכיח עליו והוה כאומר מהיום. [וכן האומר לאחר ל' וכו'].

ואי אמר שמואל הלכה כרבי, הו"א התם דאין גט לאחר מיתה. **פרש"י** דאדם יודע דאין גט לאחר מיתה, ומידי דכדי לא עביד איניש. [וע"כ דהוה תנאי]. קמ"ל דלא אמרי' דאדם יודע, ומידי דכדי עביד איניש. [ועיל"פ דאזלי' בתר פי' המילות. ולא מהני אומדנא חיצוני].

אמר אביי ולטעמי' דרב [פרש"י דמספ"ל] וכו' ובא אחר וכו' מעכשיו ולאחר כ'. **פרש"י** דאי ראשון חזרה, דשני קידושין [כשכלו כ' יום], דהא ראשון חזר בו ממעכשיו. וכשיטתו דהוה תנאי של חזרה. ולדעת **הרמב"ן** אף דאינו יכול לחזור בו, הכא קדמו קידושי שני.

מעכשיו ולאחר כ' וכו'. **פרש"י** דכלו ימי שני בתוך של ראשון. ונקט כ' כדי שיהא מקום לשלישי [וכדאי' בסמוך].

33 [וע"ד מש"כ הרשב"א גבי פקדון].

34 אמנם יל"ע היכא דהיה דעתו להטיל תנאי, ולא סיים כוונתו. האם יהני לחזור בו. דהא לא סיים הקידושין. וצ"ע.

35 ובסוגיין משמע דאין חילוק בין גט לקידושין. או בין לאחר ל' או לאחר מיתה.

והתוס' ר"ד כ' דאילו השני אמר ולאחר ל', חלין שניהם ביחד. ולא הוי קידושי דאין אשה מתקדשת לב' בני אדם, דכל שאינו בזה אחר זה אפילו בב"א אינו [וכדלע' נא].

דף ס.

מהד"ת האי לישנא משמע תנאי ומשמע חזרה ותבעי גט מכל חד, קמ"ל. פרש"י קמ"ל דלאו תרוייהו משתמע, אלא ספק. ואי תנאה הוה, לכולהו הוה תנאי ואינו לשון חזרה כלל. ואי לשון חזרה ל"ה לשון תנאי כלל.

והרשב"א כת' דאין לומר שירדו חכמים לסוף דעתן של בריות, דאו כולן משום תנאי או כולן משום חזרה. [וכ"מ בתוס' ריה"ז]. והרשב"א פי' שחכמים נסתפק להן מהו משמעות הלשון. ואע"פ שזה אומר לכך נתכונתי וזה אומר אני בהפך זה נתכונתי, אנו אין לנו אלא לדקדק עיקר משמעות הלשון ודינו. שכונת המקדש אינה נשמעת לעדים ואין כאן עדים אלא מעיקר הלשון ומשמעותו.²

שם. מראשון ומאחרון צריכה גט, ומאמצעי אי"צ גט. וכ"ה למסקנא לפי רב, ובסמוך מבואר דלר' יוחנן כולוהו תפסי. ונח' הראשונים להלכה, דר"ח לא פסק כרב והר"ף פסק כרב. והראשונים הק' אמאי השמיט הא דאביי.

אבל הרמב"ם [זיב] כת' דאפי' הן ק' על הסדר הזה קידושי כולוהו תפסי, וצריכה גט מכל א', מפני שהיא מקודשת לכולן בספק. ובהג' מיימוני כת' דפסק כר' יוחנן. אך הראשונים הק' דהרמב"ם [גירושין ט יד] פסק דמהיום ולאחר ל' הוה ספק תנאי וספק חזרה [וכרב]. וכן הרמב"ם כאן סיים דהוה ספק.³

ובתוס' ריה"ז כת' דהרמב"ם נסתפק האם הלכה כרב או כר' יוחנן, הילכך בגט החמיר כרב. ובקידושין חשב לקידושי כולן [מספק], שמא הלכה כר' יוחנן.

וה"ה כ' דהרמב"ם חשב דילמא הוה תנאי וחזרה כא', ומש"ה צריכה גט מאמצעי [וכס"ד דאביי]. וחיישינן לכל מה דאפשר באיסור א"א, ומש"ה לא סמך אדאביי. וכבר תמה הרא"ש אמאי לא יהא הלכה כאביי דליכא מאן דפליג.

והרשב"א הביא דהרמב"ם [בפיה"מ] כת' דצריכה גט מכל א' מהם, דילמא מחלפה באשת איש. והרשב"א ביאר דקאי אאמצעי, דהרמב"ם פסק כרב דהו ספק ראשון או אחרון, ומן האמצעי צריכה גט גזירה משום א"א דעלמא. והרשב"א כ' דזהו ענין רחוק לגזור היכא דל"מ בגמ'.

והכס"מ כת' דהרמב"ם פסק כר' יוחנן דכולוהו תפסי. אלא דלא פסק כטעם [בסמוך] משום דרווחא שבק. [דהא איתותיב, ואשנוי' לא סמכי']. ולעולם ק"ל דהלשון משמע תנאי ומשמע חזרה. ואפ"ה ס"ל לר' יוחנן דתפסי בה ק', מספק.⁵ ודלא כאביי [אליבא דרב].

רווחא שבק - כי שרגא דליבני

עולא אמר ר' יוחנן אפי' ק' תופסין וכו' כי שרגא דליבני, כל חד רווחא שבק. פרש"י דס"ל דיש צד קידושין לכולהו. ופי' דכל א' מצא מקום, זמן פנוי לקידושין. ותוס' פי' דמתחיל

1 דהתוס' ריה"ז כת' דס"ד דאיכא אינשי דאמר' הכי או הכי, קמ"ל דמילתא דפשיטא דבכולהו אמרי' או תנאי או חזרה.

2 [וצ"ב דבכל גדרי לשון אזלי' בתר לשון בני אדם. וי"ל דהכא אין לשון בני אדם ברור שמדברים כן, לחזור בהם ולסתור דבריהם. וזהו כוונת הרשב"א דלא אזלי' בתר הלשון של כל יחיד ויחיד].

3 ועוה"ק הר"ן [כאן] דהרמב"ם כת' דוקא כשזמן השני כלתה תוך זמן הראשון [וכדברי אביי, וכמ"ש רש"י דאם זמן השני לא נסתיים. הרי קידושי ראשון קדמי]. והר"ן הק' דלדעת ר' יוחנן כל דהשני משכח רווח מהני, אף דלא נסתיים תוך זמן הראשון. והב"ש [מ ח] תי' דהוה ספק, דשמא השני נתכוון לתנאי ולא לשיור [וכרב]. ולא חזר בו. [ומבואר מדבריו דהנידון כרב או כר' יוחנן הוה ספק בכוונתו, וי"ל דכל א' נתכוון לדבר אחר].

4 אך בשו"ת עבודת הגרשוני [קיה] הביא דהרמב"ם [גיר' ט יד] כת' דספק מגורשת, שמא אחר שאמר מעכשיו חזר בו מלשון מעכשיו וסמכה דעתו על לאחר מיתה שאין גט לאחר מיתה. ואילו חשב לר' יוחנן הול"ל דהוה ספק משום שלא נגמרו הקידושין.

5 ודלא כמ"ש רש"י ושאר דלשון 'תפסי' משמע בתורת ודאי.

מעכשיו, ולאחר ל' יום יגמרו.⁶

והראשונים הביאו לשון הירושלמי דכל ל' יום קונה ואינו קונה, לאחר ל' יום קונה קנין גמור.

ותוס' [לק' סג, יבמות צג.] כת' דלדעת ר' יוחנן דשירא הוי, וה"ק מעכשיו יתחילו הקידושין ולא יגמרו עד לאחר ל'. ואף במשיכה משוך פרה זו מעכשיו ולאחר ל', לא נגמר עד לאחר ל'.⁷ ומש"ה צריך שבסוף הל"ט יעמוד באגם הראוי למשיכה [ולא ברה"ר].⁸ והא דמבואר [לק' שם] דמהני היכא דנקרע השטר, היינו כשמואל דתנאה הוה.

אבל **הרשב"א** האריך להק' דלא הוזכר דמתחיל וגומר, אלא רווחא שבק. כלומר שייר בה זמן שיחולו אף קדושין אחרים בה. ומיד היא מקודשת, אלא שתופסין בה קדושין אחרים. [והרשב"א הביא דכ"מ בדברי הר"א אב"ד שדימה למקדש ומגרש 'חוץ מפלוני' גיטין פב"ו]. ועד"ז כת' בתוס' ריה"ז.⁹

וכת' **הרשב"א** דה"נ המקדש מעכשיו ולאחר מיתה מקודשת, אלא דרווחא שבק לכל מאן דמקדש לה עד לאחר מיתה. [אבל לדעת תוס' ל"מ קידושין שלא יגמרו, ע' בסמוך].

כלתה קנינו - ודעת **תוס'** [הנ"ל] דצריך שיהא השטר ברשות הראוי לקנין בסוף ל'. וכ"כ הר"ן [דלר' יוחנן דשירא הוי] צריך שהשטר קיים לאחר ל' יום. שאע"פ שמעכשיו מתחילים הקדושין לחול אינן קונין קנין גמור עד לאחר ל' יום. הלכך בעינן שיהא השטר קיים וברשותה בשעה שהוא גומר קנינו.

אבל **הרשב"א** הק' על תוס' דמשמע דמהני אף כשנקרע שטר האירוסין תוך ל', והוכיח דנגמר מעשה ידיה [כנ"ל].

ותוס' [ב"מ לד.] דנו שמהני להקנות פרה מעכשיו סמוך לגניבתה [לר' יוחנן] [להקנות לשומר כפל, ומהני אפי' קיימא באגם¹²], שאין הקנין נגמר אלא סמוך לגניבתה. ותי' ושמא י"ל דקידושין אלימי, וכיון דאשכח רווחא תו לא פקע. [ואילו בממון כיון דהשלים הקנין הראשון, פקע הקנין שביתיים]. אבל הכא גיזות ולדות לכל הפחות דאיתנהו בשעת מסירה אהני מעכשיו לקנותה סמוך לגניבתה למפרע.

ומבואר דס"ד דתוס' דנקנה הפרה כמו שהיא בסוף ל'. ובזה דחו תוס' דקונה אף הגיזות שהיו בעין בשעת משיכה הראשונה¹³. ויל"ד אי איירי שנגזזו בינתיים, א"כ אם אינם עומדים ברשותו כלתה קנינו. והקה"י [ב"מ לא] כת' דתוס' חזרו בהם, ולמסקנא חל הקנין למפרע. וביאר דגדר מעכשיו ולאחר ל' לר' יוחנן, דהוה קנין גמור מוחלט עכשיו לזמן של אח"כ, והוה גדר שיור על הזמן. [והעמיד דתוס' במסקנא ס"ל כסברת הרשב"א הנ"ל דנסתיים מעשה הקנין¹⁴].

[ויש שדנו דדעת התוס' היכא דנסתיים מעשה הקנין בסוף הל' קנה למפרע משעה ראשונה. וצריך שיהא

6 והשערי' [ה כב] הביא מדברי ר' יוחנן מבואר דיש איזה שהות זמן שיתחיל קנין ויגמור. דאילו ענין חלות הקנין ענין מופשט דל"ש בו שהות זמן, ל"ש בו התחלה וגמר בהארכת זמן עד סוף ל' יום. אלא ודאי דבכל קנין יש שהות זמן של רגע, ומש"ה היכא דהמקנה רוצה להמשיך זמן קנינו מהני.

7 **ותוס'** [יבמות צג.] ביאר דע"י תחלת משיכה שהותחל הקנין נעשה האגם רשותו, והוי כמשיכה אריכתא. ובסוף ל' הפרה עומדת במקום הראוי לקנין. ואפי' יצתה מן האגם תוך ל', ובתוך ל' חזרה לאגם קני.

8 ומבואר בדברי התוס' דסגי בתחילה ובסוף. והקנין מתחיל עכשיו, ומסתיים בסוף הל' [ואין שלבים באמצע]. [אך **תוס' ר' פרץ** [בשיטמ"ק ב"מ לד., ה' בקצות קצו ג] נקט דצריך שלא יצא מרשות סימטא כל ל'. ויל"ד אי אף באופן דשרגא דליבני].

9 אך דעת **הרמב"ן** [ס' הזכות שם, ור"ן, ורשב"א שם פב.] דאיירי בלא מעכשיו. אבל היכא דאמר מעכשיו מודה ר' יוחנן דהוה גוף מהיום ופירות לאחר ל' [וכדא"ב ב"ב קלו אליבא דרב].

10 דמבואר דמגורשת כלפי כל העולם, וכלפי אותו אדם עדיין אשת איש. [ולא נתפרש ברשב"א האם כוונתו דהוה גדר קידושין חוץ מפלוני. או דהוה שיור רק לענין שיתפסו עצם הקידושין. וע' היטב דברי תוס' ריה"ז, ע' בסמוך].

11 **והתוס' ריה"ז** הקש' האיך מצאנו קידושין בעולם שלא יפשוטו בכולה, ורחמנא אמר ולא חצי אשה. [ועד"ד קו' שא"ר]. וכת' [בהמשך דבריו, ולכאו' כוונתו לתרץ ע"ז] דכאילו אמר חוץ ממי שקידשך תוך ל'. וכן **הרמ"ה** כת' דהוה לשון שיור, כדי שיתפסו קידו' אחרים.

12 **ותוס'** הביאו [כתובות פב.] דמהני כשעומדת באגם. [ובעי דוקא אגם לגמר הקנין. וכנ"ל].

13 **ותוס'** נקטו הלשון 'לכל הפחות', משמע דנסתפקו דקנה כל הגיזות שבינתיים. ויל"ד בזה.

14 וכת' דתוס' חזרו בהם, דא"צ שיעמוד באגם בסוף הל'. והגמ' [כתובות שם] איירי בלא מעכשיו. [ודוחק גדול, שהרי תוס' בקו' הביאו ראייה מהגמ' בכתובות, ולמסק' מתפרשת הגמ' שם באוקימתא אחרת, ותוס' לא רמזו ע"ז כלל].

ברשות הראוי לקנין בסוף הל', ועי"ז קנה במעשה הראשון, בשיור הזמן שבינתיים].

חזרה – האחרונים דנו האם מהני חזרה תוך ל', לתוס' דעדיין לא הושלם הקנין. [אבל לרשב"א נגמר הקנין, אלא דהוה שיור]. והאבנ"מ [מ ח] הק' דכיון דצריך שיהא ברשותה בסוף ל', ע"כ דלא נגמר וקונה לבסוף, והיכן מצאנו קנין בע"כ. ושוב כתב דלא אתי דיבור ומבטל מעשה, דכיון דהתחיל קנינו שוב לא אתי דיבור ומבטל. ול"מ חזרה¹⁵.

והאבנ"מ הוכיח דל"מ חזרה, דהכא כשפשטה ידה וקבלה קידושין מהשני, הא חזרה מהראשון, א"כ האיך תפסו קידושין תרוייהו. [ולכא' תלי' במח' רמב"ן והרשב"א לע' נח:]. והחזו"א דחה דלא נחשב חזרה. א"נ איירי שפירשה בהדיא דאינה חוזרת.

אך האחרונים [שער"י ה כב, חזו"א] הביאו דמפורש בתוס' [סג. בסו"ד] דלר' יוחנן [בהקנאת ממון] יכול לחזור כל זמן שלא הושלם הקנין. והשער"י כ' דהא דמהני חזרה הוה לענין שלא יגמרו עוד הקידושין אחר שחזרה בה. אבל הקצת קדושין שחלו כבר ונתפס בה ודאי לא פקעי וצריכה גט מכולם. [וע"ע בסמוך].

אמנם משמע בתוס' [הנ"ל] דמהני חזרה לגמרי [בהקנאת ממון]. וי"ל דלענין ממון כל קנין שאינו גומר, אף המקצת קנין שיש פקע. דהוה ענין קנין א', ואין דעתם לקנות לחצאין [באיכות]. אבל לענין אישות אף התחלת הקנין אוסר.

ולא נתפרש בסוגיין במה פליגי רב ושמואל אר' יוחנן, האם ס"ל דל"מ קנין שמתחיל וגומר¹⁶. או דהלשון משמע טפי תנאי וחזרה, אבל אילו יפרש להדיא מהני. וע' חזו"א [נז ו].

ותוס' [לק' סג.] הק' א"כ האיך מהני קנין סודר מעכשיו ולאחר ל' לר' יוחנן¹⁷ [להתחייבות שידוכין וכדו'], דהא הדר סודר למריה. ותי' דכשואמר לשון ע"מ מעכשיו מודה דר' יוחנן דהוה תנאי [כרב] ולא שויר.

שם. אפי' ק' תופסים. ואם הראשון קידש מעכשיו ולאחר ל', והשני מעכשיו ולאחר כ', קידושי שניהם תפסי בתורת ודאי.

והרשב"א כת' דלר' יוחנן אפי' אם השני יקדש מעכשיו ולאחר מ'. דהא רוחא שבק לכל מאן דמקדש תוך ל', ל"ש קידושין גמורין, ול"ש קידושין מעכשיו ולאחר זמן¹⁸. וכ"כ הר"ן דלר' יוחנן אין חילוק¹⁹.

אבל השיטה לנ"ל כת' דאם השני אמר לאחר ל' אינה מקודשת, דלא הניח לה מקום לגמור הקידושין. וכ"מ לדעת מקצת הראשונים בדעת הרמב"ם [ז יב, הו' לע'] דנקט דוקא משום דנסתיים קידושי שני בזמן שקידש, ויש ראשונים דנקטו דהרמב"ם פסק כר' יוחנן [לחומרא]. ומבואר דדוקא משום דנסתיים הזמן תוך ל'. [והר"ן הק' בזה על הרמב"ם²⁰].

[ולכא' סברת השיטה לנ"ל הוה כדברי תוס' ד"ה כל], וע' בסמוך.

והרשב"א הוכיח [דבכל אופן תפסי] ותדע לך דהא אלו מקדשה שני קדושין גמורין אפ"ה לא פקעי קדושי ראשון אע"פ שלא הגיע זמנו עד לאחר שקדשה שני קדושין גמורין, ה"נ לא שנא. ולכא' כוונת הרשב"א דכיון דנתברר דלא יסתיימו קידושי, א"כ שייר בקנינו. [וכקו' הגמ' בסמוך גבי גט לרש"י היכא דמת. אבל לתוס' כיון דבשעת התחלת קידושין ראוי לחול, חל עכ"פ מקצת]. והחזו"א כת' דצ"ל דלא שייר לאחרים כדי שיעכבו ע"י, והשני קידש ג"כ בשיור. [וכת' דלפ"ז כשהשני קידש לאחר מ' ל"מ [וכסברת השיטה לנ"ל].

והרשב"א הק' [לתוס'] דלאחר ל' יום הול"ל גמרי קדושי ראשון ופקעי קדושי שני. ואם נפשך לומר דכבר חל בשעה שראוי במקצת ובמה פקעי. א"כ כשגמרו קידושי שני, האיך שוב יגמרו קידושי ראשון.

ובאמת כבר עמד בזה תוס' [ב"מ לד. הנ"ל], ונקטו דראוי שיפקע קידושי שני. אלא דקידושין אלימי, כיון

15 [וכ"כ התור"ג קמג ב.]. אך בקצות [רנח ב] נקט דהיכא דמת או חזר תוך ל' לר' יוחנן לא קנה. [ויש לחלק דהיינו בממון, דכיון דבעי' שיגמר הקנין. ואילו הכא איירי באישות. דאף מקצת הקנין שבה אוסר].

16 [ויל"ד משום דהוה חצי אשה. או דאף בממון ל"ש שיתחלק זמן החלות].

17 [ומבואר דפסקו כר' יוחנן. וכדעת ר"ח והרשב"א].

18 ומוכח כן לשיטתו, דהא נגמרו קידושי קמא, אלא ששייר למי שיקדש אח"כ. וכן השני קידש קידושין גמורין, אלא ששייר לאחרים.

19 [והקה"י הביא דלשון הר"ן משמע כדברי הרשב"א דהוה גדר 'שיור' כלפי מי שיקדש אח"כ. ולא משום שלא נגמר החלות].

20 והקה"י [ב"מ לא בסופו] כת' לפרש דהרמב"ם סבר דהוה שיור בזמן [ולא שיור כלפי הגברא], ומש"ה בזמן שבינתיים תפסי קידושי שני, רק אם ראויין לחול.

דאשכח רווחא תו לא פקע²¹.

ותוס' [נדרים כט:] כת' דהאומר הרי זו עולה ותוכ'ד אמר מעכשיו ולאחר ל' שלמים, בסוף ל' יום הוה שלמים. וביארו דאין בזה חסרון דקדושת עולה לא פקע בכדי, דהתחיל מיד קדושת השלמים כדר' יוחנן. ועי' פקע קדושת עולה [דע"י שהושלם דינו, ממילא פקעי דין האחרים, אף דהוה קדושת הגוף²²]. וכת' דמ"מ אף תוך ל' א"א להקריב עולה, דהא יש בו קדושת שלמים [שהתחיל לחול²³]. אלא דיש בו מעילה. ועוד תי' [דיכול להקריב] דלא חל קדושת השלמים תוך ל', אלא לענין להפקיעו את העולה לאחר ל'.

אשת ב' מתים - **תוס'** [יבמות י. עי"ש] **והרשב"ן** [ושא"ר] הק' דלר' יוחנן משכחת אשת ב' מתים שנופלת ליבום [וכדאי' גיטין פב:], ובגמ' בכ"מ משמע דלא משכח²⁴ [והוכיח דאין הלכה כר' יוחנן]. אבל **הרשב"א** כת' דדוקא היכא דמתו שניהם כאחת, ואליבא דריה"ג דאפשר לצמצם [בידי שמים], ולא קי"ל כוותיה. דאם מתו בזא"ז, בשעת נפילה הוה אשת איש. וכיון דבשעת נפילה א"א להתייבם, קרי' בה כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילתה ליבום יבמה יבא עליה, נאסרה לעולם. דהויא לה כצרת ערוה.

שם. רווחא שבק. הריטב"א כת' בשם רבו דוקא להתקדש אבל לזנות לא שביק רווחא, דא"כ אשה זו מותרת בזנות לכל העולם תוך זמן זה, ומה אישות יש כאן, ומה הואיל מעכשיו. [וכדמבואר גיטין פב: דקידושין שאינן אוסרין על שום אדם לא נחשב קידושין].

ועוד כת' דאפשר שאסורה בביאה אפי' לאותם שקדשו אותה²⁵, שאין אשה א' ראויה לכמה אנשים להשתמש זה בצד אישות של זה, וכל מה דאפשר למבצר משוורא ידידה בצרינן. הילכך הרי היא אסורה להם²⁶. וכת' דר' יוחנן ס"ל כאביי [לע' נא]. דקדושין שאינן מסורין לביאה הוה קידושין²⁷. [וכ"כ התוס' ר"ד דאינה מקודשת שתהא מותרת לו].

והקוב"ע [ג יא] הביא דמבואר מדברי הריטב"א דתפסי קידושין אף דאסורה עליו באיסור א"א. והוכיח דהא דלא תפסי קידושין תליא ב'שם ערוה', ולא בהא דאסורה עליו בפועל.

והמנח"ח [לה ז] עמד בזה האיק תפסי קידושין בא"א לר' יוחנן. והוכיח דאין חיוב מיתה [וכרת] לבא עליה, דאינה א"א גמורה²⁸. וכת' דיש לחלק קצת דא"א גמורה היא, ומ"מ הוה שיוור במקצת לענין זה דקידושין חלים.

רש"י ד"ה אסברה לך. ומדקתני תופס משמע דס"ל דיש צד קידושין לכולהו [בתורת ודאין]. וכ"כ שא"ר.

והרשב"א הק' האיק ר' יוחנן מפרש את המשנה, דקתני מקודשת ואינה מקודשת. ואילו לר' יוחנן מקודשת גמורה היא לשניהם. וכת' דר' יוחנן מפרש דבתורת ודאי הוה מקודשת ואינה מקודשת, דמקודשת לשניהם, ואינה מקודשת לשני לבדו. אע"פ שקדשה קדושין גמורין קאמר. **והשעה"מ** [ז יב] כת' לפרש דר' יוחנן מודה דמתני' רבי היא [דהוה תנאי].

21 דקי"ל דקדושת הגוף לא פקע בכדי [נדרים כט:]. ויל"ד אי תלי במח' רש"י ותוס' [לק' סח.] אשת איש שנעשית ערוה על בעלה, האם פקעי קידושיו. [והכא יל"ד מצד ה'ערוה' דאשת איש, וכן מצד קנין האישות].

22 וצ"ב דבסוגיין לא אמרי' דבסוף ל' פקע קידושי שני. וצ"ל דאישות אלימי ותו לא פקע. אבל קדושת הגוף אף דלא פקע בכדי, הכא לא נחשב 'בכדי'. {ועוד אפשר דהתם השלמים הוה חזרה מהעולה. ואילו בסוגיין הראשון לא הוה חזרה מהשני}.

23 ולסברת הקה"י [הנ"ל] דחל כבר עכשיו לזמן של אח"כ.

24 אמנם ע' **תוס'** [יבמות לב.] דהעמידו מח' הסוגיות אי דרשי' אשת ב' מתים דאור'.

25 [ומבואר דנסתפק בזה, ומעיקרא סבר דרווחא שבק אף לביאה למי שיקדשה].

26 **והאבנ"מ** [לא כג] הק' דאף כשלא בא אחר וקידש, כיון דמקודשת רק חצי, א"כ צד פנוי ובא על א"א וכדאמרי' [יבמות מה:]. ודן דהיינו דוקא בחצי עבד, דהוה כאדם אחר. אבל א' שיקדש לחציו שפיר מהני.

27 והעירו דאינה ראויה לביאה בתורת ודאי, ומבואר דלא **כרשב"א** [נא]. דאף אביי מודה דקדושין שאינן מסורין לביאה בתורת ודאי ל"ה קידושין. ועוד העירו דמבואר מדבריו דאף היכא דאסורה בביאה מחמת סיבה אחרת נחשב אינן מסורין לביאה, ודלא **כתוס'** [נא]. דדוקא היכא דהקידושין אוסרתה. **והאבנ"מ** [לא כג] תי' זה בזה, דלדברי הרשב"א הא דחלו קידושין, משום דהקידושין אינן אוסרין, וכסברת התוס'.

ומבואר באבנ"מ דכ"ז מחמת דיש שיוור בעצם האישות. והאישות מצד עצמו אינו אוסרת. אלא בדפועל אסורה בביאה [דהוה חסרו ובהיכי תמצא, דא"א לבא על חציה].

28 [ויל"פ דהוה מיעוט אשת איש ורעהו, דוקא א' ולא ב']. ויש שפי' דהוה כעין אישות דחצי שפחה [שפחה חרופה], דהוה אישות במקצת [לחיוב אשם]. [אמנם היכא דעבר ל' ולא בא שני וקידש, לכאן הוה אישות גמור. ואפשר דאף היכא דהשני מת].

ולעולם הלשון מקודשת ואינה מקודשת משמע דהוה ספק.

והמהרש"א הק' נימא דאף רב ס"ל דמקודשת ואינה מקודשת בתורת ודאי [דרווחא שבק כשרגא דליבני], ומנ"ל לגמ' דממה שאמר מקודשת לשני לעולם, דס"ל דהוה ספק תנאי וספק חזרה²⁹. וכת' לא נח"ל לגמ' לפרש דברי רב בהכי, משום דהך קו' דהק' לר' יוחנן מהברייתא. והשעה"מ [ז יב] כת' דר' יוחנן מודה דמתני' מקודשת ואינה מקודשת הוה ספק, וכרבי [וכנ"ל]. ועוד כת' השעה"מ דלע' נב. אי' דרב מספ"ל בדין קידושין שאינן מסורין לביאה. ואילו בסוגיין מבואר בריטב"א [הנ"ל] דר' יוחנן ע"כ ס"ל דהוה קידושין.

תוד"ה אפי'. וא"ת הא אמר [לע' ז.] חציין מקודשת לי וכו'. ועד"ז הק' **הראשונים** [ע' תוס' ד"ה כל] דבעי' כריתות. והרמב"ן תי' דהכא השיור הוה עד ל' יום, ומעכשיו הם חלים וגמרי לאחר ל'. משא"כ התם דמשייר בהו שיור גמור [כגון חוץ מאיש פלוני].
והרשב"א כת' דהכא הוה חצי קנין ולא חצי אשה.

בא"ד וי"ל וכו' אבל הכא לא שייר בגוף האשה כלום, אלא גומרין כולם. להך גיר' הטעם משום דבסוף ל' הושלם ומש"ה לא נחשב חצי אשה³⁰. וכמ"ש הרמב"ן [הנ"ל]. ורע"א [שור"ת קמא קעא] הק' דהניחא הראשון, אבל השני אינו יכול לקדש אלא מה ששייר ראשון. והאיך חלו קידושי דהוי חצי אשה. וצ"ל דכיון דאיו יכול לקדש יותר מהני, ולא נחשב חצי אשה [וע"ד הא דאמר' גיטין מג. לא שייר בקנינו].

והתוס' **רא"ש** תי' דהתם שייר בקנינו, והכא לא שייר. [וצ"ב דהראשון שייר. וצ"ל דכוונתו אשני, וכסברת רע"א].

אבל ה**ב"ח** גרס בכולה. ולפ"ז כוונת התוס' כרשב"א דהוה חצי קנין בכולה.

והרשב"א [לע' ז.] הק' אהא דאמר' [שם] איתתא לתרי לא חזיא, והא לדברי ר' יוחנן [כאן] אפי' קדושי מאה תופסין בה, א"כ המקדש לחציו נימא דה"ק לה אי בעית לאקדושי לאחרני מקדשת, וצ"ל ע. והאבנ"מ [לא כג] תי' ע"פ סברת הראשונים [רמב"ן הנ"ל] דדוקא היכא דקבע זמן מהני, אבל אמר מעכשיו ולשיור גמור [ולא קבע זמן לגמור] הוה שיור גמור. והתקדשי לחציי לא קבע זמן.

מתיב רב חנינא מהיום ולאחר מיתה גט ואינו גט וכו' אלא דלר' יוחנן דאמר שיורא הוי וכו' לאו כלום הוא. פרש"י דאינו כריתות. ותוס' כת' דוקא הכא שתלה במיתה, ואינו יכול להיות נגמר.

ולדעת תוס' היכא דבשעת תחילת קנינו היה ראוי לגמור אין חסרון כריתות. וכ"כ התוס' **הרא"ש** דהמגרש מעכשיו ולאחר ל' הוי גט, דמה דמשייר השתא נגמר לאחר ל' יום. והתוס' **רא"ש** נסתפק אם מת תוך ל' איפשר דבין בגט בין בקידושין ל"מ, כיון שלא נגמר בחייו ואף דלבסוף לא נגמר. וכ' דמשמע דהמגרש לאחר ל' ומת תוך ל', כיון דהתחיל הגירושין אסורה ליבם. [דחל כבר מקצת, וע"י מקצת זו אסורה ליבם. ול"ש בזה חסרון כריתות, דבשעת מעשה היה ראוי לחול כולו לאחר ל'³¹].

[ולכא' יש לדחות דבשעה שמת, ונתברר שלא נסתיימו הגירושין, מעכשיו פקעו גירושין ראשונים למפרע. דנתברר שאין בהם כריתות. אלא דכיון דבשעת מיתה היתה זקוקה ליבם צריכה חליצה עכ"פ מדרבנן. וקו' הגמ' דבמהיום ולאחר מיתה אף מתחילה ל"ש שיחול, ומש"ה לא שייך גזירה].

אבל ה**רשב"א** הק' דאי הקידושין נגמרין עד לאחר ל' [וכתוס'], א"כ מת בתוך ל' יום לא תהא זקוקה ליבום דהא אין גמר קדושין לאחר מיתה. א"נ נקרע שטר אירוסין קודם ל' לא תהא מקודשת. והוכיח מזה דסברת ר' יוחנן דהוה קידושין מיד, אלא ששייר מי שיקדש אח"כ. [וכשיטתו הו' לע'].

תוד"ה כל. ולא נהירא דא"כ תקשי מקידושין וכו' דהא איתקיש הוי' ליציאה. והראשונים [רמב"ן ושאר כן] ושא"ר כאן [ושם] הביאו דר' אבא [גיטין פב:] נסתפק לרבנן האם יכול לקדש 'חוץ

29 והפנ"י תי' דרב פירש דבריו דנסתפק אי תנאה או חזרה, וקי"ל לגמ' [לעיל] דהכל מדברי רב. 30 [ולפ"ז אפשר לקדש אשה חציו עכשיו, וחזרה לאחר ל']. ומבואר דאף שלבסוף לא נגמרו קידושי [שהרי השני קידש], מ"מ המקצת שחל לא פקע. 31 [ולפ"ז אף היכא דחזר בו, א"כ יוכל לגרש לכתחילה לחצאין, שיגרש מעכשיו ולאחר ל' ויחזור בו. וצ"ע].

מפלוגי, או דאקיש הוי' ליציאה דבעי' כריתות³².

והראשונים הביאו דהר"א אב"ד כת' דר' יוחנן ל"ל דר' אבא, וס"ל דלא הוקשו לענין זה³³. דדוקא גט בעי כריתות, אבל בקדושין קנין כל דהו סגי ולא פסיל ביה שיורא. ול"ד להא דאמר' [לע"ז]. אשה ולא חצי אשה, דהכא הוה חצי קנין ולא חצי אשה. [ע' תוס' לע']. [והרשב"א הביא מדבריו דגדר 'רווחא שבק' הוה גדר שיוור, וכנ"ל³⁴].

בא"ד לכך נר' לומר דכה"ג הוה כריתות. [ודוקא התנה לאחר מיתה דאינו יכול להיות נגמר]. והרמב"ן וריטב"א ביארו דהכא הוה שיוור רק עד ל' יום, ומעכשיו חלים וגמרי לאחר ל'. ושיוור פוסל רק כשהוא משייר לעולם כגון חוץ מפלוגי³⁵ או חוץ מזנותיך וכי"ב. אבל הרשב"א [גיטין פב:] דחה דהשיוור הוי לעולם, דכי באו מאה וקדשו נמצא לכל א' וא' יש שיוור בקנינו לעולם, ואפ"ה הוה קידושין.

אמר רבא גט להוציא וחליצה להוציא, גמרתו מיתה וכו'. [ומצטרף להשלים הכריתות³⁶]. אבל בריטב"א מבואר דסברת רבא דנמצא דאין בו שיוור מכאן ולהבא. [דהשיוור הוה רק לזמן, וכנ"ל]. וביאר דקו' הגמ' דכיון דיש שיוור וחסרון שלא נתמלא כל זמן שהוא בחיים, ל"מ לגמור לאחר מיתה. שאין המת מגרש ולא גומר גירושין.

והרשב"א הק' לת' הראב"ד דבגט בעינן כריתות [וא"כ בגט ל"מ לשיוור לזמן כלל]. וכת' דרבא סבר דכיון דלאחר מיתה לא משייר מיד, אף מהשתא אסורה ליבם, ואף שאין כח בגט זה להתיר³⁷. וכת' דלאו טעמא תריצא הוא. אלא כיון דאביי פרכה, לית לן לדקדוקי בה טפי³⁸.

א"ל אביי מי דמי וכו' מיתה מנסת לרשות יבם. [ואינו ראוי להצטרף להחשב כריתות]. והרמב"ן כ' דרבא סובר שכיון שמחיים התחילו גירושין, מעכשיו יצאת מרשותו של בעל³⁹. ול"ש יבום כל שיצאת מרשותו של בעל כלל⁴⁰. וכיון דאינה ראויה ליבום מיתה מתרת. וביאר דאביי הק' דלא יצאת מרשות יבם לגמרי, ומש"ה נחשב שיוור בגט.

ויש שדנו דנח' אביי ורבא בגדר זיקה [ע' אתון דאורייתא ח], דלאביי הוה מחמת אישות, ומיתה אינה מתרת לשוק במקום יבם. ודעת רבא דהוה איסור מחודש מחמת שם יבמה, אבל הדין מיתה מתרת ומפקעת כל אישות הראשון, ומש"ה מהני להצטרף ולהשלים המיתה לגט. ואי משום האיסור המחודש דיבמה לשוק, כיון דמגורשת לחצאין לא חל זיקה.

ונגזור מהיום אם מתי דתחלוץ אטו מהיום ולאחר מיתה. הרש"ש כת' דהוה גזירה אטו איסור יבמה לשוק, וקו' הגמ' אליבא דמ"ד [רבא יבמות קיט.]. דאמר' מה לי איסור כרת מה לי איסור לאו. אבל למ"ד דגזרו באיסור כרת טפי [ע' יבמות פב., וע' משנ"ל י"ט א יז] אין להק' מדין חליצה.

להלכה - הראשונים הביאו דר"ח פסק כר' יוחנן. דבכל מקום הלכה כר' יוחנן במקום רב ושמואל⁴¹. [וכ"ד הרשב"א]. אך הר"ף פסק כרב. [וכ"ד הרמב"ן והרא"ש]. וה"ה [אישות ז יב, ה']

32 והקוב"ש [א] הביא דמבואר דהוקש לעצם הגירושין, ולא רק לדיני השטר [ע"ש שהאר"ן].

33 והראשונים הביאו דלענין כמה דינים לא הוקשו, וציינו [לע"ט, ומד.]. וע"ע ריטב"א ותוס' ריה"ז.

34 וכן תוס' ריה"ז כת' [בשם מ"ה] דר' יוחנן סבר המקדש חוץ מפלוגי מקודשת, דגבי קידושין קנין בעינן והא איכא. ולא בעי' כריתות דומיה דגט. [ויל"ד בלשונו האם כוונתו לפרש דר' יוחנן פליג אר' אבא, וה"ה התם מהני. או דה"נ הרי אומר חוץ מפלוגי].

35 ומשמע בדבריהם דיכול לגרש חוץ מפלוגי עד זמן קצוב.

36 ובפשוטו משמע דבין שניהם מגורשת גמורה. ועוד יל"פ דמהני שיחול [ע"י הגט] 'מקצת גירושין', וע"ז אסורה ליבם. [וכ"נ כוונת הרמב"ן ע' בסמוך].

37 ולכא' כוונתו דמהני מכאן ולהבא, משעת מיתה. דעכשיו תו ליכא שיוור. ואף דאין המתים מגרשין, הכא מהני עכ"פ לאסור ליבם, כיון דעשה מעשה מעיקרא. [וצ"ע דלדעת הרשב"א מעכשיו ולאחר ל' הכל חל בשעת גירושין, אלא דשייר כלפי מי שיקדש אח"כ].

38 [ואף דאביי הק' מטעם אחר].

39 וביאר דאע"פ שלא גמרו גירושין מחיים ולא היתה מותרת להנשא לאחר, באה מיתה וגמרה להתירה לשוק. שהמיתה מתרת שלא במקום יבם וכאן מחיים יצאת מתחת זיקתו של יבם כיון שהתחילו בה גירושין.

40 [ויש שהביאו מדברי הרמב"ן דגדר קידושין וגירושין במקצת שייך רק בגדרי איסורי האישות. אבל גדר 'קנין האישות' ליכא לחצאין, ופקע לגמרי דין האישות. [ע' שערי חיים גיטין]. ועפ"ז אינה נופלת ליבום דדין זיקה שייך לקנין האישות. ולא סגי באיסורי האישות].

41 אבל הרמ"ה כת' דהכא רב ושמואל הוה רבי' נגד ר' יוחנן. [שם] ביאר דמש"ה פסק הרמב"ם כרב, דר' יוחנן ושמואל פליגי על רב מב' טעמים [ולא הוה רבי'ם].

לע' הביא דכ"ד הרמב"ם [גיר' ט יד הנ"ל]. אבל ההג' מיימוני [ז יב] נקט דהרמב"ם פסק כר' יוחנן לענין קידושין. ובתוס' ריה"ז והר"ז והגר"א [אה"ע מ ו] נקטו דהרמב"ם נסתפק. וההס"מ [שם] כת' דדעת הרמב"ם דק"ל דסברת ר' יוחנן מספק [דהגמ' מק' על סברת רווחא שבק, ואשנוי' לא סמכין]. והא דאמר דכולהו תפסי הוה מספק דהלשון משמע תנאי ומשמע חזרה. אלא דס"ל דאף צריכא גט מאמצעי מספק. [ודלא כסברת אב"י לעיל].

והראשונים הביאו דסוגיה דשמעתתא [ב"ב קלו]. דגט ואינו גט משום דהוה ספק תנאי ספק חזרה [ולר' יוחנן הוה גזירה]. עכ"פ משמע **בראשונים** דר' יוחנן מודה דהתם הוה גוף מהיום ופירות לאחר מיתה⁴².

ותוס' [יבמות צג]. נקטו דר' יוחנן ס"ל דאף דמהיום ולאחר ל' הו' שיו, דנגמר הקנין אח"כ⁴³. אבל היכא דאמר מהיום ולאחר מיתה משמע טפי שרוצה להקנות גוף מהיום. דמסתברא דכיון דאמר לאחר מיתה נתכוון להבריח נכסים משאר יורשים קאתי ומקני ליה לגוף מהשתא⁴⁴.

ע"מ כמעכשיו

רב הונא אמר **לכשיתן**. ומבואר [בע"ב] דס"ל דעל מנת כמעכשיו. **והמחנ"א** [זכיה טו] נסתפק כשאומר לשון 'על תנאי', האם הנידון כאן בלשון על מנת, או בגדר סתם תנאי. והביא דמבואר [לע' ח]. דאף היכא דלא התנה להדיא, אמרי' דהוה כמאן דאמר ע"מ, וכל האומר ע"מ כאומר מעכשיו. ומשמע דאף בלא לשון ע"מ שייך לנידון האם סתם תנאי הוה למפרע. אך הביא **דבש"ת הרדב"ז** [ד יא] נקט דהאומר על תנאי לאו כאומר מעכשיו⁴⁵. וכן **הב"י** [חור"מ רז מח' יד] כת' דעל תנאי לאו כמעכשיו. [וכל"ה לשון השו"ע אה"ע קמג ב].

המקנה כ' דלדעת הרמב"ם [אישות ו יז, והר"ף גיטין לז: בדה"ר] תנאי של ע"מ כמעכשיו אי"צ תנאי כפול, א"כ המ"ל דנפק"מ אי בעי משפטי תנאים. [עי"ש].

רב יהודה אמר **לכשיתן**. דס"ל דתנאי דע"מ חל מכאן ולהבא, וכמו תנאי 'אם'. **ותוס'** [בע"ב] הביאו בשם ר"י דרב יהודה ס"ל דהוה ספק. וכ"כ הרמב"ן [בשם רש"י בע"ב⁴⁶] דרב יהודה מסתפק האם ע"מ כמעכשיו. אבל הרמב"ן חלק דלרב יהודה ל"מ כלל.

תנאה הו' מקיים תנאה ואזיל. **הריטב"א** כת' דאין כופין לקיים התנאי. [והביא כן מהירושלמי]. [והריטב"א [בע"ב] כ' דלאחר זמן כופין לכנוס או לפטור]. אמנם הרמב"ם בפיה"מ כת' והוא חייב ליתן. וצ"ב.

ועוד הביא **הריטב"א** בשם הירושלמי דהיכא דנשאה, אמרי' דמחל התנאי שלא יהא בעילת זנות. [ע' כתובות עב:].

איכא בנייהו וכו'. **התוס'** ר"ד כת' דהמ"ל שחזר בו הבעל ואמר א"א ליתן לה. דלרב יהודה אי"צ גט, ולרב הונא אם יתן אח"כ מקודשת למפרע ואין לו תקנה אלא בגט.

וכ"כ הרמב"ם [ח א] דנפק"מ בין תנאי ע"מ לתנאי 'אם', דב'אם' כשיתקיים התנאי מגורשת, לפיכך יש לבעל לבטל הגט או להוסיף על תנאו כל זמן שלא נתקיים התנאי [וע"ע בסמוך].

שפשטה ידה וכו'. **הריטב"א** הק' דרב המנונא [גיטין פט:] אמר דאשת איש שפשטה ידה וקיבלה קידושין מאחר צריכה גט, חזקה אין אשה מעיזה פניה. והוה כאומרת שגירשה⁴⁷. [ונח' שם אי אפי' שלא בפני בעלה]. **והריטב"א** תי' דאיירי בדשעת קבלת הקידושין אמרה בפ'י

42 אמנם לדברי הקה"י [ב"מ לא הנ"ל] לר' יוחנן הוה גדר 'שיו' על הזמן שבינתיים. ודמי לגדר גוף מהיום ופירות לאחר מיתה. [וכדעת הראשונים דא"צ שיהא ברשות הראוי לקנין בסוף הל'. אבל לדעת התוס' [בכ"מ] דבעי שיהא ברשות הראוי לקנין בסוף הל', א"כ כ"ש מת בסוף הל' ל"מ].

43 [ויל"ד לדעת שא"ר, דאפשר דבממון שראוי להתחלק גוף מהיום, מתפרש טפי גוף מהיום].

44 [לכאור' הול"ל דכיון דאין קנין לאחר מיתה, ודאי דעתו לעשות באופן המועיל. אמנם בכ"מ לא אמרי' הכי, דהנותן גט מהיום ולאחר מיתה, לא אמרי' אדם יודע וכו', ודעתו שיחול קודם המיתה. אלא אזלי' בתר גדר הדיבור].

45 והביא בשם הרמב"ן דבלשון על מנת אנו לא בקיאי, ואינהו דבקיאי בה הוו ידעי דמשמעותא הו' מעכשיו. ומעתה הו' דלא לוסף עלה דהא על תנאי ידעינן שפיר משמעותא ואין משמעותא מעכשיו.

46 [ד"ה לא נחלקין] שכת' כלומר לא מספ"ל וכו'. [ומשמע דקאי אף אע"מ כמעכשיו].

47 **והאחרונים** [ש"ת שמחת יו"ט סח למהר"ט אלגאזי] הביאו דמבואר בריטב"א דמהני גט קודם קיום התנאי, ודלא כשו"ת הרשב"א [תשז ה' במשנ"ל גירושין ו ג].

דהראשון לא גירשה. א"נ הכא איכא למיתלי דקבלה קידושין מהשני משום שלא נגמרו קידושי ראשון, וטענה דע"מ לאו כמעכשיו⁴⁸, ומש"ה לא תלינן דהראשון גירש. [ועד"ז כ' הר"ן].

ורע"א הביא מדברי הר"ן [והריטב"א] מבואר דאף בארוסה אמרי' חזקה זו. ודלא כמ"ש כצד [הובא במשנ"ל אישות ד יג] דקאי דוקא בנשואה, אבל ארוסה יכולה להעיד⁴⁹.

ורע"א [גיטין שם] הק' דתוס' [בע"ב] דנו דאף בגט המ"ל שקבלה קידושין, והתם ל"ש טעם זה, א"כ כיון דפשטה ידה נעשה כאומרת שגירשה אח"כ לגמרי.

רש"י ד"ה לרב יהודה. שהרי הראשון לא נתכוון לקדשה בפרוטה אלא בר' זוז וכו'⁵⁰. האחרונים הק' דאף לרב יהודה הוה גדר תנאי, ולא קציצה על כולו. וצ"ב מש"כ רש"י דנתכוון לקדשה בכולו.

דף ס:

איכא בנייהו שנתקרקע הגט או שאבד. הריטב"א כת' דה"ה כשאינו ברשות הזוכה לה, כגון שעומד ברה"ר או צדי רה"ר למ"ד [כתובות פו:] דאינו קונה. דלרב יהודה צריך שיהא ברשות הזוכה לה בשעת קיום התנאי. אמנם דעת הרמב"ם [גירושין ט א,ה] דבתנאי 'אם' אי"צ שיהא הגט ברשותה בשעת קיום התנאי, ודוקא נקרקע או נאבד ל"מ¹.

והרמב"ם [שם ט ה] כ' ומה בין המגרש על תנאי, לקובע זמן לגירושין או תלאן במעשה. שהמגרש על תנאי יש שם גירושין ואינו גומרין עד שיתקיים התנאי, לפיכך נתגרשה שיתקיים התנאי אם הגט קיים, אל"פ שאינו ברשותה². ואם נשאת קודם שיתקיים התנאי לא תצא [ע' בסמוך]. אבל התולה גירושין בזמן או במעשה, הגט בידי בתורת פקדון עד הזמן שקבע או עד שתעשה המעשה, לפיכך כשיגיע הזמן צריכה להיות הגט ברשותה או תחזור ותטלנו או שיהיה במקום שייחדה אותו בו, ואח"כ תתגרש בו. ואם נשאת קודם שייגיע הזמן שקבע או קודם שתעשה המעשה שתלה בו הגירושין תצא והולד ממזר שעדיין היא אשת איש גמורה ואין כאן שם גירושין.

אך המקנה דן דאפשר דלרב יהודה ע"מ' הוה כקביעות זמן, שתתגרש לאחר שתעשה מעשה זה [ואינו מגדרי תנאי].

והרמב"ם [גירו' ח א, ט ה הנ"ל] כת' דבתנאי 'אם' לכתחילה לא תנשא עד שתתן³, אבל אם נשאת לא תצא. וה"ה והרמ"ד והר"ן [גיטין] תמהו דעדיין אינה מגורשת עד קיום התנאי, והבעל יכול לבטלו ולהוסיף על תנאו, א"כ היא אשת איש גמורה. והאיך אפשר כלל שתנשא לאחר. והרמ"ד כת' דאפשר דכוונת הרמב"ם דק"ל זמנו של שטר מוכיח עליו, והוה כמו מעכשיו. ורק לכתחילה חיישין דהוה תנאי 'אם'.

והמגיד משנה כת' דאף את"ל בדמקום שהבעל לא ביטל מגורשת למפרע, האיך לא נחוש שהבעל יבטל. והתשב"ץ [א קט, הו' בכס"מ] כת' דכוונת הרמב"ם דמעכשיו תקיים את התנאי, ותשאר תחת בעלה. [אבל קודם קיום התנאי פשיטא דאסורה עליו]. אך הק' דהא עד עכשיו בזנות בא עליה, וק"ל דאסורה לבעל ולבועל⁴. [ויש שדנו ע"פ דברי ה"ה, דקיום התנאי מהני למפרע. וסגי בהכי להתיר איסור סוטה].

והתורת גיטין [קמג ב] ומרכבת המשנה [ח א] ביארו דדעת הרמב"ם דבשעת נתינת הגט יש גירושין, אלא שאינן נגמרים [בתנאי 'אם'] והוה כמו שיויר לר' יוחנן [בע"א]. וסגי בהכי שלא תאסר מדין סוטה ואינה פוטרת צרתה, כיון דמגורשת קצת ואינה אישות גמורה.

48 לכאו' אף אם ע"מ לאו כמעכשיו חוששת שמא לא יתקיים התנאי, ועל הצד הזה רוצה לינשא לשני.

49 והפור"י כת' דל"ש אין האשה מעיזה דעדיין אינה מקודשת לגמרי, אלא בתנאי.

50 והתוס' חכמי אנגליה [בע"ב] ביאר הא דלקרובה אתי, דדעת האשה לא היתה להתקדש לו בפרוטה אלא בר' זוז.

1 והאחרונים ביארו דדעת הרמב"ם דאבידה נחשב 'אינו ברשותו'.
והמרכבת המשנה [גירושין ח א] כת' דמקור הרמב"ם מסוגיין, דדוקא נקרקע, אבל אי"צ שיהא ברשותו. ועי"ש שהאריך בדברי הרמב"ם.

2 ואי"צ לחזור ולטלו או להיותו ברשותה אחר שנתקיים התנאי שהרי הגיע לידה תחלה בתורת גירושין.
3 [וכלשון הברייתא בסמוך, דהביריתא קאי כמ"ד מעכשיו, ומשום חשש [דרבנן] שלא יתקיים התנאי. והרמב"ם לא ס"ל הכי. ע' בסמוך].

4 והאחרונים דחו דמפורש ברמב"ם בהך גט, דחל רק אח"כ.

5 והש"ע [קמג ב] פסק דאם נשאת תצא. והפוסקים ביארו דדינה כסוטה, ואסורה לבעל ולבועל. אך הבי"ש [קמג ב] דייק דהש"ע איירי דוקא היכא דנקרקע הגט או מת הבעל, וא"א לקיים התנאי, אבל כל זמן שהגט קיים ויכולה להתגרש, אם נשאת לא תצא. וכת' דהסור וש"ע ס"ל כרמב"ם. [אף דהב"י דחה דבריו].

ויש **אחרונים** [ע' אבי עזרי שם] שביארו דדעת הרמב"ם דתנאי 'אם' חל מכאן ולמפרע. דהיכא דצורת מעשה הגירושין קיים בסוף הל', ע"ז חל הגירושין למפרע. אבל קודם שנתקיים התנאי יכול לבטל ולהוסיף על תנאו.

והב"ש [קמו ה] כ' דבתנאי של 'אם', היכא דקבלה קידושין מאחר קודם שנתקיים התנאי אין חוששין לקידושין. אבל לדעת הרמב"ם דאם נשאת לא תצא, א"כ תפסי קידושין דאחר. והב"ש [קמו ז] כת' דלדעת הרמב"ם אף הוא עצמו יוכל לחזור ולקדש אותה⁶ [אף דעדיין היא אשתו], ואף אם נתקיים התנאי אח"כ הרי היא מקודשת לו למפרע.

והגר"ח [סטנצל] כת' לחלק בין תנאי של קיום מעשה להעדר מעשה. דבקיום התנאי מתקיים הקידושין והגט⁷. אבל תנאי דשב ואל תעשה, מיד בשעת נתינת הגט נחשב שנתקיים התנאי, וחל הגט [אף דתלוי ג"כ בעתיד]. [ותנאי 'אם' בביטול מעשה הוה למפרע, וכמו מעכשיו]. וכת' דאפ"ה יש חילוק בין תנאי דמעכשיו, דבמעכשיו חלות הגירושין אין תלוי בהתנאי [ומש"ה יכולה לינשא]. אבל הכא חלות הגט תלוי בקיום התנאי, אלא דמיד נחשב דנתקיים התנאי, אבל השלמת קיום התנאי עדיין חסר, ומש"ה לכתחילה לא תנשא.

דאיהו לא כסיף למתבע⁸. פרש"י ולא חשש הבעל לעכב הגירושין, דלא כסיף [ואינו חושש שלא יקבל מעותיו]. אבל גבי קידושין איהו כסיפא. הריטב"א כ' דלאו תביעה בב"ד, שאין כפייה בב"ד לקיים תנאי. אלא תביעה בעלמא שיקיים התנאי, ויכנוס או יפטור⁹. ועוד כ' דלאחר ל' יום ודאי כופין לכנוס או לפטור אם אין זמן בתנאי.

ורע"א הק' דמה בכך דלא כסיף למתבעה, הא אינה מחויבת ליתן לו עפ"י תביעתו, דבידה לקיים התנאי לאימת שתרצה, ואין תל' זה בתביעתו אם יתבע או לא יתבע.

והרש"ש כת' דהמ"ל דלדידיה אין נפק"מ מידי אם יחול הגט מהשתא או לכשתתן. אבל בקדושין ודאי ניח"ל יותר שלא יחולו עד אחר שיתן, שלא תהא אגידא ביה מהשתא, ותהא יכולה להנשא לאחר אם תרצה¹⁰. וכת' הרש"ש דמ"מ נפק"מ לה אם תזנה.

תוד"ה איכא. והא ליתא דאפי' לרב יהודה צריכה גט מספק¹¹. אבל תוס' [גיטין עד.] כ' דהמ"ל שפשוטא ידה. והמהרש"ל [שם] כת' דתוס' [שם] פליג, וס"ל דלרב יהודה הוה ודאי¹², ואי"צ גט. [וכ"כ הרמב"ן כאן]. והמהרש"א [שם] כת' דכוונת התוס' דהמ"ל נפק"מ אי הוה קידושי ודאי, או דצריכה גט מספק.

בא"ד ולע' גבי קידושין לא המ"ל שנאבדו הקידושין וכו' דהא לכו"ע אפי' נתאכלו המעות וכו'. ותוס' [גיטין עד.] פ' דה"מ בקידש בכסף, אבל המ"ל שנקרע שטר קידושין. והמהרש"א [שם] דייק דתוס' דידן ס"ל דאף בשטר קידושין מהני כשנקרע, וכמו נאבדו המעות. ורע"א [שם] כת' דדבריו תמוהים. [אמנם המאירי לע' נט. הביא מרביות דאף בשטר קידושין שנקרע מהני. וצ"ע].

ורע"א כת' דניח"ל למצוא נפק"מ בקידושי כסף, דהא בשטר "ל דס"ל דזמן של שטר מוכיח, ומש"ה נחשב מעכשיו.

לאחר לא תנשא עד שתתן. הראשונים הביאו דמבואר דאסורה לינשא עד שיתקיים התנאי [ותוס' [יבמות י.] כת' דחוששין 'מדרבנן']. ותוס' [גיטין פב:] הק' [בשם רבינו שמואל] מ"ש הכא דחיישינן דילמא לא יתקיים התנאי¹³. ואילו התם מבואר דמותרת לינשא אף כשיש תנאי, ולא חיישינן שמא תעבור על התנאי¹⁴.

6 ומש"ה אם נתייחד עמה חיישינן לקידושין [וכדאי' גיטין עג:].

7 [וע"ש שייסד דקיום התנאי גורם לגט לחול. ועפ"ז חילק במהות התנאי, האם כשבא לבסוף נחשב 'ביטול', או דגדר התנאי דהיכא שאינו בא נחשב קיום. ונפק"מ לענין אונס וכו'. ואכמ"ל].

8 אך הרש"ש דן דהיא יכולה להנשא לאחר, דבידה לבטל התנאי, שלא תקבל המאנים זו. [לשיטת הפוסקים דבתנאי שהוא בידה בשב ואל תעשה לא חיישינן שמא תעבור על התנאי]. אך כת' דתל' בב' לשונות [גיטין עד:] אי' נתינה בע"כ שמה נתינה [וא"כ הבעל יכול לקיים התנאי בע"כ].

9 והרש"ש דחה דכיון דקידשה הראשון, השני שבא ומקדש יקרא רשע, מטעם עני המהפך בחררה [וכדלע' נט.], וכ' דכן משמע לשון המשנה [נח:] 'וכן'. [ולכא' כוונתו 'רמאי', דומיא דרישא. וכ"כ המהרש"ל במשנה].

10 והרמב"ן [בע"א] כת' דאע"ג דנפק"מ לקידושי אחר [אם צריכה גט מהשני], ולקידושי אחרת, מ"מ ניח"ל להביא נפק"מ בגופה.

11 ואף דתוס' [שם עד:] כת' דהוה ספק. אבל המהרש"א כת' דדוחק הוא דתוס' סתרי משנתם בב' דיבורים זה אחר זה.

12 ועוד דייקו תוס' מהגמ' [גיטין פד.] דאילו התנה ע"מ שלא תבעלי לפלוני חיישינן שמא תבעל להם. אבל הרמב"ן [גיטין פד.] נקט דכוונת הגמ' דבאבא ואביך אין חוששין שמא עברה על התנאי, ונאמנת לומר שלא עברה. [וה"ה אחר].

13 והרמ"ה [בח' מכת"י גיטין פג.] כת' דכוונת הגמ' דמדאורייתא מותרת לינשא.

ותוס' הביאו דר' אלחנן תי' דהכא חיישין שמא תפסיד כל אשר לה, ולא תוכל לקיים התנאי. אבל ע"מ שלא תנשאי א"א בע"כ. וכ"כ התוס' רא"ש [כאן בשם בה"ג] דתנאי דתלי בדידה לקיים מותרת לינשא. [וכ"כ הר"ן גיטין שם בשם אחרים].

ועוד חילקו הראשונים [הריטב"א כאן, ר"ן שם, רמב"ן ועוד ראשונים גיטין פג.] בין תנאי שהוא בשב ואל תעשה, אין חוששין שמא תעבור על התנאי. ואילו הכא הוה תנאי בקום ועשה. דכיון דהוא מחוסר מעשה ראוי לחוש.

והריטב"א כת' עפ"ז שכל תנאי שהוא בקום ועשה, על בעל התנאי להביא ראיה שקיים אותו. ואל"כ לא הוה קידושין כלל. שהרי הוא בחזקת שלא נתנו עד שיביא ראיה, ואי"צ גט אפי' מספק. דאי לא, אף כשלא יקיים יאמר קיימתי ותהא צריכה גט. אבל תנאי שהוא בשב ואל תעשה הוה בחזקת שלא עשה, על זה להביא ראיה שעשה ועקרו בידים. [וכ"כ הרמב"ן, ע' בסמוך].

אבל דעת הרמב"ם [גירושין ח א] דבכל תנאי דמעכשיו מותרת לינשא. וה"ה ורמ"ך ביארו דדחה את הברייתא כאן מפני הסוגיה [גיטין פג.]. והבית מאיר [סח ח] הוסיף דאמר' דאנן סהדי שלא תעבור על התנאי להפסיד גיטה.

ועוד כת' התוס' רי"ד [גיטין פב. עה"ג] דהיכא דתלה הגט ע"מ שתעשי, עשיית המעשה של האשה באה לקיים את הגט. והבעל תלה את הגט בעשיית המעשה. ומש"ה אינה יכולה לינשא עד שתקיים התנאי [ועי"ז חל למפרע למ"ד ע"מ כמעכשיו]. אבל בתנאי ע"מ שלא תעשה, עשיית התנאי אינו באה לקיים את הגט, אלא הגט גט מיד ובלבד שתזהר האשה שלא תעשה מעשה זו. ומש"ה מותרת לינשא.

והאחרונים ביארו דגדר דין התנאי שמעכב שלא יחולו הגירושין עד שיתקיים התנאי, ורק אח"כ חל למפרע. ועפ"ז ביארו דברי הרמב"ם [גירושין ט יא, ע"פ הגמ' גיטין עו: ד] דאף היכא דברור שיתקיים התנאי [כגון שמת] אסורה לינשא. וביאר ה"ה [שם ח כב] דבעי' שיקויים התנאי בפועל [ואף דאח"כ מתקיים למפרע, כל זמן שלא נתקיים התנאי אסורה לינשא]. [ועי' ח' ר' שמעון גיטין ו אריכות בכל זה].

או לא' מהיורשים¹⁴. הראשונים הק' דמאי נפק"מ שיתקיים הגט. אלא משום שלא תזקק ליבום¹⁵. אך הק' א"כ מהו נותנת לא' מהקרובים, הא יבם יורש. והתוס' רא"ש כת' דנפק"מ שקיבלה קידושין מאחר קודם שמת, ורוצה שיחולו הקידושין. ועוד תי' האחרונים בכמה אופנים¹⁷.

ועוד כת' התוס' הרא"ש כגון שאמר על א' מהקרובים שירש כל נכסיו, וכדר' יוחנן ב"ב [ב"ב קל.], ואיכא מ"ד דאף בבת בין הבנים¹⁸. והרשב"א חלק דל"ש בזה הנחלה, שאין זה מוחזק אלא ראוי. כיון שאינה מחוייבת ליתן [אלא אם רצתה שלא ליתן] ושללא להתגרש הרשות בידה. ול"מ הנחלה אלא בדברים המוחזקין לבד, ולא ראוי¹⁹.

והרשב"א כ' דאפשר להעמיד דבריהם דלרשב"ג 'לי' כולל אף היורשין מחמת מתנתו, ומשום לשון התנאי נגע בה, כאילו התנה ע"מ שתתני למי שירש שאר נכסי.

לי ולא ליורשי. הפוסקים דנו בכ"מ היכן אמרי' אפי' ליורשי. ועי' מחנ"א [זכיה כב], ושול"ת הרשב"א [ב שא הו' בב"י חו"מ רז יד].

תודה אבל. וא"ת וכו' דלמא כו"ע סברי לי ולא ליורשי וכו'. והרשב"א תי' דא"כ ה"ל מחיים ובשנקרע הגט או נאבד קודם שתתן, ומדנקט בשנתנה לאחר מיתה משמע דפלו' משום לי וליורשי.

בא"ד וי"ל וכו' משמע דמתייבמת וכו' אם תתנה לא' מהיורשים מגורשת מספק למפרע. ואסורה להתייבם שמא אח"כ תקיים את התנאי. והאחרונים הק' דתלוי בדידה שלא ליתן, ומבואר בתוס' דאפ"ה חיישין שתקלקל עצמה.

14 [ודלא כתוס' ושאר שם שביארו באופ"א].

15 והראשונים [גיטין שם] הביאו בשם הגאונים דכיון דמת בטל התנאי, ול"ש קיום לאחר מיתתו. ואכמ"ל בזה. ועי' תר"י יומא [יג:].

16 והרשב"ש [גיטין עד.] תי' נפק"מ שתפטר מן האיבול. או דלא תקרא קטלנית. והביאו בשם ר' יצחק אלחנן דנפק"מ ביבם מומר, דזקוקה ליבום. אבל שאר יורשיו יורשים. והביאו בשם רע"א נפק"מ בספק יבם, דצריכה חליצה מספק, ואינו יורשי.

17 [ומש"ה יהני אף קרוב רחוק במקום יבם. ומבואר דלא אמרי' דגדר יבם דקם תחתיו, ול"ש הנחלה כלל]. ויל"ד אף למ"ד בבן בין הבנים, בבן א' מהאחים במקום שאר אחים, דקורבתם שווה [אלא דאין עליו שם 'אח'].

18 וכת' דה"ל כמוריש שראוי לירש מאביו, דלא אמר ולא כלום. אמנם הקצות [רגנ ט] נקט דמהני הנחלה בדבר שלא בא לעולם, ובשול"ת רע"א [קכד] הביא מדברי הרשב"א כאן מבואר דלא כן.

לא נחלקו אלא במהיום ולאחר מיתה. פרש"י כלומר לא מספ"ל לרבנן אי תנאי או חזרה אלא במהיום ולאחר מיתה. התוס' רא"ש כת' דקאי אדברי ר' יוחנן דס"ל [בע"א] שרגא דליבני, וחליצה משום גזירה. ולא ספק תנאי וחזרה.

אדמיפלגי במהיום ולאחר מיתה ניפלגי בע"מ וכו' כח דהיתירא עדיף. תוס' [גיטין עד:; והתוס' רא"ש כאן] הק' דאין ענין זה לזה כלום ולא שייכי אהדדי, ואף אי תני מח' בע"מ א"א ללמוד ממנו דין מהיום ולאחר מיתה.

ותי' דלרב יהודה עד שיתן הוי ספק, דמספ"ל על מנת אי כמעכשיו דמי. [וכמ"ש תוס' כאן]. דאין סברא לומר כלל דלרב יהודה לרבנן פשיטא דע"מ לאו כאומר מעכשיו דמי, אף דמפ"ל במהיום ולאחר מיתה, דא"כ הוה אפכא מר' יוחנן. דר' יוחנן ס"ל דבע"מ מודו רבנן לרבי דהוי כאומר מעכשיו, ובמהיום ולאחר מיתה רבנן ס"ל דהמעשה אינו נגמר מיד. [ע"ש עוד].

ועוד תי' [תוס' גיטין] דה"ק אדמיפלגי במהיום ולאחר מיתה, והברייא חידש רק מילתא דרבי, דרבנן דאמרי גט ואינו גט תנא לה במתני'. לפלוג בע"מ, ולאשמועינן מילתא דתרווייהו דאינה שנויה בשום דוכתא.

והתוס' רא"ש תי' דקאי אליבא דר' יוחנן [לע' ס.]. דמהיום ולאחר מיתה הוה גזירה אטו מהיום אם מת²⁰.

והמהר"ם שיף [גיטין שם] כתב ליישב דכוונת הגמ' לאשמר' מהיום ע"מ שאמות, דהוה ספק תנאי וספק חזרה. דקמ"ל דע"מ לאו דמעכשיו. והאחרונים חלקו דמהיום ע"מ שאמות לכו"ע הוה מעכשיו.

וניחוש שמא יש לו. הרמב"ן כ' פי' לפי שאמר בשעת הקדושין ע"מ שיש לי יש לחוש שמא יש לו, שאלו לא היה לו לא היה אומר כן שהרי דעתו לקדש²¹. ומש"ה אף שאמר עכשיו אין לי, חוששין.

והרשב"א כת' צ"ע בע"מ שיש לי בת או שפחה מגודלת ואין לו [לע' מח:]. דאינה מקודשת, אם אינה מקודשת גמורה קאמר, ולעולם ספיקא הוי דלמא יש לו. והכריע דמסתברא דהתם נמי קדושי ודאי קאמר.

והראשונים הביאו תוספתא [ג ה] על מנת שיש לי ביד פלוני, אע"פ שאמר אין לו בידי מקודשת, שמא עשו קנוניא.

והפתח"ת [מב ג] הביא דמבואר בדברי הרא"ש [שהביא תוספתא הנ"ל] דהמקדש אינו נאמן לומר דאין לו, והוכיח דע"א אינו נאמן בדבר שבערוה לברר שלא חלו הקידושין. והחז"א [כ יא] דחה דאפשר דהמקדש אינו נאמן משום נחשב בע"ד, שמתחייב שאר כסות ועונה²². אבל ע"א נאמן. וע"ל דנחשב כמי שבשעת קידושין אמר שיש לו [דאל"כ למה קידש] ולא ידעי' על איזה דיבור לסמוך.

שם. והרמב"ן כת' דכל תנאי שתלה במעשה שלו [ע"מ שאדבר לשלטון או שאלך למקום פלוני], הוא נאמן שקיים²³. וכל תנאי במעשה שלה היא נאמנת. וכל תנאי שבין שניהם [שתתני לי ר' זוז, או שאתן לך] כלל גדול אמרו המוציא מחבירו עליו הראיה, לפיכך בקדושין היא נאמנת ומותרת לשוק, בגירושין הוא נאמן ואסורה. [והביא כן מהירושלמי].

אבל הר"ן הביא בשם האחרונים [לחלוק על תחילת דברי הרמב"ן] דאף בתנאי שלו, היכא שהוא בקום ועשה, צריך להביא ראיה. דהא מוציא מחבירו הוא ועליו להביא ראיה²⁴.

ומ"מ כת' הרמב"ן בתנאי שהוא בביטול מעשה אף בגיטין נאמנת שלא בטלתו²⁵. והוכיח כן מדברי הגאונים [הו' לע'] דכת' דכל תנאי שהוא בביטול מעשה מותרת לינשא, ואין

20 והתוס' רא"ש ביאר דפריך ולישמעי' בע"מ דגזרי רבנן, אף שאינו מזכיר מהיום וכ"ש כשאומר מהיום דשייד טפי למגזר. והוה מצי לשנויי דלא סבר כר' יוחנן בהא דמפרש במהיום מטעם גזירה אלא דניחל"ל אפי' אי ס"ל כר' יוחנן בהא.

21 והריטב"א כת' דכיון דהאי גברא לקדושי איתתא קא אתי, רגלים לדבר לחוש דאי לא דהו"ל לא היה מתנה ע"ז. ולשון הרשב"א דכיון דקאמר יש לי [משמע דגוף הקידושין נחשב 'אמירה' דיש לו. א"נ דאיירי דוקא שמתחילה אמר].

22 וכת' דאף דבשאר איסורין אף בע"ד נאמן [כגון נדה נאמנת על עצמה], אבל הכא הנידון שאר כסות ועונה הוה בינו לבין עצמו.

23 והרשב"א כ' ואל תשיבני חנוני על פנקסו [דס"ד דכל שתלוי בו, נאמן בדבר]. דהתם תקנה התקינו לו ומן הדין אינו נאמן מטעם זה.

24 וכת' דדמי לאיני יודע עם הלוותני.

25 והרשב"א כת' פי' לפירושו דאינה עשויה לקלקל את עצמה ואמר' בעלמא אשה דייקא ומינסבא.

חוששין שמא תבטל. וע"כ דאינו נאמן שבטלתו²⁶.

והרשב"א הוסיף דכיון שאנו רואים אותה יושבת ואינה עושה שום מעשה שיבטל התנאי, ומש"ה בעל שאמר שעמדה ובטלה עליו הראיה. אבל בקום ועשה, כל שטוען שקיימו עליו הראיה כל שיש שמכחישו. [והביא כן מכתובות יט: תנאי היו דברינו נאמנין, ופרש"י תנאי היו דברינו ולא ראינו שנתקיים].

והמהר"ט [א קנב] הק' בתנאי שבממון מה בין תנאי בקום ועשה לשב ואל תעשה, לענין נאמנות²⁷. וכת' דמשמע דלא תלי אי הוה מילתא דטירחא. ותי' דהוה בכלל התנאי, דבתנאי קום ועשה יוכל להביא ראיה שקיים. אבל תנאי בשב ואל תעשה לא הטיילו עליו להוכיח, דהאיך יביא ראיה שלא עשה [אטו עדים בכיפי תלי להו]. ועפ"ז נסתפק היכא דמת, דהיורש אינו יכול לברר. ובזה לא הטיילו עליו הראיה.

והקצות [רמא ח] כת' דהטעם דמוקמי' אחזקה²⁸. ובתנאי בשב ואל תעשה יש חזקה שלא עבר על התנאי.

והר"ן הביא דנח' בירושלמי המקדש על תנאי ונאנס, דר' יוחנן אמר אונסא כמאן דעביד, ר"ל אמר כמאן דלא עבד²⁹.

ע"מ שאראך וכו', לא נתכוון אלא לראות משלו. **והרמ"ה** [הו' בטור לח] כת' דאף כשיש לו אינה מקודשת אא"כ הראה לה, שהתנה ע"מ שיראה לה [ואינו אפי' ספק קידו']. והב"י נקט דהטור פליג. וכן השע"מ [ז ד] דייק דהר"ן ס"ל דל"מ.

ועוד חידש הרמ"ה דמהני אף דלא היה לו בשעת קידושין [אלא מצא מציאה או קיבל מתנה אח"כ], הא הראה לה.

דאע"ג דנקט בעיסקא. פרש"י למחצית שכר. אבל הרמב"ם [ז ד] כת' דלקח המעות במלוה ל"מ. **ורע"א** [למשניות] כת' דרש"י משמע דוקא עיסקא [דאינו רשאי להוציאן], אבל הלואה מהני. וכ"כ הרמ"א [לח יח] אם הראה לה מנה משלו, והיא משועבדת לבע"ח מקודשת.

והר"ן הביא י"מ דאפי' היכא דחלקו בעיסקא כשיעור ר' זוז אינה מקודשת, דכיון דלא הגיע הזמן. ורווחא לקרנא משתעבד [וכדאי' ב"מ קה.], הילכך לא חשיב כשלו.

שם. והריטב"א כת' ומיהו מסתמא כל שנמצא בידו הוה שלו, עד שיתברר דאינו שלו. אא"כ גברא דלא אמיד. ועד"ז כ' הר"ן דכל שבידו חזקה שהוא שלו, ומקודשת קדושי ודאי ואע"פ שאין לנו עדים שהן שלו. אבל הב"י [לח, והגר"א לח כג] דייק [מלשון הטור ושר"ע] דבעי שיהא ידוע בעדים [כדי שיהא קדושי ודאי]. ונידון 'חזקה מה שתח"י' מהני רק כשיש נידון על גוף המעות. אבל כשהנידון על הקידושין הוה ספק אם נתקיים התנאי.

ע"מ שיש לי בית כור עפר. הגהש"ס ציין לתוס' [ב"ב מד:]: שהביאו י"מ דאין לך אדם שאין לו ד' אמות באר"י, וקרקע אינה נגזלת³⁰. ותוס' הק' דאי' [כאן] הרי את מקודשת ע"מ שיש לי קרקע, אלמא משמע דאפשר שאין לו. ודוחק להעמיד בגר שאין לו חלק בארץ. ורע"א [ב"ב שם] כת' דאיתא הכא ע"מ שיש לי בית כור, א"כ אזדא ראייה זו [דאפשר דכל א' יש לו ד' אמות]. והנוב"י [אה"ע ת פד] כת' דתוס' שמכו על הצריכותא של הגמ' [ל"ל למיתני גבי קרקע] אלמא דלאו דוקא נקטה מתנ' בית כור.

והקוב"ש [ב"ב קצב] הק' עוד דודאי כוונתו בתנאי לקרקע שיוכל להשתמש בו.

26 **והרמב"ן** כת' שאם נאמן, היאך מתירין אותה לינשא לכתחילה, והלא צריכה להיות עדים עמה תמיד כל היום שלא יטעון עליה עברת על תנאך ביום פלוני ויקלקלה בב"ד, ע"כ דהיא נאמנת.

27 [ובשלמא בגט י"ל דאיהי מזהרא בנפשא שלא תעבור על תנאה].

28 והביא כיר"ב תוס' [גיטין לג.]: דיש חזקה שלא נשאל על נדרו. ואף דחכם עוקר הנדר מעיקרו אפ"ה מוקי לה בחזקת שהוא עכשיו. ה"נ בתנאי יש חזקה שלא עשה 'מעשה', אף דע"ז נעקר החלות למפרע.

29 **והר"ן** ביאר דר"ל סבר דבגט מבואר דמדינא מהני טענת אונס, אלא דתיקנו דאין אונס בגיטין [כתובות ב:]; משא"כ בקידושין אונסא כמאן דעבד. ור' יוחנן סבר דבגט אין הדבר תלוי אלא בו, ואינו גומר לגרש אלא אם יעבור על תנאי ברצון אבל באונס לא. אבל הכא שהאשה אינה מתקדשת אלא מדעתה הרי אינה מסכמת בקדושי אא"כ יקיים תנאו, אבל כל שלא נתקיים אע"פ שנאנס אינה מתרצה בקדושי. [ואכ"מ להאריך].

30 ומהני קנין אגב, אגב ד' אמות שיש לו באר"י. או אגב ד"א של קברו.

ע"מ שיש לי במקום פלוני וכו'. התוס' ריה"ז כת' דנר' מרש"י דקאי דוקא אבית כור, דכת' [בד"ה מאי] אנא טרחינא ומתינא התבואה. אבל הרמב"ם [ז ג] כת' דה"ה היכא דהתנה שיש לי ר' זוז במקום פלוני. והביא דכ"ה בתוספתא. והרא"ש כ' נחלקו עליו, דזוזי בקל להוליקם ממקום למקום. [אך הביא תוספתא כרמב"ם]. [ע"ע בסמוך מש"כ הרשב"א].

אבל ארעא אם איתא. פרש"י אי לא ידעי, אפי' ספק לא הוה וכו'. [ולפ"ז הוה צריכותא בדברי ברייתא]. והריטב"א כת' דלכאו' משמע דקאי אמתני', ולא נסמוך על העדים. ואף אם יש עדים הוה קידושי ספק. ודחה דודאי פשיטא דעדים עדיפי מחזקה זו [וע"כ כפרש"י].
והרא"ש כ' דמסתברא דאם התנה במקום פלוני, שאם אין ידוע באותו מקום, אפי' קידושי ספק אין כאן דאי אפשר שאם היה לו בית כור עפר באותו מקום שלא היה ידוע.

מהד"ת אמר לה מאי נפק"מ אנא טרחנא ומייתנא קמ"ל. הרשב"א כ' דמ"מ היכא דיש לו במקום אחר קרוב כמוהו מקודשת. מדקאמר אנא טרחנא ומייתנא. ואף שהתנה בפירוש ע"מ שיש לו במקום פלוני, ליכא קפידא במה שאין בו הפסד כלל³¹. והר"ן חלק דתנן [לע' מט:] ע"מ שביתי רחוק מן המרחץ ונמצא קרוב אינה מקודשת, והירושלמי מפרש דיכלה למימר בעיא הוינא מיטרפסא אזלא מיטרפסא אתיא, וסברא זו שייך אף כאן.
וכ"כ הרמ"ה דקי"ל כרבנן דאפי' לשבח הוה קפידא. ועוד דהכא אפשר דר' שמעון מודה, דאומרת דרוצה פירי דההוא דוכתא.

ל"צ דנקט בדיסתורא. פרש"י אריסות. והר"ן כת' כלומר אפי' באריסות בתי אבות [ב"ב מו:]: [דיש לו שייכות ביה, הא מ"מ אינו שלו. ואי מפסיד נמי יכול בעל הקרקע לסלוקיה וכדאיתא [ב"ב מ קט].]
והר"ן הביא דאם יש לו קרקע שמעלה מס מקודשת, כיון שהוא שלו לגמרי. ובלבד שיהא לו לפי חשבון שווה כבית כור עפר בלא המס.

דף סא.

תוד"ה ה"ג המקדיש שדהו בשעת היובל. ול"ג בשנת היובל, דמשמע שנה עצמה של יובל. [וכ"כ רשב"ם ב"ב קב:]. אבל תוס' [ב"ב שם, ותוס' רא"ש ושאר כהן] כת' דשנת היובל משמע שנה שאחר היובל ולא שנת חמישים, מדלא קתני שנת יובל עצמה¹. ויש לחלק דלשון קרא לחוד, ומשמע שנת נ', דאין דרך הקרא לכתוב 'עצמה'.

היו שם נקעים עמוקים י'. פרש"ם [ב"ב קב:]: וכגון שרחבינ ד' על ד', דמקום חשוב בפנ"ע לענין רה"י דשבת. והר"ן הביא דהוה ספק בירושלמי. והגר"א [ח"מ ריח ב] כת' דהוה רשות בפנ"ע, וכמו לענין שבת. וזהו שחילק המשנה בין י' לפחות מ'.

והרשב"א הביא דנח' בירושלמי פחות מכן דנמדדין עמה, האם איירי ברוחב י' טפחים או ד' אמות [אבל פחות מזה אינו בכלל שדה].

תוד"ה אין נמדדין עמה. דאין לומר דלא קדשי כלל, דלא גרע מבור ודות וכו'. אבל הר"י מגאש [בשיטמ"ק ב"ב קב:]: כת' שלוקח בלא פדיון [דאינו קדושות]. וביאר דזהו קו' הגמ' ליקדשו הני נקעים באנפי נפשיה, וליבעי פדיון. ות' הגמ' במלאים מים, דלא בני זריעה נינהו דומיא דסלעים. אבל אילו בני זריעה מקדשי בפנ"ע ובעו פדיון. והלח"מ [אישות ז ה] כת' דלא דמי לבור ודות דחשיבי ויש להם שימוש ומש"ה דעתו להקדיש. אבל אלו אין דעתו להקדיש.

והרמב"ם [ערכין ד יד] כת' דנקעים שאינן מלאים מים, נמדדין בפנ"ע. ומחשבינ לפי מה שראוי להם. והראב"ד השיג בדגמ' מבואר דנמדדין עמה. והיינו כפרש"י. והרמב"ם נקט כר"י מגאש.

אך הלח"מ העיר דהרמב"ם [אישות ז ה] כת' [לענין תנאי] דאם אינן מלאים מים נמדדין עמו מפני שהן ראויין לזריעה. והלח"מ הק' דבסוגיין מבואר דלהקדש מדמינן.

תוד"ה ונקדשו. דמשמע מתוך פי' [רשב"ם] דהמקדיש שדה א' אין יכול לפדות לחצאין, וליתא דהא אמרי' [לע' כ:]: גואל לחצאין. והרמב"ן כת' דדעת רשב"ם דל"מ לפדות חצי

31 והרשב"א הביא דמש"ה איצטריך הגמ' [לע' נ.] לומר טעם דבההוא דוכתא רחמו לי וכו'. וכן אמרי' [כתובות עב:] מידי דלא קפדי אינשי לא הוי קפידה קפידא. ועוד ציין [גיטין סה:] גבי האומר צא וערב לי בתמרים. [וע' מש"כ בזה לע' מח:].

1 וכ' דכן משמע דקתני סיפא הקדיש שתים ושלוש שנים אחר היובל.

מהשדה, הא למה זה דומה למשכון דאינו יכול לפדות חציו בחצי דמים. אפי' משכן ב' קרקעות להלוואה א'. והא דאמרי' נגאל לחצאין היינו לענין שיוכל לכופו לקבל חצי דמים, ונפק'מ לענין יוקרא וזולא [וכדלע' כ:], וע' מש"כ לע' שם בזה].

והרמב"ן הביא דדעת **רש"י** [לע' כ:]: דבבתי ערי חומה נגאל לחצאין, ויצא חציו. והרמב"ן פי' דטעמא דמלתא דמכירה גמורה היא, ורחמנא אוקמה אפדיון. הילכך אפי' בחצי נמי. דרחמנא אזהריה ללוקח לחזור ולמכור שדהו או חציו למוכר. והריטב"א כת' דל"ד למשכון דדעתיה דמלוה שכולו משועבד לכל המלוה². אבל גאולה דסוגיין לא הוה מדינא [דנימא דתלי באומדנא], אלא גזיה"כ דרחמנא אוקמה לפדיון, ומש"ה ל"ש.

והריטב"א כת' לפרש קו' הגמ' דמ"מ היכא דפודה, הגזבר נותן לו מה שירצה. וכדין מוכר חצי שדהו, דהלוקח נוטל כחוש [ב"ב קז:]. וכיון דהכל דינו לפי חשבון בית זרע חומר שעורים, א"כ יחשב בכלל השדה. והגזבר יתן לו רק חלק זה.

גבי מכר תנן וכו' נקעים עמוקים וכו' נמדיין עמה. הרמב"ם [מכירה כח א] כת' דלוקח חלק זה בלא דמים בכלל השדה. אבל **הראב"ד** [בשיטמ"ק ב"ב קב:], והו' ברשב"א כאן] כ' דהן של מוכר. ולא דמי לחרוב דנטפל לשדה, דהכא א"צ לשדה. והראב"ד כת' דכופין את הלוקח ליקח, דהא אבודים מהמוכר [דומיה דכל שדה פחות מט' קבין]. **והרשב"א** [והו' בה"ה מכירה שם] תמה האין נכופו לקנותו, והא אינו דבר הראוי לו.

ומדברי **הגר"א** [ריח ד, וכן ה"ה שם] מבואר דדעת הרמב"ם משום דס"ל כר"י מגאש דבהקדש א"צ לפדותו, דנטפל אגב השדה. ומש"ה אף במכירה נמכר עמו. [אמם לכאו' הפשטות [להיפך] דאילו נטפל, כ"ש שקדוש ובעי פדיון].

הכא מאי וכו' דאמר ליה אנא טרחנא וכו'. **הרשב"א** כת' דמסתברא דדוקא נקעים עמוקים י' וראוין לזריעה מצטרפין לבית כור אף שנראין כב' וג' מקומות. אבל אם היו לו ב' וג' שדות במקומות מוחלקין לגמרי ל"מ, אף שיש בין כולן כשיעור בית כור. דבית כור עפר דקאמר לה משמע במקום א' ולא בסירוגין. דהא לא קאמר לה כבית כור עפר אלא בית כור.

תנאי כפול

ר' מאיר אומר וכו'. **התוס' ריה"ז** כת' דר' מאיר בא לחלוק על המשניות דלעיל, דמשמע דמהני ע"מ לחוד, וקאמר דאפי' ע"מ צריך כפילות. אבל **תוס'** [גיטין עה.] כת' דכל המשניות שהוזכר ע"מ אירי בתנאי כפול, אף דהמשנה לא פירשה.

ר' מאיר אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן. **פרש"י** שאין כפול, וה"ה דבעי תנאי קודם למעשה [כדאי' גיטין עה:], ויתבאר לק' סב:], ושמעי' נמי דבעי' הן קודם ללאו [וכדאי' גיטין שם].

ור' אדא [גיטין עה.] למד אף דל"מ תנאי ומעשה בדבר א' [ונח' **הראשונים** אי קי"ל הכי, ע' **תוס'** לע' ו:]. וכן ילפי' מתנה על מה שכתוב בתורה [וכדאי' בכ"מ, ע' גיטין פד.]. וכן [כתובות עד.] מילתא דליחא בשליחות ליתא בתנאי, דומיה דבני גד ובני ראובן דאפשר לקיים ע"י שליח⁴.

שאינו כתנאי בני גד. **פרש"י** כמו שמצינו שהוצרך מרע"ה לכפול וכו' ש"מ אי לא"ה היתה מתנתו קיימת. **ותוס'** [גיטין עה.] הק' בשלמא תנאי כפול, והן קודם ללאו, ותנאי קודם למעשה ילפי' מתנאי בני גד, מדנכתבו בענין זה, אבל האין ילפי' שלא יהא מתה אמש"כ בתורה, ושלא יהא בדבר א', ואפשר לקיים ע"י שליח. ותי' דמשום דכל תנאים הכתובים

2 והביא כדאמרי' [ב"ב פו.] כור בל' אני מוכר לך יכול לחזור, דדעתו אכולה זביני.
3 **והתוס' ריה"ז** [כאן] כת' ד**הרמב"ם** פסק דלא בעי, דילפי' רק ממה שמשוה חזר וסידר דברי התנאי, להודיע שאם לא יעשו כן התנאי בטל. אבל בשורש הדבר שהם בקשו, דהיינו ארץ סיחון ועוג לא ילפי' [דל"מ תנאי בדבר א'], שהם שאול מה שהיו צריכים והוא שאל מהם מה שהיה צריך.
4 **ופרש"י** [כתובות עד.] שהרי משה צווה ליהושע לתת להם את הארץ, שהי' שלוחו של משה. [והשיטמ"ק שם דביאר דלפ"י ילפי' מקרא, דאיירי במשה והפסיק הענין שצווה ליהושע. ודלא כשא"ר דאף דאין בזה יתור ילפי' ממעשה שהיה].

בתורה [שהו' בהמשך הסוגיה] הו' בעינין זה, ש"מ בעינין ממש כה"ג. [וע"ע בהמשך הסוגיה]. וכע"ז הק' תוס' [כתובות עד.] דלא ילפי' אלא מה שהוא סברא, דהא לא ילפי' דל"מ אלא בנתינת קרקע. ותוס' ביארו דאפשר ע"י שליח הו' סברא, הואיל והמעשה כ"כ בידו שיוכל לקיים ע"י שליח סברא הוא שיהא בידו לשווי בו תנאי. אבל חליצה דלא הו' בידו לקיים ע"י שליח, ומש"ה ל"מ למרמי בו תנאי. [וע"ע בסמוך].

שם. כתנאי בני גד וכו' שנאמר אם יעברו וכו' ואם לא יעברו. הרמב"ן [גיטין עו:] כת' דהעושה תנאי ע"י שליח אי"צ משפטי תנאים, דלא עשאו שליח אלא בענין זה⁵. והאבנ"מ [לח ב] הק' דרש"י [כתובות עד.] כת' דתנאי בני גד היה ע"י שליח, דיהושע היה שליח של משה⁶. אבל הביא דבשאלות [קלח] מבואר דהיו בעלי דבר⁷.

שם. כל תנאי. דעת הר"ף [גיטין עו., לז: בדה"ס] והרמב"ם [אישות ו יז] דתנאי דמעכשיו אי"צ לכפול, ושאר משפטי תנאים⁸. [ודוקא תנאי 'אם' דלא הו' מעכשיו]. [וה"ה הביא דכ"ד כל הגאונים, אבל דעת תוס' דלא כן].

והרמב"ן [גיטין עה:] הביא דהראב"ד נתן טעם לדבריהם דתנאי דמעכשיו, כיון דחייל מהשתא, חייל המעשה בתנאי. דהשתא מתנה עמו⁹. אבל על תנאי דאם, כיון שהתנאי בא לבטל המעשה שלא יחול מעתה, אין בו כח לבטל המעשה אא"כ כפל אותו.

והראב"ד [לר"ף] הק' דתנאי בני גד ובני ראובן הו' מעכשיו, דכתיב ויתן להם משה וכו'¹⁰. ועוה"ק הראשונים [רמב"ן שם עה:; רמ"ך] דגט שכיב מרע הו' מעכשיו, וצריך תנאי כפול [שם עה:]. [וע"ע ה"ה גירושין ט כ.].

והרמב"ן [גיטין עה:] הק' דהא ר' מאיר אמרה בע"מ, והאיך אמרי' [לע' ס.] דע"מ כמעכשיו, הא איכא ר' מאיר דל"ה מעכשיו.

והרמב"ם בפי"ה"מ כת' דר' מאיר אומר דאף על מנת צריך תנאי כפול, ואין הלכה כר' מאיר [וכ"מ ברי"ף הנ"ל]. ולכא' סותר דבריו בהלכות בתרתי, דפסק כר' מאיר. ותנאי ע"מ אי"צ תנאי כפול. והאחרונים [קוב"ש ב מב] ביארו דזה כוונת הרמב"ם בפי"ה"מ, דר' מאיר ס"ל דאפי' תנאי דמעכשיו צריך כפילות¹¹, ובזה אין הלכה כר' מאיר. אבל בתנאי 'אם' הלכה כמותו.

והתור"ג [גיטין עו.] ביאר דר' מאיר ל"ל מכלל לאו אתה שומע הן בכל התורה [ע' בסמוך], ומש"ה צריך כפילות אף במעכשיו. וק"ל כוותיה רק משום פרשת תנאים, אבל תנאי דמעכשיו אי"צ גדרי תנאי מפורש.

תנאי לשעבר – המשנ"ל [ו א] נסתפק האם תנאי לשעבר צריך כפילות וכל משפטי התנאים¹². והאבנ"מ [לח ה, י א] הביא דמפורש בחי' הר"ן [ורמב"ן גיטין מה:; וכן ס' הזכות גיטין עה: לח. בדה"ר] דדיני תנאים שייכי בדבר שאפשר לקיימו או לבטלו, אבל המגרש ע"ד מה שעבר אינו בדיני תנאי אלא גילוי דעת¹³. ומ"מ כת' דלר' מאיר צריך שיכפול דבריו, דל"ל

5 ע' פתח"ת [קמ"ה] בשם הבית מאיר.

6 וכן רש"י [שם בהמשך דבריו] כ' דאף כל העושה שליח בתנאי, ומבואר דכל שליח בתנאי תליא בגדרי תנאים.

7 והשאלות ביאר דהיה צריך להנות עם אלעזר ויהושע, ומהני תנאי של משה כיון דהוקשו ראשין לאבות, כמאן דמתני בהדיהו דמי.

8 והרמב"ם כת' אבל צריך להתנות בדבר שאפשר לקיימו. ולא מפליגה בדברים. [ולכא' ה"ה אפשר ע"י שליח, ושלא יהא מתנה אמש"כ בתורה].

9 [ומשמע דתנאי דמעכשיו הו' מעשה על הצד, משא"כ תנאי 'אם' אמרי' דתנאי מילתא אחריתי. וכ"כ הגר"ח סטנסל צג. והאחרונים הוכיחו דאף תנאי דמעכשיו הו' מילתא אחריתי, אלא דלא אלים כ"כ].

והרמב"ן [בסו"ד] הק' דאדרבה כשאומר 'לאחר' שיעשה, אי"צ תנאי כלל. והביא מהירושלמי דתנאי דאם הו' כמו 'לאחר'. [אך הרמב"ם חילק ביניהם. וע' לע' ס.].

10 והרמב"ן [שם] הביא בשם הירושלמי ד'אם' אי"צ פרשת תנאים, דהוה כמו 'לאחר' שיתקיים התנאי. והירושלמי מקשה מתנאי בני גד ובני ראובן, ותי' שהיתה הארץ לפנייהם והוא מבקש להוציאה מידן. [והוה מעכשיו].

11 ועיול"פ דר' מאיר סבר דע"מ לאו כמעכשיו [אבל במעכשיו מודה דאי"צ לכפול]. ובזה הלכה דהוה כמעכשיו, וממילא ל"צ כפול.

12 ולכא' מקום הספק דמבורר ועומד [אלא דאנן לא ידעי'], ועדיף מתנאי דמעכשיו לסברת הר"ף והרמב"ם. [אבל הרמב"ן והר"ן דנו דאי"צ כפילות, אף דס"ל דמעכשיו צריך כפילות].

13 והקוב"ש [ב מב] הוכיח מדברי שו"ת הרא"ש [לה ט] דאף ע"מ שאני כהן אמרי' דתנאי מילתא אחריתי,

מכלל לאו אתה שומע הן בשום מקום.

אינו תנאי. פרש"י ואע"פ שלא נתקיים התנאי נתקיימו הדברים וכו'. **ותוס'** [כתובות נו.]. הק' האיך נימא דהתנאי בטל והמעשה קיים [גבי מתנה אמש"כ בתורה], הא כיון דכפל תנאו והתנה בפירוש שאם יהא עליו שאר כסות ועונה אינה מקודשת. וכת' דאין לומר דהוה תנאי ע"מ שתמחול, והרי מחלה אלא דל"מ מחילתה. דהא הריני נזיר ע"מ שאשתה יין [נזיר יא.]. ל"ש טעם זה.

ובתנאי הביא בשם ר"ת דהוי כמפליג בדברים, דלא נחשב תנאי כלל. אלא הוה כע"מ שתעלי לרקיע. [וכ"כ הרשב"א וריטב"א שם, וע"ע רמב"ן ב"ב קכו].

ותוס' [בשם ר"י] תי' דאי לאו דילפי' מתנאי בני גד ובני ראובן ל"מ שום תנאי לבטל המעשה. ואפי' לא יתקיים התנאי לבסוף, המעשה קיים. והשתא דילפי' דמהני תנאי לבטל המעשה, אמרי' דדוקא כשאינו מתנה אמש"כ בתורה, דומיה דבני גד וכו'.

ועד"ז כת' **בשר"ת הרא"ש** [מו ב, ולה ט] משום דילפינן מתנאי בני גד ובני ראובן שיש כח בתנאי לבטל המעשה, אם לא יתקיים התנאי. ואי לאו דילפינן מהתם, לא הוי כח בתנאי לבטל המעשה, ואף אם לא נתקיים התנאי יהיה המעשה קיים. ומש"ה צריך שיהא לגמרי כתנאי בני גד ובני ראובן, דאין לך בו אלא חידושו. ועפ"ז כת' דיכול לחזור ולבטל את התנאי, ועי"ז המעשה יתקיים. דהמעשה הוה בפנ"ע [מילתא אחרית], ואין קיום המעשה תלוי בו, אלא הו' דיבור בעלמא, ואתי דיבור דביטול התנאי, ומבטל דיבור של התנאי.

והאחרונים [ברכ"ש ב"מ לז ג, קוב"ש כתוב' קעב קעג, שער"ז ח] ביארו דל"ש לעשות גוף המעשה שיהא תלוי על צד מסויים¹⁴, אלא דגדר פרשת תנאים דיש לו כח לבטל ולעכב המעשה. וגמר דעתו וכוונתו למעשה גמור. ומש"ה אם לא עשה כמשפטי התנאי, התנאי בטל והמעשה קיים.

והרשב"א [גיטין עה:] הביא דתוס' הק' כשלא הקדים התנאי למעשה, אף דהתנאי לא מועיל [דאינו כתנאי בני גד], אבל האיך יחול המעשה, שאינו רוצה שיתקיים המעשה אלא בקיום התנאי. והא אזלי' בתר אומדנא [והביא משכ"ב מרע שעמד ב"ב קנא], וכן מברחת כתובות עט; וזבין ולא איצטרכו לזוזי שם צז].

והרשב"א [בתי' הב'] כת' דהני דלא כר' מאיר. ולר' מאיר ל"מ אומדנא. [וכ"ד הרשב"ם ב"ב קלז. וכ"מ, וע' לע' מט: ¹⁵].

והרשב"א הביא דהתוס' תי' דטפי עדיף גילוי דעת מתנאי שאינו כהילכתא, דכיון שהתנה ולא התנה כהלכתו חל¹⁶. שהרי גילה בדעתו שאינו חושש בקיומו ואינו רוצה בביטול המעשה אע"פ שמתבטל תנאו¹⁷. אך הק' **הרשב"א** תנאי ומעשה בדבר א', מה היה לו לעשות. והאיך יתקיים המעשה מאחר שאינו רוצה אלא ע"ד כן¹⁸.

והבעה"מ [ביצה כ. י. בדה"ר] משמע דהוה גזיה"כ דכל שהוציא מפיו לשון תנאי, צריך שיהא כהילכתא¹⁹. אבל אומדנא מהני בלא התנה כלל [והמלחמות חלק דאינו סברא]. [והאחרונים ציינו דעפ"ז מתיישב אף תנאי ומעשה בדבר א'].

ותליא במשפטי התנאים. [ויש שדנו לדחות דגדר התנאי ע"מ שיקפיד. דאי לאו הכי ל"ש אתי דיבור ומבטל דיבור, אחרי שכבר נתבטל התנאי. ע' לע' נט.].

14 וכמו שא"א לעשות פעולה במציאות על הצד.

15 והקוב"ש [ב"ב תלו] ביאר כוונתו דיש אומדנא דמכלל לאו אתה שומע הן, אלא דגזיה"כ דבעי תנאי מפורש.

16 אמנם תוס' [לע' ו:] נקטו דהאומר ע"מ להחזיר, עבדי' אומדנא שיחשב תנאי גמור. אף דהתנה שלא כהילכתא.

17 [וע"ע ר"ן במשנה סב.].

18 אמנם תוס' [לע' ו:] נקטו דאף היכא דאי"צ תנאי מפורש ל"מ אומדנא של תנאי ומעשה בדבר א'. [ולכאור' נח' בגדר תנאי ומעשה בדבר א'. והרי מילתא דליתא בשליחות ליתא בתנאי, לכאור' ל"מ אף אומדנא. דל"ש כלל בגדרי תנאי כה"ג. וה"נ אומדנא. והרשב"א נקט דהוה חסרון בגוף התנאי. א"נ נח' בגדר אומדנא, אי הוה כח מבטל בפנ"ע, או מגדרי פרשת תנאי. וע' בסמוך].

19 והקוב"ש [ב"ב תלו] הביא דהבעה"מ מבואר דהוה גזיה"כ [ודלא כרשב"א]. וכ' דכ"מ במגיד משנה [ו יד] בשם הגאונים הראשונים.

והרשב"א הביא דהעלו הדבר בקושי, דבכולהו יש יתור כמו תנאי כפול. [והוה גזיה"כ דל"מ].

והאחרונים [שיע' ר' שמואל לע' מט:] חקרו במש"כ תוס' [מט:] דאף לר' מאיר יש מקומות דמהני אומדנא, ואי"צ תנאי כפול. האם הוה מגדרי תנאי²⁰ [דהמציאות מצד עצמו מוכיח דדעתו עד"כ, ומהני כאילו התנה להדיא]. או דהוה סברא בפנ"ע²¹, דעל דעת כן לא עשה. ומהני מסברא על הצד הזה [בלא ילפותא דתנאי בני גד ובני ראובן²². וכקו' הרשב"א²³].

רש"י ד"ה כתנאי. תנאי קודם למעשה, אבל מעשה קודם לא אתי תנאה ומבטל מעשה דקדמיה. בראשונים [בכ"מ] מבואר דתנאי קודם למעשה הוא שצריך להזכיר בלשונו את התנאי, קודם שיזכיר את המעשה²⁴. ובפשוטו הוה מגדרי לשון התנאי. אמנם ברש"י מבואר דיש בזה סברא, דכיון דהמעשה קדם אליהם.

אבל הרמב"ם [אישות ו ד] כת' שאם הקדים המעשה, ומסר המעות בידה ואמר הרי את מקודשת, ושוב אמר אם תתני לי מאתים זוז, התנאי בטל מפני שהקדים המעשה, ואפי' שהכל תוכ"ד. [מבואר דהחסרון משום דהוה אחר עשיית המעשה, ולא משום לשון התנאי²⁵]. והראב"ד השיג דתלי בלשון התנאי, דילפי' מבני גד. וכן חלק הר"ן [כאן²⁶]. וע' מש"כ הגר"ח [שם] לפרש.

ר' חנינא ב"ג אומר צריך הדבר לאומרו וכו'. פרש"י דאי"צ לכפול, דמכלל לאו אתה שומע הן. וכן נח' [נדרים יא., יג:] לענין נדרים האומר לא חולין, אי נחשב כנודר דהוה קרבן, דר' יהודה²⁷ ס"ל מכלל לאו אתה שומע הן, ור' מאיר פליג²⁸. [ומ"מ לענין שבועה ר' מאיר מודה וכדאי' שבועות לו; ע' לק' סב.].

והאחרונים דנו נח' האם יש אומדנא דכוונתו מכלל לאו הן, או דלכו"ע יש אומדנא, אלא דנח' האם נחשב דיבור ויד' על ההן²⁹.

והקוב"ש [ב"ב תלז, ב מב] הק' דילמא ר' מאיר מודה דמכלל לאו אתה שומע הן, אלא דלענין תנאי צריך דיבור מפורש. וכמ"ש הראשונים [הרשב"א הנ"ל] דהיכא דצריך פרשת תנאים ל"מ אומדנא. והביא דשאל כן את הגר"ח, והשיב דלמ"ד מכלל לאו אתה שומע הן נחשב 'לשון', וכשאומר ההן לבד הוה כמי שעשה תנאי כפול. ולאידך מ"ד לא הוה כמו שפירש את ההן, ואף בנדרים צריך לבטא בשפתיים.

אך הקוב"ש הביא מדברי הר"ן [ורמב"ן גיטין מה:; הו' לע'] דתנאי לשעבר אי"צ משפטי התנאים, ואפי"ה צריך כפילות, מבואר דלא כגר"ח. דר' מאיר ל"ל מכלל לאו, אף היכא דאי"צ

20 והוכיחו כן מתוס' [לע' ו:] דדנו דל"מ תנאי ומעשה בדבר א', אף היכא דמהני משום אומדנא.
21 [וקצת משמע כן בתוס' [לע' מט:] שכללו בדבריהם הכותב נכסיו לאשתו, דהוה נידון אומדנא לפרש המעשה. ולא הוה על הצד כלל].

22 אמנם פשוט משמע בשו"ת הרא"ש דל"מ אומדנא לבטל המעשה. והחז"א [נ ו] העמיד דנח' בזה תוס' [כתובות הנ"ל] דתי' דלולי חידוש דבני גד ובר' ל"מ, אף דע"ד כן אינו רוצה. ואילו הרשב"א [הנ"ל] נקט דמהני מעשה על הצד כה"ג.

23 ויש שפי' דהיכא דדעתו לעשות מעשה, אינו יכול לומר שעושה כן ע"ד דבר מסויים. דיודע את כל הצדדים, וצריך לגמור דעתו לגמרי. אבל היכא דלא העלה על דעתו לא גמר דעתו, לא איכפ"ל דלא עשה ע"ד מסויים].

24 והר"ן כת' דלפ"ז כל המשניות הרי את מקודשת ע"מ וכו', נכתבו שלא בדקדוק. [וכת' דלדברי הרמב"ם ניחא, אך דחה דברי הרמב"ם].

25 והטור [לח] הק' דלאחר שגמר המעשה האיק' יוסיף תנאי, ואף תוכ"ד, הא ל"מ חזרה חזרה תוכ"ד בקידושין [ב"ב קל.]. והב"י תי' דכיון דהוה דברים אחדים, וראש דבריו סמך אסופו, לא חלו הקידושין אלא ע"פ התנאי. [לולי הא דהוה לאחר המעשה].

26 והרמ"ך [שם] והר"ן [כאן] הוכיחו כן מתקנת שמואל [גיטין עה:] בגט שכיב מרע, דהגמ' דנה דהוה מעשה קודם לתנאי.

27 [והר"ן ציין דר' יהודה [גיטין מו] מבואר דל"צ כפילות. והרא"ש כת' דסתם בר פלוגתי' דר' מאיר הוא ר' יהודה. ורע"א [משניות נדרים שם] תמה דהכא הוזכר דר' חנינא פליג, ודוקא היכא דנשנית בסתם שייך לומר דר' יהודה הוא בר פלוגתיה.

28 והנמוקי' [נדרים שם] כ' דכיון דלא אמרי' דלזרוזי בעלמא נתכוון.

29 והקה"י [נדרים יא] כ' דאף לר' יהודה הוה בגדר אומדנא וידות. ואומדנא מהני לתנאי [וכמ"ש תוס' לע' ו: ומט:] ואי"צ ביטוי שפתיים.

דיבור מפורש.

והאחרונים הביאו להיפך מדעת הר"ף והרמב"ם [הו' לע'] דתנאי דמעכשיו אי"צ משפטי התנאים, ואף אי"צ כפילות. דק"ל דאי"צ כפילות אלא מגדרי התנאי. ובאמת התור"ג [גיטין עו. הו' לע'] ביאר דדעת ר' מאיר דצריך לכפול, דבכל התורה ל"א מכלל לאו. אלא דלא ק"ל כוותיה בהא, אלא משום גדרי תנאי.

שם. ובברייטא [גיטין עו.] רשב"ג אמר אין לך תנאי שבכתובים שאינו כפול [ורש"י הביא את הפוסקים שהו' בהמשך הסוגיה]. ולחד לישנא הוה קו' על ר' מאיר, דהוה ב' כתובים הבאין כא', ואין מלמדים. ולל"ב הוה ראיה לר' מאיר, דגמרי מינייהו. ופרש"י [שם] דכולהו צריכי, וכדאי' בגמ' [לק' בע"ב, וכ"כ הריטב"א סב.]. ותוס' [שם] הק' דמשני [לר' חנינא] דאין ללמוד מהם, אבל ר' מאיר יליף מנייהו, ול"מ צריכותא. וכת' דאיכא שום צריכותא.

תוד"ה כל תנאי. פי' בקו' וכו' אבל לעולם בעי תנאי קודם למעשה. ותוס' השמיטו הן קודם ללאו. והריטב"א כת' דפליג רק בתנאי כפול והן קודם ללאו. [דהוה בגדרי הכפילות]. אבל תוס' ריה"ז כת' דר' חנינא ס"ל דצריך תנאי קודם למעשה והן קודם ללאו. דנקט דאף למ"ד דאי"צ לכפול, אילו כפל תנאו צריך שיהא הן קודם ללאו³⁰.

בא"ד וקשה דהאמר [ב"מ צד.] וכו' משמע דר"ח ב"ג פליג אכולהו³¹. והרשב"א כת' דכוונת רש"י דר' חנינא פליג רק בתנאי כפול, אבל רבנן פליגי בכל דיני תנאי. [והוה ג' תנאים³²].

וצ"ב [לתוס'] מנלן דנח' בשאר דיני תנאי, דהא בסוגיין נח' רק לענין תנאי כפול אי צריך הדבר לאומרו. [וע' פנ"י]. והר"ן כת' דר"ח ב"ג לא חש לחלוק אלא בתנאי כפול. משום דבשאר תנאים ל"צ טעם לחלוק, דמעשה שהיה כך היה. אבל בכפל ודאי צריך טעם למה הוצרך לכפול התנאי. והתוס' רא"ש כת' דלר' מאיר איכא יתור קרא, ומש"ה ילפי' מינה כל דיני תנאי. אבל לר"ח ב"ג ליכא יתור, ומש"ה מהני אף דל"ד כלל לתנאי בני גד ובני ראובן.

והראשונים דנו בהא דבעי' אפשר ע"י שליח, האם רבנן מודו. ותוס' [כתובות עד.] כת' דכיון דהוה סברא, אף רבנן מודו³³. והרמב"ן הוכיח כן מהגמ' [יבמות נג.] דאי' כו"ע מודו דאין תנאי בחליצה, והכא בתנאי כפול קמפלגי. אבל התוס' ריה"ז כת' דרבא ורב אשי דס"ל דמהני תנאי ומעשה בדבר א', פליגי אף בדין אפשר ע"י שליח [אף לר' מאיר]. וכת' דמש"ה השמיטו הרמב"ם.

ותוס' [גיטין עה.] כת' דק"ל כר' מאיר, וכדאי' [גיטין עה:] דשמואל תיקן לשון גט שכיב מרע לכפול. וכ"ד הרמב"ם [אישות ו א]. אבל הראשונים הביאו בשם ר"ח דק"ל כרבנן. [והראשונים ביארו דהחמירו לכתחילה בגיטין וקיד', ע' בסמוך].

והרמב"ן כת' דבמעשה קודם לתנאי ק"ל כר' מאיר, דהוה סתם משנה [ב"מ צג:]³⁴.

והראשונים [כאן, וגיטין שם] הביאו דבשול"ת הר"ף [לא] כת' דאי"צ כל גדרי תנאים בממון. וכן הביא הרמב"ם [אישות ו יד, זכיה ג ח] בשם רבותיו [והרמב"ם חלק]. והראב"ד [אישות שם] נקט דיש חילוק [בעצם] בין ממון לגיטין וקידושין. ותוס' [לע' מט:] הק' דהא כל תנאי ילפי' מתנאי בני גד, דהוה דבר שבממון.

והראב"ד [שם, והו' בתוס' ריה"ז בע"ב] כ' דבתנאי בני גד ובני ראובן לא היתה מוחזקת ביד ישראל, ואינו דומה לקרקע המוחזק לו לאדם מירושתו או ממקחו. ודוקא המוכר קרקע

30 וכה"ק רע"א [לרמב"ם אישות ו יד] על ה"ה דהביא בשם הרמב"ן לדון אי בממון בעי' הן קודם ללאו, והק' רע"א לא ידעתי איך שייך לומר דבעי' הן קודם ללאו אי לא בעי' תנאי כפול.

31 והריטב"א ישנים [שם] כת' דאינו קו' גמורה, דקו' הגמ' ד"ל דס"ל הכי. וכל היכא דאפשר לאוקמי אליבא דחד תנא עדיף.

32 והרמב"ן נקט דפליגי בכולהו, אלא דאנן ק"ל כוותיה בחדא [דבב"מ שם מבואר דסתם משנה דצריך תנאי קודם למעשה, וכו' מאיר], ופליגי עליו בחדא [ונקט דלהלכה אי"צ תנאי כפול, וכו' חנינא].

33 ותוס' כת' דאף דלענין תנאי ומעשה בדבר א' רק ר' מאיר יליף. דאינו סברא כ"כ. [והרשב"א נסתפק האם מודו באפשר ע"י שליח] אבל הריטב"א ישנים [ב"מ צד.] כת' דאף תנאי ומעשה בדבר א', לא ילפי' משום יתור. וע"כ הוה אף אליבא דרבנן.

34 והר"ן כת' דתני לה גבי הילכתא פסיקתא. והביא דהר"ף הביאו בהלכותיו.

ואומר שאינו נותן אא"כ יעשה לו כך, האיך נוציא [מיד המוכר] כשלא עשה בו מה שהתנה³⁵.

והמאירי תי' שכל שעי"פ הדבור ורוח הקודש הוה כאיסורין, וראוי לדקדק בהם³⁶.

אבל הרמב"ן ושאר ביארו דכוונת שו"ת הר"ף דלא קיי"ל כר' מאיר אלא לכתחילה בגיטין וקידושין, ואתקן שמואל לרווחא דמילתא [וכ"מ ברשב"ם ב"ב קלז].³⁷

והתוס' ריה"ז [בע"ב] כ"ח³⁸ דה"מ תנאי כפול, אבל שאר משפטי תנאים בעי אף בממון, דהא ר' חנינא פליג על ר"מ דוקא בתנאי כפול, דס"ל מכלל לאו אתה שומע הן. אבל מודה בשאר משפטי תנאים. [וכדעת רש"י]. אך הביא דבשו"ת הר"ף כת' דבממון ל"צ שום אנפי תנאי [אף הן קודם ללאו, ותנאי קודם למעשה]. [אמנם הרמב"ן כת' דמש"כ הר"ף דבממון אי"צ כל גדר תנאי לאו דוקא].

שאלמלא כן יש במשמע שאפי' בארץ כנען לא ינחלו. הריטב"א פי' דלא כפל תנאו לצורך חיזוק התנאי, אלא דנתחדש דבר בכפלו. דלולי שכפלו ס"ד כיון שלא היו בכיבוש לא יטלו חלק בארץ [וע' רש"י ותוס' בע"ב].

שם. שאפי' בארץ כנען. פרש"י שהיו קצין בה, ויהיו נקנסין משום שלא יעברו. ותוס' פי' דעי" התנאי הורע כחם. וביאר התוס' רא"ש דבארץ גלעד כיון שיפה כחם משאר שבטים ליתן להם את הארץ שבחרו בה הורע כחם שיפסידוה לגמרי אם לא יקיימו תנאם, אלא אפי' בארץ כנען דלא איירו בה לא היו נוטלים כלל אי לאו כפילות.

דף סא:

ור' חנינא וכו' ה"א בתוככם בארץ גלעד. פרש"י כפי המגיע, שנאחזתם כבר, והם סייעו לכבשה. בפשוטו משמע דיטלו חלק ב"ב לשבט מארץ גלעד. וכ"כ הריטב"א [במשנה בפ' הג' והנכון]. אך הריטב"א בפ' הא' כת' דהיינו ליטול כנגד הראוי להם לפי גורל בארץ כנען. וביאר שהרויחו בתנאי שנטלו כל ארץ גלעד הרבה יותר מחלקם הראוי בכל הארץ.

תוד"ה אי. וקשה וכי איזה סברא זו, שישבו בבתייהם וירשו עם אחיהם שיצאו למלחמה. והפנ"י כת' דהזכות בארץ הוא ירושה לאבותינו, ולא תלי בכיבוש. והרמ"ה כת' דהיו מפילין להם חלק בגורל [ממה שלא נכבש], ויעברו אח"כ לכבשה לבדה.

והריטב"א [בע"א] תי' שרוב כיבוש ארץ גלעד היה בהם, שטרחו בכיבושה כיון שהיה טובה להם. ודין הוא שיטלו מפני טורחם כנגד הראוי להם לפי גורל בארץ כנען. וביאר דמ"מ ס"ד שלא יטלו חלק, דהדין נותן דכל מי שלא סייע בכיבוש כל הארץ לא יטול חלק כלל. [וכ"כ הרמב"ן].

בא"ד לכ"נ לר"י שיהיו חלוצים בראש המלחמה. והתוס' רא"ש כ' דהשתא הוה דומיה דמאתים זוז במשל.

בא"ד וי"ל דסד"א כיון שהוקצה וכו' מאותה שעה ששאלו, נעשה כמו שסלקו עצמן מלחלוק וכו'. והביאו דמשמע דשייך סילוק בדבר שלא בא לעולם [וע' רמב"ן כתובות פג, וקצות רט יא ועוד].

תניא אר"ח ב"ג משל וכו' יתן ר' זוז ויטול שדה פלונית. הריטב"א פי' ואותו שדה היה מרובה, אבל שאר שדות היו יותר עידיית [ומש"ה דמי לארץ גלעד וארץ כנען].

והרמב"ן [בסו"ד] כת' דהכא אינן ראויין ליטול כלל עד שתכבש כל הארץ, ומש"ה הוה משל למי שמתנה למי שאינו בנו, וכל זכותו לירש ע"י כפילו. ואף בארץ גלעד שסייעו זוכין רק מדין התנאי. ומדכתיב ונאחזו בתוככם, מהני לארץ גלעד, היינו אומרים שזכו על יד על

35 והראב"ד ביאר אבל גיטין וקדושין אומדן דעתא הוא, מכיון שנתן לגרש או לקדש אינו אלא כמפליג בדברים וקירוב הדעת וריחוק הדעת. ואין תנאי מועיל בו לרחק ולקרב אא"כ חזקו בכפילו ובכל העניינים שנתפרשו בו כי כולם חזקו התנאי הם. [וצ"ב].

36 ועוד כ' או שמא קאי לדעת ר' מאיר, ור"מ סובר אף בממון, אלא שפוסקים שלא כמותו אלא בגיטין וקדו'.
37 אבל תוס' [לע' מט:]: הביאו בשם רשב"ם דמדינא יש חילוק בין תנאי בממון לתנאי באיסורין.

38 בשם בעל התשלום [והמגיה לר"א מן ההר [בהקדמה] כ' דכוונתו לרמב"ן בהלכות נדרים, עי"ש ג. בדה"ס].

1 [שהרי חלקים מהארץ לא נכבשו בשעת חלוקה, אלא כל שבט כבש לעצמו. ועד ימי דוד עוד היו מקומות שלא נכבשו].

יד במה שסייעו לכבוש.

ל"ק וכו' הא לבתר וכו' ונאחזו [בתוככם]. **פרש"י** ור' חנינא הק' דנימא דאהני ליטול בארץ כנען. **והרמב"ן** ושא"ר הק' א"כ נימא קרא בתוככם אארץ כנען, ואינם יורשים בארץ גלעד. דבמשנה מבואר דפשיטא טפי דאין להם חלק בארץ גלעד, ו'אפי' בארץ כנען' לא ינחלו. **והרמב"ן** כת' דבתוככם משמע דמה שכבר כבשו, ארץ גלעד. ועוד תי' דארץ כנען שווה טפי, והוה קנס טפי. אבל אם שתק משמע דארץ כנען לא יטלו, וכ"ש ארץ גלעד דהתנאי עליו. **והרשב"א** תי' מעיקרא פשיטא טפי שינחלו בארץ כנען, דהתנאי היה על ארץ גלעד, וקמ"ל קרא דאף בארץ כנען לא ינחלו שהרי לא סייעו. ודחה דאין נפסדין לגמרי, דכתיב ונאחזו. וטפי י"ל ארץ גלעד, שסייעו בכיבושו.

ועד"ז הק' **הריטב"א** [בע"א] דנימא דאיצטריך קרא שיטלו רק בארץ כנען [א' מ"ב], ויפסידו חלקם בארץ גלעד. **והריטב"א** כת' דזה אינו סברא, שלא ינחלו מה שכבשו, ויטלו מה שלא כבשו. ותו דא"כ ל"ל 'בתוככם'.

בשלמא לר"מ היינו דכתיב אם תטיב שאת וכו'. **המרומי** שדה הק' דהכא לא שייך 'תנאי', דאם לא יטיב על מה יקבל שכר. [ע"ש מש"כ]. **והאחרונים** הביאו דהכא ודאי ל"ש פרשת 'תנאי', והמח' כאן בגדרי הלשון, דר' מאיר מוכיח דלא נכלל בלשון מכלל לאו שהוא הן. [וע' מה שהו' בע"א]. [וע' בסמוך דברי ר"י בתוד"ה בשלמא].

ואם תטיב וכו'. **הרש"ש** הק' דק"ל [ברכות ז] דכל דיבור שיצאה מפי הקב"ה לטובה, אפי' על תנאי לא חזר בו. ומש"ה הוצרך לכפול, דהיכא דכפל מהני אף גבי הקב"ה. ותי' שהפורענות על חטא איננה רעה באמת שע"י מתמרק החטא ויזכה לחיי עד.

לא אגרא ולא דינא וכו'. **הרש"ש** [בע"א] הק' דבמשנה מבואר דאי לא כפליה ס"ד דקנסין להו. וכ' דכוונת הגמ' דלא ידעי' המכוון, ומש"ה צריך לפרש להדיא.

תוד"ה בשלמא. תימה מה ענין זה אצל מח', והלא לא היה תנאי וכו' הייתי אומר שהיה עובר על שבועה בין יתנו ובין לא יתנו. **והאחרונים** תמחו דודאי לא שייך שבועה לעשות דבר שאינו תלוי בו. **ובהג' מים חיים** ביאר דס"ד דהיה מוכרח להביאה אפי' בע"כ. **והתוס'** **רא"ש** הק' [קו' התוס' באופ"א קצת] דכיון שקיים שבועתו, היכי תיסק אדעתין שלא יפטר מעונש שבועה. [ותי' כפרש"י דגוף השבועה הוה בתנאי].

בא"ד משמע מתוך פי' [רש"י] שאם הלך, והם לא ירצו שיהא מותר בבנות כנען. וכ"כ רש"י [בראשית כד לז]. **תוס'** דחו וזה אינו. ומשמע כוונתם דבקרא מבואר שלא יקח מבנות כנען בשום אופן, **ובהג' מים חיים** ביאר דתוס' סמכו אמש"כ בסו"ד בשם מה"ר יצחק, דדייק מקרא ונקית משבועתי 'זו', ועדיין מחוייב בשבועה שלא ליקח מבנות כנען. אבל **המהרש"א** הביא **תרי** דהק' דלפ"ז ס"ד דר' חנינא הוה בענין אחר ממה שאמר ר' מאיר.

ובחי' בכור שור הביא **דבמרדש רבה** [הו' ברש"י שם לט] משמע [כפרש"י] דשבועה זו היה תלוי בשליחותו, דאליעזר אמר אולי לא תאבה, אלי כתיב, שרצה להשיאו לבתו. וכת' דלתוס' חזר והזהירו מפורש על הכנענית.

שם. המהרש"א כת' דלפרש"י הוה תנאי על השבועה. והק' דהוה מעשה קודם לתנאי. שאמר השבועה, ואח"כ התנה אם לא וכו'. ותי' דסמך אקרא דכתיב ב'לאו', ואם לא תאבה האשה וכו' ונקית משבועתי, שהקדים השבועה לתנאי. והמקנה תמה דבעי' תנאי קודם למעשה בעיקר התנאי, ולא סגי בכפילות. [וע' בסמוך]. ע"ש.

ולדעת רש"י מבואר דאף שבועה בתנאי בעי תנאי כפול, ומשום חידוש תנאי בני גד וגדרי משפטי התנאים. [וכ"כ תוס' נזיר יא. דצריך גברי תנאי בנזירות. אבל האחרונים העלו צד דנדר ושבועה ל"צ גברי תנאי בני גד ובני ראובן. דאתי דיבור ומבטל דיבור. א"נ דהוה מגדר יהאדם בשבועה].

בא"ד לכך פרי' בשלמא לר"מ וכו' אע"פ שסברא הוא וכו' כמו כן כאן. [הוצרך לפרש ולהתנות שינקה אם לא יתנו]. **בהג' מים חיים** ביאר דקו' התוס' דא"צ 'תנאי', אלא לפרש כוונתו בשבועתו ליקח מדעתה. ותי' ר"י

2 **ובהג' טל תורה** ציין דהוה שבועת שווא [וכדאי' יר"ד רלן, וברמב"ם שבועות ה א].

3 לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני, אם לא תלך תחלה אל בית אבי ולא תאבה ללכת אחריו.

4 **והבכור שור** פלפל דאליעזר שאל דאברהם מינהו שליח לקדש אשה סתם, וקי"ל [נזיר יב] דכה"ג אסור בכל נשים שבעולם, אם לא יודע מי קידש, שמא קידש קרובותיה, והוה ספק קבוע. וכיון דאמר לו שלא יקח מבנות כנען יהא עכ"פ מותר בכנענית, שהרי ודאי לא קידש קרובתה. ויוכרח אברהם להשיאו לכנענית. ואברהם הזהירו שיקדש את האשה בשוק, דאין חשש קבוע [וכדאי' נזיר שם], ויהא מותר בכל הנשים משום כל דפריש. וזהו שהזהיר השמר לך פן תשיב את בני שמה, רק האשה תצא מקביעותה.

דילפי' מהא דיש אומדנא דדעתו ליקח מדעתו.

בשלמא לר"מ היינו דכתיב אם בחקותי תלכו וכו'. תוס' [גיטין עה., הו' בע"א] כת' דכל תנאי שבכתובים אפשר לקיים ע"י שליח, וילפי' דדוקא בכה"ג [אף דליכא יתור]. ותוס' ביארו דאף 'ואם בחקותי תלכו', רוב מצוות⁵ [אפשר לקיים] ע"י שליח. והפנ"י ורע"א [שם] תמהו דהמצוות הם התנאי, ובעי' שהמעשה יהא ע"י שליח. ולא התנאי. והחת"ס [אה"ע ב צ] תי' ע"פ הא דאי' [ב"מ פז]. דמה שאברהם עשה ע"י שליח, קיבל שכרו ע"י מלאך. וכוונת התוס' דרוב המצוות שכן ע"י שליח.

דף סב.

בשלמא לר"ח היינו דכתיב אם לא שכב וכו'. פרש"י אלא מכלל ברכה אתה שומע קללה וכו'. ובדברי התוס' מבואר דה"נ צריך כל גדרי התנאים. והאבנ"מ [לח ה] כת' דלדעת הר"ן [ורמב"ן גיטין מה:] דתנאי לשעבר אי"צ פרשת תנאים, ה"נ ל"צ פרשת תנאים [דהנידון לשעבר, האם זינתה]. אלא מכלל לאו אתה שומע הן.

והרמב"ן [ושא"ר] חלקו דאינו ענין לתנאי, אלא שדימו אותם לענין כפל בלבד. דכיון דר' מאיר אמר אין אומרים מכלל לאו אתה שומע הן, בכל דבר ראוי לומר כן. אבל שאר דיני התנאים לא שייכי הכא כלל.

תוד"ה בשלמא. וקשה וכו' וא"כ בעי' הן קודם ללאו. והרמב"ן הביא דר"ח [והו' בתו"י בסמוך] תי' דה"נ התנאי דאם לא שכב, תשאר תחת בעלה. דומיה דירושת בני גד, דישארו בבתייהם בארץ גלעד¹.

אבל הרמב"ן כ' דאי"צ כלל לדברים הללו, שאין זה תנאי כדי שיהא צריך הן קודם ללאו ולתנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחד. דכ"ז גזיה"כ של תנאי². דהכא הו' אלה ושבועה. ואינו ממין תנאי כלל. [הו' לעי']. [וע' משנ"ל שהאריך בזה].

בא"ד דהא אם לא שכב כתיב ברישא. המשנ"ל [ו א] הק' דאם לא שכב הוה תנאי, וצריך להקדים ההן של המעשה. וכת' דצ"ל דעיקר קו' התוס' ע"פ תי' הגמ', דדרשי' חנקי. והט"ז [בהקדמה ליר"ד] כת' דלולי דברי התוס' י"ל דהכהן התנה עמה כדן. אלא דדרשי' מלשון הצווי לענין כפילות. [והש"ך נה"כ ציין דאף בדברי רש"י מבואר דלא כן].

בא"ד וי"ל דאם לא שכב חשוב הן, שמה שאנו רוצים שתעשה חשוב הן. הט"ז [שם] תמה א"כ גט שכיב מרע, נימא 'אם לא מתי לא יהא גט' הוה הן, שהוא רוצה שלא למות. ובתקנת שמואל [גיטין עה:] מבואר דאם מתי יהא גט נחשב הן. [והמשנ"ל שם הביא דמהר"י ב"ל [א ד ה] הק' כן]. והש"ך [נה"כ שם] ביאר דכוונת התוס' דמתנה כדי שיתקיים, וגבי אשה רוצים לבדקה ותהא נקיה. אבל גבי אם מתי, עכשיו נותן לה גט, ובנתינה זו ה'הן' הוה שתתגרש. ונהי דרוצה שלא למות, עכשיו מתנה אם ימות.

הנקי כתיב. פרש"י בלא י', לדרוש אבתראי חנקי. והרמב"ן הק' דבגמ' [סוטה יח]. איתא ב' שבועות א' שאין עמה אלה, וא' שיש עמה אלה. ולפ"ז אף בשבועה הראשונה יש אלה 'חנקי'. ותי' דמ"מ האלה אינו מפורש.

ועוד הביא י"מ הנקי, המים שיהיו נקיים ונאמנים בפעולתם לעשות בה משפט. והק' דהל"ל הנקי מ'י', וכתיב ממי המרים. וי"מ אחרים הנקי הנשים הטהורות אחרות ששתו וישתא, שלא נידונו ונמלטו ממי המרים ולא היו לאלה כמותך.

והרמב"ן פירש הנקי גופך מנפשך, שתצא רוחך ויהא גופך נקי ממנו כמה דאת אמר יצא פלוני נקי מנכסיו.

5 והמהר"ם שיף [שם] הק' מה מהני רוב מצוות. הא איכא תנאי אף במקצת המצוות דלית בהו שליחות. 6 ומבואר בתוס' דה"נ ילפי' דהוה גדרי 'תנאי', וכקו' המרומי שדה [הו' לעי'], ולא רק הלשון אי מכלל לאו שומע הן.

1 [ולפ"ז יל"פ דעיקר פעולת מי חטאת לבידור היתר בעלה, ובזה הוה תנאי. ולא על עונש הבדיקה].

2 והריטב"א הוסיף דשאר דקדוקי תנאים צריך דוקא בתנאים, לחזק התנאי כדי שיחול על המעשה.

תוד"ה הנקי. וקשה דא"כ הוה הו"ל מעשה קודם לתנאי, לכך פר"י דהכהן היה חוזר וכוּפֵּל אִם שָׁכַב חֲנֻקִּי, והשתא הוה תנאי קודם למעשה. המשנ"ל [ו א בסו"ד] חקר האם אף בכפילות צריך תנאי קודם למעשה. והביא דבתוס' מבואר דצריך, דקאי עכשיו על הכפילות, ונקטו דאיירי בתנאי קודם למעשה. ואילו בדעת רש"י י"ל דכיון דאיירי בכפילות מהני אף דהמעשה קודם³.

ועוד האריך המשנ"ל [שם] האם מהני מעשה קודם לתנאי, ואח"כ חוזר והזכיר התנאי קודם למעשה. ועוד האריך האם מהני לאו קודם, וחוזר ושונה הן ואח"כ לאו.

אלא איסורא בעלמא. דאסורה על בעלה. והרש"ש כת' לגרוס יסורין בעלמא.

בשלמא לר"מ וכו' הוא יתחטא וכו' יטהר ואם לא יתחטא וכו'. הרמב"ן הק' דהוה איסורא גרידא, ובגמ' [שבועות לו:]: אי' דבאיסורא מודה ר' מאיר דאמר' מכלל לאו אתה שומע הן⁴, ורק בממונא ל"ל מכלל לאו⁵. והגמ' הוכיחה כן דשתויי יין הוה במיתה [בידי שמים], מדכתיב יין ושכר אל תשת ולא תמותו.

והגמ' מק' מסוטה [דר' מאיר דרש חנקי, ול"ל מכלל לאו אתה שומע הן], ותי' שאני סוטה דהוה איסורא דאית ביה ממונא⁶.

וכה"ק תוס' [שם, והתוס' רא"ש סא:]: מהא דהכא, ותי' דשייך לענין ממון, כגון מטמא תרומה.

והרמב"ן תי' דכיון דר' מאיר סבר דאין שומעין מכלל לאו הן, ומש"ה בממון צריך לכפול. ואף באיסורין פעמים פעמים שכפלה תורה שלא ליתן מקום לטעות. אלא אי אמרת דבכ"מ מכלל לאו יש לשמוע הן, ואפי' בתנאי ממון, למה כפל הכתוב. ועוד כת' דהמ"ל ולטעמך, לר' מאיר מי נחא.

והריטב"א בשם ר' פנחס [אחיו של הרא"ה] תי' דדוקא במקום אזהרת איסור אמרי' מכלל לאו אתה שומע הן. אבל הכא הוה דין טומאה בעלמא. והשעה"מ [ו ב] הק' דהגמ' [שם] מקשה מסוטה, והא סוטה אינו אזהרת איסור.

ותוס' [שבועות שם, והתוס' רא"ש סא:]: הק' דכמה קאי בסוגיין הוה איסור גרידא, כגון אם בחוקתי תלכו. והתוס' רא"ש כת' דהמ"ל ולטעמך. ותוס' [שם, והתוס' רא"ש בתי' הב' תי' דאיכא כמה מצות דאית בהו ממונא.

ותוס' [שם ושם] הק' דלר' מאיר אף בנדרים לא אמרי' מכלל לאו אתה שומע הן, אע"ג דהוה איסור גרידא. ותי' הר' יו"ט דדוקא באיסור חמור הוא דאית ליה מכלל לאו אתה שומע הן, כגון שתויי יין ופרועי ראש דבמיתה.

ועפ"ז ביארו דגבי שבועה ר' מאיר מודה דמכלל לאו אתה שומע הן [ע' נדרים טז.], דשבועה הוה איסור חמור. וכדאי' [שבועות לט.]: דכל העולם נזדעזע כשאמר הקב"ה לא תשא.

ותוס' הק' דגבי אז תנקה מאלתי [לע' סא:]: מבואר דלר"מ צריך תנאי כפול, אף דהוה שבועה. ותי' דהתם נמי איכא ממונא, דכל טוב אדוניו בידו⁷. [ומשמע מתוס' דנדר צריך לכפול משום דקיל, ודוקא שבועה חמורה אמרי' מכלל לאו אתה שומע הן. אבל היכא דאית ביה ממונא, אף במקום שבועה חמורה לא אמרי' מכלל לאו].

אבל הר"ן [נדרים יא. וטז. ועוד ראשונים] כ' דנדר צריך תנאי כפול, דהוה איסורא דאית ביה ממונא, כיון דחייל אחפצא⁸.

3 והאבנ"מ [לח ח] כת' דבפוסקים משמע דבעי אף בכפילות תנאי קודם למעשה.

4 ומש"ה ס"ל דהאומר 'אל יכ' נחשב קללה [ולוקה משום מקלל חבירו].

5 ורש"י [שם] הביא מתני' דהכא. וצ"ב דהוה קידושין, ולא ממון. ואפשר דנקט 'כל תנאי', עיקרו משמע ממון [ודלא כראשונים ה' לע']. א"נ סמך אהא דר' מאיר יליף מבני גד. א"נ קידושין נחשב ממונא לענין זה [אף קודם שתי' הגמ' דהוה איסורא דאית ביה ממונא].

6 פרש"י גביית הכתובה. ועוד הביא רש"י י"ג דלמסקנא קאי אליבא דרבנן. אבל ר' מאיר ל"ל מכלל לאו כלל.

7 ויל"ד דאינו חלק מעצם השבועה.

8 וכ"כ הרמב"ן ושאר' שבועות שם, ובפסקי הרא"ש נדרים שם. וכע"ז תוס' [נדרים] דאוסר ממון חבירו עליו.

והתוס' ר"ד [נדירם טז:] כת' דלמסקנא הוה תנא אחר ולא ר"מ. ור"א מן ההר [שם] כ' דרך בנ"א לפרש דבריהם, ובנדרים הולכים אחר לשון בנ"א, ולא בשבועה.

והיכא דעבד חד מנייהו עבד. הרש"ש כת' דלהך ס"ד דוקא ג' או ז', ושאר ימים אינם מוכשרין להזאה.

אבל היכא דעבד ג' וח' דקא מפיש בימי טהרה אימא שפיר דמי, קמ"ל. ובעי דוקא ד' ימים בין ב' הזאות. ורש"י הביא גיר' ד' וח', ורש"י דחאו. וכ"כ שא"ר דשלישי מזמן שנטמא אינו מעכב, וכל שהוא הפרש ד' ימים נחשב שלישי ושביעי. [דאל"כ מי שלא נטהר מיד לא יוכל ליטתר לעולם]. ורש"י כת' דאי גרסי' לה היינו לענין הזאה בזמנה מצווה [שביטל מצוות זמנו].

אבל הרמב"ם [פרה יא ב] כת' דמי שהוזה עליו ביום הג', ועברו כמה ימים מתי שרוצה טובל ומזה [ואי"צ שביעי דוקא]. והראב"ד השיג מסוגיין, דצריך לחזור ולמנות ג' וז'. והכס"מ כת' דהרמב"ם סמך אספרי ועוד ברייתות, וכ' דהרמב"ם גרס בסוגיין ד' וח' [וכצד שהביא רש"י]. וקאי לענין טבילה בזמנה מצווה [ואינו מעכב]. [עי"ש שהאריך].

והשעה"מ [יסוה"ת ו] כת' דל"ל דסוגיין כמ"ד טבילה בזמנו לאו מצווה, ומש"ה איתור קרא לעכב. אבל למ"ד טבילה בזמנו מצווה, איצטרך קראי לעיקר מצוותו. ולא ממעטי' ג' וז'.

[משנה] כסבור הייתי שהיא כהנת וכו'. השיטה ל"ל הק' אמאי לא תני לה לעיל [מט:]: גבי ע"מ שאני כהן. ותי' דכיון דאמר ר' חנינא דאי"צ תנאי כפול, קמ"ל דעכ"פ צריך שיוציא התנאי בשפתי, דדברים שבלב אינם דברים. [וכדלע' נ]. וכ"כ הר"ן [בפי' הב'].

ועוד כת' הר"ן [להיפך] דאפי' לר' מאיר שצריך תנאי כפול, ה"מ כשהתנה, דכיון דהתנה ולא כפל משמע דהמעשה יהא קיים בכל ענין. אבל היכא דהטעתו, שגילה דעתו שעושה על דעת כך, הרי הוא כאילו התנה וכפל¹⁰. [וע"ד מ"ש תוס' לע' מט:]. והיינו דתנן מקודשת מפני שלא הטעתו, הא הטעתו אינה מקודשת דבגלוי דעתא ל"צ כפילא.

דבר שלא בא לעולם

לאחר שאתגיייר וכו' אינה מקודשת. פרש"י דהו"ל דברים שלא באו לעולם, ועכשיו אין בידו לקדשה. [וכן מבואר בכ"מ דמידי דאילו השתא לא חייל, אף אח"כ לא חייל]. ור' מאיר בברייתא [סב]. פליג דמקודשת. והגמ' בכ"מ¹¹ מביאה דר' מאיר ס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. [וע"ע בגמ' דכ"ד כמה תנאים].

והאחרונים העמידו דיש ב' צדדים אמאי אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, משום שאין כאן דבר שיחול עליו הקנין [וכ"כ הלבוש חו"מ רט ד]. ועוד משום חסרון בגמירות דעת¹². [וכ"כ הנמוק"י ב"מ סז, לז: בדה"ר¹³].

והקוב"ש [ב"ב רעו] הביא דבגמ' [ב"מ טז, עי"ש מהרש"א] משמע דהיכא דסמכא דעתיה מהני להקנות דבר שלא בא לעולם. ואילו בגמ' [כתובות נט.] אמר' גבי קונמות מתוך שאדם אוסר פירות חבירו עליו, אוסר דבר שלבליע עליו. וע"כ דהחסרון דאין לו כח הקנאה. דל"ש סברא זו משום סמיכות דעת¹⁴. [והאחרונים דנו דתרויהו איתנהו, ודנו בזה נפק"מ¹⁵].

9 [ויל"ד אמאי צריך קרא לזה, כל שיש מצווה להזות פשיטא דזהו מצוותו].
10 ומשמע בר"ן דגדר הדבר דאומדנא נחשב פרשת תנאים. ועוד דנו האחרונים ד'טעות' ל"ש לגדרי תנאי, ואומדנא דע"ד כן לא עשה. [וע' מש"כ לע' מט: וסא].

11 [ב"מ לג: גיטין יג: ומב:, לק' עח: ב"ב עט: קנז: קלא. קמא: קנז:].

12 כיון דעכשיו אינו ראוי לחול. וכ"ש במקום שעכשיו אינו בעלים כלל, שמוכר דבר שיבא לרשותו לאחכ זמן.

13 והנוב"י [אה"ע ת נד] הביא סברת השואל ללמוד מהגמ' [ב"מ טז]. דהיכא דסמכא דעתיה קונה אף דבר שלא בא לעולם, והנוב"י האריך לחלוק דלא שמענו מעולם דמהני כה"ג.

14 ועוד הביא שם דהתשב"ץ קטן [שצח] הביא בשם מהר"ם רוסנברג דהיכא דיש מנהג בני אדם, צריך לקיים דברו אף בדבר שלא בא לעולם, וכדין סיטומתא [ב"מ עד:]. וביאר דהטעם משום גמ"ד. ובהג' ר' פרץ [שם] בשם ר' יחיאל מפריז חלק דסיטומתא מהני רק בדבר שבא לעולם, וע"י המנהג הוה כאילו היה קנין גמור. אבל בדבר שאינו מועיל בו קנין כגון דבר שלב"ל לא מצינו שמועיל המנהג. [וכת' דמשמע דפליג בזה].

15 והקה"י [בכורות א] העיר דהמשייר לעצמו זכות שלא בא לעולם ל"ש סברת סמכא דעתיה. וע"כ הטעם דאין על מה שיחול השירור. ועפ"ז חילק דלענין שירור עובר נחשב בא לעולם. ורק לענין קנין לא סמכא דעתיה [דדעתו על ודל השלם, ע' בע"ב].

ונח' בגמ' [גיטין יג.; ב"ב קלא. ועוד] האם לר' מאיר אפשר להקנות אף לדבר שלא בא לעולם¹⁶. ונח' [ב"ב קמב.] האם אפשר לזכות לעובר, או עדדין לא בא לעולם¹⁷. ומסק' הגמ' [קמב:] דבבו מהני, דדעתו של אדם קרובה אצל בנו, ופרשב"ם דגמר ומקנה בכל ליבו. והרא"ש [בשיטמ"ק ב"ב שם] כת' מכאן נראה דטעמא דאין מקנה (דבר) [לדבר] שלא בא לעולם משום דלא גמר ומקנה. אבל הריטב"א [ונומוק"י שם] כ' דהוה תקנת חכמים בשכיב מרע¹⁸.

שם. לאחר שאתגיר. האחרונים [אמר"מ כ ה] הק' דעכשיו הוא עכ"ם, ואינו בתורת גיטין וקידו', והאיך מהני יחשב 'מעשה קידושין'¹⁹.

ועוה"ק האחרונים האיך שייך קידושי כסף, משום דשעבוד המעות קיים, הא כיון דגזל עכ"ם מותר אין כאן כסף החוזר²⁰.

רש"י ד"ה לאחר שיחלוץ. קסבר האי תנא אין קידושין תופסים ביבמה לשוק. והגמ' [יבמות צב:] מביאה מכאן ראייה לר' ינאי [ורב] דאין קידושין תופסים ביבמה. ור"ל דחה דמתני' ר' עקיבא דאין קידושין תופסים בחייבי לאוין²¹, ומש"ה לא תפסי ביבמה²². וק"ל כשמואל [שם] דהוה ספק אי קידושין תופסין, וצריכה גט מספק.

והרמב"ם [ז טו] כת' דקידש יבמה לאחר שיחלוץ מקודשת. ומשמע בה"ה דנקט דהוה ספק מקודשת [וכמו אם קידשה מעכשיו]. וכת' שא"ר [וכ"פ השו"ע מ ו]. אבל הכס"מ דייק דהוה קידושי ודאי, דכיון דהשתא תפסי קידושין מספק, מש"ה לאחר שיחלוץ יבמה הוה תפסי ודאי²³. וצ"ב דהוה ספיקא דדינא בעלמא, ולצד דלא תפסי קידושין אינו בידו כלל.

[אם היתה אשת חבירו מעוברת וכו']. במשנה שבמשניות גרסי' לה. אמנם מדברי כמה ראשונים מבואר דל"ג לה במשנה. וכת' בירושלמי דאינו מהמשנה. אמנם הרמב"ם פיה"מ נראה שנתייחס לבבא זו. ובהג' רצ"ה כת' דלכא' חסר חלק מדברי הרמב"ם.

תוד"ה אין תורמין. לכ"נ לר"י וכו' דדריש בספרי ממנו ולא מן המחובר וכו'²⁴. בפשוטו משמע דהוה מיעוט במעשה הפרשת התרומה. אמנם הגמ' [מנחות ע.] מסתפקת דשבלת שמרחה הכרי, וחזר ושתלה, האם קורא עליו שם במחובר. והשיטמ"ק [שם ה] כת' דנהי דדרשי' ממנו ולא מן המחובר, הכא דכבר חל חובת תרומה בתלוש מהני קריאת שם במחובר.

והריטב"א כת' דלרש"י מ"מ לא נפיק מידי פשטיה 'דגנך' את שבא לכלל דגנך, דהיינו תלוש.

ודעת היראים [קמח, ובישנים קפג] דל"מ להפריש תרומה קודם מירוח, אא"כ מפריש לכשיעשה גורן. ורע"א [לרמב"ם תרומות ג יג] ציין דתוס' [כאן] והר"ש [תרומות א י, וכן שא"ר לעיל מו:] מפורש דלא כן.

פירות ערוגה זו מחוברים יהיו תרומה וכו'. פרש"י כלומר 'או' פירות ערוגה. ורע"א [בגהש"ס] כת' דה"ה אם תרומתו מחוברים. וציין תוס' [מעילה ב.] דאמר' מה לי חד שינוי מה לי ב'²⁵.

16 [שהנותן הוה בעלים גמור, אלא דאין כאן 'מקבל'].

17 ותוס' [כתובות ז, ועוד מקומות] בחד תי' כ' דלשמואל עובר נחשב בא לעולם [אף לענין הקנאה] אף לרבנן. ועוד תי' דשמואל ס"ל איפכא, וטפי מקנה 'לדבר' שלבל"ע, מאשר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ונח' ר' יוסי ורבנן [במשנה יבמות סז.] לענין ירושה דממילא, האם עובר יורש.

18 דהריטב"א הק' דהא טעמא דאין עובר קונה משום גריעותא דידה, דלא הוי בר זכיה. ולא משום גריעותא דמקנה, וא"כ האיך מהני דעתו שלו קרובה אצל בנו לעשות את שאינו זוכה כזוכה.

19 והתוס' הרא"ש [יבמות לד.] עמד בזה דהק' אהא [דמבואר ברש"י ותוס' שם] דקטן יכול לקדש שיחול לאחר שיגדל, והא אין מעשה קטן כלום. ותי' דדיבור של קטן אין לו למנוע שלא יחול אחר שיגדל, מידי דהוה אלאחר שיתגיר, אע"ג דאין מעשה עכ"ם כלום אפ"ה מועיל דיבורו שיחול הקידושין אחר שאתגיר.

20 אמנם משנתגיר יש לו זכות תביעה [אילו הישראל לא נתכוון מתחילה לגנוב ולעכב המעות].

21 [ע' לק' סח, ותוס' יבמות מט: דנו למ"ד דר' עקיבא איירי דוקא בחייבי לאוין דשאר. דהכא הוה דלאו דשאר].

22 והגמ' דנה אי מתני' ר' עקיבא, הא ס"ל [כתובות נט., הו' סג.] קונם שאני עושה לפיך, והגמ' דנה האם מוכח דס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם.

23 והמשנ"ל [אישות ט ו] כת' עפ"ז דכל ספק קידושין יחשב 'מצי עבד' [ע"ש רע"א]. ובש"ת רע"א [ת עג] דן עפ"ז אשה שראויה עכשיו מדאורי', אף דמדרבנן ל"מ, נחשב בא לעולם.

24 [וע"ע ברמב"ן ושא"ר [לע' מו:] דדימו קמח בחיוב חלה לעודו מחובר].

25 אך רע"א [י"ד שכח לש"ך ז] דייק מתוס' [נזיר יא.] דמהני דוקא להביא עיסה מגולגלת להפריש קמח שיגבל אח"כ. ואמאי לא נקטו קמח על קמח. וכת' דכן משמע לשון הגמ' [כאן] דנקט דוקא כשא' מהם

וכ"כ הגר"א [י"ד שכז א] דאפשר להפריש חלה מהקמח, שיהא חלה לכשיתגלגל כיון דהוה בידו. ואף שמפריש מקמח על קמח. דהא אמרו כאן אף פירות ערוגה מחוברת, ולא דוקא על פירות ערוגה תלושה דה"ה על מחוברת אחרת או על עצמה. אלא לישנא דמתני' נקט.

א"ל כל שבידו²⁶ לאו כמחוסר מעשה דמי. פרש"י כי האי שבידו לתלוש ולהפריש. **הקוב"ע** [לה ח] חקר האם בידו מסלק החסרון, ועי"ז נחשב בא לעולם²⁷ [וכ"כ האבנ"מ מג א]. או דכיון דבידו להפריש תרומה מהני. ודייקו דכ"מ ממש"כ רש"י דבידו להפריש [ולא סגי בהא שיכנס לרשותו].

האחרונים [בית הלוי ב מט, קה"י נדרים כג] חקרו האם בידו מהני בכל דבר שלא בא לעולם. או דוקא בדבר שהוא שלו, ומהני לסלק חסרון דהשתא לא מצי עבד. והביאו דהרא"ש [נדרים לד; ותוס' שם] בשם הרא"ם כ' דיכול להקדיש הפקר שבידו לזכות בו. [ובשיטמ"ק שם מבואר דמקדיש לאחר שיבאו לרשותו²⁸], ומבואר דמהני אף דאינו שלו כלל²⁹. אבל הביאו דדעת שא"ר [שם ל] דל"מ.

תוס' [נזיר יב]. דהק' האיך מהני למנות שליח לעשות עיסה ולהפריש חלה³⁰, הא מבואר [בגמ' שם] דלא מצי משוי שליח אלא במידי דאיהו מצי עבד בשעה ששולח השליח. ור"ת תי' דבידה להביא עיסה מגולגלת ולומר עיסה זו תהא חלה על קמח כשיהא נילוש, וכיון דבידה לא הו' דבר שלא בא לעולם, וכדאי' בסוגיין.

ושוב כ' התוס' דטעם זה לחוד דבידו ללוש ולגלגל ל"מ, דהגמ' [יבמות נב]. מסתפקת אי מהני לומר לכתוב גט ליבמתו לכשאכנסנה אגרשנה, ותוס' הק' הא בידו לבא עליה ולגרשה³¹, אלא ודאי כיון דהשתא ל"מ לגרש א"א לשלוח שליח, כיון דמחוסר מעשה לבא עליה. וה"נ כיון דהשתא לא מצי להפריש, לא מהני למנות שליח משום דבידו. ויש **אחרונים** [אבנ"מ לה יג] שנקטו דתוס' חולקים על ר"ת, דל"מ בידו לגלגל.

אבל **המשנ"ל** [אישות ט ו, וע' קר"א שם] ביאר דכוונת התוס' דהא דבידו לגלגל ל"מ למנות שליח להפריש מעכשיו, אלא דיכול להפריש לאחר שיתגלגל [כיון דבידו, וכדאי' בסוגיין]. ומש"ה יכול למנות אף שליח להפריש אף לאחר זמן³².

ובחי' ר' שמעון [יבמות מב, ושער"י ו יז] ביארו דבידו מהני רק היכא דהגוף בעולם. ומש"ה לא שייך לגרש אישות שעדיין לא קיים, אף דבידו. ועד"ז ביאר **הקוב"ע** [לה ט] סברת תוס' בנזיר דל"מ מינוי שליחות להפריש תרומה, כיון דעדיין אינו בעלים לענין זה³³. אלא כיון דיכול להפריש לאחר ל', נחשב בעלים לענין זה. ומש"ה מהני מעכשיו.

רש"י ד"ה ונתלשו. שתהא תרומה למפרע³⁴. **הרש"ש** כת' דא"א לפרש שחל שם תרומה מאז [בעודו מחובר], ומש"כ רש"י 'למפרע' ר"ל ע"י דבורו דלמפרע חל כשנתלשו [מכאן ולהבא]. וכ"כ השער"י [ז ו בסופו] דמצאנו לשון למפרע, דפי' דחל ע"פ מעשה הראשון.

תלוש, ולא נקט בפשוטו בערוגה מחוברת פירות שבצד זה על פירות צד זה. [ולא ביאר מה החסרון בזה]. אבל הביא דבפרישה מבואר דאף בקמח מהני.

26 **והמהר"י קורקוס** [תרומות ה ט] כת' לחלק דל"מ בפירות אילן יש טורח בתלישתן ואיסופן. ודוקא ערוגה לאו מחוסר מעשה.

27 **והקוב"ש** [כתובות קצח] הק' דמה בכך דבידו לתלוש הא מ"מ לא יוכל לקרות שם עכשיו אף דבידו לתלוש, ומי איכא מידי דהשתא לא חייל ולבתר זימנא חייל [וכדאי' כתו' נט.], אלא צ"ל דהכוונה דבידו לתלוש ולקרות שם מיד, ויש אופן שיוכל לקרות שם מיד.

28 אבל **הקצות** [רד ג] נקט דכוונת הרא"ם דחל ההקדש מיד, בעודו הפקר. וע"ע קצות [ריב ד]. ורע"א [ב"מ מט:] חלק דמהני רק כשיבוא.

29 ורע"א [חו"מ ריא בהשמ'] דייק מדברי הרא"ש דאינו יכול לחזור בו, אף קודם שבא לעולם. וביאר דאמירתו לגבוה הוה כאומר מעכשיו. ומבואר דמהני מעכשיו בדבר שלב"ע שלא יוכל לחזור בו, וכדעת הרמב"ן ורשב"א [לק' סג.]. [ויש לדחות דמהני משום נדר].

30 ומעשים בכל יום שאומרת לושי לי קמח והפרישי חלה.

31 **והאחרונים** ציינו דתוס' [יבמות נב:] נקטו דלא נחשב בידו. **והרא"ש** [שם] כת' דזהו ספק הגמ' שם.

32 **ורע"א** [בגהש"ס שם] הק' א"כ אף ביבמה, כיון דבידו לבא עליה, הוא עצמו בידו לגרשה עתה לכשתייבם, ומש"ה יוכל למנות שליח לכתובת גט זו. דומיה דחלה. וצ"ע. [וע"ע אחיעזר ב לח].

33 וכת' דתוס' בנזיר ס"ל דשליחות הוה מסירות כחות. וכל זמן שאין אישות ל"ש בזה מסירות כחות, וכמי שהגוף אינו בעולם.

34 [וע' רש"י בע"ב ד"ה לא]. וכ"כ רש"י [ב"מ טז:] דלר' מאיר לכשתבא לכלל קידושין [שימות בעלה ואחותה], מקודשת למפרע. וכן [גיטין מה, וע' סג.].

דף סב:

מי יימר שמזדקקו הני תלתא. **תוס' ריה"ז** [בסמוך] כת' דכיון דבעי ת"ח, אמר' מי יימר שימצא ת"ח הראויין להודיע'. והשיטה **לנ"ל** כת' דמשי"ה גבי גט [בסמוך] לא אמר' מי יימר, דלעדים רובם כשרים [וכ"כ הרש"ש]. ועוד כתב השיטה **לנ"ל** בשם הראב"ד כגון כתב ידו.

והשיטה **לנ"ל** נקט דג' אינו מעכב, וכת' דאפ"ה כיון דבעי ג' לכתחילה, מסתמא לא יתגייר שלא כהילכתא, הילכך אמר' מי יימר דמזדקקי'.

תוד"ה גר. אבל בטבילה בחד סגי'. אבל **רש"י** כת' צריך ג' נזקקין לטובלו, מבואר דאף הטבילה בעי ג'. וכ"ד **הרמב"ם** [איסור' ב יג ז].

בא"ד וראיה מההיא [יבמות מה:] מי לא טבל לקריו' וכו'. **ותוס'** [יבמות מה:; והתוס' רא"ש] הביאו י"מ דכיון דידוע לכל שטבילה, הוה כאילו עומדים שם. ודעת **הרי"ף** [יבמות טו: בדה"ס, והרמב"ם איסור' ב יג ט] דמהני רק לענין שלא לפסול בנו. ואינו גירות גמורה. [ואכ"מ].

בא"ד וי"ל דודאי למצוה בעי' ג'. וכ"כ **תוס'** [יבמות מה:] דלכתחילה עדיף טפי. והתוס' **רא"ש** ו**רשב"א** [כאן] כת' דצריך מדרבנן.

בא"ד ואת' א"כ לבעי מומחין, וי"ל דשליחותיהו עבד'. [וכ"כ **תוס'** יבמות מז:]. והרמב"ן [יבמות מז:] הק' דשליחות הוה תקנ"ח, והאיך יחשב עי"ז גר, ומנסבי' ליה בת ישראל. [והו' בבאה"ט חו"מ א ב]. ובסו"ד כת' דאפשר דמדאורי' מהני הדיוטות בשליחותיהו דמומחין. והקצות [לד א] כת' דצ"ל דבדבר גדול יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת, אף בקום ועשה⁸. והנתיבות [א א] כת' דהגדר 'מומחין' נמסר לחכמים, והם קבעו דע"י שליחותיהו נחשב מומחין. ועי"ז מהני מה"ת.

בא"ד עוד אמר הר' נתנאל דבגר כתיב לדורותיכם וכו'. משמע דגלי דאי"צ מומחין [כלל]. אבל הרמב"ן ו**רשב"א** [יבמות שם] כת' דהיכא דיש מומחין בעי מומחין, אלא דגזיה"כ דאף בזה"ז דליכא מומחין אינו מעכב, והביא דעד"ז אי' [כריתות ט]. בזמן דליכא בית אי"צ הרצאת דמים דקרבן גירות.

מתקיף לה וכו' לשפחתו וכו'. בהג' הרד"ל הביא דמבואר דחשיב בידו, אף דעובר בעשה בשחרור.

תוד"ה אלא. תימה אמאי לא משני מי יימר דמזדקקי וכו'. **ותוס' ריה"ז** הביא י"מ דגבי משוחרר ישראל רוצה לשחררו, יזדקקו לו ובידו הוא. ודוקא עכו"ם שבא להתגייר לא יזדקקו לו. ועוד תי' דעבד משוחרר סגי בג' בעלמא [וכל אדם ילך, דמצווה קעביד], ודוקא גירות צריך ג' חכמים ללמדו מקצת מצוות.

בא"ד דסוגיה זו כמ"ד [יבמות מז:] עבד אי"צ לקבלת מצוות וכו' וטבילה דלאחר שחרור ל"צ ג'⁹. [וכשיטתם בתוד"ה גר]. והרשב"א הק' דמפורש [יבמות מז:] דטבילת משוחרר צריך

- 1 וכן **הרש"ש** דייק דנקט 'הני' תלתא. והוסיף אף דלא בעי מומחין, צריך ראויין להודיעו מקצת מצוות.
- 2 והביא כע"ז שבת מז: [גבי מוקצה] דאמר' מי יימר דמזדקק חכם, אבל אי סגי בהדיוטות לא אמר' הכי. **ותוס'** [סוטה כה: ד"ה לאו] כת' דאף ר' שמעון דס"ל [ב"ק עו: ועוד] כל העומד לישרף כשרוף דמי וכדו', מודה דלא אמר' שטר העומד ליגבות כגבוי דמי. דצריך ב"ד להגבותו, ואמר' [כאן] מי יימר דמזדקקי ליה ב"ד.
- 3 ובה' תי' אף דצריך סופר. והשיטה **לנ"ל** תי' מסתמא ימצא סופר בשכר. [אבל דיינים אסור ליתן שכר, ומש"ה לא יזדקקו לו].
- 4 אמנם בתוס' מבואר דלא כן, דס"ל דטבילה בעי ג' לכתחילה, ולכאור' אף במשוחרר. ואפ"ה כיון דבדיעבד מהני מבואר בתוס' [ד"ה אלא] דשחרור נחשב בידו.
- 5 ומש"כ תוס' בחד סגי צ"ב מנלן דצריך א'. [ואפשר דהוה משום נאמנות, דעכו"ם אינו נאמן שנתגייר, ובעי ע"א ישראל שיעיד עליו]. והאר"ש [איסור' ב יג] כת' דגבי עכו"ם סגי בדיין א', וקודם שנתגייר היה עכו"ם.
- 6 **ותוס'** [יבמות] והתוס' **רא"ש** העלו צד דמהני משום [דלחוד מ"ד סהנד' ג]. מדאור' סגי בדיין א' לדון. [ועפ"ז דחו דמהני טבל לקריו, דהדרך להביא עמו א' לראות שטובל יפה. אך הק' האיק מהני טבילה לנדותה, דאין דרך שתביא איש עמה. ואשה פסולה לדון]. אך **תוס'** [שם מז:] כת' דאף למ"ד חד כשר לדון, בגירות מדמין לגזילות וחבלות דבעי ג'. [וכ"כ הרשב"א כאן].
- 7 והאחרונים [ע' גרנ"ט סנהד' ד] חקרו בגדר שליחותיהו, האם נחשב ידה אריכתא דהב"ד מומחין במקומן. או דנחשב תורת מינוי, ועי"ז מהני הב"ד כאן.
- 8 והנתיבות חלק דאין כח ביד חכמים לעקור בקום ועשה [וציין יבמות צ].
- 9 והשיטה **לנ"ל** כת' בשם הראב"ד דמכאן יש ללמוד דעבד משוחרר אי"צ ג'. אבל התוס' ריה"ז הביא דברמב"ם [איסור' ב יג יב] מבואר דצריך ג' בטבילת שחרור.

לפני ג', ואמרי' כי תניא א' עבד משוחרר וכו' קאי לענין טבילה¹⁰. וכת' דהיינו לכתחילה. ועוד כת' לידחק דקאי אגוף הטבילה, ואי"צ טבילה בבי"ד.

והתוס' רא"ש [והרשב"א] כת' ליישב דטבילת עבד משוחרר הוה מדרבנן. וכמו שאי"צ מילה [הטפת דם ברית], וסגי במילה שנעשית מתחילה כשנעשה עבד¹¹, אף אי"צ טבילה.

והביאו ראייה מהגמ' [גיטין מ.]. דהכותב שטר לשפחתו, צאי בו והתקדשי בו מהני. אף דלא טבילה. וע"כ דהוה רק מדרבנן. אך דחו דטבילת שחרור קודמת לגט שחרור¹², וכן תי' תוס' [יבמות מ:]. [אמנם הרמב"ם איסור' ב יג יב כת' דהוה גמר הגירות, והגר"ח דייק דהטבילה אחר שחרור. ומבואר שם דהוה מדאורי'. והדרא קר' התוס'].

והריטב"א [יבמות מח.]. הביא [בשם ר"י] דאחר שנשתחרר אין טבילתו מעכבת לענין אם קידש בת ישראל, וכן בכל דבר שהוא להחמיר. [ויל"ד האם כוונתו מדרבנן או מדאורייתא].

והגר"ח [איסור' ב יג] כת' [בדעת הרמב"ם] דע"י השחרור פקע דין העבדות והוה מקצת ישראל, ותפסי קידושין כיון דאינו עבד ואינו עם הדומה לחמור¹³. ועדיין מחוסר טבילה להכנס להתחייב במצוות שנתחייב ישראל¹⁴. ואסור בבת ישראל עד שיטבול ויגמור הגירות. אבל החזו"א השיג דאי תפסי קידושין לא מקרי קדוש [ומותר בבת ישראל¹⁵].

השתא דעת אחרת, נהי דבידו לגרשה

התם מעיקרא בהמה השתא דעת אחרת. פרש"י אין לך מחוסר מעשה גדול מזה. [ובידו ל"מ במחוסר מעשה גדול]. והריטב"א כת' וכדבר שלא היה בעולם דמי.

הקובה"ע [לה ט] ביאר דדוקא היכא דגוף הדבר ישנו בעולם, מהני 'בידו' שיחשב ראוי לקנין. אבל עבד נחשב כבהמה, ואין הגוף בעולם¹⁶. ועד"ז כ' הבית הלוי [ב מח ב] דבידו מהני רק לסלק חסרון דא"א להקנות עכשיו, אבל ל"מ בדבר שאינו שלו כלל. אבל האבי עזרי [אישות ג יח] ביאר דכוונת הגמ' דיש חסרון מצד הקונה.

ועפ"ז כת' הקובה"ע [שם] דאף היכא דבידו לקדש ל"ש מעשה גירושין, דהגירושין הוא על האישות, והאישות עדיין אינו בעולם כלל¹⁷. [וע' מה שהו' בע"א]. ועד"ז כת' בשער"י [ו יז].

שם. מעיקרא בהמה. והתוס' רא"ש וריטב"א כת' דאף בגר המ"ל הכי. ועוד כ' הרשב"א דבעבד שייך בהמה, דאיתקיש שבו לכהם פה עם החמור, ואין לו חיים. אבל נכרי יש לו חיים [יבמות סב.]. [וכ"כ התוס' ר"ד].

נהי דבידו לגרשה בידו לקדשה. הרשב"א כ' דאע"פ ששניהם מרוצים בכך, כיון שאינו ביד כל א', נחשב מחוסר מעשה¹⁸. אבל הר"ן [נדרים ל. ע' בסמוך] חילק דבקידושין לא אזלי

10 [אף למ"ד דאי"צ קבלת מצוות. וא"כ א"א לתרץ דהך ברייתא כמ"ד דצריך קבלת מצוות, וכדמשמע לפי תוס'].

11 [והרמב"ן יבמות מח. חלק דאין ראייה ממילה].

12 והביאו דגרסי' [יבמות שם, והרשב"א כת' דאף דל"ג כן בכל הספרים, כ"ה בספרים מדוייקים] דקאמר כופה ומטבילה לשם עבדות וחוזר ומטבילה לשם שחרור ומשחררה, משמע דמטבילה ואח"כ משחרר אחר שכבר הטבילו. [והאחרונים ביארו דאחר שחרור אין לו זכות לכופו לטבול. וע' חזו"א בגליונות].

13 וכ"כ האמר"מ [כב כ] דלולי הא דעם הדומה לחמור שייך קידושין בעבד. וע"ע קובה"ע [כ א].

14 והחזו"א [בגליונות] הק' דשפחה שנשתחררה אינה מתחייבת במצוות נוספות, א"כ מאי נפק"מ בטבילתה. [והתוס' הרא"ש בסוגיין הק' כע"ז אמאי צריכה קבלת מצוות, הא מחוייבת ועומד במצוות כאשה. ותי' דנפק"מ לענין איסור אשת איש, ובא על אמו דליתא בשפחה. ועדיין צ"ב אמאי צריכה לטרוח ולטבול משום מצוות אלו. ויש שפי' דגדר חיוב מצוות בעבד הוה מחמת עבדותו, ובזה בעי' שיתחדש עליו חיוב מצוות מצד עצמו, ובגדרי ישראל. וצ"ע].

15 אבל החזו"א [קמז עבדים יט] כת' דקודם טבילה הוה כגר קודם שהביא קינו [כריתות ח:]. דהוה ישראל לענין מצוות, אלא שאסור לבא בקהל. [והרמב"ם [מח"כ א ב] כ' דאינו ככל כשרי ישראל קודם קרבן]. והעמיד דנח' הראשונים האם תפסי קידושין, האם תלי בהיתר ביאה [וכוונתו כעין סברת הגר"ח]. וכ' דמ"מ ישראל גמור לענין לאסר בשפחה.

16 והביא כע"ז כ' הרשב"א [לע' נו:]. דל"מ לקדש באיסור הנאה, דאף דשווה משום אפרן, אע"ג דבידו לאו כמחוסר מעשה [ובידו לשרוף], הא אינו בעולם וכשישרוף הוה גוף אחר, דנשתנה הגוף. [ולכא' כוונתו להגמ' כאן].

17 אמנם דעת הרא"ש [יבמות נב:]. דמהני בידו ביבמה. וכת' לפרש דהרא"ש ס"ל דאישות היבום בא מכח הזיקה, ואינו אישות מחודשת.

18 וכ"מ ברא"ש [נדרים שם]. אבל הר"ן נקט דמצטרף. אלא משום דהאשה אינה מקנה עצמה.

בתר דעת האשה.

ועוד פי' **הרשב"א** דשמא האשה תהא בדעת אחרת אחר גירושין, ומש"ה אין בדבריה כלום מעכשיו. והתוס' **ריה"ז** ביאר דהא דנתרצית עכשיו, משום שאינו¹⁹ שווה כלום. ושמא אח"כ לא תתרצה. [עי"ש בהמשך דבריו].

וה**אבנ"מ** [מג א] הק' דכל מקדש לאחר ל', כיון דנתרצית האשה מהני. וה"נ כיון דבידו נחשב שבא לעולם, ויהי מעשה הקידושין. וכת' דמ"מ כיון דא"א לעשות עכשיו מעשה קידושין מעכשיו, לא מהני ריצוי דידה לאחר זמן²⁰. [וצ"ב א"כ האיך מהני לר' מאיר דאדם מקנה].

אבל ה**ריטב"א** כ' אין בידו לקדשה עכשיו עד שיגרש והיא מחוסרת מעשה גמור, משא"כ בפירות מחוברין השתא מצי למתלשינהו ולאפרושינהו בתלישה גופה²¹. ובחי' ר' מאיר שמחה כת' לפרש דתרומה חל בשעת תלישה ממש. אבל הקידושין מתנגד לגירושין, ול"ש קידושין עד לאחר שחל הגירושין. ומש"ה נחשב מחוסר מעשה גמור.

וה**אבנ"מ** [מג א] כת' לפרש עוד [לר"ד הריטב"א ורש"י] דיל"ד בקידושין האלו דהוה דבר שלא בא לעולם מצד המקדש, ומצד המתקדשת. ובזה דחיית הגמ' נהי דאצלו הוה בידו, אבל אצלה הוה דבר שלא בא לעולם, דאינו בידה. [וכ"כ בחי' ר' מאיר שמחה]. וה**אבנ"מ** כת' דהראשונים לא פי' כן, משום סברת הר"ן [נדרים ל, ה' בסמוך] דבקידושין אי"צ לדון מצד האשה. דהמקדש הוא פועל הקנין. והיא מבטלת דעתה מפקרת עצמה, ואינה מקנה עצמה. ולא איכפ"ל דמצד האשה לא בא לעולם²².

תוד"ה נהי דבידו. ה"ה נמי דמצי לשנוי הכי לעיל. והתוס' **רא"ש** ביאר דהמל"ל כן גבי גר. וה**רשב"א** כת' דתי' זו מהני אף אלאחר שאשחרר. [אבל ה**שיטה** לנ"ל כ' דגבי שפחה ששחררה ע"ד כן, מסתמא תרצה בקידושין].

תפשוט דבעי רב אושעי' הנותן ב' פרוטות וכו' ובא' לאחר שאגרשיך וכו'. ונסתפק דהקידושין הב' נחשב לא בא לעולם, מחמת קידושין ראשונים. [וע' בסמוך].

ב' פרוטות. בשר' **הרשב"א** [א תשו, ה' בר"ן וה"ה] כת' דמקדש קידושין הב' ככל מקדש לאחר ל', ויכולין לחזור בהם תוך ל' [וכדלע' נט]. כיון דלא אמר מעכשיו [ולא עדיפי הכא מבעלמא²³]. ואפי' אמר מעכשיו ולאחר שאגרשיך יוכל לחזור, שא"א להם לחול מעכשיו, שכבר היא אשתו מחמת קדושין הראשונים.

תפשוט מיניה דל"ה קידושין. פרש"י מהא דאמרן דאין בידו לקדשה כשיגרשנה. וה**רמב"ן** הק' דהו"ל להק' מדידה אדידה. וכת' דאפשר דהוה ב' אומראים, רבי אושעיא, ורב הושעיא. והק' מדברי ר' יוחנן דסמכא טפי.

וה**רמב"ן** פי' עוד דמעיכרא ס"ד דהשתא היא פנויה [ובא לעולם, ואינה מחוסרת מעשה], ומש"ה מהני שבידו. משא"כ התם דמחוסר מעשה, אף בידו ל"מ. אבל השתא דאמרת דכל שבידו לאו מחוסר מעשה, אלא גרושין וקדושין לאו בידו הוא, מק' הגמ' א"כ אף ב' פרוטות. [ועד"ז כת' **התוס'** **רא"ש** ושא"ר].

דלמא כי היכי דתפסי קידושין השתא, תפסי אח"כ. פרש"י כלומר מספ"ל לר"א אי אמרי' מיגו דאי בעי לקדשה עכשיו, מהני לאחר זמן מהשתא. וה**רשב"א** פי' [הצד דל"מ] דהכא אינו רוצה שיחולו קידושין שניים עד שיעבור זמן אחר שאינו ראוי לתפוס בה קידושין.

וה**גמ'** [נדרים ל.] דנה לפשוט בעי' דר' הושעיא מדברי בר פדא דהמקדיש מעכשיו, ומקדיש לאחר שיפדה. ודוחה הגמ' דה"מ פדאן הוא, אבל פדאן אחרים ל"מ [שיוצא לרשות אחרת שאינו בידו²⁴], ואשה כפדאן אחרים דמי.

והר"ן הק' דהאשה חוזרת לרשות עצמה. ותי' דהאשה אינו יכולה להקדיש עצמה, ולהכניס עצמה לרשות

19 לכאור' צ"ל אינה שווה [בעודה אשת איש], א"נ כוונתו דאין הסכמתה שווה כלום.

20 ועפ"ז דן דאף היכא דמחוסר זמן ל"מ ריצוי האשה.

21 וה**אבנ"מ** [שם] הביא דחילוק הריטב"א בין מעשה רבה ומעשה זוטא, ותמה מ"ש. ועוה"ק דהשתא הו' בידו, ולא נחשב מחוסר מעשה.

22 ובחי' ר' מאיר שמחה כת' דאף לר"ן צריכה להפקיר את עצמה, ול"מ הפקר בדבר שלבל"ע. אבל ה**אבנ"מ** כת' דאף דל"מ להפקיר דבר שלא בא לעולם, היינו משום דאף הפקר הוה הקנאה. אבל מעשה האשה בקידושין ל"ה הקנאה. [וע' שער"י זיב].

23 ובחי' ר' שמעון [נדרים כב] העיר דמבואר בראשונים [לק' סג.] דהיכא דאמר מעכשיו בדבר שלבל"ע ל"מ חזרה. וה"נ ל"ל כן. דהכא נחשב כדבר שבא לעולם, שהרי אין דבר המונע הקדשה הב'.

24 ופי' הר"ן שחוזר שוב לרשותו, כיון דההיא שעתה ל"מ, אף אח"כ כשחוזר לרשותו ל"מ.

האיש. [ולא נחשב דעת אחרת מקנה²⁵]. ומש"ה דנין מצד הבעל.

והרשב"א כת' דאף דבסוגיין קאי בספק, הך ספק נפשט בגמ' [כתובות נט: ונדרים פו.] שדה זו שאני מוכר לך, לכשאקחנה ממך תקדוש מהני. אלמא כיון דבידו השתא מהני, אע"פ שיבא זמן שלא יהא לו רשות להקדיש²⁶. וה"ל כיון דשניהם רוצים מהני, אף שיבא זמן דאינו ראוי. אבל הר"ן [כאן, ונדרים] דחה דהתם מהני משום דאותו הקדש בידו עכשיו. אבל הכא הקדש בב' פרוטות, ואותו הקדש הב' אף מעכשיו אינו יכול לחול, שהרי היא מתקדשת קדושי ראשונים דבבת א' ניתן לה, ומש"ה נסתפק דהקידושין הב' אינן ראויין לחול.

ובפשוטו כוונת הר"ן דכיון דהתנה להדיא לאחר שיבוא לזמן שאינו ראוי, נחשב דקידושין אלו אינן ראויין²⁷. אבל בחי' ר' מאיר שמחה דייק דאם קדשה בפרוטה א' לאחר שיקחנה ויגרשנה, ואחר זמן נתן לה קדושין לחול תיכף בכה"ג חיילי קדושין ראשונים. ודוקא היכא שאומר בבת אחת ל"מ.

והב"ח [אה"ע מ, הו' בחלק"מ שם י' וב"ש ט] כת' דהמקדש לאחר ל', יכול אדם לאחר לקדש לאחר שימות בעליך. [דאינו בשעה א']. והדגול מרבבה השיג דברשב"א מבואר דהיכא דיצאה לזמן שאינו ראוי גרע. [אמנם העירו דכ"ז לספק הגמ', ולרשב"א נפשט דמהני].

ר' אליעזר בן יעקב – שחת ועובר

פירות ערוגה וכו' יהיו תרומה וכו' לא אמר כלום, אבל אמר לכשיתלשו וכו'. מבואר דאף למ"ד אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, דוקא היכא דאמר להדיא לכשיבא. אבל אם אמר סתם מעכשיו ל"מ [ולא אמר] נעשה כאומר וכו'. [וכ"כ הראשונים [בכ"מ]].

אבל אמר לכשיתלשו ונתלשו דבריו קיימין, יתר על כן א"ר אליעזר ב"י וכו' לכשיביאו שלישי. פרש"י לראב"י אפי' מה שאין בידו, דקסבר אדם מקדיש ומקנה דבר שלא בא לעולם [וכדא' בסמוך]. אבל הראשונים הביאו צד דרבה ורב יוסף ס"ל דראב"י ס"ל כמ"ד דאין אדם מקנה דבר שלב"ל ע. וכ"כ השיטה לנ"ל. [וע' בסמוך].

והרשב"א כת' דמסתברא דלר' יוחנן דוקא עומדת ליקצר, או הביאה שלישי, דבידו לקצור ולעשות תרומה מעכשיו [וכ"ד הרמב"ם תרומות ה ט דמהני משהביאו שלישי]. אבל הריטב"א [בע"א] כת' דוקא מבושלים [ועומד ליקצר, וכצד הא' ברשב"א].

אמר רבה לא אראב"י אלא בשחת וכו'. מדברי רש"י [ד"ה כמאן] ותוס' מבואר דהיינו לראב"י, אבל לת"ק אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ואף במקצת ל"מ. וכ"ד רוב ראשונים. אבל הרמב"ן [ושא"ר] הביאו י"מ דרבה ורב יוסף ס"ל דרבנן מודו בשחת, והלכה כראב"י [וכמ"ש רש"י בסו"ד]. וכ"ד השיטה לנ"ל.

התוס' רא"ש הק' דבכל דוכתי לר' מאיר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אפי' פירות שלא באו כלל, א"כ אף לראב"י יהני [דס"ל כוותיה. אבל ל"מ הנ"ל קאי הכא לרבנן]. ותי' דהכא איירי לענין תרומה, דאינו ראוי לתרומה עד שיביא שלישי. ומש"ה שחת או אגם לתרומה הוי כפירות דקל שלא באו לעולם. דלענין קנין כשיבואו כל דהו לעולם ראוי לקנין. ועוד כת' התוס' רא"ש דראב"י ס"ל כר"מ רק בעובר וגידול פירות. אבל בשאר לא בא לעולם ל"מ. ועפ"ז כת' דכולה מתני' ראב"י, ומודה ראב"י בלאחר שאתגיייר וכל המשנה. דראב"י ס"ל דוקא גידול פירות ולידת עובר, דדבר ברור מתי יבא לעולם. משא"כ כל הני דרישא דמתני'. ור' חנינא [גבי עובר] סבר כראב"י, ומוקי מתני' כוותיה. [ועד"ז כת' עוד ראשונים דראב"י ס"ל דצריך שיהא קצת בעולם].

אמנם תוס' [ב"ב סג.] הביאו מסוגיין דאף לר' מאיר מהני רק פירות דקל דעבידי דאתו, דהדקל בעולם ופירות גודלין מאליהן. אבל בתבואה מי ימר דחרש וזרע, ושמא לא יגדל. וכדא' הכא [דאף לר' מאיר] בעי' שיהא נכרין קצת.

25 והר"ן ביאר דכתיב כי יקח, ולא כי תלקח [לע' ד: וה:]. אלא כיון שמשכמת לקדושי האיש היא מבטלת דעתה ורצונה, ומשוי נפשה אצל הבעל כדבר הפקר, והבעל מכניסה לרשותו. [והו' לע' ה: ו. יג., ואכמ"ל].

26 והרמב"ם [ז' יד] כ' דמקודשת. וה"ה ביאר דס"ל כרשב"א דפשטי' ממקו"א [וכנ"ל]. אבל הכס"מ ותוס' ריה"ז כ' דכוונת הרמב"ם מספק.

27 ואם התנה לאחר ל', וקידש וגירש באמצע מהני. אבל התנה לאחר שיקדשו יגרש, קידושין שלאחר שיגרש אינן ראויין השתא.

והרשב"א כת' ד"ל שבעובר ר' מאיר מודה, דזימנין מפילות, ועוד מחצה זכרים וסמוך מיעוט מפילות למחצה זכרים ה"ל נקיבות מיעוט²⁸.

אם ילדה אשתך נקיבה וכו'. הרשב"א [והר"ן] פי' דאם ילדה משמע תהא מקודשת לכשתלד. [דהא אף למ"ד אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, היינו כשאומר לכשיבוא].

וא"ר חנינא וכו' אבל אשתו מעוברת וכו'. פרש"י לדברי ראב"י, וק"ל כראב"י דמשנתו קב ונקי²⁹. [ומבואר ברש"י דאף בברייתא אמר' הכי. וכ"מ שא"ר בסוגיין³⁰]. ותוס' הוכיחו דלא ק"ל דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם³¹. והרמב"ן דחה דאביי אוקי' בשיטה, וקבלה מהגאונים דאין הלכה כשיטה.

אמנם הראשונים הביאו י"מ דרבה ורב יוסף לא ס"ל כאביי, ולדידהו לא קאי בשיטה. ומש"ה ק"ל כראב"י.

והרמב"ם [ז' טז] פסק דהמקדש עובר, אם ילדך אשתך נקיבה, לאחר שהוכר עוברת מקודשת ויראה לי שצריך לחזור ולקדש אחר שלתולד כדי להכניס אותה בקידושין שאין בהם דופי. והראב"ד השיג דאין הלכה כראב"י דאדם מקנה דבר שלבל"ע. והר"ן כ' דס"ל כ"מ דראב"י מהני דוקא שחת, דנחשב דבר הבא לעולם. ופסק כראב"י. וכ"כ השיטה לנ"ל. אך התוס' ריה"ז הק' דגבי תרומה פסק הרמב"ם [תרומות ה ט] רק משהביא שליש, ודלא כראב"י.

והתוס' ריה"ז כת' דהרמב"ם ס"ל דר' חנינא בא לפרש את המשנה, וקאי בין לרבנן ובין לראב"י, שאם הוכר עוברת נחשב בא לעולם. וביאר דק"ל אע"ג דל"מ להקנות לדבר שלא בא לעולם, המזכה לעובר שלו קנה [ב"ב קמב:], הואיל ודעתו קרובה אצל בתו. ואביה מזכה לה³², קידושין זכות הוא לאשה דניח"ל בבעל.

והרמב"ם בפיה"מ כת' ³³ ונראה לי שצריך לקדשה אחרי שתולד ואז יהא מותר לו לבוא עליה [וכ"פ הרמב"ם [הנ"ל] דצריך לחזור ולקדש קידושין שאין בהם דופי]. וביאר כי מן הכללים אצלינו אין אדם מקנה לחברו דבר שלא בא לעולם, ואמרנו דבריו קיימין להחמיר שנעשית אשת איש. ומשמע דהרמב"ם ביאר דבריו דהוה חומרא בא"א [לחוש לר' חנינא], אף דבגדרי הקנין לא חל. ולפ"ז משמע דהוה חומרא בעלמא, וצ"ב מקור החומרא. והפנ"י כת' דאף דלא חל 'קנין' הקידושין, יש איסור. אבל הראשונים נקטו דס"ל דחלו קידושין מדינא.

והגר"ש איגר [שו"ת רע"א קע] הק' דהוה מקדש חצי אשה [למ"ד עובר ירך אמו]. ותי' דלא שייר בקנינו³⁴ [דומיה דמקדש חצי שפחה גיטין מג. ³⁵]. וביאר בזה מש"כ הרמב"ם דיחזור ויקדש קידושין שאין בהם דופי, דהשתא הוה חצי אישות, ובחצי שפחה לא חייבה תורה אלא אשם³⁶. [ולא אמר' דגמרי קידושין ממילא, ע' גיטין מג:].

28 [ויל"ד דכלפי שמיא גלי אי זכר או נקיבה, ומפילות הוה מיעוט. ומבואר דנחשב לא עבידי דאתו כיון דהוה ספק לפנינו, אף דכלפי שמיא מבורר].

29 וכ"כ היראים [קמח, ה' בפוסקים יר"ד ר"ס שכז] דיכול להפריש חלה מקמח וכשיתגלגל, דהא ק"ל כראב"י. והגר"א [שם] כת' דאף דלא ק"ל כראב"י, כיון דהוה בידו מהני [וכדאי' בע"א].

30 וכ"כ רשב"ם [ב"ב קלח]. וכן דייק הריטב"א [יבמות לז]. מדברי רש"י [יבמות שם]. אבל הביאו דעת הסמ"ג דדוקא במשנה ק"ל כוותיה. וכ"מ בכס"מ [עבדים ג יד, בית הבחירה ב יח, ה' לע' יז, וע"ע כס"מ מו"ב, תשובה ב ח. אמנם מהר"י קורקוס [תרומות י ה] כת' דאפי' בברייתא].

31 ומבואר בתוס' דלא חילקו בין אופני דבר שלא בא לעולם. [וכ"מ בראב"ד, ע' בסמוך]. אבל התו' רא"ש חילק, ועפ"ז הדר כללא דהלכה כראב"י [ויל"ד דזה כוונתו רש"י].

32 וכת' דמקבל כסף קידושיה. [ובפשוטו משמע דמקנה לה את הכסף קידושין, ועי"ז מתקדשת. וזה אינו דהאב זכאי במעות קידושיה. וצ"ל דנקט כן אגב].

33 [ומשמע דקאי על המשנה, וכגיר' דגרסי' הכי במשנה. אמנם האחרונים דנו דכוונתו להביא דר' חנינא הוסיף דין על המשנה, ולפרש דברי ר' חנינא. ונשתרבר לשון ר' חנינא לגוף המשנה].

34 ורע"א [שם קעא] השיב דחצי שפחה, החצי הב' לאו בת קידושין היא כלל, וכחמור. וכל הצד דשייך קידושין נתקדש. אך הביא דמצאנו [לע"ס]. לר' יוחנן קידושי ק' תפסי דרווחא שבק, ומבואר דהיכא דלא שייר בקנינו אין חסרון חצי אשה. [עי"ש תוס'].]

35 ורע"א הק' דנח' בזה בגמ' [שם], ולצד דגרסי' במשנה תקשי מהכא לרבא.

36 ורע"א השיג דאינו חצי אישות, דהוה קידושין גמורין בחציה. והא דלא חייבה תורה מיתה כיון דביאתו לא הוה כולה באשת איש. ואין חיוב מיתה משום משתמש בצד א"א. אבל קידש עובר, ונולדה. כל הבת שייך

וה"ה [אישות ב ט] והנמוק"י [יבמות יב; ג: בדה"ר] הק' לרמב"ם דא"כ מצאנו חמותו ממאנת, למש"כ הרמב"ם [שם] דלית בנים כסימנים ולא עיבור [דלא כתוס' יבמות יג], א"כ משכח"ל שקידש עובר, ונפלה אמה לפניו ליבום בעודה קטנה. ובגמ' [שם] מבואר דל"ש. וה"ה תי' דלאו ודאי חמות היא בשעת מיאון [דשמא העובר הוה בן].

והגר"ח [אישות ז] תי' דאף [לדעת הראשונים] דתפסי קידושין מיד, מ"מ עובר לא חשיב 'אשה'. ומש"ה אין לה דין מתקדשת ואישות³⁷. אלא מהני הקידושין שבשעה שתולד יחשב מקודשת כבר.

לכשיולד - והרמב"ן הביא דמבואר [ב"ב קמא:] דהמזכה לעובר ל"ק, דנחשב לא בא לעולם³⁸. והקצות [רט א] דחה דעכ"פ אינו בר זכיה עד שיוולד. ומש"ה ל"מ לזכות לו מעכשיו, אבל מהני לזכות לו לכשיבוא לעולם. וכן המאירי [במשנה] הביא י"מ דהרמב"ם איירי באומר לכשתלד. וכל מזכה לעובר, ואומר לכשתלד מהני³⁹.

ורע"א [שור"ת קעא] כת' דכ"נ מדברי הרמב"ם דחל כשיולד, והכא מהני שלא יחשב דשלבל"ע⁴⁰, והביא דכ"מ מהר"ן [והרשב"א הנ"ל] דאם יוליד משמע כשיולד. ולא חלו קידושין בעודה עובר, ומהני רק לאחר ל'. אך הביא דמדברי ה"ה והנמוק"י [הנ"ל] מבואר דס"ל דחל מעכשיו בעודה מעוברת.

עובר פרה לענין מכירה - תוס' והרא"ש [בכורות ג:] מבואר דל"ש מכירה על עובר במעי אמו [לענין להפקיע ממנו דין בכורה]⁴¹. והקצות [רט ב] ביאר דא"א למכור אף המקצת שכבר בא לעולם [במעי אמו], כיון דמכסי' וכ"כ הסמ"ע רט ט. אך הנהניבות [רט ב] תמה דודאי יכול למכור חלק מאברי הבהמה בחייה. והנהניבות כת' דה"מ כשמוכר הבשר מעכשיו, אבל היכא דדעתו למכור ולד מעליא [ואם תמות במעי אמו לא חל זכות כלל] הוה דבר שלא בא לעולם. ויש חילוק דהמוכר בשר הפרה חל המכר מעכשיו, וכמו שמוכר לו הטחול והכבד, ועי"ז הולד שלו. אבל מקנה הולד נחשב לא בא לעולם⁴². וע"ע מחנ"א דבר שלא בא לעולם א.

והפנ"י הק' דמבואר [תמורה י: ויא, וכד:] דחל הקדש על עוברין⁴⁴. והקצות דחה ע"פ דברי הב"י [י"ד רלד] דחל קדושת הגוף בדבר שלבל"ע [וע"י סג. תוד"ה וידים]. והבית מאיר כ' דגזיה"כ דחל הקדש הגוף אעובר, וכמ"ש תוס' תמורה דילפי' מקרא דמחוסר זמן.

ועוה"ק הקצות [רט א] דמבואר [רש"י נדה מא.] דחל אתנן על עובר, ע"כ דחל מכירה⁴⁵. והנהניבות תי' דיכול להקנות את הבשר מעכשיו, וכה"ג חל. [ומשמע מדבריו דאף קדושת מזבח חל כה"ג, אף דעכשיו אינו ראוי לקרבן].

בה קידושין.

37 ומש"ה לא שייך בה איסורי קרובים [ומותר באמה כל זמן העיבור]. וי"ל"ד מה הדין אם קידש אמה או אחותה אח"כ, מה הדין כשיולד. ויש שהביאו דברי הגר"ח לחלק בין 'קנין האישות' לאיסור אשת איש.

38 והר"ן כת' דלדעת הרמב"ם לכאן' אף המזכה לעובר בשוהכר עוברה קנה. ודחה דמשמע [שם] דאע"ג דהוכר עוברה ל"מ. והגר"א [מ ט] הביא דמפורש [שם קמב:] ת"ש תינוק בן יום א' כו' עובר לא אלמא אפילו כשהוכר עוברה לא.

39 וכת' דמ"מ דעת שא"ר דכל מזכה לעובר ל"מ אף כשאומר לכשתלד.

40 והביא דהרמב"ם [ג יא] כת' דהאב מקבל קידושין בתו מיום שתולד עד שתבגר.

41 ובשור"ת הרא"ש [קב י] הביא ר' יחיאל דק"ל כראב"י דהיכא דהוה בעולם קצת מהני. ומש"ה מי שהבטיח לחבירו שיתן לו למול בנו, ואשתו מעוברת והוכר עוברה צריך לקיים דברו. והרא"ש האריך דאין הלכה כראב"י. ועוד דלא שייך קנין למכור את בנו, ומש"ה אין בזה אפי' משום מחוסר אמונה [אפי' אחר שנולד].

42 [וצ"ב דחפץ זה ראוי למכירה עכשיו. ומבואר דמ"מ כלפי צורה שונה של מכירה נחשב לא מצי עבד עכשיו. והקה"י [בכורות ג] כת' דהטעם משום גמירות דעת. ועדיין קשה וכי המוכר דבר שבא לעולם בתנאי, באופן דיש כמה מי יימר, וכי נאמר דלא סמכא דעתיה].

43 והנהניבות כת' דאף התוס' והרא"ש בבכורות איירי כשמוכר את הולד, אבל יש עצה לפטור מבכורה ע"י מכירת בשר העובר גופה. [אבל הקצות דייק משם דאף למכור בשר העובר ל"מ]. [ואפשר דמהני מדין ירך אמו, וכחלק מהאם. אבל אח"כ כשיולד הוה בריה חדשה, וכלפי זה אין כאן מכירה. וצ"ע].

44 [וכ"מ ברמב"ם [מכירה כב טו] דיכול מהקדש עובר למזבח].

45 והקצות כת' דאין לומר שנותן לה את כל הבהמה, דמיירי בבהמת קדשים וגוף הפרה אינו שלו. וכת' לדחות דקאי לר' יוסי הגלילי [דקק"ל ממון בעלים], ומש"ה יכול למכור 'פרה לעוברה', ושפיר זכתה בעובר, ועי"ז חייל האתנן על העובר.

והבית מאיר תי' דכיון דיכול להקדיש [קדושת דמים] מעכשיו אגב אמו, ע"ז חל אף קדושת הגוף.

מכירת שחת - והשיטה לנ"ל הביא דמשמע ברמב"ם [מכירה כב א] דיכול למכור לחבירו פירותיו היכא דהוה כבר שחת. והוכיח כשיטתו דעובר נחשב בא לעולם. אמנם האחרונים הביאו דרש"י [ב"מ סו:] כת' דהיכא דחנטו הפירות נחשב בא לעולם, ויוכל להקנות, וכ"פ הרמ"א [רט ד]. והקצות ביאר דחנטו פירות הוה גלוי, ול"ד לעובר דמכסי. [וע"פ דברי הנתיבות יש לחלק דהמוכר מעכשיו ודאי מהני, והיכא דמוכר פירות כשיבואו ל"מ].

והקצות [רט ב] הביא דבס' בני יעקב הק' דמבואר בסוגיין דדוקא לראב"י מהני שחת [לדעת שא"ר], והק' סתירה בדעת הרמ"א דס"ל [אה"ע מ ח] דל"מ קידושי עובר. והקצות תי' דהיכא דחנטו פירות ודאי יוכל למכור מה שכבר גדל, שיקח לו הלוקח⁴⁶.

והקצות כת' דדוקא לענין דין תרומה מדמין בסוגיין הוכר עובר, דל"ש לענין תרומה עד שיביא שלישי. אלא דראב"י סבר דמהני מינכר מקצת. [וכמ"ש התוס' רא"ש הנ"ל].

אמר אב"י וכו' כולהו ס"ל וכו'. רשב"ם [ב"ב עח;] הו' ברמב"ן כאן כת' דבכל מקום דאמר אב"י אמרו דבר א', היינו דהולכין בחדא שיטה. אבל לא ס"ל כי הדדי, ומוסיפין זה על זה⁴⁷. אבל הראשונים הביאו י"מ [וכ"כ השיטה לנ"ל] דאב"י פליגי ארב יוסף ורבה, דלדעת רב יוסף ורבה ראב"י איירי דוקא בשחת. ואב"י ס"ל כר' מאיר, וא"כ קאי בכל דבר שלא בא לעולם. [והו' לע'].

והרמב"ן כת' דקבלנו מדברי הגאונים דכל כה"ג, כיון דקאי בשיטה לית הילכתא כחד מינייהו. [וע' לע'⁴⁸].

ובגמ' [יבמות צג.] אמר רב נחמן בר יצחק דרב הונא [דיכול למכור פירות דקל כשיבואו] ס"ל כרב [פרש"י כלומר קיבלה מרב] [דרב אמר שיכול למכור שדה שאינו שלו לכשיקחנו], ורב כר' ינאי [דהפריש תרומות על פירות שהאריס יביא לו], ור' ינאי כר' חייא [דהסכים עמו שם], ור' חייא כרבי [בסמוך], ורבי כר' מאיר, ור' מאיר כראב"י, וראב"י כר' עקיבא [בסמוך], וס"ל דמהני משום דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם⁴⁹].

דף סג.

בלוקח עבד' ע"מ לשחררו. פרש"י אזהרה לבי"ד שלא יסגירוהו לבעליו להשתעבד בו. [וקמ"ל קרא דחל השחרור, אף דלא בא לעולם]. ופרש"י [גיטין מה.] וכי זבין ליה הו"ל משוחרר למפרע. אבל הריטב"א כת' דליכא למימר למפרע מהשתא, דהא לא אפשר שאין אדם משחרר עבד חברו. ועד"ז כת' הרמב"ן ושאר דכל זמן ששייך לראשון לא יתכן שחרור. [והאחרונים כת' דאף כוונת רש"י דחל ע"פ המעשה הראשון. וכן צ"ל במש"כ רש"י [סב.] גבי תרומה].

46 וכת' דנוכל לומר דל"מ למה שיגדל אח"כ מהאילן של מוכר. אך הסיק דע"י המקצת מהני מכירה, ואף מה שגדל אח"כ הוה שלו. והביא דרשב"ם [ב"ב קמח.] כת' היכא דשייר לעצמו מקום פירות, היינו ענפי האילן. אף דגוף הדקל אינו שלו, והענפים גדלי וינקי מדקל של חבירו, הפרי שלו. וה"נ צ"ל כשקונה מקום החנטה גופה דלא גרע ממקום צימוח הפירות דתו הוה בא לעולם.

47 וכן אמר אב"י [שם] דכולהו ס"ל כי מזבין מידי, איהו וכל תשמישיו. וכן [סוכה ז:] סוכה דירת קבע [ואף דלחד מ"ד מש"ה בעי שולחנו, ולאידך מ"ד בעי ד' אמות]. וא"ר יוחנן [יבמות נא:] כולהו ס"ל מאמר קונה קנין גמור, ופרש"י קנין חשוב. ותוס' שם הוכיחו דאינם שווים.

48 ולכא' תוס' ל"ל קבלה זו.

49 והשיטה לנ"ל פי' דהגמ' ביבמות נקטה מי קיבל ממי. ומש"ה לא הביאו דברי ר' יוחנן ב"נ [ע' בסמוך] ור"ע וריב"נ שוים.

1 פרש"י דאי שחררו לא הוה קרי ליה עבד. [ולא קרי' ליה עבד על שם העבר. והאחרונים הק' דאמרי' [גיטין מב.] עבדי שהיו כבר. וחילקו דהתם בלשון בני אדם].

ובהג' הרד"ל כת' דהלוקח ע"מ לשחררו לא נחשב ביטול עשה, דהא אם לא לקחו אינו עבדו. ולקחו ע"ד כן [ויל"ד בזה, דאף דאינו יכול לקיים עשה דלעולם בהם תעבודו, צ"ל דהוה בגדר איסור עשה. והוא פועל שלילת עבדות, והעבד היה עובד אצל אחרים].

מעכשיו בדבר שלא בא לעולם

תוד"ה כגון. הכא משמע דהיכא דמקנה דבר שלב"ע צ"ל מעכשיו. ותוס' האריכו לדחות. והתוס' הרא"ש הוסיף דהא למ"ד אדם מקנה דבר שלב"ע עושה אותו כדבר שבא לעולם. ובדבר שהוא בעולם מצינו שיכול להקנותו לאחר זמן בלא מעכשיו.

בא"ד לכך אור"י וכו' ואם לא אמר מעכשיו אם נתקרקע השטר אינו משוחרר. ומהני מעכשיו בדבר שלא בא לעולם אף שנקרקע השטר, ולא אמרי' דכלתה קנינו. אבל הרמב"ן כת' דל"מ היכא דנקרקע הגט או שאבד, דהא לא חייל שחרור עכשיו. והא דקאמרי מעכשיו, שמשעת כתיבה זכה בשחרורו מהני לענין שאינו יכול לחזור בו. ומיד שלקחו נשתחרר. וכת' דדומה קצת להא דאמר ר"ל [לע' נט.] דאינה חוזרת. [והריטב"א הביא בזה ב' תי']. והרשב"א הק' לרמב"ן דאם א"י לחזור, ע"כ הרי אנו רואין את הגט כאילו חל. א"כ אף כשנקרקע הגט.

ותוס' [ב"מ טז.] כ' דאף דאמר מעכשיו עד שבא לעולם יכול לחזור בו. ונפק"מ מעכשיו אם נקרקע השטר או שאבד. והריטב"א [שם טז.; והו' בשיטמ"ק שם] הביא י"מ דמהני מעכשיו שלא יוכל לחזור בו, והריטב"א דחה דאינו כלום, בדבר שלא בא לעולם אמאי לא יוכל לחזור בו? [וכ"ד הר"מ בתוס' דל"מ מעכשיו, ואם נקרקע השטר בטל, וכן יכול לחזור בו].

ורע"א [בסוגריים] כת' דהכא הוה חידוש גדול, וקשה להבין מה בכך דהוה מעכשיו הא א"א שיחול מעכשיו³.

והאחרונים [אמר"מ כ ה, ועד"ז ר' שמעון נדרים כב ומערכת הקנינים ב, ה, חזו"א עא כז, ועוד] ביארו דמעשה הקנין נגמר מעכשיו, והחלות לאחר שיבוא. ואף דהקנין לא חל, מהני מעכשיו שיגמר מעשה הקנין⁴. וביארו דהיכא דנגמר מעשה הקנין ראוי שיחול מיד, ואילו לא חל מיד ע"כ הוא משום דיש דבר המעכבו. אלא דהכא אינו יכול לחול כיון דלא בא לעולם⁵.

והרמב"ן [בתי' א'] כת' דבדבר שלא בא לעולם כלל ל"מ מעכשיו. דלא חייל קנין בדבר שאינו כלום. ודוקא בדבר שלא בא לרשותו אהני מעכשיו שאינו חוזר. ובתי' הב' חזר בו דאף בפירות דקל אמר מעכשיו מהני, ואיירי בסתם.

בא"ד [לעיל] אם נתקרקע השטר. ועי"ז כלתה קנינו. וכל קנין בדבר שלא בא לעולם [בלא מעכשיו] איירי בקנין כסף [דשעבוד המעות קיים, וכדלע' נט.] וכדו'. ותוס' [יבמות שם] והתוס' הרא"ש והרשב"א כת' דהא דמהני פירות ערוגה זו, א"צ מעכשיו לפי שאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט⁶. ודבר שלא בא לעולם כדבר שבא לעולם. והוי כאילו ישנו בעין ומסרין ליד הקונה להיותם בידו ולקנותם כשיגיע הזמן שקבע לו בקנין. [ועי' בראשונים נדרים כט ל. כע"ז]. והאחרונים דנו דאף בלא סברא זו, בכל דבר שחל ע"י דיבור ל"ש כלתה⁷. [ועי' רע"א נדרים סט:].

בא"ד ומיהו קשה לפר"י⁸ וכו' הא אפי' ברה"ר קנה, כיון אמר מעכשיו. [והרמב"ן ועוד

2 ול"ד להתם כיון שבידה לקדש את עצמה עכשיו הלכך, וכשאמר מעכשיו חלין הקידושין מעכשיו ולאחר ל' יום ולפיכך א"י לחזור בה.

3 והרש"ש תמה האיד יחול הקנין מעתה, שאינו עדיין ברשותו. וכת' דאולי הואיל דס"ל אדם מקנה דבר שלב"ע, וע"כ הטעם דחזינן מה שבכח כאילו הוא בפועל [דומה להא דס"ל לר"ש [ב"ק עו:]: כל העומד לזרוק כזרוק דמי וכדו']. ולכן יכול לחול הקנין מעתה.

4 אך צ"ב האיד מהני 'מעשה קנין' אי ליכא דבר הנקנה. ובחי' ר' שמעון [נדרים כב, ומערכת הקנינים] ביאר דעיקר פעולת המעשה קנין להיכר גמירות דעת הבעלי דברים. והם מצינים מתרצים שיזכה גם מעכשיו אילו היה באפשרות. וכיון שנעשה מעשה ההקנאה בהחלט, שוב א"צ שמעשה הקנין יהא קיים בשעת החלות.

5 כיון דהקנה לכשיבוא. [אבל אם קבע זמן, מעכשיו ולאחר ל', ובא לעולם תוך ל'. י"ל דהוה כשאר מעכשיו ולאחר ל'].

6 ובחי' ר' שמעון [נדרים כב] ביאר כוונתם דרשות הגבוה חל על הדבר שיחול בזה הקדש. [עי"ש].

7 ובחי' ר' שמעון [הנ"ל] ביאר דבדיבור ל"ש כלתה [והביא כן מתוס' ב"ק סט.], דאינו בגדר מעשה קנין, אלא גילוי כוונתו ורצונו. דהא בכל קנין לאחר ל' א"צ שהרצון יהא קיים בסוף הל'. אך הק' דברשב"א נראה דהטעם משום כמסור ביד הקדש. [ונפק"מ בהפקר].

8 רע"א הק' דמשמע דלולי ר"י נוחא, וע"כ היינו משום דהוה ספק תנאי וחזרה. וממ"נ מה מהני אגם [וכמ"ש

ראשונים שם ל"ג מעכשיו. ואכמ"ל]. מבואר בתוס' דאף היכא דבא לעולם מהני מעכשיו שיגמר הקנין [אלא דלר' יוחנן כוונתו שמתחיל הקנין וכו', ואין כוונתו לגמור מעשה הקנין]. אבל האחרונים [הנ"ל] נקטו בדבר שבא לעולם, אילו גמר גוף המעשה מצידו, ראוי שיחול מיד. וע"כ שמעכב שלא יחול עד לאחר זמן⁹ [והו' חזרה במקצת. וקצת יש לכוון כן בדברי התוס' יבמות].

שם. ותוס' [יבמות צג, והתוס' רא"ש] כת' דאף לרב דמעכשיו ולאחר ל' הוה ספק תנאי וספק חזרה, דדוקא דבר שהוא בידו להקנות מעכשיו אמרי' דהוה חזרה ממה שאמר מעכשיו, אבל דבר שאין בידו להקנות מעכשיו, במה שאומר לכשאקחנה אינו חזרה. אלא דא"א בענין אחר¹⁰.

בא"ד וי"ל דר' יוחנן לטעמיה [לע' ס, ע' מש"כ בזה שם] וכו' צריך שיהיו בשעת גמר המשיכה במקום הראוי למשיכה וכו' באגם שראוי למשיכה. [ומבואר דגוף המשיכה נעשית מעיקרא, והשתא הוה רק 'גמר', ומ"מ בעי שיהא 'ראוי']. אבל **תוס'** [יבמות צג]. כת' דע"י תחילת המשיכה נחשב האגם רשות, והו"ל משיכה אריכתא¹¹.

בא"ד וצריך לדקדק וכו' דהא אפי' אמר מעכשיו ל"מ לר' יוחנן אם חזר בו. וכיון דלא נגמר הקנין, חוזר בו מכולו [וע' מש"כ בזה לע' ס.]. [ומבואר בתוס' דכל מעכשיו ולאחר ל' לר' יוחנן הוה שיעור, אף בממון דאפשר בענין אחר. אא"כ אמר ע"מ מעכשיו].

ר' מאיר דתניא לאחר שאתגייר וכו' ר"מ אומר מקודשת. תוס' [כתובות נח:] הביאו מ"ד [גיטין יג:] דר' מאיר ס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אבל ל"דבר שלא בא לעולם מודה, **ותוס'** הק' דלאחר שאתגייר המקדש אינו בעולם, והוה לדבר שלא בא לעולם. ותי' ר"י דלא נחשב כ"כ לדבר שלא בא לעולם, כיון שהגוף בעולם.

והאבנ"מ [מג א] כת' לתרץ דהקידושין לא הוה לדבר שלא בא לעולם, דהאשה אינה פועלת ונותנת את עצמה [וכמ"ש הר"ן נדרים ל.].

ועוה"ק **תוס'** [שם, וב"ב עט: שם] דמבואר [ב"מ לג, וב"ב שם] דר' מאיר מודה היכא דלא עבידי דאתו, והא כל הני לא עבידי דאתו. **ורשב"ם** [ב"ב שם] תי' דאירי דעבידי דאתו, שהבטיחו רבו לשחררו¹².

ועד"ז כת' **התוס'** דיל"פ בבעלה ואחותה גוססין. אך הק' גבי מקדיש מותר מעש"י אשתו, דמבואר [שם] דמהני לר' מאיר. הא איירי שעושה מלאכה, ע"כ דאינה גוססת. ותוס' [ב"ב, והתו"י כתובות] תי' בחולה וזקינה¹³.

ועוד תי' **תוס'** [ב"ב, והתו"י כתובות] דכל היכא דאיכא רק חד מי יימר נחשב עבידי דאתו. ועוד תי' הר"א **משנזא** דכיון שהגוף בעולם ל"צ עבידי דאתו¹⁴. **ותוס'** הק' א"כ מנלן דר' מאיר ס"ל דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, הא התם הגוף בעולם. ותי' דכיון דסבר במקצת כראב"י י"ל דס"ל כוותיה אף בדבר שלב"ע.

שם. המשנ"ל [אישות ד ז] חקר האם מהני לקדש לאחר שתתגדל. אם אמרי' דמחוסר זמן לאו כמחוסר מעשה, ואף לרבנן יהני. והביא **דרש"י** [יבמות לד]. מבואר דמהני¹⁵. **והמשנ"ל**

תוס' יבמות]. וצ"ע.

9 **ובחי' ר' שמעון** [שם] הוכיח דאילו היה שייך כה"ג, היה אפשר לפרש מעכשיו ולאחר ל', דכוונתו לגמור מעשה הקנין. אף אם יקרה השטר. אך הביא **דהדברי חיים** [השטות לס' לג] נקט דכ"ש דמהני בדבר שבא לעולם.

10 ועוד כ' דהתם אמר מעכשיו לבסוף, וכה"ג לא שייך להחשב חזרה.

11 וכת' דאפ"ה אם יצא מהאגם וחזר מהני. [ויל"ד האם צריך לחזור לאותו מקום באגם].

12 **ותוס'** הביאו בשם **ריב"ן** דאיירי בחצי עבד, דכופין את רבו. [ובע"י שיהא עומד לכך בדין, ולא סגי בהבטחה. ואולי משום דהמשחרר עבדו עובר בעשה].

13 [ונח' בגדר עבידי דאתו, אי דוקא גוסס שרובם למיתה. או אף בזקינה].

14 **והשיטה לנ"ל** [סב, בתחילת דבריו] כ' דהיכא דאין הגוף בעולם [לא נתעברה] אף לר"מ אינה מקודשת, וכמו לא עבידי דאתו. ושוב כת' דלר' חנינא מעוברת מודו רבנן, ע"כ דר' מאיר איירי כשאינו מעוברת. ול"ד לפירות דקל דממילא אתו.

15 **והמגיה שם ציין לרשב"א** [יבמות קט:] דדן אי יש שעבוד המעות אצל קטנה [וע' אבנ"מ מג א] וע' מש"כ בזה [לע' מד:]. [והעירו דאף לר' מאיר יל"ד האיך מהני, הא ליכא שעבוד המעות].

הביא דבגמ' [כתובות נט.] מבואר דהיכא דמשכן ל' שנים מהני [אף דמחוסר זמן]. ועפ"ז דן דעבד ושפחה שקבלה גט שחרור לאחר ל', יוכלו לקבל הקידושין תוך הזמן שיחולו לאחר הזמן, דזמן ממילא אתי.

והמשנ"ל הביא דנח' [בכורות מט.] רב ושמואל בפודה בנו תוך ל', דלרב מהני אפי' נתאכלו המעות, ולשמואל צריך שהמעות יהיו בעין. והביא דתרוייהו ס"ל דאין בזה חסרון דבר שלא בא לעולם, כיון דמחוסר זמן¹⁶. והאבנ"מ [מג א] חלק דמתנת כהונה מהני תפיסת הכהן אפי' בע"כ¹⁷ [ואי"צ כוונת פדיון], ומש"ה היכא דהוה בעין בסוף הל' פשיטא דמהני [ולא איכפ"ל מה היה מעיקרא¹⁸]. משא"כ בקידושין צריך 'מעשה קידושין'.

ר"ע אומר יפר שמא תעדיף. פרש"י על מעש"י, יותר משהיא חייבת. אמנם מסקנת הגמ' [כתובות סו.] דר' עקיבא ורבנן נח' בהעדפה ע"י הדחק. אבל מה שעושה יותר ממה מהנך שיעורים לכו"ע הוה דבעל. [וכ"כ תוס' כתובות ט. דקאי בהעדפה ע"י הדחק¹⁹].

תוד"ה ה"ג קונם מה שאני. וכ"ג רש"י [כתובות נט., והר"ן נדרים פה]. ול"ג איני וכו'. דקונם חל רק על דבר שיש בו ממש. אבל תוס' [כתובות נט.] כת' דאי גרסי' שאיני, לא הוה דבר שאין בו ממש. כדתנן [נדרים פא:]: שלא אתן תבן. וצ"ב, והש"ך [י"ד רלד פו] ביאר דאסור מדרבנן. והשעה"מ [נדרים ג י] כת' דכיון דהזכיר את החפץ, נחשב יד. [וע"ע תוס' נדרים יג:, וחזר"א קלו ה. י].

תוד"ה יפר. דהא נמי דברים שבינו לבינה, שא"א לצמצם וכו'. וכ"כ תוס' [כתובות נט.]²⁰. ועוד תי' תוס' [שם] דאף חלקה משועבד לו לפירות. ועוד תי' הריטב"א [כאן] דאיירי שרוצה ההעדפה לקישוטיה, דהוה דברים שבינו לבינה.

והריטב"א הביא י"מ דכוונת המשנה דצריך הפרת חכם, ול"מ הפרת בעל. [וכת' דמוכח נדרים פא: דלא כן, עי"ש בריטב"א].

באומרת יקדשו ידי. הר"ן [נדרים טז:] כת' דנעשה כאומר.

תוד"ה וידים איתנהו בעולם. והוי כמקדיש דקל לפירותיו. והריטב"א [כתובות נט., ורשב"א קו"א שם, ורשב"א גיטין מב:] הק' דהמלאכה אינו יוצא מגוף הידים. ועי"ש שהאריכו. ובקצות [רט ד] ואכמ"ל.

בא"ד וה"ה דמצי לשנויי שאני קונמות דקדושת הגוף נינהו, כדמשני [כתובות נט:]. האחרונים העירו דשם הוה תי' על הקו' לר' יוחנן בן נורי, דהידיים משועבדות לבעל. ותי' הגמ' דקדושת הגוף מפקיע מידי שעבוד. [ומש"ה חל על הידיים מעכשיו]. ולעולם צריך תי' הגמ' ידי לעושיהם, דהידיים איתנהו לעולם [לר' עקיבא]. [והחזר"א [עא ה] כת' לפרש דה"נ כוונת תוס' דידן, וגרס לריב"נ ה"מ לשנויי וכו'].

ומדברי התוס' מבואר דהגמ' בסו"ד חוזרת מהאוקימתא הראשונה. וכ"כ השיטמ"ק [שם] בדעת רש"י מה"ק²¹. וכע"ז כ' הקצות [קז ב] ע"פ רש"י [פסחים לא] דקדושת הגוף חל אף בדבר שאינו ברשות.

וכ"כ הכס"מ ובי' [י"ד רלד] לדעת הרמב"ם [נדרים יב י]. אבל הש"ך [נה"כ רלד נט] השיג על הב"י.

ע"מ שאדבר עליך לשלטון

דיבר עליה לשלטון מקודשת. הרמב"ם [ה יט] כת' דבר והועיל לה דיבורו [ע' בסמוך]. והריטב"א ביאר דאי לא הועיל, לא עבד כלום²².

16 [ונקט דה"נ בקידוש קטנה, מח' רב ושמואל אי בעי שהמעות יהיו בעין]. ובהג' פור"י [השמט'] דן המקדש מעכשיו ולאחר שאגרשין, היכא דהמעות איתנהו בעין מהני בב' פרוטות. וכמו לשמואל. [וצ"ב דהא הכא צריך מעשה קידושין, והוה דבר שלא בא לעולם].

17 והביא דהא גובה בע"כ מנכסים משועבדים [ע' לע' כט:].
18 אמנם האחרונים הביאו לדעת רב דמהני נתאכלו המעות, ע"כ דנחשב מעשה קידושין מעיקרא, ולא איכפ"ל דמחוסר זמן. [ונח' בזה].

19 והרשב"א וריטב"א [כתובות שם] הק' דאף למ"ד אדם מקנה דבר שלב"ע ה"מ עבידי דאתו, אבל העדפה ע"י הדחק אינו עבידי דאתו. ותי' דכיון דעיקר הפירות עבידי דאתו מהני הקנאה, וכמו פירות דקל דמהני הקנאה אף כשעושה יותר מהדרך.

20 והקוב"ש [כתובות קצג, פסחים קלז] חקר בגדר זכות הפרה, האם הוא משום דגוף הנדר בינו לבינה. או שנגרם ע"ז בינו לבינה.

21 וכן הביא ר"א מן ההר [נדרים פו] בתי' הא', עי"ש שהאריך לדחות פי' זה.

22 והתו"ט כת' דמבואר בתוספתא כרמב"ם, דבעי' כדרך המדברים. דהיינו שהועיל דיבורו. והרשב"ש חלק

רש"י ד"ה אעשה עמך כפועל. בפעולת יום א'. האחרונים ציינו מקורו מהגמ' [גיטין עה:]: דע"מ שישמשנו היינו יום א'. והפנ"י כת' דלאפוקי מלאכת פרוטה א', דכה"ג מהני לקידושין, ואין חסרון משום דישנה לשכירות מתחילה ועד סוף.

אמר ר"ל והוא שנתן לה פרוטה. פרש"י מקדש בפרוטה ע"מ שידבר וכו'. וקמ"ל מתני' דבשכר הדיבור אינה מקודשת²³. ועוד כת' הרא"ש דקמ"ל דאינה יכולה לומר לדבר זה ומלאכה זו לא הייתי חפיצה. ושוב הביא הרא"ש מהתוספתא אם דיבר בדרך המדברים מקודשת. וכת' דמשמע שהם דברים ידועים שהתנה²⁴. ובשיטה לנ"ל כת' דדוקא דאמר בשכר שידבר, אבל היכא דאמר בהנאת הדיבור מתקדשת, וכמו הנאת מחילת מלוה. [וע"ע בסמוך].

והתניא בשכר שהרכבתיך וכו' בשכר שארכיבך וכו' מקודשת, וכת' ה"נ כגון דיהיב לה וכו'. [בפשוטו משמע דמתקדשת בפרוטה, בתנאי שירכיב]. הרמב"ן הק' א"כ אמאי אינה מקודשת ברישא. וכת' [בתי' הב'] דברישא איירי דכבר חייבת לו עבור שהרכיב אותה, והו"ל מלוה ופרוטה וסבר דעתיה אמלוה. אבל בסיפא מקודשת מעכשיו [דהוה תנאי בעלמא], ומש"ה אין חסרון מלוה ופרוטה. והרשב"א וריטב"א ביארו דהיכא דהמלוה קודמת דעתה אמלוה. אבל מלוה מאוחרת דעתה אפרוטה. ומשמע דהוה סברא בגדרי מלוה ופרוטה, דהיכא דהמלוה לפנינו דעתו עליו²⁵.

והשעה"מ [ה' יט] תמה דהרשב"א [לע' מח.] הביא דמבואר במשנה דידן דמלוה ופרוטה דעתו אפרוטה. והא הכא הוה מלוה עתידה, ואין ראייה דאף במלוה שכבר קיים דדעתו אפרוטה. והרמב"ן בתי' הא' ביאר את הברייתא באופ"א דה"ק התקדשי לי בפרוטה שנתתי לך כדי שירכיבך על החמור אינה מקודשת [דהוה מלוה]. אבל בשכר שירכיבך, שנותן לה פרוטה כדי שתרכב על החמור מקודשת. וכת' דמ"מ איכא למיפרך אמאי נקט חמור, אלא דעדיפא מינה מקשי.

והרמב"ן כת' דלא הביאו דנח' [לע' מח:] עשה לי שירים וכו' דנח' האם מקודשת בשכר פעולה. דאמר לך דהתם בקבלנות, ונח' אי אומן קונה בשבח כלי [וכדאי' שם בחד אוקי']. [ולחק ס"ד ליכא למ"ד דאינה לשכירות אלא לבסוף].

ועוד תניא שב עמי בצוותא, שחוק לפני, רקוד לפני וכו'. וכמ"ד אינה לשכירות אלא לבסוף [וכדבסמוך]. ובפשוטו משמע דגוף הפעולה שעושה עבורו נחשב שווה כסף [שהרי מתחייב לשלם תמורתו]. [וע' קוב"ש ב"ק קמד]. אבל הריטב"א [לע' ו:] כת' דאיירי כשאומר תתקדשי בהנאת כך, כשיש בהנאה שווה פרוטה. והנאה בכל מקום חשוב ככסף²⁶. ולכא"ו מבואר דאף קבלת ההנאה מישך לנידון ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף. ועוד יל"פ כוונת הריטב"א דמקבל את גוף הפעולה, וחשיב כמו קבלת הנאה.

ותוס' [לע' נב:] הק' הא דל"מ המקדש בחלקו [כיון דממון גבוה], ומי גרע מאדבר עליך לשלטון שמקודשת משום שעשה לה הנאה²⁷, אע"פ שלא נתן לה כלום. ותי' דהכא כיון דיכול ליטול שכר מדיבורו, והו"ל כאילו נתן לה פרוטה [משא"כ התם²⁸, ע"ש].

ותנא דידן סבר ישנו לשכירות מוע"ס. ומבואר [לע' מח.] דהו"ל מלוה. ופרש"י [לע' שם,

דמשמע דאם דיבר בדרך המדברים, אף שלא נעתר לבקשה. [וכת' דאף הרמב"ם נקט כן לרבותא].
23 למסקנת הגמ' דהלשון 'ע"מ' מדויק דבגוף השכירות ל"מ. [אבל לסברת המקשן דר"ל דחק המשנה משום דס"ל ישנו לשכירות, א"כ אין ראייה כלל מגוף המשנה].

24 והב"י [לח] נקט דכוונת הרא"ש לדחות דברי התוס', שהרי איירי דוקא בדברים ידועים. והמהר"ט [בחי' לרי"ף] וק"נ [ט] הק' דאין סתירה מדברי התוספתא, אלא מפירוש הרא"ש. [וע' בדבריהם].

25 אבל החז"א [מג ב] כ' דאין לפרש דכוונת הרשב"א דהקידושין חלו אח"כ בשעה שירכיב, דא"כ בשעת קידו' הוה מלוה ופרוטה ממש. אלא דהקידושין חלין מעכשיו ובתנאי שירכיב, וכמו מנה ונתן דינר [לע' ח]. דהוה תנאי. [וכ"מ ברמב"ן. ועפ"ז ל"ק ק' השעה"מ].

26 וצ"ן [ב"ב קעג:] דערב משתעבד בההיא הנאה. וכת' דאפ"ה המקדש במלוה אינה מקודשת, דדעתו אגוף המלוה, ולא אהנאה שבא לה ממחילתו.

27 [וכוונת התוס' להקשות מהברייתא, דלר"ל המשנה איירי כשנותן לה פרוטה].

28 ומשמע מתוס' דבמקדש בחלקו, כיון דנותן לה דבר שאינו שלו ל"מ אף לקצוץ כנגד ההנאה שנותן לה. אבל בריטב"א משמע דעיקר החילוק דכיון דיש דבר בעין, אין דעתם על ההנאה. אבל היכא דפירשו בהדיא, מהני בהנאת הנתינה.

וב"ק צט.] דכל פרוטה ופרוטה כשנגמרה נתחייב בה השכירות וכו'. ומדויק מרש"י דשפיר מצטרף לפרוטה, ואילו כל השכירות הוה פרוטה מתקדשת²⁹. אבל הרשב"א [לע' מח.] כת' דכל פורתא הוה מלוה³⁰, וכי מצטרף לפרוטה הוה מלוה עליו. מבואר דחל החיוב פחות פחות מפרוטה. [וכ"ד תוס' ריה"ז ע' בסמוך].

מ"ש מהתקדשי באלו - והראשונים [תוס' ר"ד כאן ולע' מח., רשב"א לע' מח.] הק' דקודם שעשאו אמר בשכר שאעשה, וכל פעולתו מעיקרא היה לשם קידושין, ומ"ש מהתקדשי לי באלו [לע' מז.] דאפי' נתאכלו מקודשת. והרשב"א [לע' מח.] תי' דבשכירות לא חזי להצטרף כלל, דבעידנא דאיתא להאי פורתא ליתא להאי, ולא חזי לאיצטרופי. [וצ"ב³¹]. משא"כ התקדשי לי באלו דמונחין כולם לפניו מעיקרא³².

והתוס' ר"ד תי' דהכא הוה שידוכין בעלמא, וצריך לומר לה שוב הרי את מקודשת בשכר שעשית³³ וכו'. שאין נכון לומר הרי את מקודשת בפרוטה שאתן לך מחר, דבעי' נתינה בשעת אמירה³⁴. ולמ"ד אינה לשכירות מתקדשת בסוף ואין כאן מלוה, דכיון ששידך ואמר שעתיד לקדש באותה שכר אינה כמלוה אצלה. שעל דעת לקדשה באותו שכר היא עושה³⁵.

שם. והתוס' ריה"ז הק' דתתקדש עכ"פ במכוש האחרון. ותי' דמכוש האחרון אין בו שווה פרוטה. אבל אילו יש במכוש אחרון פרוטה הוה מלוה ופרוטה ומקודשת. [דס"ל דכל משהו נעשית מלוה, אבל לפרש"י שפיר מצטרף לפרוטה].

והתוס' ר"ד [לע' מח.] הק' כקו' התוס' ריה"ז, ותי' דאינה מתקדשת בגמר הפעולה עד שיחזיר הכלי לבעליו. [ותלי בתי' תוס' ב"ק צט. והראשונים לעיל מח., וע' מש"כ לע' בזה]. והאחרונים [מחנ"א שכירות יד, רע"א, אבנ"מ] הק' דגבי רקוד לפני ל"ש השבת הכלי לבעלים, ושפיר תתקדש בפרוטה האחרונה. והמחנ"א ציין למש"כ התוס' ר"ד כאן הוה שידוכין בעלמא³⁶ [אמנם משמע דהוה תי' בפנ"ע].

והדרישה [כח לו, ופרישה שם, וכן מחנ"א שם] תי' דדעתה היה על כל המלאכה, ולא רק בפרוטה. וכ"כ הרמ"ה [כאן]. והדרישה ביאר דל"ש הכא מלוה ופרוטה דדעתה אפרוטה, כיון דאינו נותן לה פרוטה בעין. דלאו דינא גמירא וכל השכירות שוה אצלה [וע"ע אבנ"מ כח לז].

שכירות שאינו מתחלק לפרוטות - והמחנ"א [שכירות יד] דן דלפ"ז במקום ששווי השכירות אינו מתחלק לפי פרוטות [כגון שדכן, שאם לא יביאו לידי גמר ל"ש דמי שכירות כלל³⁷], אף

29 וכ"כ התוס' ר"ד [לע' מח.] דליכא למימר דכל חצי פרוטה הוי מלוה, דכל פחות מפרוטה לא חשיב לאקרוי מלוה. [והאבנ"מ כח לט נתקשה בזה].

30 וכ"ה לשון רש"י [ע"ז יט:] כל פורתא ופורתא.

31 וכה"ק האבה"א [ה טז].

32 והרמ"ה כת' דאיהו לא ניח"ל לקדושה אלא באגרא דכל עבידתיה כי מטא לפחות משהו פרוטה האחרונה, דה"ל שאר אגרא גביה כמלוה. [ומבואר מדבריו דלא כסברת הרשב"א, ומהני להצטרף. ואילו כל הפעולה פרוטה מקודשת. אמנם לא נתיישב מ"ש מבאלו].

[ומה שנקט פחות משהו פרוטה, דאף דדעתו על כל המלאכה, אם חסר פחות משהו פרוטה אינו מקפיד, וכ"כ הריטב"א לע' מח].

33 והשיטה לנ"ל נסתפק בזה. והט"ז [כח יד] נתקשה בזה, והאבנ"מ [כח מא] האריך לפרש.

34 והקה"י [גיטין יח] הביא דבתוס' ר"ד מבואר דבעי דין 'אמירה' בקידושין. [וע' מש"כ בזה לע' ה:]. ועוד אפשר דל"מ משום דאין כוונתם לקידושין בשעה זו. אלא שידוכין לקדש בו אח"כ. [וע"ד מש"כ תוס' לע' מו. דהיכא דלא נגמר הדיבור ביניהם לא אמרי' שעבוד המעות קיים].

35 ולכאור' איירי שחזר מיד בגמר הפעולה ואמר הרי את מקודשת, ובזה מהני דהיה שידוכין מעיקרא.

36 [ואילו אמר קודם פרוטה אחרונה הרי את מקודשת ברקידה זו ודאי מהני. וכדין שכירות שהוא רק שווה פרוטה].

37 [והמחנ"א נקט דגדר ישנו לשכירות דכל משהו שהוסיף בתיקונו, בזה נתחייב שכרו כנגד זה. ומש"ה במקום דתחילת הפעולה אינו מוסיף שכר אינו מתחלק השכירות כנגד זה. אמנם לכאור' בכל מקום כל זמן שלא חזר בו, חיוב השכירות הוה רק כנגד כל הפעולה, וכל חלק מהפעולה אינו מחייב כלל. ועפ"ז יל"פ מש"כ רש"י [לעיל מח.] דחל למפרע, דבשעת גמר פעולתו חל כל החיוב, אלא שסיבת החיוב מחמת כל פעולה ופעולה שעשה. וגדר ישנו לשכירות דחל חיוב למפרע ומתחלק לפי כל הפעולות שעשה [שהרי הוא שכיר ולא קבלן], ולא תלי מתי קיבל הבעלים הנאה ממנו].

למ"ד ישנו לשכירות תתקדש, דכל החיוב חל לבסוף ואינו מלוה. והמחנ"א הק' דבסוגיין מבואר דאדבר עליך לשלטון נחשב מלוה [ואף דכל השכר עבור גמר דבריו³⁸].

והמחנ"א הביא עוד דר' יונה [ב"ב פז.] דהיכא דשכרו רק לשווה פרוטה, אף למ"ד ישנו לשכירות מקודשת³⁹. [וע"ד הנ"ל⁴⁰]. והק' המחנ"א דבברייתא אי' שמין אם יש בו שווה פרוטה, משמע דאף פרוטה תלי בישנו לשכירות.

והמחנ"א הביא דהרמב"ם [ה' יט] כ' [דל"מ אדבר עליך לשלטון] שההנאה שבאה לה מדבריו הרי היא כמלוה והמקדש במלוה אינה מקודשת. והמחנ"א ביאר דדעת הרמב"ם דלא תלי בישנו לשכירות. אלא הוה מלוה משום שכל שעה שלא אהני דבריו אצל השלטון, עדיין לא זכה בשום דבר⁴¹. [אך הביא דמפורש בטור [כח] דהוה משום ישנו לשכירות].

ומאי דוחקי' דר"ל לאוקמי' למתני' וכו'. הרמב"ן ביאר דלא ניח"ל לפרש דר"ל סבר ישנו לשכירות, ומש"ה העמיד את המשנה דביהב פרוטה. דא"כ הול"ל דס"ל אידך תנא, ולא לדחוק את המשנה. ובזה מתרצת הגמ', דאדרבה כ"מ דיוק המשנה.

ע"מ שירצה

ע"מ שירצה אבא. הגמ' דנה האם היינו שיאמר האב 'הן', או שלא ימחה. והתוס' ריה"ז ציין דכע"ז נח' [כתובות עג:] ת"ק ור"ש בן אלעזר בשם ר"ש ע"מ שירצה אבא אי הוה ע"מ שישתוק או שיאמר הן⁴².

ובגמ' [גיטין כה:] אי' דהמקדש בביאה ע"מ שירצה אבא תליא בביריה, ולמ"ד אין ברירה ל"מ. ופרש"י אע"ג דבשעת בעילה הוה ספק, אמרי' הוברר הדבר דמשעת בעילה מקודשת. ופרש"י [שם] דגדר תנאי שייך רק היכא דבדעו לקיימו. ומש"ה הכא בעי' לגדר ברירה. ודעת שאר ראשונים [שם] דרק היכא דמתנה בב' דברים יש חסרון ברירה. והרמב"ן [שם] כת' דע"מ שירצה אבא, דהדבר מסור ללב בעי' ברירה לומר דמה שנתרצה לבסוף הוברר הדבר שרצה בשעה ראשונה. [דלא הוה תנאי ע"מ שיאמר הן, אלא ע"מ שהוא רוצה⁴³].

והרמב"ן [שם] ותוס' ריה"ז [כאן] הק' דהגאונים סתמו למשנתינו, ואף דק"ל [ביצה לח.] דבדאורייתא אין ברירה. והרמב"ן תי' דק"ל דהוה ע"מ שלא ימחה, וכיון דתלי במעשה מהני תנאי. והגמ' [שם] דתלי בביריה קאי למ"ד ע"מ שיאמר הן⁴⁴. [וע"ע פני'].

והשאג"א [צג] הק' דהרמב"ם פסק ע"מ שיאמר הן, ופסק למשנתינו. וכת' דבקידושי כסף חל הקידושין בשעה שנתברר שיאמר הן⁴⁵. וקו' הגמ' [שם] דוקא גבי קידושי ביאה דאם לא חל מיד כלתה קנינו.

והתוס' ריה"ז תי' דלמ"ד ע"מ כמעכשיו אי"צ ברירה, שהרי מקודשת משעה ראשונה ויתקיים התנאי. ודוקא

38 אמנם התוס' רי"ד כת' דלמ"ד ישנו לשכירות נתחייב על כל דיבור ודיבור [ואיירי באופן שיש כמה דיבורים].

39 דרבינו יונה ביאר דברי הגמ' [ב"ב שם] דלך יפה קרקע כ"ש דהוה בשכירות [עי"ש שא"ר], וביאר דעד שיתחייב לו פרוטה אינה נעשית מלוה עליו, וכשנתחייב לו פרוטה קנה הפשתן מיד. ועוד דבתלישה כ"ש מחייב עצמו, ואין כאן מלוה. [והמחנ"א כת' לפרש בזה דברי המרדכי [ב"מ שיח], אבל הדרכ"מ ביאר דבריו באופ"א. וע' מש"כ לע' מח.].

40 [וכסברת הראשונים דמצטרף כל הפעולות לשווי פרוטה. אבל ל"מ לרשב"א ותוס' ריה"ז דאף פחות מפרוטה אינו מצטרף לפרוטה].

41 והמחנ"א ביאר דאף שנהנית דא"צ לתת שכר לאחר לדבר לשלטון ל"מ לקידושין דהוה פטור מהחיוב, ולא קבלת הנאה.

42 ועוד ציינו האחרונים לגמ' [עירובין פב:] עי"ש.

43 והאחרונים [חזו"א דמאי טז א, שער"י ז יח] ביארו דתלה בריצוי של השתא וליתא בעולם, ודעת של מחר מגלה על דעת של היום.

44 ורע"א [כתובות ג.] כ' דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש לא תלי בביריה, דמה שכבר תקנו רבנן לא ישתנה, ולא תלי ב'דעת'. [וכ' ע"פ דברי הרמב"ן]. ועוד דן רע"א מהא [סנהד' יא, עדיית ז ז] דמהני עיבור השנה ע"מ שירצה נשיא, וכשאמר רוצה אני מהני. ואין בזה חסרון ברירה. [וצ"ב כוונתו אמאי לא].

45 ובשעה שנתברר אין חסרון ברירה, וכדאי' בתוס' [ב"ק סט.]. [וצ"ב דע"מ כמעכשיו, וחל מיד. והאיך יחול לאחר זמן].

למ"ד ע"מ לאו כמעכשיו, דאין הקידושין כלום בשעת נתינה אלא בשעת ריצוי. וצ"ל דבשעת נתינה הוברר הדבר דהוה לשם קידושין. וצ"ב אמאי תלי בהא, והסברא להיפך דלמ"ד לאו כמעכשיו אי"צ לברר מעיקרא⁴⁶].

מת הבן מלמדין וכו'. מבואר דמהני קיום התנאי אף לאחר שמת המקדש. והאחרונים [אבנ"מ קמג ב] העירו מכאן לדעת **בה"ג** [הו' בראשונים גיטין פג.] דל"מ קיום התנאי אחרי שמת. והאחרונים חילקו בין תנאי שהוא בקום ועשה. [ועי"ש].

מלמדין האב לומר שאינו רוצה. פרש"י כדי לעקור הקידושין למפרע, ולא תזקק ליבום. והרמ"ה כת' דוקא כשנפלה לפני יבם קטן, או שהיבם במדינת הים או מעכב לכונוס. ועבד' תקנתא שלא תיעגן ולא תפסל לכהונה. אבל אל"כ מצוות יבום עדיפא, וכמשנה אחרונה [ע' יבמות לט:] דחזרו לומר מצוות יבום קודמת למצות חליצה. [אבל סתימת שאר ראשונים דבכל אופן מלמדים, שלא תזקק ליבום].

אילימא דאמר אבא אין וכו'. הרשב"א [וכ"כ הרמב"ן] ויש לפרש' כת' דלפ"ז לא רצה אינה מקודשת, מ"מ עדיין בידו לומר 'אין'. והר"ן [וכן הרמ"ה] כת' דהוה כמו כל תנאי בקום ועשה דבידו לקיים לעולם⁴⁷. והרמב"ן כת' דבכולהו תנאי דפירקין תנן הכי⁴⁸, קיים מקודשת לא קיים אינה מקודשת, ויש בידו לקיים לעולם⁴⁹. אבל הריטב"א תמה דמשמע דלא רצה מותרת לינשא, ולא חיישינן ששוב יאמר 'הן'. וע"כ התנאי שיאמר 'הן' מיד בשעת שמיעה. [וכ"כ הרמב"ן בריש דבריו].

והטור [לח] כת' דכיון דאמר פעם א' הן שוב א"י למחות [וכריטב"א]. וכ"כ השיטה לנ"ל וכס"מ בדעת הרמב"ם [ז א⁵⁰]. אבל הגר"א [לח יד] כת' דהרמב"ם נקט לישנא דמתני'. [וע"ע חלק"מ לח טו].

דף סג:

תוד"ה אלא. וי"ל דיש לנו לדון דעתו שלא ימחה וכו' דלא מחוסר אלא שתיקה. [משמע דהוה נידון אומדנא, כיון דאינו מחוסר מעשה. וצ"ב]. והריטב"א [ושא"ר] כת' דע"מ שישתוק משמע שלא ימחה, וכיון דמת קים לן שלא ימחה [ואף דלא שמע כלל מהני]. אבל ע"מ שישתוק משמע דתלי במחאה דשעת שמיעה לחוד. ואילו ע"מ שלא ימחה, היינו שלא ימחה לעולם.

והר"ן הק' [לסברת הריטב"א] דממ"נ אי הוה תנאי שב ואל תעשה, שישתוק ולא ימחה [כמו שלא תשתה יין], אף כשמוחה אח"כ, הא לא שתיק. ואי הוה קום ועשה, א"כ בעי' מעשה שתיקה. והאיך מהני כשמת ולא שמע. ות' דענין התנאי שב ואל תעשה, שלא נעשית להיפך. ואפ"ה כיון דהוציאו בלשון מעשה, סגי שנתקיים בפעם א'.

אלא אמר ע"מ שלא ימחה. הראשונים [ע' כל הראשונים כאן שהאריכו] הק' מ"ש ע"מ שלא ימחה לע"מ שישתוק. ומבואר ברש"י ותוס' דע"מ שלא ימחה מהני מחאה אף לאחר זמן, אף אחר ששמע. ואילו ע"מ שישתוק תלי רק בשעת שמיעה.

רישא בחד טעמא, ומציעתא וסיפא בחד טעמא¹. פרש"י דמציעתא וסיפא איירי דאמר

46 ועוד צ"ע דלמ"ד [לע' ס] ע"מ לאו כמעכשיו ל"מ היכא דנקרע השטר, א"כ ל"מ כלל בקידושי ביאה. דכלתה ביאתו בשעה שנתקיים התנאי. {ואפשר דזה כוונת התוס' ריה"ז דלמ"ד ע"מ כמעכשיו מהני בגדר תנאי. אבל למ"ד לאו כמעכשיו, באופן דכלתה ע"כ כוונתו לקדשה משעה ראשונה, ובגדרי בירה. ולא בגדרי תנאי}.

47 והריטב"א כ' דהביאו ראייה לדבריהם דהגמ' [בע"ב] מק' ממציעתא, אבל סיפא [דמת הבן] ניחא, דמלמדין את האב לומר איני רוצה, הא כבר שמע בחיי הבן [ושתק]. ומש"ה צריך ללמדו שלא לומר שוב 'אין'. ושוב הק' הריטב"א מה מהני מלמדין להפקיע זיקת היבום, האיך תינשא לשוק, הא יכול לחזור ולומר רוצה אני.

48 ולכאז' כוונתו להקש' האיך קרי ליה 'אינה מקודשת', הא לא נתבטלו הקידושין, ותלוין ועומדים. [וכה"ק הריטב"א]. ובזה תי' דמצאנו הא דאינה מקודשת [לע' ס:] גבי ע"מ שאראך ר' זוה, והראה לה על השולחן. וכן בית כור עפר, והראה לה בבקעה. אף דבידו לקיים את התנאי אח"כ [דהרמב"ן נקט דלשון אראך, אפי' קנה אח"כ, וע' מש"כ לע' שם]. [ויל"ד דהתם קמ"ל דכה"ג לא חשיב קיום התנאי. אבל הכא מה שייך לשון אינה מקודשת, דחידוש המשנה דחל התנאי].

49 ומבואר מדבריהם דהוה תנאי שיעשה מעשה הסכמה. ויל"ד מדברי הרמב"ן [גיטין ה"ל] דבעי' לגלות דעתו בשעת מעשה.

50 והר"ן תמה על לשון הרמב"ם בזה.

1 והתוס' רי"ד ביאר דבעי' לאוקמה מציעתא וסיפא בחד טעמא, דכיון דחד דיבורא הוא מת האב ומת הבן ליכא למיפלגינהו.

ע"מ שימחה, וכיון דמת האב, הא לא מיחה. וברי שא איירי ע"מ שירצה, דוקא אמר אין. אבל הרמב"ן הביא דר"ח גרס רישא ומציעתא בחד טעמא [דלסברת המקשן מציעתא א"ש ע"מ שירצה], וסיפא בחד טעמא. [והראשונים האריכו בזה].

ת"י ד"ה והא. ול"ל קודם שמיעה, דמלמדין משמע אחר שמיעה. והתוס' רא"ש כת' דמשמע דאיירי בכל ענין, אפי' אחר שמיעה. ואף דמת האב איירי קודם שמיעה [דאל"כ הא שתק], התם א"א בענין אחר.

והרמב"ם [ז א] כת' דע"מ שלא ימחה מת הבן ואח"כ שמע האב מלמדים את האב שימחה. והראב"ד השיג דאפי' שמע קודם, דשלא ימחה משמע לעולם. והכס"מ כת' דדעת הרמב"ם דמשמע בשעת שמיעה דוקא, ולא מהני למחות אח"כ [ודלא כרש"י ותוס' ושאר בסוגיין]. וכת' דהחילוק בין ע"מ שישתוק לע"מ שלא ימחה, דבע"מ שלא ימחה מהני מחאה כל זמן שעסוקין באותו ענין. משא"כ ע"מ שישתוק תלי בשעה ראשונה, ומש"ה לא שייך ללמוד.

ת"י ד"ה ולא. דלא כר' יוחנן גבי חבית. דאמר מאן דמתרגם אליבא דחד תנא, ולא ניח"ל לפרש בב' אוקימתות. [והאמוראים שם תי' באופ"א]. ועוד ציין הגהש"ס [ב"מ שם] [שבת פו.] דאי' דמאן דלא מוקים כתנאי וכו', ומאן דמוקים כתנאי יפרש דרישא רבנן וסיפא ראב"ע. ורש"י ציין דפלוגתא היא [ב"מ שם].

רב יוסף ב"א אמר וכו' ע"מ שלא ימחה מכאן ועד ל' יום. פרש"י כשקבע זמן למחאתו וכו'. הרמב"ן כת' דלפ"ז ע"מ שירצה פ' שלא ימחה. [ואילו לר' ינאי הוה שלא ימחה]. וכת' דמסתבר דהלכה כרב יוסף. אבל הרמ"ה והרשב"א [והו' בר"ן] כת' דלרב יוסף איירי בדאמר ע"מ שלא ימחה תוך ל'. ועפ"ז כ' דקי"ל כרב יוסף וקי"ל כר' ינאי דלא פליגי אהדדי.

והריטב"א כ' דע"מ שירצה מכאן ועד ל' יום, משמעותו שלא ימחה מכאן ועד ל' יום. ואף דאמר' לע' דירצה היינו שישתוק. כיון שקבע זמן לשתיקתו, שישתוק ל' יום היינו שלא ימחה ל' יום.

והרמב"ם [אישות ז א] פסק דע"מ שירצה, אם לא רצה או ששתק² או שמת קודם שמיעה אינה מקודשת. אבל ע"מ שלא ימחה וכו' מת הבן מלמדין את האב שימחה. [ופסק כר' ינאי]. והראב"ד השיג דמבואר ברמב"ם דע"מ שירצה היינו שיאמר הן, והא מסקנת הגמ' דהוה ע"מ שישתוק, ולת' בתרא [ר' יוסף] משמע שלא ימחה.

והר"ן כת' דיש ללמוד מדינין אלו לדיני ממונות ולכל מקום שיש בו תנאי.

נאמנות 'אני קדשתיה'

ובא א' ואמר אני קדשתיה נאמן. הר"ן כת' [על דברי רב אסי בסמוך] דע"א נאמן שזה קידש. אע"ג דאין דבר שבערוה פחות מב', דהתם הוא להוציאה מחזקתה. אבל זה שמעמידה בחזקתה, אלא שאומר שנתקדשה לו נאמן. וכת' דאם ע"א אחר מעיד שקידשה מהני, דאין אדם חוטא ולא לו.

והאחרונים [רע"א] הביאו דבפשוטו חידוש הר"ן דדוקא היכא דאיתחזק איסורא בעי' עדים בדבר שבערוה. אבל היכא דאינו סותר לחזקה מהני ע"א לברר⁵. וכ"ד המהר"ק [עב] דמהני

2 אבל הרא"ש הכריע כר' ינאי, דהא במשנה לא הוזכר עד ל' יום. והביא דכ"ד הרמב"ם.
3 והר"ן השיג דכה"ג אסורה לינשא, שמא יתרצה אח"כ. ודוקא מת מותרת לינשא. והאיך עירב להו הרמב"ם בהדדי. [והכס"מ כת' דדעת הרמב"ם דמהני מחאה רק בשעה הראשונה. וע' לע'].

4 והר"ן כת' דהא דע"א נאמן במיתת הבעל, מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה [ע' יבמות פח.], והכא ליתא להאי טעמא. [שהיא אינה יודעת, ול"ש דייקא ומינסבה]. [ויל"ד אם נשאת לזה, ושוב נתברר שאחר קידשה. אי אמר' תצא מזה ומזה. ומשמע דנחשבת אונס].

5 והביאו דתלי בפ' הגמ' [גיטין ב:], האם הוה קו' א' דל"מ ע"א כיון דאיתחזק איסור אשת איש [וכ"מ בתוס' שם], או דהוה ב' קו' דאיתחזק איסורא. ועוד דאין דבר שבערוה פחות מב' [וכ"כ הרמב"ן שם]. והקובצה"ע [סז י] כת' דבפשוטו לפ"ז אין חילוק דבר שבערוה לאיסורין, דבתוריהו איתחזק צריך עדים. [והביא דכה"ק רע"א]. וכת' דלדברי הנתיבות [כח ז, ולח] יש נפק"מ היכא דאיתחזק דבדבר שבערוה צריך עדות בב"ד, אבל באיסורין נגד איתחזק צריך ב' עדים, אבל א"צ קבלת עדות בב"ד [דדוקא בהוצאת ממון דכתיב אם לא יגיד בעיני ב"ד, [וע' משו"ב לח]]. וכת' דלדברי הש"ש [ו ג] נחא, דע"א אינו נאמן בדבר שבערוה. אא"כ מעיד דאין כאן דבר שבערוה.

6 והחז"א [כ יא] כת' דהיכא דנתערבו האוסר והנאסר ובא לברר לא מקרי מתיר או אוסר בערוה, שאין כאן ערוה מוחזקת. אבל כל שנתבררה הערוה ונפל בה ספק אח"כ, אף דאין חזקת איסור הוי דבר שבערוה. ועוד כת' דאפשר דקדשתיה מהני משום טענת ברי בקנינו. [ועפ"ז כת' דשליח שקידש ל"מ, ויישב בזה דברי הר"ן בגיטין].

ע"א בדבר שבערורה כשאינו נגד חזקה [ולמד כן מדברי תוס' גיטין ב:]. וכ"כ הנוב"י [אה"ע צה]⁷.

ובתשו' מיימוניות [אישות ג', ה' לע' נ. ונח:]: כת' דהשליח נאמן שטעה בקידושין. וביאר דע"א נאמן באיסורא היכא דלא איתחזק איסורא [ואפי' בדבר שבערורה]. ואע"ג דאיתחזק לן ביה איסורא כל כמה דלא אמר [שבפשוטו החזקנו אותה מקודשת ע"פ המעשה שראינו], כיון דלדברי העד אינו בא להתיר איסור מכאן ולהבא לא מיקרי איתחזק איסורא⁸.

והש"ש [ו ג] הק' דגבי ממון ע"א אינו נאמן, אף דליכא מוחזק¹⁰. והשמעתתא כ' דסברת התשו' מיימוני דע"א מהני, משום דלדברי העד לא איתחזק איסורא. דעד מעיד דאינו דבר שבערורה. [ודלא כמהר"ק דע"א נאמן היכא דלא איתחזק].

אבל ה^{נתיבות} [בשו"ת רע"א מכת"י צ] כת' דאינו נאמן מדין ע"א, וכוונת הר"ן דמהני ע"י חזקה דאין אדם חוטא¹¹.

והאחרונים [מחנ"א עדות יא, רע"א] הק' סתירה בר"ן, דהר"ן [גיטין סד, ל. בדה"ר] הביא בשם הרמב"ן דהשולח שליח לקדש אשה סתם, אסור בכל נשים שבעולם. אבל אם קרובותיה מעידות שלא נתקדשו נאמנות, דע"א נאמן באיסורין. והר"ן תמה¹² דה"ל דבר שבערורה, וע"א אינו נאמן אף דלא איתחזק איסורא¹³. [וסותר למש"כ הכא דדוקא היכא דאיתחזק איסורא]¹⁴.

והבית הלוי [ב לז ט] כת' דדעת הר"ן דע"א אינו נאמן בדבר שבערורה אף היכא דליכא חזקת איסור. ומש"כ הר"ן בסוגיין דנאמן, היינו משום דאינו משנה מה שהיו מחזיקין עד עכשיו. דאף מעיקרא החזיקו שהיא מקודשת לאיש א', ומש"ה מהני לברר שהוא זה שקידש¹⁵. אבל התם יש לבי"ד על כל אשה ספק שמא נתקדשה, ול"מ ע"א לברר ולהוציא אשה זו מהחזקה. ועד"ז כת' השער"י דע"א אינו נאמן במקום שינוי בדבר שבערורה. אבל להעיד לברר מהני.

והבית הלוי [ב לז ח] הק' סתירה [להיפך] בדעת הרמב"ן, דהרמב"ן [גיטין ב: דל"מ ע"א בערורה, אף בדלא איתחזק. א"כ האין מהני עדות הקרובות להעיד שלא נתקדשו. וכת' ליישב דסברת הרמב"ן דכיון דאיכא אדם א' בעולם שמותרת לו, ומהני לברר¹⁶.

והרשב"א הביא בשם הירושלמי דאין למדין מהכא לממונות, והאומר א' משדותי מכרתי, ובא א' ואמר אני לקחתי, לא כל הימנו¹⁷. אבל בהג' מיימוניות [ט יב, והו' ברמ"א רכב ד]

7 והנוב"י כת' עפ"ז די"ל דע"א נאמן במיתת הבעל מדאור', דכיון דדייקא ומינסבא איתרע לחזקת האיסור. ועי"ז מהני ע"א להתיר. אך הקובה"ע [סז יא] כת' דלסברת הש"ש [הו' בסמוך] ע"א ל"מ להתיר בדבר שבערורה. ואף דאין כאן חזקת איסור [דאיתרע לחזקת א"א], מ"מ עד עכשיו היתה אשת איש.

8 מדברי מהר"ם רוטנברג [והו' שו"ת מהר"ם רוטנברג אלף טו, והג' מרדכי תקמח, ובמרדכי תקכב].

9 ועוד כת' טעמים נוספים. והש"ש הביא דהך טעם עיקר בפנ"ע.

10 והוכיח דסימנים וסימנים וע"א [ב"מ כח.], ל"מ ע"א בממון אף דאינו נגד מוחזק. [ואכ"מ]. ועוד הביא מדברי הרא"ש [ריש ב"מ] דדן עד המסייע לפטור משבועה. אף דמסייע למוחזק. והנתיבות [בשו"ת רע"א מכת"י צ] הביא דמבואר [כתובות טו:] דמהני רוב וחזקה לברר בממון באבידה, דהוה לברר ואינו מוציא ממוחזק [ול"מ בר"ן חולין צו, לד. בדה"ר], ואפ"ה ע"א ל"מ.

11 ועד"ז כ' הבית מאיר [כאן]. וע"ע בסמוך.

12 דאי מדינא אסור בכל נשים שבעולם, ולא משום קנס.

13 והוכיח כן דהא אפי' לאסור אמרי' דאין דבר שבערורה פחות מב' [וכדלק' סו. אשתך זינתה בע"א]. [ואף דהוה לשנות נגד איתחזק היתירא, י"ל דקאי כדעת הרמב"ן [סה:] דל"ש איתחזק היתירא].

14 ורע"א [ג ל] ציין דתלי במח' הראשונים בפ"י הגמ' [גיטין ב:].

15 ועד"ז כ' הדברי' [ס"ס לא] דכוונת הר"ן דלברר שנתקדשה אינו נוגע לדבר שבערורה כלל, דמעיקרא ג"כ מותרת למקדש. [ועפ"ז דן דיהני ע"א בגט הנאבד, לברר שזהו גט שהיה ונכתב לשמה [ואף קודם גירושין]. אבל להעיד שנכתב לשמה צריך עדות].

16 וביאר בכל ספק שנוולד לו באשה א' ל"מ ע"א להכריע לנו הספק, אבל בהאומר לשלוחו, דגם בלא עדותו ידעינן שיש הרבה נשים בעולם המותרות לו, רק לא ידענו מי המותרות, העד נאמן לברר שזאת מן המותרות.

17 ובפשוטו משמע דטענת ברי לא מהני בממון, אף היכא דליכא נתבע לפנינו. והקובה"ע [עז ח] ביאר דהמוכר אינו רשאי לתת לו ע"פ טענת ברי. וכדין מוצא מציאה, דמרבין אף אבידת קרקע. ובמציאה כתיב עד דרוש אחיך, דרשיהו אם הוא רמאי. ולפ"ז אם הוא צורבא מדרבנן נאמן [וכמו באבידה, אף דבשאר דיני ממונות ל"מ טענת צורבא מדרבנן טפי]. ועוד הביא דחזקה שאין עמה טענה, אין מציאין מידו [שו"ע

כת' דאף בממון נאמן¹⁸.

שם. נאמן. הפנ"י הק' האיך מהני ע"א שזה קידש נגד הרוב¹⁹, הא ע"א ל"מ היכא דאיתחזק, וכ"ש דאין להאמין נגד הרוב, דרובא וחזקה רובא עדיף²⁰.

והפנ"י תי' דכל היכא שבלא דברי העד יש מקום ספק, כיון דאיתרע חזקה שפיר סמכין אעד א'²¹. וה"ה לגבי הרוב כיון דאיכא מיהא מיעוטא המסייע לדברי העד ואינו אלא כמברר המיעוט מתוך הרוב.

ומבואר מדברי הפנ"י דהא דאמר' דל"מ נגד איתחזק איסורא [גיטין ב; יבמות פח.] לא תלי' בגדרי הכרעת חזקה דמעיקרא, אלא הוה דין דאין כח לעד לעורר ספיקות. וע"ע בסמוך.

והפנ"י כת' דלפ"ז ע"א נאמן לברר [ברובא דאיתא], ולא נחשב כנגד הרוב. ורע"א [כתובות יג:] חלק דל"ד דבסוגין אין שם המיעוט משתנה מהרוב, וגם הוא שאמר שקדשה בכלל רובא דעלמא. ופשיטא דרק א' קידש, ומש"ה נאמן לברר שהוא הוא שקדש'. אבל היכא דהרוב פסול או טריפה והמיעוט כשר האיך מהני לברר, הא הו' כנגד הרוב²².

והש"ש [ו ז] כת' דע"א נאמן נגד הרוב [ברובא דאיתא קמן], דלדברי העד כך היתה מעיקרא²³. ובאר דכלפי מי שמכיר ויודע הוה כמונחת בפנ"ע, ואין כאן תערובת כלל²⁴. והעד אינו מעיד נגד הרוב. ודוקא הוחזקה לפנינו ע"א אינו נאמן נגד חזקה [דאלים טובא].

ועוד דן רע"א [שם] דע"א אינו נאמן נגד איתחזק היינו דוקא לומר שנשתנה עדות ובלאו עדותו לא ה' אצלנו ספק. דמה"ת לומר שנשתנה²⁵. אבל היכא דנתעורר הספק, ע"א נאמן אף דיש הכרעת חזקה. [והפתח"ת קז יב הביא כן מהפנ"י הנ"ל²⁶].

ועפ"ז כת' רע"א אף לענין רוב, דיש לחלק בענין הרוב, דע"א אינו נאמן נגד רוב שטבע עולם כן. אבל רובא דאיתא קמן, דגם המיעוט לפנינו, אלא דגזיה"כ לומר דכל דפריש, ופשיטא דאין סברא לומר דהוא מהפסול יותר מהכשר רק דהתורה אמרה לתלות ברוב.

ז"א אני קדשתיה וכו' שניהם נותנים גט. האחרונים הק' דהוה עד א' בהכחשה, ונימא דעדותן בטילה וכמאן דליתא²⁷. והאיך מותרת ע"י גיטין אלו. והמקנה הביא דמכאן ראייה לדעת הרא"ש [שו"ת הרא"ש נא ד, וכ"פ השו"ע יז ט] דע"א מת וע"א נהרג מצטרף [ע' יבמות קיז: 28]. אמנם העירו דסברת הרא"ש דנתקבל עדותם דאינו חי, דבזה שניהם שווים. אבל הכא כל א'

ח"מ קמו ט, וע"כ משום אבידת קרקע.

18 ובהג"מ הביא דהירושלמי לא מסיק, והכריע [בשם ריב"א] [מסברא] הואיל והמוכר מודה שאינו שלו, א"כ אינו בע"ד של זה שטוען שהוא הלוקח. [והגר"א [שם ה] תמה דבספרים בידינו הוכרע דל"ד, ותמה על הרמ"א דהרשב"א ור"ן וה"ה הביאו את הירושלמי כן].

19 והק' מה אהני הר"ן במש"כ דלא הוחזק ערוה. הא הוה נגד רוב [רובא דאיתא קמן דכל העולם]. והפנ"י דן דאפשר דנתקדשה בקבוע [ע' נזיר יב]. אך הק' דתוס' [שם] כת' דהוה קבוע רק לחומרא ולא לקולא.

20 והביא דל"מ לשון הרמ"א [יר"ד קכז] דע"א נאמן דוקא בב' חתיכות, א' של חלב וא' של שומן. משמע דבמקום רוב אינו נאמן. אך הביא דמעשים בכל יום שלוקחין בשר מהמקולין ע"פ עדות הטבח, ואף כשידוע לנו שיש לו רוב טריפות.

21 והש"ש [ו ז] הק' דל"מ בשום מקום דחזקה עדיף מרוב.

22 אך הביא דמשמע [כתובות שם] דאשה נאמנת שזינתה מהמיעוט. וכת' בדיד האשה שלא לזנות, והיכא דבידה נאמנת. ועוד כת' דאולי עיני' נתנה בזה, וא"כ אין הרוב מתנגדת. דבאמת הרוב בא לזנות והיא לא היתה רוצית רק לזה [והביא כע"ז כ' תוס' שם דאשה מזנה בודקת ומזנה]. ונאמנת כל שיש לנו טעם וסברא דמה"ט לא ה' מהרוב, ובצד זה אין כחו של הרוב. אך כת' דלפ"ז היכא דנאנסה אינה נאמנת.

23 [וע"פ מה שייסד ע"פ דברי התשו' מיימוני הנ"ל דע"א מהני, דלדברי העד אינו נגד איתחזק דבר שבערוה. ודוקא היכא דאף לדברי העד הוה מכאן ולהבא, ומודה דמעיקרא הוה איסור].

24 וכ"כ המקנה דכלפי העד ליכא רוב, דהוה יודע שהגיע ממקום המיעוט. והקוב"ש [ח"ב לש"ש כח] הק' דהא מ"מ לדידן הוה נגד הרוב.

25 כגון להעיד שנתרם תבואה זו או שמת בעלה.

26 [וע"ע קה"י גיטין א]. ועד"ז דנו האחרונים לפרש דברי התוס' [סד]. דעשאוה כבידו [ע"ש]. וכן דברי הרמב"ן והרשב"א [סה:] דל"ש איתחזק התיירא. אמנם כמה פוסקים נקטו דתלי' בגדרי הכרעת החזקה, דע"א אינו נאמן נגד חזקה דמעיקרא, אף כשיש ספק לפנינו. [וע' מש"כ סה:].

27 וכ"כ הרמ"ה דסיפא קמ"ל דלא תימה כיון דתרי נינהו ומכחשי אהדי וחד משקר, נימא דתרווייהו לא מהימני. קמ"ל כיון דהאב שותק ואומר איני יודע נאמנין, ונותנים גט והיא מותרת לכל אדם.

28 וע"ש בגר"א [יז מ] דכת' דהוה טעות, דהיתר הרא"ש דוקא מכחישים בבדיקות. אבל בדרישות אינו

מעיד עדות אחרת, ול"ש צירוף²⁹. ובע"א בהכחשה לא דנים בתורת ממ"נ. וצ"ע.

נאמן ליתן גט אין אדם חוטא ולא לו וכו'. פרש"י בדבר שאינו נהנה ממנו, להתיר אשת איש בחינם. האחרונים דנו האם הוה משום נאמנות ע"א, דכיון דל"ש יצרו תוקפו הדר דין ע"א. [וכ"כ הפנ"ק³⁰ והמקנה, וכ"מ בר"ן]. או דהוה דין נאמנות מחודשת משום חזקה. וכ"כ הנתיבות [בשו"ת רע"א מכת"י צ, ה' בחי' רע"א השלם כאן]³¹.

והגר"א [לז נז] כ' [דבסוגיין] אע"ג דנוגע בדבר ועדותו אינו כלום, כאן אינו אלא לברר דבריו של אב. וזהו דאמר' אירתותי מרתת.

והרשב"א [כתובות כב.] הק' דמבואר בסוגיין דנאמן להתירה לזה. ואילו [שם, ולק' סד.] מבואר דרחמנא הימני' להתירה שקידשה לזה. [וכה"ק תוס' שם, ע"ל סד.] והרשב"א תי' דבסוגיין הוה משום חזקה דלא משקר, דילמא לא יחפה האב. אבל ע"א בעלמא ל"מ.

והמחנ"א [עדות יא] הביא בשם מהר"י ב"ל [ג קב] דהר"ן כת' טעם זה אליבא דמ"ד דנאמן אפי' לכנוס, אבל לפטור נאמן בלאו ה"ט משום דאין אדם חוטא ולא לו³². והמחנ"א חלק דאף ל"מ ע"א נאמן בדבר שבערוה, מטעם שאין אדם חוטא ולא לו.

שם. נאמן ליתן גט. והרמב"ן [ושא"ר] כת' דאף דבא מתחילה לכנוס, כיון דנתן גט ולא חזר בו, נאמן להתיר. אבל בשיטה לנ"ל כת' דדוקא היכא דבא ליתן גט נאמן להתיר.

והשעה"מ [ט יב] הביא דתל' בנידון המהר"י ב"ל [ג קב] היכא דקבלו עדות שלא בפני בע"ד, האם יכול לחזור ולהעיד בפניו. או דאמר' דאחזוקי שקריה.

רב אסי נאמן לכנוס. הרמב"ם כת' דא"צ קידושין אחרים. והרשב"א ור"ן כת' דה"מ בא', אבל כשיש ב', וא' נתן גט, צריך קידושין אחרים. והב"ש [לז מז] ביאר דצריך לחזור ולקדש, שמא קידש וגירש³³. וכ' דלרש"י ותוס' הסברא משום אירתותי, ונתברר שהוא קידש. וא"צ שוב לקדש. והק' לפוסקים דבעי גט, מהו אירתותי.

כנסה ובא אחר ואמר אני קדשתיה, לא כל הימנו לאוסרה עליו. ורע"א כ' הטעם דהעד הראשון הרי הוא כשנים³⁴.

והרשב"א כ' דמסתברא דלא סוף דבר כנסה ממש אלא כיון שהתירוה לכנסה אע"פ שלא כנסה, וכדאי' [כתובות כג.]. והחז"א תמה דל"ד, דהתם התירו משום מיגו. ואילו הכא במה עדיף האי.

רש"י ד"ה כיון דאיכא אחר וכו'. שמא יכיר. רע"א הק' דהא ראה שהאב שתק כשאמר האחד אני קדשתי ולא הכירו. וצ"ל דכ"ז שיש רק א' שאומר שקידש האב אינו נותן לב להיות רמי אנפשי', דסובר שמסתמא האמת אתו. אבל כשרואה ב' רמי אנפשיה ומדכר. אך הק' דלא ה"ל לרש"י לומר שיכיר האחר. אלא דרמי אנפשי' ויכיר שהוא לא קידש. וצ"ע.

סוקלין ע"י - הוחזק

מהו לסקול ע"י. פרש"י אם אמר קדשתי את בתי. וקאי בכל נאמנות האב שקידש את בתו. וכ"כ הבעה"מ דלא קאי אסוגי' דלעיל, ואיירי דאמר קדשתי את בתי לפלוני. אבל הביא בשם ר' אפרים [וכ"כ השיטה לנ"ל בשם ר"א אב"ד והריטב"א] דאיירי אסוגיין כשאמר איני יודע למי. ובא עליה גר שנתגייר או קטן שגדל אח"כ [שודאי הוא לא קידש]³⁵.

מצטרף. והב"ש [שם כה] כת' דס"ל דהוה בדיקות, וכמנה שחור. ולא דרישות.

29 דהעדות הוה שהיא אשתו, קודם שגירש. דאילו אחר הגט להעיד דגרשה היא ל"ש בע"א. דהוה עדות דבר שבערוה.

30 כ"כ הפנ"י בתחילת דבריו, ושוב דן דל"ש חזקת א"א חוטא בכל ע"א באיסורין, דדוקא בבע"ד, כגון שליח שנותן גט שייך חזקה זה. אבל שאר ע"א י"ל דלא דייק. וכת' בדבריו הר"ן לא משמע כן.

31 והבית מאיר כת' [לז"ד הר"ן] דסוגיין דהאמינו חכמים משום חזקת מירתת. ויש כח לחכמים להאמינו. [והוסיף משום תקנת עגונות, וציין תוס' יבמות פח. מתוך שאין זה עקירת דבר מהתורה, כיון שדומה הדבר הגון להאמיין]. ועוד כת' דהכא יש ס"ס, שמא הוא קידש, ושמא המקדש מת. אף דספיקות גרועין, מ"מ ס"ס נחשב כמו ספק מעלייתא.

32 והבית מאיר כת' להיפך דל"ש תורת ע"א לעצמו ליכנס. ונידון הר"ן רק לענין להתיר בגט, להתיר השני.

33 וכת' דלפ"ז אם כנס קודם שנתן השני גט, אסורה לבעל ולבועל.

34 אבל אם השני בא וכנס, הוה ע"א בהכחשה. והק' דהר"ן כת' טעם אחר, דכנס שלא ברצון חכמים.

35 ועוד כת' הריטב"א כגון שהאב אומר ברי לי שאין זה בעלה.

ורב אסי אמר סוקלין וכו' לכולה מילתא הימני' רחמנא. פרש"י [לעיל] להחזיקה ע"פ כדון נערה המאורסה, ולסוקלה. האחרונים דנו האם איירי דהאב העיד שקידשה, ועי"ז הוחזקה כא"א ואם זינתה אח"כ נסקלת. או דנאמן אחרי שזינתה, דקרא כתיב את בתי נתתי וסקלוה. [וכקו' תוס' ד"ה לקטלא]. ורע"א כת' דבפשוטו משמע דנאמן מכאן ולהבא [וכ"כ הפנ"י³⁶], אך דייק דתוס' [הנ"ל] משמע דלרב אסי ניחא, ומשמע דמעיד אחר הזנות³⁷ את בתי נתתי'. וצ"ע³⁸.

לעיל. רב אמר אין סוקלין. התוס' ר"ד כת' דהכא איירי בדלא איתחזק. אבל בתר דאיתחזק בעיר סוקלין, בין דאיתחזק ע"י עצמה או ע"י אביה. וכדאי' [לק' פ.]. דהוחזקה נדה בשכינותיה, בעלה לוקה עליה משום נדה. ואי' [שם] דאיש ואשה שהגדילו בתוך ביתו, נסקלין זה ע"י ונשרפין זע"ז³⁹. והביא דתני בירושלמי איש ואשה שבאו, ואמרו שהיא אשתו אין הורגין עליהם משום אשת איש. הוחזקו ל' יום הורגין עליהן. אף דהחזקה ה' על פיהם מהני לעונשין.

והחז"א [כ יט] ביאר דנחשב הוחזק ע"י דבני העיר מחזיקין דבריהם אמת. אבל אם אנשי העיר מסתפקים בדבריהם לא הוה הוחזק. וזהו שיעור ל' יום דמתוספת הכרה של בני העיר. אבל באיסורין דרחמנא הימני' לע"א, מיד נענש.

שם. והרמב"ם [סנהד' טז ו] כת' בע"א נאמן באיסורין, דאי"צ ב' עדים אלא בשעת מעשה, אבל האיסור עצמו יוחזק בע"א. כיצד ע"א שהעיד דהוה חלב, ואח"כ בא זה ואכל בהתראה לוקה⁴⁰. [והביאו מקורו מהירושלמי סוטה ו ב.]. והפנ"י הק' מסוגיין ה"נ כיון דהאב נאמן כתרי שקידש, נימא דהוחזק כא"א, וממילא סוקלין על ידו. והק' כיון דאמר' הכא פלגי', כ"ש בע"א באיסורין נימא פלגינן ואינו נאמן להעניש. ובהדיא מדמה הגמ' [בסמוך] להדדי. וכה"ק המחנ"א [עדות י] על הרמב"ם מדברי רב חסדא [ע' בסמוך].

והמהר"ט כת' [בדעת תוס' ד"ה בני] דא"נ היכא דהעיד קודם נסקלת ע"י, כיון דהוחזק. וההיא שעתא גילוי מילתא היא⁴¹. והנידון בסוגיין כשהעיד אחרי שזינתה.

והפנ"י [בקו"א] תי' דנאמנות האב חידוש, שהרי אין דבר שבערוה פחות משנים. ואין לך בו אלא חידושו לאוסרה, ול"מ להחזיקה לענין עונש. והרמב"ם איירי דוקא היכא דבלא"ה יש ספק לפנינו, דבדין דע"א נאמן.

והש"ש [ו י, יב] כת' דדוקא היכא דהוחזק ל' יום לוקה ע"י. ודייק כן מדברי הרמב"ם [נזירות ט יז] דכת' דנהג נזירותו ע"פ הע"א, אלמא בעי' הוחזק ל' יום^{42, 43}. [וכת' דהרמב"ם בשאר מקומות סך אמש"כ בהל' נזירות]. אבל האחרונים הביאו דבירושלמי [סוטה ו ב] משמע אי"צ ל' יום.

ובשר'ת רע"א [ס"ס קז] כת' דיש לחלק בין מלקות למיתה, ואף דמלקין במה שהוחזק ע"פ העד, אבל ל"מ לענין חיוב מיתה⁴⁴. ועפ"ז מיושב דבסוגיין קאי לענין חיוב מיתה. [ובזה ל"מ אא"כ הוחזקו להתנהג כן ל' יום, וכדלק' פ.]. [ועדיין קשה מדברי רב חסדא ע' בסמוך].

והאחרונים [זכר יצחק מו, ר' אהרן, ועד"ז הביא הקוב"ש כתו' נח] ביארו דגדר חיוב מיתה הוה משום החפצא

36 והפנ"י הוכיח כן, דאל"כ הוה התראת ספק.

37 והביא דכ"מ בתוס' [לע"ג:] דהק' דקרא איירי בנערה, דנקטו דאמר עכשיו את בתי נתתי. ולא שאמר כן בקטנות, ואח"כ זינתה.

38 וכן דייק מתוס' [ד"ה בני בסופו] דלרב חסדא האב אינו נאמן אחר שכבר אכל, ומשמע דלרב אסי נאמן להלקותו על מה שאכל מעיקרא. וכבר עמד בזה המהר"ט. [ע' בסמוך].

39 וכ"פ הרמב"ם [איסור"ב א, כבא]. והרמב"ם הביא ראיה דהא מקלל אביו נסקל, אף שאין עדות שהוא אביו, אלא שהוחזק בכך. [והאחרונים הק' מהגמ' חולין יא, וה' לק' פ.].

40 בד"א כשלא הכחיש העד בעת שקבע האיסור, אבל אם אמר דאינו חלב, אינו לוקה.

41 והמהר"ט הביא דכ"כ הרי"ף [במות לט: יג. בדה"ס] דאפי' קרוב נאמן להעיד להכיר את היבם, דגילוי מילתא הוא. וההיא שעתא לאו מילתא דאיסורא או ממונא מסהיד. אלא מילתא בעלמא מגלה לנו.

42 והחז"א [כ יט] כת' דכוונת הרמב"ם שחייב לנהוג. והדבר"י [כא ב] כת' דאם לא נהג כדברי העד הוה כהכחשה. וע"א אינו נאמן לאסור כשהבעלים מכחיש.

43 והשמעתתא [שם י] כת' דכל שלא הוחזק ל' יום העד יכול לחזור בו באמתלא [ע"ש שהאריך בזה, וע' מה שהו' בסמוך].

44 ובהג' אמרי ברוך [לש"ש ו יב] דייק כן מלשון הרמב"ם, דמעיקרא כן לענין חיוב מיתה. ושינה לדון על מלקות. וכ"מ ברמב"ם [איסור"ב א כב].

דאיסורא [והע"א נאמן רק לאסור, ולא על החפצא]. אבל חיוב מלקות הוה משום דעבר אמירא דרחמנא. וכיון דהוכרע לאיסור, ממילא לוקה.

ויש **אחרונים** [חמד"ש נו, אמרי ברוך לש"ש] שדייקו דדוקא היכא דהוחזק ע"י עד א' כשר לוקה, אבל עדות אשה לא⁴⁵.

והנתיבות [לו י, חור"ד קכז א, קפה ה] כת' דדוקא היכא דע"א נאמן באיסור דלא איתחזק, אמרי' דהוחזק ע"פ, ונענש. אבל במקום דהוה כנגד חזקת איסור, אף היכא דע"א נאמן [כגון בידו, או נאמנות האב וכדו'], אבל ל"מ שיענש ע"פ⁴⁶.

והדברי' [כא ד] תי' דבשעת הגדת עדותו הוה נידון איסור, ונתקבלו כל דברי העד. וממילא מסתעף שלוקה. משא"כ אב שאמר קדשתי, דאף מתחילה הוה דבר שבערוה, והאמינתו תורה מעיק' לחצאין, לאוסרה ולא לקטלא. [ועד"ז כ' השערי' ו יג].

ועוד כת' הדברי' [כא ו] ליישב דגדר נאמנות האב שקידש, שייכא לדין דאדם נאמן על עצמו. ודייק דהרמב"ם כת' יחד הא דאב אינו נאמן לסקול, וכן האשה שאמרה נתקדשתי אין סוקלין ע"י [דהוא מדין שויה אנפשה]. ומבואר דהרמב"ם הרכיבם להדדי, דאף נאמנות האב הוה מדין לאוסרה כחתיכה דאיסורא. ולא הוה בגדר עדות על גוף הדבר.

והביא מקור לזה מדברי הרשד"ם [אה"ע ס"ס ט, ה' במגיה למשנ"ל אישות ט טו] דאב שקיבל קידושין בעד בתו, ואמר שהמקדש היה גדול. אף שעדים מכחישים שהיה קטן, צריכה גט. דלדידה שויה אנפשה חתיכה דאיסורא. וצ"ב דהוה נידון נאמנות האב שקידש, ומה שייך בזה שויה אנפשה. ומבואר דגדר נאמנות האב מדין בעלות, ושוי' אנפשה.

סברת הוחזק - הדברי' [לא ג] כת' לפרש דזהו חלב שצוותה תורה. והרי הוא כחלב כליות ממש, אף אי כלפי שמיא גליא דאינו חלב⁴⁷. ועוד פי' דבשעת עדותו נאמן כב', דע"א באיסורין כב' בממון⁴⁸. והקוב"ש [כתובות נח] כת' לפרש דכיון דהעיד לענין איסור, ממילא לוקה. ול"ש פלגינן בדבר שהוא תולדה זו מזו [וציין לקובה"ע כא ו].

שם. סוקלין. **חכמי פרוניציא** נח' אב שאמר שקידש את בתו, האם נאמן לחזור בו ע"י אמתלא. והביאו דרחמנא הימניה לאב כב' עדים, ומש"ה לא מהני אמתלא. ובפשוטו משמע דכיון דהוה נאמנות גמורה [לענין לסקול], אינו חוזר ומגיד ולא מהני אמתלא. והש"ש [ו ח] הק' דע"א נאמן באיסורין הוה תורת עדות⁴⁹, ומבואר [כתובות כג.] דמהני אמתלא. ועוד הביא **השמעתתא** דגבי יכיר מבואר [ב"ב קכז:] דמהני אמתלא לחזור בו. וכת' לחלק בין היכא דמפרש דבריו הראשונים, נאמן דלא נתכוון לכך מעיקרא. ודוקא היכא דסותר דבריו הראשונים וחוזר בו ס"ל לחכמי פרוניציא דל"מ אמתלא.

והש"ש [ו י] הק' דאת"ל מהני אמתלא, א"כ האיך לוקין על דבריו. דהא איסורו ברור, ושמא יחזור ויטען אמתלא [והביא סברא זו מהראשונים ע' ב"י יו"ד קפה]⁵⁰.

ויש **אחרונים** שדנו דהאב אינו בע"ד לטעון אמתלא. [ובעי' נאמנות לטענת האמתלא].

ואזדא רב חסדא לטעמ' וכו'. **הראשונים** הק' במה הוה לטעמיה, דרב חסדא איירי לענין ע"א באיסורין. דל"ש בזה נאמנות האב. [ועד"ז הק' התרי']. ועוה"ק התוס' ר"ד דלא הימניה רחמנא על בנו.

45 [וה"נ האב הוא פסול עדות]. והדברי' [כא ד] חלק על הדיוק.

46 וביאר דבידו מהני משום בעלות [וכמ"ש הרא"ש בגיטין], וכיון דהוה בעלים מצי שוי' איסור לכל העולם. אבל ל"ש שילקה ע"פ. ועוד משמע מדבריו דכיון דמעיד כנגד חזקה, ע"כ אינו נאמנות גמורה.

47 [וצ"ב דמשום עדות העד לא ישתנה הדין, ועדות הוה גדר בירור ולא דין איסור. ויל"פ דשורש הסברא דהוה תולדה מהאיסור, וכמ"ש הקוב"ש. אלא דיל"ד דהעד נאמן שזהו דבר האסור, ואולי אינו נאמן שהוא מין פלוני. אלא דזהו רק היכא דהתורה צוותה שלא לאכול דבר האסור, ושפיר הוה תולדה מהאיסור].

48 [וציין דהש"ך [קכז יד] הביא מח' אי באיסורין אמרי' ע"א כב'].

49 וכת' לדין דתלי במח' האם ע"א נאמן לאסור, דלדעת הרשב"א [לק' סה:] דע"א נאמן לאסור נאמן בתורת ע"א. אבל לדעת תוס' [שם] ע"כ נאמנות לאסור רק משום שוי' אנפשי'. ולא שייך בזה גדר ע"א. ושוב הביא [שם ט] דמפורש בשו"ת הר"ן [מז] דע"א שהעיד שלא בפני ב"ד יכול לחזור בו ע"י אמתלא.

50 והחז"א תי' דנתקבל עדותו בב"ד ודנו ע"פ, שוב לא מהני אמתלא לחזור. וה"נ כיון שהלקוהו ע"פ אינו יכול לחזור בו באמתלא.

והרמב"ן תי' דקו' הגמ' מבת ג', דרב חסדא איירי אפי' מעיד שהיא בת ג' ונתקדשה בביאה, ודרשי' את בתי נתתי, כל הנתינות משמע. ואף דנאמן שמקודשת משום נאמנות האב, אין סוקלין ע"י. [ועד"ז כ' התוס' רא"ש, וע' בסמוך מש"כ המהרש"א].

והתוס' ר"ד כ' דר' חסדא קאי משום נאמנות ע"א⁵¹, ואזדא לטעמיה דאע"ג דנאמן לקרבן, לגבי עונשין לא מהימן⁵². ועד"ז כת' הרמב"ן [בתי' הב'] ועי"ל דאזדא לטעמייה דאשכחן כה"ג נאמן ואין סוקלין.

אבל הריא"ז [לק' עח. פ"ד הל' א טז, ה' בשלט"ג לב. בדה"ר] דהאב נאמן מדין "כיר" להעיד שבנו גדל, ובזמן פלוני נולד. והקובה"ע [לה ב] וכ' דכ"מ ברמב"ם [אישות ב] דדוקא אב נאמן. [ועי' קוב"ש ב"ב תיג].

נאמן לקרבן אבל לא למכות ולא לעונשין. המחנ"א [עדות י] הק' מסוגין לרמב"ם [סנהד' טז הנ"ל] דע"א המעיד באיסורין, הוחזק ולוקה. א"כ ה"נ כיון דהוחזק ע"פ העד אמאי אינו לוקה ממילא. [לת' הא' בתוס' דאיירי קודם מעשה, אבל לת' ב' איירי אחר שכבר עבר⁵³]. ות' ד"ל דאיירי במכישו⁵⁴ קודם שעבר.

והחז"א [נט יח] כת' דלרמב"ם ע"כ בסוגיין הוה נאמנות מדין כיור. ואילו לדעת הראשונים דבסוגיין הוה מדין ע"א, מבואר דאין לוקין בתולדה מעדות העד. והירושלמי דלוקין ס"ל כר' אסי דאף סוקלין ע"י.

והחז"א [מכתב] כת' ליישב דבע"א באיסורין, הזהירה תורה על חלב שהוחזק ע"פ ע"א, ומש"ה העובר על האזהרה עובר בעונש. אבל אין האב נאמן על אדם לעשותו גדול להענישו, שאם הוא קטן א"א להזהירו בשביל עדות האב, שאין הקטן נזקק לשמוע לנו. וכיון שאינו נאמן לענין עונשין ומלקות, אין הדבר מתחזק ע"פ האב אלא לחומרא. ואין זה הכרעה לענין דבר שבערוה⁵⁵.

והדבר"י [כא ז] תי' דעדות להעיד על שנים בעי תורת עדות לשווי' גדול. ול"ש עדות ע"א על גוף הדבר, ומתקבל דביר העד רק על המסתעף.

תו"י ד"ה ולא לעונשין. מסתמא רב אסי ל"פ אמתני' [לק' סד]. דשבויה לא הימנו, ולמכות ועונשין אין להאמינו טפי משבויה. והמהרש"א כת' דלרב אסי ילפי' דהימני' קרא אף אסקילה דכתיב בהך קרא [ע' תוס' לעיל], וה"נ נאמן במכות ועונשין שבאין ע"י נישואין⁵⁶.

רש"י ד"ה אבל לא למכות. חוששין שמא שומא בעלמא. [וכדאי' נדה מו.]. הרש"ש כת' דאף לקולא אמרי' דהוה שומא. ואשכחן בל"מ חוששין לקולא.

והמג"א [תקעא ג] הביא דקצת משמע דאם אין יודעים שנותיו אין נדרו נדר, וצ"ע דהא הוי ספק דאורי'. ואפשר דה"ק כשהאב אומר שהוא בן י"ב שנים ה"ל כודאי אפי' הוא קטן מאד.

תוד"ה בני. שהרי שנים בלא שערות אין מועילין. והתוס' רא"ש הביא כדאי' [נדה מו.]. דבעי בדיקה לענין חליצה. [ורבא [שם] אמר דלענין מיאון חזקה מבן י"ג שהביא שערות. והפוסקים⁵⁷ האריכו לדון האם הך חזקה מהני רק להקל מדרבנן. או דמדאורי' מהני חזקה, אלא שהחמירו רבנן בנידון דאורייתא. והמלחמות [חולין ד. בדה"ר] כת' דאף דיש חזקה, לא סמכי' אחזקה היכא דאיתא קמן לבדוק.

בא"ד וקשה דא"כ כל הבאות לפנינו לחלוץ וכו' דשמא היבם קטן⁵⁸. והרא"ש הוסיף דאף

51 ואם אמר לו עד אחד אכלת חלב נאמן [ע"ע לק' סה:], גם כשאמר בן תשע הוא זה ובת שלש היא זו לחייבם קרבן נאמן. וכת' ואפי' אחר נמי דקים ליה בבירור נאמן. ונקט אב משום דסתם אב ידעי.

52 ומשמע דסברת רב אסי דכיון דהימני' רחמנא שקידש, לא פלגינן נאמנות. ואף נענש ע"ז. ורב ורב חסדא ס"ל דנאמן, ואינו נענש ע"ז.

53 והמהר"ט הביא דכ"מ בתוס' [ד"ה בני בסו"ד] דהאב נאמן אחר שכבר אכל חלב, ומעיד שהיה גדול בשעה שעבר. ומבואר דלולי דברי רב חסדא היה נענש ע"פ עדות אביו. והק' דקרא כתיב ובנים לא יומתו על אבות. וכת' דס"ד דעיקר עדותו להעיד שהוא גדול, וממילא הוא דמקטיל.

54 [ויל"ד דלדברך קטן אתה, ול"ש הכחשתו].

55 [ומש"ה לא נחשב תולדה מההכרעה, דאף מעיקרא הוכרע כן רק לחומרא].

56 והרש"ש הק' דרב חסדא קאי באומר בני זה בן ט', דלא שייך לנישואין. [והתוס' רא"ש תי' ע"ז, ע' בסמוך].

57 פנ"י [כאן], פרמ"ג [נה א"א ז, ומשנ"ב נה לא], שו"ת רע"א [ז].

58 [ובתי' הא' כת' תוס' דהיכא דיש ריבוי שערות לא חיישינן דאינו בן שנים והוה שמוא. ובתי' הב' כת' דסמכי' אאומדנא וגדולים בקומה, דמסתמא הביא שנים. ולתי' הג' בתוס' בסתמא סמכי' אסימנים. ולא חיישינן דהוה שומא]. ובסה"ת [במרדכי הנ"ל] כת' דמהני כשיש קול בדבר, שהחזיקו השכנים בבגרות

לא נוכל לסמוך על דברי האב שהוא גדול בשנים [דהא ל"מ עדות האב לענין עונשין]. וכ"כ המרדכי [יבמות נט, מס' התרומה] בשם ר"י דהאב אינו נאמן לחליצה דהוי דבר שבערוה. דחלוצה ערוה, ול"ש ע"א באיסורין כיון דאיתחזק איסורא⁵⁹. והריא"ז [הנ"ל] חלק אס' התרומה, וכת' דהאב נאמן לענין חליצה על בנו שהביא שנים, מדין יכיר. ונאמן בין בממון [שהוא בכור לקבל פי שנים], ובין ביוחסין [שהוא ממזר, ואפי' להתירו בממזרת]. ורק לעונשים אינו נאמן.

והמרדכי [הנ"ל] כת' דאף שהוחזק כגדול ולעבור לפני התיבה ל"מ לחליצה. והפתח"ת [קסט יג] הביא בשם החת"ס [ב פו] דמהני עדים שמעידים שאמר האב קודם מעשה, הוחזק ומהני אף לחליצה⁶⁰. והפתח"ת הק' מלשון השו"ע [שם], והחז"א כת' להדיא בסה"ת [הו' בבי] בשם ר"י דלא כן.

והמרדכי [הנ"ל] כת' דחליצה הוה דבר שבערוה. וכ"כ הריטב"א [סד.]. אבל המרדכי [שם נח] הוסיף דהיינו למ"ד דאין קידושין תופסים ביבמה לשוק. משמע דלצד דתפסי קידושין ע"א נאמן להתיר. והנוב"י [אה"ע ק נד] האריך דנידון היתר יבמה לא הוה דבר שבערוה⁶¹.

ובש"ת רע"א [קכד] נח' רע"א והנתיבות האם לדון על ממזר נחשב דבר שבערוה, ודנו דכיון דהוה לאו בעלמא אינו דבר שבערוה. ורע"א האריך להק' דאף יבמה לשוק הוה לאו, והוה דבר שבערוה. והנתיבות [שו"ת רע"א מכת"י צ] הביא דהמרדכי תלה אי תפסי קידושין⁶².

ובש"ת הרא"ש [נב ה, הו' בבי] אה"ע קנז] כת' דע"א אינו נאמן להעיד שזקוקה ליבם, וכמו שאינו נאמן נתנסך יינך [וכדעת תוס' לק' סה: דע"א אינו נאמן לאסור], דלאו כל כמיניה דבעל להוציאה מחזקתה ולאסרה לעלמא. ומשמע דדינו כדיון איסורין.

ועוד ציינו [יבמות צג:]: דנו ע"א ביבמה, מבואר דל"מ מגדרי ע"א באיסורין. וכן בגמ' [שם קה:]: דנו בינו לבניה מנא ידעי' [עי"ש רשב"א וריטב"א ונמוק"י]. [והקוב"ע [לה ה] הביא דבגמ' [ב"ב קלד:]: דימו דין בידו להתיר יבמה, להא דבעל שאמר גרשתי את אשתי. וע"כ דהוה דבר שבערוה].

דף סד.

ולחרמים ולהקדשות ולערכים. הריטב"א הק' דערכין והקדשות דאיכא אפוקי ממונא, והאיך נאמן ע"א באיסורין. [אבל לריא"ז דהוה מדין 'יכיר' ניחא]. ות' דנאמן משום חומר גבוה.

תוד"ה נאמן. תימה הא אין נאמן אלא בדבר שבידו. וכדעת תוס' [לק' סה:]: דע"א אינו נאמן לאסור, אלא בדבר שבידו. וביארו סברת רבא [גיטין נד:]: שהיה בידו פעם. אבל דעת הרמב"ן [לק' שם] דע"א נאמן לאסור.

והש"ש [ג יג] הביא דמבואר בקו' התוס' דחזקת קטן נחשב איתחזק איסורא, ואף דעשוי להשתנות³.

אבל החוות דעת [קכז א] כת' דזהו תי' התוס' משום דהוה חזקה העשויה להשתנות, וכ' לפרש דאף גדר 'בידו' הוא משום דכיון שבידו לשנות החזקה הוי כחזקה העשויה להשתנות, דל"ה חזקה⁴. [וכ"מ בדברי התוס' רא"ש ע' בסמוך].

והבית הלוי [ב לח] כת' דל"ל דגרע מחזקה העשויה להשתנות, דהא תלי בזמן. והספק מתי התחיל וממילא עי"ז מתי מסתיים. ודן דכע"ז הנידון גבי נדה [ע' תוס' גיטין ב:].

שלא ע"פ האב. ואי"צ עדות על הלידה. והביא בשם ראב"ה דסגי בהכרת זקן.

59 וכ"כ הריטב"א בשם תוס' בשם ר"י בר שמואל דהאב והאם נאמנים להשלים מנין בביהכ"נ, אבל לא לחליצה דומיה דמכות ועונשין, דדבר שבערוה היא.

60 [וע"ד הא דאי' תינוק ותינוקת וכו']. וכמ"ש הרמב"ם [הל סנהדרין] גבי מלקות, הו' לעיל].

61 ויש אחרונים דהביאו דמדברי הריא"ז [הנ"ל] מבואר דאינו דבר שבערוה.

62 ורע"א [בחי' לק' סו.] קיבל דבריו.

1 ובחי' ה"ר [סנהדרין ל.] כת' [בשם ר"ת] דע"א אינו נאמן שהמעוה הוה של מעשר שני, כיון דמעש"ש ממון גבוה, נחשב שבא להוציא ממון מחזקתו, ובעי' ב' עדים. ואע"פ שיש איסור בדבר. ועד"ז כת' הרמב"ן [לק' סה: עי"ש].

2 והמחנ"א [עדות י] כת' ליישב את פשטות הגמ' כאן, ודלא כתוס' דאף לדעת תוס' [סה:]: דע"א אינו נאמן לאסור, ה"מ כשמעיד שנטמאו טהרותיו שמפסידו. אבל היכא דאינו מפסיד לשום אדם בעדותו נאמן לאסור.

3 וכ"כ תוס' [יבמות סח.] דיש חזקה שהוא קטן.

4 [וקצת דוחק, דתוס' תלו סופו לגדול בידו, ולחז"ל אדרבה בידו תלי בסופו לגדול].

והקוב"ע [סז ו] ביאר [כע"ז] דהא דע"א ל"מ במקום איתחזק, משום דלא האמינה תורה אלא במקום ספק. אבל במקום שנוולד ספק ע"א נאמן [וכמ"ש רע"א כתובות יג, ה' סג:]. ומש"ה כת' המהר"ק [עב] דבידו מגרע את החזקה, דע"י שהדבר בידו מגרע החזקה אצלינו. וזה כוונת התוס' דכיון דסופו לגדול נולד ספק אצלינו שמא כבר הגדיל. ואף דבמקום ספק מוקמי' אחזקת קטנות, מ"מ הוה ספק לפנינו וע"א נאמן.

בא"ד וי"ל דכיון דסופו לגדול עשאוהו כדבר שבידו וכו'. **האחרונים** [פנ"י] דנו דמשמע דעשאוהו מדרבנן, ול"מ מדאורי'. והק' א"כ האיך נאמן להביא קרבן [וכה"ק רע"א]. אבל **הש"ש** [ו יט] כת' דסברת תוס' מהני מדאורי'.

והש"ש הביא דכע"ז אי' ברמב"ן [גיטין ב:]: דנדה נאמנת כיון דבידה לתקן, ואף דאינו בידה עכשיו, סופה ליטהר הוה כמו ע"א. [עי"ש עוד].

והחז"א [נט יח] כת' לפרש דגדר נאמנות שומר בדבר שבידו [גיטין נד:], כיון שעליו השמירה והידיעה להודיע לאחרים את טיבו, מש"ה נאמן. וה"נ מקרי ה"ב בידו של אב, שעליו מוטל דקדוק הידיעה. ומש"ה נאמן מעיקר הדין.

שם. התוס' רא"ש תי' דשאני הכא שמאליו נעשה גדול, הילכך בקל יש לנו להאמינו ולהוציא מחזקת קטן. וע"ל דחשיב כמו בידו, שיש לאב לתת לב על שני בניו, כי יודע שסומכים עליו להודיע שניו⁵. ובתוס' **טוך** הוסיף דירא פן יתבדה מאחרים שיוודעים ימי לידתו.

נאמנות האב קדשתיה וגרשתיה

קדשתיה וגרשתיה וכו' נאמן. פרש"י נאמן לפוסלה מהכהונה. ונאמן להתירה מאיסור אשת איש, שמגורשת. וכע"ז תנן [כתובות כב.]: דהאשה שאומרת אשת איש הייתי וגרושה אני נאמנת שהפה שאסור הוא הפה שהתיר. אבל **הרמב"ם** בפיה"מ [כאן] כת' דגזיה"כ [לאיש הזה, ע' בסמוך] דהאב נאמן להתיר את בתו⁶.

והריטב"א ו**הר"ן** כת' דוקא כשאמר תוכ"ד, דהפה שאסור התיר. אבל לאחר כ"ד אינו נאמן. [וכ"ד **תוס'** כתובות כב. דהפה שאסור נאמן להתיר רק תוכ"ד]. אבל **בתוס' ריה"ז** [ד"ה הימניה] משמע דאף כשחזר ואמר אח"כ נאמן⁷. **והב"י** [ס"ס לז] כת' **דבש"ת הרשב"א** משמע דא"צ תוכ"ד⁸.

ורע"א [השמט' לס' פה, וחמד"ש כתובות שם] חילק דהיכא דאסורה משום דשוי' אנפשה א"צ תוכ"ד. דיש לה נאמנות באיסור שוי' [דלא הוה דבר שבערוה, דאין לוקין עליו]. אבל היכא דאב נאמן לאסור, אינו נאמן להתיר אלא תוכ"ד.

והמחנ"א [איסור"ב יח טו] כת' לפרש דנח' אי הפה שאסור הוה תורת מיגו [ומיגו למפרע לא אמרי'] או דהוה נאמנות מחודשת. [ותוס' בכ"מ משמע דהוה גדר מיגו].

והרי היא גדולה אינו נאמן. [דעכשיו אינו בידו, ול"ש בזה נאמנות האב]. **האחרונים** הק' לדעת **הרמב"ם** [סנהד' טז ו, ויתבאר לק' סו.]: ע"א נאמן להעיד שהיא גרושה לפסול לכהונה¹⁰, דאינו דבר שבערוה. א"כ אמאי לא מהני האב כדין ע"א דעלמא. ולדעת **הריטב"א** ו**תוס' רי"ד** [לק' סו.]: פסול כהונה הוה כדבר שבערוה, אבל לדעת **הרמב"ם** קשה. וכן הק' בסיפא גבי שבויה, אמאי לא מהני מדין ע"א. **והשעה"מ** [סנהד' טז ו] תי' דאיירי שהבת מכחשתו.

אבל **הש"ש** [ו טו] כת' דאין לומר דמיירי במכחישתו, דקטנה מאי איכא למימר. דלא ידעה אם נשבת בעודה בת ג' או בת ד', ומידי מששא במילי דקטן. וצ"ע כעת.

5 ודמי קצת להא דאמרין [לקמן עג:]: ג' נאמנים על הבכור חיה ואביו ואמו.

6 [אמנם ודאי נאמן רק במה שהוא אסרה, דאם יש עדים שנתקדשה האב אינו נאמן שנתגרשה].

7 **והרמב"ם** [גירושין יב א] סתם דנאמנת שנתקדשה ונתגרשה. **והרמ"ך** השיג דדוקא תוכ"ד.

8 וי"ל דהאם נאמן אחר שבגרה [או נשאת] להעיד שנתגרשה [דהפה שאסור התיר], או רק בעודה ברשותו.

9 **דבש"ת הרשב"א** [ז רנח, וכ"פ בשו"ע לז כז] כת' דהאב שאמר קדשתי את בתי, ואח"כ קידשה לאחר ואמר שהראשון היה בפסולי עדות דאורייתא, נאמן שהפה שאסור הוא הפה שהתיר. [ומשמע דאמר כן לאחר זמן, שקידשה לשני]. **והרמ"א** [שם] חלק דדוקא תוכ"ד. אבל **הס"ז** [שם] חילק דהתם איירי באמתלא, ומש"ה נאמן לחזור. [והמקנה שם הק' דאינו בגדר אמתלא]. וע"ע ב"ח [שם בקו"א] באופ"א.

10 [ודעת הרמב"ם דנאמן להעיד לאסור את המות, ע' לק' סה:].

והשעריי' [ו יג] כת' דכל היכא דהוחזקה בכשרות ע"א אינו נאמן [אף לדעת הרמב"ם].

רישא בידו. פרש"י לקדשה [בעודנה קטנה¹¹] ולחזור ולקבל גט וכו' הילכך נאמן, דאי בעי פסיל לה. והרשב"א הוסיף דבידו לקדשה, והרי היא אסורה לעלמא. ואם גירשה הרי היא אסורה לכהן. מאי אמרת שימות הבעל, כולי האי לא חיישינן לבטל נאמנות האב.

וצ"ב דאין בידו שתתגרש, והאב רוצה לפסלה לכהונה ולא לאוסרה אעלמא. וכה"ק רב אשי [בסמוך] נהי דבידו וכו'.

בידו. פרש"י דמה לו לשקר אי בעי פסיל לה. [משמע דבידו מהני משום מיגו]. אבל הרא"ש [גיטין ה יג, והמרדכי יבמות עג] כת' דשליח המעיד נטמאו טהרותיך, ל"ש להאמינו מדין 'מיגו'. דאם יטמאנו יתחייב לשלם. אלא הוה נאמנות משום בעלות.

והנתיבות [לו י, וכללי מיגו יא] הביא דאף בדבר שבערוה נאמן משום 'בעלות', ובעל שאמר גרשתי את אשתי הוה מגדרי בעלות [ולא מיגו]. אבל הש"ש [ו א] כת' דל"ש גדר בעלות בדבר שבערוה, ומהני רק מדין מיגו¹².

והחז"א [נט כ] הביא דבסוגיין מבואר דבידו להשיאו חלל, ואף דאינו רוצה לעשות כן. [וכסברת הרא"ש הנ"ל], וע"כ דמהני בעלות אף בדבר שבערוה, דפסול זונה מקרי דבר שבערוה [לק' סו].

סיפא לאו בידה וכו'. פרש"י לקדשה משגדלה [ומש"ה אינו נאמן שקידשה בבא ב'¹³], ולא למוסרה ביד עכו"ם [ומש"ה בסיפא דסיפא אינו נאמן שנשבית, אף בקטנה]. ומבואר דקו' הגמ' בתרתי. אמנם הרשב"א משמע דכל נידון הגמ' אשבויה [אבל גדלה א"ש דאינו נאמן].

והרי בידו להשיאה וכו'. פרש"י כשהיא קטנה¹⁴, וביד האב להשיאה לו¹⁵ ותפסל. ובפשוטו משמע דיש לאב זכות למוסרה לביאה הפוסלתו. אבל האבנ"מ [ז ג] כת' דאין לאב זכות למסור את בתו לביאה לפסול, דהוה בכלל קרא לא תחלל את בתך להזנותה¹⁶. אלא דכוונת הגמ' דמוסרה לנישואין, והנשאת לפסול, אפי' לא נבעלה נפסלת בכהונה ובתרומה לעולם¹⁷ [וכדתנן 'יבמות נו; וע' תוס' יבמות נז:], דמשתמרת לביאה פסולה נפסלת לעולם. והביא בשם מהר"א ששון [קעג] דהוה פסול מדרבנן, משום דקרובה לביאה¹⁸.

והחז"א [מט יג] תמה דאין בידו להשיאה בעבירה. דאסור לאב למוסרה, ובי"ד יעכבו על ידו. וכת' דכוונת הגמ' דהתורה האמינתו להעיד שמסר [כדברי הרמב"ן, ע' בסמוך], ויש לו מיגו שיעיד שמסר¹⁹. [וצ"ב לפ"ז המשך דברי הגמ'].

והרי בידו להשיאה לחלל וכו'. פרש"י דפוסל אשה מכהונה בביאתו. [כדלק' עד; ויבמות סח.]. אבל ה"ה [איסור"ב יח א] העלה צד דדעת הראב"ד [שם] דחלל פוסל האשה רק מתרומה ולא מכהונה²⁰. והמשנ"ל [שם] הביא דמהר"א ששון הק' מסוגיין. ועוה"ק המחנ"א [לרמב"ם שם] דבמשנה [יבמות פד]. מפורש דפוסל לכהונה.

11 [וה"ה נערה].

12 והוכיח כן דמבואר [ב"ב קלד:] דבעל שאמר גרשתי את אשתי אינו נאמן למפרע. [ולנתיבות צ"ל דאף דל"ד לנאמנות באיסורין, עכ"פ כלפי מכאן ולהבא הוה בעלות].

13 וצ"ב דמה ס"ד שיהא נאמן עליה אחר שיצאת מרשותו לכל דבר.

14 וקו' הגמ' 'הרי בידו' קאי דוקא אנשבת.

15 כ"כ רש"י בסמוך גבי ממזר, והוסיף 'בעבירה'. דאף דהוה חייבי לאוין יש לאב זכות למוסרה. [אבל חלל אינו עבירה, דלא הוזהרו כשירות להנשא לפסולים 'יבמות פד:].

והשענה"מ [איסור"ב יח כד] הביא בשם מהר"י בן לב דאף בממזר אין איסור על האב להשיאה, דלא הוזהרו כשירות להנשא לפסולים, אף דהוא אסור עליה. ותמה דבשאר איסורין אף האשה מצווה. והאבנ"מ [ז ג] כת' דמ"מ האב אינו עובר בעצם הקידושין, משום סברת לא הוזהרו כשירות. ורק היכא דמקדשת את עצמה עוברת [וכן עוברת בביאה].

16 וקאי אף דרך אישות. וע' בסמוך מש"כ הרמב"ן.

17 למ"ד יש חופה לפסולות [ע' 'יבמות שם].

18 ועפ"ז תי' קו' המשנ"ל [איסור"ב יח א] דשבויה דרבנן, והאב דעתו לפסלה מדרבנן ולא מדאוריין. ומה מקשה הגמ' דבידו להשיאה לממזר [דאוריין]. והאבנ"מ תי' דאף כשמיאיה לממזר דאוריין, פסולה רק מדרבנן.

19 וכקו' הראשונים במסקנא. [ומבואר בראשונים דאין זה קו' הגמ', דהאיך דנו מסברא על קו' הגמ'].

20 וה"ה כ' עוד דכוונת הראב"ד שהאשה פסולה לכהן, אבל אינו לוקה משום זונה. [אלא הוה איסור בפנ"ע].

והשעה"מ [שם כד] כת' ד"ל דקו' הגמ' לפסול מתרומה, דבלא"ה פוסלה לכהונה וכמ"ש רש"י [והביא דכ"כ בעל בחיד' [שיטה לנ"ל] בשם הראב"ד]. ואמר' מיגו לחצי טענה [וע"ע בסמוך].

כר' דוסתאי דאמר בנות ישראל מקוה טהרה. השיטה לנ"ל דן דמ"מ חלל שנשא בת כהן הוה עם א', א"כ הולד חלל [לר' דוסתאי]. וא"כ בבית כהן יהא נאמן. [הוסיף דסיפא דמתני' איירי השתא בבית כהן, וכמ"ש רש"י דאינו נאמן לפסול מתרומה]. ותי' דאף בנות כהנים מקוה טהרה, ודוקא חלל מקרי עם א'.

רש"י ד"ה כר' דוסתאי. וא"ת הרי בידו לפסלה וכו', מתרומה לא פסיל לה אם בת כהן היא וכו'. והשיטה לנ"ל כת' דלהך ס"ד בבית ישראל נאמן קדשתיה וגרשתיה, דיש לו מיגו. וכת' דאף בבית כהן נאמן לפסול מכהונה, והא דאינו נאמן היינו לתרומה. [אבל למסקנא ל"מ מיגו, עי' בסמוך]. ועי' בסמוך מש"כ בזה הר"ן [למסקנא].

כר' עקיבא דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין. השעה"מ [איסור"ב יח א] הק' דבממזר דרבנן תפסי קידושין, ובידו להשיאה לממזר דרבנן. וה"נ איסור שבוייה דרבנן²¹. והאבנ"מ [ז ג] תי' דהנידון בסוגיין לפסול משום נשאת לפסול, דמשתמרת לביאה פסולה [וכנ"ל]. ויש מ"ד [יבמות נו:]: דמשתמרת לביאה הפוסל מדרבנן אינו פוסל.

תו"י ד"ה כר' דוסתאי. ור"י אומר דאם היה פוסלה בביאתה, הול כחלל שנשא חללה, דלכו"ע הולד חלל. ומבואר בתוס' דדבמה שנפסלה ונתחלל בביאתה יש עליה שם 'חללה', ועי"ז פוסלת תולדתה. [ולר' דוסתאי חלל שנשא מי שנפסלה בביאתה, הולד חלל²²].

ובחי' ר' מאיר שמחה הק' דמ"מ בביאה ראשונה עדיין אינה חללה. וכת' דבתחילת ביאה נתחללה. והולד מגמר ביאה חלל. ומבואר דמחלקים ביאה א' [וע"ע לק' עח].

הרי בידו להשיאה אלמנה לכה"ג. פרש"י כלומר אם אלמנה היא וכו'. השיטה לנ"ל הק' דאכתי קשי' אם בעולה היא, הרי בידו להשיאה בעולה לכה"ג. ותי' דבעולה לא שכיח²³, ולא איירי מתני' בהכי. אבל אלמנה שכיחא.

אלא א"ר אשי רישא רחמנא הימני' כרב הונא וכו'. התו"י [כתובות כב]. הק' אמאי צריך גזיה"כ להאמינו, הא בידו לקדשה. [ובעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן, משום בידו]. ותי' דלאו בידו כ"כ לקדשה²⁴, שמא לא ימצא אדם שיקדשנה, וציין לגמ' כאן [קו' הגמ' 'זעוד'].

ורע"א הק' [על קו' התו"י] דנאמנות 'גרשתי' מהני רק מכאן ולהבא. [ונח"ב ב"ב קלד: כשאמר למפרע האם פלגינן בחד גוף להאמינו מכאן ולהבא]. אבל האב נאמן שקידש למפרע²⁵. ודן לדחוק דכוונת התו"י להק' למ"ד דפלגי'. ומ"מ הק' דהיכא דאמר שהמקדש כבר מת, והנפק"מ לפסול על קרוביו. או מדין יבמה לשוק. וכה"ג ל"ש נאמנות להבא דנימא פלגינן. ובעי' נאמנות האב.

רחמנא הימניה. ופרש"י אבל בבוגרת לא משתעי קרא²⁶, דקרא איירי בנערה. [ומשמע דהוה גזיה"כ, דלא נתחדש נאמנות זו אצל הבן]. אבל התו"י [הנ"ל] כת' דאינו נאמן על בתו בוגרת [שקידשה כשהיתה נערה], דהשתא אין בידו כלל. [ומבואר דגדר הנאמנות משום דהוה קצת בידו].

וכת' התו"י דלס"ד [כתו' מו:; ולע' ג:]: דאינו רשאי לקדש בתו נערה, וקרא איירי בנערה, שמעיד עליה את בתי נתי, כשהיית קטנה. ונאמן בנערה אף שאינה בידו כלל. וכת' דלפי המסקנא לא אמרי' הכי.

לאיש אסרה, הזה התירה. פרש"י שאין אנו יודעים למי, וכי אמר הזה התירה לזה. והגמ' [כתובות כב]. דורשת מהן קרא דהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ומק' הגמ' ל"ל קרא סברא

21 והשעה"מ כת' דבשלמא אם נימא דשבוייה דאורייתא [והביא דכ"מ רש"י ב"ק קיד:]; אמרי' דרוצה לפוסלה מדאורי'.

22 אבל 'זונה', אף דנפסלה בביאתה אינו פסול בתולדה. [וע"ע לק' עח, וסז:].
23 שאם נבעלה בעילת זנות [מפסולי קהל] נפסלה מהתרומה. מאי אמרת שהשיאוה אמה ואחיה ומיאנה. א"נ פנוי הבא על הפנויה ולא עשה זונה, הא לא שכיחא. [וצ"ב אמאי פסולין שכיחי טפי, ול"מ דפרוצים בזנות טפי. ואפשר דסתם בעילת זנות היינו דלא ידעי' מי, ופסולה עכ"פ מדרבנן].

24 אבל אי הוה בידו מהני אף בדבר שבערוה [ב"ב ככד:]. [ואף לולי הא דהבת ברשותו]. [ויל"פ דלא הביאו מתחילת הגמ' כאן, דהכא הנידון לפסול כהונה, ודרך תוס' להביא גמ' מפורשת].

25 ונאמן למפרע לסוקלה [וע' לע' סג:]. ושוב דחה על"פ תוס' [סג:]: דקרא איירי בדאיכא עדים. ואין ראייה דנאמן למפרע לפסול.

26 [ויל"פ דרש"י לשיטתו דקו' הגמ' מ"ש סיפא, היינו דאינו נאמן על בוגרת. ובזה תי' הגמ' רחמנא הימניה, לאפוקי בוגרת].

הוא. אלא איצטרך לנאמנות האב, ודרש'י הזה ולא ליבם [דנתמעט מפרשת מוציא שם רע]²⁷.
ותוס' [שם] דייק דמבואר דצריך 'מיגו' [הפה שאסר] להתיר לאיש הזה²⁸, ומשמע דאם אמר
 אני קדשתי את בתי, ולאחר שעה אמר לפלוני אינו נאמן. והאחרונים הוסיפו דתנן [לע' סג:]: דאם
 בא א' נאמן, ולכא' כ"ש האב נאמן²⁹.

והש"ך [פב כללי מיגו יח, וגר"א שם ג] הביא מדברי התוס' דהיכא דהוה פירוש לדבריו, מהני מיגו למפרע אפי'
 לאחר כמה ימים.

והתוס' הביא דר"י תי' דהיכא דמפרש דבריו הראשונים פשיטא שנאמן. והכא איירי באופן
 דסותר קצת דבריו הראשונים, דעומד לפניו ואמר מתחילה אמר את בתי נתתי, ולא אמר
 לזה. ואפ"ה תוכ"ד נאמן משום מיגו.

ועוד פר"י דקרא יתירא דריש, ואם אינו ענין כאן [שנאמן לפרש דבריו אפי' לאחר זמן],
 תנהו ענין לשאר מיגו. דהפה שאסר התיר.

ורע"א דן עוד דנפק"מ היכא דהמקדש מכחיש, דאי משום בידו אינו נאמן [דהוה ע"א
 בהכחשה]³⁰. ומש"ה בעי' נאמנות הפה שאסר.

שם. הזה התירה. הרמב"ם [אישות ט יא] כת' דנאמן לומר למי קידש אף בתר דבגרה.
 וה"ה כת' דהפה שאסר הוא הפה שהתיר [דליכא נאמנות האב אחרי שבגרה]. והלח"מ ציין
 דמבואר דמהני לפרש דבריו אף אחר כדיבור. ועוד כת' דאפי' אחר נאמן [וכדלע' סג:].

בשבוייה לא האמניה. פרש"י כלל. והרמב"ן הק' דהא מ"מ יש לו מיגו דנאמן לומר
 שקידשה. דנאמן לומר שקידש בביאה לפלוני ממזר, דדרש'י את בתי נתתי משמע כל
 הנתינות ומשמע כולהו גברי. [ועי"ז נפסלת לכהונה].

והמהר"ט הק' דל"ש מגו, דלא ניח"ל לומר שעשה איסור, והוא קידשה לפסולים³¹. [והשעה"מ ביאר דבקו'
 הגמ' קאי במגו דבידו ואליס]³².

והרמב"ן תי' דנאמן רק לענין האישות, ולא ילפי' שנאמן על פסולי כהונה. ואינו נאמן על
 נשואי איסור³³. וכ"כ הרשב"א [והו' בה"ה איסור"ב יח כד] דלא הימניה בקדושי ביאת איסור.
 והביא מהירושלמי הבעלתיה לא' מן הפסולים אינו נאמן [ונקט דהוה אף דרך קידושי
 ביאה]³⁴.

[ואף דיש לו זכות למוסרה לפסולים, וכדמבואר בדברי המקשן, אינו נאמן ע"ז. ורע"א הק' דילפי' הא דיכול
 למוסרה, והא דנאמן על כך מחד קרא. וכיון דיש לו זכות למוסר אף יהא נאמן על כך. וכה"ק השעה"מ שם].
 וכל הפוסקים הביאו משנה זו, אף דלא קי"ל כר' דוסתאי.

ורע"א העיר עוד, דאם אמר קדשתי בביאה היא יכולה להכחיש בודאי. ואת"ל דאין לאב נאמנות במקום
 שהבת מכחשת³⁵, אין נאמן בזה.

27 והגמ' כאן הזה התירה קאי כס"ד דהתם.

28 ובשורת הרשב"א [ג שנג] כת' דכשאמר את בתי נתתי, ואומר לזה, לא הוה לאפוקי [ועי"ש שדן אי אמרי'
 מיגו להוציא]. והגליוני הש"ס ביאר דרך מברר חזקתה.

29 וכה"ק הרשב"א [כתובות כב.] וכת' דלע' הטעם משום דמירתת שמא האב יכחיש. אבל גבי אב ל"ש
 אומדנא זו. [ע' לע']

30 והביא דנח' בזה תוס' והמרדכי [לק' סה:] האם 'בידו' נאמן כשהבעלים מכחיש.

31 והשעה"מ [איס"ב יח כד בסופו] כת' דמקור לסברא זו [לע' נ.]. וכת' ד"ל דיש לו מיגו שיטען שקדשה
 בשוגג, שלא ידעתי שהוא פסול.

32 וכה"ק החזו"א [הו' לע'] דל"ש מיגו דיעשה איסור. ולכא' תלי' אי מיגו דבידו הוה גדר מיגו, או דין
 בעלות. אף דבפועל אינו יכול.

33 והרמב"ן חזר בו ממש"כ דמשמע דנאמן בכל אופני קידושין בכל גברי. ואינו נאמן בקידושי ביאה. א"נ
 דפליגין נאמנות, ונאמן לענין האישות, ולא לענין הפסול שבביאה. [ומשמע ברמב"ן דאם היה נאמן על
 הנשואין, נשאת לפסול פסולה. ע' יבמות נז, אמנם תוס' הראשונים שם משמע דהוה מדרבנן, וע'
 שעה"מ].

34 אבל בחי' ר' מאיר שמחה הביא את דברי הירושלמי קדשתי לא' מהפסולים נאמן. [וביאר דאף קידושי
 ביאה, דעבר איסור וספי לה איסור בידים]. הבעלתיה אינו נאמן, בביאה בלא קידושין, דבהו אין לו רשות
 [וכדברי הרמב"ן עה"ת שם].

35 [והביא מדברי המרדכי [במהרש"א סה:] דע"א בידו אינו נאמן במקום שהבעלים מכחיש, ומדברי תוס'
 כתובות כב. מבואר דנאמנות האב לא עדיף מגדר בידו].

ועוה"ק הר"ן דמ"מ יהא נאמן לפסול לכהונה במיגו דקדשתיה וגרשתיה, ואף למש"כ רש"י [ד"ה כר' דוסתאי] דאינה נפסלת מתרומה [אם בת כהן היא], עכ"פ יש לו מיגו לפוסלה לכהונה. [והשיטה לנ"ל הנ"ל כת' דאה"נ]. והר"ן תי' דמיגו לחצי טענה לא אמרי', והשתא פוסל אף לתרומה [וכ"כ הרמב"ן דל"מ לשבויה לחצאין]. וכת' דאף בת ישראל [דל"ש נפק"מ לתרומה], מ"מ הוא פוגמה יותר שאילו היתה בת כהן היתה פסולה לתרומה.

וכן ייסד הרמב"ן [ב"ב לג:]: דמיגו לחצי טענה לא אמרי', והביא מסוגיין³⁶. והפוסקים [כללי מיגו יא] כת' דהיכא דיכול לטעון ב' הטענות שפיר אמרי' מיגו לחצי טענה.

ועוד תי' הרמב"ן והריטב"א [על קו' הא' דיש לאב מיגו שיקדש לפסול] דל"מ מיגו להאמינו על אחרים. דנאמנות האב לומר קדשתי בתי הו"ל כעדים, ואין דין מיגו בעדות³⁷. והריטב"א הוסיף דאע"ג דהוה כעדים אין סוקלין על ידו, שאין עונשין אלא בשני עדים ממש, אבל לגבי איסורא דנפשה נאמן כשני עדים, שאין דבר שבערוה פחות משנים³⁸.

ועד"ז כ' הר"ן בשם אחרים דנאמנות האב חידוש הוא, ודיינו שנאמן באותו טענה עצמה. ולא אמרי' מיגו מחמתו. דאין לנו בו אלא חידוש.

והקוב"ש [ח"ב ג] כת' לפרש גדר 'מיגו' אינו ראייה³⁹, אלא דין נאמנות [כח הטענה]. דבכח הנאמנות לטעון טענה אחרת נאמן על טענה זו⁴⁰. והקוב"ש כת' דתי' הראשון של הר"ן דהוה מיגו לחצי טענה שייך לצד דמיגו הוה אנו סהדי. ועפ"ז כת' דב' התי' צריכין זל"ז, משום ראיית המיגו אמרי' דהוה מיגו לחצי טענה. ואי משום כח הנאמנות, בזה אמרי' דחידוש הוא ואין לך בו אלא חידוש.

[ובקו' הר"ן] שיהא נאמן קדשתיה וגרשתיה. רע"א דן דל"ש מיגו, דאם אמר קדשתיה לפלוני, תאסור בקרובותיה. ואם אמר סתם, תאסור לכל העולם, שמא קידשה אחיו].

שם. ובחי' ר' מאיר שמחה כת' דהתורה נתנה נאמנות לקידושין, רק במה שניתן לו זכות לעשות. שהוא בעצמו קידש. אבל אינו נאמן להעיד שהנערה קידשה את עצמה, או שקבלה את גיטה⁴¹. ולא אמרי' מיגו דאי בעי אמר שהוא קידש. [וכדברי הריטב"א והר"ן בשם אחרים].

והמקנה [קו"א לז כה] כת' דהתורה האמינה רק שקידש, והא דנאמן נתגרשה לאסור לכהונה, מ"מ כיון דהאמינתו תורה לאוסרה לכל העולם, לגבי כהן עדיין קאי באיסור.

יש לי בנים

יש לי בנים נאמן. ובגמ' [ב"ב קלד]. אי' דזה בני נאמן לפטור את אשתו מיבום⁴². דאי ממתני' דהכא הו"א היכא דלא מוחזק לן באח. קמ"ל דאף דמוחזק שיש לו אח. והרשב"א כת' דמיתורא דמתני' [דהתם] ילפי' דאף מתני' דהכא איירי כה"ג.

36 וכן הביא [ב"ב קכז:]: דאינו נאמן לחזור ולומר עבדי, אף שיש לו מיגו במקצת לירושה. כיון דעיקר טענתו לפוסלו, ואינו נאמן עליה. וסיים וזה הכלל צריך עיון ובדיקה בתלמוד.

37 [דבמה שהאמינה תורה האמינה, ולא שייך בזה מיגו]. והאחרונים ציינו דעק"ז כ' תוס' [כתובות כה:; ורמב"ן שם] דל"מ להעיד על בנו [כדין ע"א], מיגו דאינו בנו. דלדבריו קרוב הוא. [אמנם תוס' כתובות יח: דנו שיש לעדים מיגו. וצריך לחלק דהיינו להאמינם יותר בתורת עדות. וע' ח' ר' מאיר שמחה].

והריטב"א ציין להא דעד הצריך שבועה וצריך מיגו אינו עד. [ויל"ד דהתם בעי' גדר עדות אח"כ. וכיון דבא ע"י שבועה ומיגו אינו עד שהאמינה תורה. אבל הכא הנידון להאמינו בלא תורת עד, מדין מיגו לחוד. ובזה ייסד דכיון דזכות נאמנות מכח עדות, ל"ש אלא כגדר עדות].

38 [ולכא' סגנון דברי הרמב"ן ריטב"א והר"ן הם א', אבל כ"א הדגיש יסוד אחר. דברמב"ן משמע דיסוד הדבר דל"מ מיגו לאסור על אחרים [והוה מדיני מיגו]. ובזה הוסיף הר"ן דאף דהאמינתו תורה לאסור אותה, אין לך בו אלא חידוש [והוה הגבלה בנאמנות האב]. ואילו הריטב"א מבואר דהוה מגדרי 'עדות' דבדר שבערוה, דדין עדות הוה רק במה שהאמינתו תורה [אבל אילו היה גדר ע"א באיסורין מהני מיגו].

39 [דאילו הוה ראייה בעלמא, מה לי לשקר. מה איכפ"ל באיזה נאמנות היה יכול לשקר. מ"מ היה לו אפשרות לזכות בטענה זו, וראיה שדובר אמת. וכל שיש ראייה שדובר אמת ינהי].

40 [מבואר מדבריו דאף באיסורין שייך גדר כח הטענה. וצ"ע בפירוש הדבר. דבשלמא בממון שייך לדון כמוחזק וכדו', אבל באיסורין מה שייך נאמנות אם לא האמינתו תורה בטענה זו, ואינו ראייה על האמת].

41 וביאר בזה דברי הירושלמי שחילק בין אמר קדשתי את בתי, לנתקדשה בתי. [אבל ציין דהריטב"א לע' מג: הביא כן מהתוספתא, וביאר באופ"א].

42 והאחרונים [ש"ת רע"א קי] הק' דהאומר זה בני יהא נאמן מדין יכיר לכל מילי, ועי"ז פטורה מיבום. [וע"ע לק' עד. ועח: בדיני יכיר].

ו**פרשב"ם** [שם] דהיכא דלא מוחזק באחים או בבנים בחזקת שאינה זקוקה ליבום משום ספק ספיקא, שמא יש לו בנים. ואת"ל אין לו, שמא אין לו אחים. אבל הרשב"א וריטב"א [בסוגיין] כת' דכל שלא הוחזק באחים מותרת, משום חזקת היתר⁴³. [אף דודאי אין לו בנים, ובלא ס"ס]. [וע"ע חזו"א].

ובגמ' [ב"ב קלד:]: מבואר דנאמן משום מיגו דבידו לגרשה. וע"ע תוס' [בע"ב]. אבל לא מהני להתיר מדין ע"א, דאיתחזק איסורא. ולצד דיבמה לשוק הוה דבר שבערוה א"ש טפי [הו' לע' סג:].

והבעה"מ כת' הטעם דנאמן דנאמן להתיר, דהוה עד א' ואין אדם חוטא ולא לו⁴⁴ [וכדלע' סג:], דמעיקרא בחזקת היתר קיימא⁴⁵. ואינו נאמן לאסור [בשעת מיתה], דלאו כ"כ לאפוקי מחזקתה ולאוסרה אכ"ע.

יש לי אחים אינו נאמן. ובגמ' אי' דאינו נאמן לאסור. ואינו נאמן אף מדין ע"א. ולסוברים [הו' לע' סג:]: דאיסור יבמה הוה דבר שבערוה, א"ש דע"א אינו נאמן. אבל בשו"ת הרא"ש [גב ה, הו' בב"י קנז] כת' דלאו כ"כ לאוסרה, דעומדת בחזקת היתר לשוק⁴⁶.

נאמן להתיר. הרשב"א כת' דאינו עוקר שום חזקה. דהוחזק דיש לו אחים, ונאמן לומר יש לו בנים. או במוחזק דאין לו בנים, נאמן לומר דאין לו אחים.

דתניא בשעת קידושין אמר יש לו בנים וכו'. פרש"י כדי שלא תדאג מן היבום, ותתרצה לו וכו'. אבל המלחמות הק' דכיון דאמר כן שתתרצה, לא היה לנו להאמינו. וכדאמר' [ב"ב קז:]: דמה שאמר בבית המכס בני, נאמן לחזור ולומר עבדי⁴⁷. וה"נ אמר כדי שתתרצה בקדושין, וחזר בשעת מיתה. וכת' דהכא איירי דאמר כן לאחרים, בזמן שנשאה, ולא אמר כן להפיס דעתה.

בשעת קידושין אמר אין לי אחים וכו' נאמן להתיר וכו' דברי רבי. פרש"י כלומר נאמן במה שאמר בשעת קידושין [להתיר], ואין נאמן במה שאמר בשעת מיתה⁴⁸. והבעה"מ הביא גירס' להיפך דבסיפא אמר בשעת קידושין יש לי אחים [לאסור], ובזה אמר רבי דאינו נאמן לאסור. [והכריע כגיר' דידן].

והרמב"ן הביא בשם ר"ח דלא איירי שחזר בו בשעת מיתה, אלא כלומר אלו לא היה מוחזק לנו ואמר יש לי אחים אינו נאמן, ור' נתן אומר אף נאמן לאסור, כלומר חוששין לחזקה הראשונה ואוסרין אותה. ולא מחמת נאמנות כלל, אלא כך הדין נותן [ונאמן לאו דוקא, שהרי לא אמר כלום]. והא דהוזכר בשעת מיתה, לא שחזר בו, אלא חששו לאסור בשעת מיתה.

אמר אביי מתני' דלא מוחזק לן. פרש"י נאמן, ונפק"מ אי אתי אח לאחר מכאן לאו כ"כ. והשיטה לנ"ל ביאר דכיון דכבר הימנוה רבנן בעידנא דאמר יש לי בנים, בחזקת היתר קיימא. וכ"כ הבעה"מ⁴⁹.

והמהרש"א דייק מדברי רש"י דאף היכא דנאמן לומר אין לי אחים, לאו כל כמיניה לזה לומר שהוא אחיו. והמהרש"א הק' אמאי בעי' לנאמנות של זה, הא בלאו הכי מי שבא ואומר שהוא אח אינו נאמן. אבל הרש"ש פ' דאיירי כשאומר יש לי בנים [וכשאר ראשונים], ולא כל כמיניה, דל"מ להוציאה מחזקת איסור.

דף סד:

תוד"ה רבי. [תו"י] אע"ג דאסור לגרש בגט ישן, מ"מ כיון דדיעבד מהני וכו'. והרשב"א כת' דכיון דמדאור'

43 [והאחרונים דנו דשייך לנידון אי מחזיקין מאיסור לאיסור. וע' מהר"ט [א פב] ושמעתתא ה.].

44 [ויל"פ דע"י חזקה זו מהני תורת עדות אף בדבר שבערוה].

45 והוסיף אפי' את"ל דל"מ ע"א ביבמה [יבמות צג:], הכא הבעל נאמן משום דמה לי לשקר, ואי בעי פטר לה בגט.

46 [וכדעת תוס' סה: דע"א באיסורין אינו נאמן לאסור. אבל לדעת הרמב"ן רשב"א ורמב"ם דנאמן אף לאסור, ע"כ הכא הטעם משום דהוה דבר שבערוה].

47 [יל"ד אי דוקא משום שחזר בו]. ולכא' יש לחלק דבית המכס לא נתכוון כלל בתורת עדות. אבל הכא אמר לה שתהא מותרת בכך.

48 ותוס' [יבמות קטו.] כת' נאמן להתיר, פ' אי הוה איפכא.

49 והרמ"ה כת' דאפי' איתברר לאחר מיתה דיש לו אחים פטורה, דכיון דמעיקרא כשאמר לא אפקה מחזקתה אהני דיבור לאורועי חזקה דאתיא לאחר מיתה.

1 והתוס' הרא"ש כ' דמהאי טעמא חשבינן ליה מגו, אע"פ שאם היה פטורה בגט היה פוסלה מן הכהונה, ועכשיו היא מותרת [ע' תוס' ב"ב קלד:], ורבינו יונה והרמב"ן שם כת' הטעם דלא איכפ"ל אם מותרת לכהן, ומש"ה אינו מגרע במיגו. וצ"ב במה שייך לכאן].

כשר, ואם נתגרשה בו תנשא לכתחילה. ומש"ה טפי עדיף ליה לפטורה בהכי מאשר לפטור בשקר, ואמרי' מיגו.

והר"ן כת' דיגרש מעכשיו לסמוך למיתה. ורע"א הק' אמאי נקט 'מעכשיו', הא רוצה לבא עליה בינתיים. והול"ל סמוך למיתה. ומ"מ הק' רע"א דמבואר [גיטין כה:] דכה"ג הוה חסרון ברירה [דאינו מבורר איזה שעה סמוך למיתה. ולרש"י כיון דאינו בידו ובדעתו לקיימו, ע"ש].

שם. כיון דדיעבד מהני. ורע"א בגהש"ס ציין לתוס' [גיטין כו:] בשם ר"ת דדוקא ע"י יחוד בעלמא אמרי' דאם נתגרשה תנשא, דדוקא לכתחילה לא יגרש משום חשש גט ישן. אבל היכא דודאי בא עליה, הגט פסול. [ובתוס' כן מבואר דלא חילק].

בא"ד [בסוה"ד] בשעת מיתה לא שייך פטר לה בגיטא, שמא אין לו כח. [וע' מהרש"א]. ורע"א הק' דבגמ' [ב"ב קלה.] מדמה נאמנות להתיר סמוך למיתה, וצ"ע.

רבי סבר מה לי לשקר כי עדים וכו'. פרש"י דהוה כאילו באו עדים, ונעקר החזקה. ומש"ה בשעת מיתה אינו נאמן כנגד חזקה.

והרשב"א כת' אע"ג דהשתא חוזר בו, כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. וכ"כ הרמב"ן [בחי' ובמלחמות] דכל מה שהיה נאמן עליו בשעה שאומר הדבר, ל"מ לחזור ולהכחיש דבריו. וכך מצינו בכל מקום שכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד². ואע"ג דבא קס"ד דיכול לחזור בו, דסמכי' על שעת מיתה, שאין אדם משקר בשעת מיתה. מ"מ אביי אותביה, ואידיח מילתא לגמרי.

שם. מה לי לשקר כי עדים. הרמב"ן כת' דלאו דוקא כעדים, דמיגו במקום עדים לא אמרי'. אלא דמהני לעקור את החזקה. וכה"ק הראב"ד [לרי"ף]. והמלחמות כת' דאפשר דהיכא דהוחזק לנו באחים ל"מ מיגו [דאין לו אחים]. דמיגו לאכחושי קלא וחזקה ל"א. וכדאי' [ב"ב קלה.] דאי איכא קול שיש עדים ל"מ³. [וכ"כ הרשב"א בע"א, וע' חזו"א שהאריך בזה.] אבל ה"ה [יבום ג ה] כ' דאפי' מוחזק, מהני מיגו⁴.

ורבי נתן סבר וכו' כי חזקה דמי, לא אתי חזקה ועקרה לחזקה לגמרי. פרש"י ול"מ להעמידה בחזקת אינה זקוקה.

ובפשוטו לפ"ז לר' נתן ל"מ מיגו להתיר כלל [וכ"כ השיטה לנ"ל בפי' הא"ס]. אבל רש"י כת' דאם לא חזר בו מהני מיגו להתירה. דאורעי לחזקה, ואין אדם חוטא ולא לו⁵. ואילו אית ליה אחי היה חוזר בו בשעת מיתה. [ומשמע דרש"י כלל ב' סברות, א' דנאמנות שאומר בהדיא עדיף, ומהני המיגו להתיר כל שאינו סותר דבריו. ב' דמהני הנאמנות של שעת מיתה, מהא דלא חזר בו⁶.]

והראב"ד [לרי"ף] כת' לפרש דכל מקום שיש ב' חזקות סותרות זו כנגד זו, תופסים את החזקה שהוא לפנינו, וקרוי יתור אלינו⁷. ומש"ה אזלי' בתר מה לי לשקר, דבכל שעה יכול לתת לה גט. אבל היכא דחזר בו מחזירה לחזקה הראשונה, שהוא קרוב יותר לפנינו.

והשיטה לנ"ל הביא בשם הראב"ד דחזקה דמה לי לשקר עדיף מחזקה קמייתא, כיון דבידו להתירה בכל שעה בגט. אלא דלא עקרה לגמרי ומיתלא תאלי, דאי הדר בשעת מיתה הדרה חזקה קמייתא לדוכתא, ומתייבמת. אבל אל"כ מיגו דבידו עדיף⁸.

2 דאינו יכול לחזור ולבטל את המיגו שכבר העיד. אבל מ"מ יכול להעיד עכשיו כדן ע"א לאסור, אלא דע"א אינו נאמן בזה לאסור.

3 וכ"כ השיטה לנ"ל דהיכא דהוחזק דיש לו אחים נאמן במיגו שיש לו בן, דאינו מכחיש החזקה שיש לו אחים. א"נ י"ל דוקא אין לי בנים אינו נאמן. אבל זה בני נאמן, כיון דהימניה רחמנא לומר בן חלוצה, דכתיב יכיר.

4 והב"ש [קנו י] העמיד דלא הוחזק בבנים, אבל לא הוחזק דאין לו. אבל הביא מדברי ה"ה בשם הרשב"א דאף מוחזק דל"ל מהני מיגו.

5 וע' קו' הראב"ד [לרי"ף].

6 [וכדלע' סג; וצ"ב דהא מה שאמר בשעת קידושין הוה לטובתו שתנשא לו]. ויל"ד האם כל ע"א מהני משום חזקת אין אדם חוטא, או דוקא הבעל, שהוא בעלים על האישות.

7 והאחרונים דנו דנפק"מ היכא דמת בחטיפה, דאין חזקה על שעת מיתה.

8 והביא כדאמרי' [גדה ב; גבי תרתני לריעותא] הרי חזר לפניך. והרי שור שחוט לפניך [גדה טו. דהרואה כתם מטמאה למפרע]. כלומר מה שלפנינו מוחזק לנו יותר. [וע"ע לק' עט בגדר חזקה דהשתא ותרתני לריעותא, וסברת הראב"ד הוא חידוש, דתלי מה שלפנינו].

9 והרמ"ה כת' דסברת ר' נתן דכי חזר בשעת מיתה אתיא חזקה דאין אדם משטה בשעת מיתה ומרעא לחזקה דמה לי לשקר, וקיימא אחזקה דמקמי קידושין. [ואף דנאמן להתיר, מהני נאמנות נגדי בשעת

והרשב"א כת' דאיירי שבא קודם שקידשה, ועדיין לא הוחזקה לאיסור לשוק. וכשאמר אין לי אחים הורעה החזקה, כיון שלא עמדה בחזקת יבם מהני מיגו.

שם. והמלחמות הק' לר' נתן כיון דנאמן להתיר [בשעת קידושין], האיך יוכל לחזור ולאסור. דלא מצאנו בכל התורה נאמן יכול לחזור בו, דכיון שהגיד אינו חוזר ומגיד¹⁰. וע"פ למש"כ רש"י והראשונים ניחא, דר' נתן ס"ל אף מעיקרא אינו נאמן להתיר, אלא בצירוף הא שלא חזר בשעת מיתה.

לעיל. מה לי לשקר במקום חזקה. תוס' [ב"ב ה:; יבמות קטו.] כת' דל"ד כלל לנידון [שם"י] מיגו במקום חזקה. [ולא פי' הטעם]¹². והרמב"ן [כאן] כת' ואף דמיגו במקום חזקה הוה ספק אלא שאין כל מה לי לשקר במקום עדים שוין, ולא כל החזקות שוות¹⁴. והכא שהוא בידו לגרשה מהני לעקור חזקה זו. דמיגו דבידו עדיף¹⁵.

והשיטה לנ"ל תי' דההיא חזקה מעליא טפי דחזקה דכו"ע לא עבידי דפרעי בזו זימנא, ואינה על האדם זה בלבד.

והראשונים פסקו כרבי, דהלכה כרבי מחבירו. אבל הרמ"ה [והו' בטור קנו] פסק כר' נתן¹⁷, דהיה רבו של רבי¹⁸.

המקדש את בתו סתם

ש"מ קידושין שאין מסורין לביאה הוה קידושין הב"ע שאין שם אלא גדולה וקטנה וכו'. וקמ"ל רישא דקידש את הקטנה.

והגמ' [לע' נא:] מק' מהסיפא דכולן אסורות, והא אינה מסורין לביאה. ודוחה כשהוכרו ולבסוף נתערבו. פרש"י דבשעת קידושין פירש איזה גדולה, ואח"כ שכת. [ולפ"ז הסיפא לא הוה כעין הרישא]. ובגמ' אי' דיקא נמי דקתני איני יודע, ולא אין יודע¹⁹.

והתוס' י"ט כת' דאם בא המקדש ואמר שקידש את זו אינו נאמן. ואף דלעיל [סג:] נאמן שהוא קידש, דאינו מוציאה מחזקתה [וכמ"ש הר"ן, הו' לע']. אבל הכא כשאומר על א' שלא קידשה, מוציאה מן הספק שיש לנו בה, ואין דבר שבערוה פחות מב'. [מלבד אב שהאמינה תורה²⁰].

פשיטא בוגרות מאי עבידיהו וכו'. משמע דהך קו' רק לרבא דל"מ קידושין שאינן מסורין לביאה, דאיירי בבוגרות דעלמא. ופרש"י דא"א בשלמא בדאיכא טובא איצטריך לדיוקא. והפוסקים [רמב"ם ט ט ח, טושר"ע לז טו] פסקו הנך אוקימ'. וה"ה ביאר דכיון דחזרו ונשנו לעיל וכאן, ש"מ דקאי להלכה. אבל התוס' י"ט דייק דהרא"ש השמיטו. וס"ל דלהלכה לא איירי בעשאו שליח.

דשו' שליח. פרש"י [לע' נא:] לקדשה לכל הבא. הר"ן דייק דהיכא דשלחה שליח לקדש לאיש זה, י"ל דקיים שליחותו. [וכדלע' נח:] דאל"כ הוה מנהג רמאות. וכ"כ הרמ"ה [הו' בטור ושוע לז טו] דל"ל דקיים שליחותו, אפ"ה לא מכרעה, והוה ספק קידושין על כולם.

מיתה]. ועוד כת' מיגו דפטר בגט לא שייך בשעת קידושין שהרי נתייחד עמה, אלא שיגרש סמוך למיתה. וכיון דבשעת מיתה חזר בו עקר את המיגו לגמרי. [אבל היכא דשתק, מהני עכשיו המיגו הראשון]. [ולא נתפרש בדבריו במה פליג רבי].

10 והמלחמות כת' דאפ"ל דמעיקרא קס"ד לר' נתן דנאמן לאיסור, אפי' היתה בחזקת היתר [ולא מכח עדות ידיה], דמילתא דעבידא לאיגלווי חוששין לדברי הבעל לחומרא. וכת' דאינו מחזור.

11 [וע"ע יבמות קיד; כתובות יט.].

12 והמהר"ם [ב"ב שם] פי' דבסוגיין המיגו אינו מרע לחזקה כלל. [ועוד יל"פ דהתם הוה חזקה של אומדנא, ואילו בסוגיין הנידון משום ד'הוחזק' וסתמא. ואפשר לכוון כן בדברי השיטה לנ"ל הו' בסמוך].

13 ותוס' [יבמות שם] כת' דר' נתן ס"ל דבשעת מיתה יש לו להיות נאמן טפי. [וכרבה בע"א].

14 וכ"כ התוס' טוך דאין החזקות שוות. [אבל לרמב"ן עיקר התי' דהוה מיגו דבידו]. והתוס' טוך כ' דהכא כר"ע מודים דמה לי לשקר מרע לחזקה, דהוה קיימא בחזקת איסור לשוק, ואפי' ר נתן אמר רק משום שחזר בו אח"כ.

15 אבל הגמ' [הנ"ל] אינו מיגו דבידו לעשות, אלא שהיה יכול לומר טענה שנאמן עליה, וזמנין דמערים וסבר שהוא נאמן על טענה זו יותר מחברתה. והרשב"א כת' [כע"ז] דמיגו כזה לא אלים, דדילמא זו היתה נכונה וקרובה בדעתו. אבל מיגו דהכא אילו רצה היה גומר כוונתו לפנינו עכשיו, ואלים כעדים.

16 ומיגו דבידו עדיף. אבל הרמב"ן [כתובות יט. בקי"א] כת' דל"מ מיגו דבידו לתת מתנה במקום חזקה מה שתחת ידו הרי הוא שלו. [וע' קצות צט ג.].

17 והרמ"ה ביאר דאף דק"ל כגמ' [ב"ב קלה.] דנאמן להתיר, ומיהו אם בשעת מיתה חזר בו אסורה.

18 וצינו דמקורו מהגמ' [ב"ב קלא, וירושלמי כתובות ד יא] דרבי אמר ילדות היית בי והעזתי פני בנתן הבבלי. [וע' הוריות יג:].

19 פרש"י דמשמע דאין לעולם. [וע' מש"כ לע' שם]. אבל הרא"ש [נדרים סא:] כת' איני יודע, לא בררתי כוונתי [וכאביי].

20 ובפשוטו מבואר דהאב נאמן להתיר אף לאחר כדי דיבור.

שם. בשו"ת הרשב"א [ז ריד, ה' בטור לו י] דאסור לאב להיות שליח לקבל קידושין לבתו נערה, גזירה שמא יאמרו דמהני קבלת קידושין ידיה [בלא שליחות], כנערה. ובשו"ת **הרא"ש** [לה ג] תמה דלא מצינו גזירה זו. ומהר"י ב"ל [א י, ה' בשעה"מ ט יא] הק' מהכא. ותי' דמ"מ בדיעבד מהני [וכ"כ הב"ח שם].

מי לא עסקי' דאמר קדושיי לך. בפשוטו בשעת קידושין זוכה לה [דתשלומי הקידושין הוה שלה, והאב שליח בעלמא], וחוזר וזוכה ממנה²¹. ועו"ל פ' דהוה כאומרת תן מנה לאבא ואתקדש, ומדין ערב²². ועוד אפשר דמהני זכיית כסף קנין לשליח.

לא שביק איניש מצוה דרמי עליה וכו'. פרש"י בתו קטנה דרמיא עליה להשיאה, ומצוה עליו דכתיב ואת בנותיכם תנו לאנשים²³. וצ"ב דלכא' הך מצווה הוה אף בבוגרת [ומצווה להכניס לה נדוניא].

והרש"ש דן דכיון דאתינן עלה משום מצוה, א"כ קטנות הוה איסור. ואמר רב [לע' מא]. דאסור לקדש בתו כשהיא קטנה, עד שתאמר בפלוני אני רוצה²⁴. וכת' דלפ"ז איירי דוקא בנערות²⁵. וכבר עמד בזה הריטב"א [לע' נא:], ותי' דאפשר דאיירי כשיש בה דעת ונתרצית בדבר. [וכ"כ הב"ח [לז] דא"צ גדולה ממש]. א"נ בנערה. ועוד כת' הרש"ש דאיירי שלא הודיע אף לנערה, א"כ ממ"נ עבד איסורא.

שם. לא שביק. ומבואר דמהני הך אומדנא לפרש את מעשה הקידושין. ועד"ז דן ר"ת [בתוס' לע' נב. ושא"ר] דהיכא דשדיך נימא דמוכח דכוונתו למי ששייך. וכן נימא דדעתו אגדולה משום אומדנא דלא יעשה כן במקומינו וכו'. אמנם הביאו דר"ת חזר בו ולא עבד עובדא.

ור' יוסי אמר לא מחית איניש נפשי' לספיקא. והאומר לשון מסופק דעתו רק על מה שברור מתוך דבריו. והרשב"א [נדרים יט:] הק' דק"ל [עי"ש] דסתם נדרים להחמיר, דמעיל איניש נפשיה לספיקא. ומ"ש דהכא נח' בזה ר' מאיר ור' יוסי. ותי' דה"נ נחשב דספיקו חמור מודאו. דאלו ודאו לא מיתסרא אלא חדא, ובספיקו כולן אסורות. ואמרי' [שם] דכל שספקו חמור מודאו לא מעיל איניש נפשיה לספיקא [בדעת ר' יהודה].

והרשב"א הק' דעד פני פסח אינו ספיקו חמור, והאיך פרכינן כאן מזה, נימא התם משום דאין ספיקו חמור מודאו. וכת' דאה"נ לר' יוסי נחא²⁶, אבל לר"מ כ"ש דקשיא דהשתא היכא דספיקו חמור מודאו מעיל כ"ש היכא דאין ספיקו חמור מודאו. וסיים ועוד צריך תלמוד.

והט"ז [י"ד רח א] כת' ליישב דסוגיין משום דאמר 'גדולה', וכל שבא לתת סימן לדבריו אמרי' דלא מחית לספק. משא"כ סתם נדרים איירי כשלא בירר דבריו, ומש"ה אזלי' לחומרא. ועפ"ז כת' דהיכא דאמר 'בתך' מקודשת [ולא הזכיר גדולה], לא תלי במח' ר' מאיר ור' יוסי, וכולם בספק²⁷.

שם. לא מחית נפשי' לספיקא. בגמ' [לע' נא:] מבואר דאף לרבא דאיירי בהוכרו ולבסוף נתעברו שייך לא מחית נפשי' לספיקא. והאחרונים נתקשו מה שייך לא מחית, שהרי בשעת קידושין אמר לשון מבורר [ונתברר לעדים], אלא דאח"כ שכח את מי קידש. [וע' מש"כ בזה המקנה]. ורש"י [לע' נא:] רמז לזה, לא מחית נפשיה לספיקא, להזכיר שם גדולה, אא"כ גדולה שבכולן, שאם ישתכח הדבר שלא יהא בספק. [והוה אומדנא דודאי קידש רק את הגדולה].

21 [ויל"ד דבשעת אמירתה הוה דבר שלא בא לעולם. ולפ"ז מבואר דמהני לך חזק וקני בדבר שלא בא לעולם].

22 [לע' ז.]. וע' תוס' ושא"ר [לע' יט.] אי צריך שהיא תאמר כן למקדש.

23 ובגהש"ס [לע' נא:] ציין לגמ' [כתובות נב:]. {ולר"ד רש"י י"ל דכוונת הגמ' מדאוקמי' רחמנא ברשותיה, לפינן דבאחריותו לקדשה].

24 ורע"א כת' דאפשר דרבא לא ס"ל כרב.

25 אך הרש"ש הק' דלא משכח"ל ב' בנות נערות מאשה א', דו' חדשים [דנערות] אינו כדי עיבור. אא"כ הם תאומות [ואפ"ה נחשב גדולה וקטנה]. ותי' דאפשר שא' איחרה להביא סימנים.

26 וצ"ב א"כ מה תי' הגמ' איפוך, הא ר' יוסי ס"ל ספק נדרים להחמיר. והכא ומ"ש עד פני פסח דלקולא.

27 [והביא דברי ר"ת בתוס' לע' נב. הנ"ל].

דף סה.

א"ל התם בלישנא דעלמא קמפלגי וכו' ומר סבר עד דמיפני פיסחא. והרמב"ן והרשב"א כת' דלפ"ז א"צ להפוך את המשנה דנדרים. ואף דברייתא איפכא, לא הפכי' משנה מקמי ברייתא. ונקטי' כסוגיין, דהוה סוגיה דאמוראי, אע"ג דהגמ' במקומה בנדרים הביאה רק לשון הראשון. אבל הרמב"ם [נדרים י ז] נקט דהפכין, ועוד דתניא כוותיה. וכ"כ הרמ"ה דסוגיה דנדרים סליק בטעם זה, וסמכ' עלה.

האומר קדשתיך

האומר וכו' הוא אסור בקרובותיה. פרש"י דשוינהו עליה חתיכה דאיסורא בהודאתו. והגמ' [כתובות ט.]. מביאה מכאן שנאמן לאסור, דשוי' אנפשיה. האחרונים חקרו האם שויה אנפשיה הוה בגדר נאמנות¹, ועוד דנו הר"י באסאן [פ] דאדם אוסר על עצמו, והוה מדין נדר². והנובי [אה"ע ת כג, ה' בפתח"ת יו"ד א יח] תמה דאיזה לשון נדר יש בזה. וכי משום שאמר ביום ב' דהוה שבת, וכי הוה נדר לאסור עליו מלאכה.

והקצות [לד ד, פ ב, רמא א] כת' דשויא אנפשיה הוה בגדר הודאת בע"ד, דאדם נאמן על שלו [משמע דהוה נאמנות על גוף המעשה]. אבל התרומת הכרי [א] כת' דכופין אותו לקיים לפי דבריו, ואינו נאמנות על גוף המעשה. [וכע"ז כ' החזר"א].

ורע"א [י"ד א יב] הביא בשם הבכור שור [יבמות פז] דהיכא דשויא אנפשיה [אף נגד עדים], אף בינו לבינו לא יאכל. אף שיודע בעצמו שהוא מותר.

והשעה"מ [אישות ט טז] נסתפק היכא בשוי' אנפשיה, האם מותר לטבח להאכילו לאחר, או שעובר בלפני עוור לא תתן מכשול, כיון דלגבי דיד' הוה איסור. [והביא דלכא' נח' בזה הראשונים נדרים צ:].

והריטב"א [כתובות ט.]. כת' דבי"ד כופין אותו לגרש את אשתו כשאסרה מדין שוי' אנפשי'. אבל הרמב"ם [אישות כד יז] משמע דאין כופין. וע' פתח"ת [קטו לז].

והתוס' רי"ד [לע' יב] והר"ן [נדרים צ:]. כת' דאשה משועבדת לבעלה, ל"ש שוי' אנפשי'. [וע' מה שהו' לע' יב]³.

במקום עדים – המשנ"ל [אישות ט טו] הביא דמהר"י ב"ל [ג פה] נסתפק באשה שאמרה נתקדשתי בפני פלוני ופלוני, ובא פלוני ופלוני והכחישו, האם אסורה משום דשוי' אנפשי'⁴. והביא דבש"ת הרשב"א [ג רנג, ה' בב"י יו"ד א יב] אי' דהיכא דשוי' אנפשי' ובאו עדים ומכחישים אותו, אסור לו לאכול. ואפי' יש לו מיגו⁵. ושוב הביא דהתה"ד [פסקים רכז] כת' דעדים מכחישים אותו, יכול לחזור בו מהא דשוי' אנפשיה⁶. והשעה"מ [ט טז] הביא דהתשב"ץ [ב רעט] כת' דאינו נאמן נגד עדים. [וע"ע בסוף העמ']. וכן בתוס' ריה"ז [עה"ג סו.]. כת' דהיכא דשויא אנפשי' ואיכא עדים להתיר, מותר. והפרמ"ג [א ש"ד לט] נסתפק דחוזר בו, אסור רק מדרבנן.

עונש – בגמ' [לע' סג:] מבואר דהאומרת נתקדשתי, אין סוקלים על פיה⁷. אבל הרמב"ם

- 1 והגר"א [ג יא] ציין [כריתות יב.] אדם נאמן על עצמו יותר מק' עדים.
- 2 והמהר"ט [ב אה"ע א] חזר והק' א"כ אמאי ל"מ שאלה. והר"י באסאן כת' דאפשר שהחמירו כגון נזירות שמשון דלמ שאלה. והחת"ס [אה"ע ב ק] כת' דהוה קבלה לדבר מצוה.
- 3 ובחי' ר"א מן ההר [שם] כת' דלא מצי להפקיע מה שמשועבדת, דה"ל כאומר נטמאו טהרותיך, והלה מכחיש [וע"ע בע"ב]. ואף היא אינה אסורה בדיני שמים, כיון דמשועבדת ואינה יכולה להתגרש בע"כ. וכת' דכיון רגלים לדבר שנתנה עיניה באחר אמר' שמשקרת. ודיני שמים לא חלו ע"פ דיבורה בדרך שקר אא"כ האמת כן. וביאר דבדיני אדם חל איסור ע"פ דיבור, כיון דאין לנו כח לדעת אם הדבר אמת אלא ע"פ הגדת עדים. אבל בדיני שמים לא חל ע"פ דיבור פה בלא כוונת הלב.
- 4 ובמהר"י ב"ל משמע דהנידון משום שתלתה דבריה בעדים, וציין לרמב"ן [שבועות לב:], בסוגי' דכתובות עב.]. והמשנ"ל חלק דלא שייך להכא.
- 5 והמשנ"ל הביא דכ"מ בריא"ז [כתובות כג: ה' בשלט"ג שם] דשוי' אנפשיה נאמנת לאסור אפי' נגד עדים.
- 6 והמשנ"ל כת' ד"ל דהיכא דחזר בו אף הרשב"א מודה דמהני. [אך בהל' יבום ג ו חזר בו].
- 7 אבל היכא דהוחזק ל' יום ע"פ סוקלים, וכדא' בירושלמי הו' לעיל].

[איסור'ב כ יג] כת' שלוקה, וה"ה [והגר"א ג יא] כת' משום דשויא אנפשי⁸. והקוב"ש [כתובות נח] כת' דלפ"ז צ"ל דהא דאמר' [סג:]: דאין סוקלין, היינו את הבועל, אבל היכא נסקלת ע"פ דיבורה. ועוד הביא לחלק בין מיתה למלקות, דמלקות הוא על האיסור. ואילו חיוב מיתה הוא על עצם האישות, ובזה פלגין נאמנות. [וע' מש"כ לע' סג:].

הוא אסור בקרובותיה. רע"א [בש"ע א י] ציין שר"ת מהרש"ל [ס"ס כא] דהאומר קדשתיך והיא מכחשת, מותר לישא אחרת ואין בזה משום חרם דר' גרשם, כיון דאינה מעוכבת מחמתו.

וצריכא דאי אשמעו' וכו' אבל אייה וכו'. הרמב"ם בפיה"מ כת' צריכותא אחרת, דאפשר שהאיש יטעה ולא יכירנה מפני שמתביישת ממנו, והיא מכירה אותו יותר. קמ"ל דאפ"ה אינה נאמנת.

אבל אייה אי לאו דק"ל לא הוה אמרה ומיתסר וכו' קמ"ל. וס"ד דאסור בקרובותיה ע"פ הך אומדנא, דלא היתה אומרת'. וק"ק דתהני אומדנא כזו לאסור. [והעירו ומי עדיף ממה ואהרן, דלא מהני אומדנא ע"פ דיבוריהם⁹. וי"ל דהתם באים בתורת עדות. ואילו הכא איירי בבעל דבר, ובע"ד אינו עד. ודבריו הוה בגדר 'טענה', ומש"ה אומדנא ע"פ דבריו נחשב טענה אלימתא לדון ע"פ¹⁰].

והט"ז [יו"ד קכז ד] הביא דמבואר דאפ"ה אינה נאמנת, ולא אמרי' 'מתוך' שנאמנת על עצמה נאמנת על קרובותיה. והק' מ"ש מהא דאמר' [גיטין נד:]: דמתוך שנאמן להפסיד שכרו, נאמן לפסול את הס"ת¹². ותי' דהכא יש חזקת פנויה, ומש"ה לא חיישין להכי. אבל התם ליכא חזקה.

ס"ד מדאורי' הימני' רחמנא לאב מדרבנן הימנוה לדידה. התוס' רא"ש כת' דאיירי ביתומה, וס"ד דכיון דמדרבנן בידה לקדשה קיימא במקום אב¹³, ותהא נאמנת גם לאוסרה מדרבנן¹⁴. אבל התו"ט כת' דלא איירי ביתומה¹⁵.

שם. הימניה רחמנא לאב. רע"א [לע' סד]. דייק דהאב נאמן שקידש, אף במקום הכחשה. דהביא דמהני נאמנות האב במקום הכחשת ע"א.

בשלמא מבקשין וכו' לא ניח"ל דאיתסר בקריבה. הראשונים [ר"ן] כת' דמכאן נראה דכל היכא שנתן גט נאסר בקרובותיה, אף שאינו מודה שקידש. כדי שלא יאמרו שהוא נושא קרובת גרושתו¹⁶.

אבל המרדכי [תקלא] הביא מח' האם דוקא היכא דצריכה גט מדינא¹⁷. ודעת הרא"ם כל גט שאינו מתיר אינו אוסר לקרובות [וכגט מעושה בעכ"ם דאין בו ריח הגט], אבל הכא היא צריכה גט להתירה לשוק. ודעת ר"י הלבן דדוקא נתן גט וכת' פטרת וכו' אנתתי, הרי הודה שקידש. וכיון שהודה אסורה מדרבנן, שהרי הודה מעצמו.

ואם נתן גט מעצמו כופין ליתן כתובה. פרש"י דגלי דעתיה דקידשה. והרשב"א כת' דמסתברא דאם חכם יודע שהיא אסורה לעלמא, ונתן גט מעצמו ופירש שכונת על דעת כן שלא תתעגן, אין כופין אותו ליתן

8 אבל המשנ"ל [שם] כת' דדוקא אחר שהוחזק בכך ל' יום. דאין אדם לוקה ע"פ עצמו. והמחנ"א [לרמב"ם] חלק, וכת' דכיון דלא הוחזק בעיר האם כהן או לא, מהני להחזיק עצמו [בלא הוחזק ל' יום].

9 והביאו דכע"ז ייסד ר' שמואל [ב"מ יג:]: בהודאת בע"ד, דמלבד עצם ההודאה יש אומדנא דהאמת כן, דאל"כ לא היה אומר לחובתו. ומש"ה הראשונים כת' דל"מ במקום שחב לאחרני משום חשש קנוניה, דאל"כ יש לחייבו ע"פ אומדנא.

10 ע' הג' אשר"י [גיטין א י].

11 ועוד י"ל דהיא בע"ד ותובעת את גוף האישות. ומהני חזקה לסייע לטענה שלה.

12 וי"ל דהתם מצאנו דהך מתוך מהני באיסורין [אף דע"א אינו נאמן לאסור, ע' תוס' בע"ב]. אבל הכא הוה דבר שבערוה, ול"מ אומדנא.

13 וצ"ב דהא אין בידה לקדשה שלא מדעתה, ואינו גדר בעלות. [ולכא' כסף קידושיה של הבת]. [ומבואר בתוס' רא"ש דהא דאב נאמן שקידש את בתו מישך למה שבידו לקדשה, וכמ"ש התו"י [כתובות כב, ה' לע' סד]. ולר"ד י"ל דהוה דין נאמנות מחודשת [כעין 'כיר'], ואף דילפ' מקרא דאת בתי נתתי].

14 והעירו דלמש"כ האר"ש [חי' ר' מאיר שמחה סד]. דנאמנות האב הוא רק במה שהוא עצמו קידש, ע"כ איירי דהאם היא שקידשה.

15 דהתו"ט כת' דיתומה שמתקדשת ע"י אמה ואחיה, הם אינם מקבלים קידושין עברה. דאין שליחות לקטנה. [ולא אמרי' דגדר התקנה שהאם יכולה לקדש אותה]. וכת' דאיירי בגדולה ששוי' שליח לקדשה. ואומרת שקידשה את עצמה ולא בתה.

16 וכ"כ הרמ"ה דבתר דיהיב לה גט אסור דמיחלפה בבעלת הגט דעלמא. אף שנתן ע"פ חיובו.

17 וכת' דל"ד לסריס ואילונית שחלצה דסימניהם מוכיחין עליה.

כתובה. אבל נתן סתם ולא פירש [אפי' חכם] נותן גט.

והשיטה לנ"ל כת' דברי שא אין חיוב כתובה, היא מודה דלא קדשתני. והו"ל כטענו חטין והודה לו בשעורין דפטור אף בדמי שעורין. [פי' דהוה הודאה נגד הודאה, אף שחזרת בה]. [וע"ע בע"ב].

תוד"ה ואם. מכאן יש להוכיח דאלמנה מן האירוסין יש לה כתובה וכו'. וכ"כ רש"י וארוסה יש לה כתובה¹⁸. [וכ"ד תוס' בכ"מ]. אבל הרמב"ן [כאן, וכ"מ] הביא דעת הגאונים [וכ"פ הרמב"ם י'א] דאין לארוסה כתובה.

והתוס' ר"ד כת' [בשם ר"ח ור"י] דרב לטעמיה [כתובות פט:]: דכשמוציאה גט גובה עיקר כתובה וגובה תוספות. ע"כ ס"ל דיש כתובה לארוסה¹⁹. וכת' דהלכה כר"א בן עזריה דאין לה כתובה, דתלי בכניסה. [והתוס' ר"ד כת' דאין נראה²⁰].

בא"ד דאי כתב לה א"כ מאי מבקשין²¹ וכו'. ותוס' [ב"מ יז:]: הוסיף דאי כתב לה האיק מצי אמר לא קדשתי, דאין דרך לכתוב כתובה קודם קידושין²². אבל הרמב"ן כ' דהכא איירי כשכתב לה כתובה קודם אירוסין עסקי'. וכדאמרי' [לע' נ:]: באתרא דכתבי כתובה והדר מקדשי²³. אמנם התוס' רא"ש הוסיף דאפי' באתרא דכתבי והדר מקדשי לא היתה כתובה באה ליד האשה קודם קידושה²⁴.

ועוד כת' הרשב"א דאיירי שיש לה שטר כתובה, ולא מצאת לקיימו. וכיון דנתן גט מעצמו הוחזק כפרן, וגובה כתובתה. דכמי שנתקיימה, שהרי מדינא א"צ קיום. ורע"א [בש"ע מה ג] ציין לדברי הרשב"א דשטר כתובה שלא נתקיים אינו ראייה שנתקדשה. [וצ"ב דמדאורי' א"צ קיום, ומדאורי' כתובתה מוכחת עליה].

והתוס' הרא"ש כ' דליכא למימר דהכא מיירי כגון דאמרה קדשתי והכנסתני לחופה. דמ"מ כשנתן גט נימא דהודה על הקידושין ולא על הנישואין, ואמאי כופין ליתן כתובה.

והשיטה לנ"ל והמאירי כת' דדוקא אלמנה מהאירוסין מבעי אם יש לה כתובה, אבל גרושה מהאירוסין תקנו כתובה, שלא תהא קלה בעיניו להוציאה²⁵. וכ"ד הבעה"מ [ב"ב קמה, סח. בדה"ר], והרמ"ך [בהשג' לרמב"ם שם]. אבל שא"ר לא חילקו בין אלמנה וגרושה.

מקדש בע"א

המקדש בע"א אין חוששין לקידושין. רע"א [לרמב"ם גירושין יב י'] הק' שיצטרף הבעל לע"א, ופלגינן דיבורא דנתקדשה, אבל לא לי. וכמו פלוני רבעני ובא על אשתי [סנהד' ח]. והמהר"ל דיסקין [ס' תורת אהל משה, הו' בגר"ח סטנסל קצד] תי' דל"ש פלגי' דאף לדבריו לא נתקדשה בפני עדים [שהוא בעל דבר]. ופלגי' שייך רק בפסול אחר, דהוה עד אלא לדבריו יש פסול רשע. והגר"ח תי' דל"ש פלגי' בקידושין, דמה שמעידים למי נתקדשה הוה מגוף העדות. ופלגי' שייך רק בב' דיבורי, דעיקר העדות שפלוני רבע. אבל ל"מ פלגי' לחדש עדות²⁶.

18 ורש"י [כתובות מג:]: כת' על המשנה דקסבר יש לארוסה כתובה. משמע דמח' תנאים. וע' רש"י [כתובות נד:].

19 וכ"כ הרשב"א [בסו"ד] דרב דסוגיין ס"ל דיש לארוסה כתובה. [אך הק' דהגאונים פסקו הא דסוגיין, אף דס"ל דאין כתובה לארוסה].

20 וכ"ד התוס' ר"ד [כתובות יב: מג: נד:].

21 ע' מהרש"א ופנ"י דעמדו על לשון התוס', האם הק' דוקא מ'מבקשין'. או מגוף המשנה דמותר בקרובותיה. [משמע דהוה אומדנא בעלמא]. אבל הרמ"ה כת' דאי כתב כתובה הוחזקו כארוסה ע"י עדי מסירת השטר דחתימי עלה. [ולשונו צ"ב אי קאי אעדי מסירה או עדי חתימה. ויש שפי' דהוה כמאן דמסהדי עדי חתימה אמסירת השטר].

22 ועוד כת' הרמ"ה דכתבי בשטר כתובה 'לאינתו', ולא גרע משטר קדושין דחתימי ביה עדים ונפיק מתותי יד אדתתא דמקודשת.

23 והריטב"א דחה דלא משמע דאיירי דוקא במקום דכולהו כתבי כתובה והדר מקדשי. וא"כ אף דרובא כתבי והדר מקדשי הוה רגלים לדבר שקידש [וכדלע' נ: דחיישין למיעוטא].

24 וכ"כ הרמ"ה כיון דיוצאת מתחת ידה. [ולעיל איירי דוקא הוחזק בשוק].

25 [ויל"פ דחיוב כתובה דאלמנה משום שחייב עצמו תמורת האישות. וזה משעת נישואין. אבל בגרושה אף בלא"ה מחוייב משום תקנה].

26 והגר"ח [סטנסל קצה] הוסיף דאיסור אשת איש מאיש זה, ואיסור אשת איש מאחר הוה ב' עדיות. אך הק' דהאיך מהני עדות שנתקדשה, ולא ידעי' למי. הא עדים שאינם יודעים בחקירות [גוף העדות] עדותם בטילה. וכת' דהחסרון בדיוקת שייך רק היכא דהוה חצי עדות. אבל הכא דאין חסרון חצי דבר, א"כ בחצי

המקדש בע"א וכו' שניהם מודים מאי. פרש"י האם אמרי' דאין קידושין חלים בלא עדים, וילפי' מממון דבעי ב' עדים [וכן דנו בגמ' בע"ב, עי"ש]. או דילמא [פרש"י ד"ה ואי ליכא] ע"א חשיב לחייב שבועה בממון הילכך אף בערוה מתקיים קידושין לפניו.

ורב פפא [בע"ב] אמר חוששין לקידושין. [ובה"ג והר"ף והרמב"ם ורוב ראשונים פסקו דאין חוששין. אבל הסמ"ג בשם הרא"ם פסקו דחיישין²⁷]. והרמב"ן [כתובות כב:] כת' דרב פפא ל"ל אין דבר שבערוה פחות מב' [ואף לענין לברר]²⁸. וכן הרא"ה [בשיטמ"ק כתו' כג.] כת' דלרב פפא הוה כשאר איסורין דע"א נאמן²⁹. [אך כת' דהיכא דע"א מכחיש, לאו כלום הוא].

אבל האחרונים נתקשו דבכל הש"ס ילפי' ערוה דבר דבר מממון, וכי הכל דלא כהנך אמוראים דחיישין. ובשר"ת בית יוסף [קידושין י'] [בחד תי'] דייק מהלשון 'חוששין'³⁰ דהוה רק מדרבנן. וכ"כ הנוב"י [ת עה בתחילת דבריו] דהוה מדרבנן, והביא כן מהמהרי"ט.

ועוד פי' הב"י [בפי' הג'] דס"ד דדוקא לברר צריך עדות בדבר שבערוה. אבל קידושין חלין בלא עדים [וע' בגמ' בע"ב]. ועוד כת' דבשעת חלות הקידושין מהני ע"א, דקודם מעשה שהיא פנויה לא הוה דבר שבערוה, ורק אחרי שחלו הקידושין הוה דבר שבערוה³¹.

והרש"ש כת' ד'חוששין', ואם קידש אחר צריכה ממנו גט³².

והאבני נזר כת' לפרש דע"א נאמן כל זמן דאין הכחשה, וכמו גבי ממון שנאמן כל זמן שלא נשבע כנגדו³³. וביאר דמש"ה נחשב דיש עדים בשעת קידושין, כיון שעדיין לא הכחישתו. אבל היכא דהבע"ד מכחיש ל"מ העד.

והשער"י [ז א, וחי' ר"ש כב] כת' לפרש דחוששין אף מדאורי'. דילפי' מחיוב שבועה דע"א מהני במקצת, וכת' לפרש דבממון כל עד פועל חצי העדות³⁴ [שהרי מהני לענין שבועה³⁵]. והביא כן מתוס' מכות ו.]. משא"כ בנפשות דשניהם יחד פועלים, וכל חלק אינו כלום. וכיון דהעד פועל חצי קיום הקידושין, יש לחוש לקידושין ע"פ ע"א [אף דאינו קידושין גמורים³⁶].

והתשב"ץ [א ע הו' בב"י] כת' דאף למ"ד חוששין דוקא עד כשר ואין חוששין לעדות נשים. [וכ"מ מרש"י דלמד כן מע"א בשבועה]. אבל משמע ברא"ה [הנ"ל] דדינו כע"א באיסורין, ואף אשה. וע"ע חי' ר' שמעון [כב].

והב"ש [קלא א] כת' דלמ"ד מקדש בע"א, ה"ה מגרש בפני ע"א [עד מסירה] חוששין. אבל בשר"ת רע"א [רכב יא] כת' דמשמע ברמ"א דאין חוששין כלל למגרש בע"א. דבשטר בעי ב' עדים.

רש"י ד"ה מהן. משום דלא מהימן, והא הימנוה. וצ"ב אמאי רש"י הוסיף כן, הא הנידון לעדות קיומי ולא לנאמנות. והנוב"י [ת עה] כת' לפרש דהא דחוששין במקדש בע"א, דוקא היכא דשניהם מודים, פירוש שמודים שקיבלוהו מתחילה לעד ויחזוהו שיהיה עד יחידי בקידושין. וכיון דקבלו עליהם הוה כממון בלא הכחשה, דע"א מהני [ע' בע"ב].

ועוד כת' הנוב"י דמהני עדות ע"א היכא דמודים דקבלו עליו עדותו, ול"מ מיגו דומיה דנסכא דר אבא. וכיון דמודים שקבלוהו עליהם, מהני ע"א אף בקידושין [ובזה דוחה הגמ' בע"ב דבעי דבעי ראויה להוציא ממון

שהעידו אין חסרון.

27 והו' במרדכי [ס"ס תקלא בשם ס' החכמה שפד]. והרמ"א [מב ב] כת' להחמיר אא"כ מקום עיגון ודוחק. והגרא"א [שם ט] הביא דהרשב"א כת' דיחידאה הוא, ולית דחש לה.

28 ועפ"ז כת' דרב פפא [שם] דע"א שנתקדשה המכחישים זא"ז, הוה רב פפא לשיטתו.

29 [ולכא"ו דלא כרש"י דילפי' מע"א לשבועה].

30 והרש"ש דייק עוד לשון רש"י [ד"ה קידשתיך בפני פלוני ופלוגי] דהו"ל קידושין גמורים. משמע דעד השתא הקידושין אינן גמורים.

31 [ואף דמעיד על עצם הערוה לאסור לא נחשב מעיד על דבר שבערוה. דמעיד דחזקת הפנויה נשתנה].

32 [אף לולי הא דשו"י אנפשה, דמכחשת שלא נתקדשה].

33 [ויל"ד דבקרקע ע"א אינו נאמן, כיון דאינו מחייב שבועה. וה"נ נימא הכי. ומשמע דכוונתו דהבע"ד יכול להכחישו, וסגי בהכי. אמנם בקרקע ל"מ דע"א נאמן היכא דהבע"ד אומר שאינו יודע, אף לולי טענינן].

34 והשער"י הקדים הדעדים נותנים את הבי"ד כח לדון [ע"פ מש"כ רשב"א ב"ק צ], וכן בעדות לקיומי. וה"נ בממון כל עד נותן לבי"ד כח במקצת לדון. [עי"ש].

35 וביאר דקבלו חז"ל דענין שבועה הוא תולדת הדין מחצי הקיום של העדות. וביאר בזה הא דאמרי' [כתובות כא:] נכי ריבעא דממונא אפומי'.

36 והביא דכע"ז מצאנו [לע"ס]. לר' יוחנן דקידושין מאה תפסי, דרווחא שבק, והקידושין מתחילים [במקצת] מעכשיו.

מאחרים.

שם. משום דלא מהימן. ומבואר דאף לצד דחלו קידושין, ע"א אינו נאמן לאסור. [אמנם בע"ב מבואר צד דנאמן לאסור]. וכ"כ הריטב"א דע"א המעיד שנתקדשה בפני ב' אין חוששין, דגזיה"כ דאיסור ערוה אינו בפחות מב'. אבל התה"ד [ריב] כת' [דאף למ"ד דהמקדש בע"א אין חוששין], כשמעיד שהיה א' עמו חיישין³⁷. ודוקא היכא דל"ה ב' עדים כלל, גזיה"כ דבעי עדים לחלות.

והמאירי כת' דע"א שמעיד שנתקדשה בפני עדים, אם היא מכחישתו אינו כלום. [אבל היכא דשותקת אסורה, וע"ד דברי אביי לק' סו.].

הב"ע כגון שאמר וכו' בפני פלוני והלכו להם למדינת הים. השעה"מ [ט טז] הק' אמאי בעי' דוקא מדיה"י, ודייק דאם העדים מכחישין אינו נאמן לאסור [דל"מ שוי' נגד עדים, ודלא כשו"ת הרשב"א ה' לעי'].

והשעה"מ כת' דעכ"פ המשנה לא איירי בעדים מכחישים, דהצריכותא [לעיל] דס"ד דאיהי אי לאו דק"ל וכו', ונחוש לאוסרו. ואילו הוה נגד עדים פשיטא דל"מ.

והרמ"ה כת' דדוקא אמרו שהלכו למדינת הים, אבל אמר בפני עדים סתם בל"ד מחוייבין לשואלו לידע מאן נינהו, ועי"ז אף היא תאסור.

דף סה:

וב"ה אמרי' אמרי' הן הן עדי יחוד וכו'. ובי"ש פליגי דלא אמרי' שבעל. והתוס' רא"ש כת' דנח' דוקא הכא, במגרש וחזר ונתייחד. אבל המקדש בביאה לכו"ע מהני עדי יחוד, כיון דידוע דאדעתא דביאה נתייחדו¹.

ובגמ' [גיטין פא:] הו' ברייתא [החולקת על המשנה] דר"ש בן אלעזר העמיד דנח' בל"ש ובי"ה כשראוה שנבעלה, האם עושה בעילתו בעילת זנות. אבל לא ראוה שנבעלה לכו"ע לא אמרי' הן הן עדי ביאה. [וע"ע בגמ' גיטין עג:].

והריטב"א כת' דדוקא בא על אשתו שגירש אמרי' לדעת קידושין, וכמפרש דמי. אבל בא על פנויה בעלמא אפי' בפני עדים א"צ גט. וכ"כ הרמב"ם [גירושין י יט], וחלק על הגאונים דכל בא על הפנויה חוששין שנתכוון לקידושין. והראב"ד [שם] חילק דדוקא הוחזקו בפרוצים לא חיישין שקידש. אבל בכשרים כיון שבעל בפני עדים אמרי' דדעתו לקידושין. ועי' רמ"א [לג א].

רש"י ד"ה אמרינן. א"צ עדים על הביאה וכו' מחזקינן אותו בחזקת שבא עליה לשם קידושין². אבל בשו"ת הרא"ש [לה י] כת' דהוה ספק קידושין³. [ובתשו' מיימוני [נשים א, ומדרכי גיטין תנא] נסתפק אי הוה קידושי ספק או ודאי].

והאחרונים [אפיק"י א טו] תמהו דאם הוה ספק, א"כ העדים אינם יודעים. והאיך יחשב עדות לקיומי, הא לא ראו את גוף המעשה. והביאו בשם העין יצחק דלענין עדות לקיומי סגי דהוה רוב דהוה מעשה קידושין. ואפ"ה מהני חזקת האשה להתיר, ועומד כנגד הרוב. והדבר"י [מ ו] כת' דלענין עדות לקיומי סגי דהוה ספק לעדים, ומתברר הדבר אח"כ [וכמו כל ספק, שמבררים אח"כ]. אבל היכא דלדברי העדים מוקמי' אחזקת פנויה, וליכא ספק אישות כלל, א"כ אין כאן עדות. [וע"ע בסמוך].

ובתשו' מיימוני [שם] כת' דדוקא בעדי יחוד מהני בלא ראיית המעשה ממש, דקרוב לודאי שבא עליה. ועוד דכיון דא"א לראות כמכחול בשפופרת, דגנאי הדבר, מסרו הכתוב לחכמים דמהני כה"ג. אבל היכא במסירת הטבעת, אם העדים לא ראו ממש ל"מ.

וכ"כ בשו"ת הרשב"א [א אלף קצג, ותשפ] דהעדים צריכים לראות נתינה ממש מידו לידה, ול"מ שאח"כ רואים מיד החפץ יוצא מתחת ידה. ואין הולכים אחר אומדנות והוכחות. אבל המדרכי [תקלא בסופו] הביא [בשם ס' החכמה בשם רא"ם] דאף אם לא ראו נתינת

37 והביא ראיה מהא דמהני א' אומר קרוב לו [וע"ע בסמוך].

1 וה"ה [אישות ג ה] כת' דפשוט הוא דכל שאמר לעדים שמתייחד על דעת לקדשה, הן הן עדי ביאה.
2 ורש"י [גיטין פא:] כת' דכיון דראו שנתייחדו, א"צ עדות של ביאה גדול מזה, ודאי אנן סהדי כיון דגייסי אהדי לא פרשו זמ"ז.

3 וכ"פ הרמב"ם [גירושין ו יח] דהוה ספק קידושין. ובפשוטו משמע ספק האם בא עליה. [וכן נקטו כמה אחרונים]. אבל הגר"א [קמט ו] כת' דאפי' ודאי בא עליה, ספק האם נתכוון לקידושין.

הטבעת, אם ראו דבר המוכיח יכול להעיד כאילו ראה גוף המעשה, וע"ד הא דאמר' הן הן עדי יחוד. [והדרכ"מ מב ד הביא כ"ז].⁴

והב"ש [מב יב] ביאר פלוג' האם מהני עדות ידיעה בלא ראייה בדבר שבערוה, האם דמי לדיני נפשות או לדיני ממונות. והתומים [צ יד] כת' דגבי קידושין בעי עדות לקיומא, ול"מ ראייה והוכחה, הא עדים לא ראו בשעת מעשה. ובקידושין הכל תלוי בשעת ראייה, משא"כ ממון דלא אברו סהדי אלא לשקרי [ע' בסמוך].

והאחרונים [מקנה, בית מאיר, חוות יאיר יט, חת"ס אה"ע קא, ע' פתח"ת שם] כ' ד"ל דבשור'ת הרשב"א איירי בידיעה שאינה ברורה, אבל בידיעה ברורה י"ל דמהני. ואינו חולק על המרדכי.

אבל **הדבר"י** [מ ב] דייק מלשון הרשב"א דהחסרון משום דאין כאן ראייה בשעת מעשה, אלא כעין ידיעה ולא ראייה. [וכדברי התומים]. דכיון דבשעת מעשה לא חלו הקידושין ואינו חוזר וניער, ואף אם נתברר אחכ בידיעה ברורה.⁵

בתוספתא [גיטין ה ד, הו' ברי"ף גיטין לה: בדה"ס] אי' א' ראה שנתייחדה שחרית, וא' בין הערבים אין מצטרפין. והר"ן [שם] ביאר דקידושין הוה כדין נפשות [דאינו מצטרף ב' מעשים, וע' ב"י חו"מ ל]. אבל **הג"א** [יא טז] הביא **דבירושלמי** [סוטה] הגי' מצטרפין. וביאר דקי"ל כריב"ק [סנהד' ל] דהודאה אחר הודאה מצטרף.

והנתיבות [פא ו] הביא דמבואר דע"י צירוף עדים מהני, אף דליכא עדות על כל מעשה. [וע"ע שערי צדק, וחו"א ה' בסמוך]. אבל **הקצות** [במשו"ב] העמיד דכל עד מעיד שהיו ב' עדים על כל מעשה. וכ"כ **רע"א** דבעי עדות לקיומא.⁶

והאחרונים דנו לסוברים דחוששין לקידושין של ע"א, מי גרע א' שחרית וא' ערבית.

חבילה

וגובה כתובתה מהחבילה. פרש"י ממה נפשך. והרשב"א כת' דאם יש להם שאר נכסים, אף גובה כתובתה משאר נכסים, שהרי הודה שחייבין כתובה. [ומשמע מדבריו דהאשה אינה מודה דאין חיוב כתובה].

אבל **הריטב"א** כת' דאף דהודו שהיא אשתו, משמע דאינם חייבין משאר נכסיהם. ולא אזלי בתר הודאה דידהו, דהוה הודאה נגד הודאה,⁷ וכיון שאין לו תובע הוה ברשותו ומחוסר גוביינא.⁸

והקצות [פח ו] הק' האיך גובה כתובתה מהחבילה, הא הוה כדין תבעו חטין והודה לו בשעורין, דפטור אף מדמי שעורין,⁹ ולא אמרי' דגובה ממ"נ. וה"נ נימא שאף היא מודה שאין לה זכות כתובה. וכה"ק **הנתיבות** [פח ג] דאף בכל טענו חטים והודה בשעורים, יכול לטעון ממה נפשך. [והנתיבות האריך בדין טענו חטין והודה בשעורין, ובס"ד כת' דאיירי דוקא היכא דחוזר בו מהודאתו. והא"נ אם עומד בהודאתו מתחייב דמים ממ"נ].

והקצות כת' דאפשר דאיירי שאומרת כל זה בשעת התביעה, שאומרת חבילה שלי ולדבריהם נמי יש לי שיעור כתובה לכשאתגרש. דכיון דבשעת תביעה טוענת אף זה בפירוש ל"ש טעמא דחילה. אך הק' לטעם דהודאה, הא מ"מ מודה שאין השעורין מגיע לו, וכעת צ"ע.

והתומים [קלח ט] תי' דהא דפטור משעורין, היינו היכא דיש לנתבע חזקת ממון. ומהני טענה כל דהו שלא להוציא ממון מיד המוחזק. אבל כאן בחבילה אין אחד מוחזק בו.

4 [והמרדכי ציין ע' מש"כ בפ' המגרש [תנא], דברי המהר"ם מרוטנברג הנ"ל דדוקא בעדי ביאה אמרי' הכי].

5 אך **הדבר"י** דן דתוכ"ד מהני, דנחשב זמן א' בכל התורה. ע' נדרים פז אפי' לענין קריעה.

6 וכ"כ **בח"י מכת"י** [גיטין עג:] בשם הרמ"ה דסברת התוספתא דקמא קמא לא תפסי קידושין.

7 וכ"כ **הרמ"ה** דכל הודאה שמודה, וחבירו כופר בהודאה, לאו הודאה היא ולא גבי מידי. וכמ"ש [ב"ב קלה.]. אבל הכא יש לה כתובה ממ"נ. וכת' דהוה כטענו חטין והודה בשעורין. [ודעת הרמ"ה [הו' ברא"ש ב"ק ספ"ג] דטענו חטין והודה בשעורין הוה משום משטה. ויל"פ כוונתו דכיון דהוה הודאה כנגד הודאה, ועי"ז לא נתקבל הודאתו. ומש"ה נאמן לטעון משטה].

8 [וציין למש"כ גיטין מ: בדין הודאה נגד הודאה].

9 משום מחילה או הודאה [ע' ברא"ש ושאר"ר ב"ק לה:]. **והקצות** כת' דלטעם מחילה י"ל דלא שייך מחילה על חיוב כתובה. [וכדאי' כתובות נז. סוף ביאה אינה מוחלת].

ומש"ה הוה כאילו תפס התובע, וחייב. וצ"ע.

והחזר"א תי' דדוקא היכא דהשעורים הם ביד המודה אמרי' דאליהם הודאת התובע מהודאת הנתבע. אבל הכא אינו ברשות א' מהם [ומש"ה אין כאן הודאה], ושפיר אמרי' ממ"נ. וע"ע קה"י [ב"ק כז ג].

והאבנ"מ [לז כ] תי' דכיון דהוה נידון על ממון מסויים, זה אומר בתורת חוב וזה אומר בתורת פקדון, גובה ממ"נ¹⁰.

רש"י ד"ה וגובה כתובתה. והמותר יהא מוטל בספק עד שיבא אליהו. והראשונים הביאו מהירושלמי [ריש ב"מ] דחולקין שלשתן בחבילה וכדין שנים או חזין¹¹. ויל"ד במה תלי¹². והפנ"י כת' דרש"י לשיטתו [ב"מ ב.] דהיכא דודאי רמאי יהא מונח עד שיבוא אליהו¹³. והרשב"א כת' דלרש"י איירי כשהחבילה ביד שלישי או ב"ד.

והרמב"ן כת' דאם באת לבי"ד ותובעת כתובתה ממנו, אמרי' שהיא מודה שאין לה זכות בו¹⁴. והריטב"א כת' דאיירי דבשעת קבלת גט אומרת שאינה מקבלת אלא מחמת הבי"ד [כדי לגבות כתובתה], ואינה מודה שהיא אשתו¹⁵. ועוד כת' דאפי' היא אשתו, אינו הודאה דהחבילה שלו. דאפשר שניתן לה ע"מ שאין לבעלה רשות בה¹⁶ [וכ"כ הרשב"א].

וכת' הריטב"א ומיהו גבי דידה, אם קיבל שחרור מחבירו שלא בהכרח ב"ד¹⁷, הוה הודאה שהוא עבד ואין לו בחבילה כלום. דאינו יכול לומר שניתן לו ע"מ שאין לרבו רשות בו עד שיבא ראייה לדבריו. כי הוא המוציא מחבירו ועליו הראייה¹⁸.

והרמב"ן כת' שתובעת כל החבילה בבי"ד, ואומרת שכנגד הכתובה כולם מודים ששלה. וחולקים המותר בשווה. דאילו אחר שחלקו כל א' שלישי, וחוזרת ותובעת כתובתה, כל א' דוחה אותה לחבירו. ושוב אינה יכולה לטעון כולה שלי, דהא חלקו בבי"ד וקם דינא¹⁹. והרשב"א חלק דתיטול שלישי החבילה, ותגבה הכתובה מהמותר, ממ"נ. והרשב"א כת' דל"ש כאן קם דינא, דכשקבלה גט לא הכחישה טענתה בחבילה. והם הודו שקידשה ומחוייבין כתובה. ואילו היה להם נכסים אחרים גובה מהם.

שם. השיטה לנ"ל כת' דמספקא לראב"ד אי גובה כתובה א' או ב' מהחבילה. וכת' דנר' דגבי ב' [שכל א' מודה שחייב כתובה]. אבל שאר ראשונים משמע דגובה כתובה א'²⁰. והרמ"ה כת' דגובה חד כתובה, דכל א' אומר שהחבילה דיד, ואינו חייב אלא חד כתובה²¹. והרשב"א כת' דחייבין שניהם כתובה [דס"ל דלא הוה הודאה כנגד הודאה, וכנ"ל]. וכת' דהא דמשמע בביריתא דגובה חד כתובה איירי כשהחבילה ביד שלישי או ב"ד, שאין

10 והביא דכ"כ הרשב"א [ב"מ צח] כת' דתבעו מלוה, והלה אומר פקדון הוא בידי אינו חטין ושעורים. ועד"ז שאלה ופקדון לא נחשב הודאה כיון דהנידון על פרה מסוימת.

11 והרשב"א דייק דבירושלמי לא הוזכר כתובה. וכת' דאפשר דקאי כרבנן דמטלטלין לא משתעבדי לכתובה.

12 והרמב"ן כת' דחולקין שלשתן בחבילה וכדין שנים או חזין. או יהא מונח עד שיבא אליהו. [ונסתפק בזה]. ועוד אפשר דכוונתו דאי איירי בתרי ותרי יהא מונח.

13 אבל דעת תוס' [ושא"ר שם, וע' תוס' ב"ב לד:]: דכל שהחלוקה יכולה להיות אמת יחלוקו. ואם אין שניהם מוחזקין, כל דאליה גבר. [וכ"כ הרמ"ה דאיירי שהחבילה ביד תרויהו. א"נ ברה"ר וכל דאליה גבר].

14 ור' ירוחם [הו' בש"ך קלח יב] הביא מח' האם יש לאשה חלק [שליש] בחבילה. או רק כתובתה. והש"ך תמה עליו. והאחרונים הביאו דתל' בראשונים כאן.

15 והרשב"א הביא בשם הרב אלברצלוני דכיון דקבלה ב' גיטין והכחישה טענתה אין לה בחבילה כלום. והרשב"א כת' דבירושלמי איירי שכל א' הכחיש טענתו ע"י קבלת הגט. ומשה טענתו והכשתן שווים, יחלוקו. אך הק' א"כ אמאי האחרון אינו מפסיד.

16 ונאמנת במיגו דאינה אשתו [עבדי אתה], משא"כ אשה בעלמא הוה בחזקת נכסי מלוה. [ואכמ"ל].

17 [אבל כשב"ד הורו לתת גט, אינו הודאה. אבל ברשב"א משמע דבכל אופן הוה הודאה].

18 אבל הרשב"א [בסר"ד] כת' [בפ' הירושלמי] ד"ל דאף בחבילה איירי דלא הכחיש טענתו וטוען שניתן לו ע"מ שאין לרבו רשות בו או ע"מ שיצא לו לחירות, למר כדאי' ליה [ע' לע' כג:].

19 והריטב"א כת' דל"ד לדין קם דינא [ביבמות שם], דהתם חלוקה קמייאת בב"ד, משא"כ הכא. אבל מ"מ האמת דכל א' דוחה לחבירו.

20 והמהר"ט דייק דמשמע דיש לה כתובה א' [וכן דייק הרשב"א], וביאר דתרויהו בהדדי אמרו לה לדבריק אין לך אלא כתובה א', טלי כתובה והסתלקי. [וצ"ב דלדבריה כל החבילה שלה].

21 ולסברת הרמב"ן הנ"ל אינה גובה אלא היכא דיש ממ"נ. אבל בתר דחילקו החבילה שוב אין לה זכות.

מוציאין אלא בדבר ברור²². ואין א' יכול ליטול חלקו עד שיבוא אליהו.

ה"ד אי דאית ליה סהדי להאי וכו' מי מצי אמרה אלו ב' עבדי וכו'. פרש"י שיש עדים בפנינו קדשה. ומשמע דאין עדים שהוא עבד. וכ"כ הרשב"א וריטב"א דהעדים אינם מעידים על גופם, דא"כ ליתני וצריכין גט זה מזה. אלא דהעדות על החבילה ועל גופן. אבל הראשונים הביאו דבירושלמי [ריש ב"מ] אי' דצריכין גט זמ"ז.

ובפשוטו איירי בתרי ותרי. והתוס' הרא"ש הק' אוקי תרי בהדי תרי ונתבטלה עדותם, ואוקי ממונא בחזקתו. והיא נאמנת. [ואף דסותרת לתרויהו ממ"נ]. והתוס' רא"ש תי' דאית ליה סהדי להאי או להאי.

והרשב"א [וכן שיטה לנ"ל] הביא בשם הר"א אב"ד וראב"ד דאיירי שהעדים אינן מכחישים זא"ז, ואפשר דזה קידש וגירש ואח"כ זה קידש. וכל א' מעיד על חזקת א"א.

והרשב"א חלק דעכ"פ תרי ותרי לא תנשא [וכרמב"ן], ועוד ק"ל ב' כתי עדים המכחישים, זו באה בפנ"ע ומעידה [ב"ב לא:]. ומש"ה ודאי א' מהם נאמן, וממ"נ הוה אשת איש ודאי, ואפי' נשאת תצא²³.

שם. מי מצי אמרה וכו'. פרש"י דתיהוי מותר הכתובה שלה ושלחן מספק. דקו' הגמ' דמשמע בברייתא דהמותר בשווה. והשיטה לנ"ל [והרשב"א בשם הראב"ד] פי' מי מצי אמרה חבילה שלי, משמע בברייתא דיש ממש בטענתה. וע' רש"י.

שם. והראשונים הק' דילמא אף יש לה עדים. [ומש"ה מצי אמרה דהוה שלה]. והתו"י [הו' במהרש"א] תי' דא"כ אי"צ גט, דהוה תרי ותרי, ואם נשאת לא תצא [וכדאי' כתובות כג.]. והמהרש"א הק' דהא מ"מ לכתחילה לא תנשא, ומש"ה צריכה גט²⁴.

והרש"י כ' לפרש דמשמע שהיא אומרת, ולא שיש לה עדים. קידושין צריכים עדים, ומסתמא הביאו עדים. אבל טענת האשה ל"צ עדות.

וכ"כ הרמב"ן [ועור'ר] דבמקום תרי ותרי אסורה לינשא לכתחילה. והרמב"ן כת' דא"כ אף הם היו צריכין גט שחרור זה מזה, ואף היא משחררת אותם.

אלא לאו בע"א. פרש"י לכל א', וש"מ דאפי' אינה מודה צריכה גט. [ואף דבע"א מבואר בגמ' דדוקא היכא דמודים לדברי העד מהני, אבל ל"מ נאמנות העד לאוסרה [עכ"פ במקום הכחשה], כאן נתחדש צד דמהני נאמנות ע"א לאסור].

והחזו"א [ס ד] הק' נימא דע"א מעיד שהוחזק בעירו שהיא אשתו. וכת' החזו"א דס"ד דהגמ' דב' עדים המכחישים בבדיקות מצטרפין לאסור²⁵. והחזו"א חידש דאם נימא דמצטרפין אף כשמעידים על מעשים שונים²⁶, א"כ היה ראוי לחוש לקידושי ע"א. ואע"ג דהשתא אין איסור א"א, אין כאן חסרון עדות אלא חסרון שיעור, ופלגא עדות מיהא איכא.

וכת' החזו"א דאליבא דאמת אינו מצטרף, דל"ד לע"א שחרית [הו' לע'], דהתם כל א' מעשה בפנ"ע. דאם נתקדשה שחרית, אינו קידושין ערבית, ול"ש צירוף, ונאמנת להכחיש שניהם.

ותסברא ע"א בהכחשה מי מהימן. כמה ראשונים²⁷ כת' דהבעלים מכחיש את העד²⁸. ועד"ז גרס הב"ח ברש"י דמכחיש ע"א או הבעלים. והגיר' ברש"י לפנינו משום דע"א מעלמא מכחיש. ופרש"י אפי' שהיא אינה מכחשת. והאחרונים דנו אמאי ל"מ הכחשת הבע"ד.

22 ואף דראובן מודה, שמא החבילה של שמעון.

23 ואפי' למ"ד תרי ותרי ספיקא דרבנן הכא צריכה גט, ומסתברא דאפי' במכחישי. [וכ"כ השיטה לנ"ל א"נ י"ל דאפי' סתרי, תרויהו מחזקי בחזקת א"א, וחד קושטא קאמר].

24 והמהרש"א כת' ליישב דכיון דהנל עדים הוכחו כבר, דאלו אומרים נתקדשה לזה, ואלו לזה. ומש"ה יש לסמוך על עדים שלא נתקדשה. והקרנ"ר חלק דתרי כמאה. ומה מהני שיש הכחשת ב' כתי עדים.

25 [ולדברי הב"ש מב יב נח' בזה הראשונים. והחזו"א פשיטא ליה דאליבא דאמת אינו מצטרף].

26 וכדין הלואה אחר הלואה, לריב"ק [סנהד' ל.]. [ונח' בזה הפוסקים בפ"י דברי התוספתא, הו' לע'].

27 וכ"כ התוס' רא"ש ושיטה לנ"ל ותוס' [נז.].

28 ובשולח הרשב"א [א תקמח] הביא מסוגיין דהיכא דהבע"ד מכחיש [אפי' שלא בפני העד], ע"א בהכחשה לאו כלום הוא. [אבל הלבוש ביאר דכוונת הרשב"א [להיפך] דע"א הרי הוא כשתים, ועד המכחיש לאו כלום הוא. וע' ש"ך [י"ד קכז יד] דהאריך לדחות דבריו].

והמהר"ם פדאווה [לב] כת' דכוונת רש"י לרבותא, דאפי' היא אינה מכחשת מהני הכחשת עד אחר.

והשעה"מ [אישות ט לא] כת' דהכחשת ע"א מהני רק לבע"ד עצמו, והביא דכ"כ הב"י [יר"ד קז בשם מ"כ] דלאו כל כמיניה לזה שיאסור עליו יינו²⁹. אבל כלפי אדם אחר אסור דמאי חזית דסמכת אהאי.

ונח' הראשונים בכ"מ אי ע"א בהכחשה מהני, ומבואר ברש"י דל"מ [וכ"ד תוס' כתובות כב; אבל הריטב"א ונמוק"י יבמות פח. כת' דהעד הראשון הוה כב', וע' רמב"ם וראב"ד אישות ט, וע"ע מחנ"א עדות ח].

והש"ך [קכז יד] הק' דמבואר בכריתות דע"א אומר אכלת חלב וע"א לא אכלת, מביא אשם תלוי. ודוקא הכחשת בע"ד מהני. ותי' דשאני חלבים, דאפי' לבו נוקפו מביא. [וחשיב עכ"פ ספק]. וע"ע תרוה"כ [לא].

ור' מאיר היא דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה. תוס' [יבמות צט]. והרמב"ן [ושא"ר] הביאו דמבואר דלרבנן אין גובין ממטלטלין לכתובה אף מיניה³⁰. וגריעא מבע"ח דעלמא. וסברת ר' מאיר הפוכה, דגובה אפי' מיתמי [כדמבואר יבמות שם וכתובות פ:31], ועדיפא מבע"ח³².

והרשב"א [והר"ן נדרים סה:] ביאר דכל אסמכתינהו אינה אלא על הקרקע לפי שעומדת ימים רבים, ואין זמנה קבוע. ועוד שאין דרך אשה לחזור אחר מטלטלין שיכול להטמין. אלא אחר קרקע שהוא ידוע לכל. משא"כ בע"ח שזמנו קבוע ודעתו שיטרח בע"ח לפרוע לו במעות. [אבל תוס' כתובות י. משמע דהוה מקולי כתובה, ע"ש].

אבל הרשב"א הביא בשם הראב"ד דכוונת הגמ' כאן דאיירי שמתו המגרשים³³. [ואינו גובה ממטלטלין דיתמי³⁴].

חב לאחריני

מאי דעתך [דאין חוששין לקידוש ע"א] דילפת דבר דבר מממון, אי מה להלן הודאת בע"ד וכו'. ונילף הודאת בע"ד שיהני אף בדבר שבערוה. [ויל"ד האם קו' הגמ' שיהני לברר, ויחשב נאמנות על גוף המעשה. או שיחשב עדות לקיומי. וע' בסמוך].

האחרונים דנו דבפשוטו אף רב פפא ס"ל דבר דבר מממון, אלא דס"ל דילפי' מע"א המחייב שבועה [וכמ"ש רש"י בע"א³⁵], א"כ קו' זו קשה אף לדברי רב פפא. ובשורת ב"י [קידושין י] עמד בזה. וע"ע שער"י [ז א, ובחי' כב] וברכ"ש [גיטין יא ג] מש"כ בזה.

רש"י ד"ה הודאת. דכתיב אשר יאמר כי הוא זה, הרי שסמך על מקצת הודאתו³⁶. [דל"ש חיוב מודה במקת אם לא נתקבלה הודאתו³⁷. אמנם העירו דדעת תוס' [ב"ק לה:] דאף ר"ג דטענו

29 וע"ד סברת תוס' [ע' בסמוך] דע"א נאמן להתיר ולא לאסור על הבע"ד. אבל כלפי אחרים שפיר מהני עדות העד [ודלא כתוס'].
30 ועוד הוכיחו כן מהגמ' [נדרים סה:] אפי' שער ראשך אתה מוכר, ומוקמי' כר' מאיר.

31 אבל דעת ר"ת [בתוס' כתובות פא; ותוס' רא"ש כאן] דאף לר' מאיר אינו גובה מיתומים, אלא דיבם קם תחת אביו והוה כמו מיניה. וכת' דה"ה מתנת שכיב מרע, דגרע מיורש. [והראשונים בסוגיין כת' דעיקר המח' גבי יבם, ויבם כיורש דמי].
32 והרמב"ן הק' מדעת ר' טרפון [כתובות פד.] דמהני תפיסה במטלטלין דיתמי שלא הגיעו לרשות יורש. ורע"א [שם] כת' דאף דאין גובין, מהני תפיסה. וכת' ושמא נאמר דג' מח' בדבר, דלרבנן אין גובין מטלטלין דיתמי, מ"מ מהני תפיסה במטלטלין מיניה. ולר' טרפון מהני תפיסה לאחר מיתה.

33 ותוס' [כתובות פב. ובכורות נא:] נקטו דהך משנה כר' מאיר. וכדעת ר"ת דלולי תפיסה אינו גובה ממטלטלין דיתמי.
34 והרשב"א חלק דא"כ לוקמא מחיים ואפי' לרבנן. ויל"ד דקמ"ל דינא דחלוקה.
35 והבית מאיר [ר"ס ק] ציין דכ"ד רש"י [כתובות סז].
36 ואפשר דהיינו לס"ד דמהני רק לקיומי, אבל רב פפא ס"ל דמהני אף לברורי [וכמ"ש הרא"ה כתובות כג.], וכסברת המקשן גבי חבילה [וע"א בקרקעות ל"מ לבירור].
37 והרמ"ה כ' דהודאת בע"ד ילפי' כי הוא זה, אלמא סמכי' אהודאתו. א"נ מהא דחייביה רחמנא שבועה למודה במקצת ולשומרים, מכלל דאי מודה מתחייב בהודאתו. [דגדר חיוב שבועה כי היכי דמודי. אמנם לר"ד י"ל דהתם מתחייב משום הרגלים לדבר, והוה זכות פטור].

38 [ומשמע דגדר מודה במקצת, מתוך שקבלנו חיובו על מקצת מגלגלין עליו השאר. וכמ"ש תוס' כתובות יח.].

חטין והודה בשעורין חייב שבועה, מ"מ ס"ל דפטור מדמי שעורין. דכיון דיש ריעותא בטענתו יש חיוב שבועה, אף דלא נתקבלה הודאתו].

והקצות [לד ד, רמא א, וכ"מ] הביא מדברי רש"י דגדר הודאת בע"ד דהוה נאמנות, דנאמן על עצמו, והאמינה תורה אפי' לפסולים³⁸. ודלא כצד שהעלה **מהר"י ב"ל** [א יט] דהודאת בע"ד מהני משום מתנה, **והקצות** האריך לחלוק דהוה דין נאמנות.

והחש"ל כת' דכן מוכח מקו' הגמ' ראה דהודאת בע"ד נאמנות, דאי התחייבות האיך נילף לדבר שבערוה.

אמנם **התורה"כ** [א] כת' דכ"ז בפני ב"ד. אבל הודאת בע"ד שלא בפני ב"ד הוה מדין שויה אנפשיה, ולא מדין נאמנות³⁹.

א"ל וכו' הכא קא חייב לאחרני. פרש"י שקרובותיה נאסרו בו, וקרוביו נאסרין בה. **והרשב"א** הק' אלא מעתה גר וגירות יהיו נאמנים בהודאתם. [דאין להם קרובים, ואינו חב לשום אדם].

והרשב"א כת' דחב לאחרים, דנאסרה אכו"ע בהודאה זו⁴⁰. ושוב הק' הרשב"א אמאי חשיב 'מחייב' לאחרים, דמה יש להם עליה, ובמה שייכא בה. אטו מי שמוכר שמכר שדהו, מי קרינן חב לאחרים⁴¹. ועוה"ק דאפי' הוה חב לאחרים, כיון דעכשיו יכולה לחוב להם בעל כרחן, במה היא מחייבת בהודאתה משום מיגור⁴².

והרשב"א תי' דילפי' כי הוא זה גבי ממון דמיקיימא מלתא בלא סהדי. דאתא 'כי הוא זה' וגלי לן ד'קום דבר' קאי במקום דאיכא חובה לאחרני. ועריות הוקשו לצד ממון שיש בו חובה, ולומר דלא מקיימא להו מלתא אלא במקיימי דבר, דאית בהו כעין חוב לאחרני. ואף דבעריות אינו חב ממש [וכדאמרן], ומיהו עיקר מלתא לא מקיימא אלא במקיימי דבר⁴³.

והרשב"א [ב"מ סא, הו' בשיטמ"ק שם ס:] כת' דילפי' עריות ממון, דוקא במקום שנאמר בממון 'דבר', דהיינו ע"פ שנים עדים והתם הוה במקום הכחשה. ומההיא דוכתא דוקא הוה דילפינן מה התם ע"פ עדים אף עריות דוקא ע"פ עדים כממון במקום הכחשה⁴⁴. [אבל לא הוקש לדין ממון בעלמא].

שם. התם לא מחייבא לאחרני הכא מחייבא לאחרני. הרמב"ן הק' א"כ אף לא תהא נאמנות בהודאתה [שמודה שנתקדשה בפני עדים והלכו למדינת הים]. [ובמשנה מבואר דחוששין]. [וקו' הרמב"ן צ"ב, דהיא אסורה משום שיודעת שמקודשת בפני עדים, ושויה אנפשה חתיכה דאסורה, ולכ' בתי' הב' אבל צ"ב קו'].

והרמב"ן תי' דחוששת לעצמה שמא יבואו⁴⁵, הילכך אפי' מתו אסורה לעולם.

ועוד תי' **הרמב"ן** כיון שהמעשה מתחילתו חוב, אינו בדין לחוב לאחרים בהודאה בלא עדים, ומש"ה לא חלו הקידושין. שלא קראה תורה קיחה אלא זו שהיא בכל דיני אישות להקל ולהחמיר הילכך מותרת לכל אדם⁴⁶. אבל היכא דחלו קידושין, חוששת לאיסור שיודעת לעצמה. וביאר דבממון לא הוזכרו עדים על ממון אלא משום שקרנים, אבל

38 וכת' דהיינו טעמא דשו"י אנפשי' חתיכה דאיסורא, דהתורה האמינה כל אדם על עצמו. [וחלק אצד שהעלו **האחרונים** [הו' בע"א] דהוה משום נדר].

39 **והגר"א** [חו"מ עט ג] על דברי **הרמ"א** שכת' דאדם נאמן על עצמו יותר מעדים [וציין כריתות יב].

40 והביא דכן פירש ר"ח פעמים שבא אחר וקדשה ונמצאת בהודאתה מחייבת לאחרים.

41 וכת' דאפי' למ"ד [ב"מ ז]. דהמגביה מציאה לחבירו ל"ק, דנחשב חב לאחרים [בדבר הפקר]. היינו דהפקר זכות הכל עליה, ונמצא כמחייב לאחרים שהיו יכולים לזכות בו. אבל גבי אשה אין לשום אדם זכות עליה, ואינו זוכה בה אלא מעתה, ול"ה חב לאחרים.

42 **והקצות** [צט ב] הביא מסוגיין דהודאת בע"ד ל"מ לחוב לאחרים, אף במקום דל"ש קנוניה.

43 וכת' ותדע לך דאלו חב לאחרים ממש אף על גב דאמר כזה וזכה היה ובפני עדים ה' והלכו להם למדה"י אינו נאמן, ואלו הכא אי אמרה נתקדשתי בפני שנים והלכו להם למ"ה או שמתו נאמנת דאין לא קפדי' אלא שתתקדש באפי' סהדי וכיון דאמרה דהכי הוה נאמנת דהא לא מחייבא ממש לאחרני,

44 ועפ"ז כת' דילפי' 'שימה' מרבית למוציא שם רע, לאפוקי שכרו בקרקע. ואף דיש רבית בקרקע, מ"מ ילפי' היקש דקרא איירי בכסף.

45 ויש אומדנא שאומרת אמת. [ומהני משום אומדנא, ולא מגדרי נאמנות].

46 ועד"ז כת' **השיטה** ל"ל כיון דלא מקיימא קידושין בעלמא בלא עדים, אף לגבינו נמי לא מתסרי. וכ"כ **הרמ"ה** כיון דלגבי חיובא דאחרים ל"מ הודאתו, לא מהנו אפי' להני דמודו דאין קידושין לחצאין. מיהו אם מעיקרא קידשה בפני עדים אע"ג דהשתא בעידן הודאת בע"ד ליתנהו להנך עדים קמן מהני הודאת בע"ד לאחרורי אנפשיהו.

בקידושין כיון שצריכים בכופרים צריכים במודים, דהא מחייבי לאחרני בלא מודים.

אתו לקמי' דרב אשי וכו' או דילמא לא מקיימא מילתא אלא בשהדי. דבעי עדות קיומי [וכמו דהמקדש בינו ובינה ל"מ]. והשיטה לנ"ל כת' דה"מ כשמכר והחזיק בלא סהדי, דקמ"ל דקי"ל הודאת בע"ד כק' עדים ולא מצי הדר ביה. [אבל בס"ד צריך עדות קיומי]. אבל הודה שלוה פשיטא שצריך להחזיר מה שלוה. דאטו משום דהלוהו בינו לבין עצמו יגזול מה שהלוהו.

א"ל לא אברו סהדי אלא לשקרי. אבל גבי קידושין צריך עדות לקיומי. והקצות [רמא א] הק' דכיון דילפי' דבר דבר מממון, ובממון אי"צ עדות לקיומי, מנלן בדבר שבערוה צריך עדות לקיומי⁴⁷. והקצות הביא דכה"ק הרשב"א [הנ"ל, בתוך דבריו], ותי' דעירות הוקשו לצד ממון שיש בו חובה, וילפי' דלא מקיימא מלתא אלא במקיימי דבר, דאית בהו כעין חוב לאחרני. [ועד"ז הרשב"א בשיטמ"ק ב"מ הנ"ל].

והפנ"י [והו' בנתיבות לו י] תי' דהוה סברא דלא חשיב קידושין אא"כ יש עדות לאוסרה אכ"ע, דעיקר הקידושין דאסר לה אכו"ע⁴⁸. [וכ"מ ברמב"ן הנ"ל, וכן שיטה לנ"ל ורמ"ה].

והרמ"ה כת' בדבר של ממון בעידא דאיתעבד עובדא אינו חובה לאיניש אחרנא, אבל בקידושין דשייכא בהם חיוב לאחרני בשעת מעשה ל"מ, דאין קידושין לחצאין. ואף דגבי ממון הוה חוב ללקוחות, בשעת הקנין אינו חוב אלא אח"כ. ועוד דקנין ממון שייך לחצאין ואע"ג דל"מ לאחרים מהני גבי קונה ומקנה.

והקצות חידש דגבי ממון מתקיים המעשה ע"פ הודאתו, וע"י הודאת בע"ד נחשב עדות לקיומי. וביאר דעיקרא דמילתא דצריך עדים בגוף הקידושין כדי שיוודע לעלמא, ובזה אמר' דבגיטין וקידושין ל"מ הודאתם⁴⁹. ובזה תי' הגמ' בדממון מהני הודאתו לקיומי. וביאר דמש"ה כת' רש"י [כאן] דילפי' הודאת בע"ד כק' עדים מכי הוא זה⁵⁰, דהכא דבעי' שיתקיים הדבר ע"פ הודאתו⁵¹.

והאחרונים [שער"י ז א, חלקת יואב אה"ע ו] העירו דלדברי הקצות האין מהני קנין במציאה והפקר, הא ליכא הודאת מתחייב⁵². ועוה"ק האין מהני קנין ע"י שליח, הא הבע"ד אינו יודע, ול"ש הודאה⁵³.

והקצות הביא יסוד זה דגדר עדות לקיומי הוה כדי שיוודע הדבר לעלמא מדברי הר"ן [גיטין פו, מח. בדה"ר, ועד"ז הראב"ד בהשג' לרי"ף שם מו:]: דהיכא דיש עדי חתימה על הגט, ויוצאת מתחת ידי האשה מהני בלא עדי מסירה, דכיון דבידוע שהבעל מסר לה 'כאילו הן עצמן מעידין על המסירה'⁵⁴. דכל שבידוע ה"ל כעדים ממש.

והר"ן [כאן] הביא בשם הרמב"ן דקידשה בשטר כתב ידו, אע"פ שאין עליו עדים מהני, דכשהיא מוציאתו כאילו יש עדים בדבר דמי⁵⁵.

אך דעת ר"ת [תוס' גיטין ד.]. דאף גט שיש עליו עדים צריך עדי מסירה, דאין דבר שבערוה פחות מב'. ועוד כת' דלדעת ר"א דעדי מסירה כרת, אף בשטר מכירה צריך עדים בשעת מסירה [לאשווי שטרא], ואל"כ ל"מ לקנין. [ומבואר דלא כקצות⁵⁶]. ותוס' [שם] סיים ומיהו יש לחלק דלענין ממון מהני הודאת בע"ד כק' עדים, סגי בעדי חתימה במקום הודאת בע"ד⁵⁷ [ואי"צ עדי מסירה]. [ומשמע דהודאת בע"ד נחשב כעדי מסירה לאשווי שטרא, וע"ל דאי"צ עדים

47 והחש"ל כת' דזהו קו' הגמ' [לעיל]. [ולכאור' זה כוונת הקצות לפרש במה שייסד בדממון מהני הודאה לקיום מילתא].

48 ונקט הלשון דאסר לה אכו"ע כהקדש [כמ"ש תוס' לע' ב.]. וכ"מ [גיטין פב:] דל"ש קידושין דאינם אוסרים אשום אדם.

49 והקה"י [מז] ביאר דאף דבקידושין נאמן לאסור משום שוי' אנפשי', נאמנים רק לעצמן ולא לאחרים. משא"כ הודאת בע"ד בגדר נאמנות אף כתולדה מה שנוגע לאחרים.

50 ואף בכ"מ הוזכר בש"ס הודאת בע"ד, ורש"י לא פי' מנלן. [וע"כ הוה נאמנות, ול"ש בזה גדר התחייבות וכדו'].

51 והקה"י כת' דל"ל על דאך הקצות, בדממון סגי לברר כלפי מי שנוגע לו, מוכר ולוקח [וכ"מ ברמ"ה בסוגיין]. וציינו דדעת הקצות [קכד] דמהני הודאת בע"ד ע"י שליח. [עכ"פ לפ"ז צ"ל דכל שליח לקנין הימניה שעשה את הקנין. ואילו לע' מג משמע דבעי' לשליח נעשה עד].

52 [ונקט דכוונת הר"ן משום דאומדנא זו מהני בב"ד. אך הגר"ח [גירושין ו] דייק לשון הר"ן דנחשב שהעדים החתומים מעידים שכשיצא מתחת ידיה מגורשת].

53 דקי"ל כר"א [גיטין פו:] דלשווי שטרא לא בעינן עדים. והביא ראייה לזה מהגמ' [יבמות ל:].

54 ואף לשון דחיתת התוס' לא משמע כדברי הקצות [ויש לדחות].

57 ודוקא בקידושין וגיטין ל"מ הודאת בע"ד, משום דמחייב לאחרני. דבקידושין אסר לה אקרובים [וכמ"ש

לאשוויי שטרא. וכמו דא"צ עדות לקיומי על גוף הקנין⁵⁸.

וכן לדברי הפנ"י [הנ"ל] יסוד הדין עדות לקיומי הוא שיהא ראוי להתברר, ול"צ עדים דוקא.

והאחרונים דנו דלפ"ז אף להיפך, אם יש עדים כשרים בשעת מעשה ויפסלו ע"י המעשה, האם מהני להחשב עדות לקיומי. והא אינו יכול להתברר אח"כ ע"פ⁵⁹.

והקצות [צ ז, ואבנ"מ לא ד] כת' דעפ"ז מבואר הא דמהני עדות ידיעה בלא ראיה בקידושין [וכמ"ש הבי"ש מב יב, ע' לע'], והתומים [צ יד, ה' לע'] חלק דכיון דהעדים לא ראו גוף המעשה לא חלו הקידושין כלל. ולא סגי שיתברר ידיעה אמיתית שקבלו קידושין, דהתורה הצריכה ראיית עדים. והקצות חלק דכל שיתוודע הדבר לבי"ד אח"כ נחשב כעדות קיום. אך דן דבשעת קידושין ליכא ראיית עדים, דאף העדים נתברר להם רק רגע אח"כ.

והמהרי"ט [ה' באבנ"מ לא ד] הביא בשם אביו דכלה צנועה דפניה מכוסות, והעדים לא ראו מי היא. ל"מ הקידושין, דבשעת קבלת הקידושין אינם יודעים. והוה מקדש בלא עדים, ול"מ שיתברר אח"כ [והביא מדברי שו"ת הרשב"א תשפ ה' לע']⁶⁰. והאבנ"מ חלק דכיון דבשעת קידושין יכול להתברר, דהאשה לפנינו שפיר מהני, דהכירוה תיכף אחרי הקידושין⁶¹.

והנתיבות [לו י דן] [לסברת הפנ"י הנ"ל]. דבגירושין בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן, א"כ א"צ עדות לקיומי⁶² [אלא משום אשוויי שטרא], דהא ראוי להתברר הדבר לבי"ד ע"פ הבעל. אבל הרמ"ה [כאן] כת' דבגירושין בעי עדים דבא להתיר איסורא דאיתחזק. ועוד דאיתקיש הוי' ליציאה, וכיון דתרי אסרי לה תרי שרי לה.

והחז"א כת' דל"מ נאמנות משום דבעל שאמר גרשתי, דהשתא לא הודה לפנינו.

והאר"ש [אישות ט טז] דן דשחרור עבד א"צ עדות לקיומי⁶³. אבל רע"א [ב"מ כ.] נקט דצריך.

תוד"ה לא איברו. מכאן אור"ת דא"צ עדים לעשות קנין וכו'. [יל"ד האם כוונת התוס' בכל קנינים, או קנין סודר⁶⁴]. וכל"ד הרמב"ם [מכירה ה ט] דכל קנין קנה בלא עדים, ולא הוצרכו עדים אלא לכופר. והראב"ד [שם] כת' דאין הכל מודים בקנין. והראב"ד [בשיטמ"ק ב"ב מ.] הביא דעת גאון דקנין אינו מתקיים אלא בעדים⁶⁵. ותוס' [סנהדר' ו:] הביאו דריב"ם סבר דבלא עדים אין הקנין קנין. [וחזר בו מהסוגיה שם, ע' בסמוך]. והתוס' הרא"ש כת' דיש לדחות דדוקא חלוקה, אבל קנין אלים אפשר דבעי בפני עדים. ובסר"ד כת' ומיהו נראה דא"צ ראיה דמה לי קנין משיכה וחזקה. ופשיטא דאם הודה שנתן הודאת בע"ד כק' עדים. וע"ע ש"ך [ח"מ פא כא].

בא"ד וכו"מ [ב"מ מה:] וכו' ואמאי לא משני דלא היו שם עדים. ותוס' [סנהדר' שם, והתוס' הרא"ש] דחה סתם גורן מצויין בה בני אדם.

בא"ד וכו"מ [סנהדר' ו.] דקאמר התם פשרה ביחיד. ותוס' [שם, ותוס' הרא"ש] דחו דאפשר דהקנו בפני ב', לקיים מה שיפטר היחיד.

רש"י בסוגיין, ובגירושין אסר לה אכהן.

58 והשיטה לנ"ל [כאן] כת' דלמאי דק"ל כר"א דעידי מסירה כרתי, אף קנין שטר מהני בלא עדים.

59 והקצות [נב א] כת' דחלו הקידושין, דבשעת ראיה היה כשר. וכו"כ הקצות [מו יט] לדון דאלם הוא עד כשר, אלא דאינו ראוי להעיד. וצ"ב הקצות לשיטתו מה מהני דעדים ראו. [ואפשר דלא פלוג, כל דאיכא עדים חלו הקידושין]. וע"ע קוב"ש [ב"ב קז].

60 והמהרי"ט כת' דיש לחלק דכיון דראו מעשה הקידושין, אלא שלא הכירו את האשה. ומהני עדותם שיהא אסור בכל נשים שבעולם [וכמו שולח שליח גיטין סד]. והוסיף דל"ש שתאמר משחק אני, דידועת שיכולים להחזיק בה ולראותה.

61 ועוד כת' האבנ"מ דכיון דהוחזקה שהיא המתקדשת, ליכא בזה חשש.

62 [אבל תוס' גיטין ד. הנ"ל מפורש דבעי עדות לקיומי, וכו"מ בראשונים בכ"מ].

63 אבל המשובב [א ה] הביא דאף בזה שייך סברת הגמ', דנחשב חב לשפחות שאוסרתו עליהם.

64 וכה"ק המהרי"ט דילמא קנין חליפין חידוש הוא, והאיך תוס' הביאו ראיה מסוגיין דאיירי בכסף ושטר דפשיטא דא"צ עדים.

65 [קנין סודר]. משא"כ מתנות, מחילות, חלופי חפץ בחפץ והלואות א"צ עדים אלא מפחד הכפירה. [ומבואר דחילק בין חליפין שווה בשווה לקנין סודר]. והראב"ד הוסיף דתפיסת הסודר בעלמא אין בו שום משא ומתן, ושלא בעדים מחזי כחוכא ואטלולא. אבל בקנין האמור במקרא שלף נעלו ונתן לרעהו אין צריך לעדות אלא מה שיודה לו. [משמע דחילק בין נעל לסודר].

ע"א שנטמאו טהרותיך

אמר אביי כו' והלה שותק נאמן וכו'. דעת תוס' דל"ש נאמנות ע"א לאסור, ואתינן עלה משום דשתיקה כהודאה [וכדאי' בגמ' יבמות סז: אהא דאמר לו אכלת חלב]. וכן משמע ברש"י [סו. ד"ה וצריכא]. ועוד כת' תוס' [סו. ד"ה רבא] דהיכא דיש רגלים לדבר ע"א נאמן. וע"ע בסמוך.

אבל דעת הרמב"ן והרשב"א דע"א נאמן באיסורין לאסור. וכ"כ התוס' רי"ד דהו"א דאינו נאמן להעיד על חבירו [באיסורין], כמו שאינו נאמן על ממונות⁶⁶. קמ"ל דנאמן. ואילו דעת תוס' [ד"ה נטמאו] דמתורת ע"א אינו נאמן לאסור [של חבירו, אא"כ הוא בידו].

שתיקה כהודאה - בפשוטו מבואר דהוה מדין הודאה בעלמא, ונחשב שוי' אנפשי'. והרמב"ן האריך להק' דמשמע בסוגיה דהוה משום נאמנות העד, ולא משום הודאת הבעל דבר⁶⁷. ועוה"ק דא"כ אף בדבר שבערוה נימא הכי [וכה"ק תוס' סו., עי"ש]. ועוה"ק דכל הסוגיה [סו. וסו:] בפשוטו איירי בלא הכחשה. ועוד דא"כ לאו משום נאמנות העד אלא שתיקה כהודאה. ועוה"ק תוס' [יבמות פח.] דא"כ אף גזלן יהני [ומבואר בסמוך דאף לאביי בעד פסול ל"מ], דהא משום הודאה היא.

אבל תוס' [יבמות פח., והמרדכי תקכט] דאין לפרש דהוה הודאה ממש, שיודע שכן הוא ומש"ה שותק. דא"כ אף עד גזלן. אלא דאמרי' דכיון דשתיק נר' לו אמת, ויודע קצת שיש רגליים לדבר. [וקצת משמע דע"פ במקום שיש רגליים לדבר ממש, ע"א נאמן לאסור. וסמכי' אהודאת בע"ד לדון שיש רגליים לדבר].

וכע"ז כת' תוס' [סו. ד"ה רבא] בדעת רבא, דנאמן משום דאיכא רגליים לדבר. והאיסור מכח עדות העד⁶⁸. [והש"ך [קכז י] הביא דס"ל כנ"ל. אמנם משמע בתוס' דאביי פליג].

והר"ן כת' לפרש [על דרך התוס'] דילפי' גזיה"כ באיסורין מרבויה ד'או הודע' שתהא שתיקתו של בעל דבר לגבי ע"א כהודאה. ואינו הודאה גמורה [דל"מ בממונ], אלא באיסורין בלבד. ומשום נאמנותו של עד הוא, ולא מטעם הודאתו. שאפי' הוא יודע בעצמו שלא שתק מפני הודאה מתחייב.

והראב"ן [סד] כת' דקמ"ל אביי דבמקום שתיקה של הבע"ד מהני ע"א, ולא משום הודאתו לחוד.

תוד"ה אמר לו. וצריך נמי לפרש והלה שותק, והיה לך לידע וכו'. וכ"כ התוס' הרא"ש לפרש בכל המשך הסוגיה [ע' בסמוך]. והשיטה לנ"ל ביאר דאי לא ה"ל למידע אמרי' דהא דשתק משום דלא ידע, ולא הוה הודאה אלא כמאן דאמר איני יודע.

והתוס' הרא"ש ומרדכי הביאו בשם ר"ת דכשאדם אומר לחבירו שנתנסך יינו צריך לזהר שלא ישתוק אלא יכחישנו או יאמר לו איני יודע. וכ"פ הרמ"א [קכז א] דמלמדין אותו לומר איני מאמינך. [וע"ע בסמוך].

תוד"ה אמר לו. דכתיב ולא שיודיעוהו ודוקא א', אבל ב' עדים וכו'. והקובצה"ע [סג ב, וחזו"א נט ד ועוד] כת' דאף היכא דע"א נאמן לא מקרי 'דיעה'⁶⁹.

תוד"ה נטמאו. אמר אביי כל שבידו נאמן וכו' וי"ל דההיא במכחישו. המהרש"א דייק דבידו נאמן אף היכא דבעה"ב מכחיש בתורת ודאי⁷⁰, והביא דכ"כ הרא"ש [בגיטין]. אך הביא

66 והתוס' רי"ד כת' וא"ת אף בממון ע"א נאמן היכא דלא ידע, דאמרי' מתוך שאינו יכול לישבע משלם. ותי' דהתם ה"ל למידע [ע' תוס' ב"ק מו. אי דין 'מתוך' הוה דוקא היכא דהו"ל למידע]. וי"ל דבקרע ע"א אינו נאמן לאסור.

67 והאחרונים דנו עוד דאי משום הודאה ממש, א"כ כשבאו אח"כ עדים ל"מ. [ובמעשה דינאי סו. מבואר דמהני]. וע"כ דהוה כעין הודאה, שסומך על העד.

68 והמהר"ט כת' דהאמינה תורה כל שהעיד מעיד ואומר אתה ראית, ושתיקותו מוכחת דקושטא קאמר. ומש"ה מהני כמו ע"א בקינוי וסתירה דהוה רגליים לדבר.

69 [והקובצה"ע [בהשטמ] ביאר עפ"ז הא דע"א בעגלה ערופה הוה חידוש, ולא הוה איסורין. דכתיב לא נודע מי הכהו. והא לא נודע].

70 אבל החזו"א [נט ה] כת' דכוונת התוס' דמכחיש ואומר שאינו מאמין או שאומר שקר אתה דובר. אבל אינו יודע בבירור להיפך.

דהמרדכי⁷¹ כת' בשם ר"ת דהיכא דהבע"ד מכחישו נאמן.

והש"ך [קכז ג] תמה מסברא האיך נאמן כנגד הבעלים ולהפסיד ממונו, כשהבעלים טוען ודאי דלא נאסר. אף היכא דהוה בידו.

בא"ד ו"ל דשאני התם לפי שהיה בידו פעם א' וכו'. ובפשוטו בידו הוה מטעם מיגו. והרא"ש [גיטין ה יג, והמרדכי יבמות עג] הק' דל"ש בזה מיגו, דל"ש מיגו שהיה מטמא. שאם יטמאנו יתחייב לשלם⁷². ועוד האיך מהני בידו למפרע. אלא כיון דבידו לתקנו הוה כבעליו, והוה ברשותו. [וע"ע מש"כ לע' סד. בגדר בידו בדבר שבערוה].

והט"ז [קכז ו] כת' דבמקום דל"מ עדות ע"א [נגד אתחזק], יש תקנה לדבר להקנות לעד. ועי"ז נאמן על שלו, מדין בעלות [וע"פ דברי הרא"ש]. אבל השעריי [ו ד] והחז"א חלקו דלא מצאנו דבעלים נאמן על שלו להתיר [נגד איתחזק]. והשעריי כת' לפרש דכוונת הרא"ש דגוף האיסור בידו לא נחשב איתחזק כלפיו. ואינו מחדש איסור. והחז"א כת' דגדר הדבר דהאיסור בידו.

אבל דעת הרמב"ן והרשב"א דע"א נאמן אף לאסור⁷³ [אף היכא דלא הוה בידו], ונידון הגמ' בגיטין משום דהוה פועל, ואביי סבר דפועל אינו נאמן אלא כשמלאכתו בידו. דהיה לו להודיעו בשעה ראשונה, ומש"ה הוה כאומר לו בשעה ראשונה טהורות הן, וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד⁷⁴. ודעת רבא [גיטין שס] דאע"פ שהחזיר מלאכתו נאמן, אא"כ מצאו אח"כ ולא אמר לו. שבשעת החזרה שמא חשש שיעכב שכרו, אבל מצאו בתר שפרעו הוה כאומר שנעשית כדין.

אבל ע"א דעלמא נאמן לאסור. ואע"פ שמצאו אחכ ולא אמר לו, דמילתא דלא דמי עליה דאינשי לאו אדעתיה כל שעתא למימר. והש"ך [קכז ג] כת' דהוה השיטה המחזורת. [ודייק דכ"ד הרמב"ם ס"ה פסה"מ].

בא"ד וצ"ל דהא דאמר' בכל דוכתין ע"א נאמן באיסורין היינו דוקא להתיר וכו' אבל לאסור הדבר אינו נאמן. [וכ"פ השו"ע יו"ד קכז ג]. וכ"כ הרא"ש [מ"ק ג לב] בשם ר"ת שנאמן לאסור פירות שלו, אבל אינו נאמן לאסור פירות חבירו שהיינו מוחזקין בהם היתר. וכן הרא"ש [גיטין ה ח, ומרדכי יבמות עג, בכלל ב] כת' דהיכא דאיתחזק היתרא אינו נאמן לאסור [ולמד כן מהגמ' גיטין ה"ל]. [והאחרונים דנו בגדר הדבר, האם הוה משום דאיתחזק היתרא, ובגדרי חזקה. או דלאו כל כמיניה להפסיד לחבירו].

והגר"א [קכז כא] כת' וצ"ע דהיכא דלא איתחזק נאמן על שניהם, והיכא דאיתחזק לצד א' אינו נאמן בין לאיסור ובין להתיר⁷⁵. והאחרונים דנו דל"ל נפק"מ במקום שהותר ע"י ספק ספיקא, או ספק דרבנן. וכן במקום רוב [ע' לע' סג]: דע"א נאמן לאסור, אף דכבר הותר.

אבל דעת הרמב"ן ורשב"א דע"א נאמן באיסורין אף לאסור. והש"ך [קכז טז] האריך להביא דכ"ד כמה ראשונים.

והרמב"ן הביא דמסקנת הגמ' [יבמות פח]. דנאמן גבי חתיכת חלב אף בלא הודאה. דכל היכא דלא איתחזק איסורא, א"נ אינו דבר שבערוה נאמן. הילכך לאסור המותר ודאי נאמן. דלא אמרי' בשום דוכתי איתחזק היתרא כה"ג. וכ"כ הרשב"א דנאמן לאסור את המותר, דליכא למימר איתחזק היתרא, דלא אמרינן ליה בשום דוכתא.

והקוב"ע [סז א] ביאר סברת הרמב"ן והרשב"א דל"ש איתחזק היתרא, דהיתר הוה שלילה. ול"ש חזקה להחזיק מצב זה דלא אכל חלב.

אמנם האחרונים [פנ"י] הק' דבכ"מ מצאנו חזקת טהרה וחזקת בתולה וכדו'. והאחרונים כת' דכוונת הרשב"א דהא דע"א אינו נאמן במקום 'איתחזק', הוא משום דאינו נאמן לחדש דבר. ולא משום גדרי חזקה דמעיקרא באיסורין. [וכ"כ רע"א כתובות יג; ה' לע' סג:76].

71 ורע"א כת' דלא מצא כן במרדכי לפנינו.

72 ועוד היכא דבידו להפריש תרומה [יבמות פח], אטו בשופטני שיתרום משלו על של חבירו.

73 וכ"כ התוס' ר"ד [גיטין נה]. דע"א נאמן בין להתיר ובין לאסור.

74 ומבואר ברמב"ן דע"א באיסורין אינו חוזר ומגיד [וע"ע מש"כ לע' סג]. [אמנם ו"ל דמהני אמתלא].

75 והש"ך [שם כג] עמד בזה, וכת' כלומר תמצא ע"א נאמן באיסורין להתיר, כגון דלא איתחזק איסורא. אבל להחמיר לא תמצא, דאם איתחזק היתרא אינו נאמן. ואם לא איתחזק היתר, בלאו הכי אסור מספק.

76 אבל מדברי הגר"א והש"ך [הנ"ל] משמע דלא כן.

והש"ש [ו' יט] כת' לדעת הרמב"ן אשה נאמנת שנטמאת כדין ע"א. ואילו לדעת התוס' הוה רק מדין שויה אנפשה. והק' א"כ האיך בראתה בשעת תשמיש נאמנת לחייבו קרבן [שבועות יח]. ותי' דעשאוהו כדבר שבידו, וע"ד מש"כ תוס' [לע' סד]. ועי"ש עוד.

והרמב"ן הק' דמבואר [סנהד' ל]. דע"א אינו נאמן שאמר אבא מעות אלו של מעש"ש. [ובשלמא לדברי התוס' הוה לאסור את המותר]. ותי' דהתם העד אינו יודע, אלא כמעיד מפי השמועה⁷⁷.

ועוד תי' הרמב"ן דהתם דבר שבממון הוא, ולא כל הימנו להעמיד הממון בחזקת פלוני או בחזקת מעשר. [כיון דשורש הנידון נחשב הוצאת ממון, מש"ה אינו נאמן אף על איסורין שבו]. והש"ש [ו' ד] הק' דבגמ' [יבמות פח]. מבואר דלהעיד על הקדש [שנפדה] נחשב עדות איסורין, ולא ממון. וחילק דלהעיד מרשות הדיוט להקדש נחשב ממון, אבל מהקדש להדיוט לא. וע"ע אר"ש [אישות ט י].

בא"ד כגון בשר זו מנוקרת וכו'. בפשוטו תוס' איירי בדין ע"א נאמן באיסורין, היכא דלא איתחזק איסורא. אבל תוס' [כתובות כח]. משמע דהוה איתחזק איסורא, אלא דנאמן משום בידו. וכ"כ הרמ"א [קצו ג, והריטב"א ור"ן גיטין ב:]. והט"ז חלק דלא איתחזק איסורא, דהגיד והחלב אסורין והשאר מותר. והוה גילוי ובירור בעלמא [וכ"כ התוס' רא"ש גיטין ב: [וכתוס' דידן]. והש"ך [נה"כ שם] כת' דבשר שאינה מנוקרת הוה כטבל, שכולו אסור מספק. [והאחרונים דנו דנח' בגדר איסור הספק. וע' ש"ש ו ה].

דף סו.

וצריכא וכו' אי לאו דקים ליה וכו' הא דשתיק וכו'. פרש"י לאשמועינן בכולהו דשתיקה כהודאה. הר"ן הביא דמשמע בהך צריכות' דהנידון משום שתיקה כהודאה. ודלא כרמב"ן. והרמב"ן כת' להיפך, דס"ד דכיון דשתק מראה דלא איכפת ליה. ומדאישתיק נימא דהוה כהכחשה [וע"א אינו נאמן לאסור במקום הכחשת בעלים]. קמ"ל אביי דכל שלא הכחיש להדיא נאמן.

והרשב"א כת' דס"ד דהוה משום דשתיקותו הודאה, ולא משום עדות העד. קמ"ל אביי דאף נטמאו טהרותיך, דלא איכפ"ל נאמן. ע"כ דהעד עצמו נאמן. בלא גדרי הודאה.

אשתו זינתה בע"א

אשתך זינתה בע"א וכו' רבא אמר הוה דבר שבערוה, ואין דבר שבערוה פחות מב'. בפשוטו מבואר דאיסור סוטה הוה דבר שבערוה. אבל ה^{נתיבות} [בשו"ת רע"א מכת"י צ] כת' דכיון דהוה איסור לאו לא נחשב דבר שבערוה. וביאר דמ"מ בעי עדות, כיון דשורש הנידון במעשה זנות של חיוב מיתה.

ורע"א [קכה] חלק דהוה דבר שבערוה, דילפי' טומאה כעריות, ואפי' באשת כהן שנאנסה [יבמות נו:].

ועוד דנו האחרונים דלהוציא אשה מתחת בעלה ודאי חשיב דבר שבערוה [וכ"כ האבנ"מ מה ו ומחנ"א עדות יג].

שם. ודעת אביי דנאמן לאסור. ולצד דהוה שתיקה כהודאה כפשוטו א"ש. אבל הראשונים כת' דע"כ הוה משום נאמנות העד [וכ"מ אף בתוס' ד"ה אמר], דהיכא שותק [לתוס'], או אינו מכחיש [לרמב"ן] העד נאמן לאסור.

תוד"ה אמר אביי. וי"ל דהתם אפשר וכו' המעות מתנה וכו'. רע"א תמה דקידושין בעי עדות לקיומי, אבל אשה נאסרת על בעלה אף בלא עדות קיומי², ובתוס' משמע דתלי במתנה. והקובה"ע [עו ד] כת' דזהו כוונת התוס', וביאר דיש אופנים דהאדם הוא פועל

77 והר"ן הוסיף דאינו מעיד אלא שאביהם אמר כך, וכל היכא דלאו בידו חוששין שמא [האב] אמר כן שלא להשביע את עצמו. אבל כל שהניחם בפניו במקום שבידו ליטלן הדבר מוכיח דכיון שהוא בטוח בו כ"כ, קושטא א"ל.

1 ומשמע דאינו הכחשה שיודע בתורת ודאי, אלא דלא נראה לו דבריו.
2 [אמנם השיטמ"ק כתובות ט. כת' לפרש דס"ד דהגמ' שם דאף זנות בעי עדות לקיומי].

החלות³, ובזה צריך עדות לקיומי. אבל יש מעשים, דעצם המעשה אוסר ומתיר⁴, וכה"ג לא צריך עדות לקיומי [דלא תלי בדידיה⁵]. ובזה כוונת התוס' דבזנות ממילא אסורה, ול"ש עדות לקיומי. אבל קידושין תלי בדידיה, דאי לא חל הוה המעות פקדון. ומש"ה צריך עדות לקיומי.

בא"ד מיהו קשה דאין האשה נאסרת על בעלה אלא על עסקי קינוי וסתירה וכו'.⁶ **והתוס' הרא"ש והרשב"א בתי' הב' כת' דבקרא לא פליגי, ואביי אסר מדרבנן.**

והתוס' ר"ד כת' דה"ה נמי דפליג אביי במקדש בע"א דטעמא דמאן דאמר אינן קדושין משום דהוי דבר שבערוה.

תוד"ה רבא אמר. וי"ל דקסבר רבא⁷ וכו' משום דאיכא רגלים לדבר נאמן וכו'. **והתוס' רא"ש** ביאר דשתיקתו לא הוה הודאה גמורה, אלא ע"י רגלים לדבר ודברי העד אסרי' בשאר איסורין, ולענין חלב שמביא קרבן. אבל רבא ס"ל דבדבר שבערוה לא אסרי' ברגלים לדבר, דלא האמינה תורה ע"א באיסור ערוה⁸.

והתוס' הרא"ש ביאר מייתי ראייה מעובדא דסמיה, דהתם נמי רגלים לדבר חזא בה. וכן ההיא דינאי נמי שעת המלחמה הואי ויש כאן רגלים לדבר. [ומשמע דלאביי מהני ע"א ורגלים לדבר, אף בלא שתיקת הבע"ד⁹].

דההוא סמיה וכו' אי מהימן לך וכו' אפקה. הרמב"ן הק' דלדעת ר"ת כל נאמנות ע"א משום שתיקה כהודאה, היכא דאמר אתה ידעת. והכא הסמיה בא בדרך אחרת¹⁰. והרמב"ן כת' דאין לפרש דאתינן עלה משום שתיקה שלה, דהא אפי' אומרת נטמאתי ל"מ [נדרים צ:], דאמר' עיניה נתנה באחר.

[ומבואר ברמב"ן דאף במקום רגלים לדבר אמרי' דעיניה נתנה באחר. אבל **תוס'** [כתובות סג:] כת' דהיכא דיש רגלים לדבר והיא מודה, אסורה¹¹].

והתוס' הרא"ש [סה:] כת' דה"נ איירי שהשליח אמר שגם הוא יודע. אבל **התוס' רא"ש** [כאן] כת' דאיירי שהיה רגליים לדבר, ועי"ז ע"א נאמן. [וכ"כ השיטה לנ"ל].

רש"י ד"ה אפקה. הואיל ולא הכחישתו. **ורש"י** ברי"ף הגיר' הכחשתו [הבע"ל¹²]. **ובש"ת הרשב"א** [א אלף רלז ה' במשנ"ל אישות כד יז] דייק מרש"י דהיכא שהיא מכחשת אינה נאסרת. והרשב"א ביאר דע"א בהכחשה אפי' בעלמא לא כלום הוא, וכ"ש בדבר שבערוה. אבל היכא דנאמן כבי תרי כת' **הרמ"ה ותוס' ריה"ז** דאסורה ואפי' מכחשת. [וע"ע פתח"ת קטו לט].

מאי לאו אי מהימן לך דלא גזלן וכו'. אבל גזלן אינו נאמן, וצ"ב דגזלן נאמן באיסורין [וע' ש"ך קכז כ]. **ובר"ן** משמע דכה"ג ל"ש שתיקה כהודאה, דהא דשתק משום דהוא גזלן. ויש שדנו דאף דמהני ע"א לאביי, עכ"פ בעי' עד כשר [דומיה דע"א לשבועה]. וע' מקנה.

אי מהימן לך כבי תרי זיל אפקה. הר"ף כת' בבא לצאת ידי שמים חייב להוציא אם מאמינו, אבל בדיני אדם אין דבר שבערוה פחות מב¹³. וכ"ה לשון כמה ראשונים. וצ"ב כוונתו

3 ומש"ה מצי להטיל תנאי בגיטין וקידושין.

4 [וכשחיתה, דל"ש תנאי].

5 ועפ"ז כת' דחליצה [דל"מ בו תנאי] ל"צ עדות לקיומי [ונח' בזה הראשונים יבמות קה:]. וע' נתיבות [לו י] שכת' דל"צ עדות לקיומי משום דמהני הודאתו. [ועוד נח' הפוסקים בעדות ביבום, וע' תוס' לע' יב:].

6 **ותוס'** [סוטה ג:] הק' דכיון דקינא לה ונסתרה מסתמא הבעל שתיק, א"כ ע"א יהא נאמן. ותי' דלאביי צ"ל דאיצטריך היכא דמכחיש.

7 [משמע דרבא ס"ל הכי, ובזה פליג אביי. אמנם בתוס' הקודם מבואר דאף לאביי הוה מחמת עדות העד, דל"ש קידושין ע"פ הודאתו].

8 אלא היכא דקינא לה ונסתרה תחלה דאיכא רגלים לדבר טובא.

9 אמנם **התוס' רא"ש** [סה:] נקט דאיירי בכל הנך בשתיקה.

10 וכ' דליכא למימר שנחשב שמודה שזינתה בפניו, דאם לא עכשיו פעם אחרת. שהרי העד מעיד רק על זנות זה, ול"ש שתיקתה על פעם אחרת.

11 וכ"פ הרמ"א [אה"ע קטו ו].

12 **ובש"ת הרשב"א** כת' בדקתי אחר כל ספרי פירוש רש"י, ובכולן מצאתי הואיל ולא הכחישתו. אלא שלבי מגמגם אולי ט"ס הוא. וכ' דהלשון הנמצא בפירושין נראה עיקר, דמכחישתו, דתלי האם הבעל מאמינו, ולא בהכחשה.

13 וכ"כ **התוס' ר"ד** כת' דנאמן דוקא לאוסרה עליו, בבא לצאת ידי שמים. אבל אינה מפסדת כתובתה בהכי,

בבא לצאת ידי שמים, דכיון דמאמינו ויודע שהאמת כדבריו, אסור עליו מדינא. ומשמע דמ"מ אינו בירור גמור.¹⁴ ואפשר דמ"מ אין כח לבי"ד לכופו, דכלפי בי"ד ליכא עדים.¹⁵ ומשמע דאף דמודה שמאמינו אין כופין להוציא. אבל במרדכי משמע דאם מודה שמאמינו, מחוייב בדין להוציא.

והתוס' ריה"ז כת' דהיכא דנאמן כבי תרי חייב לצאת יד'ש, אפי' היא מכחישתו. פי' לצאת מידי ספק.¹⁶ וכת' דאע"ג דמאמין לדבריו לאו מילתא ברירא לגביה, דהא ליכא עדים. והו"ל כחתיכה ספק של חלב וספק של שומן. ועפ"ז כת' דהיכא דחזר בו [שאינו מאמין] מותרת לו, דנתברר ספיקו. והביא **איכא מ"ד** שאסורה. וכת' דמסתברא דאף דשו"י חתיכה דאיסורא אם באו עדים דליכא איסור מותר. [וע' מה שהו' לע' סה.].

והמרדכי [תקכט בהג'] כת' דאם כת' דאפי' היכא דנאמן עליו כבי תרי היכא דמכחיש ואומר איני מאמין מהני. והביא דר' **משולם בר' קלונימוס** כת' דיש לחוש אם ידוע שמאמינו. דאל"כ אמאי לא אמר שמואל אל תאמן לו. והביא בשם **ראב"ה** דתלי' ביראת שמים, שלא יבדה מליבו לומר שאינו מאמין כדי לטהר טהרותיו. [וע"ע ש"ך כזו טו].

והמרדכי הביא **ראב"ה** בשם **ראב"ן** [סד ע"ש] היכא דרחם לה, נאסרת בשתיקה אף לרבא [דכה"ג נחשב הפסד, ומש"ה הו' הודאה גמורה]. ודחה דאין נראה.

והרמ"א [קטו ז] כת' דדוקא מאמינו [כבי תרי] בשאר דברים, אבל היכא דמאמינו רק בדבר הזה, מחמת רגלים לדבר אינו נאסר [בשם **מהרי"ק** פב, ע"פ **ש"ת הרשב"א** מיוחסות קלג].¹⁷

אבותינו היו אוכלים מלוחים וכו'. **פרש"י** כשהיו עסוקים בבנין בית שני, שבאו מהגולה והיו עניים. אבל **ר"ח** [הו' בריטב"א¹⁸] פי' במדבר שהיו עסוקין בבניית המשכן. ותמה דהיה להם מן, וכתב [דברים ב ז] לא חסרת דבר.

הקם להם בציץ שבין עיניו¹⁹ וכו'. **פרש"י** תן ציץ על מצחך, ויעמדו על רגליהם מפני השם וכו', אע"ג דלאו שעת עבודה וכו'. אבל **הרמ"ה** כתב לעבוד בו עבודה.

תוד"ה הקם. וקשה דאדרבה משמע התם דמיד היו זקוקין להפשיטון, מדקאמר לא ניתנה תורה למלאכי השרת, משמע דשלא לצורך אסור.²⁰ **והאחרונים** [מהר"ט] כת' דכיון דלא ניתנה תורה למלאכי השרת הוכרחו לשייר בקדושתו, אבל כיון דהותר אין קדושה לחצאין. ומותר אף בלא עבודה [והביאו דכן משמע לע' נד].

והרמב"ן [ושא"ר] הביאו דמסקנת הגמ' [יומא סט.] דניתנו להנות מבגדי כהונה במקדש, אבל במדינה אסור.²¹ והכא היה במדינה.

בא"ד ומפרש ר"ת דדוקא ציץ דכתיב על מצחו תמיד וכו'. **והרמב"ן** דחה דאדרבה למסקנא אמר' [יומא ז:]: דתמיד מרצה, דהא א"א שיהא על מצחו תמיד. מי לא בעי מיעל לבית הכסא ולישון. [וע"ע **תוי"ט** יומא ז:]. והאחרונים ביארו דאף למסקנ' דדרש' דאינו מעכב, מ"מ דרש' תמיד לענין הא דרשאי ללבושו.

והתוס' ר"ד כת' דינאי לבש את הציץ שלא כדין. אבל **תוס'** [יומא סט.] דייק דעדיין לא נזרקה מינות, ות' [בתי' הב'] דאף דמתחילה עשה שלא כדין, לא כפר בכל התורה שבע"פ, עד דאמר שתהא מונחת בקרן זוית.

דלאו כל כמיניה לאפסדה כתובתה. ולעולם אינה מפסדת כתובתה אלא בעידי זנות או בעידי דבר מכוער.

14 **והרמ"ה** כת' דהיכא דמהימן כבי תרי לא גרע מדבר המכוער דק"ל שתצא.
15 וכ"כ **החלק"מ** [קטו כג] דבי"ד אין עושים מעשה לכופ, כיון דאין דבר שבערוה פחות מב'.
16 והביא דכ"ה לשון **הרמב"ם** [איסור' ב יח ח] כדי לצאת ידי ספק. [ודייק דהוה ספק]. אבל **ברמב"ם** [אישות כד יז] משמע דנחשב ידיעה ברורה, ואיסור ודאי. **והרמב"ם** [שם] כ' מחוייבת לישבע על כתובתה, ועל"ש בנו"כ.

17 **ובש"ת רע"א** [פח] כת' דהרשב"א [הנ"ל] הזכיר כמה סברות להתיר, ול"מ התיר זה לחוד. והביא דלשון הרמב"ם סומך שדבר זה אמת, והביא דכ"כ מהר"ט [ב אה"ע א].

18 **וכ"ה בתוס' טו**. [ונכפל בתוס' ר"ד, וכן הקטע הקודם. ולכא' נשתררב מהריטב"א, שהדיבורים בתוס' ר"ד שלא כסדר. וכן הוה סגנון הריטב"א, והתוס' ר"ד אינו רגיל בלשון 'פירש"י"].

19 **ותוס'** [סוכה ה.] הביא מלשון זה דהציץ היה במקום תפילין. אע"ג דכתיב מצח, מתרגמין בין עינוהי. אך דחו ד"ל דהיה על מצח ממש.

20 **והרמב"ן** כת' דהתם [לע' נד.] לא להתיר נאמרה, אלא לומר שאי אפשר שלא יהנו בהן בשוגג וכו' אבל ללובשן במזיד שלא בשעת עבודה ודאי לא. [דאין ראייה משם להתיר]. ומיהו ודאי הכי אסיקנא [יומא סח:]: דניתנו להנות בהם במקדש, אף שלא בשעת עבודה.

21 אבל בגמ' בתמיד לא נפשט.

והרמב"ן כת' דעבר באיסור דרבנן [ללבוש במדינה]. וכ' לפרש בזה מה ראו חכמים שלא לערער על כהונתו עד עכשיו. אלא שידעו שיש עדים מכשירים. ולפי שעשה שלא כהוגן, ועבר באיסור דרבנן ללבוש ציץ במדינה, ועוד שהיה שעת אכילה ושכרות. לפיכך הקפיד אותו זקן ואמר שיניח כתר כהונה²².

והרשב"א כת' דעד עכשיו לא מיחו בידו לפי שלא ה' ברור אצלם, וכדאמר' ויבוקש הדבר ולא נמצא. ועכשיו שראו שהקים בציץ שלא כהלכה, ושעת הודאת הנס היתה היה סבור אותו זקן שכל מעשיו שגגה הן, ואם ימחה בידו יקבל. ומיחה ולא יקבל.

רב לך כתר מלכות. התוס' רא"ש כת' דאף דאי' בתוספתא דאין מעמידים מלך אלא מהמשיאין לכהונה, היינו מדרבנן²⁴. והריטב"א כת' לא היו מקפידין בדיעבד²⁵.

מיד נזרקה בו אפיקורסות [וי"ג מינות]. ואב"י [ברכות כט.]. אמר דינאי [פרש"י דסוגיין] הוא יוחנן כה"ג ששימש כהן גדול פ' שנים, ולבסוף נעשה צדוקי²⁶. ועליו נאמר אל תאמין בעצמך עד יום מותך. [אבל רבא ס"ל דינאי לחוד ויוחנן לחוד, דינאי רשע מעיקרא ונעשה צדיק וחזר לרשתו].

ותוס' [יבמות סא.], והריטב"א כאן] כת' דאין זה ינאי המלך [דהתם] דעייל ליה מרתא בר ביתוס תרקבא דדינאי לעשות יהושע בן גמלא כה"ג. דהאיך היה ממנה כה"ג אחר במקומו.

מאי חזית דסמכת וכו'. ואסור משום תרי ותרי, ופרש"י דל"מ חזקת אמו של ינאי, דלא באה לב"ד להתיר. ובנה אין לו חזקת כשרות שהרי מעידים על תחילת לידתו בפסול. משמע דאי אמו של ינאי היתה באה לפנינו, מהני הכרעת האם אף לינאי.

ובפשוטו משמע דסברת רש"י דל"ש הכרעת חזקה אא"כ דנו עליו בפועל. והשער"י [ב ב] ביאר דגדר חזקה הוה הנהגה ותלי במה שדנו עליו בפועל. והאחרונים דנו מ"ש דמהני חזקת המקוה על הטהרות, אף דהוה חסר לפנינו. וכל הנידון על התוצאה. [וע"ע לק' עט:].

תוד"ה מאי חזית. וא"ת מ"מ תיהני ליה חזקת דאימיה, דהא אמר' [כתובות יג.]. לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה. [וכ"כ הרמב"ן דסברת רש"י תלי במח' [שם] האם מכשיר בה מכשיר בבתה, ולר' יוחנן מהני חזקת כשרות]. אבל תוס' [כתובות כו:] כת' דחזקת האם מהני לינאי, ואפי' למ"ד [שם יג.]. דאינו מכשיר בבתה, ה"מ משום מעלה גבי זנות. ותוס' [ב"ב לב.]. הק' דאין יכול להיות דהאם כשירה ולא הבן.

אמנם רש"י תי' דאילו אמו של ינאי לפנינו מהני חזקתה, והתם הרי איתא לפנינו. וצ"ב אמאי לא נחתו תוס' להכי. [וע' חי' ר' שמואל כתובות יז].

ובחידו' הר"ם [חור"מ לד, ועד"ז חמד"ש כתובות כב:] כ' דסברת רש"י הוה רק במקום תרי ותרי, דל"ש להכריע על גוף הספק. וחזקת הנהגה שייך רק אם דנו עליו בפועל. [וע"ע חי' בית מאיר כתובות שם].

וכ"כ השיטה לנ"ל דכיון דינאי לא היה חזקה מעולם, וחזקת אבהתיה לא חשיבא לאכרועי היכא דאיכא תרי ותרי כיון דלדידיה ליכא חזקה.

שם. לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה. רע"א הק' אמאי תוס' תלו בזה, דהתם יש נידון האם הבועל פסול ופוסלו וכן האם הולד כשר, ובזה אמר' דחזקת האם מהני אף לבת. אבל הכא גבי ינאי כל הספק מחמת האם, שמא נתחללה וע"ז בניה מבעלה כהן חללים. [ואין כאן ספק שנולד מנכרי בעת השביל], וכיון דהפסול הבנים יהי' רק מכחה, כיון דהכשרנו

22 אבל הרשב"א דחה דמשמע דיהודה בן גודגא לא ידע שיש עדים שמכשירים [וסבור שהיו אומרים אמו נשבית במודעת]. ולא היה לו לערער עליו על כהונתו וללגלג עליו מה שאינו. ואם לא ה' יודע מכשירו מעיקרא מאי סבר כששתק ולבסוף מאי סבר כשצווח.

23 [ויל"ד דלכל היותר היה איסור שבוייה דרבנן. ואי לא אשגח בדרבנן מה מיחה בידו כלל].

24 אבל תוס' [סוטה מא:] משמע דהוה דאור' [ויל"ד אי כל משיאין לכהונה, או רק אמו מישראל]. והשעה"מ [מלכים א ד] כת' דהרמב"ם לא פסק כהך תוספת', דס"ל הגמ' דידן פליג. [ועוד אפשר דשבוייה דרבנן, ואין משיאין לכהונה מדרבנן. ומש"ה לא הקפידו].

25 והקוב"ע [לז י] חקר האם הוה דין במינוי, ועפ"ז דן במלך בן מלך אינו מעכב דא"צ מינוי. [ויל"ד דינאי היה מבית חשמונאי, ומלך בן מלך]. ועוד דן הקוב"ע אם מינו שלא כדן האם חל בדיעבד [ובתוס' יבמות מה: משמע דל"מ בדיעבד. וע' בראשונים כתובות יז].

26 ומעשה דהכא היה אחרי ששימש כה"ג פ' שנים. וכ"כ הרשב"א [בסוגיין].

אותה אין דנים אותה כחללה²⁷. [וכ"כ ההפלאה כתובות שם²⁸].

ועוה"ק הרמב"ן [ושא"ר] דאמר' [כתובות כו: וב"ב לב.] דמהני חזקה אבהתיה בתרי ותרי. אבל הביא דלדעת רש"י התם קאי משום חזקה שהעלה קודם העוררין. [והראשונים האריכו לדחות דברי רש"י].

בא"ד וי"ל דלא אמר אוקי תרי בהדי תרי אלא בתרומה דרבנן, דתו"ת ספיקא דרבנן. וכ"כ תוס' [כתובות כו:] דהחמירו רבנן שלא להעמיד על חזקה²⁹. אבל לדעת רש"י דמהני חזקה לענין כהונה, ודוקא באיסור א"א החמירו רבנן. [וכ"כ הריטב"א בשם הרא"ה, והר"ן [כתובות שם] הביא בזה ב' דעות].

והרמב"ן הביא י"א דתרי ותרי ספיקא דאורי', ואף מדאורי' ל"מ חזקה [ע' בסוגיה יבמות לא], ורק בתרומה דרבנן הקילו. [וסיים והוא הנכון].

ור"ת [הו' בתוס' כתובות שם והרמב"ן] תי' דהתם כל הנשים היו בחזקת שביות, דכבשו את הכרכום [ע' כתובות כז.]. ותוס' [שם] והרמב"ן דחו דבסוגיין אביי דימה לאשתו זינתה בע"א. הא י"ל דאסורה ע"פ חזקת שביות. והריטב"א כת' ליישב דלא ידעו דאמו נכבשה במודיעין אלא ע"פ עדים אלו. וב' העידו שהיתה במודיעין ונכבשה. וב' העידו שהיתה שם, ולא נכבשה עמהם. ומקבלים דברי שניהם שהיתה בחזקת שבוייה, ואסורה. [דבמה דמודו תרוייהו מקבלים עדותם].

ועד"ז דעת הרא"ה אב"ד [הו' ברמב"ן ושא"ר, והר"ן כתובות ט. בדה"ר] דהיה קול שהיתה שבוייה. ומש"ה ל"ש להעמיד על חזקה. והרמב"ן כת' דלפרש דהחזק לן הקול קודם לידתו. ואילו [בכתובות שם] יצא הקול לאחר לידתו. [וכת' דנוטה לפרש"י]. ודחה דבריו.

ועוד כת' הריטב"א דקו' הגמ' אמאי אמרי' יבוקש ולא נמצא, הא נמצא. דנידון הגמ' לא היתה האם להתירו או לפוסלו, אף אם מכשרינן ע"פ חזקה במקום תרי ותרי, הא יש כאן עדים פסולים. ואף עכשיו הדבר ספק. ולא היה מקום לכעוס על חכמים ולהורגם בכך.

אלא לאו בע"א וכו' הא לאו הכי מהימן. ואביי הוכיח דע"א נאמן היכא דהלה שותק, ואף בדבר שבערוה. והריטב"א ותוס' ר"ד כ' דמבואר דמבואר דפסול שבוייה לכהונה הוה כדבר שבערוה. וכן להעיד שהיא גרושה ליפסל לכהן [וכדאי' בע"ב]. אבל האחרונים [מחנ"א עדות יג, ש"ש ו טו] הביאו דהרמב"ם [סנהד' טז ו] כת' דע"א שהעיד גרושה אשה זו נאמן³⁰, ואם אח"כ הא עליה כהן לוקה. ורע"א כת' דכ"ד המרדכי [יבמות נח, הו' לע' סג:] דמבואר דגדר דבר שבערוה תלי בתפיסת קידושין.

והשמעתתא תי' דשאני בן גרושה ובן חלוצה, דהו' פסול משפחה בתולדה³¹. ואף לרמב"ם ל"מ נאמנות העד כה"ג.

והמחנ"א תי' דבסוגיין איירי [שבאו לדין] אחרי שנשאת לכהן, ואחר שנשאת לכהן והיא אסורה עליו, הוה דבר שבערוה³². והאבנ"מ [מה ו] כת' דלהוציא אשה מתחת בעלה נחשב דבר שבערוה.

והמחנ"א כת' עוד לחלק דלהעיד על אדם להכשירו ולפסלו בעי' שנים, דהנידון לאכשורי גברא. ולא דמי לנידון להעיד על חתיכה האם מותרת או אסורה. ועוד תי' המחנ"א דהכא הנידון על הבן, ולהעיד שהוא בן גרושה, ולהוציאו מחזקת כהונה נחשב דבר שבערוה.

ורע"א כת' ליישב דבסוגיין נשבית אמו של ינאי אחרי שנשאת לכהן [ודלא כרש"י]. אך רע"א דן האיך מהני שתיקת האשה אחרי שנשאת לאחר, הא יש לחוש שעיניה נתנה באחר.

והנתיבות [בשו"ת רע"א קכד, ומכת"י צ] כת' דל"מ עדות ע"א כיון דהנידון על 'מעשה ערוה', ואף

27 והאפיק"י [א כז] כת' דתוס' ב"ב הק' דאין יכול להיות, כוונתם כקו' רע"א. ובחי' ר' ראובן [ב"ב יג] כת' דמ"מ מהני בזה סברת רש"י, דאמו של ינאי אינו לפנינו, ומש"ה ל"ש תולדה זו.

28 [אמנם בחי' חת"ס [כתובות יג.] כת' דאף היכא דמותרת לינשא לכהונה הולד שיוולד אח"כ פסול. [וצ"ע].

29 וכ"כ תוס' [יבמות סח.] דלכהונה לא מסקי' בתרי ותרי, וכדאי' גבי ינאי. ודוקא בתרומה.

30 דדעת הרמב"ם דע"א נאמן לאסור את המותר [כ"כ הש"ך כזו טז בדעתו].

31 והוכיח כן דהא ר' יהודה [לק' עד. ועח:] בעי דין יכיר לפסול, וע"א בעלמא אינו נאמן.

32 וכן בנה הוה בן ערוה. ומש"ה ע"א אינו נאמן לומר שהוא בן גרושה, ורק להעיד על האשה שהיא גרושה קודם שתנשא לכהן. אך הק' דמשמע דפסולי כהונה אינם בגדר 'ערוה', א"כ אין חילוק בין נשאת לכהן ללא נשאת.

דהנידון לפנינו לענין איסורין.

אבל **השער"י** [ו' יג] כת' דאף לדעת הרמב"ם, כל עדות שמחדשת פסול באשה נחשב דבר שבערוה. והרמב"ם איירי רק כשמעידים על אשה שאינה ידועה לנו, ומברר שהיא גרושה. ומש"ה נחשב איסורין ולא דבר שבערוה.

שם. הא לאו הכי מהימן. **הרמב"ן** הק' [לדעת תוס' דהנידון משום שתיקה כהודאה] דאף שם ינאי לא ידע במעשה דאמו. ועוד דהא לא שתק, שהרי מחזיק עצמו בכהן ושימש בכה"ג פ' שנה ומתריס כנגד האומרים שהוא חלל.

אבל **התוס'** **הרא"ש** [סה:] כת' דינאי המלך שאמר העד שגם ינאי המלך עצמו ידע אח"כ שהוא אמת. והר"ן כת' דאפשר שפעם אחד שתק הוא או אמו לדברי העד, והתורה האמינתו לעד היכא דשתק, אף היכא דבע"ד לא ידע.

ורע"א הביא דרש"י [ד"ה שהיו] כת' דאמו של ינאי נשבת, ואח"כ נשאת לכהן. וכת' לפרש דאי היתה כבר נשואה לכהן, א"כ במה שנשארת תחת בעלה הוה כמכחשת את העד, או כאומרת תוכ"ד טהורה אני³³. ומש"ה איירי דבשעת עדות העד לא היתה נשואה³⁴, ואחר זמן נשאת לכהן, ושוב אינה נאמנת להכחיש. [אבל נקט בדעת המרדכי דאיירי שבא העד אחר שנשאת, וכנ"ל. עי"ש].

שפחה הכניסו תחתיה. פרש"י וסבורים שהיא זאת, והחליפו במקומה. והרמ"ה כ' דשפחה מעידה שלא נטמאת³⁵.

דף סו:

מעשה במגורה וכו' ונמצאת חסירה, ר"ט מטהר. הרמב"ן ביאר דמעמידים אחזקה דמעיקרא. ור"ע מטמא, דיש תרתי דריעותא שהרי חסר לפניך, וחזקת טומאה דהכלי. [וע' לק' עט:]. **והרמב"ן** כת' ר"ט ס"ל כשמאי [נדה ב.] דכל הנשים דיין שעתן [דאזלי' בתר חזקה דמעיקרא לטהר]¹.

תוד"ה אמר ר"ט. ואור"י דבתרתי פליגי וכו' ובשלא נודע חסרון המקוה למפרע וכו' ופליגי נמי במקוה שטבל בה ועבד עבודה וכו'. והמשך הברייתא דנו דכיון דלא נודע שהוא טמא, הוה כלא נודע שהוא חלל. אף דהכהן טמא, מ"מ עבודתו אינו נפסל.

אבל **התנ"י** כת' דאף הטהרות שטבלו בשעה שנתברר דהמקוה היה חסר מהני. דומיה דנודע שהוא בן גרושה². **והמהרש"א** דייק דתוס' דידן פליג, דל"מ לטהר הטובלים. דבשלמא גבי עבודה גזיה"כ להכשיר העבודה. אבל אי ליכא מ' סאה האיך יהני לטהר. ודוקא לענין הכשר העבודה ילפי'.

והרמב"ן כת' לפרש דהא דהכשירה תורה דוקא כשנמצא ספק בן גרושה, אבל אם נמצא ודאי חלל לא הכשירה התורה עבודתו [ע' בסמוך]. ומש"ה ר' טרפון סבר דטעמא דמלתא משום חזקת כשרות, ומספק אתה בא לפוסלו אל תפסלנו למפרע מספק. ומעמידים את הכהן על חזקתו. ואע"פ שמכאן ואילך פסול, משום שאין מכשירין הספיקות לכתחילה. ועפ"ז ביאר דר' טרפון למד דהקרבנות שהקריב כשרות, ולא אמרי' דאדם זה חייב קרבן היה, מספק אתה

33 ויש לה מיגו שהיתה מכחשת את העד, ומש"ה נאמנת לומר נשבתי וטהורה אני.

34 [אמנם רש"י כת' דנשבת קודם, ולא הזכיר מתי העיד העד].

35 וכן **התוס' ריה"ז** כת' דשפחה היתה עמה [ולא החליפון], אך סיים ויוונים סבורים שהיא זו. [ומשמע דנקט ב' פ'].

1 וכת' דר' טרפון ל"ל נמי שאר משניות דמחזקינן טומאה למפרע. והא דלא הוזכר דר' טרפון פליג, משום דר' טרפון חזר בו [ע' בסמוך].

2 וכ"כ **השיטה ל"ל** דאפי' ידעי' ודאי שהיה חסר, לר' טרפון סלקא טבילה בדיעבד, כיון שכל גופו עולה בהן. [ומש"ה נחשב 'מעשה טבילה', ושיעור מ' סאה הוה תנאי בכשרות. וכיון דהחזקוהו בחזקת שלם סגי לענין קיום התנאי]. ולר' עקיבא כיון דליכא מ' סאה ה"ל כבעל מום, ואף בדיעבד ל"מ. **והרמ"ה** פ' דאינו דבר הנראה לעיניים, אלא סמכי' אסדהותא דעדים, לפיכך עבודתו כשירה למפרע. משא"כ בעל מום שניכר לפנינו.

בא לפוטרו ממנו אל תפטרנו מספק. ודימה חייבי קרבנות לחייבי טבילות, והכהן המקריב למקוה.

ושוב הביא הרמב"ן בדבריו שלמי מבואר דלא כן. וכת' דאין לנו לדקדק בה אלא שנתפוס דבר כפשוטו, דר' טרפון הביא לענין בן גרושה דמצאנו דבר שהוא כשר למפרע ופסול להבא מדין תורה. ור"ט אמר דכה"ג מצאנו גבי טובל דאף שמכאן ולהבא נידון כטמא, שלא יתעסק שוב בטהרות [שלא טיהר ר' טרפון אלא הטהרות שאין להם תקנה אבל הטובלין צריכין טבילה מכאן ולהבא], אפ"ה נחזיק את הטובל כטהור למפרע. [ולא דנים ממ"נ].

שם. האבה"א [ביאמ"ק ו' י'] כת' לפרש דברי ר' טרפון שהוכיח ההכשר חלל שעבד לדין תרתי לריעותא [ודלא כתוס', אלא כתו"י ורמב"ן]. וביאר דמהא דעבודתו למפרע כשירה, ע"כ הגדר דעכשיו חל חללות למפרע, ולא חל על עבודה זו³. אבל אילו אמרי' דנתברר שהיה חלל מעיקרא אלא דאנן לא ידעי', א"כ לא מסתבר להכשיר עבודתו. ומזה למד ר' טרפון לענין מקוה, דמעיקרא היה לו דין חזקת טהרה, ואף עכשיו דמטמאין למפרע, מ"מ בשעתו נסתלק חזקת הטמא⁴. [אבל את"ל דנתברר דלא טבל במקוה מעולם, א"כ שפיר עומד כנגדו חזקת טומאה⁵].

והברכ"ש [ס"ס כא] כת' לפרש את ראיית ר' טרפון לרמב"ן עד"ז, דדוקא ספק חלל עבודתו כשירה. אבל את"ל דתרתי לריעותא הוכרע חזקה דהשתא למפרע, לא הוה ספק, ועבודת החלל פסולה.

נראה למי דומה וכו' התחיל ר"ע לדון מקוה פסולו ביחיד וכו' ואל יוכיח בן גרושה שפסולו בב' וכו'. לדברי התוס' הנידון האם ילפי' הכשר עבודה אף בטמא שעבד. ולדעת התו"י הנידון האם ילפי' להכשיר את הטבילה.

אבל פשוט הגמ' דהביאו ראייה לדין תרתי לריעותא, וכ"ה לדעת הרמב"ן. והש"ש [ג' ד] כת' דלפ"ז מבואר דבמידי דבעי' ב' עדים ל"ש תרתי לריעותא. ועפ"ז ביאר דברי הפוסקים עדדים שהרשיעו נפסלו רק מכאן ולהבא, ולא דנים תרתי לריעותא⁶. [וכה"ק הקצות לד' ה']. ותי' הש"ש ע"פ הא דמבואר הכא דפסולו בשנים אין פוסלים למפרע, וה"נ א"א לפסול העד למפרע. [אבל כת' דתוס' בסוגיין ביאר באופ"א⁸].

והברכ"ש [כא] ביאר דבעי עדות לעשות פסול. ול"ש דין חזקה להחשב שיש עדים הפוסלים. והביא בדבריו שלמי [תרומות ח] הגיר' פסולו בב"ד, דבעי פסק דין וחייב ע"י ב"ד. ועפ"ז חילק בין דין 'פסול', לגדר 'חשד', דלא תלי' בפסק דין⁹.

והברכ"ש [כא ו'] כת' דאף דמבואר [לק' עט] דאמרי' תרתי לריעותא בקידושין [ואף דבעי עדים], התם הנידון על האישות [של עכשיו, ולא על מעשה הקידושין של אתמול]. אבל פסול גברא, א"א לפסול את הגברא של אתמול.

מקוה פסולו ביחיד. פרש"י דע"א נאמן באיסורין. והרמב"ן [סה:] הק' מכאן לסברת התוס', דהא ל"ש כאן 'שתיקה'. וע"כ דע"א נאמן אף לאסור [כל שאין הכחשה כנגדו].

וכה"ק התוס' רא"ש [על רש"י] דע"א נאמן דוקא להתיר [היכא דהוי בידו או דלא אתחזק

3 וכת' דמי לדין ביטול, דהאיסור נהפך להיות היתר. [ומי שאכלו לא עבר איסור]. ואף דהיכא דשוב נתברר איסורו חוזר לאיסור.

4 וכת' דר' עקיבא חלק, דבחזקה דמעיקרא לא נתהפך הדין [ולא דמי לדין ביטול]. [ועי"ש אופן נוסף בשם ר' איצ"ל].

5 ויש לכוון עד"ז דברי השיטה לנ"ל והרמ"ה [הנ"ל].

6 ועוד הביא לענין שוחט דנו הפוסקים [ש"ך י"ד א ח] דשוחט שהרשיע, אוקי גברא אחזקת כשרות דמעיקרא. ולא אמרי' תרתי לריעותא. [דחזקת אינו זבוח דהבהמה יצטרף לחזקה דהשתא דהשוחט רשע, כנגד חזקה דמעיקרא].

7 אבל הנהניבות [לד' טו] כ' דחזקת ממון אינו מצטרף לתרתי לריעותא. ואכמ"ל.

8 ועוד כת' הש"ש ד'מעשה רשע' פוסל לעדות, ומעשה רשע שעשה לפנינו אינו גורם לספק שעשה אף מעשה רשע קודם, וזה לא הוה ספק. וכיון דאין אנו מסופקים על עבירה זו אימת נעשה, אלא על מעשה רשע אחרת נוסף על זה, ואין אנו יכולין להוסיף. ומוקי' בחזקת כשרות, ועתה הוא דנעשה רשע.

9 והביא דהבית הלוי [ב ד] כ' דאף 'חשד' לישראל תלי' בעדות [ע"פ רש"י יבמות ס"ב].

איסורא] אבל לא לאסור. וכת' לפרש פסולו ביחיד, וכדאמר' [בסמוך] שלח ואחוי. וה"נ במקוה אמרי בא ונמדוד.

והשעה"מ [שגגות ג] כת' דמקוה איירי במקום שכל הנידון כלפי אחרים. והיכא דליכא הפסד לבעלים, אף לתוס' מהני ע"א לפסול¹⁰.

והשער"י [ו א] תי' דכיון דהמקוה חסר לפנינו, אינו נידון להוציאו מחזקתו. ושפיר מהני ע"א אף במקום חזקת כשרות [וע"ד יסוד האחרונים דהא דע"א אינו נאמן במקום איתחזק הוא לעורר ספק. אבל נאמן כנגד דין חזקה].

בן גרושה ובן חלוצה דפסולו בשנים. **הריטב"א ותוס' רי"ד** [הו' בע"א] למדו מכאן דע"א אינו נאמן לפסול כהונה. ולש"ש [הו' בע"א] הכא הוה פסול בתולדה, ומש"ה ע"א אינו נאמן¹¹. [וע"ע מה שהו' בע"א].

ואביי אמר לך וכו' דא"ל שלח ואחוי. פרש"י שנוכל לברר הדברים. **האחרונים** דנו האם הוה נאמנות לענין לעורר ספק, ומש"ה צריך בירור. אמנם לשון **הראשונים** משמע דהוה נאמנות גמור¹².

והרשב"א הק' דלא דמי המשל שר' טרפון היא למקוה דמקוה, דהתם מה שייך אחוי [וכדברי התוס' רא"ש]. דאיירי דחסר לפניך, ואם נמדוד עכשיו הוה פסולו בב'. ואי מדדיה חד, ואמר שימדוד שוב [הוא עצמו], דלמא במדידה ראשונה לא היה חסר. א"כ מאי קאמר פסולו מגופו, כלומר שנוכל לברר, הא ליכא לברורי אלא ע"פ העד הא' שמדדו כבר. וצ"ע.

תוד"ה שלח ואחוי. מכאן יש להוכיח דכל דבר שיכול להתברר ע"א נאמן עליו וכו'. **השעה"מ** [שגגות ג בסופו] הק' דמשמע בסוגיין דכ"ד אביי, ואילו רבא חולק. וקי"ל כרבא, א"כ מנלן דקי"ל הכי. אבל לדברי **התוס' הרא"ש** [הנ"ל] אף לרבא נאמנות מקוה הוה מדין שלח ואחוי.

והבי' [חו"מ כח טו] הביא מהר"ק [א] הביא מכאן דאף לענין ממון, ע"י ע"א מחוייב לברר דבריו. **והש"ך** [חו"מ ל יג] חלק דדוקא באיסורין, דע"א נאמן באיסורין אלא דהיכא דאחר מכחישו אינו נאמן. אבל בממון לא שמענו מעולם דין זה. **והמחנ"א** [עדות טז] כת' דבסוגיין מבואר דבן גרושה פסולו בב' כיון דאינו יכול להתברר, אבל אי יכול להתברר אף בבן גרושה [דבעי עדות לפסול יוחסין] אמרי' שלח ואחוי.

אמר רב יהודה א"ש וכו' בין זרע פסול. מבואר דחלל מקרי זרעו של אהרן. **והאחרונים** הק' דבגמ' [יבמות עד:] איתא דחללה לא מקרי זרעו של אהרן. [ובגהש"ס שם ציין לתוס' כאן דהכא ילפ' מרבויא].

והרמב"ן כ' לדרוש דוקא ספק פסול [וכשיטתו הנ"ל], דלזרעו אחריו משמע כל זמן שהוא מתייחס אחריו דהיינו ספק פסול.

תוד"ה ולזרעו אחריו. דלשון זרע משמע כשר, וי"ל דשאני הכא דזרעו מיותר וכו'. **והתוס' הרא"ש ורשב"א** הביאו דר"ת תי' דסמך אסיפיה דקרא, דכתיב ברית כהונת עולם. דמשמע דאתי לרבוויי בין זרע כשר בין זרע פסול.

והריטב"א כת' דהכא דרשי' זרעו אחריו. וחלל מתייחס אחריו.

ועוד כת' **הרשב"א** דפסולי קהל [נתין או ממזר] הוה זרע פסול. אבל פסולי כהונה נחשב זרעו.

אשר יהיה בימים ההם, זה כשר ונתחלל. **הריטב"א** כת' דמ"מ בחזקת כהן כשר היה בימים ההם. ואפי' השתא שנודע פסולו מקרי כהן, שעבודתו כשירה ככהן גמור.

והרמב"ן כת' [וכשיטתו] דאף חולין שבכהונה היינו ספיקות, אבל חללים אינו חילו שכבר יצאו מן הכלל, וכן לדרשא 'ובאת אל הכהן אשר יהיה', לרבות ספק שבימיו כהן היה, ואילו חלל גמור מעולם לא היה כהן אע"פ שלא הכירו בו עד עכשיו.

ובגמ' [מכות יא:] נח' היכא דנמצא כהן גדול בן גרושה, האם מחזיר הרוצח. אי בטלה

10 וכד דמש"כ תוס' דע"א ל"מ לאסור, משום דלאו כ"כ להפסיד לבעלים. אבל לצד דהוה גדר חזקה אין בזה חילוק.

11 ומש"ה נחשב נידון על עצם כשרות הגברא, ולא על הנפק"מ ע"פ. [ולפ"ז יל"פ דזהו הטעם הב', דפסולו בגופו].

12 [ויל"פ דהא דע"א אינו נאמן לאסור הוא משום דלאו כל כמיניה לאסור פירותיו של זה. אבל היכא דאפשר לברר אינו איסור גמור].

כהונה או מתה כהונה. והריטב"א [מכות יא:] כ' ש"מ דאפי' נודע ודאי שהוא בן גרושה, ולא כמו שפירש [כאן] בשנודע ספק. דכל הסוגיא [שם] בשנעשה בודאי בן גרושה, ואפ"ה אמרי' דמ"ד מתה כהונה כר' יהושע¹³.

[והדבר"י [כב יז] דן דכוונתו דאמרי' ספק גלות להחמיר, ואילו הוה ספק בן גרושה לא יחזיר רוצח. אך תי' [שם יט] דכוונת הגמ' דאף לצד דאינו פסול מסלקין אותו. וביאר דאף דבעלמא אין מסלקין כה"ג, דמעלין בקודש ואין מורדין, הכא מחמת צד פסול מוכרחים לסלק. דהוה גנאי].

שם. הירושלמי [תרומות ח א] אי' כמה נפק"מ בין הנך דרשות, ולר' יוחנן אפי' קדשי הגבול [תרומה¹⁴], וכן נפק"מ בזה"ז, ולענין ראיית נגעים. וביארו האחרונים [קה"י מכות יא] דתלי בהנך דרשת האם כל זמן שלא נתברר פסולו נחשב 'כהן' [כדדריש' זרע פסול], או דאף דאינו כהן, התורה הכשירה עבודתו¹⁵ [מקרא ד'חילו'].
ודעת הרמב"ם [ביאמ"ק ו י] דאפי' עבודה שעבד מכאן ולהבא, אחר שנודע פסולו כשר. והביא קרא דברוך ה' חילו. והאחרונים [דב"א א כו ט] דנו דסברת הרמב"ם שייך רק לדרש' דחולין שבו, אבל לאינך דרשות עבודתו כשירה רק כל זמן שלא נודע פסולו.

והאחרונים [שעה"מ שם] הק' דבסוגיין בסברת ר' טרפון משמע דוקא מה שלא נודע עדיין. ועוה"ק האחרונים [גב"א מכות] דבגמ' [מכות יא:] מבואר דבטלה כהונה או מתה כהונה, וע"י שנודע נסתלק מכהונתו. והקה"י [שם] כת' דתלי בהנך דרשות, דהגמ' מכות ס"ל דבטלה כהונה, משום דעד עכשיו היה כהן. ועכשיו שנודע פסולו אינו כהן.

בעל מום שעבודתו פסולה מנלן וכו'. בפשוטו קאי אכולהו. אבל רש"י נקט מנלן דלא מכשר' מקרא דלו ולזרעו אחריו. ובס' בתי כהונה [ג ב"ד כא, הו' ברע"א] דייק דקאי רק לשמואל, דאף בעל מום הוה זרע פסול. אבל דרשת 'חילו', חולין שבו. וכן דרשת בימים ההם איירי דוקא בכשר ונתחלל. ואין ללמוד משם לבעל מום. [ול"צ ריבוי].

ו' דשלום קטיעה היא. רבינו בחיי [עה"ת שם] נקט דהיינו ו' זעירא. אבל הריטב"א פ' כרות בינתיים [מדלא נקט זעירא¹⁶]. ולשון הרמ"ה קטיעה כמאן דקטעוה בי מצעי ושקליה לחצי התחתון ושבקה לחצי העליון.

ויש אחרונים שלמדו מדברי הריטב"א לעשות הפסק ברגל הו"¹⁷. ורע"א חלק דכה"ג יש חשש פסול, דדעת רוב ראשונים כשיש הפסק חלק בצורת האות אינו מצטרף. ונמצא אות י', ופס למטה אינו מצטרף. וכיון דלא ידעי' בודאי דכך המסורת כאן יש לחוש שפסול כה"ג. אמנם בסו"ד כת' דאפשר לכתוב ו' זעירא, ולהוסיף למטה קו קטן נוסף לצאת ידי כרע".

והריטב"א העיר דבס"ת שלנו כתובה כדרכו. [וכן הרמב"ם [ס"ת י טו] לא מנאן]. והריטב"א כת' שיש להג' כל הספרים שלנו. ובס' בתי כהונה [הנ"ל] כת' דק"ל כאינך מ"ד בסוגיין, דרך רב יהודה אמר שמואל איצטריך לדרוש לרבות בעל מון. [וקו' הגמ' משמע דלא ידעו דהוה ו' קטוע]. ורע"א [משניות תרומות, ושו"ת עה] כת' דאף דמשמע דלא פליגי האיך נכתב, מ"מ כיון דלא ילפי' ממנו הלכה אינו מעכב בדיעבד¹⁸. והרמב"ם סמך על מנהג הרגיל בין הסופרים בדבר שאינו מעכב בדיעבד.

הולד הולך אחר הזכר

כל מקום שיש קידושין ואין עבירה הולד הולך אחר הזכר וכו'. פרש"י למשפחותם לבית אבותם כתיב. דיחס כהונה ולוייה תלי במשפחה, ומשפחת אם אינה קרויה משפחה. ועוד יל"פ דהוה ילפו' לענין דיני יחס, דמקבל ינים אלו מאביו. [וע"ע בהמשך הסוגיה].

13 [והערול"נ שם כת' דמש"כ הרמב"ם בסוגיין דדוקא ספק פסול, היינו לר' טרפון. אבל להלכה אפי' ודאי חלל כשר].

14 ובגמ' [פסחים עב] מבואר דאינו חייב לשלם על תרומה שאכל, דדרשי' 'חילו', אפי' חללים ואכילת תרומה מקרי עבודה.

15 [אבל לא לענין ראיית נגעים וכדו']. וכ"מ בגמ' [פסחים הנ"ל] דדוקא משום דאכילת תרומה איקרי עבודה.

16 ובס' מנחת שי [שם] הביא בשם ס' מסורת אף בדעת הריטב"א שגדולה כשאר אותיות אלא שרגלה קצר. [וכוונתו הריטב"א דאינו זעירא, כשאר אותיות קטנות].

17 והאחרונים הביאו לשון הרמ"ה כמאן קטעוה בי מצעי. ורע"א דחה דיל"פ דהיינו שנתקצר אורכה. וכ"מ ברמ"ה [לפנינו] שהוסיף שקלוה לחצי התחתון וכו'. ורע"א הביא מ"ד שאמר זעירא אינו משונה בצורתו אלא בשיעור גודלו, אבל קטיעה משמע בצורתו. ורע"א חלק דבהרבה מקומות הלשון קטוע משמע קצר [יולדת למקוטעים].

18 והביא כן משו"ת ב"י [וצ"ל רדב"ז ד קא {אלף קעב}].

שנשא לכהן ולוי וישראל. ה"ה דרך זנות הולד מתייחס אחר אביו, ואף דיש עבירה בזנות. מ"מ באשה זו ליכא עבירה [לקדש].

וכ"מ שיש קידו' ויש עבירה הולד הולך אחר הפגום וכו'. דילפי' מקרא פגם ממזרות [וכדו'] ממשיך בין מהאב ובין מהאם [ולא תלי בגדר 'משפחה']. והמקנה כת' דהא דהמשנה תלאו בעבירה לאו דוקא¹⁹. דהא אפי' גר שמותר בממזרת הולד ממזר [וכדאי' בגמ' דנתמעט מ'איזו זו' דרישא], וע"כ דלא תלי בעבירה.

ויש שביארו דכוונת המשנה 'עבירה', שיש בו 'פגם'. ואף דקהל גרים לא איקרי קהל, כשנושא ממזרת הוה פגם. ואף במקום דאינו מצווה.

והשעה"מ [יבום ו יא] נסתפק ייבם את הממזרת או ממזר שייבם, דמדאורי' עשה דוחה ל"ת [בביאה ראשונה, יבמות כ.], ונתעברה. האם אמרי' דכיון דביאת היתר היא אין הולד ממזר²⁰. או דאפ"ה הולד ממזר, דומיה דממזר שנשא גיורת [וכן פשיט"ל למקנה כאן]. והק' דבסוגיין הו"ל לגמ' להק' הרי יבם דיש קידושין ואין עבירה, והולד הולך אחר הפגום. ויש לדחות²¹.

ובפשוטו משמע בגמ' [סט.] דאף בממזרות כתיב למשפחותם לבית אבותם, ואתא 'לו' [הלך אחר הפסול] ואפקי²². והאחרונים דנו דלפ"ז ממזר שנשא כשירה אי"צ לדין הלך אחר הפגום, דממילא משתייך למשפחת האב [דכתיב 'למשפחותם'] והוה משפחת ממזר²³. אבל האחרונים דייקו דרש"י [יבמות עח.] דנקט הולד הולך אחר הפגום, אף כשהאב ממזר. ומבואר דאפקי' דל"ש גדר פסול משפחה בממזרות. ופסול רק משום הלך אחר הפסול²⁴. וכ"מ בדברי השעה"מ [הנ"ל] דנקט דסגי בצד א' ישראל להכשיר.

ואיזה זו, זו אלמנה לכה"ג, גרושה וכו'. דהולך אחר הפגום. האחרונים הק' דאלמנה לכה"ג אינו 'פגומה', דהא מותרת בתרומה. וילפי' פסול הולד מלא יחלל [ע' לק' עז.], ולא משום הלך אחר הפסול²⁵. והרש"ש כת' דמ"מ ע"י ביאתו נתחללה [האם] ואסורה בתרומה.

והרמב"ם בפיה"מ עמד בזה, דל"ש בהנך גדר הלך אחר הפגום. אלא משום דהו' חייבי לאוין והולד חלל [פגום], המשנה כללה עם חייבי לאוין דשייך בהם הולד הולך אחר הפגום.

והגר"ח [איסור' ב יז ב] כת' לפרש דכל הדין חללות שבו בא מחמת הפסול שיש באמו, והוי בכלל פגום שבשניהם.

והעונג יר"ט [קכא] דן כה"ג שייבם אלמנה [משום עשה דוחה ל"ת], האם נימא דהולד חלל. ונקט דהיא אינה מתחללת, דהוה ביאת היתר [וע"ע אבנ"מ קעד ובדברי המגיה שם]. ודייק דכיון דליכא עבירה אף הולד אינו מתחלל.

19 [והאחרונים כ' דשוטה שנשא ממזרת, ודאי הולד ממזר. אף דאינו מצוה, וכן סומא] אף לצד דאינו מצווה בל"ת, לע' לא. [הולד ממזר].

20 והאבנ"מ [קעד] הביא דרש"י [יבמות סט] כ' דלא משכח"ל בנה ממזר לענין להאכיל בתרומה [וכמש"כ תוס' לע' ד.]. הא משכחת ע"י יבום, דעשה דממזר דוחה ל"ת ונתעברה בביא ראשונה. דאינה נפסלת בביאתו [כיון דהוה בהיתר], והבן ממזר מאכיל בתרומה. [והאחרונים חלקו דאף דעשה דוחה ל"ת, מ"מ נפסלת בביאת הממזר, דעצם הביאה פוסל, ולא תלי באיסור. וע"ש בהג' הר"י ענזעל].

21 והמקנה תי' דעכ"פ יש בזה עבירה דרבנן, דגזרו שחולצת גזירה אטו ביאה שניה. [יבמות שם].

22 והרמב"ן [ושא"ר יבמות עח.] נקטו דס"ד דהגמ' [שם] דבן ממזר משפחה יחשב ממזר [לולי האשה וילדיה תה' לאדוניה], משום אחר הזכר [וכמו מצרי לרבה בב"ח דבתריה שדינן]. [אף בלא הלך אחר הפגום]. [וע' מש"כ בסמוך].

23 ולפ"ז הך ילפ' דהלך אחר הפגום הוה דוקא בממזרת, דס"ד דמשתייך למשפחת האב, ואתא 'לו' ואפקי'. והאחרונים דנו דה"מ משום דיש משפחת האב, אבל עכ"ס הבא על ממזרת הולד ממזר ממילא, דליכא משפחה אחרת להפקיעו [וע"ד הא דאי' בכורות מז גבי בת לוי, הו' בסמוך. וע"ש בדברי הגר"ח].

24 ועפ"ז כ' האגר"מ [אה"ע ג יא] כת' דאשה שנתעברה מממזר באמבטי [ולא נפסלה בביאתה], הולד כשר. וביאר דממזרות אינו ענין 'יחוס', אלא דהוה סברא דהממזר פוסל את זרעו. דבפסול ממזרות ל"א למשפחותם לבית אבותם. [והק' מדברי ר"א לק' סט. ע"ש].

והוכיח כן מתוס' [לע' ד. ד"ה זרע] דלא משכח"ל זרע פסול שמאכיל בתרומה [אלא זרע זרעה], דנפסלה בביאתה. והא משכח"ל בעיברה באמבטי. [ושו"מ דכע"ז הק' בס' הכריתות לשון לימודים ב ע.]. [ובפשוטו ל"ק, דמילתא דלא שכיחא לא איירי].

25 והקובה"ע [מד ו] דן דאף זונה [שנשאת לישראל], נימא הלך אחר הפגום. והולד יהא פגום לכהונה. וכת' דפסול 'זונה' שייך ע"י מעשה זנות, ול"ש בתולדה. וכמו של"ש פסול גרושה יעבור לזרעו בתולדה.

ממזרת ונתינה וכו'. השיטה ל"ל כת' דהיינו כשנתגייירו [ע' יבמות עו.], דאל"כ לא תפסי בה קידושין. [וע"ע לק' סט.].

כל מי שאין עליו קידושין וכו' הולד כמותה²⁶. רש"י [יבמות טז:] כת' דדעת רב יהודה א"ר אסי דעובדת כוכבים שילדה מישראל הולד [ישראל] ממזר. ושמואל פליג דבנך הבא מן הישראלית קרוי בנך, ואין בנך הבא מהעכו"ם קרוי בנך אלא בנה. [וכדאי' בגמ' סח: עי"ש]. ותוס' [שם] כת' דאף דסתם משנה [כאן, ויבמות כב.] דמתייחס כמותה, היינו למ"ד עכו"ם הבא על בת ישראל הולד כשר, וה"ה איפכא²⁷. אבל למ"ד הולד ממזר, ה"ה הבא על שפחה ועכו"ם הוה ממזר²⁸.

ובפשוטו משמע דנכלל במשנה דה"ה להיפך, דעכו"ם הבא על בת ישראל הולד כמותה, והולד ישראל ואי"צ גירות. אמנם נח' בזה התנאים ואמוראים האם הולד ממזר. ובגמ' [יבמות מה.] מבואר דנח' אף לפי רבנן, ולא הוזכר דהוה סתם משנה דהולד כמותה. והמהרש"א [לק' עה:] העמיד דדעת רש"י דהולד צריך גירות. [וע"ע לק' סח: ועה:]. [וצ"ל דלא נכלל בדיון המשנה].

תודה כל מקום. נר' לר"י דהך סתמא אתי' כר' שמעון התימני דאמר יש ממזר מחייבי כריתות וכו'. ודעת ר' יהושע [שם, ע"ל טז:] דרק מחייבי מיתות ב"ד הוה ממזר. ודעת ר' עקיבא דאפי' מחייבי לאוין. ואילו במשנה מבואר דתלי' בעריות.

ותוס' כת' דמתני' דהכא [דדוקא עריות] אתי כחד מ"ד. והרמב"ן והריטב"א [סח.] כת' דמ"מ הך כלל הוה לכו"ע, דאין לך קידושין תופסים שיהא הולד ממזר³⁰. אלא דנח' מתי קידושין תופסים. [וע"ע תוס' טז: ומש"כ שם].

בא"ד מ"מ הך סתמא עיקר, דמתני' גבי הילכתא פסיקתא דקידושין³¹. ועוד מצינו וכו' דלא הוה ממזר אלא מחייבי כריתות. והתוס' הרא"ש הוסיף דלק' [עח.] מבואר דאפי' חייבי לאוין דשאר לא הוה ממזר, מחזיר גרושתו. וכ"ד תוס' [יבמות מט.] דמחזיר גרושתו וסוטה הוה חייבי לאוין דשאר, דהוה ע"י אישות. אבל רש"י [יבמות מט.] כת' דמחזיר גרושתו שנשאת לא הוה 'שאר'.

והתוס' הרא"ש הביא דמוכח בכ"מ דאין הלכה כר' יהושע, דיש ממזר מאשת אח.

דף טז.

קהל גרים

גר שנשא ממזרת. פרש"י דר' יוסי סבר קהל גרים לא מקרי קהל [ע"ע לק' עב:]. ודעת הרמב"ם [איסור"ב טו ט] דישראל שנשא גיורת או גר שנשא בת ישראל, הבן אסור בממזרת. והר"ן [סט: ל: בדה"ר] חלק דדרש' למשפחותם, ואף בנו הו' גר. דכיון דאין קידושין ואין עבירה הולד הולך אחר הזכר, והו' קהל גרים ומותר בממזרת ופסולי קהל. וכ"ד תוס' [לק' עד:].

והב"ש [ד לז] תי' דדעת הרמב"ם דכלל זה איתמר בישראל, ולא כשיש צד אחד גר. דהא גר בממזרת ק"ל ג"כ הולד ממזר אע"ג דיש קדושין ואין עבירה. והאב"מ [ד טו] חלק דגבי ממזר הוה דין הלך אחר פסולן, אף דליכא עבירה¹. והגר"ח [איסור"ב טו] ביאר דדין 'קהל' הוא חלות דין בגופו מדין קדושת ישראל, ואינו דין משפחה. ומהני אף צד האם להטיל דיני ישראל². [אף דמשפחת האם אינה משפחה].

26 ובפשוטו הוה סימן בעלמא, וסיבת הדין דרחמנא אפקריה לזרעיה. אמנם יל"פ דכיון דאינו ראוי לה כלל לאישות, ומש"ה מופקע ממנה גם לענין יחס. [ועד"ז כת' תוס' גיטין מג. דאת"ל דחצי עבד אינו ראוי לקידושין, אף בנו אינו מתייחס אחריו. וצ"ע הטעם בזה].

27 דהולד עכו"ם כמותה. וסתם משנה דהכא דלא כר' עקיבא. [וע"ע לק' עה:].
28 ורע"א בגהש"ס הק' דהמשנה [יבמות סט:] מבואר דהולד ממזר, ואפ"ה ישראל הבא על עובדת כוכבים אינו מתייחס אחריו.

29 והחז"א [ו א] כת' דרב אסי ס"ל דלעולם שדינן בתר ישראל, וס"ל דליכא תנא דתלי באמו. אלא דתנא דידן ס"ל דהכל הולך אחר הפגום, ולעולם נכרי. ואשכח משנה [סט:] דלא כן, דמאכיל, וע"כ דהוה בנה. וסמך אמתני' דהתם נגד המשנה כאן.

30 אמנם לר' יהושע בחייבי כריתות לא תפסי קידושין ואין הולד ממזר, ולא ס"ל כללא דמתני' ד'כל' שאין עליו קידושין אין הולד ממזר.

31 וכ"כ תוס' [יבמות מט.], והביאו דכע"ז אי' [ב"ק קב. וע"ז ז:] אמתני' דכל המשנה ידו על התחתונה.
1 אבל הב"ש נקט דגר שנשא ממזרת ל"ש הלך אחר הפגום, דליכא עבירה. אלא הוה סברא דקהל גרים לא אקרי קהל, ואינו סותר לממזרות שיש לו מצד אמו. וממילא הוה ממזר [וכמו בממזר שנשא ממזרת, דממזר ממילא בלא דין הלך אחר הפסול. וכן עכו"ם הבא על ממזרת].

2 והקה"י [מט] כת' לפרש דגדר 'למשפחותם' נאמר בדיני יוחסין, דמשיג דיני מולידיו, וכעצם מעצמן ונמשך אחריהם.

והחלק"מ [ד כג] הביא ראייה לדעת הרמב"ם מסוגיין, דה"ל לגמ' להק' ליתני גר שנשא בת ישראל, ולא שייך לא מתני שפיר.

והשעה"מ [איסור"ב שם] הביא דנידון זה תלי בב' פי' בגמ' [יבמות נז.] דהגמ' מסתפקת [בהא דאמו מישראל] אי כשרות איתווסף או קדושה איתווסף. ורש"י לל"ק העמיד באמו מישראל, והספק האם משום דאמו מישראל נחשב 'קהל' ואסור בפצוע דכא. ונפשט דכשרות איתווסף [ולא קדושה], ולא הוה קהל ע"י אמה. [וספק הגמ' בנידון הר"ן והרמב"ם, ונפשט דמותר וכו'"].

ולל"ב ברש"י [דרש"י הביא מפי המורה] פשיטא לגמ' דע"י שאמה מישראל נוסף כשרות לאקרוי קהל. וספק הגמ' לענין כהונה, ובלא אמו מישראל האם מותרת בתרומה. ולפ"ז מבואר דפשיטא לגמ' דאסורה [וכסברת הרמב"ם]. והשעה"מ תמה דמח' הר"ן והרמב"ם תלי בב' לשונות דרש"י, והו"ל לר"ן להביא, ולא לחלוק מסברא.

והאבנ"מ [ד טו] כ' דאף לל"ב הנידון לר"א בן יעקב [לק' עז.] דע"י שאמו לישראל מותר לכהונה. דדריש מזרע ישראל אפי' זרע כחיש³. אבל לרבנן י"ל דמותר, וכו'. אבל הגר"ח [שם] כת' ד"ל דר' יוסי [שאסור לכהונה] ס"ל דכהונה וקהל לא שייכי אהדדי. ואף דאיקרי קהל, אינה כשירה לכהונה. ושפיר יש ראייה לרמב"ם דבאמו מישראל מיקרי קהל.

והר"ן כת' דאע"ג דעכו"ם הבא על בת ישראל, הולד ישראל גמור ואסור במזירת. התם היינו טעמא דמתייחס רק אחר עמו [ואינו גר]. אבל זה שאביו ישראל גמור [והוה קהל גרים], למה לא יתייחס אחר אביו ויהא נדון כגר. והגר"ח הביא מקור לסברת הר"ן מהגמ' [בכורות מז] דעכו"ם הבא על בת לוי, הבן פטור מפדיון הבן. דכיון דליכא צד אחר [שאינו מתייחס אחר העכו"ם], יש לו דין לוי.

ובפשוטו מבואר דהיכא דליכא אב יש לו דין משפחת אמו, ומש"ה יש לו דין לוי⁵. והגר"ח הק' דאף היכא דליכא אב משפחת אב אינה קרויה משפחה, וכדאי' [ב"ב קיד: ע"ש תוס']. ואף בת ישראל שנתעברה מעכו"ם או מעוברת שנתגיירה, האם אינה יורשת את בנה. א"כ האיך יחשב ממשפחת לוי⁶. והגר"ח חידש דמלבד גדר משפחת לוי⁷, יש חלות 'לויה' אף היכא דאינו בגדר משפחה. [ופטור מה' סלעים, אבל בנו אינו לוי]. אבל אביו ישראל, מהני משפחה זו להפקיע אף צד לוי⁸.

מתני' ר' יהודה היא. התוס' רא"ש ורשב"א כת' דלאו לגמרי כר' יהודה, דר"י סבר כר' עקיבא דלא תפסי קידו' בחייבי לאוין [כדאי' סנהד' נג].

תוד"ה מתני'. הק' הר"י מקוצי לר' יהודה נמי' וכו' [לק' עד: דמודה בפסולי קהל וכו']. דכיון דפסולים בקהל, אין עליהם שם 'קהל' [ואין עליהם שם 'גר' לענין זה]. א"נ הוה סברא דלא הוזהרו, דהיא מרוחקת בחסרון זה⁹. והרש"ש [לק' עד:] נסתפק דאף עמונית מותרת בעמוני דהוה מעם שלה [אף דעמונית ל"ה פסולי קהל]. אך הביא דמפורש בגמ' [יבמות עח.] דאסורה¹⁰. וע"כ כיון דממעטי' עמוני ולא עמונית הוה כשאר גרים כשרים¹⁰.

וכ"ז דוקא מה שמקבל דיני אביו. אבל גדר ישראל אינו מאביו, אלא במתן תורה אשר ישנה פה עמנו ואת אשר איננו פה, דהיינו זרע ישראל. ונתקדש הבן עצמו, ולא משום שירש והשיג מאביו. וענין זרע ישראל יכול להיות מצד אמו, דלא תלי בשם משפחה ויחוס. ועי"ז איקרי קהל ה'. דהיינו הקהל שקדשם הקב"ה בשעת מתן תורה, ומש"ה אסור במזירת מצד דיני ישראל [מחמת אמו].

ואפ"ה אביו ממזר ונתין ועמוני אף שהוא ישראל, כיון שהוא פסול אינו בכלל 'קהל'. שהפסול מבטל מדין קהל [ע' תוס' ד"ה מתני']. אמנם כשאביו גר אינו פוסלו, אלא הוה העדר קדושה, ומהני מצד אמו.

ועפ"ז כת' דאין ראייה מהגמ' [כאן] לרמב"ם [וכקו' החלק"מ], ד"ל דסוגיין כראב"י. ודייק דהרמב"ם [תרומות ז יג] פי' כל"ב דרש"י.

עכ"פ לענין פדיון הבן. ובגמ' [שם] אי' דלוי פסול מקרי. והחזו"א [ו ו] נסתפק האם הוה לוי באמת או רק לפטור מה' סלעים. [דן האם לוי ממזר הוה לוי, וע' מה שהו' בע"ב ולק' עח].

והגר"ח ביאר דדין הכהונה מבטל ומפקיע דין לויה מיניה, דכהנים לוויים וישראלים שלשה שמות ותלתא קהלי מיוחדים נינהו. [וביאר דהא דאמר' דכהן הוה לוי, לא משום דהוה משפחת לוי, אלא דאיכלל בדין כהונה שבו עניני לוי. ומש"ה במקום שנבעלה בעילת זנות, פקע כהונה, ואף לויה].

והתוס' הרא"ש תי' סמיך אשינוי'א דמשנינן לעולם ר' יוסי היא ותנא איזו זו למעוטה. [דומיה דפצוע דכא, דיש ראשונים דלאו בקדושתיה קאי לענין זה].

דהגמ' מקשה במה יטהר, למ"ד קהל גרים אקרי קהל, אילו דרש מצרי ולא מצרית, מצרי אסור במצרית.

ויש לחקור האם עמונית לא נחשב אומה פסולה [דנקבותיהם מותרין, וכע"ז כת' בחי' ר' שמואל, הו' בע"ב]. או דלא תלי באומה, כיון דמותרת בפועל, יש עליה צווי קהל.

תוד"ה והרי חלל. פי' שהוא חלל כמו אביו, וא"ת וכו' הנקיבה וכו' נפסלה בביאתו¹¹. [ועד"ז כת' הת"י לע' סד.]. ובגמ' [לק' עז]. דרשי' 'בעמיו' דרך הזכר פוסל, ולא הנקיבות. והגר"ח [איסור"ב יז] דייק דהרמב"ם [יט טו] כת' דהוה משום למשפחותם [וכללו בהדי המשנה]. דלרבנן פסול חללות הוה גדר משפחה.

והגר"ח ביאר דגדר הדין דחלל 'מחלל' ופוסל את זרעו [דילפי' מקיש זרעו לו, דהוה דין ולא יחלל]. ומש"ה בגמ' הביאו פסוק אחר, דלא הוה דין משפחה. וכת' הגר"ח דמ"מ מבואר בסוגיין דיש גם פסול 'משפחה' בחלל, שזרע החלל כמוהו. [וכל טעם לחוד אוסר].

[אמנם אפ"ל דקו' הגמ' דאפ"ה אפשר לכוללו בהדי דיני המשנה, דמ"מ דינם שווה. אף דאינו פסול משפחה]. ועוד כת' הגר"ח דיש לחלל גדר משפחת כהונה שנתחללה, ואף בן החלל אם עבד עבודה כשר בדיעבד [כדלע' סו:], ובזה מהני משפחת החללות. וכת' הגר"ח דבזה אף לדעת ר' דוסתאי דחלל שנשא כשירה הולד כשר לינשא לכהונה, אבל מ"מ נתחלל קדושתו [דלא עדיף ממולידיו], אלא הוה משפחת חללות [ואם עבד עבודתו כשירה בדיעבד]. ובזה אמרי' גדר למשפחותם לבית אבותם. [ובזה תלי באב].

והגר"ח הוסיף דלדעת הרמב"ם דל"ש פסול חללות אלא בכהונה. ומש"ה בעי' דוקא לגדר משפחת חללות, ולרבנן ילפי' דמשפחת חללות פוסלת.

והירושלמי מק' והרי חלל שנשא בת ישראל הולד הולך אחר הפגום. וצ"ב דתנן להדיא [לק' עז]. דישאל שנשא חללה בתו כשירה לכהונה [ולא אמרי' דנפסל אחר פגם אמו¹²]. והגר"ח כת' דמהדין הולכין אחר הפגום, אלא דל"ש פסול חללות אלא במשפחת כהונה [וחללים], ומש"ה היכא דנשאת לישראל אינו נפסל.

והרי ישראל שנשא חללה וכו'. הרמב"ן וריטב"א [ומהרש"א] הק' דכיון דקאי כר' דוסתאי, א"כ אין הולד הולך אחר הזכר, אלא אחר הכשר. דהא מכשיר חלל שנשא בת ישראל. ופי' דקו' הגמ' ממ"נ, דהו"ל למתני' לרבנן אחר הזכר, ואם כר' דוסתאי לתניי בבא בפנ"ע דהולך אחר הכשר. ולפ"ז תי' הגמ' [תנא כל מקום] אף לולי ר' דוסתאי. אבל תוס' [ד"ה הא מני] משמע דאף למסקנא קאי כר' דוסתאי.

תוד"ה בנה. פ"ה כדכתיב 'להם', דכיון דיש קידושין ואין עבירה למשפחותם קרינן ביה. [ויש לו משפחת אביו להחשב מצרי שלישי]. וכ"כ הרמב"ן וריטב"א [יבמות עח]. דכיון דליכא עבירה בביאתן הולכין אחר הזכר, וכדתנן הכא [סו:]. וצ"ב דכל היכא דצד א' גר, אין עבירה והולד הולך אחר הפגום. [וע"כ דעבירה לאו דוקא¹³]. ועוה"ק הר"ם [בתוס'] מעמוני שנשא מצרית [בע"ב], דאין עבירה והולך אחר הפגום¹⁴.

ויש שפי' דגבי גר חשיב כמו עבירה, שיש בזה תוספת פגם. [אף דגר אינו קהל, ואין איסור בפגם זה]. ועפ"ז יל"ד דאף עמוני שנשא מצרית, נחשב שפוגם את המצרית מחמת עם עמוני, וכמו גר. וכן פוגם את העמוני, מחמת פסול מצרי.

בא"ד ודקדק הר"ם וכו' אלא הדבר תלוי כשהם שני עממים וכו', אבל כשניהם מעם א' ל"ש לומר כן. בפשוטו משמע דמש"ה לא דרשי' בזה אחר הפגום, כיון דהוה אותו שם פגם. ועוד ביארו האחרונים [ר' שמואל יבמות קו' פסולי קהל, וע' משנת ר"א יבמות כד] דמצרי ראשון אינו פגום יותר ממצרי שני, אלא דמנין הדורות הוא מתיר¹⁵. וכל שיש עליו שם ג' דורות מותר.

אבל הריטב"א [בע"ב] כת' דלרבה בב"ח אף ישראל שנשא מצרית שניה הולד מצרי שלישי [ומותר]. דאזלי' בתרה. והאבנ"מ [ד ה] תמה מדברי רש"י ותוס' דכה"ג הו"ל לילך אחר הפגום, כיון דהוה ב' אומות. [וכן צ"ע דסותר מש"כ ביבמות].

והגמ' [יבמות עח]. מקשה על רבה בב"ח מדברי ר' טרפון [לק' סט]. דממזר יכול ליטרה, שישא שפחה והולד כשר. ומ"ש מצרי נחשב שלישי אחר אביו. והגמ' דוחה דשאני גבי שפחה דכתיב האשה וילדיה תהי' לאדוניה. והרמב"ן [שם הנ"ל] ביאר דקו' הגמ' אמאי לא אזלי' בתר האב, וכמו מצרי [ולא משום אחר הפגום, וכשאר דין ממזר]. [ומבואר בקו' הגמ' דממזר יש דין הלך אחר הזכר, מלבד דין אחר הפגום¹⁶]. וע' מש"כ לע' סו:.

- 11 ונעשית חללה. [אבל דעת הרמב"ם איסור"ב יח א דנעשית זונה.. וע"ע לק' עז. ועח].
- 12 והשיירי קרבן הגיה דברי הירושלמי דהקו' דהול"ל הולך אחר הזכר. וכ"מ בפני משה [דהביא המשנה דבת חלל זכר אסורה לעולם]. ובמראה הפנים כת' לפרש דקו' הירושלמי דבעי שניהם פגומים, וע"ד קו' התוס'.
- 13 והבי"ש [ד לז] עמד בזה, ותי' דשאני גר. [הו' לע']. והאבנ"מ [ד ד, טו] חלק.
- 14 אמנם הבי"ש [ד ח] כת' דמצרי שנשא עמוני יש קידושין ויש עבירה והולכים אחר הפגום. וצ"ב [וכ"ש דהבי"ש [לז] כת' דבגר לא מקרי עבירה]. ויש שהגי' בדבריו 'ואין' עבירה 'ומ"מ' הולכים אחר הפגום.
- 15 ועפ"ז דנו האחרונים דמצרי שנשא עבד, בעבדות אין מנין דורות [וכדאי' בירושלמי יבמות], ובעי שוב ג' דורות. ולא אמרי' דיו כפסול אביו. דהא בעי ג' דורות להתיר.
- 16 ואף מסקנת הגמ' משום האשה וילדיה. ול"מ שחזרו בזה שראוי שימשך הממזרות אחר אביו [דומיה דדין

ולר' דימי¹⁷ דאמר שני הוה. פרש"י דיליף הכתוב תלאו בלידה. ומשמע דבין לקולא ובין לחומרא תלי באמו. וכ"ד הרמב"ן [יבמות עח.]. אבל הרמב"ם [איסור'ב יב כ] פסק דבין מצרי שני שנשא ראשונה או ראשון שנשא שניה הולד שני, דהכתוב תלאן בלידה [ואזלי' לחומרא]. וה"ה כת' דהרמב"ם למד כן בדעת ר' דימי, דאזלי' לחומרא. וכ"כ רש"י [סוטה ט]. דדרשי' בזה הלך אחר הפסול¹⁸.

אבל הגר"א [ד יג] כת' דהרמב"ם מודה דדעת ר' דימי דאזלי' בתר הזכר, אלא דס"ל דכי אתא רבין [בסמוך] בא לחלוק, והוא דעה שלישית [גבי מצרי] דאזלי' בתר הפגום¹⁹ [וכת' ודלא כתוס' [כאן] דחקו לחלק בין עם א' לבין עממים²⁰].

דף סז:

אלא כל מקום דסיפא, לאתויי מאי. השיטה לנ"ל הק' דנימא לאתויי מצרי ואדומי, דיש קידושין ויש עבירה, ואחר הפגום. ותי' דעשה לא מקרי עבירה, אלא חייבי לאוין. [ומש"ה לא שייך לכלל דהמשנה, אבל הדין 'אחר הפגום'].

והמהרש"א הביא תר"י דהק' דלמא לאתויי עמוני שנשא ישראלית דיש קדושין ויש עבירה והולד הולך אחר הפגום.

והמהרש"א כת' דמ"מ קשה לתני' בהדיא¹. אלא דכת' דלא איצטריך [וע"ד מש"כ תוס' בע"א ד"ה ונתנייה].

והשעה"מ [איסור'ב יב כ] ביאר דהשיטה לנ"ל הק' רק מצרי ואדומי, אבל עמוני ומואבי כיון דאיסורן איסור עולם הוה בכלל ממזרת ונתניה. וע"פ הצריכותא בגמ' [יבמות עח.] דאיסורן איסור עולם.

והרשב"א הביא דהירושלמי מקש' והרי מחזיר גרושתו משנשאת, דיש קדושין ויש עבירה והולד כשר. דדרשי' היא תועבה ואין בתה תועבה. וכת' ד"ל דהגמ' דידן ס"ל דכיון דאסורה רק אבעלה הראשון לבד, ולשאר ישראל שריא, לא מקרי פגומה. ולא דמיא לאלמנה לכ"ג דהיא אסורה לכל כה"ג. וליתא בכלל דמתני' דקתני הולד הולך אחר הפגום.

מאי באומות וכו' כדנתיא מנין לא' מהאומות וכו' שאתה רשאי לקנותו עבד. תוס' [סוטה ג:]: כת' דמהכא נפק"ל דבאומות הלך אחר הזכר [לענין יוחסין]². אבל האחרונים [ערו"ן יבמות עח, אור"ש איסור'ב יב יט] דייקו מדברי רש"י דכת' למאי הילכתא יש להלך אחר הזכר כ"ז שלא נתגירו, משמע דרק לענין שרשאי לקנותו [ואי"צ להורגו], ולא לענין יוחסין כשנתגיר אח"כ.

והאר"ש הביא דברי הרמב"ן [יבמות צח.] דדרשי' זרמת סוסים זרמתם, דרחמנא אפקרי' לזרעי' דעכו"ם, ואין חוששין לזרע האב³. ומש"ה בגדרי האומות הולכים אחר האם. אבל הביא דמפורש בירושלמי דהולכים אחר הזכר.

מצרי, שתלוי באביו]. ואפשר דר' דימי דבתר דידה פליג בזה, וס"ל דפסולים אינו ממשיך ביחס האב, אלא מדין אחר הפגום. אמנם יל"ד דר' דימי יליף גזיה"כ גבי מצרי דהכתוב תלאו בלידה. ואפשר דמ"מ הוה גילוי לשאר פסולים. א"נ קו' הגמ' לרבה בב"ח דנילף ממצרי ד'פסול' נמשך אחר האב. ואילו לר' דימי ל"מ שום פסול נמשך אחר האב.

17 ובגמ' [יבמות עח.] א"ל דר' דימי אמר כן בשם ר' יוחנן.

18 והגר"א [ד יג] הוכיח כן, דאל"כ הו"ל למנימין [ע' סוטה ויבמות עו:] לישא בעצמו מצרית שניה להתיר זרעו.

19 [וכ"כ ר"א מן ההר יבמות עח. דרבין פליג]. והביא דכ"מ בירושלמי דבעי ג' דורות מב' צדדים.

20 [ומשמע דאף דעת ר' דימי ורבב"ח דאין חילוק בין ב' עממים. ודוקא בכשרים אמרי' הלך אחר הפגום. וצ"ע].

1 ויש שדנו דכיון דעמונית מותרת, לא שייך להזכירו, דלא משכח"ל להיפך.
2 וכן רש"י [בע"א ד"ה תנא] משמע דשייך לדין המשנה, דהלך אחר הזכר.
3 אמנם במנח"ח [תקסג ה] כת' דמצרית שנתעברה מעם אחר ונתגירה קודם לידה, הולד מצרי. ולא תלי באומה של האב.

והרמב"ן ביאר דאף דעכו"ם יורש את אביו [לע' יז:], ויש חייס [יבמות סב.] לענין פריה ורביה. היינו בהנך דגלי קרא. אבל לענין עריות לא נחשב קורבא לאב, דרחמנא אפקרי' בין בגיות ובין בגירות. אבל בפשוטו משמע בכ"מ דיש לנכרי יחס [כשנשא נכרית], ודוקא בעכו"ם הבא על בת ישראל אמרי' דרחמנא אפקרי' לזרעיה, ודלא כרמב"ן [וכ"כ הקוב"ע נא ג].

מנין לא' מהאומות שבא על כנענית. רש"י ושא"ר כת' דקאי בעכו"ם. אבל הרמב"ם [עבדים ט ג] כת' דא' מהאומות שבא על שפחה כנענית שלנו, הבן עבד כנעני שנאמר אשר הולידו בארצכם. אבל העבד שלנו שבא על א' מן האומות אין הבן עבד שנאמר אשר הולידו בארצכם, ועבד אין לו יחס. [ומשמע דנקט סוגיין לענין זה, דאזלי' בתר האס"ם]. והראב"ד השיג בדגמ' אי' להיפך, דבאומות הלך אחר הזכר. ולענין לא תחיה כל נשמה איתמר. והוא מהפך הלשונות ומבלבל העניינים. בדגמ' אם הוא כנעני אינו רשאי לקיימו [דהוה מז' אומות], והרמב"ם הפך דעבד כנעני רשאי לקיים.

והכס"מ כ' דהרמב"ם פי' דברי הגמ' לענין אם יש לו דין עבד, ולא לענין שרשאי להחיותו. אבל הלח"מ הק' דבסוג' להדיא דאזלי' בתר הזכר [וכ"פ הרמב"ם איסור"ב יב כא]. והלח"מ ביאר דעיקר סוגיין משום דבאומות הלך אחר הזכר, אלא דהביאו הך ברייתא לענין שפחה, ללמוד מהא דאיצטריך קרא דמתייחס אחריה, דבעלמא הוה בתר הזכר. ועוד דנו האחרונים דהרמב"ם פי' את הברייתא בסוגיין כרש"י ושא"ר, ומש"ה פסק [איסור"ב יב כא] אחר זכר. וכת' הנך דינים לענין עבד מסברא, וסמכם אקרא.

והרמב"ם [איסור"ב טו ו] פסק דעכו"ם הבא על השפחה שטבלה, הולד עבד. ועבד שבא על הגויה הולד גוי. [וה"ה ביאר דולד שפחה ועכו"ם כמות]. אבל גוי הבא על השפחה גויה [שלא טבלה], ועבד גוי שבא על גויה בת חורין, הלך אחר הזכר. וה"ה ציין מקורו מסוגיין, באומות הלך אחר הזכר.

ובפשוטו הנידון לענין הקנין, האם נחשב עבד. והאמר"מ [כו א-ג] תמה דבגדרי הממון ודאי אזלי' בתרה, דחמרתה מעברתה [וכדאי' ב"ק מט.]. וכת' דצ"ל דכוונת הרמב"ם לענין איזה אומה [וכבסוגיין], דיש יחס לאביו עמוני או מצרי.

אחר הפגום

אילימא במצרי שנשא עמונית מאי פגום איכא. פרש"י דגבי אם ליכא פגום, דעמונית מותרת. האחרונים [קובה"ע מד ד, ר' שמואל קו' פסולי קהל א] חקרו האם הטעם משום דעמונית מותרת, ומש"ה אין עליה שם 'פגום'. או דכיון דנתגיירה אין עליה שם עמונית כלל.

והקובה"ע כת' נפק"מ גירות עמונית שנתעברה מנכרי⁴. וכת' דכיון דאין לו אב מתייחס אחריה, והבן עמוני [ואסור]. [ודוקא היכא דמשפחת האב מפקיע תלי בבגד אחר הפגום]. וע"ד הא דאי' [בכורות מז, הו' בע"א] דלוייה שנתעברה מנכרי הבן לוי, כיון דליכא אב⁵.

אלא בעמוני שנשא מצרית, ואי זכר שדי בתר דידה. פרש"י עמוני, דזכרים שלו אסורים לעולם. האחרונים [ר' שמואל שם ו] דייקו דמשמע דשדינן רק בתר העמוני, ואין עליו שם מצרי. ולא אמרי' דיש עליו עשה ול"ת. אמנם יש לדחות דנקט הצד החמור טפי, ומתייחס לשניהם.

והאחרונים חקרו האם גדר הלך אחר הפגום [ועמוני פגום טפי], מפקיע שאינו מתייחס אחר אמו [המצרית] כלל. ועוד יל"פ דלא חל דין הלך אחר הפגום לפסול מדין מצרי, דאדרבה האי פגום טפי. ועוד כת' ר' שמואל לפרש דל"ש שיתייחס לב' אומות, דאם הוא מצרי אינו עמוני. ואין להביא מכאן ראייה לשאר פסולי יחס.

והחלק"מ [ד כב] ובי"ש [לה] כת' דעמוני שנשא ממזרת, הבן עמוני ממזר, דשניהם פגומים. [ולא אמרי' דיחס הממזרות מפקיע שלא יחול עליו דין עמוני].

ובגמ' [גיטין נט;] וכן בתוספתא יבמות [מבואר דלוי שנשא ממזרת, הבן אינו לוי. והאחרונים [קובה"ע מד, חז"א ו ו] חקרו מה טעם בזה, האם עצם הממזרות מפקיע את דיני הלוי שבו [ועד"ז אף דין ממזר יפקיע דיני כהונה⁶, והאחרונים האריכו לחקור בזה⁷, וע"ע לק' עח.].

4 וכדתנן דכשאף על אחרים אין קידושין, בתרה שדינן.

5 וכן נפק"מ עמונית מעוברת שנתגיירה, דהולד עמוני. [ואפשר דכה"ג נחשב גר מצד עצמו, ולכל הצדדים יש לו דין עמוני].

6 ופסור מפדיון הבן. [וע' מש"כ לע' בשם הגר"ח].

7 אבל בשר"ת הרשב"א [אלף רא] כת' דכהן שבא על חייבי כריתות הבן פסול מכהונה מק"ו [וע"ד הא דאי' יבמות מה.], ולא משום דעצם הממזרות מפקיע את השם ממזר. והקובה"ע הוכיח מזה דבליה ע"כ הטעם משום דמתייחס אחר אמו.

8 [ע' עונג יו"ט קכ, וע"ע חי' ר' שמואל יבמות יא]. ובס' הערות הגריש"א הביא דנח' האחרונים עוד האם נחשב ככהן חלל או דאינו כהן כלל. ונפק"מ כהן אם עבד עבודה בדיעבד [כשלא נודע] אם חילל, דאם הוא כהן פסול עבודתו כשירה [וכדלע' סו:]. [וכ"ש לצד דמתייחס אחר אמו ולא אביו, דאין עליו שם

ועוד דנו לפרש דכיון דמתייחס אחר הפגום [אמו הממזרת], שוב אינו מתייחס אחר אביו הלוי. [ונפק"מ לוי שבא על אחותו, דלפ"ז הולד לוי וממזר].
והקוב"ע הביא דלשון הגמ' [ערכין לג:]: בן לוי ממזר או נתין, משמע דמתייחס ללויה⁹, והוה ממזר או נתין. ובשלמא ממזר י"ל מאחותו. אבל נתין ע"כ שאמו נתינה.

אין קידושין תופסין בעריות

מנה"מ. פרש"י דאין קידושין תופסין וכו' אבל הולד ממזר נפק"ל מאשת אב [וכדאי' יבמות מט:], ומהכא ילפי' דכל שאין לה עליו קידושין הולד ממזר. [וע' תוס'].

והאחרונים חקרו בהא דאין קידושין תופסים בעריות שיש בהם כרת, האם הוה תולדה מהאיסור. או דהוה סימן, דערוה שיש בו כרת אינו ראוי לקידושין¹⁰. והאחרונים [דבר"י, קובה"ע ג ט, ח' ר' שמעון יבמות א] הביאו [גיטין פה:] דדנו במגרש חוץ מקדושין בשטר, ואף דמותרת לכל אדם, אפ"ה יש לה דין אשת איש כלפי קידושי שטר. וע"כ דסיבת הערוה קיימת כלפי זה.

והאחיעזר [א ג] דן היכא דלא חל האיסור, משום דאין איסור חל על איסור, האם נימא דתפסי בה קידושין¹¹. ונפק"מ בקידוש נדה או ממזרת, אם בא בנו וקידשה יתפס הקידושין. כיון דלא חל איסור אשת אב¹² ואשת איש¹³. וע"כ דדין תפיסת קידושין מסתעף מחומר כרת, אף דהאיסור לא חל בפועל.

והקוב"ע [ג י] ביאר דאף דלא חל האיסור האחרון, מ"מ ישנה לסיבת האיסור ומש"ה לא תפסי בה קידושין משום ערוה.

והקוב"ע [ג ז] הביא דהאבנ"מ [ד יב] כת' דתפסי קידושין בספק ממזר [אף לר"ע], כיון דהותר בתורת ודאי¹⁴ [ע' לק' עג:]. והקוב"ע חלק דאף דהותר האיסור בביאה, מ"מ אף ספק ממזר סיבת האיסור לא נפקע [אף בשעה שהוא ספק], והוה ערוה לענין קידושין [על הצד שאסורה עליו]. וכשיתברר שהוא ממזר, מתברר דאינה מקודשת [לר"ע]¹⁵.

והקוב"ע כת' ותדע, שאם הוליד זרע בשעת ספיקו ואח"כ נתברר שהוא ממזר, בודאי נפסלו גם בניו כמוהו מכאן ולהבא. ולא אמר' שנוולדו בשעה שהיה כשר¹⁶.

והאחרונים דנו עוד היכא דהותר האיסור משום עשה דוחה ל"ת [בחייבי לאוין לר"ע, וכן לס"ד יבמות ג: בכל חייבי כריתות] האם תפסי קידושין, או דמהני הדחייה אף לדחות את גדר הערוה [והאחרונים האריכו בזה בסוגיה יבמות ג:, ואכמ"ל]. ורש"י [יבמות נב.] כת' דאין קידושין תופסים ביבמה מחמת איסור אשת אח, ואף דהותר לו ביאת יבום, מ"מ לענין קידושין הוה ערוה. והדבר"י הביא משם דתפיסת הקידושין לא תלי

משפחת כהונה כלל, ואף כשלא נודע עבודתו פסולה].

והביא מדברי ר' ישבב [לק' סח. ועוד] דלר"ע אף אלמנה לכה"ג הולד ממזר. ואפ"ה משמע [לע' סו:] דר"ע ס"ל דחלל שלא נודע שעבד עבודתו כשירה. וע"כ דאף ממזר שעבד, לא נפקע ממנו קדושת כהונתו.

9 [ויל' דהוה ממשפחת לויה, והפקעת יחוס ממזרות מפקיע את הקדושה, ולא עצם המשפחה. וכ"ה לשון הגמ' לוי פסול מקרי].

10 וכ"כ הדבר"י [נו ד] דהא דאין קידושין תופסין בחייבי כריתות, אין הכוונה דהחיוב כרת הוא הסיבה שלא יתפסו קדושין. אלא דגזיה"כ דכל אשה שהיא חייבי כריתות, גלי רחמנא דאותה הסיבה הגורמת לחיוב כרת, גורמת גם שלא יתפסו בה קדושין. וכן שהולד ממזר.

11 אמנם בגמ' [יבמות לב.] מבוואר דהיכא דאין איסור חל על איסור, כיון דלא חל האיסור ערוה ל"מ לענין לפטור [צרתה] מיבום וחליצה. והאחרונים דנו דלכא' פטור מחליצה דמי לגדר תפיסת קידושין. וע' אחיעזר [שם] וקובה"ע [שם] ועוד [ואכמ"ל].

12 והק' מהמשנה [יבמות יג.] ר' עריות חמורות, דלא יתכן שתהא מקודשת לבנו. וע"כ דלא משכח"ל כה"ג.

13 אבל החזו"א [קלד יג.] כת' דדוקא לאחר מיתת אביו או שגירש, אבל מחיים לא תפסי קידושי בנו. וכסברת הפנ"י דכיון דקנויה לראשון, ל"ש קידושי שני. עי"ש שהאריך לפלפל בהיכי תמצא.

14 והאבנ"מ כת' דאף במקום ממ"נ [דהוה ספק ממזר וספק עכ"ם] תפסי קידושין, דכיון דספק ממזר הותר בתורת ודאי, ואפי' תרתי דסתרי [וכסברת המהר"ט, ע' לק' עג:]. [והקוב"ע חלק דהך היתר הוה בדין איסור, ולא בשם ערוה].

15 והקוב"ע הביא דוגמא דחלל שלא נודע, דלחד מ"ד [מכות יא:] מתה כהונה, ונחשב שנפסל מכאן ולהבא. ומ"מ מפורש במשנה שאם אכל תרומה בשוגג חייב קרן וחומש, ולא פטרינן ליה משום דלא הוה זר מעיקרא.

16 [אמנם אם נאמר דולד של ממזר הוה ממזר ממילא בתולדה, מדין למשפחותם, א"כ אינו ראייה לענין קידושין. דדין הבן ככל דיני האב. ולכא' כוונת הקוב"ע להק' דל"ש בזה הלך אחר הפגום, דהא ליכא עבירה. והוכיח דסיבת העבירה קיימת, ומש"ה נחשב 'פגום' והלך אחר הפגום. וה"נ לא תפסי קידושין].

באיסור בפועל.

תוד"ה מנא ה"מ. נר' דלא בעי מה"מ דהולד ממזר, ומוקמי' בשומר"י של אביו, אשת אחי אביו שהיא בכרת. אבל תוס' [כתובות כט:; ויבמות מה.]. כת' דמ"מ בעי' להקישא דר' יונה [בסוף סוגיין] ללמוד לשאר חייבי כריתות, אף אשת איש [שיש היתר בחיי אסורה], ואחות אשה דקילי. ועפ"ז כת' דאה"נ בתר דילפי' היקש לממזרות אפשר ללמוד מהתם דלא תפסי קידושין.

בא"ד הא דבר פשוט, דהא בהא תליא דכיון דהוה ממזר מחייבי כריתות לא תפסי קידושין וכו'. [דלא יתכן ממזרות אי תפסי קידושין¹⁷]. והתוס' הרא"ש הביא עוד מדברי רש"י [תמורה ה:]: דדרש' דתפסי קידושין באלמנה לכ"ג, דכתיב לא יחלל. ופרש"י דמשמע חללים הוא עושה ואינו עושה ממזרין, אלמא תפסי קידושין¹⁸.

ובזה תי' התוס' [כתובות כט: הנ"ל] דסוגיין ס"ד דלא הוה ממזר בכל חייבי כריתות. ורש"י כת' דמהכא ילפי' דכל שאין עליו קידושין הולד ממזר, והך כלל דתליא הא בהא הוה בתר דילפי' לה בסוגיין.

וכן הרמב"ן וריטב"א כת' דצריך ילפו' בהא דעושה ממזרים, וכן לענין תפיסת קידושין. אלא דבתר דילפי' מקרא, המשנה [סו:]: קבעה כלל דכל שאין לה קידושין, ויש לאחרים קידושין הולד ממזר.

והקובע"ע [לה א] חקר בהא דממזרות תלי' בתפיסת קידושין. האם מניעת הקידושין הוה סיבה לממזרות או דהוה סימן, דחומר הערוה שמונע קידושין, הוא זה שעושה ממזרות. [והוה ב' תוצאות מסיבה א'].

והביא מהגמ' [תמורה ה: הנ"ל] דהוכיחו דקידושין תפסי באלמנה לכה"ג [ולא אמרי' אי עביד ל"מ], מהא דאין הולד ממזר. ולכאור' אף אי לא תפסי קידושין משום דאי עביד ל"מ, הא אינו מחמת עצם הערוה. ולא שייכא בממזרות¹⁹.

וכת' דבזה תלי הנידון אי הוה ממזר בעכ"ם ועבד הבא על בת ישראל, דלא תפסי קידושין, אבל אינה ערוה [וכמ"ש הרשב"א, ע' בסמוך].

ובגמ' [יבמות מה:]: נח' אי עכ"ם ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר, ואף לרבנן, כיון דלא תפסי בה קידושין. ומ"ד דאינו ממזר [אפי' לר"ע] דעכ"ם ועבד ל"ד לאשת אב, דהתם תפסי קידושין לאחרני. ואילו הכא אף לאחרני לא תפסי [וככלל דמתני' סו:]: והרשב"א [יבמות שם] פי' דמי שיש לו תפיסת קידושין על אחרים, אלמא חומר איסור הערוה מונע תפיסת קידושין, ומש"ה הוה ממזר. אבל עכ"ם ועבד לאו משום חומר הערוה, אלא משום דאינו בני קידושין, אפי' בבת מינן²⁰. אבל תוס' [יבמות מט:]: הביא סברת הגמ' [הנ"ל] גבי יבמה לשוק [לר"ע] דאין הולד ממזר כיון דאין עליה קידושין לשום אדם²¹ [וביבמה ל"ש סברת הרשב"א דלאו בת קידושין כלל].

והפרמ"ג [פתיחה כוללת ב ז, הו' ברע"א ד יט] נסתפק שוטה שבא על א"א, האם אמרי' דהולד ממזר²², או דילמא דאין להם קידושין כלל הו' כעכ"ם ועבד דאין הולד ממזר. ואף שוטה אין לו קידושין כלל. או דילמא בני מצוות נינהו, אלא דאין להם דעת לקנות. ול"ד לעכ"ם שאין במינם קידושין.

ויש אחרונים [ע' שו"ת עונג יו"ט קכא] שדנו דהבא על הערוה ושניהם אנוסים, האם נימא דכיון דלא עברו

17 ויש שפי' דדרש' ממזר 'מום זר', וזר נחשב משום דאינו ראוי עליו כלל.

18 ואי לא תפסי קידושין ע"כ הוה ממזר. [ומוכח לב' צדדים]. ובזה פליג ר' יהושע דאף דלא תפסי קידושין לא הוה ממזר. [אבל י"ל דמודה לצד הב', דכל היכא דתפסי קידושין אינו ממזר].

19 וכת' דלמש"כ רע"א [שו"ת קכט] דגדר אי עביד ל"מ הוה משום דדרש' לקרא לא תקח, דלא יהני ליקוחין. א"כ הטעם דלא תפסי קידושין משום דהוה ערוה.

20 ועוד הביא בשם רב האי גאון דהטעם משום דאין זרעו מיוחס אחריו [ע' לק' סח:]. והרשב"א הק' דעכ"ם בנו מיוחס אחריו. [דיש לו חייס, יבמות סב, ויל"ד דהכא בבנו מישראלית דשדינן בתרא. ואפשר דהא גופה הנידון].

21 ואף היבם ביאה הוא דאית ביה.

22 ומבואר דמצד האיסור כרת פשיט"ל דהולד ממזר, אף דשוטה אינו מצווה. [אלא דמינו מצווין, וי"ל דמש"ה נחשב 'ערוה'. ואפשר דאיסורא איכא, אלא דרחמנא חס עליה. ועוד אפשר דכלפי האשה הוה חייבי כריתות].

איסור אין הולד ממזר²³. אבל **האחרונים** [הנ"ל] דחו דתלי בשם ערוה, וחומר האיסור קיים²⁴.

בא"ד ואור"י וכו' והכא בעי אליבא דר' יהושע דאין ממזר מחייבי כריתות, ואפ"ה מודה דאין קידושין תופסים וכו'. והאחרונים האריכו לדון בדגמ' הו' אשת אב ואשת איש דהוה חייב מיתות, ואף לר"י הולד ממזר²⁵.

והתנ"י [כתובות כט:]: כת' דאף פטור עריות מחליצה תלי בתפיסת קידושין [ע' יבמות כ.], ובמשנה [ריש יבמות] תנן ט"ו עריות זקוקין לחליצה. וקתני עלה [יבמות ט:]: בפלוגתא לא קמירי, ומבואר דאף לר' יהושע בכל חייבי כריתות פטורה מחליצה.

ואימא לאחר ולא לבן, בן בהדיא כתיב וכו'. והתוס' ר"ד כ' ואין לומר ואימא לאחר ולא לבנה, שלא תתקדש לבנה דהאי אחר איש קאי ולא אאשה.

דילמא הא לכתחילה וכו'. פרש"י כלומר לא יקח לאו שלא יהיו בהן קידושין דיעבד, אלא אזהרה שלא יקדשנה וכו'. והרשב"א ביאר דס"ד דלא יקח הוה לאו, וכמו אלמנה גרושה זונה וחללה לא יקח.

והתוס' רא"ש ורשב"א הק' דאי לכתחילה אסור לקדש א"כ אף בדיעבד לא יחול, דהא קי"ל [תמורה ה:]: כל מילתא דאמר רחמנא לא תעבד, אי עביד ל"מ. ואמר' [תמורה שם] דאלמנה לכה"ג גלי קרא לא יקח ולא יחלל, אלמא אי לאו קרא הו"א דלא תפסי קידושין²⁶. ותי' דכיון דגלי קרא אלמנה לכה"ג דתפסי קידושין, ס"ד דילפי' מיני' דלא יקח דאשת אב, דאי עביד מהני²⁷.

ובס' החינוך [רו] פסק דהעושה בעריות מעשה קידושין מתחייב²⁸, שהתורה אמרה לא תקח²⁹. ואע"ג דאם עבר וקידש ל"מ, שאינה לקוחתו לשום דבר ואי"צ גט, מ"מ עבר³⁰. וזה חידוש דאע"ג דלא אהני מידי נחשב מעשה קידושין³¹. והמנח"ח [בקומץ שם] הביא מקורו מסוגיין, וכרשב"א [הנ"ל]. והמנח"ח כת' דל"מ דין זה ברמב"ם.

והמנח"ח הביא דהרמב"ם [אישות ד' יב] כת' דאין ראוי לקדש נדה, והנ"כ דנו איזה איסור יש בזה. והמנח"ח כת' דאפשר דלמד מהכא. [והאחרונים העירו דלפ"ז הוה לו דאורייתא, ולשון 'אין ראוי' משמע איסור בעלמא. ועוד דבנדה תפסי קידושין, ולא שייך לדברי החינוך].

אבל תוס' [יבמות י.]: נסתפקו האם יש איסור דרבנן בקידושי עריות [ומש"ה נחשב 'דאי'³²]. ומבואר דפשיט"ל דאין בזה איסור מדאור³³. והאחרונים [קוב"ש כתו' פז] ביארו דסוגיין אילו כתיב חד קרא, אבל למסקנא אינו לוקה.

ובגמ' [יבמות פח:]: אי' דהאשה שהלך בעלה למדינת הים וע"א העיד שמת, ונתקדשה לאחר, כיון דלא

23 והשואל בשר'ת חכ"צ [כא] דן היכא דהותר ע"פ רוב, כגון מים שאים להם סוף אינו ממזר [וכת' שהרי אינם חייבים קרבן]. והחכ"צ כת' ישתקע הדבר. דודאי צריך כפרה וידי, והוה פטור רק מקרבן. הא אפי' שניהם אנוסים [ע"י עכו"ם] הולד ממזר, אף דאין חיוב קרבן. [ועוד דן דאפשר דחייבים קרבן אף דסמכא על הרוב, הא נתברר שהוא שלא כדיון. וכמו עדי שקר]. [ומשמע דהחכ"צ חלק דאף עבירה באונס הוה עבירה. אבל אילו ליכא עבירה כלל לא].

24 ועוד הביא בחי' ר' שמעון [יבמות א] דבגמ' [יבמות יד.] מבואר דלחד מ"ד ב"ש לא עשו כדבריהם אף לקולא, ומשום לא תתגודדו מחוייבין לעשות כדברי בית הלל. ואפ"ה משמע שם דהולד ממזר לשיטתם, אף דהוה בהיתר.

25 והחז"א [קמח] כת' דלקושטא משני [אאשת אב] דגם אחות אשה, וכולהו ילפי' וכו'. וכת' דגבי א"א ס"ד דאין הולד ממזר, דכיון דיש היתר לא הוה דומיה דאשת אב.

26 אבל הרש"ש כת' דסוגיין כאביי דאי עבד מהני. דלרבא אי לכתחילה אסור, אף בדיעבד לא חל. [וציין דש"ר דברי הרשב"א].

27 וכו' לס"ד. וקצת משמע דלמסקנא גלי אחות אשה דביעבד לא חל, ולא ילפי' מאלמנה לכה"ג. ומשמע דהוה משום אי עביד ל"מ. [והאחרונים לא נקטו כן].

28 משמע דכוונתו שלוקה, וכן מפורש במאירי [כאן], ומשמע דקאי אף למסקנא.

29 והאחרונים דנו [להך ס"ד, לדברי הרשב"א] האם דוקא חייבי כריתות דכתיב בלשון לא תקח. או דילפי' לכל חייבי כריתות [וכ"מ בחינוך].

30 והר"י פערלא ציין לראב"ן [ריש כתובות] שפי' וצוונו על העריות, שלא לקדש עריות שאין קידושין תופסים בהם. משמע דהוה איסור.

31 ויל"ד דלדעת אביי דאי עבד מהני, דס"ל דאי ל"מ מ"ט לוקה. [ואפשר דלאביי הוה איסורא בעלמא ואינו לוקה].

32 וכת' ושמא אפי' אי שרי חשיב 'דאי'. והרשב"א כת' דהיכא דמקדש ע"מ לינשא ודאי אסור.

33 וכ"כ הרמב"ן וריטב"א [לק' עח.] דאף עריות שכת' קיחה, ודאי אינו לוקה על הקידושין, דהא לא תפסי.

עבדא איסורא לא קנסו. והעירו דלדברי החינוך עברה איסור במעשה הקידושין. [אמנם לסברת הפני"ל ש' כלל קידושין באשת איש, כיון דקנויה לראשון. ואינו לוקה משום מעשה קידושין בא"א, דל"מ כלל].

אלא אשת איש וכו'. **האבנ"מ** [מד ד] הביא דמבואר דהא דאין קידושין תופסין באשת איש הוא משום חומר הכרת. והק' אמש"כ **הפני"ל** [גיטין מג] דל"ש קידושין בא"א כיון דקנויה לבעלה³⁴ [וע' מש"כ לע' ב.]. ולא תפסי אפי' שפחה חרופה דאין חיוב כרת.

והאחרונים [קובה"ע ג ט, חזו"א קמח, דבר"י נו ד] כת' דלדעת **הפני"ל** תרוייהו איתנהו, וקו' הגמ' כאן מנלן דלא תפסי קידושין מחמת חומר איסור הכרת שבו. ונפק"מ שהולד ממזר.

אמנם **הקובה"ע** הק' דתוס' העמידו הסוגיה לר' יהושע דליכא ממזר. וע"כ דנידון הגמ' לעצם הקידושין³⁵. **והקובה"ע** כ' נפק"מ אחרת, היכא דקדשו ב' בבת א', דלדברי רבה [לע' נ:] המקדש עריות בב"א אמרי' דכל שאינו בזה אחר זה אפי' בב"א אינו. אבל אי משום דאין קנין לב', שפיר חייל [וכמ"ש תוס' גיטין מב.].

והפור"י הביא **דבירושלמי** [יבמות י ה] דרשי' דרשא אחרת דאין קידושין בא"א, ויצאה והיתה לכשתצא הל"ל הי' אצל אחר.

אלא א"ר יונה וכו' הוקשו כל העריות כולם לאחות אשה וכו'. ובגמ' [יבמות ח.] הו' היקש זה דכל העריות פטורות מחליצה ויבום.

בקובה"ע [לו ו] הביא דשאל את הגר"ח אמאי איצטריך קרא [לק' סח:] דלא תפסי קידושין בנכרית, הא הוה בכלל חייבי כריתות [וכדאי' סנהד' פב.]. וקי"ל דאין קידושין תופסין בחייבי כריתות.

והגר"ח השיב לו דאף דהוה חייבי כריתות, אינו בכלל הקישא דר' יונה, דלא נכתב בפרשת עריות.

אך **הקובה"ע** הק' לדעת **המרדכי** [יבמות קח] דיבמה שנופלת לפני מומר פטורה, דכיון דדינו כעכו"ם דקנאים פוגעים בו ל"ש שתהא זקוקה ליבום. והביא דמבואר דאף הך דין קנאים פוגעים בו פוטרת בלא חליצה, וכדין עריות³⁷. אף דאינו בכלל הקישא דר' יונה. אך הביא בשם **חכם א'** דערוה גופה פטורה, וכדאמרי' [יבמות ח.] דערוה גופה ל"צ קרא.

דף סח.

נדה וסוטה אין הולד ממזר – לא פקעי קידושיה

א"ה אפי' נדה נמי, אלמא אמר אב"י וכו' שאין הולד ממזר. **פרש"י** אם קידש פנויה נדה¹, ואם בא עליה בנדתה יהא הולד ממזר. והוכיחו מהא דאין הולד ממזר, דקידושין תפסי. **ותוס'** [סז:] הוכיחו דהא בהא תלי', אבל **הרמב"ן** ו**ריטב"א** כת' דהוכחת הגמ' ע"פ המשנה [סו:] דכל מי שאין עליו קידושין הולד ממזר.

וכת' דאע"ג דתנא דמתני' ל"ל דר' עקיבא, מ"מ בהאי כללא לא פליג. וכללא דוקא הוא לכר"ע, דכל שהולד ממזר לא תפסי קידו'. מלבד יבמה לשוק לרב². דאין על שום אדם קידושין [וכ"כ **תוס'** יבמות מט:]. [וכלשון

34 **וכ"כ החזו"א** [קמח] דאין אדם מקנה דבר שאינו שלו והביא דאי' [נדרים טו:] דכופה ומשמשתה דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

35 אמנם **האחרונים** דנו דא"א הוה חייבי מיתות, ואף לר' יהושע הוה ממזר, וי"ל דבזה הנידון משום ממזרות.

36 **וציין דהר"ן** [סנהד' שם] נסתפק אי דוקא בפרהסיא, או אף בצניעא יש חיוב כרת. **ותוס'** [יבמות טז:] ולק' עה:] דנו דבצינעא הוה ביאת היתר. [וע' מש"כ בזה לע' כא:].

37 **וצ"ע** דהמרדכי לא הזכיר חיוב כרת. אלא משום דין קנאים פוגעים בו. ועוד דלענין תפיסת קידושין, יש קידושין למומר [וכדאי' יבמות מז:] ועי"ש במרדכי קז], ולא שמענו צד שיפקע קידושי המומר וכדין נעשית ערוה. ולכא' סברת המרדכי רק לענין זיקת יבום, דאשה הקנו לו מהשמים, דלא מסתבר דכופתה לפני מומר. ול"ש לגדרי' פטור' דילפי' מאחות אשה.

1 לשון **רש"י** בימי נדותה, וי"ל דהאם כוונתו כ"ז שלא טבלה [דעומדת בחיוב כרת]. ואפשר דהיא דבידה לטבול נחשב אשה ראויה, והנידון דוקא בימי נדות, דמחוסר זמן. [ועי"ע שעה"מ קו' חופת תנינים].

2 **דבגמ'** [יבמות מט:] תניא נמי הכי [כאביי] הכל מודים בבא על הנדה והסוטה ושומרת יבם שאין הולד ממזר. [עי"ש תוס' דלמ"ד לר' עקיבא דל"צ חייבי לאוין דשאר הוה ממזר מיבמה. וכדתנן שם צב.].

3 **ותוס'** [שם] פי' דאף ליבם נמי לאו בת קידושין אלא היתר ביאה [ע' **רש"י** יבמות נב.]. **ותוס'** כ' דלמ"ד [שם

סיפא דהמשנה דעכו"ם ועבד].

הכל מודים בבא על הנדה, א"ק ותהי נדתה עליה. ואף דהוה בכלל היקש דשאר עריות, גזיה"כ דתפסי בה קידושין. ותוס' [יבמות ב. ד"ב ואחות] דנו אמאי לא אמרי' דיבמה נדה שנופלת ליבום, שנאסרה עליו שעה א' [ומ"ש מאחות אשה, שאח"כ מת בעלה]. ועוה"ק הראשונים [הו' בתה"ד ריט] אמאי לא אמרי' דנדה תפטור צרתה.

ותוס' תי' דנדה אסור לכו"ע, ולא דמי לאחות אשה. ובפשוטו כוונת התוס' דל"ש פטור 'עריות' מיבום, כיון דעומדת ליטהר, ולא דמי לשאר עריות דהשתא מיהת מופקעין מבעל זה. והגר"ז [מכתב בסוה"ס] ביאר דנדה אין גריעותא בעצם האשה כלפי דין יבום [לא נחשב 'ערוה'], והוה חסרון רק במעשה הביאה [בשעת יבום]. ולכא' כ"ז דבתר דילפי' [כאן] דתפסי בה קידושין, ע"כ ל"ד לשאר עריות.

ועל הסוטה שאין הולד ממזר⁴. פרש"י אפי' ר"ע דאמר יש ממזר מחייבי לאוין. [ורש"י יבמות מט מבואר דלא נחשב 'שאר'. ותוס' [שם], והריטב"א כאן] כת' דע"י אישות מקרי שאר]. ועוד דנו הראשונים דס"ד דסוטה כתיב טומאה כעריות.

ופרש"י שהרי עדיין קידושין עומדים בה. וכ"כ רש"י [יבמות מט:] שהרי אף לאחר שזינתה לא פקעו מינה קידושיה הראשונים. והאחרונים ביארו דאילו היתה ערוה שאינה ראויה לקידושין, אף שנתקדשה בהיתר היו קידושיה נפקעין⁵. וגבי סוטה ילפי' מהא דלא פקעי, דאף תפסי קידושין באיסור סוטה⁶. ותוס' [יבמות שם] הק' דנדה נמי לא פקעי קידושין, ואפ"ה איצטריך קרא דתפסי בה קידושין.

והאתון דאורי' [ט] הביא דנח' רש"י ותוס' האם אפשר ללמוד הפקעה [בדבר שכבר חל], ממניעתו [לכתחילה]. ועי"ש שדימה לכמה סוגיות הש"ס, דכיון דחל לא פקע]. ועוד יש שדנו דתוס' ס"ל דהא דאין קידושין תופסין בעריות הוא סברא במעשה תפיסת הקידושין, אבל בתר דכבר חלו הקידושין אין חסרון. [וע' בסמוך].

והרמב"ן [יבמות שם] תי' דנדה הוה שינוי החוזר לברייתו. ואם אתה אומר קידושין פוקעין ממנה, לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת לפני בעלה. ואפ"ה דנה הגמ' דעכשיו [בעודה נדה] שמא לא תפסי בה קידושין, כיון דחייבי כריתות היא שמא לא תפסי בה קידושין, שלא נמסרו לביאה⁷.

אך רע"א הק' דמ"מ כשנעשה פצוע דכא יפקע הקידושין, לר' עקיבא דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין. ומפורש [יבמות עט:] דלא פקעי קידושיה.

והעונג י"ט [קמב בהג'] תי' דפצוע דכא הוה חסרון באיש, וכיון דחלו קידושין לא פקעי. ודוקא היכא דהשינוי בגוף האשה, אמרי' דמעכשיו אינה ראויה⁸. ועוד תי' האחרונים [אחיעזר א כט ט] דדוקא עריות דהוה פגם באישות [וכן איסור סוטה], משא"כ פצוע דכא⁹.

מה, וע"ל בע"ב] דמעכו"ם ועבד הוה ממזר [אף דאסורה על כל העולם]. יבמה חשיבא בת תפיסת קידושין, דעומדת לחלוץ כמו לייבם.

4 אמנם האשה שהלך בעלה למדינת הים ונשאת, הולד מזה ומזה ממזר. דקנסו כה"ג דולד סוטה הולד ממזר. ודעת ר"ח [ברשב"א כאן, ותוס' יבמות צב:] דכל סוטה הולד ממזר דרבנן. ותוס' והרשב"א חלקו דדוקא בנשאת כה"ג שייך קנס זה.

5 ול"ש בזה אישות לא פקעי בכדי, דהשתא האשה אינה ראויה לאישות. [וכן מצאנו [גיטין מג] בשפחה חרופה [חצי שפחה המקודשת] שנשתחררה, לחד מ"ד פקע קידושיה. {אמנם רש"י שם כת' הטעם דמעיקרא בהמה, דהוה שינוי בגוף. ולא בדין הקידושין}].

{אמנם אפשר דאף לדעת רש"י צריכה גט מחמת האיסור, דאישות לא פקעה בכדי. וכוונת רש"י דהקנין פקע, ואינה מיוחדת לו. ועפ"ז י"ל דהדיק מהא דנקראית והביא האיש את אשתו, דנחשבת עדיין אשתו וקנויה לו. אבל האחרונים לא פ"י כן}.

6 [ומבואר דילפי' מהא דלא פקע, דאף חלו קידושין. ול"ש בזה דיו', דלא נחשב תוספת חידוש. וזה כוונת האתון דאור' להוכיח].

7 ויש שהביאו מלשון הרמב"ן דהא דלא תפסי קידושין בעריות משום דהוה קידושין שלא נמסרו לביאה [מחמת איסור חמור, ובתורת ודאי]. [ולא משום שם ערוה].

8 אמנם בגמ' [יבמות עט:] מדמה נעשה פצוע דכא אחרי נפילה ליבום, לדין נעשית ערוה אחרי נפילה ליבום. ולא חילקו בכל זה.

9 [ואף לר"ע דאין קידושין דפצוע דכא תופסין, וכדיני עריות, מ"מ לא נחשב 'ערוה']. וכע"ז מבואר בתוס' [יבמות פד:] דפצוע דכא ל"ש לומר במותר לה נאסרה ביבם לא כ"ש, דהך ק"ו שייך רק כשנעשית מעשה באשה. והאחרונים ביארו דוקא היכא דהוה פגם באישות.

והמאירי [יבמות עט:] חילק דסוטה שאני דאיסורא מדידה אתי, אבל פצוע דכא לא נולד בגופה מידי, והאיסור מחמת הבעל.

אבל רע"א נתקשה בזה, והוכיח דלא פקעי קידושין כשנעשית ערוה. וביאר דכוונת רש"י [וכמ"ש תוס' כאן בדעת רש"י] דבעודה תחתיו יש עליה קידושין ומש"ה אינו ממזר. אבל מחזיר סוטתו הולד ממזר. [ונשאר בצ"ע על תוס' ביבמות].

עכ"פ הרמב"ן [הנ"ל] הסכים לדברי רש"י דכשנעשית ערוה ראוי שיפקעו הקידושין. וכן הביאו כמה אחרונים מדעת רש"י¹⁰. והאחרונים הק' בכמה מקומות אמאי לא אמרי' דפקעו קידושיה. כגון מקדש חוץ משמעון, ובא שמעון וקידש [גיטין פב:]. וכן מדברי ר' יוחנן [לע' ס.]. דשייר כשרגי דליבני, ואף דלאחר ל' הושלם קידושי ראשון, ולא אמרי' דפקעי קידושי שני, דהוה ערוה עליו. [וע' קה"י יבמות לו.]. והקוב"ע [ד ז] תי' דאיסור אשת איש יש תקנה בגט [ותהא מותרת לראשון] ומש"ה לא פקעי¹¹. [ועוי"ל דכ"ז באיסורי ערוה דממילא. אבל כלפי אישות אינו בדין דאישות דבתראי ידחה לקמאי¹², ולא אלים להחשב ערוה כלפיו¹³].

תודה הכל מודים. פ' בקו' וכו' וכו' משמע מתוך לשון הקו' אבל מחזיר סוטתו הולד ממזר [לר' עקיבא]. וצ"ב מה חילוק באיסור סוטה בין קודם גירושין לאחר גירושין. ומשמע דכוונת התוס' דקודם גירושין, עדיין קידושיה עליה, והוה אשה שיש בה קידושין ואין בה דין ממזרות [דממזרות תלי בקידושין]. אבל בתר גירושין, תו אין בה קידושין, והולד ממזר.

בא"ד לכך אורי' וכו' ממשמעו דקרא וכו' וכתבי להיות לו לאשה וכו'. וכיון דתפסי קידושין [אף כשמחזירה] אין הולד ממזר.

בא"ד אומר הר"ש מדרי' ש' דיש ליישב פ"ה וכו' אין לומר דמשום שגירשה יהא איסור נוסף וכו'. יש שנקטו דכוונת הר"ש לפרש דברי רש"י כתוס' יבמות, דכיון דלא פקע קידושיה, ילפי' דאף כשבא לקדש מקודשת. אמנם לשון הר"ש משמע דהוה סברא דאין לומר דע"י גירושין יחול איסור נוסף. ויל"פ דס"ל כתוס' [כאן] בכוונת רש"י, דבעודה תחתיו לא הוה הולד ממזר, כיון דיש לו בה קידושין¹⁴. ובזה תוס' ס"ל דמ"מ לא תפסי בה קידושין [שיקדש אח"כ], ומש"ה בתר שגירשה נחשב שאין בה קידו', והוה ערוה שהולד ממזר. והר"ש חלק דלא אלים, ואף לאחר גירושין האיסור אינו חמור כ"כ¹⁵. [ואילו יצויר שיחול איסור סוטה כשאנינה תחת בעלה, הוה ערוה והולד ממזר¹⁶].

תודה לחומרא מקשי'. וי"ל דאדרבה חומרא הוא¹⁷, דמתוך כך אנו אומרים דהולד ממזר וכו'. והרמב"ן תי' דערות שהחמיר הכתוב באיסורין יוצאין בלא גט, דנים אף זו כאיסור החמור. ולא משום החומרא שיש בקידושין.

והשיטה לנ"ל הוסיף דאפי' אם אי' דתפסי בה קידו' מצו רבנן להפקיעו, כדאמרי' כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, ואפקעי' לקידושין.

ומה יבמה שהיא בלאו לא תפסי בה קדושין. פרש"י כדאמר רב [יבמות צב] שאין קדושין תופסין ביבמה דכתיב לא תהיה וכו'. והרמב"ן הק' דמשמע בסוגיין דאף לרב דאין קידושין

10 וכן הביא האבנ"מ [יח א] דלדעת רש"י כשנעשית ערוה ראוי ליפקע, אפי' שהיה תחילתם בהיתר. ועפ"ז כת' האבנ"מ דאילו מייבם חייבי לאוין לר"ע [משום עשה דוחה ל'ת, וכקו' תוס' יבמות ט, לולי גדר 'פטור'], בתר ביאה ראשונה שוב הוה חייבי לאוין, ויפקע הקידושין. ועפ"ז דן דאף מעיקרא לא חל קנין היבום, דהוה קנין לזמן. [והאחרונים חלקו].

11 [וע"ד מש"כ הרמב"ן גבי נדה דחוזר לבריתו].

12 ויסוד לזה מדברי הרמב"ן [יבמות יח:] שכתב [דלמ"ד יש זיקה כשקידש אחות היבמה לא פקע זיקה], דאינו בדין שתוציא מקודשת למקודשת. [אמנם היכא דנשאה, כת' דנישואין אלימי ופקע הזיקה]. וע"ע תוס' [יבמות טז.] במקדש יבמה. [ובריטב"א [יבמות עט:] מבואר דהך סברא מהני מדאורייתא, ואף דהרשב"א [שם מא.] כתב דהוה רק דרבנן, י"ל דהיינו משום דזיקה הוה כאישות רק מדרבנן].

13 [ובחי' ר' שמעון [יבמות א בהג'] כת' דכמו דאין איסור חל על איסור, ה"נ אין ערוה חל על ערוה [עי"ש].] [ויל"פ דגדר ערוה] המונע קידושין אינו 'סיבת האיסור', דא"כ אילו לא חל הערוה אמאי יש איסור. אלא דהוה תולדה מסיבת האיסור].

14 [ויל"פ דלא חל חומרת 'ערוה', כיון דיש לו בה קידושין. אף דיש כאן מציאות דאיסור עריות של כרת, גדר ערוה תלי בתפיסת קידושין].

15 ותוס' כת' דאיכא למימר דתפסי בה נמי קידושין, דהא בהא תלי. ומבואר דס"ד דתוס' דאף בעודה תחתיו אם יבוא לקדש שוב, אינה ראויה לקידושין, ומש"ה כלפי קידושין ל"ש בזה 'לא אלים'. ורק כלפי חומר ערוה לממזרות. ותוס' דחו דהא בהא תליא, וע"כ דתפסי בה קידושין. דכיון דאין הולד ממזר אינו ערוה אף לענין תפיסת הקידושין.

16 ועפ"ז יש ליישב קו' הראשונים מנדה, וכמ"ש רש"י [בסוגיין] דקאי אמקדש נדה פנויה, וקמ"ל דנדה פנויה אין הולד ממזר. אבל נדה אשת איש י"ל דאף בלאו הכי אין הולד ממזר.

17 והרש"ש כת' דיש נפק"מ לקולא אחרת, דאם קדשה אחר, ומת הראשון מותרת. וציין לתוס' [לע' ב:].

תופסין ביבמה היבמה היא בלאו, ובגמ' [יבמות צב:] משמע דרק למ"ד דתפסי קידושין הוה בלאו. דשמואל מספקא אי קרא ד'לא תהיה' ללאו הוא דאתא, או לענין דלא תפסי בה קידושין. ויבמה לשוק בלאו הבא מכלל עשה¹⁸. [וכ"כ רש"י יבמות מט:י¹⁹]. וכת' דה"נ כוונת הגמ' שהיא בלאו הבא מכלל עשה.

ודעת ר"ת [תוס' שם מט: ד"ה אין דלכו"ע יש לאו, וכוונת הגמ' אי ללאו לחוד, או אף דלא תפסי קידושין²⁰. והרמב"ן כת' דלפ"ז א"ש הכא.

ויל"ד דיש לפרש הא דלא תפסי קידושין ביבמה הוה מחמת 'קנין', וע"ד סברת הפנ"י [הו' לע']. ודוקא ע"י חליצה ומיתת היבם 'קונה את עצמה' [וכלשון המשנה לע' ב.]. א"כ האיך נילף מכאן דמחמת הלאו לא תפסי קידושין. ולכא"ו צ"ל דפשיט"ל לגמ' דזיקה אינו בגדר 'קנין' ליבם, ואינו מעכב תפיסת קידושין אלא הלאו²¹.

תוד"ה ומה יבמה. וא"ת וכו' נדה תוכיח, שהיא בכרת ותפסי קידושין. והשיטה לנ"ל תי' מה לנדה שכן יש לה היתר הבא מאיליו, וסגי שתטבול בלא עדים. ועוד מה לנדה שישינה באישות. ועוד הביא לתרץ דסמכ' אהקישא דר' יונה.

א"ה שאר חייבי לאוין. פרש"י נילף בבנין אב, מה מצניז מיבמה. ומשמע דהוה גדר 'ערוה'. ועוד היה אפ"ל דס"ד דהוה קידושין שאין מסורין לביאה [ולא משום חומר איסור הלאו]. ותוס' [לע' נא.] כ' דדוקא היכא דהקידושין גורמין לאיסור הביאה. [והאחרונים דנו דהוה בתר הך דרשא].

כי תהיין לאיש וכו' שנואה בנשואיה²², וקאמר רחמנא כי תהיין. והוצרך הכתוב דאף דשנואה בנשואיה לא יוכל לבכר, והבן בכור. ותוס' פ' דס"ד דלאו בנו גמור הוא.

והרמב"ם [נחלות ב יג] כת' דאפי' הבכור ממזר יש לו פי שנים, דדרשי' שנואה בנשואיה. והמפרשים הביאו מקורו מהספרי דדריש שנואה בנשואיה, דלא תפסי קידושין. ודלא כרב פפא דסוגיין דדרש כי תהיין [דיש קידושין]. ובפשוטו אף לגמ' דידן ממזר הוה בנו לכל דבר, והוה בכור. [אף דליכא קרא]. אבל הרי"א²³ [בשלט"ג יבמות יט: בדה"ר, הו' בדרכ"מ חו"מ רעז] נסתפק דבכור ממזר אינו יורש פי שנים. [והמשנ"ל [קרבן פסח ב] כת' לא ידעתי מה מקום הספק].

אבל המקנה [ופנים יפות עה"ת שם] כת' דבכור מחייבי כריתות אינו בכור, דלאו בנו גמור הוא [לענין פי שנים]. ואף הרמב"ם איירי בבנו ממזר ע"י שנשא ממזרת, דהוה חייבי לאוין בעלמא [דלא קי"ל כר' עקיבא].

דנתיא ר' סימאי אומר וכו' חוץ מאלמנה לכה"ג, דאמר קרא לא יחלל, חילולין עושה ואינו עושה ממזרות. החזר"א [אה"ע טו יח] הק' דנימא דתרוייהו עושה ממזרות וחללות, ולולי קרא ד'לא יחלל' ס"ד דאף דהוה ממזר, יש עליו קדושת כהונה וראוי לעבודה. והוכיח מכאן דדין ממזרות מפקיע קדושת הכהונה²⁴ [וע' מה שה' לע' סז: וע' לק' עח].

ב' נשים מעם א' בעי'. והתוס' רא"ש ורשב"א כת' דאין לומר דשניהן מצריות, א' שלישית. דמצרית שלישית כישראלית גמורה.

ולדה כמותה

שפחה מנלן, עם הדומה לחמור. [ולא תפסי קידושין]. והגר"ח [איס"ב יג יב] דייק דעצם העבדות מפקיע את הדין קידושין, ולא העדר קדושת ישראל. ונפק"מ במשוחחר שלא טבל, כיון דפקע ממנו העבדות תפסי קידושין. אף דעדיין הוה קדושתו כמו עבד [וע"ע לע' סב:].

ובפשוטו משמע בכ"מ דאין אישות אף עבד בשפחה [וע' נדה מז.]. אך הרמב"ם [מלכים ט ח] פסק דנכרי שייחד שפחה לעבדו ובא עליה חייב משום א"א²⁵. ומבואר דשייך בהם גדר אישות של בני נח. א"נ התם בעבד שלא טבל. אלא נכרי הקנוי לנכרי.

שם. עם החמור. פרש"י [יבמות סב.] דאליעזר היה עבד אברהם. והמפרשים הק' דקרא קאי אב' נערים עמו,

18 יבמה יבא עליה ולא אחר ולא הבא מכלל עשה עשה.

19 וכ"מ בגמ' [יבמות נה:] אי למ"ד ללאו אי למ"ד לעשה. [ותוס' גרסו שם בענין אחר].

20 והלח"מ [אישות ד יד] הביא דכ"ד הרמב"ם [יבום ב יח] שפסק שלוקה, אף דס"ל דהוה ספק אי תפסי קידושין. [והבית מאיר [יח] כת' דתלי אי עביד מהני].

21 ואפשר דלמסקנא קמ"ל דהקנין הוא מעכב. אבל לס"ד הוה מגדרי בנין אב, דתלינן משום האיסור ולא משום הקנין. [ואפשר עוד דסברת הפנ"י בשפחה חרופה הוה בתר דילפי' מיבמה. אמנם לכא"ו הפנ"י נקט כדבריו מסברא פשוטה].

22 וע' תוס' [ד"ה וכן]. והתוס' רא"ש ושיטה לנ"ל כ' דקאי אכי תהיין, משמע דשנואה מחמת ההויה.

23 וכב"ש [אה"ע ז], ודלא כס"ז [שם] דהוה כהן ממזר. וכ"מ דעת הרשב"א [אלף רא] דכשר, דכת' דפסול רק משום שנתחלל מק"ו. אבל לולי הך חילול, דין ממזרות אינו סותר לכהונה.

24 אבל רש"י [סנהד' נז.] כת' דחייב משום גזל.

והיה ג"כ ישמעאל²⁵. וצ"ל דקי"ל לחז"ל דקאי רק אאליעזר. [וע"ע בריטב"א בע"ב דברים מחודשים].

שם. עם הדומה לחמור. ובסוגיין ילפי' דלא תפסי קידושין. והגמ' [יבמות סא.] דורשת מהתם דעבד אין לו חיים. [ואף דעכו"ם מתייחס אחרי אביהם]²⁶.

והרשב"א ותוס' ר"ד [לע' סב:] כת' דהא דאי' [שם] מעיקרא בהמה והשתא דעת אחרת [לענין דבר שלא בא לעולם], היינו דוקא בשפחה [דהוה כבהמה]. אבל עכ"ם יש לו חיים [וכדאי' ביבמות שם] ולא נחשב כבהמה. [אבל הריטב"א [לע' שם] לא חילק, ונקט דבהמה לאו דוקא. וע"ע בסמוך].

והטור"א [ריש חגיגה] כת' דדוקא עבד אין לו חיים, אבל שפחה מתייחסים בניה אחריה. והקה"י [מח] ביאר דהיינו שבניה מתייחסים אחריה, והא דאי' [יבמות כג] דאין לה חיים, היינו דאינה מתייחסת לאביה. אך הביא דהמנח"ח [א] חלק דאף שפחה דינה כחמור, ואין לה דין יחס. ואף דולד שפחה כמות, היינו דיש לה חיים כבהמה, ונגרר אחריה בדיניה. [ולא נחשב יחס' וקורבה].

דף סח:

ולדה כמותה מנלן. דאין בו קדושת ישראל, והוה עבד [בגדרי הממון]. וכן דאינו נחשב בנו לכל דבר. והאחרונים דנו איזה דין בעי קרא, ואינך הוה תולדה. וכת' דבפשוטו [אף לולי קרא] בגדרי הממונות ולד שפחה כמותה [ושייך לאדון השפחה, ולא לבועל¹]. והאחרונים [אמר"מ כו ו, חזו"א, קה"י מח ע' בסמוך] כת' דאפ"ה אילו היה מתייחס אחר אביו, הוה ישראל ואין לו דין ממון. ול"ש שיהא שייך לאדון. [וילפי' מקרא דאין לו דין ישראל].

תוד"ה ולדה. דהולד הולך אחר הפגום וכו'. משמע דמשום דין 'פגום' יחשב עבד, ובזה כת' תוס' דאיצטריך שלא יהא קריי בנו. והחזו"א [ו ה] נתקשה בכוונת התוס', דמשמע דלס"ד משום הלך אחר הפגום הוה עבד, ואפ"ה הוה בנו ויורשו. והחזו"א הק' א"כ היכי שמעי' מהאשה וילדיה דאינו בנו. ואי כוונת התוס' דס"ד דהוה ישראל, אלא דדינו כעבד [דיש לו פגם עבדות], הא זה אינו סברא².

והחזו"א ביאר דלולי קרא לענין ממון שייך לאדון האם וכדין בהמה. אלא דאילו היה בן חורין דל"ש ממון, שייך לאב. ולזה תי' התוס' דהולך אחר הפסול לא יעשנו מיוחס אחר דיני אמו, שהרי ישראל הבא על ממזרת אף שהוא ממזר מ"מ הולך אחר אביו לכל דבר³. ותוס' חזרו בהם דגדר הולד אחר הפגום אינו קובע דין עבד.

והקה"י [מח] ביאר תי' התוס' דבעי ילפוטא על תרוייהו, דל"ש קניי עבדות בלא פגם, ולא פגם עבדות בלא קנין לאדון. וביאר דילפי' מקרא דכתיב תהיה לאדוניה, ואין לאב בהם זכות ממון שיש לו בבתו במעש"י, והר"ל לאדון ואב להיות כשותפין. קמ"ל דשייך רק לאדון, ואין לאב זכות בבתו.

ועוד כת' הקה"י לפרש באופ"א דס"ד דתוס' דשייך פסול עבד, אף שאינו עבד בגדרי הממון. והביא דס"ד דדינו כעבד משוחרר שלא טבל, דאף שאין בו קנין 'עבד', יש בו חסרון יהדות, ולא נוסף עליו קדושת ישראל עד שיטבול. [ואפ"ה מתייחס כבנו, ליורשו ולטמא לו, אף דאין בו כ"כ קדושת ישראל. וקמ"ל קרא דיש בו קנין עבדות לאדון, ול"ש יחס כלל].

נכרית מנלן, א"ק לא תתחתן במ. פרש"י לא תהא במ תורת חיתון. אבל הרי"ף הביא רק קרא 'כי יסיר', וקרא ד'ואח"כ תבא'. ולא הביא מנלן דלא תפסי קידושין. והריטב"א פי' דילפי' מקרא דולדה כמותה. וממילא ש"מ דלא תפסי בה קידושין.

ועוד פי' הריטב"א דדרשי' שבו לכם פה עם החמור [דקאי אקרא דשני נערים], וב' נערים הוה

25 **והמפרשים** דנו האם ישמעאל נחשב כנכרי או ישראל [וכ"כ הריטב"א בע"ב, ע' לע' יח. דאף עשיו הוה ישראל מומר]. או דהוה עבד [דהגר היתה שפחת אברהם, ומשמע דאף לאחר שנשאה נחשב שפחתו]. אמנם מבואר דנתייחס אחר אברהם, וי"ל דקודם מתן תורה יש יחס לאביו [ואפ"ה ילפי' דנכתב בתורה 'חמור', ללמוד דדינו בזה"ז כעבד].

26 **אמנם בסוגיין** מבואר דס"ד דולד של שפחה מתייחס אחר הישראל [דכיון דהולד דינו כישראל יש לו יחס]. 1 **וכדאי' [ב"ק מט.]** חמרתא מעברתה. וכמו זורע בשדה של חבריו, דהעיקר שייך לבעל השדה. [אמנם היכא דזורע בשדה הפקר, הגידולים שייכים לבעל הזרעים. וכן מי שקיבל רשות לזרוע בשל חבריו].

2 **דכיון דל"ש בו קנין עבדות, ל"ש בו דיני פגם עבדות.** ועבד משוחרר הוה ישראל לכל דבר. **והקה"י** דן דאף דמצאנו מעוכב גט שחרור, דיש קנין איסור בלא קנין ממון. וה"נ נימא דיש קנין איסור לאדון, אף דאינו ממונו. וחילק דהתם היה עבד מעיקרא, וחל דיני עבד גמור. אבל ל"ש שיחול קנין איסור לחוד מתחילה.

3 **ולא אמרי' דדין הלך אחר הפגום מפקיע גדרי היחס לשאר מילי.**

וחד מינייהו אליעזר שהוא עבד, והשני גוי, ותרוייהו איתקיש לחמור [ואף עכו"ם בכלל ההיקש⁴]. וכת' הריטב"א דצ"ל דלא קאי אישמעאל [וכדברי המפרשים⁵], דהוה בנו לכל דבר ולא נקרא נערו.

שם. לא תתחתן בהם. ובסמוך דרשי' ואח"כ תבא עליה וכו'. ורש"י [יבמות מה. כת' דילפי' מהנך דאין קידושין [ישראל] בנכרית, ועכו"ם [בבת ישראל] נמי ילפי' מינה. ורש"י [שם] הביא שאלתות דרב אחאי דנתמעט בעולת בעל יש להם [עכו"ם] אשת עכו"ם, ולא נכנסה לחופה ולא נבעלה, וכ"ש קידושין לחוד. וכ"ש עכו"ם בבת ישראל.

אבל רש"י [סנהד' נב. וכע"ז סוטה כו. יבמות סח:] כת' פרט לאשת אחרים, ומהכא נפקא בכל דוכתי שאין קידושין לנכרי' [שקידש בת ישראל]. ותוס' [סוטה כו:] הק' מסוגיין דילפי' מלא תתחתן בהם⁶. ותוס' כת' דנתמעט אשת אחרים בעכו"ם אשת עכו"ם. וכ"ד תוס' [סנהד' שם. וכת' דאיסורא מיהא איכא, וע"ע לע' כא:].

אך רש"י [סנהד' נא. לגיר' לפנינו] כת' דעובדת כוכבים תפסי קידושין, למ"ד דלר"ע תפסי קידושין בחיבי לאוין דאינם דשאר, דבעכו"ם עובר בלא תתחתן. ורע"א [שם ושאר אחרונים] תמהו דלכו"ע לא תפסי בנכרי'. [אמנם ג' שם 'כותי', וקאי אגירי אריות. וס"ל דמהני גירותן במקצת לענין דתפסי קידושין. ואפ"ה הוה בכלל לא תתחתן. ועדיין צ"ב].

תוד"ה אמר קרא. מיהו קש', דהא גבי ז' עממים הוא דכתיב [יבמות עו.]. אמר רבא בגירותן אית להו חתנות¹⁰. כ"ה מסקנת רבא [שם], אבל בל"ק דרבא [שם] איסור לא תתחתן קאי בגיותן [ונתנינים דנתגיירו אסורין רק מדרבנן, ע' לק' ריש פ"ד]. [ותוס' נקטו דהעיקר כל"ב. אבל הבעה"מ שם הכריע כל"ק. וכ"ד הרמב"ם ע' בסמוך].

והרמב"ם [איסור"ב יב א] פסק דהבא על נכרית מכל האומות דרך אישות לוקה משום לא תתחתן בהם. ומקורו מהגמ' [ע"ז לו:] דדרך חיתון עובר בלא תתחתן. [אבל דעת תוס' [שם] דסמך אסיפא דקרא בתך לא תתן. והטור [אה"ע טז, וכן הרמ"ך] השיג דהך קרא איירי בז' אומות, דלא קי"ל כר' שמעון [דדריש טעמא דקרא¹¹]. ואפי' לר' שמעון קרא איירי בתר דנתגיירו [וכל"ב דרבא שם], אבל בעודם עכו"ם ל"ש חיתון.

והכס"מ [וב"י] כת' דהרמב"ם פסק כר' שמעון, דסתמא דתלמודא [דברי ר' יוחנן] קאי כר"ש. וכת' דרבא [יבמות עו.] קאי כרבנן ולא כר' שמעון¹². א"נ לא קי"ל כמסקנא דהתם¹³. דסוגיין [הכא וע"ז לו:] מבואר דלא תתחתן קאי בנכריות [ודלא כתוס' דנדחקו בזה].

ועוד כת' הגר"א [טז ב] דהרמב"ם סמך אמסקנת סוגיין. וע"ע בסמוך.

4 ודלא כשא"ר [רשב"א לע' סב:] דכת' דעכו"ם יש לו יחס, ודוקא עבד איתקיש. וכדאי' בגמ' [יבמות סב.] לענין יחס דעכו"ם מתייחס אחר אביו, ורק עבד הוקש לחמור. וכן מפורש בגמ' [יבמות כג.] דאיצטריך קרא בעכו"ם ועבד, דעכו"ם יש לו יחס. וצ"ע לריטב"א.

5 ולדברי הריטב"א י"ל דהא דעכו"ם יורש את אביו הוה גזיה"כ מיוחד. וכ"כ הרמב"ן [יבמות צח.] דאין חוששין לזרע האב בעכו"ם לענין עריות [דרחמנא אפקר' לזרעי', דרש"י שם זרמת סוסים] אלא לענין יחס וירושה דגלי גזיה"כ. ויל"פ דלריטב"א כוונת הגמ' [שם סב.] דכולהו איתקיש לחמור, אלא דבעכו"ם גלי קרא בלאדן בן בלאדן, לענין יחס וירושה [ולא עריות וקידושין]. אבל בעבדים לא גלי קרא, ואין יחס. [אלא דסדר הגמ' שם להיפך].

6 והריטב"א הביא דאיתא במדרש [וכן תרגום יונתן שם כב ג] דקאי אישמעאל. וכת' דלא שמעי' מהכא.

7 וצ"ב דבכמה פסוקים ישמעאל ויצחק איקרו 'נער' [ע' במגילה].

8 והתוס' רא"ש [יבמות סח] הק' דילמא הוה מיעוט רק מחיוב מיתה [ע' לע' יט. לענין אשת קטן].

9 אבל רש"י חילק דסוגיין בישראל שקידש [דמצווה לא תתחתן, ואח"כ תבא], והתם בעכו"ם שקידש בת ישראל. וכ"מ ברש"י [יבמות מה.] שכת' סברא 'וה"ה'.

10 ורע"א הביא דכ"כ רש"י [סנהד' נב:] מיעט אשת אחרים. [ויל"ד האיך הביא רע"א ראייה משם, דהתם איירי בעכו"ם שקידש, ולא ישראל שקידש עכו"ם. והר"ל להביא מסוגיין].

11 ועד"ז הק' התוס' רא"ש דכי משני לרבנות כל המסירין, א"כ כל האומות [שנתגיירו] יהיו בכלל לא תתחתן. ותי' ע"פ דברי ר"ת, דקרא דלא תתחתן איירי בגירות, ובגירות ל"ש כל המסירין.

12 אך הלח"מ [מלוה ג] והגר"א [טז ב] הק' דבשאר מקומות לא קי"ל כר' שמעון דדריש טעמא דקרא.

13 ועוד כת' הגר"א [טז ב] דהסוגיה של רבא הנידון האם עובר כשקידש ולא בעל [ע' לק' עח. כ"כ ובכת"י הרמ"ך בגליון] [מבחוץ] דודאי הזהירה חתנות בגיותן. וקו' הגמ' האיך מתחייב משעת קידושין דלא עבר בלאו עד שיבעול ובגירותן מתחייב משעת קידושין. ואף לרבא לא אפיק קרא מגיותן, אף בגיותן הזהירה על הביאה.

14 וכמ"ש הבעה"מ. וכ"ד הרמב"ם גבי נתינים [ע"ל ר"פ ד'] דהוה דרבנן, וכס"ד דרבא.

והחינוך [רט] הק' מנלן לאסור ביאה בשפחה¹⁴, הא לא תתחתן קאי בז' אומות [וע' סט. דעת הרמב"ם]. וכת' דאפשר דהוה בכלל כל האומות, דדרשי' כי יסיר את בנך, לרבות כל המסירים. ושפחה כיון דאינה ישראלית גמורה הוה בכלל זה, שהרי יש קצת מצוות שאינה מצווה בהם¹⁵.

בא"ד והק' הר"י לאורלינ"ש ואימא ה"מ לכתחילה וכו'. והתוס' רא"ש כת' דהכא קאי אאבי הבן, ול"ש אצלו דלכתחילה קאמר.

תוד"ה בנך. ואת היינו דברי ר' יוחנן וכו'. והריטב"א כת' דהיה אפשר לפרש דברי ר' יוחנן דהוה בנך ממש, והמסיר הוא חותנו. קמ"ל דקאי אבן הנוולד¹⁶ [וכפרש"י]. והרמב"ן פי' דאילו היה הבן ישראל, היה לחוש טפי על הסרתו, שנגרר אחר תועבת אמו ונגרר אחריה¹⁷.

נימא קסבר רבינא הולד ממזר

נימא קסבר רבינא עכו"ם ועבד הבא על ב"י הולד 'ממזר'. [כ"ה הגירסא לפנינו, וכ"ג רש"י]. והראשונים הביאו הגיר' הולד 'כשר' [וכ"ה הגיר' לפנינו יבמות כג. על דברי רבינא, ורש"י יבמות שם הביא ב' גירסאות¹⁸].

ופרש"י אתא לאשמ' דלא שדי' בתר עכו"ם. מבואר דלהך ס"ד היה ראוי להיות ממזר, דאין לו עליו קידושין. והצד שאינו ממזר משום דשדינן בתר עכו"ם, ואין ממזרות לעכו"ם¹⁹. ומש"ה כשנתגייר מותר בקהל.

ובזה תי' הגמ' דאף דאי"צ גירות, אינו ממזר [פרש"י כיון דאין לו קידושין על אחרת, וכדאי' יבמות מה: וע' מה שהו' לע' סז:], והוה ישראל פגום. ולפ"ז נח' הס"ד והתי' במח' [יבמות שם] האם איסור עכו"ם עושה ממזרות.

ועוד יש מ"ד דהולד 'כשר' [דהמקשן בא לאפוקי מדבריו], דהיינו עכו"ם גמור ובעי גירות. וכ"כ תוס' [לק' עה: ע"פ המהרש"א שם] בדעת רש"י דלמ"ד הולד כשר משום שהולך אחר העכו"ם. וכ"ד תוס' [יבמות טז: ובכורות מז:]²⁰.

אבל דעת הפוסקים [הרמב"ם איס"ב טו ג] דעכו"ם ועבד הבא על בת ישראל, הולד כשר, והו' ישראל²¹ [ואי"צ גירות²²].

וה"ה [שם] כת' דהולד כמוה [דכיון דאין לו קידושין אף על אחרים, אינו מתייחס אחר אביו. אלא אחר אמו]. ומשמע דהוה בכלל של המשנה [לע' סו:]²³. ועוד יל"פ דלולי קרא [דכי יסיר, או כי תהיינה וילדה] סגי בצד א' שיהא ישראל. וכיון דהאם ישראל, ממילא בנה ישראל. [וכיון דהוה ישראל, ל"ש יחס לעכו"ם].

והמהרש"א [לק' עה: הק' דכ"מ אף בדעת רש"י [לק' עו:]]. ועוד הביא השעה"מ [טו ג] דכן מוכח ברש"י [לק' ע: גבי הורדוס] [והאריך להביא סתירות בכ"ז]. והשעה"מ כת' דאף לדברי רש"י היינו רק לס"ד, אבל למסקנא אף רבינא מודה דהולד אינו ממזר, וישראל גמור. וי"ל

14 והביא דהרמב"ם פי' לא יהא קדש' בזכור, דנכפל הלאו. ודלא כתרנגום [כג יח] דילפי' לאסור שפחה.
15 [וצ"ב דאין חילוק בין שפחה לישראלית במצוות. ואולי כוונתו דשפחה מחוייבת במצוות בע"כ, ואינו קבלה גמורה. וע' יבמות מח.].

16 והשעה"מ [איס"ב טו ג] הביא לדברי רש"י מוכח בקרא דבני בנים הרי הן כבנים, והו"ל לגמ' [יבמות סב.] להביא מהכא. ויש שחילקו דהכא הוה בן הבת. ואין ראיה אבן הבן.

17 וכ"כ הריטב"א דבנו ובתו שגדלו בתורה ובמצוות קשים לפרוש, ואינם נסתין, והחשש על הולד. והבן מצוי אצל אמו ונמשך אחריה.

18 אבל הב"ח [שם] מחק מש"כ ול"ג הולד ממזר גרסי'. א"כ רש"י שם כדברי שא"ר, וכ"כ תוס' [שם] בשם רש"י.

19 ותוס' [יבמות כג.] כת' דנר' לר"י עיקר דגרסי' 'ממזר', דכיון דבתר ישראל שדינן הוה טפי ממזר. דאין ממזרות לעכו"ם. [וקצת משמע דגדר הממזרות משום יחס צד עכו"ם. ולא משום מעשה האיסור ביאה. וע"ע תוס' לק' עה:].

20 והשעה"מ הביא דכן מבואר במדרש [הו' ברש"י עה"ת ויקרא כד י] גבי הגדף בתוך בני ישראל, מלמד שנתגייר. דכיון דאביו מצרי צריך גירות. [וע"ש רמב"ן ושאר מפרשים. ויש שדנו דנולד קודם מתן תורה שאני].

21 וכ"ד תוס' [נדה נו: ונר' דכ"ד תוס' עה: לו"ד רש"י].
22 והפוסקים [פתח"ת רסו יד] דנו דמלים אותו בשבת. וע' רע"א [דפוס יוהנ' שם] שדן אי חוששין לדעת הראשונים דצריך גירות.

23 ועוד מצאנו [יבמות צח.] דרחמנא אפקר' לזרעי' דמצרי, דכתיב זרמת סוסים [ומש"ה לא נחשב קרובים זל"ז לענין עריות]. וי"ל דמהאי טעמא מתייחס אחרי האב. ומש"ה ממילא הוה ישראל כאמו. [אמנם י"ל דבגדרי האומה לא אמר' זרמת סוסים].

דזה כוונת הגמ' בכל מקום למ"ד הולד כשר^{25, 24}

והאחרונים כת' לחלק בין עכו"ם הבא על בת ישראל, דכשר אבל צריך גירות. אבל עבד הבא על בת ישראל, למ"ד דכשר אי"צ גירות. ובזה מיושב דרש"י [לק' עו. וע': קאי בעבד²⁶. והנתיבות [ש"ת חמד"ש ב, ה' בפתח"ת ד א] ביאר דאין יחס לעבד, ומש"ה שדינן בתר אמו. ודוקא עכו"ם יש יחס [בגיותו], ומש"ה הוה בנו אף מישראלית.

ובחי' ר' ראובן [יבמות כב] העמיד דיל"פ ג' טעמים שדינן בתר העכו"ם. א' הלך אחר הפגום [וכ"כ האבנ"מ ד יב]. ב' באומות הלך אחר הזכר [וכ"מ בנתיבות הנ"ל]. ג' דבעי קדושת ישראל מצד אביו, ול"מ משום אמו לחוד שימשך אחריה²⁷ [וכ"כ החזו"א ו ד]. [ועי"ש שביאר לכל הטעמים שיש חילוק בין עכו"ם לעבד].

והמהרש"ל [יבמות טז; עי"ש מהרש"א] כת' דמש"כ תוס' [שם] דבתר עכום ועבד שדינן, עבד לאו דוקא. דלא מצינו שתהא עבד מבת ישראל²⁸. [והאחרונים ביארו כוונתו דל"ש שיהא לאדון קנין ממון בעבד זה. וע' לעיל].

נהי דכשר לא הוה ישראל פסול מקרי. פרש"י כשאר נולדים בעבירה מחייבי לאוין ועשה שאינם ממזרים [ולשיטתו הכוונה דאינו ממזר, ולא פסול לכהונה].

ולגירסת הראשונים לימא וכו' הולד כשר²⁹, דלא שדינן בתר העכו"ם. בזה ס"ד דהגמ' דהוא ישראל כשר. והגמ' דוחה דפסול מקרי. וכוונת הגמ' דפסול לכהונה, וכדאי' [יבמות מה]. דילפי' מק"ו דאלמנה לכה"ג [וע"ע לק' עז. 30]. [והרי"ף [שם טו. בדה"ס] דן אי ק"ל דהולד כשר לכהונה או פסול. והרא"ש [שם ל] חלק דלא מצאנו מ"ד להדיא דהולד כשר לכהונה³¹].

אלא לרבנן מ"ט [דלא תפסי קידושין, וולדה כמותה]. אמר קרא אח"כ תבא וכו' מכלל דמעיקרא לא תפסי בה קידושין. פרש"י [ס"א] דבההיא בשאר אומות, דבז' אומות כתיב לא תחיה [וע' מש"כ לע' כא:].

ולדה כמותה מנלן, א"ק כי תהיין וילדה, כל היכא דקרי' כי תהיין וכו'. ובגמ' [יבמות כב:] ר' יוסי בר' ר' דרש 'אחותך, בת אשת אביך' פרט לאחותו משפחה ועכו"ם. ואיצטריך האשה וילדיה בשפחה, והך דרשא בעכו"ם. דשפחה אין חייס, ועכו"ם יש לו חייס [פרש"י דכתיב עם החמור, ואילו עכו"ם מתייחס אחרי אביו], ושפחה שייכת במצוות.

והגמ' מפרשת דרבנן דרש"י כי יסיר וכו', ומקשה דבז' אומות כתיב [כקו' הגמ' כאן]. ותי' מאן תנא דפליג אר"י בר"י, ר' שמעון דדריש טעמא דקרא. ותוס' [שם] ציינו דבמסקנת הגמ' [כאן] בדרשה אחרת.

והרמב"ם [הו' לעיל] פסק כהנך קראי דכי יסיר. והפוסקים הק' דבכ"מ לא ק"ל כר' שמעון דדרש טעמא דקרא.

והלח"מ [מלוה ג] כת' דהרמב"ם ס"ל דהיכא דמפורש הטעם בפסוק דרש'י טעמא דקרא, ופליג אסוגיין. א"נ ר' יהודה ס"ל דהיכא דמפורש בקרא דרש'י טעמא דקרא. וסוגיין לאו לאפוקי מר' יהודה. אלא הנך רבנן הוה מ"ד אחר, וסברא שלישית, דלא דריש טעמא דקרא אפי' היכא דמפורש.

והגר"א [טז ב] כת' לפרש דהרמב"ם ס"ל דמסקנת סוגיה כאן דדרש'י 'כי תהיין וכו' וילדה',

24 [דהא לא מצאנו להדיא מ"ד דאין בו פסול כהונה. וע' בראשונים יבמות מה].

25 והחזו"א [ו ב] הק' מהו ש"מ הולד ממזר, הא איכא הרבה מכשירין, וכ"ד שמואל [יבמות שם] דקרוי בנך וישראל כשר. [ומשמע ליה דאף לס"ד היינו ישראל כשר]. וכת' דכוונת הגמ' כאן רק לפרש.

26 ואף שדינן בתרה, להך מ"ד אין הולד ממזר. [ולפ"ז מבואר דהטעם דהולד כשר משום דאין כאן סיבה לממזרות. ולא משום דהוה עכו"ם].

27 ולפ"ז מעוברת שנתגיירה ע"כ נחשב שיש גירות על העובר, דל"מ שנולד מישראלית להחשב משפחת ישראל [וע' באחרונים יבמות עח. וכתובות יא].

28 ויל"ד האם כוונתו דהולד ישראל [וכדברי הנך אחרונים], או דהוה עכו"ם [דהא ל"ש בו דיני עבדות]. ועי"ש מהרש"א.

29 והריטב"א כת' דהא דקאמר נהי דכשר לא הוה [משמע דאנן מודינא דלא הוה כשר], לישנא קלילא נקט.

30 והריטב"א [בס"ד] כת' ומסתבר דאפי' מ"ד דמכשיר בתו לכהונה, אבל היא עצמה פסולה. אבל הביא דעת רבו דלמ"ד כשר, אף אמו כשירה לכהונה. ודלא ככל הנך מ"ד [לק' עה:], ול"ל דרשא דאלמנה וגרושה. והריטב"א תמה דא"כ שבויה [פנויה] שנשבת, לא תפסל לכהונה. ובכל הש"ס מבואר דפסולה, וכן מעשה דאמו של ינאי [לע' סו.]. [ויש לדחות דהיתה נשואה לכהן, ודלא כרש"י לע' שם].

31 והאחרונים הביאו דבסוגיין [לגיר' הראשונים] מבואר דאיכא מ"ד דכשר.

פי' דגלי קרא דלא תתחתן מיירי בכל האומות. דפשטיה דקרא בכל האומות³². ולמסקנא קאי בכל האומות. ואילו הסוגיה בע"ז קאי כסוגיה ביבמות [הנ"ל] דנשאר במסקנא מאן תנא דפליג כו'.

שם. דעת ר' אסי [לפרש"י יבמות טז:] דעובדת כוכבים שילדה מישראל, חוששין לקידושין [ותוס' שם כת' דס"ל דהוה ממזר]. ודלא כמשנתינו. והגמ' [שם יז.] אי' דפליג אדרשת ר' יוחנן 'כי יסיר בנק'. ולכא' מבואר דהוה סברא דמתייחס אחר אביו, דבאומות הלך אחר הזכר. א"נ דסגי בצד א' ישראל להטיל קדושת ישראל. והוה בכלל למשפחותיהם. ועוד כת' האבנ"מ [ד יב] כיון דהולד ממזר, שד' בתר הפגום [ובעכו"ם ל"ש ממזרות].

והאחרונים הק' ממעשה דתמר ואמנון, והראשונים [ע' לע' כב.] ביארו דתמר בת יפת תואר, ונולדה מדוד קודם שנתגיירה אמה. ומבואר בקרא דהיתה מותרת לאמנון. והחז"א [ו] כת' דצ"ל דרב אסי ס"ל כצד בראשונים דהיתה מעוברת קודם [ואינה בת של דוד]. והאבנ"מ [ד יב] תי' דיפת תואר התורה התירתו, א"כ אין הולד ממזר³³. וכיון דאינו ממזר ל"ש שדינן בתריה, ומש"ה שדינן בתר אמה. ואיו בו קורבת האב³⁴.

דף סט.

הרי את בת חורין וולדך עבד. בגמ' [תמורה כה.] דנו במקדיש בהמה מעוברת, אי שיירו [את הולד, לומר דהוה חולין] האם משוייר. דלמ"ד עובר ירך אמו אינו משוייר [פרש"י דנחשב ולד קרבן, דחתא קדושה מכא אמן]. ולמ"ד עובר לאו ירך אמו שיירו משוייר [פרש"י דחשיב בהמה באנפי נפשה]. והגמ' [שם כה:] הביאה תנאי היא, דרבנן סברי ששיירו משוייר, וריה"ג אינו משוייר. [ולכו"ע משחרר חצי עבד אינו משוחרר, ע' גיטין מב.]. ודוחה הגמ' דריה"ג דרש גזיה"כ. [וכשאומו הרי את שפחה וולדך בן חורין, ע"ע בגמ' גיטין כג: וברמב"ם וראב"ד עבדים ז ה].

ממזר נושא שפחה

לכתחילה קאמר. פרש"י דכי כתיב 'לא יהא קדש' בכשר, ולא בממזר¹. או דיעבד, דאף ממזר בכלל.

אבל השיטה לנ"ל גרס דאי עבד, שימכר בעבד. וממזר אסור בשפחה אא"כ נמכר בע"ע.

ומסקנת הגמ' דמותר לכתחילה. והרמב"ן [ושא"ר] הק' דגר ומשוחרר אסורין בשפחה² [אף למ"ד דקהל גרים לא אקרי קהל], אבל פסול עבדות לא תלי בקהל³. ומ"ש דממזר דמותר בשפחה. והרי ממזר מצווה בכל לאוין כישראל.

ור"ת [בתוס' גיטין מא:; והו' בראשונים כאן] תי' דלא שייך לא יהא קדוש בממזר, שהרי קדש ועומד דיצירתו בעבירה [ובא מ'קדשות]. ור"ת הוסיף דמ"מ אסור בזכר ובהמה, אף דילפי' לאו ידיהו מלא יהא קדש [סנהד' נד:], דלא שרי' אלא בקדשות שבא ממנו.

והש"ך [יו"ד רפא ח] הביא צד דממזר פסול לכתובת ס"ת⁴, ואינו מוציא את הרבית יד"ח בקריאתו⁵, וביאר דיש כמה מצוות שאינם מצווין בהם⁶.

32 [וכת' וכמ"ש תוס' ד"ה הניחא].

33 ותלה בתי' התוס' [יבמות טז: ולק' עה:] אי הולד ממזר בעכו"ם מחמת האיסור ביאה [והותרה, דומיה דעשה דוחה ל"ת]. או דעכו"ם הולד ממזר אף בלא איסור.

34 וחידש דגדר הלך אחר הפגום קובע אי שד' בתריה או בתרה. ונפק"מ לדין היהדות, וכן לענין גדרי קרובים. והוא חידוש. [וע' בסמוך].

1 והתוס' ר"ד כ' דלא יהא קדש כתיב מבני ישראל. אבל לאו דלא תתחתן כתיב סתם, ומצווה מנכרית, דהא מחוייב בכל המצוות.

2 והביא כדמוכח [גיטין מא.]. דחציו עבד לישא שפחה אינו יכול. וכן [חולין קיד:] פרי עם האם.

3 וכ"כ תוס' [גיטין מא:] דלמ"ד קהל גרים לא איקרי קהל מותר בשאר פסולי קהל [כגון ממזר עמוני מואבי מצרי ואדומי], אבל עבדות דלאו בני קידושין לא ילפי' מנייהו.

4 ד"ג במס' סופרים [א] כת' גר או מין או ממזר פסול, והמרדכי [מסכות קטנות ס"ת תתקסט] הביא דר' שמחה מחק ממזר [ולפנינו הגיר' מסור], והמרדכי כת' ליישב דמאן ימר דמוציאין הרבים יד"ח.

5 והפרמ"ג [פתיחה כוללת חלק ב ל] כת' דיל"פ כגון שכבר יצא יד"ח, ופסולי קהל אינם בכלל ערבות. אבל אם הוא לא יצא אפשר דמוציא אחרים בלא טעמא דערבות, דשלוחו של אדם כמותו.

6 והפרמ"ג [לט א"א ט] דייק מדברי הש"ך דקאי אף אגר [צדק], דיש מצוות שאינן נוהגין בגר, דמותר בממזרת וכיו"ב [דקהל גרים לא אקרי קהל, ונחשב דאינו מצווה בחלק מהמצוות], וכל שאינו במצוותיה אינו כשר בכתיבה [אבל כשרין בכתיבת תפילין, דמצווה זו מצווין]. אבל כ' דפשוטו מס' סופרים קאי אגר תושב.

אבל דעת הרמב"ם [איסור"ב יב יא] דאיסור ישראל בשפחה הוא מדרבנן.⁷ [ודלא כתרומם
[דברים כג יח] דדרש מלא יהא קדש, לאסור שפחה. וע' מש"כ לע' כא:]. והרמב"ם [שם יג] כת'
דלא יהא איסור זה קל בעיניך, מפני שאין בו מלקות מה"ת, שהרי גורם לבן לסור מאחרי ה', וגורם לזרע קודם
להתחלל ולהיותם עבדים. [משמע דאינו היתר גמור].

ועפ"ז כת' הרמב"ם [טו ד] דהתירו לממזר לישא שפחה, ולא גזרו בממזר משום תקנת
הולד⁸. והב"ש [ד לא] כת' דמשמע דהרמב"ם בא לתקן קו' הראשונים הנ"ל האין מותר בשפחה.

שאר פסולי קהל בשפחה - ר"ת [בתוס' גיטין, ורשב"א כאן] כת' דה"מ ממזר [שנולד מקדשות]
אבל נתין אסור בשפחה, דמצווה בלא יהא קדוש. ואף דמותר בשאר פסולי קהל. ולכאן'
ה"ה עמוני ומצרי וכו'.

אבל הרשב"א [יבמות עז:]: הביא בשם הירושלמי דלמ"ד קהל גרים אקרי קהל [ועמוני אסור
אפי' בעמונית, דעמונית מותרת כשאר גרים], משחררין לו שפחה. וביאר כדר' טרפון דנושא
שפחה, ועי"ז מטהר את זרעו [שמשחרר לבסוף]. ומבואר דמותר לעמוני לישא שפחה. [וכ"ז
הו' בשעה"מ טו ד, וקש' סתירה בדברי הרשב"א].

והב"ש [לה] כת' דלדעת הרמב"ם אף גר עמוני יכול לטהר ע"י שפחה. דלא גזרו משום לטהר זרעו. ואילו
לתוס' אסור. והפתח"ת [כה] הביא שו"ת ברית אברהם [ו] דאף לרמב"ם י"ל דלא התירו כה"ג משום תקנת
הולד, דבלא"ה בתו כשירה. והשעה"מ הביא מהרשב"א [יבמות הנ"ל] דמותר.

ספק ממזר - בשו"ת הרדב"ז [ד קפח (אלף רנט), הו' בפתח"ת ד כד] פסק דלדעת הרמב"ם
אף ספק ממזר מותר בשפחה, דהם אמרו והם אמרו, ומה לי ודאי או ספק. והפתח"ת הק'
דהרמב"ם ושו"ע [ד יז] פסקו דחצי עבד הבא על א"א, הולד יש לו צד ממזר ואין לו תקנה,
ואסור בשפחה¹⁰. דצד חירות לא הותר בשפחה.

והפני משה [ג א] הביא נידון דספק ממזר יכול לשחרר שפחה בתנאי שהוא כשר, וממ"נ מותר בה. והפני'
חלק דל"מ גט על תנאי שאינו עתיד להתברר [דאינו כריתות]. ורע"א העיר דיכול להתנות ע"מ שתנשאי
לכשרים, ותנאי כזה ראוי להתקיים.

והשעה"מ [הו' בפתח"ת כה] הביא בשם הרמ"ע מפאנו דישא אבי דוד עשה תנאי זה, לחשוש לסוברים
דעמוני ואפי' עמונית. [והעיר דהיינו כצד דאף עמוני מותר בשפחה, וע' לע'].

ואי אמרת לכתחילה ממזרת נמי תנסוב לעבדא, עבד אין לו חייס. פרש"י הילכך ל"מ מידי.
משמע דס"ד דהולד עבד [בתר אביו] ויטהר זרעה. וקמ"ל דעבד אין לו חייס ול"מ מידי.
אמנם קי"ל דשדינן בתרה. [וע' מש"כ סח: בדין עבד שנשא בת ישראל]. וצ"ע.

ותוס' [גיטין מא., חגיגה ב:]: מבואר דאף ממזרת מותרת בעבד, דאינה מצווה בלא יהא
קדוש. [אלא דל"מ לטהר זרעה]. והחלק"מ [ד כ] כת' דלדעת הרמב"ם אסורה, דכיון דל"מ
לטהר אין טעם להתיר¹¹.

והשעה"מ [טו ד] הביא נידון האם ישראלית לעבד אסורה מדאור' [לדעת הרמב"ם]. [והביא מקו' הגמ' כאן
תנסיב, דמשמע דהוה מדרבנן].

שם. אין לו חייס. לפ"ז משמע דוקא עבד, אבל עכו"ם [דיש לו חייס] שבא על ממזרת, הולד עכו"ם. אבל
התוס' ר"ד כת' דאפי' עכו"ם, דדרש' [סח:] בן בתך הבא מהעכו"ם, דבן בנו מנכרית אינו מתייחס אחריו.

זיל גנוב וכו'. פרש"י ותוס' דה"מ לאקשוויי מי שרי לאנסובי עצה לגנוב וכו'. וכה"ק

7 אמנם הרשד"ם [י"ד קצז, הו' בשעה"מ טו ד] הביא ר"א יעיש דהוכיח דאף לרמב"ם איסור שפחה הוה
מדאורי', דהא נקרא 'זונה' [תמורה ל לענין אתנן]. והרשד"ם דחה דגדר זונה לא תלי באיסור ביאה. [וע'
ג"ח סטנסל דכיון דמופקרת ול"ש בה קידושין נחשב 'זנות', אף דאין איסור דאורי']. והשעה"מ כת' דאף
זנות מדרבנן הוה זונה, וכמ"ש הרמב"ם גבי נתין.

8 וכ"כ התוס' ר"ה"ז דאפי' איסור דרבנן ליכא, דלא גזרו על השפחה לממזר משום תקנת בנו.

9 ועוד כת' דאף אם יש בזה משום לא יהא קדש, לדעת הרמב"ם דספק דאורי' מדאור' לקולא, א"כ באיסור
דרבנן התירוהו.

10 אך רש"י [יבמות מה:] משמע דמותר בשפחה.

11 ובשו"ע [ד כב] כ' דגר ומשחרר מותרין בממזרת, משמע דאסורה בעבד. וכ"כ הס"ז [שם] והמגיה ציין
לבי"ש [שם לב] דלתוס' מותר.

הראשונים דאין אומרים חטא כדי שתזכה¹². **והריטב"א** [לע' יד:] הוסיף האיך מותר לעבור על לאו של תורה, והא אפי' גונב ע"מ למיקט אסור.

אבל **התוס'** **רי"ד** כת' דהאי דמשיאו עצה לגנוב אין איסור בדבר כיון שבדעתו לשלם ומתכוין להכשיר זרעו¹³. וכ"כ **הרשב"א** דאפשר דבענין זה הי' מותר כדי לטהר את דורותיו.

וה**תוס'** **רא"ש** תי' דאפשר שימצא אדם שימחול לו, ובלבד שיהא עליו דין חיוב מכירה כדי לטהר בניו. ודבריו צ"ב, דאם נותן לו רשות ליטול אין עליו שם 'גנב', ואינו נמכר. ומבואר מדבריו דמחול, ובלבד שיחשב גנב. פירוש דאין בזה נתינת רשות, אלא דמהני מחילה כלפי האיסור גניבה. ואף דלא עבר איסור התורה, מ"מ נחשב גנב לענין כפל ונמכר בגניבתו¹⁴.

שם. המנח"ח [מב ו] הק' דיכול להודות שגנב, ועי"ז ימכר בבי"ד. ואף דאינו אמת ימכר מדין אודיתא [וציין לקצות קצד ד]. ותי' דאם באמת לא גנב, הבעה"ב לא היה רוצה שימכר עבורו, ול"ש מכירה בבי"ד בלא תביעת הנגנב¹⁵. [וה**אחרונים** דנו דאף אילו נאמן על חיוב הממון מדין אודיתא, מ"מ לא יחשב עי"ז 'מעשה גניבה'].

רש"י ד"ה מאי ניהו. אלא דא"ל מכור עצמך לע"ע, וכר"א [לע' יד:] וכו'. וכ"כ **תוס'**. אבל **התוס' רי"ד** כת' דלא א"ל למכור עצמו דר"א בלחוד הוא דאמר זה וזה רבו מוסר לו שפחה כנענית.

וה**ריטב"א** כת' זיל גנוב לאו דוקא [דהא אסור, וכנ"ל], אלא אף מוכר עצמו מפני דחקו מותר בשפחה¹⁶. וה**ריטב"א** חידש דאפי' לרבנן מותר בשפחה, אלא שאין רבו מוסר לו בע"כ. וכן האריך ה**ריטב"א** [לעיל יד:] דאף מוכר עצמו גופו קנוי ויש בו קנין איסור ומותר בשפחה [וע' מש"כ בזה לע' שם]. [ושאר ראשונים שם פליגי].

וה**מנח"ח** [מב יז] הביא דה**רמב"ם** [עבדים א א] כת' דאסור למכור אא"כ אין לו מה לאכול, ומשמע אפי' לישא אשה¹⁷. וכן **תוס'** [ב"ב יג.] תי' דחצי עבד אין לו תקנה [לישא אשה לקיים לשבת יצרה] ע"י שימכור עצמו בע"ע [ויהא מותר בשפחה], דאסור למכור עצמו בע"ע¹⁸. וה**מנח"ח** הק' **דתוס'** [גיטין מא.] הניחו קו' זו [דחצי עבד] בקו', ומבואר דרשאי למכור עצמו לקיים שבת. וכן דייק **מרש"י ותוס'** [כאן] דשרי כדי להתיר בניו. [אבל ה**ריטב"א** לע' יד: תי' דההוא גברא היה עשיר, ומש"ה לא מכר עצמו].

בשני דר' שמלאי ע"ע מי הוה, שאין היובל נוהג. וה**ריטב"א** פי' דנוהג דיני עבד עברי הכתובים בתורה, לצאת בשנים ויובל ומיתת האדון. אבל יכול למכור עצמו, ויהא גופו קנוי ולכי נפיק צריך גט שחרור [והביא כן מיבמות מו.]. וע"ע **ריטב"א** [לע' כח.]. אבל דעת רוב ראשונים דאין קנין הגוף כלל בזה¹⁹. [וע' מש"כ לע' כח.].

ועוה"ק **המשנ"ל** [עבדים ג ד] דאם אין לו אשה ובנים²⁰ אין רבו מוסר לו שפחה. ונח' **הראשונים** [ע"ל כ.]. אם רשאי למסור לו מדעתו.

12 **והרשב"א** [ועוד ראשונים] נקטו הלשון לזכות אחרים [ע"פ הגמ' עירובין לב.]. אמנם ודאי הוה צחות לשון, דהתם איירי להצילו שלא יחטא [וכשלא פשע אמרי' שיעבור עבירה זוטא]. אבל הכא הוה זכות בעלמא, שיזכה לזרע כשר. ול"ש בזה שום דחייה.

13 **והעונג י"ט** [מח] כת' דהגונב ע"מ למיקט אסור רק היכא דדעתו לצער את הנגנב. אבל הכא כיון דכוונתו להכשיר זרעו אין איסור ע"מ למיקט. ואיסור לא תגנובו הוה דוקא היכא דמתכוון להנות מהדבר שגונב.

14 ויל"פ דגדר איסורי ממון דאף גוף האיסור נחשב תביעת הבעלים [וע"ד הא דאמרי' בעלמא דלא דחי' ממונא מקמי איסורא, דל"ש תביעת חבירו לעבור על איסור]. ושייך מחילה על עצם האיסור, ויחשב גנב. {ועיל"פ דמהני בגדרי תנאי, ואילו לא ימכרוהו הוה גנב}.

15 וצ"ב אמאי לא יעשה קנוניה. [ואולי אסור לתובעו בבי"ד שלא כדין, ע' שבועות ל. מדבר שקר תרחק].

16 **והריטב"א** [יד:] הביא י"א דהוכיחו מסוגיין דאפי' מדעתו אינו מוסר לו, דליכא תקנה אלא שיגנוב. דאל"כ אמאי לא אמר כן. **והריטב"א** [שם] תי' דההוא גברא עשיר ואין לו למכור עצמו ע"ע.

17 **והמנח"ח** שם נקט דאף בדיעבד למ. אמנם **האחרונים** הביאו דבתוספתא [ערכין] להדיא דחל בדיעבד. וכן הביא **המנח"ח** [מג א] מה**תוס' רי"ד** [לע' יח.].

18 וכדאמרי' [לע' כב:] אוזן ששמעה וכו'. [וה**מנח"ח** משמע דהוא משום סברת הרמב"ם. אבל **תוס'** לא הזכירו אם יש לו מה יאכל, וכרמב"ם. ולכא' אינו איסור גמור, ובי"ד אינם כופין שלא למכור. אלא דכוונת **התוס'** דאינו תקנה, ועדיף לתקן לשחררו. וע"ד מש"כ **התוס'** דאינו תקנה להרבות ממזרים. ועפ"ז י"ל דלהכשיר דורותיו שרי].

19 וב**שרית הרשב"א** [ב עב] כ' דל"ש להקנות [שעבוד] דדיה לינק, דאין עבד עברי נוהג בזה"ז.

20 וע' [לע' כ.] אי בעי' אשה ובנים, ויש שדנו דאי סגי באשה או בנים יכול לישא ממזרת, כדי שימסור לו רבו שפחה.

אע"ג דכתיב האשה וילדיה תה' לאדוניה אתא לו אפקיה. האבנ"מ [ד יב] דייק דאילו דינו כעבד לא חל בו פסול ממזרות [דל"ש ממזרות בנכרי ועבד²¹, ע' רש"י לע' סח.]. אלא דאתא לו, להפקיע מהדין ולד שפחה כמותה. ומתייחס אחריו משום דין הלך אחר הפגום, ואם קידש אשה מקודשת. או עכ"פ כחצי ישראל וחצי עבד.

ועפ"ז כת' האבנ"מ דאף ישראל הבא על הכותית, לצד דהוה ממזר מתייחס אחריו, דאתא לו' ואפקי'. וכת' דאף רבנן פליגי רק בשפחה, דכולד במעי בהמה. אבל ממזר הבא על נכרית הולד ישראל ממזר.

והאמר"מ [כז טז, ז] חלק, דלא מסתבר דגדר הלך אחר הפגום ישנה את עיקר היחוס, האם מתייחס אחר אביו או אמו. וכי מחמת צד ממזרות של אביו יפקע זכות בעלות של האדון על שפחתו. וע"כ דאף לר"א הוה עבד גמור, אלא דחל פסול ממזרות על העבד. ואף לדברי הראשונים [לע' סח:] דלא שייך ממזרות בעכו"ם, אבל בעבד שייך.

ואילו ישא נכרית אף לר"א הולד כשר, דל"ש ממזרות בעכו"ם. אלא דאסור לממזר לישא נכרית.

והקובח"ע [מד ד] הביא דנח' ר"א ור"ט האם הלך אחר הפגום משנין סדר היחס [וע"ד סברת האבנ"מ]. ועפ"ז כת' דל"ל דאף הנידון לוי ממזר [הו' לע' סז:] תלי בהא. והברייתא דאינו לוי הוה כדר"א. אבל להלכה כר' טרפון גדר הלך אחר הפסול מטיל בו פסול, אבל אינו שינוי בסדר היחס.

באומות - האחרונים הביאו דבירושלמי [יבמות ח ג] דנו האם בעבדים עולה דורות, במצרי שנעשה עבד כנעני. ומבואר דמצרי ועמוני שנעשה עבד ונשא שפחה, הולד מצרי או עמוני. ואף דאין יחס לעבדים [יבמות סב.], ואינו מתייחס אחריו לשאר מילי [וכדלעיל] אפ"ה חל בו דין האומה.

ובשר"ע [ד ז] אי' דגר מצרי הבא על נכרית הבן מצרי. וכ"ג הב"ח [ד קו"א], ואף דאינו מתייחס אחר אביו, אפ"ה נחשב מהאומה של אביו. אבל החלק"מ [שם ד] והגר"א [טו] גרסו דהבת מותרת, דאינו מתייחס אחריו כלל.

וכ"מ בדעת הרשב"א [יבמות, הו' לעיל] דעמוני שנשא שפחה, משחררו ומותר בקהל.

הדרן עלך פרק האומר

פרק עשרה יוחסין

גירי וחרורי. **התוס' רא"ש** כת' דאף שהם ענין א', חשיב להו בתרי. וכדאמר' [הוריות יג.] הכל רצים אחר הגיורת ולא אחר המשוחררת.

חרורי. התוס' רי"ד כת' דלא הוזכר עבדים במשנה, דתני הנך דתפסי בהו קידושין. **והתוס' רא"ש** כת' דלא והיינו יוחסין, דאין להם חייס. ועוד כת' **הפנ"י** דמני הנך דהעלה עזרא, ולא העלה העבדים.

נתיני. פרש"י ודוד גזר עליהם [יבמות עח:]. וכ"כ **רש"י** [כתובות כט.].²² [וכ"ד **הרמב"ם** איסור"ב יב כב.]. **ותוס'** [כתובות כט. יבמות עט.] חלק דלמסקנא [ל"ב דרבא יבמות עו.²³] ז' אומות שנתגייירו אסורין מדאורי'. [והר"ן כת' דלפרש"י לא ק"ל כמסקנא דרבא, וכ"ד הבעה"מ שם]. **ור"ת** פ' דאסורין להנשא מדאורי', ודוד גזר עליהם שעבוד עבדות.

והריטב"א [והרמב"ן יבמות עח:] כת' מדאורי' רק הן עצמן שנתגייירו אסורין, ומדרבנן אסרו דורותיהם. דגבי ז' אומות לא הוזכר דורות, ובניהם שנולד בקדושה מותר.²⁴ וכיון דדוד גזר עליהם שעבוד עבדות, אף לדורותיהם אסורין [משום איסור עבדות]. וכת' דדוד לא גזר כלפי ממזרים.

ודעת **הראב"ד** [הו' בראשונים יבמות שם] דהגעוונים מתחילה נתגיירה לשם גירי אריות, ולא הוה גריות גמורה ואסורין מדאורי'. ואם חזרו ונתגייירו גירות גמור מותרין.

ותוס' [הנ"ל, ושאר] הביאו דהוה דאורי', דתנן [מכות יג.] דהבא על נתינה לוקה. ונדחקו לדעת רש"י צ"ל נקטה אגב גררה דממזרות.²⁵

והתוס' רי"ד כת' דבהנך דהמשנה ע"כ איירי דנתגייירו. דמבואר דתפסי קידושין, אלא גזרו עליהם ועשאוהם כעבדים להבדל מהם.

ותוס' [כתובות שם] העלו צד [לדעת רש"י] דדוד גזר עבדות עליהם, ועי"ז נאסרו משום לא יהא קדש. **ותוס' הק' א"כ** אמאי יש להם קנס. **ותוס' כ'** ומיהו י"ל דלאו ממש עבדות גזר עליהם, שיהא בכלל לא יהא קדש. **והפנ"י** [שם] ביאר [דלצד הא'] ע"י הגזירה חל גזר עבדות מדאורי'. [וע' קוב"ש כתוב' פ.] ועוד כ' **הפנ"י** דלעולם הוה מדרבנן, אלא דאי לא גזר עבדות, לא יתכן פסול חיתון. אלא כיון דהוה עבדים אינה בכלל גרים, וחל פסול חיתון.

גירי חרורי ממזרי וכו' מותרין לבא זב"ז. הרמב"ן [ורייטב"א] כת' דלאו דוקא, דלר' טרפון [לעיל] ממזר מותר אף בעבדים. ותנא חרורי, משום דאינך מותרין רק בחרורי. **ועוד** תי' דמני היוחסין שעלו מבבל, והדר מפרש דינייהו [ולא שייך לדייק דוקא חרורי ולא עבדים, דעבדים אינם בכלל יוחסין שעלו].

והרמב"ן רשב"א וריטב"א הק' האין גרי וחרורי מותרין בנתינים, הא בלאו דלא תתחתן לא כתיב 'קהל'. וגרים הוה בכלל אזהרה דכל המסירין, שהרי אסורין בעכו"ם. [ע' לע']. ותי' דהוה לאו דיוחסין, וממזר נתמעט מכל לאוי דיוחסין [דלא חשש הכתוב ליחוס הפסולים], דהא לא איקרי קהל. והנך כיון דנתגייירו. אלא דבגויים כתיב יסיר, והנך נמי בכלל הסרה. וכת' וכן עבדים אינם בכל המצוות כישראל ועדיין סורן רע, ואית בהו קצת חשש עי"ז.²⁶

22 אבל **רש"י** [מכות יג.] כת' דעובר משום לא יהא קדש. משמע דהוה דאורי'.

23 [הו' בתוס' [לע' סח: ד"ה אמר], ואילו דעת רש"י שם דקאי כל"ק דרבא, דנתינים שנתגייירו הוה מדרבנן.

24 אבל דעת **ר"ת** דאף דנתגייירו בימי יהושע, כל דורותיהן הוה בכלל איסור לא תתחתן דד' אומות. דכיון דלא הוזכר דורות אסור לעולם.

25 דומיה דהא דנקט גרושה וחלוצה לכהן, ואף דחלוצה דרבנן. אך **הריטב"א** [כאן, ורמב"ן מכות יג] דחה דהתם תנן בסיפא דהבא על גרושה וחלוצה אינו לוקה אלא א', וקמ"ל דחלוצה לא הוה דאורי', והו"ל מתני' הבא על ממזרת ונתינה אינו חייב אלא א'. ותו בשלמא חלוצה מתרבי בכלל גרושה, ומש"ה נקטו בהדדי. אבל ממזרת ונתינה שמות חלוקים הם.

26 משמע דעבדים אסורין משום 'לא יסיר', וכדברי החינוך [רט הו' לע'], ולא משום לא יהא קדש [כדעת התרגום הו' לעיל].

ודוד גזר נתינים כעבדים, ומיהו עבדים לא הוה. וכלפי פסולים לא גזר. **ותוס'** [גיטין מא: ה' לעיל] כת' דנתין מצווה בלא יהא קדש, והותר רק במידי דתלי בקהל.

ונתיני וכו' מותרין לבא זב"ז. **האחרונים** דנו דלצד דנתינים דרבנן, הא דהותר בשאר פסולים משום דקהל גרים לא איקרי קהל. [וכ"כ האב"מ ד א].

אמנם הק' דמבואר [לע' סו:] דנתינה לישראל, הולד הולך אחר הפגום ונחשב נתינה. והא מדאורי' אביו מישראל ואיקרי 'קהל'²⁷, והאיך הותר בממזר. וצ"ע.

מילתא אגב אורחא קמ"ל וכו'. **פרש"י** דאר"י גבוה מבבל. כדנתיא דגבוה מכל הארצות. והתוס' רא"ש הק' דילמא דוקא גבוה מבבל שהיא עמוקה [וכדאמר' שבת קיג]. ותי' דעלו נמי משאר ארצות, ולשון עלו קאי אכולהו. ונקט בבל דעיקר הגולה מהתם.

כדנתיא וקמת ועלית וכו' מלמד שביהמ"ק גבוה מכל אר"י וכו'. **המהרש"א** [ח"א זבחים נד:] כת' דאע"ג דעין עיטם גבוה [כדדרשי' התם ובין כתפיו], מ"מ לא נחשב עיר ושער, דלא היה מופלג מביהמ"ק. ובשו"ת **הרדב"ז** [ב תרלט] נשאל דאנו רואים דירושלים גבוה מהר הבית. ותי' דנשתנה ע"י כיבוש עכו'ם וכדו'.

ואר"י גבוה מכל הארצות. **המהר"ל** [ח"א] כת' לפרש דהעולם הוא עגול, ובדבר עגול ניתן לקבוע בכל חלק שהוא העליון, ומש"ה אזלי' בתר החשיבות הרוחנית לקבוע שאר"י הוא גבוה יותר, שממנו השפעת העולם. וע"ע **מקנה וחת"ס** [ב יו"ד רלד].

דף סט:

לא עלה עזרא מבבל עד שעשאה כסולת נקיה וכו'. **האחרונים** [פנ"י, רש"ש] דנו אמאי לא העלה את העבדים. וכ' דאולי לא חשש להעלותם, דניכרים וידועין. א"נ היו של אדוניהם ולא היו יכולים לעלותם.

רש"י ד"ה ואבינה בעם. ולא מצא ראויין לעבודה אלא קצוצי בהונות וכו' והנך לויי דמתני' מהנך דלא חזו לעבודה. וכ"כ **תוס'**. והרמב"ן חלק דביהמ"ק ודאי היו לויים לשיר בפה ובכלי. אלא במעלה ראשונה [קודם עזרא] עלו לויים [עזרא ב מ-מב], וביסוד המעלה של עזרא [עזרא ח יח] לא מצא². והתוס' רא"ש הוסיף דהראשונים היו מועטים, ולא הספיקו לכל הקרבנות שהקריבו. ומש"ה קנסו את הלויים ממערר.

והרמ"ה ומאירי כת' דעלו אח"כ לויים כשרים לעבודה.

ועוד כת' **התוס' רא"ש** דאף הראשונים שעלו היו קצוצי בהונות, ומ"מ היו ראויין לשירה בפה. וכמה מיני כלי שיר יש שאי"צ בהונות. ומ"מ הקפיד עזרא שלא היו יכולים לנגן בכנורות.

ובס' **הערות** העיר מדברי **המג"א** [נג ח בסו"ד] ע"פ **הזהר** דיש ליזהר שלא יהא ש"ץ בעל מום. משום הקריבהו נא.

חללי מנלן וכו'. משמע דהך קרא איירי בחשש חללות, וע"ז נאמר דחללי וגירי מותרין זב"ז. וצ"ב דהא ספק שהם כהנים כשרים.

עד עמוד הכהן לאורים ותומים. **פרש"י** כאדם שאומר עד שיבוא המשיח. דבבית שני לא היו אורים ותומים. והרשב"א הביא בשם **הירושלמי** כלומר עד תחיית המתים. והתוס' ריה"ז כת' כלומר עד שיתברר הדבר.

ואלא מאי גדולה חזקה וכו' ולבסוף אכיל בתרומה דאורי'. ולפ"ז גדולה חזקה, דמחזיקים להו בחזקת כהנים לכל תרומה, אף דלא נתברר היחוס. ובמל"ה [כתובות כה]. הק' האיך האכילום תרומה דאורי' שלא הוחזקו עד עכשיו, דהא לא התיר להם יותר מחזקתם. ותי' דכיון דהוחזקו באכילת תרומת דגן תירוש ויצהר לא אסרי' להו, דהוחזקו למעשה זו. אף דמעיקרא הוה דרבנן והשתא הוה דאורי'. [ואידך לישנא פליג דלא אזלי' בתר האכילה, אלא בתר האיסור. ולא הוחזקו לאכול בדאורי'].

ואיבע"א וכו' אע"ג דאיכא ליגזר וכו'. **פרש"י** דאשמוע' אע"ג דיש צד איסור, סמכ' עלה. דכיון דנהגו בכך, לא גזרי' לאסור במה שנהגו היתר [דנחשב כמו 'להוציא']. והתבואות שור [יח כט] כת' דחזקה זו אינה כשאר חזקה דמעיקרא דבגמ', להחזיק שלא נשתנה. דהכא לא נתברר כשרותו מעולם³, אלא שא"א לשנות דבר

27 לדעת הרמב"ם [הו' לע' סז.] אף ע"י אמו מישראל לא איקרי גר. ולדעת הר"ן ע"י אביו מישראל.

1 לשון הכתוב [עזרא ז ט] ופרש"י תחילת העלייה.

2 וכ"כ **התוס' רא"ש**, ומשמע דבא לפרש דברי רש"י.

3 ומשמע דלא הוה גדר 'הוחזק' [וכהוחזקה נדה וקרובים לק' פ.], דהכא יש ריעותא בחזקה. ולא מחזקי' כפי

שנהגו בו היתר לנהוג בו איסור כ"א בראיה ברורה. ולמאי דאחזיק מהני החזקה.

דף ע.

כנמר. פרש"י כחיה זו שאינה מקפדת בזווג חבירתה. והרש"ש ציין לדברי הרע"ב [אבות ה כ] שכ' נמר בא מכלאים חזיר יער ולביאה והוא ממזר. וכע"ז כ' היעב"ץ. והרד"ל כת' דנמר מלשון מחליף ומימיר טעמו הטוב [וכדאי' [ירמיה מח יא] וריחו לא נמר].

כל הנושא אשה לשום ממון וכו' שנאמר כי בנים זרים. פרש"י מאשה פסולה לו. הרמ"א [ב א] הביא בשם הרשב"ש [טו] דהיינו אשה פסולה לו. הא לא"ה מותר לישא משום ממון. והגר"א [ב] ציין לדברי רש"י הנ"ל. אבל הגר"א [ו] כת' דהארחות חיים [הו' ברמ"א בהמשך שם] פליג דכל נושא לשום ממון אסור.

אליהו כופתו וכו'. התוס' רא"ש כת' לפרש דלמ"ד אליהו זה פנחס, נתמנה ליפרע על עון זה לפי שהיה רגיל לקנאות על עבירה כיוצא בה שקנא במעשה זמרי. ואפי' למ"ד דאינו אליהו, מ"מ אשכחין באליהו שהיה מקנא למקום. [והאחרונים ובעלי חי' אגדות האריכו בזה].

א"ל מיזל לא מיבעי לך למיזל משום דגברא רבא' את וכו'. הפוסקים [חור"מ ז ו] הביאו מכאן דמי שתובעים אותו לפני דיין שהוא קטן ממנו אי"צ לילך לפניו, אלא מכנפין מאן דאיכא התם מחכימי ומעייני' בינייהו. והרמ"ה [כאן] הוסיף דאי נקט רשותא מבי ריש גלותא מחייב למיקם לקמי'. [ולמד כן בכוונת הגמ' כאן].

כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור אסור בעשיית מלאכה בפני ג'. הפתח"ת [חור"מ ח ה] הביא דברי היש"ש [ד] דקאי את"ח שהוא דיין לרבים. ולא פרנסים שלנו, דהיינו מנהיגי הקהל.

והתשב"ץ [א קמב] כ' דר' יהושע שהיה פחמי [ברכות כח]. היה עושה מלאכתו בצינעא. [ועוד אפשר דהיה פחמי קודם שנתמנה אב"ד].

א"ל פורתא דגונדיטא הוא דקא עבידנא. והמאירי כת' דמי שנתמנה על הציבור רשאי לעשות מלאכה מועטת בתוך ביתו במקום מצוה, כגון מעקה. [משמע דבעי תרוייהו, מצוה ומלאכה מועטת].

והשע"ת [תרכה] הביא מהאחרונים שמותר לפרנס לבנות סוכה. והביא"ה [ס"ס רנ] כת' דדבר שהכל יודעין בעת שהוא עוסק שהוא מצות ה' שרי. ומש"ה ר"נ עסק בעצמו במצות מעקה.

אין משתמשין באשה. פרש"י שלא ילמדנה להיות רגילה בין האנשים. [ומשמע כל מלאכה]. אבל הרמב"ם [איסור"ב כא ה] כת' דאייירי בשימוש רחיצת פנים והצעת המטה ומזיגת הכוס. דרך האשה לעשות לבעלה. [וה"נ היה מזיגת הכוס]. [וע"ע לק' פב].

קול באשה ערבה. הרשב"א [ברכות כד]. הביא מכאן דאפי' קול דיבור אסור, ולא רק קול זמרי. אך דחה דדוקא שאילת שלום דאיכא קירוב הדעת. [והו' בב"ש כא ד]. וכ"פ המג"א [עה ו] דקול דיבור שרי.

דף ע:

כל דאמר מדבית חשמונאי אתינא עבדא הוה. תוס' [יבמות מה;]. והרמב"ן [כאן] הק' דשמואל ס"ל דמפקיר עבדו יצא לחירות ואי"צ גט שחרור, א"כ הוה חרורי ומותרין בקהל. ותי' דהוי מצפין שתהא גאותו מושפלת. ומצויין בעלי זרועות ליפול.

ועוד הביא הרמב"ן דאחרים אומרים דהיורשים אינם יודעים, דהורדוס הרג כל מי שידע. ושמא יש קטן במדינת הים דלא נתייאש, לפיכך העמידום על חזקתם עד שיוודע שנשתחררו.

ועוד כ' הרמב"ן דכוונת שמואל דאינם כהנים, ולא לפוסלם. והנך אמוראי [דסוגיין] דפסלום ל"ל דשמואל, וצריך גט שחרור.

ופרש"י ומסתמא לא נשאו לבנות ישראל וכו'. וכ"כ תוס' [יבמות מה:]. בשם רשב"ם דהורדוס חזר בתשובה ולא נשא בת ישראל. ומבואר דאם נשאו לבנות ישראל מותרין, דעבד הבא על בת ישראל אזלי' בתרה. והשעה"מ [טו ג] הק' דהוא דלא כמ"ש המהרש"א ותוס' [לק' דברי].

דבריו.

1 והתוס' ריה"ז ביאר דר' יהודה היה ראש בפומבדיתא [משמע דוקא משום שהיה ראש ישיבה. אבל הפוסקים נקטו דכל אדם גדול]. אבל התוס' רי"ד כת' דמעשה זה היה קודם שנתמנה להיות ראש ישיבה [ומשמע מדבריו דראש ישיבה הוא היה ריש גלותא].

2 והפוסקים דנו דמשמע פשרה, או דדנים אותם בכנופיא. והב"ח פי' מעיינו האם ראוי שילך לפניו לדין.

3 וקצת משמע דבעי אף בתוך ביתו. וצ"ב דאי הוה בפני ג' מה לי בתוך ביתו.

4 והיש"ש [ד] כת' דדחויא מדחי ליה [רב יהודה לרב נחמן], דהכא הוה קול דיבור וליכא איסור.

עה: בדעת רש"י דהולד צריך גירות. והאחרונים חילקו דשאני עבד [הו' לע' סח:].

אבל רש"י [סוטה מא] כת' דאגריפס המלך היה אמו מישראל. ותוס' [ב"ב ג:] הק' דא"כ שנשאו בנות ישראל, שמואל [יבמות מה] ס"ל דעבד הבא על בת ישראל הולד כשר. וכת' דצ"ל דלא נשאו לבת ישראל, וקרי ליה 'אחינו' דעבד אחיו במצוות.

והרמב"ן ותוס' הרא"ש כת' דמ"מ היו מבית הורדוס שנשאו קרובותיו [שפחות] ונטמעו בהם עבדים¹. ואפשר דאף רוב נשאו לכי"ב, דמשעה שפסק גדולת מלכותם לא רצו ישראל לידבק בהם. והא דקאמר עבדא הוא, היינו ספק עבד.

[והקוב"ש [ב"ב כב] דייק דמשמע בתוס' [ב"ב ג: ועוד] דאי ס"ל דהולד ממזר נחא. וצ"ב דהאיך אכרוז שהוא עבד, והא הוה ממזר²].

כל ת"ח שמורה הלכה, ואם לאו אין שומעין לו. תוס' [יבמות עז. והתוס' רא"ש] כ' דדוקא כשהוא עצמו צריך לאותה הוראה³. אבל בחי' ר"א מן ההר כ' דמשמע התם דבכל ענין. וע"ע נוב"י [ק אה"ע כז].

והתוס' הרא"ש הוסיף כי הכא, שהיה צריך להחזיק דבריו דאכריז עליה דעבדא הוא. ואע"ג דמיעקרא לא נחת לה להכי.

והב"י [יר"ד רמב לו] הביא בשם ר' ירוחם בשם הרמ"ה דבזה"ז א"א להורות בלא ראייה מהגמ', ומש"ה שומעים לו. והביא בשם הרא"ש דמ"מ היכא דמדמה מילתא למילתא יש לחוש שמדמה מה שאינו דומה. וכת' ונר' שאם הוא פשוט במשנה או בגמרא או בפוסק אחד או בשום גאון או מגדולי האחרונים, אין לחוש לכל זה ונאמן.

אקרען כמה כתובתא בנהרדעא. המהרש"א [ח"א] דייק דלא אסרום על בעלם, דמסתמא נשאו לבני המשפחה. אלא דכיון דנתחייב כתובה בחזקת מיוחסת, קרעו כתובתה.

כשהקב"ה משרה שכונתו אין משרה אלא על משפחות מיוחסות שבישראל⁴ וכו'. בפשוטו משמע לאפוקי גרים⁵, וכל' תוס'. אבל התוס' הרא"ש חלק דגר ראוי שתשרה עליו שכונה, דעובדיה ה' גר עמוני [סנה' לט:]. והגמ' אתי לאפוקי משפחות שיש בהם פגם. [וע' מהר"ט].

תוד"ה קשים גרים. דהא לא נתערבו בשביל הגרים וכו', שהרי הרבה ערב רב היו עמהם. כ"ז מדברי רש"י [נדה יג:], ותוס' [נדה] דחו שקבלו ערבות אף על הגרים, אלא דלא הוזכר בחשבון שם, דלא ידעו חשבונם⁷.

והצל"ח [ברכות כ:]: הביא מתוס' דלא קבלו ערבות על גרים, ומסתמא אף גרים לא קבלו על ישראל. א"כ גר אינו יכול להוציא אחרים, במצווה שכבר קיים. ועוד כת' דלפי ראיית התוס' מהגמ' בסוטה א"כ אף כהנים ולויים אינם בחשבון זה. והאחרונים האריכו בזה.

דף עא.

אמר ריב"ל כסף מטהר ממזרים וכו'. פרש"י דע"י עשרם נטמעו, ולעתיד הקב"ה מכשירם. אבל הרי"ף העתיק מימרא זו גבי ר' טרפון [לע' סט.] דיכולים ממזרים לטהר, ע"י כסף, שקונה שפחה. [וכן פי' רש"י לה"ף והר"ן בכוונת הרי"ף].

מאי מגישי מנחה בצדקה, א"ר יצחק וכו' משפחה שנטמעה נטמעה וכו'. ובגמ' בסמוך

- 1 ו'כל' לאו דוקא דודאי עבד, אלא חשש עבדות.
- 2 [ובפשוטו י"ל ד'עבד' היינו פסול מחמת עבדות]. ואין לפרש דאי ס"ל הולד ממזר, הו"ל עבד ובעי גירות, וכדעת רש"י [עה: וסח:]: דא"כ הדרא קו' האיך קרו ליה אחינו. דל"מ לזה אמו מישראל.
- 3 ולשון התוס' ר"פ [שם] דקצת נוגע בדבר. דמעשים בכל יום ששומעים הוראה מפי חכם.
- 4 והגמ' דורשת מקרא דירמיה. אבל רש"י [סנהד' לט:] דרש דכתיב [בראשית יז] להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך.
- 5 [ויש שהעירו דכמה נביאים אמם גירות, דכמה נביאים יצאו מרחב ומרות. וי"ל דגדר השפחה תלי באב, דכתיב למשפחותם לבית אבותם. וגירות אינו גדר 'פגם'. והמהרי"ט דן דלכא' דוקא גר עצמו אינו ראוי, דקי"ל אף גר שנשא גירות יש לו מעלת ישראל].
- 6 אמנם רש"י [סנהד' לט:] כת' דהיו גר ולא היה ראוי לנביאות, ובזה הגמ' מקשה [שם] מפני מה זכה לנביאות [דאף גר יכול לזכות לנביאות מחמת סיבה מיוחדת].
- 7 והתוס' רא"ש [כאן] הוסיף דאף דבמכילתא אי' דהיו כיוצאי מצרים, מ"מ אינו מפורש בתורה.

מבואר דאף בזה"ז סמכי' עלה, והר"ן הק' דהך קרא איירי לעתיד לבא, והאיך ילפי' מינה דמשפחה שנטמעה מותרת היום.

כגון אלה אליהו עתיד בא וכו' כגון אלו דידעין. הרמב"ן כת' דה"מ עבדים לפי שאינן מכלל ישראל, וחללים לפי שמטהר שבט לוי ואינן נדחין מקהל. אבל פסול ממזרות ונתינות ק"ל כר' יוסי [לק' עב:] שהן טהורין לעתיד לבא, ומשמע אפילו בידועים. דאילו באותן שנטמעו השתא נמי טהורין הם, שאפי' היודעים בהם אין מעידים בהם לפי שהם טהורין מן התורה [דספק ממזר מותר].

אבל הר"ן כת' דאליהו אינו מטהר ממזרים ידועים, אלא איירי בממזרים שנטמעו [וכ"ד הרא"ש ע"ל עב:]. והר"ן כת' דאף בזה"ז מי שיודע ממזרות אינו רשאי לגלות, אלא יניחנה בחזקת הכשירה. ולעתיד לבא אע"פ שיודע יהא כשירה. [אבל אילו לא יטהר לעתיד לבא, יש להרחיק את הממזרים. ואף דמותרים מדין ספק ממזר, מ"מ לעתיד לבא יפרישום].

והרמב"ן הביא עוד בשם הראב"ד לפרש שאליהו בא ומפרישן, ואח"כ הן נטהרין. וע"ד הא דאמר' [סנהדרין צא:] עומדין במומן ואח"כ מתרפאין.

עוד אחרת היתה וקירבה בן ציון בזרוע. בפשוטו משמע דהתנא לא הזכיר שמו, כדי שלא לפרסם משפחה שנטמעה. וכ"כ התו"ט [עדיות ח ז]. ובשו"ת מהרש"ל [יב] כת' דלא פרסם משום הסכנה, וביאר דהתנא הכניס עצמו לסכנה לפרסם הכשרים.¹

אבל הרמב"ם [עדיות ח ז, והרע"ב] כת' דהתנא חס על כבוד הבריות, ללמדך כמה מתרחקים מלשון הרע שלא להזכיר שם הפסולים. [והמהרש"ל תמה עליו].

לטמא ולטהר לרחק ולקרב. תוס' [כתובות יד. והרמב"ן כאן] כ' דגבי פסול ממזרות ונתינות שייך טומאה וטהרה, וכדאמר' [לע' סט.]. יכולים ממזרים לטהר. ולרחק ולקרב שייך גבי פסולי כהונה, וכדאי' [כתובות כב:]: רחוקה בני המשפחה, [שם יד.] שהכהנים שומעים להם לרחק ולא לקרב. ועוד כ' הראב"ד [עדיות שם] כת' דהטומאה הוה פסול גמור, ולרחק הוא הולד פגום. א"נ הטומאה פסול כהונה.²

אבל חכמים מוסרין אותו וכו'. בפשוטו משמע דאין מפרסמין מפני הסכנה. אבל בגמ' אח"כ אי' יהא נזיר, ולא יגלה משפחות. והר"ן דייק דאף בזה"ז משפחה שנטמעה אינו רשאי לגלותה. ומותרת, כיון דלעתיד לבא אליהו יטהרנו.

וכת' הר"ן ומיהו אפשר דראוי לגלותה לצנועין כדי שלא ידבקו בהם [וכדאמר' דחכמים מוסרים לתלמידיהם], ואע"פ שאין בזה איסור, מ"מ אין הזרע מוכן לקדושה ולטהרה. שאין הקב"ה משרה שכינתו אלא על משפחות מיוחסות שבישראל. ומש"ה כשר הדבר לגלותן לצנועין.

וכ"פ הרמ"א [ב ה] דמשפחה שנטמעה ונתערב בה פסול, אינו רשאי לגלותה. כיון דמותרין לעתיד לבא. ואינו רשאי לגלותן אלא לצנועין [וכר"ן].

והרמ"א הביא בשם השל"ג [ל: בשם הרי"א ז] דכ"ז אחר שנטמעה, אבל מגלין הפסולים שלא נתערבו. והגר"א [לה] ציין מקורו מהא דלעיל [ע:]: דאכרוז עליהם שהם עבדים. וע"ע חז"א.

והחלק"מ [ב ט] כת' דמ"מ היכא דיש ב' עדים כשרים מגלים [והחזו"א א ל] כ' כשאנו עד מפי עד. אבל הב"ש [יט] כת' דאין מגלים.

והחזו"א [א לב] כת' דמסתבר דמשפחה שנטמעה הותרה, אף ליחיד שיודע שהם ממזרים [כיון דהוא יחיד ואינו יכול להעיד]. אך דייק מלשון הרמ"א שהותר רק כשאנו ידוע.

לא כשאני נכתב וכו'. הגר"ז [ע"ז ב ז] ביאר דאף שהשם אד' בעצם אינו שם המיוחד, הוה גדר הקריאה דשם הוי"ה. ומקרי שפירש שם המיוחד.

רש"י כת' דשם בן י"ב ושם בן מ"ב לא פירשו לנו. וע' תוס' [חגיגה יא:]: ורמ"ה והמפרשים. והתוס' ר"ד הביא מהירושלמי חד אסי אמר לר' פינחס בן חמא תא נמסור לך השם, א"ל איני יכול דאנא אכיל מעשר, ואמר רב מן דרגיל בשם לא יכיל מיכול מבר נש כלום.

1 והתו"ט תמה אמאי הכניס עצמו לסכנה עבור זה, ואדרבה היה לו לחשוש לאיסורי התורה. וכת' דבימי רבי כבר נשברה זרוע בן ציון.

2 היפך דברי התוס'.

3 והרא"ש [יומא ח יט] הביא בשם רב האי גאון דשם בן מ"ב אותיות ועדיין מצוי בשיבה בקבלה וידוע לחכמים.

מבליעין בנעימת וכו'. **התוס' ר"ד** הק' וכי רשאינן לשנות בברכת כהנים, להזכיר שם בן י"ב אותיות דשם בן ד' אותיות כתוב בתורה⁴.

א"ט פעם א' עליתי אחר אחי אמי לדוכן, והטיתי אזני אצל כה"ג וכו'. **הר"ל** כת' דמשמע דהיה קטן, ועלה עמהם לדוכן, שכהן קטן נושא כפים עם אחרים. והק' דאמרי' [ערכין יג:] דאין קטן נכנס לעזרה לעבודה אלא לדוכן לשיר, משמע דאינו עולה לנשיאת כפים. ודחה דנשיאת כפים יש אף בגבולין, ולא נחשב עבודה.

רש"י ד"ה עד שידוע לך. צריך אתה לבדוק ד' אמהות וכו'. **החז"א** [א כו] הק' דהתם כשלא ידעי' שנתערב, ובזה סגי בבדיקת ד' אמהות. אבל הכא דכבר נתערבו ל"מ ד' אמהות. וכת' דמ"מ הקילו בבדיקת ד' אמהות, כיון דרוב כשרים. וכת' דל"ד רש"י בעי בדיקה דכתיב יוחסין מדוייק.

דף עא:

כאן להוציא אשה מידו. **פרש"י** מסתמא לא מפקי'. **החז"א** [א כו] הק' דהאשה מותרת לישאנו, ואי"צ בדיקה. [וכדלק' עו.], ומה שייד להוציאו מהאשה. וכת' דאפשר דכשאין משפחתו ידוע מוציאין [ע' בסמוך].

תוד"ה כאן להשיאו. פ' מיוחסת וכו'. **המהרש"א** כת' דודאי מותר למיוחסת לינשא לאינו מיוחס, אלא דכוונת התוס' דאם רוצה שבתו תחשב מיוחסת. **והחז"א** [א כו] **והמקנה** הק' לפ"ז מהו להוציאו מאשה.

ותוס' [כתובות כד.] כת' דמי שבא לפנינו משיאין לו אשה, ואי"צ לבדוק אחריו שמא הוא פסול ממזר ונתיין. [ורק לכהונה צריך בדיקה]. ודלא כרש"י [שם, ע' לק' עו.]. דחוששין לממזרות ונתינות. **והטור** [ב] הביא כן, דכל הארצות בחזקת כשרות, כרבנן [עב:]. והטור הביא דדעת **רש"י** **והרמ"ה** דצריך לבדוק אחריו. וביאר דדוקא היכא דמשפחתו ידוע סומכין אחזקת הארצות. אבל הבא לפנינו חוששין שמא הוא פסול ידוע ממקרא.

מישון מתה. **התוס' רא"ש** כת' כדאמרי' [לע' מט:] ט' קבין ממזרין נטלה מישן. **החז"א** [יבמות יז] כת' דהיינו לענין יחוס משפחת בבל. אבל מותר לסתם אדם לינשא להם [ולאו דוקא כולם ממזרים].

ותוס' [יבמות יז. והתוס' רא"ש] הק' דבגמ' [יבמות יז.] אי' דמישן פסולה, משום פסולי תרמוד [ותרמוד פסולה טפא]. ושמא אשתרבוני למישן. **ותוס'** [יבמות תי'] ושמא בתרמוד היו רוב עכו"ם, ובמישן רוב ישראל. **והתוס' רא"ש** כ' דבני תרמוד נשתמדו ונטמעו בין הגויים.

תוד"ה עד. פ"ה לפי הענין נראה וכו' ומושכין לצפון, דאר"י בדדומה של בבל וכו'. ור"ת הפך דהנהרות מושכין מבבל לאר"י. וע' מהר"ט. ובהג' **יעב"ץ** כת' דלפי המפות שלנו הנהרות מושכין מצפון מערב לדרום מזרח, ותחילתם מצפון לאר"י. אבל בבל אינו מצפון לאר"י, והא דנקראת 'מצפון' דהדרך הכבוש מבבל לאר"י הוא דרך הנך נהרות, מצפון לאר"י. דאין דרך כבושה דרך המדברות.

דף עב.

ושמתניהו ר"א ברי' ואישתמוד. **התה"ד** [פסקים קלח, הו' ברמ"א יו"ד שלד א] כת' דקמ"ל דאף היכא דנראה לחכמים דע"י שינדו יצא לתרבות רעה לא יניחו מש"ה מלעשות מעשה. **והט"ז** [שם] תמה בזה, וע' נקודות הכסף ופתח"ת [שם].

דף עב:

כשמת רבא נולד רב אשי. **רש"י** [חולין יז] הביא מכאן דר' אשי לא ראה את רבא. אבל בשר"ת **באר שבע** [יא] הביא דהרמב"ם [בהקדמה ליד החזקה] כת' דרב אשי קיבל מרבא. והביא דבס' **הליכות עולם** [הו' בהג' מהר"ב רנשבורג עה"ג] תי' דהרמב"ם גרס עד שלא מת רבא נולד ר' אשי.

ת"ר ממזירי ונתיני טהורין לעתיד לבא. **הרמב"ן** [עא.] **ורשב"א** נקטו דהיינו אפי' ממזר ידוע. אבל **הרא"ש** **והר"ן** כת' דאיירי בממזר שאינו ידוע, וכדלעיל [עא.] דמשפחה שנטמעה נטמעה.

4 **ותוס'** [סוטה לח. ד"ה און] הביאו בשם ר' הלל דס"ד דאפשר לברך ברכת כהנים בכינוי, כגון אל אלהים צבאות, ותוס' דחו דלא מסתבר, דהאיך ישבש הקרא לומר יברך אלהים.

5 **ובהג' הר"ל** ציין דכע"ז הק' **הרא"ש** [יומא ח יט] ארב האי דהכה"ג היה אומר שם בן מ"ב אותיות בוידוי של יוה"כ. **והר"ל** הביא ד"א דשם בן י"ב הוא שם הוי"ה במילוי.

1 והוכיחו כן מהגמ' [יבמות מה.] דאמר לו זיל גלי, פרש"י במקום שלא יכירך, ויתנו לך בת ישראל כשר.

2 [ואדרבה ארץ ישראל נקראת 'מערבא' כלפי בני בבל].

והתוס' רא"ש [בתחילת דבריו] העמיד בממזר שאינו ידוע¹. וחזר וכת' דבממזר שאינו ידוע לכו"ע משפחה שנטמעה נטמעה, והמח' כאן בממזרים ידועים. דאל"כ מה הק' מקרא דוישב ממזר באשדוד. והתוס' רא"ש הק' דלפ"ז כולו אמוראי [לע' עא]. דדנו דאליהו מטהר משפחה שנתערבה כר' מאיר, ודלא כהלכה. ותי' דמ"מ איצטריך לטהר השבטים [הו' לע']. ובסו"ד הסיק התוס' רא"ש דאיירי דוקא בנטמעות, וכדברי רב יוסף דאליהו מפיק צוורני צוורני קולרין.

וכת' התוס' רא"ש די"ל דאף לר' יוסי צריך לטהר את השבטים, שנתערבו עבדים, ונראים ככהנים ולויים.

והרמב"ן [עא]. והרשב"א הק' וכי מצוות לא יבא ממזר בטילה לעתיד לבא. וי"ל דהוראת שעה תהא לאותן שהיו בדורות הקודמים², דאליהו מטהרן. ובממזרים שיהיו בימי המשיח נוהג לא יבא.

והרמב"ן כת' דה"נ בנתיני לא אמרו אלא באותן שנתערבו בישראל³. אבל נתינים עצמן באיסורן עומדים⁴, וכדאמרי' [יבמות עט:]: חלק המזבח מי יתיר. א"נ התם ה"ק כיון שיש בהן חלק למזבח אין בנו כח להפקיעו עד שיפקיענו הקב"ה ע"פ נביא לימות המשיח, ומותרין לעתיד לבא.

אר"י אמר שמואל הלכה כר' יוסי. ותוס' [זבחים מה, סנהד' נא; תו"י יומא יג] כת' דאינו הילכתא למשיחא, דנפק"מ עכשיו שלא להרחיק משפחות שאינן ידועות. [ועוד תי' כמה תי' מתי אמרי' הילכתא למשיחא, ע"ש].

מ"ט דר"י חמישה קהלי כתיבי. גבי פסולי יוחסין. ופרש"י ותוס' ד'קהל' דפצוע דכא לא חשיב, דלא הוה פסול יוחסין⁵. אבל הריטב"א הביא דהראב"ד פי' תרי דממזר ותרי דעמוני ומואבי וחד דפצוע דכא, אבל דמצרי ואדומי לא חשיב, דההוא בהתירא כתיב⁶.

והאבנ"מ [ד כו] כת' דנפק"מ בהנ"ל אי ספק פצוע דכא מותר, דאי ילפי' 'קהל', אף בזה נתמעט ספק [וכדבסמוך, וכדעת האחרונים דילפי' אכולהו]. אבל לרש"י ותוס' דלא דרשי' הך קהל אין מקור להתיר.

אבל השואל בנוב"י [ק אה"ע ו, וכ"כ רע"א] דספק פצוע דכא מותר. ואף לדעת רש"י דלא קאי אקהל דפצוע דכא, מ"מ י"ל דחד דינא אית ליה. דאל"כ מנלן דאסור בלויים וישראלים [ע' בגמ' בסמוך]. וכ"כ האבנ"מ [בסו"ד] דדבר הלמד מענינו וילפי' חדא מאינך.

ורע"א כת' דאף מדרבנן י"ל דמותר, דלא אסרו רבנן דלאו בר אלודי [וע' בסמוך]. גם י"ל דממזר דמשום פסלות הוה בכלל מעלת 'יוחסין' משא"כ ענין פצוע דכא לאו ענין יוחסין הוא.

1 ותוס' [זבחים מה.] ציין דבסוגיין פי' אי איירי בממזר ידוע או שאינו ידוע.

2 [אבל ממזרים של אותו הדור לא יטהרו, ומש"ה לא נחשב ביטול כל המצווה].

3 משמע דהיינו נתינים שנטמעות. וצ"ב דהרמב"ן משמע דממי' לממזרים, ובממזרים נקט דמותרין לגמרי. ואפשר דכוונת הרמב"ן דנתינים שלא נתגיירו עומדים באיסורם, אבל נתינים דכבר נצטרפו לישראל מותרין. [ובלא"ה דעת הרמב"ן דמדאור' רק דור ראשון של נתינים אסורים. וע"כ הנידון על נתינים שמתגיירים בכל דור ודור. וצ"ע].

4 משמע דכוונתו להק' דאילו יתבטל שלא יהיו יותר נתינים, נחשב שנתבטל דבר מהתורה. ואין יותר ז' אומות לעתיד לבא. וע"כ דנתינים ידועים אסורים.

5 ועוד כת' תוס' דל"ש ביה קהל [דאין בו נקיבות]. ובתוס' חכמי אנגלי' כ' דלא חשיב קהל דפצוע דכא דאינו מוליד לא יבא בקהל.

6 והירושלמי אינו מונה פצוע דכא דלא הוה פסול יוחסין, ולא מצרי ואדומי דהוה עשה.

דף עג.

חד לכהנים, חד ללוויים וכו'. **התוס' רא"ש** הק' דבגמ' [הוריות ו: א] דשבת לוי לא אקרי קהל, דכל שאין לו אחוזה לא מקרי קהל, והכא משמע דטפי עדיף לפרש כהנים ולויים מאשר שאר ישראל. וי"ל דהכא כתיב קהל ה' מסתבר דאותם הקדושים טפי מקרי קהל ה'. **והמהר"ט** תי' דהתם הנידון מה נחשב ציבור או יחיד, ובה אמר' דשבת לוי לא איקרי ציבור [בפנ"ע]. אבל כ"ש דמקרי 'קהל' בדבר דלא תלי [בחשיבות] ציבור.

ספק ממזר

חד למישרי שתוקי וכו' ממזר ודאי הוא דלא יבא, הא ממזר ספק יבא. **פרש"י** דדרשי' הא ממזר ספק יבא. ו**פרש"י** [ד"ה ואבע"א] דאי לא אייתר קרא הו"א ככל שאר ספיקי איסור, אזהרת ודאי ללקות, ואזהרת ספק לאיסור.

והרשב"א [בח"י, ותוה"ב ד שער א יא: בדה"ס] הביא דבשול"ת הרמב"ם דקדק מכאן דהא דאמר' בעלמא [ביצה ג: ועוד] ספק דאורי' לחומרא, היינו מדרבנן [וכ"פ הרמב"ם]. דאילו מדאורייתא לא אסרה תורה אלא את הודאי. **והרשב"א** [וכן הר"ן לע' לט. טו: בדה"ר] חלק דספק דאורייתא מדאורייתא אסור [ע' בסמוך], והכא דרשי' מיתורא ד'קהל' דספק מותר². ואדרבה דוק מינה טעמא דגלי קרא, הא לאו הכי אפי' ספק ממזר הוה בכלל לא יבא. וממנה דכל ספק דאורי' מדאורי' לחומרא.

והרשב"א [בתוה"ב] כת' דאפשר דכוונת הרמב"ם דמהכא ילפי' לכל מקום.

והרשב"א הק' דא"כ האיך מתחייב אשם תלוי, למאן [כריתות יז:]: דלא בעי חתיכה מב' חתיכות³. ואף איתנ' מ"ד פליג רק לענין קרבן, דלא נח' לענין להתיר לכתחילה⁴. ועוד דאמר' [חולין יא] מנלן מדאורייתא דמהני רוב וחזקה, ואתינן למפשט מפסח ועגלה ערופה ושעיר המשתלח ושחיטה, דסמכי' דרוב אינו טריפה. ואם אי' הא כל ספק מותר מדאורייתא⁵.

ועוד הביא **הרשב"א** דאמר' [לע' לט.]: דספק ערלה בחו"ל מותר, דכן נאמרה ההלכה להתיר ספק. אלמא בארץ ספק אסור מדאורי' [דאיצטריך הלכה להתיר]. **והר"ן** [שם] כת' דאי מהא לא איריא, דערלה בחו"ל ילפי' להתיר כל שנולד ספק, ואע"פ שאינו כדאי להתיר במקום אחר, ואפי' קרוב לוודאי. ועוד דערלת חו"ל התירו אפי' לספק אהדי [לע' שם], ואף דבשאר איסורין כה"ג עובר בלפני עוור.

והפנ"י תי' דדעת הרמב"ם דבעי מיעוט לספק ממזר, אפי' היכא דיש רוב לאיסור מותר, דאינו 'ודאי'. דילפי' גזיה"כ דעדיף משאר איסורין היכא דיש רוב אסור. אבל **הש"ש** [א א] חלק דהיכא דיש רוב לאיסור אף ספק ממזר אסור [וע"ע בסמוך].

והפ"ח [י"ד קי] כת' דספק ממזר מותר אף כשיש חזקת איסור.

והש"ש [א ב] כת' דאיצטריך קרא להתיר היכא דיש ב' חתיכות, ואיקבע איסורא.

והמהר"ט [ב י"ד א] תי' דספק ממזר הותר בתורת ודאי. ונפק"מ דמותר בבית ישראל וממזרת בבית א', ואין בזה משום תרתי דסתרי⁶. [וע"ע בסמוך].

1 **שהרמב"ם** [כלאים י כז, ואיסור"ב יח יז, אבוה"ט טז, טומ"מ ט יב] כת' דכל הספיקות בין בטומאה בין במאכלות אסורות בין בעריות ושבטות אין להם אלא מדברי סופרים. [והכס"מ טומ"מ הק' הראב"ד טומ"מ השיג על דברי הרמב"ם, אבל בהל' כלאים הסכים].

2 **וכ"כ בשול"ת הר"ן** [נא] דבסוגיין מבואר דבממזר בלחוד אמר' ולא ממזר ספק, ומדרשא דקראי. אבל בשאר איסורין הולכין בספיקן להחמיר מן התורה. [ודן נפק"מ דכשנכנס לספק, נחשב דחל הנדר לענין שיוכל להתיר את נדרו. ע' נדרים צ.].

3 **אמנם הכס"מ** [טומ"מ] הביא **ספר ישן** דבחיבי כריתות הרמב"ם מודה דספיקו דאורייתא. **והאחרונים** דחו דמפורש בגירסת הרמב"ם בין בעריות ובין בשבת וכו'.

4 אבל **הש"ש** [א ה] כת' דע"כ נח' הנך תנאים לענין זה. וע"ע שער"י [א ג] וקוב"ש [לש"ש א] מש"כ בזה. **והש"ש** [א ד] הביא דנח' בזה בגמ' [חולין ט:]: דנטל זאב בני מעיים אי חיישינן שמה במקום נקב ניקב, דרבא נקט דכמו שספק סכנה לחומרא אף ספק איסור לחומרא. ואביי חלק דמצאנו ספק טומאה ברה"ר מותר. וביאר הש"ש דאביי [ורב סימי שם] ס"ל דהספיקות מדבריהם. ורבא ס"ל דהוה דאורי'. [וכת' דלפ"ז סוגיין מדברי רבא, ומש"ה אף הרמב"ם מודה דסוגיין ס"ל דספיקות דאורי'].

6 אבל אי הוה מחמת ספק, אם נשא ישראלית, אפי' מתה או גירשה, אסור בממזרת. [וכדין ב' שבילים דכיון דעבר בשביל א', אם יחזור בשביל הב' חייב קרבן בממ"נ, ע' שבועות כ:].

אמנם עדיין קשה מדברי שו"ת הרמב"ם [הביאו הרשב"א] דלמד מכאן לכל מקום, ומשמע דאף ממזר הוה בכלל שאר היתר ספק דאורייתא [וכה"ק הכפר"ת [בסוה"ס], וע' קובה"ע נח]. ויש שביארו דאי ספק דאורייתא לחומרא, היה צריך לדרוש דהותר הכא דא"צ לחוש לספק. ומהא דילפי' דהוה היתר גמור, ע"כ דאף בעלמא ספק מותר מדאורי' [ועד"ז כת' השעה"מ טומ"מ ט].

והחוות יאיר [קצב סא] כת' דאף לדעת הרמב"ם, מדרבנן ספיקא לחומרא. אלא דכאן הותר הספק להדיא מהלכה. [וכ"כ המהרי"ט [הנ"ל] דבסוגיין מבואר הטעם משום מעלה ביוחסין, והא בכל ספיקות החמירו קבנן משום גדר וסייג, ואמאי הוסיפו טעם מעלה ביוחסין. וע"כ דשרי רחמנא ספק ממזר לגמרי].

והחולד [קי בית הספק] כת' דהרמב"ם למד מהגמ' [סוטה כט.] דממעטי' כל טהור יאכל בשר, טהור ודאי יאכל, ואף דליכא יתור דרשי' דכל מה שהוזכר בתורה דרשי' דמשמעותו על הודאי ולא ספק.⁸

ועפ"ז כת' דיש חילוק בין היכא דכתב רחמנא קום ועשה לשב ואל תעשה. דבכל הלאוין דכתיב את זה לא תאכלו, כגון חזיר וחלב, אמרינן חזיר ודאי וחלב ודאי לא תאכל, אבל ספק יאכל. משא"כ בצווי עשה, אמרי' ודאי ולא ספק, וצריך לקיימו בודאי ולא ספק. וביאר בזה דברי הגמ' [חולין יא] דילפי' רוב, דקאי אהא דאמרי' זכר ודאי. וכן אשר יעבור פרט לטריפה שאינה עוברת, ובעי' ודאי עוברת.

ורע"א כת' דספק ממזר בספיקא דינא אסור, וכדברי הפוסקים דנחשב ידוע.

אך רע"א דן באופן דהוה ספק במציאות, אלא שתלוי במח' הראשונים האם יש בזה הכרעת חזקה, דאפשר דכה"ג מקרי ספק במעשה. ול"ד לכו"ז דכולם שווים, וא"א לדונו בפנ"ע.

פצוע דכא – הרמב"ם [איסור"ב טז א, ב] כת' דפצוע דכא אסור בממזרת ודאית, שאיסורה מה"ת. ומותר בגירות ומשוחררת, ואפי' נתינה וא' מהספיקות מותרת לו. דכיון דאסור בקהל, לא גזרו בו על הנתינים ועל הספיקות. **והראב"ד** השיג דמותר בממזרת. [וכ"ד שאר ראשונים].

והב"ש [ה ב] הק' דק"ל דממזר ודאי אסור בספק ממזרת, ומ"ש דספק ממזרת מותרת בפצוע דכא. ואע"ג דדרשי' בקהל ודאי, היינו מדאורי', אבל רבנן גזרו [וכדנתן עד.]. **והבית מאיר** [ה] תי' דלא החמירו בפצוע דכא כיון דאינו מוליד [וסברא זו הוזכרה בס"ד להגמ' יבמות עו.]. **והשעה"מ** תי' דבפצוע דכא ל"ש מעלה ביוחסין, ומש"ה הקילו. וכ"כ הש"ש [א ו] דכיון דהנידון משום איסור פצוע דכא, אינו בגדר איסורי יוחסין, אלא כשאר איסור דעלמא. וכיון דהתורה התירה ספיקו בתורת ודאי, אינו בכלל גדרי ספיקות מדרבנן. אלא משום מעלה ביוחסין.

אך השעה"מ [טו ט] תמה האיך פצוע דכא מותר בספק, הא אסור בישראלית וכן אסור בממזרת, וממ"נ יש כאן איסור. **והשעה"מ** הוכיח מזה כדעת **המהרי"ט** [הנ"ל] דספק ממזר הותר בתורת ודאי, אף היכא דהוה תרתי דסתרי, דכל שהוא ספק, הו"ל כקהל בפ"ע. ולא חשיב קהל.

והנוב"י [ק אה"ע ו] תמה דהיכא דבמעשה א' ממ"נ עובר איסור אין כאן ספק כלל, והאיך יתכן להתיר.¹¹

והנוב"י [ק אה"ע ו] ביאר עוד דבכל ספק, צריך להחמיר מספק. אבל בשתוקית אם נרצה להחמיר בספק צריך לחוש לכל צד לחומרא, לאסור אותה לישראל [שמא ממזרת היא] ולאסור אותה לממזר [שמא כשירה היא], ותרתי חומרי סתרי אהדדי, ולא רצה קודשא ב"ה לגזור תרי חומרי דסתרי. וא"א להחמיר בחד צד ולהקל בחד צד, דמאי אולמיה דהך צד מהך צד ולכן התיר שניהם. [ועפ"ז דן דאין להתיר ספק גירות לממזר. אף דהוה ספק באיסור ממזרות, אינו ספק בגוף הדבר].

[והגמ' דנה שם בגדרי ספק טומאה ברה"י עי"ש].

ורע"א [יר"ד כז ש"ך ב] הביא בשם ס' **תיבת גומא** [וירא] [להיפך, דלשאר ראשונים] דבמצוות עשה ל"א ספיקא דאורי' לחומרא, דחילוק גדול בין קום ועשה לשב ואל תעשה. ורע"א כ' דיש להמתיק עוד דל"ת ילפי' מדאיצטריך להתיר ספק ממזר, אבל עשה מנלן.

והשעה"מ הביא דה"ה [טו יא וכו'] כת' דספק ממזר אסור בממזר ודאית מדינא, דאינו בכלל ההיתר דספק ממזר. והק' א"כ מ"ש פצוע דכא. וע"כ מדינא מותר, ור"א [עד.] אסר משום מעלה ביוחסין.

דמ"ה לא גזרו נתינה לפצוע דכא. אך הנוב"י דחה דלמסקנ' לא קאי התם. ועוה"ק דהכא האיסור לשתוקית, כמו שאסרוה בשאר איסורי קהל [דמצד הממזר ל"ש בזה איסור], אמאי לא אסרוה אף בפצוע דכא. ועוד דחה דרך לא תתחנן דתלי בהסרה, שייך סבר' לאו בר אולודי.

וכת' דאפי' למש"כ המהרי"ט דמותר לישא ב' בבת א', הא לא משכחת שיעבל ב' נשים בב"א. אבל ביאה א' דיש ממ"נ איסור אינו נכנס לגדר ספק כלל.

והש"ש [א ו] תי' דהתורה התירה ספיקות, ואם היא ממזרת, הא ממזר ספק מותר. ואם היא כשירה, הא קהל ספק התירה תורה לפצוע דכא, והכל בתורת ודאי.

ממזר דלא ידיע - החז"א [א לד] תמה על המהר"ט דאי' [יבמות עח]. דממזר דלא ידיע לא חיי, והא כיון דאינו ידוע, הוה ספק ממזר והותר לגמרי. [ואינו מכשול¹²]. והחז"א הוכיח דלא כדברי המהר"ט, ואינו היתר גמור.

והקוב"ה [נח] הביא בשם ר' שמעון לחדש דספק ממזר הותר רק כשנולד הספק, דההיתר הוה מחמת שנסתפקו עליו [וכעי"ז דין ביטול ברוב, דההיתר נהפך לאיסור, שייך רק במקום שנסתפקו בדבר¹³]. אבל ממזר דלא ידיע, לא נודע כלל ספיקו, ועדיין לא חל דין היתר. [אבל אילו נתעורר ספק, הותר בתורת ודאי. ושפיר חיי].

והקוב"ה [הק' דבדברי הר"ן מבואר דמחמת התיר ספק ממזר אינו רשאי לגלות המשפחה [וכדלע' עא]. ומבואר דההיתר חל אף קודם.

והקוב"ה [ע כת' דע"כ צ"ל דהטעם דממזר דלא ידיע לא חיי משום דאינו מיוחס, ואף דאין בו איסור, מ"מ אין השכינה שורה אלא על המשפחות המיוחסות שבישראל. וכ"כ החז"א [בסו"ד] דנהי דהתירה תורה הספיקות, מ"מ ב"ד מחוייבין להשתדל להרחיקן. דאין רצון התורה בטמיעתן.

רוב - הפנ"י [הנ"ל] כת' דבספק ממזר הותר אף היכא דיש רוב לפסול. והאחרונים ביארו דרוב הוה דין הכרעת התורה, ולא נחשב שיודע גוף הדבר. וכל שאינו יודע שהוא ממזר אין כאן איסור. ועד"ז כת' הר"ן [לע' ספ"ק] גבי ספק ערלה, דאפי' רוב לאיסור מותר, כל שלא נודע איסורו. [וע"ע קה"י לו שהאריך בענין זה].

אבל הביא דבתוס' [כתובות כו:] מבואר דלא כן. ועוד הביא דהרשב"א [בע"ב] כת' להדיא דהיכא דיש כשרים, אסור בממזרת. [וע"ע לק' עה].

והאחרונים הביאו דברי השיטמ"ק [ב"מ ו: בשם הרא"ש] דאף היכא דאזלי בתר רוב עדיין מקרי 'עשירי ספק', ואף דהתורה התירה ספק זה באיסורין, מ"מ לא נפיק מכלל ספק. ורע"א הביא דמדברי השיטמ"ק סייעתא לפנ"י.

אך הש"ש [ב טו] חילק דכ"ז ברובא דאיתא קמן, דכל דפריש לא תלי בסברא¹⁴. אבל רובא דליתא קמן נחשב ודאי¹⁵, והוה סברא.

והש"ש כ' דהגמ' כאן שדנו מצד רוב היינו מקמי דאמרי' ממזר ודאי, ומש"ה אזלי בתר רוב כשאר דיני התורה. אבל בתר דילפי' דבעי ודאי, כל דפריש לא נפק מכלל ספיקא.

ועוד חילקו האחרונים [דב"א א כב, לד ד] דסברת הרא"ש דוקא לענין 'מנין', דהכרעת התורה לא חשיב עשירי ודאי. דגדר מנין תלוי בידיעת האדם. אבל ספק ממזר תלי בהכרעת התורה, וכיון דהוכרע בגדרי התורה נחשב ודאי.

ורע"א כת' דהיכא דדנו על דינים אחרים, והוכרע ע"פ רוב, הוחזק אף לענין ממזר. ויסוד זה כ' ההפלאה [כתובות טו:] ליישב קו' תוס' [שם]. והאחרונים העירו דבדברי תוס' ושא"ר [שם] מבואר דלא ס"ל הכי.

שם. וחד למישרי ממזר בשותקי, וחד למשרי שתוקי בישראל וכו'. פרש"י דנתמעט ממזר ודאי הוא דלא יבא [וכדאי' בגמ' בסמוך]. והתוס' רא"ש הק' [לל"ק] דקאי איתורא ד'קהל', והאריך דרשי' מיתורא דקהל להתיר שתוקי בישראל, בשלמא ממזר בשותקי דרשי' בקהל ספק יבא, אבל למישרי שתוקי בקהל ודאי היכי מפיק מיתורא דקהל. וי"ל משום דאם אינו ענין לקהל ודאי, תנהו ענין לממזר ודאי. א"נ לאשוויי ממזר לקהל.

והנוב"י הביא שהרב מראדויל העמיד את דברי הרמב"ם לישא ממזר פצוע דכא, ואף דבעלמא שתוקי אסור בממזר ודאי, הכא הקילו.

12 והחז"א כת' דאינו משום להציל הטמיעה, דהרבה שלוחין למקום. לזווג ממזר בממזרת, או למנוע זרעו. 13 וביאר דבתערובות יבש ביבש לא נעשה שום השתנות בדבר המתבטל, אלא שהספק מתירו, וא"כ הספק הוא סיבת ההיתר. וכל זמן שלא נודע התערובות הרי אין כאן ספק שיתירו.

14 דאף המיעוט לפנינו, ומסברא יכול לפרוש מהמיעוט כמו מהרוב. אלא משום גזיה"כ דכל דפריש. 15 שהרי סומכים על רוב בעילת אחר הבעל לייחסו אחר אביו. [ואל"כ לעולם לא ימצא ודאי ממזר או ודאי קהל].

והמהר"ט הק' דאילו ספק ממזר מותר משום דספק דאורי' לקולא [מדאורי'], וכשו"ת הרמב"ם [הנ"ל], אמאי איצטריך ב' קראי, שתוקי בממזר ובישראל. יבוא חד קרא ויגלה על תרווייהו [שהרי ילפי' מהכא לכל מקום]¹⁶. וע"כ דהוה היתר מחודש.

שם. השעה"מ הביא בשם ס' אליהו רבה דדוקא ספק ממזר מותר, דבזה אייתר קהל. אבל ספק עמוני אסור¹⁷. אך הביא דתוס' [יבמות עח.] מבואר דספק קהל מותר¹⁸. וכ"כ הראב"ה [שו"ת קנא] ותשב"ץ קטן [תקלח] ספק עמוני ומואבי מותרין. ומש"ה לר' מאיר דחייש למיעוטא מקבלים גרים, ולא חיישינן דעמוני ומואבי הוא [ע' ירושלמי דמאי ב א.]. והשעה"מ ביאר דגלי אכל הנך 'קהל'.

והחז"א [א יד] דייק דאף כהן מותר בשתוקי מדאורי' [דקאי א'קהל' כהונה], ולא אמרי' דהוה ספק חלל. וע"ע מקנה [לק' עו.]. והחז"א הוכיח דספק חלל מותר מדאורי'. וכ"ד הפלתי [קי ל בסופו], ובהג' ברוך טעם השיג עליו מהירושלמי.

מאי אמרת דילמא אזלה איהי לגבייהו, ה"ל קבוע וכו'. והרמב"ן ורשב"א הק' דמ"מ אם הוא הלך אצלה, הוה יש רוב, ואם היא הלכה אצלו הוה מחצה, והרי רוב להכשיר. וכע"ז הק' הריטב"א דהוה תרי ספיקי, וס"ס לקולא אפי' באיסור דאורי'¹⁹. ול"צ מיעוט ממזר ודאי. והראשונים כת' דהגמ' נקטה לרווחא דמילתא, אפי' תחוש יותר מהדין.

והרמב"ן כת' דכי איצטריך קרא היכא דחזינן דאזלא לגביה²⁰. א"נ בעיר שמחצה כשרים ומחצה פסולים, ודלתות מדינה נעולות²¹. ואפ"ה אמרה תורה ממזר ספק יבא. א"נ אסופי [דהנידון על אמו, ולא אביו].

ומבואר מקו' הראשונים דהיכא דהוה ספק קבוע, יש להתיר מטעם רוב או ס"ס. ובגמ' [כתובות טו.] אי' ל"צ דאזלי' איהי לגבייהו [והוה קבוע]. ולהנך ראשונים יל"פ דידעי' דאזלי' איהי לגבייהו, הא לאו הכי מותר. אבל רש"י [שם] גרס איכא דאזלי, [משמע דמספק אסור, וכ"כ הרא"ה [שם] דספיקא דאורייתא לחומרא²²].

אבל השעה"מ [איסור'ב יט כג] כ' בשם אורים גדולים דשתוקי לא נחשב ס"ס, דכולא חדא ספיקא²³. וכ"כ המהר"ט [כאן, וב י"ד ב] בשם י"מ דכולא חדא ספיקא, דאת"ל לפסול נבעלה לא איכפ"ל מי אזלה לגבי מי. [וע"ע ש"ש ד כג].

והשער'י [א א] הביא דבשו"ת הרשב"א [א רעב] אי' דהיכא דיש ספק איזה חתיכה גדול יותר, כל זמן שלא נתברר ל"ש לדון מצד ביטול ברוב. והשער'י הק' מסוגיין, דאף מספק אזלי' בתר רוב²⁴. ותל' דהתם היועד מה האמת אינו מועיל כלום, א"כ ממ"נ ל"ש רוב. דכלפי מי שיועד, יודע אם איסור או היתר. ואילו הכא ע"י ידיעתו מתקרב הספק.

שמא ישא אחותו מאביו, אלא מעתה וכו' אלא לא שכיח. וכ"פ הרמב"ם [איסור'ב טו כט] דשתוקי ואסופי

16 והש"ש [א ב] כת' דסוגיין ר' יוסי, דס"ל דאשם תלוי ל"ב ב' חתיכות. וע"כ ס"ל דספק דאורי' לחומרא מדאורי'. והרמב"ם קאי להלכה.

17 והביא דכן משמע [ידים ד ג] דעכ"ם בזה"ז מותר [ולא חיישינן שמא עמוני] משום כל דפריש. והשעה"מ דחה איצטריך להתיר מדרבנן, דהחמירו בספיקות. [ואף דרבנן החמירו משום מעלה ביוחסין. ומבואר דאף בחשש עמוני וכדו' שייך מעלה. וע' בסמוך בשם ראב"ה].

18 דתוס' [יבמות עח.] הק' דמצרי שני, יכול לטהר ע"י שישא שתוקית. והשעה"מ הוכיח דאין איסור לשתוקית בספק מצרי. אך האב"מ [ד כו] דחה הוה מיעוט ספק שתוקי דאינו קהל.

19 והפנ"י כת' דאף כוונת הרמב"ן ורשב"א משום ס"ס. דהא ליכא רוב לפנינו.

20 והפנ"י [כתובות טו.] דן למאן דל"ל קבוע, היכי משכח"ל ספק ממזר.

21 והוסיף דדלתות מדינה נעולות [כתובות טו.], דאל"כ שמא בא מרוב העולם. ויל"ד האם כוונתו דרוב העולם כשרים. או אף אי הוה ספק, הרי יש ס"ס, שמא מהמדינה [ומחצה כשרים], ושמא מחוץ למדינה. [וצ"ב דאף מחוץ למדינה הוה מחצה פסולים, ויש להעמיד ס"ס להתיר כמו לאסור. ואכמ"ל בזה].

22 וכן ברא"ש [נזיר יב.] מבואר דהיכא דספק קבוע מותר [אלא משום חומרא יתירא החמירו בשליח לקדש].

23 והביא ראה דבגמ' [כתובות יד.] קרי' חדא ספיקא, ולא ס"ס. ורע"א [לשעה"מ] השיג דהתם יש רוב, אלא דמחמירים ביוחסין שלא לסמוך על רוב. וכוונת הגמ' דלולי הדין רוב אין כאן ס"ס. ואילו הריטב"א כאן קאי מדאורי'.

24 ויש לחלק דהתם לא ידעי' אי איכא רוב כלל. ואילו הכא ידעי' דיש רוב. אלא דשמא קבוע, ובקבוע יש דין שלא להכריע ע"פ הרוב.

אינם אסורים בכל אשה שאפשר שתהא ערוה עליהם, שאין אסורים העריות ומחזיקין אותו מספק בשאר בשר עד שיועד בודאי שהיא ערוה. [וע"ע יבמות לז:].

ומ"מ פסק הרמב"ם [שם כז] דשתוקי שקידש אשה דאפשר שהיא ערוה עליו, הרי היא ספק אשת איש. [ואין הורגים הבועל]. והראב"ד השיג דהולכים בני נפשות אחר הרוב [סנהד' סט:].

אלא מעלה עשו ביוחסין. הרמ"ה כת' ולעולם משום ספק ממזר. והפוסקים דנו אי הוה משום גזירת קבוע, או החמירו בכל ספיקות [וע"ע בע"ב]. אבל רש"י [בתחילת העמ', ד"ה וחד] כת' דגזרו משום שמא ישא אחותו מאביו. ולכאור' כוונתו אף למסקנא, משום מעלה חששו לאיסור עריות²⁵. [אבל שתוקי ושתוקית לא גזרו מעלה זו].

תוד"ה מאי. דהאי נמי יש להכשיר, שמא בא ע"י שם וכו'. וצ"ב וכי חיישינן למעשה נסים [ע' יבמות קכא: ²⁶]. והרא"ש כת' נחוש שמא בא בצינעא, כגון אבוא דשמואל שבא ע"י שם. [אמנם המשנ"ל [אישות טו ד] כת' דמש"כ הרא"ש בצינעא, היינו חוץ מדרך הטבע. דאל"כ פשיטא דתלינן בבעל²⁷]. והמשנ"ל [שם] דן דנתלה דנתעברה [מאדם אחר] באמבטי, ואין הולד ממזר²⁸.

בא"ד ו"ל דהכא איכא ריעותא שהשליכתו וכו'. והרא"ש חלק דתי' זה אינו מקובל אצלי, דשמא השליחתו מפני הבושה, שאינם מאמינים לה שבה בעלה. דנשים לאו דינא גמירי, ואפי' גברי לא יודעים ירושלמי זה, ואין דין זה ידוע. ויש לתלות דמש"ה השליחתו, ולא לעשותו ממזר מש"ה. ו"ל דהכא שהבעל והאשה²⁹ מודים שלא בא.

בא"ד שאם היה מהארוס לא היה משליחתו. המהר"א ביאר דאף תולה בארוס, מ"מ בושה בדבר. דהוה דרך זנות. והאחרונים ביארו דאי באמת הוה מהארוס, אינה בושה כ"כ. אבל היכא דבאמת זינתה, הוה בושה דאף התלייה הוה זנות. ועוד דחוששת דהארוס יכחיש אותה.

דף עג:

אין בו משום אסופי. בפשוטו משמע שהוא כשר. והמהר"ט הק' ומי עדיף משתוקי, דהאם לפנינו ואסור מדין שתוקי. ותי' דכוונת הגמ' דנאמנים עליו, אבל כל זמן שלא העידו עליו דינו כשתוקי. והנוב"י הק' דמסתימת הפוסקים משמע דמותר בלא בדיקה¹.

והנוב"י [ק אה"ע ז, ה' בפתח"ת ד מא] תי' דשתוקי כיון שאמו ידוע, צריכין לדון עליה ומש"ה הוה חשש קבוע [משמע דמיגו דיש נידון על האם, ונחשב קבוע. אף הולד הוה קבוע²]. משא"כ אסופי, דכל הנידון על התינוק. והוה כדן בשר הנמצא בשוק דכל דפריש מרובא פריש, ומותר.

והבית מאיר [ד כו, ה' בש"ש ד יז] השיג דאף כשהאם לפנינו, התינוק אינו קבוע. ולא איכפ"ל דהאם קבועה, דל"ש בזה מיגו. [וע"כ דגזירת שתוקי לא הוה משום חשש קבוע].

והש"ש [ד יח] כת' דאף כשהנידון על התינוק נחשב קבוע [וכנוב"י, ולאו מטעמיה], והביא דכ"כ הרשב"א [תוה"ב בית ד א יד: בדה"ס] דכיון שיש ספק ללוקח, ומש"ה אסור אף לנו. וכיון דיודעים מי לקח מהחנות נחשב קבוע. אבל אם נפל מהלוקח, הוה פריש. ומש"ה ה"נ כיון דהאשה הלוקח לפנינו הוה קבוע דאור' לכו"ע. אבל אם אינה לפנינו, הוה נמצא בשוק

25 וכו' ראב"ה [שו"ת בתחילת הספר קנא] דספק עמוני ומואבי מותרין, ולא גזרו רבנן. דל"ש בזה גזירה שמא ישא אחותו מאביו. [אמנם צ"ע דבמשנה [ידיים ג] משמע דבעי היתר רוב, דסנחרב בבל האומות. אבל אי קבוע בדוכתא אסור מספק. והשעה"מ [הו"ל ע' פ' מדברנן].

26 [ודוחק לחלק בין לקולא ללחומרא. אמנם לתי' התוס' ו"ל דהיכא דיש טענת ברי חיישינן].

27 והמשנ"ל [שם] הביא דאף דהוה חששא רחוקה מאוד, ובכל התורה לא חיישינן להכי. דאל"כ לא משכח"ל עדים זוממים [ע' מכות ה. גמלא פרחא], ומבואר [גיטין פד] דתנאי ע"מ שתעלי לרקיע נחשב מפליגה בדברים. ולא אמרי' דאפשר ע"י שם.

28 והוכיח מכאן דא"א דבר זה במציאות כלל. [וע"ע ברכי יוסף אה"ע א יד].

29 אבל תוס' [בתי' הב'] תלו רק באשה.

1 והביא דכ"מ רש"י [כתובות טו:]. וכן הריטב"א כ' דאם נמצא בצידי רה"ר א"צ לנאמנות. ולכאור' מבואר דהא דאמרי' אין בו משום אסופי, היינו שמותר בלא בדיקה.

2 ובתחילת דברי הנוב"י כת' דשתוקי נולד בזנות [ומש"ה מעלה עשו ביוחסין]. אבל אסופי ו"ל דהוה בכשרות. ומש"ה היכא דיש סימן שלא השליחתו לשם מיתה, כיון דאין ריעותא מותרת.

3 ועפ"ז כת' הנוב"י דאף שתוקי היכא דאמו מתה לפני שהיו נידון עליה בב"ד, הולד מותר. דאין כאן נידון על האם.

ומותר מדין כל דפריש⁴. [וע"ע שער"י ד ד].

והחז"א [ז ה] כת' לפרש דכיון שרוצה שיחיה תלינן שהוא כשר. וביאר דפנויה שנתעברה מכשר, י"ל דלא אלים כיסופא כ"כ, ורוצה שיחיה. אבל אם כשהולד פסול אלים כיסופא. וכת' דכ"ז כשהשליחתו, אבל רוצה שיחיה. אבל היכא דהיא מחזיקתו אין ראה שכשר. דאף פסולות, הרוב אינם משליכות בניהם למות משום כיסופא.

נאסף מהשוק אין נאמנין. החז"א [ב יח] כ' דאף לדעת הראשונים [ע' לק' עד. ועח:] דהאב נאמן מדין יכיר אף כשאינו מוחזק כבנו. גבי אסופי שנאסף מהשוק אינו נאמן, דיצא עליו שם אסופי.

ובשני רעבון אע"פ שנאסף מהשוק נאמנים עליו. פרש"י שהרבה נשלכין, לא רצו לפוסלם מחמת יציאת קול. [ומש"ה מהני אף שיצא עליו שם אסופי]. אבל הרמב"ם [איסור"ב טו ל] כת' דבשני רעבון נאמנין, שהשליכתו מפני הרעב והיו רוצים שיזונו אותו אחרים, ולפיכך שתקו עד שנאסף.

והריטב"א כ' דאע"ג דאשכח ברה"ר, תלינן שהניחתו בצידי רה"ר ואיגגדר לרה"ר. דכיון דיש מקום לתלות להתיירא תלינן. אבל אם אמרו שהניחו ברה"ר אין נאמנים⁵, דאנן סהדי דמשום שני רעבון ודאי לא קטלינן ליה.

ג' נאמנים לאלתר וכו'. הריטב"א כ' אבל דיין ובעל מקח [ע' בסמוך] יש להם זימני אחריתי.

והט"ז [ד כ] דייק דדוקא לענין זה יצא ראשון אמר' דחיה נאמנת דוקא לאלתר. אבל שאר נאמנות חיה, לומר זה כהן וכו', דהוה ברייתא אחרת הוה אף לאחר זמן.

פוסרת חברותיה וכו' נמצא דם תחת א' מהם וכו'. התוס' רא"ש הק' דכיון דהוה ג' נחשב רה"ר, וספק טומאה ברה"ר טהור⁶ [וכמו ב' שבילים דשניהם טהורים בבאו לשאול בזא"ז]. ובתוס' ר"פ תי' דכיון דשינוית חשיב מקום סתירה.

והתוס' רא"ש תי' דע"י נשים לא נחשב רה"ר, דגמרי' ספק טומאה מסוטה, ואסור להתייחד עם כמה נשים, א"כ נחשב מקום סתירה⁷. [והאחרונים דנו בזה].

ועוד תי' דדמי לב' שבילים, דממ"נ א' טמא. וכ"כ תוס' [סוטה כח:] דל"ד לסוטה דא' מהם ודאי טמאה, והאיך נטהר את כולם, ודמי לב' שבילים. [ובפשוטו משמע דוקא בבאו לשאול בב"א. אבל הט"ז [יר"ד קצ יז] דכיון דהספק נולד בין שניהם, אין חילוק בין באו לשאול בב"א או בזא"ז. ועי"ש נה"כ ושאר אחרונים].

ותוס' [נדה ב.] תי' דגמרי' ספק טומאה בטומאת מגע ולא טומאת ראייה. ועד"ז כ' התוס' רא"ש בשם הירושלמי דלא ילפי' מעת לעת שבנדה מסוטה, דטומאה היוצאה מגופו ל"ד לשאר טומאות.

אמר ר"ח שבדקה עצמה כשיעור ווסת. האחרונים העירו דאחר שיעור ווסת ל"מ להחשב תלייה, דשמא נטמאת אח"כ. ול"ד לאינך דהטעם משום דאינם נאמנים. וצ"ע.

נאמנות חיה

ת"ר נאמנת חיה לומר זה כהן זה לוי זה נתין וכו'. פרש"י נשים שילדו בבית א' וכו'. והר"ן [לע' ל: בדה"ר] כת' דאף דאמו אינה נאמנת לפסול [אלא האב מדין יכיר], חיה נאמנת לומר שזה ממזר. דאיירי שהוחזק כאן ממזר, שילדו בבית א'. אבל החז"א [נט כב] דייק מדברי

4 והקהלת יעקב [ו יח לנתיבות, הו' בפתח"ת שם] כת' דתיכף כשראוה מעוברת הוה ספק עליה ועל העובר [דעובר ירך אמו], והוה ספק קבוע. ומש"ה אף כשאין נידון על האם [כגון שבלא"ה פסולה לכהונה], דנים אותה כספק אי הו' ג"כ זונה. [ואף שמתה אח"כ אסורה].

5 ויל"ד דהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ויל"ד דמ"מ נגד אנן סהדי ל"מ.

6 ולמש"כ תוס' [ב"ק יא.] דלענין להתיר לבעלה הוה נידון איסורין, ול"ש לדין ספק טומאה. [אמנם עיקר הך משנה קאי לטהרות].

ותוס' [בכ"מ] נח' האם ספק טומאה ברה"ר טהור משום חזקת טהרה [ולפ"ז עיקר הנידון האם הוה רה"י, דברה"י ל"מ חזקת טהרה]. או דיש הלכה שטהור [ואפ"ה היכא דהדבר אינו יכול להיות לא נטמא הלכה לטהר, ע' תוס' נזיר גז.]. [ואכ"מ].

7 וכ"כ התוס' טוך בשם ר"י הלבן דנשים לא מקרי רה"ר, דאסור להתייחד עמהם.

הרמב"ם [טו לב] דאף בלא"ה חיה נאמנת.

הרשב"א והר"ן כת' דהוה תקנ"ח, דהאמינוהו רבנן דע"פ רוב א"א בענין אחר. אבל התוס' רא"ש [עד.] כת' דכולהו ילפי' מנאמנות האב להעיד על בנו [מדין יכיר], אע"פ שהוא קרוב. לפי שרגיל האב להכיר בבניו יותר מאחר, וילפינן מיניה להאמין חיה לאלתר, ואמו כל שבעה לפי שאין רגיל לידע אחר שהוא לשם.

והחז"א [נט כ] פי' דחיה נאמנת מהתורה, כיון דהידיעה בזה מסורה לחיה. ועוד דאינה מרווחת כלום, ולמה תחליף חינם? [והביא דכע"ז מצאנו נאמנות בידו לגרשה] אפי' בדבר שבערוה, דאמר' אין אדם חוטא ולא לו, ולא חייש' שישקר אלא במקום שיש להעד רצון לשקר.

א"נ משום שהדבר מסור בידה, וק"ל לחז"ל מיסודי התורה. ועוד הביא דאף בדבר שבערוה מהני בידו [כלע' סד.], והך בידו הוה מטעם 'בעלות' [וכמ"ש הרא"ש גיטין נד.; ע' מש"כ לע' סד. וסה:].

והאחרונים הק' לראשונים דהוה מדרבנן, האיק מהני נאמנותם לדינים דאורייתא. וכבר כת' ה"ה [איסור"ב טו יא] דהא דהאם נאמנת להכשיר [ע' כתובות יג. ולק' עד. ועה.] משום דמדאורייתא ספק ממזר מותר. והאמינוהו בדרבנן⁸. [והאחרונים תמהו דנאמנת אף לענין פסול כהונה, דספק אסור מדאור'].

והפנ"י כת' דודאי נאמנת מדאורי' מדין ע"א [ע' בסמוך]. אלא שהחמירו משום מעלה ביוחסין דבעי עדות גמורה. ובזה האמינוהו בדרבנן, כיון דא"א בענין אחר.

והב"ש [ד ס] הק' אמאי אינה נאמנת כדין ע"א בעלמא. והוסיף דהיכא דליכא חזקת היתר או חזקת איסור ע"א נאמן באיסורין. ורע"א [שו"ת קכד בסופו] דן דלכאו' ע"א נאמן בנידון ממזרות, דהוה חייבי לאוין ולא נחשב ערוה. אך הביא מדברי ה"ה [הנ"ל] והר"ן [כאן] דמבואר דמדינא ע"א אינו נאמן בדאורייתא. ומבואר דנידון ממזרות נחשב דבר שעררה.

ועוד דנו האחרונים דנו דהכא הוה נידון יוחסין דנחשב דבר שבערוה, ומש"ה ע"א אינו נאמן [וכמ"ש הש"ש [ו טו] דכל פסול משפחה כיון דהוה בתולדה נחשב דבר שבערוה].

והפנ"י כת' דהכא מעלה עשו ביוחסין דבעי עדות גמור, ואינו נחשב איסורין. אבל מדאור' נאמן.

והב"ש כת' דאפשר דהר"ן נקט דסוגיין אפי' מכחישתו קרוב או פסול, ומש"ה ל"מ נאמנות ע"א. והאחרונים [פנ"י] חלקו דחיה אינה נאמנת במקום הכחשה¹¹.

ועוד כת' הב"ש דאשה שאני, ואינה נאמנת אלא במילתא דעבידא לגלויי. וסיים ואיני יודע למה. והאחרונים חלקו דבכ"מ אשה נאמנת באיסורין.

והאחרונים דנו דאף אי חשיב דבר שבערוה, היכא דילדו יחד י"ל דמהני ע"א לברר. וע"ד מש"כ הר"ן [לע' סג:] דע"א נאמן לברר שזהו שקידש.

והאר"י אין ערער פחות מב¹². התוס' רא"ש והר"ן כת' דהביאו מדברי ר' יוחנן, ולא הביאו דברי עולא דכל מקום שהאמינה תורה לע"א הרי כאן שנים¹³, ועד המכחיש אח"כ אינו נאמן¹⁴. והתוס' רא"ש תי' דהכא אינו נאמנות גמורה אלא לפי שבאותה שעה א"א אלא ע"י

8 ובשלמא בגדולים, י"ל מקרה דעתו לא' מהם. וכ"כ החז"א [א טו] דהחיה לא תרויח כלום להחליף, שהאמהות ידועות ולמה תחליף בניהם, ולא יטיב עם האמהות כלל. [ויל"ד לפ"ז כשא' מהבנים מת, יניחוש דרוצה לתת לה את בן הב'].

9 אמנם ה"ה [שם] כת' דהאם אינה נאמנת להעיד שהוא ממזר להתיר בממזרת, דספק אסור בממזרת מדאורי'. [וע"ע לק' עד.].

10 והחז"א [נט כ] כ' דלפ"ז אינה נאמנת להתיר בקרובי אמהות התערובת, שהוא ספק בדבר שבערוה [וע"ד מש"כ הר"ן גיטין סד.]. והא דנאמנת מי בכור, הוה ממון ומדין הפקר ב"ד. וכת' דהא דנאמנת לעשותו כהן הוה מדין ע"א, דהוי איסורין

11 [ואפשר דכוונת הב"ש כשמכחישים ע"פ שנראה להם, שהקרובים נראה להם אחרת. ואינו הכחשה גמורה].

12 ותוס' [כתוב' כו. והתוס' רא"ש] כת' דלאפוקי ע"א, אבל קול פוסל [וכדאי' התם]. וע' תוס' [שם וכ"מ] היכן נאמר עיקר דברי ר' יוחנן.

13 והב"ש [ד ס] ציין דתלי במח' [ע' שו"ע יז לח] אי אמרי' הכי אף בעדות נשים, או רק עד כשר.

14 ועוד הק' הב"ש דק"ל דכל מקום שהאמינה תורה ה"ה כשנים הוא דוקא היכא דכבר נגמר הדין ע"פ

עדות החיה. וכע"ז כת' הר"ן דה"מ כשהדבר בענין שראוי להאמין בו ע"א במילתא דעבידא לאגלווי, אבל הכא החיה אינה נאמנת אלא משום דא"א בלא"ה. הלכך כל שבא ע"א ומכחישה אפילו לאחר שהעידה אינה נאמנת.

נאמן בעל המקח

נאמן בעל מקח, בד"א בזמן שמקחו בידו. פרש"י דרמי' עליה למידק. והרשב"א ביאר דתקנת חכמים היא, כעין נאמנות דיין, ונאמנות חיה ואם. ודעת תוס' והרמב"ן דנאמן משום מיגו.

והמלחמות הק' [לפרש"י ובעה"מ] דאי מקחו בידו יכול לומר לזה מכרתי, הודאת בע"ד כק' עדים [ויש לו מיגו]. וע"כ איירי דעדים מעידים על גוף המקח, אלא דלא ידעי למי מכר. ומש"ה אין לו מיגו. והמ"ל דהעדים ראו שמכר, ואין יודעים למי. אלא שדרך העדים לידע.

ובתוספתא [הו' ברי"ף ריש ב"מ] אי' בהדי נאמנות שליש והודאת בע"ד נאמן בעל המקח. והשיטה ל"ל הק' דבשלמא דיין הימנוהו עליהם, והיינו טעמא דשליש עלמא נאמן [ע' גיטין סד.], אבל מוכר ל"ש טעם זה. אלא משום דדייק ומדכר דכיר מש"ה המנוהו רבנן כבי תרי.

אבל אין מקחו בידו וכו' [עד.] ל"צ דנקט מתרוייהו, ולא ידעי. פרש"י אין ידוע לנו. ותוס' פי' [לפרש"י] דלא חיישינן לידיעתו¹⁵. ותוס' פי' דהמוכר אינו יודע.

והשיטה ל"ל כת' דהגמ' לא העמידה כשיש כפירת ממון, דא"כ אינו נאמן שמא נוגע בדבר, שזה נח להתעסק עמו. אלא כגון שמודה שחבירו נתן מעות אלא דטוען שהגביה קודם.

תוד"ה בד"א. לכן פר"ת ואז הוא נאמן מטעם מיגו, דלא מכרתי או חזרתי וקניתי וכו'. והרמב"ן [כאן] ביאר דיש לו מיגו שיכול לומר לא מכרתי מעולם. או¹⁶ דיכול לחזור בו, דמעות אינן קונות¹⁷. ואע"פ שמקבל מי שפרע עיקר המקח שלו. ומש"ה יכול לומר לזה מכרתי ולזה לא מכרתי.

אבל התוס' טוך כת' דאיירי שנתקיים המקח בקנין, ומש"ה רמי עליו ליתן למי שקנה. [משמע דאי הוה נידון מי שפרע אינו עסק לב"ד].

והרשב"א הביא איכא מאן דמפרש דנאמן שמכר לזה, ואפי' יש עדים שמכר לשני. דמיגו שיכול לחזור בו [ולקבל מי שפרע], נאמן יותר מעדים. דעיקר המקח שלו. וכ"כ הטור [חור"מ רכב] בשם הר"ף. והב"י [שם] תמה בזה. וע' במפרשים.

בא"ד הוה מיגו במקום עדים, דאנן סהדי דלאותו שנתן מעות נתרצה. ואם אומר שנתרצה ממי שלא קיבל המעות ל"מ. אבל הנהיבות [רכב א] נקט בדעת המלחמות [ב"מ] דכשאומר שנתרצה למי שלא נתן מעות נאמן, כיון דמקחו בידו. והודאת בע"ד כק' עדים שנתן לשני, ולא גרע מקנין אודיתא. ואם אומר לא מכרתי לזה, נאמן בשבועת היסת אפי' שיש עדים שקיבל מעות.

בא"ד אך בריש ב"מ [ב:] וכו' אך לפר"ת קשה וכו'. ותוס' [ב"מ שם] הביא בשם ר"י דמסתמא אינם חולקים ממי קיבל המעות, אלא למי נתרצה המוכר. שאין חושדין אותם לשקר. וכן פי' התוס' רא"ש ושיטה ל"ל אף בסוגיין, וקאי בין אמקחו בידו ובין שאין מקחו בידו.

בא"ד נשאל למוכר, מאן קיבל המעות, וליהוי כע"א לפטור את מי שמסייע וכו'. והרא"ש

הראשון. והכא לא דנו ע"פ. והביא דתלי' בב' תי' התוס' [כתובות כב: וכו' מ]. אבל החז"א [נט כא] כת' דע"כ איירי שהחזקנו כבר ע"פ החיה, דאם באו כא' לא נחשב 'ערעור'. אלא איירי שכבר החליטו בב"ד ע"פ עדותה.

15 והבעה"מ כ' [לדעת רש"י] לא רמי אנפשה לזכור, ולא סמכ' עלה בכה"ג, דאשתלווי אשתלי ולא ידע. ולשון התוס' ריה"ז אינו נאמן, דאנן סהדי שאינו זכור כ"כ [ועד"ז לשון הרשב"א]. ותמה אמאי לא יהא נאמן כע"א דעלמא.

אבל הקצות [משובב כג] כת' דלדעת רש"י אה"נ נאמן בתורת ע"א. אלא דע"א לא מהני בממון.

16 [דאפי' שיש עדים שנתנו לו דמים].

17 [בתורת 'מיגו'. ומשמע דהוא אינו בע"ד, והוה נאמנות בנידון שבין שניהם. ולכאן יל"ד דכיון דלא חל מקח, א"כ ב' הלוקחים תובעים אותו. ומהני טענת ברי ידיה. ול"ש בזה גדר 'נאמנות'. ומשמע דע"י המעות חל קנין, אלא דבידו לחזור בו].

[ב"מ א ג] כת' דיש ללמוד מדברי ר"ת דעד המסייע פוטר משבועה [וכ"מ בבעה"מ ריש ב"מ]. והביא בשם מהר"ם רוטנבורק דכ"מ [שבועות מ] דדרשי' לא יקום לכל עוון ולכל חטאת, אבל קם לשבועה. דלא נתמעט אף מפטור שבועה. ועוד ק"ו דכח המוחזק עדיף, וכיון דעד זוקק לשבועה כ"ש דמהני לסייע למוחזק. ועוד הביא ראיות מהגמ' [ב"מ ג. וג:], וכן מכמה סוגיות.

ורע"א חקר בגדר עד המסייע, האם הוה כמו שנשבע. או כמי שאינו מחוייב שבועה כלל. [ונפק"מ לגלגול שבועה]. [וע' ח' ר' ראובן ב"מ א, ועוד אחרונים ב"מ ב:].

והמלחמות [ב"מ שם] חלק דאשכחן ע"א לחייב שבועה ולא לפטור [בשבועה דאורייתא]. והמלחמות ביאר דסברת ר"ת¹⁸ דוקא לענין שבועת שנים או חזין, דתקנו שבועה משום שלא יהא כל א' הולך ותוקף בטליתו של חבירו, והאי כיון דמסייע ליה ע"א רגלים לדבר דלא משקר. ואידך חשיד ואיהו לא חשיד.

דף עד.

נאמנות דיין

נאמן דיין לומר וכו'. הרשב"א וריטב"א ור"ן [לעיל] כת' דהוה תקנ"ח. אבל השיטה לנ"ל כת' נאמן משום דהמנוה, כיון דקיבלו אותו עליהם לדון.

דיין. הראשונים [ריטב"א, שיטה לנ"ל, ושו"ת הרא"ש ו טו, וכ"פ הטור חו"מ כג] כת' דוקא יחיד מומחה או קבלו עליהם א', אבל ג' דיינים נאמנים בתורת עדות. ובסוגיא איירי בדיין א', וע"א ל"מ בממונ. והשער המשפט [לג א] הק' דדין שודא דדיינא הוא כשאין א' מהם מוחזק, א"כ אמאי לא יהא נאמן מדין ע"א. ותי' דאיירי שהשני מכחישו, וע"א ל"מ במקום הכחשה.

ובשו"ת הרא"ש [נו ו, הו' בטור ושו"ע כג] כת' דהדיינים נאמנים יותר מב' עדים. דהכא הדיינים דקדקו היטב, וזוכרים ומעידים, ועדיף ב' דעלמא דרק שמעו פעם א', ותולים בטעות¹.

והש"ך [ט] כת' דה"מ בב' דיינים, אבל דיין א' אינו נאמן טפי מעדים. והקצות [כג א] הביא דברי הרמב"ן [שבועות לב:]: שקיבל דכשאמרה בשם פלוני שטיהר לה, ואזל ושייליה, נאמן להכחיש [והיא אינה נאמנת], וכן הדין בכל עד מפי עד אם בא הראשון וכפר אין השני האומר משמו נאמן. וה"נ נימא דהדיין יהא נאמן להכחיש מה שאומרים בשמו. ואמאי צריך נאמנות מחודשת בסוגיא.

והקצות תי' דאה"נ נאמן לומר לא זכיתי לך, כיון שהוא אומר משמו והוא מכחישו. אבל אינו נאמן לומר שזיכה לחבירו [מסברת הרמב"ן], וחבירו יכול להכחישו לומר לא זכיתי. ופלגינן דיבוריה. והנתיבות [שם ג] תי' דדברי הרמב"ן [הנ"ל] הם דוקא במקום שהדיין נאמן בתורת ע"א, ומשום הך סברא נאמן טפי ממה שאומרים בשמו. אבל גבי דיין ל"ש ע"א בממונ. [וע' משובב].

בד"א שבע"ד עומדים לפניו. פרש"י עד שאומר איש פלוני אתה זכאי, ותו לא רמי עליה למיזכר. השיטה לנ"ל כ' דכל זמן שלא כתב פסק דין נחשב בעלי דינים עומדים לפניו.

וניחזי זכותא וכו'. בפשוטו משמע דקו' הגמ' היכא דאינם לפניו. והש"ך [כג א] הביא דכ"מ בפוסקים. אבל הריטב"א כת' דלאו אסיפא קאי, דכיון דלא מהימן מנפשיה אמאי מהימן משום זכותא דנקיט האי. דכיון דלא סמכי' אזכותא לחוד, מה מהני נאמנות הדיין? והש"ך ביאר דכוונת הריטב"א דחיישינן שהדיין כתב את הזכות לאחר שנסתלקו מלפניו. ומה עדיף הזכות ממה שהדיין לפניו. והש"ך כת' דלשאר פוסקים איירי שהבע"ד

18 וכ"מ בס' הישר [חיד' תקעא].

1 דנראה לפנינו דברי הדיינים עיקר. וצ"ב היכן מצאנו סברות כאלו נגד עדים. [וע"פ דברי הנתיבות ע' בסמוך י"ל דשייך לדברי הרמב"ן שבועות דכיון דאומרים בשמו נאמן טפי]. [ולכאז' אף בשליחים למכירה, דק"ל לע' מג. שליח נעשה עד, יהיו נאמנים להכחיש ב' עדים. וצ"ע]. וע' אמרי בינה [דיינים כט].

2 וצ"ב כוונתו, דנימא דקו' הגמ' להאמין לזכותא לחוד.

מודים דהזכות נכתב לפניהם.

והריטב"א פי' דק' הגמ' ארישא, אמאי סמכ' אנאמנות הדיין, ניחזי זכותא.

ונייהדר ונדייני וכו'. הריטב"א ושיטה לנ"ל הק' דניחוש להחלפת הטענות שיחזור ויטען טענה אחרת. וכ' דמסתמא איירי דטענותיהם כתובות ביד סופרי הדיינים, ואין מח' בטענות.

תוד"ה שודא. פ"ה וכו' לפי ראות עיני הדיין, לזה אוהבו וכו' וקשה לר"ת וכו' דמסתמא לא יהפוך סברתו הראשונה. אבל התוס' ר"פ כת' דהזכאי לא יניחנו, שמא יהפוך ליבו לצד אחר.

השלט"ג [לא: בדה"ר, הו' בב"ח חו"מ כג] כת' דלאו דוקא שודא, וה"ה כשקבלוהו עליהם לדון לפי אומד הדעת. שמא יהפוך ליבו. והש"ך [כג ג] כת' דכ"ז לדעת רש"י [הנ"ל], אבל לתוס' כיון דתלי בסברא, לא חיישי' שיהפוך סברתו.

בא"ד לכך פר"ת שודא דדייני דכל מה שירצה הדיין יעשה, דהפקר ביד הפקר וכו'. ותוס' [כתובות פה: ב"ב לה.] הק' דא"כ יתן למי שיתן לו שכר. ותי' שדיין דמקבל שכר לאו דיין הוא.

בא"ד אבל לפ"ה דבסברא הדבר תלוי, מה לנו בדיין קבוע, פשיטא דסברת רב נחמן לא עדיפא מדבר ששת. אבל הרא"ה ור"ן [כתובות צד:] פי' דברי הגמ' [שם] דלא מהני לדון ע"פ שיקול הדעת במקום שיש גדול ממנו.

יכיר

ג' נאמנים על הבכור, אמו כל שבעה. ברשב"א ור"ן [לע'] משמע דהאמינו לאמו מדרבנן. אבל התוס' רא"ש כת' דכולהו ילפי' מדין יכיר, מדחזינן דהאב נאמן להעיד על בנו ובכור אע"פ שהוא קרוב, לפי שרגיל האב להכיר בבניו יותר. ילפי' מיניה להאמין חיה לאלתר ואמו כל ז', דאין רגיל שאחר ידע.

ומדברי התוס' רא"ש מבואר דסברת יכיר דמהני בירור האב כיון דא"א בענין אחר. ולא משום נאמנות מחודשת שהאב נחשב בעלים.

ויש שדנו דכ"ז לרבנן דאינו נאמן כנגד חזקה, ואינו נאמן לפסול ממזרות. אבל לר' יהודה [ע' בסמוך] ע"כ הוה דין נאמנות גמור דהאב נאמן על בנו⁵. [ועד"ז כת' הש"ש [ב כ] דלר' יהודה נאמנות יכיר הו' בגדר בעלות [שנאמן על שלו], ומש"ה מהני שסומך על אחרים⁶. ואילו לרבנן לא מהני ע"פ אחרים, דהוה בגדר נאמנות [עדות] בעלמא].

ויל"ד אמאי חיה אינה נאמנת מדין ע"א, כיון דלא הוחזק א' מהם כלל⁷. ולכאור' מבואר דע"א אינו נאמן בממון אף לברר כה"ג. א"נ דוקא עדות אשה ל"מ בממון כלל [דאשה ל"מ לחיוב שבועה].

רש"י ד"ה כל שבעה. שעדיין אין אביו מכיר בו, שלא יצא מתחת ידי אמו ליכנס לברית. והשיטה לנ"ל הביא בשם הראב"ד דכל ז' אמו טמאה לידה, ומש"ה האב אינו מתעסק בו. וכיון דאין לסמוך על האב, סמכ' עליה. [וע"ע רמ"ה].

רש"י שם. מכאן ואילך מוטל על אביו להכירו. משמע דהאב אינו נאמן תוך ז', וכן דייק הק"נ [ז] והלח"מ [נחלות ב יד], והביאו דברמב"ם [נחלות שם] משמע דאביו נאמן לאלתר. אבל ה"ט' [ד כ] כ' דאם האב אומר שהוא מכיר בטוב, לא הפסיד הכרתו⁸.

רש"י ד"ה וחכמים אומרים. אבן גרושה הוא דפליגי. וכ"כ רש"י [עח:] דנח' רק לענין פסול יוחסין ולא לענין בכור. והתוס' רא"ש הק' דלהדיא [לק' עח: וב"ב קכז: קכח:] דנח' אף לענין הכרת בכורה, היכא דהוחזק דאחר הוא בכור. והמהר"ט כת' דתלי בה"א ומסקנא [לק' עח:] אי איצטרך קרא להכרת בכורה לר' יהודה. [וע"ע לק' עח:].

כך נאמן לומר זה בן גרושה וכו'. והתוס' רא"ש הק' והלא עושה עצמו רשע כי עבר על

3 ור"ח [בתוס' כתובות צד: ד"ה אמרה] הביא דקבלה בדינו דשודא דדיינא דוקא דיין מומחה כרב נחמן בדורו.

4 יל"ד אמאי הדגיש שהוא קרוב [וכ"כ רש"י עח: ע"ש באחרונים], והול"ל משום דהוה ע"א.

5 [ויל"ד לפ"ז לר' יהודה מנלן דאמו וחיה נאמנים. ואפשר דלר' יהודה ילפי' תרוייהו מקרא. ע' בסמוך].

6 וכמ"ש הבי"ש [ו כז] דהיכא דהאב מאמין לדברי האשה, נאמן להתירו בממזרת.

7 ועוד דהוה קודם מעשה. ודמי קצת לאשתמודעינהו להכיר מי היבם, דכתב הר"ף [יבמות לט:]: דמהני אפי' קרוב להכיר, כיון דהוה קודם מעשה.

8 שהתורה אמרה סתם יכיר, ולא דוקא אחר ז' ימים אלא שאין דרכו להכיר קודם הברית.

לאו דגרושה⁹. וי"ל כגון שאומר שבשעה שנשא לא ידע שהיתה גרושה ואח"כ נודע לו. וכ"כ הנמוק"י [ב"ב שם¹⁰] ועוד ראשונים.

ועוד תי' הריטב"א [ב"ב קכז:] דגזיה"כ שנאמן, והוסיף דאולי הוה מדין פלגי' נאמנות¹¹. וכ"ד המאירי [כאן ויבמות מז.] דבכל אופן האמינותו תורה.

ורע"א [משניות יבמות כו] דייק דהראשונים הק' משום דאינו משים עצמו רשע, ולא משום לדברך רשע אתה. ומבואר דאב רשע נאמן מדין יכיר. [ע"ש שהאריך בזה¹²].

והרמ"ה [ב"ב קכז:] וכ"פ השו"ע רעט ו' כת' דבמקום שפוסל את אשתו אינו נאמן¹³. והריטב"א [שם] כת' דהיכא דאמר שהבן ממזר, אינו פוסל את אשתו [מדין סוטה], דשמא שוגגת היתה, ואשת ישראל שנאנסה מותרת¹⁴.

ודעת התוס' ר"ד [עה., וס' המכריע סד, וריא"ז בשלט"ג לב. בדה"ר¹⁵] דהיכא דהאשה מכחשתו אינו נאמן. [וע"ע לק' עח:].

שם. כך נאמן וכו'. וכן נאמן לומר שהוא ממזר [כדלק' עח:]. והריא"ז [שלט"ג לב.] כת' דנאמן שהוא ממזר, ולהתירו בממזרת או בפסולי כהונה [אם הוא כהן]. [וע"ע בסמוך מש"כ הרמב"ם].

והריא"ז [לק' שם] כת' דנאמן מדין יכיר אף להעיד על השנים של בנו, שהוא גדול. והא דאי' [לע' סג:] דהאב נאמן, היינו מדין יכיר¹⁶. וחלק על ס' התרומה דאינו נאמן לענין חליצה. וכ"כ הרא"ש [לע' שם] דאינו נאמן חליצה. וכ"ד תוס' [סד.] דנאמן רק משום ע"א באיסורין [דעשאוה כבדו].

ובגמ' [שם] מבואר דאינו נענש על ידו, ועפ"ז מבואר לדעת הריא"ז דאף היכא דהאב נאמן מדין יכיר, אינו נאמן לענין עונש. [אבל לדעת שאר ראשונים לכאן דין יכיר הוה נאמנות גמור, ואם בא על בת ישראל לוקה. וכן דן הקוב"ע לה בג.].

תוד"ה כשם. וא"ת מנ"ל וכו' שהוא טוב לולד וכו', אבל לפוסלו אמאי נאמן¹⁷. והמהרי"ט כת' דטובה זו היא רעה אצל אחיו. וכיון דלהוצאת ממון נאמן כ"ש לאיסורין.

ורשב"ם [ב"ב קכז:] כ' דסברא הוא, דכתיב יכיר, מה לי בכור ומה לי לדבר אחר. [ויש שהעמידו דסברת רשב"ם דגדר יכיר כמ"ש התוס' רא"ש דהאב רגיל לידע, ומש"ה האמינותו תורה. ואילו תוס' סברי דהוה גדר בעלות מחודשת, ואין לנו אלא חידושו].

בא"ד באומר על קטן שבבניו שזה בכור, ואע"ג שע"י שהוא מעיד, מחזיק את הגדולים לממזרים. וילפי' מהכא דנאמן אף להעיד על ממזרות לחוד, ואף שלא במקום הכרת בכורה. [וקים להו לחז"ל דאי לא האמינותו תורה בזה, לא היה שייך בזה דין יכיר¹⁸. ולא אמר' פלגין נאמנות, שיהא נאמן על ממון הבכורה, ולא על ממזרות]. [וע' ח' ר' שמואל ב"ב לא].

והריטב"א [עח:] הוסיף דכיון שנאמן לענין ממזר, סברא הוא דכ"ש נאמן לענין בן גרושה. ובפשוטו מבואר מהך ילפותא דנאמן אף על בתו להכיר שהיא פסולה, דאילו הגדולה בתו, הקטן אינו יורש. וכ"כ כמה ראשונים להדיא¹⁹. אמנם יש שדנו²⁰ דאינו נאמן על בתו [וכדאי' ויבמות מז.].

9 והאחרונים האריכו מתי אמר' אין אדם משים עצמו רשע, בנאמנות שאינו עדות גמור. והנמוק"י הוסיף דאיידי שאומר דאף האשה היתה שוגגת. [דאינו נאמן אף במקום שמעיד דאדם אחר עשה מעשה רשע. וצ"ע מנלן].

11 [וציין לסנהד' ט: דפלוני רבעני, אמר' פלגי' דיבורא].

12 אמנם מדברי הפסקי הרי"ד [יבמות מז., וכן ריא"ז שם, וכן ריטב"א הנ"ל] משמע דקו' היה משום דרשע הוא, ואין עדות לרשע.

13 [ולכאן כוונתו ע"ד הגמ' יבמות מז. דהיכא דיש בני בניו אינו נאמן לפסול את בניו. וע"ע לק' עח:].

14 ואפי' אם הוא אומר שהיתה מזידה אינו נאמן.

15 ורע"א [שו"ת קכה, הו' בפתח"ת ד' לז] דייק דכ"ד רא"ח.

16 והאחרונים [קוב"ע לה ג] כת' דכ"מ ברמב"ם דנאמן מדין יכיר. וע' מש"כ שם.

17 ותוס' [ב"ב קכז:] הק' וכי משום שנאמן לבכר יהא נאמן לפסול.

18 [וכעין הא דאי' יבמות מז., הו' לק' עח:] דאינו נאמן כלל על בנו, במקום שיש בני בניו.

19 ובשולחן תשב"ץ [ג ערב] כת' דה"ה דנאמן על בתו, דחד טעמא הוא. והמחלק ביניהם הוא בור גולם.

20 והשער"י הביא דלא מצאנו דנאמן על בתו. וצ"ב כוונתו דכל הפוסקים לא חילקו בין בן לבת בכל דיני יוחסין, והמשנה [לק' עח:] קאי בכל תינוק. [ואולי כוונתו מהא דאינו נאמן על בתו].

לע' סד. דלא האמינתו תורה שבתו נשביט²¹].

והשערי' [ו יג] ביאר דכשאומו על תינוק בין הבנות, אמרי' פלגי' ונאמן רק על הבן הזה שהוא בכור. אבל בין הבנים, צריך נאמנות אף לומר להגדול אינו בכור, וכיון דיש נאמנות על הגדול [שאינו בנו, ואף אינו יורש כפשוט] ע"כ לא פלגי' לענין ממזרות.

שם. מחזיק את הגדולים ממזרים²². [וכגון במקום של"ש לתלות שאינו ממזר²³, כגון שנתעברה מעכו"ם²⁴]. ולפ"ז מבואר דנאמן לומר דאינו בנו, והוה ממזר. וכ"פ הרמב"ם [איסור"ב טו טז].

אבל התוס' ר"ד [ב"ב קכח; ובס' המכריע סד] חלק דאינו נאמן לומר שאינו בנו [מדין יכיר]²⁵. וכת' דאירי דוקא כשאומר על בן שנראה קטן, שהוא הגדול בשנים. דיש נער שהוא גדול בשנים, ונראה גוף בגופו.

וכ"כ ריא"ז [בשלט"ג לב]. דהאמינתו תורה על בנו, להעיד שנולד בפסול. אבל אינו נאמן שאשתו זינתה ואינו בנו. דרק על בנו נאמן.

והאחרונים [אמר"מ יא] דנו לדעת שאר ראשונים מ"ט נאמן לומר שאינו בנו, וי"ל דהאמינתו תורה בכל מי שבחזקת בנו²⁶. ועוד דנו האחרונים גדר הנאמנות משום ממ"נ, דאם תאמר שהוא בנו, א"כ הוא אומר שאינו בנו. ומש"ה א"א להתיר. [ויש להעיר בזה דבגמ' יבמות מז. אמרי' לדברך נכרי אתה ואין עדות לנכרי, ולא אמרי' דממ"נ הולד פסול, ואת"ל דישאל הוא הא נאמן]. ולפ"ז נאמן רק שאינו בנו, ולא על דיניו²⁷.

הרמב"ם [טו טז] כ' דנאמן לומר שאינו בנו וממזר. ומשמע דהוה ודאי ממזר ומותר בממזרת. אבל בהל' יט כת' דהוה ספק ממזר. [והר"ן הביא דדעת הרמב"ם דל"מ להתיר לממזרת]²⁸. והנובי" [ק אה"ע ד, הו' בפתח"ת ד לו] חילק דהיכא דאומר רק שאינו בנו, הוה ספק שמא הוה מעכו"ם, ואינו ממזר. אבל היכא דהוה אומר בודאות שהוא ממזר, נאמן להתירו בממזרת. והאחרונים [חזו"א א יז] תמהו דמאחר שאומר שאינו בנו, האיך נאמן עליו שהוא ממזר. ואף דנאמן שאינו בנו, שוב ל"ש בזה נאמנות.

אבל השעה"מ [טו טז] חילק דתלי בדברי האשה, דהיכא דהיא אומרת ממנו לא תלין בעכו"ם. אבל היכא דמתה וכדו', חיישינן שמא מערבי, ואסור בממזרת²⁹.

והש"ש [ב כ] כת' דתלי אי האב מאמין לדבריה, דמהני נאמנות יכיר אף כשסומך על בירור אחרים, וכמ"ש הב"ש [ו כז] דהיכא דהאב מאמין לדבריה מהני מדין יכיר. והיכא דמאמין דלא נתעברה מעכו"ם, מדין יכיר מותר בממזרת³⁰.

ובגמ' [יבמות מז.] נח' דכשאומו שהוא עכו"ם [נתגירתו ביני ובין עצמין], האם נאמן על בניו³¹ מדין יכיר'.

ויל"ד אב שקידש מי שמוחזק כבתו בפני עדים, האם יהא נאמן מדין יכיר לומר שאינה בתו, ופנויה. ולדעת שאר ראשונים צריך לחלק דאף דנאמן על פסולים בלידתה, ל"ש יכיר על פסול שנעשה בה אח"כ. [ויל"ד דמ"מ יהא נאמן לפסול לכהונה במיגו שהיה אומר שנולדה באיסור, כגון כהן בבן גרושה או למ"ד דולד שאר חייבי לאוין פסולה לכהונה. וע' מש"כ שם אי מהני תורת מיגו בנאמנות זו].

22 [באופן שלא יתכן שנולדו אח"כ, או שיש עדים שנולדו קודם].

23 והמשנ"ל [אישות טו ד] הוכיח מכאן דאין מציאות שתעבר באמבטי, דאל"כ אמאי עושה אותם ממזרים, נתלה בהא. וא"כ האיך האמינתו תורה לאב מדין יכיר לומר שהוא ממזר, הא לא יתכן דברירה ליה מילתא, דילמא נתעברה באמבטי. והיכא דליכא ביאת איסור אין ממזרות. [ע' חלק"מ א ח וברכ"י שם יד].

24 אמנם דעת ר' יהודה דעכו"ם הבא על בת ישראל הולד ממזר [וכמ"ש תוס' יבמות מז.], מ"מ קי"ל ביכיר כר' יהודה. וצריך ליישב הך ילפו' אף לדין.

25 והביא דכ"מ גבי ארוס [כתובות יג:] דנאמנת לומר שנתעברה ממנו, אף כשהוא מכחיש. והתוס' ר"ד הביא דכ"מ מדברי רש"י [במשנה עח:] דפלוני בני ממזר, היינו כשאומר שבא על חייבי כריתות. דהוה בנו. [אמנם רש"י בגמ' מבואר דנאמן אף בזה].

26 וכ"כ התה"ד [רסז] דוקא היכא דמוחזק שהוא בנו, שנולד מאשתו, נאמן לומר שאינו בנו. אבל פנויה שנתעברה וטוענת ממנו, והוא מכחיש ואומר שמנכרי, אין שום טעם להאמינו.

27 וכ"כ שו"ת רע"א [רכב יב] דנאמן שזינתה ואינו בנו. אבל אינו נאמן על איכות הזנות, אם מי זינתה, דבזה כבר אינו בנו.

28 והב"ש [ד נב] העמיד דדעת הרמב"ם דהוה ספק ממזר, ודעת הטור דהוה ודאי ממזר.

29 וכת' דלא נחלקו בזה הטור והרמב"ם, ודלא כב"ש הנ"ל.

30 ונתחדש בדברי הש"ש דאף דלדבריו אינו בנו, מ"מ נחשב 'בעלים' להאמין לאחרים על הבן, ולהתירו בממזרת. [ודלא כרע"א הנ"ל].

31 ותוס' [שם] פ' שהם ממזרים [למ"ד עכו"ם הבא על בת ישראל הולד ממזר]. והרמב"ן [שם] כת' דנפק"מ לפסול כהונה. ודעת הראב"ד [הו' בראשונים שם] דאמר שאף האשה נתגירה כן, ושניהם עכו"ם.

והאבנ"מ [ד יט] הק' דהא לדבריו אינו מתייחס אחריו [דעכ"ם הבא על בת ישראל אינו מתייחס אחריו], ולראשונים דאינו נאמן לומר שאינו בנו, האיך שייך התם יכיר [אף לולי שהוא עכ"ם]. וע"כ דנאמן אף בלא"ה. אבל רע"א [ש"ת קכח] כת' ד"ל דמ"מ כיון דהולידו נאמן³². ורע"א [רכב יב] כ' דהתם הוא אומר ששניהם עכ"ם, והוה בנו ומתייחס אחריו.

בא"ד ור' אליהו מפרש וכו' שנואה בנישואיה, שהיא בלאו, ויכיר שהוא בן גרושה. והתו"ט [ד ח] הק' מנלן דנאמן אף לענין ממזרות, דילמא נאמן רק לפסולו מכהונה. וכת' דצ"ל דסברא הוא דאין לחלק, כיון דהאמינתו תורה. והתוס' חדשים [למשניות] כת' דקרא איירי בכל חייבי לאוין, אף נתין וממזר. וע' רש"ש.

להלכה – בגמ' [ב"ב קכח: קכט.] מבואר דהלכה כר' יהודה דנאמן. ובפשוטו נקטו הראשונים דאף לענין בן גרושה וממזר נאמן. אבל תוס' [ב"ב קכז:] הביאו בשם בה"ג דק"ל כר' יהודה דוקא היכא דכשפוסל ע"י הכרת בכורה [שאומר שהקטן הוא בכור], ואין הלכה כר' יהודה שיהא נאמן לומר בן גרושה.

ומבואר מדברי בה"ג דאף דבעלמא אינו נאמן לפסול שהוא ממזר, מהני נאמנות יכיר על הבכורה וממילא הוא נפסל [במיוגו³³].

והרא"ש [ב"ב שם] כת' דע"כ דס"ל לבה"ג דלר' יהודה נאמן בלא הכרת בכורה [וכדמוכח בכ"מ], אלא דק"ל כוותיה במקצת. וצ"ב דכיון דלר' יהודה נאמן אף בלא הכרת בכורה, ולרבנן אינו נאמן אף ע"י הכרת בכורה, האיך פסק סברא מחודשת [וכה"ק הרשב"א ב"ב שם]. ובשו"ת רע"א [קכח] ביאר דר' יהודה דרש כב' תי' התוס', דדרש בן גרושה יכיר, שנאמן כשאומר שהוא בנו ופסול. אבל כשאומר שאינו בנו נאמן רק דרך הכרת בכורה.

ותוס' הק' [בשם ר"י] דבגמ' [יבמות מז.] אי' דהלכה כר"נ ב"י, מבואר דלהלכה שייך יכיר לומר שהוא נכרי [אי לאו דאין עדות לכותי]. וע"כ דהלכה כר' יהודה אף בלא הכרת בכורה. והתוס' רא"ש [כאן] כת' דקצת יש לדחות דהתם נמי יש בו העברת בכורה, דאם הוא גוי, אין בכורו נוטל פי שנים.

מי שלא הוחזק כבנו – הקצות [רעז ב] הביא דמדברי רשב"ם ותוס' [ב"ב קלד:] מבואר דהאמינתו תורה רק במי שהוחזק כבנו, אבל אם אומר על אדם אחר זה בני, אינו בכלל נאמנות יכיר. אך הביא דבלשון הרמב"ם [נחלות ב יד] מבואר דאף נאמן לומר בני הוא ובכור.

ורע"א ועוד אחרונים הק' דרשב"ם [שם קכז:] מבואר דנאמן אף על מי שלא הוחזק כבנו. וצ"ע. והרש"ש [שם קכו:] כת' ליישב דלר' יהודה נאמן אף על מי שלא הוחזק כבנו. ורשב"ם [קכז:] קאי כר' יהודה, ואילו [קלד:] כרבנן³⁴.

והקצות הק' דבגמ' [כתובות כה:] מבואר דאינו נאמן לומר בני הוא וכהן. והאמר"מ [יא] כת' דאף לראשונים דנאמן על מי שלא הוחזק כבנו, ה"מ להורישו [דבזה הוה בעלים], אבל אינו נאמן על כשרותו ופסלותו.

לענין חליצה – האחרונים [רע"א רכב יב ע"ש] הק' אמאי האב אינו נאמן שהוא בנו לפטור מחליצה, ומבואר [לעיל סד, וב"ב קלד:] דנאמן רק משום דבידו לגרשה. וכן יהא נאמן דאין לו בנים, לזקוק ליבום. ורע"א [ש"ת קי] כת' דלכא' נאמן לומר שאינו בנו לחייב ביבום³⁵. דהא לא מצאנו בקרא דנאמן לענין ממזרות, אלא דהוה סברא דמתוך שנאמן לענין ירושה, דלא האמינה תורה לחצאין³⁶. וה"נ

32 וכן הקצות [רעז ב] נקט דשייך יכיר לומר שהוא בנו משפחה. והאחרונים ביארו דדין יכיר תלי במציאות ולא משום שנתייחס אחריו. [והעירו דסתר דבריו באבנ"מ. ואפשר דבזה נח' שם אי אמרי' דאינו נאמן משום לדבריק עכ"ם אתה ואין עדות לעכ"ם, דהיינו דאינו מתייחס אחריו ול"ש יכיר].

33 אמנם בדברי התוס' בתי' הא' מוכח דלא אמרי' מיגו כה"ג, דא"כ מנלן דנאמן לפסול במקום דליכא הכרת בכורה. וע"כ דדעת התוס' דאילו לא היה נאמן לפסול בלא"ה, אף לא מהני לזה הכרת יכיר.

34 ויש שפי' דלר' יהודה הוה גדר נאמנות מחודשת, ובעלות. ואילו לרבנן הוה סברא שרמי עליו לברר, ולא לקבוע על מי הבן.

35 ורע"א הק' מ"ש כשאומר שהוא בנו [דאינו נאמן], וכשאומר שאינו בנו נאמן. כת' דלדעת הראשונים דל"מ יכיר על מי שלא הוחזק כבנו א"ש, אבל הק' לדעת הראשונים דנאמן לומר זה בני שירשנו, א"כ אף לענין חליצה. וע"כ דאינו נאמן לחליצה.

36 ורע"א העלה צד לחלק דנאמן רק לענין איכות הבן [להתירו בממזרת ובחללה ובקרובין], ולא ביתר ענינים שאינו נוגע להבן. אך הק' דהיכן מצינו דהתורה האמינה על איכות הבן, דמצינו רק דנאמן להפקיע ממון הירושה. אלא דלא הימניה התורה לחצאין, ממילא נלמוד דנאמן לכל מילי.

י"ל גבי חליצה³⁷. והקוב"ש [ב"ב תנו] כת' דכ"ז כשאומר זה בני, אבל כשאומר יש לי בנים ל"ש כלל גדר יכיר. והביא דהתשב"ץ [ג קב] כת' דהאומר אין לי בנים נאמן לזוקקה ליבום, מדין יכיר.

בודקים את אמו

שבדקים את אמו וכו'. האחרונים חקרו האם נאמנת מדין טענת ברי, או משום גדר ע"א³⁸ [וע' בסמוך]. אך הר"ן [ל: בדה"ר] כ' [דמשמע ברמב"ם] דהטעם שהתירו, משום דמדאורי' ספק ממזר מותר [כדלע' עג.], וכ"כ ה"ה [טו יא].

והב"ש [ד לט] תמה א"כ האיך מהני להתירה לכהן, הא ספק חלל אסור [וכדין ספק דאורי']. ותי' דיש חזקת כשרות. ורע"א [במשניות] כת' ד"ל דה"ן הוצרך לטעם דספק ממזר מותר דוקא במקום שהלך בעלה למדינת הים, דאין חזקת כשרות.

ואמר רב יהודה א"ש הלכה כר"ג. צ"ב דקו' הגמ' אמאי אבא שאול לא קאי התם, והתוס' הרא"ש הק' אמאי הוסיפו פסק רב יהודה בסוגיין. [והשיטה לנ"ל מחקו]. ותי' דס"ד דר"ג הכשיר לאו משמי' דנפשיה, אלא משם ר"א. ור"א שמותי הוא³⁹.

תנינא חדא זימנא. פרש"י ליתני הא דאבא שאול התם. [אבל בשאר מקומות 'תנינא' פי' דכבר שנוי שם]. ותוס' [חולין פב; ונדרים סה:] ציינו אף שם, ד'תנינא' כלומר התם ה"ל לשנות דבריו.

וחדא להכשיר בבתה. בגמ' [כתובות יג:] אי' דבשלמא איהי יש לה חזקת כשרות, אבל בתה אין לה חזקת כשרות. והאחרונים דנו למ"ד דמכשיר בבתה, האם מהני חזקת האם להכריע אף על הבת, או משום דיש על הבת עצמה חזקה [וע' תוס' כתובות כו. ולע' סו., ובמש"כ לק' עה.]. והרא"ש [כתובות א יח בסו"ד] כת' דקמ"ל דטענת ברי מהני אף בלא חזקה.

ועוד דנו האחרונים דבשלמא האם נאמנת על עצמה מדין טענת ברי, אבל האיך מהני טענת ברי של האם כלפי הבת⁴⁰. וע"כ דנאמנת מתורת ע"א. אמנם הרא"ש [הנ"ל] מפורש דמהני טענת ברי לבת⁴¹.

והחז"א [א יג] כת' דמהני טענת ברי שלה לולד, דכיון דהיא כשירה אף בתה כשירה. דחד דין לתרוייהו. אך כ' דלפ"ז נאמנת רק היכא דנידון הולד תלי בנידון ידיה, ובמקום דבלא"ה פסולה לכהונה ל"מ. והביא דברמב"ם מבואר דנאמנת על הולד, אף כשאנינה מעידה להתיר את עצמה [כגון להעיד שהולד מנכר]. והביא דברי ה"ה והר"ן [הנ"ל] דכיון דהוה פסול דרבנן, כל ע"א נאמן. [וע"ע מש"כ לע' עג:].

אבל היכא דרוב פסולים אימא לא, צריכא. קמ"ל דנאמנת אף כנגד רוב. ורע"א [כתובות שם] האריך לדון האיך מהני ע"א כנגד רוב. [הו' לע' סג:]. ורע"א [בחד תי'] ביאר דכיון דאשה בודקת ומזנה, א"כ הוה ספק בדעתה, ולא תלי ברוב⁴².

תוד"ה אי מהתם. וי"ל דמתני' דהתם לא אשמו' וכו' ולכן איצטריך הא דאבא שאול, אבל המכשיר בבתה שמעי' ממתני'. [וכ"כ הרמב"ן]. אבל התוס' רא"ש כת' דר' יהושע ב"ל [דמכשיר אפי' ברוב פסולים] ס"ל דר"ג אינו מכשיר בבתה. ורק אבא שאול מכשיר בבתה.

והשיטה לנ"ל ומהרי" בירב כ' דאף למ"ד דמכשיר בבתה, ה"מ ברוב כשרים. אבל ברוב פסולים ר"ג לא הכשיר.

37 ורע"א כת' דתלי בתי' התוס', דהוכחה זו היא לתי' הא' בתוס'. וי"ל דהנך ראשונים [דנאמן על מי שלא הוחזק כבנו] ס"ל כר' אליהו.

38 והחז"א [א יג] נסתפק האם ע"א [אחר] מהני להכשיר [כשהאם שותקת או אילמת], להתיר לכהונה ואת הולד לקהל.

וכ' דנר' דלגבי עצמה יש לה טענת ברי, אבל ע"א ל"מ, דיוחסין נחשב דבר שבעררה [והביא שכ"כ שו"ת רע"א ס"ס קנד]. ועוד כת' דדין ע"א מסור לחכמים, וראו חכמים שהם חשודים ומש"ה לא האמינו.

39 ובחי' בית מאיר י"שב ע"פ מש"כ תוס' [יבמות מב:] דהיכא דת"ק נשנית סתמא נחשב רבים לגבי יחיד, נהי דסתם גמור ל"ה הוה רבים לפסוק כוותיה. וא"כ דברי ת"ק דהכא יושנו בסתמא, ולכן הביא דהלכה כאבא שאול.

40 וכה"ק הש"ש [ב יז] דטענת ברי מהני רק לבע"ד. וכת' דלעצמה מהני משום טענת ברי. אבל לגבי הולד הוה תורת עדות, דהקילו רבנן להאמינה, וכמ"ש ה"ה [טו יא]. והשמעתתא הק' דהו"ל לגמ' [כתובות שם] לפרש דלולד ל"ל טענת ברי.

41 [ועי"ש שדן דמהני ברי ושמא באיסורין].

42 ויסוד לזה מדברי תוס' [שם] דבודקת למזנה עומד כנגד הרוב. וכ"כ הריטב"א בסוגיין דכיון דנבעלה לדעת מאמינים במה שאומרת דהוה כשר. [והוסיף דאף אי ליכא כשרים לפנינו, תלי' דההיא שעתא היה כשר].

ובזה הוסיף אבא שאול להתיר.

אמר רבא הלכה כאבא שאול. אבל בגמ' [כתובות יד.] אי' דהלכה כר"ג, ואת לא תעבד עובדא [לכתחילה] עד דאיכא רוב כשרים. [ע"ש בראשונים מה נחשב בדיעבד]. והתוס' ריה"ז הביא דכוונת הגמ' [כאן] דנאמנת להתיר לישראל. אבל להשיא לכהונה בעי תרי רובי לכתחילה, ומיהו נשאת לא תצא.

ר"א כל האסורין לבא בקהל

כל האסורין לבא בקהל מותרין לבא זב"ז. [וכן תנן לע' סט.]. פרש"י כגון ממזרי בשתוקי, דילפי' בקהל ודאי הוא דלא יבא, הא בקהל ספק יבא. ובזה לא גזרו משום מעלה ביוחסין. [וע"ע לק' עה.].

והמנה"ח [תקס] דייק דמבואר דשתוקי מותר בנתינה, ואף לדעת תוס' [יבמות עט, הו' לע' סט.] דנתינים אסורים מדאורי', בספק מותר. והביא דמבואר דספק נתינים מותר⁴³ [אף דלא כתיב בלשון קהל⁴⁴, וע' מה שהו' לע' עג.].

ר"א אומר ודאן בספיקן וכו' אסור. בפשוטו הטעם משום מעלה ביוחסין. אמנם השיטה לנ"ל [עה]. וריטב"א [דפוס ישן עג.] כת' דר"א לא דרש קהל ודאי. והאחרונים הביאו דכ"ד ה"ה [טו יא.]. [וע"ע לק' עה.].

והתוס' ר"ד [עה.] כת' דנראה דצ"ל דר"א ס"ל דקהל גרים לא איקרי קהל, שאל"כ במי יתחתנו הספיקות⁴⁵. [וכ"פ הרמב"ם טו כג דאין תקנה לספיקות אלא שישאו גרים⁴⁶. דקי"ל קהל גרים לא איקרי קהל].

שם. ודאן בספיקן. הרמב"ם פסק כר"א, ואפ"ה כת' [טו לג.] דשתוקי ואסופי מותרין בנתינים כשאר גרים, והולד ספק ממזר. וה"ה כ' דרש"י [ופשטות המשנה] לא משמע כן, דנתינים הוה בכלל ודאן, ואסורין בספיקן⁴⁷. וכה"ק הר"ן. וכת' דהרמב"ם לשיטתו דאיסור נתינים דרבנן [ע' לע' סט.], וכי גזרו לבא בקהל ודאי. אבל בקהל ספק לא גזרו.

וספיקן בספיקן אסור. פרש"י שמא זה כשר וזה פסול. והאחרונים דנו אמאי לא נימא דהוה ספק ספיקא. והשעה"מ [יט כג.] כת' דעשו מעלה אף במקום ס"ס.

והפ"ח [קי דיני ס"ס י] הביא דהרא"ם [בביאור לסמ"ג הל' מגילה] דן דטומטום יוכל להוציא טומטום, דהוה ספק ספיקא. וחידש דבתרי גופי לא אמרי' ס"ס. ובש"ת רע"א [קמא ו] הביא דבש"ת מוצל מאש [מהר"ח אלפאנדרי יג] הוכיח מסוגיין כדבריו, דלא אמרי' דמותר משום ס"ס, ספק הוא ממזר, ואת"ל שהוא ממזר דלמא גם היא ממזרת.

והמוצל מאש דחה דאדרבה יש לעשות ס"ס לחומרא, ולומר ספק אם האיש זה כשר וישא ממזרת, ואת"ל דהוא ממזר, דלמא היא כשרה⁴⁸.

ורע"א חלק דכה"ג דנים שפיר ס"ס לקולא, שהרי אילו ב' כשרים או ב' ממזרים מותרין. ויש כאן חד צד איסור, שא' ממזר וא' כשר. ול"ש ס"ס להחמיר, להחשב ב' ספיקות שמא הוא ממזר והיא כשרה או להיפוך דמ"מ הכל רק חד ביאת ממזר בקהל ד'. וכיון דחד צד לאיסור [דא' מהם ממזר וא' כשר], ושני צדדים להיתירא מותר.

והרמב"ם [טו כב.] כת' דמ"מ ממזר מדבריהם מותר בממזר מדבריהם.

43 ואפשר דיל"ד דדרש"י קהל ודאי ולא קהל ספק, והך שתוקי כיון דהוה ספק קהל יש לו קולא דממזר. ומש"ה אינו מצווה בנתינה. אבל היכא דהוה ספק בנתינ, י"ל דאסור בקהל.

44 וביאר דילפי' מפסולי קהל, וכמ"ש תוס' [יבמות עט.] לפרש הא דממזר מותר בנתינה, דילפי' מפסולי קהל.

45 ויל"ד האם כוונתו להוכיח מדאורי', דלא יתכן שלא יהא להם עצה להנשא בהיתר [דדרכיה דרכי נועם]. או מדרבנן, דלא היה לחכמים לגזור מספק אילו אין להם עצה.

46 [והגר"א ד] צו ועוד פוסקים] ביארו דממזר ודאי יש תקנה בשפחה. אבל ממזר ספק אסור בשפחה. וע' מש"כ בזה לע' סט.].

47 ומ"ש דאסורין בממזר ודאי, דשמא השתוקי הוא כשר. וה"נ ניוחש לענין איסור נתינים.

48 ורע"א [בהשמטות] הביא דתנן [דמאי ה ה] דהיכא דיש ספק על כל א', מעשר מכל א' וא', ולא אמרי' ספק ספיקא להתיר [ויל"ד דהוה לכתחילה]. [וע' תוס' כתובות ט: והת"י שם כשיש כמה צדדי ספיקות הסותרים, האם דנים ס"ס להקל, או דנוסף צד החומר].

דף עד:

ותו הא מותר אסור וכו'. פרש"י הא המותר בקהל כהונה אסור בממזרת. והרמב"ן הק' דאין לדייק כן במשנה, דכל המותר בכהנת אסור בממזרות. דהא לא הוזכרו כשרות לינשא לפסולים. [וע' תוס']. והריטב"א פי' דמהא דבמשנה הוזכרה מותרין לבא זב"ז אלא באסורין לבא בקהל כהונה. משמע דתו ליכא היתר זב"ז. דאל"כ הול"ל כן להדיא.

ממזר מאחותו איכא בינייהו. פרש"י ור' יהודה אוסר [בני] חייבי כריתות בבני חייבי מיתות. ותוס' [ד"ה דת"ק, ותוס' הרא"ש] דקאי אאשה האסורה בקהל [שאינן נדבקים בקהל, ואפי' לא תפסי קידושין].

והתוס' רא"ש פי' דהא אין לפרש דקאי אממזרים, דכו"ע ס"ל דכל ממזרים מותרים לבא זה בזה.

ופרש"י דקסבר [כר' יהושע יבמות מט.]. דאין ממזר אלא מחייבי מיתות. והריטב"א הק' דר' יהודה ס"ל כר' עקיבא דחייבי לאוין הוה ממזר, דהא דרש לקראי כוותיה [ע' יבמות מט.]. וכ"מ [סנהד' נג.]. דס"ל דמחייבי לאוין הוה ממזר.²

והריטב"א כ' ד"ל דס"ל דוקא חייבי לאוין דשאר הוה ממזר, כגון אנוסת אביו. אבל היכא דליכא שאר לא הוה ממזר, אפי' חייבי כריתות אלא חייבי מיתות ב"ד.³ ואחותו לא נחשב שאר בשר. [וצ"ב אמאי לא חשיב שאר בשר].

תוד"ה הרי. הרי גר שנשא בת ישראל שהבת מותרת לכהן ומותרת בממזר. מבואר בתוס' דאף דאמו מישראל יש לו דין משפחת גר [בתר אביו], וקהל גרים לא איקרי קהל. וכדעת הר"ן דתלי במשפחה. אבל דעת הרמב"ם [טו ט] דכיון דאמו מישראל הולד ישראל גמור, ואסור בממזרת. ולחד לישנא בגמ' [יבמות נז.]. זה כוונת הגמ' כשרות איתוסף ביה. וע' מש"כ בזה [לע' סז.].

מאי קמ"ל תנינא וכו' ר' יהושע אומר כל שחייבין עליו מיתת ב"ד. פרש"י ותוס' תנינא פלוגתא אחרית, בתנאי אחרית, והול"ל וכן היה ר' יהודה אומר כדבריו. [וע"ד הא דאי' בע"א]. ותוס' [יבמות מט.]. והתוס' רא"ש כאן הביאו ד"ג במשנה [שם] ר' יהודה אומר, ועפ"ז מתיישב הכא טפי. [ותוס' דחו].

פוסלין אשה בביאתן

ת"ר בן ט' שנים ויום א' גר עמוני וכו' פסלוה. ובגמ' [יבמות סח.]. ילפי' כי תהי' לאיש זר, כיון שנבעלה לפסול לה, פסלה.⁴ והגמ' [שם סט.]. דורשת דמחזיר גרושתו אינו פוסל, דדוקא היכא דהוה זר אצלה מעיקרא.⁵

והרמב"ם [יח א] כת' דעשאה זונה. ובשאר ראשונים משמע דהוה שם איסור בפנ"ע.⁶ [ובגמ' יבמות סח: דנו אי עונשין מהדין]. ודעת תוס' [יבמות טו:] דילפי' דעשאה חללה. ותוס' כת' דאף דאין חללות אלא מאיסורי כהונה [כדלק' עז:], דרשי' מקרא דפסולי קהל עושים

1 [ועד"ז הק' תוס' ד"ה מאי קמ"ל, ותוס' תי' דרשת הקרא באופ"א. וכ"כ תוס' יבמות שם, וע' תוס' יבמות י.].

2 והרש"ש כת' דצ"ל דמתני' דהכא פליגא אברייטא בדעת ר' יהודה [ע' תוס' יבמות י.].

3 ואשת איש אינו שאר בשר, ואפ"ה כיון דהוה חייבי מיתות הוה ממזר.

4 ואף אם נאמר דאחות הוה קורבא דרך האב ואם, מ"ש מאשת אב דהוה דרך האב, וממזרות כתיב גבה.

5 אבל פשוט הגמ' [כאן עה.]. דילפי' מק"ו מאלמנה לכה"ג. אמנם תוס' ושאר כת' דעיקר הילפותא מהתם, ע' בסמוך. [ול"ש ללמוד מאלמנה לכה"ג דאין חללה אלא מפסולי כהונה].

6 [וכתיב לא תאכל בתרומה. ודרשי' התם דנפסלה אף לכהונה. ומסקנת הגמ' דהוה ק"ו, כיון דנבעלה לפסול לה. ולוקין מהדין. דגילוי מילתא בעלמא היא, דהוה בכלל פסול קדושת הכהונה].

7 אבל הרמב"ם [יח א] סתם דכל אשה האסורה לו, בלאו השווה בכל [לאפוקי פסולי כהונה]. והראב"ד השיג דדוקא זר אצלה מעיקרא. והשעה"מ [שם] ואבנ"מ [ו ד] כת' דדעת הרמב"ם דאי"צ זר אצלה מעיקרא [ובכל לאו השווה בכל פוסל מלבד מחזיר גרושתו]. והגר"א [ו כג] כת' דסמך אירושלמי.

וכ"פ הרמב"ם [יח ג] דיבמה לשוק פוסל בביאתו, אף דאינו שווה בכל. אך ה"ה [שם] כת' דהוא משום דלא תפסי בה קידושין. [וכ"כ הטור]. והפוסקים תמהו דק"ל דהוה ספק אי תפסי בה קידושין. [והב"ח נדחק דק"ל דלא תפסי קידושין, וצריכה גט מדרבנן]. והאחרונים [הנ"ל] הוכיחו דאי"צ לאו השווה בכל.

8 ותוס' [יבמות מד:] בתחילת דבריהם] דנו דלר מצאנו דזונה אסורה בתרומה [אלא לכהונה]. ואסורה רק מחמת איסור 'לאיש זר'. ושוב כת' דלאיש זר גלי דזונה אסורה בתרומה.

חללות. [והוה גזיה"כ, אבל א"א ללמוד בק"ו או צד השווה לפסול חללות]. [וע' מנח"ח רסו שהאריך בכ"ז].

וכן חייבי כריתות פוסלים את האשה בביאתם [אף דאינו זר אצלה מעיקרא], וכן מפורש בגמ' [לק' עה; עה]. ודעת רש"י [יבמות סח:] דילפי' מקרא דאלמנה וגרושה, ובחייבי כריתות לא תפסי קידושין, ואין בהם אלמנות וגירושין. ותוס' [שם, ומד:] כת' דכיון דחמירי נחשב 'איש זר' [אף דאינו זר אצלה מעיקרא].

ומבואר עוד דפצוה דכא פוסל את האשה בביאתו. ורש"י [יבמות ע.] כת' דעשאה חללה. והרשב"א וריטב"א [שם] כ' דהוה זונה, אבל תמהו דאינו זר אצלה מעיקרא. וכ' דכל פסולי קהל פוסל בביאתו. והת"י [שם] כ' דנשתנה הגוף כמו זר מעיקרא.⁹

כות'. מדברי רש"י [יבמות סח:] מבואר דהיינו עכו"ם, דילפי' [שם, ולק' עה:] מי שיש לו אלמנות וגירושין בה. ותוס' [שם] חלקו דקאי משום פסול כותים. דאף למ"ד גרי אמת הן פסולים משום דנתערבו בהם ממזרים [וכדלק' עה], וכן מבואר ברש"י [במשנה עד.] דהמשנה דמנאם בכלל הספיקות הוה משום ספק ממזר.

חלל¹⁰. לק' [עז.] ילפי' מקיש זרעו לו שפוסל את האשה, ובפשוטו הוה חללה. אבל הרמב"ם [יח א] כת' דהנבעלה לחלל הוה זונה¹¹. וכת' [בהל' ה'] הא למדת שפסול זונה לא תלי בביאת איסור, אלא בפגם. שהרי חלל הוה ביאת היתר ועושה זונה. ובא על נדה, ונרבעת לבהמה עברה איסור, ולא נתחללה.

והרמב"ם בפיה"מ תמה בזה היאך פוסל החלל האשה בביאתו, וא"ת שנעשית זונה, דהא לא הוזהרו כשרות להנשא לפסולין. וא"ת שעושה אותה חללה, הא אין חללה אלא מאסורי כהונה. ואין הכהנת אסורה לחלל. [וע"ע לק' עז.] ות"י דמ"מ כיון דזרעו ממנה חללים, פוסל את האשה [מדין זונה].

והרמב"ם כת' דאין לומר דרך כשבא עליה שלא לשם אישות פוסלה, מפני שהוא חלל¹², הא מפורש דאסור לישא 'אלמנתו', משמע שגם דרך נישואין פוסל.

דף עה.

מצרי שני וכו' ת"ק וכו' אף כל שביאתו בעבירה, ור' יוסי סבר וכו' לאפוקי מצרי שני שאין זרעו פסול. בגמ' [יבמות עז] נח' ר' יוחנן ור"ל עמוני ומצרי שני שנשאו בת ישראל [בעבירה], האם הבת כשירה לכהונה. ר"ל יליף דפסול בהצד השווה מאלמנה לכה"ג וחלל [וכעין ילפ' דר' יהודה לק' עה.]. והרמב"ן כ' דכן גרס ר"ח לק' עה. בדברי ר' יהודה]. ור' יוחנן חלק דדרשי' בתולה מעמיו יקח, שבא מב' עממין. והיינו עמוני שנשא בת ישראל. [אבל עמוני ומצרי שני שנשאו לגר, הבת כשירה לכהונה, כיון דאין צד עבירה].

ותוס' [שם, והרמב"ן וריטב"א ותוס' ר"ד כאן] כת' דהא דא' הכא דמצרי שני אין זרעו פסול [לכהונה] קאי כר' יוחנן.

והראב"ד [הו' ברמב"ן וריטב"א] כת' דכוונת הגמ' כאן דכשירה לקהל², שאין זרעו פסול כמות. ואף לר"ל פסולה רק לכהונה. והרמב"ן ביאר דמצרי שני כיון דביאתו מטהרתו [דהוא פסול לקהל ובנו כשר], מש"ה אינו פוסל את האשה.

והרמב"ן הק' דמ"מ רשב"ג נקט כל שאתה [הכהן] נושא בתו, ומצרי שני אינו נושא את בתו. ונמצא דזהו נפק"מ בין רשב"ג לר' יוסי [ובגמ' מבואר דהנפק"מ להיפך בעמוני]. וע"כ סוגיין דאינו פוסל אפי' לכהונה, וכו' יוחנן. ועולא [בסוגיין] הוא תלמיד של ר' יוחנן³.

9 והיראים [מה, הו' באבנ"מ] כ' דמשכח"ל זר מעיקרא כשנתקדשה פחות מבית ג'. [ע"ע רשב"א שם].

10 ודלא כר' דוסתאי, דמבואר [לע' סד.] דלר' דוסתאי אינו פוסל את האשה בביאתו.

11 והאר"ש [יח א] כת' דלפ"ז מיושב קו' התוס' [לע' סז. ד"ה והרי] דאף הנקיבה פגומה, דפוסלה בביאתו [ושניהם חללים, ומש"ה הולד הולך אחר שניהם]. ואילו לרמב"ם היא זונה ולא חללה. וע"כ שדינן בתריה.

12 [ודוקא היכא דהוה ביאת 'זנות' בלא קידושין. אף דק"ל דפנוי הבא על הפנויה אינו עושה זונה. הכא פוסל משום שהוא חלל. ובתנאי דיש איסור בביאה זו].

1 אלא דהכא אף ר' יוסי מודה, כיון דיש צד עבירה. [וע"ע לק' עה].

2 והרמב"ן ביאר דמש"ה מייטנין קרא ד'בנים אשר יולדו', דקאי להתיר לקהל.

3 וכן בתחילת הסוגיה [שם] הוה מדברי עולא.

ותוס' [יבמות, והרמב"ן וריטב"א] כת' דר"ל יפרש דת"ק לא קאי אמצרי שני, ואף מצרי שני בתו פסולה לכהונה. והרמב"ן ביאר דר' יוסי בא לאפוקי מצרי שני, דזרעו כשר לקהל⁴ [וע"ד סברת הראב"ד]. ורבנן פליגי על ר' יוסי ורשב"ג ופסלי לכהונה. ור"ל ס"ל כרבנן.

וה**תוס' רי"ד כ'** דר"ל מפרש דר' יוסי דרש דזרעו אינו פוסל את האשה לכהונה, דהבן [הוא מצרי שלישי] ואינו פוסל אשה. ומש"ה אינו פוסל. [ור"ל כת"ק].

תוד"ה ושניהם. עיקר דרשא נפק"ל וכו' לאיש זר, דה"ק דלא תקשי מאלמנה לכה"ג וכו'.⁵ אבל **ותוס'** [יבמות סט., והתוס' רא"ש] כת' דילפי' מאלמנה לכה"ג, במה מסתבר להעמיד קרא דלאיש זר.

ותוס' [יבמות טו: ועוד] כת' דא"א ללמוד לפסול בביאתו בק"ו מכה"ג באלמנה, דאין חללה אלא מאיסורי כהונה [וכדאי' לק' עז:]. **ותוס'** כת' דאף דילפי' מק"ו כע"ז לפסול את הולד לכהונה [וכדאי' יבמות שם ומד, ולק' עז. ועח.], היינו לפסול את הבן. אבל לא ילפי' ק"ו לענין האשה, שהיתה כשירה ונתחללה. [ובחללות בתולדה לא נאמר כלל אין חללה אלא מאיסורי כהונה].

ותוס' הביאו דר' יהודה [לק' עח.]. לומד מצד השווה כע"ז דגר פוסל בביאתו, מוכח דילפי' הצד השווה מפסול כהונה. ודחו התוס' דדוקא ר' יהודה יליף. ורבנן פליגי דא"א ללמוד לפסול כהונה. [אמנם תוס' בכ"מ, הו' לק' עח. כת' דרבנן פליגי מטעמים אחרים].

דאמר קרא בניס אשר יולדו וכו'. דמצרי שלישי מותר בקהל. הרמב"ן הק' מנלן דמותרין בכהונה [ולפרש"י תוס' הילפותא בסוגיין מהכשר כהונה]. ולראב"ד [הנ"ל] נחא דהנידון משום פסול קהל. והביא י"מ דכוונת הגמ' דר' יוחנן [יבמות עז.]. דרש בתולה מעמיו, מב' עממין. ולא משכח"ל אלא במצרי שני, ומבואר דכהן מותר בה. והרמב"ן כת' דהגמ' לא חשש להפריד, ותפס קרא פשוט. וכע"ז בכ"מ.

אלמנת עיסה. פרש"י מעורבת בספיקות, בעלה היה ספק והיא באה מכחו, הו"ל ספק ספיקא. וכן פרש"י [כתובות יד.]. בפ"י הא' דהיא אלמנת ספק חלל [כגון שאמו נתגרשה ע"י גט ספק קרוב לו, ומת בעלה. ונשאת לכהן והולידה את זה]. דמוקמי' לה אחזקה, ואל תפסלנה מספק. ופרש"י דהוה תרי ספיקי, שנולד הספק באמו, ולא נאסרה אלא מספק. וזו באה מחמת בנה קרי ליה ס"ס.

וה**תוס' הרא"ש** הק' דלפ"ז אין בה אלא ספק א' כמו בעלה. והשיטמ"ק [שם] תי' דהוה ספק דאתי מכח ודאי, ואיתרע חזקתה דנולד בה ספק. אבל הכא דהספק נולד חוצה לה הוה ספק מכח ספק, וחזקתה אליהם [וכ"מ לשון רש"י כאן]. ועוד הביא השיטמ"ק לפרש דיש ב' חזקות [חזקת אמו של החלל. וחזקת האלמנה]. וכ"כ הרש"ש [שם].

ועוד פרש"י [שם] בשם ר' יוסף טוב עלם שהבעל עצמו היה ס"ס, שנתגרשה אמו ספק קרוב לו וספק קרוב לה, ונשאת לכהן תוך ג' חדשים. וספק בן ט' מראשון [והוא בן הראשון] או בן ז' מאחרון, ואת"ל מאחרון שמא היא אלמנה ולא גרושה.

ותוס' [ושא"ר שם] הק' דלשון 'נטמע' ולשון עיסה⁶ משמע תערובת, ואילו לב' פירושי רש"י הנידון על אדם מסויים.

ור"י וריב"א [בתוס' שם, ועד"ז כ' שא"ר בשם ר"ח] פי' דנטמע [נתערב] במשפחה אדם שהוא ספק חלל. ונחשב ס"ס, דכל א' מבני המשפחה ספק אם הוא זה שנתערב, וספק שאף זה שנתערב אינו חלל.

לאפוקי וכו' דתנן וכו' על אלמנת עיסה שכשירה לכהונה. משמע דדוקא האלמנה כשירה, דיש לה חזקת כשרות. אבל בת העיסה⁷ אסורה כיון דאין לה חזקת כשרות. **ותוס'** [כתובות

4 [ונקט לשון זרעו פסול אליבא דנפשיה, ולא לאפוקי מת"ק].

5 **ותוס'** כת' וכן צ"ל [נדה ג.]. גבי שניהם לא למדוה אלא מסוטה. [וכ"כ תוס' שם. ואכמ"ל].

6 ויל"פ כוונת התוס' להוכיח דאף דאין חללה אלא מאיסורי כהונה, שפיר ילפי' מק"ו דיש פסול. ואוקי באתרא דהוה שם פסול אחר.

7 [ויל"ד האם כוונת התוס' דר' יהודה ל"ל הא דאין חללות אלא מפסולי כהונה, והגמ' [לק' עז: הו"ל להביא דר' יהודה פליג]. או דס"ל דאפ"ה שפיר ילפי' הצד השווה. וכנ"ל].

8 והשיטמ"ק [שם] תי' דלרשי מחמת ערבוב דברים נחשב עיסה.

9 שנולדה מספק בני המשפחה. [אבל כשהתרנו האלמנה לכהונה, הבת שלה הוה תולדה מהדין שלה. וכ"כ

יד., ותוס' הרא"ש כאן] פי' דאף דהוה ספק ספיקא [וכדבסמוך], הכא מעלה עשו ביוחסין¹⁰.
ותנא דהברייתא כאן ס"ל דאף אלמנת עיסה נפסלת, כיון שאינו נושא את בתה¹¹.

והתוס' הרא"ש [כאן] כת' דנר' דרק מ"ד [שם יג., הו' לע' עד.] דפוסל בבתו [דלא מהני עדות האם], ס"ל דאין לה חזקת כשרות. אבל למ"ד דמכשיר בבתה, הא יש לבת העיסה חזקת כשרות. וכה"ק האחרונים דק"ל דמהני חזקת האם לבת, ואמאי נחשב דאין לה חזקת כשרות. והאבנ"מ [ב ג בסו"ד] נשאר בצ"ע.

ורע"א [כתובות יד.] תי' דדוקא היכא דלא ידעי' מי האב מהני להכשיר בבתה, דאילו היה האב קמן היינו מכירין. אבל אלמנת עיסה כיון דהאב עצמו לפנינו ספק, ומש"ה ל"מ חזקת האם.

ועוד כ' התוס' רא"ש דנר' דיש לחלק דהכא נדוע ספק פסול במשפחה זו, והאם שיש לה חזקת כשרות מוקמי' לה אחזקתה ולא פסלי' משום דהוה ס"ס. אבל בת דל"ל חזקת כשרות, מעלה עשו ביוחסין. אבל התם דאין פסול הבת אלא מספק שאירע באם, לא יתכן להחמיר בבת יותר מן האם. [ומשמע דחזר בו, דהא דהבת מותרת אינה משום חזקת כשרות, אלא משום דתלי בדין האם. ומהני חזקת האם. וע' הערת הגרמ"ש שצ"ל].

והבית יעקב [כתובות יד.] כת' דכיון דיש ספק לפנינו על האב, לא יתכן דיהני חזקת הבת להכריע ספק שנתעורר קודם¹² [וע"ד סברת רע"א הנ"ל]. וכת' דמ"מ שייך גדר חזקה דמשום הספק אין מגרעין חזקת ההיתר. ומש"ה מספק אין לפסול את האלמנה [כיון דנהגה היתר עד עכשיו]. אבל בבת העיסה ל"ש הנהגת היתר, ואסורה. [ונתחדש בדבריו דיש ב' גדרי חזקה, וחזקת האם מהני רק במקום ששייך הכרעת חזקה¹³. אבל היכא דל"ש להכריע, צריך חזקה על גופה ול"מ חזקת האם¹⁴].

ועד"ז כת' הקוב"ש [ח"ב ב] דחזקת האם מהני לבת משום דהודאי מכריע את הספק¹⁵. אבל אלמנת עיסה א"א להכריע את הספק של הבעל. ואף דמהני חזקה שלא להוציאו מחזקתו, מ"מ אינו בגדר 'ודאי' כדי להכריע.

ודנו הפוסקים אם נשאת לכהן האם תצא, האם משום מעלה ביוחסין החמירו שתצא. [ע' ב"י ורמ"א ב ה ונו"כ¹⁶]. והאבנ"מ [ב ג] הביא דמסוגיין מוכח דגבי הבת נשאת לא תצא, דאל"כ האיך נוכל לומר שא"א נושא את בתו, פוסל את אלמנתו. [דכיון דבדיעבד מותר, ודאי אינו פוסל אשה בביאתו]. וכת' דע"פ דברי ר"ת [בתוס' שם ד"נ ת"ר] יש לדחות דקאי באופן שהאב שותק, וע"ז נאסרת טפי.

מ"ט הוי ס"ס, וס"ס לקולא. בשו"ת הרשב"א [א תא בסו"ד] הביא מסוגיין דספק איסור שנתערב בהיתר, מותר מדין ס"ס. ולאפוקי מדעת ר"י דספק א' בגוף וספק בתערובת ל"מ ס"ס. כיון דעמד ספק איסור לפנינו לחומרא, א"א לדונו שוב כס"ס. והבי"ש [ב יד] יישב דהכא מעיקרא היה חזקה אלא דמעלה ביוחסין.

והבנ"מ [ב ה] כת' דהכא נולדו ב' ספיקות יחד [כלפי האלמנה והבת], ובשעה א' חלו ב' ספיקות¹⁷. והאבנ"מ [ב ד] חלק דה"מ כשאין ידוע מהיכן הגיע¹⁸. אבל הכא ידוע מי הבעל, אלא דאין ידוע מה דינו. ודין האלמנה והבת

הבית יעקב כתו' יד., וע' מש"כ לע' סו.].

10 [וכת' כי היכי דצריך תרי רובי [כתנו' טו.]. אע"ג דבעלמא סגי בחד רוב]. ועוד דנו החלק"מ [ב ח] ובי"ש [יד] דאינו ספק ספיקא גמורה. ומש"ה ל"מ לבת דל"ל חזקת כשרות.

11 [דהגמ' מדייקת מהברייתא דבכלל מעלה ביוחסין לא לסמוך על החזקה אף באלמנתו. ועיל"פ דכיון דדרשי' מקרא דדין האלמנה תלי בדין הבת, נחשב 'תולדה', וכיון דבפועל הבת אסורה ל"ש חזקה לאלמנה].

12 והביא דכע"ז כ' בחור"ד [נ] דהיכא דיש ספק האם מונח לפנינו חילתית [שבהמה האוכלה נעשית טריפה], לא יתכן דיהני חזקת הבהמה שאכלה ממנה לברר שהעשב אינו חילתית. אלא דאפ"ה שייך גדר חזקה אל תפסלנו מספק.

13 ומשמע דס"ל דחזקת האם מהני לבת, אבל לא הוחזק בגוף זה, ומש"ה ל"ש אל תפסלנו מספק.

14 ויש לכוון עד"ז דברי התוס' הרא"ש. ועד"ז כת' האחרונים [הו' לע' סו.]. לפרש דעת רש"י דבעלמא חזקת האם מהני לבת. אבל במקום תרי ותרי, דל"ש הכרעה [אף של חזקה], צריך חזקה בגופה. [אמנם שא"ר שם לא חילקו בזה. וי"ל דס"ל דמהני הכרעת חזקה במקום תרי ותרי, דאינו בגדר נאמנות ובידור].

15 והוה כעין מיגו, כיון דהוכרע גוף הנידון. ע' ש"ש [ד ד, ו טז].

16 והבי"ש [יד] דייק דתוס' דימהו למעלה ביוחסין דבעי תרי רובי, והתם נשאת לא תצא. והגר"א [כח] חלק דהוה דימי בעלמא דיש מעלה ביוחסין. ולעולם לשון 'פסול' משמע בדיעבד.

17 וכת' דמי להיכא דיש בין התרנגולות א' ספק טריפה, ונמצא ביצה, דמותר משום ס"ס. [וכמ"ש הש"ך קי כללי ס"ס ד]. [דהשתא הוה ספק על הביצה, ולא התרנגולת. וה"נ בבת העיסה. והביא דשוב מצא כן במנחת יעקב מג כד].

18 דהתם אין ידוע מאיזה תרנגולת הגיע הביצה.

תלי בדין שלו¹⁹.

ר"א ספיקן בודאן

[במשנה עד.] ר"א אומר ודאן בספיקן וספיקן בודאן בספיקן אסור. הר"ן פי' משום מעלה ביוחסין. ול"מ בפשטות דברי הרמב"ם [טו כב] דהוה מעלה ביוחסין. אבל השיטה לנ"ל כת' דר"א לא דרש בקהל ודאי הוא דלא יבא, הא בקהל ספק יבא. וכ"ש דאסור שתוקי בישראל מדאורי²⁰, דלא דרש ממזר ודאי ולא ממזר ספק²¹. [ולפ"ז כל הנך אמוראי דפסקו כר"א ל"ל מיעוט דממזר ספק. וצ"ע].

והריטב"א [עג. בדפוס ישן²²] כת' דר"א דרש ממזר ודאי ולא ממזר ספק להתיר שתוקי בבית ישראל אבל לא דרש²³ להתיר שיבא ממזר בקהל ספק. וכישראל גמור עביד ליה לכל מילי.

והאחרונים הביאו דכן מבואר בדברי ה"ה [טו יא] דכת' דנאמנת להתיר, דבלא"ה ספק ממזר מותר. אבל אינה נאמנת להתיר בממזר. ודייק השעיה"מ [טומאת מת ט] דשתוקי בממזרת הוה ספק דאורי. והש"ש [ב כ] הביא דברי הריטב"א הנ"ל. אבל החזר"א [ז טו] תמה מנלן דר"א אסור מדאורי, נימא דהוה מדרבנן²⁴. ובהדיא גרסי [עג.] בקהל ספק וכו'. וכ' דאפשר דל"ג לה. וכ' דאפשר דדברי הריטב"א ט"ס, וקאי אשתוקי בשתוקית.

אר"י אמר רב הלכה כר"א, כי אמריתה קמי' דשמואל וכו'. ואביי [יבמות לז.] פי' ברייתא דר' אליעזר בן יעקב אמר דאינו ספק ממזר, אלא ממזר ודאי ומותר בממזרת [וכת"ק, וכשמואל דהלכה כת"ק]. ורבא גרס בדברי ראב"י דהוה ספק ממזר, ואסור בממזרת. דכיון דס"ל כר' אלעזר [וכרב] יישב דברי ראב"י כוותיה.

ותוס' [יבמות שם] הק' דרבא [לע' עג.] הק' דשתוקי שתוקית לא ישא, והא רבא ס"ל כר"א דאה"נ שאסורים. וכת' דהק' לדעת רבנן ולא להלכה. והרמ"ך [טו כא] הביא בשם רבותיו והר" אברהם דפסקו כר"א רק בספיקן בודאן, אבל ספיקן בספיקן מותר. וכדברי הגמ' [עג.] שתוקי שתוקית לא ישא, משמע דלכ"ע מותר.

א"ל הלל שונה י' יוחסין וכו'. התוס' ר"ד פי' שהי' שנויה מימות הראשונים, והביא כן בשם הלל כדי לייקרה. והתוס' רא"ש כ' דהביאו מדברי הלל, דמשמע דכן הלכה. אבל אי משום המשנה, הר"ל סתם ואח"כ מח'.

דאיתמר ארוסה שעברה וכו'. ובגמ' [יבמות סט:] הו' ב' לשונות דל"ק נח' בבא על ארוסתו²⁵ [שידוע שהארוס בא], ורבא אמר דאיירי בדיימא מעלמא [פרש"י שחשודה מאחרים], ומש"ה הוה ספק ממזר²⁶. ולאביי אף בלא"ה חיישינן מדאפקרה נפשה.

ולל"ב איירי דלא ידענו שבא עליה הארוס, ולרבא בדיימא מעלמא. אבל אי ודאי בא עליה, תלי' בהיתר. ולאביי אף כשבא עליה.

ורש"י [ד"ה רב] כ' דהולד ממזר, ודאי אמרי' מרובא דעלמא הוא, והכל פסולין אצלה, אלמא רב ספק כודאי משוי ליה. האחרונים [פנ"י] נתקשו בדברי רש"י, דמשמע דטעם האיסור משום דאזלי' בתר רוב, והוה ודאי ממזר. ושוב כת' דקאי כמ"ד ספיקן בודאן [וכדמבואר בגמ' דתלי בד"א], הא הכא הוה ודאי בודאי. וצ"ל דכוונת רש"י דהוה ספק

19 ואילו נחתך חתיכה בשר מא' מהתרנגולות. ודאי לא עדיף החתיכה מגוף התרנגולות.

20 משמע דמספק אסור מדאורייתא. וכדעת הראשונים דספק דאורי' לחומרא מדאורי'.

21 והשיטה לנ"ל ביאר דר"א דרש חמשה קהלי, דס"ל דתרי קהלי דממזרים צריך חד קהל לכהנים וחד ללוויים. ותרי קהלי דעמוני ומואבי, חד לגופיה וחד לישראלים. וקהל דפצוע דכא לגופיה. וכן קהל דמצרי ואדומי להתירא אתא ולגופיה. [ולא ילפי' פסולי קהל זמ"ז].

22 ובדפוסים החדשים של הריטב"א השמיטו קטע זה [דליתא בכת"י, ופותח 'ראיתי מקשים', דאינו סגנון הריטב"א]. ואפשר שנשתרבב מדברי התוס' ר"ד [אמנם אינו בתוס' ר"ד לפנינו] או שהוא הגהת תלמיד.

23 קהל ודאי ולא קהל ספק [ותלי בב' לשונות לע' עג.].

24 ואפשר דהריטב"א והשיטה לנ"ל נקטו דהך גזירה הוה משום מעלה ביוחסין [כדלע' עג.], ול"ש מעלה ביוחסין כיון דבלא"ה [ספק] פסול. א"נ דאי משום מעלה ביוחסין לא היה לנו להחמיר כ"כ ולאסור ספיקן בספיקן, והא הוה ספק האם שייך כאן מעלה. [ועוד דכיון דיחושו אינו מבורר, לא שייך בו 'מעלה' כלל].

25 ותוס' [כתובות יג:] הביאו ד"ג בגמ' כאן 'הבא על ארוסתו בבית חמיו' [וכהן לישנא דהתם]. ואפ"ה חיישי' מדאפקרה נפשה, ותוס' ביארו דהיינו דוקא היכא דדיימא מעלמא.

26 [דבארוסה לא שייך בעילות אחר הבעל. ע' תוס' כתובות יג:].

ממזר, ונקט רובא דעלמא לרבותא.

אבל התם דרוב פסולים אצלה וכו' דאיכא למיתלי בארוס טפי. הרשב"א [לע' עג:] כת' דההיתר ממזר ודאי ולא ספק ה"מ כשיש מחצה כשרין אצלה, דהוי ספק. אבל כל היכא דרוב פסולין אצלה הוה כממזר ודאי²⁷, דרובא דאורי²⁸. אא"כ בדקו את אמו ואמרה לכשר²⁹ וכו'. אבל דעת הפנ"י דאף במקום רוב פסולים נחשב 'ספק' [הו' לע' עג].

והרשב"א כת' דמ"מ ארוסה שעיברה [בסוגיין] נחשב שתוקי, אף דרוב פסולין אצלה, שאני ארוסה דתלינן בארוס, והו"ל כמחצה על מחצה³⁰.

והב"ש [ד נד] כת' דאף לר"א היכא דיש רוב פסולים מותר בממזרת, דבזה לא גזרו מעלה ביוחסין.

רב אמר הולד ממזר, ושמואל אמר הולד שתוקי וכו'. מבואר בגמ' דרב ושמואל לא נחלקו האם תלי' דהוה ממזר, והנידון בדינו של ספק ממזר זה. [וכ"כ הראשונים]. [וע' רא"ש ותוס' ר"ד ושאר אי רב ושמואל נח' לכל אוקימא].

אלא מאי שתוקי, שמשותקין אותו מדין כהונה. והתוס' ר"ד כ' דלהך לישנא לשמואל מותר בקהל, ואע"ג דתולין בתר ארוס להתירו, לא מחזקין ליה ככהן כדן הארוס. וכדאמר' [כתובות יג:] דבעי שיהא מיוחס לאביו להחשב כהן, ואף היכא דממ"נ הוה כהן אסור.

שמשותקין אותו מנכסי אביו, פשיטא מי ידעי' אבוה מנו וכו'. והתוס' ר"ד ביאר כיון דהארוס אינו מודה. [אבל אם היה מודה נאמן עכ"פ לענין ירושה].

והתנה"ד [שנב] הביא מסוגיין דאף בדקו את אמו [וכדבסמוך], היא אינה נאמנת לענין ירושה, ומי ידעי' מנו [אא"כ האב מודה³¹].

ל"צ דתפס. תוס' [כתובות יג;]. והריטב"א כאן] ביארו דס"ד דרגליים לדבר שמארוס נתעברה, ויש לתלות בו טפי מאיניש דעלמא. קמ"ל שמואל דמפק' מיניה. [דאין ספק מוציא מידי ודאי]. והריטב"א כת' דאפי' היכא דתפס בלא עדים מפקי' מיניה, דהא תפס בטענת שמא³². [וכדעת תוס' כתובות כ. דל"מ תפיסה בטענת שמא. ולדעת הרמב"ם דתקפו כהן אין מוציאין, ובכל מקום מהני תפיסה בשמא, צ"ל דהכא גדר אין ספק מוציא מידי ודאי הוה הכרעה].

אבל הכא דאיכא רוב פסולים אימא לא קמ"ל. קמ"ל דמהני בדיקת האם. והריטב"א הק' דבכתובות אמרי' דלכתחילה ל"מ בדיקה [את לא תעבד עובדא עד דאיכא רוב כשרים]. ותי' דהתם איירי לכהונה, דאפשר לה לינשא לקהל. אבל הכא הוה נידון ממזרות וכדיעבד דמי. והיינו דאמר' [שם יד.] כדיעבד דמי [עי"ש רש"י דמשמע באופ"א]. [וכ"כ התוס' ריה"ז עד.].

כותי

מ"ט. תוס' פי' דהגמ' ידעה דכותי הוה ספק ממזר [וכדאי' בע"ב], אלא דהק' דהוה קהל גרים.

אבל הראב"ד [והשיטה לנ"ל בשם רש"י] כת' דהשתא לא ידעי' הא דנתערבו ממזרים [עד דכי אתו ר' דימי ורבין]. וכ"כ הרמב"ן [בח' ובמלחמות] דמשמע דמיעיקרא הטעם משום דכותים פסולי קהל. והבעה"מ הביא צד דכותים אסורין משום קנס שגזרו עליהם.

וצ"ב איזה פסול קהל יש בכותים, דלמ"ד דגירי אמת הא נתגיירו. ואי משום דגירי אריות, א"כ צריכין גירות עכשיו לפנינו. ול"ש בזה פסול קהל [אלא שהוא בחזקת נכרי].

27 אבל הב"ש [ד לט] כת' דה"מ כשידוע דאזלי גבה, אבל היכא דהוה ספק אי אזל גביהו, הוה ספק קבוע. ולעולם הוה ספק ממזר.

28 והחז"א [א טז] כ' דלדעת הרשב"א הא דתנן דשתוקי מותר בממזרת, היינו כשאין רוב כשרים. אבל רוב כשרים מהדין אסור בממזרת.

29 ומבואר דאף היכא דאסור מדאור' מהני בדיקת אמו. ודלא כדברי ה"ה [טו יא] דמהני רק היכא דבלא"ה ספק ממזר מותר.

30 וכ"כ התוס' רא"ש דארוסה לא נחשב רוב פסולים, דאיכא למיתלי בארוס.

31 אבל מדברי התוס' ר"ד משמע דהשתא איירי דלא בדקו אותה, ורק בתי' הג' נתחדש בדקו אותה.

32 והוסיף דלא מהני שום מיגו היכא דטוען שמא.

וקו' הגמ' דמ"מ אמאי לא ישא כותית [דפסולי קהל מותרין זב"ז]. ורב יוסף תי' דיש כותים שנתערבו בישראל, כגר לאחר י' דורות. ומש"ה יש גזירה שמא יאמרו ישראל נושא כותית. והראב"ד [לבעה"מ] כת' דכ"ז לה"א, אבל למסקנא נסתלק סברת רב יוסף, ואין לסמוך עליו אלא משום כהנים כשרים. אבל הבעה"מ נקט דצד זה קיים אף למסקנא.

עד י' דורות³³ מותר, וי"א עד שישתקע שם עכו"ם. התוס' רא"ש כת' דמשמע שהוא זמן ארוך יותר מ' דורות, ומיקל מת"ק. מדקתני עד שישתקע. ועוד דתנא בתרא לטפויי אתא.

אלא כי אתא רב דימי. החש"ל כת' דלדעת תוס' ל"ג 'אלא', דאף מעיקרא סמך על טעם זו. [אבל בראב"ד לר"ף משמע דהוה בדוקא, ורב יוסף לא ידע טעם ממזרות].

דף עה:

גירי אריות הם. **תוס'** [יבמות כד:; חולין ג:; וב"ק לו:; והרמב"ן כאן] כ' דאף דקי"ל דמי שנתגייר משום פחד אריות הוה גר, שאני כותים דכתיב את אלהיהם היו עובדים, ולא נשתקע שם ע"ז מפייהם. והרמב"ן [בתי' הא'] כת' דמ"ד גירי אריות פליג אהא דאי' שם ככולם גרים הם.

ותוס' כת' דמ"ד גירי אמת ס"ל דשוב נתגיירו בלב שלם. אבל הרמב"ן כת' דמ"ד גירי אמת ס"ל דלשם שמם נתגיירו ואח"כ חזרו.

תוד"ה ורבי ישמעאל. וא"ת וכו' לימא הולד כשר, וכ"ש דאיכא למיחש טפי שלא תנשא [כשירה] בעכו"ם. והתוס' רא"ש כת' בשם ר"ת דאף דכותים גירי אריות, כיון דשומרים מקצת מצוות אין איסור דאור', ואפי' לר' שמעון דמרבה כל המסירים, הך לא מקרי מסירים. וגם ב"ד של שם וחשמונאי לא גזרו בספק גוי ספק ישראל.

והרמב"ן הביא לפרש [שמעתי] דהכותים בדורות האחרונים מקבלים מצוות ומלין, והוה ישראל גמור ואסורים משום גר בממזרת, וכו' יהודה. [ועד"ז כ' התוס' ר"ד בתי' הב']. **והרמב"ן** דחה ולא ידעתי היכן נתגיירו הבנים. וכת' דאפשר דר"א לטעמיה [יבמות מו.]. דגר שמל ולא טבל הוה גר גמור. ועכיוש כולם מלין לשם ישראל. א"נ אמרי' מי לא טבל לקריו [כדאי' יבמות מה:; ונחשב גירות בפני ג']. [וצ"ב דמ"מ ליכא קבלת מצוות בפני ג'].

והרמב"ן דחה דלא מצאנו דמעיקרא גירי אריות ועכשיו גירי אמת, ובכל הש"ס הנידון אי גירי אריות אף לדורות אחרונים, ולא לדור ראשון בלבד. ואמרי' [ע"ז כו:; דמילתו לשם הר גריזים].

[וע"כ כתי' התוס' דהגמ' סמך דנתערבו בהם ישראל. א"נ קאי השתא כמ"ד קהל גרים איקרי קהל, וגר אסור בממזרת].

אבל **התוס' ר"ד הק'** אי גירי אריות הן מה איכפ"ל דממזר דידהו נושא נכרית'. תי' דאיירי דפירשו מדרכי עכו"ם, ורוצה להתגייר ולעמוד בחזקת ישראל.

והתוס' ר"ד הביא בשם ר' גרשום דר"א חידש דכותי שנוהג בתורת כותים לא ישא כותית שפירשה מדרכי כותים ונוהגת בתורת ישראל, דס"ל גירי אריות הן ועכו"ם הוא, והכותית שפירשה מדרכי כותים הרי היא כבת ישראל. **והתוס' ר"ד** חלק דבגמ' מבואר דבעי' לטעם ממזרות. ע"כ איירי בסוגיין דתרווייהו באו להתגייר, ומש"ה אסור רק משום צד ממזרות.

בא"ד ושמא י"ל אם הולד כשר, א"כ הוא הולך אחר העכו"ם וכו'. והתוס' רא"ש ביאר דכי מכשרינן לולד שדינן בתר הגוי, ונמצא גוי נושא גויה. וכדאמרי' [לע' סח:; שכשהולד קרוי ע"ש הגוי יצא מכלל ממזרות. אבל כי שדי' בתר ישראל הו' ממזר. וכ"כ בפסקי תוס' [קמב] דלמ"ד הולד כשר הוה עכו"ם. [וכ"ד תוס' יבמות טז:; וע' מש"כ לע' סח:].

33 ובעי"ז אי' [סנהד' צד.]. גיורא עד י' דרי לא תיביזי קמיה. [ועוד ציינו דמצאנו עוד מנין י' דורות בבכורות יז., גיטין פח. ומנחות נג.].

1 וצ"ב דכיון דהוה [ישראל] ממזר [דבא מבית ישראל שנתערבה בהם], הא כת' הראשונים [לע' סט.] דממזר אסור בנכרית.

והמהרש"א העיר דבקו' התוס' מבואר דס"ל דהוה כשר ואי"צ גירות [ומש"ה יש לחוש טפי שלא ינשא לעכו"ם].

והמהרש"א כת' לפרש דכוונת התוס' כאן דלא חיישינן כ"כ להסרה בבן עכו"ם.²

והרמב"ן דחה פי' זה, דלמ"ד הולד כשר הו"ל ישראל גמור [והביא כדמוכח יבמות טו:].

שם והמהרש"א הק' מדברי רש"י [עו. ד"ה ופרכינן] דמבואר דהולד כשר, ואינו עבד. ועוה"ק השעה"מ [איסור"ב טו ג] דרש"י [לע' ע:] גבי בית חשמונאי מבואר דעבד שבא על בת ישראל, הולד כשר [ואינו עבד].

והשעה"מ כת' דאף דלס"ד דהגמ' [לע' סח: לפרש"י] הולד אינו ממזר משום דבתרה שדינן, אבל מסקנת הגמ' [שם] דפסול מקרי, והוה ישראל פסול. ואינו ממזר.

והאחרונים [נתיבות ה' בסמוך, אבנ"מ ד יב, וע"ע ר' ראובן יבמות כב] דנו לחלק דדוקא עכו"ם הבא על בת ישראל הולד צריך גירות. אבל בעבד לא אמרי' הכי. [וע' מה שהו' לע' סח:].

והנתיבות [שו"ת חמדת שלמה ב] כת' לפרש דאף דעכו"ם הבא על בת ישראל צריך גירות, מ"מ כיון דנתגייר שדינן ליה בתר אימו. ומתייחס אחר אמו, ולא אמרי' דגר שנתגייר כקטן שנולד [ומש"ה צריך פדיון הבן וכדאי' בבכורות מז:]. ומש"כ הראשונים דישראל הוא, היינו לאחר שנתגייר, דאין לו דין גר.³

וע"פ הגמ' [יבמות סב.] דבגיתן יש להו חייס, נתגיירו אין להם חייס. ומש"ה כיון דנתגייר אינו מתייחס לעכו"ם, וע"ז שדינן בתר אמו.

והגר"ס [כתובות יא.] כ' דאף דצריך גירות, מ"מ יש לו קורבא מצד אמו.⁴ דהו' בכלל משפחת ישראל. וצריך גירות משום גדרי הקדושה.

ועוד חידש המהר"ט אלאזי [בכורות נו. בדה"ס] דהא דקרי' [בגמ' בכורות מז.] לולד 'מזוהם', היינו דיש בו צד ישראל וצד עכו"ם. ותלי האיק נתגדל הולד, דאם עכו"ם בא על בת ישראל דרך זנות ושוב לא ידע מהולד כלל, ואמו גדלו בתורה ובמצות כבן ישראל, בכה"ג אמרי' דאיגלאי מילתא למפרע דהורתו ולידתו בקדושה, ומתחלתו ישראל גמור היה ולא כגוי שנתגייר. אבל היכא דהאב גידלו בגיות, אגלאי דמתחילתו הוה גוי גמור.⁵ וצריך גירות.

בא"ד וא"ת וכו"ם⁶ היכן מצינו לאו בביאתו וכו'. וכן דן תוס' [יבמות טז:]. אבל רש"י [ד"ה ור' ישמעאל] כת' דהא חייבי לאוין הן. מבואר דאף עכו"ם הוה חייבי לאוין. וביארו דהיינו לא תתחתן, וקאי אף בגיות. [וכלל"ק דרבא יבמות עו.]. אמנם יל"ד דהיינו דוקא בז' אומות, וכדאי' [לע' סח: וע"ז לו:]. [וע' מש"כ לע' סח:].

והחינוך [רט] כת' דעובר משום לא יסיר, דדרשי' לכל המסירין. [אף לא דרך חתנות]. [וע' לע' סח:].

2 והק' דתוס' לא היו צריכים להאריך, אלא לומר דאינו כשר עד אחר גירות.

3 עכ"פ הק' מדברי רש"י [סח:] סתרי לדברי רש"י [עו.].

4 והנתיבות העמיד דהמח' האם הולד ממזר או כשר, היינו בתר דנתגייר [דאינו ממזר בעכו"ם]. ועיקר המח' ללמוד מקרא דלא הוה ממזר [אי דמי לאשת אב, וכדאי' יבמות מה:]. [וילה"ק דברש"י [סח:] הנ"ל] מבואר דהצד דכשר, משום דעכו"ם הוא.

[ומשמע מדברי הנתיבות ד'שם ממזר' הוה משום שמתייחס לאמו. ולו"ד י"ל דהוה מציאות שנולד מביאת איסור, אף בלא גדר יחס].

5 והביא דמבואר [יבמות צז.] דמעוברת שנתגיירה יש לו שאר האם, ואסור בקורבת אמו. אף לצד דלא הושלם הגירות.

6 וכ"מ מלשון המהרש"ל [יבמות טז:] דעבד הבא על בת ישראל, כשנוהג עצמו כעכו"ם הרי הוא כשאר עכו"ם, וכמעט אין להם דין ישראל, וצריך גירות [וצ"ב]. והמהרש"א [שם] תמה דכיון דשדינן בתר אמו, מאי הוה שנוהג במנהג עכו"ם, ומ"ש משאר ישראל מומר.

7 ודרש כן מהקרא 'את בתך לא תתן לבנו, כי יסיר וגו', דה"פ דבן בתך דקרוי בנך [וכישראל מעיקרון] היינו אם לא יסירנו מאחרי, אבל אם יסיר את בנך מאחרי [דמגדל אותו גוי בין הגויים], הרי למפרע אינו קרוי זה בנך.

8 ותוס' כת' בשלמא עבד יש לאו דלא יהא קדש. [ואונקלוס תרגם לאיסור עבד ושפחה, אבל הרמב"ם [יב ג] ס"ל דאינו לוקה, ודרש לקרא באופ"א. [וע' מש"כ לע' סט.].

9 וכשיטת רש"י דנתינים שנתגיירו דרבנן, ונקטו הראשונים דהיינו כל"ק דרבא [וע' מש"כ לע' סט.].

בא"ד אדרבה ב"ד של שם גזרו, ואין סברא לומר עשה מיהא אית ביה וכו'. אבל **התוס' ר"ד** [ע"ז לו: כת' דגזירת ב"ד של שם קרי דאורי', כיון דהוזכר בתורה [הוציאנה ותשרף].

ותוס' [יבמות טז:]: הוסיפו בקו' דבצינעא ביאת היתר. [אבל בפרהסיא קנאים פוגעים בו¹⁰, וע"כ דהוה איסור דאורייתא. ועוד דמבואר סנהד' פא דיש בזה חיוב כרת¹¹].
ובזה תי' **התוס' רא"ש** [כאן] דכיון דבפרהסיא אסור מדאורי', מש"ה ילפי' מאשת אב.

בא"ד ואי משום דכתיב בתך לא תתן וכו' היינו אזהרה לתפיסת קידושין¹². והתוס' **רא"ש** כת' דבתך לא תתן לבנו וכו' איירי דוקא דרך חתנות. וכדאי' בגמ' [ע"ז לו:]: דרך חתנות אסור מדאו' מלא תתחתן [ותוס' שם פי' דסמך אסיפא דקרא].

והאבנ"מ [טז א] כת' דלפ"ז כשבא עליה דרך חתנות הולד ממזר. [ודין הממזרות תלי האם ביאה זו אסורה מדאורי'].
בא"ד וצ"ל כיון דאין קידושין תופסין הוי ממזר וכו'¹³. וכ"כ **תוס'** [יבמות טז:]: בתי' הא'.

ועוד תי' **תוס'** [שם, ותוס' רא"ש] דהוה ממזר מדרבנן. ונקט ממזר בעכו"ם אגב עבד¹⁴. [וסיים הראשון עיקר].

שם. הא בהא תלי'. הרש"ש הק' דמצאנו שם דאי תפסי קידושין, לא יתכן דהולד ממזר. אבל אין זה משפט מתהפך לומר דאם לא תפסי קידושין, ע"כ דהולד ממזר. דחייבי כריתות לר' יהושע יוכיח, דאין הולד ממזר ותפסי קידושין¹⁵. [וע' מש"כ בזה לע' סז:].

השתא ממזר הוי מיפסל בביאתו מיבעי. **תוס'** [כאן, ויבמות סח:]: הביאו מכאן דכל ביאה דעושה ממזרות, ע"כ הוה בגדר זנות.

והתוס' **רא"ש** כ' דאף לצד דעכו"ם [בצינעא] הוה ביאת היתר, אין תימה דמיפסל בביאת היתר, דאפי' פנוי הבא על הפנויה לר"א [יבמות ס.] עשאה זונה. וכן חלל פוסל אשה בביאתו¹⁶. [וע' רמב"ם יח ה].

אמר ריב"ל ג' מח' בדבר וכו'. הראשונים ביארו דנח' בדין כותים, אבל אינך מ"ד ס"ל דכותי מותר בכותית. והריטב"א [בשם אחרים] ביאר דלר"א כותי אסור בכותית. ר"י ור"ע מותרין, כר' יוסי דגר נושא ממזרת. ולא חששו משום כהנים שנתערבו בהם, דמדאורי' ספק ממזר מותר. והכא אוקמי' דאדאו' דקהל ספק וממזר ספק הוא. ולא החמירו רבנן אלא ספק עם הודאי.

השיטה לנ"ל כ' דספק ממזרות נתערב בהם, ולא ממזר ודאי. והשתא הוה ס"ס, שמא אין כותית זו מאותם ממזרים. ושמא אותו ספק ממזר היה כשר.

והתוס' **רא"ש** כ' דשמא אין לאסור אף ספק חלל בספק כהן מדאורי', וכמו ספק ממזר וספק חלל.

שנטמעו בהם וכו'. **תוס'** [כתובות כט., ב"ק לח:]: הק' אמאי הבא על הכותית יש לה קנס [אף למ"ד גירי אמת], נימא אייתי ראייה דלאו עבד אתה¹⁷. ותי' דמוקמי' לכל א' בחזקת אבהותה שהם כותים. דלענין קנס העמידו אחזקה שלא יהא חוטא נשכר. ואף דלענין פסול לא סמכו אהך חזקה. [ע' רא"ש כתובות].

כהנים פסולי הין. **התוס' ר"ד** פי' ממזרין, דאי כהנים חללים מה בכך אם יתחתנו כותי עם כותית. אלא ודאי ממזרים היו וכל אחד הוא ספק ממזר.

10 ומבואר בדבריהם דאף עכו"ם הבא על בת ישראל קנאים פוגעים. ודלא כמלחמות ור"ן [סנהד' עד:]: שדנו לחלק דדוקא ישראל על נכרית פוגעים בו. דיש בזה הסרת זרע. ולא עכו"ם על בת ישראל.

11 והר"ן [שם] נסתפק דאף בצינעא יש בזה חיוב כרת זו. [ועפ"ז מתיישב קו' התוס' כאן, ובתוס' מבואר דלא כן. וע' מש"כ לע' כא:].

12 וכיון דדרשי' לאזהרה לתפיסת קידושין, א"א ללמוד ממנו לאסור ביאה [ע' יבמות צז:].

13 והתוס' **רא"ש** חלק דאין סברא שיהא ממזר מביאת היתר. [וכע"ז השיג הראב"ד [טו ב] דהדין נותן שלא ירבה ממזרים בישראל].

14 וכמו שמזכיר בכל דוכתי חלוצה אגב גרושה גרושה בכל דוכתי. אף דחלוצה לכהן דרבנן.

15 אמנם סתימת **התוס'** [סז:]: משמע דתלי לב' צדדים. והתוס' **רא"ש** [שם] הוכיח כן מרש"י [תמורה ה:]. ותוס' [לע' וכתובות כט:]: נקטו דר' יהושע ל"ל הך כלל.

16 ויל"ד האיד הביא ראייה מהתם, דעשאה חללה ולא זונה. [וע' מש"כ לע' עד:].

17 והק' דלשמואל [ב"ב צב., ב"ק מו:]: אין הולכים בממון אחר הרוב. ואפי' לרב אי אזלי לגבה ה"ל קבוע.

דף עו.

מצת כותי מותרת וכו'. ע' תוס' ושאר'ר [גיטין י, חולין ד.] דנח' אי בעי כתיבה או אחזיק. ע"ש.

לפי שאין בקיאות בתורת קידושין וגיטין. הב"י [ס"ס ד] הביא מצאתי כתוב בשם ר' שמשון דהקראים אסורין בקהל, שמגרשים נשותיהם שלא כדת. והב"י הביא דכ"מ בסוגיין, דכיון שאין בקיאות אסור שיבואו לידי ממזרות.²

והרמב"ם בפיה"מ כ' אבל היום כבר בארנו דעשו את הכותים גוים גמורים [וכדאי' חולין ו.³]. אבל הטור נקט כותי, והב"י [ד לו, וחלק"מ לד וב"ש סג] ביאר דלקולא לא עשאו גוים. אמנם דעת הש"ך [יו"ד קנט ה] דאף לקולא עשאו כגוים.⁴

והחזו"ד [שם ד] תמה האיך יש כח ביד חכמים לעקור דבר בקום ועשה. והוה גוים רק מדרבנן ולענין דאורי' רק לחומרא. ודוקא לענין ביטול רשות דעירובין מהני לקולא. והחת"ס [לשו"ע או"ח לט] כת' דיש כח ביד חכמים לעקור הגירות, והוה גוים גמורים.

בדיקת ד' אמהות

הנושא אשה כהנת. תוס' כת' בכהן שבא לישא. וה"ה [איסור'ב יט יח] כת' דדעת רש"י דאירי בין בישראל ובין בכהן. אבל הר"ן נקט דלדעת רש"י דאירי דוקא בכהן. [וע"ע באחרונים].

צריך לבדוק ד' אמהות שהן ח' וכו'. הר"ן ביאר דהמשנה נקט' הלשון שצריך בדיקת הד', ומפני בדיקתן צריך לבדוק האחרות שאין הארבע נבדקות יפה אא"כ בודק שלמעלה מהן.

והשיטה לנ"ל כת' דצריך ד' אמהות, דעד כאן אדם יכול לבדוק, שיש בדור אנשים שמכירים.

והחזו"א [א כ] כ' דבדיקת ד' אמהות אינה בדיקה ודאית, דממזר פוסל לכל הדורות. אלא הבדיקה שהיא בחזקת כשירה בעירה.

והחזו"א דן אי צריך לבדוק בעיר מולדתה, או אפשר דסגי בעדות במקום א' שדרה שם, שהיתה בחזקת כשרות. וכיון דהוה בדיקה קלה, הצריכו אף באם אמה ושאר אמהות. אע"ג דא"א שתהא האם כשירה, ואמה ממזרת.

רש"י ד"ה בודקין. ממזרות או א' מהפסולים. האחרונים הק' על איזה פסול קאי, דעמונית מותרת. ומצרי סגי בדיקת ג' דורות.

תוד"ה הנושא. שיהא בנה כשר לכהונה. המהרש"ל כת' דכוונת תוס' בתה, ובנה לאו דוקא. המהרש"א ביאר בן בתה.

לויה וישראלית מוסיפין עליהן עוד א'. הבעה"מ כ' דקאי בכהן הנושא. [וכ"מ בתוס' ד"ה צריך⁵]. והתוס' ריה"ז ביאר דכהן הבא לישא לויה וישראלית צריך לבדוק יותר, דהעירוב מצוי בהם יותר. וע"ד זה כ' הרמב"ם.

אבל הרמב"ן [בחי' ומלחמות, וראב"ד לרי"ף ועוד ראשונים] הביאו גיר' ליום וישראלים, משמע דקאי אלוי וישראל שבא לישא.

והירושלמי [הו' בראשונים] מק' ולא נמצאת מחמיר בישראל יותר מהכהן. ותי' א' זה וא' זה קנס קנסו כדי שיהא מידבק בשבטו ובמשפחתו. והבעה"מ הביא מדברי הירושלמי דאירי בכהן הנושא [דאינו דבק במשפחתו]. אבל הרמב"ן הביא דמקו' הירושלמי מבואר דאירי בישראל הנושא, דאי בכהן ודאי יש להחמיר כשנושא ישראלי, דאינם מדקדקים

1 אמנם לשון הגמ' [ע"ה:] אסור, משמע דהוה גזירה בפ"ע על הכותים. ולא מצאנו גזירה בשאר אומות.
2 והדרכ"מ כ' דה"מ קראים דמקדשים כדרך קידושין של ישראל. אבל אנוסים וכדו', אין חשש אשת איש בנשותיהם. ומש"ה לא חיישי' לממזרות. והרדב"ז [א עג] כת' דאף קראים מותרין, דעדיהם פסולים. ועוד דהוה ספק רחוק האם נתגרשה א' ונשאת, ושמא לא ילדה.

3 דאי' דר' אמי ור' אסי עשאו גוים גמורים, אף לענין ביטול רשות [לדין עירובין].

4 וכע"ז אי' [יבמות יז.] גבי עשרת השבטים שנתערבו, ובמאירי שם משמע דהוה מדאורי'. [אבל הרשב"א שם כב. וריטב"א שם טז: כת' דהפקיעו קידושיהם].

5 ויש לדחות דכוונת התוס' דאגב חללות הוצרכו לתקן בדיקה, וכיון דתקנו אף בישראל הנושא תקנו.

כ"כ בפסולים.

מ"ש בגברי לא בדקי וכו' גברי כי מניצו ביוחסין וכו'. **מהר"ט** הק' דא"כ אמאי צריך לבדוק אם אביה, דהוה גברי. [ע' אחרונים]. והב"ש [ב ח] כת' ד"ל דהאב היה ממזר מצד האם, ומש"ה אינו מפורסם. [כל כן].

רש"י ד"ה לא הוזהרו. וכיון דלא הקפידה תורה עליהם ליוחסין, רבנן נמי לא עבדו תקנתא. [ובזה מתיישב קו' **תוס'** ד"ה צריך].

והמקנה כ' דממזר אינו כהן, ומש"ה צריך בדיקת ממזרות משום חילול הכהונה.

רב אדא ב"א תני בשם **ר"ב**, במתניתא תנא ט"ז. ע' **רש"י**. אבל **הרמב"ם** [יט יט] כת' בודק עוד א', שהם י' אמהות. וה"ה תמה דליכא מ"ד כן בסוגיין. והג"א [ב טז] הביא דהרמב"ם גרס במתניתא תנא שהם י', ובזה הגמ' מפרשת דמוסיף עוד זוג א' [ולא על כל הדור].

דף עו:

זו דברי ר"מ, אבל חכמים אומרים כל המשפחות בחזקת כשרות. והבא לישא אשה אי"צ בדיקה. [וכ"כ **תוס'** כתובות כד:]. אבל **הרמב"ן** כת' דה"מ חשש ממזרות [בישראל דסיפא], דיש קול לממזרים. ומש"ה לרבנן אי"צ לבדוק אא"כ יש ערער. אבל לעולם חוששין לחללות, וכהן צריך בדיקה. והר"ן הביא אחרים דאף חשש חללות אמרי' דבחזקת כשרות, ואי"צ לבדוק.

ערער. **פרש"י** ב' עדים שמעידים על יציאת קול. אבל **הרמב"ם** [יט יח] כת' דב' עדים מעידים שנתערב בהם ממזר או חלל.

והי"ש [יד] הק' דאי יש עדים דיש ספק, האיך מהני בדיקה. ע' ב"ש [ב ט] והפלאה [כתו' כד].

והחז"א [א כא] כ' דאף דיצא עליו ערער, כיון דהוחזק בכשרות מעיקרא לא נחשב כמשפחת עיסה, וסגי בבדיקה בעלמא. וכת' דנר' דהיכא דליכא עדים מותרת, והוה רק דין בירור לכתחילה.

והתייצבו עמך וכו' ודילמא משום שכינה, אמר רב נחמן א"ק ונשאו אתך, בדומין לך. משמע מפרש"י דסנהדרין לדון ילפי' אתך'. ודוקא סנהדרין שבאותה שעה ילפי' עמך. אבל **הרמב"ם** בפיה"מ הביא קרא שבהם אמר ה' והתייצבו שם עמך בדומין לך בחכמה וביראה וביוחסין. [משמע דגלי קרא אתך, בדומין לך].

אימא מומא ממש וכו'. **תוס'** [נדה מט:] הביאו דבעל מום פסול לדון דיני נפשות. [ולא הוה דחייה בעלמא]. וכו"פ **הרמב"ם** [סנהד' ב ו] שבי"ד [סנהדרין] צריכין להיות מנוקין מכל מומי הגוף. וכן מבואר בגמ' [יבמות קא:].

[במשנה] כל שהוחזקו אבותיו וכו' ואי"צ לבדוק. **החז"א** [א כה] כת' דמסברא היינו דאי"צ לבדוק אב זה שהוחזק [וצד זה של המשפחה], אבל צריך בדיקה בשאר אמהות. אך דייק לשון השנה דאי"צ בדיקה כלל, וביאר דדרך המיוחסין לדקדק בנשואיהן. ושוב דחה [בסוגריים] דתנן [עט:]: [דאף מי שהוא בחזקת מיוחס] צריך להביא ראיה על האשה ועל הבנים.

הכל כשרים לדון דיני ממונות וכו'. דעת **רש"י** [יבמות קב. וכו"מ] דאפי' גר כשר, ופסול מלדון דיני נפשות ולדון חליצה. אבל דעת **תוס'** [סנהד' לו:; יבמות מה: ועוד] דגר פסול לכל שררה [וכדבסמוך], ומש"ה אינו ראוי לדון ישראל דיני ממונות [אא"כ אמו מישראל]. והא דאי' דכשר לדון, היינו שדן גר חבירו. אבל פסול לחליצה ודיני נפשות אף לדון בני גרים.

לאיתי ממזר. שפסול לדון נפשות, וכשר לדיני ממונות. **ותוס'** [סנהד' הנ"ל] כת' דאף דגר פסול לדון ממונות, ממזר כשר. דכיון דאביו ואמו מישראל נחשב מקרב אחיך [אף דיש בו פסול יחוס].

והרמב"ן [נדה מט:] כת' דאף חלל בכלל, ופסול לדון נפשות. וכת' דאין ראיה מהמשנה כאן, ד"ל דסנהדרין קבועין עשו מעלה, אבל כשר לימנות עמהם.

א"ל אמו מישראל מקרב אחיך קרי' ביה. **רש"י** [סוטה מא:]: כת' דאפ"ה זילא מילתא להעמיד מלך בן גרים [אף דאמו מישראל]. [ודוקא בשאר שררות הקילו]. ועד"ז נקטו **תוס'** [סנהד' לו:; יבמות מה:] דהא דתניא **בתוספתא** דאין מעמידין מלך אלא מהמשיאין לכהונה, היינו שפסול מדרבנן.

1 **ותוס'** [יבמות] תמהו א"כ אמאי נתחייבו כלייה משום שהחניפו לאגריפס באיסור דרבנן. ותי' דאגריפס לא היה אמו מישראל.

אבל תוס' [סוטה מא; ובראשונים יבמות שם] כת' דאמו מישראל מהני רק לענין שררה. אבל גבי מלך קפיד קרא שיהא ממוצע אביו ואמו מישראל.

שם. אמו מישראל. היינו גר שנשא בת ישראל, וס"ד דלענין יחוס משפחה נחשב גר [בתר אביו]. קמ"ל דמהני אמו מישראל להחשב מקרב אחיך. ונח' הרמב"ם והר"ן [הו' לע' סז. ועד:] אי אמו מישראל נחשב 'קהל גרים' [ומותר בממזרת]. ולדעת הר"ן י"ל דנתחדש דגדר 'מקרב אחיך' לא תלי בגדר יחוס.

ורע"א [בשו"ע חו"מ ז] הביא דאף עכ"ם הבא על בת ישראל, מעמידים את הבן להיות דיין ושאר שררות, כיון דאמו מישראל.

אבל הביאו דבירושלמי [ביכורים א ד] לחד מ"ד עכ"ם הבא על בת ישראל, נקרא בלשון המשנה 'גר' ואינו יכול לקרות אלקי אבותינו.

שם. ובגמ' [יבמות קב.] אי' דלענין ב"ד חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל. וכן לענין לדון דיני נפשות. ותוס' [שם] כת' דהיינו דלא סגי באמו, אבל אביו לחוד סגי. דאפי' לענין יחוס כהונה סגי באביו. וכ"כ הריטב"א [לע' יד.] כת' בשם רבו דהיכא דאביו מישראל לא נחשב גר, אף לענין לדון דיני נפשות. והביא ראיה דרחבעם בן שלמה, דהוה אמו גירות ואפ"ה מלך על פי הדיבור.

ד' מאות ילדים היו לו לדוד וכולם בני יפת תואר וכו'. פרש"י בחורים בחילותיו [של דוד]. ולא היו בניו. אבל הרמ"ה [סנהדרין כא.] מבואר דהיה בניו של דוד.

כולם מסתפרים קומי ומגדלי בלוריות וכו'. התוס' רא"ש הק' דעוברים בחוקות הגויים. וכת' דלפר"ת [תוס' לע' כב.] דבאו על אמותם בגיות, ונתעברו בגיות נחא קצת. וצ"ב דלכא' איירי שנתגיירו, ואף גר אסור בחוקות הגויים. והתוס' ר"פ ביאר דכיון דנתגיירו אמותיהם בחזקה, לא היו גירי מעליא כ"כ, ולא שמרו עצמן מבלורית.

והתוס' רא"ש תי' דאזלי לבעותי עלמא התירו להם. ועד"ז כ' תוס' [ב"ק פג.] דלא גזרו על הקרובים למלכות לספר קומי. משמע דהוה איסור דרבנן, והתירו להם. אבל הרמב"ם [ע"ז יא א] כתב דדרכי האמורי הוה דאורייתא, ולוקה. והכס"מ [שם ג] הק' א"כ האיך הותר לקרובים למלכות. וי"ל משום הצלת ישראל הוא דשרו, וה"נ בסוגיין התירו לבעותי. א"נ שהתורה לא פרטה דבר, אלא אמרה ובחקותיהם לא תלכו ומסרה הדבר לחכמים. והם ראו שאין לגזור על הקרובים למלכות. והב"ח [יו"ד קעח] כת' דעיקר האיסור בכוונה תליא מילתא, והוה דבר שאינו מתכוון. ועד"ז כת' המהר"ק [קצב] דכל האיסור משום שרוצה להתדמות להן, אבל מפני תועלת וכבוד מותר.

דף עז.

ישראל שנשא חללה בתו כשירה לכהונה. בפשוטו הטעם משום דהוה משפחת ישראל, ובזה לא ילפי' הלך אחר הפגום [וגלי קרא, ע' בסמוך, דחללות אינו פגם גמור]. ולצד [ע' בסמוך] דחלל פועל חללות בזרעו [ול"ש פסול 'משפחה' בחללות], א"כ קמ"ל דהיא אינה גורמת חללות.

ובירושלמי אי' דהולד הולך אחר הפגום, וצ"ע מהמשנה. [ועי"ש במפרשים]. והגר"ח [יז ב] כת' לפרש דל"ש פסול חללות אלא במשפחת כהונה. ואף האם גורמת פסול חללות לבנה, אלא דפסול זה אינו נוהג כלל, כיון דהאב משפחת ישראל.

מהד"ת מידי דהוה אמצרי ואדומי לאחר ג' דורות וכו'. ס"ד דילפי' בק"ו או מה מצינו להתיר אחר ג' דורות. וע' מקנה.

מה להלן זכרים ולא נקבות, אף כאן ולא נקבות. פרש"י דזכרים נפסלו בפסול חללות ולא נקיבות. וצ"ב ובתו של חלל הוה כחללה. וע' רש"ש.

מקיש זרעו לו מה הוא בתו פסולה וכו'. הרש"ש כת' לפרש דדרשי' מדלא כתיב ולא יחלל 'את' זרעו, משמע

2 [ולכא' ראיה זו לצד דמלך צריך יחוס אביו מדינא. אבל אי הוה חומרא דרבנן, מה ראה מהא שמלך ע"פ הדיבור. ושם עדיין לא גזרו].

3 שהרמ"ה כת' דהיו ד' מאות נשים יפת תואר, [שלקח דוד] בד' מאות גדודים [או בציר קצת, דילודו תאומים]. דהא בכל גזר הותר רק א' [וכדדרשי' לע' כב. ולא אותה וחברתה]. ובתוס' ריב"א [סנהד' שם] כת' דלא קיים אמותיהם לנשים, דא"כ היו לו טפי מי"ח נשים. [אבל התוס' טו' דחה דלא אשכחן שהיו לו כ"כ הרבה יפות תואר. ועוד דלא אשכחן שעשה כ"כ הרבה מלחמות].

4 אך הק' לדעת רש"י [שם] דלא הותר אלא אחר כל המעשים האלו. א"כ היו ישראל גמורים. [אמנם יש שדנו לדעת רש"י היו בני יפת תואר, שנתעברו מעיקרא מנכרים. וכמ"ש הראשונים [לע' כב.] גבי תמר].

5 [או נתגיירה אמם בעודה מעוברת].

1 ועפ"ז כת' דהיכא דשניהם חללים, יש בו פסול חללות גם מצד האב וגם מצד האם. ומש"ה קרי ליה אחר הפגום.

2 הרש"ש כת' להגיה 'עד ג' דורות', דהא דור שלישי נמי שרי.

דאף זרעו בכלל לא יחלל, ופועל חילול באחרים. ועפ"ז ביאר דהך ילפו' קאי דוקא אזכרים, שמחלל את אשתו [ע' בסמוך].

שם. מה הוא בתו פסולה, אף בנו בתו פסולה. לפ"ז משמע דגדר הפסול דהחלל 'פוסל' ומחלל את בנו. [ולא משום דתולדתו כמוהו]. והגר"ח [איסור"ב יז ב] כת' דלפ"ז ל"ש כלל לגדרי 'משפחה'. והק' דהרמב"ם הביא דרשא למשפחותיהם, דתלי במשפחה. והגר"ח כת' דיל"פ דכוונת הרמב"ם להביא דין הפקעת הכהונה, ולא 'פסול' החללות. ואילו בסוגיין ילפי' הא דפוסל האשה בביאתו [ופוסל זרעו].

והגר"ח [בפ' הא'] כת' דיש ב' גדרי פסול, דמשפחת חללות פוסלת. והכא דרשי' 'בעמיו' דפוסל בביאתו, אף היכא דאמו כשירה.

שם. מקיש זרעו. והראשונים [תוס' לע' סז]. נקטו דחלל פוסל את האשה בביאתו [וכדתניא עד:], הוא משום שעשאה חללה. דילפי' מהך היקש דפוסל דומיה ידידה [ואף דאין 'איסור' כהונה בביאתו]. אבל דעת הרמב"ם [יח ב, ובפיה"מ] דפוסל בביאתו, שעשאה זונה. והגר"ח [הנ"ל] העיר דלפ"ז אין לומר שפוסל הולד, וגורם לו חילול. דהא אין חללות אלא באיסורי כהונה³. [וכת' דמש"ה ע"כ הוה פסול משפחת חללות].

מתני' דלא כר' דוסתאי. והק"נ [ח] הק' דהכא אמרי' דסתם משנה דלא כר' דוסתאי, ואילו [לע' סז]. אמרי' דסתם משנה כוותיה. וכת' דלריטב"א [שם] למסקנא התם ניחא.

כשם שבני ישראל מקוה טהרה לחללות וכו'. משמע דמדינא הולד של החללה פסולה לכהונה, אלא דבני ישראל מקוה טהרה [דיחוס ישראל עדיף על דין חללות]. ועד"ז כת' המנח"ח [רסז יח] דעכ"ם הבא על חללה, הולד חלל כמוה' [ע"ד הגמ' בכורות מז. בעכו"ם הבא על בת לוי, וע' מש"כ לע' סח:]. דבמקום דליכא אב שדינן בתרה, והאיך לא יהיו חללים⁵.

מקוה טהרה. פרש"י להכשיר את בתו ממנו לכהונה [דאין בו פסול חללות]. משמע דמהני רק להכשיר הפסול, אבל הבן אינו כהן. וכל"כ תוס' [יבמות פה:]: דהולד אינו כהן⁶. והגר"ח [יז ב] ביאר דאף דאין בהם 'פסול חללות', מ"מ הוה משפחת חללות. דכיון דאביהם נתחלל מכהונתו, בניו לא עדיפי מהאב דנתחלל מכהונתו⁷.

אבל האו"ש [איסור"ב יח א] כת' לחדש דלר' דוסתאי הבן כשר לכהונה. דזרעו מתייחס אחריו [למשפחת] כהונה. וכיון דנסתלק הפסול חללות, הבן הוא כהן מעליא.

מ"ט דר' דוסתאי וכו' בעם א' מיחל⁸, בשני עממים אינו מיחל. פרש"י כששניהם חללים. והשיטה לנ"ל [לע' סד]. העלה צד דה"נ חלל שנשא כהנת הוה עם א', והולד יתחלל⁹ [ובנות ישראל דוקא הוה מקוה טהרה]. דמשפחת כהונה נחשב עם א'. ודחה [בשם הראב"ד] דאף בנות כהן, דכיון דנתחלל מהכהונה לא נחשב 'עם' כהנים^{10,11}.

ת"ר לא יחלל זרעו, היא עצמה מנין, אמרת ק"ו וכו' אמר קרא לא יחלל, לא יחולל זה שהיה כשר ונתחלל. אבל רש"י [לע' עה, וסנהד' נא]. הביא דרשא לא יחלל, ב' חילולין

3 אמנם תוס' [יבמות טז: מד:] חילקו דה"מ במה שמחלל אשה שהיתה כשירה, אבל במה שמחלל זרעו לא ילפי' דבעי איסורי כהונה.

4 אף למ"ד דעכ"ם הבא על בת ישראל אינו נפסל לכהונה [ע' יבמות מה. ובראשונים שם].

5 ויש לדחות דאף לר' דוסתאי החלל 'מחלל' את זרעו, ובתנאי ששניהם חללים. דפסול חללות לא שייך כלל בתולדה. [וציינו לשו"ת ברית אברהם אה"ע ו, וע"ע ס' הערות].

6 אבל הריטב"א [שם] תי' באופ"א, ויל' דפליג על תוס' בזה.

7 [וקדושת כהונה הוה משום המשך משפחת הכהונה מאבותיו. וכיון דהאב אינו קודש, ממילא אף הבן אינו קדוש].

8 אבל האו"ש נקט דחלל ממשיך משפחת הכהונה, וממילא יש לו דין כהן. ול"צ שיבא מכח אביו.

9 פרש"י מדלא כתיב 'בעממיו'. והרש"ש הק' דבעמיו הוה לשון רבים, ולא לשון יחיד. וכת' דמ"מ מצאנו דע"ם נקרא בלשון רבים, ואי איירי בב' אומות היה צריך לכתוב עממים [וכדו']. [והאו"ש שם] הק' דלא מצאנו דחללים נקראו 'עם'.

10 ועוד כת' הרש"ש דדרשי' בעמיו, משמע דומיה ידידה.

11 והק' דבגמ' [סד]. קאי אבת כהן [ע"ש רש"י], והביאו דברי ר' דוסתאי.

12 ולא נבעלה לפסול לה, דלא הוזהרו כשרות להנשא לפסולי כהונה. [ועוד אפשר לו"ד] דאין מעלת כהונה כלל לבת כהן, דכיון דלא הוזהרו כשרות להנשא לכהונה, ודין כהונה לענין חיתון תלי רק באב, מש"ה אף אילו כהנים נחשב עם א', אבל בת כהן אינה בכלל.

13 [ויל"ד דבן החלל מבת ישראל, הולד אינו פוסל לכהונה, אבל עכ"פ הו' משפחת חללות. ואפשר דכה"ג יחשב עם א' ולא יטהר. וצ"ע].

משמע¹² [מדלא כתיב לא יחל], א' לה וא' לזרעה. ורש"י [יבמות טו: ונדה סט:] הביא דרשא לא יחלל זרעו בעמיו, ועמיו זו אשתו¹³.

והמהרש"ל [עה, וסנהד' נא]. תמה על דברי רש"י [שם] דברייטא [כאן] דרש' שהיה כשר ונתחלל. [אמנם ציינו דבגמ' תמורה ה: מבואר דדרש' לא יחלל א' לו וא' ולה]. והמהרש"א [שם] כת' דודאי עיקר קרא קאי אחילול הזרע, אלא דדרש' ב' חילולין [וכרש"י שם], שהוסיף חילול אחר. ובזה הגמ' [כאן] דורשת שהיה כשר ונתחלל. דחילול זה ל"ש בזרע.

ק"ו ומה זרעו שלא עבר עבירה מתחלל וכו'. הרש"ש הק' דכן מצאנו בבא על הערוה הולד [שלא עבר עבירה] הוה ממזר, והיא מותרת.

מה להוא שכן אין מתחלל בשום מקום. פרש"י דהא לא יחלל זרעו כתיב, ולא את עצמו, דתנן [בכורות מה:] הנושא נשים בעבירה¹⁴ וכו'. הרש"ש ועוד אחרונים ציינו דמתני' היא [סוטה כג.] דכהנת מתחללת וכהן אינו מתחלל, ובגמ' [כג:] דרש' ולא את עצמו.

ת"ר איזו היא חללה כל שנולדה וכו' מפסול כהונה. משמע דכל פסולי כהונה. והתוס' ר"ד כ' פי' ואפי' מבעולה לכה"ג¹⁵. ונח' בזה בגמ' [יבמות ס.] אי יש חלל מחייבי עשה.

ותוס' [יבמות עז: ד"ה מחלל] נסתפקו דחללה הבאה מחייבי עשה, אפשר דהכהן הבא עליה¹⁶ אינו עובר בלאו אלא בעשה. [והתוס' רא"ש שם] ביאר דלא חמיר מאמה¹⁷. ותוס' הוכיחו דאל"כ אמאי לא עבר בלא יחלל.

הרי מחזיר גרושתו, ובניה כשרים דכתיב וכו' ואין בניה תועבים. והגמ' [נדה סט:] הביאה דשאלו את ר' יהושע אם הולד פגום לכהונה, מק"ו מאלמנה לכה"ג דאין איסורה שווה בכל, ובנה פגום. או דילמא מה לאלמנה שכן היא עצמה מתחללת. ור' יהושע השיב דנתמעט היא תועבה ואין בניה תועבים.

ותוס' [נדה ע.] הק' דכיון דיש פירכא דאינה מתחללת אמאי צריך ריבוי. ות' דאיצטריך דסד"א דילפי' טומאה כערייות. א"נ ס"ד דילפי' הצד השווה מעבד ועכו"ם, וכו' יהודה [לק' עח.].

דף עז:

גופין מחולקין

הרי גופין מחולקים והרי שמות מחולקים. התוס' ר"ד ותוס' רא"ש כת' דבהתראה א' לוקה על כולם, כיון דגופין מחולקין.

והתוס' רא"ש הק' דכיון דהאשה הב' הוה לאחר כדי דיבור מההתראה, הא מצי אמר אשתלאי. ות' דכיון דהתחיל העבירה בביאה ראשונה תוכ"ד של התראה, תו ל"מ למימר אשתלאי כיון דכל שעה הוא עוסק בעבירה¹. ועד"ז כ' תוס' [מכות כ:] דמבואר בסוגיין דכל היכא דהתחיל לעבור תוכ"ד מההתראה, שוב אינו יכול לומר אשתלאי. אע"ג דהשניה אינו תוכ"ד.

תוד"ה הרי. שהרי בא על ג' נשים נדות חייב על כל א' וא'. וכדאי' [כריתות טו.]. והתוס' רא"ש הביא עוד [חולין פב.] דשחט אותו ואת ב' בני לוקה פ', דגופין מחולקין² [וכן הביא תוס' כריתות ט:].

12 והמהרש"א [סנהד' נא]. ציין דכע"ז כת' רש"י [סנהד' עו.] לא תחלל בתך להזנותה, דדרש' ב' חילולין [עי"ש]. ובגמ' [זבחים מו.] דרש' לא יחללו, ב' חילולין.

13 ורע"א בגהש"ס [יבמות טו:] ציין לרש"י [יבמות סט.] שהעתיק את הגמ' כאן, שהיה כשר ונתחלל.

14 ויל"ד בגדר הך דין דאינו עובר עד שיגרש, האם הוה קנס בעלמא. או מדרבנן הוה גדר חילול בקדושת כהונתו [עד שיגרש]. וקצת יש להוכיח מהא דמהני להדיר הנאה, ואי"צ לגרש ממש, מוכח דאינו חילול [אפי' מדרבנן].

15 וכת' דכתיב כי אם בתולה מעמיו יקח אשה דייקנן מינה בתולה ולא בעולה ובתר הכי כתב ולא יחלל.

16 [משמע דקאי אאשה, דהבעולה שנבעלה לכה"ג, נתחללה במקצת. ויל"ד האם אף הבת תהא חייבי עשה. ומדברי התוס' רא"ש משמע דקאי אף אבת].

17 ומשמע דגדר חללות כתולדה מאיסור כהונה.

1 וכן תוס' [זבחים עח.] הביאו מסוגיין דכיון דעסיק בביאה, ומתרה בו בתחילה הוה התראה לכל א' וא'. ובתוס' טוך הביא דכע"ז גבי עדים [מכות ו.], כיון דכל עד מעיד תוכ"ד של חבירו חשיב חד עדות, כל זמן שעוסקין באותו ענין. [ואף דמראשון לשלישי הוה טפי מכדי דיבור]. ולפ"ז צריך שלא יפסיק כדי דיבור בין עבירה לעבירה. [וצ"ע].

2 אבל המאירי [חולין שם] העמיד בב' התראות.

ועוד הביא תוס' [כריתות ט:]: דנח' [כריתות טז, יז]. אי שבתות כגופין לחלק לחטאות³.

אבל תוס' [סנהד' נד: ד"ה הנרבע] ביאר הא דא"ר אבהו [שם לחד מ"ד] דהנרבע לזכר ולבהמה חייב חטאת א'. ואע"ג דגופין מחולקין, דדוקא גבי נדה ושפחה חרופה גלי קרא⁴. והשעה"מ [איסור' ב יז יא] העמיד דתוס' [שם] פליגי אתוס' דידן, וס"ל דדוקא משום דשמות מחולקין⁵. אך השעה"מ תמה על תוס' [סנהד' מהמשנה בחולין [הנ"ל]].

והשעה"מ [יז א] כת' דלתוס' דידן ע"כ הא דשמעתין פליג אדר' אבהו, דנרבע לבהמה אין לך גופין ושמות גדול מזה. ורע"א [לשעה"מ] כת' דתלי במח' [כריתות טו] אי אמרי' שבתות כגופין, או דוקא אלמנה שהיא מוזהרת עליו ילפי' מנדה ושפחה חרופה [וה"נ בהמה אינה מוזהרת עליו]. אבל אנן קיי"ל שבתות כגופין, אף דאינו מוזהר.

בא"ד הא דנקט ג' אלמנות של ג' בנ"א לאו דוקא, דה"ה של אדם א'. מבואר דאלמנות ראובן ואלמנות שמעון נחשב 'שמות מחולקים', וצ"ב דאמאי יש חילוק בגדר איסור אלמנה⁶. ובדברי התוס' מבואר דאף גבי נדה, אשת ראובן ואשת שמעון הוה ב' שמות איסור. וצ"ב דאיסור נדה הוה אף בפנייה, ואין שייכות כלל בין הבעל לגדר האיסור. וצ"ע.

והתוס' רא"ש הק' מהגמ' [חולין קב:]: בשר מן החי ומן הטריפה אינו חייב אלא א', ואפי' ב' בהמות דגופין מחולקין מחייב חדא⁷. ותי' דהתם הטעם משום דילפי' לה מחד קרא. ואיסור טריפה ובשר מן החי תרי גווני איסורין, וכיון דילפי' מחד קרא א"א לחייב אלא א'. אבל טריפה מב' בהמות חייב ב'.

אבל התוס' ר"ד כת' דלא אמרי' גופין מחולקין אלא בבעלי חיים⁸. אבל בשחוטין לא אמרינן גופין מחולקין משום דלא חשיבי ואם אכל חלב מכמה בהמות בהעלם אחת אינו חייב אלא אחת. וכן אם אכל נבלה מכמה בהמות בהתראה אחת אינו לוקה אלא אחת וכן גיד הנשה מכמה בהמות. [ודלא כתוס' רא"ש הנ"ל].

והתוס' ר"ד הביא דנח' [כריתות טו:]: באוכל מזבח א' בה' תמחויים, שמחויין מחלקים. ועוד דנו [שם] נותר מה' זבחים האם מחלק. והתוס' ר"ד ביאר דמאן דמחייב על כל א' וא', דוקא בזבחים קא מחייב משום דחשיבי, וחשיבי גופין מחולקין. אבל אוכל חלב מחמשה בהמות מודה דאינו חייב אלא אחת.

והתוס' ר"ד כ' דמ"מ בבהמה אמרי' גופין מחולקין, דהרבע ה' בהמות [דמה לי בא על ה' נשים נידות]. וכן אם אכל אבר מן החי מה' בהמות או שתלש חלב מה' בהמות ואכל בהעלם אחד. או שאכל דם הקזה מחמש בהמות בהעלם אחד חייב על כל א' וא'¹⁰.

אבל רע"א [משניות כריתות] הביא דנח' במשנה [כריתות טז]. אי שבתות כגופין לחלק. והשיבו דנדה הוא מוזהר עליה, והיא מוזהרת עליו¹¹. והק' הבא על הבהמה יוכיח. והשיב דבהמה כשבת. ומבואר דאינו פשוט דגוף הבהמה מחלק, דהוא אינו מצווה [והאיך נקט התוס' ר"ד מסברא דהוה מחלק].

3 אמנם שבתות כגופין מהני לחלק רק בשגגת מלאכות. אבל מי שאינו יודע עיקר שבת חייב א' על הכל. ובשגגת שבת משמע דצריך לטעם דימים שבינתיים הוה ידיעה.

4 דדרשי' ואשה לחלק על כל אשה ואשה. והיא שפחה, לחייב על כל שפחה. אבל תוס' [כריתות ט:]: תמהו אמאי איצטריך קרא לחלק גבי שפחה, ואילו גבי אותו ואת ב' בניו [חולין הנ"ל] פשיט"ל דגופין מחלק, ואי"צ קרא.

5 והמשנ"ל [איסור' ב א] הביא דדעת רש"י [מכות כ:]: דאף גופין מחולקין צריך התראה לחלק. [ויל' מלבד נדה דגלי קרא, וכדעת תוס' סנהד'].

6 ויש שדנו דגדר איסור אלמנה לכה"ג, משום מקצת אישות שנשאר מחמת בעלה [והביאו כן בשם ר' שמעון. וכן הגר"ח מסלז' יבמות יג]. ועד"ז דנו דאישות גרושה לכהן הדיוט, מחמת שנשאר אישות הראשון. [אמנם העירו דאף גרושת עצמו אסורה לו].

7 והר"י מגא"ש [שבועות כב:]: כ' דאף ב' מיני פירות הוה גופין מחולקין.

8 כגון הבא על חמש נדות, וה' אלמנות, וכן הרובע ה' בהמות בהעלם א', חייב על כ"א.

9 והמשנ"ל [איסור' ב א] הביא דברי התוס' ר"ד, וכת' דמשמע מדברי תוס' [זבחים עח]. דאף בחתיכת בשר אמרי' גופין מחולקין.

10 ויל"ד דבשעת אכילת אבר מהחי ודם אינו חי לפנינו, ואמאי תלי מהיכן לקחו.

11 והקש' הבא על הקטנות יוכיחו, והשיב דאע"פ שאין בהן עכשיו יש להם לאחר זמן.

נזיר שהיה שותה אינו חייב אלא א'. פרש"י על הרי"ף¹² [סוף מכות] דמחייב במה ששתה תוכ"ד, ואח"כ מצי אמר אשתלאי. אבל תוס' [מכות כ:]: הק' דכיון דהתחיל לעבור תוכ"ד מההתראה ל"מ אמר אשתלאי [וכדמוכח היכא דגופין מחולקין]. וכ"כ הריטב"א [שם כא.]: בשם תוס' דכל ששותה הו"ל שם א' וגוף א', כיון דיש התראה א'.

ומבואר לפ"ז דנזיר שהיה שותה יין כל היום, הכל נחשב מעשה עבירה א', כל היכא דליכא 'מחלק'. ומהני ההתראה 'לחלק'¹³. [ועד"ז כ' הרי"ן [נדרים יז.]: דמהני ההתראה לחלק המעשה¹⁴]. [ע"ע קוב"ש ח"ב י, דבר"י כו ז, אפיק"י ב לב].

והרמב"ם [בפיה"מ שם] הביא בשם הירושלמי דאם התרו בו על מנין הרביעיות לוקה לפי המנין. [ע' מנח"ח רחצ יז].

והתוס' ר"ד כת' דאפי' לר' יוסי בר"י דחבר אי"צ התראה, שלא ניתנו התראה אלא להפריש בין שוגג למזיד, א"כ הכא כיון דהתרו בו והוה מזיד ס"ד דילקה על הכל. קמ"ל דמצי משתמט סבור שילקה פעם א' על כל היום, וצריך התראה על כל כוס.

אלמנת ראובן שהיתה אלמנת שמעון¹⁵ וכו' מהד"ת וכו'. האחרונים [ע' מקנה] הק' אמאי אין בזה משום אין איסור חל על איסור. והאר"ש [מאכ"א ד יז] חידש דבשם איסור א' איסור חל על איסור¹⁶. [וצ"ע].

מהד"ת הא שמות מחולקין. קמ"ל דבעי גופין מחולקין. בתוס' מבואר דשמות מחולקין היינו אלמנת ראובן ואלמנת שמעון וכו', וקמ"ל דאינו מחלק. והתוס' ר"פ כת' דאפ"ה היכא דיש שמות איסורין מחלקין, חייב על הכל.

והתוס' ר"ד כת' דזהו הקמ"ל, דשמות מחולקין דוקא שם איסור, כחלב נותר ופיגול. אבל אלמנה של ג' בעלים, הכל שם איסור א' אלמנה, לא יקח ודמי לחלב שור כשב ועז. [וקמ"ל דלא נחשב שמות מחלקין].

אין איסור חל על איסור

איסור מוסיף. פרש"י כשהאיסור הב' מוסיף עליה, לאוסרה במה שהיתה מותרת וכו'. דאיסור מוסיף הוא כשמוסיף צדדי איסור על החתיכה. ואילו איסור כולל מוסיף חתיכות נוספות לאיסור, ומיגו דחילל אהאי חייל אהא. [וע' לשון פרש"י שבועות כד:].

והרמב"ם [שגגות ד ג] כת' דלא נחשב איסור מוסיף אא"כ יש אנשים אלו בעולם שתאסר עליהם. [וע"ע בסמוך].

הו"ל חללה, מיגו דאיתווסף איסור לאכול בתרומה¹⁷. הרש"ש דן אי איירי דוקא בבת כהן, שהיתה מותרת לאכול בתרומה. או אף בבת ישראל, כיון דשם זנות פוסל בבת כהן [וכן משמע בתוס' ריה"ז], וע"ד הא דאמר' בסמוך שם זנות פוסל בישראל.

הואיל ושם זנות פוסל בישראל. פרש"י כגון זינתה תחת בעלה, נאסרת על בעלה¹⁹. הקוב"ע [מה ז] הביא דמבואר דאיסור סוטה לבעלה שייך לפסול זונה לכהן. דלא שייך

12 [לכא' הוא רשב"ם]. וכ"כ תוס' [שם כ:]: בשם פ"ה. והריטב"א [שם כא.]: בשם פרש"י. [וכ"כ הרי"ף לונגל ונמוק"י שם].

13 אמנם הרמב"ם [נזירות ה טז] כת' דחייב בידי שמים על כל א'. וע"ע פיה"מ [נזיר ו].

14 והרי"ן הביא מהכא דהאומר הריני נזיר כשאוכל, ואכל הרבה הוה נזיר פעם א'. אבל התראה מחלקת וחייב על כל א'. [עי"ש פרש"י].

15 המקנה כת' דע"כ הנידון משום לאו דלא יקח. דל"ש לא יחלל, דכבר מחוללת בביאה ראשונה, לסברת הרמב"ם [ה' לק' עח].

16 והמרומי שדה כת' דהכא הוה איסור א', ושמות מחלקין הוה כעין גופין מחולקין. ומש"ה לוקה ב' על איסור א'. [וע"ע אחיעזר ב ו ה].

17 ויל"ד דאכילת תרומה אינו מעין איסורי ביאה, דגוף האשה אסורה לבעל. ולכא' אינו תוספת איסור בחתיכה, אלא דהאשה מצווה שלא לאכול. [ואם נאמר דהוה צד חמור, וע"ד הא ד'שם זנות' נחא].

18 ותוס' [יבמות מד:]: הביא דמשמע דאיסור חללה לא חל על איסור זונה [אם לא הוה כסדר], דנאסר בתרומה. והוכיחו דאף זונה אסורה לאכול בתרומה. [ואף דעיקר קרא דזונה הוה לאיסור בתרומה].

19 והאבנ"מ [ז ח] כת' דה"מ זונה, אבל אם נבעלה לפסולי קהל, לראשונים דהוה פסול משום 'איש זר', אינו בכלל שם זנות.

'מוסיף' בב' שמות איסור²⁰.

פרש"י ה"נ אע"ג דהאי זנות לאו תחת בעלה, מיהו אשכחן שם זנות מוסיף בעלמא. משמע דהוה בכלל איסור מוסיף [וכ"ה לשון **הריטב"א** דחשיב בכל דוכתא איסור מוסיף]. והאחרונים [מקנה] נתקשו דלא דמי לאיסור מוסיף בכל התורה, דבכ"מ בעי' שיוסיף איסור על החתיכה. והחז"א [קלד יג.] כת' דכוונת הגמ' איסור חמור [ולא איסור מוסיף].

והרש"ש הק' לדעת הרמב"ם [הנ"ל] לא נחשב מוסיף אא"כ ישנו בעולם התוספת. והקובח"ע [לב ג.] כת' דהיכא דעצם האיסור חמור טפי נחשב מוסיף. ורק היכא דאינו מוסיף בחומר האיסור, נחשב מוסיף מחמת שמוסיף על אדם אחר.

ומבואר בבב"א דדוקא כסדר הזה, והאמר"מ [י ו.] דן דאף היכא דלא הוה כסדר, אלא נעשית חללה לבסוף, נימא דאח"כ כשגירשה בעלה או נתאלמנה חלו כולם בב"א. [עי"ש].

כל שהוא ביקח ה"ה בלא יקח. תוס' סו"ך כ' דאסמכתא בעלמא הוא. ואין זה דרשא גמורה, דמפרש בגמ' הטעם משום דאין איסור חל על איסור. והרש"ש הביא דכ"ז מצאנו [פסחים מג:]: דנקט כלל 'כל שהוא בבל תאכל חמץ', לסימנא בעלמא. אך הרש"ש דייק מדברי רש"י דהוה דרשא גמורה, וכת' דכן משמע בלשון הברייתא 'פרט'. וכת' דאולי קו' הגמ' נילף מהכא לעלמא דאין איסור חע"א אפי' באיסור מוסיף.

והת"י [יבמות יג.] כת' דהא דאין איסור חל על איסור הוה סברא בעלמא²¹ [ולא ילפי' מקרא]. [ומש"ה היכא דגלי קרא אמרי' דחל]. אבל תוס' [חולין קא. וסנהד' פג:]: הביאו דילפי' מגזיה"כ גבי תרומה טמאה, דמחוללת ועומדת²².

תוד"ה פרט לכה"ג. והאי איסור [אלמנה] מוסיף הוא גבי אחותו. שמוסיף איסור כלפי שאר כה"ג. והת"י ביאר לגבי משוח מלחמה²³. ועוד כת' הרמב"ן וריטב"א דמוסיף על כה"ג אחר שיתמנה אח"כ.

ומבואר ברמב"ן וריטב"א דמהני איסור מוסיף, במה שמוסיף זמן אחר בעתיד²⁴. ורע"א [לשעה"מ] תמה א"כ אף אשת איש ונעשית חמותו [יבמות לב:], הא מוסיף איסור לאחר שימות בעלה. וביאר דכה"ג לא נוסף על אנשים נוספים. אבל היכא דמוסיף כלפי איש אחר מהני, אף שיהא למחר. אבל במה שמוסיף בזמן לא מקרי מוסיף.

אמנם האחרונים הביאו דמבואר בהנך ראשונים דנחשב איסור מוסיף, ואף דהחתיכה אינו בעולם. ודלא כרמב"ם [הנ"ל] דלא נחשב איסור כולל אא"כ יהיו אנשים אחרים בעולם שיאסר עליהם. והאחרונים חילקו בין איסור כולל לאיסור מוסיף, דאיסור כולל צריך שיחול בפועל²⁵. אמנם הביאו דבמאירי [יבמות לד.] מבואר דאף איסור כולל אי"צ שיהא בעולם.

האוכל נבילה ביוה"כ. פרש"י [פסחים לו., וכע"ז שבועות כד.] פטור מחטאת, דאין איסור יוה"כ חל על איסור נבילה. ואם בו ביום נתנבלה, אפ"ה היתה אסורה קודם יוה"כ משום איסור אבר מן החי. והראשונים [תוס' פסחים לו., רמב"ן וריטב"א] הק' דכיון דנסתלק איסור אבר מן החי, א"כ יחול איסור יוה"כ ונבילה בבת א'. וכע"ז מצאנו [יבמות לב:]: דבשעת הזאה נסתלק איסור מעילה, וחל זרות ונבילה בבת א'.

20 וציין דכ"מ רש"י [יבמות נו:]: [אמנם שם אי' דאשת כהן שנאנסה יש איסור טומאה וזונה, ומשמע דהוה ב' איסורין נפרדים. וצ"ע].

21 וצ"ב מה סברא יש בזה. ויש שחקרו האם הוא משום דלא יתכן ב' איסורין [אחרי שהוא כבר אסור, אם אין שינוי בהגדרת האיסור לא נחשב איסור על איסור]. או דהאיסור הב' מיותר, דאי"צ לאוסרו. [וחקרו האם הוה טלאי על טלאי, או חור על חור].

והח"י ר' שמעון [יבמות א בהג'] כת' דע"כ אינו משום דל"ש ב' לאוין על דבר אחד, דהרי מצינו כמה לאוין ועונשים על דבר א', אלא דהכוונה דאינו מורגש בו האיסור הב'. דע"פ כללי התורה כיון שהוא מרוחק בלא"ה ואינו מוכפל חסרונו, אף שיש חסרון נוסף שהרחיקה תורה, אינו מורגש בדבר והכל חסרון אחד הוא. והא דאמר' דלא חל האיסור, היינו שהאיסור אינו מורגש בזה.

22 ועוד הביא הרא"ש [נזיר ד.] ילפי' מקרא ד'שכר' גבי נזיר.

23 והול"ל כלפי משוח שעבר.

24 ונח' כע"ז הרמב"ם וראב"ד [שבועות ד י'], ע' שעה"מ [איסור"ב יז ח].

25 ועוד חילק בשיע' ר' שמואל [יבמות ש:] דגבי איסור קורבא האדם הוא החפצא של האיסור. ומש"ה בעי' שיהא בעולם. משא"כ בשאר איסורין דחל האיסור, אף אם אין אדם מצווה.

ויש **אחרונים** שתי' דדעת רש"י דאיסור נבילה מישך לאיסור אבר מן החי. ומש"ה נחשב דקדים, וחל בשעה שנתנבלה. ואף דלא חל האיסור עד עכשיו²⁶.

ותוס' [פסחים לו, חולין לו. ושבועות כד.] תי' דלא חל איסור יוה"כ על עשה דאינו זבוח²⁷. [ועד"ז כת' תוס' ביצה כה. דבהמה בחייה בחזקת איסור קיימא, היינו איסור אינו זבוח. ודלא כרש"י דמשום איסור אבר מן החי, דכיון דמתה נסתלק איסור אבר מהחי²⁸].

וריצב"א [בתוס' שבועות כד.] תי' דהברייתא איירי דוקא בנתנבלה מערב יוה"כ.

והרמב"ן הביא **אחרים** דפטור מהאחרון, ואם נתנבלה ביוה"כ פטור מנבילה. וכת' דרבנן פליגי רק נתנבלה מעיקרא, ואתי איסור חמור וחייל לאיסור קל של נבילה.

ועוד הביאו **הרמב"ן** ו**ריטב"א** בשם **הראב"ד** דמשום איסור נבילה חייב אכזית, ומשום יוה"כ חייב בכותבת. **והרמב"ן** תמה שעל כותבת מיהת איסור יוה"כ קדים [כשנתנבלה ביוה"כ], ובכל מקום קאי על האיסור שקודם בגוף של איסור, שהוא חל על האדם. ולא [שקודם] בשיעורין.

ועוד הביאו בשם **הראב"ד** דהגברא מצווה על נבילה מכי אייתי ב', ואילו חיוב יוה"כ חל רק מיוה"כ. ואע"ג דלא נתנבלה בהמה זו, איכא כמה נבילות דמתחייב עליו. **והראשונים** [רמב"ן, ריטב"א כאן, וכן רשב"א יבמות לג] דחו דבריו. **והריטב"א** כת' דלא תלי בחתיכה כיו"ב, ולעולם אזלי' בתר חתיכה זו שנתקל בו. והוכיחו כן מגדרי עריות דמבואר [יבמות לב:] דחמותו ונעשה אשת איש וכדו' דתלי באשה זו. ואף שמצווה בכמה אשת איש בעלמא.

והריטב"א הוסיף דא"כ אין זה אין איסור חל על איסור, אלא איסור דוחה איסור. [דאילו נתנבלה אחר שכבר חל איסור יוה"כ, יבא איסור נבילה וידחה לאיסור יוה"כ].

והאחרונים [ברוך טעם שער הכולל ב, מרכה"מ שגגות ו ד] כת' דהראב"ד קאי רק באיסור גברא. ואילו איסורי עריות הוה איסור חפצא.

והרמב"ן העלה צד דנבילה בידו לנבלה, לפיכך חל עליו מעכשיו. משא"כ יוה"כ לא חל עד שיפגע.

דתניא לא יאמר גרושה בכה"ג ותייתי מק"ו מכהן הדיוט וכו' פשיטא מיגרע גרעה וכו'. **פרש"י** מהדיוטותו נאסרה עליו. וכ"כ [בד"ה פשיטא] ומי מפני שנעשה כה"ג נתמעטה קדושתו. **והריטב"א** כת' דק"ו לאו דוקא שהרי כבר נאסר כשהוא כהן הדיוט ומשום דנתמנה להיות כה"ג לא ירד מקדושתו. [וכהן גדול יש בו ג"כ קדושת כהן הדיוט]. וכ"כ **התוס' ר"פ** דאין זה מזהירין מהדין, דאיסורא להיכן הלך. [וע"ע שעה"מ יז ב].

כך חלוקה אלמנה בכה"ג. **פרש"י** דאלמנה שנתווסף בכה"ג, ולא מצינו שנתחלקה איצטריך ליה למילף. וקמ"ל דלוקה ב', אף דנאמרו בלאו א'. **והתוס' רא"ש** הק' דכיון דהוה כולל ומוסיף, הא איסור חל על איסור. **והתוס' הרא"ש** ביאר כיון דאיכא תרתין, דכתיב לאו א' על כולן, ואשה אחת, לא הוה מחייבנא אי לאו קרא.

והריטב"א הק' לרש"י א"כ תפשוט מהכא דאין איסור חל על איסור, באיסור מוסיף מיהא. וע' נוב"י [ת א"ח קיח מבן המחבר]. **והאחרונים** דנו דמשכח"ל בבת א', כגון שהיתה נדה מעיקרא, וכשנסתלק האיסור נדה חלו שניהם כא²⁹].

והרמב"ם [סה"מ ל"ת קסא] כת' דנכפלה אזהרת הכה"ג, שלא תאמר דהוה לאו שבכללות ואינו לוקה ב' על לאו א'. מש"ה חילקם. אבל **התוס' הרא"ש** כת' דהיכא דמפורשין בפסוק לא מיקרי

26 **זכר יצחק** [לג]. וכ"כ בס' **אסופות הגר"ח** [לז וגר"ח על הש"ס החדש] דמבואר ברמב"ם [מאכ"א ד יז, ע"פ הספרי פר' ראה, וירושלמי נזיר ו] דנבילה ואבר מן החי מצטרפים זה עם זה. אם כן הוה כמו איסור אחד ולא חל יוה"כ על הך דנבילה.

27 **וריצב"א** [בתוס' שבועות] הק' ע"ז מהגמ' [חולין קג.], האיך חל איסור אבר מן החי על איסור אינו זבוח, למ"ד בהמה בחייה לאו לאברים עומדת. וכן למ"ד מאברים עומדת, הא במעי אמו אסור משום אינו זבוח, ואיסור 'אבר' חל רק בשעה שנולד. אלא ודאי וזבחת אינו איסור עשה, דבלא"ה אסור משום אבר מן החי מחיים, ולאחר מיה באיסור נבילה.

28 ואין מחזיקין מאיסור לאיסור. **והש"ש** [ה ו] כת' דדעת רש"י דמחזיקין מאיסור לאיסור. [ועי"ש שהאריך]. **והאחרונים** [הנ"ל] תי' דסברת רש"י דאיסור נבילה מישך לאיסור אבר מן החי, אבל בשאר איסורין לא מחזיקין מזה לזה.

29 אבל ל"ש דהביא ב' שערות אח"כ, דל"ש מינוי כה"ג כשהוא קטן.

לאו שבכללות³⁰.

והריטב"א כת' דס"ד דכתיב אלמנה וגרושה וחללה וזונה לא יקחו, דאינו לוקה אפלא דקרא. קמ"ל דלוקה על גרושה בפנ"ע, ואינו לאו שבכללות³¹. וילפי' מינה דאף אלמנה חייב בפנ"ע.

והשעה"מ [יז י] הק' דלפ"ז תלי בר' יאשיה ור' יונתן [ב"מ צה ועוד] אי בעי ו' לחלק, ולר' יונתן [דק"ל כוותיה] אי"צ קרא לחלק. ורע"א חילק דר' יונתן קאי התם, דהתואר הוא אחותו, והנידון אי בעי בת אביו או אף בת אמו. אבל הכא ס"ד דהאשה האסורה היא זונה וחללה וגרושה, וכיון דליכא איסור רק בתואר זה.

זונה משוי לה, חזר ובא עלה עשאה חללה

אין חללה אלא מאיסורי כהונה. הרמב"ם [בפיה"מ] כת' דאף חלל אינו עושה חללות, כיון דאין 'איסור' כהונה. [הו' לע' עד: ועז]. אבל דעת שא"ד דאף חלל הוה 'פסול' כהונה. ותוס' [יבמות טז:] כת' דהך כלל הוא דוקא בפסול האשה, שהיתה כשירה ונתחללה. אבל הולד י"ל דפסול משום חללות, אף בלא איסורי כהונה. [וע' גר"ח איסור"ב יז ב].

דף עח.

זונה משוי לה, חללה לא משוי לה. והמאירי כ' דהנולד ממנה הוה ממזר ולא חלל, ואוכל בתרומה למאן דמכשיר ממזר בתרומה¹. [וכ"כ הס"ז [ז יד] דממזר אוכל בתרומה²]. והמאירי חלק דממזר כזר גמור הוא, והולד ממזר אבל אינו חלל. והאחרונים ביארו דסברת המאירי דיחס ממזרות סותר לקדושת כהונתו. [ועד"ז אף לוי ממזר, הממזרת סותרת לדין לוי³].

ובש"ת הרשב"א [אלף רא] נשאל האם הולד מביאה ראשונה אוכל בתרומה, אף דהוה ממזר, הא אינו חלל דאינו מאיסורי כהונה. והרשב"א השיב דמבואר [יבמות מד:] דאף לר' יהושע דהבא על חייבי כריתות אינו ממזר, מ"מ פסול לכהונה מק"ו דאלמנה לכה"ג⁴. וה"נ ולד זה פסול לכהונה מהך ק"ו⁵. [וכיון דנפסלת בביאה זו, אף הולד פגום, ע' אמר"מ י].

והריטב"א [יבמות נג:] כת' דכיון דנעשית זונה, אף הולד פגום⁶. [וצ"ב דנעשית זונה ולא חללה. ומבואר דשם 'בן זונה' פוסל מכהונה, אף בביאה ראשונה. וע' אמר"מ י, דב"א ב כג].

והרמב"ם [יט ה] כת' דכהן הבא על הזקוקה ליבם, ונתעברה מביאה ראשונה הולד כשר, לפי שאינו מאיסורי כהונה ונעשית זונה⁷. חזר ובא עליה נתחללה, והולד חלל. וה"ה ביאר דהרמב"ם נקט דוקא זקוקה ליבום⁸. דבחייבי כריתות הולד ממזר, וכן ממזרת [ואינו כהן]. ובלאו כהונה הולד חלל. [והאחרונים דייקו מדבריו דממזר אינו כהן].

והמשנ"ל [יט ה] דן כהן שבא על פסולי קהל, האם חל בהם 'שם זונה', הא בלא"ה מופקעין מכהונה. ושוב הוכיח דמבואר דכהן הבא על הממזרת הולד חלל, וע"כ היינו משום דנעשית זונה, ושוב נעשית חללה.

30 והתוס' רא"ש הוסיף מידי דהוה אריחיים ורכב וזג וחרצן דלוקין על שתיהן אע"פ ששתיהן בלאו א'. ודוקא "כל אשר יצא מגפן היין" [שאינן מפורשים בפסוק] נחשב לאו שבכללות.

31 וכ"כ הרמב"ם [סה"מ ל"ת קסא].

1 וציין מש"כ [יבמות טז: למשנה טט:] בשם קצת חידושי דממזר אינו חלל, ואוכל בתרומה. [ומש"ה מאכיל את אמו]. והמאירי דחה דמבואר [שם סו.] דממזר אינו אוכל ומאכיל.

2 [אבל מותר בפסולי כהונה, וכמו פצוע דכא למ"ד לאו בקדושתו קאי [יבמות נז.]. והט"ז נסתפק האם מותר לו לטמא למתים].

3 וכדאי' [גיטין נט:]. [וע' מש"כ בזה לע' טז:].

4 אמנם הר"ף נסתפק האם ק"ל דעכו"ם ועבד הולד פגום מהך ק"ו. והאחרונים [מנח"ח רסד יא] דנו דלפ"ז אף הכא אינו פסול.

5 והאחרונים העירו דנח' הרמב"ן והרשב"א [יבמות שם] אי קאי דוקא אבת, דאסורה לינשא לכהן. ודעת הרמב"ן דאף הבן יש לו דין חלל, ופוסל אשה בביאתו. והרשב"א חלק דבת דוקא. והקוב"ע [מד ב] הק' א"כ לרשב"א לא יפסל הבן מכהונה מק"ו. והאחרונים [ר' שמואל יבמות יא] דנו דה"מ לענין לפסול האשה בביאתו, אבל מהני הק"ו דהוא עצמו אינו כהן [והרשב"א שם קאי בעכו"ם הבא על בת ישראל, דבלא"ה אינו כהן].

6 והריטב"א כת' ואת"ל דאינה נפסלת, ביאת כשר לא מגרע בה [וע' קוב"ע מה ח וקה"י יבמות לט].

7 ודעת הרמב"ם דיבמה לשוק נעשית זונה. והאחרונים הק' דאינו זר אצלה מעיקרא. [וע' מש"כ עד:].

8 והמשנ"ל הק' דהול"ל במצרית ואדומית.

והאמר^מ [י ג] הביא להק' דלצד דממזר אינו כהן, א"כ כהן שבא על אחותו יעבור משום לא יחלל, שמחלל זרעו [וכדבסמוך]. ועי"ש מה שדן עפ"ז. [ויל"ד בזה, דאף דהולד אינו כהן, אבל אינו בגדר 'מחולל'].

חזר ובא עליה וכו'. פרש"י או הוא או כהן אחר. הריטב"א הק' דבהעראה עשאה זונה [כדאי' ביבמות^ז], ובגמרא ביאה הוי' פסולי כהונה ונעשית חללה. וכה"ק השיטה ישנה ורשב"א [בשיטמ"ק כתובות ל.], ותי' דחד ביאה לא פלגי' שתאסר בב' איסורין^י. וכ"כ המאירי דאינו חייב בביאה זו משום חללה, אלא כשפירש וחזר.

וצ"ב סברא זו, דהא מ"מ האשה היא זונה. והרי יש כאן ביאה בזונה. והקוב"ש [ח"ב י ו] כ' דהעראה נחשב כתחילת הביאה [כאילו הגיע הביאה השלימה^י], אבל אין לו חשיבות ביאה בפנ"ע.

והדברי' [מא] כתב דתחילת ביאה יש לו חשיבות למפרע, אחרי שגמר ביאתו נחשב דאף מתחילה הוה ביאה. אבל דין זונה תלי' בדין שהיה קודם ולא חל למפרע, דהוה מציאות שחל מכאן ולהבא^י.

והחז"א [יד ז-ט] כתב דהוה סברא דאינו מצווה על דבר שלא היה איסור קודם המעשה, ולא הנאסר באותה מעשה^י. והחז"א בסוגריים הוסיף א"כ נאסרה בתוך המעשה ע"י סיבה אחרת כגון פשטה ידה וקבלה קידושין מאחר או פירסה נדה.

והריטב"א תי' דהיכא דגמר ביאתו אמרי' דדעתו על גמר ביאה, וציין למ"ש [לע' י.]. דדוקא היכא דהערה ופירש אמרי' דהעראה כגמר ביאה [ודעתו עליו]. והכא גמר ביאתו, ובגמר ביאה נעשית זונה [ולא בהעראה, דלא היה דעתו עליו]. והאחרונים הק' האיך תלי דין זונה משום דדעתו על גמר ביאה^י.

ובשו"ת רע"א [רכב יד] ביאר דהעראה הוה ביאה גרועה, ולא נחשב ביאה א"כ אחשביה לקנות ע"י. [וכ"כ הקוב"ע עג א].

והאחרונים דנו עוד ד"ל דגדר פגם 'זונה' תלי בדעת בני אדם, ומש"ה תלי אי היא פגומה קודם המעשה.

חזר ובא עליה עשאה חללה. התוס' הרא"ש הק' דאין איסור חללה חל על איסור זונה [וכדלע']. וי"ל דמיירי שהביא ב' שערות אחר שנעשית חללה. דעכשיו באין ב' האיסורין בבית א'.

ועד"ז הק' המהרי"ט האיך חל איסור זונה על איסור אחותו, וכיון דאינה זונה^י לא תתחלל בביאתו^י.

והמהרי"ט כת' דאף דאין איסור חל על איסור ללקות ב', מ"מ היכא דהיה שוגג באיסור אחותו, או התרו בו באיסור הב', פשיטא שלוקה^י. והשעה"מ [איסור' ב יז ח] הביא מדברי הראשונים [בכ"מ^י] דאם התרו משום האיסור הב' אינו לוקה.

9 דתנן [יבמות נג:] א' המערה וא' הגומר וכו' וכן הבא על א' מכל העריות או פסולות וכו' פסלה, ולא חילק בין ביאה לביאה. [והגמ' שם נו: דנה אי איירי אף בביאת אונס, או אהעראה. עכ"פ משמע דלכו"ע קאי אף בהעראה].

10 אבל דעת תוס' [יבמות כ:]: דהיכא דעשה דוחה ל"ת הותר תחילת ביאה, אבל גמר ביאה לא הותר. ולא דוקא אטו ביאה שניה, אלא אטו גמר ביאה.

11 והביא כע"ז גדר מקצת היום ככולו, דע"י מקצת נחשב שהיום הגיע. ולא נחשב 'יום' בפנ"ע.

12 והוסיף דגדולה מזו דעת הריטב"א [יבמות נו:]: דבאונס לא מקרי זונה, ולמפרע לא גרע מאונס.

13 והחז"א כת' דמסברת חז"ל או קבלתם אינו חייב אלא על דבר שהיה אסור קודם המעשה. אבל לא על הנאסר באותה מעשה. ואע"ג דחייב על כל כח וכח בביאה כשיש התראה מחלקת, לא מחלקין ביאה א' [מסיבה א'].

14 וכן קשה גבי קנין יבמה. והגר"ש איגר [שו"ת רע"א רכא] הביא מדברי הריטב"א דמהני דעת הפכית שלא לקנות יבמתו.

15 כ"כ בס' טעם המלך [לשעה"מ] לפרש קו' המהרי"ט. והמנח"ח [רסז ה] חלק דקו' המהרי"ט דלא חל איסור חללה, וכקו' התוס' רא"ש.

16 ובהג' טעם המלך [לשעה"מ] כת' דהוה איסור מוסיף, דאוסר לכל הכהנים. והאמר"מ [י ט] ביאר סברת המהרי"ט דהוה איסור קל על איסור חמור, ול"מ אף כשהוא מוסיף [ע' לע'].

17 ומשמע מדבריו דהיכא דהוא שוגג, הוה כאילו אין במעשה איסור הראשון. ובמקום דאשכח רווחא חייל איסור הב'. [וואף היכא דלא התרו בו, נחשב דלא הושלם חומר האיסור]. ועוד יש שפ' דהא דאין איסור חע"א היינו להוסיף חומר, אבל חומר האיסור כמו שהיתה מעיקרא הוה אף מחמת האיסור הב'. [וצ"ב].

18 ע' רש"י [חולין קיד.], ותוס' [יבמות לב; וסנהד' פא.]: כת' דאחע"א נפק"מ דאם התרו משום א"א [ולא משום חמותו] פטור. והריטב"א [יבמות שם] כת' דאפי' למ"ד איסור מוסיף אהני שאם התרו בו משום א"א. [אמנם אפשר דכוונת הריטב"א דלמ"ד איסור מוסיף, וכמהרי"ט].

והרש"ש כת' דאף דאינו לוקה משום זונה, מ"מ כלפי כהנים אחרים הוה זונה [וחל לענין לקוברו בין רשעים גמורים, וכדאי' יבמות לב:]. ומש"ה הולד חלל.

והגרא"א [ז נד] כת' דחזר ובא עליה, כהן אחר דאינה ערוה עליה¹⁹. או באחות אשתו [ומתה אשתו] והוא בעצמו בא עליה שוב.

אמנם המאירי כת' דנעשית חללה אלא דאינו לוקה [דאחאע"א], והוה איסורא בעלמא. [ואפ"ה הולד חלל]. [וכ"כ מהר"י בירב]. וכ"כ המנח"ח [רסז ה] דאף דלא חל איסור יש חללות, וכמ"ש הרמב"ם [יח ה] דחללות תלי בפגם ולא באיסור²⁰. [אבל האמר"מ י ד] חלק, דלא חשיב ביאת איסור, וגרע מחייבי עשה²¹. [ולכאוף כ"ד המהר"ט דאי לא חל האיסור אינה זונה²²].

ובגמ' [יבמות לב: לחד מ"ד] אי' דאף דאין איסור חל על איסור, נפק"מ באיסור הב' לענין לקוברו בין רשעים גמורים, דיש בו חומר האיסור. [והבית הלוי א מד דן האם ק"ל הכין].

והמאירי [שם] כת' דבדיני שמים חייב. והפרמ"ג [פתיחה להל' פסח סדר ב א טז, הו' בשו"ת אבנ"מ יב] כת' דחלו ב' איסורין, ונתמעט רק דאינו חייב ב' [דלא חל לענין העונש וקרבן²³]. אך האחרונים [חי' ר' שמעון נדרים א] הביאו דלא חל הצווי כלל²⁴. ובחי' ר' שמעון [יבמות יג ה] כ' דחל איסור בחפצא, אלא דהגברא אינו מצווה²⁵.

אמר רב יהודה כה"ג באלמנה לוקה ב', משום לא יחלל. פרש"י ה"ה לכהן הדיוט בגרושה וחללה וכדו'. [וכ"כ שא"ר]. אבל הרמב"ם [יז בג, כת' דדוקא אלמנה לכה"ג, אבל שאר פסולי כהונה כבר מחוללין מכהונה²⁶]. [והחז"א יד א] תמה דחל בה פסול חללות, דק"ל איסור חל על איסור במסיף [וכדלעיל]. ואפי' למ"ד אאחע"א וליכא מלקות, איסורא איכא. וכ"ש בגרושה דמחללה מתרומה. והרמב"ם [סה"מ ל"ת קסב] הוסיף דלא התבאר אזהרה לכהן הדיוט בביאה בלא קידושין.

והראשונים הביאו דמפורש בגמ' [בסמוך] דלוקה משום ב' שמות ע"ז וב' שמות ע"ז, דאף בגרושה לוקה משום לא יחלל. וה"ה כת' דהרמב"ם נקט דרבא [בסמוך] פליג, דלוקה רק משום לא יקח.

והתוס' ריה"ז כת' דקו' הגמ' היכא דגמר ביאתו, ובזה אין חילוק בין אלמנה לגרושה שעובר משום חילול הזרע. והתוס' ריה"ז כת' דבזה רבא השיג על דעת המקשן דאינו לוקה ומשום חילול הזרע. ולוקה א' בדוקא [אפי' גמר ביאתו]. ודוקא אלמנה לוקה ב' משום חילול האשה. [והרמב"ם פסק כרבא, ודלא כמקשן דלוקה משום חילול הזרע].

והרמב"ם [יט ד, ה] כת' דאיסור עשה דבעולה לכה"ג הוה רק דרך נישואין, אבל ביאת זנות אינו מצווה עליה יותר מכל אדם [והוה רק איסור לא יהא קדש, ככל פנויה]. [וע"ע אבנ"מ ז ט].

ולילקי נמי משום לא יחלל זרעו. התוס' רא"ש כ' דלוקה ב' [חילול האשה והזרע], דלא יחלל קאי אתרוייהו [האשה והולד], ולא הוה לאו שבכללות דשניהם מפורשין בפסוק.

ובס' ירש יעקב [יבמות ס.] הק' דמבואר דלמ"ד לר"ע דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין, אבל עשה כגון בבעולה לכה"ג תפסי. והא איכא לאו דולא יחלל זרעו²⁷. ועד"ז הביא האמר"מ [י יג] להק' א"כ האשה תחשב חללה, דעובר באיסורי כהונה. והאמר"מ [שם] תי' דלא נחשב ביאת איסור כהונה. ואף דמוזהר על ביאה זו

19 ודלא כרש"י שכת' או הוא.

20 ועד"ז כ' הקובצה"ע [ו ל] דאף דאין איסור חל על איסור, סיבת האיסור קיימת, ומש"ה לא תפסי קידושין בעריות אף דלא חל האיסור. ועוד דן שם דלא יחשב ממשקה ישראל, כיון דיש דבר האוסרו להדיוט.

21 דנח' התנאים [יבמות ס.] אי יש חלל מחייבי עשה.

22 [אמנם אפשר דקו' המהר"ט דמשמע בגמ' ד'חייב' משום זונה. ולא מהא דנתחללה].

23 ובחי' הגר"ס [קדשים שו"ת ט] כת' דהוה כאיסור חצי שיעור. וע"ע קה"י [יבמות לא ג].

24 והוכיחו כן מדברי הרמב"ם [פיה"מ כריתות בנקודה הנפלאה] דכ' דכיון דלא חל איסור בשר בחלב על איסור טומאה, מש"ה אין איסור הנאה. ומותר לגמרי.

25 אך בחי' ר' שמעון [יבמות א בהג'] כת' דע"כ איכא חסרון אף במציאות האיסור [בחפצא], ולא רק באזהרה על הגברא.

26 והראב"ד השיג דמתחייב משום חילול הזרע. וה"ה נקט דכוונתו דלוקה אף משום חילול האשה, וכדעת שא"ר. אבל האחרונים [גר"ח שם, וחז"א יד א] דייקו דהראב"ד מודה לדברי הרמב"ם דאינו לוקה משום חילול האשה. אלא משום חילול הזרע, ובזה ל"ש סברת הרמב"ם דמחוללת ועומדת.

27 והאחרונים דנו לדברי תוס' [יבמות עז:]: דחלל הבא מחייבי עשה, אף הבא על חללה עובר בעשה. א"כ י"ל דאף במה שעושה חללות זו עובר רק בעשה. [ויל"ד בה].

שלא יביא חילול, אינו לאו על גוף הביאה.

בשלא גמר ביאתו. **התוס' רא"ש** הק' דהוה התראת ספק²⁸. ותי' דאם גמר ביאתו לוקה משום לא יחלל זרעו, אע"פ שלא נתעברה. דהביאה ראויה להתעבר²⁹ [וכ"כ התוס' רי"ד ורמ"ה]. והתוס' רי"ד ביאר שאין העיבור תלוי בידו אלא בידי שמים והא מה שיש לו לעשות עשה ועל הביאה הזהירו הבורא.

אבל ה"ה [יז ב] כת' בדעת הרמב"ם דקי"ל דאינו לוקה משום חילול הזרע. וביאר דאין לוקין ב' משום לא יחלל. [וכת' דמשמע מדברי אב"י ור"ב בסמוך דפליגי, ולוקה א'. וע' בסמוך מש"כ תוס' ריה"ז]. ועוד דאינו חייב משום לא יחלל אא"כ הוליד זרע חלל. [והמנח"ח [רסז ה] נקט דאף הוליד חלל אינו לוקה משום דהוה התראת ספק].

והגר"ח [יז ב בסו"ד] כת' לפרש דהאיסור לא יחלל הוא משום דהזרע כשר, והוא מחללו. אבל אילו פסול משפחת חללות הוה ממילא, לא שייך איסור לא יחלל. א"כ י"ל דכהן הבא על איסורי כהונה, ועשאה חללה בביאתו, אף ה"ב פגום ממילא³⁰. ול"ש איסור לא יחלל. ודוקא כה"ג באלמנה [בביאה ראשונה] דעדיין לא נפסלה, יש לאו על חילול הזרע.

וחלוצה דרבנן, והתניא וכו' אסמכתא בעלמא. אולם רש"י [מכות יג.] כת' דגרופה וחלוצה חייב א', דחלוצה אינו מפורש בקרא אלא דילפי' מרבו'. משמע דהוה דאורי', אלא דלא מהני לחלק³¹. ותוס' [שם] הביאו דמבואר כאן דחלוצה דאורי'. ובחי' מהר"י ב"ר [כאן] כת' דהגמ' כאן קאי לדעת רבא, אבל המקשן ס"ל דחלוצה הוה דאורי' מרבו'.

ובתרי' [יבמות מד.] כת' דלר"ע [שם] דרשי' גבי חלוצה הכתוב קראו ביתו [ואסור באחות חלוצה מדאורייתא, וכדאי' שם], ומש"ה אף אסורה לכהן מדאורי' וכדין גרושה.

מלקות אקידושין ואביאה

רבא אמר בעל לוקה, לא בעל אינו לוקה. בפשוטו משמע דלוקה רק על הביאה. [וכ"ד תוס' ב"מ י: בקו']. אבל רש"י [ד"ה בעל לוקה] כת' דלוקה ב'³². [וכ"כ תוס' ב"מ שם בתי' הא' והבעה"מ כאן].

והריטב"א ביאר דקידש ולא בעל אינו לוקה, דלא אהני מעשיו. אבל קידש ובעל לוקה ב', דכיון דבעל אהנו מעשה הקידושין.

והתוס' רא"ש הק' דהוה התראת ספק, ור' יוחנן ס"ל דאינו התראה [וכה"ק הרמב"ן ושאר ב"מ שם]. ותי' דנפק"מ במקדש בביאה לוקה ב'. והריטב"א כת' דרבא ס"ל דהתראת ספק שמה התראה.

והקוב"ע [נ ב, ואמר"מ י ו בהג'] כ' ד"ל דהקידושין והבעילה הוה כב' חלקים מהאיסור, ומהני התראה בתחילת מעשה הא"י³³. [ע' מש"כ בסוגי' מכות טו:]. והביא דמדברי הנך ראשונים מבואר דהקידושין הוה תנאי, ולא השלמת האיסור.

ובגמ' [ב"מ י:] אי' ב' לשונות כהן ששלח ישראל שליח לקדש גרושה, האם יש שליח לדבר עבירה במקום דהשליח אינו מצווה. ותוס' [שם] כת' דנפק"מ האם לוקה אף על הקידושין. ועוד תי' דנפק"מ אי חלו הקידושין.

ותוס' הביאו דבגמ' [תמורה ה.] משמע דלוקה אף על הקידושין, דהגמ' דנה דנימא אי עביד ל"מ [אלא דגלי

28 אמנם בשר'ת הרדב"ז [ו ב אלפים קנג] כת' דלא חשיב התראת ספק, ואף דקפיד רחמנא על חלול הזרע הנולד [כפשטא]. ושאיני הכא דקי"ל רוב נשים מתעברות ויולדות ולד של קיימא. וסמכי' ארוב להחשב התראת ודאי. [וצ"ב דרוב נשים קאי במשך ימי חייהם, ואין רוב על מעשה מסויים].

29 והרש"ש ציין כע"ז כ' תוס' [יבמות כ.] גבי יבום דתלי בביאה הראויה להתעבר. אמנם תוס' שם מבואר דאף בקטנה מהני, וכן העראה, כיון דהוה בר הקמת שם. ולפ"ז משמע ברש"ש דגדר האיסור על כל ביאה [ולפ"ז הוה איסור על הביאה, ודלא כאמר"מ]. אבל המנח"ח [רסו ג] כת' דדוקא היכא דהוציא זרע, וכן אינו לוקה על קטנה.

30 וביאר דבשעה שהיא מתעברת כבר פסלה ממילא בתחילת הביאה. והולד הולך אחר הפגום, דיש לו פסול האם [ע"ש שהביא כן מהירושלמי, הו' לע' עז].

31 והרע"ב [יבמות ט ג] כ' דאסורה מדאורי' לכה"ג. והתו"ט שם תמה על דבריו.

32 והמגיה לתוס' ריה"ז [החש"ל] דייק דגרס בגמ' קידש ובעל לוקה, מבואר דלקי על הקידושין.

33 וביאר שמתירין בו שאם תתחיל ותגמור האיסור תלקה, והכל בכלל ההתראה. ואין שום ספק בגוף האיסור, אלא שהתרו שלא יעבור.

קרא דמהני]. ע"כ דהוה עצם האיסור. והאחרונים [אמר"מ י ו בהג', וע' חזו"א] העירו דכ"מ מגוף הסוגיה דב"מ, דא"ת דאין איסור כלל במעשה הקידושין, א"כ מה שייך בזה אין איסור חל על איסור.

והאחרונים [שעה"מ מעילה ז ב, בית מאיר טו א, רע"א החדש, מנח"ח רסו יד] הביאו דבגמ' [סוטה מד.] מבואר דאין איסור דאורי' לקדש איסורי כהונה, דלא נחשב ירא מעבירות שבידו. ולוקה רק אביאה. ודלא כיש אחרונים שדנו שנתמעט רק ממלקות, ואיסורא איכא. ורע"א כת' דאפשר דיש איסור דרבנן, והביא דתוס' [יבמות י.] נסתפקו בזה.

והריטב"א [לע' מב:]: כת' דאפי' כהן עצמו שקידש ליכא איסור עד דבעיל, ומש"ה שליח המקדש אינו עובר בלפני עוור. [אבל תוס' ב"מ י: נקטו דיש בזה לפני עוור].

ומודה אביי במחזיר גרושתו שאם קידש ולא בעל אינו לוקה. הרמב"ן ביאר דסד"א דכתיב אזהרה בלשון קיחה, לא יוכל בעלה וכו' לשוב לקחתה, וה"א דעובר משעת קיחה. אלא דדרשי' להיות לו לאשה, משעת ביאה הוא לוקה ולא משעת קידושין.

ומודה רבא בכה"ג באלמנה שאם בעל ולא קידש לוקה. פרש"י אע"ג דאיסורי כהונה בעי תרתי [וקידושין בעי אף ביאה], מודה דבעילה אינו תלוי לקידושין. והרמב"ן ביאר דס"ד ששניהם [לא יקח ולא יחלל תלוין זב"ז].

אבל דעת הרמב"ם [הנ"ל] דדוקא אלמנה לכה"ג חייב משום לא יחלל, אבל בשאר איסורי כהונה [גרושה וזונה לכהן הדיוט] אינו לוקה אלא דרך קיחה [וכמו מחזיר גרושתו, ע' בסמוך]. דדרשי' 'לא יחלל' רק אכה"ג.

ושניהם מודים במחזיר גרושתו שאם בעל ולא קידש שאינו לוקה וכו' דרך ליקוחין אסרה תורה. פרש"י אע"ג דפסולי כהונה לוקה אביאה לחוד. וכן הרמב"ן כת' דה"מ מחזיר גרושתו דכתיב לקחת, אבל שאר חייבי לאוין [ממזרת ונתינה לישראל] כתיב אזהרה דידהו בלשון לא יבא, והדבר ידוע שעל קידושין אינו לוקה, ולוקה על ביאה בלא קידושין. [וכת' דפשוט הוא, והוצרך לכתוב כן לאפוקי מהרמב"ם].

והרמב"ן כת' דמ"מ בהנך עריות דכתיב בהו' קיחה, אין לומר דלוקה על הקידושין, דהא לא תפסי קידושין³⁴, אלא דקאמר רחמנא לא יהא לך קיחה [ע' לע' סז:]. וכ"כ הריטב"א דרך במקום שנאמר קיחה ותופסין קידושין אמרו שחייב אקידושין ומעכב. אבל בעריות שאין קידושין תופסין בהם, הקידושין כמאן דליתנהו.

וכ"ה בגמ' [יבמות צז.], דהגמ' מקשה נימא דאין איסור אחותו אלא דרך ליקוחין. ות' ליקוחין כתב בתורה, הראוי לקיחה קיחה, הראוי לשכיבה לשכיבה. פרש"י דליכא למימר ליקוחין ממש, דהא לא תפסי בה קידושין.

והרמב"ן כת' ואין לנו חייבי לאוין דקיחה חוץ מאלו, ויבמה לשוק למ"ד ללאו הוא דאתא [ותפסי קידושין].

אבל הרמב"ם [איסור' ב טו ב וכ"מ] כ' דבכל חייבי לאוין אינו לוקה על בעילה בלא קידושין, אלא כה"ג באלמנה. והראב"ד השיג³⁵, דכיון דאיסורי כהונה [דכתיב לא יקח] לוקה אביאה לחוד, כ"ש שאר חייבי לאוין דכתיב 'ביאה'. והדין נותן שלא ירבה ממזרים בישראל.

והרמב"ם הביא דכיון דאיסורי כהונה אינו חייב אלא דרך אישות, כ"ש שאר איסורי התורה. והוכיח כן מדברי הגמ' ומודה במחזיר גרושתו, דנח' אף בחייבי לאוין שאינם איסורי כהונה.

ור"א בן הרמב"ם [ברכת אברהם מג, ה' בכס"מ נערה] כת' דדרשי' גבי פסולי קהל ביאה בקהל, משמע דהוה דרך קידושין, וזנות לא מקרי ביאה בקהל. תדע דמצרי ואדומי כתיב דור שלישי יבא בקהל, ופשיטא דלא צוותה תורה שיבא בזנות.

והראב"ד הביא מהגמ' [כתובות לה:]: דדנו על המשנה דאלו נערות יש להם קנס, הבא על הממזרת, דאין לוקה ומשלם. וכה"ק חכמי לוניל [הו' בה"ה, ובאגרות הרמ"ה סא] את הרמב"ם. והרמב"ם השיב דאין להניח סוגיין משום משא ומתן בגמ' שם. ודחה ר' יצחק

34 ומבואר ברמב"ן דכיון דלא תפסי קידושין, פשיטא דאינו לוקה. ודלא כמ"ש בס' החינוך [רז, הו' לע' סז:]: דהמקדש עריות עובר, אף דלא מהני מיד'. [ויש לדחות דכוונת הרמב"ן רק דאינו לוקה].

35 וכן האריכו כל הראשונים בכ"מ להשיג על הרמב"ם, וע"ע אגרות הרמ"ה נגד הרמב"ם [ו, טו, כד, מז]. [והרמב"ם כת' וכמו שיתבאר. והראב"ד השיג לא נתבאר ולא יתבאר, והאומרה לא יתפאר כי טעות גדולה היא].

[בסוגיה שם] חולק בדבר, וס"ל דכל הבועל חייבי לאוין לוקה, וכאביי דסוגיין דאי"צ קידושין [בכל חייבי לאוין]. [והר"ש משאנץ באגרות הרמ"ה חלק דאביי ורבא קאי רק בכה"ג, אבל בשאר חייבי לאוין מי כתיב 'לא יקח'. ע"ש שהאריך עוד].

אמנם הרמב"ם [נערה א יא] פסק דאונס ומפתה, אם התרו בו לוקה ואינו משלם. ושאלו לר"א בן הרמב"ם [ברכת אברהם מג, ה' בכס"מ שם] דהרמב"ם סתר משנתו, דאינו לוקה בלא קידושין. ור"א תי' דאיירי שהתרו בו משום קדישה. ואפי' אינו חייבי לאוין [ודחוק].

ובחי' חת"ס [כתובות כט]. כת' לפרש דאונס ומפתה כיון דמחוייב לישאנה לא נחשב קדישה. ודוקא באשה אסורה עליו, כיון דאינו נושאה הוה קדישה. [וע"ע ר' אהרן אוסף חידו"ת כ יג].

והאחרונים [פנ"י, מקנה] דנו לדעת הרמב"ם האם ביאה [בלא קידושין] הוה איסור דאורי', ונתמעט רק ממלקות. או דמדאורי' כל האיסור ע"י קידושין³⁶. ועוד דנו האחרונים [מקנה] לדעת הרמב"ם [אישות א ד] אסור מדאורי' משום לא יהא קדש, דכל פנויה [שלא בצורת אישות] הוה בגדר קדישה. [וכ"מ בדברי ר"א בן הרמב"ם הנ"ל].

ומ"מ מבואר ברמב"ם [יח א-ו, ובפיה"מ כאן] דאף חייבי לאוין [השווין בכל] שבא על האשה עשאה זונה [אף בלא קידושין]. שהרי אסורה לינשא להם. ואף דהלאו תלי בקידושין, דין זונה 'פגם' תלי בפגם.

אבל בקובה"ע [מה] הביא דהר"ש משאנץ [בעל התוס', בס' אגרות הרמ"ה סא] מבואר דגדר זונה תלי באיסור ביאה [ודלא כרמב"ם].

אמנם לר' עקיבא דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין [למ"ד דאף חי"ל דלאו דשאר], ע"כ מתחייב על הביאה לחוד בלא קידושין [וע"ד הגמ' יבמות צז. גבי עריות].

שם. שאם בעל ולא קידש שאינו לוקה. הרש"ש דייק דמשמע דמודה לרבא, א"כ כשקידש ובעל חייב ב' [דומיה דכה"ג באלמנה וכדלעיל]. אך הביא דל"מ כן ברמב"ם. וכן מפורש בריטב"א דלוקה א'.

דרך ליקוחין. פרש"י דפרט לאו בביאה ע"י ליקוחין, דלא יוכל לשוב לקחתה כתיב. ו'קחה' היינו קידושין. אבל הרמב"ם [סנהד' יט ד קנז, קנח, קסד, קסה, וכן סה"מ ל"ת קסב] נקט לשון נישואין. והמשנ"ל [מכירה א א] כת' דנקט נישואין לאו דוקא.

והאחרונים [קובה"ע נ, אמר"מ יו בהג'] דנו האם הוה תנאי בעלמא דוקא בצורת קיחה, והאיסור בבעילה. או דהוה כב' חלקים באיסור [כמו עקירה והנחה דשבת]. והגר"ש איגר [שו"ת רע"א רכא ד] כ' דאשת כהן שנטמאת תחתיו, לוקה [כדאי' יבמות נו], ואף דלא קידש באיסור. ע"כ חייב משום ביאה דרך אישות.

והקובה"ע כת' ליישב דהיכא דל"ש קידושין, לוקה משום ביאה לחוד. וע"פ הגמ' [יבמות צז. הנ"ל] דהיכא דל"ש קידושין ע"כ לוקה משום ביאה³⁷. [והקובה"ע הביא דמבואר כן ברמב"ם שפסק דכהן הבא על זונה כותית לוקה. וע"כ היינו בלא קידושין. ואף דזונה ישראלית צריך קידושין, זונה כותית אי"צ].

[אמנם הרמ"ה [לק' פא.] כת' דסוטה לבעלה אינו לוקה משום אחרי אשר הוטמאה, שהרי בהך קרא בעי קידש ובעל. והכא מקודשת ועומדת].

ורע"א [לע' נא, משו"ת רד] הק' דמחזיר גרושתו הוה קידושין שאינן מסורין לביאה, למש"כ תוס' [נא]. דיש חסרון כל שנאסר ע"י קידושין אלו. והמקנה [נא]. כת' דאף בלא קידושין יש איסור בעלמא. והגר"ש איגר [בשו"ת רע"א שם] כת' דבלא"ה היה מצווה משום איסור פנויה. והקובה"ע [שם] כת' דלצד דהוה חלק מהאיסור לק"מ, דהקידושין לא גרמו האיסור, ואדרבה הקידושין הוה חלק מהאיסור.

לא תתחתן – הריטב"א הביא דאיסור נתינה לישראל כתיב לא תתחתן בם, ודרשי' [יבמות עו]. דהוה בגירותן דאית להו חתנות, ותפסי בהו קידושין. והק' דכיון דכתיב בלשון חתנות

36 וכ"ד הדבר שמואל [אבוהב, ז, ה' בגל' מהרש"א] דאינו איסור דאורי'. וע"ע מקנה.

37 והקובה"ע נקט דתלי בכל מקרה, האם היה ראוי לקידושין. [ועוד היה אפ"ל את הגמ' שם דהוה סימן על פירוש הפסוק במקום זה].

הול"ל דלוקה על הקידושין, ולא על ביאה בלא קידושין. ותנן [מכות יג.] ממזרת ונתינה לישראל לוקה, ומשמע דקאי אביאה לחוד, דלא נקט הנושא.

והרמ"ך [איסור"ב יב א, בתוספת מכת"י] והגר"א [טז ב] ביארו בזה קו' הגמ' [יבמות עו.] לדעת הרמב"ם, דמשמע בקרא דלוקה על הקידושין, וזה ע"כ בגירות [דבגוי ליכא קידושין]. ולעולם אף לל"ב דרבא [שם] לוקה על ביאה לחוד בגיות [כיון דל"ש קידושין].

והריטב"א תי' דלא תתחתן אזהרת התורה שלא לבעול אותה אפי' אחר שנתגיירה דתפסי בה קידושין, ואית בה חתנות. דס"ד דתהוי כגירות דכשרה בישראל. ואינה אזהרה שלא לקדש. תדע דהא קרא קאי בין בגיותו בין בגירותו [ע' יבמות עו.], ובגיותו פשיטא שאם קידש ולא בעל אינו לוקה [כשם שאינו לוקה בעריות דלא תפסי קידושין]. והאזהרה שווה בגיותו ובגירותו, ואף בגירותו אינו לוקה משום קדושין.

בת גר לכהונה

בת גר זכר כבת חלל זכר וכו'. דילפי' מק"ו דיש בו פסול חללות [וע' מש"כ לע' סז. עז. אי חלל פועל חילול בזרעו, או דהוה המשך משפחת החללות]. ותוס' [יבמות נז.] כ' דלר' יהודה בת גר זכר אסורה לאכול בתרומה, וכחללה³⁸. ואף אם הותר לה לינשא לכהן פצוע דכא [דלאו בקדושתיה קאי לענין איסורי חיתון³⁹, ומ"מ הפצוע דכא אוכל ומאכיל בתרומה⁴⁰], אבל חללה אינה אוכלת בתרומה.

מה להצד השווה דיש בהם צד עבירה וכו' אימא מצרי ראשון יוכיח וכו'. התנ"י הק' דע"כ איירי כשנשא בת ישראל, א"כ איכא צד עבירה. אבל רש"י כת' שנשא מצרית. [א"כ ליכא עבירה].

והתוס' רא"ש כת' דלענין לפסול האשה לא איכפ"ל דחלל בא מכח עבירה. דדוקא לענין פסול בתו, אמרי' יצירתו בעבירה שהיא נוצרה ממנו, והוא נוצר בעבירה.

שם. מצרי ראשון יוכיח. אבל הריטב"א גרס מצרי שני [ע"ש].

ור' יהודה גר נמי פוסל בביאתו, ומייתי לה במה הצד מהאי דינא. תוס' [יבמות טז.], ונדה סט: [הק' דאין חללה אלא מפסולי כהונה [וכדלע' עז:], א"כ האיך נילף בהצד השווה לפסול [ותוס' כת' דמש"ה לא ילפי' מחזיר גרושתו שפוסל בביאתו, דל"ש ללמוד חללות במידי דאינו פסול כהונה].

ותוס' [שם] נקטו דדוקא באשה, שהיתה כשירה ונתחללה אמרי' הך כלל דאין חללה אלא מפסולי כהונה. אבל הולד שפיר יש לפסול בהצד השווה. אך הביאו דמבואר בר' יהודה דילפי' הצד השווה אף לפסול האשה.

ותוס' כת' דשאר תנאים פליגי בזה⁴¹, ולא ילפי' הצד השווה מפסול כהונה לפסול האשה.

סברת שאר תנאים - רש"י [במשנה עז.] כת' דראב"י ל"ל האי דינא, דאין חומר שלהם שווה, ואיכא למ"ד [מכות ד:] צד חמור לא פריך. והתוס' הרא"ש חלק דהתם דלא פרכי' צד חמור, היינו לסתור הדין הנלמד בצד השווה. ול"ש להכא לענין ללמוד צד שווה, ול"ש להזכיר צד חמור [וכה"ק הרמב"ן]. ועוה"ק דבמכות [שם] ר' יהודה אית ליה צד חמור לא פריך, ולא רבנן.

ותוס' [כאן] פי' דר' יוסי ס"ל דל"ש ללמוד מהצד השווה, דפסול כהונה ופסול קהל אינם שווים. [ודין המלמד אין שווה⁴²].

ועוד כת' התוס' רא"ש [תוס' יבמות טו:] דרבנן ס"ל דאין חללה אלא מפסולי כהונה, ול"ש ללמוד הצד השווה.

והתוס' רא"ש תי' עוד דרבנן ס"ל דגר לא נחשב אינו ברוב קהל, כיון דאין ביאתו בעבירה

38 ולכא' אף למ"ד גירות שנתגיירה הדין כן, לראשונים [ע' בסמוך] דהוה זונה, ומסקנת תוס' [יבמות מד:] דזונה אסורה בתרומה. אבל לראשונים דגירות הוה שם איסור חדש לכהונה, לא מצאנו דאסורה בתרומה.

39 ולמ"ד קהל גרים לא איקרי קהל מותר בגירות.

40 וכן נפק"מ לו יצויר שאוכלת משום בנה כהן [כגון שעבירה באמבטי].

41 אמנם לא מצאנו דנח' בזה שאר תנאים. [ותוס' בסוגיין פי' דנח' מטעם אחר].

42 תוס' כת' עוד [ד'דוחק לומר'] דהצד השווה, דאינם ברוב קהל אינו שווה. ובתוס' [יבמות עז.], והתוס' ר"ד כאן [הביא דזה דכ"ד רש"י [במשנה לראב"י] דהחומר אינו שווה [ולא משום דהדין הנלמד אינו שווה].

ואין יצירתו בעבירה וראוי לבא בקהל.

והרמב"ן וריטב"א כת' דר' אליעזר ב"י דרש קרא בתולות 'מ'זרע, אפי' מקצת [כדבסמוך], ומפיק מק"ו דר' יהודה⁴³.

תניא רשב"י אומר גירות פחות מבת ג'. פרש"י ובלבד שלא תהא ראויה לביאה בגיותה, דתיפוק לה מכלל זונה. ופרש"י [יבמות ס:]: דלא מחזקין לה כזונה. ורש"י [שם סא.] כ' דגירות ומשחררת אסורה, דביאת עכו"ם ועבד פסלה⁴⁴. והריטב"א כת' דמשמע דרבנן פוסלים לכהונה משום דמחזקין שנבעלה בגיותה, והוה זונה.

והריטב"א תמה דפחות מבת ג' אין ביאתה ביאה בשום מקום⁴⁵. ותו דנח' בדאורייתא, אף היכא דליכא חשש זנות [וכה"ק הרשב"א יבמות ס:; ובשו"ת הרשב"א ג שעב]. ועוד דר' יוחנן אמר דנח' בקרא, ומשום גזיה"כ אתינן עלה לכשרות ולפסלות. וכת' ד"ל דכוונת רש"י דיחזקאל פירש דהוה בכלל זונה, ולא מפני שנבעלה אלא משום שנולד בגיות חל עליה שם זונה. והאחרונים [שם, וע' מנח"ח רסו] כת' ד"ל דדברי רש"י קאי דוקא אבת ג', דהוה משום זנות. וקמ"ל דפחות מבת ג' אינה בכלל זונה. אלא אסורה משם חדש [וכדעת הראב"ד ע' בסמוך].

והלא פנחס היה עמהם. התוס' רא"ש הק' דילמא הותר משום דהוה יפת תואר, ולרב [לע' כא:]: יפת תואר הותר אף לכהן. והביא בשם הירושלמי דלא הותר יפת תואר עד לאחר כיבוש וחילוק הארץ. ועוד תי' דלפני המלחמה משה אמר החיו לכם, ויפת תואר הותר רק בשעת שביה.

ותוס' [סנהד' סח:]: הביאו דמבואר דיש גירות פחות מבת ג', דשייך גירות בקטן מדאורי'. [ממעשה דמדין, וכן מכל גירות פחות מבת ג'⁴⁶]. והריטב"א [כתובות יא.] תי' דהביאו את נשי מדין כשהיא פחותה מבת ג', והגדילום בישראל וגיירום, וכשרות לכהונה. [ואף דגירות היתה אחר שגדלו].

וכולן מקרא א' דרשו וכו'. תוס' [יבמות סא.] כ' דלכו"ע אסירא מטעם זונה, ואתא יחזקאל ואסמכה אקראי⁴⁷. ועד"ז כ' הריטב"א דאע"ג דדרשי' מקרא מדברי קבלה, דאורייתא נינהו.

והרמב"ם [יח ג] כ' דגירות ומשחררת הואיל ואינה בת ישראל, הרי הן זונה ואסורה לכהן⁴⁸. והראב"ד השיג דאינה משום זונה. אלא מדכתיב בתולות מזרע ישראל.

ותוס' [יבמות שם] הביאו דבגמ' [עז לו:]: מבואר דכהן הבא על עכו"ם אינו לוקה מדאורי' משום זונה [וכי גירות חמיר מנכרית]. והביאו דבגמ' [תמורה כט:]: דעת אביי כיון דלא תפסי קידושין לא קרי' לא יקח ולא יחלל. אבל לרבא [תמורה שם] לוקה אזונה נכרית. ותוס' פי' דהיינו היכא דזינתה דילפי' מזונה ישראלית. והיכא דלא זינתה דרשי' לא יקח ולא יחלל, ומש"ה דוקא נתיירה בכלל.

דף עח:

הלא אין ישיבה בעזרה וכו'. פרש"י [סנהד' קא] 'גמירי' דאין ישיבה בעזרה. משמע דהוה הלכה למשה מסיני. ורש"י [סוטה מ:]: כת' דאין כבוד שמים בכך. והמשנ"ל [בית הבחירה ז ו] דייק מדבריו דהוה דרבנן. והביא דבגמ' [יומא כה וסט] ילפי' לה מקרא, לעמוד ולשרת. והביא דתוס' [זבחים טז] כת' דשמא אינו מן התורה, משמע דנסתפקו בזה.

43 והריטב"א כ' א"נ ר"א ס"ל דגר אינו פוסל בביאתו, כדבסמוך. ועד"ד דברי תוס' רא"ש ותוס' יבמות.

44 ורש"י [שם סא: ד"ה אלא גירות] כ' דנבעלה בנכריותה לעכו"ם, והואיל ולאו בני קידושין פסלה.

45 ויש שדנו דבת גר שנים הוה מדין שיעורים, ועכו"ם לא נאמרו שיעורים. אמנם בגמ' [נדה מה.] הו' שיעור זה אף בעכו"ם.

46 והריטב"א [כתובות שם] כת' דאיכא לאוקמי בגר שנתגייירו בניו עמו [דאי' כתובות שם דלכו"ע מהני, ע"ש]. אך הק' דגבי נשי מדין ל"ל בהכי, שכולן נהרגו חוץ מן הטף. והעלה צד דהתם מסתמ' ניה"ל כדי שלא ינהרגו, ודחה דהיו יכולין להחיותן לעבדים ולשפחות.

47 ועד"ד הא דאי' [סנהד' כב:; מ"ק ה. וכו"מ].

48 ולפ"ז הולד בביאה ראשונה אינה חללה. וכדלעיל. אבל לדעת הראב"ד הוה איסורי כהונה, ולכאן' נתחללה. [דאל"כ הולד כשר, ומשמע [ביבמות שם] דכהן שנשא גירות הולד נתחלל. ושו"מ דהמנח"ח [רסז ח] כת' דלראב"ד גירות לא הוה לאו דכהונה, ומדאורי' אינו חלל. והוה חלל רק מדרבנן, ואפשר דאינו מתחלל].

והמשנ"ל הק' לצד דהוה דרבנן, מנ"ל דגזרו גזירה זו מזמן שמואל, אימא דבי"ד אח"כ גזרו'.
ורע"א [בגליון המשנ"ל] הביא דהטור"א [חגיגה ו.] הק' עוד דשמואל היה קטן. וצ"ל דקי"ל לגמ' דגזרו רבנן על חינוך הקטן קודם לכן.

נהגו סלסול. התוס' רא"ש כת' דהוא לשון מעלה ושבת, כמו סולו לרוכב בערבות [תהלים סח ה], וכן סלסלה ותרוממך [משלי ד ח].

בני זה ממזר

האומר בני זה ממזר וכו' ר"י אומר נאמנים. פרש"י שנולד לו מחייבי כריתות². והוה בנו מערוה³. ודעת רוב ראשונים דנאמן אף לומר שאינו בנו, שאשתו זינתה מאחר [הו' לע' עד.]. וכ"מ ברש"י [בגמ' ד"ה לא]. והתוס' ר"פ כת' דמ"מ רש"י כאן נקט שנולד לו, דלשון המשנה 'בני זה'. אבל התוס' ר"ד [ובס' המכריע סד] הביא מדברי רש"י דדוקא היכא דהוא אומר שהוא בנו, אבל אינו נאמן על מי [שלפי דבריו] אינו בנו.

ואפי' שניהם מודים על העובר שבמעיה, ר' יהודה אומר נאמנים. דהאב נאמן מדין יכיר. ובפשוטו מבואר דנאמנות יכיר הוה אף בעובר. והאחרונים העירו דבגמ' [בכורות מו:] דרש' מהך קרא 'יכיר', שיהא ראוי להכרה. ובכור שנולד והוציא פדחת אחר מיתת אביו אינו נוחל פי שנים⁴. והש"ש [ו יא] נסתפק אם אף לענין נאמנות יכיר דרש' כה"ג, דאינו נאמן עד שיוולד. וכן דן רע"א [קכח] דאינו נאמן.

שם. על עובר שבמעיה. התוס' ר"ד הביא בשם הר"ף דה"מ בדלא אתחזק בכשרות, אבל אם בשעת לידה לא אמר האב, הוחזק כבנו. שוב אינו נאמן. והתוס' ר"ד חלק דלר' יהודה נאמן אפי' להכחיש חזקה. ובסוגיין אמרי' ולא מיבעיא וכו' אפי' עובר דל"ל חזקה דכשרות כו' [ומשום רבותא דרבנן].

שם. שניהם מודים, ר' יהודה אומר נאמנים. התו"ט כת' דמשמע דרש"י גרס 'נאמן'. וכ"ה בתוס' ר"ה"ז. דהאב נאמן, והיא אינה נאמנת כלל. והתו"ט כ' דשא"ר דגרסו 'נאמנים', יל"פ דקאי ארישא דבין ברישא ובין בסיפא האב נאמן.

והתוס' ר"ד [עה., וס' המכריע סד, וריא"ז בשלט"ג כאן] כת' דהאב נאמן רק כשאינה מכחשתו, אבל כשהאם מהכחישה אינו נאמן מדין יכיר. וכדאי' [לע' עד.]. דלאבא שאול נאמנת להכשיר⁵. ומשמע גבי ארוס [כתובות יד.] דאפי' הארוס מכחיש נאמנת. [ודעת שא"ר כתובות שם אינו כן].

נאמנים. והראשונים הביא דבגמ' [יבמות מז.]. מבואר דנאמן רק כשאינו לו בני בנים, אבל כשיש לו בני בנים אינו נאמן [אף על בניו]. דכיון דעי"ז יפסלו בני בניו [שנולדו כבר], ולא האמינתו תורה אלא על בניו, אף על בניו אינו נאמן. דלא האמינתו תורה לחצאין.

והקובע"ע [כא טו, ומא א] ביאר דהיכא דנאמן על הבן, ממילא בן הבן [שנולד אח"כ] נפסל בתולדה. [עי"ש שייסד דלא שייך פלגי' בתולדה]. ומש"ה במקום שכבר קיים בן הבן, ל"ש להאמין על הבן, שנמצא פוסל את בן הבן⁶.

ועד"ז כ' החזו"א [קלד מז.]. דכשהאב פוסל הוה כמעיד על כל דורותיו בני בניו שהם פסולים. אבל כשנולד בן הבן, לא נתנה תורה נאמנות עליו. וקי"ל לחז"ל דאין להאמינו לחצאין. ומש"ה כשיש בן בעולם לא ניתן כלל

- 1 ורע"א ציין תו"ט [כלאים ח ב] שהביא מתוס' [לע' לח.]. דגזרו כזית ראשון אטו כזית ב' בימי יהושע, אף דלא מצאנו רמז לזה במקרא.
- 2 יל"ד דהול"ל דבא על ממזרת. ולר' עקיבא אף חייבי לאוין [ור' יהודה ס"ל כר"ע. אבל ת"ק דוקא חייבי כריתות].
- 3 ובש"ת חוות יאיר [צג] כת' דלפ"ז צריך לידחק כגון שאין יודעים האם אשתו היא אחותו. וכת' ד"ל דאירי שאינה לפנינו. אבל בסיפא במעוברת איירי שהיא לפנינו, ואף לרש"י איירי שאומרים שנתעברה מאחר.
- 4 אף דלשאר דינים נחשב לידה קודם פדחת, לענין בכורה בעינין ראוי להכרה.
- 5 [משמע דהאם נאמנת להכחיש מדינא דאבא שאול. ומבואר דהוה גדר נאמנות מיוחדת לאם מדאוריית', דאל"כ האין מהני לסתור דין נאמנות דהאב. ואפשר דהוה גדר טענת ברי, וכיון דהבעלים טוען ברי, לאו כל כמיניה דהאב לאסור].
- 6 ועפ"ז כת' הקובע"ע דהיכא די'ש לו ב' בנים, וא' יש לו בנים, נאמן על מי שאין לו בנים. דשייך בזה פלגי' בב' אחים. אמנם רע"א [בשו"ע ד כט] הביא מהר"ם פדאוה [יד] דכשיש מקצת בנים שיש להם בנים, אינו נאמן אף לבנים להם בנים.

תורת הכרה.

[ודנו הפוסקים האם נאמן לפסול את הבן, כשע"ז נולד פסול לאשה. ואכמ"ל].

רש"י ד"ה אינו נאמן. דקרוב הוא אצלו, ואינו כשר להעיד. והר"ן תמה למה הוצרך לכך, דאף עד כשר אינו נאמן, דבחזקת כשרות הוא ואין ערעור פחות משנים. והתור"ט כת' דעובר [בסיפא] אין לו חזקת כשרות [וכדאי' בצריכותא דהגמ'], ומש"ה צריך פסול קרוב. והרש"ש ציין דרש"י [בגמ' ד"ה לא מהימנא] פי' דלא מיפסל אלא בעדות גמורה⁸.

איהו דלא קי"ל וכו'. פרש"י אם נתעברה ממנו או מאחר. מבואר דהנידון שמא אינו בנו. ובחי' בית מאיר כ' דהיינו על הרוב, אף דפעמים יודע שלא בעל וכו'. ועוד כ' דאפשר דהוה הולד מעכ"ס, ומש"ה אינו ממזר.

אבל למש"כ רש"י [במשנה] איירי בטוען דנולד לו מחייבי כריתות, וצ"ב דבזה תרוייהו קים להו בשווה. ויל"פ ע"פ דברי הבית מאיר, דכיון דברוב פעמים האם מכרת טפי, סברא שנאמנת יותר. אף בנידון עריות דשניהם מכירין בשווה.

ובס' המכריע [סד] כת' לפרש דכיון דלדבריו הוה ערוה עליו, א"כ לא תפסי בה קידושין, ואינה אשתו. ומש"ה חיישינן שמא זינתה מאחר, מדאפקרה נפשה. דאף עליו היא עומדת באיסור כרת.

כשם שנאמן וכו' כך נאמן זה בן גרושה וכו'. וע' מש"כ [לע' עד].

אלא לרבנן יכיר ל"ל וכו' בצריך הכירא וכו' ל"ל קרא מיגו וכו'. רשב"ם ביאר בשלמא לר' יהודה טובא איצטריך, דנאמן אפי' נגד חזקה, ואף דמה לי לשקר במקום עדים [חזקה] לא אמרי'. [וכ"כ הר"ף שם נו: בדה"ר]. אבל התוס' רא"ש כת' [בדעת רש"י] דלר' יהודה איצטריך לענין איסורין.

והקצות [רעט א] הק' במש"כ רשב"ם דל"מ מיגו נגד חזקה, הא הר"ן [לע' סד: כח. בדה"ר ועוד ראשונים שם] כ' דמיגו דבידו מהני במקום חזקה. וכת' דהר"ן יפרש דלר' יהודה איצטריך קרא לפסול לכהונה [ונתוס' רא"ש הנ"ל].

והרש"ש [ב כ] הביא בשם הב"ש [ו כז] דמהני יכיר אף היכא סומך על אדם אחר [ולא צריך שידע בעצמו, כשאר עדות], והק' דמש"ה איצטריך קרא דיכיר, דאי משום 'מיגו' דבידו לתת לא מהני כשאנו יודע בעצמו. והשמעתתא כת' דאפשר דוקא לר"י דנאמן נגד חזקה שייך סומך על אחרים. אבל לרבנן, אינו כמו בעל דין לומר שסומך על אחר, וסמיכת דעת אינו אלא לגדר נאמנות של בעלים.

מיגו⁹ אי בעי מיתבא ליה במתנה. רע"א הק' דמ"מ נפק"מ דאם נתנו במתנה חוזר ביובל, ויורשה אינו חוזרת ביובל. [וכה"ק בחי' ר' מאיר שמחה ב"ב קכז:].

והר"ן הביא שו"ת הרמב"ן [סד] דמבואר בסוגיין דיכול לחייב עצמו דבר שאינו קצוב, ודלא כרמב"ם [מכירה יא טז]. והכס"מ [מכירה יא טז] תי' דיכול להודות שחייב אלף אלפים דינרי זהב, ולשעבד מטלטלין אגב קרקע. וכיון דיכול לשעבד ממון רב שפיר אמרי' מיגו. והמשנ"ל [שם] הק' דא"כ אף לרבנן יכול להתחייב אף כנגד נכסים שיפלו אח"כ. וע"כ דל"ש מיגו במה שיכול לשעבד¹⁰.

7 והקצות [רעט ד] כת' דהא דנאמן לומר שהוא בן גרושה, ע"פ דעת הרמב"ם [הו' לע' סו:]. דע"א נאמן להעיד על גרושה לכהן. [וע' שער"י ו יג דפליג]. [אמנם העירו כשהוא מכחישתו אינו נאמן באיסורין]. וע"ע חי' ר' שמעון [כתובות נד]. וע' חי' ר' שמואל [ב"ב לא] דהאריך בגדרי פלגין בזה.

8 והרש"ש כ' דבגמ' לא פי' משום קורבה. דהתם אומר שאינו בנו. ומש"ה צריך לטעם דבעי עדות. אך כ' דמ"מ הוה חורגו [בן אשתו] דפסול לעדות [סנהד' כח:].

9 והקוב"ש [ב"ב תטו] הק' דהוה מיגו להוציא [להוציא משאר יורשים]. ותי' דמיגו דבידו עדיף [ע' לע' סד:]. ועוד כת' דלדעת הר"ף [ע' כתובות פו] דמהני נאמנות שלו כלפי יורשים, ה"נ לא חשיב חב לאחרני במקום היורשים שלו.

10 והקצות [סא ה, רעט ב] תי' דלרבנן שעבוד דאיכני הוה תקנ"ח [וכדאי' ב"ב קנז:], אבל לר' מאיר מהני מדינא. וקו' הגמ' [כאן] מדאור', ומש"ה תלי בר"מ ורבנן. ועפ"ז כת' דבזה"ז שפיר יש לו מיגו אף למה שיפול אח"כ, ואף לרבנן. [ויישב בזה דברי הרמב"ם [נחלות ב יד] דנאמן לומר שיירשנו, ומשום מיגו נאמן

והגידולי תרומה [סד א ב] תי' דלר' מאיר דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אף מקנה דבר שאין לו קצבה. והקצות [ס ב] ביאר דכיון דלא חל בשעתו, עד שיבוא לעולם. ובשעה שבא לעולם שפיר אית ביה קצבה, ומש"ה מהני לר' מאיר¹¹. [עי"ש עוד]. ועוד דנו האחרונים לפרש דהחסרון אין קיצבה הוא משום דחסר בגמירות דעת, ור' מאיר ל"ל חסרון בזה.

בנכסים שנפלו לו אח"כ. וכ"כ רשב"ם ותוס' [ב"ב קלד:]: דהאומר זה בני, נאמן מדין מיגו להורישו נכסים שנפלו לו כבר, ולא בנכסים שנפלו לאחר מכן [דס"ל דל"מ יכיר במי שאינו מוחזק בבנו. ע"ל עד.]. והפוסקים [כללי מיגו יא] ביארו דאין בזה חסרון מיגו לחצי טענה, כיון דיכול לעשות שניהם [גם לתת לו חלק, וגם להיות נאמן שהוא בכור¹². וע' קוב"ש ב"ב תטז]. [אמנם דעת הרמב"ן [לע' סד.] דאף כה"ג לא אמרי' מיגו לחצי טענה. וצ"ע].

ובשר'ת רע"א [קמא קלב] הביא בשם שר'ת בני אהרן [כו] דמוכח מסוגיין דאינו מנחיל [הנחלת ר' יוחנן בן ברוקה, ב"ב קל.] דבר שלא בא לעולם¹³. דאינו יכול להנחיל דבר שאינו מוחזק בו. דאל"כ יש לו מיגו שיעשה הנחלה.

ורע"א [שם] דן באיזה קנין יתן במתנה, ובמעוות ל"מ חליפין ואגב דרבנן [וכמ"ש תוס' ב"ב יב.] ומשיכה הגבהה וחצר ל"ש קודם שבא לעולם. ורע"א [בשר'ת תנינא צז] תי' ע"פ דברי המרדכי דמהני להקנות מעוות ומטלטלין בחליפין. דאגב שקנה המטלטלין קנה המעוות. אבל דבר שלא בא לעולם ל"מ כה"ג.

[אבל דעת הרמב"ם [נחלות ב יד ושו"ע רעז יב] דנאמן אף להוריש לו, ומדין יכיר. ואף שלא הוחזק בבנו¹⁴].

והרמב"ם [נחלות ד א] כת' דהאומר זה בני או זה אחי או שאר יורשין, נאמן ויירשנו. וה"ה כת' דבשאר קרובים הוה משום מיגו דבידו לתת מתנה. והלח"מ תמה דלא חילקו דאינו נאמן בנכסים שיפלו לו אח"כ. [והאחרונים האריכו בזה].

ולר' מאיר¹⁵ דאמר אדם מקנה דבר שלב"ע וכו'. **ותוס'** [ב"ב קכז:] כ' דהומ"ל דלא עבידי דאתו. וחדא מתרי נקט.

והאחרונים הק' דמצאנו עוד נפק"מ דצריך גדר יכיר, ואינו יכול ליתן במתנה. **דהשעה"מ** [מכירה כב י] הק' דכשאומר על עובר, הא [מדאור'] אינו יכול לזכות לעובר [ע' ב"ב קמג]. [והאחרונים דנו דלדצ [הו' לע'] דאין יכיר בעובר א"ש].

ועוה"ק המנח"ח [מב יג] נפק"מ לעבד עברי, דאינו יכול להקנות, ובכור נוטל פי שנים. ועוה"ק המנח"ח [שעז טז] נפק"מ לדין שמגלח על נזירות אביו [נזיר ל:; רמבם נזירות ח טו]¹⁶.

וההנתיבות [ס יז] כת' דנפק"מ לענין חזרה, דיכיר הוה דין נאמנות וכיון שהגיד אינו חוזר ומגיד. אבל משום מיגו יכול לחזור.

גוסס

ולר"מ וכו', שנפלו לו כשהוא גוסס. פרש"י אפי' לר' מאיר ל"מ נכסים שיפלו כשיהא גוסס נתונים לך, הואיל ובשעה שבאים לעולם לאו בר מתנה. **והריטב"א** ביאר דאף דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם לר' מאיר, אין המתנה חלה עד שיבא לרשותו. וכיון דהשתא לאו בר הקנאה אין במעשיו כלום.

והמחנ"א [זכיה טז] דן המקנה לאחר ל', ובתוך ל' נשתטה [או נעשה גוסס] האם מהני. והביא **דהרשב"א** [גיטין ע:; כ' דבירושלמי [שם] נח' בזה ר' יוחנן ור"ל [וע' מה שהו' לע' נט], אבל **הרשב"א** כ' וכו']

אף על העתיד, האידנא בתר דתקנו שעבוד דאינקין]. אבל הביא **דרשב"ם** ותוס' [ב"ב קלד:] מבואר דאף להלכה לרבנן אינו נאמן במה שיקנה אח"כ.

11 אבל רבנן ס"ל מי איכא מידי דהשתא לא חייל [דאין לו קיצבה], ומקמי הכי חייל.

12 [ויל"ד דשמא רוצה לתת לו רק חלק מסויים, ואם יתן לו במתנה יקבל יותר מחלקו].

13 **ורע"א** הביא דכ"מ **ברשב"א** [לע' ס:].

14 **והרא"ש** [ב"ב ח לט] הביא בשם הר"מ דודאי נאמן מדינא אף בנכסים שנפלו לו אח"כ, והוה בכלל המשנה [לע' סד.] זה בני נאמן, ופשיטא דמהני ליורשו. [ונח' **האחרונים** האם כוונתו משום יכיר, או סברא בפנ"ע]. [ועי"ש שא"ר].

15 **רשב"ם** [ב"ב שם] פי' דרבנן דר' יהודה היינו ר' מאיר.

16 **והגליוני הש"ס** כת' דכיון דלפי' לה מהלכה למשה מסיני, אין זה סברא דקאי קרא אהלכה למשה מסיני.

דדעת תוס' דאי"צ להקפיד.

והמחנ"א הביא דבסוגיין מבואר דכיון דבסוף הל' אינו יכול לדבר לא חלה המתנה. אבל הביא דבגמ' [ב"ב קלז.] מבואר דשייך הקנאה אם גמר מיתה. והמחנ"א הק' מ"ש דבר שלא בא לעולם [בסוגיין] לדבר הבא לעולם. ותי' דהא דמהני דבר שלא בא לעולם לר"מ, משום דראוי להחיל הקנין כשיבוא לעולם, אבל הכא דמעולם לא היה ראוי להקנותו, לא בתחילה ולא בסוף ל"מ¹⁷. [והו' בנתיבות רמח י]. והאחרונים ביארו דצריך שיהא דעת של בעלים הראוי להקנאה, או בתחילה או לבסוף. [וע' חי' ר' שמעון ב"ב מ, קוב"ש ב"ב תסז].

תוד"ה לא צריכא. פ"ה ובשעה שבאו לידו לאו בר מתנה הוא וכו' משמע מתוך פי' דנתינה דגוסס אינה כלום. והרא"ש הביא דר"ח כ' דקי"ל רוב גוססין למיתה, וכמת הוא חשיב¹⁸. אבל לענין חלק בכורה חשיב מוחזקין.

והרא"ש הביא דכ"ד ר' יואל מבונא דגוסס אינו מגרש, ודוקא למידי דממילא חשיב חי ולא שיעשה מעשה כנתינת גט או מתנה.

והקוב"ע [סח ג] הק' מהו הטעם דגוסס חשיב כמת, הא לא מצינו דין דמת אינו יכול להקנות, אלא דאין לו דעת הקנאה. [או משום דנכסיו אינם שלו, וכבר עבר ליורשים]. א"כ מה החסרון בגוסס, דהא יש לו דעת¹⁹.

ותוס' [בסו"ד] כת' דהטעם בסוגיין משום דאינו יכול לדבר, ומש"ה אינו בידו לתת מתנה. וכ"מ מדברי רשב"ם [ב"ב קכז:] דגוסס אינו יכול לדבר ואין בו כח ליתן²⁰. ואפי' בשעה שבאו לידו א"י להקנות, כ"ש מקודם לכן.

בא"ד ומיהו ההיא ילד"ח וכו' דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיט וכו'. וכ"כ הרא"ש דמשום חומרא דאמירתו לגבוה. והביא דר"י דחה דל"ש אמירתו לגבוה כהדיט, דהא אף הדיט אין מסירתו כלום [בגוסס]. והמהרי"ט כת' לפרש דדברים שחלים ע"פ דיבור הוה כמו מידי דממילא, וכלפי מידי דממילא נחשב כחי.

בא"ד ואין לך גוסס גדול מזה שבדאי ימות. [דשחטו בו שנים]. והק"נ [פ] דחה דהתם היה ברי עד שנצלב או שחטו בו ב', אבל הכא אינו יכול לדבר מחמת חולי.

בא"ד משמע אי ידעי' בודאי שעדיין הוא גוסס נותנו, אלמא גוסס כל דבריו קיימין. אבל ר' יואל [הנ"ל] כ' דגוסס אינו מגרש כיון שאינו יכול ליתן במתנה, וגבי גט ונתן בידה כתיב, ובעינן ראוי לנתינה. ומ"מ היכא דהשליח קיבל גט קודם שנעשה גוסס מהני [ומש"ה נותנים שם]. ודוקא היכא דבשעת מינוי שליחות הוא גוסס ל"מ.

והפרי חדש [אה"ע קכא ז, הו' בקצות קפח ב] הביא [לדעת ר' יואל] מבואר דאף דעכשיו נעשה גוסס מהני שליחותו, אף דעכשיו לאו בר גירושין. ועפ"ז למד היכא דנשתטה המשלח דמהני מדאורי'. [וע"ע בקצות שם].

אבל הרא"ש הביא דר"י הק' דאם לאו בר נתינה הוא [דחשיב כמת], אפי' שלוחו נמי לא מצי יהיב. ועוד דייק דמשמע דאף בלא שליח, יכול ליתן בעצמו הגט מידו ליד האשה, דומיא דזקן.

ובש"ת רדב"ז [ג תרח (אלף לד)] כת' דשמא לענין גירושין הוה כחי [אף לדעת ר"ח ורש"י הנ"ל]. ודוקא לענין מתנה בעי' מקנה וקונה, וצריך שיהיה לו כח גדול להוציא הדבר מרשותו ולהקנות למקבל, אף דעדיין לא הגיעה לידו. אבל בגט אשה משעה שגרשה זכתה מעצמה, והוה כמסלק רשותו מעליה. שהרי אין גופה קנויה לו²¹. ומש"ה סגי בכח כל דהו אע"ג דהוי גוסס²².

17 והמחנ"א הביא ש"ת הרשב"א [ב שכז] דלר' מאיר נכסים שנפלו לו בשעה שהוא גוסס דאינו יכול לדבר, ואין בו כח ליתן. והילכך א"י להקנות נכסים כאילו קודם שיבאו לידו. שאפי' בשעת שבאו לידו, אינו יכול להקנותם. וכ"ש מקודם לכן. [וקצת משמע דהטעם משום דנחשב שלא יבוא לידו לבסוף, דלעולם לא יאה לו כח בנכסים אלו.]

18 ומש"ה א"י להקנות עכשיו נכסים שיפלו כשהוא גוסס.

19 והביא כע"ז [יבמות פ.] דבן שמונה שהק' נכסים, ושוב מת לפני שהוא בן כ', איגלאי מילתא דחשיב כמת ואינו הקנאה. אך כת' דהטעם צ"ע.

20 והרא"ש הביא דר' יואל הק' לרשב"ם אמאי נקט גוסס ולא חולה. ור"י תי' נקט גוסס דחולה אח"כ יתן, ושכיח מחמת מיתה דאינו יכול לדבר [וכמ"ש תוס' בסו"ד].

21 והגליוני הש"ס כת' דנפק"מ בזה לענין שחרור עבד.

22 ויש לדייק דאף ר' יואל נקט משום דבעי 'ונתן', שיהא ראוי לקנין נתינה. ולא משום עצם הגירושין. [והגליוני הש"ס ציין לנידון האחרונים [ע' הפלאה כתוב' פו, קצות ר ה] אי נתינת גט צריך גירי קנינים, או סגי בנתינה בעלמא].

אם שלו קדמו, קידושיו קידושין. פרש"י דבטליה לשליחותיה דשליח. וצ"ב אמאי איצטריך להכי, הא קידשה בעצמו ומה הצד שלא יחולו הקידושין [וע' כע"ז רש"י נט:]. אמנם בצריכותא של הגמ' [ע' בסמוך] מבואר בתלי בדעתם.

והמאירי כת' דאע"ג דלא ביטל שליחות השליח להדיא. הא בטל מאליו דכבר נעשית מקודשת ע"י קידושי האב²³. ויראה אפי' מת המקדש הראשון מיד, ואח"כ קיבל השליח קידושין ל"מ, שכבר נתבטל השליחות²⁴. וע"ע מקנה.

דף עט.

ואם רצה א' נותן גט וא' כונס. [וכע"ז לע' סג:]. המהר"י בירב כת' דקמ"ל דא' נותן גט, והשני כונסה ואי"צ קידושין. [וסגי בהא שהיא ספק מקודשת]. אך הק' דר' ירוחם מבואר דצריך קידושין. וכת' דצ"ל דנקט אגב מתני' דלעיל.

דגברא ק"ל ביוחסין. התוס' רא"ש כת' דהאב סבר לדקדק יותר, ומבטל שליחות השליח. ואפי' אם אירע להשליח קידשה למיחוס טפי.

אבל איתתא דלא קי"ל ביוחסין. פרש"י אימא אע"ג דקידשה עצמה לא ביטלה את השליח, ולא סמכא על קידושי'. וצ"ב מהו 'לא סמכא', הא קידשה את עצמה בלא שום תנאי, וקידושיה קודמין. והרמ"ה ביאר דכי קבלה קידושיה אדעתא דהכי קיבלה, שאם השליח מוצא גברא דמיוחס טפי שלא יהיו קידושין. ואע"ג דדברים שבלב אינם דברים, שאני הכא דשוי' שליח²⁵. קמ"ל³.

בוגרת לפנינו

תוד"ה קידשה. בקידשה אביה לחוד וכו' דאמר' העמד אשה אחזקת פנויה. והתוס' רא"ש כת' דהוה תרתי לריעותא [וכמקוה וחבית, ע' בסמוך], דאוקמא אחזקת פנויה ובוגרת לפנינו.

אבל הפוסקים [ב"ח, חלק"מ, ב"ש לז ד] דייקו דעת הרמ"ה דאף כשלא קידשה את עצמה לא מעמידים בחזקת פנויה. וכת' דהוה כשאר ספק קידושין דלא סמכי' אחזקה.

בא"ד אבל עתה שקידשה אף היא עצמה ליכא חזקת פנויה דממ"נ א"א היא. ובתוס' רא"ש הביא דה"ר אלחנן דקדק דלפ"ז מיירי דוקא שקידשה אביה תחילה, אבל אם קדשה היא עצמה תחילה עדיין אפשר שלא חלו לא זה ולא זה. דשמא בגרה אחר קידושין דידה, ואביה קדשה כשהיא בוגרת. ואוקמה בחזקת שהיא פנויה. [וע"ע פנ"י].

והאחרונים [פנ"י] הק' דמ"מ בשעה שקידשה הראשון יש להעמיד על חזקת פנויה. ועומדת בחזקתה עד שעת קידושי הב'. ויש להעמיד על חזקת פנויה עד הרגע האחרון⁴. ועוה"ק החז"א דבכל ספק קידושין, מהני חזקת פנויה, ואח"כ מתקדשת לשני, ולא אמרי' דמהשתא היא בחזקת אשת איש⁵.

23 ומשמע דאתינן עלה משום ביטול שליחות. ואף דבעלמא צריך דיבור להדיא לביטול שליחות [וע"ד הא דל"מ גילוי דעת בגט, גיטין לב ולה: וע"ל נט. בגדרי אתי דיבור ומבטל דיבור]. הכא מעשה הקידושין הוה ביטול השליחות.

24 [דכיון דביטל שליחותו, בטל לגמרי].

1 אף דל"ש כאן טענת ברי וכדו'. [וע"ע ברשב"א ושא"ר לע' סג:].

2 [וכיון דגילתה דעתה מעיקרא שרוצה בקידושי השליח, קידושי עצמה הוה על תנאי זה].

3 ויל"פ קמ"ל שביטלה שליחות השליח, דכיון דקיבלה קידושין סתם נחשב לביטול לשליחות. וכמ"ש רש"י לעיל. [ואינה חוששת ליוחסין]. אבל אילו לא הוה ביטול לשליחות, מינוי השליחות הוה גילוי דעת ותנאי על הקידושין של עצמה. וקידושי השליח עדיפי.

4 ואילו זינתה בין שניהם, לכא' פטורה משום חזקת נערו. [וה"נ במקוה אמרי' דחזקת המקוה מהני לומר שחסר יותר מאוחר. ואף דהשתא ממ"נ חסר קמן. אלא דיש לחלק דהתם הנידון באיזה זמן חסר, ומהני החזקה לומר דהיה יותר מאוחר. אבל ל"מ חזקה לקבוע איזה מעשה חיסר את המקוה. וה"נ לא יהני החזקה להכריע דמעשה הקידושין הב' הוא עיקר].

5 ויש לחלק דהתם הקידושין הב' אינם ספק כלל, וכל הנידון על הקידושין הראשונים, האם היתה פנויה, ומכאן זה תהא מקודשת ע"י המעשה הב'. ואילו בסוגיין ב' המעשים עומדים בספק, ומש"ה צריכים לדון על שניהם יחד. [ויל"ד בזה].

ויש **אחרונים** שתי' דתלי מתי נתעורר הספק לבי"ד, דאיירי בסוגיין דבאו לדון אחרי שנתעורר הממ"נ. ושוב ל"מ חזקת נערו.

והחזר"א [פ כו] תי' דבסוגיין כל זמן שלא בדקנו אותה מוקמי' אחזקה דמעיקרא, ונתקדשה. ולא נתעורר ספק כלל עד שראינו בוגרת לפנינו. ומש"ה בשעה זו נולד הספק.

ועד"ז כ' רע"א דבשעת קידושין היה ראוי לבדוק מיד ויתקיים הקידושין. אלא ע"י שנתרשלו ולא בדקו עד שעה שעתים ונמצאת בוגרת השתא הוא דנולד ספק.

שם. **האחרונים** הק' דקידושי השני הוה קידושי טעות, דהוא סבור שהיא פנויה, ונמצאת ספק אשת איש. ועפ"ז יש להעמיד שוב בחזקת פנויה, דליכא ממ"נ. ושוב אשכח רוחא לקידושי שני. [והגלגל חוזר. ויל"ד האיך לדון כה"ג. וע' ס' הערות].

ובאמת ילה"ק בכל ספק קידושין, ואף הראשון נחית לקידושי ודאי, ואילו היה יודע דספק היא בוגרת לא היה מקדשה. וכה"ק **השואל לרע"א**. ועוד דאוקי ממונא אחזקתיה. [ורע"א חלק ע"ש].

אילימא בתוך ו'10 בהא לימא רב וכו'. דעת הת"י דכוונת הגמ' דל"מ סימנים כלל תוך ו' חדשים. דאין בין נערות ובגרות אלא ו' חדשים, ולא פחות. והאחרונים נקטו דכ"ד הרמב"ם [אישות ב ב]. אבל רש"י [וכן דייק הת"י בדבריו] מבואר דהיכא דהכרנו סימני בגרות, היא בוגרת לפנינו. וכ"ד הרי"ף והרא"ש ורוב ראשונים.

שם. בהא לימא רב וכו'. לדעת רש"י וכמה ראשונים כשנודע הסימנים מהני, וקו' הגמ' דתוך ו' חדשים היא 'בחזקת נערה' עד שנכיר בסימני בגרותה¹¹.

ובפשוטו משמע דתוך ו' הוה בחזקת נערה, וקידושי אביה קידושין. [וכ"כ התוס' רי"ד]. דכה"ג חזקה דמעיקרא עדיף [וכ"כ הרש"ש]. אבל האחרונים [שעה"מ ג יד, גר"א לז יג] דייקו דרש"י נקט הלשון 'דילמא', משמע דהוה ספק. וכ"כ הרמ"ה ניוחש לשניהם. וכ"פ הטור [לז].

והבית מאיר הק' דתוך ו' יש חזקה דמעיקרא, ומבואר תוס' [נדה ב: וחולין י:]: דאף חזקה דמעיקרא דאתרע עדיפא מחזקה דהשתא, א"כ יחשב ודאי. וכ' דדמי למקוה דאמר' תרתי לריעותא.

רש"י ד"ה וכו' וכו' הא בלבד קאמר, ל"ג דמהיכי תיסק אדעתין למימר הכי וכו'. [ובגמ' כתובות לט. לפנינו גרס' לה, ותוס' ציינו דרש"י מחקו]. ותוס' [נדה סה.]: כת' דאי לאו 'בלבד' יל"פ אין שיעור הקטן אלא ו' חדשים, ומשמע דאיכא טפי¹².

ולדעת רש"י סימני בגרות [שהוזכרו בבירייתא נדה מז]. מהני תוך ו'. ואילו לדעת הת"י מהני רק באותו יום דמישלם שית¹³. וה"ה [אישות ג יד] דייק דהרמב"ם השמיט סימני בגרות, דהרמב"ם [ב ב] נקט כל סימני הברייתא כסימני נערות. וה"ה תמה דבסוגיין מבואר דיש נידון הבאת הסימנים¹⁴.

6 ויל"ד למש"כ האחרונים דביומא דמישלם ו' ל"מ חזקה דמעיקרא כלל [לדעת רש"י, או משום דרגילות לבא בבוקר וכמ"ש תוס']. ואפשר דאף אם לא בדקנוה עומדת [עכ"פ] בספק. אמנם החזר"א נקט דחזקה העשויה להשתנות הוה חזקה, כל זמן שלא ראינו שנשתנה. ע' בסמוך.

7 וכת' דאין נפק"מ מתי נתעוררו לדון ע"ז.

8 [ואפשר דכיון דבשעה שבא לפנינו ל"ש חזקת פנויה מחמת ממ"נ, אף דע"ז יתבטלו הקידושין. שוב לא דנים הך חזקה].

9 וזה קו' נוספת בכל קידושי ספק אינה זוכה במעות ע"ד להנות.

10 פרש"י משהביאה סימני נערות, אינה שוהה להיות בוגרת. משמע דו' חדשים הוה משעה שהביאה סימנים [ואם הביאה בת ג', בגרות הוה ב"ג ו' חדשים]. וכ"כ רש"י [כתובות לט.], והרמב"ם [אישות ב ג]. אבל דעת תוס' [יבמות פ.]: דימי נערות דוקא ו' חדשים סמוכין לשנת י"ב. ואם איחרה להביא סימנים, ימי נערות הוה פחות. [וע' תוס' לע' ד.].

11 וכ"כ הרמ"ה שהיא בחזקת נערה שיתברר שבגרה. וכן התוס' רא"ש כת' דכיון דהוה תוך ו', אין לנו לומר דמצפרא הוה בוגרת. ולשון הריטב"א ויש לנו לתלות משעה שראינוה בוגרת, ולא למפרע. והתוס' רי"ד כת' דתוך ו' חדשים אין זמנה להשתנות, ודמי לבתולה שלא ראתה דם מימיה, שכשהיא רואה עכשיו אמרינן דיה שעתה ולא מספקין למפרע בשום טומאה.

12 קמ"ל 'בלבד' דהשיעור הוה רק ו' חדשים, ולכאו' לפ"ז משמע לא פחות ולא יותר, וכתו". דלא מסתבר דלשון 'בלבד' משמע דפחות ליכא, וטפי איכא.

13 והרמב"ן וריטב"א [נדה מז.]: הק' דכיון דאין בין, אלא ו' חדשים, א"כ מאי נפק"מ בהנך סימנים. ותי' כגון דלא ידענו מתי הביאה סימני נערות. [אבל דעת הריטב"א בסוגיין דמהני סימנין אף תוך ו' חדשים].

14 והרמב"ם [שם] כ' היתה הבת ספק בוגרת, הרי היא מקודשת מספק. [ולא פירש מהו הספק, ומשמע דלא

אבל הכס"מ [שם] הביא מ"כ פי' ה"ר ישמעאל ב"א בסוגיין דסברת רב שמיום תשלום ו' חדשים [מצפרא] תקרא בוגרת, והיא ברשות עצמה. וכ"כ תוס' ריה"ז [בע"ב] שמתחלת תשלום ו' חדשים יש לה דין בוגרת, ואין סימנים אחרים לבוגרת כל עיקר¹⁵.

חזקה דהשתא

ל"צ וכו' בההוא יומא דמישלם ו', רב אמר מדהשתא בוגרת בצפרא נמי בוגרת. פרש"י דהיום הזה בחזקת שתביא סימנים. ורש"י [בסמוך ד"ה הכא, ובע"ב ד"ה מי איכא] הוסיף דיומא דמשלם שית לאו בחזקת נערות ולאו בחזקת בגרות היא, שהיום היא עשויה להשתנות. ומש"ה מהני הא דהשתא בוגרת כנגד חזקה דמעיקרא.

אבל תוס' [בע"ב ד"ה מי, ונדה ב: ד"ה השתא והתוס' רא"ש כאן] כת' הטעם דרגילות הסימנים לבא בבקר¹⁶, ואין שייך חזקה דנערות. ותוס' [בנדה והתוס' רא"ש] כת' דלפ"ז קו' הגמ' ממקוה וחבית ה"מ להקשות אף לרב, דבהני מודה רב דהוה ספק. אלא דלשמואל מק' בפשיטות טפי.

ורש"י כת' דלאו בחזקת נערות ולא בחזקת בגרות היא. אמנם מבואר בסוגיין דמוקמי' אחזקה דהשתא. והאחרונים [קוב"ש כתובות רעב] הק' מ"ש דל"מ חזקה דמעיקרא ביומא דמישלם שית, דכיון דהיום עשוי להשתנות נסתלק חזקתה. א"כ ה"נ נימא דנסתלק חזקה דהשתא¹⁷.

והקוב"ש תי' דכיון דהיום עומדת להיות בוגרת, איתרע חזקת נערות, אבל לא חזקה דהשתא דהיא בוגרת לפנינו. [ויש שתי' דשאני גדר חזקה דהשתא, דגדרו משום דהוחזק לפנינו, מש"ה אנו רואין שהוא כן¹⁸. משא"כ חזקה דמעיקרא הוא משום דעומד להיות כן לעולם].

ויש שתי' דאיירי שבדקה שוב ביום זה, אבל אילו יבדקו למחרת, ל"מ חזקה על האתמול ביום שעשוי להשתנות. ודוקא חזקה דאותו יום מהני. [ואם בדקה ביום זה בבוקר ולא הביאה סימנים, יהני חזקה דמעיקרא].

שם. הריטב"א כת' דמשמע דאי לא ידעי' אימת הושלמו ו' חדשים דנערות, לכו"ע חיישינן לקידושי שניהם. ואפשר דה"ה דפליגי בזה, וחדא מינייהו נקט. [וע"ל בדעת הרמב"ם].

מדהשתא בוגרת בצפרא נמי בוגרת. משמע דהיינו חזקה דהשתא. ודעת תוס' [בכ"מ, ע' כתובות עו; נדה ב.] דבכל מקום חזקה דמעיקרא עדיפא מחזקה דהשתא. והא דתנן [טהרות ג ה] כל הטומאות כשעת מציאתן הוא חומרא בקדשים. ושאיני יומא דמישלם שית [וכנ"ל]. אבל התוס' ר"ד [בסוגיין] נקט דהיכא דהספק בגופו אזלי' בתר חזקה דהשתא, דכל הטומאות כשעת מציאתן בין להקל¹⁹ ובין להחמיר. [וע"ע בסמוך].

ורע"א [שו"ת ז] ביאר דביומא דמישלם שית ליכא חזקה דמעיקרא, ומש"ה דעת רב דאזלי' בתר חזקה דהשתא. דרב ס"ל דאף חזקה דהשתא מקרי חזקה במקום דליכא חזקה דמעיקרא. ואילו שמואל ל"ל חזקה דהשתא כלל²⁰. וכן הש"ש [ג טז] חקר אי חזקה דהשתא הוה חזקה, היכא דליכא חזקה דמעיקרא. והביא דלפרש"י בסוגיין נח' בזה רב ושמואל.

אך השמעתתא הביא דלדעת תוס' סברת רב משום דרגילות להביא סימנים בבוקר, ומגדרי

ידעי' אם עברו ו' חדשים]. והרמ"ך תמה שהשמיט הא דסוגיין, דק"ל כרב. ועוד צ"ב מהיכן למד דין זה שהוא ספק.

15 ולפ"ז משמע דרב לא דן משום חזקה דהשתא. אלא דעצם הגדלות תלי בבוקר. [ודוחק בנידון הגמ'].

16 [וצ"ל דק"ל לחז"ל מציאות זו. ולכאוף הכוונה דכיון דחז"ל מסרו שיעור ו' חדשים, הוה חזקה דמיד שהגיע השיעור תביא סימנים. ואף דיתכן שיתאחר עד סוף שיעור ו' חדשים. ועי"ל פ' דרך סימנים לבא בלילה ולא ביום].

17 אמנם לשון רש"י משמע דל"ש חזקת בגרות. וצ"ע. [ואפשר דהא דבוגרת לפנינו אינו בגדר חזקה]. וכן נקט האור גדול [ערכין ד ד] דכמו דלא אמרי' חזקה דמעיקרא הכא נמי ל"ש חזקה דהשתא.

18 אבל ל"מ לומר שהיה כן מעולם, שהרי ודאי מתחילה לא היה כן.

19 והביא דגבי מחט שנמצא מליאה חלודה [טהרות ג ה] ושרוף ע"ג זתים [טהרות ט ט, הו' נדה ד.] דאמרי' נמי כל הטמאות כשעת מציאתן להקל.

20 וכ"כ רבינו יונה [ב"ב קנג:] דלא אזלי' בתר חזקה דהשתא אלא דמסייע ליה חזקה אחרת, דה"ל תרתיה במקום חדא. והיינו דאמר שמואל בסוגיין. ואף רב דאזל בתר השתא משום דאין בכך סתירת חזקה.

רוב. ולא משום חזקה דהשתא. אמנם האחרונים [חזו"א פ יח] כת' דסברת רגילות להביא שחרית רית לא הוה רוב גמור, אלא דע"ז איתרע חזקתה [דמעיקרא]. והוכרע משום חזקה דהשתא.

סברת שמואל - ורע"א והש"ש נקטו דשמואל ס"ל דל"מ חזקה דהשתא כלל. דהא אפי' ביומא דמישלם שית ל"מ. אבל האחרונים [חזו"א פ כו, שער"י ב ד] דנו דשמואל ס"ל דיח חזקת נערו אף ביומא דמישלם ו', אלא דלא אלים על חזקה דהשתא. ואף לשמואל חזקה דהשתא הוה חזקה, ושקולים ונחשב ספק²¹. וכן החוות דעת [קי בית הספק כ] כ' דנח' רב ושמואל אי חזקה העשויה להתשנות הוה חזקה. [ומשמע דשמואל פליג משום חזקה דמעיקרא, אף דעשויה להתשנות].

כשעת מציאתן - דעת תוס' [הנ"ל] ד'כשעת מציאתן' הוה חומרא בתרומה וקדשים. ול"ש להחזיק בתר חזקה דהשתא כנגד חזקה דמעיקרא. אבל התוס' ר"ד [בסוגיין] נקט דמהני להחזיק כשעת מציאתן אף לקולא. והתוס' ר"ד חילק דהתם אתיליד ספיקא בטומאה גופא, דלא ידעי' בעידנא דנגע האם היה טומאה או לא, ובזה מהני שעת מציאתן [להחזיק את גוף הטומאה]. משא"כ גבי נדה הדם המטמא ברור, והספק שלא ידענו מתי ניטמאת האשה ממנו [ומש"ה אזל' בתר חזקה דמעיקרא]. וכן סימני הבגרות ברורין ומצויין הן אלא שלא ידענו מתי נולדו באשה. הלכך אין לדמות זה לזה.

והש"ש [ג ו] תמה בסברת התוס' ר"ד. [וע' אבה"א אישות ב ב]. והחזו"א [פ יא] כת' לפרש כוונת התוס' ר"ד דנדה שרואה דם, הוה סיבה לטומאתה. [והוה דין ראיה, ולא סימן על תכונת הנידות]. אבל המת תלי בתכונה, ולא סיבת [מעשה] המוות. ומש"ה בנדה ל"מ שנחזיק תכונה, אא"כ נקבע שהיא נדה.

והש"ש [ג ג, ד] הביא דהפוסקים בכ"מ הזכירו להחזיק כשעת מציאתן אף בשאר דינים. והשמעתא תמה דל"ש חזקת שעת מציאתן אלא לחומרא בטהרות, וכדברי התוס'²².

הט"ז [י"ד שצז ב] כת' דהיכא דמת לפנינו לא שייך חזקת חיים, להכריע שמת יותר מאוחר. וביאר דכיון דכל חי סופו למות, היכא דמת לפנינו ל"ש בזה חזקה. ואף דהיכא דכשאינם יודעים האם מת מוקמי' אחזקה, כיון דמת לפנינו ל"ש כלל חזקה. ומוקמי' כשעת מציאתן. והרש"ש [כאן] והש"ש [ג ח] הק' דמפורש בסוגיין דחזקה דמעיקרא עדיף, ול"מ חזקת שעת מציאתן אלא היכא דליכא חזקה דמעיקרא.

להחזיק שהיה כן מעולם - רע"א [יבמות פ:] כ' דאף לשמואל דל"מ חזקה דהשתא, היינו לתלות שהשינוי היה מוקדם. אבל היכא דלא ראינו מעיקרא באופן אחר יש להחזיק שכן היה מעולם. וע"ע קה"י [כתובות כג] שהאריך בזה.

ושמואל מ"ש ממקוה וכו'. תוס' הק' דגבי מקוה שייך חזקת המקוה, וקשה אף לרב. ורע"א כת' דע"פ מש"כ דעיקר המח' רב ושמואל אי אמרי' חזקה דהשתא ניחא, דבשלמא לרב גדר תרתי לריעותא משום חזקה דהשתא. [והוה ב' חזקות]. אבל לשמואל הא ל"ש חזקה דהשתא.

מקוה שנמדד וכו' בין ברה"ר טמאות. פרש"י דלאו ספק הוא, אלא דנים אותו כודאי חסר למפרע. [דאל"כ ברה"ר טהור²³. ועוד כת' הראשונים דקו' הגמ' דלשון הברייתא משמע דהוה ודאי טומאה²⁴.]

והריטב"א הק' דספק טומאה ברה"י הוה חדא לריעותא, ונחשב ודאי טומאה. ותי' דהיינו מכאן ולהבא, ולא למפרע [דל"ש דין ספק טומאה למפרע. וע' תוס' ריש נדה]. א"נ התם איכא רגליים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה.

21 ויש שהוכיחו כן מהתוס' רא"ש שדן משום תרתי לריעותא.

22 אמנם יל"ד דהפוסקים נקטו דבריהם לענין להחזיק ריעותא, דנחשב שנתעורר ספק לפנינו. [ודנו דמ"מ לא מחזיקים ריעותא מרשות לרשות, ע' נדה ד]. ויש להחזיק חזקת המקוה לרשות הקודמת. ולא משום הכרעת חזקת שעת מציאתן].

23 ומבואר דמהני חזקת טומאה להחשב 'ודאי' טומאה ברה"ר. [והרמ"ה עמד בזה וכת' דהוה קרוב לוודאי [ע"י החזקה], וצ"ב].

24 והתוס' טו' כת' דקו' הגמ' דמשמע דודאי טמא, ושורפין עליו תרומה וקדשים. [וע"ד מש"כ התו"י].

שאני התם דא"ל העמד טמא על חזקתו. הריטב"א הק' האיך אמרי' כל הטהרות שנעשו טמאות, אדרבה נילך בתר חזקת טהרה דהטהרות. ותי' דכיון דודאי נגע, אין להם שוב חזקה. וכדאמרי' [נדה יח.] גבי שליא בבית²⁵. וכן ייסד הרמב"ן [נדה שם, וחולין פו.²⁶ וכן לק' פ., וכ"כ הריטב"א שם ושם ועירובין לו.] דכיון דודאי נגעו נפקי הטהרות מחזקתם, ודינם כמי שנגע בם²⁷. [וע"ע לק' פ.].

והאחרונים הק' דא"כ האיך אזלי' בתר חזקת טומאה דהטובל, הא חזקת המקוה הוה שורש הספק.

והשערי' [ב ב] תי' דבסוגיין ל"ש נידון על המקוה, דהמקוה בלא"ה חסר, ומש"ה כל הנידון על הטובל²⁸. והחמדת שלמה [יר"ד ד] ואחיעזר [ב ב י] תי' דאין נידון כלפי המקוה גופיה, וכל הנידון האם המקוה יש לו כח לטהר את הטובל³⁰.

התם תרתי לריעותא. לדברי רע"א [הנ"ל] תי' הגמ' דאף לשמואל מהני תרתי לריעותא. דהחזקה דמעיקרא איתרע לפנינו, ומש"ה מוקמי' אחזקת טומאה. [ואף דלשמואל ל"ש חזקה דהשתא, להחזיק בתר הא דחסר לפנינו].

והחז"א [פ כו] כת' דנראה דאף לרב גדר תרתי לריעותא אינו צירוף ב' החזקות, דנגד חזקה דמעיקרא אינו כלום. אלא דחזקת טמא עדיפא דחזקת המקוה איתרע.

הכא חדא לריעותא. פרש"י דהכא ל"ש העמד גוף האשה על חזקתה, דביומא דמישלם שיית אין חזקה. [וע"ע מש"כ לעיל]. [וכ"כ הריטב"א]. אבל בתוס' הרא"ש [בתחילת הסוגיה] מבואר דהטעם דל"ש תרתי לריעותא משום דהשתא קידשה את עצמה, וממ"נ הוה אשת איש. ולפ"ז משמע דזהו החילוק של הגמ' כאן.

חסר ואתאי - ובגמ' [נדה ב:] אי' דבמקוה אזלי' בתר השתא, דחסר ואתאי. פרש"י דאיתרע החזקה מקמי הכי טובא, ולא ידעי' מאימת. ושוב תי' הגמ' דתרתי לריעותא. ותוס' [חולין י.] הק' מ"ש גבי סכין שנפגם דלא אמרי' תרתי לריעותא [אלא אמרי' דסכין אתרעא, בהמה לא אתרעא]. ותי' [בת"י הא'] דדוקא היכא דחסר ואתאי אמרי' תרתי לריעותא³¹. [דכיון דהחסרון נמשך זמן, יש להחזיק שלא היה עכשיו]. [ותוס' חולין תי' ב' תי' נוספים]. וכן התוס' רא"ש [כתובות ט.] כת' דל"ש תרתי לריעותא אלא היכא דחסר ואתאי. אמנם תוס' בכ"מ דנו תרתי לריעותא, אף היכא דליכא חסר ואתאי³².

והתוס' ר"ד [בסוגיין] תי' דגבי סכין איירי שבדק קודם שחיטה, ומש"ה ל"ש תרתי לריעותא. ול"ד למקוה שבדק זמן רב קודם. הילכך י"ל דנחסר באותה שעה.

תו"י ד"ה אדרבה. לשון אדרבה קשה, דהול"ל לחומרא וכו'. התו"י נקט דחזקת המקוה עומד כנגד חזקת הטובל, והול"ל לחומרא. והתו"י נתקשה בלשון 'אדרבה'. וכן נקטו המהרש"א ומהר"ם [נדה ב:] דהוה ספק, וקו' גמ' 'אדרבה' דאינו ודאי טומאה.

אבל התוס' רא"ש וחי' הר"ן [נדה שם] כת' דאדרבה יש לנקוט בתר חזקת המקוה, כיון דהמקוה ודאי בחזקת שלם, הרי הוא כמי שלא נמצא חסר, ובודאי טבל. והאחרונים ביארו

25 ועוד הביאו דמעת לעת שבנדה [נדה ב] מטמאים את הטהרות, משום חזקת האשה.

26 והרמב"ן [חולין פו.] הביא ראיה ממקוה.

27 והש"ש [ד ג] הביא בשם הפר"ח [בשו"ת גאוני בתראי ה] דלמ רוב במקצת להכריע את השאר. וה"נ חזקה צריך שהחזקה יא דוקא בגוף הדבר שדנים עליו. והש"ש כת' דמ"מ מהני חזקת המקוה לטובל, דהספק בא מחמת המקוה [והחבית]. והוה שורש הספק.

28 ולפ"ז היכא דהטובל חזר ונטמא קודם שנתעורר הספק. א"כ כל הנידון על הטהרות שביני וביני, ויהני חזקת הטהרות. [ועד"ז מש"כ תוס' כאן דהיכא דבלא"ה היא א"א ל"מ חזקת פנויה דידה].

29 והקה"י [כתובות טו] כת' דכיון דהמקוה אינה לפנינו, ל"ש חזקה בגדר 'הכרעה', ומש"ה חזקת השורש לא עדיף. ומהני רק חזקת הנהגה.

30 דמאי נפק"מ להמקוה אם הוא חסר או לא ורק לטהר טמאים. [דהא אף פחות ממ' סאה בקרקע אינם נטמאין].

31 וכן תוס' [נדה ב:] ד"ה התם [בס"ד כת' סברא זו, וביארו האחרונים [מהר"ם] דבאו לתרץ דכה"ג לא אזלי' בתר חזקה דהשתא.

32 והסודי טהרה [ש"ט קצט מ] כת' דאף דעת הרמב"ם דאמרי' תרתי לריעותא אא"כ חסר ואתאי.

דיש לילך בתר החזקה שבשורש הספק. וכ"כ הריטב"א [עירובין לו] בשם הר"מ בר שניאור דבכל מקום אין לנו לדון חזקה אלא מדבר שהספק בא ממנו³³.

וכ"כ הרש"ש דיש לנו לילך אחר חזקת המקוה דהוה שורש הספק. וביאר דת' הגמ' דכיון דחזקת המקוה איתרע, אין לנו לילך בתר חזקה זו.

אמנם דעת רש"י ותוס' [לק' פ, ונדה יח:] משמע דלא אזלי' בתר הכרעת הרוב בשורש הספק³⁴. וע"ע נוב"י [ק י"ד נ] שהאריך דלא אזלי' בתר שורש הספק. וע' פרמ"ג [י"ד א מ"ז ו].

בא"ד אבל גבי יין לק' וכו'. רע"א תמה בכוונת התו"י, דהתם נמי יל"פ קו' הגמ' אמאי הוה ודאי טבל, והנידון שיהא ספק טבל. וצע"ג.

היה בודק את החבית וכו' ונמצא חומץ. פרש"י דקסבר יין וחומץ ב' מינים. כרבי [ב"ב פד:] דיין וחומץ ב' מינים. דאילו לרבנן הוה יפות ונמצא רעות. אבל תוס' [נדה ב; ב"ב פד; ותוס' רא"ש והריטב"א כאן] כת' דקאי אף לרבנן, דהכא הוה טעות דנתכוון להפריש מיין טוב.

ורמין חבית אמקוה וכו' מאן תנא חבית ר' שמעון דגבי מקוה נמי ספיקא משוי וכו'. והגמ' [נדה ב:] הביאה דדעת ר' שמעון דתרת' לריעותא הוה ספק, ופליג אף במקוה.

והש"ש [ב ב] הביא מדברי תוס' [כתובות עה:] דל"א תרת' לריעותא כנגד חזקת הגוף [שינוי הגוף], אלא כנגד חזקת דין³⁵. והשמעתא הק' א"כ האיך אמרי' תרת' לריעותא בחבית שתקלקל, הא יש חזקת הגוף על היין [דהוה שינוי מציאות]. והביא דבגמ' [ב"מ עג] אי' דמעיקרא דחלא חלא אלא שאינו ניכר, ואף השתא החומץ לפנינו. אלא דלא נתברר. [וכיון דהשינוי היה עומד להיות לא נחשב בגדר חזקת הגוף].

אבל הרמב"ם [תרומות ה כד] פסק כמשנה דחבית, ואף דפסק גבי מקוה [מקואות י ו] כרבנן. והריטב"א תמה דבגמ' מבואר דפליג³⁶. והמשנ"ל [מקואות שם] כת' דהרמב"ם נקט דהאיבע"א בסוגיה בנדה [שם] פליג³⁷. [והאחרונים דנו ליישב דברי הרמב"ם בכמה אופנים. וע' ש"ש ג א ודבר"י לה יא, וחי' ר' שמעון כתו' ט ב].

דף עט:

מי מוציא מיד מי. פרש"י הכותב נכסיו לאחרים ולא שייר כלום וכו'. והראשונים [ריטב"א, וכן הראשונים ב"ב שם] כת' דאיידי שעשה קנין [דאי באמירה בעלמא, אם היה ברי ל"ק כלל]. [והראשונים דנו במיפה את כחו בקנין במתנה במקצת אי אמרי' דעמד חוזר. ואכ"מ].

אם ברי הוא וכו' אם שכיב מרע הוא וכו'. דאזלי' בתר חזקה דהשתא. המחנ"א [אישות ג] הק' דהכא יש חזקה דמעיקרא שהיה ברי, ובמקום חזקה דמעיקרא לכו"ע לא אזלי' בתר חזקה דהשתא. [וכדלע]. וכ' דל"א דאיכא תרת' לריעותא, להעמיד ממון על חזקתו, וחלה לפנינו. והאחרונים הביאו מדברי שו"ת הר"ן [הו' בסמוך] דל"ש חזקה שהוא ברי, דהחולי מצי.

שם. אם ברי הוא עליו להביא ראיה. והאחרונים הק' האיך מהני חזקה דהשתא להוציא ממון, והא חזקה דמעיקרא ל"מ להוציא ממון. [ובסמוך מבואר דבזה נח' ר' יעקב]. והאחרונים [פנ"י] תי' דאתי' עלה משום רובא דלאו חולים. והחז"א [פ א] כת' דעיקר הטעם דמתנתו ודאי, ואין כאן ספק ידוע לפנינו. ולאו כל כמיניה לומר שהיה חולה, ומתנה בתנאי.

33 וכ"כ הר"א מזרחי [שו"ת מים עמוקים א כא] דל"ש חזקה אלא בשורש הספק. ותי' דהא דאמרי' גבי מקוה דמהני חזקת הטהרות, היינו לתת סיוע לרעוע חזקת המקו' לטמא טומאה ודאית. [וכת' דהמקשן שהק' 'אדרבה' לא הבין זה, וחשב דהוה חזקה בפנ"ע].

34 [ויש שדנו דיש חילוק בין חזקה כנגד חזקה, דאזלי' בתר השורש. והתם איירי ברוב כנגד חזקה].

35 ועד"ז כ' הפנ"י [כתובות ט]. בכוונת התוס' שם ד'אדרבה' חזקת הגוף עדיף. אמנם השער"י [ב א] חלק דמעלת חזקת הגוף דהוא חזקה בשורש [ולא שינוי בגוף]. ואכמ"ל.

36 והריטב"א כת' דכיון דהגמ' [ב"ב צו]. הביאה מהך משנה [אי מחזקין ג' ימים למפרע], אפשר דלמד הרמב"ם דק"ל כוותיה. והריטב"א דחה דאף דאין הלכה בדיני חזקה, מ"מ ילפי' מיניה לענין מציאות שמחמין.

37 והאחרונים דנו מנלן דפליגי בהא.

וכבר דנו בזה האחרונים, דבסוגיין משמע דמשום חזקה אתינן עלה, ואמאי לא אמרי' אין ספק מוציא ידי ודאי. [וע"ע בסוגיה ב"ב שם].

שם. אם ברי וכו'. **תוס'** [כתובות כ.]. כת' דהיכא דידוע דמשתנה, ל"מ מה שהוא עכשיו להוכיח. וכגון בר שטיא דעיתים חלים ופעמים שהוא שוטה ופעמים שהוא ברי, אין ראייה ממה שהוא עכשיו. [וע' תוס' ר"פ כאן].

ובשור' הר"ן [סו, הו' בב"י י"ד רא סה] שמקוה שמוחזק שיהא מימיו עולין ויורדין אין לסמוך על החזקה דהשתא'. **והר"ן** ביאר דה"נ בסוגיין גבי חולה, הוה עשויה להשתנות. ואע"פ שעכשיו נמצא ברי, החולי מצוי², ומש"ה ל"מ חזקתו כלל. [וע"ע מג"א ח יא וגר"א שם].

והמהר"ט [יא, מא, הו' בש"ג ט] הביא מדברי הר"ן דל"מ חזקה העשויה להשתנות [ועפ"ז כת' דחזקת קטנות לאו חזקה היא³]. **והש"ש** [ג יא] כת' דכוונת הר"ן דוקא היכא דהוחזק להיות מתמעט פחות מ' סאה. אבל קטן לעולם לא נהי' בן ט'.

והגר"א [י"ד רא קיד] ציין [ע"ד הר"ן] לתוס' [כאן ד"ה מי], ולכאו' כוונתו דרגילות לבא בבוקר הוא סברא דהוחזק להשתנות, ומש"ה ל"ש חזקה דמעיקרא כלל.

הוא מוציא מידם בלא ראייה וכו'. דמעמידים על חזקת מ"ק [וכדבסמוך]. **התוס' רא"ש כת' דאפי' תפסו העמד ממון על חזקתו.** [וכ"מ רש"י ותוס']. אבל **המאירי** העמד בקרקע דבחזקת בעליה עומדת עד שיתברר שנשתנה לרשות אחרת. אבל במטלטלין מהני תפיסה בלא עדים, במיגו דלקחתי.

ע"כ לא קאמר ר' יעקב דא"ל העמד ממון על חזקתו וכו' אבל הכא מי א"ל העמד הגוף על חזקתו. משמע דנח' אי חזקת הגוף עדיף על חזקת הממון. [וע' בסוגיה ב"ב קנג: ובתוס' שם].

שם. אבל הכא מי א"ל העמד הגוף על חזקתו. משמע דחזקת הגוף [בסוגיין] דמי לחזקת ממון [התם]. ויל"ד דחזקת הממון אינו שורש הספק, אלא חזקת ברי או חזקת חולי. והו"ל לדון בסוגיין על חזקת הפנויה.

ע"כ ל"ק ר' נתן התם דכו"ע בחזקת בריאים קיימי וכו'. **הרש"ש** ביאר דכיון דרוב העולם ברי, ויש לתלות בתר הרוב. אבל כאן מ' קא מפקא נפשה מחזקה דקמה', וכת' דמשמע דכוונת הגמ' דאין בזה רוב נערות, דיש הרבה שאין מביאין סימני בגרות ביומא דמשלים שית [כדפרש"י, ולא כפ"י ר"י].

שם. הפוסקים פסקו כר' יעקב. אמנם **המרדכי** [ב"ב שם, הו' ברמ"א חו"מ שלה א] פסק דמהני חזקה דהשתא לגלות שאף מעיקרא ידע ללמד, ומהני להוציא ממון, וכו' נתן⁵.

כאן במכחשתו. **פרש"י** מכחשת לאב, ואומרת בגרתי מאתמול. **והרמ"ה** כ' דאיהי קים לה במילתא טפי. וצ"ב האיך מהני אמירה דידה.

והחזו"א [קכד יז] כת' דאין לומר דהכא מהני ע"א לברר למי מקודשת [שהרי ממ"נ מקודשת], וע"ד הא דאי' [לע' סג: עי"ש בר"ן] דהתם מאורע מסופק והעד מברר, אבל הכא ב' מאורעות.

והפנ"י וחזו"א כת' דהוה משום טענת ברי, שנאמנת על עצמה⁷. **והחזו"א** ביאר דעושים את הטענה סניף לשאר החזקות.

והחלק"מ [לז ד] נסתפק היכא דטוענת ברי שהגיעו סימנים אח"כ [ומודה לאביה, ולא מכחשת], האם נאמנת שמקודשת בקידושי אביה.

והילכתא כוותיה דרב. דעת רוב ראשונים דק"ל כרב אפי' כשאין מכחשתו. אבל **הרמ"ה** כת' דק"ל כרב דוקא מכחשתו.

1 וכת' דה"מ שהוחזק שנפחתים. אבל אי לא הוחזק, אע"פ שרואים שנחסר, מעמידים על חזקה.

2 [יל"ד אי כוונתו דמצוי בעלמא, או בזקן שהוא קרוב לשכיב מרע, אמרי' דמסתמא מצוי אצלו חולי].

3 [וע' תוס' יבמות סח.].

4 [ול"מ תפיסה בספיקות. ודנו אי איירי באופן של תפיסה ברשות מהני].

5 **והגר"א** [שלה ט] כת' דהטעם דכל המשכיר עצמו בחזקת שידוע, ומילתא דעבידי לאגלויי לא משקרי. וכסברת התוס', אבל לר"ף הק' דלא ק"ל כר' נתן.

6 יל"ד בלשון 'מכחשתו', דמשמע דהאב מעיד כנגד. והא סתמא דסוגיה איירי דהאב אינו יודע, והו"ל כשמעידה. ואפשר דנקט רבותא, אפי' היכא דהאב טוען ברי. א"נ שמכחשת את קידושי האב.

7 ע' רא"ש [כתובות ט. א יח] דמהני טענת ברי באיסורין.

מביא ראיה על הבנים

א"צ להביא ראיה על האשה. פרש"י שהיא מיוחסת, שכבר בדקה כשנשאת. התוס' ריה"ז כת' דלפ"ז משמע דמתני' ר' מאיר [לע' עו:] דצריך בדיקת אמהות.

ועוד כ' הר"ן דלסוברים דאפי' לרבנן כהן צריך לבדוק משום חללות. ודוקא מחשש פסולי קהל רבנן סברי דכל המשפחות בחזקת כשרות עומדות. [דעת הרמב"ן לע' עו:].

והר"ן הק' לדעת הראשונים [תוס' וש"א"ר עו.] דלרבנן אף כהן א"צ לבדוק אף משום חללות, א"כ מה הנידון כאן על האשה. וכת' דאפשר דה"מ כשיש חזקת משפחה. אבל היכא דלא ידעי' משפחתה לא. וכ"כ ה"ה [כ ה], וכ"כ התוס' ריה"ז דכנשא אשה במדינה"י אין אנו יודעים משפחתה, ואין לאשה חזקת כשרות. ומש"ה להשיא הבנים צריך ראיה⁸.

אמנם דעת ר"ת [תוס' כתובות כה; וכ"מ תוס' לע' עו.] דאפי' אין משפחתה ידועה א"צ להביא ראיה. וה"ה [כ ה] הביא בשם יש מן המפרשים דה"נ הנידון במשנה לענין להעלות לדוכן וכדו', כדי שתהא משפחתו בדוקה. [והו' בתו"ט].

אך תוס' [כתובות כה:] הק' דבגמ' [בסמוך] מבואר דאינו מאכילו בתרומה. ותי' דסוגיין כר' יהודה דאין מעלין לתרומה ע"פ ע"א. [כיון דמעלין מתרומה ליוחסין].

מביא ראיה על הבנים וכו'. התו"ט כת' דאף לדעת ר' יהודה [עח:] דנאמן מדין יכיר לפוסלו, וכ"ש להכשירו. מ"מ מעלה עשו ביוחסין שלא להאמינו.

והאחרונים דנו דקו' דתלי במח' ראשונים [הו' לע' עד. ועח:] האם נאמן מדין יכיר רק על מי שידוע שהוא בנו [להעיד שהוא פסול או כשר], או אף במי שאינו מוחזק כבנו.

רש"י ד"ה באשה אחת. אבל אמר ב' נשים וכו'. רע"א והבית מאיר והרש"ש הק' שיהא נאמן במיגו דלא ה' אומר שהי' לו עוד אשה אחרת. וצ"ע.

והרש"ש הביא דהרמב"ם [איסור"ב כ ז] כת' דאם בא בשתי נשים כו'. וכת' דאולי אף לרש"י איירי שיש עדים שהיתה לו אשה אחרת ומתה. וביאר דדעת רש"י דאם בא בב' נשים, לא חיישי' שידבקו באחרת כשאמם קיימת.

דף פ.

אבל לא ליוחסין. פרש"י להשיא בנותיו לכהנים. ור"ת [בתוד"ה לא, ותוס' כתובות כה; והתוס' רא"ש] פי' לסקול ע"י [ויוחסין היינו קרובים], וכהמשך הגמ'.

ולפרש"י לר"ל מהני רק לקדשי הגבול, להאכיל בתרומה. והתוס' רי"ד הק' דלמ"ד מעלין מתרומה ליוחסין, כיון שאוכל בתרומה מעלין אותו ליוחסין. ותי' דאוכל בתרומה אבל אין מחלקין לו בגורן. ואמרי' [כתובות כה:] דאין מעלין מאכילת תרומה ליוחסין, אלא מחילוק תרומה¹.

מלקין סוקלין ושורפין על החזקות

מלקין על החזקות וכו' ואין שורפין תרומה וכו'. הרש"ש פי' כלומר יש חזקות שמלקין, ויש חזקות שאין שורפין. [וע"ע בסמוך].

מלקין על החזקות, סוקלין ושורפין על החזקות וכו'. וכדאי' בסמוך דסמכי' אחזקה, דהחזק כן. ובפשוטו משמע דשייך לדין חזקה דמעיקרא, שלא נשתנה. ועפ"ז יש קדמונים שהביאו מכאן דמהני חזקה דמעיקרא בדיני נפשות².

8 ולכא' לפ"ז סגי בעדים שיכירו משפחתה, שמוחזקת במקומו. וא"צ בדיקת אמהות.
1 והוחזק ככהן רק לענין אכילה בתרומה. [ויל"ד דמשמע בכתובות שם דהוה רק משום חשש דהוה עבד כהן. אבל אילו יתברר שאינו עבד, כיון דאוכל בתרומה מעלין ליוחסין. ובסוגיה דהתם לא מצאנו אופן שמאכילים בתרומה, אבל לא מחלקין בגורן].

2 וע' ס"ז [ח"מ ל ג]. והקו' הספיקות [א ה] כמו דבספק איסורא היכי דיש חזקה לאיסורא דייננן לעובר עליו כעובר על דאיסור, וסוקלין ושורפין על החזקות.
והש"ש [ד ח] כ' דמהני רוב וחזקה בנפשות דוקא קודם המעשה, וע"ז הוחזק איסור וחייב. אבל לאחר מעשה ל"מ לסוקלו.

והבי"ש [יט א] הק' דנילף מהכא³ דין חזקה דמעיקרא בעלמא. ואמאי איצטרך קרא דבית המנוגע. והקרית ספר [איס"ב א] כת' דילפי' הא דהוחזקו קרובים מבית המנוגע⁴.

והש"ש [ו ז] כת' דיש ב' גווני חזקה, חזקה דמעיקרא שהיתה עד עתה כך. והב' הוחזק [דסוגיין]. והא דאמר' דע"א אינו נאמן באיתחזק איסורא היינו כנגד הוחזק. וה"נ ע"א אינו נאמן כנגד רובא דליתא קמן, שהוא בטבע. אבל ע"א נאמן נגד הכרעת חזקה דמעיקרא. וכן נגד רובא דאיתא קמן. [שכבר נתעורר הספק].

אבל בחי' בכור שור [כאן] תי' [קו' הבי"ש נילף מהכא חזקה], דהתם בדבר שידוע שהוא כך, אלא דלא ידעי' אי נשתנה, ומוקי' אחזקה שלא נשתנה. אבל חזקה דסוגיין בדבר שאינו ברור, ומכא אומדנא מחזיקין כך. וכ"כ הבי"מ [יט א] דבסוגיין החזקה מכח רוב, דעל הרוב כל שנתעסק בקביעות ל' יום הוא האמת. ואילו בריש חולין איירי בחזקה שלא נשתנה. ועד"ז כת' הנהיבות [בשו"ת חמדת שלמה אה"ע יא].

והשער"י [ו ח] כת' ד'חזקה' דסוגיין הוה מענין הוכחה ואנן סהדי, וכמו חזקה אין אדם פורע תוך זמנו.

והירושלמי [כאן] אי' איש ואשה שבאו ממדינת הים, ואומרים שהיא אשתו, אין הורגין עליהם משום אשת איש. הוחזקו ל' יום הורגין משום א"א. והתוס' ר"ד [לע' סג:] כת' אלמא אין הורגין בעדות פיהם, אבל אם הוחזקו ל' יום הורגין, אע"פ שהחזקה הוה רק על פיהן. אולם התוס' ר"ד [גיטין נה.] הביא ראייה דנאמנת לאסור עצמה, דהאיך הוחזקה אם לא ע"פ. ע"כ דע"א נאמן לאסור המותר⁵.

והרי"א [כאן] כת' דאין עונשין ע"פ עצמה, אא"כ הוחזקה ע"פ המנהג. וביאר דהחזקה היא ע"פ המנהג וההרגל שרואין אותה העולם שנוהגת בו כדרך כן, וכן נדה לובשת בגדי נדותה ונוהגת כדרך נדה, וע"פ המנהג מחוזקת בכך.

ובסוגיין איירי בהוחזק ע"פ התנהגותם. ודעת הרמב"ם [סנהד' טז ו] דהיכא הוחזק ע"פ עדות ע"א, מלקין ע"י זה. והש"ש [ו י] נקט דהתם נמי שייך לסוגיין, משום שהוחזק ל' יום. אבל שאר אחרונים חלקו דהתם הוה מגדרי נאמנות העדים⁶. [ע' חז"א כ יט].

הוחזקה נדה וכו'. פרש"י שראו השכינים שהיום לבשה בגדי נדותיה. האחרונים [ק"א תפא"י לפלתי קפה, גר"ז קפה ז] הק' דילמא היתה טמאה מדרבנן, כגון ע"י כתם או ראייה בלא הרגשה. ורע"א [גנזי רע"א כ, וגליון שו"ת הרמ"א] כת' ד"ל דלובשת בגדי נדות שלא תתלכלך בגדיה [ולא כהיכר שהיא טמאה]. א"כ ברואה כתם לא היתה לובשת בגדי נדותה. ולא חייש' לראיה בלא הרגשה, דהא רוב דמים בהרגשה. וכל זמן שלא תתן אמתלא מחזיקין אותה לנדה.

הבי"ש [יט ב] כת' דהכא כיון דעושה מעשה אי"צ ל' יום [ואף דמבואר בירושלמי [הנ"ל] דבעי ל' יום להחשב הוחזק, גבי נדה הוחזק מיד]. והחז"א [קיד ז] ביאר דע"ז יתאמת בליבות בני אדם ולא יסתפקו בדבר⁷. [וכ' דאילו אנשי העיר חושדים בדבריהם, אף לאחר זמן לא יוחזק לעולם].

והסדרי טהרה [קפה א] הביא דברי המהרש"א [יבמות פח:] דאף כשיש חזקה לאסור, מי שטוען ברי רשאי לעבור. וכת' דלפ"ז הא דסוקלין על החזקות ה"מ כשאנו טוען ברי [ואיירי שהתיר עצמו למיתה]. ובסו"ד כת' לחלק בין חזקה דמעיקרא להוחזק עכשיו.

3 למש"כ הרמב"ם [הו' בסמוך] דילפי' הא דסוקלין על החזקות מהא דחייבה תורה מקלל ומכה אביו.

4 וכת' א"נ ילפי' לה ממכה אביו, וכמ"ש הרמב"ם. ע' בסמוך.

5 וצ"ע מהא דסוקלין על חזקה דקרובים, ע' בסמוך. [ואפשר דע"א נאמן קודם מעשה לברורי איסור קרובים, בבא ממדינת הים. וע"ד מש"כ הר"ף [יבמות לט: יג. בדה"ס] אשתמדועינהו. עכ"פ לכאור' באיסור א"א קשה לומר כן. והתוס' ר"ד עצמו למד מהירושלמי הנ"ל להיפך].

6 ודעת רע"א [ס"ס קז] ועוד אחרונים דמהני רק לענין מלקות, ולא לשאר עונשין. [הו' לע' סג:].

7 אמנם החז"א [הו' לע' סג:] כת' דה"מ היכא דהוחזק לבני העיר שנתחזק ע"פ בירור. אבל הוחזק גדול בקיום המצוות, לא נחשב הוחזק לדינים. והחז"א [שם] הביא בזה מח' ר"ת ור' יואל [במרדכי יבמות נט], וביאר דסביר ר"ת דבמקום שידועים שההבדל בין גדולה לקטנה נוגע בגופי תורה, ומחזיקין כן בודאות הוי חזקת הנהגה. דאילו היה ספק בדבר, היו מחזיקין כן מחמת הספק. אבל ר' יואל ס"ל דא"א לדעת אי הוה בעדות ברורה ודאי או מחמת הספק, ומש"ה לא נחשב חזקת הנהגה. ול"ד להוחזקה נדה או אשת איש, שהדבר מבורר אצלה. ובני אדם מקפידים אילו היה עצת מרמה או זימה.

בעלה לוקה משום נדה. **בשרית הרמ"א** [ב, הוד' בגליון השו"ע יו"ד קפה] הק' אמאי נקט בעלה, אף היא לוקה. ודן דאפשר שהיא אינה לוקה, שידועת האמת שטהורה. ועוד כת' הרמ"א דהיא אינה לוקה, דיכולה לטעון אמתלא.

והמאירי כת' דאף היא לוקה כגון שהתרו בה, וקבלה ההתראה⁸. אבל אם מכחשת אינה לוקה⁹. והביא י"מ דאף כשהיא מכחשת לוקה, אא"כ יש לה אמתלא.

ורע"א [הנ"ל] כת' דלרבותא נקט בעלה. דלא מבעי היא לוקה, דכיון דקיבלה התראה לא תלי' בכתם או ראייה בלא הרגשה וכדו' [או אמתלא]. אלא אפי' הבעל [שאינו יודע] לוקה, ולא תלינן בכל הנ"ל.

ובחי' בכור שור [כאן, וכן הגר"א ג יא] תי' דהיא לוקה ע"פ דבריו, ומשום שוי' אנפשיה. וכמ"ש הרמב"ם [איסור"ב כ יג] דהאומר כהן אני לוקה, וביאר ה"ה דהוא משום שוי' אנפשיה. אמנם הרבה אחרונים נקטו דאינו לוקה על שוי' אנפשיה¹⁰ [וכ"מ בריא"ז הנ"ל, והמשנ"ל שם ביאר כוונת הרמב"ם באופ"א].

שם. הוחזקה נדה, בעלה לוקה וכו'. **הרשב"א** [תורת הבית, והו' בר"ן כתובות ט:], ובטור יו"ד קפה בשם הרמב"ן כת' דהיכא דהוחזקה נדה, אינה נאמנת באמתלא לומר שטהורה היא¹¹. דאי מהני אמתלא האיך בעלה לוקה ע"פ¹².

ובשרית חוט השני [יז] ביאר דכוונת הרשב"א דהוה התראת ספק, דשמא תאמר אמתלא ואינה נדה¹³. והטור [שם] תמה אמאי לא מהני אמתלא, וכי עדיף החזקה מאמירתה. והפוסקים [ט"ז קפה ב, וש"ך ה] הביאו דהרשב"א ביאר סברתו דל"ש בזה אמתלא, דלא היתה עושה מעשה כולי האי¹⁴ משום אמתלא, ועל מה סמכא עצמה. וכ"כ המאירי [כתובות כג], וסיים ומ"מ נראה דהכל לפי חוזק האמתלא.

ובשרית הרמ"א [ב] דן היכא דגילתה קודם לבעל, אע"פ שעושה מעשה גדול מהני אמתלא. אבל הסדרי טהרה [קפה א] כת' דל"ד כלל לאמרה שהיא טמאה [משום שוי' אנפשה], דהוחזקה נדה לוקה ע"פ עצמה, דסוקלין ושורפין ע"פ החזקה. ואילו באמירה דידה אין עונש הגוף.

סוקלין ושורפין על החזקות וכו' איש ואשה נסקלין זע"ז. פרש"י על דבר שאנו מחזיקין, אפי' אין עדות בדבר.

והריטב"א כת' דכ"ש לענין ירושה ושאר דברים דסגי בחזקה שהם בניו, ואי"צ ראייה. וכ"פ הרמב"ם [איסור"ב א כ] דמי שהוחזק שהוא שאר בשר, דנים אותו ע"פ החזקה. ואע"פ שאין ראייה ברורה וכו'. וראיה לדין זה שדנה תורה מיתה במקלל אביו ומכה אביו, ומנין לנו ראייה ברורה שזה אביו. ע"כ דמהני חזקה. וה"ה ציין דהמקור לזה מהירושלמי [כאן].

אך הבי"ש [יט א] הק' דהגמ' [חולין יא] הוכיחה מהא דהולכין אחר הרוב, דרוב בעילות אחר הבעל. ולא משום דהוחזק. ובחי' חמדת שלמה [לע' עג.] כת' ליישב דהא דמהני 'הוחזק' הוה מדין רוב, דרוב הלובשות בגדי נדות הוה נדות. ושפיר ילפי' מיניה דין רוב. [וע"ע שער"י ו ח].

ובחי' בכור שור כת' דבעי' תרוייהו, דאף דהוחזק ע"י שראינו שאביו נוהג בו כבנו, מ"מ דילמא אביו גופיה טעה. ומש"ה בעי' לרוב בעילות אחר הבעל. ואי משום רוב בעילות אחר

8 והביא בשם הראב"ד דלא דנו עליה, ואיירי כשבא עליה והיא ישינה.

9 והסדרי טהרה [קפה א] הביא דבשרית חוט השני [יז] דן אי מהני הכחשה למה שהחזיקה בעצמה [בלא אמתלא], והסד"ט תמה דאי מהני הכחשה, א"כ אנו דנים מיתה ומלקות ע"פ עצמו. ואין עונש הגוף אלא ע"פ עדים.

10 וכן השיג הש"ש [י בסופו] ע"ד הבכור שור. וכן חו"ד [קפה ה].

11 והבי"ש [יט ב] כתב דה"ה היכא דהוחזק ל' יום דלא מהני אמתלא [והו' בדג"מ קפה], [ועי"ש בפוסקים].
12 והפלתי [קפה ב] כ' דלכא' היכא דטוענת שהיא היתה סבורה שהיתה נדה, ואח"כ נתברר לה שטהורה, אף לרמב"ן תהא נאמנת. אך הק' דמקור דין הרמב"ן מהא דנחשב עוברת על דת [כתובות עב:], ול"מ לה אמתלא. וכת' דצ"ל דקודם שעושה מעשה מתיישבת היטב בדעתה.

13 וע' ש"ש [ו יא] שדן בגדר חזר ומגיד בעדות ע"א. [אבל השער"י ו ח כת' דכוונת הרמב"ן דאילו יכול לחזור בו, הא לא הוחזק].

14 והט"ז כת' דלפ"ז ה"ה היכא דאמרה כן בפני רבים ל"מ אמתלא. והתורה שלמים [ג] פליג.

הבעל יש לחוש שמא נתחלף אח"כ, דאין עדים שזהו הבן שנולד ממנה. ובזה סמכי' אאומדנא דרוב. [וכ"כ הדברי' כא א בהג'].

ועוד תי' הסדרי טהרה [קפה א] דהיכא דיש עדים דמתנהג כבעל אמרי' דרוב בעילות אחריו. אבל בעלמא מאן לימא דנהג כדרך אישות, אלא משום דהוחזק כבעל ואשתו. [ומש"ה בעי לתרוייהו]. וכ"כ חוט המשולש [י].

שם. מלקין וכו' וסוקלין. בשו"ת מהרי"ק [פז, הו' בב"ש יט א] דייק דר' יוחנן חלקום לב', מלקין וסוקלין. דדוקא במלקות מהני חזקה בעלמא. אבל בנפשות צריך חזקה אלימתא, שיהא עמה מעשה המוכיח¹⁵. והב"ש כת' דהרמב"ם וטור משמע דאין חילוק. וכ"ד הרדב"ז [אלף שטז] דאין חילוק בין מיתה למלקות.

שדרכו של תינוק לטפח. פרש"י בשרצים. ויש רוב דהתינוק טמא, שכן דרכו ליטמאות. ותוס' [כאן, חולין פו. ועוד] ושאר ראשונים חלקו דאיירי בתינוק טמא, ודרכו לטפח וליגע בעיסה.

תוד"ה שדרכו. לכך פר"ת שהתינוק ודאי טמא, כדמפרש בתוספתא. דנשים נדות מגפפות ומנשקות. הרמב"ן [חולין פו.] חלק דאינו ודאי טומאה, אלא חשש גרועה בעלמא. ועוד דכ"ז מדברי ר' יהודה. אלא איירי בתינוק שאנו יודעים שהוא טמא.

והרמב"ן כת' דכל שהתינוק עומד בצידו אמרי' דדרך תינוק לטפח, אף כשאין בצק בידו. ונקט בצק בידו לרבותא דר' מאיר דתלינן באדם טהור. [וע"ע בית הלוי ב ז ב].

בא"ד או שמא אדם טהור נכנס וכו'. הרמב"ן [חולין פו.] כת' דלדעת רש"י לא חיישי' להכי, כיון דמיעוטא כמאן דליתא דמי, אף כשיש ב' ספיקי לקולא [שמא טהור, ושמא לא נגע] עדיין הוה רוב טמא.

מ"ט דר"מ וכו' ומיעוטא אין מטפחין, ועיסה בחזקת טהרה, וסמוך מיעוטא לחזקה וכו'. לפרש"י כיון דהתינוק טמא רק מכח הרוב, חזקת העיסה עומדת כנגדו. והתוס' ר"ד והרמב"ן וריטב"א [כאן, ונדה יח:; וחולין פו ועוד] הק' כיון שודאי נגע הורעה חזקת העיסה לפנינו ול"מ חזקתו. וכמו גבי מקוה [לע' עט]. דאין הולכין אחר חזקת טהרת הטהרות [כיון דהגידון על הטובל, והטהרות הוה תולדה ממנו].

והריטב"א [עירובין לו.] הביא בשם הר"מ בר שניאור שבכל מקום אין לנו לדון חזקה אלא מדבר שהספק בא ממנו וכו', וכת' ואנו פירשנו [נדה יח:] דטעמא דלא אזלינן בתר חזקת טהרות משום דכיון דודאי נגע בהם פקעה חזקה מינייהו¹⁶.

והאחרונים הק' דגבי אלמנת עיסה [לע' עה.] מבואר דאף דהאלמנה תלי בדין העיסה, אפ"ה מהני חזקה לאלמנה. ולא אמרי' דדין האלמנה כדין הבעל, ועליו לא הוכרע. והבית יעקב [כתובות יד., וקוב"ש ב ב ג] כת' דיש גדר חזקה אל תפסלנו מספק [אף היכא דל"ש הכרעה של חזקה¹⁷]. וע"ע שער"י [ב ט].

אבל דעת רש"י [כאן, ונדה יח:] דמהני חזקת העיסה, אף היכא דודאי נגע. והאחרונים דייקו דאף תוס' [כאן ושם] לא חלקו מטעם זה, ומודים דא"צ שהרוב והחזקה יהא במקום א'.

רש"י ד"ה סמוך. דלר' מאיר לא בטיל מיעוטא לגמרי, דחייש למיעוטא, ובמקומו עומד, וכי משכח מידי מצטרף. אבל לרבנן מיעוטא כמאן דליתא, ובטל לגבי הרוב. ומש"ה החזקה ל"מ להצטרף. [וגדר סמוך מיעוטא הוא מכח הא דחיישי' למיעוטא].

והאחרונים הביאו דבסוגיין מבואר דסמוך מיעוטא לחזקה הוה מדאור', דמהני לטהר לר'

15 והמהרי"ק ביאר דגבי דיני נפשות, לסקול ולשרוף צריך חזקה גדולה, דכתיב ושפטו העדה והצילו, ואמרי' ספק נפשות להקל. ויש מ"ד [מכות ו.] דאין הולכין בדיני נפשות אחר הרוב. [ע"ש, ואכ"מ].

16 ויל"ד האם כוונתו כתי' בפנ"ע, והוה גדר שונה. או הכל תי' א', וכוותו להביא מקור לסברת הר"מ בר שניאור.

17 ולפ"ז קי' הראשונים בסוגיין דל"ש 'סמוך מיעוטא לחזקה', דהחזקה אינה יכולה לעמוד נגד הרוב. דאינו במקום א'.

מאיר¹⁸. והק' **דתוס'** [בכ"מ¹⁹] דנו דחיישי' למיעוטא הוה רק מדרבנן. [ולפ"ז לכאו' עיקר סברת ר' מאיר דסמוך מיעוטא לחזקה מדאורי'. ומכח זה החמיר מדרבנן אף היכא דליכא חזקה].

והבית הלוי²⁰ [ב כג ב, והו' בקובה"ע סו י] ביאר דר"מ ס"ל דלא אמרי' מיעוטא כמאן דליתא ואינו כלל, רק דהתורה גזרה שניזול להלכה כהרוב [ומש"ה מדרבנן גזרו לחוש]. ומש"ה חשוב המיעוט וכשנצטרף עמו עוד חזקה הו' ספק דאורי' נגד הרוב. אבל לרבנן דלא חיישי למיעוט כלל, והרי הוא לגמרי כמאן דליתא. מש"ה גם באיכא חזקה המסייעו אינו מדאורייתא. ומש"ה מטמאין העיסה.

ותוס' [חולין פו:] הק' אמאי איצטריך סמוך מיעוטא לחזקה, הא כיון דר' מאיר חייש למיעוטא, א"כ אינו טומאה ודאית. ודרשי' טמא ודאי הוא דלא יאכל, הא טמא ספק יאכל [ונקטו דאף היכא דיש רוב לא נחשב ודאי²¹]. ותי' דאה"נ אף בלאו חזקה טהור, ונקטו לאפוקי היכא דהוה חזקה לטמא. דהיכא דיש רוב וחזקה הו"ל מיעוטא דמיעוטא.

ועוד כת' דהא דר' מאיר חייש למיעוטא הוה רק מדרבנן. ומש"ה ל"מ להקל [אא"כ יש חזקה כגדנ].

תוד"ה סמוך. וקשה [יבמות קיט] וכו' וקאמר ר"מ סמוך וכו' והוה פלגא, ולא תנשא ולא תתייבם. דעת תוס' [והרא"ש שם] דהגמ' שם קאי כר' מאיר²². אבל הראשונים [רמב"ן רשב"א וריטב"א תוס' חד מקמאי יבמות שם] הביאו דרב האי גאון נקט דלמסקנא קאי אף לרבנן²³, ואף לרבנן אמרי' סמוך מיעוטא לחזקה.

ועפ"ז הק' הראשונים אף לרבנן, דבסוגיין מבואר דרבנן ס"ל דמיעוטא כמאן דליתא דמי. והרשב"א [שם] הביא בשם הרמב"ן דכוונת הגמ' [כאן] כמאן דליתא, דל"מ כ"כ לצרף לחזקה ולטהר. ועכ"פ מהני המיעוט שלא לשרוף²⁴. [והתם נמי לא עבדי' מעשה, ע' בסמוך]. [ועוד תי' הרשב"א שם בכמה אופנים].

בא"ד וכ"ת וכו' אין בו דעת לישאל אף ברה"י ספיקו טהור וכו'. לפירוש זה סמוך מיעוטא לחזקה הוה פלגא ופלגא, ובתינוק כיון דלא הוכרע הספק טהור כדין ספק טומאה שאין בו דעת לישאל. ותוס' דחו דלא משמע כן בגמ'. אבל רוב ראשונים [תוס' חולין פו:; תוס' רא"ש, בעה"מ לע' נ:; תוס' ר"ד, ריטב"א] כת' כפ' זה, דהוה ספק וספק טומאה טהור²⁵.

אך **תוס'** [כאן] דחו דמבואר דעשאוהו כמי שיש לו דעת לישאל. וע"כ דהכא לא הוה רוב גמור, אבל אי הוה רוב גמור שורפין את התרומה. ול"ש סמוך מיעוטא. וכ"כ תוס' [חולין פו:] למסקנא.

18 [אמנם למש"כ תוס' דאינו רוב גמור אין ראייה מסוגיין. ואדרבה ברוב גמור לא אמרי' סמוך, ולא חיישי' למיעוטא].

19 **ורע"א** [קצח] הביא דהמהרש"א [בכורות כ:; נקט דסמוך מיעוטא לחזקה הוה מדרבנן. ורע"א תמה מסוגיין. [אמנם תוס' [יבמות קיט. בסו"ד] נסתפקו דר' מאיר חייש למיעוטא רק מדרבנן, אפי' היכא דהוה כנגד חזקה].

19 כ"כ תוס' [בכורות כ:].

20 והבית הלוי הקדים דאין אתנו יודע האיק להסביר הדברים, עכ"ז הדברים מוכרחים ומבוארים להדיא בגמ' דזה תלוי בזה. [והביא דכ"מ בגמ' חולין פו דתלי הא בהא].

21 דדרשי' כדר' גידל [סוטה כט:]. **ותוס'** [שם] כת' דאף דמסוטה א"א ללמוד לטהר אלא היכא דיש חזקת טהרה. מדר' גידל ילפי' לטהר אף אף בלא חזקת טהרה. [ונח' בזה תוס' בכ"מ האם ספק טומאה ברה"ר ובאין בו דעת לישאל טהור רק היכא דיש חזקת טהרה. או אף בלא חזקה].

22 ולפ"ז בפשוטו המשנה שם לא הוה להלכה, עי"ש ברא"ש.

23 וגרס 'אלא', דלמסקנא קאי אף לרבנן.

24 **והשעה"מ** [ג טז] דייק מהרשב"א [משמרת הבית ו: בדה"ס] דאף לרבנן סמוך מיעוטא הוה דאורי' שלא לשרוף.

25 **והתוס' רא"ש** נקט הלשון אם אמרו ספק טומאה ליטהר יאמרו ספק איסור להתיר. ועד"ז כת' **הבעה"מ והריטב"א** [ועוד ראשונים] דמשוי ליה ספק ואפושי טומאה לא מפשי'. ולשון זה משמע דהוה קולא דרבנן וכדו', וצ"ב. ותוס' [חולין פו:] עמד בזה דאף בטומאה יש איסור, הא אין בו דעת לישאל. [וצ"ב א"כ זהו עיקר הטעם. ויש שפי' שבאו לפרש אמאי לא החמירו רבנן לחוש, ותי' דאפושי טומאה].

והראשונים הק' בהא דאמרי' רוב מצויין אצל שחיטה מומחין, נימא סמוך מיעוט לחזקה, והו"ל פלגא וספיקא דאור' לחומרא. ותוס' [בכורות כ:]: תי' דהוה רוב מצוי ושכיח טובא²⁶, ור' מאיר לא חייש למיעוט דלא שכיח. והרא"ה [בדק הבית א שער א ו: בדה"ס, הו' בריטב"א כאן] כת' דלאו דוקא רוב, אלא כל המצויין. והריטב"א תי' דהא דאמרי' דסמוך מיעוטא לחזקה והו"ל רוב, דוקא היכא דהמיעוט מסולק מהרוב, דמאותו הרוב אמרי' דמקצת מפילות. ועי"ז נחשב מחצה²⁷. אבל הכא המיעוט אינו ניטל מחלק הרוב, אלא עומד בפנ"ע מלבד הרוב. והרוב עומד בעיצומו ובכוחו קיים. אין המיעוט חשוב להצטרף עם החזקה להיות כפלגא ופלגא. [ועד"ז כ' הרשב"א יבמות קיט].

בא"ד וי"ל דאין זה רוב חשוב וכו'. לא נתפרש במה לא הוה רוב חשוב. ובפשוטו משמע דלא נתברר המציאות כ"כ [ודוחק]. ובהג' ריח"ל מייזליש כת' לפרש דהוה רוב התלוי במעשה [ע' בכורות כ], משא"כ רוב מתעברות ויולדות, דהוה מטבע העולם.

ותוס' [כתובות ט.]: כת' דיש רוב דזינתה ברצון, אבל אינו רוב גמור. אלא מדרבנן אסור להחשב רוב, אבל במקום ס"ס מותר. והביאו דאשכחן כה"ג בסוגיין דהוה רוב רק מדרבנן, ומש"ה אין שורפין עליו תרומה.

ורע"א [כתובות ט.]: כת' קצת להמתיק דבריהם [שם], דחכמים אמרו דהוה קצת רוב לגרע החזקה, ולדון בו סמוך מיעוטא לחזקה והוה פלגא. ומ"מ המיעוט חשוב לצרף, כיון דלא הוה רוב דאורי'. ואפ"ה מצטרף לס"ס. [אמנם א"כ ל"ד לסוגיין, דבסוגיין אף ברוב שאינו חשוב אמרי' דמיעוטא כמאן דליתא דמי].

בא"ד מדאמרי' בסמוך עשאוהו חכמים כמי שיש לו דעת לישאל וכו'. ורע"א תמה לו יהא דלא הוה רוב כלל, אלא פלגא ופלגא. הא טמא ברה"י ביש בו דעת לישאל, דכל ספק נגע ברה"י טמא אף דיש לו חזקת טהרה, וצ"ג.

ותוס' [נדה יח.]: ועד"ז חולין פו: כ' דרוב תינוקות אינו רוב גמור, ונחשב פלגא ופלגא, וטהור באין בו דעת לישאל. אלא דעשאוהו כאילו הוא רוב גמור, שנראה לעולם שהוא רוב אע"פ שאינו רוב גמור, ומש"ה אין שורפין עליו.

אר"ל זו היא [חזקה] ששורפין. דס"ל דשורפין תרומה על רוב דתינוקות מטפחין²⁸. לתוס' י"ל דס"ל דהוה רוב גמור. ולשא"ר ס"ל דל"מ סמוך מיעוטא לחזקה כלל, והוה רוב גמור.

והריטב"א כת' דהיכא דיש רוב גמור ל"מ לסמוך מיעוטא לחזקה, אלא היכא דהמיעוט מסולק מהרוב. [ע' לע']. ומש"ה לר"ל לרבנן סמכו על הך רוב, ועשאוהו כודאי לשרוף עליו. ולר' יוחנן אין חזקתן של תינוקות ודאי לשרוף עליה, אע"פ שהוא רוב.

והפנ"י דן כיון דר"ל ס"ל דמהני חזקה טפי לענין ששורפין תרומה, א"כ נימא דאף חזקה דכרוכין אחריה. ולעיל אי' דר' יוחנן לטעמיה. וכת' דאפשר דלר"ל ל"מ החזקה דכרוכין אחריה לענין יוחסין, דאין כל החזקות שוות. ומשום לישנא בעלמא נקיט להו ר' יוחנן גבי הדדי.

והרמ"ה הק' וא"ת רבנן אזלי' בתר רוב, ולא בתר חזקה. וי"ל דרוב מכח חזקה אתי. וכן הא דאמרי' רוב תינוקות מטפחין הוה משום דחזקתן שרובן בכך.

ר' יוחנן אמר אין זו חזקה ששורפין עליה את התרומה. דעת תוס' דלרבנן מיעוטא כמאן דליתא כלל, וכל היכא דיש רוב הוה ודאי טומאה. ודוקא הכא דהוה רוב גרוע. אבל לדעת רב האי גאון [הו' לעיל] דאף רבנן מודו דאמרי' סמוך מיעוטא לחזקה להחמיר באיסורין, ה"נ יש להחמיר שלא לשרוף תרומה.

והבעה"מ [לע' נ: כא: בדה"ר] הביא דמבואר בסוגיין גבי תינוק דרובא עדיף, להוציאו מחזקת טהרה, אבל אין לו כח להכריעו לטומאה. דרובא וחזקה שקולין כי הדדי [ועפ"ז ביאר הא דחוששין לע' נ: עי"ש]. ובהש' הראב"ד תמה דק"ל דרובא וחזקה רובא עדיף ואפי' לקולא. ולא אמרו חכמים מעולם רובא וחזקה כי הדדי נינהו, ואטו ק"ל כר' מאיר. ועוה"ק המלחמות דא"כ ברה"ר נימא טהור, דכל הספיקות שאין בהן דעת לישאל טהורין.

והראב"ד ומלחמות [שם] כת' דלחכמים מהני רוב להכריע לטומאה, אלא שאין שורפין.

26 ועד"ה הא דאמרי' [גיטין ב:]: דסתם ספרא דדיינא מגמר גמירי, ומש"ה אפי' ר' מאיר דחייש למיעוטא.

27 וכעין ספק ספיקא.

28 והך רוב בדרך העולם נקרא 'חזקה'. [ע"ד הא דחזקה אין אדם פורע תוך זמנו וכדו'. אלא דהתם לא הוזכר דיש מיעוט. ואילו הכא יש מיעוט. ולר' יוחנן אינו חזקה גמור].

ואע"ג דרובא עדיף לא עשאוה כודאי [לדעת רב האי גאון]. וכדאמר' [נדה יח: ג'] מקומות הלכו אחר הרוב ועשאוה כודאי, אבל שאר מקומות אינו ודאי.

והמלחמות ביאר דרוב מכריע אלא שאין עושין בו מעשה. והראב"ד ביאר דחזקה איתיה קמן ורובא ליתיה קמן, ולא אליה כולי האי לבטולי לחזקה לגמרי. [אבל רובא דאיתיה קמן, כגון חתיכות של צפרדעים ושרצים אם רוב שרצים שורפין ומבטל רובא לחזקה לגמרי, וכדבסמוך].

אלא איזהו חזקה ששורפין וכו'. פרש"י אם הבית מוחזקת להיות שרצים מצויים יותר וכו' דרובא דאיתא קמן אבל ההיא דתינוק רובא דליתא קמן. ושורפין תרומה ע"פ הכרעת רובא דאיתא קמן.

והראשונים [בעה"מ] הק' מ"ש הך חזקה מהך חזקה. ולדעת תוס' התם הוה רוב גרוע, ומש"ה ל"מ לשרוף, אבל שאר רוב מהני.

ומדברי רש"י מבואר דהחילוק בין רובא דאיתא קמן לרובא דליתא. [וכ"כ הבעה"מ בשם י"מ, וכ"כ הראב"ד הנ"ל].

והבעה"מ תי' דהכא אי' ודאי טומאה בבית, שהרי שרצים מצויין שם²⁹, אבל תינוק אינו ודאי טמא אלא חזקה בלבד [וע"ד פרש"י גבי תינוק]. וסוגי' קרי לרוב חזקה.

ולדעת שא"ר [וכ"כ הרשב"א ושא"ר יבמות] יש חילוק דגבי תינוק לא ידעי' שהיה מגע כלל, ואין כאן ספק לפנינו. אבל הכא נתעורר ספק בגופו³⁰.

רובא דאיתא קמן - ולדעת רש"י מבואר דרובא דאיתא קמן שורפין תרומה, משמע דנחשב 'ודאי' טפי מרובא דליתא קמן. **והאחרונים** דנו דאדרבה משמע בכ"מ דרובא דליתא קמן הוה גדר ודאי, דמהיכי תיתי להסתפק³¹. [וע' שער"י ג א]. ויש שדנו דעכ"פ ל"ש גדר 'סמוך מיעוטא' ברובא דאיתא קמן. דכיון דהוכרע הספק, מיעוטא כמאן דליתא³².

ורע"א [שו"ת קו] נסתפק האם ברובא דאיתא קמן אמרי' סמוך מיעוטא לחזקה, או דילמא כמאן דליתא דמי. והביא דמשמע בסוגיין לפרש"י דל"מ.

והביא דהר"ן [ע"ז רפ"ב יז: בדה"ר] כת' דלענין חיישי' למיעוטא, ברובא דאיתא קמן ר' מאיר לא חייש למיעוטא. אך כת' דל"ה לענין חיישי' למיעוטא, אבל לענין סמוך מיעוטא לחזקה י"ל דדאין חילוק.

ורע"א הביא דהתה"ד [שיד] הביא לחלק לענין אין הולכין בממון אחר הרוב דהיינו ברובא דליתא קמן, אבל רובא דאיתא קמן מהני אף בממון³³. וכ' דיש להטעים דבריו מטעם זה, דהא אין הולכין בממון אחר הרוב משום סמוך מיעוטא לחזקת ממון [ע' תוס' ב"ק כז:].

דף פ:

סוגיית יחוד

לא יתייחד. הרמב"ם [כב א] אסור להתייחד עם הערוה, בין זקינה בין ילדה, שדבר זה גורם לגלות ערוה. וע"ע בס' החינוך [קפח].

והאחרונים חקרו האם איסור יחוד הוה מעשה איסור מצד עצמו, או רק הרהקה וחשש. **והאבי עזרי** [איסור"ב כב יב] כת' דהוה איסור דאור' מצד עצמו, ולא דרשי' טעמא דקרא. אף היכא דל"ש הטעם. **והחזו"א** [הוד' שם בסוה"ס] השיב לו מדברי הרמב"ם דהוה הרהקה.

29 **והראב"ד** הק' ואי מצויין מאי הוה, הא שמא הנך חתיכות הוה צפרדעין. ואי משום רוב, הא אף תינוק יש רוב.

30 ובסו"ד כת' **הראב"ד** וקרובים דבריו [של הבעה"מ]. לדברינו כי כל רובא דליתיה קמן כעין חזקה היא.

31 [ע"ע ש"ש ב טו, רע"א כתובות יג: ועוד].

32 [וכעין ביטול ברוב]. וכ"כ תוס' [יבמות סז:] דברובא דאיתא קמן לא חיישי' ר' מאיר למיעוטא.

33 [ע' רשב"ם ב"ב צג, אך תוס' ושא"ר כתובות טו: לא חילקו].

והשערי [ב ח] חקר האם יש איסור יחוד באשה שאינה עכשיו ערוה¹, אבל תהיה ערוה בזמן מועט² [כגון שקידשוה לאחר ל'] ועד"ז יל"ד להיפך אשה שעכשיו היא ערוה, אבל בזמן מועט תהא מותרת.

ובש"ת זית רענן [אה"ע א א] דן על זקן דנתבטל כוחו האם מותר ביחוד, כל זמן שלא נתעסק ברפואות. וע"ע אגר"מ [אה"ע ד סה].

ובש"ת מהר"ל דיסקין [קו"א רן] כת' דאף יחוד פחות משיעור ביאה אסור, דחצי שיעור אסור מן התורה. ועוד דחוששין שיבעול וישתהה שם. [ונפק"מ בין הטעמים במקום שאין סיפק בידו להאריך זמן היחוד³]. והאחרונים [מנחת שלמה א צב כב] דנו דל"ש בזה איסור חצי שיעור, דהוה כפתח פתוח לרה"ר דאף דזמן מועט שלא נכנסים, מ"מ מירתת.

והחוות יאיר [סו, עג הו' בפתח"ת כב ג] דן האם יש איסור יחוד עם עכו"ם בזה"ז שעונשין על האונס. וכת' חלילה להקל, ואף אם בטל הטעם לא בטלה הגזירה. והבינת אדם [קכו תשו' כו] עוד דחיישי' שיפתה אותה, ובזה אין מענישים, ועוד לא יתפרסם. ול"ש היתר כלל.

לא יתייחד עם ב' נשים. פרש"י שדעתן קלה, ושתייהן נוחות להתפתות, ולא תירא מחברתה שאף היא תעשה כמותה⁴. ולפ"ז משמע דבמקום שחברתה לא תעשה כמותה מותר. אבל הריטב"א [רמ"ה ועוד ראשונים] כת' דמחפות זו על זו, ולא מכספי מהדדי.

והאחרונים העמידו נפק"מ בזה היכא דאין איסור יחוד על א' מהם, כגון להתייחד עם בתו ואשה אחרת, או שבעלה בעיר⁵. דלא חיישי' שתעשה כמותה, אבל לא מכספי.

ובס' זכור לאברהם [הו' בפתח"ת כב ב] אסר בתו ואשה אחרת [דלא מהני להחשב שומר, וע' לק' פא:], והאחרונים [אגר"מ אה"ע ב טו] התיירו.

שם. השואל בשו"ת הרשב"א [א תקפז] כת' דיחוד דב' נשים הוה מדרבנן, דלא אסרה תורה אלא יחוד גמור. ומש"ה אי' בגמ' מ"ט, ואילו הוה מדאור' ל"ש הך לשון⁶. וכ"כ החכמת אדם [בינת אדם] וחוות יאיר [עג, הו' בפתח"ת כב א].

ועפ"ז דן השואל לרשב"א דדוקא בערוה דהוה דאור' החמירו בב' נשים. [ומבואר מדבריו דאפי' א' מהן ערוה]. [אבל בדרבנן הוה גזירה לגזירה]. והרשב"א חלק דלא חילקו בין יחוד ליחוד. [והאריך בדין יחוד, ויל"ד האם כוונתו לחלוק דב' נשים הוה דאורי'].

אבל האחרונים [שו"ת מהרש"ם ג קנג] הביאו דיש ראשונים דמבואר דאפי' יחוד עם הרבה נשים דאורי'. דהרשב"א [נדה ה:; וכן התוס' רא"ש לע' עג:] כת' דלענין ספק טומאה אף כמה נשים נחשב רה"י, דק' נשים חשיבי כחד. דילפי' מסוטה דמקום סתירתה אפי' בב' נשים.

עם ב' נשים. פרש"י [לק' פב.] דדוקא עם ב', אבל עם ג' או ד' נשים מותר. ותוס' [שם] חלק דאסור להתייחד אפי' עם נשים הרבה⁸.

והתוס' הרא"ש [פב.] ביאר סברת רש"י דכי איכא טובא א"א דלא מגלי אהדדי. ועוד דא"א

1 וכת' דל"ד דכונת התורה לאסור יחוד בכל אשה שאם יבא עליה אח"כ הוה איסור ערוה. ואף שלא בא אח"ז לידי ביאה עבר איסור תורה על היחוד לבד [ואף דמי שעבר באיסור יחוד עבר באיסור הרחקה ודאית. מ"מ תלי במה שראוי לבוא לידי ביאת ערוה].

2 והשערי' ביאר בזה סברת הר"מ מיוני [בתוס' לע' מה:; דקטנה שהלך אבי' למדינת הים חיישין שהאב יקדשנה שם, דהוה שמא ימות. ור"ת [שם] חלק דכל שעה ושעה יש להעמיד על החזקה שלא קידש, דשמא מת לא חיישין, דמהני חזקה. והשערי' ביאר דסברת הר"מ מיוני משום איסור יחוד, דתלי' בדין ערוה שאח"כ. והוה שמא ימות. וע"ע מש"כ בזה לע' מה:].

3 וכגון מעלית. [ואפשר דאף סברת חצי שיעור, הוא רק חצי מחפצא של יחוד, דראוי לימשך להיות יחוד שלם].

4 ור"ח [מכת"י] כת' שהוא מבטיח לשניה שיבוא אף עליה.

5 וע' רד"ל [פא:] ומקנה. והרא"ש [כב יב] דייק מהרמב"ם [כב ח] דהתיר להתייחד עם כמה נשים כשאשתו עמהם, ותיפ"ל דבעלה של א' מהם בעיר, וע"ז הוה שומר. וע"כ דל"מ להחשב שומר לחרבתה. ואע"ג דעליה אין איסור יחוד, חברתה אינה בושה ממנה. אך דחה די"ל דאייירי בליבו גס עמהן.

6 ולפ"ז דברי הגמ' דדעתן קלות לא קאי אעיקר איסור יחוד [דאורייתא], אלא אהך גזירה. אבל התוס' ריה"ז נקט טעם זה דדעתן קלה ונוחות להתפתות, וכ"ש אשה א'. [ומבואר מדבריו דלא הוה איסור בפנ"ע].

7 וכ"ד הרמ"ה שמותר להתייחד עם ג' כשרות. [אבל פרוצות לא עדיפי מאנשים].

8 והריטב"א [כאן] כת' שהרי הטעם משום דנשים דעתן קלה עליהן, ומחפות זו על זו, ולא מכלמי מהדדי. והאי טעמא איתא אפי' בנשים הרבה.

לבעול כולם⁹. ובשר'ת הרשב"א [שם] כת' דכשהן הרבה אין מתביישות ואינן שומעות לו.

רש"א אף איש א' מתייחד, בזמן שאשתו עמו. לגיר' לפנינו ר' שמעון מיקל דוקא באשתו עמו. ות"ק אף אשתו עמו אסור. וכ"כ תוס' [ע"ז כה:]: דהגמ' [שם] נקטה כר' שמעון דאשתו משמרו. וכ"כ הגר"א [ע"ה ג']. אבל תוס' נקטו דר"ש מיקל באיש א' עם ב' נשים [בלא אשתו]. וגרסי' ובזמן שאשתו, דכו"ע מודים דאשתו משמרתו.

בזמן שאשתו עמו. הבי"ש [כב כב] נקט דסגי עמו בעיר, דמשמרתו [דומיה דבעלה בעיר]. אבל בכמה ראשונים משמע דבעי עמו ממש [בבית]. והפנ"י הק' תיפ"ל דיש עמו ב' נשים, ומש"ה תשמור. ע"ש.

עם ב' נשים בזמן שאשתו עמו. [לגיר' הספרים]. הרד"ל דייק דיש כאן ב' מלבד אשתו. ואפ"ה בעי' לסברת אשתו משמרתו, הא לאו הכי אסור להתייחד עם ג' נשים, וכדעת תוס' [הנ"ל].

וישן עמו בפונדקי. והרמ"ה ומאירי כת' דאשתו אפי' ישנה דעתה למינטריה, ולא שלטא בה שינה¹⁰.

והאחרונים ביארו דנתחדש בזה דמהני אף בלילה, ובשעת שינה. ואף דדעת הראב"ד [ע' בסמוך] דאסור לב' אנשים לישון עם אשה בבית.

והרד"ל כת' דאף בדרך [ע' בסמוך דבעי ג'], היכא דאשתו משמרתו סגי בעוד א'.

הגדילו זו ישינה בכסותה. בהג' הרד"ל הביא דעת רש"י [שבת יג.] דבכל עריות מותר לישון במטה א' בבגדו¹¹ [היכא דליכא יחוד], ולפ"ז ליכא שום קולא. אבל לדעת שא"ר בכל העריות אסור, ובביתו ואמו קיל טפי.

מנה"מ וכו' רמז ליחוד מה"ת¹² וכו' בן אמך, לומר לך בן מתייחד עם אמו ואסור להתייחד עם כל עריות שבתורה. הפנ"י תמה האיך ילפי' מבן אמך לאסור יחוד. והרמ"ה [סנהדרין כא:]: ביאר דדרש' בן אמך, דבן מצוי אצל אמו כיון שמותר להתייחד עם אמו. והפנ"י כת' דילפי' מגוף הקרא, דסתם מסית הוה בצינעא ויחוד [וכמ"ש רש"י ע"ה], וקרא כתיב בנך בתך, דמתייחד עם בתו¹³. וכן דרש' בן אמך, דקאי אף אאמו. אבל שאר נשים אינו מצוי להסית, דאסורין ביחוד.

בן מתייחד עם אמו, ואסור להתייחד עם כל העריות וכו'. הר"ן כת' דלאו דוקא עם כל העריות, דהא שרי [לק' פא:]: להתייחד עם בתו ואחותו. אבל רש"י [פא:]: ביאר הטעם דאנשי כנה"ג בטלו ליצר הרע דלא מגרי בקרובות. ומשמע דקודם אנשי כנה"ג היה אסור להתייחד עם הקרובות. והתוס' רא"ש [פא:]: הו' לק' כת' דאף קודם אנשי כנה"ג אין יצר על אמו, וכדאי' [סנהד' קג: גבי אמו] דאין הנאה ממקום שיצא משם¹⁴. ומש"ה היה מותר להתייחד עם אמו. והתוס' רא"ש כת' דאף בתו שייך סברא זו, שיצאת ממנו לא מגרי ביה כלל¹⁵.

שם. ואסור להתייחד עם כל העריות. ובגמ' [ע"ז לו:]: והו' ברי"ף כאן] אי' דמדאורייתא [מהך רמז] אסור להתייחד עם אשת איש. ואתא דוד וגזר אפי' יחוד פנויה בת ישראל¹⁶. ותלמידי בית שמאי ובית הלל [בגזירת ר"ח דבר] גזרו אפי' יחוד דעכו"ם¹⁷.

9 וטעם זה שייך לדעת רש"י דהחשש שיבא על כולם. אבל לאינך ראשונים דהחשש דדעתן קלות ומחפות ל"ש. [אמנם ברמ"ה ורשב"א מבואר דאף לצד זה מותר בג' נשים].

10 והמאירי ביאר שאשתו משמרתו, ששנתה מתנדדת וכו' שאין האשה מתקנאה אלא בירך חברתה [וכדאי' במדרש אסתר].

11 והרד"ל כת' דלכא' סגי בחד מינייהו בכסותם, דלא נגעי בהדדי. אבל דייק מלשון רש"י דבעי תרווייהו בכסותם.

12 הרמ"ה כת' מנה"מ דיחוד אסור. [דילפי' מכאן עיקר איסור יחוד, ולא היתר יחוד אמו. אמנם בירושלמי דרש' להתיר, ע' בסמוך].

13 ובהג' הרד"ל הביא דבירושלמי דרש' מהך קרא [ד'בתך] דמותר להתייחד עם בתו. וביאר דהגמ' דידן דורשת לאסור, ואי משום בתו ל"ל דאורחא דקרא נקט. אבל בן אמך דהוה לדרשא דרש' דוקא מתייחד עם אמו.

14 ובהג' הרד"ל הביא כן עוד מהזהר.

15 והרש"ש כת' דה"ה אב עם בתו דחדא קורבא היא. [אמנם ע"פ דברי התוס' רא"ש אינו סברא של קורבא, אלא סברא 'שיצא משם'].

16 במעשה דאמנון ותמר. והרמב"ם [כב ג] ביאר דאע"פ שפנויה אינה ערוה, גזר דוד שיהא בכלל יחוד עריות.

17 ובגמ' [שם לעיל] איתא דגזרו משום יחוד עכו"ם משום דבר אחר, פרש"י אטו עבודת כוכבים. ובתוס'

והר"ן [כאן] כת' דמעיקרא לא גזרו איחוד עכו"ם, דלא שכיח¹⁸. ובאו בי"ש ובי"ה וגזרו. אבל הס"ז [ר"ס כב] כת' דאפי' נדה עכו"ם הוה רק איסור דרבנן¹⁹, ומש"ה לא גזרו יחוד עד בי"ש ובי"ה. [ומשמע מדבריו דגזירת דוד דיחוד פנויה הוה משום חשש נדה].

ובתה"ד [רכב, הו' ברמ"א אה"ע קטו ד] נקט דיחוד אשת איש עם עכו"ם הוה איסור דאורי' [ועוברת על דת משה]. וכת' דכיון דיחוד עם ישראל דאוריית', כ"ש עכו"ם דשטופי זימה. והעירו דאין חיוב מיתה לאשת איש בביאת נכרי, ומבואר דאפי' הוה בכלל עריות מדאורי'²⁰.

שם. רמז וכו' ואסור להתייחד. והרמב"ם [איסור'ב כב ב] כת' איסור יחוד עריות מפי הקבלה. והב"י כת' דהוה רמז בקרא²¹. וכ"כ הגר"א [כב ד] ר"ל דהוה אסמכתא²². אבל המשנ"ל [סוטה ב א] נקט דהוה דאורייתא, והביא דכ"מ בדברי ה"ה [כב ב]²³. וכוונת הרמב"ם דכל דבר שאינו מפורש בקרא לא קרי דבר תורה.

ותוס' [סנהד' לז.] הק' האיק דרשו מדברי קבלה [סוגה בשושנים] להתיר יחוד נדה לבעלה, הא יחוד דאורי'. ותי' דלא אסרה תורה אלא כעין אמו דלא עבידא למשתרי, אבל נדה סופה ליטרה. [ומשמע מדבריו דהוה מגזיה"כ, דומיה דאמו. ועוד יש שדנו דהוה סברא דאין היצר שולט כ"כ, דיש בו צד היתר].

והדבר"י [טז ג] העמיד דנח' הראשונים בגדר ההיתר להתייחד עם אשתו נדה, דביד רמ"ה [סנהד' שם] כת' דכיון דמותר לאחר זמן לא מגרי יצר [דיש לו פת בסלו]. אבל תוס' [הנ"ל] כת' דל"ד לאמו, ומשמע דהוה ילפותא.

וביאר דלדעת תוס' יחוד הוה איסור מגזיה"כ. ואילו לדעת הרמ"ה הוה סברא דמגרי יצר, ותלי בזה.

וכת' דנפק"מ פנויה נדה, דלתוס' איסור נדה ל"ד לאמה. משא"כ לרמ"ה ל"ש פת בסלו, דאינה מותרת לו לגמרי. והוה בכלל עריות דחייבי כריתות דאסורין ביחוד מדאורייתא.

שם. עם כל העריות. הפוסקים [פרישה ובי"ש כב] נקטו דאף יחוד חייבי לאוין הוה מדאורי'. ואף סוטה לבעלה [בסוגיין בסמוך] אסורה ביחוד מדאורייתא. אבל הקרי"ס כת' דיחוד חייבי לאוין הוה מדרבנן.

והאבי עזרי [איסור'ב כב] הק' דה"ה [כא] כת' דחייבי לאוין אינם בכלל עריות לענין חיבוק ונישוק. והמנח"ח [קפח ג] הק' דאף פנויה יש לאו דקדישה [לדעת הרמב"ם]. ותי' דאפשר דדרך אקראי הוה דרבנן. ויש שתי' דמותרת לו לקדשה, וכיון דיש היתר לאחר זמן לא החמירו.

והרש"ש [סנהד' כב.] הביא בשם ס' עצי ארזים להק' האיק התירו לדוד להתייחד עם אבישג, הא אסורה עליו בלאו דלא ירבה לו נשים. ותי' דהלאו הוה רק דרך קידושין וחופה. ועוד תי' דיש היתר [לאחר זמן], אם ירצה לגרש א' מהן.

בשעת אנינות תביר יצירה. הרד"ל נסתפק אי דוקא כשהיוצאים עמו אוננין, ותביר יצר'. וכת' דאפשר דסגי בא' אונן, ויאמר לאחרים. או דילמא אף כשאינם אוננין, כשרואים המת לפנייהם תביר יצירה. [והביאו דהאר"ז ב תכב כת' דדוקא קרובים אוננים].

והרש"ש הק' דמבואר [סוכה נב.] דאף בשעת הספד צריך ליזהר אנשים בפנ"ע ונשים בפנ"ע²⁴. ודן לחלק דהתם איירי בהספד שאינו ביום המיתה.

רש"י ד"ה אבל. שלא היו בה"ק סמוכין לעיר. הרש"ש כ' אבל מ"מ לא היו רחוקין כ"כ, דאל"כ ליבעי ג'

שאנן [בשיטת קדמונים שם] הביא דאי' התם דגזרו פתן ויינן אטו יחוד. וביאר דמש"ה פי' משום גזירת ע"ז, דאל"כ לא הוה עבדי הרחקה כולי האי. אבל הביא דדעת המקשן [שם] דכיון דאסורין בביאה [מגזירת בית חשמונאי], ממילא אסורין ביחוד.

18 **וצ"ב אמאי לא שכיח. [ואולי בדורם ברוב מקומות לא גרו ביניהם]. ועוד יל"פ דכיון דמובדלים מהם, לא חששו כ"כ לאיסורא. דומיה דהא דלא נחשדו על הבהמה וזכור [לק' פא: ופב].**

19 **ומדאור' בצינעא הוה ביאת היתר [ע' תוס' לע' עה:], וכדעת הראשונים דחיוב כרת [סנהד' פב] הוה רק בפרהסיא. [ואף דיש בזה חומר של הסרת הזרע, מ"מ אינו בגדר איסורי ביאה]. והמנח"ח [קפח ג] כת' דנכרית אשת איש אסורה ביחוד מה"ת [וע' מש"כ בתוס' לע' כא: בגדר האיסור בעכו"ם א"א].**

20 **וע' תוס' [כתובות ג:].**

21 **וכ"כ התו"ט דלרמב"ם הוה רמז בעלמא.**

22 **והוסיף דאף לשא"ר דהוה דאורי', הוה איסור עשה. ולוקה מכת מרדות.**

23 **וכ"מ בתה"ד [הנ"ל] דכת' דאף לדעת הרמב"ם חשיב עוברת על דת משה, אף דאינו מפורש בקרא.**

24 **ויל"ד משום הנך דינים מעיקר האנינות.**

אנשים כבדרך [ע' בסמוך].

ל"ש אלא כשרים, אבל פרוצים אפי' י' נמי. בפשוטו משמע דבעי ב' כשרים. אבל היש"ש [כא] כת' דא' כשר וא' פרוץ מותר [דהכשר מתבייש מהפרוץ. וכן הפרוץ אינו עושה בפני הכשר]. אבל הפתח"ת [כב ד] הביא דהשב יעקב [יט] אסר. דס"ל דהכשר אינו מתבייש מהפרוץ. ומ"מ כת' השב יעקב דא' עכו"ם מותר, דערבי מפעה פעה [ומש"ה יראים ממנו]. והפתח"ת הביא דהנוב"י [אה"ע ק סט] מבואר דאף א' עכו"ם אסור [עד שיהא ב' כשרים].

והתוס' רא"ש הביא דבתוספתא אי' דאפי' כותים ואפי' עבדים [מותר], והק' דסתם כותים ועבדים פרוצים. ותי' דאיירי בכותי חבר, ועבדים כגון טבי עבדו של ר"ג.

ת"ח אין אינשי בעלמא לא. הרד"ל הק' דבדרך בעי ג' [וכדבסמוך], ונבעי ג' כשרים, והאיך סגי בב' ת"ח. דניחוש שמא א' מהת"ח יצטרך לנקביו, ונמצא הב' והבעל מתייחדים עם אשת איש [לצד דבעי ב' כשרים]. וכת' דבעלה משמרה [ע"פ דברי רבה דבעלה בעיר מותר].

דידע לאתרווי. פרש"י שאם יבא עליה אין המים בודקים. האחרונים [הג' הרד"ל] דייקו דה"ל לפרש שילקה משום איסור סוטה. ונח' בזה תוס' האם יש לאו בסוטה שנסתרה, דתוס' [יבמות יא:] מבואר דלוקה [דהתורה עשאה ספק כודאי]. אבל תוס' [שם סט.] כת' דעובר בעשה. והאחרונים ביארו דהא דאמר' דעשאה ודאי הוה רק איסור עשה²⁵ [ע' תוס' יבמות יא:].

דף פא.

בדרך צריך ג'

אבל בדרך וכו' שמא יצטרך וכו' ונמצא מתייחד עם הערוה. לכא' הוה גזירה אטו יחוד, שחששו שילך הא' וייתיחדו עם הערוה. וכשהלכו ב' בדרך לא הוה יחוד, אלא גזירה בפנ"ע. אמנם סתימת הפוסקים דהוה יחוד גמור.

והלבוש [כב ה] הוסיף דהחמירו בדרך, דבעיר אימת בני העיר עליהם שלא ירגישו.

ודעת ר' ירוחם [הו' בדרכי משה והפוסקים ר"ס כב] בשם הרמ"ה דדוקא שהלכו עמה לשמרה, דאל"ה כשיצטרך הא' לילך, אף ילך חבירו עמו. ויניחנה לבדה. והבי"ש [ט] בסו"ד הביא דהמהרש"ל אסר, וכן סתימת השו"ע שלא לסמוך על ר' ירוחם בזה.

והראב"ד [ס' בעלי הנפש, הו' בב"י ופוסקים כב] כת' דאף בלילה צריכין ג' דחיישי' דנייח חד מינייהו, ואזל אידך דומיה דדרך.

והדרישה כת' דה"מ כשדעתם להיות ערים, אבל דעתם לישון ל"מ אפי' ג'. אך הק' דהמנהג להקל בזה. והדרישה כת' דלא דחיישי' לפתוי אלא לאונס, והיא תצער. ומש"ה לא דחיישי'. וכ' דדעת הראב"ד דחיישי' לפיתוי, ומש"ה בדעתם לישון ל"מ. אמנם האחרונים דייקו מדברי הראב"ד דמהני אפי' ישנים.

ובמש"כ דחשש יחוד משום אונס. אבל החכמת אדם נקט דעיקר איסור יחוד משום פיתוי. וכן דנו האחרונים.

ובשו"ת מהר"י וייל [נה, הו' בדרכ"מ שם] כת' דאסור לדור עם אלמנה ובנה, דא"א שיהא הבן תדיר בבית להציל מיחוד, שפעמים הולך לשוק. וגרע מדרך, דחששו אפי' לזמן מועט שמשתיין. וכת' דאין לומר דיחוד פנויה קיל, דהוה דרבנן, ולא אחמור כולי האי. ועוד כת' דבפנוי יש להחמיר טפי, כדאי' [לק' פב]. לא ילמד רווק סופרים.

שמא יצטרך וכו' ונמצא מתייחד עם הערוה. הפרישה [כב יב] ביאר דבעיר חוששין שהלך אחורי כותל, אבל בדרך ע"כ נתרחק².

גזירה שמא יבואו לידי יחוד - המהרש"ל [לטור] כת' דקטנה מהני לשמירה דוקא בעיר, אבל

25 והרמ"ה [כאן] כת' טעם נוסף דאינו לוקה [אפי' סוטה ודאי], דלאו דאחרי אשר הוטמאה [דסוטה, וכן דמחזיר גרושתו] צריך קידש ובעל [וכדלע' עח]. והכא הקידושין היו בהיתר. [ודלא כמ"ש האחרונים הו' לע' עח. דאף מקודשת כבר לוקה דרך אישות. והוכיחו כן מאשת כהן שנאנסה, לרמב"ם דאף איסורי כהונה צריך קידש. אבל לשא"ר אין ראייה משם].

1 ובשול"ת מהר"ם מרוטנבורג [ד אלף טז] כת' דבעלמא לא חיישי' שמא יצטרך לנקביו [וע"ד הא דאי' יומא ב: דא"כ אין לדבר סוף], אלא בעריות דוקא דבעריות החמירו.

2 ויש שהעירו על דבריו מהגמ' [סוכה כה] דבשעת חופה יש חשש יחוד, שמא ילך החתן לנקביו. [ול"מ בעלה בעיר דשושבינן גייסי. ולחכמ"א כיון דנתן לה רשות להתייחד עמה]. ויש שתי' ד"ל דהתם צריך לדרת מהסוכה ע"ג הגג.

בשדה צריך שיהיה שתי נשים עם הקטנה או עוד קטנה אחת דשמה תלך עמו למקום צנועה ותזנה עמו.

דל כרעיד מקמי גיהנם וכו'. מבואר בגמ' דהוה מחשש יחוד. והטור [כא] כת' דאסור לילך אחר אשה בשוק [וכדאי' בברכות סא.], אלא רץ. והב"י ציין מקורו מהגמ' כאן. ויש שפי' דקאי למסקנא דהגמ' כאן, דהוה מידת חסידות, ומשום הרהור.

א"ל והאמר דאמר בכשרים שפיר דמי. המהרש"א הק' דבדרך צריך ג' בנ"א. וכת' דע"כ היה שם שלישי עמהם. והאחרונים כת' דמכאן מקור לדברי ר' ירוחם [הנ"ל] דדוקא היכא דהלכו לשומרה חיישי'.

א"ל מי יימר בכשרים כגון אנא, אלא כגון ר"ח ב"פ וכו'. הרמב"ן [פב]. ורמ"ה וריטב"א ותוס' ר"ד ור"ן ותוס' ריה"ז ושו"ת הרשב"א [א תקפז] כת' דלפנים משורת הדין עשה, אבל סתם כל ב' בנ"א כשרים לענין זה, ומותר. וכ"ש רב ותלמידיו דחכימי וחסידיו⁴. והרשב"א הוכיח כן דאל"כ איזה ת"ח מסרו לסוטה. וכי בכל שעה מצוי גדולים מרב.

והתוס' ריה"ז הוסיף להתרחק מהכיעור. אבל במאירי ושו"ת הרשב"א [הנ"ל] כת' משום הרהור [ולא משום יחוד].

אבל הרמב"ם [איסור"ב כב ח] סתם דלא תתייחד אפי' עם אנשים הרבה עד שתהא שם אשתו של א'. [אמנם המשנ"ל [סוטה א ג] כת' דאף לרמב"ם הוה חומרא בעלמא, וקי"ל כוותיה דראוי להחמיר. ומדינא פשיטא דלא נחשב יחוד בב'].

ומ"מ מבואר ברמב"ם דאנשים הרבה עם נשים הרבה שרי⁵. [והפתח"ת [כב ה] כת' דהיינו ג' אנשים וג' נשים].

והטור הק' [לרמב"ם] מה מהני אשתו עמו, אכתי נחוש לאחרני. והכס"מ תי' דכיון דזאת לא תזנה בפני בעלה, אף חברתה לא תזנה, שזאת תגלה סודה. [דהאשה היא שומר. וע' לע' מש"כ האם האשה יכולה להיות שומר].

ובשו"ת הרשב"א ביאר דהא דמותר ב' אנשים להתייחד, דיצרו של איש גדול משל אשה, ואיש דרכו לחזר ואין דרכה של אשה לחזר⁶.

והכס"מ [כב ח] הק' דלענין קבורה הרמב"ם [אבל יב י] פסק דמהני ב' אנשים ואשה א'. ותי' דהכא איירי ביחוד ממש בבית שאין פתח פתוח לרה"ר. ואילו בדרך קל, דאינו יחוד גמור. והלח"מ [אבל] כת' דלענין זה מהני הא דטרידי באבילות.

ואין אוסרין על היחוד. פרש"י אשת איש על בעלה. ותוס' [כתובות יג.] הק' דבמעשה בסוף נדרים [צא:] הביאו ראיה דאם אי' דעביד איסורא ניחא ליה שהבעל ימות. משמע הא לאו הכי אסורה על בעלה משום יחוד.

והתוס' ר"ד [כאן] הביא י"מ דהתם היה קינוי וסתירה.

ותוס' [שם] תי' דנואף שאני. והתוס' ר"ד תי' דהתם היו דברים נכרים, ורגליים לדבר משום דנתחבא. וכ"ד השאלתות [בלק קלד, הו' בתוס' ושאר כתו' סג:] דהיכא דיש עדים על דבר מכווער תצא מבעל [ובסוגיין איירי ביחוד בעלמא].

ור"י [בתוס' יבמות כה, וחד תי' בתוס' כתובות סג:] כת' דע"כ איירי [בסוף נדרים] שהיא אומרת שהיא טמאה⁷, דאל"כ לא היתה אסורה. ועוד תי' תוס' [שם סג:] דהנידון לאוסרה לינשא לבועל אחר שגירשה הבעל, וכדעת ר"ת [הו' גם בתוס' יבמות כד:] דהיכא דיש

3 והבית מאיר דן דהר"ף השמיט הא דבדרך צריך ג', דס"ל דהגמ' כאן פליג.

4 והריטב"א כת' משום ענוניותא. והתוס' ר"ד הוכיח דהוה דרך ענוה, שהרי 'חביריו' [דהוה כשרים] היינו רב כהנא תלמידו של רב, וכ"ש רב עצמו. [ויל"ד דאף דהוה תלמידו בתורה, אדרבה הגדול מחבירו יצרו גדול].

5 והב"ש [כב יא] הביא דמבואר דאף פרוצים מותר כמה אנשים וכמה נשים. והביא דהחלק"מ נסתפק בזה [דלדעת שא"ר אין מקור להקל. וכ' דהרמ"א לא השיג, דסמך אמש"כ לע']. והריטב"א [פ:] כת' דעסקו עם נשים [שדינו כפרוץ] אסור אפי' ב' אנשים עם הרבה נשים.

6 וצ"ב אמאי איצטריך להכי, הא הטעם דנשים דעתן קלות. ואינן מתביישות. משא"כ אנשים דמתביישין זמ"ז [כדמפורש בגמ'].
7 ואפ"ה כיון דיש ראיה שלא זינתה אמרי' דעיניה נתנה באחר [וכדנתן שם צ:].

רגליים לדבר אסורה לינשא לבועל⁸.

והתה"ד [פסקים רכב, ה' ברמ"א קטו ו] כת' דכשיש רגליים לדבר נאמנת לומר טמאה אני [ותלי בתי' הנ"ל]⁹.

והריטב"א כת' דאייירי [התם] בבא לצאת ידי שמים ולבו נוקפו, ומאמין בליבו. אבל כל דבר מכוער, אפי' רוכל וקול שזינתה וכדו' ב"ד אינן אוסרין אשה על בעלה. דבעי עדות ממש לדבר שבערוה¹⁰. דהא מקנה בלא עדים ונסתרה, אין לך דבר מכוער יותר מזה ומותרת.

שם. אין אוסרין על היחוד. התוס' שאנץ [סוטה כה]. הק' למ"ד אוסרין על היחוד¹¹, הא סוטה אסורה רק ע"י קינוי וסתירה. ות"י נפק"מ בפתח פתוח לרה"ר דאין איסור יחוד, ולענין סוטה אפ"ה נחשב סתירה, כל שאין רבים נכנסין בזו ויוצאין מזו. א"נ היכא דבעלה בעיר¹².

והמשנ"ל [סוטה ב א] הק' אמאי סוטה אינה מפסדת כתובתה משום דעוברת על דת משה, שעברה באיסור דאורייתא ונתייחדה¹³. ותפסיד כתובתה [אף אם לא זינתה]. ודן בגדרי התראה. ועוד דן דעוברת ע"ד הוא דוקא באיסורין ששייכין לבעלה. אבל באיסור בעלמא דלא שייך לבעלה אינה מפסדת כתובה.

תוד"ה מלקין על הייחוד. ומיהו קשה וכו' מעלה עשו ביוחסין וכו' ולפי מה שפי' וכו'. לפרש"י א"ש דאין אוסרין אשה על בעלה משום יחוד. אבל אוסרין פנויה שנסתרה משום מעלה ביוחסין. ואינה נאמנת שהיא טהורה [להך מ"ד התם]. וכ"ד ר"ת [בתוס' כתובות יג].

ותוס' תי' דלכו"ע נאמנת שלא נבעלה¹⁴, דאף יחוד פנויה אין אוסרין לכהונה. דלא עשו מעלה ביוחסין היכא דאומרת לא נבעלתי. אלא כשהיא מודה שנבעלה אינה נאמנת שהוא כשר במיגו. [וכ"כ התר"י כתובות שם].

ועוד תי' הר' יוסף דשליטן [בתוס' כתובות שם] דאין אוסרין על היחוד קאי בפנויה, אבל לא לענין כהונה. אלא נפק"מ לאוסרה על בנו, כר' יהודה [יבמות צז]. דאוסר באנוסת אביו.

אבל בייחוד א"א. שלא תהא מוציא לעז על בניה¹⁵. והמהרש"ל [חכמ"ש] כת' דלכאור' מלקין אותו, דלא ידעי אם מי נתייחד. אך הביא דבטור מבואר דאף אין מלקין אותו. [ונח' בזה הב"ח והט"ז כב].

והריטב"א כת' דאף כשאין לה בנים אין מלקין ביחוד א"א. אבל הס"ז כת' דהיכא דאין לה בנים מלקין. וע' פנ"י.

מר זוטרא מלקה ומכריז. פרש"י בא"א, ומכריז שלא זינתה. והרמב"ם [כב ג, ציינו הגר"א עה"ג] כת' בפנויה. וביארו דהכריזו כדי לביישה. [וגרס בענין אחר].

בעלה בעיר, פתח פתוח

בעלה בעיר. הרמב"ם [כב יב] ביאר שאימת בעלה עליה. והבינת אדם [קכו יז (כז)] ביאר הטעם שהיא יראה שיבוא הבעל וימצא שהיא מתיחדת עם איש, וע"י היחוד יחשוד בה, ושמא יחקור אותה ויוודע לו. [ומש"ה בליבו גס בה, לא יחוש הבעל לחשוד.

והבינת אדם [שם] כת' דהיכא שבעלה נותן לה רשות ללכת לבית פלוני¹⁶ ודאי חיישינן משום יחוד, דאף שיהיה הדלת מסוגר והיא תזנה הבעל לא יחשוד. ומש"ה אין שייך אימת

8 [ואסורה מחמת רגליים לדבר. דאף לענין זה אמרי' בסוגיין דאין אוסרין על היחוד].

9 והביא כן מדברי התוס' [כתוב' יג]. דאסור בנואף, איירי באומרת טמאה אני, ונואף הוה רגליים לדבר ומש"ה נאמנת.

10 וכת' דהיינו עדי טומאה ממש, שיראו כמנאפים או כמכחול בשפופרת. אא"כ בעלה מודה שאסור עליו והודאתו עדיפא מעדים.

11 [וצ"ב דלא מצאנו מ"ד כזה].

12 דמבואר בסוגיין דמותר. ולענין סוטה לא משתמט בשום מקום שלא יחשב סוטה בבעלה בעיר.

13 ותוס' [יבמות לח:] כת' דהיכא דהמים בודקים אותה לא נחשב עוברת על דת להפסיד כתובתה. ובפשוטו כוונתם דלא גרמה לעצמה ליאסר. אבל לשון התוס' דאף אין בזה משום עוברת ע"ד. [וע' משנ"ל שם וחזו"א עט כז]. והבינת מאיר [הו' בפתחת קטו יא] ביאר דלא נחשב 'יחוד', שמתייחדת במקום שיש רואים.

14 ויל"ד האם צריך טענת ברי. ובפשוטו הלשון אין אוסרין, אפי' אינה טוענת.

15 לכאור' הוה לעז בעלמא. דאף אילו זינתה, רוב בעילות אחר הבעל. וטפי שייך לעז על הבעל דאסורה עליו. [ואפשר דהחשש לעז דפגם בני סוטה].

16 [ולנעול את הדלת].

בעלה. אבל בשו"ת הרדב"ז [ג רפא] התיר בעלה בעיר במקום עבודתה בבית ישמעאלים.

בעיר. הבינת אדם כת' דבעלה בעיר מהני דוקא בביתה [שיש חשש שהבעל יבוא וימצאנה]. אבל אם הולכת למקום אחר בעיר ל"ש מסתפי השתא אתי, דהבעל אינו יודע היכן היא. אבל החיד"א [שירי ברכה] התיר אף בלאו הכי. וכן הביאו דהחזו"א הקיל דכל שהוא בעיר שייך אימתו עליה.

והב"ש [כב כב] נקט דאף אשתו בעיר מותר [כדאמר' פ: אשתו משמרתו]. אבל במאירי [פ:]: ועוד ראשונים מבואר דאשתו דוקא עמו ממש.

והאחרונים [יעב"ץ, או"ש איסור' כב יב ועוד] הביאו דאפי' בעלה סומא מהני בעלה בעיר. דהא רב יוסף היה סומא [כדלע' לא]. והיעב"ץ כת' לדחות דשמא מעשה זה היה קודם שהיה סומא.

תוד"ה בעלה. פ"ה אין חוששין להלקות¹⁷. צ"ב כיון דסברת מירתת ל"מ להתיר, א"כ עבר באיסור יחוד ואמאי אין מלקין. וכה"ק הט"ז דאין חילוק בין איסור להכאה חוץ מא"א. וכת' דרש"י נקט להלקותו לרבותא.

והחזו"א [בסו"ס אבי עזרי] כת' לא אמרו חכמים דמותר להתייחד לכתחילה, ואע"ג דאיסור ליכא אינו מידה נכונה. ואין כאן עבירה, אלא הרחקה בעלמא.

והאבי עזרי תי' דאיסור יחוד דאור' הוה איסור עצמי¹⁸. ואף דבעלה בעיר מהני דמירתת, וליכא חשש איסורא, מ"מ עוברת באיסור דאורי' של יחוד. [ואיסור יחוד דאורי' הוה דין. ואילו בעלה בעיר מהני להיכא דליכא יחוד דאורי', וחכמים חששו משום איסור].

בא"ד וקשה דא"כ מאי פריך בסמוך כו' שקולו דרגא וכו'. הפנ"י תי' דהתם לא היה יחוד [דרב ביבי היה בעליה], אלא לקח הסולם שלא יבואו להתייחד. וקו' הגמ' דכיון דבעלה בעיר לא חמיר כ"כ, וליכא חשש איסורא. א"כ אמאי החמיר שלא יבואו לידי יחוד¹⁹. והאבי עזרי ביאר [ע"פ הנ"ל] דהתם בסולם ליכא השתא 'יחוד', אלא חשש שיבואו לידי יחוד. ומש"ה מהני בעלה בעיר לענין חשש זו.

והב"ח [כב] חשש לדעת רש"י. והבינת אדם [קכו כז] החמיר ביחוד דאוריית', עם אשה א'. אבל עם ב' נשים יש להקל.

פתח פתוח לרה"ר. הבית מאיר [בשו"ת רע"א ק] כת' דבעי' פתוח דוקא, הא סתום ואפי' אינו נעול במנעול הוה יחוד²⁰. אך הביא ס' היראה לר' יונה דדוקא סגור במפתח או במנעול. ועוד הביא לשון שו"ת הרשב"א [א אלף רנא] דהגפת דלתות אין זה יחוד עד שיהא הבית נעול במנעול. אך הביא דהב"י גרס דאינו דבר מכוער, אבל יש בזה איסור יחוד.

אבל בפתחו"ת [כב ח] הביא דהרדב"ז [א קכא] הביא את שו"ת הרשב"א כמו שהוא לפנינו. [וע"ע ח' הרד"ל שדן בזה].

וכן העזר מקודש נסתפק אי בעי נגלה בעליל לעין כל עובר. ונסתפק דשמא מירתת שיפתחו את הדלת, אך דן דבזמן שפותחים את הדלת יכול לישמט לאיזה פינה. וכת' דביחוד בעלמא לא פלוג לחלק האם יכול לישמט.

והבנין ציון [קלה] כת' דלא תלי אי נעול, אלא אי חוששין שיתכן שיכנסו בני אדם²¹. אך הביאו דהחזו"א במכתב הקיל כל שאינו נעול.

לרה"ב. החכמ"א [קכו ז, ה' בפתח"ת י] נסתפק פתוח לחצר שמצויין ג' בנ"א. וע"ע עזר מקודש ובאחרונים.

והבאר היטב [כב ט] הביא כנה"ג דהיינו דוקא ביום, ובלילה בשעות שבנ"א עוברים ושבים. אבל בשעה

17 והתוס' רא"ש הביא יש ספרים דגרסי בעלה בעיר אין חוששין לה, פתח פתוח אין בו משום יחוד [משמע כרש"י דבזה הוה היתר, ובזה רק אין מלקין]. והתוס' רא"ש כת' דמ"מ חדא מילתא היא.

18 והחזו"א השיג דלשון הרמב"ם דבר זה גורם לגילוי עריות.

19 והבינת אדם [שם] כת' דבסוגיין משמע דסילקו את הסולם, שלא יביאו. ואי אמרת דהוה יחוד דאורייתא יש לגזור שמא יביאו סולם. אבל היכא דבעלה בעיר אינו יחוד דאוריית', ומש"ה ל"ש לגזור אטו יחוד. [ונקט דבעלה בעיר הוה יחוד דרבנן. היפך סברת האבי עזרי].

20 והביא דכן משמע [בסמוך] מבפנים מבחוץ, ומה חשש יחוד בדבר, דבדאי אינו יכול לנעול. אלא ודאי משמע דדלת סגור הוה יחוד.

21 ולפ"ז גדר 'יחוד' הוא מקום דמירתת. [ויל"ד היכא דסבורין שיכולים ליכנס, ובאמת אינם יכולים ליכנס. או להיפך. האם יש בזה משום יחוד וצריכים להפרישם].

שמצויין בבתיאם, ל"מ פתוח לרה"ר. אבל הברכ"י [כב י] הביא דבתוס' [שבת יג.] מבואר דפלטין בן ליש נתייחד עם פתח פתוח לרה"ר. ואף בלילה.

שקולו דרגא מתותי ביבי. החזר"א [לד ב] הק' ניחוש שהיא תעמיד הסולם ותעלה עליו. והחזר"א נסתפק [כשא' בפנים וא' בחוץ] האם מהני שהאשה נועלת, דעיקר חשש יחוד שהוא יפתה אותה. [וסיים וצ"ע].

וגייסא בה. האחרונים חקרו האם הטעם דאף אם הבעל ימצאם ביחוד, לא יחשוד בהם [וכ"כ הבינת אדם הנ"ל]. או דכיון דגייסי חיישי' טפי לאיסורא [וכן נקט החיד"א]²².

ור' ירוחם הביא בשם הרמ"ה דגייסה ל"מ פתח פתוח לרה"ר²³. וכ"ד הט"ז [ח] וחלק"מ [יג]. והמגי' לס"ז חלק והתיר²⁴.

אמר רב כהנא וכו' אנשים מבפנים ונשים מבחוץ²⁵ חוששין משום יחוד. פרש"י חוששין שמא יצא א' מהם ויתייחד עם הנשים. משמע דאף קודם שיצא אסור. שחוששין שיבואו לידי יחוד. אבל לשון הרמב"ם [כב ח] ופירש איש לבין הנשים, אסורין משום יחוד. משמע דרך משעה שפירש עבר איסור.

ולדעת רש"י אנשים מבחוץ ונשים מבפנים, אין חוששין, דאין להם דרך לפנים. [ובזה הברייתא פליג דחוששין]. אבל לדעת הרמב"ם צ"ב מה סברא שאין בזה משום יחוד, היכא דפירש איש לנכנס בין הנשים.

והחזר"א [לד א] ביאר [ע"ד דעת רש"י] דכיון דיכול לצאת חשיב יחוד²⁶, ואפי' שדעתו ליזהר שלא לצאת עד שיצאו הנשים. [ולא משום שיצטרך לצאת, שהרי יכולים להמתין עד שיצאו כל הנשים]. וביאר דכיון דפתח לחוץ חשיב הכל כחדר א'. אבל גרע מחדר א' דאין חבירו משמרו.

ולבריייתא אסור אף בנשים מבפנים, דחיישינן שהאיש יכנס.

והחזר"א נסתפק היכא שאין פנימי וחיצון, במקום דיש איש א' בחדר זה ואשה א' בחדר זה ויש פתח ביניהם²⁷. [ואף דדרך החצר לא חיישינן שיכנסו זל"ז, היכא דיש פתח י"ל דתקיף יצרה טפין]. וכת' ד"ל דאף לתנא דבריייתא דאסור, היינו משום דכיון דיש להם דרך על זה חשיב חדר א'. וכת' דנראה דאין לנו כח לאסור, כיון דלא הוזכר בגמ'. ואין זה בכלל דברי אביי אגן נעבד לחומרא. [עעש סק"ד].

שם. תוס' [לק' פב.] הביאו דמבואר כאן דאסור להתייחד אפי' עם כמה נשים [ודלא כדעת רש"י דדוקא ב' אסור]. והחלק"מ תי' דלרש"י איירי הכא במי שעסקו עם הנשים. והט"ז [כב ח] כת' דהכא איירי לענין לגור כן בקביעות, דחיישי' שמא ישארו בענין זה ב' נשים, והאיש יכנס אצלם²⁸.

במתניתא תנא איפכא וכו'. פרש"י דנשים בחוץ, אם א' יוצא לבין הנשים אין זה יחוד, דמיסתפי שמא יצא א' מהן. והריטב"א הוסיף דהוה כפתח פתוח לרה"ר²⁹. [אבל לרב כהנא לא חשיב פתוח לרה"ר. ויל"ד במה פליגי].

רמא קלא נורא בי עמרם וכו'. המהרש"א [ח"א] כת' דהוא נתכוון לאש של יצה"ר³⁰, דודאי לא הוציא ר' עמרם חסידא שקר מפיו. והרמ"ה גרס כן להדיא בגמ'.

דף פא:

כמה שני דפריש. האחרונים [יעב"ץ, הג' רד"ל] דנו לפרש האם לא היה לו כח [וע"י היצר הרע נתחדש לו

22 והאחרונים דנו אי אף בפרוץ בעריות אסור בבעלה בעיר. [וכן דנו בעסקו עם נשים].

23 והרמ"ה [הנדמ"ח] כת' דהיכא דגייסה ליכא צד היתר אלא ב' כשרים. [ומשמע דאף שומר א' ל"מ. וצ"ע. וע"ע בע"ב].

24 והביא מתוס' [שבת יג:] דפלטין בן לייש שנתייחד ע"י דפתח פתוח לרה"ר, ואף דהיתה מקודשת לו ואשתו, וסתמא דגייס בה.

25 ויל"ד אמאי לא חששו בערבוביה והסתכלות דרך הליכתו דרך הנשים [ע"ד הא דא' סוכה נב.]. ואפשר דהיה חדר גדול וכדו'.

26 ומשמע בחזר"א דנחשב כחדר א'. ולא רק גזירה אטו שמא יתייחד.

27 וכת' ד"ל דגרע מפנימי לרב כהנא דמותר, כיון שיש כמה בנ"א, כשיבוא ליכנס לחדר האשה חבירו חושדו.

28 [ולפ"ז משמע דהיכא דלא נכנס אצלם לא חשיב יחוד. והוה איסור לגור באופן זה, שמא יבואו לידי יחוד].

29 והחזר"א [שם] כת' דאף דבידו לנעול לא חיישינן שינעל.

30 והמצפ"א ציין רש"י [שבת קנו.] שמזל כוכב נוגה מביא זנות, דאיתיליד ביה נורא. ופרש"י דאש תלוי באותו מזל, יצר של תשמיש בוער כתנור.

כח], או משום שהיתה מוחלת. או אף בלא"ה זקן אינו חייב בעונה.

סליק קיטיב בגוויה. פרש"י להמית את עצמו. נח' האחרונים האם מותר לאבד עצמו מדעת משום תיקוני תשובה.

ובשר'ת בית אפרים [י"ד עו] הביא מכאן וכמה מדרשים דמותר. אבל המהר"ש יפה [יפה תואר על מדרש רבה בראשית סה] כת' דאסור, וכל הנהו עובדי דשהזכרו עשו שלא כדין. [וע"ע שבות יעקב ב קיא, וזרע אמת א פט].

והברכי יוסף [י"ד שמה הו' ברע"א ופתח"ת שם] כת' דאף דאיסורא עבד, מ"מ אינו בכלל מאבד עצמו לדעת. ומתאבלין עליו.

והשיטמ"ק [כתובות קג:]: כ' בשם ר' קלונימוס דמי שחילל שבת, שדינו בסקילה, ראוי שקיים בעצמו דין ד' מיתות. [וע"ש חי' המהר"ט].

והר"ל כ' דלא שייך להא להיכא דמוסר עצמו להנצל מעבירה [כדלעיל לט: ומ, ע' מש"כ שם], אבל הכא כבר עבר. [וע"ע ריטב"א ע"ז יח].

ומה מי שנתכוון לאכול בשר חזיר וכו' צריך כפרה וסליחה וכו' ועלה בידו בשר חזיר על א' כמה וכמה. והמפרשים הק' דמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה [וכדלע' לט: ומ]. ויש שדנו דכיון דעשה מעשה ע"פ, יש עונש על המחשבה.

והגר"ז [נזיר כג.] דייק מהרמב"ם [גדרים יב יח] דהיה ראוי ללקות על שנתכוון לאכול בשר חזיר. דנחשב מעשה איסור, ולא רק מחשבת זדון.

יחוד עם אחותו

אר"י א"ר אסי מתייחד עם אחותו וכו'. פרש"י דלא תקיף יצריה עליהו, דאהנו אנשי כנה"ג דלא מגרי בקרובותא. והתוס' רא"ש הק' ד'יחוד עריות דאורי', והאיך עקרוהו אנשי כנה"ג. ות' בשם ר' אלחנן דאף מדאורי' מותר להתייחד עם אמו, וכדדריש' [לע' פ:]. דהיצר אינו שולט במקום שיצא משם, וכדאי' [סנהד' קג גבי אמו]. וילפי' דהא בהא תלי. [ומש"ה כיון דבטל היצר, אף כל הקרובים דינם כמו אמו].

[ויל"ד עד"ז סברת רבנן [פב]. דלא נחשדו על הבהמה ומשכב זכור הוה סברא בדאורייתא, ועי"ז הותר להתייחד. אמנם אילו יש מקום דחשידי, אסורין מדאורייתא ביחוד. ואינו גזירה חדשה].

עם אחותו. הרש"ש כת' דלמש"כ רש"י [והתוס' רא"ש] דהוא משום דלא תקיף יצרה, ה"ה שאר קרובות. ונקט אחותו לרבותא דמותר להתייחד דוקא לפרקים, ולא בתמידות. אפ"ה יחוד לפרקים הוא דשרי אבל לא בתמידות. ובזה א"ש מה שלגלג אותו תלמיד על ר"ט שלא רצה להתייחד עם כלתו. ומבואר ברש"ש דאף כלתו, דהוה ע"י אישות מותר להתייחד. אבל העזר מקודש [ר"ס כב] נסתפק ביחוד שאר קרובות [חוץ מאחותו]. וכת' דאהנו ליציה"ר שלא יתגרה קרובות טפי משאר נשים. אבל עכ"פ צריך שמירה כמו אחרים.

מתייחד עם אחותו, ודר עם אמו וכו'. פרש"י דבאחותו מותר רק לפרקים. והאחרונים דנו דשיעור דירת קבע הוא ל' יום³. וע"ע בפוסקים.

והצפנת פענח [איסור"ב כא ד] דן דעיקר איסור יחוד דאורייתא הוא לדור דרך קביעות, ובזה ילפי' דבן מתייחד [וודר] עם אמו. ורבנן אסרו יחוד בעלמא⁴. וגבי אחותו התירו איסור דרבנן⁵. [אמנם בדברי התוס' רא"ש [הנ"ל] מבואר דהתירו יחוד דאורי' באחותו. וכן סתימת שאר ראשונים דעצם היחוד דאורי'].

כי אמריתה קמיה דשמואל אמר אסור להתייחד עם כל עריות שבתורה וכו' תנן מתייחד עם אמו ועם בתו וכו' תנאי היא. התוס' הרא"ש הק' דדרשי' [לע' פ:]: דמותר להתייחד עם

1 [ויל"ד עפ"ז במי שחשוד על קרובותיו, יחזור איסור יחוד דאורייתא].

2 [אף שהיא קרובה טפי, ראשון בראשון כאב עם בתו ובן עם אמו].

3 והפוסקים דנו האם הוה צורת דירת קבע, או יחוד בקבע. ונפק"מ היכא דגרים יחד בקביעות עם ההורים, ונשארו יחד כמה ימים.

4 [והביא דמבואר ברש"י [סוטה כה]. דאשה שמתייחדת עוברת בדת יהודית, דנחשב פריצות. והק' דכיון דעוברת באיסור דאורייתא הוה דת תורה].

5 וכ"כ החקרי לב [יז] ד'יחוד דאורי' הוה דרך דירה. ובזה י"שב קו' התוס' רא"ש, דלא עקרו חכמים את הדאורי'.

אמו [אף מדאור], וכי ל"ל הך דרשא. וכ"ת דפליג רק בשאר עריות, א"כ האיך הק' עליו מהמשנה, דקאי רק אאמו ובתו דמותרין מדאור⁶. [ועוד הביאו האחרונים דר' מאיר בסמוך החמיר בבתו]. ותי' דשמואל מודה דמדאור' מותר, וס"ל דגזרו רבנן.

הרמב"ם [כב א] פסק דמותר להתייחד האב עם בתו ואם עם בנה. והר"ן ביאר דהלכה כסתם משנה. והרא"ש הביא בשם **תוס'** דהלכה כר' אסי, דגדול משמואל⁷. ואע"ג דכל הנך אמוראי [בסמוך] החמירו, י"ל דהחמירו על עצמן. וסיים דהחמיר תבוא עליו ברכה. והסמ"ג [הו' בשלט"ג] הביא דהר"ץ פסק כשמואל דהחמיר מדרבנן.

ובס' **היראה** [לר' יונה] כת' דלא להתייחד אפי' אם בתו ואחותו. ויל"ד האם כוונתו למידת חסידות⁸, או דפסק כשמואל. [ור' יונה שם סיים וטוב ליזהר אפי' פתח פתוח לרה"ר עם אשה א"י].

אבל **הב"ש** [כב א] דייק דהרמב"ם השמיט הא דמותר להתייחד עם אחותו. וכת' דאפשר דק"ל כר' אסי רק במה דתנן כוותיה. ומותר רק בבתו ולא באחותו. [והמשנ"ל [סוטה א ג] חלק].

ובהג' **הרד"ל** כת' לפרש דהמשנה איירי בדירת קבע, ומש"ה נקט דוקא בתו. ואחותו אסור להתייחד דרך דירה. וכת' דאף שמואל שאסר בבהמה היינו דרך קביעות⁹. אבל אין איסור בבהמה עומדת לפניו ארעי.

אין מתייחד עמהם אלא בעדים. **הרד"ל** הק' אמאי צריך ב' עדים, ולא סגי בשומר בעלמא. [וכדתנן גיטין עג.] לא תתייחד עמו אלא בפני עדים, אפי' ע"פ עבד ושפחה. והרש"ש כת' דעדים לאו דוקא, וכמו בגיטין שם.

והרד"ל ציין דהגר"א [כג ט] הביא דתנא דבי אליהו פליג [אמשנה בגיטין], ואסור להתייחד אא"כ יש עדות¹⁰. והגר"א ציין דהגמ' שלנו מבואר דאפי' ב' יבמות ואשה ותינוקת, מהני להיות שומרים. [דמהני הא דמירתת וירא מפניהם].

הזהירו בי מפני כלתי. **הרש"ש** [הנ"ל] הביא דאף כלתו [ושאר קרובות דרך אישות] מותר לתנא דמתני'. והאחרונים תמהו בזה, דלכאור' דרך אישות מתגרי יצה"ר. והעירו דלפ"ז התלמיד זלזל בעיקר איסור יחוד. ויש שדנו דאיירי בבעלה בעיר.

תוד"ה אבי. חומרא בעלמא קא עבדי, דק"ל כרבנן דלא נחשדו. והר"ן נסתפק דאף לר' יהודה י"ל דרועה שאני.

ובהג' **יעב"ץ** כת' דילמא החמירו משום דכל הגדול מחבירו יצור גדול.

אמר רבא מתייחד אדם עם שתי יבמות וכו'¹¹. **פרש"י** ששונאות זא"ז. וכמו שאינן נאמנות להעיד שמת בעלה [יבמות קיז]. דחיישי' שמקלקלת אותה. ואף דהתם הוה לחומרא, הכא מהני לקולא. והפתיחות [כב יא] הביא בשם **ס' זכור לאברהם** דחמותה הבאה לאחר מכן ל"מ להיות שומר, דהוה ספק בגמ' יבמות שם, והכא לחומרא.

ותינוקת וכו' ואין מוסרת עצמה לביאה¹². האחרונים הוכיחו מכאן דעיקר החשש יחוד משום פיתוי, ולא משום אונס.

ובפשוטו מבואר דכל הני מהני להחשב שומר אף על שאר נשים. אמנם יש **פוסקים** [הו' לע'] דקרובות

6 וביאר דאף בתו כיון דיצאת ממנו דמי לאמו, ומותרת מדאורי'. ומ"מ כת' **התוס'** **הרא"ש** וכ"ת דס"ל דרך אמו מותר, וקו' הגמ' מבתו. מ"מ ה"ל לתרץ דמודה שבתו אסור.

7 ובתוס' **הרא"ש** כת' דאין להקל משום דשמואל גזר רק מדרבנן [וכנ"ל], דהא [עיקר] יחוד דאורייתא.

8 [עפ"ז יל"ד דמש"ה אסר דוקא סגור במנעול, דהוה יחוד גמור. אבל בעריות יש להחמיר אפי' סגור. וצריך לדקדק לשונו שם].

9 ומשמע דא"צ ליזהר עם ב' בפתח פתוח לרה"ר. [ולצד דב' נשים הוה מדרבנן, י"ל דבזה לא החמיר הך חומרא].

10 והביא דהא המשנה דר' יהודה איירי דוקא ברועה. [אמנם הר"ן כת' לדחות דאין ראייה מהמשנה דלא כשמואל].

11 והרד"ל תמה דהגר"א לא ציין ברייתא זו.

12 והאחרונים דנו בזה"ז דלא נהגו לייבם, א"כ אינה חוששת מזה. או דאמר' לא פלוג [ע' ס' הערות].

13 **הפתיחות** [כב יב] הביא דהיינו עד בת ט'.

מחפות, ומהני רק להתירן זל"ז. אמנם הרמב"ן [כתובות כז:] כת' להדיא דמהני להחשב שומר, דאינו בועל בפני אינשי.

וזה וזה כדי שיהיו שדים נכונים וכו'. פרש"י הבאת שערות, ולל"ק מבת תשע שנים¹⁴. והתוס' ר"ד חלק דאין נר' שיהיו שדים נכונים לבת ט' שנים. ועד"ז הק' הרא"ש [תוס' רא"ש ובפסקים] דלא מצאנו גבול זה בתניוקת. והרא"ש גרס דקאי רק אל"ב, בן י"ב.

שקליה לבת ברתיה אותבוה בכנפיה וכו'. בפשוטו היינו שהושיב בחיקו. והמשנ"ל [סוטה א ג] כת' דאותביה בכנפיה הוה כחיבוק ונישוק. והתוס' ר"ה"ז כת' שישן עמה בקירוב בשר, שהניחה תחת בגדי מיטתו¹⁵. וכ"פ הב"ח [כא] דאף בתו מותר בקירוב בשר, וכדאי' במעשה זו. דבתו ובת בתו שווים. אבל הר"ן כת' דלא איירי בישן עמה בקירוב בשר, דלא הותר קירוב בשר אלא בביתו, ולא בבית בתו¹⁶.

והב"ש [כא יד] כת' דלדעת הב"ח בזה נח' ר' חסדא ורב אחא האם בבית בתו יש איסור אין משתמשים באשה. וק"ל כר' אחא דהכל לשם שמים, ובת בתו מותר. דמסתמא כוונתו לחיבת קורבא.

והרד"ל הביא ממס' שמחות [יג] דכל הישן עמו בחייו נקבר עמו במותו, וגרסי' דאשה נקברת עם בן בנה. וה"ה איש עם בתו.

לא סבר לה מר שמקדשה. פרש"י ויש לו להתרחק מאשת איש. והתוס' ר"ד הק' דמאי אולמי איסור אשת איש מאיסור בת בנו [צ"ל בת בתו]. והפנ"י תי' דאיכא דשמע שמקודשת, ולא ידע שהיא בת בתו¹⁷. והתוס' ר"ד כת' דכיון שהיא מקודשת כגדולה דמאי כבר, ואסור לנהוג בה מעשה קטנה להושיבה בחיקו. והתוס' ר"ה"ז כת' דכיון דמקדשה יש צד טעם ביהא.

והר"ף כת' [על דין המשנה דישן עם בתו בקירוב בשר] אמר רבא לא אמרן אלא דמקדשה, אבל לא מקדשה לית לן בה. משמע דאפי' בושה לעמוד לפניו ערומה. והרא"ש והר"ן כת' דהיה לו גירסא אחרת. והק' דבמעשה דרב אדא משמע דאף בלא מקדשה אסור¹⁸. והר"ן הוסיף דע"כ הך מעשה לא היה בקירוב בשר, דבבת בתו לא הותר בקירוב בשר [ע' לע'].

והב"ש [כא יד] כ' דמקודשת אסור אפי' קטנה ממש. דלא השיב לו ע"ז, אלא דלאו אדעתיה שהיתה מקודשת. [וכקו' הראשונים לרי"ף]. והמשנ"ל [שם] כת' דרך חיבוק ונישוק אסור במקודשת. אבל יחוד מותר.

עברת לך אדרב וכו' אסור לקדש בתו כשהיא קטנה וכו'. המרדכי [כתובות קעט] נסתפק אי ק"ל בהא כרב, דכמה אמוראים לא חששו לזה. [אבל תוס' לע' מא. משמע דפסק כן]. והרמב"ם [אישות ג יט, ושו"ע לז ח] כת' דמצוות חכמים שלא יקדש כשהיא קטנה, עד שתאמר בפלוני אני רוצה. והב"ש [לז יא] כ' דלרב הוה איסור גמור, ולא ק"ל כוותיה, אלא למצווה בעלמא. ויש פוסקים דנקטו דדעת הרמב"ם דאף לרב הוה מצווה בעלמא. ומש"ה כשיש טעם מיוחד מותר. [וע' תוס' לע' מא.].

דאמר שמואל אין משתמשים באשה. פרש"י [לע' ע.] שלא ילמדנה להיות רגילה בין האנשים. והרמב"ם [כא ה] כת' דאסור להשתמש באשה שמא יבוא לידי הרהור, ודוקא בשימוש רחיצת ידיו ורגליו והצעת המטה. שהוא מעשה חיבה.

דף פב.

הכל לשם שמים. הריטב"א כת' כפי מה שאדם מכיר את עצמו אם ראוי לעשות הרחקה. ואפי' להסתכל בבגדי צבעונין של אשה אסור [כדאי' ע"ז כ:]. ואם מכיר עצמו שיצרו נכנע וכפוף לו, ואין

14 ובגליוני הש"ס ציין שו"ת מהר"י מינץ [יג] דבת ט' שנים שהביאה שערות ושדים, יש לחוש לסוברים שתחשב גדולה, ואינה ממאנת.

15 והב"ש [כא יד] כת' דלשכב בחיקו דמי לקירוב בשר.

16 והפתחת [קעח י] דייק מדברי הנוב"י [ת אה"ע יח] דאסור להתייחד עם בתו או בת בנו.

17 ועד"ז י"ל דבאיסור יחוד קרובים הותר בת בתו. אבל לא פלוג לאסור כל אשת איש.

18 [ואפשר דהר"ף גרס דזהו מסקנת הגמ'].

1 משמע דוקא יודע ומכיר בעצמו. אבל תוס' משמע דהמנהג להקל בכל אופן. [והמהרש"ל לטור כ' דת"ח

מעלה טינא כלל מותר לו להסתכל ולדבר עם הערוה ולשאול בשלום אשה. והביא דר' יוחנן [במ פד. וברכות כ.] יתב אשערי טבילה ולא חייש ליצר הרע, ור' אמי [ר' אבהו] [כתובות יז.] דנפקי ליה אמהתא דבי קיסר. וכמה רבנן דמשתעי בהדי הנהו מטרונאיתא.²

והריטב"א סיים אלא שאין ראוי להקל בזה אלא לחסיד גדול שמכיר ביצרו, ולא כל ת"ח בטוחין ביצרו, כדחזינן בשמעתין בכל הנך עובדי.

תוד"ה הכל. וע"ז אנו סומכים השתא שאנו משתמשים בא"א. [הו' ברמ"א כא ה.]. והפוסקים [בי"ש יא] ביארו דוקא לעשות נחת לאביה ואמה וכדו.³

ר"י אומר לא ישנו ב' רווקים בטלית א', וחכמים מתיירין. דלא נחשדו על משכב זכור. הרמ"ה כת' דרבנן מתירים. ודוקא קשורין מתניהם. והוסיף דבדוכתי דחשידי אמשכב זכר אסור. [אמנם החלק"מ ובי"ש כד החמירו שלא לשכב יחד. וצ"ב דק"ל כת"ק].

לא ילמד רווק סופרים, משום אמהתא דינוקי. הרמב"ם [כב יג, וש"ע כב כ] כת' דנמצא מתגרה בנשים.

והפוסקים [בי"ש כב כ] כת' דלמסקנא אין חילוק בין ללמד זכרים או נקבות, וכן אשה לא תלמד עם ילדים או ילדות.

ובתוס' ריה"ז כת' דה"מ תינוקות. אבל בגדולים ל"ש אבהתא ואמהתא ומותר. [והפוסקים דנו אי תלי לפי המציאות בפועל, או דנקבעו שיעורין בגזירות]. [והאחרונים האריכו בצדדי היתר בל"ז].

משום אבהתא דינוקי. הרמב"ם [שם] כת' מפני אבותיהם ונמצאו מתייחדים עמה. והבי"ש [כב כא, ושאר פוסקים] ביאר דגבי איש נקט מתגרה בנשים. וטעם זה ל"ש באשה, אלא משום יחוד.

והכס"מ [ת"ת ב ד] כת' באשה לא סגי בנשואה, דאין דרך האיש להיות תמיד בביתו. ודוקא אשה רגילה להיות תמיד בביתה. [ולפ"ז משמע דוקא ללמד בביתו]. והחלק"מ [כב כא] כת' דגבי אשה הוה חשש יחוד [כל שאין בעלה בעיר⁵], אבל גבי איש הטעם משום גירוי, וכיון דיש לו אשה ופת בסלו לא חששו.

ובהג"ה הרד"ל הק' דנימא דהינוקי הוה שומרים. וכת' דשמא כיון דגייסי חיישינן שילכו למקום שהתינוק לא יראה. א"נ כיון דאימת רבן עליהן לא חשיבי שומרים.

איבע"ל מי שאין לו אשה כלל, א"ד בשאינה שרויה אצלו. פרש"י דלב' הצדדים ר"א מחמיר מת"ק. דלת"ק דוקא שלא נשא מעולם, ולר"א אף דהשתא אין לו אשה. [והרי"ף השמיט ספק זה. ולכאו' משום דפסק כת"ק].

והרמב"ם [כב יג] פסק דמי שאין לו אשה לא ילמד תינוקות וכו' ואי"צ שתהא אשתו שרויה עמו בבית הספר, אלא היא בביתה והוא מלמד במקומו. והנו"כ נתקשו דאי פסק כר"א, א"כ אף אינה שרויה אצלו. ואי כת"ק דוקא רווק. [בפיה"מ פסק כת"ק]. וה"ה כת' דפסק כת"ק, דשקלו וטרו אליבי⁶. ועוד כת' ד"ל דכיון דר"א מתיר רק שרוי אצלו, אף לת"ק בעי שיהא לו אשה.

אינה שרויה אצלו. התוס' ריה"ז כת' מסתבר דאם הוא בעיר א' ללמד, והניח אשתו בעיר אחרת אסור, דהא אין לו אשה כאן.

תוד"ה לא יתייחד. פ"ה אפי' אם נשים הרבה. [וע' מש"כ בזה לע' פ:]. ותוס' פי' אפי' אשתו עמו. והרמב"ן כת' דאפי' עם ב' אנשים, דגריע מפרוץ סתם [דאסור לע' פ:], אלא

ראוי להחמיר. והב"ח כת' דהמנהג להקל אף לת"ח.

2 [ולפ"ז משמע דכל דיבור, ואפי' לצורך, אסור בלא"ה].

3 ואפשר דהיינו דוקא בדברי חיבה [וכפסק הש"ע דדוקא רחיצת פנים. אבל תוס' איירי כדעת רש"י בשימוש בעלמא, וכל שהוא לשם מלאכתו חשיב לשם שמים.

4 בהג"ה הרד"ל כ' דר' יהודה הוצרך לזה, דאי' [סנהד' כ.] שבדורו של ר' יהודה היו ו' תלמידים מתכסים בטלית א', ועוסקין בתורה. קמ"ל דליושן ב' אסור. וכת' דאפשר דג' שרי. [וכת' דלדעת הראב"ד דבשינה חמיר אפשר דבעי ד'].
5 ולפ"ז בעלה בעיר אין חשש. וע' בי"ש [כב] ושאר פוסקים.

6 וכ"כ הכס"מ [ת"ת ב ד].

דהוא חשוד על העריות.

ודעת הר"ש אלגאזי [ס' שמחת יו"ט] דעסקו עם נשים אסור אפי' להתייחד עם אשה שבעלה בעיר. וכמו גבי פרוץ. ועוד דנו האחרונים היכא דפתח פתוח לרה"ר.⁷ [אמנם שאר אחרונים הקילו בכ"ז].

אבל הרמב"ם [כב כב ח, ובפיה"מ] כת' דאפי' מי שמלאכתו, אסור להתייחד. [ואיירי ביחוד גמור]. וכ"כ הרא"ש [ותוס' הרא"ש בשם ר"ח] דס"ד דראוי להתיר להם משום יותר משום דעבדתי טריד⁸ או משום דאינו יכול ליזהר⁹. קמ"ל דאסור.

והרמב"ם סיים כיצד יעשה יתעסק עמהן כשאשתו עמו¹⁰, או יפנה למלאכה אחרת.

לא ילמד בנו אומנות נשים. הרמ"ה כת' שמא יבוא לידי יחוד.

אומנות נקיה וקלה. הערוך [הו' בתוי"ט] פי' נקיה מגזל, וקלה שאין בה חסרון כיס.

ויתפלל וכו'. ובגמ' [נדה ע:]: מה יעשה אדם ויתעשר, ירבה בסחורה וישא ויתן באמונה. הרבה עשו כן ולא הועילו, אלא יבקש רחמים ממי שהעושר שלו. [והגר"א מחק ירבה בסחורה, ותלי רק בישא ויתן באמונה].

תוד"ה אלא הכל לפי זכותו. במזל [כדאי' מ"ק כח.¹¹]. והתוס' רא"ש כת' כלומר שזכה להיות מזל טוב¹². וכת' ומיהו איכא למימר דפעמים משתנה מזלו ע"י זכות [וכמ"ש תוס' שבת קנו, יבמות נ. ועוד]. וע"ע מהרש"א ותוי"ט.

אלא שהורעתי מעשי וקפחתי פרנסתי. והפנ"י כת' דיל"פ דקאי אחטא אדם הראשון, דהיה פרנסה מוכנת לו, וכיון דחטא נגזר עליו [בראשית ג יז] בעצבון תאכלנה, וקוץ ודורדר תצמיח, בזעת אפיק תאכל לחם. וכת' דע"ל דקאי איחידים, דאילו עושה רצונו של מקום מלאכתו נעשית ע"י אחרים. [וע"ע מהרש"א ח"א].

ספן¹³. התוס' רא"ש כת' דל"ג ספן, דאין זה אומנות לסטיאות. אך הביא דבתוספתא גרס לה, וי"ל דאין קצבה לשכרו, ופעמים יטול יותר מהראוי. [ועד"ז כ' הרמ"ה לפרש אומניות אלו].

ר' יהודה אומר משמו. [משום אבא גוריה]. התוס' רא"ש כת' שבא לחלוק על אבא גוריון [בדעת אבא גוריה], דקרי להו אומנות לסטיות, ואיהו קרי להו כשרים וחסידיים. אבל הרמ"ה כת' דהתנא לעיל דלא ילמד בנו גמל, חייש למיעוטא כר' מאיר¹⁴.

והגמלין רובן כשרים. אבל בגמ' [נדה יד.]. אי' דרובי גמלים כולם רשעים¹⁵, ותוס' [שם, ותוס' רא"ש כאן] פי' דבמשנה כאן איירי שנותנים סחורה על הגמלים והולכין ברגל רחוק במקום סכנה.

טוב שברופאים לגיהנם. ע' רש"י¹⁶. והרמב"ן [תורת האדם] כת' דלא שיהא חשש איסור בדבר [להיות רופא], אלא לגנות דרכן של רופאים בפשיעות וזדונות שלהם. ואילו נהג עצמו כשורה כל שכן שהוסיף זכות לעצמו שאומנותו אומנות לסטים ולא למד ממעשיהם.

והכשר שבטבחים. פרש"י שמאכיל ספיקי טריפות, שחס על ממונו. אבל הרמב"ן [דברים כב ו] כת' דנעשה אכזרי ע"י מעשיו.

7 [שהרי אשה שקינה לה בעלה אסורה להתייחד אפי' פתח פתוח. כדמבואר בתוס' שאנץ סוטה כה, הו' לע' פא.].

8 [וע"ע רדב"ז ג רפא] שצירף צד דעבדתי טריד, וכת' דאף דטעם זה לבד ל"מ, מ"מ הוה סניף. והאחרונים דנו דל"ש בזה היתר, דיש יחוד אף כשסיים עבודתו. ועוד דיש לחוש טפי כיון דהורגל עם הנשים. וכסברת שא"ר.

9 וע"כ איירי באופן דאינו איסור יחוד דאורייתא. דהאין יתירו איסור דאורייתא.

10 וקצת משמע דל"מ פתח פתוח, דא"כ הול"ל יזהר שיהא פתח פתוח.

11 והתוס' רא"ש כ' דאין לפרש זכות ממש, דכמה רשעים זוכים לעולם הזה. ואין לפרש קיבול שכר מצוותיו, ואף רשע אפשר דעשה שום מצווה [ע' לע' לט:]. דהא אי' [מ"ק שם] לאו בזכות תלי' וכו'.

12 ובהג' בן אריה ציין לגר"א [יונה ד א,ג] דמבואר דאף מזל תלי בזכות קודמת. [ונר' דזה כוונת התוס' רא"ש].

13 והרמ"ה הביא הגירסא 'ספר' ומחקו.

14 [ויל"ד דל"ד לשאר חיישי' למיעוטא, שהוא בדבר שעבר כבר. ואילו הכא כשמלמד בנו, יכול ללמדו שיעשה בצדקות. אלא דיש לו לחשוש שמא יעשה כמו הרשעים].

15 פרש"י דמתחמם ע"י שיושבים ע"ג הגמלים, ומוציאין זרע.

16 והמהרש"א [ח"א] כתב לפרש טוב שברופאים, דהיינו שמחזיק עצמו לטוב ולמומחה שברופאים שאין כמוהו וסומך ביותר על המחאתו מתוך גאוותו, ולפעמים הוא טועה בטבע זה החולה וממית את החולה בפרואותיו בדבר שמזיק לחולה זה, אבל יש לו לישא וליתן עם שאר הרופאים כיון שהוא סכנת נפשות.

ובירושלמי אי' עוד לפנינו הגיר' טוב שבנחשים. והמפרשים פי' דאף דנראה בן תרבות, אין לסמוך עליו. והתוס' רא"ש הביא דירושלמי גרסי' טוב שבנכרים הרוג, בשעת מלחמה [וכ"כ תוס' ע"ז כו:].¹⁷ דשלא בשעת מלחמה לא מעלין ולא מורדין [ע"ז כו:].

מציינו באברהם שקיים כל התורה וכו'. [ע"ע יומא כח:]. המפרשים דנו בזה מכ"מ¹⁸. [ע' פרשת דרכים למשנ"ל].

דף פב:

מחטא דתלמייתא. בפשוטו היינו תופר'. והתוס' ר"ד הק' דמלאכת תפירה הוא עסקו עם נשים, ואמר' [לעיל] דעסקו רע. וכת' דהכא איירי במלאכת [עשיית] המחט.

אשרי מי שרואה את הוריו באומנות מעולה. הרמ"ה פי' דהדרך ללמד את בנו אומנות שרגיל בה. והרש"ש הביא דבגמ' [ערכין טז:] אי' דלא ישנה אדם מאומנות אבותיו.

[במשנה] ר' נהוראי אומר וכו' ואיני מלמד את בני אלא תורה וכו'. הפנ"י דן אי פליג אמתני' דחייב ללמדו אומנות. וכן הא [אבות ב ב] דכל תורה שאין עמה מלאכה ודרך ארץ סופה בטילה. והמאירי [לע' לא:] כת' דמי שמלמד את בנו תורה אי"צ ללמדו אומנות, דיש תורה ויש קמת, ולצדדים שנו שילמד או זה או זה. אך הביא מ"מ דחייב בשניהם.

והגר"ז [עה"ת חיי שרה] כת' דלכאור' משמע דר' נהוראי פליג אר' מאיר. וזה אינו דאי' [עירובין יג] דר' נהוראי הוא ר' מאיר, וע"כ דבא לפרש ולא לחלוק.

והביא דדעת ר' ישמעאל [ברכות לה:] דכתיב ואספת דגנך, ולא ימוש התורה, הנהג בהם מנהג דרך ארץ. ורשב"י חלק תורה מה תהא עליה, אלא בזמן שעושים רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים. ואביי אמר דהרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידן. והאחרונים [ע' מהרש"א ח"א וצ"ח שם, ופנ"י ומקנה כאן, נפש החיים א ח, ביאו"ה רלא³] דנו דמ"מ יחיד רשאי לעשות כרשב"י.

והגר"ז כ' דזה כוונת ר' נהוראי, דרוצה לקיים בבנו כדברי רשב"י. ועד"ז כ' הפנ"י והקוב"ש [ב מז ג] דראה שבנו מוכשר לגדול בתורה, ומש"ה למדו תורה ולא אומנות⁴.

והרמב"ם [סו"ה שמיטה] כת' דשבט לוי לא קיבלו נחלה בארץ, שהובדלו לעבוד את ה' ולשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים. לפיכך הובדלו מדרכי העולם, והם חיל ה', והקב"ה זיכה להם חלקם. וכת' דאף כל איש ואיש שנדבה רוחו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבדו וכו' ופורק מעל צוארו עול חשבונות וכו' הר"ז נתקדש קדש קדשים ויהיה חלקו ונחלתו וכו'. והגר"ז [שם] הביא בשם הגר"א דהרמב"ם פסק כדברי רשב"י ליחידים, דיחיד רשאי לפרוק מעליו עול. והגר"ז כת' דזהו המשך המשנה מציינו באברהם, דאף אברהם בזקנותו היה לו עושר ע"י אחרים, כיון דקיבל עליו לימוד התורה.

בריך רחמנא דסייעין

וסליק מסכת קידושין

הדרן עלך פרק עשרה יוחסין

17 ויל"פ משום סכנה, דאין לסמוך עליו. [וכמו גבי נחשים].

18 והקריט ספר [הקדמה ז] כ' דיש הרבה הרבה מצות דאבות לא יכלו לקיים. והרמב"ן [עה"ת תולדות כו ה] כ' דלא קיימו בחו"ל. והדעת זקנים [בעלי התוס' בראשית לז לה] כת' דמאחר שלא נצטוו על התורה, אף שידעו ברוח הקדש, מה שהיו רוצין היו מקיימין ומה שהיו רוצין היו מניחין. וע"ע נפש החיים [א כא].

1 והרמ"ה כת' דהוא מחט לאיחוי קרעים. אבל תפירה בעלמא יתכן שיקצר במידת אורכו ורוחבו.

2 פרש"י יולדיו ולדיו. והרש"ש תמה מנ"ל לרש"י להוסיף ילדיו.

3 [וע"ע ביאו"ה שו ו].

4 ויש שדנו דה"מ בזמנא, אבל בזמנינו קיים דרך העולם ע"י אחרים. ומש"ה אי"צ ללמד בנו אומנות, אף היכא דאינו יודע שמוכשר בכך. [ונראה עוד דבה"ז שקיום העולם מספיק קצת עובדים במפעלים. ושאר העובדים הוא רק לדבר מיותרים [ורמת החיים]].